

DICIONARIO GALEGO-LATINO
CLÁSICO E MODERNO

Xosé López Díaz

DICIONARIO GALEGO-LATINO
CLÁSICO E MODERNO

Edita:

XUNTA DE GALICIA
Consellería de Educación e Ordenación Universitaria
Secretaría Xeral de Política Lingüística

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO PARA A
INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

Coordinador científico

Manuel González González

Director Técnico de Lingüística

Guillermo Rojo Sánchez

Autor:

Xosé López Díaz

Fotografías da cuberta:

Manuel Celso Matalobos Cerceda

Imprime

Galigraf Galicia

ISBN

978-84-453-4909-0

Depósito Legal

C. 1.636-2010

PRÓLOGO

UN DICCIONARIO PARA LATINANTES

Facer un dicionario galego-latino é un vello soño que soñaron moitos galegos pero que non debía ser tan doado de converter en realidade se tivemos que esperar por el ata o século XXI. Sobre o papel, en cambio, parecía doado, porque dende hai tempo dispoñemos de bos dicionarios en linguas afíns (maiormente, para o noso caso, o portugués e o español); e, sobre todo, dende que en 1999 o profesor José Carracedo Fraga publicou o desexado *Diccionario latín-galego*. En teoría chegaba con revirar ese dicionario, lematizando polos significados.

Pero, aínda que iso se puidese tentar, non teríamo-lo *Diccionario galego-latino clásico e moderno* que hoxe nos pon nas mans Xosé López Díaz. Porque realizar un dicionario bilingüe consiste en pensar unha lingua, é dicir, unha cultura, noutra lingua. Nun dicionario latino-galego tódalas palabras latinas deben de encontrar con certa facilidade o seu equivalente no mundo actual, porque o mundo romano clásico é unha experiencia humana xa cerrada e, aínda que aquela sociedade desapareceu, o pensamento latino moldeou durante case dous milenios o pensamento occidental: polo tanto a lingua está aí, clara e distinta, e o problema limitase a sortealos falsos amigos entre a lingua latina e as súas fillas neolatinas; pero para iso calquera latinista conta con ferramentas diversas, coma o *Index emendatae latinitatis* de Paoli e Casini. Nun dicionario galego-latino, en cambio, a cousa é moi diferente porque a sociedade galega actual é unha sociedade viva e en constante elaboración (*in fieri*): polo tanto neste caso o lexicógrafo terá que poñer como lemas cousas que os romanos nunca coñeceron, coma as patacas, o café, o millo, os ordenadores, a televisión ou o correo electrónico e encontrarlles equivalentes latinos puros a fraseoloxismos do tipo *estar coma sardiñas en lata*.

Deste *Diccionario galego-latino clásico e moderno* de Xosé López Díaz teño dúas impresións. Unha, no que é obra do lexicógrafo, paréceme globalmente magnífico. Outra, no que é problema interno da neoloxía latina, presenta solucións a problemas que deberán esperar a recibir, en latín coma en calquera outra lingua, sanción institucional ou sanción no uso.

1. MUNDO GALEGO EN LATÍN

Non tiven tempo de cata-lo dicionario enteiro; testeino en palabras e fraseoloxismos especiais e dá un magnífico nivel. Fun por palabras e por fraseoloxismos ben galegos, deses ós que non sempre é doado vérlle-lo equivalente castelán, e comprobei con satisfacción que a proposta en latín é boa.

besbello. *s.m.* **1.** *Saltón, verme que serve de engado aos pescadores:* locusta –ae; vermis –is; esca –ae; cibus –i. **2.** (fig.) *Neno que non para quedo:* inquires, inquietus, irrequietus/-a, turbulentus/-a (puer/puella); qui/qua stare nequit.

bulebule. *s.m.* *Ardalio ou ardelio* –onis; lascivibundus –a –um. V. **besbello.**

enxebre. *adx.* **1.** *Sen máis nada, sen mestura:* V. **só, limpo, puro.** **2.** *Característico, propio dun país, non mesturado con nada alleo:* vernaculus, legitimus, genuinus, purus, merus, sincerus,

proprius –a –um; peculiaris –e; simplex –icis. V. *tamén* **aborixe**. ♦ *Estar enxebre ou en xebre*: ieiunum, impransum esse; inanem ventrem habere.

galeguismo. *s.m.* **1.** *Movemento por recuperar a identidade de Galicia*: Gallaeciae studium; Gallaeciae cognoscendae studium; Gallaicae identitatis diffundendae studium. **2.** *Palabra, expresión ou costume galego*: Gallaica locutio; Gallaicus mos.

galeguista. *s.* Linguae Gallaicae *ou* morum Gallaicorum cultor/-trix *ou* fautor/-trix.

dar xeito (algo a alguén): aliquid tractabile, facile alicui esse *ou* fieri.

botar o carro diante dos bois: praeponere ultima primis; praepostere agere.

estar coma sardiñas en lata: nimia angustia premi *ou* comprimi.

saír dun souto e meterse noutro: malum malo addere; omnia in peius ruere.

tremar coma a vara verde: omnibus artubus contremiscere.

Vaiche boa. **1.** *Dá énfase a unha valoración ou apreciación*: multum *ou* procul abest; longe aliud est. **2.** *Úsase para expresar que algo ocorreu hai moito tempo*: olim; quondam; antiquitus; (iam) dudum; (iam) pridem; iam diu.

Impórtame un carallo: flocci non facio; ciccum *ou* floccum non interduim.

Vai ao carallo: abi in malam crucem; abi deambulatum; apage.

Podía extractar moitos outros exemplos. Pero cos ofrecidos chega para percibir que as metáforas implícitas e as cuestións de rexistro son endiañadas na comparación interlingüística. En calquera caso, agora xa se poden facer moitos exercicios de expresión en latín (o que antes se chamaba composición latina) e este dicionario é unha ferramenta fiable e suxerente. O uso sistemático é o que poderá da-la súa talla.

2. MUNDO MODERNO EN LATÍN

O problema dun dicionario latino que é tamén moderno é que os romanos non coñeceron cousas de hoxe coma a televisión, a internet, os ordenadores, as lámpadas eléctricas; pero tampouco coñeceron cousas que xa levan séculos entre nós coma a pataca, o millo, a boroa, o café e mesmo a cheminea. Xosé López Díaz non se bota atrás ante ese problema e no presente *Diccionario galego-latino clásico e moderno*, fiel ó título que lle puxo, ofrece tamén equivalencias de suficiente pureza latina e, en moitos casos, cun grao de aceptación internacional suficiente.

pataca. *s.f.* **1.** *Planta*: solanum (tuberosum); solani planta *ou* tuber. **2.** *Tubérculo desa planta*: solanum –i; pomum terrestre. ♦ *Tortilla de patacas*: ova mixta cum solanis; permixta ova cum solanis tuberosis. *Patacas fritas*: assa solana; (*fritilas*) resecti solani frusta oleo frigere.

millo. *s.m.* Miliium –i; maiza, zea –ae; (*tostado*) zea grana inflata, tosta *ou* fricta. ♦ *Pan de millo*: V. **boroa**. (pop.) *Botar máis millo do que se pode sachar*: maiores nido pennas extendere; maiora viribus audere; nubes et inania captare.

boroa. *s.f.* Zeae, maizeae, miliarius *ou* maizenus panis.

café. *s.m.* **1.** *Cafeeira*: cafeum, cafaeum *ou* caphaeum –i. **2.** *Semente de cafeeira*: faba cafearia *ou* Arabica; legumen Arabicum. **3.** *Bebida feita con esa semente*: caf(a)eum –i; cafearia *ou* Arabica potio; fabae Arabicae suc(c)us. **4.** *Cafetería*: cafearia taberna; (*café bar*) taberna potoria. V. *tamén* **bar** ¹. ♦ *Café con leite*: cafaei lactisque potio; cafaeum lacte mixtum; (*cortado*) cafeum exiguo lacte mixtum; (*curto de café*) cafearia potio diluta. *Café descafeinado*: potio cafaearia sine cafaeina. *Café capuchino*: cafeum lacte permixtum (quod lepide capuccinum vocant). *Licor café*: cafearius liquor. *Café concerto ou cantante*: taberna cafearia concentu celebrata.

lámpada. *s.f.* Lampas –adis; lucerna, laternula –ae; lychnus –i; (*de barro*) testa –ae; (*o seu soporte*) lychnuchus –i; (*eléctrica*) electrica lampas *ou* laternula; lychnus electricus, electrifidus, alitus *ou* accensus; (*colgante*) pensilis *ou* pendens lychnus; (*pequena*) electrica lampadula; electricum lampadium; (electrica) pirula; (*portátil*) la(n)terna –ae; manuale lampadium; (*fluorescente*) tubulus lucifluus; (*de aceite*) lychnus oleo alitus.

ordenador. *s.m.* Machina computatoria; (personale) instrumentum computatorium.

cerebro. *s.m.* **1.** *Anat. Parte superior do encéfalo:* cerebrum –i. **2.** (fig.) *Sentido, intelixencia:* cerebrum, ingenium –i; mens, mentis; prudentia, intelligentia –ae; sensus, intellectus –us; iudicium, consilium –i. **3.** (fig.) *Persoa de moita intelixencia:* intelligens, prudens, sapiens vir/femina; clarissimus/-a vir/femina; cerebrum –i. **4.** (fig.) *Persoa que traza os plans dun asunto:* dux, ducis; rector/trix; moderator/-trix; consiliorum fautor/-trix *ou* auctor/-trix. ♦ *Cerebro da conspiración:* coniurationis auctor. *Cerebro electrónico:* machina cogitationis particeps; electronicum cerebrum. *Persoa sen cerebro:* hebes –etis; stultus/-a; mente captus/-a; amens –entis; cucurbitae caput.

correo electrónico. Electrogramma –atis; litterae electronicae; epistula electronica; mandatum electronicum; cursus electronicus.

televisar. *v.tr.* Televisifere transmittere.

televisión. *s.f.* Televisio –onis; telehorasis –is; (*aparato*) instrumentum televisificum.

televisivo –a. *adx.* Televisificus, televisorius –a –um.

televisor. *s.m.* Instrumentum televisificum.

persiana. *s.f.* Transenna –ae; (*pl.*) fenestras clatri *ou* clatra.

cheminea. *s.f.* Caminus –i; fumarium, infumabulum –i; fistula fumaria; (*pequena*) fumariolum –i.

fútbol. *s.m.* Folliludium, pediludium –i; podosphaera, sphaeromachia –ae; follis calciumque ludus contentio *ou* certamen; follis pedumque ludus; pilae coriaceae *ou* lusoriae ludus, certamen *ou* certatio; ludus *ou* lusus pilaris. ♦ *Xogar ao fútbol:* folliludium certare; pediludium exercere; follem pedibus pulsare; folle calcibusque ludere; folle perite ludere.

fútbolín. *s.m.* Folliludium mensale; mensalis follis manuunque ludus.

anorexia. *s.f. Med.* Anorexia –ae; ciborum fastidium. V. *tamén* **desgana.**

anoréxico –a. *adx. e s. Med.* Anorectus/-a; inedia consumptus. V. *tamén* **desganado.**

Se cadra, algún lector que colla nas mans este libro, picado pola curiosidade que suscita o título, preguntará: e para que todo isto?; para que un dicionario latino moderno? Pois basicamente por dúas razóns.

A primeira é que non se pode dicir que sabe ben unha lingua aquel que só é capaz de comprendela. Hoxe no Marco Europeo das Linguas prima, como é lóxico, a competencia activa oral e escrita, a capacidade de expresarse nesa lingua verbo de calquera asunto con fluidez e con pureza gramatical e léxica. É certo que, cando falamos da lingua latina, facemos unha estraña excepción: no latín xa consideramos un magnífico alumno aquel que, despois de catro anos de estudo, dá entendido dez liñas de Virxilio nunha hora e con dicionario e iso é consecuencia de que o latín se ensina como unha abstracción, non como un medio de comunicación: estudar latín é case só estudar gramática. Pero, se o latín se ensinase co método natural con que aprendémo-la primeira lingua (ou, en parte xa, as linguas modernas), os progresos serían radicalmente diferentes. E o curioso é que Comenius creou para o ensino do latín os métodos naturais IANUA e VIA, que se aplican no estudo das linguas modernas pero que, paradoxalmente, case nunca se aplicaron no ensino do latín. O latín vendeu a patente didáctica a outras linguas e levamos demasiados séculos cunha didáctica errónea. Agora que xa temos un dicionario galego-latino, esta didáctica natural do latín empeza a ser un pouco máis posible. Velaí outro mérito desta obra.

Pero hai máis. O lector sabe que o latín foi, polo menos ata Newton (1642-1727), Leibniz (1646-1716) e Linneo (1707-1778), a lingua científica internacional, tanto da física, coma da matemática e da bioloxía; seguiu sendo da filosofía escolástica e da teoloxía ata mediados do século XX e aínda foi entre 1961-1965 a lingua oficial dun concilio ecuménico (o Vaticano II) no que participaron, sen tradución simultánea, os bispos do mundo enteiro. Ata ese momento o latín foi a lingua tamén da liturxia católica e iso significa que, por parte, o latín é a lingua da maior parte da música relixiosa occidental. Mesmo a historia de Filipe II non nos será plenamente coñecida ata que uns bos latinistas especialistas na historia do século XVI lean, transcriban e analicen un arquivo secreto que está integramente redactado en latín e que xaz, polo que oín, en Simancas. Son demasiadas cousas como para que un europeo culto poida dicir que o latín xa é prescindible!

E o lector sabe, ou debe saber, que a opción do latín internacional non está morta de vez. Hai polo mundo adiante grupos organizados de persoas que se relacionan en latín: son os *Circuli latini*. Mencionarei, polo menos, os que con nomes e estruturas diferentes existen en Barcelona, Berkeley, Bogotá, Boloña, Bruxelas, Buenos Aires, Buffalo, Cádiz, Catania, Kentucky, Las Palmas, Londres, Madrid, París, Perpinyá, Praga, Roma, Seattle, Valladolid, Varsovia, Xerez, Xirona, Zagreb e Zaragoza. É obvio que todo isto non se move por pura simpatía cun pasado que non volverá; hai detrás de todo isto unha implícita aspiración a que o latín recupere ese status de lingua internacional que tivo durante máis de mil setecentos anos e que hoxe detenta o inglés.

¿Utópico? Pode ser. Pero non se esqueza, por unha banda, que ningunha outra lingua europea ten un corpus histórico de vinte e sete séculos, e que, por outra, o latín estase incorporando ás novas tecnoloxías. Hai case 20 anos que dende Finlandia se transmite un radioxornal e telexornal en latín. Hai programas de radio en latín en diferentes países de Italia a Alemaña (www.radiobremen.de). Hai xornais electrónicos en latín, dos que un bo exemplo podería se-la páxina web *Ephemeris* que fan os latinistas de Varsovia (<http://www.alcuinus.net/ephemeris/index.php>) e que neste día en que escribo (20.1.2009) ofrece en latín, entre moitas outras, a máis importante nova de hoxe: a toma de posesión do primeiro presidente negro dos Estados Unidos, que xurou así o seu cargo: *Ego Baracus Hussein Obama sollemniter iuro, me officio praesidentis Civitatum Unitarum fideliter functurum esse. Quoquo modo potero, legem supremam Civitatum Unitarum servabo protegam defendam*. E todo isto no mesmo día en que titula que *Gazae res in peius ruere* e preguntase se, tal como van as cousas no Océano Índico, *creandum sit Tribunal Internationale Rei Piraticae Investigandae ou quomodo sit res piratica cohibenda*.

Hai chats en latín como os que se poden contactar en *Grex latine loquentium* (<http://www.alcuinus.net/GLL/>) ou <http://chat.yle.fi/ylradio1/latini/index.php>. E, por suposto, hai persoas que hoxe se telefonan en latín: eu mesmo teño recibido chamadas en latín (a última do meu antigo profesor romano Sergio Felici) e correos electrónicos (dos que quero destacar os que con frecuencia me mandaba o académico vasco Henrike Knörr; recentemente falecido). Por suposto, hai versións latinas de Astérix e Tintin, que mesmo se poden consultar en www.latinitatis.com. Existe a *Vicipaedia Latina* (<http://la.wikipedia.org/wiki>) que a día de hoxe ten 26.000 entradas, e Google ten tamén a súa páxina en latín (<http://www.google.com/intl/la/>).

Hai sitios na internet (*loci interretiales*) nos que encontrar elementos e contactos para cultiva-lo latín.

<http://www.latinitatis.com/>

<http://www.conventushumanitas.eu/esp.htm>

<http://www.culturaclasica.com/>

<http://www.cirlapa.org>

<http://users.skynet.be/Melissalatina/>

En todos eses puntos de encontro a pulcritude gramatical é, en xeral, aceptable, aínda que, como dixer, o problema da neoloxía está nunha situación de inestabilidade e improvisación (*computatorium / ordinator / machina computatoria*); pero, a dici-la verdade, poucas linguas vivas teñen solucionado este asunto.

A opción do latín vivo non carece de problemas. Un, marxinal pero moi efectivo, é a vinculación simbólica deste movemento acéfalo. Por unha banda, en Inglaterra o latín estivo ligado ás clases altas (só se

estudaba a fondo nos elitistas colexios privados). E, por outra, nos países latinos viuse e séguese vendo como símbolo dun Vaticano conservador, que nunca deixou de publica-lo seu boletín oficial (*Acta Apostolicae Sedis*) en latín. Isto marca e desmarca.

Pero o problema principal é a ausencia dun organismo internacionalmente aceptado que sancione a necesaria actualización neolóxica latina e que resolva o problema interno de tódolos neólogos latinos, que, na miña modesta opinión, nace de confundir neoloxía con lexicografía. O grego sempre tivo maior facilidade có latín para formar palabras compostas. Isto levou a moitos latinistas a evitaren sistematicamente a composición na neoloxía latina, coma se fose antinatural para o latín: todos tenden a acuñar neoloxismos pluriverbais que, máis que denominar, definen: chamarlles ós *spaghetti* ou espaguetes *pasta vermiculata* ou *oblonga pastae vermiculatae segmenta*, como di este dicionario, ou mesmo *segmenticula pastae ovae in levi iure* como vin hai corenta anos nun menú de neolatinistas, fai inviable o uso desta lingua no mundo de hoxe. Chamarlle ó euro *Europaeus nummus* é outra boa maneira de complica-lo que é simple para tódolos europeos. Teño a sensación de que os neolatinistas (e estudei nunha facultade neolatinista) están obsesionados por non usaren ningunha palabra que non puidese entender Cicerón se hoxe volvese á vida: a negación da composición e da polisemia impídelle á lingua latina ser operativa; a excesiva pureza convértese en elemento disuasorio.

Galicia, no seu conxunto, parece estar á marxe deste movemento neolatinista europeo, aínda que non só europeo nin euroamericano. E non chego a ter claro que esta ausencia sexa xustificada.

En calquera caso, e polas moitas utilidades expostas, o *Dicionario galego-latino clásico e moderno* de Xosé López Díaz é unha ferramenta de calidade que está chamada a construí-lo futuro dos latinistas galegos. O autor esmerouse en buscar alternativas para tódolos latinantes galegos de hoxe. Cantas máis equivalencias encontremos ás nosas palabras galegas e ós nosos conceptos, máis definido estará o perfil da nosa cultura particular.

Moitas persoas que nos precederon alegraríanse de teren este dicionario nas mans: penso, por abreviar, no P. Sarmiento, en Saco y Arce, Amor Ruibal, Otero Pedrayo ou Filgueira Valverde.

Por todo o dito, aplaudo e agradezo o inmenso traballo realizado por Xosé López Díaz. Desexo que o uso lle dea a súa verdadeira utilidade. Alégrome de ter nas mans un dicionario ben feito. Eu tamén o soñei.

XESÚS FERRO RUIBAL

INTRODUCCIÓN

Desde o ano 1999 en que saíu á luz o *Diccionario latín-galego* do profesor José Carracedo Fraga ¹, viñase botando de menos o seu complemento: o *Diccionario galego-latino*, que hoxe aparece, non só co vocabulario do latín clásico, senón tamén co das ciencias e das técnicas modernas, do mundo do ensino, do deporte, da medicina, da vida cotiá, etc. De aí o título de *Diccionario galego-latino clásico e moderno*. Queremos que o latín deixe de chamarse *lingua morta*, porque hoxe seguimos a falalo, xa que o galego non é outra cousa ca o latín evolucionado. Tampouco é lingua viva só por ser a oficial dos documentos do Vaticano, senón tamén porque bastante recentemente foron traducidas ao latín obras da categoría do *Quixote* ² ou da máis famosa novela de Camilo José Cela, *A familia de Pascual Duarte* ³ en España, e poucos anos antes *Alicia no país das marabillas* en Inglaterra ⁴ ou as aventuras de *Asterix* ⁵ en Alemaña. Recentes tamén son curtos xogos de teatro escritos en latín ⁶. Con fins didácticos publicanse revistas do estilo de *Melissa* (Bélxica), *Iuvenis* ou *Adulescens* (Italia), emítense programas de Radio Bremen ou Finlandia, e funcionan en case todo o mundo, incluídos os países anglosaxóns e o Xapón, asociacións, coas que se pode establecer contacto a través da internet, para difundir o estudo do latín e mesmo para escribilo e falalo. Abonde con citar grupos do noso país que se reúnen periodicamente para falar un latín máis ou menos ciceroniano: *Circulus Latinus Matritensis*, *Barcinonensis*, *Caesaraugustanus*, *Canariensis*, *Gaditanus*, *Gerundensis*, *Vallisoletanus*, *Xerensis*.

As guerras de César, os discursos de Cicerón e outras cousas semellantes son e serán sempre monumentos da lingua para os que gustan da corrección precisa do idioma e da maneira escrupulosa de usalo. Pero tamén merece atención outra morea de textos sacados da Idade Media, do Renacemento e mesmo da actualidade, así como o gusto que alguén pode sentir por dicir en latín o que pensa ou o que quere comunicar a quen o entenda.

No campo dos dicionarios, concretándonos a algúns dos de linguas modernas ao latín, en España foi Antonio de Nebrija o que publicou o primeiro *Vocabulario español-latino* aló polo ano 1495 ⁷. O xesuíta Bartolomé Bravo compuxo un *Thesaurus verborum ac phrasium ad orationem ex Hispana Latinam efficiendam* ⁸, destinado aos que se iniciaban na lingua latina, aumentado máis tarde por outros dous

1 Editorial Galaxia. Vigo, 1999.

2 *Michael a Cervantes. Historia Domini Quixoti a Manica*. Trad. de Antonio Peral Torres. Centro de Estudios Cervantinos, Alcalá de Henares, 1997.

3 *De familia Pascual Duarte*, edición bilingüe español-latín. Trad. de Bárbara Pastor de Arozamena. Editorial Coloquio e Ediciones Clásicas, Madrid, 1990.

4 *Ludovici Carroll Alicia in terra mirabili*. Trad. de C. Harcourt Carruthers. Macmillan, Londres, 1964.

5 *Asterix in Hispania* ou *Asterix gladiator*. Delta, Stuttgart, 1987, 1991..., por citar só dous títulos.

6 BURNELL, D., *Vesuvius y otras obras de teatro en latín*. Trad. do inglés por Isabel Abad. EDUNSA, Viladomat (Barcelona), 1992. Inclúe, ademais de *Vesubio*, outros títulos, como *Piramo e Tisbe* e *Caparuchiña vermella*.

7 A data concreta é discutida (Salamanca, ¿1495?). Hai edición facsimilar (1951) da primeira, patrocinada pola Asociación de Amigos da Real Academia Española (só 300 exemplares) e unha reprodución da mesma en 1989.

8 Pamplona, 1590, con reimpresións en Zaragoza (1601, 1701), Madrid (1619, 1656) e Valencia (1654, 1698).

relixiosos da mesma Compañía⁹. De comezos do s. XVII é o *Dictionarium Lusitanicolatinum* de Agustín Barbosa¹⁰. O P.Francisco Cañes publicou os tres tomos (A-D, E-O, P-Z) do seu *Diccionario español latino-arábiga*¹¹. Numerosas foron as edicións do *Diccionario español-latino* de Manuel de Valbuena ao longo do século XIX. Co mesmo título a Editorial Ramón Sopena sacou á luz no ano 1960 o de Agustín Blánquez Fraile e case todos os dicionarios latinos inclúen ao final unhas páxinas dedicadas ao español-latín. Pero é no estranxeiro onde proliferan máis. Citaremos só os máis recentes e os que nos parecen máis significativos¹². Mención á parte queremos facer doutros, sen os que este traballo non sería posible, sobre todo no que se refire ao latín de hoxe¹³.

Seguimos como vocabulario case na súa totalidade (con algún engadido que nos pareceu lóxico, de topónimos sobre todo) e coas acepcións nel incluídas, o *Diccionario da Real Academia Galega*, pois é a única edición oficial publicada ata este momento no ano 1997. Fixemos, con todo, as correspondentes adaptacións ortográficas e morfolóxicas de acordo coa reforma adoptada pola mesma Academia en sesión plenaria de 12 de xullo de 2003. Posto que é optativo, non usamos o guión despois do infinitivo e das formas conxugadas rematadas en *-s* e, como consecuencia, tampouco as variantes *lo, la, los, las* do artigo. Pola mesma razón adoptamos a terminación *-ble* en lugar de *-bel* nos adxectivos; *-ería* por *-aría* nos substantivos e as formas *ao/aos* en lugar das contractas *ó/ós*.

A nosa intención foi facer unha obra de extensión intermedia. Esa idea levou consigo a omisión do enunciado dos verbos e do seu réxime, así como a da especificación do xénero dos substantivos. Pensamos por outra parte que se trata dun libro que será manexado por persoas avezadas ao latín e que, en todo caso, terán á man un dicionario latino para os casos de dúbida.

Non debemos rematar sen traer á memoria os nomes de entidades e persoas que, directa ou indirectamente, colaboraron a que esta obra chegase a ver a luz. Incluío aquí á Consellería de Educación, que, ao concederme unha licenza por estudos no curso 2000-2001, permitiu que este traballo dese os seus primeiros pasos; ao Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades e, en particular, ao seu coordinador científico Manuel González González, que acolleron con tanto entusiasmo a súa publicación; ao filólogo Paulino Novo Folgueira, polo seu interese en que se publicase; aos académicos da Galega Xesús Ferro Ruibal e Nicandro Ares Vázquez pola súa boa acollida e valiosa axuda en todos os momentos; ao profesor Manuel Celso Matalobos Cerceda pola revisión do galego; á miña dona María del Carmen Rodríguez Gómez, por animarme sempre a seguir; a varios profesores, case todos falecidos, que fomentaron en min estas afeccións.

Lugo, decembro de 2009

9 De entre as moitas reimpresións a partir de 1705 reproducimos o título da que temos á man: *Thesaurus Hispano-Latinus utriusque linguae verbis et phrasibus abundans, olim a Bartolomaeo Bravo inventus, postea a Petro de Salas locupletatus, demum mendis expurgatus multisque dictionibus formulisque elegantibus auctus et excultus particulisque ad orationem perpoliendam obiter explicatis illustratus a Valeriano Requejo, Litterarum Professore*. Ex Officina Typographi ISIDORI A LOPEZ, Madrid, 1785.

10 Braga, 1611.

11 Imprenta de Don Antonio Sancha, Madrid, 1787.

12 CHIESA, A. *Dizionario italiano-latino integrativo, antico e moderno, ad uso delle scuole superiori e dell'Università*. Tipografia Compositori, Bologna, 1966. MIR, J. M^a, *Nova verba latina*. Claret, Barcelona, 1970. ZLOTNICKIEGO, B. (dir.), *Lexicum medicum (Anglicum, Russicum, Gallicum, Germanicum, Latinum, Polonum)*. Edits. Médicos Polacos, Varsovia, 1971. PERUGINI, A., *Dizionario italiano-latino*. Cidade do Vaticano, 1976. DEL COL, J. J., *Diccionario auxiliar español-latino para el uso moderno del latín*. Instituto Superior Juan XXIII, Bahía Blanca (Argentina), 2007. Do mesmo autor, *Vivae Latinitatis voces locutionesque et scriptis Magisterii Ecclesiastici collectae et cum sermone Hispano comparatae*. Instituto Superior Juan XXIII, Bahía Blanca (Argentina), 1994. STELTEN, L. F., *Dictionary of Ecclesiastical Latin*. 2ª edición. Peabody (Massachusetts, USA), 1995. BADELLINO, O., *Dizionario italiano-latino*. 2ª edición. Rossenberg & Sellier, Turin, 1999. CONTE, G. B., PIANEZZOLA, E., RANUCCI, G., *Dizionario della lingua latina*. Le Monnier, Florencia, 2004. Ademais de latín-italino, ten 708 páxinas de italiano-latín.

13 QUICHERAT, L.-CHATELAIN, É., *Dictionnaire français-latin*. Librairie Hachette, París, 1962. MARIUCCI, T., *Latinitatis nova et vetera. De Romani sermonis virtute*. Fundación Latinitas, Cidade do Vaticano. Están publicados cinco fascículos, que abranguen desde A ata Sc, de 1986 a 1991. Non está prevista a súa continuación. EGGER, C. (moderador), *Lexicon recentis Latinitatis*, Fundación Latinitas, Cidade do Vaticano. (Vol I: A-L, 1992; vol. II: M-Z, 1997). Hoxe están reeditados nun só volume (2003). É, sen dúbida, o máis completo e o mellor léxico de latín moderno.

ABREVIATURAS

<i>abl.</i> (ativo)	<i>indecl.</i> (inable)	<i>pex.</i> (orativo)
<i>ac.</i> (usativo)	<i>indef.</i> (inido)	<i>pl.</i> (ural)
<i>adx.</i> (ectivo)	<i>inf.</i> (initivo)	<i>poét.</i> (ico)
<i>Anat.</i> (omía)	<i>Inform.</i> (ática)	<i>Pol.</i> (ítica)
<i>Antig.</i> (üidade clásica)	<i>interr.</i> (ogativo)	<i>pop.</i> (ular)
<i>Arquit.</i> (ectura)	<i>interx.</i> (ección)	<i>pos.</i> (esivo)
<i>Astron.</i> (omía)	<i>intr.</i> (ansitivo)	<i>pr.</i> (onominal)
<i>Biol.</i> (oxía)	<i>irreg.</i> (ular)	<i>prep.</i> (osición)
<i>Bot.</i> (ánica)	<i>lat.</i> (in) vulg.(ar)	<i>pron.</i> (ome)
<i>Catol.</i> (icismo)	<i>Ling.</i> (üística)	<i>pron.</i> (ome) pers.(oal)
<i>Com.</i> (ercio)	<i>Lit.</i> (eratura)	<i>prop.</i> (io/iamente)
<i>compl.</i> (emento) dir.(ecto)	<i>lit.</i> (eral)	<i>Psicol.</i> (oxía)
<i>compl.</i> (emento) ind.(irecto)	<i>loc.</i> (ución) adv.(erbial)	<i>Psiqu.</i> (uiatría)
<i>dat.</i> (ivo)	<i>loc.</i> (ución) adx.(ectiva)	<i>Quím.</i> (ica)
<i>dem.</i> (ostrativo)	<i>loc.</i> (ución) conx.(untiva)	<i>rel.</i> (ativo)
<i>Dep.</i> (ortes)	<i>loc.</i> (ución) prep.(osicional)	<i>Relix.</i> (ión)
<i>Der.</i> (eito)	<i>m.</i> (asculino)	<i>s.</i> (ubstantivo)
<i>Econ.</i> (omía)	<i>Mar.</i> (iña)	<i>sing.</i> (ular)
<i>Enxeñ.</i> (ería)	<i>Mat.</i> (emáticas)	<i>Sociol.</i> (oxía)
<i>esp.</i> (ecial/ecialmente)	<i>Mec.</i> (ánica)	<i>subx.</i> (untivo)
<i>exclam.</i> (ativo)	<i>Med.</i> (icina)	<i>Teol.</i> (oxía)
<i>ext.</i> (ensión)	<i>Métr.</i> (ica)	<i>top.</i> (ónimo)
<i>f.</i> (eminino)	<i>Mil.</i> (icia)	<i>tr.</i> (ansitivo)
<i>fam.</i> (iliar)	<i>Mitol.</i> (oxía)	<i>unip.</i> (ersoal)
<i>Farm.</i> (acia)	<i>mov.</i> (emento)	<i>V.</i> (éxase)
<i>fig.</i> (urado)	<i>Mús.</i> (ica)	<i>v.</i> (erbo)
<i>Filos.</i> (ofía)	<i>n.</i> (eutro)	<i>vulg.</i> (ar)
<i>Fís.</i> (ica)	<i>nom.</i> (inativo)	<i>xen.</i> (itivo)
<i>Fon.</i> (ética/oloxía)	<i>num.</i> (eral) card.(inal)	<i>Xeogr.</i> (afia)
<i>Fot.</i> (ografía)	<i>num.</i> (eral) ord.(inal)	<i>Xeom.</i> (etría)
<i>Gram.</i> (ática)	<i>p.</i> (or) ex.(emplo)	<i>Xeol.</i> (oxía)
<i>imp.</i> (ersoal)	<i>part.</i> (icipio)	<i>Zool.</i> (oxía)

Aa

- a.** *prep.* **1.** *Co compl. dir. e indir. non se traduce.* **2.** *Dirección, fin ou termo:* ad (menos precisa), in (máis precisa) e ac. *Ir cara á cidade:* ad urbem ire; *ir á cidade:* in urbem ire; *ir a Lugo, á casa, ao campo (cos nomes de lugar menor e con domus e rus non se traduce):* Lucum Augusti, domum, rus ire. **3.** *Localización espacial ou temporal.* *Petar, chamar á porta:* fores, ostium pulsare. **4.** *Exposición aos axentes físicos.* *Estar ao frío, ao aire:* sub frigoris ou aeris inclementia esse; *dormir á intemperie:* sub diu, divo ou diu, ad caeli intemperiem dormire. **5.** *Intervalos espaciais e temporais.* *De catro a oito:* ab hora quarta (usque) ad octavam. **6.** *Prezo.* *Vender algo a baixo prezo:* aliquid vili, parvo ou parvo pretio vendere; *comprar trigo a dous euros o quilo:* chiliogramma tritici binis Europaeis nummis emere. **7.** *Modo ou medio.* *Xogar aos dados, á pelota, ás cartas:* tesseras, pila, chartulis ludere; *matar a alguén a paus:* aliquem virgis caedere; *condenar ao desterro:* exsilio multare; *á forza:* vi; per vim. **8.** *Relación con.* *No tocante á túa voda:* ad tuas nuptias quod attinet. **9.** *Con infinitivo, en perífrase ou non.* *Botou a correr:* currere coepit; *estaba a falar de seu irmán:* de fratre loquebatur; *un a dicir que si; o outro a dicir que non:* alter affirmabat; negabat obstinate alter.
- á.** *s.f.* **1.** *Membro do corpo das aves e doutros animais:* ala, penna, pinna –ae; (*abrir, bater as ás*) alas pandere, quater, iactare. **2.** *Cada unha das partes que sobresaen nos laterais do avión:* ala –ae. **3.** *Cada unha das partes que se estenden aos lados do corpo principal dun edificio:* latus –eris; ala –ae; pteroma –atis; (*engadiu unha á á casa*) adiunxit accessionem aedibus. **4.** *Nunha formación militar ou similar; cada unha das partes situadas nos extremos:* cornu –us. **5.** *Tendencia dentro dunha organización, partido, etc.:* opinio –onis; placitum –i; partes –ium. **6.** *Dep. Xogador ou grupo de xogadores que se sitúan nos laterais do terreo de xogo:* alae –arum; ala dextra, ala laeva; pilicrepus lateralis. ♦ *Darlle ás a alguén:* nimis alicui indulgere. *Cortar as ás:* pinnas incidere. *Á delta:* V. **delta.**
- aba.** *s.f.* **1.** *Parte inferior de certas pezas do vestiario:* ora, lacinia –ae; limbus –i. **2.** *Parte do sombreiro:* ala –ae. **3.** *Parte inferior dun monte:* radix –icis; ima montis; (*na aba do monte*) sub montis radicibus; sub monte. **4.** *Parte suplementaria dunha mesa:* ala –ae.
- abáboro.** *s.m.* **1.** *Macho da abella:* crabro –onis; fucus –i; fur; furis. **2.** *Insecto semellante a unha avés, pero máis grande:* pseudomelissa –ae; vespa crabro.
- abacelar.** *v.tr.* **1.** *Plantar de báculos ou cepas novas:* vites in sulcos propagare, disponere; vites instituire; vineam renovellare. **2.** *Enterrar parte dunha póla, para que bote raíces:* plantam (vitem) in terram deprimere. **3.** *Arrimar terra a certas plantas cubrindo-las o pé:* plantis terram applicare. V. tamén **aporcar.**
- ábaco.** *s.m.* **1.** *Taboleiro de cálculo:* abacus arithmeticus. **2.** *Arquit. Peza que coroa o capitel e sobre a que se asenta o arquitrabe:* abacus –i.
- abade.** *s.m.* **1.** *Superior dun convento ou dun mosteiro:* abbas –atis; coenobiarcha, archimandrita –ae; coenobii antistes; monachorum praefectus. **2.** *Párroco dunha igrexa:* parochus –i.
- abadesa.** *s.f.* *Abatissa, archimandritissa, praeposita –ae.*
- abadexo.** *s.m.* *Asellus –i; gadus pollachius.*
- abadía.** *s.f.* **1.** *Dignidade de abade ou abadesa:* abbatis ou abbatissae munus; abbatia –ae. **2.** *Mosteiro dirixido por un abade ou abadesa:*

abbatia –ae; monachorum coenobium. V. *tamén convento, mosteiro*. **3.** *Casa do cura parroco*: domus paroecialis.

abafado –a. *adx.* **1.** *Que ten dificultade para respirar*: suffocatus, exanimatus –a –um. **2.** (fig.) *Que sente desacougo ante unha situación desagradable e insistente*: oppressus –a –um. **3.** *Cuberto de bafo*: vapore opertus. **4.** *Que desprende un cheiro desagradable*: pestilens –entis; male olens. **5.** (fig.) *Que sente moita vergoña*: pudore affectus; pudibundus –a –um. **6.** (fig.) *Que sente impotencia ante unha situación difícil*: anxius, sollicitus, imbecillus –a –um; imbecillis, debilis –e; impotens –entis.

abafante. *adx.* **1.** *Que dificulta a respiración, que causa abafou ou afogo*: suffocans –antis. **2.** *Que cheira moi mal*: male olens; putidus –a –um.

abafar. *v.tr.* **1.** *Dificultar ou impedir a respiración*: suffocare; exanimare; spiritum intercludere. **2.** (fig.) *Molestar a alguén insistindo nunha pretensión ou petición*: vexare; defatigare; precibus fatigare; aures obtundere; molestias (alicui) afferre. **3.** *Cubrir de bafo*: vapore operire, obruere. *v.intr.* **4.** *Respirar con dificultade, perder o alento*: aegre halitum edere; exanimatum, suffocatum esse. **5.** *Desprender mal cheiro*: foetere; putescere; male olere.

abafou. *s.m.* **1.** *Dificultade de respirar*: anhelitus –us; anhelans spiritus; anhelatio, suffocatio –onis; spiritus interclusio. **2.** (fig.) *Sensación de desacougo e impotencia*: sollicitudo –inis; anxietas –atis; angor –oris; angustiae –arum; cura –ae.

abaixar. *v.tr.* **1.** *Inclinar cara a abaixo (esp. a cabeza)*: submittere; demittere; deprimere; inclinare; curvare, incurvare. *v.pr.* **2.** *Dobrar o corpo, inclinando a cabeza cara a abaixo*: terram intueri; caput, corpus, vultus, oculos demittere. *v.pr.* **3.** (fig.) *Perder a dignidade ou o orgullo*: prolabi; se alicui submittere; se subicere; submitte se gerere; superbiam ponere.

abaixo. *adv.* **1.** *Nun lugar inferior*: infra; subter; imo ou infimo loco. **2.** *Cara á parte baixa*: deorsum. **3.** *Máis adiante (en escritos)*: infra; inferius; posterius. ♦ *Abaixo os envexosos!*: pereant invidi!

abalanzar. *v.tr.* **1.** *Equilibrar engadindo ou quitando peso*: librare; ad libram redigere ou pendere. *v.pr.* **2.** *Caer con violencia sobre algo ou alguén*: irruere; invehí; impetum (in aliquem) facere.

abalar. *v.tr.* **1.** *Mover, axitar ou facer oscilar unha persoa ou cousa*: movere; agitare, exagitare; quassare, quaterere, concutere; iactare; labefacere, labefactare. **2.** *Mover o berce para que o neno durma ou se calme*: V. **arrolar**. *v.pr.* **3.** *Moverse sen cambiar de lugar*: se movere, moveri; agitari, quati. V. *tamén axitar*. ♦ *Abalar as ramas das árbores para que caia o froito*: perticis arborum ramos decutere.

abalear. *v.tr.* **1.** *Abalar*: agitare, movere. *v.pr.* **2.** *Moverse dentro do lugar no que algo está suxeito*: moveri, agitari.

abalo. *s.m.* **1.** *Acción de abalar*: quassatio, agitatio, iactatio, concussio –onis; motus –us. **2.** *Preamar*: altior maris aestus; tumidum, tumens ou exundans mare. **3.** *Cuarto crecente da lúa*: luna crescens ou nascens.

abaloira. *s.f.* Pertica –ae; ramex –icis.

abanador. *s.m.* Flabellum –i.

abanar. *v.tr.* **1.** *Dar aire co abano ou cun obxecto semellante*: ventum (flabello) agitare. *Tamén v.pr.* *Darse aire*: ventum sibi facere. **2.** *Mover algo sen cambialo de lugar*: V. **abalar**. **3.** *Mover o berce*: V. **arrolar**. *v.pr.* **4.** *Moverse sen cambiar de lugar*: V. **abalar**.

abandeirado –a. *s.* **1.** *Persoa que leva a bandeira*: signifer –eri; vexillarius/-a. **2.** *Persoa que vai diante na defensa dunha cousa*: ductor/-trix. V. *tamén pioneiro*.

abandeirar. *v.tr.* **1.** *Restriar un barco baixo a bandeira dun país*: documenta ad navigationem rite peragendam expetere. **2.** *Adornar con bandeiras*: vexillis ornare; vexilla erigere.

abandonado. *part.* **1.** *Part. do verbo abandonar*: relictus, derelictus, desertus, destitutus, reiectus –a –um; (*polos amigos*) ab amicis derelictus; (*aos praceres*) voluptatibus deditus; ad libidinem proiectus. *adx.* **2.** *Que quedou sen amparo ou sen dono*: orbatus, orbis, expositus, viduus –a –um; (*lugar*) locus vastus ac desertus; incultum et derelictum solum. **3.** *Que quedou sen habitantes*: desertus, desolatus, relictus –a –um; civibus nudatus. **4.** *Que non ten coidado do seu aseo, do seu aspecto ou das súas obrigas*: negligens –entis; squalidus, ignavus, dissolutus –a –um; iners –ertis; segnis –e; piger –gra –grum.

abandonar. *v.tr.* **1.** *Deixar a alguén que se debe coidar ou con quen se ten unha relación*: relin-

quere, derelinquere; deserere; destituere; reicere; prodere; (*os estudos*) studia deserere; (*o partido*) ab aliquo deficere; (*as propias ocupacións*) sua negotia relinquere; (*deixar perder*) deponere; neglegere. **2.** *Irse dun lugar*: emigrare; linquere, derelinquere; fugere; discedere; se loco mutare. **3.** *Non continuar; deixar*: dimittere; deponere; incepto desistere; (*un plan, unha idea*) consilium deponere; (de) sententia desistere; (*a esperanza*) spem omnem deponere. *v.pr.* **4.** *Non coidar de si*: squalere; sui curam abicere; languere, languescere; negligenter secum se praebere; (*coida de non abandonarte*) vide ne tibi desis. **5.** *Entregarse totalmente a algo*: se dedere; (vitiis, somno, voluptatibus, fato) cedere, indulgere, se tradere *ou* se dare.

abandono. *s.m.* Relictio, derelictio, destitutio, defectio –onis; (*desamparo*) solitudo –inis; (*retirada*) recessus, receptus –us; recessio –onis; (*renuncia*) renuntiatio, cessio, abdicatio –onis.

abanear. *v.tr.* V. **abalar, abalear.**

abaneo. *s.m.* Lactatio, vacillatio, oscillatio –onis.

abanicar. *v.tr.* V. **abanar.**

abanico. *s.m.* V. **abanador, abano.**

abano. *s.m.* **1.** *Utensilio para dar ou darse aire*: flabellum –i. **2.** *Instrumento para avivar o lume*: flabellum –i; instrumentum ad ignem excitandum. **3.** (fig.) *Serie de cousas que teñen unha característica común*: copia –ae; rerum series.

abanqueiro. *s.m.* Praeceptus aquae lapsus; praecceptus aqua; aquae cum fragore cadentes; aquae deiectus; cataracta/-es –ae.

abaratamento. *s.m.* Pretii imminutio *ou* deminutio.

abaratar. *v.tr.* **1.** *Facer diminuír o prezo*: rei pretium imminuere; (*dito de provisións*) annonam temperare. **2.** *Sufrir unha diminución no seu prezo*: pretia submitti; viliohrem fieri; minoris *ou* minore pretio vendi; laxari.

abarca¹. *s.f.* *Calzado basto*: pero –onis.

abarca². *s.f.* *Illar; illarga*: V. **illar**².

abarcar. *v.tr.* **1.** *Rodear cos brazos*: amplecti, complecti; circumdare; comprehendere. **2.** *Conter en si*: comprehendere; continere; constringere; capere. **3.** *Alcanzar coa vista*: contueri; visu *ou* oculis contingere *ou* attingere; uno in conspectu *ou* ictu oculi aliquid videre. **4.** *Facerse cargo de varias cousas a un*

tempo: simul multa suscipere; in multas res (multis rebus *ou* in multis rebus) animum intendere.

abarrotamento. *s.m.* Plenitudo, magnitudo –inis.

abarrotar. *v.tr.* **1.** *Encher completamente un lugar ou espazo*: refecire; complere, implere, replere, explere. *v.intr.* **2.** *Estar completamente cheo*: redundare; plenum, perfusum, refertum esse. *v.pr.* **3.** *Quedar completamente cheo*: impleri, repleri; refertum esse.

abastecemento. *s.m.* Commeatus –us; annonae provisio; alicuius rei magna vis.

abastecer. *v.tr.* **1.** *Dar ou vender a alguén algo que precisa*: praebere; ministrare, subministrare; ornare; instruere; suppeditare; copiam alicuius rei alicui facere. *v.pr.* **2.** *Facer provisión do necesario*: (commeatum) providere; sibi annonam *ou* commeatus parare; sibi comparare; sibi suppeditare.

abasto. *s.m.* **1.** *Abastecemento*: V. esta palabra. **2.** *Provisións*: annonae provisio; copia –ae; alicuius rei suppeditatio. ♦ *Dar abasto*: subministrare; suppeditare.

abatemento. *s.m.* **1.** *Acción de abater ou abaterse*: eversio, demolitio, excisio –onis; excidium –i; ruina –ae. **2.** (fig.) *Debilidade física*: virium defectio; aegrotatio, debilitatio –onis; languor –oris. **3.** (fig.) *Diminución considerable do ánimo*: animi infractio; demissio, defectio, debilitatio –onis; animus fractus; imbecillitas –atis.

abater. *v.tr.* **1.** *Facer caer, tirar polo chan*: diruere; decutere; deicere; evertere; deturbare; sternere, prosternere; percellere. V. **tamén derrubar. 2.** Por ext., *matar a alguén con violencia*: V. **matar. 3.** *Baixar unha cousa poñéndoa en sentido horizontal*: demittere; deprimere; sternere. **4.** (fig.) *Facer perder a alguén o ánimo ou as forzas*: affligere; conficere; prosternere; alicui animum adimere, eripere, frangere *ou* mollire. *v.pr.* **5.** *Caer polo chan, vir para abaixo*: ruere, corruere; cadere, concidere; prolabi. **6.** (fig.) *Perder o ánimo ou as forzas*: animum demittere; rebus adversis minui; animo deficere *ou* frangi; fracto animo esse; succumbere animo. **7.** *Inclinar o corpo acercándoo ao chan*: sese curvare *ou* incurvare; conquiniscere; duplicari; (*anicarse*) clunes ad humum demittere.

abatido –a. *adx. e part.* **1.** *Tirado polo chan*: decussus, dirutus, eversus, deiectus, caesus –a –um. **2.** *Debilitado*: languidus, debilitatus, con-

fectus –a –um. **3.** *Aflixido*: afflictus, fractus –a –um.

abázcaro. *s.m.* V. **abáboro**.

abdicación. *s.f.* Renuntiatio, abdicatio, demissio –onis.

abdicar. *v.tr.* Abdicare ou se abdicare (*abl.* ou *ac.*); abire (*abl.*); (*do mando*) imperium deponere; imperio cedere; (*do propio deber*) de officio discedere.

abdome. *s.m.* **1.** *Parte inferior do corpo humano e posterior do corpo dos animais*: zona ventralis; abdomen –inis; venter –tris; alvus –i; imus venter. **2.** *Parte posterior do corpo dos artrópodos*: abdomen –inis; venter –tris.

abdominal. *adx.* Abdominis (*xen.*: *p.ex.* abdominis dolor); abdominalis –e.

abeaca. *s.f.* (*Ús. máis en pl.*) Aratri aures.

abeberar. *v.tr.* Adaquare; potum ou aquatum agere ou ducere; potum praebere; (*os animais*) pecus ad aquam propellere.

abecedario. *s.m.* **1.** *Alfabeto*: alphabetum, abecedarium –i; litterarum ordo; (*primeiras letras*) primae litterae; prima (litterarum) elementa. **2.** *Libro para aprender as primeiras letras*: elementorum libellus.

abecerrar. *v.pr.* (Ob defectum fermentationis aut cocturae) glutinari ou indurari.

abeirar. *v.tr.* **1.** *Poñer á beira*: admovere; appropinquare. *Tamén v.pr.*: (propius) accedere; adventare; appetere; se admovere. **2.** *Estar á beira de*: proximum, in proximo, vicinum esse. **3.** *Protexer dos rigores do tempo, dun perigo, etc.*: tueri, tutari; defendere; protegere; munire. *Tamén v.pr.*: se tueri, defendere, tutari ou protegere.

abeiro. *s.m.* **1.** *Protección contra os rigores do tempo, un perigo, un mal, etc.*: praesidium, auxilium –i; tutela –ae; defensio –onis. **2.** *Lugar onde un se protexe contra os rigores do tempo, un perigo, etc.*: receptus –us; praesidium, refugium, confugium, propugnaculum –i. ♦ *Ao abeiro de (alguén)*: aliquo duce; alicuius ductu; in alicuius fide. *Estar ou poñerse ao abeiro de alguén ou de algo*: ad aliquem confugere; alicui se committere; pro munimento aliquid ou aliquem habere; in tuto esse.

abelá. *s.f.* Abellana ou avellana –ae; abellana ou avellana nux; avellanus nucleus.

abeledo. *s.m.* Coryletum –i.

abeleira. *s.f.* Corylus –i.

abella. *s.f.* Apes ou apis –is; apicula –ae. ♦ *Abella mestra*: apis fecunda. *Abella obreira*: apis mellifica.

abellariza. *s.f.* **1.** *Construción para gardar as colmeas*: alvearium –i; alveare –is. **2.** *Conxunto de colmeas*: apiarium –i.

abelleiro –a. *s.* **1.** *Persoa que coida das colmeas*: apiarius/–a; alveorum cultor/–trix; mellifex –ficus; mellarius/–a. *s.m.* **2.** *Niño construído polas abellas*: ap(i)um cavus. **3.** *Gran cantidade de abellas (enxame)*: ap(i)um examen, suboles, populus ou globus.

abellón. *s.m.* V. **abáboro**.

abelorio. *s.m.* **1.** *Boliña para formar adornos*: globulus vitreus; vitrea massa. **2.** *Calquera adorno feito con estas pezas (ús. máis en pl.)*: monilia vitrea. **3.** *Adorno de aparencia luxosa e escaso valor*: orichalcum ou aurichalcum –i; inane ornamentum.

abeneiral. *s.m.* V. **amieiral**.

abeneiro. *s.m.* V. **amieiro**.

aberración. *s.f.* **1.** *Desvío do xuízo, da conduta normal*: deliratio –onis; error –oris; insania –ae. **2.** *Biol. Anomalia nun órgano ou no exercicio das súas funcións*: aberratio –onis. **3.** *Fís. Defecto na formación de imaxes producidas por un instrumento óptico*: deflexio –onis.

aberrante. *adx.* Aberrans –antis; abhorrens –entis; incredibilis –e; abnormis –e; inusitatus, devius, absurdus, inopinatus –a –um.

aberto –a. *part.* **1.** *Part. do verbo abrir*: apertus, patefactus, reseratus –a –um. *adx.* **2.** *Non rodeado de valados, murallas, etc.*: patens –entis; apertus, pervius, publicus, immunitus –a –um; munimine carens. **3.** *Amplio, vasto, sen obstáculos*: patulus, propatulus, latus, amplus, vastus –a –um; ingens –entis. **4.** *Dado á comprensión, ao entendemento, á xenerosidade*: ingenuus, candidus, magnanimus, apertus, promptus, sincerus –a –um; liberalis –e; simplex –icis. **5.** *Fon. Que se pronuncia afastando a lingua do padal*: vocalis (littera) aperta. ♦ *Andar cos ollos ou cos oídos abertos*: providum, cautum, prudentem, vigilantem esse ou se praebere; observare; arrectis auribus adstare. *Boca aberta*: os hians. *Quedar coa boca aberta*: hiare; stupere, stupescere, obs-

tupere, obstupescere; stulte mirari. *Mar aberto*: mare apertum; altum –i.

abertura. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de abrir ou abrirse*: apertio –onis; apertura –ae; (*da boca*) rictus –us; oris hiatus. **2.** *Separación, burato*: foramen –inis; os, oris; hiatus –us; ostium –i; cavus –i; rima, fissura –ae; (*nun monte nevado*) glaciatae molis hiatus. **3.** *Fon. Calidade dun son*: apertio –onis.

abesouro. *s.m.* V. **abáboro**.

abestar. *v.pr.* Efferari; brutis similem reddi; hebes-ci.

abesullar. *v.tr. e intr.* Cautē ou curiose aliquid indagare, investigare ou rimari; per rimas ou per cancellos curiose inspicere; (*a vida de alguén*) vitam alicuius inquirere. V. *tamén asalar, axexar, escrutar, fisgar*.

abesullón –ona. *adx.* Auceps –upis; curiosus/-a investigator/-trix; indagator/-trix.

abeto. *s.m.* **1.** *Árbore*: abies –etis; sapinus –i. **2.** *De madeira desa árbore*: abiegineus/-gneus/-gnius/-gnus, sapineus ou sapinus –a –um; abies –etis.

abillar. *v.tr.* Manubrium, epitonium ou epitonion cado (dolio, orcae) aptare.

abisal. *adx.* Pelagicus, imus, altissimus –a –um.

abismal. *adx.* **1.** *Relativo ou pertencente ao abismo*: V. **abisal**. **2.** *Moi profundo*: in altitudinem depressus; imus, altus, profundus –a –um; inscrutabilis –e.

abismo. *s.m.* **1.** *Lugar moi profundo e insondable*: vorago –inis; praeceps locus; (terrae) hiatus; gurgēs –itis; abyssus –i; (*os abismos do mar*) profundum maris. **2.** *Gran separación ou diferenza entre persoas, cousas, ideas, etc.*: (magna) dissensus; dissensus –us; dissidium –i; discordia –ae; (*entre eles hai un abismo*) maxime inter se differunt. ♦ *Estar ao bordo do abismo*: in praecipiti ou in magno discrimine esse.

ablación. *s.f.* Ablatio, amputatio –onis; (*do clitoris*) cristae ablatio ou amputatio; (*facen unha ablación*) abscidere.

***ablandar**. *v.tr.* V. **abrandar**.

ablativo. *s.m.* (Casus) ablativus; sextus casus; Latinus casus (*o grego non tiña este caso*).

ablución. *s.f.* **1.** *Relix. Ritual de lavar o corpo ou parte do mesmo*: ablutio –onis; (*facen unha ablución*) se abluere ou lavari; rite abluī. **2.** *Relix. La-*

vado das mans que fai o sacerdote na misa: lotio, ablutio –onis; lotura –ae.

abnegación. *s.f.* Renuntiatio, abalienatio, abnegatio –onis; abstinentia, munificentia, continentia –ae; utilitatis suae derelictio ou neglegentia.

abnegado –a. *adx.* Munificus –a –um; integer –gra –grum; abstinens, continens –entis; suae utilitatis oblitus; liberalis –e.

aboador –ora. *adx.* **1.** *Que proba a certeza ou existencia de algo*: fidem faciens. **2.** *Que realiza un pagamento*: solvens –entis; solutor –oris. V. *tamén pagador*.

aboamento. *s.m.* **1.** *Feito de aboar*: pecuniae traditio; solutio –onis; stipendium –i; pecunia –ae; merces –edis. **2.** *O que aboa ou acredita algo*: sponsio –onis; sponsor –oris; fideiussio –onis; fideiussor –oris; fidem faciens; vas, vadis.

aboar. *v.tr.* **1.** *Probar a certeza de algo*: confirmare; fidem facere, praestare ou dare; spondere; probare. **2.** *Pagar*: pecuniam ou pretium solvere, persolvere; pendere; satisfacere; (*unha débeda*) aes alienum ou argentum creditum solvere.

abocar. *v.tr.* **1.** *Incitar un can*: canem (in aliquem) immittere, stimulare, incitare, instigare. **2.** *Morder*: mordere, admordere, commordere; dentibus ou morsu laedere, apprehendere, petere, appetere, vulnerare, tollere. **3.** *Envorcar*: volvere; vertere; fundere, effundere. **4.** *Pór unha cousa na entrada doutra*: admovere; appropinquare. **5.** *Levar, xeralmente a mal fin*: incitare; instigare; adducere; impellere; vehere; ferre.

abofé. *adv.* Sane; profecto; certe, certo; sine, procul ou haud dubio; indubitanter.

aboiar. *v.intr.* Fluitare, fluctuare ou fluctuari; natare, innatare, nare, innare.

abolar. *v.tr.* **1.** *Producir con golpes un vulto ou oco nunha superficie*: contundere; contusionem percutiēdo afferre. **2.** *Facer que quede mal cocida unha comida*: cibum crudum, incoctum, male coctum reddere. *v.pr.* **3.** *Resultar cun vulto ou oco por un golpe*: contundi. *v.intr. e pr.* **4.** *Formar bolos unha substancia*: globulos facere. **5.** *Quedar mal cocido*: male coctum fieri ou reddi. V. **abecerrar**.

***abolengo**. *s.m.* V. **avoengo**.

abolición. *s.f.* Abolitio, abrogatio, derogatio, dissolutio –onis; (*despois da completa abolición da orde senatorial*) sublato funditus ordine sena-

torio; (*despois da abolición da monarquía*) post reges exactos.

abolicionismo. *s.m.* Pro abolitione *ou* abolitorius motus.

abolicionista. *s.* Abolitionis fautor *ou* propugnator /-trix.

abolir. *v.tr.* Abolere; delere; tollere; abrogare, derogare; dissolvere; exstinguere; (*a ditadura*) dictaturam e republica tollere; (*unha lei*) legem abrogare; (*a monarquía*) regiam potestatem dissolvere; (*despois de abolir a monarquía*) post reges exactos.

abominable. *adx.* Abominandus, infandus, nefandus, nefarius, improbus, pessimus, turpissimus, foedus –a –um; detestabilis, execrabilis –e; atrox –ocis; taeter –tra –trum; sacer –cra –crum.

abominación. *s.f.* Abominatio, execratio, detestatio –onis; flagitium –i; indignum facinus; (*cometer moitas abominacións*) multa nefarie facere.

abominar. *v.tr.* Abhorrere; detestari; execrari; abominari; odisse; odio habere; invidere. V. *tamén aborrecer, detestar, odiar.*

abonar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén adquira o dereito de recibir algún servizo:* solvere; numerare, aliquid pro aliquo de suo numerare; pignore soluto aliquem subnotare. *v.pr.* **2.** *Adquirir ese mesmo dereito:* aliquod commodum pro collata pecunia parare; pignore soluto se subnotare.

abondar. *v.intr.* Suppetere, suppeditare; sufficere; satis esse *ou* habere; contentum esse; (*o diñeiro non abonda*) pecunia deest. V. *tamén bastar.*

abondo –a. *indef.* **1.** *Que chega ou mesmo sobra:* satis (*con xen.*); abundans –antis; copiosus –a –um; sufficiens –entis. *adv.* **2.** *Suficientemente:* sat, satis, satis superque; abunde; affatim; sufficienter. V. *tamén suficiente.*

abondoso –a. *adx.* **1.** *En gran número ou cantidade:* abundans –antis; copiosus, multus, magnus –a –um; ingens, frequens –entis; creber –bra –brum. **2.** *Que dá con facilidade e en abundancia:* magnanimus, munificus, largus –a –um; liberalis –e; generosus –a –um. **3.** *Que produce moito, en particular falando da terra:* ferax –acis; felix –icis; fertilis –e; copiosus, opimus –a –um; fructifer, frugifer –era –erum; fecundus –a –um; uber –eris; (*árbore abundosa*) arbor felix.

abono. *s.m.* **1.** *Acción de abonar ou abonarse:* pecuniae collatio; praesumpta pecunia. **2.** *Conxunto de entradas ou billetes que permiten o uso dalgún servizo:* tesserae ad aliquem locum adeundum.

3. *Documento en que consta o dereito que adquirir o que se abona a certa cousa:* pecuniae cautio; tabella, schedula, syngrapha –ae.

abordar. *v.tr.* **1.** *Atracar:* navem litori, ad litus, ad ripam *ou* ad terram appellere, accedere; in anc(h)oris consistere; (*abordaron a unha illa*) ad insulam appulerunt. **2.** *Chocar unha embarcación contra outra:* impetum in navem facere; rostro petere navem; manus ferreas in navem inicere; navigia inter se collidi. **3.** *Acercarse, dirixirse a alguén:* aliquem compellere, alloqui, affari. **4.** *Tratar un asunto:* rem *ou* de re agere, dicere, disputare, agitare, disserere; rem attingere, persequi. **5.** *Facer fronte a un asunto difícil:* laborem, periculum adire, obire, subire, petere, oppetere, aggredi; alicui rei obviam ire, obstare, obsistere, resistere, adversari. **6.** *Chegar unha embarcación a porto:* portum, terram capere; in portum venire *ou* intrare; portu potiri; in portum se recipere.

abordaxe. *s.f.* Aditus, accessus –us; (navium) concursus, congressus *ou* collisus.

aborixe. *adx.* **1.** *Que ten a orixe na terra onde vive:* autochthon –onis; indigenus, vernaculus –a –um. *s.* **2.** *Persoa que naceu no país onde vive:* indigena –ae; (*pl.*) aborigines –um. V. *tamén 1.*

aborrecer. *v.tr.* **1.** *Sentir odio, repugnancia, fastio, etc., por algo ou alguén:* abhorrere; detestari; odisse; (*aborrezo a inxustiza*) iniustitia a me longe absit; (*as multitudes*) conspectum multitudinis fugio; (*aborrezo o vulgo ignorante e afástome del*) odi profanum vulgus et arceo. V. *tamén*

abominar. **2.** *Producir repugnancia algo ou alguén:* fatigare, defatigare; frangere; obtundere; molestiam *ou* taedium aliquid *ou* aliquem afferre; taedere; taedio confici *ou* affici; (*o matrimonio*) a ducenda uxore abhorrere. V. *tamén abominar.* *v.pr.* **3.** *Sentir odio, repugnancia, fastio:* V. *tamén 1, 2 e abominar.* **4.** *Infectarse unha ferida, un gran, etc.:* infici; pollui; corrumpi, coinquinari; alicui (rei) virus aspergere; contagione labefactari *ou* affici.

aborrecible. *adx.* Odio dignus; odiosus, invidiosus, invisus –a –um; odibilis, detestabilis –e. V. *tamén abominable.*

aborrecido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *aborrecer*: invisus, detestatus, execratus, abominatus –a –um; odio tactus *ou* affectus. *adx.* **2.** *Ferido moralmente*: offensus, laesus, saucius –a –um. **3.** *Que sente fastío, desgusto, desacougo por algo*: sollicitus, turbatus, molestus, inquietus –a –um; fastidio *ou* molestia affectus. **4.** *Contaminado por xermes*: infectus, coinquinatus –a –um; viro *ou* contagione labefactatus, affectus *ou* tactus.

abortar. *v.intr.* **1.** *Expulsar o feto antes do tempo normal de xestación*: fetum *ou* partum abigere *ou* eicere; abortum facere; abortire. **2.** (fig.) *Non chegar algo ao seu pleno desenvolvemento, non acadar o éxito*: concidere; prolabi; ruere; male evenire; ad exitum non pervenire; irritum cadere. *v.tr.* **3.** (fig.) *Impedir o éxito de algo*: consilia frangere; evertere; disturbare; dirimere; spem praecidere *ou* ad irritum redigere; (*dunha tentativa*) conatum comprimere. V. *tamén* **frustrar**.

abortivo –a. *adx.* **1.** *Relativo ao aborto ou que o pode provocar*: immaturus, abortivus –a –um. *s.m.* **2.** *Substancia que provoca o aborto*: abortivum –i. ♦ *Empresa abortiva*: irritum inceptum.

aborto. *s.m.* Abortus –us; abortio –onis; partus immaturus. ♦ *Obra fracasada*: ineptum atque inconditum opus. *Persoa deforme*: deformis ac foedus homo.

abotoar. *v.tr.* **1.** *Introducir un botón no ollal*: ocellis globulos inserere; infibulare. **2.** *Prender con botóns*: globulis *ou* clavis (vestem) cingere; (vestem) fibulis subnectere.

abouzar. *v.tr.* Perturbare; exsurdare; aures obtundere. V. *tamén* **axordar**.

abovedar. *v.tr.* **1.** *Cubrir con bóveda*: fornicibus exstruere; fornices imponere; (*un camiño*) integere viam. **2.** *Dar forma de bóveda*: camerare, concamerare; arcuare; curvare.

abra. *s.f.* Sinus –us; navale –is; statio navalis.

abracadabra. *s.f.* Verbum arcanum triangulo dispositum (ab undecim litteris usque ad unam, magicis artibus praeditum).

abraiar. *v.tr.* **1.** *Provocar abraio en alguén*: obstupescere; admirationem movere. **2.** *Sentir abraio*: mirari, admirari, demirari; stupere, stupescere, obstupescere, obstupesceri. V. *tamén* **asombrar(se)**.

abraio. *s.m.* Miratio, admiratio –onis; stupor –oris.

abraira. *s.f.* Corylus –i.

abranzado –a. *adx.* Albulus, subalbus, albidus, subalbidus, subcandidus –a –um; albicans, subalbicans –antis.

abrandar. *v.tr.* **1.** *Poñer branda unha cousa*: molliere, emolliere; macerare; mitificare. **2.** (fig.) *Facer ir a menos a dureza dunha persoa ou cousa*: sedare; placare; mitigare; lenire; flectere; temperare. *v.intr.* **3.** *Pórse branda unha cousa*: mollescere, remollescere, molliri, emolliri. **4.** (fig.) *Ir a menos a dureza dunha persoa ou cousa*: mitescere, mitigari; placari; misericordia moveri *ou* duci; vires deficere.

abranguer. *v.tr.* **1.** *Coller algo que apenas está ao alcance da man*: contingere, attingere; assequi, consequi; adipisci. V. *tamén* **acadar**. **2.** (fig.) *Alcanzar, chegar a ter ou tocar*: obtinere; evincere; impetrare. V. *tamén* **1.** **3.** *Rodear cos brazos*: amplecti, complecti; circumdare; comprehendere. **4.** *Por ext., alcanzar coa vista algo en toda a súa extensión*: uno in conspectu aliquid videre; ictu oculi, visu *ou* oculis attingere *ou* contingere. **5.** (fig.) *Conter en si*: comprehendere; continere; capere; contingere. **6.** *Facerse cargo, ocuparse de varias cousas a un tempo*: V. **abarcar**.

abrasador –ora. *adx.* Aestuans, flagrans –antis; ardens, candens, urens, fervens –entis; torridus, fervidus –a –um.

abrasar. *v.tr.* **1.** *Queimar algo deixándoo reducido a brasa*: urere, adurere, comburere, exurere; ad calcem redigere; (igne) torrere; igne conficere; igne, flammis, incendio cremare. **2.** *Quentar en exceso*: torrere; concalefacere. **3.** (fig.) *Causar fastío a alguén con feitos ou palabras*: molestiam *ou* taedium alicui afferre; taedere (*xen. de cousa e ac. de persoa*); ad nauseam repetere; importune *ou* etiam atque etiam instare; urgere; flagitare; premere; (alicui *ou* alicuius aures) obtundere. *v.pr.* **4.** *Queimarse moito algo ou alguén*: uri; torreri; ardere; inflammari; calescere, concalescere. **5.** *Sentir unha calor abafante*: aestuare; ardere; (*pola febre*) febris torreri; (*de sede*) siti premi. **6.** (fig.) *Estar moi axitado por unha paixón*: ardere, ardescere; (*por un desexo*) cupidine ardere; (*por amor*) amore alicuius ardere *ou* flagrare; (*o pastor Coridón abrasábase de amor polo fermoso Alexis*) formosum pastor Corydon ardebat Alexin; (*Dido séntese abrasada por un amor oculto*) Dido caeco carpitur igni.

abrazadeira. *s.f.* Fibula –ae; ferrea compago *ou* compages; retinaculum, vinculum –i.

abrazar. *v.tr.* **1.** *Apertar cos brazos:* amplecti; complecti; cingere; circumdare; lacertos collo imponere; colla alicuius amplecti. **2.** (fig.) *Manifestarse de acordo con, ou partidario de:* suscipere; se adsciscere *ou* adscribere; amplecti; alicui assentire/-iri.

abrazo. *s.m.* Amplexus, complexus –us.

***ábrego.** *adx. e s.m.* V. **ávrego.**

abrelatas. *s.m.* Instrumentum vasculorum *ou* capsellarum apertivum *ou* ad vascula *ou* capsellas aperiendum.

abrente. *s.m.* Diluculum –i; prima lux; aurora –ae. V. *tamén* **alba.**

abreviación. *s.f.* Breviatio, contractio, coar(c)tatio –onis; compendium –i; (*dunha silaba*) correptio –onis; systole –es.

abreviar. *v.tr.* **1.** *Facer máis breve:* contrahere; breviare; breviorum facere, efficere; coar(c)tare; breviorum facere; paucis (verbis) absolvere; non multa dicere; (*unha silaba*) syllabam corripere *ou* breviare; (*unha palabra*) notare; verbum contrahere *ou* imminuere; (*o tempo, un discurso*) tempus, orationem contrahere; (*escribindo*) per notas scribere. V. *tamén* **compendiar.** *v.intr.* **2.** (fig.) *Apresurarse, apurar:* festinare; maturare; properare; breviare; omittere, praetermittere; ar(c)tare, artire. ♦ *Por abreviar:* ne multa (amplectar *ou* dicam); paucis verbis; ne sim nimius.

abreviatura. *s.f.* Verbum imminutum; nota –ae; sigla –orum.

abridor. *s.m.* Uncus ad obturamenta detrahenda; instrumentum ad lagoenas aperiendas.

abrigadoiro. *s.m.* Munimen –inis; apricum, pluteus –i; apricus locus; perfugium –i. V. *tamén* **abeiro.**

abrigar. *v.tr.* **1.** *Protexer contra os rigores do tempo, dar abrigo a:* munimen praebere; apricari; a ventis, frigore, caeli inclementia defendere *ou* protegere; in tuto *ou* in tutum ponere. *v.pr.* **2.** *Cubrirse (con roupa) contra o frío:* se tegere, se protegere; se operire; se tueri; se vestire *ou* vestiri; vestem induere; in locum tutum se recipere *ou* confugere. **3.** (fig.) *Ter unha persoa no seu interior unha idea:* spem, desiderium, affectum in aliquo *ou* in aliqua re ponere, habere *ou* collocare; spe duci; spem colere, alere *ou* fovere; aliquid in animo

habere; (*unha esperanza va*) vanam spem alere; (*disimular*) tegere; occultare; dissimulare.

abrigo. *s.m.* **1.** *Protección contra os rigores do tempo:* V. **abeiro, abrigadoiro.** **2.** *Peza de vestir:* paenula, lacerna –ae; pallium –i; (*de pel*) scortea –ae. **3.** *Lugar protexido contra os rigores do tempo:* pluteus –i. V. *tamén* **abrigadoiro.**

abrigoso –a. *adx.* Apricus, tectus, tutus –a –um; caeli inclementias pellens.

abril. *s.m.* Aprilis –is; mensis aprilis.

abrilantador –ora. *adx.* **1.** *Que se utiliza para dar brillo:* politor, perpolitor –oris. *s.m.* **2.** *Substancia para dar brillo:* elementum poliens

abrilantar. *v.tr.* Polire, perpolire, expolire; nitidum reddere.

abrir. *v.tr.* **1.** *Separar unha cousa que tapa unha abertura:* aperire; pandere; recludere; patefacere; resolvere; reserare. **2.** *Facer que algo non estea fixo ou tapado:* pessulum, seram, epitonium, manubrium removere *ou* tollere. **3.** *Levantar, extraer a porta, a tapa, a cuberta, etc.:* evellere; tollere; levare; removere; relaxare. V. *tamén* **1.** **4.** *Estender as partes de algo:* dilatate; tendere, intendere, protendere; explicare; evolvere; expandere, dispandere; porrigere. **5.** *Cortar, separar, romper, etc. para descubrir o interior:* aperire; findere; incidere; scindere, abscindere, discindere, rescindere; insecare; (*cos dentes*) frendere; (*as veas*) venas incidere; (*unha carta*) epistulam, litteras aperire, solvere, resignare. **6.** *Facer que algo comece as tarefas por primeira vez:* aperire; aggredi, ingredi; inchoare (incohare); reserare; inaugurare; dicare, dedicare; committere; (*uns xogos*) ludos committere; (*de novo*) instaurare; suscipere. **7.** *Deixar descuberta unha cousa ou parte dela:* reserare; aperire; pandere; explicare. **8.** *Construír; facer unha cousa cavando ou rompendo unha superficie:* pandere; patefacere; struere, extruere, instruere; (*un camiño*) iter, viam, aditum pandere, patefacere, munire *ou* ducere. V. *tamén* **5.** **9.** *Ir ao principio de, ser o primeiro en intervír en algo:* incipere; ciere; coepisse; ordiri, exordiri; initium, exordium facere, capere *ou* suscipere; principem *ou* primo loco aliquid facere. *v.intr.* **10.** *Ter inicio, comezar algo as súas actividades:* aperire, incipere, coepisse. **11.** *Tornarse claro o ceo, o día:* mitescere; serenare, in serenum verti, serenum fieri; sedari; solem post nubila irradiare. **12.** *Formarse unha abertu-*

ra nunha cousa: rimari; rimam agere ou hiscere; findi, diffindi; scindi, rescindi. **13.** *Estenderse as partes de algo quedando entre elas maior espazo*: aperiri; expandi; explicari; patere; se porrigere ou porrigi. **14.** *Sufrir dano un membro ou articulación por un golpe, un esforzo, etc.*: disiungi; luxari. *v.pr.* **15.** *Separarse unha cousa que tapa unha abertura*: aperiri; pandi; recludi; patefieri; resolvi; reserari. **16.** *Quedar descuberta unha cousa ou parte dela*: V. 15. ♦ *Abrir ou abrirse a boca*: oscitare; hiare. *Abrir a boca*: V. **falar**. *Abrir o día*: clarescere; lucescere, dilucescere. V. *tamén* 11.

abrochar¹. *v.tr.* *Introducir un botón, un broche*: V. **abotoar**.

abrochar². *v.intr.* *Botar abrochos ou gomos*: germinare; pullulare; parturire; concipere; gemmare; germina emittere.

abrocho. *s.m.* Gemma -ae; germen -inis; surculus, pullus, pullulus, oculus -i; cyma -atis; clava, cyma ou cymula -ae; graphiolum -i; (*das flores*) calyx -ycis; calyculus ou caliculus -i; (*da vide*): palmes -itis; pampinus -i; vitium crines; incrementa vineae.

abrollar. *v.intr.* **1.** *Botar gromos ou rebentos*: V.

abrochar². **2.** *Saír un líquido, as bágoas, o sangue*: fundere, effundere, profundere; profluere, diffluere, affluere; manare; ciere; (*gota a gota*) distillare; sudare; (*unha fonte*) scatere, scaturire.

abrótea ou **abrótega**. *s.f.* Asphodelus -i; hastula regia.

abruñeiro. *s.m.* Spinus -i/-us; prunus -i.

abruño. *s.m.* Prunum -i.

abrupto -a. *adx.* **1.** *De superficie irregular, con desniveis*: abruptus, praeruptus, praecisus, saxeus, saxosus, scabrosus -a -um; praeceps -ipitis; asper -era -erum; scaber -bra -brum.

2. *Áspero, rudo, violento*: saevus, superbus, fastidiosus, durus, ferus, iracundus -a -um; vehemens -entis; ferox -ocis; asper -era -erum; acer, acris, acre.

abscisa. *s.f.* *Xeom.* Axis -is; abscisa -ae (*non abs-cissa*).

absentismo. *s.m.* Officii, muneris ou laboris negligentia ou infrequentia; absentiae mos.

ábsida. *s.f.* Absis ou (h)apsis -idis.

absolto -a. *part.* Part. irreg. do verbo *absolver*: absolutus, exemptus, liberatus, missus, dimissus -a -um; (*da pena capital*) capitis absolutus.

absolución. *s.f.* (Culpae, criminis, peccati) absolutio, liberatio, exemptio; missio, dimissio -onis.

absoluto -a. *adx.* **1.** *Que non comporta nin admite restrición ou excepción*: summus, maximus, plenus, absolutus -a -um; (*o ben absoluto*) summum bonum; (*necesidade*) summa ou extrema necessitas. **2.** *Considerado en si mesmo*: solutus, absolutus -a -um; liber -era -erum; nulli obnoxius; per se aestimatus. **3.** *Que non tolera oposición*: infinitus -a -um; (*poder*) infinitum ou summum imperium; (*gobierno*) unius dominatus; (*facerse señor absoluto*) tyrannidem occupare. **4.** *Quím.* *En estado puro ou moi concentrado*: merus, purus, densus, densatus, condensatus -a -um. **5.** *Ser absoluto*: ens a se. **6.** *Fis.* *Magnitude que se mide a partir do seu valor cero que corresponde á súa ausencia*: absolutus -a -um; a nihilo incipiens. ♦ *En absoluto*: prorsus; omnino; plane; (*de ningunha maneira*) nullatenus; nullo modo ou pacto; minime.

absolver. *v.tr.* **1.** *Considerar e declarar a alguén libre dunha culpa, obrigación, falta, etc.*: (iudicio) absolvere; (poena, scelere, crimine ou de crimine) absolvere; mittere, dimittere; eximere; (reum) liberare; alicui ignoscere; (*da pena capital*) capitis absolvere; (*de toda culpa*) omni culpa liberare. **2.** *Declarar o sacerdote a un penitente perdoado*: peccata remittere; (a peccatis) absolvere; alicui veniam dare; ignoscere.

absorbente. *adx.* **1.** *Que deixa penetrar un líquido ou gas dentro de si*: absorbens -entis; penetrabilis, permeabilis -e; bibulus -a -um; subiens -euntis. **2.** *Que trae cara a si*: absorbens, alliciens, afferens, attrahens, adducens -entis. **3.** *Que esixe moita atención e tempo*: alliciens, trahens, capiens, rapiens, devinciens -entis; illecebrosus, operosus, laboriosus -a -um; gravis -e; acer, acris, acre.

absorber. *v.tr.* **1.** *Facer un corpo que un fluído penetre en si*: sorbere, absorbere; combibere; penetrare; permanare; subire; invadere; permeare; influere. **2.** *Atraer cara ao interior provocando unha corrente de aire*: inspirare; (spiritum) trahere ou attrahere; adducere; afferre; haurire. **3.** (*fig.*) *Incorporar a unha cousa outra da mesma natureza*: adiungere; miscere, immiscere; coalescere; in unum congerere; unum (corpus) ef-

ficere. **4.** (fig.) *Ocupar totalmente*: consumere; laborare; tractare; fatigare; contendere; (*todas as forzas*) vires exhaurire; (*os costumes*) mores induere. **5.** *Entregarse completamente a unha actividade*: fatigari, defatigari; omnes vires impendere; evigilare; alicui rei plene incumbere; totum se tradere; (*estar absorbido polo estudo*) totum in studiis esse.

absorción. *s.f.* **1.** *Acción de absorber*: absorptio ou absorbitio, exhaustio –onis. **2.** *Quím. Penetración dun corpo noutro*: V. 1. **3.** *Función pola que un organismo incorpora o alimento a través das células destinadas a ese fin*: V. 1.

absorto –a. *adx.* Defixus –a –um (in aliqua re); infixus, intentus –a –um (alicui rei).

abstemio –a. *adx.* Abstemius, sobrius, siccus –a –um; vinum, temetum recusans ou non bibens; (*os deuses non reservan máis ca pesares aos abstemios*) siccis omnia dura deus proposuit.

abstención. *s.f.* Abstentio –onis; (*do traballo*) cessatio –onis. V. *tamén* **abnegación, abstinencia**.

abster. *v.pr.* **1.** *Renunciar a facer ou usar unha cousa*: (se) abstinere; se temperare; se prohibere; desistere; parcere; (*de presentar batalla*) proelio supersedere; (*de participar na vida política*) ab omni societate rei publicae facessere. *v.pr.* **2.** *Renunciar ao dereito de voto*: suffragium non ferre; iure suffragii non uti; a suffragio se abstinere.

abstinencia. *s.f.* Abstentio –onis; abstinentia, temperantia, continentia, parsimonia –ae; ieiunium –i; frugalitas –atis; (*de viño*) vini abstinentia.

abstracción. *s.f.* **1.** *Acción de abstraer*: abstractio –onis. **2.** *Cousa hipotética, idea fantástica ou produto da imaxinación*: commentum, somnium, deliramentum –i; cogitatio –onis; phantasia –ae.

abstracto –a. *adx.* **1.** *Produto da abstracción*: abstractus –a –um. **2.** *Ling. Que expresa unha abstracción, unha calidade*: (nomen) incorporale ou abstractum. **3.** *Que opera mediante abstraccións*: abstractus, metaphysicus, theoreticus, infinitus –a –um. **4.** *Que non representa o real (arte)*: abstractus, intimus –a –um. ♦ *En abstracto*: in abstracto; infinite; simpliciter; generatim.

abstraer. *v.tr.* **1.** *Considerar algo na súa esencia ou noción*: (animum) abstrahere ou avocare; (*non*

ter en conta) aliquid omittre ou praetermittere. *v.pr.* **2.** *Illarse mentalmente para concentrar o pensamento*: totum in se intendere; in contemplatione (alicuius rei) versari; in cogitatione defixum esse; totum se alicui rei tradere.

absurdo –a. *adx.* **1.** *Contrario á razón, ao sentido común*: absurdus, absonus, ineptus –a –um; aberrans –antis; rationi non consentaneus; ratione carens. *s.m.* **2.** *Dito ou feito contrario á razón*: ineptiae –arum; absurdum –i; absurditas –atis; stultitia, insipientia –ae.

abulense. *adx.* e s. Abulensis –e. Abulenses –ium.

abulia. *s.f.* Voluntatis defectio; animi languor; fastidium, taedium –i; desidia, socordia, ignavia, inertia, pigritia –ae.

abúlico –a. *adx.* Socors –ordis; segnis –e; lentus, ignavus, languidus –a –um; piger –gra –grum; iners –ertis.

abundancia. *s.f.* Copia, affluentia, profluentia, abundantia, frequentia –ae; ubertas –atis; magnitudo –inis; magna vis. ♦ *En abundancia*: copiose; large; abundanter; abunde; affatim; dapsile. *Vivir na abundancia*: omnibus copiis circumfluere; lautius ou in omnium rerum abundantia vivere. *Nadar na abundancia*: luxu ou luxuria fluere. V. *tamén* **opulencia**.

abundante. *adx.* **1.** *En cantidade*: magnus, amplus, copiosus, multus –a –um; uber –eris; locuples –etis; pinguis, fertilis, dapsilis –e; (*ano abundante en froitos*) annus locuples frugibus. V. *tamén* **abondo**. **2.** *Con fartura ou abundancia*: abundans, redundans –antis; affluens –entis.

abundar. *v.intr.* **1.** *Ter ou haber en abundancia ou en gran cantidade*: abundare; redundare; affluere, circumfluere; scaterere; (*case toda España abunda en metais*) metallis fere tota Hispania scateret; (*os coellos abundan en España e nas Baleares*) cuniculi scaterent in Hispania Balearibusque; (*abundar en peixes*) piscibus scaterere. V. *tamén* **abondar**. **2.** *Dar argumentos para demostrar que se está de acordo*: sententiae suffragari; argumenta alicui afferre; argumentis aliquid fulcire; confirmare.

abur! *interx.* V. **adeus!**

aburar. *v.tr.* **1.** *Queimar*: urere, adurere, comburere, exurere; inflammare; torrere; cremare, concremare; incendere; adolere. **2.** *Causar dor (unha queimadura, unha úlcera, etc.)*: dolere; prurimum afficere; dolore (ustionis, ulcerationis)

affligi. **3.** (fig.) *Acabar coa paciencia de alguén unha persoa ou cousa que molesta:* patientiam rumpere *ou* abrumpere; patientia abuti; aliquid aegre *ou* moleste ferre; fatigare, defatigare; taedere; taedio afficere. **4.** *Meter présa:* properare; urgere; maturare; instare; affligere; angere.

aburricular. *v.intr.* V. **burricular.**

aburguesar. *v.tr.* **1.** *Facer adquirir un carácter burgués a alguén:* ad medium ordinem civium accommodare; aliquem divitiis augere. **2.** *Adquirir hábitos propios da burguesía:* ad medium civium ordinem se conformare; victum *ou* mores divitum colere; tamquam locupletem se gerere.

aburrido -a. *adx.* **1.** *Que sente aburrimto:* taedio affectus; pertaesus, fatigatus, defatigatus, maestus, fessus, defessus -a -um. **2.** *Que causa aburrimto:* taediosus, fastidiosus, molestus, odiosus -a -um; somnifer -era -erum.

aburrimto. *s.m.* **1.** *Cansazo ou fastío:* taedium, fastidium -i; (animi) demissio, defectio *ou* infractio; languor -oris; maestitia -ae; sacietas -atis. **2.** *Cousa aburrida ou pesada:* taedium, fastidium -i; molestia -ae.

aburrrir. *v.tr.* **1.** *Causar aburrimto a alguén:* fastidire; taedere; taedium, fastidium *ou* molestiam afferre *ou* movere; taedio aliquem afficere; molestum esse; displicere; obtundere. **2.** *Causar repugnancia, fastío, etc. (unha comida ou outra cousa):* V. **abominar, aborrecer**. **3.** *Cansarse dunha comida ou doutra cousa:* V. **abominar, aborrecer**. *v.pr.* **4.** *Sentir aburrimto:* taedere; maestum, pertaesum esse; taedio affici *ou* confici; taedium pati; (*abúrreme oírche iso mil veces*) taedet iam audire ea millies; (*a túa conversación*) me taedet semonis tui; (*estou aburrido da vida*) taedet me vitae.

abusar. *v.intr.* **1.** *Usar mal, facer uso excesivo de algo:* intemperanter, improbe, male *ou* perperam uti *ou* adhibere; abuti; crudeliter exercere; (*ata cando abusarás da nosa paciencia?*) quousque tandem abuteris patientia nostra? **2.** *Aproveitarse dunha persoa, tirar proveito deshonesto da súa debilidade, etc:* decipere; illudere; fallere; alicuius ignorantiam circumvenire; alicuius ignorantia *ou* imperitia abuti; (*dunha muller*) ad stuprum illicere; stuprum inferre; mulieri illudere; muliere abuti; (*abusar da transixencia de alguén*) alicuius indulgentiam fatigare.

abusivo -a. *adx.* Illicitus, iniustus, abusivus -a -um; immodicus, intemperatus, immensus, nimius -a -um.

abuso. *s.m.* **1.** *Uso excesivo ou non apropiado:* abusus -us; immodicus, intemperatus, nimius usus; immodestia -ae; (*do viño, dos praceres*) vini, libidinum intemperantia; (*do poder*) libido -inis; (*da liberdade*) licentia -ae. **2.** *Práctica inxusta ou deshonesto:* illicitus, improbus, iniquus usus; pravitas -atis; vitiosa consuetudo; stuprum -i.

abusón -ona. *adx.* Crudelis -e; superbus, improbus, tyrannicus, iniquus -a -um; praepotens -entis.

acá. *adv.* (*Movemento*) huc; (*repouso*) hic.

acabado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo acabar:* finitus, confectus, perfectus, absolutus, peractus, terminatus, exactus -a -um. *s.m.* **2.** *Aspecto definitivo que presenta unha cousa, ou últimos retoques dados á mesma:* finis -is; calx, calcis; terminus -i; opus consummatum *ou* absolutum; depolitio, perfectio -onis; culmen -inis. ♦ *Estar acabado.* **1.** *Estar estragado polo moito uso (cousa):* tritum, attritum, detritum, (usu) absumptum *ou* consumptum esse. **2.** *Ter poucas forzas para vivir; por causa dos anos ou dunha enfermidade:* debilitatum, decrepitem, infirmum, valetudinarium esse; senectute, aegritudine, aetate *ou* senio confectum, annis gravem esse. **3.** *Que perdeu facultades, ou que deixa de ser favorecido pola sorte:* imminutus, fractus, depressus, sedatus, placatus, mitigatus, infortunatus, obrutus -a -um; infelix -icis; miser -era -erum.

acabar. *v.tr.* **1.** *Pór fin, levar a cabo:* finire; perficere, conficere; absolvere, persolvere; peragere; terminare; exigere; finem facere *ou* imponere. **2.** *Chegar á última parte de certa cousa, non deixar quedar nada dela:* exhaurire; exinanire; effundere, profundere; frangere; absumere, consumere, insumere; impendere; abuti; ad finem perducere. *v.intr.* **3.** *Chegar a unha certa circunstancia:* finem imponere; ad finem (exitum) perducere; finiri; consumi; desinere. **4.** *Ter unha cousa como parte final ou extremo (a forma ou aquilo que se expresa):* desinere; exire; terminari. *v.intr.* e *pr.* **5.** *Chegar á fin, ter fin:* finem *ou* exitum habere *ou* capere; ad exitum venire; finiri; concludi; consumi; cadere; (*ningunha palabra grega acaba en M*) nullum graece verbum M littera cadit; (*ao acabar o ano*) anno exeunte; (*ao acabar o día*) sub occa-

sum. **6.** *Poñer fin exterminando ou destruíndo:* delere; funditus ou radicitus tollere; exstinguere; exstirpare; excindere; exigere; exterminare; cedere, excidere, occidere. *v.pr.* **7.** *Consumirse por completo unha cousa:* absumi, consumi; exhausti; impendi; absolvi; perfici, confici; ad finem venire. ♦ *Acabar de + inf.:* (aliquem ou aliquid) nuper, nunc nuper, nuper admodum, nuperime, modo, paulo ante ou recenter facere, dicere, venire, evenire, exire ou accidere; (*de falar*) finem orationi facere. *Acabar ben, mal:* bonos, tristes exitus habere. *Quen mal anda mal acaba:* talis vita, finis ita.

acachoar. *v.intr.* **1.** *Ferver a cachón:* fervere, effervere; bullire, ebullire; aestuare, exaestuare; bullulis exundare. **2.** *Caer a auga formando un cachón:* impetuose, rapide, vehementer cadere, scaterere, scaturire, manare.

acachoupar. *v.pr.* Sese curvare ou incurvare; genua flectere; (ad humum) clunes demittere; conquiniscere; duplicari; occultari; abscondi.

acacia. *s.f.* Acacia –ae.

acadar. *v.tr.* **1.** *Coller coa man algo que apenas está ao alcance:* manu prehendere; capere. *V. tamén* **abranguer.** **2.** (fig.) *Chegar a ter algo que se expresa:* impetrare; obtinere; percipere; parare, comparare; acquirere; assequi, consequi; potiri; frui; possidere; habere. *V. tamén* 1 e **conseguir.** **3.** *Chegar unha cousa ou os seus efectos a un determinado punto ou grao:* evincere; nancisci; pervenire ad. *V. tamén* 1 e 2. **4.** *Chegar algo ou alguén a un determinado lugar, grao, situación, etc.:* *V.* 1, 2, 3 e **alcanzar.**

academia. *s.f.* **1.** *Centro privado onde se dan clases de complemento:* additicius ou subsidiarius ludus; additicia ou subsidiaria schola; academia –ae. **2.** *Sociedade formada por científicos, escritores ou artistas:* societas –atis; consortium –i; congressus, coetus, conventus –us; consociatio –onis; academicus coetus; Litterarum ou Scientiarum Academia; Athenaeum –i. **3.** *Escola destinada á formación de artistas, militares, etc.:* Artium, Artis Scaenicae, Rei Musicae, Aeronautica, Navalis Academia.

académico –a. *adx. e s.* *Relativo a unha academia ou membro dela:* academicus –a –um; academiae sodalis ou socius.

acaer. *v.intr.* **1.** *Resultar agradable unha persoa:* placere; aliquem cordi esse alicui; cordi (ali-

quem) habere. **2.** *Sentar ben unha cousa ao ser combinada con outras:* aptari; aptum esse; accommodari; componi; cohaerere. **3.** *Sentar ben unha roupa ou un adobio a unha persoa:* (vestem, ornatum corpori) convenire; congruere; coniungi; componi; conciliari; aptari; coaequari; decere; (*este vestido acáeme*) haec vestis me decet; (*mira se me acae este vestido*) contempla satin haec me vestis deceat. *V. tamén* 2. **4.** *Ser apropiado a unha circunstancia concreta:* decere; convenire; aptum esse; congruere.

acainzar. *v.intr.* Occare, deoccare; cratire.

acalar. *v.tr.* Fletum mitigare, sedare; infantis vagitum demulcere; silentium indicere; os alicui consuere; sedare; placare; tranquillare; lenire; (animos) flectere; mitigare; cohibere; mollire.

acalantar. *v.tr.* **1.** *Adormentar ou facer calar un neno:* sopire, consopire, soporare; somnum concitare, gignere, allicere, parere. *V. tamén* **acalar.** **2.** *Facer que alguén deixe de sentir enfado, excitación ou desacougo:* *V. acalar.*

acalmar. *v.tr.* **1.** *Pór en calma:* sedare; placare; lenire; iram restinguere; iras mollire; pacem animis afferre. *V. tamén* **acalar.** *v.intr.* **2.** *Quedar en calma:* sedari; placari; tranquillari; leniri; mitigari; conquiescere; relanguescere; conticescere; flecti.

acaloramento. *s.m.* Aestus, impetus, motus –us; vehementia –ae; ardor, calor –oris; concitatio –onis; alacritas –atis.

acalorar. *v.tr.* **1.** *Provocar unha fonda reacción do ánimo, como ira, carraxe, etc.:* ciere, citare, excitare, concitare, incitare, sollicitare; acuere; instigare; inflammare; aestuare; (animos, iram) accendere ou incendere. *v.pr.* **2.** *Sentir calor e fatiga polo esforzo excesivo:* inflammar, exardescere, aestuare; fatigari, defatigari. **3.** *Volverse máis violento, máis forte:* aestuare; exardescere; inflammar; excitari; irasci; ira flagrare; vehementiorem, fortiorem, robustiorem fieri.

acampada. *s.f.* Rusticatio tentoria; victus tentorius; campus tentorius.

acampar. *v.intr.* Tendere; tabernaculum ou tentorium ponere ou statuere; (*o exército*) castra ponere ou locare.

acanalado –a. *adx.* Imbricatus, striatus –a –um.

acanalalar. *v.tr.* Striare.

acanear. *v.tr., intr. e pr.* *V. abalar(se), abalear(se), abanar(se).*

acaneo. *s.m.* V. **abalo**.

acanzar. *v.tr.* V. **acainzar**.

acantilado. *s.m.* Declivitas –atis; praeruptum –i; scopulus –i; syrtis –is/-idos; praeruptus ou praecipuus locus; saxum –i; rupes –is; rupina –ae.

acanto. *s.m.* Acanthus –i; folium –i.

acantoar. *v.tr.* **1.** *Pór nun recuncho:* in angulum conicere; in abditum locum abicere; seponere; ablegare, relegare; scruta, detrita, fracta, obsoleta (utensilia) e medio tollere. **2.** *Apartar ou perseguir a alguén ata un sitio de onde non poida saír ou moverse:* aliquem intra s(a)epa concludere; undequaque cingere; in angustias aliquem redigere; interciperere; intercludere; obsidere, circumsidere; circumsedere; circumdare; vias alicui claudere.

acaparador –ora. *adx.* Suae utilitatis studiosus; sese tantum diligens; alieni appetens, cupidus, avidus; captator/-trix; (*de mercadorías*) turpis annonae ou aliarum mercium congestor; praevalens manceps ou interceptor.

acaparar. *v.tr.* **1.** *Xuntar e reter artigos de consumo para vendelos máis caros:* quascumque merces comprimere, praestinare, praeoccupare. **2.** (*fig.*) *Ocupar algo ou coller para si en exclusiva:* ad se unum aliquid confluere, vertere, trahere.

acaramelar. *v.tr.* **1.** *Converter algo en caramelo:* saccharum liquefacere ac refrigerare; liquefactum saccharum refrigerare. **2.** *Cubrir algo con caramelo:* liquefacto saccharo crustare; cocto saccharo colorare. *v. pr.* **3.** (*fig.*) *Mostrárense moi cariñosos (dous namorados):* demulcere; blanditiis demulcere ou delenire; mellitum, mellifluum, mellosum, dulciculum se praebere; basia multa basiare.

acaravillar. *v.tr.* (Ferream) vectem, claustrum ou repagulum aptare ou obicere; vecte claudere.

acarear. *v.tr.* *Der.* Aliquem (reum, testem) coram aliquo sistere; componere aliquem cum aliquo.

acareo. *s.m.* *Der.* Opinionum contentio, collatio ou comparatio.

acariciar. *v.tr.* **1.** *Facer caricias:* blandiri (*dat.*); mulcere, demulcere, permulcere; (*para acadar algo*) palpare/-ari; expalpare; prolectare; adulari. **2.** *Ter no pensamento algo que pode verse cumprido:* desiderium, affectum, spem fovere, alere, habere, colere, in aliquo ou in aliqua re ponere ou collocare; aliquid in animo habere; aliqua spe duci; (*grandes proxectos*) magna spectare.

acariñar. *v.tr.* **1.** *Tratar con cariño:* benevolentiam erga aliquem habere; aliquem benigne excipere; amicum agere. **2.** *Facer caricias:* V. **acariciar**.

acaroar. *v.tr.* **1.** *Pór a carón:* admovere; apponere; appropinquare; appetere; applicare. *Tamén v.pr.:* accedere; appropinquare; adesse. **2.** *Cortar algo a rentes:* (penitus, funditus, radicitus) secare, auferre; persecare; extirpare; succidere; a stirpe excidere; ad terram decidere; (*esp. do pelo ou da barba*) (barbam, capillum) radere, abradere, succidere; caput ad cutem tondere.

acartonar. *v.tr.* **1.** *Dar unha textura rixida coma a do cartón:* chartae densatae texturam tradere; crassiorem, spissiolem reddere; conglutinare. *v.pr.* **2.** *Adquirir unha textura rixida coma a do cartón:* chartae densatae texturam acquirere, comparare; spissiolem, crassiorem se reddere ou reddi; macrescere.

acarunchar. *v.pr.* **1.** *Ser atacado polo caruncho:* fungo affici. **2.** *Encherse de manchas negras por causa da humidade:* madescere, madefieri; modicis maculis humescere. **3.** *Resultar danado pola acción da couza:* tineas (cosses ou cossos, tarmites ou termites) aliquid rodere; tineis abrodii; vermiculari.

acaso. *s.m.* **1.** *Causa atribuída a acontecementos que non se explican:* casus, eventus –us; fors (*só nom. e abl.*); fortuna –ae; sors, sortis. *adv.* **2.** *Indica posibilidade ou dúbida:* casu; forte, forsan, forsitan, fortasse, fortassis, fortuito. **3.** *En construcións interrogativas afirma enfaticamente o que se pregunta; en afirmativas negao:* an, anne; utrum; nonne; num; –ne. ♦ *Por acaso:* casu; forte. *Por se acaso:* si, nisi, ne forte; utcumque ou quidquid sit; quomodocumque se res habeat. *Se acaso.* **1.** *Se se considera preciso:* si (quid) opus erit; si res postulabit ou exegerit; cum usus erit. **2.** *Se cadra, ao mellor:* probabiliter; fortasse.

acastañado –a. *adx.* Castaneus, fuscus –a –um; castanae colorem referens.

acataléctico –a. *adx.* Métr. Acatalectus ou acatalecticus –a –um.

acatamento. *s.m.* Reverentia, observantia –ae; veneratio, obtemperatio –onis; honor –oris.

acatar. *v.tr.* **1.** *Ter actitude de respecto cunha persoa ou cos seus consellos, decisións, etc.:* vereri, revereri; colere; venerari; honorare/-ari; honorem alicui praestare; in honore habere; auctoritatem

et consilium alicuius sequi. **2.** *Acceptar as disposicións que emanan dunha autoridade:* (leges, praecepta) servare, observare; (legibus) obtemperare, parere, oboedire.

acatarrado **-a.** *adx.* Rheumaticus **-a** **-um.**

acatarrar. *v.tr.* **1.** *Producir un catarro:* rheuma ou catarrhum gignere; rheumaticum ou gravedinosum reddere. *v.pr.* **2.** *Coller un catarro:* rheuma (rheumate) ou catarrho laborare, gravari, corripri; rheumatizare; narium (e naribus) destillatione (distillatione) affici. *V. tamén arrefriar(se).*

acaudillar. *v.tr.* Praeesse (*dat.*); ducere, ductare; gerere; regere; moderare/**-ari**; administrare. *V. tamén conducir, dirixir, gobernar, guiar.*

acazapar. *v.pr.* *V. abaterse, acachouparse, esconderse.*

acceder. *v.intr.* **1.** *Ceder ao que outro solicita ou quere:* assentiri/**-ire**, consentire; obsequi; annuere (**adnuere**); probare; cedere, concedere. **2.** *Ter acceso, paso ou entrada a un lugar:* accedere; alicui aditum esse ou patere; aditum habere. **3.** *Passar a ocupar un cargo ou un traballo:* ingredi; adire, inire; accedere; incipere, capessere, suscipere; exordium capere; praefici; (*a unha maxistratura*) magistratum inire.

accesible. *adx.* **1.** *De fácil acceso:* pervius **-a** **-um**; patens **-entis**; accessu facilis; penetrabilis **-e**. **2.** *Fácil de comprender:* clarus, dilucidus, planus, expeditus, enucleatus **-a** **-um**; intellectu ou ad intelligendum facilis. **3.** *De trato fácil:* facilis, affabilis, tractabilis, comis **-e**; accessu ou aditu facilis; indulgens **-entis**; humanus, benignus **-a** **-um**; (*é facilmente accesible*) ad eum aditus est facilis. **4.** (*fig.*) *Que entra dentro das posibilidades (unha cantidade que hai que pagar):* tolerabilis, impetrabilis **-e**; modicus, aequus **-a** **-um**; rationi consentaneus; prudens **-entis**.

accesit. *s.m.* Accessit (*3ª persoa de sing. do pretérito perfecto do verbo accedo* **-is** **-ere** **-cessi** **-cessum**: *acercouse, aproximouse*).

acceso. *s.m.* **1.** *Acción e efecto de acceder:* aditus, accessus, ingressus **-us**; accessio **-onis**. **2.** *Lugar por onde se accede a un sitio:* aditus, transitus **-us**; iter, itineris; via **-ae**; foris **-is**; porta, ianua **-ae**; ostium **-i**; limen **-inis**. **3.** *Ataque repentino de algo:* impetus, incursus **-us**; incursio **-onis**; (*de ira, de loucura*) irae, furoris, insaniae accessus; (*dunha enfermidade*) subitus morbus; tentatio

-onis; tussis, febris cuiuscumque morbi impetus ou accessus; (*nun acceso de ira*) ira incitatus.

accessorio **-a.** *adx.* **1.** *Que acompaña ou completa o principal:* adiunctus, adiectus, additicius, additus, appositus, secundus, secundarius **-a** **-um**; (*cousa*) res minor ou levioris momenti; (*ocupación*) opus supervacaneum. *s.m.* **2.** *Peza que completa o funcionamento de algo:* accessio **-onis**; additamentum, complementum, adiunctum **-i**; appendix **-icis**.

accidentado **-a.** *part.* **1.** *Part. do verbo accidentar:* fortuito casu (morbo, alia ratione) correptus; subita calamitate oppressus. *adx.* **2.** *Que presenta accidentes no seu transcurso ou na súa composición:* iniquus, absctisus, praeruptus, abruptus, salebratus, impeditus **-a** **-um**; (*lugar*) locus iniquus; (*vieiro*) semita salebrosa; (*axitado, complicado*) agitatus, exagitatus, sollicitus, turbatus, permotus, inquietus, arduus, laboriosus, operosus **-a** **-um**.

accidental. *adx.* **1.** *Que non está previsto, que ten lugar por accidente:* subitus, inopinatus, improvisus, repentinus, inexpectatus, insperatus, adventicius, fortuitus **-a** **-um**; accidentalis **-e**. **2.** *Exercido provisionalmente por mor da ausencia do titular:* ad tempus ou pro tempore designatus, electus ou constitutus; fiduciarius **-a** **-um**.

accidental. *v.pr.* Fortuito casu (morbo, quacumque ratione) corripri; infortunium pati, ferre, sufferre, subire; subita calamitate opprimi.

accidente. *s.m.* **1.** *Suceso imprevisto ou casual:* casus, eventus **-us**; offendiculum, obstaculum, incommodum **-i**; infortunium, detrimentum, damnum **-i**; difficultas **-atis**; obex **-icis**; adversae res; iactura **-ae**; (subita) calamitas; clades **-is**; calamitosus, sinister, adversus casus; (*de coche*) autocineticus casus; (*de circulación*) sinister casus viarius; (*aéreo*) adversus casus aeoronauticus; (*ferroviario*) casus ferriviarius. **2.** *Elevación ou depresión brusca que altera o terreo:* salebrae **-arum**; salebritas, iniquitas, humilitas **-atis**; loci asperitas; depressio, demissio **-onis**; altitudo **-inis**. *V. tamén aspereza.*

acción. *s.f.* **1.** *O que alguén fai:* factum **-i**; facinus **-oris**; opus **-eris**; actus **-us**; actio **-onis**; (*accións, empresas*) res gestae. **2.** *Exercicio da facultade de actuar:* opera **-ae**; opus **-eris**; factum **-i**; labor **-oris**; res, rei; motus **-us**; vis, vis. **3.** *Feito de actuar ou de producir (algo) certo efecto sobre*

unha cousa: vis, vis; momentum –i; effectus –us; affectio –onis; pondus –eris. **4.** *Sucesión de episodios que constitúen o argumento dunha obra narrativa, dun drama, dunha película*: fabula –ae; res, rei; argumentum –i; nodus –i. **5.** *Com. Cada unha das partes en que se considera dividido o capital dunha sociedade anónima e título que as acredita*: collocata pecunia; collocatae pecuniae syngrapha; (*soben, baixan as accións*) valores crescunt, decrescunt.

accionista. *s.* *Com.* Socius pecuniarius; syngrapharum dominus/-a.

acea. *s.f.* Aquaria moletrina; mola aquaria; aquarium pistrinum ou molendinum. *V. tamén muíño.*

aceda. *s.f.* Lathatum/-us –i; oxalis –idis; oxilis –is; oxylathatum –i; canterinum –i; (acetaria) rumex.

acedar. *v.tr.* **1.** *Tornar acedo ou agre*: acorem rei addere; acerbum, acidum, acrem facere. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Pórse acedo ou agre*: acere, acescere, coacescere.

acedía. *s.f.* **1.** *Sensación de malestar producida por un exceso de ácido no estómago*: stomachi acrimonia; aciditas –atis; acor –oris; ructus –us. **2.** *Peixe semellante ao linguado, de peor calidade*: solea –ae.

acedo –a. *adx.* **1.** *De sabor semellante ao do limón ou ao do vinagre*: acerbus, acidus –a –um; acer, acris, acre; (*algo acedo*) acidulus –a –um. **2.** (*fig.*) *Amargo, que produce desacougo*: turbans –antis; acerbus, amarum, luctuosus –a –um; gravis –e. **3.** *Dise das persoas de carácter amargo*: asper –era –erum; mordax –acis; acerbus –a –um.

acedume. *s.m.* *V. acidez.*

acéfalo –a. *adx.* **1.** *Que non ten cabeza*: acephalus –a –um; capite carens; capitis expers. **2.** (*fig.*) *Que carece de guía ou autoridade dirixente*: acephalus –a –um; duce carens.

aceiro. *s.m.* Aciarium –i; chalybs –ybis; aes, aeris; acies –ei; (*de aceiro*) chalybeius –a –um.

aceitar. *v.tr.* Oleo linere (linire), ungere, perfundere.

aceite. *s.m.* Oleum, olivum –i; suc(c)us olivi; (*vexetal*) oleum herbidum ou e seminibus extractum; (*de oliva virxe*) oleum ex olivis pressum; (*de noz*) suc(c)us nuci expressus; (*lubrificante*) lubricicum ou lubricans oleum.

aceiteira. *s.f.* Olearia ampulla; lecythus, guttus –i.

aceitoso –a. *adx.* **1.** *Semellante ao aceite pola súa composición*: oleagineus, oleaceus –a –um. **2.** *Que ten bastante ou demasiado aceite*: oleosus –a –um.

*aceituna. *s.f.* *V. oliva.*

aceleración. *s.f.* **1.** *Acción de acelerar ou acelerarse*: velocitatis variatio; acceleratio, maturatio, festinatio, properatio –onis; motus citatior; celeritas –atis. **2.** *Mec. Incremento da velocidade dun móbil con respecto á unidade de tempo*: acceleratio –onis.

acelerador –ora. *adx.* **1.** *Que acelera*: festinans, incitans –antis; festinator/-trix; incitator/-trix. *s. m.* **2.** *Mecanismo do automóbil que permite aceleralo*: acceleratorium, incitatorium, incitabulum –i. **3.** *Por ext., dispositivo que acciona este mecanismo*: pedale adminiculum. **4.** *Fis. Aparello que provoca a aceleración en certos procesos*: incitabulum –i.

acelerar. *v.tr.* **1.** *Aumentar a velocidade co acelerador*: machinamentum incitare; motum ou cursum properare; accelerare; properare. **2.** *Facer que algo suceda ou se mova con maior rapidez*: urgere; festinare; maturare; (*o paso*) gradum, cursum addere ou celerare. *V. tamén* 1. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Facer algo moi á présa*: festinare; maturare; properare; properanter agere. **4.** *Pórse nervioso e atordarse*: turbari, conturbari; trepidare; angī; sollicitum esse.

acelga. *s.f.* Beta –ae.

acenar. *v.intr.* Significare; signa dare; innuere; (*cos ollos*) nictare; (*coa cabeza*) nutare; (*para dicir que si*) annuere; (*para dicir que non*) abnuere, renuere; (*coa man*) manu annuere ou significare; gesticulari; gestum agere ou facere.

acendedor. *s.m.* Ignitabulum, incendibulum –i; compages ignem excudens ou eliciens.

acender. *v.tr.* **1.** *Facer que algo empece a arder*: inflammare; accendere, incendere, succendere; ignem submovere, subicere ou excitare. **2.** *Facer que comece a despedir luz un sistema eléctrico*: *V. 1.* **3.** *Poñer lume nun forno, nunha cociña, etc.*: *V. 1.* **4.** *Pór en funcionamento*: motum, vim concitare ou inicere. *V. tamén* 1. **5.** (*fig.*) *Facer máis violento, máis forte*: animos concitare, incitare; inflammare, incendere; acuere; stimulare; pungerē; impellere; instigare. *V. tamén* 1. **6.** *Facer*

máis vivo: instare; urgere; accendere; inflammare; excitare. *v. intr. e pr.* **7.** *Empezar a arder unha cousa*: exardescere; ignem *ou* flammam concipere; flagrare, conflagrare; inflammari; accendi.

8. *Iluminarse, poñerse a funcionar*: illustrari, collustrari; luce compleri; motum, vim concipere. **9.** *Pórse rubio*: rubere, rubescere, erubescere, subrubere; ruborem concipere. **10.** (fig.) *Facerse máis violento, máis forte*: exardescere; inflammari; excitari; calescere; calefieri; fervescere. **11.** *Facerse máis vivo*: aestuare, accendi; excitari; concitari; flagrare; instare; urgere.

acendido *-a. part.* **1.** Part. do verbo *acender*: accensus, incensus, succensus, inflammatus *-a* *-um*; excitatus, concitatus, iratus *-a* *-um*. **2.** (fig.) *Cheo de paixón, de rabia, de carraxe, de ira, etc.*: cupiditate, libidine, furore, odio, ira, amore flagrans, accensus, incensus, captus *ou* fractus. *V. tamén* 1.

aceno. *s.m.* Signum *-i*; significatio *-onis*; nutus, nictus, gestus *-us*; (*cun aceno de sorriso*) risus significatio.

acento. *s.m.* **1.** *Maior intensidade de voz con que se pronuncia unha silaba*: accentus *-us*; vocis sonus; sonus *-i*; (*dunha silaba*) tonor *-oris*. **2.** *Signo de ortografía para marcar o acento de intensidade*: virgula *-ae*; apex *-icis*; vocis nota; (*agudo, grave, circumflexo*) accentus acutus, gravis, circumflexus; (*pronunciar unha silaba con acento*) syllabam acuere. **3.** *Conxunto de peculiaridades da pronunciación dos habitantes dun lugar*: tonus *-i*; tenor *-oris*; vocis modulatio; propria cuiusque gentis pronuntiatio. ♦ *Acento estranxeiro*: peregrinus sonus. *Non ter acento estranxeiro*: nihil sonare aut olere peregrinum. *Acento diacrítico*: accentus diacriticus.

acentuación. *s.f.* **1.** *Acción e resultado de pór o acento nunha vogal*: vocis inflexus; tonus *-i*; accentus *-us*; enuntiandi sonus; intentio vocis; (*as súas regras*) accentuum appositio *ou* leges; (*signo de acentuación*) fastigium *-i*. **2.** (fig.) *Feito de facer ou facerse algo máis intenso*: momentum *-i*; vis, vis; incrementum *-i*; magnitudo *-inis*; vehementia *-ae*; intentio *-onis*; pondus *-eris*.

acentuado *-a. part.* Part. do verbo *acentuar*: (accentu) notatus *ou* distinctus; accentu proprio pronuntiatus; intentus, auctus *-a* *-um*; (syllaba) accentu notata; vocis sono elatus.

acentuar. *v.tr.* **1.** *Pór o acento nunha vogal, marca-la co acento*: accentu syllabam *ou* vocem distinguere, notare *ou* pronuntiari; syllabam (vocis sono) efferre, levare *ou* acuere; notam *ou* apicem syllabae apponere; syllabam cum contentione vocis appellare; quasdam syllabas diligenter exprimere. **2.** *Pronunciar con vigor; marcar con énfase o que se di*: verba notare; magna auctoritate dicere *ou* loqui; unicuique voci vim addere. **3.** (fig.) *Facer máis relevante, dar máis intensidade a algo*: momentum *ou* vim alicui rei tribuere *ou* addere; aliquid commendare, tollere, augere, distinguere.

acepción. *s.f.* Significatio, notio, acceptio *-onis*; vis et notio; sensus *-us*; (*ter a mesma acepción*) idem valere; (*esta palabra ten unha acepción ampla*) hoc vocabulum latius patet; (*de persoas*) personarum acceptio *ou* contemplatio; (*ter acepción de alguén*) aliquem praeferre, anteferre *ou* praeponere.

aceptable. *adx.* Acceptus, accipiendus, admittendus, probandus, idoneus, aptus, iucundus *-a* *-um*; satisfaciens, sufficiens *-entis*; probabilis, acceptabilis, tolerabilis *-e*.

aceptación. *s.f.* *Feito de aceptar ou de mostrarse de acordo con algo*: acceptio, acceptatio, susceptio, assentatio, probatio, approbatio *-onis*; assensus, consensus, plausus *-us*; fides *-ei*; auctoritas *-atis*; (*dunha herdanza*) aditus *-us*; cretio *-onis*.

aceptar. *v.tr.* **1.** *Recibir voluntariamente*: accipere, recipere, suscipere; admittere; sumere; a(d)sciscere; (*a un como cidadán, como fillo*) aliquem in numerum civium a(d)sciscere *ou* aliquem civem recipere; filium suscipere; (*unha herdanza*) hereditatem adire *ou* cernere. **2.** *Mostrarse de acordo con algo*: probare, approbare; sequi, obsequi; observare; se accommodare; annuere; se conformare; assentiri; obtemperare; oboedire; suffragari; subscribere; accedere; se fingere; (*un consello*) consilium probare; (*unha opinión*) alicuius sententiam sequi; (*unha invitación*) se venturum esse promittere. **3.** *Sufrir os efectos de algo serenamente*: aequo animo ferre; parere; se accommodare; servire; transigere; sustinere; pati, perpeti; ferre, perferre, sufferre; tolerare; sinere.

***acera.** *s.f.* *V. beirarrúa.*

acerca. Palabra usada só na *loc. prep. acerca de*: de; super; quod attinet *ou* quod pertinet ad.

acercamento. *s.m.* (prop. e fig.) Accessio, appropinquatio, accommodatio, conciliatio –onis; aditus, accessus, consensus –us.

acercar. *v.tr.* **1.** *Poñer cerca ou a menor distancia:* admovere; appellere; applicare; apponere. **2.** (fig.) *Poñer cerca (no sentido afectivo, ideolóxico, etc.):* (animos, amicitiam) conciliare, iungere, coniungere, sociare, consociare. *v.pr.* **3.** *Poñerse cerca:* accedere; appropinquare; (propius) accedere, succedere. **4.** *Estar algo próximo a suceder:* adventare; appropinquare; proximum esse; appetere; incedere; subesse; iam iamque ou iam iam aliquid fieri ou adesse; (*acércase a primavera*) ver appetit ou appropinquat.

acérrimo –a. *adx.* Acerrimus, obstinatus, fortissimus –a –um; pertinax, contumax, pervicax, tenax –acis; vehemens –entis.

acertado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *acertar:* accommodatus, aptatus, aequatus, adaequatus, (recte) dispositus, compositus, temperatus –a –um. **2.** *Que obra con acerto (persoa) ou que foi feito con acerto (cousa):* rectus, aequus, iustus –a –um; prudens, sapiens, decens, conveniens, congruens – entis; aptus, consentaneus, idoneus –a –um.

acertar. *v.tr.* **1.** *Encontrar a solución de, lograr saber algo dubidoso ou ignorado:* reperire; invenire; explanare; explicare; enodare; solvere, persolvere; expedire. **2.** *Dar no punto ao que se dirixe unha cousa:* scopum attingere; certo ictu ferire; destinatum ou destinata petere ou ferire. *v.intr.* **3.** *Dar en, tocar cun proxectil:* collineare; ferire. **4.** *Chegar a saber con certeza que, cal é, ou onde está algo ou alguén:* invenire; investigare; perscrutari; inquirere; sciscitare; rem intellegere. **5.** *Actuar de maneira que despois se confirma que se fixo ben:* bonum exitum habere; recte facere; aliquid alicui bene evenire. ♦ *Non acerta unha:* nihil ei procedit. *Acertar + a + inf.:* V. **acadar, lograr, conseguir.**

acerto. *s.m.* Prudentia, sollertia, sapientia, fortuna –ae; consilium –i; exitus, eventus –us; sors, sortis.

acervo. *s.m.* Acervus, cumulus –i; congeries –ei; strues –is; magna vis; res familiaris ou res patria; (paterna ou patria) bona; patrimonium –i.

aceso –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *acender:* V. **acendido.** *adx.* **2.** *Cheo de ansia, paixón, rabia, etc.:* V. **acendido.**

acetileno. *s.m.* *Quím.* Gasium acetaethylenicum.

acetona. *s.f.* Acetonium –i.

acevo. *s.m.* **1.** *Árbore:* acrifolium, agrifolium, aquifolium –i. **2.** *Madeira desta árbore:* acernum lignum; (*de madeira dela*) agrifolius, acernus –a –um.

acha. *s.f.* Assula, astula –ae; lignum –i.

achacar. *v.tr.* **1.** *Considerar algo ou a alguén como causante dunha cousa negativa:* tribuere, attribuere; imputare; adscribere. **2.** *Sinalar a alguén como posuidor dunha cousa negativa:* imputare; assignare; culpam in aliquem conferre; accusare, incusare.

achacoso –a. *adx.* Infirmus, morbosus, morbidus, valetudinarius –a –um. ♦ *Ser ou estar achacoso:* infirmis viribus esse.

achado. *s.m.* **1.** *Acto de achar:* inventum –i; inventio, patefactio, detectio –onis. **2.** *A cousa achada:* inventa res; inventum –i.

achaiador. *s.m.* Occa –ae; (h)irpex –icis; (*pisón*) pavicula, fistuca –ae. V. *tamén niveladora.*

achaiar. *v.tr.* Aequare, adaequare, coaequare; complanare; a fastigio in planum deducere; (*un camiño*) sternere; (*un monte*) coaequare ou redigere; (*a terra, a pedra*) pavire; (*co pisón*) fistucare; (*co angazo ou co trollo*) cratire. V. *tamén nivelar, rasar.*

achandar. *v.tr.* V. **achaiar.**

achantar. *v.tr.* V. **acertar.**

achanzar. *v.tr.* V. **achaiar.**

achaque. *s.m.* **1.** *Enfermidade crónica ou alteración leve da saúde:* vetus ou chronicus morbus; corporis imbecillitas; adversa, aegra ou incommoda valetudo; offensa –ae. **2.** *Atribución dun defecto ou vicio:* imputatio, insimulatio, accusatio, incusatio –onis. **3.** *O propio defecto ou vicio:* vitium, mendum –i; noxa –ae; defectio –onis; defectus –us; imbecillitas –atis; labes –is.

achar. *v.tr.* **1.** *Dar con:* invenire; comperire, reperire; detegere; patefacere; solvere, persolvere. **2.** *Ter certa opinión:* videri; aestimare, existimare; arbitrari; credere; animadvertere. *v.pr.* **3.** *Estar:* esse, adesse, interesse, praesto esse; versari; consistere. **4.** *Sentirse:* esse; se habere; versari; (aliquo animo) affici; (*áchome ben, mal*) bene, male mecum agitur; bene, male me habeo.

acharoado –a. *adx.* **1.** Vernizado con charón: gummoso liquore ou vernicio fulgenti illinitus.

2. Propio do charón: vernicio similis.

achatar. *v.tr.* V. **achaiar.**

achega. *s.f.* Adiumentum, adiutorium, auxilium, praesidium, subsidium, adminiculum –i; ops, opis; cooperatio –onis.

achegado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *achegar*: iunctus, admotus, applicatus, appositus –a –um.

2. Próximo: adiacens –entis; proximus, propinquus, vicinus, finitimus –a –um. *s.* **3.** Parente, amigo: proximus, propinquus, consanguineus, cognatus, amicus/-a; familiaris –e.

achegamento. *s.m.* Aditus, accessus –us; vicinitas, familiaritas, propinquitas –atis; appropinquo, cognatio –onis.

achegar. *v.tr.* **1.** Poñer cerca: V. **acercar.** **2.** Amon-toar; reunir: iungere, coniungere; cogere; colligare, colligere; conferre; compellere; miscere; glutinare; aggerare; cumulare; acervare, coacervare; congerere; (*achegar terra a unha árbore*) arborem aggerare; (*terra fertilizada*) stercoratam terram circumagere. **3.** Recoller e reunir (*ideas, datos*): summam facere; summam colligere; comparare; exaggerare; excerpere. V. *tamén* 1 e 2. *v.pr.* **4.** *Acollerse*: ad aliquem fugere, confugere, perferre, refferre, se recipere. **5.** Facer vida de matrimonio sen estar casados: marital commercium, concubinitum, pellicatum, contubernium (extra matrimonium) exercere; consuescere ou vivere cum aliquo/-a; maritalem victum agere. **6.** Ir ao encontro de: alicui obviam ire, prodire, procedere, occurrere, egredi, se ferre. **7.** Facer un pequeno desprazamento: advolare; adire; accurrere.

achego. *s.m.* **1.** Unión de dúas persoas que fan vida de matrimonio sen estaren casadas: marital commercium extra matrimonium; coniugalibus victus; contubernium –i; concubinitus –us. **2.** Persoa que vive achegada: convictor/-trix; concubinus/-a; amasius/-a; amicus/-a; puer/puella; moechus/-a.

achicar. *v.tr.* **1.** Baldeirar a auga: (aquam) imminuere, haurire, exhaurire, effundere, emittere; vacuefacere; exinanire. *v.pr.* **2.** (prop. e fig.) Ir a menos: minuere, imminuere; decrescere. V. *tamén* **abater.**

***achicoria.** *s.f.* V. **chicoria.**

achumbar. *v.tr.* **1.** Facer que algo se incline: declinare, inclinare, proclinare; curvare, incurvare; inflectere; demittere. *v.intr.* **2.** Inclinarsse: inclinari; vergere; se flectere, inflectere; flecti, inflecti.

aciago –a. *adx.* **1.** Que trae desgraza: infelix –icis; infortunatus, calamitosus, aerumnosus, miserandus, saevus –a –um; tristis –e; miser –era –erum; ater, atra, atrum; tristis –e. **2.** De mal agoiro: funestus, infaustus, nefastus, ominosus, laevus –a –um; miser –era –erum; infelix –icis.

acibar. *v.tr.* Segregare; seiungere; semovere; dirimere; (*as ovellas das cabras*) oves a capellis segregare. V. *tamén* **estremar.**

acibeche. *s.m.* Gagates –ae.

acicalar. *v.tr.* Fucare; ornare, exornare; levigare; corpus colere; comere. *Tamén v.pr.*: fucari; ornari, se ornare; corpus colere. V. *tamén* **amañar.** ♦ *As mulleres tardan un ano en acicalarse*: mulieres dum comuntur annus est.

acicate. *s.m.* **1.** Espora que ten un único aguillón: stimulus, aculeus –i; calcar –aris. **2.** Cousa que estimula: aculeus, stimulus –i; concitamentum, incitamentum, irritamentum –i; calcar –aris.

acidez. *s.f.* **1.** Sabor acedo: acor –oris; aciditas –atis; acrimonia –ae. **2.** Propiedade dos ácidos ou calidade ácida dunha substancia: V. 1. ♦ *Acidez de estómago*: V. **acedía.**

ácido –a. *adx.* **1.** De sabor semellante ao do limón ou ao do vinagre: V. **acedo.** **2.** Relativo a un ácido ou das súas propiedades: acidus –a –um; ad acidum pertinens. *s.* **3.** Quím. Corpo capaz de liberar protóns: acidum –i. **4.** Dise das persoas de carácter amargo: V. **acedo.**

aciñeira. *s.f.* **1.** Árbore: ilex –icis; quercus ilex; aesculus –i; arbor Iovis. **2.** Madeira desta árbore: quercus –us; querceum, iliceum, aesculeum, aesculinum, ilignum lignum.

acio. *s.m.* **1.** Conxunto de uvas presas a un talo: racemus, botrus –i; uva –ae. **2.** Conxunto de flores unidas a un eixe común: sartum –i; florum fasciculus.

acirrar. *v.tr.* **1.** Incitar un can: V. **abocar.** **2.** Incitar ás persoas para que discutan ou pelexen: stimulare, stimulis concitare; impellere. V. *tamén* **acalorar.**

acivro. *s.m.* V. **acevo.**

aclamación. *s.f.* Acclamatio, conclamatio, con-salutatio –onis; plausus, concentus –us; clamor –oris. ♦ *Por aclamación:* (omnium) concentu (atque consensu); communi consensu; una voce; uno ore.

aclamar. *v.tr.* **1.** *Saudar un grupo numeroso en sinal de aprobación:* (laetis vocibus, magno clamore) acclamare, conclamare; plaudere. **2.** *Nomear por aclamación:* pronuntiare, renuntiare; declarare; acclamare, conclamare; appellare; nuncupare; dicere.

aclaración. *s.f.* Illustratio, explanatio, explicatio, enodatio, expositio, enarratio, interpretatio –onis; cuiuscumque rei dilucidatio.

aclarado. *s.m.* Percolatio –onis; accuratior *ou* iterata lavatio.

aclarar. *v.tr.* **1.** *Volver claro:* illustrare; polire, expolire, perpolire; tergere, detergere; mundare; album, clarum, nitidum, politum, expoliturum, perpolitum reddere. **2.** *Pór en claro:* explanare; explicare; illustrare; enodare; exponere; interpretare/-ari; enarrare; dilucidare. **3.** *Quitar o xabón botando auga:* percolare; elutriare; accuratius *ou* iterum lavare. **4.** *Facerse claro ou nitido:* V. 1 e 2 en pasiva. **5.** *Desaparecer as nubes:* caelum serenari; nubes, nubila, tenebras, caliginem depelli; nubes dissolvi.

aclaratorio –a. *adx.* Demonstrativus, indicativus, manifestus –a –um; significans –antis.

aclimatación. *s.f.* (Ad locum, ad caelum, ad caeli naturam) accommodatio, aptatio; (caeli, loci) consuetudo *ou* familiaritas.

aclimatar. *v.tr.* **1.** *Adaptar a un clima:* (caelo, loco) assuefacere, consuefacere, aptare, accommodare. *v. pr.* **2.** *Adaptarse a un clima:* (caelo, loco) se assuefacere *ou* assuefieri. **3.** *Adaptarse de xeito gradual a outro ambiente:* (caelo, loco, adiunctis) gradatim, per gradus, paulatim, sensim, pedetentim (pedetemptim) assuefieri.

acne. *s.f.* Achne –es; iuvenile cutis vitium.

acó. *adv.* Huc.

*acobardar. *v.tr.* V. **acovardar.**

acochar. *v.tr.* **1.** *Cubrir con roupa:* vestire; induere (aliquem aliqua re *ou* alicui aliquam rem); vestitu, vestibus, amictu, stragulis tegere, cooperire *ou* fovere. *Tamén v.pr.:* induere vestem *ou* sibi vestem; vestiri; indui; tegi. **2.** *Retirar da vista:* abstrahere; subducere; amovere; detrudere;

condere, abscondere. V. *tamén retirar, afas-tar, esconder.* *Tamén v.pr.:* V. **abater, aca-choupar, esconderse.** **3.** *Meterse no cocho:* (in cubile, in ovile, in cuniculum, in foveam, in locum tutum) se recipere, fugere, refugere.

acocho. *s.m.* **1.** *Sitio para esconderse ou esconder:* refugium, perflugium, latibulum, receptaculum –i; asylum –i; latebra –ae; recessus, secessus –us; locus reconditus. **2.** *Xogo infantil no que un dos xogadores debe atopar aos que están acochados:* puerorum sese abscondentium ludus; lusoria *ou* ludicra sui occultatio.

acocorar. *v.intr.* (*O porco*) grundire, grunnire, digrunchire; (*a galiña*) cacillare; glocire, glocidare, gracillare; pipare; singultare; (*o galo*) cucurire; (*o corvo, a ra*) crocire, crocitare; (*outras aves*) pipire, pipilare; garrire.

acoirazado –a. *adx.* **1.** *Revestido de coiraza:* thorace *ou* lorica tectus, instructus *ou* indutus; cata-phractarius, cataphractus, thoracatus (miles); ferreo munimento contextus. **2.** *Navío de guerra provisto de coiraza ou blindaxe:* navis loricata, aerata, lam(i)nis, aere *ou* ferro munita, ferreo munimento tecta.

acoirazar. *v.tr.* Thorace, lorica tegere, instruere *ou* induere; loricare; ferro, aere, lam(i)nis munire; ferreo munimento tegere.

acoitelar. *v.tr.* Cultro, cultello, novacula, gladio, ense, sica, pugione petere, impetere, percutere, ferire.

acolá. *adv.* (*Movemento*) Illuc, illo, eo, in eum locum; (*reposo*) illic, ibi, in eo loco. ♦ *Aquí e acolá:* passim; hic ... illic.

acolchado –a. *adx.* Culcitosus –a –um.

acolchar. *v.tr.* Tomento farcire *ou* infercire; gausape obducere; lanam, erioxylum (xylon, xy-lum), plumas inter telas inducere.

acólito. *s.m.* **1.** *Relix. Persoa que axuda no altar:* (puer) sacris ministrans, altaris minister *ou* sacerdoti famulans; camillus, acolythus (acolythus, acolytus, acolitus) –i. **2.** (fig.) *Seguidor fiel dun poderoso:* socius –i; comes –itis; satelles –itis; sectator, fautor –oris.

acolledor –ora. *adx.* Hospitalis –e; hospitus –a –um; hospitio indulgens; in hospites humanus *ou* mitis; (*cos pobres*) ptochotrophus –a –um; amoenus, gratus, iucundus, venustus –a –um. V. *tamén accesible.*

acolleito –a. *part.* Part. irreg. do verbo *acoller*: acceptus, exceptus, receptus, admissus –a –um. ♦ *Pórise ao acolleito*: in locum tutum *ou* in tuto se recipere; se tutari; (a) ventis, quacumque caeli inclementia subduci *ou* se subducere; aliquid pro munimento uti. V. *tamén* **abeiro**, **abrigarse**.

acollemento. *s.m.* Hospitalitas –atis; hospitium –i; aditus –us; admissio, acceptio, exceptio, receptio, salutatio –onis; (*atopar bo, mal acollemento*) bene, male excipi.

acoller. *v.tr.* **1.** *Recibir na propia casa*: aliquem domo (tecto, hospitio) excipere, recipere, admittere; hospitium parare, praebere. **2.** *Dar protección*: sustinere; iuvare, adiuvare; subvenire; adesse; adiumentum, refugium, auxilium, praesidium, opem ferre, praebere; operam dare; adiumento, auxilio esse alicui. **3.** *Amosar unha disposición de ánimo ante alguén que chega ou algo que se coñece por primeira vez*: comiter, bene, benigne, benigno vultu, *ou* male, inimice, infenso animo, hostiliter, hostilem in modum admittere, accipere, excipere, recipere; (*nunha corporación*) in societatem cooptare; (*como amigo*) in amicitiam accipere; (*como cidadán*) in civium numerum adsciscere. *v.pr.* **4.** *Pórise ao abeiro*: V. **abeirarse**, **abrigarse**. **5.** *Recorrer a algo ou a alguén*: V. **achegarse**.

acollido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *acoller*: V. **acolleito**. *s.f.* **2.** *Acción de acoller*: V. **acollemento**.

acometer. *v.tr.* **1.** *Lanzarse, tirarse con ímpeto contra*: incurrere, occurrere, incursare; offendere; irruere; irrumpere; invadere; petere, appetere, impetere; aggredi; adire; oppugnare; adoriri; impetum facere. **2.** (fig.) *Intentar levar a cabo*: aggredi; adoriri; conari; incipere, suscipere; ordiri; moliri; temptare (tentare). **3.** (fig.) *Vir de repente (unha doenza, o sono...)*: aliquid aliquem invadere, infestare, incursare; aliqua re opprimi, affici, temptari (tentari), corripiri; (*a febre, unha enfermidade*) repenetina febrí, repentino morbo corripiri; in febrim, in morbum incidere.

acometida. *s.f.* Impetus, incursus, accessus –us; oppugnatio, incursio, irruptio, aggressio –onis; vis, vis.

acomodadizo –a. *adx.* Indulgens –entis; comis, tractabilis, docilis, facilis –e; commodus, translativus –a –um; cunctator/-trix.

acomodado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *acomodar*: accommodatus, compositus, dispositus, ordinatus, aptatus, instructus, collocatus –a –um. *adx.* **2.** *De boa posición económica*: modice locuples; modice *ou* satis dives; commode *ou* prospere vivens; fortunis affluens; pecuniosus, copiosus –a –um.

acomodador –ora. *s.* Apparitor cinematographicus *ou* theatralis; subselliorum monstrator; tesserarum inspector *ou* exactor/-trix.

acomodar. *v.tr.* **1.** *Colocar de modo conveniente*: aptare; componere, disponere; accommodare; ordinare; collocare; instruere. **2.** *Pór de acordo*: (sermonem, aliam rem) tempori (temporibus, ad tempus), loco, personae, adiunctis aptare *ou* accommodare. *v.pr.* **3.** *Colocarse de modo cómodo*: se accommodare *ou* fingere; accommodari; (*acomodémonos, se vos parece*) adsidamus, si videtur. **4.** *Manterse dentro de certos límites*: tempori cedere, servire; ad arbitrium alicuius se fingere; condiciones subire. **5.** *Conseguir sentirse cómodo con*: assuescere, consuescere; se aptare, aptari.

acomodo. *s.m.* **1.** *Sitio ou lugar adecuado*: aptus, idoneus *ou* opportunus locus *ou* situs. **2.** *Estado da persoa ou cousa tranquila*: tranquillitas –atis; pax, pacis; (animi) quies, requies –etis. **3.** *Traballo co que un gaña a vida*: officium, negotium –i; labor –oris; occupatio –onis; munus, opus –eris. ♦ *Ser de bo ou mal acomodo*: patienter *ou* aegre ferre, perferre, sufferre, tolerare, pati.

acompañamento. *s.m.* **1.** *Acción de acompañar*: comitatus –us; assectatio, consecutio –onis. **2.** *Conxunto de persoas que acompañan*: comitatus, coetus –us; turba, pompa, caterva –ae; assectatio –onis; (*finebre*) funus –eris; exsequiae –arum; (*da esposa á casa do esposo*) deductio sponsae ad domum mariti. **3.** *Mús. Música que acompaña a melodía principal*: concentus –us; vocis et tibiaram nervorumque cantus; (*cantar con acompañamento de piano, cítara, flauta*) ad clavicymbalum, ad citharam *ou* ad chordarum sonum, ad tibiam *ou* ad tibicinem canere.

acompañante. *s.* Comitator –oris; comes –itis; sectator, assectator/-trix; assecla –ae; pedisequs/-a.

acompañar. *v.tr.* **1.** *Estar ou ir con*: comitari; sequi; comitem esse, se praebere *ou* se adiungere; assectari; (*a alguén á casa*) aliquem domum de-

ducere *ou* reducere; (*a alguén que marcha*) aliquem proficiscentem *ou* peregrinantem prosequi; (*nunha viaxe*) itineris comitem se adiungere *ou* praebere. **2.** *Ir ligado ou asociado a:* sociari, consociari; iungi, coniungi; comitari; ligari, colligari. **3.** *Asociar unha cousa con outra:* sociare, consociare; iungere, coniungere; ligare, colligare; (*o pracer á virtude*) voluptatem ad virtutem adiungere. **4.** *Facer o acompañamento musical:* concinere; carmina nervis sociare; (*o canto coa citara*) fidibus vocem iungere.

acomparar. *v.tr.* V. **comparar.**

aconchado -a. *adx.* Conchatus, concheus -a -um.

aconchegar. *v.tr.* V. **acercar, achegar.**

acondicionamento. *s.m.* Ornatus -us; praeparatio, ordinatio, dispositio, compositio, comparatio, instructio -onis.

acondicionar. *v.tr.* Ornare; ordinare; disponere; instruere; parare, comparare, praeparare.

aconfesional. *adx.* Constitutae religionis expers; laicus -a -um; saecularis -e.

aconsellable. *adx.* Commendabilis, consiliabilis, laudabilis, praestabilis, probabilis -e.

aconsellar. *v.tr.* **1.** *Dar consello a:* commendare; consiliari; suadere; laudare; consilium alicui dare *ou* impertiri; consilio iuvare. **2.** *Indicar a alguén que faga algo:* monere; commendare; hortari; suadere. *v.pr.* **3.** *Tomar ou pedir consello:* consulere; consultare; consilium petere *ou* exquirere; consilio uti; cum aliquo deliberare; (*pidovos que me aconselledes que debo facer*) vos consulo quid mihi faciendum putetis.

acontecemento. *s.m.* **1.** *Acción de acontecer:* casus, eventus -us; eventum -i; fortuna -ae; sors, sortis; (*favorable*) res prosperae *ou* secundae; casus secundi; (*desfavorable*) res adversae; adversa fortuna. **2.** *Suceso notable:* magnum eventum; eventus -us.

acontecer. *v.intr.* Accidere; incidere; contingere; evenire; usu venire; supervenire; fieri. V. *tamén suceder.*

acoramento. *s.m.* V. **abafar.**

acorar. *v.tr.* V. **abafar.**

acordanza. *s.f.* **1.** *Idea que se lle acorda a alguén:* cogitatio, opinio -onis; cogitatum -i; sollertia -ae; acumen -inis; acies -ei; perspicacitas, saga-

citae -atis; ingenium -i; sal, salis. **2.** *Presencia na mente de algo pasado:* commemoratio, recordatio -onis; memoria -ae.

acordar. *v.tr.* **1.** *Determinar mediante acordo:* discernere; sancire; iubere; statuere, constituere; sciscere. **2.** *Interromper o sono de alguén:* expergiscere; expergefacere; somnum rumpere; e somno excitare, suscitare *ou* exsuscitare. **3.** *Ter na memoria:* recordari; meminisse; memoriam habere; memoria tenere; memorem esse; in mentem venire. **4.** *Dicir a alguén o que debe recordar:* monere, commonefacere, admonere, commonere; in memoriam redigere *ou* revocare; meminisse. **5.** *Deixar de estar durmindo:* expergi, expergisci, expergefieri, se expergefacere; (e) somno volvi, suscitari *ou* excuti. **6.** *Recobrar o sentido, volver en si:* animum recipere; erigi; recuperari; convalescere; ad sanitatem redire. **7.** *Caer na conta, darse conta:* animadvertere; animo *ou* mente capere, concipere, percipere, complecti, intelligere *ou* comprehendere. **8.** *Ter na memoria:* meminisse, reminisci; memoria tenere; memoriae mandare; memoriam alicuius rei habere; (*se mal non me acordo*) si satis meminisse. **9.** *Vir á memoria:* reminisci; in memoriam redigere *ou* revocare; referre.

acorde. *adx.* **1.** *Que está de acordo ou coincide:* concors -ordis; unanims, consentaneus -a -um; congruens, consequens, consentiens, conveniens -entis. *s.m.* **2.** *Conxunto de sons combinados de maneira harmónica:* (sonorum) concentus; concinentia, synodia -ae; vocum concordia.

acordeón. *s.m.* Instrumentum physarmonicum; organum ductile.

acordo. *s.m.* **1.** *Resolución tomada entre varios:* deliberatio, cogitatio -onis; consilium, propositum -i; sententia -ae; mens, mentis; voluntas -atis; (*tratado*) foedus -eris; pactum -i; pactio -onis; convenium -i; (*segundo o acordo*) ex pacto; ex convento; (*estar de acordo*) cum aliquo consentire; idem sentire. **2.** *Coincidencia de pensamento dos membros dun grupo:* concordia -ae; consensio -onis; unanimitas -atis; consensus -us. **3.** *Facultade de recordar:* memoria -ae. **4.** *Idea que ven á mente:* recordatio -onis; memoria -ae. V. **acordanza.** ♦ *Estar de acordo:* assentiri, consentire; concedere; convenire. V. *tamén acorde.* *De acordo:* placet; iuvat; probo, probamus. *De*

acordo? iuvatne? *De común acordo:* omnium consensu; de communi consensu; uno animo; una mente; una voce; uno ore; nemine discrepante

acordoar. *v.tr.* **1.** *Atar, en especial o calzado:* calceos, calceamentum, soccos corrigiis, vinculis *ou* vincturis ligare *ou* vincire; calceis corrigias aptare. **2.** *Rodear un lugar para impedir o acceso ao mesmo:* circumdare; vallare, circumvallare.

acoro. *s.m.* **1.** *Perda do alento:* V. **abafo**. **2.** *Estado de inquietude por causa de soños angustiosos:* oppressio *ou* suppressio nocturna.

acorrer. *v.tr.* Succurrere; subvenire; iuvare, adiuvar; opitulari; auxiliari; adesse; subsidium, auxilium, opem ferre; subsidio venire. V. *tamén* **asis-tir, axudar, socorrer**.

acorro. *s.m.* Ops, opis; auxilium, adiumentum, subsidium, solatium –i; levamen –inis.

acosar. *v.tr.* **1.** *Perseguir con insistencia:* sequi, consequi, insequi, persequi, subsequi; consectari, insectari; agere, agitare, exagitare; cursu premere. **2.** (fig.) *Molestar insistindo nunha petición:* V. **abafar**.

acoso. *s.m.* Consectatio, insectatio, insecutio, persecutio –onis; instantia, pertinacia –ae.

acostumado. *part.* **1.** *Part. do verbo acostumar:* assuetus, consuetus, consuefactus, assuefactus, exercitatus –a –um. *adx.* **2.** *Que se fai por costume:* usitatus, solitus, consuetus –a –um; habitualis –e.

acostumar. *v.tr.* **1.** *Facer adquirir un hábito:* assuefacere, consuefacere, consuescere; in aliquam consuetudinem adducere; (*acostumar o xovenco ao arado*) aratro iuvenum consuescere. **2.** *Facer, ter por costume:* solere; suescere, assuescere, consuescere; in more habere. *v.pr.* **3.** *Adquirir un hábito:* assuescere, consuescere, assuefieri; se assuefacere *ou* exercitare. **4.** *Pórse en harmonía con algo novo:* assuefieri; aptari; accommodari. ♦ *A todo se acostuma un:* ab assuetis non fit passio.

acotío. *adv.* Quotidie; cot(t)idie; singulis diebus.

acougar. *v.intr.* **1.** *Permanecer tranquilo, ter acougo:* acquiescere; tranquillari; sedari; metum solvere; placari; leniri. **2.** *Deixar de traballar ou de andar dun lado para outro:* otuari, nihil agere; otiosum esse; se a labore *ou* negotiis abstrahere; vacare; quiescere; compressis manibus sedere.

acougo. *s.m.* **1.** *Estado de quen está tranquilo:* pax, pacis; tranquillitas –atis; quies, requies –etis; desidia, segnitia –ae; segnities –ei; levamen –inis; solatium, otium –i. **2.** *Parada no traballo:* otium –i; otiositas –atis; inertia –ae; cessatio –onis; desidia –ae.

acoutar. *v.tr.* Terminare; fines *ou* terminos statuere, constituere *ou* praescribere; metari.

acovardar. *v.tr.* *Facer perder a coraxe:* terrere; metum *ou* terrorem incutere, inicere *ou* inferre; animum frangere *ou* percellere. *Tamén v.pr.:* animo deficere, frangi *ou* cadere; perturbari, conturbari; extimescere; metum concipere.

ácrata. *adx. e s.* Anarchicus –a –um; omnium iurium officiorumque recusator/-trix.

acrecentamento. *s.m.* Auctio, amplificatio, accessio, accretio –onis; accrementum, incrementum –i.

acrecentar. *v.tr.* Augere, adaugere; amplificare; ad-dere; adicere; adiungere; alere.

acreditado –a. *adx. e part.* Confirmatus, probatus –a –um; fide dignus; (*oficialmente*) legatus publice missus; (*serviase dun médico de pouca sona, pero home acreditado*) utebatur medico ignobili, sed spectato homine.

acreditar. *v.tr.* **1.** *Probar a verdade ou autenticidade:* confirmare; fidem dare *ou* afferre; auctoritatem dare, parare *ou* tribuere; alicuius rei fidem facere. **2.** *Procurar os documentos para unha misión diplomática:* publice missum aliquem declarare; legatum publice mittere. *v.pr.* **3.** *Adquirir creto ou sona:* fidem *ou* nomen sibi comparare *ou* facere; sibi gratiam auctoritatemque conciliare; existimationem colligere; plurimum gratia auctoritateque valere.

acreditativo –a. *adx.* Fidem faciens *ou* afferens.

acredor –ora. *adx. e s.* **1.** *Que ten dereito a pedir o cumprimento dunha obriga, esp. dunha débeda:* creditor/-trix. **2.** *Que é digno de algo:* benemeritus, dignus –a –um; (bene)merens –entis.

acrílico –a. *adx.* Acrilis –e; acrilicus –a –um.

acritude. *s.f.* Acrimonia –ae; acritudo –inis; asperitas, acerbitas –atis; acror –oris.

acrobacia. *s.f.* Funambulorum, petauristarum peritia, ars, disciplina *ou* spectaculum; funambuli ludus; volatus perdifficilis; (*habilidade grande*) mira calliditas.

acróbata. *s.* Petaurista/-es -ae; funambulus/-a, desultorius/-a.

acrópole. *s.f.* Arx, arcis; acropolis -is.

acróstico. *s.m.* Acrostichis, parastichis -idis.

acta. *s.f.* Acta -orum; tabulae, litterae -arum; perscriptio -onis. ♦ *Levantar acta:* in acta mittere; acta perscribere; in tabulas referre.

actitude. *s.f.* **1.** *Postura do corpo:* habitudo -inis; status, habitus -us. **2.** *Disposición do ánimo:* mos, moris (*ús. máis en pl.*); animus -i; animi habitus *ou* affectio; mens, mentis; vitae ratio; voluntas, proclivitas -atis.

activación. *s.f.* Properatio -onis; properantia -ae. V. *tamén* **aceleración.**

activador -ora. *adx.* **1.** *Que serve para activar:* excitans, properans -antis; incitator/-trix; incensor -oris. *s.m.* **2.** *Dispositivo que serve para facer funcionar algo:* ignitabulum, incendibulum, incitabulum -i. **3.** *Fermento que estimula a actividade doutras substancias:* fermentum -i; catalysatorium -i.

activar. *v.tr.* **1.** *Aumentar a actividade de algo:* excitare; properare; urgere; acuere; agitare. **2.** *Facer funcionar, pôr en marcha:* ciere, citare, concitare; accendere; (*unha industria*) officinam instituere; (*un proxecto*) consilium exsequi. **3.** *Facer máis vivo ou máis intenso algo:* intendere; stimulare; incendere; inflammare; acuere. **4.** *Acelerar un proceso físico ou químico:* stimulare; celerare; citare. **5.** *Quím.* *Tornar radioactivo un elemento expóndoo ás radiacións:* radiantem vim addere *ou* praebere.

actividade. *s.f.* **1.** *Calidade de activo:* actio, agitatio -onis; vis, vis; motus -us; celeritas, alacritas -atis. **2.** *Conxunto de tarefas propias dunha persoa ou entidade, e cada unha delas:* opera, industria, cura -ae; occupatio -onis; officium, negotium -i; opus, munus -eris; labor -oris; (*comercial*) negotia -orum; negotiatio -onis; (*administrativa*) procuratio -onis; (*política*) actiones publicae; (*forense*) res forenses. ♦ *En actividade:* diligenter; laboriose.

activismo. *s.m.* Immodicum, acerrimum *ou* fanaticum rerum publicarum studium; rei publicae systematica perturbatio *ou* eversio; suffragiorum praeoccupatio; (*excesiva actividade*) operositas, actuositas -atis; nimia industria.

activista. *adx.* e *s.* Incitator/-trix; immodice rei publicae studiosus/-a; (*demasiado activo*) vir/ femina actuosior.

activo -a. *adx.* **1.** *Que se caracteriza pola acción ou pola actividade (cousa):* actuosus, operosus, strenuus, rapidus -a -um; agilis -e; efficiens -entis; (*vida activa*) actiosa vita. **2.** *Que actúa con presteza, que non é capaz de estar sen facer nada:* impiger -gra -grum; diligens -entis; navus, gnavus, industrius -a -um; acer, alacer -cris -cre; (*estar sempre activo*) semper aliquid agere. **3.** *Quím.* *Que actúa:* efficax -acis; efficiens -entis; actuosus -a -um. *s.m.* **4.** *Conxunto de bens dun patrimonio:* patrimonium -i; res familiaris *ou* patria; (*paterna ou patria*) bona; fortunae -arum. ♦ *En activo:* suo munere *ou* officio fungens; nondum emeritus. *Poboación activa:* incolae *ou* cives laborantes. *Voz activa:* activa significatio *ou* vox.

acto. *s.m.* **1.** *Acción realizada polo home:* factum -i; facinus -oris; actum -i; actus -us; actio -onis; res, rei; opus -eris. **2.** *Feito ou acontecemento público ou solemne:* magnum eventum; eventus -us; dies festus; sollemnia -ium; (*literario*) litteraria exercitatio. **3.** *Cada parte dunha obra de teatro:* actus -us. ♦ *No acto:* tunc; eo ipso tempore; statim; extemplo; illico; ipso facto. *Facer acto de presenza:* praesentiam corporis praebere; praesentiam sui facere; adesse.

actor. *s.m.* Actor -oris; scaenicus actor *ou* artifex; (*en esp. de mimos*) mimus -i; histrio -onis; (*cómico*) comoedus -i; actor comicus; comoediarum histrio; (*tráxico*) tragoedus -i.

actriz. *s.f.* Actrix -icis; scaenica actrix *ou* artifex; (*de mimos*) mima -ae; (*cómica*) comoeda -ae; (*tráxica*) tragoeda -ae.

actuación. *s.f.* V. **acción, actividade.**

actual. *adx.* Praesens -entis; adstans -antis; quod nunc est; hodiernus -a -um.

actualidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é actual:* praesens rei status. **2.** *Conxunto dos acontecementos actuais:* instantia -ium; quae sunt, adsunt *ou* fiunt. **3.** *O tempo presente:* haec aetas; hoc *ou* praesens tempus; haec tempora. ♦ *Na actualidade:* nunc; hoc tempore; in praesens (tempus); in praesenti; in praesentia; rebus sic stantibus. *Estar de actualidade:* in tempus nostrum cadere. V. *tamén* **moda.**

actualización. *s.f.* (Ad tempora *ou* ad praesentia) accommodatio.

actualizar. *v.tr.* Ad praesentia accommodare; hodiernis *ou* recentibus doctrinis, disciplinis *ou* artibus mentem, aliam rem instruere *ou* conformare.

actuar. *v.intr.* **1.** Realizar unha acción: agere; gerere; efficere; aliquid ad effectum *ou* ad rem producere; (*de boa fe*) ex bona fide agere. **2.** Ter *ou* producir unha cousa un efecto sobre algo: gignere; parere; edere; generare; afferre, efferre; efficere; agere; valere; mutationem facere. **3.** Realizar a súa función un actor *ou* un artista: (primam, secundam) partem *ou* personam agere *ou* tenere; fabulam dare *ou* edocere.

acuarela. *s.f.* Imago aquatis coloribus picta; hydrotographia -ae; pictura aquaria; color aqua dilutus.

acuario. *s.m.* **1.** Depósito onde se gardan vivos plantas e animais acuáticos: aquarium -i; alveus bel(l)uarum *ou* plantarum marinarum. **2.** Por ext., edificio destes depósitos: aquarium -i; domus *ou* institutum bel(l)uis marinis asservandis. **3.** Undécima constelación do Zodiaco: Aquarius -i.

acuartemento. *s.m.* **1.** Acción de acuartelar: copiarum in castris distributio; metatio -onis; (*de verán*) aestiva -orum; (*de inverno*) hiberna -orum. **2.** Lugar onde están as tropas acuarteladas: castra, stativa -orum.

acuartelar. *v.tr.* **1.** Mil. Aloxar a tropa nos cuarteis: copias in castra deducere, distribuere, locare, ponere *ou* recipere; castra metari *ou* castrametari; castra ponere. **2.** Mil. Reter as tropas en cuarteis en previsión de desordes públicas: in stativis militibus *ou* copias habere.

acuático -a. *adx.* **1.** Relativo á auga: aquaticus, aquarius -a -um; aquatilis -e. **2.** Que vive na auga *ou* á súa beira: aquatilis, fluvialis -e; fluviatricus, aquaticus -a -um; aquis suetus; aquicola -ae; (avis, animal) nans.

acubillar. *v.tr.* **1.** Dar protección a algo *ou* alguén cubríndoo: vestitu, stragulis, apricis vestibus operire *ou* cooperire; operimentum praebere. V. tamén **abrigar**. **2.** Dar amparo, axuda: V. **acoller**.

acubillo. *s.m.* V. **abeiro**, **abrigo**, **acollemento**.

acudir. *v.intr.* **1.** Ir *ou* chegar en auxilio: praesto esse; adesse; auxilio alicui esse. V. tamén **acorrer**. **2.** Ir *ou* vir a un lugar por ser chamado *ou* por interese: accurrere, occurrere; adire; advolare; convenire; obviam ire; (*en gran número*) concurrere. **3.** Botar man de algo *ou* alguén como axuda: ad aliquem *ou* aliquid occurrere *ou* confugere; aliquem adhibere; alicuius opera uti.

acueducto. *s.m.* Aquae *ou* aquarum ductus; aquae opus; aquaeductus -us; euripus -i.

acugular. *v.tr.* Implere, adimplere, explere, replere, complere, supplere; onerare.

acuicultura. *s.f.* Aquicultura -ae.

acumulación. *s.f.* Acervatio, coacervatio, cumulatatio, accumulatio, glomeratio, congestio -onis; aggestus, congestus -us; acervus, cumulus -i; congeries -ei; agger -eris; strues -is.

acumular. *v.tr.* **1.** Reunir en abundancia: acervare, coacervare; aggerare, aggerere, congerere; cogere; cumulare, accumulare; iungere; conglobare; struere; struem facere; conglutinare; (*riquezas*) divitias construere *ou* congerere; (*en pouco tempo*) brevi tempore magnas opes parare; (*acusacións*) crimina in aliquem congerere. *v.pr.* **2.** Xuntarse en gran cantidade: fluere, affluere, circumfluere, confluere; multiplicari; densari. V. tamén 1 en pasiva.

acunchado -a. *adx.* V. **aconchado**.

acuña. *v.tr.* **1.** Poñer cuñas para cortar, fender *ou* suxeitar algo: cuneare; cuneos adigere; fulcire. **2.** Recomendar, enchufar: commendare; suffragari. **3.** Cuñar, amoedar: pecuniam *ou* nummos ferire, signare, cudere *ou* procudere.

acuoso -a. *adx.* **1.** Semellante á auga *ou* que a contén: aquosus, (h)umidus, madidus, madefactus -a -um; madens -entis. **2.** Que ten auga na súa composición: aquatus, dilutus, imbutus -a -um.

acupuntura. *s.f.* Acupunctura -ae; acum punctio; acubus iniectis curatio.

acurralar. *v.tr.* **1.** Meter no curral: stabulare; grege intra s(a)epta includere. **2.** Por ext., conducir unha persoa *ou* animal a un sitio do que non podía escapar: concludere, includere, intercludere; in angustias *ou* in angulum redigere. **3.** Poñer nunha situación sen saída: V. **acantoar**.

acurrunchar. *v.tr.* **1.** *Pór nun curruncho:* V. **acantoar, acurrallar.** *v.pr.* **2.** *Encoller o corpo para protexerse:* V. **acachouparse, acazaparse, encrequenarse.**

acurtar. *v.tr.* **1.** *Facer máis curto, diminuír:* contrahere; minuere; breviare; curtare, decurtare; minorem facere; (*o paso*) gradum minuere; (*cor-tando*) resecare; (*a ración*) cibum deducere. *v.pr.* **2.** *Facerse máis curto:* contrahi; ar(c)tari, coar(c)-tari; decrescere; minuere, imminuere.

acuruxar. *v.pr.* V. **acachoupar, esconder.**

acusación. *s.f.* **1.** *Acción de acusar e motivo polo que se acusa:* insimulatio -onis; crimen -inis; (*en causas criminaís*) accusatio -onis; (*en causas civís*) petitio -onis; (*calumniosa*) criminatio -onis; crimen falsum; (*petición de acusación*) postulatio -onis; (*sen probas*) delatio nugatoria. **2.** *Persoa que representa a quen acusa:* accusatio -onis. V. *tamén* **acusador.**

acusado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *acusar:* accusatus, incusatus, insimulatus, criminatus, delatus -a -um; in iudicium vocatus. *adx.* **2.** *Que sobresa e destaca:* notatus, signatus, egregius, eximius, conspicuus -a -um; excellens, praecel-lens -entis. *s. e adx.* **3.** *Persoa a quen se imputa unha infracción da lei:* reus -i; rea -ae; reus factus ou citatus; in crimen vocatus; sons, sontis; nocens -entis. V. *tamén* 1.

acusador -ora. *adx.* **1.** *Que acusa:* accusans, incusans, criminans, insimulans -antis. *s.* **2.** *Persoa que sostén unha acusación:* accusator, actor, delator, petitor, insimulator, criminador/-trix; accusationem exercens; accusator/-trix constitutus/-a.

acusar. *v.tr.* **1.** *Atribuír un delito, culpa ou vicio:* accusare, incusare; criminare; insimulare; arguere; reum facere, agere ou citare; crimen alicui inferre; (*de roubo, de adulterio*) furti, adulterii accusare ou agere. **2.** *Poñer de manifesto, deixar ver:* significare; patefacere; ostendere; proferre; prodere; denunciare; documenta dare; (*recibo dunha carta*) litteras acceptas denunciare; (*un golpe*) ictu commoveri. **3.** *Facer máis intensa unha cousa:* vim tendere; augere, adaugere; ingravare; acuere; incrementum addere ou afferre.

acusativo. *s.m.* Accusativus (casus); accusandi casus.

***acuse** de recibo. V. **acusar, carta, notificación** (de recibo), **recibo.**

acusón -ona. *adx.* Susurro -onis; delator -oris; index -icis. V. *tamén* **acusador.**

acústica. *s.f.* **1.** *Propiedade que teñen certos sitios de permitiren unha audición boa:* sonoritas -atis; sonorum temperatio ou modulatio. **2.** *Fís. Parte da Física que estuda as propiedades dos sons:* sonorum scientia, ratio, doctrina, ars ou disciplina.

acústico -a. *adx.* **1.** *Relativo á acústica:* sonorus, auditorius, acusticus -a -um. **2.** *Que favorece a reprodución e transmisión dos sons:* sonoritatem fovens; ad sonos excipiendos aptus.

adagio. *adv.* **1.** *Mús. Que debe tocarse nun tempo lento:* lente; leniter; tarde; paulatim; pedetentim (pedetemptim). *s.m.* **2.** *Treito que se toca neste tempo:* intervallum tardum; tractus lentus.

adaptación. *s.f.* Accommodatio, aptatio, aequatio, adaequatio, conformatio, applicatio -onis.

adaptar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo caiba ou se axuste:* accommodare; conformare; applicare; aptare, adaptare; (*un discurso aos oíntes*) orationem audientium auribus accommodare. **2.** *Pór unha cousa de acordo con outra:* aequare, adaequare; cohaerere; convenire; aptare; concordare. **3.** *Modificar un texto literario de acordo con certas esixencias:* V. 1 e 2. *v.pr.* **4.** *Caber ou quedar xusta unha cousa noutra:* aequari, adaequari; accommodari; aptum esse; cohaerere; convenire; congruere. **5.** *Pórse en harmonía con circunstancias, medio, etc.:* se aptare, se accommodare; se conformare. V. *tamén* **aclimatarse, acostumarse.**

adaxio. *s.m.* Adagio -onis; adagium, proverbium, effatum, dictum -i; paraemia -ae; (*segundo un antigo adaxio*) ut est in vetere proverbio.

adecuación. *s.f.* Aequatio, exaequatio -onis. V. *tamén* **adaptación.**

adecuado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *adecuar:* accommodatus, conformatus, aptatus, adaptatus, aequatus, adaequatus, exaequatus -a -um. **2.** *Que se axeita ás circunstancias:* aptus, idoneus, proprius -a -um; conveniens -entis; par, paris; (*responder de modo adecuado*) paria paribus respondere. V. *tamén* 1.

adecuar. *v.tr.* Aequare, adaequare; (*os gastos ás ganancias*) sumptus ad mercedem accommodare. V. *tamén* **acomodar, adaptar.**

adega. *s.f.* Cella (vinaria); apotheca, cisterna -ae.

adegueiro –a. s. Cellae (vinariae) curator/-trix; cellarius/-a.

adelgazamento. s.m. Extenuatio, attenuatio –onis; corporis extenuatio; tenuitas –atis; macies –ei.

adelgazante. adx. Macrescens –entis; tenuans, attenuans, extenuans –antis; extenuatorius –a –um; (*tratamento*) curatio, medicatio, cura tenuans ou extenuatrix.

adelgazar. v.tr. **1.** *Facer máis delgado:* tenuare, attenuare, extenuare; minuere; debilitare; adipem demere; pinguedinem levare. v.intr. **2.** *Poiñerse delgado, perder peso:* tenuari, attenuari, extenuari; minuere; debilitari; macrescere; (*moito*) exilem fieri; (*por enfermidade*) macie consumi.

ademais. adv. **1.** *A máis de algo ou alguén:* praeterea; ceterum; porro; iam vero; age vero; insuper; (huc) accedit quod. loc. prep. **2.** *Ademais de:* praeter; adde quod. ♦ *É cousa rara un home feliz e ademais vello:* rarum est felix idemque senex.

ademán. s.m. Gestus –us; gesticulatio –onis; motus corporis. V. *tamén aceno, xesto.*

adentar. v.tr. **1.** *Dar dentadas, en particular á froita:* mordicare. **2.** *Dar un bocado a unha cousa que está sen encetar:* leniter mordere; delibare. **3.** *Facer un corte ás castañas para que non estoupen ao asarse:* castaneas signare.

adepo –a. adx. Sequax –acis; assecla –ae; sectator, assectator, fautor/-trix; satellites –itis.

aderezar. v.tr. **1.** *Preparar con adobos ou aderezos un alimento:* condire; temperare; sapidum ou iucundum cibum efficere ou reddere; (*aderezado*) conditaneus –a –um. **2.** *Prover de adobios ou aderezos:* comere; polire, perpolire; parare; ornare, exornare; componere; concinnare; fucare, infucare. *Tamén v.pr.:* ornari, se ornare; se fingere; fucari, se fucare; corpus colere.

aderezo. s.m. **1.** *Condimento:* condimentum –i; conditura –ae. **2.** *Adorno de cousas e persoas:* ornatus –us; ornamentum –i; concinnatio –onis; politura –ae; fucus –i; corporis cultus.

adestrador –ora. s. Exercitator, instructor, institutor/-trix; (*de gladiadores*) lanista –ae; (*de galos de pelexa*) rixosorum gallorum lanista; (*de cabalos*) equorum domitor/-trix.

adestramento. s.m. Exercitatio, instructio, institutio, eruditio –onis; exercitium –i; usus –us.

adestrar. v.tr. **1.** *Tornar destro ou hábil:* exercere, exercitare; instruere; instituere; ducere; docere, erudire; edocere; (*animais*) domare; subigere; condocere, mansuefacere; (*a un neno a cabalgar*) puerum equo docere; (*nas armas*) copias in armis exercere. v.pr. **2.** *Realizar exercicios para tornarse destro:* se exercere, exerceri, exercitari; instrui; discere; exercitationibus uti.

adeus. interx. **1.** *Expresión de despedida:* (*a unha persoa*) vale; (*a varias persoas*) valet; (*repetido e expresivo*) etiam atque etiam vale/valet; (*adeus para sempre*) aeternum vale; salve aeternum mihi; (*acabouse!*) actum est! s.m. **2.** *Despedida:* valedictio –onis; vale (*indecl.*); (*dar ou dicir adeus*) valedicere ou vale dicere; (*dicir o último adeus*) supremum vale dicere; (*dicir adeus á política*) foro et curiae salutem dicere; (*adeus ás preocupacións*) valet curis.

adherencia. s.f. **1.** *Feito de adherir ou adherirse:* adhaesio, iunctio, coniunctio –onis; adhaesus, nexus, connexus –us. **2.** *Calidade do que é adhesivo:* cohaerentia –ae.

adherente. adx. Adhaerens –entis; (*ser adherente*) adhaerescere.

adherir. v.tr. **1.** *Unir cousas mediante unha substancia:* glutinare, agglutinare, conglutinare; iungere, coniungere; copulare; nectere, connectere. v.intr. e pr. **2.** *Quedar pegada unha cousa a outra:* haerere, adhaerere, adhaerescere, cohaerere, inhaerere, inhaerescere. **3.** *Entrar a formar parte dunha organización:* alicquem sequi; alicuius partes, sectam, opinionem, fidem sequi; causam complecti; morem alicui gerere; alicui assentiri; favere.

adhesión. s.f. Assensus, adhaesus, consensus –us; adhaesio, assensio, iunctio –onis; cohaerentia –ae.

adhesivo –a. adx. **1.** *Que se adhire:* glutinans –antis; adhaerens, cohaerens –entis; glutinativus, glutinosus, glutineus –a –um. s.m. **2.** *Obxecto (tea, papel, etc.) que se pega sen ter que mollalo antes:* taenia glutinosa; glutinamentum –i.

adiamento. s.m. Mora –ae; procrastinatio, sustentatio, retentio –onis; (*fixación dunha data*) conductio –onis.

adiantamento. s.m. Praetergressio, praeoccupatio, praetervectio –onis; antecessus, praecursus –us.

adiantar. *v.tr.* **1.** *Mover ou levar para diante:* producere; admovere, promovere. **2.** *Dar pulo a, aumentar o ritmo:* properare; maturare; festinare; urgere. *V. tamén* **acelerar.** **3.** *Facer que o reloxo marque unha hora que aínda non chegou ou porque estaba atrasado:* novam horam inducere ou statuere; horologium ad horam accommodare. **4.** *Facer ou decidir que algo teña lugar antes do previsto:* anticipare, anteoccupare, antecapere; praesumere. **5.** *Ganar a dianteira, pasar diante:* praecurrere; praegredi, progredi; praecedere, procedere; praecellere, antecellere; prodire; iter alicuius praeoccupare; properare. **6.** *Marchar máis rápido do debido o reloxo:* horologium horam praecipere ou celerius decurrere. **7.** *Facer progresos:* proficere; prodire; progredi; procedere; augere; progressus ou progressionem facere. **8.** *Anticipar diñeiro:* pecuniam repraesentare. *v.pr.* **9.** *Chegar ou ocorrer algo antes do previsto:* antevenire, praevenire; praeter opinionem citius aliquid evenire ou accidere. **10.** *Ir para diante de ou pôrse diante:* antecellere, praecellere; praegredi; (estorbando) obstare, obistere; obesse.

adiante. *adv.* **1.** *No lugar anterior:* ante; a fronte; ante oculos ou prae oculis. **2.** *En dirección á fronte:* porro; longius. ♦ *Máis adiante.* **1.** *Despois de que pase algún tempo:* mox; post, postea; paulo post; dein, deinde. **2.** *Nun lugar posterior:* infra, inferius; posterius; in ulteriore ou posteriore loco. *Por adiante:* a fronte; ex adverso, in adversum. *Adiante!* ingredere; ingrediaris; recta introeas.

adianto. *s.m.* **1.** *Acción de adiantar ou adiantarse:* progressio, melioratio, antecessio -onis; profectus, progressus, processus, antecessus -us; incrementum -i. **2.** *Acción de anticipar diñeiro dunha paga, e cantidade que se adianta:* pecuniae repraesentatio ou anticipatio.

adiar. *v.tr.* Differre, proferre; procrastinare; ampliari; retardare; (in) diem, horam, tempus, locum condicere; diem, horam designare, statuere, praescribere.

adicar. *v.tr.* *V. dedicar.*

adicción. *s.f.* Subiectio, submissio, deditio -onis; obnoxietas -atis.

adición. *s.f.* **1.** *Acción de engadir:* adiunctio, accessio, adiectio, additio -onis; additamentum, incrementum -i. **2.** *Cousa que se engade:*

appendix -icis; (a un escrito) adscriptio -onis. *V. tamén* **1.** **3.** *Operación de xuntar cantidades:* summa -ae; in summam redactio; summarum exactio. *V. tamén* **suma.**

adicional. *adx.* Additicius, additivus, additus, auctus, adiectus, adiunctus -a -um.

adicto -a. *adx.* **1.** *Moi inclinado ou sometido a certos hábitos, opinións, etc.:* obnoxius, deditus, devotus, subiectus -a -um; oboediens -entis; alicuius partibus favens. **2.** *Dominado polo consumo de drogas:* medicamento stupefactivo assuetus ou deditus; pharmaco obnoxius.

adiñeirado -a. *adx.* Pecuniosus, nummosus, nummatus, opulentus -a -um; abundantia pecunia ou magnae pecuniae (vir/femina); fortunatus -a -um; dives -itis; locuples -etis; bonis affluens.

adiposo -a. *adx.* Pinguis -e; adipeus, adipatus, adiposus -a -um.

aditivo -a. *adx.* **1.** *Pensado para ser engadido a algo:* additivus -a -um. *s.m.* **2.** *O que se engade para completar ou modificar:* additivum -i.

adival. *s.m.* Funis -is; rudens -entis; chorda -ae.

adiviña. *s.f.* Aenigma -atis.

adiviñación. *s.f.* (Rerum futurarum) divinatio, praedicatio, praesensio, praedictio -onis; praescitum, sortilegium -i; vaticinatio, auguratio -onis. *V. tamén* **predición.**

adiviñanza. *s.f.* *V. adiviña.*

adiviñar. *v.tr.* Divinare; vaticinari; praedicere; praenuntiari; praesignificare; hariolari; augurari; conicere; aenigma solvere; praesagire; praesentire; praenoscerere; ventura videre.

adiviño -a. *s.* Vates -is; divinus/-a; divinator/-trix; hariolus/-a; augur -uris; conector/-trix; fatidicus, fatiloquus/-a; haruspex -icis; (das augas subterráneas) aquilex -igis; aquilegus/-a.

administración. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de administrar:* cura -ae; administratio, dispensatio, curatio, procuratio, gestio, tractatio -onis; (dunha granxa) villicatio -onis; (de xustiza) iurisdictio -onis; (do tesouro público) aerarii dispensatio. **2.** *Conxunto de ministerios e demais órganos de goberno:* reipublicae procuratio ou tractatio; reipublicae procuratores.

administrador -ora. *s. e adx.* Administrator, dispensator, curator, procurator/-trix; praefec-

tus, praepositus, oeconomus, sumptuarius/-a; minister *ou* administer/-tra.

administrar. *v.tr.* **1.** *Dispoñer, organizar a facenda e os bens propios ou alleos:* administrare; curare, procurare; dispensare; gerere; tractare; regere; gubernare; (*a casa*) rem familiarem gerere *ou* tueri. **2.** *Exercer autoridade ou mando sobre territorios e persoas:* rempublicam administrare, regere, temperare *ou* procurare; (*xustiza*) ius dicere; iudicia exercere; (*negocios alleos*) negotia aliena procurare. *V. tamén* **1.** **3.** *Conferir un sacramento:* ministrare, administrare; conferre. **4.** *Aplicar un medicamento:* medicamentum imponere *ou* ministrare. **5.** *Dosar o uso para tirar máis proveito:* modum statuere; bene rem gerere; moderari; sumptum temperare.

administrativo –a. *adx.* **1.** *Relativo á administración:* administrativus, administratorius –a –um. **2.** *Empregado da administración:* minister *ou* administer/-tra; administrativus/-a; moderator/-trix; officialis –is.

admirable. *adx.* Mirabilis, admirabilis, singularis –e; mirus, mirandus, admirandus, mirificus, eximius, optimus –a –um; excellens –entis.

admiración. *s.f.* Miratio, admiratio –onis; res mira; mirabilitas, admirabilitas –atis.

admirador –ora. *adx.* e s. Mirans, admirans –antis; mirator, admirator, laudator/-trix; (*ter moitos admiradores*) a multis laudari *ou* coli; (*ser admirador de alguén*) aliquem laudare *ou* colere. *V. tamén* **adepto, partidario, simpatizante.**

admirar. *v.tr.* **1.** *Contemplan con admiración ou sentila por algo ou alguén:* mirari, admirari, demirari; suspicere; (*en exceso*) exosculari. **2.** *Producir admiración:* obstupescere; admiratione aliquem afficere; admirationem alicuius movere; miraculo alicui esse. **3.** *Sentir admiración:* stupescere; stupere, stupescere, obstupescere; admiratione affici *ou* moveri. *V. tamén* **1.**

admisible. *adx.* Admittendus, tolerandus, ferendus, recipiendus, probandus –a –um; acceptabilis, tolerabilis –e.

admitir. *v.tr.* **1.** *Deixar formar parte de, deixar entrar:* accipere, excipere, recipere; introducere; admittere, intromittere; adscribere; adsciscere; (*entre os amigos*) in numerum amicorum recipere; (*nunha conversación*) ad colloquium admittere. **2.** *Deixar que algo se leve a cabo:* si-

nere; permittere; concedere; pati; tolerare; ferre.

3. *Mostrarse de acordo, dar por certo:* agnoscere; cognoscere; consentire *ou* consentiri; concedere; fateri, confiteri, profiteri; cernere; perspicere.

adobar. *v.tr.* *V. aderezar.*

adobe. *s.m.* Later –eris; later crudus; (*de palla e arxila*) paleatum lutum.

adobiar. *v.tr.* *V. aderezar.*

adobío. *s.m.* *V. aderezo, adorno.*

adobo. *s.m.* *V. aderezo.*

adoecer. *v.intr.* **1.** *Contraer a enfermidade da rabia:* rabere; rabire; rabie *ou* hydrophobia affici; rabiem *ou* hydrophobiam concipere *ou* contrahere; rabidum esse. **2.** *Desesperarse ou rabiarse pola dor ou outro motivo:* dolore agitari *ou* di(s)rumpi; morbo opprimi; rabere. **3.** *Impacientarse, pórse furioso:* ira corripere, iracundia inflammari *ou* exardescere; irasci; furere; furore ardere; stomachari; cruciari, excruciari; rabere. **4.** *Desexarse con ansia:* desiderio inhiare *ou* incendi; ardentem *ou* ardentissime cupere; immane studium alicui esse.

adoitar. *v.intr.* **1.** *Ter por costume:* suescere, asuescere, consuescere; solere; in more habere. **2.** *Ser habitual ou frecuente unha cousa:* in consuetudinem venire; persaepe fieri, evenire *ou* accidere; usitatum esse. *V. tamén* **1.**

adoito –a. *adx.* **1.** *Que ten costume ou experiencia:* assuetus, assuefactus, consuetus –a –um. **2.** *Que ten destreza ou coñecementos:* exercitatus, peritus, callidus –a –um; sol(l)ers –ertis; sagax –acis. *adv.* **3.** *Con frecuencia, a miúdo:* saepe; crebro; frequenter; plerumque; assidue.

adolescencia. *s.f.* Pueritia –ae; pubertas –atis; (prima) adolescentia *ou* adulescentia; puber aetas.

adolescente. *adx.* **1.** *Propio da adolescencia:* adolescens *ou* adulescens –entis. **2.** *Que está na adolescencia:* adulescens –entis; iuvenilis –e; puber –eris. *s.* **3.** *Persoa adolescente:* puer/puella; adulescentulus/-a; puber –eris; virgo –inis.

adondar. *v.tr.* **1.** *Amolecer, poñer brando, suavizar:* mollire, emollire; macerare; lenire; mitigare; enervare. **2.** *Facer dócil, domar:* sedare; placare; mitigare; permulcere; lenire; flectere; effeminare; (*a amenidade do lugar adondaba os valorosos espíritos dos soldados*) loca amoena feroces militum animos mollebant. *Tamén v.pr.:* mollescere,

remollescere; leniri; sedari; mitigari; minui; effeminari; relanguescere; se remittere.

adopción. *s.f.* Adoptio, optatio, adoptatio, assensio, acceptio -onis.

adoptar. *v.tr.* **1.** *Tomar como fillo:* (sibi filium ou pro filio) adoptare. *V. tamén afillar.* **2.** *Tomar como propia unha conduta, doutrina, moda, etc.:* adsciscere; sumere, assumere; adoptare; capere, accipere, recipere; (*un costume*) consuetudinem adsciscere. **3.** *Tomar acordos con previa deliberación:* consilium capere. *V. tamén acordar.* **4.** *Adquirir a configuración de algo:* formam, conformationem, figuram, faciem sumere, adoptare, capere.

adoptivo -a. *adx.* Adoptivus, adopticius -a -um; (*fillo*) adoptivus/-a filius/-a; adscita proles; (*pai ou nai*) adoptator/-trix; adoptivus/-a (pater/mater); (*herdeiro*) insitivus heres.

adorable. *adx.* Amabilis, adorabilis -e; venerandus, colendus -a -um; (*atractivo, fascinante*) suavis -e; illex -icis; illecebrosus, iucundus, venustissimus, bellissimus -a -um; eximia pulchritudine.

adoración. *s.f.* **1.** *Culto rendido a un ser superior:* cultus -us; adoratio, veneratio -onis. **2.** (*fig.*) *Amor extremo:* singularis, incredibilis, mirabilis, eximius amor; singulare studium.

adorar. *v.tr.* **1.** *Render culto:* colere, excolere; adorare; venerari. **2.** (*fig.*) *Sentir moito gusto por algo:* aliquid alicui valde placere; aliqua re delectari; magnopere aliquid aliquem iuvare; gratissimum alicui facere ou esse. **3.** *Amar en extremo:* diligere; adamare; perditte amare; in oculis aliquem/-am ferre; amore alicuius ou in aliquo/-a deperire; carissimum aliquem habere.

adormecemento. *s.m.* Sopor, torpor -oris; somnus -i; soporatio -onis.

adormecer. *vintr.* **1.** *Empezar a durmir, ir entrando no sono:* obdormire, obdormiscere; obsopescere; somno consopiri ou opprimi; somnum inire; somno se dare; (*adormecido*) (somno) obsopitus, semisomnus -a -um. **2.** *Perder o movemento ou a sensibilidade:* torpere, torpescere; torpore affici; hebetari; nihil sentire; sensu carere.

adormentador -ora. *adx.* (prop. e fig.) Soporifer, somnifer -era -erum; somnificus, fastidiosus, taediosus, molestus -a -um.

adormentar. *v.tr.* **1.** *Producir sono, facer durmir:* sopire, consopire, obsopire, soporare; somnum concitare ou inducere; sopore aliquem opprimere. **2.** (*fig.*) *Facer perder a viveza das sensacións ou dos sentimentos:* placare; lenire; sedare; mitigare; mollire.

adornar. *v.tr.* **1.** *Preparar con adornos:* decorare; ornare, exornare, adornare; colere; concinnare; decus afferre. *Tamén v.pr.:* ornari, se ornare. *V. tamén aderezar.* **2.** *Servir de adorno:* ornamento esse. *V. tamén 1 e aderezar.*

adorno. *s.m.* Ornatus, cultus -us; ornamentum -i; decor ou decus -oris; ornatio -onis; appaginiculus -i; (*de muller*) mundus muliebris; feminarum ornamenta; (*do estilo*) ornatus orationis; ornamenta ou lumina dicendi; (*en arquitectura*) ornatio -onis; ornatus, cultus -us; decor ou decus -oris. *V. tamén aderezo, ornamento.*

adoutrinar. *v.tr.* Docere, edocere; instituere; erudire; instruere; informare; doctrinam, artem tradere; (*ser adoutrinado por alguén*) apud aliquem institui; uti aliquo doctore; aliquid ab aliquo discere.

adozamento. *s.m.* Mitigatio, sedatio, remissio, placatio, moderatio, levatio -onis; levamen -inis; levamentum, mollimentum -i.

adozar. *v.tr.* **1.** *Tornar doce ou máis doce:* saccharo temperare ou condire; dulcem ou dulciorem reddere ou efficere; dulcare, dulcorare; amaritudinem mitigare. **2.** (*fig.*) *Facer menos forte a rudeza, violencia, etc., de algo:* mitigare; temperare; lenire; mollire; minuere; levare; placare; moderare.

adquirente ou adquiridor -ora. *adx.* e *s.* Emptor, coemptor/-trix; comparans -antis; adquirens ou acquirens, consequens -entis; (*compulsivo*) emax -acis; (*de bens vendidos en poxa*) sector/-trix; (*en esp. de bens comisados*) manceps -ipis.

adquirir. *v.tr.* **1.** *Comprar:* (pecunia, pretio) emere, coemere, parare, comparare; mercari; emptionem facere; (*barato*) bene, vili, parvo ou parvo pretio emere; (*caro*) male, magno pretio emere. **2.** *Chegar a ter:* sibi parere; sibi comparare; assequi, consequi; adipisci; acquirere (adquirere). *V. tamén acadar.*

adquisición. *s.f.* **1.** *Acción de adquirir:* comparatio, emptio, coemptio, acquisitio -onis. **2.** *A*

cousa que se adquire: res empta; emptio –onis; (bona) parta; merx, mercis; mercatura –ae.

adquisitivo –a. *adx.* Acquisitivus –a –um; (*poder adquisitivo*) vis ou virtus acquisitiva.

adrede. *adv.* Consilio, consulto; cogitato; ex proposito; de ou ex industria; ex professo; scienter et volenter.

adrenalina. *s.f.* Adrenalinum –i.

adro. *s.m.* Atrium –i.

adscribir. *v.tr.* **1.** *Considerar que unha cousa ou persoa pertencen a unha época, corrente, grupo, etc.:* adscribere, inscribere; adsciscere. **2.** *Facer que algo ou alguén pase a formar parte dun grupo ou sección:* aliquem ou aliquid in numerum referre. V. *tamén* 1. **3.** *Pasar a formar parte dunha organización ou entidade:* se adscribere ou adsciscere; adscribi; adscisci. V. *tamén* **afiliar, alistar, inscribir.**

adscrición. *s.f.* Adscriptio, inscriptio, perscriptio, affiliatio –onis.

aduaa. *s.f.* Teloneum ou telonium –i; domus inspicendis mercibus et exigendis vectigalibus destinata; (*imposto que se cobra nela*) portorium –i.

aduanada. *s.f.* **1.** *Acción propia dos nenos travesos:* ludificatio –onis; puerilis versutia; puerile facinus ou consilium. **2.** *Mala acción con engano:* fallacia –ae; dolus –i; fraus, fraudis; facinus –oris; flagitium –i.

aduaneiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á aduana:* telonarius –a –um. *s.* **2.** *Persoa que traballa nunha aduana:* portitor/-trix; telonarius/-a; vectigalium exactor/-trix. **3.** (*fig.*) *Persoa que anda con chismes ou enganos:* versutus, dolosus, fraudulentus, maledicus/-a; obtrectator; detractor/-trix; susurro –onis; maledicens –entis. **4.** *Neno que fai aduanadas:* inquietus, irrequietus, turbulentus puer.

adubar. *v.tr.* V. **adobar.**

adubo. *s.m.* V. **adobo.**

aducir. *v.tr.* Edere; prodere; afferre, proferre; adducere; ostendere; aliqua re uti.

adulación. *s.f.* Adulatio, assentatio, ambitio –onis; blanditiae –arum; blandities –ei; blandimentum –i (*ús. máis en pl.*).

adulador –ora. *adx.* e s. Adulator, assentator/-trix; scurra –ae; adulans –antis; blandus –a –um; blandiens –entis; palpo –onis.

adular. *v.tr.* Adulari; assentari; blandiri; palpare/-ari; demulcere, permulcere; blandimenta dare.

adulteración. *s.f.* Adulteratio, corruptio –onis; vitium –i.

adulterar. *v.tr.* Adulterare; corrumpere; vitiare; (*mercancías adulteradas*) merces fucosae.

adulterio. *s.m.* Adulterium –i; pellicatus –us; moechatio –onis; moechia –ae; moechimonium –i.

adúltero –a. *adx.* e s. Adulter/-era; concubinus/-a; moechus/-a; moechator/-trix; alieni matrimonii subessor; (*fig.*) cuculus –i; (*adúltera*) moechas –adis.

adulto –a. *adx.* e s. Adultus –a –um; (vir, femina, animal) adulta aetate.

adurmiñar. *v.tr.* V. **adormentar.**

adusto –a. *adx.* **1.** *Pouco dado á risa e á alegría:* severus, austerus, durus –a –um; gravis –e; taeter –tra –trum; asper –era –erum. **2.** *Que causa impresión de seriedade:* rigidus, dirus, acerbus –a –um; immitis –e. V. *tamén* 1.

advento. *s.m.* Adventus –us.

adverbial. *adx.* Gram. Adverbialis –e.

adverbio. *s.m.* Gram. Adverbium –i.

adversario –a. *adx.* e s. Hostis –is; adversarius/-a; adversator/-trix; inimicus/-a; infestus, adversus –a –um.

adversativo –a. *adx.* Gram. Adversativus –a –um.

adversidade. *s.f.* **1.** *Calidade de adverso:* malum –i; calamitas, adversitas –atis. **2.** *Mala sorte:* adversa ou misera fortuna; adversae res; adversi casus; miseria, aerumna –ae; adversa –orum; temporis ou temporum iniquitas, acerbitas ou atrocitas. **3.** *Suceso malfadado:* casus –us; malum, infortunium –i; res adversa. V. *tamén* 1, 2 e **accidente.**

adverso –a. *adx.* Adversus, infaustus, aerumnosus, infestus, contrarius –a –um; infelix –icis; sinister –tra –trum; (*circunstancias adversas*) rerum iniquitas.

advertencia. *s.f.* **1.** *Acción de facer saber algo:* monitum, admonitum –i; monitio, admonitio, animadversio, obiurgatio, reprehensio –onis; monitus –us. **2.** *Escrito breve con que nunha obra se advirte algo ao lector:* praefatio, praelocutio –onis. V. *tamén* **prefacio, prólogo.**

advertir. *v.tr.* **1.** *Darse conta:* animadvertere ou animum advertere; deprehendere; sentire; inspicere, perspicere; percipere; intellegere; notare, annotare; observare; videre; (attente) considerare. **2.** *Facer saber:* monere, admonere, commonefacere, commonere; significare; certiore facere; nuntiare, denuntiare. **3.** *Aconsellar, con ameaza implícita:* reprehendere; obiurgare; monere; admonere; cavere. *V. tamén aconsellar.*

advocación. *s.f.* Tutela –ae; advocatio –onis; cog-nomentum –i.

adxacente. *adx.* Proximus, vicinus, conterminus, finitimus, adiunctus, coniunctus, contiguus –a –um; adiacens, continens –entis; affinis, confinis –e.

adxectivo –a. *adx.* **1.** *Gram. Que fai referencia a unha calidade:* adiectivus –a –um. *s.m.* **2.** *Gram. Palabra que expresa calidades do nome:* adiectivum –i; adiectivum nomen.

adxudicación. *s.f.* Addictio, adiudicatio, locatio, redemptio –onis.

adxudicar. *v.tr.* Addicere; adiudicare; mancipio dare; locare; (*un premio*) praemium deferre; (*por decisión pública*) decernere; publicare. *V. tamén asignar.*

adxudicatario –a. *adx.* e *s.* Manceps –ipis; (*en esp. de propiedades rústicas*) praediator –oris; (*de obras públicas*) redemptor –oris; manceps –ipis.

adxunto –a. *adx.* **1.** *Que está ou vai unido a outra cousa:* adiunctus, coniunctus, sociatus, consociatus, additus, adscitus –a –um. *V. tamén*

adxacente. *adx.* e *s.* **2.** *Que comparte con outro como auxiliar ou axudante:* adiutor/-trix; assecla –ae; administer/-tra; socius/-a.

aéreo –a. *adx.* **1.** *De aire ou relativo a el:* aeri-us (aereus), aetherius (aethereus) –a –um. **2.** *Que está ou se desenvolve no aire:* *V. 1.* **3.** *Pertencente aos avións ou á aviación:* aeri-us (aereus) –a –um. **4.** *Bot. Que se desenvolve fóra da terra:* aereus (aerius) –a –um. (*fig.*) **5.** *Lixeiro coma o aire:* tenuissimus, levissimus –a –um. **6.** *Irreal:* inanis –e; vanus –a –um.

aerodinámica. *s.f.* *V. aerodinámico.*

aerodinámico –a. *adx.* **1.** *Relativo á aerodinámica:* aerodynamicus –a –um. **2.** *Construído de forma que fai pouca resistencia ao aire:* aerodynamicus –a –um. *s.f.* **3.** *Fis. Parte da mecánica*

que estuda o movemento dos gases: aerodynamica disciplina, ratio, doctrina, ars ou scientia.

aeródromo. *s.m.* Aeronavium portus; velivolorum ou vehiculorum aeriorum portus; aerodromus –i.

aerólito. *s.m.* Lapis (meteoricus) e caelo delapsus; igniferum fragmentum; igneus globulus; aerolithus –i.

aerómetro. *s.m.* Aerometrum –i.

aerodelismo. *s.m.* Formellarum aeronavium fingendarum ars.

aerodelista. *s.* Formellarum aeronavium factor/-trix.

aeronauta. *s.* Aeronauta/-tes –ae; aerius/-a nauta ou viator/-trix; vir/femina aerem sulcans.

aer náutica. *s.f.* *V. aer náutico.*

aer náutico –a. *adx.* **1.** *Relativo á aer náutica:* aeronauticus –a –um. *s.f.* **2.** *Ciencia da construción e da utilización de aparatos de navegación aérea:* ars, disciplina, doctrina ou scientia aeronautica; peritia et usus navigationis aerae. **3.** *Medios destinados ás actividades relacionadas coa navegación aérea:* industria aeronautica; utilia ou instrumenta aeronautica.

aeronaual. *adx.* Aeri-us (aereus) et maritimus ou navalis.

aeronaue. *s.f.* Aeria (aerea) ou aetheria navis; aeronavis –is; sideralis navis; siderale navigium.

aeroplano. *s.m.* Aeronavis –is; aerovehiculum, aeroplanum, velivolum –i; navis volans; aligera ratis.

aeroporto. *s.m.* Aeroportus ou aeriportus –us; aeronavium portus; aerostatio –onis. *V. tamén aeródromo.*

aerosol. *s.m.* **1.** *Redución dunha substancia a partículas mínimas que se dispersan en forma de gas:* sparsivus liquor nebulosus. **2.** *Sistema de envasado a presión para dispersar un líquido:* spargendi liquoris nebulosi ars; instrumentum ou utile ad hunc liquorem spargendum.

aerostática. *s.f.* *V. aerostático.*

aerostático –a. *adx.* **1.** *Relativo á aerostática:* aerostaticus –a –um; aptus ad ascendendum ac manendum in aere. *s.f.* **2.** *Parte da mecánica que estuda o equilibrio dos gases e dos sólidos no aire:* ars, disciplina, doctrina ou scientia aerostatica.

aeróstato. *s.m.* Globus aerostaticus; follis aereus (aerius) *ou* aerostaticus; aerostaton –i.

aerotropismo. *s.m.* Aerotropismus –i; conversio corporum viventium ad aerem puriorem.

afabilidade. *s.f.* Comitas, affabilitas, benignitas, humanitas, facilitas –atis; benignum alloquium.

afable. *adx.* Comis, affabilis, (sermone) facilis, suavis, amabilis –e; benignus, humanus, iucundus –a –um.

afacer. *v.tr.* V. **acostumar**.

afagador –ora. *adx. e s.* V. **adulador**.

afagar. *v.tr.* **1.** *Loar en exceso por interese propio:* V.

adular. **2.** *Producir agrado ou vaidade:* placere; delectare, oblectare; iuvare; vanitatem, voluptatem, delectationem *ou* ostentationem afferre; gratum esse; aliquid alicui cordi *ou* voluptati esse. V. *tamén* **agradar**.

afago. *s.m.* V. **adulación**.

afalar. *v.intr.* (Iumenta, boves, quascumque pecudes ad vehendum aptas) stimulare, pungere, excitare, incitare, acure *ou* stimulo lacessere.

afamado –a ¹. *adx.* *Que ten fama ou sona:* clarus, praeclarus, egregius, inclytus, famosus –a –um; nobilis, insignis –e; magni nominis (vir *ou* femina); celebrer –bris –bre.

afamado –a ². *adx.* *Que ten ou que pasa moita fame:* fame confectus *ou* consumptus; esuriens –entis; ieiunus, famelicus, famidus –a –um.

afán. *s.m.* **1.** *Desexo moi intenso de algo:* desiderium, studium –i; cupiditas –atis; libido –inis; appetentia –ae; appetitus –us; appetitio –onis. **2.** *Preocupación por algo ou alguén:* sollicitudo –inis; cura –ae; angor –oris; angustiae –arum; (animi) anxietas.

afanar. *v.pr.* Fatigari, defatigari; laborare; sudare, desudare; cruciari; exerceri, se exercere; satagere, satagitare; operi vehementer incumbere.

afanoso –a. *adx.* **1.** *Que traballa moito e pon moito empeño e interese no que fai:* sollicitus, anxius –a –um; diligens –entis; impiger –gra –grum. **2.** *Que require un gran esforzo na súa realización:* operosus, laboriosus, actuosus, arduus –a –um; gravis, difficilis –e.

afasia. *s.f.* Loquendi impotentia; locutionis amissio, defectio *ou* perturbatio; aphasia –ae; effatio –onis.

afastado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *afastar*: remotus, disiunctus, sepositus, secretus, relegatus, segregatus, retractus –a –um. *adx.* **2.** *Que está lonxe:* distans –antis; absens, dissidens –entis; longinquus, ultimus –a –um. V. *tamén* **1** e **apartado, distante**.

afastamento. *s.m.* Discidium –i; amotio, remotio, abscessio, recessio, secessio, secretio, sepositio, discissio, divulsio, disiunctio, distractio, separatio, seiunctio, relegatio –onis; receptus, recessus, abscessus, secessus –us; absentia –ae.

afastar. *v.tr.* **1.** *Mover de maneira que quede un espazo libre:* amovere, remove; deducere. **2.** *Pór lonxe ou máis lonxe:* elongare; amovere, remove, submove; relegare; depellere, repellere; seiungere, disiungere; avertere. *Tamén v.pr.:* abire; cedere, discedere, secedere, recedere; deflectere; aberrare; se remove; digredi; diverti; declinare; evadere. **3.** (fig.) *Pór lonxe:* V. **2.** **4.** (fig.) *Deixar de estar unido ou próximo afectiva ou ideoloxicamente:* alicui deesse; ab aliquo deficere *ou* discedere; communem causam derelinquere *ou* deserere; ab altero ad alterum transire. V. *tamén* **apartar**.

afear. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén pareza feo ou presente un aspecto desagradable:* foedare; deformare; turpare, deturpare. **2.** *Recriminar:* vituperare; reprobare; exprobrare; insimulare; monere, admonere; obiurgare; reprehendere; accusare, incusare. **3.** (fig.) *Facer que algo decaia nas calidades, perda mérito, etc.:* officere; obumbrare; obscurare; maculare; inquinare; linere; (os escritores) *afean con poemas indignos as accións máis insignes* scriptores carmine foedo splendida facta linunt. V. *tamén* **empanar**. *v. intr.* **4.** *Volverse feo ou adquirir mal aspecto:* formam perdere; foedari; deformari; corrumpi; depravari; deformem fieri.

afección. *s.f.* **1.** *Alteración no funcionamento dun órgano:* affectio, aegrotatio –onis; valetudo –inis; affectus –us; morbus –i; infirmitas –atis; dolor –oris. **2.** *Inclinación ou gusto por algunha actividade:* proclivitas, voluntas, voluptas –atis; studium –i; amor –oris; inclinatio, propensio, affectio –onis; affectus –us; animi motus.

afeccionado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *afeccionar*: allectus, captus, devotus, illigatus –a –um. *adx. e s.* **2.** *Que sente inclinación ou gusto por algo ou alguén:* studiosus, cupidus, deditus,

propensus/-a; proclivis -e; amans -antis; amator -oris; amicus/-a; fervidus ou studiosissimus admirator. V. **tamén dado, inclinado**. **3.** *Per-soa que se dedica a unha actividade por gusto:* voluptarius/-a; (alicuius rei) cultor/-trix.

afecionar. *v.tr.* **1.** *Inducir a alguén a ter gusto por algo:* allicere; (con certa obriga) devincire; colligare, illigare, obligare; adstringere, obstringere; conciliare. *v.pr.* **2.** *Tomar afección ou gusto:* studere; studiose aliquid curare; studio alicuius rei teneri; (amore) capi, allici, affici ou ardere; rei ou ad rem incumbere; sectari, consecrari; amare; diligere; alicui rei se dedere. V. **tamén encariñar-se**.

afectación. *s.f.* Affectatio, simulatio, ostentatio -onis; ars nimia; (nimium) artificium; (de estilo) elaborata concinnitas; quaesitus orationis cultus; (falar con afectación) putide loqui.

afectado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *afectar*: tactus, affectatus, motus, commotus -a -um. *adx.* **2.** *Que mostra artificio e falta de naturalidade:* affectatus, affectaticius, arcessitus, quaesitus, nimis exquisitus, putidus -a -um; (*finxido*) fictus, simulatus -a -um. *adx.* e s. **3.** *Que é atinxido por algún influxo:* tactus, affectus, motus, commotus, percussus -a -um; (*persoa, orador*) homo, orator putidus ou affectatus. ♦ *Linguaxe, expresión afectada:* putidum dicendi genus; putidus, adscitus dicendi lepos; arcessitum dictum; oratio sollicita.

afectar. *v.tr.* **1.** *Amosar falsamente unha calidade:* affectare; fingere; simulare; componere; mentiri; ostentare. **2.** *Ter aplicación ou incidir en:* afficere; in aliquam partem cadere; tangere, attingere; assequi; congruere; locum habere. **3.** *Causar algo a alguén unha dolorosa impresión:* afficere; movere, commovere; tangere; (acriter) percutere; offendere. **4.** *Producir unha cousa un efecto prexudicial:* laedere; obesse; nocere; detrimentum ou incommodum ferre ou afferre; detrimento esse; damnum facere.

afectividade. *s.f.* **1.** *Calidade de afectivo:* benevolentia -ae; affectio -onis; affectus -us. **2.** *Propensión a querer:* ad amorem propensio. **3.** *Conxunto dos fenómenos ou estados afectivos:* animi affectiones ou propensiones; affectuum summa.

afectivo -a. *adx.* Affectivus -a -um; ad affectum propensus/-a; (*vinculo*) benevolentiae coniunctio.

afecto. *s.m.* Amor -oris; studium -i; benevolentia -ae; voluntas, caritas -atis; (animi) affectus -us; bonus ou libens animus; (*paternal*) liberorum caritas, (*filial*) pietas erga parentes; (*fraterno*) amor fratris.

afectuoso -a. *adx.* **1.** *Que sente afecto ou trata aos demais con el:* benevolentiae ou amoris plenus; benignus, placidus, carus, studiosus, benevolus, humanus, deditus -a -um. **2.** *Que demonstra afecto:* affabilis, amabilis, comis, hospitalis -e; benevolens -entis; amicus -a -um.

afeitado -a. *adx.* **1.** Rasmus, abrasus, derasmus, tonsus, depilatus -a -um; barba nudatus. *s.m.* **2.** Rasmus -us; rasura -ae; rasio -onis; barbae tonsio ou tonsura.

afeitar. *v.tr.* **1.** *Cortar o pelo da cara ou doutra parte do corpo:* barbam, caput, capillum, pilum, comam, crines, crura, mystacem ou labri superioris pilos radere, abradere, tondere, detondere, recidere. *Tamén v.pr.:* barbam recidere, exuere ou facere; se radere; novacula caput nudare; tonsori operam dare ou vultum, caput committere; barbam ponere ou deponere. **2.** *Podar, demoucar:* recidere, circumcidere; putare, deputare, amputare; tondere, attondere; arbores castrare; falce ramos premere ou rescindere. V. **tamén podar**. **3.** *Rozar:* V. este verbo.

afeite. *s.m.* **1.** *Adorno que se pon para facer máis fermosa unha cousa ou persoa:* fucus -i; ornatus -us; exornatio -onis; ornamentum -i; decus -oris; alicuius rei cultus. V. **tamén aderezo**. **2.** *Produto para a beleza da cute e do pelo:* pigmentum -i; fucus -i; cosmeticum unguentum; faciei medicamentum ou medicamen; ornamentarium medicamentum.

afeito -a. *part.* Part. irreg. do verbo *afacer*. V. **acostumado**.

afeminado -a. *adx.* V. **efeminado**.

aférese. *s.f.* Ling. Aphaeresis -is.

aferrar. *v.tr.* **1.** *Coller con forza algo ou a alguén:* colligare, deligare, religare; prehendere; stringere, adstringere, constringere; vincire. *v.pr.* **2.** *Quedar algo prendido ou enganado:* prehendi; in-niti; compediri. **3.** (fig) *Manter unha opinión de modo tenaz:* perseverare; obstinare; sententiae tenaciter inhaerere; in sententia ou in pertinacia manere; in sententia ou in incepto perstare. **4.** (fig.) *Valerse de algo ou alguén para conseguir un*

fin: ad aliquem *ou* aliquid confugere; aliquid *ou* aliquem adhibere; aliquo *ou* alicuius opera uti.

aferrollmento. *s.m.* Inclusio, oclusio, subductio, abstractio –onis; claustrum –i; clausura –ae.

aferrollar. *v.tr.* **1.** *Fechar pasando o ferrollo*: pesulos obdere; repagulis *ou* clavibus claudere. *V. tamén acaravillar*. **2.** *Fechar a alguén nun lugar*: claudere, includere, intercludere, ocludere; exitum impedire. *Tamén v.pr.*: domi se includere *ou* se continere; cubiculo claudi; se in suis tectis abdere. **3.** *Gardar unha cousa con moito celo*: servare, asservare, conservare; custodire; sedulo *ou* studiose abdere *ou* condere.

aferventar. *v.tr.* Fervefacere, infervefacere; incoquere.

afervoado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo afervoar*: febricitatus –a –um; febris affectus, agitatus *ou* vexatus; inflammatus, excitatus –a –um. **2.** *Que defende as súas ideas con entusiasmo*: pertinax, pervicax, contumax –acis; suarum opinionum *ou* sententiarum studiosus, diligens, acerrimus *ou* sedulus defensor; obstinatus, incensus –a –um. **3.** *Que manifesta afecto ou entusiasmo*: ardoris *ou* amoris plenus; exsultans –antis; studio alicuius rei incensus; vehemens, fervens –entis. *V. tamén afectuoso.*

afervoamento. *s.m.* Ardor –oris; impetus –us; studium –i; (magna) admiratio –onis.

afervoar. *v.intr.* **1.** *Ter un aumento de febre*: febricitare, febrire; febris laborare, teneri, affici, vexari; febris incrementum habere. *v.tr.* **2.** (fig.) *Infundir fervor ou ánimo*: excitare, incitare, concitare; acuere; stimulare; incendere; instigare; inflammare; alacritatem afferre; animos *ou* fervorem movere, commovere, accendere *ou* incendere. *v.pr.* **3.** (fig) *Encherse de fervor*: effervescere; exardescere; incendi; inflammari; exsultare; laetitia gestire.

afgán –ana. *adx.* e *s.* Afghanistanus *ou* Afghanus –a –um. Afghani –orum.

Afganistán. top. Afghanistania –ae; Afghanistanum regnum; Afghanistanorum natio.

afiado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo afiar*: acutus, exacutus –a –um. *adx.* **2.** *Que ten o fío moi cortante*: acutissimus, acerrimus –a –um. **3.** *Que ten a punta aguda*: acer, acris, acre; mucronatus, acutus, exacutus, aculeatus –a –um; (*máis agudo do normal*) acutus –a –um; (*nariz*) nasus acutus.

♦ *Ter a lingua afiada*: mordacem, acrem, asperum esse; linguam acerbam habere. *Ter as uñas afiadas*: aliena appetere; alieni appetentem esse; furari; rapere.

afiador –ora. *adx.* **1.** *Que serve para afiar*: acuens, exacuens –entis. *s.* **2.** *Persoa que ten como oficio afiar*: acuminator –oris; ferrum ad cotem acuens.

afialapis. *s.m.* Scriptorii lapidis cuspidamentum.

afianzamento. *s.m.* Affirmatio, confirmatio –onis.

afianzar. *v.tr.* **1.** *Asumir as responsabilidades doutro como fiador*: satisfare; fideiubere; fidem dare pro aliquo; fidem suam praestare; se pro aliquo obligare; praedam esse pro aliquo; appromittere. **2.** *Dar máis firmeza a algo*: firmare, affirmare, confirmare; fulcire; solidare, consolidare; vim addere; roborare; stabilire. *v.pr.* **3.** *Adquirir máis certeza ou seguridade*: certiorum fieri; ratum habere *ou* facere; explorare; exploratum habere; perspicere; cognoscere (*no perfecto*); aliquid confirmare. **4.** *Facerse algunha cousa máis segura, máis firme*: solidari, cosolidari; se tueri; se munire; inveterascere; alicui rei fidem *ou* vim addi; (*afianzouse en efecto unha perigosa opinión*) inveteravit enim iam opinio periculosa.

afiar. *v.tr.* **1.** *Facer fío a unha ferramenta*: acuere, exacuire; asperare; in cote subigere; aciem excitare, trahere *ou* ducere. **2.** *Facer punta a unha cousa ou facela máis aguda*: acuere; acuminare; fastigare; cuspidare.

afibelar. *v.tr.* Infibulare; fibulis (vestem) cingere.

aficionado –a. *adx.* *V. aficionado.*

afiliación. *s.f.* Filiatio, adscriptio, conscriptio, consociatio –onis.

afiliado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo afiliar*: adscriptus, sociatus, consociatus –a –um. *s.* **2.** *Persoa que forma parte dunha asociación*: socius/-a; comes –itis; consors –ortis; particeps –ipis.

afiliar. *v.tr.* **1.** *Facer a alguén membro dunha asociación*: in societatem admittere, adscribere *ou* adsciscere; sociare, associare, consociare. *v.pr.* **2.** *Inscribirse nunha asociación*: sociari, consociari; se iungere, se adiungere *ou* se coniungere; se adscribere; se adsciscere.

afillado –a. *s.* Filius/-a ex baptismo *ou* a baptisate; lustralis *ou* spirit(u)alis filius/-a; diei lustrici filius/-a.

afillar. *v.tr.* **1.** *Facer de padriño ou de madriña:* munus patrini/matrinae suscipere; patrinum/matrinam agere; patrocinari. **2.** *Acoller como fillo, mediante adopción:* (sibi filium ou pro filio) adoptare; in nomen adscribere ou assumere; in locum filii arrogare. *v.intr.* **3.** *Botar gromos unha planta:* gemmare, gemmascere, germinare. *V. tamén abrochar*².

afín. *adx.* Similis, adsimilis, consimilis, affinis –e. *V. tamén achegado, adxacente, análogo, próximo.*

afinar. *v.tr.* **1.** *Volver ou poñer fino ou máis fino:* gracilem, subtilem, tenuem, acrem, acutum reddere. *V. tamén afiar. Tamén v.pr.:* gracilem, subtilem, tenuem, acrem, acutum fieri. **2.** (fig.) *Poñer a punto, facer máis perfecto ou preciso:* perficere, conficere; polire, expolire, perpolire; lima-re; emendare. **3.** *Mús. Poñer no seu punto de ton:* contendere; temperare; ad harmoniam aptare; ad harmoniae normam dirigere. *V. tamén temperar.* **4.** *Volver puro un metal:* (metalla) ad purum excoquere; (igne) purgare. **5.** *Cantar ou tocar no ton debido:* concinere; sine discrepantia canere, cantare, pulsare, psallere, sonare, inflare. ♦ *Afinar o prezo:* pretium aptare, accommodare, minuere.

afincar. *v.tr., intr. e pr. V. fincar.*

afinidade. *s.f.* Cognatio, agnatio –onis; propinquitas, affinitas –atis; convenientia, analogia –ae.

afirmación. *s.f.* Affirmatio, confirmatio, asseveratio (adseveratio), assertio, pronuntiatio –onis.

afirmar. *v.tr.* **1.** *Dar por certa unha cousa:* firmare, affirmare, confirmare; asserere; asseverare. **2.** *Poñer firme e segura unha cousa:* firmare, confirmare; stabilire; tutum reddere; in tuto collocare. *v.pr.* **3.** *Persistir nunha idea:* confirmare; ratum habere; (in sententia) perseverare ou permanere; (in incepto) perstare; obstinare; obstinate affirmare.

afirmativo –a. *adx.* Asserens, annuens –entis; asseverans, affirmans, confirmans –antis; positivus, affirmativus –a –um.

afiuzar. *v.tr.* **1.** *Infundir ánimo, esperanza ou confianza:* excitare, incitare, concitare; stimulare; acuere; instigare; alacritatem, fervorem, animos, spem, fidem accendere, incendere ou afferre. **2.** *Dar fianza por alguén:* *V. afianzar.*

afixo. *s.m. Gram.* Affixum –i.

aflicción. *s.f.* Animi dolor, angor, maeror ou cruciatus; afflictio, afflictatio –onis; aegritudo –inis; maestitia, aerumna, tristitia –ae; luctus –us; malum –i; adversa fortuna; adversae res.

aflito –a. *part.* Part. irreg. do verbo *aflixir:* afflictus, afflictatus, oppressus, vexatus, cruciatus –a –um; animi dolore affectus. *V. aflixir.*

afliximento. *s.m. V. aflicción.*

aflixido –a. *adx.* Maestus, sollicitus, fractus –a –um; maerens –entis; aegritudine affectus; laborans –antis; (por unha enfermidade) morbo affectus ou laborans.

aflixir. *v.tr.* **1.** *Causar sufrimento moral:* angere; cruciare, excruciare; torquere; agitare; vexare; sollicitare; contristare; affligere, afflictare, conflictare; dolori alicui esse; dolorem afferre, dare ou facere; aliquem molestia, maerore ou dolore afficere; (esta preocupación *aflixeme*) haec cura me sollicitat. *v.pr.* **2.** *Sentir sufrimento ou pena:* dolere; maerere, commaerere; maerore ou dolore affici; angori se dare; cruciari; affligi; angí.

afloramento. *s.m.* Progressio –onis; praesentia, copia –ae; proventus, adventus, progressus, ortus –us.

aflorar. *v.intr.* **1.** *Saír á superficie:* apparere; videri; conspici; surgere; oriri, exoriri, cooriri; obici; se ostendere, ostendi; se offerre; emergere; prodire; palam fieri. **2.** *Vir á superficie algo que se formou abaixo:* scaterere, scaturire; erumpere; surgere; nasci; emergere. **3.** (fig.) *Comezar a ser perceptible algo que non interesa dar a coñecer:* (in lucem ou palam) proferri; (clam) irrepere; emanare; prodi; patescere. **4.** (fig.) *Deixarse entrever unha idea, calidade, etc.:* per transennam ostendi ou se ostendere; tenui veluti rimula adspici; vix ou tenuiter proferri ou apparere.

afluencia. *s.f.* **1.** *Acción de afluír:* copia, affluentia, abundantia –ae; ubertas –atis. **2.** *Reunión de gran número de persoas ou cousas nun lugar:* frequentia –ae; celebritas –atis; concursus, conventus –us; conventio, celebratio –onis; multitudo –inis.

afluente. *s.m.* Influens amnis ou rivus; (o Sil é *afluente do Miño*) Sil (Silis?) in Minium influit.

afluír. *v.intr.* **1.** *Fluír un líquido e ir dar a outro lugar:* affluere, confluere, influere; (o ventriculo do corazón ao que *aflúe* o sangue desde o fígado pola *vea cava*) ventriculum cordis in quem sanguis

a iecore per venam cavam influit; (*desembocar*) attingere, contingere; exire; effluere, defluere, influere. V. *tamén desembocar*. **2.** *Dirixirse, acudir ou chegar en gran número*: affluere, conflere; concurrere; convenire; frequentare; celebrare.

afluxo. *s.m.* **1.** *Acción de afluír*: V. **afluencia**. **2.** *Feito de afluíren os humores do organismo en máis cantidade da normal*: humoris multitudo ou affluentia.

afociñar. *v.intr.* Procidere; procumbere; pronum cadere; in praeceps decidere; praecipitem rapi.

afogadizo -a. *adx. e s.* **1.** *Que afoga ante unha situación difícil*: imbecillus -a -um; imbecillus -e; impotens -entis; debilis -e. **2.** *De pequenas dimensións, onde se respira mal*: suffocans -antis; spiritum ou animam intercludens ou praecludens; (caligine ou aestu) obstructus.

afogado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *afogar*: suffocatus, exanimatus, oppressus -a -um; aqua, in aquam, in aqua, in undis, in fluctibus mersus, submersus, demersus ou immersus; fluctu obrutus. *adx.* **2.** *De extensión moi reducida ou de escasa ventilación*: V. **afogadizo**. *s.* **3.** *Persoa que sente afogo ante calquera dificultade*: V. **afogadizo**. **4.** *Persoa que morreu de asfixia, en particular na auga*: V. **1.**

afogamento. *s.m.* **1.** *Acción de afogar ou afogarse*: (in aquam) demersio; asphyxia -ae; suffocatio -onis. **2.** *Imposibilidade ou dificultade de respirar*: anhelitus -us; spiritus ou animae interclusio ou suppressio; spiritus angustior; anhelitus aeger.

afogar. *v.tr.* **1.** *Matar impedindo respirar*: in aquam, in aqua, in undas, in undis ou in fluctibus mergere, demergere ou immergere; (*estrangular*) strangulare; collum ou gulam oblidere; laqueo gulam frangere; fauces nodo elidere. **2.** *Dificultar a respiración, deixar sen alento*: exanimare; spiritum ou animam intercludere ou praecludere; suffocare. **3.** (fig.) *Facer cesar, matar*: extinguere, restinguere; opprimere; delere; radere, eradere; interlinere; expungere; tollere. V. *tamén matar*. *v.pr.* **4.** *Quitarse a vida privándose da respiración*: in aquam se praecipitare ou se abicere; in aquam, in aqua ou in undis se mergere, demergere, immergere ou submergere; laqueo se suspendere. **5.** *Morrer sumerxido na auga de maneira involuntaria*: in aqua ou in undis mergi, demergi, immergi ou submergi; flu-

mine absumi ou hauriri; aquis ou fluctibus obrui. **6.** *Sentir afogo, quedar sin alento*: aegre halitum edere; exanimatum, suffocatum esse. ♦ *Afogar as preocupacións con viño*: curas vino pellere; compescere dolores vino. *Afogarse en débedas*: aere alieno premi. *Afogar nun vaso de auga*: excitare fluctus in simpulo; umbras timere; navem in portu mergere.

afogo. *s.m.* **1.** *Sensación que se experimenta ao ter dificultade para respirar*: suffocatio -onis; spiritus ou animae interclusio; angor -oris; anhelitus -us. **2.** (fig.) *Apuro ou dificultade*: angor -oris, angustiae -arum; cura -ae; anxietas -atis; sollicitudo -inis; afflictio -onis; res adversae.

afondamento. *s.m.* **1.** *Acción de afondar*: naufragium -i; ruina -ae; clades -is. **2.** *Sondaxe, investigación*: (diligens ou accurata) investigatio, inquisitio, indagatio, scrutatio -onis.

afondar. *v.intr.* **1.** *Ir para o fondo*: (in aqua) sidere, desidere ou subsidere; se mergere, mergi, se demergere, demergi, se immergere, immergi; deprimi. **2.** (fig.) *Discorrer con atención para coñecer ben unha cousa*: accurate ou attente perpendere ou considerare; alte penetrare; excutere; perspicere; penitus introspicere; diligentius explorare. **3.** *Dar fondo, facer máis fondo*: (altius) fodere, perfodere; cavare, excavare.

afonía. *s.f.* Aphonia -ae; vocis defectio, defectus, tenuitas ou amissio; vox attenuata ou deficiens; faucium asperitas; vox rauca; raucedo -inis; raucitas -atis; ravis -is.

afónico -a. *adx.* Raucus, ravus -a -um; (*algo afónico*) raucidulus, ravulus -a -um. ♦ *Pórise afónico*: V. **rouco**.

aforas. *s.f.pl.* Suburbium -i; circumiecta -orum; continentia -ium; vicina (loca); vicinia -ae; vicinitas -atis; regio urbi vicina; (*nas aforas*) extra pom(o)erium; apud ou circa urbem.

aforcado -a. *part. e s.* Part. do verbo *aforcar* ou *persoa aforcada*: patibulo, laqueo necatus, suspensus/-a; suspendio interemptus/-a; infelici arbori affixus/-a; (*que se aforcou*) suspendiosus/-a.

aforcamento. *s.m.* Suspendium -i; suspensio -onis.

aforcar. *v.tr.* Collum, gulam oblidere; laqueo gulam frangere; fauces nodo elidere; patibulo ou laqueo necare, suspendere, interimere; infelici

arbori (cruci) affigere; suspendio interimere; strangulare. *Tamén v.pr.:* (laqueo) se (de arbore) suspendere; se necare; suspendio perire, mori *ou* vitam finire; collum in laqueum inserere; laqueo pendere.

aforismo. *s.m.* Dictum -i; axioma -atis; sententia -ae; aphorismus -i.

aformigar. *v.intr.* **1.** *Ter proído:* fornicare; prurire. **2.** *Levedar:* fermentari; fervere, confervescere, effervescere.

aforrador -ora. *adx.* (Sumptibus) parcus *ou* parcens; parsimoniae (parcimoniae) studiosus; diligens *ou* temperans rei familiaris.

aforrar. *v.tr.* **1.** *Diminuír o consumo:* sumptibus (sumptui) *ou* impensae parcere; rem familiarem temperare; rem domesticam prudenter *ou* non profuse administrare; parce *ou* frugaliter vivere; parsimoniae consulere; (*tempo e traballo*) tempus et operam compendii facere; (*non aforrar gastos nin traballo*) nec impensae nec labori parcere. **2.** *Gardar para ter en reserva:* servare, asservare, reservare; condere, recondere; saponere, reponere; aliquid ad aliud tempus revocare. **3.** *Librar a alguén dunha situación difícil:* liberare; in libertatem vindicare; solvere; eximere; expedire; eripere; (alicui) parcere; immunitate donare.

aforro. *s.m.* **1.** *Acción de aforrar:* parsimonia *ou* parcimonia -ae; parcity, frugalitas -atis; impensarum *ou* sumptuum temperantia *ou* moderatio; (*de tempo, de traballo*) temporis, operae compendium. **2.** *Diñeiro que se aforra:* peculium, compendium -i; vindemiola -ae; pecunia reservata *ou* sumptui adempta. ♦ *Caixa de aforros:* provehendae parsimoniae societas argentaria.

afortunado -a. *adx.* **1.** *Favorecido pola fortuna:* fortunatus -a -um; felix -icis; beatus -a -um; (*ser afortunado*) prospera fortuna uti; (*hay alguén máis afortunado ca min?*) ecquis me vivit fortunatior? **2.** *Que está dominado pola boa sorte (cousa):* felix -icis; faustus, prosperus, secundus, beatus, iucundus, laetus -a -um; prosper -era -erum. **3.** *Que ocorre no momento conveniente:* opportunus, commodus, optatus, secundus -a -um.

afoutar. *v. tr.* **1.** *Dar ánimos:* incitare, excitare; animum *ou* animos augere, excitare *ou* accendere; stimulare; stimulus *ou* alacritatem addere;

hortari, exhortari, adhortari, cohortari. *v.pr.* **2.** *Atreverse, expoñerse:* audere; non metuere, non timere, non erubescere *ou* non vereri; periculum *ou* pericula adire, obire, subire *ou* excipere; extrema omnia experiri.

afouteza. *s.f.* **1.** *Disposición que leva a actuar sen medo ás dificultades:* audacia, audentia, confidentia -ae; temeritas, procacitas -atis; animus -i. **2.** *Seguridade en si mesmo:* fiducia, fidentia, confidentia -ae; fides -ei; securitas, firmitas -atis; animi tranquillitas; bonus *ou* securus animus.

afouto -a. *adx.* Audax -acis; fortis -e; audens, fidens -entis; animosus, impavidus -a -um; pro-cax -acis; (*ser afouto*) audenti *ou* fidenti animo esse.

África. top. Africa -ae; (*do norte*) Africa septentrionalis; (*do sur*) Africa australis.

africano -a. *adx.* e s. Afer, Afra, Afrum; Africanus *ou* Africus -a -um. Afri *ou* Africani -orum.

afrodisíaco -a. *adx.* e s. Veneris concitator/-trix; libidinem *ou* venerem excitans, stimulans *ou* movens; salax -acis.

afronta. *s.f.* Contumelia, iniuria, ignominia -ae; probrum, opprobrium -i; dedecus -oris.

afrontar. *v.tr.* **1.** *Facer fronte a unha situación arriscada:* aggredi; se obicere; periculum, labores adire, obire, subire; periculo obviam ire; alicuius rei discrimen subire; (*aos traballos*) labores suscipere; (*á morte*) mortem obire. **2.** *Facer fronte a alguén con ánimo hostil:* aggredi; petere, appetere, oppetere; lacessere; adoriri; adire, obire; impetum facere. **3.** *Causar afronta a alguén:* contumelia alicuem afficere; contumeliam alicui imponere *ou* afferre. *v.intr* e *pr.* **4.** *Respirar con dificultade:* V. **abafar.**

afrontoso -a. *adx.* Contumeliosus, ignominiosus, probrosus, flagitiosus, indecorus, inhonestus, foedus -a -um; turpis, infamis -e.

afrouxamento. *s.m.* Laxitas -atis; remissio, resolutio, dissolutio, debilitatio, relaxatio -onis.

afrouxar. *v.tr.* **1.** *Poñer frouxo ou máis frouxo:* laxare, relaxare; detendere, distendere; solvere, resolvere, dissolvere; debilitare; reprimere; tardare, retardare; (*as rendas*) habenas remittere. *v.intr.* **2.** *Poñerse máis frouxo:* se remittere; tardari; restingui; relanguescere; defervescere; refrigescere. **3.** *Perder forza ou vigor:* languescere,

elanguescere, relanguescere; restingui; lenius agere. ♦ (pop.) *Afrouxar a carteira*: pecuniam solvere; munifice dare.

afta. *s.f. Med.* Oris ulcus ou ulcusculum –i (*ús. case só en pl.*); aphtae –arum.

afumado –a. *adx.* Fumo siccatus; fumosus –a –um; (*xamón afumado*) fumosa perna.

afumadoiro ¹. *s.m. 1.* Instrumento para botar fume ás colmeas: flabellum (ad apes fumo abigendas ou ad alvearia fumiganda). **2.** Lugar onde se afuman os chourizos: fumarium –i.

afumadoiro ². *s.m.* Cada unha das pezas en que se suxeita o adival: V. **afungadoiro**.

afumar. *v.tr. 1.* Poñer ao fume: fumigare, suffumigare; suffire; fumo macerare; ad fumum ou in fumo suspendere; (*os xamóns*) pernas (porcinas) in fumo suspendere. **2.** Encher de fume: fumo inficere ou replere. **3.** Impregnar de fume: V. **2.** **4.** Pór negro polo fume: fumo nigrare ou nigrum reddere. *v. pr.* **5.** Encherse de fume: fumo infici ou repleri. **6.** Impregnarse de fume: V. **5.** **7.** Pórse negro polo fume: fumo ou assidua nigri fuligine infici; aliquid fuligine nigrum reddi. **8.** Collel sabor a fume: aliquid fumum sapere; saporem fumi alicui rei admisceri.

afundimento. *s.m.* Demersio, immersio, submersio, absumptio –onis; naufragium –i; clades –is; lapsus, casus –us; ruina –ae; praecipitatio –onis.

afundir. *v.tr. 1.* Facer ir para o fondo: (in aquam, in aqua) mergere, immergere, demergere, submergere; pessumdare; deprimere, opprimere, suppressere. **2.** Facer penetrar ata o fondo: inficere, defigere; demergere; pangere, depangere; adigere; (*a espada*) gladium adigere. **3.** (fig.) Facer caer en desgraza, desánimo, etc.: deprimere, opprimere; pessumdare. *v.pr.* **4.** Ir para o fondo: se mergere, mergi, se immergere, immergi, demergi, submergi; opprimi, deprimi; pessum ire. **5.** Penetrar algo ata o fondo nun corpo: infigi, defigi; adigi. **6.** (fig.) Caer en desgraza, desánimo, etc.: deprimi, opprimi; vires aliquem deficere; animo defici; languescere; pessumdari.

afungadoiro. *s.m.* Uncus, hamus, lupus (ad funem curribus aptandum onusque subigendum).

afuracar. *v.tr.* Forare, transforare, perforare, efforare; pertundere; fodere, perfodere; transfigere; terebrare, perterebrare.

aga. *prep. e loc.conx.* V. **agás**.

agachadas. Termo usado só na *loc. adv. ás agachadas*: clam, clanculum; tecte; abdite; secreto; in occulto; occulte, furtim, furto, furtive; latenter.

agachar. *v.tr. 1.* Inclinar o corpo ou unha parte del: flectere, inflectere; inclinare, proclinare; curvare, incurvare; conquiniscere; (corpus, caput, clunes) demittere ou reclinare. **2.** Retirar da vista: ab oculis avertere ou remove; condere, abscondere, recondere; abdere; celare, occultare, occultare; tegere. *Tamén v.pr.*: se complicare; se colligere; duplicari; se occultare, occultari; latescere; se in occultum abdere; se tegere; conspectum alicuius fugere. **3.** Non dar a coñecer algo: V. **2.** *v.pr.* **4.** Encoller o corpo para esconderse, protexerse do frío, etc.: se inflectere; curvari; se tueri. V. *tamén* **abaixarse, abrigarse**.

aganchar. *v.intr.* Reptando scandere ou ascendere; in summa arborum niti; manibus et pedibus innixum arborem, parietem, murum scandere; repere, adrepere, perrepere.

ágape. *s.m. 1.* Comida dos primeiros cristiáns: fraternalium ou caritatis convivium; agape –es. **2.** Por ext., comida na que se celebra algo: convivium, epulum, prandium –i; epulae –arum; convivatio, epulatio –onis.

agardar. *v.tr. 1.* Permanecer nun lugar á espera de algo ou alguén: exspectare, sperare; opperiri; praestolare/-ari. *v.intr. 2.* Deixar pasar o tempo ata que algo ocorra: morari; tempus addere, prorogare; opportunitatem exspectare; moram facere ou interponere. V. *tamén* **1.**

agarimar. *v.tr. 1.* Tratar con cariño: V. **acariciar, acarriñar**. **2.** Dar abrigo ou protección: V. **abeirar, acoller**. *v.pr. 3.* Poñerse ao abrigo dos rigores do tempo: V. **abeirar, abrigar**.

agarimo. *s.m. 1.* Afección, amizade, tenrura, simpatía: V. estas palabras. **2.** Acción de agarimar, protexer ou amparar: patrocinium, adiuventum, auxilium, praesidium; defensio –onis; tutela –ae; tutamen –inis; ops, opis. **3.** Aquilo que serve para protexerse contra os rigores do tempo: V. **abeiro, abrigo**.

agarimoso –a. *adx. 1.* Que sente agarimo ou trata aos demais con el: blandus, benevolus, benignus, amicus –a –um; tener –era –erum; amans –antis. **2.** Que manifesta agarimo (cousa): tener –era –erum; mollis –e. V. *tamén* **1.**

agarra. *s.f.* V. **agarrada**.

agarrada. *s.f.* Altercatio, contentio –onis; iurgium –i; rixa –ae.

agarrado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *agarrar*: captus, prehensus, apprehensus, comprehensus, deprehensus, raptus, correptus –a –um. *adx.* **2.** *Apegado en exceso ao diñeiro*: sordidus, sordide parcus, praeparcus, avarus –a –um; illiberalis –e; tenax –acis; tenuis –e. V. *tamén* **apañado**, **avarento**.

agarrar. *v.tr.* **1.** *Coller fortemente*: corripere, arripere; capere; prehendere, apprehendere, deprehendere, comprehendere; subicere; subigere; sub iugum mittere. **2.** *Tomar na man*: tenere; (manu ou manibus) capere; prehendere, apprehendere, prensare; manus alicui ou alicui rei inicere, ad-movere ou arripere. **3.** *Contraer unha enfermidade*: morbo affici; morbum trahere, contrahere, capere, concipere; in morbum incidere. **4.** (pop.) *Empreñar*: concipere; gravescere, imgravescere. **5.** (pop.) *Prender unha semente, unha planta*: radicare; radices agere ou emittere. **6.** *Suxeitarse con forza*: adhaerescere, inhaerescere; complecti; uncis (manibus) attinere. **7.** *Valerse de algo ou alguén*: alicui ou alicui rei adhaerere; aliquo ou aliqua re niti; aliquem ou aliquid adhibere; aliquo ou alicuius opera uti; ad aliquem confugere. **8.** *Ter unha agarrada*: rixari; pugnare; (pugnis) contendere; congregi; iurgii causam inferre. ♦ *Agarrar e, coller e, ir e + verbo, do tipo 'agarrou e marchou' (locucións que expresan unha acción inmediata, equivalentes a un adverbio)*: subinde; continuo; statim; dein, deinde; postea; sine intermissione; nullo temporis puncto intermisso; (*agarrou e marchou*) continuo, statim profectus est.

agarrotar. *v.tr.* **1.** *Executar por medio de garrote*: V. **aforcar**. **2.** *Apertar fortemente as ligaduras*: stringere, adstringere, constringere, instringere; premere, comprimere; fortiter ligare. **3.** (fig.) *Suxeitar a alguén para que non se mova ou escape*: vincire, praevincire, revincire; ligare, colligare, religare, subligare; impedire. *v. pr.* **4.** *Quedar un membro rixido polo frío, a humidade, etc.*: rigere, rigescere; tumescere, intumescere; torpore affici; sensu vacare ou carere. **5.** *Quedar inmobilizado un mecanismo*: stare, sistere; cessare; immotum manere.

agás. *prep.* **1.** *A excepción de, fóra de*: praeter; extra. *loc.conx.* **2.** *Agás que, agás se*: nisi; praeterquam

quod ou si; excepto, dempto (aliquo); excepta, dempta (aliqua re).

agasallar. *v.tr.* Hospitio aliquem accipere, recipere ou excipere; hospitium praebere; hospitalem, benevolum esse ou se praebere; comiter; benigne, benigno vultu ou liberaliter accipere; obsequi; munus ou munera alicui largiri, offerre ou dare; munere aliquem donare. V. *tamén* **acoller**.

agasalleiro –a. *adx.* Hospitalis, comis, liberalis –e; benevolus, benignus, humanus, perhumanus, officiosus, munificus, magnanimus, largus, beneficus –a –um.

agasallo. *s.m.* Munus –eris; donum, munusculum, obsequium, xenium –i.

ágata. *s.f.* Achates –ae; (*amarela*) carachates –ae.

agatuñar. *v.intr.* **1.** *Subir un animal ou persoa por unha árbore, parede, etc.*: V. **aganchar**. **2.** Por ext., *medrar unha planta apoiándose nunha parede, árbore, etc.*: serpere; repere, reptare; lineis curvatis crescere. **3.** *Ferir superficialmente coas uñas*: unguibus leviter sauciare; ungue ou unguibus notare; cutem abradere.

aglomeración. *s.f.* Conglobatio, acervatio, congestio, agglomeratio, stipatio –onis; multitudo –inis; copia, turba, affluentia, frequentia –ae; ingens vis ou numerus; congeries –ei; plebs, plebis; concursus –us; grex, gregis.

aglomerado. *s.m.* **1.** *Pasta formada pola mestura de cemento e area*: mortarium, arenatum –i; arenatum opus; intrita –ae; materies ex calce et arena mixta. **2.** *Material formado con serraduras de madeira*: massa lignea; lignum pressum, glomeratum ou conglobatum.

aglomerar. *v.tr.* **1.** *Pór xuntas cousas ou persoas sen orde*: glomerare, agglomerare; congerere; coacervare; stipare; cumulare; iungere, coniungere; cogere; conferre; colligere; in unum miscere; (undique) contrahere; aggregare, congregare. *v.pr.* **2.** *Pórse xuntas cousas ou persoas apertadas ou sen orden*: glomerari, agglomerari; se congerere; stipari; cumulari; iungi; coniungi; in unum locum conferri ou colligi; se congregare, congregari.

aglutinar. *v.tr.* **1.** *Poñer cousas en contacto con cola, pegamento, etc.*: glutinare, agglutinare, conglutinare; consuere; coniungere; copulare; adhaerere, cohaerere, inhaerere. *Tamén v.pr.*

adhaerescere, cohaerescere, inhaerescere. **2.** *Su-
mar varias cousas para formar un todo:* iungere,
coniungere; cogere; congerere; colligere, colliga-
re; coacervare; congregare; contrahere. *Tamén*
v.pr.: in unum colligi *ou* se colligere; societate *ou*
foedere alicui iungi; foedus icere *ou* inire; coales-
cere; coire; societatem cum aliquo iungere; se ad
aliquem iungere; congregari; convenire.

agnosticismo. *s.m.* Agnostica doctrina *ou* philo-
sophia; agnosticismus –i.

agnóstico –a. *adx. e.s.* Agnosticus –a –um.

*agobiar. *v.tr. e pr.* V. **afflixir(se), agoniar(se).**

agochar. *v.tr.* V. **acochar.**

agocho. *s.m.* V. **acocho.**

agoirar. *v.tr.* Augurare/-ari; conicere; divinare; va-
ticipari; canere; ominari; praesagire; praedicere;
praemonere; praenuntiare; portendere; prophe-
tare, prophetizare; praesignificare.

agoireiro –a. *adx. 1.* *Que anuncia ou predí un*
suceso, xeralmente negativo: infaustus, nefastus,
obscenus, fatidicus, abominandus –a –um; in-
felix –icis; (*bo*) faustus –a –um; felix –icis. *s. 2.*
Persoa que agoira: vates –is; augur –uris; augura-
trix –icis; hariolus/-a; vaticinator, divinator, omi-
nator, conector/-trix; divinus/-a; fatiloquus/-a;
prognostes –ae.

agoiro. *s.m.* Malum, triste, infaustum, infelix augu-
rium, auspiciu *ou* omen; ominatio –onis; (*de*
mal agoiro) ominosus –a –um; (*palabras de mal*
agoiro) male ominata verba.

agomar. *v.intr.* V. **abrochar** ².

agonía. *s.f. 1.* *Período que precede á morte:* extre-
mus vitae spiritus; ultimum spirantis *ou* vitae
discrimen; mortis *ou* supremus vitae agon; mo-
rientis *ou* extrema mortis colluctatio; agonía –ae.
2. (*fig*) *Aflición, dor física ou moral:* dolor, angor,
maeror –oris; cruciatus, luctus –us; angustiae
–arum; afflictio, afflictatio –onis; aegritudo
–inis; maestitia, aerumna –ae; malum –i; ad-
versae res; adversa fortuna. **3.** (*fig.*) *Decadencia*
e lenta desaparición dunha cousa: damnus –i;
declinatio, corruptio –onis; labes –is; corruptela
–ae; corrupta, inferior aetas; interitus –us.

agoniado –a. *part. 1.* Part. do verbo *agoniar:* V.
aflito. *adx. 2.* *Que se angustia ante a mínima*
dificultade: (vir/femina) mollis, pusilli, demissi
ou abiecti animi; pusillanimis, segnus –e; timidus,

languidus, remissus, demissus, ignavus, fractus,
perculsus, abiectus –a –um.

agoniante. *adx.* Molestus, permolestus, acerbus,
luctuosus –a –um; curis plenus.

agoniar. *v. tr. 1.* *Causar agonía ou angustia:* de-
primere, opprimere; lacerare; obruere. V. *ta-
mén afflixir.* *v.pr. 2.* *Sentir agonía ou angustia:*
opprimi, deprimi; obrui; angustia; angustia;
sollicitudine urgeri. V. *tamén afflixirse.* **3.** *Enfa-
darse ou cabrearse:* irasci; indignari; stomachari;
moleste *ou* aegre aliquid ferre; exardescere; iram
ou bilem alicui in promptu esse; furere.

agonizante. *adx.* Seminex –ecis; ex(s)pirans –an-
tis; moriens, intermoriens –entis; moribundus,
semianimus, semivivus, intermortuus –a –um;
semianimis –e; extremum spiritum *ou* animam
trahens *ou* agens; extremo spiritu exsanguis.

agonizar. *v.intr. 1.* *Estar na agonía:* extrema in
morte teneri; animam *ou* extremum spiritum
ou halitum agere, efflare *ou* trahere; in ultimis *ou*
in extremo esse. **2.** (*fig.*) *Estar algo a piques de*
desaparecer: declinare; corrumpi; frangi; percelli;
depravari; prolabi; concidere, decidere; in dete-
rius labi.

agora. *adv. 1.* *Neste momento:* nunc; in praesen-
tiarum *ou* impresentiarum; hoc tempore; hac
hora. **2.** *Inmediatamente antes ou despois do*
momento en que estamos: in praesenti *ou* in
praesentia; nuper; modo. ♦ *Ata agora:* hacten-
us; adhuc; usque ad nostram aetatem. *Agora*
ben: nunc igitur; itaque; iam vero. *Agora que:* sed;
autem; vero. *De agora en adiante:* ex hoc (tem-
pore); post(e)hac; deinceps; in posterum; in reli-
quum. *Por agora:* in praesentia; in *ou* ad praesens
(tempus); ut nunc se res habet. *Aquí e agora:* hic
et nunc; in his adiunctis.

ágora. *s.f. Antig.* Agora –ae.

agostar. *v.tr. 1.* *Facer perder a humidade:* siccare,
exsiccare, desiccare; arefacere; marcidum effi-
cere; urere, exurere. **2.** *Arar despois da seitura:*
mensibus aestivis arare (ad malas, steriles *ou*
inutiles herbas eruncandas *ou* ad agrum exher-
bandum). *v.pr. 3.* *Perder a humidade por efecto*
da calor: marcere, marcescere; aestivo calore
aduri; arere, arescere, exarescere; flavescere.

agosto. *s.m.* (Mensis) sextilis; augustus (mensis). ♦
Facer o seu agosto: messem suam facere.

*agotar. *v.tr.* V. **esgotar.**

agra. *s.f.* Ager; agri; campus –i; rus, ruris; arvum –i; seges –etis.

agraciado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *agraciar*: gratificatus, remuneratus –a –um; praemio affectus, donatus ou decoratus. *adx.* **2.** *Que posúe atractivo ou encanto*: pulcher –chra –chrum; venustus, lepidus, speciosus, decorus, formosus, bellus –a –um; forma egregius ou praestans; eximia facie (vir/mulier).

agraciar. *v.tr.* Donare alicui rem ou aliquem re; gratificari; remunerare/-ari; compensare; praemiis aliquem afficere, donare ou decorare; aliquid alicui tribuere, munere/-ari ou impertiri.

agradable. *adx.* Amabilis, dulcis, lenis, suavis –e; gratus, amoenus, placidus, bellus, iucundus, concinnus, festivus, acceptus –a –um; (*é agradable recibir regalos*) iuvat dona accipere.

agradar ¹. *v.intr.* Delectare, oblectare, iuvare (*ac.*); placere (*dat.*); delectationem ou voluptatem afferre; aliquid aliquem probare; voluptati ou cordi esse; gratum ou acceptum esse; aliqua re gaudere; (*agrada, prace*) iuvat (*ac.*); libet (*dat.*). V. *tamén gustar*.

agradar ². *v.tr.* V. **achaiar, gradar, nivelar**.

agradecemento. *s.m.* Gratitude –inis; gratia –ae (*tamén en pl.*); gratus ou memor animus; animus beneficii memor; gratiarum actio; beneficii memoria; (*recoñecemento*) remuneratio –onis; (*en proba de agradecemento*) beneficii causa.

agradecer. *v.tr.* **1.** *Mostrar gratitude*: gratiam, gratias ou grates (maximas, quam maximas) agere, habere, persolvere, referre; grati animi signa dare; gratum se praebere; vicem meritis reddere. **2.** (fig.) *Dar mostras algo dun efecto beneficioso*: reddere; restituere. V. *tamén* 1.

agradecido –a. *adx.* Gratus –a –um; beneficii memor; (*mostrarse agradecido*) gratiam referre; gratum se praebere; (*estouche moi agradecido*) quam maximas gratias tibi ago; (*quedareiche moi agradecido*) pergratum mihi facies ou feceris. V. *tamén agradecer*.

agrado. *s.m.* Delectamentum, gaudium, placitum –i; voluptas, voluntas –atis; delectatio, approbatio –onis; laetitia –ae; assensus –us. ♦ *Ser do agrado*: aliquid assensu suo probare, approbare, comprobare; alicui rei assentiri; aliquid alicui voluptati esse. V. *tamén agradar* ¹.

agrandamento. *s.m.* Incrementum, augmentum –i; auctus –us; ampliatio, amplificatio, propagatio, accretio, prolatio –onis.

agrandar. *v.tr.* Augere, adaugere; dilatare; ampliare, amplificare; propagare; proferre; tollere, extollere; addere; adiungere; multiplicare; (verbis, dicendo, laudando) exaggerare; in maius celebrare.

agrario –a. *adx.* Agrarius –a –um.

agravante. *adx.* Augens –entis; exacerbans, gravans, aggravans –antis. *Tamén s.f.*: criminis ou culpae adiectio ou adiunctio; adiunctum culpam gravans ou augens.

agrarar. *v.tr.* **1.** *Poñer máis grave*: augere; gravare, aggravare, ingravare; onerare; acerbare, exacerbare; asperare, exasperare; (*unha dor*) dolorem augere ou renovare; (*unha ferida*) refricare; (*ela agrava as miñas desgrazas*) illa meos casus ingravat. *v.pr.* **2.** *Poñerse máis grave unha situación ou proceso*: (in dies) gravescere, ingravescere; crescere, accrescere; in maius excedere; exardescere; in peius verti; deteriolem fieri.

agraviante. *adx.* Offendens –entis; vexans –antis; iniuriam ou molestiam ferens ou inferens; noxius, contumeliosus, probrosus, iniuriosus –a –um.

agraviar. *v.tr.* Offendere; iniuriam inferre ou facere; iniuria ou contumelia aliquem afficere ou laedere; alicui male dicere; violare.

agravio. *s.m.* Offensio, maledictio –onis; offensa, iniuria, contumelia, noxa –ae; probrum –i.

agre. *adx.* **1.** *De sabor semellante ao do limón ou ao do vinagre*: acerbus, acidus –a –um; acer, acris, acre; (*moi agre*) peracerbus –a –um; (*pouco agre*) acidulus, subacidus –a –um. **2.** (fig.) *Que fere, que causa desacougo*: acerbus, amarus, luctuosus –a –um; gravis –e; turbans –antis.

agrear. *v.tr.* **1.** *Tornar agre*: acerbare; acidum ou acerbum facere, efficere ou reddere; acorem, amaritudinem ou acerbitem afferre. **2.** (fig.) *Molestar un animal, esp. as abellas ou as avespas*: (apes, vespas) tentare, agitare, concitare, irritare ou exacerbare. *v.intr.* **3.** *Ser agre, ter sabor acedo*: acrem, acerbum esse; acorem habere. *v.pr.* **4.** *Tornarse agre, coller sabor acedo*: acere, acescere, coalescere, inalescere; acorem concipere; acore vitari.

agredir. *v.tr.* **1.** *Cometer unha agresión:* irruere, ir-rumpere, impetum facere (in aliquem); adoriri; aggredi; lacessere; petere, appetere; oppugnare; invadere. **2.** (fig.) *Causar mala impresión, molestar vivamente:* (animos vehementer) movere, afficere, commovere *ou* impellere; offendere; acriter mentem pellere; animos afficere.

agregar. *v.tr.* Adiungere, coniungere; aggregare; coagmentare; cooptare; addere; adicere; apponere; afferre; cumulare. *Tamén v.pr.:* se adiungere *ou* adiungi; cooptari; addi; adici; accedere.

agrego. *s.m.* Adiectio, adiunctio, accessio, additio, appositio, adscriptio, cooptatio -onis; appendix -icis; additamentum, complementum, supplementum, adiutorium -i.

agrelar. *v.intr.* Cymata, cymas *ou* germina edere, emittere *ou* concipere; germinare; pullulare; parturire; gemmare. *V. tamén abrochar*².

agresión. *s.f.* **1.** *Ataque militar contra un país:* impetus, incursus -us; incursio, petitio, aggressio, impugnatio, oppugnatio -onis. **2.** *Ataque contra unha persoa:* *V. 1.* **3.** (fig.) *Acción contraria a algo ou a alguén:* aggressio -onis; incursus -us; vis, vis; iniuria -ae.

agresividade. *s.f.* Aggrediendi *ou* provocandi studium; ad provocandum *ou* ad aggrediendum propensio; infensus animus; crudelitas, feritas -atis.

agresivo -a. *adx.* **1.** *Que ten tendencia a atacar fisicamente:* pugnax -acis; asper -era -erum; ad provocandum *ou* ad aggrediendum propensus; aggrediendi *ou* provocandi studiosus; infensus, infestus -a -um. **2.** *Que agride, que implica ou denota agresión (persoa ou cousa):* trux, trucis; vehemens -entis; indomitus -a -um. *V. tamén 1.*

agresor -ora. *adx.* e s. Aggressor, lacessitor -oris; lacessens -entis; impugnans -antis; vi attentans; iniuriam faciens.

agreste. *adx.* **1.** *Relativo a ou propio do agro:* rusticus, inurbanus -a -um; ruralis, agrestis -e. **2.** *Sen cultivar:* incultus, derelictus, inaratus -a -um; silvester -tris -tre; rudis -e. **3.** *Que nace ou medra de xeito espontáneo:* silvaticus -a -um. *V. tamén 1 e 2.* **4.** *Que vive en liberdade na natureza, non domesticado:* silvester -tris -tre; ferus, indomitus, immansuetus, montanus, montivagus -a -um; monticola -ae.

agrícola. *adx.* **1.** *Que se dedica á agricultura:* campestris -e; rusticus, agrarius -a -um. **2.** *Relativo á agricultura:* agricolaris, agrestis -e; (*traballo*) opus rusticum.

agricultor -ora. *s.* Agricola -ae; agri *ou* agrorum cultor/-trix; colonus/-a; rusticus/-a; rebus rusticis deditus/-a; agrestium operum studiosus/-a.

agricultura. *s.f.* Agri *ou* agrorum cultura, cultus *ou* cultio; agricultura -ae; agricolatio, agricultio *ou* rustico -onis; res rustica; agrestia opera; (fig.) ligo -onis.

agridoce. *adx.* Dulcacidus, subacidus, acidulus, subamarus -a -um; dulcis cum acrimonia; suaviter asper, acer *ou* amarus.

agrilloar. *v.tr.* Catenas alicui inicere; compedibus, catenis *ou* vinc(u)lis aliquem capere, onerare *ou* vincire; in compedibus tenere; in compedes cogere.

agrimensor -ora. *s.* Agrimensor, decempe-dator/-trix; (agri *ou* agrorum) mensor, finitor, mensurator/-trix *ou* metator/-trix.

agrimensura. *s.f.* **1.** *Medición das terras:* agri *ou* agrorum mensura; agrimensura -ae; metatio -onis. **2.** *Ciencia da medición das terras:* agrimensurae doctrina; gromatica disciplina.

agripar. *v.pr.* Pituita *ou* gravedine laborare; rheumatizare.

agrisado -a. *adx.* Cineraceus, cinereus -a -um.

agro. *s.m.* **1.** *Extensión de terra para cultivo:* ager, agri; agellus, fundus -i; arvum -i; rus, rursis; seges -etis. **2.** *Conxunto de actividades relacionadas coa agricultura:* rus, rursis; ager, agri. *V. tamén agricultura.*

agromar. *v.intr.* *V. abrochar*², **agrelar.**

agronomía. *s.f.* Agronomia -ae; agri colendi *ou* ruris disciplina; arborum cultus.

agronomo -a. *adx.* e s. Agricola -ae; colonus/-a; rerum rusticarum magister/-tra; de agricultura, de re rustica *ou* de re agraria peritus/-a; agronomus/-a.

agropecuario -a. *adx.* Agropecuarius -a -um.

agruar. *v.intr.* *V. aturuxar.*

agrupe. *s.m.* Acrimonia -ae; acor *ou* acror -oris; acritudo -inis.

agrúo. *s.m.* *V. aturuxo.*

agrupación. *s.f.* **1.** *Acción de agrupar ou agruparse:* coetus, conventus, congressus –us; concursatio, conglobatio, coniunctio, conglomeratio, collectio, coitio –onis; societas –atis. **2.** *Grupo de cousas ou persoas:* congregatio –onis; coetus, consessus –us; concilium –i. V. *tamén* 1.

agrupamento. *s.m.* V. **agrupación.**

agrupar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Formar un grupo:* congregare; congerere; iungere, coniungere; accumulare; coacervare; cogere; colligere; glomerare; conglobare. *v.pr.* **2.** (prop. e fig.) *Disporse formando un grupo:* iungi, coniungi; in unum colligi ou conglobari; societatem cum aliquo iungere; se congregare, congregari; convenire; cogi.

agrura. *s.f.* V. **agrum.**

agua. *s.f.* V. **auga.**

aguacate. *s.m.* Persea gratissima.

aguamar. *s.f.* V. **augamar.**

aguantar. *v.tr.* **1.** *Ser capaz de sufrir algo:* sustinere; (aequo animo) tolerare, ferre, perferre; (a dor) dolorem sustentare; (o seu corpo aguantaba a fame, o frío, o sono máis aló do que calquera pode crer) corpus patiens inediae, algoris, vigiliae supra quam cuique credibile est. **2.** *Admitir ou sufrir algo ou a alguén desagradable:* subire; ferre, sufferre; pati, perpeti; resistere; (non aguanto que me tachen de testán) dici pertinacem me esse nihil moror. V. *tamén* 1. **3.** *Ter conta dunha persoa ou cousa:* tenere, sustinere, sustentare; fulcire, suffulcire. *v.pr.* **4.** *Non caer, permanecer firme:* stare, restare, perstare, consistere, resistere, subsistere; manere, permanere; se sustinere; se sufferre. **5.** *Permanecer sen variacións:* durare; perseverare. V. *tamén* 4.

aguante. *s.m.* Constantia, patientia, tolerantia –ae; firmitas –atis; (físico) robur –oris; vigor –oris.

aguardente. *s.f.* V. **augardente.**

agudeza. *s.f.* **1.** *Calidade do que é agudo ou afiado:* acies –ei; acumen –inis. **2.** *Calidade de quen ten unha mente clara e enxeñosa:* (ingenii) acumen; ingenium acre; mentis acies; sol(l)ertia –ae; sagacitas, perspicacitas, subtilitas –atis; (da vista) acies oculorum. **3.** *Dito enxeñoso:* acute, sagaciter ou sol(l)erter dictum; argutia –ae; sales –ium; lepos (lepor) –oris.

agudizar. *v.tr.* **1.** *Facer máis agudo ou máis intenso:* acuere, exacuere; significare, incitare, excitare;

intendere; stimulare. *v.pr.* **2.** *Facerse máis agudo ou máis intenso:* acui; se intendere; ingravescere; adaugere; incrementum capere. V. *tamén* **agrar.**

agudo –a. *adx.* **1.** *Que remata en punta fina, afiada ou en forma de gume:* acer, acris, acre; acutus, exacutus, acuminatus, mucronatus, cultellatus, cultratus –a –um; subtilis ad secandum. **2.** *Dotado de mente clara e enxeñosa:* sol(l)ers –ertis; perspicax, sagax –acis; argutus, ingeniosus, catus, callidus, versutus –a –um; vafer –fra –frum. **3.** *De moita intensidade (sabor, cheiro, dor, etc.):* vehemens –entis; acutus, acerbus, magnus –a –um; acer, acris, acre; asper –era –erum; (cheiro, dor) odor, dolor acer. **4.** *Que percibe moi ben as sensacións (oido, vista, olfacto, etc.):* acer, acris, acre; acutus, delicatus –a –um; argutus, emunctus –a –um; subtilis –e; sol(l)ers –ertis; (oido) delicatae aures; (vista) oculi acres; (ter vista aguda) acriter videre; (persoa de olfacto agudo) emunctae naris ou emunctis naribus vir/femina; (can de olfacto agudo) canis sagax. **5.** *Que leva o acento na última sílaba:* acutus –a –um. **6.** *Que ten frecuencia de vibracións alta (son, voz, etc.):* acutus, peracutus –a –um; acute sonans. *s.m.* **7.** *Son, voz, etc., que ten unha frecuencia de vibracións alta:* sonus ou sonitus acutus. ♦ *Angulo agudo:* angulus acutus. *Acento agudo:* acumen –inis; accentus acutus.

aguerrido –a. *adx.* **1.** *Exercitado na guerra:* belli usu ou (in) bello, in armis exercitatus, durus ou induratus; bellicae militiae ou armis suetus ou assuetus; belli expertus; magnum in castris usum habens. **2.** *Disposto a loitar por ou contra algo:* tenax, pertinax, pugnax –acis; fortis, implacabilis, immitis –e; invictus, animosus –a –um; pugnator, bellator, proelior/-trix; belligerans –antis; adversis obstans.

aguia. *s.f.* Aquila –ae.

aguiacho. *s.m.* Aquilae pullus.

aguillada. *s.f.* Stimulus, aculeus –i; spiculum –i; virga –ae; fustus –is.

aguillar. *v.tr.* **1.** *Picar un animal para guialo ou estimularlo:* stimulare; stimulo lacessere; pungere. **2.** (fig.) *Servir de estímulo:* (stimulis) concitare, excitare, incitare; instigare; acuere; incendere; calcar ou stimulus admovere, adhibere ou addere; animos irritare. V. *tamén* 1.

aguilloada. *s.f.* **1.** *Picada co aguillón:* stimulus –i; punctus –us; stimulatio –onis. **2.** *Picadura dalgúns insectos:* punctus, morsus –us; punctiuncula –ae; foramen –inis. **3.** (pop.) *Acción de estimular ou incentivar:* V. **acicate.**

aguilloar. *v.tr.* V. **aguillar.**

aguillón. *s.m.* **1.** *Cravo ou punta da aguillada:* stimulus, aculeus –i; calcar –aris; spiculum –i. **2.** *Órgano dalgúns insectos para picar:* aculeus –i; acumen –inis; dolo –onis; cuspis –idis; spiculum –i. **3.** (fig.) *Cousa que estimula ou excita:* V. **acicate.**

aguinaldo. *s.m.* **1.** *Regalo que se fai polo Nadal ou Ano Novo:* strena –ae (ús. máis en pl.). **2.** *Propina:* emolumentum ou salarium additium, sponte concessum ou extraordinarium; merces specialis; salarium speciale. **3.** *Regalo aos que van cantar panxoliñas:* V. 1.

agulla. *s.f.* **1.** *Barra fina cun orificio para pasar o fio, cordel, etc.:* acus –us; (do pelo) acus capillaris, crinalis ou comatoria; acicula –ae; discerniculum –i; (de cirurxán) fibula –ae. **2.** *Tubo metálico unido a unha xiringa para inxectar ou extraer substancias do organismo:* hypodermica ou subcutanea acus; eudiaeus/-os –i. **3.** *Barra que marca hora, graos, etc.:* horarum ou graduum index; lanceola –ae; parva lancea; (do reloxo de sol) gnomon –onis; (da balanza) examen –inis; ligula –ae; sterae axis. **4.** *Parte da res vacúa e carne dela entre o lombo e o pescozo:* bovis ou bucua acus. **5.** *Peixe mariño:* belone –es; acus –i. **6.** *Sabor picante de certos viños:* acer gustus. ♦ *Agulla de marear:* acus magnetica.

agulleiro. *s.m.* **1.** *Estoxo onde se gardan as agullas:* acuum theca. **2.** *Fabricante ou vendedor de agullas:* acuarius, acicularius –i.

agulleta. *s.f.* **1.** *Peza nos extremos dos amallós para facilitar a entrada nos buratos do calzado:* corrigiae tutamen. **2.** *Amalló:* corrigia, vinctura –ae; strictorium –i.

agulletar. *v.tr.* V. **acordoar.**

agurgullar. *v.intr.* V. **burbullar.**

aguzado –a. *Part. e adx.* V. **afiado.**

aguzadoira. *s.f.* Cos, cotis.

aguzalapis. *s.m.* V. **afialapis.**

aguzar. *v.tr.* V. **afiar.**

ah! *interx.* Ha!; heus!; eho!; ol; hem!, ehem!; hui!; vah!

ai! *interx.* Ah!; heu!; eheus!; oh!; hei!; vae!; pro!, proh!; io!

ai. *adv.* **1.** *Indica un lugar pouco distante do que fala:* istic, istuc, isto; (ai tes) ecce tibi. **2.** *Indica lugar vago e impreciso: (por aí) istac; (de aí) istinc, inde; (aquí e aí) hic et istic.* **3.** *Pode indicar un punto ou situación determinados:* istic, istuc. ♦ *Por aí (aproximadamente):* circa, circiter; prope; fere.

aia. *s.f.* V. **aio.**

aigote. *s.m.* V. **aguicho.**

aínda. *adv.* **1.** *Indica que se segue mantendo a acción ou estado expresados polo verbo:* adhuc; etiamnunc, etiam nunc, etiamnum. **2.** *Exalta o valor dunha calidade nunha comparación:* etiam; quoque; adde huc, adde quod; insuper; et, quoque ou –que cun demostrativo. **3.** *Ata, mesmo, incluso, tamén:* et, etiam; imo; quoque; item, itidem; pariter; necnon; quin etiam. *conx.* **4.** *Seguido de xerundio ou de con e infinitivo, significa o mesmo que aínda que:* V. **anque.**

aio –a. *s.* Paedagogus/-a; educator/-trix; pueri ou puerorum custos; pueritiae dux; nutrix –icis; moderator/-trix; praeceptor/-trix; magister/-tra.

aira. *s.f.* Area –ae.

*airado –a. *adx.* V. **colérico, furioso.**

aire. *s.m.* **1.** *Mestura de gases e vapor da atmosfera:* aer, aeris; aether –eris; anima –ae. **2.** *Conxunto de gases que constitúe unha atmosfera nun momento dado:* aer, aeris; caelum –i. **3.** *Vento:* aer, aeris; spiritus –us; spiramentum –i; aura –ae; aeris fluxus; flatus, afflatus, perflatus –us; ventus –i; flamen –inis (poét.); flabra –orum (poét.). **4.** *Espazo sobre a superficie da terra:* aer, aeris; caelum –i; apertum caeli spatium; apertum, vacuum –i; inane –is; aeris ou aetheria plaga (poét.); sidera –um; astra –orum; aurae –arum. **5.** (fig.) *Parecido, semellanza:* species –ei; forma –ae; imago –inis; similitudo –inis; simulatio –onis; simile quiddam. **6.** *Aspecto, aparencia, expresión:* species, facies –ei; vultus –us; vultus ou oris species ou habitus; maestus ou laetus vultus. **7.** (pop.) *Ataque de parálise:* (membrorum) debilitas; nervorum ou membrorum resolutio ou rigores; paralysis –is/-eos. **8.** (fig.) *Estado de debilidade xeral ou falta de apetito:* virium defectio; (stomachi) infirmitas; imbecillitas, debilitas –atis; languor

–oris. **9.** *Mal de ollo*: fascinum –i; fascinatio –onis. **10.** *Sucesión de sons dunha melodía*: modi –orum; modus musicus; modulatio –onis; numerus –i; cantus –us. ♦ *Aire comprimido*: pressus aer. *Aire acondicionado*: temperatus aer. *Ao aire libre*: sub divo, sub diu; in aperto; in propatulo. *Cambiar ou mudar de aires*: migrare; solum ou caelum mutare ou vertere. *Collelas, pescalas no aire*: acri, sol(l)erti, perspicaci ingenio esse; celeriter (animo ou mente) concipere ou percipere. *Darse aires de*: fingere; simulare; (*de boa persoa*) speciem boni viri prae se ferre. *Estar no aire*: incertum aliquid esse; sub iudice esse. *Ficar ou quedar no aire*: exspectare; exspectatione pendere; in exspectatione esse. *Matalas no aire*: in promptu ou ad manum responsa habere; ingenii celeritate aliquid assequi. *No aire*: cito, citissime; celeriter; velociter. *Tomar o aire*: aerem ou auram captare. *Mirar para o aire*: caelum suspicere. *Facer castelos no aire*: falsam alere spem; inani spe deludi; nubes et inania captare; maiora viribus audere. *Ir; vivir ao seu aire*: suo ingenio vivere.

aireada. *s.f.* Vehemens ventus; repentinus venti flatus ou afflatus.

airear. *v.tr.* **1.** *Expoñer á acción do aire*: vento exponere; ad ventum agitare; flabello auram agitare; ventilare; aerem immittere; (*os cereais*) vannere; eventilare; frumentum ventilabro purgare; grana ventilabris subiectare. **2.** *Refrescar ou renovar o aire dun lugar*: perflare; ventilare, eventilare; aerem per fenestras in cubiculum admittere. **3.** (*fig.*) *Poñer algo en coñecemento do público*: vulgare, evulgare, pervulgare; in vulgus efferre; palam facere. *v.pr.* **4.** *Tomar o aire*: aerem ou auram captare.

airexa. *s.f.* Aura –ae; ventulus –i; levis, lenis, suavis, mollis, moderatus ou mitis ventus; flatus lenis.

airoso –a. *adx.* **1.** *Que ten garbo*: concinnus, venustus, formosus, speciosus, urbanus –a –um; elegans –antis. **2.** *Que ten éxito ou dignidade*: dignus, strenuus, egregius, validus –a –um; nobilis –e; propriae dignitatis ou honoris memor ou studiosus; praestans –antis; alacer –cris –cre. **3.** *Moi exposto ao aire*: ventosus –a –um; ventis creber ou frequens; ventis expositus.

aixada. *s.f.* Pala, ferrea, vanga –ae; ligo –onis; pastinum, sarculum –i.

aixola. *s.f.* Ascia, dolabella –ae.

ala. *s.f.* V. **á**. ♦ *Ala delta*: V. **delta**.

ala! *interx.* Age!, agite!, agedum!; macte (virtute ou animo!); perge, pergit; eho!, ohe!

Alá. *n.pr.* Mahometanus ou Mahometanorum Deus; Mahometi cultorum Deus.

alá. *adv.* **1.** *Indica un lugar afastado do falante, máis impreciso ca alí*: ibi; illic, illuc, illac. **2.** *Coas preposicións en, por ou para indica un momento no tempo pasado ou futuro*: circa, circiter; fere, ferme; prope, propemodum; ad; plus minusve.

***alabar**. *v.tr.* V. **loar**.

alabastro. *s.m.* Alabastrites lapis; (*vaso deste mármore*) alabaster ou alabastrum –tri.

Alacant. *top.* Lucentum –i; Lucentia –ae.

alacantino –a. *adx.* e *s.* Lucentinus ou Lucentius –a –um. Lucentini ou Lucentii –orum.

***alacena**. *s.f.* V. **lacena**.

alacrán. *s.m.* **1.** *Arácnido venenoso*: scorpio –onis; scorpius –i; nepa ou nepas –ae. **2.** *Calquera outro bicho semellante*: bestiola pilosa scorpionis similis.

alado –a. *adx.* **1.** *Que ten ás*: pennatus, pinnatus, alatus –a –um; volucer –cris –cre; aliger, penniger, pinniger –era –erum; ales –itis. *s.m.pl.* **2.** *Animais alados*: bestiae volucres; pennata –orum.

alagamento. *s.m.* Eluvio, exundatio, inundatio –onis; diluvium –i; diluvies, proluvies, illuvies –ei; aquae magnae ou ingentes; aquarum magnitudo.

alagar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de auga ou doutro líquido*: inundare; exundare; (in aqua ou unda) mergere, demergere, immergere; obruere; operire; replere, implere, opplere. *v.pr.* **2.** *Cubrirse de auga ou doutro líquido*: mergi, (in aqua) demergi; (flumine) absumi; inundari; natate; stagnare; aquis obrui ou obsideri; aquas omnia obtinere.

alalá. *s.m.* Carmen popolare Gallaecum; cantilena popularis.

alambicar. *v.tr.* **1.** *Destilar no alambique*: stillare, distillare ou destillare, exstillare; suc(c)os distillatione extrahere; succum exprimere ou elicere; decoquere. **2.** (*fig.*) *Complicar; facer moi sutil*: intricare; implicare; cavillari, perplexari; acutis ineptiis delectari; mentem torquere, acuere ou fatigare; argutiis aliquid prosequi; calliditaten exercere.

alambique. *s.m.* Fornacula stillaticia ou ad stillandum; cucuma distillatoria; vas distillatorium; clibanus stillaticius ou ad stillandum.

*alabrado. *s.m.*, ***alambrar.** *v.tr.*, ***alambre.** *s.m.* V. **aramado, aramar, arame.**

alameda. *s.f.* **1.** *Terreo poboado de álamos:* populetum –i. **2.** *Paseo con xardíns e árbores:* ambulatio, inambulatio –onis; ambulacrum –i; xystus –i.

álamo. *s.m.* Populus –i; (*branco*) betula –ae; (*negro*) alnus –i; (*de álamo branco*) populeus, populneus, populnus –a –um; (*de álamo negro*) alneus –a –um.

alampar. *v.unip.* **1.** *Producirese relampagos:* fulgurare, fulgere, fulgurire. *v.intr.* **2.** *Arder rapidamente:* rapide, celeriter, cito aduri, exuri, flammis deleri *ou* absumi. **3.** (*fig.*) *Desexar moito, esp. comida ou bebida:* avide sitire *ou* esurire; fame *ou* siti premi, interire *ou* absumi; bibendi *ou* edendi cupidinem habere; valde avere; vehementer aliquid appetere *ou* cupere; cupiditate alicuius rei flagrare *ou* ardere. V. *tamén* **anhelar, degostrar, desexar.**

alancada. *s.f.* Passus longe ductus; gradus ingens; saltus –us; (*dando alancadas*) contentius; ingenti, cito *ou* citato gradu; citatim.

alancar. *v.intr.* **1.** *Dar un paso máis grande do normal:* passum longius ducere; salire, transilire; saltum dare; saltu aliquid superare. **2.** *Andar a grandes pasos:* contentius, citatim, gradu ingenti *ou* pleno ambulare.

alangrear. *v.intr.* **1.** *Ter moitas ganas de comer:* avide esurire; fame premi *ou* interire; edendi cupiditatem habere. **2.** (*fig.*) *Desexar moito:* valde avere; vehementer aliquid appetere *ou* cupere; cupiditate alicuius rei flagrare *ou* ardere. V. *tamén* **alampar, anhelar.**

alano –a. *adx.* e s. Alanus –a –um. Alani –orum.

alaparear. *v.intr.* V. **alampar.**

alaranxado –a. *adx.* Flammeus, croceus, auratus –a –um; aurei mali colorem referens.

alarde. *s.m.* Ostentatio, iactatio, venditatio, ambitio –onis; arrogancia, insolentia; nimia sui fiducia *ou* aestimatio.

alardear. *v.intr.* Ostentare; venditare; (se) iactare; ostentatione uti; ingenium publicare; nimis sibi confidere.

alargamento. *s.m.* Amplificatio, prolatio, propagatio –onis; incrementum –i; auctus –us.

alargar. *v.tr.* **1.** *Ensanchar:* amplificare; propagare; proferre; laxare; dilatare; pandere, expandere. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Ensancharse:* se expandere, expandi; patescere; se laxare; increb(r)escere. V. *tamén* **anchear.**

alargo. *s.m.* V. **alargamento.**

alarido. *s.m.* Strepitus, ululatus, fremitus, gemitus –us; clamor –oris; convicium –i; lamentum –i; eiulatio, lamentatio –onis.

alarma. *s.f.* **1.** *Aviso ou sinal de perigo:* periculi signum; signum monitorium; monitum –i; (subitus) tumultus; (*en termos militares*) ad arma! **2.** *Sobresalto, susto ante un perigo:* anxietas –atis; trepidatio, consternatio –onis; metus –us; (subitus) tumultus; terror, pavor, timor –oris; sollicitudo, formido –inis. ♦ *Falsa alarma:* fictus rumor; falsum nuntium; falsa suspicio. *Dispositivo de alarma:* mechanema monitorium.

alarmante. *adx.* Minax –acis; imminens –entis; turbans, sollicitans –antis; terribilis –e; turbidus, trepidus, metuendus, tumultuosus, periculosus, suspectus –a –um.

alarmar. *v.tr.* **1.** *Causar medo ou facer sentir temor:* turbare, conturbare, perturbare; agitare; commovere; sollicitum habere; sollicitare; terrere; pavorem incutere; subito pavore aliquem afficere; (*en termos militares*) ad arma conclamare. *v.pr.* **2.** *Ter medo, sentir temor:* trepidare; pavere, expavescere; conturbari; sollicitari; sollicitum *ou* anxium esse; terreri; angere; (*sen motivo*) umbras timere.

alarmista. *adx.* e s. **1.** *Que ten tendencia a alarmar:* pavefaciens –entis; terrificus –a –um; spargens metus; terrorum auctor/-trix. **2.** *Que se alarma sen motivo:* nimis anxius *ou* sollicitus.

alasar. *v. intr.* Anhelare; anhelitum ducere; aegre halitum edere; vix spiritum sufferre; anhelantem, anhelum, suffocatum *ou* exanimatum esse; ilia trahere *ou* ducere.

Álava. top. Alava –ae.

alavés –esa. *adx.* e s. Alavensis –e. Alavenses –ium.

alba. *s.f.* **1.** *Primeira luz do día:* prima lux; diluculum –i; aurora –ae; (*á alba*) albente caelo; primo *ou* summo mane; (primo) diluculo; prima luce; cadentibus astris. **2.** *Vestimenta branca que viste o sacerdote:* alba, subucula –ae; poderes –is; interior sacerdotalis tunica.

***albacea**. *s.m.* V. **testamenteiro**.

Albacete. top. Albasitum –i.

albaceteño –a. *adx.* e *s.* Albasitensis –e. Albasitenses –ium.

albadear. *v.intr.* Disserenare; clarescere; solem nubes, nubila, tenebras *ou* caliginem depellere; nubes dissolvi; caelum serenari.

albanel. *s.m.* Structor –oris; structor parietarius; parietum artifex; caementarius –i; caementarius faber.

albanelería. *s.f.* Structura –ae; caementaria ars *ou* fabrica; caementicium *ou* latericium opus.

albanés –esa. *adx.* e *s.* Albanus –a –um; Epirota/ –es –ae; Epiroticus –a –um. Albani –orum; Epirotae –arum.

Albania. top. Albania –ae; Epiros/–us –i.

albar. *adx.* **1.** *Que ten a cor máis clara do que é común na súa especie:* subalbus, subalbidus –a –um; subalbicans –antis. **2.** *Branco (fariña de trigo):* triticeus, albus –a –um. **3.** *Que florece ou dá froitos antes ca outros da súa especie:* praecox –ocis; praecoquus, praematurus –a –um; praeflorens –entis; maturior, celerior –ius. ♦ *Muiño albar:* pistrinum –i.

albarda. *s.f.* Clitellae –arum; sagma –ae/–atis; stratum –i; (*carga posta na albarda*) sagmarium –i; (*que leva albarda*) sagmarius –a –um.

albaricoque. *s.m.* Armeniacum –i; malum, prunum *ou* pomum praecox, Armeniacum, Armenicum *ou* Armenium.

albaricoqueiro. *s.m.* Armeniaca –ae; Armeniaca prunus.

albariño –a. *adx.* **1.** *De cor máis clara do que é común na súa especie:* V. **albar**. *s.m.* **2.** *Variedade de viño branco producida no Salnés:* vinum album (e Saliniensi regione oriundum).

albear. *v.tr.* **1.** *Pór branca unha cousa, esp. a roupa:* dealbare; album colorem alicui rei inducere *ou* reddere; candorem afferre, conferre, praebere *ou* praestare; candefacere; (*lavar*) lavare; luere, eluere, abluere, perluere. *v.intr.* **2.** *Tornarse branco:* candere, candicare, candescere; albicare, albescere, exalbescere; candorem trahere. ♦ *Albear o día:* clarescere; lucere, lucescere, dilucescere, illucescere; lucem adventare; solem *ou* diem oriri; diem instare; lucem propius accedere *ou* appropinquare.

albedrío. *s.m.* (Liberum) arbitrium; libera voluntas.

albedo. *s.m.* Arbutus –i; unedo –onis; (*de albedro*) arbutus –a –um; (*froito do albedro*) arbutum –i; comaron –i; arbuti semen.

albeira. *s.f.* V. **albeiro**.

albeiro –a. *adx.* **1.** *De cor branca (fariña de trigo):* triticeus, albus –a –um. *s.f.* **2.** *Pedra do muiño onde se moe o trigo:* triticea mola. ♦ *Muiño albeiro:* pistrinum –i.

albeite. *s.m.* Veterinarius circumforaneus, empiricus, imperitus *ou* falsus; pecudum sanator illegitimus; medicinae usurpator.

albeitería. *s.f.* Empirica –orum; empirica –ae; empirice –es; veterinaria, iumentorum *ou* pecoris medicina usu tantum innixa.

albergar. *v.tr.* **1.** *Dar albergue:* alicui hospitium praebere; hospitio accipere; ad cauponem divertere. V. *tamén* **acoller**. **2.** *Servir un lugar de refuxio:* in aliquem locum confugere, refugere *ou* se recipere; alicui aliquem locum receptaculo *ou* receptaculum esse. **3.** (*fig.*) *Conter ou encerrar:* includere, concludere; tenere, continere; excipere; colligere; occultare; tegere; abdere. *v.pr.* **4.** *Recibir albergue ou pousada:* in taberna deversari; deversorium subire; in locum tutum (cauponam, diversorium, devorticulum) confugere. V. *tamén* **2** e **acollerse**.

albergue. *s.m.* Devorticulum (diverticulum), deversorium (diversorium), refugium, perfugium, confugium, hospitium, stabulum –i; deversorium hospitale; deversoria taberna; caupona –ae; (*de peregrinos*) hospitale peregrinorum; domus hospitalis; cella hospitium.

albino –a. *adx.* Albinus –a –um; albis capillis *ou* subalbido capillo (vir/femina); albicomus –a –um.

albiscar. *v.tr.* A(d)spicere, conspiciere, conspiciari; quasi per transennam a(d)spicere; obscure cernere.

albizaras. *s.f.pl.* Strenae –arum.

albo –a. *adx.* **1.** *De cor branca ou tirando a branca:* albus, candidus, albidus, albulus, subalbus, subalbidus –a –um; candens –entis. *s.m.* **2.** *Lugar ou obxecto ao que se dirixe o proxectil:* scopus –i; (destinatum) signum; destinatum –i; (*dar no albo*) scopum attingere; destinata ferire; destinatum petere; (*non dar no albo*) a scopo aberrare.

- 3.** (fig) *Persoa ou cousa á que se dirixe o desexo, a atención, o interese:* finis –is; animus –i; studium, propositum, consilium –i; scopus –i; caput –itis; praecipua res; meta –ae. ♦ *Ser o albo das risas de todos:* ludibrio omnibus esse.
- alboio.** *s.m.* Palerium –i; pergula –ae; porticus –us; receptaculum –i; nubilar –aris; nubilarium –i.
- albóndega.** *s.f.* Globus, globulus –i; offa, offula, massula –ae; (*de carne*) colyphia –orum.
- albor.** *s.m.* **1.** *Primeira luz do día:* V. **alba**. **2.** (fig.) *Periodo inicial dunha cousa:* principium, initium, exordium, inceptum –i; ortus, introitus –us.
- alborada.** *s.f.* **1.** *Primeira luz do día:* V. **alba**. **2.** *Música que se toca os días de festa pola mañá cedo:* antelucana symphonia; (*tocar a alborada*) occentare.
- alboresar.** *v.intr.* Lucem appetere *ou* albescere. V. *tamén* **albear**.
- albornoz.** *s.m.* Domestica *ou* balnearia vestis *ou* tunica; involucre –is; laneus pannus.
- alborotador –ora.** *adx. e s.* Seditiosus, turbulentus, factiosus, tumultuosus –a –um; novarum rerum cupidus/-a; turbator, concitator/-trix.
- alborotar.** *v.tr.* **1.** *Producir desorde, axitar:* agitare; concitare; turbare, conturbare, perturbare; movere; sollicitare; inquietare; percellere; vexare; concutere; cuncta miscere; seditionem movere, conflare *ou* facere; tumultum inicere. *v.intr.* **2.** *Facer ruído:* clamare, conclamare, clamitare; vociferari; blaterare; strepere; clamorem *ou* clamores edere, profundere, tollere *ou* efferre. *v.pr.* **3.** *Pórse en desorde:* tumultuari; agitari; turbari, conturbari; misceri; moveri, commoveri. **4.** *Pórse en estado de axitación:* excitari, concitari; trepidare. V. *tamén* 3.
- alboroto.** *s.m.* **1.** *Ruído confuso producido por berros, risas, etc.:* clamor –oris; convicium –i; strepitus, fremitus –us; clamitatio, vociferatio –onis. **2.** *Alteración da orde pública:* tumultus, motus –us; trepidatio, confusio, turbatio, perturbatio, agitatio, seditio, tumultuatio –onis; turba –ae.
- alborozar.** *v.tr.* **1.** *Alborotar:* V. este verbo. **2.** *Producir ou sentir alegría:* aliquem laetitia *ou* gaudio afficere; laetitiam alicui dare *ou* afferre; laetitiae *ou* gaudio alicui esse; laetificare; exsultare; iubilare; hilarare, exhilarare; hilaritatem afferre; hilarem facere. V. *tamén* 4. *v.pr.* **3.** *Alborotarse:*
- V. este verbo. **4.** *Sentir ledicia:* gaudere; laetari; laetum esse; hilarari, hilarescere; laetitiam *ou* gaudium capere, percipere, carpere *ou* sumere; laetitia *ou* gaudio affici, exsultare, gestire; ingenti gaudio, magna *ou* incredibili laetitia *ou* voluptate compleri; aliquid alicui pergratum esse.
- alborozo.** *s.m.* Gaudium, iubilum –i; incredibilis, magna, ingens laetitia *ou* voluptas; festivitas –atis; exsultatio –onis; deliciae –arum.
- albufeira.** *s.f.* Lacus –us; aestuarium, stagnum –i; palus –udis; lacuna litoralis.
- álbum.** *s.m.* Codicilli –orum; tabulae –arum; brevis/-e –is; album –i.
- alume.** *s.m.* **1.** *Clara do ovo:* albumen –inis; album ovi; albumentum –i. **2.** *Parte da semente da que se nutre o embrión:* albumen –inis; albumentum –i.
- albur.** *s.f.* Albor, candor –oris; album –i; albus color; albedo, albitudo –inis.
- alburgada.** *s.f.* Mendacium, commentum, fictum, falsum –i; fabula, vaniloquentia –ae; vanitas –atis; fraus, fraudis; dolus –i.
- alburgar.** *v.tr.* **1.** *Presentar como verdadeiro algo que non é:* fingere, confingere, effingere; mentiri; commentari; fallere; decipere; illudere, deludere; ludificare/-ari; frustrare/-ari; in errorem inducere; dolum struere *ou* extruere; captare, fraudare, defraudare. *v.intr.* **2.** *Dicir alburgadas:* dolis aliquem decipere; mendacia, falsa, ficta dicere *ou* narrare; commenta, fabulas fingere. V. *tamén* 1.
- alburgueiro –a.** *adx. e s.* Mendax, fallax –acis; fictor, simulator/-trix; commenticius, dolosus, subdolos, versutus, vanus, fraudulentus, falsus, fictus –a –um; vafer –fra –frum.
- alcacén.** *s.m.* Hordeum virens *ou* viride; pabulum hordeaceum; secale pabulatorium. ♦ *Non estar o alcacén para gaitas:* male animatum *ou* alieno animo esse erga aliquem *ou* aliquid; iratum esse; irasci; indignari; stomachari.
- alcachofa.** *s.f.* Cardu(u)s –i; cynara *ou* cinara –ae.
- alcajata.** *s.f.* Uncus, uncinus, uncinulus –i; uncinatus clavus.
- alcaide –esa.** *s.* **1.** *Persoa encargada da defensa dun castelo ou fortaleza:* arcis custos; curator, procurator/-trix; praefectus, praepositus/-a.

2. *Persoa que tiña ao seu cargo a custodia dos presos: carceris custos ou praefectus/-a.*

alcaïote -a. *s.* Leno -onis/lena -ae; proxeneta -ae; nuptiarum conciliator/-trix; amicarius/-a; libidinum internuntius/-a; sequester -tri/-tris; sequestra -ae.

Alcalá de Henares. *top.* Complutum -i.

alcalaíno -a. *adx. e s.* Complutensis -e. Complutenses -ium.

alcalde -esa. *s.* Urbis praefectus/-a; municipii curator/-trix; praepositus/-a; (urbis) maior; civium, civitatis ou urbis magister/-tra. ♦ *Alcalde/-esa de barrio:* urbis praefecto adiunctus/-a; urbis praefecti adiutor/-trix. *Alcalde pedáneo:* pedaneus ou urbis praefecti adiutor. *Tenente de alcalde:* V. **tenente.**

alcaldía. *s.f.* **1.** *Cargo de alcalde:* urbis praefecti munus; maioratus -us. **2.** *Despacho do alcalde:* praefectura -ae; curia (municipalis); concilium, consistorium -i.

álcali. *s.m.* *Quím.* Alcalium -i; alcalinum sal.

alcalino -a. *adx.* Alcalinus -a -um. ♦ *Metais alcalinos:* metalla alcalina.

alcance. *s.m.* **1.** *Capacidade dunha cousa para alcanzar unha distancia:* assecutio, consecutio -onis; facultas -atis; exitus, successus -us. **2.** (fig.) *Consecuencia grave ou importante:* (magna, ingens, gravis) vis; momentum -i; pondus -eris; (felix ou infelix) exitus, successus, eventus; incommodum, detrimentum -i. **3.** (fig.) *Capacidade para razoar e entender:* intellectus, captus -us; intelligentia -ae; mens, mentis; consilium, ingenium -i; comprehensio -onis; acies -ei; sagacitas, subtilitas -atis; (ingenii) acumen. ♦ *Estar ao alcance de.* **1.** *De maneira ou en situación tal que pode ser alcanzado:* praesto alicui esse; aliquid penes aliquem esse; aliquid alicui impenetrabile ou pervium esse; (*da man*) in promptu, ad manum esse ou habere; ad aliquid ou ad aliquem aditum habere; aliquid situm esse in aliquo; (*está ao voso alcance*) in vestra manu est situm. **2.** *Fácil de comprender ou de conseguir:* clarus, planus, lucidus, dilucidus, explicatus, enucleatus -a -um; comprehensibilis, cogitabilis, intelligibilis -e; (*está ao alcance de todos*) ab omnibus intellegi potest.

alcanfor. *s.m.* Camphora -ae.

alcanzable. *adx.* Impetrabilis, possibilis -e; adeptione facilis; pervius -a -um; patens -entis.

alcanzar. *v.tr.* **1.** *Chegar ata onde está alguén ou algo:* assequi, consequi; adipisci; attingere; ad locum pervenire. **2.** *Poder tocar ou coller algo que está distante:* tangere, attingere, contingere; capere; evincere; adipisci; obtinere. **3.** *Coller e dar a alguén unha cousa que non está ao seu alcance:* appropinquare; admovere. **4.** *Chegar a ter unha cousa desexada:* impetrare; assequi, consequi; adipisci; nancisci; attingere. **5.** *Ir dar un proxectil en algo ou alguén:* scopum ou destinatum tangere, attingere ou petere; ferire. **6.** *Chegar algo ata certo límite ou distancia:* attingere; assequi, consequi; obtinere. *v.intr.* **7.** *Ser suficiente:* satis esse ou habere; sufficere. ♦ *Alcanzar a + infinitivo:* posse. *Ús. máis en frases negativas:* (*non alcanzar a entender*) non satis intelligere; aliquid aliquid praeterire; facultatem deesse. *Alcanzar coa vista:* videre; perspicere; in conspectu habere.

alcaparra. *s.f.* **1.** *Arbusto de ramas con espíñas:* capparis -is. **2.** *Gromo da flor deste arbusto:* capparis -is; capper -eris; cappari (*indecl.*).

alcatrán. *s.m.* Bitumen -inis; asphaltus -i; pix, picis.

alcatranar. *v.tr.* Bitumine illinere ou sternere; picare, oppicare.

alcatrear. *v.intr.* Foetere; putere; male, graviter olere.

alcatreo. *s.m.* Foetor; putor -oris; graveolentia -ae; foetiditas -atis; odor taeter, foedus, gravis, dirus ou intolerabilis; (*dos sobacos*) tragus -i.

alcázar. *s.m.* Arx, arcis; castrum, castellum -i.

alce. *s.m.* Alce, alcis ou alces -is.

alcipreste. *s.m.* Cupressus, cyparissus -i.

alcoba. *s.f.* Cubiculum, dormitorium -i; thalamus -i; cubile -is; zotheca -ae.

alcohol. *s.m.* **1.** *Líquido obtido do viño e doutros produtos:* alcohol (*indecl.*) ou alcoholum -i; pars vini validior; purissimus vini (aliorum liquorum) spiritus. **2.** *Por ext., calquera bebida alcohólica:* potus alcoholicus ou alcoholum continens; (*alcohol metílico*) alcoholum methylicum.

alcohólico -a. *adx.* **1.** *Que ten alcohol:* alcoholicus -a -um; alcoholum continens. *adx. e s.* **2.**

Que abusa do alcohol ou adicto a el: alcoholismo affectus ou imbutus; alcoholismo deditus.

alcoholismo. *s.m.* Alcoholismus –i; ad vinolentiam propensio *ou* inclinatio.

alcol. *s.m.* V. **alcohol.**

alcolíco –a. *adx.* e *s.* V. **alcohólico.**

alcolismo. *s.m.* V. **alcoholismo.**

alcouve. *s.m.* Seminarium, plantarium, viridarium –i; (*de vides*) vitiarium –i.

alcumar. *v.tr.* **1.** *Pór alcume:* nomen iniungere; cognomen *ou* cognomentum dare, addere, indere *ou* imponere; cognominibus illudere *ou* notare; cognominare; appellare; vocare. *v.pr.* **2.** *Ter como alcume:* cognominari; cognomine illudi *ou* notari; appellari; vocari.

alcume. *s.m.* Cognomen, nomen –inis; cognomentum, signum –i.

alcuñar. *v.tr.* V. **alcumar.**

alcuño. *s.m.* V. **alcume.**

aldea. *s.f.* Vicus, viculus, pagus –i. V. *tamén* **lugar.**

aldeán –á. *adx.* **1.** *Relativo á aldea:* rusticus, rusticanus –a –um; agrestis –e. **2.** *Que vive na aldea ou que naceu nela:* rusticus, rusticanus, paganus, vicanus/-a; agrestis –is; pagi incola; ruricola –ae.

aldraba. *s.f.* **1.** *Peza metálica para accionar portas e ventás:* pessulus –i; sera, vecta –ae; vectis –is; obex –icis; repagulum –i (*ús. máis en pl.*). **2.** *Peza metálica para chamar ás portas:* malleolus, pessulus –i.

aldrabón. *s.m.* **1.** *Aldraba grande:* vectis –is; magnus pessulus; ostii ansa. **2.** *Persoa que ten por costume dicir mentiras:* mendax, fallax, falsus/a, fraudulentus/-a (vir/femina). V. *tamén* **argalleiro, mentirán.**

aldraxante. *adx.* V. **afrontoso.**

aldraxar. *v.tr.* Vexare; contumeliis, dictis, maledictis, conviciis *ou* contumeliosis verbis lacerare, laedere, perstringere, insequi *ou* afficere; alicui maledicere; conviciare; voce violare; probrosis sermonibus *ou* iniuriis illudere. V. *tamén* **afrontar.**

aldraxe. *s.m.* **1.** *Anaco de tea ou peza de roupa vella:* discissus, sordidus *ou* obsoletus pannus; detrita vestis; pendula laceratae vestis pars; cento –onis; pannus, pannulus –i. **2.** *Acción de aldraxar:* contumelia, ignominia, iniuria –ae;

insectatio –onis; maledictum, probrum, opprobrium, convicium –i.

ale! *interx.* V. **ala!**

aleatorio –a. *adx.* Fortuitus, incertus, dubius, subitus –a –um; quod casu fit; casualis –e.

aledar. *v.tr.* **1.** *Encher de ledicia:* hilarare, exhilarare; hilarem *ou* laetantem facere; laetificare; gaudio *ou* laetitia afficere; incredibilem laetitiam *ou* cumulum gaudii dare *ou* afferre; animos laxare *ou* relaxare; gaudio, voluptati *ou* laetitiae alicui esse; delectare, oblectare. *v.pr.* **2.** *Sentir ledicia:* gaudere; laetari; delectari; laetitia affici; gratulari. V. *tamén* **alborozarse.** ♦ *Alédome diso:* id gaudeo. *Alédome de que volveses san e salvo:* gratulor tibi quod saluum te ad tuos recepisti. *Alédome de que esteas ben:* gaudeo te bene valere.

alegación. *s.f.* **1.** *Acción de alegar:* auctoritas –atis; allegatio, prolatio, commemoratio, enuntiatio –onis; testimonium –i; (*exposición dun avogado*) actio, oratio, defensio –onis; forensis disceptatio. **2.** *Cousa que se alega:* V. 1.

alegar. *v.tr.* Proferre, referre; citare; allegare; appellare; exponere; excusare; excusatione *ou* exemplo uti; exempla, testimonia, leges afferre, proferre, edere *ou* expromere; commemorare.

alegoría. *s.f.* **1.** *Sucesión de metáforas:* allegoria –ae; similitudo –inis; inversio, figuratio –onis; immutata oratio; continuata (verborum) translatio. **2.** *Lit. Obra que utiliza este recurso para expresar unha idea xeral ou abstracta:* allegoria –ae; litterae allegoricae. **3.** Por ext., *pintura, escultura, etc., que representa unha idea abstracta:* allegoria –ae; imago allegorice ficta.

alegrar. *v.tr.* V. **aledar.**

alegre. *adx.* **1.** *Que sente alegría:* hilaris –e; laetus, hilarus, iocosus –a –um; exsultans –antis; renidens, gaudens –entis. **2.** *Que ten un carácter que o predispón para a alegría:* alacer –cris –cre. V. *tamén* 1. **3.** *Que produce ou ocasiona alegría:* festivus, faustus –a –um; laetitiam excitans *ou* movens; laetificans, hilarans –antis; laetabilis –e; felix –icis. **4.** *Que dá mostras de alegría:* gaudio alacer; laetitia gestiens *ou* effusus; (*alegre e gracioso*) iocosus et salsus. V. *tamén* 1 e 3. **5.** (*fig.*) *Que predispón para a alegría:* floridus, vividus –a –um; alacer –cris –cre. V. *tamén* 3. **6.** (*fig.*) *Lixeiramente bébedo:* ebriolus –a –um; male sobrius; modice vinosus.

alegría. *s.f.* **1.** *Sentimento de pracer ou satisfacción:* laetitia -ae; gaudium -i; festivitas, iucunditas, voluptas, alacritas -atis; exsultatio, delectatio, oblectatio -onis; laetus animus. **2.** *Cousa que produce ese sentimento:* felicitas, prosperitas -atis; res laetae ou secundae; fortuna -ae; beatitudo -inis.

aleirar. *v.tr.* Sulcare; sulcos agere ou ducere; arare, inarare; sulcos facere ut aequaliter semina dividantur.

aleitar. *v.tr.* Mammare; mammas ou ubera praebere ou admovere; mammam dare; lactare, lactitare; lacte ou uberibus alere; suo lacte nutrire; mammis fetum educare.

aleivosía. *s.f.* Deliberatio, cautio -onis; considerata excogitatio; perfidia, malitia, cura -ae; dolus -i; prava calliditas; improba diligentia.

aleivoso -a. *adx.* **1.** *Que actúa con aleivosía:* cautus, consideratus, callidus, malitiosus, infidus, perfidus, perfidiosus -a -um; nequiter prudens. **2.** *Feito con aleivosía ou que a implica:* dolosus, subdolosus, perfidus -a -um.

aleixado -a. *adx.* **1.** *Que ten algún defecto ou deformidade física:* mutilus, detortus, debilitatus, imminutus, mutilatus, truncatus, truncus, decurtatus -a -um; debilis -e; (*dunha man*) mancus -a -um; (*dun pé*) claudus, scaurus -a -um. **2.** *Por ext., que ten algún defecto moral:* pravus, improbus, vitiosus, vitiatus -a -um.

alelí. *s.m.* Cheiranthus -i; malcomia, matthiola -ae; leucoion/-um -i.

aleluia! *interx.* **1.** *Na liturxia xudía e cristiá expresa xúbilo e loanza:* alleluia!; laudate Dominum. **2.** *Na lingua corrente, alegría por algo acadado:* alleluia!; magnum gaudium.

alemán -á. *adx. e s.* **1.** Germanus, Germanicus ou Alamannicus -a -um. Germani, Alamanni -orum. *s.* **2.** *Idioma:* sermo Germanicus; lingua Germanica ou Alamannica.

Alemaña. top. Germania ou Alamannia -ae.

alén. *adv.* **1.** *Máis alá, máis lonxe:* ultra, ulterius; praeterea; insuper. *s.m.* **2.** *O mundo de despois da morte:* (temporum ou rerum) aeternitas; aeternum ou sempiternum tempus ou aevum; sempiterna saeculorum aetas. ♦ *Alén de.* **1.** *Máis alá de, despois de, na parte de alá de:* ultra; trans; praeter; supra; post. **2.** *Ademais de:* extra;

praeterea; super haec; adde huc; accedit huc, (eo) accedit ut, accedit quod, huc accedit quod.

alentador -ora. *adx.* Hortator, animator, excitator, incitator, stimulator/-trix; solatium, levamentum ou levamen praestans; exonerans -antis.

alentar. *v.tr.* **1.** *Dar ánimo e valor:* excitare, incitare; acuere; animum ou animos accendere, augere ou addere; hortari, adhortari, cohortari, exhortari; impellere; stimulare; levamentum, levamen ou solatium praestare ou praebere. *v.intr.* **2.** *Aspirar o aire e volver botalo fóra:* spirare; spiritum ou animam ducere ou haurire; spiritum trahere ac reddere; spiritum reciprocare; spiritu animam in pulmones ducere. V. *tamén respirar.*

alento. *s.m.* **1.** *Acto de alentar ou respirar:* respiratio, interspiratio -onis; spiratio aeris; spiritus, spiratus, respiratus, halitus -us; spiramentum -i; respiramen -inis. **2.** *Aire que se expulsa ao respirar:* halitus, anhelitus, spiritus -us; anima -ae; (*agradable*) anima pura ou suavis; halitus suavitas; oris odor; (*fedorento*) gravis halitus; anima foetida ou foetens; os foetidum; halitus graveolentia; halitus, animae ou oris gravitas ou foetor. **3.** *Capacidade e valor para levar algo a cabo:* virtus -utis; fortitudo -inis; robur -oris; vigor -oris; vis, vis; (*fortis*) animus; audacia, fiducia, constantia -ae; (*animi*) firmitas.

alerta. *adv.* **1.** *Con atención, vixiando con coidado:* vigilanter; diligenter; magna cura; intento animo; intentis oculis. *s.f.* **2.** *Sinal ou aviso para que se estea atento:* armorum vigilantia; conclamatio ad arma. V. *tamén alarma.* *interx.* **3.** *Úsase para advertir dun perigo inminente:* heus!; eia!; (eia) age ou agite!; vigilanter ou animo adsis, ades ou adeste!. ♦ *Estar en estado de alerta:* vigilantem, vigilem, diligentem, sollicitum, alacrem, stenum, expeditum, promptum ou pedibus mobilem esse; animo semper excubare; (*sedulo*) vigilare.

alertar. *v.tr.* Animum movere ou excitare; sollicitum habere; monere, commonere; sollicitare; ad arma vocare.

alerxia. *s.f.* Allergia, intolerantia -ae; fastidium -i.

alérxico -a. *adx.* Allergicus -a -um.

aleta. *s.f.* **1.** *Membrana dos peixes:* pinna ou pinula -ae; piscium brachia ou crines. **2.** *Calzado para facilitar a natación:* pinna natatoria.

aletargar. *v.tr.* **1.** *Producir ou causar letargo:* soporem, lethargum, lethargiam *ou* torporem afferre *ou* inducere; sopore opprimere; sopire. *v.pr.* **2.** *Estar en letargo:* torpere, torpescere, obtorpescere; sopore, lethargo, lethargia *ou* torpore opprimi; lethargicum, veternosum esse.

aleuto -a. *adx.* Sol(l)ers -ertis; promptus, acutus -a -um; sagax -acis; acer *ou* alacer -cris -cre.

Alexandria. *top.* Alexandria *ou* Alexandria -ae.

alexandrino -a. *adx.* **1.** *Relativo a Alexandre Magno ou a Alexandria:* Alexandrinus -a -um. *s.* **2.** *Natural ou habitante de Alexandria:* Alexandrinus -a -um. Alexandrini -orum. *s.m.* **3.** *Verso de catorce sílabas:* alexandrinus versus.

alfa. *s.m.* Alpha (*n. indecl.*).

alfabético -a. *adx.* Alphabeticus -a -um; litterarum ordine (dispositus); in litteras digestus; per alphabetum.

alfabetizar. *v.tr.* **1.** *Ordenar seguindo a orde do alfabeto:* litterarum ordine disponere; in litteras digerere; digestionem in litteras sequi. **2.** *Ensinar a ler e escribir:* (prima) elementa, rudimenta, primas litteras, primam litteraturam *ou* litterarum formas docere.

alfabeto. *s.m.* **1.** *Serie ordenada das letras:* litterarum ordo *ou* formae; litterae -arum; litterae elementariae; alphabetum -i; nomina et contextus litterarum; (*aprender, ensinar o alfabeto*) prima elementa discere, docere. **2.** *Símbolos de certos sistemas de comunicación:* litterarum *ou* signorum formae et notae. ♦ *Alfabeto Morse:* Morseanum *ou* Morsense alphabetum. *Alfabeto dos xordomudos:* surdorum et mutorum alphabetum. *Alfabeto fonético:* alphabetum phoneticum.

alfaia. *s.f.* **1.** *Obxecto de adorno, de metais ou pedras preciosas:* gemma -ae; monile -is; aurum, ornamentum -i; pretiosus lapis; gemmeus, gemmosus, gemmatus, gemmalis *ou* lapideus ornatus. **2.** (*fig.*) *Persoa ou cousa de excelentes calidades:* rara avis; insolitus/-a, rarus/-a, singularis (*vir, femina ou res*).

alfaiate. *s.m.* Vestifex -icis; vestificus -i; vestitor -oris; (*en vello ou en arranxos*) sarcinator, sartor -oris; vestiarius centonarius. *V. tamén xastre.*

alfalfa. *s.f.* Medica -ae.

alfándega. *s.f.* *V. aduana.*

alfandegueiro -a. *adx. e s. V. aduaneiro.*

alfar. *v.tr.* **1.** *Secar pola acción da calor:* arefacere; siccare, adiccare, desiccare; ad solis ardorem aliquid torrere. *v.pr.* **2.** *Secarse pola calor, esp. as espigas antes de botar o gran:* siccari; siccescere; exarescere; solis ardore torreri.

***alfareiría.** *s.f.* *V. olería.*

***alfareiro -a.** *s. V. oleiro.*

alférez. *s.m.* Signifer, vexillifer -eri; vexillarius, antesignanus -i; antecursor -oris.

alferga. *s.f.* Digital *ou* digitale -is; munimentum, tegumentum, operculum digitale; digitabulum -i.

alfiestra. *s.f.* Acus foramen.

alfil. *s.m.* Calculus arcitenens; peditum dux; elephas in latrunculorum ludo; latrunculus -i.

alfinete. *s.m.* **1.** *Peza de metal, acabada en punta nun dos extremos:* acicula -ae. **2.** *Broche para xuntar dúas partes dun vestido, ou de adorno:* fibula -ae.

alfineteiro. *s.m.* **1.** *Almofadiña na que se cravan alfinetes:* aciarium, acicularium -i. **2.** *Estoxo pequeno no que se gardan os alfinetes:* acuum *ou* acicularum theca

alfombra. *s.f.* Tapes -etis; tapete -is; tapetum -i; peripetasma, peristroma -atis; (textile) stragulum.

alfombrar. *v.tr.* (Solum, habitaculum, cubiculum) stragulis vestire, sternere, substernere *ou* operire.

alforxa. *s.f.* Pera, mantica -ae; bisaccium -i; phascola -orum; lateralium -ium.

alfoz. *s.m.* **1.** *Espazo arredor dunha poboación:* *V. aforas.* **2.** *Barrio situado nos arredores:* *V. aforas.* **3.** *Conxunto de poboacións que forman unha xurisdición:* dicio (ditio), iurisdictio -onis; subiectio iurisdictionalis.

alga. *s.f.* Alga, ulva, conferva -ae.

algarabía. *s.f.* **1.** *Lingua árabe:* lingua Araba *ou* Arabica; sermo Arabicus. **2.** (*fig. e fam.*) *Cousa inintelixible:* obscure dictum *ou* scriptum; inconditus clamor; verborum sonitus inanis; voces inopes rerum; peregrinus sonus. **3.** *Algarada:* *V. esta palabra.*

algarada. *s.f.* **1.** *Confusión ruidosa de voces:* *V. alboroto.* **2.** *Revolta ou rifa de pouca importancia:* parva simultas *ou* contentio; rixa -ae; iurgium -i.

algareiro –a. *adx.* e s. **1.** *Moi falador e amigo de gastar bromas:* dicax –acis; sannio, ardalio ou ardelio, gerro –onis; scurra –ae; ridiculus, iocosus, festivus –a –um; iocans –antis; iocator/-trix. **2.** *Que causa alboroto e desorde:* V. **alborotador**. **3.** *Que ten un son agradable ao oído:* suavis, dulcis, lenis –e; gratus, iucundus, concinnus –a –um.

algaréo. *s.m.* **1.** *Ruído confuso de moitas voces, risadas, etc.:* V. **alboroto**. **2.** *Revolta ou rifa de pouca importancia:* V. **algarada**.

algaría. *s.f.* Algalia –ae; unguentum e viverra cybetha (civetta) extractum.

algarismo. *s.m.* *Mat.* Rationales litterae; numerus –i; signum –i; numeri nota ou signum; arithmus –i. ♦ *Algarismo romano:* numerus Romanus. *Algarismo arábigo:* numerus Arabicus.

alگو. *indef.* **1.** *Algunha cousa, unha cousa calquera:* quid, aliquid; haud nihil, non nihil ou nonnihil. **2.** *Unha cantidade pequena:* paulum, paululum, parum, exiguum, aliquantulum –i. *adv.* **3.** *Un pouco:* parum; paulo; aliquanto; parce. ♦ *Algo enfadado:* subiratus –a –um. *Algo triste:* tristiculus –a –um. *Algo antes:* paulo ou aliquanto ante. *Algo despois:* paulo ou aliquanto post. *Algo máis:* paulo magis. *Algo menos:* paulo ou aliquanto minus.

alگوdoal. *s.m.* Gossypii consitus ager.

alگوdoeiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ao algodón:* gossypinus –a –um. *s.m.* **2.** *Planta da que se saca o algodón:* gossypinus –i; gossypium –i; xylon ou xylum –i; lanifera arbor.

alگوdón. *s.m.* **1.** *Peluxe do alگوdoeiro:* xylon, xylum ou erioxylum –i; lana lignea. **2.** *Tecido ou fiو feito con esa peluxe:* fibra ou vestis gossypina. **3.** *Alگوdoeiro:* V. esta palabra.

alگوacil. *s.m.* **1.** *Subalterno da administración local:* accensus –i; stator –oris; admissionalis –is; lictor, apparitor –oris; satellites –itis; urbis praefecti adiutor; ostiarius –i. **2.** *(Antigamente) empregado da administración de xustiza:* tribunalis administer. V. *tamén* 1.

alگوeirada. *s.f.* **1.** *Mala acción feita con engano:* dolus –i; fraus, fraudis; circumventio, circumscriptio, fraudatio –onis; falsum, mendacium –i; fallacia –ae; insidiae –arum. **2.** *Diversión buliciosa:* iocus, ludus –i; ludicrum –i; lusiones –um; iocatio, oblectatio, recreatio, relaxatio –onis. **3.**

Revolta ou rifa de pouca importancia: V. **algarada**.

alگوén. *indef.* Quis, aliquis, quispiam, quidam; ullus, non nullus ou nonnullus –a –um; non nemo. ♦ *Ser alguén:* pondus, existimationem, auctoritatem, plurimum auctoritatis habere; auctoritate valere; pollere.

alگوn –unha. *indef.* **1.** *Un ou máis entre varios:* aliquis; aliquot (*pl.indecl.*). V. *tamén* **alگوén**. **2.** *Un certo, un pouco:* V. **alگو**.

alگوeres. *adv.* *En algunha parte:* alicubi; uspiam, usquam (gentium ou terrarum); nonnusquam; in aliquo loco; aliquotfariam; (*a algunha parte*) quo, aliquo, quopiam, quoquam; in aliquem locum.

alگو. *adv.* Ibi; illic; (*alí mesmo*) ibidem; (*por alí*) illac; (*alí, con movemento*) illo, illuc; eo; in eum locum; (*de alí*) illinc; (*de alí a pouco*) paulo post; (*de alí a poucos días*) paucis post diebus; (*de alí a un día*) postridie.

alگوado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo aliar:* sociatus, consociatus, iunctus, coniunctus, commixtus –a –um. **2.** *Que está unido por un tratado de alianza:* socius, consocius, foederatus, amicus –a –um. s. **3.** *Persoа que lle presta axuda a outra:* adiutor/-trix; laboris socius ou consocius/-a. V. *tamén* 1. **4.** *Cada unha das persoas que están unidas por alianza:* V. 1 e 2.

alianza. *s.f.* **1.** *Unión, asociación de potencias, partidos, persoas:* societas –atis; foedus –eris; foedus sociale; conventio –onis; amicitia –ae; pactum –i. V. *tamén* **acordo, pacto, tratado**. **2.** *Unión por matrimonio ou parentesco:* connubium, matrimonium –i; propinquitas, affinitas –atis; sanguinis coniunctio; propinquus sanguis. **3.** *Anel de voda:* an(n)ulus nuptialis; pronubus an(n)ulus.

aliar. *v.tr.* **1.** *Fundir dous ou máis metais nun só:* temperare; (metalla) miscere, admiscere, commiscere; confundere. **2.** *Unir por unha alianza:* sociare, consociare; iungere, coniungere. **3.** (*fig.*) *Unir elementos diferentes:* sociare, consociare; iungere, coniungere; miscere, admiscere, commiscere, permiscere; copulare; confundere. *v.pr.* **4.** *Formar unha asociación para prestarse axuda:* foedere alicui iungi, sociari, consociari ou coniungi; foedus inire; societatem ou amicitiam facere ou instituere; in amicitiam coire; sibi aliquem adsciscere; aliquem in amicitiam alicui venire.

alias. *adv.* **1.** *Por outro nome:* aliter; alio modo, alias; secus (ac). *s.m.* **2.** *Nome distinto do propio polo que é coñecida unha persoa:* V. **alcume.**

aliaxe. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de unir dous ou máis metais:* temperatio –onis; temperies –ei; mixtio, permixtio –onis; mixtura, temperatura –ae. **2.** *Produto obtido ao incorporar elementos a un metal:* V. 1.

alicate(s). *s.m.* Forceps –ipis; forfex –icis.

alicerce. *s.m.* **1.** *Parte inferior dunha construción que soporta o peso:* fundationes, substructiones, solidationes –um; fundamenta –orum; solum –i; fundamina –um; statumen –inis. **2.** (fig.) *Principio sobre o que se apoia unha idea, unha teoría, etc.:* fundamentum, firmamentum, initium, principium, exordium –i; origo –inis; fons, fontis; radix –icis.

alicerzar. *v.tr.* **1.** *Botar os alicerces na construción:* statuminare; fundationes, substructiones, solum, solidationes, fundamenta ou fundamina iacere, agere, ponere ou struere. **2.** (fig.) *Establecer os principios dunha ciencia, unha teoría, etc.:* instituire, constituere; stabilire; firmare; initia ou radices struere. *v.pr.* **3.** *Ter unha cousa a base noutra:* niti, inniti; incumbere; fulciri.

aliciente. *s.m.* Stimulus –i; momentum, incitamentum, invitamentum, irritamentum –i; illecebra, causa –ae; occasio –onis.

alienación. *s.f.* **1.** *Filos. e Sociol. Estado do individuo que está privado do seu modo de pensar, de ser, etc.:* alienatio, segregatio, seiunctio, privatio, deminutio –onis. **2.** *Psic. Estado do individuo que ten as facultades mentais perturbadas:* (mentis) alienatio; insania, vesania, vecordia, amentia, dementia –ae; mentis error; delirium –i; deliratio –onis; furor –oris.

alienado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo alienar:* alienatus, deminutus, orbatus –a –um. *adx.* **2.** *Que sofre alienación:* segregatus, seiunctus, alienatus, privatus; (perturbado) insanus, vesanus, furiosus –a –um; amens, demens, insaniens, furens –entis.

alienante. *adx.* Alienans, segregans, dissocians –antis; secernens, seiungens, abstrahens, distrahens –entis; mentem ou animum turbans.

alienar. *v.tr.* *Filos. e Sociol.* Alienare; segregare; dissociare; seiungere; secernere; abstrahere, distrahere; discriminare; disterminare; mentem ou animum turbare.

alifafe. *s.m.* **1.** *Pequena alteración da saúde:* V. **achaque.** **2.** *Tumor que se lles forma aos equidos nas articulacións:* (aquosus in iumentorum cruribus) tumor.

alimentación. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de alimentar ou alimentarse:* cibus –i; alimentum –i; alimonia, esca –ae; victus, nutritatus –us; nutritium, alimonium –i; educatio –onis. **2.** *Conxunto de produtos que serven para alimentarse:* cibus –i; alimonium –i; alimenta, nutrimenta, cibaria –orum; esca –ae; victus –us; (alimentación, vestido e aloxamento) cibaria, vestitus et habitatio; (ganar a alimentación humana co traballo e a laboriosidade) comparare victum humanum labore et industria. **3.** *Por ext., acción de prover do necesario unha cousa para o seu funcionamento ou desenvolvemento:* nutrimentum, alimentum, pabulum –i; materia –ae.

alimentar. *v.tr.* **1.** *Dar alimento:* alere; nutrire, enutrire, nutrire; cibare; pascere; sustinere, sustentare; educare; cibum, alimenta ou cibaria praebere, praestare, subministrare ou suppeditare. **2.** *Por ext., prover unha cousa ou persoa do necesario:* fovere; alere; sustinere, sustentare; nutrimenta dare; vires ou animos addere ou afferre. **3.** (fig.) *Fortalecer, facer que algo vaia a máis:* roborare, corroborare; firmare; confirmare; vires dare. *v.intr.* **4.** *Servir de alimento:* V. 1 e 3. *v.pr.* **5.** *Tomar alimento, comer:* edere ou esse; mandere; manducare; vesci; ali; sustentari; cibo uti; cibum capere, carpere, prandere ou sumere. ♦ *Alimentar esperanzas vas:* spes inanes pascere; nubes et inania captare; maiores nido pennas extendere; maiora viribus audere.

alimentario –a. *adx.* Alimentarius –a –um.

alimencio –a. *adx.* Alibilis –e; nutriens –entis; almus, esculentus –a –um; alimentum praebens.

alimento. *s.m.* **1.** *Substancia que contribúe á nutrición dos seres vivos:* V. **alimentación.** **2.** (fig.) *Todo o que mantén, fomenta ou dá vigor:* fomes –itis; materia –ae. V. tamén **acicate, aliciente, alimentación, fomento.**

alindar. *v.tr.* Pascere; pabulari; ad pascua ducere; pecus agere ou regere; (bois ou vacas) bubulcitare/-ari. V. tamén **apacentar.**

alínea. *s.f.* V. **parágrafo.**

aliñación. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de aliñar ou aliñarse:* linea –ae; descriptio, directio –onis. **2.**

Conxunto de xogadores que forman un equipo: ludentium ou policeporum turma. 3. Disposición que deben manter as liñas dun texto: linearum ordo; directio -onis; ad lineam dispositio ou ordinatio. 4. Conxunto de cousas dispostas en liña: rerum dispositio, ordinatio ou descriptio. 5. Fixación dun novo tipo de cambio de dúas ou varias moedas: collineatio -onis.

aliñamento. *s.m.* V. **aliñación.**

aliñar. *v.tr.* (prop. e fig.). **1.** *Poñer persoas ou cousas en liña:* lineare; demetiri; dirigere; rectis lineis ordinare; ad lineam exigere; ordine ponere; chorda disponere; (*plantas*) ordines arborum dirigere. *v.pr.* **2.** *Poñerse en liña:* lineari; rectis lineis ordinari ou se ordinare; se rectis ordinibus collocare.

aliño. *s.m.* **1.** *Conxunto de condimentos que se lles bota aos alimentos:* condimentum -i; conditura, impensa -ae; conditio -onis; (*salsa*) intinctus -us. **2.** *Arranxo persoal:* V. **aderezo, adorno.**

alisar. *v.tr.* **1.** *Facer chá ou lisa unha superficie:* l(a)evare, coll(a)evare, l(a)evigare; (faciem) polire, depolire; nitidare; tergere, detergere. **2.** *Quitar as engurras:* erugare; rugas, sinus ou plicas tollere; (*á cara*) cutem erugare ou extendere; cutis erugationem praestare. **3.** *Volver liso o pelo:* pectere, depectere, pectinare; capillos comere; capillum, crines ou comam pectine explicare.

alisio. *s.m.* **1.** *Ventos que sopran entre os trópicos:* etesiae -arum (etesias -ae); ventorum aestivi flatus. *adx.* **2.** *Que sopra nesa dirección:* etesiacus ou etesius -a -um.

allistamento. *s.m.* Delectus -us; conquisitio -onis; sacramentum -i.

alistar. *v.tr.* **1.** *Incluír nunha lista:* scribere, adscribere, inscribere, perscribere; in acta mittere; tabulis mandare; consignare, persignare. *Tamén v.pr.:* nomen dare ou profiteri; se adscribere ou inscribere. **2.** *Inscribir para o servizo militar:* scribere, conscribere; cogere; contrahere; parare, comparare; colligere; delectum habere, agere, indicere ou conficere; milites sacramento adigere ou rogare; militiae sacramento obligare. *Tamén v.pr.:* conscribi; militiae ou in militiam nomen dare; sacramento obligari ou adigi; sacramentum dicere; (*en masa*) coniurare.

aliteración. *s.f.* Litterarum consonatio; adnominatio ou agnominatio -onis; paromoeon -i.

aliviar. *v.tr.* **1.** *Facer máis leve, máis doado de levar:* levare, allevare, relevare, sublevare; lenire; minuere, imminuere. **2.** *Facer máis leve ou máis doado de soportar un peso, un traballo a alguén:* laborem alicui detrahere; aliquem onere levare ou liberare. *v.intr.* **3.** *Facerse máis leve ou máis doado de soportar:* minui, imminui; leniri; levari; placari; mitigari; sedari; relanguescere.

alivio. *s.m.* Levamen -inis; exoneratio, remissio, sedatio, levatio, allevatio -onis; quies -etis; levamentum, allevamentum, mollimentum, solatium -i; tranquillitas -atis; pax, pacis. ♦ *Alivio de loito:* lugubris ou sordidae vestis levatio; squalloris levatio ou depositio.

alixar. *v.tr.* **1.** *Descargar todo ou parte do que transporta unha embarcación:* onus levare ou eximere; iactu navigium exonerare; iacturam facere; navem exinanire. **2.** *Descargar mercadorías de contrabando:* mercibus interdictis ou portorii fraude navem exonerare.

alixeirar. *v.tr.* **1.** *Facer menos pesado:* levare, allevare; onus minuere; lenire; mitigare. **2.** *Facer algo máis á presa, máis rápido:* celerare, accelerare; maturare; properare, appropere; urgere; festinare; (*o paso*) gradum addere ou concitare.

alixo. *s.m.* **1.** *Acción de alixar:* iactura -ae; levatio, allevatio -onis; levamen -inis; levamentum -i. **2.** *Partida de mercadorías de contrabando:* portorii fraudatio ou fraus; mercis subintroductio; exlex nundinatio ou mercatura; furtivus comectus; merx clam importata, vetita, subintroducta, prohibita ou interdicta.

allada. *s.f.* Alliatum -i; allii ius ou conditura. ♦ *Coller, pescar ou pillar a alguén na allada:* aliquem in flagranti ou manifesto crimine, delicto ou scelereprehendere.

alleamento. *s.m.* Der. Alienatio, abalienatio, deminutio, emancipatio -onis; nexum -i.

allear. *v.tr.* Der. Alienare, abalienare; deminuere; emancipare. V. **tamén vender.**

alleo -a. *adx.* **1.** *Que pertence ou lle corresponde a outro:* alienus -a -um. **2.** *Que non pertence a un certo grupo, nación, etc.:* extraneus, externus, exterus, peregrinus, alienigenus, barbarus, remotus -a -um; alienigena -ae. **3.** *Que non se corresponde con algo:* alienus, diversus, seiunctus -a -um; aberrans -antis; abhorrens -entis. **4.** *Que non sabe ou non ten interese por algo:* alienus, ins-

cius, nescius, imperitus, ignarus –a –um; rudis –e; experts –ertis. *s.m.* **5.** *Cousa que pertence a outros:* res aliena; alienum –i.

alloy. *s.m.* **1.** *Planta:* al(l)ium –i. **2.** *Bulbo desta planta:* al(l)ium –i. **3.** *Cada unha das partes en que está dividido o bulbo:* allii nucleus. ♦ *Alloy porro:* porrum ou porrus –i. *Cabeza de alloy:* allii caput ou spica. *Restra de alloy:* alliorum restis.

alma. *s.f.* **1.** *Parte espiritual do ser humano:* anima –ae; animus –i; spiritus –us. **2.** *Principio da sensibilidade e consciencia do ser humano:* mens, mentis; animus –i; cor, cordis; pectus –oris; animalis spiritus; anima vitalis; (*con toda a alma*) toto pectore; (*desde o fondo da alma*) ex imo corde; ex animo. V. *tamén* 1. **3.** (*fig.*) *Persoa humana:* homo –inis; caput –itis; (*nesta cidade hay 20.000 almas*) in hac urbe sunt viginti milia hominum. **4.** (*fig.*) *Persoa ou cousa principais que promoven algo:* auctor/-trix; fundamentum –i; caput –itis; columen –inis; nervus –i; alma mater. **5.** *Oco interior do canón dunha arma de fogo:* vacuum –i; foramen –inis; cavus –i. ♦ *Alegrarse, querer, sentir, etc. na alma:* vehementissime, ardentem, ardentissime gaudere, amare, moveri; animum dolore scindi. *Dalo a alma:* praesentire; augurari; praesagire; praevidere ou prospicere. *Partir a alma:* vehementer contristare; moerore ou tristitia afficere ou tristem reddere. *As almas dos mortos:* umbra –ae; manes –ium.

almacén. *s.m.* **1.** *Local onde se gardan produtos comerciais:* (mercium) receptaculum, horreum, pomptuarium –i; cella, apotheca –ae. *pl.* **2.** *Grande establecemento comercial, con distintas seccións:* emporium –i; ampla sedes rerum venalium.

almacenamento. *s.m.* In receptaculo, in cella, in horreo, in apotheca conditio; mercium stipatio.

almacenar. *v.tr.* **1.** *Poñer ou gardar nun almacén:* (in) receptaculo, horreo condere; merces in horreum ou in tabernas ponere, condere ou conferre. **2.** *Xuntar, amorear, gardar:* congerere; colligere; coacervare; cumulare, accumulare; servare, asservare, conservare.

almacenaxe. *s.f.* **1.** *Almacenamento:* V. esta palabra. **2.** *Dereitos que se pagan por almacenar algo:* locarium –i; mercium receptaculi locatio.

almafí. *s.m.* Ebur –oris; (*de almafi*) eburneus, eburnus ou eboreus –a –um.

almallo. *s.m.* Taurus sementifer.

almanaque. *s.m.* Calendarium ou kalendarium –i; ephemeris astronomica ou mathematica; calendarii ou kalendarii diurni libellus.

*almena. *s.f.* V. *amea*.

Almería. top. Almeria –ae.

almeriense. *adx.* e s. Almeriensis –e. Almerienses –ium.

*almidón. *s.m.*, ***almidonado.** *adx.*, ***almidonar.** *v.tr.* V. **amidón, amidonado, amidonar.**

almirante. *s.m.* Imperator maritimus; praefectus classis; navarchus –i; dux militiae navalis.

*almirez. *s.m.* V. **morteiro** ¹.

almiscrar. *v.tr.* Mure ou musco ungere, vaporare ou imbuerere; (*dar olor a almiscrare*) mure fragrare.

almiscra. *s.m.* **1.** *Mamífero da familia dos cérvidos:* moschus mosquiferus. **2.** *Substancia que se obtén deste animal:* muscus –i; mus, muris.

almoeda. *s.f.* Auctio, licitatio, sectio –onis; hasta –ae; (*casa onde se poxa*) auctionaria domus.

almofada. *s.f.* Cervical –alis; pulvinus, pulvinulus, pulvillus –i; culcita –ae; capitale –is; (*grande*) cervical longius. ♦ *Consultar ou aconsellarse coa almofada:* exquisitius rem perpendere; mature consilium capere; rem sapienter differre.

almofadar. *v.tr.* **1.** *Cubrir ou adornar con almofadas:* culcitis instruere; pulvinulis ou pulvillis tegere, operire, ornare ou decorare. **2.** *Pór unha materia mol entre teas:* lanam, gossypium ou sericum inter telas inducere. V. *tamén acolchar.*

almofadón. *s.m.* **1.** *Almofada grande:* pulvinus –i; culcita –ae; cervical longius. **2.** *Funda que serve para cubrir a almofada:* pulvinar –aris; pulvinaris ou pulvini theca ou involucrum.

almofía. *s.f.* Malluvium –i; trullio –onis; trullium –i; lebes –etis; alveus –i; pelvis, aqualis –is.

almohade. *adx.* e s. Almohadis –e (Maurus ab Almohadi eorum rege sic appellatus). Almohades –um; Mauri –orum.

almorábide. *adx.* e s. Almoravidis –e; Almoravides –um.

almorrás. *s.f.pl.* H(a)emorrhoidis –idis; h(a)emorrhoida –ae; exochadium –i; exochas –adis; ficus –i.

almorzar. *v.intr.* **1.** *Tomar o almuerzo:* ientare; ientaculum sumere. *v.tr.* **2.** *Comer certo(s) alimento(s) no almuerzo:* prandere, pransitare.

almorzo. *s.m.* **1.** *Primeira comida do día:* ientaculum –i. **2.** *Nalgúns lugares, comida do mediodía:* prandium –i; meridianus cibus.

aló. *adv.* V. **alá.**

alocución. *s.f.* Allocutio, cohortatio, exhortatio, contio (concio) –onis.

alodar. *v.tr.* **1.** *Encher de lodo:* luto opplere; caeno oblimare, oblinere ou oblinire; in luto demergere. *v.pr.* **2.** *Encherse de lodo:* luto oppleri; caeno oblinari, oblini ou obliniri; in luto demergi.

alombar. *v.tr.* **1.** *Dar forma curva:* curvare, incurvare; flectere, inflectere; arcuare. **2.** *Facer subir o nivel dun río, unha lagoa, etc.:* tumefacere; intendere, distendere; inflare; augere. *v.pr.* **3.** *Adquirir forma curva:* se curvare; se flectere; flecti; (in flexum) curvari; arcuari. V. *tamén* **arquear(se).**

alongado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *alongar:* productus, porrectus, prolatus, prolatatus, extensus, protensus ou protentus –a –um. *adx.* **2.** *Que ten unha lonxitude maior cá anchura ou cá altura:* in longum productus; longior, productior –ius; praelongus, perlongus, longiusculus, longulus –a –um. **3.** *Que está lonxe:* remotus, relegatus, disiunctus, longinquus –a –um; distans –antis; absens –entis.

alongamento. *s.m.* Porrectio, productio, proectio, prolatio; protensio, extensio, dilatatio –onis; incrementum –i; (*dunha sílaba breve*) productio, porrectio –onis; procurus –us.

alongar. *v.tr.* **1.** *Facer de máis lonxitude ou duración:* porrigere; producere; proicere; protendere; proferre; dilatare; longiorem facere. **2.** *Pór a (máis) distancia:* amovere, removere, submovere, dimovere; ablegare, relegare; avertere; arcerere; pellere, repellere, dispellere; fugare; avelere, divellere. *v.pr.* **3.** *Facerse máis longo, durar máis tempo do previsto:* produci; porrigi; extendi; procurrere; diu trahi; longiorem fieri. **4.** *Pórse a (máis) distancia:* discedere, abscedere, decedere, excedere, recedere; evadere; digredi; abire; se removere; se subducere; conspectum alicuius fugere; se extendere.

alopecia. *s.f.* Alopeciae –arum; capitis ou capillorum defluvia.

alorar. *v.tr.* **1.** *Causar tristeza ou desacougo, esp. as débedas:* affligere; cruciare; aes alienum premere ou opprimere. *v.pr.* **2.** *Sentir tristeza, esp. polas*

débedas contraídas: dolere; maerere; aere alieno premi, opprimi ou laborare.

alocado –a. *adx.* **1.** *De carácter informal, de pouco siso:* temerarius –a –um; imprudens –entis; incogitans –antis. **2.** *Propio dunha persoa aloucada:* praeceps –ipitis; inconsideratus, inconsultus, incautus, incogitatus –a –um.

aloulado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *aloular:* hebetatus, obtusus, obstupefactus, conturbatus, percussus –a –um. *adx.* **2.** *Que está ou quedou coma parvo:* stolidus, stultus, insulsus, ineptus, stupidus –a –um; socors –ordis; insipiens –entis.

aloular. *v.tr.* **1.** *Facer perder a capacidade de actuar ou de discorrer:* hebetare; hebetem reddere; ingenium ou mentem obtundere; obstupefacere; percellere; turbare, conturbare. *v.intr.* **2.** *Quedar coma parvo:* stupere, stupeocere, obstupesocere; attonitis animis haerere; hebetem reddi; stupidum fieri.

aloumiñar. *v.tr.* **1.** *Facer caricias ou aloumiños:* V. **acariciar.** **2.** *Tratar con cariño ou afaño a alguén para agradecerlle:* V. **adular, afagar.**

aloumiñeiro –a. *adx.* **1.** *Que é amigo de aloumiñar:* benignus, amicus, blandus, blandulus, blandidicus, benevolus –a –um; comis, affabilis, amabilis –e; amoris plenus; benevolens –entis. **2.** *Que afaña con fins interesados:* adulator; assentator/-trix; blandiloquus, blandidicus –a –um. **3.** *Propio dunha persoa aloumiñeira:* mollis –e; tener –era –erum. V. *tamén* 1.

aloumiño. *s.m.* **1.** *Demostración de cariño:* blanditiae, illebrae –arum; blandimenta, delenimenta –orum. **2.** *Cousa que se di ou se fai para agradecer a alguén:* V. **adulación.**

aloxamento. *s.m.* **1.** *Acción de aloxar ou aloxarse:* perfugium, refugium, hospitium, asylum, deversorium ou diversorium –i; hospitalitas –atis. **2.** *Lugar para aloxarse:* habitatio –onis; domicilium, hospitium –i; cella, caupona –ae; tectum –i; taberna deversoria; (*alimentación, vestido e aloxamento*) cibaria, vestitus et habitatio.

aloxar. *v.tr.* **1.** *Proporcionar a alguén un lugar onde poder estar:* hospitio accipere; hospitium praebere; collocare. V. *tamén* **acoller.** **2.** *Dispor de espazo ou local para certo número de persoas:* V. **acoller.** *v.pr.* **3.** *Quedar a vivir nun establecemento hosteleiro ou semellante:* deversari

ou diversari; deverti; hospitari. **4.** *Introducirse e deterse unha cousa noutra:* immitti; introferri; introire; penetrare; irrepere.

alpaca ¹. *s.f. Aliaxe de varios metais:* alpacca –ae.

alpaca ². *s.f. 1. Mamífero semellante á llama:* alpaca –ae; auchenia russa ou rubra. **2. Tecido feito con la deste animal: alpaca –ae.**

alpargata. *s.f. Crepida, solea* –ae; cannabinus calceus; (*de esparto*) spartea –ae.

alpendre. *s.m. V. alboio.*

alpinismo. *s.m. Montium lustratio, ascensio, ascensus ou escensus; studium montes conscendendi.*

alpinista. *s. Oribata/-es* –ae; montium ascensor ou lustrator/-trix; athleta corpus per montes exercens. *V. tamén escalador.*

alpino –a. *adx. 1. Relativo aos Alpes ou a montañas dese tipo:* alpinus (alpicus) –a –um. **2. Relativo ao deporte do alpinismo: ad Alpium ou aliorum montium ascensum attinens ou pertinens. *V. tamén 1.***

alpiste. *s.m. Phalaris ou phaleris Canariensis.*

alporizamento. *s.m. Irritatio, indignatio, exacerbatio, exasperatio* –onis; ira, iracundia –ae.

alporizar. *v.tr. 1. Producir ira ou carraxe:* irritare; incendere, accendere; asperare, exasperare; iracundiam ou iram gignere, movere, concitare, incitare, excitare, suscitare ou ciere; stomachum ou bilem movere ou commovere; ad iram impellere. *v.pr. 2. Manifestar ira ou carraxe:* irasci; irritari; stomachari; succensere; exardescere; exasperari; exacerbari; iram concipere; in iram incidere. *V. tamén enfadar.*

***alquilar.** *v.tr. V. alugar, arrendar* ¹.

***alquiler.** *s.m. V. alugamento, renda* ¹.

alquimia. *s.f. Alchimia* –ae; auri conficiendi ars.

alquimista. *s. Alchimiae studiosus/-a, cultor/-trix ou doctor/-trix; alchimiam exercens.*

alquitara. *s.f. V. alambique.*

alta. *s.f. 1. Documento de que un enfermo está restablecido:* sanitatis recuperatae tabella; sanationis litterae. **2. Ingreso nun grupo, profesión, etc.: admissio, cooptatio –onis. ♦ *Dar de alta:* sanitatis recuperationem ou restitutionem, valetudinem recuperatam ou morbi depulsionem declarare ou confirmare.**

altar. *s.m. Ara* –ae; altar –aris ou altare –is (*ús. máis en pl.*); altarium –i; (*erixir un altar*) aram statuere; (*dedicalo a unha divindade*) aram deo consecrare. ♦ *Non se debe descubrir un altar para cubrir outro:* non est spoliandus Petrus ut vestiatur Paulus.

***altavoz.** *s.m. V. altofalante.*

alteración. *s.f. Mutatio, immutatio, turbatio, perturbatio, commotio* –onis; vitium –i; (*para peor*) corruptio, vitiatio, depravatio –onis; (*da orde pública*) publicus motus; tumultus –us; turbatio –onis.

alterado –a. *part. 1. Part. do verbo alterar:* mutatus, immutatus, turbatus, perturbatus, motus, commotus, corruptus, vitiatus, depravatus, adulteratus –a –um. **2. Que ten cambiada a sinatura, a natureza, a orde habitual: *V. 1. 3. Que perde facilmente a serenidade:* turbulentes, inquietus, sollicitus, anxius, iracundus –a –um; irritabilis –e; ad iram pronus. **4. Que sente enfado ou ira: iratus –a –um; ira ou iracundia incensus, impulsus, exacerbatus, infensus; irae plenus.****

alterar. *v.tr. 1. Facer que unha cousa sexa distinta:* mutare, immutare; turbare, perturbare; corrumpere; vitiare; depravare; adulterare. **2. Causar inquietude, quitar a serenidade: turbare, perturbare; commovere; agitare, exagitare; lacessere; sollicitare; sollicitudinem, curam afferre; vexare. **3. Causar enfado ou ira: *V. alporizar, enfadar.* *v.pr. 4. Facerse unha cousa distinta de como era:* mutari, immutari; turbari, perturbari; vitiari; depravari; adulterari. **5. Sentir inquietude, perder a serenidade: анги (animo); turbari, conturbari, perturbari; anxium ou sollicitum esse. **6. Sentir enfado ou ira: *V. alporizarse, enfadarse.*********

altercado. *s.m. V. agarrada.*

alternancia. *s.f. Alternatio, mutatio, permutatio, commutatio, conversio* –onis; alternamentum –i; vicissitudo –inis; alternae vices; (*das mareas*) aestuum accessus et recessus. ♦ *Alternancia vocálica:* *V. apofonía.*

alternar. *v.intr. e pr. 1. Sucederse dúas ou máis cousas repetíndose:* (vices) alternare; vices variare; alternis vicibus, alterno motu ou in vicem evenire; (*unha época alterna con outra*) aetas succedit aetati; (*alternar en facer algo*) alternis vicibus agere. *v.tr. 2. Facer que alternen dúas ou máis actividades:* alternare; variare; aliud alio va-

riare ou alternare; (*traballo e descanso*) laborem otio variare.

alternativo -a. *adx.* **1.** *Que se realiza ou ocorre unha vez nun sentido e outra vez noutro:* alternus -a -um. **2.** *Que constitúe unha opción entre varias:* optativus -a -um. *s.f.* **3.** *Situación en que se ha de escoller entre dúas posibilidades:* possibilitas, facultas, potestas -atis; optio -onis. **4.** *Cada unha destas posibilidades:* vicissitudo -inis; vicissitas -atis; vices (*pl. de vix ou vicis, vicis*); alternamentum -i; optio -onis. *V. tamén* **opción, variación.**

alterno -a. *adx.* **1.** *Que ocorre despois doutra cousa, nunha sucesión que se repite:* alternus, varius -a -um; alternis vicibus ou in vicem eveniens; (*en días alternos*) (in vices) alternis diebus. **2.** *Aplicado a divisións do tempo, un si e outro non:* alternus, alternatus -a -um; (*esta terra seméntase en anos alternos*) alternat hic ager. **3.** *Bot. Folla que non coincide con outra á mesma altura:* alternus -a -um; alternis vicibus commutatus.

alteza. *s.f.* **1.** *Calidade de alto, de elevado:* sublimitas, excelsitas -atis; celsitudo, magnitudo -inis. *V. tamén* **altura.** **2.** *Título de honor dado aos príncipes e princesas:* princeps -ipis; nobilis vir/femina; celsissimus/-a vir/femina ou princeps/principissa.

altibaixos. *s.m.pl.* **1.** *Diferenza de altura ou desnivel no terreo:* terrae inaequalitas; asperitates -um. **2.** (*fig.*) *Alternancia de circunstancias positivas e negativas:* fortunae vicissitudines, vices ou varietas; varia fortuna; rerum humanarum mutationes. *V. tamén* **avatar.**

altiplano. *s.m.* *Xeogr.* *Alta ou elata planities; regio in dorso montis porrecta; oropedium -i.*

altisonante. *adx.* **1.** *Que soa alto:* sonans, resonans, altisonans -antis; sonorus, altisonus -a -um. **2.** *Solemne, marcado pola énfase:* magnificus, splendidus, lautus, elatus, grandiloquus, tumidus, inflatus -a -um; (*palabras*) sonantia, magnifica, sublimia verba.

altitude. *s.f.* **1.** *Altura dun punto con relación ao nivel do mar:* altitudo -inis. **2.** *Dimensión vertical dun corpo:* *V. altura.*

altivez ou altiveza. *s.f.* *Superbia, arrogantia, insolentia, iactantia, ferocia -ae; animi elatio; fastus -us; animus superbus.*

altivo -a. *adx.* *Superbus, tumidus, tumefactus, elatus, supinus, resupinus -a -um; arrogans -antis; insolens, tumens -entis; ferox -ocis.*

alto ¹ -a. *adx.* **1.** *Que está a moita distancia, en dirección vertical:* altus, celsus, excelsus, arduus, editus -a -um; sublimis -e; (*de estatura*) procerus, celsus, altus -a -um; ingens -entis; sublimis -e. *Tamén adv.:* alte; sublimiter; in sublime ou in altum (*con mov.*); in sublimi (*sen mov.*); (*máis alto*) altius, sublimius, superius, excelsius; (*falando da voz*) clare; magna, elata ou summa voce.

2. *Que ten grande a dimensión vertical:* elatus -a -um; in altitudinem, in altum, in sublime ou in immensum erectus ou editus. *V. tamén* **1.** *Que está a nivel bastante superior ao que é normal:* altior, superior -ius; carus, percarus, praecarus, pretiosus, magnus, amplus, summus, sumptuosus -a -um; (res) magni pretii. **4.** *Dirixido cara ao ceo:* in caelum ou caelum suspiciens; in altum, in sublime, in altitudinem erectus. **5.** *De moita intensidade (son, voz, etc.):* acutus, altus, clarus, magnus, sublatus -a -um. **6.** *Con moitas vibracións por segundo (son, nota, etc.):* acutus, peracutus, elatus, clarus, magnus -a -um. **7.** *De moita importancia ou categoría:* excellens, emi-nens, ingens -entis; praestans -antis; amplissimus -a -um; gravis, insignis -e; primum locum ou magnum momentum obtinens. **8.** *Relativo á parte dun río próxima ao seu nacemento:* altus, summus -a -um; superior -ius. **9.** *Próximo ao nacemento ou á orixe (dunha época, dunha lingua, etc.):* priscus -a -um; antiquior -ius; vetus -eris. **10.** *Que ten máis afluencia de xente (estación, temporada turística):* frequens, affluens -entis; ceber -bris -bre; celebratus -a -um.

s.m. **11.** *Dimensión vertical dun corpo:* *V. altura.* **12.** *Lugar elevado sobre a superficie da terra:* altum -i; locus editus ou altus; (*do, desde o alto*) ab ou ex alto; de caelo; (*mirar para o alto*) suspicere; (*desde o alto*) desplicere; (*levantar ao alto*) tollere, extollere; (*ser levado ao alto*) sublime ferri. *V. tamén* **altura.** **13.** *Parte máis alta dunha cousa:* vertex -icis; summum, fastigium -i; summa -ae; summitas -atis; superior, editior ou summa pars; (*dun muro*) fastigium muri. ♦ *Ter a moral alta:* laeto animo esse. *Proporse metas moi altas:* magna spectare. *Alto forno:* furnus fusorius.

alto ¹. *s.m.* **1.** *Acción de interromper a actividade que se está a realizar:* mora -ae; commoratio, statio, sessio, cessatio -onis. *interx.* **2.** *Alto!:*

siste!, sistite!; siste *ou* sistite gradum!; sta!, state!; adsta!, adstate!

altofalante. *s.m.* Megalophonium, megaphon(i)um –i; vocis amplificator.

altorrelevo. *s.m.* Ectypa –orum; ectypa imago; ectypum opus.

altruísmo. *s.m.* Aliorum studium et amor; alienae utilitatis studium; aliorum cura; benevolentia erga alios; humanitas, benignitas –atis.

altruísta. *adx.* Aliorum studiosus; benevolus erga alios; humanus/-a et benignus/-a (vir/femina).

altura. *s.f.* **1.** *Dimensión vertical dun corpo:* statura –ae; altitudo, celsitudo, magnitudo –inis; sublimitas, excelsitas, proceritas –atis; suggestus –us; fastigium –i. **2.** *Distancia entre un punto situado por enriba da superficie da terra e esta:* altitudo –inis. **3.** *Dimensión dunha figura ou dun corpo, desde a parte máis baixa á máis alta:* altitudo –inis. **4.** *Lugar elevado sobre a superficie da terra:* tumulus –i; collis –is; agger –eris; locus excelsus, editus, summus ou superior; (*pl.*) loca superiora, alta, altiora, editora; culmina –um. ♦ *Alta de estilo, de léxico:* verborum granditas; orationis elatio ou amplitudo; (*de pensamentos*) sententiarum gravitas. *Á altura de:* in aequo; ad similitudinem; fastigium aequans; pro virtute. *A estas alturas.* **1.** *Neste momento:* V. **agora.** **2.** *A esta idade:* tua, vestra aetate; tuis, vestris, suis annis; hic et nunc. *Estar á altura de algo ou alguén:* parem esse; fastigium aequare; se cum aliquo aequare *ou* adaequare; eodem loco esse; (*da situación*) negotio non deesse. *Pesca de altura:* V. **pesca.**

alzado –a. *adx.* Lunaticus –a –um; insolens –entis.

aluar. *v.intr.* In lunam descendere *ou* prosilire; lunam contingere.

aluxe. *s.f.* Lunae appulsus; in lunam descensus; delapsus astronautarum in lunam.

alucinación. *s.f.* (H)al(l)ucinatio –onis; vana imago; mentis error.

alucinante. *adx.* (H)al(l)ucinans –antis; (h)al(l)ucinatorius –a –um; (h)al(l)ucinationem movens *ou* inducens. V. *tamén* **asombroso, impresionante.**

alucinar. *v.tr.* **1.** *Provocar alucinacións:* (h)al(l)ucinare; in errorem inducere; decipere; mentem alicius alienare *ou* excutere. **2.** (*fig.*) *Provocar*

grande impresión: obstupescere; de aliqua re mirari, admirari; admirationem movere. *v.intr.*

3. *Sufrir alucinacións:* (h)al(l)ucinari; in errorem induci; decipi; stupere, stupescere, obstupescere.

alucinóxeno –a. *adx.* **1.** *Que provoca alucinacións:* (h)al(l)ucinatorius –a –um; (h)al(l)ucinans –antis. *s.m.* **2.** *Substancia que produce alucinacións:* (h)al(l)ucinatorium *ou* (h)al(l)ucinans medicamentum.

alude. *s.m.* Praeceptis nivium lapsus; nivalis ruina; nivium moles decidens. V. *tamén* **avalancha.**

aludir. *v.tr.* **1.** *Falar de alguén sen mencionalo claramente:* alludere; significare; dicere. *v.intr.* **2.** *Falar sobre algo de paso:* per transennam dicere.

alugador –ora. *s.* Locator/-trix; conductor/-trix.

alugamento. *s.m.* Locatio, conductio –onis; (*cabalos de alugamento*) vectigales equi.

alugar. *v.tr.* Locare, elocare, ablocare, locitare; conducere; (*alugado*) conducticius –a –um.

alugueiro –a. *s.* **1.** *Persoa que toma unha cousa en aluguer:* inquilinus/-a; conductor/-trix. **2.** *Alugador:* V. esta palabra.

aluguer. *s.m.* Locatio, conductio –onis; (*vivir de aluguer*) in conducto habitare; (*ter en aluguer*) aliquid conductum habere; (*prezo do aluguer*) conducti merces. V. *tamén* **alugamento.**

alumar ou alumear. *v.tr. e pr.* **1.** *Encher de luz, dar claridade:* lustrare, illustrare, collustrare, illuminare; lumina, lucernas *ou* faces accendere. *v.intr.* **2.** *Dar luz:* lumen elidere *ou* spargere; luce, lumine *ou* lampade lustrare, collustrare *ou* illustrare.

aluminio. *s.m.* Quím. Aluminium –i.

alumnado. *s.m.* Alumni, discipuli –orum; alumnorum *ou* discipulorum summa *ou* coetus.

alumno –a. *s.* Alumnus/-a; discipulus/-a; auditor/-trix; tiro –onis.

alusión. *s.f.* **1.** *Acción de aludir:* allusio –onis. **2.** *Referencia vaga a algo ou alguén:* significatio, allusio, insinuatio –onis; respectus –us; (*fina*) arguta significatio.

alusivo –a. *adx.* Alludens –entis; significans –antis.

alustrar. *v.unip.* **1.** *Producirse unha sucesión de alustros:* fulgurare, fulgere, fulgurire. *v.intr.* **2.** (*fig.*) *Brillar de modo intenso por pouco tempo:*

scintillare; micare; radiare; fulgere; scintillas edere. V. *tamén* **lostregar**.

alustro. *s.m.* Fulgor –oris; fulgur –uris; fulmen –inis; fulguratio –onis.

aluvión. *s.m.* **1.** *Xeol. Conxunto de materiais de erosión:* eluvio, alluvio, circumludio –onis; alluvies –ei; alluvium –i; limus –i. **2.** *Grande subida das augas dun río:* fluminis exundatio. V. *tamén* **1. 3.** (fig.) *Grande aglomeración de cousas ou persoas:* V. **aglomeración**.

alvariza. *s.f.* **1.** *Construción onde se gardan as colmeas:* alvearium –i; alveare –is. **2.** *Conxunto agrupado de colmeas:* apiarium –i.

alvéolo. *s.m.* **1.** *Anat. Cavidade onde se insiren os dentes:* alveolus –i; dentium cavernae ou cavaturae; loculamentum –i. **2.** *Anat. Cavidade onde se efectúa o troco dos gases no sangue:* alveolus –i.

álxebra. *s.f.* **1.** *Rama das matemáticas:* algebra –ae; arithmetica litteralis; ars per litteras supputandi; calculus litteralis. **2.** (fig.) *Cousa difícil de comprender:* incomprehensibilis, difficilis, obscurus sermo; obscura verba.

alxébrico –a. *adx.* Algebricus –a –um.

Alxeria. top. Mauritania Caesariensis; Icosion ou Icosium –i; Icositania –ae; Algeria –ae.

alxeriano –a. *adx.* e s. Icositanus –a –um; Algeriensis –e. Icositani –orum; Algerienses –ium.

alxibe. *s.m.* **1.** *Depósito para recoller auga da chuva:* cisterna –ae; arca –ae. **2.** *Depósito grande para almacenar ou transportar auga ou outros líquidos:* cisterna –ae; aquae receptaculum.

álxido –a. *adx.* **1.** *Med. Acompañado de frío intenso:* algificus, algidus –a –um. **2.** Por ext. *de máxima intensidade:* summus, supremus, maximus –a –um.

alxube. *s.m.* Ergastulum –i; specus –us; inferior ou subterraneus carcer; tenebrae –arum.

alza. *s.f.* Caritas –atis; gravius ou auctum pretium; accretio –onis; annona carior; annonae caritas, gravitas, augmentum ou incendium.

alzadeiro. *s.m.* Abacus –i; fictilium repositorium; pluteorum series.

alzado. *s.m.* Aedificii prospectus.

alzamento. *s.m.* Rebellio, seditio, defectio, dissensio, consternatio –onis; motus, tumultus –us; populi ou turbarum concitatio; perfidia –ae.

alzaprema. *s.f.* Vectis –is; phalanga –ae (*ús. máis en pl.*); (*levantar con alzaprema*) vectibus sublevare ou submovere.

alzar. *v.tr.* **1.** *Poñer máis alto, mover de abaixo para arriba:* tollere, attollere, extollere; levare, sublevare, allevare; erigere, subrigere, arrigere; (*os brazos*) manus ad caelum tollere; (*os ollos*) caelum suspicere. **2.** *Levar a cabo unha construción:* erigere; statuere, constituere; aedificare; struere, construere, exstruere; ponere; locare. **3.** *Facer máis forte a voz:* vocem tollere, attollere, augere; sonum vocis intendere; voce contendere. **4.** *Conducir á rebelión:* ad rebellionem, ad rebellandum, ad defectionem ou ad res novas incitare, concitare, compellere, erigere, sollicitare, illicere ou tentare. *v.pr.* **5.** *Poñerse máis alto, moverse de abaixo para arriba:* surgere, assurgere, insurgere, exsurgere; se tollere ou attollere; se levare; sublimare ou in sublime ferri, tolli, attoli ou erigi. **6.** *Entrar en loita contra unha autoridade:* rebellare; (ab aliquo) desciscere, deficere; insurgere; cooriri; rebellionem facere; tumultum excitare; ad arma ire; bellum ou seditioem movere; alicuius imperium recusare; novas res velle; ad novas res consurgere. **7.** *Sobresair unha cousa por derriba doutras:* eminere, supereminere; excedere; exstare; eminentiorem esse; altitudinem egredi; superare.

ama. *s.f.* V. **amo**.

amabilidade. *s.f.* Comitas, amabilitas, amoenitas, benignitas, humanitas, facilitas, suavitas –atis; (*atencións, coidados*) officia, obsequia –orum.

amable. *adx.* Comis, amabilis, suavis, facilis –e; amoenus, benignus, humanus –a –um; amore dignus; (*moi atento, cordial*) summe in aliquem officiosus; hospitalis –e; benevolus, amicus –a –um.

amado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *amar*: amatus, dilectus, acceptus –a –um. *adx.* **2.** *Que recibe amor:* carus, amicus, iucundus, gratus –a –um; suavis –e; (*moi amado*) dilectissimus, acceptissimus, percarus, carissimus –a –um. V. *tamén* **1. s. 3.** *Persoa con quen se mantén unha relación amorosa:* amans –antis; amator/-trix; dilectus/-a; amor –oris.

amadriñar. *v.tr.* Munus matrinae suscipere; matrinam agere.

ámago. *s.m.* **1.** *Parte branda dalgunhas plantas:* medulla –ae. **2.** *Parte branda da madeira:* al-

burnum –i; subcortex –icis. **3.** *Parte interior do corno ou da uña da vaca e doutros animais:* cornuum ou unguium medulla. V. *tamén* **sabugo**.

amainar. *v.intr.* Placari; tranquillari; conquiescere; sedari; relanguescere; disserenare; aquam, imbrem, pluviam cessare; ventos remittere, cadere, quiescere, desinere, sedari; ventorum vim extingui.

amais. *adv.* V. **ademaís**.

amálgama. *s.f.* **1.** *Aliaxe de mercurio con outro metal:* hydrargyrus –i; metallorum vivi argenti ope liquatio ou commixtio; amalgama –ae/-atis. **2.** (fig.) *Mestura de persoas ou cousas de distinta natureza:* admixtio ou admistio, permixtio, commixtio –onis; mixtura, commixtura –ae; mixtus, admixtus –us; commixtum –i.

amalgamar. *v.tr.* **1.** *Mesturar o mercurio con outro metal:* metalla vivi argenti ope liquare ou commiscere. **2.** Por ext., *unir distintos elementos formando unha amálgama:* (in unum) miscere, admiscere, commiscere, intermiscere, permiscere; confundere; temperare; cogere. *v.pr.* **3.** (fig.) *Unirse formando unha amálgama:* misceri, commisceri, permisceri, intermisceri; temperari; se immiscere; se inserere.

amalló. *s.m.*, **amalloa.** *s.f.* Corrigia, vinctura –ae; strictorium –i.

amalloar. *v.tr.* Calceos (calceamentum, soccos) corrigiis (vinculis, vincturis) ligare ou vincire; calceis corrigias aptare.

***amamantar.** *v.tr.* V. **aleitar**.

amancebar. *v.pr.* V. **achegar**.

amandi. *s.m.* Vinum e regione Amandi oriundum.

amaneirado –a. *adx.* **1.** *Que mostra falta de naturalidade:* affectatus, elaboratus, arcessitus, (nimis) exquisitus, compositus, simulatus, fictus –a –um; iactantior –ius. **2.** *Que ten xestos e aspecto de muller:* effeminatus, delicatus, fractus –a –um; muliebris, mollis –e; tener –era –erum.

amansar. *v.tr.* **1.** *Facer manso, dócil:* mansuefacere; mitigare; domare; cicurare; placare; lenire; mitigare; demulcere; asperitatem animalium excutere; feras mansuetas reddere. **2.** (fig.) *Facer menos violento, menos bravo:* mansuefacere; compescere; animum ferocem lenire; mollire; mitioribus ingeniis imbuere. **3.** (fig.) *Deixar de ser violento:* placari; mollescere; mansuefieri; mitigari; sedari; animum regere; frenos animo

imponere; moderari; feritatem mitigare ou deponere; ferociam contundere.

amante. *adx.* **1.** *Que ama:* amans –antis; studiosus, avidus –a –um. *Tamén s.:* amator/-trix; cultor/-trix; (*das letras*) litterarum studiosus; (*da verdade*) veritatis cultor; (pex.) amator/-trix; amatorculus/-a; amasius/-a; amasiunculus/-a; amasio –onis. **2.** *Persoa que mantén relacións sexuais tidas por non lícitas:* moechus/-a; amicus/-a; puer/puella; amantes –ium.

amanuense. *s.m.* Scriptor, perscriptor –oris; librarius –i; scriba –ae; librarius scriba; amanuensis –is; servus a manu ou ad manum; antiquarius –i.

amañador –ora. *s.* Ossium rector, restitutor, repostor ou reparator/-trix; medicus/-a empiricus/-a ou circumforaneus/-a; medicus/-a imperitus/-a ou ineptus/-a.

amañar. *v.tr.* **1.** *Dispoñer de maneira axeitada:* ordinare; locare, collocare; componere, (ordine ou ordinate) disponere; instruere; in ordinem redigere. **2.** *Preparar ou solucionar mediante acordo ou amaño:* parare, apparare, praeparare, comparare; instruere; curare, accurare; concinnare; componere, disponere; conciliare, reconciliare. **3.** *Poñer en bo estado unha cousa deteriorada:* reficere; restituere; instaurare, restaurare; reparare; renovare. **4.** *Alterar por medio de sobornos e artimañas:* fraude corrumpere ou alterare; fraudare, defraudare; legem deludere; a legibus discedere; (callide) decipere; perfugio uti; dolis et fallaciis contendere; insidiis agere. **5.** *Asear; vestir; peitear, etc. a unha persoa:* detergere; alicuius faciem ou vultum concinnare; alicquem veste ou alicui vestem induere; veste tegere; vestire; (bono, optimo) vestimento operire; pectere, depectere, pectinare; capillos comere. V. *tamén* **acicalar**. *Tamén v.pr.:* se ornare ou ornari; se comere ou comi; artus vestibis ornare; se pectere; capillos comere; (*as mulleres tardan un ano en amañarse*) mulieres dum comuntur annus est. V. *tamén* **acicalarse**. *v.pr.* **6.** *Ter enxeño ou medios para facer algo:* vires alicui sufficere ou suppetere; satis pollere; laborem ferre. **7.** *Facer as cousas por un mesmo:* sibi providere; se ou semetipsum gerere, regere ou moderari; habere suae vitae modum.

amañecer. *v.intr.* **1.** *Amencer:* V. **albear, albo-rerar**. *s.m.* **2.** *Amencer:* V. **alba**.

amañecida. *s.f.* V. **alba**.

amaño. *s.m.* **1.** *Artificio ou maña para conseguir algo:* dolus -i; ars, artis; artificium -i; fallacia, industria, sol(l)ertia -ae; fraus, fraudis. **2.** *Acción de amañar ou reparar algo:* restitutio, refectio, instauratio, restauratio, reparatio, renovatio -onis; (*dunha peza de roupa*) sartura -ae. ♦ *Ser de bo ou mal amaño:* V. **acomodo**.

amar. *v.tr.* **1.** *Sentir amor ou grande afección por alguén:* amare; diligere; carum ou in amore aliquem habere; amore, amicitia ou caritate complecti ou amplecti; in oculis ferre; in deliciis habere; amore inflammatum esse in aliquem ou aliquid; redamare; amore insanire, flagrare, ardere, perire ou deperire; insane, misere ou perditte aliquem amare. **2.** *Sentir amor, inclinación ou gusto por algo:* amare, adamare; diligere; delectari; laetari; studere; sequi; complecti; placere; alicui voluptati ou cordi aliquid esse; aliqua re gaudere; alicui rei indulgere; alicuius rei cupidum esse ou cupiditate flagrare; aliquem aliquid iuvare; (*a xustiza*) iustitiam colere; (*a literatura*) litterarum studiosum esse.

amarar. *v.intr.* In mare desilire; aequorari; mare attingere ou contingere; ad aequor appellere.

amaravallar. *v.tr.* Laedere; nocere; corrumpere; male mulcare; rugas facere ou inducere; deformare; deteriore facere; deturpare; flectere; detorquere.

amaraxe. *s.f.* Aequoris appulsus.

amarelado -a. *adx.* Subflavus, fulvus -a -um; (*pel*) pellis lurida.

amarelecer. *v.intr.* **1.** *Pórse amarelo:* flavere, flavescere. **2.** *Pórse pálido, tirando a amarelo:* pallescere, expallescere; exalbescere.

amarelo -a. *adx.* **1.** *Que ten a cor entre verde e laranxa:* flavens -entis; fulvus -a -um; (*da cor do ouro*) flavus -a -um; (*claro*) gilvus -a -um; (*coma a cera*) cereus, cereolus -a -um; (*pálido*) pallidus, luridus, lividus -a -um; (*azafranado ou alaranxado*) croceus -a -um; (*escuro, coma a xema do ovo*) luteus -a -um; (*ser, estar amarelo*) flavere; pallere; (*pórse amarelo*) flavescere; pallore affici; pallorem contrahere. *s.m.* **2.** *A cor amarela:* flavus, cereus color.

amarfallar. *v.tr.* V. **amaravallar**.

amargado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo amargar:* amaritudine, dolore ou maerore captus, tactus ou affectus. *adx.* **2.** (*fig.*) *Que perdeu a ilusión:*

fractus, infractus, afflictus, demissus, percussus -a -um; animo consternatus; acerbisatibus dilaceratus. *Tamén s.:* (vir/femina) afflicto, fracto, infracto ou abiecto animo.

amargar. *v.intr.* **1.** *Ter sabor amargo:* amarescere, inamarescere; amarum, acrem, acerbum esse; amaritudinem ou acerbisatem habere. **2.** (*fig.*) *Producir desgusto, molestia, fastío:* aliquid alicui oneri ou taedio esse; gravem ou molestum esse; non facile pati. *v.tr.* **3.** (*fig.*) *Tornar amargo:* amarum, acerbum, molestum facere ou reddere; (*a vida*) vitam insuavem reddere. **4.** (*fig.*) *Causar desacougo, pena, desgusto a alguén:* molestiam, taedium, fastidium, maerorem, dolorem, tristitiam, amaritudinem, acerbisatem afferre ou trahere; molestia, taedio, maerore aliquem afficere; offendere. *v.pr.* **5.** *Sentir desacougo, desgusto, pena:* dolere; maerere; molestia, dolore, taedio affici; irasci; succensere; stomachari. ♦ *Amárgome só de pensar a tarefa que aceptei:* ipsa cogitatione suscepti laboris fatigato.

amargo -a. *adx.* **1.** *Que produce unha sensación desagradable ao gusto:* amarus, acerbus -a -um; (*o amargo fel*) mordax fel. V. *tamén* **acedo**. **2.** (*fig.*) *Que causa desacougo, desgusto ou pena:* poenam, fastidium, molestiam, acerbisatem, amaritudinem, taedium, tristitiam habens, afferens ou trahens; amarus, acerbus, luctuosus, taediosus, molestus -a -um; tristis, gravis -e. V. *tamén* **acedo**.

amargor. *s.m.* **1.** *Sabor amargo:* amaritudo -inis; amaritas, acerbisatas -atis; amaror -oris; amarum -i. **2.** (*fig.*) *Sufrimento moral, desgusto, aflicción:* aegritudo, amaritudo, sollicitudo -inis; maestitia, cura -ae; acerbisatas -atis; dolor, maeror; angor -oris; afflictio, afflictatio -onis; animi cruciatus; maerens ou afflictus animus.

amarguexo. *s.m.* V. **amargor**.

amargura. *s.f.* V. **amargor**.

amarra. *s.f.* Retinaculum, vinculum -i; (*da áncora*) (anc[h]orae) funis; ancorarium -i; ancorale -is; ancorarius funis.

amarrado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo amarrar:* ligatus, alligatus, deligatus, religatus, vinctus, nexus, adstrictus, constrictus -a -um. **2.** (*fig.*) *Que non é amigo de dar nin de gastar:* V. **agarrado, apañado, avarento**.

amarralla. *s.f.* V. **atadallo**.

amarrar. *v.tr.* **1.** *Suxeitar unha embarcación con amarras:* ad terram navem religare ou deligare; navigium crepidini portus applicare; navem in anc(h)oris tenere; anc(h)oris positis terrae naves applicare. **2.** *Suxeitar algo ou a alguén cunha corda, cordel, etc.:* V. **atar.**

amarre. *s.m.* Alligatio –onis; vinctura –ae; vinculum, ligamentum –i; ligamen –inis. V. *tamén* **atadallo, corda.**

amasadora. *s.f.* (*Para amasar o pan*) machina subactaria; (*o formigón*) machina caementaria.

amasadura. *s.f.* **1.** *Acción de amasar:* subactus –us. **2.** *Fariña amasada dunha soa vez:* pistura –ae.

amasar. *v.tr.* Farinam subigere ou perdomare; macerare; farinam assidua tractatione perdomare.

amasillo. *s.m.* **1.** *Fariña que se amasa dunha soa vez:* pistura –ae. **2.** *Acción de amasar:* farinae subactio. **3.** (*fig.*) *Mestura de cousas diversas:* congeries –ei; acervus, cumulus –i; mixtura –ae; conglutinatio, confusio –onis. V. *tamén* **amál-gama.**

amata. *s.f.* Petimen –inis; in iumentis ulcus; vulnus –eris; plaga –ae.

amatar. *v.tr.* **1.** *Producir amatas a un animal:* (iugum ou clitellas) equis ou iumentis petimina afferre ou facere; ulcerare, exulcerare; ulcus facere. *v.pr.* **2.** *Ferirse polo rozamento do aparello:* petimina gigni; ulcerari, exulcerari.

amatista. *s.f.* V. **ametista.**

amatorio –a. *adx.* Amatorius –a –um; (*poema, poesía*) carmen amatorium; (*arte*) ars amandi ou amatoria.

amazona. *s.f.* **1.** *Mit. Muller que combatía a cabalo:* amazon –onis; (*ús. máis en pl.*) amazones ou amazonides –um. **2.** *Por ext., muller guerreira e batalladora:* mulier ou virgo animosa ou bellicosa; virago –inis. **3.** *Por ext., muller que monta a cabalo:* mulier equo habilis; equi agitatrix; equorum gubernatrix.

ámbar. *s.m.* Electrum –i; (*amarelo*) gl(a)esum, succinum –i; (*gris*) ambrum –i; (*de cor ámbar amarelo*) succineus ou succinus –a –um.

ambaxes. *s.m.pl.* Ambages –um; circuitio, circumlocutio –onis; circuitus, anfractus –us; ambiguitas –atis; diverticulum –i. ♦ *Sen ambaxes:* haud per ambages; missis ou positis ambagibus;

relictis ambiguitatibus; aperte; sincere; ingenue; non obscure. V. *tamén* **arrodeos.**

ambición. *s.f.* Cupido –inis; cupiditas, aviditas –atis; studium –i; ambitio –onis; ambitus –us; laudis studium; honorum cupiditas; lubido ou libido dominandi; potentiae ou regni cupido.

ambicionar. *v.tr.* Cupere; studere; avere; ambire; petere, appetere, expetere; consectari; quaerere; concupiscere; affectare; sitire; aliena petessere; ambitione duci; cupiditate ardere ou flagrare.

ambicioso –a. *adx.* **1.** *Que ten ambición:* ambitiosus, avidus, avarus, cupidus, studiosus –a –um; appetens –entis. **2.** *Que manifesta ambición (cousa):* immodicus, immoderatus, exaggeratus –a –um; praegrandis –e. V. *tamén* 1.

ambidextro –a. *adx.* Aequimanus –a –um; ambidexter –tra –trum; utraque manu (pro dextera) utens; non minus sinistra quam dextera promptus.

ambientación. *s.f.* Rerum externarum accommodatio; adiunctis rerum et locorum applicatio.

ambientador –ora. *adx.* **1.** *Que se utiliza para perfumar o ambiente:* odorifer –era –erum; sufficiens –entis; circumstantem aerem ou locum odoribus inficiens ou complens. *s.m.* **2.** *Produto que ten esta finalidade:* suffimen –inis; suffitus –us; aroma –atis; olfactorium, odoramentum –i; vas unguentarium; liquidi odores.

ambientar. *v.tr.* **1.** *Crear ambiente ou dispoñer un lugar coas condicións adecuadas:* adiuncta rerum et locorum conformare, aptare ou adaptare; accommodare; praeparare. **2.** *Situar algo nun certo ambiente:* aequare, adaequare; aptare, adaptare; disponere; cohaerere; convenire; concordare. **3.** *Adaptar a un ambiente descoñecido:* caelo ou loco aptare, adaptare; assuefacere, consuefacere ou accommodate. *v.pr.* **4.** *Adaptarse a un ambiente descoñecido:* caelo, loco ou ad ambitum assuescere, consuescere, se assuefacere, assuefieri.

ambiente. *adx.* **1.** *Que rodea un corpo ou constitúe o medio en que está:* circumiacens –entis; circumstans –antis; circumfusos, circumpositus, circumiectus –a –um. *s.m.* **2.** *Aire que nos rodea:* caelum –i; circumstans ou circumfusos aer; locorum natura. V. *tamén* **atmosfera.** **3.** *Conxunto de condicións en que se desenvolve un tipo de vida:* mundus ambiens; circumiacentes

res ou loci; locorum ou rerum condiciones ou adiuncta. **4.** (fig.) *Conxunto de circunstancias de tipo económico, social, cultural, etc.:* sociales condiciones; mores ac tempora; ambitus -us; socialis ambitus; circumiacentia -ium; vitae condicio; res externae.

ambigüidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é ambiguo:* amphibolia, aporia -ae; ambiguitas, obscuritas -atis; dubitatio, aequivocatio -onis. **2.** *Cousa ambigua:* obscuritas -atis; dubium, obscurum -i; res dubia ou obscura; aenigma -atis.

ambiguo -a. *adx.* **1.** *Que se pode interpretar de diversas maneiras:* ambiguus, perplexus, dubius, flexiloquus, amphibolus, varius, incertus -a -um; anceps -ipitis. **2.** *Que non revela claramente as súas opinións, actitudes, etc.:* ambiguus, incertus, dubius, haesitabundus, cunctabundus -a -um; haesitans, dubitans, fluctuans, cunctans -antis; (animus) diversa agitans; pendens animo ou animi; parum fidus.

ámbito. *s.m.* **1.** *Espazo en que ten efecto algo:* ambitus, circuitus -us; spatium -i; fines -ium. **2.** *Por ext., todo o que abrangue unha actividade, arte ou ciencia:* ambitus -us; area -ae; spatium -i; fines -ium; campus -i.

ambivalencia. *s.f.* Anceps ou duplex ratio, condicio ou status.

ambivalente. *adx.* **1.** *Relativo á ambivalencia:* ambifarius -a -um; ad utramque partem valens. **2.** *Que presenta ambivalencia:* ambifarius -a -um; anceps -cipitis; duplex -icis; utramque vim habens; duplici vi praeditus.

ámbolos -as. *indef.* V. **ambos.**

ambón. *s.m.* Ambo -onis; lectorium, analogium -i; suggestus -us.

ambos -as. *indef.* Ambo -ae -o; uterque, utraque, utrumque.

ambrosía. *s.f.* Ambrosia -ae.

ambulancia. *s.f.* Arcera automataria; arcera, auttoarcera -ae; autocinetum infirmorum; currus aegrotis, sauciatis ou infirmis vehendis; autorae-da ou vehiculum sauciatis excipiendis.

ambulante. *adx.* **1.** *Que vai dun lugar para outro:* erraticus, circumforaneus -a -um; ambulans -antis; circulator -oris. **2.** *Vendedor que vai de mercado en mercado, charlatán:* institor/-oria; ambulator/-trix; circulator/-trix; cicumforaneus/-a.

ambulatorio -a. *adx.* **1.** *Que non obriga ao enfermo a gardar cama (tratamento médico):* ambulatorius -a -um. **2.** *Clinica onde se dispensa asistencia a enfermos non hospitalizados:* medicum ou valetudinarium ambulatorium; ambulatorium medicabulum; ambulatoria curationis sedes.

amea. *s.f.* Pinna -ae; (a serie delas) pinnarum ordo.

ameaza. *s.f.* **1.** *Xesto ou palabra coa intención de facer dano ou asustar:* minae -arum; minatio, comminatio, minitatio -onis. **2.** *Aquilo que pon en perigo:* discrimen -inis; periculum -i; (pola ameaza da guerra) propter instans bellum. **3.** (fig.) *Indicio ou sinal dunha cousa mala:* monitio, praemonitio, denuntiatio, significatio, praedictio -onis; monitum -i; nuntius -i; malum, saevum, infaustum nuntium, signum, praesagium ou omen.

ameazador -ora. *adx.* Minax -acis; minans -antis; torvus, truculentus, saevus, minitabundus, infaustus, terrificus -a -um; trux, trucis; sinister -tra -trum; terribilis -e; minarum plenus.

ameazante. *adx.* V. **ameazador.**

ameazar. *v.tr.* **1.** *Dirixir ameazas a alguén:* minari, minitari, comminari; minas iactare ou exercere; minis uti ou insequi; (de morte) mortem alicui minitari, proponere ou denuntiare. **2.** *Pór en perigo:* periculum alicui inferre; in discrimen aliquem ou aliquid adducere, committere ou vertere; periculo aliquem ou aliquid offerre ou obiectare. **3.** (fig.) *Dar mostras da inminencia dunha cousa negativa:* minari, imminere; impendere; instare; significare, monstrare; intendere; augurari; ominari; portendere; praedicere; praemonere; praesignificare, praenuntiare; praemonstrare; praecinere; praesagire; (ruína) labare; in ruinam pronum ou ruinosum esse.

ameba. *s.f.* Amoeba/-es -ae.

amecedura. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de amecer:* iunctio, coagmentatio, agglutinatio, conglutinatio, copulatio, compositio -onis; compages -is; nexus -us. **2.** *Punto de unión:* commissura, iunctura -ae. **3.** *O que se engade:* appendix -icis; accessio, additio -onis; additamentum -i.

amecer. *v.tr.* **1.** *Xuntar polos extremos:* iungere; coniungere, adiungere; nectere, connectere; coagmentare; conglutinare, agglutinare; compingere; committere; contexere; copulare; consuere;

conserere; componere. **2.** *Botar unha cousa en algo que xa había:* addere; adiungere, coniungere; continuare; sociare, consociare; miscere.

amedrentar. *v.tr.* **1.** *Meter medo:* terrere, conterere, territare; turbare, conturbare, perturbare; percellere. *v.pr.* **2.** *Coller ou sentir medo:* terreri; consternari; perturbari; pavescere, expavescere; timorem aliquem capere; (timore) percelli *ou* commoveri; trepidare; timorem concipere; (*sen motivo*) falsos pavores induere; falso metu trepidare; umbras timere.

ameigar. *v.tr.* **1.** *Botar o meigallo:* incantare; fascinare; larvare; fascino *ou* veneficiis inficere *ou* irretire; maleficiis laedere. **2.** (fig.) *Exercer unha atracción irresistible:* delectare, oblectare; allicere, illicere, pellicere; capere; permulcere; trahere; devincire.

ameixa¹. *s.f.* *Froito da ameixeira:* prunum –i.

ameixa². *s.f.* *Molusco bivalvo:* mitulus –i; marina cochlea; balanus –i; cereola pruna (*n.pl.*).

ameixeira. *s.f.* Prunus –i.

amén! *interx.* Amen; fiat. ♦ *Nun amén:* illico; statim; temporis puncto; in ictu oculi; uno *ou* primo a(d)spectu *ou* conspectu; extemplo; prope; velociter; celeriter; festinanter; cito; promptly. *Dicir amén:* assentiri; suffragari; probare, approbare; subscribere; annuere.

amencer. *v.intr.* **1.** *Abrir o día:* V. **alborexar**. **2.** *Espertar nunha situación (de bo ou mal humor) ao abrir o día:* hilarem, laetum *ou* placidum, difficilem, stomachantem expergefieri, expergi, expergisci, somno excuti, (e) lecto surgere. *s.m.* **3.** *Primeira luz do día:* V. **abrente, alba**. ♦ *A estas horas che amenza:* talis tibi prima lux appareat; sero venis. *Ao amencer:* (primo) diluculo; prima *ou* nova luce.

amencida. *s.f.* V. **abrente, alba**.

améndoa. *s.f.* **1.** *Froito da amendoeira:* amygdala –ae; amygdalum –i; nux Graeca; (*garapiñada*) amygdala saccharo cocto contexta. **2.** *Semente deste froito:* V. **1.** **3.** *Por ext., semente carnosa do interior da carabuña de certos froitos:* nucleus –i.

amendoado –a. *adx.* **1.** *Que ten forma de améndoa:* amygdalo *ou* amygdalae similis. *s.m.* **2.** *Doce feito con améndoas:* crustulum amygdalinum, amygdalaceum, ex amygdalo *ou* amygdala factum.

amendoeira. *s.f.* Amygdalus/-um –i; amygdala –ae.

ameneiral. *s.m.* V. **amieiral**.

ameneiro. *s.m.* V. **amieiro**.

amenizar. *v.tr.* Hilarare, exhilarare; animos laxare *ou* relaxare; hilaritatem afferre; hilarem, amoenum, gratum, iucundum, festivum facere *ou* reddere.

ameno –a. *adx.* Gratus, iucundus, festivus, amoenus, bellus, venustus, hilarus, voluptarius, lepidus, facetus –a –um; hilaris, suavis, amabilis –e.

amerar. *v.tr.* **1.** *Danar a mera un froito, unha planta:* uredinem laedere; rubiginem *ou* robiginem marcidum facere *ou* efficere. *v.pr.* **2.** *Botarse a perder un froito, esp. por causa da mera:* robigine *ou* rubigine, uredine, carbunculatione *ou* carbunculo marcescere, emarcescere, languescere, languere.

América. top. America –ae; Mundus Novus; (*do Norte*) America Septentrionalis; (*Central*) America Media; (*do Sur*) America Latina, Meridiana *ou* Australis.

americana. *s.f.* V. **americano**.

americano –a. *adx.* e s. **1.** *De América ou dos seus habitantes:* Americanus –a –um. Americani –orum. **2.** *Norteamericano:* Americanus –a –um; Americae Septentrionalis incola. *s.f.* **3.** *Chaqueta de pano:* tunica *ou* tunicula manicata; vestis superior; thorax manicatus.

amerindio –a. *adx.* e s. Indus/-a Americanus/-a; autochton Americanus/-a.

amestrador –ora. *s.* V. **adestrador**.

amestramento. *s.m.* V. **adestramento**.

amestrar. *v.tr.* V. **adestrar**.

ameter. *v.intr.* **1.** *Aumentar moito de caudal:* crescere, accrescere, increscere, excrescere; augeri, augescere; ascendere; intumescere; exaesturare. **2.** *Comezar a botar de novo auga:* renasci; reviviscere; rursus scaterere, scaturire, exsilire, emicare, manare.

ametista. *s.f.* Amethystus –i.

ametrallar. *v.tr.* V. **metrallar**.

amianto. *s.m.* Amiantus –i; asbestus lapis; linum asbestinum *ou* vivum.

amicto. *s.m.* Amictus –us.

amidón. *s.m.* Amylum –i.

amidonado –a. *adx.* Amylo rigens, imbutus ou aspersus.

amidonar. *v.tr.* Amylare; amylo imbueri.

amieiral. *s.m.* Alnetum –i.

amieiro. *s.m.* **1.** *Árbore:* alnus –i. **2.** *Madeira da mesma árbore:* alneus –i; lignum alneum.

amigable. *adx.* **1.** *De amigo, propio de amigos:* amicus –a –um; comis –e; concors –ordis; affabilis, amicabilis, sociabilis –e. **2.** *Xogado só por deporte:* amicabilis, liberalis –e; ostentationis causa ou absque praemio (ludus, competitio, ludicrum certamen).

amigar. *v.tr.* **1.** *Facer que dúas persoas sexan ou volvan ser amigas:* amicitiam, necessitudinem ou familiaritatem conciliare, reconciliare, conglutinare, componere, iungere, instituere ou constituere; in antiquam concordiam ou in pristinam gratiam redigere; discordias componere; aversos ou diversos componere. *v.pr.* **2.** *Recobrar a amizade:* in gratiam reconciliari; in amicitiam cum aliquo redire ou reverti; discordias, inimicitias ou odia ponere ou deponere; se alicui restituere. *V. tamén avir(se).* **3.** *Facer dúas persoas vida de matrimonio sen estaren casadas:* *V. achegar.*

amígdala. *s.f. Anat.* Tonsillae –arum; antias –adis; glandula –ae (*ús. máis en pl.*).

amígdalite. *s.f.* Tol(l)ae –arum; tol(l)es –ium.

amigo –a. *adx.* **1.** *Unido a outro por un trato de afecto:* amicus, socius, benevolus, benignus –a –um; amans –antis; benevolens –entis. **2.** *Persoa que mantén unha relación de afecto:* amicus/-a; necessarius/-a; coniunctus/-a; intimus/-a; familiaris, sodalis –is; amans –antis. **3.** *Persoa con quen alguén mantén relacións amorosas consideradas non lícitas:* *V. amante.*
 ♦ *Ser amigo de.* **1.** *Sentir ou ter afección por algo:* alicuius rei cultorem ou diligentem esse; alicui rei studiosum, deditum, devotum esse. **2.** *Ser partidario de:* favere; addictum, amicum, studiosum, sectatorem, fautorem esse. *Os amigos vense nas ocasións:* amicus certus in re incerta cernitur.

amiguismo. *s.m.* Nimium studium; partium studium.

aminorar. *v.tr.* *V. minorar.*

amistade. *s.f.* *V. amizade.*

amistoso –a. *adx.* *V. amigable.*

amizade. *s.f.* **1.** *Sentimento de afecto entre amigos:* amicitia, gratia, benevolentia –ae; voluntas, caritas –atis; amor –oris; consuetudo, necessitudo –inis; familiaritas, necessitas –atis. **2.** *Amigo (ús. máis en pl.):* amicitia –ae; (*mentres sexas afortunado, terás moitas amizades*) donec eris felix, multos numerabis amicos; (*facerse con amizades*) amicos sibi parere; (*romper a amizade*) amicitiam dissolvere.

amizar. *v.intr.* *V. escampar.*

amnesia. *s.f.* Memoriae amissio ou defectio; memoriae lapsus; amnesia –ae; oblivio –onis; (*teño amnesia*) oblivio me capit.

amnistía. *s.f.* **1.** *Resolución da autoridade que anula as condenas:* iudicialis, legitima praeteritorum venia; venia et oblivio; abolitio (facti); oblivionis lex; amnestia –ae. **2.** *Perdón colectivo:* publica venia; praeteritorum oblitteratio; delictorum, discordiarum ou factorum dictorumque venia et oblivio.

amnistiar. *v.tr.* Ignoscere; veniam et impunitatem dare; amnestiam concedere, decernere ou indulgere; legitimam poenarum oblivionem largiri; factorum dictorumque veniam et oblivionem sancire ou praestare.

amo –a. *s.* **1.** *Persoa a quen pertence unha cousa ou un animal:* possessor/possestrix; dominus/-a. **2.** *Persoa para quen outra traballa ou a quen serve:* dominus/-a; herus/-a. **3.** (*prop. e fig.*) *Persoa que manda:* moderator/-trix; dominator/-trix; dominus/-a; dominans –antis; herus/-a; paterfamilias/materfamilias; administrator/-trix; praefectus/-a; arbiter/arbitra ou arbitrix; caput –itis. *s.f.* **4.** *Criada principal dunha casa (ama de chaves):* domus moderatrix; rerum domesticarum praeses. **5.** *Muller que cría un neno alio:* nutrix –icis; nutrix conducta.

amoado. *s.m.* **1.** *Preparado para encher os embutidos:* minuta –alis; protrimentum, isicium –i; isicia minuta; pulpa concisa; caro comminuta ou minutatim dissecta. **2.** *Masa solta para facer filloas, freixós, etc.:* pulticula –ae; granea ad lagana in sartagine conficienda.

amoblado –a. *adx.* Sup(p)ellectile instructus.

amoblar. *v.tr.* Aedes ou domum sup(p)ellectile instruere; sup(p)ellectilem, ornatum, ornamenta ou instrumenta (rei) suppeditare ou subministrare.

amocelo. *s.m.* Hamus –i; (*pescar con amocelo*) hamatilis piscatus ou piscatio. V. *tamén anzol*.

amodiño, amodo. *adv.* V. **paseniño**.

amodorrado –a. *adx.* Dormitans –antis; semi-somnus, (somno) obsopitus, semisopitus, semisorporus, somniculosus –a –um; semisomnis –e.

amodorrar. *v.tr.* **1.** *Causar unha sensación intensa de sono:* sopire, consopire, soporare; torporem ou somnum alicui afferre ou concitare; sopore alicquem opprimere; (*con medicamentos*) somnum medicamentis accessere. *v.pr.* **2.** *Sentir unha sensación intensa de sono:* soporari; dormire; obdormiscere; obsopescere; somno consopiri, premi ou opprimi; in somnum labi; (*pola borracheira*) mero se sopire ou sopiri.

amoestación. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de amoestar:* adhortatio, reprehensio, animadversio, monitio, obiurgatio, vituperatio, correctio –onis; monitum –i. (*pl.*) **2.** *Publicación na igrexa dos nomes das persoas que queren casar:* nuptiarum publicatio; (*correr as amoestacións*) nuptias publicare.

amoestar. *v.tr.* Adhortari; reprehendere; monere, admonere; increpare; animadvertere; vituperare; obiurgare; corrigere.

amofar. *v.pr.* Mucere, mucescere; mucorem, pallorem ou situm trahere, contrahere ou capere.

amoladura. *s.f.* Fastidium, incommodum, taedium –i; molestia –ae; difficultas –atis.

amolar. *v.tr.* **1.** *Causar molestia ou fastio unha persoa ou cousa:* V. **amargar**. **2.** *Sufrir molestia ou fastio:* V. **amargar(se)**.

amolecer. *v.tr.* **1.** *Poñer mol ou máis mol:* mollire, emollire; lenire; mitigare. **2.** (*fig.*) *Facer que diminúa a firmeza, dureza, fortaleza, etc., de algo ou alguén:* sedare; placare; mitigare; lenire; enervare; permulcere; frangere; flectere; effeminare; animi vigorem debilitare ou extinguere. *v.intr.* **3.** *Poñerse unha cousa mol:* molliri, emolliri; mollescere, emollescere; lentescere; leniri. **4.** (*fig.*) *Diminuír unha cousa na súa firmeza, dureza, fortaleza, etc.:* leniri; sedari; mitigari; minui; frangi; remittere; relanguescere; mollescere, emollescere; effeminari.

amolegar. *v.tr.* **1.** *Apertar algo para comprobar se está mol:* attractare, contractare; manu tractare; palpare; tentare; premere, exprimere, comprimere, pressare. *v.pr.* **2.** *Sufrir unha cousa mol os efectos dunha presión, golpe, etc.:* attractari,

contractari; manu tractari; tentari; premi, opprimi, comprimere, pressari.

amolentar. *v.tr.* **1.** *Poñer mol ou máis mol:* V. **adondar, amolecer**. **2.** (*fig.*) *Poñer terra a unha persoa:* movere, commovere; concitare; mollire, emollire; frangere; animum ou animos flectere; misericordiam movere ou concitare. V. *tamén entenrecer*. **3.** (*fig.*) *Facer que diminúa a rixidez, dureza, firmeza, etc., dunha cousa:* V. **amolecer**.

amoníaco. *s.m.* Ammoniacus –i. *Tamén adx.:* ammoniacus –a –um. ♦ *Sal amoníaco:* sal ammoniacus ou ammoniacum.

amonllar. *v.tr.* Manipulos ou fascia vincire, necitare, alligare, deligare ou obligare; manipulatim iungere.

amontear. *v.tr.* V. **abacelar**.

amontoamento. *s.m.* V. **acumulación**.

amontoar. *v.tr.* **1.** *Pór cousas nun montón:* V. **acumular**. **2.** (*fig.*) *Reunir moita cantidade de persoas ou cousas:* iungere, coniungere; connectere; cogere; cumulare, accumulare; congregare; conferre; conglutinare, contrahere; stipare; miscere; redigere; confundere. *v.pr.* **3.** *Pórse cousas nun montón:* cumulari, accumulari; acervari, coacervari; aggeri, congeri, aggerari. **4.** (*fig.*) *Reunirse moitas persoas ou cousas:* V. **acumularse, congregarse**.

amor. *s.m.* **1.** *Sentimento de afección, amizade, etc.:* amor –oris; caritas, voluntas –atis; benevolentia –ae; affectus –us; (*polos país, parentes, patria, deuses*) pietas –atis. **2.** *Sentimento de afección, con atracción sexual:* amor –oris; cupido, libido –inis; flamma –ae; aestus –us; ignis –is; calor; ardor –oris; taeda –ae; (*ningún outro amor poderá seducirme*) me non aliae poterunt corrumpere taedae. **3.** *Sentimento de inclinación por unha cousa, unha actividade, etc.:* amor –oris; studium –i; cupido –inis; cupiditas –atis. V. *tamén afección*. **4.** *Persoa amada:* amor –oris (*tamén en pl.*); (*meu amor*) meus ignis; mea venus, mea mellilla, voluptas, vita ou cura; mea gaudia ou vota; meae deliciae ou deliciolae; corculum, mel ou suavium meum; mea festivitas ou passercula. ♦ *Amor propio:* amor sui; amor nostri; (nimia) existimatio sui; dignitas –atis. *Facer o amor.* **1.** *Cortexar, facer as beiras:* feminam assectari; ad mulierem commeari; lenocinari; gratiam alicuius fovere, aucupari ou captare. **2.** *Ter relacións*

sexuais: coire; iungi; copulari; iacere; cubare; concubere; *amori operam dare, indulgere ou morem gerere. Polo amor de Deus!* obsecro, quaeso! *Consumirse de amor*: V. **consumirse**. *O amor é moi fecundo en mel e en fel*: amor et melle et felle est fecundissimus.

amora. *s.f.* Morum –i.

amoral. *adx.* Sensus moralis expers; legis moralis neglegens.

amordazar. *v.tr.* **1.** *Pór unha mordaza*: os alicui claudere *ou* includere; os alicuius opprimere. **2.** (fig.) *Impedir expresarse libremente*: linguam occludere *ou* comprimere; os alicui consuere; vocem praecludere *ou* cohibere; (timore) silentium indicere.

amordicar. *v.tr.* **1.** *Facer un corte ás castañas para que non estoupen ao asalas*: castaneas signare. **2.** *Apertar entre dous dedos un pouco de pel ou carne*: vellicare; pervellere. **3.** *Morder lixeira e repetidamente*: leniter mordere, morsicare; vellicare.

amoreamento. *s.m.* V. **acumulación**.

amorear. *v.tr.* e *pr.V.* **acumular, amontoar**.

amorfo –a. *adx.* **1.** *Que non ten forma definida*: forma carens; formae expers; informis, rudis –e. **2.** *Fis. e Quím. Que non ten constitución cristalina*: informis, rudis –e. **3.** (fig.) *Que carece de personalidade*: mollis, levis, informis –e; pusillus animus; mollis animi (vir/femina).

amorío. *s.m.* Amor fugax *ou* levis; amatorius casus; amatio –onis; blanditiae amatoriae; (*ter amoríos*) amori dare ludum.

amormado –a. *adx.* Malleo affectus; muculentus –a –um; mucum crassum et candidum per nares effluens.

amornar. *v.tr.* **1.** *Pór morno*: tepefacere, tepidare; tepidum reddere. *v.pr.* **2.** *Pórse morno*: tepere, tepescere, tepefieri.

amorodeira. *s.f.* Fragaria vesca.

amorodo. *s.m.* Fragum –i (*ús. máis en pl.*); (*salvaxe*) agriofragula –ae.

amoroso –a. *adx.* **1.** *De amor*: amatorius –a –um; tener –era –erum. **2.** *Que demostra ou manifesta amor*: amans –antis; benevolus, benignus, blandus, pius, amicus, studiosus –a –um; mollis –e; tener –era –erum; amoris plenus.

amorrñar. *v.pr.* Desiderio teneri, flagrare, confici; aliquid desiderare; ex desiderio alicuius laborare; desiderium capere ex aliqua re.

amortallar. *v.tr.* Ferali veste, funebri tunica *ou* sindone (cadaver, corpus, mortuum) involvere; mortuoria vestimenta corpori induere.

amortecedor. *s.m.* Elasterium –i; compages impetuum *ou* vibrationum mitigativa.

amortecemento. *s.m.* Mitigatio, sedatio; temperatio, deminutio (diminutio) –onis.

amortecer. *v.tr.* **1.** *Deixar coma morto*: moribundum, semivivum, semianimum, semianimum relinquire. **2.** *Atenuar a intensidade de algo*: debilitare; infirmare; frangere; enervare; vires adimere, frangere, solvere, detrahere, exhaurire *ou* subducere; vigorem corrumpere; corpus extenuare. *v.intr.* **3.** *Perder o vigor ou o sentido*: debilitari; frangi; minui; vires *ou* vigorem aliquid deficere; extenuari; deficere, concidere, succidere; intermori; animo linqui *ou* defici.

amortización. *s.f.* **1.** *Acción de amortizar*: aeris alieni, rerum creditarum *ou* iusti crediti solutio. **2.** *Cada unha das partes do pagamento dunha débeda*: gradalis *ou* gradaria solutio.

amortizar. *v.tr.* **1.** *Econ. Pagar unha débeda en sucesivas entregas*: aes alienum, debitum, res creditas *ou* iustum creditum gradatim solvere, minuere *ou* sensim extinguere; (*en tres prazos*) aes alienum tribus pensionibus solvere. **2.** *Econ. Transferir bens a quen non os pode alienar (congregacións relixiosas, hospitais, etc.)*: bona quae abalienare non licet *ou* invendibilem immunemque possessionem transferre. **3.** *Econ. Recuperar, compensar o capital investido*: sumpsum *ou* impendium pensare; amissum recipere *ou* evincere; iacturam resarcire.

amortuxado –a. *adx.* Languidus, marcidus, enervatus, timidus, fractus, remissus –a –um; parvi animi; languens, marcens –entis; enervis, exanimis –e.

amosar. *v.tr.* **1.** *Pór algo de xeito que se vexa*: ostendere; monstrare, demonstrare; offerre; exhibere, aperire; (*algo con orgullo*) ostentare; (*a lingua, por burla*) linguam exsertare; (*os dentes*) dentes nudare. **2.** *Deixar ver unha calidade, un sentimento*: ostendere; patefacere; declarare; significare; nudare; proferre; confiteri; apertum pectus ostendere. *v.pr.* **3.** *Quedar patente algo*: appa-

rere; patere; ostendi; se proferre; aperiri; prodire; emergere; in promptu manifestum *ou* apertum esse. **4.** *Pór alguén de manifesto unha calidade, sentimento, etc.:* prae se ferre; apparere; se ostendere; se, os, vultum exhibere; se praebere; se gerere; se prodere; (*cruel*) se crudelem praebere; crudelem se gerere; crudelem esse; (*compasivo*) misericordem se praebere.

amosegar. *v.tr.* **1.** *Facer un corte ás castañas para que non estoupen ao asalas:* V. **amordicar**. **2.** *Morder lixeira e repetidamente:* V. **amordicar**.

amotinado –*a. part.* **1.** Part. do verbo *amotinar*: concitatus, concitus, motus, conturbatus –*a* –*um*. **2.** *Que participa nun motín:* rebellatus –*a* –*um*; rebellans –*antis*; rebellis –*e*. V. *tamén* 1. *s.* **3.** *Persoa que participa nun motín:* turbulentus/–*a*, turbidus/–*a*, seditiosus/–*a*, rebellis (*vir/femina*) (*ús. máis en pl.*).

amotinar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén se opoña á autoridade:* (ad rebellandum *ou* ad rebellionem) compellere, movere, concitare, incitare, concire *ou* conciere; ad res novas erigere *ou* illicere; (ad defectionem) multitudinem *ou* turbas sollicitare, tentare *ou* concitare; seditionem *ou* tumultum concitare, excire, conflare *ou* edere; turbare, perturbare. *v.pr.* **2.** *Opoñerse á autoridade:* rebellare; insurgere; desciscere; deficere; cooriri; rebellionem, seditionem movere *ou* facere; oboedientiam abicere; alicuius imperium recusare; populum ad arma ire; bellum movere; novas res velle; tumultuari.

amoucado –*a. adx.* **1.** *Que se amouca:* afflictus, fractus, infractus, demissus, perculsus, imminutus, prolapsus, prostratus, attritus, anxius, molestus –*a* –*um*; tristis –*e*; (morbo, dolore, maerore, angore) affectus *ou* confectus; fracto animo (*vir/femina*). **2.** *Que ten un aspecto gris (ceo):* obscuratus, nebulosus, obscurus, nubilus, caliginosus –*a* –*um*; nubibus obductus *ou* foedus; nubilo involutus.

amoucar. *v.tr.* **1.** *Facer algo para que alguén se sinta sen ánimo:* animum *ou* animos affligere, contrahere, debilitare, frangere *ou* minuere; aliquem infringere *ou* prosternere; dolorem *ou* tristitiam alicui afferre; contristare; angere. *v.pr.* **2.** *Sentirse sen ánimo por algún mal:* maerere; dolere; angere; se animo demittere; animum demittere; animo frangi; fracto atque afflicto animo esse; animos iacere; debilitari. **3.** *Adquirir un aspecto gris (o*

ceo): caelum nigrescere; (caelum) nubilum, nebulosum, obscurum, obscuratum, caliginosum, nubibus obductum esse; obscurari; tenebris obcaecari.

amouchar. *v.pr.* **1.** *Inclinarse sobre o propio corpo, dobrando os xeonllos:* V. **acachoupar**. **2.** *Sentirse enfermo ou con algún pequeno malestar:* aegrotum, languidum *ou* infirmum esse; leviter *ou* levi morbo laborare, aegrotare *ou* impediri; valetudine non bona uti; minus *ou* male valere; languere; non belle *ou* minus belle se habere; alicui non belle esse; aliquid offensae sentire. V. *tamén* **amoucar**.

amparar. *v.tr.* **1.** *Evitar que algo ou alguén sufra dano:* tegere, protegere; defendere; tueri, tutari; propugnare; patrocinari; servare; munire; praesidio alicui esse; munimen praebere; apricari; in tuto *ou* in tutum ponere; a ventis, frigore, caeli inclementia defendere *ou* tutum facere. *v.pr.* **2.** *Valerse de algo ou alguén para protexerse:* se defendere; se tueri; se protegere; in locum tutum confugere *ou* se recipere; frigus, ventos, temporis inclementiam vitare; ad aliquem confugere, refugere, perfugere *ou* se recipere; (*defenderse*) se munire; resistere; vim a se propulsare; vim illatam vi defendere.

amparo. *s.m.* **1.** (prop. e fig.) *Acción de amparar:* praesidium, asylum, refugium, perfugium, confugium, receptaculum, patrocinium, auxilium, subsidium, adiumentum –*i*; tutamen, munimen –*inis*; tutela, indulgentia, clementia –*ae*; portus –*us*. **2.** *Persoa ou cousa que ampara:* propugnator, fautor/–*trix*; defensor; tutor –*oris*; patronus/–*a*; custos –*odis*; praeses –*idis*; tutela –*ae*. V. *tamén* 1. ♦ *Ao amparo de:* aliquo duce; alicuius ductu; in alicuius fide. V. *tamén* **abeiro de (ao)**.

ampear. *v.intr.* V. **abafar**.

ampere. *s.m.* *Fis.* Amperiana (electricidis) mensura.

amperímetro. *s.m.* Amperimetrum –*i*.

ampliación. *s.f.* Auctus –*us*; amplificatio, ampliatio, prolatio –*onis*; incrementum –*i*.

ampliar. *v.tr.* Amplificare, ampliare; addere; proferre; producere; propagare; extendere; dilatate, prolatate; augere, adaugere; porrigere; incrementum afferre; exaggerare.

amplificación. *s.f.* V. **ampliación**.

amplificador -ora. *adx.* **1.** *Que amplifica:* amplificans -antis; amplificatorius -a -um. *s.m.* **2.** *Aparello para aumentar a intensidade de algo, esp. das oscilacións eléctricas:* amplificatorium ou vocis amplificandae instrumentum; (vocis) amplificator; machinula (vocem) amplificans.

amplificar. *v.tr.* V. **ampliar.**

amplitude. *s.f.* **1.** *Calidade de amplo:* modus -i; amplitudo, magnitudo, latitudo -inis; vastitas, laxitas -atis. **2.** *Fís. Distancia máxima que alcanza unha onda, vibración, etc.:* amplitudo -inis.

amplo -a. *adx.* **1.** *Que ten moita extensión ou capacidade:* amplus, latus, spatiosus, magnus -a -um; patens -entis; amplior, latior, maior -ius; ingens -entis; abnormis, enormis -e. **2.** *Que non se axusta ou cingue:* diffusus, laxus, amplus -a -um; excedens, affluens -entis; fluitans -antis. **3.** (fig.) *Sen limitacións ou restricións:* extensus, extentus, porrectus, prolatus, immensus, latissimus, amplissimus -a -um.

ampola. *s.f.* **1.** *Bolsa de líquido que se forma ao levantarse a pel:* pustula ou pusula, vesica -ae. **2.** *Pequeno recipiente de vidro, esp. para medicamentos:* ampulla, ampullula -ae; tubulus ou guttus vitreus; exilis phiala ou laguncula. **3.** *Cantidad de líquido que cabe nel:* V. 2.

ampulosidade. *s.f.* Magnificentia -ae; (verborum) pompa, tumor, splendor ou nitor; ampullae, lauitiae -arum; (*discurso*) inflata oratio; (*fac-lar con ampulosidade*) tumide dicere.

ampuloso -a. *adx.* Tumidus, inflatus, grandiloquus, magnificus, turgidus, lautus, elatus -a -um; tumens -entis; grandis -e.

Ampurias. top. Emporiae -arum.

ampuritano -a. *adx.* e s. Emporitani -a -um. Emporitani -orum

amputación. *s.f.* (prop. e fig.) Excisio, exsectio, truncatio, detruncatio, amputatio, detractio, sublatio, ablatio, abolitio, sectio, desectio -onis; caesura -ae.

amputar. *v.tr.* **1.** *Cortar un membro do corpo:* amputare, caedere, excidere; secare, exsecare; eximere. **2.** (fig.) *Quitar parte dunha cousa:* mutilare; truncare, detruncare; foedare; trahere, detrahere, extrahere; praeterire; mittere, omitttere, praetermittere.

Amsterdam. top. Amstelodamum -i.

amsterdámés -a. *adx.* e s. Amstelodamensis -e. Amstelodamenses -ium.

amuleto. *s.m.* Amuletum, phylacterium -i; ligatura -ae; praeligamen -inis; praebia -orum.

amurallar. *v.tr.* Muro ou moenibus circumire ou circumdare; moenibus saepire; (*fortificar*) vallare, cicumvallare; munitionibus firmare; opere, vallo, fossa munire, communire, emunire, permunire, circummunire.

anacarado -a. *adx.* Roseus -a -um; margaritiferae conchae colorem referens; albicans -antis.

anaco. *s.m.* **1.** *Unidade resultado doutra maior:* pars, partis; particula -ae; fragmentum -i; fragmen -inis; trunculus -i; portio -onis; membrum -i; (*dun alimento*) offa, offula -ae; fragmentum, frustum, frustulum, pauxillulum -i; (*facer anacos*) aliquid truncare, frangere, in fragmenta conscindere. **2.** *Porción breve de tempo:* momentum -i; temporis punctum; exiguum ou breve tempus.

anacoluto. *s.m.* Gram. Anacoluthon/-thum -i; locutio inconsequens; orationis inconsequentia.

anaconda. *s.f.* Eunectes murinus.

anacoreta. *s.* Anachoreta, eremita -ae; homo solitarius; (*propio de anacoreta*) anachoreticus, eremiticus -a -um.

anacrónico -a. *adx.* Desuetus -a -um; a temporis ratione abhorrens; tempori ou temporibus incongruus, incongruens, non respondens ou haud conveniens; a nostra aetate ou a nostris temporibus discrepans.

anacronismo. *s.m.* **1.** *Erro de cronoloxía:* falsa temporum ratio; temporis ou chronologicus error; anachronismus -i. **2.** *Feito, uso, costume, etc., que non concorda co noso tempo:* res desueta ou a nostra aetate abhorrens. V. *tamén* 1.

anada. *s.f.* Annona -ae; annuus reditus; annua (fructuum) perceptio; fructus annui; (*da uva*) vindemia -ae; (*da oliva*) olivarum vindemia; olivitas -atis; (*dos cereais*) perceptio frugum; seges -etis; messis -is; (*do mel*) mellatio -onis; mellis vindemia.

anáfora. *s.f.* Lit. Anaphora -ae; repetitio -onis.

anagrama. *s.m.* Anagramma -atis; nomen inversis litteris compositum; verbum in quo litterae ordine inter se mutantur.

- anais.** *s.m.pl.* **1.** *Obra que relata os sucesos ano a ano:* annales –ium; fasti –orum. **2.** *Publicacións de carácter anual:* editiones, ephemerides, fabel-lae annuae; annales –ium; liber annuus.
- anal.** *adx.* Posticus –a –um; ad anum, podicem, posticum *ou* sedem attinens *ou* pertinens.
- analfabetismo.** *s.m.* **1.** *Estado ou condición de alfabeto:* litterarum inscitia, inscientia, ignorantio *ou* ignorantia. **2.** *Feito da existencia de persoas alfabetas:* alphabetismus –i. V. *tamén* 1.
- analfabeto –a.** *adx. e s.* Litterarum *ou* legendi scribendique ignarus/-a; alphabetus/-a; litterarum nescius; (*ser* *analfabeto*) litteras nescire. V. *tamén* **ignorante, iletrado.**
- análise.** *s.f.* Resolutio, pervestigatio, perscrutatio, partitio –onis; subtilis, subtilior *ou* rei per partes inquisitio *ou* investigatio; rerum distributio; analysis –is.
- analista** ¹. *s.* *Persoa que escribe anais:* annalium scriptor.
- analista** ². *s.* *Especialista en análises (clínicas, físicas, etc.):* perscrutator/-trix; pervestigator/-trix; rei per partes investigator/-trix.
- analítico –a.** *adx.* Analyticus –a –um.
- analizar.** *v.tr.* (Subtiliter) explicare, perspicere, investigare, pervestigare, inquirere, explorare; subtilius describere; pertractare; (singillatim, singulatim, minutatim) examinare, perscrutari *ou* perscrutare; elementa discernere.
- análogo –a.** *adx.* Similis, affinis –e; vicinus, finitimus, consentaneus, analogus –a –um; quoddam commune habens.
- analogía.** *s.f.* **1.** *Relación de cousas que se semellan:* similitudo –inis; affinitas, vicinitas –atis. **2.** *Ling. Acción dunha palabra sobre outra:* analogia –ae. **3.** *Gram. Morfoloxía:* analogia –ae.
- analóxico –a.** *adx.* Analogicus –a –um.
- analxésico –a.** *adx.* **1.** *Que elimina ou calma a dor:* analgesicus, indolorius –a –um; anodynos –on. *s.m.* **2.** *Medicamento que suprime ou atenúa a dor:* medicamen *ou* medicamentum dolorem levans *ou* sedans, analgesicum *ou* anodynon (anodynum).
- ananás.** *s.m.* **1.** *Planta tropical:* ananas –atis; bromelia ananas. **2.** *Froito desta planta:* malum pium.
- ananismo.** *s.m.* **1.** *Anomalía do crecemento:* nanismus –i; nani natura. **2.** *Desenvolvemento limitado de animais e plantas:* animalium *ou* plantarum temperatum *ou* ordinatum incrementum; ordinata accretio.
- anano –a.** *adx.* **1.** *Afectado de ananismo:* pusillus, parvus –a –um; brevis –e. *s.* **2.** *Persoa afectada del:* pumilus, nanus/-a; pumil(i)o –onis; pusillus homo/pusilla mulier; (pex.) homunculus –i; muliercula –ae; pygmaea femina.
- anapesto.** *s.m.* Métr. Anapaestus –i.
- anarquía.** *s.f.* **1.** *Ausencia de goberno:* anarchia –ae. **2.** *Falta de organización nun país, organización, etc.:* rerum *ou* civitatis perturbatio; reipublicae turbatio; rerum *ou* temporum confusio; legum eversio; civilis disciplinae dissolutio; effrenata libertas; nimia licentia; (*estar na anarquía*) legibus carere.
- anárquico –a.** *adx.* Seditiosus, turbulentus, anarchicus –a –um; legibus carens.
- anarquismo.** *s.m.* Anarchismi doctrina; seditio-nis *ou* civilis perturbationis doctrina. V. *tamén* **anarquía.**
- anarquista.** *adx.* **1.** *Relativo ao anarquismo:* V. **anárquico.** **2.** *Partidario do anarquismo:* legis nescius; legum impatiens. V. *tamén* **anárquico.** *Tamén s.:* (legum) eversor; rerum omnium *ou* vulgi turbator/-trix; concitator/-trix.
- anatema.** *s.m.* **1.** *Catol. Condena pola que se aparta a un membro da Igrexa do seu seo:* anathema –atis; excommunicatio –onis; a sacris exclusio. **2.** *Por ext., condena moral:* morum opinionumque damnatio; a societate exclusio.
- anatematizar.** *v.tr.* Anathematizare; anathemate damnare.
- anatomía.** *s.f.* **1.** *Ciencia que estuda a estrutura dos organismos animais e vexetais:* anatomia –ae; anatomice –es; corporis apertio; descriptio partium corporis. **2.** *Estrutura do organismo así estudado:* anatomia, anatomica –ae; anatome –es. **3.** (fam.) *Aspecto exterior do corpo humano:* species –ei; anatomia –ae; corporis forma.
- anatómico –a.** *adx.* Anatomicus –a –um.
- anavallar.** *v.tr.* Pugione, cultro, cultello, novacula *ou* gladio petere, ferire *ou* percutere; pugionem in sinum alicuius abscondere.
- anca.** *s.f.* Coxendix –icis; coxa –ae.

ancestral. *adx.* **1.** *Relativo aos antepasados:* avitus, priscus, pristinus, antiquus, inveteratus, vetustus, veteranus –a –um; vetus, pervetus –eris. *s.m.pl.* **2.** *Os antepasados:* avi, atavi, prisci, antiqui –orum; patres, maiores, priores, superiores, veteres –um.

ancestro. *s.m.* V. **ancestral, antecesor, antepasado, devanceiro.**

ancheamento. *s.m.* Amplificatio, ampliatio –onis; incrementum, laxamentum –i; auctus –us.

anchear. *v.tr.* **1.** *Facer máis ancho:* amplificare, ampliari; augere, adaugere; dilatare, prolatari; exaggerare, laxare; proferre; latius extendere. *v.intr.* **2.** *Aumentar de ancho:* amplificari, ampliari; dilatari, se dilatare; augeri, augescere; adolescere; pandi, expandi; latescere; in latitudinem laxare; latiore fieri. V. *tamén* **alargar, ampliar.**

ancho –a. *adx.* **1.** *Extenso en anchura:* latus –a –um; patens, ingens –entis. V. *tamén* **amplo.** **2.** *Que ten moita extensión, que non se cingue:* amplius, latus, vastus, spatiosus, magnus, exporrectus –a –um; ingens, patens –entis. **3.** (fig.) *Cheo de vaidade:* arrogans –antis; vanus, superbus, gloriosus –a –um; ostentator/-trix; sui iactans. *s.m.* **4.** *Anchura:* V. esta palabra.

anchoa. *s.f.* Aphia, apua –ae; apnye –es.

anchura. *s.f.* **1.** *Calidade das cousas de moita extensión ou con moito espazo libre:* latitudo, amplitudo, magnitudo –inis; laxitas –atis; (*fosa de quince pés de anchura*) fossa quindecim pedes lata. **2.** *Dimensión menor por oposición á maior:* latitudo –inis. **3.** *A dimensión horizontal por oposición á altura:* vastitas –atis; amplitudo –inis. **4.** *A dimensión oposta á lonxitude e á altura:* latitudo, magnitudo –inis; laxitas –atis. **5.** *Dimensión oposta á lonxitude e á altura:* amplitudo –inis. **6.** *O que mide de diámetro ou de parte a parte un oco ou furado:* axis –is.

ancián –á. *adx.* e *s.* Senex, persenex –is; annosus, longaevus, grandaevus, vetustus –a –um; annis ou aetate gravis ou provectus; grandis ou pergrandis natu ou aevo; senio gravis; senectute, aetate ou aevo confectus, affectus, obsitus ou fessus; vetus –eris; (*anciá*) anus –i; vetula, anicula ou anucula –ae; (*os anciáns*) senes, seniores, maiores, veteres –um; maiores natu.

ancianidade. *s.f.* **1.** *Calidade ou estado de ancián:* senectus –utis; senecta –ae; senium –i. **2.** *Período*

da vida en que un é ancián: senilis, grandior, provecta, affecta, confecta, praecipitata, longa, ingravescens, exacta, decrepita ou extrema aetas; seniles anni; extremum aetatis tempus. V. *tamén* **1.**

anciño. *s.m.* Raster ou rastrum –tri; rastellus ou rastellum –i; (h)irpex –icis.

áncora. *s.f.* Anc(h)ora –ae. ♦ *Botar a áncora:* anc(h)oram iacere. *Estar á áncora:* in anc(h)oris consistere; navem ad anc(h)oras deligatam esse. *Levantarse ou levar a áncora:* anc(h)oras solvere ou tollere. *Áncora de salvación:* auxilium, perflugium –i.

ancoradoiro. *s.m.* (Navium) statio; castra nautica ou navalia.

ancorar. *v.tr.* **1.** *Manter firme un navío coas áncoras:* anc(h)oras iacere; rates anc(h)oris destinare; navigia anc(h)oris stabilire ou infrenare; naves deligare ad anc(h)oras. *v.intr.* **2.** *Quedar firme un navío por medio de áncoras:* consistere ad anc(h)oras ou in anc(h)oris; in anc(h)oris commorari; tenere navem in anc(h)oris; naves stare ou in statione esse.

ancoraxe. *s.f.* **1.** *Acción de ancorar:* anc(h)orae iactus; statio –onis. **2.** *Cantidade que se paga por ancorar:* stationis merces ou expensae; (*dereito de ancoraxe*) ansarium –i.

andacamiños. *s.m.* Puerilis ludus (rotula fusti aptata confectus).

andada. *s.f.* Iter pedibus factum; ambulatiuncula –ae; ambulatio, deambulatio, inambulatio –onis. ♦ *Volver ás andadas:* ad pristinos mores regredi.

andadeiro –a. *adx.* **1.** *De fácil acceso ou bo para camiñar por el (lugar):* expeditus, pervius, aequus –a –um; accessu facilis; penetrabilis, accessibilis –e; patens –entis (semita). **2.** *Amigo de camiñar; ou que anda moito ou á présa:* velox –ocis; pernix –icis; (pedibus) celer; celeripes –edis; agilis, mobilis –e; promptus –a –um; cursor –oris.

andado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo andar:* percursatus, lustratus, pererratus, incessus, emensus, confectus, peragratus –a –um. **2.** *De idade avanzada:* V. **ancián.** **3.** *Moi usado:* obsoletus, tritus, attritus, detritus, subtritus –a –um.

andador –ora. *adx.* V. **andadeiro.**

andadura. *s.f.* Glomeratio –onis; ambulatura –ae.

andaina. *s.f.* **1.** *Camiño que se anda:* V. **andada.** **2.** *Tempo que se tarda en percorrer un traxecto:*

itineris tempus; spatium, intervallum –i; tractus, cursus –us.

Andalucía. top. Baetica –ae.

andaluz –uza. *adx.* **1.** *De Andalucía ou dos seus habitantes:* Baeticus –a –um. *s.* **2.** *Natural ou habitante de Andalucía:* Baeticola –ae.

***andamio.** *s.m.* V. **estada**¹.

andante¹. *adv.* **1.** *Mús. Moderadamente lento:* moderate; moderanter. *s.m.* **2.** *Composición musical con ese movemento:* festivus concentus.

andante². *adx.* **1.** *Que anda:* ambulans, deambulans –antis; gradiens, ingrediens, incedens, pergens, proficiscens –entis; ambulator/-trix; vagandi cupidus/-a; orbem (in fabellis) peragrans. *s.m.* **2.** *Especie de guindastre onde se coloca a gramalleira ou co que se levanta a moa do muíño:* trabs qua trochlea affigitur; tabulatum, fulcimentum, adminiculum –i. ♦ *Cabaleiro andante:* V. **cabaleiro**.

andanza. *s.f.* **1.** *Viaxe en que se percorren diferentes lugares:* peragratio, peregrinatio –onis; longinquum iter; longa via. **2.** *Empresa arriscada:* alea, fortuna –ae; fors (*n. e abl.*); sors, sortis; discrimen –inis; temerarium, audax ou praeceps consilium.

andar¹. *v.intr.* **1.** *Trasladarse a pé ou nun medio de transporte:* ambulare, deambulare; ire; gradi, ingredi; incedere; pergere; proficisci; vadere; gradum, gressum ou iter facere, ferre ou pergere; pedibus, rheda (raeda), autocineto ou alio modo ingredi; (*amodo*) placide ou tardius ire; (*á présa*) pleno gradu ingredi; gradus addere; festinare; properare; festinate ou citius progredi; (*dun lado para outro*) deambulare. **2.** *Moverse, trasladarse un medio de transporte:* progredi; procedere, incedere; prodire; se movere. **3.** *Realizar un mecanismo a súa función:* munere suo fungi; in suo officio esse; operam suam agere; moveri. **4.** *Vivir ou estar de paso nun lugar:* ad ou in tempus ou temporaliter (locum ou in loco) habitare, inhabitare; (locum) colere ou incolere; temporarium domicilium, temporariam domum ou sedem habere. **5.** *Estar nun lugar:* esse, adesse; versari; adstare, assistere. **6.** *Por ext., realizar certa actividade no lugar ou na cousa que se expresa:* laborare; studere; incumbere; occupatum esse; operam dare. **7.** *Estar, atoparse alguén dunha certa maneira:* esse; versari; (iucunde, belle, recte, bene, commode ou in malis, in re difficili, in discrimine, in periculo,

male) versari ou se habere. **8.** *Aproximarse a unha cantidade:* appropinquare; accedere; instare; in propinquo esse. **9.** *Manter un trato frecuente, esp. cando se trata dunha relación amorosa:* (virum/feminam) comitari ou assectari; (cum viro/femina) rationem habere. **10.** *Moverse por un sitio:* se movere; transire. V. *tamén* 1. **11.** *Poñer ou meter as mans nalgunha cousa producindo algunha alteración:* scrutari, perscrutari; evolvere; rimari; explorare; movere; agitare; versare; remiscere. *v.tr.* **12.** *Percorrer unha distancia a pé ou nun medio de transporte:* percurrere; perlustrare; peragrar; metiri, emetiri. *s.m.* **13.** *Modo de andar:* gradus, gressus, passus, incessus, cursus –us. **14.** *Cada un dos planos en que se divide horizontalmente un edificio:* aedium tabulatum; tabulatio, contignatio –onis. ♦ *Anda!* vah!; abi; abi in malam crucem. *Andar na punta dos pés:* suspensio gradu ire; suspensos pedes ponere; suspensis pedibus ambulare. *Andar a catro patas:* manibus genibusque ingredi. *Andar a paus:* fustibus pugnare; pugnis oppetere. *Andar da Ceca para a Meca:* V. **ceca**. *Andar de man en man:* per omnium manus volitare. *Andar con pés de chumbo:* caute agere ou procedere. *Andar co tempo:* tempori inservire ou cedere. *Andar temperando gaitas:* assentari; blandiri. *Andar + a + inf.* ou *andar + xerundio:* non se traduce o verbo andar, pero si o outro por un frecuentativo. *Ex.: andar a correr* ou *correndo:* cursitare; *andar dicindo:* dictitare. *Andar detrás de:* quaerere, inquirere; sequi, insequi, persequi; assectari, consectari. *Andar na(s) fala(s) ou na(s) boca(s) de todos* ou *da xente:* in ore omnibus ou omni populo esse; in omnium sermone esse ou versari. V. *tamén* **boca**. *Andar á* ou *de xaneira:* V. **xaneira**. *Andar ao (boi, carneiro, castizo, castrón, etc.):* venerem, rem veneris, stimulos amoris ou naturalia desideria sentire ou habere; (*as cadelas, as cochas, as eguas*) catulire; subare. *Botar a andar algo:* incipere; initiare; principium, inceptum ou impulsum tradere ou dare; principem alicuius consilii esse. *Quen mal anda mal acaba:* talis vita, finis ita.

andar². *s.m.* *División horizontal dun edificio:* V. **andar**¹ e **piso**.

andas. *s.f.pl.* **1.** *Soporte de madeira para transportar unha carga:* tabulatum vectarium; (fabrorum) ferculum; cratis (crates), vectis –is. **2.** *Instrumento parecido ao anterior para traslado de enfermos ou feridos:* lectica, lecticula, sella

–ae; ferculum –i; (*para levar ofrendas, obxectos de culto ou mortos*) feretrum, ferculum –i. ♦ *Levar ou traer en andas*: nimis alicui indulgere; aliquem *ou* aliquid in deliciis habere; delicatius *ou* leniter tractare.

andazo. *s.m.* Levis aegrotatio *ou* pestilentia; contagio –onis; contagium –i.

andel. *s.m.* Repositorium –i; (*dunha librería*) armarium librorum; nidus –i; pegma –atis; pegma librarium; librarius pluteus; loculamentum –i; loculamentorum series. V. *tamén* **estante**.

***andén**. *s.m.* V. **plataforma**.

Andes. top. Andae –arum; Andina *ou* Andarum iuga; Andini montes.

andino –a. *adx.* Andinus –a –um.

andoriña. *s.f.* Hirundo –inis; hirundella, hirundina –ae. ♦ *Unha andoriña non fai primavera*: unus homo non facit civitatem; una harundo non facit ver.

Andorra. top. Andorra –ae.

andorrano –a. *adx.* e s. Andorrensis –e. Andorrenses –ium.

androceo. *s.m. Bot.* Stamen –inis.

androide. *s.m.* Mobilis structura homini similis; hominis simulacrum.

androlla. *s.f.* **1.** *Intestino goso do porco*: caecum *ou* rectum suis intestinum. **2.** *Embutido a base de ósos, costela e carne de porco*: scrutillus –i; farcimen –inis.

andrómena. *s.f.* Mendacium, commentum, falsum, fictum –i; fabula –ae; vanitates –um; nugae –arum; fraus, fraudis.

aneboar *ou* **anebrar**. *v.intr.* **1.** *Cubrirese de néboa*: obscurari; offundi; tenebris caelum *ou* omnia obcaecari *ou* nigrescere; nubila subire; pallescere; hebetari. **2.** *Botarse a perder os froitos pola néboa*: V. **amerar**.

anécdota. *s.f.* Fabula, fabella, historiola, narratiuncula –ae; factum *ou* dictum memoria dignum; grata, faceta *ou* lepida narratio.

anecdótico –a. *adx.* Commenticius, mythicus, facetus, lepidus, gratus, fabulosus, digressivus –a –um; brevis –e; fugax –acis.

anegar. *v.tr.* V. **alagar**.

aneiro –a. *adx.* Alternis annis fructificans; alterna annorum vice *ou* alternis vicibus fructus ferens;

(*froito*) fructus alternans. ♦ *Árbore aneira*: V. **árbore**.

anel. *s.m.* **1.** *Aro pequeno para soste algo*: an(n)ulus, circulus, arculus –i; armilla ferrea; ansa, ansula –ae. **2.** *Aro que se leva nos dedos*: an(n)ulus, anellus –i; (*nupcial*) an(n)ulus pronubus. **3.** *Zool. Cada un dos segmentos do corpo dos artrópodos e dalgúns vermes*: vertebra –ae; anellus –i.

anelar. *v.tr.* An(n)ulis instruere.

anérido(s). *s.m.* Animal anellis praeditum; bestiola anellis praedita.

anemia. *s.f. Med.* Sanguinis debilitas, infirmitas, defectio, defectus *ou* inopia; anhaemia –ae.

anéxico –a. *adx.* **1.** *Relativo á anemia ou propio dela*: anhaemicus –a –um. **2.** *Que padece anemia*: sanguine carens *ou* debilis; exsanguis –e; anhaemia affectus *ou* laborans.

anemómetro. *s.m.* Ventorum index; index ventorum mensorius; instrumentum venti mensorium; anemometrum –i.

anémona. *s.f.* **1.** *Planta herbácea e flor da mesma*: anemone –es; anemona –ae. **2.** *Pólipo das rochas mariñas*: anemona marina; actinia –ae.

anenido –a. *adx.* Puero similis; infantilem indolem retinens; pueriliter se gerens; puerilis –e.

anemar. *v.pr.* Repuerascere; pueriliter *ou* more puerorum se gerere.

anesgar. *v.pr.* V. **abaixar, agachar**.

anestesia. *s.f. Med.* Doloris amotio, privatio *ou* ademptio; anaesthesia –ae.

anestesiarse. *v.tr.* Dolorem *ou* sentiendi facultatem amovere, auferre *ou* adimere; stuporem membrorum inducere; membrum, membra *ou* corpus obstupescere *ou* sopire.

anestesista. *s.* Anaesthetistes –is; anaestheticus/-a medicus/-a.

anexión. *s.f.* Adiectio, adiunctio, accessio –onis.

anexionar. *v.tr.* Adiungere, coniungere; adnectere *ou* annectere; adicere; aggregare.

anexo –a. *adx.* **1.** *Que se xunta a unha cousa ou que depende dela*: adiunctus, coniunctus, adnexus, adiectus, aggregatus –a –um. *s.m.* **2.** *Parte engadida*: appendix –icis; adiectio, adiunctio, accessio –onis; complementum, supplementum –i.

anfíbio –a. *adx.* **1.** *Que pode vivir na terra e na auga*: anceps –ipitis; amphibius –a –um; in

- utraque sede *ou* in aquis et in terris vivens; mari et terrae communis; duplicis vitae; terrenus aquatilisque. **2.** *Que pode ser usado na auga e na terra (aparello):* amphibius –a –um. **3.** *Que se desenvolve na auga e na terra:* amphibius –a –um. *s.m.pl.* **4.** *Zool. Clase de vertebrados que teñen esta condición:* anceps bestia. *V. tamén* 1.
- anfiboldoxía.** *s.f.* (Verborum) ambiguitas; amphibolia, amphibologia –ae; anceps, flexiloquum *ou* obscurum dictum.
- anfiboldóxico –a.** *adx.* Ambiguus, flexiloquus, amphibolus, amphibologicus –a –um; anceps –ipitis.
- anfiteatro.** *s.m.* **1.** *Antig. Construción circular onde se realizaban espectáculos:* arena –ae; amphitheatrum –i. **2.** *Parte de certos locais (centros de ensino, teatros, cines, etc.):* amphitheatrum –i; paranymphus –i.
- anfitríón –ona.** *s.* Hospes –itis; convivor/-trix; dominus/-a (epuli *ou* convivii); cenae pater/mater.
- ánfora.** *s.f.* Amphora –ae.
- anga.** *s.f.* Ansa –ae.
- angarellas.** *s.f.pl.* *V. andas.*
- angazar.** *v.tr.* Occare, deoccare, innocare; cratire; crate, (h)irpice, rastro *ou* rastello solum inducere.
- angazo.** *s.m.* *V. anciño.*
- anglicanismo.** *s.m.* Anglicanismus –i; anglicana fides *ou* religio; anglicanum schisma; anglicana ecclesia, communio, communitas *ou* familia.
- anglicano –a.** *adx.* **1.** *Relativo ao anglicanismo:* anglicanus –a –um. **2.** *Que profesa esta relixión:* anglicanae fidei *ou* religionis assecla.
- anglicismo.** *s.m.* Anglicismus –i; Anglorum verbum *ou* phrasis.
- anglofilia.** *s.f.* Angliae *ou* Anglicorum morum studium *ou* amor.
- anglófilo –a.** *adx.* *e.s.* Anglicarum rerum amator/trix; Anglorum fautor/-trix; Angliae et Anglorum amans.
- anglofobia.** *s.f.* Angliae et Anglorum odium; hostilitas in Anglos; Anglorum formido.
- anglófobo –a.** *adx.* *e.s.* Angliae et Anglorum hostis *ou* osor.
- anglosaxón –ona.** *adx.* **1.** *Relativo ás tribos establecidas en Inglaterra ou aos pobos de lingua inglesa:* Anglicus-Saxonicus *ou* Anglisaxonicus –a –um. *s.* **2.** *Individuo dos pobos anglosaxóns ou dos pobos actuais de lingua inglesa:* Anglus-Saxo, Angli-Saxonis; Anglosaxo –onis.
- Angola.** *top.* Angolia –ae.
- angolano –a.** *adx.* *e.s.* Angoliensis –e. Angolienses –ium.
- angora.** Palabra empregada na *loc. adx. de angora*, aplicada a certos animais e aos tecidos feitos co pelo dos mesmos: Ancyranus –a –um. ♦ *Coello, gato, la de Angora:* cuniculus, feles Ancyranus; lana Ancyrana.
- angosto –a.** *adx.* Angustus, perangustus, ar(c)tatus, ar(c)tus, exiguus –a –um.
- angostura.** *s.f.* **1.** *Calidade de angosto:* ar(c)tum, angustum –i; angustiae –arum; strangulatio, coar(c)tatio –onis; breve spatium; ar(c)tus locus. **2.** *Paso estreito:* saltus –us; (locorum *ou* loci) angustiae; fauces –ium; tramites –um; via angusta; angustum iter; pylae –arum.
- angueira.** *s.f.* Negotium, commercium –i; occupatio, praeoccupatio, actio –onis; labor –oris; opus –eris; industria, opera, cura –ae; res, rei. ♦ *Ter mala angueira:* laborem fugere; desidem, pigrum, desidiosum, segnem esse; desiderere; negotium oblivisci.
- anguía.** *s.f.* Anguilla –ae.
- angula.** *s.f.* Anguillae pisciculus.
- angular.** *adx.* **1.** *Relativo ao ángulo:* angularis –e. **2.** *Que forma un ángulo:* angulatus, angulosus –a –um. ♦ *Pedra angular:* angularis lapis; (as pedras angulares do Estado) fundamenta reipublicae.
- ángulo.** *s.m.* **1.** *Xeom. Plano limitado por dúas liñas:* angulus –i. **2.** *Parte saínte ou entrante en superficies que se cortan:* angulus –i; ancon –onis. *V. tamén* 3. **3.** *Por ext., curruncho, recanto:* angulus, cubitus, geniculus –i; anfractus, flexus, sinus –us; flexio, ancon –onis; diverticulum *ou* deverticulum –i. ♦ *Ángulo agudo, recto, obtuso:* angulus acutus, rectus, obtusus *ou* hebes.
- angustia.** *s.f.* Angor –oris; sollicitudo –inis; cura –ae; aestus –us; (animi) anxietas, turbatio *ou* perturbatio.

angustiar. *v.tr.* **1.** *Causar angustia:* agitare; an-gere; sollicitare; turbare, conturbare; sollicitum *ou* anxium habere; sollicitudinem afferre *ou* importare; aliquem conturbatum tenere. *v.pr.* **2.** *Sentir angustia:* анги; curare; sollicitari; cruciari, excruciari; angorem capere; anxio, suspenso *ou* sollicito animo esse; in magna sollicitudine *ou* perturbatione esse; angoribus se dedere; angori-bus confici. V. *tamén* **aflixir, agoniar.**

angustioso -a. *adx.* Luctuosus, acerbus, metu-endus, durus, molestus, permolestus, amarus -a -um; tristis, gravis -e.

anhelante. *adx.* Anhelans -antis; cupidus -a -um; desiderio flagrans.

anhelar. *v.tr.* Valde optare, exoptare; vehementer, ardentem, sitientem, maxime cupere, ambire, avere; desiderare; anhelare; petere, appetere, ex-petere; quaerere; studere; avidum, cupidum, stu-diosum esse; concupiscere; sitire; cupiditate *ou* desiderio alicuius rei ardere *ou* flagrare; cupide appetere; tantopere velle.

anhelo. *s.m.* Aviditas, cupiditas -atis; libido -inis; immensa, infinita, maxima appetitio *ou* appe-tentia; appetitus -us; studium -i; fames, sitis -is.

anheloso -a. *adx.* V. **ansioso.**

anhídrido. *s.m. Quím.* Anhydrides -is.

anicar. *v.pr.* V. **abaixar, agachar, encreque-nar.**

anil. *s.m.* **1.** *Arbusto do que se extrae unha substan-cia azul:* glastum -i. **2.** *Substancia que se extrae deste arbusto:* indicum -i. **3.** *Cor azul desta subs-tancia:* Indicus *ou* caeruleus color. **4.** *Unha das cores do espectro solar:* caeruleus color.

ánima. *s.f.* Anima -ae; animus -i; spiritus -us; mens, mentis; (*pl.*) (*dos mortos*) manes -ium; animae, umbrae -arum; (*do purgatorio*) animae (piacularum ignem patienter ferentes).

animación. *s.f.* **1.** *Característica do que é ou está animado:* alacritas -atis; ardor, calor, vigor -oris; acies -ei; impetus -us; (*concorrenxia*) celebra-tas -atis; conventus, concursus, coetus -us. **2.** *Procedemento para obter imaxes en movemento:* animatio cinematographica *ou* cinematica.

animado -a. *adx.* **1.** *Que ten ánimo ou actúa con el:* laetus, vividus, (g)navus, strenuus -a -um; diligens -entis; hilaris -e; acer, alacer -cris -cre; vivax -acis; impiger -gra -grum. **2.** *Que ten vida:* animalis -e; animatus, vividus -a -um;

animans, spirans -antis; vita *ou* anima praedi-tus. **3.** *De animación:* animans, spirans -antis; (*debuixo, cómic*) pictus, depictus -a -um; multi-coloribus imaginibus ornatus.

animador -ora. *adx. e s.* Animator, auctor, inci-tator, hortator, fautor/-trix; princeps -ipis; sua-sor -oris.

animadversión. *s.f.* Repugnantia -ae; voluntas *ou* mens adversa; animadversio, alienatio -onis; animus alienus, aversus *ou* adversus; odium, fastidium -i; antipathia, inimicitia -ae; similtas, hostilitas -atis.

animal. *s.m.* **1.** *Ser vivo:* animal -alis; animans -antis (*pl.* animantes *ou* animantia -ium); anima, bestia, bellua -ae. **2.** *Calquera ser vivo, excepto o home:* omnes animantes reliqui; bestia, bestiola -ae; (*esp. grande*) bel(l)ua -ae; (*doméstico*) pecus -udis; bestiae cicures; (*salvaxe*) fera -ae; (*alado, de curral*) cohortalis avis; (bestiae) volucres; ales -itis; pecus volatile; (*acuáticos*) pecus aquatile; piscis -is; (*de belota*) sus, suis. *adx.* **3.** *Relativo aos animais:* animalis -e; (*instinto*) pecudum *ou* animantium sensus *ou* natura. **4.** *Producido pola forza dun animal:* animalis -e; animalium vi, impetu, tractione factus; (*animal de tiro*) armen-tum -i. **5.** *Que procede dos animais:* animalis -e; ex animalibus ortus. **6.** *Que ten animais como modelo:* animalis -e; animalibus *ou* animantibus ornatus *ou* decoratus. **7.** *Relativo ao que non está rexido pola razón:* animalis -e; inconsultus -a -um; irrationalis, irrationabilis -e; rationis ex-pers; ratione carens. **8.** (*fig.*) *Que ten un compor-tamento groseiro e vulgar:* stultus, stolidus, stu-pidus, tardus, fatuus -a -um; insipiens, amens, demens -entis; socors -ordis; asinus/-a. *adx. e s.* **9.** (*fig.*) *Que emprega a súa forza de xeito desme-dido ou violento:* animalis -e; animal -alis; bestia -ae; pecus -udis; asinus/-a; bipes asellus/-a.

animalada. *s.f.* Irrationabilitas, stoliditas, stupidi-tas, fatuitas -atis; stultitia, ineptia, insipientia -ae.

animar. *v.tr.* **1.** *Dar alma ou vida:* animare; ani-mam infundere. **2.** *Transmitir ánimo:* animum addere *ou* incendere; impellere; incitare, exci-tare; instigare. V. *tamén* **afoutar, alentar.** **3.** *Dar alegría:* V. **aledar.** *v.pr.* **4.** *Coller ánimo para algo:* excitari, incitari, se excitare, se incitare; ani-mum *ou* animos capere, habere, sumere, erigere *ou* reficere; fortiter *ou* aequo animo aliquid ferre.

5. *Pórise alegre, sentir gana de diversión*: incalere, incalescere. V. *tamén alborozarse*.

ánimico –a. *adx.* Psychicus –a –um; ad animam, mentem *ou* animum pertinens *ou* attinens.

animismo. *s.m.* Animismus –i.

animista. *s.* Animista –ae; animismi sectator/-trix, fautor/-trix *ou* assecla.

ánimo. *s.m.* **1.** *Espírito, alma*: animus –i; anima –ae; spiritus –us. **2.** *Capacidade física ou forza moral*: vis, vis; virtus –utis; animus –i; anima, audacia –ae; fortitudo –inis; animi vis *ou* robur; fortis, virilis *ou* magnus animus; fortis mens; forte *ou* virile ingenium; (*boa disposición de ánimo*) bona mens; (*con bo ánimo*) aequo animo; (*calmar os ánimos*) animos cohibere; (*ánimo abatido*) animus fractus. **3.** *Intención de dicir ou facer algo*: animus –i; voluntas –atis; mens, mentis; consilium, propositum –i; cogitatio –onis. ♦ *Ánimo!*: age!, agedum!, agite!, macte virtute este!, macte animo!; fac magnum animum habeas.

animosidade. *s.f.* **1.** *Calidade de animoso*: strenuitas, magnanimitas, firmitas, animositas, alacritas –atis; constantia –ae. V. *tamén ánimo*. **2.** *Sentimento de repugnancia e actitude desfavorable ou hostil*: V. **animadversión**.

animoso –a. *adx.* Animosus –a –um; fortis –e; audax –acis. V. *tamén afouto, animado*.

aninovo. *s.m.* **1.** *Primeiro ou primeiros días do ano*: Kalendae Ianuariae; primus *ou* primi anni dies; novus, nascens *ou* recens annus. **2.** *Coplas que se cantan ao acabar un ano e empezar o seguinte*: cantilenae exeuntis et ineuntis anni; carmina annua.

aniñadoiro. *s.m.* **1.** *Lugar onde poñen os ovos as galiñas e outras aves*: nidamentum –i; nidus, nidulus –i. **2.** *Endego*: nidale ovum; indicium –i; index –icis.

aniñar. *v.intr.* **1.** *Agacharse unha ave para pôr ou chocar os ovos*: nidulari; sidere; conquiniscere. **2.** *Facer o niño unha ave e, por ext., vivir nun determinado sitio*: nidulari; nidificare; nidum facere, fingere, confingere, struere, construere, congerere, texere *ou* intexere. **3.** (fig.) *Existir algo nunha persoa ou cousa*: insidere; alicui in animo haerere; in animo habere; in animo alicuius esse; aliquid in animo abdere. **4.** *Agacharse dobrando os xeonllos*: V. **abaixarse, encrequenarse, agacharse**.

anión. *s.m.* Fís. Anio –onis.

aniquilación. *s.f.* *ou* **aniquilamento**. *s.m.* Occasus, obitus, interitus –us; exitium, excidium –i; occidio, abolitio, dissolutio, eversio, excisio, exterminatio, destructio, internecio –onis; ruina –ae.

aniquilar. *v.tr.* Abolere; delere; extinguere; tollere; (funditus, penitus) evertere; absumere; ad nihilum *ou* ad internecionem redigere; occidione interimere; demoliri; destruere; (a fundamentis, a stirpe) diruere, prouere, subruere, excindere; ruinis, excidio *ou* excidio dare; pessumdare; perdere; exterminare.

anís. *s.m.* **1.** *Planta herbácea*: anisum, anicetum –i. **2.** *Semente desta planta*: V. **1**. **3.** *Licor ao que se lle bota esta semente*: liquor anisatus; potio anisata.

anisado –a. *adx.* Anisatus –a –um.

aniversario. *s.m.* **1.** *Día en que se cumpren anos dun acontecemento importante*: anniversarius/-a dies; (*do nacemento*) natalis *ou* natalicius/-a dies; natalicum festum; natalis –is; annuus natalis; (*da voda, da morte*) nuptiarum, mortis anniversarius/-a dies; (*celebralo*) diem natalem, natalicum *ou* genitalem agere; (*ofrecer un banquete con ese motivo*) natalicium (cenam) dare. **2.** *Celebración en que se conmemora este feito*: sol(l)emnitas anniversaria; sol(l)emne anniversarium; sol(l)emnia anniversaria; dies festus anniversarius.

anllar. *s.m.* Lignorum *ou* tigillorum receptaculum; focus –i.

ano¹. *s.m.* **1.** *Espazo de tempo que tarda a terra en dar unha volta ao sol*: annus –i; (fig.) arista –ae; (*dous, tres, catro, cinco anos*) biennium, triennium, quadriennium, quinquennium –i. **2.** *Ese mesmo tempo, a contar desde un día calquera*: annus –i; annum tempus *ou* anni tempus. **3.** *Tempo entre o inicio e a fin dunha actividade (curso)*: annus –i; (*académico*) scholaris annus. *pl.* **4.** *Idade*: aetas –atis; (*que ten 30 anos ou que morreu desa idade*) tricesimum primum annum agens; triginta annos natus; triginta annorum; tricesimo aetatis suae anno; tricesimum annum explevit; vixit annos *ou* annis XXX; (*de 1, 2, 3, 4, 5, 6 anos*) anniculus, bimus, trimus, quadrimus –a –um; unius anni; biennis, triennis, quatriennis, quinquennis, sexennis –e; annicula aetas, bimatus, trimatus, quadrimatus –us. ♦ *Ano*

bisesto: annus intercalaris, intercalarius, bisextilis ou bisextus. *Ano luz*: annus luce mensus. *Ano novo*: V. **aninovo**. *Ano santo*: annus sanctus ou sacer; magni iubilaei annus; (*ano santo com-postelán*) sanctus Divi Iacobi annus. *Ano vello*: postremus anni dies; annus exiens. *Ao comezo, á fin do ano*: anno ineunte ou exeunte. *Este ano*: hic annus; hoc anno. *Facer anos*: annos explere ou complere. *O ano pasado*: annus proximus, prior ou superior; anno proximo, priore ou superiore. *O ano que vén ou para o ano*: ad annum. *Todos os anos, cada dous, cada tres anos*: quotannis ou singulis annis; alternis annis; tertio, quarto quoque anno. *Fai sesenta anos*: abhinc annos ou annis sexaginta. *Despois dalgúns anos*: post aliquot aristas. *Por moitos anos*: in ou ad multos annos. *No ano 303 da fundación de Roma*: anno ab Urbe condita tricesimo tertio. *Cada tres anos*: tertio quoque anno. *Co paso dos anos*: aetate progrediente. *Estar de bo ano*: nitere; pinguem ou nitidum esse.

ano². *s.m.* Anat. Anus -i; sedes -is; posticum -i; alvi exitus.

anoar. *v.tr.* **1.** *Facer un ou varios nós*: nodare; nodos facere; nectere; (solidis) nexibus ou nodis ligare. **2.** *Unir, asegurar cun ou varios nós*: ligare, colligare, deligare, illigare, alligare, religare; capulare; chordis, vinculis, vincturis, retinaculis nectere, con(n)ectere, innectere; vincire, devincire, revincire; stringere, adstringere, constringere.

ánodino -a. *adx.* **1.** *Ineficaz, sen interese*: inanis, inutilis, levis, trivialis -e; frivolus, vanus, minutus, ineptus, angustus -a -um; nullum ou minimum momentum habens. *adx. e s.* **2.** *Med. Analxésico, calmante*: V. estas palabras.

ánodo. *s.m.* Fis. Anodus -i; electhodus positiva.

ánófele. *s.m.* Anopheles culex.

anoitecer¹. *v.intr.* *Facerse de noite*: vesperascere, advesperascere; noctem appropinquare ou appetere; haud multum diei superesse; praecipitem in occasum solem esse; iam iamque noctem imminere; diem exactum ou extremum esse.

anoitecer². *s.m.* *Última hora da tarde, cando se vai facendo noite*: crepusculum -i; vesper -eris/-eri; vespera -ae; vesperus, hesperus -i; dies praeceps, (in ou ad vesperum) inclinans, decedens ou pronus; (ao anoitecer) vesperascente caelo ou die; sub noctem; prima, appropinquante, imminente, incipiente nocte; primis

(noctis) tenebris; obscura iam luce; die decedente ou vergente; post solis occasum.

anomalía. *s.f.* **1.** *Particularidade orgánica irregular*: anomalia -ae; inaequalitas -atis; vitium -i. **2.** *Desvío da regra xeral*: exceptio -onis; inaequalitas, singularitas, abnormitas, enormitas -atis.

anómalo -a. *adx.* Anomalus -a -um; abnormis, enormis, inaequabilis, inaequalis -e.

anonimato. *s.m.* Nominis occultatio; voluntas nominis reticendi; nomen ignotum ou novum.

anónimo -a. *adx.* **1.** *De autor descoñecido*: incerti ou ignoti auctoris; sine nomine; auctore ignoto; (*escritor*) ignoti, incerti nominis ou clancularius scriptor ou auctor. **2.** *Que non dá a coñecer o seu nome*: clandestinus, anonymus, incognitus, ignotus -a -um; suum nomen celans; anonomastus -on. *s.m.* **3.** *Escrito en que non se expresa o nome do autor*: ignoti, incerti nominis ou sine nomine scriptum, epistola, litterae, fabula, fabella, opus quodcumque; (*panfleto*) difamatorius ou sine auctore libellus. **4.** *Aquel que, sendo o autor, non dá a coñecer o seu nome*: ignoti, incerti nominis ou sine nomine scriptor ou auctor. V. *tamén* 2. ♦ *Sociedade anónima*: V. **sociedade**.

anorak. *s.m.* Impluvius ou aquae impervius thorax cucullatus.

anorexia. *s.f.* Med. Anorexia -ae; ciborum fastidium. V. *tamén* **desgana**.

anoréxico -a. *adx. e s.* Med. Anorectus/-a; inedia consumptus/-a. V. *tamén* **desganado**.

anormal. *adx.* **1.** *Fóra do común ou da norma*: enormis, abnormis -e; inusitatus, anomalus, rarus, perrarus, insolitus, insuetus -a -um. **2.** *Que ten un desenrolo físico deficiente*: morbide brevis, tenuis, humilis -e; imbecillus, infirmus -a -um; imbecillis -e; debilitatus -a -um; male sanus; corpore brevi. **3.** *Que non corresponde ás súas causas ou aos seus fins*: mirus, rarus, perrarus, insolitus, inauditus, inusitatus -a -um; infrequens, insolens -entis; mirabilis, incredibilis -e.

anormalidade. *s.f.* **1.** *Calidade de anormal*: vitium -i; insolentia, infrequentia, anomalia -ae; abnormitas, enormitas -atis; deviatio -onis. **2.** *Cousa anormal*: novitas -atis; vitium -i; rara ou vitiosa res.

anotación. *s.f.* Notatio, annotatio (adnotatio) -onis; annotatiuncula, nota -ae.

anotar. *v.tr.* **1.** *Tomar notas:* notas ou annotationes facere. **2.** *Pôr notas ou indicacións nun texto:* notare, annotare; inscribere, subscribere; annotationibus illustrare; annotationes apponere. **3.** *Incluír un nome nunha lista:* V. **alistar.** *Tamén v.pr.:* V. **alistarse.**

anovamento. *s.m.* Renovatio, instauratio, restauratio, redintegratio –onis.

anovar. *v.tr.* **1.** *Preparar para o cultivo un terreo que non estaba cultivado:* extricare; colere, excolere; exercere; novare, renovare. **2.** *Aumentar un anaco contiguo de terreo que estaba ermo:* agrum agello addere; augere; novare, renovare. **3.** *Dar aparencia de máis nova a unha persoa ou cousa:* novare, renovare; instaurare, restaurare; mutare; decorare; ornare, exornare. **4.** *Substituír algo vello ou gastado:* mutare; reparare; redintegrare; reficere; aliquid pro aliquo ou in locum alicuius reponere ou supponere. *v.intr.* **5.** *Adquirir unha aparencia de máis novo:* renovari; reparari; redintegrari.

anovo. *s.m.* Res nova, recens, recenter ou nuper facta, orta, in lucem edita ou novata; novitas –atis.

anoxadizo –a. *adx.* Iracundus –a –um; irritabilis –e; acer, acris, acre; in iram praeceps ou pronus.

anoxar. *v.tr.* **1.** *Sentir noxo ou rexeitamento:* V. **abominar, aborrecer.** **2.** *Causar sensación de noxo a alguén:* V. **aburrir.** **3.** *Abandonar unha ave o niño por lle andaren nel:* ova abhorere; aves propter incursiones nido discedere ou nidum deserere. *v.pr.* **4.** *Sufrir unha alteración de ánimo, con desgusto e rabia a un tempo:* irasci; stomachari; exardescere; turbari; aliquem alicuius rei taedere; iram, fastidium, taedium capere ou concipere; sacietate, iracundia, taedio, fastidio affici.

anoxo. *s.m.* Taedium, fastidium –i; aegritudo –inis; molestia, offensa –ae; offensio, indignatio –onis; ira, nausea –ae.

anque. *conx.* Etsi, tametsi, etiamsi; licet; quamquam, quamvis, quantumvis; cum; ut.

anquilosamento. *s.m.* Ankylosis –is/-eos; atrophia –ae; syntexis –is; membrorum ou nervorum debilitas; rigentes nervi; articulorum motuum privatio ou difficultas.

anquilosar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén perda ou vexa diminuída a súa mobilidade:* articulo-

rum motus impedire ou debilitare; inutile totum corpus ou aliquid membrum efficere ou reddere; inertem reddere. *v.pr.* **2.** *Perder ou ver diminuída algo ou alguén a súa mobilidade:* motuum facultate carere; ankylosi, atrophia, corporis ou alicuius membri debilitate affici ou laborare.

ansia. *s.f.* V. **afán, ambición, anhelo.**

ansiar. *v.tr.* V. **ambicionar, anhelar.**

ansiedade. *s.f.* Anxietas –atis; angor –oris; sollicitudo –inis; (*ter ansiedade*) sollicitum esse; (*pola sorte dun amigo*) angorem pro amico capere. V. *tamén* **angustia.**

ansioso –a. *adx.* Avidus, cupidus, studiosus –a –um; avens, cupiens, appetens, gestiens, sitiens –entis; vehementer, valde ou magnopere optans, ambiens ou volens.

anta. *s.f.* **1.** *Pedra chantada no chan:* anta –ae (*ús. máis en pl.*); pila –ae. **2.** *Laxe dun monumento megalítico:* anta –ae.

antagónico –a. *adx.* Adversus, adversarius, aversus, contrarius, inimicus, molestus, infensus, infestus, alienus –a –um; dissidens –entis.

antagonismo. *s.m.* Aemulatio, concertatio, contentio, oppositio –onis; animorum disiunctio; repugnantia, discrepantia –ae; certamen –inis; simultas –atis.

antagonista. *s.* Adversarius, aemulus, inimicus/-a; adversator; aemulator/-trix; antagonista –ae.

antano. *adv.* **1.** *O ano pasado:* anno proximo, priore ou superiore. **2.** *En tempos antigos:* olim, quondam.

antártico –a. *adx.* Australis –e; antarcticus, austrinus, meridianus –a –um.

Antártida. *top.* Antarctica terra.

ante ¹. *prep.* Ante; ob; apud; praeter; pro; prae; coram; palam; in conspectu; in ou sub oculis; in ore (alicuius). ♦ *Ante todo:* in primis; ante omnia; praecipue.

ante ². *s.m.* *Mamífero:* alces ou alcis –is.

antebrazo. *s.m.* *Anat.* Brachium –i; anterior brachii pars.

antecámara. *s.f.* Procoeton –onis; consistorium, vestibulum –i.

antecedente. *adx.* **1.** *Que antecede:* antecedens –entis; proximus –a –um. V. *tamén* **anterior.** *s.m.* **2.** *Acto, dito ou situación que serve para xul-*

gar feitos posteriores: anteacta vita; alicuius vita et mores; antecedens eventus, casus *ou* res; anteacta -orum. ♦ *Antecedentes penais:* antecedentia -ium. V. *tamén* 2.

anteceder. *v.tr.* Praegredi, ategredi; praeire, anteire; antecedere, praecedere; praecurrere, antecurrere, procurrere; praevenire, antevenire; praestare. V. *tamén* **preceder.**

antecesor -ora. *s. 1.* *Persoa que antecedeu a outra nun cargo:* decessor, antecesor, praecessor -oris. **2.** *Familiar que viviu nun tempo anterior (ús. máis en pl.):* maiores, patres, veteres -um; avi, atavi -orum.

antediluviano -a. *adx. 1.* *Que é anterior ao diluvio:* ante diluvium existens *ou* factus. **2.** (fig.) *Que é moi antigo ou vello:* vetustus, pervetustus, annosus, inveteratus, antiquus, veterrimus, priscus -a -um; pervetus -eris.

antedito -a. *adx.* Praedictus, supra *ou* ante dictus, nominatus *ou* commemoratus -a -um.

anteface. *s.f.* Persona -ae; oris indumentum, velum *ou* linteum; oculare tegumen; oculorum *ou* narium praesidium; (*de pantasma*) larva -ae.

antelación. *s.f.* Antecessus -us. V. **anticipación.**

antemán. Palabra usada só na *loc. adv. de antemán:* ante, antea; prius; ante tempus; mature; in antecessum; (*coñecer de antemán*) praecognoscere, praescire; (*apropiarse de antemán*) praecipere *ou* praecoccupare.

antena. *s.f. 1.* *Zool. Cada un dos apéndices da cabeza de certos artrópodos:* corniculum -i; cornu -us (*ús. máis en pl.*). **2.** *Obxecto para emitir *ou* recibir ondas electromagnéticas:* electrica, televisifica *ou* radiophonica antenna *ou* antemna -ae. ♦ *Antena parabólica:* antenna (antemna) parabólica.

antenista. *s.* Antennae *ou* antennarum instructor/-trix *ou* artifex.

anteolleira. *s.f.* Oculorum operimentum.

anteollos. *s.m.pl. 1.* *Instrumento óptico para ver ao lonxe:* bilenticula -ae; binoculus -i; binocular -aris; geminata *ou* bina specilla *ou* perspicilla; telescopium geminatum *ou* geminum. **2.** *Instrumento óptico para protexer a vista *ou* mellorar a visión:* vitra ocularia *ou* orbiculata; ocularia vitrea; perspicilla *ou* conspicilla -orum; (*un par de anteollos*) par oculariorum; (*servirse deles*) per vitrum aspicer. V. *tamén* **lentes.**

antepasado -a. *s. 1.* *Familiar que viviu nun tempo anterior:* V. **antecesor, devanceiro.** *s.m. 2.* *Aquilo que constitúe unha etapa primitiva nunha evolución:* principium -i; origo -inis; historia -ae; evolutio phylogenetica; cursus, decursus -us.

antepenúltimo -a. *adx.* Antepaenultimus -a -um; tertius ab ultimo.

antepoñer *ou* antepor. *v.tr. 1.* *Poñer unha cousa diante *ou* antes doutra:* anteponere, praeponere, opponere; obicere; praelocare; anteferre. *Tamén v.pr.:* V. estes verbos en pasiva. **2.** (fig.) *Dar prioridade, preferir:* anteferre, praeferre; malle; antehabere; pluris facere, putare *ou* ducere; potius ducere *ou* habere. V. *tamén* 1. *v.pr. 3.* (fig.) *Ter prioridade unha cousa sobre outra:* V. 2 en pasiva.

anteposición. *s.f.* Praelatio -onis; praeiudicium -i; prima *ou* prior pars; primae *ou* priores partes; primus locus; principatus -us.

anteprojecto. *s.m.* Lineamenta -orum; adumbratio, descriptio -onis; imago adumbrata; minuta lineatio; consilium, propositum -i.

antera. *s.f.* Anthera -ae.

*antergo -a. *adx.* V. **entrego.**

anterior. *adx. 1.* *Que precede *ou* está antes no tempo:* antiquior, vetustior; veterior; superior; prior -ius; (*a noite anterior*) proxima nocte; (*o ano anterior*) anno priore; (*a vida anterior*) anteacta aetas *ou* vita. **2.** *Que está na parte de diante, que precede no espazo:* antecedens -entis; prior; superior; anterior -ius; anticus, adversus, primus -a -um.

anterioridade. *s.f.* Praecessio, antecessio -onis; prior locus; principatus -us; antiquitas, vetustas -atis. ♦ *Con anterioridade:* V. **antes.**

antes. *adv. 1.* *Nun tempo e lugar anteriores:* ante, antea, antehac; prius; supra. **2.** *No tempo anterior:* hoc tempore; proxime; illico; nuper; modo; haud dudum. **3.** *Mellor, máis ben:* (quin) imo *ou* immo; (quin) potius. *loc.conx. 4.* *Antes ca, de, de que:* antequam, priusquam. ♦ *Antes de onte:* nudius tertius. *Antes de antonte:* nudius quartus. *De antes:* V. **antigo.** *Moitos séculos antes:* multis ante saeculis. *Moito, pouco antes *ou* despois:* multo, paulo ante *ou* post.

antesala. *s.f. 1.* *Cuarto que precede á sala principal dunha casa señorial *ou* dun lugar público:* V. **an-**

- tecámara. 2.** (fig.) *Momento que precede a un acontecemento importante:* exspectatio –onis.
- antevéspera.** *s.f.* Nudius tertius ou nudius tertius; antepervigilium –i.
- antiaéreo –a.** *adx. Mil.* Aeronavibus, velivolis ou aerevehiculis infensus; velivolorum incurribus adversus; antiaereus –a –um; (apparatus) ad aereos (aerios) incursum depellendos; (*canón*) tormentum bellicum velivolis infensum, velivolis quatiendis ou contingendis; (*refugio*) perfugium adversus incursum velivolorum; receptaculum aeriorum incursum.
- antibiótico –a.** *adx. 1. Med.* Que serve para combater certos microorganismos: antibioticus –a um. *s.m. 2. Med.* Substancia química para combater infeccións: medicamentum antibioticum; antibioticum –i.
- anticiclón.** *s.m.* Aer antiturbinus.
- anticipación.** *s.f. 1.* Acción de anticiparse: antecessus, praegressus –us. V. *tamén anterioridade. 2. Gram.* Figura retórica pola que se adianta a posible obxección do interlocutor: anteoccupatio, anticipatio, praesumptio –onis; prolepsis –is.
- anticipar.** *v.tr. 1.* Facer que algo ocorra antes do previsto: praesumere; maturare; festinare; properare; accelerare; repraesentare; praecipitare; promovere; (*a marcha*) ante tempus proficisci. **2.** Dar breve noticia dunha cousa antes de que teña lugar: breviter, summam ou paucis (verbis) dicere ou praenuntiare; praedicere; initiare; insinuarere; insinuarere; introducere; mentionem rei facere. **3.** Dar un diñeiro antes do prazo acordado ou de que o traballo estea acabado: alicui in antecessum numerare ou reponere; pecuniam alicui credere; expensas pecunias ferre; ante diem dictam solvere; (pecuniam) repraesentare. *v.pr. 4.* Chegar alguén antes doutro ou de que algo aconteza: antecedere, praecedere; anteire, praeire; praegredi, ategredi; praevenire; praecurrere; viam anticipare; iter praecipere ou praeoccupare. **5.** Facer algo antes de que o faga outro ou de que algo aconteza: ante tempus aliquid facere; antecedere; praecurrere; praegredi; praestare. **6.** Suceder algo antes de tempo: antevenire, praevenire; ante tempus advenire; praeter opinionem citius aliquid evenire ou accidere; (*anticípase a primavera*) praevenerat.
- anticipo.** *s.m. 1.* Acción de anticipar unha noticia ou diñeiro: praenuntiatio, enuntiatio –onis; pecuniae praesumptio; (*facere un anticipo*) pecuniam repraesentare. **2.** Os propios cartos que se anticipan: promutuum –i; promutua pecunia.
- anticlerical.** *adx.e s.* Sacerdotali ordini ou clericatui infensus; sacerdotum osor; clericis infestus; religioni adversus; potentiae clericorum impugnator; ecclesiae eiusque administris contrarius.
- anticlericalismo.** *s.m.* Odium cleri; potentiae clericorum impugnatio.
- anticlinal.** *s.m. Xeol.* Rupium sinus.
- anticonceptivo –a.** *adx.* Atocius –a –um; sterilitatem ferens, ducens ou efficiens. *Tamén s.m.:* atocium –i; sterilitatis pastillus, medicamentum, subsidium ou potio.
- anticoxelante.** *adx.* Gelufugus, antigelidus –a –um. *Tamén s.m.:* gelufugus ou antigelidus liquor.
- anticorpo.** *s.m. Med.* Anticorpus –oris.
- anticristo.** *s.m.* Antichristus –i.
- anticuado –a.** *adx.* Ex(s)oletus, obsoletus, pervetustus, insolitus, insuetus, inusitatus –a –um; nimis antiquus; ab usu remotus.
- anticuario.** *s.m. 1.* Persoa que comercia en cousas antigas ou afeccionado a elas: palaeopola –ae; antiquarius –i; rerum antiquarum ou antiquitatis mercator; peritus ou studiosus. **2.** Establecemento en que se venden obxectos antigos: rerum antiquarum mercatus.
- antidemocrático –a.** *adx.* Antidemocraticus –a –um; popularium rationum inimicus/-a.
- antídoto.** *s.m. 1. Med.* Substancia que anula os efectos dun veneno: antidotum ou antidotus –i; theriaca –ae; theriace –es; alexipharmacum –i. **2.** (fig.) Remedio: remedium, medicamentum –i; medicamen –inis.
- antiestético –a.** *adx.* Inelegans –antis.
- antífona.** *s.f.* Antiphona –ae.
- antifonal ou antifonario.** *s.m.* Antiphonarium –i.
- antigalla.** *s.f.* Scruta –orum; centones –um; res, sententia, opinio obsoleta ou vetusta; antiquae vilesque res; obsoleta verba; (*vestido*) obsoletior vestis ou vestitus.
- antigás.** *adx.* Defensorius adversus gasium; (*máscara*) tegumen defensorium adversus gasium.
- antigo –a.** *adx. 1.* Que existe desde hai moito tempo: antiquus, annosus, vetustus, veteranus,

inveteratus -a -um; vetustate confectus; vetus -eris. **2.** *Que existiu ou aconteceu hai moito tempo:* priscus, pristinus, antiquus, annosus, vetustus, veterrimus -a -um; vetus -eris. **3.** *Que leva moito tempo nun cargo ou función:* munere ou officio iam diu ou iamdiu fungens; annosus, longaevus, grandaevus -a -um; aetate gravis ou proventus; maior ou maximus natu; senior -ius. **4.** *Que desempeñou un cargo ou función noutro tempo:* munere solutus ou exsolutus; munere functus; munere officioque vacans; beneficiis tributis fruens; emeritus, rudiarius -a -um. **5.** *Pertencente á antigüidade, esp. á de Grecia e Roma:* priscus, pristinus, antiquus, classicus -a -um; vetus -eris; ad cultum studiumque veterum auctorum ou morum (praecipue Graecorum et Romanorum) attinens. *s.m.pl.* **6.** *Persoas que viviron en tempos remotos, esp. na antigüidade clásica:* prisca gens; prisci, antiqui -orum; veteres -um. ♦ *Á antiga:* obsoletior -ius; more maiorum, patrum ou parentum; more prisco; antiquitus ou iam inde ab initio institutus. *Idade antiga:* V. **idade.**

antigüidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é antigo:* antiquitas, vetustas -atis. **2.** *Tempo que se leva exercendo unha función:* tempus in labore lapsus. **3.** *Os tempos antigos, esp. a idade antiga:* vetus aetas; priscum tempus; praeterita -orum; prima, praeterita, priora ou superiora tempora. **4.** *Obxecto antigo:* opus antiquum; res antiqua ou vetusta; antiquitatis monumenta.

antihemorráxico -a. *adx.* Antihæmorrhagicus -a -um.

antihixiénico -a. *adx.* Valetudini contrarius; (insaluber) -bris -bre; pestilens -entis.

antillano -a. *adx.* e s. Ab Antillis oriundus; Antillicus ou Antiliacus -a -um.

Antillas. top. Antillae ou Antiliae -arum; Antillicae insulae.

antílope. *s.m.* Antilops -opis.

antimilitarismo. *s.m.* Rei militaris declinatio.

antimilitarista. *s.m.* Rei militaris osor, impatiens, declinator; rem militarem declinans.

antimonio. *s.m.* Quím. Stibium, antimonium -i.

antinéboa ou antinebra. *s.m.* Lumen ou funale contra nebulam ou nebulifugium.

antinomia. *s.f.* Antinomia, discrepantia, repugnantia -ae.

antioxidante. *adx.* e s. Oxydum vitans; liquor oxydifugus.

antipatía. *s.f.* Fastidium, odium -i; antipathia -ae; offensio -onis; animus alienus; (*ter antipatía*) abhorrere; fastidire; (*provocala*) offensionem excitare. V. *tamén* **animadversión.**

antipático -a. *adx.* Odiosus, molestus, fastidiosus, invisus, aversus, adversus -a -um; repugnans -antis.

antípoda. *s.m.* **1.** *Habitante do extremo oposto do globo terrestre: (ús. case só en pl.)* antipodes -um; antipodae -arum; antichthones -um. **2.** *Punto situado no extremo oposto da terra:* contraria regio; antipodus locus. **3.** *Cousa totalmente oposta a outra: (res) omnino ou plane dissidens.* V. *tamén* 1, *en sing. e en pl.* ♦ *Nos antípodas:* antipodus -a -um; longe ou omnino alius; (*estar nos antípodas*) inter se repugnare (*cousas*); tota sententia dissidere (*persoas*).

antirroubo. *adx.* e s. (Instrumentum) furtum praecavens.

antisemita. *adx.* e s. Semitarum ou Iudaeorum osor.

antisemitismo. *s.m.* Iudaicae gentis, Semitarum ou Iudaeorum exsecratio ou odium.

antiséptico -a. *adx.* e s. V. **desinfectante.**

antítese. *s.f.* Lit. **1.** *Figura pola que se salienta a oposición de palabras ou ideas:* contrapositum -i; antitheton -i; antithesis -is; contraria verba. **2.** *Persoa ou cousa oposta a outra:* antitheticus, alienus, aversus, contrarius, adversarius -a -um (res, homo). **3.** *Filos. Proposición contraria á tese:* antithesis -is.

antolladizo -a. *adx.* Varius, vagus, libidinosus, incertus -a -um; difficilis, levis, mobilis, versatilis, mutabilis -e; incostans -antis.

antollar. *v.pr.* Concupiscere; appetere, expetere; (animi levitate) cupere; inhiare (*dat.*); animo ou sibi obsequi; suo arbitrio facere; libidini obnoxium esse.

antollo. *s.m.* Libido -inis; inconstantia -ae; levitas, mobilitas, cupiditas -atis; arbitrium -i. V. *tamén* **capricho.**

antoloxía. *s.f.* Anthologia -ae; anthologium -i; scripta ou opera selecta; eclogarii -orum; excerpta, anthologica, anthologumena, collectanea -orum.

antolóxico **-a**. *adx.* **1.** *Relativo á antoloxía:* lectus, delectus, collectaneus **-a -um.** **2.** *Digno de figurar nunha antoloxía:* exquisitus, excerptus, lectus, electus, delectus, eclogarius **-a -um.** **3.** *Que constitúe a parte máis significativa dun autor, pintor, escultor, etc.:* V. 2.

antonimia. *s.f.* Opposita **-orum;** verborum pugna, repugnancia *ou* dissidentia.

antónimo **-a**. *adx.* **1.** *Ling. Que ten significado oposto:* contrarius, oppositus **-a -um;** dissidens **-entis.** *s.m.* **2.** *Ling. Palabra ou expresión de significado oposto:* verba inter se dissidentia; vox sensum contrarium significans.

antonomasia. *s.f.* Pronominatio **-onis;** antonomasia **-ae.** ♦ *Por antonomasia:* antonomastice *ou* per antonomasiam. V. *tamén* **excelencia** (por).

antonte. *adv.* Nudius tertius *ou* nudiuertius.

***antorcha**. *s.f.* V. **facha, facho, tea.**

***antoxar**. *v. pr.* V. **antollar.**

***antoxo**. *s.m.* V. **antollo.**

antracita. *s.f.* Anthracites **-is.**

antro. *s.m.* **1.** *Caverna:* caverna, spelunca **-ae;** specus **-us;** antrum **-i.** **2.** (fig.) *Lugar escuro, misterioso e repelente:* latebra **-ae;** latibulum **-i;** locus reconditus et arcanus. V. *tamén* 1. ♦ *Antro de perdición:* corruptionis *ou* perditionis spelunca *ou* locus.

antropocentrismo. *s.m. Filos.* Anthropocentris-mus **-i.**

antropófago **-a**. *adx.e s.* Anthropophagus/**-a;** humanis carnibus vescens.

antropofaxia. *s.f.* Anthropophagia **-ae;** humanae carnis esus.

antropólogo **-a**. *s.* Anthropologus/**-a.**

antropoloxía. *s.f.* Anthropologia **-ae;** humanae naturae *ou* formae descriptio *ou* doctrina.

antropomorfismo. *s.m.* Anthropomorphismus **-i;** doctrina figuras hominum diis tribuens.

antropomorfo **-a**. *adx.* Anthropomorphus **-a -um;** hominis formam *ou* humanam formam referens *ou* habens; humanae formae (*xen.*).

antropozoico **-a**. *adx.* Anthrozoicus **-a -um.**

antuca. *s.f.* V. **parasol, paraugas.**

anual. *adx.* **1.** *Que sucede cada ano:* annuus, anniversarius **-a -um.** **2.** *Que dura un ano:* annuus

-a -um; annualis **-e;** in singulos annos. **3.** *Que corresponde a un ano:* annuus **-a -um.** **4.** *Bot. Que vive só un ano:* annuus **-a -um;** unum annum vivens; unius anni (*xen.*).

anuario. *s.m.* **1.** *Libro que se publica ao comezo do ano:* liber annualis *ou* annuus; libellus **-i;** calendarium **-i.** **2.** *Libro que recolle os traballos realizados no curso:* annalis **-is** (*ús. máis en pl.*); commentarii **-orum.**

anubrar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de nubes:* (tenebris) obscurare; obcaecare; obscura caligine tegere; tenebras *ou* umbras inducere; caelum obscurare, abscondere; solem obumbrare; umbris terras operire. **2.** *Facer menos clara unha cousa:* obscurare; mentem turbare; obscuritatem obducere *ou* afferre. **3.** (fig.) *Diminuír por algún tempo a percepción visual ou racional:* (luminibus mentis) aliquantisper officere; ad tempus caliginem oculis offundere; visum debilitare; (animum) obcaecare; hebetare; pectus obscurare; caliginem animis offundere. *v.intr. e pr.* **4.** *Cubrirse de nubes:* obscurari; offundi; tenebris obcaecari; caelum nigrescere; claritatem evanescere. *v.pr.* **5.** *Facerse menos clara unha cousa:* obscurari; obumbrari; hebetari. **6.** *Diminuír a percepción visual ou racional:* aliquantisper *ou* ad tempus visum obumbrari; mentis oculos *ou* aciem animi confundi.

anulación. *s.f.* Abrogatio, rescissio, antiquatio, sublatio, resolutio, annullatio **-onis.**

anular ¹. *s.m.* *Cuarto dedo da man, a partir do polgar:* digitus medicus, medicinalis, quartus *ou* an(n)ularis.

anular ². *v.tr.* **1.** *Deixar sen validez unha cousa:* rescindere; irritum facere; revocare; cancellare; (*o testamento*) rumpere; (*o matrimonio*) solvere; (*un pacto*) foedus rumpere. **2.** *Deixar nula ou sen aplicación unha lei:* abolere; abrogare; rescindere; antiquare; repudiare; tollere; circumducere.

anunciante. *adx.* **1.** *Que anuncia:* nuntians **-antis.** **2.** *Persoa ou entidade que paga un anuncio:* nuntiator, annuntiator/**-trix;** nuntius/**-a;** praeco **-onis.**

anunciar. *v.tr.* **1.** *Dar noticia, facer saber:* nuntiare, annuntiare, denuntiare, pronuntiare; significare. **2.** *Dicir o nome de alguén que chega:* nomen aliquius reddere; adventum praenuntiare. **3.** *Dar a coñecer por un anuncio publicitario:* vulgare, evulgare, pervulgare; in publicam lucem, in pu-

blicum *ou* in vulgus dare, edere, prodire, mittere, emittere, proferre. *Tamén v.pr.*: proprium nomen typis dare *ou* vulgare. **4.** *Presentarse como sinal de que algo vai ocorrer (no ceo, p.ex.)*: significare; praesagire; nuntiare, praenuntiare; praedicere; portendere; (*o ávrego anuncia tempestade*) ventus Africus tempestatem significat. V. **tamén augurar, predicir.**

anuncio. *s.m.* **1.** *Acción de anunciar*: nuntius -i; notitia -ae; agnitio, cognitio, significatio, nuntiatio, denuntiatio, monitio -onis. **2.** *Texto, debuxo, etc., con que se anuncia algo*: laudativus nuntius; divulgatio, pervulgatio commendaticia; libellus, titulus -i; (auctonaria) tabula; publicus nuntius televisificis imaginibus evulgatus; proscriptio -onis.

anuros. *s.m.pl.* Animalia absque cauda, cauda carentia *ou* expertia.

anverso. *s.m.* **1.** *Cara principal dunha moeda ou medalla*: pecuniae *ou* numismatis recta facies *ou* rectum signum. **2.** *Páxina impar dunha folla*: pagina *ou* pagella recta; folium rectum.

anxina. *s.f.* Tol(l)ae -arum; tol(l)es -ium; angina -ae; angor -oris. ♦ *Anxina de peito*: angina *ou* angor pectoris.

anxiospermas. *s.f.pl. Bot.* Angiospermae -arum.

anxo. *s.m. Teol.* **1.** *Espírito celeste*: angelus -i. **2.** (fig.) *Persoa moi boa*: angelus -i; vir, puer mitis, amabilis, optimus *ou* integerrimus; femina, puella optima *ou* integerrima. ♦ *Anxo da garda*: angelus custos; genius -i.

anzol. *s.m.* Hamus -i; hamulus piscatorius. V. *tamén amocelo.*

añagoto. *s.m.* V. **cabrito.**

año -a. *s.* Agnus, agnellus, agnicellus, agnicellulus, agniculus/-a; fetus ovium; (*o que xa empeza a pacer*) pasticus agnus; (*carne de año*) agnina (caro).

aoristo. *s.m.* Aoristus -i.

aorta. *s.f. Anat.* Aorta -ae; arteria magna; grandis vena cordis.

apacentar. *v.tr.* Pascere; pabulum dare; (*gardar bois ou vacas*) bubulcitare/-ari; pascere. V. *tamén alindar.*

***apacible.** *adx.* V. **apracible.**

apadriñar. *v.tr.* V. **afillar.**

apagado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *apagar*: extinctus, restinctus, oppressus -a -um. **2.** (fig.) *Sen intensidade (cousa) ou sen ánimo (persoa)*: pallidus, perpallidus, decoloratus, lividus, languidus, albus, tenuatus, fessus, remissus, timidus -a -um; pallens, languens -entis; exsanguis -e; parvo animo (vir/femina); (*con voz apagada*) pressa voce.

apagamento. *s.m.* Exstinctio, restinctio -onis; (*da voz*) vocis remissio, amputatio *ou* exstinctio.

apagar. *v.tr.* **1.** *Facer cesar a luz ou o lume*: extinguere, restinguere; opprimere; (*a ira, a sede*) iram, sitim extinguere *ou* compescere; (*o lume*) ignem extinguere **2.** (fig.) *Facer desaparecer un sentimento*: extinguere, restinguere; delere; sedare; tranquillare; placare. *v.pr.* **3.** *Deixar de haber luz ou lume*: exstingui, restingui; interire, perire; emori; occidere. **4.** (fig.) *Desaparecer un desexo, un sentimento*: exstingui, restingui; sedari; placari; tabescere.

apaisado -a. *adx.* Oblongus -a -um; plus in latum quam in altum extensa (charta, pictura, tabula).

apaixonado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *apaixonar*: accensus, incensus, inflammatus, excitatus, concitatus, commotus, captus -a -um. *adx.* **2.** *Cheo de paixón, feito ou dito con paixón*: incensus, fervidus, studiosus, perstudiosus, avidus, cupidus, praecupidus -a -um; alicuius amantissimus *ou* percupidus; in amorem alicuius effusus; (amore) flagrans -antis; vehemens, ardens -entis; acer, acris, acre. V. *tamén 1.*

apaixonante. *adx.* Affectus, mentem *ou* animum incendens, concitans, excitans, acuens, movens, commovens, stimulans *ou* trahens.

apaixonar. *v.tr.* **1.** *Provocar algo grande entusiasmo*: accendere, incendere, inflammare; capere; excitare, concitare, incitare; movere, commovere; trahere; allicere. *v.pr.* **2.** *Afeccionarse en exceso*: exardescere; (studio *ou* cupiditate) incendi, trahi *ou* teneri; (studio *ou* amore) ardere *ou* flagrare; aliquam (feminam) *ou* in aliqua (femina) deperire.

apalabrar. *v.tr.* **1.** *Chegar a un trato de palabra*: convenire; consentire; componere; pacisci; pangere; constituere; fidem praestare; sponsionem facere; de aliqua re agere; res communes gerere; foedus pangere. *v.pr.* **2.** *Comprometerse de palabra*: fidem dare, obstringere, obligare *ou* in-

terponere; spondere; se obligare; se obstringere; se oppignerare; stipulari; polliceri; promittere; consentire; convenire.

apalleirar. *v.tr.* Herbam, messis manipulos, palearium *ou* paleam acervare, coacervare, struere, cumulare, accumulare, aggerare, exaggerare, congerere, in acervum conicere, acervatim ponere; strues facere.

apalpada. *s.f.* Palpatio, attrectatio –onis; tactus –us. ♦ *As apalpas, as apalpadelas:* tactu; praetentatu; (*andar desa maneira*) dubitanter ambulare; tactu tentare; (pedibus *ou* manibus) iter praetentare; dubitare; haesitare; (*que anda así*) temptabundus (tentabundus) –a –um.

apalpadeira. *s.f.* Mulierum in telonio inspectrix.

apalpadela. *s.f.* V. **apalpada**. ♦ *As apalpadelas:* V. **apalpas** (ás).

apalpar. *v.tr.* Palpare; temptare *ou* tentare; (manu) tangere, contingere, tractare, attrectare, contrectare *ou* versare; in manus sumere.

apampado –a. *adx.* Stultus, fatuus, insanus, stupidus, stolidus, laevus, obtusus, attonitus –a –um; mente captus; hebes –etis.

apampar. *v.tr.* **1.** *Tornar apampado a alguén:* (ingenium *ou* mentem) obtundere; hebetem reddere; obstupescere; admirationem afferre *ou* movere; turbare, conturbare; percellere. *v.pr.* **2.** *Volverse pampo, marabillarse:* stupere, stupescere, obstupescere; torpere; stupore, admiratione *ou* rei novitate affici *ou* moveri; mirari, admirari.

apancar. *v.tr.* **1.** *Dar pancadas:* verberare; pulsare; percutere; ferire; (virgis) caedere; tundere, mulcare. **2.** *Remover cunha panca:* vecte *ou* vectibus aliquid movere, levare, convellere; ferro aggredi *ou* instare.

apanda. *s.f.* V. **panda**².

apandar. *v.intr.* V. **pandar**.

apañado –a. *adx.* **1.** *Excesivamente apegado ao diñeiro:* tenax –acis; sordidus, parcissimus, nimis parvus, praeparvus, avarus –a –um; illiberalis –e. V. *tamén* **agarrado, avarento**. **2.** *Coidadoso, ordenado:* sedulus, curiosus, industrius, attentus –a –um; diligens –entis; sui negotii bene gerens; compositus ordinatusque. **3.** *Ben alimentado:* nutritus, altus, alitus, nitidus, perpastus –a –um; pinguis –e; nitens –entis. **4.** *Que posúe medios abondos para vivir:* V. **adiñeirado**. **5.** *Que fai ben as cousas ou que é autosuficiente:* prudens

–entis; sol(l)ers –ertis; industrius, callidus, peritus –a –um; se ipse expediens; rebus suis sufficienter praeditus. ♦ *Estar apañado ou aviado:* magna difficultate affici; impeditum, haesitantem, perplexum esse. V. *tamén* **apertado, aviado**.

apañar. *v.tr.* **1.** *Recoller, esp. do chan:* tollere, atollere, levare, allevare, sublevare; (manu)prehendere, apprehendere; in manus sumere. **2.** *Recoller un froito:* percipere; metere, demetere; legere, sublegere, colligere; carpere, decerpere; stringere, destringere; vellere. **3.** (fam.) *Coller unha enfermidade, un vicio, etc.:* morbum, noxam, vitium contrahere *ou* concipere; in languorem, aegritudinem *ou* vitium cadere, incidere, incurrere *ou* delabi. *v.intr.* **4.** *Recibir golpes:* vapulare; verberari; (virgis) caedi; percuti; pulsari; ictus accipere *ou* sustinere. *v.pr.* **5.** (fig.) *Vivir, acomodarse, a pesar das dificultades:* sibi providere; sibi operam dare; se ipsum gerere *ou* expedire. **6.** (fig.) *Ter habilidade:* sol(l)ertem, prudentem, callidum esse; sol(l)ertiam, ingenium, calliditatem habere; calliditate pollere.

apaño. *s.m.* **1.** *Ocupación provisional:* ad tempus, fiduciarius, subsecivus *ou* temporarius labor; munus *ou* negotium temporarium. **2.** *Aquilo do que se dispón encubertamente:* negotium inconditum *ou* incondite factum; occupatio *ou* res furtiva *ou* furtim facta. **3.** *Relación fóra do matrimonio:* maritalle commercium extra matrimonium; adulterina, impudica ratio. V. *tamén* **achego**. ♦ *Ser de bo ou mal apaño:* V. **acomodo**.

aparador. *s.m.* Compostile –is; repositorium –i; abacus –i.

aparafusar. *v.tr.* **1.** *Introducir un parafuso:* cochleam *ou* cochleolam volvere, intorquere, astringere *ou* firmare. **2.** *Suxeitar con parafusos:* cochleis involvere; circumplicare; firmare; annectere.

aparato. *s.m.* **1.** *Obxecto constituído por pezas:* machina –ae; machinamentum, instrumentum –i; machinatio –onis. **2.** *Conxunto de elementos ou organismos que concorren a un mesmo fin:* sup(p)ellex –ectilis; utensilia –ium; apparatus –us; instrumentum, organum –i. **3.** *Conxunto de cousas que contribúen a dar importancia a algo ou a alguén:* ornatus, paratus, apparatus, praeparatus, cultus –us; pompa –ae; ornamentum –i; (*con grande, con ningún aparato*) magno, nullo apparatu. **4.** *Conxunto de órganos dos ani-*

mais e das plantas: instrumenta, organa –orum; (*aparato dixestivo*) decoctionis organa.

aparatoso –a. *adx.* **1.** *Que serve para manifestar a importancia ou o luxo*: luxuriosus, magnificus, splendidus, lautus –a –um; dapsilis –e. **2.** *Que se fai ver; que impresiona*: magnificus, sumptuosus, elatus, conspicuus, floridus –a –um; grandis –e.

aparcadoiro. *s.m.* Area stativa; autoraedarum statio.

aparcamento. *s.m.* Statio –onis.

aparcar. *v.tr.* (Autocinetum, birotam automatariam) collocare, ponere; sistere, consistere.

aparear. *v.tr.* **1.** *Xuntar un macho e unha femia para que copulen*: iungere; maritare; admittere. *v.pr.* **2.** *Realizar a cópula os animais*: coire; iungi.

aparecer. *v.intr.* **1.** *Pórase á vista*: apparere; videri; conspici; se ostendere, se offerre, se proferre, se aperire *ou* se praebere. **2.** *Comezar a manifestarse*: apparere; emergere; exoriri; ostendi; se ostendere; (*en público*) in publicum prodire. **3.** *Sair ou darse a coñecer por primeira vez*: oriri, exoriri; emergere; prodire; obviam se alicui dare; in conspectum venire. **4.** *Ser atopado*: inveniri; reperiri. *v.pr.* **5.** *Presentarse unha aparición*: obviam se alicui dare; per visum se ostendere; in somnis videri; (*aparecéuselle o pai en soños*) patrem in somniis vidit.

aparellador –ora. *s.* Architectus auxiliaris; architecti adiutor/-trix; instructor –oris.

aparellar. *v.tr.* **1.** *Pór os aparellos*: (equum, asinum, mulum) sternere. **2.** *Preparar unha embarcación para a pesca*: navem armare, ornare, instruere. **3.** *Dispor algo para un fin*: parare, apparare, comparare; instruere; componere; ornare.

aparello. *s.m.* **1.** *Obxecto constituído por varias pezas*: V. **aparato**. **2.** *Conxunto de órganos que cumpren unha función nos animais e nas plantas*: V. **aparato**. **3.** *Rede ou conxunto de redes*: rete –is; retium congeries. *pl.* **4.** *Arreos dos cabalos e outros animais*: equestria arma; dorsualia, ornamenta –orum; ephippium –i; ornatus –us. **5.** *Conxunto de cousas para a pesca*: piscatoria instrumenta. **6.** *Utensilios necesarios para un traballo*: paratus, apparatus –us; arma, ferramenta, instrumenta –orum; utensilia –ium.

aparencia. *s.f.* Adspectus, vultus, visus –us; species, facies –ei; simulacrum –i; imago –inis; ostentatio, simulatio –onis; similitudo –inis; cutis

–is. ♦ *Gardar as aparencias*: decorum servare; simulare, dissimulare; vitia celare, tegere, occultare. *Na aparencia*: in *ou* per speciem; sub specie. *As aparencias enganar*: fallaces sunt rerum species; decipit frons prima multos. *Fiarse das aparencias*: vultibus, colori credere. *Non te fies das aparencias*: nimium ne crede colori.

aparentar. *v.tr.* **1.** *Mostrar algo que realmente non se ten*: affectare; fingere; (vultum) componere; imitari; simulare, dissimulare; mentiri. **2.** *Ter un aspecto determinado*: videri; se exhibere, proferre, praebere *ou* ostendere. **3.** *Ter o aspecto propio dunha idade*: inducere; referre; reddere; exprimere.

aparente. *adx.* Mendax, fallax –acis; simulatus, fictus, falsus, commenticius, ficticius –a –um; inanis –e; (*virtude aparente*) simulatio virtutis; (*utilidade*) species utilitatis.

aparición. *s.f.* **1.** *Acción de aparecer*: conspectus, ortus, adventus –us. **2.** *Manifestación visible dun ser invisible*: imago –inis; simulacrum –i; visio –onis; visum –i; apparitio –onis; (*pl.*) praesentiae –arum.

aparrulado –a. *adx.* V. **apampado**.

apartado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo apartar*: seiunctus, sepositus, separatus, segregatus, amotus, remotus, relegatus –a –um. **2.** *Que está lonxe*: longinquus –a –um. V. *tamén* 1. *s.m.* **3.** *Lugar en que se pon o correo dunha persoa, empresa, etc.*: theca cursualis.

apartamento. *s.m.* Aedicula, diaeta –ae.

apartar. *v.tr.* **1.** *Mover algo para que quede espazo*: movere, remove; tollere; amoliri; auferre. **2.** *Pór lonxe ou máis lonxe*: movere, amovere, dimovere, remove; legare, ablegare, relegare; excludere; a se demittere; arcere. **3.** *Facer que alguén abandone un modo de vida, actividade, etc.*: avocare; seiungere. **4.** *Facer que unha persoa deixe de estar con outra ou outras*: dividere; separare; seiungere; avocare, sevocare, alienare, abalienare; (*con violencia*) abstrahere, distrahere; avellere, divellere; (*un matrimonio*) diducere. **5.** *Facer que dúas ou máis persoas deixen de estar unidas*: animos disiungere. V. *tamén* 4. **6.** *Facer que dúas ou máis persoas deixen de pelexar ou discutir*: (proeliantes *ou* rixantes) dirimere; revellere; pugnam *ou* rixam impedire. **7.** *Pór aparte*: diducere; separare; seorsum ponere *ou* reponere; segregare. *v.pr.* e *intr.* **8.** *Moverse para un lado*: recedere; digredi; se re-

movere; se amoliri; a *ou* e loco discedere. **9.** *Pórse lonxe ou máis lonxe*: cedere, discedere, recedere; digredi; (longius) abire. **10.** *Deixar de estar unidas dúas ou máis persoas*: discedere, secedere; digredi; dimittere; disungi; dissociari. **11.** *Abandonar un modo de vida, actividade, etc.*: laborem, mores, rem publicam *ou* familiarem relinquere, derelinquere, dimittere, deponere *ou* omittere. V. *tamén* **afastar**.

aparte. *adv.* V. **parte** (á).

apartheid. *s.m.* Nigritarum *ou* coloratorum hominum segregatio *ou* discrimen.

aparvado –a. *adx.* V. **apampado**.

aparvar. *v.tr.* V. **apampar**.

apatía. *s.f.* Apathia, indolentia, inertia, ignavia, sociordia –ae; torpor; languor –oris; torpedo –inis.

apático –a. *adx.* Indolens, languens, torpens –entis; iners –ertis; socors –ordis; segnis –e; ignavus, languidus, remissus, lentus –a –um.

apátrida. *adx.* e s. (Vir/femina) sine patria; patria expers *ou* carens; suis sedibus orbatus/-a; errabundus –a –um.

apaxar. *v.tr.* V. **acariciar**, **apalpar**.

apazugar. *v.intr.* Placari; componi; quietari; tranquillari; mitigari; leniri; pacem recuperare, recipere *ou* conciliare; iracundiam ponere, remittere, reprimere, cohibere *ou* quiescere; relanguescere; mitescere; conticescere; residere, considerare.

apeadeiro. *s.m.* Parva statio ferriviae *ou* ferrivaria.

apear. *v.tr.* **1.** *Facer descender dunha montura ou dun vehículo*: (ex) equo, aeronavi, hamaxosticho, raeda *ou* autocineto deicere, detrahere *ou* praecipitare; (o *cabalo ao cabaleiro*) equitem excutere *ou* effundere. *v.pr.* **2.** *Baixar dunha montura ou dun vehículo*: (ex) equo *ou* autocineto descendere; (ex, ab) equo desilire; ad terram defluere.

apedrar. *v.tr.* **1.** *Tirar pedras contra algo ou alguén*: lapidibus appetere *ou* percutere; lapides iacere; lapidare. **2.** *Perseguir ou facer fuxir a pedradas*: lapidibus prosequi *ou* fugare. V. *tamén* **lapidar**. **3.** *Matar a pedradas*: lapidare; lapidibus *ou* saxis caedere, obruere *ou* cooperire. **4.** *Non aproveitar unha cousa ou usala mal*: corrumpere; vitiare; laedere; perdere; pessumdare; dissipare. *v.unip.* **5.** *Caer pedrazo*: grandinare, digrandinare; grandinem cadere *ou* ruere; (nos *froitos*) grandinem

vites *ou* segetes contundere *ou* percutere. *v.pr.* **6.** *Botarse a perder a colleita*: fruges corrumpi, vitiari, ruere, corruere *ou* concidere.

apegadizo –a. *adx.* **1.** *Que se apega con facilidade*: glutinosus, lentus, viscosus –a –um; tenax –acis. **2.** (fig.) *Que se transmite por proximidade, contacto, trato, etc.*: pestilens –entis; pestifer –era –erum; contagiosus –a –um; morbos vulgans. **3.** *Que se retén con facilidade (melodía, música)*: dulcis, lenis, suavis –e; mellitus –a –um; aures permulcens.

apegaño –a *ou* **apegañoso** –a. *adx.* **1.** *Que se apega con facilidade*: V. **apegadizo**. **2.** *Que se xunta a unha persoa ou grupo sen ser desexado*: parasiticus, molestus, importunus –a –um.

apegar. *v.tr.* **1.** *Unir cunha substancia adhesiva*: glutinare, agglutinare, conglutinare; applicare; (soldar) ferruginare. **2.** *Unir de maneira que non quede espazo entre dúas cousas*: contexere; applicare; iungere, coniungere; conserere; ad-movere; appellere; committere. **3.** *Transmitirse por contacto, trato, etc.*: contagione *ou* contactu aliquem labefacere *ou* prosternere; virus alicui aspergere; coquinare; morbum communicare *ou* inducere; lue inficere. *v.intr.* **4.** *Ser válido para unir unha cousa con outra*: V. **1.** *v.pr.* **5.** *Transmitirse por contacto, trato, etc.*: contagione *ou* contactu communicari, vulgari *ou* serpere. **6.** *Quedar adherida unha cousa a outra*: haerere, adhaerere, adhaerescere. **7.** (fam.) *Unirse a unha persoa ou grupo sen ser chamado*: lentum *ou* glutinosum esse; nunquam a latere discedere. V. *tamén* **6.** **8.** *Ter apego a*: aliquid aliquem trahere; alicui rei deditum esse; alicuius rei studio *ou* amore teneri, capi, allici *ou* ardere.

apego. *s.m.* Affectus –us; affectio –onis; studium –i; amor –oris; voluptas –atis.

apeiría. *s.f.* Rusticum instrumentum; rustica sup-(p)ellex. V. *tamén* **aparato**, **aparello**.

apeiro. *s.m.* (Ús. máis en pl.) Instrumenta, ferramenta –orum. V. *tamén* **apeiría**.

apelación. *s.f.* Appellatio, nomenclatio, imploratio, vocatio, advocatio, invocatio, provocatio –onis; vocatus, arcessitus, accitus –us (só en abl.); (recurso a un tribunal superior) appellatio, provocatio –onis; subsidiaria actio.

apelar. *v.tr.* **1.** *Botar man de algo ou alguén*: ad aliquem *ou* aliquid confugere; recurrere; adhi-

bere (rem); advocare; uti; implorare; acsessere; appellare. **2.** *Presentar algo como argumento ou apoio:* vocare, invocare; implorare; orare; obtestari; appellare; (*ao pobo*) ad populum (iudicium) provocare; (*á clemencia de César*) ad Caesaris clementiam confugere. **3.** *Recorrer a un tribunal superior:* provocare; appellare.

apelativo -a. *adx.* e s. Appellativus -a -um; (nomen) appellativum ou proprium.

apelidar. *v.tr.* **1.** *Designar polo nome ou o apelido:* vocare; appellare; dicere, nuncupare; vocitare; nominare, denominare, cognominare; nomine notare; cognomen alicui dare, addere ou conferre. *v.intr.* **2.** *Ter o apelido de:* vocari; appellari; nominari, cognominari; dici; nuncupari; alicui ou alicui rei nomen, agnomen ou cognomen esse; cognomen accipere ou habere.

apelido. *s.m.* Agnomen, cognomen -inis; cognominatio -onis; cognomentum -i.

apenas. *adv.* **1.** *Case non:* vix; aegre; difficulter; magno labore; (*apenas esperto*) semisomnis -e; semisomnus -a -um. *conx.* **2.** *Así que, tan pronto como:* vixdum; simul ac; ubi ou ut primum.

apêndice. *s.m.* **1.** *Parte saínte da principal:* productio, prolatio -onis; appendix -icis; appendicula -ae. **2.** *Anat. Parte que se prolonga do cego:* colica appendix. **3.** *Cousa engadida a outra principal, en especial en escritos:* appendix -icis; additamentum -i. V. *tamén* 1.

apêndice. *s.f. Med.* Colicae appendicis inflammatio ou morbus.

apercibir. *v.tr.* **1.** *Facer saber algo importante:* monere, admonere, commonere, praemonere; denuntiare; significare; certiorum aliquid facere. **2.** *Reprender a alguén:* V. **amoestar, ameazar.** *v.pr.* **3.** *Darse conta de:* animadvertere; certiorum fieri; intellegere; percipere; perspicere; sentire.

aperitivo. *s.m.* **1.** *O que serve para producir apetito:* medicamentum cibi appetentiam excitans. **2.** *Bebida que se toma antes da comida:* propoma -atis (*viño aromatizado*); silatum -i (*viño con seseli*); absinthiacum -i (*viño con asente*); potio apertiva, occursaria ou ad cibum praecordia aperiens; vinum apertivum. V. *tamén* **entrante.**

aperta. *s.f.* V. **abrazo.**

apertado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo apertar:* pressus, compressus, elisus, strictus, constrictus, adstrictus, stipatus, densatus -a -um. **2.** *Que*

oprime e aperta: angustus, ar(c)tus, ar(c)tatus, exiguus, curtus -a -um; brevis -e. V. *tamén* 1.

3. *Aplicase a algo en que a diferenza é pequena:* angustus, curtus, exiguus -a -um; tenuis -e. **4.** *Que ofrece dificultades:* difficilis -e; arduus, laboriosus, operosus -a -um. **5.** *Que é apegado ao diñeiro:* V. **agarrado, apañado, avarento.**

◆ *Estar ou verse apertado:* in lubrico ou in angustis versari ou esse; impeditum, implicatum, haesitantem, perplexum, suspensum esse; haerere, haesitare. *Vir apertado:* strictum, ar(c)tum esse ou fieri.

apertador. *s.m.* V. **suxeitador.**

apartamento. *s.m.* Constrictio -onis; strictura -ae; alvus suppressa, compressa, constricta, adstrictior; coacta, inhibita ou dura; adstrictum corpus; compressus venter. V. *tamén* **estrinximento.**

apertar. *v.tr.* **1.** *Facer forza ou presión sobre algo:* premere, comprimere, opprimere, pressare; (*un nó*) nodum stringere; (*a gorxa para afogar a alguén*) collum oblidere; (*para facer queixo*) caseum premere ou ponderibus conspissare.

2. *Coller entre os brazos exercendo certa presión:* stringere, destringere; comprehendere; amplecti; ad pectus premere; pectori apprimere; applicare; admovere. **3.** *Facer máis cerrado un nó, unha corda:* chordas, vincula stringere, constringere, contendere; (*a gravata*) focale adstringere, tendere ou nodo cohibere. **4.** *Facer que algo ocupe menos espazo:* ar(c)tare, coar(c)tare; angustare. V. *tamén* 1. **5.** *Xirar un dispositivo para aproximar dúas pezas:* cochleam ou quamcumque rem volvere, firmare, intorquere ou adstringere. **6.** *Manter firmemente cerrado:* manum, digitos, pugnum, dentes, os, labra comprimere; pugnum facere; digitos in pugnum comprimere.

7. *Retardar a evacuación do intestino:* aliquid alvum ou ventrem adstringere, constringere ou comprimere; corpus durare. **8.** (fig.) *Espremer:* contrahere; exprimere. V. *tamén* 1. **9.** (fig.) *Ser moi esixente:* urgere; instare; festinare; insectari; sollicitare; instigare; concitare; hortari. **10.** *Facer presión sobre alguén para que faga algo:* rogare; orare; flagitare; premere; instare, insistere. V. *tamén* 9 e **ameazar.** *v.intr.* **11.** (fig.) *Quedar moi axustado:* angustum, ar(c)tum, curtum, exiguum, tenuem esse. **12.** *Apresurarse:* properare; festinare; maturare; accelerare; gradum ou iter celerare; trepidare; cursu venire. **13.** *Ser moi intenso, facerse sentir:* magnos dolores, calores

sentire, experiri *ou* habere; necessitatem aliquem premere; acri cupidine adigi; fame urgeri *ou* premi; famem exagitare; siti ardere. *v.pr.* **14.** *Pórse moi xuntos*: se stipare, stipari; se congregare *ou* condensare; se conglobare, conglobari *ou* agglomerari; se confercire; densari, denseri. **15.** *Ter dificultades para evacuar o intestino*: alvum *ou* ventrem non ire *ou* non reddere; alvum duram morari; difficile excernere. ♦ *Cadaquén sabe onde lle aberta o zapato*: sua quisque probe noscit.

aperto. *s.m.* **1.** *Acción e efecto de apertar*: contractio, constrictio, compressio –onis; amplexus, pressus –us. **2.** *Situación de difícil solución*: discrimen –inis; impedimentum, periculum –i; difficultas, anxietas, necessitas –atis; sollicitudo –inis; cura –ae; angustiae –arum; turbatio, perturbatio –onis; (*estar nun aberto*) in angustiis, in magno discrimine versari *ou* esse.

apertón. *s.m.* **1.** *Aperto grande*: magnum discrimen *ou* periculum; extremum –i; extrema *ou* ultima necessitas. **2.** *Aglomeración de xente en pouco espazo*: frequentia –ae; coglobatio, stipatio –onis.

apertura. *s.f.* **1.** *Acción de abrir*: apertio –onis; apertura –ae. **2.** *Comezo ou reabertura dunha actividade*: instauratio, inauguratio, dedicatio –onis; exordium, initium –i.

apesarado –a. *adx.* Oppressus, afflictatus, afflictus, conflictatus, maestus, vexatus –a –um; maerens, dolens –entis; tristis –e; animi aeger.

apesarar. *v.tr.* **1.** *Causar pesar*: affligere, afflictare; contristare; cruciare; vexare; angere; dolorem *ou* molestiam afferre *ou* dare; dolori alicui esse; luctu aliquem afficere. *v.pr.* **2.** *Sentir pesar*: maerere; dolere; in maerore, dolore *ou* luctu esse *ou* versari; affligi, afflictari, conflictari; aliquid graviter, aegre *ou* moleste ferre; dolorem, molestiam, angorem, tristitiam *ou* maestitiam capere; se angoribus dare; se afflictare.

apestado –a. *adx.* **1.** *Afectado pola peste*: pestifer –era –erum; pestilens –entis; pestilentiosus –a –um; peste *ou* pestilentia affectus, contactus, aegrotans *ou* laborans; morbo pestis correptus, implicatus *ou* affectus; pestifera contagione vexatus. *adx. e s.* **2.** (fig.) *Relegado por menosprezo*: exclusus, semotus, relegatus, submotus, eiectus, pulsus, pestilentiosus, pestilentarius –a –um; pestilis –e; exsul –is.

apestar. *v.tr.* **1.** *Contaxiar a peste*: contagione, contagio, pestilentia *ou* peste afficere, inficere *ou* labefactare; virus adspergere; contagionem vulgare; coinquinare; corrumpere; inficere; vitiare; pestilentiam importare. **2.** (fig.) *Encher algo cunha cantidade excesiva*: stipare; implere, optere, adimplere, replere, explere; farcire. **3.** (fig.) *Encher de mal olor*: foetere; obolere; foetore, foetiditate *ou* graveolentia replere. **4.** (fig.) *Molestar moito a forza de insistir*: molestia afficere; taedio esse; nimis urgere; instare. *v.intr.* **5.** *Cheirar moi mal*: foetere; putere; male *ou* graviter olere; foetorem redolere; (*o alento*) halitum inodorare; (*polo viño bebido*) mero foetere *ou* putere; ora foetere nimio vino; ore foetido popinam exhalare; (*a allo*) allium obolere. **6.** *Causar fastío*: V. 4.

apetecer. *v.tr.* **1.** *Ter gana de algo*: cupere; optare, exoptare; appetere, expetere; desiderare; avere; concupiscere; (*o alleo*) aliena petessere. *v.intr.* **2.** *Ser da apetencia de alguén*: placere; delectare; voluptati *ou* cordi esse; gratum esse; cupiditate alicuius rei flagrare; aliquem cupiditatem *ou* studium alicuius rei capere.

apetencia. *s.f.* Appetitus –us; cupiditas –atis; appetentia –ae; appetitio –onis; desiderium –i.

apetito. *s.m.* **1.** *Tendencia a satisfacer unha necesidade*: V. **apetencia**. **2.** *Gana de comer*: fames –is; esuries –ei; cibi appetentia *ou* cupiditas; (*falta de apetito*) cibi fastidium; (*voracidade*) edacitas, aviditas –atis; (*ter apetito*) cibum appetere; (*non telo*) cibum fastidire; (*comer con apetito*) libenter cenare *ou* edere; (*satisfacelo*) famem explere; (*excitar o apetito*) cibi cupiditatem excitare; famem obsonare.

apetitoso –a. *adx.* Sapidus, saporus, iucundus, exquisitus –a –um; dulcis –e; sapore gratus; egregii saporis (res).

apiadar. *v.pr.* Misereri *ou* miserere; miserari *ou* miserare; miserescere; misericordia moveri *ou* commoveri; alicuius vicem dolere; aliquem alicuius miserere.

ápice. *s.m.* **1.** *Extremo agudo dunha cousa*: apex –icis; acumen –inis; acies –ei; cuspis –idis; mucro –onis; aculeus –i; spina –ae; vertex –icis. **2.** (fig.) *Parte insignificante de algo*: vanitas, inanitas –atis; parva, inanis *ou* levis res; nugae, ineptiae –arum; nihil; nihil omnino, prorsus *ou* quicquam.

ápicola. *adx.* Apiarius, mellarius –a –um.

apicultor. *s.* Apiarius/-a; ap(i)um cultor/-trix.

apicultura. *s.f.* Ap(i)um cura *ou* cultura; mellificium -i; apiaria ars.

apigarado -a. *adx.* Maculis nigris albisque pictus; sparsus albo; albi nigrique coloris (animal); variis coloribus distinctus; maculosus, iaspideus -a -um.

apiñar. *v.tr.* **1.** *Pór xuntas e apertadas persoas ou cousas:* stipare; glomerare; congregare; conferre. *v.pr.* **2.** *Pórse xuntas persoas ou cousas:* se stipare, stipari; se conglomerare; conglomerari; conglomerari, circumglobari; congregari.

apio. *s.m.* Apium, helioselinum -i.

apisoadora. *s.f.* Automatarium *ou* pressorium cylindrus; fistuca -ae; automaton pressorium.

apisoar. *v.tr.* Fistucare; paviculis, fistuca, pedibus aequare; pavire; condensare; inculcare. *V. tamén* **achaiar, apertar.** ♦ *Camiño afirmado con area apisoada:* via solidata aggestu arenae.

aplacar. *v.tr.* *V. amansar, apagar.*

aplanar. *v.tr.* *V. achaiar, abater.*

aplaudir. *v.intr.* **1.** *Bater as mans en sinal de conformidade:* (manibus) plaudere, applaudere; plausum dare *ou* impertiri; plausu excipere. *v.tr.* **2.** *Manifestar aprobación batendo as mans:* manus illidere *ou* inter se collidere. *V. tamén* **1. 3.** (fig.) *Expresar a conformidade respecto de algo:* probare; comprobare; laudare; assentiri; assensum praestare.

aplausos. *s.m.* Plausus, assensus -us; admurmuratio, acclamatio, admiratio, approbatio, assensus -onis; favor -oris; (*facendo oco entre as mans*) imbrex -icis.

aplicación. *s.f.* **1.** (prop. e fig.) *Acción de aplicar:* admotio, impositio, appositio, impressio, attributio, applicatio -onis. **2.** (fig.) *Cada unha das cousas para as que pode servir algo:* usus -us; locus -i; usurpatio, exsecutio -onis. **3.** (fig.) *Intérese con que se fai un traballo, esp. o estudo:* animi contentio *ou* intentio; sollicitudo -inis; studium -i; diligentia, cura, industria -ae. **4.** *Mat. Relación entre dous conxuntos:* applicatio -onis.

aplicado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *aplicar:* applicatus, applicitus, admotus, adhibitus, appositus, impositus, iniectus, accommodatus -a -um. *adx.* **2.** *Que se esforza nun traballo, esp. no estudo:* industrius, attentus, intentus, operosus,

(litterarum) studiosus -a -um; diligens -entis; impiger -gra -grum; labori, doctrinae *ou* studiis deditus.

aplicar. *v.tr.* **1.** *Pór unha cousa en contacto con outra:* applicare; admovere; apponere; imponere; imprimere; inicere. **2.** (fig.) *Destinar, facer servir unha cousa para algo ou alguén:* adhibere; inducere; destinare; addicere; assignare; tribuere; adscribere; uti; usurpare; transferre, conferre; aptare; accommodare. **3.** (fig.) *Pór en práctica unha cousa cos medios necesarios:* adhibere; lege agere *ou* uti; usurpare. **4.** (fig.) *Facer que alguén cumpra ou sufra algo:* poenam imponere *ou* iniungere; poena alicquem afficere; repetere poenas ab aliquo; capere poenam de aliquo; poena multare; punire; castigare. **5.** (fig.) *Ser utilizado un nome, adxectivo, etc., para referirse a algo ou a alguén:* applicari; tribui; referri, transferri; aptari; accommodari. *v.pr.* **6.** *Traballar con esforzo, esp. no estudo:* incumbere; se dedere; se intendere; se applicare; amplecti, complecti; animum intendere; operam dare; in studiis litterarum versari; aliquam artem persequi; laborem *ou* curam impendere; alicui rei studere; (*aplicarse á filosofía*) appellere mentem ad philosophiam.

aplique. *s.m.* Parietaria lampas; (*soporte*) parietariae lampadis fulcrum.

apocalipse. *s.m.* **1.** *Último libro do Novo Testamento:* Apocalypsis -is. *s.f.* **2.** (fig.) *Catástrofe ou situación terrible:* apocalypsis -is; clades -is; ruina -ae; calamitas -atis; tristissimus eventus.

apocalíptico -a. *adx.* Apocalypticus, calamitosus, terrificus, exitiosus -a -um; exitialis -e.

apócema. *s.f.* **1.** *Bebida que se utiliza como medicina:* apozema -atis; medica *ou* decocta potio; potus -us; decoctum -i; medicina -ae; medicamentum -i. **2.** (fig.) *Calquera líquido de sabor desagradable:* ingrata potio; medicatum poculum.

apocopar. *v.tr.* *Ling.* Extremam litteram *ou* syllabam amputare *ou* abscindere.

apócope. *s.f.* *Ling.* Apocope -es, apocopa -ae; extremae litterae *ou* syllabae amputatio *ou* abscissio.

apócrifo -a. *adx.* **1.** *De autenticidade dubidosa ou falsamente atribuída:* apocryphus, subditicius, pseudographus, falsus, adulterinus -a -um. *Tamén s.:* liber incerti auctoris *ou* dubiae fidei;

(*textos falsos e adulterados*) nothae atque adulterae lectiones. **2.** *Relix. Non considerado como de inspiración divina:* apocryphus –a –um. *Tamén s. (Evanxeos ou escritos):* Apocrypha –orum.

apoderado –a. *adx.* **1.** *Que ten moito poder:* potens, pollens, valens, florens –entis; fortis –e; praestans, dominans –antis. **s. 2.** *Persoa con poderes para actuar por outra:* procurator/-trix; mandatarius/-a.

apoderar. *v.tr.* **1.** *Autorizar ou dar poderes:* procuratorem/-tricem designare ou constituere; procuratori/-trici potestatem ou auctoritatem afferre, conferre ou dare. *v.pr.* **2.** *Tomar posesión de algo, esp. de maneira ilegal:* invadere; occupare; sibi sumere, assumere, attribuere, arrogare ou vindicare; in suum vertere; sui iuris ou suum facere; alienam rem in suam vertere; ad se trahere; aliena tenere.

apodíctico –a. *adx.* Certissimus, apodicticus –a –um; evidens –entis.

ápodo –a. *adx.* **1.** *Zool. Sen extremidades:* pedibus carens, expers ou orbatus. *s.m.pl.* **2.** *Orde de peixes sen aletas no ventre:* pisces pinnis ou brachiis expertes. **3.** *Orde de anfíbios sen extremidades:* amphibia pedibus orbata.

apódose. *s.f. Gram.* Apodosis –is; redditio –onis; redditiva pars.

apodrentar. *v.tr.* Putrefacere; corrumpere; vitiare; in tabem resolvere.

apofonía. *s.f.* Apophonia –ae; mutatio (substitutio) vocalium (ou consonantium).

apógrafo –a. *adx.* Apographus –a –um. *Tamén s.:* apographum/-on –i; exemplar –aris.

apojar. *v.tr.* **1.** *Pór unha cousa para que sosteña ou para facer forza:* fulcire, suffulcire; apprimere, imprimere; imponere; sublevare; applicare. **2.** (fig.) *Presentar razóns para confirmar o que se di ou se fai:* affirmare, confirmare; fidem alicui rei addere. **3.** *Prestar axuda a un proxecto:* fulcire; adiuvare; favere; tueri; alicui adiutorem ou fauctorem esse ou adesse; (*unha escada nun muro*) scalam moenibus applicare ou admovere; (*unha idea, unha candidatura*) suffragari; (*un proxecto de lei*) legem suadere. *v.pr.* **4.** *Estar ou pórse unha persoa ou cousa sobre outra para sosterse:* niti, inniti; fulciri; incumbere; applicari ou se applicare; sublevari; (*nun cóbado*) in cubitum inniti. **5.**

(fig.) *Ter como base certas probas:* niti; sublevari; fulciri; firmari, affirmari, confirmari.

apoio. *s.m.* **1.** *Pé para que algo se sosteña:* futura –ae; fulmentum, fulcimentum, firmamentum, praesidium, stabilimentum, adminiculum, fulcrum –i; (*dunha panca*) pressio –onis. **2.** *Cousa para sosterse ou gardar o equilibrio:* stabilimentum, adminiculum, subsidium, firmamentum –i; tutamen –inis. **3.** *Punto onde algo se finca:* fundamentum, stabilimentum, solum –i; basis –is; crepido –inis; columen –inis. **4.** (fig.) *O que se di ou fai para facilitar a consecución de algo:* subsidium, auxilium, praesidium, adminiculum, adiuventum, auxilium, patrocinium –i; tutamen –inis; propugnatio –onis; (*electoral*) suffragatio –onis.

apoleirar. *v.pr.* **1.** *Recollerse a galiña no poleiro:* (gallinas, pullos) sidere, insidere, in gallinarium ou aviarium se recipere. **2.** *Agacharse a galiña para poñer o ovo:* gallinam ad ovum edendum sidere. *V. tamén aniñar.*

apolítico –a. *adx.* Rerum civilium incuriosus; a rebus publicis, ab omni partium studio ou a factionibus alienus.

apoloxético –a. *adx.* e s. Laudatorius, defensorius, apologeticus –a –um; (*escrito apoloxético*) apologeticum/-on –i.

apoloxía. *s.f.* Defensio, purgatio, laudatio –onis; laus, laudis; apologia –ae; patrocinium –i.

apontoar. *v.tr.* Fulcire; statuminare; adminiculare; auxiliaribus trabibus suffulcire.

apoñer. *v.tr.* **1.** *Enganchar ao carro ou ao arado:* iungere, adiungere; iugo subdere; iugum imponere; subdere tauros aratro. **2.** *Botar o muiño a andar:* motum molaë, molendino, moletrinae ou pistrino afferre; molam movere, impellere ou motu ciere. **3.** *Considerar algo ou a alguén como causante de algo negativo:* accusare, incusare; tribuere, attribuere; addicere; assignare; adscribere; vertere; conferre. **4.** *Sinalar a alguén como posuidor dunha calidade, xeralmente negativa:* imputare; adiudicare; insimulare. **5.** *Facer unha aposta:* sponsionem facere, ponere, deponere; sponsione aliquem provocare ou lacessere; cum aliquo contendere ou certare. *V. tamén apostar.*

apopléctico –a. *adx.* Apoplecticus –a –um.

apoplexía. *s.f.* Apoplexia –ae; apoplexis –is; resolutio nervorum; ictus ou impetus sanguinis.

apor. *v.tr.* V. **apoñer**.

aporcar. *v.tr.* Plantas terra condere, obruere, tegere *ou* aggerare. V. *tamén* **abacelar**.

aportar. *v.intr.* In portum venire, pervenire, penetrare, invehi, pervehi, intrare *ou* appellere; in portum confugere *ou* se recipere; portum capere, tenere, tangere, attingere *ou* contingere.

aposición. *s.f.* Appositio -onis; appositum -i.

apósito. *s.m. Med.* Curatio -onis; (vulneris) alligatio; linamentum -i; pannus, pannulus, panniculus -i; (*aplicar un apósito*) fascia vulnus obvolvere, obligare *ou* obtegere.

aposta. *s.f.* Sponsio -onis; alea -ae; lusus alearius *ou* aleatorius; prognosticum -i.

apostante. *adx. e s.* Spondens -entis; aleator/-trix.

apostar. *v.tr.* **1.** Arriscar nunha aposta ou nun xogo: contendere; sponsionem facere; dato pignore certare *ou* contendere; (*apostar unha becerra*) vitulam deponere; (*en carreiras de cabalos*) sponsiones de equorum cursibus facere; (*noutras competicións*) sponsiones circa certaminum eventus facere; (*gañar unha aposta*) sponsionem *ou* sponsione vincere; (*perdela*) sponsione vinci. V. *tamén* **apoñer**. **2.** Facer unha aposta *ou* arriscar cartos nela: spondere. V. *tamén* **1 e apoñer**. **3.** Por ext., *afirmar con seguridade*: asseverare; affirmare, confirmare; exploratum *ou* pro certo habere. **4.** *Optar decididamente por algo*: statuere; optare; eligere; statutum habere; adduci; inclinari; prolabi; vergere. *v.pr.* **5.** *Colocarse nun sitio ou posto*: alicubi subsidere, consistere, se collocare *ou* se constituere.

apostasía. *s.f. Teol.* **1.** Abandono público da propia relixión: apostasia -ae; apostatio, defectio -onis; apostatus -us; fidei desertio. **2.** Por ext., *abandono que fai un relixioso ou clérigo das súas obrigas*: egressus e religione; religionis fuga; exclaustatio, saecularizatio -onis. V. *tamén* **1**. **3.** Por ext., *abandono dunha institución, partido, etc.*: transfugium -i; desertio, derelictio, renuntiatio, abdicatio, aspernatio, detractio -onis.

apóstata. *s.* Apostata -ae; apostatrix -icis; religionis *ou* fidei desertor/-trix; ad aliam religionem transfuga.

apostatar. *v.intr.* Apostatare; transfugere; religionem, fidem, partes deserere.

apostila. *s.f.* Nota -ae; adnotatio *ou* annotatio -onis.

apostilar. *v.tr.* Notam *ou* notas adscribere *ou* addere.

aposto -a. *part. 1.* Part. do verbo *apoñer* *ou* *apor*: positus, appositus, impositus, subditus, iunctus, tributus, attributus, addictus, assignatus, adscriptus -a -um. *adx. 2.* *Ben feito, agradable fisicamente e polo xeito de comportarse*: venustus, lepidus, concinnus, pulchellus, bellus, egregius, strenuus, promptus, iucundus -a -um; pulcher -chra -chrum; amabilis, insignis -e; praestans -antis; alacer -cris -cre; eximia pulchritudine (vir/femina).

apostolado. *s.m.* Apostolatus -us; opus *ou* ministerium evangelicum *ou* apostolicum; sacrum ministerium.

apostólico -a. *adx. 1.* *Que provén dos apóstolos*: apostolicus -a -um. **2. *Que emana da Santa Sé ou do papa*: apostolicus, pontificius, vaticanus -a -um; pontificalis -e. ♦ *Nuncio Apostólico*: V. **legado**¹.**

apóstolo. *s.m. 1.* *Cada un dos doce discípulos de Cristo*: apostolus -i. **2.** Por ext., *persoa que propaga unha doutrina ou un ideal*: apostolus -i; propagator/-trix; defensor/defenstrix; divulgator/-trix.

apóstrofe. *s.f. Lit.* Apostropha -ae *ou* apostrophe -es; compellatio, allocutio -onis.

apóstrofo. *s.m.* Apostrophus *ou* apostrophos -i.

apotehma. *s.m.* Apophthegma -atis; brevis et acuta sententia. V. *tamén* **adaxio, aforismo**.

apotema. *s.m. Xeom.* Apothema -atis.

apoteose. *s.f. 1.* *Acto de elevar a un á categoría dos deuses*: consecratio -onis; (*celebrar a apoteose*) in deorum numerum aliquem referre. **2.** *Celebración con que se honra algo ou a alguén*: consecratio, celebratio, laudatio -onis; apotheosis -is; summi honores (alicui tributis); sol(l)emne -is; (*ús. máis en pl.*) sol(l)emnia -ium; sol(l)emnitatis, festivitas -atis; festum -i; publica gratulatio; sol(l)emnis commemoratio *ou* celebratio. **3.** *Final dunha festa ou dun espectáculo*: apotheosis -is; culmen -inis; summum, fastigium -i; summitas -atis; cumulus -i.

***apoteósico -a.** *adx.* V. **apoteótico**.

apoteótico –a. *adx.* Amplissimus, magnificentissimus, summus, sumptuosus, splendidus, egregius, luxuriosus, praeclarus, festus –a –um; sol(l)emnis –e; attollens, extollens –entis.

apocado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *apoucar*: minutus, deminutus, imminutus, lenitus, attenuatus, extenuatus, curtatus, fractus –a –um; minor factus. *adx. e s.* **2.** *Que ten pouco ánimo e valor*: timidus, ignavus, pusillanimus –a –um; pusillanimis –e; iners –ertis; inaudax –acis; pusillus animus; abiecto animo, sine animo, nullius ou mollis animi (vir/femina).

apoucar. *v.tr.* **1.** *Facer máis pequena unha cousa*: minuere, deminuere, imminuere; lenire; attenuare, extenuare; curtare; frangere; contrahere. *v.intr.* **2.** *Ir a menos*: minui, deminui, imminui; decrescere; minorem ou minus fieri; decedere; attenuari, extenuari; leniri; detrahi; curtari; frangi; languescere. *v.intr e pr.* **3.** *Sentirse inferior*: animum demittere; se animo demittere; animos minuere; animo deficere ou cadere; animo, metu, timore frangi; effeminari; debilitari; sese abicere; pro nihilo se habere ou reputare.

apoupiñar. *v.intr.* **1.** *Andar ás apalpadas*: V. **apalpada**. **2.** *Tentar onde se pousan os pés*: V. **apalpada**.

apousentar. *v.tr.* **1.** *Dar apouento*: V. **acoller, albergar.** *v.pr.* **2.** *Tomar apouento*: V. **abrigarse, acollerse, albergarse.**

apouento. *s.m.* **1.** *Compartimento dunha casa, esp. para durmir*: cella –ae; conclave –is; cubiculum, diversorium ou deversorium –i; conclave –is. V. *tamén* **alcoba.** *pl.* **2.** *Compartimentos destinados a alguén ou a algo en particular*: cubicula, tecta –orum; cellae –arum; thalamus –i.

apoutar. *v.tr.* **1.** *Botar a poutada para manter firme unha embarcación*: anc(h)oras iacere; deligare naves ad anc(h)oras; naves in anc(h)oris tenere. V. *tamén* **ancorar.** **2.** *Agarrar coas dúas mans*: (duabus) manibus capere,prehendere (prehendere), comprehendere, corripere; in manus sumere. **3.** *Ferir coa pouta*: unguibus ferire, appetere, vulnerare, laedere, laniare ou foedare.

apóutega. *s.f.* Cerintha –ae ou cerinthe –es; cytinus hypocistis.

apouigar. *v.tr.* **1.** *Pór en calma*: V. **acalmar.** **2.** *Abater o aire os cereais*: aerem sata sternere ou in terram prosternere.

apoxar. *v.tr.* Mammam premere ou appetere; protrudere.

apoxeo. *s.m.* **1.** *Astron. Punto en que un astro se atopa máis afastado da terra*: columnen –inis.

2. (fig.) *A maior grandeza de algo*: cumulus –i; summum, fastigium –i; culmen, cacumen –inis; summus gradus; (estar no apoxeo das forzas) viribus florere; (no apoxeo da gloria) in summa gloria. V. *tamén* **apoteose.**

apracible. *adx.* Iucundus, amoenus, gratus, placidus, quietus, pacatus, tranquillus, sedatus –a –um; suavis, mollis, lenis, amabilis –e. V. *tamén* **agradable, ameno.**

apradar. *v.tr.* Agrum in pratium redigere, vertere ou mutare; e segetibus ou e rudi et inarata terra prata facere; herbam ou gramen serere ou seminare.

aprazamento. *s.m.* V. **adiamento.**

aprazar. *v.tr.* V. **adiar.**

apreciable. *adx.* **1.** *Que se pode apreciar*: conspicuus, apertus, manifestus –a –um; perceptibilis, sensibilis, visibilis, a(d)spectabilis, aestimabilis –e; apparens, patens, evidens –entis. **2.** *Que acada certas dimensións*: notabilis, insignis, gravis, grandis –e; amplus, conspicuus, magnus –a –um.

apreciación. *s.f.* Aestimatio, existimatio, taxatio, ratio, opinio –onis; iudicium –i; sententia –ae.

apreciar. *v.tr.* **1.** *Percibir*: videre; cernere; sentire; capere; aestimare, existimare; intelligere; percipere; animo ou mente assequi, comprehendere ou concipere. **2.** *Dar valor ou prezo a unha persoa ou cousa*: aestimare; facere; putare; pendere; metiri; (moito) magno, magni, plurimi, in magno pretio; (pouco) parvi, haud magni, tenuissime, non magno ducere, habere, putare, facere, pendere, aestimare ou existimare; (nada) flocci, nihil, pro nihilo habere; teruncii non facere; nauci aliquem non facere; (non aprecio os viños desa rexión) vina nihil moror illius orae. **3.** *Sentir afecto*: bonam opinionem ou aestimationem habere; bene de aliquo existimare; magni, plurimi, mirifice, tanti aliquem facere, observare, colere, revereri ou probare; plurimum alicui tribuere. **4.** *Facer que aumente de valor ou prezo unha moeda*: pecuniae pondus addere ou imponere; auctoritatem dare, adiungere ou tribuere. *v.pr.* **5.** *Aumentar de valor ou prezo unha moeda*: pecu-

niam auctoritatem *ou* pondus capere; pecuniae pretium, aestimationem *ou* taxationem augere *ou* augeri.

aprecio. *s.m.* Aestimatio, existimatio –onis; bona, optima *ou* praeclara opinio; laus, laudis.

aprehender. *v.tr.* **1.** *Coller algo ou a alguén que se persegue:* capere; prehendere, apprehendere. **2.** *Captar cos sentidos ou coa intelixencia:* discere, addiscere, condiscere, perdiscere; percipere; comperire; cogitationem alicuius assequi; voluntatem interpretari. *V. tamén apreciar.*

aprehensión. *s.f.* **1.** *Acción de captar polos sentidos ou a intelixencia:* comprehensio, perceptio –onis; acumen –inis; sol(l)ertia, industria, intelligentia –ae; recta opinio *ou* existimatio; rectum iudicium. **2.** *Actitude de desconfianza sen fundamento:* inanis *ou* vanus metus *ou* timor; formido –inis; inanis *ou* vana cura.

aprehensivo –a. *adx.* Sollicitus, formidolosus, timidus –a –um; tristis –e; (*hipocondríaco*) maestus, anxius, melancholicus –a –um; maestitudine affectus.

apreixar. *v.tr.* **1.** *Agarrar e suxeitar fortemente:* rapere, arripere, corripere; prehendere, apprehendere, comprehendere, prensare; vi capere; tenere; manus inicere. **2.** *Apertar cos brazos:* *V. abrazar.*

abrazar. *v.pr.* **3.** *Agarrarse e suxeitarse fortemente:* occupare; apprehendere; corripere; amplecti, complecti; (*a un cravo*) ferrum sumere; (*con pés e mans*) uncis manibus alicui rei adhaerescere; pedibus et manibus alicui rei se connectere.

apreixo. *s.m.* Amplexus, complexus –us; apprehensio, comprehensio –onis. *V. tamén abrazo.*

aprender. *v.tr.* **1.** *Adquirir coñecemento de algo:* discere; percipere; intelligere; doceri, edoceri; cognoscere; sentire; certiorum fieri; (*a fondo*) perdiscere; penitus percipere; (*de memoria*) ediscere; memoriae mandare; (*os poetas son tan doces que non só se len, senón que se aprenden de memoria*) poetae ita sunt dulces ut non legantur modo, sed etiam ediscantur; (*aprende a vivir*) discite quid sit vivere. **2.** *Transmitir o coñecemento de algo:* docere; erudire; instituere; admonere. *V. ensinar.*

aprendiz –iza. *s.* **1.** *Persoa que aprende:* tiro –onis; tiro operarius; novitius/-a; tirunculus/-a;

discipulus/-a. **2.** (*fig.*) *Persoa que ten poucos coñecementos:* tiro –onis; imperitus/-a; alumnus/-a.

aprendizaxe. *s.f.* Tirocinium, rudimentum –i; tironis labor; cognitio –onis; disciplina et scientia rerum.

apresamento. *s.m.* Apprehensio, comprehensio –onis; captura –ae.

apresar. *v.tr.* **1.** *Coller algo ou a alguén que se persegue:* *V. apprehender.* **2.** *Coller coas garras:* unguibus prehendere *ou* capere.

apreso –a. *part.* Part. irreg. do verbo *aprender:* doctus, edoctus, eruditus, cognitus, intellectus, captus, perceptus –a –um.

apresoír. *v.tr.* Lac coagulare, densare, prensare *ou* cogere; caseum facere.

aprestar. *v.tr.* **1.** *Dispoñer de maneira adecuada:* parare, apparare, comparare, praeparare; instruere; curare, accurare; concinnare; expedire; ornare, adornare; componere. *v.pr.* **2.** *Pórse en disposición:* se parare, praeparare *ou* comparare; se instruere; se aptare; se accingere, accingi; se expedire; se componere.

apresurado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *apresurar:* properatus, appropereatus, maturatus, festinatus, citatus, celeratus, acceleratus –a –um. *adx.* **2.** *Que fai as cousas ás présas:* festinus, properus, praeproperus –a –um. **3.** *Feito con présa:* praefestinus –a –um. *V. tamén 1. ♦ Homes apresurados (que queren ser xefes antes de ser soldados):* homines praeposteri.

apresuramento. *s.m.* Celeritas, pernicitas, mobilitas, maturitas –atis; properatio, festinatio, maturatio, trepidatio –onis; properantia –ae.

apresurar. *v.tr.* **1.** *Meter présa:* praecipitare; properare, appropereare; urgere; celerare, accelerare; festinare; maturare. *v.pr.* **2.** *Facer algo á présa:* sagitare; maturare; celerare, accelerare; properare; celeritatem adhibere; celeritati studere; confestim *ou* propre facere.

*apretar. *v.tr., intr. e pr.* *V. apertar.*

aprisionar. *v.tr.* **1.** *Meter en prisión:* in carcerem, in vincula *ou* in catenas mittere, demittere, conicere, ducere, compingere, includere, condere *ou* detrudere; carceri abdere; in custodiam includere, dare *ou* tradere; vinculis mandare. **2.** *Facer que algo quede suxeito:* intercludere; vincire, devincire; subicere; motum *ou* mobilitatem impedire *ou* coercere. **3.** (*fig.*) *Suxeitar:* vincire,

revincire; prehendere, apprehendere; annectere; continere.

aprobación. *s.f.* Probatio, approbatio, assensio, consensio –onis; plausus, assensus, consensus –us; placitum, suffragium –i.

aprobado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *aprobar*: probatus, approbatus, laudatus –a –um. *s.m.* **2.** *Nota mínima de idoneidade nun exame*: probatio –onis; studiorum probatio; idoneitas –atis; (*conseguir o aprobado*) probationem studiorum (cursu peracto cum laude) mereri, assequi *ou* consequi. **3.** *Expresión de asentimento*: assensus, consensus –us. V. *tamén* **aprobación**.

aprobar. *v.tr.* **1.** *Dar a conformidade*: assentiri; probare, approbare; subscribere; suffragari; annuere. **2.** *Considerar aprobado nun exame*: probare; idoneum iudicare, ducere *ou* habere; idoneitatem *ou* studiorum probationem largiri, conferre *ou* agnoscere. **3.** *Resultar apto nun exame ou proba*: periculum feliciter superare *ou* subire; idoneitatem *ou* studiorum probationem accipere, mereri *ou* assequi; (*alégrome de que aprobases*) gaudeo quod probatus es *ou* quod periculum feliciter superavisti.

apropiación. *s.f.* Assumptio, invasio, usurpatio, occupatio, vindicatio –onis; (*de diñeiro público*) peculatus –us; (*acusar a alguén de apropiación de diñeiro público*) de repetundis postulare.

apropiado –a. *adx.* Opportunus, aptus, idoneus, accommodatus, proprius –a –um; conveniens, congruens –entis.

apropiar. *v.pr.* **1.** *Tomar para si*: meum, tuum suum facere; in rem meam, tuam, suam convertere; (*indebidamente de diñeiro*) pecuniam avertere; (*con violencia*) rapere; (*con trampa*) fraudare. V. *tamén* **apoderarse**. **2.** *Presentar como propio algo doutro*: sibi aliquid assumere *ou* ad se sevocare; in rem suam alienam convertere *ou* detrahere. V. *tamén* **apoderarse**.

aproveitable. *adx.* Utilis –e; fructuosus, quaestuosus –a –um.

aproveitado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *aproveitar*: captus, perceptus, sumptus, assumptus, usurpatus, adhibitus –a –um. *adx.* **2.** *Que tira proveito de todo*: tenax –acis; avarus, quaestuosus, parcus, praeparcus –a –um; attentus (in re, rerum *ou* ad rem). **3.** *Que intenta sacar proveito, sen ter en conta os prexuízos*: suis tantum

commodis inserviens; opportunitati serviens; avarus, cupidus –a –um; appetens –entis; (*ser aproveitado*) omnia pecuniae causa facere; omnia ad utilitatem (suam) referre.

aproveitamento. *s.m.* Quaestus, fructus, usus –us; emolumentum, lucrum, commodum –i; utilitas –atis; (*nos estudos, na virtude, nas artes*) profectus, progressus –us; (*estudar con aproveitamento*) multum in studio proficere.

aproveitar. *v.tr.* **1.** *Tirar proveito*: fructum *ou* utilitatem capere, capessere *ou* percipere; quaestum facere; uti; (*na virtude, nas artes, nos estudos*) proficere, progredi. **2.** *Tirar todo o proveito que se pode*: fructum quantum res sinit *ou* quoad facultas fert percipere; maximam utilitatem capere; quaestui parere *ou* deditum esse; honesta atque inhonesta alicui quaestui esse. **3.** *Non deixar pasar unha cousa sen tirar partido dela*: opportunitatem (temporis) *ou* occasionem arripere *ou* non amittere; omnia in suam utilitatem convertere; (*por que non aproveitás esta ocasión?*) quin tu urges istam occasionem? V. *tamén* **2.** *v.intr.* **4.** *Resultar unha cousa de proveito*: prodesse; utilitati *ou* bono alicui esse; aliquid fructuosum esse; utilitatem afferre *ou* praebere; (*a quen aproveita?*) cui prodest? **5.** *Sentar ben unha comida*: prodesse; cibum *ou* potum bene esse *ou* bene vertere; (*que aproveite*) prosit; bene sit *ou* vertat. *v.pr.* **6.** *Tirar proveito con astucia*: dolo, fraude, per dolum, per fallaciam, insidiis, astute, versute, fallaciter; callide utilitatem capere.

aprovisionamento. *s.m.* Commeatus –us; anno-nae provisio; res ad victum necessariae. V. *tamén* **vituala(s), víveres**.

aprovisionar. *v.tr.* **1.** *Proporcionar provisións*: commeatum *ou* commeatus comparare, providere, advehere, adducere *ou* importare; alimentorum copiam suppeditare; rebus ad victum necessariis instruere. *v.pr.* **2.** *Facer provisión do necesario*: annonam, annonae *ou* de annona providere *ou* colligere; res ad victum necessarias comparare; rei frumentariae prospicere *ou* consulere.

aproximación. *s.f.* **1.** *Acción de aproximar ou aproximarse*: appropinquatio –onis; accessus, adventus, aditus –us; instantia –ae; (*á verdade*) veri similitudo. **2.** *Cálculo aproximado*: summae conspectus; coniectura –ae.

aproximado **-a**. *part.* **1.** Part. do verbo *aproximar*: admotus, promotus, applicatus, appulsus, propinquatus, appropinquatus **-a -um**. *adx.* **2.** *Que está cerca da exactitude*: vero proximus ou propior.

aproximar. *v.tr.* **1.** *Pór algo ou a alguén máis cerca*: admovere; appellere; applicare; apponere. **2.** (fig.) *Pór a alguén máis cerca no sentido afectivo, ideolóxico, etc.*: animos, amicitiam conciliare, iungere, coniungere, sociare, consociare. *v.pr.* **3.** *Estar próximo a ocorrer ou chegar*: appetere; adventare; appropinquare; proximum esse; incedere; subesse; iam iamque ou iamiam aliquid fieri ou adesse; (*aproxímase a noite, a primavera*) nox, ver appetit ou appropinquat; (*o día*) dies instat ou subest. **4.** *Pórse unha cousa ou unha persoa máis cerca*: appropinquare; propius accedere. **5.** (fig.) *Pórse máis cerca no sentido afectivo, ideolóxico, etc.*: iungi, coniungi; sociari, consociari; amicitia se iungere ou coniungere; ad consilium alicuius accedere. V. **tamén acercar(se)**.

áptero **-a**. *adx.* Zool. Apterus **-a -um**; alis ou pennis orbatus ou expers.

aptitude. *s.f.* Habilitas **-atis**; indoles **-is**; ingenium **-i**; habitus **-us**.

apto **-a**. *adx.* **1.** *Que demostra capacidade*: aptus, ingeniosus, idoneus **-a -um**; habilis **-e**. **2.** *Que se axeita ás circunstancias*: temporis, occasioni cedens, oboediens, parens ou accommodatus; conveniens, congruens **-entis**. **3.** *Que superou un exame ou proba*: probatus, aptus, idoneus **-a -um**. V. **tamén aprobado**.

apuntador **-ora**. *s.* Monitor/**-trix** theatricus/**-a**.

apuntalar. *v.tr.* Fulcire; fulturis firmare; statuminare; adminiculare.

apuntamento. *s.m.* **1.** *Nota breve*: nota **-ae**; annotatio, subscriptio **-onis**. **2.** *Resumo ou notas que se toman sobre algo*: summarium, commentarium/**-us -i**; (*da clase*) libelli academici; adversaria ou commentaria scholastica; commentarii **-orum**.

apuntar. *v.tr.* **1.** *Tomar nota*: notare, annotare; subscribere; notas ou annotationes facere. **2.** *Indicar co dedo ou doutra maneira a situación de algo ou alguén*: digito ou alio modo indicare; referre; (*ao oído*) (in aures) insurrare. **3.** (fig.) *Dar a coñecer*: rem leviter attingere. **4.** *Incluír un nome nunha lista*: V. **alistar**. *v.intr.* **5.** *Facer pun-*

tería: collineare; petere; destinata ferire; arma ou iactum intendere.

*apunte. *s.m.* V. **apuntamento**.

apuñalar. *v.tr.* Pugione percutere ou traicere; pugionem in sinum alicuius abscondere.

apurado **-a**. *part.* **1.** Part. do verbo *apurar*: confectus, absumptus, consumptus, exhaustus, exsiccatus, ebibitus, properatus, excitatus, incitatus, accensus **-a -um**. V. **tamén apresurado**. *adx.* **2.** *Que ten présa ou que actúa con ela*: V. **apresurado**. **3.** *Que está nunha situación complicada*: in discrimen adductus; afflictatus, afflictus, maestus, dubius, incertus, egenus **-a -um**; haerens **-entis**; haesitans, periclitans **-antis**.

apurar. *v.tr.* **1.** *Usar ou consumir ata acabar*: conficere; absumere, consumere; haurire, exhaurire; siccare, exsiccare; ebibere; obsorbere. **2.** *Meter présa*: V. **aburar, apresurar**. **3.** *Facer máis á présa*: V. **alixeirar**. *v.pr.* **4.** *Facer algo á présa ou máis á présa*: V. **acelerar, apresurarse**.

apuro. *s.m.* **1.** *Necesidade de facer algo á présa*: properantia **-ae**; celeratio, acceleratio, festinatio, maturatio **-onis**; maturitas, celeritas **-atis**. **2.** *Situación complicada*: discrimen **-inis**; inopia **-ae**; angustiae **-arum**; angor **-oris**; afflictio **-onis**. ♦ *Apuros económicos*: difficultates nummariae. *Estou nun apuro*: in arctum meae coguntur opes; in puteo constrictus sum.

apurrar. *v.tr.* **1.** *Incitar o can*: V. **acirrar**. **2.** *Incitar ás persoas*: V. **acirrar, acalorar**.

apuxar. *v.tr.* V. **empurrar**.

apuxón. *s.m.* V. **empurrón**.

aquecer. *v.intr.* V. **acaer**.

aquedar. *v.intr.* V. **acougar, apazugar**.

aquele, aquela, aquilo. *dem.* **1.** *Sinala á persoa ou cousa que está lonxe*: ille **-a -ud**; is, ea, id. **2.** *Serve para referirse a algo xa nomeado*: ille **-a -ud**; is, ea, id; idem, eadem, idem; ipse **-a -um**. **3.** (fam.) O *m.* e *o.f.* singular úsanse como substantivos e significan ideas de *motivo, desculpa, defecto, encanto, pretexto*, difíciles de expresar sen un contexto; (*non é guapa, pero ten un aquel*) non est formosa, sed quendam leporem habet. V. as palabras citadas. **4.** *Pode ter sentido ponderativo, equivalente a célebre, famoso*. *Aquel Platón*: ille Plato; *aquela palabra de Platón*: illa vox Platonis.

aquezado –a. *adx.* Adxectivo de sentido pouco preciso, dependendo do contexto: *ben disposto, ben feito, avariado, etc.* V. estas palabras.

aquezar. *v.tr.* Verbo de sentido pouco preciso, dependendo do contexto: *reparar, estragarse, alterarse, etc.* V. estas e outras palabras, segundo o contexto.

aqueloutrado –a. *part. e adx.* V. **alterado**.

aqueloutrar. *v.tr.* V. **alporizar, alterar**.

aqueloutro –a. *dem.* Ille alter.

aquén. *adv.* Citra.

aquendar. *v.tr.* **1.** *Establecer unha orde:* ordinare; instruere; statuere; componere; (ordine) dispoñere; tenorem servare. *v.pr.* **2.** *Alternarse para facer algo:* vices alternare, permutare, variare.

aquí. *adv.* **1.** *Indica o lugar onde se atopa o que fala:* (reposo) hic; (movemento) huc; in hunc locum; (aquí me tes) ecce me. **2.** *Refírese ao sitio ou parte indicados polo que fala:* hic; (in) hoc loco, (in) his locis. **3.** *Indica o momento, punto ou situación actuais:* hic; huc; hactenus; hucusque; (usque) adhuc; ad hoc tempus; ad hunc locum. ♦ *Aquí e agora:* hic et nunc; in his adiunctis. *De aquí (deste lugar):* hinc. *De aquí a uns días:* post aliquot dies. *Ata aquí:* hucusque; hactenus. *Aquí abaixo (nes-te mundo):* his in terris.

aquiescencia. *s.f.* V. **aprobación**.

aqueitar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén estea tranquilo:* tranquillare; sedare; placare; serenare; pacem animis afferre; mitigare; animos mollire ou componere; flectere. *v.intr.* **2.** *Pórse tranquilo:* sedari; placari; mitigari; leniri; residere, considere; motus cohibere; iram mollire; tranquillari; relanguescere; se remittere. V. *tamén* **apazugar**.

aquilatar. *v.tr.* **1.** *Medir ou pesar os quilates:* ceras tas aestimare; iusto pretio aestimare. **2.** *Sopesar, precisar:* perquirere; perpendere; diligenter expendere; singula subtiliter persequi.

ar. *s.m.* V. **aire**.

ara¹. *s.f.* *Pedra sagrada:* ara –ae. V. *tamén* **altar**.

ara². *s.f.* *Acción de arar:* aratio –onis.

árabe. *adx. e s.* **1.** *De Arabia:* Arabicus, Arabius, Arabus –a –um; Arabs –bis. Arabes –um. **s. 2.** *Idioma:* lingua Arabica; sermo Arabicus.

Arabia Saudí. *top.* Arabia Saudiana; Regnum Arabicum Saudianum.

arábico ou **arábiga** –a. *adx.* V. **árabe**. ♦ *Número arábigo:* V. **número**.

arácnidos. *s.m.pl.* *Zool.* Animalia araneae formam exhibentia.

arado. *s.m.* Aratrum –i; vomer ou vomis –eris; (mecánico) machina aratrix; (de rodas) currus –us; plauorumatum –i.

Aragón. *top.* Aragonia, Celtiberia –ae.

aragonés –esa. *adx. e s.* Celtibericus –a –um. Celtiberi –orum.

aramado. *s.m.* Aeris ou aerea transenna.

aramar. *v.tr.* Aerea transenna cingere, circumcingere, circumdare; aeream transennam ducere.

arame. *s.m.* Aereum ou aeris filum; aes in fila tenuatum ou tractum.

aramio. *s.m.* V. **arame**.

arancel. *s.m.* Vectigal –alis; portorium –i.

arandeira. *s.f.* Sorbus silvestris; vaccinium myrtillus.

arandela. *s.f.* Orbiculus –i; rotula –ae; circulus ferreus.

arando. *s.m.* Sorbum silvestre.

araña. *s.f.* **1.** *Animal:* aranea –ae ou araneus –i; (pequena) araneola –ae ou araneolus –i; (tea de araña) aranea –ae; araneum –i; (cheo de teas de araña) araneosus –a –um; (a araña tece a súa tea) telas orditur araneus. **2.** (fig.) *Candeeiro de brazos:* pendens ou pensilis lychnus; lychnuchus –i; candelabrum –i.

arañeira. *s.f.* Aranea –ae; araneum –i; araneae ou aranei tela, textura, texta (*n.pl.*) ou fila (*n.pl.*).

arao. *s.m.* Alca torca.

arar. *v.tr.* Arare, inarare, exarare; subigere; (aratro) moliri, scindere ou proscindere; vertere, versare, (vomere) invertere, convertere; exercere; aperi-re; (a terra en barbeito) vervagere; (por segunda, terceira vez) iterare, tertiare.

arbitrar. *v.tr.* Arbitrari; aestimare; (certamen, ludum) iudicare; (unha controversia) arbitrum esse; controversiam disceptare ou dirimere.

arbitrariedade. *s.f.* **1.** *Calidade de arbitrario:* licentia –ae; libido –inis. **2.** *Acción arbitraria, esp. a exercida con abuso:* liberum et arbitrarium factum.

arbitrario –a. *adx.* **1.** *Que depende do capricho de alguén:* liber –era –erum; arbitrarius –a –um;

ad arbitrium factus. **2.** *Que actúa segundo o seu capricho:* libidinosus –a –um; mutabilis, mobilis, volubilis –e.

arbitraxe. *s.f.* Arbitrium –i; arbitratio –onis; arbitratus –us.

arbitrio. *s.m.* (Liberum) arbitrium; libera voluntas. *V. tamén antollo, capricho.*

árbítro –a. *s.* **1.** *Persoa designada para decidir nun asunto:* arbiter –tri; iudex –icis; iudicatrix –icis; disceptator/-trix; (*da vida e da morte*) dominus vitae necisque. **2.** *Persoa que fai cumprir o regulamento nun deporte:* arbiter –tri; arbitra –ae ou arbitrix –icis; ludi ou ludicri certaminis iudex ou iudicatrix.

arboradura. *s.f.* Mali –orum.

arborar. *v.tr.* **1.** *Plantar de árbores:* arbores, arborum ou arbustum serere, conserere, ponere, plantare, pangere, deprimere, mergere, in terram deponere; arboribus conserere. **2.** *Dotar unha embarcación de paus e varas:* navem malis instruere; malos navi aptare.

árbore. *s.f.* **1.** *Calquera planta de tamaño grande:* arbor ou arbor –oris; (*pequena*) arbuscula –ae; (*froiteira*) arbor pomifera ou fructifera; (*de dúas, de tres colleitas*) arbor bifera, trifera; (*aneira*) arbor alternis annis fructus edens. **2.** (*fig.*) *Gráfico xenealóxico:* stemma –atis; gentis ou gentile stemma; ramusculus –i. **3.** *Mec. Eixe que transmite un movemento de rotación:* arbor –oris; axis rotator; asser motorius. *Mar.* **4.** *Madeiro vertical que sostén as velas:* malus –i. ♦ *Árbore de levas:* *V. 3. Árbore xenealóxica:* *V. 2. Árbore de Nadal:* arbor natalicia.

arboredo. *s.m.* Arboretum, arbustum –i; arbustus ager; locus ou ager arboribus consitus.

*arbotante. *s.m.* *V. arcobotante.*

arbusto. *s.m.* Frutex –icis; arbuscula –ae.

arca. *s.f.* **1.** *Caixa grande:* arca, capsula –ae; alveus –i. **2.** *Parte do corpo delimitada polas costelas:* thorax –acis.

arcabuz. *s.m.* Sclopetum –i; igniaria fistula.

arcada. *s.f.* **1.** *Arquit. Conxunto de arcos:* porticus –us; arcuatio –onis; arcuatum opus. **2.** *Contracción violenta do estómago:* nausea –ae; libido nauseae; recusatio stomachi; (*dar ou ter arcadas*) nauseare; nausea laborare ou premi.

arcaico –a. *adx.* **1.** *Moi antigo ou en desuso:* priscus, antiquus, vetustus, obsoletus, archaicus –a –um; insolens –entis; (*palabras arcaicas*) verba exauctorata. *V. tamén arcaísmo.* **2.** *Relativo aos primeiros tempos dunha civilización:* vetustus, pervetustus, priscus, remotus –a –um.

arcaísmo. *s.m.* **1.** *Calidade do que é arcaico:* archaismus ou archaismos –i. **2.** *Palabra ou expresión arcaica:* archaismos ou archaismus –i; priscum, vetus, obsoletum, exauctoratum ou pervetustum verbum ou vocabulum; verbum ab usu cotidiani sermonis intermissum; (*expresión, linguaxe*) verborum vetustas; priscus sermo; (*esta palabra é un arcaísmo*) hoc verbum evanuit; longa aetas hoc verbum inveteravit.

acaizante. *adx.* Archaicum modum referens; antiquitatem redolens; temporibus incongruens; (*palabra, expresión*) *V. arcaísmo.*

arcano –a. *adx.* **1.** *Difícil de comprender; non coñecido:* arcanus, occultus, abditus, secretus, abstrusus, conditus, reconditus, absconditus, tectus, ignotus, secretus –a –um. *s.m.* **2.** *Cousa moi difícil de comprender:* arcanum, secretum –i; fatorum ou naturae arcana, occulta ou latebrae; mundi causae secretaque.

arcanzo. *s.m.* Archangelus –i.

arcea. *s.f.* Scolapax –acis.

arcebispado. *s.m.* **1.** *Cargo ou función de arcebispo:* archiepiscopatus –us. **2.** *Territorio baixo a xurisdición dun arcebispo:* archidioecesis –is. **3.** *Pazo do arcebispo:* archiepiscopium –i.

arcebispo. *s.m.* Archiepiscopus –i.

arcén. *s.m.* *V. beirarrúa.*

arciprestado. *s.m.* Archipresbyteratus –us.

arcipreste. *s.m.* Archipresbyter –eri.

arco. *s.m.* **1.** *Xeom. Porción dunha curva:* arcus –us. **2.** *Arma para disparar frechas:* arcus –us; nervus –i; (*tensar o arco*) arcum tendere, flectere ou lunare. **3.** *Arquit. Remate superior de dúas columnas:* arcus –us; fornix –icis. ♦ *Arco da vella ou arco iris:* iris –is/-idis; arcus –us; arcus caelestis. *Arco de ferradura:* arcus lunatus. *Arco de medio punto:* arcus semicirculatus, rotundus ou convexus. *Arco oxival:* acuminatus arcus. *Arco de triunfo:* arcus –us; arcus triumphalis; fornix –icis.

arcobotante. *s.m.* Erisma –ae/-atis; anterides –um; arcus fulciens.

ardencia. *s.f.* **1.** *Calor intensa:* ardor, fervor, calor –oris; aestus –us. **2.** *Sensación no padal do sabor picante:* acutus ou acerbus sapor.

ardente. *adx.* **1.** *Que arde:* flagrans, aestuans –antis; ardens, candens, torrens –entis; fervidus –a –um. **2.** (fig.) *Que pon moito fervor en algo:* ardens –entis; fervidus –a –um; flagrans –antis; inflammatus, incensus, sollicitus –a –um; acer, acris, acre. **3.** (fig.) *Cheo de paixón:* vehemens –entis; promptus, studiosus, excitatus –a –um; acer, acris, acre.

ardentía. *s.f.* **1.** *Fosforescencia das augas mariñas:* maris phosphoricus fulgor. **2.** *Calor intensa:* ardor, fervor –oris; aestus –us. V. *tamén* **ardencia**.

arder. *v.intr.* **1.** *Consumirse polo lume:* ardere, exardere, ardescere, exardescere; aestuare; flagrare, conflagrare, deflagrare; incendi; cremari; uri, comburi; incandescere; (fig.) *(de calor)* aestuare; *(de amor, de desexo)* amore, studio flagrare; in aliquo/-a uri; *(eu en cambio ardo de amor)* me tamen urit amor; *(a infortunada Dido arde de amor)* uritur infelix Dido. **2.** *Ser combustible:* ignem concipere; uri posse; combustibilem ou igni concipiendo aptum esse. V. *tamén* 1.

ardido –a. *adx.* V. **afouto, animado.**

***ardilla.** *s.f.* V. **esquío.**

ardor. *s.m.* **1.** *Calor intensa:* ardor, calor, fervor –oris; aestus –us. V. *tamén* **ardencia, ardentía**. **2.** *Sabor picante:* V. **ardencia**. **3.** (fig.) *Grande interese e entusiasmo:* studium –i; alacritas –atis; *(con grande ardor)* summo studio. V. *tamén* **afán**. **4.** (fig.) *Sentimento moi forte do espírito:* ardor, fervor, amor –oris; cupido –inis; appetitio –onis; appetitus, impetus –us; cupiditas, alacritas, strenuitas, animositas –atis; *(da idade)* fervor aetatis; *(da xuventude)* fax prima iuventae.

ardora. *s.f.* V. **ardentía**. ♦ *Á ardora (pescar):* ad maris phosphoricum fulgorem piscari.

arduo –a. *adx.* Arduus, operosus, laboriosus, negotiosus –a –um; difficilis –e; asper –era –erum.

area. *s.f.* **1.** *Gran de rocha ou doutra materia:* (h)arena, (h)arenula –ae; sab(u)lum –i. **2.** *Conxunto de pequenos grans de rocha:* V. 1. **3.** *Praia:* litus –oris; (h)arenosum litus; ora –ae. ♦ *Areas movezizas:* mobiles, mutabiles ou vagae (h)arenae.

área. *s.f.* **1.** *Xeom. Extensión plana:* area –ae; superficies –ei. **2.** *Medida de superficie:* area –ae. **3.** *Espazo ocupado por un tipo de persoas ou actividades:* campus –i; circumscriptio –onis; area –ae. **4.** *Ámbito dunha actividade ou ciencia:* campus –i; ambitus, circuitus –us; curriculum –i. **5.** *Dep. Zona próxima á portaría:* area portae ou ianuae proxima.

areal. *s.m.* (H)arenarium –i; (h)arenaria –ae; sabuletum –i; (h)arenifodina –ae; *(á beira do mar)* (h)arenosum litus.

areiro –a. *adx.* **1.** *Dedicado á extracción e comercio de area:* (h)arenarius –a –um. *s.m.* **2.** *Areal:* V. esta palabra.

areento –a. *adx.* (H)arenosus, (h)arenaceus, (h)arenarius, (h)arenatus, sabulosus –a –um.

arela. *s.f.* V. **afán, ambición, anhelo**. ♦ *Perder a arela:* frangi; animum despondere, demittere ou abicere; animo deficere; spem deponere.

arena. *s.f.* (H)arena –ae; *(baixar á arena)* in certamen descendere. V. *tamén* **anfiteatro, circo, praza** (de touros).

arenga. *s.f.* **1.** *Discurso para infundir valor:* oratio, contio, hortatio, adhortatio, exhortatio –onis. **2.** (fig. e fam.) *Discurso que enfastía:* molesta, importuna ou fastidiosa oratio.

arengar. *v.tr.* Dicere; contionari; orationem ou contionem habere; hortari, adhortari, exhortari.

arenque. *s.m.* Aringus –i; harengus –i.

areoso –a. *adx.* V. **areento**.

aresta. *s.f.* **1.** *Filamento da espiga do trigo e doutros cereais:* arista, barbula –ae. **2.** *Palla do liño:* lini palea ou stipula. **3.** *Liña formada pola intersección de dous planos:* intersectio –onis; angulus –i; ancon –onis.

arestora. *adv.* V. **agora**.

arfar. *v.intr.* V. **abafar**.

argallada. *s.f.* **1.** *Historia ou invención para enganar:* inventum, commentum, fictum –i; inventio –onis; fabula, inventiuncula, narratiuncula –ae. **2.** *Festa, acto, traballo, etc., pouco serio e mal feito:* res ridicula; ridicula imitatio; mimus –i; stultitia, ineptia, parodia –ae; ridiculum –i.

argallar. *v.intr.* **1.** *Inventar mentiras ou historias:* fingere, confingere, effingere; mentiri; historias, commenta, commenticias fabulas ou fabellas narrare; fabulari; nugari. **2.** *Facer cousas sen im-*

portancia: animum pusillis occupare; minuta quaedam, res parvi momenti *ou* tricas agere; negotiis vacare; otium habere; otiosum esse; otiari. *v.tr.* **3.** *Concibir ou preparar algunha cousa práctica*: cogitare; aliquid in animo habere; animo, cogitatione *ou* mente fingere, concipere, complecti *ou* assequi; parare, praeparare. **4.** *Organizar ou facer algo sobre a marcha*: ex tempore *ou* subito aliquid facere, dicere, expedire *ou* proferre.

argalleiro -a. *adx.* **1.** *Que inventa mentiras*: fabulator, nugator/-trix; fraudulentus, falsus -a -um; mendax, fallax -acis; scurrilis -e. *adx. e s.* **2.** *Que anda con bromas e sempre disposto a improvisar e a organizar diversións*: irrisor, derisor -oris, cavillator -oris; cachinno, ardalio (ardelio) -onis; levioris iudicii (vir/femina). **3.** *Que fai cousas mal ou sen utilidade*: frustra tempus terens; inanis -e; vanus -a -um.

argana. *s.f.* **1.** *Filamento da espiga do trigo e doutros cereais*: V. **aresta**. **2.** *Espiña do peixe*: spina, arista -ae.

argazo. *s.m.* Alga -ae; fucus natans.

argola. *s.f.* **1.** *Aro*: an(n)ulus ferreus; collare -is; collarium -i; numella -ae; boiae -arum. *pl.* **2.** *Aparello de ximnasia*: circulus ferreus; gymnicae artis an(n)ulus.

argon. *s.m.* Quím. Argon (*palabra grega*).

argot. *s.m.* Proprius, peculiaris, gregarius, inquinatus *ou* inconditus sermo; vitiosa locutio. V. **xerga**.

argucia. *s.f.* Argutiae, spinae, captiunculae -arum; captiones -um; argute dictum; cavillatio -onis; laqueus -i; captiosus, spinosus sermo; calliditas, subtilitas -atis.

argueiro. *s.m.* Festuca, festucula -ae.

argüir. *v.tr.* **1.** *Tirar algo como conclusión*: inferre; cogere; concludere; colligere; cogere. **2.** *Expoñer razóns*: argumentis agere *ou* docere; argumentari; ratiocinari; de aliqua re disserere, disputare *ou* sermonem habere. ♦ *Contra os que negan os principios hai que argüir a paus*: contra principia negantes fustibus est arguendum (*ou* non est disputandum).

argumentación. *s.f.* **1.** *Acción de argumentar*: argumentatio, conclusio, actio -onis. **2.** *Conxunto de argumentos*: argumenta -orum; argumentatio -onis.

argumentar. *v.tr.* **1.** *Presentar como argumento*: V. **aducir, argüir**. **2.** *Dar argumentos*: argumentari; argumenta afferre; argumentis uti; subtiliter disputare. V. *tamén* **argüir**.

argumento. *s.m.* **1.** *Razoamento*: argumentum -i; argumentatio, ratio, probatio -onis; indicium, iudicium, signum -i. **2.** *Resumo dunha obra literaria, dun filme, etc.*: summarium, commentarium, argumentum -i.

aria. *s.f. Mús.* Monodia -ae; sicin(n)ium -i.

aridez. *s.f.* **1.** *Calidade de árido*: ariditas, siccitas, ieiunitas, exilitas -atis; soli *ou* terrae ariditas. **2.** (fig.) *Falta de sensibilidade*: animi *ou* cordis ariditas, duritia *ou* durities; indolentia -ae; animus durus; cor *ou* pectus durum.

árido -a. *adx.* **1.** *Falto de humidade e de vexetación*: aridus, siccus, siccaneus -a -um; arens, sitiens -entis; (h)umore carens. **2.** (fig.) *Difícil de comprender ou que non entretén (texto)*: aridus, siccus, obscurus, involutus -a -um; difficilis, exilis -e; asper -era -erum; inops -opis; taediosus -a -um.

Aries ou Ariete. *s.m.* Aries -etis; Laniger -eri.

ariete. *s.m.* Aries -etis.

arisco -a. *adx.* Asper -era -erum; durus, torvus, ferus -a -um; agrestis, insociabilis, insuavis -e.

aristocracia. *s.f.* **1.** *Pol. Forma de goberno*: optimat(i)um dominatus *ou* imperium. **2.** *Nobreza*: optimates -(i)um; pauci -orum; nobilitas -atis. **3.** *Por ext., clase que sobresa e nun eido*: principes, primores -um; divites *ou* dites -um; flos delibatus populi *ou* civitatis; lectissimi viri.

aristócrata. *s.* Nobilis -e; princeps -ipis; optimus, delectus/-a; (*pl.*) optimates -(i)um; primores -um. V. *tamén* **aristocracia**.

aritmética. *s.f.* V. **aritmético**.

aritmético -a. *adx.* **1.** *Relativo á aritmética*: arithmeticus -a -um. **2.** *Parte da matemática*: arithmetica -ae *ou* arithmetice -es; arithmetica -orum; disciplina *ou* ratio numerorum; (*tratado de aritmética*) calculatorius libellus.

arlequín. *s.m.* **1.** *Personaxe burlesco*: ludius -i; ludio, sannio -onis; scurra -ae. **2.** *Persoa vestida coma el*: V. **1**. **3.** *Persoa de pouco carácter*: ludibrium -i; mollis animi (vir/femina); histrio -onis.

arma. *s.f.* **1.** *Instrumento para matar, ferir, etc.:* telum –i; missile –is; armatura –ae; arma –orum. **2.** (fig.) *Medio para conseguir algo:* telum –i; arma –orum; via –ae; ratio –onis; ars, artis; modus –i; instrumentum, auxilium –i; facultas, potestas –atis. *s.f.pl.* **3.** *A profesión ou carreira militar:* militia –ae; res militaris; militiae disciplina. **4.** *Conxunto de escudo e símbolos con que se distingue unha cidade, familia, etc.:* stemma –atis; (familiae, civitatis, reipublicae) insigne. ♦ *Arma branca:* gladius –i; pugio, mucro –onis; culter –tri. *Arma de dous fíos ou gumes:* ferrum, telum, falx, securis anceps; gladius anceps, biceps, bis acutus ou bipennis; arma ancipitia. *Armas de fogo:* arma igniaria ou ignivoma. *Armas convencionais:* arma usitata. *Armas nucleares ou atómicas:* arma atomica ou conflata ex atomis efflagrantibus. *Armas defensivas:* arma –orum; arma ad tegendum; missile –is; hasta, armatura –ae; scutum –i. *Armas ofensivas:* tela –orum; arma ad nocendum; gladius –i. *Pasar polas armas:* interficere. *Baixar as armas:* arma proicere ou ponere. *Coller as armas:* arma capere. *Chamar ás armas:* ad arma conclamare. *Compañeiro de armas:* commilito –onis.

armada. *s.f.* V. **armado.**

armado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *armar:* armatus, accinctus –a –um; armis instructus; armis paratus ornatusque; sub armis stratus. *adx.* **2.** *Provisto de armas:* arma ferens; armis gravis, cinctus ou succinctus. V. *tamén* 1. **3.** *Preparado ou disposto:* armatus, instructus, munitus, paratus, praeparatus, dispositus, accinctus, promptus –a –um; alacer –cris –cre. **4.** *Que se realiza por medio de armas:* cum, in armis; vi et armis. *s.f.* **5.** *Conxunto das forzas navais dun país:* classis –is; naves –ium. **6.** *Rede que se arma para cazar xabaríns:* plaga –ae; rete –is; cassis –is. ♦ *A man armada:* vi et armis; manu armata. *Forzas armadas:* V. **forza.**

armador –ora. *adx.* e s. *Naviculator/-trix;* navicularius/-a; institor/institoria navium; societas navicularia.

armadura. *s.f.* **1.** *Vestimenta dos guerreiros antigos:* arma –orum; armatura –ae. **2.** *Conxunto de pezas que serven de soporte:* ful(c)tura –ae; lignea compages; contabulatio, coaxatio –onis; pensilis fabrica; tabularum et axium contextus.

armamento. *s.m.* **1.** *Acción de armar:* bellici apparatus; belli ou armorum comparatio. **2.** *Conxunto de armas:* arma –orum; belli ou militiae instrumentum, instrumenta ou apparatus; (*lixeiro, pesado*) levis, gravis armatura. ♦ *Carreira de armamentos:* armorum apparandorum furor cursusque.

armar. *v.tr.* **1.** *Prover de armas, preparar para a guerra:* armare; armis instruere ou cingere; copias contra aliquem comparare; bellum parare, comparare ou instruere; ire ad arma; arma movere. **2.** *Colocar as pezas dun obxecto:* struere, instruere; coagmentare; componere; conflare. **3.** (fig.) *Producir, ser a causa de algo:* parere; gignere; facere, efficere; inferre; movere; excitare; provocare; reddere; edere. *v.pr.* **4.** *Proverse de armas:* armari, se armare; arma parare, capere ou sumere; armis accingi; bellum parare, comparare, movere; armis instrui ou se instruere. **5.** (fig.) *Producirse, chegar a suceder:* gigni; fieri; effici; nasci; oriri, exoriri; surgere; (*armouse unha tormenta*) tempestas exorta est. **6.** (fig.) *Adoptar unha actitude para facer fronte a algo:* patientiam, virtutem, fortem animum ostendere, adhibere, praebere, praesumere; (*armarse de paciencia*) patientia uti; aliquid patienter, clementer ou aequo animo ferre.

armario. *s.m.* *Vestiaria arca;* arcula –ae; (vestium) armarium; vestiarium, promptuarium –i; (*encaixado na parede*) armarium ou vestiarium parietii insertum.

armatoste. *s.m.* **1.** *Calquera cousa grande que ocupa moito sitio:* ingens et inutilis moles; iniquum pondus; onus grave et supervacuum. **2.** (fig.) *Persoa apática e pouco áxil:* iners et inutilis ou nec sibi nec alteri proficiens vir/femina.

armazón. *s.m.* *Compages* –is. V. *tamén* **armadura.**

Armenia. *top.* Armenia –ae.

armenio –a. *adx.* e s. **1.** *De Armenia:* Armenius ou Armeniacus –a –um. Armenii –orum. **2.** *Lingua dos armenios:* Armenius ou Armeniacus sermo.

armería. *s.f.* **1.** *Depósito de armas:* armamentarium –i; (*un mosteiro sen biblioteca é coma un cuartel sen armería*) claustrum sine librario, sicut castrum sine armamentario. **2.** *Fábrica de armas:* armorum fabrica. **3.** *Establecemento onde se venden:* armorum mercatus.

armiño. *s.m.* **1.** *Mamífero:* Ponticus mus; herminia –ae. **2.** *Pel deste animal:* herminiae pellis.

armisticio. *s.m.* *Mil.* Indutiae –arum; (belli) feriae; certaminum quies; pacticia pugnae cessatio.

***armonía.** *s.f.* V. **harmonía.**

***armonio.** *s.m.* V. **harmonio.**

arnal. *adx.* **1.** *Varietate de lagarto:* lacerta lepida.

2. *Varietate de toxo:* ulex Europaeus.

arnela ¹. *s.f.* *Praia en costa aberta e xeralmente entre montes:* sinus –us; flexum mare.

arnela ². *s.f.* *Raíz que queda na enxiva:* ima dentium radix.

arnés. *s.m.* **1.** *Armadura completa dos antigos guerreiros:* armatura –ae; arma –orum. **2.** *Arreos, aparellos:* ephippium –i; phalerae –arum.

aroma. *s.m.* (Suavis, dulcis) odor ou aura; aroma –atis; suavitas –atis; suffimentum, odoramentum –i; suffimen –inis; suffitus –us.

aromático –a. *adx.* Aromaticus –a –um; odorans –antis; odoribus complens; suaviter olens.

aromatizar. *v.tr.* Condire; odorare; odoribus imbueri, condire, inficere ou complere; suffire.

arpa. *s.f.* Harpa ae; (*especie de arpa*) sambuca –ae; psalterium –i. V. *tamén* **instrumento** (musical).

arpón. *s.m.* Harpago –onis; uncus, hamus –i; iaculum hamatum; uncus ferreus.

arqueado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *arquear:* arcuatus, concameratus, incurvatus –a –um; curvatus in arcum. *adx.* **2.** *De forma de arco:* curvus, incurvus, flexus, inflexus –a –um. V. *tamén* 1.

arquear. *v.tr.* **1.** *Dar forma de arco:* arcuare; curvare, incurvare; concamerare; flectere, inflectere; (*as cellas*) supercilia attollere; supercilium deprimeri; (*a fronte*) frontem contrahere. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Adquirir forma curva:* arcuari; concamerari; curvari, incurvari; flecti; se curvare; se flectere. V. *tamén* **alombar(se).**

arqueiro –a. *s.* Sagittarius/-a.

arqueólogo –a. *s.* Archaeologus/-a; archaeologiae, antiquitatis ou antiquitatum peritus/-a, investigator; indagator/-trix, studiosus/-a.

arqueoloxía. *s.f.* Ars antiquaria; vetustatum rerum, antiquitatis ou antiquitatum scientia, disciplina, doctrina ou studium; archaeologia –ae.

arqueolóxico –a. *adx.* Archaeologicus –a –um.

arquetipo. *s.m.* Exemplar –aris; archetypum –i. V. *tamén* **ideal, modelo.**

arquexar. *v.intr.* V. **alasar.**

arquexo. *s.m.* Anhelatio –onis; anhelitus –us; anhelans spiritus.

arquidiocese. *s.f.* V. **arcebispedo.**

arquipelago. *s.m.* Insularum grex; archipelagus –i; mare insulis consitum ou refertum.

arquitecto –a. *s.* Architectus/-a; structor –oris; faber aedium; (fig.) (*o arquitecto do universo*) opifex ou aedificator mundi.

arquitectónico –a. *adx.* Architectonicus, structorius –a –um.

arquitectura. *s.f.* **1.** *Arte e técnica da construción:* architectura –ae; architectonice –es; architectica ou structoria ars. **2.** *Conxunto de características dun edificio, zona ou período:* fabrica –ae. V. *tamén* 1.

arquitrabe. *s.f.* Epistylum –i; hyperthyrum –i.

arquivador –ora. *adx.* **1.** *Que serve para arquivar:* chartarius –a –um. *s.m.* **2.** *Moble en que se arquivan:* schedarum ou chartarum theca, locumentum, crinium ou index; minutum archivum.

arquivar. *v.tr.* In tabulario servare, custodire, condere, reponere, collocare ou includere; in tabulas publicas referre; tabulis publicis mandare.

arquivoiro –a. *s.* Tabularius/-a; tabularii moderator/-trix ou praefectus/-a; chartarius/-a; chartophylax –acis; chartularius/-a; archii ou publicarum tabularum custos.

arquivo. *s.m.* **1.** *Lugar onde se arquivan documentos:* archium, archivum, scrinium, tabularium, vasarium –i; publicarum tabularum sedes. V. *tamén* **ficheiro.** **2.** *Conxunto de cousas arquivadas:* commentarii –orum; chartae –arum; litterae publicae. **3.** *Inform. Compartimento dun ordenador que almacena información e información almacenada:* archivum –i.

arquivolta. *s.f.* *Arquit.* Arcus ornatio ou ornamentum.

arrabalde. *s.m.* **1.** *Parte ou barrio duha poboación:* V. **aforas.** *pl.* **2.** *Espazo arredor duna poboación:* V. **aforas.**

arrabuñar. *v.tr.* e *pr.* V. **gaduñar(se).**

arracada. *s.f.* Inauris –is.

arraigamento. *s.m.* **1.** *Acción de arraigar ou arraigarse:* caeli ou loci assuetudo; radices –ium; affectus –us; affectio –onis. **2.** *Circunstancia de estar arraigada unha persoa ou cousa:* radicatio –onis; anteaetae vitae radices. *V. tamén* 1.

arraigar. *v.intr.* **1.** *Botar raíces unha planta:* radicari, radicescere; radicem ou radices (in profundum, in altum ou altius) agere ou capere; (*desenrolarse*) convallescere; inolescere; (*as árbores arraigan*) arbores convallescunt. *v.intr e pr.* **2.** *Adaptarse aos costumes dun lugar:* radices agere ou figere; assuescere, consuescere; moribus, caelo, loco aptari, se aptare; accommodari ou se accommodare. **3.** (fig.) *Facerse firme un vicio, costume, etc.:* inveterascere; vitium, morem corroborari, roborem capere, concipere ou altius figi.

***arraigo.** *s.m.* *V. arraigamento.*

arramplar. *v.intr.* Auferre; rapere, arripere; tollere; absumere; in se unum vertere; (*con todo*) cuncta verrere; omnia corradere.

arrancada. *s.f.* **1.** *Posta en movemento dun vehículo:* versatio machinamenti motorii; machinamenti (subitanea) incitatio. **2.** (fig.) *Idea enxeñosa e sorprendente:* acute dictum ou factum; insperata opinio; inopinatum consilium.

arrancar. *v.tr.* **1.** *Sacar da terra:* exstirpare; (radicitus) eruere; vellere, avellere, evellere; eradicare; eligere. **2.** *Separar tirando con forza:* decerpere; abscindere; refigere; vellere, avellere, divellere, revellere; distrahere, abstrahere; extorquere. **3.** *Facer que unha máquina funcione:* machinamentum incitare; claviculam volvere ad mechanicum opus incitandum; raedam latice ignifero movere. **4.** (fig.) *Quitar con forza:* rapere, eripere, abripere; avellere; adimere; eruere; abducere; subducere; abigere; avertere. *V. tamén* 2. **5.** (fig.) *Obter algo con habilidade:* callide, sol(l)erter, arte, sol(l)ertia, peritia, sol(l)erti ingenio aliquid assequi, obtinere, adipisci ou impetrare; (*unha confesión*) callide confessionem extorquere. **6.** (fig.) *Facer que alguén abandone unha idea, modo de vida, etc.:* liberare; avocare; seiungere; corde eradere. **7.** *Expulsar pola boca as secrecións:* exscreare; suc(c)os, phlegma (flegma) reddere, reicere, eicere ou egerere. *v.intr.* **8.** *Pórse en movemento unha máquina ou unha persoa:* moveri, se movere; machinamentum incitari; cieri. **9.** (fig.) *Ter algo a orixe nun lugar ou cir-*

cunstancia: oriri, exoriri; manare; creari; venire; proficisci; effici; incipere. ♦ *Arrancar lágrimas:* lacrimas elicere. *Arrancarse os pelos:* capillos, comam scindere ou evellere.

arrandeadoiro. *s.m.* **1.** *Asento pendurado para balancearse:* oscillum –i; aereum oscillum; oscillatio –onis. **2.** *Cadeira coa mesma finalidade:* sella ad sese nutandum. *V. tamén* 1.

arrandear. *v.tr.* **1.** *Balancear no arrandeadoiro:* in oscillo librare ou iactare. **2.** *Balancearse:* oscillatione ludere; in oscillo se iactare.

arranque. *s.m.* **1.** *Momento ou circunstancia de onde arranca algo:* principium, initium –i; fons, fontis; origo –inis; semen –inis; (*punto de arranque dunha rúa ou camiño*) caput viae. **2.** (fig.) *Axitación do ánimo, arrebatado:* impetus, procurus –us; intemperantia –ae; animi, firmitatis, irae, furoris effusio. **3.** (fig.) *Cousa enxeñosa dita de repente:* *V. arrancada*. **4.** (fig.) *Decisión para facer algo:* animus –i; fortitudo –inis; constantia, audacia –ae; consilium –i; voluntas –atis; robur –oris. **5.** *Motor de arranque:* machinationis impulsus; machinula autocineto movendo.

arranxar. *v.tr.* *V. amañar.*

arranxo. *s.m.* **1.** *Acto de dispor de maneira adecuada:* ordo –inis; norma –ae; dispositio, compositio, ordinatio, instructio –onis. **2.** *Acto de pór en bo estado:* *V. amaño*. **3.** *Acto de chegar a unha solución:* concordia –ae; pactum –i; consensio –onis; consensus –us.

arrapañar. *v.tr.* *V. repañaar.*

arras. *s.f.pl.* Arrha –ae (*ús. case só en pl.*); arrhabo –onis; pignus –oris/-eris.

arrasar. *v.tr.* Evertere; diruere; destruere; delere; vastare, devastare; populari; (*completamente unha cidade*) urbem funditus eruere ou evertere; (*un exército*) hostes confligere, prosternere ou delere; (*aplanar, achaiar*) exaequare; complanare.

arrastrar. *v.tr.* **1.** *Levar a rastro:* (per terram) trahere, protrahere, tractare; rapere, raptare; (*polos pelos, polos pés*) capillo ou crinibus, pedibus trahere ou protrahere; (*ao suplicio*) ad supplicium ducere. **2.** *Levar algo facendo que se mova:* volvere; rapere, raptare; trahere, protrahere; ferre; (*a forza da auga*) abluere, proluere. **3.** (fig.) *Facer caer en algo negativo:* corrumpere, vitiare; adducere; ad nequitiam ou perniciem in-

ducere, perducere, allicere, trahere; transversum aliquem agere. **4.** (fig.) *Convencer a alguén para que adopte unha posición:* ad suam sententiam perducere; ad causam alicuius inclinare; in suas partes trahere; animos commovere. *v.intr.* **5.** *En xogos de baralla, botar un trunfo:* victricem ou significantem chartulam ludere. *v.pr.* **6.** *Ir ou andar a rastro:* serpere; repere; trahi, protrahi; deferri. **7.** (fig.) *Adoptar unha actitude de inferioridade:* se abicere; demitti; alteri ou ad pedes alicuius se submittere; pro nihilo se reputare. ♦ *Todos nos deixamos arrastrar polo desexo de gloria:* studio gloriae omnes trahimur.

arrastre. *s.m.* **1.** *Acción de arrastrar ou arrastrarse:* tractus -us; vectio, reptatio -onis; vectura -ae. **2.** *Modalidade de pesca:* piscatio vectoria; (*rede de arrastre*) everriculum -i.

arrautada. *s.f.* V. **arranque, arrebatado.**

arre! *interx.* Eial; age!

arrear ^{1.} *v.tr.* *Pór os arreos a un animal:* V. **aparellar.**

arrear ^{2.} *v.tr.* **1.** *Estimular un animal:* stimulare; incitare; ciere; stimulis iumenta agitare. **2.** (prop. e fig.) *Soltar:* emittere, dimittere; laxare; relinquere. **3.** (pop.) *Dar un golpe:* percutere; verberare; quater; tundere. V. *tamén* **brear.** *v.intr.* **4.** *Irse, desaparecer unha mancha:* mundari, emundari; tergi, abstergi, detergi; lui, ablu; immunditiis liberari.

arrebatado. *v.tr.* **1.** *Quitar con violencia:* V. **arrancar.** **2.** (fig.) *Producir unha atracción moi forte:* allicere, illicere, pellicere; delenire; capere; rapere; trahere; devincire; permulcere; illecebris trahere ou irretire; (*un espectáculo*) spectaculo detineri.

arrebatado. *s.m.* **1.** *Axitación súpeta e violenta:* V. **arranque.** **2.** *Estado da persoa cativada por algo ou alguén:* turbatio, perturbatio, affectio, commotio -onis; studium -i; cupido -inis; cupiditas -atis; pulsus, impulsus, impetus -us.

arrebolar. *v.tr.* **1.** *Lanzar un rebolo a unha árbore:* perticis arborum ramos decutere; fustes in arboribus iacere. **2.** *Lanzar unha pedra, un pau, etc.:* iacere, iactare; lapidem, saxum, fustem iacere, inicere, conicere, mittere, immittere.

arrecadar. *v.tr.* V. **recadar.**

arrecender. *v.intr.* V. **recender.**

arrecendo. *s.m.* V. **recendo.**

arrecife. *s.m.* Scopulus -i; syrtis -is; cautes -is; brevia -ium; saxa latentia ou caeca.

arreconchegar. *v.tr.* e *pr.* V. **acercar, achegar.**

arrecunchar. *v.tr.* e *pr.* V. **acantoar, acurrallar.**

arredamento. *s.m.* V. **afastamento.**

arredar. *v.tr.* **1.** *Facer ir cara a atrás:* retrudere; retroagere; retroducere. **2.** *Afastar, apartar:* V. estes verbos. **3.** *Poñer e manter a unha distancia prudencial:* amovere, remove, submovere; arcere. **4.** (fig.) *Facer desistir:* tenere, continere; cohibere; coercere; reprimere. **5.** (fig.) *Manter lonxe facendo desaparecer o roce, confianza, etc.:* V. **apartar.** *v.intr.* e *pr.* **6.** *Moverse para atrás ou a un lado:* cedere; pedem ou gradum referre. V. **afastarse, apartarse.** **7.** (fig.) *Manterse lonxe facendo que desapareza a relación, o trato, etc.:* V. **afastarse, apartarse.**

arredondar. *v.tr.* **1.** *Facer redondo:* rotundare, corrotundare; (in orbem) circinare; in pilae modum conglobare; rotundum reddere ou facere. **2.** *Axustar unha cantidade sen as fraccións:* rotundare, corrotundare; (*unha suma de mil euros*) mille Europaeos nummos rotundare.

arredor. *adv.* **1.** *Darredor:* circumcirca, circum, circa. *s.m.* **2.** *Faixa estreita de terreo no extremo dunha terra:* ora -ae; limes -itis; extremum -i; extremas -atis. *pl.* **3.** *Espazo arredor dunha poboación:* V. **aforas.** ♦ *Arredor de.* **1.** *Polo exterior, dándolle a volta:* circa, circum. **2.** *Aproximadamente:* fere, ferme; circiter; propemodum; ad; instar.

arrefecer. *v.tr.* **1.** *Tornar frío ou máis frío:* frigerare, refrigerare, frigefactare; (*un alimento quente*) restinguere. *v.intr.* **2.** *Tornarse frío ou máis frío:* frigerari, refrigerari, frigescere, refrigerescere; defervere, defervescere; inalgescere.

arrefriado. *s.m.* Destillatio, perstrictio, defluxio -onis; narium destillatio; rheuma -atis; rheumatismus -i; pectoris pituitae ou suppurationes; tussis -is; gravedo -inis; coryza -ae. V. *tamén* **catarro.**

arrefriamento. *s.m.* Refrigeratio, perfrictio -onis.

arrefriar. *v.tr.* **1.** *Tornar frío ou máis frío:* V. **arrefecer.** **2.** *Causar un arrefriado:* gravdinem facere, creare ou afferre; destillationem concitare. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Tornarse frío ou máis frío:* V. **arrefecer.** *v.pr.* **4.** *Coller un arrefriado:*

refrigescere, perfrigescere; rheumatizare; tussire; gravedine temptari. V. *tamén* **acatarrar(se)**.

***arregalar**. *v.tr.* V. **regalar**.

arregañar. *v.tr.* V. **gretar**.

***arreglo**. *s.m.* V. **amaño**.

arreguizar. *v.pr.* Tremere, contremiscere; quati; horrere, horrescere, perhorrescere; expavescere.

arreguizo. *s.m.* Tremor; horror; pavor –oris; trepidatio, commotio –onis.

arremangar. *v.tr. e pr.* V. **remangar**.

arremedar. *v.tr.* **1.** *Facer o que fai outra persoa ou un animal:* imitari; aemulari; imitatione consequi; gestibus *ou* nutibus imitari; imitando effingere *ou* exprimere; paria cum aliquo facere; simulare; alienum vocis sonum fingere. **2.** *Imitar facendo burla:* imitando *ou* imitatione (aliquem *ou* in aliquem) ridere, deridere, irridere; ludere, deludere; aliquem ludibrio habere. V. *tamén* **1.** **3.** *Ter semellanza:* similem *ou* consimilem esse; alicuius speciem, vultum *ou* faciem referre *ou* exhibere; oris et corporis lineamentis similem esse; similitudinem alicuius rei habere; imaginem veritati proximam reddere; effigiem repraesentare.

arremedo. *s.m.* Imitatio, aemulatio, assimilatio, effictio –onis; veri similitudo.

arremeter. *v.tr.* **1.** *Facer saír con ímpeto un animal:* impingere; iacere, conicere, proicere; mittere, immittere; fugare. *v.intr.* **2.** *Ir cara a alguén ou algo con violencia:* irrumpere; invadere; aggredi; adoriri; lacessere; impugnare, propugnare; petere, appetere, impetere; incursare; irruere; impetum facere; adversus aliquem ire; pugnam *ou* bellum inferre. V. *tamén* **acometer**.

arremetida. *s.f.* Impetus, incursus –us; aggressio, irruptio, incursio, invasio, oppugnatio –onis.

arremuiñar. *v.pr.* **1.** *Dar voltas, formar un remuíño:* versari; in orbem verti; convolutari, volvi; turbinem exoriri. **2.** *Xuntarse nun lugar de maneira desordenada:* V. **aglomerarse**.

arrenda. *s.f.* Repastinatio –onis; (arationis) iteratio.

arrendamento. *s.m.* Conductio, locatio –onis.

arrendar ¹. *v.tr.* *Ceder ou tomar en arrendamento:* locare, elocare, oblocare, locitare; conducere.

arrendar ². *v.tr.* *Sachar por segunda vez:* repastinare; iterare; offringere. V. *tamén* **abacelar**.

arrendatario –a. *adx. e s.* Vil(l)icus, colonus, locarius/-a; agrorum conductor, locator/-trix.

arrendo. *s.m.* V. **arrendamento**.

arrenegar. *v.tr. e intr.* V. **renegar**.

arreo ¹. *adv.* Assidue; continuo; continenter; indesinenter; sine (ulla) intermissione; perpetuo, constanter; nullo puncto temporis intermisso.

arreo ². *s.m.* V. **aparello**.

arrepañar. *v.tr.* V. **repañar**.

arrepentimento. *s.m.* Paenitentia –ae; peccati dolor; contritio –onis; animi aegritudo, conscientiae stimulus, aculeus, anxietas *ou* angor.

arrepentir. *v.pr.* Paenitere; resipiscere; paenitentia converti; in paenitentiam verti; paenitentiam agere; pigere; taedere; (*arrepíntome da miña vida*) piget me vitae (meae).

arrepiente. *adx.* Horribilis, formidabilis, terribilis –e; horrendus, horridus, horrificus, metuendus, foedus –a –um; taeter –tra –trum; trux, trucid.

arrepia. *v.tr.* **1.** *Poñer os pelos de punta, facer estremecer:* arrigere, erigere, subrigere; horrore aliquem afficere. *v.intr.* **2.** *Producir arrepío:* tertere, exterrere, perterrere; terrorem incutere, afferre *ou* inducere. *v.pr.* **3.** *Pórse de punta o cabelo por causa do frío, medo, etc.:* horrere, horrescere; rigere; asperari; horripilare; (*arredouse e arrepíáronselle os pelos*) retulit ille gradus horrueruntque comae; (*cando se ten moito medo, arrepíanse os pelos do corpo*) cum valde timetur, in corpore pili horrent. **4.** *Estremecer de medo:* pavescere, expavescere; (*arrepíome ao contalo*) horresco referens. V. *tamén* **arreguizar**.

arrepío. *s.m.* Horror, terror, tremor, pavor –oris; trepidatio –onis; formido –inis; frigus –oris; motio, commotio, perfrictio –onis; frigidus horror.

arrepoñer *ou* **arrepór**. *v.pr.* Resistere, obsistere, obstare; adversari; refragari; repugnare; resurgere; occurrere; alicui obviam ire.

arrequecer. *v.intr.* Referre, afferre; gignere; parere; producere; red(d)itum, fructum, utilitatem *ou* quaestum praebere *ou* edere.

arrequentar. *v.tr.* Augere, adaugere; ampliare, amplificare; alicui rei incrementum afferre; maius *ou* maiorem facere.

arrestar. *v.tr.* In custodiam ad tempus aliquem dare; in vincula *ou* in carcerem aliquantum temporis *ou* paulisper conicere.

arresto. *s.m.* Comprehensio –onis; custodia –ae.

arrevesado –a. *adx.* Implicatus, impeditus, operosus, arduus, perarduus, negotiosus, laboriosus, molestus –a –um; multiplex –icis; difficilis, perdifficilis –e.

arrexuntar. *v.pr.* **1.** *Poñerse moi xuntos:* propinquare, appropinquare; accedere; propius venire, adventare, adire; admoveri, se admovere. **2.** *Vivir xuntas dúas persoas sen formalizar a súa relación:* V. **achegarse.**

arriar. *v.tr.* Vela, carbasa (carbasos), anc(h)oram, vexillum ponere, legere, subducere, submittere; navis vela submittere.

arriba. *adv.* **1.** *Nun lugar superior:* supra, super, insuper, superius. **2.** *En sentido ascendente:* sursum. **3.** *Nun lugar anterior (en escritos):* supra; ante. ♦ *De arriba:* desuper. *De arriba a abaixo:* a summo usque deorsum; a capite ad calcem.

arribada. *s.f.* Navis adventus ou appulsus. ♦ *Vir de arribada:* ad portum (propter emergentem casum) appetere ou regredi.

arribar. *v.intr.* **1.** *Chegar a porto:* appellere. V. *tamén* **aportar.** **2.** *Fondear nun lugar non previsto:* ad portum improvisum ou inopinatum confugere; inopinate ou praeter opinionem anc(h)oras iacere. V. *tamén* **aportar.** **3.** (fig.) *Chegar a un lugar:* V. **chegar.**

arrichado –a. *adx.* Audax, procax –acis; audens, fidens, confidens –entis; intemperans –antis; inmodicus (lingua ou verbis).

arrieiro. *s.m.* Mulio, agaso –onis; iumentarius –i; asellorum advector.

arrimar. *v.tr.* **1.** *Pór cerca ou máis cerca:* V. **acer-car, aproximar.** **2.** *Pór unha cousa en contacto con outra:* applicare; admovere; coniungere. *v.pr.* **3.** *Pórse alguén ou algo máis cerca:* applicari, se applicare; admoveri, se admovere; coniungi. **4.** *Pórse unha persoa en contacto físico con outra ou utilizala como apoio:* niti; incumbere; fulciri; applicari ou se applicare. **5.** (fig.) *Buscar protección:* ad aliquem ou aliquid confugere; se tueri ou defendere; se fidei ou in fidem alicuius commendare, committere, tradere ou conferre; praesidium, auxilium ou iuvamen quaerere. **6.** *Facer vida de matrimonio sen formalizar a súa relación:* V. **achegarse.**

arrincada. *s.f.* V. **arrancada.**

arrincar. *v.tr. e intr.* V. **arrancar.**

*arrinconar. *v.tr.* V. **acantoar, acurralar.**

arriscado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *arriscar:* in discrimen, periculum, dubium ou aleam datus, adductus, devocatus, missus; expositus, oppositus, obiectus, subiectus, oblatus –a –um. *adx.* **2.** *Que expón a perigos:* periculosus, lubricus, infidus –a –um, periclitans –antis; praeceps –itis. **3.** *Que non teme os riscos:* audens, fidens –entis; audax –acis; fortis –e; impavidus, temerarius, animosus, promptus –a –um. V. *tamén* **afouto.**

arriscar. *v.tr.* In discrimen, periculum, aleam ou dubium dare, adducere, mittere, exponere, offerre; periculo offerre. *Tamén v.pr.:* periclitari; periculum, aleam ou discrimen adire, obire ou subire; periculo obviam ire, se offerre ou se opponere; fortunam tentare; se morti offerre; mortem oppetere; se ou vitam ou salutem suam in discrimen offerre. ♦ *Arriscar o todo polo todo:* dare summam rerum in aleam; pericula summam rerum facere; de summa rerum decertare; omnia experiri.

arritmia. *s.f. Med.* Dispar anhelitus ou cordis rhythmus; arrhythmia –ae; arteriarum ou venarum pulsus inaequalis ou fluctuans.

arró. *s.m.* V. **arredor.**

arroaz. *s.m.* Delphinus –i; delphin –inis.

arroba. *s.f.* **1.** *Medida para líquidos:* amphora –ae; amphorale vas. **2.** *Medida de peso:* viginti quinque librarum pondus. ♦ *Por arrobas:* cumulatim; copiose; affatim.

arrocar. *v.tr.* **1.** *Cortar o pelo ou a la a un animal:* tondere, attondere, detondere; vellera pecori ou ovibus detrahere. **2.** *Cortar o pelo moi curto:* strictim, ad cutem ou fere radicitus capillos tondere ou attondere.

arrodear. *v.tr.* **1.** *Estar, pór ou pórse arredor de algo ou alguén:* circumdare; cingere; ambire; circumcercere; s(a)epire; includere; obvolvere; circumducere. *v.pr.* **2.** *Facerse acompañar:* amicis, comitibus se stipare; socios adsciscere; comitem capere ou sibi adiungere. *v.intr.* **3.** *Ir por un camiño máis longo:* circumire; per circuitum iter facere.

arrodeo. *s.m.* **1.** *Camión máis longo:* flexus, circuitus, ambitus, anfractus –us; erratio, (a recta via) deflexio; devorticulum –i. **2.** (fig.) *Maneira indirecta de dicir as cousas:* ambages –is (*ús. máis en pl.*); verborum circuitus, captiones ou praestigia; seductoria verba; circuitio, circumlocutio –onis;

anfractus –us. V. *tamén ambaxes*. ♦ *Déixate de arroteos, di a verdade*: positis ambagibus, vera loquere.

arrogancia. *s.f.* Superbia, insolentia, arrogantia –ae; animi elatio.

arrogante. *adx.* **1.** *Que se cre superior*: superbus, elatus, lascivibundus –a –um; insolens –entis; arrogans –antis. **2.** *Que manifesta esa actitude (cousa)*: V. **1.** **3.** *Que trata con desprezo á xente máis poderosa*: elatus –a –um; contumax –acis; ferox –ocis; sublimis –e. V. *tamén altivo*.

arroiada. *s.f.* **1.** *Chuvia forte*: eluvio, inundatio –onis; diluvium –i. **2.** *Corrente que se fai con ela*: eluvies –ei.

arroiár. *v.intr.* Urceatim *ou* multum pluere; imbrem ruere; imbris immodicis caelum ruere; (*arroiá*) nimbus effunditur *ou* percrebrescit.

arroiár. *v.intr.* e *pr.* Rubere, rubescere, erubescere, irrubescere; aliquid ruborem dare; pudere; aliquid alicui pudori esse.

arroió. *s.m.* Rivus, rivulus, amniculus –i.

arrolar ¹. *v.tr.* **1.** *Balancear nun berce*: cunas *ou* cunabula agitare; cunas infantis movere; puerum in cunabulis sopire; puero somnum concitare, afferre *ou* allicere. **2.** *Mover un neno no colo para que quede durmido*: suaviter puerum in gremio agitare; lallare; somniferam cantilenam, lallum *ou* suavem n(a)eniam infantulo canere; submissa voce n(a)eniolam canere. V. *tamén nana*.

arrolar ². *v.tr.* **1.** *Mover unha cousa botándoa a rolos*: volvere, volutare; versare; prouere. *v.intr.* **2.** *Moverse dando voltas sobre si mesmo*: volvi *ou* se volvere; volutari *ou* se volutare; circumagi *ou* se circumagere; corpus humi prosternere.

arrollar. *v.tr.* e *pr.* V. **aquendar**.

arrollo. *s.m.* **1.** *Acción de mover o neno no berce*: suavis cunarum agitatio (ad pueri somnum concitandum). **2.** *Canto para adormentar o neno*: lalla, n(a)enia, n(a)eniola –ae; lallum *ou* lallus –i; suavis cantus; somnifera cantilena; (*da pomba ou da rula*) querulus columbae; turturis cantus. V. *tamén nana*.

arrombar. *v.intr.* **1.** *Facer vulto, avultar*: in molem *ou* in corpus excrescere *ou* exurgere; amplum, magnum, grandem, ingentem, vastae magnitudinis esse; molem, magnitudinem *ou* amplitudinem habere; incrementum capere; crassescere.

v.intr. **2.** *Pór a un lado*: V. **afastar**, **apartar**, **arredar**. **3.** *Pór en orde*: V. **acomodar**, **ordenar**.

arroto. *v.intr.* (pop.) Ructare/-ari; (*facer arroto*) ructus facere.

arroto. *s.m.* Ructus –us.

arroupar. *v.tr.* Vestire; vestitu *ou* stragulis tegere *ou* cooperire. *Tamén v.pr.*: vestem induere; se vestire; vestitu *ou* stragulis se operire, tegere *ou* protegere. V. *tamén abrigar(se)*.

arrouxada. *s.f.* V. **arranque**, **arrebato**.

arrouxado –a. *adx.* e *s.* Inconsideratus, temerarius, inconsultus, rapidus –a –um; imprudens –entis; in consiliis praecipis.

arrouto. *s.m.* V. **arranque**, **arrebato**.

arroz. *s.m.* Oryza –ae.

arrozal. *s.m.* Ager oryza consitus.

arrubiar. *v.intr.* e *pr.* V. **arroiár**.

arrugar. *v.tr.* V. **engurrar**.

arruinado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *arruinar*: collapsus, prolapsus, dirutus, eversus, vastatus, disturbatus, populatus, perditus, fractus, attritus, pessumdatus, profligatus, dissolutus, sublatus –a –um. *adx.* **2.** *Que perdeu os bens*: bonis evolutus; patrimonio naufragus; (ob luxum) egens; fortunis expers *ou* imbecillior; (*polas débedas*) aere alieno perditus; (*di a berros que está arruinado*) clamat rem suam periisse. **3.** *Moi deteriorado*: corruptus, deformatus, labefactus, quassatus –a –um; deterior factus. V. *tamén 1.* **4.** *Que sofre degradación*: labans –antis; labens, dilabens, ruens –entis; ruinosus –a –um; vetustate collapsus *ou* dilapsus.

arruinar. *v.tr.* **1.** *Causar un dano moi grave*: disturbare; diruere, subruere; dissolvere; pessumdare; perdere; frangere; profligare; subvertere; evertere; atterere; prosternere. **2.** *Causar unha grave perda económica*: aliquem suis bonis *ou* fortunis evertere *ou* deturbare; opes auferre; alicuius arcam exhaurire; aerarium effundere; (*arruinar a alguén o xogo*) aliquem alea decoquere. *v.pr.* **3.** *Sufrir un dano moi grave*: collabi, delabi, sublabi; pessum ire; sui ruinam facere *ou* trahere. **4.** *Sufrir unha ruína económica*: rem, opes, fortunam dissipare *ou* disperdere; rem familiarem *ou* patrimonium conficere *ou* consumere; rei familiaris iacturam facere; (*polo excesivo gasto, polo xogo*) luxu, lusu, ludo *ou* alea pecuniam absumere.

arsenal. *s.m.* **1.** *Taller de barcos:* navalia –ium; navalia castra; navium officina. **2.** *Almacén de armas:* armamentarium –i; armorum officina. **3.** (fig.) *Conxunto grande de cousas:* congestus, aggestus –us; agger –eris; congeries –ei; acervus, cumulus –i.

arsénico. *s.m.* *Quím.* Arsenicum ou arrhenicum –i.

arte. *s.f.* **1.** *Actividade para a creación de obras estéticas:* ars, artis; industria, disciplina –ae. **2.** *Cada un dos dominios en que se pode exercer esa actividade:* scientia, industria, disciplina –ae; usus –us; ars, artis ou artes –ium; artificium –i. **3.** *Conxunto de obras dunha época, estilo, etc.:* opera –um; alicuius aetatis capita, monumenta ou indicia. **4.** *Conxunto de coñecementos para realizar certas actividades:* ars, artis; artificium –i; disciplina, doctrina, scientia –ae; ratio –onis. **5.** *Capacidade para facer ben algo:* (rerum) usus; industria, sol(l)ertia, experientia, prudentia –ae. V. *tamén* 4. **6.** *Cada tipo de aparellos de pesca:* paratus, apparatus –us; armamenta, instrumenta, ferramenta –orum; piscatoria utensilia. *pl.* **7.** *Habilidades para conseguir algo:* ars, artis (en *sing.* e en *pl.*); dolus –i; fallacia, astutia, versutia –ae; fraus, fraudis; simulatio, dissimulatio –onis; calliditas –atis; insidiae –arum. ♦ *Belas Artes:* Artes ingenuae, bonae, honestae ou liberales, humanitatis ou ad humanitatem. *Artes menores, manuais:* artes sordidae, operosae. *A arte pola arte:* ars gratia artis.

artefacto. *s.m.* Machinamentum, instrumentum –i; machina –ae; mechanicum opus; fabrile ou arte factum opus; organica machinatio.

arteiro –a. *adx.* **1.** *Que ten habilidade:* callidus, industrius, catus, peritus –a –um; sol(l)ers –ertis; prudens –entis; dexter –tra –trum. **2.** *Que ten astucia:* callidus, dolosus, subdolus, versutus, astutus, fraudulentus –a –um; vafer –fra –frum.

artello. *s.m.* Articulus –i; artus –us; compages –is; commissura –ae.

arteria. *s.f.* Arteria –ae; vena –ae (*segundo os antigos*).

arterioesclerose. *s.f. Med.* Arteriosclerosis –is/ –eos; arteriarum sclerosis, obturamentum, duritia ou durities.

arterioesclerótico –a. *adx.* e *s. Med.* Arterio-scleroticus –a –um; arteriarum duritia (duritie) laborans.

artesa. *s.f.* Magis –idis; alveus –i; sinum –i; imbrex –icis.

artesan –sá. *adx.* **1.** *Relativo á artesanía:* fabre ou manu factus; fabrilis –e. **2.** *Elaborado altesanalmente:* fabre ou manu factus; arte quaesitus ou conditus; a maioribus traditus. *s.* **3.** *Persoa que se dedica á artesanía:* opifex, artifex –icis; faber –bri; operarius/–a; officinator/–trix.

artesanal. *adx.* V. **artesan**.

artesanía. *s.f.* **1.** *Técnica do artesan:* opificis ars, munus ou industria. **2.** *Obra realizada por un artesan:* opus fabre ou manu factum.

artesiano –a. *adx.* Artesianus –a –um; (*pozo artesiano*) V. **pozo**.

artesoado –a. *adx.* **1.** *Adornado con artesóns:* laqueatus –a –um. *s.m.* **2.** *Teito con artesóns:* laquear, lacunar –aris; laqueare –is; laquearium –i; (*o que fai artesoados*) laquearius –i.

ártico –a. *adx.* Septentrionalis, borealis –e; arcticus, aquilonius –a –um.

articulación. *s.f.* **1.** *Unión de dúas pezas ou partes:* iunctura –ae; coagmentatio –onis; coagmentum, internodium –i; artuum nexus. V. *tamén* **artello**. **2.** *Acción de articular os sons coa voz:* pronuntiatio, prolatio, articulatio –onis; vocum expressio.

articulado –a. *adx.* **1.** *Que se pode articular:* articularis –e; articulis distinctus. **2.** *Constituído por sons diferentes e recoñecibles:* distinctus, explanatus –a –um; articulatum distincteque enuntiatus; voce ou lingua expressus. *s.m.* **3.** *Conxunto de artigos dunha lei, regulamento, tratado, etc.:* clausularum ou capitum summa.

articular. *v.tr.* **1.** *Unir dúas cousas nun punto:* componere, disponere; iungere, adiungere, coniungere; con(n)ectere. **2.** *Emitir sons coa voz:* exprimere; explanare; proferre; pronuntiare; verba formare; litteras, verba appellare ou exprimere.

articulista. *s.* Commentationis auctor/auctrix; acta diurna scribens; actorum diurnorum scriptor/–trix.

artífice. *s.* Faber –bri; artifex, opifex –icis; auctor, creator, effector/–trix.

artificial. *adx.* Artificiosus, facticius, ficticius (fictitius) –a –um; artificialis –e; arte, manu factus, quaesitus ou conditus.

- artificieiro** –a. s. Pyrobolorum fabricator/-trix, custos *ou* disruptor/-trix.
- artificio**. s.m. **1.** *Medio hábil con que se engana:* artificium –i; ars, artis; fraus, fraudis; dolus –i; fallacia, astutia, versutia –ae; calliditas –atis; insidiae –arum; simulatio, dissimulatio –onis. **2.** *Cousa artificial:* artificium –i; res artificiosa, ficticia, artificialis, manu facta, quaesita *ou* condita. **3.** *Falta de naturalidade:* affectatio –onis; elaborata concinnitas; simulata *ou* inanis species *ou* ostentatio.
- articioso** –a. *adx.* Artificiosus, fucatus, politus –a –um. V. *tamén* **arteiro**.
- artigo**. s.m. **1.** *Escrito dun xornal ou revista:* commentatio, dissertatio –onis; commentariolum –i; (*notiña*) commentatiuncula, lucubratiuncula –ae. **2.** *Cousa obxecto de comercio:* merx, mercis; res mercabilis, venalis, comparanda, oblata *ou* proposita; mercabilia, venalia –ium; species –ei; (*de roupa*) res vestiaria; ornamentum –i. **3.** *Parágrafo dun contrato, lei, etc.:* articulus –i; clausula –ae; caput –itis. **4.** *Gram. Clase de palabra:* articulus –i; (*determinado ou definido*) articulus definitus; (*indeterminado ou indefinido*) articulus indefinitus. ♦ *Artigos de regalo:* res donabiles. *Artigos de luxo:* delicatae merces.
- artilleiro**. s.m. *Mil.* (Miles) pyrobolarium *ou* tormentarium.
- artillería**. s.f. Pyrobolaria *ou* tormentaria ars *ou* res; aenea, ignea, ferrea *ou* bellica instrumenta.
- artimaña**. s.f. V. **argucia**, **arte(s)**, **artificio**.
- artista**. s. **1.** *Creador ou cultivador dunha arte:* praeclarus, expolitus, eximii ingenii artifex; artis magister/-tra. **2.** *Intérprete dunha obra musical, teatral, de cine, etc.:* musicus/-a; cantor, cantator/-trix; actor/-trix; (actor) sc(a)enicus; (actrix) sc(a)enica; artifex sc(a)enicus/-a. **3.** (fig.) *Persoa con habilidade:* industrius/-a; peritus/-a. V. *tamén* **arteiro**.
- artístico** –a. *adx.* Affabre, artificiose *ou* arte factus; artificiosus –a –um; (*feito con arte*) faber –bra –brum; (*gusto artístico*) iudicium elegans.
- artrite**. s.f. *Med.* Articularis *ou* articularum morbus; arthritis –idis.
- artrítico** –a. *adx.* Arthriticus –a –um; arthritide laborans.
- artrópodos**. s.m.pl. *Zool.* Arthropodes –um; animalia non vertebrata *ou* vertebrae carentia.
- artrose**. s.f. *Med.* Articularis degeneratio; articularum corruptio.
- arume**. s.m. Acicula *ou* acucula –ae; pini folium.
- Arxentina**. top. Argentina –ae.
- arxentino** –a. *adx.* e s. Argentinus –a –um. Argentini –orum.
- arxila**. s.f. Argilla, creta –ae.
- arxiloso** –a. *adx.* Argillosus, argillaceus, cretosus, cretaceus, testaceus –a –um.
- ás**. s.m. **1.** *Carta da baralla:* prima *ou* optima scidula *ou* chartula; scidula unione distincta. **2.** *Cara do dado cun punto:* punctum –i; unio –onis. **3.** (fig.) *Persoa que sobresa:* princeps –ipis; lumen –inis; ante *ou* inter omnes, ex omnibus, omnium primus/-a; victor/-trix; praestans, praecellens, antecellens vir/femina. **4.** *Moeda romana:* as, assis; (*medio as, un terzo, un cuarto de as*) semis –issis; triens –entis; quadrans –antis.
- asa**. s.f. Ansa –ae; manubrium –i.
- asadeiro**. s.m. V. **asador**.
- asado**. s.m. Assum –i; dapis assaria; caro assa; assatura –ae; caro in veribus *ou* in prunis inassata *ou* cocta; (*de vaca, de vitela*) assum bubulum, vitulinum.
- asador**. s.m. Veru (-us); veruculum –i; furnus –i; fornax –acis; craticula –ae.
- asalar**. v.tr. Observare, asservare; explorare; captare; speculari; circumspicere; (*a vida de alguén*) vitam alicuius inquirere. V. *tamén* **abesullar**, **axexar**, **escrutar**.
- asalariado** –a. *adx.* e s. Salararius/-a; conducticius /-a, mercenarius/-a (opifex); mercede *ou* pretio conductus/-a.
- asalmoado** –a. *adx.* Salmoni similis.
- asaltador** –ora. *adx.* **1.** *Que se dedica a asaltar:* impugnans –antis; adoriens, lacessens –entis. s. **2.** *Persoa que asalta para roubar:* fur, furis; detector, interceptor, effractor, praedator/-trix.
- asaltar**. v.tr. **1.** *Atacar con armas:* impugnare, oppugnare; invadere; adoriri; in aliquem irumpere, irruere *ou* impetum facere; aliquem *ou* in aliquem incursare; arma, pugnam *ou* bellum inferre. **2.** *Atacar de repente, tamén para roubar:* subito, repente, de *ou* ex improvise, inopinante impugnare; in aliquem irumpere, irruere *ou* impetum facere; imparatum, incautum, necopinantem, imprudentem *ou* inscium aliquem

offendere, adoriri, invadere *ou* aggredi. **3.** (fig.) *Sobrevir unha dor, unha dúbida, etc.*: corripere; temptare; evenire, intervenire, supervenire; incessere; incidere; in mentem venire; (*unha enfermidade, a febre*) morbo temptari *ou* corrip; in morbum, in febrim incidere.

asalto. *s.m.* **1.** *Acción de asaltar*: irruptio, oppugnatio, aggressio, incursio –onis; impetus, incurus –us. **2.** *Cada un dos períodos dun combate de boxeo*: impetus –us.

asañar. *v.tr.* **1.** *Causar desgusto e rabia*: irritare; accendere, incendere; offendere; exacerbare; asperare, exasperare; stomachum movere *ou* facere; molestiam, taedium, sacietatem, iram *ou* furorem afferre, concitare *ou* excitare. **2.** *Provocar que os paxaros abandonen un niño por andar nel*: V. **anoxar.** *v. pr.* **3.** *Sentirse moi molesto*: irasci; indignari; molestia, taedio, sacietate *ou* ira affici; succensere; stomachari. *v.pr.* **4.** *Recibir deleite polo mal que se fai*: inimice aliquem insectari; saevire, desaevire; ex alieno dolore insanam voluptatem capere; cruenta doloris voluptate inebriari; furore corrip. **5.** *Contaminarse con xermes unha ferida*: V. **aborrecer(se)**.

asar. *v.tr.* **1.** *Preparar un alimento expóndoo á calor ou refogándoo*: in verubus, in craticula *ou* in prunis assare, subassare *ou* coquere. **2.** (fig.) *Abra-sar*: urere, adurere, exurere; torrere; cremare, concremare. *v.pr.* **3.** *Sentir moita calor*: uri, aduri; (solis vaporibus) torreri; aestuare; ardere.

asasinar. *v.tr.* Occidere; interficere; trucidare; caedere; necare; obtruncare; iugulare.

asasinato. *s.m.* Caedes –is; homicidium –i; interfectio, occisio –onis.

asasino –a. *adx. e s.* Homicida –ae; sicarius/-a; interfectior/-trix; percussor, occisor –oris; (*dito da arma coa que se asasina*) letalis –e; (*p. ex. letale ferrum*). ♦ *Presunto asasino*: opinabilis, coniecturalis homicida.

ascendencia. *s.f.* Progenies –ei; antecedentes –ium; antecessores –um; maiores –um; genus –eris; stirps, stirpis; patres –um; atavi –orum.

ascendente. *adx.* **1.** *Que ascende*: scandens, ascendens –entis. *s.* **2.** *Persoa de quen se descende*: maiores, patres –um; antecessor –oris; antecedens –entis. *s.m.* **3.** *Influencia, autoridade moral*: auctoritas –atis; vis, vis; pondus –eris; momentum –i.

ascender. *v.intr.* **1.** *Ir de abaixo a arriba*: scandere, ascendere. **2.** *Chegar a un punto máis alto*: ad sublime, in altum, ad superiora, ad superiorem locum pervenire. **3.** *Facerse maior algo que se pode medir*: augere, adaugere, augescere; crescere, accrescere. **4.** *Chegar unha cantidade a un punto*: aequare, adaequare; attingere; assequi; pervenire *ou* perduc; explere. **5.** *Pasar a unha categoría superior*: amplioem gradum *ou* dignitatem adipisci; ad honores ascendere *ou* pervenire; honoribus procedere; honores adipisci; (*aos máis altos cargos*) amplissimos dignitatis gradus adipisci. V. **tamén escalar.** *v.tr.* **6.** *Percorrer unha distancia de abaixo a arriba*: scandere, ascendere, conscendere; (ascensu) superare. **7.** *Promover a un cargo de categoría superior*: ad aliquam dignitatem *ou* ad amplioem gradum promovere, provehere, evehere, tollere, extollere; ex inferioribus ordinibus ad superiores traducere; (*ascendido de soldado raso a cónsul*) a caliga ad consulatum perductus. V. **tamén promoción, promover.**

ascensión. *s.f.* **1.** *Acción de ascender*: scansio, ascensio, conscensio –onis; ascensus –us. **2.** *Teol. Elevación de Cristo ao ceo*: Ascensio –onis.

ascenso. *s.m.* **1.** *Acto e efecto de ascender*: (dignitatis) accretio, accessio –onis; incrementum –i; auctus –us; (*da calor*) caloris intentio. **2.** *Paso a unha categoría superior*: provectus –us; promotio –onis; dignitatis provectio; officium amplius. V. **tamén promoción.**

ascensor. *s.m.* Pegma scansorium; machina *ou* cellula ascensoria; anabathrum –i.

ascensorista. *s.* Scansoriae cellulae moderator/-trix *ou* ductor/-trix.

asceta. *s.* Asceta –ae; rerum divinarum contemplator/-trix.

ascética. *s.f.* Asceseos doctrina *ou* disciplina; ascetica exercitatio.

ascético –a. *adx.* Asceticus, contemplativus –a –um.

ascetismo. *s. m.* Asceseos exercitatio; asceticum studium; ascetica disciplina.

asclepiadeo. *s.m.* Métr: Asclepiadeum carmen.

***asco.** *s.m.* V. **noxo.**

ascua. *s.f.* Pruna –ae; carbo ardens. ♦ *Estar en ascuas*: anxium *ou* sollicitum esse; vehementer angi.

aseado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *asear*: mundatus, concinnatus, ordinatus, deterusus, exterusus, cultus –a –um. *adx.* **2.** *Limpo e ordenado*: purgatus, expurgatus, mundus, purus, sincerus, politus, expolitus, nitidus, decorus, venustus –a –um; elegans –antis. V. *tamén* 1.

asear. *v.tr.* **1.** *Lavar, peitear e pór roupa limpa a alguén*: polire, perpolire; lavare; ornare, exornare; mundare; pectere; vestire; munda *ou* optima veste aliquem contegere; vestem alicui *ou* aliquem veste induere; purgare, expurgare; tergere, extergere, detergere. *Tamén v.pr.*: sordes deponere; corpus, faciem purgare, mundare, lavare, eluere; capillos pectere; novam *ou* mundam vestem induere; se comere. **2.** *Limpar e colocar en orde*: purgare, expurgare; mundare, mundificare; tergere, detergere; verrere, convertere; eluere, colluere; lavare; nitidare. V. *tamén* **ordenar**.

asediar. *v.tr.* **1.** *Rodear unha praza para conquista-la*: obsidere, circumsidere; circumstare; oppugnare; circumvallare; obsidione premere, cingere, claudere, circumdare *ou* complecti; in obsidione tenere. **2.** (fig.) *Perseguir a alguén con preguntas*: circumstistere; interrogando urgere *ou* premere; fatigare, defatigare; aures obtundere; interpellare; taedio alicui esse.

asedio. *s.m.* Obsidio, oppugnatio, obsessio –onis; obsidium –i; (*proclamar o estado de asedio*) tumultum decernere; (*levantar o asedio*) obsidionem solvere *ou* omittere; (ab) obsidione desistere.

asegundar. *v.tr.* Iterare; integrare, redintegrare; repetere; resumere; renovare; duplicare; rursus *ou* de integro incipere; instaurare, restaurare.

asegurado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *asegurar*: firmatus, confirmatus, stabilitus, fundatus –a –um. *s.* **2.** *Persoa que concertou un seguro*: cautione tectus, protectus, defensus, cautus/-a.

asegurador –ora. *adx.* e *s.* Cautor/-trix; cautionem faciens; (*compañía ou sociedade*) societas *ou* sodalicium sarciendis damnis *ou* cautioni exercendae.

asegurar. *v.tr.* **1.** *Pór segura unha cousa*: firmare, confirmare; stabilire; fundare; fulcire; tutari; tutum reddere; in tuto *ou* in solido collocare. **2.** *Dar por certa unha cousa*: affirmare, confirmare; asseverare; asserere; spondere. **3.** *Concertar un seguro*: cautionem facere; aliquid (suam vitam suaque bona, domum, segetes, raedam, etc.)

cautione defendere *ou* inita cautione tutari; (*a un a casa*) de domo alicui cavere. *v.pr.* **4.** *Obter a seguridade ou certeza de algo*: pro certo habere; explorare; certum *ou* exploratum habere; cognoscere; perspicere; certiore fieri.

asemade. *adv.* Simul; eodem tempore; pariter.

assemblea. *s.f.* Conventus, coetus, consessus –us; concilium, consilium –i; contio –onis.

asemellar. *v.tr.* **1.** *Tornar semellante*: assimilare *ou* assimilare; similem facere *ou* reddere. **2.** *Ter a aparencia, dar a impresión*: videri; speciem praebere *ou* prae se ferre. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Ter semellanza*: similem esse *ou* fieri; similitudinem referre, gerere, habere *ou* reddere

asentada. *s.f.* V. **asentado**.

asentado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *asentar*: firmatus, confirmatus, positus, locatus, collocatus, situs, scriptus, perscriptus, subscriptus, statutus, constitutus –a –um. *s.f.* **2.** *Tempo durante o que un permanece sentado*: sessio –onis; consessus –us. ♦ *Dunha asentada*: continenter; una; tenere uno; uno tractu.

asentamento. *s.m.* **1.** *Acción de asentar ou asentarse*: sessio –onis; consessus –us. **2.** *Establecemento dos colonos en terras que se reparten*: colonia –ae; sedes –is; novae sedes. **3.** *Lugar onde alguén se establece*: sedes –is; locus –i; domicilium –i. **4.** *Sentido común*: sensus communis; bona *ou* sana mens; consilium –i; prudentia –ae.

asentar. *v.tr.* **1.** *Colocar algo para que quede seguro*: statuere, constituere; locare, collocare; ponere; stabilire; fundare; fundamenta iacere, ponere *ou* constituere. **2.** (fig.) *Dar firmeza a algo*: firmare, confirmare; in animo *ou* in mente defigere. **3.** *Tomar nota por escrito*: scribere, perscribere, subscribere; notare, annotare; scripto tradere. **4.** *Incluír un nome nunha lista*: nomen inscribere; referre; consignare, persignare; perscribere; tabulis mandare; in acta mittere. V. *tamén* **alistar**. **5.** (fig.) *Confirmar ou xustificar con probas*: constituere, probare; confirmare; argumentis aliquid colligere. *v.intr.* **6.** *Quedar algo apoiado con firmeza*: niti, inniti; fulciri; incumbere; firmi-ter applicari. **7.** *Tornarse claro un líquido*: sidere, residere; (*o viño, o aceite*) vinum, oleum sidere, residere. **8.** *Producir bo ou mal efecto unha comida ou bebida*: cibum *ou* potum stomacho bene *ou* male aptari *ou* esse. **9.** *Ser adecuado, resultar ben*: aptum, convenientem esse; conve-

nire; ad pedem *ou* ad corpus habilem *ou* aptum esse; aliquem aliquid decere. V. *tamén* **acaer**. *v.pr.* **10.** *Ter a súa base en algo*: fundamentum, fulcimentum *ou* stabilimentum capere, accipere *ou* habere; niti, inniti; se applicare *ou* applicari. **11.** *Fixar a residencia*: sedem, domicilium ponere, collocare *ou* constituere; (in) loco considerare. **12.** (fig.) *Ter unha cousa o fundamento noutra*: V. **10.**

asente. *s.m.* Absinthium –i.

asentimento. *s.m.* Assensus –us; assensio –onis; (*co teu asentimento*) te probante; tuo assensu; (*sen o meu asentimento*) iniussu meo; me invito; (*dar o asentimento*) assentire, consentire; probare. V. *tamén* **aprobación, consentimento**.

asentir. *v.intr.* Assentiri, consentire, acquiescere; probare, approbare; convenire; (*cun sinal da cabeza*) annuere. V. *tamén* **consentir**.

asento. *s.m.* **1.** *Calquera obxecto ou superficie para sentarse*: subsellium –i; sedes –is; sedile –is; sella –ae; (*con respaldo*) cathedra –ae. **2.** *Lugar que unha persoa ocupa sentada*: sedes –is; locus –i. V. *tamén* **1.** **3.** *Sitio onde se asenta algo*: situs –us; solum, spatium, domicilium –i; locus –i. **4.** *Parte por onde certas cousas se asentán*: basis, sedes –is; crepido –inis; ima *ou* infima pars. **5.** *Depósito no fondo de certos líquidos*: sedimen –inis; faex, faecis; crassamentum –i. **6.** *Parada nalgunha actividade*: quies –etis; cessatio –onis; otium, intervallum –i; pax, pacis. **7.** *Sentido común*: prudentia, sapientia –ae; gravitas –atis. V. *tamén* **asentamento**. ♦ *Facer, ter bo ou mal asento*: bonam *ou* malam stabilitatem *ou* posituram, bonum *ou* malum positum facere *ou* habere. *Tomar asento*: V. **sentar**.

aseñorar. *v.tr.* **1.** *Ter dominio sobre algo*: possidere; habere; tenere; dominari; dominatu aliquid tenere; in suam potestatem *ou* dicionem redigere; aliquid alicui *ou* alicuius esse; potiri. *v.pr.* **2.** *Facerse dono*: V. **apoderarse**.

aseo. *s.m.* **1.** *Acto de asear ou asearse*: munditia –ae; mundities –ei; cultus –us. **2.** *Calidade de quen se aseaa a miúdo*: nitor –oris; elegantia –ae. V. *tamén* **1.** **3.** *Cuarto de baño*: cella intima; latrina –ae; requisita naturae.

asepsia. *s.f.* Asepsis –is; inquinamenti immunitas.

aséptico –a. *adx.* Asepticus –a –um.

***asequible**. *adx.* V. **alcanzable**.

aserción. *s.f.* Assertum –i; asseveratio, affirmatio, assertio –onis. V. *tamén* **afirmación**.

aserto. *s.m.* V. **aserción**.

***asesino**. *s.m.* V. **asasino**.

asesor –ora. *adx.* e s. Suadens, consulens –entis; suasor –oris; auctor, consultor, consiliator/–trix; monitor, assessor, cessor –oris.

asesorar. *v.tr.* **1.** *Dar consello*: suadere; consiliari; consilium dare *ou* afferre; suadere; monere; hortari; auctorem esse. *v.pr.* **2.** *Tomar consello*: consulere, consultare; consilium sumere, inire *ou* capere; assessorem adhibere; consiliario uti.

asesoría. *s.f.* **1.** *Oficio de asesor*: assessoris munus *ou* officium. **2.** *Oficina onde traballa*: assessoris diversorium.

aseveración. *s.f.* V. **afirmación, aserción**.

aseverar. *v.tr.* V. **afirmar, asegurar**.

asexar. *v.tr.* V. **abesullar, asalar, axexar**.

asexo. *s.m.* Exploratio, speculatio –onis; vigilantia, cura –ae. V. *tamén* **axexo**.

asexuado –a. *adx.* Sexu carens, expers *ou* orbatus.

asexual. *adx.* Non sexualis. ♦ *Reprodución asexual*: non sexualis procreatio.

asfaltar. *v.tr.* Bitumine *ou* asphalto illinere, tegere, obtegere, sternere *ou* consternere; bituminare; bitumen *ou* asphaltum sternere. ♦ *Camión asfaltado*: via bituminata *ou* bitumine constrata.

asfalto. *s.m.* Bitumen –inis; asphaltus –i.

asfixia. *s.f.* **1.** *Suspensión da respiración*: suffocatio –onis; spiritus *ou* animae interclusio; asphyxia –ae. **2.** *Dificultade da respiración*: V. **abafo**.

asfixiar. *v.tr.* Suffocare; strangulare; spiritum *ou* animam intercludere *ou* praecludere. V. *tamén* **afogar**.

así. *adv.* Sic; ita; hoc modo; ad *ou* in hunc modum; eo, hoc *ou* tali modo *ou* pacto. ♦ *Así como ... así ...*: ita *ou* sic ut; quemadmodum, sic ... ita; cum ... tum. *Así e todo*: tamen, attamen; verumtamen; nihilhominus. *Así mesmo*: praeterea; pariter; eodem modo; item. *Así que*. **1.** *Tan pronto como*: ut *ou* ubi primum; simul *ou* statim ac *ou* atque. **2.** *De modo que*: itaque; quocirca; igitur. *As cousas están así*: sic se res habe(n)t. *Se están ou estando as cousas así*: quae cum ita sint; rebus sic stantibus. *É así?*: itane? *Por dicilo así*: ut ita dicam.

Así así: mediocriter; modice. *Así é a vida:* sic est hominum vita. *Así me salve Xúpiter:* ita me Iup(p)iter servet. *Así (tanto) turbaban os remorsos aquela alma atormentada:* ita conscientia mentem excitam vastabat.

Asia. top. Asia –ae.

asianismo. s.m. Asiaticum dicendi genus.

asiático –a. adx. e s. Asiaticus, Asiacus, Asianus –a –um. Asiatici, Asiani –orum.

asiduidade. s.f. Assiduitas, sedulitas –atis; (*con asiduidade*) assidue; frequenter.

asiduo –a. adx. **1.** *Que acode a un lugar con frecuencia:* assiduus (adsiduus) –a –um; frequens –entis. **2.** *Que se repite constantemente:* constans –antis; continens, frequens –entis; assiduus, continuus, continuatus, consuetus, solitus, suetus, assuetus, usitatus –a –um.

asignación. s.f. **1.** *Acción de asignar:* assignatio, attributio –onis. **2.** *Cantidad asignada:* (tutum) emolumentum; proventus –us.

asignar. v.tr. Assignare; tribuere, attribuere; addicere, indicere, indicare; adiudicare; declarare; describere; statuere, constituere; (*un salario*) stipendium statuere; (*terras*) agros assignare.

***asignatura.** s.f. V. **disciplina, materia.**

asilar. v.tr. **1.** *Dar asilo:* asylum, hospitium, refugium, receptorium, receptaculum *ou* perflugium praebere *ou* dare; in asylum deducere, excipere *ou* accipere. v.pr. **2.** *Buscar asilo, refuxiarse:* in aram confugere; asylum, receptaculum, hospitium, perflugium *ou* refugium quaerere; ad asylum fugere, confugere, refugere *ou* se recipere; in asylo excipi.

asilo. s.m. Asylum –i; (*de nenos*) domus pupillaris; orphanotrophium –i; puerorum *ou* puellarum asylum; (*de anciáns*) senum asylum; seniorum hospitium; gerotrophium, gerontocomium –i. ♦ *Asilo político:* asylum (rei publicae causa *ou* ob causas ad rem publicam pertinentes).

asimetría. s.f. Inaequalitas, inconcinnitas –atis.

asimétrico –a. adx. Asym(m)eter –tra –trum; inconcinnus –a –um; discrepans –antis; discors –ordis; inaequalis, abnormis, enormis –e.

asimilación. s.f. Appropriatio, assimilatio *ou* assimilatio, comparatio –onis; (*dunha comida*) concoctio –onis; (*Gram.*) litterarum attractio.

asimilar. v.tr. **1.** *Considerar semellante:* assimilare *ou* assimilare; aequiparare; comparare; coniungere; conferre; similem *ou* aequum facere, habere, ducere *ou* putare. **2.** *Transformar en propia substancia:* concoquere; in suc(c)um et sanguinem *ou* in naturam suam aliquid vertere *ou* convertere; sumptum alimentum in se transformare *ou* in corpus suum redigere. **3.** (fig.) *Comprender algo que se estuda:* intelligere; percipere; mente assequi *ou* complecti; animo comprehendere. **4.** *Incorporar ao resto da comunidade:* adscribere; in civium numerum recipere; corpori civium immiscere. v.intr. **5.** *Chegar a ser semellantes dúas cousas entre si:* similem esse *ou* fieri; ad similitudinem accedere; similitudinem habere; alicuius speciem reddere *ou* referre. **6.** *Incorporarse á propia substancia:* in suc(c)um et sanguinem verti *ou* converti; in suum corpus ire *ou* redigi. **7.** *Facerse semellantes aos cidadáns dun país:* unum corpus fieri; misceri; assimilari; congregari; se coniungere, coniungi; coalescere; similem se efficere *ou* effici.

asinamento. s.m. Subscriptio, subsignatio –onis; chirographum *ou* chirographus –i. V. **tamén firma.**

asinante. adx. e s. Subscribens –entis; signans, subsignans, obsignans –antis; obsignator/-trix.

asinar. v.tr. Subscribere; signare, subsignare, obsignare; breviata subscriptione subsignare, obsignare *ou* subnotare; proprio nomine notare. V. **tamén firmar.**

asíndeto. s.m. Gram. Asindeton (–i).

asir. v.tr. V. **agarrar.**

asisado –a. adx. Prudens, providens, sapiens –entis; providus, sanus, cordatus, cautus, consideratus, circumspectus –a –um; magni iudicii (vir/femina).

asistencia. s.f. **1.** *Acción de asistir:* praesentia –ae. **2.** *Conxunto de persoas que asisten:* conventus, coetus –us; corona, frequentia –ae. **3.** *Acción de asistir prestando axuda:* auxilium, praesidium, subsidium, adiumentum –i; iuvamen –inis; ops, opis; opitulatio –onis; (*legal*) patrocinium –i.

asistente –a. adx. **1.** *Que asiste:* praesens –entis; circumstans –antis; (*oínte*) auditor/-trix; (*ao cine, teatro, etc.*) spectator/-trix. s. **2.** *Persoa que asiste ou axuda:* adiutor, opitulator, curator/-trix; vicarius/-a; administer/-tra. ♦ *Asistente/-a*

social: curator/-trix socialis. *Dun militar*: famulus ou adiutor castrensis ou militaris; tiro duci addictus; ducis adiutor.

asistir. *v.intr.* **1.** *Estar presente*: adesse, interesse; adstare; (*a unha obra de teatro*) fabulam spectare. **2.** *Botar unha carta do mesmo pau ca outra xa xogada*: chartulam eiusdem coloris ludere. *v.tr.* **3.** *Prestar axuda*: adesse; auxiliari; succurrere; opitulari; opem ferre; auxilio ou praesto esse; subvenire; iuvare, adiuvar. **4.** *Acompañar como axudante*: adesse, interesse; assistere; assistere; comitari; prosequi, subsequi; adiutorem esse, se praebere ou se adiungere; (*a un enfermo*) aegro assistere.

asma. *s.f. Med.* Anhelatio –onis; anhelitus –us; suspirium –i; asthma –atis; spirandi difficultas.

asmático –a. *adx. e s.* Anhelus, asthmaticus –a –um; suspirio laborans; anhelator/-trix.

asno –a. *s.* Asinus/-a; (*pequeno*) asellus/-a; (*ruín*) asellulus/-a; (*salvaxe*) onager ou onagrus –i.

asoar. *v.tr.* (Nares) mungere ou emungere. *Tamén v.pr.*: se emungere; emungi; nares ou pituitam narium tergere; (*co brazo*) brachio se emungere.

◆ *Está mal visto asoarse moitas veces*: emunctio frequentior reprehenditur; (*moito te asoas*) saepe emungeris.

asoballamento. *s.m.* Oppressio, dominatio, vexatio –onis; iniuria –ae; iniquum imperium.

asoballar. *v.tr.* Opprimere; vexare; submittere; subicere; subdere; in potestatem, in dicionem ou sub imperium redigere.

asociación. *s.f.* **1.** *Acción de asociar ou asociarse*: societas –atis; congregatio, coniunctio –onis. **2.** *Grupo de persoas unidas para un fin*: societas, sodalitas –atis; consociatio –onis; sodalicium, collegium, consortium –i; coetus –us; (*de ideas*) notionum nexus ou copulatio; (*política*) factio –onis.

asociacionismo. *s.m.* Societates ineundi studium.

asociado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *asociar*: sociatus, consociatus, congregatus, adiunctus, coniunctus –a –um. *adx. e s.* **2.** *Pertencente a unha asociación*: socius/-a; sodalis –is; consors –ortis; comes –itis; corporatus ou advocatus/-a; societatis membrum ou pars.

asociar. *v.tr.* **1.** *Facer a alguén socio de algo*: aggregare; socium ou comitem adiungere, adsciscere,

adscribere ou addere. **2.** *Establecer relación entre persoasecousas*: sociare, consociare; iungere, coniungere. *v.pr.* **3.** *Facerse socios*: societatem cum aliquo facere, inire, coire ou componere; socium sibi adiungere; sibi in societatem adiungere ou assumere. **4.** *Facerse socio dunha organización*: socium, sodalem ou comitem se addere ou adiungere.

asolagamento. *s.m.* V. **alagamento**.

asolagar. *v.tr.* V. **alagar**.

asollar. *v.tr.* **1.** *Pór ao sol a roupa, os cereais, etc.*: insolare; ad ou in solem proferre; soli exponere. V. *tamén delourar*. *v.pr.* **2.** *Perder a humidade ou estar exposto ao sol*: sole ou in sole siccarari; in sole apricari; apricatione calescere.

asomar. *v.tr.* **1.** *Pór á vista*: monstrare, demonstrare; ostendere; praebere, exhibere; praeferre, proferre; patefacere; exponere; aperire. *v.intr.* **2.** *Comezar a mostrarse*: apparere; prodire; exoriri; videri; conspici. *v.pr.* **3.** *Sacar por un oco unha parte do corpo*: se ostendere; caput, vultum ou aliam corporis partem efferre, proferre ou exhibere; in conspectum se dare ou se praebere.

asombrar. *v.tr.* **1.** *Dar sombra*: adumbrare, inumbrare; opacare, inopacare; umbram facere ou praebere; umbra operire. **2.** *Causar medo ou forte impresión*: terrere, exterrere, perterrere. **3.** *Causar asombro*: stupefacere, obstupefacere; admirationem movere, afferre ou facere; attonitum aliquem habere ou reddere; admiratione afficere. *v.pr.* **4.** *Sentir asombro*: mirari, admirari, demirari; stupere, stupescere, obstupescere; expavescere; stupore corripere.

asombro. *s.m.* **1.** *Impresión de medo*: timor, terror, pavor –oris; metus –us. **2.** *Impresión de admiración*: miratio, admiratio, demiratio –onis; stupor –oris.

asombroso –a. *adx.* Mirus, stupendus, mirandus, mirificus –a –um; mirabilis –e.

asomo. *s.m.* Indicium, signum, vestigium –i; umbra –ae; specimen –inis; index –icis. ◆ *Nin por asomo*: haudquaquam; nullo modo; minime; neutiquam.

asonancia. *s.f.* Vocalium concentus; verba in similes sonos desinentia; idem vocalium exitus.

asonante. *adx.* Similiter desinens; eundem vocalium exitum habens ou exhibens; (*palabras con rima asonante*) verba similiter cadentia.

aspa. *s.f.* **1.** *Armazón en forma de X:* decussis –is; lignum decussatum. **2.** *Mecanismo dos muiños de vento en forma de X:* pistrini vento agitati alae.

***aspavento.** *s.m.* V. **espavento.**

aspecto. *s.m.* **1.** *Modo como se presenta algo á vista:* visus, a(d)spectus, conspectus, habitus –us; facies, species –ei; schema –ae/-atis; (*ter aspecto de home bo*) speciem boni viri prae se ferre. **2.** *Cada unha das caras que presenta unha cousa:* facies, species –ei. V. *tamén* 1. **3.** (fig.) *Modo como se presenta unha cousa ao xuízo, consideración, estudo, etc.:* pars, partis; ratio –onis; frons, frontis; (*baixo calquera aspecto*) omni ex parte; omni ratione. V. *tamén* 1. **4.** *Ling. Maneira como é considerada a acción verbal:* a(d)spectus, conspectus –us.

aspereza. *s.f.* **1.** *Calidade de áspero:* inaequalitas, asperitas, acerbitas, salebritas –atis; scabritia –ae; scabrities –ei, salebrae –arum. **2.** *Cousa áspera ou parte dela:* asp(e)ritudo –inis; asperitas –atis. **3.** (fig.) *Falta de delicadeza:* asperitas –atis; acrimonia –ae; acritudo –inis; naturae acerbitas.

áspero –a. *adx.* **1.** *Desagradable ao tacto:* inaequalis –e; asper –era –erum; hispidus –a –um. **2.** *Moi irregular ou desnivelado:* declivis –e; asper –era –erum; scaber –bra –brum; confragosus –a –um. **3.** *Desagradable a certos sentidos: (ao gusto)* acer, acris, acre; asper –era –erum; austerus –a –um; (*ao oído*) asper –era –erum; acerbus, durus –a –um.

aspersión. *s.f.* Sparsio, a(d)spersio –onis; a(d)spersus –us. ♦ *Rega por aspersión:* V. **rega.**

asperxir. *v.tr.* Spargere, a(d)spargere, conspergere, prospergere; aqua perluere.

aspiración. *s.f.* **1.** *Acción de aspirar:* spiritus –us; (aeris) a(d)spiratio –onis. **2.** *Desexo de alcanzar algo:* studium –i; voluntas, cupiditas –atis; appetitus –us; appetitio –onis; appetentia –ae; (*ter moitas aspiracións*) magna spectare. **3.** *Fon. Sopro que acompaña a certos sons:* a(d)spiratio –onis; spiritus, afflatus –us.

aspirador –ora. *adx.* **1.** *Que aspira:* a(d)spirans –antis; trahens, attrahens, ducens, adducens –entis. s. **2.** *Aparello para aspirar:* pulveris ou aeris hauritorium; (*de auga*) antlia –ae.

aspirante. *adx.* e s. Petens, appetens, cupiens –entis; optans –antis; candidatus/-a; petitor/-trix.

aspirar. *v.tr.* **1.** *Introducir aire nos pulmóns:* spiritum trahere, ducere, adducere ou haurire; aerem haurire ou spiritu ducere. **2.** *Inhalar:* naribus ou ore a(d)spirare. **3.** *Atraer o po, os gases, etc., cun aparello:* pulverem, aerem, aquam, gasia haurire; a(d)spirare. *v.intr.* **4.** *Querer conseguir algo:* ad aliquid a(d)spirare ou contendere; aliquid spectare, petere, appetere, affectare, optare, cupere ou moliri; niti; studere; (*os máximos honores*) maximos honores petere; (*o reino*) regnum affectare; (*a man duha moza*) puellam uxorem sibi poscere; aliquam in matrimonium petere.

aspirina. *s.f.* Medicamentum antipyricum, febrim et dolorem mitigans ou sedans; febris remedium.

***asteleiro.** *s.m.* V. **estaleiro.**

asterisco. *s.m.* Asteriscus –i; stellula –ae.

asteroide. *s.m.* Astron. Asteroides –is; sidus stellae simile.

astigmatismo. *s.m.* Astigmatismus –i; astigmatium vitium.

Astorga. top. Asturica Augusta.

astorgano –a. *adx.* e s. Asturicensis –e. Asturicenses –ium.

astracán. *s.m.* Astracania –ae; pellis Astracanianana.

astrágalo. *s.m.* **1.** *Óso do pé:* talus –i. **2.** *Moldura arquitectónica:* astragalus –i.

astral. *adx.* Astralis, sideralis –e; sidereus, astricus –a –um.

astro. *s.m.* **1.** *Corpo celeste:* astrum –i; sidus –eris; stella –ae. **2.** (fig.) *Persoa que destaca:* V. **ás.**

astrofísica. *s.f.* V. **astrofísico.**

astrofísico –a. *adx.* **1.** Astron. *Relativo á astrofísica:* astrophysicus –a –um. *s.f.* **2.** Astron. *Parte da astronomía:* astrophysica –ae ou astrophysice –es; siderum indagatio ou investigatio. s. **3.** *Persoa que se dedica á astrofísica:* astrophysices peritus/-a; siderum indagator/-trix ou investigator/-trix.

astrolabio. *s.m.* Astrolabium –i.

astrólogo –a. s. Astrologus/-a; genethliacus/-a; mathematicus/-a.

astroloxía. *s.f.* Astrologia, genethliologia, mathematica –ae; Chaldeorum ou mathematica ars; siderum ou caeli interpretatio.

astronauta. s. Astronauta –ae; nauta sideralis; vir/femina qui/quaer per inane vehitur.

astronáutica. *s.f.* V. **astronáutico.**

astronáutico **-a.** *adx.* **1.** *Relativo á astronáutica:* astronauticus –a –um. *s.f.* **2.** *Ciencia de navegar máis alá da atmosfera:* astronautica disciplina, res ou ars.

astronave. *s.f.* Navis sideralis; aeronavis cosmica.

astronomía. *s.f.* Astronomia –ae; astronomica disciplina, res ou ars; sideralis ou siderum scientia, cognitio ou investigatio.

astronómico **-a.** *adx.* Astronomicus –a –um.

astrónomo **-a.** *s.* Astronomus/-a; astrorum, siderum ou rerum caelestium studiosus/-a, peritus/-a, speculator ou spectator/-trix.

astucia. *s.f.* **1.** *Capacidade e habilidade:* astutia, sol(l)ertia, industria –ae; habilitas, capacitas –atis. **2.** *Habilidade con engano:* astutia –ae; calliditas –atis; versutia, fraudulentia, fallacia, perfidia –ae; ars, artis (*tamén en pl.*); simulatio, dissimulatio –onis; callidum consilium. **3.** *Medio hábil para conseguir algo:* astutia –ae; astus –us; insidiae –arum; dolus –i; fraus, fraudis; artificium –i; ars, artis.

Asturias. *top.* Asturia –ae.

asturiano **-a.** *adx* e *s.* Astur –uris; Asturicus –a –um. Astures –um.

astuto **-a.** *adx.* Callidus, astutus, versutus, subdolus –a –um; vafer –fra –frum. V. *tamén arteiro.*

asubiar. *v.intr.* **1.** *Emitir asubíos:* sibilare, exsibilare, sifilare; sibilum edere; signum sibilo dare; sibilo evocare; (*cos dedos na boca*) (duobus) digitis (flexis et) in os immisis sibilare. **2.** *Zoar con son agudo:* sibilare; stridere. **3.** *Desaprobar unha actuación con asubíos:* sibilare, exsibilare; sibilo, sibilis ou clamoribus irridere, deridere, vexare, aspernari ou insectari; sinistre excipere; (*temía que lle asubiasen*) sibilum metuebat. *v.tr.* **4.** *Executar asubiando:* sibilare; susurrare.

asubío. *s.m.* **1.** *Son agudo:* sibilus, sibilum ou sifilum –i; sibilatus –us; stridor –oris; sibilatio ou sifilatio –onis. **2.** *Instrumento para asubiar:* sibilum –i. ♦ *Botábano da escena, non só con asubíos, senón tamén con insultos:* scaena non modo sibilis, sed etiam convicio explodebatur.

asucar. *v.tr.* Sulcare; lirare; arare, inarare; imporcare; terram liris describere ou in porcas distinguere; sulcos agere, ducere, proscindere ou patefacere.

asueto. *s.m.* Otium, otiolum –i; vacuum tempus; inertes horae; (animi) relaxatio, remissio ou oblectatio; oblectamentum –i.

asumir. *v.tr.* **1.** *Pórse á fronte de:* capere, accipere; capessere; suscipere; inire. **2.** *Admitir como propio:* assumere; adsciscere; sibi sumere, sibi tribuere, sibi vindicare; aliquid in ou ad se recipere, suscipere ou vocare; pondus ou sponsonem suscipere; (*un dereito*) ius sibi sumere.

asunción. *s.f.* **1.** *Acción de asumir:* elatio, levatio, sublatio, assumptio –onis. **2.** *Catol. Elevación da Virxe ao ceo:* (Beatae Mariae Virginis in caelum) Assumptio.

asunto. *s.m.* **1.** *Cousa en cuestión:* res, rei; materia –ae; thema –atis; argumentum, propositum –i. **2.** *Actividade para tirar proveito:* negotium –i; res, rei. **3.** *Aquilo que incumbe en especial a alguén:* munus –eris; negotium, officium –i; (*estou metido en moitos asuntos*) multis negotiis implicatus sum; (*é asunto meu tomar unha determinación*) meum est consilium inire.

asustadizo **-a.** *adx.* Formidolosus, timidus, pavidus, meticulosus, ignavus –a –um; inaudax –acis.

asustar. *v.tr.* **1.** *Dar un susto:* terrere; perturbare, conturbare; subito metu aliquem afficere; timorem, consternationem ou formidinem inicere, incutere, facere ou afferre. **2.** *Causar medo:* timorem, terrorem, pavorem inferre; terrore concutere. V. *tamén* 1. **3.** *Facer fuxir:* pellere, depellere; expellere; detrudere, extrudere; emovere; fugare; in fugam vertere ou conicere. *v.pr.* **4.** *Levar un susto:* subito metu affici; perturbari; timorem capere ou concipere. **5.** *Sentir medo:* consternari; terreri; pavescere, expavescere; extimescere; timorem ou terrorem capere ou concipere; terrore percelli ou commoveri; timere.

ata. *prep.* **1.** *Indica termo ou fin:* usque; ad; usque ad; (*ata a miña volta, ata moi avanzada a noite, ata hoxe*) ad reditum nostrum, ad multam noctem, usque ad hanc diem; tenus (*colócase despois do substantivo en xen. ou abl.*): (*ata os labios*) labrorum tenus; (*afundiulle a espada no costado ata a empuñadura*) lateri capulo tenus abdidit ense. *adv.* **2.** *Incluso, mesmo:* et, etiam; quoque; immo; quin etiam.

atacante. *adx.* e *s.* **1.** *Que vai contra algo ou alguén:* oppugnans, impugnans, incursans –antis; lacessens, petens –entis; aggressor, oppugnator;

impugnator/-trix. **2.** *Que ten como fin atacar:* offendens –entis; infestus –a –um.

atacar. *v.tr.* **1.** *Encher un espazo:* implere, adimplere, opplere, replere; farcire; cumulare. **2.** *Encher apertando ben:* stipare, constipare; farcire, infercire; premere; tomento replere. **3.** *Ir contra:* aggredi; adoriri; invadere; impugnare; petere, oppetere; incursare; incessere; lacessere; impetum facere. **4.** *Producir un efecto daniño:* invadere; laedere; infestare; corripere; vulnerare; tentare; incursare; opprimere. **5.** *Comezar a exercer unha cousa a súa influencia:* invadere; tentare; ingruere; somno *ou* alia re premi *ou* opprimi. *v.pr.* **6.** *Encherse un conduto ou vía:* impleri; farciri, efferciri. **7.** (fig.) *Comer ata fartarse:* se farcire; se ingurgitare; cibo oppleri; se saturare, saturari; (*bebede, comede, atacádevos*) bibite, este, effercite vos.

atadallo. *s.m.* Funis, restis –is; funicula, resticula, corrigia, vinctura –ae; torus –i; (*cinta*) fascia, fasciola, vitta, taenia –ae; ligamen –inis; licium –i; lemniscus –i.

atado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *atar:* ligatus, alligatus, religatus, colligatus; vinctus, revinctus, constrictus, adstrictus, nexus, connexus –a –um; (*de mans e pés*) vinctus et constrictus; alligatus impeditusque. *adx.* **2.** (fig.) *Que ten pouco ánimo e decisión:* V. **apoucado, indeciso, tímido.** **3.** (fig.) *Pouco amigo de dar e gastar:* V. **agarrado, apañado, avarento.** *s.m.* **4.** *Obxecto ou conxunto de obxectos:* fascis –is; fasciculus –i; sarcina –ae; (*pequeno*) sarcinula –ae. **5.** *Conxunto de papeis que se gardan atados:* chartophylacium, chartularium –i; chartarum fasciculus.

atadura. *s.f.* **1.** *Acción de atar:* vinctio, ligatio, alligatio, religatio –onis; vinctus –us; ligatura, vinctura –ae; ligamen –inis. **2.** *Obxecto que serve para atar:* vinculum, retinaculum –i; nodus –i; catena –ae; vimen –inis; compedes –um. V. *tamén* **atadallo.** **3.** (fig.) *Ocupación que limita ou impide:* vinculum, impedimentum –i; difficultas –atis; mora –ae.

atafal. *s.m.* Postilena –ae.

atafegar. *v.tr.* **1.** *Impedir ou dificultar a respiración:* V. **abafar, afogar.** *v.pr.* **2.** *Sentir dificultade para respirar:* V. **abafar, afogar.**

atafego. *s.m.* V. **abafo, afogamento.**

atalaia. *s.f.* Specula, turricula –ae; turris –is.

atallar. *v.intr.* **1.** *Coller un atallo:* via compendiaria, brevior *ou* transversa ire. **2.** *Facer máis curto o camiño:* compendiarium, transversum *ou* brevius iter aggredi. *v.tr.* **3.** *Interromper ou impedir o avance:* restinguere; coercere; sistere; tenere, continere, detinere; reprimere; impedire; intercludere.

atallo. *s.m.* Via brevior, transversa *ou* compendiaria; iter transversum; transversus trames; semita –ae.

atanguer. *v.tr.* **1.** *Chegar a tocar ou coller:* V. **abranguer, acadar, alcanzar.** **2.** (fig.) *Chegar a ter ou a tocar:* V. **abranguer, acadar, alcanzar.** *v.intr.* **3.** *Incidir sobre algo ou alguén:* pertinere, attinere; spectare; respicere. V. *tamén* **afectar.**

ataque. *s.m.* **1.** *Acción de atacar:* oppugnatio, impugnatio, incursio, aggressio, irruptio –onis; impetus, incursus –us; vis, vis; (*de palabra*) insectatio, obtrectatio, obiurgatio, invectio –onis. **2.** *Crise da saúde:* impetus, accessus –us; tentatio –onis; morbi incursio *ou* irruptio; (febris) accessio; (*de gota*) podagrae dolor.

atar. *v.tr.* **1.** *Facer un nó:* V. **anoar.** **2.** *Prender con cordas, lazos, etc.:* ligare, alligare, deligare, religare; vincire, revincire; capulare; adstringere, constringere, restringere; vinculis, vincturis, chordis, funibus nectere *ou* con(n)ectere; (*traían un mozo coas mans atadas ás costas*) manus iuvenem post terga revinctum trahebant; (*coas mans atadas ás costas*) restrictis ad terga manibus. V. *tamén* **anoar.** *Tamén v.pr.:* uncis manibus alicui rei adhaerescere *ou* inhaerescere; manus annectere. **3.** (fig.) *Vincular, unir:* ligare, adligare, illigare; obligare; vincire, devincire; tenere; adstringere, obstringere; conciliare. **4.** *Impedir, quitar liberdade:* impedire; implicare; libertatem opprimere. V. *tamén* **3.**

atardecer. *v.intr.* Vesperascere, advesperascere; solem se inclinare, ad occasum praecipitem esse *ou* vergere; diem inclinare *ou* declinare; haud multum diei superesse.

atardecida. *s.f.* Sol occidens, occiduus, praecipitans, cadens, decedens, abiens, in occasum declivis *ou* praecipitans; appetens nox; praecipitans, inclinans *ou* decedens dies; (*á atardecida*) prima nocte; nocte appropinquante *ou* imminente; primis *ou* propinquis tenebris; die iam inclinato; die

iam inclinante ad occasum; die iam praecipiti *ou* iam vergente; ad *ou* sub occasum solis; primo crepusculo.

atarefado -a. *adx.* Occupatus, negotiosus, distentus -a -um; (negotiis) distentus; negotii plenus; occupationibus impeditus.

atascar. *v.tr.* **1.** *Impedir o paso, obstruír:* obstruere; obturare; claudere, ocludere, praecludere; intercludere, obsaepire. *v.pr.* **2.** *Estar interrompido o paso:* obturari; obstrui; claudi, ocludi, intercludi; interrumpi; obsaepiri. **3.** Por ext., *non poder seguir por falta de espazo:* impediri; inhiberi, detineri. V. *tamén* 3. **4.** (fig.) *Atopar dificultade para seguir:* interrumpi; intercludi; intercipi.

atasco. *s.m.* Obex -icis; obstaculum, impedimentum -i; obstructio, interclusio -onis.

ataúde. *s.m.* Lectus, capulus, locus -i; sandapila, arca, capsula -ae; conditorium -i.

ataviar. *v.tr.* Ornare; veste exornare. V. *tamén* **acicalar, amañar, asear.**

atávico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao atavismo:* priscus, pristinus, antiquus, inveteratus, veteranus, vetustus -a -um; vetus, pervetus -eris. **2.** *Relativo aos antepasados:* avitus, atavicus -a -um; a maioribus traditus.

atavío. *s.m.* **1.** *Acción de ataviar ou ataviarse:* cultus, comptus, ornatus -us; concinnitas -atis; corporis cultus *ou* ornatus; exornatio -onis; munditiae -arum. **2.** *Peza de roupa ou adorno:* ornamentum -i; vestitus -us; vestis -is; decus *ou* decor -oris; (*da muller*) mundus *ou* ornatus muliebris.

atavismo. *s.m.* **1.** *Biol. Aparición de trazos propios dun antepasado:* atavismus -i; vis ab avis prolapsa. **2.** (fig.) *Tendencia a volver a un estado primitivo:* atavismus -i; ad mores ab avis traditos propensio *ou* proclivitas.

ateigar. *v.tr.* **1.** *Encher por completo:* V. **abarrotar, acugular, atacar, encher. *v.pr.* **2.** *Encherse por completo:* V. **abarrotarse, atacarse, encherse.****

ateísmo. *s.m.* Atheismus -i; Dei negatio *ou* infitatio; doctrina deos spernens; (*profesar o ateísmo*) deos esse negare.

ateixado -a. *adx.* (Color) meli similis; cinereus, pullus, murinus -a -um; subniger -gra -grum.

atemorizar. *v.tr.* V. **amedrentar, asustar.**

*atemperar. *v.tr.* V. **temperar.**

Atenas. top. Athenae -arum.

atenazar. *v.tr.* **1.** *Apertar con tenaces:* forcipibus premere, comprimere, appetere *ou* constringere.

2. (fig.) *Causar molestia ata impedir reaccionar:* vexare; cruciari, excruciare.

atención. *s.f.* **1.** *Concentración dos sentidos:* attentio, intentio -onis; cura, diligentia -ae; animi intentio *ou* animus intentus; acies -ei; (*teño toda a atención posta nese asunto*) ad eam rem habere omnem aciem; (*prestar atención*) animum intendere; (*atraer a si a atención de todos*) oculos omnium in se convertere. **2.** *Manifestación de respecto e coidado:* studium, obsequium, officium -i; cultus -us; observantia, diligentia, cura -ae; mens, mentis; (*douche as grazas polas túas moitas atencións*) tibi gratulor ex tuis plurimis iucunditatibus. ♦ *Chamar a atención.* **1.** *Espertar interese:* curam, expectationem, curiositatem, iucunditatem, voluntatem excitare, incendere, movere *ou* erigere. **2.** *Reprender:* vituperare; monere, admonere; obiurgare; reprehendere; arguere; verbis castigare.

atender. *v.tr.* **1.** *Ocuparse de alguén ou algo:* alicui *ou* alicui rei incumbere *ou* consulere; adesse; operam dare; attendere, intendere; curam et diligentiam praebere, adhibere. **2.** *Satisfacer as demandas de alguén:* attentas aures *ou* animum praebere, adhibere *ou* intendere. **3.** *Satisfacer unha demanda, petición, etc.:* V. 2. *v.intr.* **4.** *Prestar atención:* attendere, intendere; mentes auresque erigere *ou* arrigere; animum intendere, vertere *ou* advertere. **5.** *Ter en conta:* rationem habere; magno studio ad aliquid *ou* alicui rei incumbere; alicui rei consulere; obsequio aliquem prosequi. ♦ *Atende ao que estás a facer:* age quod agis. *Sentade e atendede:* sedete et attendite.

ateneo. *s.m.* Athenaeum -i.

ateniense. *adx.* e s. Atheniensis -e. Athenienses -ium.

atentado. *s.m.* **1.** *Acto violento:* scelestum *ou* nefarium facinus; scelus -eris. **2.** (fig.) *Acción contraria a alguén ou a algo:* petitio -onis; impetus -us; facinus -oris; insidiae -arum.

atentar. *v.tr.* Aliquem *ou* aliquid petere *ou* impetere; insidias in aliquem facere *ou* parare; insidiis petere; moliri; (*ao honor*) famam laedere.

atento –a. *adx.* **1.** *Que presta atención:* attentus, intentus, erectus, bibulus –a –um; vigilans –antis; diligens –entis; mente *ou* cogitatione defixus; (*oidos atentos*) bibulae aures; (*espírito*) bibula mens; (*calan e permanecen cos oídos atentos*) silent arrectisque auribus adstant. **2.** *Que ten atencións:* V. **amable**.

atenuación. *s.f.* Attenuatio, deminutio, imminutio, mitigatio –onis; litotes –is.

atenuante. *adx.* Minuens, imminuens –entis; attenuans, excusans, mitigans, levans –antis. *Tamén s.:* attenuatio, excusatio, minutio, deminutio –onis; (*presentar atenuantes*) apud iudicem se excusare.

atenuar. *v.tr.* Minuere, deminuere, imminuere; mitigare; excusare; levare, allevare.

atenzar. *v.tr.* V. **aquendar**.

ateo –a. *adx.* **1.** *Que nega a existencia de Deus:* atheus –a –um; (*ser ateo*) deos esse negare. *s.* **2.** *Persoa que non cre en Deus:* atheus/-a; Dei negator/-trix.

ater. *v.tr.* **1.** *Reter:* cohibere; tenere, attinere, retinere; reprimere. *v.pr.* **2.** *Actuar tendo en conta as posibilidades:* se conformare; se moderare; se temperare; res mature perpendere; temporibus *ou* adiunctis servire *ou* se accommodare. ♦ *Aterse ás consecuencias:* incommoda praevidere; rerum rationem habere; (*ás normas, ás leis*) praecepta tenere, legibus parere. *Saber ou non saber a que aterse:* rerum eventum *ou* exitum videre (*ou* non videre); felicem (*ou* infelicem) alicuius rei eventum praevidere (*ou* non praevidere).

aterecer. *v.intr.* Algere; rigere, rigescere; frigore torpere *ou* confici.

aterrador –ora. *adx.* Formidolosus, horrendus, horrificus, horridus, metuendus, dirus –a –um; terribilis, horribilis –e.

aterrar ¹. *v.tr.* *Causar terror:* terrere, contertere, exterrere, perterrere, perterrefacere, territare; turbare, conturbare, perturbare; terrificare; horrificare; terrorem inferre, incutere, facere, inicere *ou* obicere; terrore, pavore *ou* formidine movere *ou* afficere.

aterrar ². *v.tr.* **1.** *Arrimar terra ás plantas:* V. **abacelar**. *v.intr.* **2.** *Pousar en terra un avión:* terram tangere, contingere *ou* attingere; in terram descendere.

aterraxe. *s.f.* (Aeronavium) appulsus *ou* in terram descensus.

aterrorizar. *v.tr.* V. **aterrar** ¹.

atesourar. *v.tr.* **1.** *Reunir diñeiro ou cousas de valor:* thesauros, divitias *ou* auri cumulos cogere *ou* congerere; magnas opes cogere *ou* aggerare; aurum accumulare; pecuniam coacervare; opes struere. **2.** (fig.) *Ter boas calidades:* virtutes, animi *ou* naturae bona, bonam indolem *ou* bonas artes *ou* dotes habere; virum/feminam multis virtutibus praeditum/-am *ou* multiplicem virtutibus esse.

atestado. *s.m.* Attestatio, testificatio –onis; documentum, testimonium –i.

atestar ¹. *v.tr.* **1.** *Encher moito:* V. **abarrotar, acugular, atacar, encher**. *v.pr.* **2.** *Encherse moito:* V. **abarrotarse, encherse**.

atestar ². *v.tr.* *Dar testemuño:* scripto testificari, testari, attestari; testimonio confirmare; testari; testem esse; alicuius rei testimonium dare; testimonium dicere.

Ática. top. Attica –ae; (*da Ática*) Atticus –a –um.

aticismo. *s.m.* Atticismus –i; Atticum dicendi genus; Attica dictio.

ático. *s.m.* Superior domus; (superius) cenaculum. V. *tamén mansarda*. ♦ *Vivir no ático:* sub tegulis habitare.

atinar. *v.tr.* **1.** *Atopar a solución:* V. **acertar, adiviñar**. **2.** *Dar no punto:* V. **acertar**. *v.intr.* **3.** *Dar con, atopar:* V. **acertar**.

atinxir. *v.tr.* V. **abranguer, acadar, afectar, alcanzar**.

atípico –a. *adx.* Inusitatus, anomalus, atypicus –a –um; abnormis, enormis –e.

atizador. *s.m.* Ferrum ad ignem excitandum.

atizar. *v.tr.* **1.** *Facer o lume máis vivo:* ignem excitare, concitare *ou* reficere; rutabulo ignem versare, movere; materiam igni praebere. **2.** (fig.) *Facer máis vivo un sentimento:* (animi motus) acuire, accendere, concitare, excitare, incitare; iram *ou* iras exasperare, aggerare *ou* acuire; (*botarlle leña ao lume*) irritatis animis ignem subdere. *v.intr.* **3.** *Dar golpes a alguén:* percutere; pulsare; verberare; ictum *ou* plagam infligere.

atlántico –a. *adx.* Atlanticus –a –um. ♦ *Océano Atlántico:* Atlanticum *ou* Atlantiacum Mare.

atlas. *s.m.* **1.** *Colección de mapas:* tabulae –arum; (orbis) terrarum tabulae; geographicarum tabularum volumen; terrarum regiones depictae; geographicus liber. **2.** Por ext., *colección de gráficos:* tabulae –arum. *n.pr.* **3.** *Xigante mitolóxico ou monte de África:* Atlas –antis. *s.m.* **4.** *Primeira vértebra cervical:* atlantion –i.

atleta. *s.* **1.** *Persoa que practica o atletismo:* athleta –ae. **2.** (fig.) *Persoa forte fisicamente:* vir/femina praestans et fortis, athleticus/-a, fortissimus/-a ou firmo corpore.

atlético –a. *adx.* **1.** *Pertencente ou relativo ao atletismo:* athleticus –a –um. **2.** (fig.) *Forte, musculoso:* fortis –e; corpore conspicuus; athleticus, musculosus, torosus, lacertosus –a –um.

atletismo. *s.m.* Ars athletica; athletica certamina; athleticum studium; studium se ou corpus exercendi.

atmosfera. *s.f.* **1.** *Aire que arrodea a terra:* aer, aëris; atmosphaera –ae; aer (terris) circumiectus; aer ou gaseum terram involvens. **2.** *Capa gasosa que arrodea certos planetas:* aer quosdam planetas obvolvens; atmosphaera –ae. **3.** *Ambiente que nos arrodea:* circumstans ou circumfusus aer. **4.** (fig.) *Conxunto de condicións dun lugar:* V. **ambiente**. **5.** *Fis. Unidade de presión:* atmosphaera –ae.

atmosférico –a. *adx.* Aereus (aerius) –a –um; atmosphaericus –a –um; (condicións atmosféricas) caeli status.

atoamento. *s.m.* V. **atasco**.

atoar. *v.tr.* **1.** *Cerrar un conduto:* obturare; obs-truere. V. *tamén* **atascar**. **2.** *Cubrir de terra ou algo semellante:* (terra) obruere, operire, cooperire, tegere, contegere, integere, obtegere. *v.pr.* **3.** *Quedar un conduto máis ou menos cerrado:* V. **atascarse**. **4.** *Quedar cuberto:* (terra) obrui, operiri, tegi.

atol. *s.m.* *Xeol.* Insula corallica; atollus –i; insularum corona.

atolado –a ou atoleirado –a. *adx.* Stultus, stolidus, ineptus –a –um. V. *tamén* **alocado**.

*atollar. *v.tr., intr. e pr.* V. **atollar**.

atómico –a. *adx.* **1.** *Quím. Relativo ao átomo:* atomicus –a –um. **2.** *Que emprega enxeños ou enerxía atómicos:* atomicus –a –um.

atomismo. *s.m.* Atomorum doctrina.

átomo. *s.m.* Atomus –i; corpusculum –i; individuum ou insecabile corpus; (*pl.*) semina rerum; rerum primordia.

atónito –a. *adx.* Stupefactus, obstupefactus, attonitus, stupidus –a –um; stupens –entis; stupore affectus; (*quedar atónito pola sorpresa*) haerere; obstupeferi; obstupescere (obstiperscere). ♦ *Quédome atónito:* lapideus sum.

átono –a. *adx.* Atonus –a –um; accentu carens (syllaba ou vocalis).

atopar. *v.tr.* **1.** *Ver, descubrir:* invenire; reperire; nancisci; assequi. **2.** *Chegar a ter:* habere; aliquid penes aliquem esse; aliquid alicui esse; (*unha ocasión*) occasionem nancisci, reperire. V. *tamén* **1**. **3.** *Ver de certa maneira:* videre; observare. V. *tamén* **1**. **4.** *Considerar que algo ou alguén está de certa maneira:* notare; observare; iudicare; existimare; videre; ducere; habere. *v.pr.* **5.** *Estar de certa maneira ou en certo lugar:* esse; versari; se habere. **6.** *Xuntarse:* occurrere, concurrere, concursare; obviam alicui esse, se dare ou fieri. *v.intr. e pr.* **7.** *Ver algo ou a alguén sen esperalo:* fortuito, fortuna ou casu reperire ou invenire; deprehendere; casu in aliquem ou aliquid incidere ou incurere; offendere.

atordamento. *s.m.* Vertigo –inis; stupor –oris; trepidatio, commotio –onis.

atordar. *v.tr.* V. **abouzar**.

atormentado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *atormentar:* cruciatus, excruciatu, afflictatus, vexatus –a –um. *adx.* **2.** *Que sente tormento:* afflictus, anxius, exercitus, sollicitus –a –um. V. *tamén* **1**.

atormentar. *v.tr.* **1.** *Causar tormento:* cruciari, excruciare; vexare; torquere; affliccare; angere; sollicitum habere; dolorem ou cruciatum afferre. *v.pr.* **2.** *Sentir tormento:* se affliccare, affliccare; se torquere, torqueri; dolore ou cruciatu affici; anxium ou sollicitum esse; angorem capere. V. *tamén* **axustizar, torturar(se)**.

*atornillar. *v.tr.* V. **aparafusar**.

atoutiñadas. Só usado na expresión adverbial *ás atoutiñadas:* V. **apalpadas** (ás).

atoutiñar. *v.intr.* V. **apalpada, apalpar**.

atracador –ora. *s.* Praedo, latro –onis; praedator, grassator, direptor/-trix.

atracar. *v.tr.* **1.** *Atacar con armas:* V. **asaltar, atacar**. **2.** *Amarrar unha embarcación á terra:* (ad

litus) appellere; applicare; in arido consistere. *v.intr.* **3.** *Quedar amarrada unha embarcación á terra:* appelli; applicari. V. *tamén* **aportar**.

atracción. *s.f.* **1.** *Acción de atraer ou ser atraído:* attractio, propensio, inclinatio –onis; studium –i; voluptas, voluntas –atis. **2.** *Fís. Forza de atraer:* vis attrahendi ou attractiva. **3.** *Persoa ou cousa que diverte:* vir/femina festivus/-a, facetus/-a, gratus/-a; dulcedo –inis; deliciae, blanditiae, illecebrae –arum; (animi) relaxatio, remissio, delectatio, oblectatio –onis; oblectamentum, invitamentum –i. **4.** *Persoa ou cousa que atrae interese:* vir/femina praestans ou gratus/-a; monumentum, vestigium –i; attractio –onis. ♦ *Parque de atraccións:* V. **parque**.

atraco. *s.m.* Detractio, interceptio –onis; impetus –us; furtum –i; rapina –ae.

atractivo –a. *adx.* **1.** *Que atrae:* attractivus, gratus, iucundus, amoenus –a –um; alliciens, illiciens, mulcens –entis. *s.m.* **2.** *Calidade que agrada:* lepos (lepor) –oris; invitamentum, delectamentum –i; illecebrae, deliciae –arum; dulcedo –inis. V. *tamén* **atracción, atraente**.

atraente. *adx.* Illecebrosus, blandus, blandidicus, venustus, gratus –a –um; alliciens, illiciens, trahens, attrahens –entis; lenocinans –antis; dulcis, suavis –e. V. *tamén* **atractivo**.

atraer. *v.tr.* **1.** *Ter a propiedade de acercar:* trahere, attrahere; allicere, illicere, pellicere. **2.** *Incitar algo a ir ao sitio onde está:* invitare; adducere, inducere; elicere; arcessere; movere; mulcere. V. *tamén* **1**. **3.** *Provocar sentimentos:* voluntatem, affectum, studium, amorem ou amicitiam alicuius sibi conciliare; benevolentiam allicere; incitare, excitare. **4.** *Facer que as atencións se dirixan nun sentido:* oculos inflectere; oculos, animos, vultus, ora in se convertere; spectaculo esse; attentum alicquem facere ou tenere.

atrargoar. *v.pr.* **1.** *Sufrir unha obstrución na gorxa:* cibum ou potum in faucibus haerere. **2.** (fig.) *Resultar difícil:* difficile, laboriosum, operosum, arduum esse ou fieri. **3.** *Resultar alguén antipático:* alicquem odiosum, molestum, fastidiosum alicui esse.

atrancar. *v.tr.* **1.** *Pechar coa tranca:* repagulis, obicibus munire, claudere, recludere. **2.** *Impedir o paso:* V. **atascar.** *v.pr.* **3.** *Ter interrompido o paso:* V. **atascarse**. **4.** Por ext., *non poder seguir adiante:* V. **atascarse**.

atranco. *s.m.* **1.** *Cousa que atranca:* obex –icis; impedimentum, obstaculum –i. **2.** *Contra-tempo, dificultade:* incommodum, infortunium, damnum –i; difficultas –atis.

atrapallado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *atrapallar:* perperam ou temere factus ou dictus; mixtus, confusus, turbatus, deturbatus, properatus, festinatus –a –um. *adx.* **2.** *Que di ou fai as cousas mal:* temere, inordinate loquens ou agens; inconsultus, inconsideratus, temerarius –a –um. **3.** *Desordenado, revoltado:* confusus, mixtus, permixtus, inordinatus, inconditus, incompositus –a –um.

atrapallar. *v.tr.* **1.** *Facer de calquera xeito:* perperam, inordinate ou temere facere ou agere. **2.** *Mesturar sen orde:* turbare, conturbare; incondite, sine ordine miscere, commiscere. **3.** *Producir confusión:* confundere; fallere; turbare, perturbare. *v.pr.* **4.** *Precipitarse:* raptim, temere ou inconsulto agere.

atrapar. *v.tr.* (Fugientem) manu rapere ou capere.

atrás. *adv.* **1.** *En dirección á parte posterior:* retro, retrorsum, retrorsus. **2.** *No lugar posterior:* a tergo; retro; pone; post. *loc.prep.* **3.** *Atrás de:* post; pone (ac.). ♦ *Por atrás:* retro; a tergo, post tergum; in aversum. *Atrás!:* cede!, ceditel!; vade retro!; apage!; procul (es ou este!).

atrasado –a. *adx.* **1.** *Que está ou vai con atraso:* tardatus, retardatus, procrastinatus, prolatus, dilatus, cunctatus –a –um. **2.** *Que non é de agora ou do día:* obsoletus, tritus, siccus –a –um. **3.** *Que sofre atraso mental:* tardus –a –um; hebes –etis; mente imbecillus.

atrasar. *v.tr.* **1.** *Deixar para máis adiante:* procrastinare; prolatare; differre; protrahere; producere. V. *tamén* **adiar**. **2.** *Datar nun tempo anterior:* retroagere; retro trahere. **3.** *Desprazar cara a atrás as agullas do reloxo:* horologii sagittas retroagere; horam accommodare. **4.** (fig.) *Impedir a normal realización de algo:* tardare, retardare; detinere, distinerere, retinere; moram afferre; morae esse. *v.intr.* **5.** *Movérense as agullas do reloxo máis amodo do normal:* horologium nimis lente ou segnius decurrere. **6.** (fig.) *Ir cara a atrás:* retrorsum ire; retrocedere; retrogradi ou retrogradi.

atraso. *s.m.* **1.** *Efecto de atrasar ou atrasarse:* dilatio, prolatio, procrastinatio –onis; mora –ae. **2.** *Falta de desenvolvemento dun país, civilización, etc.:* rusticitas, inhumanitas, feritas, inurbanitas

–atis; res angusta, dura ou exigua. *pl.* **3.** *Cantidades non pagadas a tempo:* reliqua –orum; reliquatio –onis; pecunia reliqua. ♦ *O tren traerá media hora de atraso:* tramen dimidiae horae moram habebit.

atravesado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *atravesar:* traiectus, transmissus, transgressus, transcursus, decursus, emensus, transitus, tranatus, enavigatus, transfixus, infixus, haustus, transfossus, perfossus, transverberatus, transectus, perforatus –a –um. *adx.* **2.** *Inclinado a facer mal:* malevolus, malignus –a –um; malevolens –entis; male ou nefarie cogitans; infestus animus. **3.** *Traveso:* inquietus, irrequietus, turbulentus, callidus –a –um.

atravesar. *v.tr.* **1.** *Colocar de través:* in transversum ponere; interponere. **2.** *Cruzar:* transire; transgredi; transcurrere; transcendere, transmeare; transmittere; traicere; traducere; (*a nado*) tranare, transnatare; (*en barco*) enavigare. **3.** *Traspasar:* transfigere; transfodere, perfodere, confodere; perforare; traicere; transverberare; transigere; haurire. **4.** (fig.) *Vivir unha situación de paso:* ad tempus quoddam vitae genus degere, agere, transigere ou ducere. *v. intr.* **5.** *Ir a través de:* V. 2. *v.pr.* **6.** *Quedar colocado de través:* in transversum poni ou se ponere; interiacere.

atrevemento. *s.m.* **1.** *Calidade de quen non se deixa intimidar:* fortitudo –inis; confidentia –ae. V. *tamén* **audacia**. **2.** *Falta de respecto ou pudor:* impudentia, petulantia, inverecundia, licentia –ae. **3.** *Acción ou dito atrevido:* audacia –ae; procacitas, protervitas –atis.

atrever. *v.pr.* Audere; non metuere; non dubitare; non timere; non vereri; non erubescere. V. *tamén* **arriscarse**.

atrevido –a. *adx.* e s. V. **afouto, animado, arriscado.**

atribución. *s.f.* **1.** *Acción de atribuír:* attributio, assignatio, concessio, imputatio –onis. **2.** *Cousa que alguén pode facer polo cargo que ten (ús. máis en pl.):* ius, iuris; facultas, potestas –atis; munus –eris; (*entra nas miñas atribucións facelo*) meum est id facere. ♦ *Comedias de Plauto de dubidosa atribución:* Plauti fabulae quae ambiguae dicuntur.

atribuír. *v.tr.* **1.** *Considerar a alguén como autor ou causa:* tribuere; assignare; adscribere; adiudicare; (*a culpa*) culpam in aliquem transferre;

(*a si mesmo o nome de filósofo*) inscribere sibi nomen philosophi; (*comedias que se atribúen a Plauto*) fabulae quae Plauti nomine addicuntur. V. **achacar, apoñer, imputar**. **2.** *Adxudicar, asignar:* tribuere; assignare. V. *tamén* **adxudicar, asignar.**

atribular. *v.tr.* **1.** *Causar tribulación:* V. **aflixir, agoniar, angustiar, atormentar.** *v.pr.* **2.** *Padeecer tribulación:* V. **aflixirse, agoniar, angustiar, atormentarse.**

atributo. *s.m.* **1.** *O que é propio e característico:* insigne –is; signum, proprium –i; nota –ae. **2.** *Ling. Palabra que se une ao suxeito a través dos verbos ser e estar:* attributio –onis.

atrigado –a. *adx.* Triticeus (color); suffuscus (subfuscus) –a –um.

atril. *s.m.* Analogium/–us –i.

atrincheirar. *v.tr.* **1.** *Protexer con obras de defensa:* vallare; vallo cingere, munire ou circumcingere; vallum facere, exstruere ou ducere; munitione defendere. *v.pr.* **2.** *Defenderse con trincheiras:* vallo cingi, se cingere, muniri ou se munire; locum communire ou munitionibus saepire. **3.** Por ext., *situarse nun lugar pouco accesible:* confugere; perfugio uti; in locum tutum se recipere; (fig.) se munire; se tueri. **4.** (fig.) *Obstinarse:* (animo) obstinare; se ou animum suum offirmare; in pertinacia manere; in incepto perseverare ou perstare.

atrocidade. *s.f.* Atrocitas, immanitas, crudelitas, feritas –atis; saevitia –ae; res atrox; facinus ferum ac foedum; (*cometer moitas atrocidades*) multa crudeliter facere.

atrofia. *s.f.* **1.** *Med. Diminución do volume dun tecido ou dun órgano:* (corporis ou alicuius membri) extenuatio; tabes –is; atrophia –ae; syntexis –is. **2.** (fig.) *Perda ou diminución dunha facultade ou actividade:* virium extenuatio; enervatio –onis.

atrofiado –a. *adx.* *Med.* **1.** *Que padece atrofia:* tabidus, atrophus –a –um. **2.** *Membros atrofiados:* atrophia –orum.

atrofiar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo desapareza pola atrofia ou que non se desenvolva normalmente:* extenuare; vires debilitare ou auferre; sensus minuere; nervos incidere. *v.pr.* **2.** *Sufrir atrofia:* tabescere; extenuari; debilitari; incrementum amittere; sensu carere. **3.** (fig.) *Causar atrofia ou sufrila:* V. 1 e 2.

atrollar. *v.tr.* **1.** *Desfacer os terróns:* gl(a)ebas frangere *ou* in pulverem solvere; occare. **2.** *Atoar de trollo un oco:* fossam luto sternere, complere *ou* replere. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Atoarse de trollo un lugar:* luto compleri *ou* repleri; in luto infigi.

atronar. *v.tr.* **1.** *Facer estremecer co estrondo:* strepere, constrepere; sonitum ingentem *ou* fragorem dare; exsurdare; vocibus, strepitu, fremitu obtundere. **2.** (fig.) *Atordar co forte ruído:* aures adstrepere *ou* obtundere. V. *tamén abouzar.*

atropelado **-a.** *part.* **1.** Part. do verbo *atropelar:* conculcatus, exculcatus, protritrus, pessumdatus **-a** **-um.** *adx.* **2.** *Que actúa sen a suficiente reflexión:* inconsultus, temerarius, inconsideratus **-a** **-um;** in consiliis praeceps; inconsiderate, inconsulto *ou* temerarie loquens *ou* agens. **3.** *Que manifesta esa actitude:* V. **2.**

atropelar. *v.tr.* **1.** *Alcanzar un vehículo a alguén:* occurrere, incurrere, concurrere; incidere; exculcare, conculcare; offendere; proterere. *v.pr.* **2.** *Ir en tropel:* raptim agere; ruere, irruere; se praecipitare *ou* proripere; praecipitem ire; confertim, gregatim, sine ordine concurrere.

atropelo. *s.m.* Occursus **-us;** conflictio **-onis;** rae-darum *ou* autocinetorum occursus.

atrosmar. *v.pr.* Stupere, stupescere, stupeferi; hebetari.

atroz. *adx.* **1.** *Feito con moita maldade ou crueldade:* atrox **-ocis;** saevus, ferus **-a** **-um.** V. *tamén abominable.* **2.** *Moi intenso:* immanis **-e;** dirus, immensus, acerbus, magnus, maximus **-a** **-um;** ingens, vehemens **-entis;** (*suplicio*) acerbum supplicium.

atuar. *v.tr.* Tuissare; pronomen tu adhibere; voce tu uti.

atufar. *v.tr.* **1.** *Encher de tufo:* foetorem, graveolentiam, taetrum odorem emittere, fundere, expirare, spargere *ou* eructare; taetro vapore aliquem *ou* aliquid inficere. **2.** *Producir sensación de afogo:* suffocare; angere. *v.pr.* **3.** (fig.) *Sentir noxo, enfado, rabia:* V. **anoxar.** **4.** (fig.) *Decidirse a facer algo:* consilium capere; statuere; ad aliquid animum inducere. V. *tamén arriscarse, atreverse.*

atuír. *v.tr.* V. **atascar, atoar.**

atún. *s.m.* Thynnus *ou* thunnus **-i;** (*a femia*) thynnus **-idis.**

atuneiro **-a.** *adx.* **1.** *Relativo ao atún:* thynnarius *ou* thunnarius **-a** **-um.** *s.m.* **2.** *Barco dedicado á pesca do atún:* navigium ad thunnos captandos.

aturar. *v.tr.* V. **aguantar.**

*aturdir. *v.tr.* V. **abouzar, atronar.**

aturuxar. *v.intr.* Laetis *ou* festis vocibus acclamare *ou* conclamare; iubilare.

aturuxo. *s.m.* Acclamatio, conclamatio **-onis;** festivus *ou* laetus clamor; iubilatio **-onis.**

audacia. *s.f.* Audacia, audentia, confidentia **-ae;** temeritas **-atis;** audax animus; (*pex.*) impudentia, licentia **-ae;** procacitas **-atis.** V. *tamén animosidade, atrevemento.*

audaz. *adx.* Audax **-acis;** audens **-entis;** intrepidus, protervus, inverecundus **-a** **-um.** V. *tamén afouto, animado, arriscado.*

audiación. *s.f.* **1.** *Función do oído:* auditio, attentio, auscultatio **-onis.** **2.** *Concerto, recital:* concertus **-us;** symphonia **-ae;** acroama **-atis.**

audiencia. *s.f.* **1.** *Recepción por parte dunha autoridade:* audientia **-ae;** admissio **-onis;** aditus **-us;** (*pedila*) colloquium petere; (*concedela*) admittere; (*negala*) aditum negare. **2.** *Público que asiste ou que escoita:* audientes **-ium;** auditores **-um;** contio **-onis;** concursus, consessus **-us;** auditorium **-i;** corona **-ae.** **3.** *Tribunal de xustiza:* tribunal **-alis;** audientia **-ae.** **4.** *Sesión deste Tribunal:* iudicium, forum **-i;** tribunal **-alis;** aedes iuridici conventus; auditorium **-i.**

audiófono. *s.m.* Auricularis amplificator; auditio-nis subsidium.

audiovisual. *adx.* Audiovisificus **-a** **-um;** audiovisualis **-e;** radiophonicus et televisificus. ♦ *Medios audiovisuais:* audiovisifica (radiophonica, televisifica) instrumenta *ou* subsidia.

auditivo **-a.** *adx.* Auditorius, auditivus **-a** **-um;** auricularis **-e.**

auditor **-ora.** *s.* **1.** *Maxistrado asesor:* auditor/**-trix;** iudex auditor. **2.** *Persoa encargada de realizar auditorías:* delegatus iudex. V. *tamén* **1.**

auditoría. *s.f.* **1.** *Cargo e despacho de auditor:* iudicis auditoris munus, sedes *ou* domus. **2.** *Inspección de contabilidades:* rationum sumptuariorum conquisitio *ou* exactio.

auditorio. *s.m.* **1.** *Persoas que asisten a un espectáculo:* V. **audiencia.** **2.** *Edificio ou sala para*

concertos, congresos, etc.: auditorium -i; acroasis -is.

auga. *s.f.* **1.** *Líquido incoloro e inodoro*: aqua, lymphá (*poét.*) -ae; humor, liquor -oris. **2.** *Chuvia*: pluvia -ae; imber -bris. **3.** *Vertente dun tellado*: tecti latus *ou* clivus; aquae -arum; (*tellado de dúas augas*) fastigium -i. *pl.* **4.** *Este líquido curativo e lugar onde se toma*: aqua -ae (*ús. máis en pl.*); balneum -i; balneae, thermae -arum; aquae cal(i)dae; fons medicae salubritatis. ♦ *Auga de neve*: aqua nivalis *ou* nive intermixta. *Auga de chuvia*: aqua pluvia, pluviális *ou* pluviatilis. *Auga perenne*: aqua perennis. *Auga de pozo*: aqua putealis. *Auga bendita ou bieita*: aqua lustralis. *Auga doce, de fonte, de río*: aqua dulcis, fontana *ou* fluvialis. *Auga salgada*: aqua salsa, marina *ou* maris. *Auga destilada*: aqua stillata *ou* chemice pura. *Auga filtrada*: aqua saccata *ou* percolata. *Auga esterilizada*: aqua sterilitate affecta. *Auga osixenada*: aqua oxygen(i)o medicata. *Auga de Seltz*: aqua Salsae Rhenanae. *Auga de colonia*: V. **colonia**. *Augas fecais*: colluvies -ei; colluvium -i. *Augas residuais*: residuae aquae. *Auga parada ou estancada*: aqua stativa, stercorosa, reses, pigra, stagnans, stagnata *ou* mortua. *Auga viva ou corrente*: aqua saliens, profluens, fontana *ou* viva. *Auga mineral*: aqua acidula, medicata, sulfurea *ou* mineralis; medicati fontes. *Auga miúda*: tenuis *ou* suavis aqua. *Auga potable*: salubris, bibilis *ou* potulenta aqua. *Augas internacionais*: aquae nullius reipublicae dominationi obnoxiae; aquae inter nationes communes. *Augas territoriais*: aquae dominationi alicuius reipublicae obnoxiae. *Máis claro cá auga*: aqua *ou* luce clarior; patens, evidens -entis; clarus, perspicuus, manifestus -a -um. *Facer auga (unha embarcación)*: aquam trahere *ou* sorbere. *Facerse auga na boca ou virse a auga á boca*: aliquid salivam alicui movere; salivam in ore liquescere. *Escribir na auga*: in aqua scribere; frustra laborare; vires in ventum effundere; in aere piscari; litus arare; oleum et operam perdere; aquam e pumice postulare. *Levar a auga ao seu muíño*: aliquid in rem suam (omnia, multa, quidquid potest) vertere. *Estar coa auga ao pescozo*: in ultimo *ou* extremo discrimine esse.

augacento -a. *adx.* **1.** *Que contén moita auga*: aquosus, suc(c)osus, suc(c)idus, suc(c)ulentus -a -um. **2.** *Que contén auga en exceso*: madens -entis; imbutus, madidus, madefactus, (h)umi-

us -a -um; aqua *ou* alio liquore repletus. V. *tamén húmido*.

augaforte. *s.f.* **1.** *Ácido nítrico diluído en auga*: aqua nitrata *ou* acida. **2.** *Técnica de gravado que utiliza este ácido*: ars aqua nitrata utendi (ad imagines scalpendas). **3.** *Estampa obtida por medio desta técnica*: imago aqua nitrata (acida) incisa.

augafortista. *s.* Scalptor/trix aqua nitrata utens.

augamar. *s.f.* Marsupialis medusa.

augamariña. *s.f.* Beryllus caeruleus.

auganeve. *s.f.* Aqua nivalis *ou* nive intermixta.

augar. *v.tr.* **1.** *Zarrapicar con auga*: rigare, irrigare; spargere, adspargere, conspergere; perfundere; irrorare. **2.** *Botar auga de máis a unha comida*: nimia aqua aliquid coquere, miscere, intermiscere *ou* temperare. **3.** *Adulterar con auga*: aqua aliquid miscere, vitiare, corrumpere, adulterare. **4.** (*fig.*) *Facer que algo fracase*: frustrare; turbare, conturbare, perturbare; confundere; gaudium intercipere; consilium alicuius frangere *ou* evertere. *v.pr.* **5.** (*fig.*) *Non ter algo o resultado desexado*: turbari, conturbari, perturbari; perire; prolabi; ruere, corruere; oleum et operam perdere; scopum non attingere.

augardente. *s.f.* Vitigenus liquor; aqua ardens; stillaticius suc(c)us vitigenus; aqua vitalis *ou* vitae; vinum sublimatum *ou* fervens; (*de cabezas*) purior *ou* prior aquae vitae pars.

augardenteiro -a. *s.* Aquae vitae venditor/-trix.

augarrás. *s.f.* Aqua rasis, resinae, resinalis *ou* terebinthina.

augueiro. *s.m.* **1.** *Abertura nun muro para que pase a auga*: emissarium -i; incile -is; foramen -inis; aquae ductus. **2.** *Lugar para dirixir a auga cara a un prado*: canalis -is; elix -icis (*ús. máis en pl.*).

augur. *s.m.* Augur -uris.

augural. *adx.* Auguralis -e; augurius -a -um.

augurar. *v.tr.* **1.** *Dar a coñecer por sinais ou indicios*: augurare/-ari; auspicare/-ari; ominari; conicere; divinare; vaticinari; canere. **2.** *Ser unha cousa sinal ou indicio*: praesagire; praesignificare; praenuntiare; portendere; praedicere; praemonere.

augurio. *s.m.* Augurium, auspicium -i; auguratus -us; omen -inis; strena -ae; aves -ium.

aula. *s.f.* Aula, schola -ae; ludi conclave; oecus scholaris. ♦ *Aula magna*: aula magna; audito-

rium -i; magnus *ou* maximus oecus. V. *tamén*
paraninfo.

aumentar. *v.tr.* **1.** *Facer algo máis grande*: augere, adaugere; ampliare, amplificare; incrementum afferre; maiorem facere; accendere; acuere; addere; adicere; dilatare; (*as débedas*) aes alienum multiplicare; (*o prezo*) pretium accendere. *v.intr.* **2.** *Facerse algo máis grande*: augeri, adaugeri, augescere; crescere, accrescere, increscere, ex-crescere; amplificari; (in dies) invalescere; incre-brescere; ingravescere; (*o prezo das cousas*) pre-tium mercibus accedere; rerum pretium augere; ingravescit annona. V. *tamén* **crecer, medrar**.

aumentativo -a. *adx.* **1.** *Gram. (Sufixo) que in-dica aumento*: intentivus -a -um; incrementum addens. *s.m.* **2.** *Palabra con sufixo aumentativo*: verbum incremento *ou* intentione affectum.

aumento. *s.m.* Incrementum, excrementum, aug-mentum, additamentum -i; amplificatio, acces-sio, auctio, intentio, accretio -onis; auctus -us; (*de peso*) superpondium -i.

aura. *s.f.* **1.** *Vento suave*: aura -ae; zephyrus, ventulus, favonius -i; lenis *ou* suavis ventus. **2.** (*fig.*) *Emanación que parece proceder dunha persoa*: exspiratio -onis; afflatus -us; aura -ae.

áureo -a. *adx.* **1.** *De ouro ou da súa cor*: aureus -a -um; (*dourado*) auratus, inauratus, deauratus, subauratus -a -um; (*que produce ou contén ouro*) aurifer *ou* auriger -era -erum; (*da cor do ouro*) auratus, flavus -a -um; flavens -entis. **2.** (*fig.*) *De grande esplendor*: aureus, splendidus, sumptuosus, magnificus, lautus -a -um; splen-dens, fulgens -entis.

auréola. *s.f.* **1.** *Círculo dourado que arrodea a cabeza dos santos*: nimbus -i; aureola -ae; aurea corona. **2.** *Círculo luminoso arredor dun corpo celeste*: corona, fascia, aureola -ae; lux diffusa; fulgor -oris. **3.** (*fig.*) *Opinión favorable da xente*: fama -ae; laus, laudis; nomen -inis; aura popula-ris; favor *ou* gratia ad plebem; (*ter unha auréola de gloria*) gloria florere.

aurícula. *s.f. Anat.* Cordis auricula *ou* ala.

auricular. *adx.* **1.** *Relativo ao oído ou á orella*: auricularis -e; auricularius -a -um. **2.** *Relativo á aurícula do corazón*: ad cordis auriculam at-tinens. V. *tamén* **1.** *s.m.* **3.** *Aparello que permite escoitar certos sons*: auriculare exceptaculum; ra-diohonicum excipulum.

auriense. *adx.* Auriensis -e.

aurora. *s.f.* **1.** *Claridade que precede á saída do sol*: V. **abrente, alba**. **2.** (*fig.*) *Primeiros tempos dunha cousa*: V. **albor**. ♦ *Aurora polar*: lux bo-realis *ou* australis.

auscultar. *v.tr.* Aurem pectori admovere; auribus membra corporis explorare.

ausencia. *s.f.* **1.** *Falta, non asistencia*: absentia -ae; (*na miña ausencia*) me absente; (*hai moitas ausencias*) multi absunt *ou* desunt. **2.** *Non existen-cia dalgunha cousa*: inopia, penuria -ae; vacui-tas -atis; defectio, privatio -onis; defectus -us; (*ausencia de dor*) doloris privatio *ou* vacuitas. ♦ *Facer boas ou malas ausencias*: alicui absenti bene *ou* male dicere.

ausentar. *v.pr.* Abesse, deesse; discedere; profi-cisci; abire.

ausente. *adx.* Absens -entis; (*estar ausente*) abesse, deesse, non adesse.

auspiciar. *v.tr.* **1.** *Augurar*: V. este verbo. **2.** *Im-pulsar ou patrocinar a realización de algo*: V. **fa-vorecer, impulsar, patrocinar**.

auspicio. *s.m.* **1.** *Antig. Prognóstico tirado da ob-servación das aves*: auspicium -i; aves -ium; (*va-léndose de auspicios*) auspicato. *pl.* **2.** *Signos que fan prever algo futuro*: bonum, optimum, favens *ou* malum, infaustum, triste auspicium *ou* prae-sagium; (*auspicios que impiden facer unha cousa*) clivia auspicia. V. *tamén* **augurio, presaxio**. ♦ *Baixo os auspicios de alguén*: alicuius auspicii; aliquo auspice *ou* duce; in alicuius nomine.

austeridade. *s.f.* Severitas, duritas, austeritas, gra-vitas -atis; rigor -oris; duritia -ae; durities -ei.

austero -a. *adx.* **1.** *Que se caracteriza pola gra-vidade e severidade*: severus, austerus, rigidus -a -um; gravis, immitis -e. **2.** *Que carece de elementos superfluos*: severus, inornatus, nudus -a -um; simplex -icis. **3.** *Que se aparta de todo o que é agradable e cómodo*: durus, ferreus, severus -a -um; asper -era -erum; durior, severior -ius.

austral. *adx.* Australis -e; austrinus, meridianus -a -um.

Australia. *top.* Australia -ae.

australiano -a. *adx.* e *s.* Australianus -a -um. Australiani -orum.

Austria. *top.* Austria -ae.

austríaco **-a.** *adx.* e *s.* *Austriacus* –a –um. *Austriaci* –orum.

autarquía. *s.f.* *Autarchia* –ae; sui suorumque sufficientia; suarum rerum dominium (in re oeconomica).

autenticar. *v.tr.* *Ratum* facere; confirmare; signo obsignare; publicis litteris consignare; fidem *ou* auctoritatem dare *ou* facere; authenticare.

autenticidade. *s.f.* *Auctoritas* –atis; *fides* –ei; (*comedias de dubidosa autenticidade*) fabulae quae incertae feruntur.

auténtico **-a.** *adx.* *Verus*, *sincerus*, *certus*, *legitimus*, *licitus*, *iustus*, *aequus*, *authenticus* –a –um; publicis litteris consignatus; fidem *ou* auctoritatem habens; (*ser auténtico*) auctoritatem habere.

♦ *Era un auténtico estoico*: germanissimus stoicus erat. *É un auténtico, un gran pícaro*: purus, putus sycophanta est.

autista. *adx.* e *s.* Sui ipsius morbidus occultator/–trix.

autobiografía. *s.f.* Suae vitae memoria; sui ipsius vitae narratio; (*escribila*) suam vitam narrare.

autobús. *s.m.* *Autocinetum* laophoricum; *laophorium* –i; *laophorium* *ou* *automatum* pullmanianum.

autocar. *s.m.* *Magnum* vehiculum; *automatarius* currus. *V. tamén* **autobús**.

autocaravana. *s.f.* *Autocinetica* domuncula; *autocinetum* habitationi aptum.

autocontrol. *s.m.* Sui ipsius censura *ou* moderatio.

autocracia. *s.f.* *Tyrannis* –idis; *imperium*, *regnum* –i; *imperium* singulare; *singularis* *ou* *unius viri* dominatus; *superba* dominatio.

autéctono **-a.** *adx.* *V. aborixe*.

autodeterminación. *s.f.* Sui ipsius moderatio, administratio *ou* gubernatio; facultas de se deliberandi; (*ter autodeterminación*) sui iuris esse. *V. tamén* **autogoberno**, **independencia**, **liberdade**.

autodidacta. *adx.* Sui ipsius educator/–trix.

autoescola. *s.f.* *Schola* autocinetica *ou* autocinetistarum; *ludus* vehicularius.

autoestima. *s.f.* *Bona*, *optima* (*mala*, *pessima*) sui ipsius aestimatio *ou* opinio; (*ter boa* *ou* *mala*

autoestima) se ipsum (*seipsum*) magni *ou* parvi existimare *ou* facere.

autoestrada. *s.f.* *Autocinetica* via quadripertita; (*autoraedarum* via utrimque duobus marginibus et in medio crepidine dissaepa).

autogoberno. *s.m.* Sui ipsius moderatio.

autogol. *s.m.* In propriam portam (*pilae*) ingestio; (*marcar un autogol*) follem prave in suum rete compellere.

autógrafo **-a.** *adx.* **1.** *Escrito pola man do propio autor*: mea, tua, alicuius manu scriptus; *autographus* –a –um. *s.m.* **2.** *Texto escrito pola man do propio autor*: *autographum*, *chirographon*, *chirographum* *ou* *chirographus*–i; *scriptum* *idiographum* *ou* *autographum*; mea, tua, alicuius manu scriptum; *idiographus* liber. **3.** *Sinatura dunha persoa*: *autographa* nominis subscriptio. *V. tamén* **asinamento**, **firma**.

autómata. *s.* **1.** *Mecanismo que imita os movementos dun ser animado*: *automaton* –i; *automatum* *mechanema*; *automatus* apparatus. **2.** (fig.) *Persoa sen vontade propia*: *vir/femina ignavus/-a*, *socors*, *languidus/-a*, *lentus/-a* *ou* *ad arbitrium* et *nutum alterius sese gerens*. **3.** (fig.) *Persoa que actúa de xeito mecánico*: *vir/femina sine consilio* ac *ratione* *ou* *ex consuetudine* agens; *attonitus* *ou* *stupens* homo.

automático **-a.** *adx.* **1.** *Que executa unha operación por medios mecánicos*: *automatarius*, *automatus* –a –um; *vi* sua *ou* *viribus suis* actus. **2.** *Que se realiza sen orde da vontade*: *praeter voluntatem* *ou* *sine voluntate* factus; *non voluntarius*; *machinalis* –e.

automatizar. *v.tr.* *Automataria* ratione aliquid instruere; *automatariam* rationem inducere.

automóbil. *adx.* **1.** *Que se despraza por si mesmo*: *V. automático*. *s.m.* **2.** *Vehículo movido pola acción dun motor*: *autocinetum* –i; *motoria* *ou* *automataria* raeda; *autoraeda* –ae.

automobilismo. *s.m.* **1.** *Deporte de carreiras de automóviles*: *autocineticum* certamen. **2.** *Ciencia referida aos automóviles*: *autocinetica* doctrina, *res* *ou* *ars*.

automotor. *adx.* **1.** *Que se despraza polos seus propios medios*: *V. automático*. *s.m.* **2.** *Vagón de ferrocarril co seu propio motor*: *hamaxostichus* *automatus*, *sua* *vi* actus *ou* *automatarius*.

autonomía. *s.f.* **1.** *Poder de gobernarse por si mesmo:* autonomia –ae; libertas –atis; suis legibus vivendi potestas; libera paeneque sui iuris regio ou respublica; (*ter autonomía*) suis legibus uti; sui iuris esse. **2.** *Distancia que pode percorrer un vehículo sen repor combustible:* autonomia –ae.

autonómico –a. *adx.* Autonomicus –a –um. V. *tamén autónomo.*

autónomo –a. *adx.* Liber –era –erum; suis legibus vivens; sui iuris ou suae potestatis (vir/femina/res).

autopsia. *s.f.* Cadaveris sectio; secti cadaveris inspectio; autopsia –ae. ♦ *Sala de autopsias:* lanio-lum –i.

autor –ora. *s.* Auctor, molitor, effector, machinator/-trix; caput –itis; princeps –ipis; opifex, artifex –icis; (*escritor*) scriptor, auctor/-trix; (*inventor*) inventor, repertor/-trix.

autoría. *s.f.* Executio, administratio, curatio, procuratio, actio –onis; inceptum, propositum –i; factura –ae.

autoridade. *s.f.* **1.** *Dereito, poder de mandar:* ius, iuris; auctoritas, maiestas –atis; imperium, dominium –i; (*absoluta*) arbitrium –i; (*paterna*) patrium ius et potestas; (*prestixio*) dignitas, gravitas, maiestas –atis; (*ter moita autoridade*) gratia ou auctoritate valere ou pollere; (*basearse na autoridade de Cicerón*) Cicerone auctore uti. **2.** *Entidade que ten eses dereitos ou poderes:* potestas, auctoritas –atis; imperium –i; dominatus –us; dominatio –onis. **3.** *Persoa que ten eses dereitos ou poderes:* potestas, dignitas –atis (*ús. máis en pl.*); civitatum, nationum ou rerumpublicarum moderatores, principes, praesides ou rectores; publici magistratus; (*autoridades académicas*) academici rectores ou moderatores; studiorum universitatis moderatores. V. *tamén 2.* **4.** *Coñecemento ou dominio dunha materia ou asunto:* auctoritas, gravitas, humanitas –atis; fides –ei; ars, artis; pondus –eris; scientia, prudentia –ae. **5.** *Persoa que posúe ese coñecemento:* vir/femina peritus/-a, doctus/-a, sapiens ou prudens; auctor/-trix; (*é unha autoridade en Dereito*) Iuris peritus ou auctor est.

autoritario –a. *adx.* **1.** *Que impón a súa vontade:* imperiosus, superbus –a –um; severe ou late imperans. **2.** *Que pon de manifesto esa actitude:* arrogans –antis; tyrannicus –a –um.

autoritarismo. *s.m.* **1.** *Calidade de autoritario:* regnum ou imperium superbum ou immodicum; tyrannis –idis. **2.** *Actitude autoritaria:* superbia, arrogantia –ae; dominatio –onis; dominatus –us.

autorización. *s.f.* **1.** *Acción de autorizar:* auctoritas, potestas, facultas, libertas –atis; venia, licentia, copia –ae; permissio –onis; permissus –us. V. *tamén licenza.* **2.** *Documento polo que se autoriza:* alicuius rei faciendae potestas ou facultas; litterae, tabulae –arum. ♦ *Dar autorización:* alicui ius, veniam, libertatem, licentiam, facultatem, permissionem ou potestatem facere ou tribuere; alicui aliquid permittere. V. *tamén autorizar.* *Coa autorización de:* alicuius venia, permissu ou concessu; alicuius auctoritate; aliquo auctore; alicuius nomine. *Sen a autorización de:* alicuius iniussu; nullo auctore.

autorizado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo autorizar:* concessus, permissus –a –um; auctoritate probatus. *adx.* **2.** *Que se pode facer legalmente:* legitimus, licitus, iustus, aequus –a –um; legibus congruens. **3.** *Que exerce ou ten autoridade:* potestatem ou dominium exercens; auctoritate praeditus; auctoritate valens; pondus ou momentum habens; (*estar autorizado*) mandata habere.

autorizar. *v.tr.* **1.** *Dar permiso:* auctoritatem, libertatem ou potestatem dare, tribuere ou afferre. **2.** *Conceder o permiso, o dereito, etc.:* permittere; ius ou potestatem alicui facere ou concedere. **3.** *Dar unha cousa poder a alguén para algo:* permittere; sinere; ius ou licentiam dare.

autorretrato. *s.m.* Sui ipsius (depicta) effigies ou imago; (*pintalo*) suam imaginem pingere.

autoservizo. *s.m.* **1.** *Sistema polo que os clientes se serven eles mesmos:* propria ministratio. **2.** *Establecemento en que se usa ese sistema:* propriae ministrationis mercatus.

autostop. *s.m.* Autoraedarum ou autocineti transeuntis retentio; vectationis petitio.

autostopista. *s.* Autocineti transeuntis retentor/-trix; vectationis petitor/-trix.

autosuficiente. *adx.* Se ipse expediens; rebus suis sufficienter praeditus.

autovía. *s.f.* V. **autoestrada.**

auxe. *s.m.* Auctus –us; accretio, accessio, diffusio, extensio –onis; augmentum, incrementum –i.

auxiliar ¹. *v.tr.* V. **acorrer, asistir, socorrer**.

auxiliar ². *adx.* **1.** *Que axuda de forma transitória:* auxiliarius –a –um; auxiliaris –e; auxilium praestans. **2.** *Persoa que axuda:* adiutor, auxiliator, curator, opitulator, fautor/-trix; vicarius/-a. ♦ *Tropas auxiliares:* auxilia –orum; auxiliares –ium; auxiliarii milites. *Bispo auxiliar:* V. **bispo**.

auxilio. *s.m.* Auxilium, adiutorium, praesidium, subsidium, iuvamentum –i; iuvamen –inis. ♦ *Primeiros auxilios:* primum auxilium; prompta curatio; (*posto de primeiros auxilios*) promptae curationis locus *ou* sedes. *Auxilio!:* auxilium fer *ou* ferte! V. *tamén* **acorro, axuda, socorro**.

avaiñar. *v.tr.* Vestis oram suere; oram textilis replicare; telae oram replicatione insuere.

aval. *s.m.* Fideiussio, cautio, sponsio, satisfactio, confirmatio –onis; sponsus, assensus –us; fides –ei; auctoritas –atis.

avalancha. *s.f.* Praeceptus nivium lapsus; labina nivalis; (*fig.*) (*de cousas*) moles –is; (*de persoas*) catterva, frequentia –ae; multitudo –inis. V. *tamén* **alude**.

aval. *v.tr.* Fidem praestare; cavere; spondere; confirmare; auctorem se praebere *ou* profiteri; cautionem de solvendo interponere.

avaliación. *s.f.* Aestimatio, taxatio –onis; (*dos alumnos*) scholaris (discipulorum) aestimatio.

avaliar. *v.tr.* Aestimare; taxare; aestimationem *ou* pretium statuere, constituere *ou* imponere; pretium rei assignare. V. *tamén* **taxar, valorar**.

avance. *s.m.* V. **adianto**.

avantar. *v.tr.* **1.** *Saltar por enriba:* transilire; saltu superare *ou* transmittere; transcendere. *v.intr.* **2.** *Avanzar:* procedere; progredi; prodire. **3.** *Perder o equilibrio:* firmitatem *ou* stabilitatem perdere; nutare; vacillare; titubare. V. *tamén* **caer, desequilibrarse**.

avantaxado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo avantaxar:* praecelsus, superatus, ornatus, praeditus –a –um. *adx.* **2.** *Que é superior ou ten vantaxe:* superior, altior, amplior –ius; egregius, eximius, praeclarus –a –um; insignis –e; eminent, excellens, praecellens –entis; praestans –antis.

avantaxar. *v.tr.* Excellere, antecellere, praecellere; praestare, antestare *ou* antistare; eminere, supereminere; superare; vincere; anteire; praetergredi; antecedere, praecedere; praeposere; prae-

currere; praevalere; (*a alguén nalgunha cousa*) antestare aliquem *ou* alicui in aliqua re. V. *tamén* **superar**. ♦ *Demóstenes avantaxa a todos en toda clase de oratoria:* Demosthenes unus eminet inter omnes in omni genere dicendi.

avante. *adv.* Ultra, ulterius.

avanzado –a. *adx.* Provectus –a –um; (*de idade moi avanzada*) aetate provectus; (*vivir ata unha idade moi avanzada*) ad summam senectutem vivere; (*á noite avanzada*) multa nocte.

avanzar. *v.intr.* **1.** *Ir cara a adiante:* procedere; prodere; prodire; progredi. **2.** *Experimentar mellora:* proficere; procedere; progredi; progressus facere; altiore dignitatis gradum consequi; in melius mutari. *v.tr.* **3.** *Pór unha cousa máis adiante:* promovere; producere; proferre; protendere; porrigere.

avarento –a. *adx.* Avarus, parvus, praeparvus, cupidus, sordidus –a –um; pecuniae cupidus; tenax –acis; appetens –entis. V. *tamén* **agarrado, apañado**.

avaría. *s.f.* Damnum, detrimentum –i; iactura –ae; perniciēs –ei.

avariar. *v.tr.* **1.** *Causar avaría:* rumpere; distorquere; deterere; pessumdare; affligere; damnum, detrimentum *ou* iacturam afferre. *v.pr.* **2.** *Sufrir avaría:* damnum, detrimentum *ou* iacturam pati; deteriorari; rumpi, corrumpi; vitari.

avaricia. *s.f.* Avaritia –ae; tenacitas, cupiditas, aviditas, malignitas –atis; pecuniae cupiditas; libido possidendi; sordes –ium.

avaricioso –a. *adx.* V. **avarento**.

avaro –a. *adx.* e s. V. **avarento**.

avasalar. *v.tr.* Subicere; dominari; subigere; subiugare; domare; opprimere; in suam potestatem *ou* dicionem redigere; suae dicionis facere; ad ditionem compellere.

avatar. *s.m.* Rerum humanarum mutatio *ou* vicissitudo; (*ús. máis en pl.*) temporum *ou* rerum varietates; (mutabiles) rerum vices; dubii rerum humanarum casus; fortunae eventus varii. V. *tamén* **altibaixos**.

ave. *s.f.* **1.** *Animal con plumas:* ales –itis; volucris, avis –is; passer –eris. *pl.* **2.** *Zool. Clase destes animais:* aves –ium; volatilia –ium; volucres –um; volucres bestiae; plumea gens. ♦ *Ave(s) de rapina:* accipiter –tris; aves rapti viventes. *Aves*

domésticas ou *de curral*: alites villaticae; cohortales ou cohortis aves. *Ave rapaz*: avis rapax. *Aves de paso, migratorias*: volucres advenae; adventicium genus (avium); aves advenae ou peregrinae. *Ave de mal agoiro*: clivia ou mala avis; oscen –inis. *Ave nocturna*: avis noctivaga ou nocturna. *Caza de aves*: aucupium –i. *Trampa para cazas*: aviarium rete.

ave!. *intrr.* Ave!; salve!

avea. *s.f.* **1.** *Planta das gramíneas*: avena –ae. **2.** *Semente desta planta*: avena –ae; avenae semen; granum avenaceum ou avenarium; (*farina*) avenacea farina.

aveceirar. *v.tr.* V. **aquendar**.

avefría. *s.f.* Silvestris columba; vanellus vanellus.

avelaíña. *s.f.* Papilio noctivagus ou nocturnus.

avellado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *avellar*: senectute confectus; senex factus; obsoletus, exsoletus –a –um. *adx.* **2.** *Que parece vello ou que se fixo vello antes de tempo*: male aetatem ferens; senex immaturus ou praematurus; vetulus –a –um.

avellar. *v.intr.* e *pr.* Senescere, consenescere, inenescere; senem fieri; canere, canescere; deflorescere; languescere; (*de cousas*) veterascere, inveterascere; vetustate exarescere; obsolescere.

avellentado –a. V. **avellado**.

avellentar. *v.tr.* **1.** *Facer vello ou máis vello*: senem, grandaevum, annosum facere ou reddere; inveterare; (*os viños*) vina servare in vetustatem. *v.pr.* **2.** *Facerse vello ou máis vello*: V. **avellar, envellecer**.

avelulado –a. *adx.* Pilosus, villosus –a –um.

avenida. *s.f.* **1.** *Rúa longa*: via longa; (*con árbores*) ambulatio (arboribus obsita); ambulacrum –i; (*dun parque*) xystum ou xystus –i. **2.** *Aumento dun caudal*: alluvio –onis; alluvies –ei; aquae –arum. **3.** *Peste provocada pola mera*: uredo –inis; carbunculatio –onis; carbunculus –i.

aventura. *s.f.* **1.** *Suceso extraordinario*: singularis, mirificus casus ou eventus; mirifica res. **2.** *Empresa arriscada*: facinus, propositum ou inceptum audax; periculum –i; discrimen –inis; fortuna –ae. **3.** *Relación amorosa pasaxeira*: breve amatorium commercium; amatorius casus; amor fugax ou levis. V. **tamén flirt**.

aventurado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *aventurar*: in discrimen coniectus, obiectus, proiectus, ad-

ductus, commissus; casui oblatu; temere factus. *adx.* **2.** *Que encerra risco*: periculorum plenus. V. **tamén arriscado, perigoso**. **3.** *Que ten pouco fundamento*: inanis –e; falsus, vanus, gratuitus, temerarius –a –um; temere ortus; nullo fundamento innixus. **4.** *Que fai ou di algo sen medo aos riscos*: inconsultus, impavidus –a –um. V. **tamén afouto**.

aventurar. *v.tr.* **1.** *Expoñer a un risco*: periculo ou fortunae committere ou offerre. V. **tamén arriscar**. **2.** *Dicir ou facer algo co risco de non acertar*: experiri; (fortunam, responsum) tentare; aleam adire ou subire. *v.pr.* **3.** *Decidirse a facer algo que pode supoñer perigo*: periculum adire, obire, petere, oppetere; periculo obviam ire. V. **arriscarse**.

aventureiro –a. *adx.* **1.** *Que busca aventuras*: temerarius –a –um; (temere) pericula tentans; audax –acis. *Tamén s.:* periculorum contemptor/trix; erro –onis; vir/femina erraticus/-a. **2.** *Propio de quen busca aventuras*: vagans –antis. V. **tamén arriscado**. *s.* **3.** *Persoa que depende do azar e vive ao día*: erro –onis; vir/femina erraticus/-a.

aveño. *s.m.* V. **apeiría, apeiro**.

avergonzar ou avergoñar. *v.tr.* **1.** *Causar vergonza*: pudorem, verecundiam, ruborem alicui incutere, inferre ou facere; alicquem pudore suffundere; rubores alicui elicere. *v.pr.* **2.** *Sentir vergonza*: rubere, rubescere, erubescere; alicquem aliquid pudere ou pigere; aliquid alicui verecundiae, pudori ou rubori esse; (*avergonzome da miña ignorancia*) me pudet stultitiae meae; (*non te avergonzas diso?*) non te haec pudent?

avermellado –a. *adx.* Fulvaster –tra –trum; subrufus, rufulus, subrubicundus –a –um; subruber –bra –brum.

aversión. *s.f.* V. **animadversión**.

avesedo –a. *adx.* Umbrosus, umbratus, obumbratus, inumbratus, opacus –a –um. *Tamén s.m.:* locus umbrosus ou opacus; umbra –ae; opacitas –atis; opaca locorum; umbracula –orum.

avesío –a. *adx.* e *s.m.* V. **avesedo**.

aveso –a. *adx.* V. **atravesado**. ♦ *As avesas*: prave; improbe; perverse; sinistre.

avespa. *s.f.* Vespa –ae.

avespeiro. *s.m.* **1.** *Niño de avespas*: vesparum nidus. **2.** (fig.) *Asunto perigoso*: insidiae –arum;

commentum, dumetum –i; fraus, fraudis; implicatio –onis; dolus –i.

avéspora. *s.f.* V. **avespa**.

avesporeiro. *s.m.* V. **avespeiro**.

avestruz. *s.f.* Struthiocamelus –i; struthio –onis.

avetarda. *s.f.* Otis –idis.

avezado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *avezar*: suetus, assuetus, consuetus, assuefactus, exercitatus, imbutus, tritus –a –um. *adx.* **2.** *Que está práctico*: expertus, callidus, industrius, peritus, doctus, idoneus –a –um; dexter –tra –trum; sol(l)ers –ertis. V. *tamén* 1.

avezar. *v.tr.* **1.** *Facer adquirir un hábito*: V. **acostumar**. **2.** *Facer que alguén se faga hábil en algo*: erudire; docere, edocere, condocere, perdocere; instituere; praeceptis alicuius artis imbuere; expolire; formare, informare. *v.pr.* **3.** *Adquirir un hábito*: V. **acostumarse**. **4.** *Adquirir práctica*: aliquid experiendo colligere; usu intellegere; se exercitare, exercitari; in aliqua re versari; in opere discere.

aviación. *s.f.* **1.** *Técnica da navegación aérea*: V. **aeronáutica**. **2.** *Corpo do exército desta especialidade*: aerea (aeria) classis; aeriae copiae; aeriarius exercitus.

aviado –a. *part.* Part. do verbo *aviar*: paratus, praeparatus, ordinatus, compositus, (ordine ou ordinate) dispositus; instructus, ornatus, concinnatus, (bono, optimo vestimento) indutus, operatus ou tectus; vestitus, comptus –a –um. ♦ *Estar aviado*: in lubrico, in discrimine ou in periculo esse ou versari; alicuius rei fastidio affectum esse; aegre, moleste ou graviter aliquid ferre. V. *tamén* **apañado, apertado** (estar).

aviador –ora. *s.* Aerei (aerii) navigii rector/-trix; aereus/-a (aerius/-a) viator/-trix ou nauta; velivolarum navium gubernator/-trix ou moderator/-trix; aeronauta –ae; volator aerius/volatrix aeria.

aviar. *v.tr.* **1.** *Proporcionar o necesario*: largiri; praebere; ministrare, subministrare; afferre; suppeditare; ad iter aliquem parare. **2.** *Pór en orde*: V. **amañar, ordenar**. **3.** *Amañar con vestidos ou adornos*: ornare, adornare; vestibus induere, tegere ou operire; vestire. V. *tamén* **acicalar, amañar, vestir**. *Tamén v.pr.*: se ornare ou adornare; se comere. V. *tamén* **acicalarse, amañarse, vestirse**. *v.pr.* **4.** *Ter a capacidade*

para resolver un problema ou para facer algo: sibi providere ou sufficere; se ipsum ou semetipsum regere, gerere ou moderari; vitae gubernacula temperare.

avicultor –ora. *s.* Aviarius/-a; avicularius/-a; avium cultor/-trix.

avicultura. *s.f.* Avium cultura.

avidez. *s.f.* Aviditas, cupiditas –atis; cupido –inis; avaritia –ae; summum ou incredibile desiderium; fames –is; (*de diñeiro*) pecuniae aviditas; avaritia –ae.

ávido –a. *adx.* **1.** *Que ten avidez*: avidus, cupidus, avarus, studiosus –a –um; appetens, cupiens, sitiens –entis. **2.** *Que mostra avidez*: edax –acis. V. *tamén* 1.

Ávila. *top.* Abula –ae.

avilantar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén actúe de maneira vil*: vilem ou abiectum reddere; abicere; alicuius dignitatem frangere; in contemptionem adducere. *v.pr.* **2.** *Facerse vilán*: vilem ou abiectum reddi ou fieri; se abicere; prolabi.

avinagrado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *avinagrar*: acerbatus; in acetum versus. *adx.* **2.** (*fig.*) *Que ve todo de forma negativa*: in deterius omnia referens; omnia in peius vertens ou trahens; omnia tenebricosa videns; desperans –antis; pessime sentiens. V. *tamén* **amargado, pesimista**.

avinagrar. *v.tr.* **1.** *Tornar agre unha cousa*: acerbare; acidum, acerbum ou acrem aliquid facere; acorem rei addere. **2.** (*fig.*) *Facer agre a unha persoa*: exacerbare; amariorem facere; alicui molestiam, dolorem, fastidium, taedium afferre. *v.pr.* **3.** *Tornarse agre unha cousa*: acescere, coaccescere, exacescere, inacescere; acorem concipere; acore vitarii ou corrupti. **4.** (*fig.*) *Facerse agre unha persoa*: exacerbari; molestia, taedio, fastidio, dolore affici; stomachari; succensere.

avinza. *s.f.* V. **acordo, alianza, convenio, pacto, tratado**.

avío. *s.m.* **1.** *Acción de aviar ou aviarse*: apparatus, provisio –onis; ornatus, paratus, apparatus –us; copia –ae; (*para unha viaxe*) viaticum –i. *pl.* **2.** *Utensilios necesarios para algo*: utensilia –ium; instrumenta –orum; sup(p)ellex –ectilis.

avión. *s.m.* Aeronavigium, alivolum, altivolum, aerivolum, aeroplanum –i; aereum (aerium) navigium; machina volans; (*a reacción*) aeronavis

retroversus impulsa. V. *tamén* **aeronave, ae-roplano**.

avioneta. *s.f.* Parvum alivolum; parva aeronavis.

avir. *v.tr.* **1.** *Facer que deixe de haber diferenzas entre persoas: conciliare, reconciliare; componere; placare; in antiquam concordiam ou in pristinam gratiam redigere, restituere ou reducere; aversos amicos componere.* *v.pr.* **2.** *Poñerse de acordo ou volver a ser amigos: in gratiam reconciliari ou cum aliquo redire ou reverti; se alicui restituere; discordias ou odia ponere.* V. *tamén* **amigar(se)**. **3.** *Mostrarse de acordo con facer algo: concordari; accommodari; congruere; assentiri/-ire; obsequi; annuere (adnuere); (inter se) consentire ou convenire.*

avisado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *avisar*: monitus, admonitus, commonitus, commonefactus, praemonitus, praedictus, edoctus, nuntiat, certior factus -a -um. *adx.* **2.** *Experimentado, axuizado: cautus, consideratus, callidus, catus -a -um; prudens -entis; consilii plenus.* V. *tamén* **asisado**.

avisar. *v.tr.* **1.** *Facer saber algo que interesa: nuntiare; erudire; monere; indicare; certiore facere.* **2.** *Facer saber algo que pode supor un perigo, un castigo, etc.: animadvertere.* V. *tamén* **advertir, apercibir**. **3.** *Dar aviso á policía, bombeiros, médico, etc.: accurrere; adire; vocare, advocare; arcessere; monere, admonere; adhibere; uti; ad aliquem confugere.*

aviso. *s.m.* Notitia -ae; nuntium, nuntius, monitum, admonitum -i; monitus -us; monitio, admonitio -onis. V. *tamén* **advertencia**.

avistar. *v.tr.* Prospicere; providere. V. *tamén* **albiscar**.

avituallar. *v.tr.* **1.** *Prover de vituallas, de víveres: commeatus importare; frumentum supportare.* V. *tamén* **abastecer, aprovisionar**. *v.pr.* **2.** *Proverse de víveres, combustible, municións, etc.: annonam, ignis materiam, flammae alimentum, benzin(i)um, oleum incendiarium ou liquorem propulsorium sibi comparare.* V. *tamén* **abastecerse, aprovisionarse, armarse**.

avivar. *v.tr.* **1.** *Facer máis vivo: excitare; stimulare; accendere, incendere; inflammare; acuere.* V. *tamén* **activar, agudizar, atizar**. **2.** *Facerse máis vivo: inflammari; ardescere, exardescere; concitari, excitari.* V. *tamén* **agudizarse**.

avivecer. *v.tr.* **1.** *Facer que algo cobre vida: suscitare; vivificare; (spem, animos) accendere; (un sentimento) exacerbare; (unha dor) dolorem renovare, incitare, accendere, amplificare ou augere.* *v.intr.* e *pr.* **2.** *Cobrar vida: renovari; suscitari; accendi; amplificari; augeri; vivificari.* V. *tamén* **avivar**.

avó -oa. *s.* **1.** *Pai ou nai dos pais: avus -i/avia -ae; (fam.) pappus -i/mamma, mammula -ae; (polo marido ou pola muller) socer (magnus)/socrus (magna).* *s.m.pl.* **2.** *O avó e mais a avoa: avi -orum.* ♦ *Os nosos avós (os antepasados): maiores, parentes -um; atavi -orum.*

avoengo. *s.m.* Progenies -ei; stirps, stirpis; prosapia -ae; genus -eris; (*de alto, de rancio avoengo*) summo loco ou nobili genere natus; generosus/-a vir/femina.

avogacía. *s.f.* Forum -i; patroni, advocati ou forense munus; forensis opera; causidicatio -onis; causidicina -ae; causarum patrocinium; (*exercela*) causas (in foro) agere; causidicari.

avogado -a. *s.* **1.** *Persoa que intervén como defensor: patronus, advocatus/-a; causarum actor ou cognitor/-trix; causidicus/-a (ás veces con sentido despectivo); (do concello, da cidade) eccidicus -i.* **2.** *Santo protector: patronus -i.* ♦ *Avogado das silveiras: rabula -ae; leguleius causidicus. Colexio de avogados: advocatio -onis; advocatorum consilium. Ir ao avogado: ad patronum causam deferre. Antonio é o meu avogado: patronus mihi adest Antonius.*

avogar. *v.intr.* Causas agere, dicere, defendere ou tractare; in foro versari; foro operam dare ou tribuere; litem orare; causam ou verbum pro aliquo dicere; alicui favere; deprecari.

avolto -a. *part.* **1.** Part. do verbo *avolver*: luto foedatus, inquinatus ou aspersus; in caeno volutus ou volutatus; caeno oblimatus ou oppletus; in luto demersus. *adx.* **2.** *Que ten partículas en suspensión: turbidus, turbatus, turbidatus, turbulentus, lutulentus, limosus -a -um.* **3.** *Moi cambiante (tempo): turbidus, varius -a -um; mutabilis, variabilis, versatilis, volubilis -e.* **4.** (*fig.*) *Cheo de confusión: turbatus, turbidus, confusus, complicatus, obscurus, perplexus -a -um.*

avolver. *v.tr.* **1.** *Facer que un líquido se encha de lodo ou de partículas en suspensión: luto foedare, inquinare ou aspergere; aliquid in coeno volvere ou volutare; in luto demergere.* V. *tamén* **alodar**.

v.pr. **2.** *Encherse de lodo:* in luto foedari, inquinari *ou* aspergi; in coeno volvi *ou* volutari; in caeno demergi. *V. tamén alodarse.*

ávrego –a. *adx.* **1.** *Relativo ao vento do sudoeste:* africanus –a um. *s.m.* **2.** *Vento do sudoeste:* africanus (ventus); carbas –ae.

avultado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *avultar:* auctus, adauctus; ampliatus, amplificatus, exaggeratus, inflatus –a –um; incremento affectus; maior factus. *adx.* **2.** *Elevado ou dun tamaño superior ao normal:* enormis, abnormis, pergrandis –e; ingens, turgens –entis; inflatus, immodicus, immoderatus, tumidus, turgidus, permagnus –a –um; tumidior –ius.

avultar. *v.intr.* **1.** *Ocupar certo espazo:* increscere; occupare; spatium obtinere. *v.tr.* **2.** *Facer avultado ou máis avultado:* augere, adaugere; ampliare, amplificare; incrementum afferre; maiorem facere. **3.** (fig.) *Esaxerar:* exaggerare; inflare; (verbis) efferre *ou* augere; extra modum prodere; (in maius) extollere.

axada. *s.f.* Afflatus –us; subitus venti flatus.

axardinar. *v.tr.* Hortum, viridarium ponere, conserere *ou* colere.

axeitado –a. *adx.* Aptus, idoneus, accommodatus, opportunus –a –um; congruens –entis. *V. tamén adecuado, apropiado, apto.*

axeitar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo estea ao xeito:* *V. acomodar, adaptar, amañar.* *v.pr.* **2.** *Vir a xeito, ser oportuno:* *V. acomodarse, adaptarse.* **3.** *Pórse a xeito:* *V. amañarse, adaptarse.*

axencia. *s.f.* Procuratio, administratio, dispensatio –onis; (*de viaxes*) officina itineribus procurandis; itinerum procuratio; (*de información, de noticias*) sedes nuntiis divulgandis.

axenda. *s.f.* Adversaria –orum; commentariolum –i; breve *ou* brevis –is; libellus –i; pugillares –ium.

axente. *s.* **1.** *Todo o que pode producir certos efectos:* curator, procurator/-trix; principium –i; causa –ae; (*patolóxico*) morbi causa. **2.** *Encargado de certas xestións:* negotiorum curator/-trix. **3.** *Persoa que traballa para outra:* minister/-tra; emissarius/-a. *V. tamén 1 e 2.* **4.** *Gram. Aquel ou aquilo que realiza a acción expresada polo verbo:* subiectum –i. ♦ *Axente (de policía):* publica securitatis curator *ou* custos; minister publicus. *Axente secreto:* occultus *ou* tectus speculator.

Axente de seguros: cautionum curator. *Axente de bolsa:* nummis mercandis curator. *Axente de cambio:* nummularius –i. *Axente diplomático:* legati minister. *Complemento axente:* *V. complemento.*

axeonllar. *v.tr.* **1.** *Poñer de xeonllos:* aliquem flexis *ou* submissis genibus, inflexo genu exponere. *v.pr.* **2.** *Poñerse de xeonllos:* genu *ou* genua flectere, submittere, inclinare, curvare, incurvare *ou* ponere; in genua procumbere; ad genua *ou* genibus accidere; ad pedes alicuius procumbere, se prosternere, se abicere *ou* se proicere; progeniculare.

axexar. *v.tr.* Aucupari; in speculis esse; excubias agere. *V. tamén abesullar, asalar, escrutar, fisgar.*

axexo. *s.m.* **1.** *Acto de axexar:* cura, vigilantia –ae; speculatio, exploratio –onis. **2.** *Tempo de pesca desde o solpor ata a noite:* piscatio in speculis. ♦ *Ao axexo:* in speculis; ex occulto; clam.

axial. *adx.* Axilis –e.

axigantar. *v.tr.* *V. agrandar, aumentar, avultar.*

áxil. *adx.* **1.** *Rápido nos seus movementos:* velox –ocis; strenuus, expeditus, promptus –a –um; pernix –icis; agilis, mobilis –e; diligens –entis; impiger –gra –grum; alacer –cris –cre; celer –eris –ere. **2.** (fig.) *Rápido nas operacións intelectuais:* perspicax, sagax –acis; sol(l)ers –ertis; acutus, ingeniosus –a –um; alacer –cris –cre; acer, acris, acre. **3.** (fig.) *Fluído e de fácil comprensión:* clarus, lucidus, planus, expeditus, enucleatus –a –um; fluens –entis.

axila. *s.f.* Axilla, ala –ae; armus –i; (*mal olor das axilas*) tragus –i; (*depilador das axilas nos baños romanos*) alipilus –i.

axilidade. *s.f.* Agilitas, velocitas, celeritas, pernicitas, mobilitas, alacritas, strenuitas, sagacitas, perspicacitas –atis; sol(l)ertia, diligentia –ae; ingenium –i.

axilizar. *v.tr.* **1.** *Volver áxil:* citare, excitare; propere; accelerare; maturare; festinare; expedire; (*o paso*) gradum *ou* cursum addere, celerare, concitare; citius *ou* citatiore gradu progredi. **2.** *Facer máis rápida a execución de algo:* urgere; (operi) instare; acuere; praecipitare; celerare, accelerare; stimulis lacessere; velocitatem *ou* celeritatem addere. **3.** *Volverse áxil:* festinare; celerare; propere; maturare; celeritatem adhibere.

axiña. *adv.* Cito, citatim; maturate; prompte; propere; rapide; celeriter; velociter; perniciter; agiliter; mobilitate; raptim; cursim; incitato gradu; magna celeritate. ♦ *Axiña que:* ubi (primum); ut (primum); statim ac, atque *ou* ut; simul (ac).

axioma. *s.m.* Effatum, enuntiatum, decretum –i; axioma –atis.

axitación. *s.f.* **1.** *Estado do que se move de maneira irregular:* agitatio, iactatio, quassatio –onis; motus, iactatus –us; (*do mar*) maris fluctus, impetus, saevitia, agitatio. **2.** (fig.) *Estado da persoa que perde a calma:* (animi) turbatio, perturbatio, motus, tumultus, permotio *ou* commotio; inquietas –etis; anxietas –atis; cura –ae; sollicitudo –inis. **3.** (fig.) *Reacción en contra da orde política ou social:* agitatio, seditio, turbatio, perturbatio –onis; tumultus, motus –us; discordia, turba –ae; dissidium –i; reipublicae tempestas; turbidae *ou* turbulentae res.

axitador –ora. *adx. e s.* **1.** *Que incita a disturbios:* turbulentus, seditiosus –a –um. *Tamén s.:* (vulgi, plebis *ou* pacis) turbator, conturbator/-trix; seditiois concitator, stimulator/-trix; turbulentus/-a vir/femina; (*político*) rerum civilium turbator/-trix. *s.m.* **2.** *Pequena barra empregada en laboratorios para facer mesturas:* virgula mixtionem fovens.

axitar. *v.tr.* **1.** *Mover repetidamente:* movere; iactare; agitare, exagitare, peragitare. *V. tamén abalar, abalear, sacudir.* **2.** (fig.) *Causar inquietude:* turbare, perturbare, conturbare; movere, commovere; inquietare; sollicitare; mentem inquietam facere; animum *ou* animos exturbare *ou* quaterere; sollicitum aliquem habere *ou* facere; curam *ou* sollicitudinem addere *ou* afferre. *v.pr.* **3.** *Moverse decote:* se iactare, iactari; agitari; quati; trepidari. *V. tamén abalarse.* **4.** (fig.) *Sentir inquietude:* turbari, perturbari, conturbari; commoveri; angui; de aliqua re exerceri; angorem capere; sollicitum *ou* anxium esse; (*estar axitado polo ardor da febre*) aestu febrigue iactari.

axofrar. *v.tr.* Sulfure (sulphure) suffire *ou* adspingere.

axordar. *v.tr.* **1.** *Deixar xordo:* exsurdare; auditum alicui auferre; aures obtundere *ou* hebetare; surditate afficere; (*quedar, estar xordo*) surdescere, obsurdescere; gravius *ou* surde audire; sensu aurium *ou* audiendi carere. *V. tamén abouzar.* **2.** *Atordar co moito ruído:* perturbare, conturbare;

consternere; obstrepere; aures perstringere *ou* obtundere.

axotar. *v.tr.* *V. escorrenar.*

axóuxere. *s.m.* **1.** *Esfera oca que leva dentro bolñas:* crepitaculum –i; aeneus, cavus, sonorus globulus. **2.** *Xoguete:* tintinnabulum –i.

axuda. *s.f.* **1.** *Acción de axudar:* auxilium, subsidium, praesidium, adiumentum –i; (*levar axuda*) opem *ou* auxilium ferre; (*pedila*) auxilium petere; in auxilium vocare; (*ir en axuda*) subvenire. *V. tamén acorro, auxilio, socorro.* ♦ *Coa axuda de Deus:* auspice Deo; Deo iuvante *ou* volente; divino consilio; (*dos deuses*) diis (bene) iuvantibus. *Coa axuda de alguén:* alicuius ope *ou* auxilio. **2.** *Aquilo ou aquel que axuda:* administer/-tra; adiutor; auxiliator; fautor/-trix. *V. tamén 1.*

axudante. *adx. e s.* Adiutor/-trix; minister/-tra. *V. tamén asistente, auxiliar.*

axudar. *v.tr.* **1.** *Facer que a situación dunha persoa mellore:* *V. acorrer, asistir, socorrer.* *v.intr.* **2.** *Facer algo que facilite o logro dun obxectivo:* *V. acorrer, asistir.* **3.** *Servir algo para que resulte máis fácil de conseguir unha cousa:* adiuvar; operam navare *ou* dare; aliquid proficere; adiutorem esse; manus commodare. *v.pr.* **4.** *Pór interese en algo do que se obtén beneficio:* fructum *ou* utilitatem capere *ou* percipere; quaestum facere; tempore *ou* temporis opportunitate uti; occasionem non amittere. **5.** *Valerse sen axuda:* uti; usurpare; omnia experiri *ou* tentare; omnes vires adhibere. ♦ *Axudarse de.* **1.** *Valerse de algo ou alguén:* ad aliquem *ou* aliquid confugere, refugere *ou* se recipere. **2.** *Aproveitarse:* *V. este verbo e 4.*

axugar. *v.tr.* **1.** *Xunguir:* iugo vincire; iugum imponere; sub iugum mittere; iungere, coniungere, subiungere, coniugare. **2.** *Escoller animais de tiro parellos:* similia iumenta seligere. *v.pr.* **3.** *Facer boa parella dous animais de tiro:* iumenta (boves, equos) bene inter se aequari.

axuizado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo axuizar:* iudicatus, diiudicatus, aestimatus, existimatus –a –um. *adx.* **2.** *Que obra con bo xuízo:* prudens, sapiens –entis; sanus, consideratus, cordatus, providus –a –um; magni iudicii (vir/femina).

axuizar. *v.tr.* **1.** *Formar un xuízo sobre algo ou alguén:* iudicare; aestimare, existimare. **2.** *Someter á decisión dun tribunal:* rem in iudicium ducere;

causam agere *ou* exponere; (cum aliquo) litigare; litem alicui inferre *ou* intendere; contra aliquem agere; actionem exercere, instituere *ou* intendere; in iudicium aliquem adducere; controversiam alicui movere.

axuntamento. *s.m.* Congregatio, contio, coitio –onis; conventus, coetus –us; concilium –i; societas –atis; (pex.) conciliabulum –i; (*de amigos*) sodalitiu –i; congressio –onis; (*carnal*) coitus –us.

axuntar. *v.tr.* e *pr.* V. **xuntar.**

axustado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *axustar*: aptatus, accommodatus, contextus, exactus, dispositus, compositus, aequatus, adaequatus, comptus, coagmentatus, paratus –a –um. *adx.* **2.** *Que se axusta ben*: aequus, aptus, exactus, rectus, iustus, cardinatus –a –um. **3.** (fig.) *Que está en harmonía con algo*: consentaneus, opportunus, idoneus, concinnus –a –um; conveniens, congruens –entis; concurs –ordis. *s.m.* **4.** *Acción de axustar*: V. **axuste.**

axustador –ora. *adx.* **1.** *Que axusta*: iungens, te-gens, contegens –entis; aptans –antis. **2.** *Persoa que realiza labores de axuste*: refector, iunctor, sculptor/-trix.

axustar. *v.tr.* **1.** *Pór dúas cousas de xeito que non queden ocos*: conformare; rem rei aptare, aequare, adaequare; inserere; iungere, coniungere; coagmentare. V. *tamén* **adaptar.** **2.** *Pór unha cousa en harmonía con outra*: V. **acomodar, adaptar.** **3.** *Pór unha cousa nas dimensións exactas, conforme a un patrón*: ordinare; componere, disponere; vestigia sequi; aliquid in exemplum assumere; ad imaginem *ou* exemplar aptare. **4.** *Pór unha cousa de xeito que funcione correctamente*: aptare; accommodare; parare, apparare, comparare; instruere; concinnare; quadrare. **5.** *Acordar o prezo de algo*: pretium convenire, pacisci *ou* pangere. *v.pr.* e *intr.* **6.** *Quedar dúas cousas de xeito que non haxa ocos entre elas*: coagmentari; committi; insinuari; inseri. V. *tamén* **adaptarse.** *v.pr.* **7.** *Pórse en harmonía con algo*: V. **acomodarse, adaptarse.** ♦ *Axustar as contas*: rationes componere; (*consigo mesmo*) rem suam mature perpendere. *Xa che axustarei as contas*: post mihi poenas dabis; commissa lues.

axuste. *s.m.* Compositio, dispositio, aptatio, adaptatio, conventio, pactio –onis; pactum –i; iunctura –ae; compages –is. ♦ *Axuste de contas*:

rationum inquisitio *ou* conquisitio; ultio, vindictio –onis.

axustizar. *v.tr.* Cruciare; capitis damnare; supplicio capitis aliquem afficere; securi percutere; aliquem morte afficere, multare *ou* plectere.

azafata. *s.f.* Vectorum adiutrix, ministratrix *ou* hospita; aeria assistrix; hospita aeronautica.

azafrán. *s.m.* Crocus *ou* crocum –i.

azafranado –a. *adx.* Croceus, crocinus, crocatus –a –um.

***azahar.** *s.m.* V. **azar** ².

azancar. *v.intr.* V. **alancar.**

azar ¹. *s.m.* **1.** *Feito que resulta dunhas circunstancias imprevistas*: casus –us; fortuna –ae; fors (ús. só en nom. e abl.); sors, sortis. **2.** *Causa que se atribúe a feitos que non teñen explicación*: casus, eventus –us; sors, sortis; alea –ae; fatum –i. ♦ *Por azar*: forte, fortuito, fortuna, casu. *Xogo de azar*: alea –ae.

azar ². *s.m.* *Flor da laranxeira e doutras árbores*: aureae mali *ou* citri flos.

azaroso –a. *adx.* Fortuitus, incertus, aleatorius, subitus, insperatus, periculosus –a –um.

azo. *s.m.* (Ús. máis en pl.) virtus –utis; fortitudo –inis; robur –oris; vigor –oris; vis, vis; audacia, fiducia, constantia –ae; (fortis) animus; (animi) firmitas. V. *tamén* **ánimo, animosidade.**

azor. *s.m.* Accipiter –tris; astur –uris.

Azores (Illas). top. Accipitrum Insulae.

azote. *s.m.* V. **nitróxeno.**

azotea. *s.f.* Solarium –i; pergula –ae; apopsis –is; doma –atis.

azougue. *s.m.* Hydrargyrus *ou* hydrargyrum –i; vivum argentum. ♦ *Ter o azougue*: hydrargyro vividorem *ou* callidorem esse; inquietum, turbulentum, anxium, sollicitum esse. *É un azougue*: stare loco nescit; inquietus, irrequietus, irrequiebilis est.

azouta. *s.f.* (In clunibus, in natibus) verber –eris; ictus –us; plaga –ae.

azoutar. *v.tr.* **1.** *Dar azoutas*: verberare; flagellare; (*non de xeito suave*) non perfunctorie verberare. **2.** *Golpear cun azoute ou algo similar*: verberibus, flagro *ou* flagello caedere *ou* quaterere. **3.** *Golpear (o vento, a chuvia, etc.)*: tempestatem, imbrem, ventum aliquid iactare, tundere;

imbrem *ou* ventorum vim quaterere, agitare *ou* turbare. **4.** (fig.) *Causar un gran dano*: laedere; nocere; magnum detrimentum afferre *ou* inferre; ingenti detrimento *ou* damno esse.

azoute. *s.m.* **1.** *Instrumento de castigo*: flagellum, flagrum –i; verber –eris; habena –ae; lorum –i.

2. *Golpe dado con el*: verberis, flagelli *ou* flagri ictus. **3.** *Golpe dado nas nádegas*: V. **azouta**. **4.** (fig.) *Acción coa que se causa un gran prexuízo*: caedes –is; calamitas –atis; pestis –is; ruina –ae.

azteca. *adx.* **1.** *Relativo ao pobo primitivo de México ou individuo deste pobo*: Aztecus –a –um. Azteci –orum. **2.** *Lingua falada polos aztecas*: lingua Azteca; sermo Aztecus.

azucena. *s.f.* **1.** *Planta*: liliium candidum. **2.** *Flor desta planta*: liliii candidi flos.

azucrar. *v.tr.* Saccharo temperare, imbuere *ou* condire; dulcorare, edulcare.

azucre. *s.m.* Saccharum, zuccharum *ou* zucarum –i.

azucreiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ao azucre*: saccharigerus –a –um. *s.m.* **2.** *Recipiente onde se pon o azucre*: saccharigerum vasculum; saccharo deserviendo vas. ♦ *Industria ou fábrica azucreira*: sacchari officina; saccharificium –i.

azul. *adx.* **1.** *De cor semellante ao do ceo*: caerulus *ou* caeruleus, glaucus –a –um; (*ollos azuis*) caesii oculi. *s.m.* **2.** *Esa cor*: caeruleum –i; caeruleus color. ♦ *Peixe azul*: piscis caeruleus.

azulado –a. *adx.* Caerulans –antis; subcaeruleus, caesius, caeruleatus –a –um; caeruleo colore perfusus *ou* pictus.

azulexo. *s.m.* Tessella –ae; tessellatus laterculus.

azurrar. *v.tr.* **1.** *Incitar un can*: V. **abocar**. **2.** *Incitar a alguén para que discuta ou pelexe*: V. **acalorar**, **acirrar**.

Bb

baba. *s.f.* **1.** *Cuspe que escorre da boca:* (defluens ou deflua ore) saliva. **2.** *Líquido que segregan animais coma a lesma:* (cochlearum) saliva ou spuma; (*da serpe*) sanies –ei. ♦ *Caerlle a un a baba por algo ou alguén:* studio alicuius rei ardere; maxime aliqua re delectari; suspensa ora tenere; amore alicuius ou alicuius rei rapi; in deliciis aliquem ou aliquid habere.

babadeiro. *s.m.* Salivarium –i.

baballa. *s.f.* V. **baba**.

baballar. *v.intr.* **1.** *Caer unha chuvia miúda e mesta:* tenuiter spisseque pluere; rorare; minutatim pluere; stillare. **2.** *Falar moito e sen xeito:* blaterare; garrire; loquitari; effutire; argutari. V. tamén **esbardallar**. **3.** *Babear:* salivam reddere ou expuere; salivare. *v.pr.* **4.** *Babarse:* salivsum esse; salivare.

baballón –ona. *adx.* (Nimium) loquax; garrulus –a –um; lingua immodicus. *Tamén s.:* garrulus/–a; ingenti garrulitate vir/femina; lingulaca –ae; blatero –onis; sermocinator/–trix.

babar. *v.tr.* *Humedecer con baba:* salivare; saliva perfundere. *Tamén v.pr.:* V. **baballarse**.

babear. *v. intr.* **1.** *Segregar baba:* salivam edere. V. tamén **baballar**. **2.** (fig.) *Sentir moita satisfacción por algo ou alguén:* studio alicuius rei ardere; maxime aliqua re delectari; suspensa ora tenere; amore alicuius ou alicuius rei rapi; in deliciis aliquem ou aliquid habere.

babeco –a. *adx. e s.* Stultus, stolidus, stupidus, fatuus, tardus, imbecillus, obtusus –a –um; insipiens, amens –entis; inbecillus –e.

babeiro. *s.m.* V. **babadeiro**.

babexar. *v.intr.* V. **babear**.

bable. *s.m.* **1.** *Modalidade de lingua do territorio asturiano:* genus linguae Asturum; sermo Asturi-

cus. *adx.* **2.** *Expresado nesta modalidade de lingua:* Asturicus –a –um; Asturico more expressus.

babor. *s.m.* Mar. Sinistrum navis latus.

baboso –a. *adx.* **1.** *Que baba moito:* salivosus –a –um; salivam continuo emittens. **2.** *Que non se entende ben pola mala pronunciación:* balbutiens –entis; obscurus –a –um. **3.** *Que fala moito e con pouco sentido:* V. **baballón**.

babucha. *s.f.* Solea –ae; (*calzado con babuchas*) soleatus –a –um.

babuña. *s.f.* **1.** *Cuspe que escorre da boca:* V. **baba**. **2.** *Chuvia fina e mesta:* tenuis spissaque pluvia; ros, roris. **3.** *Líquido que escorre polo exterior dun recipiente:* stillicidium –i. **4.** *Escuma que queda na praia ao baixar a marea:* spuma –ae.

babuñar. *v.intr.* **1.** *Segregar baba:* V. **babear**. **2.** *Caer chuvia miúda e mesta:* V. **baballar**. **3.** *Botar líquido por fóra un recipiente:* redundare; refluere, superfluere; stillare.

babuxa. *s.f.* V. **babuña**.

babuxar. *v.intr.* V. **babuñar**.

baça. *s.f.* Sarcinarum sustentaculum.

***bacaladilla.** *s.f.* V. **lirio**³.

***bacalao.** *s.m.* V. **bacallao**.

bacallaeiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á pesca do bacallao:* ad aselli piscationem attinens. *s.m.* **2.** *Barco dedicado a esta pesca:* navigium ad asellum captandum.

bacallao. *s.m.* Asellus –i.

bacelo. *s.m.* **1.** *Videira nova:* novella vitis; viticula –ae. **2.** *Vara de videira para plantar:* palmes –itis; vineaticum semen; sarmentum –i; tradux –ucis; radix viva.

bacharel. *s.m.* **1.** (*Antigamente*) *persoa que recibía o primeiro grao nas universidades:* baccalaureus/

-a. **2.** *Persoa que rematou os estudos de bacharelato:* baccalaureus /-a.

bacharelato. *s.m.* **1.** *Conxunto de estudos do ensino medio ou secundario:* baccalaureatus disciplinae. **2.** *Grao que obtén a persoa que remata eses estudos:* baccalaureatus -us.

bacía. *s.f.* **1.** *Recipiente onde se bota de comer aos animais:* alveus -i; patina -ae; faliscae -arum; sinum -i. **2.** *Recipiente onde se amasa e garda o pan:* alveus, alveolus -i. V. *tamén artesa*. **3.** *Xeogr: Depresión de onde as augas van ao mesmo río, mar, etc.:* latus -eris; aquarum divortium; cli-vus -i.

bacilo. *s.m.* Bacillum, microbacillum -i (corpuscum bacilli formam habens); mortiferum ger-men.

bacoriño ou bácoro. *s.m.* Porcellus, porcellulus, porculus, suculus, suellus -i; lactens ou lacteus sus ou porcus; (os da mesma camada) porcelli eodem partu editi.

bacteria. *s.f.* Bacterium -i. V. *tamén bacilo*.

bacteriólogo -a. *s.* Bacteriologus, microbiologus/-a.

bacterioloxía. *s.f.* Bacteriologia -ae; de bacteriis seu vivis germinibus disciplina ou doctrina.

báculo. *s.m.* **1.** *Bastón de bispos e arcebispos:* baculum, baculus -i; scipio -onis. **2.** (fig. e lit.) *Persoa ou cousa que serve de apoio:* levamen -inis; subsidium, solatium -i; requies -etis. V. *tamén acorro, apoio, auxilio, axuda, socorro*.

badalada. *s.f.* Cymbali, aeris, campanae, signi ou tintinnabuli ictus, pulsus, sonitus ou crepitus.

badalo. *s.m.* Malleus -i; cymbali lingua.

badana. *s.f.* **1.** *Pel de carneiro ou ovella:* ovina pel-lis. **2.** *Pel que cae pola parte baixa do pescozo do gando vacún:* palear -aris (ús. máis en pl.); glandulosa cervix. **3.** *Aleta pectoral ou ventral dos peixes:* pinna pectoralis ou ventralis.

badanas. *s.* **1.** *Persoa descoidada no aseo persoal:* V. *abandonado*. **2.** *Persoa de pouco carácter:* mutabilis, mobilis, volubilis, pusillanimis, imbecillis, mollis, lenis, inconstans, exigui animi, parvo animo vir/femina. V. *tamén apou-cado*. **3.** *Persoa de pouca vontade:* ignavus/-a, desidiosus/-a, languidus/-a, piger/-gra, segnus, deses, socors, iners vir/femina.

badaxocense. *adx. e s.* Pacensis -e. Pacenses -ium.

Badaxoz. *top.* Pax Augusta; Pacensis Colonia; Badaiocium -i; Baioxus -i.

badía. *s.f.* Sinus -us; navale -is; statio -onis; re-flexus -us; aestuarium -i.

badil. *s.m.* Batillus, batillum ou vatillum -i.

badoco -a. *adx. e s.* **1.** *Que se comporta con pouca delicadeza:* hebes -etis; incultus, horridus, inhu-manus, hirtus, inficetus -a -um; mediocris, vul-garis -e. **2.** (pex.) *Persoa do medio rural pouco refinada:* rusticus, inurbanus/-a, agrestis, suba-grestis (vir/femina).

baduar. *v.intr.* V. *baballar, esbardallar, lare-tar*.

badueiro -a. *adx.* V. *baballón, charlatán, larapetas*.

badulaque. *ads. e s.* Stultus, ineptus, stolidus, in-sulsus -a -um; futilis -e. V. *tamén badoco*.

baeta. *s.f.* **1.** *Tea de la pouco tupida:* lanea tela. **2.** *Pano para limpar:* pannus, pannulus, panniculus -i; pannus ou linteum ad sordes eluendas ou ad immunditiam delendam.

bafarada. *s.f.* **1.** *Golpe de aire, bafó, calor, fume:* afflatus -us; vapor -oris; subitus venti, vaporis, calorís ou fumi flatus. **2.** *Cheiro forte e desagradable:* graveolentia -ae; foetor, putor -oris; foetiditas -atis; taeter, gravis, foedus ou dirus odor.

bafexar. *v.intr.* **1.** *Botar bafó:* exhalare; expirare; eflare; vaporem emittere ou remittere. **2.** *Ter unha respiración frecuente e fatigosa:* anhelare; anhelitum ducere; vix anhelitum movere; anhelantem, exanimatum, anhelitum esse. V. *tamén alasar*.

bafexo. *s.m.* Flatus, afflatus, efflatus -us.

bafo. *s.m.* **1.** *Vapor que despide un corpo húmido:* vapor -oris; vaporatio, exspiratio, exhalatio -onis. **2.** *Aire que se respira:* anima -ae; halitus, anhelitus, spiritus -us. *pl.* **3.** *Med. Técnica coa que se levan vapores ás vías respiratorias:* vapores, exhalationes -um.

baga. *s.f.* **1.** *Froito do liño, o loureiro, o acivro, etc.:* baca -ae; (do liño) lini semen. **2.** *Casula da semente dos legumes, a xesta, etc.:* siliqua, vagina -ae; folliculus -i; tegumentum, integumentum, involucrum -i; (do allo) allii spica ou nucleus. V. *tamén casula*.

bagaño. *s.m.* Faex, faecis; (da uva) vinaceum, vinaceus -i; vinacea, vinacia -ae.

bagatela. *s.f.* Nugae, ineptiae, tricae –arum; parva, vana, futilis, levissima, flocci *ou* nullius pretii res.

bagaxe. *s.m.* **1.** *Todo o que se leva de viaxe:* sarcina –ae; vestes –ium. **2.** (fig.) *Conxunto de coñecementos, vivencias, etc., dunha persoa:* scientia –ae; artes –ium; disciplinae, litterae –arum; studia –orum; humanitatis studia; humanitas –atis.

bagazo. *s.m.* V. **bagano.**

Bagdad. *n.pr.* Bagdatum –i.

bagdadí. *adx.* e *s.* Bagdatensis –e. Bagdatenses –ium.

bagó. *s.m.* Uva –ae; acinum *ou* acinus –i. ♦ *Unha vella de bagos fixo cen canados:* modicum luctum minime contemnendum.

bágoa. *s.f.* Lacrima –ae; (*poét.*) gutta –ae.

bagoar. *v.intr.* Lacrimare/–ari, illacrimare/–ari; flere; lugere; plorare; gemere; dolere; lacrimas fundere, effundere, profundere, mittere, demittere, ciere *ou* spargere.

bagulla. *s.f.* V. **bágoa.**

bagullar. *v.intr.* V. **bagoar.**

bagullo. *s.m.* **1.** *Casula dos legumes:* V. **bagaa, casula.** **2.** *Residuo da uva, da oliva, etc.:* V. **bagano.**

Bahamas (*Illas*). *top.* Insulae Bahamenses.

baía. *s.f.* V. **badía.**

baila ou bailada. *s.f.* **1.** *Acción de bailar:* saltatio –onis; saltatus –us; tripudium –i; (*en coro*) chorea –ae. **2.** *Peza de baile:* saltatio –onis.

bailar. *v.intr.* **1.** *Mover o corpo segundo as regras do baile:* saltare, salire, saltitare; tripudiare; corpus ad numeros movere; ad symphoniam saltare. **2.** (fig.) *Moverse moito dun lado para outro:* cursitare; saltitare; se motare; se agitare; se citare; celeri motu se movere. *v.tr.* **3.** *Executar un baile determinado:* saltare; motus dare.

bailarete. *s.m.* **1.** *Bóla que se forma nas follas e nas ramas do carballo:* galla –ae. **2.** *Xoguete, especie de buxaina:* throculus –i; throculus manu rotabilis; lusorium verticillum; turbo –inis.

bailarín –ina. *adx.* e *s.* Saltator/–trix; saltans –antis; ludius/–a; histrio –onis; (*f.*) saltatricula –ae. ♦ *Primeira bailarina:* praesultrix –icis.

baile. *s.m.* **1.** *Sucesión de pasos ao son dunha música:* saltatoria ars; lusus saltatorius; ballatio –onis. V. *tamén* **baila.** **2.** *Reunión festiva para bailar:*

saltatio –onis; saltatorium festum. ♦ *Escola de baile:* saltatorius ludus. *Mestre/–a de baile:* saltandi *ou* saltationis magister/–tra.

baio –a. *adx.* Badius, myrteus –a –um; (*cabalo baio*) spadix equus.

baioneta. *s.f.* Mucro, pugio –onis; cuspis –idis; sica –ae; cuspis *ou* mucro Baionensis (*pola cidade francesa de Baiona*). ♦ *Calar a baioneta:* cuspidem praefigere; sicam aptare.

***baira.** V. **vaira.**

baiuca. *s.f.* Caupona, popina –ae; gurgustium –i; taberna vinaria.

baixa. *s.f.* **1.** *Feito de diminuír unha cousa de nivel, prezo, etc.:* minutio, deminutio, imminutio –onis; (*do nivel do mar ou dun río*) refluum mare; decrescens flumen; (*do prezo en xeral*) pretii deminutio; (*do prezo dos alimentos*) annonae vilitas; (*dos impostos*) tributii levamentum; vectigalium temperatio; (*das rendas públicas*) vectigalium deminutio. **2.** *Feito de deixar de pertencer a un grupo:* amotio, cessatio, remissio –onis. **3.** *Cesamento temporal dunha actividade:* temporaria, temporalis, subseciva *ou* brevis amotio, remissio *ou* intermissio. **4.** *Mil. Perda dun soldado por morte, lesión, etc.:* miles occisus, interfectus, laesus; militis mors, fuga, defectio. ♦ *Dar de baixa:* aliquem dimittere *ou* exsolutum declarare; alicuius defectionem notare. *Darse de baixa:* dimissionem, intermissionem *ou* intermissum capere; collegium, societatem, sodalitium, ordinem desinere. *Baixa médica:* morbi *ou* aegrotationis testimonium.

baixada. *s.f.* **1.** *Acción de baixar:* descensio –onis; descensus –us. **2.** *Camiño, rúa, etc., por onde se baixa:* declivitas, proclivitas –atis; clivus –i; proclivis via.

baixamar. *s.f.* **1.** *Nivel máis baixo que acada a marea:* aestuantis maris recessus; refluum mare. **2.** *Tempo que dura:* aestus recessus *ou* reciprocatio; aestus recedens, descendens *ou* reciprocus.

baixar. *v.tr.* **1.** *Coller e poñer abaixo ou no chan:* demittere, submittere; deprimere; altitudinem minuere. **2.** *Ir da parte alta á baixa:* per clivum, proclivitatem *ou* declivitatem descendere; scalis se revolvere; scalis, scalaribus, gradibus, clivibus, montibus *ou* per scalas, per gradus descendere; in aequum *ou* in planitiem descendere. **3.** *Inclinarse cara a abaixo:* vultum *ou* vultus demittere;

ora in terram defigere; terram intueri. **4.** *Facer que algo vaia de máis a menos:* minuere, deminuere, imminuere; pretium temperare ou minuere; annonam levare. **5.** *Estender un tecido para alongalo:* texturam, tunicam, quaecumque vestem producere. *v.intr.* **6.** *Ir de arriba a abaixo:* descendere. *V. tamén 2.* **7.** *Desprazarse cara á parte inferior dunha cousa:* in terram descendere ou desilire. **8.** *Saír do interior ou da parte en que se vai sentado (dun vehículo, dun cabalo):* ex equo desilire; ex equo in terram defluere; de raeda (reda) desilire. **9.** *Diminuír unha persoa ou cousa na cantidade, prezo, peso, etc.:* retro abire. **10.** *Quedar situado nun nivel máis baixo:* descendere; momentum, locum ou auctoritatem amittere; in peius ruere. **11.** *Desprazarse cara ao sur (aves migratorias, p.ex.):* aves in australem ou meridionalem plagam ou regionem migrare; caelum ou solum mutare. **12.** *Inclinarse cara ao chan:* *V. 3.* **13.** *Perder a dignidade ou o orgullo:* *V. 10 e* **abaixarse.**

baixeza. *s.f.* **1.** *Acción con que alguén se rebaixa:* humilitas –atis; submissio –onis. **2.** *Acción baixa e desprezable:* dedecus –oris; turpe facinus; probrum, flagitium –i; turpitude –inis; sordes –ium.

baixío. *s.m.* **1.** *Banco de area no mar ou no río:* syrtis –is/-idos. **2.** *Lugar pouco profundo no mar:* syrtis –is/-idos; breves –ium; scopulus –i; vadum –i. **3.** *Costa escarpada:* abruptae ripae; praecipit –ipitis; abruptum, praeruptum –i; arduum litus.

baixo –a. *adx.* **1.** *Que ten pouca altura:* humilis –e; depressus, parvus –a –um; statura pusillus. **2.** *Que está a pouca altura do chan:* demissus, imus –a –um; iacens –entis; inferior –ius. *Tamén adv.:* infra, inferior; subter. **3.** *Que ten un nivel ou cantidade inferiores ao ordinario:* inferior; deterior –ius. **4.** *Dirixido cara ao chan:* demissus, depressus, defixus, pronus, inclinatus –a –um; (*coa cabeza, coa moral, coas orellas baixas*) demisso capite, demisso animo, demissis auri-bus. **5.** *Pouco intenso:* lenis, suavis, humilis –e. *Tamén adv.:* leniter, suaviter. **6.** *Grave (son):* gravis –e; depressus, demissus, submissus –a –um; (*en voz baixa*) submissa voce. **7.** *De pouca importancia ou categoría:* humilis, vilis –e; pusillus, abiectus, obscurus –a –um; (*estratos máis baixos da sociedade*) infima plebs; faex populi. **8.** (*Parte dun río*) *próxima á foz ou esteiro:* faucibus, ori-

proximus. **9.** (*En termos históricos*) *tardío:* tardus, serus –a –um; tardior –ius. **10.** (*Estación, temporada*) *en que hai menos afluencia de xente:* infrequens –entis; infrequentatus –a –um. *s.m.* **11.** *Parte inferior:* inferior ou ima pars; ora –ae; imum –i. **12.** *Local que está a nivel da rúa:* pedepiana –orum; plano pede locus; solum –i; locus imus. **13.** *Lugar de pouca profundidade:* inferior regio; demissa loca. **14.** *A máis grave das voces virís:* gravis, gravissima ou ima vox. **15.** *Mús. Cantante que ten esa voz:* gravis ou imae vocis cantor. *prep.* **16.** *Indica un lugar inferior:* sub, subter. **17.** *Indica o tempo en que algo sucedeu:* sub; sub alicuius ductu; aliquo regnante ou imperante. **18.** *Indica que unha persoa ou cousa dependen doutra:* aliquo duce; alicuius ductu; sub (alicuius imperio); sub (leges ou imperium).

baixomiñoto –a. *adx.* e s. E regione Minii faucibus proxima (res ou incola).

baixón. *s.m.* Gravis declinatio ou imminutio; interitus –us; detrimentum –i; ruina, iactura –ae.

baixorrelevo. *s.m.* *Arte.* Toreuma –atis; caelatura, crusta –ae; anaglyptum –i; (*obra con baixorrelevos*) anaglypticum ou caelatum opus ou simulacrum; anaglypta effigies ou imago; vas caelatum.

baixura. *s.f.* Depressio –onis; proclivitas, humilitas –atis. ♦ *Pesca de baixura:* *V. pesca.*

bala. *s.f.* **1.** *Proxectil:* glans, glandis; plumbum –i; ignita, ignivoma ou plumbea glans; letiferum ou mortiferum plumbum; ferreus ou ignitus globus. **2.** *Com. Paquete precintado:* sarcina circumligata; (mercium) sarcina, fascis ou moles. **3.** *Medeiro:* *V. esta palabra.*

balada. *s.f.* **1.** *Lit. Poema francés medieval:* carmen fabulare Gallicum. **2.** *Lit. Composición poética de forma libre:* carmen septenis vel octonis versibus. **3.** *Mús. Peza con acompañamento de piano:* carmen clavicymbalo sociatum. **4.** *Mús. Canción popular lenta e romántica:* amatorium carmen.

balance. *s.m.* **1.** *Movemento alternativo dun corpo:* oscillatio, vacillatio, libratio –onis. **2.** *Econ. Operación para saber o estado dun negocio:* tabulae, computatio ou ratio accepti et expensi ou acceptorum et datorum; oeconomicae rationes; rationum libramentum ou ponderatio. **3.** (*fig.*) *Exame do resultado de calquera operación:* ratio, observatio, exploratio, consideratio, ponderatio,

exaequatio -onis; (*facere o balance*) rationem ducere *ou* computare; perpendere; considerare.

balancear. *v.tr.* **1.** *Facer inclinar alternativamente:* librare; agitare; in utramque partem iactare. *v.intr. e pr.* **2.** *Moverse un corpo inclinándose alternativamente:* alternis vicibus, alternatim *ou* in utramque partem iactari, librari *ou* agitari.

balanceo. *s.m.* V. **abaneo, balance.**

balandro. *s.m.* Navicula -ae; navigiolum -i; navigium parvum, minus, leve *ou* actuarium; actuaria (navis).

balanza. *s.f.* **1.** *Instrumento para pesar:* libra, statera, trutina -ae; (*prato da balanza*) lanx, lancis; (*fiel*) examen -inis; staterae axis; ligula -ae. **2.** *Libra (signo do Zodiaco)* Libra -ae. ♦ *Balanza de pagamentos:* sumptus redditusque ratio; impensarum reddituumque collatio *ou* computatio.

balaustrada. *s.f.* Cancelli -orum; caulae -arum; pluteus *ou* pluteum -i; scararum s(a)eptum.

balaústre. *s.m.* Columella -ae; fulcrum -i.

balbordo. *s.m.* **1.** *Ruído de moitas voces:* V. **alboroto**. **2.** *Ruído continuado (do mar, o trono, o vento, etc.):* fremitus -us; murmur -uris; fragor, stridor -oris.

balbuciente. *adx.* Balbutiens -entis; balbus -a -um; lingua haesitans.

balbucir. *v.intr.* **1.** *Pronunciar con dificultade:* balbutire; balbum esse; lingua haesitantem esse; lingua haesitare; lingua titubante loqui. *v.tr.* **2.** *Pronunciar con dificultade (por timidez, frío, etc.):* balbutire; singultim loqui; (*dito dun neno*) incerta voce loqui.

Balcanes. *top.* Balcania -ae; Haemus Mons; Haemonia -ae.

balcánico -a. *adx. e s.* Balcaniensis -e. Balcanienses -ium.

balcón. *s.m.* Pergula -ae; podium -i; maenianum -i (ita a censore Caio Maenio appellatum).

baldar. *v.tr.* **1.** *Deixar a alguén incapaz de moverse:* membrorum usu privare *ou* destituere; membrorum motus impedire; debilitare. **2.** (fig.) *Cansar moito:* frangere; corpus exhaurire; nervos omnes et mentis et corporis frangere; fatigare, defatigare; lassare, delassare.

balde ¹. *s.m.* **1.** *Recipiente en forma de cono truncado:* situlus -i; fidelia, situla, hama -ae; pelvis -is; pelvícula -ae. **2.** Por ext., *calquera recipiente:*

ahenum, caldarium -i; cortina, caldaria, cucuma -ae; cacabus -i. **3.** *Contido destes recipientes:* cortina -ae. V. *tamén* 1 e 2.

balde ². Palabra que se emprega nas seguintes *locs. advs.:* *De balde (gratis):* gratis, gratuito; nulla mercede. *En balde (inutilmente):* frustra; nequi(c)quam; incassum; inaniter; inutiliter; (*traballar en balde*) frustra laborare; oleum et operam perdere; in aere piscari; aerem sive nebulam diverberare.

baldear. *v.tr.* **1.** *Extraer cun balde:* (aquam) situlo trahere, extrahere, promere *ou* depromere. **2.** *Botar auga con baldes:* situlis aliquid rigare, irrigare, lavare, luere, colluere *ou* eluere.

baldeirar. *v.tr.* V. **baleirar.**

baldeiro -a. *adx.* V. **baleiro.**

baldío -a. *adx.* **1.** *Sen cultivar:* incultus, illaboratus, inaratus, indomitus -a -um; rudis (ager, campus, tellus, terra). **2.** (fig.) *Que non ten utilidade:* inanis, inutilis, sterilis -e; vanus, infructuosus, infecundus, vacuus -a -um; (*discurso, palabras*) vana oratio; irrita *ou* inania verba.

baldosa. *s.f.* Quadratus later; laterculus -i; (*pin-tada*) depictus laterculus; (*triangular*) spica testacea.

baldreo. *adx. e s.* V. **abandonado, badanas, bandallo.**

balea. *s.f.* **1.** *Cetáceo:* balaena, ballaena *ou* ballena -ae; pristis -is; cetus -i. **2.** *Cada unha das láminas córneas deste mamífero e, por ext., lámina similar a ela na dureza:* lamina balaenaria *ou* balaenata. ♦ *As baleas son mamíferos:* balaenae mammis nutriunt.

balear. *adx. e s.* Balearis -e *ou* Balearicus -a -um. Baleares -ium *ou* Balearici -orum.

Baleares. *top.* Baleares -(i)um; Baleares *ou* Baliares insulae.

baleato. *s.m.* Balaenae pullus.

baleeiro -a. *adx.* **1.** *Relativo ás baleas ou á súa pesca:* balaenaceus, balaenarius -a -um. *s.m.* **2.** *Barco dedicado á súa captura:* navigium ad balaenas piscandum *ou* ad balaenae piscationem instructum.

baleirar. *v.tr.* **1.** *Deixar baleiro:* vacuare, evacuaré; vacuefacere; fundere, effundere; deplere; inanire; haurire, exhaurire; (*bebendo*) siccare; ebibere. **2.** *Retirar o contido:* vacuare, evacuaré, vacue-

facere; expedire; siccare, exsiccare; vacuum facere; expeditum relinquere. *v.pr.* **3.** *Quedar baleiro*: expediri; depleri; exonerari; siccari, exsiccari. **4.** *Sair por completo o que está no interior dun recipiente*: diffluere, profluere; fundi, dif-fundi; vacuefieri.

baleiro *-a. adx.* **1.** *Que non contén nada no seu interior*: vacuus, siccatus, exsiccatus, epotus, vanus, haustus, exhaustus *-a -um*; inanis *-e*; vacans *-antis*; (*estómag*o) ieiunus venter *ou* stomachus; (*copa*) poculum epotum; (*cidade*) vasta ac deserta urbs; (*cabeza*) inane caput; (*coas mans baleiras*) excussis manibus. **2.** *Sen xente, sen habitantes*: desertus, derelictus, vacuefactus, vacuus *-a -um*; incolis orbatus. **3.** (*fig.*) *Que carece de interese ou personalidade*: vacuus, vanus *-a -um*; levis, inanis *-e*. **4.** (*fig.*) *Que carece de algo que se expresa*: carens, egens, indigens *-entis*; egenus, orbatus, vacuus, vanus, irritus *-a -um*; inanis, sterilis *-e*; inops *-opis*. *s.m.* **5.** *Sensación que causa a falta dunha persoa ou cousa*: desiderium *-i*; iucunda, grata, suavis, cara *ou* ingrata, acerba memoria *ou* recordatio. **6.** *Espazo libre, visto xeralmente desde gran altura*: vacuum *-i*; inane *-is*. **7.** *Fis. Estado en que os gases están a presións moi inferiores á atmosférica*: vacuum *-i*; rarior aer. **8.** (*fig.*) *Circunstancia de non haber ou non ter algo que se expresa*: inopia, penuria *-ae*; defectus *-us*; privatio, defectio *-onis*. ♦ *Ao baleiro*: toto aere extracto; ab aere vacuus; per aeris extractionem confectus. *V. envasar* (ao baleiro).

baliza. *s.f.* **1.** *Sinal para guiar ao navegante*: signum fluitans. **2.** *Por ext., sinal para o tráfico*: signum *-i*; signum micans; indicium *ou* signum viarium; terminus *-i*; lapis *-idis*; milliarium *-i*.

***ballesta**. *s.f.* *V. bésta.*

ballet. *s.m.* **1.** *Danza con pantomima e música*: scaenica demonstratio; pantomimum, canticum *-i*; saltatio *-onis*; saltatoria fabula. **2.** *Conxunto de bailaríns que a executan*: saltatorum/saltatricium *ou* pantomimorum/*-arum* circulus *ou* globus.

ballón. *s.m.* Rapidus ac vehemens, subitus, subitaneus *ou* copiosus imber; nimbus *-i*; (*caeu un gran ballón*) imber lapidavit; urceatim pluit.

balneario *-a. adx.* **1.** *Relativo aos baños*: balnearis *-e*; balnearius *-a -um*. *s.m.* **2.** *Establecemento de augas curativas ou termas*: balneum *-i*

(*ús. máis en pl.*); balnearia *-ium*; aquae, balneae, thermae *-arum*; fons medicae salubritatis.

baloca. *s.f.* **1.** *Pataca máis ou menos grande*: solanum (tuberosum); pomum terrestre; (*a planta*) tuber solani. **2.** *Por ext., pataca*: *V. 1.* **3.** *Castaña, especialmente a cocida*: castanea (cocta, elixa *ou* assa). ♦ (*pop.*) *Coller a un nas balocas*: in flagranti (crimine *ou* delicto), in ipso crimine perpetrando, in manifesto crimine deprehendere.

baloira. *s.f.* *V. abaloira.*

balón. *s.m.* **1.** *Pelota grande*: follis *-is*; globus lusorius; pila coriacea; harpastum *-i*. **2.** *Recipiente flexible para gases*: globus *-i*; sphaera *-ae*. ♦ *Xogar ao balón*: folle calcibusque ludere. *Apoderarse do balón*: folle potiri; lusorium globum arripere. *Bloquear o balón*: pilam intercludere; pilam manu *ou* pedibus arripere. *Perder o balón*: pilam amittere. *Pasar(se) o balón*: coriaceam pilam ad socium transmittere; pilam invicem iactare. *Mandar o balón fóra*: extra certaminis aream follem transducere. *Mandar o balón á portaría*: sphaeram in portam agere; in rete pilam propellere; follem in portam partis adversae ingerere. *Inchar o balón*: follem *ou* sphaeram inflare *ou* aere implere.

baloncesto. *Dep. s.m.* Pilae *ou* follis canistrigue ludus; (*partido de baloncesto*) certamen follis canistrigue; (*xogar a baloncesto*) pila canistroque ludere *ou* colludere; (*encestar*) follem in canistrum inferre.

balonvolea. *Dep. s.m.* Follis volatilis; folliculi ad-volantis ludus.

balor. *s.m.* Pallor, mucor *-oris*; mucedo *-inis*; situs *-us*.

balorecer. *v.intr.* Mucescere; mucorem, pallorem, situm *ou* mucedinem trahere, contrahere *ou* capere.

balorento *-a. adx.* Mucidus *-a -um*; mucore opertus.

balsa ¹. *s.f.* *Oco que se enche de auga*: aqua stagnans; stagnum *-i*. ♦ *O mar está coma unha balsa de aceite*: mare tranquillum, placidum, planum, iacens est.

balsa ². *s.f.* *Plataforma para ir sobre a auga*: ratis *-is*; trabium compages; (*pneumática*) scapha *ou* scaphula cummea.

balsámico *-a. adx.* **1.** *Que ten bálsamo*: balsamicus, balsaminus *ou* balsameus *-a -um*. **2.** *Que*

ten calidades parecidas ás do bálsamo: fragrans –antis; salubris –e; odorosus –a –um; suavis –e.

bálsamo. *s.m.* **1.** *Substancia para usos farmacéuticos e industriais:* balsamum –i. **2.** *Preparado de uso externo:* opobalsamum –i; balsaminum oleum. **3.** (fig.) *Cousa que alivia:* solacium, levamentum –i. V. *tamén* **alivio**.

Báltico. top. Mare Balticum

báltico –a. *adx.* Balticus –a –um.

baluarte. *s.m.* **1.** *Mil. Construción para defensa:* propugnaculum, munimentum, vallum –i; arx, arcis; agger –eris; angulus muri. **2.** (fig.) *Territorio, comunidade, persoa ou cousa onde se defende ou que defende algo:* tutela –ae; protectio –onis; custos –odis; defensor, propugnator –oris; salus –utis; subsidium, praesidium, firmamentum, adminiculum –i.

baluga. *s.f.* **1.** *Bóla de manteiga ou de unto:* butyri ou axungiae pastillus. **2.** *Masa semellante a esa bóla:* globus, globulus, pastillus –i.

baluto. Termo usado só na *loc. adv. a, de ou en baluto*, equivalente aos adxectivos **baldío, baleiro**. V. **balde** (en), **baldío**.

bambán. *s.m.* V. **arrandeadoiro**.

bambear. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén se mova nun bambán:* V. **arrandear**. *Tamén v.pr.:* V. **arrandearse**. **2.** *Mover unha persoa ou cousa sen cambiala de lugar:* V. **abalar, axitar**. *v. intr. e pr.* **3.** *Moverse alternativamente dun lado a outro:* V. **balancearse**.

bamboo. *s.m.* V. **abaneo, balance**.

bambú. *s.m.* (H)arundo Indica ou Sinica; bambusa (h)arundinacea; calamus –i.

banal. *adx.* Vulgaris, communis, inanis –e; tritus, pertritus, vanus, vacuus, nugatorius –a –um.

banalidade. *s.f.* **1.** *Calidade de banal:* vulgaris ou trita condicio ou ratio; tritus sermo; tritum et usitatum verbum; res vulgaris ou inanis. **2.** *Cousa banal:* inanis, vulgaris ou nugatoria res; vulgare effatum ou factum; nugae, tricae –arum; (dicir banalidades) locis communibus uti.

banana. *s.f.* Ariena, banana –ae; platanus –i; platanus fructus.

bananeira. *s.f.* V. **bananeiro**.

bananeiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á banana:* plataninus, bananarius –a –um. *s.f.* **2.** *Planta que produce bananas:* platanus –i/-us; arbor banana.

banca. *s.f.* **1.** *Asento semellante a un banco:* scamnum, scabellum, subsellium –i; sedile –is; sedes –is; sella –ae. **2.** *Comercio relacionado coas actividades bancarias:* argentaria –ae; mensa argentaria; commercium ou negotium argentarium. **3.** *Conxunto de entidades financeiras, dos banqueiros e das súas actividades:* societas argentaria; argentarium institutum. **4.** *En xogos de azar, diñeiro con que un xogador lles paga aos demais:* pecunia alii lusoribus solvenda.

bancada. *s.f.* **1.** *Conxunto de táboas para sentarse nas embarcacións:* transtrum –i (ús. máis en pl.); iugum –i; sedilia –ium. **2.** *Espazo que na embarcación queda entre banco e banco:* navigii interstitio ou interstitium. **3.** *Fileira de asentos en estadios, circos, etc.:* anabathrum –i; subselliorum series ou ordo; gradus –uum; graduum ordines; sedes –ium; (de pedra, de madeira) saxei, lignei gradus.

bancario –a. *adx.* Argentarius –a –um.

bancarrota. *s.f.* Argentaria dissolutio; decoctio –onis; rei familiaris eversio; ruina –ae; labes –is.

banco. *s.m.* **1.** *Asento:* scamnum –i; sedile –is; (dunha escola) scholare scamnum; (de remeiros) transtrum –i (ús. máis en pl.); iugum –i. V. *tamén*

banca. **2.** *Entidade financeira (pública ou privada):* argentaria –ae; domus argentaria ou nummularia; (axencia ou oficina dun banco) taberna ou mensa argentaria; (meter diñeiro no banco) pecuniae summam in argentaria deponere; pecuniam in argentariae libello inscribere. **3.** *Mesa de traballo dalgúns artesáns:* scamnum fabrile; operis, artificis ou opificis sedes. **4.** *Acumulación de area nun río ou no mar:* brevia –ium; syrtis –is/-idos; vadus –i. ♦ *Banco de datos:* indiciorum ou elementorum thesaurus. *Banco de néboa:* spissa subitaque nebula ou caligo. *Banco de peixe:* piscium ou piscaturae examen, congeries, caterva, cohors ou cumulus. *Banco de sangue:* receptaculum sanguini colligendo. *Banco de ollos:* thesaurus transponendorum ou transferendorum oculorum. *Banco de seme:* seminis receptaculum. *Sentar no banco dos acusados:* pro tribunali sedere.

banda ¹. *s.f.* **1.** *Mús. Conxunto musical:* symphoniacum agmen; musicorum societas; tibicinum fidicinumque cohors; symphonicorum manus. **2.** *Hoxe, formación dedicada á música popular:* hodiernorum auctorum ou hodiernae musicae

symphonicum agmen. **3.** *Grupo que actúa con fins criminais ou subversivos:* armatorum globus, grex, agmen, turma, manus ou manipulus; (*de ladróns*) furum manipulus; latrones, praedones –um; latrocinium –i; grassatio –onis; (*de conxurados*) manus coniuratorum.

banda ². *s.f.* **1.** *Cada unha das dúas partes de certas cousas:* latus –eris; cornu –us; ceterior ou ulterior, dextra ou laeva pars. **2.** *Territorio á beira dun río, ría, monte, etc.:* ripa –ae; dextra ou laeva (loca) fluminis, ripae ou oris; alterum ou contrarium latus; aversa montis. *Tamén se pode expresar coas preposicións cis ou citra e ultra.* **3.** *Lugar indeterminado, próximo ao que se expresa:* regio –onis; plaga –ae. *Tamén se pode expresar coas preposicións ad, prope, propter, iuxta, secundum.* ♦ *Polas dúas bandas:* utrobique; utrinque, utrinquesecus; undequaque; ultro citroque. *Por unha banda ... por outra banda:* hac ... hac; hic ... illic; hinc ... hinc; et ... et.

banda ³. *s.f.* **1.** *Fita, insignia dalgún cargo ou honra:* fascia, taenia, infula, vitta –ae; (*de púrpura na túnica*) clavus, laticlavus –i; (*dos sacerdotes hebreos*) balteus –i. **2.** *Por ext., fita tecida, cosida ou pintada:* instita –ae. *V. tamén 1.* ♦ *Banda de frecuencias:* frequentiarum fascia. *Banda sonora:* taeniola sonigera.

bandada. *s.f.* **1.** *Conxunto de aves:* avium grex, caetera, turma, agmen, globus; alitum cohors. **2.** *Banco de peixes:* *V. banco.* **3.** *Grupo numeroso de persoas:* turba, turma, caetera, copia –ae; grex, gregis; manus –us; manipulus, chorus –i; agmen –inis; cohors –ortis; multitudo –inis. *V. tamén tropa.* ♦ *Por ou a bandadas:* gregatim; caeteratim; turbatim; uno agmine ou grege; agmine ou grege factio.

bandalleiro –a. *adx.* *V. abandonado, bandallo.*

bandallo. *s.m.* **1.** *Anaco de tea moi gastado e roto:* pannucea/-cia –ae; pannus, pannulus, panniculus, pannunculus, pannusculus –i. **2.** *Peza de roupa moi usada e rota:* panni –orum; pannosa vestis; obsoleta et lacerata vestis; sordidae vestes. **3.** *Persoa que viste mal, bandalleiro:* pannosus/-a, pannuceus/-a; dissolutus/-a, pannis obsitus/-a, centonibus male tectus/-a, veste detrita indutus/-a vir/femina. *V. tamén abandonado, badanas.*

bandeira. *s.f.* **1.** *Pano, signo ou sinal de algo:* vexillum, signum –i; (*dun barco*) navale signum;

(*nacional*) patrium vexillum; (*branca, amarela, vermella*) vexillum album, flavum, rubrum; (*a media hasta*) vexillum in medio palo. **2.** *Debuxo que representa ese símbolo:* insigne –is. *V. tamén 1.*

bandeirola. *s.f.* Signaculum volubile ou versatile; parvum vexillum.

banderilla. *s.f.* Spiculum –i; hamatum spiculum.

banderillear. *v.tr.* Spicula infigere.

banderilleiro. *s.m.* Spiculorum agitator.

bandexa. *s.f.* Discus –i; repositorium –i; scutella –ae. ♦ *Servir ou poñer en bandexa:* viam ou aditum expedire; facile aliquid reddere; omnem difficultatem levare ou adimere.

bandido –a. *s.* **1.** *Persoa que rouba ou mata:* praedo, latro –onis; fur, furis; praedator, latrocinator, grassator, director/-trix. **2.** *Persoa que engana ou estafa:* fraudator, peculator, manticator, depeculator/-trix; furax, fraudulentus/–a vir/femina.

bando ¹. *s.m.* *Mandato ou decreto:* edictum, decretum –i; lex, legis; pronuntiatio, denuntiatio –onis.

bando ². *s.m.* **1.** *Conxunto que se separa dun grupo:* seditio, factio –onis; pars, partis. **2.** *Bandada:* *V. esta palabra.*

bandoleira. *s.f.* *V. bandoleiro.*

bandoleiro –a. *s.* **1.** *Persoa que rouba polos camiños:* *V. bandido.* *s.f.* **2.** *Correa que rodea o corpo e da que colga unha arma:* balteus –i; cingulum, cinctorium –i; subalare –is. ♦ *En bandoleira:* baltei more.

bandullo. *s.m.* **1.** *Estómago dos animais:* stomachus –i; venter –tris; alvus –i. **2.** *Primeira cavidade do estómago dos rumiantes:* rumen –inis; palear –aris. **3.** (pop.) *Estómago das persoas:* *V. estómago.* **4.** (pop.) *Barriga:* venter –tris; alvus –i; abdomen –inis; ventris obesitas; obesus venter. **5.** *Doce de pan, ovos, etc. que se fai cocido dentro do estómago do porco:* pistorium opus ventre porcino conditum.

bandurra. *s.f.* Pandura –ae; mandolinium –i; fidiculae mandolinianae.

banqueiro –a. *s.* Argentarius, mensarius, nummularius/-a; argentariae moderator/-trix.

banqueta. *s.f.* Sedile –is; (parvum) subsellium.

banquete. *s.m.* Epulum, convivium –i; epulae –arum; epulatio –onis; agape –es; daps, dapis; (*espléndido*) convivium opipare ou opiparum.

bantú. *adx.* e s. Bantuensis –e. Bantuenses –ium.

banzo. *s.m.* Gradus –us.

bañador. *s.m.* Vestis balnearia; subligaculum balnearium; semicinctium –i.

bañar. *v.tr.* **1.** Meter na auga ou noutro líquido: mergere, demergere, immergere; in aquam mergere ou demittere; lavare; abluere; balneo aliquem inferre; aqua mersare; in aquam deponere. **2.** Cubrir cunha substancia líquida: tegere; gummoso liquore contegere ou protegere; caelaturam, encaustum alicui rei inducere; socolato (cocolato, chocolate) ou flore lactis aliquid ornare. **3.** Tocar (o mar; un río, etc.) coas súas augas: alluere, subluere, circumluere; circumfluere, praeterfluere, praefluere; praeterlabi; mare ou fluvium alicui loco circumflui ou circumfundi; (o Nilo baña Exipto) Nilus rigat Aegyptum; (a cidade está bañada polo mar) urbs mari alluitur. *v.pr.* **4.** Meterse na auga: (in aqua, in mari) se mergere; se in aquam demittere; lavari, se lavare; se abluere; perlui; corpus abluere; balneo uti; (no río, no mar) in mari, in flumine lavari ou perflui; flumine ou mari perfundi; in flumen descendere; (en auga quente, fría) calida, frigida (aqua) lavari; aqua calida, frigida uti. ♦ Bañar as meixelas en lágrimas: fletu genas rigare ou spargere; lacrimis ora rigare; (a terra en sangue) irrigare terram sanguine. Bañarse de suor: sudore madere, manare ou fluere. Bañar as mans en sangue: manus sanguine respargere.

bañeira. *s.f.* **1.** Pía para bañárense as persoas: solium, labrum, lavabrum, lavacrum, stagnum –i; alveus, balneus, pyelus ou puelus –i. **2.** Recipiente para outros usos: seria, seriola, fidelia, amphora, urna –ae; labrum –i. V. tamén **balde**¹, **tina**.

bañista. *s.* Natator/-trix; balneans –antis; balneis utens ou fruens.

baño. *s.m.* **1.** Acción de bañar ou bañarse: lavatio –onis; bal(i)neum –i; bal(i)neae –arum; (*de auga quente*) thermae –arum; lavatio calida; (*de auga fría*) lavatio frigida; (*de vapor*) vaporarium –i; assa sudatio; siccus vapor ou calor. **2.** Líquido preparado para bañarse: V. **1.** **3.** Recipiente onde un se baña: V. **bañeira**. **4.** Cuarto de aseo: mensa ou cella cultui (muliebri) apta; latrina, lavatrina –ae; bal(i)neum –i; requisita naturae. **5.**

Recipiente onde se salga a carne de porco: receptaculum ad carnes sale condiendas. **6.** Capa con que se cobre unha cousa: bractea, lamina, crusta –ae; inductio –onis; tectorium –i. *pl.* **7.** Lugar onde se toman baños: balneum –i; balnearia –ium; balneae, thermae –arum; lavatio –onis; lavatrina –ae; balnea, lavacra –orum; piscina publica; (*con auga quente, tépeda ou fría*) cal(i)darium, tepidarium, frigidarium –i. ♦ Cociñar; quentar ou cocer ao baño maría: duplici vase coquere; duplex vas coquinare; (in) subbulliente aqua mersare ou subbulliente aqua mersatum coquere. Traxe de baño: V. **bañador**. Cuarto de baño: cella balnearia. V. tamén **4.** ♦ Tomar un baño de asento: in aqua calida desiderare. Tomar un baño de pés: crura macerare.

baqueta. *s.f.* **1.** Vara para cargar ou limpar armas de fogo ou para empuxar os proxectís nos tiracroios: virga, virgula, ferula –ae. **2.** Cada un dos paus con que se tocan instrumentos de percusión: tympani ou tympanioli virgula.

baquetear. *v.intr.* Instrumentum musicum virgulis percutere ou percussu pulsare.

bar¹. *s.m.* Local onde se despachan bebidas, café, etc.: thermopolium, pоторium –i; taberna cafearia, potatoria, pоторia ou bibaria; caupona –ae.

bar². *s.m.* Unidade para medir a presión dos fluídos: gravitas –atis; gravitatis index.

barafunda. *s.f.* **1.** Ruído, desorde de xente que fala ou vocea: V. **alboroto**. **2.** Rifa de pouca importancia: V. **algarada**.

baralla. *s.f.* **1.** Conxunto de naipes: scidulae –arum; lusoriarum scidularum ou chartularum fasciculus. **2.** Liorta entre persoas: contentio –onis; iurgium –i; rixa –ae; simultas –atis. ♦ Xogar á baralla: V. **xogar**. Xogar con dúas barallas: duabus sellis sedere; duobus muneribus simul frui; duos parietes de eadem fidelia dealbare; dolose, callide agere. Romper a baralla: incepto desistere ou abstinere; incepta deserere.

barallar. *v.tr.* **1.** Mesturar as cartas: chartulas lusorias miscere; scidulas confundere. **2.** (fig.) Embarullar; mesturar persoas ou cousas: miscere, admiscere, immiscere, permiscere; confundere; intricare; implicare; involucere; conturbare. *v.intr.* **3.** Armar unha liorta: iurgii causam inferre; iurgium iactare; iurgio aliquem corripere; iurgiosum esse; rixam quaerere; contendere; rixare/-ari; simultare; discordias serere.

baralleiro –a. *adx.* e s. Implicator, circulator, aersuscator, fraudator, circumscriptor, veterator/-trix; blatero –onis; homo verbosus, largiloquus ou multiloquax. V. *tamén* **badueiro**.

barallete. *s.m.* V. **argot**.

barallocas. s. V. **baralleiro**.

barateiro –a. *adx.* **1.** *Que vende ou merca cousas baratas:* viliorum rerum emptor ou venditor/-trix; vilioris ou minoris pretii venditor/-trix. **2.** *Que ten un prezo relativamente barato:* oeconomicus –a –um; vilioris ou minoris pretii (res).

barateza. *s.f.* Pretium diminutum; parvum pretium; pretii imminutio ou deminutio; vilitas –atis.

barato –a. *adx.* **1.** *Vendido ou comprado a baixo prezo:* vilis, parabilis –e; parvi pretii; parvo pretio (empta ou vendita merx). *adv.* **2.** *(Comprar ou vender) a baixo pezo:* vili ou parvo pretio (emere ou vendere); (*máis barato*) minoris (pretii); (*moi barato*) vilissime. ♦ *Vendo o meu, non máis caro cós demais, máis barato se cadra:* vendo meum non pluris quam ceteri, fortasse etiam minoris.

baratura. *s.f.* V. **barateza**.

baraza. *s.f.* Funiculus, pendiculus –i; resticula –ae. V. *tamén* **cordel**.

barba. *s.f.* **1.** *Queixo, barbadela:* mentum –i; maxilla inferior; mala –ae (*ús. máis en pl.*). **2.** *Conxunto de pelos da cara do home:* barba –ae; barbae pili ou capilli; (*incipiente*) barbula –ae; barba incipiens; (*no queixo*) lanugo –inis; prima barbae lanugo; (*no bigote*) flos, floris; (*longa*) barba promissa, immisssa, proluxa ou intonsa; (*branca*) barba cana, candida ou alba; (*descoidada*) barba inculta, squalens ou horrida; (*con máis ou menos barba*) barbatus, barbatulus –a –um; (*sen barba*) depilis, imberbis, impubis –e. **3.** *Por ext., guecho que teñen algúns animais no papo:* (hircorum, caprarum) barba. *pl.* **4.** *Filamentos das plumas das aves:* pennarum barbae. **5.** *Filamentos de certos peixes no bico:* barba –ae. **6.** *Conxunto de láminas que teñen as baleas na boca:* laminae balaenaria ou balaenaceae. **7.** *Especie de pelos da espiga de millo:* arista, barba –ae. ♦ *Afeitar a barba:* barbam radere, abradere, tondere, detondere, recidere, ponere ou deponere. *Deixar a barba:* barbam alere, demittere, promittere ou submittere; habere mentum promissa barba; (*para darse aires de sabio*) sapientem barbam pascere. *Cerrado de barba:* barba densus

ou hirsutus. *Nas barbas:* coram; in os; ante oculos; prae oculis; in ore atque in oculis. *Por barba:* per capita; viritim; singillatim ou singulatim. *Subürselle a un ás barbas:* in aliquem audere; petulantem se praebere; maiora quam fas sit expetere. *A barba non fai ao filósofo:* barba non facit philosophum. *Alimentar unha barba de sabio:* barbam sapientem pascere. *Cando as barbas do veciño vexas afeitar, pon as túas a remollar:* tua res agitur, paries cum proximus ardet.

barbacá. *s.f.* **1.** *Muro diante das murallas:* erisma –ae/-atis; antemurale –is; muri fultura ou propugnaculum. **2.** *Abertura nas fortificacións desde onde se disparan frechas:* fenestra, fenestella ou fenestrula (eiaculandis sagittis apta); cavum ou cavus –i.

barbada. *s.f.* **1.** *Parte de carne debaixo do queixo:* inferior maxilla; palear –aris; (*do porco*) glandium –i; glandulosa cervix. **2.** *Pel que lles colga a certos animais por debaixo do pescozo:* palear –aris. **3.** *Peixe mariño que ten uns filamentos a modo de barba:* ciliata mustella; rhombus –i.

barbadela. *s.f.* V. **barba, barbada**.

barballeiro –a. *adx.* V. **baballón, baralleiro**.

barbantesa. *s.f.* Mantis religiosa.

barbaridade. *s.f.* **1.** *Calidade de bárbaro:* immanitas, crudelitas, feritas –atis; saevitia –ae. **2.** *Dito ou feito sen sentido, demasiado atrevido, etc.:* improbum facinus; nequitia –ae; audax dictum ou factum; inconsulte ou temere dictum ou factum. **3.** *Erro moi grande:* vehemens ou immanis error. **4.** *Xuramento, maldición ou expresión malsouante:* procacitas –atis; execratio, imprecatio, detestatio, maledictio –onis; maledictum –i; verbum absonum ou (piis) auribus offensivum. **5.** (fig.) *Cantidade grande ou excesiva:* immanitas –atis; copia –ae; multitudo –inis; magna vis; ingens numerus.

barbarie. *s.f.* **1.** *Atraso cultural, social, tecnolóxico, etc.:* humanitatis, progressionis ou evolutionis inopia. **2.** (fig.) *Falta de cultura:* inhumanitas, feritas, rusticitas, inurbanitas –atis; barbaria –ae; barbaries –ei. **3.** *Característica de quen actúa de xeito bárbaro ou cruel:* saevitia –ae; immanitas, feritas, crudelitas –atis. **4.** *Acto cruel e inhumano:* V. **barbaridade**.

barbarismo. *s.m.* Barbarismus –i; verbum barbarum, vitiosum ou vitiose usitatum; barbara ou

vitiosa vox; (*usar barbarismos*) barbarizare. V. *tamén* **estranxeirismo**.

bárbaro -a. *adx.* **1.** *Antig. Relativo aos pobos non gregos ou que vivían fóra do Imperio Romano:* barbaricus, barbarus -a -um. *Tamén s. (os bárbaros):* barbari -orum; barbaria -ae. **2.** Por ext., *que vai contra o gusto ou o uso dominante:* insuetus, inusitatus -a -um; infrequens, insolens -entis; singularis -e; a recepto usu abhorrens. **3.** (fig.) *Que actúa sen respecto con outras persoas:* petulans -antis; imprudens, impudens, irreverens -entis; inconsideratus, temerarius, incautus -a -um. **4.** (fig.) *Que actúa con crueldade (tamén s.):* barbarus, saevus -a -um; crudelis, immanis -e; atrox, ferox -ocis. **5.** *Inculto, salvaxe (tamén s.):* barbarus, inhumanus, ferus, efferatus, incultus, immansuetus, inconditus -a -um; rudis -e. **6.** (fam.) *Moi bo, que causa admiración:* optimus, mirus, mirificus, exquisitus, eximius -a -um; praestans -antis; mirabilis, admirabilis -e. **7.** *Individuo dos pobos bárbaros:* hostis -is. V. *tamén* 1.

barbear. *v.tr. e pr.* **1.** *Cortar a barba:* V. **afeitar(se)**, **barba.** *v.intr.* **2.** *Botar a barba o millo:* zeam barbam ou aristam edere. **3.** (fig.) *Cortar moi ben (un coitelo, p.ex.):* optime ou tamquam cultrum tonsorium scindere.

barbeiro -a. *s.* Tonsor -oris/tonstrix -icis; (*f.*) tonstricula -ae; tonsoris uxor.

barbeito. *s.m.* **1.** *Terra de labor que se deixa descansar:* vervactum -i; novale -is; requietus ager; requietum arvum; (*en barbeito*) novalis -e; (*traballar o barbeito*) vervagere. **2.** *Terra de secaño onde se cultiva o centeo, trigo, millo e patacas:* siccus, siccanus ou non irrigatus ager ou locus. **3.** *Terreo dedicado cada ano a un cultivo diferente:* ager novalis; ager alternis annis ou annuis vicibus fructus ferens. **4.** *Terra de labor abandonada:* veteretum -i; relictus ager.

barbela. *s.f.* Mentum -i; maxilla inferior; (*pequena focha nela*) medio mento lacuna. V. *tamén* **barba, barbada**.

barbería. *s.f.* Tonstrina -ae; tonsorium -i; taberna ou officina tonsoria.

barbitúrico. *s.m.* Somnificum, soporiferum ou somniferum medicamentum.

barbo. *s.m.* **1.** *Peixe mariño:* barbatulus mullus. **2.** *Peixe de auga doce:* barbus -i.

barbudo -a. *adx.* Barbatus -a -um; barba promissa ou spissa, barba densus ou hirsutus (vir).

barca. *s.f.* Cymba, cymbula, scapha, scaphula, navicula, (h)oria -ae; parva ratis ou navis; linter -tris; alveus -i; (*de pescador*) piscatoria navis ou navicula; (h)oria, (h)oriola -ae.

barcaza. *s.f.* Corbita -ae; oneraria -ae; ponto -onis.

Barcelona. *top.* Barcino(n) -onis.

barcelonés -esa. *adx. e s.* Barcinonensis -e. Barcinones -um ou Barcinonenses -ium.

barco. *s.m.* Navis -is; navigium -i; (*grande*) navis magna, maior; (*pequeno*) navicula -ae; navigiolum -i; (*de pasaxe*) navis epibatica; (*de carga, mercante*) navigium mercatorium; navis oneraria, vectoria ou mercatoria; (*de transporte*) navigium vectorium; (*de pesca*) navis piscatoria; navigium piscatorium; (*a vela*) navis velivola, veligera, velis instructa ou velis acta; (*a remo*) navis remis acta ou impulsiva; (*a vapor*) navis vapore, vi vaporis ou aquae vaporibus impulsiva; (*a gasóleo*) navis ignifera vi acta; (*a propulsión nuclear*) navis vi atomica acta ou impulsiva; (*de guerra*) navis bellica ou longa; (*corsario, pirata*) praedatoria ou piratica navis; (*de vixiancia*) speculatoria navis; (*petroleiro*) navis petrolearia, olearia ou oleophora; (*de transporte de madeira*) calo -onis; (*portaavións*) navis aeroplanigera ou velivola vectans.

bardalleiro -a. *adx.* V. **baballón, baralleiro**.

bardante. *prep. e loc. conx.* V. **agás**.

bardo. *s.m.* **1.** *Poeta dos antigos celtas:* bardus -i (*ús. máis en pl.*); rhapsodus -i. **2.** Por ext., *poeta nacional épico e lírico:* vates -is; poeta -ae; cantor -oris.

baremar. *v.tr.* Computare; ratiocinari; rationem, numerum ou calculos inire, aestimare ou subducere.

baremo. *s.m.* **1.** *Conxunto de cadros nos que se reflicten resultados de certos cálculos:* index -icis; catalogus, libellus -i; tabula -ae. **2.** *Escala que se toma como base para cualificar nun concurso ou oposición:* mensura, scala -ae; index -icis; calculus -i; iudicium -i; ratio, computatio, supputatio, aestimatio -onis.

baricentro. *s.m.* Centrum gravitatis; barycentrum -i.

baril. *adx.* **1.** *Dotado de forza física:* fortis –e; strenuus, validus, robustus, torosus, lacertosos –a –um; viribus praestans. **2.** *Ben feito e proporcionado:* V. **aposto**. **3.** *Que se comporta con ánimo e valor:* V. **afouto, animado, arriscado**. **4.** *Que ten características nobres:* nobilis –e; egregius, eximius –a –um; praestans –antis; excellens –entis. **5.** *Que dá con facilidade do que ten:* magnanimus, generosus, munificus, largus, benignus –a –um; liberalis –e.

bario. *s.m.* Quím. Baryum –i.

barítono. *s.m.* **1.** *Mús. Voz entre o tenor e o baixo:* vox gravior. **2.** *Cantante que posúe esta voz:* gravioris vocis cantor; barytonus –i.

barlovento. *s.m.* Mar: Latus unde ventus spirat. ♦ *A barlovento:* iuxta ventum; ventis secundis.

barómetro. *s.m.* Gravitatis index; barometrum –i.

barón –onesa. *s.* Nobilis baro/baronissa –ae; (*f.*) nobilis baronis uxor ou filia.

barqueiro –a. *s.* Navicularius, lintrarius, lenuncularius, caudicarius, scapharius/–a; nauta –ae; portitor –oris.

barquín. *s.m.* Follis fabrilis; ventigenum instrumentum.

barra ¹. *s.f.* **1.** *Peza longa e delgada:* asser –eris; ferri ou aeris massa. **2.** *Peza longa dos bares, mostrador:* (longa ou latior) potorii mensa ou tabula; scamnum mercatorium. **3.** *Peza longa de pan:* panis oblongus; opera pistoria oblonga. **4.** *Nube alongada despois de posto o sol:* nubes ou nubecula oblonga. **5.** *Banco de area na desembocadura dun río:* vadum –i; brevia –ium. **6.** *Trazo que separa números, versos, etc.:* linea, nota, virgula –ae; lineola intercludens. ♦ *Barra de labios:* labrorum graphis.

barra ². *s.f.* *Piso para gardar comida de animais, patacas, etc.:* cella –ae; receptaculum, repositorium –i.

barra ³. *s.f.* *Parra:* pergulana ou scansilis vitis; vinea alta. V. **tamén parra**.

barrabada. *s.f.* V. **barbaridade**.

barraca. *s.f.* Tugurium, tuguriolum –i; casa, taberna, pergula –ae; magalia, mapalia –ium.

barracón. *s.m.* Casa –ae; tabernaculum –i.

barranca. *s.f.* **1.** *Desprendemento de terras:* terrae lapsus; praecipitatio –onis; ruina –ae. **2.** *Descenso brusco do terreo:* locus praeruptus, praiceps

ou abruptus; praiceps –cipitis; locus voraginosus et praealtus; sinus –us.

barranco. *s.m.* **1.** *Terreo profundo e escarpado:* locus praiceps; vorago –inis. V. **tamén barranca**.

2. *Quebra producida por unha corrente de auga ou algo semellante:* terrae hiatus; eluvies –ei. **3.** (*fig.*) *Situación de gran dificultade:* grave ou magnum discrimen; impedimentum –i; obex –icis.

barrar. *v.tr.* Argilla circumlinere; luto operire.

barreira ¹. *s.f.* **1.** *Obstáculo artificial que impide o paso:* s(a)eps, s(a)epis; s(a)eptum, vallum –i; s(a)eptus –us; claustra, repagula –orum; cancelli –orum. **2.** (*fig.*) *Obstáculo, inconveniente:* obex –icis; obstantia –ium; impedimentum, frenum –i. V. **tamén 1 e barranco**.

barreira ². *s.f.* ou **barreiro.** *s.m.* *Sitio de onde se extrae barro:* cretosus locus; argillosa ou glutinosa terra.

barrela ¹. *s.f.* Barra ². V. esta palabra.

barrela ². *s.f.* **1.** *Recipiente no que se facía a bogada para lavar a roupa:* lavacrum, labrum –i; receptaculum (ubi cinerem et lixivium aqua miscebant ad vestimenta detergenda). **2.** *Por ext., operación de lavar a roupa nesa auga:* (linteaminum ou lintearum vestium) lavatio ou elutio.

barrelo. *s.m.* **1.** *Cama para un neno:* cunae –arum; cunabula, incunabula –orum. **2.** *Construción con canas e paus no río, a modo de valo:* vallum –i; s(a)eps, s(a)epes ou s(a)epis –is. **3.** *Piso para gardar comida de animais, patacas, etc.:* V. **barra** ².

barrena. *s.f.* **1.** *Instrumento metálico para facer buracos:* terebra –ae; terebrum –i. **2.** *Barra de punta en espiral coa mesma finalidade:* V. 1.

***barrendeiro.** *s.m.* V. **varredor**.

barreno. *s.m.* **1.** *Barrena pequena:* parva terebra. **2.** *Barrena grande para furar rochas:* terebra –ae; terebrum –i. **3.** *Furado con material explosivo para voar a rocha ou unha mina:* terebramen, foramen –inis.

barrento –a. *adx.* **1.** *Que ten barro ou propio do lugar onde se forma (terreo):* caenosus, lutosus, lutulentus –a –um; (terreos barrentos) limosa arva; lutus ou lutosus ager. **2.** (Terra) *boa para facer barro ao mesturala con auga:* cretosa, argillosa, cretacea, argillacea (terra). **3.** *Bo para facer barro (terreo):* cretosus, argillosus (locus ou ager).

barreña. *s.f.* Labellum –i; gaulus, sinus *ou* sinum –i.

barreño. *s.m.* Fictile labrum; bascauda –ae; sinum –i; pelvis –is.

***barrer**. *V. varrer*.

barriada. *s.f.* Vicus –i; urbis pars *ou* regio. *V. tamén aforas, barrio*.

barrica. *s.f.* **1.** *Barril pequeno*: cadus –i; doliolum –i. **2.** *Recipiente en forma de barril*: *V. 1.*

barricada. *s.f.* S(a)eptum –i; s(a)epimentum –i; inters(a)epa itinera; obex –icis; obices viarum; (*facere barricadas*) itinera intercludere; arborum truncos, saxa, alia (vice muri) obicere *ou* obmoliri.

barriga. *s.f.* **1.** *Parte do corpo*: venter –tris; alvus –i; abdomen –inis; zona ventralis; (*grande*) ventris obesitas; obesissimus venter; aqualicus, aqualiculus –i. *V. tamén bandullo, ventre*. **2.** *Parte avultada dunha cousa*: prominentia –ae; alvus –i. ♦ *Ter dor de barriga*: ex intestinis laborare. *Dores de barriga*: tormina –um. *Barriga (papo) da perna*: sura –ae. *Facer barriga unha parede*: parietem extra incurvari.

barrigán –ana. *adx.* Ventrosus, ventriosus *ou* ventruosus –a –um.

barrigudo –a. *adx. V. barrigán*.

barril. *s.m.* **1.** *Recipiente de táboas para viño, coñac*: cup(p)a –ae; cadus –i; dolium –i; vas ligneum. **2.** *Recipiente de barro para auga*: seria, seriola, fidelia, hydria –ae; urceus, urceolus –i; vas fictile.

barrio. *s.m.* Vicus –i; vicinia –orum; aversa urbis; suburbana regio; (*barrio comercial*) mercatoria regio. *V. tamén aforas, barriada*. ♦ *Barrio xudeu*: *V. gueto*.

barro. *s.m.* **1.** *Arxila*: argilla –ae. **2.** *Masa de terra areosa con auga*: figularis creta; terra glutinosa. **3.** *Masa branda de auga con terra*: lutum, caenum, limum *ou* limus –i.

barroco –a. *adx.* **1.** *Relativo a esta arte*: barocus –a –um. *s.m.* **2.** *Estilo dos séculos XVII-XVIII*: ars *ou* aetas baroca; barocum artis genus; artis ratio quam barocam vocant. **3.** *Por ext., con moitos adornos, exuberante, complicado*: turgidus, tumidus, superfluous, luxuriosus, ornatus –a –um; luxurians –antis; (*estilo literario*) ornatus, inflatus, asianus –a –um; ampullis lenociniisque tumens; tumidum dicendi genus.

barrosiña. *s.f.* Coccinella septempunctata.

barrote. *s.m.* Ferrea *ou* lignea vectis; ferri, aeris *ou* ligni massa; asser –eris.

barruntar. *v.tr.* **1.** *Ter sospeitas ou presentimento*: conicere, coniectare; praesentire; praesagire; prospicere; divinari; augurari; ominari; praemetuere; olfacere; odorari. **2.** *Percibir polo olfacto (un animal)*: olfacere, olfactare; odorari; (*esp. o can*) rimari auras elatis naribus.

barruzar. *v.intr.* *V. baballar*.

barruzo. *s.m.* *V. babuña*.

***barudo –a**. *adx. V. varudo*.

barullar. *v.intr.* *V. alborotar, berrar*.

barulleiro –a. *adx. V. baballón, baralleiro*.

barullo. *s.m.* *V. alboroto, algarada*. ♦ *A barullo*: copiose; abunde, abundanter; affatim; dap-sile; profluentius.

***barxa**¹. *s.f.* *Terreo na marxe do río*: *V. varxa*¹.

***barxa**². *s.f.* *Vaiña dos legumes*: *V. boga, casula*.

basalto. *s.m.* Basaltes –ae/-is; basanites –ae.

báscula. *s.f.* Libramentum –i; statera –ae. *V. tamén balanza*.

bascular. *v.tr.* **1.** *Facer oscilar arredor dun punto de equilibrio*: recta linea movere *ou* librare. **2.** *Por ext., descargar inclinando o recipiente*: deponere; effundere. *v.intr.* **3.** *Oscilar en sentido vertical*: verticali modo iactari, versari *ou* librari; invicem *ou* alternis vicibus ascendere et descendere.

***bascullo**. *s.m.* *V. vascullo*.

base. *s.f.* **1.** *Elemento de apoio dun corpo*: basis –is; solum, fundamentum, stabilimentum –i; (*estilóbata, pedestal*) stylobata/-es/-ae/-is; (*peaña*) suppedaneum –i. **2.** *Parte sobre a que descansa un corpo*: basis –is; crepido –inis; solum –i; subiecta –ae; ima, infima pars. **3.** *Xeom. Liña ou plano sobre os que descansa unha figura*: basis –is. **4.** *Lugar desde o que se dirixen certas operacións*: sedes –is; domicilium –i; domus –us. **5.** *Principio, elemento sobre o que algo se apoia*: solum, fundamentum –i; caput –itis; origo –inis; stirps, stirpis. **6.** *Quím. Corpo capaz de neutralizar un ácido*: basis –is. **7.** *Mat. Cantidade fixa que se multiplica por si mesma tantas veces como indica o expoñente*: basis –is. **8.** *Capa con que se recobre unha superficie antes da definitiva*: primus *ou* praeparatorius linitus; linimentum praeparatorium. **9.** (*fig.*) *Conxunto dos membros sen cargo dunha organización*: sectatores *ou* asseclae gre-

garii ou gregales. *adx.* **10.** (fig.) *Principal, esencial:* praecipuus, necessarius, primus –a –um; fundamentalis –e. ♦ *A base de:* ex; per; (*a base do meu, do teu, do seu traballo*) mea, tua, eius opera. *Base do cranio:* cerebri basis. *Militante de base:* gregarius/-a ou gregalis assecla. *Base im-ponñible:* taxationis fundamentum. *Base de datos:* data –orum; complexus documentorum (inter se convenientium).

baseamento. *s.m.* Crepidio –inis; substructio –onis; basis –is.

basear. *v.tr.* **1.** *Facer que unha cousa teña a base noutra:* fundare; fulcire; stabilire; instituere, constituere; rationibus ou argumentis affirmare ou confirmare; fundamenta iacere ou ponere. *v.pr.* **2.** *Tomar unha cousa como base:* niti, inniti; fulciri; consistere. *V. tamén alicerzar(se).*

básico –a. *adx.* **1.** *Que forma parte da base:* praecipuus, primus, necessarius –a –um; fundamentalis, essentialis, naturalis –e; maximi momenti (res). **2.** *Propio do nivel máis baixo, pero por iso máis necesario:* elementicius, elementarius –a –um. *V. tamén 1.* **3.** *Quím. Relativo a unha base:* ad basim (basem) attinens.

basílica. *s.f.* **1.** *Antig. Edificio da Roma antiga que servía de tribunal:* basilica –ae. **2.** *Relix. Nome das primeiras igrexas cristiás:* basilica –ae. **3.** *Catol. Igrexa que ten tal recoñecemento:* basilica –ae; (*catedral*) ecclesia cathedralis; aedes principis; templum maximum.

*basoira. *s.f.* *V. vasoira.*

basta. *s.f.* Ornatura –ae. *V. tamén aba.*

basta! *interx.* *V. bastar.*

bastante. *indef.* **1.** *En cantidade que chega ou abonda:* sufficiens –entis; (tantum) quantum satis est; sat ou satis; (*bastate ouro, bastante tempo*) satis auri, satis temporis; (*bastante bo*) non mediocris. *adv.* **2.** *De tal xeito que non é preciso máis:* sat, satis; abunde; affatim.

bastar. *v.intr.* Sufficere; suppetere; suppeditare; satis, sat ou abunde esse; satis (superque) habere; superesse. ♦ *Basta!:* sat ou satis est!; sufficit!; sufficit!; (sed haec) hactenus!; satis habeas!

bastardo –a. *adx.* e s. **1.** *Que naceu fóra do matrimonio:* nothus, spurius, adulterinus –a –um. **2.** *Que non é dunha especie ou variedade pura:* adulterinus, adulteratus –a –um; (*híbrido*) degener, bigener –eris; (*sangue*) degener sanguis.

bastidor. *s.m.* **1.** *Armazón onde se fixan teas para pintar ou bordar:* pictoris sustentaculum; fulcrum telam (acu) pingentium sustinens. **2.** *Armazón onde se encaixan os cristais das ventás:* crystallo- rum forma ou sustentaculum. **3.** *Pezas que decoran os laterais dun escenario:* scaena versatilis; versilis scaenae pars; siparium, postcaenium, aulaeum –i; scenae paries. ♦ *Entre bastidores:* post siparium; occulte; abdite; latenter.

bastión. *s.m.* *V. baluarte.*

basto –a. *adx.* **1.** *Que está moi xunto:* spissus, densus, condensus, densatus –a –um. **2.** *Que ten os constituíntes moi xuntos:* crassus, spissus, concretus, densus –a –um; pinguis –e. **3.** *Que está pouco elaborado:* rudis –e; inconditus, inchoatus, infabricatus, hirsutus, hirtus, rusticus –a –um; nulla arte laboratus; vilis –e. **4.** *Que non ten delicadeza:* rusticus, rusticanus, infacetus (inficetus), incultus, inurbanus, hirsutus, hirtus, horridus –a –um; hebes –etis; agrestis, subagrestis –e.

bastón. *s.m.* Baculum/-us –i; scipio –onis; fustis, sudis –is; (*de pastor*) pedum –i.

bastos. *s.m.pl.* *Pau da baralla:* virgae –arum; baculi –orum; (*carta deste pau*) virga –ae.

*basura. *s.f.* *V. bazofia, lixo.*

bata. *s.f.* Involucrum –i; muliebris vestis. ♦ *Bata de casa:* domestica vestis.

batalla. *s.f.* **1.** *Acción de guerra:* proelium –i; pugna –ae; acies –ei; certamen –inis; congressio, dimicatio –onis; (*campal*) acies –ei; (*terrestre, naval, de cabalería*) proelium terrestre, navale, equestre. **2.** (fig.) *Esforzo grande para acadar algo:* conatus, nisus –us; contentio –onis; labor –oris; summa vis; omnis ops; summum studium; magnus ou multus sudor ac labor. ♦ *Batalla campal.* **1.** *A que ten lugar en campo aberto:* composita ordine pugna; (*en batalla campal*) iusto proelio; instructo exercitu; directa acie. **2.** *Por ext., pelexa entre varias persoas:* rixa –ae; concursus –us; altercatio –onis; convicium, iurgium –i; (*xudicial*) lis, litis; causa –ae. *Cabalo de batalla:* quaestio ou causa disceptanda ou dilucidanda; praecipua res; propositum –i.

batallador –ora. *adx.* Pugnans –antis; pugnax, perpugnax –acis; pugnator; proelior, bellator/-trix; bellicosus, protervus, rixosus –a –um.

batallar. *v.intr.* **1.** *Manter un combate:* proeliari; pugnare; armis contendere; dimicari; digladiari; luctari; conflictari. **2.** (fig.) *Tratar de conseguir algo ou oporse con enerxía:* certare, decertare; pugnare; contendere; belligerare; niti, eniti, adniti (anniti), conniti, obniti; conari; laborare; operam dare; adversari; obsistere. **3.** (fig.) *Discutir acaloradamente:* altercari; rixari; iurgare/-ari; iurgio contendere; vehementer disputare ou disceptare.

batallón. *s.m.* Mil. Agmen -inis; cohors -ortis; caterva, turma -ae; phalanx -angis; manus -us; legio -onis.

batán. *s.m.* Fullonium -i; fullonica -ae.

bataneiro. *s.m.* Fullo -onis; nacca -ae.

batea. *s.f.* Conchyliorum vivarium.

batedor. *s.m.* **1.** *Utensilio para mesturar e bater:* mola trusatilis; pistrillum -i; pistrilla -ae; pomorum, olerum, carniun mixtarius; machinula mixtoria. **2.** *Persoa que explora o camiño:* antecessor; antecursor; praecursor; procurator; explorator/-trix. **3.** *Persoa que ten por misión levantar a caza:* venatorius ou venaticus praecursor; praecursor ou explorator. **4.** *Peza de metal para chamar á porta:* V. **aldraba.**

bátega ou bategada. *s.f.* V. **ballón.**

batel. *s.m.* Scapha, caudica -ae; navigiolum -i; parvum ou minutum navigium; linter -tris.

batente. *adx.* **1.** *Que bate:* quatiens, tundens, percutiens, plaudens -entis. *s.m.* **2.** *Parte do marco das portas e ventás:* fenestralis crater; liminaris margo; tabulae marginales. **3.** *Folla de porta ou ventá:* valva -ae; valvus -i; liminis, fenestrae tabella. **4.** *Poste sobre o que pecha unha cancela:* sublicium, sustentaculum -i. **5.** *Lugar onde batan as ondas:* rupina -ae; declivitas -atis; praeruptum -i.

bater. *v.tr.* **1.** *Facer chocar:* pulsare; percutere; verberare; quaterere; tundere. **2.** *Mover con forza:* contorquere; quaterere, quassare; contundere; ciere; agere, agitare; pellere, impellere; (as ás) alas iactare. **3.** *Revolver ou remover enerxicamente:* volvere, revolvere; iactare; vehementer agitare; rursus volvere; iterum iterumque agitare. **4.** *Ser superior:* vincere; caedere; profligare; superare. *v.intr.* **5.** *Dar golpes:* verberare; percutere; ferire; caedere; tundere; impellere; pulsare. **6.** *Ir dar un golpe contra algo:* collidere, illidere; confligere;

(a fronte) frontem percutere ou ferire; (a cabeza contra a parede) caput parieti impingere. **7.** *Atopar casualmente:* casu invenire, offendere ou occurrere. **8.** *Dar golpes repetidos:* verberare; pulsare; percutere; ferire; caedere; tundere; (o ferro) ictibus ferrum durare; (o ouro) aurum in bracteas ducere. *v.pr.* **9.** *Enfrontarse:* pugnare, depugnare; certare; luctari; (en duelo) singulari certamine depugnare. ♦ *Bater ovos:* ova miscere, solvere ou dissolvere; tudicula ou fasciculo iactare ou agitare. *Bater as mans:* manibus plaudere, (as ás) alas plaudere. V. **tamén aplaudir.** *Bater o corazón:* palpitare; micare; salire; trepidare. *Bater os dentes:* dentibus stridere ou crepitare; frigore contremiscere ou horrere. *Baterse en retirada:* se recipere; subduci; receptui canere. *Ir bater a:* offendere; occurrere.

batería. *s.f.* **1.** Mil. *Conxunto de pezas de artillería:* tormenta bellica; bellicorum tormentorum series. **2.** *Conxunto de acumuladores e pilas:* pilae electricae actae; electricarum pilarum series; electricidis ou electrici roboris accumulator. **3.** Mús. *Conxunto de instrumentos de percusión:* musicum percussionale instrumentum. **4.** *Conxunto de utensilios metálicos da coziña:* vasa coquinaria; coquinatorium instrumentum. *s.* **5.** Mús. *Persoa que toca a batería:* musicus/-a pulsator/-trix; instrumentorum musicorum percussor.

batido. *s.m.* **1.** *Cada un dos movementos do corazón:* palpitatio -onis; cordis pulsus, percussus, palpitatus ou ictus. **2.** *Bebida escumosa:* potio spumosa, spumea ou spumida; potionum mixtura.

batifondo. *s.m.* V. **algarada.**

batracio. *s.m.* Batrachium -i.

batume. *s.m.* Fimum/-us -i; sterces -oris.

batuta. *s.f.* Virgula musica.

baúl. *s.m.* Arca, capsula, cista -ae; arca vestiaria.

bautismal. *adx.* Baptismalis -e; (pía) baptismalis fons; (auga) aqua lustralis.

bautismo. *s.m.* Relix. Baptisma -atis; baptismum/-us -i; sacrum ou expiationis lavacrum; (recibir o bautismo) baptizari. ♦ *Bautismo de aire:* primus volatus.

bautizar. *v.tr.* **1.** Relix. *Administrar o bautismo:* baptizare; sacro fonte abluere. *v.pr.* **2.** *Recibir o bautismo:* baptizari; sacro ablui baptisate; la-

- vacro sacrae regenerationis lustrari. **3.** (fig.) *Ben-dicir algo dándolle un nome*: (novum) nomen alicui rei imponere. **4.** (fig.) *Poñer nome ou alcume*: nomen ioculare alicui dare; aliquem *ou* aliquid alio nomine designare. V. *tamén* **alcumar**. **5.** (fig. e fam.) *Adulterar con auga*: (vinum) aqua miscere; aquam (vino) infundere.
- bautizo**. *s.m.* Baptizatio –onis. V. *tamén* **bautismo**.
- bauxita**. *s.f.* Bauxites –is; Bauxense metallum.
- baza**. *s.f.* Scidularum lusoriarum *ou* chartularum fascis *ou* fasciculus.
- bazar**. *s.m.* **1.** *Mercado dos países de Oriente*: emporium Muslimorum. **2.** *Tenda de moi diversos obxectos*: pantopolium –i; variarum mercium emporium; taberna omnimoda.
- bazo**. *s.m.* *Anat.* Lien *ou* lienis –is; splen –enis; (*enfermo do bazo*) lienicus, lienosus –a –um; (*remedios contra a enfermidade do bazo*) lienica –orum.
- bazofia**. *s.f.* **1.** *Restos de comida*: residuum cibarium; reliquiae –arum; semesa obsonia; analecta –orum. **2.** (fig.) *Comida mal feita ou mala*: escarum indigesta mixtio; taeter, male conditus *ou* coctus cibus; miscellanea –orum. **3.** (fig.) *Cousa desprezable e groseira*: spurcicia –ae *ou* spurcicies –ei; sordes –ium; vilis *ou* sordida res.
- bear**. *v.intr.* Balare, balitare; balatus dare *ou* edere; (*o castrón*) miccire.
- beatería**. *s.f.* Religionis ostentatio; simulata virtus; pietatis affectata facies.
- beatificación**. *s.f.* Beatificatio –onis; in beatorum album *ou* numerum *ou* inter beatos adscriptio.
- beatificar**. *v.tr.* In beatorum numerum *ou* album referre *ou* adscribere; beatorum honores alicui decernere *ou* tribuere; beati titulo (ac nomine) aliquem honestare *ou* donare.
- beato –a**. *s. 1.* *Persoa declarada como tal pola Igrexa*: beatus/–a; beatorum honores adeptus/–a; in beatorum numero *ou* albo adscriptus/–a; (*pl.*) beati viri; beatae mulieres. **2.** (fig. e fam.) *Persoa moi devota*: (nimis) pius, religiosus –a –um; religionis ostentator/–trix *ou* simulator/–trix; pietatis affectator/–trix.
- bebé**. *s.* Infans –antis; infantulus/–a; pupus/–a; pupulus/–a; puer infans; parvus puer; puella, puellula –ae; parva puella; pusio –onis. V. *tamén* **nenno**.
- bebedeira** *ou* **bebedela**. *s.f.* V. **borracheira**.
- bebedizo**. *s.m.* **1.** *Bebida velenosa*: infecta veneno pocula; mortiferum poculum. **2.** *Bebida medicinal* *ou* *máxica*: medicamen –inis; medicamentum, poculum –i; potio –onis; amatorium medicamentum; amatorium –i; philtra –orum.
- bébedo –a**. *adx.* Ebrius, temulentus, inebriatus, vinolentus, vinosus, potus, potulentus, dilutus –a –um; marcens –entis; vino mersus, sopitus, madidus, gravis *ou* infectus; largius aequo potus; male sobrius; multo mero gravidus. V. *tamén* **borracho**. ♦ *Estar bébedo*: vino madere, marcere *ou* marcescere; ebrium esse *ou* fieri. V. *tamén* **emborracharse**.
- bebedeiro**. *s.m.* **1.** *Lugar onde poden beber os animais*: aquarium –i; aquatio –onis. **2.** *Recipiente para que beban*: aquarium –i; vas ad bibendum aptum.
- bebedor –ora**. *adx.* e *s.* Bibulus, bibaculus, ebrius/–a; potator, potor, popinator/–trix; vino deditus/–a; in vinum pronus/–a; bibax –acis; popino –onis; bibendi avidus/–a.
- beber**. *v.tr.* **1.** *Tomar un líquido*: bibere, ebibere; potare; haurire; sorbere, exsorbere; obducere; (*á saúde doutro*) propinare; (*a grolos*) sorbillare; exiguis haustibus bibere. *v.intr.* **2.** *Tomar bebidas alcólicas en exceso*: potare, perpotare; popinari; vino *ou* quovis liquore (plusculum, liberaliter, largissime) se onerare *ou* invitare; mero indulgere; plurimum meri capere; ex vino vacillare. V. *tamén* **emborracharse**. ♦ *Beber de chope*: exiguis haustibus *ou* Cataloniensi more bibere. *Beber tantos tragos como letras ten o nome de alguén*: bibere nomen.
- beberaxe**. *s.f.* V. **apócema**, **bebedizo**.
- bebida**. *s.f.* **1.** *Líquido para beber*: potio, sorbitio –onis; potus –us; potulentum –i; liquor –oris; potiuncula –ae. **2.** *Bebida alcólica*: alcoholica potio; liquor vitigenus *ou* alcoholicus; (*bebidas*) pocula, potulenta –orum; sorbitiones –um.
- *beca**. *s.f.* V. **bolsa** de estudos.
- becerra**. *s.f.* (Ob defectum coctionis aut fermentationis) glutinatio *ou* induratio.
- becerro –a**. *s.* Vitulus, buculus, iuventus/–a; (*pequeno*) vitellus –i; (*carne de becerro*) vitulina (caro); (*coiro*) vitulinum corium.

beche. *s.m.* Caprarum *ou* hircorum barba.

becho. *s.m.* V. **bicho**.

bechoco. *s.m.* V. **bicho**.

bedel. *s.* Bedellus *ou* bidellus -i; scholae apparitor *ou* custos.

begonia. *s.f.* Begonia -ae; begonia rex.

beicer. *v.tr.* V. **bendicir**.

beira. *s.f.* **1.** Parte *ou* zona do extremo *ou* limite: ora -ae; extremum -i; extremitas -atis; limes -itis; (*dun río*) ripa -ae; praeripia -orum; (*do mar*) litus -oris; ripa, ora -ae; margo -inis. **2.** Cada unha das lousas que forman un beirado: extrema tegula. ♦ *Á beira de.* **1.** Nas inmediacións: prope; iuxta; propter; secundum; ad. **2.** Aproximadamente: circa, circiter; circum; prope. *Facer as beiras.* **1.** Cortexar; namorar: V. estes verbos. **2.** Adular: V. este verbo.

beirado. *s.m.* **1.** Ringleira de tellas, lousas, etc. que sobresaen: proiectura, subgrunda *ou* suggrunda -ae; subgrundum *ou* suggrundum -i. **2.** Parte *ou* zona que remata unha cousa: V. **beira**.

beiramar. *s.f.* Ripa -ae; litus -oris; ora maritima.

beirarrúa. *s.f.* Crepido, margo -inis; viae *ou* semitae ora *ou* crepido; (*ringleira de casas*) domuum *ou* domorum series; (*pór beirarrúas*) vias marginare.

beiravía. *s.f.* V. **beirarrúa**.

beiril. *s.m.* V. **beirado**.

beixar. *v.tr.* Osculari, deosculari, exosculari; saviari *ou* suaviari, dissuaviari; basiare; osculum *ou* oscula ferre, dare, admovere *ou* libare; basium *ou* basia dare; osculo *ou* osculis aliquem excipere *ou* impertire/-iri; oscula iungere, dare *ou* sumere; suavia dare; spissius aliquem basiare; oscula repetita dare; (*beixou á súa filla*) libavit oscula natae; (*beixarse apaixonadamente*) ferruminare labra labellis; labra labris consuere; (*abrazar*) amplecti, complecti, amplexari; amplexus dare; manibus, lacertis, ulnis amplecti; colla alicuius amplecti.

beixo. *s.m.* Osculum, basium, basiolum, suavium, suaviolum -i; (*acción de beixar*) exosculatio -onis; (*das pombas*) exosculatio columbarum; (*frío*) nivale osculum. ♦ *Cubrir de beixos, comer a beixos:* exosculari; spissius basiare; oscula repetita dare; suavia super suavia dare; basia multa basiare; multa *ou* mille basia dare; osculis

fatigare. *Mandar, tirar beixos:* oscula, basia iactare.

beizo. *s.m.* Labrum, labium, labellum -i (*ús. máis en pl.*); (*superior, inferior*) labrum superius, inferius. V. *tamén* **labio**.

beizón. *s.f.* V. **bendición**.

beizudo -a. *adx.* Labeosus *ou* labiosus -a -um; labeo *ou* labio -onis.

beldade. *s.f.* **1.** Calidade de belo: pulchritudo -inis; forma, gratia -ae; species -ei; decus *ou* decor -oris; dignitas, venustas -atis; facies pulchra, decora, honesta, praecleara *ou* eximia; pulchritudo oris *ou* faciei; forma praestans *ou* excellens. **2.** *Muller bela:* venus -eris; eximia facie mulier; mulier pulcherrima specie *ou* specie ac pulchritudine insignis.

Belén. top. Bethlehem, Bethlem, Bethlehem (*indecl.*); Bethlehenum -i.

belén. *s. m.* **1.** Representación do nacemento de Xesús: sacrum, natalicium *ou* divi pueri praesepe; divi infantis *ou* puerilis Iesu cunae *ou* cunabula; feneum pueri Iesu cubile. **2.** (fig.) *Asunto difícil:* res dubia; angustiae -arum; quaestio perdifficilis et perobscura; implicatio -onis.

beleza. *s.f.* **1.** Calidade do que é belo: pulchritudo -inis; forma -ae; venustas -atis; lepos (lepor), decor -oris; (*da natureza*) naturae, loci *ou* locorum amoenitas; (*do estilo, da expresión*) loquendi, dicendi *ou* scribendi elegantia *ou* ars; orationis splendor; in dicendo lepos; (*dunha obra de arte*) species -ei; venustas -atis; (*dunha cidade*) urbis magnificentia. V. *tamén* **beldade**. **2.** *Persoa ou cousa moi bela:* V. **beldade**. ♦ *Instituto, salón de beleza:* venustatis institutum. *Produtos de beleza:* medicamina faciei.

belfo -a. *adx.* **1.** Que ten o labio inferior caído: labeosus *ou* labiosus -a -um; labeo *ou* labio -onis. *s.m.* **2.** Labio inferior das cabalerías: iumentorum labrum inferius.

belga. *adx.* e *s.* Belgicus -a -um; (*pl.*) Belgae -arum.

bélico -a. *adx.* Bellicus -a -um; militaris -e.

belicoso -a. *adx.* **1.** Que ama a guerra *ou* ten esa tendencia: bellicosus -a -um; belliger -era -erum; pugnax -acis; armis acerrimus. **2.** Que ten tendencia a meterse en liortas: rixator/-trix; rixosus, factiosus, contentiosus, ferus/-a; pugnax -acis; ferox -ocis.

belida. *s.f.* Suffusio –onis; albugo –inis; oculorum squama.

beliscar. *v.tr.* **1.** *Apertar entre os dedos pel ou carne:* vellicare; perversellere. **2.** *Coller anacos pequenos dunha cousa:* V. **depenicar.**

belisco. *s.m.* **1.** *Acción de beliscar:* vellicatio –onis. **2.** (fig.) *Porción pequena dunha cousa:* parva, inanis ou levis res; parva alicuius rei pars.

belo –a. *adx.* Pulcher –chra –chrum; formosus, speciosus, venustus, bellus, decorus, magnificus, excelsus –a –um; (*falando dun orador, dun discurso*) suavis –e; elegans –antis; argutus, nitidus –a –um; (*un belo discurso*) oratio diserta; (*un belo exemplo*) pulchrum exemplum. V. **tamén bonito.**

belota. *s.f.* Glans, glandis; balanus –i; ilex –icis; (*pl.*) roburneae fruges; (*a súa cúpula ou cunca*) glandis capidulum; (*porco cebado con belota*) ilice pastus porcus.

Bélxica. top. Belgium –i; (Gallia) Belgica.

bemol. *s.m.* **1.** *Mús. Signo de baixada dun semitón:* hemitonii signum ou nota. **2.** *Mús. Nota que é un semitón máis baixa:* hemitonium, hemitonion, semitonium –i.

ben. *s.m.* **1.** *O que supón algún proveito ou satisfacción:* bonum, commodum –i; utilitas –atis; utile –is; (*o ben común ou público*) bonum publicum; communis utilitas; (*polo ben común*) communis utilitatis gratia; (*polo teu ben*) tua causa; (*mirar polo ben público*) reipublicae consulere; (*ben feito a un*) beneficium –i; (*facer ben a un*) alicui bene facere; beneficia in aliquem conferre; (*querer o ben para alguén*) bene alicui velle. **2.** *O que é conforme ás normas da moral:* bonum, rectum, honestum, iustum –i; honestae res; honestas –atis; (*facer o ben, obrar ben*) recte facere; benefacere; aliis prodesse; (*tomar algo a ben*) in bonam partem accipere; (*home de ben*) bonus ou probus vir. **3.** *Cousa que se pode posuír:* res, rei; bona –orum; possessiones –um; facultates, fruges, opes –um; fortunae, divitiae –arum; terrae opes; rerum copia; (*bens mobles*) res mobiles ou moventes; bona mobilia; (*bens inmoibles ou raíces*) res immobiles; bona immobilia; res soli; (*mobles e inmoibles*) possessiones et res; (*bens de familia*) res familiaris; (*ter moitos bens*) opibus valere. **4.** (fig.) *Persoa moi querida:* dilectissimus, carissimus, acceptissimus, percarus/–a vir/femina; (*meu ben*) amor meus; meus ignis; mea venus;

mea gaudia; meae deliciae; mea vita; mea lux. *adv.* **5.** *De xeito suficiente, correctamente:* bene; prospere; magnifice; feliciter; (*todo vai ben*) omnia prospere procedunt; (*vaine ben*) mihi bene est; bene mecum agitur; ego valeo. *Diante dun adx. ou part. tradúcese polo adx. en superlativo ou polo positivo precedido dos adverbios bene, recte, maxime, valde, accurate, admodum, prorsus, probe, plurimum, plane, eximie, egregie, vehementer; sufficienter, commode. **6.** *Conforme á razón, á moral:* bene; probe; recte; pulchre; aeque; iuste; iure; rite. *Ex.: ben acabado o mes de febreiro:* mense februario recte ou admodum exacto; *é un home ben honrado:* probissimus est; *portarse ben:* bene se gerere. **7.** *Máis ou menos:* circiter, circa; prope; instar. **8.** *Moi, moito, bastante:* multum, multo; plurimum; multus –a –um en *sing.* ou *pl.* cun s.; (*con verbos*) plurimum; multum; valde; maxime; vehementer; magno-pere. V. **tamén** 5. **9.** *Con claridade:* plane; clare; aperte; manifeste; distincte; dilucide; enucleate; enodate. **10.** *Reforza unha afirmación:* bene; plane; certe; quidem, equidem; bene; optime. V. **tamén** 9. *conx.* **11.** *Indica alternativa (repetido):* vel ... vel; aut ... aut; sive ... sive. ♦ *Falar ben de alguén:* alicui bene dicere. *Estar a ben, pórse a ben, quedar a ben:* in gratia esse cum aliquo; bene se gerere cum aliquo. *Tomar a ben:* aeque animo aliquid ferre. *Bens e servizos:* bona ac ministeria.*

bencina. *s.f.* Benzin(i)um –i.

bendición. *s.f.* **1.** *Relix. Graza concedida por Deus e acción pola que o sacerdote a pide:* benedictio –onis; caelestis favoris imploratio; caelestis auxilii invocatio; (*ter a bendición de Deus*) propitium habere Deum. **2.** *Manifestación de desexo da protección de Deus:* benedictio –onis; venia –ae. **3.** *Persoa, acontecemento, etc., benéficosos:* fortunae ou caeleste munus; deliciae –arum. *Ser unha bendición:* magno usui aliquid esse; optime aliquid evenire. *Coa bendición dos deuses:* diis bene iuventibus.

bendicir. *v.tr.* **1.** *Transmitir Deus o seu favor:* benedicere; secundare; fortunare; benedictione aliquem donare; caelestem favorem impetrare. **2.** *Invocar o favor de Deus:* caeleste auxilium invocare; caelestem favorem propitiare. **3.** *Conferir carácter sagrado a algo:* benedicere; lustrare; consecrare. **4.** *Desexar boa sorte, felicidade:* benedicere; bene precari; fausta omnia alicui precari ou ominari. **5.** *Loar algo ou a alguén con grati-*

tude: laudare; laudibus extollere; gloriam praedicare; alicui benedicere.

benedito -a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *benedicir*: benedictus, consecratus, lustratus -a -um. *adx.*

2. *Que recibiu a bendición de Deus*: Dei benedictione donatus *ou* auctus; lustratus -a -um; sacer -cra -crum; (*auga bendita*) aqua lustralis. V. *tamén* **1.** **3.** *Bo, incapaz de facer mal*: probus, irreprehensus, integerrimus -a -um; irreprehensibilis -e; innocens -entis.

beneditino -a. *adx.* e s. V. **bieito**.

beneficencia. *s.f.* Benignitas, liberalitas -atis; beneficentia -ae; benefica voluntas; beneficium -i.

beneficiar. *v.tr.* **1.** *Actuar en beneficio de algo ou alguén*: prodesse; benefacere; benigne facere; beneficio afficere; alicui bene facere; beneficia in aliquem conferre; favere. *v.pr.* **2.** *Obter algún ben ou proveito*: aliquid lucrari; lucrifacere; lucrum ex aliquo *ou* aliqua re facere. ♦ *A quen beneficia?: cui prodest? En que beneficia?: quid iuvat?*

beneficiario. *adx.* e s. Beneficiarius/-a; beneficio affectus, ornatus *ou* donatus/-a.

beneficio. *s.m.* **1.** *Cousa que favorece ou mellora*: beneficium, lucrum, emolumentum, incrementum, compendium -i; fructus, proventus -us; favor -oris; bolus -i. **2.** *Mellora da situación ou estado*: incrementum -i; melioratio, relaxatio -onis. V. *tamén* **ben. 3.** *Diñeiro ou ben producido por unha empresa, un capital, etc.*: quaestus -us; foenus -oris; emolumentum, compendium, lucrum -i; utilitas -atis. ♦ *A ou en beneficio de*: pro; propter; (*facer algo en beneficio dos pobres*) pauperibus benefacere, prodesse *ou* favere.

beneficioso -a. *adx.* Fructuosus -a -um; fructifer, frugifer -era -erum; utilis, fertilis -e.

benéfico -a. *adx.* **1.** *Beneficioso*: V. esta palabra. **2.** *Que fai o ben ou destinado a axudar aos necesitados*: beneficus, benevolus, benignus -a -um; salutaris -e; munificus -a -um; liberalis -e; benefactor -oris.

beneplácito. *s.m.* Voluntas, auctoritas -atis; assensus, consensus -us; (*acomodarse ao beneplácito de alguén*) ad alicuius voluntatem se conformare. V. *tamén* **autorización, aprobación, permiso, venia**.

benestar. *s.m.* **1.** *Sensación de tranquilidade*: commoditas, tranquillitas, voluptas -atis; bonus

animus; bona *ou* prospera valetudo. **2.** *Situación que permite levar unha vida cómoda*: commoda *ou* prospera vivendi ratio; fortunarum *ou* rerum affluentia, abundantia, copia -ae; res secundae; prosperitas -atis.

benevolencia. *s.f.* Benevolentia, indulgentia, gratia -ae; benignitas, comitas, liberalitas -atis; amor, favor -oris; studium -i.

benevolente ou benévolo -a. *adx.* Benevolens, indulgens -entis; bonus, benevolus, benignus, humanus -a -um; comis, liberalis -e.

benfeitor -ora. *s.* Benefactor/-trix; beneficii *ou* beneficiorum auctor/-trix; liberalis (vir/femina); assiduae liberalitatis (vir/femina); (*ser benfeitor de alguén*) bene de aliquo mereri.

bengala. *s.f.* Ignis Bengalensis; missilia pyria.

benia! *interx.* Hosanna!; io!; euax (evax)!; bene tibi sit!; bene habeat! ♦ *Benia o noso salvador!*: hosanna salutis nostrae auctori!; bene habeat salutis nostrae auctor!

benigno -a. *adx.* **1.** *Benévolo*: benignus, benevolus, humanus -a -um; facilis -e. V. *tamén* **benévolo. 2.** (fig.) *Suave, moderado*: suavis, mitis, mollis, lenis -e; placidus, temperatus, modicus -a -um; (*clima*) caelum mite. **3.** *Non grave*: levis, lenis -e.

benquerenza. *s.f.* **1.** *Sentimento de afección por alguén*: V. **afecto. 2.** *Boa disposición da vontade cara a alguén*: V. **benevolencia**.

benvida. *s.f.* V. **benvido**.

benvido -a. *adx.* **1.** *Ben recibido*: (bene) acceptus; (*serás benvido*) carus omnibus expectatusque venies. **2.** *Utilízase para manifestar bo recibimento*: salve, salvete; te *ou* vos saluto; expectatus venis *ou* redis; te *ou* vos salvete iubeo; te *ou* vos amantissime *ou* benigne excipio. *s.f.* **3.** *Bo recibimento*: iucundus, suavissimus, optatissimus, gratus adventus. ♦ *Comida de benvida*: cena adventicia.

benxamín -ina. *s.* Benjamin (*indecl.*) *ou* beniaminus/-a; filius postremus et dilectus; deliciae -arum; deliciolum -i; (*ser o benxamín*) in oculis aliquem alicui esse.

berbequí. *s.m.* Terebra -ae; terebrum -i; arcuato manubrio terebra; (*eléctrico*) terebra electro, electrica vi *ou* electricle excita *ou* acta.

Beocia. *top.* Boeotia -ae.

beocio –a. *adx.* e s. Boeotius, Boeotus ou Boeoticus –a –um. Boeoti(i) –orum.

bérber. *adx.* e s. Berberus –a –um. Berberi –orum.

berberecho. *s.m.* Cerastoderma ou cardium edule.

Berbería. top. Barbaria –ae.

berberisco –a. *adx.* e s. V. **bérber.**

***berbiquí.** *s.m.* V. **berbequí.**

berce. *s.m.* **1.** Cama do neno: V. **barrelo.** **2.** (fig.)

Lugar de orixe: patria –ae; natale solum; cunabula –orum; cunae –arum. ♦ Desde o berce: ab incunabulis; ab unguiculis; ab ineunte aetate; a pueritia; a puero; a pueris.

berciano –a. *adx.* e s. Bergidensis –e. Bergidenses –ium.

berxenena. *s.f.* Melongena –ae; solanum ovi-gerum.

berxenenal. *s.m.* Locus melongenensis consitus. ♦ Meterse en berxenensis: maximis difficultatibus implicari; in tricis se conicere.

bergantín. *s.m.* Celox –ocis; navis actuaria; navis praedatoria; navigium piraticum.

berilo. *s.m.* Beryllus –i.

Berlín. top. Berolinum –i.

berlinés –esa. *adx.* e s. Berolinensis –e. Berolinenses –ium.

berrar. *v.intr.* **1.** Lanzar berros: clamare, conclamare, exclamare; minur(r)ire; quiritare/-ari; clamores edere, efferre, tollere ou extollere. **2.** Discutir levantando a voz: inclamare; oblatrare; obstrepere; validis clamoribus disceptare; (berrarle a alguén, rifarlle) increpare; obiurgare. **3.** Emitir a súa voz certos animais: fremere, infremere; (o can) latrare, gannire; (o lobo) ululare; latrare; (o porco) grunnire, digrunnire, grundire; quiritare; (o caballo) hinnire; (o gando vacún) mugire, demugire; boare; (o gando ovino) balare; (o cervo) cloccitare; (o león) rugire; fremere; (a pantera) caurire; (o tigre) raccare; (o elefante) barrire; (a galiña) glocire; glocidare; gracillare; pipare; (o galo) cucurire; (o bufo) bubulare; (o cuco) cuculare; (o pito, outras aves) pipire, pipilare. V. tamén **cantar** ¹. **4.** Falar en voz moi alta: clamitare; vociferari; blaterare. V. tamén **1.** *v.tr.* **5.** Dicir algo en voz moi alta: latrare, elatrare; proclamare; (cum) magno, ingenti, vasto, sublato clamore aliquíd dicere.

berro. *s.m.* **1.** Son agudo, grito: (magnus, ingens, vastus, validus) clamor; vociferatio –onis; (de moitas persoas) conclamatio –onis; convicium –i; fremitus, ululatus, eiulatus –us; tumultuosus clamor; (de dor) eiulatio –onis; (dun neno) vagitus –us; (de protesta) fremitus indignantium. **2.** Voz dalgúns animais: clamor –oris; vox, vocis; querela –ae; fremitus –us; (do can) latratus –us; (do porco) grunnitus –us; (do elefante) barritus –us; (da vaca) mugitus –us. ♦ A berros: clara voce; vasto, magno, ingenti, sublato clamore. A berro tendido: validissima voce.

berrón –ona. *adx.* Clamosus –a –um; clamator; latrator, oblatrator, vociferator/-trix; (s.) lingua petulans.

bertorella. *s.f.* Phycis phycis.

***berza.** *s.f.* V. **verza.**

besbello. *s.m.* **1.** Saltón, verme que serve de engado aos pescadores: locusta –ae; vermis –is; esca –ae; cibus –i. **2.** (fig.) Neno que non para quedo: inquietus, inquietus/-a, turbulentus/-a puer/puella; qui/quae stare nequit.

***besgo** –a. *adx.* V. **birollo.**

besta. *s.f.* **1.** Animal irracional: bestia, bestiola, bel(l)ua –ae; animal –alis; pecus –udis; (esp. salvaxe) fera –ae; (de carga) sagramarius –i; veterina –orum; veterinae –arum; iumentum –i; iumenta oneraria, sarcinaria, clitellaria, dorsualia ou dorsuaria; (de tiro) armentum –i. **2.** Femia do caballo: equa –ae. **3.** (fig.) Persoa ignorante e bruta: bipes asellus/-a; asinus, mulus/-a; pecus –udis; stolidus, stultus, stupidus/-a vir/femina.

bésta. *s.f.* **1.** Arma antiga para lanzar proxectis: ballista, catapulta –ae. **2.** Arma semellante a un arco para lanzar frechas: arcuballista, manuballista –ae; polybolum –i. **3.** Resorte de certo tipo de vehículos: ballista –ae.

bestial. *adx.* **1.** Propio da besta: ferus, efferatus, inhumanus, belluinus, bestiarius –a –um; bestialis –e. **2.** Irracional, brutal, cruel: irrationalis, irrationabilis –e; truculentus, dirus, saevus, ferus –a –um; trux –cis; ferox, atrox –ocis. **3.** (fig.) Moi bo, moi grande ou intenso: optimus, eximius, egregius –a –um; immanis, enormis –e; ingens –entis.

best-seller. *s.m.* Liber plurimum ou maxime dividendus; quaevis merx quae per annum latisime venit.

***besugo**. *s.m.* V. **ollomol**.

beta. *s.f.* Beta (*n.indecl.*). ♦ *Raios beta*: radii beta.

betlemita. *adx.* e s. Bethle(h)emites -ae. Bethle(h)emitaе -arum.

betlemítico -a. *adx.* Bethle(h)emiticus, Bethlaeus -a -um.

betume. *s.m.* Bitumen -inis; (*do calzado*) creta ou cera sutoria; atramentum sutorium; (*dar betume*) cera circumlinere calceos; liquamine calceos perungere; calceos expolire.

bévera. *s.f.* Ficus praecox ou praecoqua.

bevereira. *s.f.* Ficus -i; ficus -us; ficulnea -ae.

bexato. *s.f.* Milvus ou miluus -i; mil(l)io -onis.

biberón. *s.m.* Guttus lactarius; artificiosum uber; sugitorium, lactisugium -i; lacti sugendo vasculum.

Biblia. *s.f.* Biblia -ae; (Sacra) Scriptura; Sacrae ou Divinae Litterae; (*libro*) Biblia Sacra; (*Vulgata*) Biblia Vulgata.

bíblico -a. *adx.* Biblicus -a -um.

bibliofilia. *s.f.* Librorum amor ou cultus.

bibliófilo -a. *s.* Librorum amator, studiosus/-a ou cultor/-trix.

bibliografía. *s.f.* **1.** *Estudo do aspecto material dos libros e da súa edición*: bibliographia -ae. **2.** *Relación de libros*: bibliographia -ae; index bibliographicus; librorum descriptio ou index.

bibliográfico -a. *adx.* Bibliographicus -a -um.

biblioteca. *s.f.* **1.** *Conxunto de libros, peza ou edificio para este fin*: bibliotheca, libraria -ae; librarium -i; (*un mosteiro sen biblioteca é coma un cuartel sen armería*) claustrum sine librario, sicut castrum sine armamentario. **2.** *Moble onde se colocan libros*: bibliotheca -ae; armarium, librarium -i.

bibliotecario -a. *s.* Bibliothecae moderator/-trix ou praefectus/-a; bibliothecarius/-a; magister/-tra a bibliotheca; (*ser bibliotecario*) bibliothecae praeesse.

biblioteconomía. *s.f.* Bibliothecarum ordinandarum ratio; bibliothecariorum institutio.

bica. *s.f.* **1.** *Pan que se cocía á porta do forno ou na lareira, sen fermento*: panis azymus. **2.** *Torta de fariña, ovos, azucre, manteiga, etc.*: placenta, torta -ae; frustum, frustulum -i; opus pistorium variis mixturis confectum.

bicada. *s.f.* Cibus -i; pullorum alimentum ou pabulum.

bicar. *v.tr.* V. **beixar**.

bicarbonato. *s.m.* Natrium bicarbonicum; carboni dioxydum.

bicarelo. *s.m.* Labrum, rostrum -i.

bíceps. *s.m.* Anat. Biceps -ipitis.

bicheiro. *s.m.* Uncus -i.

bicho. *s.m.* **1.** *Calquera animal pequeno*: bestiola -ae; vermis -is; vermiculus -i; insectum -i. V. *tamén verme*. **2.** (fam.) *Animal*: V. **animal**, **besta**. ♦ *Algúns bichos só viven un día*: quaedam bestiolae unum diem vivunt.

bichoco. *s.m.* V. **bicho**.

bici. *s.f.* (fam.) V. **bicicleta**.

bicicleta. *s.f.* Birota, birotula, bicyclula -ae; bicyclus -i; ocyces -edis; vehiculum pedalibus admuniculis ou pedibus actum ou propulsum; (*de montaña*) birota montana; (*andar en bicicleta*) birota currere, vehi, uti; birotarum cursibus exerceri; (*competición ciclista*) birotarum cursus ou certamen.

bico. *s.m.* **1.** *Boca das aves e, por ext., das persoas e de certos animais*: rostrum -i; rostri acumen ou acies; cornu -us; os, oris; bucca -ae; (*do galo*) beccus -i; (*biquiño*) rostellum -i. **2.** *Parte saínte da xerra, o porrón, a fonte, etc.*: labrum, rostrum -i. **3.** *Parte máis alta dunha cousa que remata en punta*: summus vertex; acumen -inis; apex -icis. **4.** *Aloumiño cos beizos*: V. **beixo**. ♦ *Cerrar o bico*: tacere. *Bico do peito, da teta*: (uberis) papilla. *Torcer o bico*: ora ou labra pertorquere; os distorquere ou ducere.

bicoca. *s.f.* **1.** *Cousa moi boa para o doada que é: pretiosa res minimo negotio adepta ou vili pretio empta*. **2.** *Cousa que se obtén por un prezo moi inferior ao seu valor*: parvi pretii res ou vili pretio empta; res parvo sumptu; nugae, tricae -arum.

bicudo -a. *adx.* **1.** *Que ten o bico longo*: acuminatus, rostratus, cuspidatus, fastig(i)atus, acutus, praeacutus, mucronatus -a -um. **2.** *Variedade de raia que ten o bico aguzado*: raia oxyrinchus ou batis.

bidé. *s.m.* Mannus ou mannullus -i; hydraulicus mannus; ovata pelvis.

bido. *s.m.* V. **bidueiro**.

- bidón.** *s.m.* Vas, vasis; alveus –i; cylindratum *ou* ferreum vas.
- bidueiro.** *s.m.* Betulla –ae.
- bieiteiro.** *s.m.* Sambucus –i.
- bieito –a.** *adx.* **1.** *Bendito:* V. esta palabra. *adx.* e *s.* **2.** *Pertencente á orde de San Bieito ou frade desta orde:* Benedictinus –a –um; sodalis Benedictinus; ordinis Sancti Benedicti (frater *ou* soror); divi Benedicti alumnus/-a *ou* filius/-a.
- biela.** *s.f.* Biella –ae (duplicis litterae 'l' formam habet); directibulum –i.
- bienal.** *adx.* **1.** *Que ten lugar cada bienio:* biennalis, biennis –e. **2.** *Que se prolonga durante un bienio:* bimus –a –um. *s.f.* **3.** *Feira, mostra, etc., que ten lugar cada dous anos:* biennalis exhibitio.
- bienio.** *s.m.* Biennium –i.
- Bierzo.** *top.* Bergidum –i.
- biés.** Palabra usada só na *loc. adv.* *ao biés:* transverse, ex transverso; oblique, ab *ou* ex obliquo, in *ou* per obliquum.
- bigurcación.** *s.f.* Bifurcum, divortium –i; (*de camiños*) bivium –i; itinerum divortium; (*do tronco das árbores*) lectica –ae; inguen –inis.
- bigurcar.** *v.pr.* Se in ambas partes findere *ou* emitere.
- bigamia.** *s.f.* Digamia –ae; (*vivir en bigamia*) binas uxores *ou* binos maritos habere.
- bigamo –a.** *adx.* e *s.* Digamus *ou* bigamus/-a; geminus coniux; bimaritus –i; (*ser bigamo*) binas uxores *ou* binos maritos habere.
- bigaro.** *s.m.* V. **caramuxa.**
- bigornia.** *s.f.* **1.** *Peza sobre a que se machacan as solas dos zapatos, metais, etc.:* incus –udis. **2.** *Anat. Óso do oído:* incus –udis. ♦ *Estar entre a bigornia e o martelo:* inter sacrum saxumque *ou* in magno discrimine esse.
- bigote.** *s.m.* **1.** *Pelos que medran sobre o labio superior:* mystax –acis; barba labri superioris; (*os primeiros*) flos, floris; (*deixar o bigote*) superioris labri pilos non radere *ou* non tondere. *pl.* **2.** *Pelos do focinho de certos animais:* animalium mystaces. V. *tamén* **barba.**
- bigodí.** *s.m.* Calamister *ou* calamistrum –i.
- bikini.** *s.m.* Vestis *ou* vesticula (balnearis) bikiniiana, bipartita (bipertita) *ou* bimembris; stro-
- phium subligaculumque *ou* subligarque; duplex balnearis fascia.
- bilateral.** *adx.* **1.** *Que ten dous lados:* bifrons –ontis; bifax –acis; duo latera habens; duobus lateribus constans. **2.** *Que afecta aos dous lados:* anceps –ipitis; ambiguus, mutuus –a –um. **3.** *Que afecta ás dúas partes contratantes:* synallagmaticus, mutuus –a –um.
- bilbaíno –a.** *adx.* e *s.* Flaviobrigensis –e. Flaviobrigenses –ium.
- Bilbao.** *top.* Flaviobriga –ae.
- bile.** *s.f.* **1.** *Líquido segregado polo figado:* bilis –is; fel, fellis. **2.** (*fig.*) *Amargura, mal carácter:* bilis –is; acerbitalis virus; stomachus –i; iracundia, ira –ae. V. *tamén* **fel.**
- biliar.** *adx.* Bilius, fellus –a –um.
- bilangüe.** *adx.* Bilinguis –e.
- bilangüismo.** *s.m.* Bilinguitas –atis.
- billa.** *s.f.* Fistula aquaria *ou* vinaria; manubrium, epitonium –i; serraculum –i; mamilla –ae.
- billar.** *s.m.* **1.** *Xogo:* ludus sex foraminum *ou* eburnearum pilarum; (*bola de billar*) globulus eburneus; (*mesa de billar*) viridis mensa perforata; (*taco de billar*) (h)arundo *ou* clava lusoria; (*xogar ao billar*) globulis eburneis ludere. **2.** *Local onde hai mesas deste xogo:* V. 1.
- billarda.** *s.f.* Ludus duobus stipitibus (longiore altero) lusus.
- billete.** *s.m.* **1.** *Tarxeta para entrar e ocupar un asento:* tessera, scheda, schedula, schida, schidula –ae; (*de viaxe*) tessera *ou* chartula viatoria, viaria, itineraria *ou* vectoria; ferratae viae, maritimi *ou* aerii itineris tessera. **2.** *Papel que representa unha cantidade dunha moeda:* nummaria charta, chartula *ou* schidula; nummus chartaceus; (*falso*) tesserula adulterina. **3.** *Papel dunha rifa ou lotería:* lusoria schidula; sors, sortis. **4.** *Escrito, carta breve:* epistolium –i; litterulae –arum.
- billeteira.** *s.f.* Marsu(p)pium, scrinium –i; perula –ae.
- billón.** *s.m.* Millies decies centum millia.
- bilurico.** *s.m.* Charadrion –onis; charadrius –i; tringa erythropus.
- bima.** *s.f.* Repastinatio –onis; (arationis) iteratio; iterata aratio *ou* fossio.

bimar. *v.tr.* Repastinare; iterare; agros iterum arare; terram iterato fodere; offringere.

bimembre. *adx.* Bimembris –e.

bimestral. *adx.* **1.** *Que dura dous meses:* bimens-truus –a –um. **2.** *Que aparece ou se realiza cada dous meses:* bime(n)stris –e.

bimotor –ora. *adx.* e s. (Aeronavis) duplici machina motoria praedita; (velivolum) duobus machinamentis impulsulum.

binario –a. *adx.* Binarius, geminus, geminatus, bifarius, binus –a –um; duplex –icis.

bingo. *s.m.* Scheduling numerorumque ludus.

binóculo. *s.m.* Geminum perspicillum.

binomio. *s.m.* **1.** *Mat. Expresión da suma ou resta de dous monomios:* binomium –i. **2.** (fig.) *Conxunto de dúas cousas ou persoas:* binomium –i; par, paris.

biodegradable. *adx.* Natura disiungibilis ou corruptibilis.

biografía. *s.f.* Vita –ae; res gestae; vitae imago; biographia –ae; vitae memoria ou narratio.

biográfico –a. *adx.* Biographicus –a –um; vitae scriptor.

biógrafo –a. *s.* Biographus /-a; vitae narrator /-trix.

biolo. *s.m.* Tecti fenestella; fenestella subtegulanea.
♦ *Tocar o biolo:* V. **molestar.**

biólogo –a. *s.* Biologus /-a; biologiae peritus /-a.

bioloxía. *s.f.* Biologia –ae; de vitae rationibus doctrina; disciplina de animantium vita.

biolóxico –a. *adx.* Biologicus –a –um.

biombo. *s.m.* Velamentum interiectum; paries versatilis.

biopsia. *s.f.* Biopsis –is /-eos.

bioquímica. *s.f.* Viventium chemia; biochemia –ae.

bioquímico –a. *adx.* **1.** *Relativo á ciencia que estuda a estrutura da materia viva:* biochemicus –a –um. **2.** *Persoa especialista nesa ciencia:* biochemiae peritus /-a.

biosbardos. *s.m.pl.* Chimaera –ae; commenta –orum; fabulae, nugae, tricae –arum. ♦ *Andar aos biosbardos ou estar nos biosbardos:* aliena cogitare; ad aliena animum divertere; animum

peregre esse; animo vagari; alias res agere; nubes et inania captare.

biosfera. *s.f.* Biosphaera –ae.

bióxido. *s.m.* Quím. Bioxydum –i.

bipartidismo. *s.m.* Duorum factionum dominatus.

bipartito –a. *adx.* Bipertitus, bifarius –a –um.

bípede. *adx.* e s. Bipes –edis; duos habens pedes.

bipolar. *adx.* Bipolaris –e; duos habens polos.

biqueira. *s.f.* Calceorum subsidiarium acumen.

biquela. *s.f.* ou **biquelo.** *s.m.* Labrum, rostrum –i.

birlo. *s.m.* **1.** *Pau que se emprega no xogo dos birlos:* bacillus, trunculus, conus –i. *pl.* **2.** *Xogo que consiste en tirar paus postos en rea:* trunculorum ou conorum ludus; coniludium –i.

Birmania. *top.* Birmania –ae.

birmano –a. *adx.* e s. Birmanus, Birmanianus –a –um. Birmani –orum.

birollo –a. *adx.* Strabo –onis; strabus, paetus –a –um.

birrio. *s.m.* Drepanis –idis; apus –odis; cypselus –i.

birta. *s.f.* Deductorium –i; aquarum ductus ou ductiones.

bis. *adv.* **1.** *Indica que algo se repite:* bis. **2.** *Repetición dun número, fragmento, etc., dunha obra, ou actuación extra:* iteratio, repetitio –onis.

bisagra. *s.f.* Verticulum ou verticulus –i; cardo –inis; ferrea vertebra.

bisavó –oa. *s.* **1.** *Cada un dos pais dos avós dunha persoa:* proavus, bisavus –i / proavia –ae. *s.m.pl.* **2.** *O bisavó e mais a bisavo:* proavi –orum.

bisbar. *v.tr.* Susurrare, insusurrare, consusurrare; mussare, mussitare, mut(t)ire; murmurare, murmurillare.

bisbarra. *s.f.* **1.** *Territorio de límites pouco precisos:* circumiecta –orum; circumiacentia, confinia ou vicina loca; vicinia –ae. **2.** *Comarca:* regio –onis; tractus –us; confinium –i.

Biscaia. *top.* Biscaia –ae.

biscaíño –a ou biscaítarra. *adx.* e s. Biscaius –a –um. Biscarii –orum.

biscoito. *s.m.* Biscoctum, crustulum –i; iterum coctus, nauticus ou dipyrus panis.

- bisectriz.** *s.f.* *Xeom.* Bipertitio geometrica; linea secans.
- bisel.** *s.m.* Lingua, ligula –ae.
- bisesto.** *adx.m.* Bisextus, bisextilis, intercalarius, intercalaris (annus).
- bisexuado –a.** *adx. Biol.* Hermaphroditus, androgynus, ambiguus –a –um; utriusque sexus.
- bisexual.** *adx. e s. 1.* *Que ten relacións sexuais con persoas de ambos os dous sexos:* bisexualis, ambisexualis (vir/femina). **2.** *Propio destes individuos:* V. 1.
- bisílabo –a.** *adx. e s. 1.* *Composto de dúas sílabas:* bisyllabus ou disyllabus –a –um; bisyllabum ou disyllabum verbum. *s.m. 2.* *Verso composto de dúas sílabas:* bisyllabus ou disyllabus versus.
- bisneto –a.** *s.* Pronepos –otis/proneptis –is.
- biso.** *s.m.* Tunica muliebris interior.
- bisonte.** *s.m.* Bison –ontis; urus –i.
- bispado.** *s.m. 1.* *Cargo de bispo e tempo en que o exerce:* episcopatus, pontificatus –us. **2.** *Territorio sobre o que exerce un bispo a súa xurisdición:* dioecesis –is; ecclesia –ae. **3.** *Edificio onde reside o bispo:* domus ou sedes episcopalis.
- bispo.** *s.m.* Episcopus –i; praesul –ulis; antistes –itis; pontifex –icis; (*diocesano*) episcopus dioecesanus; (*coadxutor*) episcopus coadiutor; episcopus vicarius; (*auxiliar*) episcopus ou antistes auxiliaris; episcopi adiutor; (*dimisionario, emérito*) episcopus emeritus; exepiscopus –i.
- bisté.** *s.m.* Of(f)ella –ae; assa caro; (*de boi, de becerro, de porco*) assula bubula; assum bubulinum, vitulinum, suinum ou suillum.
- bistío –a.** *s.* Patruus magnus/proamita (*por parte do pai*); avunculus magnus/promatertera (*por parte da nai*).
- bisturí.** *s.m.* Scalprum, scalprus, scalpellum/-us –i; scalper –pri; excissorius scalper; scalprum medicinale; cultellus anatomicus; (*eléctrico*) scalpellum electricum; cultellus anatomicus electrica vi actus.
- bitácora.** *s.f.* Habitaculum –i; capsula nautica; pyxis –idis. ♦ *Caderno de bitácora:* acta nautica.
- bivalvo –a.** *adx. 1.* *Zool. Que ten dúas valvas:* bivalvus –a –um; binas valvas habens. *s.m.pl. 2.* *Clase de moluscos que teñen dúas valvas:* mollia binis valvis seu conchis praedita; bivalvi –orum.
- bixutería.** *s.f.* Gemmae ou auri mendacium; nugae, tricae –arum; imitatio –onis; (*tenda*) taberna nugatoria.
- Bizancio.** *top.* Byzantium –i.
- bizantino –a.** *adx. e s.* Byzantiacus, Byzantinus ou Byzantius –a –um. Byzantii ou Byzantini –orum. ♦ *Discutir por cuestións bizantinas:* rixari de lana caprina; de asini umbra disceptare.
- blasfemar.** *v.intr.* Blasphemare; sacra irrisui habere; Deum (deos), divina sacrilegis verbis laedere; impia verba in deos proferre; maledicere; precari.
- blasfemia.** *s.f. 1.* *Expresión contra a divindade ou contra algo sagrado:* blasphemia –ae; blasphemium –i; Dei ou religionis irrisio; impia ou sacrilega verba (in deos). **2.** (*fig.*) *Expresión dita contra persoas ou cousas dignas de respecto:* convicium –i; execratio –onis; contumelia –ae; inepte ou absurde dictum.
- blasfemo –a.** *adx. e s.* Blasphemator/-trix; blasphemus, impius/-a; blasphemans –antis; in Deum (deos) maledicus/-a; Dei (deorum) irrisor ou exsecrator/-trix.
- blindar.** *v.tr.* Loricare; (ferrea, aenea, chalybeia) lorica munire ou instruere; lam(i)nis contegere.
- blindaxe.** *s.f.* Loricatio, ferratio, solidatio –onis; munimen –inis; solidamentum, munimentum –i.
- bloque.** *s.m. 1.* *Masa sólida dunha materia:* massa –ae; moles –is; (*de pedra, de mármore*) saxum –i; petrea, marmorea moles; (*de cemento*) caementicium saxum; caementicium –i. **2.** *Conxunto de follas facilmente separables:* scidarum, schedarum, scidularum libellus; chartae compactae; adversaria –orum; annotationibus scribendis liber. **3.** *Agrupación de cousas homoxéneas:* cumulus, globus –i; coetus –us; congregatio –onis; (*de nacións*) nationes consociatae. **4.** *Conxunto de cousas separadas doutras da zona:* cumulus –i; compages –is; congeries –ei. **5.** *Edificio que comprende varias casas semellantes:* insula –ae. ♦ *En bloque:* acervatim; generatim, globatim; summatim; per saturam. *Comprar, vender, alugar en bloque (en conxunto):* aversione ou per aversionem aliquid emere, vendere, locare.
- bloquear.** *v.tr. 1.* *Rodear unha praza cunha operación militar:* obsidere, circumsidere; (in) obsidione tenere ou claudere; s(a)epire, circums(a)epire,

circumseperere; circumvallare. **2.** *Impossibilitar a circulación, o funcionamento:* detinere; cohibere; aditum ou exitum impedire ou obsidere; vias, itinera intercludere; motum, progressionem impedire. **3.** *Impedir a libre disposición de créditos, bens, etc.:* solutiones, locationes impedire. **4.** *Impedir que o balón siga o seu curso:* pilam intercludere; follem manibus ou pedibus arripere. **5.** *Psicol. Impossibilitar a reacción ante unha situación:* in angustias aliquem redigere; intercludere; obs(a)epire. ♦ *Bloquear un vehículo:* sufflaminare; sistere; praeccludere; intercipere; (*unha conta*) depositam pecuniam intercludere; facere ut otiosa iaceat deposita pecunia.

bloqueo. *s.m.* **1.** *Acción de bloquear:* ar(c)ta copulatio; compressio, alligatio -onis. **2.** *Mil. Rodeo dunha cidade, praza forte, etc.:* obsidio, circumvallatio -onis. **3.** *Medidas polas que un país priva a outro de relacións comerciais:* rationum mercatoriarum interclusio ou intermissio. **4.** *Psicol. Imposibilidade de reacción:* intermissio -onis. ♦ *Dispositivo de bloqueo:* machinamenti motorii interclusio

blusa. *s.f.* Tunicula, subucula, inducula -ae.

blusón. *s.m.* Tunicula ampla et longa.

bo, boa. *adx.* **1.** *Que é como debe ser:* bonus, probus, rectus, aptus, idoneus, eximius, egregius -a -um; integer -gra -grum. **2.** *Que convén, que vai ben:* bonus, aptus, idoneus, opportunus, accommodatus, commodus, appositus -a -um; utilis -e; (*a bo prezo*) parvo pretio. **3.** (Seguido da prep. *de*) *fácil:* bonus -a -um; docilis, facilis -e; obsequens, oboediens -entis; (*bo de facer*) facile factu; (*terra boa de traballar*) vomeris patiens tellus. **4.** *Agradable aos sentidos:* gratus, iucundus -a -um; dulcis, suavis -e. **5.** *Que obra ben, de bo corazón:* bonus, probus, honestus, iustus, rectus, humanus, benignus -a -um; integer -gra -grum. V. **tamén benevolente, benévolo.** **6.** *Que se porta ben (neno):* bonus -a -um; oboediens -entis. **7.** *Pode indicar cantidade, importancia, etc.:* bonus, magnus, eximius, egregius -a -um; grandis, singularis, nobilis -e; ingens -entis; (*de boa familia*) nobili genere natus. ♦ *Estar de boas:* hilari animo esse; bono corporis habitu affici. *Facer bo (de alguén):* alicui bonos mores inducere. *Polas boas:* sponte; libenter; aequo animo. *Pór bo (a alguén):* arguere; obiurgare; vituperare; reprehendere; corripere; (verbis)

castigare. *Vaiche boa.* **1.** *Dá énfase a unha valoración ou apreciación:* multum ou procul abest; longe aliud est. **2.** *Úsase para expresar que algo ocorreu hai moito tempo:* olim; quondam; antiquitus; (iam) dudum; (iam) pridem; iam diu. *Bos días:* faustum tibi diem. *Boas noites:* bene quiesce (quiescas); placide beateque quiescas. *Bo proveito:* prosit; bene tibi cena vertat. *Boa viaxe:* bene ambula; eas redeasque feliciter.

boa. *s.f.* Boa -ae.

boas. *s.f.pl.* Papula, variola -ae. V. **tamén varíola.**

boaventura. *s.f.* **1.** *Boa sorte:* felicitas, prosperitas -atis; secunda, prospera fortuna. **2.** *Adivinación do porvir:* aegyptiana divinatio. V. **tamén adiviñación.**

bobada. *s.f.* Ineptiae, nugae -arum; stultitia -ae; inanis vox.

bobina. *s.f.* Orbiculus, fusus -i; cylindrulus filis (electricis, telephonicis) involutus ou involendus.

bobo -a. *adx.* e s. Stultus, fatuus, stolidus, stupidus, tardus, ineptus, obtusus, retusus -a -um; hebes -etis; insipiens, amens -entis; asinus/-a; bipes asellus/-a.

boca. *s.f.* **1.** *Cavidade da cara:* os, oris; bucca -ae. **2.** Por ext., *os labios:* labrum, labellum -i. **3.** (fig.) *Buraco ou abertura:* os, oris; bucca -ae; fauces -ium; hiatus -us; foramen -inis; (*do forno*) praefurnium -i; fornacis fauces. **4.** (fig.) *Cada persoa ou animal que come:* os, oris; bucca -ae; caput -itis. ♦ *Abrir a boca:* oscitare; hiare; os aperire ou diducere; (*empezar a falar*) ordiri; hiscere; (*non se atreveu a abrir a boca*) nec hiscere quidem ausus est. *Calar a boca, ter a boca cerrada, non abrir a boca, cerrar a boca:* silere; tacere; obmutescere; nullam vocem emittere; ne verbum quidem facere; labra comprimere; linguam compescere. *Andar con ou ter algo sempre na boca:* in ore eadem habere; iterum iterumque repetere; eandem cantilenam canere; aliquid omnibus sermonibus ferre. *Andar de boca en boca, estar na boca de todos:* in omnium ore, in ore vulgi versari ou esse; in ore atque sermone omnium esse; per ora hominum ferri; versari in pervagato civitatis sermone. *Coa boca aberta (deixar, quedar):* stupere, stupescere, obstupescere; attonitis animis haerere. *Falar pola boca de alguén:* alieno ore loqui. *Gardar a boca:* in cibo potuque sibi temperare; gulae non indulgere. *Mételle o dedo na boca!:*

callidior praeter opinionem est; callidus, sagax, prudens est. *Quitar, sacar, tirar algo da boca a alguén*: prae loqui; aliquem pro aliquo loqui. *Por algo na boca de alguén*: aliquem loquentem facere. *Quitar, sacar, tirar a comida ou as cousas da boca*: alicui vel necessaria detrahere; necessariis privare; aliquem victu suo fraudare. *Taparlle a alguén a boca*: alicui silentium imponere ou indicere; vocem praecludere. *Todo lle sae a pedir de boca*: omnia illi bene eveniunt ou fluunt. *Boca abaixo*: pronus –a –um. *Boca arriba*: supinus –a –um. *A boca do porto*: portus fauces; portus ostium. *A boca da xerra*: summa seria.

bocadillo. *s.m.* Pastillum fartum; buc(c)ella –ae; (*de xamón*) pastillum perna (suilla) fartum; paniculus perna fartus; (*vexetal*) paniculus virentibus fartus; (*preparar, facer un bocadillo*) pastillum carne fartum sibi parare; carnis frustulum inter duos constringere paniculos.

bocado. *s.m.* **1.** *Porción de alimento*: buccia, bucca –ae; frustum –i; (*un bocado de pan*) bucca panis; (*de carne*) offa, offula –ae; (*un bocado bo*) cibus delicatus; res exquisita. **2.** *Acción de arrincar cos dentes unha porción de algo*: morsus –us; mor-siuncula –ae. **3.** *Pequena cantidade de comida*: frustum –i; buc(c)ella –ae. **4.** *Corto espazo de tempo*: momentum –i; exiguum temporis spatium; temporis punctum. **5.** *Peza do freo*: orea –ae. **6.** *Por ext., o mesmo freo*: frenum –i; habena –arum.

bocal. *s.m.* **1.** *Peza onde se colocan os labios para facer sonar un instrumento*: labrum –i. **2.** *Aparello para que os animais non traben ou non coman*: capistrum –i; coriaceum frenum (quo canes morsu prohibentur); curcuma, fiscella –ae; fiscellus –i. **3.** *Bocado e, por ext., freo*: V. **bocado**. ♦ *Poñer un bocal*: capistrare

bocalada. *s.f.* **1.** *Palabra malsoante*: maledictum –i; rusticitas –atis; aspere dictum; rustica, licentiora ou improba verba. **2.** *O que se di por presumir*: vaniloquentia, iactantia, arrogantia –ae; gloriatio, iactatio, venditatio –onis; verborum iactationes.

bocalán –ana. *adx. e s.* **1.** *Persoa que blasfema ou di groserías*: maledicus, rusticus, inurbanus, garrulus, incultus/-a (vir/femina); lingua mala, maledica. V. *tamén blasfemo, desbocado*. **2.** *Persoa que fala por presumir*: vaniloquus, magnificus, gloriosus, bugaeus/-a; arrogans –antis. V.

tamén fachendoso, fanfurriñeiro. **3.** *Persoa que fala de máis*: lingulaca –ae; garrulus/-a; blatero –onis; loquax –acis; sermocinator/-trix.

bocanoite. *s.f.* V. **anoitecer** ². ♦ *Á bocanoite*: V. **anoitecer** (ao) ².

bocareo. *s.m.* Sardinae pullus; sardina minor

bocarribeira. *s.f.* **1.** *Pendente do terreo próxima ao mar ou a un río*: ripa, ora –ae; clivus –i; praeripia –orum; crepido –inis. **2.** *Terreo entre a ribeira e a montaña*: V. **1** e **ribeira**.

bocarte. *s.m.* V. **bocareo**.

bocexar. *v.intr.* Oscitare; hiare, hietare; hippicare ou hippitare; os aperire ou diducere.

bocha. *s.f.* V. **ampola**.

boche. *s.m.* **1.** *Pulmón dos animais*: pulmo –onis. **2.** *Estómago dos animais*: venter –tris; stomachus, alvus, ventriculus –i; (*das aves*) ingluvies –ei. V. *tamén bandullo*. **3.** *Alga mariña de cor marrón*: fucus –i. ♦ *Encher o boche*: ventrem dapibus infarcire.

bóchega. *s.f.* V. **ampola**.

bocho. *s.m.* V. **boche**.

bochorno. *s.m.* **1.** *Aire sufocante*: vulturnus –i; gravis ou immodicus aestus. **2.** *Vergonza*: pudor, rubor –oris; verecundia –ae; commotio –onis.

bochornoso –a. *adx.* **1.** *Sufocante*: aestuosus –a –um. **2.** *Que causa vergonza*: probrosus, indecorus, pudendus –a –um; infamis –e; verecundiam excitans ou infligens.

***bocina**. *s.f.* V. **bucina**.

bocio. *s.m.* Tumidum guttur; gutturis inflatio; inflatum collum.

bocoi. *s.m.* Cadus –i; cup(p)a –ae; dolium –i.

***boda**. *s.f.* V. **voda**.

bodega. *s.f.* **1.** *Parte baixa da casa, soto*: cella, apotheca –ae; cella vinaria; cellarium, doliarium –i; subterraneum, horreum –i; subterraneum repositoryum. **2.** *Establecemento onde se fai o viño*: V. **1**. **3.** *Establecemento onde se serven viños*: taberna vinaria; caupona, popina –ae. **4.** *Espazo debaixo da cuberta dos navíos*: sentina, caverna –ae; navis alveus.

bodegón. *s.m.* Inanimarum rerum ou naturae mortuae tabula ou pictura.

bodegueiro –a. *s.* Caupo –onis; cauponarius, vinarius, cellarus/-a; cellae (vinariae) curator/-trix.

boeta. *s.f.* (Eleemosynarum) capsula; fiscus –i.

***bofetada.** *s.f.* V. **labazada.**

***boga.** *s.f.* V. **voga.**

bogada. *s.f.* V. **barrela** ².

***bogar.** *v.intr.* V. **vogar.**

bogavante. *s.m.* V. **lumbrigante.**

Bohemia. top. Bohemia –ae; Boiohemum –i.

bohemio –a. *adx.* **1.** *Relativo á rexión de Bohemia:* Bohemicus –a –um. **2.** *Que leva unha vida de costumes non convencionais:* errabundus –a –um; errans –antis. *Tamén s.:* erro –onis; Bohemicus erro. *s.f.* **3.** *A vida bohemia:* vita erratica, inordinata, intemperans ou effrenata. *s.* **4.** *Persoa orixinaria de Bohemia que levaba vida nómada:* Bohemus/-a. **5.** *Habitantes desta rexión:* Bohemi –orum.

boi. *s.m.* **1.** *Touro castrado:* bos, bovis; taurus –i; armentum –i. **2.** *Touro semental:* taurus sementifer; (*novo*) iuvenus, bubulus, buculus, bovillus, taurulus –i. **3.** *Crustáceo mariño:* cancer pagurus. ♦ *Andar (a vaca) ao boi:* venerem ou naturalia desideria sentire ou habere; subare; catulire. *Botar o carro diante dos bois:* praeponere ultima primis; praepostere agere. *Carne de boi:* bubula –ae; caro bubula. *Gardar os bois:* bubulcitare/-ari.

boia. *s.f.* Boia –ae; signum fluitans.

boicot. *s.m.* Interdictio, interclusio, interceptio ou vitatio commercii, muneris, operis; Boycottiana renitendi ratio (*e viro Britanno Iacobo Boycott*).

boicotear. *v.tr.* Commercium, opus, operam ou munus praepedire, intercludere ou interdicere; alicui adversari; aliquem ab aliqua re ou aliquid alicui intercludere; boycottizare; Boycottiana ratione reniti.

boina. *s.f.* Pileum, pileus, pileolus –i; laneus pileus.

♦ *Boina vasca:* pileus Vasconicus.

***boíña.** *s.f.* V. **voíña.**

bola. *s.f.* V. **bica.**

bóla. *s.f.* **1.** *Obxecto en forma de esfera:* globus, globulus –i; orb(i)s –is; pila, sphaera –ae. **2.** Por ext., *calquera cousa desta feitura:* V. 1. **3.** (fig.) *Bíceps contraído:* globus –i; biceps contractum ou concretum. *pl.* **4.** *Xogo de nenos:* vitreorum ou marmoreorum globulorum ludus. *pl.* **5.** (vulg.) *Testículos:* V. esta palabra. ♦ *Xogar ás bólas:* vitreis ou marmoreis globulis ludere; globulos

manu et digitis proicere eosque collidere studere.

bolboreta. *s.f.* Papilio –onis.

bolboroto. *s.m.* Globus, globulus –i; coagulum –i; densatio, concretio –onis; (*de sangue*) sanguinis globus; sanguis conglobatus ou concretus.

bolchevique. *adx.* e s. Bolsevicus –a –um. Bolsevici –orum.

bolchevismo. *s.m.* Bolsevismus –i; regimen, principia, mores bolsevicorum.

boleca. *s.f.* Castanea inanis ou vana.

boletín. *s.m.* **1.** *Publicación periódica:* periodicus libellus; (*oficial*) publicus libellus; acta publica; tabellae publicae; (*bibliográfico*) schida ou schidula bibliographica. **2.** *Parte informativo:* periodicus nuntius. **3.** *Papeleta en que se consignan as actividades dun alumno:* scheda, schida, schidula ou tabella scholaris; studiorum curriculum libellus.

bólido. *s.m.* **1.** *Meteorito:* bolis –idis; meteorolithus, aerolithus –i; stellarum ignitum fragmentum. **2.** (fig.) *Obxecto, vehículo que se move a gran velocidade:* vehiculum celerrimum. V. *tamén* 1.

bolígrafo. *s.m.* Graphium sphaerale; graphium Biroanum (*a Ladislao Biro inventum*); (*azul, vermello, negro, verde*) graphium caeruleum, rubrum, nigrum, viride.

Bolivia. top. Bolivia –ae.

boliviano –a. *adx.* e s. Bolivianus –a –um. Boliviani –orum.

bolo ¹. *s.m.* **1.** *Cousa de forma de bóla:* V. **bóla**. **2.** *Pan redondo:* panis rotundus ou orbiculatus. **3.** *Tipo de pastel:* ovatum pastillum. V. *tamén* **bica**. **4.** *Pequena porción compacta nun líquido ou nunha masa:* V. **bolboroto**. **5.** *Vulto a consecuencia dun golpe:* tumor –oris; offa, offula –ae.

bolo ². *s.m.* Palabra usada só na expresión *bolo alimentario:* infusura –ae; cibus mansus ac prope liquefactus.

***bolos.** *s.m.pl.* Xogo: V. **birlo.**

bolsa. *s.f.* **1.** *Saquiño:* marsupium, reticulum –i; mantica, manticula, pera, perula, bulga, bulgula, crumena, crumina –ae; sacculus –i; loculi –orum; (*de pel para viaxe*) vidulus –i. **2.** *Lugar onde se realizan operacións financeiras:* nummorum mercatus ou forum; forum argentarium;

mercatorum forum *ou* basilica; mercandis nummis sedes. ♦ *Bolsa de estudos*: pensio studiorum causa; annum studiis celebrandis. *Bolsa de auga quente*: calefacientis *ou* calefactae aquae bulga. *Axente de bolsa*: nummis mercandis curator. *A bolsa ou a vida*: si te salvum vis, trade crumenam; aut loculos aut vitam; aut pecuniam aut morere; aut marsupium patet aut vita aufertur.

bolseiro -a. s. Pensionis studii causa beneficiarius/-a.

bolsista. *adx.* **1.** *Relativo á bolsa*: ad forum argentarium attinens. s. **2.** *Persoa que se dedica á bolsa ou realiza operacións nela*: nummorum negotiator/-trix.

bolso. *s.m.* **1.** *Bolsiña cosida á roupa*: crumena *ou* crumina -ae; loculus -i; vestis funda. **2.** *Bolsa para levar cousas de uso persoal*: perula, sporta, sportula -ae; sacculus -i; (*de viaxe*) sacculus viatorius; (*da escola*) scholaris capsula; chartarium -i. V. *tamén* **bolsa**. ♦ (pop.) *Limparlle a un o bolso*: aliquem emungere.

bomba ¹. *s.f.* **1.** *Proxectil con material explosivo*: pyrobolus -i; pila ignea, igniaria *ou* displodens; globus igneus, ignifer, ignivomus *ou* displodens; (*de man*) pyrobolus manualis; (*de relojería*) pyrobolus horologii instar actus; (*de fume*) pyrobolus fumificus; (*incendiaria*) pila incendiaria; (*carta bomba*) pyrobolus chartaceus; (*tirar unha bomba*) pyrobolum iacere. **2.** *Fogo artificial (ús. case só en pl.)*: artificiosi, artefacti, arte confecti, fragosi, multicolores, festivi *ou* salientes et crepitantes ignes; (*sesión de fogos*) spectaculum pyrotechnicum. **3.** (fig.) *Noticia explosiva e o seu obxecto*: (optatissimus et) insperatus nuntius. ♦ *Bomba volcánica*: globus sulfureus. *Bomba atómica*: pyrobolus atomicus *ou* atomica vi displodens *ou* displosus.

bomba ². *s.f.* *Máquina para activar fluídos*: antlia -ae; organum pneumaticum; (*aspirante*) machina aquivora; aquarum hauritorium; (*impelente*) machina compellens. ♦ *Bomba de cobalto*: involucrum cobalto salutare; radiocobaltum -i.

bombachos. *adx.m.pl.* (*Pantalóns*) ampliores braciae et in extremo constrictae; braciae follicantes.

bombardear. *v.tr.* **1.** *Atacar lanzando bombas*: pyrobolis verberare, ferire, percutere, diruere *ou* confringere; ignivomis globis urbes, aedes, artificiosa opera diruere *ou* homines occidere; igniferas glandes *ou* pilas immittere. **2.** (fig.) *Lanzar*

moitos obxectos contra algo ou alguén: multa in aliquid *ou* aliquem iacere. **3.** (fig.) *Dirixir moitas preguntas, insultos, etc.*: instare; urgere; etiam atque etiam quaerere *ou* rogare; quaerendo exsequi; crebris contumeliis afficere; vehementer *ou* pertinaciter conviciari. **4.** *Fis. Proxectar partículas ou fotóns contra un núcleo atómico*: corpuscula *ou* particulas in nucleum atomicum iacere, inicere *ou* mittere.

bombardeiro. *s.m.* **1.** *Avión de bombardeo*: aeronavis pyrobolaria. **2.** *Tripulante deste avión*: pyrobolarium miles.

bombardeo. *s.m.* **1.** *Acción de bombardear*: pyrobolorum iactus, coniectus, iaculatio *ou* deiectio; ignivomorum globorum emissio. **2.** *Fis. Proxectión de partículas ou fotóns contra os núcleos dos átomos*: ictus roboris atomici.

bombear. *v.tr.* Antlia aquas haurire, tollere *ou* propellere.

bombeiro -a. s. Sparteolus/-a; siphonarius/-a; (*corpo de bombeiros*) vigiles -um; excubiae adversus incendia. ♦ *Xefe dos bombeiros*: centurio a sparteolis urbanis.

bombeo. *s.m.* Antliae haustus *ou* propulsus.

***bombilla**. *s.f.* V. **lámpada**.

bombo. *s.m.* **1.** *Instrumento musical*: magnum tympanum. **2.** *Persoa que toca este instrumento*: tympanista/tympanistria -ae; (*tocar o bombo*) magnum tympanum pulsare; tympanizare. **3.** *Recipiente que se utiliza en sorteos*: sortium hydria, sitella *ou* urna.

bombón. *s.m.* Bellariolum, cuppediolum -i.

bomboneira. *s.f.* Dulciorum *ou* bellariorum theca.

bombonería. *s.f.* Bellariorum officina *ou* taberna.

bombona. *s.f.* Vas gasarium; ferreus urceus; metallica capsula.

bonaerense. *adx.* e s. Bonaerensis -e; Bonaeropolitanus -a -um. Bonaeropolitani -orum; Bonaerenses -ium.

bonanza. *s.f.* Malacia -ae; maris *ou* venti tranquillitas *ou* quies; mare tranquillum, placidum *ou* placatum; ventus tranquillus; quietus aer; ventorum segnitias.

bondade. *s.f.* Bonitas, comitas, lenitas, suavitas, probitas, aequitas, humanitas, benignitas, libera-

litas, pietas -atis; clementia, indulgentia -ae; (*do clima*) caeli clementia.

bondadoso -a. *adx.* Humanus, benignus, probus, aequus, urbanus -a -um; comis, lenis, suavis -e; indulgens, clemens -entis. V. *tamén* **bo, benévolo.**

boneca. *s.f.* Pupa, pupula -ae.

boneco. *s.m.* Pupus, pupulus -i; (*de neve*) simulacrum nivale; (*marioneta*) neurospastum -i; mobile lignum.

bonete. *s.m.* Pileus, pileolus -i; capitis tegimen; (*de la*) laneus apex; (*de pel*) pileolus pelliceus; (*para durmir*) nocturnum tegimen.

bonificación. *s.f.* **1.** *Cantidade con que se bonifica:* corollarium, munusculum, praemium -i; merces -edis. **2.** *Dep. Incentivo no tempo:* temporis remissio.

bonificar. *v.tr.* **1.** *Aboar unha cantidade a maiores:* alicui pecuniam singularem tribuere. **2.** *Recompensar con algún premio:* remunerari; mercedem ou praemium dare ou tribuere; mercede ou praemio alicuiquem donare; praemia merita alicui persolvere.

bonito ¹ -a. *adx.* *Guapo, belo:* pulcher -chra -chrum; formosus, decorus, bellus, venustus, speciosus -a -um; forma concinnus ou pulcher; specie venustus, lepidus ou egregius; formosa ou concinna facie (vir/femina); (*máis bonito do que el pensa*) opinione illius pulchrior.

bonito ². *s.m.* *Peixe mariño:* amia -ae; (*pequeno*) pelamis -idis; (*atún*) thunnus ou thynnus -i.

bono. *s.m.* **1.** *Tarxeta que se cambia por algún produto ou servizo:* tessera, scheda -ae. **2.** *Título dunha entidade financeira ou do Estado:* tessera nummaria; syngrapha -ae. **3.** *Punto que multiplica:* merces -edis; praemium -i.

boqueada. *s.f.* *Acción de boquear:* oscitatio -onis; oscedo -inis. ♦ *Dar as boqueadas, estar nas boqueadas:* extremum halitum, animam, animum ou spiritum agere, efflare ou trahere; semianimum, semianimum ou intermortuum esse.

boquear. *v.intr.* **1.** *Abrir a boca para tomar aire:* spirare, respirare; efflare; anhelare; aerem ore ducere ou trahere. **2.** *Abrir a boca pola fame, etc.:* V. **bocexar.** **3.** *Agonizar:* V. este verbo e **boqueada.**

boqueira. *s.f.* **1.** *Entrada salvando un desnivel ou valado:* tractus inaequalis; ostium inaequale. **2.** *Ferida na comisura dos labios:* pustula -ae; oris ulcuscula.

boqueiro. *s.m.* Tractus, traiectus -us.

boquela. *s.f.* V. **boqueira.**

boquexar. *v.intr.* V. **boquear.**

boquilla. *s.f.* **1.** *Extremo dos instrumentos de vento:* bucca -ae; labrum -i; siphon -onis. **2.** *Filtro do cigarro:* fistulae nicotianae colum; saccus tabacinus. **3.** *Pequeno tubo que se adapta ao extremo dos cigarros:* cannula tabacina ou nicotiana; (h)arundo fistulae nicotianae. **4.** *Por ext., calquera obxecto semellante aos citados:* fistula, cannula -ae.

borboroto. *s.m.* V. **bolboroto.**

borcalladas (ás). *loc.adv.* V. **vorcalladas.**

borceguín. *s.m.* Calceolus, cothurnus, soccus -i.

borda. *s.f.* Latus -eris.

bordado. *s.m.* Plumarium ou Phrygium opus; pictura textilis; plumaria ars; opus (acu) pictum; (*traxes ou vestidos bordados en ouro*) Attalica -orum; (*vestidos*) vestes Attalicae.

bordar. *v.tr.* Acu pingere; plumare; intexere, praetexere; (*bordado*) picturatus, catagraphus -a -um; (*vestido bordado en ouro*) vestis auro distincta; Phrygia vestis.

*borde. *s.m.* V. **bordo.**

bordear. *v.tr.* **1.** *Estar situado polo bordo:* adiacere; circums(a)epire; proximum esse. **2.** *Ir polo bordo:* latus premere; (*bordear a costa*) litus praeternavigare; oram legere ou radere.

bordel. *s.m.* Prostibulum, lustrum -i; lupanar -aris.

bordo. *s.m.* Margo -inis; ora -ae; limbus -i. V. *tamén* **beira.** ♦ *A bordo:* in navi; (*subir a bordo*) navem conscendere; (*estar a bordo*) navi vehi. *Ao bordo de:* prope, propter.

bordón. *s.m.* **1.** *Caxato:* baculum -i. V. *tamén* **báculo, bastón.** **2.** *Verso que se repite:* versus intercalaris.

boreal. *adx.* Boreus -a -um; septentrionalis -e.

borla. *s.f.* Apex -icis; lemniscus -i; fimbriae -arum. V. *tamén* **pompón.**

borne. *s.m.* Terminalis nexus.

- boroa.** *s.f.* Zeae, maizeae, miliarius ou maizenus panis.
- borra.** *s.f.* **1.** *Depósito do fondo de certos líquidos:* faex, faecis; sedimentum, crassamentum -i; crassitudo -inis. **2.** *Substancia negra do fume:* fuligo -inis. **3.** *Substancia que segregan certos cefalópodos:* atramentum -i; sepia -ae. V. *tamén tinta.*
- borracheira.** *s.f.* Ebrietas -atis; vinolentia, temulentia, crapula -ae; vinum -i.
- borracho -a.** *adx.* e s. **1.** *Que está baixo os efectos do alcol:* ebrius, temulentus -a -um; vino gravis. V. *tamén bébedo.* **2.** *Que se emborracha ou é adicto ao alcol:* V. **alcohólico.** ♦ *Borracho coma unha cuba:* victus mero. *Borracho de gloria:* gloria tumens; (*polo éxito das fazañas*) rerum gestarum felicitate elatus.
- borrador.** *s.m.* **1.** *Escrito anterior á redacción definitiva:* prima perscriptio; lineamenta, adversaria -orum. **2.** *Utensilio para borrar:* pannus deletiliis.
- borralla.** *s.f.* Cinis -eris; (*quente*) favilla -ae.
- borralleira.** *s.f.* **1.** *Lugar onde se bota a borralla:* cinerarium -i. **2.** *Morea de pedras da caída dun muro:* agger -eris; glareae -ae; rudus -eris; iacentis muri ruinae. **3.** *Morea de terróns, matas ou ramas que se queiman como fertilizantes:* dumetum in cinerem redactum; sterces cinerosum.
- borrallento -a.** *adx.* Cinerosus, cinereus, cineraceus, cinefactus -a -um; in cinerem redactus; ad cinerem combustus.
- borrancho.** *s.m.* **1.** *Trazo ou debuxo mal feito:* litura -ae; informes ou incompositae litterae; tabula inficete picta. **2.** *Mancha de tinta:* atramenti macula ou nota.
- borrar.** *v.tr.* **1.** *Anular mediante raias:* delere; expungere; radere; (*para corrixir*) stilum vertere. **2.** *Facer desaparecer:* expungere; delere; eradere; linere, illinere, oblinere, interlinere. **3.** *Facer que desapareza algo:* V. **2.** **4.** (*fam.*) *Dar de baixa dunha lista:* eximere; eradere; expungere; nomina inducere ou perducere; albo eradere ou movere; nomen de tabula tollere. **5.** (*fig.*) *Facer que algo se vaia da memoria:* oblivisci; obliterrare; oblivioni dare; oblivione delere; neglegere; praetermittere. *v.pr.* **6.** *Desaparecer algo escrito ou pintado:* deleri; expungi; eradi; evanescere. **7.** *Irse da memoria:* memoria dilabi ou elabi; e memoria excedere; evanescere; abolescere, aboleri.
- borrasca.** *s.f.* Turbo -inis; procella -ae; tempestas -atis.
- borrascoso -a.** *adx.* Procellosus, turbidus -a -um.
- borraxeira.** *s.f.* Spissa nebula.
- borrea.** *s.f.* Dumetum in cinerem redactum; sterces cinerosum. V. *tamén tola.*
- borro.** *s.m.* **1.** *Borra:* V. esta palabra. **2.** *Fungo que ataca aos cereais:* cerealium fungus.
- *borroallo.** *s.m.* V. **verroallo.**
- borrón.** *s.m.* V. **borrancho.**
- borroso -a.** *adx.* Obscurus, obscuratus, confusus, crassus, incompositus, inordinatus, turbatus, perturbatus -a -um.
- Bos Aires.** top. Bonaeropolis -is; Bonus Aer; Bonae Aurae; Fanum Sanctae Trinitatis.
- boscaxe.** *s.f.* Silva -ae; nemus -oris; saltus -us; dumetum -i.
- boscoso -a.** *adx.* Nemorosus, silvosus, silvaticus -a -um; silvestris -e.
- Bosnia.** top. Bosnia -ae.
- bosníaco -a.** *adx* e s. Bosniensis -e. Bosnienses -ium.
- bosque.** *s.m.* Silva -ae; nemus -oris; saltus -us; (*sagrado*) lucus -i.
- bosquexado -a.** *adx.* e *part.* V. **esbozado.**
- bosquexar.** *v.tr.* **1.** *Facer un bosquexo:* adumbrare; delineare; umbras et lineas futurae imaginis ducere. **2.** Por ext., *preparar algo contando só co fundamental:* adumbrare; inchoare. V. *tamén esbozar.*
- bosquexo.** *s.m.* **1.** *Debuxo feito só cos trazos esenciais:* adumbratio, delineatio -onis. **2.** Por ext., *proxecto, obra só cos elementos esenciais:* lineamentum -i; imaginis inchoatio; opus inchoatum.
- bosta.** *s.f.* Bovis fimus; sterces bovinum.
- bosteira.** *s.f.* ou **bosteiro.** *s.m.* Stercoris acervus.
- bostela.** *s.f.* **1.** *Capa das feridas:* pustula, pusula, pustella -ae. **2.** *Pequena ferida con bostela:* pustulatio -onis; pustula, pusula -ae; tuberculum, vulnusculum -i.
- bota** ¹. *s.f.* *Calzado:* ocrea -ae; tibiale -is; tubulus -i; (*de fútbol*) calceus pilaris; (*para esquiar*) caliga

nartatoria. V. *tamén* **botín, zapato**. ♦ *Morrer coas botas postas*: in armis mori.

bota². *s.f.* *Recipiente para viño*: utriculum, doliolum –i; buttis –is.

bota³. *s.f.* **1.** *Acción de sementar*: sementis –is; satio –onis. **2.** *Época do ano en que se sementa*: sativa tempora. V. *tamén* 1. **3.** *Pequeno botón dos vexetais*: gemma, gemmula –ae; germen –inis; oculus –i. V. *tamén* **abrocho**.

botadura. *s.f.* Navis in aquam deductio.

botafumeiro. *s.m.* **1.** *Incensario da catedral de Santiago*: turibulum Compostellanum; magnum turibulum. **2.** Por ext., *calquera incensario*: turibulum –i.

botánica. *s.f.* V. **botánico**.

botánico –a. *adx.* **1.** *Relativo ás plantas*: herbarius, botanicus –a –um. *s.f.* **2.** *Rama da bioloxía que as estuda*: herbaria –ae; herbaria disciplina; botanica ars; (*tratado de botánica*) herbarium –i. **3.** *Especialista en botánica*: herbarius/-a; herbarum peritus/-a; botanicae studiosus/-a.

botar¹. *v.tr.* **1.** *Facer chegar unha cousa mediante un impulso*: iacere, inicere, proicere; mittere, emittere. **2.** *Facer caer nun lugar determinado*: fundere, effundere, profundere; iacere. **3.** *Deixar ou facer saír fóra de si*: pellere, expellere, impellere; eicere; excutere; extrudere. **4.** *Producir unha parte nova*: germinare; gemmare; gignere; generare; procreare; edere; efferre; parere; producere; trudere; (*follas*) folia emittere; frondere; (*raíces*) radices agere; (*gromos*) palmites profundere; (*intr.*) fruticare, frutescere. **5.** *Mover o corpo ou algún membro nunha dirección*: inclinare, declinare, proclinare; inflectere; demittere; curvare, incurvare. **6.** *Aplicar*: applicare; admove; imponere; accommodare; imprimere; inducere. **7.** *Obrigar a marchar ou a abandonar*: emittere, dimittere; iacere, deicere; respuere; pellere, expellere. **8.** *Facer que escape un animal*: terrere, exterrere, conterrere, perterrere; procul abicere ou arcere; fugare. **9.** *Realizar algo que se expresa*: (*a sortes*) sortiri; talos iacere; (*pestes*) aliquem probris afficere ou impetere; (*raios e tronos*) irasci; (*maldicións*) maledicere; (*unha ollada*) adspicere; nictare; (*a sesta*) postmeridianum somnum capere. **10.** *Emitir*: proferre, efferre; emittere; imagines proicere, diducere, exprimere ou versare; cinematographicam ou televisificam taeniolam exprimere ou diducere.

11. *Dar, repartir*: dare, tradere; offerre; subministrare; largiri; impertiri; tribuere, distribuere; praebere. **12.** *Calcular, supoñer*: computare, supputare; (numerum) subducere; rationem conficere; fingere; ponere. **13.** *Empregar certo tempo*: impendere; consumere; terere; uti. **14.** *Estar certo tempo nun lugar*: morari, commorari, immorari; sistere, consistere; subsidere; esse. **15.** *Dicir, pronunciar*: pronuntiare; efferre, proferre; verba facere; (*un discurso*) orationem habere. **16.** *Provocar un animal*: immittere; stimulare; incitare; instigare. **17.** *Plantar, sementar*: plantare; serere, inserere, disserere; seminare; sementem facere. **18.** *Facer entrar na auga un navío*: navem in aquam deducere. *v.pr.* **19.** *Lanzarse contra algo ou alguén*: se iacere, se conicere, se iactare; irruere; ire. ♦ *Botar a(s) culpa(s)*: accusare, incusare; insimulare; crimen alicui inferre; in alterum culpam vertere ou conferre. *Botar a andar (algo)*: V. **andar**. *Botar(se) + a + inf.*: incipere; inire; initium sumere ou capere; ordiri, exordiri. *Botarse aos pés de alguén*: ad pedes alicuius procumbere. *Botarse a perder*: vitiari; corrumpi. V. *tamén* **perder**. *Ser botado (para diante)*: audere; animosum, audacem, confidentem, imprudentem, temerarium esse ou se praebere. *Botar as campás a voo*: propalare; vulgare, pervulgare; in vulgus ou in publicum efferre; palam facere. *Botar a casa pola ventá*: V. **casa e desbaratar**. *Botarse de cabeza*: se praecipitem dare. *Botar máis millo do que se pode sachar*: maiores nido pennas extendere; nubes et inania captare.

botar². *v.intr.* *Saír despedida unha cousa despois de chocar contra algo*: resilire, resultare.

bote¹. *s.m.* *Recipiente*: vas, vasis; vasculum –i; (*de conservas*) condimentorum vas; pomarii liquaminis (esculentorum, potulentorum) vasculum; (*de cristal*) vitreum vas; (*de lata*) ferreum ou metallicum vas.

bote². *s.m.* *Embarcación*: scapha –ae; linter –tris. ♦ *Bote salvavidas*: auxiliaris lintriculum.

bote³. *s.m.* *Salto dun corpo elástico*: saltus, resultus –us; (pilae) iactus; repulsio –onis.

botella. *s.f.* Lag(o)ena, laguena, laguina, laguna –ae; (*pequena*) laguncula, ampulla –ae; (*de viño, de leite*) lag(o)ena vinaria, lactaria.

botellón. *s.m.* Magna lagoena; tina –ae.

botelo. *s.m.* Botulus, botellus –i; tomaculum, isicium –i; longano(n) –onis; tomacina –ae.

- botica.** *s.f.* Pharmacopolium –i; taberna *ou* officina pharmaceutica *ou* medicamentaria. ♦ *Botica de primeiros auxilios:* primordialium medicamentorum *ou* remediorum capsula.
- boticario** –a. *s.* Pharmacopola –ae; medicamentarius/-a; rei medicamentariae peritus/-a.
- botifarra.** *s.f.* Cataloniensis *ou* Balearis tomacina; tomaculum –i.
- botín** ¹. *s.m.* *Calzado:* soccus *ou* calceus athleticus; calcei altiusculi; altiora calceamenta.
- botín** ². *s.m.* **1.** *Conxunto de obxectos que se collen ao inimigo:* praeda –ae; manubiae, exuviae –arum; spolia –orum. **2.** Por ext., *conxunto de obxectos obtidos de maneira violenta:* V. 1.
- ***botiquín.** *s.m.* V. **botica, caixa** (de primeiros auxilios).
- ***botixo.** *s.m.* V. **porrón.**
- botón.** *s.m.* **1.** *Xema dos vexetais:* V. **abrocho, bota** ³. **2.** *Flor que aínda non abriu:* calyx –ycis; caliculus –i. **3.** *Peza para unir os bordos da roupa:* clavus –i; globulus (astrictorius); necten –inis. **4.** *Peza que acciona un timbre, etc.:* pressorium –i; globulus electricus; parvus malleolus; tintinnabuli pulsorium. V. *tamén mando* ¹. ♦ *Para mostra, un botón:* ab uno disce omnes.
- bou.** *s.m.* **1.** *Arte de pesca de arrastre:* piscatio vectoria. **2.** *Barca que utiliza este sistema:* horia –ae; navigium vectorium.
- boubexo** –a *ou* **boubo** –a. *adx.* V. **bobo.**
- bourar.** *v.tr.* V. **bater.**
- bourear.** *v.intr.* V. **alborotar.**
- boureo.** *s.m.* V. **alboroto.**
- bouza.** *s.f.* Virgultum, dumetum –i; frutex –icis; silva –ae; nemus –oris; (*acción de cavar un terreo para cultivalo*) pastinatio –onis; (*terreo cavado*) pastinatum –i. ♦ *Soltar ou meter os cans na bouza:* V. **abocar, acalarar, acirrar, comprometer.**
- bóveda.** *s.f.* Camera –ae; fornix –icis; testudo –inis; opus fornicatum; (*subterránea*) crypta –ae.
- bóvidos.** *s.m.pl.* Cornutum pecus; animalia cornuta, cornigera *ou* cornibus armata (bovi similia).
- bovino** –a. *adx.* **1.** *Relativo ao touro, ao boi ou á vaca:* bubulus, bovinus, bovillus, vaccinus –a –um; bovilis –e. *s.m.pl.* **2.** *Subfamilia á que pertencen o boi, o búfalo, o bisonte, etc.:* bovillus grex.
- boxeador** –ora. *s.* Pugil –ilis; pugillator/-trix; pycta –ae.
- boxear.** *v.intr.* Pugnis caestibusque certare; caestus hostiliter porrigere; pugilatu contendere; pugilatum *ou* pugilationem exercere.
- boxeo.** *s.m.* Pugilatus –us; pugilatio –onis; pugilandi *ou* pugilatoria ars; (*combate*) pugilatus, pugilandi *ou* pugilatorium certamen; pugilum contentio, certatio *ou* pugna; pyctale certamen.
- bozo.** *s.m.* V. **bocal.**
- bracarense.** *adx.* e *s.* Bracarensis –e. Bracarenses –ium *ou* Bracaraugustani –orum.
- bracear.** *v.intr.* Brachia movere, agitare *ou* iactare; brachiis agere.
- braceiro** –a. *s.* **1.** *Persoa que traballa a xornal no campo:* operarius/-a rusticus/-a; mercenarius diurnus *ou* conducticius. **2.** *Persoa que dá o brazo a outra para que se apoie:* manuductor/-trix; brachio suffulciens *ou* sustentans.
- braceo.** *s.m.* Brachiorum motus *ou* agitatio.
- bradar.** *v.intr.* **1.** *Emitir o seu berro a vaca e outros rumiantes:* boare; mugire, demugire, admugire; fremere. **2.** *Lanzar berros unha persoa:* V. **berrar.**
- bradicardia.** *s.f.* Tardus cordis pulsus; bradycardia –ae.
- brado.** *s.m.* **1.** *Voz de animais como a vaca e outros rumiantes:* mugitus, rugitus, boatus –us; (*do león*) leonis fremitus. **2.** *Son agudo por medo, dor, etc.:* (ingens, validus) clamor; strepitus, eiulatus –us.
- Braga.** top. Bracara –ae; Bracara Augusta.
- braga.** *s.f.* **1.** *Parte posterior do ventre de certos animais:* femorum iunctura. **2.** *Peza de roupa interior feminina:* bracae –arum; femoralia, feminalia –ium; subligaculum –i; subligar –aris.
- bragueiro.** *s.m.* Fascia hernialis; cinctura herniaria; ventrale –is.
- bragueta.** *s.f.* Bracarum anterior pars.
- braille.** *s.m.* Alphabetum Braillianum (*ab Aloisio Braille sic appellatum*).
- bramar.** *v.intr.* **1.** *Emitir a súa voz a vaca e outros rumiantes:* V. **bradar.** **2.** *Berrar outros animais:* V. **berrar.** **3.** (fig.) *Producir un ruído semellante o mar ou o vento:* fremere, infremere. **4.** (fig.) *Lanzar berros unha persoa:* V. **berrar.**

bramido. *s.m.* V. **brado.**

branco –a. *adx.* **1.** *Da cor da neve ou semellante:* albus, candidus –a –um; candens –entis; (*o pelo*) canus –a –um; (*coma a neve*) niveus –a –um; (*coma o leite*) lacteus –a –um; (*coma a cera*) cereus –a –um. **2.** *De cor clara:* albidus –a –um; (*pan*) candidus, niveus, siligineus –a –um; (*viño*) albus, candidus –a –um. **3.** *Que pertence á raza de pel clara:* albus –a –um. *s.m.* **4.** *Obxectivo ao que se dirixe un proxectil:* scopus –i; meta –ae; destinatum (signum). **5.** *A cor branca:* albus color; album –i; candor –oris; (*o branco do ollo*) album oculi; (*o branco do ovo*) ovi album ou albumen; (*vestido de branco*) albus, candidatus –a –um; candida veste indutus; (*pintar de branco*) dealbare. *s.f.* **6.** *Mús. Nota:* signum musicale album. ♦ *Arma branca:* V. **arma.** *Branco e negro:* imago alba et nigra. *Dar carta branca:* libertatem donare. *En branco.* **1.** *Sen estar escrito ou debuxado:* pura charta; album –i; mundus –a –um; (*espazo en branco*) intervallum –i; lacuna –ae. **2.** *Referido á mente, (estar) sen ningunha idea:* oblivisci; sui nominis oblivionem capere; memoriam amittere. **3.** *Cocido en auga sen condimentos:* sine condimento coctus. *Non facer branca:* nihil agere; otiari; labore vacare; compressis manibus sedere. *Quedar ou estar sen branca:* nec obolum quidem habere; nihil in oculis habere. *Merlo branco:* rara avis. *Pasar a noite en branco:* totam noctem pervigilem esse ou pervigilare; noctem insomnem ducere. *Dar no branco:* scopum attingere. *De punta en branco:* perfectus, absolutus, perpolitus –a –um.

brancura. *s.f.* Albor, candor –oris; albus color; albitudo, albedo –inis; albitio –onis; albities –ei; (*do pelo*) canities –ei; canitudo –inis.

brandir. *v.tr.* Agitare; vibrare; quaterere, concutere; torquere; vibrare; crispere; (*a espada*) gladium destringere.

brando –a. *adx.* **1.** *Que cede facilmente á presión:* mollis, lenis –e; tener –era –erum; delicatus, flaccidus, blandus –a –um. **2.** (*fig.*) *Que ten pouca enerxía:* imbecillus, languidus, infirmus, remissus, ignavus –a –um; debilis, imbecillus, segnis –e; labans –antis; languens –entis.

brandura. *s.f.* Mollities –ei; mollitia –ae; lentitudo, mollitudo –inis; lentities, segnities –ei; lentor, languor –oris; segnitia, ignavia –ae.

branquear. *v.tr.* **1.** *Tornar branco:* albare, dealbare; candefacere, candificare; candorem afferre, conferre ou praestare. **2.** *Cubrir de cal:* dealbare, inalbare; tectorio (parietes, cameras) munire; trullissare. *v.intr.* **3.** *Tornarse branco:* albescere, albicare; candescere, candicare; (*o pelo*) canescere, albescere. **4.** *Amosar cor branca:* candorem trahere.

branqueo. *s.m.* Dealbatio, trullissatio, lavatio –onis; albarium, tectorium –i; tectura –ae; opus tectorium.

branquexar. *v.intr.* V. **branquear.**

branquia. *s.f.* Zool. (*Ús. máis en pl.*) branchiae –arum.

braña. *s.f.* Locus caenosus, mobilis ou tremens; lama –ae; volutabrum –i.

brañento –a. *adx.* Lutosus, caenosus, limosus, lutulentus –a –um.

brasa. *s.f.* Pruna –ae; carbo (ardens); carbonis ignis.

braseiro. *s.m.* Focus, foculus –i; prunae –arum; prunarum metallicum excipulum.

Brasil. top. Brasilia –ae.

brasileiro –a. *adx.* e *s.* Brasiliensis –e. Brasilienses –ium.

brasón. *s.m.* Generis, gentilitatis ou gentilicium insigne; stemma –atis; insigne –is; gentilicia ou honoraria arma; scutum gentilicium.

bravata. *s.f.* Gloriatio, iactatio, ostentatio –onis; insolentia –ae; (*pl.*) minae iactanter sonantes.

braveza. *s.f.* Alacritas –atis; vis, vis; animus –i; animi robur; virtus –utis; fortitudo –inis; ferocia –ae; immanitas, feritas –atis.

bravío –a. *adx.* **1.** *A monte, sen cultivar:* incultus, inaratus –a –um; agrestis, rudis –e; iners –ertis. *Tamén s.m.:* terra ou ager rudis ou iners; tellus inarata; deformes campi. *s.m.* **2.** *Cheiro de certos animais:* odor ferinus.

bravo –a. *adx.* **1.** *Violento, de mal carácter:* ferox –ocis; violentus, ferus, saevus, iracundus –a –um; trux, trucis; vehemens –entis. **2.** *Sen domesticar:* ferus, indomitus, immansuetus –a –um; silvestris –e; ferox –ocis. **3.** *Que nace espontaneamente, sen enxertar:* silvestris –e; suae spontis (arbor); spontaneus –a –um; sponte ou sua sponte natus; non insitus ou insertus. **4.** *Desagradable ao tacto ou ao gusto:* V. **áspero.** **5.** *Moi axitado (mar):* aestuosus, procellosus,

undosus, fluctuosus –a –um. **6.** *Sen cultivar:* V. **bravío.** **7.** *Que non teme o perigo:* V. **afouto, arriscado.** **8.** *Bravío:* V. esta palabra. ♦ *Porco bravo:* aper, apri. *Bravo!:* bene!; belle!; praeclare!; pulchre!; recte!; optime!; euge!; macte virtute!

bravura. *s.f.* **1.** *Calidade de bravo:* V. **braveza.** **2.** *Acción propia de quen é bravo:* audax ou egregium factum; praeclarum facinus. **3.** *Cousa que se di con arrogancia e ton ameazante:* vaniloquentia –ae; ferocia dicta; minae iactanter sonantes. V. *tamén* **bravata.**

braza. *s.f.* Ulna –ae.

brazada. *s.f.* ou **brazado.** *s.m.* Manipulus –i.

brazal. *s.m.* **1.** *Peza da armadura:* manica –ae. **2.** *Brazo dun río, canle, etc.:* brachium –i; incile –is; rivus –i; cornu –us; fluminis derivatio; (*o Nilo que se divide en sete brazais*) septem digestus in cornua Nilus. V. *tamén* **brazo.**

brazalete. *s.m.* **1.** *Aro que se axusta arredor do pulso:* brachiale –is; dextrocherium –i; catella, armilla –ae; (*de ouro*) lacertus auratus. **2.** *Fita que se pon no brazo como marca de algo:* ptagium –i; spinther –eris.

brazo. *s.m.* **1.** *Anat. Parte do corpo:* lacertus –i (*esp. desde o ombro ata o cóbado*); brachium –i (*esp. o antebrazo*); (*botar os brazos ao colo*) lacertos circum colla implicare ou collo imponere; lacertis colla innectere; dare brachia collo; in collum invadere; (*levar nos brazos*) in manibus gestare; (*levar debaixo do brazo*) aliquid sub ala portare; (*acoller cos brazos abertos*) libentissimo animo recipere; (*acoller entre os brazos*) in suo sinu complexuque accipere; (*refuxiarse nos brazos de alguén*) ad aliquem ou in sinum alicuius confugere; (*morrer nos brazos de alguén*) in alicuius complexu mori. **2.** *Parte lateral de certas cadeiras:* ancon –onis. **3.** *Prolongación de certas cousas:* brachium –i; cornu –us; (*dunha lámpada*) candelae stilus; (*dunha máquina*) brachia –orum; scapulae –arum; (*dunha balanza*) scapus –i; (*do polbo*) polypi brachia ou crines. **4.** *Poder, forza:* brachium –i; potestas –atis; vis, vis; lacertus –i; (*co seu brazo xuntará os anos*) in brachio suo congregabit agnos; (*coa forza do seu brazo*) in magnitudine brachii sui; (*fixo ostentación de poder co seu brazo*) fecit potentiam in brachio suo. ♦ *Brazo de mar:* fretum, aestuarium –i; sinus –us. *Feito un brazo de mar:* concinnus, venustus –a –um; pulcher –chra –chrum; ele-

gans –antis. *Brazo de río:* brachium –i; ramus –i; cornu –us; fluminis diverticulum; (*o Rin desemboca no Océano por moitos brazos*) Rhenus multis capitibus in Oceanum influit. (*Estar de brazos cruzados:* nihil agere; otiari; otiosum esse; compressis manibus sedere; ignavo otio deditum esse. *Non dar o brazo a torcer:* in sententia firmiter stare; propositum tenere. *Ser o brazo dereito de alguén:* alicui adiutorem et ministrum esse; adiutorio alicui esse.

brea. *s.f.* Resina –ae; pix, picis; piceum bitumen.

brear. *v.tr.* Verberare; tundere, contundere; percutere; caedere; ictibus plectere; (fig.) depectere (*supino* depexum). ♦ *Heino brear de maneira que se acorde de min mentres viva:* adeo depexum dabo ut meminerit semper mei.

brecha. *s.f.* **1.** *Abertura nun muro:* rima –ae; agger –eris; foramen –inis. **2.** *Ferida grande:* grave vulnus; gravis plaga; ingens vulneratio. **3.** (fig.) *Ruptura que empeza a facer perder a firmeza:* irruptio –onis; (*facer brecha no ánimo*) animum commovere. ♦ *Estar, seguir na brecha:* praesto esse; expeditum, instructum, ad omnem eventum paratum esse.

breixo. *s.m.* Erica –ae; erice –es.

breo. *s.m.* V. **brea.**

Breña. top. **1.** *Rexión de Francia:* Ar(e)morica –ae; Ar(e)moricum –i; Britannia Minor. **2.** *Gran Breña, illa de Europa:* Britannia –ae; Albion –onis.

brétema. *s.f.* Caliginis umbra; caliginosus ou subobscurus aer; nebula –ae; caligo –inis.

bretemoso –a. *adx.* Nebulosus, caliginosus –a –um.

bretón –ona. *adx.* e s. Ar(e)moricus –a –um. Brittones –um.

***breva.** *s.f.* V. **bévera.**

breve. *adx.* Brevis –e; pressus, contractus, exiguus –a –um; (*a breve carreira da vida*) vitae curriculum breve; vita exigua. ♦ *En breve:* quamprimum; brevi (tempore). *Ser breve:* brevem, breviloquentem esse; presse ou exigue loqui, dicere ou scribere; paucis (verbis) absolvere. *Para ser breve:* ne sim nimius; ne multa (complectar ou dicam). *Silaba breve:* syllaba ou vocalis littera brevis ou correpta; (*silaba que se pronuncia como breve*) syllaba quae dicitur breviter. *Breve pontificio:* minores Romanorum Pontificum epistolae;

apostolicae litterae quas Breves appellant; Breve –is.

breviario. *s.m.* **1.** *Libro de rezo dos clérigos:* liturgia horarum; horariae preces ou preces; horarum canonicarum liber; breviarium –i. **2.** *Libro que resume outro máis extenso:* breviarium, summarium –i; epitome –es; epitoma –ae. **3.** (fig.) *Libro moi lido por unha persoa:* promptuarium –i.

brevidade. *s.f.* Brevitas –atis; dicendi ou in dicendo brevitatis; breviloquentia –ae; breviloquium –i; verborum concisio; (*amar a brevidade*) brevitati studere; (*falou con brevidade da paz*) breviter disseruit de pace; (*a brevidade do tempo*) temporis exiguitas; (*por brevidade*) brevitatis causa.

brial. *s.m.* **1.** *Túnica feminina que cubría ata os pés:* stola, castula –ae; muliebris palla ou tunica. **2.** *Especie de saia dos homes de armas:* plaga, hemitunica –ae.

brida. *s.f.* Habena –ae (*ús. máis en pl.*); frenum, lorum –i; (*afrouxar as bridas*) habenas remittere, effundere ou immittere; (*mantelas curtas*) habenas adducere, colligere ou supprimere.

brigada. *s.f.* **1.** *Mil. Unidade militar:* cohors –ortis; caterva –ae. **2.** *Grupo de combatentes voluntarios:* voluntarii milites. **3.** *Grupo de traballadores baixo o mesmo xefe:* opificum ou fabrorum turma ou grex. *s.m.* **4.** *Grao militar:* (miles) praefectus catervae.

brillante. *adx.* **1.** *Que brilla:* micans, emicans –antis; splendens, fulgens, nitens –entis; splendidus, fulgidus, coruscus, clarus, lucidus –a –um. **2.** (fig.) *Que destaca e impresiona:* insignis, spectabilis –e; clarus, praeclarus, conspicuus, egregius, eximius, argutus, lepidus, nitidus, splendidus, magnificus –a –um; elegans –antis; (*intelixencia*) ingenium acutum; (*discurso*) oratio luculenta. V. *tamén* 1. *s.m.* **3.** *Diamante pulido:* politus adamas; margarita adamantina; gemma fulgens.

brillantez. *s.f.* **1.** *Luz propia ou reflectida:* fulgor, nitor, splendor –oris; scintillatio, radiatio –onis; lux, lucis; claritas –atis; nitela –ae. **2.** (fig.) *Calidade de quen ou do que destaca:* gloria, fama –ae; decus –oris; lumen –inis.

brillantina. *s.f.* Capillare splendificum; nitidandis capillis unguentum.

brillar. *v.intr.* **1.** *Despedir luz:* lucere, elucere; splendere; scintillare; rutilare; micare, emicare;

coruscare; nitere, enitere; radiare. **2.** (fig.) *Destacar:* effulgere; enitere, praenitere; eminere; clare-re; florescere; praelucere; praestare; antecellere. V. *tamén* 1. **3.** (fig.) *Expresar unha sensación con moita intensidade:* relucere; refulgere; renidere, renidescere; splendere. V. *tamén* 1 e 2.

brillo. *s.m.* Splendor, nitor –oris; lux, lucis; (*agudeza*) mentis acies; acumen ingenii. V. *tamén* **brillantez.**

brinca. *s.f.* V. **amocelo, anzol.**

brincadeira. *s.f.* Iocus, ludus –i; lusus –us; relaxatio, remissio, recreatio, iocatio, lusio –onis; (*de brincadeira, de broma*) iocose; ioci causa; ioco; ioculariter; per ludum et iocum.

brincar. *v.intr.* **1.** *Dar brincos:* salire, saltare, salitare, exsultare; (*andar dando brinquiños*) pedibus argutari. V. *tamén* **saltar**. **2.** *Pasar o tempo, xogar:* ludere, lusitare; se oblectare; se recreare; lascivire; abstrahi.

brinco. *s.m.* Saltus, assultus –us; saltatio –onis; (*de ledicia*) exsultatio –onis. V. *tamén* **salto**. ♦ *A brincos:* saltuatim. Nun **brinco:** V. **instante** (nun).

brindar. *v.intr.* **1.** *Levantarse a copa por algo ou alguén:* alicui propinare; libare; praebibere; pocula (cum amicis) collidere. **2.** *Ofrecer algo a alguén:* offerre; invitare; dexteram (manum) tendere, praebere, offerre ou dare.

brinde. *s.m.* Propinatio –onis; haustus dicatio.

brío. *s.m.* Animus –i; virtus –utis; vis, vis; fortitudo –inis; robur –oris; vigor –oris; alacritas –atis.

brioso –a. *adx.* Fortis –e; alacer –cris –cre. V. *tamén* **bravo, forte, valente.**

brisa. *s.f.* Aura –ae; (*suave*) lenis aura. V. *tamén* **airexa, aura.**

brisca. *s.f.* **1.** *Xogo de baralla:* lusus chartarius; chartarum lusus. **2.** *Cada ás ou tres da baralla:* prima ou optima chartula.

británico –a. *adx e s.* Britannicus –a –um. Britanni –orum.

brizo. *s.m.* Lapathium, lapathum ou lapathos –i.

***broa.** *s.f.* V. **boroa.**

broca. *s.f.* Terebra –ae.

brocado. *s.m.* Vestis ou textura auro vel argento illusa, distincta ou intertexta.

brocha¹. *s.f.* *Utensilio para estender materias brandas:* penicillus, penicillum, peniculus –i.

brocha ². *s.f.* Cravo: clavus –i.

broche. *s.m.* Fibula –ae; (*de seguridade*) acus tutoria.

broma. *s.f.* Ludificacio, iocatio, ioculatio, suggestatio –onis; iocus, ludus –i; lusus –us; nugae –arum; cavilla –ae; facete dictum. V. *tamén*

brincadeira. ♦ *Tomar a broma*: in ridiculum, in risum *ou* in ludibrium deflectere *ou* vertere. *Non o tomes a broma, por favor*: ne rem, quaeso, in risum verteris. *Bromas de bo gusto*: sales urbani *ou* salsi; facetiarum lepores; ingenuus *ou* liberalis iocus; genus iocandi ingenuum. *Bromas mordaces*: sales suffusi felle; asperae facetiae. *Broma pesada, de mal gusto*: illiberalis *ou* mimicus iocus; scurriles ioci. *Fóra bromas*: iocis omisissis; ioco, ludo ablato, amoto *ou* remoto. *Déixate de bromas*: aufer cavillam. *Por ou en broma*: ioculariter. *Estar de broma*: iocari, ioculari.

bromista. *adx.* e s. V. **algareiro, chistoso**.

bromo. *s.m.* Quím. Bromum *ou* bromium –i.

bronce. *s.m.* **1.** *Aliaxe de cobre e estaño*: aes, aeris; aeramem –inis. **2.** *Peza ou escultura de bronce*: aeramentum –i; aeramen –inis; aerea, aerata, aenea, ahenea *ou* ahena effigies. ♦ *A idade de bronce*: a(h)enea proles. *Para que che levanten unha estatua de bronce*: aheneus ut stes.

bronceado –a. *part.* e *adx.* **1.** *Cuberto de bronce ou da súa cor*: aeratus, aeneo colore inductus, circumfusus *ou* tinctus; coloratus, adustus, ahenus –a –um. s. **2.** *Acción de broncear*: aenei coloris tinctura; aeramentum –i. **3.** *Ton da pel pola acción dos raios solares*: aerata, ahena *ou* adusta cutis.

bronceador. *adx.* **1.** *Que axuda a broncear a pel*: aeneum colorem *ou* aeneam membranam cuti inducens *ou* faciens. *s.m.* **2.** *Substancia que ten esa finalidade*: unguentum aeneum colorem inducens.

broncear. *v.tr.* **1.** *Facer que a pel adquira a cor do bronce*: aerare; aeneum colorem inducere; cutem aeneam facere. **2.** *Recubrir de bronce*: aeneam membranulam inducere. *v.pr.* **3.** *Coller a cor do bronce*: aereo colore se tingere *ou* tingi; (*ao sol*) sole infuscari.

broncista. s. Aerarius faber; aeneae artis opifex; aerarius –i.

bronquio. *s.m.* Anat. (*Ús. máis en pl.*) Arteriae –arum; bronchia –orum; spirandi meatus.

bronquite. *s.f.* Arteriarum inflammatio; bronchiorum morbus; bronchites/-is –is.

broxa. *s.f.* Ascia –ae; securis –is; (*de dous fíos*) bipennis –is.

brotar. *v.intr.* **1.** *Comezar a desenvolverse un vexetal*: gemmare, gemmascere; germinare, progerminare; sementem infundere; arbores parturire *ou* concipere. **2.** *Botar abrochos ou gromos*: V. **abrochar** ². **3.** *Saír un líquido*: scaterere, scaturire; exsilire, prosilire; emicare; manare, emanare; fluere; cadere; labi. **4.** (fig.) *Comezar a manifestarse*: videri; apparere, comparere; conspici; se ostendere, ostendi; se manifestare; se proferre; gigni.

brote. *s.m.* V. **abrocho, bota** ³.

broulla. *s.f.* **1.** *Pequena erupción na pel*: pustula, pusula –ae; pustulatio –onis. **2.** *Parte do talo onde se insiren as pólas e as follas*: nodus, nodulus –i; geniculum –i. **3.** *Botón dos vexetais*: V. **abrocho, bota** ³.

broza. *s.f.* V. **batume**.

bruar. *v.intr.* V. **berrar, bradar**.

bruído. *s.m.* V. **berro, brado**.

bruma. *s.f.* Nebula –ae; caligo –inis; aer caliginosus *ou* subobscurus.

brumoso –a. *adx.* Nebulosus, caliginosus –a –um.

brunir. *v.tr.* V. **abrillantar**.

***bruño**. *s.m.* V. **abruño**.

brusco –a. *adx.* **1.** *Que demostra mal xenio*: truculentus, iracundus, durus –a –um; impatiens –entis; asper –era –erum; acer, acris, acre. **2.** *Que sucede inesperadamente*: subitus, subitaneus, repentinus –a –um.

brusquidade. *s.f.* **1.** *Calidade de brusco*: asperitas –atis; duritia, impatientia –ae. **2.** *Acción ou outra cousa brusca*: petulantia –ae; inhumanitas –atis; aspera verba.

brutal. *adx.* V. **bestial, salvaxe**.

brutalidade. *s.f.* **1.** *Calidade de bruto*: feritas, ferocitas, immanitas –atis. **2.** *Acto violento*: vis, vis; atrocitas, crudelitas –atis. **3.** *Acción ou dito ofensivo*: insolentia, iniuria, contumelia –ae; ofensio –onis; maledictum, probrum –i. **4.** *Falta de xuízo ou sensatez*: insipientia, stultitia, amenitia –ae; irrationabilitas –atis.

bruto –a. *adx.* Incultus, brutus –a –um; rudis –e. V. *tamén* **animal, besta, salvaxe**. ♦ *En bru-*

to. 1. *Que está sen elaborar*: impolitus –a –um; rudis, informis –e; (*adv.*) impolite. 2. *Referido a pesos, incluídos desperdicios e envase*: integer –gra –grum. *Peso bruto*: pondus integrum.

bruxa. *s.f.* 1. *Muller que, na crenza popular, ten pauto co demo*: strix –igis; striga, divina, venefica, lamia –ae; cantatrix –icis. 2. (*fig.*) *Muller mala*: improba, noxia, perfida ou nefaria mulier.

bruxo. *s.m.* Magus, veneficus, maleficus, divinus –i; incantator –oris.

***brúxula**. *s.f.* V. **compás**.

bubela. *s.f.* Upupa –ae; epops –opis.

bubón. *s.m.* In inguinibus abscessus; purulentus tumor; apostema –ae.

bubónico –a. *adx.* Ad inguinalem tumorem atinens; bubonicus –a –um.

bucal. *adx.* Ad os ou buccam atinens; oris (*xen.*).

***bucear**. *v.intr.* V. **mergullar**.

buceira. *s.f.* V. **bocal**.

buceta. *s.f.* Scapha –ae; linter –tris.

bucho. *s.m.* V. **boche**.

bucina. *s.f.* 1. *Cuncha de caracol mariño*: concha –ae; conchylium –i. 2. *Aparello para dar sinais acústicos*: tuba, buc(c)ina –ae. 3. *Por ext., aparato para facer sinais acústicos nos automóviles e nos barcos*: buc(c)ina –ae; autocinetica buc(c)ina ou tuba; sonorus autocineti ou autoraedae index; buc(c)ina presso aere ou electríde acta. 4. *Instrumento para amplificar a voz*: vocis amplificador; machinula vocem amplificans.

bucio¹. *s.m.* *Mergullador*: V. esta palabra.

bucio². *s.m.* *Cuncha de caracol*: V. **bucina, buguina, corno**.

bucle. *s.m.* Cincinnus, cincinnulus, an(n)ulus, cirrus –i; capillorum flexus.

bucólica. *s.f.* V. **bucólico**.

bucólico –a. *adx.* 1. *Referente á vida dos pastores e do campo*: bucolicus –a –um; pastoralis –e. 2. *Que sente atracción polo campo*: rusticarum rerum ou vitae rusticae cupidus ou studiosus. 3. *Que canta e idealiza a vida e costumes dos pastores*: bucolista –ae. *s.f.* 4. *Lit. Composición poética relativa a esta vida*: bucolicum poema; bucolica –orum.

budismo. *s.m.* Relix. Buddhismus –i; Buddhae doctrina ou religio.

budista. *adx.* 1. *Relativo ao budismo*: buddhisticus –a um. *s.* 2. *Que profesa o budismo*: Buddhae sectator; professor ou assecla; buddhista –ae.

Buenos Aires. top. V. **Bos Aires**.

búfalo. *s.m.* Bubalus –i; bos silvestris.

bufanda. *s.f.* Focale –is; collaris fascia; amiculum –i.

bufar. *v.intr.* 1. *Expulsar aire con ruído*: (vehementer) flare, reflare, sufflare, insufflare; spirare, inspirare. 2. (*fig.*) *Amosar un grande enfado*: iram proflare; irasci; inflammari; succensere; indignari; fremere. 3. (*fig.*) *Expulsar aire un aparello calquera*: flare, afflare; spirare, adspirare. 4. *Botar bufos*: ventum, ventositatem ou flatum expellere.

bufarda. *s.f.* ou **bufardo**. *s.m.* Fenestella, fenestrola –ae.

bufarra. *s.f.* ou **bufarro**. *s.m.* V. **bufarda**.

bufido. *s.m.* Fremitus, mugitus –us; ferox anhelitus.

bufo¹. *s.m.* 1. *Acción de expulsar o aire con ruído*: V. **bufido**. 2. *Peido sen ruído*: ventus –i; ventositas –atis; flatus –us.

bufo². *s.m.* *Ave rapaz nocturna*: bubo –onis; (*berrear coma os bufos*) bubulare.

bufón. *s.m.* 1. *Personaxe que nos pazos divertía aos reis e cortesáns*: scurra, coprea –ae; mimus –i; histrio –onis. 2. (*fig.*) *Persoa que sempre intenta facer rir*: homo iocosus; risor; derisor; cavillator –oris; sannio, morio –onis; (*bufón vagabundo que non ten lugar fixo onde comer*) scurra vagus qui non certum praesepe tenet.

bugalla. *s.f.* ou **bugallo**. *s.m.* Galla –ae.

buguina. *s.f.* Buc(c)inum undatum. V. *tamén* **bucina**.

***buitre**. *s.m.* V. **voitre**.

bula¹. *s.f.* *Documento do papa*: litterae apostolicae; bulla apostolica.

bula². *s.f.* *Buleira*: V. **bosta**.

bulbo. *s.m.* Bulbus –i.

bulebule. *s.m.* Ardalion ou ardelio –onis; lascivibundus, inquietus, irrequietus (puer ou homo). V. **besbello**.

buleira. *s.f.* V. **bosta**.

bulevar. *s.m.* V. **avenida**.

Bulgaria. top. Bulgaria –ae.

búlgaro –a. *adx.* e s. Bulgaricus –a –um. Bulgari –orum; (*lingua*) lingua Bulgarica; sermo Bulgaricus.

bulicio. *s.m.* V. **alboroto.**

bulicioso –a. *adx.* **1.** *Que nunca está quieto, que sempre fai ruído:* inquires –etis; turbidus, turbulentus, inquietus, irrequietus, tumultuosus –a –um. **2.** (*Lugar*) *en que hai ruído:* fragosus, tumultuosus –a –um; stridens, fremens –entis; sonans –antis.

bulideiro –a. *adx.* **1.** *Que fai as cousas rápido:* rapidus, actuosus –a –um; diligens –entis; impiger –gra –grum; celer –eris –ere; velox –ocis. **2.** *Que non para quieto:* V. **besbello, bulebule, bulicioso.**

buligar. *v.intr.* Se movere, moveri; se agitare, agitari; iactari.

bulimia. *s.f.* Bulimus –i; fames inexplebilis; phagedaena –ae; (*que a padece*) bulimosus, phagedaenosus –a –um; (*enfermar de bulimia*) bulimare.

bulir. *v.intr.* **1.** *Realizar algo con moita rapidez:* trepidare; festinare; properare; maturare; celerare, accelerare. **2.** *Moverse de maneira axitada:* V. **buligar.**

bullá. *s.f.* V. **alboroto.**

bulleiro. *s.m.* **1.** *Masa de auga, terra, follas, etc.:* lutum, caenum –i; lutus, limus –i; lama –ae. **2.** *Terreo onde se forma lama:* locus ou ager caenosus, lutulentus, limosus ou lutosus.

bullo. *s.m.* **1.** *Residuo da uva, a oliva, etc.:* vinacea –ae; vinaceus ou vinaceum –i; vinacea –orum; uvarum folliculi. **2.** *Bulleiro:* V. esta palabra.

bulló. *s.m.* Castanea assa et decoriata.

bulsa. *s.f.* V. **bolsa.**

bulso. *s.m.* V. **bolso.**

***bulto.** *s.m.* V. **vulto.**

buque. *s.m.* *Mar:* Navis –is; navigium –i; (*de guerra*) navis longa ou bellica; (*de carga, de transporte*) navis mercatoria; corbita –ae; (*pirata*) navis praedatoria.

buraca. *s.f.* **1.** *Burato ou cavidade grande:* fovea, fossa, spelunca, cavea, caverna –ae; hiatus, specus –us. **2.** (*fam.*) *Sepultura:* sepultura –ae; monumentum, sepulc(h)rum, sepulc(h)retum, columbarium, armarium –i.

buraco. *s.m.* Orificium, latibulum –i; os, oris; foramen –inis; cavus –i.

burata. *s.f.* V. **buraca.**

burato. *s.m.* V. **buraco.**

burbulla. *s.f.* Bulla, bullula –ae.

burbullar. *v.intr.* **1.** *Facer burbullas un líquido:* bullare. **2.** *Nacer auga facendo burbullas:* gasium colare ou saccare.

***burdel.** *s.m.* V. **bordel.**

burgalés –esa. *adx.* e s. Burgensis –e. Burgenses –ium.

Burgos. *top.* Burgi –orum; Burgum –i; Bravum Burgi.

burgués –esa. *s.* **1.** *Persoa que pertence á burguesía:* urbanus/-a; medii ordinis ou mediae classis civis. **2.** *Por ext., conxunto de persoas da clase alta ou media:* medii ordinis cives. *adx.* **3.** *Relativo á burguesía:* mediocris, civilis –e; haud indigens; urbanus –a –um. V. *tamén* **acomodado, burguesía.**

burguesía. *s.f.* **1.** *Clase social dominante:* praedivitum dominorum ordo; optimates –um/-ium. **2.** *Por ext., conxunto de persoas da clase media ou alta:* mediae classis ou medii ordinis cives; media classis civium; divitum ordo ou classis; divites –um; ditiores –um.

buril. *s.m.* Scalper, scalprum, scalpellum, caelum –i.

burla. *s.f.* **1.** *Acción con que se ridiculiza:* irrisio –onis; risus, derisus –us; ludibrium –i; suggillatio, ludificatio –onis; nugae, facetiae –arum; ludus, iocus, pipulus –i; lusus –us; (*por burla*) per ludibrium; non sine ludibrio; ab irrisu; ioculariter. **2.** *Engano:* fallacia, astutia –ae; fraus, fraudis; dolus –i; ludificatio, fraudatio –onis. ♦ *Facer burla:* sannare/-ari; ridere, irridere, deridere; ludere, illudere; ludificare/-ari; aliquem ludibrio habere; (*arremedando o piar dos paxaros*) pipulo aliquem differre. *Botar a lingua por burla:* linguam (ab irrisu) exserere ou exsertare.

burlar. *v.tr.* **1.** *Evitar habilmente algo ou a alguén:* declinare; effugere; eludere; callide vitare. **2.** *Frustrar:* spem fallere; fraudare, defraudare; aliqui consilia evertere. *v.pr.* **3.** *Facer burla:* suggillare, ludificare/-ari. V. *tamén* **burla.** **4.** *Enganar:* decipere; fallere; fraudare; ludere, eludere.

burlesco -a. *adx.* Iocosus, facetus, festivus, iocularis -a -um; iocularis -e.

burlón -ona. *adx. e s. 1.* *Que adoita facer burla:* irrisor; derisor -oris; cavillator; ioculator/-trix; sannio, cachinno -onis; iocosus -a -um. **2.** *Que denota ou expresa burla:* ridiculus -a -um; (*xesto burlón*) sanna -ae; (*sorriso burlón*) rugosa sanna; crispans nasus.

burocracia. *s.f. 1.* *Influencia das oficinas públicas nos asuntos do Estado:* nimia grapheocratia; nimia officialium potestas; officialium iniustum studium regendi; (*exceso de burocracia*) nimius officialium numerus. **2.** *Actividade destas oficinas e conxunto de persoas que a realizan:* grapheocratia -ae; scribarum caterva ou grex; (*lentitude da burocracia*) officialium morositas; grapheocratia lenta.

burócrata. *s.* Grapheocrates -ae; officialis -is; scribe -ae; (*pex.*) officialis nimis arrogans, insolens, angustus, lentus.

burocrático -a. *adx.* Grapheocraticus -a -um.

burrada. *s.f. 1.* *Dito ou feito que mostra ignorancia:* irrationabilitas, stoliditas, stupiditas, fatuitas -atis; stultitia, ineptia, insipientia, inscitia -ae. **2.** (*fam.*) *Gran cantidade:* redundantia, copia, affluentia, profluentia, abundantia -ae; multitudo -inis.

burro -a. *s. 1.* *Mamífero dos équidos:* asinus -i; (*pequeno*) asellus -i; pullus asinae; (*ruín*) asellulus -i. **2.** *Aparello do muíño:* asinus -i. *adx. e s. 3.* *Que ten poucos coñecementos ou dificultade para adquirilos:* stultus, stolidus, fatuus, stupidus, ineptus -a -um; insipiens -entis; asinus, mulus/-a; pecus -udis; bipes asellus/-a. ♦ *Caer da burra:* errorem (tandem) agnoscere ou depo-

nerere. *Non ver un burro a dous pasos:* lusciosum, luscitosum, myopem, oculis pene captum esse.

***bursátil.** *adx. V. bolsista.*

***burullo.** *s.m. V. envurullo.*

busca. *s.f.* Indagatio, investigatio, inquisitio, disquisitio, scrutatio, perscrutatio, quaesitio -onis. ♦ *Andar á busca de:* V. **procura** de (andar á).

buscar. *v.tr.* Quaerere, requirere, inquirere, perquirere, exquirere; investigare; indagare; scrutari, perscrutari; prosequi; sectari, consecrari; petere, appetere; curare, procurare; (*con moito interese*) quaeritare; (*votos*) suffragia venari; (*aplausos*) plausus captare. ♦ *Ir ou vir buscar:* quaerere; sibi parere; adire; admovere; (*o médico*) medicum accessere, convocare. *Andar buscando a alguén por todas partes:* quaeritare aliquem terra marique.

busto. *s.m. 1.* *Parte do corpo humano:* thorax -acis; truncus -i. **2.** *Escultura que representa a cabeza e parte do tórax:* imago -inis; facies, effigies -ei.

butaca. *s.f.* Molle subsellium; reclinatoria sella.

butano. *s.m.* Hydrogenantrax combustibilis.

buxaina. *s.f.* Turbo -inis; buxum ou buxus -i. V. *tamén* **bailarete.**

buxato. *s.m. V. bexato.*

buxía. *s.f. Mec.* Electrica candela.

buxo. *s.m. 1.* *Arbusto:* buxus -i. **2.** *Madeira del:* buxeum lignum. **3.** *Sitio plantado de buxos:* buxetum -i. ♦ *Forte ou san coma un buxo:* robustus, validus, praevalidus, sanus -a -um; incolumis -e; integer -gra -grum; viribus valens.

buzo. *s.m. V. bocal.*

***buzón.** *s.m. V. caixa* (de correo).

Cc

ca. *conx.* Quam.

cabaceira ^{1.} *s.f. Planta:* cucurbita –ae.

cabaceira ^{2.} *s.f. ou cabaceiro.* *s.m. Hórreo:* horreum –i.

cabal. *adx.* Perfectus, exactus, absolutus, consummatus –a –um; integer –gra –grum.

cabala. *s.f.* Scomber –bri.

cábala. *s.f.* **1.** *Interpretación da Biblia baseada na tradición xudia:* cabbala –ae; arcana Hebraeorum doctrina. **2.** *Ciencia oculta:* cabbala –ae; futura, divina *ou* arcana coniciendi ars. **3.** *Manobra para conseguir algo:* coitio, conspiratio, coniu-ratio –onis; artificium –i; fraus, fraudis; fallacia –ae; clandestinum consilium *ou* negotium; dolus –i. **4.** *Opini3n s3 baseada en indicios:* coniectura –ae; commentitiae *ou* futiles sententiae.

cabaleiresco –a. *adx.* **1.** *Propio dun cabaleiro, cort3s:* equester –tris –tre; urbanus, humanus, generosus, ingenuus –a –um; liberalis, comis –e. **2.** *Lit. Que narra aventuras dos cabaleiros medievais:* equester –tris –tre; equestres mediae aetatis mores referens.

cabaleiro. *s.m.* **1.** *Home que vai a cabalo:* eques –itis; equitans vir *ou* femina. **2.** *Membro da cabalería medieval:* eques –itis. **3.** *Home educado e cort3s:* nobilis, liberalis, excultus, egregius *ou* honestus vir. **4.** *Tratamento de respecto:* dominus –i. **5.** *Dor muscular no pescozo:* cervicis rigor. ♦ *Cabaleiro andante:* fictus et errabundus *ou* orbem peragrans eques. *Armar a algu3n cabaleiro:* equestribus armis aliquem decorare.

cabalería. *s.f.* **1.** *3quido para ir montado nel:* equus –i; iumentum –i; quadrupes –edis. **2.** *Instituci3n militar da idade media:* equestris mediae aetatis militia; equester ordo. **3.** *Corpo do ex3rcito formado por soldados a cabalo:* equi-

tatus –us; equestres copiae; equites –um. ♦ *Ser soldado de cabalería:* mereri equo.

cabalete. *s.m.* **1.** *Peza de madeira para soste outros obxectos:* futura –ae; fulmentum –i; capreolus –i; (*de serrador*) vara –ae. **2.** *Soporte no que coloca o pintor o lenzo:* machina –ae; pictorius equuleus *ou* eculus; tripus –odis. ♦ *Levar, ir a cabalete:* in umeros tollere; umeris subire *ou* attollere.

cabalgadura. *s.f.* V. **besta, cabalería.**

cabalgar. *v.intr.* Equitare; in equum insilire *ou* ascendere; equo invehí, ferri *ou* exerceri. *Tam3n v.tr.:* equum conscendere.

cabalgata. *s.f.* Equitum turma; equites –um; equestris pompa; equester cursus; equitatus –us.

cabalo. *s.m.* **1.** *Animal:* equus –i; (*de carreira*) equus veredus; (*castrado*) canterius –i; (*semidental*) equinus –i; (*asturiano*) asturco –onis. **2.** *Peza do xadrez:* equus –i. **3.** *Carta da baralla:* eques –itis; equus (lusorius). **4.** *Aparato de ximnasia:* ligneus equuleus *ou* eculus. **5.** *Dor no pescozo:* cervicis rigor; (*co colo rixido e inclinado*) cervice rigida et obstipa. ♦ *A cabalo:* in equo; in equo sedens *ou* insidens. *Cabalo de batalla:* controversa res; praecipuus quaestionis scopus; rerum *ou* rei caput; quaestio –onis; quaesitum –i. *Cabalo de vapor:* equipotentia –ae. *Cabalo de mar:* hippocampus *ou* hippocampus –i. *Cabalo do demo:* libellula –ae.

cabana. *s.f.* **1.** *Construci3n para gardar cousas do campo ou para refuxio:* casa, casula –ae; lignea casa; gurgustium –i; (*campestre*) tugurium *ou* tuguriolum –i. **2.** *Por ext., casa ruín:* rudis domuncula; humilis casa; tuguriolum –i.

cabanel. *s.m.* V. **alboio, cabana.**

cabaré. *s.m.* Taberna nocturna; devetriculum nocturnum.

cabaza. *s.f.* V. **cabaceira** ¹.

cabazo ¹. *s.m.* V. **cabaceira** ¹.

cabazo ². *s.m.* V. **cabaceira** ².

cabecear. *v.intr.* **1.** Mover ou deixar caer a cabeza polo sono: dormitare; caput somno gravari ou inflecti. **2.** Mover a cabeza: (en xeral) nutare; (para asentir) annuere; (para negar) renuere; motu capitis abnuere. **3.** Moverse o barco levantando e baixando a proa e a popa: navigium in utramque partem inclinari ou iactari. **4.** Lindar unha leira con outra pola cabaceira: agrum agro capite adiacere ou finitimum esse. **5.** Xogar o balón dándolle coa cabeza: follem capite pulsare.

cabeceira. *s.f.* **1.** Parte da cama: lecti caput; pluteus, pluteum, reclinatorium -i. **2.** Parte principal de certas cousas: primus locus; prima sedes. **3.** Extremo dunha leira: fundi ou agri caput; (onde dan a volta os bois ao arar) versura -ae. ♦ Médico de cabeceira: assiduus aegroto ou familiaris medicus.

cabeceiro. *s.m.* **1.** Especie de saco para apoiar a cabeza na cama: V. **almofada**. **2.** Corda para prender as bestas pola cabeza: capistrum -i; funiculus -i. **3.** Suco que se ara de través, cadullo: sulcus transversus. **4.** Extremo da rede que se une ao resto do aparello: retis caput ou extremum.

cabeiro -a. *adx.* **1.** Que está no cabo ou extremo: extremus, extimus, ultimus -a -um. *s.m.* **2.** Dente entre o último incisivo e a primeira moa: dens caninus. Tamén *adx.*: caninus -a -um. ♦ Tripa cabeira: anus -i; rectum -i; intestinum rectum.

cabeleira. *s.f.* Coma -ae; capilli -orum; caesaries -ei; crines -ium; (longa) promissus capillus; intonsum caput; (rubia) flava caesaries.

cabelo. *s.m.* **1.** Cada un dos pelos da cabeza: capillus, pilus -i. **2.** Conxunto dos cabelos: crinis -is; (brancos) cani (capilli); (louros) V. **louro**; (longos) promissi; (peiteados) cultiores, compti; (despeiteados) horridi; (cabelos que caen) influentes capilli; (cos cabelos soltos) passis crinibus; (levar o cabelo longo) capillum alere; (peitealo) capillum explicare; (cortalo) capillum tondere. V. tamén **cabeleira, melena, pelo**.

cabeludo -a. *adx.* Comatus, comosus, pilosus, (bene) capillatus, crinitus, caesariatus -a -um. V. tamén **melenudo**. ♦ Coiro cabeludo: cutis capillum gignens; capillorum ou crinium corium.

cabere. *v.intr.* **1.** Ter algo as dimensións adecuadas para pasar ou ser colocado: capi; contineri; locum, aditum ou accessum habere. **2.** (fig.) Ser posible aquilo que se expresa: fieri posse; possibile esse.

cabestro. *s.m.* **1.** Adival: capistrum -i. V. tamén **adival**. **2.** Boi manso para manexar o gando bravo: dux gregis; sectarius taurus. **3.** (fig.) Persoa moi bruta: rudis, incultus, impolitus homo; verve -icis; bipes asellus/-a.

cabeza. *s.f.* **1.** Anat. Parte do corpo: caput -itis; tempus -oris; (parte dianteira) frons, frontis; pars prior capitis; (parte traseira) occipitium -i; occiput -itis; aversa pars capitis; (parte superior) vertex -icis. **2.** Parte da cabeza cuberta de pelo: calvaria -ae; capitis caelum. V. tamén **cabelo, cabeleira**. **3.** Cada animal dun rabaño: caput -itis. **4.** Mente: mens, mentis; spiritus -us; animus -i; ingenium -i; memoria -ae. **5.** Intelixencia: intelligentia, prudentia, sol(l)ertia -ae; intellectus -us; sagacitas, subtilitas -atis; ingenii acumen; mentis acies. **6.** Xuízo, tino: consilium, cerebrum -i; prudentia, sapientia, temperantia -ae. **7.** (fig.) Cousa ou persoa máis importante: caput -itis; princeps -ipis; praeses -idis; dux, ducis; primores -um. **8.** Parte superior de algo: caput -itis; cacumen -inis. **9.** Parte anterior ou dianteira de algo: frons, frontis; primus aditus. **10.** Extremo de algo, por oposición á punta: caput -itis; cacumen -inis; extremitas -atis; extremum -i. **11.** Formación arredondada de certas hortalizas: caput -itis. ♦ Cabeza de allo, de cebola: allii caput; caepae caput ou capitulum. Cabeza de familia: pater familias. Cabeza de partido: regionis ou plagae caput. Baixar a cabeza: pudere; erubescere; caput submittere ou demittere; terram intueri; oboedire. Coa cabeza (ben) alta: capite elato. Dar alguén na súa cabeza: errorem agnoscere; respiscere. De cabeza. **1.** Coa cabeza por diante: a ou in fronte. **2.** Sen dubidar: firmiter; indubitanter. Dos pés á cabeza: a vertice ad talos; a capite ad calcem; a summis ad ima. Levantar cabeza: fortunam instaurare; vires recuperare. Levar (a alguén) a cabeza: nauseare; nausea commoveri. Sentar cabeza: mentem recipere; conquiescere; tranquillari; sedari. Perder a cabeza: insanire; desipere; aberrare. Por cabeza: in singulos homines; in ou per capita; singillatim; viritim. Subirse (algo) á cabeza. **1.** Emborracharse

levemente: ebriolum reddi. 2. *Causar vaidade algo*: inaniter se extollere; superbum reddi.

cabezada. *s.f.* **1.** *Golpe dado coa cabeza*: capitis ictus. **2.** *Movemento da cabeza, esp. de quen está quedando durmido*: capitis inflexio; somnulentia (somnia) -ae. **3.** *Corda coa que se prenden as bestas*: frontalia -ium; capistrum -i; funiculus -i.

cabezal. *s.m.* V. **almofada**.

cabezalla. *s.f.* ou **cabezallo**. *s.m.* Temo -onis.

cabezón -ona. *adx.* **1.** *Que ten a cabeza grande (persoa ou animal)*: capito -onis; caput magnum ou grande. **2.** (fig.) *Gurrón, teimudo, testán*: obstinatus, cervicatus, cerebrus -a -um; pugnax, contumax, peticax -acis.

cabezudo -a. *adx.* **1.** *Que ten a cabeza grande (persoa ou animal)*: V. **cabezón**. **2.** *Gurrón, teimudo, testán*: V. **cabezón**. *s.m.* **3.** *Figura grotesca das festas populares*: capito festivus. **4.** *Cágado*: V. esta palabra. **5.** *Peixe mariño*: mugil -ilis; capito -onis.

cabicha. *s.f.* Nicotianae fistulae trunculus.

cabida. *s.f.* Capacitas -atis; amplitudo -inis.

cabido. *s.m.* **1.** *Comunidade de cóengos*: canonicorum collegium ou ordo; canonica -ae; capitulum -i. **2.** *Xunta ou asemblea que celebran*: capitulum -i. **3.** *Sala onde teñen lugar estas xuntas*: capitularis curia, oecus ou sedes. **4.** *Corporación de alcalde e concelleiros*: municipale collegium ou consilium; concilium -i. **5.** *Xunta ou asemblea dalgunhas corporacións*: coetus, conventus, consessus -us, consilium, concilium -i.

cabina. *s.f.* Cella, cellula -ae; (*telefónica*) telephonica ou telephonii cella; (*do avión*) aeronavis diaeta ou cella; (*do ascensor*) scansorii pegmatis cella.

cable. *s.m.* **1.** *Conxunto de fíos metálicos para soster ou tirar de grandes pesos*: funis -is; rudens -entis; (*de aceiro*) restis chalybeia; ferratus funis ou rudens; (*da áncora*) ancorale -is. **2.** *Fío ou fíos para conducir a electricidade*: electricum filum; electrinus, electricus funiculus; a(h)eneum ou aeratum filum electridem ferens.

cabo. *s.m.* **1.** *Parte final de algo*: terminus -i; extremum -i; finis -is. **2.** *Parte saínte da costa*: promuntorium -i. **3.** *Mar. Calquera corda*: funis -is; rudens -entis. **4.** *Parte dun utensilio por onde se agarra*: manubrium -i; capulus -i; ansa -ae. **5.** *Individuo que no exército segue en*

categoría ao soldado: manipuli ductor. ♦ *Á fin e ao cabo ou ao fin e ao cabo*: tandem (aliquando). *Atar cabos*: quaerere, inquirere, perquirere; certiore fieri. *Cabo de*: apud; ad; prope; propter. *Dar cabo*: absolvere; finire; perficere. *De cabo a rabo*: a capite ad calcem; ab initio usque ad finem; ab ovo usque ad mala; absolute; plene. *Levar a cabo*: aliquam rem ad exitum perducere. *Ao cabo*: demum; denique; postremo. *Ao cabo de*: post; (*ao cabo de dez anos*) post decem annos

Cabo Verde (Illas de). top. Insulae Pormuntorii Viridis.

cabodano. *s.m.* **1.** *Aniversario da morte*: mortis anniversarius/-a dies. **2.** *Cerimonia do aniversario*: anniversarium -i; anniversariae exequiae.

cabotaxe. *s.f.* Circumvectio -onis; navigatio litoralis ou litorea.

cabra. *s.f.* **1.** *Mamífero*: capra, capella -ae; (*montés*) rupicapra, caprea -ae; ibex -icis. **2.** *Peixe mariño*: capra -ae; scorpaena scrofa. *pl.* **3.** *Manchas na pel por estar cerca do lume*: varietates ou maculae igne factae.

cabrear. *v.tr.* **1.** *Causar enfado*: exacerbare; iram movere, acuere ou gerere; fastidium, molestiam ou taedium afferre, creare ou parere; fastidio, molestiae ou taedio alicui esse; taedio aliquem afficere. *v.pr.* **2.** *Sentir enfado*: V. **anoxarse**.

cabreiro -a. *adx.* **1.** *Cabrín, caprino*: V. estas palabras. *s.* **2.** *Pastor/-a de cabras*: caprarius/-a; caprarum pastor, ductor ou custos/caprarum ductrix; (*o que mungue as cabras*) caprimulgus -i.

cabreo. *s.m.* Molestia -ae; fastidium, taedium -i; ira, iracundia -ae; indignatio -onis; aegritudo -inis.

cabrestante. *s.m.* Carchesium -i.

cabrifollo. *s.m.* Caprifolium -i.

cabrito. *s.m.* Hirculus, haedus, haedulus, haedillus, capreolus -i.

cabrón. *s.m.* **1.** *Macho da cabra*: caper -pri; hircus, attagus -i. **2.** *Insulto*: V. 1. **3.** *Marido ao que lle é infiel a muller*: vir adulterium patienter ferens. V. *tamén* 1.

cabrún -úa. *adx.* Caprinus, hircinus -a -um; (*que ten olor cabrún*) hircosus -a -um.

cabuxo -a. *s.* **1.** *Cría da cabra*: V. **cabrito**. *s.m.* **2.** *Enfado que dura pouco tempo*: irae impetus; ira praecipus ou subita; levis tenuisque irae motus.

caca. *s.f.* **1.** *Excremento:* alvi ou ventris excrementum ou egestio; merda –ae. **2.** Por ext., *porcallelada, cousa sucia:* spurcitia, impuritia –ae; spurcicies –ei; sordes –ium; squalor –oris; retrimenta –orum; stercus –oris.

cacahuete. *s.m.* Arachis –idis.

cacao. *s.m.* **1.** *Planta tropical e froito da mesma:* faba Mexicana; theobroma –atis. **2.** *Po deste froito:* Mexicanae fabae pulvis.

cacarexar. *v.intr.* Gracillare, glocidare, glocire; pipare; (*o galo*) cucurire.

cacarexo. *s.m.* Singultus –us; gracillandi ou cucuriendi actus; (*das pitas chocas*) gallinae lamentum.

caçerño –a. *s. e adx.* Castrensis –e. Castrenses –ium.

Cáceres. top. Castra Caecilia.

cacha. *s.f.* (pop.). V. **nádega**.

cachalote. *s.m.* Physeter –eris.

cachapernas. Palabra usada só na *loc. adv. a cachapernas:* pendentibus, diductis ou divaricatis cruribus (sedere, insidere).

cachapiollos. *s.m.* (pop.) Pollex –icis; supremus ou summus digitus.

cachar. *v.tr.* **1.** *Sorprender, coller por sorpresa:* deprehendere; in flagranti delicto ou crimine, in manifesto scelere deprehendere; improviso invadere ou obrepere; alicui supervenire. **2.** *Ato-par ou alcanzar:* invenire; reperire; nancisci; assequi. **3.** *Atrapar:* alicui imparatum offendere; (fugientem) manu rapere, arripere ou capere. **4.** (fig.) *Chegar a decatarse de algo difícil:* cognoscere; mente, memoria, animo aliquid capere ou percipere; comprehendere.

cacharela. *s.f.* Focus –i; flamma –ae; strues –is; (*pira*) bustum –i; pyra –ae; rogos –i.

cacharro. *s.m.* **1.** *Calquera recipiente:* (fictile ou terreum) vas; olla, ollula –ae; (*para a auga*) aquarium vas; (*para o leite*) sinus –i; (*para muxir*) multrale –is; multra –ae; multrum –i. **2.** *Aparato que non funciona ben:* inutilis machina; detrita utensilia.

cachaza. *s.f.* Lentitudo –inis; patientia –ae; tranquillitas, tarditas –atis; cunctatio –onis; aequus animus; aequa mens.

cachazudo –a. *adx.* Lentus, tranquillus, serenus, aequus, pacatus, tardus –a –um; patiens –entis; cunctator/-trix.

cachear. *v.tr.* Scrutari, perscrutari; inspicere; speculari; investigare; recognoscere.

cacheira ¹. *s.f.* *Cabeza do porco:* porcinum ou suillum caput.

cacheira ². *s.f.* V. **cacharela**.

cachelo. *s.m.* Solani tuberosi frustum (coctum).

cacheo. *s.m.* Scrutatio, perscrutatio, indagatio, inquisitio, investigatio –onis.

cachimba. *s.f.* Fumisugium, infundibulum –i; nicotianum infundibulum ou infumibulum.

cacho ¹. *s.m.* **1.** *Parte pequena separada:* pars, partis; fragmentum –i; testaceum fragmentum; fragmen –inis; frustum –i; testa, particula, offa, offula –ae; (*de carne*) copadium –i. **2.** *Porción breve de tempo:* momentum –i; exiguum temporis spatium; temporis momentum ou punctum.

♦ *Os cachos tiran ás olas (dito dunha persoa):* filius patri similis; mores parentum refert.

cacho ². *s.m.* **1.** *Recipiente:* caccabus, urceus –i. **2.** *Parte do esqueleto externo dalgúns crustáceos:* concha –ae; cortex –icis; tegumen –inis. V. *tamén casca*.

cachola. *s.f.* V. **cacheira** ¹.

cachón. *s.m.* **1.** *Gran cantidade de burbullas na auga:* ebullitio –onis; bullitus, aestus –us; fervor –oris; bullantes aquae. **2.** *Fervenza pequena:* parvus aquae deiectus; parva cataracta; scaturigo –inis; scatebra –ae. ♦ *A cachón:* exundantibus bullulis; undantibus globis; urgentibus undis.

cachopa. *s.f.* **1.** *Tronco dunha árbore vella:* truncus –i; stirps, stirpis; stipes –itis; aridus truncus. **2.** *Parte do tronco despois de cortada a árbore:* truncus –i; infima amputati trunci pars.

cachorro. *s.m.* Catulus, catellus –i.

cachote. *s.m.* **1.** *Pedra desprendida dun penedo:* fragmen –inis; fragmentum –i. **2.** *Anaco de pedra irregular utilizada na construción:* assula –ae; lapis informis; (*obra feita con cachote*) opus incertum. **3.** *Resto de pedra dunha construción que se desfai:* rudus –eris; ruinae –arum; glareae –ae.

cachucha. *s.f.* V. **cacheira** ¹.

cacique. *s.m.* **1.** *Xefe nalgunhas tribos de indios:* dynastes –ae. **2.** (fig.) *Persoa que exerce o poder para favorecer aos seus protexidos e sumisos:* dux, ducis; toparcha –ae; optimas –atis; caput –itis.

caciquismo. *s.m.* Dynastia –ae; immoderata, immodica *ou* nimia dominatio; corrupta administrandi ratio.

cacofonía. *s.f. Ling.* Aspera sonorum concursio; sonus ingratus; soni asperitas; absona vox; cacophonía –ae; cacophaton –i; absurditas –atis.

cacto. *s.m.* Cactus –i.

cada. *indef.* Quisque, unusquisque. ♦ (A) *cada pouco:* saepe; assidue; frequenter; crebro. *Cada día:* quotidie; omnibus *ou* singulis diebus. *Cada ano:* omnibus *ou* singulis annis. *Cada dous días:* alterno quoque die. *Cada tres ou catro días:* tertio quoque aut quarto die. *Cada un ao seu aire:* suus cuique mos. *Cada un pola súa conta:* singuli –ae –a; pro sua quisque parte.

cadafalso. *s.m.* Patibulum –i; furca –ae; infelix arbor; catafalco(i)us –i.

cadaleito. *s.m.* V. **ataúde.**

cadanseu –ansúa. *pos.* Singuli –ae –a.

cadaquén. *indef.* Quisque, unusquisque.

cadáver. *s.m.* Cadaver –eris; corpus –oris; mortuum, exanime, exanimus, exanimatum *ou* iners corpus; funus –eris.

cadavérico –a. *adx.* Cadaverinus, cadaverosus, luridus –a –um; (*cor de cadáver*) exsanguis, peripallidus *ou* funereus pallor *ou* color; cadaverosa facies.

cadea. *s.f. 1.* *Obxecto feito de pezas de metal en forma de aro:* catena –ae; (*do pescozo*) catena, catella –ae. **2.** (*fig.*) *Conxunto de cousas que se suceden:* series –ei; catena –ae; ordo –inis; continuatio seriesque rerum; causarum nexus. **3.** *Xeogr. Agrupación de montañas en liña:* iugum –i; continencia iuga; continui *ou* perpetui montes; tractus montium. **4.** *Cárcere:* carcer –eris; custodia –ae; vincula –orum; catenae –arum; (*perpetua*) vincula sempiterna. **5.** *Conxunto de aparatos destinados a transmitir sinais, sons ou imaxes:* radiophonicae *ou* televisificae machinae. **6.** *Grupo de empresas do mesmo propietario:* mercatoria societas *ou* consociatio. **7.** *Conxunto de instalacións industriais que traballan en serie:* fabricatio *ou* compositio continuata. **8.** *Conxunto de aparellos para gravar ou reproducir sons:* capsella radiophonica. ♦ *En cadea:* continenter; assidue; sine intermissione.

cadeado. *s.m.* Sera (pensilis); claustrum antependens; catenat(i)um –i.

cadeira. *s.f. 1.* *Parte do corpo humano:* coxendix –icis; coxa –ae. **2.** *Asento con respaldo:* sella –ae; sedes –is; (*de brazos*) cathedra –ae; molle subsellium; reclinatoria sella; (*xestatoria*) gestatoria, vectoria *ou* vectaria sella; (*xiratoria*) sella rotalis; (*pregable*) sella plicatilis; (*eléctrica*) sella electrica; (*de montar*) scordiscus –i; ephippium –i; (*para mulleres*) ephippium muliebre.

cadeirado. *s.m. 1.* *Conxunto de cadeiras do mesmo tipo:* sellarum *ou* cathedrarum series *ou* ordo. **2.** *Conxunto de cadeiras unidas nos coros, aulas, etc.:* templi, aulae subsellarium.

cadela. *s.f. 1.* *Femia do can:* canis –is; canis femina; (*pequena*) catella, catula, canicula –ae. **2.** *Moeda de cinco céntimos:* aes Hispanicum minutum. ♦ *Cadela de frade:* forficula auricularia. *Non ter unha cadela:* ne teruncium quidem habere; neque quicquam habere; ne obolum quidem habere; inanem atque inopem esse; quadrantem alicui nullum esse; ad assem omnia perdere. *Non valer unha cadela:* parvo *ou* minimo constare; assis aestimari. *Non daría por el unha cadela:* floccum non interdum.

cadelo. *s.m.* Catulus, catellus –i. V. *tamén can.*

cadencia. *s.f. 1.* *Regularidade nos movementos ou sons:* modus, numerus –i. **2.** *Distribución harmónica dos acentos e das pausas:* ictus –us; interspiratio, modulatio –onis. **3.** *Fon. Descenso no ton da voz ao final do período:* clausula –ae; terminatio –onis; ad numerum conclusio.

cadeneta. *s.f. 1.* *Parte máis tupida dunha rede de pesca:* catenula –ae. **2.** *Labor de bordado ou punto en forma de cadea:* catenula acu picta.

caderna. *s.f. 1.* *Cada peza, a modo de costela, nos costados das embarcacións:* quaterna –ae. **2.** *Rabela do arado:* V. **rabela.**

caderno. *s.m.* Quaternio –onis; codex –icis; libellus –i; volumen –inis; (*de notas*) adversaria –orum; thematum quaternio.

cadete. *s.m. 1.* *Soldado de familia nobre:* nobilis miles. **2.** *Alumno dunha academia militar:* academiae militaris alumnus.

Cádiz. *top.* Gades –ium; Gad(d)ir (*indecl.*).

cadmio. *s.m. Quím.* Cadmia *ou* cadmea –ae.

cadoira. *s.f. 1.* *Burato para baleirar a auga que se deposita na quilla:* (aquarum) emissarium; incile –is. **2.** *Tapón para tapar ese burato:* obturamentum, obturaculum –i.

cadoiro. *s.m.* V. **abanqueiro.**

cadorno. *s.m.* Gelu (-us); gelum -i; glacies -ei; stiria -ae; aqua gelu concreta *ou* coacta; humor concretus, coactus, densatus *ou* rigens.

cadrado -a. *adx.* **1.** *Que ten catro lados iguais e catro ángulos rectos:* quadratus -a -um. *s.m.* **2.** *Xeom. Figura de catro lados iguais:* quadratum, quadrum -i; quadratus -i; quadratio -onis; (*lábbrar en forma de cadrado, rematar*) quadrare. **3.** *Mat. Número que resulta de multiplicarse por si mesmo:* quadratus -i; quadratus numerus. ♦ *Centímetro cadrado:* V. **centímetro.** *Metro cadrado:* V. **metro.**

cadrar. *v.intr.* **1.** *Vir ben unha cousa para algo:* bene *ou* feliciter evenire, convenire, accidere *ou* contingere. **2.** *Corresponder ben dúas cousas:* convenire; congruere. V. *tamén* **acaer.** **3.** *Darse a circunstancia que se expresa:* accidere; contingere. **4.** *Coincidir un día do mes cun da semana:* congruere; convenire; competere. **5.** *Coincidir un acontecemento cunha data:* V. **4.** **6.** *Coincidir un balance, o total dunha conta:* quadrare. ♦ *Se cadra:* forte, forsan, forsitan, fortasse.

cadrifollo. *s.m.* V. **cabrifollo.**

cadril. *s.m.* **1.** *Óso da cadeira:* coxae os (princeps). **2.** *Zona de unión da perna ou da pata co corpo:* coxendix -icis. *s.m.pl.* **3.** *Parte do lombo das persoas á altura dos riles:* renes -um. ♦ *Cruz dos cadris:* summum dorsum.

cadro. *s.m.* **1.** *Cadrado:* V. esta palabra. **2.** *Armadura que sostén o bordo dunha cousa:* margo -inis; corona, forma -ae; marginata tabula; lignea, ferrea *ou* argentea forma. **3.** *Armazón dunha bicicleta:* birotae *ou* bicycli quadrum. **4.** *Obra de pintura ou debuxo:* pictura, tabula, tabella -ae; tabula *ou* tabella picta; (*pl.*) (*de pintura ao fresco*) topia -orum. **5.** *Reunión que atrae a vista ou impresiona:* species -ei; spectaculum -i; visus -us; spectatio -onis. **6.** *Descrición:* narratio, enarratio, descriptio -onis; expressa imago. **7.** *Parte dunha obra de teatro:* scaena -ae; fabulae scaenicae pars. **8.** *Superficie onde están os botóns de información e control dun vehículo:* autocineti *ou* autoraedae tabula. **9.** *Conxunto de xefes ou de persoal dunha organización:* nomina -um; numeri -orum; praepositorum *ou* ministrorum grex. **10.** *Cadro sinóptico:* forma compendiosa; generalis conspectus. ♦ *Cadro clínico:* morbi

descriptio. *Cadro de persoal:* ministeria -orum; utilis turba.

caducar. *v.intr.* (Vetustate) corrumpi, perimi, exstingui *ou* deteri; exhalare.

caducidade. *s.f.* Caducitas, vetustas -atis. ♦ *Data de caducidade:* dies praestitutus; tempus praescriptum.

caducifolio -a. *adx. Bot.* Folia amittens (arbor, planta).

caduco -a. *adx.* **1.** *Que ten pouca duración:* caducus, fluxus -a -um. **2.** *Que presenta perda da súa capacidade:* decrepitus, vetustus, (senectute) confectus. **3.** *Que deixa de ter vigor:* caducus -a -um; vetus -eris.

cadullo. *s.m.* **1.** *Suco que se ara de través:* sulcus transversus; fundi *ou* agri caput; (*extremo da leira onde dan volta os bois ao arar*) versura -ae. **2.** *Terrón moi duro:* gleba -ae. **3.** *Grumo:* V. **bolboroto.**

caer. *v.intr.* **1.** *Desprenderse unha cousa:* delabi, cadere, decidere. **2.** *Desprazarse de arriba a abaixo:* cadere, decidere, concidere, procidere; praecipitari; labi, delabi, prolabi; ruere, corruere; defluere. **3.** *Coincidir un día do mes cun da semana:* V. **cadrar.** **4.** *Coincidir un acontecemento cunha data:* V. **cadrar.** **5.** *Resultar algo ben ou mal:* bene *ou* male evenire, congruere, accidere; libenter *ou* aegre aliquid ferre. **6.** *Baixar dun xeito desmesurado (prezos):* pretium immodice, immoderate *ou* praeter modum retro abire *ou* laxare. **7.** *Estar algo situado no lugar que se expresa:* esse; inveniri. **8.** *Perder a vida:* cadere, concidere; perire; mortem obire *ou* occumbere; mori. **9.** *Deixar de existir unha forma de goberno:* summam rerum *ou* reipublicae moderationem concidere; in potestatem *ou* sub imperium alterius cadere. **10.** *Ir dar unha persoa ou cousa en algo disposto contra ela:* in insidias, dolum, fallaciam incidere. **11.** *Incorrer en erro ou falta:* in errorem incidere, induci *ou* rapi; culpa succumbere. **12.** *Ter lugar un fenómeno meteorolóxico:* vim aquae de caelo mitti; umbras de montibus cadere; fulmina summos montes ferire. **13.** *Ser ou non do agrado doutra persoa:* alicquem alicui placere *ou* displicere. **14.** *Achar a solución a algo:* mente, animo, memoria aliquid capere *ou* percipere; cognoscere; comprehendere. **15.** *Estar preto da súa fin (a tarde, o día...):* cadere, incidere; vergere;

praecipitem esse. **16.** *Acharse nunha situación crítica:* in discrimine esse; in re difficili versari; graviter se habere; in miserias incidere; in contemptionem *ou* in oblivionem venire. ♦ *Caer de chope:* in praeceps decidere. *Caer enfermo:* aegrotare; aegrotum esse; in morbum cadere, incidere *ou* labi. *Caer sobre:* irruere; impetum (in aliquem) facere. *Estar a caer:* adventare; accedere; proximum esse. *Caer en sorte:* obtingere, evenire. *Caer(se) de sono:* somnum vix sustinere; somno gravari *ou* opprimi. *Caer de cansazo:* lassitudine deficere. *Caerlle a un a cara de vergoña:* verecundia, rubore suffundi. *Caerlle a un a baba por algo ou alguén:* V. **baba**. *Caer da burra:* errorem tandem agnoscere *ou* deponere; de (e) caelo in terram descendere; a somniis ad res transire; aliquid perspicere. *Caeulle o pelo:* V. **pelo**.

café. *s.m.* **1.** *Cafeira:* cafeum, cafaeum *ou* caphaeum -i. **2.** *Semente de cafeira:* faba cafearia *ou* Arabica; legumen Arabicum. **3.** *Bebida feita con esa semente:* caf(a)eum -i; cafearia *ou* Arabica potio; fabae Arabicae suc(c)us. **4.** *Cafeteria:* cafearia taberna; (*café bar*) taberna potoria. V. *tamén bar*¹. ♦ *Café con leite:* cafaei lactisque potio; cafaeum lacte mixtum; (*cortado*) cafeum exiguo lacte mixtum; (*curto de café*) cafearia potio diluta. *Café descafeinado:* potio cafaearia sine cafaeina. *Café capuchino:* cafeum lacte permixtum (quod lepide capuccinum vocant). *Licor café:* cafearius liquor. *Café concerto* *ou* *cantante:* taberna cafearia concentu celebrata.

cafeal. *s.m.* Ager cafeis satus.

cafeira. *s.f.* V. **café**.

cafeína. *s.f.* Cafaeina -ae; cafaeinum -i.

cafeteira. *s.f.* V. **cafeteiro**.

cafeteiro -a. *adx.* **1.** *Relativo ao café:* cafearius -a -um. **2.** *Que gusta do café:* Arabicae potionis studiosus *ou* avidus/-a. *s.f.* **3.** *Recipiente para facer café:* machina *ou* machinula cafearia; vas cafearium. **4.** *Recipiente en que se serve:* vas cafearium; cucumella cafearia. ♦ *Cafeira exprés:* machinula caphaeo exprimendo *ou* Arabicae potionem guttatim manans.

cafetería. *s.f.* Cafearia taberna; thermopolium -i. V. *tamén bar*¹.

cadada. *s.f.* **1.** *Excremento sólido:* solidum excrementum. **2.** *Acción de cagar:* ventris exoneratio;

cacatio -onis. **3.** (vulg.) *Cousa moi mal feita:* cacatio -onis; res vitiose *ou* pessime facta.

cagado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *cagar:* cacatus -a -um. *adx.* **2.** (fam.) *Moi parecido:* simillimus -a -um. **3.** (pex.) *Pouco valente:* ignavus, timidus -a -um; imbellis -e; animi impos.

cágado. *s.m.* Ranunculus, gyrinus -i; pullus ranae.

cagainas. *s.* (pop.) Pusillanimis -e; pavidus -a -um. V. *tamén cagado, covarde, pusilánime*.

cagalla. *s.f.* Suillum, ovinum, caprinum, cuniculare excrementum; deiectio -onis; pilula -ae; sterminus -oris; (*de cabra*) faba caprini fumi; (*de rato*) muscerda -ae.

cagallón. *s.m.* lumentorum excrementum; bovinum, equinum, iumentarium, humanum excrementum; deiectio, egestio -onis.

cagar. *vintr.* **1.** (pop.) *Expulsar excrementos ou gases:* cacare; ventrem exonerare; pedere; alvi crepitem edere; (*ensuciar con materias fecais*) concacare. *vt.* **2.** (pop.) *Expulsar polo ano:* ventrem movere *ou* facere; alvum *ou* ventrem evacuare, ciere, liquare *ou* mollire. V. *tamén defecar*.

cagarría. *s.f.* Ventris fluxio, solutio *ou* destillatio; alvi profluvium, proluvium, proluvis *ou* deiectio; stomachi resolutio; fluxus -us; fluor -oris; alvus fluens, soluta, fusa, cita *ou* liquida.

caída. *s.f.* **1.** *Acción de caer:* casus, occasus, interitus, lapsus -us; praecipitatio, prolapsio -onis; ruina -ae; (*do pelo*) capilli defluvium; fluentes capilli; alopecia -ae; (*esta medicina remedia a caída do pelo*) haec medicina, capilli si effluerint, reparat. **2.** *Pendente, desnível do terreo:* declivitas, acclivitas, proclivitas, devexitas -atis; declinatio, inclinatio -onis; clivus -i. **3.** *Desnível brusco dun curso de auga:* lapsus, delapsus, deiectus -us; pronus amnis *ou* alveus; aquae lapsus.

caimán. *s.m.* Crocodilus caimanus; saurus -i.

caínza. *s.f.* *ou* **caínzo.** *s.m.* Crates *ou* cratis -is; lateralia -ium.

caíño. *s.m.* Vinum dulcamarum (e Ripa Aviae aliisque Gallaecis plagis oriundum).

cairo. *s.m.* V. **cabeiro**.

Cairo. top. Cairus -i; Memphis -idis.

cairota. *adx.* e s. Cairensis -e. Cairenses -ium.

caiuco. *s.m.* Scapha -ae; linter -tris.

caixa. *s.f.* **1.** *Recipiente de material e forma variables:* capsula, capsula, theca, arca –ae. **2.** *Ataúde:* mortuorum capsula; lignea arca; feretrum –i. *V. tamén ataúde.* **3.** *Instrumento de percusión:* tympanum ou tympanum –i. **4.** *Parte exterior de certos mecanismos:* capsella –ae. *V. tamén 1.* **5.** *Máquina rexistradora:* machina censualis. **6.** *Dependencia dun banco, comercio, etc.:* accepti expensique capsula; argentaria peculii asservandis; mensa ou domus argentaria. ♦ *Caixa de aforros:* domus pigneratitia; argentaria peculii asservandis; mensa parsimoniae. *Caixa de correo:* epistolarum ou epistolaris capsella; arca cursualis. *Caixa forte:* capsula aerata; arca ou theca nummaria loricata ou ferrata. *Caixa de cambios:* commutatoria ou velocitati mutandae capsella. *Caixa negra:* capsella volatui describendo. *Caixa de música:* capsella sonora ou sonos edens. *Caixa de primeiros auxilios:* theca medicamentaria. *Caixa torácica:* compages thoracis.

caixeiro –a. *s.* Arcarius, mensarius/-a; pecuniae custos et dispensator/-trix; minister/-tra nummularius/-a. ♦ *Caixeiro automático:* capsella automataria.

caixón. *s.m.* **1.** *Caixa grande:* magna ou amplior capsula. **2.** *Caixa de mesas, armarios, etc.:* loculamentum –i; mensae, mensulae, arcae, armarii loculus ou locellus; compostile –is. **3.** *Moxega:* infundibulum –i. ♦ *Caer (algo) de caixón:* consentaneum esse. *Caixón de xastre:* theca inordinata.

cal ¹. *s.m.* *Composto químico:* calx, calcis. ♦ *Cal morto:* calx evanida, macerata, diluta ou extincta. *Cal vivo:* calx (viva); (con area) arenatum, mortarium –i.

cal ². *s.m.* **1.** *Leito para que corra a auga:* canalis –is; canaliculus –i; fossa –ae; deductorium –i; (do muíño) incile –is. **2.** *Parte baixa do suco:* canalis –is; sulcus –i.

cal ³. *interr.* **1.** *Pregunta pola identificación de algo ou alguén:* quis (qui), quae, quid (quod); qualis –e; (cal de dous) uter, utra, utrum. *pron.rel.* **2.** *Refírese ao antecedente:* qui, quae, quod.

cala ¹. *s.f.* *Pequena entrada do mar na costa:* parvus sinus.

cala ². *s.f.* **1.** *Cabo grosso para certas artes de pesca:* rudens –entis; retinaculum –i. **2.** *Abertura para catar un produto:* incisio delibationis causa. **3.** *Espazo debaixo da cuberta dunha embarcación:* alveus –i; caverna –ae. **4.** *Med. Instrumento para*

examinar un órgano ou unha ferida: specillum –i; fistula –ae. **5.** *Mec. Variña para comprobar o nivel de aceite do motor:* virgula olei lineam comprobans.

cala ³. *s.f.* *Planta:* arum Italicum ou maculatum.

calabozo. *s.m.* **1.** *Cela escura:* arca –ae; inferior carcer; ergastulum –i; robur –oris; tenebrae –arum. **2.** *Cela dun cárcere:* custodiae sedes; cella, cellula –ae. **3.** *Prisión provisional:* custodia –ae; vincula ad tempus praestituta.

calada ¹. *s.f.* *Silencio:* silentium –i; taciturnitas –atis; reticentia –ae. ♦ *Ás caladas, pola calada:* clam; secreto, silenter; reticenter; tacite. *Dar a calada por resposta:* non respondere; (dolose) tacere.

calada ². *s.f.* **1.** *Tempo entre a saída e a volta dun barco de pesca:* piscaturae ou piscationis tractus ou tempus. **2.** *Peixe capturado por un barco nunha saída ao mar:* bolus –i; piscatus –us; captura, praeda –ae. **3.** *Acción de calar o aparello no mar:* piscatorii instrumenti inmissio ou inductio. **4.** *Acción de somerxerse ou somerxer unha persoa na auga:* demersio, immersio –onis. **5.** *Acción de aspirar o fume do cigarro:* suctio, exsuctio –onis.

calado ¹ –a. *adx.* **1.** *En silencio:* tacitus –a –um; silens, tacens –entis. **2.** *Que fala pouco:* taciturnus –a –um; ad silentium pronus. **3.** *Que non conta o que se lle confía:* prudens –entis; cautus, circumspexus –a –um. **4.** (fig.) *Sen ruído:* silentiosus, quietus, tranquillus –a –um; tacens, silens –entis. ♦ *É mellor estar calado:* satius est mutum esse.

calado ². *s.m.* **1.** *Distancia entre o fondo da quilla e a superficie da auga:* immersionis altitudo ou profunditas. **2.** *Distancia entre a superficie da auga e o fondo:* maris altitudo. **3.** *Labor de calar un tecido:* opus in telis cancellatum ou acus ope reticulatum; (na madeira) terebratio, perforatio –onis; (encaixes) limbi –orum; taeniae –arum.

caladoiro. *s.m.* Locus piscationi aptus.

calafrió. *s.m.* (Febris) horror; frigus –oris; perfrictio, motio –onis; febrium frigora; frigida febris.

***calamar.** *s.m.* *V. lura.*

calamidade. *s.f.* **1.** *Catástrofe, desastre:* calamitas –atis; aerumna –ae; infortunium –i; clades –is; casus –us; adversa fortuna; adversae res; iniquitas temporum. **2.** *Persoa que fai todo mal, inútil:* ineptus/-a, stultus/-a, inhabilis vir/femina.

calamitoso -a. *adx.* **1.** *Que provoca ou representa unha calamidade:* calamitosus, aerumnosus, infortunatus, infaustus, exitiosus -a -um; infelix -icis; tristis -e; miser -era -erum. **2.** (fig.) *Que é unha calamidade:* V. **calamidade.**

calandra. *s.f.* Alauda -ae; melanocorypha calandra.

calar ¹. *v.intr.* **1.** *Non dicir nada:* tacere, conticescere. **2.** *Cesar de pronunciar palabras:* silere; obmutescere; linguae favere; labra astringere. **3.** *Cesar de producir rúidos:* V. 1 e 2. **4.** *Non replicar:* tacere; obmutescere; nihil respondere. *v.tr.* **5.** *Non dicir certa cousa:* reticere; silentio praeterire, praetermittere, transire ou tegere; sententiam celare. **6.** *Obrigado a non dicir nada:* silentium facere, indicere, iubere, petere, poscere, suadere; os loquentis opprimere. ♦ *Calar a boca:* V. 1 e 2.

calar ². *v.tr.* **1.** *Facer que o barco chegue a certa profundidade:* navem in aquam inducere ou immittere. **2.** *Lanzar algo ou a alguén á auga:* mergere, demergere, immergere, mersare; in aquam demittere ou praecipitare. **3.** *Penetrar un líquido nunha cousa:* permeare; penetrare; imbuere; imbibere. **4.** *Introducir unha sonda ou outro obxecto:* (altitudinem, vadum fluminis) tentare ou pertentare; (humum, viam) rimari. **5.** (fig.) *Examinar a fondo unha persoa ou unha cousa:* tentare, attentare, pertentare, praetentare; rimari; scrutari; perspicere; explorare; callere. **6.** *Facer que unha cousa baixe ou se axuste noutra:* affigere; inducere; (o gorro, o sombreiro) pileum, galerum omnino immittere ou capiti inducere; (a baioneta) sicam ballistae affigere. **7.** *Sacar fíos a un tecido:* opus in telis cancellare; acus ope reticulatum opus imitare/-ari. *v.intr.* **8.** *Chegar unha embarcación a certa profundidade:* navem altius descendere ou penetrare. **9.** (fig.) *Penetrar fondo, quedar gravado:* invadere; irrumpere; penetrare; in animis defigi ou imprimi; memoriae mandare.

calar ³. *v.pr.* Autoraedam ob incongruentem gradum subito sistere.

***calavera.** *s.f.* V. **caveira, cranio.**

calcañar ou calcaño. *s.m.* **1.** *Parte inferior do talón:* talus -i; calx, calcis; calcaneum ou calcaneus -i. **2.** *Parte correspondente do zapato ou do calcetín:* (calceamenti, pedulis) talus.

calcapapeis. *s.m.* Chartarum pressorium.

calcar. *v.tr.* **1.** *Pisar co pé ou con algún obxecto:* premere, opprimere, imprimere; pressare; exculare; proterere. **2.** *Copiar debuxando por enriba:* exprimere; duplicare.

calcario -a. *adx.* **1.** *Que contén cal:* calcareus, calcarius -a -um. *s.f.pl.* **2.** *Rochas que teñen cal:* saxa calcaria.

calcetar. *v.tr.* Texere, contexere, detexere, intexere.

calcetín. *s.m.* Pedule, tibiale -is.

calcinar. *v.tr.* **1.** *Someter a altas temperaturas:* ad calcem redigere; comburere. **2.** (fig.) *Reducir a cinza:* urere, exurere, comburere; igne conficere ou ad cinerem ou pulverem redigere.

calcio. *s.m.* Quím. Calcium -i; calcii elementum.

calco. *s.m.* **1.** *Acción de calcar:* duplicatio -onis. **2.** *Copia feita calcando:* imago duplicata. **3.** *Cousa que imita ou reproduce:* imitatio -onis; aemulatio naturae; imago imitativa. **4.** *Ling. Adaptación dun préstamo doutra lingua:* verbalis mutuatio; verbum aliunde ou alio sermone sumptum. ♦ *Papel de calco:* charta duplicatoria.

calcografía. *s.f.* Calcographia -ae; ars calcographica; calcographica ou calcographice depicta imago.

calcomanía. *s.f.* Antitypica imaginis impressio.

calculador -ora. *adx.* **1.** *Que sabe calcular:* computator; calculator; ratiocinator/-trix. **2.** *Que actúa para a súa comenencia ou dun xeito calculado:* cautus, providus, circumspectus -a -um; prudens, praevidens -entis; sui commodi studiosus; quaestui serviens. V. **tamén aproveitado.** *s.f.* **3.** *Máquina que realiza operacións matemáticas:* machinula calculatoria; mechanema calculatorium; electronicum computatorium.

calculadora. *s.f.* V. **calculador.**

calcular. *v.tr.* **1.** *Mat. Determinar por medio de cálculo:* computare; ratiocinari; rationem, numerum, summam ou calculos inire, ponere ou subducere. **2.** (fig.) *Avaliar dun xeito aproximado:* supputare; conicere; opinari; coniecturam facere, trahere ou ducere. **3.** (fig.) *Prever:* praevidere, providere; prospicere; meditari; de industria componere; (por interese) suae utilitati servire.

cálculo. *s.m.* **1.** *Mat. Conxunto de operacións para achar datos:* (mathematica) ratio ou computatio; calculus -i. **2.** (fig.) *Avaliación aproximada:*

coniectura -ae; supputatio, opinio -onis. **3.** *Med. Especie de pedra que se forma en distintos órganos:* calculus, lapillus -i; arena -ae.

caldear. *v.tr.* **1.** *Pór quente algo:* cal(e)facere, cal(e)-factare, excal(e)facere; (*fortemente*) fervefacere; concalfacere, percalfacere. **2.** *Elevar a temperatura:* candefacere; (*do forno*) fornacem incendere. **3.** (*fig.*) *Facer máis viva unha reacción ante un estímulo:* excitare, incitare, concitare, suscitare; stimulare; accendere; acuere. *v.pr.* **4.** *Pórise quente algo:* calere, caleferi, calescere, incallescere; fervescere. **5.** *Aumentar de temperatura:* V. 4. **6.** *Prestarse o ánimo ou o ambiente a que se produzan discusións, enfados, etc.:* se stimulare; concitari; irasci; incendi; excandescere; inflam-mari.

caldeira. *s.f.* **1.** *Recipiente para facer a comida dos animais:* cortina, caldaria -ae; lebes -etis; (*de bronce ou cobre*) ahenum -i. **2.** *Depósito da auga da calefacción ou das máquinas de vapor:* caldaria -ae; caldarium -i.

caldeirada. *s.f.* Piscium solanorumque conditura.

caldeireta. *s.f.* Cantharus -i; calderiola -ae.

caldeiro. *s.m.* Lebes -etis; caccabus -i; caldarium -i; cucuma -ae; (*de bronce*) ahenum -i; (*para sacar auga do pozo*) situlus -i; situla -ae.

***calderilla.** *s.f.* V. **cambio, chatarra, solto.**

caldo. *s.m.* **1.** *Comida:* ius, iuris; (*de carne*) iurulentia -ae; (*de polo*) ius pulli gallinaei. **2.** *Líquido:* sorbitio -onis; liquor -oris.

calear. *v.tr.* V. **branquear.**

calefacción. *s.f.* **1.** *Acción de quentar un local:* calefactio -onis. **2.** *Instalacións destinadas a quentar un edificio:* apparatus calorificus; instrumentum calorificum ou calefactorium; (*subterráneas*) hypocaustis -is; hypocaustorium, hypocauston, hypocaustum -i.

calendario. *s.m.* **1.** *Distribución do tempo en anos, meses e días:* calendarium ou kalendarium -i. **2.** *Almanaque:* ephemeris mathematica ou astronomica. **3.** *Cartón ou folla que recolle a distribución do tempo:* calendarium (diurnum).

calesa. *s.f.* Cisium -i; carpentum -i.

calibrar. *v.tr.* **1.** *Medir o calibre:* diametrometro ou diametro metiri. **2.** (*fig.*) *Medir a importancia ou a magnitude:* pondus, momentum, magnitudinem, modum, mensuram ponderare, ex-

plorare, pendere, perpendere ou examinare. V. *tamén* **calcular.**

calibre. *s.m.* **1.** *Diámetro interior do canón dunha arma ou exterior dun proxectil:* diametrus, modulus -i. **2.** *Diámetro dun obxecto cilíndrico:* crassitudo -inis; mensura -ae. **3.** *Instrumento para medir o diámetro:* diametrometrum -i. **4.** (*fig.*) *Importancia ou magnitude:* pondus -eris; momentum -i; magnitudo -inis; vis, vis.

calidade. *s.f.* **1.** *Cada un dos trazos que constitúen a maneira de ser de algo ou alguén:* qualitas, proprietas, singularitas -atis. **2.** *Maneira de ser dunha cousa que lle dá valor:* ingenium -i; nota -ae; condicio -onis; species -ei; virtus -utis. **3.** *Boa calidade:* bonitas, generositas -atis; virtus -utis; (*dunha mercancia*) merx proba. ♦ *De primeira calidade:* optimus -a -um; primae ou optimae notae. *De infima calidade:* pessimus -a -um; deterrimae notae. *En calidade de:* ut; tamquam; sub iure ou specie (*con xen.*).

calído -a. *adx.* **1.** *De altas temperaturas:* calidus, fervidus, aestuosus -a -um; flagrans, aestuans -antis; ardens, fervens -entis. **2.** (*fig.*) *Que demostra afecto ou entusiasmo:* studiosus, officiosus, benevolus, fervidus, calidus, promptus -a -um; praeceps -ipitis; comis -e.

califa. *s.m.* Chalipha ou chalifas -ae.

califato. *s.m.* **1.** *Dignidade de califa:* chaliphae ou chalifae dignitas ou munus. **2.** *Territorio onde goberna:* chalifae dicio ou imperium. **3.** *Duración do goberno dun califa e período do seu goberno:* chalifatus ou chaliphatus -us.

***calificación.** *s.f.* V. **cualificación.**

***calificar.** *v.tr.* V. **cualificar.**

California. *top.* California -ae.

californiano -a. *adx.* e s. Californianus -a -um. Californiani -orum.

caligrafía. *s.f.* **1.** *Arte de escribir con boa letra:* decora scribendi ratio, ars ou modus; calligraphia -ae. **2.** *Letra feita segundo esta arte:* scriptura arte confecta.

calígrafo -a. *s.* Calligraphus/-a; scribendi artifex.

caligráfico -a. *adx.* Calligraphicus -a -um; arte scriptus.

caligrama. *s.m.* Calligramma -atis.

calista. *s.* Callorum medicus/-a.

cáliz. *s.m.* **1.** *Vaso sagrado:* calix –icis. **2.** *Bot. Envoltorio da flor:* calyx –ycis; calyculus, calathus, galerus –i; acetabulum –i.

callado –*a. part.* Coagulatus, densatus, pressus, gelatus, congelatus –a –um. ♦ *Leite callado:* lac concretum ou coagulum.

callao. *s.m.* Lapillus, calculus –i; saxum –i.

callar. *v.tr.* **1.** *Facer que un líquido se torne sólido:* coagulare; densare; premere. *v.intr. e pr.* **2.** *Tornarse sólido un líquido:* coagulari; premi; densari; coire. **3.** *Formarse a neve unha capa:* gelari, congelari; coalescere. **4.** *Chegar a relizarse algo:* rem, negotium succedere ou bene evenire; ad exitum pervenire. **5.** (fig.) *Ser aceptado algo que se propón:* placere; arridere.

calleiro. *s.m.* **1.** *Estómagos dos animais:* V. **bandullo**. **2.** *Cuartas das catro cavidades do estómago dos ruminantes:* ventriculus –i. **3.** *Substancia para callar o leite:* coagulum –i. **4.** *Recipiente en que se pon o leite a callar:* coagulationis ou presorium vas.

callo. *s.m.* Coagulum –i.

callón ¹. *s.m.* *Porción callada, esp. de sangue:* grumulus ex liquido concretus; (sanguinis) globus ou globulus.

callón ². *s.m.* *Cachón:* V. esta palabra.

callos. *s.m.pl.* Conditura callis abundans (omaso, manibus, pedibus bovillis, ciceribus); calli –orum.

calma. *s.f.* **1.** *Inmobilidade do mar, da atmosfera:* malacia –ae; tranquillitas –atis; tranquillum –i; ventorum ou maris tranquillitas ou quies; maris, pelagi aequalitas, segnities ou segnitia; mare tranquillum, pacatum ou placidum; quietus aer. **2.** *Ausencia de ruído:* tranquillitas –atis; quies –etis; silentium –i. **3.** *Estado da persoa que non está preocupada:* animi tranquillitas ou quies; pax, pacis; sedatio –onis.

calmante. *s.m.* Medicamentum, lenimentum mitigativum ou mitigatorium; pilula mitigatoria; paregoricum ou anodynon remedium.

calmar. *v.tr.* **1.** *Producir sensación de calma:* V. **aquietar**. **2.** *Facer diminuír a paixón, a dor:* V. **aliviar**. *v.intr. e pr.* **3.** *Quedar tranquilo:* V. **aquietarse**. **4.** *Quedarse en calma:* V. **acalmar, aquietarse, acougar**.

calmear. *v.intr.* V. **abafar, alasar**.

calmizo. *s.m.* V. **bochorno**.

calmo –*a. adx.* V. **apracible, cachazudo**.

calmoso –*a. adx.* **1.** *Que non presenta alteracións bruscas:* V. **apracible, cachazudo**. **2.** *Que manifesta tranquilidade excesiva:* V. **cachazudo**.

calo. *s.m.* Callum –i; callositas –atis; ossilago –inis; (*nas mans*) manus tritae; (*ter calos*) callere.

calor. *s.f.* **1.** *Fís. Forma de enerxía:* calor –oris. **2.** *Sensación de estar quente o corpo:* calor, fervor, ardor –oris. **3.** *Estado da atmosfera pola elevación da temperatura:* aestus –us; (solis) vapor; aestivus calor; solis vapores. **4.** (fig.) *Entusiasmo:* impetus –us; ardor, fervor –oris; studium –i. **5.** (fig.) *Afecto no trato:* benevolentia –ae; amor –oris; studium –i; comitas, benignitas –atis; affectus –us.

caloría. *s.f.* *Fís.* Caloris mensura, gradus, modus ou modulus.

calorífico –*a. adx.* Calorificus –a –um.

caloroso –*a. adx.* **1.** *Que causa calor:* calidus, aestuosus, fervidus –a –um; calorem habens ou reddens. **2.** *Que manifesta afecto ou entusiasmo:* benevolus, benignus –a –um; comis –e; ardoris plenus; amore ou ardore incensus.

calosidade. *s.f.* Callositas –atis; ossilago –inis.

calote. *s.m.* Dolus –i; fallacia –ae; fraus, fraudis; suppressio –onis.

calquera. *indef.* **1.** *Non importa cal:* quivis; quilibet; quispiam; quicumque; (*de dous*) utervis; utercumque; alteruter. **2.** *As veces ten sentido despectivo:* quidam; quicumque; quilibet; quisquis. ♦ *Ser un/unha calquera.* **1.** *Ser pouco importante:* nullum ou minimum momentum habere; neminem esse. **2.** *Dito dunha muller, de vida pouco honesta:* mulier parum honesta ou decora.

caluga. *s.f.* Cervix –icis; occipitium –i; occiput –itis; aversa pars capitis.

calumnia. *s.f.* Calumnia –ae; falsum ou fictum crimen; falsa criminatio; mendacium –i; (*non hai nada de voo tan rápido coma a calumnia*) nihil est tam volucre quam maledictum.

calumniador –*ora. adx.* e.s. Falsus/-a accusator/-trix; calumniator/-trix; criminador/-trix.

calumniar. *v.tr.* Aliquem calumniari; falsum crimen alicui inferre; falso crimine aliquem insimulare; in aliquem ementiri; crimen fingere.

calva. *s.f.* **1.** *Parte da cabeza sen pelo:* calvities –ei; calvitium –i; (*pola parte de diante*) reburrium –i. **2.** *Parte dunha pel ou tecido que perdeu o pelo:* V. **1.** **3.** *Por ext., lugar onde falta a vexetación:* intervallum, interstitium –i; (*no bosque*) rariores silvae.

calvario. *s.m.* **1.** *Lugar onde Cristo foi crucificado:* Calvariae locus; Calvaria –ae; Golgotha (*indecl.*). **2.** (*fig.*) *Padecemento prolongado:* calvarium, supplicium –i; cruciatus –us.

calvear. *v.intr.* V. **calvo** (estar, quedar, volverse).

calvinismo. *s.m.* *Relix.* Calviniana religio, fides, doctrina ou haeresis.

calvinista. *adx.* **1.** *Relativo a Calvino ou ao calvinismo:* calvinianus –a –um. *adx. e s.* **2.** *Que profesa a doutrina de Calvino:* religionis Calvinianae professor; Calvini assecla ou sectator.

calvo –a. *adx.* **1.** *Que sufriu caída de cabelo:* calvus, recalvus, calvatus –a –um; glaber –bra –brum; depilis –e; (*parcialmente*) calvester, recalvester –tri; (*pola parte de diante*) reburrus, praecalvus, recalvus –a –um; praecalvester, recalvester –tris –tre; (*prematuramente*) praecalvus –a –um. V. **tamén pelado**. **2.** *Que non ten vexetación (terreo):* nudus, nudatus, purus, aper-tus –a –um; sterilis –e; herbarum expers. ♦ *Estar, quedar ou volverse calvo:* calvere, calvescere; calvefieri; capillis destitui; alicui capillos defluere; alicui verticem capillo nudum esse; (*máis calvo ca unha cabaza*) cucurbita glabrior.

calzada. *s.f.* **1.** *Camiño co pavimento de pedra:* strata via; stratum –i; strata viarum. **2.** *Parte da rúa reservada aos vehículos:* via curribus assignata.

calzado. *s.m.* Calceus –i; calceamentum –i; calceatus –us; calceamen –inis.

calzador. *s.m.* Calceatorium –i.

calzar. *v.tr.* **1.** *Usar ou levar certo tipo ou medida de calzado:* calceare ou calciare; calceum induere, inducere ou sumere. **2.** *Pór o calzado a alguén:* calceos alicui inducere; aliquem calceare ou calciare. *Tamén v.p.r.:* calceos (sibi) inducere ou induere; se calceare; calceum ad pedem aptare; (*o zapato do pé dereito posto no esquerdo ou ao revés*) calceos praepostere induere. **3.** *Pór calzos:* fulcire; sufflaminare; currum infrenare

calzo. *s.m.* Sufflamen, fulcimen –inis; fulcimentum, fulcrum –i; cuneus –i; obex –icis.

calzón. *s.m.* **1.** *Pantalón antigo:* bracae –arum. **2.** *Peza da roupa interior masculina:* bracae –arum; breviores bracae; subligar –aris; subligaculum –i; femoralia –ium; curta femoralia.

cama. *s.f.* **1.** *Moble para durmir:* lectus, lectulus –i; cubile –is; cubiculum, stratum –i; lectus cubilaris; (*pobre*) grabatus –us; (*nupcial*) thalamus, torus –i; lectus genialis ou iugalis; (*armazón da cama*) sponda –ae. **2.** *Capa de estrume:* stratura –ae; stramentum –i; congestus culmorum ou frondium. **3.** *Lugar onde dormen os animais salvaxes:* cubile –is; latibulum –i. ♦ *Facer a cama:* lectum sternere, substernere. *Gardar cama:* cubare; iacere; in lecto detineri; aegrotare. *Facerlle a un a cama:* decipere; nocere; in transennam ducere; (*fixémoslle a cama*) hamum voravit.

camada. *s.f.* **1.** *Conxunto de cousas sobrepostas ou porción de algo que cobre unha superficie:* corium –i; crusta –ae; stramen –inis. V. **tamén cama**. **2.** *Por ext., cama dos animais:* V. **cama**. **3.** *Conxunto de crias dun mamífero:* fetus, partus –us; fetura –ae; gravedo –inis; (*de bacoriños*) congenerati porci; porcelli eodem partu editi. **4.** *Grupo de poboación con características comúns:* socialis stratus.

camaleón. *s.m.* **1.** *Réptil:* chamaeleon –onis/-ontis. **2.** *Persoa que cambia según as comenencias:* proteus –i; versipellis –is; levis, mobilis, chamaeleone mutabilior ou inconstantior vir/femina.

cámara. *s.f.* **1.** *Cuarto principal dunha casa, esp. para durmir:* dormitorium, cubiculum –i. V. **tamén alcoba, aposento**. **2.** *Aparello para captar imaxes:* capsula ou machina photographica; photomachina –ae. **3.** *Espazo oco dun mecanismo ou instalación:* pneumatica fistula; tubulus (aere inflatus). **4.** *Cada unha das asembleas do Parlamento:* publicum nationis consilium; consilium ou coetus legibus ferendis; legiferum consilium; superior ou inferior curia. V. **tamén corte**², **parlamento**. **5.** *Organismo que se ocupa de certos intereses, esp. comerciais:* (industriae, navigationis, mercatorum) coetus ou collegium. ♦ *Cámara de gas:* cella gasii plena; gaseum cubiculum. *Cámara escura:* theca ou capsula obscura.

camarada. *s.* Sodalis, contubernalis –is; convictor/-trix; comes –itis; (*de milicia*) commilito –onis; (*de clase*) condiscipulus/-a.

camareiro –a. *s.* Cubicularius/-a; cubiculi minister/-tra; famulus/-a; ancilla –ae; (*de come-*

dor) triclinarius/-a; (*de bar*) cauponarius/-a puer/puella.

camarilla. *s.f.* Conventiculum -i; blandientium grex; assentatorum turba; comitatus -us.

camarón. *s.m.* Cammarus marinus.

camarote. *s.m.* Domuncula -ae; navigii cubiculum *ou* dormitorium.

camba. *s.f.* Canthus -i.

cambadela. *s.f.* **1.** *Pinchacarneiro:* turbo -inis; corporis ad aerem volutatio; (in aere) circumvolutio. **2.** *Acción de pór a perna entre as de alguén para derribalo:* supplantatio -onis; maligna cruris interpositio; (*botala* *ou* *facela*) supplantare. **3.** (*fig.*) *Astucia para que alguén non consiga algo:* fraudatio, circumscriptio -onis; fraus, fraudis; insidiosa, maligna versutia. ♦ *Botarlle ou facerlle a cambadela (a alguén):* aliquem supplantare; alicui insidias struere *ou* moliri.

cambalear. *v.intr.* Nutare; vacillare; titubare; labare.

cambiar. *v.tr.* **1.** *Dar e recibir a cambio:* mutare, commutare, permutare; (*viño por aceite, un cabalo por un boi*) vinum pro oleo, equum bove commutare. **2.** *Dar ou recibir diñeiro a cambio:* pecuniam, nummos commutare *ou* permutare. **3.** *Tornar diferente:* mutare, immutare; vertere, convertere; flectere, inflectere. **4.** *Deixar ou quitar para poñer algo no seu lugar:* aliquid (pro) aliquo commutare; novare; incerta pro certis mutare; domus supel(l)ectilem novare. **5.** *Quitar a alguén a roupa para poñerlle outra ou mudar a propia:* vestimentum *ou* vestem mutare *ou* vertere. **6.** *Facer que unha cousa pase a ser outra:* mutare; novare; vertere, convertere, invertere; transformare. **7.** *Intercambiar:* aliquid inter se mutare *ou* commutare. **8.** *Levar dun sitio para outro:* transferre; movere; transportare; alio traducere; e loco mutare. *v.intr.* **9.** *Sufrir alteración:* mutari, se mutare; immutari, commutari; novari; verti, converti. **10.** *Deixar un lugar para vivir noutro:* solum, caelum, sedem, operam, laborem mutare *ou* vertere. **11.** *Tornarse diferente con relación a algo:* se mutare; se vertere; opinionem, sententiam mutare. **12.** *Pasar dunha velocidade a outra:* velocitatem mutare; varias velocitatis rationes inire. *v.pr.* **13.** *Transformarse:* V. 9. **14.** *Deixar un lugar ou traballo e ir para outro:* V. 10.

cambio. *s.m.* **1.** *Acto de cambiar ou cambiarse:* mutatio, immutatio, commutatio -onis; (*de diñeiro*) collybum *ou* collybus -i; mutatura -ae.

2. *Diñeiro que se cambia:* pecunia permutata; (publica) permutatio pecuniae; collybum *ou* collybus -i; (*no cambio de diñeiro hai bastante perda*) in collybo est detrimenti satis. **3.** *Diñeiro que sobra e se devolve:* reliqua pecunia; reliquum -i. **4.** *Moeda fraccionaria:* pecunia minuta; aerea moneta; nummulus -i. **5.** *Mec. Dispositivo que axusta a velocidade:* mechanema velocitatis mutatorium; apparatus velocitatis mutatorius. ♦ *A cambio:* loco *ou* vice alicuius rei. *En cambio:* sed; tamen; autem; at; contra. *Cambio de rasante:* iugulum viae.

cambista. *s.* Collybista -ae; nummularius, collectarius, argentarius, mensularius/-a; (*de pouca monta*) nummulariolus -i.

cambota. *s.f.* **1.** *Peza da cheminea sobre o fogar:* camini *ou* fumarii inferior pars; fornix -icis. **2.** *Bordo inferior desta peza:* fornix ora.

cambra. *s.f.* Spasmus -i; nervorum contractio *ou* rigor.

camelia. *s.f.* Camelia Iaponica.

camelo -a. *s.* Camelus -i; camela -ae *ou* camelus femina.

camerino. *s.m.* Scaenicorum cella; apodyterium -i.

Camerún. *top.* Cam(m)arunia -ae.

camerunés -esa. *adx. e.s.* Ca(m)maruniensis -e. Ca(m)marunienses -ium.

camiñada. *s.f.* V. **andada, andaina.**

camiñar. *v.intr.* V. **andar.**

camiño. *s.m.* **1.** *Espazo trazado para ir por el:* iter -ineris; via -ae; (*estreito*) semita -ae; (*apartado*) diverticulum -i. **2.** *Lugar(es) por onde se pasa:* via -ae. **3.** (*fig.*) *Medio para facer unha cousa:* via -ae; iter -ineris; ratio -onis; modus -i; usus -us. V. *tamén* **vía**. **4.** (*fig.*) *Modo de vivir ou de actuar:* vitae via, ratio, mos *ou* genus; recta *ou* prava aetatis agenda ratio; habitus -us. ♦ *Abrir(se) camiño:* viam sternere; progredi. *Pórse en* *ou* *ao camiño:* in viam se dare; viae se committere; iter inire. *Durante o camiño:* in itinere. *Camño de:* ad. *Camño de Santiago (galaxia):* via lactea; lacteus orbis; lactea plaga caeli; (*ruta de peregrinación*) iter *ou* via Sancti Iacobi. *De camiño.* **1.** *Axiña:* statim. **2.** *Ao mesmo tempo:* simul; per *ou* inter

viam. *Estar en camiño*: aliquem ou aliquid appropinquare ou cito pervenire; rem in cursu esse. *Levar camiño de*: rectam ou erroneam viam sequi; aliquem ou aliquid recte ou prave procedere. *Sairse do bo camiño*: a recta via aberrare. *Por outro camiño*: alia via; alio modo; alioquin.

camión. *s.m.* Autocinetum onerarium; chamulcus -i.

camioneiro -a. *s.* Autoraedarius/-a; autocineti onerarii gubernator/-trix.

camioneta. *s.f.* Parvum autocinetum onerarium.

camisa. *s.f.* Subucula, camisa, interula -ae; indusium -i; (*pel que deixa a cobra*) vernatio -onis; exuviae -arum; (*cobra que mudou a camisa*) novus anguis. ♦ *En mangas de camisa*: subucula tantum amictus ou indutus. *Perder ata a camisa*: pessum ire; omnino omnia (ludo) amittere, dispendere ou dissipare. *Xogar ata a camisa*: sorti vel ipsam tunicam committere. *Meterse en camisas de once varas*: (alienis) negotiis sese temere immiscere; periculo (ultra) se offerre; periculum adire.

camiseta. *s.f.* Interula -ae; indusiolum, amictorium -i; (*de deportes*) gymnica subucula.

camisión. *s.m.* Cubicularia ou cubitoria vestis; promissa tunica.

camomila. *s.f.* Chamaemelon ou chamaemelum -i; matricaria chamomilla.

camorra. *s.f.* Rixa -ae; contentio -onis; (*napolitana*) Neapolitanorum latronum grex.

camorrista. *s.* Scordalus -i; iurgiosus, rixosus/-a vir/femina; rixator/-trix.

campa. *s.f.* Marmoreus lapis; inscriptus lapis. V. *tamén lápida*.

campá. *s.f.* Aes sonans; concavum aes; aes campanum ou sacrum; signum, campanum -i; campana, clocca -ae; cymbalum -i; (*pequena*) campaniola -a; campanulum -i; (*soar a campá*) cymbalum tinnire; (*a toque de campá*) ad campanae sonitum.

campañña. *s.f.* **1.** *Campá pequena*: campaniola, campanula, cloc(c)ula -ae; tintinnabulum, campanulum -i. **2.** *Lobo que pendura da parte posterior do padal*: uva, uvula -ae; sublinguium -i.

campamento. *s.m.* Campus -i; campestris rusticatio; (*de refuxiados*) campus receptorius profugorum ou profugis recipiendis; (*militar*) castra,

stativa -orum; (*de verán*) aestiva -orum; (*de inverno*) hiberna -orum.

***campanada**. *s.f.* V. **badalada**.

campanario. *s.m.* Campanarium, cloc(c)arium -i; turris campanaria; templi turris; campanile -is.

campaneiro -a. *s.* Campanarius/-a; campanista -ae; aerum sacrorum ou sonantium fusor. V. *tamén sineiro*.

campañña. *s.f.* Praestitutum consilium; propositum -i; agendi ratio; (*electoral*) ambitio -onis; (*militar*) expeditio -onis; stipendium -i. ♦ *Tenda de campañña*: tentorium, tabernaculum -i. *Facer campañña electoral*: ambire.

campar. *vintr.* **1.** *Destacar por unha calidade*: praestare; excellere, antecellere; praelucere; praenitere; eminere. **2.** *Quedar ben unha roupa*: V. **acaer**. **3.** *Presumir*: se iactare; se ostentare; se venditare; insolentius se efferre; bene de se ipso existimare; sibi confidere.

campeiro -a. *adx.* **1.** *Campestre*: campestris, agrestis -e; rusticus, rusticanus -a -um. *s.m.* **2.** *Terreo de herba para o gando*: pascuum -i (*ús. máis en pl.*); pascuus ager. ♦ *Herba campeira* ou *campia*: herba inutilis ou mala.

campesiño -a. *adx.* **1.** *Propio do campo ou da vida rural*: rusticus, rusticanus -a -um; agrestis -e. *s.* **2.** *Persoa que vive no medio rural*: agricola -ae; rusticanus homo; rusticus/-a.

campestre. *adx.* Bucolicus -a -um; pastoralis -e. V. *tamén agreste*.

cámping. *s.m.* **1.** *Actividade de acampar ao aire libre*: campestris rusticatio; vita in tabernaculis. **2.** *Sitio onde se acampa*: tentoriopolis -is; campus ou vicus tentorius.

campío -a. *adx.* **1.** *Que deixou de ser cultivado*: inaratus, incultus -a -um; rudis -e. *s.* **2.** *Lugar onde medra a herba de forma espontánea*: campus -i; campus patens. *s.f.* **3.** *Extensión onde hai moitos prados*: prata -orum; camporum planities.

campión -ona. *adx.* e *s.* Primus/-a athleta; victor/-trix; princeps lusor ou certator/-trix; lusorum princeps; (*olímpico*) olympionices -is; (*mundial*) (princeps) in toto terrarum orbe victor/-trix.

campionato. *s.m.* (Magnum ou maximum) certamen; certaminum series.

campo. *s.m.* **1.** *Superficie sen vivendas:* rus, ruris; ager, agri; campus –i; (*sementado*) fetus ager. **2.** *Terreo sen cultivo:* incultus, rudis ou inaratus ager. **3.** *Lugar de reunións, festas, feiras, etc.:* campus –i; locus –i; spatium –i; area –ae. **4.** *Conxunto de cousas relacionadas co cultivo da terra:* res rustica; agri cultura. **5.** *Medio rural:* rusticatio –onis; vita rustica ou rusticana; (*vivir no campo*) rusticari. **6.** *Terreo disposto para certas actividades (tiro, fútbol):* campus –i; campus apertus ou patens; planities –ei; (*de deportes*) campus lusorius; stadium –i; certaminum area; palaestra –ae; (*de fútbol*) campus pedeludiaris; (*de tiro*) collineationis exercitatio; locus collineandis manuballistis. **7.** *Terreo de operacións de guerra:* proelii campus; pugnae locus; acies –ei. **8.** *Zona do espazo na que se exerce unha acción física:* area –ae; gravitatis area; electridis area. **9.** *Conxunto de todo o relativo a unha actividade, arte ou ciencia:* V. **ámbito, área.** ♦ *Deixar, estar a campo:* incultum, inaratum relinquere ou esse. *Campo de aviación:* V. **aeroporto.** *Campo de concentración:* campus captivis custodiendis; publicae custodiae campus. *Campo de exterminio:* internecionis campus; castra interneciva. *Campo de presidiarios:* captivorum campus. *Campo de minas:* campus globis igniferis consitus. *Campo de refuxiados:* V. **campamento.** *Camposanto:* V. **cemiterio.** (*prov.*) *O campo ten ollos; o bosque, orellas:* campus habet oculos; silva, aures.

camposa. *s.f.* V. **campía.**

camposanto. *s.m.* V. **cemiterio.**

campus. *s.m.* **1.** *Campo dunha universidade:* campus –i. **2.** *Conxunto de instalacións dunha universidade:* studiorum universitas; campus –i.

camuflar. *v.tr.* Simulare, dissimulare; loci colori adaequare; haud agnoscibilem reddere. *Tamén v.pr.:* se fingere; se assimilare; se loci colori adaequare; vestem alienam induere.

can. *s.m.* **1.** *Mamífero:* canis –is. **2.** *Aparello de pesca:* rastrum, rastellum –i; (h)irpex –icis. **3.** *Antiga moeda de cinco ou dez céntimos:* V. **cadela.** ♦ *Manda de cans:* cohors canum; canum caterva. *O fino olfacto dos cans:* odora canum vis. *Can de palleiro:* hybridicus ou hybridus canis. *Can doente:* canis rabidus ou rabiosus. *Can sen dono:* canis erraticus. *Can de presa:* molossus –i. *Can de caza:* canis venator ou venaticus. *Can de pastor:*

canis pastoralis ou pecuarius. *Vida de can:* vitae genus laboriosum. *Andar ou levarse coma o can e o gato:* ut canem et catum simultates habere; mutuis odiis exardescere. *Coma un can:* male indigneque habitus. *Ser un can vello:* aetate maturum, cautum, callidum, expertum esse. *Non ter un can ou estar, quedar, etc., sen un can:* V. **cadela.** *Can que morde a traizón:* clam mordax canis. *Can que moito ladra prouco traba:* canes qui vehementius latrant habentur viliores; canis timidus vehementius latrat quam mordet; canes qui plutimum latrant perrarum mordent. V. **tamén mordedor.**

cana ^{1.} *s.f.* **1.** *Planta das gramíneas:* canna –ae; (h)arundo –inis; (*ribeiras poboadas de canas*) (h)arundineae ripae. **2.** *Talo das gramíneas:* calamus, culmus –i. ♦ *Cana de azucre:* (h)arundo saccarifera. *Cana de pescar:* piscatoria pertica, (h)arundo –inis; hamatilis calamus. *Pesca con cana:* hamatilis piscatus. *Canas para facer frutas:* bombyciae (h)arundines.

cana ^{2.} *s.f.* *Pelo branco:* capillus canus; cani –orum; caput canum; alba coma. ♦ *Peitear canas:* senescere.

cánabo. *s.m.* **1.** *Planta:* cannabus –i; cannabis –is. **2.** *Fibra téxtil obtida desa planta:* stup(p)a –ae; lanugo –inis; (*corda de cánabo*) cannabinus funis.

canada. *s.f.* **1.** *Recipiente utilizado para muxir as vacas:* mulctra –ae; mulctarium, mulctrum –i; mulctrale, mulgare –is. **2.** *Medida de capacidade equivalente a uns catro litros:* V. 1.

Canadá. *top.* Canada ou Canadia –ae.

canadense. *adx. e s.* Canadensis –e. Canadenses –ium.

canado. *s.m.* **1.** *Recipiente utilizado para muxir as vacas:* V. **canada.** **2.** *Medida de capacidade equivalente a trinta e dous litros:* vinaria mensura triginta et duobus litris constans.

canal. *s.m.* **1.** *Leito artificial de bastante caudal:* canalis –is; fossa, fistula –ae; euripus, rivus, alveus –i; (*subterráneo*) cuniculus –i; (*de regadío*) riguus –i. **2.** *Paso natural ou artificial que une ríos ou mares:* canalis –is; fretum –i; angustiae –arum; derivatio maris ou fluminis; aquarum inductio.

canalizar. *v.tr.* **1.** *Abrir ou construír canles:* canallem, fossam, derivationes fluminum ducere ou deducere; flumina ou maria fossa connectere.

- 2.** *Conducir a auga por medio de canles:* canalibus aquam inducere; aquae deductum struere. V. *tamén* 1. **3.** (fig.) *Agrupar e dirixir para evitar a dispersión:* ducere; regere, dirigere; gubernare; moderari.
- canalla.** s. Sceleratus/-a vir/femina; caenum -i; nequam vir/femina; perditii homines; infima plebs; sentina reipublicae. *Tamén adx.:* sceleratus, scelestus, improbus, nefarius, malignus, impius, perfidus -a -um.
- canallada.** s.f. Facinus -oris; indignum facinus; scelus -eris; versutia, perfidia -ae; nefarium ou malignum factum.
- canapé.** s.m. **1.** *Asento longo con respaldo:* lectulus, lecticulus -i; lexicula -ae. **2.** *Rebanda de pan con diversos alimentos sobrepostos:* frustum variis cibis fartum; pastillus tortilis.
- Canarias.** top. Fortunatae ou Canariae insulae.
- canario** ¹. s.m. *Paxaro:* avis ou fringilla Canaria.
- canario** ² -a. adx. e s. *Das illas Canarias:* Canariensis -e; Canarius -a -um. Canarienses -ium.
- canastra.** s.f. **1.** *Cesto de vimbio:* canistra -ae; qualus vimineus. V. *tamén cesta*. **2.** *Dep. Aro do baloncesto:* canistrum -i. **3.** *Dep. Acción de introducir o balón nese aro:* canistrum -i.
- canastro.** s.m. **1.** *Cesta grande de vimbio:* canistrum -i; cophinus -i. **2.** *Hórreo de paredes de vimbio:* vimineum horreum.
- canaval.** s.m. (H)arundinetum -i.
- canceira.** s.f. Canum cubile ou receptorium.
- cancela.** s.f. Cancellus -i; (ús. máis en pl.) clatri ou clatra -orum.
- cancelar.** v.tr. V. **anular** ².
- cancelo.** s.m. Cancellus -i; obex versatilis; cancelorum s(a)pta. V. *tamén cancela*.
- cáncer.** s.m. **1.** *A cuarta constelación do zodíaco:* Cancer -cri; Carcinus -i; (trópico de cáncer) aestivus circulus. **2.** *Tumor maligno:* V. **canacro**.
- cancerixeno -a.** adx. Carcinogenus ou cancerogenus -a -um; substantia cancri ortui ou auctui favens.
- canceroso -a.** adx. Canceraticus, canceratus ou carcinosus -a -um; (enfermo de cáncer) canacro laborans, affectus ou occupatus.
- cancha.** s.f. Campus lusorius; palaestra -ae.
- canción.** s.f. Carmen -inis; canticum -i; cantus -us.
- cancioneiro.** s.m. Carminum ou canticorum liber.
- canacro.** s.m. **1.** *Tumor maligno:* cancer -cri/-eris; cancrum -i; carcinoma, canc(e)roma -atis; (do nariz) carcinodes -is. **2.** (fig.) *Cousa que prolifera de maneira anormal e perigosa:* pestis -is; calamitas -atis; damnum -i. V. *tamén* 1.
- canda.** prep. Cum.
- candea.** s.f. **1.** *Cirio:* candela -ae; (de cera) cerea lucerna; (de sebo) sebacea ou sebaria candela. **2.** (fig.) *Flor do castiñeiro, bidueiro, millo, etc.:* castaneae, betullae, zea flos. **3.** (fig.) *Xeo que se forma ao gotear a auga:* stiria -ae; glacies -ei; glaciata crusta.
- candéal.** adx. Adoreus, farreus -a -um. ♦ *Trigo candéal:* V. **trigo**.
- candeeiro.** s.m. **1.** *Candelabro:* candelabrum -i; lychnus, lychnuchus -i. pl. **2.** (fig.) *Patas traseiras das cabalerías:* equorum crura. **3.** (fig. e fam.) *Pernas moi longas:* praelonga crura; praelongi pedes.
- candeíña.** s.f. Cereolus -i; brevis ou parva candela.
- candelabro.** s.m. V. **candeeiro**.
- candente.** adx. **1.** *Incandescente:* candefactus -a -um; candens -entis. **2.** (fig.) *Moi actual ou interesante:* praesens -entis; hodiernus -a -um; gravis -e; magni momenti (res, negotium).
- candidato -a.** s. V. **aspirante**.
- candidatura.** s.f. **1.** *Situación ou condición de candidato:* petitio -onis. **2.** *Candidato ou conxunto de candidatos:* magistratum delectio ou delectus; petitorum nomina.
- candidez.** s.f. Candor -oris; animi candor; ingenua mens; ingenuitas, sinceritas, simplicitas -atis.
- cándido -a.** adx. **1.** (lit.) *Branco:* V. esta palabra. **2.** (lit. e fig.) *Que non ten impureza ou defecto:* purus, sincerus, merus, incorruptus -a -um. **3.** *Que se deixa enganar facilmente:* candidus, ingenuus -a -um; simplex -icis.
- candil.** s.m. Lucernula ferrea; lucerna pensilis.
- cando.** adv. **1.** *Interrogativo:* quando?; quo tempore?; (desde cando?) quandiu?; quamdudum?; (ata cando?) quousque?; quem ad finem? adv. rel. **2.** *Refírese a un antecedente de tempo:* (eo tempore) quo; (ea die) qua, (iis diebus) quibus;

cum. *conx.* **3.** *Temporal:* cum; ubi; ut; quando.
4. *Condicional-temporal:* si; modo, dummodo.
 ♦ *De cando en vez ou de cando en cando:* interdum; aliquando; nonnunquam. *Sempre e cando:* ea lege ut; eo pacto ut. V. *tamén* 4.

canear. *v.tr.* *Dep.* Obvium lusorem vitare; oppugnatorem fallere; folliculum, pede arreptum, prae se agere.

canela ^{1.} *s.f.* **1.** *Óso máis longo da perna:* tibia -ae.
2. Por ext., *parte da perna entre o xeonllo e o pé:* crus, cruris; sura -ae. **3.** *Peza das máquinas de coser e tecer:* radius -i.

canela ^{2.} *s.f.* *Árbore e condimento:* cinnamomum, cinnamon, cinnamum ou cinnamus -i; casia -ae.

canella. *s.f.* ou **canellón.** *s.m.* **1.** *Camiño estreito e fondo, paso entre montañas:* trames -itis; angustiae -arum; fauces -ium. **2.** *Rúa ou camiño estreito entre valos:* trames -itis; semita -ae; angustum -i.

canelón. *s.m.* Tubulata pasta carne farta.

caneo. *s.m.* Lusoris adversarii vitatio.

canga. *s.f.* **1.** *Aparello para enganchar animais de tiro:* collare -is; torquis -is. **2.** *Pau que se ata a certos animais para impedir o seu paso por lugares estreitos:* obex -icis; ligamen -inis. **3.** *Estadullo en forma de gallo, ou listón para que a carga non caia sobre a xugada:* furca -ae; transversum lignum. **4.** *Resto do acio ao que se lle tiraron as uvas:* racemi petiolus, cauda ou pediculus.

cangalla. *s.f.* V. **canga**.

cangallo. *s.m.* **1.** *Cada unha das ramificacións que compoñen un acio:* racemi derivatio. **2.** *Resto do acio ao que se lle quitaron as uvas:* V. **canga**. **3.** (fig.) *Persoa moi alta, lenta, pouco elegante nos movementos:* iners, rudis, inhabilis, tardus/-a, lentus/-a, macilentus/-a, inconcinnus/-a vir/fermina.

cangar. *v.tr.* **1.** *Poñer a canga ou o xugo:* iugo vincire; sub iugum mittere; iugo subdere; iugum imponere; iungere, coniungere, subiungere, coniugare. **2.** *Poñer a canga a un animal para impedirlle o paso por lugares estreitos:* obicem animalibus ponere; ligno transverso transitum ad locum angustiorempedire. **3.** *Colocar os cangos dun tellado:* tectum tabulato sustentare; tecti contignationem tignis fulcire ou firmare. **4.** *Obstaculizar o paso:* aditum ou exitum interclu-

dere ou impedire; obstare, obsistere. **5.** *Pór algo que impida o paso:* impedimentum, obicem ponere; aliquid transversum ponere. *Tamén v.pr.:* obesse; se interponere. **6.** (fig.) *Soster ou soportar unha carga:* sustinere; pondus tolerare; ferre, sufferre; pati. **7.** *Facer soportar unha carga:* onerare; onus alicui imponere; gravare. *v.pr.* **8.** (fig.) *Sentir angustia ou medo:* (animo) angere; cruciari; angoribus confici; timere; expavescere; concuti. **9.** (fig.) *Quedar coa gorxa obstruída:* cibum ou potum in faucibus haerere. **10.** (fig.) *Dobrarase pola cintura:* se curvare ou incurvare; se flectere ou inflectere; corpus demittere ou flectere. **11.** (fig.) *Sentir diminuír a forza ou o ánimo:* debilitari; extenuari; vires aliquem deficere.

cango. *s.m.* Tecti tabulatum ou tignum; ambrices -um.

cangrexo. *s.m.* **1.** *Zool. Crustáceo:* cancer -cri; as-tacus, cammarus -i; (de río) cancer fluviatilis. **2.** *Cáncer (signo do Zodiaco):* V. esta palabra.

canguero. *s.m.* Halmaturus -i.

caníbal. *s.* **1.** *Persoa antropófaga:* anthropophagus/-a; humanae carnis edax. **2.** Por ext., *animal que mata e come a outros da súa especie:* anthropophagus/-a.

canibalismo. *s.m.* Anthropophagia -ae.

canino -a. *adx.* **1.** *Do can:* caninus, catulinus, canarius -a -um; (elocuencia canina, mordaz) canina eloquentia. **2.** *Dente entre o último incisivo e a primeira moa:* V. **cabeiro**.

canivete. *s.m.* **1.** *Tabo que contén a pólvora dos foguetes:* festivorum ou artefactorum ignium tubulus. **2.** *Navalla pequena:* novacula -ae; cultellus -i.

caniza. *s.f.* ou **canizo.** *s.m.* V. **caínza, caínzo**.

canle. *s.f.* **1.** *Leito artificial para conducir a auga:* V. **canal**. **2.** *Parte fonda do suco:* V. **cal**. **3.** *Grande leito artificial que une ríos ou mares:* V. **canal**. **4.** (fig.) *Vía ou medio polo que se transmite ou coñece algo:* V. **caniño, vía;** (de información) trames nuntiis praebendis; (televisiva) televisificus trames; (diplomática) legatorum commercium; (de distribución) trames distribuendis mercibus. V. *tamén* 6. **5.** *Electr. Banda de frecuencia:* V. **banda**. **6.** *Estación de radio ou televisión:* statio radiophonica ou televisifica; statio nuntiis radiophonicis ou imaginibus televisificis excipiendis ou emittendis.

canlón. *s.m.* Subgrunda ou suggrunda –ae.

cano ¹. *s.m.* **1.** *Tube para conducir líquidos:* ductus –us; fistula –ae; tubus, tubulus –i; (*de barro*) fictilis tubulus; (*de chumbo*) fistula plumbea; (*de ferro*) tubus ferreus. **2.** *Leito artificial:* V. **canal**.

3. *Talo de certas plantas:* caulis –is; thallus, cauliculus, coliculus, scapus –i.

cano ² –a. *adx.* **1.** *Branco:* V. esta palabra. **2.** *Con canas:* canus –a –um. ♦ *Pórse ou volverse cano:* canere, canescere.

canoá. *s.f.* Cymba, caudica –ae; linter –tris; lintricus –i.

canódromo. *s.m.* Canum circus ou stadium; canodromus –i.

canon. *s.m.* **1.** *Maneira como se debe facer algo:* usus –us; modus –i; officium –i; debita agendi ratio. **2.** *Regra establecida sobre o dogma:* canon –onis. **3.** *Arte. Conxunto de regras que fixan as proporcións ideais:* canon –onis; regula, norma –ae; artis praecepta. **4.** *Catálogo dos libros sagrados:* sacrorum librorum canon. **5.** *Mús. Composición en que se vai repetindo o son da precedente:* canon –onis. **6.** *Cantidade que se paga por un arrendamento:* canon emphyteuticus.

canón. *s.m.* **1.** *Tube das armas de fogo:* armorum ignivomorum fistula. **2.** *Peza de artillería:* (ignivomum, aeneum, bellicum) tormentum; ignivoma ballista; pyrobollista –ae; fulminea fistula.

canonazo. *s.m.* Tormenti bellici ictus.

canonear. *v.tr.* Ignivomis tormentis quaterere, concutere ou verberare; ferreos globos ignivomis tormentis emittere.

canoneiro –a. *adx.* **1.** *Armado de canóns:* bellicis tormentis praeditus ou instructus. **2.** *Artilleiro que dispara os canóns:* tormentarius, ballistarius, pyrobolarius/-a. **3.** *Pequena embarcación de guerra armada con canóns:* navis igniferis siluris instructa.

canónico –a. *adx.* Canonicus –a –um. ♦ *Dereito canónico:* ius canonicum.

***canónigo.** *s.m.* V. **cóengo**.

canonista. *s.* Iuris canonici peritus/-a.

canonización. *s.f.* *Catol.* In sanctorum album relatio; inter sanctos ou caelites adscriptio.

canonizar. *v.tr.* *Catol.* In sanctorum numerum referre; fastis sanctorum adscribere; caelestes ou sanctitatis honores alicui decernere ou tribuere.

canoto. *s.m.* **1.** *Talo de certas plantas:* V. **cano** ¹. **2.** *Parte interior da carozza do millo:* zea nucleus. **3.** *Parte interior de certas froitas (mazá, pera):* nucleus –i; medulla –ae.

cansado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo cansar:* fatigatus, defatigatus, lassatus, fessus, defessus, exhaustus, fractus –a –um. *adx.* **2.** *Que produce cansazo:* gravis –e; laboriosus, molestus, operosus, arduus –a –um.

cansar. *v.tr.* **1.** *Producir cansazo unha actividade:* fatigare, defatigare; lassare, delassare; corpus exhaurire. **2.** (fig.) *Producir cansazo algo ou alguén:* laedere; obstrepere; obsaturare; taedio esse; taedere; taedium inferre; gravare. *v.pr.* e *intr.* **3.** *Sentir cansazo:* fatigari, defatigari; labore conteri; sudare, desudare; contendere; laborare; fessum esse. **4.** (fig.) *Sentir cansazo por algo ou alguén:* alicuius (rei) taedio affici ou confici; taedium pati; maestum ou pertaesum esse.

cansazo. *s.m.* **1.** *Diminución da forza a causa dun esforzo:* lassitudo –inis; fatigatio –onis; languor –oris. **2.** (fig.) *Sensación desagradable que produce algo ou alguén:* V. **aburrimento**.

canseira. *s.f.* V. **cansazo**.

canso –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo cansar:* V. **cansado**. *adx.* **2.** *Que produce cansazo:* V. **cansado**.

Cantabria. *top.* Cantabria –ae.

cantábrico –a. *adx.* Cantabricus –a –um. ♦ *Mar Cantábrico:* Cantabricum Mare.

cántabro –a. *adx.* e *s.* Cantaber –bra –brum. Cantabri –orum.

cantante. *s.* Cantor/-trix, cantator/-trix; canens –entis; cantans –antis. V. **tamén cantor**.

cantar ¹. *v.tr.* **1.** *Interpretar unha peza musical:* canere, cantare; modulari; (*a coro*) concinere. **2.** *Facer eloxios de forma literaria:* canere, cantare; celebrare; laudes alicuius dicere ou cantu prosequi; carminibus aliquem nobilitare. **3.** *En xogos de cartas, facer corenta ou vinte puntos co cabalo e o rei dun pau:* viginti ou quadraginta accusare. *v.intr.* **4.** *Emitir coa voz sons musicais:* canere, cantare; canticum dicere. **5.** *Producir sons característicos certos animais:* canere, cantare; (*a andoriña*) tritinnire; (*a rula ou a pomba*) gemere; (*o cuco*) cuculare; (*o gorrión*) pipilare; (*a perdiz*) caccabare; (*o corvo*) crocicare, crocicare; (*a cegoña*) glotorare; (*a aguia*) clangere; (*a curuxa*) cucubare; (*o pito*) pipire; pipilare; (*a galiña*) gloci-

dare, glocire; gracillare; (*o galo*) cucurire; (*o pavo*) papillare; (*a cegoña*) glocitorare; (*o morcego*) stridere; (*a ra*) coaxare. V. **tamén berrar. 6.** (fig.) *Soar algunha peza, p.ex. o eixe do carro*: stridere; sonare; canere, cantare. ♦ *Cantarlle as corenta a alguén*: inverecunde, audacter loqui; plane fateri.

cantar ². *s.m.* Cantus –us; canticum –i; cantatio –onis. ♦ *O Cantar dos Cantares*: Canticum Canticorum.

cántara. *s.f.* Amphora, seriola –ae.

cántaro. *s.m.* Hydria –ae; amphora –ae; seria –ae.

cantaruxar. *v.intr.* Cantitare, cantillare, canturire.

cantautor –ora. *s.* Auctor et cantor; aucatrix et cantatrix.

canté! *interx.* Utinam!; ita me dii iuverint!; certe!; sane!; procul dubio!

canteira. *s.f.* Lapidicina –ae.

canteiro ¹. *Dente*: V. **cabeiro**.

canteiro ² –a. *s.* **1.** *Persoa que ten por oficio labrar pedras*: latomus/-a; lapidiciniarius/-a; lapidarius/-a; quadratarius/-a; lapicida ou lapidicida –ae; opifex lapidarius/-a. *s.f.* **2.** *Lugar de onde se extrae pedra*: V. **canteira**.

cantería. *s.f.* **1.** *Arte de traballar a pedra*: ars lapidaria. **2.** *Granito para traballar ou traballado*: lapis –idis; saxum –i; operarius lapis; saxum quadratum; lapis structilis; lapis incusus.

cantidade. *s.f.* **1.** *Número de unidades ou medida de cousas da mesma clase*: quantitas –atis; numerus –i; mensura, summa –ae; pondus –eris. **2.** *Porción ou número grande dunha cousa*: pars, partis; modus –i; copia, abundantia –ae; magnus numerus. *Métr.* **3.** *Valor das sílabas, tempo prosódico*: quantitas –atis; tempus –oris; (*o troqueo é igual ao iambo en cantidade e duración*) trochaeus temporibus et intervallis est par iambo.

cantiga ou cántiga. *s.f.* V. **canción, cantar**.

cantil. *s.m.* **1.** *Instrumento de carpintería e cantaría*: runcina –ae. **2.** *Terreo abrupto en forte pendente*: V. **acantilado**.

cantilena. *s.f.* **1.** *Canción popular breve*: cantiuncula, cantilena –ae; puerile carmen. **2.** (fig.) *Aquilo que, por repetido, resulta molesto*: cantilena –ae; molesta ou fastidiosa repetitio. ♦ *Repetir a mesma cantilena*: eandem cantilenam canere.

cantimplora. *s.f.* Hydrophorum –i; lagona, lagoena, laguncula –ae.

cantina. *s.f.* Caupona, popina, apotheca –ae; taberna ou cella vinaria.

canto ¹. *interrog, exclam. e rel.* **1.** *Expresa cantidade e número: (interrog.) quantus?; quot?; quotus?; canto tempo? quandiu?; (cantas veces?) quoties?; (por canto?) quanti?; (exclam.) quantus!; quot!; (rel.) quidquid; omne quod. indef.* **2.** *Expresa número indeterminado: (tantus) quantus; (tot) quot. adv.* **3.** *Expresa cantidade ou intensidade: quantum; (canto antes) quamprimum.* ♦ *En canto. 1. Mentres: dum. 2. Inmediatamente despois de ocorrer ou facer algo: ut, ut primum; ubi, ubi primum; cum. 3. En calidade de: ut; tamquam; (sub) iure ou specie (xen.). En canto a min: quod ad me pertinet ou attinet.*

canto ². *s.m.* **1.** *Acción de cantar*: cantus, concensus –us. **2.** *Actividade de cantar*: cantus –us; carmen –inis. **3.** *Composición poética en ton solemne en gabanza de algo ou alguén*: hymnus –i; carmen –inis. **4.** *Cada unha das divisións de certas composicións poéticas*: cantus –us; canticum –i; carmen –inis. ♦ *Ao canto do galo: ad galli cantum; prima luce.*

canto ³. *s.m.* *Pedra pequena*: V. **callao**. ♦ *Cantos rolados*: cochleae, cochlaeae –arum.

canto ⁴. *s.m.* **1.** *Lugar onde se encontran dúas paredes*: angulus –i; latus –eris; extremitas –atis; extremum –i. **2.** *Superficie estreita que limita a forma dun obxecto delgado*: ora –ae; limes –itis; margo –inis; extremitas –atis. V. **tamén beira**. ♦ *Poñer de canto*: oblique, in cultro ou in cultrum collocare. *No canto de: loco, vice (xen.); pro.*

cantón. *s.m.* **1.** *Cada unha das divisións administrativas de Suíza*: pagus –i. **2.** *División territorial de Francia*: regio –onis; tractus –us; dioecesis –is.

cantor –ora. *s.* Cantor, cantator, modulator/-trix. V. **tamén cantante**. ♦ *Cantor de oído*: auricularius cantor; indoctus homo. *Paxaros cantores*: aves cantrices; oscines –um.

canudo. *s.m.* **1.** *Parte da cana comprendida entre dous nós*: internodium –i. **2.** *Tubo de calquera material*: fistula –ae; tubus, tubulus –i.

cánula. *s.f.* Auliscus –i; (*de xiringa*) eudiaeus/-os –i.

***cañada**. *s.f.* V. **canella, canellón**.

***cañón**. *s.m.* V. **canón**.

caoba. *s.f.* **1.** *Árbore*: arbor moganica; caoba –ae.

2. *Madeira desta árbore*: lignum moganicum.

caolín. *s.m.* Argilla –ae; (*de oleiro*) figularis creta.

caos. *s.m.* Chaos –i; rudis indigestaque moles; materiae informitas; rerum omnium confusio ac perturbatio; confusus ordo.

caótico –a. *adx.* Confusus, inordinatus, turbatus, indigestus –a –um; rudis –e.

capa. *s.f.* **1.** *Peza de roupa sen mangas*: pallium –i; paenula, lacerna –ae; (*con carapucho*) cucullio –onis; cucullus –i; (*de muller*) calyptra –ae; (*pluvial*) pluviale –is; (*de actor*) palla –ae; (*de xeneral*) paludamentum –i. **2.** *Porción de materia estendida de modo uniforme*: tegmen –inis; tegumentum, operculum, linimentum, tectorium –i; superinductio, trullissatio, incrustatio –onis. **3.** *Cada unha das partes que, sobrepostas, forman unha cousa*: involucrum, stratum –i; crusta –ae; (*da cebola*) talla –ae. **4.** *Pedra do muíño*: mola –ae; molendinaria meta. **5.** *Pedra da parte superior dun muro ou dos pés do hórreo*: operculum, tegumentum, sustentaculum, fulcimentum –i; tegmen, fulcimen –inis. ♦ *Ir ou andar de capa caída*: a pristina fortuna decidere; adversa valetudine uti. *Loitar a capa e espada*: pro aris et focis pugnare.

***capacho**. *s.f.* V. **cesta, esporta**.

capacidade. *s.f.* **1.** *Espazo interior*: capacitas –atis; amplitudo –inis. **2.** *Dotes intelectuais*: facultatis ou ingenii vis; (*habilidade, aptitude*) peritia, sol(l)ertia –ae; calliditas, facultas –atis; ingenium –i; prudentia –ae. V. *tamén entendemento*. **3.** *Maior ou menor posibilidade de actuar, producir, etc.*: facultas –atis. **4.** *Aptitude legal para exercer unha función ou dereito*: rata ou legitima facultas; capacitas, habilitas –atis.

capacitar. *v.tr.* Aliquem ad aliquid aptum ou idoneum efficere ou reddere.

capador –ora. *s.* Castrator/-trix.

capadura. *s.f.* Castratio, eviratio –onis.

capar. *v.tr.* Castrare; evirare; emasculare; exsecare; sterilem reddere; genitalia excidere; virilitatis parte privare; virilitatem amputare.

***caparazón**. *s.m.* V. **cuncha**.

caparucha. *s.f.* ou **caparucho**. *s.m.* **1.** *Gorro rematado en punta*: cucullus –i; capitium –i;

cucullatum capitum tegumen. **2.** *Calquera peza que cobre a parte superior de algo*: capitium, extremum –i; acumen –inis; apex –icis; (*do pan*) extremum panis frustulum. **3.** *Feixe de plumas da cabeza dalgunhas aves*: crista –ae; cirrus –i.

capataz. *s.m.* **1.** *Persoa que ten ao seu cargo un grupo de obreiros*: opificum magister ou praeses.

2. *Persoa encargada dunha explotación agraria*: vil(l)icus –i.

capaz. *adx.* **1.** *Que está en disposición ou ten poder para algo*: capax –acis; idoneus, promptus, paratus, aptus –a –um; par, paris. **2.** *Que ten a preparación para algo*: capax –acis; habilis –e; idoneus, aptus, callidus, peritus –a –um.

capcioso –a. *adx.* Fallax –acis; captiosus, sophisticus, spinosus, callidus, cavillabundus, insidiosus, dolosus –a –um.

capela. *s.f.* **1.** *Parte dunha igrexa*: sacellum, sacrarium –i; cella –ae. **2.** *Pequena igrexa*: aedicula, capella –ae; fanum –i. V. *tamén ermida*.

3. *Parte exterior dunha cousa, esp. a da palla que cobre o palleiro*: tegumen, tegmen –inis. ♦ *Capela do ollo*: palpebra –ae. *Capela ardente*: mortuorum ou cadaverum repositorium; conclave cadaveri exponendo.

capelán. *s.m.* Cap(p)ellanus –i.

capelanía. *s.f.* Cap(p)ellania –ae.

capicúa. *s.m.* **1.** *Número que se le igual nos dous sentidos*: numerus eisdem signis incipiens et desinens ou eundem finem et initium habens. *Tamén adx.*: idem caput eandemque caudam habens. **2.** *Por ext., billete, papeleta que ten un número capicúa*: charta nummaria ou scheda iisdem numeris incipiens et desinens.

capilar. *adx.* **1.** *Relativo ao cabelo*: capillaris –e; capillaceus –a –um. **2.** *Fino coma un cabelo*: capillatus, capillaceus, tenuissimus, subtilissimus –a –um. *s.m.* **3.** *Anat. Vaso sanguíneo*: (vas ou vasculum) capillare; venula –ae.

capital. *adx.* **1.** *De moita importancia*: primus, praecipuus, primarius, potissimus, summus –a –um; gravis, principalis –e. *s.m.* **2.** *Conxunto de bens dunha persoa*: bona –orum; divitiae –arum; opes capitales; pecuniae vis ou summa; opes ac pecuniae; res familiaris. V. *tamén fortuna*. **3.** *Díñeiro investido*: impensae –arum; pecunia –ae; pecuniae summa; caput –itis; (*capital social*) caput societatis; sociorum caput.

s.f. **4.** *Cidade onde reside o goberno:* princeps ou praecipua urbs; reipublicae, regionis, provinciae caput. ♦ *Pena capital:* extremum, ultimum ou summum supplicium; poena capitalis; capitis poena. *Condenado á pena capital:* capitis damnatus. *Letra capital:* littera grandis, grandior ou quadrata. V. **tamén inicial**.

capitalismo. *s.m.* Societas ou ratio opibus capitalibus innixa; capitalismus -i.

capitalista. *adx.* **1.** *Relativo ao capitalismo:* ad capitalismum attinens. *s.* **2.** *Persoa que posúe capitais investidos en empresas:* quaestuosae industriae dominus/-a, praeses ou socius/-a. **3.** (fam.) *Persoa rica:* pecuniosus/-a, ditissimus/-a vir/femina; locuples ou praedives vir/femina.

capitán -ana. *s.* **1.** *Oficial do exército:* dux, ducis; centurio -onis. **2.** *Oficial da mariña:* nautarum praepositus ou magister. **3.** *Xefe dun equipo deportivo:* lusorum dux ou ductor/-trix; (de fútbol) folliludii praefectus/-a. ♦ *Capitán xeneral:* militiae summus moderator ou imperator; generalis praefectus.

capitanear. *v.tr.* Ducere, ductare; regere; praesesse.

capitanía. *s.f.* Ducis ou centurionis dignitas ou munus. ♦ *Capitanía xeral:* militiae maxima praefectura ou summum imperium; maximae praefecturae sedes.

capitel. *s.m.* *Arquit.* Caput -itis; capitulum, capitelum -i; (dunha columna) caput columnae.

capitón. *s.m.* V. **cambadela**. ♦ *Caer de capitón:* in praiceps decidere ou volvi; inverso capite cadere.

capitulación. *s.f.* Deditio -onis.

capitular ¹. *adx.* Capitularis -e.

capitular ². *v.intr.* **1.** *Darse por vencido:* se dedere, dedi; in deditionem venire; deditionem facere.

2. (fig.) *Deixar de prestar resistencia:* cedere, concedere; succumbere; necessitati parere; temporari servire; desistere.

capítulo. *s.m.* **1.** *Parte dunha obra literaria, serie de radio, televisión, etc.:* caput -itis. **2.** *Xunta de cóengos ou relixiosos:* conventus -us; capitulum -i; coetus -us. V. **tamén cabido**.

capó. *s.m.* Autocineti ou machinamenti tegumen.

capoeira. *s.f.* ou **capoeiro.** *s.m.* Gallinarium, aviarium -i.

capón. *s.m.* **1.** *Galo castrado e cebado:* capo -onis; capus -i; spado gallus; semimas capus. **2.** *Por ext., calquera galo:* gallus -i; gallus gallinaceus; pullus -i; cristatus ales; (capar un galo) pullum castrare.

capota. *s.f.* Autorhedae ou autocineti mobile tegumen ou operculum.

capote. *s.m.* **1.** *Capa de abrigo:* paenula -ae; pallium -i; birrum (byrrhum) ou birrus (byrrhus) -i; (militar) sagum -i. **2.** *Capa dos toureiros:* linteum ou sagulum rubrum. ♦ *Levar capote:* nihil piscari; in aere piscari; nec ullum piscem capere; aerem verberare; frustra operam intendere; oleum et operam perdere.

capricho. *s.m.* **1.** *Desexo inxustificado:* libido -inis; cupiditas, voluntas -atis; arbitrium -i; (depende dos caprichos do amo) nutu atque arbitrio domini gubernari; (acomodarse ao capricho de alguén) ad alienum arbitrium se accommodare; (segundo o seu capricho) arbitrio ou arbitratu suo; (a capricho) ad libidinem ou arbitrium; ex libidine; libidinoso. V. **tamén antollo**. **2.** *Cousa utilizada para adornar:* ornamentum -i; ornatus -us; decus -oris. V. **tamén aderezo, adorno**.

caprichoso -a. *adx.* **1.** *Que ten caprichos:* libidinosus, varius, omnivolus -a -um; mutabilis, mobilis, volubilis, levis -e; inconstans -antis. **2.** *Que obedece a un capricho:* libidini serviens. V. **tamén 1**.

Capricornio. *s.m.* Caper -pri; Capricornus -i.

caprino -a. *adx.* **1.** *Relativo á cabra:* caprinus, caprarius, hircinus -a -um. **2.** *Subfamilia dos bóvidos, á que pertencen as cabras:* caprinus grex.

cápsula. *s.f.* **1.** *Froito en forma de bolsa:* capsula -ae. **2.** *Farm. Envoltorio de certos medicamentos e, por ext., o mesmo medicamento:* capsula medicamentaria. ♦ *Cápsula espacial:* aerea capsula ou capsula.

captación. *s.f.* Captatio, receptio, admissio, apprehensio, comprehensio -onis.

captar. *v.tr.* **1.** *Recoller e conducir auga:* aquam captare. **2.** *Facer que algo se concentre ou se dirixa a un punto:* trahere, attrahere; devincire; detinere; sequi; allicere; consecretari; aucupari; affectare; amplecti; benevolentiam sibi conciliare. **3.** *Conseguir recibir unha mensaxe, un son, etc.:* capere, captare, percipere; audire. **4.** *Percibir coa intelixencia:* V. **comprender**.

captura. *s.f.* **1.** *Acción de capturar:* captatio –onis. *V. tamén apresamento.* **2.** *Aquilo que se captura:* captura –ae; (*de peixe*) bolus –i; piscatus –us; piscatura, praeda –ae.

capturar. *v.tr.* *V. aprehender.*

capucha. *s.f.* *V. caparucha.*

capuchino. *s.m.* Capuccinus –i; franciscanus *ou* franciscalis capulatus; monachus cucullatus. ♦ *Café capuchino:* potio cafaearia paulum lactata. *V. tamén café.*

***capullo.** *s.m.* *V. botón, casula, casulo.*

cara. *s.f.* **1.** *Parte anterior da cabeza:* vultus –us; os, oris; facies –ei; frons, frontis; tempus –oris. **2.** *Aspecto ou expresión do rostro:* vultus, aspectus –us; frons, frontis; species vultus *ou* oris; vultus serenus *ou* tristis, maestus *ou* maerens, terribilis, torvus *ou* trux. **3.** (*fig.*) *Aspecto dunha cousa:* facies, species –ei; imago –inis; visus, aspectus, conspectus –us. **4.** *Cada unha das superficies dunha lámina:* facies, superficies –ei; frons, frontis. **5.** *Xeom. Cada unha das superficies dun poliedro:* facies –ei. **6.** *Superficie dunha moeda ou medalla:* facies –ei. ♦ *Cara a. 1. Dirección:* ad. **2.** *Tendencia, inclinación, localización imprecisa:* ad; circa; circum, prope. *Á cara, en cara:* ex adverso. *Cara a cara, a cara descuberta:* palam, aperte, adverso vultu; in omnium conspectu; coram omnibus. *Cara de can, cara de poucos amigos:* torva *ou* iracunda facies *ou* frons. *Cara de risa:* hilaris vultus. *Cara de fame:* famelicus vultus. *Dar a cara por alguén:* alicuius partes suscipere *ou* tueri; defendere; auxilio alicui esse. *Dicir (algo) á cara:* aperte, palam aliquid dicere *ou* in faciem alicui obicere. *Ser un cara lavada, ter moita cara ou ter a cara moi dura:* inverecundum, audacem *ou* impudentem esse; audere; ferreum os, ferream frontem habere; ore durissimo esse. *Cara e cruz:* facies et tergum; antica et postica facies. *Ter dúas caras:* aliud in ore, aliud in pectore habere; simulati sermonis hominem esse; modo palliatum, modo togatum esse. *Non ter cara:* non audere; ab aliqua re se abstinere. *A cara é o espello da alma:* imago animi vultus est.

carabela. *s.f.* Carabus –i; navicula –ae.

carabelo. *s.m.* Cista, canistra, corbula –ae.

carabina. *s.f.* Manuballista –ae; parvum sclopetum; (*de aire comprimido*) manuballista aere compulsu *ou* impulsa.

carabineiro. *s.m.* Sclopetarius *ou* a publica tutela miles.

carabullo. *s.m.* *V. garabullo.*

carabuña. *s.f.* Nucleus –i; lignum –i; fructus –us.

Caracas. *top.* Caracae –arum.

caracol. *s.m.* **1.** *Molusco:* cochlea –ae; limax –acis. **2.** *Anat. Pequeno canal do oído:* cochlea –ae. ♦ *Escaleira de caracol:* scalae cochleatae; cochlea –ae. *En caracol:* muricatum.

carácter. *s.m.* **1.** *Maneira de ser e actuar:* natura –ae; indoles –is; ingenium –i; animus –i; mos, moris (*ús. máis en pl.*); genus –eris; naturae habitus; natura et mores. **2.** *Trazo ou conxunto deles que diferencian as cousas:* natura, nota, forma –ae; species –ei. **3.** *Decisión, firmeza:* (morum *ou* animi) constantia; firmitas –atis; robur –oris; vis, vis. **4.** *Sinal ou marca gravada ou escrita:* (*ús. máis en pl.*) litterae –arum; litterarum notae, formae *ou* figurae; scriptilia elementa; character –eris; caelatura –ae; (*carta escrita en caracteres gregos*) epistola Graecis litteris conscripta.

característico –a. *adx.* **1.** *Que caracteriza:* peculiaris, singularis –e; proprius –a –um. *s.f.* **2.** *Elemento particular dunha persoa ou cousa:* nota –ae; signum –i; insigne –is; (*tes algunhas características*) sunt quaedam in te singularia.

caracterizar. *v.tr.* **1.** *Constituír un trazo característico dunha persoa ou cousa:* distinguere; insignire. **2.** *Dotar de ou facer destacar os trazos característicos:* alicuius naturam describere; vitam et mores effingere. *v.pr.* **3.** *Ter determinados trazos característicos:* distingui; notari; discerni; aliquid alicuius proprium esse.

carafuncho. *s.m.* Panus, furunculus –i; pustula –ae; tumor –oris.

carallada. *s.f.* **1.** *Diversión bulliciosa:* bacchatio –onis; bacchanal –alis; lusus iocusque; iocatio, ludificatio, effrenatio –onis; festivitas –atis; laetitia –ae; gaudium –i. **2.** *Cousa que produce fastio ou molestia:* molestia –ae; fastidium, taedium –i. **3.** *Cousa sen importancia:* nugae, tricae –arum; iocus –i; ludificatio –onis.

carallán. *adx. e s.* Iocosus, inquietus, turbulentus, varius, inconsultus –a –um; inconstans –antis; levis, mobilis, instabilis, versatilis –e; scurra –ae; iocator/-trix.

carallo. *s.m.* **1.** (*pop.*) *Pene:* *V. esta palabra. interx.* **2.** *Indica sorpresa, dor, etc.:* heu!, eheu!, malum!;

mehercle!; hui! ♦ *Arre carallo!, manda carallo!*: V. 2. *Tocar o carallo*: molestiam, incommodum, taedium, fastidium, damnum, detrimentum alicui afferre; nocere; malo, incommodo aliquem afficere. *Tocarse o carallo*: malo, incommodo, detrimento, damno, taedio affici; noceri; molestiam, damnum pati, ferre, sustinere. *Impórtame un carallo*: flocci (non) facio; ciccum ou floccum non interduim. *Vai ao carallo*: abi in malam crucem; abi deambulatum; apage.

caralludo -a. *adx.* 1. *Estupendo, magnífico*: optimus, mirus, mirificus, stupendus, splendidus, magnificus, largus -a -um; mirabilis, admirabilis -e. 2. *Moi grande*: amplissimus, immensus -a -um; immanis, enormis -e; ingens -entis.

carambola. *s.f.* Globulorum collisio.

carambelo. *s.m.* Glaciata crusta; durata aqua. V. *tamén cadorno*.

caramelo. *s.m.* 1. *Carambelo*: V. **cadorno, carambelo**. 2. *Lambetada de azucre fundido*: saccharum coctum; sacchari pastillus; bellarium, bellariolum, dulciolum -i.

caramuxa. *s.f.* ou **caramuxo**. *s.m.* Parva cochlea marina; nerita -ae; littorina littorea.

caranguexo. *s.m.* V. **cangrexo**.

caranta. *s.f.* V. **carauta**.

carantoña. *s.f.* 1. *Cara fea*: vultus turpis, foedus, deformis, invenustus, terribilis, torvus, trux, minans; turpi facie vir/femina. 2. *Xesto que deformo o rostro*: oris distorsio; disforme ou distortum os; sanna -ae. 3. *Obxecto con que se cobre a cara*: V. **carauta**.

carapola. *s.f.* V. **bostela**.

carapucha. *s.f.* ou **carapucho**. *s.m.* V. **caparucha**.

caraqueño -a. *adx.* e s. Caracensis -e. Caracenses -ium.

carauta. *s.f.* Persona, larva -ae; oris tegumentum.

caravana. *s.f.* 1. *Grupo de persoas que atravesan xuntas o deserto*: commeatus, comitatus -us; mercatorum commeatus. 2. Por ext., *conxunto de automóbiles que circulan moi xuntos*: commeatus vehicularii affluentia; vehiculorum celebritas ou frequentia.

caravel. *s.m.* 1. *Planta*: dianthus -i; betonica coronaria. 2. *Flor desta planta*: betonicae coronariae

flos. 3. Por ext., *rosa ou calquera outra flor*: rosa -ae; flos, floris.

caraveleira. *s.f.* 1. *Planta que dá caraveis*: dianthus -i. 2. *Plantación de caraveis*: betonicae coronariae ager; dianthus -i. 3. Por ext., *roseira ou outra planta con flores*: rosetum, rosarium -i.

caravilla. *s.f.* Paxillus, pessulus, epigrus -i; ferrea vectis. ♦ (pop.) *Apertarlle a alguén as caravillas*: aliquem urgere ou premere.

carazo. *s.m.* Pruina -ae; uredo -inis; glacies -ei.

carballeira. *s.f.* Roboretum -i.

carballo. *s.m.* 1. *Árbore*: robur -oris. 2. *Madeira desta árbore*: roborea materies; roboreum lignum.

carboeiro. *s.m.* 1. *Persoa que fai ou vende carbón*: carbonarius -i. 2. *Paxaro*: parus -i.

carbón. *s.m.* Carbo -onis; (*apagado*) carbo extinctus; (*encendido*) pruna -ae; (*de leña*) ligneus carbo; (*de pedra*) fossilis carbo.

carbónico -a. *adx.* Carbonicus -a -um.

carbonizar. *v.tr.* 1. *Transformar en carbón*: in carbonem redigere, vertere ou convertere. 2. (fig.) *Queimar completamente*: urere, adurere, inurere, comburere, exurere; cremare, concremare. *v.pr.* 3. *Transformarse en carbón*: carbonem fieri; in carbonem redigi, verti ou converti. 4. (fig.) *Queimarse completamente*: uri, aduri, inuri, comburi; cremari.

carbano. *s.m.* Quím. Carbonium -i; aeriformis carbo.

carburador. *s.m.* Commixtor -oris; aeris benziique commixtor.

carburante. *s.m.* Liquor propulsorius.

carcasa. *s.f.* 1. *Esqueleto dun animal*: ossa -ium; ossea forma; corporis compages. 2. *Estrutura interna que sostén a parte exterior dunha cousa*: structura -ae; structio -onis; compago -inis; compages -is. 3. *Casco vello dun navío ou doutra cousa*: statumen -inis; reliquiae -arum; navigii reliquiae; veteris navis corpus.

carcerario -a. *adx.* Carcerarius, carcerus -a -um; carceralis -e.

cárcere. *s.m.* Carcer -eris; custodia -ae; vincula -orum; catenae -arum; (*meter no cárcere*) in carcerem mittere, demittere, includere ou conicere; in custodiam includere, dare ou tradere.

carcereiro –a. s. Carceris custos ou praefectus/-a; carceri praepositus/-a; carcerarius/-a.

cardar. v.tr. **1.** *Peitear unha materia téxtil:* carminare, pectere, trahere ou tractare; (*a la*) lannam trahere. **2.** *Peitear o cabelo para esponxalo:* capillum carminare. ♦ *Uns levan a fama e outros cardan a la:* dum peccat unus plectitur alter.

cardeal. s.m. Cardinalis –is; purpuratus –i; purpuratus pater; cardinalis presbyter ou episcopus; sacro laticlavio donatus.

cardealado. s.m. Cardinalatus –us; cardinalicia dignitas.

cardíaco –a. adx. **1.** *Relativo ao corazón:* cardiacus –a –um. **2.** *Que padece afección do corazón:* cordis morbo affectus ou laborans; cardiacus/-a.

cardialxia. s.f. Cordis ou cardiacus morbus; cardiacae –es; cardialgia –ae; epigastrii dolor.

cardinal. adx. **1.** *Que orienta (punto do horizonte):* cardinalis –e. **2.** *Que expresa unha cantidade (número):* cardinalis –e. ♦ *Número cardinal:* numerus cardinalis.

cardinalicio –a. adx. Cardinalicius –a –um; cardinalis –e.

cardiólogo –a. s. Cardiologiae peritus/-a; cardiologus/-a.

cardioloxía. s.f. Cordis medicina; cardiologia –ae.

cardiopatía. s.f. Cordis aegrotatio; cardiopathia –ae; cordis angor. V. *tamén* **cardialxia**.

cardite. s.f. Cordis inflammatio; cardites –is.

cardo. s.m. Carduus –i; scolymos –i.

cardume. s.m. V. **banco** (de peixe).

carecer. v.intr. Carere; egere; indigere; non habere; desiderare; aliquid deesse, non praesto habere ou non suppetere.

careiro –a. adx. **1.** *Que vende caro:* pretii speculator/-trix; carus –a –um. **2.** *Que custa máis do que é habitual:* carus –a –um; magni pretii (*xen.*); magno (*abl.*).

careixa. s.f. Tereod –inis; tarmes –itis; vermiculus –i.

carencia. s.f. **1.** *Circunstancia de non haber ou non ter:* defectus –us; defectio, privatio –onis. **2.** *Aquilo de que se carece:* indigentia, penuria, inopia –ae.

carestía. s.f. Caritas –atis; magnum ou grave pretium; pretii magnitudo; annonae gravitas, difficultas ou caritas; annona gravis.

careta. s.f. V. **carauta**.

carga. s.f. **1.** *Acción de cargar:* oneratio –onis; (*lugar onde se carga*) locus oneribus assignatus. **2.** *Cousa ou cantidade que se carga:* onus, pondus –eris; sarcina –ae; moles –is. **3.** *Proxectil, material explosivo:* materia displodens; nitratus ou sulphureus pulvis; igniferae glandes. **4.** *Taxa imposta polo Estado:* onus –eris; vectigal –alis; tributum –i. **5.** *Obriga ou responsabilidade:* obligatio –onis; munus –eris; cura –ae; officium, debitum –i. **6.** *Contido ou recambio que se pode repoñer:* subsidium –i; pars subsidiaria ou additicia. **7.** *Cantidade de electricidade acumulada:* vis electrica. **8.** *Ataque de xente armada:* impetus, incursus –us; aggressio –onis.

cargación. s.f. Gravedo –inis; gravitas –atis; pondus, onus –eris.

cargadoiro. s.m. **1.** *Lugar destinado á carga e descarga:* mercium repositorium ou receptaculum; locus oneribus ou mercibus deponendis; locus oneribus ou mercibus destinatus. **2.** *Peza do lintel de portas e ventás:* supercilium, iugumentum –i; limen, superlimen –inis; foris fastigium; liminaris lapis.

cargador. s.m. Metallicarum ou igniferarum glandium theca; globulorum capsula ou capsula.

cargamento. s.m. Sarcina –ae; onus –eris.

cargante. adx. Molestus, plumbeus –a –um; gravis –e.

cargar. v.tr. **1.** *Pór unha carga sobre un vehículo, un animal ou unha persoa:* merces in navem, in iumentum, in chamulcum imponere; onera in iumenta extollere; pondera superponere; caricare. **2.** *Pór lle carga a un medio de transporte:* navem, autocinetum onerarium gravare; chamulcum onerare; premere. **3.** *Pór nun recipiente, nun aparello, etc., algo para o que está destinado:* parare; aptare; (*unha arma*) tormentum bellicum, sclopetum onerare, parare; (*unha pluma*) calammum atramento instruere. **4.** *Facer que alguén soporte unha obriga, un imposto, unha culpa:* onerare; premere; nimium oneris imponere; vectigalibus onerare; culpam alicui inferre; facinoris alicquem arguere. v.intr. **5.** *Levar ou soste un peso, unha carga:* onus tollere; humero ali-

quid attollere; sarcinae cervices supponere. **6.** *Deixar que recaia sobre si unha obriga ou culpa:* recipere, suscipere, sibi suscipere; ad se curam recipere; culpam praestare ou sumere; onus sibi iniungere. **7.** *Emprender xente armada un ataque:* aggredi; impetum facere. **8.** *Exercer presión sobre algo para que se desprace ou ocupe menos espazo:* premere, opprimere. **9.** (fig.) *Chover abundantemente:* urceatim pluere. **10.** (fig.) *Producir unha árbore moita froita:* uberiores fructus edere ou ferre; arborem uberrimam esse.

cargo. *s.m.* **1.** *Delito ou culpa:* crimen –inis; culpa –ae. **2.** *Función:* munus –eris; munia –orum; ministerium, officium –i; locus –i; ordo –inis. ♦ *A cargo de.* **1.** *Baixo a responsabilidade de:* alicuius cura. **2.** *Á conta de: (isto vai á miña conta) in me recipio; pro me habeo; (vivir á conta doutro) de alieno ou cura alterius vivere.* *Alto cargo.* **1.** *Posto moi importante:* honor –oris; magistratus –us; dignitas, honestas –atis; (*ascender aos máis altos cargos*) amplissimos dignitatis gradus adipisci. **2.** *Persoa que o ocupa:* honesta auctoritas; nobilis vir/femina. *Cargo de conciencia:* conscientiae pondus. *Facerse cargo:* aliquid agendum suscipere ou in se recipere; negotium subire. *Ao (teu, meu, seu...) cargo:* mea, tua, sua, eius cura ou diligentia. *Ter a familia ao seu cargo:* familiam sustentare.

cargueiro. *s.m.* Oneraria (navis).

Caribe (mar). top. Caribicum ou Antiliacum mare.

caribeño –a. *adx.* e s. Caribicus –a –um.

caricatura. *s.f.* **1.** *Retrato ou descrición con rasgos esaxerados:* imago ridicula; comica descriptio; gryllus ou grillus –i. **2.** *Representación ou imitación de pouco valor:* depravata ou prava imitatio.

caricia. *s.f.* Palpatio –onis. V. *tamén* **aloumiño.**

caridade. *s.f.* **1.** *Humanidade:* caritas, humanitas –atis; amor –oris. **2.** *Cousa que se dá a quen a necesita:* stips, stipis; eleemosyna –ae; auxilium –i. ♦ *Ti tes as miñas terras; eu vivo da caridade allea:* praedia mea tu possides; ego aliena misericordia vivo.

carie. *s.f.* *Med.* Caries –ei; (*criar carie*) carie corumpi ou vitari; (*carie dental*) dentium caries, putredo ou tabes; (*dente con carie*) dens cariosus, carie erodus, vitiatius, vexatus ou corruptus.

carillón. *s.m.* Conventus mechanicus; tinnulus apparatus.

cariño. *s.m.* **1.** *Amor:* V. **afecto, agarimo, amor.** **2.** *Afección:* V. **afecto, afección.**

cariñoso –a. *adx.* V. **afectuoso, agarimoso, amoroso.**

carioca. *adx.* e s. **1.** *De Río de Xaneiro:* Flumenianuariensis –e. Flumenianuarienses –ium; Fluminis Ianuarii cives ou incolae. s. **2.** *Pescada pequena:* parvus merluccius ou asellus; gadus merlangus.

carisma. *s.m.* Charisma –atis.

caritativo –a. *adx.* Misericors –ordis; beneficus, pius –a –um; caritatis operibus deditus; caritatis plenus.

cariz. *s.m.* **1.** *Aparencia externa:* V. **aparencia.** **2.** *Aspecto do rostro dunha persoa:* V. **cara.**

carlinga. *s.f.* Aeronavis diaeta; velivoli habitaculum.

carmelita. *adx.* e s. Carmelita/-es –ae; Carmelitis –idis; Carmelitanus ou Carmeliticus –a –um.

Carmelo. top. Carmelus –i.

carmesí. *adx.* **1.** *De cor vermella tirando a violeta:* purpureus –a –um; ruber –bra –brum; ruber e nigro. *s.m.* **2.** *A cor carmesí:* rubor –oris; purpureus color.

carmín. *s.m.* **1.** *Materia colorante:* coccum, purpurissimum ou purpurissus –i; purpureus fucus; conchylium, minium –i. **2.** *A cor desta materia:* V. **1.** ♦ *Pintar os labios con carmín:* purpurisso labra fucare; purpureo fucio labra circumlinere; labrum fucio rubenti pingere; (*os labios e os ollos*) labella purpurisso collinere ciliorumque orbes fusco stibio.

carnada. *s.f.* Cibus –i; esca piscatoria ou venatoria.

carnal. *adx.* Carneus –a –um; carnalis –e; (*sensual*) luxuriosus, voluptarius –a –um; libidini ou voluptatibus deditus. ♦ *Primo/-a carnal:* V. **curmán**

carnaval. *s.m.* Carnelevarium –i; sollemnia antequadragesimalia; Bacchanalia –ium/-orum; Bacchia –orum.

carnavalada. *s.f.* **1.** *Festa ou farsa propia do carnaval:* bacchatio –onis; bacchanal –alis; baccheia ludificatio ou iocatio. **2.** *Broma pesada e grotesca:* scurriles ioci; illiberalis ou mimicus iocus; levis ou ridicula res; ridiculum –i.

carnaza. *s.f.* **1.** *Cara interior da pel:* interior cutis; corii interior pars. **2.** *Gran cantidade de carne:* carnis copia, congeries ou cumulus.

carne. *s.f.* **1.** *Parte mol do corpo:* caro, carnis. **2.** *A comestible dos mamíferos e das aves:* caro, carnis; (*asada*) caro assa, assata ou tosta; assatura -ae; dapis assaria; (*cocida*) caro cocta ou elixa; (*richada*) caro imminuta decocta; (*anaco de carne*) caruncula, carnicula -ae; (*guiso de carne*) pulpamentum, pulmentum -i; (*de becerro*) vitulina -ae; (*de boi, de vaca*) bubula -ae; caro bubula; (*de año*) agnina -ae; (*de carneiro, de ovella*) agnina, arietina, ovilla (caro); vervina, vervecina -ae; (*de cabrito*) haedina -ae; (*de cabrón, de cabra*) hircina, caprina caro; (*de porco*) caro porcina, suilla, suina; suilla -ae; (*de porco salgada*) succidia -ae; (*cacho de carne de porco*) suericulum -i; (*de xabaril*) aprina, aprugna ou apruna caro; (*de galiña*) caro gallinacea; (*de can*) catulina caro; (*non sintas noxo da carne humana*) nec dapis humanae tibi sint fastidia. **3.** *Parte mol da froita:* pulpa, medulla -ae; cartilago -inis; caro, carnis. **4.** *Relix.* *Parte material do home:* caro, carnis; (*os praceres da carne*) carnis voluptates. ♦ *Carnes mortas:* morticina ou mortua caro. *En carne viva:* pelle nudatus; degluptus -a -um. *En carnes (en coiros):* nude; nudo corpore; nudus -a -um; (vulg.) in puris naturalibus. *Non ser carne nin peixe:* nec obesse nec prodesse; ancipitem, dubium, animi pendentem esse. *Ser uña e carne:* coniunctissimum, assiduum comitem esse; familiarissime aliquo uti.

carné. *s.m.* Tessera, chartula -ae; (*de identidade*) tessera ou chartula agnitionalis; identitatis tessera; (*de conducir*) autoraedarii ou gubernationis diploma; diploma vehiculo automatario ducendo ou regendo.

carneiro. *s.m.* **1.** *Macho da ovella:* agnus -i; laniger -eri; ovium fetus; vervex -ecis; (*carne de carneiro*) ovina, ovilla, agnina, vervina, vervecina -ae; agnina caro. **2.** *Molusco mariño:* venus verrucosa.

carniceiro -a. *adx.* **1.** *Que se alimenta de carne:* carnivorus -a -um; (*ave*) carnifex avis. *s.* **2.** *Persoa cruel e sanguinaria:* carnifex -icis; sanguinarius/-a, saevus/-a, inhumanus/-a, barbarus/-a vir/femina. **3.** *Persoa que vende carne:* lanio -onis; macellarius, lanus/-a.

carnicería. *s.f.* **1.** *Establecemento onde se vende carne:* macellum, lanarium -i; laniena -ae; macellaria ou carnaria taberna. **2.** (fig.) *Matanza grande de xente:* caedes, strages -is; trucidatio, internecio -onis.

cárnico -a. *adx.* Carneus -a -um.

carnívoro -a. *adx.* **1.** *Que se alimenta de carne:* carnivorus -a -um; (*ave*) carnifex avis; (*que lle gusta moito a carne*) carnarius -a -um; (*ser carnívoro, alimentarse de carne*) carne vesci. **2.** *Orde de mamíferos:* animalia carnivora ou carne vescentia. ♦ *Planta carnívora:* planta carnivora ou bestiolis vescens.

carnosidade. *s.f.* Caro, carnis; carnositas -atis; caruncula -ae.

carnoso -a. *adx.* **1.** *Feito de carne:* carneus -a -um. **2.** *Con moita carne:* carnosus, carnatus -a -um. **3.** *Bot. De tecido vexetal mol, con moito zume:* carnosus -a -um.

caro -a. *adx.* Carus, pretiosus -a -um; magni pretii (res). ♦ *A cesta da compra está cara:* annona pretium habet ou ingravescit; (*no mercado*) in macello carior est.

carolo. *s.m.* **1.** *Carozo:* V. **canoto**. **2.** *Parte de arriba da codia do pan:* V. **caparucha**.

carón. Palabra que se usa nas seguintes locucións: *loc.adv.* *A carón.* **1.** *Rozando ou case rozando unha superficie:* prope; leviter ou suaviter tangens. **2.** *No chan:* humi. *loc.prep.* *A carón de.* **1.** *Xunto a, ao pé de:* ad, apud, subter (ac.); in, sub (abl.). **2.** *Rozando ou case rozando:* prope, propter.

carótide. *adx e s.f.* Anat. Arteria carotis; carotis -idis.

carozo. *s.m.* V. **canoto**. ♦ *A fume de carozo:* magnis itineribus; raptim; prope; festinanter.

carpa¹. *s.f.* Peixe: carpa -ae; carpo ou carpio -onis.

carpa². *s.f.* Toldo: tentorium -i.

carpeta. *s.f.* Chartarum theca; scriptoria theca; diptycum, scrinium -i; tabella plicatilis.

carpideira. *s.f.* Mulier praefica; praefica -ae.

carpín. *s.m.* Pedule -is; pedocucullus -i; udo -onis.

carpinteiro. *s.m.* Lignarius, tignarius ou materiarius (faber). ♦ *Carpinteiro de ou da ribeira:* navalis faber.

carpintería. *s.f.* **1.** *Obradoiro do carpinteiro:* tignaria officina; materiaria fabrica. **2.** *Oficio do carpinteiro:* materiatio –onis; ars lignaria.

carpir. *v.intr.* **1.** *Chorar queixándose:* singultare; voces flebiles, gemitus ou singultatos sonos tollere, edere ou mittere; gemere, ingemere; lamentari. *v.pr.* **2.** *Laiarse en voz alta dando tamén outros sinais de dor:* eiulare; plangere; pectus singultu quaterere; capillos, barbam evellere; fletus ad sidera tollere.

carpo. *s.m. Anat.* Prima palmae pars.

carpola. *s.f.* V. **bostela**.

carqueixa. *s.f.* Ilex –icis; carcasia –ae; carchesium –i.

carracha. *s.f.* Ricinus –i.

carranchas ou **carranchapernas** (a ou ás). *loc. adv.* V. **cachapernas** (a).

carrapucha. *s.f.* ou **carrapucho.** *s.m.* V. **caparucha**.

carrasca. *s.f.* ou **carrasco.** *s.m.* Erice –es; erica –ae.

carraspeira. *s.f.* Faucis asperitas; ravis –is; raucitas –atis.

carrasqueira. *s.f.* Ericetum –i.

carraxe. *s.f.* Furor –oris; effrenata, ferox ira; rabies –ei.

carraxento –a. *adx.* Odiosus, fastidiosus, importunus, taediosus, molestus –a –um.

carrear. *v.tr.* **1.** *Transportar en carro:* (carro, curru) vehere, advehere, devehere, convehere, vectare, advectare. **2.** Por ext., *transportar persoas ou cousas:* ferre, transferre, deferre; traicere; traducere; transmittere; portare, importare, asportare, transportare, deportare. **3.** (fig) *Traer consigo (cousas negativas):* efficere; afferre, inferre; gignere; importare; praebere.

carreira. *s.f.* **1.** *Acción de correr:* decursio –onis; cursus, accursus –us. **2.** *Competición deportiva de velocidade:* cursus –us; pedester cursus; cursus certamen ou certatio; currendi exercitatio; (ciclista) birotarum concursus; cursus birotalis; (automobilística) autoraedarum certaman; autocinetica certatio; (de obstáculos) cursus impedimentis interiectis; (política) cursus honorum. **3.** *Camiño estreito:* semita –ae; trames –itis. **4.** *Conxunto de estudos, esp. os superiores:* studiorum iter, ratio ou modus; curriculum –i. **5.** *Liña*

de puntos soltos dunha media: nodorum (in tibiali) scissura. ♦ *Á(s) carreira(s):* citato cursu; magnis itineribus. *Facer carreira:* progredi; florere; vitae rationem secundam inire. *Nunha carreira:* statim, celeriter; velociter. *Unha carreiraña dun can (segundo uns: distancia curta):* breve intervallum; (segundo outros: unha distancia maior do que parece) longum intervallum. *Carreira de armamentos:* apparatus militaris studium; rei militaris augendae contentio.

carreiro. *s.m.* **1.** *Camiño para pasar a pé:* semita –ae; angustus tractus. **2.** *Paso estreito entre montañas:* trames –itis. **3.** *Liña que divide o cabelo en dúas partes:* linea –ae; sulcus –i.

carrelo. *s.m.* **1.** *Lombo das persoas:* tergum –i; (h)umerus –i. **2.** *Lombo dos animais:* armus –i; dorsum –i. **3.** *Espiña dorsal:* spina –ae; spondyli –orum; dorsi vertebrae. ♦ *Levar ao carrelo:* (h)umeris gestare.

carreta. *s.f.* Plostellum ou plaustellum –i; sarraca –ae; pabo –onis; chiramaxium –i.

carretar. *v.tr.* V. **carrear**.

carrete. *s.m.* **1.** *Cilindro para enrolar fio, películas, etc.:* cylindrus, cylindrulus –i; rotabilis apparatus; volubilis discus. **2.** *O conxunto do cilindro e o fio, cable, etc., enrolados:* cylindrus (filis, taeniolis cinematographicis) involutus.

carretilla. *s.f.* V. **carreta**.

carrexa. *s.f.* ou **carrexo.** *s.m.* Vectura –ae; devectio –onis.

carrexar. *v.tr.* V. **carrear**.

carricanta. *s.f.* Cicada –ae.

carril. *s.m.* **1.** *Pegada dunha roda:* orbita –ae; rotae vestigium. **2.** *Abertura para que pasen os carros:* via curribus pervia; iter curribus expeditum. **3.** *Rail do tren:* hamaxostichi orbita. **4.** *Parte dunha vía para unha soa ringleira de vehículos:* iter obligatorium ou unicum; via tenenda.

carrilleira. *s.f.* V. **carril**.

carriza. *s.f.* **1.** *Paxaro:* V. **carrizo**. **2.** *Vexetación que cobre pedras, a casca das árbores, etc.:* muscus –i; stramen –inis. V. **tamén mofo**.

carrizo. *s.m.* Trochilus –i.

carro. *s.m.* **1.** *Vehículo de tracción animal:* carrus –i; carrum, plaustrum, carpentum, vectabulum, vehiculum, essedum, sarracum –i; currus –us; (de dous cabalos) biga –ae ou bigae –arum; (de

catro) quadrigae –arum. **2.** *O que transporta o carro dunha vez:* carri onus. **3.** *Peza móbil da máquina de escribir:* scriptoriae machinae carullus. ♦ *Carro das Estrelas* ou *Carro Grande:* Ursa –ae; Arctos/-us –i; Helice –es. *Carro Pequeno* ou *Carríño:* Cynosura –ae. *Carro de combate:* bellicus, armatus, ignivomus, loricatus, falcatus currus; covinnus –i. *Poñer* ou *botar o carro diante dos bois:* praepostere agere.

carrocería. *s.f.* Ploxenum –i; autocineti corpus.

carroza. *s.f.* Pilentum, carpentum, essedum –i; carrucus biiugus; carruca, r(a)eda ou rheda –ae.

carruaxe. *s.f.* V. **carro**, **carroza**.

carrusel. *s.m.* Lusoria ou mechanica circumvectio; circumvectabulum –i; ludica puerorum equiria.

carta. *s.f.* **1.** *Escrito que se envía a alguén:* epistola ou epistula –ae; litterae –arum; (*curta*) litterulae –arum; epistolium –i; (*con acuse de recibo*) perlatae epistolae nuntius. **2.** *Cartolina da baralla:* lusoria scidula; charta, chartula, scheda, schedula –ae; (*fea, sen valor*) inepta ou fatua chartula; (*xogar ás cartas*) V. **xogar**. **3.** *Tarxeta de identificación:* tessera identitatis testis. V. *tamén* **carné**. **4.** *Menú:* escarum descriptio, index ou ordo. ♦ *Á carta:* iuxta escarum indicem; ad conviviae nutum. *Carta branca:* amplissima facultas, licentia ou libertas. *Carta magna:* primaria civitatis lex; civitatis suprema lex; publica constitutio. *Cartas credenciais:* fiduciariae litterae. *Carta de recomendación:* litterae commendaticiae ou laudaticiae.

cartabón. *s.m.* Norma –ae.

Cartago. top. Carthago –inis; Carchedo –onis.

cartaxinés –esa. *adx. e s.* Carthaginiensis –e; Carchedonius –a –um. Carthaginienses –ium; Carchedonii –orum.

cartear. *v.pr.* Litteras sibi invicem mittere; epistolarum consuetudine uti; epistolarum commercium sustinere.

carteira. *s.f.* **1.** *Utensilio para gardar billetes e outros papeis:* crumina –ae; marsupium –i; pecuniae, nummorum, chartularum theca ou capsula. **2.** *Utensilio para levar libros, etc.:* scrinium, librarium –i; (*escolar*) scholaris capsula; grapharium –i. V. *tamén* **carpeta**. **3.** (*fig.*) *Función ou cargo de ministro:* publici administri munus.

carteirista. *s.* Saccularius/-a; sector zonarius; la-trunculus circumforaneus.

carteiro –a. *s.* **1.** *Persoa que reparte o correo:* tabellarius/-a (publicus/-a); litterarum perlator; portitor/-trix; gerulus/-a. **2.** *Persoa que adiviña o futuro botando as cartas:* chartarum lusoriarum divinator/-trix. V. *tamén* **adiviño**.

cartel. *s.m.* Publicum ou publice affixum nuntium; tabula, tabella –ae; folium murale; (*publicitario*) murale praeconium; (*anunciador de festas*) murale sol(l)emnum folium; (*de venda, de alugamento*) titulus –i; (*electoral*) programma –atis. ♦ *Poñer un cartel:* tabulam nuntiumque muris apponere ou in muris figere et locare. *Anunciar con carteis a venda dunha casa:* sub titulum domum mittere; domum, insulam proscribere. *Puxo un cartel de que iba vender os bens:* tabulam proscriptis se rem familiarem venditurum.

***cartílagos.** *s.m.* V. **cartilaxe**.

cartilaxe. *s.f.* Anat. Cartilago –inis.

cartilla. *s.f.* **1.** *Libro coas letras do abecedario:* tabella elementaria ou alphabetica; abecedarium –i. **2.** *Caderno onde se fan anotacións:* libellus –i; (*militar*) chartula militaris.

carto. *s.m.* Pecunia, moneta –ae; pecunia chartacea; chartula nummaria; nummus –i.

cartografía. *s.f.* Chartographia –ae; ars adumbrandi tabulas geográficas.

cartolina. *s.f.* Charta spissior (variis coloribus depicta).

cartomancia. *s.f.* Divinatio per lusorias chartulas; chartomanca –ae.

cartón. *s.m.* **1.** *Papel goso:* crassior ou densata charta. **2.** *Tarxeta:* V. esta palabra. **3.** *Cartolina que en certos deportes indica un castigo:* chartula monitoria (flava ou rubra). ♦ *Cartón de visita:* scidula salutatoria. *Cartón de crédito:* chartula crediticia. *Cartón pedra:* charta macerata. V. *tamén* **tarxeta**.

cartucheira. *s.f.* Embolorum ou igniferarum glandium taenia ou cinctorium.

cartucho. *s.m.* **1.** *Envoltorio de mercadorías:* mercium involucrum; tubulus papyraceus. **2.** *Envoltorio de pólvora ou munición:* pyria ou ignifera capsula.

caruncho. *s.m.* **1.** *Fungo do millo e doutros cereais:* fungus –i. **2.** *Traza, couza:* cossus –i; tarmes –itis, tinea –ae. V. *tamén* **corta** ². **3.** *Mancha redonda da humidade:* circumfusus (h)umor.

cas. *s.f.* *Apócope de casa.* V. esta palabra.

casa. *s.f.* **1.** *Vivenda:* domus –us (-i); aedes –ium; tectum –i; domicilium –i; lar, laris; (*de campo*) villa –ae; (*a que habitaba o señor*) villa urbana; (*a que habitaba o granxeiro*) villa ou domus rustica; (*pequena*) domuncula, domicula –ae; (*casa pequena, tranquilidade grande*) parva domus, magna quies. **2.** *Edificio doutras actividades:* domus –us; sedes –is; domicilium –i; (*comercial*) mercatoria domus ou societas; (*do mar*) nautica domus; (*da moeda*) moneta –ae; nummaria officina; (*do deporte*) ludicrae exercitationis domus. **3.** *Empresa comercial:* mercatoria domus ou societas. **4.** *Conxunto de membros dunha familia:* familia –ae; (*persoas ao servizo da casa*): familia –ae; domus –us; domestici –orum; familiares –ium; familiares servi. **5.** *Espazo separado por liñas (taboleiros, formularios, etc.):* tessella –ae. ♦ *Botar a casa pola ventá:* sumptibus non parcere. V. *tamén desbaratar.*

casaca. *s.f.* **1.** *Peza de vestir antiga:* tunica, paenula –ae. **2.** *Especie de chaqueta:* sagum, sagulum –i; paenula –ae; chlamys manicata.

casadeiro –a. *adx.* Nubilis, nuptiabilis –e; maturus –a –um.

casado –a. *adx.* e *s.* Matrimonio ou connubio coniunctus/-a, iunctus/-a, sociatus/-a ou nuptus/-a; (*dito dunha muller nova*) nuptula –ae.

casal. *s.m.* **1.** *Casa de campo con todas as súas pertenzas:* praedium –i; fundus –i; domus colonica ou rustica. **2.** *Casarío:* pagus –i; domorum series.

casamenteiro –a. *s.* Nuptiator/-trix; nuptiarum concitator ou conciliator/-trix.

casamento. *s.m.* Nuptiae –arum; nuptus –us; connubium, matrimonium, coniugium –i. V. *tamén voda.*

casar. *v.tr.* **1.** *Unir en matrimonio:* maritare; matrimonio ou connubio iungere ou illigare. **2.** *Dar en matrimonio:* nuptui ou in matrimonium dare, locare ou collocare; connubio iungere ou sociare; uxorem alicui committere. **3.** *Pór en relación unha cousa con outra ou engadila a un conxunto:* aequare, adaequare; congruere; convenire; cum paribus componere; adiungere. *v.intr.* **4.** *Contraer matrimonio:* nubere; matrimonio iungi; matrimonium inire; alicui in matrimonium convenire; uxorem (in matrimonium) ducere, sumere, assu-

mere ou recipere; nuptias ou matrimonium contrahere; nubere; (*ter ganas de casar*) nupturire. **5.** *Unirse dúas cousas adaptándose:* V. **axustarse, acomodarse, adaptarse.** **6.** *Estar conforme, en harmonía cousas ou persoas:* **acomodarse, adaptarse, axustarse, cadrar.**

casarío. *s.m.* V. **casal.**

casca. *s.f.* **1.** *Cuberta de certas cousas, como o ovo, a noz, a améndoa, a abelá, etc.:* putamen –inis; crusta –ae; (*do ovo*) crusta ovi; calyx –ycis; tunica –ae. **2.** *Cuberta de froitos como o plátano, a laranxa, a castaña, a mazá, etc.:* corium –i; cutis –is; tunica, tunicula, pellicula –ae; folliculus –i; (*vaiña dos legumes*) siliqua –ae; folliculus –i. **3.** *Capa exterior das árbores:* cortex –icis; corium –i; liber –bri. **4.** *Esqueleto externo dos crustáceos:* concha, cochlea, testa –ae; cortex –icis.

cascabel. *s.m.* V. **axóuxere.**

*cascada. *s.f.* V. **abanqueiro, cachón, catarrata.**

cascallo. *s.m.* **1.** *Grava:* statumen –inis; intrita –ae; mortarium, arenatum –i. **2.** *Cascote:* glareae –ae; rudus –eris (*ús. máis en pl.*); parietinae –arum; purgamenta –orum.

*cascanoces. *s.m.* V. **escachanoces.**

casar. *v.tr.* e *intr.* **1.** *Pegar:* V. esta palabra. *v.tr.* **2.** (*fig. e fam.*) *Dicir algo que pode sentar mal:* obicere; notare; arguere; reprehendere; vituperare.

cascarexar. *v.intr.* V. **cacarexar.**

cascarexo. *s.m.* V. **cacarexo.**

casco. *s.m.* **1.** *Peza para protexer a cabeza:* galea –ae; cassis –idis. **2.** *Uña dos équidos e doutros ungulados:* ungula, solea –ae; unguis –is. **3.** *Corpo dunha embarcación:* navis alveus ou corpus. **4.** *Botella baleira:* inanis lagoena. **5.** *Aparello de dous auriculares:* radiophonicum excipulum; (*ús. máis en pl.*) cassides radiophonicae. ♦ *Ser alegre ou lixeiro de cascos:* imprudentem, temerarium, varium, instabilem esse; ventosum caput habere; (*unha muller*) impudicam, dissolutam esse.

cascote. *s.m.* V. **cascallo.**

cascuda. *s.f.* Blatta lucifuga; portulaca –ae.

case. *adv.* **1.** *Expresa que falta pouco:* fere, ferme; prope; paene; propemodum, propemodo; quasi; circiter; proxime; non procul; (*case morto*) semivivus –a –um; semianimis –e; (*case cru*) semi-

coctus –a –um. **2.** Con máis ou menos ironía, equivale a *moito*, *canto* ou *como*: multum; quantum; quale; quo modo; vehementer; (*case non tes pelo nin nada*) pilosus es.

caseiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á casa*: domesticus –a –um. **2.** *Feito na casa*: domesticus –a –um; domestico more factus; domi paratus ou confectus; (*do país*) vernaculus –a –um. **3.** *Persoa que traballa as terras doutra*: colonus partiarus ou dimidio fructu utens; villicus/-a; villae conductor/-trix. **4.** *Propietario dunha casa con relación ao inquilino*: (aedium conductarum ou domus conductae) dominus/-a.

caseta. *s.f.* Domuncula, domicula, cella, cellula –ae; (*de vixilancia*) vigilis ou custodis cella; specula –ae; (*de baño*) balnearia, balnearis, litorea ou litoralis cella.

casete. *s.m.* Capsella, capsula –ae; magnetica, musica, magnetophonica ou stereophonica capsella.

casino. *s.m.* **1.** *Establecemento para actividades de lecer*: consociatio –onis; societas –atis; sodalicium, athenaeum –i; sociale-culturalis sodalicium. **2.** *Establecemento de xogos*: domus aleatoria ou lusoria; aleatorium, lusorium –i.

caso. *s.m.* **1.** *Situación ou circunstancia posible*: casus, eventus –us; res, rei. **2.** *Cousa que sucede ou acontece*: casus, eventus –us; fortuna –ae; sors, sortis. **3.** *Cousa na que se está interesado ou ocupado*: negotium –i; res, rei; occupatio –onis. **4.** *Variación das palabras de certas linguas*: casus –us. ♦ *En calquera caso*: quidquid sit. *En ningún caso*: nullo modo. *En todo caso*: quoquo ou quocumque modo; si casus inciderit; in tali re; quidquid sit; si occasio fuerit; si forte evererit. *Facer caso*: aestimare; non negligere; (*moito*) magno pretio ou magni aestimare; in magno pretio ou magni habere; (*moitísimo*) plurimi facere; (*pouco*) parvi facere, ducere ou pendere; (*ningún*) pro nihilo habere; flocci facere. V. **tamén apreciar**. *Falar ao caso*: ad rem, apte, opportune loqui; bene dicere. *Facer caso de (algo)*: memorare; meminisse; recordari. *Poñer por caso*: fingere; ponere; facere; (*pon, poñamos por caso que sexa así*) fac, faciamus, demus id esse ou rem ita se habere; sit ita ou uti vis. *Ser do caso*: opportunum, aptum esse; ad rem pertinere. *Ser un caso*: prodigum, dissolutum, depravatum esse. *Vir ou non ao caso*: (nihil) aliquid ad rem pertinere ou venire.

Vaiamos ao caso: ad rem veniamus. *En caso contrario*: sin aliter. *Non vén ao caso facer isto*: locus non est hoc faciendi; hoc faciendum non est.

casoiro. *s.m.* V. **casamento**.

casopa. *s.f.* V. **cabana**.

casorio. *s.m.* V. **casamento**.

caspa. *s.f.* Furfur –uris; capitis furfures; porrigo –inis.

casquete. *s.m.* **1.** *Parte da armadura que protexe o cranio*: galea –ae; cassis –idis. **2.** *Cobertura de tecido, coiro, etc., que se axusta á cabeza*: pileus, pileolus, galerus –i; (*de pel*) cudo –onis. **3.** *Cabeleira postiza*: capillamentum, galericulum –i; calantica –ae; capilli ficti ou alieni; supposititia ou empta coma. ♦ *Casquete esférico*: sphaerae pars ou plaga. *Casquete polar*: plaga septentrionalis ou meridiana.

casta. *s.f.* **1.** *Raza, clase, variedade*: genus –eris; species –ei; varietas, diversitas –atis; condicio –onis. **2.** *Estirpe, liñaxe*: gens, gentis; familia –ae; progenies –ei; stirpis, stirpis; proles, suboles –is; propago, origo –inis; genus –eris. **3.** *Cada grupo de individuos en que se estruturan certas sociedades*: ordo –inis; tribus –us; grex, gregis. **4.** *Por ext., grupo de persoas que teñen relixión, profesión, etc., comúns*: genus –eris; natio –onis.

castaña. *s.f.* **1.** *Froito do castiñeiro*: castanea –ae; castanea nux; (*seca*) castanea indurata, exsiccata; (*cocida*) castanea elixa ou elixata; (*asada*) castanea tosta, assata ou assa. **2.** *Patata (nalgunhas zonas)*: V. esta palabra.

castañeiro –a. *s.* **1.** *Persoa que vende castañas*: castanearum venditor/-trix. *s.f.* **2.** *Época da recollida das castañas*: castanearum perceptio. *s.m.* **3.** *Castiñeiro*: castanea –ae; fagus castanea.

castañeta. *s.f.* **1.** *Peixe de mar*: brama brama. **2.** *Peixe semellante ao anterior de cor rosa ou vermella*: beryx decadactylus ou splendens.

castaño –a. *adx.* **1.** *De cor da castaña*: fuscus, myrrheus, badius, gilvus –a –um. *s.m.* **2.** *Esa cor*: color fuscus ou castaneus.

castañola. *s.f.* Crotalum –i; crusma –atis; (*de barro*) testa –ae. ♦ *Tocar as castañolas*: crotalisare.

caste. *s.f.* V. **casta**.

Castela. *top.* Castella –ae.

castelán –á. *adx* e s. **1.** *De Castela:* Castellanus –a –um. Castellani –orum. **2.** *Idioma:* Hispanicum idioma; sermo Hispanus, Hispanicus *ou* Castellanus; lingua Hispana.

castelanismo. *s.m.* Verbum Castellano more confectum; vox, dictio, locutio *ou* structura Castellana.

Castellón. *top.* Castellum Planum; Castilio –onis.

castellonenco –a. *adx.* e s. Castilionensis –e. Castilionenses –ium.

castelo. *s.m.* **1.** *Fortaleza:* castrum, castellum, oppidum –i; arx, arcis. **2.** Por ext., *residencia señorial que recorda un castelo:* aedes magnificae; palatium –i; domus circummunita. **3.** *Parte da cuberta alta dun buque:* stega –ae. **4.** *Estrutura que servía de aloxamento na proa e na popa das naves antigas:* navigii turris. ♦ *Facer castelos no aire:* in aere aedificare; somnia fingere; vanam spem alere; inani spe deludi; maiora viribus audere; nubes et inania captare; maiores nido penas extendere. *Non fagades castelos no aire:* versate quid ferre recusent, quid valeant (h)umeri.

castidade. *s.f.* Castitas, integritas, virginitas –atis; castimonia –ae; pudicitia –ae.

castigar. *v.tr.* **1.** *Aplicar unha pena:* punire; plectere; poenas ab aliquo poscere, petere, repetere, sumere *ou* exercere; poenam iniungere, irrogare, capere *ou* exigere; castigare; poena afficere *ou* mul(c)tare. **2.** *Ferir unha cabalgadura co látego ou coas esporas:* stimulare; calcaribus concitare *ou* agitare; calcaria equo admovere; flagello equum monere *ou* stimulare; verbera adhibere.

castigo. *s.m.* **1.** *Acción de castigar:* supplicium –i; poena –ae; punitio, coercitio, animadversio –onis. **2.** *Pena con que se castiga:* cruciatus –us; tormentum –i. *V. tamén 1.* **3.** Por ext., *persoa ou cousa que causa desgusto continuado:* martyrium, tormentum, taedium, fastidium –i; sollicitudo –inis; cruciatus –us; maeror –oris.

castiñeira. *s.f.* Castanetum –i.

castiñeiro. *s.m.* **1.** *Árbore:* castanea –ae; fagus castanea. **2.** *Madeira desta árbore:* lignum castaneum; materia castanea.

castizo –a. *adx.* **1.** *Que é de boa caste:* generosus –a –um; nobili genere natus; generosa stirpe profectus. **2.** (fig.) *Que é característico dun país ou rexión, non mesturado:* sincerus, germanus, nativus, ingenuus, authenticus –a –um; integer

atque merus; fide dignus; fide confirmatus. *s.m.*

3. *Porco semental:* verres –is.

casto –a. *adx.* **1.** *De moderada ou nula actividade sexual:* castus, purus –a –um. **2.** *Que denota castidade:* pudicus, pudorosus, verecundus –a –um.

castor. *s.m.* Castor –oris; fiber –bri. ♦ *Tea de castor:* fibrina –ae; castorina tela.

castrapo. *s.m.* Sermo Hispanus *ou* Castellanus distortus *ou* perperam usurpatus.

castrar. *v.tr.* **1.** *Capar:* *V. esta palabra.* **2.** *Extraer o mel:* alvearia castrare; favos eximere.

castrexo –a. *adx.* Castricius –a –um; castrensis –e.

castro. *s.m.* Castrum –i; vicus circummunitus.

castrón. *s.m.* *V. cabrón.*

casual. *adx.* Fortuitus, subitus –a –um; contingens –entis; casu oblatu.

casualidade. *s.f.* Casus –us; fortuitus, subitus, inopinatus, inopinus, insperatus, repentinus eventus; fors (*só nom. e abl.*); casualitas –atis; fortuna, alea –ae; sors, sortis. ♦ *Por casualidade:* casu; forte, fortuito, fortuna; (*non sexa que por casualidade che ocorra algunha desgraza*) ne forte tibi eveniat aliquid malum; (*se por casualidade alguén de vós se admira*) si quis vestrum forte miratur.

casula. *s.f.* **1.** *Envoltorio da semente de certas plantas:* siliqua, gluma, vagina, vaginula, theca, palea –ae; folliculus –i. *V. tamén bago, casca.* **2.** *Especie de capa que viste o sacerdote para dicir a misa:* capsula, casulla –ae.

casulo. *s.m.* **1.** *Envoltorio da semente de certas plantas:* *V. casula.* **2.** *Envoltorio das larvas de certos insectos:* cortina –ae; nidus –i; (*do verme da seda*) tunica –ae; nidus –i; lanicium –i.

cataclismo. *s.m.* **1.** *Trastorno grande e brusco da superficie terrestre:* cataclysmos –i; deflagratio caeli atque terrarum; magna rerum conversio et perturbatio. **2.** (fig.) *Suceso que causa gran trastorno ou de graves consecuencias:* clades –is; exitium, infortunium –i; calamitas –atis; aerumna –ae.

catacumba. *s.f.* Sacra *ou* recondita crypta; christianum coemeterium; catacumba –ae.

catador –ora. *s.* Praegustator/-trix; (*de viños*) pytissator/-trix.

catalfalco. *s.m.* Funeris lectus; cenotaphium -i.

catalán -ana. *adx. e s. 1.* De *Cataluña*: Cataloniensis -e. Catalonienses -ium. *s.m. 2.* Idioma: sermo ou lingua Cataloniensis; idioma Cataloniense.

cataléctico -a. *adx. Métr.* Catalecticus, catalectus ou colurus -a -um; (*verso cataléctico*) versus ou pes catalecticus ou syllaba carens.

catalepsia. *s.f.* Catalepsis -is; apprehensio -onis.

cataléptico -a. *adx.* Catalecticus -a -um.

catalizador -ora. *adx. e s. 1.* Quím. (*Substancia*) que activa a velocidade dunha reacción: catalysin efficiens; catalysatorium -i. **2.** (fig.) *Persoa que imprime enerxía e ánimo*: stimulator/-trix. V. tamén **animador**.

catalogar. *v.tr. 1.* Relacionar en catálogo: ordinare; in catalogum, in indicem, in tabulas, in libros ou album distribuere, redigere, adscribere ou referre. **2.** Clasificar, considerar, tachar de: aestimare; habere; ducere; arguere; insimulare.

catálogo. *s.m.* Index -icis; liber -bri; (liber) index; tabulae -arum; album -i; catalogus -i.

Cataluña. top. Catalonia -ae.

catamarán. *s.m. 1.* Tipo de embarcación moi sinxela: ratis -is; trabium compages; navis e trabibus confecta. **2.** Embarcación formada por dous cascos laterais unidos a unha plataforma: biscapha -ae; linter duplex; geminae scaphae linter.

cataplasma. *s.f. 1.* Preparado para aplicar sobre algunha parte do corpo: fomentum, emplastrum -i; cataplasma, malagma -atis; cataplasma -i; pittacium, splenium -i; (*aplicar unha cataplasma*) fomentum admovere. V. tamén **sinapismo**. **2.** (fig) *Persoa fraca e débil*: macilentus et languidus homo. **3.** (fig.) *Persoa pesada no trato*: molestus et importunus homo.

catapulta. *s.f. 1.* Antiga máquina de guerra: V. **bésta**. **2.** Aparello para facilitar a elevación dun avión desde un portaavións: catapulta -ae.

catar. *v.tr. 1.* Probar: libare, delibare; gustare. **2.** Examinar na procura de algo, esp. de parasitos: captare; persequi. **3.** Considerar con atención: attente, diligenter, attento ou intento animo inspicere, conspiciere; animum attendere; magna cura ou etiam atque etiam considerare; intentis oculis intueri. **4.** Buscar: V. esta palabra. **5.** Extraer o mel: V. **castrar**.

catarata. *s.f. 1.* Caída da auga desde moita altura: cataracta ou cataractes -ae; aquae cadentens. V. tamén **abanqueiro**. **2.** Med. Falta de transparencia do cristalino: albugo -inis; suffusio ou squama oculorum.

catarreira. *s.f.* V. **catarro**

catarro. *s.m.* Mucus, catarrhus, rheumatismus -i; rheuma -atis/-ae; pituita, epiphora -ae; pituita capitis; profusa (h)umoris (e naribus) destillatio; (*ter catarro*) rheumatizare.

catarse. *s.f. 1.* Filos. Purificación das paixóns: catharsis -is/-eos. **2.** Psicol. Método de psicanálise: purificatio, purgatio -onis.

catártico -a. *adx.* Catharticus -a -um.

catastro. *s.m.* Censoriae tabulae publicae; praediorum divisio ou census; tabula metatoria.

catástrofe. *s.f. 1.* Suceso con grandes perdas: clades -is; ex(s)cidium, exitium -i; ruina -ae; calamitas -atis; commutatio, eversio -onis; conversio rerum; fortunae vicissitudo. V. tamén **calamidade, cataclismo**. **2.** (fam.) Suceso pouco afortunado: tristis eventus; infaustus, infelix casus.

catastrófico -a. *adx. 1.* Propio dunha catástrofe: exitiosus, calamitosus -a -um; exitialis -e. **2.** Que trae consigo grandes perdas: V. **1. 3.** (fig.) Que é moi malo ou de moi mala calidade: pravus, improbus, sceleratus, pessimus, adversus, infaustus -a -um; infelix -icis.

catastrofismo. *s.m.* Catastrophismus -i; subversio -onis.

catavento. *s.m.* Ventorum index.

catecismo. *s.m. 1.* Libro da doutrina cristiá: catechismus -i; doctrinae catholicae compendium; prima religionis elementa; christianae doctrinae institutiones. **2.** Ensinanza desa doutrina: catechesis -is; catechizandi opus, ministerium ou ars.

catecúmeno -a. *s.* Catechumenus/-a.

cátedra. *s.f. 1.* Cadeira desde onde o catedrático daba as súas leccións: cathedra, sella -ae; pulpitum -i. **2.** Disciplina, obxecto de estudo nunha universidade: disciplina, scientia ou doctrina. **3.** Oficio de ensinante: munus -eris; magisterium -i; professio -onis.

catedral. *s.f.* Ecclesia cathedralis, episcopalis, maior ou mater; basilica dioecesana ou maior.

catedrático -a. s. Cathedricus/-a; cathedrarius /-a; magister/-tra; professor -oris.

categoría. s.f. **1.** *Cada grupo de persoas ou cousas da mesma natureza:* genus -eris; ordo -inis; classis -is; sors, sortis; grex, gregis; species -ei. **2.** *Rango ou importancia:* pondus -eris; momentum -i; dignitas, auctoritas -atis; numerus -i; amplitudo -inis; (*cidadáns da mesma categoría*) eiusdem fastigii cives; (*primeira, segunda categoría*) prima, secunda nota (*calidade*) ou sors (*importancia, dignidade*). ♦ *Mel de segunda categoría:* mel secundae notae. *Estar considerado na categoría dos sabios:* in numero sapientium haberi.

categorico -a. adx. Categoricalis, absolutus, certus, ratus -a -um; haud dubius; irrefutabilis -e.

catequese. s.f. V. **catecismo.**

catequético -a. adx. Catecheticus -a -um.

catequista. s. Catechista -ae; christianae doctrinae ou fidei magister/-tra, praeceptor ou institutor/-trix.

catequizar. v.tr. Catechizare; catecheticam institutionem tradere; catechesim impertire/-iri; christiane religionis elementa docere.

caterva. s.f. Caterva, turba, copia -ae; multitudo -inis; congeries -ei; congestus -us.

cateto. s.m. Cathetus -i.

cati6n. s.m. Fis. Catio -onis.

catiusca. s.f. V. **botá** ¹.

cativar. v.tr. **1.** *Facer cativo:* in captivatem ducere; in servitutem trahere; sub iugum mittere. V. *tamén* **apreghender**. **2.** (fig.) *Producir un sentimento de afecto, simpatía, etc.:* mentes hominum detinere; devincire; trahere; subicere; submittere; subigere; delectare; benevolentiam captare ou conciliare; (*os oídos*) aures morari. **3.** (fig.) *Exercer unha atracción forte sobre alguén:* allicere, pellicere, illicere; permulcere; delenire; cordi alicui esse; (*mediante diñeiro*) sibi pecunia conciliare. V. *tamén* **2.**

cativoiro -a. adx. Vilis, brevis, tenuis, humilis -e; exiguus, parvus, minutus, pusillus -a -um.

cativeza. s.f. Exiguitas, parvitas, tenuitas, humilitas, brevitatis -atis; animus pusillus ou angustus; sordida parvitas; tenacitas -atis.

catividade. s.f. Captivitas -atis; servitus -utis; servitium -i; (*dos animais*) custodia -ae; claus-

tra -orum; (*reducir a catividade*) capere; in servitutem redigere; (*un animal*) mansuefacere.

cativo -a. adx. **1.** *De mala calidade:* malus, parvus, exiguus, pusillus -a -um; brevis, tenuis, humilis -e; foedus, invenustus, squalidus -a -um. **2.** *Privado da liberdade:* captivus, captus, mancipatus -a -um; in servitutem datus; libertatis expers. *Tamén s.:* servus/-a; captivus/-a; famulus/-a. **3.** (fig.) *Sometido a unha paix6n:* obnoxius, occupatus, impeditus, devinctus, captus -a -um; illecebris voluptatis devictus. s. **4.** *Rapaz de pouca idade:* infans -antis; puer -eri; parvus puer; parvulus -i; puella, puellula -ae; aetate parvus/-a.

cat6do. s.m. Cathodus -i.

catolicidade. s.f. Populus catholicus; catholica plebs ou familia; fideles catholici.

catolicismo. s.m. Catholica religio, fides ou doctrina; catholicum nomen; catholica res.

cat6lico -a. adx. **1.** *Relativo ao catolicismo:* catholicus -a -um; universalis -e. **2.** *Que practica o catolicismo:* catholicae religionis ou fidei cultor/-trix. s. **3.** *Membro da igrexa cat6lica:* catholicus/-a; christifidelis -is.

cat6n. s.m. **1.** (fig.) *Libro das primeiras letras:* cato -onis. V. *tamén* **abecedario, silabario**.

2. (fig.) *Censor moi severo:* cato -onis; censor severissimus.

catorce. num.card. **1.** *Trece máis un:* quattuordecim. **2.** *Que ocupa o lugar catorce:* quartusdecimus -a -um. **3.** *O número catorce:* quartusdecimus numerus.

catre. s.m. Grabatus, grabatulus -i; (*pequeno e pregable*) scimpodion/-um -i.

catro. num.card. **1.** *Tres máis un:* quattuor. **2.** *Que ocupa o lugar catro:* quartus -a -um. **3.** *Número que o representa:* quartus numerus.

catrocentos -as. num.card. **1.** *Catro veces cen:* quadringenti -ae -a. **2.** *Que ocupa o lugar catrocentos:* quadringentesimus -a -um. **3.** *Número que o representa:* quadringentesimus numerus.

caucásico -a. adx. e s. Caucaseus (-ius) -a -um. Caucasia -orum.

Cáucaso. top. Caucasus -i.

caucho. s.m. Resina elastica.

caudal ¹. *s.m.* *Auga dun manancial*: cursus –us; fluentum –i; aquae fluentes; torrens –entis; torrens aqua.

caudal ². *adx.* *Relativo á cola*: caudalis –e.

caudaloso –*a.* *adx.* Affluens, profluens –entis; copiosus, altus –a –um.

caudillo. *s.m.* Dux, ducis; rector, imperator –oris.

causa. *s.f.* **1.** *Aquilo que produce ou ten como consecuencia algo*: causa –ae; ratio –onis; origo –inis; principium –i; fons, fontis; momentum, incitamentum –i. **2.** *Der. Disputa de dúas partes ante un xuíz*: causa –ae; res, rei; lis litis. **3.** *Conxunto de intereses que se defenden*: causa –ae; partes –ium. ♦ *A causa de, por causa de*: propter; ex. *Pola miña, pola túa causa*: mea, tua causa ou culpa; meo nomine; propter te. *Causa eficiente*: causa efficiens (rei ou rem); vis effectrix.

causal. *adx.* Causativus –a –um; efficiens –entis; causalis –e.

causalidade. *s.f.* Causae ratio; causalitas –atis. ♦ *Filos. Principio de causalidade*: ratio efficiens; principium causalitatis.

causar. *v.tr.* Facere, efficere; gignere; ferre, afferre, inferre; parere; creare; inicere; incutere; esse (*dous dat.*); (*un dano*) detrimentum, incommodum afferre; (*pracer, discordia*) voluptatem, dissidium parere.

cáustico –*a.* *adx.* **1.** *Que ataca ou queima*: urens, adurens –entis; causticus –a –um. **2.** (fig.) *Que crítica utilizando a ironía, a burla ou a sátira*: mordax, dicax –acis. *s.m.* **3.** *Substancia que corroe*: causticum, cauterium –i; (*produtos cáusticos*) adurentia, rodentia –ium.

cautela. *s.f.* Cautio, circumspectio, consideratio –onis; prudentia, astutia –ae; calliditas –atis.

cauteloso –*a.* *adx.* Cautus, providus, callidus, versutus, subdolos, astutus –a –um; prudens –entis; vafer –fra –frum.

cauto –*a.* *adx.* Cautus, providus –a –um; prudens, sapiens, prospiciens –entis.

cava ¹. *s.f.* *Acción de cavar*: cavatio, pastinatio, fossio –onis; cavatura, fossura –ae.

cava ². *s.f.* *Adega, bodega*: V. estas palabras.

cava ³. *s.f.* *Vea*: cava vena.

cavador. *s.m.* Fossor, effossor, cavator –oris.

cavar. *v.tr.* **1.** *Traballar un terreo coa aixada*: ligone terram movere; humum revolvere; pastinare. **2.**

Facer un oco: cavare, excavare; fodere, confodere; (*unha fosa*) fossam, foveam, fositionem ducere, fodere, cavare ou percutere; (*arredor dunha planta para reter a auga*) ablaqueare; circumfodere.

caveira. *s.f.* Cranium, calvarium –i; calva, calvaria –ae; cranii ossea capsula.

caverna. *s.f.* Specus –us; cavea, caverna, spelunca, fovea –ae; antrum –i.

caviar. *s.m.* Acipenseris ova (*n.pl.*).

cavidade. *s.f.* Cavum –i; caverna –ae; sinus, recessus –us. ♦ *Cavidade dos ollos*: cavatura temporum.

cavilación. *s.f.* Cogitatio, cavillatio, meditatio, reputatio, consideratio –onis; cogitatus –us.

cavilar. *v.tr.* Meditari; cavillari; mente volvere, revolvere ou volutare; secum, intra se, in ou sub pectore, cum ou in animo volvere; excogitare; secum disceptare; ingenium intendere; mentem acuere, torquere ou fatigare; acutis ineptiis delectari.

cavilla. *s.f.* V. **caravilla**.

caviloso –*a.* *adx.* Cogitabundus –a –um; cavillator/-trix; in cogitationibus defixus.

cavorco. *s.m.* **1.** *Quebra profunda na terra*: cavea –ae; sinus –us; vorago –inis. **2.** *Camiño fondo por onde corre un regato*: eluvies –ei; sinus –us; locus voraginosus et praealtus.

caxato. *s.m.* V. **bastón**.

caxemira. *s.f.* Lanitium Casmiriense.

caxigo. *s.m.* **1.** *Árbore do xénero do carballo*: quercus coccifera; ornus –i. **2.** *Carballo novo*: novellum robur. **3.** *Castiñeiro (nalgunhas zonas de Lugo)*: V. esta palabra. **4.** *Fillo dunha árbore que nace do couce despois de cortala*: virga –ae; novus surculus; regerminans caulicula.

caza. *s.f.* **1.** *Acción de cazar*: venatio –onis; venatus –us; venatura –ae; (*de aves*) aucupium –i; aucupatio –onis. **2.** *Conxunto de animais que se poden cazar ou que se cazaron*: venatio –onis; venatica praeda; venationis fructus. ♦ *Ir de caza*: V. **cazar**. *Can de caza*: canis venaticus. *Licenza de caza*: venationis ou venandi facultas. *Época de caza*: venationis tempus. *Couto de caza*: venationis s(a)eptum. *Andar á caza*: diligenter inquirere ou investigare; (*de votos*) suffragia venari; (*de gangas*) rem sine labore optare. *Dar caza*: capere; occupare; assequi; arripere; apprehendere.

cazador –ora. *adx.* **1.** *Que caza por instinto ou que ten calidades para a caza (animal):* venaticus –a –um. *s.* **2.** *Persoa que practica a caza:* venator/-trix; (*furtivo*) venator fraudulentus; (*de aves*) auceps –upis. *s.f.* **3.** *Tipo de chaqueta curta:* tunica manicata. ♦ *Á cazadora:* venatorio ou venatorum more ou modo (coctus, conditus).

cazapo. *s.m.* **1.** *Cria do coello:* cuniculi catulus ou catellulus. **2.** (fig.) *Home de pequena estatura ou moi gordo:* brevis et rotundus homo. **3.** (fig.) *Pequeno erro ao falar ou escribir:* lapsus linguae ou calami; mendum, erratum –i; error –oris.

cazar. *v.tr.* Venari; feras agitare; (*aves*) aucupari. ♦ *Ir de caza:* venatum ire; venari; aucupare/-ari.

cazarola. *s.f.* Patina, cucuma, cucumella, olla –ae; caccabus, caccabulus, coculum –i; bucculare –is.

cazatorpedeiro. *s.m.* Navis venatrix, insectoria ou torpedinaria; navigium torpedinibus inse-quendis.

cazo. *s.m.* **1.** *Recipiente para quentar líquidos:* urceus, urceolus –i; coculum –i; fervefactorium –i. **2.** *Utensilio para sacar líquidos dun recipiente:* trua, trulla –ae.

cazola. *s.f.* V. **cazarola.** ♦ *Cociñado á cazola:* in ficili patina conditus.

cazoleiro –a. *adx.* Nimis officiosus; effeminatus (homo).

cazolo. *s.m.* **1.** *Cazo pequeno:* urceolus –i. **2.** *Recipiente semellante á cazola:* V. **cazarola.**

cazón. *s.m.* Mustella, ichthyocholla –ae; canis marinus; carcharus –i.

cazorro –a. *adx.* **1.** *Obstinado, testudo, contumaz:* obstinatus –a –um; tenax, pertinax, per-vicax –acis. **2.** *Insociable, túzaro:* taciturnus –a –um; insociabilis, tristis –e; asper –era –erum; vafer –fra –frum. **3.** *Arteiro, astuto:* V. **arteiro.**

cea. *s.f.* Vespertinus ou nocturnus cibus; cena –ae.

ceacú. Termo usado só na *loc. adv.* a ceacú. *Ir, camiñar, marchar a ceacú, cara atrás, recuando:* retrogressu, averso incessu ou gradu ire, incedere ou ambulare.

cear ¹. *v.tr.* **1.** *Comer algo de cea:* cenare; vespertinum cibum sumere. *v.intr.* **2.** *Tomar a cea:* cenare.

cear ². *v.intr.* **1.** *Vogar para atrás:* retro navem inhi-bere; remis inhiere. **2.** *Ir para atrás:* retrocede-re; regredi, retrogredi; retro incedere; gradum,

pedem referre. V. *tamén ceacú* (a). *v.tr.* **3.** *Facer ir para atrás:* retro agere; retrudere; retrorsum ferre.

ceba. *s.f.* Sagina –ae; saginatio –onis. V. *tamén engorda.*

cebada. *s.f.* Hordeum –i.

cebado –a. *part. e adx.* Saginatus, adipatus –a –um; sagina pinguis; altilis –e; (*boi*) altilis bos; (*porco*) porcus saginatus; (*con belota*) ilice pastus porcus; (*aves, animais*) altiles ou altilia –ium.

cebar. *v.tr.* **1.** *Alimentar un animal para que engorde:* cibare; saginare; farcire. V. *tamén engordar.* *v.pr.* **2.** (fig.) *Facer algo ata fartarse:* ad ou in aliquid acriter ou omni studio incumbere; assidue ou iterum iterumque aliquid facere. **3.** (fig.) *Ser demasiado cruel danando a alguén:* pertinaciter insequi ou insectari; desaevire; affligere; (*a peste cebárase no gando*) pestilentia ingruerat in boves.

cebo. *s.m.* **1.** *Comida que se pon no anzol ou nunha trampa:* cibus –i; esca –ae. **2.** (fig.) *Cousa atractiva:* stimulus –i; delenimentum, incitamentum, lenocicium, irritamentum –i; illecebrae –arum.

cebola. *s.f.* **1.** *Planta:* c(a)epa/-e –ae; c(a)epe –is; unio –onis; bulbus –i; (*pequena*) caepula ou caepulla –ae; (*a súa capa*) talla –ae. **2.** *Bulbo desa planta:* c(a)epitium –i.

ceboleiro –a. *adx.* **1.** *Con cebola ou con moita cebola:* c(a)epis conditus ou fartus. *s.m.* **2.** *Terreo de cebolas:* c(a)epina –ae. *s.f.* **3.** *Planta da cebola:* V. **cebola.** ♦ *Chourizo ceboleiro:* botulus c(a)e-parius. *Grilo ceboleiro:* grillus c(a)eparius. *Mazá ceboleira:* malum subamarum ou dulcadicum.

ceboliño ou cebolo. *s.m.* C(a)epul(l)a –ae; c(a)e-pae semen.

cebra. *s.f.* Equus zebra; equus pelle variegata. ♦ *Paso de cebra:* transitus virgatus ou zebrinus.

ceca. Palabra usada só nas expresións *andar* ou *ir de Ceca en Meca;* *correr* ou *andar da Ceca para a Meca,* *correr Ceca e Meca:* huc illuc (vagando) ire, cursitare ou ferri.

ceceo. *s.m.* Litterae s pro ou ut c pronuntiatio.

***cecina.** *s.f.* V. **chacina.**

ceder. *v.tr.* **1.** *Deixar a outro o uso de algo:* cedere, concedere; dare; donare; tradere; (*unha filla en matrimonio*) filiam in matrimonium tradere ou dare; (*unha herdanza*) hereditatem cedere; (*a posesión de algo*) alicuius rei possessione cedere.

v.intr. **2.** *Deixar de ofrecer resistencia:* cedere, concedere; quiescere; succumbere; obsequi; parere; obtemperare; se victum fateri; se dedere; in deditioem venire; deditioem facere.

3. *Deixar de ofrecer resistencia unha cousa á presión:* oneri concedere ou succumbere; deprimi. ♦ *Ceder o paso a alguén:* alicui via decedere; loco cedere; viam dare.

cedilla. *s.f.* Cauda –ae.

cedo. *adv.* **1.** *Ao principio do día:* V. **alba** (á). **2.** *Antes do tempo acostumado ou esperado:* ocius, maturius; citius; praemature; tempestive; omnium spe celerius. ♦ *De cedo:* properus, praematurus, praecoquus –a –um; praecox –ocis.

cedro. *s.m.* **1.** *Árbore:* cedrus –i. **2.** *Madeira desta árbore:* cedrus –i; lignum cedreum; materies cedrina.

cédula. *s.f.* Scheda, schedula, schida, schidula; syngrapha –ae.

cefalópodos. *s.m.pl.* Zool. Cephalopodes –um.

cegar. *v.tr.* **1.** *Deixar cego:* caecare, excaecare, obcaecare ou occaecare; caecum efficere ou reddere; oculis privare ou orbare; caecitatem inferre; oculos eruere. **2.** *Deixar por algún tempo sen vista:* oculos praestringere; oculorum aciem repercutere. **3.** *Quitar a capacidade de razoár:* caecare, occaecare; caecum efficere ou reddere; mentis oculos, ingenii ou animi aciem praestringere. **4.** (fig.) *Causar unha forte impresión:* V. **abraiar**. **5.** *Derramar o gume dun instrumento cortante:* hebetare; retundere; aciem gladii, cultelli, novaculae hebetare ou praestringere. *v.intr.* **6.** *Quedar sen vista:* oculorum sensu carere; caecum fieri; oculos, lumina, lumen oculorum ou a(d)spectum amittere ou perdere; caecitate affici. *v.pr.* **7.** *Perder a capacidade de razoár:* occaecari; caligare. **8.** (fig.) *Sentir unha forte impresión:* V. **abraiarse**. **9.** *Derramarse un obxecto cortante:* hebetescere, hebetari.

cegarato –a. *adx.* e s. Luscitosus ou lusciosus –a –um; myops –opis.

cego –a. *adx.* **1.** *Que non ve:* caecus –a –um; oculis captus; (dun ollo) monocus, luscus –a –um; altero oculo captus; (de nacemento) caecus a natiuitate; (quedar cego) V. **cegar**, **quedar** cego. **2.** (fig.) *Incapaz de razoár:* (animo) caecus, excaecatus –a –um; errorre captus; amens –entis. **3.** *Cun desexo esaxerado de algo:* anxius, avidus,

sollicitus, anhelus, anhelosus –a –um; anhelans –antis. **4.** *Que perturba a mente:* caecus, effrenatus, inconsideratus, inconsultus –a –um. **5.** (fig.) *Que non ve o evidente:* caecus, excaecatus –a –um. **6.** *Que ten o gume derramado (instrumento cortante):* hebetatus, retusus, obtusus –a –um. **7.** *Obstruído, sen saída:* praecclusus, oclusus, caecus –a –um; exitu impeditus. s. **8.** *Persoa que non ve:* caecus/-a. s.m. **9.** *Anat. Parte do intestino groso:* caecum intestinum; fundulus –i. ♦ *A cegas:* temere; inconsiderate; caeco impetu; inconsulte; incaute. *Na terra dos cegos o torto é rei:* beati monoculi in terra caecorum; inter caecos, luscus rex. *Iso veo mesmo un cego:* apparet id etiam caeco.

cegoña. *s.f.* Ciconia –ae.

cegoñal. *s.m.* Anserinum (ita ab anserre appellatum) ou sinuatum collum.

cegude. *s.f.* V. **cicuta**.

cegueira. *s.f.* **1.** *Estado de cego:* caecitas –atis. **2.** (fig.) *Obcecación:* caecitas –atis; caligo –inis; caeca mens; mentis caligo; animi caecitas.

ceibar. *v.tr.* **1.** *Deixar libre:* solvere, exsolvere; liberare; laxare; dimittere; eximere; expedire; libertate donare; e vinculis emittere ou eximere. **2.** *Lanzar algo contra algo ou alguén:* impingere; mittere, emittere; iacere, conicere, iactare.

ceibe ou ceibo –a. *adx.* Liber –era –erum; expeditus, solutus, vacuus –a –um.

ceifa. *s.f.* **1.** *Recollida dos cereais:* perceptio frugum; fruges –um; messis –is; seges –etis. **2.** (fig.) *Esforzo que supón un traballo:* conatus, nisus –us; labor –oris; intentio, contentio –onis. **3.** *Época apropiada para realizar un labor:* tempus –oris; tempestas –atis.

cela. *s.f.* **1.** *Cuarto dunha prisión ou convento:* (en xeral) cella –ae; (de prisión) custodiae sedes; (de convento) cella, cellula –ae; (de illamento) custodia singularis. **2.** *Compartimento dun panal:* loculamentum –i; cella, cellula –ae; apum cella.

celador –ora. s. Custos –odis; custodiarus/-a; monitor, curator/-trix.

celebración. *s.f.* Festum –i; festus dies; celebratio –onis; sol(l)emne –is; sol(l)emnia –ium.

celebrar. *v.tr.* **1.** *Facer gabanza de algo ou alguén:* laudare, collaudare; praedicare; celebrare; laudibus ou verbis extollere, ornare ou prosequi; laudes alicuius praedicare; laudes alicui tribuere.

2. *Levar a cabo con certa solemnidade:* celebrare, concelebrare; diem festum agere *ou* agitare; natalem diem festum habere; ludos facere; anniversarium diem agere. **3.** *Realizar algún acto para lembrar algo ou a alguén:* V. **2.** **4.** *Alegrarse:* V. esta palabra. **5.** *Realizar os actos de culto:* sacrum *ou* rem divinam facere; sacrificium offerre; litare.

célebre. *adx.* Clarus, notus, praeclarus, egregius, concelebratus, inclytus, famigeratus –a –um; ceber –bris –bre; nobilis, insignis, famigerabilis –e. ♦ *O célebre Platón:* ille Plato. *A célebre palabra de Platón:* illa vox Platonis.

celebridade. *s.f.* **1.** *Fama, sona:* claritas, celebritas, nobilitas –atis; fama, gloria –ae; claritudo –inis; splendor –oris; laus, laudis. **2.** *Persoa de moita sona:* vir clarissimus, praeclarus, magni *ou* maximi nominis.

celeiro. *s.m.* Horreum, cellarium –i.

celeridade. *s.f.* Festinatio –onis; celeritas, velocitas, maturitas, agilitas –atis. V. *tamén* **velocidade.**

celeste. *adx.* **1.** *Relativo ao ceo:* caelestis –e. **2.** *De cor azul clara:* caeruleus *ou* caerulus –a –um.

celestial. *adx.* **1.** *Relativo ao ceo:* caelestis –e; divinus –a –um. **2.** (fig.) *Que causa pracer do espírito ou dos sentidos:* iucundus, gratus, amoenus –a –um; caelestis, suavis –e.

celestina. *s.f.* Sequestra –ae; nuptiarum conciliatrix. V. *tamén* **alcaiota.**

celíaco –a. *adx.* Coeliacus –a –um.

celibato. *s.m.* Caelibatus –us; caelebs vita.

célibe. *adx.* Caelebs –ibis. V. *tamén* **solteiro.**

celigras. *s.f.pl.* Titillatio –onis; titillatus –us; (*facere celigras*) titillare. V. *tamén* **cóxegas, deligras.**

cella. *s.f.* Supercilium –i. ♦ *Arquear as cellas:* supercilium deprimere. *Queimar as cellas:* litteris enixius incumbere.

celme. *s.m.* **1.** *Esencia, substancia dunha cousa:* su(c)cus –i; essentia, natura, substantia –ae; vis, vis. **2.** *Gusto ou substancia agradable:* suavitas, dulcitas –atis; dulcedo, dulcitude –inis; dulcor –oris.

celmoso –a. *adx.* Substantialis –e; suc(c)o plenus *ou* refertus; alimento abundans; dulcis, suavis –e; iucundus, gratus –a –um.

celo. *s.m.* **1.** *Coidado:* cura, diligentia, industria –ae; sedulitas –atis; studium –i; sollicitudo –inis.

2. *Período de actividade sexual dos animais:* venus –eris; (*estar en celo*) in venerem venire; catulire. *pl.* **3.** *Sentimento de que a persoa amada cambie o seu cariño:* invidia, zelotypia –ae; rivalitas –atis; aemulatio –onis.

celofán. *s.m.* Taeniola *ou* fasciola glutinans, glutinosa *ou* adhaerens; tenuissima *ou* pertenuis membrana adhaerens; cellophania –ae; materia cellophanica.

celosía. *s.f.* Transenna –ae; cancelli, clatri/-a –orum; (*cerrar con celosías*) clatrare.

celoso –a. *adx.* **1.** *Que pon moito coidado:* studiosus, sedulus, sollicitus, industrius, curiosus –a –um; diligens –entis. **2.** *Que sente celos:* zelotypus –a –um; aemulus/-a; rivalis –e.

celta. *adx.* **1.** *Relativo aos pobos que se estableceron no occidente de Europa:* celticus –a –um. *s.* **2.** *Individuos destes pobos:* Cetae –arum.

Celtiberia. *top.* Celtiberia –ae.

celtibero –a. *adx.* **1.** *Relativo aos celtiberos:* celtiberus, celtibericus –a –um; celtiber –era –erum. **2.** *Individuos deste pobo:* Celtiberi –orum.

célula. *s.f. Biol.* Cellula, particula –ae; minima particula.

celular. *adx.* **1.** *Relativo á célula:* cellularis –e; cellulis constans. **2.** *Relativo ás celas dos prisioneiros:* singularis –e. ♦ *Coche celular:* autocinetum captivis vehendis.

celulite. *s.f.* Cellulitis –idis; cellulites –is.

celuloide. *s.m.* Celluloides –is; cellaris *ou* cellularis membrana.

celulosa. *s.f.* Cellaris *ou* cellularis fibra; cellulosa tela *ou* membrana; cellulodium –i.

cementar. *v.tr.* **1.** *Quentar un metal para aumentar a súa dureza:* temperare. **2.** *Revestir con cemento:* lithocolla firmare *ou* solidare; malthare.

cemento. *s.m.* **1.** *Material de construción:* lithocolla –ae; caementum, coagmentum, arenatum –i. **2.** *Calquera outro material plástico que se torna duro ao secar:* coagmentum –i. ♦ *Cemento armado:* lithocolla ferro durata; arenatum ferro roboratum.

cemiterio. *s.m.* Coemeterium, sepulcretum –i; sacer campus; necropolis –is; locus sepulcralis *ou* sepulcrorum.

cempés. *s.m.* Scolopendra –ae; multipes, centipes, millepes –edis.

- cen.** *num.card.* **1.** *Cento*: centum; (*de cen en cen, cen cada vez, cen a cada un*) centeni –ae –a; (*castigar a un de cada cen*) centesimare; (*cen, moitas veces*) centie(n)s. **2.** *Centésimo en orde*: centesimus –a –um.
- cenáculo.** *s.m.* **1.** *Sala en que se celebrou a última cena*: cenaculum –i. **2.** (fig.) *Reunión de persoas de ideas semellantes*: cenaculum, sodalicium –i; circulus –i.
- ***cenador.** *s.m.* V. **emparrado, pérgola.**
- cenceno.** *s.m.* Zeae flos, candela ou crista; cincinrus –i.
- cénit.** *s.m.* **1.** *Punto do ceo en vertical con outro da terra*: caeli ou mundi fastigium ou apex. **2.** (fig.) *Punto ou momento de máxima importancia*: culmen –inis; cumulus –i; summitas –atis; fastigium, summum –i; apotheosis –is; apex –icis.
- cenobio.** *s.m.* Coenobium –i; (*pequeno*) coenobiolium –i. V. tamén **convento, mosteiro.**
- cenobita.** *s.m.* Coenobita/-es –ae. V. tamén **frade, monxe.**
- cenobítico –a.** *adx.* Coenobialis –e.
- cenoria.** *s.f.* Carota –ae; daucus, daucum ou daucos –i.
- censar.** *v.tr.* **1.** *Inscribir no censo*: in censum referre ou deferre; censere; census censere, facere, habere, agere, accipere ou edere. *v.pr.* **2.** *Rexistrarse no censo*: nomen, census, bona profiteri; adscribi; sese adscribere.
- censo.** *s.m.* **1.** *Lista de persoas dun país*: census –us. **2.** Por ext., *relación dos elementos dun conxunto ou poboación para estudalos*: census –us; patrimonium –i. ♦ *Censo electoral*: comitalis census.
- ensor –ora.** *s.* Censor, reprehensor –oris; exactor, castigador/-trix; morum praefectus/-a ou magister/-tra.
- censura.** *s.f.* **1.** *Acto de censurar*: censura –ae; correctio, reprehensio, vituperatio, damnatio –onis; nota censoria; animadversio censoris. **2.** *Autoridade que practica a censura*: V. **ensor.**
- censurar.** *v.tr.* **1.** *Suprimir parte dun escrito, película, etc., por motivos de moral ou política*: censuram facere; censere; inspicere; recognocere; castigare; (*ser censurado*) censoria nota inuri. **2.** *Dicir que alguén non obra como debería ou que algo está mal feito*: reprehendere; vituperare; animadvertere; notare; severe admonere.
- centauro.** *s.m.* **1.** *Mitol. Ser fantástico*: centaurus, hippocentaurus –i; (*pl.*) bimembres –um (*por ter membros de home e de cabalo*). **2.** *Constelación*: Centaurus –i.
- centena ou centenar.** *s.m.* Centum; centenarius numerus; (*un centenar, uns cen*) fere centum; (*por centenas*) centuriatim.
- centenario –a.** *adx.* **1.** *Que ten cen ou máis anos*: centenarius –a –um; centum annos natus; centesimum annum agens; centum annorum; saecularis –e. *s.m.* **2.** *Centésimo aniversario*: saecularia sollemnia; saecularis celebritas ou memoria; dies festus saecularis; centesimus annus. ♦ *Celebrar o centenario*: sollemnia saecularia agere.
- centeo –a.** *adx.* **1.** *Dise do pan e da fariña feitos dunha das gramíneas*: secalicium –a –um; (*pan centeo*) secalicium panis. *s.m.* **2.** *Planta*: secale –is. **3.** *Gran desta planta*: secalis granum; secalicium semen.
- centésimo –a.** *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número cen*: centesimus –a –um. *s.f.* **2.** *Cada unha das cen partes iguais en que se divide un todo*: centesima pars.
- centiárea.** *s.f.* Metrum quadratum; areae centesima pars.
- centígrado –a.** *adx.* **1.** *Dividido en cen graos*: centigradus –a –um; in centum gradus diductus. *s.m.* **2.** *Xeom. Centésima parte dun grao*: centesima gradus pars.
- centígramo.** *s.m.* Centigramma –atis; centesima grammatis pars.
- centilitro.** *s.m.* Centilitra –ae; centilitrum –i.
- centímetro.** *s.m.* Centimetrum –i; centesima metri pars. ♦ *Centímetro cadrado*: centimetrum quadratum. *Centímetro cúbico*: centimetrum cubicum.
- céntimo.** *s.m.* Nummi ou monetae centesima pars; centenionalis nummus. ♦ *Non vale un céntimo*: unius assis aestimo.
- ***centinela.** *s.m.* V. **sentinela (f).**
- cento.** *num.card.* **1.** *Dez veces dez*: V. **cen.** *s.m.* **2.** *Conxunto de cen unidades*: centum. **3.** (fig.) *Gran cantidade*: multitudo –inis; copia –ae; ingens numerus; (*o centeo produce o cento por un*) secale nascitur cum centesimo grano. ♦ *Por cento*: pars ex centum; (*o un por cento*) centesima (pars); (*o dous, o tres por cen*) centesimae binae, ternae.

centola. *s.f.* Maia, celtina –ae.

central. *adx.* **1.** *Relativo ao centro:* medius, centricus, centrosus, interiectus –a –um; centralis –e. **2.** *Que estende a súa acción a un conxunto de cousas:* V.1. **3.** *Que é o máis importante:* primordialis, principalis –e; praecipuus, primus, primarius, summus, potissimus –a –um. *s.f.* **4.** *Instalación onde están reunidos os servizos dunha organización:* primaria sedes; (*de teléfonos*) telephonica sedes; (*de teléfonos*) telegraphii sedes; (*eléctrica*) officina electrica; sedes electrici dignendae; (*termonuclear*) atomica sedes. V. *tamén* **termonuclear.**

centralismo. *s.m.* Conglobatio, congregatio –onis; in unum conformatio.

centralizar. *v.tr.* **1.** *Facer converxer nun centro:* in unum cogere, congregare ou conglobare; in medio disponere ou collocare. **2.** *Asumir o goberno central as competencias de rexións, provincias, etc.:* in unam potestatem rerum summam ou administrationem reipublicae conferre. V. *tamén* 1.

centrar. *v.tr.* **1.** *Colocar no centro:* in medio disponere. **2.** *Constituír algo ou a alguén como centro de atención, miradas, etc.:* oculos, aures, mentes, animos ad aliquem ou aliquid convertere. **3.** *Dirixir unha acción cara a un obxectivo concreto:* ducere; dirigere; animum intendere; aures, animos praebere; se attentum praebere; animos adhibere; (*o albo, obxectivo*) collineare; destinata ferire. **4.** *Dep. Lanzar o balón sobre a área:* in oppositam aream follem dirigere. *v.pr.* **5.** *Considerar unha cousa como a máis importante:* omnem diligentiam adhibere; omni studio ad aliquid incumbere. **6.** *Adquirir o dominio ou seguridade nunha situación nova:* aliqua re assuescere, consuescere.

céntrico –a. *adx.* Centricus, medius –a –um.

centrifugadora. *s.f.* Machina centrifuga.

centrifugar. *v.tr.* Centrifugare.

centrífugo –a. *adx.* Centrifugus –a –um; medium fugiens.

centrípeto –a. *adx.* Centripetus –a –um; medium petens.

centro. *s.m.* **1.** *Punto entre os eixes de simetría dun corpo:* medius locus; media pars; medium, centrum –i. **2.** *Zona de maior actividade dunha poboación:* media urbs; media urbis pars; forum –i. **3.** *Lugar onde se agrupa certo tipo de activi-*

dades: sedes –is; praecipua sedes; medulla –ae; nucleus –i. **4.** *Persoa ou cousa onde se concentra a atención ou interese:* umbilicus –i. V. *tamén* 3. **5.** *Institución onde se leva a cabo algún tipo de actividade:* sedes –is; (*centro de estudos*) studiorum, institutionis ou institutoria sedes; (*centro comercial*) mercatoria sedes; emporium –i. **6.** *Pol. Tendencia de ideoloxía entre a esquerda e a dereita:* doctrina politica medium locum tenens. **7.** *Dep. Pase desde un extremo á zona da meta:* follis ictus ou pulsus in medium campum. ♦ *Centro de gravidade:* barycentrum –i; gravitatis centrum. *Centro comercial:* emporium –i; rerum venalium forum. *Centro da cidade:* forum –i. *Centro de mesa:* mensae floralis ornatus. *Centro vital:* vitae sedes ou domicilium.

centuplicar. *v.tr.* Centuplicare; centie(n)s multiplicare; aliquid centuplum efficere.

céntuplo –a. *adx.* **1.** *Cen veces maior ca outro:* centuplex –icis; centuplus –a –um. **2.** *Cantidade ou número cen veces maior:* centuplum –i.

centuria. *s.f.* **1.** *Período de cen anos:* saeculum –i. **2.** *Compañía de cen soldados:* centuria –ae; (*dividir en centurias*) centuriare; (*por centurias*) centuriatim.

centurión. *s.m.* Centurio –onis; (*grao de centuriación*) centuriatus –us; vitis –is (*polo bastón da súa dignidade*).

ceo. *s.m.* **1.** *Espazo por enriba das nosas cabezas:* caelum, firmamentum –i; aether –eris; aer, aeris; supera –orum; sidera –um. **2.** *Relix. Morada de Deus:* caelum –i; Olympus –i; caelestia –ium. V. *tamén* **paraíso.** **3.** *Deus e a súa sabedoría:* Deus –i; providentia –ae; caelum –i; (*os deuses*) dei –orum; caelestes –ium; caelites –um. ♦ *Ceo aberto:* caelum liberum ou purum; (*sereno*) serenum –i; (*nuboso*) nubilum –i. *A ceo aberto:* sub dio ou divo. *Ceo da boca:* palatum –i. *Estar coma no ceo:* dulcissima quiete frui. *Chovido do ceo:* caelo demissus. *Ver o ceo aberto:* difficultatem solvere ou explicare; nodum expedire; gaudere; animum erigere; fortunatum esse.

cepa. *s.f.* **1.** *Parte do talo dunha planta:* truncus –i; stipes –itis; caudex ou codex –icis. **2.** *Planta de vide:* vitis –is; viticula –ae; vinea –ae; stirps, stirpis. **3.** *Pedra que sostén o hórreo:* pila –ae; falere –is.

cepar. *v.tr.* V. **decotar.**

cepillar. *v.tr.* **1.** *Limpar cun cepillo:* penicillo ou peniculo mundare, detergere ou pulverem excutere. **2.** *Tornar liso cun cepillo:* dolare; laevigare; runcinare.

cepilllo. *s.m.* **1.** *Utensilio con feixes de fios ou sedas flexibles:* peniculus, penicillus ou penicillum -i; (*dos dentes*) peniculus dentarius ou dentibus detergendis; (*dos zapatos*) peniculus calceorum. **2.** *Utensilio para quitar láminas á madeira:* runci-na -ae.

cepo. *s.m.* **1.** *Toro para cortar enriba del ou como soporte:* truncus -i; fulcrum, sustentaculum -i; (*para queimar*) lignum -i. **2.** *Parte do tronco dunha árbore:* V. **cepa**. **3.** *Instrumento para in-mobilizar persoas ou animais:* numella, pedica, solea -ae; compes -edis.

cera. *s.f.* **1.** *Substancia que segregan as abellas:* cera -ae. **2.** *Preparado para dar brillo:* cera -ae. ♦ *Cera dos oídos:* aurium sordes. *Non hai máis cera cá que arde:* nihil superest; nihil est amplius.

cerámica. *s.f.* **1.** *Arte de traballar a arxila cocida:* figulorum ou figulina ars; opus figulinum; fig(u)-lina -ae. **2.** *Por ext., obxecto fabricado con esta arte:* fictile -is; fictilia -ium; opus, vas fictile.

cerámico -a. *adx.* Fig(u)linus -a -um; fictilis -e.

ceramista. *s.* Figulus, figularius/-a; figulator/-trix.

cerca ¹. *s.f.* *Construción con estacas:* s(a)epimentum, s(a)eptum -i; s(a)epes -is; lorica -ae.

cerca ². *adv.* **1.** *A pouca distancia no espazo:* prope, propter; iuxta; in propinquo; (*máis cerca*) propius; (*moi cerca*) proxime. **2.** *A pouca distancia no tempo:* V. 1. ♦ *Cerca de.* 1. *A pouca distancia de:* prope, propter; apud; ad. 2. *Pouco menos da cantidade que se expresa:* circa, circiter; fere, ferme; prope. *De cerca:* cominus; ex propinquo; ex vicino; in vicinitate; ante oculos. *De cerca e de lonxe:* cominus eminusque.

cercar. *v.tr.* **1.** *Pórse ou estar arredor de:* circumdare; circumire; circumvenire. **2.** *Cerrar cunha cerca:* s(a)epire; obs(a)epire; vallare, cicumvallare. **3.** *Mil. Sitiar:* oppidum obsidere ou cingere; urbem claudere, circumcl(a)udere; obsidione circumdare. **4.** *Por ext., rodear impedindo o paso:* undequaque aliquem cingere; undique tenere; transitum impedire.

cerco. *s.m.* **1.** *Acción de cercar:* circuitio -onis; circuitus, vallatus -us; circulus -i. **2.** *Cousa ou persoa que envolve ou rodea:* circulus, terminus -i;

circuitus, ambitus -us; s(a)eptum -i. **3.** *Operación coa que se cerca unha praza:* obsidio, circum-sessio, obsessio, circumvallatio, oppugnatio -onis

cerdeira. *s.f.* Cerasus -i; (*anana*) chamaecerasus -i.

cereal. *s.m.* **1.** *Cada unha das variedades de plantas das gramíneas:* cereale -is; cerealis herba; frumentum -i; (*os cereais*) cerealia -ium; (*campo de cereais*) seges -etis; (*terra apropiada para cereais*) ingeniosus ad segetem ager. **2.** *Grans destas plantas:* cerealia -ium; fruges -um.

cerebelo. *s.m.* Anat. Cerebellum -i.

cerebral. *adx.* **1.** *Relativo ao cerebro:* cerebalis -e. **2.** (*fig.*) *Guiado pola razón máis ca polos impulsos:* rationalis, rationabilis -e; ratione potius quam sensu ductus.

cerebro. *s.m.* **1.** *Anat. Parte superior do encéfalo:* cerebrum -i. **2.** (*fig.*) *Sentido, intelixencia:* cerebrum, ingenium -i; mens, mentis; prudentia, intelligentia -ae; sensus, intellectus -us; iudicium, consilium -i. **3.** (*fig.*) *Persoa de moita intelixencia:* intelligens, prudens, sapiens vir/femina; clarissimus/-a vir/femina; cerebrum -i. **4.** (*fig.*) *Persoa que traza os plans dun asunto:* dux, ducis; rector/trix; moderator/-trix; consiliorum fautor/-trix ou auctor/-trix. ♦ *Cerebro da conspiración:* coniurationis auctor. *Cerebro electrónico:* machina cogitationis particeps; electronicum cerebrum. *Persoa sen cerebro:* hebes -etis; stultus/-a; mente captus/-a; amens -entis; cucurbitae caput.

cereixa. *s.f.* Cerasum -i.

cereixeira. *s.f.* V. **cerdeira**.

cerello. *s.m.* **1.** *Anaco de tea vella:* V. **aldraxe**. **2.** *Farrapo de neve:* floccus niveus; glebula nivis.

cerimonia. *s.f.* **1.** *Acto celebrado con certo rito:* ritus -us; sol(l)emne -is; sol(l)emnia -ium; sacra -orum; caeremonia ou cerimonia -ae; religio -onis; cultus, ritus -us; sacrum -i; (*nupcial*) sacra nuptialia ou iugalia; (*fúnebre*) funus -eris. **2.** *Maneira excesivamente fina no trato:* officium -i; apparatus -us; pulchritudinis ou urbanitatis affectatio; nimis officiosa comitas. ♦ *Mestre de cerimonia:* caerimoniarum, sacrorum ou officiorum magister ou praefectus. *Facer moitas cerimonia:* officiosius agere. *Sen cerimonia:* missis ambagibus; nullo apparatu; simpliciter; palam; aperte.

cerimonial. *adx.* **1.** *Propio dunha cerimonia:* ritualis, caerimonialis –e. *s.m.* **2.** *Conxunto de regras dun acto solemne:* caerimonialium ratio ou ordo; apparatus, ritus –us; sol(l)emne –is; sol(l)emnia –ium. **3.** *Libro de ceremonias:* caerimonialium ou caerimonialis liber; rituale, caerimoniale –is.

cerimonioso –a. *adx.* **1.** *Que se realiza con moita cerimonia:* caerimoniosus –a –um; sol(l)emnis, ritualis –e. **2.** *Amigo das formalidades e dos cumprimentos:* officiosior –ius; nimiae urbanitatis affectator/-trix.

cerna. *s.f.* **1.** *Parte interior e máis dura dunha árbore:* medulla –ae; interius lignum; arboris os. **2.** (fig.) *Parte máis importante dunha cousa:* nucleus –i; medulla –ae; caput –itis.

cerro. *s.m.* **1.** *Mat. Número que denota ausencia de cantidade:* zerum, nihilum –i. **2.** *Nota máis baixa nunha cualificación:* zerum –i; improbatio –onis; repulsa –ae. **3.** *Punto de partida nunha escala:* zerum, nihilum –i. ♦ *Ser un cerro á esquerda:* hominem nullo numero esse; pro supervacaneo ou pro nihilo esse, aestimari ou haberi; nihil esse. *Partir de cerro:* e nihilo incipere. *Reducir a cerro:* ad nihilum redigere; pro nihilo habere.

cerrado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo cerrar:* clausus, oclusus, obseratus, opertus, obditus, s(a)eptus, vallatus, circumdatus –a –um. *adx.* **2.** *Que ten moi xuntos os elementos que o compoñen:* densus, spissus –a –um. **3.** *Cuberto de nubes:* nubibus foedus; nubibus obductus; caliginosus, nebulosus, nubilus –a –um. **4.** (fig.) *Difícil de entender:* incomprehensibilis –e; abditus, occultus, obscurus, arcanus –a –um. **5.** (fig.) *Que non acepta o que vai contra a súa maneira de pensar:* hebes –etis; reluctans, recalcitrans –antis. **6.** (fig.) *Pouco dado a comunicarse:* taciturnus –a –um. **7.** *Que ten xa toda a dentame (animal):* plane dentatus ou denticulatus. *s.m.* **8.** *Construción coa que se pecha un terreo:* V. **cerca.** **9.** *Terreo pechado:* s(a)epimentum –i. ♦ *Cerrado ou cerrada da noite:* crepusculum –i; (á cerrada da noite) primo crepusculo; ad noctem; sub nocte; prima nocte. *Á noite cerrada:* nocte, noctu; noctis tempore; nocturna tempestate; multa nocte; provecta ou adulta nocte.

cerradura. *s.f.* Sera –ae; pessulus –i; claustrum –i; obex –icis.

cerralleiro –a. *s.* Clavicarius/-a; claustrarius artifex; ferrarius/-a; ferramentarius/-a; ferrarius faber.

cerramento. *s.m.* Oclusio –onis; clausura –ae.

cerrar. *v.tr.* **1.** *Encaixar unha porta, unha ventá no seu marco:* claudere, occludere; operire; serare, obserare; obdere; portas, fores, fenestras pracludere. **2.** *Xuntar partes separadas (mans, boca, ollos): (a man) pugnum facere; manum comprimere ou in pugnum contrahere; (a boca) os premere ou comprimere; tacere; silere; (cerrarlle a alguén a boca) os alicui comprimere; aliquem elinguem reddere; (os ollos) oculos premere, comprimere ou urgere; (tendo os ollos cerrados polo sono) oculis somno con(n)iventibus; (en algunhas cousas, facer a vista gorda) quibusdam in rebus co(n)nivere; (para durmir) somno se dare, capi ou opprimi; (unha carta) epistolam complicare ou obsignare. **3.** *Poñer a tapa:* obturare; obsignare; obstipare; tegere, obtegere; operculum aptare. **4.** *Meter no seu oco (un caixón):* loculos, forulos ou loculamenta claudere. **5.** *Pechar:* claudere; serare, obserare; opessulare. **6.** *Facer inaccesible un lugar ou impedir o paso por el:* obturare; pracludere, intercludere; obs(a)epire; viam includere; iter, aditum, fugam claudere ou intercludere. **7.** *Pór unha cerca a un terreo:* V. **cercar.** **8.** *Facer cesar a actividade de algo:* claudere; detinere; cohibere; reprimere; impedire. **9.** *Dar por concluído un trato:* foedus, pactionem ferire, facere ou perficere. **10.** *Ir en último lugar:* postremum locum tenere; seriem ou ordinem claudere. *v.intr.* **11.** *Tornarse escuro:* nubibus obduci; se obscurare ou obscurari; obnubilari. **12.** *Rematar a actividade:* finire; claudi, occludi; finem habere; confici. **13.** *Cicatrizar unha ferida:* vulnus ad cicatricem perducere ou venire; cicatricem inducere; se glutinare. **14.** *Axustarse á abertura:* claudi, occludi. **15.** *Formar a cabeza certas hortalizas:* olera cyma ou cymam efformare. **16.** *Encaixarse no seu marco:* claudi ou se claudere; occludi; scapo ou margini se aptare ou accommodare. **17.** *Quedar unha cousa coas súas partes moi xuntas:* claudi, pracludi. ♦ *Cerrar unha carta:* epistolam obsignare; (unha cuba) dolium obturare. *Cerrar o pico:* V. **calar.***

cerro. *s.m.* **1.** *Parte do liño que serve para fiar:* cirrus –i; carminatum linum. **2.** *Aleta dorsal dos peixes:* ala, pinna, pinnula dorsualis; piscium brachia. **3.** *Pequena elevación de terreo:* collis –is.

cerrume. *s.m.* V. **cerca** ¹.

certame. *s.m.* Certamen –inis; concursus, congressus –us; (*presentarse a un certame*) certamen inire.

certeiro –a. *adx.* **1.** *Que dá no punto:* dexter –era –erum; securus, firmus, certus –a –um. **2.** *Conforme á verdade:* certus, verus, firmus, securus –a –um.

certeza. *s.f.* **1.** *Calidade de certo:* certitudo –inis; veritas, veracitas, auctoritas –atis; fides –ei; liquidum –i; persuasio –onis; (*chegar á certeza de algo*) pro certo scire *ou* habere; compertum habere; aliquid ad liquidum redigere *ou* perducere. **2.** *Circunstancia de saber que algo é certo:* certitudo –inis; notitia –ae; cognitio –onis; fides –ei; firmitas –atis.

certificado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *certificar*: firmatus, affirmatus, confirmatus, testatus, testificatus, probatus –a –um. *s.m.* **2.** *Documento no que se certifica algo:* testimonium –i; litterae –arum; litterae testes, testimoniales *ou* fidem facientes; charta testimonialis *ou* obtestans; scriptum testimonium; (*de nacemento, de defunción*) litterae nativitatis *ou* mortis testes. ♦ *Carta certificada:* epistula publica cautione missa.

certificar. *v.tr.* **1.** *Garantir:* testari, testificari; affirmare, confirmare; probare, comprobare; spondere; fidem facere. **2.** *Obter un recibo de que se enviou algo por correo:* publicam cautionem accipere.

certo –a. *adx.* **1.** *Conforme á verdade:* certus, manifestus, exploratus, compertus, notus –a –um; fidelis –e, haud *ou* non dubius. **2.** *Que se vai producir ou suceder:* tutus, securus –a –um; (*dar ou ter por certo*) pro certo, pro comperto scire; compertum habere *ou* putare. **3.** *Que ten a certeza absoluta:* certus –a –um; minime dubius. *V. tamén 2. indef.* **4.** *Que non se expresa, pero que se coñece:* quidam; aliquis; certus –a –um; (*a cara é unha certa linguaxe silenciosa da mente*) vultus sermo quidam tacitus mentis est; (*certo avogado*) quidam ex advocatis; (*a impertinencia de certas persoas*) insolentia certorum hominum. **5.** *Que non se coñece con certeza:* *V. 4. adv.* **6.** *Con certeza:* certo, certe; sane; profecto; sine *ou* procul dubio. ♦ *De certo:* certe, certo. *Por certo:* sane; profecto; equidem, scilicet.

cerume. *s.m.* Aurium sordes.

cervexa. *s.f.* Cer(e)visia *ou* cervesia –ae; zytum –i.

cervexería. *s.f.* Cer(e)visiaria taberna; zytopolium –i.

cervical. *adx.* Cervicalis –e; cervicis (*xen.*) ♦ *Vértexbras cervicais:* vertebrae in cervicibus.

cervo –a. *s.* Cervus/-a.

cesamento. *s.m.* **1.** *Acción de cesar:* renuntiatio, abdicatio –onis. **2.** *Escrito onde se presenta a decisión de cesar:* dimissorium scriptum; abdicationis litterae.

cesar. *v.intr.* **1.** *Deixar de producirse un fenómeno, unha actividade, etc.:* finire; desistere; absistere; desinere; cessare, remittere; sedari; abire; finem facere, habere *ou* capere; (*cesou a hemorragia*) constitit sanguis. **2.** *Deixar de ocupar certo cargo ou posto:* ministerium, officium, munus, locum deponere; dimittere; relinquere; renuntiare; abdicare.

cesárea. *s.f.* Med. Intersectio –onis; caesarea sectio; (*facer a cesárea*) partum mulieri excidere; (*dar a luz por cesárea*) filium exsecto ventre edere; exsecare fetum ventris.

cesio. *s.m.* Quím. Caesium –i.

cesión. *s.f.* Cessio, concessio –onis. ♦ *Facer cesión dos bens:* bonis cedere; de bonis suis decedere; omnia in alterius dicionem dare.

céspedede. *s.m.* Caespes –itis; gramen –inis.

cesta. *s.f.* Cista, corbula –ae; (*pequena*) cistellula, fiscella, fiscina, sportula –ae; calathiscus –i; fiscellus, quasillus, quasillum –i; (*de xuncos*) scirpa, sirpa –ae; fiscus, scirpiculus, sirpiculus –i; (*de vimbios*) qualus, qualum, canistrum –i; (*de vimbios, de salgueiro*) qualus vimineus, saligneus; (*da compra, viveres*) annona, sporta, sportula –ae; (*baixo prezo da cesta da compra*) vilitas annonae; (*aro do baloncesto*) canistrum –i.

cesteiro –a. *s.* Cistarius/-a.

cesto. *s.m.* Cophinus, calathus, calathiscus, fiscus –i. *V. tamén cesta.*

cetáceos. *s.m.pl.* Cetos *ou* cetus –i; cete (*n.pl.*).

cetaria. *s.f.* Cetarium –i; conchyliorum vivarium. *V. tamén viveiro.*

ctetrería. *s.f.* Accipitraria ars; aucupatio ope accipitrum facta.

ctetro. *s.m.* Sc(a)eptrum –i.

Ceuta. top. Ceutria, Septa –ae; Septem Fratres.

ceutí. *adx.* e s. Septanus –a –um. Septani –orum.

chabola. *s.f.* **1.** *Casa de materiais cativos e de dimensións reducidas:* tugurium, tuguriolum –i; casa –ae; casa squalida; miserrimum tugurium; rudis domuncula; squalens casula. **2.** *Pequena construción para gardar certos útiles e como refuxio:* V. **alboio, cabana**. **3.** *Por ext., casa ruín:* V. 1.

chacal. *s.m.* Thos, (*xen.*) thois ou thoos.

chacina. *s.f.* Caro salita, conditanea, fumo durata ou exsiccata; salita –ae.

Chad. top. Tzadia (Ciadia) –ae.

chadiano –a. *adx.* e s. Tzadianus (Ciadianus) –a –um. Tzadiani (Ciadiani) –orum.

chafallada. *s.f.* Rude, impolitum, incompositum ou inconditum opus; opus inscite ou perperam factum.

chafallar. *v.intr.* **1.** *Facer mal as cousas:* opus impolite, oscitanter ou perperam facere; levi brachio, incomposite ou infacete agere. *v.tr.* **2.** *Mesturar, deixar en desorde:* turbare, perturbare; confundere; omnia permiscere ou confundere; summa imis miscere.

chafallas. *adx.* e s. Inconditus, properatus –a –um; rudis ou malus opifex; inficetus ou incompositus executor.

chafalleiro –a. *adx* e s. V. **chafallas**.

chafar. *v.tr.* **1.** *Esmagar:* opprimere; proterere, obterere; obruere. **2.** *Engurrar:* rugare, corrugare; rugas facere; rugosum facere; plicare; vestem foedare ou deturpare. **3.** (fig.) *Facer perder o ánimo ou as forzas:* V. **abater**. **4.** (fig.) *Deixar a alguén sen saber que dicir:* alicui os obtrudere; aliquem ad silentium adigere. **5.** (fig.) *Avergonzar:* V. este verbo. **6.** *Facer fracasar un asunto, un negocio:* perdere; eludere; evertere; fraudare; pessumdare ou pessum dare.

chafariz. *s.m.* Fons, fontis; salientes aquae; salientes publici.

chafullada. *s.f.* V. **chafallada**.

chafullar. *v.intr.* e *tr.* V. **chafallar**.

chafullas. *adx.* e s. V. **chafallas**.

chafulleiro –a. *adx.* e s. V. **chafallas**.

chaga. *s.f.* Plaga –ae; vulnus, ulcus –eris. V. *tamén úlcera*.

chagar. *v.tr.* **1.** *Producir chagas:* ulcerare, exulcerare; vulnerare; vulnus infligere, incutere ou

inferre; sauciare; ferire; plaga ou plagis afficere. *v.pr.* **2.** *Cubrirse de chagas:* ulcerari, exulcerari; sauciari; plagis affici. **3.** *Converterse en chaga:* ulcerari; ulcerosum fieri. V. *tamén ulcerar(se)*.

chaira. *s.f.* V. **chairo**.

chairego –a. *adx.* **1.** *Propio da chaira:* in planitie, in patentium camporum aequoribus ou in campestri loco habitans. s. **2.** *Persoa da chaira:* planitiei incola.

chairo –a. *adx.* **1.** *Igual en todas as súas partes:* aequus, planus –a –um; aequalis –e. *s.f.* **2.** *Grande extensión de terreo chan:* planities –ei; planus ou campestris locus; campus –i; aequor –oris; campi ou loci patentibus ou aperti.

chal. *s.m.* Muliebre humerale; amiculum –i.

chalado –a. *adx.* **1.** *Que perdeu a razón ou o xuízo:* amens, demens –entis; insanus, vesanus, alienatus, fatuus –a –um; vecors, excors –ordis; mente captus/-a. **2.** *Por ext., que mostra falta de reflexión e prudencia:* inconsultus, temerarius –a –um; imprudens –entis; incogitans –antis.

chalán –ana. s. Negotiator, mercator, emptor; advector/-trix; (*pex.*) versutus venditor; mango –onis.

chalana. *s.f.* Scapha –ae; linter –tris; lembus auxiliarius.

chalé. *s.m.* Villa –ae; domus rustica; (*arrimado*) domus serialis.

chaleco. *s.m.* Thorax –acis; thoracium, colobium –i. ♦ *Chaleco salvavidas:* thorax salutis. *Chaleco antibalas:* thorax antiglandiarius. *Ser máis curto cás mangas dun chaleco:* stolidum, stultissimum esse.

chalupa. *s.f.* V. **chalana**.

chama. *s.f.* **1.** *Lapa:* flamma –ae; ignis –is; lumen –inis. **2.** (fig.) *Sentimento moi vivo:* vehemens libido; fax, facis; flamma –ae; ignis –is.

chamada. *s.f.* **1.** *Acción de chamar:* nomenclatio, vocatio, advocatio, appellatio, rogatio, monitio –onis; vocatus, accitus, arcessitus –us. **2.** *Nota nun escrito:* nota –ae; asteriscus –i.

chamador. *s.m.* V. **aldraba**.

chamamento. *s.m.* V. **chamada**.

chamar. *v.tr.* **1.** *Procurar que unha persoa ou animal presten atención:* vocare, advocare; ciere; citare; appellare; nomine inclamare, ciere ou citare; nominatim citare. **2.** *Comunicar con al-*

guén por teléfono: per telephonium ou telepho-
nice aliquem vocare; (*falar*) per telephonium
colloqui. **3.** *Solicitar a alguén que acuda*: vocare,
advocare; accire; citare; arcessere; appellare; in
ius vocare; signum canere. **4.** *Guiar un animal
levándoo da corda*: iumenta funibus ducere ou
agere. **5.** (fig. e fam.) *Pedir por*: V. **pedir**. **6.** (fig.
e fam.) *Exercer atracción sobre algo ou alguén*: V.
atraer. *v.intr.* **7.** *Aplicar un nome ou un alcume*:
V. **alcumar**. **8.** *Aplicar un cualificativo por odio,
estima, etc.*: vocare; dicere; nominare; appellare.
9. *Tocar o timbre ou dar golpes nunha porta*: por-
tam, ostium, ianuam, fores pulsare ou pultare;
ianitorem vocare; tintinnabulum concutere, per-
cutere ou pulsare. **10.** (fig. e fam.) *Causar atrac-
ción unha persoa ou cousa*: V. **atraer, gustar**.
v.pr. **11.** *Ter un determinado nome ou apelido*:
nominari; appellari; vocari; dici; nuncupari.

chambón -ona. *adx.* e s. V. **chafallas**.

chambonada. *s.f.* V. **chafallada**.

chambra. *s.f.* V. **blusa**.

chamear. *v.intr.* Relucere, collucere; effulgere;
flammas spargere.

chamiceira. *s.f.* Combusti nemoris semiusta ligna
ou residua pars.

chamizo. *s.m.* **1.** *Pau medio queimado que que-
da despois dun incendio*: semiustum lignum.
2. *Rama seca para encender o lume*: igniarium
-i; ramentorum crines; quisquiliae, schidiae
-arum. **3.** *Casa pequena e mala*: V. **chabola**.

champaña. *s.f.* Vinum Campanense ou Campani-
cum.

champiñón. *s.m.* Fungus, fungulus, boletus -i.

chamuscar. *v.tr.* **1.** *Queimar lixeiramente*: ustul-
lare; leviter ou exterius urere ou comburere; (*as
sedas dos porcos*) sues (flammula) glabrare. *v.pr.*
2. *Queimarse lixeiramente*: leviter ou exterius
uri ou comburi.

chamusco. *s.m.* **1.** *Acción de chamuscar*: levis amb-
ustio. **2.** *Cheiro ou sabor da cousa chamuscada*:
nidor -oris. **3.** *Restos queimados que quedan pe-
gados á pota*: usta, adusta -orum. ♦ *Cheirar ao
chamusco*. **1.** *Cheirar a queimado*: nidorare; (*ole
a chamusco*) aer quiddam combusti olet. **2.** (fig.)
Ter a sospeita dun mal ou engano: rixam, malum,
fraudem praesentire.

chan, chá. *adx.* **1.** *Sen desniveis*: V. **chairo**. **2.**
(fig.) *Sinxelo, natural*: inaffectedatus, illaboratus,

sincerus, apertus -a -um; simplex -icis. *s.m.* **3.**
Superficie sobre a que se anda: solum, pavimen-
tum -i; superficies -ei. **4.** *Superficie plana dun
hórreo, un carro, etc.*: stratum solum, pavimen-
tum -i. **5.** *Parte superficial da codia terrestre*:
summa terrae cutis; solum -i. **6.** *Extensión de
terra chá*: V. **chaira**.

chanca. *s.f.* Soccus -i; crepida -ae.

chanceler. *s.m.* **1.** *Maxistrado encargado do selo
real*: cancellarius -i; regalis sigilli custos ou admi-
nister. **2.** *Primeiro ministro (Alemaña e Austria)*:
summus reipublicae administer; publicorum ad-
ministrorum princeps. **3.** *Ministro de Finanzas
(Gran Bretaña)*: rei nummariae administer. **4.**
*Empregado ou funcionario dunha embaixada,
consulado, etc.*: cancellarius -i.

chancelería. *s.f.* **1.** *Cargo ou oficina dun chance-
ler*: cancellarii munus ou sedes. **2.** *Oficina das
embaixadas, consulados, etc.*: cancellaria -ae. **3.**
Organismo que se encarga da política exterior:
sedes administri exteris negotiis praepositi.

chanqueta. *s.f.* Crepidula, solea -ae; soluti calcei. ♦
(*Levar, traer, poñer o calzado de*) *chanqueta*: cal-
ceos crepidario more induere.

chanco. *s.m.* **1.** *Calzado que se pon por enriba das
zapatillas*: calcei additicii; soleae Gallicae; cal-
ceorum indumentum ou involucrum. **2.** *Chan-
ca*: soccus -i; crepida -ae.

chándal. *s.m.* Vestis artis gymnicae ou ad artem
gymnicam exercendam.

chanfaina. *s.f.* Farcimen e minutalibus factum; to-
macina ex pulmone minutatim conciso.

changüí. *s.m.* Portio -onis; pars, partis; sors, sortis.
♦ *Facer o changüí*: fraudulentum lusorem esse;
in ludo fraudare.

chanta. *s.f.* Lapis -idis; lapis sectilis; antae -arum.

chantada. *s.f.* Morsus -us.

chantar. *v.tr.* **1.** *Cravar*: clavare; clavis figere, affi-
gere, configere ou religare; defigere. **2.** *Afundir
unha parte do corpo nunha superficie branda*:
in luto haerere; in lutum pedem inferre. **3.** *Fa-
cer presión sobre un corpo cun obxecto aguzado
para introducilo nel*: transverberare; transfodere;
transfigere; praestringere; pungere, compun-
gere; (*para asar carne*) incidere; carnem in veru
immittere ou adigere. V. *tamén* 1. **4.** *Introducir
un obxecto rematado en punta nunha parte do
corpo*: graphio digitum pungere; mucrone ferire.

V. 1 e 3. **5.** (fig.) *Dar; dicir algo de maneira brusca:* V. **cascar**. *v.pr.* **6.** *Cravarse:* pungi, compungi; stimulari; mucrone feriri. **7.** *Afundir parte do corpo nunha superficie branda:* in lubrico pedibus non consistere; labi. V. *tamén* 2. **8.** *Introducirse un obxecto aguzado nunha parte do corpo:* figi, infigi. V. *tamén* 6.

chantaxe¹. *s.f.* Extorsio –onis; violenta exactio.

chantaxe². *s.f.* *Planta:* plantago –inis.

chantaxear. *v.tr.* Minis aliquem insequi; minis *ou* metu extorquere; minitando flectere.

chantaxista. *s.* Extortor; expilator; depeculator; direptor/-trix.

chanteiro. *s.m.* Caulis stipes.

chanto *ou* **chantón**. *s.m.* **1.** *Lousa ou pedra para cercar un recinto:* V. **chanta**. **2.** *Estaca para facer valados:* sudes –is; vacerra –ae; stips –ipitis.

chantre. *s.m.* Praecentor –oris; chori praefectus.

chanza. *s.f.* V. **broma**.

chanzo. *s.m.* **1.** *Paso dunha escaleira:* gradus –us; scalae –arum; anabathmus –i. **2.** *Travesa dunha escada:* V. 1. **3.** *Pau horizontal dun portelo ou dunha cancela:* impages –is. **4.** *Cada un dos niveis de asentos nun estadio, anfiteatro, etc.:* cavea –ae; subselliorum series *ou* ordo. V. *tamén* **bancada**.

chapa. *s.f.* Bractea, lamina –ae; emblema –ae/-atis.

chapado¹. *s.m.* *Beirado:* V. esta palabra

chapado² –a. *part. e adx.* *Cuberto con chapas:* emblematicus –a –um; laminis *ou* bracteis munitus; (*en ouro*) bracteatus –a –um.

chapapote. *s.m.* V. **alcatrán**.

chapar¹. *v.tr.* **1.** *Comer con avidez:* vorare, devorare; glutire. **2.** (fig.) *Acabarlle a un co que ten:* alicui argentum emungere; alicuius opes dolose absumere. **3.** *Atrapar algo ao voo:* raptim, cursim capere, rapere, arripere. **4.** *Estudar sen ocuparse de entender o contido:* memoriae insipienter aliquid mandare.

chapar². *v.tr.* *Cubrir con chapas:* bracteari; laminis ornare; bracteis munire.

chaparrada. *s.f.* Nimbus –i; rapidus ac vehemens imber; imber subitus *ou* subitaneus.

***chaparrón**. *s.m.* V. **ballón, chaparrada**.

chapeo. *s.m.* V. **sombreiro**.

chapel. *s.m.* **1.** *Remate dunha torre:* capitellum –i; turris fastigium, pinnaculum *ou* culmen. **2.** *Construción rústica onde se gardan apeiros:* V. **alboio, cabana**. **3.** *Arquit.* *Capitel:* V. esta palabra.

chapodar. *v.tr.* **1.** *Cortar herbas, pólas, etc. a golpes:* (ramos inutiles) ictibus amputare, secare, desecare, incidere. **2.** *Cortar algo sen coidado ou maña:* abrupte, inconsulto, incallide secare, amputare.

chapuiceiro –a. *adx. e s.* V. **chafallas**.

chapurrear. *v.tr.* Verba miscere, corrumpere *ou* refringere; imperite *ou* perperam aliquo idiomate uti *ou* aliquem sermonem usurpare.

chapuza. *s.f.* **1.** *Obra de pouca importancia:* parvum, leve, humile opus; nugae, tricae –arum. **2.** *Obra mal feita:* V. **chafallada**. **3.** *Obra de amaño ou reparación:* refectio –onis; sarcimen –inis; sartura –ae.

chapuzar. *v.tr.* **1.** *Mollar algo ou a alguén ao choupar:* aquam quatiendo aspergere; humectare. *Tamén v.pr.:* humectari. *v.intr.* **2.** *Facer saltar un líquido:* aquam *ou* alium liquorem quaterre *ou* spargere.

chaqueta. *s.f.* Manicatus thorax; tunica manicata. ♦ *Virar a chaqueta:* sententiam *ou* fidem mutare; transfugere; (a patribus ad plebem, ab aliquo) deficere. V. *tamén* **virar**.

chaquetón. *s.m.* Amplior thorax; spissa tunica.

charada. *s.f.* Aenigma syllabicum; verborum ludus.

charamela. *s.f.* Scintilla, scintillula –ae; igniculus –i.

charamusca. *s.f.* V. **charamela**.

charanga. *s.f.* Tibicinum cohors; lusoria symphonia. V. *tamén* **comparsa, fanfarra**.

charca. *s.f.* Stagnum –i; palus –udis; lacuna –ae.

charco. *s.m.* Aqua stagnans. ♦ (pop.) *Pasar o charco:* maria transilire *ou* pertransire.

charla. *s.f.* **1.** *Coloquio:* colloquium –i; collocutio, congressio –onis; sermo –onis. **2.** *Exposición oral:* sermo –onis; colloquium –i; expositio, explicatio, explanatio, narratio, enarratio –onis.

charlar. *v.intr.* Loqui, colloqui; sermocinari; fabulari; inter se colloqui; sermonem habere *ou* conferre; verba conferre *ou* conserere.

charlatán –ana. *adx.* **1.** *Que fala moito:* vaniloquus, garrulus, linguosus –a –um; loquax, multiloquax, nugax –acis; latiloquens –entis. **2.** *Que promete, pero non cumpre:* verbosus, largiloquus, vaniloquus –a –um. *Tamén s.:* praestigiator/-trix; loquax, nugax vir/femina; blatero –onis. **3.** *Vendedor que pregoa a súa mercancia:* mercium laudator/-trix ou ostentator/-trix; institor/-trix; fumi venditor/-trix; circumforaneus/-a pharmacopola; circulator/-trix.

charlatanería. *s.f.* Loquacitas, garrulitas –atis; loquendi facilitas; verborum ou liguae volubilitas; promptum eloquium.

charón. *s.m.* **1.** *Verniz moi brillante:* vernicium –i; gummi gluten; iuniperi gummi; nitor –oris. **2.** *Coiro que leva este verniz:* corium gummi glutine illinitum.

charouvia. *s.f.* Siser –eris; pastinaca –ae; staphylinus –i.

charramangueiro –a. *adx.* Male ou nimis decoratus; inconcinnus, inconditus –a –um.

charrizo. *s.m.* **1.** *Substancia negra que deposita o fume:* fuligo –inis; caminorum farina. **2.** *Substancia que forma unha capa nos dentes:* robigo ou rubigo, scabredo –inis; caries, scabrities –ei; scabritia –ae. **3.** *Restos de viño ou líquidos nas paredes dos recipientes:* faex, faecis; crassamentum –i; crassamen –inis.

charrúa. *s.f.* **1.** *Arado de ferro:* machina aratrix; ferreum aratrum; *(de rodas)* plaumoratum –i. **2.** *Personaxe do entroido de Allariz:* larva ou persona Al(l)iaricensis.

chárter. *adx.* **1.** *Dedicado ao transporte aéreo non regular:* conducticius –a –um; *(compañía dedicada a el)* societas aeronautica conducticia. **2.** *Realizado por unha compañía chárter (voo):* volatus a societate aeronautica conducticia moderatus. *s.m.* **3.** *Voo chárter:* conducticius volatus.

chasco. *s.m.* Adversus, insperatus ou inopinatus eventus; captio –onis; error –oris.

chasis. *s.m.* Autoredae ou autocineti fulcimentum.

chata. *s.f.* V. **tacha.**

chatarra. *s.f.* **1.** *Conxunto de obxectos vellos:* ferrea strues; ferramentorum exsoletorum cumulus; ferrorum fragmina; residuum –i; reliquiae –arum. **2.** *Metal sen valor:* vile metallum. **3.** *(fam.) Diñeiro en moedas:* pecunia minuta; aerea moneta; nummuli –orum.

chatarreiro –a. *s.* Scrutarius/-a.

chato –a. *adx.* **1.** *Pequeno ou plano:* simus –a –um; *(nariz)* collisus nasus; simae nares. **2.** *Que ten o nariz desa forma:* simus, silus –a –um; *(algo chato)* subsimus, simulus –a –um. **3.** *De forma plana ou pouco aguda (cousa):* simus, depressus, obtusus –a –um; humilis –e.

chatola. *s.f.* Clavus, clavulus –i.

chauvinismo. *s.m.* Immodicus ou nimius amor patriae.

chave. *s.f.* **1.** *Instrumento para abrir e cerrar:* clavis –is. **2.** *Aparello para abrir ou cerrar o paso dun fluído:* manubrium, epitonium –i; serraculum –i. **3.** *Peza para abrir ou cerrar o paso da corrente:* malleolus –i; electrica clavicula; epitonium electricum. V. *tamén mando* ¹. **4.** *Ferramenta para apertar ou afloxar parafusos ou porcas:* prelum cochleis intorquendis, extorquendis ou ingerendis; instrumentum detorquendo aptum. **5.** *Sigmo que abrangue na escrita palabras, frases, etc.:* uncus alatus; clavis –is; clavicula –ae. **6.** *(fig.) Cousa necesaria para pasar a outra:* clavis –is; elementum, principium –i; condicio sine qua non. **7.** *(fig.) Aquilo que é a explicación dunha cousa ou que permite acceder a ela:* solutionis via; enodationis ratio; *(dar coa chave dun enigma)* aenigmatis arcana aperire. **8.** *Xogo popular que se fai cunhas pezas redondas de metal:* clavis –is. **9.** *Dep. Medio para derrubar ao adversario:* clavis –is; clavicula –ae. ♦ *Ter ou cerrar baixo chave:* obserare; sub clauso habere; *(baixo sete chaves)* aliquid tutissimum habere ou diligentissime custodire. *Botar a chave:* V. **cerrar.** *Chave de paso:* V. 2 e 3. *Chave mestra:* communis clavis.

chaveiro. *s.m.* **1.** *Pequeno moble onde se colgan as chaves:* clavium theca ou thecula. **2.** *Uten-silio para gardar as chaves:* claviger an(n)ulus; clavium capsula. **3.** *Persoa que ten ou leva as chaves:* clavicularius/-a; claviger/-era; *(que as fai)* clavicarius/-a.

chavella. *s.f.* Clavicula –ae.

chea. *s.f.* V. **cheo.**

checo(e)slovaco –a. *adx.* e *s.* Bohemoslovachicus –a –um. Bohemoslovachi –orum.

Checo(e)slovaquia. top. Bohemoslovachia –ae.

cheda. *s.f.* Currus latera *(pl.)*. ♦ *Dar cheda:* sursum ferre; asportare; elevare; adigere.

chedeiro. *s.m.* Currus stratum ou tabulatum. V. *tamén estrado*.

chegada. *s.f.* V. **chegado**.

chegado –*a. part.* **1.** Part. do verbo *chegar*: appulsus, advectus, delatus, factus –a –um. **2.** (*Froito*) *maduro*: maturus, coctus, tempestivus –a –um; maturitatem adeptus; mitis –e. *s.f.* **3.** *Acción e momento de chegar*: adventus, accessus, obitus –us; (*por mar*) appulsus –us. **4.** *Aparición, comezo*: ortus –us; initium, principium –i. **5.** *Meta*: meta –ae; calx, calcis; propositum –i; finis –is; exitus –us. ♦ *Estar chegada (unha femia)*: (gravidam feminam, exactis mensibus) partum expectare.

chegar. *v.intr.* **1.** *Pasar a estar presente nun lugar*: venire, advenire, devenire, pervenire, supervenire, locum tenere, attingere ou nancisci; (*estar a chegar*) adventare; accedere. **2.** *Acadar un nivel*: pervenire; attingere, contingere; accrescere; adipisci; obtinere. **3.** *Pasar a estar presente no tempo*: advenire, pervenire; adesse; praesto esse. **4.** *Durar ata un tempo*: advenire, pervenire; consequi, assequi; adipisci; durare; (*cumprir anos*) annos conficere; (*chegar a madurar*) maturitatem capere. **5.** *Ter a suficiente altura ou tamaño*: assequi, consequi; obtinere; adipisci; attingere, contingere. **6.** *Estar unha persoa ou cousa á altura doutra*: attingere, contingere; accedere; obtinere; assequi; aequare; (*os humildes pensan chegar onda os poderosos*) tenuiores cum principibus aequari se putant. **7.** *Acadar unha situación, categoría, etc.*: pervenire; provehi; promoveri; propositum ou honores assequi ou consequi. **8.** *Ascender a unha cantidade*: pervenire ad; ascendere ad; perduci ad. **9.** *Ser suficiente*: V. **abondar**. **10.** *Pór unha cousa onda outra ou ao alcance de alguén*: V. **achegar, arrimar**. *v.pr.* **11.** *Pórse cerca ou a menor distancia*: V. **acercarse, achegarse**. **12.** *Facer un pequeno desprazamento*: V. **achegarse**. **13.** *Ir ao encontro de alguén*: alicui obviam ire. V. *tamén achegarse*. ♦ *Chegar + a + inf.*: assequi, consequi; adipisci; (*chegou a cumprir o obxectivo, o desexo*) propositum assecutus est; voti compos factus est; (*chegou a ocupar os máis altos cargos*) amplissimos honores adeptus est; (*chegou a madurar*) maturitatem cepit. *Chegar ás mans*: manus conserere; ad manus venire; proelium ou pugnam committere; pugnare; concurrere; conflagere. *Chegar e encher* ou *chegar e bicar o santo*:

bevi rem conficere. *Chegarlle a alguén á alma*: aliquid alicui summo dolori esse; aliquid aliquem valde cruciare ou alte pungere. *Chegar a moito*. *1. No campo económico*: V. **enriquecerse**. *2. No campo social*: a caliga ad consulatum pervenire (*de soldado raso ao consulado*).

cheirar. *v.tr.* **1.** *Aplicar o sentido do olfacto*: odorari; olfacere. *v.intr.* **2.** *Despedir cheiro*: bene ou male olere, obolere, redolere; odorem (bonum, gratum, iucundum, suavem ou malum, gravem, putridum, pestilentem) afflare; (*cheirar a viño*) vinum redolere. **3.** (fig.) *Ter aparencia de algo que se expresa*: olere, redolere; suspicionem prae se ferre; (*cheira un pouco a dictadura*) est nonnullus odor dictaturae; (*isto cheira a cultura*) hoc doctrinam redolet. **4.** (fig.) *Facer sospeitar*: suspicioni locum dare ou aperire; suspicionem offerre. **5.** (fig. e fam.) *Causar noxo*: nausea, taedio affici ou confici; aliquid taedio habere; alicuius rei fastidio affici. V. *tamén cansar*.

cheirento –*a. adx.* Gravis –e; foetidus, putidus, putridus, pestilentiosus, pestilentiaris –a –um; pestifer –era –erum; male olens; taeter –tra –trum; graveolens, pestilens –entis.

cheiro. *s.m.* Odor –oris; halitus, odoratus, olfactus –us; (*vapor*) nidor –oris; (*bo*) bonus, gratus, suavis, iucundus odor; (*malo*) malus, gravis, putidus, putridus, pestilens odor.

cheiroso –*a.* **1.** *Que desprende bo cheiro*: aromaticus, gratus, iucundus, odoratus, olidus –a –um; suavis –e; suaviter ou bene olens. **2.** *Que desprende mal cheiro*: V. **cheirento**.

cheirume. *s.m.* V. **alcatreo, cheiro**.

cheísmo. *s.m.* Ling. Pronominis *che* pro *te* usurpatione.

chelín. *s.m.* Sillingus –i.

cheminea. *s.f.* Caminus –i; fumarium, infumabulum –i; fistula fumaria; (*pequena*) fumariolum –i.

cheo –*a. adx.* **1.** *Que ten a súa capacidade completa*: plenus, refertus, cumulatus, repletus, distentus –a –um; (*concorrido*) frequens –entis; celebrer –bris –bre; celebratus –a –um. **2.** *Con moita cantidade ou abundancia*: plenus, fertus, differtus, refertus –a –um; abundans, redundans –antis; affluens –entis; (*ollos cheos de sangue*) suffusi cruore oculi; oculi suffecti sanguine; (*lingua chea de veneno*) lingua suffusa veneno.

- 3.** (fig.) *Que comeu ou bebeu o suficiente ou en exceso:* satur –ura –urum; satiatus –a –um; epulis, cibis, dapibus refertus, impletus *ou* expletus; distentus ac madens. **4.** (fig.) *Cansado de facer ou aguantar algo:* fatigatus, defatigatus –a –um; molestia, fastidio *ou* taedio affectus. *s.f.* **5.** *Aumento dun caudal:* auctus –us; incrementum –i; aquae, aquarum, fluminum auctus, incrementum, magnitudo. **6.** *Exceso de comida ou bebida:* satietas, saturitas –atis; saturatio –onis. *V. tamén*
- borracheira.** ♦ *Ás cheas:* abunde; copiose; satis superque; dapsiliter. *De cheo:* plene; plane; cumulate; copiose; dapsile, dapsiliter; penitus; prorsus; omnino. *Unha chea:* copia, abundantia, affluentia –ae; plenitudo –inis; (*de xente*) celebritas –atis; frequentia –ae.
- chepa.** *s.f.* Gibber, tuber –eris; gibbus –i; gibba –ae.
- chepudo –a.** *adx.* Gibber –era –erum; gibberosus, gibbus –a –um.
- cheque.** *s.m.* Mandatum nummarium; (*sen fondos*) inane mandatum nummarium. ♦ *Cheque nominal:* pecuniae sygrapha, assignatio *ou* perscriptio nominalis. *Cheque ao portador:* nummaria chartula gestatori solvenda. *Emitir un cheque:* nummarium mandatum perscribere. *Pagar cun cheque:* pecuniam per scripturam solvere; argentum *ou* pecuniam perscribere.
- cherna.** *s.f.* Merulus –i; merula –ae.
- chiar.** *v.intr.* Stridere; (*os paxaros*) garrire; pipire, pipilare. *V. tamén berrar, cantar, piar.*
- chicha.** *s.f.* (fam.) *V. carne.*
- chícharo.** *s.m.* Pisum –i; (*o chícharo quere unha terra solta e lixeira*) pisum facilem et solutam terram desiderat.
- chicharra.** *s.f.* Cicada –ae.
- chicharro.** *s.m.* Trachurus trachurus.
- chicho.** *s.f.* *V. faba.*
- ***chicle.** *s.m.* *V. goma* de mascar.
- chicoria.** *s.f.* Cichoreum, intybum, intibum, intubum –i; intybus, intibus, intubus –i; (*silvestre*) ambubaia –ae.
- chifrar.** *v.intr.* *V. asubiar.*
- chifre.** *s.m.* Sibilum –i; parvum instrumentum sibilum; fistula sibila *ou* stridens.
- ***chilaba.** *s.f.* *V. xilaba.*
- Chile.** top. Chilia –ae.
- chileno –a.** *adx.* e s. Chiliensis –e. Chilienses –ium.
- chilindrada.** *s.f.* Nugae, tricae –arum; parvi momenti res; inutilis, vana *ou* levis res.
- chilrar.** *v.intr.* *V. chirlar.*
- ***chimenea.** *s.f.* *V. cheminea.*
- chimpancé.** *s.m.* Simius troglodytes niger.
- chimpar.** *v.tr.* **1.** *Facer que caía ao chan algo ou alguén:* deicere; sternere, prosternere; deturbare; ad terram, humi, solo affligere; prorueri; percellere. **2.** *Facer que algo ou alguén vaía parar máis ou menos lonxe:* iacere, deicere, conicere, iactare, iaculari; detrudere; deturbare. **3.** (fam.) *Obrigar a alguén a abandonar un sitio:* *V. botar.* *v.intr.* **4.** *Dar un chimp:* *V. brincar, saltar.* *v.pr.* **5.** *Botarse desde un sitio alto:* se iacere, se iactare; se conicere; se praecipitare; praecipitem se dare; (*da muralla*) se e muro deicere.
- chimpo.** *s.m.* *V. brinco, cambadela, salto.*
- China.** top. Sinae –arum (Sina –ae).
- chinha ou chinche.** *s.f.* Cimex –icis.
- chincheta.** *s.f.* *V. chatola.*
- chinchilla.** *s.f.* Chinchilla alnigera (bestiola Peruviana sciuro similis).
- chinchín.** *s.m.* Fringilla coelebs.
- chincho** ¹. *s.m.* *Xurelo pequeno:* trachurus minor.
- chincho** ². *s.m.* *Paxaro:* *V. chinchín.*
- chinchorro.** *s.m.* **1.** *Bote auxiliar:* auxiliaris *ou* auxiliaria navicula, cymba, scapha; linter –tris; lintricus –i. **2.** *Aparello de pesca:* piscatorium rete.
- chineiro.** *s.m.* Abacus –i; repositorium, vasarium –i.
- chinela.** *s.f.* Solea, crepidula –ae.
- chinés –esa.** *adx.* e s. **1.** *Da China ou dos seus habitantes:* Sinensis –e. Sinenses –ium. **2.** *Lingua chinesa:* sermo *ou* lingua Sinensis.
- chintófano.** *s.m.* Instrumentum –i; res, rei. *V. tamén chilindrada.*
- chío.** *s.m.* *V. berro, chirlo.*
- ***chipirón.** *s.m.* *V. lura.*
- Chipre.** top. Cyprus –i.
- chipriota.** *adx.* e s. Cyprius, Cypriacus –a –um; Cyprensis –e. Cyprii –orum.
- chirimoia.** *s.f.* Annona cherimola.

chiringo. *s.m.* Tentorium –i.
chirla. *s.f.* Mactra corallina.
chirlar. *v.intr.* **1.** *Cantar ou chiar certos paxaros:* garrire; pipire; pipilare. *V. tamén berrar, cantar, piar.* **2.** *Producir algo un son agudo:* crepere, crepitare; frendere, infrendere; stridere. **3.** *Falar a berros:* *V. berrar.*
chirlo. *s.m.* Pipatus –us; (*de moitos paxaros ao mesmo tempo*) garrulitas –atis.
chirlomirlo. *s.m.* Sturnus –i.
chisca. *s.f.* Pars, partis; particula, mica, micula –ae; fragmen –inis; fragmentum, frustum, frustulum –i.
chiscadela. *s.f.* Nictatio –onis.
chiscar. *v.tr.* **1.** *Cerrar e abrir os ollos para facer algún sinal:* nictare; altero oculo con(n)ivere. **2.** *Tocar ou rozar levemente:* fricare, defricare; leviter tangere.
chisco. *s.m.* *V. chisca.*
chisme. *s.m.* **1.** *Noticia para prexudicar a fama:* rumor –oris; susurratio –onis; maledica fabula; sermo –onis; improbus susurrus. **2.** (*fam.*) *Calquera obxecto:* *V. chintófono;* (*pl.*) inutilia, detrita utensilia.
chispa. *s.f.* **1.** *Particula incandescente:* scintilla, scintillula –ae; igniculus –i. **2.** *Descarga de tormenta:* fulmen –inis; fulgur –uris. **3.** *Chispazo:* scintilla –ae; scintillatio –onis. **4.** (*fig.*) *Estado de alegría pola bebida:* ebrietas –atis. ♦ *Botar chispas:* subirasci; valde iratum esse; graviter irasci; iracundia excandescere; furere. *Ser coma unha chispa:* vividum, sol(l)ertem esse. *Ter mala chispa:* difficilem, iracundum esse; acerbam ou asperam naturam habere.
chispazo. *s.m.* Scintilla –ae; scintillatio –onis; scintillae ictus.
chispear. *v.intr.* **1.** *Despedir chispas:* scintillare. **2.** *Alustrar, relampar:* fulgurare. **3.** *Producir chispazos:* scintillare; scintillas edere ou emittere. **4.** *Despedir luz de maneira intermitente:* paribus intervallis splendere; micare, emicare; fulgere, refulgere; (*unha lámpada*) sternuere. **5.** (*fig.*) *Despedir brillo:* splendere; lucere, collucere; micare, emicare.
chispo –a. *adx.* Ebriolus –a –um; modice vinosus. *V. tamén bébedo.*

chisqueiro. *s.m.* **1.** *Encendedor de mecha longa:* igniarium –i. **2.** *Por ext., calquera encendedor:* igniarium, ignitabulum ou incendibulum (nicotianum); igniaria machinula.

chistar. *v.intr.* *V. atraer, gustar.*

chiste. *s.m.* **1.** *Dito para causar riso:* dictum lepidum; facete dictum; facetiae, argutiae –arum; ioculus –i; iocosa fabella; cavilla –ae; lepos –oris; (*picante*) scomma –atis; salinae –arum; (*dicir chistes*) iocari, ioculari; (*déixate de chistes*) aufer cavillam. **2.** (*fam.*) *Aquilo en que radica o interese ou o valor dunha cousa:* incitatio –onis; incitamentum, invitamentum –i.

chistera. *s.f.* Petasus sol(l)lemnis.

chistoso –a. *adx.* **1.** *Que ten a facultade de facer rir:* facetus, salsus, argutus, lepidus, festivus, iocosus –a –um; iocularis –e; (*persoa*) dicax –acis; ioculator/ioculatrix. **2.** *Que fai graza:* ridiculus, iocosus, facetus –a –um.

choca. *s.f.* ou **chocallo.** *s.m.* Tintinnabulum –i; cloc(c)a, cloc(c)ula, nola –ae.

chocalleiro –a. *adx.* **1.** *Que leva un chocallo (animal):* tintinnabulatus –a –um. **2.** *Que leva chocалlos de disfrace:* *V. 1.* **3.** (*fig.*) *Que fala moito e conta cousas de mal gusto:* garrulus –a –um; scurrilis –e; loquax, nugax, dicax –acis. *Tamén s.:* scurra –ae; nugator/-trix.

chocar ¹. *v.tr.* **1.** *Incubar:* (ova) incubare, incubitare, excubare; fovere; in ovis sedere. **2.** (*pop. e fig.*) *Incubar unha enfermidade:* morbi signa, symptomata, indicia dare ou habere. *v.intr.* **3.** *Pórse choca unha ave:* glocire, glocidare.

chocar ². *v.intr.* **1.** *Topar:* collidere, allidere, illidere; confligere. **2.** (*fig.*) *Ser ou resultar contrario a outro un carácter, unha idea, etc.:* pugnare, repugnare; abhorrere; dissidere; dissentire. **3.** (*fig.*) *Ter un enfrontamento con outra persoa:* concurrere; confligere; litem habere; inimicitiam contrahere. **4.** *Resultar estraño algo:* mirari, admirari, demirari; stupere; rei novitate moveri. *v.tr.* **5.** *Dar a man en sinal de saúdo, felicitación, etc.:* dexteram alicuius apprimere; manus miscere, iungere ou interiungere; manus inter se complecti.

chochear. *v.intr.* **1.** *Ter as facultades mentais debilitadas:* (senio, prae senio, senectute) ineptire, insanire, desipere ou delirare. **2.** (*fig.*) *Demostrar un cariño moi grande, mesmo excesivo, por algo ou alguén:* perditte amare; amore insanire ou per-

ire; ad insaniam aliquam rem concupiscere. *v. tr.*

3. (fig.) *Provocar un cariño moi grande*: amorem incendere, inflammare *ou* movere; amore aliqui cap; in deliciis aliquem habere.

chocheira. *s.f.* Delira senectus; deliramenta -orum; deliratio -onis; nimius *ou* immoderatus amor.

chocho -a. *adx.* **1.** *Que ten debilitadas as súas facultades*: delirus -a -um; desipiens -entis. **2.** (fig.) *Que mostra moito ou excesivo cariño*: amore insaniens *ou* desipiens. *V. tamén* **namorado**.

choco¹. *s.m.* **1.** *Molusco cefalópodo*: sepia -ae. **2.** *Molusco semellante, de menor tamaño*: sepiola -ae.

choco² -a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo chocar*: incubatus *ou* incubitus, excubatus, fatus -a -um. *adx.* **2.** (Ovo) *fecundado*: fertilis -e; fecundatus *ou* fecundus -a -um. *V. tamén* **1.** **3.** (Ovo) *podre ou estragado*: irritus, corruptus -a -um. **4.** (Ave) *que está no período de chocar*: glocidans -antis; glociens -entis; (cacarexos das pitas chocas) gallinarum lamenta. **5.** (Líquido) *non fresco*: calidus, tepidus, teporus -a -um; tepens -entis. **6.** (Auga) *en estado de descomposición*: mortua, pigra, stativa, stagnans, corrupta (aqua).

chocolate. *s.m.* **1.** *Pasta de cacao, azucre, etc.*: socolata, cocolata *ou* chocolata -ae; socolatum, cocolatum *ou* chocolatatum -i. **2.** *A mesma pasta, cocida en leite ou auga*: socolatae potio *ou* sorbitio. ♦ *Pastilla ou onza de chocolate*: socolatae, chocolatae, cocolati *ou* chocolati quadra, quadrula *ou* pastillus.

chocolateira. *s.f.* *V. chocolateiro.*

chocolateiro -a. *s.* **1.** *Persoa que fai ou vende chocolate*: chocolatae confector/-trix *ou* vendedor/-trix. *adx.* **2.** *Moi amigo de comer chocolate*: chocolatae cupidus/-a *ou* studiosus/-a. *s.f.* **3.** *Recipiente para cocer ou servir chocolate*: chocolatae conficiendae vas; cocolataria *ou* chocolataria cucumella.

chocolatería. *s.f.* Chocolataria *ou* cocolataria officina *ou* taberna.

choer. *v.tr.* **1.** *Encerrar na corte*: pecora stabulis concludere, continere, comprehendere *ou* complecti. **2.** *Pór un valo a un terreo*: *V. cercar.*

chofer. *s.* Autoraedarius/-a; autocinetistes -ae; redae, autoraedae *ou* autocineti rector, ductor, gubernator *ou* vector/-trix.

choia. *s.f.* Graculus -i; gracula -ae.

choiar. *v.intr.* (pop.) Laborare; operari; negotiari; opus facere.

choio. *s.m.* **1.** *Traballo ou negocio pouco importante*: negotiolum -i; parvi momenti negotium, labor *ou* opus. **2.** *Calquera traballo, asunto ou negocio*: opus -eris; labor -oris; negotium -i. **3.** *Cousa benéfica e doada de conseguir*: *V. bico-ca.*

choiva. *s.f.* *V. chuvia.*

chope¹. *s.m.* *Traballo bo e ben remunerado*: opus bonum et laute remuneratum

chope². *s.m.* *Sorbo, trago*: exiguus haustus; liquoris tractus. *V. tamén* **grola**², **sorbo, trago**. ♦ *Beber de chope*: *V. beber.* *Caer de chope*: *V. caer.*

chopo¹. *s.m.* *Molusco.* *V. choco¹.*

chopo². *Sorbo, trago.* *V. chope².*

chopo³. *s.m.* **1.** *Arbore*: populus -i. **2.** *Madeira desta arbore*: populneum lignum.

choque. *s.m.* Collisus, illisus, concursus, pulsus, impulsus, ictus, conflictus -us; conflictio, collisio, illisio -onis; (de barcos) navium concursus; (de automóviles) autocinetorum collisio *ou* collisus; (en cadea) occursus continuatus vehiculorum.

choqueiro¹ -a. *adx.* **1.** *Que leva unha choca (animal)*: *V. chocalleiro.* *s.* **2.** *Persoa que vai disfrazada con chocas*: tintinnabulatus/-a vir/femina. **3.** *Por ext., persoa disfrazada con calquera roupa e cunha máscara*: persona, larva -ae. **4.** *Terreo en que nace auga e que se move ao pisalo*: locus coenosus tremulus *ou* tremens.

choqueiro². *s.m.* *Niño onde a galiña choca os ovos*: nidus -i.

choquelear. *v.intr.* **1.** *Facer ruído coa choca*: tintinnire, tintinnire, tintinnare. **2.** *Facer ruído unha cousa mal axustada*: strepere; crepare; sonare, resonare; sonitum edere, reddere *ou* perfundere. *V. tamén* **1.**

chorar. *v.intr.* **1.** *Deitar lágrimas*: flere; lacrimare/-ari; lugere; lacrimas *ou* fletus fundere, effundere, mittere, demittere, emittere, dare, ciere *ou* spargere. **2.** *Verter bágoas por unha irritación dos ollos*: oculorum lacrimatione laborare; oculos sine fine lacrimare; oculos humorem emittere; (co fume) fumum elacrimationem facere. **3.** *Ter sentimentos de pesar*: lugere; deflere; ingemisce-

re; plorare, deplorare. V. *tamén arrepentirse*.
4. Queixarse: lamentari; queri; gemere; ingemiscere; eiulare; plorare. *v.tr.* **5. Lamentar a morte de alguén:** mortem lugere; morti *ou* mortem ingemere; suos lugere; (*dun fillo*) e filio desiderium capere. **6. Dar o menos posible dunha cousa, coma se dese mágoa desfacerse dela:** sordere; illiberaliter *ou* sordide agere; minimum sumptum facere. ♦ *Chorar de alegría:* gaudium lacrimare. *Botarse a chorar:* in lacrimas erumpere. *Facer chorar:* fletum *ou* lacrimas movere, excitare *ou* elicere.

choricar. *v.intr.* Ingemere, gemiscere, ingemiscere; queri; faciles fletus fundere.

choricas. *adx.* Ad fletum pronus, propensus *ou* proclivis; plorabundus, querulus, queribundus –a –um. *Tamén s.:* plorator/-trix; querulus/-a *ou* omnia deplorans vir/femina.

***chorlito.** *s.m.* V. **bilurico**.

choro. *s.m.* **1. Acto de deitar lágrimas:** fletus, ploratus, planctus, gemitus –us; plangor –oris. **2. Acto de chorar; queixarse ou lamentarse:** lacrimatio, comploratio, lamentatio –onis; gemitus, questus, fletus, planctus –us; querimonia, querela –ae; lamentum –i; lamenta –orum.

choromicar. *v.intr.* V. **choricar, lagrimexar**.

choromicas. *adx.* V. **choricas**.

choromiqueiro –a. *adx.* V. **choricas**.

chorón –ona. *adx.* e *s.* In fletu nimius; in plorando frequens; ad fletum pronus, propensus *ou* proclivis; plorator/-trix. V. *tamén* **choricas**.

choroso –a. *adx.* Lacrimosus –a –um; lacrimans –antis.

chorra. *s.f.* (pop.) Prospera, secunda, favens, benigna, ridens fortuna; res secundae. ♦ *De chorra:* casu; forte, fortuna.

chorrear. *v.intr.* **1. Saír ou caer a chorro:** salire, exsilire, prosilire; emicare; vomere; erumpere, prorumpere; emanare; scatere, scaturire. *v.tr.* **2. Soltar un líquido en cantidade:** iacere, iaculari, eiaculari; eructare.

chorro. *s.m.* lactus, coniectus –us; iaculatio, missio, emissio –onis. ♦ *A chorro:* continuo, continenter; sine intermissione. *A chorros:* copiose; abunde, abundanter, affatim; large.

choscar. *v.tr.* V. **chiscar**.

chosco –a. *adx.* e *s.* **1. Sen un ollo:** monoculus, luscus –a –um; altero oculo captus/-a; oculo orbatus/-a. **2. Que non ve dun ollo ou dos dous:** lusciosus, luscitosus –a –um; myops –opis. V. *tamén* **birollo, cego**.

chotis. *s.m.* Saltatio Matritensis; opus musicum Matritense.

chou. Palabra usada só na *loc. adv. ao chou:* temere; sine consilio; incondite; incomposite.

choupana. *s.f.* V. **cabana, chabola**.

choupar. *v.intr.* Aquam quaterere.

chouriza. *s.f.* Lucanica –ae; longano(n) –onis.

chourizo. *s.m.* Botulus, fundulus –i; tomaculum –i.

chousa. *s.f.* **1. Terra de labor cerrada:** ager s(a) eptus; praedium –i; fundus, fundulus –i. V. *tamén* **cerca**. **2. Porción de monte cerrada:** mons s(a)eptus. V. *tamén* **cerca**.

choutar. *v.intr.* Saltare, saltitare. V. *tamén* **brincar**.

chouto. *s.m.* V. **brinco**.

chover. *v.unip.* **1. Caer auga das nubes:** pluere, depluere, impluere, compluere; (*vai chover*) imber imminet. **2. (fig.) Ocorrer; xurdir, chegar en abundancia unha cousa:** ab omni parte accidere; glomerari, conglomerari; cumulari. ♦ *Chover a cachón, a cántaros, a mares, a xerros, a caldeiros:* urceatim, copiose, abunde, affatim, multum pluere. *Chova que neve!:* quomodocumque *ou* utcumque se res habeat. *Por min que chova:* susque deque aliquid habeo *ou* fero; in uno ordine omnia habeo; omnia flocci facio. *Chover sobre molado:* ignem igni addere; damnum damno succedere. *Chovido do ceo:* e caelo demissus. *Xa choveu:* dudum; pridem; diu; iam dudum; iam diu; iam pridem; abhinc centum annos. *Nunca chove a gusto de todos:* quisque iudicat prout est affectus.

choza. *s.f.* Casa –ae; casa stramentis tecta. V. **cabana, chabola**.

chuchamel. *s.m.* Cerinthe –es; cerintha –ae; lamium maculatum.

chuchar. *v.tr.* **1. Extraer aplicando os labios ou outro órgano:** sugere, exsugere; lingere; ebibere; fellare; (*o leite*) lac sugere; ubera haurire; (*as flores*) succum e floribus ducere; (*o sangue ou o veneno dunha ferida*) e vulnere cruorem ebibere; suctu venenum eximere. **2. Apertar entre os labios, a**

lingua e o padal: V. 1. **3.** *Absorber unha planta a humidade*: sorbere, absorbere; absumere; combibere. **4.** *Tornar feble ou fraco a alguén*: infirmum ou imbecillum reddere; infirmare; debilitare; attenuare. **5.** (fig.) *Quitar a alguén o que ten*: aliquem argento emungere; alicuius opes dolose absumere. v.pr. **6.** *Ir facéndose máis débil ou fraco*: debilitari; absumi, consumi; infirmari; extenuari.

chucho. s.m. **1.** *Beixo, bico*: V. estas palabras. **2.** *Tremor causado polo frío*: tremor algidus ou gelidus. V. *tamén calafrió*. **3.** *Peixe mariño*: piscis raiae similis; dasyatis pastinaca.

chuchón -ona. adx. e s. **1.** *Que chucha con avidez*: sugendi ou suctionis avidus; suc(c)o -onis. adx. e s. **2.** *Que dá moitos bicos*: basiator/-trix; suaveo -onis.

chufa. s.f. **1.** *Burla para ridiculizar*: irrisio -onis; derisus -us; sanna -ae; ludus -i. **2.** (fam.) *Acción de chufar*: laudatio, praedicatio -onis; elogium, praeconium -i; laus, laudis. **3.** (fam.) *Conxunto de palabras usadas para gabar algo ou a alguén*: V. 2. **4.** *Tubérculo*: cypirus -i.

chufar. v.tr. (fam.) *Laudare, praedicare*; laudibus ou verbis aliquem celebrare, extollere, praedicare, prosequi ou ornare; commendare; exosculari. *Tamén v.pr.*: gloriari; sese iactare; sese laudibus efferre; gloriosius de se ipso praedicare; (pex.) (os dous chúfanse mutuamente) asinus asinum fricat. V. *tamén loar(se)*.

chula. s.f. *Laganum* -i.

chulería. s.f. *Confidentia, superbia, insolentia, arrogantia, iactantia* -ae; iactatio, praesumptio -onis.

chulo -a. adx. **1.** (pop.) *Atractivo e agradable á vista*: V. **agradable, atractivo**. **2.** *Que ten ou mostra chulería*: confidens, insolens -entis; arrogans -antis; superbus, elatus -a -um. s.m. **3.** *Home que vive á conta das prostitutas*: leno -onis; lenus -i.

chumbada. s.f. **1.** *Peza ou pezas de chumbo para que vaian ao fondo as redes*: plumborum pondus ou pondera (in piscatorum retibus). **2.** *Instrumento para determinar a verticalidade*: perpendiculum -i; linea -ae; perpendiculum ou libramentum plumbeum; amussium -i; amussis -is.

chumbeira. s.f. *Indica ficus*.

chumbo¹. s.m. **1.** *Metal*: plumbum -i. **2.** *Chumbada*: V. esta palabra.

chumbo² -a. adx. V. **figo** chumbo, **figueira** chumba.

chupada. s.f. *Suctio, exsuctio* -onis; suctus -us.

chupamel. s.m. V. **chuchamel**.

chupar. v.tr. V. **chuchar**.

chupete. s.m. *Mamilla* -ae.

churrasco. s.m. *Caro in prunis* ou in craticula cocta; caro assa.

churro. s.m. *Laganum oblongum*; frixa placentula.

churrusqueiro -a. adx. **1.** *Agradable, simpático*: facetus, salsus -a -um; hilaris, suavis -e. V. *tamén agradable*. **2.** *Dotado de garbo e elegancia*: venustus, speciosus, concinnus -a -um; elegans -antis.

chusco. s.m. *Paniculus, panicellus* -i.

chusma. s.f. *Plebecula, turba* -ae; vulgus, popellus -i; infima ou minuta plebs; faex populi.

chuspe. s.m. V. **cuspe**.

chuspir. v.intr. e tr. V. **cuspir**.

***chutar**. v.intr. V. **xutar**.

***chute**. s.m. V. **xute**.

chuvascada. s.f. V. **ballón, chuvia**.

chuvasco. s.m. V. **ballón, chuvia**.

chuvasqueiro. s.m. *Vestis impluvia, aquae impervia* ou aquam non transmittens.

chuvia. s.f. **1.** *Auga que cae das nubes*: pluvia -ae; imber -bris; aqua -ae (*tamén en pl.*); aquae pluviae; (*de tormenta*) nimbus -i; (*miúda*) pluvia rara et minuta; (*torrencial*) imber largus; imbres magni, multi ou copiosi; (*pingona e fría*) pruina -ae. **2.** (fig.) *Conxunto de cousas que aparecen ao mesmo tempo*: copia, affluentia -ae; ubertas -atis; (*de pedras*) lapideus imber.

chuvieira. s.f. V. **ballón, chuvia**.

chuviñar. v.intr. *Tenuiter pluere*; rorare.

chuvisca. s.f. *Tenuis, minuta, rara pluvia*.

chuisca. v.intr. V. **chuviñar**.

chuzar. v.intr. **1.** *Introducir algo nun furado para facer saír un animal*: stimulis iactare, incitare. v.tr. **2.** *Picar cun chuzo*: stimulare; pungere; stimulo lacessere.

chuzo. s.m. **1.** *Aguillada*: V. esta palabra. **2.** *Subela*: subula -ae. ♦ *Chover, caer auga a chuzos*: copiose, abunde, affatim, urceatim pluere.

cianuro. *s.m.* Venenum cyanhydricum.

ciática. *s.f.* V. **ciático.**

ciático **-a.** *adx. 1.* Relativo á cadeira: ischiadicus –a –um. *s.f. 2.* Med. Afección do nervio ciático: ischias –adis/-ados; (enfermo de ciática) ischiacus ou schiadicus/-a.

cibernética. *s.f.* Cybernetica ars, doctrina, disciplina ou ratio.

ciborio. *s.m.* Arquit. Ciborium –i; tholus –i; testudo –inis.

cicatriz. *s.f. 1.* Marca dunha ferida: cicatrix –icis. **2.** (fig.) Sinal que deixa no espírito unha mágoa, unha ofensa, etc.: cicatrix –icis; vulnus –eris.

cicatrizar. *v.tr. 1.* Facer que cerre unha ferida: cicatrizare; ad cicatricem perducere; vulnus glutinare; cicatricem inducere. *v.intr. 2.* Cerrar e curar unha ferida: ad cicatricem perducí, venire ou pervenire; se glutinare; coalescere. **3.** (fig.) Deixar de causar mágoa: iniuriarum oblivisci; alicuius rei vulnera curare.

cicel. *s.m.* Scalprum ou scalper –pri; caelum –i.

cicerone. *s.m.* Mystagogus –i; monstrator –oris.

cichar. *v.tr. 1.* Mollar lanzando un líquido a chorro: madefacere; adspargere, conspargere; humectare. *v.intr. 2.* Deixar saír un recipiente o líquido contido no interior: fundere, effundere, profundere; effluere.

cíclico **-a.** *adx.* Cyclicus, periodicus –a –um.

ciclismo. *s.m.* Birotularia ars; cyclisticum, birotularium ou birotarum certamen.

ciclista. *s. 1.* Persoa que anda en bicicleta ou que practica o ciclismo: birotarius/-a ou birotularius/-a. *adx. 2.* Relativo ao ciclismo: cyclisticus –a –um. ♦ Carreira ciclista: V. **ciclismo.**

ciclo. *s.m. 1.* Serie de fenómenos que se repiten: ordo –inis; orbis –is; cursus –us; orbita –ae; cycclus –i; motus cyclicus, periodicus, circularis ou orbitalis; (das estacións) annuae commutationes; (da lúa) lunae cursus; (continuo da vida) vicissitudines rerum atque ordines; (cumprir o seu ciclo) cursum conficere. **2.** Periodo de tempo: spatium, ordo, portio ou series temporis; cycclus –i. **3.** Conxunto de obras literarias que teñen un personaxe en común: fabulae cyclicae; fabularum series ou sequentia; cycclus narrativus.

ciclocross. *s.m.* Birotariorum campestre certamen ou rusticus cursus.

ciclomotor. *s.m.* Birotula automataria.

ciclón. *s.m.* Turbo –inis; procella –ae; tempestas –atis.

cíclope. *s.m.* Mit. Cyclops –opis.

cicuta. *s.f.* Cicutia –ae.

cidadán **-dá.** *adx. 1.* Da cidade ou dos seus habitantes: oppidanus, urbanus, civicus –a –um. **s. 2.** Persoa dun estado con plenos dereitos: civis –is; (habitante dunha cidade) urbicus/-a; urbis incola; urbicola –ae; (pl.) urbicenses –ium.

ciudadanía. *s.f. 1.* Calidade ou característica de cidadán: civitas –atis; (concedela) in civitatem accipere; civitatem alicui dare ou tribuere; (dereito de cidadanía) ius civitatis. **2.** Conxunto de cidadáns: cives –ium; urbis incolae; populus –i. **3.** Comportamento propio dun cidadán: civilis animus; civile studium; patriae caritas.

cidade. *s.f.* Urbs, urbis; (fortificada) oppidum –i; (comunidade social e política) civitas –atis; (de provincia) municipium –i; (a cidade por antonomasia: Roma para os romanos; Atenas para os gregos) astu (asty) (n.indecl.). Veu á cidade?: an in astu venit?

ciadela. *s.f.* Oppidum, castrum, castellum –i; arx, arcis.

ciencia. *s.f. 1.* Conxunto dos sistemas de coñecementos con leis verificables: scientia, doctrina –ae. **2.** Cada un deses sistemas: doctrina, disciplina –ae; ars, artis. **3. Conxunto de coñecementos que alguén posúe: scientia, doctrina –ae; cognitio –onis; ars, artis. *pl. 4.* Conxunto de ciencias baseadas no cálculo e na observación: scientiae –arum; artes –ium. ♦ Ciencias aplicadas: disciplinae naturales in usum traductae ou usu exercitatae. Ciencias experimentais: disciplinae experimentis nixae ou constantes. Ciencias exactas: disciplinae mathematicae. Ciencia ficción: scientia ou doctrina commenticia, ficticia, fabularis ou ficta; commenticia scientia futurorum ou rerum futurarum. Ciencias humanas: affectuum morumque studium; disciplinae hominem amplectentes. Ciencias naturais: naturales disciplinae; physica –orum. Ciencias ocultas: occultarum rerum disciplinae.**

científico **-a.** *adx. 1.* Relativo ás ciencias: scientificus –e; scientificus –a –um. **2.** Conforme á precisión e aos métodos da ciencia: scientificus –a –um. **s. 3.** Persoa que estuda as ciencias ou é espe-

cialista nalgunha delas: doctus/-a; sapiens -entis; scientificus/-a; doctrina praestantissimus/-a; eruditus/-a; peritus/-a; omni doctrina eruditus/-a vir/femina; (*pl.*) homines docti; litterarum studiosi. ♦ *Método científico*: ratio et via. *Investigación científica*: scientiae pervestigatio. *Estudos científicos*: bonarum artium studia. *Principios científicos*: artis praecepta. *Libros científicos*: liberarum artium libri.

cifra ¹. *s.f.* **1.** *Cada un dos caracteres dunha cantidade*: signum -i; nota -ae; numerus -i; numeri nota *ou* signum. **2.** Por ext., *número, cantidade*: quantitas -atis; summa -ae; numerus -i. V. *tamén número*. **3.** *Escritura composta de signos de significado secreto*: arcanae, secretae, occultae notae; secretiorum notarum codex. **4.** *Explicación deses signos*: arcanarum *ou* secretiorum notarum explanatio *ou* enodatio.

cifra ². *Xistra*: pruina -ae; nix vento mixta.

cifrar ¹. *v.tr.* **1.** *Escribir en cifra ou clave*: litteris arcanis uti; notis secretioribus scribere. **2.** *Fixar a contía de algo*: taxare; pretium statuere, constituere *ou* imponere. *v.pr.* **3.** *Basearse, resumirse*: niti, inniti; fulciri; complecti; poni; (*a miña esperanza non se cifra nas túas palabras*) non in verbis tuis spes nititur mea.

cifrar ². *v.intr.* *Caer chuvia ou neve con vento*: vento ningere *ou* pluere.

cigala. *s.f.* V. **lagostino**.

cigarra. *s.f.* Cicada, acheta -ae.

cigarreira. *s.f.* Theca nicotiana *ou* nicotianis fistulis servandis; capsella nicotianas fistulas continens.

cigarreiro -a. *s.* Fistularum nicotianarum venditor/-trix.

cigarro. *s.m.* **1.** *Puro*: bacillum nicotianum; tabaci folium convolutum. **2.** *Tabaco enrolado nun papel*: fistula nicotiana.

cigarrón. *s.m.* V. **choqueiro** ¹.

cigoto. *s.m.* Ovum fecundatum.

cilicio. *s.m.* Cilicina vestis *ou* tunica; cilicium -i; cilicium sagum; paenitentiale cingulum; poenalis zona.

cilindrada. *s.f.* Cylindrorum amplitudo; modiolorum magnitudo.

cilíndrico -a. *adx.* Cylindricus, cylindratus, cylindrus -a -um; cylindri formam habens.

cilindro. *s.m.* Cylindrus, modiolus -i.

cima. *s.f.* **1.** *Parte máis elevada dunha cousa*: cacumen, culmen -inis; apex, vertex -icis; iugum, fastigium, summum -i; (*dun monte*) caput montis. V. *tamén cume*. **2.** Por ext., *parte ou grao máis elevado de algo*: apex -icis; summum -i. **3.** (*fig.*) *Situación de maior grandeza ou importancia de algo*: cuspis -idis; amplissimus gradus; summa gloria. V. *tamén* 1, 2 e **vértice**. ♦ *Cicerón chegou á cima da elocuencia*: Cicero in fastigio eloquentiae stetit. *Cima de*: supra, super.

címbalo. *s.m.* Cymbalum -i. V. *tamén instrumento* (musical).

***cimborrio**. *s.m.* V. **ciborio**.

cimbrón. *s.m.* Magna serra.

cimentar. *v.tr.* **1.** *Botar os cimentos*: V. **alicerzar, cemento**. **2.** (*fig.*) *Dar maior consistencia*: solidare, consolidare; firmare, confirmare; reficere; stabilire; firmitudinem, firmitatem addere. *v.pr.* **3.** *Ter a base en*: V. **alicerzarse**. **4.** (*fig.*) *Adquirir maior consistencia*: firmari, confirmari; stabiliri; stabilioem *ou* firmiorem fieri *ou* reddi.

cimento. *s.m.* **1.** *Parte inferior dun muro, columna, etc.*: fundamentum, solum -i; substructio -onis; foundationes -um; statumen -inis; (*construír desde os cimentos*) fundamenta agere, ponere, locare *ou* iacere; usque a fundamentis excitare; (*destruír*) a fundamentis evertere, diruere; (*botar os cimentos*) statuminare; (*para un templo*) fundamenta fodere delubro. **2.** (*fig.*) *Principio en que se apoia unha teoría, idea, etc.*: V. 1 e **alicerce**.

cimitarra. *s.f.* Ensis falcatus; ensis instar falcis.

cimo. *s.m.* **1.** *Folla máis tenra do nabo*: cyma, cymula -ae; cyma -atis. **2.** *Parte máis alta*: V. **cima**.

cinabrio. *s.m.* Cinnabar -ari *ou* cinnabaris -is.

cinasco. *s.m.* Mica -ae; filum, fragmentum, frustum, frustulum -i; fragmen -inis. ♦ *Non deixar, non quedar cinasco*: ne vestigium quidem relinquere *ou* superesse.

cinc. *s.m.* *Quím.* Zincum -i; (*óxido de cinc*) cadmia -ae.

cinseira. *s.f.* V. **cinseira**.

cinseiro. *s.m.* V. **cinseiro**.

***cincel**. *s.m.* V. **icel**.

cincento -a. *adx.* V. **cinsento**.

cincha. *s.f.* Cingula –ae; balteus –i.

cinco. *num.card.* **1.** *Catro máis un:* quinque; quini –ae –a; (*cinco veces*) quinquies. **2.** *Que ocupa o lugar número cinco:* quintus –a –um. **3.** *O número cinco:* quintus numerus.

cincoentos –as. *num.card.* **1.** *Cinco veces cen:* quingenti –ae –a; (*o número cincoentos*) quingentenus numerus; (*de cincoentos en cincoentos*) quingeni –ae –a; (*cincoentas veces*) quingentie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número cincoentos:* quingentesimus –a –um.

cinquenta. *num.card.* **1.** *Cinco veces dez:* quinquaginta; (*o número cinquenta*) quinquagesimus numerus; (*cinquenta veces*) quinquagie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número cinquenta:* quiquagesimus –a –um.

ciné. *s.m.* **1.** *Arte de rexistrar fotografías nunha película:* res ou ars cinematographica. **2.** *Sala onde se proxectan:* cinematographeum ou cinematographium –i.

cinéasta. *s.* Cinematographicae artis cultor/-trix, peritus, studiosus/-a ou moderator/-trix.

cinéclub. *s.m.* Cinematographica consociatio.

cinematografía. *s.f.* V. **ciné.**

cinematográfico –a. *adx.* Cinematographicus –a –um.

cinética. *s.f.* V. **cinético.**

cinético –a. *adx.* **1.** *Relativo ao movemento:* motorius –a –um; ad motionem ou motum spectans. *s.f.* **2.** *Fís. Parte da mecánica que estuda os movementos:* motionis ou motuum ratio ou disciplina. **3.** *Quím. Parte da química que estuda a velocidade das reaccións:* divisionis elementorum eiusque velocitatis studium.

cinexética. *s.f.* V. **cinexético.**

cinexético –a. *adx.* **1.** *Relativo á caza:* venatorius, venaticus, cynegeticus –a –um. *s.f.* **2.** *Arte da caza:* venatoria ou cynegetica ars; venatio –onis.

cinguir. *v.tr.* **1.** *Axustar unha cousa arredor doutra:* cingere, succingere, accingere, redimire; praecingere; circumdare; (*cinguir unha coroa na fronte*) redimire frontem corona; (*cinguidos os seus cabelos con hedra*) redimitus hedera capillos. **2.** *Pór ou estar unha cousa arredor doutra:* circumdare. V. *tamén* **abarcar**, **abranguer**. *v.pr.* **3.** (*fig.*) *Non saírse do asunto de que se trata:*

modum servare; certos fines ou terminos sibi constituere; ad rem sese accommodare.

cínico –a. *adx. e s.* **1.** *Que fala ou actúa con pouco pudor ou recato:* procax –acis; impudens –entis; protervus, inverecundus –a –um. **2.** *Que mente con descaro:* fallax –acis; simulator/-trix. V. *tamén* **mentirán**. **3.** *Propio de persoas cínicas:* cynicus –a –um. ♦ *Os filósofos cínicos:* cynici –orum; (*a súa doutrina*) cynica institutio ou doctrina.

cinismo. *s.m.* Procacitas –atis; protervia, insolentia, impudentia –ae; (*doutrina filosófica*) cynismus –i; cynica ou cynicorum doctrina, disciplina, ratio atque vita ou institutio.

cinza. *s.f.* **1.** *Conxunto de residuos dun corpo queimado:* cinis –eris; (*quente*) favilla –ae; (*reducido a cinza, cheo de cinza*) cinerosus –a –um; (*uberto dela*) cinerulentus –a –um; (*reducirse a cinza*) cinerescere. *pl.* **2.** *Po ou restos dunha persoa morta:* cinis, pulvis –eris; corporis cineres ou reliquiae; ossa –ium.

cinseira. *s.f.* Cinerarium –i.

cinseiro. *s.m.* **1.** *Lugar onde se bota a cinza ou onde se gardan as cinsas dos mortos:* cinerarium –i. **2.** *Recipiente onde se bota a cinza e as cabichas dos cigarros:* vasculum cinerarium.

cinseto –a. *adx.* Cinereus, cineraceus –a –um.

cinta. *s.f.* Vitta, zona, taenia, taeniola, fascia, fasciola –ae; licium –i; (*do pelo*) vitta –ae; (*adhesiva*) fasciola glutinosa ou adhaerens; (*de máquina de escribir*) dactilographica taeniola; (*illante*) fasciola propagationi resistens ou diffusionem impediens; (*transportadora*) taenia vectoria; (*magnética*) phonotaenia –ae; taeniola magnetica, magnetophonica ou sonos exprimens; (*caixa para gardala*) sonarum taeniarum theca; (*cinematográfica*) V. **película**.

cinto. *s.m.* Cingulum, cinctorium –i; cinctura, zona –ae; ventrale –is; (*para a espada*) balteus, cingulum, succingulum –i; (*de castidade*) fibula –ae. ♦ *Cinto de seguridade:* cinctorium ou cingulum tutelare. *Abróchense os cintos de seguridade:* zonis ou cingulis tutelaribus cingimini.

cintura. *s.f.* Cinctura –ae; cinctus –us; latera –um; media pars corporis; (*do vestido*) cinctus –us.

cinxir. *v.tr.* V. **cinguir**.

cinza. *s.f.* V. **cinza**.

cinzarra. *s.f.* ou **cinzarro.** *s.m.* V. **choca.**

ciprés. *s.m.* V. **alcipreste.**

circense. *adx.* Circensis –e.

circo. *s.m.* **1.** Lugar onde os romanos celebraban espectáculos: circus –i; (espectáculos do circo) circenses –ium; circenses ludí. **2.** Recinto onde os artistas realizan exercicios de ximmasia, acrobacia, etc.: circus –i. **3.** Conxunto deses exercicios: funales ambulationes; acrobaticae artis spectaculum; circenses ludí. **4.** Conxunto de persoas relacionadas con ese espectáculo: circenses viri et feminae; familia scaenica. **5.** Figura en forma de círculo: circulus, nimbus –i; corona –ae. ♦ Circo da lúa, do sol: lunae, solis corona ou nimbus.

circuíto. *s.m.* **1.** Camiño que volve ao punto de partida: circuitus, ambitus –us; circuitio –onis; circulus –i. **2.** Distancia que hai que percorrer para dar unha volta: anfractus –us; (percorrer un circuíto arredor de algo) aliquid circumire. V. tamén 1. **3.** Electr. Conxunto de condutores unidos entre si: electrinus ou electricus circuitus.

circulación. *s.f.* **1.** Acción de circular: cursus, circuitus, motus –us; discursio, circumactio, circuitio –onis; (do sangue) sanguinis cursus, circuitus, circulatio, fluxus ou diffusio; (estar en circulación) in usu esse; vigere; (non estar) in usu esse desiisse. **2.** Por ext., conxunto de automóbiles que circulan: commeatio viaria; commeatio –onis; motus in viis; (autorizada) commeandi facultas; liberae commeationis potestas; (vedada) commeatus prohibitus; commeandi prohibitio.

circular ¹. *v.intr.* **1.** Desprazarse nunha dirección: circulari; versari; discurrere, transcurrere; fluere. **2.** Moverse, transmitirse por condutos: diffundi; manare, permanare; pervadere; commeare. **3.** Propagarse unha información: ferri, circumferri; vagari; percrescere; manare. **4.** Pasar de man en man diñeiro, mercadorías, etc.: transire; transferre; (billetes que xa non circulan) nummi (chartacei) non vigentes.

circular ². *adx.* **1.** Que ten forma de círculo: rotundus, orbiculatus, circumductus –a –um, in orbem ductus ou circumactus; circularis –e; (percorrido circular) circuitus –us. *s.f.* **2.** Carta da que se fan varias copias: encyclia –orum; litterae passim dimissae; formalis epistula.

circulatorio –a. *adx.* Circulatorius –a –um. ♦ Aparello ou aparato circulatorio: Anat. Appara-

tus sanguini diffundendo; saguinis per venas diffusio; sanguinis circularis motus ou fluxus.

círculo. *s.m.* **1.** Xeom. Superficie limitada por unha circunferencia: circulus –i; orbis –is; circinatio –onis; (percorrer describindo un círculo) circinare. **2.** Liña que representa unha circunferencia: linea in orbem ducta. **3.** Grupo de persoas que teñen afeccións ou actividades comúns: coetus –us; societas, sodalitas –atis; consociatio –onis; sodalicium –i. *pl.* **4.** Conxunto de persoas ou cousas que constitúen o ambiente ao que alguén está ligado: circulus –i; ambitus, circuitus –us. ♦ Círculo vicioso: vitiosus verborum circuitus.

circuncidado. *part.* V. **circunciso.**

circuncidar. *v.tr.* Praeputii carnem circumcidere. Tamén *v.pr.*: circumcidi; praeputium ponere.

circuncisión. *s.f.* Circumcisio –onis.

circunciso. *part. e adx.m.* Circumcisus, recutitus, verpus –i; (incircunciso) praeputiatus.

circundar. *v.tr.* V. **arrodear, cercar.**

circunferencia. *s.f.* Xeom. Circumscripção, circumductio –onis; circumductus –us; perimetros –i; circumscribens, circumcurrens ou circumferens linea; linea in orbem ducta; (trazada co compás) circinatio –onis; circinationis linea.

circunflexo –a. *adx.* Flexus, circumflexus, circumductus –a –um. ♦ Acento circunflexo: accentus flexus ou circumflexus; syllaba circumflexa.

circunloquio. *s.m.* Circuitio, circumlocutio –onis; circumloquium –i; ambitus ou circuitio verborum; circuitus –us; ambages –um. V. tamén **ambaxes, arrodeo.**

circunscribir. *v.tr.* **1.** Xeom. Describir unha liña arredor de algo: circumscribere. **2.** Pór límites: definire; terminare; certis limitibus claudere; certis finibus circumdare; terminos assignare ou ponere. *v.pr.* **3.** (fig.) Manterse dentro dos límites: V. **cinguirse.**

circunscrición. *s.f.* **1.** Acción de circunscribir: circumscripção –onis. **2.** Remarcación, territorio limitado: regio –onis.

circunspecto –a. *adx.* Prudens, diligens –entis; cautus, circumspectus, consideratus –a –um; vigilans –antis.

circunstancia. *s.f.* **1.** Causa interna ou externa a una situación: circumstantia, causa –ae; necessitas –atis; adiuncta –orum; condicio –onis; casus

–us; res, rei. *pl.* **2.** *Estado de cousas nun certo momento:* res, rei; tempus –oris; res ac tempus; res circumstantes; temporis ac rerum adiuncta, ratio temporum et locorum; occasio –onis; oportunitas –atis. ♦ *Segundo as circunstancias:* pro re; ad tempus. *Nestas circunstancias:* quae cum ita sint; rebus sic stantibus; hic et nunc. *Acomodarse ás circunstancias:* tempori servire ou cedere; condiciones subire *Circunstancia(s) desfavorable(s):* discrimen –inis; iniquitas rerum; res adversae; (*favorables*) occasio –onis; oportunitas –atis; res secundae.

circunstancial. *adx.* Adiunctivus, additicius –a –um. V. *tamén casual*. ♦ *Complemento circunstancial:* V. **complemento**.

circunvalación. *s.f.* **1.** *Mil. Operación de rodear con pozos ou outros obstáculos:* circummunitio –onis; circumdatae munitiones. **2.** *Mil. Liña de obstáculos que interrompe a comunicación dunha praza forte:* V. **1.** **3.** *Por ext., estrada que rodea unha cidade:* circumductio viaria.

circunvalar. *v.tr.* Fossa circumdare ou cingere; vallo munire ou s(a)epire; circumvallare.

cirio. *s.m.* Cereus –i; candela –ae.

cirola. *s.f.* Prunum, prunulum –i; (*claudia*) prunum Armeniacum; (*negra*) nigrum prunum; (*pasa*) passum prunum.

cirolas. *s.f.pl.* V. **calzón**.

ciroleira. *s.f.* Prunus –i.

cirrio. *s.m.* V. **birrio**.

cirrose. *s.f.* Scirrhusis –is/-eos.

cirurxía. *s.f. Med.* Chirurgia –ae; chirurgica medicina. ♦ *Cirurxía estética:* chirurgica aethetica. *Cirurxía plástica:* chirurgica plastica ou restitutoria. *Tratado de cirurxía:* chirurgumena –orum.

cirurxián –xiá. *s.* Chirurgus/-a; medicus/-a vulnerarius/-a.

ciscar. *v.tr.* **1.** *Botar ou deixar caer espaxecendo:* fundere, diffundere; spargere, dispergere; iacere. **2.** *Manchar de cisco:* inquinare; foedare; maculare; carbonis reliquiis, fuligine polluere. *v.pr.* **3.** *Caer espaxecendo:* effundi; se dissipare; evagari; spargi. **4.** *Cagar por si:* alvum fluere; (*de medo*) ventrem prae metu solvi. **5.** *Mancharse de cisco:* foedari; inquinari; carbonis reliquiis, fuligine pollui.

cisco. *s.m.* Fuligo –inis; carbonis reliquiae ou analecta; sordes –ium; cinis –eris.

cisma ¹. *s.m.* **1.** *Escisión, separación:* schisma –atis. **2.** *Discordia:* discordia –ae; dissidium –i; dissensio –onis.

cisma ². *s.f.* *Idea fixa:* obsessio, obstinatio –onis; pertinacia, pervicacia, contumacia –ae.

cismar. *v.intr.* **1.** *Pensar de modo obsesivo en algo:* V. **cavilar**. **2.** *Provocar leas valéndose de contos e chismes:* maledictis inimicitias concitare ou simultates fovere; maledicos rumores spargere.

cismático –a. *adx.* **1.** *Que se aparta da súa lexítima cabeza:* schismaticus –a –um. **2.** *Que provoca discordia:* seditiosus, turbulentus –a –um.

cismón –ona. *adx.* e s. **1.** *Que é de ideas fixas:* obsessus, obstinatus –a –um; pervicax, pertinax, contumax –acis; cavillator/-trix. **2.** *Que provoca discordia:* V. **cismático**.

cisne. *s.m.* Cynus –i; olor –oris.

ciste. *s.m.* V. **quiste**.

Císter. *top.* Cistercium –i.

cisterciense. *adx.* e s. Cisterciensis –e. Cistercienses –ium.

cisterna. *s.f.* Cisterna, piscina –ae; aquilegium –i. ♦ *Camión cisterna:* chamulcus liquidis vehendis.

cistite. *s.f.* Vesicae inflammatio.

cita. *s.f.* **1.** *Encontro convidado:* constitutum –i; constitutum colloquium; conventio –onis. **2.** *Cousa que se cita (obra, persoa, palabras, etc.):* locus –i; mentio, prolatio, relatio, commemoratio –onis; locus citatus; verba –orum; (*facere moitas citas de Horacio*) Horatii versus saepe commemorare.

citación. *s.f.* **1.** *Cita.* V. esta palabra. **2.** *Orde de comparecencia ante unha autoridade:* vocatio –onis; (*recibir unha citación*) in ius vocari.

citania. *s.f.* Magnum castrum; vicus circummunitus.

citar. *v.tr.* **1.** *Comunicar a alguén que acuda a unha reunión, xulgado, etc.:* vocare; in ius vocare; diem ou locum indicere; citare; (*ser citado*) in ius vocari; vadari; (*con dous fiadores*) vadari duobus vadibus. **2.** *Dicir ou escribir palabras doutra persoa, texto, etc.:* usurpare; uti; commemorare; verba ipsa ponere; verba alicuius afferre ou proferre. **3.** *Mencionar:* nominare; appellare; citare; nomine nuncupare; commemorare; appellare; nominatim proferre. V. *tamén mencionar*. *v.pr.*

4. *Acordarse encontrarse*: convenire; componere; diem *ou* locum constituere.

cítara *ou* **cítola**. *s.f.* Cithara –ae; (*tocala*) citharizare; psallere. V. *tamén* **instrumento** (musical).

citarista. *s.* Citharista/citharistria –ae; citharoeus/-a. ♦ *Non todos os que teñen cítara son citaristas (o hábito non fai ao monxe)*: non omnes qui habent citharam, citharoedi; barba non facit philosophum.

cítrico –a. *adx.* Citricus –a –um.

cívico –a. *adx.* **1.** *Relativo aos cidadáns como membros do Estado*: civilis –e; civicus –a –um.

2. *Relativo ao bo cidadán e ao seu comportamento*: civicus, urbanus, politus, humanus, cultus, excultus –a –um; civilis –e; (*comportamento*) urbanitas –atis.

civil. *adx.* **1.** *Relativo aos cidadáns como membros do Estado*: V. **cívico**. **2.** *Que non ten carácter militar nin relixioso*: civilis –e; togatus/-a (vir/femina). ♦ *Estado civil*: civilis status. *Guerra civil*: civile, intestinum, domesticum bellum. *Garda civil*. **1.** *Corpo armado encargado da seguridade e do orde*: milites *ou* excubiae a publica tutela. **2.** *Membro deste corpo*: miles *ou* custos a publica tutela; (*de tráfico*) custos viatorius; (*pl.*) viarum vigiles. *Dereito civil*: ius civile. *Dereitos civís*: iura civium.

civilista. *s.* Iuris civilis peritus/-a.

civilización. *s.f.* **1.** *Acción de civilizar ou civilizarse*: civilis cultus inductio; animorum cultura; cultus –us; humanioris vitae cultus; humanus civilisque cultus. **2.** *Conxunto de caracteres da vida e cultura dun pobo ou dun período*: humanitas –atis; civilis cultus; cultus humanitasque gentium; (*actual*) hodiernus cultus civilis; aetatis nostrae cultus et humanitas; (*grega*) antiquorum, veterum Graecorum humanitas; (*romana*) antiquorum Romanorum humanitas et cultus. **3.** *Ese conxunto de caracteres levado a un alto grao*: cultus humani egregia testimonia; civilis cultus profectus.

civilizado –a. *adx.* Cultus, excultus, urbanus, humanus, politus, perpolitus –a –um; mitis, comis, civilis –e.

civilizar. *v.tr.* **1.** *Facer pasar do seu estado a outro máis avanzado*: mansuefacere; ad humanitatem informare; humanitatem adducere; civiles mo-

res inferre; homines ab agresti vita ad civilem cultum adducere; gentibus mores dare. **2.** (*fig.*) *Facer a alguén máis delicado e afable*: humanior *ou* mitiorem aliquem reddere; ad certam vivendi formam redigere; rusticitatem exuere; polire, expolire. V. *tamén* **1. v.pr.** **3.** *Pasar do seu estado a outro máis avanzado*: excoli; mitigari; mansuefieri; barbariam, feritatem deponere; urbanos mores induere; mansuescere; ad humanitatem conformari *ou* se conformare; ad humanioris vitae cultum pervenire. **4.** (*fig.*) *Facerse máis delicado e afable*: in civili cultu proficere; mitiorem fieri. V. *tamén* **3.**

civismo. *s.m.* Urbanitas, humanitas, comitas –atis; reipublicae *ou* patriae caritas *ou* studium. V. *tamén* **cidadanía**.

***cizaña**. *s.f.* V. **xoio**.

clamar. *v.tr.* **1.** *Expresar en alta voz unha queixa, súplica, etc.*: clamorem edere, proferre, profundere, tollere *ou* reddere; clamare, conclamare, exclamare; vociferari. V. *tamén* **carpir**. *v.intr.* **2.** *Dar voces, berrar unha multitude*: conclamare; fremere; strepere; (elato, sublato, magno, ingenti) clamore vociferari; ululare.

clamor. *s.m.* Clamor –oris; convicium –i; fremitus –us; una omnium vox; publicae indignationis indicium.

clan. *s.m.* **1.** *Grupo social de varias familias*: gens, gentis; genus –eris. V. *tamén* **tribo**. **2.** (*pex.*) *Por ext., grupo de persoas ligadas por intereses comúns, ás veces pouco claros*: profanos excludens *ou* impenetrabile sodalicium; inaccessibile consortium; (*de ladróns e malfeitores*) latronum *ou* scelestum hominum grex.

clandestinidade. *s.f.* Secreta vivendi *ou* agendi ratio; clandestinitas –atis; occultatio –onis; legibus contraria condicio.

clandestino –a. *adx.* Clandestinus, furtivus, occultus, secretus, vetitus –a –um; legibus contrarius.

clara. *s.f.* Ovi album, candidum, albumen, albor, candor *ou* albumentum; suc(c)us candidus ovi; ovi liquor albus *ou* candidus; album *ou* candidum ex ovo.

claraboia. *s.f.* Fenestella subtegulana; tecti fenestella; fenestrula –ae; oculus –i.

clarear. *v.tr.* **1.** *Dar claridade, tornar claro*: illustrare, collustrare; illuminare; lucem afferre. *v.intr.* **2.**

Pórise claro: clarescere; nitere, nitescere. **3.** *Abrir o día*: V. **albear**. **4.** *Quedar limpo de nubes*: **aclarar, albardar**.

clareo. *s.m.* Dealbatio –onis.

clarexar. *v.tr. e intr.* V. **clarear**.

claridade. *s.f.* **1.** *Efecto da luz sobre un espazo*: lux, lucis; lumen –inis; claritas –atis; claritudo –inis; splendor –oris. **2.** *Calidade do que se pode ver ou comprender facilmente*: claritas, perspicuitas –atis; evidentia –ae; candor –oris.

clarificar. *v.tr.* **1.** *Tornar claro ou limpo*: colare, percolare; liquere, deliquere. **2.** *Pór en claro unha cousa, solucionando dúbidas*: V. **aclarar**.

clarín. *s.m.* Lituus –i; tubula –ae.

clarinete. *s.m.* Tibia clarisona.

claroscuro. *s.m.* Luminum umbrarumque ratio.

clarividencia. *s.f.* Perspicacitas, perspicuitas –atis; perspicentia –ae; acumen –inis.

clarividente. *adx.* Futurum prospiciens; longe providens; perspicuus –a –um.

claro –a. *adx.* **1.** *Con luz ou con moita luz*: clarus, lucidus, dilucidus, splendidus, nitidus, fulgidus –a –um; radians –antis. **2.** *Doado de percibir ou comprender*: clarus, dilucidus, apertus, disertus, manifestus, perspicuus –a –um; splendens, fulgens, evidens –entis. **3.** *Que non ten sucidade ou impurezas*: liquidus, limpidus, purus, nitidus –a –um; illimis –e. **4.** *Sen nubes*: clarus, splendidus, lucidus, liquidus, purus, serenus –a –um. **5.** *Pouco intensa (cor)*: dilutus –a –um. *s.m.* **6.** *Espazo baleiro, sen árbores*: apertus, devius, pervius, patens locus. *interx.* **7.** *Úsase para asentir*: procul dubio; sane; certe. ♦ *As claras*: clare; dilucide; perspicue; aperte; palam. *Pasar a noite de claro en claro*: noctem insomnem ducere. *Falar claro*: rem aperte agere; ambages mittere. *Falemos claro*: absint ambages.

claroscuro. *s.m.* **1.** *Arte. Técnica que combina varios tons da mesma cor*: umbrae lucisque mixtio. **2.** *Obra realizada con esa técnica*: pictura unius coloris ou monochromatos. ♦ *Cadro(s) pintado(s) con esta técnica*: picta tabula unicolor; monochromata –orum.

clase. *s.f.* **1.** *Grupo de individuos ou obxectos que teñen características comúns*: V. **casta, categoría**. **2.** *Rango dunha cousa segundo o seu valor ou calidade*: V. **categoría**. **3.** *Biol. División*

de animais ou plantas: genus –eris; species –ei. **4.** *Conxunto de persoas que teñen un xénero de vida, categoría ou nivel social*: ordo –inis; ordo socialis; societatis ordo ou classis; civilis ou civium ordo; (*alta*) optimates –um/-ium; primores –um; (*media*) medius civium ordo; (*obreira*) opificum ordo. **5.** *Conxunto de alumnos dun mesmo nivel*: schola –ae; classis –is. **6.** *Ensinanza dada por un profesor*: institutio, praeceptio, lectio, praelectio –onis; institutum, praeceptum –i; disciplina –ae. **7.** *Lugar en que se desenvolve esta ensinanza*: aula –ae; schola –ae; auditorium –i; (*dar clase(s)*): docere; instituere; praecipere; praecepta dare ou tradere. *Clases particulares*: privata schola; domesticae scholae; institutio subsidiaria. V. *tamén* **academia**.

clasicismo. *s.m.* **1.** *Conxunto de características das obras de Grecia e Roma*: veterum auctorum ou operum insignia ou notae. **2.** *Por ext., tendencia artística baseada no respecto á tradición clásica*: humanitatis cultus; cultus studiumque veterum ou optimorum auctorum ou operum; optimorum scriptorum imitatio.

clasicista. *adx. e s.* Classicorum scriptorum ou opificum imitator ou studiosus.

clásico –a. *adx.* **1.** *Relativo á época de maior apoxeo nas artes e na literatura*: praestans –antis; classicus, purus, optimus, probatus –a –um. **2.** *Pertencente á civilización grega e romana*: classicus, Graecus, Latinus –a –um; a Graecis ou Romanis traditus; antiquus –a –um; vetus –eris. **3.** *Conforme a uns modelos establecidos*: classicus, emendatus, castigatus, politus, egregius –a –um; perennis –e. **4.** *Considerado entre os máis importantes e representativos do seu xénero*: politus probatusque; optimus –a –um. *s.m.* **5.** *Autor ou obra clásicos*: optimus, praestans ou probatus scriptor; aetatis aureae ou aurei saeculi scriptor; auctor ou artifex; (*latino*) optimus latinitatis auctor ou scriptor; purioris latinitatis poeta ou scriptor; classicus scriptor; (*pl.*) scriptores Graeci et Latini. ♦ *Latín clásico*: V. **latín**.

clasificación. *s.f.* **1.** *Distribución en clases*: discriptio, digestio, designatio –onis; generum ou per genera dispositio; (*alfabética*) digestio in litteras. **2.** *Relación de postos ou prazas obtidas nunha competición*: ordinatio –onis; pro merito distinctio; punctorum attributio; per gradus distributio.

clasificador. *s.m.* Loculamentum scidulis ordinandis.

clasificar. *v.tr.* **1.** *Dividir en clases ou categorías:* describere; suo generi adscribere; in genera dividere; in classes *ou* per gradus distribuere; (*aos cidadáns segundo o censo*) populum ex censu describere. **2.** *Pór nunha determinada orde:* ordinare; digerere; disponere. *v.pr.* **3.** *Quedar situado nun posto dunha competición:* per gradus distribuere; pro merito distingui; ex ordine collocari. **4.** *Quedar nun posto que permite pasar a disputar outro de máis alto nivel:* locum idoneum *ou* aptum obtinere.

clasista. *adx. e s.* Classium disparium studiosus/-a; personarum acceptor/-trix; (*parcial*) iniquus -a -um.

claudia. *s.f.* Prunum Armeniacum.

claudicación. *s.f.* A recta via deflexio, aberratio *ou* deviatio; deditio, traditio -onis; claudicatio -onis.

claudicar. *v.intr.* Se victum fateri; in deditioem venire; se dedere; cedere; a recta via deflectere *ou* aberrare.

claudieira. *s.f.* Prunus Armeniaca.

claustral. *adx.* Claustralis, monasterialis -e.

claustró. *s.m.* **1.** *Galería de mosteiros e igrexas:* claustrum -i. **2.** *Estado monástico:* coenobialis vita; coenobii claustrum. **3.** *Conxunto de profesores dun centro:* academicus conventus.

claustrófora. *s.f.* Claustrorum *ou* clausorum locorum pavor *ou* horror.

cláusula. *s.f.* **1.** *Disposición dun contrato, testamento, etc.:* condicio, stipulatio -onis; caput -itis; clausula -ae. **2.** *Gram. Unidade que constitúe unha oración:* oratio, enuntiatio -onis; enuntiatum -i; sententia, clausula -ae; periodus -i. V. *támén frase, oración.*

clausura. *s.f.* **1.** *Acto de clausurar:* exitus -us; finis -is; missio, conclusio, peractio -onis; clausura -ae; (*antes da claurura dos xogos*) ante ludorum missionem. **2.** *Obriga de certos relixiosos de non saír do convento:* claustris lex; monachalis clausura; claustrum -i.

clausurar. *v.tr.* **1.** *Declarar terminada unha actividade:* claudere; concludere; finem facere *ou* ponere. **2.** *Marcar a fin de algo:* solvere, absolvere; perficere, conficere; peragere; consummare.

clave. *s.f.* **1.** *Signo ou sinal só coñecido pola persoa ou persoas interesadas:* codex -icis; clavis -is. **2.** *Mús. Signo para indicar o nome das notas:* index -icis. **3.** (*fig.*) *Aquilo que constitúe a explicación dunha cousa:* solutionis via; enodationis ratio. **4.** *Cousa máis importante:* clavis -is; cardo -inis; discrimen -inis; fundamentum -i.

clavícula. *s.f.* Anat. Iugulus, iugulum -i; clavícula -ae.

***claxon.** *s.m.* V. **bucina.**

clemencia. *s.f.* **1.** *Perdón das faltas e benevolencia nos castigos:* clementia, indulgentia -ae; mansuetudo -inis; lenitas, pietas, humanitas -atis; ignoscendi voluntas. **2.** *Carácter doce e temperado do clima:* tranquillitas, serenitas -atis; placidum tempus; caelum serenum *ou* mite.

clemente. *adx.* Clemens, indulgens -entis; mansuetus, pius, humanus, benignus, serenus, tranquillus -a -um; lenis -e; misericors -ordis.

clementina. *s.f.* Auratum pomum *ou* malum aureum dulce.

clepsidra. *s.f.* Clepsydra -ae.

clerecía. *s.f.* **1.** *Condición de clérigo:* clericus -i; clerici munus *ou* officium. **2.** *Conxunto ou clase dos clérigos:* clericatus -us.

clerical. *adx.* Clericalis -e; ecclesiasticus -a -um; (*defensor, amigo do clero*) sacri ordinis fautor.

clérigo. *s.m.* Clericus -i; sacrorum administer.

clero. *s.m.* Clerus -i; sacerdotes -um; sacerdotum *ou* sacerdotalis ordo.

cliente -a. *s.* **1.** *Protexido:* cliens -entis/clienta -ae; saluator/-trix; salutans -antis. **2.** *Persoa que paga por un servizo:* emptor/-trix; (*habitual*) emptor frequens; (*dun avogado*) reus/-a. V. *támén seareiro.*

clientela. *s.f.* **1.** *Conxunto de protexidos:* clientela -ae; salutatores -um; salutantes -ium. **2.** *Conxunto de persoas que pagan por uns servizos:* emptores/-trices. ♦ *Ser cliente de alguén:* in fide et clientela alicuius esse.

clientelismo. *s.m.* Clientelaris consuetudo *ou* ratio; corrupta administrandi ratio.

clima. *s.m.* Caeli temperies, status, natura *ou* condiciones; caelum -i; tempestas -atis; tempus -oris; aer, aeris; (*san, malsán*) caelum salubre, grave; (*seco, húmido*) caelum siccum, (h)umidum; (*benigno*) caelum mite; (*templado*) aer

temperatus; (*frío*) glaciale caelum; frigora –um; (*cambiar de clima*) caelum mutare; (*facen un clima de primavera, de outono*) autumnare, vernare.

climatérico –a. *adx.* Climactericus –a –um. ♦ *Estar climatérico:* male affectum *ou* ingrato animo esse.

climaterio. *s.m. Med.* Climactericus status; climacterica condicio. *V. tamén menopausa.*

climático –a. *adx.* Atmosphaericus, aereus *ou* aeriarius –a –um; caeli (*xen.*); (*condicións climáticas*) caelum –i; (*variacións*) caeli varietas.

climatizador. *s.m* Apparatus aeri temperando.

climatizar. *v.tr.* Aerem temperare; machinamentum aeri temperando adhibere.

climatoloxía. *s.f.* Climatologia –ae.

clímax. *s.m.* Culmen –inis; summum, fastigium –i; summus gradus; cumulus –i; climax –acis.

clínico –a. *adx. 1. Relativo ao exercicio da medicina:* clinicus –a –um. *s.f. 2. Centro médico, esp. privado:* privatum valetudinarium; valetudinaria domus; clinica domus *ou* sedes; valetudinarium –i.

clíp. *s.m.* Fibula –ae.

clítoris. *s.m Anat.* Crista –ae.

clixé. *s.m. 1. Película fotográfica:* imago negativa *ou* inverse colorata. **2. Placa en relevo para facer copias na imprenta:** chalcotypia –ae; stereotypa impressa forma; praestituta forma; exemplar –aris. **3.** (*fig.*) *Idea ou expresión demasiado utilizada, tópico:* locus communis; verba trita.

cloaca. *s.f. 1. Canle das augas fecais:* cloaca –ae. **2. Depósitos desas augas:** cloacae –arum; faecium *ou* aquarum receptaculum. **3.** (*fig.*) *Lugar sucio e repugnante:* sentina –ae; colluvies –ei. **4. Zool. Parte final do aparato dixestivo, urinario e reprodutor dos réptiles e aves: cloaca –ae.**

clorar. *v.tr.* Chlorum *ou* chloron aquae miscere.

cloro. *s.m. Quím.* Chlorum, chloron –i; viride elementum.

clorofila. *s.f.* Chlorophylla –ae.

cloroformo. *s.m.* Chloroformium –i; chloroformicum medicamentum.

club. *s.m.* Consociatio –onis; circulus –i; ludicer conventus; lusorium *ou* otiosum sodalicium; (*de fútbol*) societas pedifollica. ♦ *Club nocturno:* ta-

berna *ou* tabernula nocturna; conclave, deversoriolum *ou* deverticulum nocturnum.

cluniacense. *adx. e s.* Cluniacensis –e. Cluniacenses –ium.

Cluny. *top.* Cluniacum –i.

coacción. *s.f.* Coactio, coercitio, compulsio –onis; vis, vis; coactus –us; necessitas –atis.

coaccionar. *v.tr.* Coercere; cogere; adigere, subigere; necessitatem imponere; coercionem alicui inhibere.

coada. *s.f.* *V. barrela* ².

coadoiro ou coador. *s.m.* Colum, liquatorium –i; saccus –i; (*para poñer a escorrer o queixo*) fiscella –ae. *V. tamén filtro.*

coadxutor. *s.m.* Adiutor, cooperador –oris; (*dun párroco*) vicarius cooperador; (*bispo coadxutor*) *V. bispo.*

coadxuvar. *v.intr.* Adiuvar, coadiuvare; opitulari; adesse; subvenire; succurrere.

coagular. *v.tr. e pr. V. callar.*

coágulo. *s.m.* Coagulum –i. *V. tamén callón* ¹.

coala. *s.m.* Phascolarctos cinereus.

coalición. *s.f.* Societas –atis; (*de nacións*) foederatae civitates. *V. tamén alianza.*

coar. *v.tr. 1. Facer pasar un líquido polo coador:* colare, percolare; liquare; saccare; colo *ou* sacco liquorem purgare. **2. Facer pasar por un sitio, esp. pasar algo ás agachadas:** fraudulenter traducere; clam transvehere. *v.pr. 3. Introducirse nun sitio, esp. ás agachadas:* fraudulenter transire; clam irrepere; se insinuare; obrepere, subrepere.

coartada. *s.f.* Absentiae argumentum (a reo alatum); (*presentala*) absentiae argumentum afferre.

coartar. *v.tr.* Coercere, coartare; premere, comprimere; adstringere, constringere; compescere; cohibere; circumscribere; continere; impedire; frangere, refringere.

coautor –ora. *s.* Adiutor/-trix; laboris *ou* operis socius/-a, sodalis *ou* consors; alter auctor *ou* scriptor.

cobadeira. *s.f.* Cubiti tegimen; corium cubiti tectorium.

cóbado. *s.m.* Cubitus –i; brachii inflexus; umbo –onis; ancon –onis. ♦ *Dar co cóbado para advertir de algo:* latus fodicare. *Falar polos cóbados:*

nimia loquacitate obstrepere; nimis loquacem esse. *Empinar o cóbado*: pocula exhaurire; largiore vino uti. V. *tamén beber, empinar*. *Comer os cóbados coa fame*: rabida fame laborare; summa egestate premi.

cobaia. *s.f.* Belua ou bestiola experimentalis; cavia cobaia.

cobalto. *s.m.* Cobaltum -i. ♦ *Bomba de cobalto*: V. **bomba** ².

cobertor. *s.m.* Stragulum, opertorium, stratum -i; toral ou torale -is; plaga -ae; lodix -icis

cobertura. *s.f.* **1.** *Acción de cubrir*: opertio -onis. **2.** *Cousa con que se cobre algo*: tegumentum ou tegmentum, operculum, operimentum -i; tegumen ou tegmen -inis. **3.** *Conxunto de recursos que garanten o pagamento dunha débeda, o funcionamento dun negocio, etc.*: bona securitatis causa data. V. *tamén aval*. **4.** *Acción de ocuparse dun suceso para informar del*: alicuius nuntii assidua investigatio.

cobiza. *s.f.* V. **ambición, apetencia**.

cobizar. *v.tr.* V. **ambicionar, apetecer**.

cobizoso -a. *adx.* Invidiosus, invidus, lividus -a -um; invidens -entis. V. *tamén ambicioso, anheloso*.

cobra. *s.f.* Colubra -ae; coluber -bri; serpens -entis; anguis -is.

cobrador -ora. *adx. e s.* Exactor; allector; coactor/-trix; tributorum exactor/-trix; collectarius/-a; (*de billetes de tren, de autobús, etc.*) tesserarius/-a; tesserarum ou tesserularum venditor/-trix ou dispensator/-trix.

cobramento. *s.m.* Exactio -onis; pecuniae acceptio ou exactio; pecunia exacta ou accepta.

cobrar. *v.tr.* **1.** *Percibir unha cantidade*: recipere; recuperare; pecuniam, nummos accipere ou exigere. **2.** (*fam.*) *Recibir golpes como castigo*: vapulare; verberari; percuti; pulsari; mulcari; verberibus caedi; tergo plecti. **3.** *Adquirir un sentimento ou estado de ánimo*: affici; (*medo*) animo frangi; timore affici; (*odio*) odio affici; (*cariño*) amore aliquem ou aliquid prosequi; (*valor*) animum erigere ou accedere; animos colligere; (*forzas*) vires recipere ou recuperare; (*fama*) gloriam parare; nomen sibi comparare. **4.** *Recuperar*: recuperare; recipere.

cobre. *s.m.* Cuprum ou cyprum -i; aes Cyprium; (*en moeda ou en bruto*) rudus -eris.

cóbrega. *s.f.* V. **cobra**.

cobro. *s.m.* V. **cobramento**.

coca ¹. *s.f.* *Arbusto do que se extrae a cocaína*: erythoxylon cocca.

coca ². *s.f.* **1.** *Verme da carne*: larva -ae; vermis -is; vermiculus -i. **2.** *Verme que vive no intestino do home ou dos animais*: taenia, tinia ou tineia -ae.

coca ³. *s.f.* *Tarasca*: manducus -i.

cocaína. *s.f.* Cocainum -i; coccae suc(c)us ou pulvis; cocainum medicamentum.

cocainómano -a. *s.* Cocaini cupidus/-a; cocaino deditus ou addictus/-a.

cocción. *s.f.* Coctura -ae; excoctio, coquinatio, incoctio -onis.

cóccix. *s.m.* Coccyx -ygis.

cocedura. *s.f.* **1.** *Acción ou efecto de cocer*: V. **cocción**. **2.** *Conxunto de pezas que se cocen dunha vez*: furnacea coctura. ♦ *Faltarlle (a alguén) unha cocedura*: non nimis callidum ou compotem esse ou se praebere; stultum esse.

cocer. *v.tr.* **1.** *Cociñar nun líquido*: elixare; ferventi aqua coquere, decoquere, incoquere, excoquere, percoquere. **2.** *Someter á acción do calor un obxecto de arxila*: V. **1**. **3.** (*fig.*) *Dixerir*: coquere, concoquere, excoquere. *v.intr. e pr.* **4.** *Converterse en comestible un alimento nun líquido fervendo ou no forno*: (*ferventi aqua*) coqui, incoqui, decoqui.

coche. *s.m.* **1.** *Vehículo de catro rodas movido por un motor*: autoraeda -ae; raeda automataria; automaton, automatum ou autocinetum -i; automatum ou automatarium vehiculum. **2.** *Vagón dun tren de pasaxeiros*: currus ferrivarius; ferriviae currus. ♦ *Coche de cabalos*: (*de dous*) biga -ae; biugus currus; (*de catro*) quadriga, carruca -ae; quadriugus currus. *Coche cama, restaurante (no tren)*: currus dormitorius; currus cenatorius. *Coche de liña*: autocinetum laophoricum. *Coche de carreiras*: autocinetum cursorium. *Coche(s) de choque*: collidentes autoraedulae; collidentium autocinetorum lusus.

cóchegas. *s.f.pl.* V. **celigras, cóxegas, deligras**.

cocho ¹ -a. *s.* **1.** *Mamífero doméstico*: sus, suis; porcus/-a; (*sen capar*) verres -is; (*capado*) maialis -is; (*cebado*) porcus saginatus; (*con belotas*) ilice pastus porcus; (*pequeno*) V. **bacoriño**. *adx.* **2.** *Sucio*: sordidus, immundus, squalidus, lutu-

lentos, spurcus, foedus –a –um; squalens –entis.
V. **tamén porco**.

cocho ². *s.m.* Lugar de refuxio de certos animais: cubile –is; latibulum –i; latebra –ae; lustra –orum.

cocido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *cocer*: coctus, decoctus, incoctus, excoctus, percoctus –a –um. *s.m.* **2.** Comida de carne, patacas, verduras, etc.: elixa caro oleribus mixta. ♦ *Estar cocido*: versatum, expertum, assuefactum, induratum esse.

cociente. *s.m.* Quota pars; divisionis ratio ou summa.

cociña. *s.f.* **1.** Lugar onde se preparan os alimentos: culina, coquina –ae. **2.** Arte ou maneira de *cociñar*: ars coquinaria ou culinaria; condiendi cibos ars. **3.** Aparello para facer a comida: V. **1.**

cociñar. *v.tr.* Coquitare, coquinare; cibos parare.

cociñeiro –a. *s.* Coquus/-a; focarius/-a; (*xefe/-a de cociña*) archimagirus/-a.

coco ¹. *s.m.* **1.** Fantasma con que se lles mete medo aos pequenos: mania, larva –ae; maniolae –arum.

2. Árbore tropical: palma nucifera ou Indica. **3.** Froito desta árbore: palmae Indicae nux.

coco ². *s.m.* Verme: V. **bicho, coca** ², **verme**.

cocote. *s.m.* **1.** Parte posterior e inferior da cabeza: V. **caluga**. **2.** Parte da cabeza onde o pelo forma un remuíño: capitis vertex.

cóctel. *s.m.* **1.** Mestura de diversas bebidas: cinnus –i; potio e pluribus liquoribus comparata. **2.** Por ext., mestura de cousas diversas: mixtura –ae. **3.** Reunión onde se toma un cóctel: cinnus –i.

codela. *s.f.* V. **codia**.

codelo. *s.m.* Panis frustum.

codeso. *s.m.* Cytisus ou cytisum –i.

codia. *s.f.* Crusta, crustula –ae; crusta panis. ♦ *Codia terrestre*: summa terrae cutis; crusta soli.

códice. *s.m.* Codex –icis; liber manu scriptus ou exaratus; membrana –ae.

codificar. *v.tr.* **1.** Reunir en código: in corpus iuris includere; leges in unum corpus conferre. **2.** Sistematizar mediante leis ou regras: legum corpus redigere. **3.** Transcribir en código: in codicem, in secretiores notas redigere ou transcribere.

código. *s.m.* **1.** Colección de leis: codex –icis; legum corpus; leges –um. **2.** Conxunto de normas, regulamento: codex –icis; lex, legis; ordo –inis;

ordinatio, constitutio, praescriptio –onis; institutum –i. **3.** Conxunto de símbolos que permiten crear mensaxes: codex –icis; scriptum secretioribus notis exaratum. ♦ *Código civil*: civilium legum codex. *Código Penal*: delictorum poenarumque codex. *Código Militar*: castrensis ou iuris militaris codex. *Código de circulación*: codex legis viariae; viaria lex. *Código de comercio*: mercatoriae leges; codex iuris mercatorii. *Código Canónico*: codex iuris canonici; Ecclesiae leges. *Código postal*: codex ou numerus cursualis.

codorniz. *s.f.* V. **paspallás**.

coeficiente. *s.m.* **1.** Mat. Número que multiplica: multiplicator –oris. **2.** Fis. Valor numérico que caracteriza as propiedades dunha substancia: efficiens index ou causa. ♦ *Coeficiente intelectual*: intelligentiae gradus.

coeiro. *s.m.* Caulis stipes.

coelleira. *s.f.* V. **coelleiro**.

coelleiro –a. *adx.* **1.** (Can) dotado para a caza de coellos: venaticus (canis). *s.* **2.** Persoa dedicada á cría ou venda de coellos: cuniculorum venditor/-trix ou cultor/-trix. *s.f.* **3.** Lugar onde se crían os coellos: cuniculorum latibulum, cubiculum ou cubile.

coello –a. *s.* Cuniculus –i; cuniculus femina. ♦ *Ser coma unha coella* (dito dunha muller): valde fecundam esse.

cóengo. *s.m.* Canonicus –i.

coenlleiro –a. *adx.* e *s.* V. **coelleiro**.

coenllo. *s.m.* V. **coello**.

coercitivo –a. *adx.* Coactivus –a –um; coercens –entis.

coetáneo –a. *adx.* e *s.* Coetaneus, coevus –a –um; aequalis –e; eiusdem aetatis (vir/femina).

coexistencia. *s.f.* Coniuncta, contemporalis ou contemporanea existentia; coexistentia –ae.

coexistir. *v.intr.* Una, simul ou eodem tempore esse; simul esse, existere ou vivere; pariter cum alio vivere.

cofar ou **cofear**. *v.tr.* **1.** Facer aloumiños: V. **acariciar**. **2.** Pasar repetidas veces un cepillo, estropallo, etc.: fricare, defricare, effricare, perfricare. **3.** Fretar unha parte do corpo por mor do proído: scabere; unguibus scalpere. *v.pr.* **4.** Fretarse: se scabere; se unguibus scalpere. V. **tamén fregar**.

cofia. *s.f.* **1.** *Tocado feminino:* calautica –ae; capit velamen, velum *ou* tegumentum; reticulum –i. **2.** *Especie de rede que suxeita o intestino:* reticulum –i.

cofre. *s.m.* **1.** *Caixa pequena para obxectos de valor:* arca, cista, capsula, arcula, cistella, capsula –ae. **2.** *Caixa grande para a roupa:* arca *ou* capsula vestiaria.

cognitivo –a. *adx.* Cognitivus –a –um.

cogombro. *s.m.* Cucumis –is/-eris; (*en rebandas*) cucumeris rotulae.

cogomelo. *s.m.* Fungus, boletus –i.

cohabitación. *s.f.* Cohabitatio –onis; convictus –us; consortium, contubernium –i.

cohabitar. *v.intr.* **1.** *Residir na mesma vivenda:* una cum aliquo/-a habitare, cohabitare. **2.** *Facer vida íntima:* contubernio uti; in concubinato vivere. *V. tamén* 1.

coherencia. *s.f.* Constantia, cohaerentia –ae; aequabilitas –atis; opinionum stabilitas; connexio, coniunctio –onis.

coherente. *adx.* Constans, consonans –antis; cohaerens, consequens, congruens –entis; (*as palabras e os feitos son coherentes*) opus ad vocem consonat; (*ser coherente*) sibi ipsi consentire; (*non selo*) sibi discrepare.

cohesión. *s.f.* Cohaesio –onis; adhaerentia, congruentia –ae; adhaesus –us; (*o discurso tiña pouca cohesión*) vix cohaerebat oratio.

cohibir. *v.tr.* **1.** *Limitar no desenvolvemento da liberdade:* cohibere; tenere, continere; coercere; comprimere, reprimere; fr(a)enare, refr(a)enare; confutare. *v.pr.* **2.** *Sentirse privado de actuar con liberdade:* se continere *ou* contineri; se sustinere, se abstinere; sustineri; se reprimere; animo temperare.

C.O.I. *V. olímpico.*

coia ¹. *s.f.* *Semente de froitas coma os pexegos, as cereixas, etc.:* nucleus –i; lignum –i; fructus –us; os, ossis; semen –inis.

coia ². *s.f.* *Planta de horta:* *V. col.*

coial. *s.m.* Saxetum, aspretum –i; saxosus, calculosus locus.

coidado. *s.m.* **1.** *Acto de coidar ou dedicar atención:* cura, opera, diligentia, observantia –ae; officium –i; sollicitudo –inis; accuratio –onis; sedulitas, humanitas –atis; studium –i. *interx.*

2. *Úsase para advertir dun perigo:* cave!, cavete!, vide!, videte! ♦ *Ao (meu, teu, seu...) coidado ou ao coidado de:* mea, tua, sua, eius, eorum, alicuius cura *ou* diligentia.

coidador –ora. *s.* Custos –odis; (*de nenos*) gerula –ae; puerorum custos.

coidadoso –a. *adx.* Intentus, attentus, sollicitus, sedulus, studiosus, industrius, (g)navus –a –um; mente *ou* cogitatione defixus; diligens –entis.

coidar. *v.tr.* **1.** *Ter a idea, opinión ou sospeita que se expresa:* existimare; censere; arbitrari; credere.

2. *Pór atención:* attendere, intendere; attentas aures praebere *ou* adhibere; arrectis auribus adstare; alicui rei incumbere *ou* operam dare; animum advertere *ou* animadvertere; oculos, mentem, aures intendere; attentum, diligentem, vigilantem esse *ou* se praebere. **3.** *Dedicar atención a algo ou alguén:* curare; curam, diligentiam, sollicitudinem habere *ou* adhibere; curam in re ponere; rationem alicuius rei habere; adesse; (*cóidate*) tibi parce; cura ut valeas.

coieira. *s.f.* *V. coial.*

Coímbra. *top.* Conimbriga *ou* Conimbrica –ae.

coimbrán –á. *adx.* e *s.* Conimbrigensis, Conimbricensis –e. Conimbrigenses, Conimbricenses –ium.

coincidencia. *s.f.* **1.** *Feito de coincidir:* concursus –us; concursio –onis; convenientia –ae. **2.** *Casualidade:* casus –us; (*favorable*) opportunitas –atis. *V. tamén* **casualidade.**

coincidir. *v.intr.* **1.** *Ser iguais (cousas), estar de acordo (persoas):* congruere; concurrere; convenire; parem, aequum, aequalem esse. **2.** *Atoparse nun lugar (persoas) ou ocorrer ao mesmo tempo (cousas):* obviam fieri; convenire; incurrere, concurrere; in idem tempus incidere; competere. **3.** *Ter a mesma forma ou dimensións:* *V. acomodarse, adaptarse, axustarse.* **4.** *Darse a casualidade:* forsitan *ou* forte evenire *ou* accidere.

coio. *s.m.* Lapis –idis; silex –icis; saxum –i; calculus, lapillus –i.

coiraza. *s.f.* **1.** *Armadura dos antigos guerreiros:* lorica, cathaphracta –ae; thorax –acis; pectorale –is; tergus –oris; (*de ferro*) tunica ferrea *ou* ferrata. **2.** *Cuberta de certos animais, como a tartaruga:* cortex –icis; theca, crusta –ae. **3.** *Prancha de ferro para protexer algo:* ferrea *ou* metallica lorica; lorica tum tegumentum; ferratum tegumen-

coiro. *s.m.* **1.** *Pel dos animais:* cutis, pellis –is; cuticula, pellicula –ae. **2.** *Pel curtida:* corium, tergum –i; tergus –oris; pellis –is; (*peles curtidas*) coria depsta. ♦ *En coiros:* nudo corpore; nude; (pop.) in puris naturalibus. *Coiro cabeludo:* V. **cabeludo**.

coita. *s.f.* Aerumna, miseria, angustia –ae; luctus –us; angor, maeror –oris.

coitado –a. *adx. e.s. 1.* *Que ten coita:* infelix –icis; miser –era –erum; anxius, infortunatus –a –um.

2. *Que ten pouca resolución ou valor:* pusillanimis –e; pusillanimus, ignavus, timidus –a –um; pusillo animo vir/femina.

coitela. *s.f.* Scalprum –i; culter –tri; cultellus –i; (*de zapateiro*) scalprum sutorium.

coitelada. *s.f.* Cultri ou scalpri ictus.

coitelo. *s.m.* Culter –tri; cultellus –i.

coito. *s.m.* Coitus, initus, amplexus, concubitus –us; copula –ae; coitio, coniunctio, copulatio –onis; (vulg.) fututio, confutatio –onis; opus, venus –eris.

col. *s.f.* Caulis –is; brassica –ae. V. *tamén verza*.

cola¹. *s.f.* **1.** *Rabo dos mamíferos:* cauda –ae; penis –is. **2.** *Parte posterior de certos animais non mamíferos:* cauda –ae. **3.** *Parte posterior de certos obxectos:* extremum –i; extremitas –atis; (*dun cometa*) crinis –is. **4.** *Serie de persoas que agardan vez para algo:* ordo –inis; series –ei; (*póirse á ou gardar cola*) ordinem facere ou servare. **5.** *Consecuencias, repercusións:* V. estas palabras.

cola². *s.f.* *Pasta para pegar:* gluten –inis; glutinum –i.

colaboración. *s.f.* **1.** *Acción de colaborar:* auxiliium –i, cooperatio –onis; mutua, sociata, socia opera; operis consortium. **2.** *Traballo co que se colabora:* auxiliatrix ou adiutrix opera; (*coa miña colaboración*) me adiutore.

colaborador –ora. *adx. 1.* *Que colabora:* adiutor/-trix. *s. 2.* *Persoa que colabora:* operis socius/-a, sodalis, minister/-tra, adiutor, coadiutor/-trix, consors, particeps; consors atque particeps laboris; socius/-a et adiutor/-trix; synergus/-a.

colaborar. *v.intr. 1.* *Traballar con outro ou outros:* adiuvar; cum aliquo operam sociare; adiutricem operam ou studium praestare, dare ou afferre. **2.** *Escribir de modo habitual nun periódico ou*

revista: ephemeridi assidue ou quotidie aliquid mandare; assidue, statis temporibus ou diebus aliquid in acta diurna referre.

colapso. *s.m. 1.* *Med. Suspensión brusca das actividades vitais:* animae defectio; virium debilitatio. **2.** (fig.) *Alteración brusca dunha actividade:* rerum perturbatio; animi defectio; casus, collapsus –us; (*económico*) angustia pecuniae ou difficultas nummaria.

colar¹. *s.m. 1.* *Adorno arredor do pescozo:* torques ou torquis –is; monile –is; (*de perlas*) monile bac(c)atum; phalerae –arum. **2.** *Peza que se pon arredor do pescozo do can e doutros animais:* collare –is; collarium –i; millus –i.

colar². *v.tr. Unir con cola:* glutinare, agglutinare, conglutinare. V. *tamén apegar*.

colateral. *adx. 1.* *Que está a un lado e a outro:* lateralis –e; lateribus haerens. **2.** *Que non se relaciona por liña recta (parente):* propinquus, cognatus –a –um; gentilis –e; ex latere cognatus; tramites –um.

colaxe. *s.f.* Glutinatio –onis; glutinamentum –i.

colcha. *s.f.* Lecti stragulum; stragula vestis; plaga, plagula –ae; pallium, cadurcum –i.

colchoeiro –a. *s.* Culcitarum opifex, confector, venditor/-trix; culcitarium/-a.

colchoería. *s.f.* Culcitaria ou culcitarum officina.

colchón. *s.m.* Culcita, culcitra –ae; (*de palla*) sacculus stramine fartus; culcita stramenticia; (*de la, de plumas, de escuma*) lanæa, plumea, spumea culcita. ♦ *Colchón inchable:* gummea culcita. *Facer un colchón da espada (matarse):* culcitam gladium facere.

colchoneta. *s.f.* Culcitella, culcitula –ae; gummea culcita.

collear¹. *v.intr. 1.* *Mover o rabo:* caudam agere, agitare ou iactare; (*o can*) cauda blandiri. **2.** *Moverse unha serpe ou outro animal:* serpere; repere. **3.** (fig.) *Moverse de modo semellante á serpe:* V. 2.

collear². *v.tr. Ter un neno no colo:* puerum in gremio ou in sinu habere; in ulnas accipere; ulnis tollere.

colección. *s.f. 1.* *Conxunto de cousas da mesma natureza:* collectio –onis; synthesis –is; (*obxectos recollidos*) res collectae. **2.** *Conxunto de obras que forman unha unidade:* corpus –oris; librorum, edendorum operum ou scriptorum series; collectanea –orum.

coleccionar. *v.tr.* (Studiosae) colligere; (diligenter) congerere *ou* conquirere; coemere.

coleccionista. *s.* Studiosus/-a *ou* diligens collector/-trix.

colecta. *s.f.* Stips, stipis; collatio -onis; collecta -ae; (*facer unha colecta*) stipem *ou* pecuniam conferre.

colectividade. *s.f.* **1.** *Conxunto de persoas unidas por algún vínculo:* societas, communitas -atis; communio -onis; consortium -i; utilitatum communicatio. **2.** *Conxunto de persoas coas que convivimos na sociedade:* consortio -onis; gens, gentis; populus, vulgus -i; plebs, plebis.

colectivo -a. *adx.* **1.** *Relativo ao conxunto ou á colectividade:* communis -e; publicus -a -um; (*terror colectivo*) terror omnium **2.** *Gram. Que expresa en singular un conxunto de cousas:* collectivum *ou* comprehensivum (nomen). *s.m.* **3.** *Conxunto de persoas agrupadas por algún interese:* V. **colectividade, sociedade.**

colector -ora. *adx.* e *s.* **1.** *Que recolle:* colligens -entis; collector/-trix. **2.** *Que se encarga de recoller impostos, taxas, etc.:* V. **cobrador.** *s.m.* **3.** *Conduto principal da rede de sumidoiros:* sordium, faecium *ou* aquarum emissarium; canalis aquis colligendis. ♦ *Colector do lixo:* purgamentorum receptaculum.

colega. *s.* Collega -ae. V. *tamén* **amigo, camarada.**

coleópteros. *s.m.pl.* Zool. Insecta crustis praedita.

cólera. *s.m.* **1.** *Enfermidade infecciosa:* cholera morbus; cholericia *ou* felliflua passio. *s.f.* **2.** *Enfado moi violento:* cholera, ira, iracundia -ae; furor -oris; indignatio -onis. ♦ *Montar en cólera:* vehementer irasci; ira excandescere. *Dominar a cólera:* animis parcere; iracundiam premere; iram ponere.

colérico -a. *adx.* Cholericus, iracundus -a -um; irritabilis -e; ad iram pronus *ou* proclivis.

colexiado -a. *adx.* (In collegium) adscriptus *ou* inscriptus; collegiatus/-a.

colexial -ala. *s.* **1.** *Alumno dun colexio:* alumnus/-a; scholasticus/-a. *adx.* **2.** *Relativo ou pertencente a un colexio profesional:* collegialis -e; socius/-a.

colexio. *s.m.* **1.** *Centro de ensino:* ludus litterarius; litterarum sedes; schola -ae; collegium, lyceum -i; (*internado*) ephebeum -i. **2.** *Asociación para*

defender intereses comúns: societas -atis; coetus -us; corpus -oris; collegium, sodalicium -i. ♦ *Colexio electoral:* comitiale collegium. *Colexio maior:* sedes athenaei alumnis dicata.

colgadoiro. *s.m.* **1.** *Percha:* vestium sustentaculum; paenularium -i; uncus vestiarius; palliorum clavus; pertica, tendicula -ae. **2.** *Calquera obxecto en que se pode colgar algo:* paxillus, uncus, unculus -i.

colgante. *adx.* **1.** *Que colga:* pendens -entis. *s.m.* **2.** *Peza de xoiería que colga:* bulla -ae; ornamenta pendula.

colgar. *v.tr.* **1.** *Pór nun sitio sen apoio na súa parte inferior:* suspendere, appendere, dispendere; figere, affigere; (*ao fume*) in fumo *ou* ad fumum suspendere. **2.** *Quitar a vida a alguén colgándoo polo pescozo:* suspendere; infelici arbore suspendere; patibulo affigere. V. *tamén* **aforcar.** *v.pr.* *Quitarse a vida colgándose:* V. **aforcarse.** *v.intr.* **3.** *Estar posto nun sitio sen apoio na súa parte inferior:* pendere, dependere.

colibrí. *s.m.* Trochilus colubris.

cólico. *s.m.* Colicus *ou* ventris dolor; tormina -um; coli tormenta *ou* dolor. ♦ *Ter un (forte) cólico:* (graviter) ex intestinis *ou* coli dolore laborare. *Cólico hepático, renal:* hepaticus, renalis dolor.

coliflor. *s.f.* Brassica cauliflora *ou* Pompeiana; caulis floridus.

coligar. *v.tr.* e *pr.* V. **aliar.**

colirio. *s.m.* Collyrium -i.

coliseo. *s.m.* Colossaeum *ou* colosseum amphitheatrum; (*de Roma*) amphitheatrum Flavium.

colisión. *s.f.* **1.** *Acción de encontrarse violentamente:* V. **choque.** **2.** (fig.) *Enfrontamento de ideas, opinións, etc.:* conflictio, contentio, certatio -onis; pugna -ae; conflictus -us; certamen -inis.

colledizo -a. *adx.* **1.** *Que se pode transmitir por contaxio:* pestifer -era -erum; contagiosus -a -um; pestilens -entis. *s.m.* **2.** *Inflamación con pus nun dedo:* panaricium -i; reduvia -ae; paronychia *ou* parenychia -arum.

colleita. *s.f.* **1.** *Conxunto de produtos do campo:* messis -is; fruges -um. **2.** *Por ext., recolleita:* fructuum perceptio; messis tempus; (*de grans e forraxes*) frumentatio -onis; (*de cereais*) perceptio frugum; messis -is; seges -etis; (*da herba*)

fenisecium -i; (*da uva*) vindemia -ae; (*da oliva*) olivitas -atis; (*do mel*) mellatio -onis.

colleitadora. *s.f.* Machina messoria (et tritoria); machina manipulos resecan et ligans.

colleiteiro -a. *s.* Agricola -ae; messis dominus/-a.

colleito -a. *part.* Part. irreg. do verbo *coller*: V. este verbo.

coller. *v.tr.* **1.** *Agarrar, tomar*: V. **agarrar, apañar.**

2. *Tomar unha cousa doutra persoa para usala, quedarse con ela, etc.*: V. **agarrar.** **3.** *Facer a colleita dun produto da terra*: V. **apañar, recoller.** **4.** *Cazar ou pescar*: V. estes verbos. **5.** *Comprar*: V. este verbo. **6.** *Alcanzar a alguén que vai diante*: V. **alcanzar.** **7.** *Alcanzar e apresar a quen ou o que se persegue*: V. **aprehender, atrapar.** **8.** *Alcanzar e golpear un vehículo a alguén*: V. **atropelar.** **9.** *Cachar*: V. este verbo. **10.** *Descubrir a alguén facendo algo malo*: V. **cachar.** **11.** *Recibir ou asimilar certa cousa da maneira que se expresa*: capere, accipere, recipere; sumere, assumere; audire. **12.** *Comezar a realizar; ver, etc., unha cousa que se atopa da maneira que se expresa*: capere, incipere. **13.** *Comezar a experimentar os efectos de algo (enfermidade, alcohol, etc.)*: V. **agarrar, apañar.** **14.** *Estenderse por certa cousa ou lugar*: V. **abarcar.** **15.** *Pasar a ter unha calidade ou unha cousa que non se tiña*: V. **cobrar, tomar.** **16.** *Comezar a experimentar unha sensación*: experiri; capere, accipere; oblectari; degustare. **17.** *Conseguir entender*: V. **aprehender, captar, comprender.** **18.** *Recibir o sinal dunha emisora*: audire; capere, percipere. **19.** *Poñer por escrito algo que se está oíndo*: scribere, subscribere; notas, adnotationes scribere. **20.** *Decidirse por unha cousa ou persoa*: eligere, seligere, deligere; optare, exoptare; sumere. **21.** *Facer uso do dereito a*: sumere, assumere; (*vacacións*) feriari; otiari. **22.** *Facer uso dun medio de transporte*: sumere, assumere; capere, accipere; uti; scandere, ascendere, conscendere. **23.** *Admitir para traballar, estudar, etc.*: conducere; capere; accipere, recipere. V. *tamén* **admitir, tomar.** **24.** *Mancar unha parte do corpo por quedar aprisionada*: prehendere, apprehendere; opprimere; capere. **25.** *Recoller unha parte de tecido para acurtar unha peza de roupa*: secare; recidere, incidere. **26.** *Encamiñarse por unha dirección*: proficisci; petere; intendere; in viam se dare; viae se committere; viam carpere ou face-

re. V. *tamén* **enfilarse.** *v.intr.* **27.** (pop.) *Infectarse unha ferida*: infici; vitiari; contagione labefactari.

28. *Haber espazo para meter ou pasar algo ou alguén*: V. **caber.** ♦ *Coller e + verbo*: V. **agarrar e + verbo.** *Coller o frío a alguén*: rheumatizare; refrigescere, perfrigescere; algere. (pop.) *Coller a un nas balocas ou nas patacas*: V. **baloca.**

collón. *s.m.* (pop.) V. **testículo.**

colmar. *v.tr.* Stramento tegere.

colmea. *s.f.* Alvearium, mellarium -i; alveare -is; alveus, alvus -i; apum cubile.

colmo. *s.m.* **1.** *Palla para cubrir palleiros, pallozas, etc.*: palea, stipula -ae; stramentum -i. **2.** *Cuberta feita con esta palla*: stramenticiu[m] tegmen, tegumen ou tectum.

colo. *s.m.* **1.** *Regazo*: gremium -i; sinus, complexus -us. **2.** *Parte do corpo que une a cabeza co tronco*: collum, iugulum ou iugulus -i; cervix -icis.

3. Por ext., *parte de certas pezas de vestir que rodea o pescozo*: vestis collum; (*da camisa*) indusii collum; indusii fascia collum praecingens; subuculae fascia. **4.** Por ext., *parte máis estreita dalgúns órganos ou recipientes*: collum, orificium -i; cervix -icis; fauces -ium.

colocación. *s.f.* **1.** *Acción de colocar ou colocarse*: situs -us; locus -i. **2.** *Maneira de estar colocadas as persoas ou as cousas*: dispositio, ordinatio, partitio, locatio -onis; (*das palabras na frase*) locatio, collocatio verborum. **3.** *Traballo con que se gaña a vida*: quaestuosum opus; opus, munus -eris; officium -i.

colocar. *v.tr.* **1.** *Poñer no lugar que corresponde*: locare, collocare; statuere, constituere; instruere; ordinare; (suo loco) ponere, deponere, disponere; (*cada cousa no seu sitio*) suo quidque loco collocare ou disponere. *Tamén v.pr.*: sistere, consistere. **2.** *Proporcionar un emprego*: alicui munus ou officium conferre; aliquem in munere, in officio collocare ou constituere; ad dignitatem provehere. **3.** (fig.) *Buscar acomodo a alguén*: bene, male locare ou collocare. V. *tamén* **2.** **4.** *Empregar os cartos para que produzan*: ponere; collocare; fenerare; pecunias (fenore) collocare; in fenore ponere; fenori locare; pecuniam bene ponere ou locare. **5.** (fig. e fam.) *Conseguir vender algunha cousa ou desfacerse dela*: abalienare; se aliqua re exuere. **6.** *Facer que alguén adquira unha cousa*: V. **vender.** *v.pr.* **7.** *Coller un empre-*

go: se locare; opus, munus, officium, operam assequi; alicui rei operam dare; munere fungi.

colofón. *s.m.* **1.** *Inscripción ao final dalgúns libros:* colophon –onis. **2.** (fig.) *Cousa que se engade como complemento:* complementum, supplementum –i; epilogus –i; conclusio –onis; clausula –ae.

Colombia. top. Columbia –ae.

colombiano –a. *adx.* e s. Columbianus –a –um. Columbiani –orum.

colon. *s.m.* Anat. Colon ou colum –i; intestinum laxius ou pleniús.

colonia ^{1.} *s.f.* **1.** *País sometido ao dominio doutro:* colonia –ae; terrae subactae. **2.** *Conxunto de persoas dun país que viven noutro:* colonia –ae; coloni –orum. **3.** *Conxunto de animais ou vexetais que se establecen ou viven nun lugar:* colonia –ae.

colonia ^{2.} *s.f.* *Perfume:* Coloniensis aqua.

colonial. *adx.* Colonicus, coloniarius –a –um.

colonialismo. *s.m.* Colonica dicio; coloniarum regimen; colonialismus –i.

colonización. *s.f.* Coloniae ou coloniarum deductio; coloniarum regimen; (as colonizacións gregas) coloniae a Graecis missae.

colonizar. *v.tr.* **1.** *Establecerse nun lugar para cultivalo, poboalo, etc.:* coloniam deducere, condere, collocare ou constituere; colonos deducere ou mittere. **2.** *Converter un país en colonia:* colonico more populum regere.

colono. *s.m.* **1.** *Persoa que traballa as terras doutra:* colonus –i. V. tamén **caseiro**. **2.** *Persoa que habita nunha colonia:* colonus –i.

coloquial. *adx.* Suetus, consuetus, usitatus, solitus, tritús, quotidianus –a –um; vulgaris, familiaris, civilis, communis –e.

coloquio. *s.m.* Colloquium –i; collocutio, sermo –onis; (ter un coloquio) sermonem habere; (ir a el) ad colloquium venire.

color. *s.f.* V. **cor**.

colorado –a. *adx.* Rubicundus, roseus, purpureus, coloratus, tinctus –a –um; ruber –bra –brum. ♦ *Poñerse colorado:* erubescere; verecundia affici.

colorante. *adx.* **1.** *Que ten a propiedade de colorar:* tingens –entis; colorificus, infectivus, infectorius –a –um; tingendo idoneus. *s.m.* **2.**

Substancia que tingue ou dá cor: pigmentum –i; suc(c)us, liquor ou pulvis colorificus ou colorem afferens. ♦ *Colorante alimentario:* pigmentum alimentarium.

colorar. *v.tr.* V. **colorear**.

colorear. *v.tr.* **1.** *Dar cor:* colorare; tingere; pingere; colorem inducere; colore induere; affabre colores inducere; (de azul) caeruleum tingere; (a la de púrpura) lanam murice tingere ou inficere. *v.intr.* **2.** *Tomar, coller cor:* colorem trahere, ducere ou accipere; (os froitos) maturescere.

colorete. *s.m.* **1.** *Enfeite que se aplica nas meixelas:* fucus –i; offucia, cerussa –ae; medicamen faciei; pigmentum –i. **2.** *Ton carnado das meixelas:* (genarum) rubeus color.

colorido. *s.m.* **1.** *Conxunto de cores:* color –oris; colorum concinnitas, commissura ou temperatio. **2.** (fig.) *Aquilo que fai vistosas certas cousas:* colorum venustas; floridus color; temperatio, coloratio –onis; concinnitas –atis; (en literatura) ornatus –us; nitor –oris; dicendi color; orationis ornatus.

colorista. *adx.* (Bo) Affabre colores inducens; in coloribus elegans; coloribus dextere utens; (malo) in coloribus durior; coloribus ignare utens.

colosal. *adx.* Immanis, enormis, abnormis –e; vastus, colossicus, coloss(a)eus –a –um; ingens –entis.

coloso. *s.m.* **1.** *Estatua de dimensións xigantescas:* colossus –i; immensa moles. **2.** (fig.) *Persoa de especial talento:* acutus/-a, callidus/-a, sol(l)ers, subtilis vir/femina; (de especial estatura) homo immani corporis magnitudine; gigas –antis.

columna. *s.f.* **1.** *Arquit. Elemento de apoio ou de adorno na construción:* columna –ae. **2.** *Cousa ou conxunto de cousas que se elevan unha encima doutra:* turris –is; columna –ae. **3.** *Cada unha das divisións verticais das páxinas dun libro, periódico, etc.:* columna, paginula –ae. **4.** *Mil. Conxunto de soldados ou tropas dispostos en fila:* acies –ei; agmen –inis; agmen in columnam/-as instructum. **5.** *Anat. Conxunto de vértebras:* (dorsi) spina –ae. **6.** (fig.) *Apoio, sostén:* fulcimentum, praesidium –i; arx, arcis; columen, fulcimen –inis. ♦ *Columna salomónica:* columna salomoniaca. *Columna exenta:* columna exempta. *Columna dórica, xónica, corin-*

tia: dorica, ionica, corinthia columna. *Columnnas de fume*: fumi incendiurum.

columnnata. *s.f.* *Arquit.* Columnnarum series ou ordo; peristyl(i)um -i; porticus -us.

***columpio**. *s.m.* V. **arrandeadoiro**.

coma¹. *s.m.* *Perda da consciencia, sensibilidade e mobilidade*: (mortifer) sopor; (letalis) torpor. ♦ *Entrar ou estar en coma*: mortifero sopore ou letali torpore corripit; in altum soporem cadere; consopiri.

coma². *Signo ortográfico*: virgula -ae; comma -atis. ♦ *Con puntos e comas*: ad unguem; ad amussim.

coma³. *conx.* Ut, uti; velut, veluti; sicut, sicuti; instar (*xen.*); tamquam; quasi.

comadre. *s.f.* Commater -tris; lustrica mater.

comadroa. *s.f.* Obstetrix, assestrix -icis.

comandancia. *s.f.* **1.** *Emprego de comandante*: praefecti ou ducis munus ou officium -i. **2.** *Edificio ou oficinas do comandante*: praefectura -ae; praetorium -i.

comandante. *s.m.* Praefectus -i; dux, ducis; (*de cabalería*) magister equitum; (*de mariña*) classis praefectus; (*supremo*) imperator -oris.

comandar. *v.tr.* Praefecti munus obire; exercitum ducere; imperare; ducere; praeesse; dominari.

comando. *s.m.* **1.** *Mil. Mando militar*: praefectura -ae; imperium -i; potestas, auctoritas -atis. **2.** *Mil. Tropa escollida duns poucos soldados*: manus -us; manus audax; manipulus -i; delecti milites; exercitator globus.

comarca. *s.f.* V. **bisbarra**.

cómaro. *s.m.* **1.** *Franxa de terreo que bordea unha leira*: V. **arredor, cadullo**. **2.** *Pequena elevación do terreo*: collis -is; cumulus -i; iugum -i.

combate. *s.m.* V. **batalla**.

combatente. *adx.* e s. Pugnans, belligerans -antis; pugnator, bellator, praeliator/-trix.

combat. *v.intr.* **1.** *Manter un combate*: pugnare; proeliari; armis, proelio, pugna congregi; certare, decertare; concurrere; dimicare; contendere; conflare. *v.tr.* **2.** *Loitar contra algo que se considera daniño*: contendere; obstare; obsistere, resistere; obviam ire.

combativo -a. *adx.* Pugnax -acis; pugnandi studiosus; bellandi cupidus; (*resolto*) animosus -a -um. V. **tamén aguerrido**.

combinación. *s.f.* **1.** *Acción de combinar ou combinarse*: concursus -us; coniunctio, copulatio, compositio, concursio, complexio -onis; ordo -inis. **2.** *Cousa que resulta de combinar outras*: mixtura -ae; admixtio, permixtio, temperatio -onis.

combinado. *s.m.* **1.** *Mestura de diversas bebidas*: V. **cóctel**. **2.** *Mil. Organización ou manobra militar que implica a varias nacións*: coniunctus, socius, sociatus, foederatus exercitus.

combinar. *v.tr.* **1.** *Xuntar cousas diversas de modo que resulte outra*: iungere, coniungere; temperare; miscere, commiscere. **2.** *Pór en harmonía*: ordinare; componere. **3.** *Coordinar*: instruere; disponere. *v.intr.* **4.** *Resultar ben ou estar en harmonía*: concinere; consentire; congruere; coniungi; disponi. *v.pr.* **5.** *Unirse harmonicamente*: conciliari; coniungi.

combustible. *adx.* **1.** *Que pode arder*: igni concipiendo aptus; ignium rapax. *s.m.* **2.** *Materia para producir calor*: materia ustioni apta; igniaria materia; igniarius liquor; ignis alimentum ou fomentum.

combustión. *s.f.* Ustio, combustio, exustio, crematio -onis.

comechón. *s.m.* Prurigo, scalpurrigo -inis; pruritus -us.

comedeira. *s.f.* ou **comedeiro**. *s.m.* Praesepe -is; praesepium -i; vas escarium; faliscae -arum.

comedia. *s.f.* **1.** *Obra cómica de teatro ou cine*: comoedia, fabula -ae; comica fabula. **2.** *Xénero deste tipo de obras*: comoedia, fabula -ae; histriónis ars; res comica; soccus -i. **3.** *Acción ou actitude para enganar*: V. **argallada**. ♦ *A comedia humana*: humanae vitae mimus ou fabula. *Facer comedia*: simulare. *Non se pode facer comedia moito tempo*: nec simulatum quicquam potest esse diuturnum.

comediante -a. *s.* **1.** *Persoa que representa comedias e outras obras de teatro*: comoedus/-a; histrio -onis; actor/actrix; comicus/-a; hypocrites ou hypocrita -ae; mimus, mimulus/-a. **2.** (*fig.*) *Persoa que finxe ou esaxera para enganar*: simulator/-trix; artifex -icis; histrio -onis; comoedus /-a; fictor/-trix.

comedido -a. *adx.* Prudens, pudens -entis; vercundus, consideratus, circumspectus, moderatus, urbanus, humanus, mansuetus -a -um; comis -e.

comediógrafo –a. s. Comoediographus/-a; comoediarum scriptor/-trix; comicus/-a poeta/poetria.

comedor –ora. *adx.* e s. **1.** *Que come moito e de calquera comida:* edax, vorax –acis; manducus –i; manduco, helluo, phago –onis; cibi capacissimus; plurimi cibi (esse). V. *tamén* **lambón**. *s.m.* **2.** *Lugar onde se come:* triclinium, cenaculum, cenatorium –i; conclave –is; cenatio –onis.

comellón –ona. s. Edax vir/femina; insaturabile abdomen. V. *tamén* **comedor, lambón**.

comenencia. *s.f.* **1.** *Proveito propio:* utilitas –atis; commodum, emolumentum, bonum, lucrum –i; usus, quaestus –us; (*obrar por comenencia*) suis commodis servire. **2.** *Cousa que se fai, se pide, etc., para proveito propio:* commoditas, opportunitas –atis; mercedis, lucri ou quaestus spes; avaritia, usura –ae.

comenenciudo –a. *adx.* Sumptibus, quaestui, lucro inserviens ou parens; sui commodi studiosus; parcus, avarus –a –um.

comensal. s. Convictor/-trix; conviva –ae.

comentar. *v.tr.* **1.** *Falar de algo dando impresiões persoais:* disserere; enarrare; explanare; explicare; iudicare; interpretari. **2.** *Dar explicaciões dun texto escrito:* exponere; explanare; explicare; commentario illustrare, ditare, locupletare; commentatione ou adnotationibus augere ou instruere; commentaria in auctorem ou opus componere. V. *tamén* 1.

comentario. *s.m.* **1.** *Conxunto de notas e impresiões persoais sobre algo:* explicatio, explanatio, enarratio, expositio –onis. **2.** *Conxunto de interpretaciões dun texto escrito:* commentarium ou commentarius –i; nota –ae; interpretatio, enodatio, commentatio, elucidatio –onis; paraphrasis –is. ♦ *Sen comentarios:* nullum verbum!; sileo, nihil dico; non iudico.

comentarista. s. **1.** *Autor dun comentario literario, filosófico, histórico, etc.:* commentator, explanator, enarrator; enodator/-trix; interpretis –etis. **2.** *Persoa que comenta as noticias nun medio de comunicación:* rerum diurnalium ou notitiarum enodator/-trix ou explanator/-trix; eventuum per aérias vías nuntius/-a; (*deportivo*) certaminum ou agonalium rerum explanator/-trix.

comenzar. *v.tr.* V. **comezar**.

comenzo. *s.m.* V. **comezo**.

comer. *v.tr.* **1.** *Alimentarse pola boca:* edere ou esse, comedere; manducare, mandere; vesci; pasci; epulari; cibum sumere, capere ou capessere; (pop.) pap(p)are; (*con avidez*) vorare; helluari; deglutire; ore pleno vesci; (*é necesario comer para vivir, non vivir para comer*) edere oportet ut vivas, non vivere ut edas. **2.** *Tomar a comida do mediódia:* prandere; cenare; prandium ou meridianum cibum sumere. **3.** (fig.) *Consumir algo ou a alguén material ou moralmente:* cruciare; vexare; consumere; delere; dissipare; tere-re, deterere; impendere; exhaurire; (paulatim) minuere; absumere. *v.intr.* **4.** *Producir comechón:* pruriginem afferre; pruritu afficere. ♦ *Comer cos ollos:* oculis comedere. *O peixe grande come ao pequeno:* pisces minutos magnus comest. *Comer as palabras:* verba omittere; praepropere ou tumultuose loqui; verba devorare; partem verborum destituere. *Comerse de envexa:* invidia tabescere ou confici; (*de rabia*) ira corripit.

comercial. *adx.* **1.** *Relativo ao comercio:* mercatorius, negotiatorius –a –um; (*actividade comercial*) mercatura –ae; (*negocios comerciais*) negotia –orum; (*centro comercial*) emporium –i. **2.** *Que foi realizado pensando na venda ao público:* venalis, mercalis, mercabilis –e. V. *tamén* 1.

comercialización. *s.f.* Rerum venalium temperatio, apparatus ou diffusio.

comercializar. *v.tr.* Res venales diffundere; exponere, proponere; veno ponere.

comerciante. s. Mercator; negotiator/-trix; (*por xunto*) magnarius (negotiator); (*polo miúdo*) institor –oris; (*de escravos*) mango –onis; venaliciarius –i; venalicius mango.

comerciar. *v.intr.* Mercaturam facere; mercari; merces mutare; negotiari; commercium exercere.

comercio. *s.m.* **1.** *Operación de compra e venda:* mercatus –us; mercatura –ae; commercium –i; negotiatio –onis. **2.** *Conxunto de comerciantes e das súas actividades:* mercatorium consortium; societas mercatorum. **3.** *Establecemento comercial polo miúdo:* taberna –ae; institorius mercatus; institoria sedes; mercatoria domus. V. *tamén* **negocio**.

comestible. *adx.* **1.** *Que se pode comer:* edibilis, edulis –e; esculentus, escarius –a –um. *s.m.* **2.** *Produto alimentario:* cibus –i; esca, esculentia

–ae; edulia –ium; cibaria, esculenta –orum; penus –i/-us/-oris. ♦ *Todo o que comen os homes chámase penus: est enim omne quo vescuuntur homines penus.*

cometa ^{1.} *s.m. Astron. Astro: cometes ou cometa* –ae; stella crinita, comans ou cincinnata; crinitum sidus; (*a súa cola*) crinis –is.

***cometa** ^{2.} *s.f. Xoguete: V. papaventos.*

cometer. *v.tr.* Committere, admittere; contrahere; (*unha falta*) peccare; delinquere; (*un error*) errare; in errorem induci ou rapi; (*un crime*) crimen, facinus committere, patrare ou perpetrare; scelus admittere; (*unha inxustiza*) iniuste facere; (*un pecado*) culpam, peccatum committere.

comezar. *v.tr.* **1.** *Dar comezo: incipere, occipere; coepisse; ordiri, exordiri; adoriri; inchoare; auspicari. v.intr. 2. Ter algo o seu comezo: initium sumere, capere, facere ou ducere. V. tamén 1. ♦ Comezar + a + inf.: tradúcese polo verbo en inf, por un verbo incoativo ou acompañado dun adverbio. Empezamos a comer, a falar:* manducare coepimus; orationem ingressi sumus; *comeza a madurar, a envellecer, a ser noite, a chover:* maturescit, senescit, advesperascit, tenuiter pluit. *Obra comezada, medio acabada:* dimidium facti qui coepit habet.

comezo. *s.m.* **1.** *Primeiro momento dunha acción: initium, principium, exordium, inceptum* –i; orsus, ortus, introitus –us; (*ao comezo do verán*) aestate ineunte ou incipiente; aestatis initio; (*ao comezo da noite*) prima nocte; (*ao comezo do século XXI*) saeculo XXI ineunte; (*o comezo do ano*) annus incipiens ou nascens. **2.** *Parte que se presenta antes cás outras no espazo: caput* –itis. V. tamén 1.

cómic. *s.m.* Libellus pictographicus.

comichar. *v.intr.* Cibum delibare ou degustare; iterum iterumque edere.

comicidade. *s.f.* Alacritas, hilaritas –atis; ingenium –i; vis comica.

comicio. *s.m.* **1.** *Ant. Asemblea popular na antiga Roma: comitium* –i; comitiatus –us; contio –onis; (*comicios reunidos por convocatoria*) comitia calata. **2.** *Conxunto de actos electorais: comitia* –orum; magistratuum creatio, delectio ou delectus.

cómico –a. *adx.* **1.** *Que pertence á comedia: comicus* –a –um. **2.** *Que produce risa: V. chistoso.*

3. *Persoa que representa comedias e outras obras de teatro: V. actor, comediante.*

comida. *s.f.* **1.** *Alimento: cibus* –i; daps, dapis (*ús. máis en pl.*); (*exquisita*) unctum –i; (*na fala dos nenos*) pap(p)a –ae; (*lixreira, pesada*) cibus levis, gravis; (*festín*) epulae –arum; (*dos animais*) pabulum –i; (*enchía a mesa de comidas non compradas*) dapibus mensas onerabat inemptis. V. **alimentación, comestible, víveres.** **2.** *Acción de comer, esp. ao mediodía: cena* –ae; prandium –i; cibus meridianus. ♦ *Comida de traballo: convivium colloquiumque. Invitar a unha comida: ad cenam vocare. Aceptar a invitación a unha comida: cenam promittere. Dar unha comida: cenam dare.*

***comilón** –ona. *adx. e s. V. comedor, comilón, lambón.*

***comilona.** *s.f. V. lupanda.*

cominar. *v.tr.* **1.** *Ameazar cunha pena ou castigo: minari, comminari; minis urgere; minas iactare. 2. Pedir algo de xeito intimidatorio: iubere; imperare; praecipere; minis territare; denunciare; indicere.*

comiñas. *s.f.pl.* Virgulae –arum. ♦ *Escribir entre comiñas: virgulis aliquid distinguere, interpungere ou intercludere.*

comiño. *s.m.* **1.** *Planta: cuminum* –i. **2.** *Semente desta planta: cumini semen.*

comisar. *v.tr.* Fisco addicere; in fiscum afferre.

comisaría. *s.f.* Publicae tutelae sedes ou procuratio.

comisario –a. *s.* **1.** *Persoa que organiza certos eventos: curator, procurator/-trix; legatus, delegatus/-a. 2. Comisario de policía: publicae tutelae ou securitatis procurator/-trix; (comisario, xefe superior de policía) publicae securitatis praeses; summus rerum curator.*

comiscar. *v.intr.* V. comichar.

comisión. *s.f.* **1.** *Acción de cometer: commissio, patratio* –onis. **2.** *Misión que se realiza por encargo: legatio, delegatio, procuratio* –onis; cura –ae; mandatum, negotium –i. **3.** *Conxunto de persoas encargadas da preparación ou xestión dun asunto: consilium, collegium* –i; delectorum virorum consilium ou coetus; delectorum collegium; peculiaris coetus; curatores –um; delecti (viri). **4.** *Porcentaxe que cobra o intermediario dun negocio: proxeneticum* –i; sequestris ou me-

diatoris lucrum *ou* quaestus. **5.** *Porcentaxe que cobra un vendedor*: V. 4. ♦ *Traballar, vender a comisión*: operis procurationem suscipere; mandatum exsequi; mandato mercatorio vendere.

comisionar. *v.tr.* Commendare; committere; credere; aliquid alicui mandare; aliquem rei ministerium facere; curam delegare.

comiso. *s.m.* **1.** *Acción de comisar*: publicatio –onis; bonorum proscriptio, sectio, confiscatio, ademptio *ou* publicatio. **2.** *Cousa que se comisa*: sectio –onis; bona fisco addicta.

comisura. *s.f.* Commissura –ae.

comité. *s.m.* Consilium –i; coetus –us; delecti (viri); (*olímpico internacional*) omnium nationum consilium Olympiis celebrandis *ou* provehendis; (*organizador*) consilium alicui rei apparandae; (*executivo*) consilium rebus exsequendis; (*electoral*) consilium comitiis habendis; (*de empresa*) operariorum legati, delecti curatores *ou* procuratores; operariorum collegium; officinae operaria legatio. V. *tamén* **comisión**.

comitiva. *s.f.* V. **acompañamento**.

como. *adv.* **1.** *Da maneira ou do modo que*: ut, uti; velut, veluti; sicut, sicuti; instar (*xen.*); quasi; modo, ritu, more, loco, vice (*xen.*); non secus ac; perinde; (*todo o funxido desaparece tan axiña como as flores*) ficta omnia celeriter tamquam flosculi decidunt; (*como se*) perinde ac, ac si, atque *ou* ut; ut si; (*desexo que teñas en conta o seu asunto como se fose cousa miña*) eius negotium sic velim suscipias ut si esset res mea. **2.** *En interrogacións, de que maneira*: quomodo, quo *ou* quonam modo; qua via; qui. **3.** *En exclamacións, cantidade, intensidade, estado de ánimo*: ut; quem ad modum *ou* quemadmodum; quomodo *ou* quo modo *ou* pacto; quam. **4.** *Facendo de, sendo algo que se expresa, en calidade de*: quippe; utpote; pro. V. *tamén* 1. *conx.* **5.** *Establece unha comparación*: V. 1. **6.** *Causa*: ut; cum; quando; quod; quia; quoniam. **7.** *Condición*: modo ne; si.

cómoda. *s.f.* Armarium loculatum; arca loculata; arca, arcula –ae; vestiarium –i. V. *tamén* **armario**.

comodidade. *s.f.* **1.** *Calidade de cómodo*: commoditas, opportunitas –atis; convenientia –ae; commodum –i; (*casa con todas as comodidades*) domus exornata et instructa. **2.** *Estado de cómo*

do: V. 1. **3.** *Cousa que contribúe a que alguén se sinta cómodo*: opes, facultates –um.

comodín. *s.m.* **1.** *Carta ou dado que completa unha combinación*: chartula, scidula lusoria, tessera *ou* cubus aptabilis. **2.** (fig.) *Cousa que se acomoda para diversos usos*: res qua ad nutum utimur *ou* omnibus adiunctis aptabilis; cuiuslibet absentiae remedium. V. *tamén* **factótum**.

cómodo –a. *adx.* **1.** *Conveniente ou adaptado*: aptus, idoneus, commodus, opportunus –a –um. **2.** *Que non causa molestia*: V. 1. **3.** *Que proporciona descanso ou benestar*: commodus –a –um; mollis –e. **4.** *Sen ningún tipo de molestia*: V. 1. **5.** *Dado a non facer algo por non molestarse*: commodus –a –um; mollis, segnis –e; piger –gra –grum; suo corpori inserviens.

compactar. *v.tr.* Conspissare; densiorem, spissio-rem facere.

compacto –a. *adx.* Densus, spissus –a –um.

compadecer. *v.tr.* e *pr.* Miserere, misereri, miserari, miserescere; compati; alicuius misericordia moveri, capi *ou* affici; alicuius vicem dolere; (*imp.*) alicuius *ou* alicuius rei me, te, aliquem miseret; (*compadézome das túas desgrazas*) me miseret tuarum fortunarum.

compadre. *s.m.* Compater –tris; lustricus pater.

compaixón. *s.f.* Misericordia –ae; miseratio, commiseratio –onis.

compango. *s.m.* Cibus pane captus *ou* sumptus; companium –i.

compaña. *s.f.* **1.** *Acción de acompañar*: assectatio –onis; comitatus, convictus –us; (*amizade, trato familiar*) consuetudo –inis; familiaritas –atis. V. *tamén* **acompañamento**. **2.** *Circunstancia de estar acompañado*: societas –atis; sodalicium –i; (*vivir en compañía*) cum aliquo familiariter vivere. **3.** *O que acompaña*: comes –itis; comitatus –us; societas –atis. **4.** *Grupo de persoas*: coetus, conventus, comitatus, congressus –us; circulus –i; caterva –ae. ♦ *Santa Compañía*: animarum nocturna lustratio *ou* pompa; horrificum *ou* terrificum noctis visum.

compañeirismo. *s.m.* Sodalicium –i; sodalitas –atis.

compañeiro –a. *s.* **1.** *Persoa asociada con outra por distintas razóns*: comes –itis; sodalis –is; socius/-a; amicus/-a; (*de oficio*) collega –ae; (*de armas, de tenda*) commilito –onis; contuberna-

lis -is; (*de negocios*) rei pecuniariae socius/-a; (*de estudos*) condiscipulus/-a; (*de partido*) factionis sodalis ou socius/-a; (*de xogo*) collusor -oris; (*sentimental*) convictor/-trix. **2.** *Cousa que forma parella con outra:* par, paris.

compañía. *s.f.* **1.** *Compañía:* V. esta palabra. **2.** *Sociedade comercial:* societas -atis; mercatorum ou negotiatorum sodalitas; (*de aviación*) aeronautica consociatio; (*de navegación*) societas maritima; naviculariorum collegium; (*de seguros*) societas ou sodalicium damnis sarcicendis. **3.** *Grupo de actores de teatro:* grex, gregis; caterva -ae; scaenica societas ou familia; scaenicorum ou histrionum grex ou societas. **4.** *Tropa de infantaría:* centuria -ae; manipulus -i; cohors -ortis; phalanx -angis.

comparable. *adx.* Comparabilis -e; comparandus -a -um.

comparación. *s.f.* **1.** *Acción de comparar:* comparatio, collatio -onis. **2.** *Maneira de expresar a semellanza ou diferenza entre cousas:* comparatio, collatio, contentio -onis; similitudo, dissimilitudo -inis. ♦ *En comparación con:* prae ou ex comparatione ou collatione. *Non haber, non ter comparación:* 1. *Non ser posible comparar polas grandes diferenzas:* non comparandus; prae ceteris contemnendus; gravius momentum quam reliqua omnia habere. 2. *Non existir nada ou ninguén semellante:* ne similitudinem quidem habere; ceteros omnes ou cetera omnia antecellere; omnino imparem esse. *Sen comparación:* multo secus; longe aliter; (*é o máis sabio dos irmáns sen comparación*) doctissimus fratrum est; (*o primeiro do seu pobo sen comparación*) facile civitatis suae princeps.

comparanza. *s.f.* (pop.) V. **comparación.**

comparar. *v.tr.* **1.** *Examinar parecidos ou diferenzas:* comparare; conferre; contendere; (*os ditos e os feitos*) dicta cum factis componere. **2.** *Pór en relación por algunha semellanza:* comparare; componere, opponere. **3.** *Pór a igual nivel cousas ou persoas:* aequare, aequiparare; assimilare.

comparativo -a. *adx.* **1.** *Que compara ou establece comparación:* comparativus -a -um. **2.** *Gram. Que expresa comparación:* comparativus -a -um. *adx. e s.m.* **3.** *Dise do grao de significación do adxectivo e do adverbio:* comparativum nomen ou vocabulum; comparativus gradus; comparatio -onis; adverbium comparativum;

comparativum, comparativus -i; (*en comparativo*) comparative.

comparecencia. *s.f.* Praesentia -ae; (*ante o xuíz*) vadimonium -i; (*recibir orde de comparecencia*) adesse iuberi.

comparecer. *v.intr.* **1.** *Presentarse nun sitio baixo unha orde:* in ius ire ou sistere; ad diem respondere; (*en xuízo*) iudicio adesse; in iudicium sistere; vadimonium sistere ou obire; ad vadimonium venire. **2.** *Aparecer nun lugar ou diante de alguén:* (coram ou praesentem) adesse; sese offerre ou ostendere; praesto esse; comparere, apparere; occurrere; conspici; in publicum prodire.

comparsa. *s.f.* **1.** *Conxunto de persoas que se xuntan para divertir e divertirse:* musicorum lusoria symphonia; (*do entroido*) antequadagesimalis grex ou caterva. V. *tamén charanga, fanfarra.* **2.** *Persoa que sae á escena teatral sen falar nada:* persona muta; actor mutus, taciturnus ou silens; actrix muta. **3.** *Por ext., país, persoa que está presente, pero non participa na acción:* vir, femina, respublica silens ou levis momenti.

compartimento. *s.m.* Locus, loculus -i; area, aedicula -ae. ♦ *Compartimento estanco:* loculus clausus; area interclusa.

compartir. *v.tr.* **1.** *Ter ou usar conxuntamente:* simul, coniunctim, una aliquid habere ou aliqua re uti. **2.** *Dar parte dunha cousa:* dividere; distribuere; partiri; largiri. **3.** *Estar de acordo con algo:* assentiri; concedere; convenire. **4.** *Ter o mesmo sentimento por solidariedade:* concordare; consentire; congruere.

compás. *s.m.* **1.** *Aparello que indica o norte:* nautica ou magnetica pyxis ou acus; nauticus index. **2.** *Instrumento para trazar curvas regulares:* circinus, radius -i; (*trazado a compás*) circinatus -a -um; (*acción de trazar un círculo e círculo trazado co compás*) circinatio -onis. **3.** *Mús. Intervalo co que se marca o ritmo:* intervallum -i; tempus -oris; mensura temporis. ♦ *Non gardar o compás:* tempora non servare. *Sairse do compás:* modum excedere.

comparar. *v.tr.* **1.** *Medir con compás:* circino dimetiri. **2.** *Considerar e regular con rigor:* caute rem gerere; diligenter ou accurate perpendere. **3.** *Mús. Dividir en compases:* ad numerum ou ad modum dividere ou exigere. ♦ *Compasado ou acompasado:* ad amussim ou ad numerum exactus.

compasivo –a. *adx.* Misericors –ordis; pius, humanus, benignus –a –um; ad misericordiam pronus; clemens –entis.

compatibilizar. *v.tr.* Conciliare; concordare; convenire; congruere; componere.

compatibilidade. *s.f.* Sociabilitas –atis; convenientia, congruentia, concordia –ae; consensus –us; conciliatio –onis.

compatible. *adx.* **1.** *Que pode coexistir con outra persoa ou carácter:* sociabilis –e; consentaneus –a –um. **2.** *Que pode facerse, darse, etc., sen estorbarse:* sociabilis –e; congruens, conveniens –entis. **3.** *Que pode funcionar con elementos ou compoñentes doutro sistema:* congruens –entis; conciliabilis –e.

compatriota. *s.* Civis, popularis, gentilis –is; municeps –ipis; compatriota –ae.

compaxinar. *v.tr.* **1.** *Facer compatible unha cousa con outra:* V. **compatibilizar**. *v.intr.* **2.** *Estar en harmonía persoas ou cousas:* consentire; congruere; inter se consentire; communi consensu agere. **3.** *Estar en harmonía dúas cousas:* congruere; convenire.

compendiar. *v.tr.* Coar(c)tare; contrahere; adstringere; in breve cogere; in angustum adducere; breviter, summam complecti. V. **tamén abreviar**.

compendio. *s.m.* **1.** *Extracto, resumo:* compendium, summarium, breviarium –i; epitome –es; epitoma, periocha, summa –ae; enchyridion –i. **2.** (fig.) *Cousa ou persoa que posúe ou simboliza certa calidade:* specimen –inis; exemplar –aris; exemplum –i; compendium –i.

compenetración. *s.f.* Concordia, congruentia –ae; consensus, concentus –us; connexio, coniunctio, communicatio –onis.

compenetrar. *v.pr.* V. **compaxinar**.

compensación. *s.f.* **1.** *Acción de compensar:* compensatio –onis; damni compensatio ou restitutio. **2.** *O que se dá ou se fai para recompensar a alguén:* merces –edis; praemium –i. V. **tamén 1.**

compensar. *v.tr.* **1.** *Equilibrar, contrapesar:* aequare; librare; aequilibrare; aequiparare; rependere. **2.** *Dar algo por un dano causado:* compensare; (damnum) sarcire, resarcire; hostire. **3.** *Pagar ou merecer a pena:* operae pretium esse; aliquid utile ou non futile esse.

competencia. *s.f.* **1.** *Feito de competir:* contentio, aemulatio, competitio –onis; certamen –inis. **2.** *Coñecemento grande:* artis ou doctrinae praesstantia; peritia, doctrina, prudentia, sapientia, scientia –ae. **3.** *Capacidade e habilidade:* sol(l)ertia –ae; sagacitas, perspicacitas –atis; acumen –inis; ingenium –i. **4.** *Persoa ou grupo con quen se compite:* certator/-trix; aemulator/-trix; competitio, aemulatio –onis. **5.** *Incumbencia:* ius, iuris; iurisdictio –onis; dicio ou ditio –onis; potestas, facultas –atis. ♦ *Isto non é da miña competencia:* hoc ad meum officium non pertinet; hoc meum non est. *Á competencia:* certatim.

competente. *adx.* Peritus, (g)narus, doctus –a –um; prudens –entis; (con autoridade legal) legitimus, idoneus –a –um.

competer. *v.intr.* Spectare; attingere, pertinere; aliquid esse; competere.

competición. *s.f.* V. **competencia**.

competidor –ora. *adx.* e *s.* Certans –antis; aemulus/-a; adversarius /-a; aemulator/-trix; certator, petitor, competitor/-trix; rivalis –is; agonista –ae.

competir. *v.intr.* **1.** *Tratar de superar opóndose:* contendere; aemulari; certare, concertare; ambire; petere. **2.** (fig.) *Ter calidades semellantes en alto grao:* aliqua ou de aliqua re certare ou decertare; inter aliquos certamen esse; (en valor cos seus concidadáns) cum civibus suis de virtute certare; (en riquezas cos seus antepasados) (de) divitiis cum maioribus suis contendere.

competitivo –a. *adx.* Aemulationis capax ou patiens. V. **tamén combativo, aguerrido, competidor**.

compilar. *v.tr.* Componere; colligere; redigere; librorum ou scriptorum corpus ou seriem colligere ou in unum congerere; excerpere.

complementar. *v.tr.* **1.** *Engadir un complemento ou servir de complemento:* complementum addere. *v.pr.* **2.** *Perfeccionarse por xuntarse:* societate ou consociatione maturescere; perfici.

complementario –a. *adx.* Additicius, adiunctivus –a –um.

complemento. *s.m.* **1.** *Elemento que se engade:* complementum, additamentum, supplementum –i. **2.** *Gram. Palabra ou palabras que completan:* complementum, supplementum –i. ♦ *Complemento directo:* complementum direc-

tum. *Complemento indirecto*: complementum indirectum. *Complemento circunstancial*: complementum adiunctivum. *Complemento axente*: agens (ablativus ou dativus).

completar. *v.tr.* Complere, explere, supplere; perficere, absolvere.

completivo *-a. adx.* Gram. Completivus *-a -um.*

completo *-a. adx.* **1.** *Cheo, con todo o que o constitúe*: totus, absolutus, consummatus, perfectus, solidus, expletus *-a -um.* **2.** *Con boas calidades*: integer *-gra -grum*; perfectus, fidus, probus *-a -um.* **3.** *Con todas as características do xénero*: integer *-gra -grum*; perfectus, summus *-a -um*; incolumis *-e.* **4.** *Con todas as prazas ocupadas*: plenus, expletus, refertus, clausus *-a -um.* ♦ *Por completo*: perfecte; absolute; omnino; penitus; prorsus; funditus; plene; plane. *Senado ao completo*: senatus frequentissimus.

complexidade. *s.f.* Multiplicitas, varietas, difficultas *-atis*; implicatio *-onis.*

complexión. *s.f.* Corporis habitus, habitudo, natura, temperatio *ou* constitutio; (*forte*) corporis firmitas *ou* vigor; bene constitutum corpus; (*débil*) corporis infirmitas, imbecillitas, gracilitas *ou* tenuitas.

complexo *-a. adx.* **1.** *Composto por diversos elementos*: multiplex *-icis.* **2.** *Difícil de resolver ou comprender*: implicatus *-a -um*; multiplex *-icis*; difficilis *-e*; (*problema complexo*) quaestio implicata; nodus *-i. s.m.* **3.** *Conxunto de establecementos baixo a mesma dirección*: multiplex sedes; (*industrial*) amplae sedes machinalis industriae; (*hospitalario*) ampla sedes valetudinaria. **3.** *Psicol. Tendencia que inflúe na conduta*: morbidus mos; morbidus mentis *ou* animi status; (*de Edipo*) Oedipodis sensus; (*de culpa*) morbidus culpae sensus; (*de inferioridade ou superioridade*) sensus inferioris *ou* superioris status. **4.** *Conxunto de varias cousas relacionadas*: totum *-i*; universitas *-atis*; summa *-ae*; (*o xénero humano no seu complexo*) universitas generis humani; omnes homines.

complicación. *s.f.* **1.** *Calidade do que é complicado*: implicatio, complicatio *-onis*; difficultas *-atis.* **2.** *Circunstancia que crea dificultades*: oppositio *-onis*; nodus *-i*; (*dunha enfermidade*) appendicium *-i*; morbi implicatio. ♦ *A enfermidade ten complicacións*: morbus ingravescit. *Ter*

complicacións: in angustiis esse; in discrimine versari.

complicado *-a. part.* **1.** Part. do verbo *complicar*: implicatus, complicatus, complicitus, impeditus, intricatus, mixtus, implexus *-a -um.* *adx.* **2.** *Difícil de comprender ou resolver*: V. *1 e complexo.* **3.** *Constituído por elementos que dificultan a súa comprensión*: reconditus, confusus, tortuosus, contortus *-a -um*; inextricabilis, incomprehensibilis *-e.* V. *tamén* **1.** **4.** *Difícil de entender ou coñecer (persoa)*: difficilis, insociabilis *-e*; morosus, fastidiosus *-a -um.*

complicar. *v.tr.* **1.** *Facer complexo ou difícil*: impedire; implicare, complicare; intricare; implectere; miscere; confundere; nodos nectere; involvere; turbare, conturbare, perturbare. **2.** *Poñer nunha situación apurada*: V. *1. v.pr.* **3.** *Facerse complexo ou difícil*: implicari; impediri; turbari, conturbari, perturbari; misceri; difficiliorem fieri; (*unha enfermidade*) ingravescere; (*unha situación*) rem in angusto esse *ou* in peius mutari.

cómplice. *s.* Conscius, socius/*-a*; particeps *-ipis*; consilii particeps; adiutor/*-trix*; (*dun crime*) criminis *ou* sceleris conscius, affinis, particeps *ou* socius/*-a*; scelerum adiutor/*-trix.*

complicidade. *s.f.* Sceleris *ou* facinoris contagio *ou* conscientia; societas consilii.

complot. *s.m.* Coniuratio, conspiratio, consensio *-onis*; consilium *-i*; (*facer un complot*) coniurare; conspirare. V. *tamén* **conspiración, cábala.**

compoñedor *-ora. s.* V. **amañador.**

compoñente. *adx. e s.* Socius/*-a*; particeps *-ipis*; sodalis *-is*; elementum *-i*; summae pars.

compoñer *ou* **compor.** *v.tr.* **1.** *Xuntar*: coagmentare; componere; conficere. **2.** *Ser as cousas ou persoas os elementos de que algo consta*: formare, efformare, conformare; constituere; conficere. **3.** *Crear unha obra, esp. literaria ou musical*: componere; condere; scribere, conscribere; facere, conficere, efficere; pangere; exarare; excudere; fingere; versus facere; versus mandare; musicos modos facere. **4.** *Pór no seu sitio algo descomposto*: V. **amañar.** **5.** *Preparar a alguén con vestidos, peiteados, etc.*: V. **acicalar, adornar, amañar.** *Tamén v. pr.*: V. **acicalarse, adornarse, amañarse.** *v.pr.* **6.** *Estar algo constituído pola cousa ou cousas que se expresan*: constare; conflari; confici.

comporta. *s.f.* Cataracta *ou* cataractes –ae; aquarum obex *ou* impedimentum.

comportamento. *s.m.* Vitae modus, ratio *ou* institutum; mores –um; facta –orum; vita –ae.

comportar. *v.tr.* **1.** *Entrañar, implicar:* involvere; implicare; continere; amplecti, complecti; includere; (*a vellez comporta moitas cousas desagradables*) aetas res plurimas pessimas affert. *v.pr.* **2.** *Manter a actitude que se expresa:* se gerere; se praebere; agere; facere.

composición. *s.f.* **1.** *Acción, efecto ou maneira de compoñer:* coagmentatio, compositio, mixtio –onis; structura, fictura, mixtura –ae. **2.** *Obra musical ou literaria:* scriptio, confectio –onis; scriptura –ae; opus –eris; scriptum –i; liber –bri; volumen –inis; musicum opus. **3.** *Exercicio de lingua dun alumno:* perscriptio, conscriptio, narratio –onis; scripta relatio; scriptura, narratiuncula –ae. **4.** *Aquilo do que unha cousa está composta:* compositio –onis; elementa –orum; (*dos medicamentos*) synthesis –is; medicamentorum compositio. **5.** *Acción de unir os compoñentes:* compositio, dispositio, collocatio –onis.

compositor –ora. *s.* Modulator/-trix; musicus/-a; modulorum auctor, scriptor *ou* compositor.

Compostela. *top.* Compostella –ae; Campus Stelae; Compostellana *ou* Sancti Iacobi Urbs.

compostelán –á. *adx. e s.* Compostellanus –a –um. Compostellani –orum.

composto –a. *part. e adx.* **1.** *Formado por diversos elementos:* compositus, coagmentatus, collectus, collatus, factus, conflatus, concretus, fictus, temperatus, varius, mixtus –a –um; multiplex –icis; continens –entis; constans –antis. *s.m.* **2.** *Conxunto ou substancia composta de varios elementos:* compages –is; coagmentatio, compositio, mixtio –onis; mixtura –ae. ♦ *Palabras compostas:* verba composita, iuncta *ou* (inter se) coniuncta; compositae voces.

compostor –ora. *s.* V. **amañador.**

compostura. *s.f.* **1.** *Acción de compor:* V. **amaño.** **2.** *Maneira de comportarse:* modestia –ae; gravitas –atis; decor, pudor –oris; verecundia –ae. V. *tamén* **comportamento.**

compota. *s.f.* Conditura –ae; liquamen –inis; (*de froitas*) saccharo concocta poma.

compra. *s.f.* Emptio, coemptio –onis; (*mercadoría*) mercimonium –i; (*cousa comprada*) emptum –i; empta res; (*de cousas de comer*) obsonatus –us; obsonatio –onis; annona –ae; cibaria –orum. ♦ *Facer a compra, ir de compras:* obsonare.

compracer. *v.tr.* **1.** *Acceder ao desexo:* obsecundare; obsequi; morem gerere; alicui indulgere; veniam dare; alicui animum *ou* alicuius desiderium explere. *v.intr.* **2.** *Causar satisfacción:* placere; oblectari. *v.pr.* **3.** *Sentir pracer:* gaudere; delectari; frui; sibi placere.

comprador –ora. *s.* **1.** *Persoa ou entidade que compra:* emptor; coemptor/-trix; emens –entis; (*de provisións*) obsonator –oris; (*compulsivo*) emax –acis; (*en poxas*) manceps –ipis; (*de bens confiscados*) sector/-trix. **2.** *Persoa que compra para un comercio ou fábrica:* V. **1.**

comprar. *v.tr.* **1.** *Pasar a ter algo a cambio de diñeiro:* (pecunia) emere, coemere; mercari, commercari; parare, comparare; nummis, aere, pretio, pecunia parare, comparare; emptionem facere; (*cousas de comer*) obsonare; (*caro*) magno *ou* magno pretio, male, care emere *ou* mercari; (*moi caro*) emere auro et purpura (prov.); (*máis caro*) pluris emere; (*menos caro*) minoris emere; (*barato*) parvo, minimo, bene, salubriter emere; (*a prazos*) pensionibus praestitutis, per pensiones *ou* partes emere; (*ao contado*) praesenti pecunia emere; (*nunha poxa*) emere aliquid ex auctione; (*con garantía*) mancipio emere; (*convulsivamente*) cupide emere. **2.** *Conseguir algún favor de maneira ilícita:* aliquid emere *ou* corrumpere; pecunia, pretio *ou* largitione aliquid emere *ou* corrumpere; alicuius voluntatem largitione redimere; nundinari; iudicium corrumpere.

compravenda. *s.f.* Emptio et venditio. ♦ *Facer un trato de compravenda:* instrumenta emptionis et venditionis conscribere, conficere *ou* tradere.

comprender. *v.tr.* **1.** *Chegar a saber:* cognoscere, agnoscere; perspicere; capere, percipere; sentire; discere, ediscere; alicuius rei certiore fieri. **2.** *Admitir como normal ou ter unha idea clara de algo:* ignoscere; aequo animo accipere. V. *tamén* **1 e 4.** **3.** *Conter en si certa cousa:* continere; comprehendere; complecti; colligere; in se habere. V. *tamén* **comportar.** **4.** *Percibir pola intelixencia:* intellegere *ou* intelligere; (animo, mente, cogitatione) comprehendere, capere, percipere,

assequi *ou* complecti; intellectu consequi. *v.pr.*
5. Estar de acordo as persoas: concordare; inter se concorditer congruere; concordans animos habere; cum aliquo *ou* inter se convenire.

compreensible. *adx.* Comprehensibilis, intelligibilis, cogitabilis -e; clarus, lucidus, dilucidus, planus -a -um; intellectu facilis.

comprensión. *s.f.* **1.** *Acción de comprender:* perceptio, comprehensio -onis; intelligentia -ae; percipiendi vis; iudicium -i. **2.** *Calidade pola que se comprenden os sentimentos doutro:* comprehensio -onis; indulgentia, benevolentia, patientia -ae; facilitas, benignitas -atis. *V. tamén compaixón.*

comprensivo -a. *adx.* **1.** *Que ten comprensión:* patiens, indulgens -entis; benignus, benevolus -a -um; liberalis -e. *V. tamén compasivo.* **2.** *Que manifesta esta actitude:* *V. 1.*

compresa. *s.f.* Plagella -ae; linamentum -i; pannus, pannulus, panniculus, lemniscus -i; spleenium -i.

compresor -ora. *adx.* **1.** *Que serve para comprimir:* pressorius -a -um; premens, comprimens, opprimens -entis. *s.m.* **2.** *Aparello que comprime:* automatarius *ou* pressorius cylindrus; automaton pressorium.

comprimido -a. *part.* **1.** *Part. do verbo comprimir:* pressus, compressus, oppressus -a -um. *s.m.* **2.** *Medicamento:* pastillus, trochiscus -i; pastillus medicinalis; pilula -ae.

comprimir. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ocupe menos volume:* premere, opprimere, comprimere; cohibere. *v.pr.* **2.** *Pasar algo a ocupar menos volume:* premi, comprimere, opprimi.

comprobación. *s.f.* Comprobatio, exploratio, affirmatio, confirmatio -onis.

comprobante. *adx.* **1.** *Que serve para comprobar:* probans, comprobans, affirmans, confirmans -antis. *s.m.* **2.** *Xustificante:* apocha -ae; acceptilatio -onis; acceptae rei syngrapha; acceptae pecuniae cautio.

comprobar. *v.tr.* **1.** *Examinar se algo é ou está conforme:* explorare; inspicere; recognoscere; examinare; exquirere. **2.** *Adquirir a certeza de algo:* probare; comprobare; confirmare.

comprometer. *v.tr.* **1.** *Poñer nunha situación difícil, expoñer:* prodere; periclitari; in discrimen aliquem afferre, adducere *ou* committere; pericu-

lum alicui facere *ou* inferre; alicui detrimentum iniungere. **2.** *Facer que alguén se sinta obrigado:* implicare; involvere; cogere; alligare, obligare; necessitatem imponere; fidem alicuius obligare. *V. tamén complicar.* *v.pr.* **3.** *Adquirir un compromiso:* illigari, se illigare; implicari, se implicare; periclitari; onus suscipere; periculum adire.

comprometido -a. *part.* **1.** *Part. do verbo comprometer:* implicatus, alligatus, obligatus, coactus, involutus -a -um; in discrimen adductus *ou* allatus. *adx.* **2.** *Que adquiriu un compromiso:* *V. 1.* **3.** *Que está ao servizo dunha causa:* deditus, devotus -a -um. **4.** *Que compromete ou pode comprometer:* lubricus, periculosus, implicatus, dubius -a -um; gravis -e.

compromiso. *s.m.* **1.** *Obriga:* compromissum -i; pactum conventum; inita conventio; pactio -onis. **2.** *Situación difícil:* discrimen -inis; periculum -i; (*solución de compromiso*) medium consilium.

compulsa. *s.f.* Apographi publica fides.

compulsar. *v.tr.* Conferre; publica fide confirmare *ou* roborare. *V. tamén comprobar.*

compulsivo -a. *adx.* Compellens, impellens -entis; (*comprador*) emax -acis.

compunxir. *v.tr.* **1.** *Ser alguén causa do sufrimento moral dunha persoa:* affligere, afflictare; cruciare; angere; dolore afficere; alicui dolorem afferre; compunctionem cordis movere. *v.pr.* **2.** *Sentir sufrimento moral:* angere; dolere; dolore affici; angere se dare; maerere.

computable. *adx.* Computabilis, numerabilis -e; numerandus -a -um.

computadora. *s.f.* Instrumentum computatorium; machina computatoria; mechanema calculatorium.

computar. *v.tr.* **1.** *Contar por números:* numerare, dinumerare, annumerare; numerum recensere; putare, computare, supputare; calculum subducere; (*aprender a contar*) computos discere. **2.** *Medir en unidades:* numerare; in numero ducere, reponere *ou* habere; in numerum referre *ou* adscribere. **3.** *Tomar en conta como equivalente:* putare; aestimare; habere; ducere.

cómputo. *s.m.* Census, recensio -us; recensio -onis; calculus, computus -i; ratio, computatio, supputatio -onis.

*comulgar. *v.intr.* *V. comungar.*

común. *adx.* **1.** *Que se aplica ou se refire a todas ou á maioría das cousas ou persoas:* communis –e; unus, publicus, promiscuus –a –um; (*ou ben común*) utilitas publica. **2.** *Que sucede case sempre:* vulgaris, communis, ignobilis –e; vulgatus, usitatus, cotidianus, tritus –a –um. **3.** *Non especial:* vulgaris, humilis, illiberalis, mediocris, vilis –e. ♦ *En común:* in commune; communiter; in solidum. *Lugar común:* locus communis. *Linguaxe común:* usitatus sermo. *Nome común:* nomen –inis; nomen appellativum, promiscuum ou quod rem communem designat. *Xénero común:* genus commune. *Silaba común:* syllaba communis, indifferens, mediocris ou anceps. *Sentido común:* communis sensus. *Fosa común:* commune sepulcrum; promiscua sepultura. *Polo común:* fere, ferme; plerumque. *O común dos mortais:* plerique; maxima pars hominum; civium universitas.

comunal. *adx.* Publicus, promiscuus –a –um; civilis, municipalis, communis, communalis –e. ♦ *Pastos comunais:* pascuus ou compascuus ager; compascuum –i (*tamén en pl.*). *Bens comunais:* communiones –um; communia –ae; communia –ium.

comungar. *v.intr.* Eucharistiam sumere; ad sacram ou caelestem communionem ou mensam, ad sacrum ou caeleste convivium accedere; panem caelestem accipere; caelesti dape refici.

comunicación. *s.f.* **1.** *Acción de comunicar ou comunicarse:* communicatio –onis; communicatus –us; consuetudo –inis. **2.** *Cousa que se comunica:* nuntius –i; fama –ae. **3.** *Conferencia científica:* acroasis –is; dissertatio, relatio –onis. **4.** *Contacto dun sitio con outro por distintos medios:* aditus, transitus, commeatus, usus –us; iter, itineris; commercium –i; consuetudo –inis. *pl.* **5.** *Todos os medios que serven para comunicarse:* mutuae commercii rationes; commeatus –us; per radiophonium, telephonium, aliam rationem vectoriam traditio ou communicatio. ♦ *Medios de comunicación:* V. **mass media.**

comunicado. *s.m.* Nuntium –i; monitio –onis; monitus –us; nuntiatio, pronuntiatio –onis.

comunicar. *v.tr.* **1.** *Facer saber:* nuntiare; certiozem ou consilii participem facere; referre; narrare; (*ou propio pensamento*) sententiam suam aperire. **2.** *Transmitir:* tradere; transfundere; (*un mal*) malum disseminare; contagia vulgare; (*movemento*)

movere; agitare; motum afferre; (*ledicia*) laetitia afficere; (*noções de oratoria*) praecepta dicendi dare ou tradere. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Estar en contacto un lugar con outro:* coniungi; (*dous edificios*) pervium usum aedes habere. *v.pr.* **4.** *Poñerse en relación un individuo cos demais:* sociari, consociari; consuetudinem, commercium, usum, familiaritatem habere; (*verbalmente*) colloqui; sermones cum aliquo conferre; (*por teléfono*) per telephonium colloqui. *v.intr.* **5.** *Dar sinal un teléfono de que está sendo utilizado:* telephonium occupatum esse.

comunidade. *s.f.* **1.** *Grupo social ou político que posúe intereses comúns:* consortium –i; communio –onis; communitas, societas, civitas –atis; sodalicium –i. **2.** *Conxunto de membros dunha orde relixiosa:* monasterium, coenobium –i; sacra virorum ou mulierum familia; religiosa sodalitas ou communitas. **3.** *Condición do que é ou se dá en común:* communitas –atis; (*de bens*) bonorum communicatio. ♦ *Comunidade internacional:* omium gentium ou internationalis communitas; nationum universitas. *Comunidade de base:* primaria ou primordialis communitas. *Vivir en comunidade:* coniunctus cum aliquo vivere.

***comuniión.** *s.f.* V. **comuñón.**

comunismo. *s.m.* Communismus –i; communismi disciplina; bonorum aequandorum doctrina; bonorum omnium aequatio.

comunista. *adx.* **1.** *Relativo ao comunismo:* comunista –ae; ad communismum attinens ou pertinens. *adx. e s.* **2.** *Partidario do comunismo:* communismi assecla ou assertor; aequationis bonorum fautor.

comunistoide. *adx.* Paene comunista; inclinatio ad communismum; ad communismum pronus.

comuñón. *s.f.* *Catol.* Eucharistia –ae; (*sacra ou sancta*) communio; eucharistica mensa; caelestis, angelicus ou angelorum panis; eucharisticum ou caeleste epulum. ♦ *Primeira comuñón:* primum eucharisticum epulum. *Recibir a comuñón:* Eucharistiam, angelorum panem sumere.

con ¹. *s.m.* *Pedra, rocha grande, sobre todo na auga:* rupes –is; cautes –is; scopulus –i; saxum –i.

con ². *prep.* *En xeral:* cum e *abl.* **1.** *Compañía ou proximidade:* cum; pariter cum; (*una*) cum; (*fa-*

lar, ir con alguén) cum aliquo colloqui, una cum aliquo ire. **2.** *Relación entre persoas ou cousas:* cum, inter *ou dat.*; (*levarse mal con alguén*) alicui *ou* cum aliquo non congruere; male inter se convenire. **3.** *Posesión ou contido:* *xen., abl. sen prep. ou con ex;* (*libro con moitas páxinas*) liber multarum paginarum *ou ex multis paginis* constans. **4.** *Medio ou instrumento:* *abl. sen prep. ou ac. con per;* (*o sol alumea todo coa súa luz*) sol cuncta sua luce illustrat; (*coa axuda de Deus*) Deo iuvante *ou* volente; (*con engano*) dolo, per dolum, dolose. **5.** *Modo ou maneira:* cum *ou abl. sen prep., per e ac. ou cun adverbio;* (*con virtude*) cum virtute; (*con violencia*) vi, per vim; (*con moita rapidez*) summa celeritate; (*con valentía*) fortiter; strenue. **6.** *Introduce o obxecto sobre o que incide a acción do verbo:* *ac. sen prep.;* (*tirou co vaso*) vas iecit. **7.** *Contra:* cum, adversus, contra, in. *Loitar cun inimigo:* cum hoste; contra, in, adversus hostem pugnare. ♦ *Con que:* ergo; igitur. *Con todo:* tamen, attamen. *Con tal (de) que:* si; modo (ut); dummodo.

cona. *s.f. 1.* (pop.) *Vulva:* vulva –ae; feminal –alis; (pop.) inguen lacerum; specus –us; inguinis fossae; venus –eris; hortus Veneris; media puella; cunnus –i. *interx. 2.* *Expresa sorpresa, dor, etc.:* V. **carallo.**

conato. *s.m.* Conatus, nisus, orsus –us; molimentum –i; conamen, molimen –inis; contentio, intentio –onis; labor –oris.

Conca. top. Concha –ae.

conca. *s.f.* V. **cunca.**

concatenación. *s.f.* Concatenatio, colligatio, continuatio –onis.

concatenar. *v.tr. 1.* *Unir en cadea:* concatenare; nectere, con(n)ectere; coniungere; colligere. *v.pr. 2.* *Unirse en cadea:* concatenari; con(n)ecti; coniungi; colligi.

concaidade. *s.f. 1.* *Calidade de cóncavo:* sinus –us; concavitas –atis. **2.** *Espazo oco ou entrante na superficie de algo:* cavum, concavum –i; (*da terra*) concava terrae *ou* terrarum; cava terra.

cóncavo –a. *adx.* Cavus, concavus –a –um.

conceder. *v.tr.* Concedere, accedere; dare; tribuere; permittere; potestatem *ou* veniam dare, facere *ou* tribuere; largiri; annuere; assentiri; (*un favor*) beneficio alicquem afficere *ou* ornare; (*o perdón*) condonare; ignoscere.

concelleiro –a. *s.* Municipii sodalis; consiliarius/ –a.

concellería. *s.f.* Consilii sedes; municipii consilium.

concello. *s.m. 1.* *Corporación municipal:* coetus municipalis; municipii *ou* municipio administrando consilium; municipii consilarii *ou* seniores. **2.** *Territorio do concello:* consilium –i. **3.** *Institución dalgunhas parroquias:* consilium paroeciale. ♦ *Casa do Concello:* Consilii sedes; curia urbana *ou* municipalis; aedes municipales.

concentración. *s.f. 1.* *Acción de concentrar ou concentrarse:* celebritas –atis; frequentia –ae; coetus, conventus –us; conventio –onis. **2.** *Acción de concentrar ou aumentar a substancia disolta nun líquido:* conglobatio, densatio, contractio –onis. **3.** *Acción de fixar o pensamento:* meditatio –onis; animi intentio. V. *tamén atención. 4.* *Reunión de xente para manifestarse:* V. 1 e **manifestación.** ♦ *Campo de concentración:* V. **campo.**

concentrado –a. *part., adx. e s.m.* Contractus, coactus, concretus, densatus, densus, spissatus, pressus –a –um; (s.) concretio –onis.

concentrar. *v.tr. 1.* *Dirixir cara a un centro:* congerere; cogere; colligare; contrahere; in unum locum ducere. **2.** *Reunir nun mesmo lugar:* conglobare; in unum locum conferre; conducere. **3.** (fig.) *Dirixir a mirada, o pensamento, etc., cara a certa cousa:* oculos, vultum, animum, cogitationes intendere *ou* in aliquid convertere; (*o esforzo*) studium convertere. **4.** (fig.) *Atraer cara a si:* trahere, attrahere; allicere. **5.** *Aumentar a proporción ou forza dunha substancia disolta nun líquido:* densare; spissare. *v.pr. 6.* *Reunirse nun lugar:* convenire; concurrere; confluere. **7.** (fig.) *Fixar o pensamento:* alicui rei totum se abdere; in cogitatione alicuius rei defixum esse.

concéntrico –a. *adx. Xeom.* Idem centrum habens; eodem centro circumductus. ♦ *Círculos concéntricos:* orbes circumducti maiores minoribus.

concepción. *s.f. 1.* *Feito de quedar fecundada unha femia:* conceptio –onis; conceptus –us. **2.** (fig.) *Acción de concibir unha idea:* cogitatio, opinio, notio –onis; cogitatum –i; (*forma de entendela, idea*) ratio –onis; sententia –ae; iudicium –i; (*a concepción da vida*) ratio vivendi.

concepto. *s.m.* **1.** *Idea, noción:* notio, cognitio –onis; notitia, idea –ae; imago –inis; species –ei; (*principal*) caput –itis; (*fundamental*) principium –i; (*abstracto*) cogitatio –onis. **2.** *Opinión ou xuízo que se ten sobre algo ou alguén:* existimatio, opinio –onis; iudicium –i; sententia –ae; (*ter un alto concepto de si mesmo, doutro*) seipsum, aliquem magni existimare. ♦ *Baixo ningún concepto:* nequaquam; minime; neutiquam; nullo modo.

conceptuar. *v.tr.* Existimare; iudicare; iudicium ferre.

concernente. *adx.* Pertinens, attinens –entis; spectans –antis. V. *tamén relativo*.

concernir. *v.intr.* Pertinere, attinere; spectare; referre; respicere; attingere. ♦ *Polo que concirne a min, a alguén:* quod ad me, ad aliquem attinet ou spectat.

concertar. *v.tr.* **1.** *Pórse de acordo:* convenire; pacisci; inter se confingere; componere; consilia cum aliquo conferre, consociare ou communicare; (*unha tregua*) indutias (inducias) pacisci, pangere, facere. *v.intr.* **2.** *Gram. Concordar:* concordare; congruere; convenire. V. *tamén concordar*.

concertista. *s.* Musicus/-a; symphonicus/-a.

concerto. *s.m.* **1.** *Correcta disposición das cousas:* ordo –inis; dispositio –onis. **2.** *Acordo entre entidades:* consensus –us; consensio, pactio –onis; pactum –i; concordia –ae; conductum –i; (*por concerto*) ex composito. **3.** *Mús. Composición musical:* opus musicum; symphonia –ae. **4.** *Sesión musical ante público:* musicus ou musicorum concertus; acroama –atis; (*vocal e instrumental*) vocum, tibiurum nervorumque cantus; vocum instrumentorumque concertus.

concesión. *s.f.* **1.** *Acción de conceder:* concessio, largitio –onis. **2.** *Cousa que se concede:* donum, beneficium –i; concessus –us. **3.** *Feito de ceder nunha idea ou postura:* cessio, concessio –onis. **4.** *Contrato polo que se lle concede a alguén un dereito exclusivo:* ius, iuris; facultas –atis; concessio, permissio –onis.

concesionario –a. *adx. e s.* **1.** *Que ten a representación exclusiva dun produto:* locator/-trix; donatarius/-a; excludendi vim habens; praecipuum ou exclusorium ius habens. **2.** *Que obtivo a concesión dun traballo, explotación, etc.:* conductor/-trix. V. *tamén 1*.

concesivo –a. *adx. Gram.* Concessivus –a –um.

concha. *s.f.* Concha, testa –ae; cortex –icis; (*da tartaruga*) dorsum testudinis.

cónchega. *s.f.* V. **concha, cuncha**.

concibir. *v.tr.* **1.** *Chegar a ter unha idea:* intelligere; capere, concipere; comprehendere; tenere; assequi; mente, animo concipere. **2.** *Formar a través da imaxinación:* cogitare; in mente ou in animo habere; animo fingere; (*unha esperanza*) spem capere, concipere ou nancisci; in spem adduci; (*propositos delitivos*) nefarie cogitare; (*odio*) odium suscipere. **3.** *Formar o embrión dun novo ser:* generare; concipere; conceptum facere. *v.intr.* **4.** *Quedar fecundada unha femia:* generare; concipere; in utero habere.

conciadán –á. *s.* V. **ciadán, paisano**.

conciencia. *s.f.* **1.** *Coñecemento de si mesmo:* conscientia –ae; animi conscientia; animus conscius; (*boa*) recta, bona, optima, egregia, integra conscientia; animus insons; mens sibi conscia recti; bene actae vitae conscientia; bona mens; (*mala*) mala, prava, scelerata, culpae, delicti, scelerum conscientia; animi morsus. **2.** *Consciencia:* conscientia –ae; mens, mentis; sensus –us; (*ter consciencia*) sibi conscius esse; (*non ter consciencia*) sensu carere; nescium esse.

♦ *Cargo de conciencia:* V. **cargo**. *Ter a conciencia limpa:* nullius culpae sibi conscius esse. *En conciencia:* recte; bono ou recto animo; bona ou recta mente. *Non ter conciencia:* ad conscientiae stimulus obdurescere; conscientiae morsus non curare; nec ius nec aequum colere. *Facer exame de conciencia:* animum suum interrogare. *Remordemento de conciencia:* V. **arrepentimento, remordemento**.

concienciación. *s.f.* Scientia, conscientia, notitia –ae; cognitio –onis; mens, mentis; animus –i; usus, sensus –us.

concienciar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén tome conciencia:* alicuius conscientiam, animum ou sensum movere. *v.pr.* **2.** *Tomar conciencia de algo:* animadvertere ou animum advertere; moveri; affici.

concienciado –a. *adx.* Rectus, probus, religiosus, castus, sanctus –a –um; diligens –entis.

conciliábulo. *s.m.* Conventiculum, conciliabulum –i; secretum colloquium.

conciliar ¹. *v.tr.* **1.** *Poñer en harmonía:* conciliare; componere; iungere, coniungere; accommoda-

re. **2.** *Facer que dúas ou máis persoas se poñan de acordo ou deixen de ser inimigas:* animos conciliare ou delenire; aliquem alicui iungere; in amicitiam trahere; in antiquam concordiam redigere. **3.** *Facer que alguén obtenha algo:* conciliare; parare, comparare. *v.pr.* **4.** *Poñerse en harmonía:* coniungi; convenire. **5.** *Poñerse de acordo ou deixar de ser inimigos:* convenire; consentire; alicuius gratiam ou benevolentiam inire ou sibi comparare; in antiquam concordiam redire. ♦ *Conciliar o sono:* somnum inire ou allicere.

conciliar ². *adx.* Conciliaris –e.

concilio. *s.m.* *Asemblea de bispos:* concilium –i; coetus, conventus –us. ♦ *Concilio ecuménico:* oecumenicum ou plerarium concilium; sacrosancta ou oecumenica synodus.

concisión. *s.f.* Brevitas –atis; concisio –onis.

conciso –a. *adx.* **1.** *Expresado coas palabras precisas:* brevis –e; pressus, concisus, strictus, contractus, parcus, exiguus –a –um. **2.** *Que se expresa así (persoa):* V. 1.

conclave. *s.m.* **1.** *Asemblea de cardeais para a elección do papa:* conclave –is; cardinalium conventus. **2.** *Lugar onde se reúnen para esta elección:* conclave –is.

concluínte. *adx.* Firmus, certus, ultimus, decretorius, definitivus, summus –a –um; non dubius; (*argumento*) valens, potens, collectivum, firmissimum, gravissimum argumentum..

concluir. *v.tr.* **1.** *Chegar ao final:* concludere; conficere, perficere; absolvere; finire; expedire; finem ponere ou facere. **2.** *Tirar algo como conclusión:* inferre; deducere; concludere; colligere; (*un tratado*) foedus ferire; pacisci; (*a paz*) pacem componere ou perpetrare; (*unha tregua*) inducias (inducias) pacisci. *v.intr.* **3.** *Ter fin:* absolvi; perfici, confici; ad exitum ou ad finem pervenire.

conclusión. *s.f.* **1.** *Acción de concluir:* conclusio, confectio, perfectio, peractio –onis; clausula, summa –ae; exitus, effectus –us; (*dun discurso*) peroratio –onis; exitus –us; epilogus –i; orationis finis; (*dun razoamento*) conclusio –onis. **2.** *Resultado, consecuencia:* exitus –us; summa –ae; collectio, illatio –onis; consectorium –i. ♦ *En conclusión:* denique; tandem.

concomitancia. *s.f.* Concomitantia –ae; comitatus –us; concursio –onis; temporum convenientia; rerum concursus.

concomitante. *adx.* Comitans –antis; continens –entis; adiunctus, coniunctus –a –um; (*circunstancias*) adiuncta –orum. V. *tamén* **simultáneo.**

concordancia. *s.f.* Conformitas –atis; convenientia, concordantia, congruentia, concordia –ae; consensus –us. (*Gram.*) consequentia, concordantia –ae; constructio verborum.

concordante. *adx.* V. **concorde.** (*Gram.*) consequens –entis.

concordar. *v.intr.* **1.** *Estar de acordo as persoas ou ser iguais ou equivalentes as cousas:* cohaerere; congruere, consentire; concinere; consonare; convenire. V. *tamén* **coincidir.** **2.** *Gram. Ter o mesmo xénero, número ou persoa:* concordare; consentire; cohaerere; idem genus, eundem numerum, eandem personam desiderare; consequentem, coniunctum esse. V. *tamén* **concertar.**

concordato. *s.m.* Pactum –i; foedus –eris; conventio –onis; pactum conventum; inita conventio; publica pactio.

concorde. *adx.* Consentiens, congruens –entis; concurs –ordis; consentaneus –a –um.

concordia. *s.f.* Concordia –ae; consensus –us; consensio –onis; pax, pacis; (*total*) unanimitas –atis.

concorrenca. *s.f.* **1.** *Acción de concorrer:* V. **afluencia.** **2.** *Conxunto de persoas que asisten a un espectáculo, reunión, etc.:* frequentia, affluentia –ae; concursus –us; concursatio –onis; circulus –i; coetus –us. V. *tamén* **afluencia, audiencia.**

concurrer. *v.intr.* **1.** *Xuntarse persoas ou cousas ou darse ao mesmo tempo varias circunstancias:* concurrere; convenire; confluere. **2.** *Presentarse como candidato ou aspirante:* certare, concertare; contendere. V. *tamén* **aspirar.**

concretar. *v.tr.* **1.** *Reducir algo aos puntos esenciais:* V. **resumir.** **2.** *Acordar ou indicar de maneira precisa:* definire; subtiliter, plane, accurate explicare. *v.pr.* **3.** *Limitarse a tratar unha cousa:* ad rem non attinentia praetermittere. V. *tamén* **cinguirse.**

concreto –a. *adx.* **1.** *Referido ás cousas e aos seus nomes, que existe ou se imaxina como individuo dunha especie:* concretus, corporeus –a –um. **2.** *Por ext., que é aquel do que se está a tratar:*

concretus, finitus, definitus, certus –a –um. ♦ *En concreto*: paucis verbis; uno verbo; breviter; denique. *En concreto e en abstracto*: re et cogitatione; definite et separatim.

concubina. *s.f.* Concubina, amica, amicula, pal-laca –ae; pel(l)ex –icis. ♦ *Ter unha concubina*: concubinam adhibere; pel(l)icem adducere.

concubinato. *s.m.* Concubinatus, pel(l)icatus –us; contubernium –i.

conculcar. *v.tr.* Conculcare; despicerere; asper-nari; obterere, proterere; opprimere. *V. tamén contravir.*

concupiscencia. *s.f.* Concupiscentia –ae; cupiditas –atis; libido –inis.

***concurrencia.** *s.f.* *V. concorrencia.*

concurante. *s.* Aemulus/-a; competitor; concer-tator; aemulator/-trix. *V. tamén aspirante, opositor.*

concurar. *v.intr.* Certare, contendere; in cer-tamen *ou* in contentionem adire. *V. tamén concorrer.*

concurción. *s.f.* *V. extorsión.*

concurso. *s.m.* **1.** *Competición*: contentio, aemu-latio, competitio –onis; certamen –inis. **2.** *Procedemento legal para a concesión dun emprego*: publicum periculum; publica probatio; certatio, concertatio, contentio –onis; certamen –inis; aemulatus –us. ♦ *Concurso literario*: litterarum certamen; poetica certatio; litteraria contentio. *Concurso de beleza*: certamen pulchritudinis ac venustatis (muliebris). *Concurso hípico*: equestre certamen. *Concurso musical*: musicum certamen.

***concusión.** *s.f.* *V. concursión.*

condado. *s.m.* Comitatus –us; comitis dicio; co-mitativa dignitas; comitiva –ae.

conde. *s.m.* Comes –itis.

condecoración. *s.f.* Decoramen –inis; orna-mentum –i; decor *ou* decus –oris; insigne –is; (*grandes*) praeclara laudis insignia; (*medalla*) no-misma *ou* numisma –atis; (*militar*) insigne –is; honor militaris; phalerae –arum; dona militaria.

condecorar. *v.tr.* Decorare; ornare; insignire; mili-taribus donis donare.

condena. *s.f.* **1.** *Pena imposta a un acusado*: dam-natio, condemnatio –onis; pernicies –ei; suppli-cium –i; poena –ae; (*a morte*) capitis damnatio.

2. *Feito de condenar ou manifestarse contrario a algo*: recusatio, reiectio, repulsio –onis; repulsa –ae; repulsus –us.

condenación. *s.f.* Aeterna damnatio. *V. tamén censura, condena.*

condenado –a. *part. 1.* Part. do verbo *condenar*: damnatus, condemnatus, iudicatus –a –um. *adx. e s. 2.* *Amigo de enredar e causar molestia ou dano*: inquietus, irrequietus, turbulentus –a –um (vir/femina); fabulator, nugator, cavillator/-trix; ardalio *ou* ardelio –onis. **3.** *Que pode cau-sar molestia ou anoxo*: nocens –entis; vir/femina nequam *ou* improbus/-a. *s. 4.* *Persoa culpable dun delito*: reus –i; sons, sontis. *V. tamén 1. 5.* *Réprobo*: reprobus, damnatus, condemnatus/-a; sempiternis cruciatibus addictus/-a; anima ad poenas aeternas damnata.

condenar. *v.tr.* **1.** *Impoñer unha pena ou castigo*: damnare condemnare; iudicare; (*a morte*) capi-tis *ou* capite damnare; morte mul(c)tare; (*a tra-ballos forzados*) in opus publicum *ou* ad metalla damnare; (*a pagar unha multa*) pecunia aliquem damnare; mul(c)ta mul(c)tare; mul(c)tam ali-cui dicere; mul(c)tam irrogare; (*por concursión*) aliquem de pecuniis repetundis condemnare; (*por malversación de fondos públicos*) peculatus damnare. *V. tamén malversación. 2.* *Expresar un xuízo contrario*: damnare, condemnare; improbare; culpares; vituperare; reprehendere; castigare. *v.pr. 3.* *Ser un a causa da propia pena ou castigo*: seipsum damnare, condemnare *ou* inculpare. **4.** *Incorrer na pena eterna*: damnari, condemnari; poenas aeternas subire; aeternis cruciatibus addici.

condensación. *s.f.* **1.** *Acción de condensar ou condensarse*: densatio, condensatio, concretio –onis; spissitudo –inis. **2.** *Fis. Paso do estado gasoso ao líquido*: liquefactio –onis. *V. tamén 1.*

condensador. *s.m.* Densatorium –i.

condensar. *v.tr.* **1.** *Facer máis denso*: densare, densere, condensare; spissare; cogere; premere; stipare; (*o inverno co frío condensa o mel*) frigore mella cogit hiems. *Tamén v.pr.*: concre-scere; densari, condensari; spissari; cogi; coire. **2.** *Facer máis breve a expresión*: presse, strictim, breviter, summatim dicere; paucis verbis exponere. *V. ta-mén abreviar. 3.* *Converter en líquido (un gas)*: densare, condensare; liquefacere. *v.pr. 4.* *Conver-terse en líquido*: liqueferi, liquescere.

condesa. *s.f.* Comitissa –ae; comitis uxor.

condescendencia. *s.f.* Indulgentia, obsequentia –ae; obsequium –i; remissio, condescensio –onis; facilitas –atis.

condescendente. *adx.* Indulgens, obsequens –entis; (*mostrarse*) indulgere.

condescender. *v.intr.* Obsequi, obsecundare; indulgere; concedere; condescendere; morem gerere; remittere.

condición. *s.f.* **1.** *Cousa indispensable para que se dea outra:* condicio, pactio –onis; lex, legis; nota –ae; condicio sine qua non. **2.** *Maneira de ser polo carácter:* condicio –onis; natura –ae; habitus –us; sors, sortis; status –us. **3.** *Rango ou lugar que ocupa unha persoa:* locus –i; condicio –onis; genus –eris; ordo –inis; gradus, status –us; fortuna –ae. **4.** *Estado en que se atopa algo ou alguén:* status –us; condicio –onis. ♦ *Estar en condicións económicas boas:* secunda fortuna uti; (*malas*) in angustiis esse. *Condicións meteorolóxicas:* tempestas –atis; aeris status mutationesque; caeli condicio ou condiciones. *Estar en boas condicións de saúde:* sanum esse; (*malas*) aegrotum esse; aegrotare. *Persoa de condición humilde:* obscuro ou humili loco ou genere natus. *Persoas de toda idade e condición:* homines omnium aetatum et ordinum.

condicional. *adx.* **1.** *Que depende de certas condicións:* condicionalis –e; condicionem continens. **2.** *Gram. Que expresa condición ou introduce este tipo de cláusulas:* condicionalis –e; (*modo condicional*) modus condicionis. ♦ *Liberdade condicional:* libertas quodam modo circumscripta; libertas temporaria ou sub condicione.

condicionamento. *s.m.* Conditio, restrictio, limitatio, coercitio, coarctatio, coactio –onis.

condicionar. *v.tr.* **1.** *Pór como condición:* condiciones statuere, imponere, ferre, dicere; leges definire; condicionibus a(d)stringere. **2.** *Constituír unha cousa condición para algo:* restringere; coercere; limitare; continere.

condimentar. *v.tr.* Condire; temperare; condimenta miscere.

condimento. *s.m.* Condimentum, pulpamentum –i; conditio –onis; conditura –ae. ♦ *O meu condimento é a fame:* mihi pulpamentum est fames; optimum condimentum, fames.

condiscípulo –a. *s.* Condiscipulus/a; eiusdem scholae ou magistri alumnus/-a

condoer. *v.pr.* Condolere, condolescere; queri; alicuius casum, luctum, vicem dolere; alicuius maestitiam consolari; dolorem alicui declarare. *V. tamén compadecer.*

condolencia. *s.f.* Dolor –oris; solatium –i. ♦ *Carta de condolencia:* litterae consolatoriae.

condón. *s.m.* (pop.) Servatorium –i; penis ou membri virilis involucrum, tegumentum ou tutamentum; fecundationis cautio; (*a cognomine sui auctoris*) condom (*indecl.*).

condonar. *v.tr.* Veniam dare; ignoscere; condonare; (poenam, multam) remittere; parcere; (*unha débeda*) pecuniam debitori condonare.

cóndor. *s.m.* Vultur gryphus.

condución. *s.f.* **1.** *Acción de conducir:* administratio, gubernatio, moderatio, curatio, procuratio, ductio, deductio –onis; alicuius negotii summa; ductus –us. **2.** *Mecanismo para a condución de líquidos ou gases:* ductus, deductus, meatus –us; ductio, deductio –onis; siphon –onis; fistula –ae; canalis –is.

conducir. *v.tr.* **1.** *Levar a alguén por onde debe ir:* ducere, adducere, deducere, inducere, ductare; manu ducere ou producere; (*animais*) ducere; agere; regere; moderari; compellere, propellere; prae se ferre. **2.** *Exercer o mando:* ducere, ductare; regere; gubernare; administrare; curare, procurare; gerere; ducem esse. **3.** *Facer pasar dun lugar a outro:* ducere; agere; vehere, convehere. **4.** *Manexar un vehículo:* currum, autoraedam, autocinetum ou automatatum vehiculum ducere, regere, agitare, gubernare ou moderari; ad autoraedae gubernacula sedere. **5.** (prop. e fig.) *Ser algo a vía, o medio que fai chegar a un fin ou estado:* ducere; ferre. *v.pr.* **6.** *Proceder ou actuar de certa maneira:* se gerere; se praeberere; agere; vivere.

conduta. *s.f.* Vitae modus, ratio, institutum, dispositio ou consuetudo; vita –ae; mores –um; (*ter mala conduta*) libidinoso facere; se turpiter gerere; moribus prolabi; (*ter boa conduta*) vitam honestam, irreprehensibilem ou integerrime actam agere; sancte ou innocenter vivere.

conduto. *s.m.* **1.** *Canle ou tubo polo que circula un fluído:* ductus, meatus –us; canalis –is; tubus –i; cloaca, fistula –ae; (*de augas*) aquae ou

aquarum ductus; ductiones, inductiones ou deductiones aquae ou aquarum; (*subterrâneo*) ductorius cuniculus. **2.** (fig.) *Via ou medio que se segue nalgún asunto:* ratio –onis; via, viae; ars, artis ou artes –ium.

condutor –ora. *adx.* **1.** *Electr. Que deixa pasar a electricidade e a calor:* ductor, adductor, vector –oris. *s.* **2.** *Persoa que manexa un vehículo:* autocineti, raedae, autoraedae rector, gubernator ou ductor-/trix; autocinetistes –ae; autoraedarius/-a. *V. tamén chofer.*

conectar. *v.tr.* **1.** *Poñer en contacto dúas partes dun sistema:*nectere, co(n)nectere, adnectere. **2.** *Poñer en relación dúas cousas:* referre; iungere, adiungere; miscere, permiscere; applicare; con(n)ectere; colligare. *v.intr.* **3.** *Estar alguén ou algo en relación ou contacto con outra cousa:* rationem, commercium, usum, consuetudinem, vinculum ou nexum habere; inter se cohaerere.

conexión. *s.f.* **1.** *Contacto entre partes dun sistema mecánico ou eléctrico:* nexus –us; connexio –onis. **2.** *Circunstancia de estaren relacionadas varias cousas:* nexus –us; copulatio, connexio, coniunctio, complexio –onis; (*por trato ou amizade*) familiaritas –atis; consuetudo –inis.

conexo –a. *adx.* Connexus, adnexus, annexus, iunctus, coniunctus, coagmentatus –a –um.

confabulación. *s.f.* *V. cábala, complot, conspiración.*

confabular. *v.pr.* Coniurare; conspirare; consentire; coire; coniurationem habere ou facere; facinoris consilium inire; in perniciem consurgere. *V. tamén conspiración, conspirar.*

confección. *s.f.* **1.** *Acción de confeccionar algo:* confectio, compositio –onis; confectura –ae. **2.** *Actividade relacionada coa manufactura de roupas:* vestium confectio; vestiaria ars. ♦ *Roupa de confección:* vestes promercales.

confeccionar. *v.tr.* Conficere, efficere; praeparare; componere; (*medicamentos*) confectiones medicas concinnare.

confederación. *s.f.* **1.** *Unión de estados:* foederatae civitates; foederata societas; foedus –eris; foederatio, confoederatio –onis. **2.** *Agrupación de organizacións, asociacións, etc.:* foederata societas ou sodalitas; consociatio –onis.

confederar. *v.tr.* **1.** *Reunir nunha confederación:* foederare, confoederare; foedus facere. *v.pr.* **2.**

Unirse nunha confederación: foedus ou societatem facere, icere ou inire cum aliquo; foederari, confoederari; societatem amicitiamque coniungere.

confeiteiro –a. *s.* Dulciarius, cupedinarius, crustularius, pastillarius, salgamarius/-a; pistior/-trix dulciarius/-a.

confeitería. *s.f.* Cuppediorum taberna ou ars; dulciaria ou crustularia taberna; bellariorum officina.

confeito. *s.m.* Dulcium, dulciolum, crustulum, cuppedium –i; cuppedia –ae; bellaria –orum; pemma –atis.

conferencia. *s.f.* **1.** *Reunión para tratar algo:* congressus –us; colloquium –i; collocutio, consultatio, deliberatio –onis; coetus –us. **2.** *Discurso:* acroasis –is; oratio, disputatio, dissertatio, recitatio, auditio, declamatio, collatio –onis; oratio publice acta; docta oratio. **3.** *Comunicación telefónica:* colloquium telephonicum; communicatio telephonica. ♦ *Conferencia de prensa:* conventus diurnariis edocendis. *Conferencia episcopal:* episcoporum conferentia ou consilium.

conferenciante. *s.* Orator, declamator, recitator/-trix.

conferir. *v.tr.* **1.** *Dar unha autoridade unha cousa por algún mérito:* conferre, deferre; dare; tribuere; mandare; assignare; (*por decreto*) decernere. **2.** (fig.) *Engadir unha calidade que alguén ou algo non posuía:* dare, addere, donare; conferre.

confesar. *v.tr.* **1.** *Dicir algo oculto:* fateri, confiteri, profiteri; dicere; praedicare; patefacere; proloqui; occulta alicui credere. **2.** *Catol. Dicir os pecados ao confesor:* (peccata sacerdoti) confiteri ou accusare; paenitentiae sacramentum obire. **3.** *Catol. Administrar o sacramento da penitencia:* paenitentiae sacramentum administrare; confessionem excipere ou audire; a peccatis absolvere. *v.pr.* **4.** *Admitir alguén que é aquilo que se expresa:* se confiteri; (*vencido*) se victum confiteri; (*culpable*) culpam confiteri; se inculpare; se peccati insimulare; crimen agnoscere; (*mediante tortura*) cruciatu confessionem exprimere. *V. tamén declararse.* *v.intr.* e *pr.* **5.** *Dicir os pecados ao sacerdote:* *V. 2.*

confesión. *s.f.* **1.** *Acción de confesar ou confesarse:* confessio, concessio, declaratio –onis. **2.** *Catol. Declaración dos pecados ao confesor:* confessio

–onis; peccatorum declaratio *ou* manifestatio.

3. *Cada unha das seitas que compoñen a relixión cristiá:* confessio –onis; constituta religio; sacra instituta (*n.pl.*).

confesional. *adx.* Confessionalis –e; ad constitutam religionem pertinens.

confesionario. *s.m.* Sedes confessionalis *ou* sedes confessionibus audiendis; sacrum paenitentiae tribunal; paenitentiae sacramenti tribunal.

confesor. *s.m.* Confessarius –i; sacrae paenitentiae *ou* sacramenti paenitentiae administer.

confeti *ou* **confetti.** *s.m.pl.* Orbiculi chartei *ou* chartacei; coriandola chartacea; iaculanda –orum.

confiado –a. *adx.* **1.** *Que obra con confianza:* confisus, fretus –a –um; fidens, confidens –entis. **2.** *Que actúa con exceso de confianza:* credulus –a –um. *V. tamén afouto.*

confianza. *s.f.* **1.** *Sentimento de seguridade:* fiducia –ae; fides –ei; firma *ou* certa spes. **2.** *Maneira de tratarse as persoas amigas:* familiaritas –atis; familiaris *ou* intima amicitia; consuetudo –inis. **3.** *Trato demasiado familiar:* licentia –ae; nimia familiaritas. ♦ *De confianza:* fidelis –e; fidus, probus, sincerus –a –um. *En confianza:* sub alterius fide; secreto.

confiar. *v.intr.* **1.** *Deixar algo ao coidado de alguén:* mandare; committere; credere, concredere; tradere. **2.** *Dar a coñecer:* credere, concredere; patefacere; confidere; committere; narrare; dolorem, querelam, curam alicui impertiri; curas cum aliquo miscere; consilia sua cum aliquo communicare; arcanos sensus alicui credere; rem aperire; secretum sermonem alicui committere. **3.** *Supoñer alguén algo para a súa tranquilidade:* sibi fidere, confidere; credere; fiduciam in se collocare; spem in aliquo habere. **4.** *Supoñer que ocorrerá algo favorable:* sperare; spem habere; credere. **5.** *Ter confianza:* fidere, confidere; credere; fiduciam *ou* spem habere. **6.** *Ter excesiva confianza:* se credere; se committere; sibi nimis confidere; nimis confidere.

confidencia. *s.f.* Consilii *ou* arcani communicatio; secretum –i; (*facer confidencias*) aliquid alicui credere *ou* committere; aliquid alicui secreto *ou* arcano dicere; occulta alicui credere; auribus alicuius aliquid committere.

confidente. *s.* **1.** *Persoa a quen se lle confía algo secreto ou íntimo:* confidens –entis; familiaris –e; conscius, intimus/-a; arbiter/-tra. **2.** *Persoa ao servizo de alguén para informalalo:* consilii *ou* consiliorum particeps, socius *ou* conscius; index –icis.

configuración. *s.f.* **1.** *Acción de configurar ou configurarse:* configuratio, conformatio –onis; situs –us. *V. tamén confección.* **2.** *Maneira de estar en dispostas as partes dunha cousa:* forma –ae; configuratio, conformatio, dispositio –onis. *V. tamén aspecto.*

configurar. *v.tr.* **1.** (*prop. e fig.*) *Dar unha forma ou figura:* figurare, configurare; fingere; formare, conformare; describere; delineare. *v.pr.* **2.** (*prop. e fig.*) *Adquirir unha forma ou figura:* se fingere, effingere, formare *ou* conformare; fingi; formari; formam *ou* figuram sumere; nasci; oriri.

confín. *s.m.* Finis –is (*ús. máis en pl.*); confinium, extremum –i; terminus –i; limes –itis.

confinar. *v.tr.* **1.** *Obrigado a permanecer nun lugar:* relegare; amandare; abigere; in aliquem locum mandare; (*desterrar*) deportare; exilio aliquem mul(c)tare *ou* afficere. **2.** *Ter un territorio límites con outro:* finitimum *ou* continentem alicui loco esse; adiacere; terminari; tangere, contingere, attingere; pertinere.

confirmación. *s.f.* **1.** *Acción de confirmar ou confirmarse:* affirmatio, confirmatio –onis. **2.** *Catol. Sacramento de ratificación do bautismo:* confirmatio –onis; confirmationis sacramentum.

confirmar. *v.tr.* **1.** *Asegurar a verdade ou a validez de algo:* firmare, affirmare, confirmare; ratum facere; stabilire; roborare; (*nun cargo*) prorogare; continuare. **2.** *Dar a alguén seguridade nunha crenza:* affirmare, confirmare; roborare; fidem addere. **3.** *Catol. Administrar a confirmación:* confirmationis sacramentum administrare *ou* conferre; confirmare; consignare. *v.pr.* **4.** *Resultar algo definitivamente certo:* ratum esse; confirmari; probari; ratum haberi *ou* fieri.

confiscación. *s.f.* Publicatio –onis; bonorum proscriptio, sectio, ademptio *ou* confiscatio.

confiscado –a. *part. e adx.* Publicatus, confiscatus, ademptus, in publicum addictus –a –um. ♦ *Comprador de bens confiscados:* manceps –ipis; sector/-trix. *Venda de bens confiscados:* venditio ab hasta.

confiscar. *v.tr.* Publicare; confiscare; in publicum addicere, redigere *ou* committere; bona alicuius in aerarium redigere; bonis aliquem mul(c)tare *ou* exspoliare; (*un terreo*) agrum adimere.

conflitivo **-a.** *adx. 1.* *Que provoca conflitos:* pugna -acis; conflictuarius, problematicus -a -um; conflictionem *ou* conflictum ferens; difficilis -e. **2.** *Que está marcado polos conflitos:* V. 1.

conflito. *s.m.* Conflictus -us; conflictio, contentio, certatio -onis; discordia -ae; certamen -inis; lis, litis; pugna -ae; (*pola supremacia*) certamen dominationis; (*bélico*) bellum -i; (*entrar en conflito*) confligere; discrepare.

confluencia. *s.f. 1.* *Acción de confluír:* confluentia -ae; concursus -us. **2.** *Punto onde conflúen dúas ou máis cousas:* affluentia, confluentia -ae; (*de ríos*) amnium coitus; confluentes -ium.

confluír. *v.intr.* Confluere; (in unum) coire; convenire; concurrere; (*aquí conflúen dous camiños*) huc convenit bivium.

conformar. *v.tr. 1.* *Dar forma:* formare, conformare; accommodate; conferre. **2.** *Facer que alguén se conforme:* satisfacere; placere; optatis respondere; alicuius desiderium implere; obsequi. *v.pr. 3.* *Estar de acordo:* se accommodate, se fingere; se conformare; consentire; obsequi; obtemperare; sese submittere; tempori cedere *ou* servire; voluntati alicuius obsequi.

conforme. *adx. 1.* *Que se parece ou se adapta:* similis, consimilis -e; par; paris; aptatus, accommodatus, consentaneus -a -um; congruens, conveniens -entis. **2.** *De acordo ou satisfeito con algo:* contentus, laetus -a -um. *conx. 3.* *Do mesmo modo que, tal e como:* ut *ou* quemadmodum ... ita; prout; (*conforme oio dicir*) prout audio. **4.** *De xeito simultáneo, a medida que:* secundum; ut ... ita; (*conforme ían chegando*) ut quisque venerat; (*conforme sementes, así collerás*) ut sementem feceris, ita et metes. **5.** *No mesmo momento en que, tan pronto como:* ut, ut primum; ubi, ubi primum; simul, simul ac. *prep. 6.* *De acordo con, desde o punto de vista de:* iuxta; ad; secundum; pro; (*conforme ao costume, á lei*) ex consuetudine, ex lege; (*faremos conforme ao tempo*) pro tempore consilium capiemus; (*cada un conforme ás súas forzas*) pro suis quisque viribus.

conformidade. *s.f. 1.* *Calidade daquilo que se conforma ou adapta:* convenientia, congruentia -ae; similitudo -inis. **2.** *Actitude de quen está*

conforme: consensio -onis; consensus -us; aequus *ou* similis animus.

conformista. *adx. 1.* *Que se conforma ou que non aspira a máis:* conformitatis studiosus; tempori *ou* temporibus inserviens. **2.** *Que manifesta ese comportamento ou actitude:* indulgens, obsequens, patiens -entis. V. *tamén* 1.

confort. *s.m.* Commoditates -um; vitae commoditas *ou* iucunditas; commodum -i; copia -ae; (*casa a todo confort*) domus exornata et instructa.

confortable. *adx.* Commodus, opportunus, exornatus, delicatus -a -um.

confortar. *v.tr.* Solari, consolari; lenire; recreare; luctum alicuius levare; solatia dare *ou* praebere; animos confirmare; hortari, cohortari.

confrade **-a.** *s.* Sodalis -is; collega -ae.

confraría. *s.f. 1.* *Gremio:* collegium -i; sodalitas -atis; coetus, tribus -us; (*de obreiros, sindicato*) opificum collegium. **2.** *Agrupación con fins relixiosos:* sodalitiium -i; fratria -ae; sacra *ou* pia sodalitas.

confraternizar. *v.intr.* Fraterne facere, vivere *ou* aliquo uti; amicitiam iungere; aliquem sequi; cum aliquo consentire.

confrontación. *s.f.* Collatio, comparatio, contentio, dimicatio -onis; certamen -inis; rixa, pugna -ae.

confrontar. *v.tr.* Conferre, comparare; (*v.pr.*) certare, contendere. V. *tamén* **comparar**.

confundir. *v.tr. 1.* *Non diferenciar, non distinguir persoas ou cousas:* miscere, permiscere; confundere; perturbare; commutare; (*aos vencedores cos vencidos*) victores victis permiscere; (*non confundir ás persoas*) discrimen personarum servare; (*o lícito e o ilícito*) fas nefasque confundere; (*non confundir o verdadeiro e o falso*) vera a falsis distinguere. **2.** *Facer que alguén tome unha persoa ou cousa por outra:* fallere; decipere; in errorem inducere. **3.** *Xuntar ou mesturar:* confundere; miscere, permiscere; turbare, conturbare. **4.** *Perturbar, desorientar:* turbare, conturbare; frangere; confundere. *v.pr. 5.* *Ser algo ou alguén imposible de distinguir por estar mesturado:* confundi; se immiscere; in unum misceri *ou* coire; conturbari. **6.** *Tomar, dicir ou facer unha cousa distinta da que debe ser ou da que se pretendía:* errare; falli; decipi; errore labi. **7.** *Desconcertar-*

se: confundi; turbari, conturbari, pudore affici. V. *tamén* **alterar(se), desconcertar(se)**. ♦ *Que os deuses o confundan!:* dii isti male faciant!

confusión. *s.f.* **1.** *Acción de confundir ou confundirse:* error –oris; deceptio –onis. **2.** *Situación que provocan moitas persoas ou cousas xuntas ou mesturadas:* confusio, turbatio, perturbatio, admixtio, haesitatio –onis. **3.** *Estado do espírito perturbado:* turbatio, perturbatio, confusio –onis; obscuritas –atis; error –oris; (*vergonza*) verecundia –ae; pudor –oris.

confuso –a. *adx.* **1.** *Que carece de claridade:* obscurus, ambiguus, incertus, mixtus, permixtus, dubius –a –um; anceps –ipitis. **2.** *Co espírito perturbado:* confusus, turbatus, conturbatus, fractus, perplexus –a –um; pavens, haerens –entis. **3.** *Falto de orde:* confusus, incompositus, perturbatus –a –um.

conglomerado. *s.m.* **1.** *Xeol. Rocha formada por distintos elementos minerais:* saxum glomeratum ou conglobatum. **2.** *Masa de varios materiais:* conglutinatum ou compressum lignum; glomeramen –inis; glomus –eris; conglutinatio –onis; rudis indigestaque moles. **3.** (*fig.*) *Reunión ou conxunto informe de cousas inmateriais:* mixtura –ae; mixtio, conglobatio –onis; congeries –ei.

congostra. *s.f.* *Via (alta et) angusta (curribus per via).*

congoxa. *s.f.* **1.** *Sensación de sufrimento ante un perigo ou desgraza:* angor, dolor, maeror –oris. **2.** *Sufrimento moral por algo adverso:* anxietas –atis; tristitia, angustia –ae; animi aegritudo.

congratular. *v.tr.* **1.** *Manifestar a alguén alegría por un suceso favorable ou desexarlle dita:* gratulari, congratulari; gratulationem alicui facere ou habere; cum aliquo laetari; rem, de re ou pro re alicui gratulari. *v.pr.* **2.** *Manifestar alegría por un suceso favorable:* gaudere; sibi gratulari ou gaudere. V. *tamén* 1.

congregación. *s.f.* *Catol.* **1.** *Asociación de laicos con fins relixiosos:* V. **confraría**. **2.** *Certo tipo de asociacións de relixiosos con regulamento propio:* congregatio –onis; consilium –i; sodalitas –atis.

congregar. *v.tr.* **1.** *Facer que se xunte un certo número de persoas:* congregare, aggregare; compellere; convocare; glomerare; colligere. *v.pr.* **2.** *Xuntarse por algún motivo atraente:* coire;

(unum in locum) congregari; se committere; ad colloquium venire.

congreso. *s.m.* **1.** *Reunión para tratar un asunto de interese común:* coetus, conventus, congressus –us; concilium –i. **2.** *Asemblea dos deputados:* oratorum ou legatorum popularium coetus; parlamentum –i. **3.** *Edificio onde se reúnen os deputados:* oratorum ou legatorum popularium sedes ou aedificium; parlamentum –i.

congro. *s.m.* *Conger ou congrus* –gri.

congruencia. *s.f.* *Congruentia, convenientia* –ae. V. *tamén* **coherencia**.

congruente. *adx.* *Congruens, conveniens* –entis. V. *tamén* **coherente**.

cónico –a. *adx.* *Turbinatus, fastigatus* –a –um; *metae similis; metae modo exurgens; in verticem tendens.*

coníferas. *s.f.pl.* *Arbores coniferae; plantarum coniferarum ordo.*

conmemoración. *s.f.* **1.** *Cerimonia para lembrar un acontecemento:* commemoratio –onis; festum memorativum; (*día de conmemoración*) anniversarii festi dies. **2.** *Acción e efecto de conmemorar:* memoria –ae; recordatio –onis. V. *tamén* 1.

conmemorar. *v.tr.* *Memorare, commemorare; recordari; meminisse; mentionem facere.* V. *tamén* **celebrar**.

conmoción. *s.f.* **1.** (*prop. e fig.*) *Acción de mover ou commover:* motus, commotus –us; succussio, commotio, permotio, trepidatio, turbatio, perturbatio –onis; animi motus ou perturbatio. **2.** *Movemento dun órgano debido a un choque ou golpe:* commotio –onis; commotus –us; (*cerebral*) cerebri commotio.

conmocionar. *v.tr.* **1.** *Producir unha conmoción:* movere, commovere; perturbare. **2.** (*fig.*) *Causar unha grande impresión:* movere, commovere; turbare, perturbare; afficere; concitare.

conmover. *v.tr.* **1.** *Causar unha grande emoción:* movere, commovere; turbare, perturbare; afficere; concitare, excitare; tangere; flectere; misericordiam, alicuius fletum ou lacrimas concitare. **2.** *Mover; esp. en sentido figurado:* V. 1. *v.pr.* **3.** *Sentir unha grande emoción:* moveri, commoveri; turbari, conturbari, perturbari; affici; misericordia moveri, commoveri, frangi ou capi.

conmutar. *v.tr.* **1.** Trocar de maneira mutua: mutare, commutare, permutare. **2.** Cambiar un castigo por outro menor: poenam levare, remittere, mitigare; (in mulcta) temperare.

connotación. *s.f. Ling.* Connotatio –onis.

connotar. *v.tr.* Connotare; notam addere.

cono¹. *s.m.* (pop.) V. **cona**.

cono². *s.m. Xeom.* Conus –i; meta –ae; turbo –inis.

♦ *Cono truncado (tronco de cono):* conus truncus ou truncatus; coni truncus.

conquense. *adx. e s.* Conchensis –e. Conchenses –ium.

conquista. *s.f.* **1.** Acción de conquistar: occupatio, expugnatio, debellatio –onis. **2.** Cosa ou persoa conquistadas: acquisitio, comparatio, adeptio –onis; res parta; fructus –us; (*adianto, progreso*) progressus –us; incrementum –i; adeptio –onis.

conquistador –ora. *adx. e s.* Victor, domitor, expugnator/-trix.

conquistar. *v.tr.* **1.** Chegar a posuír polo esforzo ou as armas: (armis, bello) capere, occupare; expugnare; vi ou bello subigere; domare, perdomare; sub alicuius imperium redigere; bello imperium ou possessiones augere; suae dicionis facere; in dicionem ou potestatem redigere; parare, comparare; quaerere. **2.** Inspirar sentimentos de admiración, amor, etc.: capere; devincire; pellicere; captare; sibi conciliare.

consabido –a. *adx.* Antecognitus, ante notus; a circumstantibus cognitus.

consagrar. *v.tr.* **1.** Facer algo sagrado: sacrare, consecrare; dicare, dedicare; devovere. **2.** *Catol.* Converter o pan e o viño no Corpo e no Sangue de Cristo: consecrare. **3.** Dedicar certa cousa a algo que require sacrificio: dicare, dedicare; impendere; curam conferre; operam in re ponere; dies in re consumere; operam rei tribuere; consecrare; (*a vida ás letras*) aetatem in litteris ducere. **4.** Dar fama ou reputación: fidem ou auctoritatem afferre; magnum nomen ou famam alicui ou alicui rei comparare; famam ou celebritatem tribuere. *v.pr.* **5.** Dedicarse por completo a algo: impendere; se dedere, tradere, conferre ou devovere; tempus alicui rei dare; operam alicui rei navare ou dare; totum se ad aliquam operam conferre. V. *tamén dar(se), dedicar(se)*. **6.** Pasar a ser coñecido definitivamente: sacrari, consecrari; nomen ou famam sibi comparare.

consanguíneo –a. *adx.* Consanguineus –a –um; sanguine cum aliquo coniunctus; cognatus –a –um.

consanguinidade. *s.f.* Consanguinitas –atis; sanguinis ou generis communio, propinquitas ou coniunctio; cognatio –onis.

consciencia. *s.f.* Conscientia –ae. V. *tamén conciencia*.

consciente. *adx.* **1.** Que ten consciencia do que fai: conscius –a –um; sciens –entis; (*facer consciente*) certiore facere; (*ser consciente*) certiore fieri. **2.** Propio de quen ten consciencia: sibi (alicuius rei) conscius. **3.** Que actúa de modo responsable: responsalis –e; sibi conscius ou sibi sciens.

consecución. *s.f.* Consecutio, adeptio, impetratio –onis. ♦ *Consecución de tempos:* consecutio ou congruentia temporum.

consecuencia. *s.f.* Consequentia –ae; consequens –entis; consecutio, illatio, deductio –onis; eventus, exitus, effectus –us. ♦ *Calcular as consecuencias de algo:* rationem habere rei ou rerum. *Non ter en conta as consecuencias:* pro nihilo habere quod inde sequatur. *En ou por consecuencia:* igitur; itaque; ideo; propterea.

consecuente. *adx.* **1.** Que é consecuencia de algo: consequens –entis; cosectarius, consentaneus –a –um. **2.** Que se mantén firme nas súas ideas e actúa conforme a elas: constans –antis; consequens, cohaerens, congruens –entis. V. *tamén coherente*.

consecutivo –a. *adx.* **1.** Que segue a outro dentro dunha serie: continuus, proximus –a –um; alius post alium; consequens, subsequens –entis. **2.** *Gram.* Que expresa ou introduce unha consecuencia: consecutivus –a –um.

consequinte. *adx.* Consequens –entis; consentaneus, consecutivus –a –um. ♦ *Por consequente:* ergo; igitur; ideo; propterea; quamobrem; quapropter; itaque; idcirco; inde.

conseguir. *v.tr.* Assequi, consequi, insequi; adipisci; impetrare; tenere, obtinere; attingere; percipere; aliqua re potiri.

consellar. *v.tr. e pr.* V. **aconsellar**.

conselleiro –a. *s.* **1.** Persoa que aconsella: auctor/-trix; consiliarius/-a; hortator, monitor, consiliator, consultor/-trix; suador, consuasor; consilii auctor/-trix; consiliorum particeps ou minister/-tra; (*conselleiro, causa e mestre dos*

meus estudos) hortator studii causaque faxque mei. **2.** *Persoa que está á fronte dunha conselleira:* consiliarius/-a. V. tamén **concelleiro**. ♦ *A fame é mala conselleira:* male suadet fames.

consellería. *s.f.* **1.** *Departamento da Administración da Xunta de Galicia:* consilarii ou administri praefectura. **2.** *Edificio destes departamentos:* consilarii ou administri sedes. **3.** *Cargo de conselleiro:* consilarii munus, dignitas ou officium.

consello. *s.m.* **1.** *Opinión:* consilium -i; monitus, admonitus -us; hortatio, adhortatio, monitio, admonitio -onis; (*polo teu consello*) te auctore, suasore ou impulsore; ut tu suades; de tua sententia. **2.** *Organismo que adopta decisións en común:* concilium, consilium -i. ♦ *Consello de guerra:* bellicum consilium. *Consello de ministros:* Supremum Consilium reipublicae administrandae. *Consello Superior de Investigacións Científicas:* Superius Consilium Investigacionibus provehendis.

consenso. *s.m.* Consensus, assensus, concessus -us; assensio, consensio -onis; (*acordo, conformidade*) concordia, congruentia -ae; concentus -us.

consentido -a. *part.* **1.** *Part. do verbo consentir:* probatus, latus, toleratus, concessus -a -um. *adx.* **2.** *Que fai o que se lle antolla porque llo consenten:* molliter ou nimis indulgenter educatus; indulgentia vitiatus ou depravatus; nimis dilectus.

consentimento. *s.m.* Consensus, assensus -us; consensio, assensio -onis; venia, licentia -ae; voluntas -atis; probatio, approbatio, commendatio -onis. ♦ *Co consentimento de alguén:* aliquo auctore, libente, probante, volente ou consentiente; (*sen o meu consentimento*) iniussu meo; me invito. V. tamén **asentimento**.

consentir. *v.tr.* **1.** *Deixar liberdade:* probare; veniam dare; consentire, assentiri; ferre; pati; tolerare. *v.intr.* **2.** *Non manifestar oposición:* admittere; annuere; ferre; concedere; non obstare, non adversari ou non impedire. V. tamén **asentir**.

conserva. *s.f.* **1.** *Preparación de alimentos para que se conserven:* condimentum -i; salsamentorum ou conditurarum compositio ou dispositio. **2.** *Alimento disposto para que se conserve:* (*ús. máis en pl.*) salsamenta, condimenta -orum; salgama -orum; (*de froitas*) poma condita; condimentum

pomarium. ♦ *Facer conservas de froitas:* condimentum ex pomis ou condimentum pomarium facere; (*de mazás en mel*) poma in melle custodire

conservación. *s.f.* Conservatio, tuitio -onis; salus -utis; custodia, tutela -ae.

conservador -ora. *adx.* **1.** *Que defende os valores tradicionais:* veterum sector/-trix; (vir/femina) vetustati propitius/-a ou veterem rerum statum retinens; a rebus novis alienus/-a. *s.* **2.** *Partidario do conservadorismo:* laudator temporis acti. V. tamén **1.** **3.** *Persoa encargada de conservar museos, etc.:* servator; conservator, curator/-trix; custos -odis; (*dunha biblioteca*) magister/-tra a bibliotheca; (*de estatuas*) magister/-tra a marmoribus. ♦ *Partido conservador:* optimates -um/-ium; nobilitas -atis; optimatum/-ium partes.

conservadorismo. *s.m.* Vetustatis, pristinarum ou veterum rerum studium; nimium in vetera instituta obsequium; insana antiquitatis cupido; priscorum morum defensio.

conservante. *s.m.* Elementum corruptionem vitans ou impediens, caducitatem producens ou protrahens; alimenta servans, conservans ou custodiens; (*adx.*) servans, conservans -antis.

conservar. *v.tr.* **1.** *Manter en bo estado:* servare, conservare; (*a saúde*) valetudinem curare, tueri ou sustentare; valetudini consulere, indulgere ou inservire; (*froitas en mel*) poma in melle custodire ou condire. **2.** *Non deixar perder:* tenere, retinere; custodire; tueri; cohibere; (*o patrimonio*) rem familiarem conservare. **3.** *Seguir tendo unha cousa moito tempo:* servare; recondere; in vetustatem servare. V. tamén **3.** *v.pr.* **4.** *Manterse en bo estado:* se conservare; se tueri; saluti consulere; vitae parcere; vitam ou corpus tueri; se vitamque tueri; valetudinem curare. **5.** *Manterse despois de moito tempo:* durare; permanere; se ou aliquid integrum servare; incorruptum permanere; (*dito esp. do viño*) aetatem ferre.

conservatorio. *s.m.* Musicae ludus ou schola; aedes ubi iuvenes musice erudiuntur.

conserveiro -a. *adx.* Salgamarius, salsamentarius -a -um.

conserxe. *s.* Custos -odis; ianitor/-trix; ostiarius/-a.

considerable. *adx.* Notabilis, insignis -e; notandus, conspicuus -a -um; (*importante*) grandis -e; ingens -entis; magnus, amplus -a -um.

consideración. *s.f.* **1.** *Acción de considerar:* consideratio, meditatio, contemplatio, ruminatio, reputatio –onis; (*advertencia*) animadversio –onis.

2. *Sentimento de respecto:* ratio –onis; respectus –us; reverentia, observantia, gratia –ae; honor –oris. ♦ *De consideración:* consideratione dignus. *V. tamén considerable.* *Tomar ou ter en consideración:* rationem habere; magni aestimare, habere *ou* facere; in honore habere. *Gozar de gran consideración:* magni fieri; plurimum dignitatis *ou* magnam nomen habere.

considerado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo considerar:* consideratus, probatus, examinatus, spectatus, adspectus, perspectus, perpensus, cogitatus, in honore habitus, aestimatus –a –um. *adx.* **2.** *Que actúa con consideración:* prudens –entis; cautus, circumspectus, consideratus, gratosus –a –um.

considerar. *v.tr.* **1.** *Prestar atención:* considerare; contemplari/–are; inspicere, respicere; spectare; intueri, contueri; examinare; perpendere; cogitare; animum attendere *ou* intendere; animadvertere; (alicuius rei) rationem habere. **2.** *Atribuír algo a alguén:* habere; ducere; putare; aestimare; (*como inimigo*) aliquem pro hoste habere; (*consideran deuses só aos que ven*) deorum numero ducunt eos solos quos cernunt. **3.** *Sentir consideración:* revereri; colere; in honore habere; magni *ou* magno aestimare *ou* facere. *v.pr.* **4.** *Sentir consideración:* **V. compadecerse.**

consigna. *s.f.* **1.** *Orde para realizar unha acción:* mandatum, imperium –i; iussum vigilibus datum. **2.** *Lugar onde os viaxeiros poden depositar os equipaxes:* sarcinarum *ou* onerum forulus, apotheca, repositorium *ou* receptaculum.

consignar. *v.tr.* **1.** *Depositara nunha consigna:* sarcinas, onera in receptaculo deponere. **2.** *Com. Enviar mercadorías:* merces (negotiatori, socio) committere. **3.** *Pór unha cousa por escrito:* litteris custodire *ou* consignare; litteris mandare; in publicis litteris referre.

consignatario –a. *s.* Depositarius/–a (socius cui merces committuntur).

consistencia. *s.f.* **1.** *Estado ou calidade de certa solidez ou dureza:* soliditas, firmitas, stabilitas –atis; constantia –ae; crassitudo –inis; coagulatio –onis. **2.** (fig.) *Trabazón, coherencia:* robur –oris; firmitas, stabilitas –atis; firmitudo –inis; vis et perseverantia. *V. tamén coherencia.*

consistente. *adx.* Solidus, firmus –a –um; stabilis –e; (*formado por*) constans –antis; consistens –entis; positus, compositus –a –um; (*un regalo consistente en cinco libros*) donum e quinque libris positum.

consistir. *v.intr.* **1.** *Ser o mesmo ca ou estar formado por:* consistere, constare; contineri; situm *ou* positum esse. *V. tamén constar.* **2.** *Ter a causa ou fundamento en algo:* niti, inniti; causam, initium, principium habere *ou* sumere; (*facer consistir ou basear*) ponere; collocare; statuere.

consoante. *adx.* **1.** *Que ten ou que soa con consoancia:* consonans –antis; consonus –a –um. *s.f.* **2.** *Fon. Fonema que se produce cando o aire tropieza con algún obstáculo:* consonans –antis. **3.** *Letra coa que se representan eses fonemas:* (littera) consonans; consona –ae. *prep.* **4.** *De acordo co que se expresa:* iuxta; ad; secundum; pro.

consogro –a. *s.* Consocer –eri (*m.*); consocrus –us (*f.*).

consola. *s.f.* Mensa parietalis; cartibum, cartibulum –i.

consolador –ora. *adx.* e *s.* Solator, consolator/–trix; (*palabras consoladoras*) verba consolatoria, consolativa *ou* solantia; (*dicilas*) ea dicere quae levare luctum possint.

consolar. *v.tr.* **1.** *Aliviar ou quitar unha pena:* solari, consolari; levare; solatium dare, praestare *ou* praeberre; consolatione *ou* solatio lenire *ou* permulcere; levamen *ou* solatium *ou* solatio alicui esse; alicuius luctum levare; poenam *ou* dolorem mitigare. *v.pr.* **2.** *Deixar de sentir pena:* se consolari; consolatione uti; solatio levare.

consolidar. *v.tr.* **1.** *Dar solidez, facer firme:* solidare, consolidare; firmare, confirmare; roborare; stabilire; reficere; firmitatem dare *ou* addere; (*un edificio*) aedificium compingere. *v.pr.* **2.** *Facerse sólido:* firmari, confirmari; stabiliri; stabilem *ou* firmum fieri.

consolo. *s.m.* **1.** *Acción de consolar:* consolatio, levatio –onis; solatium, levamentum, allevamentum, mollimentum –i; levamen, solamen –inis; aegritudinum levatio; doloris medicina *ou* levamentum; (*con palabras*) alloquium –i; allocutio –onis. **2.** *Persoa ou cousa que consola:* **V. consolador.**

consumé. *s.m.* Ius, iuris; iusculum –i; (*de polo*) ius pulli gallinaeci.

consonancia. *s.f.* **1.** *Calidade dos sons agradables e harmónicos:* concentus –us; concinentia –ae; sonorum concentus. **2.** Por ext., *calidade das cousas harmónicas ou lóxicas:* V. **concordancia.** **3.** *Igualdade dos sons a partir da última vogal acentuada:* consonantia –ae; consonatio –onis.

consonante. *adx.* Consonans –antis; consonus –a –um; conveniens, congruens –entis; concordabilis –e; eudem vocalium ac consonantium exitum habens ou exhibens; (*palabras que riman en consonante*) verba aequae cadentia.

consonántico –a. *adx.* Consonanticus –a –um.

consonte. *prep.* V. **conforme, consoante.**

consorcio. *s. m.* Consortium, collegium –i; consortio –onis; consociatio, coniunctio –onis; societas –atis; coetus –us; (*comercial*) societas –atis; collegium –i.

consorte. *s.* Consors –ortis; coniux –ugis.

conspiración. *s.f.* Coniuratio, conspiratio, consensio –onis; consilium –i; (*facela*) coniurationem, conspirationem facere ou habere; (*descubri-la*) coniurationem deprehendere, patefacere; (*sufocala*) conspirationem opprimere.

conspirar. *v.tr.* Conspirare; coniurare; consentire; consilium inire; consilia consociare.

constancia. *s.f.* **1.** *Calidade de constante:* constantia, patientia –ae; animi firmitas ou robur; assiduitas –atis; (*perseveranza*) pertinacia, perseverantia –ae; obstinatio –onis. **2.** *Feito de constar:* testimonium, documentum –i; instrumentum fidem faciens; indicium, signum –i; nota –ae.

constante. *adx.* **1.** *Que continúa no mesmo estado:* constans –antis; firmus, assiduus –a –um; idem, eadem, idem; fortis, stabilis –e. **2.** *Que non varía de ideas ou sentimentos:* constans, perseverans –antis; firmus, aequus –a –um; stabilis, fidelis –e; (*tenaz*) pertinax, perversus –acis; obstinatus –a –um. **3.** *Que se repite con moita frecuencia:* constans –antis; perennis –e.

constar. *v.intr.* **1.** *Ser coñecida unha cousa por experiencia:* constare; patere; liquere; perspicuum esse; aliquid usu intelligi; (*consta que...*) constat; liquet; perspicuum, manifestum est. **2.** *Estar escrito ou mencionado:* constare; tabulis publicis mandatum ou perscriptum esse. **3.** *Estar formado por componentes:* constare; existere; constitui; formari, conformari; positum ou composi-

tum esse; (*un dáctilo consta dunha sílaba longa e dúas breves*) dactylus longa syllaba et duabus brevibus constat; (*o xénero humano consta de corpo e alma*) genus humanum ex corpore et anima positum est.

constatar. *v.tr.* V. **comprobar, confirmar.**

constelación. *s.f.* Astron. Signum –i; sidus –eris; zodium –i; constellatio –onis.

consternar. *v.tr.* **1.** *Causar un forte abatimento:* sternere; consternare; percellere; exanimare; commovere; turbare, perturbare. *v.pr.* **2.** *Sufrir un forte abatimento:* angere; animo deficere; afflic-tari; turbari, perturbari; consternari; luctum aliquem capere.

constipado. *s.m.* V. **arrefriado, catarreira, catarro.**

constipar. *v.tr.* e *pr.* V. **acatarrar(se), arrefriar(se).**

constitución. *s.f.* **1.** *Acción de constituír ou constituírse:* constitutio, institutio, creatio –onis; structura –ae. **2.** *Maneira de estar algo constituído:* forma –ae; conformatio –onis; natura –ae. V. tamén **compleción.** **3.** *Lei ou conxunto de leis fundamentais:* constitutio –onis; reipublicae ou civitatis constitutio ou disciplina; publica constitutio; primaria civitatis lex; instituta et leges.

constitucional. *adx.* **1.** *Rexido por unha constituición:* constitutionarius, legitimus –a –um; ex reipublicae disciplina. **2.** *Que se cinxe ao establecido pola Constitución:* constitutionarius, legitimus –a –um. **3.** *Relativo á constituición do Estado:* legitimus –a –um; formae civitatis congruens. ♦ *Monarquía constitucional:* regnum reipublicae institutis conveniens. *Dereito constitucional:* ius constitutionarium.

constituínte. *adx.* **1.** *Que constituíe:* constituens –entis. **2.** *Que foi convocado para elaborar ou reformar a constituición do Estado:* constituens –entis; (*Asemblea constituínte*) Consilium reipublicae constituendae ou reformandae. *s.m.* **3.** *Elemento que forma parte dun todo:* pars, partis; elementum, membrum –i.

constituír. *v.tr.* **1.** *Crear ou dar existencia:* statuere, instituere, constituere; creare; condere; aedificare; facere, efficere; (*unha sociedade*) societatem facere ou inire. **2.** *Ser parte ou compoñente de algo:* componere; temperare; formare. **3.** *Ser unha cousa o que se expresa:* formare; consti-

tuere; (*un obstáculo*) alicui (rei) impedimento esse; obesse; (*isto non constituit delicto*) hoc culpa ou delictum non est. *v.pr.* **4.** *Estar algo formado pola cousa ou cousas que se expresan*: constitui, constare, consistere; formari; fieri; componi. **5.** *Pasar a ter existencia*: creari; nasci; oriri; formari; statui, institui, constitui.

constrinximento. *s.m.* Vis, vis; constrictio, coercitio, coactio –onis. ♦ *Vía de constrinximento*: iudicis mandatum.

constrinxir. *v.tr.* **1.** *Obrigar*: cogere; coercere; impellere; adigere, subigere; urgere. **2.** *Ser motivo de que alguén faga algo que non é do seu agrado*: compellere, impellere; adducere. *V. tamén* 1. **3.** *Med. Exercer unha presión forte nunha parte do corpo*: premere, comprimere, opprimere; constringere. ♦ *Síntome constrinxido a escribirche acotío*: facere non possum quin quotidie ad te litteras mittam.

construción. *s.f.* **1.** *Acción de construír*: aedificatio, exstructio, fabricatio, creatio –onis; ductus –us. **2.** *Actividade ou industria de construír*: fabrica –ae; collocatio, aedificatio –onis. **3.** *Cousa construída*: aedificium –i; aedificatio, constructio –onis; fabrica, structura –ae. **4.** *Gram. Organización das palabras na frase*: structura –ae; ordo –inis; structura ordoque dicendi; constructio –onis; verborum compositio, conformatio, constructio, locatio, collocatio, nexus, dispositio ou consecutio; (*clara, escura*) dilucidus (perspicuus), obscurus verborum nexus. ♦ *Edificio en construción*: aedificatio –onis; immolatum opus.

construír. *v.tr.* **1.** *Realizar unha obra, elaborar*: struere, construere, exstruere; aedificare; ducere; munire; facere; fabricare/-ari; excitare; (*dian-te*) obstruere; (*quitar a vista construíndo diante*) luminibus alicuius obstruere; prospectum impedire ou adimere. **2.** *Gram. Organizar as palabras na frase*: scribere, describere; constituere; componere; verba nectere, ordinare ou disponere; orationis verba ou structuram conformare.

construtivo –a. *adx.* Rectus, practicus –a –um; efficax –acis; utilis –e; bonae ou melioris partis conspector; meliora exspectans. ♦ *Oposición construtiva*: *V. oposición.*

construtor –ora. *adx. e s.* Structor, constructor, aedificator, fabricator/-trix; operum auctor/-trix.

consustancial. *adx.* Consustantialis –e; consustantivus –a –um.

cónsul. *s.m.* Consul –ulis; publicus procurator; (*sendo cónsul Cicerón*) Cicerone consule.

consulado. *s.m.* **1.** *Cargo de cónsul*: consulatus –us; publica procuratio. **2.** *Oficina ou edificio do cónsul*: consulis ou civium procuratoris aedes.

consulta. *s.f.* **1.** *Acción de consultar ou consultarse*: medici ou medicorum consultatio; medicorum ou medicum consultum. **2.** *Lugar onde se consulta*: consultationis sedes. *V. tamén consultorio.*

consultar. *v.tr.* **1.** *Pedir consello*: consulere, consultare; consilium ou sententiam petere, rogare ou exquirere; alicuius consilio ou auctoritate uti. **2.** *Mirar algo para obter unha información*: inspicere; evolvere; alicuius rei rationem habere; per-censere; perpendere; (*un libro*) librum evolvere, inspicere ou percurrere. **3.** *Examinar un enfermo*: consulere, consultare, inspicere. *v.tr.* **4.** *Ter a opinión de alguén*: alicuius consilio ou auctoritate uti; consilium capere. **5.** *Ser examinado por un médico*: medico uti; a medico inspicere.

consultorio. *s.m.* **1.** *Establecemento onde se atenden consultas*: consilii ou consiliorum sedes ou statio; consultorum collegium; consilium –i. **2.** *Lugar onde o médico recibe aos pacientes*: cubiculum medicum; medici ou medicorum consultatio; ambulatorium medicabulum; (*do dentista*) cubiculum odontoiatricum. **3.** *Sección dunha revista, periódico, etc., onde se responde a consultas do público*: (ephemeridum ou commentariorum) publicum consilium.

consumación. *s.f.* Consummatio, patratio, perpetratio –onis; (*dun delito*) criminis ou sceleris perpetratio ou admissio.

consumar. *v.tr.* **1.** *Realizar unha cousa por completo*: absolvere; perficere, conficere; consummare; ad exitum perducere; perpetrare; (*un delito*) facinus, scelus ou crimen perficere, conficere ou patrare. **2.** *Dar cumprimento a un contrato ou acto xurídico*: sententiam exsequi; stipulationem conficere; pactionem, pactum ferire, perficere, exsequi ou peragere.

consumición. *s.f.* **1.** *Acción de consumir ou consumirse*: consumptio, defectio, extenuatio –onis; tabes –is. **2.** *O que un cliente consome nun bar, café, etc.* sumptio, consumptio –onis; sumptus –us; (*comida*) esca –ae; cibus –i; alimentum –i; (*bebida*) potio, potatio –onis; potus –us; (*comidas e bebidas*) cibi potionesque.

consumidor **-ora.** *adx.* e *s.* Consumptor; emptor/-trix.

consumir. *v.tr.* **1.** *Empregar no funcionamento ou na actividade:* absumere, consumere, insumere; profundere; terere. **2.** *Tomar bebida ou comida:* potum ou cibum sumere. *V. tamén beber, comer.* **3.** *Reducir o volume:* terere; minuere, imminuere, diminuere; attenuare; minorem ou minus facere; extenuare; exhaurire. **4.** *Facer perder o bo estado físico ou de ánimo:* animum alicuius frangere. *V. tamén 3. v.pr.* **5.** *Diminuír no seu volume:* minui, imminui, deminui; amplitudinem, magnitudinem perdere. **6.** *Perder o bo estado físico ou de ánimo:* absumi, consumi; tabescere; confici; animo deficere ou frangi. ♦ *Consumirse de amor:* uri; (*por alguén*) in aliquo/-a uri; amore mori, ardere, flagrare, perire; (*consumome de amor*) me tamen urit amor. *V. tamén amar.*

consumismo. *s.m.* Nimius rerum usus; incontinentia in rebus utendis; rerum consumendarum immoderatio; (*civilización consumista*) civilis cultus rerum consumendarum.

consumista. *adx.* e *s.* Consumens, utens -entis; compulsivus/-a emptor/-trix; emax -acis.

consumo. *s.m.* **1.** *Gasto de produtos:* consumptio, expensio -onis; expensa -ae. **2.** *Cantidade de enerxía que gasta un motor:* consumptio -onis; sumptus -us.

conta. *s.f.* **1.** *Acción de contar:* computatio, subductio, ratio -onis; calculus -i; computus -i. **2.** *Acción de calcular mediante operacións:* calculus -i; ratio, dinumeratio, putatio, computatio, ratiocinatio -onis; ratio nummaria. **3.** *Relación de ingresos e gastos:* accepti et expensi computus; accepta et impensa pecunia; ratio, supputatio ou calculus. **4.** *Cantidade que hai que pagar ou cobrar:* pretium -i; summa -ae; sumptus -us; impensa -ae; quantitas -atis; operis pretium; merces -edis. **5.** *Asunto de incumbencia de varias persoas:* ratio -onis; officium -i; munus -eris. **6.** *Explicación sobre algo que se fixo:* ratio, enodatio, explicatio -onis. ♦ *Á conta de (alguén ou algo):* de aliquo, alicuius mercede, labore ou sumptu (aliquid facere, vivere...); (*miña*) de meo. *Axustar contas:* rationem inire cum aliquo. *Botar ou facer a conta:* rationem ou numerum ducere ou inire; computare, supputare; calculare. *Botar contas:* rationes computare. *Aprender a contar, a facer contas:* computos discere. *Caer na conta:*

tandem aliquando sapere; animum advertere; animadvertere. *Conta corrente:* mittendae accipiendaeque pecuniae ratio. *Dar conta (de): 1. Estar ao cargo de, coidar:* curare; aliquid in se recipere; pro se habere; curam adhibere; animum intendere. **2.** *Informar de algo:* rationem reddere; mandata referre; de aliqua re ad aliquem referre. *Darse (de) conta:* animadvertere. *Máis da conta:* praeter rationem; incongruenter; inaequaliter. *Ir ou correr pola (miña, sía...) conta:* periculum in me, in se recipere; auctorem fieri. *Pola conta que (me, che, lle...) ten:* ratione utilitatis ou proventus habita. *Ser da conta de ou estar á conta de:* alicui incumbere; ad aliquem spectare ou pertinere. *Ter conta:* rationem habere; sibi consulere. *Ter conta (de): 1. Ter collido de maneira que non caia ou se mova:* tenere, sustinere. **2.** *Estar ou quedar ao cargo de:* sibi recipere ou suscipere; alicuius curam suscipere; alicui inservire. *Ter en conta:* alicuius rei rationem habere; non praetermittere; in acceptum referre; (*desexo que teñas en conta o seu asunto como se fose cousa miña*) eius negotium velim suscipias ut si esset res mea. *V. tamén atender.* *Non ter en conta:* aliquid parvi putare, minime facere ou nihili ducere. *Terlle conta algo a alguén:* alicui aliquid convenire ou prodesse. *Pedir contas:* rationem ab aliquo reposcere. *Libro de contas:* computationum, rationis, rationum liber; accepti et expensi tabulae. *En resúmidas contas:* breviter; tandem; summam. *Conta atrás:* inversa temporis computatio; computus inversus. *Estar fóra de contas:* feminam gravidam, exactis mensibus, partum exspectare.

contabilidade. *s.f.* Computatio -onis; ratiocinandi ars ou disciplina; computandi ratio ou doctrina; computationes -um; pecuniariae rationes. ♦ *Libros de contabilidade:* accepti et expensi ratio; rationum libri.

contabilizar. *v.tr.* Computationes ou rationes facere, edere ou reddere; computare; ratiocinari.

countable. *adx.* **1.** *Que se pode contar:* numerabilis -e. **2.** *Persoa encargada da contabilidade:* scriba ou adiutor/-trix a rationibus; computator/-trix; ratiocinator/-trix.

contacto. *s.m.* **1.** *Relación entre cousas que se tocan:* contactus, attactus -us; contagium -i; contagio, tactio -onis. **2.** *Relación de convivencia:* consuetudo -inis; familiaritas -atis; usus -us; commercium -i; ratio, coniunctio -onis.

contado –a. *adx.* Exiguus, parvus, minutus, paucus, parcus, rarus –a –um; deficiens, infrequens –entis; tenuis –e. ♦ *Ao contado:* praesenti ou numerata pecunia; auro sonanti; in numerato. *De contado:* extemplo; statim; illico.

contador –ora. *s.* **1.** *Persoa encargada de levar as contas:* V. **contable**. **2.** *Persoa que conta historias, sucesos, etc.:* narrator, enarrator, fabulator/-trix. *s.m.* **3.** *Aparello para medir o consumo de auga, gas, etc.:* index mensorius.

contadoría. *s.f.* Quaestorium –i; rationum officina.

contagotas. *s.m.* Guttarum numerator; tubulus stillaticius ou stillativus; vasculum guttatim effundens. ♦ *Por contagotas:* stillatim; paulatim; minutatim.

contaminación. *s.f.* Contaminatio, foedatio, inquinatio, corruptio, pollutio –onis; contamen –inis; macula –ae; labes –is.

contaminante. *adx.* e *s.* Contaminator, corruptor/-trix.

contaminar. *v.tr.* **1.** *Transmitir xermes ou substancias prexudiciais:* contaminare; inquinare, coinquinare; foedare; maculare; corrumpere; polluere; contagione afficere. *v.pr.* **2.** *Adquirir xermes ou substancias prexudiciais:* se contaminare, contaminari; inquinari, coinquinari; sordescere, obsordescere; sordes colligere.

contante. *adx.* (*Diñeiro*) praesens pecunia; praesentes nummi; (*pagar con diñeiro contante e soante*) V. **diñeiro, pagar**.

contaquilómetros. *s.m.* Mensuralis chiliometrorum machinula.

contar. *v.tr.* **1.** *Asignar un número a cousas ou persoas:* numerare, annumerare, dinumerare; rationem ou calculum subducere; numerum censere ou recensere; putare, computare, supputare; (*aprender a contar*) computos discere. **2.** *Incluír nunha relación:* in numero ducere, reponere ou habere; in numerum referre ou adscribere; in numero esse. V. *tamén* 1. **3.** *Ter en consideración algo a alguén:* aestimare; (*moito*) magnifacere (magni facere), magnificare; magni putare; plurimi aestimare; (*pouco*) in levi habere; minoris aestimare; (*nada*) pro nihilo habere; nauci aliquem non habere. V. *tamén* **apreciar, importar**. **4.** *Ter unha esperanza:* alicui aliquid in animo esse; cogitare; fidere, confidere; sperare; spem habe-

re ou ponere. **5.** *Ter certa idade:* (*dez, vinte, cen anos*) decimum, vicesimum, centesimum annum agere; decem, viginti, centum annos natum esse; decem, viginti, centum annos complere. **6.** *Expoñer oralmente un conto, suceso, etc.:* narrare, enarrare; referre; explicare. *v.intr.* **7.** *Dicir os números por orde:* V. 1. **8.** *Ter importancia:* aestimari; valere; (*moita*) plurimum valere; auctoritatem ou gratiam habere; auctoritate pollere; magnum aliquid ou aliquem putari ou duci (*pouca*) parvi aestimari ou haberi; (*ningunha*) pro nihilo haberi ou esse. **9.** *Dispor da cousa que se expresa:* habere; possidere. **10.** *Incluír algo ou a alguén na participación de certa cousa:* in numero aestimare, putare, habere, ducere; fidere, confidere. **11.** *Ter a esperanza de que algo aconteza:* fidere, confidere; spem habere ou ponere; in animo habere. **12.** *Ter certa idade:* V. 5.

contaxiar. *v.tr.* **1.** *Transmitir por contaxio:* coinquinare; contaminare; contagione aliquem labefacere ou prosternere; lue afficere; virus alicui adspergere; (*perverter*) corrumpere; vitiare; depravare. *v.pr.* **2.** *Adquirir por contaxio:* coinquinari; contaminari; lue ou contagione affici ou infici.

contaxio. *s.m.* **1.** *Med. Transmisión dunha enfermidade:* contagio –onis; contages –is; contagium –i; contactus –us; (*a mesma enfermidade*) pestilentia –ae; lues –is; pestis –is; vis morbi. **2.** (*fig.*) *Transmisión de hábitos, sentimentos:* contagium –i; contagio –onis; contactus –us.

contaxioso –a. *adx.* **1.** *Que se comunica por contaxio:* contagiosus –a –um; pestifer –era –erum; pestilens –entis. **2.** *Afectado dunha enfermidade que se contaxia:* contagio ou contagione affectus ou infectus. **3.** (*fig.*) *Que se comunica facilmente co trato:* contagiosus –a –um.

contedor. *s.m.* (*De mercancias*) mercium receptaculum; (*de lixo*) purgamentorum ou sordium receptaculum, capsula ou arca.

contemplación. *s.f.* **1.** *Acción de contemplar:* contemplatio, consideratio –onis; contemplatus –us. *pl.* **2.** *Precaución e coidado cunha persoa ou cunha cousa:* ratio –onis; respectus –us; reverentia, gratia, observantia –ae. ♦ *Sen contemplacións:* temere; inconsulte.

contemplar. *v.tr.* **1.** *Mirar ou prestar atención:* respicere, suspicere; contemplari; intueri; spectare. **2.** *Ter en conta unha posibilidade:* considerare; praevidere; prospicere; computare.

contemporaneidade. *s.f.* (Temporis) aequalitas; unum idemque tempus; synchronismus -i; haec ipsa aetas; hoc ipsum tempus.

contemporáneo -a. *adx.* (Tempore) aequalis; huius *ou* huiusce aetatis; eiusdem temporis. ♦ *Idade contemporánea:* V. **idade**.

contemporizador -ora. *adx.* Cunctator/-trix; indulgens, obsequens -entis.

contemporizar. *v.intr.* Moras nectere; indulgere; morem alicui gerere; alterius voluntati obsequi; tempori *ou* temporibus cedere *ou* servire; cunctari; cunctatorem esse.

contencioso -a. *adx.* **1.** (Materia) sobre a que se disputa nun xuízo: contentiosus, controversus, litigiosus -a -um. **2.** Sometido ao dictame dos tribunais: iudicialis -e; iudiciarius -a -um.

contenda. *s.f.* Contentio, concertatio, altercatio -onis; lis, litis; certamen -inis; iurgium -i; controversia, rixa -ae; (deportiva) ludicrum certamen; lusus -us; lusio, contentio, certatio -onis.

contendente. *adx.* e *s.* Contendens -entis; (*pl.*) certantes -ium. V. **tamén competidor**.

contender. *v.intr.* V. **combater, competir**.

contentadizo -a. *adx.* Natura facilis, comis, bonus *ou* benignus; ingenio lenis; parvo *ou* minimo contentus; facilis, comis -e.

contentar. *v.tr.* **1.** Pór contento: laetare, laetificare; exhilarare; contentum *ou* laetum reddere; laetitiam alicui excitare *ou* movere. **2.** Facer que alguén quede satisfeito: placere; delectare, oblectare; iuvare; alicui animum *ou* alicuius desiderium explere. *v.pr.* **3.** Pórse contento: laetari, laetificari; gaudere. **4.** Quedar contento, darse por satisfeito: acquiescere; contentum esse; satis habere; alicui aliquid satis esse.

contento -a. *adx.* **1.** Que experimenta un sentimento de satisfacción: contentus, laetus -a -um; gaudens, renidens -entis; hilaris -e. **2.** Que está de acordo *ou* sinte satisfacción: expletus -a -um; (do seu propio estado) suis rebus contentus. V. **tamén 1 e satisfeito**.

conter. *v.tr.* **1.** Ter dentro de si: continere; capere; amplecti, complecti; comprehendere. **2.** Impedir o movemento *ou* a aparición de algo: tenere, continere, retinere; cohibere; coercere; reprimere; moderari; temperare; compescere; modum imponere *ou* statuere; (o empuxe inimigo) morari hostium impetum; (o enfado) iracundiam tenere,

cohibere *ou* continere; irae moderari; (as lágrimas) lacrimas retinere; (a dor) dolorem tenere; (as penas con viño) dolores vino compescere; (a alegría) gaudium continere; laetitiam temperare. *v.pr.* **3.** Impedir a manifestación dunha acción *ou* dun sentimento: se continere, contineri, se sustinere, se abstinere; se reprimere; animis *ou* sibi temperare; sibi *ou* animo imperare; (na bebida) poculis temperare. ♦ *Contente e abstente:* sustine et abstine.

contestación. *s.f.* **1.** O que se contesta: responsio -onis; responsum -i; (a unha carta) rescriptio -onis; rescriptum, responsum -i. **2.** Acción de contestar *ou* de estar en desacordo: contestatio, obiectio, refutatio, impugnatio, dissensio, altercatio, concertatio, clamitatio, rebellatio -onis; dissidium -i; controversia, repugnantia -ae.

contestador. *s.m.* Telephonicus responsor.

contestar. *v.tr.* **1.** Dicir *ou* escribir algo como *contestación:* respondere; responsare; responsionem *ou* responsum dare; verba reddere; (unha carta) rescribere; respondere. **2.** Pór en dúbida, estar en desacordo: repugnare; adversari; recusare; reclamare, clamitare; disceptare; impugnare, repugnare; dissensionem ostendere, demonstrare *ou* significare. *v.intr.* **3.** Dicir *ou* facer algo que demostra que se ten coñecemento dunha chamada, petición, etc.: responsum edere *ou* reddere; verba reddere. V. **tamén 1.** **4.** Dicir palabras que manifestan oposición: infitiari; negare. V. **tamén 2.**

contestatario -a. *adx.* e *s.* **1.** Que manifesta oposición: impugnator, refragator, repugnator, oppugnator/-trix; aliter *ou* alia sentiens. **2.** Que pon de manifesto o desacordo: contradictor, adversator/-trix; dissentiens -entis.

contexto. *s.m.* **1.** Conxunto do texto que precede e segue: verborum, orationis *ou* sermonis contextus *ou* continuatio. **2.** Conxunto de circunstancias: adiuncta -orum; res ac tempora; res circumstantes; (neste contexto) hic et nunc; (no contexto daquela época) ea tempestate.

contextura. *s.f.* Contextus -us; corporis compages *ou* structura.

contía. *s.f.* Summa -ae; pretium -i; quantitas -atis. V. **tamén conta, cantidade**.

contido -a. *part.* **1.** Part. do verbo *conter:* captus, contentus, comprehensus -a -um. *s.m.* **2.** Cousa que está contida noutra: continentia -ae;

capacitas –atis. **3.** (fig.) *Argumento, materia dun escrito*: argumentum –i; textus –us; res, rei; (*adaptar a forma ao contido*) verba rebus aptare.

3. *Significado dun signo lingüístico*: significatio –onis; sensus –us.

contigüidade. *s.f.* Contiguitas, vicinitas, propinquitas –atis; continentia –ae; (*lugares contiguos*) continentia –ium. V. *tamén* **proximidade**.

contiguo –a. *adx.* Contiguus, adiunctus, propinquus, proximus, iunctus, coniunctus, finitimus, vicinus –a –um; confinis –e; continens, contingens –entis.

continencia. *s.f.* Continentia, abstinentia, temperantia, castimonia –ae; moderatio –onis; parci-tas, castitas –atis.

continental. *adx.* Continentalis –e.

continente. *s.m.* **1.** *O que contén ou no que está contido algo*: vas, vasis; recipiens vas; receptaculum, exceptorium, excipulum, involucrum –i. **2.** *Terra separada por océanos*: continens –entis; continens terra; continens litus.

contino. Termo só usado na *loc. adv. de contino*: continenter; continuo; perpetuo; assidue; constanter; sine ulla intermissione; nullo temporis puncto intermisso.

continuación. *s.f.* **1.** *Acción de continuar*: perseverantia –ae; continuatio –onis. **2.** *Parte dunha cousa que continúa outra anterior*: sequentia –ae; accessio –onis; appendix –icis; altera, tertia ... pars.

continuador –ora. *adx. e s.* Continuator/-trix; successor –oris; qui producit ou persequitur.

continuar. *v.intr.* **1.** *Estar realizándose algo que se expresa*: pergere; perseverare. **2.** *Estar algo ou alguén aínda como se expresa*: pergere; perseverare; instare, perstare; manere, permanere. *v.tr.* **3.** *Volver facer, despois dunha pausa*: continuare; sequi, prosequi, persequi. **4.** *Facer no momento que se expresa o que outro empezara*: continuare; prosequi; opus, iter inceptum peragere.

continuidade. *s.f.* Continuatio –onis; continuitas, assiduitas, perennitas, perpetuitas, diurnitas –atis; series –ei; continuatio seriesque; tenor –oris; (*solución de continuidade*) intermissio –onis (*no tempo*); intervallum –i (*no espazo*); (*sen solución de continuidade*) V. **contino**.

continuo –a. *adx.* **1.** *Non interrompido*: continuus, perpetuus, assiduus, continuatus –a –um;

perennis –e; non intermissus; continens –entis.

2. *Que se repite con moita frecuencia*: constans, perstans, perseverans –antis. V. *tamén* 1.

continencia. *s.f.* **1.** *Calidade do que é continxente*: contingentia –ae; fors (*só nom. e abl.*); casus, eventus –us; res fortuita; fortuita –orum; quod casu evenit ou contingit. **2.** *O que é continxente ou posible*: possibilitas –atis.

continxente. *adx.* **1.** *Que pode suceder ou non*: contingens –entis; fortuitus –a –um; forte ou casu contingens ou eveniens. *s.m.* **2.** *Parte con que contribúe cada persoa a algo común*: portio –onis; rata pars; (*para unha comida*) symbola –ae. **3.** *Número de mozos chamados cada ano ao servizo militar*: annuae copiae; annuus militum numerus. **4.** *Cantidade de mercancías que se autoriza para a súa importación e exportación*: constitutae merces exportationi et importationi addictae.

conto. *s.m.* **1.** *Narración de feitos fantásticos*: fabula, fabella, narratiuncula, historia –ae; ficta ou fabulosa narratio. **2.** *Cousa falsa que se conta como certa*: mendacium, commentum –i; commentitia res; dolosa, insidiosa ou fallax narratio. **3.** *Caso do que se trata, asunto en cuestión*: res, rei; argumentum, propositum –i; materia –ae. **4.** *Aparencia enganosa para simular máis do que é*: fictum, commentum, somnium –i; fabula –ae. **5.** (fam.) *Calquera obxecto, sobre todo se non se sabe o seu nome*: res, rei; instrumentum –i; futilis, vana, levis ou parvi momenti res. ♦ *Vir a conto*: ad rem pertinere ou venire; opportune accidere ou advenire. *Vivir do conto*: aliena vivere quadra; aere alieno vivere. *Deixarse de contos*: in medias res ire; rem serio agere ou tractare. *Contos de vellas*: aniles ou seniles fabulae; vetularum deliramenta.

contorna. *s.f.* V. **contorno**.

contorno. *s.m.* **1.** *Límite exterior*: extremitas –atis; perimetros –i; circumscriptio –onis; margo –inis; ora –ae; circuitus, ambitus –us; s(a)eptum –i; extrema linea; exterius lineamentum. **2.** *Zona arredor dun lugar considerado como núcleo*: vicinia –ae; vicina (loca); circumiecta –orum; continentia –ium; vicinitas –atis; vicinus tractus; (*dunha cidade*) regio urbi vicina. V. *tamén* **aforas**.

contorsión. *s.f.* Contortio, distorsio ou distortio, distractio, iactatio –onis.

contorsionar. *v.pr.* Cris(s)are; corpus, membra ou corporis membra distorquere.

contorsionista. *s.* Membrorum distortor/-trix.

contra ¹. *prep.* **1.** *En oposición a:* adversum, adversus; contra; (*con persoas*) in; (*contra as leis*) extra leges; (*loitar contra alguén*) cum aliquo, in ou adversus aliquem pugnare. **2.** *Na proximidade ou en dirección a:* ad; prope; propter; iuxta; apud; sub (*ac.*); (*contra o día, o mediodía, a tardiña*) prope lucem, prima luce, albente caelo, diluculo ou primo diluculo; sub meridiem; sub vesperum. **3.** *Expresa a posición dunha cousa en contacto con outra que está en sentido vertical:* ad; (*poñer os libros contra a parede*) libros parieti applicare; (*apertar os fillos contra o peito*) ad pectora natos premere. *s.m.* **4.** *Circunstancia desfavorable:* obex -icis; difficultas -atis; malum, incommodum, impedimentum -i. ♦ *En contra (de):* contra; (*contra a miña orde*) iniussu meo. *Levar a contra:* contradicere; repugnare; negare. *Pola contra:* contra; e contrario; sed; at; tamen, attamen. *Pesar os proles e os contras:* calculos in utraque parte ponere; in utramque partem disputare; rationes in utramque partem agitare; quid commodi quid detrimenti ex aliqua re futurum sit perpendere. *Contra a corrente:* adverso flumine; contra impetum fluminis. *Contra vento e marea:* temere; audacter; inconsulto; (*intentar algo*) omnia experiri. *Contra a vontade:* aegre; invitus -a -um. *Contra toda esperanza:* praeter spem. *Contra o costume:* contra ac fieri solet; praeter consuetudinem.

contra ². *s.f.* *Contraventá:* exterius ou interius fenestrae ostium; foricula -ae.

contraatacar. *v.intr.* Proelium redintegrare; impetum contra facere; rursus instare; denuo ou rursus oppugnare; conversa signa inferre; (fig.) contra dicere; denuo respondere.

contraataque. *s.m.* Pugnae redintegratio; instantia -ae.

contrabaixo. *s.m.* Gravissimi soni fides.

contrabandista. *s.* Portorii, interdictionum ou veterum mercium fraudator/-trix.

contrabando. *s.m.* Portorii fraus ou fraudatio; exlex nundinatio ou mercatura; furtivus comestus; mercis subintroductio; prohibita, vetitae ou subintroductae merces; (*facer contrabando*) furtim merces invehere ou transferre; clam merces importare, exportare ou invehere.

contracción. *s.f.* **1.** *Acción de contraer ou contraerse:* contractio, distentio -onis; contractus -us. **2.** *Gram. Unión de dúas palabras nunha:* syllabarum ou syllabae contractio ou coitus; (*de dúas vogais ou de dous pés métricos*) syzygia -ae; synzesis -is.

contracorrente. *s.f.* Adversum flumen; adversus cursus.

contractual. *adx.* Pacticius, chirographarius -a -um; (*cláusulas contractuais*) condiciones -um.

contradición. *s.f.* **1.** *Acción de contradicir:* contradictio -onis. **2.** *Circunstancia en que dúas cousas se negan entre si:* repugnancia, discrepantia -ae; rerum ou verborum pugna; contradictio in terminis; (*caer en contradición*) pugnantia loqui; (*estar en contradición*) inter se repugnare (*cousas*); discrepare (*persoas*).

contradicir. *v.tr.* **1.** *Desmentir o que dixou outro:* negare; refellere; contradicere ou contra dicere; obloqui; adversari. **2.** *Dicir cousas contrarias a outras ditas antes:* contra aliquem ou aliquid dicere; redarguere; aliter dicere. **3.** *Estar en oposición unha cousa con outra:* adversari; repugnare. *v.pr.* **4.** *Dicir o contrario do que un mesmo dixou:* sibi repugnare; sibi non constare.

contraditorio -a. *adx.* **1.** *Que contén contradicións:* contradictorius, contrarius, oppositus -a -um. **2.** *Que está en contradición con algo:* pugnantis, repugnans -antis; contradicens -entis; (*cousas contradictorias*) res inter se pugnantis ou discrepantes; (*dicilas*) pugnantia loqui. V. *tamén* 1.

contraente. *adx.* e *s.* Contrahens -entis; contractor, pactor/-trix; sponsus/-a.

contraer. *v.tr.* **1.** *Reducir o volume ou a lonxitude:* contrahere; adstringere; minuere. **2.** *Asumir unha obriga:* contrahere; pacisci; (*matrimonio*) nuptiis iungi; matrimonio coniungi; uxorem ducere (*o noivo*); nubere (*a noiva*). **3.** *Adquirir unha débeda, unha enfermidade, etc.:* capere, concipere; ducere; (*un costume*) consuetudinem capere; in consuetudinem venire; (*vicios*) vitiis imbui; (*unha débeda*) in aes alienum incidere; aes alienum contrahere ou facere; (*inimizades*) sibi inimicitias parare ou comparare; (*unha enfermidade*) morbum, noxam contrahere ou concipere; contagiosam luem trahere; in morbum incidere; morbo affici. *v.pr.* **4.** *Reducirse o volume ou a lonxitude:* contrahi; adstringi; minui; rugas colligere.

v.intr. **5.** *Gram. Sufrir contracción:* contrahi; in unum cogi; duas syllabas in unam cogi.

contraespionaxe. *s.m.* Occulta exploratorum speculatio.

contrafacer. *v.tr.* **1.** *Imitar:* imitari; aemulari; effingere; imitando effingere *ou* exprimere; paria cum aliquo facere; idem facere. **2.** *Cambiar o aspecto, a voz, etc., para enganar ou facer rir:* adspectum, vultum, vocem, verba effingere; alterius induere vultum; simulare, assimilare; fingere; simillime reddere; imitamine aequare. **3.** *Reproducir algo para causar prexuízo ou tirar proveito:* vitiare, adulterare; corrumpere; (*documentos públicos*) litteras *ou* tabulas publicas corrumpere; (*un testamento*) testamentum interlinere; (*unha sinatura*) chirographum imitari *ou* effingere; alicuius nomen adulterare; (*unha moeda*) nummum adulterare.

contrafeito -a. *part.* **1.** Part. do verbo *contrafacer:* fictus, effectus, simulatus, corruptus, vitiatus, mutatus -a -um. *adx.* **2.** *Que ten o corpo mal feito, torto ou con chepa:* deformis, turpis -e; distortus, gibbosus, foedus -a -um; corpore incurvus.

contrafío. *s.m.* Duplex acies; (*de dous fíos*) bipennis -e; anceps -ipitis. ♦ *A contrafío:* contra opinionem; retrorsum; praepostere; adverso capillo.

contraforte. *s.m.* **1.** *Peza de reforzo do calzado:* corium calceos firmans. **2.** *Arquit. Columna ou muro que serve de apoio:* munimentum, fulcimentum -i; muri fultura *ou* fulcrum; anteris -idis; antae -arum; erisma -ae/-atis.

contragolpe. *s.m.* Repercussus -us; ictus *ou* impetus redintegratio. *V. tamén* **contraataque.**

contragusto. Palabra só usada na *loc. adv. a contragusto:* aegre; animo iniquo; invitus -a -um.

contraindicación. *s.f.* Contrarium indicium; contraria praescriptio; iussum *ou* praecceptum contrarium.

contralto. *s.m.* **1.** *Mús. Voz intermedia entre tiple e tenor:* altera vox ab acuta; gravis vox. **2.** *Persoa con esa voz:* concentor/-trix; secundae vocis cantor/-trix; puer, cantrix *ou* cantatrix gravis vocis.

contraluz. *s.f.* **1.** *Efecto especial da luz sobre un obxecto:* lux adversa. **2.** *Debuxo, etc., en que se reproduce ese efecto:* delineatio, pictura, imago photographica luce adversa. ♦ *A contraluz:* luce adversa; contra lucem.

contramán. Palabra só usada na *loc. adv. a contramán:* in diversum; ex diverso.

contramestre. *s.m.* Navis nautarumque subpraefectus; operum opificumque magister.

contraofensiva. *s.f.* Hostium propulsatio; vis contra ultraque prolata; pugnae redintegratio. *V. tamén* **contraataque, contragolpe.**

contraorde. *s.f.* Praecepti *ou* praescripti revocatio *ou* commutatio; contrarium iussum *ou* imperium; (*dar unha contraorde*) iussa revocare.

contrapartida. *s.f.* Compensatio, aequatio -onis. ♦ *En contrapartida:* compensationis gratia.

contrapaso. *s.m.* Passus iteratio; gressus gressui contrarius; quaedam saltatio Gallaica.

contrapelo. Palabra só usada na *loc. adv. a contrapelo.* **1.** *En dirección contraria á inclinación do pelo:* contra pilum; adverso capillo. **2.** *Contra o curso normal, contra a opinión xeral:* praeter civium morem atque legem; contra *ou* praeter opinionem; retrorsum.

contrapesar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo manteña o equilibrio:* pensare, compensare; librare; aequilibrium moderari. **2.** *Pesar por segunda vez:* rependere, repensare; rursus *ou* denuo librare *ou* ponderare. **3.** (fig.) *Equilibrar un efecto con outro oposto:* compensare; sarcire, resarcire; aequare. *v.intr.* **4.** *Servir de contrapeso:* compensare; aequipondio esse.

contrapeso. *s.m.* **1.** *Peso exercido contra outro e obxecto co que se acada este efecto:* aequipondium, libramentum -i; libra -ae; sacoma -atis. **2.** (fig.) *O que equilibra unha calidade, un sentimento, etc.:* libramentum -i; compensatio, aequatio, exaequatio -onis.

contrañoer ou contrapor. *v.tr.* **1.** *Tratar ao mesmo tempo para comparar:* opponere, componere, contraponere; obicere; aequare; equiparare, conferre; comparare. *v.pr.* **2.** *Estar en contraste ou oposición:* adversari; obstare, obsistere, resistere; occurrere; niti; repugnare; obviam ire; impedire.

contraportada. *s.f.* **1.** *Páxina dun libro, revista, etc., posterior á portada:* libri, commentarii, scripti secunda pagina. **2.** *Parte posterior da cuberta dun libro, revista, etc.:* libri facies adversa.

contraposición. *s.f.* **1.** *Acción de contrapor ou contraporse:* oppositio, contrapositio, comparatio, collatio, contentio -onis; antithesis -is. **2.**

Relación entre cousas que se contrapoñen: discrepantia -ae; oppositio, dissensio -onis; diversitas -atis.

contraproducente. *adx.* Noxius -a -um; in contrariam partem *ou* in contrarium agens. V. *tamén* **contrario, daniño**.

contrapunto. *s.m.* **1.** *Composición musical engadida a outra*: musica aliis partibus concors *ou* consonans; contrapunctum -i. **2.** (fig.) *Elemento secundario que serve de complemento*: res parvi *ou* minoris momenti; secundae partes.

contrariar. *v.tr.* **1.** *Ir en contra de algo*: obsistere; adversari; offendere; impedire; repugnare. **2.** *Causar unha molestia ou desgusto*: molestiam afferre; aliquid alicui molestum *ou* grave esse; molestia *ou* incommodo aliquem afficere. *v.pr.* **3.** *Sentir unha pequena molestia ou desgusto*: aegre *ou* moleste aliquid ferre.

contrariedade. *s.f.* **1.** *Cousa que vai en contra dos intereses de alguén*: obex -icis; impedimentum -i; difficultas -atis. **2.** *Desgusto de pouca importancia*: parva molestia; parvum incommodum.

contrario -a. *adx.* **1.** *Que presenta a maior diferenza posible*: contrarius, adversus -a -um; dissidens -entis. **2.** *Que prexudica ou vai en contra de algo*: contrarius, adversus, infestus, infensus, noxius, inimicus, alienus, iniquus -a -um; nocens -entis. **3.** *Persoa ou cousa contraria*: adversarius, aemulus, inimicus/-a. ♦ *Ao contrario*: contra, e contra, e contrario. *Ao contrario de*: contra; adversum, adversus. *Polo contrario*: immo, immo vero, immo contra.

contrarrestar. *v.tr.* Subtrahere; subducere; avertere; intercipere; impedire; extinguere, restinguere; irritum facere; attenuare; minuere, diminuer.

contrarrevolución. *s.f.* (Rerum) eversio retrograda *ou* alteri contraria; commutatio novis rebus pristinas subrogans.

contrasenso *ou* **contrasentido.** *s.m.* Deliramentum -i; res absurda; absurditas -atis; ineptiae -arum; dictum *ou* factum communem sensum abhorrens; perversa interpretatio; perversitas -atis.

***contraseña.** *s.f.* V. **contrasinal**.

contrasinal. *s.m.* (Peculiare) signum, indicium -i; insigne -is; nota -ae; (*en termos militares*) militaris tessera.

contrasol. *s.m.* Iris -is/-idis; arcus -us; caelestis arcus.

contrastar. *v.intr.* **1.** *Mostrarse unha cousa distinta doutra*: obsistere; discrepare; inter se pugnare. *v.tr.* **2.** *Comprobar o valor, peso, etc. de moedas, obxectos de ouro ou prata e marcalo cun sinal*: nummos, aurum, argentum forma *ou* nota publica signare, percutere *ou* examinare. **3.** *Facer probas para comprobar algo*: probare, comprobare; inspicere; explorare; recognoscere; exigere; comperire.

contraste. *s.m.* **1.** *Diferenza ou oposición*: oppositio, adversatio, contentio, dissensio, discrepatio -onis; diversitas, varietas -atis; discordia, controversia -ae; dissimilitudo -inis; (*de cores*) varietas colorum. **2.** *Diferenza entre as zonas na imaxe da televisión*: imago diversis coloribus expressa; color diversus in televisificis imaginibus. **3.** *Sinal gravada nun obxecto de metal nobre*: (publicum) signum -i; nota -ae.

contrata. *s.f.* **1.** *Acordo entre entidades e particulares*: contractus -us; conventio -onis. **2.** *Documento deste acordo*: contractus tabula.

contratación. *s.f.* Stipulatio, pactio, negotiatio, conductio -onis.

contratar. *v.tr.* **1.** *Comprometerse a cumprir un contrato*: pacisci; contrahere; stipulationes *ou* pactiones conficere. **2.** *Tomar ou solicitar mediante contrato algún servizo*: negotiari; pactiones inire *ou* componere; pretium pacisci.

contratempo. *s.m.* Casus adversus *ou* infestus; molestia, iactura -ae; calamitas, incommoditas -atis; damnum, infortunium, incommodum, impedimentum -i.

contratista. *s.* Operis, operum *ou* opificum conductor/-trix; pacti, pactionis, obligationis stipulator *ou* promissor; ergolabus -i; contractor, pactor/-trix.

contrato. *s.m.* **1.** *Acordo legal entre dúas ou máis persoas*: pactio, conventio, stipulatio -onis; pactum, conventum -i; contractus -us; (*de compra, venda, alleamento, adquisición, cesión temporal, obriga, escravitude por débedas*) nexum -i; (*de compravenda*) emptio et venditio contractus; (*de traballo*) pactio *ou* pactiones de opere, de locando opere *ou* de locandis operibus. **2.** *Acta en que se rexistra ese acordo*: contractus *ou* pactionis tabula *ou* litterae; (*de arrendo*) locationis tabula.

contraveleno. *s.m.* V. **antídoto**.

contraventá. *s.f.* V. **contra** ².

contravir. *v.tr.* Legem, pactum, mandatum violare, perrumpere, infringere; legi *ou* legibus non parere *ou* contravenire; adversus legem facere; mandata, iussa solvere; imperata recusare.

contraxeito. Palabra só usada na *loc. adv. ao contraxeito*: contra; retroversum *ou* retrorsum.

contribución. *s.f.* **1.** *Acción de contribuir*: contributio, collatio –onis; adiumentum –i. **2.** *Cousa con que se contribúe*: contributio, collatio –onis; stips, stipis; pecunia –ae. **3.** *Imposto ou tributo ao Estado*: vectigal –alis; tributum, stipendium –i; censitio –onis; (*extraordinario*) incrementum –i.

contribuínte. *adx.* **1.** *Que contribúe á realización de algo*: contribuens –entis; auxiliaris –e; laboris consors; adiutor/-trix. *s.* **2.** *Persoa que paga impostos*: stipendiarius/-a; vectigalibus obnoxius/-a; (*pobo contribuínte*) vectigalis civitas.

contribuír. *v.tr.* **1.** *Axudar á realización de algo*: contribuere, intribuere; conferre; iuvare, adiuvarre; pecuniam *ou* operam conferre; adiumento *ou* auxilio alicui esse; prodesse. V. *tamén* **colaborar**. **2.** *Pagar os impostos*: vectigalia, pecuniam, stipendium, tributum solvere, pendere, conferre *ou* contribuere.

contrição. *s.f.* Contritio –onis; peccatorum abominatio; paenitentia –ae.

contrincante. *s.* V. **adversario**, **competidor**, **contrario**, **opoñente**, **opositor**.

contristar. *v.tr.* e *pr.* V. **aflixir(se)**, **apesarar(se)**.

control. *s.m.* **1.** *Acción de comprobar*: probatio, comprobatio, confirmatio, inspectio, exploratio –onis; custodia –ae. **2.** *Acción de dominar ou regular*: inquisitio, inspectio, moderatio –onis; censura –ae. V. *tamén* **dominio**, **tino**. ♦ *Control da natalidade ou dos nacementos*: natalium *ou* natorum temperatio, definitio *ou* imminutio; natorum *ou* prolis limitatio; finitus *ou* praefinitus natorum numerus.

controlador –ora. *s.* Inspector, probator, explorator, observator/-trix; custos –odis. ♦ *Controlador aéreo*: aeronavium *ou* aeronavalis observator *ou* explorator.

controlar. *v.tr.* **1.** *Exercer o control de algo*: inspicere; probare; observare; explorare; temperare;

custodire; tueri; experiri. *v.pr.* **2.** *Ter dominio sobre un mesmo*: se continere *ou* cohibere; animo moderari; sibi imperare. V. *tamén* **tino**. ♦ *Case non me controlo a min mesmo*: vix sum animi *ou* mentis compos.

controversia. *s.f.* Controversia, discordia –ae; altercatio, contentio, dissensio, disceptatio, disputatio –onis; certamen –inis.

controverter. *v.tr.* **1.** *Mostrar desacordo*: repugnare; recusare; dissentire; disceptare; dissensionem *ou* dissensum ostendere, demonstrare *ou* significare. *v.intr.* **2.** *Discutir*: disceptare; disputare; discutere; dissertere; controversari; accurate pendere; (*nun tribunal, nunha asemblea*) (*causam*) agere; consulere; (*os proles e os contras*) in utramque partem disputare. V. *tamén* **discutir**.

controvertido –a. *adx.* Dubius, ambiguus, incertus, controversus –a –um. V. *tamén* **discutible**.

contubernio. *s.m.* Contubernium –i; coniuratio –onis; clandestinum consilium.

contumacia. *s.f.* **1.** *Calidade de contumaz*: contumacia, pertinacia –ae; obstinatio –onis. **2.** *Der. Estado da persoa que escapa á acción da xustiza*: contumacia –ae.

contumaz. *adx.* **1.** *Obstinado*: contumax, pertinax, pervicax –acis; obstinatus –a –um. **2.** *Der. Rebelde*: contumax –acis; absens –entis; (*condenar a alguén por contumaz*) aliquem absentem damnare.

contundente. *adx.* **1.** *Que pode producir contusións*: contundens –entis; suggillans –antis. **2.** (*fig.*) *Que non admite discusión*: firmissimus, gravissimus –a –um; evidens –entis; inexpugnabilis –e.

conturbar. *v.tr.* **1.** *Causar unha forte impresión*: (vehementer, acriter) turbare, conturbare, per-turbare; agitare; offendere; afficere; (animum) movere, commovere. **2.** *Facer perder a serenidade*: V. **alterar**, **inquietar**. *v.pr.* **3.** *Sentir unha forte impresión*: turbari, conturbari, perturbari; agitari; affici; moveri, commoveri. **4.** *Perder a serenidade*: V. **alterarse**, **inquietarse**.

contusión. *s.f.* Contusio, suggillatio –onis; contusum –i; vibex –icis; suggillata, insignita –orum.

contusionar. *v.tr.* Suggillare; suggillatum aliquem reddere; contusione afficere; contundere.

contuso –a. *adx.* Contusus, suggillatus –a –um.

convalecencia. *s.f.* Convalescentia –ae; valetudinis recreatio *ou* confirmatio; valetudo confirmata; sanitas reddita.

convalecente. *adx.* Convalescens –entis; e morbo recreatus; ab imbecillitate se reficiens; validus –a –um.

convalecer. *v.intr.* Convalescere; convalere; e morbo recreari; sanitatem *ou* valetudinem recuperare.

*convalidación. *s.f.*, ***convalidar.** *v.tr.* V. **validación, validar.**

convencemento. *s.m.* **1.** *Acción de convencer ou convencerse:* certitudo –inis; securitas –atis; persuasio –onis; opinio firma. **2.** *Circunstancia de estar convencido:* conscientia –ae; persuasio –onis.

convencer. *v.tr.* **1.** *Levar a alguén a recoñecer algo como certo:* suadere, persuadere; fidem auditoribus facere; ad credendum ducere *ou* inducere; (*de culpa*) convincere; aliquem crimine arguere *ou* coarguere. *v.pr.* **2.** *Adquirir a convicción de algo:* comperire; sibi persuadere; persuasum habere; certum *ou* pro certo aliquid habere.

convención. *s.f.* **1.** *Acordo sobre un feito importante:* pactum, conventum –i; pactio, conventio, stipulatio, sponsio, consensio –onis; contractus –us. **2.** *Reunión de persoas que teñen intereses comúns:* concilium –i; conventus, coetus –us; conventio –onis; societas –atis; consociatio –onis. **3.** *Todo o que está admitido como norma de conduta social:* tacita pactio; consensio, conventio –onis; mos et consuetudo; institutum –i; (*convencións sociais*) civilia instituta.

convencional. *adx.* **1.** *Que é resultado dunha convención:* pactus, dictus –a –um. **2.** *Establecido segundo as convencións sociais ou o costume:* usu, ex pacto, ex consuetudine, ex convento *ou* ex conventione acceptus *ou* receptus; usitatus –a –um; a maioribus, ab antiquis traditus; conventionalis –e. **3.** *Clásico, non atómico, biolóxico ou químico:* usitatus, tritus –a –um; conventionalis, commumis, vulgaris –e; (*armamento*) arma usitata, non atomica.

convencionalismo. *s.m.* **1.** *Calidade de convencional:* conventionalismus –i; observantia –ae. **2.** *Todo o que se realiza segundo a tradición:* moris observantia; studium moris traditi; cultus moris patrii.

conveniencia. *s.f.* **1.** *Calidade do que é conveniente:* utilitas –atis; convenientia –ae; opportunitas –atis; tempus opportunum *ou* idoneum; occasio –onis. **2.** *O que se considera conveniente:* utilitas –atis; convenientia –ae; commoditas –atis; commodum –i; (*decoro*) decorum, honestum –i; urbanitas –atis.

conveniente. *adx.* Utilis –e; conveniens, congruens, decens –entis; consentaneus, idoneus, dignus, condignus, aptus, accommodatus, commodus, opportunus –a –um. ♦ *Coa prudencia conveniente:* ea qua par est prudentia.

convenio. *s.m.* Conventio, pactio –onis; pactum –i; foedus –eris; (*segundo o convenio*) ex pacto.

convento. *s.m.* Monasterium, coenobium, ascesterium –i; (*pequeno*) coenobiolum –i; (*comunidad relixiosa*) sacra virorum *ou* mulierum familia; religiosa sodalitas *ou* communitas; religiosa *ou* coenobialis domus.

conventual. *adx.* Coenobicus –a –um; monasterialis, conventualis, coenobialis –e.

conversa. *s.f.* V. **conversación.**

conversación. *s.f.* **1.** *Acción de conversar:* colloquium –i; collocutio, congressio –onis; congressus –us; sermo –onis; (*traban conversación*) fit sermo inter eos; (*estar nas conversacións de todo o mundo*) esse in sermone omnium. **2.** *Arte ou maneira de conversar:* sermo –onis. **3.** *Debate sobre temas importantes:* colloquium –i; conventus –us; tractatio, disputatio, contentio –onis.

conversador. *s.* Confabulator/-trix; collocutor/-trix lepidus/-a.

conversar. *v.intr.* Loqui, colloqui; fabulari, confabulari; sermocinari, consermocinari; consermonari, inter se colloqui *ou* fabulari; sermonem, colloquium habere, serere, exsequi, conferre *ou* instituere; (*entrar en conversación*) congregi; in sermonem ingredi; (*ter unha conversación*) colloqui; ad *ou* in colloquium venire; (*buscar conversación*) sermonem quaerere; (*recaer a conversación sobre algo ou alguén*) sermonem defligere ad; in sermonem *ou* mentionem forte incidere; sermones trahere ad; (*cambiar de conversación*) sermonem alio transferre; (*meterse na conversación*) se in sermonem insinuare; (*xa chega de conversación*) satis est; satis iam verborum est. V. **tamén falar.**

conversión. *s.f.* *Conversio* –onis; (*cambio de costumes*) *morum* ou *consiliorum* mutatio; correctio, emendatio –onis; (*á verdadeira fe*) ad *Domini* ou ad *veram* ou *aliam* *fidem* *conversio*.

converso –a. *adx.* e *s.* *Conversus*/–a; ad *Christi* *fidem* *conversus*/–a; e *iudaeo*, *mauritano*, *gentili* ou *pagano* *christianus* *factus*.

converter. *v.tr.* **1.** *Facer que unha cousa adquira forma, propiedades, etc., doutra:* *mutare*; *convertere*; *formam*, *figuram* *immutare*. **2.** *Facer que algo ou alguén chegue a ser o que se expresa:* *mutare*; *vertere*, *convertere*; *transformare*; *transfigurare*; *redigere*. **3.** *Facer que alguén mude as súas ideas políticas, relixiosas, etc.:* *convertere*; *transferre*; *transducere*, *traducere*; *sententiam*, *cogitationes*, *opiniones*, *consilia*, *mentem* *alicuius* *mutare*. *v.pr.* **4.** *Adquirir unha cousa as propiedades doutra:* *mutari*; *transformari*; *verti*, *converti*. **5.** *Chegar a ser o que se expresa:* *mutari*; *fieri*; *se transformare*, *transformari*; *se convertere*, *converti*. **6.** *Cambiar alguén as ideas:* *se convertere*; *mutari*; *fidem*, *mores*, *consilia* *mutare*; (*políticas*) *partes* *mutare*; *aliam* *politicam* *factionem* ou *aliam* *reipublicae* *gerendae* *viam* *amplecti*; (*relixiosas*) *se convertere*; *ad* *aliam* *fidem* *se convertere*; *christianam* *religionem* *amplecti*; e *iudaeo*, *mauritano* ou *gentili* *christianum* *fieri*.

converxencia. *s.f.* *Concursus* –us; *conversio* –onis; *convergentia* –ae; (*de liñas*) *linearum* *coitus*; (*conformidade*) *consensus* –us.

converxente. *adx.* *Convergens* –entis; in *unum* ou *eodem* *vergens*; (*pl.*) *inter* *se* *committentes*.

converxer. *v.tr.* **1.** *Dirixirse dúas ou máis cousas a un punto:* *convergere*; in *medium* *vergere*. **2.** (*fig.*) *Dirixirse a un mesmo obxectivo:* in *unum* ou *eodem* *vergere*; *eodem* *concurrere*, *convergere* ou *pertinere*; *convenire*; *concurrere*; *unum* *eumdemque* *propositum*, *finem* ou *metam* *habere*.

convexidade. *s.f.* *Convexitas* –atis; *convexum* –i.

convexo –a. *adx.* *Convexus*, *curvatus*, *gibbus* –a –um; *gibber* –era –erum.

convicción. *s.f.* **1.** *Seguridade de algo:* *V. convencimiento*. *pl.* **2.** *Crenzas:* *opiniones*, *persuasiones* –um; *animi* *iudicia*; *fides* –ei; *fiduciae* –arum; (*segundo as miñas conviccións*) *ex* *animi* *mei* *sententia*; *meo* *iudicio*; *ut* *opinor*.

convicto –a. *adx.* *Convictus* –a –um; (*dun crime*) *manifestus* *sceleris*.

convidado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo convidar:* *vocatus*, *advocatus*, *invitatus*, *incitatus*, *excitatus*, *stimulatus*, *allectus* –a –um. *s.* **2.** *Persoa a quen se convida:* *conviva* –ae; *convictor*/–trix; *vocatus*/–a; *invitatus*/–a.

convidar. *v.tr.* **1.** *Propoñer a alguén que asista a un acto:* *vocare*, *advocare*; *invitare*; *arcessere*; *hortari*, *adhortari*, *cohortari*. **2.** *Agasallar a alguén correndo cos gastos:* *invitare*; *vocare*, *advocare*; (*a comer*) *ad* *enam* *vocare*, *invitare*; in *convivium* *arcessere*; *ad* *epulas*, *ad* *mensam* *adhibere*; *obsonitare*. **3.** (*fig.*) *Incitar:* *incitare*, *excitare*; *ciere*; *stimulare*. **4.** *Rogar que alguén faga algo que non desexa:* *invitare*; *hortari*; *inducere*; *iubere*; *sua-dere*.

convincente. *adx.* *Suadens*, *persuadens* –entis; *ad* *faciendam* *fidem* *aptus* ou *appositus*; *firmus* –a –um; *gravis* –e; (*argumento convincente*) *argumentum* *evidens*, *gravissimum* ou *firmissimum*.

convir. *v.intr.* **1.** *Chegar a un acordo:* *componere*; *constituere*; *pacisci*; *pangere*; *convenire*; (*nun prezo*) *pretium* *pacisci* ou *pangere*; (*nun día*) *diem* *statuere*; (*como se conviñera*) *ut* *erat* *constitutum*. **2.** *Estar de acordo:* *assentiri*; *consentire*; *convenire*; *concedere*. **3.** *Ser conveniente, útil, adecuado:* *prodesse*; *cum* *re* ou *alicui* *rei* *convenire* ou *congruere*; *aptum*, *accommodatum*, *utilem*, *opportunum*, *idoneum* *esse*; (*imp.*) *oportet*.

convite. *s.m.* **1.** *Acción de convidar:* *invitatio*, *vocatio* –onis. **2.** *Banquete:* *convivium*, *epulum* –i; *epulae* –arum; *epulatio* –onis; *cena* –ae; *agape* –es.

convivencia. *s.f.* *Convictus* –us; *convictus* *humanus*; *hominum* *convictus*, *communitas*, *societas*, *consortio*; *cohabitatio* –onis; *populorum* ou *civium* *coniunctio*; *contubernium* –i.

convivir. *v.intr.* **1.** *Vivir xuntos:* *convivere*; *cum* *aliquo* *vivere* ou *vitam* *agere*; *cohabitare*; *una* *vivere*. **2.** (*fig.*) *Existir unha cousa ao mesmo tempo ca outras:* *simul* *esse* ou *existere*; *aliquid* ou *aliquem* *pariter* *cum* *aliquo* *vivere*.

convocar. *v.tr.* **1.** *Avisar da celebración de algo:* *vocare*, *advocare*, *convocare*; *cogere*; *citare*; *arcessere*; *calare*; *concilium* ou *conventum* *edicere* ou *indicere*; (*eleccións*) *comitia* *edicere*; (*a un xuízo*)

in iudicium vocare *ou* adducere; iudicio arcesse-
re. **2.** *Anunciar un concurso, oposición, etc.:* cer-
tamen, certationem, publicum periculum, publi-
cam probationem edicere *ou* indicere; nuntiare,
annuntiare, praenuntiare *ou* praescribere.

convocatoria. *s.f.* V. **convocatorio.**

convocatorio -a. *adx.* **1.** *Que convoca:* vocans,
convocans, advocans -antis. *s.f.* **2.** *Acción de*
convocar: vocatio, advocatio, convocatio, invita-
tio -onis. **3.** *Anuncio ou escrito en que se convo-*
ca: convocationis litterae.

convoi. *s.m.* **1.** *Grupo de vehículos de transporte:*
commeatus -us; curruum agmen; plastrorum
apparatus. **2.** *Serie de coches de ferrocarril:* cur-
ruum agmen ferrivarium; hamaxostichus -i;
tramen -inis. **3.** *Cortexo:* V. esta palabra.

convulsión. *s.f.* **1.** *Contracción brusca dos mús-*
culos: convulsio -onis; nervorum *ou* membro-
rum distentio, contractio, commotio, retractio
ou distractio; spasmus -i; spasma -atis; vermi-
na -um. **2.** *Axitación da terra:* terrae motus *ou*
terraemotus -us. **3.** (fig.) *Perturbación da orde*
social: rerum (publicarum) eversio, commutatio
ou motus; popularis tumultus; seditio -onis; in-
testinum malum.

convulsionar. *v.tr.* **1.** *Producir ou causar convul-*
sions: convulsiones *ou* nervorum contractiones
efficere; (*na sociedade*) turbas conciere; omnia
miscere; tumultuari; perturbare. *v.pr.* **2.** *Sufrir*
convulsions: convulsionibus affici.

convulsivo -a. *adx.* Convulsivus -a -um; con-
vulsionem ferens.

convulso -a. *adx.* Convulsione affectus.

conjectura. *s.f.* Coniectura -ae; coniectatio,
coniectio, suspicio, existimatio, praesumptio
-onis.

conjectural. *adx.* Coniecturalis -e; in coniectura
positus.

conjecturar. *v.tr.* Conicere, coniectare; suspicari;
opinari; coniecturam facere, trahere, capere *ou*
ducere; coniectura augurari, assequi, providere
ou prospicere; coniectura duci.

conxelación. *s.f.* Congelatio, concretio -onis.

conxelado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo conxelar:*
gelatus, congelatus, glaciatus, congelatus -a
-um. *adx.* **2.** *Que está en estado de conxelación:*
gelatus, congelatus, gelidus -a -um; gelu *ou*

glacie duratus, concretus, rigens *ou* rigidus. **3.**
(fig.) *Que está frío coma o xeo:* gelatus, gelidus -a
-um; gelu rigens *ou* torpens.

conxelador -ora. *adx.* **1.** *Que serve para conxe-*
lar ou dotado de sistemas de conxelación: gelans,
congelans -antis; gelandi *ou* congelandi vi prae-
ditus. *s.m.* **2.** *Electrodoméstico onde se conxelan*
os alimentos: arca glacialis *ou* gelatoria; alveolus
aquam conglacians; machina aquae conglacian-
dae; frigida cella; electricum armarium gelans.
3. *Pesqueiro provisto de sistema de conxelación:*
navis piscatoria congelandi vi praedita.

conxelar. *v.tr.* **1.** *Converter un líquido en xeo:* ge-
lare, congelare; glaciare, conglaciare; gelu con-
stringere *ou* adstringere. **2.** *Someter ao frío:* V. 1.
3. (fig.) *Facer que prezos, salarios, etc., se man-*
teñan ao mesmo nivel: pretia, salaria cohibere.
v.pr. **4.** *Poñerse sólido pola acción do frío:* gelari,
congelari, gelascere, congelascere; glaciare/-ari;
conglaciare/-ari; glacie *ou* frigore concreescere;
frigore amburi *ou* aduri. **5.** *Pórse coma o xeo por*
causa do frío: frigore rigere *ou* torpere. **6.** (fig.)
Sentir moito frío: frigere, frigescere, refrigescere,
perfrigescere; algere. V. *tamén aterecer.*

conxénera. *s.* Eodem genere, eiusdem generis *ou*
congeneris (homo, animal, res); par, paris.

conxeniar. *v.intr.* Concordare; consentire; natura
inter se congruere; moribus et ingenio assimilari.

conxénito -a. *adx.* Congenitus, ingenitus, in-
generatus, innatus -a -um.

conxestión. *s.f.* **1.** *Acumulación de sangue nunha*
parte do corpo: congestio -onis; sanguinis con-
gestus *ou* impetus; (*pl.*) (*conxestións cerebrais*)
cerebri collectiones. **2.** (fig.) *Acumulación de*
persoas ou cousas: concursatio, stipatio -onis;
summa hominum *ou* rerum frequentia, concur-
sio *ou* concursus; (*na carretera*) maxima vehicu-
lorum frequentia; viarum celebritas.

conxestionar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Producir unha*
conxestión: replere; stipare; refercire; sanguinis
congestu afficere. *v. pr.* **2.** (prop. e fig.) *Sufrir*
unha conxestión: repleri; stipari; referciri; con-
gestionem, sanguinis impetu affici; (*cara conxes-*
tionada) vultus subrubicundus.

conxugación. *s.f.* **1.** *Acción de conxugar ou conxu-*
garse: iunctura -ae; compositio, copulatio, con-
cursio, complexio, coniunctio -onis; ordo -inis;
conventus, concursus, coitus -us. **2.** *Gram.*

Conxunto das formas dun verbo: coniugatio –onis; flexus –us. **3.** *Gram. Cada un dos tres tipos en que se agrupan os verbos*: verborum ordo; verbum primi, secundi, tertii ordinis.

conxugal. *adx.* Iugalis, coniugalis, matrimonialis, connubialis, maritalis –e.

conxugar. *v.tr.* **1.** *Gram. Dicir ou escribir a conxugación dun verbo*: coniugare; flectere. **2.** *Unir de modo harmónico*: iungere, coniungere; componere; struere; ordinare; in ordine ponere. *v.pr.* **3.** *Unirse de modo harmónico*: se iungere ou iungi; se coniungere ou coniungi; se componere ou componi.

conxunción. *s.f.* **1.** *Gram. Palabra que une oracións ou outras palabras*: coniunctio, convinctio –onis; coniunctiva particula. **2.** *Feito de xuntar ou xuntarse*: convictus, coitus, concursus –us; concursio, copulatio –onis; (*dos astros*) coitus –us.

conxuntivite. *s.f.* Lippitudo –inis; ocularium membranarum inflammatio.

conxuntivo –a. *adx.* Connexivus, coniunctivus –a –um.

conxunto –a. *adx.* **1.** *Que se dá ou se fai xunto con outro*: iunctus, coniunctus, mixtus –a –um. *s.m.* **2.** *Reunión das partes que constitúen un todo*: synthesis –is; totum –i; corpus –oris; congeries –ei; strues –is; cumulus, acervus –i; iunctura, commissura –ae. ♦ *Conxunto musical*: musicorum symphonia; musicalis coetus; orchestra –ae. *En conxunto*: coniuncte, coniunctim; una; simul; summamim.

conxuntura. *s.f.* Occasio –onis; opportunitas –atis; tempus opportunum; (*xuntura*) commissura, iunctura –ae; compages –is.

conxura. *s.f.* V. **complot**, **conspiración**.

conxurado –a. *s.* Coniuratus, conscius/-a; coniurationis particeps.

conxurar. *v.tr.* **1.** *Conspirar; idear unha conxura*: V. **conspirar**. **2.** *Impedir, arredar un dano*: impedire; depellere; (*un perigo*) periculum deprecari ou propulsare; (*o demo*) daemonem sacris precibus ou ritibus fugare, adiurare, detrudere ou depellere; (*as nubes, a tempestade*) nubila, tempestatem, alia noxia sacris expiationibus amandare, avertere, arcere ou depellere. *v. intr. e pr.* **3.** *Aliarse para unha finalidade*: conspirare; coniurare; (*para a morte de alguén*) conspirare

ou consilium inire in caedem alicuius; de interficiendo aliquo coniurare. *v.pr.* **4.** *Combinar desfavorablemente*: coire; consociari; coniungi; commisceri.

conxuro. *s.m.* Adiuratio –onis; adiuratio supersticiosa; exorcismus –i; carmen –inis; adiuramentum, incantamentum –i.

cónxuxe. *s.* V. **consorte**.

coñac. *s.m.* Potio Con(n)iacensis; coniacum –i (ex urbe Gallica Con(n)iacum [*Cognac*], ubi haec valida potio conficitur); (*unha copa de coñac*) potionis Con(n)iacensis pocillum ou poculum.

coñecedor –ora. *adx.* Doctus, peritus, gnarus, versatus –a –um; intellegens, prudens –entis; subtilis –e.

coñecemento. *s.m.* **1.** *Acción e resultado de coñecer*: agnitio, cognitio –onis; scientia, notitia, prudentia –ae; (*teórico*) ratio –onis; (*práctico*) usus –us. **2.** *Facultade de sentir o mundo exterior*: conscientia, intellegentia –ae; intellectus –us; intellegendi vis et facultas. *pl.* **3.** *Conxunto de cousas que alguén sabe*: scientia –ae; humanitas –atis; artes –ium; disciplinae, litterae –arum; rerum scientia; honestae artes; studia humanitatis. **4.** *Relacións de trato*: notitia –ae; consuetudo –inis; familiaritas –atis; usus –us. ♦ *Con coñecemento de causa*: scienter et volenter; sciens volensque; sciens prudensque.

coñecer. *v.tr.* **1.** *Ter a idea de algo na mente*: noscere, cognoscere; notionem rei habere; scire; sentire; notum ou cognitum habere. **2.** *Ter o suficiente dominio de algo*: noscere, cognoscere, pernoscere; callere; notum, cognitum, perspectum habere; peritum, versatum esse; scire; sentire; experiri. **3.** *Saber quen e como é unha persoa*: noscere, cognoscere, pernoscere; notum ou cognitum habere; (*só de nome*) nomine tantum aliquem cognoscere. **4.** *Ter relación con alguén*: noscere, cognoscere, pernoscere; aliquo uti; notitiam alicuius habere; consuetudinem, familiaritatem cum aliquo habere. **5.** *Estar informado de algo*: V. **2.** **6.** *Saber como é un lugar por ter estado nel*: locum scire, noscere, cognoscere ou pernoscere; loci gnarum, scientem, prudentem esse. *v.pr.* **7.** *Notarse en algo un efecto positivo ou negativo*: ostendi; significari; sciri; nosci, cognosci. **8.** *Existir a evidencia de algo*: monstrari; evidens, notum esse. ♦ *Dar a coñecer*: dicere; enuntiare; ostendere; patefacere; aperire; monstrare; edere;

in lucem edere *ou* detrahere; vulgare; in vulgus edere *ou* efferre. *Darse a coñecer*. 1. *Pasar unha persoa a ser coñecida*: in notitiam pervenire. 2. *Identificarse*: documentum sui dare; intellectum sui facere; identitatis tesseram monstrare.

coñecido -a. *adx.* 1. *Que o coñece ou sabe moita xente*: notus, cognitus, manifestus, vulgatus, perspicuus, conspicuus, clarus -a -um; non incognitus; haud ignotus. 2. *Persoa coa que outra ten trato*: notus, cognitus -a -um; (*moi coñecido*) pernotus, notissimus -a -um; familiaris -e; (*só de nome*) nomine tantum notus.

cooperación. *s.f.* Opera -ae; auxilium i; cooperatio, collaboratio -onis; adiumentum -i; mutuuum auxilium; socia *ou* concors opera. ♦ *Prestar a súa cooperación*: manus alicui commodare. *Coa túa cooperación*: te adiutore *ou* adiuvante; tuo auxilio.

cooperador *ou* **cooperante**. *adx.* e s. Adiutor; cooperator; auxiliator/-trix; laboris *ou* operis socius *ou* consors; auxiliaris -e.

cooperar. *v.intr.* Adiuvare; cooperari; collaborare; mutuam operam conferre; adiutorem esse; operam alicui navare; operam dare *ou* sociare; adiutorem se impertiri.

cooperativa. *s.f.* V. **cooperativo**.

cooperativismo. *s.m.* Adiutrix associatio.

cooperativo -a. *adx.* 1. *De cooperación*: adiutor/-trix. *s.f.* 2. *Sociedade de traballadores ou consumidores*: societas cooperativa *ou* adiutrix; (*agrícola*) adiutrix societas in agris colendis.

coordinación. *s.f.* 1. *Acción de coordinar*: ordinatio, coordinatio, compositio, dispositio, collocatio -onis; ordo -inis; nexus -us. 2. *Gram. Unión de palabras ou oracións que non teñen relación de dependencia*: coordinatio, copulatio -onis; nexus -us.

coordinado -a. *part.* 1. *Part. do verbo coordinar*: ordinatus, coordinatus, compositus, dispositus -a -um; in *ou* ad ordinem redactus. *adx.* 2. *Realizado con coordinación*: apto nexu coniunctus. V. *tamén* 1. 3. *Gram. Unido por coordinación*: coordinatus -a -um.

coordinador -ora. *adx.* e s. Compositor; moderator, ordinator; coordinator/-trix.

coordinar. *v.tr.* Ordinare, coordinare; collocare; componere, disponere; nectere, annectere, con(n)ectere; copulare; in *ou* ad ordinem redigere.

copa. *s.f.* 1. *Vaso*: vas, vasis; poculum -i; scyphus, cyathus -i; calix -icis; patera -ae; crater -eris; (*de ouro ou prata*) phiala -ae; (*de ouro*) aureus cantharus; (*pequena*) pocillum -i. 2. *O contido dese vaso*: V. 1. 3. *Por ext., vaso de calquera bebida alcólica*: V. 1. 4. *Obxecto que se entrega ao vencedor dunha competición*: victoriae patera *ou* calix. 5. *Parte superior dunha árbore*: arboris cacumen. 6. *Parte superior do sombreiro*: petasi *ou* capitis tegumenti cacumen. *pl.* 7. *Pau da barralla*: cupellae -arum.

cope. *s.m.* Retis (piscatorii) sacculus *ou* sinus.

copete. *s.m.* 1. *Recipiente de madeira para darlle forma ao pan*: vas ligneum ad panem conformandum. 2. *Reforzo de coiro, por debaixo dos ollais do calzado*: interius calcei fulcimentum; ligula -ae. 3. *Pelo que se trae levantado sobre a fronte*: cirrus frontis; vertex -icis. ♦ *Home de alto copete*: vir magnae auctoritatis *ou* nobili genere natus. *Ser de ou ter moito copete*: magnum supercilium ferre; supercilium tollere; elatum, arrogantem esse.

copia. *s.f.* 1. *Reprodución exacta*: apographon/-phum -i; exemplar -aris; exemplum -i; perscriptura -ae; (*tirar mil copias dun libro*) librum in mille exemplaria transcribere. 2. *Cada un dos exemplares que son copia dun orixinal*: transcriptio -onis. V. *tamén* 1. 3. *Cousa que imita un modelo*: imitatio -onis; imitamen -inis. 4. *Imitación servil dun escrito*: furtum litterarium.

copiar. *v.tr.* 1. *Escribir ou representar algo xa escrito ou pintado*: describere, exscribere, transcribere, perscribere; effingere. 2. *Escribir o que outro di*: dictata scribere, transcribere, describere. 3. *Imitar*: imitari; aemulari; imitatione *ou* imitando exprimere *ou* consequi; referre; effingere. 4. *Reproducir algo sen permiso do autor*: furari. V. *tamén* **plaxiar**.

copiloto. *s.m.* Alter aerii navigii rector *ou* gubernator.

copioso -a. *adx.* Copiosus, refertus, lautus -a -um; uber -era -erum; abundans -antis; pinguis -e.

copista. *s.* 1. *Persoa que copiaba á man manuscritos*: scriptor, perscriptor, exceptor -oris; librarius -i; librarius scribe *ou* scriptor; scribe -ae; amanuensis -is. 2. *Persoa que copia obras de arte*: imitator, ficator/-trix.

copla. *s.f.* Consonum carmen; cantilena –ae. ♦ *Coplas de cego:* circulatoria carmina. *Andar en coplas:* in omnium ore versari.

***copo.** *s.m.* V. **faísca**.

copón. *s.m.* Pyxis –idis; ciborium –i.

coprodución. *s.f.* Consociata effectio; consociatum opus.

copropietario –a. *s.* Compossessor –oris.

cópula. *s.f.* **1.** *Unión sexual:* coitus, concubitus –us; copula –ae. V. *tamén coito*. **2.** *Gram. Verbo que une o suxeito co atributo:* copula –ae; verbum copulativum.

copular. *v.intr.* Coire; iungi; copulari; cum aliquo/-a coire; corpus cum aliquo/-a miscere; (pop.) iacere; cubare, concubere.

copulativo –a. *adx. Gram.* Copulativus, connexivus, coniunctivus, complexivus –a –um. ♦ *Conxuncións copulativas:* connexivae coniunctiones.

copyright. *s.m.* Ius proprietatis librariae.

coque ¹. *s.m.* Carbo residuus (e carbone fossili extractus).

coque ². *s.m.* *Golpe na cabeza:* V. **croque**.

coqueta. *s.f.* Mensa mundi ou cultus muliebris.

coquetear. *v.intr.* Immodice se ostentare; lenocinari.

coquetería. *s.f.* **1.** *Calidade, actitude da persoa coqueta:* immodica sui ostentatio; blandimentum –i. **2.** *Cousa que unha persoa fai para presumir ou para espertar sentimentos amorosos:* affectatio, ostentatio, iactatio –onis; lenocinium –i. V. *tamén* 1.

coqueto –a. *adx.* Formosulus, pulchellus/-a; lenocinans, elegans –antis; sui iactans.

cor. *s.f.* **1.** *Fis. Propiedade da superficie dun obxecto ou da luz de producir impresións na vista:* color –oris. **2.** *Cada unha desas impresións:* color –oris. **3.** *Conxunto de cores combinadas:* V. **colorido**. **4.** *A cor do rostro humano:* color –oris; vultus –us; rubor –oris; (*cambiar de cor*) vultum mutare; pallere; (*pórse de todas as cores*) multo rubore suffundi. **5.** (fig.) *O que anima ou dá interese a algo:* color –oris; virtus –utis; alacritas –atis; fiducia –ae. **6.** (fig.) *Aspecto ou aparencia das cousas:* color –oris; species –ei. ♦ *A cor ou a cores:* versicolor, multicolor –oris; varius –a –um; vario colore ou variis coloribus pictus.

Dunha soa cor: unicolor –oris; monochromateus –a –um; (*de dúas*) bicolor –oris. *De cor. 1. De calquera cor que non sexa branca nin negra:* coloratus –a –um. **2.** *Doutra raza que non sexa a branca:* Aethiops –opis; niger –gra –grum; fuscus –a –um. *Revirar a cor:* vultum ou colorem mutare; prae metu pallescere; verecundia affici; rubere, erubescere. *Ter boa ou mala cor:* (*boa*) validum colorem habere; (*mala*) pallere, pallescere. *Tomar cor:* aliquam rem prospere fluere ou decurrere; (fig.) colorem trahere, ducere, percipere. *Non te fies demasiado da cor:* nimium ne crede colori.

coral ¹. *s.m.* **1.** *Colonia de pólipos:* coral(l)ium, cural(l)ium ou corallum –i. **2.** *Materia calcaria segregada por estes animais:* V. 1.

coral ². *adx.* **1.** *Relativo ao coro:* choricus –a –um. *s.f.* **2.** *Grupo de persoas que cantan nun coro:* cantentium chorus; concinentium grex ou caterva.

Corán. *s.m.* Coranum –i; islamismi lex.

corar. *v. tr. e intr.* V. **colorear**.

coraxe. *s.f.* Fortitudo –inis; virtus –utis; animus –i; firmitas, strenuitas –atis; animi fortitudo ou firmitas; audacia, fiducia, constantia –ae; robur –oris; bonus, magnus, fortis, virilis ou robustus animus; fortis mens; forte ou virile ingenium; fortia pectora; (*con coraxe*) forti animo; fortiter; viriliter; strenue.

corazón. *s.m.* **1.** *Anat. Órgano principal da circulación do sangue:* cor, cordis; (*o peito*) pectus –oris. **2.** (fig.) *Este órgano, considerado como sede dos sentimentos:* animus –i; pectus –oris; mens, mentis; sensus –uum; amor –oris; voluntas, caritas –atis; (*persoa de bo corazón*) misericors homo; (*de corazón duro*) durus ou inhumanus homo; (*ter bo corazón*) mollem mentem, bonum animum habere; (*ter mal corazón*) malum animum habere ou malo animo esse; (*tocar o corazón*) commovere. **3.** (fig.) *O mesmo órgano, como sede do valor; a forza de vontade, etc.:* voluntas –atis; studium –i; animus –i; excelsus ou pusillus animus. V. *tamén coraxe*. **4.** *Parte central dunha cousa, núcleo:* nucleus –i; medulla –ae; arboris ou arborum ossa ou cerebrum; gremium –i; viscera –um. ♦ *Dar o corazón:* animum dare; ex animo, toto pectore ou corde atque animo amare. *Dar algo o corazón:* praesentire; augurari; praesagire. *De (todo) corazón:* ex ou ab imo corde; toto pectore; libentissime. *Encollérselle*

a alguén o corazón: turbari; stupere, stupeferi; angi. *Facer de tripas corazón*: animum erigere; dolorem premere; periculum adire, subire, optetere; periculo obviam ire. *Partir o corazón*: misericordiam movere. *Partirselle a alguén o corazón*: nimio dolore angi; vehementissime dolere ou conflictari. *Levar a alguén no corazón*: in sinu alicuem gestare; cordi esse alicui.

corazonada. *s.f.* Praesensio, praesagitio, divinatio, praedivinatio, suspicio -onis; praesagium -i; animi motus, pulsus ou impulsus.

***corbata**. *s.f.* V. **gravata**.

corchea. *s.f.* Nota musicalis uncinata; nota musicas quarta.

corchete. *s.m.* **1.** *Broche, xeralmente das pezas de vestir*: fibula -ae; uncus, uncinus, uncinulus -i. **2.** *Signo gráfico*: uncinata linea; uncus angulatus; uncinus -i.

corcoser. *v.tr.* Sarcire; vestes compingere; suere.

corcova. *s.f.* V. **chepa**.

corda. *s.f.* **1.** *Conxunto de fios torcidos para atar, colgar, etc.*: funis, restis -is; chorda -ae; tomix -icis; (*grosa*) rudens -entis; (*de funámbulo*) cataridromus -i; (*Xeom.*) lacotomus -i; (*de tripa*) nervus -i. V. *tamén* **cordel**. **2.** *Fio de instrumentos musicais*: chorda -ae; nervus -i; stamen -inis; fides -ium. **3.** *Resorte para dar movemento a reloxos, etc.*: funiculus -i; chorda -ae. **4.** *Xogo infantil*: restis -is; (*xogar á corda*) per manus restem dare; saltatorium orbem versare ou vertere. **5.** *Tendón*: nervus -i. ♦ *Coa corda ao pescoco*: laqueo collo inserto. *Poñer a corda ao pezcoco*: laqueum cervicibus inicere. *Corda do embigo*: umbilicus -i. *Cordas vocais*: chordae loquentes. *Dar corda (a un reloxo, etc.)*: motum horologio ou alicui rei afferre. *Dar corda (a alguén)*: V. **animar**. *Instrumento de corda*: V. **instrumento**. *Ser ou non ser da corda (de alguén)*: alicui favere ou non favere; fautorem, laudatorem ou inimicum, adversarium esse; alicuius partes amplecti ou reicere. *Baixo corda*: clam, clanculum; occulte; furtim.

cordada. *s.f.* Ascensus montanus colligatus; ascensores montani (fune) colligati; scansio gregalis.

cordal. *s.m.* *Xeogr.* V. **cordilleira**.

cordeiro -a. *s.* Agnus -i/agna -ae; laniger/-era; fetus ovium; (*de cordeiro*) agninus -a -um; (*carne de cordeiro*) agnina -ae ou agnina caro.

cordel. *s.m.* **1.** *Corda delgada*: funiculus, torus -i; resticula, chorda, linea -ae; linum -i; (*do calzado*) corrigia, vinctura -ae; vincula -orum. **2.** *Arte de pesca*: linea -ae. ♦ *A cordel*: ad amussim ou adamussim. *Trazar a cordel*: lineare; amussire; chorda disponere. *Trazado a cordel*: amussitatus -a -um.

cordella. *s.f.* V. **corda, cordel**.

cordial. *adx.* V. **amable**.

cordialidade. *s.f.* V. **amabilidade**.

cordilleira. *s.f.* *Xeogr.* Iugum -i; perpetuum iugum; tractus montium; perpetui ou continui montes.

cordo -a. *adx.* **1.** *Coas facultades mentais normais*: sanus -a -um; mentis suae compos. **2.** *Reflexivo e prudente*: prudens, sapiens -entis; cordatus -a -um. ♦ *Estás cordo?*: incolumi capite es?; sanusne es?; stas animo?; satin' tu sanae mentis?

Córdoba. *top.* Corduba -ae.

cordobán. *s.m.* Corium caprinum; aluta caprina.

cordobés -esa. *adx.* e s. Cordubensis -e. Cordubenses -ium.

cordoeiro -a. *s.* Restiarius/-a; rudentum opifex.

cordoería. *s.f.* **1.** *Traballo de cordoeiro*: restiarii opera ou opus. **2.** *Tenda de cordoeiro*: taberna restiaria; restiarii ars, officina ou taberna.

cordón. *s.m.* V. **corda, cordel**.

cordura. *s.f.* **1.** *Estado do que ten as facultades mentais normais*: communis sensus; ratio -onis; mens sana. **2.** *Calidade do que é cordo ou actúa con prudencia*: prudentia, providentia, sapientia -ae; sensus -us; consilium, iudicium, ingenium -i; sanitas, maturitas -atis.

Corea. *top.* Corea -ae.

coreano -a. *adx.* e s. Coreanus -a -um. Coreani -orum.

corear. *v.intr.* *Gretarse*: fatiscere; hiare; rimas agere ou facere; rimis dehiscere.

corenta. *num.card.* **1.** *Catro veces dez*: quadraginta; (*corenta ou corenta cada un*) quadrageni -ae -a. **2.** *Que ocupa o número corenta*: quadagesimus -a -um. **3.** *Número que o representa*: numerus quadagesimus. ♦ *Cantar as corenta*: quadraginta punctos ou numeros lucrifacere ou ferre. *Cantarlle (a alguén) as corenta*: plane, aperte, sine ambagibus ou verissime loqui.

corentena. *s.f.* **1.** *Conxunto de corenta unidades:* quadraginta. **2.** *Os corenta anos:* quadraginta anni; anni quater deni; (*que ten corenta anos ou pasa deles*) quadraginta annos natus; quadragenarius –a –um; qui quadagesimum annum vitae excedit; annos natus magis quadraginta; (*corenta veces*) quattuordecies; quadragies. **3.** *Espazo de tempo de aillamento de persoas ou mercadorias por unha epidemia:* mercium ou hominum segregatio (ad contaminationem vitandam). ♦ *Estar (algo ou alguén) en corentena:* in exspectatione esse; exspectatione pendere. *Poñer algo en corentena:* de aliqua re dubitare ou dubium esse; diffidere; non credere.

coreño –a. *adx.* V. **agarrado, avarento, mesquiño.**

coreo. *s.m.* Métr. Choreus, trochaeus –i.

coreografía. *s.f.* **1.** *Arte de compoñer danzas para un ballet:* aptata choreis musica et saltatio; ars scaenica. **2.** *Conxunto de figuras e pasos dun ballet:* scaenica saltatio; choreographia –ae.

coresma. *s.f.* Quadragesima –ae; quadragesimae ou quadagesimale tempus.

coresmal. *adx.* Quadragesimalis –e.

corga. *s.f.* **1.** *Zona moi pendente dun camiño ou terreo:* clivus –i; declivitas, proclivitas –atis; sinus –us. **2.** *Curso de pouco caudal que transcorre por unha depresión do terreo:* rivulus angustus et altus. **3.** *Camiño estreito e fondo:* via ou semita angusta et alta.

corgo. *s.m.* **1.** *Poza para curtir o liño:* stagnum –i. **2.** *Oco nunha rocha ou depresión do terreo:* sinus –us; clivus –i. **3.** *Represa onde se recollen as augas para regar e canle desas augas:* aquarum obex; incile –is; canalis –is; deductorium –i; corrugus –i. **4.** *Camiño estreito e profundo:* via ou semita angusta et alta.

corintio –a. *adx.* Corinthus, Corinthicus –a –um; Corinthiensis –e. Corinthi(i) –orum. ♦ *Arquit. Orde corintia:* Corinthium genus.

Corinto. *top.* Corinthus ou Corinthos –i.

coriscar. *v.unip.* Vento vehementi grandinare ou ningere.

corisco. *s.m.* **1.** *Neve miúda ou sarabia con vento:* nimbosus ventus (nive ou grandine commixtus). **2.** *Vento frío do norte:* vehemens et frigidus aquilo, boreas ou septentrio.

corista. *s.* Concenter –oris; choricus/-a.

corna. *s.f.* **1.** *Apéndice dos ruminantes:* V. **cornu.** **2.** *Cornamenta:* V. esta palabra.

cornada. *s.f.* Cornus ou cornuum ictus ou impetus; (*dar cornadas*) cornu petere ou ferire; (*loitar a cornadas*) cornibus dimicare.

cornamenta. *s.f.* Cornua –uum; rami –orum; (*do cervo*) ramosa cornua; rami –orum.

córnea. *s.f.* Album oculi; oculi ou oculorum tunica ou tunícula; cornea tunica.

cornear. *v.tr.* Cornu ou cornibus petere ou ferire; cornibus dimicare.

cornecho. *s.m.* **1.** *Peza de pan ou parte dela en forma de cornu:* panis corneus ou corneam formam ferens ou habens; (*corrosco*) panis cucullus, cacumen ou apex. **2.** *Molusco mariño:* calliostoma zizyphinum; litorina litorea; (*cangrexo ermitán*) eupagurus bernardus. **3.** *Lugar retirado, currunchu, recanto:* angulus –i; ancon –onis; sinus –us.

córneo –a. *adx.* Corneus –a –um.

córner. *s.m.* *Dep.* Stadii ou campi lusorii angulus ou latus; (*lanzar un córner*) pilam, follem ou sphaeram lusoriam ex angulo impellere; (*mandar o balón a córner*) extra certaminis aream follem transducere; follem ou pilam in obliquum avertere.

corneta. *s.f.* **1.** *Instrumento músico:* lituus –i; tuba, buc(c)ina –ae; musicum corniculum ou cornulum. **2.** *Persoa que toca este instrumento:* tubicen –inis; buc(c)inator/-trix; cornicen –inis.

cornete. *s.m.* Cucullus –i.

cornixa. *s.f.* **1.** *Arquit. Parte sainte dun edificio con molduras:* corona, ala –ae. **2.** *Vertente que limita cun lago, co mar, etc.:* litoris, montis ou collis declivitas; aquae ou aquarum divortia.

cornizó. V. **caruncho.**

cornu. *s.m.* **1.** *Apéndice dos ruminantes:* cornu –us; (*os cornos do cervo*) cornua ramosa ou arborea. **2.** *Apéndice da cabeza doutros animais:* cornu –us; (*sen cornos*) mutilus –a –um; cornuum ex-pers. **3.** *Caracol mariño:* cochlea marina; buccinum undatum. **4.** *Instrumento musical:* cornu –us; tuba, buc(c)ina –ae. ♦ *Cornu ou punta da lúa:* cornu –us; (*pl.*) lunae ou lunaria cornua.

cornudo –a. *adx.* **1.** *Provisto de cornos:* corniger ou cornifer –era –erum; cornutus –a –um; cornibus armatus. *adx. e s.m.* **2.** (*fig.*) *Que é en-*

ganado pola muller: cornutus; ab uxore illusus, circumventus ou deceptus.

coro. *s.m.* **1.** *Conxunto de persoas que executan pezas musicais*: chorus –i; coetus choricus; canentium chorus. *V. tamén coral* ¹. **2.** *Composición para ser cantada por un coro*: chorus –i. **3.** *Nas traxedias, conxunto de actores que cantan e danzan xuntos*: chorus –i; (*frautista que acompaña o coro*) choraulicus/-a; (*frautas*) choricae tibiae. **4.** *Parte da nave da igrexa*: chorus –i; exedra –ae; (*lugar dos mosteiros e igrexas en que se cantan as horas canónicas*) templi subsellarium; canonicorum, monachorum, monialium subsellarium. ♦ *En coro*: simul; iunctim; eodem tempore; (*cantar a coro*) concinere.

coroa. *s.f.* **1.** *Peza ornamental que se pon na cabeza*: corona, vitta, corolla –ae; sertum –i (*ús. máis en pl.*); (*real*) corona –ae; diadema –atis; diadema ou insigne regium; (*de loureiro*) laurea –ae. **2.** *Obxecto formado por unha serie de cousas dispostas en círculo*: corona, corolla –ae; sertum –i. **3.** *Institución real*: regnum, imperium –i. **4.** *Moeda dalgúns países*: corona –ae. **5.** *Círculo de luz arredor dun astro*: corona, fascia –ae; circulus, an(n)ulus –i; orbs ou orbis –is. **6.** *Parte superior e posterior da cabeza do home*: capitis apex; vertex –icis. **7.** *Tonsura clerical*: (prima) clericalis tonsura ou corona.

coroación. *s.f.* **1.** *Cerimonia na que se coroa a un soberano*: coronae, diadematis ou insignis regii impositio ou inductio. **2.** *O que pon remate a unha cousa*: finis –is; fastigium –i.

coroar. *v.tr.* **1.** *Cinguir unha coroa*: coronare; coronam alicui imponere; frontem alicuius coronare; redimire; (*a fronte*) redimire frontem corona. **2.** *Proclamar a alguén soberano*: diadema ou insigne regium imponere; diademate ou insigni regio evincire; aliquem regem pronuntiare ou proclamare. **3.** (*fig.*) *Poñer fin a unha cousa*: conficere, perficere; finire; ad finem ducere; absolvere; complere; consummare. **4.** *Adornar a modo de coroa*: coronare; cingere; circumdare. **5.** (*fig.*) *Chegar á parte máis alta*: montem, murum superare; fastigium assequi.

corola. *s.f. Bot.* Corolla –ae; floris corolla; floris folia.

corolario. *s.m.* Consequens –entis; corollarium –i.

***corona.** *s.f. V. coroa.*

coronaria. *s.f. Anat.* Arteria coronaria.

coronel. *s.m.* Chiliarchus –i; militum ou legionis tribunus; cohortis praefectus.

coroza. *s.f.* Cucullus –i; cucullio –onis; paenula, lacerna (palea secali ou iuncea sarta).

corpiño. *s.m.* Thorax –acis; arctior femineus thorax.

corpo. *s.m.* **1.** *Calquera porción da materia, obxecto material*: corpus –oris; solidum –i; corpus solidum; res solida; corporea res. **2.** *Parte material do animal ou do home*: corpus –oris; (*dar co corpo na terra*) prolabi; decidere, procidere.

3. *Cadáver*: corpus –oris; cadaver –eris; exanimatum corpus. **4.** *Parte de onde saen as extremidades*: pectus, corpus –oris. **5.** *Parte principal de algo*: alicuius rei cardo, caput ou summa; (*tronco, madeira das árbores*) corpus arborum. **6.** *Consistencia, densidade, textura*: crassitudo –inis. **7.** *Colectividade que posúe intereses comúns*: corpus –oris; collegium –i; ordo –inis; familia –ae; (*diplomático*) legationes –um. **8.** *Colección ou conxunto que forman unha unidade*: corpus –oris; (*de leis*) corpus iuris; (*de Dereito Civil*) Corpus Iuris Civilis; (*dun autor*) corpus –oris; (*obras completas de Homero*) Homeri corpora; (*corpo de garda*) statio –onis; praesidium –i; excubiae –arum. ♦ *A corpo*: tenui veste indutus; tunica tantum amictus; expeditus –a –um. *Corpo a corpo*: comminus; collato gradu; singulari certamine; viritim; (*a loita xa chegara corpo a corpo*) pugna iam in manus venerat. *Dar (algo) o corpo*: praesagire/-iri; augurari; praesentire. *En corpo e alma*: omnino; totis viribus; (*empeñarse*) totum se alicui rei tradere. *Espírito sano en corpo sano*: mens sana in corpore sano. *Facer de corpo*: corpus exonerare. *Non andar o corpo*: **V. estrinxirse.** *Pedir (algo) o corpo*: **V. desexar, apetecer.** *Tomar corpo*: augeri, augescere; ingravescere; grassari. *Viño de corpo*: vinum plenus, pingue ou validum. *Corpo do delito*: patradi seceleris signum; criminis argumentum. *Corpo de baile*: grex ou corpus diserte saltantium ou saltantium. *De corpo presente*: cadavere exposito; corpore insepulto. *A corpo de rei*: laute; splendide.

corporación. *s.f.* Collegium, sodalicium –i; ordo –inis; corpus –oris; consociatio –onis.

corporal. *adx.* **1.** *Relativo ao corpo*: **V. corpóreo.** *s.m.* **2.** *Pano encol do que pon o sacerdote o cáliz e*

a hostia: corporale –is; (*ús. máis en pl.*: corporalia –ium); sacra lintea.

corporativismo. *s.m.* Nimia propriorum iurium tutela *ou* defensio.

corpóreo –a. *adx.* Corporeus, corporatus –um; corporalis –e.

corpulencia. *s.f.* Corporatura, corpulentia, statura –ae; amplum *ou* vastum corpus; corporis amplitudo *ou* crassitudo.

corpulento –a. *adx.* Corpulentus, magnus, amplus, vastus, obesus –a –um; grandis –e; ingens –entis; vasti, maximi *ou* amplissimi corporis (*xen.*); vasto corpore.

corpus. *s.m.* Corpus –oris. *Festa da Eucaristia*: Sanctissimi Corporis Christi festum.

corpúsculo. *s.m.* **1.** *Porción de materia de tamaño moi reducido*: corpusculum –i. **2.** *Elemento anatómico moi pequeno*: corpusculum –i. V. **tamén átomo**; (*corpúsculo radiactivo*) corpusculum radios edens.

corra *ou* **corre**. *s.f.* Salix –icis; vimen –inis; virga silicea, viminea, roborea, castanea.

***corral**. *s.m.* V. **curral**.

correa. *s.f.* **1.** *Tira de coiro ou doutro material*: corrigia, vinctura, habena –ae; lorum, corium, cingulum –i. **2.** *Alga mariña*: V. **alga**.

corrección. *s.f.* **1.** *Acción de corrigir, repreisión*: correctio, emendatio, castigatio, reprehensio –onis; monitum, admonitum –i; (*castigo*) castigatio, punitio –onis; poena –ae. **2.** *Palabra, frase, etc., con que se corrixe un erro nun escrito*: correctio, emendatio, castigatio –onis. **3.** *Calidade de correcto*: comitas, urbanitas, humanitas, benignitas –atis; (*de estilo*) purus sermo; purum dicendi genus.

correctivo –a. *adx.* **1.** *Que serve para corrigir ou atenuar*: corrigens, leniens –entis; ad emendandum aptus; mitigans –antis. *s.m.* **2.** *O que serve para corrigir, esp. un castigo*: emendatio, temperatio –onis. V. **tamén castigo**.

correcto –a. *adx.* **1.** *Que se axusta ás regras, que non ten faltas ou erros*: correctus, emendatus, castigatus, politus, purus, rectus –a –um. **2.** *Que segue as regras de cortesía*: urbanus, humanus, benignus –a –um; comis, civilis –e.

corrector –ora. *adx.* **1.** *Que corrixe*: V. **correctivo**. *s.* **2.** *Persoa que corrixe e cualifica*: castiga-

tor, monitor, correptor, hortator/-trix. **3.** *Persoa que corrixe as probas de imprenta*: plagularum (typographicarum) emendator/-trix; mendorum castigator/-trix.

corredío –a *ou* **corredizo** –a. *adx.* **1.** *Que corre ou se desata con facilidade*: solubilis –e; currens –entis; (*nó corredío*) capulum *ou* capulus –i; laqueus –i. **2.** *Sen rizos (cabelos)*: iacentes, cadentes capilli. **3.** *Que corre (auga)*: perennis, iugis –e; fluens *ou* profluens –entis; liquidus –a –um.

corredoira. *s.f.* V. **congostra, corga, corgo**.

corredor –ora. *adx.* **1.** *Que ten aptitudes para correr (animal, ave)*: pernix –icis; cursor –oris; levis –e; velox –ocis. *s.* **2.** *Persoa que participa nunha carreira deportiva*: cursor –oris. *s.m.* **3.** *Paso que comunica cuartos ou vivendas*: mesaula –ae; conclavium intervallum; (diaetae) ambulatiuncula; fauces –ium. **4.** *Espazo exterior cuberto dunha casa*: pergula –ae; porticus –us. **5.** *Parte lateral da cuberta dunha embarcación*: forus –i (*ús. máis en pl.*); stega –ae. **6.** *Intermediario en operacións mercantís*: proxeneta/-es –ae; pararius/-a.

correlación. *s.f.* Ratio, cognatio –onis; (*correspondencia*) convenientia, congruentia –ae.

correlativo –a. *adx.* Mutuus –a –um; (*correspondente*) respondens, conveniens, congruens –entis.

correlixionario –a. *adx.* e. s. Religionis socius/-a; eiusdem religionis particeps; eadem sacra colens; (*en política*) eiusdem partis fautor.

corrente. *adx.* **1.** *Que corre (auga)*: liquidus –a –um; perennis, iugis –e; fluens *ou* profluens –entis; (*diñeiro*) pecunia legitima. **2.** *Actual (referido a meses ou anos)*: praesens, vertens, currens –entis. **3.** *Que non sobresa* *ou destaca*: communis, vulgaris, trivialis, humilis, illiberalis –e; vulgatus, tritus –a –um; unus e multis. **4.** *Habitual*: usitatus, assuetus, consuetus, cot(t)idianus *ou* quotidianus –a –um; communis –e. *s.f.* **5.** *Líquido ou aire en movemento*: fluctus –us; flumen –inis; fluvius –i; aqua *ou* liquor fluens, profluens, iugis, perennis; secunda *ou* viva aqua (*líquido*); aer aeris; aer effluens; ventus –i; afflatus –us (*aire*). **6.** *Electricidade*: electrina *ou* electrica vis; electricis –idis; electricidis *ou* electrica unda. **7.** *Manifestación humana nunha certa dirección*: factio –onis; rerum cursus; motus –us; doctrina –ae. ♦ *Auga corrente*: V. 1 e 5. *Conta corrente*: V.

conta. *Contra corrente.* 1. *En sentido contrario ao da corrente:* adverso flumine ou amne; contra vim atque impetum fluminis; contra aquas ou adversa aqua (ire, natate, navigare). 2. (fig.) *En contra do comunmente admitido:* praeter ou contra communem ou omnium opinionem; (ir) contra ac plerique sentire; vulgatam opinionem abhorrere. *A favor da corrente:* secundo flumine ou amne. *Ao corrente:* hodiernis ou recentioribus doctrinis instructus; ad hodiernas ou recentissimas doctrinas conformatus. *Ao corrente (de):* conscius, eruditus, gnarus –a –um; sciens –entis.

correo. *s.m.* 1. *Persoa que leva a correspondencia:* tabellarius/-a; publicus cursor; portitor/-trix. 2. *Recollida, transporte, etc., de cartas, telegramas, etc.:* cursus publicus. 3. *Conxunto de persoas e medios materiais en torno a esta actividade:* tabellarium ministerium; res tabellaria ou cursualis; cursus publicus. 4. *Conxunto de cartas, telegramas, etc., que circulan por correo:* cursus publicus. ♦ *Apartado de correos:* theca cursualis. *Caixa de correo.* 1. *Caixa onde se depositan as cartas:* epistolarum ou epistolaris capsella. 2. *Caixa onde o carteiro deposita a correspondencia para persoas, entidades, etc.:* capsula cursualis publica. *Correo electrónico:* electrogramma –atis; litterae electronicae; epistula electronica; mandatum electronicum; cursus electronicus.

correola. *s.f.* 1. *Alga mariña:* V. **alga**. 2. *Chantaxa (planta):* plantago –inis. 3. *Saltasebes, rubideira:* bryonia, colubrina –ae; bryonias –adis; vitis alba.

correr. *v.intr.* 1. *Desprazarse a pé con rapidez:* currere, percurrere, cursare; festinare; properare; ruere; volare, advolare; accelerare; gradum corripere ou celerare; cursu, rapidis passibus ou se praecipitem ferri; (en axuda) succurrere; in auxilium alicuius advolare; subsidio alicuius ou alicui currere. 2. *Participar nunha carreira:* cursu certare; stadium currere; (corren todos no estadio, pero só un recibe o premio) omnes in stadio currunt, sed unus accipit bravium. 3. *Ir un automóbil ou a persoa que o conduce a moita velocidade:* celerare, accelerare; celerrime currere. 4. *Actuar ou traballar á présa:* properare; festinare; levi brachio agere. 5. *Moverse un líquido ou o aire con velocidade:* fluere, confluere, defluere; currere, decurrere; permanare; diffundi. 6. *Seguir o seu curso o tempo:* fugere; volare; currere; (o tempo corre) tempus fugit; currit ferox aetas.

7. *Pasar un rumor ou unha noticia dunhas persoas a outras:* discurrere; manare; famam, rumorem esse; rumore serpere; famam, rumorem ferri, efferri, spargi, vulgari, crebescere, increbescere; aliquid in ore omnium esse. 8. *Estar ao cargo de algo:* recipere, excipere; sibi ou in se recipere, suscipere; alicuius curam suscipere; administrare. *v.tr.* 9. *Facer que corra ou fuxa unha persoa ou un animal:* fugare; pellere; abicere; in fugam vertere ou conicere; subsequi, persequi. 10. *Mover algo empuxándoo:* movere; pellere, impellere. 11. *Percorrer:* cursitare, percursare, percurrere; errare, pererrare; peregrinari; vagari. *v.pr.* 12. (pop. e fig.) *Experimentar un orgasmo:* eiaculari; properare; gaudere; frui. ♦ *A correr:* cursu; cursim; citato cursu. *A todo correr:* raptim; citatim; quam citissime; properatim; praepropere. *Correr a escola:* scholae deesse; a schola decedere ou aufugere; scholam praetermittere; ludum ou scholam deserere. *Correr a voz:* audita referre; rumorem, famam, nuntium spargere, dispergere, ferre, differre, dissipare, disseminare, serere, fingere; (correu a voz) exit opinio. *Correr perigo:* periclitari; in (magno ou summo) periculo ou discrimine esse. *Correr un risco:* periculum ou aleam adire ou subire; in periculum venire ou se committere; periculum suscipere; periculo se offerre. *Correr algo da ou pola conta de alguén:* V. 8. *Pegar a correr:* fugam capessere; fugere, effugere; aufugere; evadere. *Deixar correr:* linquere, relinquere; deponere; omittre, praetermittere; negligere; deserere.

correspondencia. *s.f.* 1. *Relación entre cousas que se corresponden:* convenientia, congruentia, concordia –ae; ratio, cognatio –onis; consensus –us. 2. *Relación por cartas:* litterarum commercium ou crebritas; epistolarum ou epistolaris consuetudo; epistolare colloquium. 3. *Conxunto de cartas, telegramas, etc.:* litterae missae acceptaeque. V. tamén **correo**.

correspondente. *adx.* 1. *Que garda relación:* conveniens, congruens –entis; concurs –ordis; similis –e; par, paris. *s.* 2. *Membro dunha corporación que non é fixo:* collegiatus adventicius ou pro tempore constitutus. 3. *Persoa que traballa para un xornal, emisora, etc.:* diurnorum advena scriba. ♦ *Correspondente de guerra:* belli ou bellicorum eventuum diurnarius scriptor.

corresponder. *v.intr.* 1. *Estar algo en relación de igualdade:* respondere; congruere; convenire;

idem valere. **2.** *Ser algo do interese, obriga ou pertenza de alguén:* meum, tuum, alicuius esse; interesse; attinere, pertinere; spectare. **3.** *Ser algo propio de ou para un sitio, época, tendencia, etc.:* attinere, pertinere; congruentem, convenientem, aptum, accommodatum, proprium esse. **4.** *Dar ou facer algo como resposta a un sentimento, a un aceno, etc.:* respondere; responsum dare ou reddere; responsare; spei non deesse; votis ou optatis respondere; (ao cariño) amoris respondere; mutuo diligere. *v.pr.* **5.** *Concordar:* inter se congruere; consentire; parem esse. *V. tamén* 1 e **coincidir, concordar.**

corretaxe. *s.f.* Proxenicum –i; sequestris ou mediatoris lucrum ou quaestus.

correúdo –a. *adx.* **1.** *Dotado de forza e vigor:* robustus, firmus, validus, torosus –a –um; fortis –e; viribus firmis; firmi roboris; (*unha vellez correúda*) cruda viridisque senectus. **2.** *Duro e difícil de mastigar (carne):* durus, gummosus, cummosus, gummeus, cummeus –a –um.

***correvidile.** *s.* *V. levaetrae.*

corricán. *s.m.* Variis hamulis tractis piscatio.

corricar. *v.intr.* Concursare, cursitare; vagari.

corrida. *s.f.* **1.** *Acción de correr:* cursus –us; (*de corrida*) cursu, cursim, effuso cursu. **2.** *Competición de velocidade:* curriculum –i; cursus certatio ou certamen. ♦ *Corrida de touros:* taurimachia –ae; taurorum ars, agitatio ou spectaculum; tauriludius –i. *Corrida do galo:* galli agitatio.

corrixible. *adx.* Emendabilis –e.

corrixir. *v.tr.* **1.** *Suprimir os erros:* corrigere; emendare; expurgare; polire; castigare; mendas ou menda tollere; (*as probas do prelo*) plagulas (typographicas) emendare; (*un poema á perfección*) carmen ad unguem castigare. **2.** *Ver e avaliar as probas dos alumnos:* emendare et aestimare. **3.** *Pór ben ou exacto un aparato de precisión:* librare; ad aequilibrium redigere; aequare; examinare; ad normam redigere. **4.** *Suprimir un defecto físico ou moral:* naturae vitium ou mendam tollere; vitium eximere; vitia recidere ou castigare. *V. tamén* 6. **5.** *Dicir a alguén que está mal o que fai:* monere, admonere; reprehendere; castigare; vituperare; animadvertere. *v.pr.* **6.** *Deixar de ter unha falta ou defecto:* vitiosam naturam edomare; acerbitem morum temperare; vitium ponere ou deponere; se corrigere; meliorem fieri.

corroboración. *s.f.* *V. confirmación.*

corroborar. *v.tr.* *V. confirmar.*

corroer. *v.tr.* **1.** *Ir un axente destruíndo algo pouco a pouco:* rodere, erodere, corrodere; exedere (exesse); consumere. **2.** (fig.) *Causar inquietude no espírito:* cruciare; lacerare; mordere, remordere; aegritudinem animum exedere. *v.pr.* **3.** *Irse destruíndo pouco a pouco:* paulatim rodi, erodi, corrodi; (*a gota vai corroendo a pedra; o uso, o anel e a terra endurecida, a corva vella do arado*) terra cavat lapidem; consumitur an(n)ulus usu et teritur pressa vomer aduncus humo; (*a auga corroe o ferro*) ferrum aqua eroditur; (*corroído polo óxido*) robigine exesus.

corromper. *v.tr.* **1.** *Alterar a natureza dunha cousa:* corrumpere; vitiare; inficere; adulterare. **2.** *Botar a perder moralmente:* corrumpere; depravare; pellicere; aliquem ou mores alicuius perdere; deteriorem aliquem facere; animum a virtute detorquere; (*por diñeiro*) aliquem pecunia, pretio, largitione ou auro emere, corrumpere, delenire. **3.** *Alterar a forma ou a estrutura dunha cousa:* corrumpere; deformare; foedare; depravare; adulterare; in peius fingere. *v.pr.* **4.** *Botarse a perder unha cousa:* corrumpi; vitiari; infici; tabescere; (*a auga*) aquas vitium capere; computrescere; putrefieri. **5.** *Botarse a perder moralmente:* corrumpi ou sese corrumpere; degenerare; a recto ou a recta via desciscere; de recta regione deflectere; in deteriora mutari. **6.** *Alterarse a forma ou a estrutura dunha cousa:* corrumpi; deformari; foedari; adulterari; depravari; in peius fingi.

corroscoso. *s.m.* *V. cornecho.*

corrosión. *s.f.* Rosio, erosio, consumptio –onis.

corrosivo –a. *adx.* **1.** *Que corroe:* rodens, erodens, corrodens, exedens –entis; corrosivus –a –um. **2.** (fig.) *Que ataca ou critica con ironía, burla ou sátira:* mordax, dicax –acis; amarus, maledicus, malignus –a –um; acer, acris, acre; mordens –entis.

corrupción. *s.f.* Corruptio, depravatio, adulteratio, vitiatio, deformatio –onis; a virtute defectio; morum pravitas ou perversitas; nequitia –ae; putredo –inis; (*a corrupción do mellor, a peor*) corruptio optimi, pessima.

corruptela. *s.f.* **1.** *Acción ou situación moralmente corrupta:* corruptela –ae; (*condenar por intento*

de corruptela) damnare ambitus. **2.** *Erro ao escribir ou pronunciar:* lapsus (calami ou linguae); mendum -i; menda -ae; error -oris.

corsario -a. *adx.* **1.** *Que ataca e saquea navios:* piraticus, praedatorius -a -um. *s.m.* **2.** *Tripulante destes navios:* pirata -ae; praedo -onis; maritimus praedo.

Córsega. top. Corsica -ae.

corso -a. *adx.* e s. Corsus, Corsicus, Corsicanus -a -um. Corsi -orum.

corta¹. *adx.f.* V. **cuarta** feira (en **cuarto**).

corta². *s.f.* **1.** *Acción de cortar:* sectio, desectio, amputatio, scissio, intercisio -onis; scissura, caesura, sectura -ae. **2.** *Insecto que vive na madeira, roupa, papel, etc.:* tineia, blatta -ae; cossis -is; teredo -inis. **3.** *Insecto semellante ao grilo que ataca a raíz das plantas, esp. a do millo:* grillus ou gryllus talpa; grillotalpa ou gryllotalpa -ae. **4.** *Pequeno mamífero semellante ao rato:* sores -icis; musculus -i. **5.** *Rato grande dos prados:* talpa -ae. **6.** (Nos regadíos) *canle polo que se distribúe a auga:* canalis -is; deductorium -i.

cortado -a. *part.* Part. do verbo *cortar:* sectus, amputatus, scissus, caesus, divisus -a -um; (*terreo*) praeruptus -a -um. V. *tamén* **cortar**. ♦ *Café cortado:* cafaeum exiguo lacte mixtum. *Cortarse, quedar cortado:* suspenso animo haerere; suspensa mente expectare; suspensum et incertum pendere; inter dicendum haerere.

cortador -ora. *adx.* **1.** *Que corta ou ten a función de cortar:* excisorius, concisorius -a -um; amputans, secans, resecans -antis; sector/-trix. **2.** *Que corta ben:* acutus, exacutus -a -um; ad secundum subtilis. s. **3.** *Persoa que vende carne:* lanio -onis; lanius -i.

cortadoría. *s.f.* Macellum -i; forum carnarium; laniena, carnaria -ae; taberna carnaria ou macellaria.

cortante. *adx.* V. **cortador**.

cortar. *v.tr.* **1.** *Facer unha fenda nun corpo ou separalo en varias partes:* secare, desecare, exsecare, insecare; amputare; scindere, succindere; caedere, excidere, incidere, praecidere; taliare; (*polo medio*) intercidere; (*o pelo, a barba*) capillum ou capillos tondere, praecidere ou secare; barbam tondere ou resecare. **2.** *Ferir cun obxecto con gume:* V. **ferir**. **3.** *Impedir a comunicación ou o paso:* viam, pontem interrumpere; rescindere;

intercludere; dissolvere; intermittere; vellere, revellere. **4.** *Interromper, atallar, deter:* interrumpere; obstare, sistere, obsistere; tenere, detinere, continere. **5.** *Impedir que alguén siga dicindo ou facendo algo ou que algo siga tendo lugar:* interrumpere; inceptum laborem impedire; sermonem, vocem, interrumpere, praeccludere; alicui obloqui ou interfari; linguam occludere; os alicui consuere. **6.** *Dar forma coas tesoiras a un tecido:* forfice ou forficibus vestem parare. **7.** *Omitir unha ou varias partes dunha obra por causa da censura:* censuram facere; inspicere; recognoscere. **8.** *Partir:* (in partes) dividere; partiri, dispertere; distribuere; secare; diducere; digerere; (*en dous*) bifariam dividere. **9.** *Estragar un alimento ao separar a parte líquida da sólida:* coagulare; spissare; densare, condensare; corrumpere. *v.intr.* **10.** *Ser capaz un obxecto con gume de fender unha cousa:* V. **1.** **11.** *Atallar:* compendiarum ou breviorum viam sequi; transversis tramitibus transgredi. V. *tamén* **atallar**. *v.pr.* **12.** *Interromperse unha comunicación:* claudi, occludi; obstrui; obturari; interrumpi; obsaeperi. **13.** *Ferirse cun obxecto con gume:* V. **ferir**. **14.** *Estragarse un alimento ao separarse a parte líquida da sólida:* coire; densari, condensari; spissari; corrumpi. ♦ *Cortarse, non saber seguir:* V. **cortado**.

cortaúnllos ou cortaúñas. *s.m.* Unguicularium -i; unguium scalprum ou culter.

corte¹. *s.m.* **1.** *Acción de cortar:* scissio, sectio -onis. V. *tamén* **corta**². **2.** *Bordo afiado dun instrumento cortante:* acies -ei; cultelli, falcis, ensis apex. **3.** *Arte de cortar pezas de vestir:* vestiarum -ae; vestiarum ars.

corte². *s.f.* **1.** *Lugar cuberto onde se garda o gando:* stabulum, tectum -i; cortile -is; cohors -tis; praesepe -is; (*de ovelas*) ovile -is; (*de cabras*) caprile -is; (*de bois ou vacas*) bovine ou bubile -is; (*de cabalos*) equile -is; (*de porcos*) suile -is; hara -ae. **2.** *Residencia do rei:* urbs ou domus regia; aula, regia -ae; palatium -i; (*comitiva real*) regius comitatus. *pl.* **3.** *O Congreso e o Senado:* utraque curia; inferior et superior curia; utrumque legibus ferendis consilium; oratorum popularium aedificium; parlamentum -i. ♦ *Facer a corte.* **1.** *Tratar de agradar para conseguir algo:* aliquem colere, amplexari, venerari ou ambire; gratiam alicuius fovere; blanditiis aliquid quaerere. **2.** *Tratar de namorar a unha muller:* in feminam

aulico more uti; feminam colere; ad feminam commeari; aliquam sectari *ou* assectari.

cortello. *s.m.* **1.** *Corte pequena:* parvum stabulum; (*animais de cortello*) altiles *ou* altilia -ium. V. *tamén* **corte** ². **2.** (fig.) *Lugar sucio e desordenado:* locus sordidus et incompositus.

cortés. *adx.* Comis, civilis, facilis -e; officiosus, urbanus, humanus -a -um. V. *tamén* **atento, correcto**.

cortesán -á. *adx.* **1.** *Relativo á corte do rei:* ad regiam (domum) pertinens *ou* attinens; aulicus -a -um. **s.** **2.** *Persoa ao servizo do rei:* aulicus/-a; aulicus homo.

cortesía. *s.f.* Comitatus, urbanitas, humanitas, benignitas -atis.

cortexador -ora. *adx* e *s.* Amasius/-a; feminae/viri assentator/-trix.

cortexar. *v.tr.* In feminam aulico more uti; lenocinari; amasium gerere; feminae obsequi; feminam colere; ad feminam commeari; aliquam sectari *ou* assectari; alicuius feminae cultorem esse.

cortexo. *s.m.* **1.** *Acción de cortexar:* obsequium -i; blanditiae amatoriae. **2.** *Grupo de persoas que acompañan nunha cerimonia solemne:* comitatus -us; stipamen -inis; stipatores, sectatores -um; asseclae -arum; (*triumfal*) triumphus -i; (*fúnebre*) funebris comitatus *ou* pompa; funus -eris; exsequiae -arum.

corticeiro -a. *adx.* **1.** *Relativo á cortiza das árbores:* suberinus, subereus -a -um. *s.f.* **2.** *Árbore á que se lle tira a casca para diversos usos:* suber -eris. **3.** *Madeira desa árbore:* subereum lignum.

cortina. *s.f.* Velum, siparium, aulaeum, pallium -i; aulaea -ae; (*correr a cortina*) velum contrahere.

cortiña. *s.f.* Cons(a)eptum -i; cons(a)eptus ager.

cortiza. *s.f.* **1.** *Casca de sobreira:* subereus -i; suberis cortex. **2.** *Obxecto feito desa casca:* (*tapón*) subereum *ou* suberinum obturamentum; cortex -icis; (*caixa*) suberea cista *ou* capsula. **3.** *Cortizo:* V. **colmea**.

cortizo. *s.m.* V. **colmea**.

***corto -a.** *adx.* V. **curto**.

***cortociruíto.** *s.m.* V. **curtocicuíto**.

Coruña. top. Corona, Corunna -ae; Brigantinus Portus.

coruñés -esa. *adx* e *s.* Coronensis -e. Coronensis -ium.

corveta. *s.f.* Speculatoria navis; corbita -ae; celox -ocis.

córvidos. *s.m.pl.* Zool. Corvinum, coracinum *ou* coracicum genus.

corvo. *s.m.* Corvus -i; corax -acis.

corzo -a. *s.* Caprea -ae.

cosco. *s.m.* **1.** *Folla que cobre a mazorca do millo:* milii *ou* zaeae folium *ou* folliculus. **2.** *Envoltura de cereais, legumes, liñaza, castaña:* siliqua, silicula, gluma, theca, vagina, vaginula, crusta -ae; folliculus -i; (*da noz*) putamen -inis; (*da belota*) glandis capidulum. **3.** *Caracol terrestre:* cochlea -ae; limax -acis. ♦ *Sair do cosco:* metum ponere *ou* deponere; imperitiam mittere *ou* praetermittere; rusticitatem deponere; se expedire.

***cosecha, *cosechadora.** *s.f.* V. **colleita, colleitadora**.

coseno. *s.m.* Trigon. Cosinus -us.

coser. *v.tr.* **1.** *Unir con fíos:* suere, consuere, transuere; (*remendar*) sarcire; (*unha ferida*) vulnus suturis committere. *v.intr.* **2.** *Facer labor de costura:* sarcire. V. *tamén* 1. ♦ *Coser a boca, calar:* obmutescere; silere; tacere. *Coserlle a boca a alguén:* os alicui consuere; silentium imponere.

cosmético -a. *adx.* **1.** *Que concirne ao coidado da pel e do cabelo:* cosmeticus -a -um; cutem levigans. *s.m.* **2.** *Produto usado para este fin:* ornamentarium medicamentum; faciei *ou* capilli medicamen; cosmeticum unguentum; fucus -i. *s.f.* **3.** *Coidado da pel e do cabelo:* medicamen faciei; vultum fucandi ars.

cósmico -a. *adx.* Cosmicus -a -um; sideralis -e.

cosmogonía. *s.f.* Mundi origo; prima rerum origo; cosmogonia -ae.

cosmografía. *s.f.* Cosmographia -ae; mundi cognitio atque descriptio.

cosmoxía. *s.f.* Astron. Cosmologia -ae.

cosmonauta. *s.* Cosmonauta, astronauta -ae; aerius/-a nauta *ou* viator/-trix; aerii currus *ou* aetheriae navis rector/-trix; caeli viator/-trix *ou* speculator/-trix. V. *tamén* **astronauta**.

cosmopolita. *adx.* e *s.* **1.** *Que se considera cidadán do mundo:* mundanus -a -um; mundi incola; (totius) mundi civis. **2.** *Aberto aos costumes de calquera país:* ubicumque terrarum *ou* gentium assuetus. V. *tamén* 1.

cosmos. *s.m.* **1.** *O universo:* mundus –i; cosmos –i; universum –i; rerum natura ou universitas; terrae, terrarum ou omnium terrarum orbis; natura universa; totius mundi moles ou machina. **2.** *Espazo exterior á atmosfera:* cosmos –i; orbis terrarum sphaera. V. *tamén* 1.

costa. *s.f.* **1.** *Zona próxima ao mar:* litus –oris; ora maritima, maris ou freti; ora, ripa –ae. **2.** *Terreo en pendente:* clivus ou clivum –i; (*costa arriba*) acclivitas –atis; (*costa abaixo*) declivitas –atis. *pl.* **3.** *Parte posterior do corpo humano:* scapulae –arum; lumbus, (h)umerus –i (*ús. máis en pl.*); tergus –oris; dorsum –i. **4.** *As costelas e a parte do corpo onde están:* costa –ae (*ús. máis en pl.*); dorsum, tergum –i. ♦ *As costas.* 1. *Cargar ou levar sobre os ombros, ao lombo:* in (h)umeros tollere; succollare; baiulare; (h)umeris ou dorso gestare, ferre, attollere ou subire. 2. (*fig.*) *Tomar baixo a súa responsabilidade:* sibi ou in se aliquid suscipere; onus sufferre. *Costa da man:* aversa manus.

costado. *s.m.* **1.** *Parte do corpo baixo dos brazos:* costae –arum; latus –eris; (*dor de costado*) lateris ou lateralis dolor; pleuritis –idis. **2.** *Cada lado do casco dunha embarcación:* latus –eris; costa –ae; (*os dous*) dextra laevaue.

***costar.** *v.tr. e intr.* V. **custar.**

Costa Rica. *top.* Costarica –ae; Costaricensis Respublica.

costarriqueño –a. *adx e s.* Costaricensis –e. Costaricenses –ium.

costear. *v.tr.* Oram ou terram legere; litus premere, oram maritimam radere ou obire; circumvectari.

costeiro –a. *adx.* Litoralis –e; orarius –a –um.

costela. *s.f.* **1.** *Cada un dos ósos que unen a columna vertebral co esterno:* costa –ae; costae –arum; (*costelas falsas*) costae breves ternuioresque; (*xuntura das costelas*) laterum cratis. **2.** *O mesmo óso dos animais, coa carne que o rodea:* costa –ae; costae –arum; (*asada*) assa costa.

costelar ou costeleiro. *s.m.* **1.** *Conxunto de costelas:* costae –arum. **2.** *Parte do corpo onde están:* costae –arum; latus –eris.

costeleta. *s.f.* Agnina, porcina, vitulina ou bovina costa.

costento –a ou costo –a. *adx.* Clivus, praeruptus –a –um; praeceps –ipitis; (*en costa arriba*) acclivis –e; (*en costa abaixo*) declivis –e; (*terreos en costa*) declivia ou clivia loca.

costra. *s.f.* Crusta –ae.

costro. *s.m.* Colostrum –i; colostrum –ae.

costume. *s.m.* Consuetudo –inis; mos, moris; usus –us; institutum –i; (*ter costume*) solere; assuescere, consuescere; morem esse. ♦ *De costume.* 1. *De modo habitual:* ut mos ou consuetudo est; ut moris est; ut solet; ut fieri solet; ut fit; ut plerumque ou fere fit; consueto, usitato ou solito more. 2. *Que se ten por costume:* consuetudinarius, consuetus, solitus, usitatus –a –um. *Por costume:* ex ou pro consuetudine; more ou consuetudine. *Vive conforme aos costumes antigos:* vive moribus antiquis. *Fala conforme aos costumes de hoxe:* loquere verbis praesentibus.

costumismo. *s.m.* Alicuius loci, populi, civitatis, aetatis mores.

costura. *s.f.* **1.** *Conxunto de puntadas nunha tea:* sutura, sartura –ae; sarcimen –inis; (*sen costura*) inconsutilis –e. **2.** *Arte de facer pezas de roupa:* vestificium –i; vestificina –ae; sutoria ou vestiararia ars. ♦ *Alta costura:* summum opus vestiarium; superior, nobilior ou summa vestiararia ars ou vestificina.

costureira. *s.f.* Vestifica –ae; (*esp. compoñedora ou remendona*) sartrix, sarcinatrix –icis.

cota ¹. *s.f.* Armadura: lorica –ae; (*de malla*) lorica ferrea ou hamis confecta.

cota ². *s.f.* **1.** *Cantidade proporcional de diñeiro:* quota ou rata pars ou portio; stips, stipis; collecta –ae; (*dunha comida a escote*) symbola –ae. **2.** *Parte proporcional dun todo:* quota pars.

cotarro. *s.m.* **1.** *Monte pouco elevado e con rochas:* praeruptus collis. **2.** *Situación de axitación, ruído e desorde:* tumultus, strepitus –us.

cotelo ou coteno. *s.m.* Nodus, articulus –i; cubitus –i.

cotexar. *v.tr.* V. **comparar.**

cotexo. *s.m.* V. **comparación.**

cotián –á. *adx.* Quotidianus ou cot(t)idianus –a –um.

cotifar. *v.intr.* **1.** *Falar sen parar, con intención de amolar, cousas sen importancia:* blaterare; garrire; detrectare, obtrectare, maledicere; inania verba effutire; maledico dente carpere; dente improbo petere. **2.** *Falar dun xeito acalorado cousas sen importancia:* rixari de lana caprina; de asini umbra disceptare. **3.** *Tocar insistente-*

mente a unha persoa contra a súa vontade: tentare; tractare, attractare, contractare; palpere. 4. Facer forza par mover algo: pellere, impellere.

cotiledón. *s.m. Bot.* Cotyledon –onis.

cotización. *s.f.* Stips –ipis; collatio, aestimatio –onis; pecunia collata; pretii definitio; vectigal –alis; (*en bolsa*) syngraphae pecuniariae pretium.

cotizar. *v.tr.* **1.** *Pagar a cota:* pecuniam conferre; quotam partem solvere. **2.** *Asignar o prezo en bolsa ou nunha mercadoría:* pretium assignare. **3.** *Atribuír a algo certo valor:* pretium rei assignare.

coto¹. *s.m. Cima:* Culmen, cacumen –inis; summum, iugum, fastigium –i; summum iugum; montis vertex.

coto² –a. *adx.* **1.** *Que non está completo ou enteiro:* curtus, decurtatus, mutilus, mutilatus, imminutus, mancus, truncus –a –um. **2.** *Que ten un dedo ou outro membro mutilado:* manu, digito, crure, alio membro captus; trunco digito; trunca manu; corpore debilis ou imminutus. *V. tamén 1. s.m.* **3.** *Parte dun dedo ou dun membro que foi amputado:* mutilus ou mancus digitus; mutilum ou mancum brachium; artus truncus ou mutilus. **4.** *Parte do tronco ou do talo pegada á raíz:* stipes –itis; stirps, stirpis; caudex –icis; truncus, trunculus –i; ligni fragmentum ou fragmentum.

***coto**³. *s.m. Terreo acoutado:* *V. couto.*

cotobelo ou **cotomelo.** *s.m. V. cotelo, coteno.*

cotovía. *s.f.* Alauda, cassita –ae; galerita cristata.

contra. *s.f.* **1.** *Capa de sucidade:* squalor –oris; immunditia, spurcitia –ae; illuvies –ei. **2.** *Capa formada ao endurecerse unha substancia:* crusta, crustula –ae.

cotroso –a. *adx.* **1.** *Que ten contra:* sordidus, immundus, spurcus –a –um; squalens –entis. **2.** *Que aforra en exceso:* *V. agarrado, apañado, avarento.*

couce. *s.m.* **1.** *Movemento violento das patas posteriores de certos animais:* calx, calcis; calcitratus –us; micatio –onis. **2.** *Golpe dado con ese movemento:* calcis ictus; (*dar couces*) calcitrare. **3.** *Parte inferior da árbore:* truncus –i; caudex –icis; caulis –is; corpus –oris. **4.** *Parte que queda de cousas que foron cortadas:* *V. coto*². ♦ *Dar couces contra o aguillón:* contra stimulum calcitrare.

coucear. *v.intr.* Calcitrare; calces remittere; calce aliquem contingere; calce petere ou percutere.

couceiro. *s.m. V. coeiro.*

coulomb. *s.m. Electr.* Culombius –i.

cousa. *s.f.* **1.** *Todo o que ten algún tipo de existencia:* res, rei; divinae humanaeque res; negotium –i; (*as cousas de aquí abaixo*) humana negotia. **2.** *Realidade material que non é ser vivo:* res, rei; (*pl.*) bona –orum. ♦ *Non deixar; non facer; non haber cousa con cousa:* omnia turbare; nihil recte agere; omnia turbata esse. *Cousa de:* circiter; prope. *Cousa de nada:* nullius momenti res. *Cousa de ninguén:* res nullius. *Cousa do demo:* res intellectu difficilis; maiora intellectu; inextricabilia –ium. *Cousa nunca vista:* res visu digna ou miranda. *Pouca cousa:* parvi momenti res. *Todas as cousas:* omnia. *Algunha cousa:* aliquid, quidquam, quidpiam. *Non ser cousa dun:* alicuius (meum, nostrum...) non esse; ad aliquem non attingere; (*non é cousa miña compoñer tamañas liortas vosas*) non nostrum inter vos tantas componere lites. *As cousas van ben ou mal:* bene ou male res se habet.

couselo. *s.m.* **1.** *Planta de follas carnosas en forma de espigas colgantes:* umbilicus pendulinus. **2.** *Planta con flores en forma de dedal:* digitalis purpurea.

coutar. *v.tr.* **1.** *Marcar os límites dun terreo:* fines describere ou praescribere; s(a)epire, obs(a)epire. *V. tamén acoutar.* **2.** *Pechar con tranca:* *V. atrancar.* **3.** *Impedir:* impedire; vetare; prohibere; interdicere. **4.** *Curar con conxuros:* adiurationibus (superstitiosis), incantamentis, exorcismis sanare. *v.pr.* **5.** *Impedir a manifestación dun sentimento:* se cohibere; se tenere, se continere; se reprimere.

couto. *s.m.* Locus servatus; area seposita; spatium reservatum; vetita pascua; terrenum interdictum. ♦ *Couto de caza:* s(a)eptum venationis.

couza. *s.f. V. caruncho, corta*².

cova. *s.f.* **1.** *Caverna:* *V. esta palabra.* **2.** *Refuxio de certos animais:* latibulum, lustrum –i; ferarum quies; latebrae –arum. **3.** *Sepultura:* *V. buraca, sepulcro.*

covacha. *s.f.* Cervicis cavum; collum –i; cervix –icis.

covachada. *s.f.* Cervicis percussio; colaphus –i; alapa –ae.

covarde. *adx.* e s. **1.** *Que sente medo ou non ten valor:* ignavus, timidus –a –um; imbellis –e; impositus animi; nullius ou mollis animi (vir/femina).

2. *Que amosa esta maneira de ser:* V. 1.

covardía. *s.f.* **1.** *Falta de valor:* ignavia, socordia –ae; pusillus animus. **2.** *Feito que demostra esa falta de valor:* animi deiectio; pusillanimitas –atis. **3.** *Acción vil:* dedecus –oris; flagitium, probrium –i.

covo ¹. *s.m.* **1.** *Cesto grande para levar ao lombo:* sporta –ae; canistrum –i. **2.** *Colmea:* V. esta palabra.

covo ². *s.m.* *Cavidade redondeada:* fossa –ae; scrobs ou scrobis –is.

coxa. *s.f.* **1.** *Parte da perna ou da pata desde a cadeira ata o xeonllo:* coxa –ae; coxendix –icis; femur –oris; femur –inis. **2.** *Pata das aves correspondente á tibia:* avis crus ou coxa; coxendix –icis.

coxear. *v.intr.* **1.** *Andar inclinando o corpo:* claudere, clauderi, claudicare; claudo pede gradi; claudum esse. **2.** *Por ext., non asentar ben no chan:* claudicare. **3.** (fig.) *Non ser moi bo nunha cousa:* aliquo vitio laborare.

cóxegas. *s.f.pl.* Prurigo –inis. V. **tamén celigras, deligras.**

coxeira. *s.f.* Claudicatio –onis; clauditas –atis; claudigo –inis.

coxigón. *s.m.* V. **coxa.**

coxín. *s.m.* Pulvinus, pulvillus –i; pulvinar –aris; cubitale –is.

coxo –a. *adx.* **1.** *Falto dunha perna ou dun pé:* crure, pede captus/-a; impeditus ou praepeditus/-a. **2.** *Que coxea (persoa, animal ou cousa):* claudicans –antis; claudus –a –um; (algo coxo) claudaster –tri. **3.** (fig.) *Incompleto, imperfecto:* V. estes adxectivos e **coto** ².

coxote. *s.m.* V. **coxa.**

crac. *s.m.* **1.** *Onomatopea do son dunha cousa ao crebar:* fracturae ou fissurae strepitus. **2.** (fig.) *Creba comercial:* decoctio subitanea ou inopinata.

cranial. *adx.* Cranianus ou craneanus –a –um.

cranio. *s.m.* Anat. Calvaria, calva, testa –ae; calvarium –i; craneum ou cranium –i; capitis callum ou caelum.

crápula. *s.f.* V. **desenfreo.**

craso –a. *adx.* Crassus, crassatus –a –um. ♦ *Error craso:* supinus error. *Ignorancia crasa:* ignorantia supina.

cráter. *s.m.* Xeol. Crater –eris; fauces montis.

cravar. *v.tr.* **1.** *Introducir un cravo:* clavum figere ou pangere. **2.** *Fixar con cravos:* clavo ou clavis figere, configere ou deligare; defigere. **3.** *Fixar a presión:* defigere. **4.** *Introducir un obxecto en punta nunha parte do corpo:* defigere, infigere; pangere; demittere; mergere, demergere. *v.pr.* **5.** *Bater contra un obxecto aguzado:* se defigere ou defigi; infigi. **6.** *Introducirse un obxecto aguzado nunha parte do corpo:* infigi; haerere; subsidere. ♦ *Cravar os ollos, a vista, a mirada:* oculos in aliquem ou aliquid defigere; intentis oculis intueri.

cravo. *s.m.* **1.** *Barra de metal para cravar:* clavus, clavulus –i; (gornecido con cravos) clavatus, clavatus –a –um; (calzado gornecido con cravos) clavata –orum; (o que fai cravos) clavarius –i. **2.** *Gomo dunha planta tropical, usada como especia:* caryophyllum –i. ♦ *Dar no cravo:* V. **acertar, adiviñar.** *Dar unha no cravo e moitas na ferradura:* semel sapere ou scopum attingere, centies desipere. *Agarrarse a un cravo ardendo:* omnia tentare ou experiri; ad ultima ou ad extrema descendere.

cravuñar. *v.tr.* Messoriam ou fenariam falcem acuere, asperare, subigere; aciem falcis excitare.

creación. *s.f.* **1.** *Acción de crear:* creatio, procreatio, plasmatio –onis; mundi fabricatio; plasma –atis; fabrica –ae. **2.** *Cousa ou cousas creadas:* rerum exordia; (cunctae) creatae res; tota mundi fabrica; mundus –i; universum –i; (invención) inventio, fabricatio –onis; inventa –orum; (obra) opus –eris.

creador –ora. *adx.* **1.** *Que crea:* creator, inventor, repertor, auctor/-trix. **2.** *Que creou o universo (Deus):* Creator –oris; omnium, (omnium) rerum ou (totius) mundi creator, effector, conditor, fabricator, artifex, opifex, genitor, formator, architectus; summus faber.

crear. *v.tr.* Creare, procreare; generare; fabricare; condere; gignere; facere, efficere; edere; invenire; excogitare; instituere; parere; (artisticamente) fingere; plasmare; pangere.

creatividade. *s.f.* Vis creatrix ou effectiva; ingenium ad creandum aptum.

creativo –a. *adx.* Ingeniosus, callidus, artificiosus, catus, acutus –a –um; sol(l)ers –ertis; subtilis –e. V. *tamén* **creador**.

creba. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de crebar ou crebarse:* fractio, abruptio, disruptio –onis; fractura, ruptura, fissura, rima, iactura –ae; damnum, detrimentum –i; os fractum. **2.** *Saída dun órgano do seu lugar:* hernia –ae; ramex –icis; abductio –onis; (*intestinal*) enterocele –es; interaneum procidens; (*acuosa*) hydrocele –es. **3.** *Vulto que se forma por unha creba:* V. 2 e **croque** ¹. **4.** *Situación da empresa que non pode afrontar as débedas:* decoctio –onis. V. *tamén* **crac**.

crebacabezas. *s.m.* **1.** *Cuestión complicada:* perplexa ou perdifficilis quaestio; opus arduum. **2.** *Adiviña de difícil solución:* aenigma –atis. **3.** *Xogo de combinación de pezas:* aenigma –atis.

crebado –a. *adx.* **1.** *Que ten unha hernia:* ramicosus, herniosus, diruptus –a –um. **2.** *Roto:* ruptus, fractus, comminutus –a –um. **3.** *Accidentado (terreo):* acclivis –e; iniquus, praeruptus, abruptus, praecisus, arduus –a –um; praiceps –ipitis. *s.m.* **4.** *Número fraccionario:* numerus fractus.

crebadura. *s.f.* V. **creba**, **fractura**.

crebafolgas. *s.* Operistitii refragator/-trix; opifex non cessans; operistitium ou operis cessationem repudians ou recusans.

crebanoces. *s.m.* Nucifrangibulum –i.

crebar. *v.tr.* **1.** *Dividir en anacos:* dividere; partiri, dispertiri; secare; diducere; in partes dividere; findere, infindere, diffindere, profundere; scindere, rescindere. **2.** *Provocarlle a alguén unha hernia:* ramicosum, herniosum, diruptum aliquem efficere. *v. intr.* e *pr.* **3.** *Quedar algo dividido en anacos:* dividi; secari; diduci; in partes dividi; findi; scindi. *v.intr.* **4.** *Quedar unha empresa en creba:* decoquere; decoctionem subire; creditoribus decoquere; foro cedere. *v.pr.* **5.** *Sufrir unha hernia:* ramicosum, herniosum, diruptum esse ou effici.

crecemento. *s.m.* Incrementum, augmentum –i; auctus –us; accessio –onis; (*animais de pouco crecemento*) parvi incrementi animalia.

crecente. *adx.* Crescens, accrescens, increscens, augens, augescens –entis. ♦ *Cuarto crecente, crecente da lúa, lúa crecente:* luna crescens ou in cornua curvata; lunae accessio.

crecer. *v.intr.* **1.** *Aumentar de tamaño:* crescere, accrescere, increscere; in altitudinem exire; sursum tendere; adolescere; (*o río creceu coas chuvias*) flumen imbribus excrevit; (*o abeto crece en altura*) in longitudinem excrescit abies. **2.** *Facerse máis grande, numeroso ou voluminoso:* excrescere; grandescere; augere, augescere; pubescere; maiorem ou maius fieri; crebrescere, increbrescere; (*crecera o número de procesos*) litium series excreverat.

crecho –a. *adx.* **1.** *Rizado ou en remuíños:* crispus, crispatus, con crispatus, calamistratus, vibratus, flexus, reflexus –a –um. **2.** *Que ten o pelo desta forma:* cincinnatus –a –um. V. *tamén* 1. **3.** (*fig.*) *Cheo de fachenda:* superbus, tumidus, elatus, tumefactus, celsus –a –um; superbia tumens; arrogans –antis; insolens –entis.

credencia. *s.f.* Mensula –ae; abacus –i.

credencial. *adx.* **1.** *Que dá fe:* fidem faciens. *s.f.* **2.** *Documento que dá fe:* litterae (legationis) testes ou fidem facientes, fiduciariae, legationis, fidei publicae.

credibilidade. *s.f.* Fides –ei; fiducia –ae; credibilitas, auctoritas –atis; credendi ratio.

crédito. *s.m.* **1.** *Operación de préstamo:* creditum –i. **2.** *A cantidade prestada:* pecunia commodata, fenori data ou credita. **3.** *Consideración, confianza:* fama –ae; fides –ei; laus, laudis. V. *tamén* **credibilidade**. ♦ *A crédito:* (*vender*) mercem solutione dilata vendere; (*comprar*) non praesentibus nummis emere; (*prestar*) pecuniam fidei alicuius committere. *Dar crédito* ou *creto*: V. **crer**, **confiar**.

credo. *s.m.* **1.** *Oración da profesión da fe católica:* catholicae fidei symbolum. **2.** *Conxunto de doutrinas dunha relixión:* doctrina, disciplina –ae; lex, legis; praecepta –orum. **3.** (*fig.*) *Conxunto de ideas básicas dunha persoa, partido, secta, etc.:* opinio –onis; fides –ei. V. *tamén* 2. ♦ *Verse, estar co credo na boca:* in praecipiti esse; in magno periculo versari. *Nun credo:* brevissime; brevi momento; temporis puncto; celerrime.

crédulo –a. *adx.* Credulus, ingenuus –a –um; ad credendum pronus.

crego. *s.m.* Sacerdos –otis; presbyter –eri.

crema. *s.f.* **1.** *Materia graxa do leite:* lactis flos ou spuma pinguior; cremor –oris; cremum –i; (*batida*) flos lactis flagello aucta. **2.** *Substancia*

doce de farina, ovos, etc.: ovis, farina et saccharo conditum lac; ferculum lacteum saccharo et ovis conditum. **3.** *Substancia para coidado da pel:* V. **cosmético**. **4.** *Licor espeso:* spissatus ou densus liquor. **5.** *Alimento brando:* sorbitio -onis. **6.** (fig.) *O mellor ou máis selecto:* flos, floris; robur -oris; (*falando de homes*) lectissimi viri; robora viroorum.

cremación. s.f. V. **incineración**.

cremalleira. s.f. **1.** *Mecanismo para unir partes das pezas de roupa:* verticula clusaris; metallicus verticulus; rapida ou fulminea verticularum occlusio. **2.** *Barra metálica con dentes para producir movemento:* metallicum verticulum (movendi vi praeditum).

crematístico -a. adx. Oeconomicus -a -um.

crematorio -a. adx. **1.** *Relativo á incineración:* incinerem cremans; exustorius, ustrinus -a -um. s.m. **2.** *Lugar onde se incinera:* ustrina -ae; ustrinum, bustum -i; furnus exustorius.

cremoso -a. adx. **1.** *Que ten a consistencia dunha crema:* mollis, suavis -e. **2.** *Que contén moita crema:* lactis florem ou spumam continens; ubere cremore praeditus.

crencho -a. adx. V. **crecho**.

crente. adx. **1.** *Que ten fe relixiosa:* credens -entis; fidelis -e; pius/-a (erga Deum). s. **2.** *Persoa que ten esa fe:* fidelis -is; (*en Cristo*) christifidelis -is; (*pl.*) credentes, fideles, christifideles -ium.

crenza. s.f. **1.** *Idea de alguén acerca de algo:* fides -ei; persuasio, opinio -onis. **2.** *Cousas en que unha persoa cre:* fides -ei; vitae ou vivendi ratio; instituta -orum; doctrina, disciplina -ae. V. **convicción**.

crepitar. v.intr. Crepere, crepare, crepitare; crepitus, strepitus emittere.

crepúsculo. s.m. **1.** *Claridade anterior e posterior á posta do sol:* (*anterior*) diluculum -i; (*posterior*) crepusculum -i. V. *tamén* **abrente, alba, atardecida**. **2.** (fig.) *Proceso de deterioro dunha situación:* declinatio, inclinatio, demutatio, diminutio -onis; ruina -ae; interitus, occasus -us; inclinati mores. V. *tamén* **decadencia**.

crequenas. s. **1.** *Persoa coitada:* V. **cagado, cagainas, covarde**. loc.adv. **2.** *En ou de crequenas:* demissis ad humum clunibus; cossim ou coxim; (*sentar así*) V. **sentar**.

crer. v.tr. **1.** *Admitir algo sen experimentalo:* credere. **2.** *Admitir que alguén di a verdade:* credere, accredere; fidere, confidere; fidem adiungere, praestare, dare ou addere. **3.** *Ter a convicción de algo:* alicui persuasum habere ou esse. **4.** *Considerar algo como probable:* credere; aestimare, existimare; censere; iudicare; putare; arbitrari; opinari; suspicari; reri; videri. v.intr. **5.** *Ter confianza en alguén ou en algo:* credere; fidem tribuere; fidem habere; persuaderi. V. *tamén* **2. 6.** *Ter fe relixiosa:* credere; fidem habere.

crespo -a. adx. V. **crecho**.

cretinismo. s.m. **1.** *Med. Atraso do desenvolvemento mental e físico:* gutturis tumor. **2.** *Imbecilidade:* stultitia -ae; obtusio, hebetatio -onis; hebetudo -inis; obtusitas, stoliditas, stupiditas -atis.

cretino -a. adx. **1.** *Med. Que padece cretinismo:* tumore gutturis affectus. **2.** (fam.) *Pouco intelixente:* stultus, obtusus, stupidus, stolidus, fatuus, bardus, tardus, ineptus, brutus -a -um; hebes -etis. **3.** (fam.) *Molesto, inoportuno:* molestus, odiosus, incommodus, importunus -a -um.

creto. s.m. V. **crédito**.

cría. s.f. **1.** *Actividade de criar animais:* nutricatus -us; pastio, educatio -onis. **2.** *Animal aínda criado polos pais ou acabado de nacer:* proles, suboles -is; pullus, catulus -i; foetus -us.

criadeiro -a. adx. **1.** *Que produce moitas crías:* fecundus -a -um; uber -eris; fertilis -e. **2.** *Que é bo de criar, que medra:* adolescens, accrescens -entis. s.m. **3.** *Instalación onde se crían animais ou plantas:* plantarium, seminarium -i; locus alendis animalibus destinatus. s.f. **4.** (pop.) *Matrix:* uterus, alvus -i; matrix -icis.

criado -a. s. Famulus, servus, pedisequus/-a; puer -eri; ancilla, puella -ae; minister/-tra.

crianza. s.f. **1.** *Acción de criar:* educatio, nutritio, pastio -onis. V. *tamén* **cría**. **2.** *Periodo de educación dunha persoa:* educatio, institutio -onis; cultus -us; parentum disciplina. **3.** *Proceso polo que o viño e outros licores melloran:* maturitas -atis.

criar. v.tr. **1.** *Coidar e alimentar:* educare, educere; sustinere, sustentare; instituere; bonis artibus imbuere; instruere; erudire; pascere; nutrire; alere; fovere. **2.** *Producir:* generare; gignere, pro-

gignere; parere; creare; edere; producere. *v.pr.*

3. *Pasar a crianza ou a primeira etapa da vida:* educari, educi; institui; instrui; erudiri; bonis artibus imbui; vesci; pasci; ali. **4.** *Acadar o total desenvolvemento:* iustum incrementum capere; crescere; adolescere; grandescere.

criatura. *s.f.* **1.** *Cada un dos seres creados por Deus:* res, rei; res creata; creatura –ae. *V. tamén creación.* **2.** *Neno pequeno:* infans –antis; puer –eri; puella –ae.

criba. *s.f.* Cribrum, cribellum –i; vannus –i.

cribar. *v.tr.* **1.** *Pasar pola criba:* cribrare, excribellare; cernere, excernere, subcernere; vannere; (*o trigo*) evannere. **2.** (fig.) *Limpar de impurezas ou defectos:* corrigere; emendare; castigare; vitium eximere, tollere; expiare; lustrare; purificare, purgare, expurgare.

cribo. *s.m.* *V. criba.*

crica. *s.f.* **1.** *Molusco máis pequeno cá ameixa: (ameixola) mactra corallina; (berberecho) cardium edule.* **2.** (pop.) *Vulva:* *V. cona, vulva.* *s.m.* **3.** (pop.) *Home coitado:* *V. apoucado, co-varde.*

crime. *s.m.* **1.** *Asasinato:* caedes –is; occisio, interfectio –onis; homicidium –i. **2.** *Acción que constitúe un grave delito:* crimen –inis; scelus –eris; facinus –oris; (*de lesa maxestade*) perduellio –onis. **3.** (fig.) *Acción mala en xeral:* nefas (*indecl.*); res scelestá ou nefaria; maleficium –i; facinus –oris.

criminal. *adx.* **1.** *Que constitúe crime:* criminus, scelestus, nefarius, nefandus, impius –a –um. **2.** *Relativo aos crimes:* criminalis –e; criminus –a –um. **3.** *Persoa que comete un crime:* interfecto, percussor –oris; homicida –ae; sicarius, flagitiosus, facinorosus, nefarius, scleratus, scelestus/-a vir/femina; sons, sontis; latro –onis.

criminalidade. *s.f.* **1.** *Calidade de criminal:* pravitás, perversitas, scleritas, immanitas –atis; nequitia –ae. **2.** *Circunstancia de produci-rense crimes:* sclerum numerus genusque. **3.** *Conxunto de actos criminais:* sclerum copia; summa sclerum (alicuius aetatis ou loci).

criminalista. *s.* Iuris poenalis peritus/-a; criminalium causarum tractator/-trix; poenalis causidicus/-a

criminólogo –a. *s.* Criminologus/-a; criminalium causarum scriptor/-trix; iuris criminalis peritus/-a.

criminoloxía. *s.f.* Criminum scientia; criminologia –ae.

crina. *s.f.* Crinis –is; procomium –i; iuba, coma –ae; setae equinae.

crioulo –a. *adx. e s. 1.* *De raza branca, nado nas colonias europeas:* mixticius –a –um; patria Indus, genere Europaeus. **2.** (*Lingua*) *formada pola combinación dunha europea coa dunha colonia:* lingua mixticia; sermo mixticius.

cripta. *s.f.* Crypta –ae; cryptoporticus –us; sepulcrum, conditorium, secretarium –i; sepultura –ae.

críptico –a. *adx. 1.* *Relativo á cripta:* crypticus –a –um. **2.** (fig.) *Enigmático, misterioso:* crypticus, reconditus, abstrusus, aenigmaticus –a –um.

criptógamo –a. *adx. 1.* *Que non ten os órganos sexuais visibles:* cryptogamus –a –um. *s.f.pl. 2.* *Grupo de plantas que teñen esta característica:* genus cryptogamarum; plantae cryptogamae.

criptografía. *s.f.* Cryptographia –ae; ratio arcanis litteris scribendi; ars cryptographica.

cripton. *s.m. Quím.* Cryptum ou krypton –i.

crisálida. *s.f. Zool.* Crysallis –idis; nympa –ae.

crisantemo. *s.m.* Crysanthemum –i; cysanthes –is.

crise. *s.f. 1.* *Manifestación aguda dunha alteración física ou psíquica:* gravis valetudinis perturbatio; valetudinis discrimen; subita morbi mutatio; morbi accessio; crisis –is. **2.** *Momento grave, situación difícil:* rerum discrimen; summum momentum; gravis (rerum) perturbatio; angustiae –arum; (*de goberno*) reipublicae perturbatio; (*económica*) difficultas nummaria; angustia pecuniae; (*estar en gran crise*) in summa difficultate nummaria esse; (*en tempo de crise*) magna difficultate nummaria; (*alimentaria*) angustiae rei frumentariae; annonae difficultas; (*relixiosa*) fides angustior; religionis taedium ou fastidium. ♦ *Atravesar unha grave crise:* in summo discrimine esse.

crisma. *s.m. 1.* *Relix. Óleo consagrado:* chrisma –atis. *s.f. 2.* (fam.) *Cabeza:* caput –itis. ♦ (pop.) *Romperlle a alguén a crisma:* graviter vulnerare; mortem alicui afferre; vitam adimere.

crisol. *s.m.* Catinum, catinus, caliculus -i; obrussa -ae; vasculum metallis liquendis; (*do ouro, da prata*) auraria, argentaria fornax. ♦ *Pasar polo crisol:* aurum ou argentum experiri. *Ouro, prata pasados polo crisol:* aurum ad obrussam; exactum argentum.

crispación. *s.f.* Exasperatio, indignatio, irritatio -onis; stomachus -i; ira -ae; nervorum contractio.

crispar. *v.tr.* **1.** *Pór en tensión extrema (músculos, nervios, etc.):* nervorum, musculorum contractiones efficere. **2.** (fig.) *Provocar forte irritación:* irritare; exacerbare; exasperare; iram gignere, concitare, excitare, suscitare ou conciere; turbare, perturbare. *v.pr.* **3.** *Pórse un músculo, nervio, etc. en tensión:* nervorum contractionibus affici. **4.** (fig.) *Sufrir unha forte irritación:* indignari; irasci; ira flagrare; stomachari; exardescere; ebullire.

crista. *s.f.* **1.** *Apéndice dalgunhas aves:* crista -ae; cirrus -i; apex -icis; apex plumeus. **2.** *Parte saínte dalgunhas cousas:* iuba, crista -ae; summum iugum; cacumen -inis. **3.** *Herba nociva para os froitos:* polygonum persicaria.

crystal. *s.m.* **1.** *Corpo mineral de formas xeométricas:* crystallum, crystallus -i. **2.** *Vidro fino:* vitrum -i; (*de cristal*) vitreus -a -um. **3.** *Placa delgada de vidro:* vitrea quadratura; (*de ventá*) specular -aris; specularia -ium/-iorum. ♦ *Cristal de rocha:* silex -icis; quarzum -i; crystallus montanus. *Limpacristais:* vitritersorium -i.

cristaleira. *s.f.* Armarium, promptuarium vitreum; specularis porta; fenestra vitrea ou vitralis.

cristaleiro -a. *s.* Vitri artifex; vitrarius, vitrearius, ampullarius, specularius/-a; opifex artis vitreae.

cristalería. *s.f.* **1.** *Fabricación e fábrica de obxectos de cristal:* ars crystallos faciendi; vitri ou vitrea ars; crystallina officina; vitraria taberna ou officina; vitrorum ou vitreorum officina. **2.** *Conxunto de obxectos de cristal:* vitrea -orum; vitramina -um; (*obxecto*) vitreum vas, poculum, pocillum; crystallinum -i; cyathus, sciphus -i.

crystalino -a. *adx.* **1.** *Transparente:* translucidus, perlucidus, vitreus -a -um; crystallo similis. **2.** (fig.) *Que recorda o son producido polo cristal:* vitreus, crystallinus (sonus). **3.** (fig.) *Transparente coma o cristal:* crystallinus, crystallicus, vitreus,

liquidus, perlucidus -a -um; crystallo similis; (*viu a súa imaxe nas cristalinas augas*) lympharum in speculo vidit effigiem suam. **4.** *Quím.* *Relativo aos corpos de formas xeométricas:* crystallinus -a -um. *s.m.* **5.** *Anat. Parte do ollo:* crystallioides -i; lumen -inis.

crystalización. *s.f.* *Quím.* Mutatio ou conversio in crystallum; crystallinae formae acceptio; crystallina concretio ou coagmentatio.

crystalizar. *v.tr.* **1.** *Quím. Producir a crystalización:* in crystallum cogere ou densare; in crystallinam formam vertere. *v. pr.* **2.** *Sufrir crystalización:* in crystallum verti, cogi ou densari. **3.** (fig.) *Tomar forma concreta un proxecto:* fieri; effici, perfici; ad exitum ou ad effectum adduci; ad rem perduci.

cristián -á. *adx.* **1.** *Relativo á relixión de Cristo:* christianus -a -um. *s.* **2.** *Persoa que a profesa:* christianus/-a; chisticola -ae; Christi cultor ou assecla; evangelii assecla; christifidelis -is; (*pl.*) credentes -ium.

cristiandade. *s.f.* Christianitas -atis; populus christianus; christiana plebs ou familia; christianae gentes; christiani -orum; Christi fideles; dominicus grex; christiades -um.

cristianismo. *s.m.* Christiana religio, doctrina, lex ou fides; Christi religio, fides et doctrina.

criterio. *s.m.* **1.** *O que serve para xulgar algo:* norma, regula -ae. **2.** *Maneira de xulgar ou opinar:* iudicium, consilium -i; ratio -onis; iudicandi ou discernendi ratio. ♦ *Persoa de criterio:* consilii plenus/-a, magni consilii, consideratus/-a vir/femina.

crítica. *s.f.* **1.** *Acción de criticar:* censura -ae; reprehensio, vituperatio -onis. **2.** *Actividade de xulgar obras literarias ou artísticas:* critice -es; censoria ou critica ars; iudicandi ars. **3.** *Xuizo sobre estas obras:* criticum iudicium; censura -ae. **4.** *Conxunto de persoas que se dedican a esta actividade:* docti viri; critici -orum.

criticar. *v.tr.* Vituperare; improbare. ♦ *Criticar todo e a todos:* omnia et omnes semper rodere. *V. tamén censurar, desaprobar, murmurar.*

crítico -a. *adx.* **1.** *Relativo á crise:* criticus -a -um. **2.** *Decisivo, importante:* decretorius, definitivus, ultimus -a -um; discriminans -antis; anceps -ipitis; dubius, periculosus -a -um; (*estar nunha situación crítica*) in magno discrimine ou in angustiis esse. **3.** *Relativo á crítica:* criti-

cus –a –um. s. **4.** *Persoa que se dedica á crítica:* criticus/-a; censor; existimator/-trix; iudex –icis; (*literario*) iudex litteratus; iudex poetarum; (*de arte*) artis existimator; (*forte espírito crítico*) (fig.) rhinocerotica naris.

croar. *v.intr.* (*O corvo*) crocire, crocitare; (*a ra*) coaxare; blaterare.

Croacia. top. Croatia –ae.

croata. *adx.* e s. Croatus –a –um. Croatae –arum.

croca. *s.f.* **1.** *Conxunto de ósos do nacemento do rabo:* uropygium, orrhopygium –i. **2.** *Parte alta das ancas:* clunes –ium. **3.** (pop.) *Parte alta da cabeza, cocote, cabeza:* V. **cabeza, cocote.**

crocadura. *s.f.* Contusio –onis; leve vulnus. V. *tamén* **croque**¹.

crocante. *s.m.* Crustulum, dulciolum crepitans.

crocar. *v.tr.* **1.** *Producir un vulto ou un oco cun golpe:* contundere; collidere; contusione *ou* levi vulnere aliquid afficere *ou* deformare; leve vulnus efficere. **2.** *Deformarse cun golpe:* contundi; collidi; levi vulnere deformari.

crocodilo. *s.m.* Crocodilus –i.

croia. *s.f.* V. **coia**¹.

croieira. *s.f.* V. **coial.**

croio. *s.m.* V. **coio.**

cromático –a. *adx.* **1.** *Relativo ás cores:* chromaticus –a –um. **2.** *Mús. Composto por unha sucesión de semitóns:* chromaticus –a –um.

chromo. *s.m.* Chromum –i; imaguncula picta; colorata *ou* chromatica chartula.

chromosoma. *s.m.* Chromosoma –atis.

crónica. *s.f.* **1.** *Relación ordenada de feitos históricos:* annales –ium; chronica –orum; libri chronici; rerum *ou* eventuum acta; res gestae. **2.** *Información sobre un tema de actualidade:* acta diurna; currentium dierum *ou* praesentis temporis acta; (*negra*) scelerum relatio.

crónico –a. *adx.* Chronicus, diurnus –a –um.

cronista. *s.* Chronographus/-a; chronicalis, chronicorum, annalium scriptor/-trix; diurnarius relator.

cronoloxía. *s.f.* **1.** *Ciencia que establece a orde temporal dos feitos históricos:* temporum ordo, ratio, descriptio, notatio *ou* digestio; chronologia –ae. **2.** *Relación conforme ao tempo en que*

ocorreron os feitos: chronologica rerum descriptio *ou* narratio.

cronolóxico –a. *adx.* Chronologicus –a –um; (*gardar a orde cronolóxica*) tempora servare et notare; ordinem temporum servare; secundum ordinem temporum agere.

cronometrar. *v.tr.* Tempus ad amussim metiri.

cronometraxe. *s.f.* Temporis mensura.

cronómetro. *s.m.* Chronometrum, horologium –i; perfectus horarum index.

croque¹. *s.m.* **1.** *Golpe leve na cabeza:* leve capitis vulnus. **2.** *Vulto, consecuencia del:* levis contusio; tuber –eris; tumor –oris; cornu –us.

croque². *s.m.* *Planta:* digitalis purpurea.

croqueta. *s.f.* Massa variis mixturis frixa.

cru, crúa. *adx.* **1.** *Que non está cocinado:* crudus, incoctus, indigestus –a –um. **2.** *Non sometido a ningún proceso:* integer –gra –grum; impolitus, imperfectus –a –um; rudis –e. **3.** *Difícil de soportar (tempo):* rigidus, algidus, durus, saevus –a –um; asper –era –erum. **4.** *Que pode desgustar ou ofender:* saevus, dirus, acerbus –a –um; crudelis, immitis -e; asper –era –erum.

***cruce.** V. **cruzamento.**

cruceiro¹. *s.m.* **1.** *Gran cruz de pedra:* magna crux in viis *ou* in viarum concursibus (triviis *ou* quadriviis). **2.** *Espazo das igrexas onde se cruzan as naves:* transeptum –i; navium concursus. **3.** *Antiga moeda brasileira:* nummus Brasiliensis.

cruceiro². *s.m.* **1.** *Barco de guerra moi rápido:* navis (maris) oras circumvectans; navigium speculatorium; speculatoria navis; catascopus –i. **2.** *Viaxe por mar parando en portos:* circumvectio nautica; cursus maritimus.

crucial. *adx.* Praecipuus, primus –a –um; capitalis, principalis, primordialis –e.

crucificar. *v.tr.* **1.** *Executar na cruz:* crucifigere; in crucem agere *ou* tollere; cruci affigere; in cruce figere. **2.** (fig.) *Facer sufrir moito:* cruciare, excruciare; vexare; molestia, taedio afficere. V. *tamén* **atormentar.**

crucifixión. *s.f.* Crucifixio –onis; crucis supplicium *ou* poena.

crucifixo. *s.m.* Iesus cruci affixus; Christus in cruce; Iesu cruci affixi signum, imago *ou* effigies; Christi in cruce pendentis effigies.

***crucigrama.** *s.m.* V. **encrucillado.**

cruel. *adx.* Crudelis, immanis, immitis –e; inhumanus, dirus, saevus, cruentus –a –um; ferox, atrox –ocis; trux, trucis; (*índole cruel*) ingenium inhumanum.

crueldade. *s.f.* Crudelitas, inhumanitas, immanitas, feritas, diritas –atis; saevitia, inclementia, nequitia –ae. ♦ *Canta crueldade nun tanta bondade no outro:* quanta in altero diritas in altero comitas.

cruento –a. *adx.* Cruentus, cruentatus, sanguinolentus, sanguineus –a –um; sanguine ou cruore imbutus, sparsus, respersus, cruentus, tinctus ou madens.

cruenza. *s.f.* Cruditas, acerbitas, asperitas, crudelitas, immanitas –atis; saevitia, duritia, inclementia –ae.

cruñar. *v.tr.* V. **cuñar.**

cruño. *s.m.* V. **cuño.**

crustáceo –a. *adx. Zool. 1.* *Que ten casca:* crustaceus, crustatus –a –um. *s.m.pl. 2.* *Clase destes artrópodos:* crustata, crustati, crustacei –orum.

crúz. *s.f. 1.* *Instrumento de suplicio:* crux, crucis; lignum crucis; infelix arbor ou lignum; patibulum –i. **2.** *Relix. Crucifixo:* V. esta palabra. **3.** *Medalla empregada como emblema ou condecoración:* crux –cis; emblema –atis; insigne –is; decoramen –inis; signum –i. **4.** *Marca:* crux, crucis; nota –ae; decussis –is. **5.** *Reverso dunha moeda:* nummi aversa pars, facies ou frons; (*cara e cruz*) facies et tergum; antica et postica facies. **6.** (*fig.*) *Padecemento prolongado:* crux, crucis; cruciatus –us; afflictio –onis; aerumna –ae. ♦ *Cruz dos cadrís:* mercurius –i; inferior thoracis pars. *Cruz Vermella:* societas ou institutum a Cruce Rubra. *Facer o sinal da cruz:* signum crucis facere; cruce se signare; Christi crucem in fronte signare; crucem facere. *Dispoñer en forma de cruz:* decussare. *Facer un corte en cruz:* incidere ad similitudinem ou ad figuram litterae X.

cruzada. *s.f. 1.* *Hist. Expedición militar á Terra Santa:* crucesignatorum expeditio; expeditio militum cruce signatorum; expeditiones Palaestinas; expeditio sub crucis signo suscepta; bellum adversus hostes nominis christiani susceptum. **2.** (*fig.*) *Campaña para loitar contra un mal ou por outros intereses:* praestitutum consilium; bellum –i; expeditio –onis.

cruzado –a. *adx. 1.* *Posto en forma de cruz ou de X:* decussatus –a –um. **2.** *Que é resultado do cruzamento de dous individuos de diferentes especies:* miscellus, admixtus, mixticius, hybridicus, adulterinus –a –um; (*s.*) hybrida –ae. *s.m. 3.* *Guerreiro das Cruzadas:* miles cruce signatus ou insignitus; miles ou eques cruciger, crucifer ou crucis signo distinctus. ♦ *Mans cruzadas:* intermutatae manus. *Estar ou quedarse coas mans cruzadas:* implexis ou consertis manibus esse; quietum ou otiosum sedere; nihil agere; ignavo otio deditum esse. *Coas pernas cruzadas:* decussatis cruribus; complicitis pedibus. *Fogo cruzado:* ignis utrimque transversus; proelium utrimque transversum.

cruzamento. *s.m. 1.* *Lugar onde se cruzan dúas ou máis vías:* viarum concursus; bivium, trivium, quadrivium –i. **2.** *Unión de individuos de diferentes especies:* miscella coniunctio; miscellum genus.

cruzar. *v.tr. 1.* *Poñer en forma de cruz:* decussare; conserere; duabus transversis lineis aliquid signare. **2.** *Pasar dun lado a outro:* transgredi; transire; transcurrere, percurrere; transcendere; transmittere; permeare, transmeare; traicere; transilire; (*o mar*) navigare; navibus discurrere; (*os aires*) aera secare; (*as nubes*) nubes rumpere, scindere; (*a nado*) transnatare. **3.** *Xuntar individuos de diferentes especies:* miscere; alienum genus coniugare. **4.** *Intercambiar:* commutare, permutare. *v.pr. 5.* *Quedar de través:* interiaccere; in transversum, ex transversum, in obliquum, ex obliquo se ponere ou poni. **6.** *Xuntarse formando unha cruz:* decussari; transversas vías ou lineas figurare. **7.** *Encontrarse nun punto en dirección contraria:* inter se occurrere ou obvium esse. ♦ *Cruzar os brazos:* desidem esse; sedentem ou sedendo spectare. V. **tamén cruzado.**

cu. *s.m. 1.* *Parte traseira das persoas e animais:* natis, clunis –is; nates, clunes –ium; sedes –is; culus –i; posticum –i; postica pars; (*a regaña do cu*) V. **regaña;** (*o ollo do cu*) V. **ano. 2.** (*pop.*) *Ano:* V. esta palabra. **3.** *Parte inferior ou base de certas cousas:* fundus –i; basis –is; ima ou infima pars. ♦ *Cu da agulla:* acus foramen. *Cu de medo:* timidus, pavidus, trepidus –a –um. V. **tamén apoucado, covarde, medroso.** *Ir de cu. 1.* *Ir cara atrás:* recedere, retrocedere; retro abire; regredi, retrogredi; gradus ou passus revocare. **2.** *Ir mal ou de mal en peor:* rem male se habere,

male *cedere* ou *perperam fluere*; in *peius ruere*; in *deterius recidere*.

cuada. *s.f.* Ictus clunibus impactus; casus –us.

cuadrangular. *adx.* *Xeom.* Quadr(i)angulus, quadrangulatus, quadrangularius, tetragonus –a –um.

cuadrante. *s.m.* **1.** *Cuarta parte dun círculo:* quadrans –antis. **2.** *Instrumento para medir ángulos:* quadrans –antis. **3.** *Reloxo de sol:* horologium solarium ou sciothericon; solarium –i; sciotherum –i. *V. tamén relox.*

cuadraxésimo –a. *num.ord.* **1.** *Que nunha serie ocupa o lugar corenta:* quadragesimus –a –um. **2.** *(Porción) resultante de dividir un todo en corenta partes:* quadragesima pars.

cuadrícula. *s.f.* Charta, chartula, tabula ou tabella in quadras ou quadrulas divisa; (*pl.*) quadrarum series.

cuadriculado –a. *adx.* In quadras ou quadrulas divisus.

cuadricular. *v.tr.* In quadras ou quadrulas dividere.

cuadrienal. *adx.* Quadriennis –e.

cuadrienio. *s.m.* Quadriennium –i.

cuadriga. *s.f.* Quadriga –ae (*ús. máis en pl.*); quadriiuges equi; quadriiugus, quadriges ou quadrigarum currus; (*competición*) quadrigarum curriculum; (*cocheiro*) quadrigarius –i; (*conducir unha cuadriga*) quadrigas agitare; (*cuadrigas armadas de fouces*) quadrigae falcatae.

cuadrilátero. *s.m.* Tetragonum –i; quadrangulum –i; quadrangula figura; (*adx.*) quadrilaterus –a –um.

cuadrilla. *s.f.* **1.** *Grupo de persoas que realizan algunha tarefa:* opificum manipulus, manus, turma, agmen, corpus, collegium. **2.** *Grupo que se xunta para algún outro fin:* grex, gregis; manus, coetus, conventus –us; circulus, manipulus, chorus –i; caterva, turba, turma –ae; societas –atis; sodalicium, conventiculum, contubernium –i; (*de ladróns*) furum manipulus. *V. tamén banda.*

cuadrimestral. *adx.* Quadrimestris –e; quadrimestrius –a –um.

cuadrimestre. *s.m.* Quattuor menses; quadrimestre ou quattuor mensium spatium.

cuadrúmano –a. *adx.* e s. Quadrumanus, quadrimanus –a –um; quadrumanis, quadrimanis –e.

cuadrúpede. *adx.* e s. Quadrupes –edis; quadrupedus –a –um; (*que anda a catro pés*) quadrupedans –antis; (*os cuadrúpedos*) quadrupedia –ium; (*a catro pés*) quadrupedatim.

cuádruplo –a. *adx.* **1.** *De catro partes ou que contén outra cousa catro veces:* quadruplus –a –um; quadruplex –icis. *s.m.* **2.** *Cantidad maior ca outra:* quadruplum –i.

cualefacción. *s.f.* **1.** *Acto de cualificar:* probatio –onis; censura –ae. **2.** *Nota, puntuación:* censura –ae; gradus –us; titulus –i; nominatio –onis; nomen –inis.

cualeficar. *v.tr.* **1.** *Atribuír a alguén unha calidade ou característica:* aestimare; nominare; appellare; vocare; aliquid alicui tribuere; nomen, dignitatem, titulum, gradum ou ignominiam, opprobrium, dedecus, infamiam adscribere. **2.** *Establecer o grao de perfección segundo unha escala:* censere; taxare; computare; aestimare. *v.pr.* **3.** *Obter un posto nunha clasificación:* locum idoneum ou aptiorem obtinere.

cualefcativo (*adxectivo*), *adx.* e s. Nomen adiectivum; adiectivum –i.

cualefcativo –a. *adx.* Qualitativus –a –um.

cualeficar. *v.tr.* Numeris ou aliis mensuris aestimare; ad numeros ou ad mensuras reducir; copiam metiri.

cualefioso –a. *adx.* Copiosus, magnus, numerosus, multus, amplus –a –um; abundans –antis.

cualefcativo –a. *adx.* Quantitativus –a –um.

cuarta. *s.f.* Palmus –i; (*longo dunha cuarta*) palmaris –e; palmeus –a –um. ♦ *Deixar cos focinhos dunha cuarta:* aliquem spe fraudare ou deludere; (*quedar así*) spe fraudari.

cuarterear. *v.tr.* **1.** *Dividir en partes proporcionais:* in quartas (partes), pro portione, pro rata parte dividere ou distribuere; (*en dúas, tres, catro partes*) bipartito ou bifariam, tripartito, quadrifariam dividere ou distribuere; quadripartire; (*dividido en catro partes*) quadrifarius –a –um. **2.** *Facer as divisións dunha casa:* domum in loculos ou domus loculos distribuere. **3.** *Abrir birtas:* deductoria, aquarum ductus ou ductiones aperire. **4.** *Partir en anacos unha res:* corpus in frusta dividere. *v.intr.* **5.** *Gretarse:* faticere; hiare; findi; rimis dehiscere, rimas agere. ♦ *Cuarterear a lúa:* lunae articulos mutari; restitutionem menstruam subire. *Cuarterear o*

sol: anni tempus *ou* vernal, aestivum, autumnale *ou* hibernum sidus mutari.

cuarteirón. *s.m.* **1.** *Cuarto de litro*: quartarius -i. **2.** *125 gramos*: octava chiliogrammatidis pars; quadrans -antis. **3.** *Cada unha das partes iguais de algo*: quarta (pars); quadrans -antis; quartarius -i. **4.** *Cuarta parte dun cento*: quinque et viginti. ♦ *Cuarateiróns da lúa*: lunae articuli; lunae restitutio menstrua.

cuartel. *s.m.* **1.** *Edificio militar*: militares aedes; castra stativa; castra -orum; (*de verán*) aestiva castra; aestiva -orum; (*de inverno*) hiberna, hibernacula -orum; hiberna castra. **2.** *Tregua ou respiro dados ao inimigo*: indutiae -arum; (belli) feriae; certaminum quies; pacticia pugnae cessatio. ♦ *Dar cuartel*: indutias inire, pangere, pacisci; vitam dare; in deditioem accipere. *Non dar cuartel*: nec moram nec quietem dare; sine intermissione pugnare; nemini parcere; a caedibus non se abstinere.

cuartetito. *s.m.* **1.** *Lit. Estrofa de catro versos*: quaterni versus; tetrastichon *ou* tetrastichum -i. **2.** *Conxunto de catro músicos*: quattuor symphoniaci (una canentes); quadricinium -i; concertus quadripertitus *ou* quadripartitus. **3.** *Composición para catro músicos*: musica compositio quattuor instrumentis *ou* vocibus aptata.

cuartilla. *s.f.* Quartae quadrans; plagula, paginula -ae.

cuartillo. *s.m.* **1.** *Medio litro*: sextarius -i. **2.** $\frac{1}{4}$ *de ferrado*: quarta ferrati pars; ferrati quadrans.

cuarto -a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número catro*: quartus -a -um. *s.m.* **2.** *Cada unha das catro partes iguais en que se divide un todo*: quarta pars *ou* portio; quarta -ae; quartum -i; quadrans, tetrans -antis. **3.** *Compartimento dunha casa*: cubiculum -i; domestica sedes; conclave -is; locus, loculus -i; (*de baño*) cella balnearia; lavatrina -ae. *s.f.* **4.** *Medida da palma da man cos dedos estirados*: V. **cuarta, palmo**. ♦ *Cuarta feira*: feria quarta; Mercurii dies. *Cuarta parte*: V. **2.** *Cuarto crecente, cuarto minguante, cuartos da lúa*: V. **lúa**.

cuarzo: *s.m.* Silix -icis; quarzum -i; silix quarziferus.

cuaternario -a. *adx.* **1.** *Xeol. Relativo á era cuaternaria*: quaternarius -a -um. *s.m.* **2.** *Era cuaternaria*: quaternaria aetas.

cuba. *s.f.* Cup(p)a -ae; dolius -i; cadus -i. ♦ *Coma unha cuba*: V. **bébedo**.

Cuba. *top.* Cuba -ae; Cuba insula.

cubano -a. *adx e s.* Cubanus -a -um. Cubani -orum.

cuberta. *s.f.* V. **cuberto**.

cuberto -a. *part.* **1.** *Part. do verbo cubrir*: tectus, contextus, opertus, coopertus, oppletus, oblitus, tinctus, obductus, imbutus, vestitus, indutus, involutus, obumbratus, respersus, cumulatus, stratus, constratus -a -um; (*adx.*) plenus, tutus -a -um. **2.** *Cheo de nubes*: nubilus, nebulosus, spissus -a -um; nube *ou* nubibus coopertus; taeter -tra -trum; (*o campo de flores, o ceo de estrelas*) V. **esmaltado**. *s.m.* **3.** *Construción con tellado ao pé da casa*: tectum -i; subgrunda -ae; porticus -us; xystus -i. *s.f.* **4.** *O que cobre unha cousa*: tegumen, tegmen, velamen -inis; operculum, tegumentum -i; paenula -ae; (*dun libro*) libri *ou* libelli tegumentum; (*en pel*) pellicium tegumentum; (*persoa de cuberta*) V. **portada**. **5.** *Pelelo que se pon entre o xugo e a mulida*: iugi *ou* iugale tutamen *ou* tegumen. **6.** *Teito, tellado*: tectum -i; (*artesoado*) lacunarium -i; lacunar -aris; camera -ae. **7.** *Piso dunha embarcación*: navis constratum; superior navis tabulatum; tabulatum -i; contignatio -onis. **8.** *Envoltura das rodas dos vehículos*: gummeum rotarum operimentum *ou* involucrum. ♦ *A cuberto (de)*: in aperto; sub tecto, intra tectum.

cubeta. *s.f.* **1.** *Pequeno caldeiro con mango*: situla -ae; labrum, labellum -i; parvum ahenum. **2.** *Recipiente de laboratorio*: cupula -ae.

cúbico -a. *adx.* Cubicus -a -um. ♦ *Centímetro cúbico*: V. **centímetro**. *Metro cúbico*: V. **metro**. *Raíz cúbica*: V. **raíz**.

cubil. *s.m.* Cubile -is; (*dos porcos*) suile -is.

***cubilete.** *s.m.* V. **gobetele**.

cubismo. *s.m.* Cubica pictura; cubica pingendi ratio; cubismus -i.

cúbito. *s.m.* Cubitus *ou* cubitum -i.

cubo ¹. *s.m.* **1.** *Xeom. Corpo limitado por seis caras iguais*: cubus -i; quadrantal -alis. **2.** *Mat. Terceira potencia*: cubus -i; solidus numerus. **3.** *Torreón dunha muralla*: moenium turris; propugnaculum -i.

cubo ². *s.m.* *Estanque do muíño*: molendini stagnum.

cubrición. *s.f.* **1.** *Acción de cubrir:* opertio –onis; tegmen, tegumen –inis. **2.** *Armazón do tellado, teito:* tectum –i. *V. tamén cuberta, teito.* **3.** *Pedra que se coloca na parte alta de portas e ventás:* superlimen –inis; superliminare –is. **4.** *Acción de cubrir o macho á femia:* *V. coito, cópula.*

cubrir. *v.tr.* **1.** *Pór unha cousa ou estar sobre ou diante ocultando ou protexendo:* tegere, integere, obtegere, supertegere; sternere; operire, cooperire, operculari; tegumento ou tecto munire. **2.** *Estenderse sobre unha superficie:* tegere; vestire; sternere, consternere, substernere; obducere; obruere; oppleri; illinere, oblinere; spargere; (*a neve cobre todo*) nives omnia complent. **3.** *Pór os signos nun espazo baldeiro dun escrito ou impreso:* complere, explere; scriptum typis editum complere ou absolvere. **4.** *Ter o suficiente para algo:* satisfacere; satis habere; complere, explere; absolvere; sumptus ou impensas adire ou subire. **5.** *Unirse un macho a unha femia:* coire. **6.** *Protexer nunha acción bélica:* tegere, protegere, contegere; defendere; tueri, tutari; corpus pro aliquo opponere; (*a retirada*) abeuntium terga tutari. **7.** *Ocuparse de informar sobre un asunto:* acta diurna scribere; diurna narrare ou referre; nuntium persequi. **8.** *Dep. Vixiar, controlar a un xogador:* lusorem contrarium assequi ou persequi. **9.** (*fig.*) *Facer ou dar a alguén moito do que se expresa:* implere, complere, replere, oppleri; cumulare; (*de gloria*) magnam gloriam adipisci; gloria aliquem afficere; (*de afrontas*) contumeliis afficere ou onerare; (*de vergonza*) infamia aspergi; (*de honras*) amplissimis honoribus augere; (*de loanzas*) summis laudibus efferre, extollere, onerare ou decorare. **10.** *Deixar un líquido sumerxido a alguén ou algo:* operire, cooperire; tegere, contegere, integere, obtegere; mergere, submergere, demergere. *v.intr.* **11.** *Satisfacer algo os gastos orixinados:* satisfacere; debitum solvere, absolvere, persolvere; resarcire; compensare; impensam ou impensas vincere ou liberare. *v.pr.* **12.** *Quedar algo oculto:* tegi; obscurari; (*o ceo*) umbris operiri; caelum obscurari. *V. tamén anubrarse.* **13.** *Ter unha superficie espallado sobre si algo en abundancia:* impleri, oppleri, tegi, contegi; operiri. **14.** *Tapar cunha peza de roupa todo o corpo ou parte del:* se induere ou indui; tegi; vestiri; veste indui; vestem induere. **15.** *Pórse fóra do alcance dun ataque ou agresión:* se tegere ou tegi, se contegere ou contegi, se protegere ou protegi;

se munire; cavere. **16.** (*fig.*) *Chegar a ter moito do que se expresa:* operiri; se cooperire; se vestire; indui; obduci; (*de gloria*) maximam capere gloriam; decus sibi parere; gloriam consequi; (*de infamia*) dedecus concipere; in summa infamia esse; (*de riquezas*) divitiis abundare; omnibus copiis circumfluere; magnas pecunias facere. ♦ *Cubrir un posto, unha función:* munere fungi ou uti; munus gerere. *Cubrir unha distancia, un traxecto:* currere, decurrere, percurrere; peragrare; pedibus obire. *A terra cóbrese de herba:* terra se gramine vestit.

cucaña. *s.f.* Palus ou arbor abundantiae (praealtus oleoque unctus, quo difficilior sit gradientis ascensus; in summo quasi cornucopia: fiscella edulium plena).

cucho –a. *s.* *V. cuxo.*

cuco. *s.m.* Cuculus –i; coccyx –ygis; (*cantar o cuco*) cuculare. ♦ *Ser (moi) cuco:* astutum, versutum, sol(l)ertem, callidum, pigrum esse.

cucurucho. *s.m.* Cucullus –i.

cueiro. *s.m.* Fascia –ae; pannus –i; infantis linteum.

*Cuenca. *top.* *V. Conca.*

cuestión. *s.f.* **1.** *Asunto que implica unha dificultade:* quaestio –onis; controversia –ae; res controversa; res, rei; (*cuestión financeira*) pecuniae ratio; (*cuestión monetaria*) res nummaria. **2.** *Disputa, litixio:* disputatio, disceptatio –onis; lis, litis. **3.** *Cousa de importancia:* magni momenti res; problema –atis; negotium, propositum, argumentum –i. **4.** *Pregunta:* rogatio, interrogatio, percontatio, quaestio –onis; rogata, interrogata, requisita –orum; quaesitum, rogatum –i; (*pequena*) rogatiuncula –ae. ♦ *A persoa ou a cousa en cuestión:* ille ou illud de quo agitur; res controversa. *Este libro trata a cuestión da inmortalidade da alma:* hic liber est de immortalitate animorum. *Ser (algo) cuestión de:* problema, quaestionem, rem esse.

cuestionar. *v.tr.* **1.** *Pór en dúbida:* dubitare, subdubitare; in dubium vocare; in dubio ponere. **2.** *Considerar a posibilidade de que algo non sexa lícito ou axeitado:* disputare; disceptare; in controversiam adducere; dissensionem demonstrare, significare ou ostendere. *v.pr.* **3.** *Ter unha dúbida sobre algo que se expresa:* in dubium venire, vocari ou revocari; in dubio esse; (*cuestionase a súa forma de vida*) in eum quid agat, quem ad modum vivat inquiritur.

questionario. *s.m.* Quaestionum, interrogatorum *ou* percontationum collectio, compilatio, index, codex *ou* ordo.

cugulo. *s.m.* **1.** *Parte do contido sólido que sobresaia dos bordos dun recipiente:* exundatio, exurgitatio –onis; auctarium –i; cumulus –i. **2.** *Parte baixa do palleiro:* palearii inferior pars. ♦ *A cugulo:* plene; comulate; copiose; abunde.

cuíña. *s.f.* Collis –is; iugum –i; tumulus, clivus –i.

culata. *s.f.* **1.** *Parte de certas armas de fogo:* postica sclopeti pars. **2.** *Parte posterior do canón:* ignivomi tormenti *ou* ignivomae ballistae postica pars. **3.** *Mec. Parte do motor, onde se comprimen os gases:* gasiorum *ou* (igniferorum) vaporum presoriorum. ♦ *Sair o tiro pola culata:* aliquid male cedere; spe fraudari.

culinario –a. *adx.* Coquinarius –a –um; (*arte*) popinae scientia; ars coquinaria.

culler. *s.f.* **1.** *Utensilio para levar líquidos á boca:* cochlear –aris; cochlearis *ou* cochleare –is; ligula –ae. **2.** *Pa cóncava do rodicio do muíño:* molendini trulla. **3.** *Cullerón:* trua, trulla, tudicula –ae. **4.** *Cágado:* ranunculus, gyrinus –i.

cullerada. *s.f.* Cochlear –aris; cochlearis *ou* cochleare –is; cochlearis mensura; ligula –ae.

culleriña. *s.f.* Ligula –ae; parvum *ou* tenue cochlear *ou* cochleare; parvus cochlearis.

cullerón. *s.m.* Trua, trulla, tudicula –ae.

culminación. *s.f.* **1.** *Acción de culminar:* summum –i; culmen –inis. **2.** *Aquilo con que un proceso chega á súa maior intensidade:* cumulus –i; summum, fastigium –i; culmen, cacumen –inis.

culminante. *adx.* Summus, supremus, extremus –a –um; (*fundamental*) praecipuus, summus –a –um; capitalis –e; (*punto culminante*) fastigium –i.

culminar. *v.tr.* **1.** *Levar algo ao punto máis elevado:* absolvere; perficere, conficere; finire; ad summum *ou* ad culmen perducere. *v.pr.* **2.** *Alcanzar algo o punto máis elevado:* absolvi; perfici, confici; ad summum *ou* ad culmen pervenire; fastigium assequi.

culpa. *s.f.* **1.** *Falta voluntaria:* culpa –ae; peccatum, vitium, meritum –i; crimen –inis. **2.** *Responsabilidade que causa prexuízo:* noxa, noxia –ae; delictum –i; error –oris. *V. tamén* 1. ♦ *Botar a(s) culpa(s):* in alterum culpam conferre *ou* conice-

re; crimen alicui deferre *ou* inferre. *Por culpa de*. **1.** *Por causa de:* alicuius merito *ou* culpa; praes (*abl.*). **2.** *Para, co fin de:* ut, eo ut. *Ter a culpa:* culpam committere, suscipere *ou* contrahere; errare; penes aliquem culpam esse; alicuius meritum esse. *Non ter culpa:* a culpa abesse; culpa vacare *ou* carere.

culpabilidade. *s.f.* Conscientia de culpa. *V. tamén culpa.*

culpable. *adx.* Culpabilis –e; criminosus, noxius –a –um; sons, sontis; nocens –entis; (*ser culpable*) in culpa esse; culpa teneri. *V. tamén culpa* (*ter a*).

culpar. *v.tr.* Culpare; culpam in aliquem inclinare, derivare *ou* transferre. *V. tamén culpa* (*botar a*), **acusar.**

culteranismo. *s.m.* Fucatus dicendi modus; fucate loquentium grex.

culterano. *adx.* Fucatus –a –um; fucate, inflateloquens.

cultismo. *s.m.* Ling. Verbum cultum *ou* excultum.

cultivar. *v.tr.* **1.** *Poñer os medios para que unha planta se desenvolva ben:* colere, excolere; arare; serere. **2.** *Traballar a terra:* colere, excolere; humum exercere; arva, terram moliri; (*as viñas*) culturam vitibus adhibere; (*a cebada*) hordeum serere. **3.** (*fig.*) *Formar ou desenvolver as facultades:* colere, excolere; erudire; (*a memoria*) memoriae studere; memoriam exercere. **4.** (*fig.*) *Dedicarse con interese a unha actividade:* alicui rei diligenter incumbere; (*á poesía*) commercium cum musis habere; studium poeticae fovere; (*a unha arte*) in arte versari; (*á menciña*) medicinam excolere; medicinae studere. **5.** *Coirdar ou manter unha inclinación, un sentimento, etc.:* colere; (*o espírito co estudo*) ingenium studii expolire; (*a amizade*) amicitiam colere; aliquo familiariter uti; aliquem familiariter colere; amicitiam colere *ou* familiari congressu exercere; (*un personaxe*) alicui diligenter operam dare.

cultivo. *s.m.* **1.** *Actividade de cultivar a terra:* cultus –us; cultura –ae; agri *ou* agrorum cultura, cultus *ou* mollitio; agricultura –ae; terrae agitatio. **2.** *Preparación de laboratorio con microorganismos:* pertenuis animantis, tenuissimorum corporum *ou* corpusculorum cultus.

culto ¹ –a. *adx.* **1.** *Que posúe sólida formación:* cultus, excultus, doctus, humanus, eruditus –a

–um; disciplinis ou doctrina excultus; litteris deditus; omni liberali doctrina politissimus. **2.** *Que posúe cultura e civilización avanzada (país):* V. 1 e **civilizado**. **3.** *Que denota esmero na súa feitura ou uso:* cultus, excultus, politus, perpolitus –a –um.

culto ². *s.m.* **1.** *Homenaxe relixiosa que se ofrece á divindade:* cultus –us; obsequium –i; religio, adoratio, veneratio –onis; deorum religio ou cura; pietas –atis. **2.** *Cerimonias coas que se manifesta esa homenaxe:* ritus –us; sacra –orum; res divinae; religionum caerimoniae. **3.** (fig.) *Admiración ou grande estima:* studium –i; amor –oris; observantia –ae; cultus –us; pietas –atis; veneratio –onis; quaedam superstítio.

cultura. *s.f.* **1.** *Conxunto de coñecementos xerais:* scientia, doctrina, disciplina –ae; doctrinae copia; eruditio –onis; scientia et cognitio; humanitas –atis; studia humanitatis; litterae –arum; honestae artes; socialis ou civilis cultus; institutio –onis. **2.** *Conxunto de coñecementos, costumes, etc., das sociedades avanzadas:* cultus atque humanitas; mores –um. V. tamén **civilización**. ♦ *Cultura física:* educatio physica; corporis cultus.

cultural. *adx.* Culturalis –e; doctrinae, humanitatis (*xen.*).

culturismo. *s.m.* Corporis cultus ou cultura.

cume ou **cumio**. *s.m.* **1.** *Parte máis alta dunha montaña:* culmen –inis; dorsum –i. V. tamén **bico**, **cima**, **curuto**. **2.** *Parte máis alta dun tellado:* culmen –inis; fastigium –i; apex –icis. **3.** *Trabe central e máis alta dun tellado:* column –inis; summa trabs. **4.** (fig.) *Situación de maior grandeza ou importancia:* fastigium, summum –i; culmen –inis. V. tamén **cima**, **vértice**.

***cumpreanos**. *s.m.* V. **aniversario**.

cumprido –a. *adx.* Latus, extensus, dilatatus, magnus, plenus, diffusus, porrectus, prolatus, protractus, amplus, adimpletus, spatiosus, longus –a –um; abundans –antis.

cumprimentar. *v.tr.* Obsequi; alicui rem, de re ou pro re gratulari, congratulari; salutare; salutem alicui dicere.

cumprimento. *s.m.* **1.** *Acción de cumprir:* exactio, peractio, exsecutio, adimpletio –onis; (*do deber*) officii ou muneris exsecutio ou satisfactio. **2.** *Acto ou palabras de atención e cortésia:* gratulatio, salutatio –onis; obsequium, officium

–i; obsequiosa verba; (*por puro cumprimento*) ostentationis gratia; (*sen cumprimentos*) omissis ambagibus; simpliciter. ♦ *Déixate de cumprimentos:* officiosa verba mitte; relictis ambagibus, vera loquere.

cumprir. *v.tr.* **1.** *Realizar, levar a cabo:* perficere; peragere; implere, explere; absolvere; exsequi; finire. *v.intr.* **2.** *Ser necesaria ou conveniente a cousa que se expresa:* oportere; opus ou necesse esse; usum esse, adesse ou venire; rem aliquid exigere ou postulare; interesse; convenire; expedire. **3.** *Pór en práctica o mandado:* mandata efficere; iussa exsequi; (*a lei*) legi parere; (*un voto*) vota solvere ou persolvere; (*unha promesa*) promissum ou promissa implere, persolvere; promissis stare. **4.** *Completar un período ou prazo:* implere, adimplere, explere; (*o servizo militar*) stipendia explere ou conficere; (*os meses de xestación*) (gravidam feminam), exactis mensibus, partum exspectare; (*anos*) (aetatis) annos agere, exigere ou explere; (*vou cumprir 84 anos*) quartum annum ago et octogesimum. **5.** *Facer o que corresponde ou se espera:* debito officio fungi; officia sua ou mandata conficere; partes suas peragere; officium ou munus explere, praestare, obire ou exsequi; satisfacere; (*cumprirei co meu deber*) officio non deero. *v.pr.* **6.** *Ter lugar ou realizarse algo:* effici, confici, perfici; absolvi; impleri, expleri; finiri. **7.** *Completarse (un prazo):* impleri, adimpleri, expleri; praefinitum tempus finiri. ♦ *Cumprir con (alguén):* officiosum se alicui praebere ou exhibere; urbanitatis ou observantiae officia alicui praestare.

cúmulo. *s.m.* **1.** *Reunión de moitas cousas superpostas:* cumulus, acervus –i; congeries –ei; multitudo –inis. **2.** *Nube grosa e branca:* cumulus, nimbus –i.

***cuna**. *s.f.* V. **barrelo**, **casta**.

cunca. *s.f.* **1.** *Recipiente cóncavo:* patera, camella, gabata, scuta, scutra, scutella –ae (lignea ou lutea); scutrillus –i; scutriscum, catillum –i. **2.** *Por ext., cantidade de algo que cabe nese recipiente:* V. 1. **3.** *Xeogr. Terreo entre montañas, con augas que van ao mesmo mar, lago ou río:* fluentum –i; aquarum divortia; montis ou collis declivitas. ♦ *Cunca das mans, dos ollos:* manuum, oculorum cavum.

cuncha. *s.f.* **1.** *Formación calcárea dos moluscos, caracois, etc.:* concha, testa –ae; (*do caracol ou da*

tartaruga) cochlea –ae. **2.** *Peza onde encaixa o eixe da portela ou o fuso do lagar:* cancellorum ou torcularis foramen. *pl.* **3.** *Instrumento musical formado por dúas cunchas de vieira:* conchae –arum.

cuneiforme. *adx.* Cuneatus –a –um; (*escritura*) scriptio, tabula cuneata.

cuneta. *sf.* *Viae ou viarum fossa ou fossicula.*

cunheiro –a. *s.* **1.** *Persoa que fai ou vende cuncas:* gabatarum ou scutarum opifex, artifex ou venditor/-trix. *s.m.* **2.** *Moble de cocina para gardar a louza:* ficitilium repositorium.

cuña. *sf.* **1.** *Peza para cortar, fender ou suxeitar:* cuneus, epigrus –i; (*pequena*) cuneolus –i. **2.** (*fig.*) *Influencia para conseguir algo a través doutro:* cuneus –i; praesidium, auxilium, adiuumentum, adminiculum, fulcimentum–i; (*publicitaria*) laudativum mercium praeconium; nuntius laudativus.

cuñado –a. *s.* Levir –iri; sororius –i; uxoris frater; sororis vir; fratris uxor; viri soror; glos, gloris; fratría –ae; cognatus/-a.

cuñar. *v.tr.* **1.** *Selar cun cuño:* sigillo ou signo notare; pecuniam ou nummos ferire, signare, cudere ou procudere. **2.** (*fig.*) *Adoptar unha expresión ou palabra nova:* novum verbum fingere; novas voces adsciscere; nova nomina recipere.

cuño. *s.m.* **1.** *Instrumento con debuxo ou inscrición gravados:* sigillum, signum –i; forma –ae. **2.** *Marca que imprime ese instrumento:* nota –ae. *V. tamén 1.* **3.** (*fig.*) *Característica que distingue:* nota –ae.

cuón –ona. *adx.* Naticosus –a –um.

cupón. *s.m.* Schidula, chartula –ae; schidula ou schedula resecabilis ou separabilis; aleae ou alearis tessera ou tesserula.

cúpula. *sf.* **1.** *Arquit. Parte superior dalgúns edificios:* culmen –inis; petasus, tholus –i; camera –ae; hemisphaerium –i. **2.** (*fig.*) *Persoas que dirixen certas organizacións:* rectores, gobernadores, moderadores, administradores, principes, capita –um; (*dun partido*) factionis principes.

cura. *sf.* **1.** *Acción de curar:* curatio, sanatio –onis; medicina –ae. **2.** *Conxunto de materiais para curar feridas:* medicina –ae; medicatio –onis; remedium, medicamentum, lenimentum –i; vincitura, fascia –ae. *s.m.* **3.** *Sacerdote:* sacerdos –otis; presbyter –eri; parochus –i.

curable. *adx.* Curabilis, sanabilis, medicabilis, medibilis –e.

curación. *sf.* Sanatio, curatio –onis; sanitatis recuperatio; sanitas ou valetudo recuperata; ad sanitatem reductio; a morbo liberatio.

curandeiro –a. *s.* Medicus/-a empiricus/-a; empiricus/-a; medicus/-a falsus/-a; medicinae usurpator/-trix; pharmacopola circumforaneus/-a; sanator/-trix illegitimus/-a.

curar. *v.tr.* **1.** *Sandar:* sanare; ad sanitatem perducere ou redigere; sanum aliquem facere; mederi; curare; medicari; morbum pellere, depellere ou propulsare; medicinam facere ou adhibere; (*unha ferida*) vulnus ad cicatricem perducere. **2.** *Tratar carnes, pescados, etc., para que se conserven:* sale et fumo carnes, pisces indurare; (*peles*) pelles, coria subigere, concinnare. *v.intr.* **3.** *Recuperar a saúde:* convalescere; sanari; restitui; sanescere; ex morbo convalescere, evadere ou recreari; sanum fieri; ad sanitatem pervenire; sanitatem recipere ou recuperare. ♦ *Curarse en saúde:* cavere; malis occurrere; mala prospicere; mala impendentia declinare. *Estar curado de espantos:* induratum esse; ad omnia esse paratum.

curativo –a. *adx.* Curativus, medicus –a –um; salutaris –e; saluber –bris –bre; curandi vim habens; ad curandum aptus.

curda. *sf.* (pop.) *V. borracheira.*

Curdistán. *top.* Corduena –ae.

curdo –a. *adx.* e *s.* Corduenus –a –um. Cordueni –orum.

curia. *sf.* **1.** *Conxunto de avogados, procuradores, etc.:* curia –ae; magistratus –us; forenses –ium. **2.** *Conxunto de persoas e organismos da Santa Sé:* Apostolicae ou Sanctae Sedis Congregationes, Tribunalia et Officia; ecclesiastica ou Romana curia. **3.** *Entre os romanos, subdivisión da tribo, lugar de reunión do Senado e a mesma reunión:* curia –ae; (*por curias*) curiatim.

***curiosear.** *v.tr.* *V. asalar, axexar, escrutar, osmar.*

curiosidade. *sf.* **1.** *Desexo de saber:* studium –i; curiositas –atis; discendi, videndi ou audiendi cupiditas. **2.** *Desexo de furgar nos asuntos dos demais:* occulta ou aliena scrutandi libido; morbosa aliena noscendi cupiditas; auscultatio –onis. **3.** *Cousa rara, que chama a atención:* insolens, insueta, perpolitita, mira, mirabilis, affabre facta ou

diligenter elaborata res. **4.** *Coidado, esmero*: studium -i; mundities -ei; cultus -us; lautitia -ae.

♦ *Ter curiosidade*: noscendi cupiditate ou studio affici, tangi ou moveri; expectationem habere. *Satisfacela*: expectationem explere. *Curiosidade por ver*: cupiditas ou aviditas videndi.

curioso -a. *adx.* **1.** *Que ten desexo de saber*: curiosus, studiosus, cupidus -a -um; sciendi, noscendi ou discendi cupidus. **2.** *Interesado en fugar nos asuntos dos demais*: aliena noscendi cupidus; in rebus alienis cupide versatus. **3.** *Que chama a atención polo seu carácter singular*: inusitatus, rarus, insuetus -a -um. **4.** *Coidadoso, ordenado*: politus, perpolitus -a -um. V. *tamén coidadoso*. ♦ *Ser moi curioso*: noscendi cupiditate flagrare; magna curiositate impelli; in rebus alienis cupide versari.

curmán -á. *s.* (*Pola parte do pai*) patruelis -is; (*pola parte da nai*) fratruelis, matruelis -is; amitinus/-a; (*pola parte de calquera dos dous*) consobrinus/-a.

curral. *s.m.* S(a)eptum, cons(a)eptum, s(a)epimentum -i; chors, cohors -ortis; praesepe -is; (*de ovellas*) agnile, ovile -is; (*de porcos*) suile -is; (*de vacas, de touros*) bovine ou buvine -is; s(a)eptum pecoris bubuli. ♦ *Animal de curral*: cohortalis avis; ales -itis; (*pl.*) cohortis aves.

***curricán**. *s.m.* V. **corricán**.

currículo. *s.m.* Curriculum -i; curriculum vitae.

curro. *s.m.* **1.** *Curral*: V. esta palabra. **2.** *Curruncho*: ancon -onis; angulus -i; sinus, recessus -us. **3.** *Curral das cabalerías que se crían no monte*: equile -is.

curruncho. *s.m.* V. **cornecho, curro**.

cursor. *v.tr.* **1.** *Estudar nun centro de ensino*: studiorum curriculum, rationem, iter ou ordinem sequi; auditiones apud studiorum universitatem obire; praelectiones in schola habere ou audire; litteris operam dare; academiam, lyceum, athenaeum, annum academicum, disciplinam frequentare. **2.** *Pór en curso, realizar trámites*: mittere; inducere, introducir; tradere. **3.** *Realizar as accións pertinentes para que algo chegue ao destinatario*: mittere, transmittere; (*unha orde*) iubere; imperare; praecipere; mandata, iussa ou praecepta dare, afferre ou tradere.

curtivo -a. *adx.* Obliquus, inclinatus -a -um. ♦ *Letra cursiva*: litterae inclinatae.

curso. *s.m.* **1.** *Movemento dun líquido nunha dirección*: cursus, decursus, fluxus -us; flumen -inis; aqua fluens ou profluens; fluvius -i; amnis cursus. **2.** (*prop. e fig.*) *Camiño e liña que leva un corpo*: curriculum -i; cursus, progressus, lapsus, motus -us; iter, itineris; via -ae; (*do sol*) solis cursus, curriculum ou lustratio; (*da lúa*) lunae ratio; (*dos astros*) stellarum ou siderum cursus, orbis, conversio ou motus. **3.** *Paso do tempo*: cursus -us; temporis ou aetatis cursus, decursus ou transcursus; (*da vida*) vitae ou vivendi cursus, decursus, curriculum ou spatium; aetatis nostrae breve tempus; exiguum vitae curriculum. **4.** *Uso ou circulación de algo que está vixente*: cursus -us; temporis spatium ou tractus. **5.** *Periodo de actividade académica*: scholaris ou academicus annus; scholaris anni decursus. **6.** *Ensino de leccións duha certa materia*: praelectionum ordo ou series. **7.** *Cada un dos niveis en que se estrutura un conxunto de materias*: studiorum curriculum, iter ou ordo. **8.** *Tratado de certa materia de ensino*: cursus -us; curriculum -i; scholasticus, scholaris ou manualis liber; disciplina -ae. ♦ *Dar libre curso a algo*: auctoritatem, libertatem ou liberum cursum dare, tribuere, afferre, permittere, conferre. *En curso*. **1.** *Actual, corrente*: praesens -entis; hodiernus -a -um; vicens -entis; (*que xa non está en curso*) inusitatus, abrogatus, obsoletus -a -um; non amplius in usu. **2.** *Que se está a realizar*: evolvens, discurrens -entis. *Estar en curso*: in usu esse; vigere; (*non estar en curso*) in usu esse desiisse. *No curso de*: inter, per (*ac.*); (*no curso do verán*) per aestatem; aestate; (*no curso do ano*) per annum; anno vertente; (*no curso do inverno*) per hiemem; (*no curso da noite*) per noctem; nocte; (*no curso da comida*) per cenam; inter cenandum.

cursor. *s.m.* **1.** *Indicador que se move ao longo dunha banda graduada*: index -icis. *Inform.* **2.** *Marca móbil dun ordenador*: index -icis; indicium -i.

curtametraxe. *s.f.* Brevior (cinematographica) pellicula; astrictior sonora taeniola.

curtir. *v.tr.* **1.** *Preparar unha pel ou unha planta para a confección*: coria, pelles subigere, concinnare, perficere, deperere; (*con casca de aciñeira*) cortice pelles ou coria perficere; (*o liño*) linum macerare; (*peles curtidas*) coria depsta. **2.** *Queimar a pel o sol ou a intemperie*: solem, intemperiem, caeli inclementiam pellem ou cutem co-

lorare, indurare. **3.** (fig.) *Afacer aos sufrimentos*: indurare, obdurare; rusticis laboribus aliquem edurare. *v.pr.* **4.** *Sufrir os efectos do sol, do vento, do frío, etc.*: solis ardoribus ou aeris inclementia obdurescere ou indurari. **5.** (fig.) *Afacerse aos traballos e aos sufrimentos*: indurari; obdurescere; corpora labore firmare; duros labores perferre.

curto -a. *adx.* **1.** *De pouca lonxitude*: brevis -e; exiguus, parvus -a -um; (o camiño máis curto) (via) compendiaria; (polo camiño máis curto) via recta. **2.** *De pouca duración*: brevis -e; exiguus, contractus, angustus -a -um. **3.** *Que non ten a lonxitude necesaria*: deficiens -entis; tenuis -e; curtus, exiguus, contractus -a -um. **4.** *Que ten pouco do que se expresa: (de vista) myops -opis; caecutiens -entis; lusciosus, luscitosus -a -um; oculorum hebes; (de intelixencia) hebes -etis; obtusus, stultus -a -um; parvi ingenii; hebeti ingenio; (de estatura) statura, corpore ou habitu corporis brevis ou pusillus; breviculus -a -um; (no traballo) in labore tardus ou non expeditus; iners -ertis; (en palabras) verborum inops; infacundus, indisertus -a -um; elinguis -e. ♦ *Quedar curto*: aliqua omittere; non omnia dicere ou facere; linguae favere; vocem premere; brevior esse; exigue dicere ou facere. *Á larga ou á curta*: serius aut ocus; nonnumquam; aliquando; tandem aliquando.*

curtocircuíto. *s.m.* Electrini ou sucinei fluxus occlusio; contractus circuitus.

curuto. *s.m.* **1.** *Parte máis alta dun monte ou doutra cousa de forma cónica*: apex -icis; summum -i; culmen, cacumen -inis; summum cacumen ou iugum. **2.** *Parte superior e posterior da cabeza do home*: capitis vertex.

curuxa. *s.f.* Noctua -ae. ♦ *Levar curuxas a Atenas (levar auga ao mar)*: noctuas Athenas afferre; frustra laborare; oleum et operam perdere; in aere piscari.

curva. *s.f.* V. **curvo**.

curvar. *v.tr.* **1.** *Dar forma curva*: curvare, incurvare; flectere, inflectere. *v.pr.* **2.** *Adquirir forma curva*: curvari, incurvari; flecti, inflecti. **3.** *Deixar de andar dereita unha persoa*: curvari, incurvari; se curvare, se incurvare; flecti, inflecti; se flectere, se inflectere.

curvatura. *s.f.* Curvatura, flexura -ae; curvamen -inis; curvitas -atis; incurvatio -onis; flexus, sinus -us.

curvilíneo -a. *adx.* **1.** *Formado por liñas curvas*: curvilineus -a -um. **2.** *Que segue unha liña curva*: V. 1.

curvo -a. *adx.* **1.** *Que cambia de dirección*: curvus, incurvus, curvatus, incurvatus, flexus, flexuosus, inflexus, arcuatus, sinuosus -a -um; in arcum curvatus. *s.f.* **2.** *Liña, espazo ou superficie curvos*: curvamen -inis; flexus, sinus -us; flexuosa linea; (dun camiño) viae ou itineris flexus, flexura ou anfractus; anfractus -us; (trazar unha curva) orbem, flexum ducere. V. **tamén curvatura**. **3.** *Liña da evolución de certos fenómenos*: (demographicus, oeconomicus) decursus ou cursus; (da febre) febris decursus.

cuspe. *s.m.* Saliva -ae; salivum -i; oris excrementum.

cúspide. *s.f.* **1.** *Punta máis alta*: cuspis -idis; culmen, cacumen -inis; fastigium -i. V. **tamén cima, curuto**. **2.** Por ext., *parte ou grao máis elevado dunha cousa*: V. **cima**. **3.** (fig.) *Situación de maior importancia, punto máximo*: V. **apoxeo, cima**.

cuspidado -a. *adx.* (fam.) Simillimus -a -um; consimilis -e; unus atque idem; (é seu irmán cuspidado, é cuspidiño ao seu irmán) fratri simillimus est.

cuspiñar. *v.intr.* **1.** *Cuspir pouco e a miúdo*: paulum crebroque spuere ou sputare. *v.tr.* **2.** *Cuspir nas mans preparándoas para algún traballo*: manus spuere ou exspuere. **3.** *Cuspir a fiandeira nos dedos*: filariam digitos spuere ou exspuere.

cuspir. *v.tr.* **1.** *Expulsar saliva ou outra cousa*: spuere, exspuere, sputare; screare, exscreare; sputum edere; (sangue) sanguinem sputare ou exspuere. **2.** (fig.) *Lanzar pola boca*: iacere, conicere, iaculari; mittere, emittere; excutere; torquere. *v.intr.* **3.** *Expulsar cuspe sobre alguén*: aliquem conspuere ou consputare; alicui inspuere; in faciem alicuius inspuere; sputo aliquem adspere; (á cara) in faciem inspuere.

custa. *s.f.* *Cantidade que hai que pagar por un proceso*: pretium -i; sumptus -us; expensae, impensae -arum. ♦ *Á custa de*. **1.** *Á conta de*: alterius cura; de alieno; (miña, túa) mea, tua impensa. **2.** *Coa axuda de*: aliquo adiutore ou adiuvente. *Custas procesuais*: V. 1.

custar. *v.tr.* **1.** *Ter como prezo*: stare; constare; pretio stare; venire, emi (abl.); esse; (caro) magno stare, constare ou venire; grande pretium alicui

rei esse; carum, pretiosum esse; carius, pluris stare, constare *ou* esse; valde onerosum esse; (*barato*) non magno, parvo, vili pretio, non pluris *ou* minoris stare; (*custar cen euros*) centum nummis Europaeis venire, emi *ou* stare; (*canto custa?*) quanti aliqua res est? **2.** *Supoñer esforzo ou molestia*: onerosum esse; multae operae, multi sudoris *ou* laboris esse. ♦ *Custar caro*: grave *ou* acerbum esse; aegre, iniquo animo *ou* non sine magno dolore aliquid ferri. *A vitoria custou moito sangue*: multo sanguine victoria stetit

custear. *v.tr.* V. **pagar**.

custo. *s.m.* **1.** *Cantidade que algo custou*: pretium -i; expensae, impensae -arum; sumptus -us; summa -ae; pretii summa. **2.** (*fig.*) *Traballo ou esforzo*: labor, sudor -oris; opera, molestia, aerumna -ae; animi cura.

custodia. *s.f.* **1.** *Acción de custodiar*: custodia, tutela -ae; tuitio, curatio, procuratio -onis. **2.** *Re-*

lix. Peza de ouro ou prata para expoñer a hostia consagrada: hierotheca -ae; radiata theca; sacra pyxis; ostensorium -i.

custodiar. *v.tr.* Custodire; servare. V. *tamén* **gardar, vixiar**.

custoso -a. *adx.* **1.** *Caro*: Sumptuosus, carus -a -um; magni pretii. V. *tamén* **caro**. **2.** *Difícil, trabaloso*: difficilis, gravis -e; onerosus, molestus, arduus, laboriosus, operosus -a -um.

cutáneo -a. *adx.* Dermaticus, cutaneus -a -um; (*enfermidade*) pellis *ou* cutis vitium.

cutícula. *s.f.* Cuticula -ae.

cutre. *adx.* V. **agarrado, apañado, avarento**.

cuxo -a. *s.* Vitulus/-a; buculus/-a; (*de leite*) lactens vitulus/-a. V. *tamén* **becerro**.

cuzo -a. *s.* V. **can**.

Dd

dabondo. *adv.* V. **abondo** ².

dacabalo. *adv.* In equo; in equo sedens *ou* insidens. ♦ *Ir dacabalo:* equitare; in equum insilire; equo invehi *ou* ferri. *Ir dacabalo de alguén:* humeris alicuius ferri.

dactílico -a. *adx.* Dactylicus -a -um.

dáctilo. *s.m.* Dactylus -i; dactylicus *ou* heroicus pes.

dactilografía. *s.f.* Dactylographica ars; (*practicalla*) dactylographicam artem exercere; machinulae ope aliquid exscribere; scriptoria machinula exarare.

dádiva. *s.f.* Donum, munusculum -i; munus -eris.

dado ¹. *s.m.* Tessera, tessella -ae; talus, taxillus, cubus -i. ♦ *Xogar aos dados:* tesseris ludere. *Lanzar os dados:* talos iacere. *Lance de dados:* bolus -i; punctum -i.

dado ²-**a.** *part.* **1.** *Part. do verbo dar:* V. este verbo. **2.** *Inclinado, afeccionado a:* deditus -a -um; (*aos praceres*) voluptatibus obstrictus; venereus -a -um; (*aos estudos*) studiis devotus; (*á gula*) ventricultor -oris; ventricola -ae; cuius deus venter est; (*á caza, ao xogo*) venationi, aleae deditus *ou* indulgens; (*ás mulleres*) mulierosus -a. V. *tamén afeccionado, inclinado.*

daga. *s.f.* Sica -ae; pugio -onis; pugiunculus -i.

daguerrotipo. *s.m.* **1.** *Aparello fotográfico inventado por Daguerre:* daguerrotypus -i. **2.** *Imaxe obtida con el:* imago photographica daguerrotipo *ou* daguerrotypico more impressa; daguerrotypus -i; daguerrotypica imago.

dalia. *s.f.* Dahlia -ae (ab herbarum perito suetico Dahl sic appellata).

Dalmacia. top. Dalmatia -ae.

dálmata. *adx.* e s. **1.** *Da rexión de Dalmacia ou habitante dela:* Dalmata -ae; Dalmaticus, Dal-

matinus -a -um; Dalmatensis -e. Dalmatae -arum. **2.** *Lingua deste país:* lingua Dalmatica; sermo Dalmaticus. **3.** *Raza de can:* canis Dalmaticus; Dalmata -ae.

daltónico -a. *adx.* Daltonicus -a -um; daltoniano morbo affectus.

daltonismo. *s.m.* Daltonismus -i; Daltonianus morbus; Daltoniana oculorum infirmitas (in honorem J. Dalton sic appellata); achromatopsis -is.

dama. *s.f.* **1.** *Tratamento de respecto para as mulleres:* domina, matrona -ae; femina *ou* matrona nobilis. **2.** *Peza do xogo das damas:* calculus -i; domina -ae. *pl.* **3.** *Xogo das damas:* dominarum *ou* latrunculorum ludus; (*taboleiro*) alveus lussorius. ♦ *Dama de honra.* **1.** *Muller que acompaña á noiva:* sponsae comes; honoris causa comes. **2.** *Serventa da raíña e doutras señoras:* femina aulae regiae; nobilis puella; domina comes.

damasceno -a. *adx.* e s. Damascenus -a -um. Damasceni -orum

Damasco. top. Damascus -i.

damasco. *s.m.* Sericum Damascenum.

damasquinado. *s.m.* Polymita -orum; (*obreiro que o fai*) polymitarius artifex; (*adamascado*) polymitus, polymitarius -a -um.

damnificar. *v.tr.* V. **danar.**

danado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo danar:* laesus, damnatus, offectus, offensus -a -um; detrimento affectus. *adx.* **2.** *Que tende a facer dano:* malus, malignus, pravus, maleficus, improbus, malitiosus, perversus -a -um; ingenio malo pravoque; ingenium malum *ou* malam mentem habens; (*froitaa*) poma putrida, vermiculosa

danar. *v.tr.* **1.** *Causar dano, botar a perder:* nocere; laedere; officere; damnum *ou* detrimentum im-

portare, iniungere, ferre, inferre, afferre, dare *ou* facere; obesse; aliquem damno officere; alicui *ou* alicui rei damno *ou* noxae esse; exitiosum *ou* perniciosum esse. *v.pr.* **2.** *Botarse a perder*: detrimentum capere *ou* accipere; incommodo *ou* damno affici; everti; corrumpi; laedi; marcescere; fracescere; abolescere. *V.* **corromper(se)**. **3.** *Coller a rabia*: (canem) rabidum, hydrophobum, rabiosum fieri *ou* esse; rabiem sentire.

dandi. *s.m.* Bellulus, trossulus –i; elegantior homo. *V. tamén* **afectado**.

danés –esa. *adx. e s. V.* **dinamarqués**.

daniño –a. *adx.* Noxius, nocuus, damnosus, perniciosus, infestus, funestus, pravus, improbus, malus –a –um.

dano. *s.m.* **1.** *Cousa que prexudica a alguén*: incommodum, damnum, detrimentum, maleficium –i; offensa, iniuria, noxa, noxia, iactura –ae. **2.** *Cousa que prexudica ou bota a perder algo*: iactura –ae; detrimentum, damnum, exitium –i; pernicies –ei. ♦ *Danos e prexuízos*: damna et incommoda.

danza. *s.f.* **1.** *Movemento ao son da música*: saltatio –onis; saltatus –us; tripudium –i. *V. tamén* **baila, baile**. **2.** (fig.) *Asunto confuso*: res obscura *ou* ambigua; implicatio, confusio –onis. ♦ *Escola de danza*: ludus saltatorius. *Danza en coro*: chorea –ae.

danzante. *adx e s.* **1.** *Que danza*: saliens –entis; saltator/-trix. **2.** *Persoa lixeira de xuízo*: mobilis, versatilis –e; varius –a –um; inconstans –antis; levioris iudicii vir/femina.

danzar. *v.intr.* **1.** *Mover o corpo segundo as regras do baile*: saltare, saltitare; ad numerum se movere; choros agitare; tripudiare; choreas *ou* saltationem exercere; (*ao son da frauta*) ad modos tibicinis saltare. **2.** *Moverse rapidamente dun lado para outro*: se movere, moveri; celeri motu se agitare, agitari; cieri. *v.tr.* **3.** *Executar unha danza*: saltare; saltationem saltare. *V. tamén* **1 e bailar**.

danzarín –ina. *adx. e s.* **1.** *Amigo de practicar a danza*: *V. bailarín*. **2.** *Que non para nun sitio*: inquietus, irrequietus –a –um. *V. tamén* **bulicioso, bulideiro, danzante**. **3.** *Bailarín*: *V. esta palabra*.

daquela. *adv.* **1.** *Naquel tempo*: tunc, tum; eo *ou* (in) illo tempore; tunc temporis; per id temporis

ou tempus. *conx.* **2.** *Nese caso*: tunc; ergo; igitur; itaque.

dar. *v.tr.* **1.** *Regalar; entregar*: dare; dono dare; alicui rem *ou* re aliquem donare; tribuere; munerari; largiri; impertiri; irrogare. **2.** *Poñer nas mans ou á disposición de*: dare; in manum dare; e manus in manus dare; tradere; praebere; praestare; suppeditare; ministrare; erogare; committere; afferre. **3.** *Ser unha cousa a orixe de algo que nace dela*: dare; gignere; parere; fundere; ferre, afferre, efferre; mittere; generare, progenerare; creare, procreare; producere. **4.** *Ser causa de*: facere, efficere; gignere; parere; apportare, importare; ferre, afferre, inferre; offerre; praebere. **5.** *Facer que algo teña ou adquira un estado, calidade, etc.*: *V. 2 e 3.* **6.** *Facer sentir*: dare; ferre, afferre; adducere; praebere; (*pena*) dolorem *ou* cruciatum alicui afferre; aliquem sollicitum habere; (*alegría*) laetitiam *ou* gaudium dare, praebere, afferre *ou* offerre. **7.** *Deixar ver; mostrar*: significare; monstrare, demonstrare; praebere; exhibere; ostendere; patefacere; documenta dare. **8.** *Facer saber; transmitir*: referre, deferre; tradere; narrare, enarrare; explicare. **9.** *Ofrecer ao público*: offerre; praebere; tradere; pronuntiare. **10.** *Facer que alguén dispoña ou goce de algo*: *V. conceder*. **11.** *Aplicar (unha capa de algo)*: applicare; imponere; inducere; illinere; (*a última man*) summam manum imponere; aliquid perficere; (*a primeira man*) sublinere. **12.** *Atribuír unha calidade, característica, etc.*: dare; tribuere; praestare. **13.** *Facer que alguén reciba un golpe*: plagis aliquem contundere; fustibus aliquem caedere *ou* verberare; percutere; quaterere; tundere; (*na cara*) pugnum in os impingere. **14.** *Expresar de palabra*: (*o pésame*) dolorem significare; (*o parabén*) alicui de aliqua re gratulari *ou* congratulari; (*un saúdo*) salutem dicere. **15.** *Realizar; levar a cabo*: (*un berro*) clamorem tollere, edere; (*un brinco*) salire, saltare; saltum dare; (*saltos de alegría*) laetitia, gaudio exsultare. **16.** *Realizar sobre algo ou alguén unha acción*: dare; ferre; (*bicos*) oscula *ou* basia dare; osculari; (*unha cava á terra*) ligone terram movere; humum revolvere. **17.** *Tocar o sinal das horas o reloxo*: horologium horas indicare. **18.** *Prescribir (o médico)*: medicamen, medicinam *ou* remedium praescribere. **19.** *Subministrar*: praebere; ministrare, subministrare; suppeditare; tradere; largiri. **20.** *Entregar; perder*: dare; tradere; dedere; praebere; tribuere; (*a vida*)

vitam *ou* animam amittere *ou* ponere. **21.** *Virar nunha dirección unha parte do corpo:* vultum, terga vertere. **22.** *Facer un forno, tixola, etc., que saia ben un alimento:* edere; ferre; recte coque-re, decoquere. **23.** *Ter como resultado:* aequare; exire; eundem *ou* diversum exitum habere. *v.intr.* **24.** *Ir bater contra algo ou alguén:* V. **bater**. **25.** *Facer que algo vaia chocar contra:* V. **acertar, atinar**. **26.** *Deixar de ser visible unha mancha:* maculam deleri, elui. **27.** *Mirar ou estar orientado nunha dirección:* spectare; pertinere; vergere, prospicere. **28.** *Ser suficiente:* sufficere; sufficientem esse; satis habere. **29.** *Sobrevir un trastorno:* occurrere; accidere; venire, evenire. **30.** *Resultar exacto, cadrar:* exactum numerum referre; respondere; aequari, adaequari. **31.** *Seguir realizando un traballo ou actividade:* laborare; alicui rei studere *ou* operam dare; a labore tempus non remittere; ab opere non cessare. *v.pr.* **32.** *Nacer o froito da terra:* gigni; creari, procreari; nasci; germinare; prodire. **33.** *Dedicarse por completo:* se dare; se addicere; (*á bebida*) potioni, potationi, potui se dare; vino deditum esse; (*ao estudo*) se litteris dedere; ad studia incumbere; se totum litteris devovere; (*ao sono*) somno *ou* quieti se dare. **34.** *Ter lugar:* V. **acontecer**. **35.** *Saír ben un alimento:* bene coctum *ou* assum esse. ♦ *Dar igual *ou* o mesmo, tanto dar:* omnia susque desque habere; nulla re commoveri; flocci facere; quid hoc ad me, te, nobis...?; nihil pensi habere; alicui nihil neque dicere neque facere *ou* pensi esse; omnia parvi facere, contemptui habere, despiciere *ou* contemnere; assis facere *ou* aestimare; (*nada se me dá do que digades*) pensi minus est quid dicatis. *Dar a vida (aliviar, sentar ben):* dolorem levare; lenire; libenter ferre. *Dalle que dalle:* instare; perseverare; perferre. *Dar algo a alma, o corazón *ou* o corpo:* animum divinare, praesagire; praesentire. *Dar a entender:* indicare; insinuare; significare. *Dar a luz:* in lucem edere; parere. *Dar cabo:* V. **cabo**. *Dar con algo *ou* alguén:* alicquem *ou* aliquam rem invenire, assequi *ou* consequi. V. **tamén atopar**. *Dar en + inf.:* 1. *Comezar a acción expresada polo infinitivo:* incipere; coepisse. 2. *Coller o costume de facer o indicado polo infinitivo:* obstinate aliquid agere; insistere. *Dar gloria, xenio *ou* gusto:* pergratum aliquid esse; placere; delectare. V. **tamén agradar**. *Dar no albo, no branco:* V. **albo**. *Dar + participio:* posse; assequi; obtinere; adipisci; impetrare. *Dar que*

facere: onerosum *ou* difficile aliquid esse; laborem obicere; negotium exhibere. *Dar que + infinitivo:* operam *ou* negotium dare; (*dar que falar*) se in sermonem dare; in sermonem venire; (*dar que rir*) risum aliis commovere; se aliis ridendum praebere. *Darlle á lingua:* loquacem, dicacem esse. *Darlle voltas a unha cousa:* aliquid omni cogitatione pertractare *ou* mente revolvere; (*de noite dalle moitas voltas á cabeza*) per noctem plurima volvit. *Dar(se) aire:* V. **abanar(se)**. *Darse ben, mal, mellor, peor...:* ad aliquid (non) natum *ou* aptum esse *ou* videri. *Darse (de) conta:* V. **apercibir**. *Dar(se) por:* aestimari; haberi; duci; putari; seipsum aestimare; (*vencido*) se victum confiteri. V. **tamén declarar(se)**. *Ir dar a:* pervenire; affluere, influere. *Non dar golpe *ou* pancada:* otiosum, desidem esse; otio lascivire. *Quen me, che, lle(s), nos, vos dera:* utinam. *Dar a lata:* poena, molestia afficere. *Dar a escoller:* optionem dare, facere. *Dar oídos:* aures praebere. *Dar ao olvido:* ventis, oblivioni tradere. *Dar creto:* auctoritatem deferre; fidem dictis praestare. *Dar de si, estenderse:* laxari; produci. *Dar présa:* urgere; celerare. *Darse présa:* festinare; properare. *Dar a man:* dextram alicui tendere *ou* porrigere; manum dare. *Dar mala espíña:* in malam suspicionem ingredi; suspicari. *Dar vacacións:* vacationem in litteris indicare; a studiis vacare, cessare; labores remittere. *Dar de comer, de beber:* cibum *ou* potum dare *ou* praebere; alimentum *ou* poculum ministrare. *Dar largas:* V. **aprazar**. *Dar o si:* concedere; consentire; assentiri; assensum dare. *Non dar o brazo a torcer:* propositum firmiter sustinere; sententiae tenaciter inhaerere. *Non dar unha:* errare; infortunatum, infelicem, miserimum esse; (*non dou unha*) me miserum!

dardo. *s.m.* **1.** *Arma:* telum, pilum, iaculum, spiculum, gaesum -i; sagitta -ae; (*provisto dunha correa*) tragula -ae. **2.** (*fig.*) *Dito satírico e agresivo:* linguae telum; dicterium, convicium, probrium, ludibrium -i; contumelia -ae; irrisio, vellicatio, suggillatio -onis; scommata -atis; iocosum *ou* offensivum dictum.

darredor. *adv. e loc. prep.* V. **arredor**.

dársena. *s.f.* **1.** *Parte abrigada dun porto:* portus interior; navale -is; navalia -ium. **2.** *División feita nos portos artificiais:* aquis opposita moles.

darwinismo. *s.m.* Darwiniana doctrina; Darwiniana placita. V. **tamén evolucionismo**.

data. *s.f.* **1.** *Indicación do tempo:* dies –ei; datum –i; data –ae. **2.** *Época en que sucede algo:* tempus –oris; aetas –atis.

datar. *v.tr.* **1.** *Pór a data de algo:* diem (et locum) ponere, adscribere ou inscribere. *v.intr.* **2.** *Ter comezo no tempo que se expresa:* initium sumere, capere ou ducere; incipere; coepisse; originem numerare.

dátil. *s.m.* Caryota, palmula –ae; phoenicobalanus, dactylus –i; palmae fructus ou pomum; (*secos*) patetae –arum; pateti –orum.

datileira. *s.f.* Palma –ae.

dativo. *s.m.* **1.** *Ling.* Dativus, commendativus ou dandi casus; dativus –i.

dato. *s.m.* Index –icis; indicium, documentum, elementum, argumentum –i. ♦ *Base de datos:* V. **base.**

de. *prep.* **1.** *Posesión:* *xen.* ou *adx. equivalente.* *Casa do pai:* patris, patria, paterna domus; (*no medio do monte*) in medio monte; (*a punta dos dedos*) extremi digiti. **2.** *Procedencia:* a, ab; e, ex. *Vir da cidade* ex urbe venire; (*vir de Lugo*) Luco Augusti venire; (*dunha familia nobre*) nobili genere natus. **3.** *Materia:* *xen.*, e, ex e *abl.*, ou *adx. equivalente.* *Reloxo de ouro:* horologium auri, ex auro ou aureum. **4.** *Contido, asunto:* *xen.* ou *abl. con de.* *Libro de gramática:* grammaticae liber; *falar de gramática:* de re grammatica colloqui. **5.** *Parentesco:* *xen.* ou *abl. con e, ex.* *Fillo de Antonio:* Antonii filius; ex Antonio natus ou genitus. **6.** *Finalidade:* *adx. equivalente,* ad e *xerundio* ou *xen. dun substantivo.* *Máquina de escribir:* machina scriptoria ou ad scribendum; *barco de pesca:* piscatoria, ad piscandum ou piscationis navis. **7.** *Carácter, condición:* *xen.*, *abl.* ou *adx. equivalente.* *Home de valor:* eximiae virtutis, eximia virtute ou fortissimus vir. **8.** *Situación no tempo:* *abl.* ou *ac. con per.* *De verán:* aestate, per aestatem; *de noite:* nocte, noctu, per noctem. **9.** *Causa:* *abl. só,* *abl. con prae* ou *ac. con propter.* *De medo:* metu, prae metu, propter metum. **10.** *Punto de partida:* *abl. só* ou *con a, ab, e, ex.* *De onte en diante:* ab externo die et deinceps. *De Italia a España:* ab Italia ad Hispaniam. **11.** *Modo:* *abl. ou adverbio.* *De boa fe:* bona fide; *de boa gana:* aequo animo; libenter. **12.** *Axente:* *abl. con a, ab.* *De todos coñecido:* ab omnibus notus. **13.** *Partitivo:* *xen.*, *abl. con e, ex, ac. con inter.* *O mellor dos irmáns:* optimus fratrum, e fratribus, inter fratres. **14.** *Forma parte de locucións mo-*

dais: *abl., adverbio* ou *adx. equivalente.* *Chegou de repente:* subito motu, repente, subito, repentinus ou insperatus advenit. **15.** *Úsase tras de certos verbos que rixen infinitivo:* non se traduce. *Acabo de chegar:* perveni; nunc, modo veni; *hei de ir a Lugo:* Lucum Augusti iturus sum, ibo. **16.** *Privación:* *abl. Libre de preocupacións:* curis vacuus.

deambular. *v.intr.* Errare; vagari; discurrere; peragrar; perambulare; palari, dispalari.

deán. *s.m.* Decanus –i; canonicorum praefectus ou praeses.

debagar. *v.tr.* **1.** *Debullar o millo, as castañas, as fabas:* grana educere, excludere, eximere ou exterere; spicas tundere; fruges terere; castaneas, echinos aperire ou excutere; siliquam, corticem excutere, adimere; fabarum grana ducere; fabas cudere. **2.** *Comer pouco a pouco os bagos dun acio:* deacinare; acinos ou acina singillatim, singulatim, pedetemptim ou paulatim manducare.

debaixo. *adv.* **1.** *Nun lugar inferior:* infra; subter, subtus; inferiore loco. *prep.* **2.** *Debaixo de:* sub (*ac. ou abl.*); subtus, subter (*ac.*).

debandar. *v.tr.* **1.** *Desenrolar un fio para formar un nobelo:* glomerare; evolvere; lanam, linum in glomera disponere; in orbem glomerare. **2.** *Por ext., desenvolver calquera fio dun rolo e envolvelo noutro máis pequeno:* (in orbem) quodcumque filum glomerare. **3.** *Separar as tripas do tecido graxo:* viscera a pinguedine dividere, extricare, expedire.

debandeira. *s.f.* **1.** *Aparello xiratorio para debandar a madeixa:* girgillus –i. **2.** *Peza da máquina de coser:* sartoris machinae girgillus.

debate. *s.m.* Deliberatio, disputatio, contentio, disceptatio, concertatio –onis; controversia –ae; certamen –inis.

debe. *s.m.* Expensum –i; (*contas de haber e debe*) crediti et expensi tabulae.

debater. *v.tr.* Rem ou de re disputare ou disceptare; rem agitare; contendere; discutere; accurate ou diligenter perpendere ou examinare.

***debecer.** *v.intr.* V. **devecer.**

débeda. *s.f.* **1.** *Cantidade que se debe:* debitum, creditum –i; aes alienum; nomen –inis; debita ou credita pecunia. **2.** *Obriga moral:* debitum –i. ♦ *Estar en débeda:* V. **deber.** *Estar cargado de débedas:* (ex) aere alieno premi, opprimi, laborare

ou obrutum esse. Contraer débedas, cargarse de las: aes alienum suscipere, facere ou contrahere; in aes alienum incidere. Pagar débedas: nomina ou aes alienum persolvere ou expungere; pecunias creditas solvere. Non ter débedas: in suis nummis versari.

debedor –ora. *adx.* e s. Debitor/-trix; obaeratus/-a; aere alieno laborans; (*cargado de débedas*) aere alieno ou fenoris onere oppressus, obrutus, dirutus, demersus ou perditus/-a; fenoribus coopertus/-a.

deber ¹. *v.tr.* **1.** *Estar obrigado a pagar ou devolver:* debere; pecuniam alicui debere; aes alienum habere; in aere alieno ou in nominibus esse. V. *tamén débeda*. **2.** *Ter a obriga de compensar ou corresponder:* debere; gratiam ou beneficium alicui debere; promisso, voto, beneficio teneri. ♦ *Deber (de) + inf.* **1.** *Indica hipótese do expresado polo infinitivo:* verisimiliter, probabiliter, forsan, fostasse e o *infinitivo no tempo que queira expresarse;* verisimile, probabile aliquid esse ou accidere. **2.** *Expresa deber ou obrigatoriedade:* debere; par, necesse ou aequum esse. *Que debo facer?:* quid faciam? *Debes saber...:* scito...

deber ². *s.m.* **1.** *O que un está obrigado a facer:* officium, debitum –i; munus –eris; (*cargos, funcións*) munia –ium/-orum. **2.** *Exercicio fóra das horas da escola:* pensum –i; pensum a magistro impositum ou datum; scholae ou scholare munus; (*facer os deberes*) pensa perficere. ♦ *Cumprir o deber:* officium facere, explere, implere, exsequi, obire; munus suum administrare; munere fungi. *Faltar ao deber:* officio suo deesse; officium prodere, praetermittere, deserere.

***debezo.** *s.m.* V. **devezo**.

débil. *adx.* Debilis, imbecillis, pusillanimis, gracilis –e; infirmus, imbecillus, languidus, cachecticus, dissolutus –a –um; exigui animi; parvo animo; viribus carens; (*persoa*) cachecta –ae; (*voz*) exilis vox; (*punto*) vitium –i; menda –ae; voluptas –atis.

debilidade. *s.f.* **1.** *Calidade de débil:* debilitas, infirmitas, imbecillitas, gracilitas, pusillanimitas, tenuitas –atis; languor –oris; cachexia –ae; dissolutio –onis; (*do estómago*) stomachi dissolutio; (*da voz*) vocis exilitas; (*da vista*) oculi hebetiores; infirmitas oculorum; (*do oído*) aurium ou audiendi gravitas; (*a debilidade humana*) debilitas nostra. **2.** *Inclinación ou afección por algo ou al-*

guén: studium –i; amor –oris; voluntatis inclinatio; (*ter debilidade por algo*) ad aliquid pronum, inclinatum, proclivem esse. ♦ *Cada un ten a súa debilidade:* trahit sua quemque voluptas; suo quisque studio ducitur.

debilitación. *s.f.* Debilitatio –onis. V. *tamén debilidade*.

debilitar. *v.tr.* **1.** *Tornar débil:* debilitare; infirmare; hebetare; infirmum, imbecillum, languidum reddere; attenuare, extenuare; corpus affligere; corpus infirmum facere ou reddere. *v.pr.* **2.** *Tornarse débil:* elanguescere, relanguescere; conescere; debilitari; extenuari.

débito. *s.m.* **1.** *Com. Cantidade que se debe:* V. **débeda**. **2.** *Cousa que alguén está obrigado a facer:* debitum, officium –i; debitio, obligatio –onis; (*conxugal*) debitum coniugale.

debruzar. *v.pr.* Procumbere; in os prolabi; prono, inflexo ore consistere; (*sobre unha fiestra*) caput e fenestra proferre; se inflectere, inflecti; se incurvare, incurvari.

debulia. *s.f.* Tritura –ae; trituratio –onis, siliquae ou corticis detractio ou ademptio.

debullar. *v.tr.* V. **debagar**.

debut. *s.m.* **1.** *Primeira actuación en público dun artista:* prima in scaenam proditio; initium –i; ingressus –us. **2.** *Por ext., primeira actuación en calquera actividade:* initium, principium, exordium –i.

debutante. *adx.* e s. In scaenam primum prodiens; incipiens –entis; tiro –onis.

debutar. *v.intr.* In scaenam primum prodire; incipere; initium facere; tirocinium ponere.

debuxante. *s.* Delineator, descriptor, pictor/-trix; graphicus artifex; imaginum adumbrator/-trix.

debuxar. *v.intr.* **1.** *Facer debuxos:* lineare, delineare; imaginem delineare; (lineis) describere; adumbrare. *v.tr.* **2.** *Representar por medio de debuxos:* V. 1.

debujo. *s.m.* **1.** *Representación gráfica:* linearis, delineata, descripta ou graphica imago, descriptio, adumbratio ou pictura; lineamentum –i; descriptio –onis; forma –ae. **2.** *Arte e técnica de debuxar:* delineandi ou describendi ars; graphidis (graphidos) scientia; graphica ars; delineatio –onis. ♦ *Debuxos animados:* imagunculae Disneyanae ou anima praeditae.

década. *s.f.* Decennium –i; decas –adis; decem annorum spatium; (*no último decenio*) intra hos proximos decem annos.

decadencia. *s.f.* Declinatio, imminutio, demutatio, corruptio –onis; ruina –ae; rerum inclinatio; (*dos costumes*) morum corruptela *ou* demutatio; inclinati *ou* corrupti mores; (*das leis*) legum interitus; (*época de decadencia*) aetas corrupta *ou* inferior; (*dunha civilización*) occasus –us.

decadente. *adx.* Labens, languens, deflorescens –entis; declinans –antis; deminutus, imminutus, infractus, inclinatus –a –um; spe depulsus, deiectus *ou* lapsus; gradu depulsus; capite deminutus; (*escritor*) corruptae aetatis scriptor.

decaedro. *s.m. Xeom.* Decahedrum –i.

decaemento. *s.m.* Angina animi; imminutio –onis. *V. tamén abatemento.*

decaer. *v.intr.* Declinare; vergere; concidere; senescere, consenescere; in deterius labi *ou* prolabi; pristinam famam, dignitatem *ou* existimationem amittere; animo deficere *ou* languescere; viribus deficere; debilitari.

decágono. *s.m. Xeom.* Decagonus –i.

decagramo. *s.m.* Decagramma –atis.

decalitro. *s.m.* Decalitrum –i; decem litrorum mensura.

decálogo. *s.m. 1. Conxunto dos dez mandamentos da lei de Deus:* decalogus –i; divinae decem tabularum leges. **2. Conxunto de dez normas:** decalogus –i.

decámetro. *s.m.* Decametrum –i.

decanato. *s.m.* Decani munus *ou* officium; decani sedes.

decano –a. *s.* Decanus/-a; praefectus/-a; praeses –idis; (*o máis ancián*) maximus natu.

decantación. *s.f.* Liqueorum separatio, purgatio, seiunctio *ou* decanthatio.

decantar. *v.tr. 1. Transvasar un líquido para eliminar as substancias sólidas:* colare, percolare; defaecare; liquorem purgare *ou* leniter transfundere; eliquare, deliquare; vas leniter inclinare. **2. Separar pola acción da gravidade substancias sólidas dun líquido:** decanthare; defundere; liquorem separare. *v.pr. 3. Depositarse unha substancia sólida en suspensión:* decanthari; sidere, desiderare, subsidere. **4. Tomar partido, inclinarse por:** pro aliquo stare; alicuius partes sequi; alicui

assentiri; consilium capere; viam inire; sibi aliquid proponere.

decapitación. *s.f.* Decollatio, detruncatio –onis; capitis desectio *ou* amputatio.

decapitar. *v.tr.* Decollare; caput praecidere, abscidere, demere, amputare, truncare, detruncare, gladio demere, securi percutere *ou* ferire; collum secare; cervicem *ou* cervices abrumpere, securi rumpere, gladio desecare; caput a cervicibus abscindere.

decápodos. *s.m.pl.* Decapodae –arum.

decasílabo –a. *adx. 1. De dez sílabas:* decasyllabus –a –um. **2. Verso de dez sílabas:** versus decasyllabus.

decatar. *v.pr. V. apercibir.*

décathlon. *s.m.* Decathlon *ou* decathlum –i; certamen decuplum *ou* decuplatum; certamen gymnium decem partibus constans: cursu (quattuor generum), saltu (trium generum) et iactu (trium generum).

decembro. *s.m.* December –bris; mensis december.

decena. *s.f.* Decem; decuria –ae; decussis –is; (*distribuír por decenas*) decuriare.

decencia. *s.f. 1. Dignidade, modestia:* decorum –i; honestas –atis; verecundia, modestia –ae; decor; pudor –oris. **2. Conxunto de convencionalismos sociais e morais:** decorum, honestum –i; urbanitas –atis.

decenio. *s.m.* Decem annorum tempus *ou* spatium; decennium –i. *V. tamén década.*

decente. *adx. 1. Que manifesta decencia:* honestus, decorus, verecundus –a –um; decens –entis. **2. Limpo e ordenado:** mundus, mundatus, lautus, elutus, venustus, nitidus, compositus –a –um; elegans –antis. **3. Aceptable pola calidade ou cantidade:** dignus, condignus, congruus, idoneus –a –um; congruens –entis; acceptabilis –e.

decepción. *s.f.* Captio, deceptio, frustratio –onis; spei defectio; irrita spes; fraus, fraudis.

decepcionante. *adx.* Deceptorius, delusorius, frustratorius –a –um; decipiens –entis.

decepcionar. *v.tr. 1. Causar decepción:* decipere; fallere; deludere, illudere; frustrari; spe depellere; spem *ou* a spe destituere; expectationem decipere; spem fallere. *v.pr. 2. Sufrir decepción:* se fallere, falli; se decipere, decipi; a spe destitui.

decer. *v.tr. e intr.* V. **dicir**.

decibel *ou* **decibelio.** *s.m.* *Fís.* Decibellium -i (in honorem G. Bell sic appellatum).

decidir. *v.tr.* **1.** *Dar unha solución:* decidere; dirimere; decernere; diiudicare; controversiam *ou* litem dirimere. **2.** *Tomar unha decisión:* cernere, decernere; statuere, constituere; iudicare; iudicium facere, dare *ou* dicere; consilium capere. *v.pr.* **3.** *Optar:* optare; eligere, seligere; malle; consilium capere *ou* sumere; animus *ou* in animum inducere; statuere, constituere; (*decidirse tarde*) clipeum post vulnera sumere.

decigramo. *s.m.* Decigramma -atis; decima grammatis pars.

decilitro. *s.m.* Decilitrum -i; decima litri pars.

decimal. *adx.* **1.** *Que ten por base o número dez:* decumanus, decimanus, denarius -a -um; decimalis -e. *s.m.* **2.** *Cifra dunha fracción decimal:* numerus decimalis. ♦ *Fracción decimal:* fractio decimalis. *Número decimal:* numerus fractus. *Sistema decimal:* decimalis ratio.

decimar. *v.tr.* **1.** *Antig. Matar ou castigar a un de cada dez:* decimare; decimum quemque sortiri; decimum quemque sorte ductum percutere, necare *ou* ad supplicium legere. **2.** *Causar unha gran destrución:* decimare; lacerare; extenuare; imminuere.

decímetro. *s.m.* Decimetrum -i; decima metri pars.

décimo -a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número dez:* decimus -a -um. **2.** *Dise da cada unha das dez partes en que se divide un todo:* decimus -a -um. *s.f.* **3.** *Décima parte dun todo:* decima pars.

***decir.** *v.tr.* V. **dicir**.

decisión. *s.f.* **1.** *Opción que se escolle:* decisio, definitio -onis; iudicium, decretum, consilium -i; sententia -ae. **2.** *Actitude do que non vacila:* firmitas, gravitas, virilitas -atis; animus constans; animi robur; constantia -ae.

decisivo -a. *adx.* **1.** *Que terá consecuencias posteriores:* V. **crítico**. **2.** *Que por si só pode facer cambiar:* definitivus, decretorius -a -um. ♦ *Momento decisivo:* discrimen -inis; rerum cardo.

declamación. *s.f.* Declamatio, pronuntiatio, recitatio, actio -onis; dicendi ratio.

declamar. *v.tr.* Declamare, declamitare; pronuntiare; recitare; alta *ou* elata voce proferre.

declaración. *s.f.* Declaratio, enuntiatio, denuntiatio, prolatio, professio, significatio -onis.

declarar. *v.tr.* **1.** *Facer coñecer:* declarar; profiteri; nuntiare, denuntiare, renuntiare, pronuntiare; proferre; exponere; dicere; demonstrare; effundere. **2.** *Facer coñecer algo á autoridade competente:* denuntiare. V. *tamén* **1.** *v.pr.* **3.** *Comezar a aparecer:* rumpere, erumpere; oriri, cooriri, exoriri; apparere; surgere; videri; concitari. **4.** *Recoñecer a propia opinión ou calidade:* sententiam dicere *ou* aperire; profiteri; prodere; indicare; (*inimigo*) se hostem profiteri; (*culpable*) culpam confiteri; se inculpare; crimen agnoscere; (*vencido*) se victum profiteri; (*protector de alguén*) alicuius patrocinium profiteri; (*partidario*) alicuius partes suscipere. **5.** *Tomar partido:* alicuius partes sequi; alicui assentiri; pro aliquo stare; in causam alicuius descendere; se ad aliquem inclinare. *v.intr.* **6.** *Responder a un xuíz, policía, etc.:* responsum dare, edere *ou* reddere; respondere; declarare; profiteri.

declinación. *s.f.* **1.** *Acción de declinar:* declinatio, inclinatio -onis; declivitas -atis; descensus -us. V. *tamén* **crepúsculo**, **decadencia**. **2.** *Ling. Conxunto de formas das palabras variables nas linguas flexivas:* declinatio, flexio -onis; flexus -us. **3.** *Astron. Distancia angular dun astro ao ecuador celeste:* inclinatio, declinatio -onis.

declinar. *v.tr.* **1.** *Rexeitar cortesmente:* urbane *ou* comiter reicere, abnuere, renuere; (*toda responsabilidade*) nullam culpam praestare. **2.** *Ling. Poñer unha palabra variable nos distintos casos:* declinare, inclinare; flectere; verbum per casus dicere; (*declinarsse por casos*) in casus inclinari. **3.** (fig.) *Ir a menos:* minui, deminui, imminui; decrescere; senescere; deficere; decedere; hebescere; (*as súas forzas declinaban*) vires eum deficiebant. **4.** (fig.) *Ir cara á súa fin:* inclinare, declinare; se inclinare; (ad finem) vergere; decrescere; senescere; in praeceps ire. **5.** *Afastarse ou desviarse:* a via deflectere *ou* declinare; inclinare; aberrare.

declive. *s.m.* **1.** *Inclinación dunha superficie:* declive -is; declivitas, proclivitas -atis; proclivium, devexum -i; (*lugar en declive*) clivus -i; declive -is; declivis locus. **2.** (fig.) *Feito de decaer ou empeorar:* V. **crepúsculo**, **decaemento**.

*decomisar. *v.tr.* V. **comisar**.

decoración. *s.f.* **1.** *Acción de decorar:* ornatio, exornatio, decoratio –onis; cultus –us. **2.** *Conxunto dos elementos con que se decora:* ornamentum, decoramentum –i; ornatus –us.

decorado. *s.m.* Spectaculi, theatri apparatus; topia –orum; ornatio –onis.

decorador –ora. *s.* **1.** *Persoa que se dedica á decoración:* exornator/-trix; (*da escena do teatro*) scaenicus pictor; (*pintor*) colorator/-trix; (*estucador*) tector/-trix; (*de xardín*) topiarius/-a. **2.** *Persoa que prepara o decorado dun teatro:* pictor/-trix scaenarius/-a.

decorar. *v.tr.* Decorare; ornare, exornare; (*as paredes con madeira*) parietes (interiores) tabulis vestire.

decoro. *s.m.* **1.** *Sentimento da propia dignidade:* pudor, decor, decus –oris; decorum –i; dignitas, gravitas, honestas –atis; modestia, verecundia –ae; moderatio –onis. **2.** *Circunstancia de quen ou do que é digno de consideración:* decor, decus –oris; dignitas –atis.

decoroso –a. *adx.* Decorus, honestus, modestus, dignus –a –um; decens –entis; elegans –antis.

decorrer. *v.intr.* **1.** *Seguir o seu curso o tempo ou as cousas:* praeterire; abire; fugere; effluere; elabi; currere, decurrere; procedere. **2.** *Escorrer:* liquorem demere; stillare, destillare; percolari; adsiccari, desiccari; liquoris reliquias exhaurire.

decota. *s.f.* (Ramorum, lignorum) interlucatio, putatio, amputatio, exsectio –onis.

decotar. *v.tr.* (Ramos, ligna) interlucare, detruncare, putare, amputare, scindere, recidere; castrare.

decote. *adv.* V. **acotío**.

decrecer. *v.intr.* Decrescere; minui, imminui; refluere; retro abire. V. *tamén* **decaer**.

decrépito –a. *adx.* **1.** *Diminuído nas súas facultades pola moita idade:* decrepitus –a –um; aetate, senectute ou senio confectus. **2.** (fig.) *En decadencia ou pasado de moda:* obsoletus, oblitte-rus, oblitteratus –a –um. V. *tamén* **decadente**.

decrepitude. *s.f.* Decrepita aetas; summa ou exacta aetas; summa senectus; senium –i.

decretar. *v.tr.* Decernere; statuere, constituere; sciscere; sancire; decretum facere; (*en favor de alguén*) alicui placere.

decreto. *s.m.* Decretum, iussum, statutum, consultum, scitum –i; sententia –ae.

decruar. *v.tr.* **1.** *Sachar unha terra para sacar as malas herbas:* sarrire, sarculare; eruncare; exherbare; malas ou inútiles herbas abradere ou effodere; expurgare; mundare; agrum ferro mitigare. **2.** *Arar e deixar descansar unha terra algún tempo:* (vomere ou aratro) terram exercere ou vertere. V. *tamén* **arar**, **labrar**, **vesar**. **3.** *Cocer algo lixeiramente:* leviter ou leniter coquere ou decoquere.

décuplo –a. *adx.* **1.** *Que contén dez veces unha cousa ou dividido en dez partes:* decuplus –a –um; decemplex –icis. *s.m.* **2.** *Cantidad de dez veces maior ca outra:* decuplum –i; res decem-plicata, decuplicata ou decuplata.

decurso. *s.m.* V. **curso**.

deda. *s.f.* Pedis digitus.

dedada. *s.f.* **1.** *Cantidad que se pode coller co dedo:* quod digito colligi potest. **2.** *Marca que deixan os dedos:* digiti ou digitale vestigium; digiti macula ou nota. **3.** *Golpe dado co dedo:* digiti ictus.

dedal. *s.m.* Digital ou digitale –is; digitabulum –i. V. *tamén* **alferga**.

dedil. *s.m.* Digital ou digitale –is; digitale operculum.

dedicación. *s.f.* **1.** *Ansia ou interese:* sedulitas –atis; studium –i; animi intentio ou contentio; animus intentus; opera, cura –ae. **2.** *Consagración dunha cousa (templo) ao culto:* dedicatio, consecratio –onis. ♦ *Dedicación plena:* opus continuum.

dedicar. *v.tr.* **1.** *Consagrar algo ao culto:* dicare, dedicare; sacrare, consecrare; offerre. **2.** *Dirixir ou ofrecer algo como homenaxe:* honorem, obsequium alicui tribuere; aliquem colere. **3.** *Pór unha dedicatoria nunha cousa:* dicare, dedicare; nuncupare; (*unha obra, un libro*) opus ou librum mittere, donare, nuncupare ou inscribere; librum ad aliquem componere ou alicui mittere. **4.** *Destinar a unha actividade:* dare, dedere, tradere; conferre; impertiri; (*toda a atención ao Estado*) omnes curas in rempublicam conferre; (*ao xogo*) tempus ad ludum dare; (*ao estudo*) aetatem in litteris agere ou consumere. *v.pr.* **5.** *Ocuparse con interese:* impendere; tribuere; se conferre; alicui rei incumbere ou (omne) tempus dare; se (diligenter) applicare; se dare ou

dedere; (*á vida política*) omnes suas curas cogitationesque in rem publicam conferre. V. *tamén consagrar(se), dar(se)*.

dedicatoria. s.f. Nuncupatio, dedicatio –onis.

dedo. s.m. **1.** *Prolongación das mans do home e das patas dos animais:* digitus, digitulus –i; (*polgar; índice, maior; anular; maimiño*) pollex ou primus; index ou salutaris; medius, summus, infamis ou impudicus; an(n)ularis, quartus, medicinalis ou medicus; digitulus, minimus, quintus ou auricularis; (*gordo do pé*) digitus maior. **2.** *Medida de lonxitude:* digitus –i; (*o ancho dun dedo*) transversus digitus. ♦ *Feito a dedo:* absque populari ratione; a populo aversus; digito. *Non mover un dedo:* nihil agere; impavidum, imperturbatum, imperterritum manere; ne digitum quidem porrigere; manum non vertere. *Estalar os dedos:* digitis concrepare. *Empinarse sobre a punta dos dedos:* V. **empinarse**. *Atar o dedo:* rebus suis providere. *Contar polos dedos:* digitis supputare ou computare. *Sinalar co dedo:* digitum in aliquem intendere; digito aliquem ou aliquid signare, indicare, monstrare. *Levantarse o dedo (nunha poxa ou para intervir):* digitum tollere; digito elato se prodere. *Faltar un dedo:* parum abesse; (*faltou un dedo para que o matasen*) parum abfuit quin interficeretur. *Chupar os dedos:* digitos lingere; (*por algo*) maximopere delectari; magna delectatione affici; avidius cibum vorare. *Non ter dous dedos de fronte:* hebetem, stolidum, stultissimum esse.

dedución. s.f. **1.** *Acción de deducir:* deductio, retentio –onis. **2.** *Acto de aplicar a razón para chegar a unha conclusión:* ratiocinatio, argumentatio, demonstratio, illatio –onis; consequentia –ae.

deducir. v.tr. **1.** *Tirar como consecuencia:* inferre; colligere; cogere; ex principiis argumentari. **2.** *Sacar unha cantidade a un todo:* deducere; demere; detrahere; colligere; inferre.

defecación. s.f. **1.** *Acción de defecar:* egestio, defaecatio, cacatio –onis; ventris exoneratio; (*facilitar a defecación*) deiectionem (medicamentis) moliri. **2.** *Conxunto de materias defecadas:* excrementa, retrimenta –orum; reliquiae –arum; faex, faecis.

defecar. v.intr. Defaecare; excrementa, faeces eicere, pellere, depellere, trahere, extrahere, detrahere, evocare, reddere; alvum subducere; ventrem

exonerare, movere ou purgare; digestos cibos edere. V. *tamén* **cagar**.

defectivo –a. adx. Deficiens –entis; (*verbos defectivos*) deficientia verba.

defecto. s.m. **1.** *O que unha persoa non ten ou a fai imperfecta:* vitium, mendum, peccatum –i; menda –ae; defectio –onis; (*corporal*) corporis pravitas; naturae damnum; (*moral*) animi mala; (*ter defectos*) vitia habere; vitiis urgeri; vitiis laborare; vitio uti; (*corrixilos*) vitia ponere, deponere ou exuere. **2.** *O que algunha cousa non ten ou a fai imperfecta:* vitium –i; macula, nota –ae; defectus –us; imperfectio –onis. V. *tamén* **tacha**.

defectuoso –a. adx. Vitiosus, mendosus, mancus, claudus, imperfectus –a –um; deficiens –entis.

defender. v.tr. **1.** *Facer que algo ou alguén non sufra prexuízo:* defendere, defensare; tueri, tutari; tegere, protegere; servare; custodire; alicui alicui rei praesidio esse; (*con armas*) armis vindicare; (*con fortificacións*) munire; (*a cabeza do sol*) caput contra solem protegere; (*dun perigo*) aliquem a periculo prohibere; (*das iras*) aliquem ab ira hominum tegere. *Tamén v.pr.:* se defendere; resistere; repugnare; vim ou impetum propulsare ou propellere; se tueri. V. *tamén* **abrigarse, ampararse**. **2.** *Argumentar a favor dunha idea, teoría, etc.:* defendere; dicere; causam defendere, dicere, orare ou exponere; argumentis aliquid probare ou ostendere; (*en xuízo*) defendere; pro aliquo dicere ou agere. V. *tamén* **patrocinar**. v.pr. **3.** *Ter aptitude ou capacidade para algo difícil:* V. **amañarse, ampararse**.

defenestrar. v.tr. **1.** *Tirar por unha fiestra:* e fenestra deicere. **2.** (fig.) *Obrigar a deixar o posto, cargo, etc.:* movere, removere, demovere, summove; depellere.

defensa. s.f. **1.** *Acción de defender:* defensio, tuitio –onis; patrocinium –i; tutela, defensa –ae; propugnatio, vindicatio –onis. **2.** *O que serve para defender:* tutamen, munimen –inis; munimentum, auxilium, praesidium, subsidium –i; (*úrxevos máis a defensa có ataque*) scuto vobis magis quam gladio opus est. **3.** *Dep. Liña de xogadores que se sitúa diante do porteiro:* defensores –um; tertia lusorum acies; portae propugnatores; (follis ou pilae) lusores portam defendentes; acies collusorum defendentium. **4.** *Dep. Cada un dos xogadores que forman esa liña:* lusor portam defendens. **5.** *Der. Persoa(s) que defende(n)*

ao acusado: patronus -i. ♦ *Palabras ou escrito en defensa de alguén*: oratio, defensio -onis; (*de Milón*) oratio pro Milone.

defensivo -a. *adx.* **1.** *Que serve para defender*: defendens -entis. **2.** *De defensa*: defensorius -a -um; tuendo aptus. *s.f.* **3.** *Actitude de defensa*: defensio -onis. ♦ *Estar, pôrse á defensiva*: defensionis (tantum) intentum esse; ad defendendum paratum esse; iniurias illatas propulsare. *Armas defensivas*: arma -orum; arma ad tegendum; corporis tegumenta.

defensor -ora. *adx.* e s. Propugnator, propulsator/-trix; defensor/defenstrix; tutor/-trix; patronus/-a. V. *tamén avogado, valedor*.

deferencia. *s.f.* Observantia, reverentia -ae; officiosa observantia; obsequium, studium -i; honor -oris; (*coa idade, cos anciáns*) aetatis reverentia; adversus maiores reverentia; (*tratar con deferencia*) aliquem vereri ou revereri; alicui ou alicuius voluntati obsequi ou morem gerere.

deficiencia. *s.f.* V. **defecto**.

deficiente. *adx.* **1.** *Que amosa deficiencia*: V. **cativo**. *adx.* e s. **2.** *Que presenta deficiencias físicas ou psíquicas*: curtus, mutilus, truncus, imbecillus, tardus -a -um; imbecillis, debilis, inhabilis -e; impeditus, membris ou mente captus ou invalidus (vir/femina). V. *tamén defectuoso*.

déficit. *s.m.* **1.** *Econ. Cantidade que falta para equilibrar ingresos e gastos*: (pecuniae ou aerarii) lacuna; nummaria iactura; deficit. **2.** *Por ext., o que falta para alcanzar algo*: lacuna -ae; exiguitas -atis.

deficitario -a. *adx.* Nummariae iacturae patiens.

definición. *s.f.* **1.** *Acción de definir*: finitio, definitio, descriptio -onis; (*dun dogma*) sollemnis promulgatio. **2.** *Precisión na imaxe*: imaginis subtilior definitio.

definido -a. *part.* **1.** *Part. do verbo definir*: finitus, definitus, constitutus -a -um. *adx.* **2.** *Que se percibe sen perigo de confusión*: clarus, dilucidus, perspicuus, nitidus, apertus, manifestus, praecisus -a -um. ♦ *Artigo definido*: V. **artigo**.

definir. *v.tr.* **1.** *Establecer os límites*: finire, definire; statuere, constituere. **2.** *Precisar*: describere; explicare; singillatim nominare, declarare, designare ou dicere. **3.** *Determinar o significado dunha palabra*: describere; finire, definire; definiendo ou definitione explicare ou declarare; verbis de-

signare; significatione determinare. **4.** *Describir as calidades e defectos dunha persoa*: V. **3.** **5.** (*fig.*) *Establecer os trazos dunha cousa*: V. **3.** *v.pr.* **6.** *Dar a coñecer a propia opinión, decisión, etc.*: viam inire; consilium capere; sibi aliquid proponere; se fateri, profiteri ou inclinare; partes sequi; sententiam dicere ou ferre.

definitivo -a. *adx.* Decretorius, definitivus, ultimus, supremus -a -um; terminalis -e. ♦ *En definitiva*: in summa; ad summum; summatim; breviter; denique; tandem.

deflación. *s.f.* Econ. Nummariae chartae imminutio ou contractio; nummorum inflationis deminutio.

deforestación. *s.f.* Silvarum, nemorum ou arborum cesio, vastatio ou depopulatio.

deformación. *s.f.* Deformatio, corruptio, depravatio -onis; formae mutatio ou corruptio; deformitas, pravitas -atis. ♦ *Deformación profesional*: proprii muneris causa deformatio.

deformar. *v.tr.* **1.** *Alterar a forma ou outras propiedades*: deformare; corrumpere; mutare; adulterare; depravare; foedare; vitiare. *v.pr.* **2.** *Alterarse na forma ou noutros sentidos*: V. **1** en pasiva.

deforme. *adx.* **1.** *Que ten alterada a forma*: deformis, informis, enormis, abnormis, turpis -e; adulteratus, foedus, deformatus -a -um. **2.** (*fig.*) *Que, pola súa maldade, parece un monstro*: pravus, vitiatus, depravatus, monstrosus -a -um; taeter -tra -trum.

deformidade. *s.f.* **1.** *Calidade de deforme*: deformitas, pravitas -atis; vitium, impedimentum -i; corporis ou mentis imminutio ou deminutio; corruptio -onis. **2.** *Persoa ou cousa deforme*: monstrum -i; turpis ou deformis homo ou res; (*persoa malvada*) homo diritate taeterrimus.

defraudador -ora. s. Fraudator, circumscriptor/-trix; fraudulentus/-a vir/femina.

defraudar. *v.tr.* **1.** *Cometer fraude*: fraudare, defraudare; ludere, eludere; circumvenire; decipere. **2.** *Provocar unha frustración*: V. **decepcionar**.

defumar. *v.intr.* Fumum emittere, exhalare, evomere.

defunción. *s.f.* Mors, mortis; obitus -us; animi a corpore discessus; defunctio -onis.

defunto -a. *adx.* **1.** *Sen vida*: mortuus, defunctus -a -um; vita functus. s. **2.** *Persoa defunta*: cada-

ver -eris; corpus -oris; corpus mortuum, exanimem, exanimum *ou* exanimatum; funus -eris. V. *tamén* **cadáver, corpo, morto**.

degaro. *s.m.* Castanea matura (in dehiscenti echino).

degaxar. *v.intr.* **1.** *Diminuír un líquido ao evaporarse:* evanescere; vaporare; in vapores solvi; efflari; calore *ou* solis calore consumi. **2.** Por ext., *diminuír algo no seu tamaño, altura, etc.:* minui, deminui, imminui; minorem, exilem fieri; decrescere; evanescere; macrescere; (macie) consumi; exstingui.

deglución. *s.f.* Deglutio -onis; haustus -us.

deglutir. *v.tr.* Glut(t)ire, deglut(t)ire; edere, comedere; mandere, manducare; sumere, consumere; pasci (*abl.*); vorare, devorare; (*un líquido*) sorbere, absorbere; haurire.

degoirado -a. *adx.* Avidus, anhelus, anhelosus, cupidus, anxius, sollicitus -a -um; anhelans -antis.

degoirar. *v.tr. e pr.* Avere; anhelare; ambire; (vehementer, ardentem) cupere; exoptare; concupiscere; (desiderio) desiderare; alicuius rei cupiditate ardere.

degoiro. *s.m.* Cupiditas, aviditas -atis; cupido -inis; appetitus -us; nimia sollicitudo; desiderium -i. V. *tamén* **afán**.

degolación. *s.f.* V. **decapitación**.

degolar. *v.tr.* V. **decapitar**.

degorar. *v.tr. e pr.* V. **degoirar**.

degoro. *s.m.* V. **degoiro**.

degoxar. *v.tr. e pr.* V. **ambicionar, apetecer, anhelar, degoirar**.

degoxo. *s.m.* V. **degoiro**.

degradable. *adx.* Disiungibilis, corruptibilis -e.

degradación. *s.f.* Degradatio, regradatio -onis; capitis deminutio; ab ordine motio; ordinis amotio; gradus deiectio; dignitatis spoliatio; (*do ambiente*) locorum plagarumque corruptio; circumstantis aeris *ou* naturae corruptio; (*dunha persoa*) corruptio, depravatio, abiectio -onis; morum corruptela ac deminutio; turpitudinem -inis.

degradar. *v.tr.* **1.** *Rebaixar a unha persoa do seu grao:* exauctorare; de gradu amovere *ou* removere; gradu *ou* loco movere, depellere; dignitate

spoliare *ou* orbare; (militari) gradu deicere; degradare; (*a soldado raso*) in gregalium numerum referre. **2.** *Botar a perder as calidades dunha persoa ou cousa:* vitiare; corrumpere; depravare; deprimere; vilem reddere; dedecorare; dehonestare; in peius mutare. *v.pr.* **3.** *Botarse a perder:* prolabi; vilesce; se *ou* animum abicere; degenerare; vitiari; corrumpi.

degraer ou degrañar. *v.tr.* **1.** *Extraer os grans de distintos froitos:* V. **debagar**. *v.pr.* **2.** *Desprenderse os grans:* decidere; delabi; excuti; resolvi; hiscere, dehiscere.

degustación. *s.f.* Delibamentum -i; libatio, delibatio, degustatio -onis.

degustador -ora. *s.* V. **catador**.

degustar. *v.tr.* **1.** *Tomar unha pequena cantidade de comida para xulgar as súas calidades:* delibare; gustare, praegustare; gustu explorare; (*por enriba*) primoribus labris aliquid gustare. **2.** *Comer ou beber algo selecto:* gustare, degustare, regustare; delectari; cibo *ou* potu frui, perfrui. V. *tamén* **catar**.

deica. *prep.* V. **ata**. ♦ *Deica logo:* cito, mox tecum ero; brevi te videbo; vale.

deíctico -a. *adx. e s.* Gram. Deicticus, demonstrativus -a -um; deicticum -i.

deidade. *s.f.* Deus -i; dea -ae; numen -inis; divinitas, deitas -atis.

deitada. *s.f.* **1.** *Capa de cereal que se estende para ser mallada:* segetis stramentum. **2.** *Capa de herba cortada e estendida:* f(o)eni *ou* herbae stramen *ou* stramentum. **3.** *Conxunto de crías da mesma nai:* V. **camada**.

deitar. *v.tr.* **1.** *Pór en posición horizontal:* in lecto, in *ou* super lectum collocare; lecto componere; stratis reponere; (*boca arriba*) aliquem resupinare; supinum, resupinum *ou* cubitu supino collocare; (*boca abaixo*) aliquem primum collocare; (*dar cama*) diversorium, hospitium *ou* lectum praebere. **2.** *Facer caer:* sternere, prosternere; in terram prosternere. **3.** *Deixar saír o líquido ou outra cousa que ten dentro un recipiente:* fundere, effundere, profundere. **4.** *Pór unha galiña riba dos ovos para que os choque:* gallinam glocitantem ad ova fovenda collocare. *v.pr.* **5.** *Pórse en posición horizontal:* cubare, cubitare, recumbere, procumbere; (*na terra*) corpus humi sternere *ou* prosternere; (*meterse na cama*) de-

cumbere, recumbere, cubare, recubare; (*irse á cama*) cubitum ou dormitum ire; ad quietem, ad dormiendum, in somnum proficisci; ad nocturnam quietem se recipere.

deixamento. *s.m.* **1.** *Falta de coidado:* ignavia, inertia, incuria, desidia, negligentia –ae; neglectio, relictio, derelictio –onis; neglectus –us. **2.** *Falta de interese:* pigritia, incuria, ignavia, socordia –ae; cessatio –onis; segnities –ei; veterus –i. **3.** *Falta de ánimo:* (animi) languor, debilitas, demissio ou defectio.

deixar. *v.tr.* **1.** *Poñer unha cousa nun sitio e afastarse dela:* linquere, relinquere; ponere; collocare. **2.** *Irse dun lugar:* linquere, relinquere, derelinquere; deserere; cedere, discedere, recedere. **3.** *Separarse de alguén nun lugar:* linquere, relinquere; valedicere. **4.** *Romper unha relación:* amicitiam, necessitudinem, familiaritatem dimittere, scindere, dissolvere, dissociare. **5.** *Non seguir ocupándose de algo:* linquere, relinquere, derelinquere; curam ponere ou deponere; a curis ou ab aliqua cura se liberare; a se curas abicere. **6.** *Facer que algo ou alguén quede dunha maneira despois de facerlle algo:* linquere, relinquere; quodam modo aliquid tradere. **7.** *Transmitir por herdanza:* (in hereditate) relinquere; (testamento) legare; legatum alicui scribere; hereditatem tradere; (o usufruto) usum et fructum legare. **8.** *Facer algo ou alguén que quede certa cousa no sitio que ocupa:* relinquere, derelinquere. **9.** *Facer unha persoa que algo ou alguén quede neste mundo, trala súa morte:* relinquere; tradere; transmittere; prodere; dare. **10.** *Emprestar:* commodare; aliquid alicui utendum tradere ou credere; nomina facere; mutuum pecuniam credere; pecuniam credere ou deferre. **11.** *Confiar algo ou alguén a unha persoa:* committere; aliquid apud aliquem ou in alicuius fide deponere. **12.** *Vender a bo ou mellor prezo có inicial:* magno ou maiore pretio vendere. **13.** *Producir máis ou menos beneficios:* maiorem ou minorem redditum ou proventum parere. **14.** *Non coller, non consumir:* remittere, permittere; linquere, relinquere, derelinquere; in posterum servare ou custodire. **15.** *Esquecer:* oblivisci; oblivioni aliquid dare; perdere. **16.** *Consentir:* sinere; permittere; pati; ferre. *V. tamén consentir.* **17.** *Non impedir ou non pór resistencia:* mittere, dimittere, praetermittere. *V. tamén* 16. *Tamén v.pr.:* se dare, prae-

bere, pati, sinere. **18.** *Non modificar circunstancias, lugar, etc.:* sinere; linquere, relinquere, derelinquere; ne attingere quidem; intactum relinquere; omittere. **19.** *Non continuar con algo:* *V. abandonar.* ♦ *Deixar de, sen ou por:* praetermittere, omittere; desistere; cessare; silentio praeterire; (*non deixou de correr*) a cursu non destitit; (*deixa xa de falar diso*) abstine iam sermonem de istis rebus; (*nin a rula deixará de rular desde o alto do olmo*) nec genere aeria cessabit turtur ab ulmo. *Deixar a vida:* *V. morrer.* *Deixar + participio:* (*deixar intacto*) intactum relinquere; (*deixar a un moi canso*) summe defatigatum relinquere. *As veces tradúcese polo verbo do participio no tempo en que está* *deixar:* (*deixeiño escrito*) scripsi. *Deixarse estar:* 1. *Seguir, quedar:* manere, permanere; prosequi. 2. *Non ter ou non mostrar interese:* omittere, praetermittere; cedere, cessare; curam abicere. *Deixar para mañá:* in crastinum differre. *Deixar en liberdade:* aliquem missum facere; manumittere. *V. tamén liberar.* *Deixar por escrito:* litteris, memoriae posteris proderere. *Deixa iso:* age, apage, omitte. *Deixame en paz:* sine me; discede; tace. *Deixado da man de Deus:* divina ope destitutus. *Deixar en branco:* aliquid ou omnia omittere ou praetermittere.

delación. *s.f.* Delatio, accusatio –onis; nominis delatio; indicium –i.

delatar. *v.tr.* **1.** *Revelar un delito á autoridade:* accusare; insimulare; deferre; indicare; patefacere; monstrare; nomen ou crimen alicuius deferre; (*aos cómplices*) conscios indicare, edere ou nominare; (*a alguén como criminal*) aliquem criminis arguere. **2.** (*fig.*) *Dar a coñecer a alguén algo oculto:* denuntiare; edicere, indicere; declamare; significare; patefacere; aperire; ostendere; detegere. *Tamén v.pr.:* seipsum accusare ou indicare.

delator –ora. *adx e s.* Delator, accusator/-trix; nominis ou criminis delator/-trix; index –icis; sycophanta –ae.

delegación. *s.f.* **1.** *Acción de delegar:* legatio, delegatio –onis; muneris delegatio; mandatum, delegatum –i. **2.** *Cargo de delegado:* legationis ou delegationis munus. **3.** *Reunión ou comisión de delegados:* legatio –onis; selecti homines ou viri; legatorum consilium. **4.** *Institución con oficina dependente dun organismo superior:* delegatio –onis.

delegado. *s.* Legatus, delegatus, praepositus/-a; (*dos alumnos dunha clase*) discipulorum princeps.

delegar. *v.tr.* **1.** *Transmitir facultades ou poderes:* legare, delegare; concedere; committere. **2.** *Enviar como representante:* mandare, demandare; aliquem legatum mittere. *V. tamén* 1.

deleitar. *v.tr.* **1.** *Producir deleite:* delectationem afferre; delectare; gaudium, laetitiā, voluptatem dare, afferre *ou* parere; gaudio *ou* voluptate aliquem afficere; gaudio *ou* voluptati alicui esse. *v.pr.* **2.** *Recibir deleite:* re *ou* in re delectari; re oblectari; gaudere; laetitiā, gaudium *ou* voluptatem capere.

deleite. *s.m.* Voluptas, iucunditas -atis; delectatio -onis; libido -inis; laetitia -ae; deliciae -arum; gaudium, delectamentum, oblectamentum -i; dulcedo -inis.

deletriar. *v.tr.* Syllabatim legere; litteras singillatim pronuntiare *ou* syllabatim dicere.

delfín. *s.m.* Delphinus -i; delphin -inis.

delgadeza. *s.f.* Macies -ei; macritudo -inis; gracilitas, tenuitas, exilitas, subtilitas, fragilitas -atis.

delgado -a. *adx.* Strigosus, macilentus -a -um; gracilis, exilis -e (*de seres vivos ou corpos*); tenuis, subtilis -e; macer -cra -crum (*de cousas*).

deliberación. *s.f.* Consilium -i; deliberatio, consultatio, disceptatio -onis.

deliberar. *v.tr.* **1.** *Falar para tomar unha decisión:* deliberare; consulere, consultare; consiliari; tractare; agere, agitare; in unum consulere; in commune congregari; deliberationem habere; consilium cum aliquo conferre *ou* inire. **2.** *Considerar un asunto antes de decidirse:* deliberare, consulere, consultare; versare; volvere; tractare; animo evolvere; meditari; in corde, in animo, in mente, secum aliquid *ou* de aliqua re agitare.

delicadeza. *s.f.* **1.** *Calidade de delicado:* infirmitas, subtilitas, tenuitas -atis. **2.** *Debilidade:* infirmitas -atis; corporis gracilitas *ou* imbecillitas. **3.** *Sensibilidade:* mollitia -ae; (*dos sentidos*) sensuum corporis sagacitas; auditus acerrimus. **4.** *Bo gusto, elegancia:* subtilitas, concinnitas, comitas -atis; elegantia -ae. **5.** *Tacto:* iudicium -i; communis sensus.

delicado -a. *adx.* **1.** *Fácil de alterar (cousa), ou que enferma con facilidade (persoa):* labilis, tenuis, mollis, imbecillus, debilis -e; tener -era -erum;

fluxus, labidus, lubricus, caducus, blandus, infirmus, imbecillus, delicatus -a -um. **2.** *Que se ofende facilmente:* difficilis -e; delicatus, superbus, querulus -a -um. **3.** *Que manifesta bo gusto e sensibilidade:* tener -era -erum; mollis, facilis -e. **4.** *Que é dunha fineza extremada:* subtilis, mollis -e; elegans -antis; (*home moi delicado*) homo mollissimo animo; (*oído delicado*) sol(l)ers auditus; mollissimae aures. **5.** *Difícil de tratar (asunto):* arduus, implicatus, durus, operosus, lubricus -a -um; difficilis -e. **6.** *Hábil:* catus, acutus, circumspectus -a -um; subtilis -e; prudens -entis. **7.** *Discreto, amable, cortés:* amabilis, comis, civilis -e; officiosus, urbanus, humanus, verecundus -a -um. **8.** *Agradable ao gusto, exquisito:* delicatus, exquisitus, lautus, molliculus -a -um.

delicia. *s.f.* *V. deleite.*

delicioso -a. *adx.* Amoenus, iucundus, gratus, delicatus, voluptarius -a -um; suavis, amabilis -e.

deligras. *s.f.pl.* Titillus -i; titillatus -us; titillatio -onis; titillamentum -i; (*facer deligras*) titillare. *V. tamén cóxegas, celigras.*

delimitación. *s.f.* Delimitatio, definitio -onis; limitis descriptio; discrimen -inis.

delimitar. *v.tr.* Terminare; delimitare; terminos *ou* fines statuere *ou* constituere.

delincuencia. *s.f.* *V. criminalidade.*

delincuente. *s.* Malefactor -oris; homo scelerator; (*pl.*) scelerati, flagitiosi -orum; (*asociación de delinquentes*) nefaria societas. *V. tamén criminal.*

delineante. *s.* Delineator, adumbrator/-trix.

delinear. *v.tr.* Delineare; adumbrare; describere; delineamenta ducere.

delinquir. *v.intr.* Delinquere; (in aliquem) peccare; labi, prolabi; errare; crimen, scelus, facinus, maleficium, nefas committere, facere, perficere.

deliñar. *v.tr.* *V. delimitar.*

delirante. *adx.* **1.** *Que sofre delirios:* delirans -antis; delirus -a -um; insaniens -entis; lymphaticus -a -um; delirio affectus *ou* vexatus. **2.** *Que produce delirios:* delirans -antis; lymphaticus -a -um. **3.** (*fig.*) *Extravagante:* insipiens, demens -entis; insanus -a -um.

delirar. *v.intr.* **1.** *Ter delirios:* delirare; lymphatica somnia habere; lymphaticis somniis affici. **2.**

(fig.) *Falar ou actuar de xeito pouco razoable*: insanire; desipere; insania, amentia, dementia, vecordia flagrare; delirio vexari; aliena loqui; deliria fari.

delirio. *s.m.* Delirium -i; deliratio -onis; vecordia, insania, amentia, dementia -ae; furor -oris; (poético) oestrus -i. ♦ *Ter delirios de grandeza*: nubes et inania captare; maiores nido pennas extendere.

delitivo -a. *adx.* Criminosus, nefarius, nefandus, impius, scelestus, sceleratus, facinorosus -a -um.

delito. *s.m.* Delictum, peccatum, malefium -i; crimen -inis; scelus -eris; facinus -oris; noxa, culpa -ae; (de lesa maxestade) perduellio -onis; (en flagrante delito) in flagranti delicto ou crimine.

delituoso -a. *adx.* V. **delitivo**.

delongar. *v.tr.* 1. *Deixar para máis tarde*: V. **adiar**, **atrasar**. 2. *Facer que algo necesite máis tempo do previsto*: producere; proferre; protrahere; continuare; praelongare; prorogare; extendere, distendere.

delourar. *v.tr.* 1. *Pór ao sol ou ao aire para que seque*: vento exponere; ventilare; vento, sole siccare, exsiccare; arefacere. V. *tamén* **asollar**. *v.intr.* 2. *Perder a humidade por estar a secar*: arere, arescere, adarescere; areferi; siccescere.

delta. *s.m.* 1. *Letra grega*: delta (*indecl.*) ou delta -ae. 2. *Terreo triangular na desembocadura dun río*: delta (*indecl.*) ou delta -ae; triquetra terrae figura; planities triangularis (ad fluminis ostium). ♦ *Á ou ala delta*: aeronavis velifera ou velifica; anemoplanum -i. *Planador de á delta*: V. **planador**.

deluvar. *v.tr.* 1. *Sacar os grans das mazorcas*: V. **debagar**. 2. *Fretar para tirar a sucidade*: fricare, defricare, perfricare, refricare; atterere.

demagogo -a. *s.* Civis turbulentus; plebis contionator ou declamator/-trix; populi assentator/-trix; turbulentus/-a plebicola; civium ou vulgi turbator/-trix; demagogus/-a.

demagogia. *s.f.* Plebis assentatio ou adulatio; popularis aurae studium; vulgi concitatio; perfida plebis incitatio; concitandae plebis cupidus; demagogia -ae. ♦ *Por demagogia*: concitandae plebis causa.

demais. *indef.* Reliquus, residuus -a -um; ceterus (o m. non se usa) -era -erum; (os demais) ceteri,

reliqui, alii -ae -a; (o demais) ceterum, reliquum -i; reliquae ou ceterae res; reliqua, cetera. ♦ *Estar por demais*: frustra, inutile, supervacaneum esse. *Polo demais*: alioqui(n); ceterum; praeterea, praeter haec; insuper; adde huc quod; accedit (eo) ut ou quod.

demanda. *s.f.* 1. *Acción de pedir e o que se pide*: postulatio, petitio, rogatio, flagitatio -onis; postulatus, rogatus -us. 2. *Cantidade que queren mercar os consumidores*: postulatum -i; petitio -onis. 3. *Der. Acción xudicial*: petitio, postulatio, actio -onis; causa -ae; lis, litis.

demandante. *adx.* e *s.* Actor, petitor/-trix; agens -entis.

demandar. *v.tr.* 1. *Facer coñecer que se quere algo*: postulare; petere; rogare; poscere; contendere; flagitare. 2. *Esixir; precisar*: exigere; quaerere, requirere; poscere; postulare; egere, indigere; desiderare. 3. *Presentar unha demanda xudicial*: litem ou actionem alicui intendere ou inferre; iudicium in aliquem postulare; in iudicium aliquem adducere.

demarcación. *s.f.* 1. *Acción de demarcar un límite e o propio límite*: determinatio, limitatio, finitio -onis; finium designatio; limes -itis; finis -is; terminus -i; confinium -i. 2. *Territorio dentro dunha xurisdición*: dicio, circumscriptio -onis; dioecesis -is.

demarcar. *v.tr.* (prop. e fig.) Fines, confinia, terminos designare, describere ou definire; fines terminare; fines ou terminos constituere; delimitare.

demasia. *s.f.* Nimum -i; nimietas, superfluitas -atis; intemperies -ei; abundantia, intemperantia, redundantia -ae; supervacaneae res. ♦ *En demasia*: immoderanter, immoderate; immodice; nimis, nimium; supra ou ultra modum; (nada en demasia) ne quid nimis.

demasiado -a. *indef. e adv.* Nimius, immoderatus, intemperatus, immodicus, immodestus -a -um; modum excedens; nimis, nimium; praeter modum; effuse; (demasiado grande) nimius, immodicus, immoderatus -a -um; (demasiada alegría) effusa laetitia; (demasiada liberdade) immoderata libertas; (demasiada abundancia de algo) satis superque; (demasiados soldados) nimium multi milites; (demasiado tempo) nimium diu; (demasiadas veces) nimis saepe; (é demasiado para que ti o venzas) fortior est quam ut

vincas; (*demasiado pouco*) parum; (*demasiado tarde*) serius. V. **tamén demasia** (en).

demencia. *s.f.* Amentia, dementia, insania, vecordia, vesania, furia –ae; mentis alienatio.

demente. *adx.* e s. Amens, demens –entis; vecors –ordis; insanus, vesanus, furiosus –a –um.

demérito. *s.m.* Noxa, culpa –ae; dedecus –oris; actio reprehendenda; factum vituperabile ou poena dignum.

***demisión.** *s.f.* V. **dimisión.**

***demitir.** *v.intr.* V. **dimitir.**

demo. *s.m.* **1.** Ser imaxinario que representa o mal: daemon –onis; daemonium –i; diabolus –i; satan (*indecl.*) ou satanas –ae; (*ter o demo*) daemonium habere; (*botar o demo*) daemonem eicere. **2.** Persoa que ten maldade: nefarius/-a, scleratus/-a, improbus/-a, nequam vir/femina. ♦ *Dou ao demo:* certe non; haud ou procul dubio non. *Levar o demo (a alguén):* in malam crucem ire ou abire; (*que me leve o demo se...*) peream ou depeream si...; (*que te leve o demo*) abi in malam pestem, crucem ou rem; i hinc quo dignus es. *O demo de (gran cantidade):* multus –a –um; ingens –entis; acervus, cumulus –i; copia –ae. *Ser o demo:* nefarium, alacrem, vivacem, inquietum, irrequietum esse; (*este neno é o demo*) hic puer stare loco nescit; nefarium, maleficum esse.

democracia. *s.f.* **1.** Forma de goberno: populare ou populi imperium; popularis dominatus; libera respublica; democratia –ae; democratica ratio. **2.** Estado organizado segundo esa forma: popularis ou democratica civitas ou respublica.

demócrata. *s.* **1.** Partidario da democracia: popularis vir, femina ou civis; populi fautor/-trix; popularis –is. *adx.* **2.** Democrático: V. esta palabra.

democrático –a. *adx.* Popularis –e; democraticus –a –um; (*partido*) popularis factio; populares –ium.

democratizar. *v.tr.* Democratiam inducere; democraticis rationibus instituere; rempublicam populari ratione instituere.

demografía. *s.f.* Demographia –ae; doctrina de incolarum incremento.

demográfico –a. *adx.* Demographicus –a –um; (*crecemento*) natorum ou natalium incrementum.

demoler. *v.tr.* **1.** Destruír unha construción: demoliri; evertere; diruere, prouere, subruere; exci-

dere; sternere, complanare; detrahere; (*desde os cimentos*) funditus, ab imis fundamentis diruere ou complanare; solo aequare. **2.** (fig.) Destruír unha cousa material: delere; destruere; quaterere, concutere; disiicere.

demolición. *s.f.* Demolitio, eversio, deturbatio, destructio –onis.

demoníaco –a. *adx.* **1.** Propio do demo: daemonicus, daemonicus, diabolicus –a –um. **2.** (fig.) Que goza facendo mal ou anima a facelo: nefarius, maleficus –a –um; (*mente demoníaca*) ingenium malum pravumque; consilium plenum sceleris; nefaria mens. **3.** (fig.) Propio de quen actúa dese xeito: V. 1.

demoño. *s.m.* V. **demo.**

demora. *s.f.* V. **atraso.**

demorar. *v.tr.* **1.** Deixar para máis tarde: V. **adiar, atrasar.** *v.pr.* **2.** Empregar máis tempo do normal en facer algo: morari, demorari, commorari; plus aequo cunctari. **3.** Ter lugar algo máis tarde do normal: retardari; differri; procrastinari; serius aequo evenire.

demoscopia. *s.f.* Demoscopia –ae; popularis ou vulgatae opinionis ratio, indagatio ou perscrutatio.

demonstración. *s.f.* **1.** Razoamento polo que se pretende establecer a veracidade do que se expón: demonstratio, argumentatio, ratiocinatio, explanatio, asseveratio, ratio, probatio –onis; argumentum –i. **2.** Manifestación externa de algo: significatio, testificatio, manifestatio, ostentatio –onis.

demonstrar. *v.tr.* **1.** Facer ver a veracidade de algo: monstrare, demonstrare; probare; ostendere; significare; asseverare; aperire. **2.** Deixar ver unha calidade, sentimento, etc.: V. **amosar.**

demonstrativo –a. *adx.* **1.** Que demostra: probans, monstrans –antis; ostendens –entis; fidem faciens. *s.m.* **2.** Gram. Palabra que designa espazo e tempo: pronomen articulare ou demonstrativum.

demouca. *s.f.* V. **decota.**

demoucar. *v.tr.* V. **decotar.**

demudar. *v.tr.* **1.** Causar unha alteración da cor ou da expresión do rostro: oris colorem, vultum ou faciem mutare, demutare ou flectere. *v.pr.* **2.** Sufrir unha alteración do rostro: vultu immutari

ou commoveri; pallorem in ore sedere ou ora inficere.

dende. *prep.* V. **desde.**

denegación. *s.f.* Negatio, denegatio, recusatio, infitiatio –onis.

denegar. *v.tr.* Negare, denegare; recusare; infitari; abnuere; abdicere.

denegrir. *v.pr.* Denigrari, nigrescere; obscurari; nigrum fieri.

denegue. *s.m.* Palliolum, mantum –i; palliolum muliebri.

denigrar. *v.tr.* **1.** *Destruír a boa fama dunha persoa ou cousa:* detrectare, obtrectare; deprimere; detrahere; infamare; denigrare; famam inquinare; infamiam alicui inferre *ou* inurere; res gestas alicuius elevare; nomen obscurare; famae alicuius maculas adspargere. **2.** *Tratar moi mal a alguén:* maledico dente carpere; ignominia afficere; denotare; probris *ou* ignominia notare; contumeliosis verbis lacessere.

denociña. *s.f.* V. **donicela.**

denodado –a. *adx.* Strenuus, animosus, impavidus, intrepidus –a –um; fortis –e; acer, acris, acre; alacer –cris –cre; audax –acis.

denodo. *s.m.* V. **afouteza, animosidade, bravura, coraxe, valentía.**

denominación. *s.f.* Nominatio, denominatio, nuncupatio, appellatio, nomenclatio –onis; nomen –inis; titulus –i; vox, vocis; vocabulum –i. ♦ *Denominación de orixe:* ab ortu nominatio *ou* denominatio.

denominador –ora. *adx.* **1.** *Que denomina:* nominans, denominans –antis; denominator/-trix. *s.m.* **2.** *Mat. Quebrado que indica o número de partes:* denominator numerus. ♦ *Común denominador:* 1. *Número múltiplo dos denominadores dun conxunto de fraccións:* communis denominator. 2. (fig.) *Elemento común a varias persoas ou cousas:* communis nota.

denominar. *v.tr.* Nominare, denominare; nuncupare; vocare; appellare; nomen dare *ou* imponere; *v.pr.* vocari; nominari, denominari; appellari; nomen capere.

denotación. *s.f.* Ling. Denotatio, significatio –onis.

denotar. *v.tr.* **1.** *Demostrar, indicar, mostrar:* ostendere; declarare; monstrare, demonstrare; indi-

care; probare. **2.** *Simbolizar; significar:* denotare; significare; indicare; denuntiare; figurare.

densidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é denso:* densitas, spissitas –atis; spissitudo –inis; (*frecuencia, abundancia*) frequentia, abundantia –ae; crebritas, celebritas –atis. **2.** *Fis. Relación entre a masa de dous corpos:* densitas –atis. ♦ *Densidade de poboación:* incolarum ratio *ou* index; natorum et mortuorum ratio.

densímetro. *s.m.* Instrumentum densitatis mensorium; densitatis index.

denso –a. *adx.* **1.** *Formado por moitos elementos moi xuntos:* densus, crassus, compactus, contractus, spissus, confertus –a –um. **2.** *Fis. Que contén unha masa relativamente pesada:* densus, crassus, spissus –a –um.

dentada. *s.f.* **1.** *Acción de adentar:* morsus –us; dentium ictus. **2.** *Sinal desta acción:* morsus –us; morsus nota *ou* vestigium; dentium impressio. ♦ *A dentadas:* dente, dentibus; morsu, morsibus, mordicus, morsicatum.

dentado –a. *adx.* **1.** *Que ten dentes:* dentatus –a –um. **2.** *Que ten dentes semellantes aos da serra:* serratus, denticulatus, dentatus –a –um; (*follas dentadas*) folia serratim scissa.

dentadura. *s.f.* Dentium ordo *ou* series; dentes –ium; (*postiza*) dentes empti *ou* arte facti; prothesis dentaria; ordo dentium insitorum.

dental ¹. *s.m.* *Pau onde encaixa a rella do arado:* dens, dentis; dentale –is; aratri dens.

dental ². *adx.* *Relativo aos dentes:* dentarius –a –um.

dentame. *s.m.* V. **dentadura.**

dente. *s.m.* **1.** *Órgano da boca para morder e triturar:* dens, dentis; (*caninos*) dentes canini, columellares *ou* columelli; (*incisivos*) adversi; (*dianteiros*) primores, primi *ou* praecisores; (*de arriba, de abaixo*) superiores, inferiores; (*molares*) genuini, maxillares *ou* molares; (*sen dentes*) edentatus, edentulus –a –um; nefrendis –e; (*con eles saíntes*) brochus –a –um. **2.** *Parte aguzada dun instrumento:* dens, dentis; (*do peite*) pectinis radius *ou* dens; (*do anciño*) dentalia –ium; (*do arado*) dens, dentis; dentale –is. **3.** *Parte da cabeza do allo:* dens, dentis. ♦ *Dente do leite ou da mama:* dens novus *ou* nascens. *Dente con carie:* V. **carie.** *Nacer os dentes:* dentire; dentes erumpere, nasci, gigni *ou* oriri. *Caer os dentes:*

dentes amitti, cadere, decidere, excidere *ou* de-fluere. *Sacar os dentes*: dentes extrahere, detra- here, evellere, excipere, eruere *ou* eximere. *Ter bo dente*: edacem, voracem esse. *Ensinar os dentes*: deterrere; minari; minando obsistere; dentes nudare. *Falar entre dentes*: mussare, mussitare, mutire; mussitanter loqui. *Bater dente con dente* *ou tocar os dentes*: dentibus stridere. *Regañar os dentes*: V. **regañar**.

denteira. *s.f.* **1.** *Sensación desagradable nos dentes*: dentium stupor, hebetudo *ou* crepitus. **2.** *En- vexa*: V. esta palabra.

dentición. *s.f.* **1.** *Período de saída e formación dos dentes*: dentio, dentitio -onis; dentium effor- matio *ou* emissio. **2.** *Conxunto dos dentes*: V. **dentadura**. ♦ *Dentición primaria* *ou de leite*: primi *ou* mutantes dentes. *Dentición secundaria*: secundi dentes.

dentífrico -a. *adx.* **1.** *Que se usa para limpar os dentes*: dentifricus -a -um. **2.** *Substancia que se usa para este fin*: dentifricium -i; mundicina -ae; nitela oris; (*tubo de pasta*) dentifricii tubulus.

dentista. *s.* Dentium *ou* dentarius/-a medicus/-a.

dentro. *adv.* **1.** *Na parte interior*: intus, intro, intra. *loc.prep.* **2.** *Dentro de*. **1.** (prop. e fig.) *No interior de*: intra (*ac.*); in (*abl.*). **2.** *Despois de*: intra, post (*ac.*). ♦ *Dentro de pouco*: non longo intervallo.

dentuza. *s.f.* Dentiducum -i; dentharpa -ae.

denudar. *v.tr.* Nudare; veste aliquem exuere *ou* spoliare; vestes *ou* vestimenta alicui detrahere. *Tamén v. pr.*: vestem *ou* vestimenta exuere *ou* reicere; vestes (h)umeris ponere *ou* deponere.

denuncia. *s.f.* Delatio, accusatio, denunciatio -onis; indicium -i.

denunciante. *adx.e s.* Denuntiator, delator, accusator/-trix; index -icis.

denunciar. *v.tr.* **1.** *Dar a coñecer unha acción*: nuntiare, denunciare, renuntiare; deferre; decla- mare, proclamare; significare. **2.** *Dar a coñecer á autoridade un dano ou delito*: indicere, indicare; (nomen alicuius) deferre; accusare; in iudicium vocare.

deparar. *v.tr.* Offerre; suppeditare; ministrare; concedere; praebere; porrigere; dare, tradere.

departamento. *s.m.* **1.** *Cada parte dun local, edi- ficio, etc.*: loculamentum -i; habitatio -onis. V. *tamén* **compartimento**. **2.** *Cada sector dun*

organismo, empresa, etc.: area -ae; regio -onis; pars, partis; partitio -onis; dicasterium -i.

departir. *v.intr.* **1.** *Falar*: V. **charlar, conver- sar**. *v.tr.* **2.** *Dividir un terreo en lotes*: aequa portione dividere; partire/-iri, partibus *ou* in partes dispartire/-iri, dispartire/-iri; aequabiliter tribuere, distribuere; partes *ou* portiones facere; sortiri.

depauperar. *v.tr.* **1.** *Tornar moi pobre*: alicuius opes deminuere; opulentiam exstinguere *ou* au- ferre; ad inopiam *ou* ad egestatem redigere; ino- piam alicui facere; ad extremam necessitatem *ou* paupertatem adducere; pauperare, depauperare. **2.** *Deixar sen forzas*: V. **debilitar**. **3.** *Debilitar en exceso*: extenuare; debilitare; conficere; ex- haurire.

depenar. *v.tr.* **1.** *Tirar as plumas a unha ave*: de- plumare; pennas avi eripere *ou* evellere; plumis nudare *ou* exuere. **2.** Por ext., *arrincar o pelo*: levare; pilare, depilare; glabrare; pilos evellere *ou* detrahere. V. *tamén* **depilar**. **3.** *Cortar as pólas* *ou as follas*: V. **decotar**. **4.** *Quitar a casca a unha castaña*: castaneas cortice nudare; casta- nearum putamina evellere.

dependencia. *s.f.* **1.** *Relación de subordinación*: servitus -utis; subiectio -onis; oboedientia -ae; (*estar baixo a dependencia*) in potestate alicuius esse; alicui servire; alicui obnoxium esse. **2.** *Cada unha das partes dun departamento, casa, etc.*: V. **compartimento, departamento**.

dependente. *adx.* **1.** *Que depende*: obnoxius, subiectus -a -um; oboediens -entis. *s.* **2.** *Em- pregado dun comercio*: mercatoris *ou* venditoris minister/-tra *ou* adiutor/-trix.

depende. *v.intr.* **1.** *Estar subordinado a alguén* *ou protexido por el*: pendere, dependere; subiacere; alieni arbitrii esse; in potestate alicuius esse; alicui servire *ou* obnoxium ese; (*non depender de nin- guén*) sui iuris, sui mancipii *ou* suae spontis esse; compotem sui *ou* animi esse; minime alterius indigere. **2.** *Estar condicionado por*: pendere, de- pendere; situm *ou* positum esse in; stare *ou* consis- tere in; aliquid aliqua re contineri; (*isto depende da casualidade*) haec fortuita sunt; (*depende de vós*) in vestra manu est situm; (*algo depende de alguén*) aliquid in aliquo situm est; (*en canto depende de nós*) quantum est situm in nobis.

depenicar. *v.tr.* **1.** *Comer un alimento aos poucos*: delibare; gustare; gustu explorare. V. *tamén* **ca-**

- tar, degustar, lambiscar, picar 2.** *Quitar os pétalos a unha flor pouco a pouco:* floris folia ou petala paulatim evellere. **3.** *Arrincar cos dentes as puntas das follas e os gromos das plantas:* ramos carpere, decerpere, pascere ou attondere.
- depilación.** *s.f.* Pilorum ou capillorum evulsio ou eviratio; (*encargado da depilación das axilas nos baños romanos*) alipilus –i.
- depilar.** *v.tr.* Pilare, depilare; pilos, capillos evellere, runcare ou detrahere; psilothrare; glabrare, deglabrare; (*as axilas, as pernas*) alas, crura vellere. *Tamén v.pr.:* se pilare ou depilare.
- depilatorio –a.** *adx.* **1.** *Que serve para arrincar os pelos:* rapax –acis; pilos detrahens ou absumens. *s.m.* **2.** *Produto para depilar:* dropax –acis; psilothrum –i.
- de plano.** *loc.adv.* **1.** *Der. Amigablemente:* amice, amicabiliter. **2.** *Por ext, por completo, sen reservas, claramente:* de plano; plane; plene; prorsus; omnino; pleno ore; candide; ingenue; (*prometer de plano*) de plano promittere.
- deplorable.** *adx.* Flebilis, miserabilis, deplorabilis –e; miseratione dignus; infelix –icis; lugendus, miserandus, commiserandus, luctuosus –a –um.
- deplorar.** *v.tr.* Deplorare; miserari; dolere; deflere; lacrimare/-ari, illacrimare/-ari; delacrimare; lamentari, delamentari; queri, conqueri; lugere; gemere, ingemere, ingemiscere.
- depoñente.** *adx.* (*Verbos depoñentes*) verba depoñentia ou communia.
- depoñer ou depor.** *v.tr.* **1.** (*prop. e fig.*) *Deixar a un lado:* ponere, deponere; relinquere, derelinquere; pellere, depellere; abicere, proicere; (*un cargo*) magistratum eiurare. **2.** *Facer que alguén deixe un cargo:* destituere; amovere, summovere; officio ou munere privare; aliquem loco movere ou demovere; depellere; alicui magistratum abrogare; exauctorare.
- deportar.** *v.tr.* Deportare; ablegare, relegare; amandare; exsilio mul(c)tare ou afficere; in exsiliu(m) mittere.
- deporte.** *s.m.* Ludus –i; ludicra corporis exercitatio; ludicrum certamen. ♦ *Deportes de inverno:* exercitationes hiemales.
- deportista.** *adx.* e *s.* Lusor –oris; certator, luctator/-trix; corporis exercitator/-trix; agonista, athleta –ae.
- deportivo –a.** *adx.* Lusorius –a –um.
- deposición.** *s.f.* Depositio, privatio, abrogatio, motio, amotio, remotio –onis; ordinis amotio; dignitatis depositio.
- depositar.** *v.tr.* **1.** *Pór unha cousa sobre unha superficie:* deponere, reponere, imponere; (*o voto na urna*) tabulam in urnam ou cistam conicere. **2.** *Poñer baixo a garda de alguén:* aliquid apud aliquem deponere. **3.** (*fig.*) *Confiar a alguén unha cousa:* alicuius fidei aliquid committere ou credere. *v.pr.* **4.** *Pórse no fondo dun líquido:* sidere, residere, subsidere.
- depositario –a.** *adx.* e *s.* **1.** *Que recibe algo en depósito:* depositarius/-a; custos –odis; sequester/-tra. *s.* **2.** (*fig.*) *Persoa en quen se deposita un segredo, un sentimento, etc.:* conscius/-a; confidens –entis; consilii, consiliorum particeps.
- depósito.** *s.m.* **1.** *Acción de depositar:* depositio –onis; (*ter algo en depósito*) aliquid in deposito ou apud aliquem depositum habere. **2.** *Obxecto ou cantidade depositada:* depositum –i; deposita, concredita ou custodienda res ou pecunia. **3.** *Lugar onde se deposita algo:* custodia, apotheca –ae; repositorium, receptaculum –i; thesaurus –i. **4.** *Recipiente onde se almacena calquera líquido:* exceptorium, excipulum –i; recipiens vas; stagnum –i; cisterna, piscina –ae; (*de auga*) aquilegium –i; lacus –us. **5.** *Xeol. Acumulación de mineral que se encontra na terra de forma natural e local:* vena –ae; canalis –is; (*de petróleo*) campus oleifer.
- depravación.** *s.f.* Corruptela, nequitia –ae; improbitas –atis; depravatio, dissolutio –onis; mali, pessimi, depravati, corrupti mores; morum perversitas; animi pravitatis; corruptum ingenium. *V. tamén corrupción.*
- depravado –a.** *adx.* Depravatus, corruptus, improbus, dissolutus, pravus, malus –a –um; vitiis obrutus; (*mozo perdido e depravado*) adolescens perditus et dissolutus.
- depravar.** *v.tr.* Corrupere; depravare; pervertere; pellicere; transversum aliquem agere. *V. tamén corromper, perverter.* *Tamén v.pr.:* depravari; corruppi; degenerare.
- depreciación.** *s.f.* Vilitas –atis; depretiatio –onis; pretii ou rei nummariae deminutio ou imminutio; pretiorum ruina.

depreciar. *v.tr.* **1.** *Facer diminuír o prezo ou o valor:* depretiare; vilius facere; alicuius rei aestimationem angustare; pretium minuere *ou* vilius reddere. *v.pr.* **2.** *Perder prezo ou valor:* depretiari; vilius fieri.

depredación. *s.f.* **1.** *Acción de depredar:* praedatio, depraedatio, expilatio, depopulatio, direptio –onis. **2.** *Actividade dos animais para alimentárense:* praedatio, depraedatio –onis.

depredador –ora. *adx e s.* **1.** *Que depreda:* praedator; depraedator; direptor; depeculator; depopulator, expilator/-trix. **2.** *Que practica a depredación para alimentarse:* praedator; depraedator/-trix.

depredar. *v.tr.* Praedare/-ari; depraedare/-ari; diripere; spoliare; expilare; depopulari.

deprender. *v.tr.* V. **aprender.**

depresión. *s.f.* **1.** *Parte dunha superficie de nivel inferior:* agri labes; depressio –onis; declivis latitudo; loca demissa. **2.** *Estado psíquico de debilidade, tristeza, etc.:* animi demissio, debilitatio, abiectio *ou* infractio; maeror –oris; vitae taedium; animus fractus *ou* demissus; exanimatio –onis; (*económica*) difficultas nummaria; angustiae –arum. V. *tamén* **crise.**

depresivo –a. *adx.* **1.** *Que tende a sufrir depresións:* ad animi demissionem proclivis *ou* proclivus. **2.** *Que causa depresión:* animum frangens; aegritudinem inspirans; vitae taedium iniciens; deprimens –entis.

deprimente. *adx.* V. **depresivo.**

deprimido –a. *adx.* Vitam detestans *ou* perosus; vitae fastidiosus; in aegritudine *ou* aegrimonia iacens *ou* versans; demissus, afflictus, abiectus, fractus, debilitatus –a –um.

deprimir. *v.tr.* **1.** *Producir un afundimento nunha superficie:* deprimere; demittere. **2.** *Facer decaer o ánimo:* deprimere; animum frangere *ou* demittere; aegritudinem inspirare; vitae taedium inicere. *v.pr.* **3.** *Sufrir un afundimento na superficie de algo:* deprimi; demitti. **4.** *Caer nun estado depresivo:* vitam detestari; omnia sibi contraria existimare; spem deponere *ou* amittere; animum demittere; animo deficere; in aegritudine iacere; in aegrimonia versari; in exanimationem incidere; perculso atque abiecto animo esse; ima exanimatione laborare.

depurador –ora. *adx.* **1.** *Que depura:* mundatorius, purificatorius, purificus, purgatorius –a –um; purgandi vim habens. *s.f.* **2.** *Estación para depurar augas:* depuratoria statio.

depurar. *v.tr.* **1.** *Facer puro:* depurare; mundare; purificare; purgare, depurgare; liquare; eluere; tergere, abstergere; scorias tollere. **2.** *Facer máis puro:* reficere; repurgare.

deputación. *s.f.* Provinciale consilium; provincialis curia; legatorum provincialium coetus.

deputado –a. *s.* Popularis legatus/-a; legibus ferendis *ou* popularis orator/-trix; legumlator/-trix.

derby. *s.m.* Derbyanum certamen.

dereito –a. *adx.* **1.** *Que non está torto:* rectus, erectus, directus –a –um; sistens –entis; stans, adstans –antis; (*estar dereito*) stare; (*oposto ao revés*) adversus –a –um. **2.** *Situado ao lado contrario do corazón:* dexter –(e)ra –(e)rum. *s.f.* **3.** *O lado dereito:* dext(e)ra *ou* adversa pars. **4.** *A man ou a perna dereita:* dext(e)ra (manus); dext(e)rum crus. **5.** *Colectividade política de carácter conservador:* dextra factio; dexterarum partes. *s.m.* **6.** *Conxunto de leis dunha sociedade, dun país, etc., e ciencia que as estuda:* ius, iuris; leges –um; (*ciencia das leis*) iuris scientia *ou* prudentia. **7.** *Facultade de executar unha acción, de gozar de certa cousa, etc.:* ius, iuris; facultas, potestas –atis; licentia –ae; (*de voto*) ius suffragii; (*de cidadanía*) civitas –atis; (*de vida e morte*) vitae necisque potestas *ou* licentia. **8.** *O lado máis perfecto dun papel, tea, etc.:* facies –ei; rectum –i; antica facies; facies affabre elaborata. *s.m.pl.* **9.** *Taxa que alguén cobra por permitir algo ou prestar algún servizo:* stipendium, portorium, tributum –i; vectigal –alis. ♦ *Dereito canónico:* ius canonicum; codex iuris canonici. *Dereito civil:* ius civile. *Dereito comercial:* ius commercii *ou* ius negotiatorium. *Dereito constitucional:* ius constitutionarium. *Dereito internacional:* ius omnium gentium. *Dereito penal ou criminal:* poenarum ius. *Dereito procesual:* ius forense. *Dereitos de autor:* auctoris (scriptoris, compositoris, artificis) stipendia. *Teño dereito a ...:* mihi est potestas ut ... (*con subxuntivo*); mihi licet ... (*con infinitivo*). *Con dereito:* iure, merito; iure meritoque. *O neno ten dereito a ser respectado:* maxima debetur puero reverentia. *Obrar conforme a dereito:* ex iure agere. *Segundo haxa lugar en dereito:* utcumque ius fasque sinat; quod per ius fasque liceat. *Do*

dereito. loc.adv.: recte; rectam faciem exhibens. *Non hai dereito!*: iniustum, iniquum, contra ius est! *Ao dereito. loc.adv. e prep.*: protinus; statim; illico; continuo; confestim; nulla interposita mora; statim ab *ou* post. *Dereito e revés*: facies et tergum; antica et postica facies.

dereitura. s.f. Recta linea *ou* via. ♦ *En dereitura. loc.adv.* recte, recta, recta via; recto itinere.

deriva. s.f. **1.** *Desviación dunha nave por efecto das correntes, vento, etc.*: digressus –us; navigii declinatio; cursus relictio; recti itineris derelictio. **2.** *Dispositivo para contrarrestar esa desviación*: instrumentum declinationis mensurale *ou* declinationem emendans. **3.** *Desprazamento incontrolado dun corpo na auga*: cuiuscumque corporis in aqua erratio. ♦ *Ir á deriva*: (prop. e fig.) fluctibus ferri; cursum non tenere; cursu decedere; secundum litus *ou* ripam errare *ou* vagari; derrare; e recto itinere aberrare.

derivación. s.f. Origo –inis; radix –icis; fons, fontis; productio, deductio –onis; (*de palabras*) tractio, declinatio, derivatio –onis; (*de electricidade ou teléfono*) derivatio –onis; ramus –i; de-verticulum –i.

derivada. s.f. Mat. Rationis incrementalis limes.

derivado –a. part. 1. Part. do verbo *derivar*: derivatus, deductus, productus –a –um. **adx. 2.** (*Palabra*) *que se deriva doutra*: declinatus, derivatus, denominativus, deductivus, derivativus, inflexus –a –um; (*formación de derivados*) flexus –us. **3.** (*Substancia ou produto*) *obtido industrialmente*: derivativus, derivatorius –a –um. *Tamén s.m.*: derivativum –i.

derivar. v.tr. 1. *Cambiar a dirección*: derivare; deducere; trahere; repetere. V. *tamén desviar. 2.* *Crear unha palabra nova a partir doutra*: derivare; detorquere; declinare; producere. **3. Mat.** *Obter a función derivada doutra función matemática*: rationis incrementalis limitem obtinere. *v.intr. 4.* *Tomar algo unha nova dirección*: V. **desviarse. 5.** *Desviarse algo da súa dirección*: V. **desviarse. 6.** *Ir á deriva*: V. **deriva** (ir á). **7.** *Ter algo a súa orixe nunha cousa que se expresa*: manare; procedere; fluere; derivari; nasci; oriri; consequi; originem, initium *ou* principium capere. **8.** *Ser unha palabra o resultado de aplicar suffixos a outra*: verbum ab alio declinatum, deductum, derivatum, flexum *ou* tractum esse; (*do*

grego, do latín) Graeco, Latino fonte cadere. *'Virtus' derivase de 'vir'*: appellata est ex viro virtus.

dermatite. s.f. Dermatitis –is; cutis inflammatio.

dermatólogo –a. s. Dermatologus/-a; cutis *ou* pellis curandae *ou* sanandae peritus/-a.

dermatoloxía. s.f. Dermatologia –ae; cutis morborum descriptio; de cutis morbis doctrina.

dermatose. s.f. Dermatitis –is; cutis *ou* pellis vitium *ou* morbus.

derme. s.f. Cutis, pellis –is.

***derogar. v.tr.** V. **derrogar.**

derradeiro –a. adx. Extremus, postremus, ultimus –a –um; (*o máis recente*) proximus, novissimus –a –um; propior, superior –ius.

derrafar. v.tr. Friare; panem in micis comminuere.

derrama. s.f. 1. *Acción de cortar as pólas*: V. **decota. 2.** *Acción de estragar*: V. **derramo.**

derramado –a. part. 1. Part. do verbo *derramar*: putatus, interlucatus, detruncatus, scissus, sparsus, aspersus, disiectus, incompositus, fusus, perfusus, effusus –a –um. **adx. 2.** *Botado a perder*: corruptus, putidus, putridus, foetidus, vitiatu, vitiosus, tabidus –a –um.

derramamento. s.m. Fusio, effusio, perfusio –onis. ♦ *Derramamento de sangue*: sanguinis fusio, effusio, suffusio; sanguis fusus, effusus, profusus, diffusus *ou* haustus; caedes –is.

derramar. v.tr. 1. *Cortar as pólas*: V. **decotar. 2.** *Deixar algo en mal estado ou inservible*: debilitare; rumpere; frangere; foedare; distorquere; pessumdare; conculcare; evertere. **3.** *Botar un líquido por fóra*: fundere, effundere, profundere, diffundere. *v.pr. 4.* *Quedar algo en mal estado ou inservible*: rumpi, corrumpi; frangi; vitiari; putrescere; exolescere; (*o viño*) vinum acescere, mucescere, mutari, peccare, cariem trahere. **5.** *Botarse por fóra un líquido*: effundi, diffundi, suffundi; effluere.

derramo. s.m. 1. *Acción de derramar*: strages, clades –is; damnum –i; ruina –ae; vastatio, destructio –onis. **2.** *Acumulación anormal de líquido, en particular de sangue*: suffusio, effusio –onis.

derrancar. v.tr. Extorquere; luxare; loco movere; (*un tornecelo*) talum intorquere.

derrapar. v.intr. Labi, prolabi, lapsare; titubare.

derrapaxe. s.f. Lapsus –us; prolapsio –onis.

derreado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *derrear*: delumbatus –a –um. *adx.* **2.** *Que ten lesionado o espiñazo ou o lombo*: delumbatus –a –um; delumbis, elumbis –e. **3.** (fig.) *Que ten moito cansazo, esgotado*: confectus, defectus, exhaustus, fatigatus, defatigatus, fessus, lassus, fractus –a –um. **4.** *Que anda curvado*: curvus, incurvus, curvatus, inflexus, obtortus, varus –a –um.

derrear. *v.tr.* **1.** *Mancar no espiñazo, no lombo ou nos cadrís*: delumbare; lumbos frangere, debilitare; lumbos fuste dolare. **2.** *Cansar en extremo*: deficere, conficere; frangere; fatigare, defatigare; vires exhaurire. *v.pr.* **3.** *Mancarse no espiñazo, no lombo ou nos cadrís*: se delumbare, delumbari; elumbem, delumbem fieri. **4.** *Cansarse en extremo*: se frangere, frangi; fatigari, defatigari.

derredor. *adv. e loc.prep.* Circum, circa; in orbem; in circuitu.

derrega. *s.f.* **1.** *Acción de derregar*: aratio –onis; agri cultus ou cultura. **2.** *Suco que sinala o límite dunha propiedade*: sulcus –i; limitaneus ou limitaris sulcus.

derregar. *v.tr.* **1.** *Abrir sucos*: arare, exarare; sulcare; imporcare; sulcos infindere; terram aratro perstringere. **2.** *Trazar os lindes dun terreo mediante un suco*: sulco limites designare ou definire; terram aratro designare; terram liris describere. **3.** *Abrir ou limpar os regos para regar*: sulcos, canales, canaliculos (rigationis causa) aperire, ducere, facere, mundare.

derrego. *s.m.* V. **derrega**.

derreter. *v.tr.* **1.** *Facer pasar do estado sólido ao líquido*: liquare, liquefacere; fundere; solvere, dissolvere; (a neve) nivem ou nives solvere, emollire ou diluere. *v.pr.* **2.** *Pasar do estado sólido ao líquido*: liquescere, liquari, liquefieri; tabescere; solvi, dissolvi; (derreteuse a neve) nix licuit, dilapsa est ou e montibus defluxit. **3.** (fig.) *Experimentar un intenso sentimento de amor, cariño, etc.*: alicuius desiderio ou amore flagrare ou ardere; in amorem effundi; amoris vulnere devictum esse; efflictim amare; amore perire; aliqua ou aliquam perire; (por Elisa) Elisam flagrare; (en lágrimas) lacrimis confici.

derriba. *adv.* Supra, super, superne, insuper; (derriba de) super (ac. ou abl.); supra (ac.); in (abl.); (pór derriba de) imponere, superponere.

derribamento. *s.m.* V. **derrubamento**.

derribar. *v.tr.* V. **derrubar**.

derrocar. *v.tr.* Munus ou officium alicui adimere; ex officio amovere; magistratum alicui abolere; magistratu aliquem exuere; imperium ducis ou duci abrogare; (despois de derrocar a monarquía) post reges exactos. V. *tamén* **depoñer**.

derrogación. *s.f.* Derogatio, abrogatio –onis.

derrogar. *v.tr.* Abrogare; abolere; legem abrogare, rescindere, tollere ou refigere; aliquid ex lege, legem, legi, de ou ex lege derogare.

derrota¹. *s.f.* *Acción de derrotar*: clades, strages –is; profligatio –onis; fuga effusa.

derrota². *s.f.* **1.** *Camiño estreito na neve*: nivalis semita, via ou trames. **2.** *Dirección seguida por unha nave*: maritimus ou navium cursus; navigii iter. V. *tamén* **rumbo**.

derrotar. *v.tr.* Vincere; profligare; debellare; superare; prosternere; fugare; in fugam agere, effundere ou vertere; hostium copias dissipare, fundere, turbare ou conturbare; conficere; cladem hosti inferre; hostes proelio vincere ou superare; (nas eleccións) in suffragiis competitorem vincere. V. *tamén* **ganar, vencer**.

derrotista. *adx.* **1.** *Que non cre no éxito de algo, que infunde desánimo*: morosus –a –um; omnia in deterius referens; (de se et de omnibus rebus) desperans ou pessime sentiens. **2.** *Que manifesta esa maneira de pensar*: ad pessima ou deteriora inclinatus; tristitiae plenus; tristior –ius. ♦ *Ser derrotista*: omnia in deterius deferre ou in peius vertere ou trahere; pessima quaeque de hominum vita sentire; omnia tenebrosa videre; res in peiorem partem rapere. V. *tamén* **pesimista**.

derrubamento. *s.m.* Eversio, demolitio, dirutio, prolapsio –onis; ruina –ae; lapsus –us.

derrubar. *v.tr.* **1.** *Tirar ao chan*: sternere, prosternere; humi sternere, prosternere ou proicere; ad terram affligere; diruere; evertere; demoliri; ruere, prouere; quater, excutere; praecipitare; in praiceps dare; praecipitem agere; (unha casa) domum demoliri; (unha muralla co ariete) murum ariete decutere; (unha torre) turrim deicere; (unha porta) ianuam confringere; (árbores) arbores caedere; (a alguén de cabeza) aliquem pronum in terram deicere. *v.pr.* **2.** *Vir abaixo, caer desfacéndose*: cadere, incidere, concidere; deici; labi; ruere; praecipitari; in ou ad terram cadere;

ad terram praecipitem dari; in praecipis ire; humi procumbere.

derruír. *v.tr.* V. **demoler, derrubar.**

des. *prep.* V. **desde.** ♦ *Des que:* ex quo; post(ea) quam; simul ac, atque *ou* ut; ut *ou* ubi primum; (*des que o mundo é mundo*) post hominum memoriam; (*des que se fundou a cidade*) post urbem constitutam *ou* conditam; ab urbe condita.

desabafar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén deixe de sentir abafó:* anhelitum, anhelantem spiritum, anhelationem, suffocationem, spiritus interclusionem levare, eximere *ou* exonerare. **2.** *Quitar o bafó a algo:* vaporationem *ou* vapores amovere. **3.** *Quitar o mal cheiro dun lugar ventilándoo:* perfilare; ventilare, eventilare; ambientem *ou* circumdantem aerem reparare *ou* restituere. **4.** *Eliminar ou facer máis leves as penas a alguén:* recreare; animi aegritudinem, dolorem, laborem levare, allevare, relevare, sublevare, minuere *ou* detrahere; reficere; consolari. *v.pr.* **5.** *Deixar de sentir abafó:* anhelatione *ou* spiritus angustia liberari *ou* exonerari; refici.

desabafo. *s.m.* V. **alivio.**

desabastecemento. *s.m.* Commeatus, cibarium inopia; cibi penuria; inopia frumentaria; angustiae rei frumentariae.

desabastecer. *v.tr.* Annonam subtrahere *ou* prohibere; cibaria impedire; re frumentaria excludere; commeatum *ou* commeatibus intercludere; cibum deducere.

desabastecido **-a.** *adx.* Egenus **-a** **-um**; inops **-opis**; expers **-ertis**; cibariis impeditus.

desabotoar. *v.tr.* Vestis globulos *ou* clavos solvere.

desabrigar. *v.tr.* Nudare; detegere; veste *ou* tegumentis aliquem exuere; alicui vestem, vestimenta *ou* tegumenta tollere *ou* detrahere; frigori obicere. *Tamén v.pr.:* vestem exuere *ou* reicere; vestes humeris deponere; tunicam, aliam vestem ponere.

desabrochar. *v.tr.* V. **desabotoar.**

desacatar. *v.tr.* **1.** *Non aceptar unha lei ou orde:* contra legem facere; legem *ou* leges perrumpere, perfringere, violare; legi *ou* legibus non obtemperare, non parere; a legibus deficere; a disciplina desciscere. **2.** *Faltar ao respecto:* irreverenter agere; impudentius se gerere; reverentiae oblivisci.

desacato. *s.m.* **1.** *Acción de desacatar:* violatio **-onis**; inoboedientia, contumacia **-ae**. **2.** *Falta*

de respecto: irreverentia, impudentia, inverecundia **-ae**; incivilitas, procacitas **-atis**.

desacerto. *s.m.* Error **-oris**; erratum **-i**. V. *tamén erro.*

desaconsellar. *v.tr.* Dissuadere; avertere; revocare; dehortari; deterrere; (*a guerra*) bellum dissuadere.

desacordo. *s.m.* Dissensio **-onis**; dissidium **-i**; discordia, repugnantia **-ae**; (*estar en desacordo*) cum *ou* ab aliquo dissidere; dissentire *ou* dissentiri.

desacostumar. *v.tr.* **1.** *Quitar un costume:* obsolefacere, desuefacere, desuescere; a consuetudine abstrahere. *v.pr.* **2.** *Perder un costume:* morem omittere; a consuetudine abstrahi; desueferi; desuescere. **3.** *Perder a capacidade para enfrontarse con algo:* desuefactum *ou* desuetum esse. V. *tamén* 2.

desacougante. *adx.* Metuendus, periculosus **-a** **-um**; animum intendens *ou* angens; sollicitum *ou* anxium reddens; magnam curam gignens.

desacougar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén perda o acougo:* agitare, exagitare; vexare; urgere; lacesere; turbare, conturbare, perturbare; sollicitare; stimulare; sollicitum, anxium habere *ou* reddere. *v.pr.* **2.** *Perder o acougo:* agitari, exagitari; commoveri; angorem capere; curare; turbari, conturbari, perturbari; angere; animum intendere; pertimescere; sollicitari; sollicitum *ou* anxium esse; in sollicitudinem adduci.

desacougo. *s.m.* Turbatio, commotio, agitatio **-onis**; anxietas **-atis**; sollicitudo **-inis**; cura **-ae**.

desacreditar. *v.tr.* Infamare; obtrectare; alicuius *ou* alicui fidem, famam, auctoritatem *ou* dignitatem minuere, imminuere, infirmare, auferre, eripere, detrahere, demere, adimere, abrogare *ou* labefactare; alicui derogare; infamia aliquem aspergere. *Tamén v.pr.:* dedecorari; aestimationem, fidem, famam amittere *ou* perdere; sibi fidem detrahere.

desactivar. *v.tr.* **1.** *Anular un proceso dinámico:* V. **contrarrestar, neutralizar.** **2.** *Anular o sistema detonador dun artefacto explosivo:* vim displodendi adimere; globum incendiarium materia ignifera privare.

desadestrado **-a.** *adx.* Exercitationis expers; desuetus, desuefactus **-a** **-um**.

desafacer. *v.tr.* V. **desacostumar.**

desafeito –a. *part. e adx.* Desuetus, desuefactus –a –um.

desafiador –ora. *adx. e s.* Provocator, laccessitor/ –trix.

desafiante. *adx.* V. **desafiador.**

desafiar. *v.tr.* **1.** *Retar:* provocare; laccessere; ad proelium alicui poscere, deposcere *ou* vocare; certamen alicui proponere; (*mutuamente*) inter se comminari; (*a beber*) alicui ad bibendum provocare; (*a correr*) pedibus provocare; (*a duelo*) ad singulare certamen vocare. **2.** *Non ter medo ás consecuencias:* periculum adire, subire, obire; pericula deponere; aggredi.

desafinar. *v.tr.* **1.** *Apartar o son dun instrumento do seu punto axeitado:* sonum, tonum *ou* tenorem mutare. *v.intr. e pr.* **2.** *Estar ou pórse fóra do seu punto de entoación:* dissonare; absurde canere; concentum non servare; dissonum quiddam canere; dissonum *ou* absonum esse.

desafío. *s.m.* Provocatio, certatio –onis; certamen –inis; (*duelo*) singulare certamen; duellum –i.

desafuzamento. *s.m.* Conductoris eiectio *ou* deturbatio; e locata domo expulsio, eiectio *ou* exactio.

desafuzado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *desafuzar:* desperatus, deploratus –a –um. *adx.* **2.** (*Enfermo*) *declarado incurable:* (a medicis) deploratus *ou* desertus; perditus (aeger).

desafuzar. *v.tr.* **1.** *Obrigar a alguén a abandonar unha propiedade en arrendo:* conductorem loco deicere; e domo locata eicere *ou* expellere; alicui locata domo privare; ex agris deturbare. **2.** *Declarar que unha enfermidade é incurable:* aegrotum deponere; salutem *ou* de alicuius salute desperare; spem salutis abicere.

desafogar. *v.tr.* **1.** *Facer máis leve un traballo, dor, pena, etc.:* V. **aliviar, desabafar.** **2.** *Liberar o ánimo de algo que o oprime:* animi dolores cum aliquo communicare. *Tamén v.pr.:* aerumnas alicui credere; suos sensus alicui aperire; se patefacere.

desafogo. *s.m.* **1.** *Efecto de aliviar as penas ou traballos:* V. **alivio, desabafo.** **2.** *Abundancia económica:* rerum *ou* rei familiaris copia, affluentia; copiosa res familiaris; res prosperae. ♦ *Vivir con desafogo:* rebus ad vitam necessariis abundare; copiosa re familiari frui; bene, laute vivere.

desaforado –a. *adx.* Ingens –entis; enormis, immanis –e; inconsultus, immensus, immodicus, immoderatus, nimius –a –um; ferox –ocis.

desaforo. *s.m.* Iniuria –ae; scelus –eris; facinus –oris; intemperantia –ae; vis, vis.

desafortunado –a. *adx.* **1.** *Que ten pouca ou mala sorte:* infortunatus –a –um; miser –era –erum; infelix –icis. **2.** *Que ten pouco xuízo, acerto, etc.:* inconsideratus, inconsultus, temerarius –a –um; imprudens –entis.

desagarrar. *v.tr.* **1.** *Deixar solto:* V. **ceibar.** *v.pr.* **2.** *Deixar de estar suxeito:* V. **ceibarse.**

desagradable. *adx.* Ingratus, incommodus, molestus, odiosus, iniucundus –a –um; gravis, insuavis –e; displicens –entis.

desagradar. *v.intr.* Displicere; non placere; ingratum, molestum, odiosum, iniucundum, gravem esse; animum alicuius offendere; aliquid alicui offensivum esse; molestiam *ou* taedium afferre.

desagradecido –a. *adx.* Ingratus –a –um; beneficiorum *ou* beneficii immemor.

desagrado. *s.m.* Fastidium –i; offensio –onis; offensa, molestia –ae; asperitas, acerbitas, inurbanitas –atis.

desagraviar. *v.tr.* Iniuriam rescindere; alicui satisfacere; ab iniuria vindicare; iniuriam beneficiis compensare *ou* delere; iacturam restituere; damna supplere *ou* resarcire.

desagravio. *s.m.* Iniuriae compensatio; satisfactio –onis.

desaguadoiro. *s.m.* V. **desaugadoiro.**

desaguisado. *s.m.* Offensa, iniuria, iactura –ae; damnum, iurgium, detrimentum –i; facinus –oris.

desagulletar. *v.tr.* **1.** *Desamalloar:* corrigiam, vincturam calceorum solvere, resolvere, exsolvere, enodare, laxare. *v.pr.* **2.** *Desamalloarse:* corrigiam solvi, resolveri, laxari, revinciri.

***desahuciar.** *v.tr.* V. **desafuzar.**

desairar. *v.tr.* Despicere, despectare; contemnere; parvi facere; neglegere; spernere, aspernari; fastidire; alicui apud alios contemptionem afferre.

desaire. *s.m.* Contemptio –onis; contemptus, despectus, despiciatus –us; (*recibir desaires*) contemptui alicui esse; in contemptionem venire; vilem fieri.

- desalentar.** *v.tr.* **1.** *Quitar o ánimo:* frangere; alicuius animum frangere, infringere, debilitare; alicui animum eripere, minuere *ou* adimere; metum incutere. *v.pr.* **2.** *Perder o ánimo:* animum despondere *ou* demittere; animum abicere *ou* deicere; animo cadere, concidere *ou* frangi; spem deponere; infracto animo esse.
- desalento.** *s.m.* Animi infractio, defectio, demissio *ou* abiectio; animus demissus, fractus *ou* debilitatus.
- desalgar.** *v.tr.* Salsedinem lenire; salem aqua absolvere; nimium salem alicui rei eximere; salsa-menta macerare; aliquid insulsum reddere.
- desaliñar.** *v.tr.* **1.** *Facer perder a simetría ou a liña:* symmetriam, lineam *ou* ordinem turbare *ou* perturbare; miscere. *v.pr.* **2.** *Perder a simetría:* symmetriam, lineam *ou* ordinem amittere *ou* rumpere.
- desalmado -a.** *adx.* Saevus, ferus, inhumanus, sceleratus, durus, impius, nefarius -a -um; immitis, crudelis -e.
- desaloxamento.** *s.m.* Eiectio, expulsio -onis. *V. tamén desafiuzamento.*
- desaloxar.** *v.tr.* **1.** *Facer saír:* eicere; expellere; loco movere *ou* demovere. *V. tamén desafiuzar.* **2.** *Deixar baldeiro un lugar:* vacuare, evacuare; decedere; vacuum facere; locum expeditum relinquere.
- desamalloor.** *v.tr.* *V. desagulletar.*
- desamañar.** *v.tr.* **1.** *Alterar; facer perder a orde:* modum non servare *ou* excedere. *V. tamén alterar, chafallar.* *v.pr.* **2.** *Alterarse unha cousa, perder a orde:* ordinem non servare; turbari, perturbari; squalere. *V. tamén alterarse, avariarse.*
- desamaño.** *s.m.* **1.** *Falta de orde:* *V. desorde.* **2.** *Falta de coidado no aseo persoal:* squalor -oris; squalitas, squaliditas, inconcinnitas, rusticitas -atis; inelegantia, negligentia, incuria, desidia -ae.
- desamarrar.** *v.tr.* *V. desatar.*
- desamor.** *s.m.* **1.** *Falta de amor:* amoris defectio; neglegentia *ou* negligentia -ae. **2.** *Sentimento de antipatía:* odium -i; malevolentia, inimicitia -ae; mala voluntas. *V. tamén inimizade.*
- desamortización.** *s.f.* Bonorum ad saeculares manus translatio.
- desamortizar.** *v.tr.* Bona *ou* possessiones ad saeculares usus *ou* manus transferre (eaque venditare, venditioni exponere *ou* venalia proponere).
- desamparar.** *v.tr.* *V. abandonar, deixar.*
- desamparo.** *s.m.* *V. abandono.*
- desandar.** *v.tr.* Eandem viam repetere; per eandem viam redire; retro ire; retrogradi, retrogradare, regredi.
- desangrar.** *v.tr.* **1.** *Sacar moito sangue:* sanguinem alicui exhaurire; multum sanguinem alicui (venis) detrahere, extrahere; exsanguem aliquem reddere. *v.pr.* **2.** *Perder moito ou todo o sangue:* multum *ou* omnem sanguinem fundere, effundere *ou* perdere.
- desanimar.** *v.tr.* **1.** *Sacar a alguén a intención de facer algo:* animum alicuius frangere; dissuadere; dehortari; avertere. *v.pr.* **2.** *Perder o ánimo de facer algo:* animo deficere *ou* frangi. *V. tamén desalentar(se).*
- desánimo.** *s.m.* *V. abatemento, desalento.*
- *desapacible.** *adx.* *V. desapracible.*
- desaparafusador.** *s.m.* Prelum cochleis ingerendis; instrumentum cochleis intorquendis vel extorquendis; (*eléctrico*) prelum cochleis electrina vi intorquendis vel extorquendis.
- desaparafusar.** *v.tr.* Cochleas *ou* cochleolas extorquere; clavum avellere *ou* excutere.
- desaparecer.** *v.intr.* **1.** *Deixar de ser perceptible ou visible:* evanescere; ex oculis elabi, auferri *ou* eripi; oculis subduci *ou* se subducere; oblitescere; (*un astro*) occidere. **2.** *Quedar máis ou menos oculto:* e conspectu se abdere; se tegere; latere; latescere. **3.** *Deixar de ser visto nun lugar:* abire; (loco) excedere; se eripere *ou* proripere; ex oculis evanescere, fugere *ou* se auferre. *V. tamén 1.* **4.** *Non saber onde se atopa unha cousa:* amittere; evanescere; ex oculis abire. **5.** *Deixar de ser ou de existir:* tolli; abire, perire; evanescere; extinguui; intercidere; vita *ou* de vita excedere *ou* discedere; mori. ♦ *Facer desaparecer:* tollere; subducere; (de medio) removere; supprimere; extinguere; delere; amoliri; depellere; (*matar*) *e ou* de medio tollere; (*da memoria*) oblitterare.
- desaparellar.** *v.tr.* Equum nudare; ephippium equo detrahere; iumenta clitellis nudare.
- desaparición.** *s.f.* Fuga -ae; abitus -us; occultatio -onis.

desapegar. *v.tr.* **1.** *Separar algo pegado:* deglutinare; cohaerentia distrahere, solvere *ou* dissolvere. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Separarse algo pegado:* deglutinari. ♦ *Non desapegar os beizos:* ne mutire quidem; silere; tacere.

desapego. *s.m.* Alienatio, abalienatio –onis; alienus *ou* aversus animus. V. *tamén* **desamor.**

desapercibido –a. *adx.* **1.** *Que non ten a prevención e o coidado necesarios por falta de información:* imparatus, improvidus, interceptus, necopinus –a –um; necopinans –antis. **2.** *Que non é notado:* inconsultus, necopinus –a –um. **3.** *Que carece das previsións requeridas:* inops, inopis; incautus, improvidus –a –um; imprudens –entis; necessariis rebus carens, nudus, nudatus *ou* expers.

desapertar. *v.tr.* V. **afrouxar.**

desapiadado –a. *adx.* Impius –a –um; implacabilis –e; immisericors –ordis; (*ameazar cunha crítica desapiadada*) (fig.) rhinocerotica narem minari. V. *tamén* **desalmado, cruel.**

desapicado –a. *adx.* Piger –gra –grum; negligens (neglegens) –entis; segnis –e; ignavus, incuriosus –a –um.

desapracible. *adx.* V. **agresivo, brusco, desagradable.**

desaprensión. *s.f.* Impudentia, licentia, inverecundia, incuria, despicientia –ae; procacitas, protervitas –atis.

desaprensivo –a. *adx.* e s. Impudens, despiciens –entis; protervus, inverecundus –a –um.

desaprobación. *s.f.* Improbatio, repudiatio, vituperatio, negatio, infitiatio –onis. V. *tamén* **desacordo.**

desaprobar. *v.tr.* Infitiari; negare; improbare; repellere; reicere; repulsare, propulsare.

desaproveitamento. *s.m.* Incuria, inertia, negligentia, iactura –ae; segnitias –ei; perditio, dissipatio –onis.

desaproveitar. *v.tr.* Perdere, disperdere; amittere; male uti; effundere, profundere; dissipare; (*o tempo*) tempus in vanum mittere; tempore prodige uti; tempus terere.

desarborar. *v.tr.* (Navem) exarmare; navis malos deicere; navem malis nudare.

desarmamento. *s.m.* **1.** *Acción de desarmar:* armorum detractio *ou* spoliatio; armorum deposi-

tio; ab armis discessio *ou* discessus. **2.** *Redución das armas e das forzas militares:* armorum *ou* apparatus militaris imminutio.

desarmar. *v.tr.* **1.** *Facer entregar as armas:* dearmare, exarmare; arma alicui detrahere, adimere *ou* e manibus extorquere; armis spoliare; armis aliquem exuere *ou* nudare; inermem reddere. **2.** *Descompoñer as pezas dunha cousa:* (machinamenti) compagem dissolvere *ou* disiungere. **3.** (fig.) *Facer que alguén cambie a súa actitude hostil:* placare; flectere; mitigare; lenire; frangere; sedare; aversum animum, iram, furorem flectere. *v.pr.* **4.** *Deixar as armas:* arma deponere; apparatus militarem minuere. **5.** *Descompoñerse as pezas dunha cousa:* solvi, dissolvi; disiungi. **6.** *Perder a actitude hostil:* cedere; desistere; placari; mitigari; iram *ou* furorem deponere; animum flectere.

***desarme.** *s.m.* V. **desarmamento.**

desarraigamento. *s.m.* **1.** *Acción de desarraigar:* eradicatio, exstirpatio –onis. **2.** *Estado da persoa que non se integra no ambiente:* desuetudo –inis; aversus *ou* alienus animus.

desarraigar. *v.tr.* **1.** *Arrancar unha planta pola raíz ou coas raíces:* eradicare; exstirpare; (radicitus) eruere, vellere, evellere, subruere. **2.** (fig.) *Facer desaparecer un sentimento, vicio, etc.:* exstirpare; evellere; excindere; eradere; excidere; radicitus excutere; vitia recidere *ou* funditus tollere; errorem stirpitus extrahere; (*a paixón polas riquezas*) corde curam habendi eradere. **3.** (fig.) *Facer saír do lugar de orixe:* domicilio pellere; patria, a patria, civitate, ex urbe expellere; domo eicere; extorrem aliquem facere. V. *tamén* **deportar, desterrar.**

***desarraigo.** *s.m.* V. **desarraigamento.**

desarranxar. *v.tr.* V. **avarar, desamañar.**

desarranxo. *s.m.* V. **avaría, desamaño, desorde.**

desarrefecer. *v.intr.* Torporem levare, solvere *ou* demere; torpore liberari.

desarrimar. *v.tr.* **1.** *Poñer unha cousa de maneira que deixe de tocar ou quede máis lonxe doutra:* V. **afastar, apartar, arredar.** *v.pr.* **2.** *Deixar de estar próximo ou tocando:* V. **afastarse, apartarse, arredarse.** **3.** *Deixar de vivir xuntas dúas persoas:* maritale commercium, maritalem victum, concubinatum, pellicatum depo-

nere; disiungi; diduci. V. *tamén* **divorciarse, separarse**.

desarroupar. *v.tr.* V. **denudar, desabrigar, destapar**.

desarticular. *v.tr.* **1.** *Facer saír un membro da súa articulación:* (ossa) disiungere; luxare; articularum nodos disiungere. **2.** *Separar as pezas dun mecanismo:* V. **desarmar, desmontar**. **3.** (fig.) *Facer que algo non se realice ou teña menos poder:* solvere, dissolvere; laxare; evertere.

desaseado –a. *adx.* Sordidus, immundus, foedus, spurcus, pannosus, inurbanus, incultus, inconditus, squalidus, incompositus, inconcinus –a –um; squalens –entis; inelegans –antis.

desasear. *v.tr.* Deturpare; ornatu spoliare; ornamenta *ou* ornatum detrahere; foedare.

desasosegar. *v.tr.* V. **desacougar**.

desasosego. *s.m.* V. **desacougo**.

desastre. *s.m.* V. **calamidade, catástrofe, desgraza**.

desastroso –a. *adx.* V. **calamitoso, catastrófico**.

desatacar. *v.tr.* Tomentum sclopeto extrahere; tomentum bellicis tormentis demere.

desatafegar. *v.tr.* V. **desabafar, desafogar**.

desatar. *v.tr.* **1.** *Soltar:* solvere, resolvere, exsolvere; enodare; revincire; laxare; expedire; nodum, vincturam, vincula solvere *ou* resolvere; (*o pelo*) capillum dissolvere; (*os cordóns do calzado*) vincula calceamentorum solvere; (*a lingua*) vocem laxare; viam voci laxare; inconsulte, temere *ou* licenter loqui. **2.** (fig.) *Ser a causa de que algo comece a manifestarse con forza:* provocare; concitare; movere. *v.pr.* **3.** *Soltarse:* solvi, resolvi, se resolvere; laxari; abscindi; se disiungere; distrahi; divelli. **4.** (fig.) *Declararse algo dunha maneira inesperada:* erumpere, prorumpere; surgere; oriri, cooriri; emergere; ruere; aliquid temere, omnia mala in aliquem recidere; licenter *ou* inconsultius agere; (*os ventos*) ventos se deicere; (*desatouse unha tormenta*) subito tempestas coorta est.

desatascador. *s.* **1.** *Persoa que desatasca a sentina:* sentinator/-trix. **2.** *Aparello para desatascala:* sentinaculum –i.

desatascar. *v.tr.* **1.** *Quitar algo que atasca:* expedire; aperire; purgare; returare; relinere; incilia

expurgare; obicem, obstantia, impedimenta pelere, amolliri, auferre. *v.pr.* **2.** *Quedar libre de obstáculo:* expediri; aperiri; exundare; influere.

desatender. *v.tr.* **1.** *Non ocuparse debidamente de algo ou alguén:* aliquid negligere, contemnere *ou* despectui habere; curam abicere; negligenter agere; ne mediocrem quidem curam *ou* diligentiam adhibere. **2.** *Non prestar atención a algo que alguén di:* animum avertere; non audire; parvi, non magno *ou* haud magni facere, aestimare *ou* ducere; (non) flocci facere.

desatento –a. *adx.* **1.** *Que non presta atención:* minime attentus; alio distractus; negligens, indiligens –entis; aliud agens; oscitans –antis. **2.** *Que non manifesta a cortésia debida:* incivilis –e; inurbanus, rusticus –a –um; parum comis.

desatinado –a. *adx.* Inconsultus, inconsideratus, devius, temerarius –a –um; deerrans –antis; imprudens –entis.

desatino. *s.m.* Error –oris; aberratio –onis; insania, amentia –ae; ineptiae –arum; deliramenta –orum. V. *tamén* **erro, loucura**.

desatoar. *v.tr.* V. **desatascar**.

desatracar. *v.tr.* Anc(h)oras solvere *ou* tollere; navem solvere; portu, e portu, a terra solvere.

desatranca. *v.tr.* **1.** *Sacar a tranca:* repagulum amovere. **2.** *Quitar algo que atranca:* V. **desatascar**. *v.pr.* **3.** *Quedar libre de algo que atranca:* V. **desatascarse**.

desaugadoiro. *s.m.* Aquarum emissarium; canalis –is; (*subterráneo*) cuniculus –i; (*de augas fecais*) colluviarium –i.

desaugar. *v.tr.* **1.** *Facer saír a auga para desecar un sitio:* siccare, exsiccare, desiccare; aquam emitte *ou* extrahere. *v.intr.* **2.** *Ir dar unha corrente a un río, mar, etc.:* influere, defluere, effluere, perfluere; illabi; currere, decurrere, incurrere; in mari recipi; in oceanum transire; in mare delabi. **3.** *Ir un líquido canalizado ata un lugar:* aquam canalibus, tubis, fistulis induci *ou* deduci. **4.** *Dar saída a un líquido dun recipiente:* deductorium aquas emittere *ou* effundere; evacuare, vacuefacere; exhaurire; inanire, exinanire; effundere.

desautorizar. *v.tr.* **1.** *Prohibir:* non sinere. V. *tamén* **prohibir**. **2.** *Desmentir:* V. este verbo. **3.** *Desacreditar, desaprobare:* auctoritatem, fidem alicuius minuere *ou* alicui adimere. V. *tamén* **desacreditar, desaprobare**.

desavezar. *v.tr.* V. **desacostumar**.

desavinza. *s.f.* V. **desacordo**.

desavir. *v.tr.* **1.** *Facer que dúas ou máis persoas deixen de estar de acordo:* discordias serere; (aliquem ou animum alicuius ab aliquo) alienare ou abalienare; instigare, accendere in (*ac.*) *v.pr.* **2.** *Deixar de estar de acordo:* dissentire; dissidere; discordare; ab aliquo alienari ou abalienari; simultates suscipere.

desaxeitado –a. *adx.* **1.** *Que non se adapta:* improprius, ineptus –a –um; non idoneus; non accommodatus; incongruens –entis. **2.** *Que non ten coidado de si nin das súas cousas:* negligens –entis; incuriosus –a –um; deses –idis. V. *tamén* **desaseado**.

desaxustar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo deixe de estar axustado:* disiungere; turbare, perturbare; miscere; pervertere. *v.pr.* **2.** *Deixar de estar axustado:* disconvenire. V. *tamén* **afrouxar**.

desaxuste. *s.m.* Disiunctio, deceptio –onis; turbatio, confusio –onis.

desazo. *s.m.* V. **abatemento, decaemento, desalento**.

desbancar. *v.tr.* **1.** *Gañar un xogador todos os cartos da banca:* universos denarios tollere; in aleatorio aliquem exspoliare; omnem ludi sortem lucrari. **2.** (fig.) *Quitar unha persoa ou cousa a outra para ocupar a súa posición:* alicuius locum ou sedem invadere; aliquem depellere, deturbare, detrahere, detrudere, supplantare.

desbandada. *s.f.* Fuga effusa ou praeceps. ♦ *En desbandada:* effuse; incomposite; nullo ordine. *Fuxir en desbandada:* effuse fugere ou cedere; consternari in fugam. *Pór en desbandada:* disicere; fugare.

desbandar. *v.pr.* Effuse fugere; temere atque effuse ire; sine ordine dilabi ou ire.

desbaratar. *v.tr.* **1.** *Gastar diñeiro en cousas que non o merecen:* (pecuniam) effundere, profunderere, dissipare, decoquere, disicere; rem familiarum ou patrimonium absumere ou dissipare; (os bens herdados dos maiores) possessiones a maioribus relictas disperdere ac dissipare. **2.** *Botar a perder:* perdere, disperdere. V. *tamén* **arruinar**. **3.** *Amontoar cousas que estaban en orde:* turbare, perturbare; miscere; (cuncta) evertere ou disicere. **4.** *Impedir a realización de algo:* alicuius conatus ou consilia evertere ou eludere; rerum

cursus intercipere ou praeccludere. **5.** *Derrotar:* exercitum, hostem profligare, fundere, perturbare, dissipare; in fugam agere, effundere ou vertere. V. *tamén* **derrotar**.

desbarate ou desbarato. Termos usados nas locs. *adv.* a ou ao *desbarate*, a ou ao *desbarato:* vilissimo ou minimo pretio; vilissime (emi, constare, vendere).

desbarbado –a. *adx.* V. **afeitado, imberbe**.

desbarrar ¹. *v.tr.* *Sacar a barra ou a tranca:* vectes ferreas adimere. V. *tamén* **desatrancar**.

desbarrar ². *v.tr.* **1.** *Quitar o barro que se aplicou para tapar algo:* delinere; argillam, lutum detegere ou adimere. **2.** *Dicir despropósitos:* ineptire; aberrare; desipere; insanire. V. *tamén* **baballar, esbardallar**.

desbastar. *v.tr.* **1.** *Quitar ou rebaixar as partes máis ásperas:* dolare, dedolare; l(a)evigare. **2.** (fig.) *Tornar menos groseiro:* polire; rusticum ingenium excolere ou expolire; rusticitatem adimere; doctrina animos expolire.

desbloquear. *v.tr.* Obsidione eximere; liberare; solvere; difficultates expedire ou amovere. V. *tamén* **desatascar**.

desbocado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *desbocarse:* concitatus, effrenatus –a –um. *adx.* **2.** *Dise da cabalería que galopa sen control:* infrenus –a –um; infrenis –e. V. *tamén* **1**. **3.** *Sen dentes:* edentatus, edentulus –a –um. **4.** *Que adoita dicir groserías, falto de consideración:* impudens –entis; effrons –ontis; procax –acis; petulans –antis; inverecundus, effrenus –a –um; conviciator/-trix. V. *tamén* **bocalán**.

desbocar. *v.pr.* **1.** *Non someterse ao freo unha cabalería:* frenis non oboedire; frena excutere; concitari. **2.** (fig.) *Tornarse descarado:* effrenate, impudenter, procaciter, licenter loqui; audacter, impudenter loqui ou agere.

desbordamento. *s.m.* Exundatio, inundatio, obundatio, restagnatio, diffusio –onis; diluvium –i; eluvies, alluvies, diluvies –ei.

desbordar. *v.tr.* **1.** *Ir algo máis alá de:* superare, exsuperare; praeterire; excedere; praetergredi. **2.** *Mostrar vivamente un sentimento, paixón, etc.:* erumpere; effundere, superfundere, profunderere. *v.pr.* **3.** *Sair un líquido dun recipiente ou dun leito:* exundare, inundare, abundare; superfundi; restagnare; extra ripas diffluere ou diffundi;

alveum relinquere; flumen ex alvo *ou* alvum excedere. **4.** (fig.) *Acadar un sentimento unha gran dimensión*: modum non tenere; laetitiam, hilaritatem, tristitiam, odium profundi; odium effundi; cupiditates incescere.

desbotar. *v.tr.* Deponere; pellere, depellere; demittere; reicere; respuere; contemnere; reprobare.

desbravar. *v.tr.* **1.** *Tornar manso*: V. **amansar**. **2.** *Cortar a maleza dun terreo*: expurgare; mundare; agrum falce succidere *ou* noxiis herbis liberare.

desbullar. *v.tr.* V. **debagar**.

descabalar. *v.intr.* **1.** *Baixar dunha cabalería*: (ex) equo desilire, descendere *ou* ad terram defluere. *v.tr.* **2.** *Derrubar dunha cabalería*: ex equo deicere, detrahere *ou* praecipitare; (*o cabalo ao cabaleiro*) equitem excutere *ou* effundere.

descabezar. *v.tr.* **1.** *Cortar a cabeza*: V. **decapitar**. **2.** (fig.) *Quitar a parte superior ou as puntas de algo*: decacuminare; superiorem partem detruncare; ramos decerpere. ♦ *Descabezar un sono*: obdormiscere; dormire.

***descalabro.** *s.m.* V. **desfeita**.

descalzar. *v.tr.* Excalceare, discalceare; soccos, calceos alicui detrahere. *Tamén v.pr.* excalceari; soleas demere.

descalzo –*a. part.* **1.** Part. irreg. do verbo *descalzar*: excalceatus, discalceatus –*a* –*um*. *adx.* **2.** *Sen o calzado posto*: V. **1**.

descambiar. *v.tr.* Chartam nummariam aereis monetis *ou* pecunia minuta mutare, commutare *ou* permutare.

descamiñado –*a. adx.* **1.** *Que vai por mal camiño*: devius, errabundus –*a* –*um*; errans, deerrans –*antis*. **2.** (fig.) *Que pensa ou actúa de maneira pouco normal*: distans, discrepans –*antis*; dissidens –*entis*; aversus, diversus, distractus, disiunctus, depravatus –*a* –*um*; iter devium sequens. **3.** (fig.) *Que se equivoca*: errans, aberrans –*antis*; deceptus –*a* –*um*; errore captus *ou* ductus. ♦ *Ir descamiñado*: a via errare; non satis consulte agere; ratione digredi; de via deflectere. V. *tamén* **desbarrar**².

descamiñar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Facer que unha persoa se desvíe*: de *ou* a (recta) via, ab officio deducere *ou* divertere; in errorem inducere. **2.** (fig.) *Facer que unha persoa se desvíe do comportamento normal*: depravare, corrumpere; vitiare; pervertere; a recta via, ab officio detorquere,

avertere, remove, arcere, deducere. V. *tamén* **1. v.pr.** **3.** (prop. e fig.) *Desviarse do camiño normal*: deviare; aberrare, deerrare; digredi; (via *ou* de via) declinare, flectere *ou* deflectere; viam flectere; iter avertere; devertere *ou* divertere; declinare. **4.** (fig.) *Desviarse do comportamento normal*: corrumpi; vitiari; depravari; degenerare; a recto *ou* a recta via desciscere; in deteriora mutari; alicuius mores in peius abire; deviare, aberrare. V. *tamén* **descamiñado** (ir).

descampado. *s.m.* Locus apertus, devius, pervius *ou* patens; aperti *ou* effusi loci *ou* campi; patentia loca. ♦ *En descampado*: sub dio *ou* divo; in aperto. V. *tamén* **intemperie**.

descansado –*a. part.* **1.** Part. do verbo *descansar*: requietus, placatus, relaxatus –*a* –*um*. *adx.* **2.** *Que non require moito esforzo*: commodus –*a* –*um*; facilis, tolerabilis, patibilis –*e*. **3.** *Que actúa con lentitude, descoidado*: segnīs –*e*; tardus, lentus, lentulus, placidus, pacatus, tranquillus, quietus –*a* *um*; piger –*gra* –*grum*; corpori inserviens.

descansar. *v.intr.* **1.** *Cesar nun traballo para reparar forzas*: otari; a labore cessare *ou* desistere; laborem desinere; labores quiete recreare; acquiescere, conquiescere, requiescere; a *ou* ex lassitudine acquiescere; lassitudinem eximere *ou* sedare; (*un pouco*) paululum interquiescere. **2.** *Durmir*: stratis membra reponere; (*a sesta*) somnum meridianum, po(st)meridianum *ou* insitium, meridiationem capere, carpere *ou* ducere; meridiare/-ari; meridiatum ire; meridie conquiescere; somno meridiano frui. V. *tamén* **durmir**. **3.** (fig.) *Ter alivio nunha dor ou preocupación*: curam adimere; animum relaxare *ou* a fatigatione renovare. **4.** (fig.) *Estar enterrado*: quiescere, requiescere; situm ese; iacere. **5.** (fig.) *Ter a súa base en*: niti, inniti; spem in aliquo reponere; incumbere. *v.tr.* **6.** *Aliviar ou facer desaparecer o cansazo dunha parte do corpo*: recreare; reficere; membra reponere; requiem membris dare *ou* membra a laboribus reficere; membra quieti dare *ou* relaxare. **7.** *Apoiar*: V. este verbo. **8.** *Facer partícipe a alguén de penas, preocupacións, etc.*: V. **desafogarse**. **9.** *Aliviar a alguén descargándoo dalgún traballo*: levare; iuvare, adiuvar; opem alicui ferre. **10.** *Delegar traballos, etc., noutra persoa*: in alicuius fide et praesidio acquiescere; spem in aliquo ponere; officia sua alteri committere. *v.intr.* e *pr.* **11.** *Aliviarse de penas e traballos facéndose axudar*: in

aliquo acquiescere *ou* praesidia habere; (*aliviarse de todas as fatigas*) levare se omnium laborum.

12. *Deixar ou quedar algún tempo un campo sen produción:* agrum ad tempus relinquere, alternis annis quiescere, interquiescere, requiescere. ♦ *Descanse(n) en paz:* requiesca(n)t in pace; cineres eius (eorum) bene quiescant; sit tibi terra levis.

descanso. *s.m.* **1.** *Interrupción dun traballo:* quies, requies –etis; ab opere, operis *ou* laborum cessatio *ou* remissio; otium, intervallum –i. **2.** *Acción de durmir:* V. **sesta, sono**. **3.** (fig.) *Acción de aliviarse dunha dor ou preocupación:* quies –etis; solatium –i; levamen, solamen –inis; animi tranquillitas. V. *tamén* **acougo, alivio**. **4.** *Acción de aliviar o cansazo dunha parte do corpo:* membrorum relaxatio; (*o exercicio físico é un descanso para o espírito*) animi exercitatione levantur. **5.** *Acción de aliviar a alguén ou de aliviarse nunha pena ou traballo por ter unha axuda:* adiumentum, adiutorium, auxilium, subsidium, praesidium –i. **6.** *Plano en que acaba un tramo de escaleira:* scalarum areola; in scalis statio. ♦ *Sen descanso:* continenter; assidue; infatigabiliter; impigre; indefesse; sine intermissu *ou* intermissione; perpetuo.

descapuchar. *v.tr.* Caput nudare; cucullum tollere.

descarado –a. *adx. e s.* Impudens –entis; effrons –ontis; incivilis –e; procax, audax –acis; inurbanus, inverecundus, rusticus, inficetus, protervus –a –um.

descarar. *v.pr.* Audacter, impudenter, inverecunde loqui *ou* agere.

descarga. *s.f.* **1.** *Acción de descargar:* exoneratio –onis; oneris depositio. **2.** *Fís. Paso de electricidade:* electrica emissio.

descargadoiro. *s.m.* Statio –onis; onerum receptaculum; terrae appulsus; oneri deponendo locus.

descargar. *v.tr.* **1.** *Quitar a carga a un medio de transporte:* (vehiculum, navem) exinanire; exonerare; onere levare; onus eximere. **2.** *Quitar unha carga dun vehículo, animal, etc.:* iumentis onera deponere; onere levare; exonerare, deonerare. **3.** *Quitar a carga eléctrica:* electricam vim emittere. **4.** *Desfacerse unha nube en chuvia ou saraiba:* densos ab aethere nimbos fundere; nimbium effuso imbre dissolvi; imbrem, imbres, grandinem caelo cadere, decidere *ou* ruere; foe-

dam tempestatem caelo deici. **5.** *Disparar:* V. este verbo. **6.** *Quitar a munición a unha arma de fogo:* V. **desatascar**. **7.** (fig.) *Desafogar o mal humor; a tristura, etc.:* bilem (in aliquem) deponere; furorem, iram, odium effundere, profundere, evomere; culpam, crimen derivare; stomachum erumpere. V. *tamén* **liberarse, librarse**. ♦ *Descargar a conciencia:* pietatis officia adimplere. V. *tamén* **confesar**. *Descargar o ventre:* alvum exonerare; ventris onus solvere. V. *tamén* **cagar, defecar**.

descargo. *s.m.* Criminis remotio; causae dictio; culpae liberatio; piorum officiorum praestatio. ♦ *Facer algo en descargo propio:* se alicui purgare.

descarnado –a. *adx.* **1.** *Desprovisto de carne:* carne nudatus; decarnatus –a –um. **2.** *Que ten moi pouca carne, moi delgado:* macer –cra –crum; strigosus, macilentus, languidus, aridus, vescus, flaccus, flaccidus, –a –um; exilis, gracilis –e; macie confectus. **3.** (fig.) *Que non leva elementos superfluos:* impolitus, inornatus, nudus –a –um; ornatu carens; (*estilo*) aridus –a –um. **4.** (fig.) *De gran realismo:* manifestus, apertus, durus, nudus –a –um; asper –era –erum; rudis –e.

descarnar. *v.tr.* **1.** *Quitar a carne:* decarnare; excarnificare; carnem ossibus nudare; ossa detegere; ossa pulpae detrahere. **2.** (fig.) *Separar a parte mol que recobre unha cousa:* corticem demere *ou* adimere. V. *tamén* **descascar**. **3.** (fig.) *Tornar delgado:* emaciare; tenuare, attenuare, extenuare; ad maciem reducere; macie tenuare. *v.pr.* **4.** (fig.) *Tornarse moi delgado:* (corpus macie) tabescere *ou* extabescere; macescere, macrescere, emacrescere.

descaro. *s.m.* Impudentia, licentia, audacia, inverecundia, petulantia –ae; procacitas, protervitas –atis.

descarreirar. *v.tr.* V. **descamiñar**.

descarrilamento. *s.m.* Hamaxostici exorbitatio; ex viae ferratae *ou* ferriviae ductibus egressus.

descarrilar. *v.intr.* Exorbitare; ex orbitis exire; ex ferratae viae *ou* ferriviae ductibus excedere, exire *ou* egredi.

descartar. *v.tr.* **1.** *Rexeitar, deixar fóra:* reicere; repudiare; repellere, repulsare, propulsare; excludere; prohibere; amovere; diducere; avertere; aditum alicui obstruere *ou* pracludere. *v.pr.* **2.**

Desprenderse un xogador das cartas que non lle serven: viles ou inútiles chartulas reicere.

descasar. *v.tr.* **1.** *Separar unha parella casada: matrimonium diducere, dirimere ou irritum declarare.* **2.** *Separar dúas cousas que forman un conxunto: disiungere, turbare; distrahere; aequalia disiungere.*

descascar. *v.tr.* Decorticare; cortice nudare; deco-riare; putamen frangere.

descastado **-a.** *adx.* e s. Impius, inhumanus **-a** **-um;** parum pius in suos.

descendencia. *s.f.* **1.** *Circunstancia de descender: origo -inis; stirps, stirpis.* **2.** *Persoa ou persoas que descendan dun mesmo tronco: progenies -ei; propago -inis; proles, suboles ou soboles -is; genus -eris; nepotes, pronepotes -um; prognati, posteri -orum.* ♦ *Prole querida dos deuses, nobre descendencia de Xúpiter: cara deum suboles, magnum Iovis incrementum.* V. **tamén** **descendente.**

descendente. *adx.* **1.** *Que descende: descendens -entis; natus, ortus, oriundus -a -um.* s. **2.** *Persoa que descende doutra: progenies -ei; posteri, postfuturi -orum; nepotes, pronepotes -um; descendentes -ium; posteritas -atis; (de familia humilde) obscuro loco natus; (de familia nobre) nobili genere natus.*

descender. *v.intr.* **1.** *Ir de arriba para abaixo: descendere; degredi; desilire.* V. **tamén** **baixar.** **2.** *Ter a súa orixe en: descendere; oriri; nasci; ortum, natum ou oriundum esse; originem trahere, ducere ou habere.* *v.tr.* **3.** *Levar algo de arriba para abaixo: demittere.* **4.** *Ir da parte alta á parte baixa de algo: V. **baixar.***

descenso. *s.m.* V. **baixada.**

descentralizar. *v.tr.* **1.** *Levar servizos, instalacións, etc. do centro á periferia: e praecipua sede ad peripheriam munera amovere.* **2.** *Delegar competencias nun organismo inferior: summam rerum potestatem ou administrationem delegare; facultates committere ou concedere; munera, ministeria dispertire, distribuere.*

descentrar. *v.tr.* **1.** *Desviar do centro: e ou de medio amovere ou remove.* **2.** *Facer perder a seguridade, a concentración, etc.: securitatem, firmitatem, animi tranquillitatem adimere; mentis attentionem relaxare; animum alienis rebus distringere; animadversionem imminuere.* *v.pr.*

3. *Desviarse do centro: e ou de medio amoveri, removeri ou se amovere.* **4.** *Perder a concentración: mentis attentionem amittere; aberrare.* V. **tamén** **descoidarse, distraerse.**

deschoer. *v.tr.* Aperire; aditum patefacere; murum moliri ou prosternere.

descifrar. *v.tr.* **1.** *Descubrir o significado de algo escrito en cifra: interpretari; aenigma aperire; scriptionis notas explicare ou expedire.* **2.** *Por ext., interpretar: explicare; explanare; enodare.*

descoidado **-a.** *adx.* Negligens ou neglegens, indiligens -entis; segnis -e; deses -idis; incuriosus, languidus, lentus, dissolutus **-a -um;** oscitans -antis; socors -ordis; (*no aseo persoal*) V. **desaseado.**

descoidar. *v.tr.* **1.** *Non prestar coidado ou atención: negligere; spernere; non curare; curam abicere; negligenter agere; oscitari; omittere, praetermittere; praeterire.* *v.pr.* **2.** *Deixar de ter a atención posta en algo: dormitare; languere; aberrare; oblivisci; aliud agere; omissiorem ou desiderem esse; animum avertere; in officio claudicare; (no aseo persoal) squalere; squalidum esse.*

descoido. *s.m.* Negligentia ou neglegentia, indiligentia, incuria -ae; neglectus -us; (*no aseo persoal*) squalor -oris.

descolar. *v.tr.* V. **desapegar.**

descolgar. *v.tr.* **1.** *Baixar algo que estaba colgado: refigere; rem suspensam demittere.* *v.pr.* **2.** *Botarse por unha pendente abaixo: per funem delabi; de montibus, per fenestram, per murum se demittere.*

descolocar. *v.tr.* V. **desordenar.**

descolonizar. *v.tr.* Dicionem colonialem auferre; colonias dissolvere; libertatem donare ou largiri; alicui suis legibus utendi facultatem dare.

descolorar. *v.tr.* **1.** *Facer perder ou alterar a cor: colore exuere; decolorare; colorem demere ou auferre.* *v.pr.* **2.** *Perder toda ou parte da cor: decolorari; colorem amittere ou remittere; decolorari.* **3.** *Tornarse pálido: pallescere, expallescere; exalbescere; vultum ou faciem mutari.*

descolorido **-a.** *adx.* **1.** *Que descolorou: decolor -oris; decoloratus -a -um.* **2.** *Que perdeu a cor da pel: pallidus, languidus, albus -a -um; exsanguis -e.*

descolorir. *v.tr.* V. **descolorar.**

descomedido -a. *adx.* Immodicus, immoderatus, inurbanus, immodestus -a -um; incivilis -e.

descomedir. *v.pr.* Liberius ou impudentius se gerere; audacter dicere, loqui ou agere.

descompasado -a. *adx.* **1.** *Que perde o compás:* dissonus -a -um; numerum ou modum non servans; ad numeros non canens ou sonos non eliciens; extra numerum se movens. **2.** (fig.) *Que excede o que se considera normal:* ingens -entis; immanis -e; immensus, immodicus, immoderatus -a -um.

descompoñer ou **descompor**. *v.tr.* **1.** *Desbaratar, derramar:* V. estes verbos. **2.** *Separar as partes dun todo:* V. **analizar**. **3.** *Facer saír un óso do seu sitio:* V. **derrancar, dislocar**. **4.** *Provocar diarrea:* alvum ciere, solvere, movere ou purgare; stomachum dissolvere; (*detela*) alvum reprimere ou sistere. **5.** *Alterar a natureza dunha cousa:* V. **alterar, corromper**. **6.** (fig.) *Alterar seriamente:* turbare, conturbare, perturbare; agitare; commovere; sollicitare; sollicitudinem afferre; cruciare, excruciare; vexare. V. *tamén alporizar*. *v.pr.* **7.** *Derramarse:* V. este verbo. **8.** *Coller ou ter diarrea:* alvum resolvi; ventrem profluere; diarrhoicum esse; alvum fluentem, liquidam, citam, fluxam, solutam, deiectam, mollitam, ductam esse; profluvio alvi laborare; (*persistente*) ventrem non consistere. **9.** *Botarse a perder unha cousa:* V. **corromper(se)**. **10.** *Alterarse seriamente:* turbari, conturbari; perturbari; sollicitum ou anxium esse; angi (animo). V. *tamén alporizarse*.

descomposición. *s.f.* **1.** *Diarrea:* V. esta palabra. **2.** *Corrupción, putrefacción:* corruptio, dissolutio -onis; putredo -inis; tabes -is. ♦ *Entrar en descomposición:* putrefieri; tabescere; putrescere; putrescere.

descomunal. *adx.* Immanis -e; ingens -entis. V. *tamén colosal, desconforme, enorme*.

desconcertar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a orde, o concerto:* V. **desordenar**. **2.** *Deixar a alguén desconcertado:* turbare, perturbare; frangere; confundere. V. *tamén alterar*. **3.** *Quedar confundido:* stupere, stupescere, obstupere, obstupescere, attonitis animis haerere. V. *tamén alterarse*.

desconcerto. *s.m.* (Rerum) turbatio, perturbatio ou confusio; discordia -ae. V. *tamén confusión*.

desconectar. *v.tr.* **1.** *Suprimir a conexión:* electricis vim cohibere; electrinum fluxum intercipere; movendi ou motoriam vim cohibere. **2.** (fig.) *Facer que cese a relación entre cousas:* disiungere; solvere.

desconexión. *s.f.* **1.** *Falta de contacto entre dúas partes dun sistema mecánico:* interruptio -onis; (*automática*) automataria interruptio. **2.** *Circunstancia de non estar conectadas varias cousas:* disiunctio, seiunctio -onis.

desconfiado -a. *adx.* Diffidens -entis; suspicax -acis; suspiciosus, diffusus -a -um; (*ser desconfiado*) pronum ad suspensiones ou suspiciosum esse.

desconfianza. *s.f.* Suspicio, susceptio -onis; (*nas propias forzas*) diffidentia -ae; (*suscitar desconfianza*) suspicionem dare.

desconfiar. *v.intr.* Diffidere; suspicere; (*dunha persoa*) suspectum ou in metu aliquem habere; aliquem ou ab aliquo cavere; non confidere; (*pouco*) non nimis ou parum credere; subdiffidere; (*mutuamente*) alicui suspectum et aliquem suspicientem habere; inter se suspectos esse; (*dunha cousa*) ab aliqua re ou aliquam rem cavere.

desconforme. *adx.* **1.** *Non conforme:* adversus, aversus, contrarius, offensus -a -um; dissentiens, dissidens -entis; discrepans -antis; discors -ordis. **2.** *Que ten unha proporción ou intensidade non habituais:* immanis -e; immodicus -a -um; ingens -entis. V. *tamén colosal*.

desconsideración. *s.f.* **1.** *Calidade de desconsiderado:* contemptus, despectus, despiciatus -us. **2.** *Actitude desconsiderada:* contemptus -us; despectio, contemptio, dedignatio -onis; negligentia ou negligentia -ae.

desconsiderado -a. *adx.* e s. Spernax -acis; inconsultus, inconsideratus, temerarius -a -um; imprudens -entis.

desconsolado -a. *adx.* Maestus, afflictus, fractus -a -um; dolens, maerens -entis; tristis -e.

desconsolar. *v.tr.* **1.** *Causar unha profunda aflicción:* angere; excruciare; affligere, afflictare; tristitia aliquem afficere; maerore conficere; solatium adimere. *v.pr.* **2.** *Quedar sen consolo:* maereri; angi; afflicari; torqueri; maerore se conficere; summo dolore aliquid alicui esse.

desconsolo. *s.m.* V. **aflicción**.

descontar. *v.tr.* Deducere; de summa demere, detrahere, deducere, subtrahere *ou* subducere; pretium imminuere.

descontentadizo **-a.** *adx.* Difficilis -e; morosus -a -um; displicens -entis.

descontentar. *v.tr.* Offendere; displicere; fastidire; molestiam afferre; gravem *ou* grave esse alicui; animum alicuius offendere; aliquid alicui offensae esse; (*ao pobo*) in odium offensionemque populi incurrere.

descontento **-a.** *adx.* **1.** *Que non está contento:* (alicui) offensus, suboffensus, maestus -a -um; tristis -e; (*estar descontento dunha persoa*) in aliquo offendere *ou* offendi; in offensa apud aliquem esse; alicui succensere; (*de si mesmo*) sibi ipsum displicere; (*dunha cousa*) aliquid aegre, iniquo animo *ou* moleste ferre. *s.m.* V. *tamén* **desconforme.** **2.** *Pesar causado por un feito adverso:* taedium, fastidium -i; molestia -ae; indignatio -onis; (*tristeza*) aegritudo -inis; tristitia -ae; dolor -oris. V. *tamén* **desgusto.**

descontinuo **-a.** *adx.* Intermisus, interruptus, disiunctus, seiunctus, separatus -a -um.

desconto. *s.m.* **1.** *Acción de descontar:* deductio, remissio, decessio -onis; emptoria commoditas; pretii deminutio *ou* decessio. **2.** *Cantidade descontada:* deductio -onis; emptorium beneficium.

descontrol. *s.m.* **1.** *Perda do control:* effrenatio, turbatio -onis; intemperantia, incontinentia, licentia -ae; mala rerum administratio. **2.** *Falta de orde:* V. **desorde.**

descontrolar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén perda o control:* turbare, conturbare, disturbare, perturbare; confundere. *v.pr.* **2.** *Perder o control:* mente alienari; mentis impotem fieri. V. *tamén* 1 en pasiva. ♦ *Case estou descontrolado:* vix sum animi *ou* mentis compos.

desconvocar. *v.tr.* Vocationem, advocationem, convocationem, invitationem rescindere *ou* irritam facere.

desconxelación. *s.f.* Regelatio, egelatio, liquatio -onis.

desconxelar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo conxelado pase a líquido:* regelare, egelidare; glacie superinducta solvere *ou* liberare. **2.** *Facer que un corpo deixe de estar conxelado:* gelu resolvere. V. *tamén* 1. **3.** (fig.) *Facer que un salario, prezo, etc., deixe de*

estar conxelado: pretia, salaria liberare. **4.** (fig.) *Volver establecer relacións:* reconciliare; in pristinam gratiam restituere; inimicitias deponere; cum aliquo redire; aversos amicos componere. *v.pr.* **5.** *Volverse líquido un sólido:* egelari, egelidari; glacie *ou* frigore liberari. V. *tamén* **derreter.**

desconxestionar. *v.tr.* **1.** *Eliminar ou facer que diminúa a conxestión nun órgano:* congestionem *ou* sanguinis impetum solvere, minuere *ou* imminuere. **2.** (fig.) *Eliminar a conxestión que se produce nun lugar:* (summam) commeatus frequentiam deminuere.

desconxuntar. *v.tr.* V. **derrancar, dislocar.**

descoñecemento. *s.m.* Ignorantia, inscitia, inscientia, imprudentia, nescientia, imperitia -ae; ignoratio -onis.

descoñecer. *v.tr.* **1.** *Ignorar:* ignorare; nescire; ignarum, inscium, inscientem, immemorem esse; rei memoriam amittere; aliquid aliquem latere, fugere, praeterire, fallere; (*moitos descoñecen isto*) hoc plerosque latet; (*tampouco ti descoñeces isto*) neque enim hoc te fallit. **2.** *Atopar algo ou a alguén moi cambiado:* non agnoscere, cognoscere *ou* recognoscere. *v.pr.* **3.** *Atoparse algo ou alguén moi cambiado:* aliquid *ou* aliquem ignotum *ou* incognitum fieri *ou* reddi.

descoñecido **-a.** *adx.* **1.** *Que non se coñece:* ignotus, incognitus, obscurus -a -um; (*cousa, lugar*) inexploratus -a -um; (*cambiado*) novus, mutatus -a -um; (*mares descoñecidos para os troianos*) invia maria Teucris. *s.* **2.** *Persoa que non se coñece:* ignotus/-a, incognitus/-a, novus/-a vir/femina; (ignotus) quidam.

descorar. *v.tr.* V. **descolorar.**

descorrer. *v.tr.* Protensa lintea, velum, siparium, aulaeum *ou* aulaeam plicare, replicare, contrahere, reflectere.

descortés. *adx.* Incivilis, agrestis, illiberalis -e; parum comis, decorus *ou* verecundus; inofficiosus, inurbanus, rusticus, impolitus -a -um. V. *tamén* **badoco.**

descortesía. *s.f.* Inurbanitas, rusticitas, illiberalitas -atis; impolitia -ae.

descoser. *v.tr.* **1.** *Quitar as puntadas das costuras:* dissuere, resuere. *v.pr.* **2.** *Soltarse as costuras:* dissui, resui. ♦ *Non descoser os beizos:* silere; tacere; ne mutire quidem.

descosido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *descoser*: resutus, dissutus –a –um. *adx.* **2.** *Que ten as puntadas soltas*: V. 1. **3.** *Badueiro, indiscreto*: garrulus –a –um; loquax –acis; blatero –onis. *s.m.* **4.** *Parte de tea que ten as puntadas soltas*: saturae solutio ou disiunctio. ♦ *Coma un descosido (comer, falar, etc.):* immodice, immoderate, inconsulte (loqui, manducare, currere...). *Nunca faltou un roto para un descosido*: miser in miserimo solatium invenit.

descravar. *v.tr.* **1.** *Arrincar un cravo*: clavum revelere, adigere ou refigere. **2.** *Arrincar algo suxeito con cravos*: refigere; rem clavo adactam avellere.

descrédito. *s.m.* Dedecus –oris; infamia, ignominia –ae; probrum –i.

describir. *v. tr.* **1.** *Representar oralmente ou por escrito calidades, partes, etc. dunha persoa ou cousa*: narrare, enarrare; describere; adumbrare; dicere; explicare; exprimere; pingere, depingere. **2.** *Deseñar unha liña un obxecto que se move*: ducere, deducere; delineare; designare.

descripción. *s.f.* Descriptio, narratio, explicatio –onis; (*ordenada de Italia*) digestio Italiae in litteras.

descrido –a. *adx. e s.* **1.** *Que non cre o que outros din ou non se convence facilmente*: incredulus –a –um; segnior ad credendum (vir/femina). **2.** *Rel. Que non cre ou que deixou de creer*: infidelis –e; negator/-trix; incredulus, irreligiosus –a –um.

descualificar. *v.tr.* **1.** *Facer perder o bo creto*: V. **desacreditar**. **2.** *Realizar críticas moi negativas*: infamare; aliquem infamia aspergere; famam alicuius labefactare; ingenii commendationem evertere; alicuius vanam fidem facere; alicuius mores vituperare, reprehendere ou notare. **3.** *Deixar fóra de concurso nunha competición*: a certamine amovere; interdicere ou inhabilitare.

descuberta. *s.f.* **1.** *Acto de descubrir*: inventio, detectio, deprehensio –onis. **2.** *A cousa descuberta*: inventum, repertum –i.

descubridor –ora. *s.* Inventor, repertor/-trix.

descubrimento. *s.m.* V. **achado, descuberta, invención, invento.**

descubrir. *v.tr.* **1.** *Achar, atopar*: V. estes verbos. **2.** *Sacar o que cobre ou oculta algo ou a alguén*: patefacere; detegere, retegere; nudare; exserere; delinere; aperire; operculum detrahare. V. *tamén* **destapar**. *Tamén v.pr.*: nudari; se ou corpus

nudare; detegi. **3.** *Chegar a saber*: comperire. **4.** *Dar a coñecer*: ostendere; (*os sentimentos*) sensus aperire; pectus nudare. V. *tamén* 1. *v.pr.* **5.** *Quitar algo que cobre a cabeza en sinal de respecto*: caput alicui aperire, adaperire ou detegere; galeam, pileum, petasum capiti detrahare. **6.** *Darse a coñecer*: proferri; patere, pateferi; apparere. ♦ *Hai que descubrirse ante algo*: aliquid laudabile, laudandum, praedicandum, laude dignissimum, probatissimum esse.

desculpa. *s.f.* **1.** *Razón que se alega para defenderse*: excusatio, purgatio, satisfactio –onis; (*por enfermo*) causatio –onis. **2.** (*Ús. máis en pl.*) *Palabras para expresar o pesar por ofender a alguén*: excusatio, satisfactio, defensio –onis; causa –ae. V. *tamén* **desculpar(se).**

desculpar. *v.tr.* **1.** *Presentar desculpas para que alguén quede libre de culpa*: excusare; purgare; culpa liberare ou eximere; a culpa aliquem remove. **2.** *Servir de desculpa para*: V. 1. **3.** *Non considerar algo como merecente de castigo*: indulgere; ignoscere; veniam dare. *v.pr.* **4.** *Presentar desculpas, expresar o pesar por unha ofensa*: veniam petere; excusatione uti; excusationem ou causam afferre; se excusare; (*pedilas*) veniam petere; satisfacere; (*pido desculpas*) rogo ignoscas ou ignoscatis; veniam peto; (*acceptalas*) excusationem ou satisfactionem accipere; (*inventalas*) excusationem quaerere; causas fingere; (*necesito desculparme ante ti polo meu feito?*) defensione eget meum factum apud te?

desde. *prep.* A, ab, abs, abusque; e, ex; post. **1.** *Tempo*: a, ab, inde a ou ab; abusque; post. *Desde o principio ata a fin*: (inde) ab initio usque ad finem; a capite ad calcem; ab ovo usque ad mala; (*desde a fundación de Roma*) post Romam conditam; ab Urbe condita; (*desde a época de Tiberio*) abusque Tiberio; (*desde a nenez*) inde a pueris, a cunabulis ou ab incunabulis; (*desde hai moito tempo*) iamdiu, iamdudum, iam pridem; longo iam tempore; (*desde hai pouco tempo*) non (ita) pridem; nuper; proxime; (*desde tempo inmemorial*) post hominum memoriam; inde ab antiquissimis temporibus. **2.** *Lugar*: a, ab (*menos precisas*); e, ex (*máis precisas*). *Desde os pés ata a cabeza*: ab imis unguibus usque ad verticem summum; a capite ad calcem; (*desde o primeiro ata o último*) omnes ad unum. *loc.conx.* **3.** *Desde que*: post(ea)quam; simul ac, atque ou ut; ut ou

ubi primum. V. *tamén des*. ♦ *Desde logo*: procul dubio; certe; sane; utique; profecto.

desdén. *s.m.* Despectus, contemptus, despicatus –us; fastidium –i; contemptio, dedignatio –onis.

desdentado –a. *adx.* Edentatus, edentulus –a –um; nefrendis –e.

desdentar. *v.tr.* **1.** *Tirar, facer que caian os dentes*: edentare; dentibus privare. *v.intr. e pr.* **2.** *Quedar sen dentes*: nefrendem, edentatum, edentulum esse; edentari; dentibus privari.

desdeñar. *v.tr.* **1.** *Ter en pouco aprezos*: dedignari; despiciere; spernere; fastidire; contemnere; spernere; aspernari; contemptui, despectui ou fastidio habere; respuere. **2.** *Non ter en conta, non dar importancia*: V.1.

desdicir. *v.tr.* **1.** *Dicir o contrario do que di outro*: V. **contradicir**. **2.** *Negar ou dicir o contrario de antes*: negare; retractare; sententiam mutare. *v.pr.* **3.** *Negar ou non manter algo que se dixo antes*: se revocare; dicta retractare; de sententia deici.

desdobrar. *v.tr.* **1.** *Desfacer as dobras de algo*: explicare; extendere, protendere. **2.** (fig.) *Converter unha cousa en dúas ou máis*: duplicare, triplicare; partiri, tripartire; dividere; scindere; diducere. *v.pr.* **3.** *Dividirse unha cousa en dúas ou máis*: duplicari; dividi; scindi.

desdouro. *s.m.* Dedecus –oris; ignominia, nota, macula, infamia –ae; probrium, opprobrium –i.

desecar. *v.tr.* Siccare, exsiccare, desiccare; areface-re; aridum reddere; urere, exurere; (*dar saída a unha fonte, cascada, etc.*) fonti, scatebris exitum dare.

desembalar. *v.tr.* Explicare; sarcinas dissolvere.

desembarazo. *s.m.* V. **desenvoltura**.

desembarcadoiro. *s.m.* Statio –onis; navium statio; portus crepido; navalia ou nautica castra.

desembarcar. *v.tr.* **1.** *Sacar algo de a bordo dunha nave*: (in terram, in litus ou in litore) deponere, exponere; de navibus educere ou exponere. *v.intr.* **2.** *Sair de a bordo dunha nave*: e navi egredi ou exire; exponi; de navi desilire; in terram egredi ou exire. **3.** *Deixar o oficio a bordo dun barco*: nautica ou navali re discedere ou desistere; nauticum officium deserere.

desembarque. *s.m.* (*De mercadorías, tropas, etc.*) expositio –onis; (*de persoas*) (a navi) escensio ou excensio; navis egressus.

desembazar. *v.tr.* **1.** *Quitar o bafos*: V. **desabafar**. **2.** *Librar algo que estaba embazado*: liberare; expeditare; explanare; impedimenta tollere; solvere.

desembocadura. *s.f.* Ostium –i; os, oris; caput –itis.

desembocar. *v.intr.* **1.** *Ir dar unha corrente a outra*: influere, effluere, defluere, perfluere; decurrere; mari illabi; in mare transire; a mari recipi; oceano misceri; se effundere; se evolvere; se exonerare; (*o Rin desemboca no Océano por moitos brazos*) Rhenus multis capitibus in Oceanum influit. **2.** Por ext., *ir dar un camiño a outro*: coire; confluere; in aliud iter ducere ou ferre. **3.** (fig.) *Ter algo o seu desenlace*: exire; desinere; ad finem venire. ♦ *Vexamos en que desemboca isto*: videamus hoc quorsum evadat.

desembolsar. *v.tr.* (Pecuniam) impendere, expendere, solvere, exsolvere, impendio dare; impendium facere.

desembolso. *s.m.* Impendium –i; impensa –ae; pecuniae solutio ou adnumeratio.

desembruxar. *v.tr.* V. **desencantar, desenmeigar**.

desembuchar. *v.tr.* **1.** *Expulsar unha ave o alimento*: evomere; ab ingluvie emittere. **2.** (fig. e pop.) *Dicir o que se sabe*: libere loqui; secreta propalare ou aperire.

desempacar. *v.tr.* E sarcina merces extrahere.

desempalmar. *v.tr.* V. **desempatar**.

desempaquetar. *v.tr.* Ex involucro aliquid extrahere; fasciculum expeditare ou solvere.

desemparellar. *v.tr.* V. **descasar**.

desempatar. *v.tr.* **1.** *Soltar cousas unidas polos extremos*: solvere; nodum solvere ou resolvere; vincula laxare. **2.** *Desfacer a igualdade de puntos nun xogo*: aequalitatem tollere; disparem reddere. *v.pr.* **3.** *Quedar soltas cousas que estaban unidas*: solvi, dissolvi; disiungi.

desempate. *s.m.* Aequalitatis diremptio; (*de votos*) suffragium decretorium.

desempeñar. *v.tr.* **1.** *Recuperar algo que se deixara como peñor*: repignorare ou repignerare; pignus redimere ou liberare. **2.** *Recuperar algo hipotecado*: (fundum) liberare; ex pignoribus absolvere; hypothecam solvere. **3.** *Ter como obriga, cargo, oficio, etc.*: munus obire; officio fungi; officium ou munus exsequi. *v.pr.* **4.** *Acabar de pagar un*

préstamo: aere alieno se liberare, liberari *ou* exire; creditoribus satisfacere; pecunias creditas solvere.

desempeño. *s.m.* **1.** *Acción de desempeñar*: pignoris redemptio; debiti solutio *ou* satisfactio. **2.** *Alto grao de competencia con que se desempeña unha función*: muneris, officii, fidei accurata adimpletio; (*no desempeño do seu cargo*) in suo munere fungendo.

desempoar. *v.tr.* Pulverem excutere *ou* abstergere; (fig.) (*sacudirle a un o po*) verberare; aliquem verberibus implere; ictibus plectere; tundere, contundere.

desempregado -a. *adx. e s.* Ab opere vacuus/-a; operarius/-a coacte otiosus/-a; (vir/femina) nulli operi addictus, opere destitutus/-a *ou* negotii (quaestusque) expers; (*estar desempregado*) quovis opere vacare; sine opere esse. *V. tamén parado, desocupado.*

desempregar. *v.tr.* Opere destituere; ab opere vacuum vel invitum relinquere.

desemprego. *s.m.* Operis (coacta) vacatio, vacuitas *ou* penuria; negotii (quaestusque) inopia; coacta ab opere cessatio. *V. tamén paro.*

desencadear. *v.tr.* **1.** *Liberar das cadeas*: vincula *ou* e vinculis solvere; aliquem ex vinculis eximere; vincula alicui demere; vinculis exuere; catenas alicui exsolvere. **2.** (fig.) *Ser algo ou alguén causa de que algo se manifeste con forza*: *V. desatar. v.pr.* **3.** (fig.) *Declararse algo con violencia*: *V. desatarse.*

desencaixar. *v.tr.* Disiungere; luxare; extorquere; frangere, effringere; rumpere; (*unha porta*) a cardine evellere *ou* convellere.

desencallar. *v.tr.* Navem arena detrahere; scopulo naves deducere; navem vado inhaerentem educere.

desencamiñar. *v.tr. e pr.* *V. descamiñar.*

desencantar. *v.tr.* **1.** *Liberar dun feitizo*: fascinationem excutere *ou* repellere; ab incantamentis solvere *ou* liberare. **2.** *Producir desencanto*: de spe depellere; spem debilitare. *V. tamén decepcionar. v.pr.* **3.** *Sufrir un desencanto*: spe destitui; errorem *ou* spem deponere; spem perdere. *V. tamén decepcionarse.*

desencanto. *s.m.* Spes inclinata *ou* debilitata. *V. tamén decepción.*

desencarcerar. *v.tr.* Resolvere; revincire; de *ou* e carcere emittere *ou* demittere; e vinculis emittere, eximere, deducere, eicere *ou* solvere; vinculis levare; e custodia educere *ou* solvere; captivum liberare *ou* remittere. *V. tamén desencadear.*

desencarrilamento. *s.m.* *V. descarrilamento.*

desencarrilar. *v.intr.* *V. descarrilar.*

desencartar. *v.tr.* *V. desdobrar, despregar.*

desenchufar. *v.tr.* *V. desconectar.*

desencolar. *v.tr.* *V. desapegar.*

desencravar. *v.tr.* *V. descravar.*

desencravo. *s.m.* Clavorum detractio.

desenfadado -a. *adx.* Commodus, expeditus, apertus, promptus, callidus -a -um; simplex -icis; usui non inserviens.

desenfadar. *v.tr.* **1.** *Quitar o enfado*: (animum iratum *ou* iram alicuius) lenire, placare, sedare, flectere *ou* mitigare. *v.pr.* **2.** *Deixar de estar enfadado*: placari; mitigari; flecti; leniri; iram *ou* iras mollire, ponere, cohibere, finire *ou* supprimere; iram missam facere; iracundiam reprimere, comprimere, omittere *ou* remittere.

desenfado. *s.m.* Simplicitas, ingenuitas, libertas, alacritas, facilitas, calliditas, simplicitas -atis; sollertia -ae; expeditio -onis. *V. tamén desenvoltura.*

desenfeluxar. *v.tr.* Fuliginem mundare *ou* abstergere.

desenferruxar. *v.tr.* **1.** *Deixar sen ferruxe*: rubiginem exterere. **2.** (fig.) *Facer que volva algo á actividade*: torporem solvere *ou* demere; fovere, refovere; exercere, exercitare. *v.pr.* **3.** (fig.) *Funcionar de novo ou volver á actividade*: torpore liberari; exerceri, se exercere.

desenfiar. *v.tr.* **1.** *Quitar o fio a unha agulla*: filum ex acu extrahere. **2.** *Soltar as doas dun colar, rosario, etc.*: margaritas, globulos extricare *ou* e filo solvere. *v.pr.* **3.** *Soltarse as doas do fio en que estaban enfiadas*: globulos e filo solvi *ou* extricari.

desenfocar. *v.tr.* **1.** *Captar de modo impreciso unha imaxe*: imaginem detorquere *ou* deformare. **2.** (fig.) *Tratar un asunto de modo equivocado*: aberrare; rem perperam *ou* non fideliter narrare.

desenfreado -a. *part. e adx.* Effrenatus, infrenus, effrenus -a -um.

desenfrear. *v.tr.* **1.** *Quitar o freo:* effrenare; excitare; incendere; frenum equo *ou* vehiculo detrahere. *v.pr.* **2.** (fig.) *Comportarse con desenfreo:* in vitia ruere *ou* prolabi; mente alienari; mentis impotem fieri.

desenfreo. *s.m.* Effrenatio –onis; vitium –i; libido –inis; intemperantia, incontinentia –ae; scortatus –us.

desenfundar. *v.tr.* E sacculo educere *ou* extrahere; involucrum, paenulam extrahere.

desenganar. *v.tr.* Dolum *ou* errorem patefacere; ab errore aliquem avertere *ou* liberare; errorem demere *ou* extorquere; fraudem aperire. *Tamén v.pr.:* errorem agnoscere; respiscere. V. *tamén desencantar(se).*

desengano. *s.m.* Erroris cognitio *ou* depulsio; respiscentia –ae. V. *tamén desencanto.*

desengraxar. *v.tr.* Pinguedinem extrahere *ou* adimere; adipem demere.

desenguedellar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo deixe de estar enguedellado:* extricare; expedire; (o pelo) capillos expedire; capillum pectine explicare; pectine crines deducere. **2.** (fig.) *Pór claro algo confuso:* explicare; explanare; patefacere; enodare; excutere; nodum solvere *ou* resolvere; perspicere; intellegere. *v.pr.* **3.** *Deixar de estar enguedellado:* extricari; expediri. **4.** (fig.) *Sair dunha situación complicada ou apartarse de alguén:* se expedire; se explicare; se eripere; effugere; evadere; expediri.

desengurrar. *v.tr.* V. **alisar.**

desenlace. *s.m.* Fabulae clausula; argumenti exitus; (rei *ou* rerum) exitus. V. *tamén final.*

desenlear. *v.tr.* V. **desenguedellar.**

desenmarañar. *v.tr.* V. **desenguedellar.**

desenmascarar. *v.tr.* **1.** *Quitar a alguén a máscara:* personam demere *ou* capiti alicuius detrahere. **2.** (fig.) *Facer que se saiba algo, descubrir a indentidade de alguén ou algo:* personam alicui demere; pellem alicui detrahere; aliquem nudare; patefacere; aperire.

desenmeigar. *v.tr.* Veneficium restinguere *ou* dissolvere; fascinationem repercutere; maleficio liberare. V. *tamén desencantar.*

desenraizar. *v.tr.* V. **desarraigar.**

desenredar. *v.tr.* V. **desenguedellar.**

desenrolar ¹. *v.tr.* **1.** *Estirar:* explicare; evolvere; erugare. *v.pr.* **2.** *Deixar de estar enrolado:* se explicare; explicari; evolvi.

desenrolar ². *v.tr.* *Borrar do rol:* e navibus milites movere, mittere *ou* exponere.

desenroscar. *v.tr.* **1.** *Estirar:* V. **desenrolar** ¹. **2.** *Sacar un parafuso:* V. **desaparafusar.** *v.pr.* **3.** *Estirarse:* explicari; evolvi. V. *tamén desenrolarse.*

desentender. *v.pr.* Aliquid missum facere; rem omittere; negotio valedicere; curam *ou* studium dimittere; (*afectar ignorancia*) ignorantiam simulare *ou* fingere; se inscium simulare.

desenterrar. *v.tr.* **1.** *Tirar de debaixo da terra:* effodere, refodere; eruere. **2.** *Sacar da tumba:* (ossa) detegere; (mortuum) eruere; effodere. **3.** (fig.) *Sacar á luz, pór de manifesto:* ostendere; patefacere; rem commemorando renovare; memoriam refricare; vetera scrutari.

desentoar. *v.intr.* **1.** *Sair do ton normal:* V. **desafinar.** **2.** (fig.) *Non estar ou non comportarse de modo normal:* audacius *ou* insolentius loqui *ou* agere; discordare; dissentire; dissidere; discrepare.

desentrañar. *v.tr.* **1.** *Arrancar as entrañas:* exenterare; eviscerare. **2.** (fig.) *Investigar, descifrar:* enodare; intima perscrutari; perspicere; inquirere, disquirere; penitus introspicere; excutere.

desentumecer. *v.tr.* **1.** *Facer que o corpo ou un membro recobre a axilidade:* extendere; torporem solvere *ou* demere; (os dedos, as pernas) digitos, crura extendere. *v.pr.* **2.** *Recuperar a axilidade ou o movemento:* torporem levare, solvere *ou* demere; torpore liberari; membra extendere.

desenvaiñar. *v.tr.* Gladium stringere, nudare *ou* e vagina educere.

desenvolto –a. *part.* Part. irreg. do verbo *desenvolver.* V. **desenvolido.**

desenvoltura. *s.f.* Expeditio –onis; facilitas, securitas, simplicitas, alacritas, ingenuitas –atis. V. *tamén desenfado.*

desenvolvimento. *s.m.* Incrementum, augmentum –i; auctus –us. V. *tamén progreso.*

desenvolver. *v.tr.* **1.** *Quitar o envoltorio:* explicare; evolvere; expedire. **2.** *Desenrolar, desenroscar:* V. estes verbos. **3.** *Facer que algo pase a un estado máis perfecto:* alere; nutrire; augere. *v.pr.*

4. *Deixar de estar envolto:* explicari; evolvi. **5.** *Obrar de certa maneira nun asunto complicado:* recte se gerere *ou* tractare. **6.** *Ter lugar un suceso:* fieri; effici; evenire; occurrere; accidere; effectum habere *ou* praestare; (*dime, por favor, como se desenvolveu o caso*) dic, quaeso, quomodo res se habuerit. **7.** *Pasar algo a un estado máis perfecto:* ali; pubescere; grandescere; adolescere; crescere, accrescere; convalescere; incrementum capere; in melius mutari *ou* se vertere.

desenvolvido -a. *part.* **1.** Part. do verbo *desenvolver:* explicatus, evolutus, expeditus -a -um. *adx.* **2.** *Que actúa con desenvoltura:* alacer -cris -cre; audax -acis; strenuus, expeditus -a -um; liber -era -erum. **3.** *Que acadou o estado máis perfecto:* perfectus, evolutus, adultus -a -um; plane absolutus.

desenvurullar. *v.tr.* (Infanti) fascias detrahere; fasciis nudare.

deseñar. *v.tr.* Describere; delineare; (*proxectar, programar*) cogitare; constituere; in animo habere; agendi consilium capere; agendi ordinem statuere, constituere *ou* describere; proponere; praeparare. V. *tamén* **debuxar, delinear.**

deseño. *s.m.* **1.** *Representación gráfica:* imago -inis; descriptio -onis; exemplar -aris; (*arte e técnica*) describendi ars. V. *tamén* **debuxo.** **2.** *Esbozo ideal ou descrición mediante palabras:* agendi ratio; ordo rerum agendarum; consilium, propositum -i.

desequilibrado -a. *adx.* **1.** *Falto de equilibrio:* dispar, impar -aris; inaequalis, dissimilis -e; nutans, praeponderans -antis; inclinatus -a -um; proportionis expers; incongruens -entis. **2.** *Que ten perturbadas as súas facultades:* insanus -a -um; mente captus; mentis suae non compos; amens, demens -entis. V. *tamén* **chalado, louco.**

desequilibrar. *v.tr.* **1.** *Facer perder o equilibrio:* imparem, disparem, inaequalem, iniquum reddere; inclinare; labefacere; praeponderare. **2.** *Facer perder o equilibrio psíquico:* abicere, proicere; sternere, prosternere; mentem turbare. *v.pr.* **3.** *Perder o equilibrio:* cadere; firmitatem *ou* stabilitatem perdere; nutare; vacillare; titubare.

desequilibrio. *s.m.* **1.** *Falta de equilibrio:* impar ratio; inaequalitas -atis; turbatio, perturbatio -onis. **2.** *Psicol. Falta de equilibrio mental:* mentis turbatio; amentia, dementia, insania -ae.

deserción. *s.f.* Desertio, demigratio, defectio -onis; (*pase ao inimigo*) transitio -onis; transfugium -i.

desertar. *v.intr.* Exercitum *ou* signa deserere *ou* relinquere; (*pasarse ao inimigo*) transfugere; ad hostem transire; officio deesse; officium prode-re, praetermittere *ou* deserere; a virtute deficere.

desértico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao deserto:* desertus -a -um. **2.** *Que posúe características do deserto:* desertus, solitarius, incultus, vastus, nudus -a -um; inhabitabilis -e; infrequens -entis.

deserto -a. *adx.* **1.** *Sen habitantes:* desertus, desolatus, incultus, relictus -a -um; civibus nudatus. *s.m.* **2.** *Xeogr. Zona seca, de escasa vexetación:* solitudo -inis; deserti loci; deserta loca; deserta, tesca -orum.

desertor -ora. *adx.* e s. Desertor, defector/-trix; perfuga, transfuga -ae; signorum *ou* exercitus desertor/-trix.

desesperado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *desesperar:* desperatus, desertus, perditus -a -um. *adx.* **2.** *Que perdeu a esperanza, ansioso, desacougado:* desperatus, deploratus -a -um; ab omni spe destitutus *ou* derelictus; spe orbatus; expes (*só nom.*); anxius, sollicitus, trepidus -a -um; (*situación*) desperata *ou* perdita res; perditae *ou* infractae res; rerum desperatio.

desesperar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a esperanza:* in desperationem cogere; spem auferre, demere, adimere, eripere *ou* tollere. **2.** *Producir ira ou carraxe:* irritare; iram *ou* odium concitare; excruciare; angere; pungeri; torquere. *v.pr.* **3.** *Sentir ira ou carraxe:* irasci; indignari; iram *ou* odium concipere; odio *ou* ira ardere; succensere. *v.pr.* e *intr.* **4.** *Perder a esperanza:* spem abicere, amittere *ou* perdere; desperare; diffidere; in desperationem delabi *ou* ruere; desperatione affici; animo angi; animum demittere; se abicere. V. *tamén* **desafuizar, esperanza.**

desestimar. *v.tr.* **1.** *Non ter a debida estima por algo ou alguén:* contemnere; despiciere; aspernari; contemptui habere; parvi facere. **2.** *Rexeitar algo que se solicita:* negare, denegare; recusare; infitiari; abnuere; abdicare.

desexar. *v.tr.* **1.** *Ter gana, vontade, etc.:* cupere; optare; petere, appetere, expetere; desiderare; avere; studere; quaerere; ambire; affectare; velle; (*intensamente*) avere; exoptare; valde op-

tare; percupere; avide, ardentem; vehementer; maxime, sitienter cupere; summopere petere; concupiscere; sitire; cupiditate ardere *ou* flagrare. **2.** *Experimentar unha forte atracción sexual*: aliquam/-em flagrare; alicuius desiderio *ou* amore flagrare; desiderio alicuius deperire *ou* ardere; in aliqua/-o ardere.

desexo. *s.m.* **1.** *Vontade de realización ou obtención de algo*: cupiditas, voluntas -atis; cupido -inis; desiderium, studium, optatum, votum -i; (*intenso*) libido -inis; maxima, immensa, infinita, singularis cupiditas *ou* aviditas; fames, sitis -is. **2.** *Apetito sexual*: cupido, libido -inis; amor -oris; venus -eris; ignis -is. ♦ *O meu desexo meirande*: quod maxime volo *ou* volui. *Cumprir os desexos*: optata efficere; cupiditates explere.

desfacer. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Separar por completo os elementos de algo*: destruere; evertere; solvere, dissolvere; dissociare; dicere; rumpere, dirumpere; lacerare, dilacerare; laniare, lancinare. **2.** *Partir unha res morta*: dividere; discerpere; trucidare; scindere, discindere. *v. pr.* **3.** (prop. e fig.) *Separarse os elementos dunha cousa*: destrui; solvi, dissolvi; dissociari. **4.** (fig.) *Deixar de ter algo voluntariamente*: vendere; submovere; se bonis exuere; a se dimittere; abalienare; abdicare; (*malgastar*) bona lancinare. **5.** (fig.) *Mostrar un interese desmedido por algo*: sitire; ardentem cupere. *V. tamén derreterse*. **6.** *Quedar libre de algo molesto*: dimittere; deponere; se abdicare; (*dunha cousa*) abicere; (*dunha persoa*) amovere; deserere.

desfalcar. *v.tr.* Detrahere; defalcare; de summa deducere, partem demere, detrahere *ou* immi nuere.

desfalco. *s.m.* Detractio, defalcatio, deductio, de cesso, deminutio -onis.

desfalecemento. *s.m.* Languor -oris; defectio -onis; virium *ou* animi defectio *ou* defectus; infirmitas, imbecillitas, debilitas -atis.

desfalecer. *v.intr.* **1.** *Perder as forzas físicas*: languescere; viribus defici; vires aliquem deficere; corpore deficere; membra debilitari. **2.** *Perder o sentido*: deficere; sine sensu iacere; concidere; sopiri; intermori. **3.** *Perder o ánimo*: animo defici *ou* relinqui.

desfasado -a. *adx.* Obsoletus, exsoletus -a -um; (*estar desfasado*) obsolescere; cadere; interire;

consenescere; (*de maneira desfasada*) obsoleto; iuxta exsoletum morem; ex vetere consuetudine.

desfasamento. *s.m.* Obsoletus *ou* exsoletus mos.

desfavorable. *adx.* Noxius, adversus, damnosus, nocuus, nocivus, iniquus, contrarius, exitiosus, perniciosus, funestus -a -um; nocens -entis.

desfavorecer. *v.tr.* **1.** *Resultar prexudicial*: nocere; officere; obesse; laedere; incommodum dare *ou* afferre; detrimentum, iniuriam ferre, afferre, importare *ou* adiungere; malum facere. **2.** *Non acaer ben unha peza de roupa, un adobio, etc.*: vestem, ornamentum male *ou* non bene aptari, componi, convenire *ou* congruere.

desfechar. *v.tr.* Pessulum, seram, epitonium, manubrium removere *ou* tollere; (*unha porta*) ianuam *ou* portam aperire, reserare *ou* patefacere.

desfeita. *s.f.* **1.** *Grave dano, estrago*: clades, strages -is; eversio -onis; exitium, infortunium, excidium -i; calamitas -atis; ruina, aerumna -ae. **2.** *Operación de partir o porco ou outro animal*: porci *ou* suis, animalis cuiuscumque partitio, scissio *ou* divisio.

desfigurar. *v.tr.* *V. deformar.*

desfilar. *v.intr.* **1.** *Marchar en fila*: decurrere; alium post alium incedere. **2.** *Mil. Marchar en formación*: agmine abire; ordine incedere; pedites equitesque, copias transire. **3.** (fig.) *Sucederse sen interrupción*: assidue, continenter, incessanter incedere, occurrere.

desfile. *s.m.* Decursio -onis; pompa -ae; (*de modelos*) habitu novo indutarum *ou* indutorum ostensio; novarum vestium, comae ornatuum ostentatio.

desflorar. *v.tr.* Virginitatem eripere; pudicitiam virgini eripere, laedere *ou* expugnare; virginitatem puellae violare; castitatem delibare; deflorare. *V. tamén violar.*

desfondar. *v.tr.* **1.** *Romper ou quitar o fondo a algo*: vasis fundum frangere, effringere, perfringere, perforare *ou* dirumpere. **2.** *Arar ou labrar a terra profundamente*: altius *ou* penitus subigere; alte fodere *ou* perfodere; pastinare; domare.

desfrear. *v.tr.* *V. desenfrear.*

***desfrutar.** *v.intr.* *V. gozar.*

desgana. *s.f.* **1.** *Falta de gana de comer*: cibi taedium *ou* aversatio; ciborum fastidium. **2.** (fig.) *Falta de interese*: animi defectio *ou* defectus; fas-

tidium, taedium –i; desidia –ae. V. *tamén ano-
rexia, apatía, desfalecemento*.

desganado –a. *adx.* Cibum fastidians; cibum taedio habens; cibi taedio affectus. V. *tamén ano-
rético, apático*.

desganar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a gana de comer ou de facer outra cousa:* taedio afficere; taedium gignere, creare ou parere. *v.pr.* **2.** *Perder a gana de comer:* cibum aversari; cibi taedio, fastidio ou satietate affici ou teneri. **3.** (fig.) *Perder a gana de facer algo:* fastidire; satietate affici; taedio laborare; in taedium venire.

***desgañar.** *v.pr.* V. **esgorxarse**.

desgastar. *v.tr.* **1.** *Estragar unha cousa pouco a pouco:* consumere; terere, deterere; exedere (exesse); paulatim minuere. *v.pr.* **2.** *Estragarse unha cousa pouco a pouco:* debilitari; imminui; teri; consumi.

desgaste. *s.m.* Intertrimentum, detrimentum, damnum –i; defectus –us; iactura –ae; con-
sumptio, deminutio, defectio –onis.

desgobernar. *v.tr.* **1.** *Desfacer ou alterar a orde, o bo goberno, etc.:* ordinem turbare, perturbare ou evertere; omnia miscere ou permiscere. **2.** *Dirixir mal:* male ou incuriose administrare, gerere, dispensare ou curare; dissipare; absumere; profunderi; prodigere.

desgornecer. *v.tr.* **1.** *Quitar a gornición a algo:* dis-
suere; textum limbum detrahere. **2.** *Quitar partes esenciais para que algo funcione:* nudare, denudare. **3.** *Retirar a gornición que protexe unha praza forte:* praesidia ex oppido deducere; munimenta diruere; defensoribus muros nudare.

***desgracia.** *s.f.* V. **desgraza**.

desgraciado –a. *adx.* **1.** *Que non ten boa sorte:* miser –era –erum; infelix –icis; infortunatus –a –um. **2.** *Que está dominado pola mala sorte (cousa):* exitiosus, funestus, calamitosus, infaustus, aerumnosus –a –um; tristis –e; infelix –icis. **3.** *Que comporta desgraza:* V. 2. s. **4.** (pex.) *Persoa desprezable:* vilis, infelix (vir/femina); odiosus, contemnendus, aspernendus, despiciendus, invisus –a –um; despicibilis, aspernabilis (vir/femina). ♦ *Que desgraciado son!:* (heu) me miserum!; o me infelicem!; hei mihi!; vae misero mihi! *Nacín para ser desgraciado:* natus sum miseris ferendis.

desgraciar. *v.tr.* **1.** *Causar dano a alguén, botar a perder unha cousa:* corrumpere; vitiare; diruere;

perdere. V. *tamén arruinar.* *v.pr.* **2.** *Sufirir un dano ou botarse a perder algo ou alguén:* corrumpi, se corrumpere; vitiari; rem perire. V. *tamén arruinarse*.

desgravación. *s.f.* Deductio, remissio –onis.

desgravar. *v.tr.* **1.** *Reducir os dereitos aduaneiros:* portorium deducere, minuere. **2.** *Liberar de parte ou da totalidade dun pagamento:* vectigal remittere, minuere.

desgraza. *s.f.* **1.** *Sorte adversa:* adversa fortuna; adversa –orum; adversae res; infelicitas, calamitas –atis; infortunium –i. **2.** *Suceso adverso:* malum, excidium –i; aerumna, miseria –ae; clades –is; eversio –onis; tristis eventus; (adversus ou infestus) casus. ♦ *Caer en desgraza:* in offensio-
nem alicuius irruere ou venire; offensam contrahere. *As desgrazas nunca veñen soas:* aliud ex alio malum; sequitur vara vibiam.

desguarnercer. *v.tr.* V. **desgornecer**.

desguedellar. *v.tr.* **1.** *Desordenar o cabelo:* capillos turbare ou disturbare. *v.pr.* **2.** *Deixar de ter ordenado o cabelo:* capillos passos, crines solutos, incultas comas, impexum caput habere; capillos effundere.

desgustar. *v.tr.* **1.** *Causar desgusto:* displicere; fastidire; taedium, fastidium, satietatem afferre; offendere. *v.pr.* **2.** *Ter un desgusto:* dolere; taedio, fastidio affici; irasci; stomachari; succensere. *v.intr.* **3.** *Resultar unha cousa desagradable:* aliquid alicui taedio esse. **4.** *Resultar unha persoa pouco atractiva:* displicere; non placere; ingratum, iniucundum aliquem alicui esse.

desgusto. *s.m.* **1.** *Pesar:* maeror; angor; dolor –oris; animi aegritudo; tristitia –ae; anxietas –atis. **2.** *Impresión desagradable causada por unha persoa ou cousa:* taedium, fastidium –i; satietas –atis.

deshabitado –a. *adx.* Incolis orbatus ou nudatus; desertus, vacuus, vacuefactus –a –um.

deshabituár. *v.tr.* V. **desacostumar**.

desherdar. *v.tr.* Exheredare, exhereditare; hereditate privare; exheredem scribere; ab hereditate excludere. ♦ *Deherdado:* ab hereditate exclusus; (paternorum bonorum) exheres.

deshidratación. *s.f.* **1.** *Acción de deshidratar:* aquae extractio, subtractio ou eliminatio; dehydratatio –onis. **2.** *Perda de auga no orga-*

nismo: dehydratatio –onis; penuria aquae in corpore.

deshidratar. *v.tr.* **1.** *Facer que un corpo perda auga*: aquam extrahere; exsiccare. *v.pr.* **2.** *Perder auga*: aquam amittere *ou* perdere; aquae penuriam habere.

deshonesto –a. *adx.* Impurus, immundus, impudicus, obscenus, libidinosus, improbus, inhonestus, spurcus, indecorus –a –um; turpis –e; indecens –entis.

deshonra. *s.f.* **1.** *Perda da honra*: ignominia, infamia, macula –ae; dedecus –oris; turpitude –inis; labes –is; probrum –i; (*dunha muller*) flagitium, stuprum –i; laesus pudor. **2.** *Persoa ou cousa que leva a esa perda*: flagitium, opprobrium –i; (*a máxima deshonra é abandonar o escudo*) scutum reliquisse praecipuum flagitium est; (*é a deshonra da familia*) generi dedecus est. V. *tamén* 1.

deshonrar. *v.tr.* **1.** *Privar da honra*: dedecorare; infamare; infamem aliquem facere; ignominia afficere; infamiam *ou* labem inferre; dedecori *ou* maculae alicui esse; (*o nome*) alicuius nomen affligere; nobilitatem acceptam corrumpere; (*a unha muller*) vitiare; stuprare; corrumpere; violare; polluere; abuti (*abl.*); stuprum facere *ou* inferre; pudicitiam virgini eripere, pudicitiam virginis expugnare *ou* laedere; vim adhibere *ou* inferre; mulierem ludibrio habere. V. *tamén* **violalar.** *v.pr.* **2.** *Perder a honra*: dedecus amittere; in dedecora incurere; se infamare *ou* dedecorare; (*unha muller*) se omnibus pervulgare.

deshonroso –a. *adx.* Indecorus, dedecorus, ignominiosus, flagitiosus, probrosus, foedus –a –um; infamis, turpis –e; (*acción*) turpe factum.

deshora. *s.f.* Termo usado na *loc. adv. a deshora*. **1.** *Tarde ou fóra de tempo*: sero; tarde; post tempus; alieno *ou* laevo tempore. **2.** *Nun momento inoportuno*: intempestive, inopportune; incommode.

deshumanizar. *v.tr.* **1.** *Privar do carácter humano*: ferum, incultum, barbarum aliquem reddere; excultos humanosque mores adimere. *v.pr.* **2.** *Perder o carácter humano*: a cultu atque humanitate abesse *ou* remotum esse; omnem humanitatem exuere; ferum hominem incultisque moribus esse.

desidia. *s.f.* **1.** *Falta de coidado, de esforzo*: desidia, pigritia, ignavia –ae. V. *tamén* **deixamento.** **2.**

Falta de vontade para traballar: V. **deixamento, galbana.** **3.** *Falta de coidado de si e das súas cousas*: incuria, inelegantia –ae; inconcinnitas –atis; squalor –oris.

desidioso –a. *adx.* Desidiosus, tardus, ignavus –a –um; piger –gra –grum; segnis –e; socors –or-dis. V. *tamén* **desaseado.**

designación. *s.f.* Designatio, destinatio, nominatio, nomenclatio, nuncupatio, cooptatio –onis.

designar. *v.tr.* **1.** *Sinalar ou destinar*: indicere; designare; destinare; nuncupare; cooptare; (*para un posto*) deligere; designare; destinare. **2.** *Dar un nome para distinguir*: nominare; appellare; nomen imponere; signare, designare, significare; notare, denotare; indicare.

designio. *s.m.* Consilium, propositum –i; animus –i; mens, mentis; cogitatio –onis; voluntas –atis; sententia –ae; (*firme nos seus designios*) tenax propositi.

desigual. *adx.* **1.** *Que non é igual*: impar, dispar –aris; inaequalis, dissimilis –e; differens –entis. **2.** *Que non garda equilibrio*: V. **desequilibrado.** **3.** *Con irregularidades e desniveis*: V. **abrupto, áspero.**

desigualar. *v.tr.* **1.** *Facer de distinto nivel*: inaequalem reddere. **2.** *Facer que deixen de estar ao nivel distintas persoas ou cousas*: disparem, imparem, inaequalem reddere; inclinare, proclinare. **3.** *Desfacer a igualdade*: aequalitatem demere *ou* adimere.

desigualdade. *s.f.* **1.** *Calidade de desigual*: inaequalitas, inaequalitas –atis; dissimilitudo –inis; differentia –ae. **2.** *Estado de cousas desiguais*: V. 1. **3.** *Falta de regularidade nunha superficie*: iniquitas, inaequalitas –atis; iniquitas loci; (*pl.*) asperitates –um; salebrae –arum.

desilusión. *s.f.* V. **chasco, decepción, desengano.**

desilusionar. *v.tr.* V. **decepcionar, desenganar.**

desinchar. *v.tr.* **1.** *Facer descender o volume*: tumorem sanare, reprimere, levare; exanimare. *v.intr. e pr.* **2.** *Perder volume*: detumescere.

desinencia. *s.f.* Verborum exitus; desinentia –ae; terminatio –onis; finalitas –atis. ♦ *Ter unha certa desinencia*: cadere; exire; (*ningunha palabra grega ten o M como desinencia*) nullum verbum graece M littera cadit.

desinfección. *s.f.* Suffimentum –i; suffimen –inis; suffitio –onis; aeris purgatio; antiseptis –is/-eos.

desinfectante. *adx.* e s. Antisepticus –a –um; antiseptica –orum; antisepticum medicamentum *ou* medicamen; contagionis medicamentum.

desinfectar. *v.tr.* Mephitim (mefitim) tollere; antiseptico medicamine illinere; antisepticam curationem adhibere; morborum causam atque originem adimere; aeris vitium purgare.

desinflamar. *v.tr.* **1.** *Facer que desapareza a inflamación:* inflammationem sanare, sedare, tollere, demere, sistere, resolvere *ou* cohibere. *v.pr.* **2.** *Deixar de estar inflamado:* inflammationem minuere *ou* evanescere; detumescere.

desintegración. *s.f.* Discissio, dissolutio, diruptio, secretio –onis; disiectus –us. ♦ *Desintegración nuclear:* atomorum discissio; atomi vis discissa; dissolutae atomi.

desintegrar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Descompoñer nos seus elementos:* dissolvere; dissociare; discindere; disiungere; dividere; dissociare; (*o átomo*) atomum scindere *ou* disiungere. **2.** *Transformar a materia en enerxía:* materiam in vim vertere *ou* transmutare; novam vim ex atomis expromere. *v.pr.* **3.** *Descompoñerse nos elementos integrantes:* dissolvi; dissociari, discindi, disiungi. **4.** *Transformarse a materia en enerxía:* materiam in vim mutari *ou* verti.

desinteresado –a. *adx.* Non cupidus; suae utilitatis immemor; nulla utilitate inductus; abstinens –entis; integer –gra –grum; (*ofrecido sen interese*) gratuitus –a –um.

desinteresar. *v.pr.* **1.** *Perder o interese:* despiciere; contemnere; excludere; nihil curare (de). **2.** *Non ter ou non mostrar interese:* aliquid missum facere; curam *ou* studium dimittere; se abstrahere; omittere, praetermittere. V. *tamén dar* (igual), *pasar* (de todo).

desinterese. *s.m.* **1.** *Actitude de quen se desinteresa:* negligentia, inertia, desidia –ae; lentitudo –inis; animus alienus; remissio –onis; incuria –ae; incuriositas –atis. **2.** *Característica de quen non se move polo propio proveito:* integritas –atis; utilitatis, sui lucri *ou* pecuniae contemptio; propriae utilitatis neglectio; abstinentia –ae.

desintoxicación. *s.f.* **1.** *Acción de desintoxicar ou desintoxicarse:* veneni elutio. **2.** *Tratamento para curar unha desintoxicación:* toxici purgatio.

desintoxicar. *v.tr.* **1.** *Curar a alguén dunha intoxicación:* venenum eluere; veneficium purgare. *v.pr.* **2.** *Curar alguén dunha intoxicación:* corpus a toxico *ou* a substantiis noxiis liberare; remedium veneni *ou* medicamentum purificatorium adhibere.

desinzar. *v.tr.* Noxias *ou* inutiles herbas extirpare *ou* radicitus tollere. V. *tamén desherbar*.

desistir. *v.intr.* Desistere de *ou* ab; cedere; concedere; (*dos seus dereitos*) iure *ou* de iure decedere; (*da voda*) nuptiis supersedere; (*dunha acción xudicial*) vadimonium missum facere; (*dunha empresa*) negotio *ou* incepto desistere; (*non desistir de pedir*) preces non intermittere.

desleal. *adx.* Infidelis –e; perfidus, perfidiosus, infidus, melefidus, dolosus –a –um; fallax –acis.

deslealdade. *s.f.* Infidelitas –atis; perfidia –ae; fraus, fraudis; mala fides; dolus –i.

deslear. *v.tr.* V. *desatar*.

desleigado –a. *adx.* V. *descastado*.

desleixado –a. *adx.* V. *abandonado, desaseado, desidioso*.

desleixamento. *s.m.* V. *abandono, deixamento, desidia*.

desleixar. *v.pr.* V. *abandonarse, despreocuparse*.

desleixo. *s.m.* V. *abandono, deixamento, desidia*.

deslembrado –a. *adx.* **1.** *Que perdeu a memoria:* obliviosus –a –um; immemor –oris. **2.** *Que xa ninguén lembra, que pasou ao esquecemento:* oblivioni deditus; oblitteratus, oblitterus, oblitus –a –um.

desligar. *v.tr.* **1.** *Desfacer a unión entre cousas ligadas:* V. *desatar*. **2.** (fig.) *Considerar por separado:* disiungere, seiungere; dissolvere; dilucidare.

deslindar. *v.tr.* Limites designare *ou* definire; disiungere; distinguere; discernere; discriminare.

deslinguado –a. *adx.* e s. V. *bocalán, desbocado*.

***deslizar.** *v.intr.* e *pr.* V. *esvarar*.

deslucido –a. *adx.* **1.** *Que perdeu o brillo:* decolor –oris; hebes –etis; (*color*) color surdus, obsoletus. **2.** (fig.) *Que causa mala impresión, de pouco interese:* parum clarus; obscurus –a –um; exilis –e; parvi splendoris (res).

deslucir. *v.tr.* **1.** *Facer que algo perda a súa brillantez:* obscurare; splendorem tollere; nitore privare; hebetare; obumbrare. **2.** (fig.) *Facer que algo ou alguén decaia nas súas calidades:* aliquem deprimere; alicuius laudes obterere ou gloriam immi nuere; famam inquinare ou maculare.

***deslumbrar.** *v.tr.* V. **cegar.**

deslustrar. *v.tr.* V. **deslucir.**

desmaiar. *v.intr.* **1.** *Perder o ánimo:* animum ou vires deficere; animo deficere, cadere ou frangi. *v.pr.* **2.** *Perder o sentido:* languere, languescere; intermori; exanimari; vertigine laborare; vertiginem pati. V. *tamén* **desfalecer.**

desmaio. *s.m.* V. **desfalecemento.**

desmán. *s.m.* Palabra utilizada na *loc. adv.* *desmán:* retrorsum; praepostere.

desmandar. *v.pr.* **1.** *Ir máis aló do normal:* modum excedere ou non servare; modestiae limites transilire; libidinibus se dedere; (*no falar*) liberius loqui; solutae linguae esse. **2.** *Non acatar a autoridade de alguén:* iussa neglegere ou contem nere; subiectionem repellere; disciplinam excu tere; non oboedire.

desmantelar. *v.tr.* **1.** *Destruír unha fortaleza ou outra construción:* diruere; evertere; demoli ri; (*unha casa*) domum supellectile nudare. **2.** *Desfacer algo separando as súas pezas:* scindere, discindere; in partes dividere. V. *tamén* **desar mar.** **3.** (fig.) *Facer que algo deixe de funcionar:* solvere, dissolvere.

desmarcar. *v.tr.* **1.** *Quíitar as marcas ou os marcos:* notas, signa ou terminos tollere. *v.pr.* **2.** *Dep. Li brarse un xogador da marcaxe doutro:* alterum lusorem vitare ou calliditate superare.

desmedido –a. *adx.* Immodicus, immoderatus, nimius, immensus –a –um; immanis, enormis –e; (*paixón, desexo desmedidos*) libido –inis; cupiditas –atis.

desmedrado –a. *adx.* Deiectus, minutus, immi nutus, infractus –a –um; statura pusillus.

desmedrar. *v.intr.* Decrescere; in deterius vergere; minui; labi.

desmellorar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén non estea tan ben como estaba:* corrumpere; deterere; deteriorem ou deterius reddere. *v.intr.* **2.** *Perder o bo estado:* corrumpi; desciscere; deteriorem ou deterius fieri; in deteriora ou in peius mutari ou

verti. **3.** *Sufrir unha persoa unha deterioración:* languere, languescere; torpere, torpescere; dege nerare.

desmembrar. *v.tr.* **1.** *Separar os membros do corpo a unha persoa ou animal:* lacerare; corporis membra dividere; membratim corpus discer pere. **2.** *Dividir unha cousa nas súas partes:* divi dere; dissociare; discindere; dilaniare; dilacerare; consecare. **3.** *Separar unha ou varias partes dun todo:* in partes dividere. *v.pr.* **4.** *Dividirse algo nas súas partes:* dissolvi; dissociari; discindi; disiungi. **5.** *Separarse unha ou varias partes dun todo:* re solvi; in partes dividi.

desmemoriado –a. *adx.* V. **deslebrado.**

desmentir. *v.tr.* **1.** *Declarar que algo non é ver dade:* mendacium abicere ou exprobrare; men daciai arguere. **2.** *Demostrar que é falso algo que se afirma:* mendaciai aliquem arguere; refellere; confutare, refutare; redarguere. **3.** (fig.) *Negar unha circunstancia algo que se daba por suposto:* improbare; revocare; retractare.

desmerecer. *v.intr.* **1.** *Perder algo ou alguén o mé rito, o valor, etc.:* demereri; male mereri. **2.** *Pa recer peor do que é alguén ou algo, non estar á altura:* non bene meritum esse; alicui ou alicui rei non respondere.

desmesura. *s.f.* Immoderatio –onis; intemperies –ei; nimium –i; nimietas –atis; intemperantia, immodestia, inverecundia, irreverentia –ae.

desmesurado –a. *adx.* V. **desmedido.**

desmilitarizar. *v.tr.* **1.** *Privar da forza militar:* bellica instrumenta amovere. **2.** *Declarar libre da presenza militar:* munitiones amovere. **3.** *Privar do carácter militar:* ad usum ou morem civilem reducere.

desmobilizar. *v.tr.* **1.** *Facer que un exército, tropa, etc., non pase á acción:* exercitum, copias in cas tra reducere. **2.** *Facer que alguén non execute as medidas destinadas a algún fin:* dissuadere; dehortari; avertere; revocare. V. *tamén* **descon vocar.**

desmoblar. *v.tr.* Supellectilem auferre; domum ou partem aedium vacuum facere ou supellectile nudare.

desmontar. *v.tr.* **1.** *Descompor unha cousa en pe zas:* disiungere; dissociare; in partes dividere. V. *tamén* **desarmar.** **2.** *Facer descender do cabalo ou dun lugar:* V. **apear, descabalg.** *v.pr.* **3.**

Descomporre unha cousa en pezas: V. **desarmarse**. **4.** *Descender do cabalo ou dun lugar:* V. **apear, descabalgar**.

desmoralización. *s.f.* V. **abatemento, desalento**.

desmoralizar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a confianza, a moral, os ánimos:* V. **desalentar, desanimar**. *v.pr.* **2.** *Perder a confianza, os ánimos:* V. **desalentarse, desanimarse**.

***desmoronar.** *v.tr.* e *pr.* V. **derrubar(se)**.

desnatar. *v.tr.* Lactis summum decerpere; lactis spumam eximere.

desnaturalizar. *v.tr.* **1.** *Privar dos dereitos de cidadanía:* proscribere; civitatis iure privare; civitatem adimere; iure civium abalienare; patriae solo interdicere. *v.pr.* **2.** *Renunciar aos dereitos de cidadanía:* patriam abdicare.

desnaturar. *v.tr.* **1.** *Alterar a natureza:* adulterare; mutare; corrumpere; vitiare; naturam immutare. **2.** *Facer que alguén perda as súas calidades naturais:* corrumpere; vitiare; mores alicuius perdere; depravare; naturam commutare.

desnivel. *s. m.* Declivitas, proclivitas –atis; declinatio –onis; loci iniquitas; altitudinis inaequalitas.

desnivelar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo non teña todos os puntos ao mesmo nivel:* proclinare. **2.** (fig.) *Facer que algo ou partes dun todo deixen de ser iguais:* inaequalem reddere. V. **tamén** **desequilibrar**.

desnortar. *v.tr.* V. **confundir, descamiñar, desconcertar, desordenar**.

***desnudar.** *v.tr.* V. **denudar**.

desnutrición. *s.f.* Macies –ei; tenuitas –atis; tenuis victus; cibi insufficientia; pastus insufficientis; debilitatio –onis; inedia –ae.

desnutrido –a. *adx.* Alitura insufficienti, exiguo victu *ou* macie confectus; denutritus –a –um; languens –entis.

desobedecer. *v.tr.* e *intr.* Haud parere; dicto non parere; iussa negligere (neglegere) *ou* contemnere; non oboedire *ou* obtemperare; oboedientiam abicere; imperium detrectare *ou* rumpere; imperata recusare. V. **tamén** **contravir**.

desobediencia. *s.f.* Inoboedientia, inaudientia, contumacia –ae; mandatorum neglectio; parendi dedignatio.

desobediente. *adx.* Inoboediens, inobsequens –entis; dicto *ou* dictis non obtemperans; dictum *ou* dicta non audiens; contumax –acis.

desocupación. *s.f.* Otium –i; cessatio, vacatio –onis; inertia –ae.

desocupado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *desocupar*: vacuatus, evacuatus, vacuefactus, expeditus –a –um. *adx.* **2.** *Sen nada ou ninguén instalado no seu interior:* vacuus, vacuefactus, derelictus, desertus –a –um. V. **tamén** **baleiro, deshabitado**. **3.** *Que non está sendo utilizado:* vacuus, solutus, expeditus –a –um; liber –era –erum. **4.** *Que non fai nada, sen ocupación:* otiosus –a –um; opere *ou* curis solutus; nihil agens; deses –idis; ab opere vacuus; (*estar desocupado*) negotio vacare. V. **tamén** **desempregado, parado**.

desocupar. *v.tr.* **1.** *Deixar de ocupar militarmente un territorio:* exercitum deducere; legiones abducere; e loco discedere, decedere *ou* praesidia ducere. **2.** *Deixar libre un local:* vacuare, evacuare, vacuefacere; vacuum facere; locum expeditum relinquere. **3.** *Quitar as cousas que ocupan un lugar:* vacuefacere. V. **tamén** **2.**

desodorizante. *adx.* **1.** *Que elimina os malos olores:* foetorem auferens. *s.* **2.** *Produto que elimina os malos olores:* foetoris delumentum; capsella odorifera.

desodorizar. *v.tr.* Foetorem auferre; capsellam odoriferam adhibere.

desoír. *v.tr.* V. **contravir, desatender, desobedecer**.

desolación. *s.f.* Vastatio, desolatio, populatio, depopulatio, destructio, consternatio, comploratio, exanimatio –onis; solitudo –inis; exitium –i; luctus –us; vastitas –atis; angor –oris; maestitia –ae; animi aegritudo. V. **tamén** **aflicción**.

desolado –a. *adx.* V. **desconsolado**.

desolar. *v.tr.* **1.** *Causar grandes estragos:* vastare; populari, depopulari; vastitatem (agris) inferre; agros foedare. V. **tamén** **arrasar, arruinar**. **2.** (fig.) *Causar unha grande aflicción:* V. **desconsolar**.

desorbitado –a. *adx.* **1.** *Que está fóra da súa órbita:* exorbitatus –a –um; extra orbitam, orbem, circulum *ou* gyrum propulsus. **2.** (fig.) *Que excede a xusta ou a normal medida:* enormis, immanis –e; ingens –entis; immoderatus, immodicus; inusitatus, nimius –a –um.

desorbitar. *v.tr.* **1.** *Facer saír da súa órbita:* exorbitare; extra orbitam, orbem, circulum *ou* gyrum propellere. **2.** (fig.) *Esaxerar:* exaggerare; (nimis) augere; extollere; extra modum proderere. *V. tamén esaxerar.*

desorde. *s.f.* **1.** *Falta de orde ou organización:* confusio, inordinatio, turbatio, perturbatio, trepidatio –onis; turba –ae; confusus, turbatus *ou* perturbatus ordo; intemperantia, immodestia –ae; (*en desorde*) sine more; tumultuose; confuse; incomposite; inordinate; indigeste. *V. tamén descontrol.* **2.** *Axitación violenta da orde pública:* tumultus, motus –us; seditio –onis; rerum turbatio *ou* perturbatio; popularis iactatio; turba –ae.

desordenado –a. *adx.* **1.** *Carente de orde ou organización:* incompositus, confusus, dissipatus, turbatus, perturbatus –a –um. *V. tamén atrapallado.* **2.** *Que non ten orde nas súas cousas:* indiligens –entis; immundus, incomptus –a –um. *V. tamén abandonado, atrapallado, desaseado.* **3.** *Que non ten regularidade:* inaequalis, mutabilis –e; inconstans –antis.

desordenar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo deixe de estar en orde:* turbare, perturbare; miscere; confundere. *V. tamén alterar, atrapallar, chafallar, desamañar.* *v.pr.* **2.** *Deixar de estar en orde:* turbari, perturbari; misceri; confundi. *V. tamén alterarse, atrapallarse.*

desorganización. *s.f.* *V. desamaño, desorde.*

desorganizar. *v.tr.* *V. desamañar, desordenar.*

desorientar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén perda o rumbo:* a via deducere; turbare, conturbare; animum confundere. *V. tamén descamiñar.* **2.** *Facer que alguén non saiba que dicir, como actuar, etc.:* *V. 1 e confundir, desconcertar.* *v.pr.* **3.** *Perder a orientación:* *V. descamiñarse, despistarse.* **4.** *Quedar sen saber que dicir, como actuar, etc.:* haerere; confundi. *V. tamén confundirse, cortarse, desconcertarse.*

desosar. *v.tr.* Exossare; ossa carni detrahere.

desosixenar. *v.tr.* Oxygen(i)um detrahere *ou* reducere.

desova. *s.f.* **1.** *Acción de desovar:* ovorum partus. **2.** *Época en que desovan os peixes e anfíbios:* partus *ou* coitus tempus.

desovar. *v.intr.* Fetificare; ova edere *ou* parere.

desoxidar. *v.tr.* Rubiginem exterere, extrahere, reducere *ou* deducere.

despachar. *v.tr.* **1.** *Concluir ou resolver axiña un asunto, un negocio:* expedire; conficere, perficere; exsequi. **2.** *Enviar a un lugar, botar fóra del:* mittere; delegare. **3.** *Vender:* vendere, venditare, divendere; (merces) alicui commutare. **4.** *Atender a un cliente:* servire; ministrare, administrare; obtemperare. **5.** *Tratar ou resolver un asunto:* expedire; explicare; decernere; statuere, constituere; rem, propositum peragere.

despacho. *s.m.* **1.** *Acción de despachar:* expeditio –onis. **2.** *Cuarto de traballo ou estudo:* officina –ae; locus expediendis negotiis destinatus. **3.** *Lugar destinado á venda de certas mercancías:* officina –ae; (*de pan*) pistrina –ae; (*de billetes*) tesserarum diribitorium. **4.** *Comunicación que se envía por vía rápida:* citissimum nuntium; mandatum publice missum; litterae publicae.

***despacio.** *adv.* *V. paseniño.*

despechar. *v.tr.* *V. abrir, desfechar.*

despectivo –a. *adx.* Spernax –acis; despicens –entis; spretor, despector, aspernator; contemptor/-trix; (in aliquem) fastidiosus/-a; contemptum significans.

despedida. *s.f.* Vale (*indecl.*); discessus, digressus –us; abeuntis salutatio. *V. tamén adeus.*

despedimento. *s.m.* Missio, dimissio, vacatio –onis.

despedir. *v.tr.* **1.** *Acompañar por cortesía a una persoa que marcha:* alicui valedicere; discedentem honoris gratia comitari; abeuntem salutare. **2.** *Botar fóra de si:* pellere, depellere; iacere, proicere, conicere, reicere, iaculari; emitere. **3.** *Botar dun traballo:* mittere, dimittere; excludere; missionem dare. *v.pr.* **4.** *Dicir as palabras acostumadas ao separarse dúas ou máis persoas:* vale dicere *ou* valedicere. **5.** (fig.) *Desbotar a esperanza de conseguir algo:* aliquid missum facere *ou* perditum ducere; excludere; oblivisci; oblivioni dare *ou* mandare.

despegar. *v.tr.* **1.** *Separar algo que estaba pegado:* *V. desapegar.* *v.intr.* **2.** *Levantarse un avión:* a terra avolare; aera carpere; caelum *ou* aethera petere; sursum ascendere; sublime abire. *v.pr.* **3.** *Separarse algo de onde estaba pegado:* *V. desapegarse.*

***despego.** *s.m.* *V. desapego.*

despeitear. *v.tr.* V. **desguedellar**.

*despelexar. *v.tr.* V. **esfolar**.

despenar. *v.tr.* V. **depenar**.

despendurar. *v.tr.* V. **descolgar**.

despensa. *s.f.* Cella, apotheca -ae; penaria cella; promptuarium, cellarium -i; (*da carne*) carnarium -i.

despentear. *v.tr.* V. **desguedellar**.

desperdiar. *v.tr.* V. **desaproveitar**.

desperdicio. *s.m.* Residuum, reliquum -i; quisquilia, reliqua, purgamenta -orum; sordes -ium; quisquiliae, reliquiae -arum.

despersonalización. *s.f.* Personalitatis, singularitatis *ou* personalis indolis detractio *ou* amissio.

despersonalizar. *v.tr.* Personalitatem, singularitatem *ou* personalem indolem auferre.

despertador. *adx. e s. m.* V. **espertador**.

despertar. *v.tr. e intr.* V. **espertar**.

desperto -a. *adx.* V. **esperto**.

despexar. *v.tr.* **1.** *Deixar libre un lugar:* locum expeditre *ou* vacuum facere; vias expeditre. *v.intr.* **2.** *Tornar claro o ceo:* V. **albadear, albear**.

despexo. *s.m.* Alacritas, facilitas -atis; expeditio -onis.

despezar. *v.tr.* **1.** *Desfacer un buque:* (navem) exarmare. **2.** *Partir unha res morta:* discernere; in partes dividere *ou* concidere; partire/-iri. V. *tamén* **desmembrar**.

despido. *s.m.* V. **despedimento**.

despieitar. *v.tr.* V. **desguedellar**.

despintar. *v.tr.* **1.** *Quitar a pintura:* picta, picturam, colorem delere, radere, eradere, expungere. *v.pr.* **2.** *Perder a pintura:* picta deleri *ou* expungi.

despir. *v.tr. e pr.* V. **denudar(se)**.

despistar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a pista:* de via *ou* a proposito deducere; via *ou* de via avertere *ou* devertere. *v.pr.* **2.** *Perder o rumbo:* aberrare, deerrare; a via deflectere *ou* declinare. V. *tamén* **descamiñar(se)**, **desorientar(se)**, **distraer(se)**.

desplante. *s.m.* Petulantia, arrogantia, impudentia -ae; procacitas, protervitas -atis.

desplumar. *v.tr.* V. **depenar**.

despoboado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo despoboar:* depopulatus, spoliatus, vastatus -a -um;

civibus nudatus, denudatus, orbatus *ou* privatus. *adx.* **2.** *Sen habitantes ou con moitos menos dos que tiña:* vacuefactus, vacuum, desertus -a -um. V. *tamén* **1.** *s.m.* **3.** *Lugar sen casas ou sen habitantes:* desertum -i; eremus -i; solitudo -inis; tesca -orum.

despoboar. *v.tr.* **1.** *Deixar sen habitantes ou con moitos menos:* depopulari; vastare; civibus nudare, viduare *ou* exhaurire. *v.pr.* **2.** *Quedar sen habitantes:* civibus nudari; locum cultoribus vacuum relinquere.

despois. *adv.* **1.** *Máis lonxe no espazo ou no tempo:* post, postea; deinde; subinde; postmodum, postmodo. **2.** *Referido ao tempo, o seguinte:* protinus ab; paulo post; non multo post; brevi tempore intermisso. *loc.prep.* **3.** *Despois de:* post; secundum. *loc.conx.* **4.** *Despois de que:* postquam, post ... quam; posteaquam, postea ... quam. ♦ *Despois de cinco anos:* post quintum annum. *Despois de pouco tempo:* brevi spatio interposito; brevi tempore intermisso.

desposar. *v.tr.* **1.** *Unir en matrimonio:* connubio rite iungere. V. *tamén* **casar.** *v.pr.* **2.** *Contraer matrimonio:* in coniugium pacisci; matrimonium spondere; sponsalia contrahere. V. *tamén* **casar**.

desposorio. *s.m.* Sponsalia -ium.

desposuír. *v.tr.* Possessione privare; possessionem eripere; de possessione deicere *ou* deturbare; possessionibus pellere; patrimonio excutere; bonis *ou* patrimonio alicquem exuere; bona adimere.

déspota. *s.* **1.** *Persoa que exerce o poder de xeito arbitrario e absoluto:* tyrannus -i; rex, regis; crudelis dominus/-a. **2.** *Persoa que actúa deste xeito:* superbus, importunus, imperiosus *ou* inhumanus/-a vir/femina. V. *tamén* **1.**

despótico -a. *adx.* Superbus, imperiosus, tyrannicus -a -um.

despotismo. *s.m.* **1.** *Sistema de goberno baseado no poder absoluto:* tyrannis -idis; regnum, imperium -i; superba, tyrannica, aspera dominatio; regia potestas. **2.** *Autoridade exercida dese xeito:* dominatio -onis; dominatus -us; superbia, licentia, intemperantia -ae. V. *tamén* **1.**

despoxar. *v.tr.* **1.** *Privar de algo, xeralmente de modo violento:* spoliare; nudare, denudare; privare; orbare; exuere; adimere; rapere, diripere,

eripere; praedari; depopulari; de gradu deicere; vestem exuere; veste aliquem spoliare. V. *tamén desposuír*. v.pr. **2.** *Quitar unha peza de roupa*: nudari; exui; tunicam, vestem deponere; veste se exuere; corpus nudare.

desprazamento. s.m. Translatio –onis; (*de domicilio*) loci mutatio; migratio, commigratio –onis.

desprazar. v.tr. **1.** *Mover dun lugar*: transferre; (loco *ou* de loco) movere, amovere *ou* demovere; alio transferre *ou* derivare; traducere; locum alicuius (rei) mutare. **2.** *Facer saír do seu sitio (un buque) o seu volume de auga*: navis onus aquam depellere. v.pr. **3.** *Moverse ou ir dun lugar a outro*: locum mutare; se (e loco) movere; abire; migrare, demigrare; domicilium transferre.

desprecavido –a. adx. Improvidus, imparatus, incautus, necopinus, inconsultus –a –um; imprudens –entis. V. *tamén desapercebido*.

despregar. v.tr. **1.** *Estender algo*: pandere, expandere; evolvere; explicare; extendere, protendere. **2.** (fig.) *Poñer en práctica, dispor*: exprimere; ostendere; exhibere; proferre; (*as forzas*) vires suas ostentare; vim suam intendere; (*o enxeño*) ingenio vela dare; (*moita actividade*) assidue laborare; multa negotia gerere. v.pr. **3.** *Estenderse*: se explicare, explicari; se pandere, pandi. ♦ *Depregar velas*: vela pandere; intendere vela ventis.

desprendemento. s.m. Laxatio, disiunctio, seiunctio, separatio –onis; nexus solutio; (*de terras*) terrae lapsus; (*xenerosidade*) munificentia –ae; liberalitas, largitas –atis.

desprender. v.tr. **1.** *Facer que algo quede solto*: laxare; (nexu) solvere, exsolvere, dissolvere; dimittere. **2.** *Separar*: disiungere, seiungere; diducere; dividere; separare; dissociare; discindere; distrahere; seponere. **3.** *Botar fóra de si*: abicere; dimittere; pellere, depellere. v.pr. **4.** *Quedar algo solto*: decidere; delabi; (nexu) solvi, exsolvi. **5.** *Separarse*: disiungi, seiungi; diduci; dissociari; cadere. **6.** *Saír despedido, emanar*: manare, emanare; fluere, effluere; descendere; efflari; originem trahere *ou* ducere. **7.** *Prescindir de algo*: (se) abstinere; se privare; se defraudare; se prohibere; temperare. **8.** (fig.) *Tirarse como consecuencia*: inferri; deduci.

desprendido –a. adx. Munificus, largus –a –um; liberalis –e. V. *tamén desinteresado*.

despreocupación. s.f. Incuria, negligentia *ou* negligentia, indiligentia –ae; quies –etis; otium –i; tranquillitas –atis. V. *tamén deixamento*.

despreocupado –a. adx. Curis liber *ou* vacuus; tranquillus –a –um; (*falto de interese*) neglegens –entis; inconsideratus –a –um. V. *tamén des-cansado*.

despreocupar. v.tr. **1.** *Librar de preocupacións*: curis levare, expedire *ou* eximere. v.pr. **2.** *Librarse de preocupacións*: a curis se liberare; curas a se abicere; se expedire; ex occupationibus se exsolvere; (*despreocupádevos*) valet curis. **3.** *Non ter coidado de algo ou alguén*: aliquid missum facere; rem omittre *ou* praetermittere; alicui non consulere.

desprestixiar. v.tr. **1.** *Facer que algo ou alguén perda o prestixio*: infamare; fidem alicuius *ou* alicui abrogare, derogare, minuere, imminuere, infirmare, auferre, detrahere, eripere, demere *ou* adimere; infamem aliquem *ou* aliquam rem facere; alicuius dignitatem labefactare; auctoritatem *ou* existimationem imminuere *ou* auferre. v.pr. **2.** *Perder o prestixio*: existimationem *ou* famam amittere; fidem perdere; sibi fidem detrahere.

desprestixio. s.m. Infamia, ignominia –ae; immunita auctoritas; fidei amissio; dedecus –oris.

***desprevenido** –a. adx. V. **desapercebido, desprecavido**.

desprevido –a. adx. V. **desapercebido, desprecavido**.

desprezable. adx. Aspernabilis, despicibilis, vilis –e; contemnendus, spernendus, aspernandus –a –um; taeter –tra –trum. V. *tamén horrible, repugnante, vil*.

desprezar. v.tr. **1.** *Non dar importancia*: minime facere *ou* reputare; pro nihilo ducere, putare *ou* habere; flocci facere *ou* aestimare; non assis facere; in levi habere; (*desprezas os meus regalos*) sordent tibi munera nostra. **2.** *Tratar sen respecto*: despicere, despectare; contemnere; spernere, aspernari; neglegere; despicatui habere; aliquem abiectum habere. **3.** *Non aproveitar algo por ser de pouco valor*: abicere, reicere. V. *tamén desbotar*.

desprezo. s.m. Contemptus, despectus, despiciatus –us; contemptio, spretio, aspernatio, despectio –onis; (*facer un gran desprezo*) medium unguem ostendere.

desproporción. *s.f.* Inaequalitas –atis; incongruentia –ae; inconcinnitas –atis; impar ratio.

desproporcionado –a. *adx.* **1.** *Que non garda a proporción:* inaequalis –e; inconcinnus, iniustus, nimius, immoderatus –a –um; incongruens –entis; (*prezo*) pretium iniquum. **2.** (*fig.*) *Que excede o que sería normal:* V. **desmedido.**

despropósito. *s.m.* Absurdum, delirium –i; stultitia –ae; ineptiae –arum; deliramenta –orum; stulte dictum; stulte factum; (*dicir despropósitos*) inepte loqui; ineptias proferre.

desprotección. *s.f.* Destitutio, derelictio, desertio –onis. V. *tamén* **abandono.**

desprotexer. *v.tr.* Deserere, destituere, derelinquere. V. *tamén* **abandonar, descoidar.**

desprover. *v.tr.* Necessariis rebus privare; necessaria eripere. V. *tamén* **desabastecer.**

desprovisto –a. *part.* **1.** Part. do verbo *desprover:* nudatus –a –um; annona privatus ou prohibitus; cibariis impeditus; re frumentaria exclusus. *adx.* **2.** *Falto de algo que se expresa:* alicuius rei inops; orbus, nudus –a –um; (*aliqua ou ab aliqua re*) expers; (*necessariis rebus*) carens.

despuntar. *v.tr.* **1.** *Cortar a punta a algo:* cuspidem ou mucronem obtundere ou frangere; putare, amputare. *v.intr.* **2.** (*prop. e fig.*) *Comezar a saír:* germinare; pullulare; oriri. V. *tamén* **asomar.**

***desquiciar.** *v.tr.* V. **desencaixar.**

desquitar. *v.tr.* **1.** *Favorecer unha vantaxe compensando unha perda:* damnum resarcire ou compensare. *v.pr.* **2.** *Proporcionarse unha ganancia que compensa unha perda anterior:* vindicare; ulcisci; (*no xogo*) amissa in ludo recuperare. **3.** *Ofender a alguén ou causarlle algún prexuízo para vingarse:* iniuriam iniuria ou merita meritis repensare; talionem reddere.

desquite. *s.m.* **1.** *Acción de compensar ou vingar un prexuízo:* damni compensatio; iacturae ou iniuriae reparatio; vindicta –ae. **2.** *Encontro, partida que lle dá ao perdedor outra oportunidade:* amissorum in ludo recuperatio; altera in alea opportunitas.

desratizar. *v.tr.* Sorices ou mures exterminare, occidione interimere, funditus tollere.

destacado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *destacar:* V. este verbo. *adx.* **2.** *Distinguido entre outros:* eminens, excellens, praecellens –entis; praestans

–antis; egregius, conspicuus, clarus –a –um; nobilis, insignis –e.

destacar. *v.intr.* **1.** *Chamar a atención sobre outros:* eminere, prominere, supereminere; antecellere; praestare; praeire. **2.** *Avantaxar:* V. **1** e **avantaxar.** *v.tr.* **3.** *Pór de relevo:* resilire, resaltare; lumen afferre; rem illustrare, clariorem ou manifestam facere.

destapar. *v.tr.* **1.** *Quitar a tampa:* operculum detrahere ou auferre. **2.** *Deixar algo ao descuberto:* V. **abrir, denudar, desabrigar.** **3.** (*fig.*) *Sacar á luz:* V. **descubrir.**

destellar. *v.tr.* Tegulas tollere; tegulis nudare.

destemido –a. *adx.* V. **temerario.**

destemperar. *v.tr.* **1.** *Facer que un metal perda o tempero:* intinctionem, temperationem ou virtutem ferri tollere ou detrahere. **2.** (*fig.*) *Facer que algo perda a harmonía:* concentum disturbare. **3.** (*fig.*) *Facer que alguén perda o control:* V. **descontrolar.** *v.pr.* **4.** *Perder o control:* V. **descontrolarse.** **5.** *Perder a harmonía:* concentum disturbari; hebescere.

destempo. *s.m.* Termo usado na *loc. adv.* a *destempo:* V. **deshora** (a).

desterrar. *v.tr.* **1.** *Condenar a abandonar un país:* exsilio mul(c)tare ou afficere; ablegare, relegare; exterminare; eicere; expellere; in exsilium agere ou eicere; domo eicere; aliquem patria pellere; (a) patria, civitate ou ex urbe expellere; extorrem aliquem facere; alicui aqua et igni interdicere; exsulari; in exsilium agi ou eici. V. *tamén* **deportar.** **2.** (*fig.*) *Facer desaparecer; pór lonxe:* V. **afastar, apartar, arredar.** *v.pr.* **3.** *Abandonar a patria:* in exsilium ire; exsulatum abire ou confugere; patriam fugere ou abdicare; domo demigrare; migrare; solum vertere ou mutare; sedem relinquere.

desterro. *s.m.* **1.** *Acción de desterrar ou desterrarse:* exsilium –i; exsulatio, relegatio, expulsio, amandatio, eiectio, deportatio –onis; aquae et ignis interdictio. **2.** *Lugar onde vive o desterrado:* exsilium –i.

destetar. *v.tr.* Ablactare, delactare, elactare; (infantum, puerum) removere, a lacte avellere; a mamma depellere ou disungere; (*destetado*) raptus ab ubere.

destilación. *s.f.* Stillatio, destillatio –onis; liquorum (alcoholicorum) destillatio ou decoctio; stillaticia expressio.

destilar. *v.tr.* **1.** *Someter a destilación:* stillare, destillare; decoquere. **2.** *Obter por destilación:* V. **1.** **3.** *Verter un líquido gota a gota:* guttatim stillare, destillare, exstillare.

destilería. *s.f.* Stillaticia officina.

destinar. *v.tr.* **1.** *Dirixir a un fin determinado:* V. **dedicar**. **2.** *Asignar como destino:* destinare; assignare, designare; decernere; addicere; deligere. V. *tamén* **designar**.

destinatario **-a.** *s.* Possessor designatus; vir/femina alicui rei accipiendae destinatus/-a; futurus possessor.

destinguir. *v.tr. e intr.* V. **descolorar**.

destino. *s.m.* **1.** *Forza inexorable:* fatum -i; sors, sortis; fortuna -ae; necessitas -atis; fatalis vis. **2.** *Fin a que se destina unha cousa:* designatio, consignatio, addictio, dicatio, destinatio -onis. **3.** *Lugar a onde unha persoa vai desempeñar un emprego e o emprego mesmo:* domicilium statutum; sedes imperata; muneris sedes; officium -i; ministerium peragendum; munus -eris. **4.** *Lugar ao que se dirixe unha persoa ou cousa:* locus attingendus, destinatus ou petitus.

destinxir. *v.tr. e intr.* V. **descolorar**.

destitución. *s.f.* Amotio, remotio, exauctoratio -onis; honoris ademptio; dignitatis spoliatio; honos ademptus. V. *tamén* **deposición**.

destituír. *v.tr.* Amovere, demovere; exauctorare; munere privare; magistratum alicui abrogare; mandatum retractare; mandato exuere; dignitate expoliare. V. *tamén* **depoñer, derrocar**.

***destornillador.** *s.m.* ***destornillar.** *v.tr.* V. **desaparafusador, desparafusar**.

destreza. *s.f.* Dexteritas -atis; sol(l)ertia, industria, prudentia -ae; ars, artis; ingenium -i.

destripar. *v.tr.* **1.** *Quitar as tripas:* eviscerare; exenterare; ventrem lacerare. **2.** (fig. e fam.) *Sacar a unha cousa algo que ten no interior:* intima perscrutari; disquirere. **3.** (fig. e fam.) *Desfacer completamente:* destruere; diruere; demoliri; diruere; (penitus) evertere; dissolvere; disrumpere. ♦ *Destripar terróns:* occare; glebas constringere.

destro **-a.** *adx.* **1.** *Que ten moita experiencia e habilidade:* peritus, callidus, promptus -a -um; sol(l)ers -ertis; sagax -acis. **2.** *Dereito:* dexter -(e)ra -(e)rum. *s.f.* **3.** *A man, a perna dereita:* dext(e)ra -ae; dext(e)ra manus; dext(e)rum crus.

destronar. *v.tr.* **1.** *Desposuír do trono:* solio depellere; regno expellere, detrudere, spoliare ou mul(c)tare; regnum alicui adimere. V. *tamén* **depoñer, destituír**. **2.** (fig.) *Quitar dunha situación privilexiada:* beneficium ou privilegium alicui adimere; aliquem comminuere.

***destrozar.** *v.tr.* V. **derrafar, esfarelar**.

destrución. *s.f.* Destructio, eversio, excisio, dissolutio, abolitio -onis; excidium, exitium -i; strages -is; obitus, interitus -us; ruina -ae.

destruír. *v.tr.* Destruere; evertere; moliri, demoliri; delere; deicere; eruere, diruere, prouere, subruere; complanare; ab imis fundamentis, funditus ou penitus diruere, sternere ou prosternere; profligare; disturbare; conficere. V. *tamén* **desbaratar, desfacer**.

destrutivo **-a.** *adx.* Exitialis, exitiabilis -e; exitiosus, tabidus, destructivus -a -um; destruendi vim habens.

destrutor **-ora.** *adx.* **1.** *Que destrúe:* V. **destrutivo**. *s.* **2.** *Persoa que destrúe:* eversor, confector, subversor, consumptor, exstinctor, populator, destructor/-trix; deletrix -icis. *s.m.* **3.** *Barco de guerra:* navigium torpedinibus insequendis; navis torpedo; torpedinaria, insecutoria, venatoria ou deletrix navis.

desunión. *s.f.* Disiunctio, seiunctio, dissensio, secretio, discissio, diremptio -onis; discidium -i; discordia -ae.

desunir. *v.tr.* **1.** *Separar, romper a unión:* disiungere, seiungere; segregare; dividere; solvere, dissolvere; dirimere; discindere; discernere; distrahere; divellere; dissociare; diducere; dissidia serere; abalienare. *v.pr.* **2.** *Separarse, deixar de estar unido:* dividi; dirimi; laxari; dissilire; discedere; segregari; disiungi, seiungi; solvi, dissolvi; discindi. V. *tamén* **afastar, apartar, separar**.

desusado **-a.** *adx.* Obsoletus, inusitatus, insolitus, insuetus, vetustus, archaicus -a -um; insolens -entis; ab usu remotus.

desuso. *s.m.* Desuetudo -inis; (*caer; estar; quedar en desuso*) (vetustate) obsolescere, exsolescere; veterascere; in desuetudinem venire; (*palabras en desuso*) verba ab usu cotidiani sermonis intermissa; verba obsoleta ou exauctorata; (*esta palabra caeu en desuso*) hoc verbum evanuit; longa aetas hoc verbum inveteravit; (*leis en desuso*) leges mortuae.

desvalido –a. *adx.* e s. Desertus, destitutus, derelictus, lapsus –a –um; praesidiis orbatus; nullo praesidio munitus –a (vir/femina).

desvalixar. *v.tr.* **1.** *Levar por forza cousas de valor:* spoliare, exspoliare, despoliare; auferre; praedari; aliquid bonis exuere; rapere, diripere, eripere; orbare; nudare, denudare; bona adimere; fortunis evertere *ou* deturbare; depilare, expilare. **2.** (fig. e fam.) *Acabar coas existencias dun lugar:* (domum) exhaurire. *V. tamén* 1.

desvalorizar. *v.tr.* *V. desprezar.*

***desván.** *s.m.* *V. faiado.*

desvanecer. *v.tr.* **1.** *Facer menos intensa unha cousa:* rem tenuem paulatim reddere; minuere. **2.** (fig.) *Facer desaparecer:* dissipare; delere; tollere; eximere; obliterare; eximere. *v.pr.* **3.** *Perder intensidade:* inanescere; minui. **4.** *Desaparecer:* evanescere; defluere; dilabi. *V. tamén* **desaparecer.** **5.** *Perder o coñecemento:* vertigine laborare; vertiginem pati; intermori; animo linqui *ou* defici.

desvantaxe. *s.f.* **1.** *Inferioridade con respecto a outra persoa ou cousa:* iniquitas, incommoditas –atis; incommodum –i. **2.** *Circunstancia desfavorable:* infortunium, detrimentum, damnum –i.

desvantaxoso –a. *adx.* Iniquus, incommodus, adversus –a –um.

desvariar. *v.intr.* *V. delirar.*

desvarío. *s.m.* *V. alucinación, delirio, loucura.*

desvelar. *v.tr.* **1.** *Privar do sono:* somnum excutere *ou* auferre. **2.** *Pór de manifesto:* *V. descubrir.* *v.pr.* **3.** *Non dar prendido o sono:* vigilare, evigilare, pervigilare. **4.** (fig.) *Esforzarse moito en algo:* diligenter alicui rei incumbere; omni cura eniti; sollicitum esse.

desvelo. *s.m.* **1.** *Acción de desvelar ou desvelarse:* vigilia –ae; pervigilium –i; pervigilatio –onis. **2.** *Feito de preocuparse ou esforzarse:* cura, diligentia, vigilantia –ae.

desventura. *s.f.* *V. desgraza.*

desventurado –a. *adx.* *V. coitado, desafortunado, desgraciado.*

desvergonza. *s.f.* *V. atrevemento, descaro.*

desvergonzado –a. *adx.* *V. afouto, atrevido, cínico, desbocado, descarado.*

desvergoña. *s.f.* *V. atrevemento, descaro.*

desvergoñado –a. *adx.* *V. afouto, atrevido, cínico, desbocado, descarado.*

desvestir. *v.tr.* *V. denudar.*

desviación. *s.f.* **1.** (prop. e fig.) *Acción de desviar ou desviarse:* deflexio, deviatio, declinatio –onis.

2. *Camiño en dirección distinta:* deviatio, flexio –onis; flexus –us; deverticulum *ou* diverticulum –i. ♦ *Desviación ilegal de diñeiro:* pecuniae translatio.

desviar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Afastar da dirección ou do camiño:* amovere; a via deducere; via *ou* de via avertere *ou* divertere; flectere; dissuadere; avocare; (*desviar un río*) flumen avertere. *v.pr.* **2.** *Afastarse da dirección ou do camiño:* (iter) aberrare; a via deflectere *ou* declinare; a consuetudine recedere; (*non desviarse*) viam *ou* cursum tenere. *V. tamén* **descamiñar(se).**

desvincular. *v.tr.* *V. desatar.*

desvío. *s.m.* *V. desviación.*

desvirgar. *v.tr.* *V. desflorar.*

desvirtuar. *v.tr.* Mutare; virtutem adimere; (*os feitos*) res convertere. *V. tamén* **adulterar, desnaturar.**

desxear. *v.intr.* *V. derreterse, desconxelarse.*

desxeo. *s.m.* Gelu *ou* nivis liquefactio.

detallar. *v.tr.* **1.** *Referir unha cousa polo miúdo:* rem singillatim, singulatim *ou* minutatim describere, exponere *ou* enumerare; enodatus explicare; accurate *ou* accuratius perscribere; enarrare; persequi; ordine narrare *ou* cuncta exponere, dicere *ou* pandere. **2.** *Vender mercadorías polo miúdo:* divendere. *V. tamén* **miúdo.**

detalle. *s.m.* **1.** *Relación completa e minuciosa:* rei enarratio, descriptio *ou* expositio minutatim facta; (*contar todo ao detalle*) ordine omnia narrare *ou* exponere. **2.** *Cada unha das circunstancias enumeradas:* singulae res; singula –orum; omnia –ium; omnia et singula. **3.** *Parte pequena dunha cousa:* pars, partis; particula –ae; portio –onis; (*en detalle*) per partes; omnibus ex partibus; singulatim, singillatim; membratim; carptim; particulatim; accurate; (*ao detalle*) ad amussim *ou* adamussim; ad detailium. **4.** *Elemento accesorio:* additamentum –i; appendix –icis; accessio –onis; corollarium –i. **5.** *Acto de delicadeza:* munusculum –i; amoris signum *ou* pignus. ♦ *Ao detalle (vender):* *V. miúdo* (polo).

detectar. *v.tr.* V. **descubrir**.

detective. *s.* Investigator/-trix privatus/-a.

detector –ora. *adx. e s. 1.* *Que detecta ou serve para detectar:* detector, vestigator, investigator/-trix. *s.m. 2.* *Aparello que detecta radiacións, minas, etc.:* instrumentum detectorium.

detención. *s.f.* Mora –ae; tarditas –atis; dilatio, retardatio, prolatio, cunctatio –onis; cunctamen –inis; segnities –ei; (*privación da liberdade*) custodia –ae; detentio –onis.

deter. *v.tr. 1.* *Facer que algo ou alguén deixe de avanzar:* tardare, retardare; reprimere; morari, demorari; sistere, obsistere; detinere; cohibere; moram alicui afferre ou innectere. **2.** *Interromper o desenvolvemento:* continere; cohibere; reprimere; impedire. **3.** *Coller unha persoa que se supón que delinquir:* prendere, prehendere, reprehendere; custodire; in custodia habere; custodia coercere; in carcerem ou in vincula conicere; manus alicui inicere; arripere. **4.** *Reter alguén algo sen dereito:* detentare; dignitatem, regnum sibi sumere, vindicare, occupare, sibi assumere; rem alienam retinere ou detinere. *v.pr. 5.* *Deixar de moverse:* morari, demorari, commorari; sistere, consistere; restare; cunctari; gressum tenere; vestigia premere; itinere desistere. **6.** *Deixar de seguir o seu curso:* sistere; immorari; cessare; desistere; finem habere; desinere.

deterioración. *s.f.* Detrimentum, damnum –i; ruina –ae; pernicies –ei.

deteriorar. *v.tr. e pr.* V. **corromper, derramar, desgastar**.

determinación. *s.f.* V. **decisión**.

determinado –a. *adx. V. definido.* ♦ *Artigo determinado:* V. **artigo**.

determinar. *v.tr. 1.* *Establecer os termos ou límites:* V. **delimitar**. **2.** *Establecer de forma precisa:* statuere, constituere; decernere; (diem) indicere ou praefinire. **3.** *Indicar a partir dunha medición, cálculo, etc.:* finire, definire; terminare, determinare; constituere. **4.** *Ser a causa directa de algo:* efficere; afferre; invehere. V. **tamén causar**. **5.** *Inducir a actuar:* pellere, impellere; adducere, inducere, perducere; persuadere; pellicere. **6.** *Disponer:* statuere, constituere; decernere; disponere; praecipere; praescribere; iubere.

deterxente. *s.m.* Abstergens, detergens (liquor); smegma –atis.

detestable. *adx. V. abominable, execrable.*

detestar. *v.tr.* Detestari; execrari; abominari; aver-sari; odisse; magnum odium in aliquem habere; odio alicuius accensum esse ou flagrare; alienissimum ou aversissimo animo esse ab aliquo; alicui summo odio esse. V. **tamén abominar, aborrecer, anoxar, odiar**.

detido –a. *part. 1.* Part. do verbo *deter*: V. este verbo. *adx. e s. 2.* *Privado de liberdade de maneira provisional:* detentus/-a; ad tempus inclusus, arreptus, captivus, comprehensus, vinculis mandatus/-a. **3.** *Que deixou de avanzar, de desenvolverse, etc.:* quietus, impeditus, retentus, interceptus, interclusus –a –um. **4.** *Que se realiza pondo moita atención:* scrupulosus, minutus, intentissimus –a –um.

detonación. *s.f.* Sonitus, crepitus –us; deflagratio, eruptio, diruptio, explosio –onis; fragor, stridor –oris.

detonar. *v.intr.* Explodere; dirumpere; detonare, intonare.

detractor –ora. *adx. e s.* Diffamans –antis; ob-trectator; vituperator; detrectator, detractor/-trix.

detrás. *adv. 1.* *No lugar posterior:* post; retro, retrorsum; a tergo, post tergum; pone; secundum; (*ir detrás*) ire secundum; sequi. *loc.prep. 2.* *Detrás de:* post; trans; pone; secundum. ♦ *Por detrás. 1.* *Pola parte posterior:* V. **atrás** (por). **2.** (*fig.*) (*Falar*) *sen que o saiba a persoa da que se fala:* aliquem carpere; alicui ou de aliquo detrahere.

detrimento. *s.m.* Detrimentum, damnum, incommodum –i; iniuria, noxa, noxia, iactura, offensa –ae.

detrito. *s.m. 1.* *Xeol. Partícula da erosión das rochas:* arenula –ae; ramentum, fragmentum –i; rudus –eris. **2.** (*fig.*) *Resto, residuo:* residuum, reliquum –i; faex, faecis; rudera –um; reliquiae –arum. **3.** (*fig.*) *O máis desprezable de algo:* faex, faecis; sentina –ae; urbis sordes; quisquiliae –arum.

deturpación. *s.f.* Adulteratio, deformatio, depravatio, inquinatio –onis.

deturpar. *v.tr. 1.* *Tornar fea unha cousa:* V. **afear, deformar**. **2.** *Facer que unha cousa perda a súa forma orixinal:* V. **corromper, deformar, desnaturar**.

deus. *s.m.* **1.** *Ser superior, de diferentes atributos segundo as relixións:* deus, divus -i; divinum numen; artifex ou creator mundi; (*os deuses*) dei, superi -orum; numina -um; caelites -um; caelestes -ium. **2.** *Ser supremo e eterno:* Deus, Dominus, Altissimus -i; (mundi) Creator ou Conditor. **3.** (fig.) *Persoa ou cousa pola que se sente unha especial admiración:* deus, divus -i; heros -ois. ♦ *A Deus dar, de Deus ou a de Deus (en gran cantidade):* abundanter; abunde; copiose; opime; ubertim; affatim; large; multum; satis superque; fuse lateque. *Como Deus manda:* ut decet. *Por Deus!:* per Deum!; ita me Deus iuverit! *Queira Deus que...:* utinam...; Deus mihi, tibi, illi faveat. *Non o queira Deus:* Deus avertat. *Vaia por Deus!:* tui me miseret; tui me miseratio tenet; tui, alii cuius misericordia moveor. *Vállame Deus!:* Deus bene vertat; Deus me sospitem servet; ita me Deus amet. *Coa axuda de Deus:* Deo auspice; Deo iuvante. *Se Deus quere:* Deo volente. *Pola graza de Deus:* divinitus. *Grazas a Deus:* Deo gratias.

deusa. *s.f.* Dea -ae.

devalar. *v.intr.* **1.** *Baixar a marea:* aestum minuere, reciprocari, decedere, recedere ou remeare. **2.** *Entrar a lúa en cuarto mingunte:* lunam decrescere, senescere. **3.** *Decrecer un caudal:* aquas decrescere ou defluere.

devalo. *s.m.* **1.** *Baixamar:* V. esta palabra. **2.** *Cuarto mingunte da lúa:* decrescentia -ae; senium -i; defectus -us; decrementum -i; luna decrescens ou senescens.

devanceiro. *s.m.* Antecessor, praecessor -oris; maiores, patres, veteres -um; avi, atavi -orum.

devandito -a. *adx.* V. **antedito.**

devasa. *s.f.* Succisio ou runcatio ad ignem coerendum.

devastador -ora. *adx.* Vastator, populator; depopulator/-trix; (*lume*) incendium calamitosum. V. **tamén destrutivo, destrutor.**

devastar. *v.tr.* V. **arrasar, arruinar, desolar.**

devecer. *v.intr.* **1.** *Desexar con ansiedade:* V. **alampar, anhelar, ansiar, ambicionar, degoirar.** **2.** *Ir a menos:* V. **degaxar.**

devesa. *s.f.* Pascua, pecuaria -orum; pascuus ou compascuus ager.

devezo. *s.m.* V. **afán, anhelo, ambición, degoiro.**

devir. *v.intr.* **1.** *Pasar dun estado a outro:* fieri; evadere; exsistere; venire, pervenire; transire; mutari; verti. **2.** *Ter como resultado, saída, punto de chegada, etc.:* evenire; accidere; contingere; fieri. *s.m.* **3.** *Proceso de transformación das cousas:* rerum cursus ou decursus.

devoción. *s.f.* **1.** *Sentimento de respecto polas cousas da relixión:* devotio, religio -onis; devotissima fides; pietas ou animus pius erga Deum. **2.** *Afección, inclinación por algo ou alguén:* studium -i; amor -oris; voluntas -atis; obsequium -i; observantia, benevolentia -ae.

devolto -a. *part.* Part. irreg. do verbo *devolver:* redditus, restitutus, remissus -a -um.

devolución. *s.f.* Restitutio, devolutio -onis.

devolver. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén volva ter algo no seu poder:* reddere; restituere. **2.** *Dar a diferenza entre o que se deu para pagar e o valor da mercancía:* reliquum ou pecuniam reliquam reddere. **3.** *Dar algo a cambio:* reddere; remittere; retribuere; vicem ou parem gratiam referre. **4.** *Volver unha cousa ao estado normal:* redintegrare; ex integro restituere.

devorar. *v.tr.* **1.** *Comer un animal a presa:* vorare, devorare; exedere (exesse); mandere; deglutire; absumere. **2.** (fig.) *Comer con ansia e á présa:* glutire, helluari; (*cos ollos*) comedere oculis. V. **tamén 1 e engulir.** **3.** (fig.) *Ler con grande interese:* libros vorare ou devorare; helluari libris. **4.** (fig.) *Fixar a vista con desexo ou paixón:* oculis devorare ou comedere; flagrare; ardere; fervere. **5.** (fig.) *Destruír algo o lume, unha enfermidade, etc.:* absumere, consumere; exedere, peredere; incendium aliquid haurire, conficere ou consumere; ignem omnia depasci; febre uri ou peruri.

devoto -a. *adx.* Devotus, pius, deditus, studiosus, benevolus -a -um; pietatis cultor/-trix; amans -antis.

dexeneración. *s.f.* **1.** *Acción de dexenerar:* depravatio, declinatio, demutatio, degeneratio, corruptio -onis; corruptela, nequitia -ae. **2.** *Alteración das células:* degeneratio, corruptio -onis.

dexenerado -a. *adx.* **1.** *Que dexenerou:* depravatus, degeneratus, corruptus, vitiosus -a -um. *adx. e s.* **2.** *Que se comporta dun xeito anormal:* degener -eris; degeneratus, corruptus, depravatus, perditus, perversus/-a vir/femina.

dexenerar. *v.intr.* Degenerare; in peius *ou* in deterius mutari, verti *ou* deflectere; desciscere; vitari; adulterari; corrumpi; a virtute maiorum degenerare; patriam virtutem proicere.

dexergar. *v.tr.* V. **albiscar**.

dez. *num.card.* **1.** *Nove máis un:* decem; (*dez veces*) decies; (*de dez en dez*) deni –ae –a. **2.** *Que ocupa o lugar décimo:* decimus –a –um. *s.m.* **3.** *O número dez:* denarius numerus.

dezanove. *num.card.* **1.** *Dez máis nove:* novendecim; decem et novem; undeviginti. **2.** *Que ocupa o lugar décimo noveno:* undevicesimus –a –um; nonus decimus.

dezaoto. *num.card.* **1.** *Dez máis oito:* decem et octo; duodeviginti; octodecim. **2.** *Que ocupa o lugar décimo oitavo:* duodevicesimus *ou* duodevigesimus –a –um; octavus decimus.

dezaseis. *num.card.* **1.** *Dez máis seis:* sexdecim, sedecim. **2.** *Que ocupa o lugar décimo sexto:* sextus decimus *ou* sextusdecimus –a –um.

dezasete. *num.card.* **1.** *Dez máis sete:* septemdecim; septem et decem. **2.** *Que ocupa o lugar décimo sétimo:* septimus decimus.

día. *s.m.* **1.** *Espazo de 24 horas:* dies –ei; diurnum spatium. **2.** *Espazo de tempo desde a saída á posta do sol:* dies –ei; sol, solis. **3.** *Claridade do día:* lux, lucis; sol, solis. ♦ *Abrir o día, raiair o día, romper o día, vir o día:* V. **albear, alborexar**. *Bos días:* ave!; salve!; di te ament; faustum tibi diem. *De día:* diu, subdiu, interdiu. *Día a día:* in singulos dies. *Día hábil:* iuridicus, fastus dies. *Día laborable:* negotiosus, profestus, operarius dies. *Día lectivo:* academicus dies. *Día santo:* festus dies. *Día solto:* V. **día** laborable. *Do día:* hodiernus –a –um; recens –entis; viridis –e. *Dun día para outro:* ex die in diem. *Estar ao día:* ad hodiernas *ou* recentiores doctrinas, ad recentiores temporum rationes *ou* mores accommodatum *ou* conformatum esse; artibus disciplinisque hodiernis instructum esse. *Este día:* nuper, nuperrime; recenter, recentissime; novissime. *O outro día:* haud ita pridem. *Ao outro día, ao día seguinte:* altero, sequenti, proximo *ou* postero die; postridie (eius diei). *Pór ao día:* V. **actualizar**. *Contra o día, ao abrir o día, á rompida do día, sobre o día:* V. **alba** (á). *O día de onte:* heri; hesternus dies. *O día de hoxe:* hodie; hodiernus dies. *O día de mañá:* cras; crastina dies; futurum –i. *Dentro de*

poucos días: propediem; brevi; post paucos dies. *Vivir ao día:* in diem vivere.

diabete. *s.f.* Diabetes –is; diabetis morbus.

diabético –a. *adx.* Diabeticus –a –um; diabético morbo affectus *ou* laborans.

diabo *ou* **diabro.** *s.m.* V. **demo**. ♦ *Ser o diabo:* V. **demo** (ser o).

diabólico –a. *adx.* V. **demoníaco**.

diabrura. *s.f.* Audax *ou* nefarium facinus; lascive factum. ♦ *Facer diabruras:* per lasciviam (aliquem) ludere.

diaconisa. *s.f.* Diaconissa –ae.

diácono. *s.m.* Diaconus –i.

diacrítico –a. *adx.* Ling. Diacriticus –a –um. ♦ *Acento diacrítico:* V. **acento**.

diacronía. *s.f.* Ling. Diachronia –ae.

diadema. *s.m.* **1.** *Banda coa que os soberanos cinguen a cabeza:* diadema –atis; regium (capitis) insigne. **2.** *Fita ou banda coa que se adorna a cabeza:* diadema –atis.

diáfano –a. *adx.* **1.** (*Corpo*) *que deixa pasar a luz:* translucidus, perlucidus, pellucidus –a –um; perlucens, pellucens –entis. **2.** (fig.) *Claro, sen manchas:* lucidus, perspicuus, limpidus, liquidus, splendidus –a –um. V. *tamén* 1.

diafragma. *s.m.* **1.** *Anat. Músculo do corpo:* praecordia –orum; s(a)eptum, diss(a)eptum –i; transversum s(a)eptum; diaphragma –atis. **2.** *Fot. Orificio que regula a intensidade da luz:* diaphragma –atis. **3.** *Electr. Membrana de certos aparellos eléctricos:* diaphragma –atis. **4.** *Dispositivo anticonceptivo:* anticonceptivum diaphragma.

diagnosticar. *v.tr.* Diagnosin facere; morbum *ou* morbi signa cognoscere; morbi causam detegere; morbi naturam dignoscere.

diagnóstico. *s.m.* **1.** *Acción de coñecer unha enfermidade polos seus síntomas:* diagnosis –is; morbi cognitio; causarum morbi cognitio. **2.** *Acción de facer unha previsión por certos indicios:* diagnosis –is; iudicium –i; accurata rerum causarumque cognitio.

diagonal. *adx.* **1.** *Que atravesa oblicuamente:* diagonalis –e; diagonicus –a –um; diagonios –on. *s.f.* **2.** *Recta que vai dun vértice a outro non inmediato:* diagonalis, diagonica *ou* diagonios linea.

diagrama. *s.m.* Diagramma –atis; figura graphica.

dial. *s.m.* Scala radiophonica.

dialectal. *adx.* Dialecti proprius; dialecto *ou* sermone vernaculo scriptus *ou* dictus; (*propio da lingua popular*) plebeius –a –um.

dialectalismo. *s.m.* Vocabulum vernaculum; verborum *ou* orationis structura dialecti propria.

dialéctica. *s.f.* V. **dialéctico.**

dialéctico –a. *adx.* **1.** *Pertencente á dialéctica:* dialecticus –a –um. *s.f.* **2.** *Método de razoamento:* dialectica –ae; dialectica *ou* disserendi ars *ou* ratio. **3.** *Conxunto de recursos utilizados para discutir, argumentar, refutar, etc.:* dialectica –ae; dialectica disciplina; disputandi disciplina. *s.* **4.** *Persoa que utiliza a dialéctica:* dialecticus/-a.

dialecto. *s.m.* **1.** *Ling. Lingua derivada dun tronco común con outra:* dialectos *ou* dialectus –i. **2.** *Sistema lingüístico derivado doutros:* dialectos *ou* dialectus –i; lingua vernacula; (*lingua popular*) plebeius sermo.

dialogado –a. *adx.* Dialogice *ou* alternis sermonibus expressus, dictus *ou* scriptus.

dialogar. *v.intr.* Loqui, colloqui; sermocinari; sermonem cum aliquo conferre. V. *tamén* **conversar.**

diálogo. *s.m.* **1.** *Conversación:* V. esta palabra. **2.** *Discusión para chegar a un acordo:* V. **discusión, conversación.** **3.** *Conxunto de palabras dos personaxes dunha obra de teatro, cine, novela, etc.:* dialogus –i; sermo –onis; diverbium –i; alterni sermones. **4.** *Obra en forma de diálogo:* dialogus –i.

diamante. *s.m.* Adamas –antis; diamans –antis.

diamantífero –a. *adx.* Adamantifer –era –erum.

diamantino –a. *adx.* Adamantinus –a –um.

diámetro. *s.m.* Diametros/-trus –i; dimetiens linea; dimetiens –entis; (*de setenta pés de diámetro*) diametros habens pedes septuaginta.

diana. *s.f.* **1.** *Toque militar:* militaris in extrema vigilia sonus. **2.** *Punto central dun albo:* scopi media pars, medium *ou* centrum. ♦ *Dar na diana:* destinatum icere, ferire *ou* petere. *Non dar na diana:* destinatum fallere. V. *tamén* **albo.**

diante. *adv.* **1.** *No lugar anterior:* ante. **2.** *Antes:* ante, antea. *loc.prep.* **3.** *En presenza de:* ante; coram; prae; (*diante do pobo*) coram populo; (*diante de si*) prae se; (*estar diante da porta*)

esse ad portam; (*falar diante do xuíz*) apud iudicem dicere. ♦ *Ser botado para diante:* audere; animosum, audacem, confidentem, temerarium, imprudentem *ou* impudentem esse *ou* se praebere. *En diante:* in posterum; in reliquum (tempus); postea; dein, deinde. *Por diante:* ex adverso, in adversum; a fronte. *Ir diante:* praere; antecedere, praecedere; praegredi. *A parte de diante:* frons, frontis; anterior pars. *Mandar por diante:* praemittere. *Ir diante:* porro ire; praecedere; praecurrere.

dianteiro –a. *adx.* **1.** *Que se atopa na parte de diante:* anticus, praevius –a –um; anterior –ius. *s.f.* **2.** *A parte de diante:* frons, frontis; facies –ei; antica *ou* anterior pars. **3.** *Dep. Conxunto de xogadores da primeira liña:* oppugnatores, incursores –um; primum agmen. *s.m.* **4.** *Cada un deses xogadores:* oppugnator; incursator –oris; (*dianteiro centro*) medius *ou* praecipuus oppugnator *ou* incursator. ♦ *Tomar a dianteira a alguén:* aliquid praegredi; antecellere; iter praecipere *ou* praecupare; praecurrere.

diaño. *s.m.* V. **demo.**

diapasón. *s.m.* Diapason (*indecl.*); (instrumentum) vocis, soni *ou* sonorum index.

diapositiva. *s.f.* Imago *ou* imaguncula immota; imago photographica translucida; imago lucis ope proicienda.

diario –a. *adx.* **1.** *De todos os días:* quotidianus, cot(t)idianus –a –um. *s.m.* **2.** *Periódico que se publica todos os días:* ephemeris –idis; diarium –i. **3.** *Relación do que sucede cada día e caderno onde se rexistra:* acta diurna; diurna actorum scriptura; diurnus commentarius. ♦ *A diario.* **1.** *Todos os días:* quotidie, cot(t)idie; singulis diebus. **2.** *Todos os días, excepto domingos e festivos:* singulis diebus, festis exceptis. *De diario:* usitatus, quotidianus, cot(t)idianus –a –um.

diarrea. *s.f.* Alvus soluta; ventris *ou* alvi fluxus, deiectio, resolutio *ou* profluvium; fluxus –us; fluor –oris; foria –ae *ou* foria –orum; tormina –um; diarrhoea –ae; (*ter diarrea*) profluvio alvi laborare; (*medicamentos que a curan*) coeliaca medicamenta.

diáspora. *s.f.* **1.** *Dispersión dos xudeus:* dispersio, disseminatio, dissipatio –onis; diaspora –ae. **2.** *Por ext., dispersión dunha etnia, dun pobo, etc.:* V. 1.

diástole. *s.f.* Diastole –es; dilatatio –onis; (*alargamento dunha silaba*) syllabae dilatatio ou productio.

diatriba. *s.f.* Convicium –i; vehemens refutatio; disputatio –onis.

dicción. *s.f.* **1.** *Xeito de falar; recitar; etc.:* elocutio –onis. **2.** *Arte de dicir; recitar; etc.:* actio, pronuntiatio –onis; ars dicendi. ♦ *Figuras de dicción:* ornamenta ou lumina verborum.

diccionario. *s.m.* Lexicon –i; vocum, verborum, linguae ou vocabulorum thesaurus ou index; dictionarium, glossarium, vocabularium –i.

dicir. *v.tr.* **1.** *Expresar falando:* dicere; loqui, eloqui, proloqui; aio; fari, effari; narrare, enarrare; ferre, referre; memorare; (*a miúdo*) dictitare; frequenter dicere ou edicere; profiteri; clamare, proclamare. **2.** *Expresar por escrito:* narrare, enarrare; dicere; scribere; aliquid litteris mittere ou committere; litteris expromere; litteris mandare. **3.** *Dar a entender por algún signo:* dicere; exprimere; ostendere. *v.intr.* **4.** (*Cos adverbios ben, mal e semellantes*) *ser ou non adecuada, vir ben ou mal unha cousa:* V. **acaer, cadrar.** **5.** *Ser ou sentar algo da maneira que se expresa:* videri; esse. *s.m.* **6.** *Expresión oral máis ou menos fixada polo uso:* dictum, effatum, vocabulum –i; vox, vocis. V. **tamén dito.** ♦ *Coma aquel que di ou coma quen di:* ut si diceremus. *Como cho digo:* verum dico; minime mentior. *Como dix o outro:* ut aiunt; ut dici solet; ut fama est. *Dicir misa:* missam celebrare; missae sacrificium offerre; sacrum ou rem sacram facere. *Non digo que non:* aio; non nego. *Non me digas!* mirum, insolitum dicis; incredibile dictu! *Que diga(n) misa!* quidquid de me iudicent; rumores parvi facio. *Que queres (quere, queredes...) que che (lle, vos...) diga?* ou *non sei que che (lle, vos...) diga:* quid dicam nescio. *Quen o diría, quen o había de dicir ou quen o ía dicir?:* quis hoc diceret? *Se quere (queres, queredes...) que lle (che, vos...) diga:* ut illi (tibi, vobis) verum dicam. *Vai (ide) dicir misa:* sine, sinite me; discede, discedite; tace, tacet. *Por dicilo así:* ut ita dicam. *Dicir por dicir:* temere, inconsulte, loqui ou dicere. *Dicir sempre o mesmo:* eandem cantilenam canere. *Dicir de pasada:* per transennam dicere. *Dicir ao oído:* in aurem dicere ou stillare; mutire, mussare, musitare. *Por dicilo en poucas palabras:* ut breviter dicam. *É dicir:* nempe; scilicet, videlicet; hoc est,

id est. *Nin que dicir ten:* scilicet, videlicet. *Isto é o que tiña que dicir:* haec habui dicere. *Dito sexa sen ánimo de ofender:* absit invidia verbo.

dicotomía. *s.f.* Dichotomia –ae; dimidiatio –onis.

*dictado. *s.m.*, ***dicitar.** *v.tr.* V. **ditado, ditar.**

didáctica. *s.f.* V. **didáctico.**

didáctico –a. *adx.* **1.** *Propio para ensinar:* praeceptivus, didascalicus, didacticus –a –um; ad docendum aptus ou idoneus; (*método*) docendi ratio et via. *s.f.* **2.** *Ciencia da aprendizaxe:* docendi ars, ratio, via, disciplina; ars, modus (pueros) instituendi; magisterium –i.

diérese. *s.f.* **1.** *Gram. Signo ortográfico:* diaeresis –is. **2.** *División dun ditongo en dúas silabas:* diaeresis, diazeuxis –is; divisio, discisio –onis; syllabae discisio.

díese. *s.f.* Diesis –is/-eos.

diesel. *s.m.* Machinamentum motorium Dieselianum; igniarius liquor Diselianus (a Germanico R. Diesel sic appellatus).

dieta. *s.f.* **1.** *Conxunto de alimentos necesarios para manter a vida e a saúde:* diaeta –ae. **2.** *Réxime alimenticio:* victus ratio; diaeta –ae. **3.** *Regulación da inxestión de alimentos:* V. **2.** **4.** *Privación temporal de calquera clase de alimentos:* inedia, abstinentia –ae; ieiumium –i; victus modus ou ratio. ♦ *Poñerse a dieta:* inediam sustinere; abstinentia ou tenui victu uti; cibo prohiberi; (*total*) ab omnibus se abstinere; nullum cibum sumere. *Poñer a alguén a dieta:* inediam indicere alicui; cibum alicui subducere; strictiorem victus rationem ou diaetam (aegroti) praecipere.

dietario. *s.m.* Tabulae –arum; monitorius ou memorialis libellus.

dietética. *s.f.* V. **dietético.**

dietético –a. *adx.* **1.** *Relativo a unha dieta alimentaria:* diaeteticus –a –um. *s.f.* **2.** *Med. Ciencia que estuda a composición dos alimentos e os seus efectos na saúde:* diaetetica ars, doctrina ou disciplina; diaetetica –ae; diaeteticæ –es; alimentaria doctrina ou disciplina.

dietista. *s.* Medicus/-a diaetae peritus/-a; diaeteticus/-a.

*diezmar. *v.tr.* V. **decimar.**

difamación. *s.f.* Calumnia, infamia –e; obrectatio, diffamatio –onis; maledicta –orum.

difamar. *v.tr.* Diffamare, infamare; detrectare; differre; maledicere; infamiam afferre; probris aliquem lacessere; notare; vellicare; proscindere; carpere; famam alicuius inquinare, lacerare, detrahere, tollere *ou* carpere; fama aliquem spoliare.

diferenciación. *s.f.* Distinctio -onis; discrimen -inis.

diferencial. *adx.* **1.** *Relativo á diferenza:* differentialis -e. **2.** *Que constitúe unha diferenza:* discriminatorius -a -um. *s.m.* **3.** *Mecanismo dos automóbiles:* anisocycla -orum; machinamentum transmissionis.

diferenciar. *v.tr.* **1.** *Establecer a diferenza:* distinguere; discernere; discriminare; separare; discrimen statuere. *v.pr.* **2.** *Distinguirse:* differre; discrepare; divertere (divortere); (*diferenciarse dos demais cidadáns no vestir*) habitu vestis a ceteris civibus differre; (*os costumes dunha virxe diferéncianse moito dos dunha prostituta*) divertunt mores virgini longe ac lupae. V. *tamén* **distinguir(se).**

diferente. *adx.* **1.** *Que non é o mesmo:* diversus -a -um; alius -a -ud; dissimilis -e; discors -ordis; dispar -aris; differens -entis; (*ser moi diferente*) multum abesse. *indef.pl.* **2.** *Máis dun:* aliqui -ae -a; nonnulli -ae -a; plures -ium.

diferenza. *s.f.* **1.** *Aquilo que distingue unha cousa doutra:* differentia, discrepantia, distantia -ae; dissimilitudo -inis; discrimen -inis; diversitas -atis; distinctio -onis; (*a diferenza entre o ben e o mal*) discrimen recti praviq. **2.** *Falta de acordo:* dissensio, contentio -onis; controversia -ae; iurgium, dissidium -i; simultas -atis; certamen -inis. **3.** *Cantidade que resulta da subtracción doutras:* residuum -i; deductio -onis. ♦ *Hai moita, pouca, ningunha diferenza:* multum, parum, nihil interest; (*sen diferenza ningunha*) discrimine nullo. *Diferenzas sociais:* discrimina ordinum. *A diferenza de:* aliter ac; non ut.

diferir. *v.intr.* **1.** *Ser diferente:* differre; discrepare; (*todos estes difiren na lingua*) hi omnes lingua inter se differunt. V. *tamén* **diferenciarse, distinguirse.** **2.** *Discrepar:* discrepare; discordare; dissidere; abesse; abhorre; distare. V. *tamén* **discordar.** *v.tr.* **3.** *Deixar para máis tarde:* differre, proferre; procrastinare; prorogare; (*para o día seguinte*) in crastinum *ou* posterum diem differre.

difícil. *adx.* Difficilis -e; arduus, negotiosus, laboriosus, molestus -a -um; gravis -e; (*de entender*) obscurus -a -um; (*de dicir*) difficile dictu; (*moi difícil*) perarduus, difficillimus -a -um; perdifficilis -e; (*pouco difícil*) subdifficilis -e. V. *tamén* **apertado, complexo, complicado.** ♦ *Respiración difícil:* anhelitus -us. *Persoa difícil:* homo difficilis, gravis, difficilissima natura.

dificultade. *s.f.* Difficultas, iniquitas -atis; impedimentum, negotium -i; controversia, pugna -ae; (*económica*) difficultas nummaria; angustiae -arum; (*ter dificultades*) difficultatem habere; laborare, in angustiis esse.

dificultar. *v.tr.* Impedimenta inferre; obstruere; impedire; in angustias adducere; difficile *ou* difficilium aliquid reddere.

difícultoso -a. *adx.* V. **difícil.**

difteria. *s.f.* Diphtherites -is.

difundir. *v.tr.* **1.** *Distribuír en distintas direccións:* distribuere; fundere, diffundere, effundere, profundere; spargere, dispergere; rigare. **2.** *Dar a coñecer a moitos:* vulgare, pervulgare; publicare; praedicare; rumores differre; in vulgus edere *ou* proferre. *v.pr.* **3.** *Chegar unha cousa a moitas persoas ou lugares:* efferri; serpi; vulgari, divulgari, pervulgari; pervagari; diffluere; increbrescere, percrebrescere; famam exire; rumorem, famam manare *ou* serpere; propagari; diffundi; (*o sono difúndese polos cansados membros*) fessos somnus irrigat artus. ♦ *O ben difúndese por si mesmo:* bonum es diffusivum sui.

difusión. *s.f.* Diffusio, sparsio, propagatio, divulgatio, evulgatio, disseminatio -onis; prolixitas -atis.

difusivo -a. *adx.* Diffusivus -a -um; diffundens -entis; diffusilis -e.

difuso -a. *adx.* Diffusus, effusus, copiosus, prolixus, verbosus, notus, cognitus -a -um; vulgaris -e.

difusor -ora. *adx.* **1.** *Que difunde:* diffusorius -a -um; diffuens -entis. V. *tamén* **difusivo.** *s.m.* **2.** *Dispositivo que difunde:* instrumentum diffusorium.

diglosia. *s.f.* Bilinguitas -atis.

diglósico -a. *adx.* Bilinguis -e.

dignar. *v.pr.* Dignari; velle. ♦ *Non se dignou acompañarme:* me incomitatum reliquit.

*dignatario –a. s. V. **dignitario**.

dignidade. *s.f.* **1.** Seriedade, decoro, nobreza: dignitas, gravitas –atis; decor, honor –oris. **2.** Cargo, título que dá autoridade, e persoa que o posúe: dignitas, honestas –atis; honor –oris; gradus –us; locus –i; (*dignidade real*) regia potestas; regium fastigium ou officium.

dignificar. *v.tr.* Dignum facere. V. *tamén* **honrar**.

dignitario –a. s. Antistes –itis; civitatis lumen; aulicus/-a, amplissimus/-a, honoratissimus/-a, ampla, summa auctoritate praeditus/-a vir/femina; (*pl.*) primores –um; primores civitatis; dignitates, auctoritates –um.

digno –a. *adx.* **1.** Que ten dignidade: dignus –a –um; gravis –e. **2.** Que merece o que se expresa: dignus, condignus, perdignus, idoneus –a –um; (*digno de fe*) fide dignus; verax –acis; (*fillos dignos de seu pai*) iuvenes patre digni; (*digno de mandar*) dignus qui imperet; (*homes dignos de recordo*) viri memoria digni; (*nada hai máis digno de ser amado*) nihil est dignius quod ametur; (*nada digno de ser mencionado*) nihil dignum dictu. **3.** Que se corresponde co mérito e condición: dignus, idoneus, congruus –a –um; congruens –entis. **4.** Decente: V. 3 e **decente**.

digresión. *s.f.* Digressio, egressio –onis; digressus, egressus, excessus, excursus –us; diverticulum (diverticulum) –i. ♦ *Facer unha digresión:* (a proposito) digredi; divertere; in devium exire.

dilación. *s.f.* Dilatio, prolatio, procrastinatio –onis; mora –ae.

dilapidar. *v.tr.* V. **desbaratar**.

dilatación. *s.f.* Dilatatio, amplificatio, prolatio –onis; laxamentum –i.

dilatar. *v.tr.* **1.** Facer que un corpo aumente de volume: dilatare, prolatare; extendere, distendere, protendere; proferre; ampliare; inflare. *v.pr.* **2.** Aumentar de volume: dilatar; inflari; diffundi.

dilatorio –a. *adx.* Dilatorius –a –um.

dilema. *s.m.* **1.** Filos. Alternativa, disxunción: complexio –onis; dilemma –atis; biceps argumentum. **2.** Situación de alguén forzado a elixir entre dúas solucións: discrimen –inis; bivium –i; arduum consilium; duplex sententia; laboriosa dubitatio.

diletante. *adx.* e s. **1.** Que realiza unha actividade por pracer: (alicuius rei, artis) amator; studiosus,

voluptarius cultor. s. **2.** (pex.) Persoa que se dedica a unha actividade sen preparación: imperitus homo.

dilixencia. *s.f.* **1.** Calidade da persoa pronta: diligentia, cura –ae; sedulitas, assiduitas, celeritas –atis; properatio, festinatio –onis; studium –i. **2.** Acción para resolver un asunto: V. **xestión**. **3.** Actuación dun xuíz ou dun secretario dun tribunal: res in iudicio acta; iudicialis ou iudiciaria cura, actio ou administratio. **4.** Vehículo tirado por varios cabalos: currus publicus; publica raeda.

dilucidar. *v.tr.* V. **aclaraar, explicar**.

diluír. *v.tr.* **1.** Facer que unha substancia teña menos concentración: solvere; diluere; liquefacere. **2.** (fig.) Facer perder forza a unha idea, por desenvólvela excesivamente: obscurare; miscere; intricare; turbare. *v.pr.* **3.** Perder concentración: solvi; dilui; liquefieri. **4.** (fig.) Perder forza unha idea por desenvólvela excesivamente: obscurari; misceri; intricari.

diluviar. *v.intr.* V. **arroiara**.

diluvio. *s.m.* **1.** Chuvia torrencial dos tempos de Noé: diluvium –i. **2.** Por ext., *chuvia moi abundante:* V. **arroiada**. **3.** (fig.) Abundancia excesiva de algo: copia, abundantia –ae; magnus numerus.

dimanar. *v.tr.* Manare, dimanare; fluere; originem ducere; procedere.

dimensión. *s.f.* **1.** Tamaño: dimensio ou demensio, ratio –onis; mensura –ae; amplitudo –inis; (*de grande, de pequena dimensión*) magnus, parvus –a –um. **2.** Cada unha das magnitudes dunha figura: magnitudo –inis; modus –i; (*as tres dimensións*) tres distantiae. V. *tamén* 1. **3.** (fig.) Importancia, alcance: momentum –i; vis, vis. **4.** (fig.) Aspecto, vertente: V. **aspecto**.

dímetro. *s.m.* Métr. Dimeter ou dimetrus –i; (*iám-bico, trocaico*) dimeter iambicus, trochaicus.

diminución. *s.f.* Minutio, deminutio, imminutio, detractio, deductio, decessio; remissio –onis; (*dos impostos*) deminutio vectigalium; (*da pena*) poenae remissio; (*da febre*) febris remissio, (*das forzas*) virium defectio. V. *tamén* **descenso**.

diminuír. *v.tr.* **1.** Facer menor: minuere, imminuere, deminuere; extenuare; levare; lenire; (*o prezo*) pretium levare; (*os impostos*) vectigalia minuere. *v.intr.* **2.** Ir a menos: minui, imminui; decrescere; minus fieri; levare; lenire; decrescere; refruere; re-

tro abire; in deterius ire; (*as forzas*) vires deficere; (*a cesta da compra*) annonam laxare.

diminutivo **-a**. *adx.* **1.** *Gram.* Que diminúe o significado ou que encerra intencións afectivas: deminutus, deminutivus -a -um. **2.** *Gram.* Palabra composta dunha raíz e un sufixo que diminúe: nomen deminutum ou diminutivum; deminutivum -i; deminutio -onis; hypocorisma -atis.

diminuto **-a**. *adx.* Parvus, parvulus, exiguus, diminutus, minimus -a -um.

dimisión. *s.f.* V. **cesamento, deposición, destitución.**

dimitir. *v.intr.* V. **cesar.**

dina. *s.f. Fis.* Dynamica vis; dyna -ae.

Dinamarca. top. Dania -ae.

dinamarqués **-esa**. *adx. e s.* **1.** De Dinamarca: Danicus, Danus -a -um. Dani -orum. **2.** *Lingua dese país:* Danus ou Danicus sermo.

dinámica. *s.f.* V. **dinámico.**

dinámico **-a**. *adx.* **1.** Relativo ao movemento, á forza ou á acción: dynamicus -a -um; ad motum ou ad vim attinens. **2.** Que actúa con enerxía, decisión, vitalidade: alacer -cris -cre; strenuus -a -um. V. **tamén activo, animado.** *s.f. Mec.* **3.** Parte da mecánica: dynamice -es; dynamica -ae; doctrina de motu; motus eiusque causarum doctrina. **4.** Por ext., *sucesión de feitos que conforman un proceso, acción, etc.:* cursus, processus -us; dynamica -ae.

dinamismo. *s.m.* Alacritas -atis; sollertia, industria -ae; dynamica ou vitalis vis ou virtus; vitale robur; vis vigorque; citatus cursus.

dinamita. *s.f.* Dynamites -is; ignescens pulvis.

dinamitar. *v.tr.* Ignescenti pulvere percutere; ope dynamitis displodere.

dinamizar. *v.tr.* Vim dynamicam ingerere ou imprimere. V. **tamén activar, alentar, animar.**

dínamo. *s.f. Electr.* Dynamon -i; dynamica machina; machina electrici gignendae; dynamicum instrumentum ou machinamentum.

dinar. *s.m.* Nummus Libycus, Bosniensis, Iugoslavicus, Algeriensis, Tunesiensis, Iraquianus, Iordanus, Cuvaitensis, Baharinus, Sudaniensis.

dinastía. *s.f.* Domus -us; domus regia; regum ou imperatorum ordo, series ou familia; dynastia -ae; (*reinante*) florens regensque familia.

dinástico **-a**. *adx.* Regius -a -um; ad domum regiam pertinens.

dinosaurio. *s.m.* **1.** Réptil fósil: dinosaurus -i. *pl.* **2.** Zool. Orde destes animais: dinosauri -orum.

diñeirada. *s.f. ou diñeirál.* *s.m.* Magna ou amplissima pecunia; ingens ou magna pecuniae vis; rei nummariae ou pecuniariae copia; fortunae, divitiae -arum.

diñeiro. *s.m.* Pecunia -ae; nummus -i (*tamén en pl.*); argentum -i. ♦ *Diñeiro contante e soante:* praesens ou numerata pecunia; (*espero con ansia que alguén me pague así algo*) exspecto maxime ecquid aliquis tinniat. *Diñeiro negro:* pecunia clandestina, illegitima, illicita; pecuniae incensae (haud censae) ou in tabulis omissae. *Facerse con diñeiro:* pecuniam sibi comparare. *Facer algo polo vil diñeiro:* nummis acceptis aliquid facere.

diocesano **-a**. *adx.* Dioecesanus -a -um.

diocese. *s.f.* Dioecesis -is.

diivo. *s.m.* V. **arroiada, diluvio.**

dioptría. *s.f. Fis.* Dioptria -ae.

diplodoco. *s.m.* **1.** Dinosaurio de gran tamaño: diplodocus -i. *pl.* **2.** Zool. Orde deste animais: diplodoci -orum.

diploma. *s.m.* Diploma -atis; codicillus -i; litterae -arum.

diplomacia. *s.f.* **1.** Rama da política encargada das relacións entre estados: publicarum rationum ars, disciplina ou doctrina; rerum publicarum prudentia; legationum ratio usque. **2.** Conxunto de individuos que representan a un país: legati -orum; legatorum coetus; publici oratores; legatorum ou legatorum ministerium. **3.** Habilidade na conduta: prudentia -ae; calliditas -atis; (*con diplomacia*) prudenter; consilio.

diplomado **-a**. *adx. e s.* Diplomate honestatus/-a ou insignitus/-a (vir/femina).

diplomar. *v.tr.* Diplomate aliquem honorare, honestare ou insignire; diploma alicui dare.

diplomática. *s.f.* V. **diplomático.**

diplomático **-a**. *adx.* **1.** Relativo aos documentos antigos: diplomaticus -a -um. **2.** Relativo á diplomacia: legatorius -a -um; legatorum ou legati proprius; (*por vía diplomática*) per legatos. **3.** Que amosa habilidade nas súas actuacións: prudens -entis; callidus, percallidus -a -um; vafer -fra -frum; consilii plenus. **4.** Persoa en-

viada polo goberno dun estado a outro: legatus –i; publicus ou civitatis orator. *s.f.* **5.** *Ciencia que se ocupa dos documentos antigos*: diplomatum, vettustarum litterarum ou tabularum ars, doctrina ou disciplina.

***diptongo**. *s.m.* V. **ditongo**.

dípteros. *s.m.pl.* Zool. Diptera –orum; insecta bipennia; (*sing.*) dipterum –i; insectum bipenne.

dique. *s.m.* **1.** *Obra para conter as augas*: agger –eris; moles –is; obex –icis; moles opposita fluctibus; portus aggeres; obiectus saxorum; lacus structilis. **2.** *Obra para poñer os barcos en seco*: moles fluctifraga ou fluctibus obiecta. V. *tamén* **1.** ♦ *Dique seco*: navale –is.

dirección. *s.f.* **1.** *Acción de dirixir*: rectio, gubernatio, moderatio –onis; praefectura –ae; regimen –inis. **2.** *Liña que describe un corpo en movemento*: cursus –us; iter; itineris; via –ae. V. *tamén* **sentido**. **3.** *Cargo e oficina do director*: rectoris munus ou sedes; praesid(i)alis sedes. **4.** *Conxunto de individuos que teñen poderes executivos*: moderatores, rectores, praesides, gubernatores –um; rectorum collegium. **5.** *Mecanismo que permite guiar un automóbil*: autoraedae gubernaculum. ♦ *Dirección prohibida*: iter vetitum; via vetita; cursus vetitus. *En dirección contraria*: in contrarium. *Ir en dirección a*: petere; pergere. *Enderezo*: inscriptio –onis.

directivo –a. *adx.* **1.** *Que dirixe*: regens, dirigens –entis; praesid(i)alis –e. *s.* **2.** *Persoa que pertence á dirección*: rector, moderator/-trix. *s.f.* **3.** *Conxunto de individuos que dirixen*: V. **dirección**.

directo –a. *adx.* **1.** *Que está ou vai na liña recta*: rectus, directus –a –um. **2.** *Que se fai sen intermedarios*: directus –a –um. **3.** *Que non se detén, sen paradas*: continuus –a –um; continens –entis; non intermissus; (*tren*) citatus hama-xostichus. **4.** (*fig.*) *Sen rodeos*: rectus, directus –a –um. ♦ *Complemento directo*: V. **complemento**. *Estilo directo*: V. **estilo**. *En directo*: directus –a –um; (radiophonica recitatio ou televisifica exhibitio) directe ou directo transmissa.

director –ora. *s.* Moderator, administrator, gubernator, rector/-trix.

directorio. *s.m.* Directorium –i; (*xunta directiva*) collegium –i.

directriz. *s.f.* **1.** *Liña que se segue na organización dunha cousa (ús. máis en pl.)*: consilium –i;

regula, norma –ae; mens, mentis; directoriae ou moderatrices normae. **2.** *Xeom. Liña curva na que se apoia a xeratrix*: linea directrix.

dirimir. *v.tr.* **1.** *Pór fin*: decernere; dirimere; componere; statuere; expedire; finem ponere. **2.** *Der. Declarar sen validez*: rescindere; resolvere; irritum facere.

dirixente. *adx.* **1.** *Que dirixe*: regens –entis. *s.* **2.** *Persoa que dirixe*: curator, procurator, moderator/-trix; praefectus/a; magister/-tra; praeses –idis.

dirixible. *adx.* **1.** *Que se pode dirixir*: gubernabilis, moderabilis –e. *s.m.* **2.** *Aeróstato en forma de fuso*: aeronavis Zeppeliniana ou follina; aerovehiculum Zeppelinianum; aerius follis gubernabilis.

dirixir. *v.tr.* **1.** *Guiar a marcha*: ducere; regere, dirigere; agere. V. *tamén* **conducir**. **2.** *Por ext., enviar unha carta, un paquete, etc.*: mittere. **3.** *Por ext., emitir unha mirada, palabras, o pensamento*: a(d)spicere, conspicerere; affari; alloqui; aliquem (voce) compellare, appellare; animum intendere; oculos, ora convertere; cogitationes dirigere. **4.** *Exercer a autoridade, o poder*: regere; gubernare; administrare; moderari; curare, procurare; praesesse. *v.pr.* **5.** *Ir nunha determinada dirección*: tendere, contendere; pergere; petere; iter tendere ou vertere ad; iter habere ou facere; ire.

discernir. *v.tr.* **1.** *Percibir con claridade*: cernere; pervidere. V. *tamén* **apreciar**. **2.** *Diferenciar*: discernere, secernere; distinguere; diiudicare; dignoscere, internoscere. V. *tamén* **diferenciar**.

disciplina. *s.f.* **1.** *Conxunto de leis dunha colectividade*: disciplina –ae; institutio –onis. **2.** *Obediencia a unhas leis ou regras*: oboedientia, disciplina –ae; (*dominio de si*) moderatio –onis; modestia –ae. **3.** *Rama do coñecemento obxecto de estudo*: disciplina, doctrina –ae; ars, artis; (*pl.*) studiorum disciplinae; (*principais e secundarias*) primi, secundi ou minoris ordinis, primariae ou secundariae disciplinae.

disciplinado –a. *adx.* Oboediens –entis; docilis –e; bene moratus; moderatus, modestus, disciplinatus, compositus –a –um.

discípulo –a. *s.* Discipulus, alumnus/-a; discens –entis; tiro –onis; auditor, sectator/-trix; assecla –ae.

disco. *s.m.* **1.** *Peza que lanzan os atletas:* discus –i; aeneus orbis. **2.** *Placa que rexistra os sons:* musicus discus; phonographicus, sonans ou resonans discus; (*en estéreo*) phonodiscus –i. **3.** *Obxecto circular:* discus –i; orbis –is. **4.** *Inform. Soporte onde se rexistran os datos:* discus –i. **5.** *Círculo con que se presenta o sol, a lúa, etc.:* orbis –is; solis orbis; (*poét.*) Phoebi fax. **6.** *Sinal de tráfico:* sema-phorus –i.

discóbolo. *s.m.* Discobolos/-us –i.

discografía. *s.f.* Discographia –ae.

díscolo –a. *adx.* Contumax –acis; indocilis –e; effrenus, solutus, inquietus, dyscolus –a –um. V. *tamén* **desobediente**.

***discontinuo** –a. *adx.* V. **descontinuo**.

discordar. *v.intr.* **1.** *Non estar de acordo:* discordare; dissentire; dissidere; discrepare. **2.** *Ser varias cousas diferentes entre si:* differre; non convenire. V. *tamén* **1.** **3.** *Non gardar a harmonía:* V. **desafinar, desentoar**.

discordia. *s.f.* V. **desacordo, discrepancia**.

discorrer. *v.tr.* **1.** *Utilizar a mente:* excogitare; invenire; extruere; sibi aliquid animo fingere. *v.intr.* **2.** *Dar voltas a unha cousa na mente:* secum cogitare; attente perpendere ou considerare; ingenium acuere. V. *tamén* **pensar**. **3.** *Pasar un detrás doutro (días, anos, etc.):* V. **decorrer, pasar**. **4.** *Correr (un líquido):* fluere, effluere, profluere; labi.

discoteca. *s.f.* **1.** *Colección de discos e lugar onde se gardan:* discotheca –ae; discorum ou orbium phonographicorum theca. **2.** *Local onde se poñen discos e onde se baila:* discotheca –ae; taberna discothecaria.

discreción. *s.f.* **1.** *Prudencia, sensatez, reserva:* prudentia, verecundia, modestia –ae; modus –i; circumspectio, moderatio –onis; pudor –oris. **2.** *Facultade de decidir ou obrar:* potestas –atis; arbitrium –i; arbitratus –us; (*capacidade de discernir*) iudicium, consilium –i; ratio –onis; prudentia –ae. ♦ *A discreción:* alicuius arbitrio, arbitrato ou potestate; ad libitum ou arbitrium; pro voluntate.

discrecional. *adx.* Arbitrarius –a –um.

discrepancia. *s.f.* **1.** *Aquilo polo que se diferencian dúas cousas:* discrepantia, differentia –ae; dissimilitudo –inis; disparitas –atis. **2.** *Falta de acordo:* V. **desacordo**.

discrepar. *v.intr.* V. **discordar**.

discreto –a. *adx.* **1.** *Que actúa e fala de maneira conveniente:* prudens –entis; moderatus, circumspectus, cautus, consideratus –a –um. **2.** *Que non chama a atención:* verecundus, modestus –a –um; prudens, pudens –entis. **3.** *Que sabe gardar os segredos:* fidus –a –um; secreti capax. **4.** *Que non pasa de ser aceptable (cousa):* tolerabilis, mediocris –e; probandus –a –um.

discriminación. *s.f.* Discrimen –inis; discriminatio, distinctio –onis; (*racial*) hominum discrimen generis causa; discriminatio ou vexatio phyletica.

discriminar. *v.tr.* **1.** *Distinguir:* V. este verbo. **2.** *Dar trato discriminatorio:* feminei sexus, generis, stirpis, religionis causa discrimen habere ou inducere.

discriminatorio –a. *adx.* Discriminans –antis; discriminatorius –a –um; discriminialis –e.

***disculpar.** *v.tr.* V. **desculpar**.

discurso. *s.m.* **1.** *Razoamento, xeralmente en público:* oratio, disceptatio, disputatio, contio, sermo –onis; colloquium –i. **2.** *Expresión verbal do pensamento:* ratio, oratio, sermo –onis; verba –orum; colloquium –i; (*ter un discurso*) orationem, contionem habere. **3.** (*fam.*) *Conxunto de palabras con que se reprende:* animadversio, monitio, reprehensio, obiurgatio –onis.

discusión. *s.f.* Deliberatio, disputatio, contentio, disceptatio, concertatio, discussio –onis; controversia –ae; certamen –inis.

discutible. *adx.* Dubius, incertus, controversiosus –a –um; anceps –ipitis.

discutir. *v.tr.* **1.** *Tratar un asunto entre varios:* disserere; rem ou de re disputare ou disceptare; rem agitare; contendere; discutere; consulere; accurate ou diligenter perpendere ou examinare; (*os proles e os contras*) in utramque partem disputare. V. *tamén* **contra** ¹. **2.** *Dar argumentos en contra:* interpellare; repugnare. V. *tamén* **contestar**. *v.intr.* **3.** *Falar con outras persoas, cambiando ideas:* V. **controverter**. **4.** *Falar con enfado:* V. **berrar**. ♦ *Discutir por unha parvada ou cousas inútiles:* rixari de lana caprina; de asini umbra disceptare.

disecar. *v.tr.* **1.** *Abrir un animal ou unha planta para estudalos:* corpus, plantam aperire ou persecare. **2.** *Preparar un animal morto de maneira*

que se pareza a un vivo: corpus, animal mortuum
secare *ou* dissecare.

disección. *s.f.* Laceratio, desectio, dissectio, exsec-
tio –onis.

diseminar. *v.tr.* **1.** *Estender*: disseminare; spargere,
dispergere; serere; diffundere; dissipare; vulgare,
divulgare. **2.** *Estenderse*: dispergi; dissipari; di-
labi; se spargere, spargi. V. *tamén* **ciscar(se)**.

disensión. *s.f.* V. **desacordo, diferenza, dis-
crepancia**.

disentería. *s.f.* Tormina –um; dysenteria –ae; in-
testinorum tormina; torminum vitium; alvi pro-
fusio.

disentérico –a. *adx.* Torminosus, dysentericus
–a –um; torminis excruciatu.

disentir. *v.intr.* V. **discordar**.

disertación. *s.f.* V. **charla, conferencia, dis-
curso**.

disertar. *v.intr.* Disserere, dissertare; edissere; dis-
ceptare; disputare.

disfrace. *s.m.* **1.** *Vestido e máscara*: falsus habitus;
falsa *ou* aliena vestis; larva, persona –ae; oris in-
tegumentum; oculare tegimen. **2.** *Artificio para
enganar*: simulatio, dissimulatio, fictio –onis;
species –ei; imago –inis.

disfrazar. *v.tr.* **1.** *Vestir con disfrace*: vestem alie-
nam *ou* falsam alicui induere; aliquem aliena
veste tegere; alicuius vestem permutare. **2.** (fig.)
Desfigurar: corporis delineamenta confundere;
fingere. V. *tamén* **deformar, disimular**. *v.pr.*
3. *Desfigurarse*: personam induere; os distor-
quere; alienum ingenium simulare; indolem ce-
lare; (*disfrazado*) personatus –a –um; falsa veste
indutus/-a.

***disfrutar.** *v.intr.* V. **gozar**.

disfunción. *s.f.* Irritum, vitiosum munus; alicuius
rei vitium.

disgregar. *v.tr.* **1.** *Descompoñer*: V. **desintegrar**.
2. *Desfacerse*: V. **desintegrarse**.

***disgustar.** *v. tr., intr. e pr.* V. **desgustar**.

***disgusto.** *s.m.* V. **desgusto**.

disidencia. *s.f.* **1.** *Falta de acordo*: V. **desacor-
do**. **2.** *Parte dos membros dunha comunidade
que se separan*: discidium, divortium –i; dissi-
dentia –ae; secessio –onis; secessus –us; schis-
ma –atis.

disidente. *adx e s.* Dissentiens, dissidens –entis;
schismaticus –a –um.

disimilitude. *s.f.* V. **diferenza**.

disimular. *v.tr.* **1.** *Dar unha idea falsa*: obumbrare;
simulare, dissimulare. V. *tamén* **disfrazar**. **2.**
Tratar de ocultar: tegere, obtegere; celare; occul-
tare; simulare, dissimulare; operire; velare.

disimulo. *s.m.* Simulatio, dissimulatio, fictio –onis.

disipar. *v.tr.* **1.** *Facer menos intensa unha cousa*:
V. **desvanecer**. **2.** (fig.) *Facer que desapareza
algo*: V. **desvanecer**; (*toda sombra de dúbida*)
omnem dubitationem expellere. **3.** *Gastar en
cousas de pouco proveito*: V. **desbaratar**. *v.pr.* **4.**
Perder intensidade unha cousa: V. **desvanecer-
se**. **5.** *Desaparecer unha cousa inmaterial*: dissi-
pari; dilabi. V. *tamén* **desvanecerse**.

dislalia. *s.f.* Dyslalia –ae; vitiosa sonorum forma-
tio; perpera vocis formatio *ou* expressio.

dislexia. *s.f.* Dyslexia –ae; lectio confusa *ou* fracta;
difficultas legendi et intellegendi.

dislocación. *s.f.* Luxatio –onis; luxus –us; luxa-
tura –ae.

dislocar. *v.tr. e pr.* Luxare; intorquere, extorquere;
(*un nocello*) talum intorquere; (*un brazo*) bra-
chium extorquere. V. *tamén* **derrancar**.

disociar. *v.tr.* V. **desintegrar**.

disolución. *s.f.* **1.** *Acción de disolver ou disolverse*:
solutio, dissolutio, dissipatio –onis; partium se-
cretio, discretio *ou* diremptio. **2.** *Mixtura da
disolución dunha substancia nun líquido*: solutio,
suspensio, emulsio –onis; mixtura –ae.

disoluto –a. *adx.* Libidinosus, dissolutus, effrena-
tus, flagitiosus, perditus, corruptus, luxuriosus
–a –um; libidinibus deditus. V. *tamén* **liber-
tino**.

disolvente. *adx.* **1.** *Que dissolve certas substancias*:
solvens, dissolvens –entis; dissolutivus –a –um.
s.m. **2.** *Substancia disolvente*: materia solvens;
substantia ad liquefaciendum apta.

disolver. *v.tr.* **1.** *Desfacer nun líquido*: solvere, dis-
solvere; disiungere; miscere. **2.** (fig.) *Desfacer
algo pola separación dos membros compoñentes*:
solvere; abrumperere; disiungere; spargere, dis-
pergere; dissipare; disgregare. *v.pr.* **3.** *Desfacerse
nun líquido*: solvi, dissolvi; liquefieri, liquescere.
4. *Desfacerse pola separación dos membros com-*

poñentes: solvi; abrumpi; disiungi; spargi, dispergi; dissipari; disgregari.

disonancia. *s.f.* **1.** *Combinación non harmónica de sons*: discrepantia, dissonantia –ae; voces absonae ou dissonae. **2.** (fig.) *Resultado de combinar cousas dun xeito non harmónico*: discordia –ae.

disonante. *adx.* Discors –ordis; discrepans –antis; dissonus –a –um.

dispar. *adx.* V. **desigual, diferente.**

disparar. *v.tr.* **1.** *Lanzar un proxectil*: collineare; explodere, displodere; iacere, iaculare, eicere, proicere, conicere; (*dardos*) tela fugare. *v.pr.* **2.** *Despedir unha arma un proxectil sen querer*: praeter opinionem se explodere, explodi, displodi. **3.** (fig.) *Aumentar moi rapidamente*: insperato ou praeter spem augere; irruere; irrumpere.

disparatado –a. *adx.* Immodicus, immoderatus, inconsultus –a –um.

disparatar. *v.intr.* Ineptire; ineptias proferre ou effutire; inepte ou inconsulte loqui ou agere; menda facere; vehementer errare.

disparate. *s.m.* **1.** *Dito ou feito erróneo, absurdo, etc.*: ineptiae –arum; absurdum –i; stulte ou inconsulte dictum ou factum; error –oris; mendum –i; stultus error; stultitia –ae. V. *tamén* **burrada**. **2.** *Cantidade excesiva*: V. **burrada**.

◆ *Deixa de dicir disparates*: desinas ineptire.

disparidade. *s.f.* V. **desproporción, diferenza**.

disparo. *s.m.* **1.** *Acción de disparar ou dispararse*: explosio, emissio –onis; ictus –us. **2.** *Carga lanzada por unha arma de fogo*: explosio –onis. V. *tamén* **carga**².

dispendio. *s.m.* Dispendium –i; impensa –ae; nimius sumptus; sumptus effusi; profusio, dissipatio –onis; amplissimae impensae.

dispensa. *s.f.* Immunitas –atis; privilegium –i; venia –ae; legis laxamentum; vacatio –onis. ◆ *Obter unha dispensa de idade*: annos alicui remittere.

dispensar. *v.tr.* **1.** *Dar ou distribuír xenerosamente*: distribuere; dispertire; dividere. V. *tamén* **conceder, dar**. **2.** *Conceder un permiso para non cumprir unha obriga*: aliquem lege ou legibus solvere; aliquem ab aliqua re exsolvere; veniam ou immunitatem dare; remittere; liberare; levare; solvere. **3.** *Non considerar algo ou*

a alguén como merecente de censura: ignoscere; veniam dare, tribuere ou remittere; parcere. V. *tamén* **2**.

dispensario. *s.m.* Commune, gratuitum valetudinarium; ambulatorium medicabulum.

dispersar. *v.tr.* **1.** *Separar*: V. **disolver**. *v.pr.* **2.** *Diseminarse, disgregarse*: V. **diseminarse**.

dispersión. *s.f.* **1.** *Acción de dispersar ou dispersarse*: dissipatio, dispersio, dissolutio –onis. **2.** *Fís. Descomposición da luz*: lucis dispersio ou dispersus.

disperso –a. *adx.* Sparsus, dispersus, dissipatus, fugatus, fusus, disperditus, disiectus –a –um.

displicencia. *s.f.* Displicentia, negligentia, molestia –ae; fastidium, taedium –i; aegritudo –inis.

displicente. *adx.* **1.** *Que manifesta falta de interese, afecto, etc.*: negligens ou neglegens –entis; ingratus, iniucundus, molestus, odiosus, incommodus –a –um; inamabilis, insuavis –e. **2.** *Que carece de interese polo que fai e mesmo polo seu aspecto*: V. **abandonado, descoidado, desaseado, desidioso**. **3.** *Que está habitualmente de mal humor*: asper –era –erum; insuavis, difficilis –e; acerbus –a –um.

dispoñer. *v.tr.* **1.** *Situarse segundo un orde*: V. **ordenar**. **2.** *Indicar alguén o que se debe facer*: praescribere; praecipere; decernere; statuere, constituere; disponere. *v.intr.* **3.** *Facer uso ou valerse de algo ou alguén*: uti, abuti; dominari; alicuius rei potestatem habere. **4.** *Poder facer uso ou valerse de algo ou alguén*: habere; frui; possidere. *v.pr.* **5.** *Prepararse para facer algo ou ter esa intención*: se parare, comparare ou praeparare (ad e ac.); se accingere ou accingi (dat. ou in e ac.). ◆ *Se Deus non dispón outra cousa*: nisi aliter Deo placuerit. *Os deuses dispuxérono doutra maneira*: dis aliter visum est.

dispoñibilidade. *s.f.* Facultas –atis; prompta alacritas ou voluntas; (*de diñeiro*) pecuniae facultas; rei nummariae potestas; expedita pecunia.

dispoñible. *adx.* Promptus, aptus, vacuus, expeditus, idoneus –a –um; ad usum aptus; indulgens –entis. ◆ *Estar dispoñible*: in promptu, in manu ou praesto esse.

dispor. *v.tr., intr. e pr.* V. **dispoñer**.

disposición. *s.f.* **1.** *Acción de dispoñer ou dispoñerse*: ordinatio, positio, compositio, collocatio, dispositio, constitutio, distributio, instructio

–onis; (*das palabras, das ideas, dos pensamentos na frase*) locatio, collocatio verborum, argumentorum; (*dos libros nunha biblioteca*) constructio –onis. **2.** *Maneira en que se dispón ou coloca algo*: V. 1. **3.** *Facultade de dispoñer de algo ou alguén*: facultas, voluntas –atis; arbitrium –i. **4.** *Aptitude*: facilitas, facultas, voluntas, proclivitas –atis; indoles –is; propensio –onis; (*natural*) ingenium –i; (*ter disposición para*) ad aliquid aptum, proclivem *ou* bene a natura compositum esse. **5.** *Calidade da persoa que fai as cousas con rapidez, interese e xeito*: voluntas, alacritas –atis; promptitudo –inis; sol(l)ertia –ae. **6.** *Precepto, mandato*: praescriptum, praeceptum, iussum –i; lex, legis; praescriptio –onis.

dispositivo. *s.m.* Mechanema –atis; machina, machinula –ae; machinatio –onis; apparatus –us; (*legal*) legis caput *ou* praescriptum; iussum –i; lata lex; (*de protección*) tutamentum –i.

disposto –a. *part.* **1.** Part. do verbo *dispoñer* e *dispor*: V. estes verbos. *adx.* **2.** *Que mostra disposición ou capacidade*: paratus, promptus, expeditus –a –um; alacer –cris –cre; (*ben ou mal con alguén*) optime *ou* male erga aliquem animatus; in aliquem propensus. ♦ *Estar disposto a favor*: bono animo esse in (*ac.*).

disputa. *s.f.* Altercatio, contentio, disceptatio, disputatio, quaestio –onis; rixa, pugna, controversia –ae; lis, litis; iurgium, dissidium –i.

disputar. *v.tr.* **1.** *Loitar, contender*: aemulari; contendere; certare, concertare; certamen sustinere. **2.** *Tomar parte nun combate, loita, etc.*: V. 1. *v.intr.* **3.** *Discutir de maneira viva e violenta*: rixari; disputare; disceptare; certare, concertare; verbis contendere. V. *tamén* **batallar, discutir**.

disque. *adv.* Verisimiliter; ut mihi videtur; ut quidem ego sentio; ut opinio fert; meo iudicio; mea sententia; dicunt; dicitur.

disquisición. *s.f.* **1.** *Investigación, estudo minucioso*: disquisitio, indagatio, scrutatio, perscrutatio, investigatio –onis. *pl.* **2.** *Reflexións, comentarios á marxe*: levioris *ou* minoris momenti enarrationes, annotationes, explanationes; tantulae res.

distancia. *s.f.* Intervallum, spatium –i; distantia –ae; (*grande*) longinquitas –atis; (*diferenza*) differentia, distantia –ae; dissimilitudo –inis; discrimen –inis. ♦ *A distancia*: *loc. adv.*: V. **lonxe**. *Gardar as distancias*: vereri; se abstinere; cavere; despicere;

cautionem adhibere; cautum, providum esse *ou* se praebere. *A gran distancia*: longo intervallo interiecto. *A pouca distancia*: paulo dirimente intervallo; haud procul. *A igual distancia*: aequo discrimine; (*vigas colocadas a igual distancia*) trabes paribus intervallis distantes.

distanciar. *v.tr.* **1.** *Pór a distancia*: distingere. V. *tamén* **afastar, apartar, arredar**. **2.** (*fig.*) *Desunir*: V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Pórse a distancia*: V. **afastarse, apartarse, arredarse**; (*deixar atrás*) antecedere. **4.** (*fig.*) *Deixar de estar unidos*: V. **desunirse**.

distante. *adx.* **1.** *Que dista*: distans –antis; amotus, semotus, remotus, longinquus –a –um; dissidens –entis; (*estar distante*) abesse. **2.** (*fig.*) *Que non manifesta interese en intimar*: V. 1 e **displacente**.

distar. *v.intr.* **1.** *Estar apartado*: abesse; distare. **2.** (*fig.*) *Mostrar unha cousa diferenza con relación a outra*: V. **afastarse, apartarse, arredarse, diferenciarse**.

distender. *v.tr.* **1.** *Diminuír a tensión*: distendere. V. *tamén* **afrouxar**. **2.** *Provocar unha lesión nun tendón, músculo, etc.*: V. **derrancar**. **3.** (*fig.*) *Aliviar o estado de tensión*: laxare, relaxare; placare; tranquillare; sedare; lenire; animum relaxare; tranquillitatem afferre. *v.pr.* **4.** (*prop. e fig.*) *Diminuír a tensión*: distendi, se distendere; animo relaxari. V. **afrouxarse**.

dístico. *s.m.* Métr. Distichon/-um –i; versus gemini; (*elextiaco*) distichum (elegiacum).

distensión. *s.f.* (*prop. e fig.*) Distensio, laxatio, relaxatio, remissio –onis; distentus –us.

distinción. *s.f.* **1.** *Acción de distinguir ou distinguirse*: distinctio –onis; discrimen –inis; delectus –us; (*diferenza*) differentia, distantia –ae; dissimilitudo –inis; discrimen –inis. **2.** *Característica da categoría social, elegancia, etc.*: honor –oris; honestas, nobilitas, dignitas, urbanitas, claritas –atis; ornamentum –i; elegancia –ae.

distingo. *s.m.* Impedimentum, obstaculum –i; obex –icis; difficultas –atis.

distinguido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *distinguir*: V. este verbo. *adx.* **2.** *Ilustre, avantaxado*: clarus, honestus, conspicuus, egregius, eximius –a –um; nobilis, insignis –e; praestans –antis; excellens –entis.

distinguir. *v.tr.* **1.** *Coñecer as diferenzas:* distinguere; discernere, discernere; seponere; seiungere; internoscere, dignoscere; discriminare; diiudicare; (*a verdade e a falsidade*) vera a falsis distinguere. **2.** *Diferenciar:* V. este verbo. **3.** *Percibir, ver sen confusión:* dispicere; (visu) discernere; deprehendere; subtiliter pervidere. **4.** *Outorgar, agasallar con algo:* aliquem honorare ou honore habere; honorificentissime tractare. *v.pr.* **5.** *Mostrarse distintas dúas cousas ou persoas:* distingui; secerni; seiungi. **6.** *Posuír unha calidade nun grao que avantaxa aos demais:* praestare; (inter ceteros) eminere; insigniri; excellere; virtute ceteros antecellere; clarissimum esse.

distintivo -a. *adx.* **1.** *Que distingue unha cousa ou persoa doutra:* proprius -a -um; singularis, peculiaris -e. *s.m.* **2.** *Cousa que distingue algo ou a alguén:* insigne -is; insignia -ium; nota -ae; signum -i.

distinto -a. *adx.* Discriminatus, separatus, distinctus, secretus, seiugatus -a -um; alius -a -ud; differens -entis; dissimilis, singularis -e; (*claro*) distinctus, expressus, perspicuus, planus -a -um; (*sinalado*) insignis, nobilis -e. V. *tamén diferente.*

distorsión. *s.f.* **1.** *Lesión producida ao torcer unha parte do corpo:* distorsio ou distortio -onis. **2.** *Fis. Anomalía do sistema óptico, deformación da imaxe:* imaginis distorsio. **3.** *Fis. Alteración dun son:* soni distorsio. **4.** *Exposición ou reprodución dunha cousa de xeito distinto ao verdadeiro:* alteratio, corruptio -onis; veritatis distorsio ou deformatio.

distracción. *s.f.* **1.** *Acción de distraer ou distraerse:* animus alienus; (libera) mentis evagatio; aberratio, avocatio -onis; avocamentum -i. **2.** *Cousa que atrae a atención, diversión:* animi relaxatio, remissio ou oblectatio; oblectamentum -i; remissio, recreatio -onis; ludus -i.

distraer. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén aparte a atención:* digredi; (a proposito) avocare; abducere; abstrahere, distrahere; distinere; deducere. **2.** *Facer pasar o tempo de modo agradable:* oblectare; recreare; reficere; levare; relaxare. *v.pr.* **3.** *Deixar de prestar atención:* mentem levare; alio mentem divertere; mente longius evagari; a proposito egredi ou aberrare. **4.** *Pasar o tempo de modo agradable:* animum relaxare ou remittere;

se oblectare, oblectari; avocari; se remittere; se recreare; (*a verdade é que escribindo días enteiros non me consolo, pero cando menos distraíome*) scribendo dies totos nihil equidem levor, sed tamen aberro.

distraído -a. *adx.* **1.** *Que fai pasar o tempo de modo agradable:* festivus, facetus, iucundus, amoenus, gratus -a -um. **2.** *Que aparta facilmente a atención:* distractus, distentus -a -um; parum ou non attentus; aliena ou aliud agens; in alienis rebus occupatus; indiligens, neglegens -entis.

distribución. *s.f.* V. **colocación, disposición.**

distribuidor -ora. *adx.* e. s. Diffusor -oris; (mercium) distributor/-trix.

distribuír. *v.tr.* **1.** *Asignar cousas ou parte dunha cousa:* distribuere; dividere; dispartiri, dispertere, dispertire; dispensare. **2.** *Difundir algo con fins comerciais:* distribuere; vulgare; publicare; mercem in vulgus proferre. **3.** *Colocar no lugar oportuno:* ordinare; digerere; ponere, disponere; locare, collocare.

distributivo -a. *adx.* **1.** *Relativo á distribución:* distributivus -a -um; suum cuique tribuens. **2.** *Gram. Que indica distribución ou alternancia:* distributivus, segregativus -a -um.

distrito. *s.m.* Regio -onis; territorium -i, districtum -i; tractus -us.

disturbio. *s.m.* V. **alboroto.**

disuadir. *v.tr.* Dissuadere; dehortari; avocare, revocare; avertere; detertere.

disxunción. *s.f.* **1.** *Acción de desunir:* disiunctio, dissolutio -onis. **2.** *Relación entre dous ou máis elementos, un dos cales exclúe aos outros:* V. 1.

disxuntiva. *s.f.* V. **disxuntivo.**

disxuntivo -a. *adx.* **1.** *Gram. Que indica separación, aternativa, etc.:* disiunctivus -a -um. *s.f.* **2.** *Situación en que hai que escoller entre dúas opcións:* V. **dilema.**

dita. *s.f.* **1.** *Sorte feliz:* secunda, prospera, optima fortuna; prosper eventus ou successus; prosperae res. **2.** *Sensación de pracer total:* felicitas -atis; fortuna -ae; res bonae, prosperae, secundae, laetae; vitae iucunditas; vita beata.

ditado. *s.m.* Dictatio -onis; (*curto*) dictatiuncula -ae; dictamen -inis.

ditador -ora. *s.* Dictator/-trix; tyrannus/-a; absolutus/-a dominator/-trix; rex, regis; (*o di-*

tador xérase da excesiva liberdade) ex maxima libertate tyrannus gignitur.

ditadura. *s.f.* Dictatura –ae; saevus dominatus; absoluta, saeva *ou* tyrannica dominatio; unius *ou* singularis *ou* impotens dominatus; tyrannus –idis; regnum –i; rerum arbitrium.

ditame. *s.m.* Sententia –ae; iudicium, praescriptum, consilium, praeceptum, arbitrium –i; arbitratus –us; dictamen –inis.

ditaminar. *v.tr.* Sententiam, iudicium, arbitrium dicere, pronuntiare, aperire, explicare, ferre; censere; statuere; praescribere.

ditar. *v.tr.* Dictare; descripto praeire.

ditatorial. *adx.* Dictatorius, imperiosus, tyrannicus –a –um; (*gobierno*) impotens dominatus.

dito –a. *part. 1.* Part. do verbo *dicir*: V. este verbo. *s.m. 2.* *Frase feita*: dictum, effatum, proverbium, adagium –i; adagio –onis; sententia –ae. ♦ *Meu dito, meu feito*: illico; statim; confestim; continuo; nullo puncto temporis intermisso.

ditongo. *s.m.* Diphthongus –i; iunctae *ou* binae litterae. ♦ *Formar un ditongo*: in unum sonum coalescere.

ditoso –a. *adx. 1.* *Que ten boa sorte*: fortunatus, beatus –a –um; felix –icis. **2.** *Que sente felicidade*: beatus –a –um; felix –icis; (*ser ditoso*) prospera fortuna uti. **3.** *Que trae felicidade*: felix –icis; secundus, faustus, prosper *ou* prosperus –a –um. **4.** *Que ocorre no momento conveniente*: opportunus, optatus, commodus, secundus –a –um.

diurético –a. *adx.* Diureticus, mictorius –a –um; mictualis –e; urinae utilis; (*ser diurético*) urinam ciere, movere, concitare *ou* pellere; urinae prodesse. *Tamén s.m.*: mictuale –is; diureticum medicamen *ou* medicamentum.

diúrno –a. *adx.* Diurnus –a –um.

divagar. *v.intr.* Vagari, evagari; errare, aberrare; digredi; a proposito egredi, declinare *ou* aberrare.

diván. *s.m.* Lectulus –i; lecticula –ae; scimpodium, solum, bisellium –i; pulvinar –aris.

diversidade. *s.f.* V. **diferenza**.

diversificar. *v.tr. 1.* *Facer algo vario ou diverso*: variare; differre; diversificare; dissimilem reddere; distinguere; discriminare. *v.pr. 2.* *Mostrarse constituído por diversas partes*: differre; discrepare.

diversión. *s.f. 1.* *Acción de divertir ou divertirse*: oblectatio, delectatio, recreatio, relaxatio –onis; ludus –i. **2.** *Cousa que divirte*: oblectamentum, otium –i; ab opere vacatio; ludus –i. V. *tamén distracción*.

diverso –a. *adx. 1.* *De distinta índole ou especie*: varius, diversus –a –um; dispar –aris; dissimilis –e; discrepans –antis; differens –entis; alius –a –ud. *indef.pl. 2.* *Máis dun*: nonnulli, multi –ae –a; aliquot; plures, complures –a; (*diversas veces*) aliquotie(n)s.

divertido –a. *adx. 1.* *Que divirte*: festivus, iucundus, gratus, facetus, amoenus –a –um; ludicer –cra –crum. **2.** *Alegre, de bo humor*: V. **alegre**.

divertimento. *s.m.* V. **distracción, diversión**.

divertir. *v.tr. 1.* *Facer pasar o tempo de modo agradable*: recreare; delectare, oblectare; voluptate afficere; (*facer rir*) risum movere. *v.pr. 2.* *Pasar o tempo de modo agradable*: lascivire; animum remittere; voluptate affici; delectari, oblectari, se delectare, se oblectare; se recreare; recreationi, ludo indulgere; ludere; (*ás costas doutro*) ludificare/-ari.

diverxencia. *s.f.* V. **desacordo, diferenza, discrepancia**.

diverxer. *v.intr. 1.* *Irse arredando varias cousas*: divaricare; diduci; deflectere; declinare; devertere; iter diversum capere. **2.** *Estar en desacordo*: differre; discrepare. V. *tamén discordar*.

dividendo. *s.m. 1.* *Mat. Cantidade que se divide*: numerus dividendus; dividendus –i. **2.** *Beneficio dos accionistas*: pecuniae fructus; usura –ae (pro portione distribuenda *ou* distributa); portio –onis; pars, partis.

dividir. *v.tr. 1.* *Partir en porcións*: dividere; describere; distrahere; distribuere; partire/-iri, dispertere; digerere; disiungere, seiungere; separare; (*os Alpes dividen Italia da Galia*) Alpes Italiam a Gallia seiungunt; (*en dúas, tres, catro partes*) bifariam *ou* bipartito, tripartito, quadrifariam dividere *ou* distribuere; (*en dúas partes iguais*) ex aequo dividere. **2.** (fig.) *Povocar a desunión*: distrahere; disiungere; diducere; dissociare; alienare; dividere. **3.** *Mat. Calcular as veces en que unha cantidade está contida noutra*: dividere; distribuere; secare. *v.pr. 4.* *Estar separado nas partes que se expresan*: diduci; dividi; scindi; (*un río*) in duas, tres, plures partes diffuere.

divindade. *s.f.* **1.** *Natureza divina:* divinitas, deitas -atis; divina natura; numen divinum. **2.** *Ser divino:* deus -i; dea -ae; numen -inis.

divinización. *s.f.* Apotheosis -is; deificatio -onis; (*de Augusto*) Augustus in deos relatus.

divinizar. *v.tr.* **1.** *Dar carácter divino:* consecrare; divinitatem tribuere; in deorum numerum *ou* in deos referre, cooptare *ou* reponere; inter deos recipere *ou* adscribere; (*a sorte*) fortunam deam facere; (*as paixóns*) cupiditates deorum numero adscribere. **2.** (*fig.*) *Enxalzar dun xeito extremo:* in caelum ferre, tollere *ou* extollere.

divino -a. *adx.* **1.** *Pertencente a Deus ou aos deuses:* divinus, dius, divus -a -um; caelestis -e; (*por vontade divina*) divinitus; Deo volente; (*por un favor divino*) deorum *ou* divo munere. **2.** (*fig.*) *Excelente, moi bo:* excellens -entis; insignis -e; praestans -antis; divinus, egregius, eximius, optimus -a -um.

divisa. *s.f.* **1.** *Sinal ou insignia que distingue:* insigne -is; nota, tessera -ae; (*de xeneral*) paludamentum -i. **2.** *Moeda estranxeira:* pecunia exera; exterarum gentium nummi ac syngraphae.

divisar. *v.tr.* V. **albiscar.**

divisible. *adx.* **1.** *Que se pode dividir:* dividuus -a -um; divisibilis, secabilis, dissolubilis, separabilis -e. **2.** *Mat. Que se pode dividir de forma exacta:* divisibilis -e; divisivus -a -um.

división. *s.f.* **1.** *Acción de dividir:* divisio, partitio, distributio, distractio, disiunctio, sectio, discussio, diremptio -onis. **2.** *Cada unha das partes que resultan de dividir unha cousa:* locus -i; pars, partis; portio, sectio -onis. **3.** *Paredes ou cousas semellantes que divide:* diss(a)eptum -i; medius, craticius *ou* intergerivus paries; intergeries -ei; intergerivi -orum. **4.** (*fig.*) *Separación de vínculos que unen un grupo:* discordia -ae; dissidium -i; dissensus, distractio, disiunctio, discussio, alienatio -onis. **5.** *Cada un dos elementos, grupos, etc., con características comúns:* pars, partis; portio, regio -onis. **6.** *Mil. Unidade de dúas ou máis brigadas ou rexementos:* agmen -inis; legio -onis; cohors -ortis; militum caterva; (*acoirazada*) agmen cataphractum. **7.** *Dep. Categoría á que pertence un conxunto de equipos:* certaminis lusorii ordo *ou* series. **8.** *Operación matemática de dividir:* divisio, sectio -onis.

divisor -ora. *adx.* **1.** *Que divide:* dividens -entis. *s.m.* **2.** *Mat. Número polo que se divide outro:* divisor numerus; divisor -oris.

divisoria. *s.f.* V. **divisorio.**

divisorio -a. *adx.* **1.** *Que separa:* dividens -entis; divisorius, medius -a -um. *s.f.* **2.** *Liña que separa as partes que verten a auga en concas distintas:* linea aquae intergeriva *ou* divisoria.

divorciado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo divorciar:* V. este verbo. *s.* **2.** *Persoa que obtivo o divorcio:* divortio digressus/-a; a marito digressa; ab uxore digressus; a victu coniugali seiunctus/-a; (*matrimonios divorciados*) divertentia matrimonia.

divorciar. *v.tr.* **1.** *Separar un xuíz aos esposos:* matrimonium dissolutum declarare. *v.pr.* **2.** *Separarse mediantre o divorcio:* divortium facere; divertere *ou* divortere; matrimonium *ou* nuptias dimittere, solvere, dissolvere, dirimere *ou* distrahere; mutuo coniuges ex iudicis sententia seiungi; (*o esposo*) uxori repudium remittere *ou* dicere; uxorem exigere, dimittere *ou* repudiare; repudio dimittere *ou* matrimonio depellere; coniugem amoliri; (*a esposa*) nuntium marito remittere; a marito discedere *ou* digredi; (*tanto se se divorciou a esposa como se aínda segue casada*) sive diverterit sponsa sive nupta est adhuc. V. tamén **desarrimarse, separarse.** ♦ *Quero divorciarme (fórmula do divorcio):* condicione tua non utor.

divorcio. *s.m.* **1.** *Ruptura legal do matrimonio civil:* divortium, repudium -i; discussio -onis. *Fórmulas de divorcio en Roma:* res tuas tibi habe *ou* habeas; condicione tua non utor. **2.** (*fig.*) *Separación, ruptura entre cousas afíns:* discidium -i; abruptio, separatio, disiunctio -onis.

divulgación. *s.f.* Divulgatio, evulgatio, propagatio, proditio, detectio, patefactio -onis.

divulgar. *v.tr.* **1.** *Dar ao coñecemento público:* vulgare, divulgare, pervulgare, evulgare; patefacere; prodere; publicare; palam facere; in medium *ou* in vulgus proferre; (*unha noticia*) famigerare. *v.pr.* **2.** *Chegar unha cousa a gran número de persoas ou lugares:* in vulgus emanare; palam fieri *ou* esse; in sermone *ou* in ore omnium esse.

dixerible. *adx.* Digestibilis, levis -e; ad coquendum facilis; (*comida pouco dixerible*) cibus gravis.

dixerir. *v.tr.* **1.** *Facer a dixestión:* (cibum) coquere, concoquere, conficere, perficere *ou* digerere;

coctionem facere. **2.** (fig.) *Comprender unha cousa difícil*: coquere, concoquere; animo, cogitatione comprehendere; mente assequi, complecti *ou* concipere. **3.** (fig.) *Soportar con resignación*: perpeti; patienter ferre, perferre, tolerare *ou* sustinere.

dixestión. *s.f.* Coctio, concoctio, digestio –onis; digestus –us; ciborum digestio; (*boa*) facilis ciborum digestio; (*favorecela*) concoctionem fovere *ou* adiuvere.

dixestivo –a. *adx.* Digestivus, digestorius, pepticus, oxyporus –a –um; concoctionem fovens; (*aparato dixestivo*) decoctionis organa.

dixestónico –a. 1. *Dixestivo*: V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Medicamento que axuda a dixerir*: cruditatis remedium; concoctionis adiuventum; eupepticum –i.

dixital. *adx.* **1.** *Relativo aos dedos*: digitalis –e. **2.** *Relativo aos díxitos*: digitalis –e.

díxito. *s.m.* Digitus –i.

dó ¹. *s.m.* *Nota musical*: musica nota *do*, olim ut appellata.

dó ². *s.m.* **1.** *Sentimento de pena ou mágoa polo sufrimento de alguén*: V. **compaixón**. **2.** *Sentimento de dor por algunha cousa*: dolor, maeror, angor –oris; afflictio –onis; aegritudo –inis. **3.** *Dor ou aflicción que se sente por algo*: V. **1 e aflicción, dor**.

doa. *s.f.* V. **abelorio**.

doado –a. *adx.* V. **fácil**.

doador –ora. *s.* Dator, donator/-trix; (*de sangue, de riles*) (sui) sanguinis, renum dator *ou* oblator/-trix. ♦ *Irmandade de doadores de sangue*: sanguinis datorum coetus *ou* sodalitas. *Doador de sangue*: dator/-trix sanguinis; sui sanguinis oblator/-trix.

doante. *s.* V. **doador**.

doar. *v.tr.* Dare; donare (alicui rem *ou* aliquem re); condonare; munerari; largiri; impertiri; tribuere; dono, munere *ou* muneri dare; irrogare.

doazón. *s.f.* **1.** *Acción de doar*: donatio, condonatio –onis. **2.** *O que se doa*: donum –i; munus –eris; (*pequena*) munusculum –i.

dobra. *s.f.* **1.** *Parte dunha cousa que se dobra ou prega*: plicatura –ae. V. *tamén* **aba, basta**. **2.** *Xeol. Ondulación dos estratos xeolóxicos*: anfractus, flexus, sinus –us.

dobramento. *s.m.* *Xeol.* V. **dobra**.

dobrar. *v.tr.* **1.** *Facer dobre*: duplicare, conduplicare; geminare, ingeminare; parem numerum priori adicere. **2.** *Por ext., aumentar outro tanto*: V. **1**. **3.** *Facer que unha parte dun obxecto quede contra outra*: V. **apegar, pregar** ¹. **4.** *Facer a dobraxe dun actor, dunha película*: vocem *ou* voces transmutare; vocem geminam *ou* partes geminas agere. **5.** *Adiantar a un corredor outro que lle leva unha *ou* máis voltas de vantaxe*: gradum adde-re *ou* duplicare. **6.** *Torcer unha cousa, póndoa curva*: flectere, inflectere; curvare, incurvare. **7.** *Pasar ao outro lado dun cabo, unha esquina, etc.*: sinum, promuntorium, angulum flectere, superare *ou* praetergredi. **8.** *Inclinar *ou* facer perder a posición vertical*: curvare, incurvare; flectere, inflectere. **9.** (fig.) *Facer ceder, someter*: submittere; domare; subicere; subigere, redigere; mitificare. *v.intr.* **10.** *Adquirir forma curva*: curvari, incurvari; flecti, inflecti; (*dobrado sobre os xeonllos*) complicitus in genua. **11.** *Tomar distinta dirección*: cursum mutare; flectere. **12.** *Tocar a morto*: funebrem tinnitum canere. *v.pr.* **13.** *Inclinarse*: cedere; curvari, incurvari; flecti, inflecti.

dobraxa. *s.f.* **1.** *Substitución da lingua nunha cinta sonora dun filme*: vocis *ou* vocum transmutatio. **2.** *Feito de substituír un actor polo seu dobre*: partium transmutatio; geminae partes; binae partes scaenicae.

dobre. *adx.* **1.** *Que equivale a dúas veces outro*: duplex –icis; duplus, geminus –a –um. **2.** *Que está constituído por dúas partes iguais*: bipertitus, geminatus –a –um. **3.** (fig.) *Que ten dous aspectos dos que só se amosa un*: fictus, falsus, ambiguus –a –um; fallax –acis; anceps –ipitis; simulator, dissimulator/-trix. *s.m.* **4.** *Cantidade que equivale a dúas veces outra*: duplum –i; (*pagar o dobre*) duplo emere. **5.** *Persoa que substitúe a outra, esp. no cine*: actor/actrix vocum transmutator/-trix; alter *ou* geminus actor; altera *ou* gemina actrix. **6.** *Persoa que se imita moito a outra*: alter ego. ♦ *Ver dobre*: V. **esaxerar**. *Dobre sentido*: ambiguum –i; ambigua verba.

dobregar. *v.tr.* **1.** *Inclinar *ou* facer perder a posición vertical*: V. **dobrar**. **2.** (fig.) *Someter a alguén*: V. **dobrar**. *v.pr.* **3.** *Inclinarse*: V. **dobrase**. **4.** (fig.) *Ceder *ou* someterse á vontade doutro*: oboedire; indulgere; cedere, concedere; succumbere; se submittere; obsequi; parere; se subicere.

dobrez. *s.f.* **1.** *Sinal nunha cousa por onde se do-
brou:* ruga, plica, plicatura –ae; flexus, sinus –us;
inflexio –onis; (*do brazo*) brachii inflexus. **2.** *As-
tucia:* dolus –i; fallacia, versutia –ae; simulatio,
dissimulatio –onis.

doce ¹. *num.card.* **1.** *Once máis un:* duodecim;
(*cada doce, doce por cabeza*) duodeni –ae –a;
(*doce veces*) duodecies. **2.** *Que ocupa o lugar
número doce:* duodecimicus –a –um. **3.** *Signo que
representa ese número:* duodenarius numerus.

doce ². *adx.* **1.** *De sabor agradable:* dulcis, suavis
–e; iucundus, gratus –a –um; (*moi doce*) prae-
dulcis –e. **2.** *Que non ten sabor picante:* dulcis
–e. **3.** (*fig.*) *Tenro, bondadoso:* mitis, lenis, comis,
suavis, facilis, amabilis –e; humanus, benignus,
placidus, gratus, mansuetus –a –um; clemens,
indulgens –entis; (*clima*) caelum mite; (*pala-
bras*) iucunda, blanda verba; (*persoa*) ingenio
mitis vir/femina. *s.m.* **4.** *Produto que leva azucre,
mel, etc.:* dulce –is; crustum, crustulum, dulcium
–i; dulcia, dulciaria, bellaria –orum; cupediae
–arum; mattea, matteola –ae; saccharea edu-
lia; sapidum edulium; mellita bellaria. ♦ *Viños
doces:* bellaria –orum; bellaria Liberi.

***docena.** *s.f.* V. **ducia.**

docencia. *s.f.* Docendi munus; magisterium –i;
magistri officium.

docente. *adx.* **1.** *Relativo á docencia:* academicus
–a –um. **2.** *Que profesa a ensinanza:* docens
–entis. *Tamén s.:* docens –entis; magister/-tra;
professor –oris; doctor, praeceptor/-trix.

docería. *s.f.* Officina, taberna dulciaria ou cuppe-
dinaria; crustularia ou crustularii taberna. V. *ta-
mén confeitería.*

dócil. *adx.* Docilis, facilis, flexibilis, tractabilis,
mollis –e; oboediens, obsequens, parens –entis;
mansuetus –a –um; cicur –uris.

documentación. *s.f.* Documenta, testimonia,
monumenta –orum; tabulae, litterae –arum.

documental. *adx.* **1.** *Que está baseado nun docu-
mento ou ten o valor de tal:* documentis probabi-
lis, explicabilis, confirmabilis; e documentis man-
ifestus. *s.m.* **2.** *Filme de carácter informativo ou
didáctico:* taenia ou taeniola cinematographica
rerum veritatem exhibens.

documentar. *v.tr.* **1.** *Proporcionar documenta-
ción:* tabulas ou documenta afferre ou praebere.
2. *Probar por medio de documentos:* testificari;

causam tabulis ou documentis probare; rem
tabellis firmare ou confirmare. *v.pr.* **3.** *Adqui-
rir documentación:* documenta, litteras parare,
comparare.

documento. *s.m.* **1.** *Escrito que serve para teste-
muñar ou probar:* documentum, instrumentum
–i; tabula, tabella, littera –ae; litterae –arum. **2.**
Todo o que testemuña ou proba: testimonium,
indicium, argumentum, monumentum –i; (*de
identidade*) symbolus –i; tessera agnitionalis.

doela. *s.f.* **1.** *Táboa que forma as paredes dun ba-
rril, tonel, etc.:* doliaris tabula. **2.** *Cada unha das
pedras que forman un arco, bóveda, etc.:* cuneus
–i. **3.** *Cada unha das táboas que suxeitan as tel-
las dun tellado:* scandula –ae; tectoria tabula. **4.**
*Cada unha das pedras que forman as paredes
dun hórreo de pedra:* horrei lapis. **5.** *Gusto que
toma o viño do recipiente:* vini ligneus sapor; do-
liaris gustus.

doente. *adx.* **1.** *Que sofre unha doenza:* dolens
–entis; dolore affectus. V. *tamén enfermo.* **2.**
Que ten carraxe: molestus, maestus, iratus, of-
fensus, furibundus –a –um; furore ou ira accen-
sus. **3.** *Que ten a rabia (can):* rabidus, rabiosus,
hydrophobus –a –um. V. *tamén hidrófobo,
rabioso.* **4.** *Que adocece por algo, que o desexa
moito:* rabidus, furiosus, anxius, sollicitus, anhel-
lus, anhelosus, avidus –a –um; anhelans –antis;
alicuius rei desiderio flagrans. ♦ *Voz doente:* vox
queribunda.

doenza. *s.f.* V. **enfermidade.**

doer. *v.intr.* **1.** *Causar dor física:* dolorem facere ou
movere; dolori esse. **2.** *Causar dor moral:* affli-
gere; cruciari; dolorem afferre; molestia afficere;
angere; moleste, graviter, aegre ferre; (*non me
doe ter vivido*) non paenitet me vixisse. **3.** *Sentir
dor física:* dolere, condolere; cruciari, excruciaci;
dolore affici; cruciatum ou dolorem sentire, per-
peti ou experiri; (*dóeme a barriga*) ex intestinis
laboro; (*a ferida*) mihi vulnus dolet.

dogma. *s.m.* Dogma –atis; decretum, praeceptum,
placitum –i; alicuius doctrinae caput.

dogmático –a. *adx.* **1.** *Relativo ao dogma:* dog-
maticus –a –um. **2.** *Filos. Que admite ou afirma
certas verdades ou principios:* dogmaticus –a
–um; dogmatistes –ae. **3.** *Que expresa as súas
ideas de xeito indiscutible:* dogmatizans –antis;
dogmatica ratione utens; arrogans –antis. V. *ta-
mén 2.*

dogmatismo. *s.m.* **1.** *Carácter das doutrinas que afirman certas verdades de xeito indiscutible:* dogmatismus –i. **2.** *Actitude de quen non admite discusión:* dogmatismus –i; dogmatica ratio; affirmandi arrogancia.

dogmatizar. *v.intr.* Dogmatizare; arroganter affirmare; aliquid pro certo sumere *ou* ponere; dogmatica ratione uti.

doído –a. *part.* **1.** Part. do verbo *doer*: *V. este verbo.* *adx.* **2.** *Inclinado a sentir dó:* misericors –ordis; ad misericordiam pronus; humanus, benignus –a –um. **3.** *Que sente arrepentimento:* paenitentia actus, captus *ou* affectus; paenitens –entis. **4.** *Que sente dor no espírito:* afflictus, maestus –a –um; maerens, dolens –entis; animi aeger.

dólar. *s.m.* Dollarium –i; nummus Americanus, Canadensis, Iamaicanus, Liberianus, Namibien-sis, Australianus, etc.

dolmen. *s.m.* Monumentum dolmenicum.

dolo. *s.m.* Dolus –i; fraus, fraudis; fallacia –ae; mala fides.

dolor. *s.f.* *V. dor.*

doloroso –a. *adx.* Dolorificus, acerbus –a –um; acer, acris, acre; gravis –e; dolorem ciens, movens; crucians –antis; dolorem afficiens; (*moralmente*) dolendus, luctuosus, acerbus –a –um; flebilis –e.

doma. *s.f.* Domitura –ae; domitus –us.

domador –ora. *s.* Domitor/-trix; mansuetarius/-a; (*de cabalos*) hippocomos/-us –i; equiso –onis.

domar. *v.tr.* *V. amansar.*

domear. *v.tr.* **1.** *Dobrar; curvar; torcer:* *V. estes verbos.* **2.** (*fig.*) *Facer que alguén vaia cedendo nunha opinión:* *V. dobrar.*

domesticar. *v.tr.* *V. amansar.*

doméstico –a. *adx.* **1.** *Relativo á casa:* domesticus, intestinus –a –um; familiaris –e. **2.** *Que se cría en compañía do home:* cicur –uris; domesticus, domitus, mansuetus –a –um.

domiciliado –a. *adx.* e *s.* Municeps –ipis; incola –ae; (*en termos de Dereito*) assiduus –a –um; (*que estea domiciliado*) assiduus esto.

domiciliar. *v.tr.* **1.** *Asignar un domicilio:* domicilium dare. **2.** *Facer que un pagamento se realice a través dun banco:* pretium alicuius rei per argentariam societatem solvere. *v.pr.* **3.** *Establecer o*

domicilio: sibi domicilium constituere, figere *ou* ponere; domicilium *ou* sedem collocare.

domiciliario –a. *adx.* Domesticus –a –um.

domicilio. *s.m.* Domicilium –i; domus –us; sedes –is; habitatio –onis; locus –i.

dominación. *s.f.* *V. control, dominio.*

dominar. *v.tr.* **1.** *Ter dominio:* dominari; regere, regnare; imperare, imperitare; moderari; subicere; reprimere; compescere; vincere; tenere, continere; coercere; moderari. **2.** (*fig.*) *Posuír un fondo coñecemento de algo:* (penitus) perspicere, introspicere; pervidere; peritissimum esse; reconditos sensus percipere. *v.pr.* **3.** *Ter dominio sobre si mesmo:* sibi, animo *ou* cupiditatibus imperare; se continere *ou* sustinere; animo temperare. *v.intr.* **4.** *Ser o que predomina, o máis abundante:* praestare; praevalere; eminere, imminere, supereminere; abundare; affluere. ♦ *A muller domina na casa:* uxor imperium exhibet. *Muller que domina ao esposo:* potens mariti mulier. *Dominar o auditorio:* hominum coetus dicendo tenere. *Dominar a ira:* irae moderari; iram ponere. *Unha cuíña domina a cidade:* collis urbi imminet.

domingo. *s.m.* Dies dominicus *ou* dominica; dominica –ae; solis dies.

dominical. *adx.* Dominicus –a –um.

dominicano ¹ –a. *s.* **1.** *Relixioso/-a da orde de San Domingos:* dominicanus/-a; patris Dominici filius/-a *ou* alumnus/soror; Ordinis Praedicatorum. *adx.* **2.** *Relativo aos dominicanos:* dominicanus –a –um.

dominicano ² –a. *adx.* e *s.* *Da República Dominicana:* Dominicanus –a –um. Dominicani –orum.

dominico –a. *s.* *V. dominicano* ¹.

dominio. *s.m.* **1.** *Facultade para mandar e exercicio da mesma:* dominatio –onis; dominatus –us; imperium, regnum –i; potestas –atis; rerum summa; summa –ae; (summa) auctoritas. **2.** *Capacidade para influír:* *V. influencia.* **3.** *Capacidade para controlar:* *V. control.* **4.** *Territorio sometido ao poder dun estado ou persoa:* civitas –atis; provincia –ae; imperium, regnum –i; ditio (ditio) –onis. **5.** (*fig.*) *Todo o que comprende unha actividade, ciencia, etc.:* *V. ámbito, área, campo.*

dominó. *s.m.* Calculorum ludus.

don ¹. *s.m.* **1.** *Cousa que se concede a alguén:* donum, praemium, beneficium –i; munus –eris; merces –edis; gratia –ae. **2.** *Habilidade, inclinación:* V. **habilidade**.

don ², **dona**. *s.* **1.** *Tratamento de respecto:* dominus/-a. *s.f.* **2.** *Dama, señora:* domina, matrona, hera –ae. **3.** *Muller casada:* uxor –oris; coniux –ugis; sponsa, nupta, marita –ae; mulier –eris; (*con fillos*) materfamilias ou mater familias/–ae; (*recentemente casada*) nympha –ae.

donaire. *s.m.* Gratia, elegantia –ae; lepor –oris; venustas, urbanitas –atis.

donativo. *s.m.* V. **doazón, don**.

doncela. *s.f.* **1.** *Moza nova:* virgo –inis; innupta, innuba, nuptiarum expers puella. **2.** *Criada:* ancilla, famula, puella, pedisequa –ae.

dondo –a. *adx.* V. **brando, suave**.

donicela ou **doniña**. *s.f.* Mustela nivalis; mustela –ae.

dono –a. *s.* Dominus/-a; (*dono de si*) sui ou animi compos; sui iuris. V. **tamén amo**.

donosiña. *s.f.* V. **donicela**.

Donosti. top. Sebastianopolis –is; Sancti Sebastii fanum; Donastienum –i.

donostiarra. *adx.* e *s.* Sebastianopolitanus –a –um. Sebastianopolitani –orum.

dopar. *v.tr.* **1.** *Administrar unha substancia estimulante:* alicui medicamentum stimulatorium ou psychotropicum praebere. *v.pr.* **2.** *Tomar substancias estimulantes:* medicamento ou medicamine psychotropico uti; venenis concitantibus indulgere.

dopaxe. *s.f.* Usus agonisticus medicamenti stupefactivi; stupefactivi medicaminis suppeditatio agonistica.

dor. *s.f.* **1.** *Efecto dunha lesión:* (corporis) dolor; malum –i, (*agudo*) cruciatus –us; intolerandus ou acerbus dolor; acer doloris morsus; cruciamentum –i. **2.** *Sentimento de tristeza:* dolor, maeror, angor –oris; aegritudo –inis; maestitia, cura –ae; animi dolor ou cruciatus.

dórico –a. *adx.* *Arquit.* Doriensis –e; Doricus, Dorius –a –um. ♦ *Orde dórica:* genus Doricum.

Dórída ou **Dóride**. top. Doris –idis.

dorido –a. *adx.* **1.** *Que sente dor física:* V. **doente**. **2.** *Afectado pola dor (parte do corpo):* dolore af-

fectus, tactus ou captus. **3.** *Que padece dor moral:* V. **aflixido, doído**.

dormente. *adx.* **1.** *Que dorme:* dormiens –entis; sopitus, consopitus, soporatus –a –um; somno sopitus, stratus, captus ou iacens; somno datus; (*profundamente*) somno oppressus, torpidus, sepultus ou gravatus; (*adormecido*) dormitans –antis; semisomnis –e; semisopitus –a –um. **2.** *Que perdeu a sensibilidade (membro do corpo):* sensu carens; hebes –etis; torpore affectus; nihil sentiens. *s.m.* **3.** *Madeiro ou pedra sobre a que se apoian outras:* trabs, trabis; adminiculum, sustentaculum –i.

dormitorio. *s.m.* Cubiculum, dormitorium –i.

dorna. *s.f.* Navis ou navicula piscatoria; alveus –i.

dorsal. *adx.* Dorsualis –e.

dorso. *s.m.* **1.** *Parte do corpo oposta ao ventre:* tergum, dorsum –i; tergus –oris; scapula –ae (*ús. máis en pl.*). **2.** *Parte do corpo do home desde o pescozo ata a cintura:* truncus –i; thorax –acis. **3.** *Parte posterior á principal:* tergum, dorsum –i; (*da man*) aversa ou inversa manus; (*dun papel*) dorsum folii; aversa charta. V. **tamén cruz**.

dosador –ora. *adx.* V. **dosificador**.

dosar. *v.tr.* V. **dosificar**.

dosaxe. *s.f.* V. **dosificación**.

dose. *s.f.* **1.** *Cantidade dunha substancia engadida a outra:* portio –onis. **2.** *Cantidade de medicamento que se toma cada vez:* dosis –is; haustus –us; (*en pequenas doses*) exigue; (*en grandes doses*) copiose. **3.** *Cantidade de certa cousa inmaterial:* pars, partis; quantitas –atis; portio –onis.

dosel. *s.m.* Tentorium, fastigium –i; papilio –onis; (*portátil*) umbella –ae.

dosificación. *s.f.* Modus –i; portio –onis.

dosificador –ora. *adx.* **1.** *Que serve para dosificar:* modum ou portionem significans. *s.m.* **2.** *Aparello que serve para dosificar:* dosimetrum –i.

dosificar. *v.tr.* **1.** *Determinar a cantidade dun medicamento ou doutra substancia:* dosem dimetiri; modos medicamenti dispensare. **2.** (*fig.*) *Usar algo na proporción debida:* modum, portionem ou quantitatem statuere; trutinare/-ari; examinare; (*pro portione*) distribuere; temperare.

dossier. *s.m.* Chartarum ou scidularum fasciculus.

dotación. *s.f.* **1.** *Cantidade de diñeiro ou doutros medios para unha actividade:* dotatio –onis; dos, dotis; apparatus –us; pecuniae ou aliorum instrumentorum assignatio ou attributio. **2.** *Conxunto de persoas dun barco de guerra:* nautica turba; nautici, classarii –orum.

dotar. *v.tr.* **1.** *Dar o dote:* dotem constituere, consignare, conficere ou dare; aliquam dotare; in dotem dare. **2.** *Adxudicar unha dotación:* dotationem, assignationem tribuere, instituere. **3.** *Prover de algo que mellora unha cousa:* dotare; donare; rem in melius mutare ou meliorem efficere. **4.** (fig.) *Conceder (Deus, a natureza, etc.) dotes ou dons:* exornare; dotare; donare; instruere.

dote. *s.m.* **1.** *Diñeiro ou bens que levaba unha muller ao matrimonio ou ao convento:* dos, dotis; uxoria res; (moza sen dote) virgo indotata. **2.** *Calidade sobresaínte dunha persoa (ús. máis en pl.):* dotes –um; virtutes –utum; naturae bona, dona ou dotes; bonae animi artes.

dourada. *s.f.* V. **dourado.**

dourado –a. *adx.* **1.** *Da cor do ouro ou semellante a el:* aureus, auratus, inauratus, deauratus –a –um; auro superfusus; (dito do campo) flavus –a –um; flavens –entis. **2.** *Marabilloso, brillante, feliz:* aureus, mirus, splendidus, sumptuosus, beatus, fortunatus –a –um; felix –icis; splendens, fulgens –entis; mirabilis –e. *s.m.* **3.** *Acción de dourar:* auratura, inauratura –ae. *s.f.* **4.** *Peixe mariño:* sparus auratus.

dourar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de ouro ou doutro produto semellante:* inaurare, deaurare; auro tegere ou integere; (con pan de ouro) bractea aurea sublinere; aureas ou auri bracteas inducere. **2.** *Torrar lixeiramente para dar ou coller cor dourada:* leviter torrere; auri colorem inducere. *v.pr.* **3.** *Torrarse lixeiramente:* leviter torreri; flavere, flavescere; (os campos) messem flavescere. ♦ *Dourar a pílula:* fucum facere; simulare, dissimulare; fingere.

Douro. *ría.* Durius –i. ♦ *Viño do Douro:* vinum Duriense.

dous, dúas. *num.card.* **1.** *Un máis un:* duo, ambo –ae –o; unus et alter; bini –ae –a; geminus –a –um; uterque, utraque, utrumque; (dous bois, dúas orellas) duo ou bini boves; duae ou binae aures; (dúas veces) bis; (dous cada vez) bini –ae –a. **2.** *Que ocupa o lugar número dous:* secundus –a –um; alter –era –erum. **3.** *O número dous:*

secundus numerus. ♦ *Dous días:* biduum –i. *En dúas palabras:* breviter; paucis (verbis).

douscentos –as. *num.card.* **1.** *Dúas veces cen:* ducenti –ae –a; ducentum (*indecl.*); (douscentos cada un ou cada vez) duceni –ae –a; (duascentas veces) ducentie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número douscentos:* ducentesimus –a –um. **3.** *Número que o representa:* ducentesimus numerus.

douto –a. *adx.* **1.** *Que sabe moito dunha materia ou de extensa cultura:* doctus, instructus, eruditus, peritus, litteratus, sciens –a –um; prudens, sapiens –entis. **2.** *Que se di ou se fai dando mostras de moita sabedoría:* doctus –a –um; (pex.) sciolus –i.

doutor –ora. *s.* **1.** *Persoa que posúe o máis alto grao académico:* doctor/-trix; doctor renuntiatus; doctoris gradu ornatus; (honoris causa) doctor honoris causa; (da lei) legis doctor; (en Dereito) doctor Iuris; (en Letras Clásicas) Litterarum Classicarum doctor. **2.** *Médico:* V. esta palabra.

***doutorado.** *s.m.* V. **doutoramento.**

doutoramento. *s.m.* **1.** *Conxunto de estudos e tese con que se obtén o grao de doutor:* doctoris studia. **2.** *Grao de doutor:* doctoris titulus, gradus, dignitas et nomen, honor, laurea, praerogativa.

doutorar. *v.pr.* Doctoris titulum, gradum, dignitatem et nomen, honorem, insigne, lauream assequi, consequi ou adipisci; in doctorum numerum publico diplomate adscribi; doctorem renuntiari; (*v.tr.*) doctorem aliquem renuntiare.

doutrina. *s.f.* **1.** *Conxunto de ideas de relixión, filosofía ou política:* doctrina, disciplina, scientia –ae; institutio, eruditio, ratio –onis; praecepta –orum; (filosófica) philosophiae disciplina; (dos estoicos) stoicorum doctrina. **2.** *Conxunto de principios da relixión cristiá:* Christi religio et doctrina; lex christiana; christianae religionis exordia.

dozura. *s.f.* **1.** *Sabor doce:* dulcedo, dulcitus –inis; (ao olfacto) suavitas –atis. **2.** *Calidade do que é tenro, bondadoso:* clementia, indulgentia –ae; mansuetudo, lenitudo –inis; humanitas, facilitas, benignitas, bonitas, comitas –atis; (ao tacto) lenitas –atis; mollitudo –inis; (ao oído, á vista) suavitas, lenitas –atis; (aloumiños, afagos) blanditiae, illecebrae –arum; blandimenta –orum.

dracma. *s.m.* Drachma –ae.

draconiano **-a.** *adx.* Draconianus, severus, rigidus, ferreus, acerrimus **-a -um;** (*lei*) severissima, acerrima lex.

draga. *s.f.* Verriculum, everriculum **-i;** machina everrens *ou* purgans; ratis purgatrix.

dragaminas. *s.m.* Navis ignivomorum globorum everriatrix *ou* purgatrix.

dragar. *v.tr.* Excavare; (*un río, porto, canle, etc.*) flumen, alveum, portum, canalem excavare, purgare, verrere, everrere.

dragaxe. *s.f.* Excavatio, purgatio **-onis;** purgatio verricoli ope.

dragón. *s.m.* **1.** *Animal fabuloso:* draco **-onis. 2. *Pequeno réptil:* draco volans.**

drama. *s.m.* **1.** *Calquera obra destinada á representación:* fabula **-ae;** fabula scaenica; ludus scaenicus; (*representalo*) fabulam agere; (*facer que se represente*) fabulam docere. **2.** *Obra de teatro de carácter serio:* drama **-atis. 3.** *Xénero destas obras:* genus dramaticum. **4.** *Suceso ou conxunto de sucesos tráxicos:* drama **-atis;** miseria **-ae;** miserabilis casus.

dramático **-a.** *adx.* Dramaticus, scaenicus **-a -um;** (*arte*) ars scaenica *ou* ludicra; (*patético, triste*) gravis, miserabilis, difficilis, tristis **-e;** miserandus, tragicus, patheticus **-a -um;** (*crítico, difícil*) difficilis **-e;** (*estar nunha situación dramática*) in discrimine versari.

dramatizar. *v.tr.* **1.** *Adaptar á forma dramática:* fabulam scaenae aptare; vim scaenicam *ou* dramaticam praebere; ad actus scaenarum componere. **2.** (*fig.*) *Dar carácter tráxico:* nimis augere. *V. tamén alarmar, esaxerar.*

dramaturgo **-a.** *s.* Scriptor/**-trix** *ou* poeta scaenicus/**-a;** dramatum, fabularum scaenarum scriptor *ou* auctor/**-trix;** poeta scaenicus *ou* dramaticus/**-a.**

dramaturxia. *s.f.* Ars scaenica *ou* dramatica.

drástico **-a.** *adx.* Vehemens **-entis;** drasticus **-a -um;** acer, acris, acre; efficax **-acis;** valens **-entis.** *V. tamén draconiano.*

drenar. *v.tr.* Siccare; purgare; derivare; (aquam) emittere.

drenaxe. *s.f.* **1.** *Operación de sacar a auga dun lugar:* siccatio, purgatio, (aquae) deductio, derivatio **-onis. 2.** *Operación de desecar o fondo de portos, ríos, etc.:* portus, fluminis, paludis sicca-

tio *ou* purgatio. **3.** *Med. Operación de eliminar os líquidos dunha cavidade ou ferida:* ulcerum purgatio *ou* siccatio.

driblar. *v.tr.* *Dep.* Lusorem simulatione vitare, corporis motu frustrari *ou* decipere. *V. tamén canear.*

droga. *s.f.* **1.** *Substancia utilizada para produtos farmacéuticos:* pharmacum **-i. 2. *Medicamento:* medicamen **-inis;** medicamentum **-i. 3. *Substancia excitante, alucinóxena, estupefaciente:* medicamentum stupefactivum, psychotropicum, inebrians *ou* concitans.****

drogadicción. *s.f.* Medicamentis psychotropicis deditio.

drogadicto **-a.** *adx. e s.* Medicamentis psychotropicis deditus, inserviens *ou* indulgens; adsiue medicamentis stupefactivis utens.

drogar. *v.tr.* **1.** *Administrar unha droga:* medicamentum stupefactivum alicui praebere. *v.pr. 2.* *Tomar drogas:* medicamentis psychotropicis uti *ou* abuti; concitantibus venenis *ou* medicatis potionibus se dare, indulgere *ou* inservire; ad dulcisa venena confugere.

droguería. *s.f.* Taberna pigmentaria, aromataria *ou* unguentaria.

dromedario. *s.m.* Dromas **-adis;** dromas *ou* praevelox camelus; dromedarius **-i.**

druída. *s.m.* Druids **-idis;** (*ús máis en pl.*) druides **-um;** druidae **-arum.**

dual. *adx. e s.m.* Dualis **-e;** dualis **-is;** dualis numerus.

dúbida. *s.f.* **1.** *Falta de decisión:* dubium **-i;** dubitatio, haesitatio **-onis;** haesitantia **-ae;** animus anceps. **2.** *Feito de non estar seguro:* *V. 1. 3.* *Por ext., cuestión sobre a que non se ten certeza:* controversia **-ae;** quaestio **-onis;** ambigendi materia. ♦ *Non ter dúbida* *ou* *ter boa dúbida (unha cousa):* rem bene *ou* apte se habere; (*unha persoa*) bona valetudine uti; valere; bene se habere. *Pór en dúbida:* in dubium vocare. *V. tamén cuestionar. Sen dúbida:* sine, procul dubio.

dubidar. *v.intr.* **1.** *Ter dúbida:* dubitare; dubium habere; haesitare; ambigere; nutare; aliquid dubium alicui esse; in dubio esse. **2.** *Dar pouco creto a algo:* suspicari; suspicionem habere; suspectum aliquid habere; non nimis credere. *Tamén v.tr.:* *V. 1.*

dubidoso –a. *adx.* **1.** *Que ten dubida:* dubius, incertus, ambiguus, dubiosus –a –um; dubitans –antis; anceps –ipitis. **2.** *Que non é seguro:* suspectus, incertus, ambiguus –a –um; anceps –ipitis; parum fidus.

dubitativo –a. *adx.* Dubius, incertus, dubitativus –a –um; dubium ferens; anceps –ipitis.

Dublín. top. Dublinum –i.

dublinés –esa. *adx.* Dublinensis –e. Dublinenses –ium.

ducha. *s.f.* **1.** *Chorro de auga que se fai caer sobre o corpo:* lavatio pluvialis; lavatio aquae deiectu ou per deiectum aquae; pensile balneum; supercadentes aquae. **2.** *Mecanismo que dispersa este chorro:* pensilis balnei ou lavationis pluvialis mechanema.

duchar. *v.tr.* **1.** *Dar unha ducha:* aquae deiectu aliquem lavare; alicuius corpus aquae cadenti subigere. *v.pr.* **2.** *Tomar unha ducha:* aquae deiectu se lavare; pensilibus balneis uti; lavatione pluviali corpus abluere.

ducia. *s.f.* Duodecas –adis; duodenarius numerus.

dúctil. *adx.* **1.** *Susceptible de adoptar diferentes formas:* docilis, facilis, ductilis –e. **2.** *Que pode ser transformado en fíos ou arames (metal):* ductilis –e. **3.** (fig.) *Doado de moldear:* ductilis, flexilis, flexibilis, facilis, mollis –e; lentus –a –um; (*enxeño*) mobile ingenium.

ductilidade. *s.f.* Ductilitas, docilitas, facilitas, mobilitas –atis.

duelo. *s.m.* Duellum –i; singulare certamen; singularis pugna; monomachia –ae. ♦ *Desafiar a alguén a un duelo:* aliquem ad pugnam ou ad certamen provocare. *Baterse en duelo:* viritim cum aliquo pugnare. *Morrer nun duelo:* (in) singulari certamine perire.

dueto. *s.m.* Bicinium –i; duorum cantus; duorum vocum ou musicorum instrumentorum concentus.

***dulce.** *adx.* e s. V. **doce.**

dulcificar. *v.tr.* V. **adozar.**

duna. *s.f.* Arenae tumulus, cumulus ou congestus; collis arenosus.

dúo. *s.m.* **1.** *Composición para dúas voces ou dous instrumentos:* musicum opus duobus instrumentis ou vocibus aptatum. **2.** *Grupo de dúas voces ou dous instrumentos:* V. **dueto.** ♦ *Actuar*

a dúo: duobus simul ou alternis vocibus canere; bicinium edere.

duodécimo –a. *adx.* **1.** *Que ocupa o lugar número doce:* duodecimus –a –um. **2.** *Cada unha das doce partes en que se divide un todo:* duodecima pars; uncia –ae.

duodenal. *adx.* Duodenalis –e.

duodenite. *s.f.* Duodenites –is; duodenitis –idis; duodeni inflammatio.

duodeno. *s.m.* Anat. Duodenum –i; intestinum duodenum.

dúplex. *adx.* Duplex –icis. *Tamén s.m.* Contignatio gemina ou duplex; domicilium geminum ou duplex.

duplicado –a. *adx.* Duplicatus, geminatus –a –um. *Tamén s.m.:* alterum exemplum. V. **tamén copia.**

duplicar. *v.tr.* **1.** *Multiplicar por dous unha cousa, facela dobre:* duplicare; geminare; parem numerum priori adicere ou addere. *v.pr.* **2.** *Multiplícase por dous:* duplicari; geminari.

duplo –a. *adx.* V. **dobre.**

duque, duquesa. s. Dux, ducis; ducissa –ae; ducis uxor.

dura ou duración. *s.f.* Tempus –oris; spatium –i; temporis spatium; cursus –us; curriculum –i; (*da vida*) aetas –atis; vitae, vivendi, aetatis spatium; (*longa*) diuturnitas, longinquitas –atis; (*de moita dura*) diutinus, diuturnus –a –um; (*de curta*) brevis –e.

duradeiro –a. *adx.* Stabilis, durabilis, perennis –e; firmus, diutinus, diuturnus, mansurus, permansurus, perpetuus –a –um.

durame. *s.f.* V. **cerna.**

durante. *prep.* Per, inter e ac.; ac. sen prep.; abl. sen prep. ou con in. *Durante tres días:* per tres dies; *durante toda a noite:* per totam noctem ou tota nocte; *durante a comida:* inter cenam ou inter cenandum; *durante cen anos:* (per) centum annos; *durante máis de dez anos:* super decem annos; *durante o outono:* autumnno ou autumnni tempore; *durante a miña ausencia:* me absente; (*durante a miña vida*) me vivo; *durante a guerra:* in bello; *durante o camiño:* in itinere.

durar. *v.intr.* **1.** *Ter unha duración de:* produci; protrahi; (*cinco anos*) quinquennium perferre; (*a batalla durou tres días*) (per) tres dies continen-

ter pugnatum est. **2.** *Seguir existindo ou tendo vixencia:* manere, permanere; perseverare; durare; vigere; stare; valere. **3.** *Prolongar a vida:* aetatem differre; durare; manere, permanere. **4.** *Resistir o paso do tempo e o uso:* durare; aetatem ou usum ferre; vetustatem ferre ou pati. ♦ *Durar moito:* aetate diutina durare; ad summam senectutem vivere ou pervenire; in longum durare; vetustatem habere. *Durou cen anos:* vixit annos centum.

dureza. *s.f.* Duritia –ae; durities –ei; (*aspezeza*) asperitas, austeritas, feritas –atis; (*de corazón*) inhumana duritia; inclementia –ae; severitas, acerbitas, crudelitas –atis; (*de oído*) audiendi, aurium ou auditus gravitas ou tarditas.

duriense. *adx.* e *s.* Duriensis –e. Durienses –ium.

durmevela. *s.f.* Semisomnus sopor; semisomna ou semisopita quies.

durmideira. *s.f.* Papaver –eris; papaver somniferum ou oleare; lethusa –ae.

durmiñón –ona. *adx.* e *s.* Dormiculosus, somniculosus, somnolentus –a –um; in somnum proclivis ou pronus; dormitor/-trix.

durmir. *v.intr.* **1.** *Estar en repouso coa consciencia en suspensa:* dormire; somnum ou quietem capere; somnos carpere ou ducere; somno frui; somno acquiescere; procumbere; stratis membra reponere; (*profundamente*) perdormiscere; ar(c)te et gravier dormire; graviore somno premi; altiore somno obdormire; (*pouco*) brevi somno uti; (*ir durmir*) cubitum ire; ad somnum proficisci; (*non poder durmir*) somnum capere non posse; (*durmido*) dormiens –entis; sopitus –a –um; somno captus; (*medio durmido*) dormitans –antis; semisomnus, semisopitus, semisoporus –a –um; semisomnis –e. **2.** *Pasar a noite repousando:* quieti se dare; somno per noctem indulgere. V. *tamén* 1. **3.** (*fig.*) *Non actuar cando*

se debía facer: dormire, dormitare; obdormiscere; neglegentius agere; oscitari; curam abicere, omittere ou praetermittere. ♦ *Durmir a sesta:* V. **descansar.** *Durmir de lado:* in latus cubare. *Non durmir:* somnum non videre; noctem insomnem agere; vigilare, pervigilare. *Tomar pastillas para durmir:* somnum medicamentis accessere. *Durmir a sono solto, coma un tronco (a perna solta):* in utramque aurem, in utramvis aurem, in utrumvis oculum, placide dormire; somno exsaciari ou se explere. *Déronme a carta cando estaba medio durmido:* dormitanti mihi epistula reddita est. *Durmir no duro solo:* humi iacere. *Durmir á intemperie:* sub diu (divo) ou ad intemperiem dormire. *Facer esforzos por non durmir:* vix somnum tenere. *Durmir o sono da morte:* somno consopiri sempiterno.

duro –a. *adx.* **1.** *Que resiste á presión:* durus, firmus, subdurus –a –um; rigens –entis; (*bastante ou moi duro*) perdurus, praedurus –a –um. **2.** *Que opón resistencia a un esforzo:* durus –a –um; resistens, renitens –entis; repugnans –antis. **3.** *Que esixe moito esforzo:* gravis –e; durus, laboriosus, operosus, molestus –a –um. **4.** *Que non demostra sentimentos:* durus, ferus, inhumanus, rigidus –a –um; inclemens –entis; asper –era –erum. **5.** *Que soporta ben a fatiga:* durus –a –um; laboris ou laborum patiens; fortis –e; operibus duratus. ♦ *Ovo duro:* ovum durum, duratum, induratum ou coctum. *Ser un cabeza dura, ser duro de cascos ou ter a cabeza dura:* ingenium hebes ou tardum habere; tardum ad discendum, duriozem ad studia, hebetem, obtusum, natura tardiozem esse; durum, praedurum, firmum, tenacem, pertinacem, difficilem, contumacem, obstinatum esse. *Ser duro de oído:* aures obtusas ou hebetiores habere; gravius audire. *Duro ao oído:* scabridus –a –um. *Viño duro:* vinum asperum, austerum ou torvum.

Ee

e. *conx.* Et; ac; atque; -que; necnon, necnon et. ♦ *E non:* nec, neque; neu, neve. *E logo:* sine ou procul dubio; sane; certo. *E ademais, e mais, e enriba:* et quidem, et certe; imo, imo etiam, imo vero. *E aínda:* quin et, quin etiam. *E aínda non:* necdum, nequedum. *Home valente e filósofo:* vir fortis idemque, et is ou et idem philosophus. *E se:* quod si.

ea. *interx.* Eia; age, agite; eia, age; agedum; eia ergo; eia, age, rumpe moras; macte animo.

ebanista. *s.* Ebeni faber; ebenini operis faber ou opifex; ebenarius, intestinarius ou tignarius faber, opifex ou artifex. *V. tamén carpinteiro.*

ebanistería. *s.f.* Ebenarii fabri officina; ebenaria officina; materiaria fabrica.

ébano. *s.m.* **1.** *Árbore:* ebenum, ebenus –i. **2.** *Madeira desta árbore:* ebenum, ebenus –i; ebeninum lignum. **3.** (fig.) *Cor moi negra:* ebeninus color. *adx.* **4.** *De ébano:* ebeninus –a –um.

ebrio –a. *adx.* **1.** *Bébedo:* *V.* esta palabra. **2.** (fig.) *Que perde o control de si:* flagrans –antis; ardens –entis; incensus, ebrius –a –um; (*de ira*) ira incensus; (*de sangue*) sanguine inebriatus ou ebrius; (*de ledicia*) perfusus gaudio; laetitia elatus, inflatus ou exsultans; in summa ou maxima laetitia; (*de soberbia ou orgullo*) superbia sese efferens; successu exsultans; secundis rebus ferox.

Ebro. *río.* Iberus –i,

ebulición. *s.f.* **1.** *Fís. Evaporación pola calor:* bullitio, ebullitio, aestuatio –onis; aestus –us; fervor –oris. **2.** *Estado dun líquido que ferve:* *V.* 1. **3.** (fig.) *Estado do que está posuído por unha forte emoción:* aestus –us; aestuatio –onis; animi motus, inflammatio, turbatio, perturbatio, impetus ou tumor. ♦ *Estar en ebulición:* bullire, ebullire; fervere, effervescere. *V. tamén ferver.*

ecce homo ou eccehomo. *s.m.* Christi verberibus caesi imago.

eccema. *s.m.* Impetigo –inis; eczema –atis.

eclecticismo. *s.m.* Eclecticismus –i; variarum fontium ou doctrinarum selectio.

eclético –a. *adx.* Eclecticus –a –um; doctrinae principia, praesertim in re philosophica, (iudicio et arbitrio suo) e diversis fontibus seligens ou hauriens; (*ser eclético*) ex variis disciplinis excellentissima quaeque libare.

Eclesiastés. *s.m.* Ecclesiastes –ae; liber Ecclesiastes.

eclesiástico –a. *adx.* **1.** *Relativo á igrexa e ao clero:* ecclesiasticus –a –um; ecclesialis –e. *s.m.*

2. *Persoa que forma parte do clero:* vir ou homo ecclesiasticus; ecclesiae vir. *V. tamén clérigo.*

3. *Libro do Antigo Testamento:* Ecclesiasticus –i; liber Ecclesiasticus.

eclipsar. *v.tr.* **1.** *Provocar un astro a eclipse doutro:* obscurare; premere; obruere; occultare; officere.

2. (fig.) *Facer pasar desapercibido:* obscurare; obscurum facere; obruere; premere; officere; alicuius nomini officere; caliginem alicui obducere. *v. pr.*

3. *Tornarse invisible un astro:* deficere; obscurari; occultari; laborare; totum solem terris adimi; delitescere; (*ninguén observa a lúa a non ser cando se eclipsa*) nemo observat lunam nisi laborantem.

eclipse. *s.f.* *Astron.* Solis ou lunae defectio, obscuratio ou defectus; luna laborans; deliquium –i; eclipsis –is; (*eclipses de sol e de lúa*) defectus solis lunaeque labores; (*haber eclipse de lúa*) lunam sole premi; (*de sol*) lunam sub orbem solis subire; (*total de sol*) totius solis adspectum excludi.

eclosión. *s.f.* **1.** *Acto de abrirse os gromos das flores:* gemmae ou calycis eruptio; (*o casulo da eiruga*

de seda) bombycis eruptio; (o ovario para a saída do óvulo) fetus –us; ovuli exitus; ovulatio –onis.

2. (fig.) *Manifestación*: ortus –us; manifestatio, significatio, revelatio –onis.

eco. *s.m.* **1.** *Repetición dun son*: vocis imago; sonus geminus ou echoicus; repercussa vox; echo –us; (*do eco*) echoicus –a –um; (*producir eco*) resonare; sonitum ou sonum remittere ou reddere. **2.** (fig.) *Son que se percibe confuso*: rumor –oris; sonus ou sonitus confusus, obscurus, incertus, anceps. **3.** (fig.) *Noticia vaga e imprecisa*: incertum ou dubium nuntium; fama –ae; anceps nuntius ou nuntium; rumusculus –i. **4.** (fig.) *Efecto ou serie de efectos derivados*: repercussio –onis; effectus –us. **5.** *Nome dunha ninfa*: Echo –us. ♦ *Ecos de sociedade*: acta eventuum minorum; historiae minores; narratiunculae, commentatiunculae –arum; minoris momenti casus. *Facerse eco*: nuntium edere et vulgare. *Ter moito eco*: famam manare ou pervulgari.

ecografía. *s.f.* Echographia –ae; echographica disciplina ou ars; echographica investigatio; sonora morbi cognitio ou corporis exploratio.

ecoloxía. *s.f.* Oecologia –ae; oecologica disciplina, ars ou scientia.

ecolóxico –a. *adx.* Oecologicus –a –um.

ecoloxista. *s.* **1.** *Persoa que se dedica á ecoloxía*: oecologus/-a; oecologicae artis peritus/-a; oecologistes –ae. **2.** *Persoa ou grupo que defende e protexe a natureza*: oecologiae cultor ou fautor/-trix; oecologorum factio; rerum naturae servator/-trix.

economato. *s.m.* Mercatus oeconomicus; minoris pretii mercatus; mercatoriae societatis taberna.

economía. *s.f.* **1.** *Arte de administrar a riqueza, ingresos, gastos, etc.*: oeconomia –ae; oeconomica disciplina, res, ars ou ratio. **2.** *Actividade ou actividades relacionadas coa produción, distribución e consumo*: administratio, procuratio –onis; oeconomicae rationes. **3.** *Redución de gastos ou eliminación dos innecesarios*: parsimonia ou parcimonia –ae; temperatio, moderatio –onis. **4.** *Distribución e aforro de gastos, tempo, etc.*: distributio –onis; parcitas –atis. V. *tamén* 3. *pl.* **5.** *Suma de diñeiro aforrada*: peculium –i; (*esp. do escravo para acadar a liberdade*); compendium –i; vindemiola –ae; pecunia reservata ou sumptui adempta. ♦ *Economía doméstica*:

res familiaris; rei domesticae cura ou administratio; rei familiaris tutela; rerum domesticarum cura. *Economía de subsistencia*: subsidia ad vitam necessaria.

económico –a. *adx.* **1.** *Que se refire á economía*: oeconomicus –a –um. **2.** *Que reduce os gastos (cousa)*: vilioris ou minoris pretii; vilis –e; (*ser económica, gastar ou consumir pouco unha cousa*) minimo sumptui esse; (*unha persoa*) parcum esse. **3.** *Que custa pouco*: parvi pretii; vilis –e. V. *tamén* **barato**.

economista. *s.* Rerum oeconomicarum ou erarii administrandi studiosus/-a ou peritus/-a; oeconomicae rei curator/-trix; oeconomiae, scientiae ou artis oeconomicae cultor/-trix.

economizar. *v.intr.* **1.** *Reducir o gasto*: impensae ou sumptui parcere; parsimoniam adhibere; compendium facere. *v.tr.* **2.** *Gastar menos do que se podería*: dispensare; parce vivere; frugii esse; (*o tempo*) tempus parce dispensare; horas suas acerrime servare; (*as forzas*) viribus, labori parcere.

ecónomo. *s.m.* **1.** *Eclesiástico que rexenta unha parroquia vacante*: oeconomus –i. **2.** *Administrador*: V. esta palabra.

ecosistema. *s.m.* Rerum naturae ambitus vitalis; rerum animatarum et inanimatarum convictus.

ecuación. *s.f.* Mat. Aequatio –onis; ratio mathematica.

ecuador. *s.m.* Xeogr. Aequinoctialis ou meridianus circulus.

Ecuador. top. Aequatoria –ae; Respublica Aequatoriana.

ecuánime. *adx.* Aequus, iustus –a –um; sibi constans; integer –gra –grum; aequo, constanti animo praeditus/-a.

ecuanimidade. *s.f.* Aequanimitas –atis; animi aequalitas, aequitas ou constantia; animus constans.

ecuatorial. *adx.* Aequinoctialis –e; ad aequinoctialem circulum pertinens; aequinoctialis regionis.

ecuatoriano –a. *adx.* Aequatorianus –a –um. Aequatoriani –orum.

ecuestre. *adx.* **1.** *Relativo á equitación*: equester –tris –tre. **2.** *Que representa unha figura dacabalo*: equestris (statua, imago); equestre (simulacrum).

ecuménico **-a.** *adx.* Oecumenicus –a –um; universalis –e; omnium gentium. ♦ *Concilio ecuménico:* Concilium oecumenicum; oecumenica Synodus.

ecumenismo. *s.m.* Oecumenismus –i.

edema. *s.m. Med.* Oedema –atis; tumor pituitosus; turgor aquosus.

edén. *s.m.* **1.** *Paraíso terreal:* paradus (terrestres). **2.** (fig.) *Calquera lugar agradable e ameno:* locus deliciarum, amoenus ou peramoenus.

edición. *s.f.* **1.** *Acción de editar:* editio –onis. **2.** *Conxunto de exemplares editados dunha obra:* editio –onis. ♦ *Edición diplomática:* editio palaeographica ou ad litteram expressa. *Edición facsimilar:* editio simillime expressa. *Edición crítica:* editio critica, apparatus critico instructa ou aucta, ad criticam rationem emendata, ad integram codicum fidem revocata. *Edición fototípica:* editio phototypica, phototypice ou ope lucis apparatus. *Primeira edición:* editio princeps. *Edición maior; menor:* editio maior, minor. *Edición de bolso:* editio gestabilis, portabilis ou palmalis.

edicto. *s.m.* **1.** *Antig. Lei ou disposición dun soberano:* edictum –i. **2.** *Mandato publicado por unha autoridade:* V. **bando, decreto.** **3.** *Aviso dun tribunal para coñecemento xeral:* edictum, praeconium, mandatum, iussum –i; edictio, denuntiatio –onis.

edificación. *s.f.* **1.** *Acción de edificar:* aedificatio –onis; ad virtutem incitatio; bonum exemplum. **2.** *Edificio:* aedificium –i; aedificatio –onis; structura –ae.

edificante. *adx.* Aedicatorius –a –um; exemplo incitans; ad virtutem alliciens.

edificar. *v.tr.* **1.** *Construír:* aedificare; exstruere. **2.** (fig.) *Dar orixe a unha cousa a partir de certos elementos:* aedificare; struere, exstruere; conde-re. **3.** (fig.) *Servir de exemplo:* bono ou optimo exemplo alicui esse; bono exemplo alicui prodesse ou alicui iuvare, antecedere ou anteire; vivendi exemplum praebere.

edificio. *s.m.* V. **edificación.**

edil. *s.m.* **1.** *Maxistrado romano:* aedilis –is; (*do edil, edilicio*) aedilicius –a –um. **2.** *Concelleiro:* V. esta palabra.

Edipo. *s.m.* Oedipus –odis/–i; (*edípico*) oedipicus –a –um; (*complexo de Edipo*) Oedipodis sensus.

editar. *v.tr.* Edere; editionem curare, parare ou perficere; editioni operam dare; librum edendum curare ou suscipere.

editor **-ora.** *adx.* **1.** *Que publica libros, revistas, etc.:* librum, diarium, ephemeridem, acta diurna, periodicum commentarium, spectaculum televisificum edens. **2.** *Persoa que edita, vende, distribúe obras:* editor/-trix; editionis auctor; librarius ou librorum editor, venditor, distributor ou diffusor. **3.** *Persoa que edita un xornal, revista, etc.:* V. 1 e 2. ♦ *Cicerón foi o editor de Lucrecio:* Lucretii carmina edidit Cicero.

editorial. *adx.* **1.** *Relativo á edición:* editorius –a –um. *s.f.* **2.** *Empresa que edita obras:* domus, societas ou libraria editoria. *s.m.* **3.** *Artigo de opinión:* (prima) diarii ou ephemeridis commentatio.

edredón. *s.m.* Lanuginosa, plumata, anserina loidix; stragulum plumeum; peristroma –atis.

educación. *s.f.* **1.** *Desenvolvemento das facultades humanas:* educatio, institutio, subactio –onis; animi ou corporis cultura; disciplina –ae; cultus –us; parentum, domestica ou magistrorum disciplina; educationis ou educandi industria, ratio ou opus. **2.** *Coñecemento e práctica das boas maneiras, costumes, etc.:* cultus –us; cultura –ae; humanitas, urbanitas –atis; urbanus cultus; urbani, honesti, boni mores; morum conformatio. **3.** *Desenvolvemento dunha función, facultade, órgano, etc.:* gustus, memoriae, auditus, visus, voluntatis educatio. ♦ *Recibir unha boa educación:* salubriter institui; probe discere; bonis artibus erudiri. *Boa educación:* liberalis institutio. V. *tamén* **2.** *Mala educación:* mala institutio; inurbanitas, rusticitas –atis; civilis habitus ou cultus defectus. *Educación física:* corporis exercitatio.

educado **-a.** *adx.* Bonis moribus imbutus/-a; doctrina excultus/-a; ingenue ou liberaliter educatus/-a; humanitate politus/-a; liberali doctrina politissimus/-a; (*mal educado*) male institutus/-a ou moratus/-a; inurbanus/-a. V. *tamén* **atento, correcto, cortés.**

educador **-ora.** *adx.* **1.** *Que se refire á educación:* V. **educativo.** **2.** *Persoa que se dedica á educación:* educator; praeceptor; rector, institutor; moderator/-trix; paedagogus/-a.

educar. *v.tr.* **1.** *Dar educación ou formación:* educare; expolire; colere, excolere; erudire; instituire; (*coidar e alimentar*) educere, educare. **2.**

Facer adquirir certos hábitos: erudire; instituere; docere; formare, informare; bonis artibus imbuere. **3.** *Desenvolver unha facultade, un órgano, etc.:* gustum, memoriam, visum, auditum, voluntatem educare.

educativo *-a. adx. 1. Relativo á educación:* institutorius *-a -um;* ad mores formandos spectans.

2. Idóneo para a educación ou formación: bonis moribus accommodatus; ad mores formandos *ou* moribus idoneus; ad instituendum *ou* ad bonas artes acquirendas aptus.

edulcorante. *adx. e s.* Dulcorans *-antis.*

edulcorar. *v.tr.* V. **adozar.**

efebo. *s.m.* Ephebus *-i;* puer *-eri;* adolescens *ou* adulescens *-entis.*

efectivo *-a. adx. 1. Real, verdadeiro:* verus, certus, authenticus *-a -um. 2. Que produce o efecto desexado:* efficiens, conficiens, valens *-entis;* efficax *-acis;* actuosus, operosus *-a -um;* praestans *-antis. 3. Fixo (emprego):* stabilis *-e;* firmus, fixus *-a -um. 4. Que desempeña un cargo fixo:* V. *3. s.m. 5. Número de membros que forman un grupo, esp. militar:* summa *-ae;* corpus *-oris,* ordo *-inis;* collegium *-i;* cohors *-hortis;* copiae *-arum. 6. Diñeiro en moeda:* numerata pecunia.

efecto. *s.m. 1. Cosa producida por outra:* effectus *-us;* effectum *-i;* causarum eventus; causae rerum atque exitus. **2. Situación á que se chega: effectus *-us;* vis, vis; opus *-eris;* (*o efecto da elocuencia é a aprobación dos oíntes*) effectus eloquentiae est audientium approbatio; (*dun medicamento*) vis medicamenti. V. **tamén consecuencia, resultado. 3. Acción exercida no ánimo: sensus *-us;* animi affectio, impressio *ou* motus; vis, vis; (*producir un efecto no ánimo*) animum *ou* animos movere, commovere, per-movere *ou* afficere. **4. Calquera cambio producido na natureza, nun corpo, etc.: effectus *-us. 5. Impresión sonora ou visual:* species *-ei;* imago *-inis. 6. Traxectoria desviada que segue un balón, pelota, etc.:* sphaerae lusoriae declinatio; specialis, insperatus effectus *ou* cursus. *pl. 7. Conxunto de obxectos de certo valor dunha persoa:* res, rerum; bona *-orum;* fortunae *-arum.* ♦ *Efectos secundarios:* sequelae *-arum;* subse-quentes effectus. *Efectos especiais:* cinematographici, scaenici, theatrales effectus. *En efecto:* sane; quidem; vere; re ipsa; reapse; enim. *Para os efectos de:* ut; eo pacto ut. *Para todos os efectos:*******

ad omnia. *Sen efecto:* irritus *-a -um. Producir efecto:* finem assequi; ad effectum perducere; scopum attingere; ad optatum venire.

efectuar. *v.tr.* Ad rem deducere; ad exitum perducere; facere, efficere, perficere; exsequi; patrare.

efeméride. *s.f. 1. Noticia do que aconteceu nun certo día:* ephemeris *-idis;* commentarius diurnus. *pl. 2. Relación dos sucesos acontecidos o mesmo día do ano ao longo da historia:* ephemerides *-um.*

efémero *-a. adx.* Diurnus *-a -um;* unius diei; brevis, fragilis, volatilis *-e;* fugax *-acis;* labens *-entis;* caducus, fugitivus, fluxus, periturus, subsecivus *-a -um.*

efeminado *-a. adx.* Effeminatus, delicatus, affectatus *-a -um;* nimis officiosus; muliebris, mollis *-e.*

efeminar. *v.tr. 1. Inculcar aspecto ou modais de muller:* effeminare; mollire, emollire; frangere; enervare; mores resolvere. *v.pr. 2. Adoptar modais de muller:* effeminari; molliri, emolliri; res-solvi.

efervescencia. *s.f. 1. Despredemento de burbullas dun líquido:* bullarum, bullularum, vaporum *ou* gasiorum emissio *ou* laxatio. **2. (fig.) Estado de grande excitación: fervor, ardor *-oris,* aestuatio *-onis;* aestus, impetus *-us;* animus aestuans; nimius animi *ou* animorum motus.**

efervescente. *adx. 1. Que está en efervescencia:* bullas, bullulas, vapores, gasia emittens; efferves-cens *-entis;* bullans *-antis. 2. (fig.) En estado de grande excitación:* fervidus, inquietus, irrequie-tus, incitatus, commotus *-a -um;* otii impatiens; aestuans, trepidans *-antis.*

eficacia. *s.f.* Efficacia, efficientia *-ae;* efficacitas *-atis;* vis, vis; virtus *-utis;* effectus *-us.* V. **tamén virtude.**

eficaz. *adx.* V. **efectivo.** ♦ *Ser eficaz:* valere; prodesse; proficere; (*un remedio*) respondere; bene *ou* optime mederi; auxiliari; vim medendi habere; bene *ou* commode facere; (*remedio eficaz*) praestans medicina.

eficiencia. *s.f.* V. **eficacia.**

eficiente. *adx.* V. **efectivo, eficaz.** ♦ *Causa eficiente:* V. **causa.**

efixie. *s.f. 1. Representación en pintura ou escultura:* effigies *-ei;* imago *-inis;* simulacrum *-i;* forma *-ae. 2. Representación dun rostro nunha moeda*

ou medalla: V. 1. **3.** *Personificación de algo abstracto e inmaterial*: species –ei.

efluvio. *s.m.* **1.** *Emanación agradable ao olfacto*: suavis odor *ou* aura; aroma –atis; effluvium –i; defluxus –us; (*emanar efluvios*) odores exhalare. **2.** (pex.) *Cheiro desagradable*: V. **alcatreo, cheiro**.

efusión. *s.f.* **1.** *Med. Derramamento dun líquido, esp. de sangue*: (sanguinis) effusio; (*abundante*) profusio –onis. **2.** *Espontaneidade, franqueza con que se expresa o afecto*: animi effusio; summa amoris significatio; effusa laetitia; (*con efusión*) effuse; animi effusione. ♦ *Abrazar con efusión*: effusissimum amplexu aliquem invadere; avidis amplexibus haerere.

efusivo –a. *adx.* Effusus, effusivus –a –um.

égloga. *s.f.* Ecloga –ae; carmen *ou* poema bucolicum. V. *tamén* **bucólica**.

egocéntrico –a. *adx.* Se tantum amans; sui unice studiosus; omnia ad sua commoda referens; iura ceterorum spernens; (*ser egocéntrico*) omnia ad utilitatem suam convertere.

egocentrismo. *s.m.* Nimium sui ipsius studium; sui ipsius immoderata cura *ou* elatio; ceterorum aspersiono.

egoísmo. *s.m.* Nimius sui amor; sui ipsius cura; immoderatum sui commodi studium; propriae utilitatis effrenata cupido.

egoísta. *adx.* e s. V. **egocéntrico**.

ególatra. *adx.* e s. **1.** *Que se admira ou adora a si mesmo*: sui ipsius admirator *ou* adorator/-trix; sese nimium diligens. **2.** *Que manifesta esa maneira de ser*: V. 1. V. *tamén* **narcisista**.

egolatría. *s.f.* Nimium sui ipsius studium; sui ipsius adoratio.

egrexio –a. *adx.* Egregius, clarus, praeclarus, eximius –a –um; insignis, nobilis –e; praestans –antis.

egua. *s.f.* V. **besta**.

eh! *interx.* **1.** *Utilízase para responder a unha chamada*: en, ecce ego; dic, quaeso. **2.** *Serve para chamar a atención de alguén que está fóra da área do que fala*: heu!, heus!; eho!; au! **3.** *Úsase para solicitar unha aclaración*: age, agite, agedum; ehodum!; eia! **4.** *Utilízase para interromper a un interlocutor*: age, age sane. **5.** *Úsase ao re-*

mate dun enunciado para remarcar: sane; profecto.

***eiba**. *s.f.* V. **eiva**.

***eibar**. *v.tr.* e *pr.* V. **eivar**.

eido. *s.m.* **1.** *Terreo cultivado*: arvum –i; fundus –i; humus subacta. V. *tamén* **agro**. **2.** *Conxunto de terras que circundan unha casa*: circumdantia arva; praedium –i; arva –orum. **3.** (fig.) *Conxunto de todo o que está relacionado cunha actividade, arte ou ciencia*: V. **ámbito, área, campo**.

eira. *s.f.* V. **aira**.

eirado. *s.m.* **1.** *Terreo de cultivo, polo xeral de pouca extensión e próximo á casa*: V. **agro, cortiña**. **2.** *Pequena praza entre as casas dunha aldea*: platea –ae; prothyrum –i; prothyris –idis. **3.** *Espazo plano ao aire libre, na parte alta dunha casa*: V. **azotea**.

eiruga. *s.f.* **1.** *Larva de bolboreta e, por ext., calquera insecto formado por aneis*: eruca, urica, campa –ae; campe, vermis –is; vermiculus –i. **2.** *Correa metálica que une as rodas laterais de certos vehículos*: ferreum cingulum; catena –ae. **3.** *Por ext., vehículo dotado deste sistema*: autocurrus ferreis cingulis instructus *ou* catenatus.

eis. *adv.* V. **velaí**.

eito. *s.m.* Tractus –us; intervallum –i. ♦ *A eito*: (ex) ordine; composite; continenter; sine ulla intermissione.

eiva. *s.f.* V. **defecto, deficiencia, fallo, imperfección**.

eivado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo eivar*: captus, impeditus –a –um; membrorum torpore correptus; membrorum usu privatus. **2.** *Que ten unha eiva*: V. **aleixado, tolleito**. **3.** (fig.) *Que ten algunha falta ou deficiencia*: V. **defectuoso, deficiente**.

eivar. *v.tr.* **1.** *Causar algún dano físico que impida a alguén valerse*: V. **aldar, toller**. **2.** *Ser a causa dun defecto ou imperfección*: detrimentum *ou* damnum inferre; nocere; corrumpere. *v.pr.* **3.** *Sufrir un dano que impide a alguén valerse*: V. **tollerse**.

Eivisa. *top.* Ebusus –i; Ebusa –ae.

eivisenco –a. *adx.* e s. Ebusitanus –a –um. Ebusitani –orum.

eixe. *s.m.* **1.** *Barra sobre a que viran as rodas ou outras pezas:* axis –is; axis rotarum; (*dunha porta*) cardo –inis. **2.** *Liña imaxinaria arredor da que xira algo:* axis –is. **3.** (fig.) *Punto central ao redor do que se moven diversas cousas:* vertex –icis; nucleus, umbilicus –i; caput –itis; momentum –i; (*en política*) rerum momentum; rerum omnium cardo et veluti axis.

eixido. *s.m.* Hortus, agellus –i; olitorius hortus.

eixo. *s.m.* V. **eixe.**

el, ela. *pron.pers.* Ille –a –ud; is, ea, id; (*el mesmo*) ipse –a –um. ♦ *El si? (a que si?, non si?):* nonne?; sane quidem; vere.

elaboración. *s.f.* Opus –eris; confectio, elaboratio –onis.

elaborado –a. *adx. e part.* Elaboratus, politus, expolitus, accuratus –a –um; (*discurso ben elaborado*) sermo accuratus limatusque; (*escrito*) assidua ac diligens scriptura.

elaborar. *v.tr.* **1.** *Producir:* facere, conficere, efficere, perficere; concoquere; elaborare; polire, expolire. **2.** *Producir un organismo unha certa substancia:* ferre; gignere; fundere; edere; efficere. **3.** *Preparar unha idea, proxecto, etc., mediante traballo intelectual:* elaborare; parare; instruere; curare; aliquid animo ou cogitatione fingere.

elasticidade. *s.f.* Flexibilitas –atis; intensio –onis; elastica vis; mollitudo –inis; mollitia –ae.

elástico –a. *adx.* **1.** *Flexible:* elasticus –a –um; flexibilis, mollis –e. **2.** (fig.) *Que se pode entender de distintas maneiras:* mobilis, multiformis –e; elasticus, varius –a –um.

elección. *s.f.* **1.** *Acción de elixir unha persoa ou cousa:* electio, delectio, designatio, creatio; optio –onis; delectus –us. **2.** *Acción de elixir por medio de votos:* suffragatio –onis; (senatorum, magistratum) creatio, delectio ou delectus; (*eleccións*) comitia, suffragia –orum; suffragii latio; (*participar nas eleccións*) publicis comitiis interesse; (*día, tempo de eleccións*) dies comitiales; tempus comitiale. V. *tamén* **electoral.**

electivo –a. *adx.* Electivus, eligendus –a –um.

electo –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *elixir:* V. este verbo. *adx.* **2.** *Que foi elixido, pero non tomou posesión:* electus, designatus, creatus –a –um.

elector –ora. *s.* Elector, creator/-trix; iure suffragii fruens.

electorado. *s.m.* Electores –um; electorum consociatio; iure suffragii fontes; ius suffragii habentes.

electoral. *adx.* Comitialis –e. ♦ *Lei electoral:* lex de suffragio ferendo; tabellaria lex. *Exercer o dereito electoral:* suffragium ferre ou inire. *Estar privado do dereito electoral:* suffragiis excludi; iure suffragii prohiberi. *Privar do dereito electoral:* suffragiis privare; censu excludere ou prohibere.

electricidade. *s.f.* **1.** *Fís. Propiedade da materia que se manifesta por medio de forzas de atracción e repulsión:* electricis –idis. **2.** *Corrente, enerxía eléctrica:* electrica ou electrina vis, virtus ou lux. **3.** *Parte da física que estuda os fenómenos eléctricos:* electricis –idis; electrica doctrina ou disciplina.

electricista. *s.* Electricus ou electrinus faber, opifex ou artifex; electrifex –icis; electrinae artis ou rei peritus/-a.

eléctrico –a. *adx.* **1.** *Relativo á electricidade:* electricus, electrinus –a –um. **2.** *Que produce electricidade:* electrinam ou electricam vim edens ou excitans. **3.** *Que funciona con enerxía eléctrica:* electrinus ou electricus –a –um; electricle ou electrina vi actus.

electrificacón. *s.f.* Electrici roboris inductio.

electrificar. *v.tr.* Electrina ou electrica vi instruere.

electrizante. *adx.* **1.** *Que comunica enerxía eléctrica:* vi electrica imbuens. **2.** *Que provoca gran emoción:* inflammans –antis; commovens, erigens –entis.

electrizar. *v.tr.* **1.** *Comunicar carga eléctrica:* electrica vi instruere ou imbuere. **2.** (fig.) *Povocar un gran entusiasmo ou excitación:* inflammare; incendere; excitare; erigere; animum permovere ou inflammare.

electrocardiograma. *s.m.* Electricum cordis diagramma; electrocardiogramma –atis.

electrochoque. *s.m.* Stimulus electricus.

electrocutar. *v.tr.* **1.** *Causar a morte por medio dunha descarga eléctrica:* supplicium ou mortem vi electrica inferre; in sella electrica occidere. *v.pr.* **2.** *Morrer por unha descarga eléctrica:* vi electrica perire ou mortem obire.

electrodinámica. *s.f.* Electrodynamica disciplina ou ars.

electrodo. *s.m.* Electhodus -i.

electrodoméstico(s). *s.m.* Electricum (domus) utensilium; (*comercio*) machinis electricis ou machinamentis vendendis taberna.

electroencefalograma. *s.m.* Electricum cerebri delineamentum; cerebri diagramma.

electrólise. *s.f.* Electrolysis -is.

electromagnético -a. *adx.* Electromagneticus -a -um.

electromagnetismo. *s.m.* Electromagnetismus -i.

electromecánica. *s.f.* Electromachinalis disciplina ou ars.

electrón. *s.m.* Electron -onis; electronium -i.

electrónica. *s.f.* V. **electrónico.**

electrónico -a. *adx.* **1.** Relativo ao electrón: electronicus -a -um. **2.** Relativo á electrónica: electronicus -a -um. *s.f.* **3.** Parte da física: electronica disciplina, ars ou res.

electrostática. *s.f.* Electrostatica disciplina.

electrotrén. *s.m.* Currus ferriviarius electricus ou electrica vi actus.

elefante -a. *s.* Elephas -antis; elephantus, barrus -i; (*relativo ao elefante*) elephantinus, barrinus -a -um; (*bruído do elefante*) barritus -us; (*bruar o elefante*) barrire; (*dentes de elefante*) eburnei dentes.

elefantíase. *s.f.* Elephantiasis -is.

elegancia. *s.f.* Elegantia -ae; venustas -atis; cultus -us; (*da muller*) muliebris pulchritudo; (*da lingua, do estilo*) elegantia, munditia -ae; concinnitas, venustas -atis; lepos, nitor -oris; loquendi, dicendi ou sermonis elegantia; orationis nitor; verborum cultus. V. *tamén* **distinción.**

elegante. *adx.* Elegans -antis; concinnus, formosus, venustus, politus, scitus -a -um; (*coidadoso de si*) mundus, lautus, comptus -a -um; elegans -antis; (*estilo*) concinnus, ornatus, accuratus, venustus, excultus, politus -a -um; elegans, perelegans -antis; (*escritor*) luculentus -a -um; (*orador*) in dicendo comptus et nitidus.

elemental. *adx.* Elementaris, puerilis -e; elementarius -a -um; (*ensino*) puerilis institutio ou

doctrina; (*nocións*) puerorum elementa; (*escola*) ludus litterarum ou litterarius. V. *tamén* **básico.**

elemento. *s.m.* **1.** Cada un dos compoñentes dun todo: elementum, membrum -i; pars, partis; portio -onis. **2.** Cada un dos catro principios, segundo os antigos: elementum, principium -i; (*pl.*) elementa, primordia, exordia, initia rerum; (*os catro elementos*) quattuor elementa. **3.** *Quím.* Corpo químico simple: chemicum ou chemicum elementum. **4.** Medio, ambiente, lugar propio dun ser vivo: ambitus -us; opportuna sedes; idoneum domicilium. *pl.* **5.** Forzas da natureza: naturae vires. *pl.* **6.** As partes primeiras dunha disciplina: alicuius artis ou disciplinae prima elementa, fundamenta, rudimenta ou initia; prima litterae; prima litteratura.

elenco. *s.m.* **1.** Lista ou relación: index -icis; catalogus, elenchus -i; nomina -um. **2.** Conxunto de actores: scaenica sodalitas ou familia; actorum coetus; scaenicorum grex. **3.** Por ext., conxunto de persoas dun grupo: coetus -us; societas, sodalitas -atis; consociatio -onis; grex, gregis.

elevación. *s.f.* **1.** Acción de elevar ou elevarse: elatio, elevatio -onis; (*do ton*) acutus sonus; (*da voz*) vocis contentio; (*do estilo*) altitudo -inis; elatio -onis; sublimitas -atis; magniloquentia, magnificentia -ae. V. *tamén* **ascensión, aumento.** **2.** Parte dunha cousa que, con respecto a outras, está máis elevada: altitudo -inis; excelsitas, proceritas -atis.

elevado -a. *adx.* **1.** Que acada unha altura considerable: altus, celsus, excelsus, editus, elatus, levatus, sublatus, sublevatus, erectus -a -um; sublimis -e; (*a unha categoría superior*) provectus, sublatus, promotus -a -um; honoribus auctus. **2.** (*fig.*) Que ten un alto nivel moral ou intelectual: egregius, eximius -a -um; eminens -entis; (*doctrina, ingenio*) praestans; insignis -e; nobilis -e; (*estilo*) altus, exquisitus, excelsus -a -um; sublimis, grandis -e.

elevar. *v.tr.* **1.** Levar algo de abaixo a arriba, poñelo máis alto: levare, allevare, elevare, sublevare; tollere, attollere, extollere; erigere; ferre, efferre. **2.** Colocar nunha posición ou rango relevante: erigere; efferre; evehere; extollere; promovere. **3.** Aumentar o nivel, o grao, etc., de algo: augere, adaugere; incrementum ou gradum afferre; (*os impostos*) tributa, vectigalia augere; (*os prezos*) pretium ou pretia augere; carius aliquid facere;

(*o prezo do trigo*) annonam incendere; (*a voz*) vocem tollere, attollere, augere; sonum vocis intendere. *v.pr.* **4.** *Moverse cara ao alto*: surgere, assurgere, exsurgere, insurgere; se tollere, se levare; sublimem *ou* in sublime ferri; sublimem abire; (*un avión*) aeronavem in aera ascendere *ou* a terra avolare; aera carpere; caelum petere. *V. tamén ascender.* **5.** *Aumentar de nivel, grao, etc.*: augere, adaugere, augescere; crescere, accrescere; altiolem gradum capere.

elexía. *s.f.* Elegia –ae; elegion/-ium –i; (*poema ou versos elexíacos*) elegi –orum.

elexíaco –a. *adx.* Métr. Elegiacus –a –um; (*distico elexíaco: hexámetro e pentámetro*) elegiacum metrum; distichon/-um –i.

elidir. *v.tr.* Gram. Elidere; vocales coniungere.

eliminación. *s.f.* Exclusio, eliminatio, amotio, remotio, exceptio, expulsio, depulsio, eiectio –onis.

eliminar. *v.tr.* **1.** *Excluír*: eliminare; movere, removere; excludere. **2.** *Facer desaparecer*: expellere, depellere; tollere; detrahere; supprimere; expungere. **3.** (*fig.*) *Matar*: de *ou* e medio tollere.

eliminatória. *s.f.* *V. eliminatorio.*

eliminatorio –a. *adx.* **1.** *Que elimina*: exclusorius, electivus –a –um. *s.f.* **2.** *Proba con que se elimina*: certamen, periculum exclusorium *ou* electivum; certatio exclusoria.

elipse. *s.f.* **1.** *Gram. Omisión dunha ou máis palabras*: ellipsis –is; detractio –onis. **2.** *Xeom. Curva cerrada resultante de cortar un cono por un plano non perpendicular ao seu eixe*: ellipsis –is; figura ovata. **3.** *Astron. Órbita que describe un corpo celeste arredor doutro*: ellipsis –is.

elíptico –a. *adx.* **1.** *Que contén ou en que hai elipse(s)*: curtus, ellipticus –a –um. **2.** *Relativo á elipse ou que ten forma dela*: ovatus –a –um; ellipsis forma praeditus; ellipsi similis.

elisión. *s.f.* Gram. Elisio, collisio –onis; synalaepha –ae; (*do m final*) ecthlipsis –is.

élite. *s.f.* **1.** *Conxunto das persoas máis notables dunha colectividade*: flos, floris; lecti, delecti *ou* fortissimi viri; virorum robor. **2.** *Conxunto de persoas privilexiadas nunha área determinada*: lectissimi, privilegio donati *ou* praediti viri; electa hominum manus; delecta manus; delecti –orum.

élitro. *s.m.* Zool. Elytron/-um –i.

elixible. *adx.* Eligibilis –e; electivus, eligendus –a –um.

elixir ^{1.} *s.m.* **1.** *Especie de xarope ou licor*: medicata *ou* medica potio; elixirum –i; liquor –oris. **2.** (*fig.*) *Cousa que ten un efecto máximo*: panacea –ae; panchrestum *ou* omnimedens medicamentum.

elixir ^{2.} *v.tr.* **1.** *Coller ou indicar unha persoa entre varias*: legere, eligere, deligere, seligere; excerpere; optare, exoptare; sumere, desumere. **2.** *Nomear por medio de votos*: creare; facere; designare; exoptare.

***elmo.** *s.m.* *V. helmo.*

elo. *s.m.* **1.** *Cada un dos aros dunha cadea*: (catenae) ansula, an(n)ulus *ou* hamus; fibula –ae. **2.** (*fig.*) *Elemento que serve para dar orixe ou explicar algo*: nexus –us; connexio –onis; instrumentum –i.

elocución. *s.f.* Elocutio, dictio –onis; dicendi genus; sermo –onis.

elocuencia. *s.f.* **1.** *Facultade de convencer e entreter pola palabra*: eloquentia, facundia –ae; ars *ou* vis dicendi; ars oratoria; dicendi *ou* in dicendo facultas; oratoris vis et facultas; suadendi *ou* persuadendi facultas, potestas *ou* vis. **2.** *Por ext., calidade do que é expresivo sen palabras*: mutum magisterium; loquaces *ou* arguti oculi; gestus verba significans.

elocuente. *adx.* Eloquens –entis; dicendi peritus/ –a; disertus, facundus –a –um; (*ser elocuente*) eloquentem esse; diserte *ou* ornate dicere *ou* eloqui; (*in*) dicendo valere; dicendi gloria praestare.

eloxiar. *v.tr.* Laudare, collaudare; celebrare; aliquem laudibus extollere *ou* efferre; praedicare; verbis ornare; laudes alicuius praedicare; (*moito*) amplissime laudare; omni laude cumulare; *in* *ou* ad caelum laudibus tollere. ♦ *Elóxianse mutuamente: V. loar.*

eloxio. *s.m.* Laus, laudis; laudatio, praedicatio –onis; praeconium, elogium –i.

elucubración. *s.f.* **1.** *Acción de elucubrar*: lucubratio, elucubratio –onis. **2.** (*fig.*) *Resultado de investigacións extravagantes*: commenticia *ou* cerebrata lucubratio; vanae imagines.

elucubrar. *v.tr.* **1.** *Elaborar unha obra intelectual despois de moito esforzo*: lucubrare, elucubrare;

meditari; diligenter *ou* enixe pertractare *ou* perscrutari; in aliqua re eniti. **2.** (fig.) *Realizar meditacións laboriosas sen sentido*: delirationes, ineptias meditari, mente volvere *ou* volutare.

eludir. *v.tr.* Eludere; ludificare; fallere; circumvenire; defugere, subterfugere; frustrari; sollerter vitare; (*o servizo militar*) militiam subterfugere.

elzeviriano -a. *adx.* Elsevirianus -a -um. ♦ *Caracteres tipográficos elzevirianos*: typi elseviriani; litterarum formae elsevirianae; codicillus *ou* libellus elsevirianus.

emanación. *s.f.* Emanatio, respiratio, exspiratio -onis; effluvium -i; vapor -oris; afflatus, halitus, fluxus -us; (*divina*) divinae mentis pars; divinae aurae particula.

emanar. *v.intr.* **1.** *Ter a súa orixe (un gas, un olor, etc.) nun determinado corpo*: manare, emanare; procedere; fluere; oriri; efflari. **2.** *Ter unha cousa non material a súa orixe nunha fonte*: manare, emanare; venire; descendere; nasci; originem ducere *ou* trahere. *v.tr.* **3.** (prop. e fig.) *Facer saír algo fóra de si*: abicere; emittere, dimittere; exspirare; efflare; pellere, depellere; exhalare.

emancipación. *s.f.* (*De fillos*) emancipatio -onis; (*de escravos*) manumissio -onis; a potestate liberatio; ab auctoritate vindicatio.

emancipado -a. *adx.* Emancipatus -a -um; a parentibus, ab auctoritate, a domino liber *ou* liberatus; sui iuris factus.

emancipar. *v.tr.* **1.** *Tornar libre*: emancipare; libertatem dare; in libertatem vindicare; libertate donare; manu mittere *ou* manumittere; sui iuris efficere. **2.** *Antig. Liberar un fillo*: patria potestate liberare; progeniem a sua manu dimittere; (*un escravo*) manu mittere *ou* manumittere. *v.pr.* **3.** *Tornarse libre*: libertatem accipere, recipere *ou* adipisci; se liberare; servitio exire; sui iuris *ou* tutelae suae fieri.

embaixada. *s.f.* **1.** *Conxunto de persoas que representa a un estado noutro*: legati -orum; publici *ou* civitatis oratores. **2.** *Cargo de embaixador*: legationis munus *ou* officium. **3.** *Edificio onde reside*: legati sedes *ou* domus. **4.** *Mensaxe que se envía e persoa ou persoas que a transmiten*: legatio -onis; nuntius -i; mandatum -i.

embaixador -ora. *s.* Publicus/-a legatus/-a; publicus/-a *ou* civitatis orator/-trix; oratoris *ou* legati uxor.

embaixo. *adv.* V. **abaixo**.

embalar. *v.tr.* **1.** *Empaquetar*: stipare; merces colligere, componere, involvere, alligare, colligare, in fasces *ou* fasciculos colligere; merces in cistas componere; sarcinas conficere. **2.** *Acelerar*: V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Acelerarse (un vehículo)*: provolare; ruere; procurrere; se praecipitare; festinare; accelerare; maturare; magnis itineribus proficisci. **4.** *Deixarse levar por un sentimento, lanzarse*: temere, inconsulte agere. V. *tamén acelerarse*.

embalaxe. *s.f.* **1.** *Acción de embalar*: stipatio -onis; sarcinarum confectio; mercium collectio *ou* compositio. **2.** *Aquilo en que se embala algo*: mercium involucrum *ou* tegumentum; (*tea ou esteira para embalaxe*) linteum -i; segestre -is; (*papel de embalaxe*) emporetica charta; (*palla da embalaxe*) stipa -ae. **3.** *Mercancías embaladas*: merces in fasces *ou* fasciculos colligatae. ♦ *Custo da embalaxe*: mercibus involvendis impensa; pretium involucrum mercium

embaldosado. *s.m.* Solum laterculis *ou* lateribus quadratis stratum.

embaldosar. *v.tr.* Solum laterculis *ou* quadratis lateribus sternere, consternere *ou* crustare; pavimentum sternere.

embalo. *s.m.* **1.** *Aparello de pesca parecido ao tramillo*: fundae genus. **2.** *Pedra atada a un cabo coa que se golpea a auga para que os peixes caian na rede*: lapis renibus similis ad pisces stimulandos.

embalsamamento. *s.m.* (Corporis, cadaveris) pollinctura *ou* conditura.

embalsamar. *v.tr.* (Mortuum) corpus (balsamo, odoribus, aromatibus, unguentis) condire *ou* illinire; pollingere; cera (mortuos) *ou* ceram (mortuis) circumlinere; (*cadáver embalsamado*) cadaver unctum; mortuus arte medicatus.

embarazada. *adx.* e *s.f.* Praegnans -antis; praegnans -atis; gravida, plena, feta, incincta (mulier, femina); gravis (utero mulier); (*resultar ou estar*) ingravescere; gravem *ou* gravidam esse *ou* fieri; ventrem ferre; in utero habere; uterum, partum gerere *ou* ferre.

embarazar. *v.tr.* **1.** *Pór atrancos*: impedire, praepedire; obstare; implicare; impedire; moram et impedimentum inferre. **2.** (fig.) *Perturbar o espírito de alguén*: (animum) turbare, perturbare;

stupefacere; confundere; consternare; obtundere. **3.** *Deixar preñada a unha femia*: fecundare; implere; fetare; fecundam facere; fecunditatem afferre; gravidam *ou* gravem reddere; fertilem facere.

embarazo. *s.m.* **1.** *Estado da muller embarazada*: graviditas –atis; praegnatio –onis; uterus gravis *ou* gravidus; plenus venter; fetura –ae; (*na última fase*) maturus venter. **2.** *O que dificulta a realización de algo*: V. **atranco**. **3.** *O que lle impide a alguén actuar con naturalidade ou que o deixa sen saber reaccionar*: V. **apuro**.

embarazoso –a. *adx.* (prop. e fig.) difficilis, gravis –e; incommodus, operosus, molestus, negotiosus, incertus, dubius –a –um; impediens, praepediens –entis; (*situación*) quaestio perdifficilis; angustiae –arum; (*estar nesta situación*) in lubrico versari; in discrimine esse.

embarcación. *s.f.* Navis –is; navicula, cymba *ou* cumba, scapha –ae; actuaria (navis); phaselus, lembus –i; linter –tris; paro –onis.

embarcadoiro. *s.m.* Navium statio; portus, apulsus –us; conscensionis *ou* escensionis locus.

embarcar. *v.tr.* **1.** *Meter ou facer subir a bordo dun barco*: (in navem) imponere *ou* compellere. **2.** *Subir a bordo dun barco*: (in) navem conscendere, ascendere *ou* escendere; in navem se conferre; navigare. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Comezar a traballar a bordo dun barco*: nomen in navem dare; se conscribere. ♦ *Andar ou estar embarcado*: in navem impositum esse; conscriptum esse. (fig.) *Embarcar a alguén, complicalo*: implicare; miscere; intricare; impedire; (*nun proceso*) in litem impingere; (*embarcarse, complicarse*) se miscere; se implicare; se committere; se obligare; se tradere; rem temere suscipere; (*nun proceso*) litem inire *ou* suscipere.

embargar. *v.tr.* Sequestrare; in sequestro *ou* in sequestri ponere *ou* deponere; apud sequestrum *ou* sequestrem ponere; (*ilegalmente*) capere; retinere; occupare; apprehendere; corripere; dominationem rapere.

embargo. *s.m.* Sequestratio –onis; sequestrum –i; manus iniectio. ♦ *Sen embargo*: tamen, attamen, verumtamen; nihilominus.

embarque. *s.m.* (In navem) conscensio *ou* impositio; embaenetica –ae; (*levar a cabo o embarque*) embaenetica facere.

embarrancar. *v.intr.* **1.** *Quedar detida unha embarcación ao tropezar no fondo*: sidere; in vado *ou* in scopulis haerere; vadis *ou* in vadum illidi; in lutum demergi; limo immergi; caeno se immergere. *v.tr.* **2.** *Facer que unha embarcación tropee no fondo*: (navem) vadis *ou* saxis illidere; in lutum deducere.

embarrar. *v.tr.* **1.** *Manchar con barro*: luto foedare; lutare. **2.** *Cubrir cunha masa de barro, bosta ou material semellante*: luto, caeno, bovis fimo, stercore bovino aliquid operire, tegere, contegere. **3.** *Botar a áncora para poder pescar*: anc(h)oras ad piscandum iacere; navigia anc(h)oris stabilire *ou* infrenare. *v.intr.* **4.** *Quedar o aparello engançado na area, pedras, etc.*: rete, piscatoria instrumenta saxis, coeno, arena haerere *ou* retineri.

embarullar. *v.tr.* **1.** *Provocar confusión*: implicare, miscere, permiscere; involvere; turbare, perturbare, conturbare; confundere; intricare; impedire. *v.pr.* **2.** *Facer ou dicir algo de xeito desordenado ou confuso*: haerere; impediri; inordinate, incomposite agere; omnia miscere; balbutire; titubare; linguae inexplanatae esse. **3.** *Chegar a un estado de gran confusión*: conturbari; in lubrico versari; confusum, turbatum esse.

embastecer. *v.intr.* Spissari, spissescere; crassescere; concrecere; coagulari; densari/-eri, condensari.

embazar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de bafo*: vapore operire *ou* obruere. **2.** *Facer que se interrompa o avance*: cursum, progressum, incrementum impedire, praepedire. *v.intr.* **3.** *Ver interrompido o seu avance (unha cousa)*: sistere, consistere; gradum sistere; impediri, praepediri.

embebedar. *v.tr.* e *pr.* V. **emborrachar(se)**.

embeber. *v.tr.* **1.** *Mollar algo ata empapalo*: V. **empapar**. **2.** (fig.) *Estar absorbido por algo*: occupatum, intentum, defixum esse.

embelecedor. *s. m.* Ornatus –us. V. *tamén* **adorno**.

embelecer. *v.tr.* Ornare, adornare, exornare; excolere; pulchrum, venustum facere *ou* reddere; fucare; (*a cidade*) urbem excolere. V. *tamén* **adornar**.

embeleco. *s.m.* V. **adulación, broma, engano**.

***embestir.** *v.tr.* e *intr.* V. **acometer, arremeter**.

embigo. *s.m.* Umbilicus –i.

emblema. *s.m.* Simulacrum, signum –i; imago –inis.

embobar. *v.tr.* **1.** *Pór como bobo:* obstupefacere; defigere; mentem turbare; aliquem attonitum habere *ou* reddere; admirationem movere. *v.pr.* **2.** *Pórse como bobo:* stupere, stupescere, obstupescere, obstupefieri; defixum haerere; stupefactum, obstupefactum, attonitum esse. *V. tamén* **apampar.**

embocadura. *s.f.* **1.** *Parte dos instrumentos musicais:* os, oris; labrum –i. **2.** *Parte do freo das cabalerías:* fr(a)enum –i; orea –ae. **3.** *Lugar onde un río entra no mar:* (fluminis) ostium *ou* os; fauces –ium. **4.** *Gusto ou sabor dos viños:* vini suavitas *ou* lenitas.

embocar. *v.tr.* **1.** *Facer entrar algo nunha boca, orificio, etc.:* inducere, introducir; intromittere; per os aliquid immittere; ori inferre. *v.intr.* **2.** *Entrar algo nunha boca, orificio, etc.:* inseri; immitti; induci; per ar(c)tam viam ingredi; intrare; penetrare. **3.** *Ir parar a algún sitio:* venire, devenire, pervenire, advenire; adire; recidere.

embolia. *s.f. Med.* Arteriae obstructio *ou* obturatio; embolia –ae.

émbolo. *s.m. Mec.* Fundulus ambulatilis *ou* reciprocus; embolus –i.

embolsar. *v.tr.* **1.** *Meter en bolsas:* in crumenam condere; in loculos demittere. **2.** (fig.) *Gañar ou recibir diñeiro:* obtinere; attingere; accipere, recipere; pecuniam facere; pecuniam *ou* nummos (marsupio) excipere.

***emborcar.** *v.tr. e intr. V. envorcar.*

emborrachar. *v.tr.* **1.** *Facer perder as facultades polo alcohol:* ebriare, inebriare; ebrum facere; temulentum *ou* madidum vino reddere. **2.** *Producir unha bebida a perda das facultades:* *V. 1. v.pr.* **3.** *Perder as facultades pola bebida:* inebriari; vino se ingurgitare; vino se obruere; liberaliter potare *ou* perpotare; ebrum fieri; vino madere, marcere *ou* marcescere.

emborrallar. *v.tr.* **1.** *Luxar con cinsa ou outra cousa semellante:* cinere *ou* cinerea immunditia inquinare, maculare, foedare. *v.pr.* **2.** *Luxarse con cinsa ou cousa semellante:* cinere *ou* cinerea immunditia inquinari, maculari, foedari *ou* se inquinare, se foedare *ou* se maculare.

emboscada. *s.f.* **1.** *Acción de se esconderen as tropas para sorprender ao inimigo:* insidiae, latebrae

–arum; furtum –i; furtiva expeditio. **2.** (fig.) *Manobra para enganar a alguén:* insidiae –arum; fraus, fraudis; dolus –i; (*caer nunha emboscada*) in insidias incidere.

emboscar. *v.tr.* **1.** *Esconder xente para atacar ao inimigo:* in insidiis *ou* insidias ponere, disponere, locare *ou* collocare; ex insidiis collocare; per occulta (milites) disponere; (copias) abscondere *ou* occultare. *v.pr.* **2.** *Poñerse en emboscada:* insidiari; (in insidiis) subsistere *ou* se collocare; insidias alicui parare, comparare, ponere, collocare, tendere, intendere, instruere, moliri *ou* machinari.

embotellar. *v.tr.* (Vinum) in lagoena (lagoenis) condere; vitro demittere.

emboubar. *v.tr. e pr. V. embobar.*

emboutar. *v.tr.* **1.** *Cubrir dunha substancia que mancha:* inquinare, coinquinare; caeno replere *ou* oblinere; conspurcare; foedare; (*de tinta*) atramento foedare *ou* oblinere. *V. tamén* **embarrrar.** **2.** *Saturar a pedra do muíño da materia que se moe:* farina molarem lapidem saturare. *v.pr.* **3.** *Cubrirse dunha substancia que mancha:* caeno, luto, alia re conspurcari, repleti *ou* oblini. **4.** *Ver interrompido o muíño o movemento da moa pola saturación da farinha:* molendinum ob farinam motum sistere *ou* in farina haerere; molarem lapidem farina saturari.

embozo. *s.m.* **1.** *Peza ou parte dela coa que se cobre a cara:* velamen –inis. **2.** *Parte das sabas que se dobra por encima das mantas:* cubicularis linteae plicatura *ou* flexus. **3.** *Aparello para que os animais non traben ou non coman:* *V. bocal.*

embrague. *s.m.* Frigmen –inis; (*o seu disco*) frigminis discus; (*o pedal*) frigminis pedale administriculum; (*pisar o embrague*) frigminis vectem premere.

embranquecer. *v.intr. V. branquear.*

embravecer. *v.tr.* **1.** *Tornar bravo ou máis bravo:* ferocem reddere; irritare; exasperare. *V. tamén* **enfurecer, irritar.** *v.pr.* **2.** *Tornarse bravo ou máis bravo:* ferocem fieri; irritari; furere; saevire; exardescere; ira corripri. *V. tamén* **enfurecer(se), irritar(se).**

embriagar. *v.tr. e pr. V. emborrachar(se).*

embriaguez. *s.f. V. borracheira.*

embridar. *v.tr.* **1.** *Poñer as rendas:* frenare, infrenare; habenas colligere *ou* adducere. **2.** (fig.) *Impedir as manifestacións dun estado de ánimo,*

sentimento, etc.: frenare; coercere; domare; premere, reprimere.

embrión. *s.m.* **1.** *Organismo desde a fecundación ata que acaba o estadio de feto:* (informis) fetus; germen animatum; germen –inis; praeseminitio –onis. **2.** *Xerme dunha planta contido na semente:* germen, semen –inis; conceptus –us. **3.** (fig.) *O que comeza a ser:* adumbratio –onis; opus inchoatum; lineamenta –orum; adumbrata ou inchoata notio; germen, semen –inis; stirps, stirpis; (*estar en embrión*) rem immaturam ou indigestam esse.

embrollar. *v.tr.* **1.** *Envolver de maneira desordenada:* intricare; implicare; miscere; confundere; conturbare. **2.** *Facer máis confuso ou complexo:* V. **complicar, dificultar, embarullar.** **3.** *Deixar sen saber que dicir ou como reaccionar:* V. **atrapallar, embarullar.** *v.pr.* **4.** *Envolverse de maneira desordenada:* intricare; misceri; implicari; confundi. **5.** *Facerse algo máis confuso ou complexo:* V. **complicarse, dificultarse, embarullarse.** **6.** *Precipitarse ao facer ou dicir algo:* V. **atrapallarse, embarullarse.**

***embrullar.** *v.tr.* V. **enfaixar, envurullar.**

***embrullo.** *s.m.* V. **envurullo.**

embrutecer. *v.tr.* **1.** *Volver torpe ou bruto:* efferare; hebetem ou brutis similem reddere; hebetare; ingenium ou mentem obtundere; hominem ex homine exuere. *v.pr.* **2.** *Volverse torpe ou bruto:* efferari; omnem humanitatem exuere; brutis similem reddi ou fieri; hebetari.

embruxar. *v.tr.* V. **ameigar.**

embuchar. *v.tr.* **1.** *Introducir carne na tripa de certos animais para facer chourizos, morcillas, etc.:* viscera ou intestina, ventricula carne, alia re infercire (infarcire); exta, omenta carne replere. **2.** *Introducir comida no bucho dunha ave para cebala:* (galinas, anseres) farcire, infercire, saginare. **3.** *Facer que alguén coma moito:* cibo ou esca replere; satiari, saturare. V. *tamén* **2.** **4.** (fig.) *Comer moito e ás presas:* vorare; deglutire; sese cibo ingurgitare; ventrem dapibus infercire; cibo repleri. **5.** (fig.) *Gardar para si o que se pensa:* aliquid secum habere ou tenere; celare; occultare; obmutescere. ♦ *Lombelo, carne embuchada:* scrutillus –i.

embude. *s.m.* Infundibulum, infusorium –i; (*en forma de corno*) cornu –us; (*pequeno*) corniculum –i.

embuste. *s.m.* V. **algueirada, argallada, mentira.**

embusteiro –a. *adx.* e *s.* V. **argalleiro, mentirán.**

embute. Palabra usada só na *loc. adv.* a *embute:* abunde; abundanter; copiose; satis superque; ubertim; large; opime.

embutido. *s.m. part.* **1.** Part. do verbo *embutir:* V. este verbo. **2.** *Tripa chea de carne adubada:* farta caro; insicium (isicium), lucanicum, tomaculum –i; lucanicus, botulus –i; lucana, lucanica, tomacina –ae; (*de porco*) farcimen –inis; farcimina suilla; (*acción de embutir*) farsio –onis; fartura –ae. **3.** *Obra de taracea ou de mosaico:* emblema –atis/-ae; opus tessellatum ou vermiculatum.

embutir. *v.tr.* **1.** *Embuchar:* V. este verbo. **2.** *Introducir unha cousa no corpo doutra (puntas, bisagras, un metal, madeira, etc.):* inserere, insertare; introducere; immittere; inducere; opus vermiculatum ou tessellatum conficere.

emenda. *s.f.* **1.** *Acción de emendar:* emendatio, castigatio, correctio, mutatio –onis; (*sinál de emenda dun escrito*) virgula –ae. **2.** *Proposta de cambio no texto dunha lei:* (textus, legis, consulti) emendatio.

emendar. *v.tr.* e *pr.* V. **corrixir.**

emérito –a. *adx.* Emeritus –a –um.

emerxencia. *s.f.* **1.** *Acción de emerxer:* emersus –us; emersio, emissio –onis; eminentia, prominentia –ae. **2.** *Suceso inesperado ou imprevisto (uso menos correcto):* subita necessitas; necopinatus ou subitus casus ou eventus; instantis periculi casus; discrimen –inis. ♦ *Freo de emerxencia:* subitae necessitatis sufflamen. *Estado de emerxencia:* publicum ou civitatis periculum ou discrimen.

emerxer. *v.intr.* Emergere. V. *tamén* **aflorar.**

emético –a. *adx.* **1.** *Relativo ao vómito:* vomitorius –a –um. *s.m.* **2.** *Produto que provoca o vómito:* vomificum medicamen.

emigración. *s.f.* **1.** *Acción de emigrar:* migratio, demigratio, emigratio –onis; caeli ou locorum mutatio. **2.** Por ext., *conxunto de emigrantes:* migratores –um; migrantes –ium. **3.** Por ext., *circunstancia de vivir emigrado:* V. **1.**

emigrante. *adx.* e *s.* Migrator –oris; migrans, demigrans, transmigrans –antis; (vir/femina) demigrare coactus/-a; voluntarius/-a exsul.

emigrar. *v.intr.* **1.** *Deixar o propio país:* migrare, demigrare, emigrare; transmigrare; civitatem, solum, caelum, sedem, patriam, locum vertere, mutare; patriam fugere; (*obrigado*) exsulatum publice ire. **2.** *Zool. Cambiar de lugar (animais):* caelum, solum, locum mutare; migrare.

eminencia. *s.f.* **1.** *Calidade de eminente:* eminentia, prominentia -ae; altitudo -inis; locus editus; collis -is; (*cima*) fastigium -i; vertex -icis; cacumen -inis. **2.** *Persoa eminente:* praestantissimus vir. **3.** *Tratamento dado aos cardeais:* vir eminentissimus; purpuratus pater; eminentia -ae. ♦ *Eminencia (cerebro) gris:* consiliarius clandestinus ou secretus.

eminente. *adx.* **1.** *Que é máis alto có que hai ao redor:* eminens, prominens -entis; excelsus, editus, celsus, elatus -a -um. **2.** *Que destaca polas súas calidades:* excellens -entis; praestans -antis; eximius, egregius, praecipuus -a -um; insignis -e. ♦ *Personaxes eminentes:* optimates, proceres -um; delecti viri.

emir. *s.m.* (Arabum) phylarchus; Arabiae tribus princeps.

emirato. *s.m.* **1.** *Título de emir:* phylarchia -ae. **2.** *Territorio gobernado por un emir:* phylarchiae dicio; phylarchia -ae.

emisario -a. *s.* **1.** *Persoa que leva unha mensaxe ou que representa a outra:* emissarius, legatus, nuntius -i. *s.m.* **2.** *Conduto que recolle e conduce as augas residuais:* emissarium -i. V. *tamén conduto.*

emisión. *s.f.* **1.** *Acción de emitir:* emissio -onis; (*de radio ou televisión*) radiophonica ou televisifica emissio; radiophonica recitatio; televisifica exhibitio; (*de voz*) prolatio -onis; vox, vocis; (*cunha soa emisión de voz*) uno tenore. **2.** *Aquilo que se emite:* emissio -onis; emissus -us.

emisor -ora. *adx.* **1.** *Que emite:* emissor -oris; emissorius -a -um; emittens -entis. *s.f.* **2.** *Estación desde a que se emite:* statio radiophonica ou televisifica. *s.m.* **3.** *Electr. Aparello que produce e emite ondas electromagnéticas:* instrumentum emissorium.

emitir. *v.tr.* **1.** *Botar fóra de si unha cousa: (un son) voce, sonitum, sonum edere, reddere, emitere; (un burro) clamorem edere.* **2.** *Poñer diñeiro, valores, etc., en circulación:* pecuniam mittere, emitere, producere, foras dare ou cudere; num-

mos edere V. *tamén emanar, desprender.* **3.** *Expresar unha opinión, un xuízo, etc.:* proponere; sententiam pronuntiare, dicere ou ferre; (*un decreto*) decretum prodere. **4.** *Transmitir sinais, noticias, etc., por medio de ondas:* signum ou nuntium aeriis ou aetheriis undis committere ou tradere; radiophonicum ou televisificum nuntium emitere; undis mittere, propagare ou transmittere.

emoción. *s.f.* Motus, affectus -us; animi motus; motio, commotio, turbatio, conturbatio, perturbatio, agitatio -onis. ♦ *A emoción non me deixa falar:* prae lacrimis loqui non possum.

emocionante. *adx.* Sollicitudinem afferens; (animum) movens, turbans, conturbans ou perturbans; ad commovendum aptus; commotionem suscitans; palpitationem iniciens.

emocionar. *v.tr.* **1.** *Causar emoción:* animum movere, commovere; turbare, conturbare, perturbare; sollicitudinem afferre. *v.pr.* **2.** *Sentir emoción:* (animo) moveri ou commoveri; turbari; affici.

emotivo -a. *adx.* **1.** *Que se emociona con facilidade:* commotu facilis; ad commotionem proclivis; mollis animi. **2.** *Que provoca emoción:* V. **emocionante.**

empacar. *v.tr.* Sarcinas conficere; in fascas ou fasciculos struere ou alligare.

empachar. *v.tr.* **1.** *Causar indigestión:* cibo ou dapibus replere, opplere ou gravare; farcire, effercire. *v.intr.* **2.** *Sufrir indigestión:* cruditate laborare; cibo ou dapibus repleri, oppleri ou gravari.

empacho. *s.m.* Indigestio -onis; cruditas -atis; difficilis cibi concoctio.

empadramento. *s.m.* Census, recensio -us; censitio, recensitio, recensio -onis; lustrum -i.

empadroar. *v.tr.* Censere, recensere; censum censere, edere, habere, agere, facere; lustrum agere. *Tamén v.pr.:* sese adscribere; nomen profiteri; censeri.

empalar. *v.tr.* Stipite transfigere; per obscena alicuius stipitem agere; per medium hominem stipitem adigere.

empalleirar. *v.tr.* Fenum, herbam in metam extruere, in struem coar(c)tare ou in acervum congerere; paleam, herbam in metam aggerare ou cumulare.

empalmar. *v.tr.* **1.** *Xuntar polos extremos:* V. **amecer**. **2.** *Facer ou dicir algo sen interrupción:* sine intermissu, sine ulla intermissione, continenter aliquid dicere *ou* facere; laborem, sermonem continuare, non desinere. *v.intr.* **3.** *Estar unha cousa en relación con outra:* V. **conectar**. **4.** *Xuntarse un vehículo con outro combinando os horarios:* vehiculum vehiculo composita hora congruere.

empalme. *s.m.* **1.** *Acción de xuntar dúas cousas polos extremos:* V. **amecedura**; (*de dous vehículos que teñen horarios combinados*) hora composita vehiculorum concursus (*xen.*). **2.** *Lugar onde empalman dous trens, vías de comunicación, etc.:* ramus -i; itinerum divortium; via coniunctris viarum.

empanada. *s.f.* Artocreas -atis; caro pane involuta; panis carne fartilis.

empanadilla. *s.f.* Parvum artocreas; (*de follado*) crustatum et cavum artocreas.

empanar ¹. *v.tr.* *Cubrir de bafo:* vapore obducere; halitu obscurare; alicuius rei nitorem obscurare; (*o brillo do almafi*) praestringere nitorem eboris. V. *tamén* **abafar**, **embazar**.

empanar ². *v.tr.* *Cubrir de pan relado ou de fariña:* pane trito *ou* farina involvere.

empantanar. *v.tr.* **1.** *Acumular auga:* stagnare; stagnum aqua replere; inundare; (*con lama*) oblimare. **2.** (*fig.*) *Facer que algo non avance:* negotium detinere, distingere, cohibere *ou* impedire. *v.pr.* **3.** *Meterse ou quedar nun lugar pantanoso:* se mergere; mergi; in limum demergi; in luto haerere. **4.** (*fig.*) *Quedar detido, sen ánimo ou capacidade para saír dunha complicación:* in ar(c)-tum desilire; consistere; in lubrico versari.

empapar. *v.tr.* **1.** *Mollar algo de xeito que absorba todo o líquido posible:* imbueri; madefacere, permadefacere; combibere, imbibere; tingere, intingere. **2.** *Mollar moito:* madidum reddere; madefacere, permadefacere. *v.pr.* **3.** *Mollarse moito:* madefieri, permadefieri, madere; imbui; imbibere. V. *tamén* **saturar**.

empapelar. *v.tr.* **1.** *Cubrir con papel:* charta *ou* chartis amicare *ou* obducere; parietem chartis vestire. **2.** *Envolver con papel:* charta involvere. (*pop.*) **3.** *Procesar:* V. este verbo.

empaquetar. *v.tr.* V. **embalar**.

empardecer. *v.intr.* V. **atardecer**.

emparedado -a. *adx.* **1.** *Recluído entre paredes:* intra parietes inclusus; muris s(a)eptus. *s.m.* **2.** *Bocadillo:* V. esta palabra.

emparedar. *v.tr.* **1.** *Encerrar entre paredes:* aliquem ar(c)tis parietibus circumcludere; muro *ou* muris s(a)epire; moenibus cingere; (*in*) muro includere. **2.** *Ocultar algo detrás dunha parede ou entre paredes:* post parietem *ou* intra parietes condere *ou* occultare.

emparellar. *v.tr.* **1.** *Poñer formando parella:* iungere, coniungere, adiungere; componere; copulare; alicui *ou* alicui rei parem adiungere. *v.pr.* **2.** *Formar parella:* coniungi; componi; copulari. nuptiis inter se iungi. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Ser iguais ou parellas dúas cousas:* aequari; parem fieri *ou* se facere; congruere; quadrare; inter se convenire.

emparentar. *v.intr.* Affinitate, propinquitate, cognatione iungi, coniungi *ou* copulari; cognatione cum aliquo coniunctum esse; (*coa nobreza*) cum nobilissimis domibus devinciri; cognatione cum nobilissimis familiis coniungi.

emparrado. *s.m.* Iugum, trichilum -i; trichila, pergula -ae; ambulacrum vitibus obumbratum; vitium tegmina; vitea porticus. ♦ *Facer un emparrado:* vineam sub iugum mittere.

emparvecer. *v.intr.* V. **apampar**, **atrosmar**, **embobarse**.

empastar. *v.tr.* Cariosum *ou* erosum dentem obturare *ou* oblinire; cariem sanare.

empaste. *s.m.* Cariosi dentis obturatio.

empatar. *v.tr.* **1.** *Xuntar polos extremos:* V. **amecer**. **2.** *Facer ou dicir cousas sen interrupción:* V. **empalmar**. **3.** *Non perder nin gañar unha votación, un xogo, etc.:* pugnam, certamen, suffragiorum emissionem aequare; in certando aequare; pari exitu discedere; nec victorem nec victum esse; certamen sine victoria alterutrius agminis ad finem venire. *v.intr.* **4.** *Estar unha cousa en relación con outra:* V. **conectar**.

empate. *s.m.* **1.** *Punto de unión de dúas cousas:* V. **amecedura**. **2.** *Igualdade de puntos nun xogo ou nunha votación:* par exitus *ou* ratio; aequatio -onis.

empecer. *v.tr.* **1.** *Causar dano ou prexuízo:* nocere; damnum, detrimentum inferre. **2.** *Supoñer un obstáculo para algo:* V. **dificultar**, **embarazar**, **impedir**.

empedernido -a. *adx.* Induratus, obstinatus, of-firmatus, durus -a -um; contumax -acis.

empedrada. *s.f.* Stratum, pavementum -i; strata viarum; via lapidibus, silice strata *ou* constrata; (*acción de empedrar*) stratura, instratura -ae.

empedrar. *v.tr.* Viam, semitam, pavementum lapi-dibus *ou* silice sternere *ou* consternere.

empenar. *v.tr.* **1.** *Pór curvo ou torto:* curvare, in-curvare; flectere, deflectere, inflectere; torquere, detorquere; pandare. *v.intr.* **2.** *Curvarse ou tor-cerse:* curvari, incurvari, flecti, inflecti; detorque-ri; pandare/-ari.

empeña. *s.f.* **1.** *Parte superior do pé:* superna pe-dis pars; pedis articulus. **2.** *Coiro do calzado que cobre esta parte:* superna calcei pars.

empeñar. *v.tr.* **1.** *Entregar algo como garantía dun préstamo:* oppignerare; obligare; pignori dare; aliquid deponere. *v.pr.* **2.** *Contraer débedas:* aes alienum contrahere, suscipere *ou* facere; in aes alienum incidere. **3.** *Tomar unha resolución e manterse nela:* (animo) obstinare; perseverare; se *ou* animum suum offirmare; in sententia *ou* in incepto perstare *ou* permanere. ♦ *Empeñar a palabra:* se obligare; se obstringere; spondere; promittere; fidem suam alicui obstringere; fidem dare *ou* obligare.

empeño. *s.m.* **1.** *Acción de empeñar ou empeñarse:* pignoratio, oppigneratio -onis; aes alienum. **2.** *Acción de empregar gran dilixencia en facer algo:* alacritas, tenacitas -atis; ardor -oris; contentio -onis; constantia, pertinacia -ae; conatus -us; (*con todo ou grande empeño*) omni ope; magno conatu; enixe. **3.** *O que se ten como obxectivo ou fin:* propositum -i; meta -ae; finis -is; scopus -i.

empeorar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén vaia a peor:* aggravare; deteriorem, peius *ou* peiorem reddere. *v.intr.* **2.** *Pórse peor:* aggravari; in peius ruere, declinare *ou* mutari; mala in dies gravescere; (*un enfermo*) in dies gravius aegrotare; (*unha enfermidade*) morbum ingravescere; valeditudinem gravescere; aegrotum in praecipiti esse.

empequenecer. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén sexa ou pareza máis pequeno:* minuere, immi-nuere; minorem (in dies) facere. *v.intr.* **2.** *Tor-narse ou parecer pequeno:* minui, imminui; mi-norem fieri.

emperador. *s.m.* Imperator -oris; princeps -ipis.

emperatriz. *s.f.* Imperatrix -tricus; imperatoris uxor.

emperrenchar. *v.pr.* Irae impetum, levem te-nuemque irae motum *ou* iram subitam et fuga-cem capere *ou* concipere.

empezar. *v.tr.* e *intr.* V. **comezar**.

empezo¹. *s.m.* Primeiro momento: V. **comezo**.

empezo². *s.m.* Estorbo: V. **atranco, dificultade**.

empezoñar. *v.tr.* **1.** *Poñer veneno:* V. **envenenar**. **2.** *Provocar unha infección:* V. **infectar**. **3.** (fig.) *Botar a perder algo ou a alguén:* V. **corromper, envenenar**.

empinar. *v.tr.* **1.** *Pór en posición máis ou menos vertical:* erigere; (ad rectam lineam) attollere; le-vare, elevare; sursum ferre. **2.** *Levantarse algo de xeito que se baleire o seu contido:* aliquid levare ad onus eximendum; in terram deponere *ou* exponere. *v.pr.* **3.** *Facerse máis pronunciada a in-clinación dun terreo:* paulatim ab imo declivem *ou* acclivem fieri. **4.** *Erguerse sobre as puntas dos pés:* erigi; in digitos *ou* in ungues erigi *ou* consi-tere; sursum ferri; in palmas exsurgere. ♦ *Empi-nar o cóbado:* large potioni indulgere; nimium bibacem esse; pocula exhaurire.

empinxo. *s.f.* Impetigo -inis; pustulatio -onis.

empipar. *v.tr.* **1.** *Meter nunha pipa:* in dolio, cupa, cado, amphoris condere; infundere; immittere. *v.pr.* **2.** (fig. e pop.) *Emborracharse:* V. este verbo e **beber**.

empírico -a. *adx.* Empiricus -a -um; experi-mentis nixus; experimento collectus; empirica methodo conclusus.

empirismo. *s.m.* Filos. Empirica methodus; empi-ricorum ratio; empirismus -i.

emplastar. *v.tr.* **1.** *Poñer un emplasto:* emplas-trum, cataplasma imponere. **2.** (fig.) *Cubrir con emplastos ou amaños:* fucare; pigmentis illinere.

emplasto. *s.m.* Emplastrum, pittacium -i; cata-plasma -ae/-atis; cataplasmus -i.

emplumar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de plumas:* plumis in-duere *ou* obducere. *v.intr.* **2.** *Mudar de pluma:* plumas *ou* pennas mutare *ou* amittere. (pop.) **3.** *Procesar, implicar:* V. estes verbos.

empoar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de po:* pulvere aliquid foe-dare, conspergere, illinere. *v.pr.* **2.** *Aplicar po de arroz ou outro cosmético no rostro:* pulvere fu-care *ou* ornare.

empobrecemento. *s.m.* Pauperies –ei; paupertas, egestas –atis; inopia –ae.

empobrecer. *v.tr.* **1.** *Tornar pobre ou máis pobre:* ad inopiam redigere; in egestatem adducere; egestatem afferre; pauperare, depauperare. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Tornarse pobre:* ad paupertatem ou inopiam delabi ou redigi; pauperescere.

empoleirar. *v.pr.* **1.** *Subir ao poleiro:* V. **apoleirar**. **2.** *Pórse nun sitio alto:* scandere; in loco superiore sidere, insidere. *v.tr.* **3.** *Pór nun sitio alto:* tollere, attollere; levare, elevare.

empoñer ou **empor.** *v.tr.* Domo aliquem exigere; foras aedibus aliquem eicere; pellere, expellere, depellere.

emporcar. *v.tr.* e *pr.* V. **ensuciar**.

emporio. *s.m.* Emporium –i.

emporiso. *conx.* Nunc igitur; iam vero; tamen; itaque.

emprazar. *v.tr.* V. **citar, convocar**.

empregado –a. *s.* Minister, administer, subminister/-tra; officialis –is; (*de banca*) argentariae minister/tra. V. *tamén* **asalariado, oficinista**.

empregar. *v.tr.* **1.** *Dar traballo a cambio dun salario:* operarios ou opifices conducere ou suscipere. V. *tamén* **colocar**. **2.** *Facer uso de algo:* V. **investir, ocupar, usar**. *v.pr.* **3.** *Conseguir un traballo:* opus reperire, adipisci ou sibi comparare. V. *tamén* **colocarse**. **4.** *Dedicarse a algo con empeño:* operam navare; niti, eniti, adniti; curare; intentum esse.

emprego. *s.m.* **1.** *Acción de empregar ou empregarse:* opus –eris; opera –ae. **2.** *Actividade pola que se cobra:* opus, munus –eris; officium –i; (*ter un emprego*) munere fungi; (*non telo*) vacuum esse. **3.** *Acción ou modo de utilizar unha cousa:* V. **uso**.

empendedor –ora. *adx.* Audax –acis; audens –entis; strenuus, promptus –a –um; alacer –cris –cre; semper agens aliquid et moliens; rerum difficilium aggressor ou susceptor.

emprender. *v.tr.* Suscipere; incipere; aggredi; adoriri; moliri; conari; coeptare; coepisse; capessere; (*unha viaxe*) iter suscipere, ingredi ou instituere; (*unha guerra*) bellum suscipere, sumere ou movere; (*traballo emprendido*) opus susceptum.

empreñar. *v.tr.* **1.** *Fecundar unha femia:* V. **embarazar**. *v.intr.* **2.** *Quedar fecundada unha femia:* V. **embarazada** (resultar ou estar).

empresa. *s.f.* **1.** *Acción de emprender algo:* opus –eris; propositum, inceptum –i; conatus –us. **2.** *Sociedade comercial ou industrial:* societas bonis gignendis; societas, consociatio mercatoria, quaestuosa, fabricatoria; (*construtora*) societas aedificatoria; aedificatorum societas; (*téxtil*) textrina –ae; officina ou fabrica textoria. V. *tamén* **compañía**.

empresarial. *adx.* Procuratorius –a –um; ad opus mercatorium pertinens.

empresario –a. *s.* Operum susceptor ou conductor/-trix; ergolabus –i; negotii magister/-tra; (*de pompas fúnebres*) libitarius/-a.

emprestar. *v.tr.* V. **prestar**.

emprestito. *s.m.* **1.** *Feito de obter diñeiro en préstamo a cambio de bonos, letras, etc.:* mutuatio –onis. **2.** *Diñeiro prestado nesta operación:* mutua ou credita pecunia; pecunia posito pignore ou mutuo credita; mutuuum –i; (*facer un empréstito con intereses*) pecuniam f(o)enori dare. V. *tamén* **préstamo**.

empuñadura. *s.f.* Capulus –i. ♦ *Chantar a espada ata a empuñadura:* capulo tenus ensem abdere.

empuñar. *v.tr.* Prehendere; stringere; arripere; capulum manu tenere,prehendere ou corripere; (*a espada*) gladium (manibus) stringere ou desstringere.

empurrar. *v.tr.* **1.** *Facer forza para mover unha cousa:* pellere, impellere, compellere, propellere, expellere; pulsare; agere, adigere; impingere; de loco deturbare; trudere, detrudere. **2.** (fig.) *Ser algo a causa dunha cousa que se fai:* inducere; incitare; impellere; premere; stimulare; cogere; (*empurrado pola vergoña*) pudore coactus.

empurrón. *s.m.* Impulsio –onis; pulsus, impulsus –us.

empuxar. *v.tr.* V. **empurrar**.

empuxón. *s.m.* V. **empurrón**.

emulación. *s.f.* Aemulatio, competitio, contentio –onis; certamen –inis; honesta certatio.

emular. *v.tr.* **1.** *Tratar de igualar ou superar:* aemulari; imitari; contendere; honeste certare. **2.** *Ser semellante ou igual nun aspecto, calidade, etc.:*

aequare; similem *ou* aequalem esse; aliqua *ou* aliqua de re certare; inter aliquos certamen esse.

émulo –a. *adx.* e s. V. **competidor**.

emulsión. *s.f.* Mixtura oleosa; emulsio –onis.

en. *prep.* **1.** *Lugar:* in e *abl.*, *abl. sen prep. ou locativo.* Con nomes de lugar menor e con domus, humus e rus non se traduce. En Galicia: in Gal-laecia; na cidade: in urbe; *parar nun lugar:* loco stare; en Lugo: Luci Augusti; en Atenas: Athenis; na casa, no chao, no campo: domi, humi, ruri; meter no cárcere: in vincula conicere. **2.** *Tempo.* In (*raras veces en clásico*) e *abl.*, per e *ac. ou sen prep.* Naquel tempo: illis temporibus; no verán, no inverno: aestate, per aestatem; hiberno tem-pore; en seis días: sex diebus; dúas veces no ano: bis in anno; na infancia: in pueritia *ou* me, te ... puero; na paz e na guerra: domi militiaeque; no mesmo momento de marchar: sub ipsa profes-sione; na loita: inter pugnandum; en marcha, no camiño: in itinere. **3.** *Modo.* Dividir en dúas partes: in duas partes *ou* bipartito (bipertito) dividere; atar en mollos: in fasciculos colligare; nese senso: in eam sententiam; gañar en nobreza: nobilitate praestare *ou* praeterire; en grego, en latín: graece, latine; sermone Graeco, Latino. **4.** *Materia.* En ouro, en mármore, en bronce: ex auro *ou* aureus, ex marmore *ou* marmoreus, ex aere *ou* aheneus. Medio, instrumento. Ir en coche: raeda automataria vehi. Prezo. Comprar algo nun alto prezo: aliquid permagno pretio emere. **5.** *Algunhas veces equivale a por.* Coñecino no andar: eum in ambulando *ou* inter am-bulandum agnovi. **6.** *Con certos verbos, indica o proceso considerado na súa evolución.* Andaba buscando no fillo: filium quaerebat. **7.** *Ante xe-rundio, indica acción acabada.* En dicindo esto: cum haec dixisset, his dictis; en amanecendo: primo diluculo. **8.** *Seguido de por e un pronome tónico, indica que o suxeito ten ou fai algo por si mesmo.* En min, en ti...está: in me, in te... est. **9.** *Outros usos.* En van: frustra; en todas partes: ubique; en ningunha parte: nusquam; nalgún lugar: alicubi, usquam; en adiante: in posterum, posthac; nun lado e noutro: utrobique; no inter-medio: interea; en gran maneira: magnopere; en boa hora: opportune.

enagua. *s.f.* Tunica muliebris interior; cyclas –adis.

enaltecer. *v.tr.* V. **eloxiar**.

***enamorar.** *v.tr.* V. **namorar**.

enarborar. *v.tr.* Sublevare; tollere, attollere; (*un estandarte, un pendón, unha bandeira*) vexillum proponere; signum attollere.

encabalgamento. *s.m. Lit.* Versus super versum equitatio.

encabestrar. *v.tr.* Capistrare, incapistrare.

encabezamento. *s.m.* Praescriptio, inscriptio –onis; caput –itis; titulus –i; index –icis.

encabezar. *v.tr.* **1.** *Pór á cabeza de algo:* inscribere, praescribere; incipere; ordiri, exordiri; inchoare. **2.** *Figurar como cabeza ou principio:* praeesse; praesidere.

encabuxar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén colla un cabuxo:* irritare; iratum facere; in rabiem *ou* iram (fugacem) agere. **2.** *Sufrir un cabuxo:* irasci; (ex levi causa) iram, iras *ou* iracundiam concipere. V. tamén **emperrenchar**.

encadear. *v.tr.* **1.** *Atar con cadea:* catenare; com-pedibus *ou* catenis alligare, vincire *ou* devincire; catenas alicui inicere; catena compescere; vinclis capere. *Tamén v.pr.:* catenis se ligare *ou* alligare.

2. (fig.) *Unir formando unha serie:* nectere, con(n)ectere; coniungere.

encadernación. *s.f.* **1.** *Acción de encadernar:* libri instauratio, restauratio, glutinatio, conglutinatio *ou* religatio; ars reparandi *ou* resarciendi libros.

2. *Cuberta, tapa dun libro:* libri involucrum, tegumentum *ou* integumentum. **3.** *Maneira en que foi encadernado un libro:* (*en rústica*) involu-crum rusticum; (*en cartolina*) involucrum *ou* tegumentum e charta densata factum; (*en tea*) involucrum textile; (*en pel*) involucrum e corio (factum); (*en pel de cabra*) e corio caprino.

encadernador –ora. *s.* Structor/-trix librarius/-a; libri *ou* librorum glutinator; instaurator/-trix.

encadernar. *v.tr.* Librum *ou* libros, fasciculos, fo-lia instaurare, restaurare, religare, resarcire, glu-tinare, conglutinare, compingere, struere; libris tegumenta imponere.

encadrar. *v.tr.* **1.** *Situar dentro dun cadro ou marco:* forma ornare; tabula marginata includere; mar-ginare; margine instruere *ou* ornare; (ligneo *ou* argenteo margine, forma lignea *ou* argentea) in-cludere. **2.** (fig.) *Incluír nun esquema, contexto, tempo, etc.:* distribuere; digerere; quadrare; in genera digerere; diem et locum inscribere *ou* adscribere. **3.** (fig.) *Facer que alguén forme parte dun equipo, grupo, etc.:* ordinare; describere, ins-

cribere; recipere; (*de soldados*) milites ordinare; legiones describere. **4.** *Colocar unha cousa na posición adecuada:* (in medio) disponere; suo loco constituere, aptare; locare, collocare.

encaixado –a. *part. e adx.* Insertus, immissus, inductus, cardinatus –a –um.

encaixar. *v.tr.* **1.** *Pór de xeito que non queden ocos:* inserere, insertare; immittere; coagmentare; inducere, introducir; includere; inferre. *v.pr.* **2.** *Adaptarse, axustarse:* coagmentari; committi; insinuari; inseri. **3.** (fig.) *Estar de acordo, coincidir:* convenire; quadrare. *V. tamén* **cadrar, coincidir, concordar.**

encaixe. *s.m.* **1.** *Acción de encaixar:* insertio, inclusio, coagmentatio, copulatio –onis. *V. tamén* **axuste.** **2.** *Tecido artístico:* opus denticulatum ou reticulatum; telae reticulatae opus; (*de taracea ou mosaico*) opus tessellatum ou vermiculatum; emblema –atis/-ae.

encalador –ora. *s.* Dealbator/-trix.

encalar. *v.tr.* *V. branquear, calear.*

encalco. *s.m.* **1.** *Depósito de auga no curso dun río:* aqua compressa ou stagnans; stagnum –i; aquae stagnatio. **2.** *Construción para acumular augas dun río:* aquarum obex; cataracta –ae. *V. tamén* **1.**

encallar. *v.intr. e tr.* *V. embarrancar.*

encamar. *v.tr.* **1.** *Deitar a colleita o vento, a chuva, etc.:* ventum, pluviam segetes, sata sternere ou prosternere. **2.** *Dispor en camas ou camadas:* sternere; congestus struere. *v.intr.* **3.** *Deitarse unha colleita pola chuva, o vento, etc.:* segetes inclinari; sata in terram prosterni; frumenta imbribus procumbere. *v.intr. e pr.* **4.** *Ter que gardar cama:* cubare; in lecto detineri ou decumbere; in morbum incidere; (*por enfermidade grave*) graviter iacere. **5.** *Meterse un animal na gorida:* in cubili decumbere; in cubile ou latibulum se recipere ou confugere.

encamiñar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Poñer nun camiño ou dirección:* viam, iter ou semitam monstrare, ostendere ou indicare; disponere; dirigere; bene gerere. *v.pr.* **2.** (prop. e fig.) *Poñerse nun camiño ou cara a un fin:* proficisci; petere; rem in cursu esse ou bene procedere.

encanar. *v.tr.* *V. amecer.*

encandear. *v.tr.* **1.** *Impedir un exceso de luz que alguén vexa ben:* repentina e fugaci caecitate affici; fulgorem ou lucem fulgentem oculos praes-

tringere; oculorum aciem repercutere. **2.** *Provo-car admiración ou asombro:* allicere; fascinare; fallere; decipere. *V. tamén* **abraiar, ameigar, fascinar.**

encanecer. *v.tr.* **1.** *Tornar cano:* canum reddere. **2.** (fig.) *Facer vella unha persoa:* senem reddere; veterare; debilitare. *v.intr.* **3.** *Tornarse cano:* canere, canescere. *V. tamén* **branquear.** **4.** *Facerse vella unha persoa:* senescere, insenescere; veterascere.

encano. *s.m.* *V. amecedura.*

encantador –ora. *adx.* **1.** *Que cativa ou gusta moito:* *V. adorable, agradable, amable, fascinante.* *s.* **2.** *Que fai encantamentos:* magus, veneficus/-a; fascinator; incantator/-trix.

encantamento. *s.m.* Incantamentum, veneficium –i; incantatio, fascinatio –onis.

encantar. *v.tr.* **1.** *Exercer unha acción por medios máxicos:* fascinare. *V. tamén* **ameigar.** **2.** (fig.) *Exercer unha forte atracción sobre alguén:* suavissime afficere; ad se rapere; illecebris delenire; mentem allicere. *V. ameigar, fascinar.* **3.** *Gustar moito:* placere; vehementer, magnopere, admodum, mirifice, mire, incredibiliter delectare; suavissime aliqua re affici.

encanto. *s.m.* Lepos (lepor) –oris; fascinum, incantamentum –i; amoenitas, suavitas –atis; res mira. *V. tamén* **atractivo, marabilla.**

encapotar. *v.pr.* **1.** *Poñer o capote:* pallio, paenula tegi ou se tegere. **2.** *Cubrirse de nubes:* *V. anubrarse.*

encaprichar. *v.pr.* Concupiscere; aliquam rem valde cupere ou appetere; cupide expetere; sententiae tenaciter inhaerere; suo arbitrio facere; in incepto perstare; capi, corripere.

encapuchado –a. *adx.* Cucullo indutus ou tectus/-a; cucullatus/-a.

encapuchar. *v.tr.* Cucullo tegere. *Tamén v.pr.:* cucullo caput tegere; cucillum sumere; caput ou tempora velare.

encarambelar. *v.intr.* *V. conxelarse.*

encarapolar. *v.intr.* Escharam ou crustam efformare.

encarar. *v.tr.* **1.** *Ollar de fronte:* facie ad faciem, palam, aperte, adverso vultu, contra intueri, contueri, adspicere, spectare; (*fixamente*) rectis oculis intueri. **2.** *Facer fronte a unha situación*

dificil: V. **afrontar**. *v.pr.* **3.** *Facer fronte a alguén para axustar contas, discutir algo, etc.*: rationem ab aliquo repositum; verbum in aliquem infligere; respondere; palam, aperte aliquid dicere *ou* in faciem alicui obicere.

encarcerar. *v.tr.* In carcerem *ou* in vincula conicere, ducere, deducere, condere, includere, detrudere, rapere *ou* trahere; carcere includere; in custodiam includere, dare *ou* mandare; vinculis mandare.

encarecer. *v.tr.* **1.** *Aumentar de prezo unha cousa*: pretium augere, accrescere; pretium alicui rei accedere; (*a cesta da compra*) annonam ingravescere. *v.intr.* **2.** *Facer que aumente o prezo de algo*: rerum pretia incendere, onerare, premere *ou* comprimere; pretia difficiliora, cariora, duriora in dies fieri. **3.** *Falar moi ben de algo ou de alguén*: V. **eloxiar**. **4.** *Presentar algo como máis importante do que é*: (aliquam rem verbis) extollere, amplificare *ou* exaggerare. **5.** *Pedir con insistencia*: instare, insistere; urgere; premere; flagitare, efflagitare.

encarga. *s.f.* **1.** *Cousa que se lle encarga a alguén*: iussum, mandatum, negotium, officium –i; munus –eris. **2.** *Acción de encargar algo*: commendatio, commissio, curatio, procuratio –onis.

encargado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *encargar*: V. este verbo. **2.** *Persoa que recibiu un encargo ou que ten algo ao seu cargo*: curator, procurator/-trix. *s.* **3.** *Persoa responsable dun establecemento comercial, un negocio, etc.*: negotiorum curator, procurator *ou* confector/-trix.

encargar. *v.tr.* **1.** *Poñer a alguén ao cargo*: deferre; delegare; mandare; aliquem alicui rei praeficere; aliquid *ou* aliquem alicui committere, credere, concredere, tradere. **2.** *Mandar facer ou traer algo*: (aliquid alicui comparandum) committere, tradere *ou* mandare. *v.pr.* **3.** *Poñerse ao cargo*: sumere; negotium subire; mandatum recipere; aliquid agendum suscipere *ou* in se recipere; (*da defensa dun preito*) causam subire.

encargo. *s.m.* V. **encarga**.

encariñar. *v.pr.* Diligere; amare atque colere; amorem concipere; amore affici; alicui *ou* alicui rei se dedere *ou* devovere; alicui rei studere. V. *tamén* **afeccionarse**.

encarnación. *s.f.* **1.** *Acción de encarnar ou encarnarse*: incarnatio –onis; (humanae) carnis,

corporis susceptio; inhumanatio –onis. **2.** *Personificación dunha idea, un vicio, etc.*: typus –i; exemplar –aris; ipse –a –um; (*a encarnación da elocuencia*) ipsa eloquentia. ♦ *El é a encarnación do mal*: in eo mirifica est improbitas.

encarnado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *encarnar*: incarnatus, inhumanatus –a –um. **2.** *Da cor do sangue, da papoula, etc.*: ruber –bra –brum; rubens –entis; rufus, rubeus, rutilatus, rutilus, purpureus, sanguineus –a –um; (*cara*) rubida facies; (*de cara*) rubidus, rubicundus –a –um. *s.m.* **3.** *A cor encarnada*: rufus color. ♦ *Pórse ou virarse encarnado ou colorado*: rubescere, erubescere, irrubescere; verecundia affici.

encarnar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo abstracto ou espiritual adopte forma carnal*: incarnare; carnis, corporis *ou* hominis formam tribuere. **2.** *Ser alguén a personificación material dun concepto abstracto*: speciem referre, exprimere *ou* repraesentare; imitari. **3.** *Facer o papel dun personaxe nun espectáculo*: alicuius personam *ou* partes gerere *ou* sustinere; personam exprimere. **4.** *Poñer cebo nun anzol*: hamo cibum dare; hamum cibare. *v.pr.* **5.** *Adoptar forma carnal un espírito ou un ser abstracto*: incarnari; carnem sumere, assumere, suscipere *ou* induere. **6.** *Adquirir corpo carnal unha calidade ao materializarse en alguén*: concretam naturam sumere; fieri.

encarnizado –a. *adx.* Acer, acris, acre; saevus, infestus –a –um; ferox, atrox –ocis; crudelis –e; (*inimigo*) infestus inimicusque; (*guerra*) bellum atrox *ou* saevum. V. *tamén* **cruel, cruento**.

encarpolar. *v.intr.* V. **encarapolar**.

encarreirar. *v.tr., intr. e pr.* V. **encamiñar(se)**.

encarrilar. *v.tr.* **1.** *Poñer no carril*: in orbita *ou* in via curribus pervia disponere. **2.** (fig.) *Poñer no camiño adecuado*: V. **encamiñar**.

encartar. *v.tr.* **1.** *Facer que unha parte dun obxecto quede contra outra*: V. **dobrar**. *v.intr.* **2.** *Botar unha carta máis alta sobre outra do mesmo pau*: charta chartam vincere; viliores chartas (lusoriam) superare.

encasquetar. *v.tr.* **1.** *Colocar algo ben axustado na cabeza*: pileum, galerum, petasum in capite aptare *ou* capiti firmiter inducere. **2.** (fig. e pop.) *Meter algo na cabeza a alguén*: suadere; inducere; infundere; imprimere.

encebolar. *v.tr.* C(a)epis cibum condire; (*encebolado*) c(a)epis conditus.

encefalite. *s.f.* Encephalites –is; cerebri inflammatio.

encéfalo. *s.m.* Encephalon/-um –i.

encefalograma. *s.m.* Encephalogramma –atis.

***encender.** *v.tr.* V. **acender.**

encerado. *s.m.* Tabula (nigra) scriptoria ou litteraria.

encerar. *v.tr.* Cerare, incerare; cera illinere (illinire) ou circumlinere.

encerellar. *v.tr.* **1.** *Envolver de maneira desordenada:* V. **embrollar**. **2.** *Facer máis complexo ou confuso:* V. **complicar, dificultar, embarullar**. **3.** *Facer que se poñan a mal persoas:* inimicitias concitare; similtates fovere. **4.** *Implicar a alguén nun problema:* implicare; involvere; miscere. *v.pr.* **5.** *Envolverse de maneira desordenada:* V. **embrollarse**. **6.** (fig.) *Facerse máis complexo ou confuso:* V. **complicarse, dificultarse, embarullarse**. **7.** *Poñérense a mal persoas:* ab alicuius amicitia seiungi; inimicitias cum aliquo gerere ou exercere; in aliquem alieno animo esse. **8.** (fig.) *Meterse nalgún problema:* se implicare, se miscere; implicari, misceri, alligari.

encerrar. *v.tr.* **1.** *Meter ou gardar pechando:* claudere, includere, concludere, circumcludere, intercludere; clavi ou clavibus servare. **2.** (prop. e fig.) *Ter unha cousa outra dentro de si:* tenere, continere; amplecti, complecti; comprehendere; condere, recondere. *v.pr.* **3.** (prop. e fig.) *Meterse nun sitio e pechar:* claudi ou se claudere; sub clavi esse; (*nas súas habitacións, na súa casa*) cubiculo claudi; se in suis tectis abdere; in occulto ou domi se continere; (*en si mesmo*) intra se manere.

encerro. *s.m.* Inclusio, interclusio –onis; (*clausura, retiro*) secessus, recessus –us; clausura –ae; solitudo –inis.

encestar. *v.tr.* Follem in canistrum inferre.

encetar. *v.tr.* **1.** *Empezar algo que estaba inteiro:* inceptare, incipere; (*probar algo*) delibare. *v.pr.* **2.** *Infectarse unha ferida:* V. **aborrecerse**.

encharcar. *v.tr.* **1.** *Encher de auga formando charcos:* inundare; inaquare; aquas omnia obtinere; obruere; aquis stagnantibus agros complere, operire. **2.** *Mollar cousas ou persoas:* V. **empapar**. *v.pr.* **3.** *Encherse de charcos:* aquis stagnan-

tibus obrui, inundari, operiri. **4.** *Mollarse moito:* V. **empaparse**.

enchente. *s.f.* **1.** *Efecto de comer e beber demasiado:* nimius cibus et potus. V. *tamén* **chea**. **2.** *Grande subida das augas dun río:* V. **aluvión, chea**. **3.** *Fase da marea en que as augas están acadando o nivel máis alto:* altior maris aestus; aestus intumescens; aestus maritimus accedens. **4.** *Crecente da lúa:* V. **crecente, lúa**.

encher. *v.tr.* **1.** *Ocupar o espazo baleiro:* implere, replere, complere, adimplere, supplere; stipare; onerare. **2.** *Ocupar unha gran parte de algo:* capere, occupare; operire; tegere; implere, replere. **3.** (fig.) *Ocupar unha emoción o ánimo de alguén:* movere, commovere; afficere; perfundere; (*de alegría*) gaudio afficere ou perfundere; (*encherse de alegría ou pena*) magna laetitia ou tristitia affici. **4.** (fig.) *Espallarse un olor, un son, etc.:* amplecti, complecti; comprehendere; expandi, se expandere; invadere, pervadere. **5.** (fig.) *Proporcionar en abundancia:* cumulare, accumulare; onerare; implere, complere, oplere, replere; (*de bicos*) basia multa basiare; osculis fatigare ou conterere; (*de loanzas*) summis laudibus efferre; (*de afrontas*) contumeliis onerare; (*de honras*) amplissimis honoribus augere. **6.** (fig.) *Satisfacer por completo:* prorsus placere; omnino satisfacere. **7.** *Completar os espazos en branco nun escrito:* complere, explere; scriptum typis editum complere ou absolvere. **8.** *Facer perder a paciencia:* exacerbare; irritare; bilem alicui movere ou commovere; obsaturare; taedium inferre. *v.pr.* **9.** *Tornarse unha cousa máis ou menos chea:* impleri, repleri, compleri, adimpleri; stipari; (*unha persoa*) perfundi; affici; imbui; incendi; inflamari. **10.** *Amosar en abundancia algo:* occupari; impleri, repleri; operiri; obduci. **11.** *Fartarse de comida ou bebida:* repleri; satiari; exsaturari; se farcire; cibo et vino onustum esse. **12.** (fig.) *Perder a paciencia:* irasci; moleste ferre; patientiam abrumpere; (*na espera*) moram non ferre ou male ferre. **13.** (fig.) *Insistir ata o cansazo:* V. **cansar**. *v.intr.* **14.** *Aumentar o nivel:* (*das augas*) crescere, accrescere; tumescere; augescere; (*a luz da lúa*): impleri. ♦ *Encher o saco:* ditescere; ditem ou divitem fieri; locupletari; patrimonium ou rem familiarem augere ou ampliar. *Encher o tempo:* otari; tempus terere.

enchoupar. *v.tr.* e *pr.* V. **empapar, saturar**.

enchufar. *v.tr.* **1.** *Unir mediante un enchufe:* V. **conectar**. **2.** *Introducir o enchufe nunha toma de corrente:* V. **conectar**. **3.** (fig. e fam.) *Recomendar:* commendare; suffragari; patrocinari.

enchufe. *s.m.* **1.** *Aparello para establecer unha conexión eléctrica:* electrinus ou electricus nexus; electrina ou electrica con(n)exio; instrumentum con(n)exivum. **2.** (fig. e fam.) *Recomendación:* suffragatio, commendatio -onis; (*persoa que recomenda*) patrinus/matrina; suffragator, commendator/-trix.

enchufismo. *s.m.* Nimium studium; partium studium; nimius in aliquem favor.

encíclica. *s.f.* Litterae encyclicae; epistula encyclica.

enciclopedia. *s.f.* **1.** *Obra que comprende todos os saberes ou conxunto deles:* encyclopaedia -ae; disciplinarum ou doctrinarum omnium summa, complexio, descriptio, liber ou thesaurus. **2.** (fig.) *Persoa que sabe de todo ou moito:* vir eruditissimus, doctissimus, in omni disciplina versatus ou omni copia doctrinae eruditus; homo disertissimus et omni doctrina ornatissimus.

enciclopédico -a. *adx.* Encyclius, comprehensivus, complexivus -a -um; encyclios -on; (*cultura*) omnium rerum scientia; (*ter unha cultura así*) omnem disciplinam nosse.

encima. *adv.* **1.** *Nun lugar superior, ademais:* super, supra; praeter, praeterea; (*os riles tápanse por encima coa roupa*) renes tunicis super conteguntur; (*colocan encima os seus vestidos de rica púrpura*) purpureas super vestes coniciunt; (*hai que aplicar encima un medicamento*) imponendum est supra medicamentum; (*non ten dote e por encima perdeuse o que había de ser o segundo dote*) primum indotata est, tum praeterea, quae secunda ei dos erat, periit. *loc.prep.* **2.** *Sobre:* super (*ac. e, rara vez, abl.*); in (*abl.*); supra (*ac.*); (*encima de nós:* supra nós; *un encima do outro:* alius (alter) super alium (alterum); (*unha espada núa pende encima da súa desalmada cabeza*) districtus ensis super impia cervice pendet. V. *tamén arriba, derriba, enriba*.

***encina.** *s.f.* V. **aciñeira**.

encinta. *adx.f.* V. **embarazada**.

enciño. *s.m.* V. **anciño**.

encirrar. *v.tr.* **1.** *Incitar un can:* canem in aliquem immittere. V. *tamén abocar*. **2.** (fig.) *Incitar a*

unha persoa para que discuta ou pelexe: aliquem contra aliquem incitare, instigare. V. *tamén acirrar, acalorar*.

encistar. *v.pr.* V. **enquistarse**.

enclaustrar. *v.tr.* **1.** *Meter nun claustro, convento, etc.:* in coenobium, monasterium, sacra claustra, religiosam ou sacram domum claudere, includere ou recludere. **2.** (fig.) *Encerrar:* V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Meterse nun convento:* coenobium ingredi; coenobialem vitam inire, in monachorum coetum recipi; votorum sponsione se Deo obligare. **4.** *Encerrarse:* V. este verbo.

enclave. *s.m.* Territorium extraneum inclusum; appendix -icis.

encofrado. *s.m.* **1.** *Armazón para soste a terra nas minas:* transfossi montis, concamerati ou carbonarii cuniculi fulcimentum, munimentum ou praesidium. **2.** *Armazón que na construción serve de molde para o formigón:* arenati (ferro roborati), mortarii lignea ou ferrea forma.

encofrar. *v.tr.* Lithocollam (ferro, lignea ou ferrea compage duratam) conformare, contignare ou contabulare.

encoirar. *v.tr.* **1.** *Cubrir ou forrar de coiro:* corio tegere, operire. *v.intr.* **2.** *Poñerse dura unha comida por estar mal cocida:* cibum male coctum durari, durescere ou crudum reddi. **3.** *Pórse rixido un tecido:* vestem, telam rigere ou rigescere.

encol. Termo usado só na *loc. prep. encol de:* V. **derriba de, encima de, sobre**.

encolar. *v.tr.* **1.** *Aplicar cola:* gluten ou glutinum inducere, imprimere ou applicare. **2.** *Unir con cola:* glutinare, agglutinare, conglutinare.

encolleito -a. *part.* Part. irreg. do verbo *encoller:* V. este verbo.

encoller. *v.tr.* **1.** *Contraer ou dobrar o corpo ou unha parte del:* corpus inflectere ou deflectere; caput, aliud membrum inclinare ou demittere. *v.intr.* **2.** *Facerse máis pequena unha cousa:* decrescere; minui, imminui; contrahi; minorem fieri; in ar(c)tius cogi. **3.** *Dobrase pola idade, unha doenza, etc.:* incurvescere; senio, morbo incurvari ou confici. *v.pr.* **4.** *Perder a coraxe, o ánimo, etc.:* animo flecti ou frangi; pusillanimitate laborare; pudore teneri. V. *tamén acovardarse*. ♦ *Encoller os ombros:* (h)umeros contrahere; aliquid omittere ou missum facere; curas a se abicere; (*amosando acordo*) (h)umerorum contrac-

tionē annuere; (*desacordo*) (h)umeros abnuendo contrahere.

encomenda. *s.f.* **1.** *Acción de encomendar:* commendatio –onis. **2.** *Encarga:* V. esta palabra.

encomendar. *v.tr.* **1.** *Confiar, encargar:* V. estes verbos. *v.pr.* **2.** *Poñerse baixo a protección de alguén:* se credere; se committere; confidere; sese in alicuius fidem commendare; se totum alicui devovere *ou* tradere.

encomezar. *v.tr.* V. **comezar.**

encomezo. *s.m.* V. **comezo.**

encomiar. *v.tr.* V. **eloxiar.**

encomio. *s.m.* V. **eloxio.**

encontrar. *v.tr.* **1.** *Chegar a ver, descubrir:* reperire; invenire; loci situm definire *ou* inquirere. V. *tamén achar, atopar*. **2.** *Chegar a ter, dispoñer de algo:* invenire; nancisci; (*a salvación*) salutem invenire; (*unha ocasión*) occasionem nancisci; (*un camiño para escapar*) iter fugae expedire. V. *tamén atopar*. **3.** *Aparecer, mostrarse:* videri; apparere; se ostendere; obici; obviam fieri. V. *tamén atopar*. **4.** *Ter unha certa impresión ou opinión sobre:* habere; ducere; putare; aestimare; videre, videri; (*encóntrote guapa*) formosa mihi videris; (*encontro vergoñento que volvas para a cidade*) turpe mihi videtur te in urbem reverti. *v.intr. e pr.* **5.** *Ver de pronto, sen esperalo:* V. **atopar(se)**. *v.pr.* **6.** *Xuntarse nun lugar:* convenire; inter se obvios esse *ou* congregari; (*aquí encontráanse dous camiños*) huc convenit bivium. V. *tamén atoparse, verse*. **7.** *Estar presente:* esse; adesse; interesse; versari; (*encontrarse en Roma*) Romae morari. V. *tamén estar, acharse, atoparse*. **8.** *Non estar de acordo:* V. **chocar, disentir**. **9.** *Sentirse (ben ou mal, a gusto ou a desgusto):* bene, commode *ou* male, incommode se habere; aequo animo, clementer, facile *ou* graviter, iniquo animo, indigne, moleste, aegre *ou* moleste ferre; dolorem, iniuriam prae se ferre; (*mellor de saúde*) commodiore valetutine uti. V. *tamén acharse*.

encontro. *s.m.* **1.** *Feito de encontrarse dúas ou máis persoas:* coetus, conventus –us; societas –atis; coitio, congregatio –onis; (*acción de ir ao encontro*) congressus, occursus, obitus –us; obviam itio; occursatio –onis. **2.** *Feito de xuntarse ou cruzarse dúas cousas:* decussatio –onis; (*de camiños*) bivium, trivium, compitum –i. **3.** *Com-*

petición deportiva: ludicra *ou* lusoria dimicatio, contentio *ou* certatio; ludicrum *ou* lusorium certamen; ludus –i; lusus –us. ♦ *Ir, saír ao encontro:* obviam ire, se ferre, occurrere; (*enfrontándose*) alicui obsistere; hosti occurrere.

encontrón. *s.m.* **1.** *Feito de chocar:* collisio, occurso –onis; concursus –us. V. *tamén choque*. **2.** *Feito de enfrontarse:* contentio, oppositio, adversatio –onis; certamen –inis; pugna –ae; congressus –us; offensio –onis.

encorar. *v.tr.* **1.** *Deter a auga nun encoro:* aquam stagnare, reprimere, sistere, detinere, continere, cohibere; aquam fluentem coercere. **2.** *Deterse a auga formando encoro:* stagnari, detineri.

encoraxar. *v.tr.* **1.** *Causar coraxe:* incitare, excitare; accendere; animum *ou* animos addere, accendere, inflammare, irritare; hortari. *v.pr.* **2.** *Sentir coraxe:* se incitare, se excitare; excandescere; animum *ou* animos, fortitudinem, virtutem, firmitatem, audaciam, fiduciam capere, sumere, erigere *ou* reficere; fortiter *ou* aequo animo aliquid ferre.

***encordiar.** *v.tr.* V. **amolar, enfastiar, molestar.**

encoro. *s.m.* **1.** *Depósito de auga natural ou artificial:* stagnum –i; stagnatio –onis; aquarum receptaculum; aqua compressa *ou* stagnans. **2.** *Construción que impide o paso das augas para que se acumulen:* aquarum obex; moles –is; cataracta –ae.

encrechar. *v.tr.* **1.** *Tornar crecho o cabelo:* capillos *ou* crines crispare, vibrare, torquere; capillos crispas facere; (*cun ferro quente*) caput ustulare; calamistro capillos crispare *ou* inurere. **2.** *Pórse crecho:* crispari; horripilare/-ari; capillos crispas fieri; (*por medo ou espanto*) horrere, horrescere; (*encrechase os pelos*) horrescunt comae.

encrequenar. *v.pr.* **1.** *Dobrase unha persoa por unha parte do corpo:* V. **agachar, encoller**. **2.** *Agacharse dobrando os xeonllos:* conquiniscere; incoxare; corpus, clunes, nates demittere; sidere; (*encrequenado*) complicitus in genua.

encrespar. *v.tr.* **1.** *Tornar crespo o cabelo:* V. **encrechar**. **2.** (fig.) *Causar enfado:* irritare; exacerbare; lacessere; exasperare; incendere; animum alicuius accendere *ou* offendere; iram gignere, concitare, excitare *ou* suscitare. *v.pr.* **3.** *Poñerse de punta o pelo ou as plumas:* capillos,

pennas crispari. **4.** *Axitarse as ondas do mar:* agitari; tumescere; accrescere; surgere; mare undosum, undans, aestuosum, procellosum, fluctuosum reddi *ou* fieri. **5.** (fig.) *Sentir enfado:* V. **anoxarse, enfurecerse.**

encruar. *v.intr.* Durari; durescere; crudum reddi.

◆ *Encruar o tempo:* caelum *ou* caeli statum in peius mutari; obscurum, nubilum, spissum, pluvium reddi.

encrucillada. *s.f.* Bivium, trivium, quadrivium, compitum –i; trifida –ae; (*ús. máis en pl.*) compita –orum.

encrucillado. *s.m.* Verba decussata; aenigmata reticulata; crucigramma –atis.

encubridor –ora. *s.* Celator, occultator, receptor, receptator/-trix.

encubrir. *v.tr.* **1.** *Evitar que algo chegue a saberse:* celare; occultare; tegere; dissimulare. V. *tamén acochar*. **2.** *Non descubrir ao autor dunha mala acción:* receptare; tueri; praetexere; occultare.

endebedar. *v.tr.* **1.** *Facer contraer débedas a alguén:* debito *ou* aere alieno aliquem obstringere *ou* obruere. *v.pr.* **2.** *Contraer débedas:* V. **débeda, deber¹, empeñarse.**

***endecasílabo –a.** *adx.* V. **hendecasílabo.**

endego. *s.m.* Nidale ovum, index –icis; indicium –i.

endémico –a. *adx.* **1.** *Que existe ou se dá de maneira habitual:* endemicus, pandemus –a –um. **2.** (fig.) *Propio dum lugar ou medio:* endemicus –a –um; in regione diffusus; regionis proprius.

endemoñado –a. *adx.* **1.** *Posuído polo demo:* a daemone obsessus/-a; daemonium habens. *Tamén s.:* energumenos/-us/-a; vir/femina a daemone obsessus/-a; daemoniacus, adrepticus *ou* arrepticus/-a. **2.** *Que é amigo de facer dano:* nequam; scleratus, pravus, nefarius, maleficus, improbus –a –um. **3.** *Que é amigo de facer trasnadas:* V. **condenado**. **4.** *Que enfastía ou desagrada (cousa):* V. **condenado.**

endereitar. *v.tr.* **1.** *Poñer dereito:* erigere, arrigere, subrigere *ou* surrigere; in rectum flectere *ou* revocare. **2.** (fig.) *Facer que alguén adquira mellores costumes:* corrigere; emendare; reformare; ad frugem corrigere; ad sanitatem flectere; errantem regere; aliquem restituere. *v.pr.* **3.** *Poñerse dereito:* se erigere; se extollere; erigi, subrigi.

enderezar. *v.tr.* **1.** *Escribir un enderezo:* inscriptionem cursualem scribere *ou* in epistolae involucro apponere. **2.** *Dirixir, enviar a un enderezo:* epistolam (epistulam), fascem publico cursu mittere *ou* publico cursori tradere; litteris, fascibus subscribere.

enderezo. *s.m.* Nominis inscriptio; cursualis inscriptio; index –icis; domicilium –i; (*lista*) index inscriptionum cursualium.

endeusar. *v.tr.* V. **divinizar**. *Tamén v.pr.:* deum se habere; in caelum se ferre *ou* tollere; superbia efferri; inaniter gloriari; superbire; tumescere.

endexamais. *adv.* V. **nunca.**

***endíade.** *s.f.* V. **hendíade.**

endivia. *s.f.* Intubum, intubus *ou* intibum –i; endivia –ae.

endogamia. *s.f.* Homoeogamia, endogamia –ae; internae nuptiae; internarum nuptiarum necessitas.

endomingar. *v.pr.* Dierum sol(l)emnum ornatum habere; dierum sol(l)emnum ornatu indui; corpus colere; (*endomingado*) vestibus festis indutus.

endosar. *v.tr.* **1.** *Traspasar un documento de crédito facendo constar a orde de pago:* syngrapham in alterius gratiam rescribere; versuram solvere. **2.** (fig.) *Transferir unha cousa molesta:* incommo- dum, onus, molestiam transferre.

endoscopia. *s.f.* Endoscopica investigatio.

endoscopio. *s.m.* Endoscopium –i.

endosfera. *s.f.* Endosphaera –ae.

endóxeno –a. *adx.* Endogenus –a –um; intrinsicus *ou* intus ortus *ou* generatus.

endurecer. *v.tr.* **1.** *Poñer ou facer duro ou máis duro:* durare, indurare, praedurare; constringere; cogere; durum reddere. **2.** (fig.) *Volver a alguén resistente aos sufrimentos, traballos, etc.:* durare, indurare; in labore aliquem exercere; corpora labore firmare; callum animis obducere; corroborare. *v.intr.* **3.** *Tornarse duro:* durari, indurari, durescere, obdurescere; se durare; rigescere, obrigescere; constringi; cogi; solidescere; duritia coire.

***enemigar.** *v.tr.* e *pr.* V. **desunir, enfrontar.**

***enemigo.** *adx* e *s.* V. **inimigo.**

energúmeno –a. *s.* **1.** *Endemoñado:* energumenus/-a. V. *tamén* **endemoñado**. **2.** (fig.)

Persoa exaltada: sui ou animi impositus; furiosus, lymphatus, lymphaticus, furore correptus, immoderatus, excitatus/-a; furens –entis.

enervar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a vontade, o ánimo, etc.*: enervare; debilitare; effeminare; languescere; mollire; mollem facere. **2.** *Facer perder o control dos nervios*: frangere; vires, animum ou nervos alicuius frangere; alicui animum eripere. *V. tamén* **alporizar, desalentar, desanimar**. *v.pr.* **3.** *Perder a vontade, o ánimo*: (animo) deficere ou frangi; debilitari; effeminari; mollescere, remollescere; hebescere; torpescere; languescere, elanguescere. **4.** *Perder o control dos nervios*: *V. alporizarse, desesperarse.*

enerxética. *s.f.* *V. enerxético.*

enerxético –a. *adx.* **1.** *Relativo á enerxía*: energeticus, operosus –a –um. *s.f.* **2.** *Fis. Ciencia que estuda a enerxía*: energetica disciplina, doctrina ou scientia.

enerxía. *s.f.* **1.** *Capacidade que permite facer algo*: energia –ae; vis, vis; virtus –utis; robur –oris; efficacia, efficientia –ae; fortitudo –inis; vis et impetus; vis et efficacitas; (*moral*) animi virtus, robur, vigor ou firmitas; fortitudo –inis. **2.** *Fis. Capacidade dun corpo para producir traballo*: energia –ae; (*atómica*) atomica, atomorum ou nuclearis vis; (*calórica*) calor vis; (*eléctrica*) electrina, electrica ou electrea vis; electricid vis ou virtus; (*solar*) solis ou solaris vis; (*eólica*) aerea, aerea ou aeris vis.

enérxico –a. *adx.* **1.** *Que ten enerxía ou capacidade física ou moral*: robustus, validus, promptus, sedulus, strenuus, industrius, severus, durus –a –um; virilis, fortis –e; vehemens, valens –entis; impiger –gra –grum; acer, alacer –cris –cre. **2.** *Feito con enerxía*: durus, acerbus, severus, rigidus –a –um; valens, potens –entis; efficax –acis; (*discurso*) oratio virilis.

enfadar. *v.tr.* **1.** *Causar enfado*: irritare; accendere, incendere; offendere; asperare, exasperare; exacerbare; stomachum movere ou facere; molestiam, taedium, sacietatem, iram ou furorem afferre, concitare ou excitare *v. pr.* **2.** *Sentir enfado*: irasci; indignari; molestia, taedio, sacietate ou ira affici; succensere; stomachari; iram, fastidium, taedium capere ou concipere. *V. tamén* **alporizar(se), anoxar(se), asañar(se).**

enfado. *s.m.* *V. anoxo, cabreo.*

enfaixar. *v.tr.* **1.** *Enrolar, cinguir cunha faixa*: fasciare; fascia ou fasciis cingere, ligare, obligare ou obstringere. *v.pr.* **2.** *Pór unha faixa*: fasciari ou se fasciare; fascia ou fasciis cingi ou se cingere.

enfañar. *v.tr.* **1.** *Manchar de fariña*: farina ou polline aspergere, inspergere ou maculare. **2.** *Cubrir de fariña*: farina obducere, tegere. *v.pr.* **3.** *Mancharse de fariña*: se farina involvere ou maculare; (*a cara*) faciem farina illinere.

énfase. *s.f.* *Orationis elatio ou sublimitas*; inflatum orationis genus; emphasis –is; magniloquentia –ae; tumor –oris; (*con énfase*) graviter; inflatus; tumide; putide.

enfastiar. *v.tr.* **1.** *Causar molestia ou fastío*: molestiam, fastidium afferre, parere ou movere; taedio, fastidio esse; molestum esse; molestia afficere. *V. tamén* **amargar, amolar**. **2.** *Causar repugnancia unha comida ou outra cousa*: fastidire; (*todo te enfastía*) fastidis omnia; (*enfastiao quererme*) a me fastidit amari. *V. tamén* **1 e abominar, aborrecer, aburrir**. **3.** *Causar aburrimiento ou enfado*: *V. abominar, aborrecer, aburrir*. *v.pr.* **4.** *Soportar con paciencia*: aliquid fastidire; alicuius rei fastidio affici; aliquid patienter taedio habere; aequo animo pati.

enfático –a. *adx.* **1.** *Que denota énfase*: inflatus, turgidus, tumidus, magnificus –a –um; grandis –e. **2.** *Gram. Que se emprega por énfase*: emphaticus –a –um.

enfeitar. *v.tr.* **1.** *Preparar con enfeites, adornos, etc.*: *V. acicalar, adobiar, aderezar, adornar, amañar, ataviar. Tamén v.pr. V. acicalarse, adobiarse, adornarse.* **2.** *Aplicar ou aplicarse enfeites*: *V. os mesmos verbos.*

enfeite. *v.tr.* *V. adobío, adorno, afeite, cosmético.*

enfeitizar. *v.tr.* *V. ameigar, encantar, embruxar.*

enfeixar. *v.tr.* *In fasces ou manipulos vincire, colligare ou nectere; fasciatim aliquid iungere.*

enfeluxar. *v.tr.* **1.** *Manchar con feluxe*: fuligine foedare, inficere ou denigrare. *v.pr.* **2.** *Mancharse con feluxe*: fuligine foedari, inquinari, infici ou se foedare. *V. tamén* **ciscar.**

enfermar. *v.intr.* **1.** *Caer enfermo*: aegrotare; languere, languescere; morbo corripri ou implicari; aliquo morbo laborare ou teneri; in morbum cadere, incidere, incurrere ou delabi; morbum

concipere ou contrahere; (*gravemente*) gravi morbo corripi, affici ou conflictari. *v.tr.* **2.** *Poñer enfermo*: morbum affere; morbo afficere. **3.** (fig.) *Causar angustia, sufrimento*: V. **aflixir, ago-niar, angustiar.**

enfermeiro -a. s. Nosocomus/-a; valetudinarius/-a minister/-tra; aegrorum, aegrotorum ou infirmorum minister/-tra ou curator/-trix; auxiliaris curator/-trix.

enfermería. s.f. (Parvum) valetudinarium; infirmorum domus ou sedes.

enfermidade. s.f. Morbus -i; (adversa ou incommoda) valetudo; corporis morbus ou offensio; aegritudo -inis; aegrotatio -onis; infirmitas -atis; malum, vitium -i; (*incurable*) letiferus, insanabilis morbus; (*crónica*) chronicus, diutinus ou longinquus morbus; perpetua valetudo; morbus insanabilis; (*contaxiosa*) morbus contagione vulgatus; (*dos nervios*) nervorum labores; insaniae morbus.

enfermizo -a. *adx.* **1.** *Propenso a enfermar ou de pouca saúde*: valetudinarius, invalidus, morbosus, morbidus -a -um; ad morbum ou ad aegrotandum proclivis; (*ser enfermizo*) infirma atque etiam aegra valetudine ou infirmis viribus esse; non satis firma valetudine uti. **2.** (fig.) *Que carece de moderación ou equilibrio*: morbosus, immodicus, immoderatus, nimius -a -um. **3.** *Que pode causar enfermidade*: pestifer -era -erum; insalubris -e; infestus, morbidus -a -um. **4.** *Propio dun enfermo*: morbidus -a -um.

enfermo -a. *adx.* **1.** *Que sofre enfermidade*: aeger -gra -grum; aegrotus, infirmus -a -um; aegrotans, laborans -antis; languens -entis; minus valens; valetudine affectus; vitio laborans; (*de amor*) aeger amore; (*dos pés*) pedibus aeger; ex pedibus laborare; (*estar enfermo leve, grave, con peligro de morte, incurable*) leviter, graviter, periculose, mortifere aegrotare. s. **2.** *Persoa que sofre unha enfermidade*: aeger/-gra; aegrotus/-a.

enferruxado -a. *adx.* Robiginosus, aeruginosus -a -um; robigine obductus.

enferruxar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de ferruxe*: situm, robiginem (rubiginem), ferruginem facere, inducere ou obducere; robigine laedere ou infestare. *v.pr.* **2.** *Cubrirse de ferruxe*: situ, rubigine (robigine), ferrugine infestari, inquinari, tegi, consumi ou vitari; robiginem concipere, sentire, trahere ou contrahere.

enfiar. *v.tr.* **1.** *Meter un fio polo burato da agulla*: filum in acum, per acum ou per acus foramen inserere, immittere ou conicere. **2.** *Pasar por un fio formando unha sarta*: V. **engarzar, ensartar.** **3.** (fig.) *Dicir moitas cousas, unha detrás doutra*: sine intermissione, continenter loqui ou dicere; sermonem continuare ou non desinere; longiorem sermonem instituire.

enfiar. *v.tr.* **1.** *Pór algo de xeito que siga unha dirección*: V. **dirixir.** **2.** *Orientar*: V. este verbo. *v.intr.* **3.** *Iniciar e seguir un desprazamento nunha dirección*: viam, iter ingredi ou inire. V. **coller, dirixirse.**

enfisema. s.m. Emphysema -atis; pulmonum dilatatio ou inflatio; pulmones dilatati ou intumescetes.

enfocar. *v.tr.* **1.** *Centrar un obxecto no visor dunha cámara*: rem lucis ope imprimendam in tabula visoria recte disponere. **2.** *Facer que unha imaxe reproducida sexa nítida*: imaginem lucis ope expressam nitidam reddere. **3.** *Dirixir un feixe de luz a un punto concreto*: lucis radios in unum locum mittere. **4.** (fig.) *Tratar un asunto desde un certo punto de vista*: alicuius rei prospectum agere ou explicare.

enfociñar. *v.intr.* Pronum cadere; in ou ad terram cadere; in praecipit decidere; (humi) procumbere.

enfoque. s.m. **1.** *Acción de enfocar*: lucis recta dispositio; exacta dispositio optica. **2.** (fig.) *Punto de vista*: prospectus -us; sententia -ae; iudicium -i. ♦ *Baixo o meu enfoque*: meo iudicio; mea sententia.

enforcar. *v.tr.* e *pr.* V. **aforcar(se), colgar(se).**

enfornar. *v.tr.* In furnum immittere; in furno coquere.

enfraquecer. *v.intr.* Languescere; flaccescere. V. *tamén adelgazar.*

enfrascar¹. *v.tr.* *Meter algo en frasco(s)*: lag(o)enis, lagunculis, ampullis infundere.

enfrascar². *v.pr.* *Dedicarse a algo con toda a atención*: omnem curam adhibere; in aliquod negotium intendere; se in aliqua re conterere; occupatum, defixum, intentum alicui rei esse; studio alicuius rei se imbuere.

*enfrentamento. s.m., ***enfrentar.** *v.tr.* e *pr.* V. **enfrentamento, enfrontar.**

***enfriar.** *v.tr., intr. e pr.* V. **arrefriar, arrefecer.**

enfrontamento. *s.m.* V. **encontrón.**

enfrontar. *v.tr.* **1.** *Poñer en contra:* opponere; obicere; obvertere; simultatem fovere; inimicitias concitare. *v.pr.* **2.** *Poñerse en contra:* obstare, obistere, resistere; adversari; inimicitias suscipere; ab alicuius amicitia seiungi; simultates exercere *ou* habere. **3.** *Facer fronte:* V. **afrontar.**

enfundar. *v.tr.* Inserere; condere; integumento obtegere; (*a espada*) gladium *ou* ense[m] vagina condere.

enfurecer. *v.tr.* **1.** *Poñer furioso:* irritare; accendere, incendere; offendere; commovere; asperare, exasperare; exacerbare; iram, iras, iracundiam gignere, accendere, ciere, concitare, excitare, suscitare, movere *ou* facere; animos exasperare *ou* incendere; stomachum movere *ou* facere; bile[m] movere *ou* commovere; ad iram impellere; iratum aliquem facere; animum alicuius exasperare, offendere *ou* exacerbare; stomacho *ou* molestiae esse alicui. *v.pr.* **2.** *Poñerse furioso:* furere; irasci; irritari; stomachari; indignari; succensere; exardescere; excandescere; furere; offendi; commoveri; exasperari; exacerbari; in iram incidere; iram concipere; aegre ferre *ou* pati; (*un cabalo*) consternari; (*os elementos*) saevire; furere.

enfurruñar. *v.tr. e pr.* V. **anoxar(se), asañar(se).**

engader. *v.tr.* V. **amecer, agregar, empatar.**

engadido. *s.m.* V. **agrego, amecedura.**

engadir. *v.tr.* V. **amecer, agregar, empatar.**

engado. *s.m.* **1.** *Comida para atraer os peixes e outros animais:* V. **carpada, cebo.** **2.** (fig.) *O que atrae a persoas ou cousas:* V. **atractivo, encanto.** **3.** *Cousa que non é o que aparenta:* V. **engano.**

engaiolante. *adx.* V. **atraente, encantador, sedutor.**

engaiolar. *v.tr.* V. **ameigar, arrebatat, seducir.**

engalanar. *v.tr. e pr.* V. **aderezar(se), adobiar(se), adornar(se), amañar(se).**

enganador -ora. *adx. e s.* Dolosus, fraudulentus, inductorius -a -um; fraudator, circumscriptor; deceptor/-trix; dolorum captator/-trix *ou* fictor/-trix; fallax -acis; homo mendax; mulier fraudulenta; ad fallendum paratus *ou* instructus/-a; (*no eido do cariño*) blandiloquus, blandidicus -a -um; bladiloquens -entis.

enganar. *v.tr.* **1.** *Facer caer nun erro:* decipere; fallere; circumvenire; ludere, deludere, eludere, ludificare; circumvenire; circumscribere; in errorem inducere; in fraudem impellere *ou* illicere; (*aos cidadáns*) civitatem frustrari; (*a alguén con promesas ou con boas palabras*) aliquem promissis *ou* dictis ducere. **2.** *Facer trampa:* dolo, dolis *ou* inani spe fallere, decipere *ou* captare; fraudem facere *ou* nectere; fraude petere *ou* capere; in errorem inducere *ou* rapere; dolum struere; aureis dictis inescare; verbis ductare; arte aliquem aggredi. **3.** *Ser infiel a alguén:* fidem violare; moechari; adulterare; moechum/-am, adulterum/-am esse; sponsum/-am decipere; alicuius fidem fallere. **4.** *Producir unha ilusión, aparentar:* fingere; simulare; errorem *ou* fucum facere. *v.pr.* **5.** *Caer en erro:* se fallere, falli; se circumscribere; se decipere; se illudere; errare; falli; decipi; in errore versari; in errorem induci *ou* rapi; errore duci; (*se non me engano*) ni fallor; nisi me fallit animus; (*se a memoria non me engana*) nisi me fallit memoria; (*ou moito me engano*) aut ego fallor; (*pode que me engane*) potest fieri ut fallar. ♦ *As aparencias enganar:* fallaces sunt rerum species; decipit frons prima multos; nimium ne crede colori.

enganchar. *v.tr.* **1.** *Agarrar cun gancho ou cousa parecida:* unco *ou* uncis trahere, rapere, prehendere *ou* con(n)ectere; fibulare; fibula nectere. **2.** (fig.) *Unir formando unha serie:* nectere, con(n)ectere; coniungere. *v.pr.* **3.** *Agarrarse ou quedar agarrado ou preso:* prehendi; inniti; compediri; adhaerere.

enganche. *s.m.* Uncus, unculus, uncinulus -i; manus ferrea; harpago -onis.

engano. *s.m.* **1.** *Falta de verdade:* fallacia, astutia -ae; fraus, fraudis; dolus -i; fraudatio, ludificatio, circumventio, circumscriptio -onis; mendacium, artificium -i. **2.** *Acto de enganarse:* error -oris; erratum, mendum -i; deceptio, erratio -onis.

enganoso -a. *adx.* Dolosus, insidiosus, captiosus, fraudulentus, infidus, vanus, versutus, speciosus -a -um; fallax, mendax -acis; fraudator/-trix; (*esperanza*) vana spes.

engarzar. *v.tr.* Concatenare; nectere, innectere, con(n)ectere; acu filum ducere; grana in acum missa inserere; gemmas inserere *ou* argento ob-

laqueare; (*perlas*) margaritas filo nectere; (*perlas engarzadas*) margaritae in linea pertusae.

engastar. *v.tr.* Inserere; immittere; gemmam argento *ou* auro praecingere; lapides auro claudere, includere *ou* concludere.

engaste. *s.m.* Pala –ae.

engazo. *s.m.* V. **angazo**.

englobar. *v.tr.* V. **comprender, conter**.

éngoa. *s.f.* V. **ingua**.

engorda. *s.f.* Saginatio –onis; sagina, fartura –ae; crassa nutriticio; (*dos porcos*) porculatio –onis; (*da terra*) stercoratio –onis.

engordar. *v.tr.* **1.** *Dar de comer a un animal para que se poña máis gordo:* saginare; pinguefacere; farcire; opimare; (*os porcos*) opimos reddere sues; (*as pitas*) pingues facere gallinas; (*os becerros, os xatos*) vitulos, buculos, tauros pleniore facere. V. *tamén* **cebar**. **2.** *Pór a alguén gordo ou máis gordo:* pinguefacere; pinguem facere; crassiore reddere; opimare. *v.intr.* **3.** *Pórse máis gordo:* gliscere; pinguescere; saginari; farciri; crassescere; nitescere; corpus facere *ou* augere.

engorde ¹. *s.m.* *Engorda:* V. esta palabra.

engorde ². *adv.* *A pouca velocidade:* paulatim, sensim, pededentim (pedetemptim).

engra. *s.f.* Incus –udis.

engraiar. *v.intr.* In semen exire *ou* abire; semen proferre; grana crassescere.

***engranaxe.** *s.f.* V. **engrenaxe**.

engrandecer. *v.tr.* **1.** *Tornar grande ou máis grande:* V. **agrandar**. **2.** (fig.) *Conferir a alguén grandeza de espírito:* V. **afoutar, eloxiar**. *v.intr.* **3.** *Tornarse máis grande:* V. **aumentar**. *v.pr.* **4.** *Aumentar alguén o seu ánimo, valor, etc.:* crescere, accrescere, adincrecere; augeri, augescere. V. *tamén* **animarse**.

engravatado –a. *adx.* Collari fascia, focali Croato *ou* taenia collo circumvoluta ornatus, instructus *ou* indutus; bono, optimo vestimento opertus; ornatus, exornatus, fucatus, comptus –a –um.

engraxamento. *s.m.* Unctio, lubricatio –onis.

engraxar. *v.tr.* Pinguedine linire; lubricare; (adipe) ungerere *ou* perungerere.

engrenaxe. *s.f.* **1.** *Sistema de rodas con dentes que encaixan:* machinamentum denticulatum *ou* dentatum; denticulatio –onis; rota denticulata

ou dentata. **2.** (fig.) *Encadeamento de circunstancias ou feitos:* implicatio –onis.

engrosar. *v.tr.* **1.** *Facer grosso ou máis grosso:* crassare; pinguem, crassum, crassiore reddere. **2.** (fig.) *Facer aumentar o número de algo:* augere, adaugere.

engruñar. *v.tr.* **1.** *Contraer o corpo ou un membro del:* V. **encoller**. *v.pr.* **2.** *Contraer o corpo ou unha parte del:* V. **acachoupar**.

enguedellar. *v.tr.* e *pr.* V. **complicar, embarrullar, embrollar**.

engulir. *v.tr.* **1.** *Comer sen mastigar:* glut(t)ire, deglut(t)ire; exedere (exesse); obsorbere; integros cibos haurire; (cibum) vorare *ou* devorare; (cibo) se ingurgitare. **2.** (fig.) *Facer desaparecer no seu interior:* absumere; mergere, submergere, demergere; vorare, devorare; sorbere, absorbere; (*engulido pola corrente*) flumine absumptus.

engurra. *s.f.* Ruga –ae; sulcus –i; contractio –onis; (*do vestido*) plica –ae; sinus –us. V. *tamén* **dobra, dobrez**.

engurrado –a. *adx.* Rugosus, corrugatus –a –um; rugis aratus.

engurrar. *v.tr.* **1.** *Facer engurras:* rugas inducere *ou* facere; contrahere; rugare; (*a fronte*) rugis frontem arare *ou* exarare; supercilia attollere; frontem rugare; vultum contrahere; (*a pel*) rugis cutem contrahere. *v.pr.* **2.** *Coller engurras:* rugas cogere, facere *ou* trahere; rugari; rugas venire; contrahi; (*unha froita*) corrugari.

enigma. *s.m.* **1.** *Cousa descoñecida ou difícil de comprender:* aenigma –atis; griphus –i; ambages –is (*ús. máis en pl.*); orationis *ou* verborum ambiguitas *ou* obscuritas. V. *tamén* **arcano**. **2.** *Descrición ambigua para ser descifrada:* res ambigua, obscura, perplexa, implicata; aenigma –atis.

enigmático –a. *adx.* Ambiguus, perplexus, obscurus, implicatus, involutus, aenigmaticus –a –um; anceps –ipitis.

enlace. *s.m.* **1.** *Relación ou unión dunha cousa con outra:* V. **empalme**. **2.** *Persoa a través da cal outras manteñen unha relación:* sequester –tris/-i; sequestra –ae; medium –i. **3.** *Enlace matrimonial:* nuptiae –arum; connubium, coniugium –i.

enlamar. *v.tr.* e *pr.* V. **embarrar, ensuciar**.

enlarafuzar. *v.tr.* **1.** *Encher de manchas, esp. a cara e as mans:* vultum, os, manus spurcare,

conspurare, (luto) foedare. *v.pr.* **2.** *Encherse de manchas*: foedari *ou* se foedare; sordes colligere; sordescere, obsordescere.

enlazar. *v.tr.* In vas, vasculum metallicum *ou* capsulam immittere.

enlazar. *v.tr.* **1.** *Poñer en relación de maneira ordenada*: V. **conectar**. *v.intr.* **2.** *Estar unha cousa en relación con outra*: V. **conectar**. **3.** *Xuntarse un vehículo con outro empalmado os horarios*: V. **empalmar**.

enlear. *v.tr.* e *pr.* V. **embarullar, embrollar**.

enliñar. *v.tr.* V. **enfiar**.

enloitar. *v.tr.* **1.** *Cubrir ou vestir de loito*: funebri apparatu operire; funebri veste induere. **2.** (fig.) *Causar gran mágoa*: V. **aflixir, agoniar, angustiar**. *v.pr.* **3.** *Cubrirse ou vestirse de loito*: funebri apparatu operiri; vestem lugubrem sumere; funebri veste se induere *ou* indui. **4.** (fig.) *Sufrir unha gran mágoa*: V. **aflixirse, agoniarse, angustiarse**.

enlouquecer. *v.tr.* e *intr.* V. **louquear**.

enmagrecer. *v.tr.* e *intr.* V. **adelgazar**.

enmarañar. *v.tr.* e *pr.* V. **embarullar, embrollar**.

enmarcar. *v.tr.* (prop. e fig.) V. **encadrar**. *Cadro enmarcado*: tabula marginata.

enmascarar. *v.tr.* e *pr.* **1.** *Cubrir ou cubrirose cunha máscara*: V. **disfrazar(se)**. **2.** (fig.) *Evitar que chegue a saberse algo*: V. **acochar, agachar, encubrir**.

enmedar. *v.tr.* V. **medar**.

enmeigar. *v.tr.* V. **ameigar**.

enmudecer. *v.tr.* **1.** *Facer calar*: silentium indicere, iubere, suadere; os alicui consuere; elinguem reddere; ad silentium redigere. *v.intr.* **2.** *Quedar mudo*: mutescere, obmutescere, immutescere. **3.** (fig.) *Quedar calado*: tacere; silere; conticescere; nihil respondere.

ennegrecer. *v.tr.* **1.** *Pór negra unha cousa*: denigrare; nigrificare; nigrum reddere. *v.intr.* **2.** *Pórse negra unha cousa*: nigrefieri; nigrum reddi *ou* fieri; nigrescere. **3.** *Pórse moi escuro*: obscurari; caelum nubibus obduci.

ennobrecer. *v.tr.* **1.** *Facer nobre mediante un título*: alicui nobilitatis titulum concedere; aliquem nobilitatis titulo donare; aliquem optimatium ordini adscribere; nobilem facere; nobilitatem (generis) tribuere. **2.** *Conferir dignidade a algo*

ou a alguén: nobilitare; honestare; ornare; decorare; commendare; dignitatem *ou* splendorem afferre. V. **eloxiar, engrandecer**.

enólogo **-a.** s. Oenologus/-a; oenologiae studiosus/-a; vinorum doctor/-trix.

enoloxía. *s.f.* Oenologia -ae; vinorum ars; doctrina, scientia vini conficiendi conservandique.

enorme. *adx.* Immanis, enormis, abnormis -e; immensus -a -um; ingens -entis; eximiae magnitudinis; magni ponderis.

***enoxar.** *v.tr.* e *pr.* V. **anoxar**.

enquisa. *s.f.* Quaestio, inquisitio, investigatio; cognitio, recognitio -onis. ♦ *Facer unha enquisa*: de aliqua re cognitionem instituere *ou* questionem habere.

enquistar. *v.pr.* Vesicam, cystim occalescere, incallare *ou* indurari.

enrabechar. *v.tr.* e *pr.* V. **encabuxar(se), enfiar(se)**.

enraizar. *v.intr.* e *pr.* (prop. e fig.) V. **arraigar(se)**.

enramar. *v.tr.* **1.** *Atar ou entrelazar as ramas, esp. as das cepas*: vitium ramos vincire, ligare, religare. **2.** *Cubrir ou adornar con ramas*: frondibus tegere, velare *ou* inumbrare; ramis ornare.

enrarecer. *v.tr.* **1.** *Facer máis raro, menos denso*: rarefacere. *v.intr.* **2.** *Facerse máis raro*: rarefieri; rarescere. V. *tamén* **rarear**.

enredadeira. *s.f.* Convolvulus -i.

enredar. *v.tr.* **1.** *Envolver de maneira desordenada*: irretire; illaqueare; inordinate, incomposite, incondite involvere, alligare. V. *tamén* **embarullar, embrollar**. **2.** (fig.) *Mesturar de xeito confuso*: miscere; implicare; involvere, convolvere; intricare. **3.** (fig.) *Meter en problemas*: V. **complicar, dificultar, embarullar**. *v.intr.* **4.** *Perder o tempo*: tempus terere; horam fallere. **5.** *Dedicar o tempo a facer algo sen saber ou por entreterse*: lascivire; nugis delectari *ou* oblectari; recreari; animum remittere. **6.** *Facer cousas que serven de entretemento*: ludere, colludere, lusitare; nugas agere; otari. *v.pr.* **7.** *Envolverse de forma desordenada*: V. **embarullarse, embrollarse**. **8.** *Mesturarse de xeito confuso*: misceri; involvi; implicari; intricari. **9.** *Meterse en problemas*: V. **complicarse, embarullarse**.

enredo. *s.m.* **1.** *Conxunto de fíos, roupas, etc., difíciles de separar*: implicatio, involutio, confusio

–onis. **2.** (fig.) *Asunto difícil de resolver*: implicata, obscura, confusa res; tricae –arum; perplexae res. **3.** *Actividade que serve de entretemento*: ludus –i; oblectamentum –i; delectatio, oblectatio –onis; nugae –arum. **4.** *Obxecto ou obxectos para entreterse*: ioci ou ioca –orum; ludus –i. *Lit.* **5.** *Conxunto de sucesos que preceden ao desenlace*: argumentum –i; (fabulae) nodus.

enredoso –a. adx. 1. *Cheo de dificultades*: intricatus, implicatus, nodosus –a –um; difficilis –e. **2.** *Argalleiro*: V. esta palabra.

enreixado. s.m. Cratis –is; cancelli, clatri ou clatra –orum; lorica, transenna –ae.

enreixar. v.tr. Clatrare; cancellis claudere; (*as fies-tras*) prospectus praefigere.

enrellar. v.tr. Aratrum vomere instruere.

enrestrar. v.tr. Restes conficere; alliorom, c(a)eparum capita conectere.

enriba. adv. 1. *Nun lugar superior*: V. **arriba, derriba. 2.** *Ademais*: insuper; praeterea. *loc. prep. 3.* *Enriba de*: V. **derriba, encima**. ♦ *Andar ou estar enriba de*: animum intendere ad; aliquid ou aliquem alicui magna curae esse; curas cogitationesque in aliquem ou aliquam rem conferre. *Botarse (algo) enriba de (alguén)*: supervenire; accidere; (*a noite*) noctem imminere ou insequi. *Por enriba (superficialmente)*: leviter; summatim; strictim; cursim; obiter. *Tratar por enriba*: V. **tocar, tratar**. *Por enriba de todo*: necessario; sine excusatione; inevitabiliter; ante omnia; praecipue; in primis.

enriquecemento. s.m. Rei familiaris amplificatio; locupletatio –onis; (*do solo*) agri nutrimentum; (*con esterco*) humi stercidium ou stercoratio; laetaminis dispersio.

enriquecer. v.tr. 1. *Tornar rico*: locupletare; ditare; opibus ou divitiis aliquem augere; locupletem, divitem ou ditem aliquem facere; divitiis replere. **2.** (fig.) *Aumentar a riqueza dunha cousa con algo que lle falta*: locupletare; ornare; augere; colere; decorem addere. *v.intr. e pr. 3.* *Tornarse rico*: locupletari; ditescere; locupletem ou divitem fieri; rem familiarem ou suam augere; magnos quaestus facere; (*tratar de enriquecerse*) divitias quaerere.

enrocar. v.intr. Regem (in latrunculorum ludo) turri defendere.

enrodelar. v.tr. 1. *Envolver en roda*: volvere, involvere, obvolvere; glomerare; conglobare, in for-

mam pilae ou orbis convolvere ou conglobare. *v.pr. 2.* *Envolverse en roda*: conglobari; circulari; obvolvi; implicari, in se volutari; se implicare; in formam pilae convolvi.

enrolar¹. v.tr. 1. *Dar voltas a unha cousa sobre si mesma ou arredor de algo*: volvere, volutare; versare; iactare. *v.pr. 2.* *Dar voltas unha cousa arredor de de si ou de algo*: volvi ou se volvere, volutari ou se volutare; se versare; circumagi ou se circumagere; per humum volvi; (*unha planta arredor dunha árbore*) circa arbores se volvere; arboribus se circumvolvere; (vitem) arbores implicare.

enrolar². v.tr. 1. *Inscribir no rol ou na tripulación dun barco*: nautas conscribere; nautarum delectum habere; navem nautis et militibus instruere; (*no exército*) milites, exercitum, copias scribere, conscribere, parare, comparare; contrahere, legere, colligere, facere, efficere; delectum habere; milites sacramento adigere, rogare ou obligare. *Tamén v.pr.:* nomen in nautarum turbam dare. **2.** Por ext., *inscribirse no exército, nunha organización, etc.:* nomen ou nomina dare, profiteri ou edere; nomen in militiam dare; sacramentum dicere; (*de maneira voluntaria*) voluntarium militem fieri; ultro nomina sua militari sacramento offerre; in aliquam turbam, coetum, societatem nomen dare ou concedere; (*nunha compañía de teatro*) ad scaenicorum gregem se adiungere. V. *tamén alistar*.

enroscar. v.tr. 1. *Dar voltas a algo sobre si mesmo ou sobre algo*: V. **enrodelar, enrolar¹. 2.** *Introducir a volta de rosca*: circumvolvere; in spiram ou cochleam retorquere; muricatim intorquere. *v.pr. 3.* *Dar voltas arredor de si ou de algo en forma de espiral*: convolvi; se circumvolvere; in spiram ou cochleam retorqueri, se retorquere; muricatim intorqueri ou se intorquere.

enrouquecer. v.tr. 1. *Producir rouquén*: raucum reddere, facere ou efficere; fauces exasperare. *v.intr. 2.* *Sufrir rouquén*: raucire, raucari, raucescere; ravire; raucum evadere ou fieri. **3.** *Tornarse áspera a voz*: rauce vocem emittere; raucinosam vocem edere; raucitate affici ou laborare. V. *tamén 2.*

ensaiar. v.tr. 1. *Someter a experimento*: experiri; tentare (temptare); explorare; probare. V. *tamén experimentar. 2.* *Realizar unha actividade antes da súa execución definitiva*: experiri; exper-

rimento *ou* experiendo probare; experimentum capere; usu explorare; (*unha obra de teatro*) fabulam, scaenicos ludos ad experimentum exhibere *ou* ad scaenam producere; proludere.

ensaimada. *s.f.* Crustulum Maioricense.

ensaio. *s.m.* **1.** *Acción de ensaiar:* experimentum –i; examen, specimen –inis; probatio, prolusio –onis. **2.** *Obra breve na que un autor expón o seu punto de vista:* opusculum, commentarium –i; libellus –i; commentatio –onis; (*con sentido crítico*) opusculum altiore doctrina scriptum. **3.** *Xénero literario de obras deste tipo:* genus ad artem opusculorum pertinens.

ensaísta. *s.* Commentariorum scriptor *ou* auctor/-trix.

ensalada. *s.f.* Acetaria –orum; lactucae conditio; salitae herbae; olerum mixtura oleo, sale et aceto condita. ♦ *Ensalada rusa:* olerum mixtura Russica *ou* Russico more confecta.

ensaladeira. *s.f.* Vas oleribus condiendis.

ensalmo. *s.m.* Incantatio –onis; incantamentum –i; preces superstitiosae; carmen superstitiosum.

ensalmoirar. *v.tr.* Sale et aceto macerare; in muria condere; muria condire; in salsugine, salsamento, murie, muria *ou* salsura ponere.

ensamblar. *v.tr.* Coagmentare; compaginare; iungere, coniungere; compingere; inserere.

ensamblaxe. *s.f.* Coagmentatio, copulatio, compositio, compactio, concretio, complexio, tignatio –onis; iunctura –ae; compages –is; (*das pedras*) constructio lapidum.

ensanchar. *v.tr. e intr.* V. **alargar, anchar.**

ensanche. *s.m.* Extensio, amplificatio, explicatio –onis; incrementum –i; auctus –us.

ensanguentar. *v.tr.* **1.** *Manchar de sangue:* cruentare; sanguine adspargere, conspergere, perfundere, foedare, maculare, inficere, imbuerere; cruore respergere, tingere *ou* madefacere. **2.** (*fig.*) *Causar moitas mortes nun lugar:* aliquem locum sanguine adspargere; multos occidere; caede furere; (*celeberrimam*) urbis partem caedibus sternere; magnam caedem efficere. *v.pr.* **3.** *Mancharse de sangue:* sanguine se contaminare *ou* se respergere; dextram sanguine scelerare; se caede cruentare; (*de concidadáns*) sanguine patrio manus tingere; (*ollos ensanguentados*) suffusi cruore oculi; oculi suffecti sanguine.

ensarillar. *v.tr. e pr.* (*prop. e fig.*) V. **embarullar, embrollar, enrodelar, enrolar**¹.

ensartar. *v.tr.* **1.** *Pasar por un fío ou arame perlas, aneis, etc.:* (aereo) filo transverso con(n)ectere. V. *tamén enfiar, engastar*. **2.** (*fig.*) *Dicir cousas unha detrás doutra:* V. **empalmar**.

enseada. *s.f.* *Xeogr.* Litoris flexus; curvum litus; sinus (maritimus), reflexus –us; statio navalis.

enseñorar. *v.pr.* Dominari; imperare; potiri. V. *tamén apoderarse*.

ensilar. *v.tr.* Frumentum, granum, herbam in caeam *ou* sinum condere *ou* sub terram abdere; herbam, f(o)enum, granum asservare.

ensimesmar. *v.pr.* Ab omnibus animum abducere *ou* mentem sevocare; in cogitatione defixum esse; totum alicui rei se tradere. V. *tamén abstraerse, distraerse*.

ensinanza. *s.f.* **1.** *Ensino:* V. esta palabra. **2.** *Leción dada polos feitos, pola experiencia:* documentum –i; fructus –us; utilitas –atis. ♦ *Ensinanza primaria, etc.:* V. **ensino**.

ensinar. *v.tr.* **1.** *Facer adquirir o coñecemento ou a práctica dunha cousa:* docere, edocere; instituire; erudire; informare; (*unha materia ou ciencia*) tradere; praecipere; praecepta tradere; monstrare; ostendere; erudire; (*a ler e escribir*) pueros litteras docere; pueros elementa (prima) docere; (*a tocar un instrumento de corda*) fidibus aliquem docere; (*por unha paga*) mercede docere; (*gratis*) sine ulla mercede docere. V. *tamén educar*. **2.** *Deixar ver unha cousa:* V. **amosar**.

ensino. *s.m.* **1.** *Acción de ensinar, instrución:* disciplina, doctrina –ae; praeceptum, documentum –i. **2.** *Profesión de ensinar:* institutio, praeceptio, professio –onis. **3.** *Conxunto de materias que se lles ensinan aos alumnos:* disciplinae –arum; studiorum disciplinae; (*de letras*) humaniores litterae; ingenuae *ou* liberales artes; studia humanitatis; litterarum disciplinae; (*de ciencias*) res *ou* artes mathematicae et physicae; biologicae et chemicae disciplinae; technicorum disciplinae *ou* artes. ♦ *Ensino primario:* elementarii ludi; ludus elementarius *ou* litterarius; schola litteraria; primordiorum ludi. *Ensino secundario* *ou* *medio:* secundi *ou* medii ordinis studia *ou* schola; scholae mediae. *Ensino superior:* studiorum universitas; altiores scholae; maiorum disciplinarum scholae. *En-*

sino público: publica (civitatis) schola. *Ensino privado*: privata schola.

ensombrecer. *v.tr.* **1.** *Cubrir de sombra ou escuridade*: obumbrare, adumbrare; umbram praebere; umbra protegere *ou* operire; umbras *ou* tenebras (terris) inducere *ou* obducere; (tenebris) obscurare; caelum abscondere *ou* obscurare; obcaecare. *V. tamén asombrar*. **2.** *Tornar máis escuro un debuxo, un escenario, etc.*: adumbrare; picturam umbris obscurare. **3.** (fig.) *Causar tristeza ou dar un aire dela*: maestitiam afferre; tristitia afficere; contristare; (*a mirada, a fronte*) frontem adducere; tempora aliquid opacare; serenos vultus foedare.

ensuciar. *v.tr.* **1.** *Pór sucio*: inquinare, coinquinare; foedare; maculare; polluere; spurcare, conspurcare; contaminare; turpare; afficere, inficere; (*de po*) pulvere foedare *ou* collinere; (*de lama*) luto oblinere; (*de sangue, de tinta*) sanguine, atramento foedare, inficere *ou* turbare. **2.** (fig.) *Facer algo que prexudique a fama, a honra, etc.*: *V. desacreditar, desprestixiar, difamar*. *v.intr.* **3.** (fam.) *Defecar*: ventrem exonerare; concacare; permingere. *V. tamén cagar, defecar, mexar*. *v.pr.* **4.** *Pórse sucio*: se contaminare, contaminari; sordescere, obsordescere; squale-re, squalescere; sordes colligere. **5.** (fig.) *Resultar danado na súa reputación*: *V. desacreditarse, desprestixiarse*.

ensulla. *s.f.* **1.** *Graxa das aves*: avium adeps *ou* adipēs. *pl.* **2.** *As dúas láminas en que se divide a graxa que envolve os intestinos do porco*: axungia -ae; suilli *ou* suillae adipēs; omenta -orum.

ensumir. *v.pr.* **1.** *Vir a menos*: *V. adelgazar, enmagrecer, consumir*. **2.** *Recollerse na propia intimidación*: *V. abstraerse, distraerse, ensimesmarse*.

entaboar. *v.tr.* Contabulare; tabulas superinsternere; tabulatum inicere; tabulamentis consternere; contignare; coassare *ou* coaxare.

entalar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén quede entre dúas cousas ou nun lugar estreito*: claudere; occludere, intercludere, circumcludere; comprimere; constringere. *v.intr.* **2.** *Quedar o corpo ou un membro del sen movemento polo frío*: *V. entumecerse*. **3.** *Quedar teso polo frío, o sol, etc.*: frigore, gelu rigere, rigescere, torpere, torpescere, torpentem esse.

entallar. *v.tr.* **1.** *Traballar un material para facer unha figura*: *V. esculpir, tallar*. **2.** *Gravar unha figura en madeira, mármore, etc.*: *V. esculpir, tallar*. **3.** *Cortar a casca ou a madeira para extraer a resina*: arboris corticem incidere ad resinam extrahendam.

entangarañar. *v.pr.* **1.** *Ser vítima do tangaraño*: imminutione daemoniaca crurum laborare. **2.** *Perder a mobilidade do corpo ou dun membro, volverse raquíptico e débil*: (membrorum) torpore, paralyti *ou* debilitate corripiti; membrorum usu privari; membris captum esse. *V. tamén consumir, enmagrecer*.

ente. *s.m.* **1.** *Filos. Todo o que existe ou pode existir*: ens, entis; res, rei; natura -ae. **2.** *Organización creada cun fin social*: societas -atis; consociatio -onis; institutum, collegium -i. ♦ *Ente público*: publicum institutum; publici iuris institutum; (*de radio e televisión*) institutum rei radiophonicae et televisificae praepositum.

enteiro -a. *adx.* **1.** *Que aínda non foi empezado*: integer -gra -grum; illibatus, totus -a -um; incolumis -e. **2.** *Considerado na súa totalidade*: totus, plenus, solidus, cunctus -a -um; omnino -e; (*un ano enteiro*) plenus annus; (*hai que esperar un ano enteiro*) annus est integer exspectandus; (*un día enteiro de traballo*) solidus dies; (*o universo enteiro*) universus mundus. **3.** *Que non perde a calma nunha situación difícil*: fortis, firmis -e; imperterritus, impavidus, firmus -a -um; constans -antis. **4.** *Dise do animal non castrado*: non castratus; (*cabalo ou burro*) equus *ou* asinus admissarius. ♦ *Número enteiro*: totus *ou* integer numerus. *Por enteiro*: plene; plane; omnino; prorsus; funditus; penitus; absolute; omni ex parte.

entelequia. *s.f.* Entelechia -ae.

entena. *s.f.* Favus, alvus -i; apum cella.

entendemento. *s.m.* **1.** *Acción de entender ou entenderse*: intellectus -us. **2.** *Facultade humana que permite pensar, entender e xulgar*: intellectus -us; intelligentia *ou* intellegentia -ae; mens, mentis; ingenium -i; mentis acies; ingenii acumen; ratio -onis; sensus -us. **3.** *Bo xuízo*: iudicium, consilium -i; firmum, verum iudicium; (*persoa de bo xuízo*) magni consilii vir/femina.

entender. *v.tr.* **1.** *Chegar a saber*: *V. comprender*. **2.** *Admitir como normal unha actitude ou o que alguén fai, sente, etc.*: *V. comprender*. **3.** *Ter a*

opini3n que se expresa: sententiam dicere ou ferre; censere; opinari; aestimare, existimare; credere; arbitrari. *v.intr.* **4.** *Saber moito dunha cousa*: callere; praeclare tenere; cognitum, notum ou exploratum habere; capere. *v.pr.* **5.** *Estar de acordo*: communi consensu agere; assentire/-iri, consentire; concedere; convenire. **V. comprenderse**. **6.** *Manter relaci3ns amorosas en secreto*: uxorem ou maritum decipere; adulterium secreto committere; moechari. ♦ *Dar a entender*: insinuare; stillare; inicere, subicere. *Entenderse cunha cousa*: aliqua re dextere uti; aliquam rem recte agere, regere ou tractare. *Ao meu (noso...) entender*: ut mihi ou nobis videtur ou placet; ut opinor ou opinamur; meo, nostro iudicio.

entendido -a. *part.* **1.** Part. do verbo *entender*: V. este verbo. **2.** *Que ten moitos coñecementos*: V. **douto, erudito**.

entenrecer. *v.tr.* **1.** *Mover 3 tenrura*: mollire, emollire; misericordiam excitare; frangere; mollem ac tenerum reddere. **V. tam3n conmover.** *v.pr.* **2.** *Sentir tenrura*: tenerascere; mollescere; molliri; mollem ac tenerum fieri; misericordia affici ou moveri; animo flecti. **V. tam3n abrandar, conmoverse**.

enterrador. *s.m.* Fossor -oris; sandapilarius -i; sandapilo -onis; pollinctor ou pollicitor -oris (*preparaba tam3n o cad3ver*); vespa -ae; (*dos pobres*) vespillo ou vispillo -onis.

enterrar. *v.tr.* **1.** *P3r debaixo da terra*: obruere; defodere, infodere; humo tegere ou operire; sub terra condere; inhumare. **2.** *Meter nunha sepultura*: sepelire; humare; sepulcro condere; humi corpus condere; sepulturae dare; defodere; (*con honores militares*) militari funere humare. **3.** (*fig.*) *Seguir vivindo despois da morte de algu3n*: alium ou alios sepelire; superesse. *v.pr.* **4.** *Ir para o fondo*: sidere, desiderare; mergi; (limo) se mergere ou se immergere. **5.** (*fig.*) *Retirarse do trato cos demais*: in solitudinem se recipere; penitus se abdere; evanescere.

enterro. *s.m.* **1.** *Acci3n de meter un defunto na sepultura e cerimonia da mesma*: humatio -onis; sepultura -ae; exequiae -arum; funus -eris. **2.** *Cad3ver que se leva a enterrar e xente que o acompa3a*: (exanimatum, exanime ou exanimum) corpus; cadaver -eris; funebris pompa.

entidade. *s.f.* **1.** *Calquera tipo de asociaci3n, colectivo, etc.*: institutum, collegium -i; societas -atis;

consociatio -onis; coetus -us; corpus -oris. **2.** *Circunstancia que fai que algo ou algu3n sexa tido en conta*: momentum -i; pondus -eris; magnitudo -inis; vis, vis; (*cousa de moita, pouca ou ningunha entidade*) res magni momenti et ponderis, levis ou minimi momenti, nullius momenti.

entimema. *s.m.* Filos. Enthymema -atis.

entoaci3n. *s.f.* **1.** *Maneira de entoar*: modus -i; vox, vocis; sonus -i; tenor -oris. **2.** *Movemento mel3dico da voz*: tonus -i; vocis flexus, flexio ou inflexio; declinationes vocis; (*cambios da entoaci3n*) vocum varietates; (*cambiar a entoaci3n*) vocem flectere. **3.** *Acci3n de entoar*: praecentio -onis.

entoar. *v.tr.* **1.** *Dar un ton determinado 3 voz*: praecinere; voce praeire; canticum imponere; vocem flectere; (*mal*) absurde canere. **2.** *Cantar segundo o ton debido*: (ad) amussim canere; sonum ou sonos coaptare. *v.intr.* **3.** *Estar en harmon3a co conxunto*: inter se concinere; colorum varietatem aptari. **V. tam3n acaer, acomodarse, adaptarse, axustarse, cadrar, casar.** *v.pr.* **4.** *Animarse*: V. este verbo.

entolecer. *v.intr.* **V. louquear**.

entom3logo -a. *s.* Entomologus/-a; entomologiae cultor/-trix.

entomolox3a. *s.f.* Entomologia -ae; insectorum doctrina, disciplina, scientia ou studium.

ent3n. *adv.* **1.** *Naquel ou para ese tempo*: tunc, tum; in illo tempore; tunc temporis; eo tempore; per id tempus ou temporis; (*ent3n por fin*) tum demum ou denique; (*especialmente ent3n*) tum maxime. *conx.* **2.** *Nese caso, por tanto*: ergo; igitur; itaque; proinde.

***entonar.** *v.tr.* **V. entoar**.

entornar. *v.tr.* **1.** *Aproximar unha porta ou vent3a sen pechar*: semiclaudere; semiclausum ou semiclusum relinquere; vix ou paene claudere; fenestram ou portam vertere ou versare. **2.** *Cerrar os ollos parcialmente*: oculos paene claudere. **3.** *Dar a volta a un recipiente*: **V. envorcar**. **4.** *Botar fora o contido inclinando o recipiente*: **V. baleirar, envorcar.** *v.intr.* **5.** *Dar a volta ou inclinarse unha cousa*: **V. envorcar**.

entorpecer. *v.tr.* **1.** *Facer que sexa torpe ou m3is torpe o movemento ou a acci3n de algo*: debilitare; motum impedire ou praepedire; torporem affer-

re; tardare. **2.** (fig.) *Facer torpe algo ou a alguén:* obstupescere; hebetare; torporem facere, afferre ou inducere; torpore afficere. **3.** (fig.) *Ser algo ou alguén un estorbo:* V. **difficultar, embarazar.**

entrada. *s.f.* **1.** *Acción de entrar:* introitus, ingressus -us; ingressio -onis. **2.** *Espazo por onde se entra:* ingressus, introitus, aditus -us; vestibulum, ostium -i; limen -inis. **3.** *Conxunto de persoas que asisten a un espectáculo:* auditores, spectatores/-trices. **4.** *Billete que permite asistir a un espectáculo:* aditalis tessera; ingrediendi facultas; spectaculi cinematographi ou theatrialis, musici dramatis, musaei tessera ou tessera; (con dereito a consumición) nomisma ou numisma -atis. **5.** *Cada un dos entrantes que forma o pelo sobre a testa:* tempus capillis expers. **6.** *Cantidade de cartos que entran nunha caixa ou en poder de alguén:* accepta pecunia; exactae pecuniae; acceptum -i. ♦ *Rexistro de entradas e saídas:* acceptorum et datorum ratio; accepti et expensi index ou libellus. *Ter entrada con alguén:* alicuius gratia ou familiaritate uti. *Á entrada da noite:* prima nocte.

entrambilicar. *v.tr.* V. **complicar, embrollar.**

entrambos -as. *indef.* Uterque, utraque, utrumque; ambo, duo -ae -o (simul).

entrante. *adx.* **1.** *Que entra ou está para entrar:* vicinus, propinquus, proximus -a -um; instans, intrans -antis; ingrediens -entis. *s.m.* **2.** *Parte dunha cousa que entra cara ao interior desta ou doutra adxacente:* angulus -i; sinus -us; (dun muro) ancon -onis. **3.** *Primeira parte dunha cousa ou momento inicial dun proceso:* initium, principium -i. **4.** *Entremés:* promulsis -idis; gustus -us; gustatio -onis; gustum, gustulum, gustatorium -i; fercula prima. V. **tamén aperi-tivo.** ♦ *Entrantes variados:* promulsis varia

entrañable. *adx.* **1.** *Que nace das entrañas ou do máis íntimo da persoa:* intimus, arcanus, reconditus -a -um; interior -ius. **2.** *Moi querido:* valde, omnino ou maxime familiaris; intimus, familiarissimus, coniunctissimus, carissimus, amicissimus, pernecessarius -a -um; praecipue amicus.

entrañar. *v.tr.* V. **comportar, encerrar.**

entrañas. *s.f.pl.* **1.** *Conxunto dos intestinos e das vísceras:* exta, intestina, interanea, praecordia, gigeria ou gizeria -orum; viscus -eris; fibra -ae; (ús. máis en pl.) viscera -um; alvus -i; venter

-tris. V. **tamén intestino, tripa.** **2.** (fig.) *O máis oculto dunha cousa:* abdita -orum; (da terra) viscera -um; terrae cavernae; humus profunda; ima terra. **3.** (fig.) *O máis íntimo dunha persoa:* arcani sensus; intimus animi sensus. ♦ *Non ter entrañas:* saevum, acerbum, impervium, malevolum, ferreum, crudelem esse. *Sen entrañas:* ferreus, acerbus, saevus, malignus, malevolus -a -um; crudelis -e.

entrar. *v.intr.* **1.** *Pasar de fóra a dentro:* ingredi; intrare; introire ou intro ire; inire; penetrare; sese inferre; (na casa) domum inire; limen intrare; (pola porta) porta ingredi; (en escena) in scaenam prodire; (con violencia) irrumpere, introrumpere; irruere; impetum facere; (suavemente) correpere, irrepere. **2.** *Estar un período temporal no seu inicio:* initium sumere, capere ou habere; incipere; introire. **3.** *Estar alguén no principio dun período temporal:* ingredi; inire; (na nenez) puerascere; (na pubertade) pubescere; (na vellez) senescere, insenescere; veterascere; (nos dez anos) annum aetatis decimum ingredi. **4.** *Pasar a formar parte dun grupo:* inire; societatem cum aliquo inire; in consociationem, societatem, collegium, sectam, coetum venire, pervenire, cooptari. **5.** *Formar parte da composición dunha cousa:* contineri; inesse; commixioni interesse. **6.** *Tomar parte en algo:* ingredi; inire; accedere; consiliis interesse; participem esse; nomen ad aliquam rem dare; (nunha discusión) congrederi. **7.** (fig.) *Comezar a manifestarse unha sensación:* subire; intrare; penetrare; irrepere. **8.** (fig.) *Comezar a estar nun estado ou situación:* inire; ingredi; cadere, accedere, incidere; (nun cargo) magistratum inire; (en coma) V. **coma** ¹. **9.** (fig.) *Ser asimilado algo pola mente:* in cogitatione cadere; in naturam suam aliquid vertere; memoria tenere ou retinere; (algo na cabeza da xente) in mentes hominum aliquid irrepere. ♦ *Non entrar nin saír:* alicui rei non interesse; abstinenter se gerere. *Entrar con bo pé ou co pé dereito:* feliciter auspicari; bonis auspiciis incipere; dextro pede aliquid concipere. *Entrar en materia:* in casum descendere ou ingredi; ad causam quaestioni propriam venire. *Entrar en conversación:* orationem instituire. *Entrar en política, no goberno:* ad rempublicam accedere; rempublicam attingere. *Non entro nin saio:* nihil hoc ad me (attinet ou pertinet).

entre. *prep.* **1.** *Indica a situación dunha cousa ou acción no medio doutras:* inter. *Entre dúas pedras:*

inter duos lapides. **2.** *Indica que algo participa das características de dúas cousas:* inter. *Equivale a adxectivos ou participios do tipo de medius, intermedius, interpositus, interiectus, etc. Entre verde e negro:* medium (spatium tenens) inter viridem et nigrum. **3.** *Indica que algo ou alguén está incluído dentro dun grupo:* inter; ex. *Entre os mellores amigos:* inter optimos amicos; ex optimis amicis; *estar entre os mellores cidadáns:* in clarissimis civibus esse. **4.** *No medio de, no interior de:* intra; in. **5.** *Indicando cooperación de dúas ou máis persoas ou cousas, equivale a un adverbio. Entre todos acabaremos máis axiña:* omnes simul citius opus perficiemus; *entre ti e mais eu:* nos; tu et ego insimul. **6.** *Indica comparación ou relación entre dúas ou máis persoas ou cousas:* inter. *Entre ti e min sempre haberá amizade:* inter nos amicitia numquam deficiet; mihi et tibi (tecum) semper amicitia intererit; (*ninguén entre vós, entre eles*) nemo vestrum ou ex vobis; nemo ex iis; (*entre eles quérense*) inter se amant; alius (alter) alium (alterum) amat; invicem diligunt; (*o máis grande entre todos*) maximus omnium, ex omnibus, inter omnes. ♦ *Entre os antigos romanos:* apud veteres Romanos. *Entre tantos homes:* ex tam multis hominibus; in magno numero hominum. *Entre os que...:* in quorum numero. *Entre moitas lágrimas:* multis cum lacrimis. *Entre as tres e as catro:* inter horam tertiam et quartam. *Lanzarse entre os inimigos:* per medios hoste perrumpere.

entreabrir. *v.tr.* **1.** *Abrir un pouco: (unha porta, unha fiestra, etc.)* paulum aperire; semiaperire; modico hiatu patefacere; (*outra cousa*) paulum dividere, scindere, rumpere. *v.pr.* **2.** *Abrirse un pouco: (unha porta, unha fiestra, etc.)* paulum aperiri; (*outra cousa*) dehiscere; hiare; scindi.

entreacto. *s.m.* Fabulae intervallum; (*pequena obra entre dous actos*) embolium, diludium -i.

entrecoller. *v.tr.* **1.** *Sacar ou quitar facendo unha selección:* seligere; seponere, intercipere. **2.** *Quitar algúns elementos dun conxunto para facelo menos espeso ou mesto:* intercipere; (ramas) interputare; intervellere; disrarare, rarefacere; interlucare, collucare.

entrecortado -a. *adx.* Intermittens -entis; recidivus, intervallatus, interruptus -a -um; incons-tans -antis; (*palabras entrecortadas por saloucos*) verba singultu rupta; verba singultantia.

entrecortar. *v.tr.* Intercidere; (*un discurso*) (orationem) interrumpere ou intercipere.

entrecosto. *s.m.* Costae -arum; dorsi spina; (*do porco*) porci imbrex; (*do xabaril*) aprinum, aprugineum, aprineum, aprunum ou aprugneum callum.

entrecruzar. *v.tr.* **1.** *Cruzar entre si:* internectere; implicare; contexere; serere; (*grilandas de flores*) sera e floribus facere. *v.pr.* **2.** *Cruzarse entre si:* concursare; (inter se) occurrere; ultro citroque cursare.

entrega. *s.f.* **1.** *Acción de entregar:* traditio, assignatio, distributio, deditio -onis. **2.** *Grande interese que se pon en algo:* V. **dedicación**. **3.** *Cada unha das partes dun libro publicado en veces:* fasciculus, libellus -i. ♦ *Por entregas:* fasciculis editus ou in lucem datus. V. **tamén publicación**.

entregar. *v.tr.* **1.** *Dar ou poñer algo ou a alguén en poder ou baixo o coidado doutro:* dare, tradere; mandare; committere; reddere. V. **tamén confiar**. *v.pr.* **2.** *Someterse á vontade de alguén, darse por vencido:* cedere; se submittere; se alicui tradere, dedere ou committere; in deditioem venire ou hosti se tradere; (*sen condicións*) se suaque omnia in fidem atque potestatem victoris permittere. **3.** *Dedicarse por inteiro:* se dare ou addicere; (*ao estudo*) se (totum) litteris ou studio dedere ou devovere; ad studia incumbere.

entrego -a. *adx.* Integer -gra -grum; perfectus, adultus, plenus -a -um; adulta aetate (vir/femina).

entrelazar. *v.tr.* Innectere, internectere; interplicare; illaqueare; implicare.

entrementes. *adv. e conx.* V. **mentres**.

entremés. *s.m.* **1.** *Aperitivo, entrante:* V. estas palabras. **2.** *Obra representada no medio doutra máis longa:* V. **entreacto**.

entremeter. *v.pr.* Se miscere, admiscere, immiscere; se interponere; sese alienis negotiis importune miscere.

entremetido -a. *adx. e s.* Conciliator/-trix; conciliatricula -ae; internuntius, curiosus/-a; leno -onis.

entrepiano. *s.m.* Intercolumnium -i; (*das portas*) tympanum -i.

entreperna. *s.f.* **1.** *Cara interior das coxas:* interior femorum pars. **2.** *Anaco de tea ou doutro mate-*

rial de pezas de vestir como reforzo entre as coxas: femoralium sarcimen, fulcimen ou fulcimentum. **3.** (pop.) *Órganos xenitais: genitalia -ium; pudenda -orum.*

entresacar. *v.tr.* V. **entrecoller.**

entresollado. *s.m.* Habitaculum, tabulatum intermedium.

entretecer. *v.tr.* Intexere; inserere. V. *tamén entrelazar.*

entretemento. *s.m.* V. **distracci3n, diversión.**

entretempo. *s.m.* Ver et autumnus; tepens, tepescens ou tepidus aer; mitius caelum ou tempus; mitior tempestas. ♦ *Roupa de entretempo: vernales, autumnales vestes.*

entreter. *v.tr.* e *pr.* V. **distraer(se), divertir(se).**

entrever. *v.tr.* **1.** *Ver con dificultade e parcialmente: quasi per caliginem videre; per transenam videre ou adspicere; obscure cernere.* **2.** *Ter unha idea imprecisa de algo: coniectura assequi ou consequi; suspicari; animo ou mente videre, percipere ou intueri.*

entrevista. *s.f.* **1.** *Encontro para tratar un asunto: colloquium -i; collocutio, congressio, sermo -onis; congressus, conventus -us.* **2.** *Conversa cun xornalista: sermo, interrogatio, percontatio -onis; colloquium interrogativum ou percontativum.* **3.** *Texto en que aparecen as respostas a este tipo de conversa: V. 2.* ♦ *Entrevista psicol3xica: exploratio, percontatio ou investigatio psychologica*

entrevistador -ora. *s.* Percontator/-trix.

entrevistar. *v.tr.* **1.** *Manter unha entrevista: sermonem, colloquium cum aliquo habere, facere ou conferre; cum aliquo congrredi; colloqui.* *v.pr.* **2.** *Ter unha entrevista: aliquem percontandi causa adire; percontari; ad ou in colloquium venire.*

entristecer. *v.tr.* e *pr.* V. **aflixir(se), desgustar(se).**

entroidada. *s.f.* V. **carnavalada.**

entroido. *s.m.* V. **carnaval.** ♦ *Persoa que se disfrazo no entroido: bacchans -antis.*

entroncar. *v.tr.* **1.** *Considerar como descendente dun certo tronco: alicuius originem e quadam stirpe indicare ou demonstrare.* **2.** *P3r cousas en relaci3n: V. relacionar.* *v.intr.* **3.** *Descender dun tronco ou ter parentesco con el: ad quamdam*

stirpem pertinere; e quadam stirpe originem ducere; affinitate coniungi. **4.** *Ter puntos en com3n: V. conectar, relacionarse.* **5.** *Pasar a pertencer a un tronco familiar: V. emparentar.* **6.** *Xuntarse nun punto d3as v3as de comunicaci3n: bivium iungi; viam in duas partes concurrere, se iungere ou findere.*

entronizar. *v.tr.* **1.** *Elevar ao trono: ad thronum evehere; ad summi honoris fastigium efferre ou extollere.* **2.** (fig.) *Ter moi bo concepto de algu3n: V. eloxiar.*

entullar. *v.tr.* e *pr.* V. **atascar(se), atoar(se), atrollar(se).**

entullo. *s.m.* V. **cascallo, cascote.**

entumecer. *v.tr.* **1.** *Deixar o fr3o, a humidade, a falta de actividade, etc., rixido ou insensible: inertiam, frigus, gelu corpus ou membrum hebetare; corpus ou partem membrorum corripere ou capere; paralyticum reddere.* **2.** *Quedar fr3o ou insensible a causa do fr3o, a humidade, etc.: frigore, gelu rigere ou rigescere, torpere, torpescere, torpentem esse.*

entupir. *v.tr.* e *pr.* **1.** *Facer alg3n obst3culo que un paso quede interrompido: V. atascar(se), atoar(se).* *v.intr.* **2.** *Farcerse m3is apertado un tecido: decrescere; minui, imminui; contrahi; minorem fieri.* V. *tamén encoller.*

entusiasmado -a. *part.* e *adx.* Permotus, inflammatus, incensus -a -um; studio alicuius rei incensus; impetu actus; admiratione motus ou imbutus; alacritate affectus.

entusiasmar. *v.tr.* **1.** *Causar entusiasmo: vehementer permovere; inflammare; excitare; incendere; erigere; afflatum inducere; magnam admirationem movere; ardorem inicere; (ao pobo) favorem populi accendere; studia hominum incendere.* *v.pr.* **2.** *Sentir entusiasmo: vehementer permoveri; incendi; inflammar; divino quasi afflatu duci; studio alicuius rei incensum esse.*

entusiasmo. *s.m.* **1.** *Sentimento de admiraci3n: ardor, furor -oris; (animi) inflammatio ou admiratio; impetus -us; mentis incitatio; alacritas -atis; (xjuvenil) ardor iuvenum.* **2.** *Sentimento de grande alegr3a: laetitia exsultans, gestiens ou impotens; profusa hilaritas; effuse exsultans animus.* **3.** *Adhesi3n viva a unha causa: ardor -oris; admiratio -onis; studium -i.*

entusiasta. *adx.* Ardoris ou ardore plenus; studio alicuius rei incensus ou inflammatus; fanaticus, fervidus –a –um; nimius admirator/-trix.

enumeración. *s.f.* Computatio, subductio, ratio, enumeratio –onis; computus –i; calculus –i; ratio nummaria. V. *tamén* **conta**.

enumerar. *v.tr.* Numerare, enumerare; censere, recensere, percensere; percurrere; referre; singulatum ou singulatum exsequi. V. *tamén* **contar**.

enunciado. *s.m.* Enuntiatio, pronuntiatio –onis; enuntiatum, effatum –i.

enunciar. *v.tr.* Enuntiare, pronuntiare; dicere; exprimere; proferre; eloqui.

envaiñar. *v.tr.* (Ensem, gladium) in vaginam mittere, condere ou recondere.

envasar. *v.tr.* In vase condere; infundere; instillare; immittere; ingerere; inicere. V. **embotellar**, **enfrascar**. ♦ *Envasar ao baleiro*: in vase aere extracto immittere. V. *tamén* **baleiro**.

envase. *s.m.* Vas, vasis; lag(o)ena –ae; excipulum, receptaculum –i; (*para conservas*) condimentarium ou salsamentarium vas; (*metálico*) (metallica) capsula; ferreus urdeus. V. *tamén* **bocoi**, **cuba**.

envenenar. *v.tr.* **1.** Matar ou intoxicar con veneno: venenare; veneno necare, occidere ou interficere; venenum ou toxicum alicui dare, praebere, impingere, exhibere ou parare; veneno alicui petere; toxico inficere; diris succis conspergere. **2.** *Pór veneno nunha cousa*: veneno imbuere ou inficere; venenis ou veneno inquinare ou illinere; (*nunha copa*) venenum in poculo miscere; (*na auga*) venenum in aqua affundere; flumina inficere; fluvios veneno temerare; fontes veneno miscere ou venenis violare; (*nas frechas*) tela venenis ou sagittas medicamento tingere; linere succis sagittas. **3.** *Botar a perder; tornar malvado*: V. **corromper**. *v.pr.* **4.** *Intoxicarse*: toxico ou veneno se inficere ou infici, se inquinare ou inquinari. **5.** *Suicidarse tomando un veneno*: venenum bibere, sumere ou haurire; veneno mortem sibi consciscere; veneno vitam finire, se perimere ou conficere, mortem ou fata praecipere; (*morrer envelenado*) veneno perire; (*Anibal suicidouse tomando o veneno que sempre levaba consigo*) Hannibal venenum, quod semper secum habebat, sumpsit.

envellecer. *v.tr.* **1.** *Facer vello ou máis vello*: vetustum reddere; veterare; (*envellecer o viño*) vinum

in vetustatem servare. *v. pr.* **2.** *Facerse vello ou máis vello*: senescere, insenescere; senem fieri; (*dito das cousas*) veterascere, inveterascere; vetustate exarescere; obsolescere; (*un mal envellecido a miúdo recrúase*) malum inveteratum fit plerumque robustius. **3.** *Durar moito tempo*: diu perseverare, permanere, durare, perdurare. V. *tamén* **avellar(se)**, **avellentar(se)**, **encanecer**.

enverdecer. *v.intr.* V. **reverdecer**.

envergadura. *s.f.* **1.** *Distancia das ás dunha ave ou dun avión dunha punta á outra*: alarum amplitudo, tensio ou tensura. **2.** (fig.) *Importancia, valor, tamaño, etc.*: V. estas palabras.

envernizar. *v.tr.* V. **vernizar**.

envés. *s.m.* V. **dorso**, **revés**.

envexa. *s.f.* Invidia, invidentia –ae; livor –oris; gloriae obtrectatio; (*sa*) V. **emulación**. ♦ *Dar, causar envexa*: invidiam alicui facere, commovere, incitare ou conflare; invidiae alicui esse; cupiditatem inicere ou elicere. V. *tamén* **ambición**. *Ter envexa*: V. **envexar**.

envexar. *v.tr.* Invidere; aemulari; alicuius rei cupiditate flagrare; invidia felicitatis alienae tangi; (*sanamente*) admirationem habere; magni facere; (*non envexar a ninguén en valor*) nemini cedere virtute. V. **ambicionar**, **emular**.

envexigar. *v.tr.* **1.** *Facer que saian vexigas ou ampolas*: pustulare; pustulas, pusulas, vesicas emittere ou facere. *v.pr.* **2.** *Cubrirse de vexigas*: vesicare; pustulescere; pustulosum ou pusulosum esse.

envexoso –a. *adx.* Invidus, invidiosus, lividus –a –um; invidens –entis; (*algo envexoso*) lividulus –a –um. *Tamén s.*: invidus, aemulus/-a; obtrectator, aemulator/-trix.

enviar. *v.tr.* **1.** *Facer ir ou facer que chegue*: mittere, emittere, demittere, praemittere, immittere; (*con frecuencia*) missitare; (*en segredo*) submittere. V. *tamén* **mandar**. **2.** *Facer pasar da boca ao estómago*: V. **deglutir**, **engulir**.

enviciar. *v.tr.* e *pr.* V. **viciar(se)**, **vezar**.

envilecer. *v.tr.* e *pr.* V. **degradar(se)**.

envío. *s.m.* **1.** *Acción de enviar*: missio, dimissio –onis; missus –us. **2.** *O que se envía*: mercium, aliarum rerum missio ou remissio; res ab aliquo missa.

enviuvar. *v.intr.* Viduari; uxorem *ou* maritum amittere; viduum/-am, viro privatam *ou* uxore orbum evadere; in viduitate relinqui.

envolto **-a.** *part.* Part. irreg. do verbo *envolver*. V. este verbo.

envoltorio. *s.m.* Involucrum, tegumentum, tegumentum *ou* integumentum -i; tegumen *ou* tegmen -inis; fascis -is.

envoltura. *s.f.* **1.** *Cousa que envolve:* V. **envoltorio**. **2.** (fig.) *Aspecto, aparencia que esconde algo:* species -ei; a(d)spectus, praetextus -us; praetextum -i; ostentatio, simulatio -onis; velamen -inis.

envolver. *v.tr.* **1.** *Cubrir arrodando de papel, tea, etc.:* V. **embalar, enfaixar**. **2.** *Dar voltas a algo e poñelo en forma de rolo:* V. **enrolar, enrodelar**. **3.** (fig.) *Estar arredor de algo ou alguén:* involvere; circumdare; tegere; velare; occultare; obscurare; obducere. **4.** *Incluír ou facer intervir a alguén nun asunto:* consicium aliquem facere. V. *tamén* **comprometer, complicar**. *v.pr.* **5.** *Dar voltas unha cousa arredor doutra ou sobre si mesma:* V. **enrolarse, enroscarse**.

envorcallar. *v.pr.* Volutari/-are, sese volutare; se luto tergorare; se in luto pervolvere.

envorcar. *v.tr.* **1.** *Botar fóra o contido inclinando o recipiente:* invertere; deplere; vacuare, evacuar. V. *tamén* **abocar, baleirar**. **2.** *Poñer boca abaixo:* volvere; vertere, invertere, transvertere. *v.intr.* **3.** *Dar a volta ou inclinarse unha cousa:* ruere; procumbere; labi.

envurullar. *v.tr.* **1.** *Envolver un bebé:* V. **enfaixar**. **2.** *Envolver unha cousa sen coidado:* ignave, incondite, negligenter, desidiose involvere, tegere.

envurullo. *s.m.* **1.** *Roupa con que se envolve o neno:* fascis -ium; infantium lintea *ou* involucra; infantiles panni. **2.** *Obxecto ou conxunto deses panos:* involucrum, tegumentum, integumentum inordinatum; fascis -is; sarcina -ae.

enxaboar. *v.tr.* **1.** *Fregar con xabón:* saponem conficere, oblinere, illinere, detergere, lavare *ou* purgare. **2.** *Fregar con xabón:* saponem se oblinere, lavare *ou* conficere; saponem illini, lavari, detergi; saponem uti.

enxabroar. *v.tr.* e *pr.* V. **enxaboar**.

enzalzar. *v.tr.* V. **eloxiar, loar**.

enxame. *s.m.* **1.** *Grupo de abellas que forman colonia:* examen -inis; apum *ou* apium globus *ou*

agmen; pulli apum; apes glomeratae; alveus -i. V. *tamén* **abelleiro**. **2.** (fig.) *Grupo de persoas ou cousas:* grex, gregis; agmen, examen -inis; multitudo -inis; congeries -ei; copia, turba, catterva -ae. ♦ *Coller un enxame (dunha colmea, dunha árbore):* (ex alveario, ex arbore) examen extrahere.

enxamear. *v.intr.* **1.** *Formar un grupo de abellas un enxame:* examinare. **2.** *Instalarse as abellas nun lugar:* apes in alveario *ou* alio loco considerare *ou* consistere.

enxarcia. *s.f.* *Mar:* Nauticum instrumentum; nautica *ou* navis armamenta.

enxarciar. *v.tr.* Navem armare, ornare *ou* armamentis instruere.

enxaugar. *v.tr.* **1.** *Pasar por auga limpa:* aqua abluere, eluere, colluere, abstergere *ou* lavare. **2.** *Limpar a boca:* os abluere, colluere *ou* purgare.

enxebre. *adx.* **1.** *Sen máis nada, sen mestura:* V. **só, limpo, puro**. **2.** *Característico, propio dun país, non mesturado con nada alleo:* vernaculus, legitimus, genuinus, purus, merus, sincerus, proprius -a -um; peculiaris -e; simplex -icis. V. *tamén* **aborixe**. ♦ *Estar enxebre ou en xebre:* ieiunum, impransum esse; inanem ventrem habere.

enxeñar. *v.tr.* **1.** *Crear unha cousa nova ou atopar unha nova forma de facela:* excogitare; ingenio invenire, reperire, in lucem proferre. V. *tamén* **inventar**. *v.pr.* **2.** *Utilizar o enxeño para realizar ou conseguir algo:* sol(l)erter, artificiose, concinne, argute aliquid agere *ou* assequi; prudenter rem gerere; dexteritate uti; callide in aliqua re versari.

enxeñeiro **-a.** *s.* Machinarius/-a doctor/-trix *ou* peritus/-a; machinalis disciplinae doctor/-trix; machinator/-trix; (*de camiños*) pontium viarumque curator; (*de minas*) machinator metallis extrahendis; (*militar*) machinator, metator, minator operum bellicorum; (*civil*) aedicator/-trix.

enxeñería. *s.f.* Machinalis disciplina *ou* ars; machinarum scientia.

enxeño. *s.m.* **1.** *Facultade para concibir ou realizar algo:* ingenium -i; mentis *ou* ingenii acies *ou* acumen; subtilitas, dexteritas -atis; sol(l)ertia -ae; artificium -i; (*home de moito, pouco enxeño*) magno ingenio *ou* magni ingenii homo; parvo ingenio *ou* parvi ingenii homo; (*enxeño lento*) tarditas ingenii; (*rápido*) ingenii celeritas;

(*forza do enxeño*) ingenii vis. **2.** *Instrumento ou aparello mecánico:* machina –ae; machinamentum –i.

enxeñoso –a. *adx.* **1.** *Que ten enxeño:* ingenio praeditus; sol(l)ers –ertis; ingeniosus, artificiosus, industrius, catus, argutus, acutus –a –um; sagax –acis; consilii plenus. **2.** *Feito ou dito con enxeño:* ingeniosus, artificiosus, callidus, argutus, acutus, concinnus –a –um; subtilis –e; faber –bra –brum; (*invento enxeñoso*) callidum inventum; (*recurso enxeñoso*) versutum et callidum factum; (*pensamentos enxeñosos*) argutae sententiae; (*palabra, frase enxeñosa*) scitum –i; (*sabemos distinguir unha palabra inculta dunha enxeñosa*) scimus inurbanum lepidio seponere dicto; (*aquela vella frase de Catón é realmente enxeñosa*) vetus illud Catonis admodum scitum est.

enxergar. *v.tr.* V. **albiscar.**

enxerir ou enxertar. *v.tr.* **1.** *Introducir unha parte dunha planta ou árbore no tronco ou póla doutra:* inserere, conserere; emplastrare; inoculare; ex arbore in arborem transferre; gemmam in arborem inserere; surculum arbori inserere; (*un castiñeiro, unha pereira, unha maceira, unha videira*) in castaneam, pirum, malum, vitem inserere; (*unha pereira boa nunha brava*) in pirum selvaticam pirum bonam inserere; (*enxerta ou tras ramas máis fecundas*) feliciores ramos inserit; (*enxertarse*) ramum alium ramum adoptare. **2.** *Aplicar tecido a unha parte do corpo:* implantationem, transplantationem inserere ou conserere.

enxerto. *s.m.* **1.** *Operación de enxertar e parte enxertada:* insitio, emplastratio, inoculatio –onis; insitum –i; malleolus –i; surculus insiticus ou insitivus; insiticia propago. **2.** *Planta ou árbore enxertada:* arbor ou planta insita, inserta, consecta ou emplastrata; ramus insitus. **3.** *Tecido orgánico enxertado:* implantatio, transplantatio –onis.

enxesado –a. *part.* Part. do verbo *enxesar.* V. este verbo.

enxesar. *v.tr.* Gypsare; gypso crustare, incrustare, illinere.

enxiva. *s.f.* Anat. Gingiva –ae (*ús. máis en pl.*); (*sen dentes*) inermes gingivae.

enxoiar. *v.tr.* **1.** *Adornar con xoias:* gemmis, auro ornare ou conserere; monilibus instruere. *v.pr.* **2.**

Adobiarse con xoias: gemmis, lapillis, lapidibus pretiosis ornari ou se ornare.

enxoito –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *enxugar:* siccatus, exsiccatus, desiccatus, arefactus, tersus, abstersus –a –um. *adx.* **2.** *Seco:* siccus –a –um; umore carens. **3.** *Moi delgado:* flaccidus, extenuatus, siccus, macilentus, exsutus –a –um; exsuti corporis (vir/femina); macer –cra –crum; macie suprema confectus; exilis –e.

enxordar. *v.tr.* V. **abouzar, axordar.**

enxordecer. *v.tr.* **1.** *Causar molestia un ruído excesivo:* aures obtundere. V. *tamén abouzar, axordar.* **2.** *Diminuír a intensidade dun son:* sonum ou sonitum submittere, supprimere ou minuere. *v.intr.* **3.** *Quedar xordo:* obsurdescere; aurium sensu defici. V. *tamén axordar.*

enxoval. *s.m.* **1.** *Conxunto de roupas, mobles, etc., dunha casa:* sup(p)ellex –ectilis; sup(p)ellectilis –is; instrumentum –i; apparatus –us; (*da noiva*) instrumentum nuptiale. **2.** *Conxunto de roupas e demais obxectos para un bebé:* infantis sup(p)ellex.

enxugar. *v.tr.* **1.** *Quitar a humidade:* siccare, exsiccare; tergere, detergere, abstergere; (*as bágoas*) lacrimas abstergere; (*a suor*) sudorem (frontis) abstergere ou abluere. *v.pr.* **2.** *Perder a humidade:* siccari, adsiccari ou se siccare; arescere; areferi; siccescere, adsiccescere, exsiccescere.

enxunlla. *s.f.* V. **ensulla.**

enxurrada. *s.f.* Alluvio –onis; alluvies –ei.

enzima. *s.f.* Biol. e Quím. Enzyma –ae; fermentum solubile.

enzoufar. *v.pr.* V. **enlarafuzarse, ensuciarse.**

éólico –a. *adx.* **1.** *Que se produce pola acción do vento:* venti ou aeris flatu ou vi actus. **2.** *Movido polo vento:* venti vi ou flatu motus. **3.** *Do vento:* aereus ou aerius, aeolius, aeolicus –a –um. ♦ *Central eólica:* aeolia statio, sedes ou officina.

épica. *s.f.* V. **épico.**

epiceno –a. *adx.* Gram. Epicoenus, promiscuus –a –um.

epicentro. *s.m.* Epicentrum –i.

épico –a. *adx.* **1.** *Relativo á literatura de temas heroicos ou lendarios:* epicus –a –um; (*verso*) versus heroicus ou herous; (*poetas épicos*) herouici poetae. *s.f.* **2.** *Xénero literario que trata estes*

temas: epicum ou heroicum carmen. V. tamén epopea.

epidemia. *s.f.* Pestilentia –ae; pestifer morbus; lues –is; contagium –i; pestifera contagio; tabes –is.

epiderme. *s.f. Anat.* Summa ou prima cutis; pellicula –ae; epidermis –is/-idis; (*das plantas*) liber –bri.

Epifanía. *s.f.* Epiphania –ae; Epiphania Domini; Epiphania –orum; Apparitio –onis.

epigástrico –a. *adx.* Epigastricus –a –um.

epigastrio. *s.m.* Epigastrium –i; summum abdomen.

epígono. *s.m. 1.* Persoa que segue os pasos doutra: epigonus –i; imitator, sectator –oris. *pl. 2.* Descendentes dos Sete conta Tebas: epigoni –orum.

epígrafe. *s.m.* Inscriptio –onis; argumentum –i; titulus ou titulum –i; lemma –atis.

epigrafía. *s.f.* Inscriptionum doctrina; epigraphia –ae.

epigrama. *s.m.* Epigramma –atis; (*escritor de epigramas*) epigrammarius –i; epigrammatista –ae.

epigramático –a. *adx.* Epigrammaticus –a –um; mordax –acis; acer, acris, acre.

epilepsia. *s.f. Med.* Sacer, divinus, comitalis, maior ou caducus morbus; maior valetudo; epilepsia, caduca –ae; sacra passio; (*ter un ataque de epilepsia*) comitali morbo corruiere ou labi; comitali morbo ou vitio corripri.

epiléptico –a. *adx. 1.* Relativo á epilepsia: comitalis –e. *2.* Que padece epilepsia: epilepticus, caducus, cadivus, caducarius, convitiatus –a –um; comitali morbo correptus; epilepsia laborans.

epílogo. *s.m. 1.* Última parte dun libro, poema, etc.: epilogus –i; conclusio, peroratio –onis; clausula –ae. *2.* (fig.) Suceso que ocorre ao final doutro: exitus –us; culmen –inis; clausula, corona –ae.

episcopado. *s.m. 1.* Dignidade e función de bispo: episcopalís ordo, dignitas ou gradus; episcopale ministerium, munus ou officium; episcopi ou sacri pastoris auctoritas, dignitas, munus ou officium. *2.* Tempo en que un bispo exerce a súa xurisdición: episcopatus, pontificatus –us. *3.* Conxunto dos bispos: episcopi –orum; episcoporum collegium.

episcopal. *adx.* Episcopalís –e; episcopi ou episcoporum (*xen.*).

episodio. *s.m. 1.* Incidente: singularis eventus ou casus; peculiare factum. *2.* Digresión: digressio –onis; digressus, excursus –us. *Lit. 3.* Narración dunha acción secundaria integrante doutra principal: narratio inserta ou interiecta. ♦ O episodio da morte de Dido: mors Didonis.

epístola. *s.f. 1.* Lit. Composición que segue o modelo dunha carta: epistola ou epistula –ae. *2.* Carta dos Apóstolos aos primeiros cristiáns e parte dela que se le na misa: epistola ou epistula –ae.

epistolar. *adx.* Epistolaris –e; (*correspondencia*) epistolarum commercium; epistolare colloquium.

epistolario. *s.m.* Epistulae –arum; epistolarium –i.

epitafio. *s.m.* Epitaphium, elogium –i; epigramma –atis; carmen –inis; (sepulcri ou tumuli) titulus ou elogium; sepulcralis inscriptio.

epíteto. *s.m.* Epithetum/-on, appositum, adiunctum –i; (*pl.*) verba assumpta; vocabula ad nomen adiuncta ou addita.

epítome. *s.m.* V. **compendio.**

época. *s.f. 1.* Período marcado por un suceso, un personaxe ou por outros motivos: tempus –oris; aetas, tempestas –atis; (*a época de César*) tempora Caesariana; (*naquela época*) eo tempore; tunc (temporis). *2.* Tempo da recolleita dos froitos: messis ou frugum perceptionis tempus. V. *tamén colleita.* ♦ *Facer época:* memoriam posteris proderere; sibi nomen comparare.

epopea. *s.f. 1.* Poema épico: epos (*n., nom. e ac.*); heroum ou heroicum carmen; epicum poema. V. *tamén épica.* *2.* Por ext., feito(s) digno(s) de recordar: egregium, mirificum facinus; praeclara facta; res gestae.

equidade. *s.f.* Aequitas –atis; iustitia –ae; fas (*n. indecl.*); aequum, iustum, rectum –i; (*con xustiza e equidade*) ex aequo et bono; (*contra a equidade*) inique.

equidistante. *adx.* Aequidistans –antis; pari intervallo ou aequo spatio distans.

equidistar. *v.intr.* Aequo pari intervallo distare.

équidos. *s.m.pl.* Zool. Equinum genus.

equilátero. *adx.* Xeom. Aequilateralis –e; aequilaterus –a –um; (*triángulo*) triquetrum ou triangulum aequis ou paribus lateribus.

equilibrado –a. *adx. 1.* Que ten equilibrio: aequilibris –e; libratus, aequilibratus –a –um; pon-

deribus libratus. **2.** (fig.) *Que ten equilibrio psíquico*: prudens –entis; animi constans; aequabili iudicio praeditus; moderatus –a –um; gravis –e.

equilibrar. *v.tr.* **1.** *Poñer en equilibrio*: librare; aequare, adaequare; examinare; ad aequilibrium redigere. *V. tamén contrapesar.* *v.pr.* **2.** *Poñerse en equilibrio*: librari, se librare; examinari; aequari; in ponderibus constitui.

equilibrio. *s.m.* **1.** *Estado do que está sometido a dúas forzas que se anulan*: aequilibrium –i; (virium) aequilibras; aequabilis compensatio; (*compensación de peso*) examen aequum; aequilibrium –i. **2.** *Xusta proporción entre cousas*: libratio –onis; aequilibrium –i. **3.** (fig.) *Moderación, mesura, sensatez*: aequa mens; aequus animus; animi moderatio et aequabilitas; moderata ratio; aequabile iudicium; aequabilitas –atis; temperamentum –i. ♦ *Perder o equilibrio*: labi; cadere; procumbere; aequilibratam ou aequilibrium amittere; sui temperamenti oblivisci.

equilibrista. *s.* Schaenobates –ae; petaurista –ae; desultor/-trix. *V. tamén acróbata, funámbulo.*

equimose. *s.f.* *V. hemorragia.*

equino ^{1.} *s.m.* *Parte convexa do capitel dórico*: echinus –i.

equino ^{2.} –*a.* *adx.* *Relativo ao cabalo*: equinus –a –um.

equinoccio. *s.m.* Aequinoctium –i; (*de primavera*) veris ou vernum aequinoctium; (*de outono*) autumnale ou autumnus aequinoctium.

equinodermos. *s.m.pl.* Echinati corticis animalia (pisces).

equipar. *v.tr.* Ornare, adornare; instruere; armare; parare, comparare; (*un barco, unha armada*) navem, classem instruere.

equiparar. *v.tr.* **1.** *Considerar que algo é semellante ou igual a outro*: aequiparare ou aequiperare; (*unha cousa a outra*) aequiparare rem ad rem, rem rei, rem cum re. *V. tamén comparar.* **2.** *Facer que algo sexa igual ou semellante*: similem facere; aequare. *V. tamén asimilar, igualar.* *v.pr.* **3.** *Facerse algo igual ou semellante*: *V. asimilarse, igualarse.*

equipaxe. *s.f.* Instrumentum –i; ornatus, vestitus –us; sup(p)ellex –ectilis; (*militar*) impedimenta, instrumenta –orum; sup(p)ellex militaris. *V. tamén bagaxe.*

equipo. *s.m.* **1.** *Grupo de persoas cunha tarefa común*: coetus –us; consociatio –onis; societas –atis. **2.** *Roupa ou material para unha actividade*: *V. equipaxe.* **3.** *Dep. Grupo de persoas que practican o mesmo deporte*: (ludentium) turma ou factio; collusores socii; (*de fútbol*) turma pedilusorum.

equitación. *s.f.* Equitandi ou equestris disciplinae ars; equitatio –onis; (equi) vectatio.

equitativo –*a.* *adx.* Aequus, iustus, rectus –a –um.

equivalencia. *s.f.* Aequitas, aequalitas –atis; aequipollentia –ae.

equivalente. *adx.* Par, paris; aequalis –e; aequus –a –um; aequivalens, aequipollens –entis; eiusdem ponderis ou pretii; (*de significado equivalente*) idem significans ou valens.

equivaler. *v.intr.* Idem ou perinde esse ou valere; tantidem esse; unum pro alio ou pluribus alicui esse; aequivalere. *V. tamén valer.*

equivocación. *s.f.* *V. desacerto, desatino, engano, erro.*

equivocar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén tome por correcto o que non é ou viceversa*: fallere; decipere; confundere; turbare, perturbare; in errorem inducere. *v.pr.* **2.** *Tomar por correcto o que non é ou ao revés*: falli; decipi; errore labi; (*se non me equivoco*) ni fallor. *V. tamén confundir(se), enganar(se), errar.*

equivoco –*a.* *adx.* **1.** *Que pode entenderse de varias maneiras*: anceps –ipitis; ambiguus, obliquus, perplexus, obscurus, dubius, occultus, ambifarius –a –um. **2.** *Que fai dudar da honradez de alguén*: ambiguus, incertus, flexiloquus, lubricus, dubius, suspectus –a –um. *s.m.* **3.** *Feito de interpretar algo de forma incorrecta*: fallax interpretatio; confusio –onis; erratum –i; error –oris. **4.** *Posibilidade de dobre interpretación e recurso literario baseado nela*: ambiguitas –atis; ambiguum –i; ambiguum verbum; ambigue dicta; ambages –um.

era. *s.f.* **1.** *Período que se caracteriza pola aparición dunha nova orde de cousas*: aetas –atis; aevum –i; aera, era –ae; tempus –oris. **2.** *As grandes divisións da xeoloxía*: terrarum orbis aetates; variae aetates mundi. ♦ *Era cristiãna*: christianum aevum; christianae religionis tempora; tempus post Christum natum. *Antes ou despois de Cristo*: ante ou post Christum natum. *V. tamén idade.*

erario. *s.m.* Aerarium –i; reipublicae aerarium; fiscus –i. *V. tamén tesouro.*

érbedo. *s.m.* *V. albedro.*

erección. *s.f.* **1.** *Acción de erixir unha construción importante:* erectio, institutio, aedificatio, exstructio –onis. **2.** *Fenómeno polo que un tecido ou un órgano mol se pon rixido:* erectio –onis.

eréctil. *adx.* Vim se erigendi habens.

eremita. *s.* Eremita –ae. *V. tamén anacoreta.*

eremítico –a. *adx.* Eremiticus, solitarius –a –um.

ergueito –a. Part. irreg. de *erguer*. *V. este verbo.*

erguer. *v.tr.* **1.** *Mover de baixo a arriba:* *V. alzar, levantar.* **2.** *Pór de pé:* erigere, arrigere, subrigere ou surrigere. **3.** *Facer saír a alguén da cama:* lecto educere ou excitare. *V. tamén levantar.* *v.pr.* **4.** *Moverse de baixo a arriba:* *V. alzarse.* **5.** *Pórse de pé:* surgere, exsurgere, insurgere, assurgere; se erigere, se subrigere, se sublevare; se tollere; se in pedes excipere. **6.** *Saír da cama:* e lecto ou toro surgere ou descendere; lecto desilire; (*gústame erguerme cedo*) mihi placet, mihi gratum est, me iuvat, me delectat primo mane e lecto surgere. *V. tamén 5.*

erisipela. *s.f.* Erysipelas –atis; pusula –ae; ignis sacer; erraticus sanguis.

erixir. *v.tr.* **1.** *Levar a cabo a construción de algo importante:* erigere; aedificare; (*unha torre*) turrim excitare; (*unha estatua*) statuam ponere. *V. alzar, crear.* **2.** *Atribuír a alguén unha calidade, unha función importante:* indicere; designare; destinare; statuere, constituere. *Tamén v.pr.:* sibi aliquid arrogare; (*en árbitro*) arbitrum agere.

ermida. *s.f.* Sacellum, oratorium –i; rusticana aedicula.

ermitán –á. *s.* Eremita ou solitudinis incola; eremitanus, eremitarius –i. *V. tamén eremita, anacoreta.*

ermo –a. *adx.* **1.** *Sen habitantes ou con poucos:* *V. deshabitado, despoboado.* **2.** *Sen cultivar:* *V. baldío.* *s.m.* **3.** *Lugar deshabitado e sen cultivar:* solitudo –inis; inaratus ou incultus incolisque orbatus locus. *V. tamén deserto.*

erosión. *s.f.* Rosio, erosio –onis.

erótico –a. *adx.* Eroticus, amatorius –a –um; (*poesía, poema*) poesis amatoria; carmen amatorium.

erotismo. *s.m.* Erotismus –i; eroticus furor ou morbus; erotica voluptas ou delectatio.

erradicar. *v.tr.* *V. desarraigar.*

errar. *v.tr.* **1.** *Non acertar:* errare; scopum non attingere. *v.intr.* **2.** *Andar dun lado para outro:* errare; vagari; palari, dispalari.

errata. *s.f.* Erratum, mendum –i; menda –ae; error –oris; typographica ou typhotetae menda. ♦ *Fe de erratas:* mendorum index; emendationum pagella; addenda et corrigenda; errata corrige.

erro ou error. *s.m.* Error –oris; erratum –i; lapsus –us; (*de ortografía*) scripturae mendum; (*estar nun erro*) in errore esse ou versari; (*inducir a erro*) in errorem ducere; (*saír do erro*) errorem deponere; (*a forza de erros apréndese*) errando discitur. *V. tamén desacerto, desatino, engano.*

eructar. *v.intr.* Ructare/–ari; eructare; (*facen eructar*) ructus facere.

eructo. *s.m.* Ructus –us.

erudición. *s.f.* Eruditio –onis; doctrina, scientia –ae; litterae –arum.

erudito –a. *adx.* **1.** *Que posúe erudición:* eruditus, pereruditus, praeclarus, doctus –a –um; praeclara eruditione atque doctrina ornatus. *s.* **2.** *Persoa que posúe grandes coñecementos:* eruditus/–a, doctus/–a, omni genere doctrinae instructissimus/–a vir/femina.

erupción. *s.f.* **1.** *Expulsión de materias dun volcán:* eruptio, conflagratio –onis. **2.** *Aparición de grans na pel e os mesmos grans:* impetigo –inis; eruptio, pustulatio –onis.

ervella. *s.f.* *V. chícharo.*

esaxeración. *s.f.* **1.** *Acción de esaxerar:* exaggeratio, elatio, amplificatio, superlatio –onis; (*da verdade*) veritatis superlatio ou traiectio. **2.** *Cousa que é esaxerada:* immoderata, immodica, modum excedens, nimia res; (*evitar as esaxeracións*) veritatis fidem servare.

esaxerado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *esaxerar*: *V. este verbo.* *adx.* **2.** *Que esaxera:* immodicus, immoderatus –a –um. **3.** *Que excede a medida do normal:* nimius, immodicus, immoderatus –a –um; modum excedens. *V. tamén desconforme, desmedido.*

esaxerar. *v.tr.* Augere; amplificare; exaggerare; extollere; extra modum prodere; modum ou terminos excedere ou egredi. *V. tamén desorbitar.*

esbagoar ou **esbagullar**. *v.intr.* V. **bagoar**.

esbandallar. *v.tr.* **1.** *Rachar unha peza de roupa:* laniare, dilaniare; pannun ou telam carpere ou in fila retexere. **2.** *Romper unha cousa ata desfacela:* scindere, abscindere, discindere; dirumpere; dilacerare; levigare; friare; conterere; cominuere.

esbardallar. *v.tr.* **1.** *Desfacer unha morea:* spargere, dispergere; fundere, diffundere; solo aequare. *v.intr.* **2.** *Falar moito dicindo parvadas:* aberrare; insanire; desipere; ineptire. V. *tamén* **baballar**.

***esbelto**. *adx.* V. **esvelto**.

esbirrar. *v.intr.* Sternuere; (*a miúdo*) sternutare; (*facer esbirrar*) sternumentum movere, proritare ou excitare.

esbirro¹. *s.m.* *Acción de esbirrar:* sternumentum, sternutamentum -i; sternutatio -onis.

esbirro². *s.m.* **1.** *Alguacil:* V. esta palabra. **2.** *Matón:* sicarius -i; interfector -oris; satelles -itis; minister -tri.

esboroar. *v.pr.* V. **derrubarse, esborrallarse**.

esborrallar. *v.tr.* **1.** *Tirar ao chan un muro, un noiro, etc.:* V. **derrubar**. **2.** *Manchar de borralla:* cinere spurcare, conspurcare; polluere. V. *tamén* **emborrallar**. *v.pr.* **3.** *Virse abaixo un muro, un noiro, etc.:* V. **derrubarse**. **4.** *Mancharse de borralla:* V. **emborrallarse**.

esborranchar. *v.tr.* **1.** *Facer raías ou trazos mal feitos:* conscribillare; informes lineas ducere; inconditos ductus exarare; (*escribir mal*) aliquid vacillantibus litterulis scribere; litterarum notas inscite ou ut gallinam scribere; (*tachar, borrar*) liturare. **2.** *Facer manchas de tinta:* atramento foedare ou oblinere.

esborrecar. *v.intr.* V. **berrar, Bradar**.

esborrexer. *v.intr.* V. **esvarar**.

esbourar. *v.intr.* V. **estoupar**.

esbozado -a. *adx. e part.* Monogrammos -on ou monogrammus -a -um; adumbratus, delineatus -a -um; primis lineis designatus.

esbozar. *v.tr.* **1.** *Facer un esbozo:* inchoare; adumbrare; primas lineas ducere; primis lineis aliquid designare; formam operis describere; lineamenta ostendere. V. *tamén* **bosquexar, debuxar, delinear**. **2.** *Comezar a facer un xesto:* inchoare; monstrare; rem leviter attingere; insinuare.

esbozo. *s.m.* Adumbratio -onis; delineamenta -orum; opus inchoatum. V. **argumento, bosquexo, debuxo**.

esbrancuxado -a. *adx.* V. **abrancazado, descolorido**.

esburacar ou **esburatar**. *v.tr.* V. **afuracar, furar**.

esca. *s.f.* Fomes -itis; ignis (*xen.*) esca; igniarium -i.

escabechar. *v.tr.* Oleo, sale, aceto, siliquastri pulvere condire, macerare ou conservare; muria condire; in muria condere; (*peixe escabechado*) pisces muria durati.

escabeche. *s.m.* Olei, aceti, siliquastri pulveris mixtura; muria -ae; muries -ei; salsamentum -i; (*en escabeche*) oleo, aceto, etc. conditus ou maceratus.

escabezar. *v.tr.* V. **decapitar, descabezar**.

escabroso -a. *adx.* **1.** *Moi irregular:* salebrosus, scabridus, scabrosus -a -um; scaber -bra -brum. V. *tamén* **accidentado, abrupto, áspero, crebado**. **2.** (*fig.*) *Difícil de arranxar ou de tratar:* difficilis -e; arduus -a -um. V. *tamén* **delicado**. **3.** (*fig.*) *Que pode ferir a sensibilidade de alguén:* asper -era -erum; difficilis, insuavis -e; (*auribus, sensibus*) offensivus.

escachanoces. *s.m.* Nucifrangibulum -i.

escachapiollos. *s.m.* V. **cachapiollos**.

escachar. *v.tr.* **1.** *Romper en cachos:* minutatim concidere; frangere, confringere, perfringere; in partes dividere; (*en dous, tres, catro cachos*) bifariam, trifariam, quadrifariam dividere. *v.intr.* **2.** *Romperse en cachos:* frangi, confringi, perfringi; dividi. ♦ *Escachar coa risa:* risu rumpi ou emori; cachinnare/-ari; in cachinnos erumpere ou effundi; cachinum tollere; risu corruiere.

escacharrar. *v.tr.* **1.** *Deixar unha cousa en mal estado ou inservible por un golpe:* imminuere, comminuere; frangere, confringere, perfringere, refringere; conquassare; rumpere, abrumpere, perrumpere; dirumpere. *v.pr.* **2.** *Levar un golpe grande cun coche, moto, etc.:* gravi vulnere affici ou ictum esse; in autocinetorum collisu graviter vulnerari; autocineta inter se graviter collidere.

escachizar. *v.tr.* Comminuere; minutatim concidere; in micas friare; conterere.

escada. *s.f.* **1.** *Escaleira portátil ou mecánica:* scala -ae (*ús. máis en pl.*); (*de madeira*) scala lignea.

V. *tamén* **escaleira**. **2.** *Escaleira nun valado ou portelo*: rustica scala.

escafandro. *s.m.* Scaphandrus/-um -i; astronautarum, aeronautarum, piscatorum vestis.

escagallar. *v.tr.* **1.** *Derrubar, desfacer*: V. estes verbos. **2.** *Desordenar*: V. este verbo e **alterar, atrapallar, chafallar, desamañar, desfacer**. **3.** *Botar ou deixar caer no chan*: V. **ciscar**. *v.pr.* **4.** *Desfacerse*: V. este verbo e **derrubarse**. **5.** *Caer cousas de maneira desordenada*: V. **ciscarse**.

escagarriar. *v.pr.* (pop.) V. **descompoñerse**.

escaiola. *s.f.* **1.** *Material branco, que se tira do xeso*: gypsum -i; (*de escaiola*) gypseus -a -um. **2.** *Venda deste material para corrixir fracturas*: gypsea fascia, vinctura ou ligatura; gypseum ligamen ou ligamentum; gypseus pannus.

escaiolar. *v.tr.* V. **enxesar**.

escala. *s.f.* **1.** *Escada*: V. esta palabra. **2.** *Sucesión de cousas situadas en niveis progresivos*: gradus -us; series -ei; ordo -inis; (*musical*) musicarum notarum series; sonorum ou musici gradus; (*social*) socialis condicionis gradus. **3.** *Indicación que mide as proporcións de algo*: ratio -onis; index -icis; gradus -us; (*de Mercalli, de Richter*) Mercallianus, Richterianus index. **4.** *Orde de importancia ou magnitude*: mensura -ae; ratio -onis; (*a grande escala*) amplissime; latissime; (*facer contrabando a grande escala*) multifariam, amplissime clam ou furtim merces importare, exportare ou invehere. **5.** *Intensidade ou importancia dun asunto*: vis, vis; magnitudo -inis; gradus -us. **6.** *Parada que fai unha nave para continuar a ruta*: statio -onis. **7.** *Clasificación dunha corporación segundo a categoría, antigüidade, etc.*: graduum ordo ou series; dispositio ou distinctio per gradus; index gradatus.

escalada. *s.f.* **1.** *Acción de escalar*: ascensus ou escensus -us. V. *tamén* **alpinismo**. **2.** (*fig.*) *Aumento brusco de certos fenómenos*: incrementum subitum, subitaneum ou repentinum; progrediens actio ou effrenatio.

escalador -ora. *s.* Cacuminum ascensor. V. *tamén* **alpinista**.

***escalafón**. *s.m.* V. **escala**.

escalar. *v.tr.* **1.** *Subir por unha pendente*: scandere; scalis ascendere; (*as murallas*) (in) murum ascendere; scalis murum transgredi. **2.** *Dep. Su-*

bir pola pendente dunha montaña: montem ou montes ascendere, conscendere ou lustrare. **3.** (*fig.*) *Pasar a unha categoría superior*: altiozem gradum ascendere; altiozem dignitatis gradum adipisci; progredi; (*desde moi abaixo e por malos modos*) ex humili ordine promoveri; laboriose ascendere; durum exercitium sustinere; (*de soldado raso a cónsul*) a caliga ad consulatum perducere. V. *tamén* **ascender**.

escaldadura. *s.f.* Adustio, exustio -onis; vulnus ferventi aqua illatum.

escaldar. *v.tr.* **1.** *Meter unha cousa en auga fervendo ou botarlle por arriba*: excaldare; urere, adurere; aqua ferventi urere ou adspargere. *v.pr.* **2.** *Queimarse con auga ou outro líquido*: uri, exuri; ferventi aqua, oleo contingi ou uri.

escaldazo. *s.m.* Stomachi acor, acrimonia ou acerbitas.

escaleira. *s.f.* Scala -ae (*ús. máis en pl.*); scalaria -ium; graduum series; (*escaleiriña*) breviores angustaeque scalae; scalula -ae; (*de servizo*) scalae famulae ou minores; (*portátil*) scala versatilis; (*automática*) scala automataria; (*de caracol*) V. **caracol**. ♦ *Subir por unha escaleira*: scalas scandere. *Baixar*: V. este verbo. *Caer pola escaleira*: scalis devolvi; per gradus labi

escaleno. *adx.* Xeom. Scalenus -a -um; (*triángulo*) triangulus disparibus lateribus ou scalenus.

escalfar. *v.tr.* (Ova) subfervefacere ou semicocere.

escalinata. *s.f.* Gradus -uum; ampliores scararum gradus ou gradationes.

escallar. *v.tr.* **1.** *Remover a superficie da terra*: fodicare; tellurem scabere, calcare, scalpere ou scalpurrire. V. *tamén* **fochicar**. **2.** *Facer que o lume sexa máis vivo*: prunas elicere ou removere; ignem concitare.

escallo. *s.m.* **1.** *Talo dunha planta que se enxerta ou que se introduce na terra*: surculus, calamus, candosoccus, propago -inis; turio -onis; tradux -ucis. V. *tamén* **enxerto**. **2.** *Pau que serve para avivar o lume*: lignum ad ignem excitantum.

***escalón**. *s.m.* V. **chanzo**.

***escalonar**. *v.tr.* V. **graduar**.

escalope. *s.m.* Vitulina caro assa (et farina tecta).

escama. *s.f.* **1.** *Cada unha das láminas que cobre o corpo de certos animais*: squama, crusta -ae;

(*dos peixes*) crusta piscium. **2.** *O conxunto delas:* squamae –arum; corium –i; crusta –ae. **3.** *Porción da pel que se desprende da epiderme:* pellis lamellula ou squama.

escamar. *v.tr.* Desquamare; squamis exuere ou purgare. *V. tamén escaldar.*

escamotear. *v.tr.* **1.** *Facer que desapareza unha cousa utilizando trucos, xogos de mans, etc:* callide e conspectu rapere; furtificis manibus condere, abscondere ou rapere. **2.** *Facer que alguén quede sen algo con enxeño:* supplare; subripere ou surripere; subducere; subtrahere; vulpinari; clam furari. **3.** (fig.) *Evitar con habilidade algo molesto:* artificiose, callide, sol(l)erter declinare, effugere, deludere.

escamoteo. *s.m.* Furtum callidum; subreptio (surreptio) –onis.

escampada. *s.f.* Imbris cessatio; (*nunha escampada*) liquida (iam) luce.

escampar. *v.intr.* Clarescere; disserenare; innubem, innubilum ou liquidum fieri; aquam, aquas, pluviam, imbrem intermittere ou cessare; (*escampou*) imbres remisierunt ou desierunt; desit pluere. ♦ *Nunca choveu que non escampase:* post nubila, Phoebus; nullum malum aeternum.

escáncer. *s.m.* Anguis fragilis.

escandalizar. *v.tr.* **1.** *Causar escándalo:* scandalizare; scandalum facere ou movere; offendere; in offensionem alicuius cadere ou incurrere; alii scandalo ou offensionem esse. *v.pr.* **2.** *Experimentar escándalo ou indignación:* scandalum pati; offendi.

escándalo. *s.m.* **1.** *Grande indignación e censura por feitos ou palabras contra a norma social:* scandalum –i; offensio –onis; infamia –ae; pravum exemplum; admiratio –onis; stupor –oris. **2.** *Grande alboroto e ruído:* tumultus, strepitus –us; convicium –i; concitatio –onis. **3.** *O que causa indignación e censura:* res insignis infamiae; indignum facinus; flagitium –i.

escandaloso –a. *adx.* Scandalum, offensionem, pravum exemplum praebens; incredibilis, intolerabilis –e; flagitiosus, tumultuosus, turbulentus –a –um; (*costumes*) mores pessimi ou perditum.

Escandinavia. *top.* Scandia ou Scandinavia –ae.

escandinavo –a. *adx. e s.* Scandinavus –a –um. Scandinavi –orum.

escangallar. *v.tr.* **1.** *Esbandallar:* *V. este verbo.* **2.** *Cansar en extremo:* plane, penitus fatigare, defatigare; vires exhaurire; aliquid exhaurire, enervare, attenuare, conficere ou frangere; corpus ou vires afficere. *v.pr.* **3.** *Quedar desfeito:* disrupti; conteri; comminui; discindi. **4.** *Cansarse en extremo:* lassitudine confici; vires in sudorem ire. ♦ *Escangallarse de ou coa risa:* *V. escachar.*

escano. *s.m.* **1.** *Banco con respaldo e asento que serve de tampa a unha caixa:* scamnata arca; scamnum –i; sella –ae; sedile –is; (*de madeira*) sedile ligneum. **2.** *Lugar ocupado por un membro do parlamento:* legumlatorum subsellium ou sedile.

escapada. *s.f.* **1.** *Acción de escapar:* fuga –ae; evasio –onis. **2.** *Saída breve:* brevis ou subita fuga. **3.** *Acción levada a cabo por un ou máis ciclistas que escapan do pelotón:* birotarii ou birotariorum fuga. ♦ *Facer unha escapada ao campo:* rus evolare. *Ter ou facer unha escapada:* aliquid licenter facere; levius delictum committere. *Nunha escapada:* celeriter; celeri gradu; citato cursu; temporis puncto; nulla mora facta ou interposita.

escapado –a. *s.* Fugitivus/-a. *V. tamén desertor, fuxido.*

escapar. *v.intr.* **1.** *Sair e afastarse dun sitio:* fugere, effugere, diffugere, profugere; labi, elabi; (*do cárcere*) custodiae se subducere; (*á présa e ás agachadas*) clam festinanterque abire; evolare; evadere; effugere ou sese effugere; erumpere; suffugere; excedere; se proripere. **2.** *Soltarse das mans unha cousa:* e manibus elabi, dilabi; effugere; excidere. **3.** (fam.) *Quedar pequena unha peza de roupa:* vestem curtam, brevem fieri. **4.** *Estar ou poñerse fóra do control, alcance, etc.:* evadere; fugere, effugere, aufugere; se subducere; (*escápaseme, escapouseme*) me latet ou latuit; me fugit; me praeterit ou praeteriit; me fallit ou fefellit; (*isto escapouseme a min, a ti, a el*) hoc me, te, eum fugit; (*escapouseme unha palabra*) verbum ex ore excidit; (*escapouseme escribirche antes*) fugit me ad te antea scribere; (*non se me escapa que me estendín máis da conta*) non me praeterit me longius prolapsus esse. **5.** (fig.) *Marchar sen aproveitar:* male uti; perdere; disperdere; amittere.

escaparate. *s.m.* Fenestra tabernaria; mercis, mercatoris ou mercatoria mensa; (*mercadorías expostas*) merces expositae, exhibitae ou proposi-

tae; (*expor algo no escaparate*) proponere aliquid venale.

escapatoria. *s.f.* Effugium, suffugium, diverticulum -i; evasio -onis; periculi remedium. ♦ *Non ter ou non haber escapatoria:* undique teneri; effugium non esse. *Buscar escapatorias:* tergiversari.

escape. *s.m.* **1.** *Sáida dun gas ou dun líquido:* fuga -ae. **2.** *Sáida dos gases dun motor:* gasii emissio; tubulus emissarius; tubulus vaporum. ♦ *A escape:* praepropere; celerrime; velociter.

escapulario. *s.m.* **1.** *Tira de pano de certas ordes relixiosas:* scapulare -is; scapularium -i. **2.** *Insignia relixiosa que se leva pendurada ou cosida:* sacer amictus. V. *tamén* 1.

escapulir. *v.pr.* **1.** *Conseguir quedar libre:* effugere; evadere; liberari *ou* se liberare; se subducere; abire; e discrimine evadere. **2.** (fig.) *Escapar para non ser visto:* clam aufugere; e conspectu elabi; disparere; (ex oculis) evanescere.

escarabana. *s.f.* V. **corisco.**

***escarabello.** *s.m.* V. **escaravello.**

escarallar. *v.tr* e *pr.* (pop.) V. **derramar(se), estragar(se).** ♦ *Escarallarse de ou coa risa:* V. **escachar, gargallada, risa.**

escaramuza. *s.f.* **1.** *Combate de curta duración:* velitatio, procuratio -onis; parvum *ou* leve proelium; levior pugna; tumultuarium certamen. **2.** *Enfrontamento sen importancia:* rixa -ae; iurgium, convicium -i; simultas -atis.

escarapote. *s.m.* Scorpaena -ae; (*faneca brava*) trachinus vipera.

escaravellar. *v.tr.* **1.** *Remover a superficie da terra:* V. **escallar.** **2.** *Andar no nariz, nos dentes, etc., cos dedos ou cun obxecto:* purgare; tergere; fossas purgare; dentes perfodere.

escaravello. *s.m.* Scarab(a)eus -i; cantharis -idis; (fig.) (*home moi pequeno*) pumilio -onis; pumilus, nanus, homunculus -i; (*muller*) nana -ae; pygmaea virgo *ou* femina.

***escarbar.** *v.tr.* V. **escarvar.**

escarlata. *adx.* **1.** *De cor vermella intensa:* coccineus *ou* coccinus, vermiculus -a -um; (*peza de roupa desa cor*) coccineum pallium; coccinea vestis; (*persoa vestida desa cor*) coccinatus -a -um. **2.** *A cor escarlata:* coccineus *ou* cocci color. *s.f.* **3.** *Tecido desa cor:* coccum, coccinum -i;

tela coccinea; scarlata -ae; scarlatum *ou* scarlatus -i; (*de escarlata*) scarlateus -a -um.

escarlatina. *s.f.* *Med.* Febris purpurea.

escarmentar. *v.tr.* **1.** *Corrixir con rigor:* castigare; carpere; abstertere; emendare; corrigere. *v.intr.* **2.** *Aproveitar a experiencia para non caer nos mesmos erros:* documentum capere; periculo cautum fieri; experiendo discere; (*en cabeza allea*) ab aliis documentum capere; aliorum periculo discere.

escarmento. *s.m.* Exemplum -i; (ex proprio vel alieno periculo) documentum; (*castigo*) poena, mulcta -ae; supplicium -i; (*isto servirache de escarmento*) hoc tibi documento erit.

escarnecer. *v.tr.* Irridere; illudere; ludibrio habere; subsannare; contumelia *ou* contumeliis vexare; afficere *ou* insequi; conviciis (et sibilis) consecrari; in ludibrium vertere *ou* detorquere.

escarnio. *s.m.* Irrisio, derisio -onis; ludibrium -i; (*servir de escarnio*) ludibrio *ou* derisui esse *ou* haberi; iocum alicui esse; risum, iocos, ludos praebere *ou* facere; in ludibrium verti.

escarola. *s.f.* Intybus, intibus, intybum *ou* intibum -i; cichoreum hortense.

escarpado -a. *adx.* V. **abrupto, accidentado, escabroso.**

escarpín. *s.m.* V. **carpín.**

escarranchar. *v.tr.* **1.** *Abrir as pernas:* crura divaricare. *v.pr.* **2.** *Separar as pernas:* crura diducere *ou* divaricare.

escarvadentes. *s.m.* Dentiscalpium -i.

escarvar. *v.tr.* **1.** *Remover a terra superficialmente:* V. **escallar.** **2.** *Furgar nos oídos, nariz, dentes, etc.:* V. **escaravellar.**

escascar. *v.tr.* V. **depenar, descascar, pelar.**

escasear. *v.intr.* Deficere; minuere; deesse, abesse; in ar(c)to esse; exiguum, rarum, insolitum, infrequens aliquid esse; (*a historia escasea na nosa literatura*) abest historia litteris nostris; (*escasear os medios de subsistencia*) omnibus necessariis egere rebus.

escaseza. *s.f.* **1.** *Pouca ou insuficiente cantidade:* defectio -onis; exiguitas -atis; defectus -us; penuria -ae; paucitas, exiguitas -atis. **2.** *Cantidade insuficiente de medios de subsistencia:* rei familiaris inopia *ou* angustia; cibi exiguitas; annonae difficultas; egestas, paupertas -atis; indigentia -ae.

escaso –a. *adx.* **1.** *Caracterizado pola súa escaseza:* exiguus, parvus, parvus, curtus –a –um; tenuis –e; inops –opis. **2.** *Que non está completo por pouco:* insufficiens, deficiens –entis; parvus, angustus, minutus –a –um.

escatimar. *v.tr.* Detrahere; resecare; minuere; summam imminuere; recidere, circumcidere; parce largiri; tenacem se gerere; (*non escatimar gastos nin traballo*) nec impensae nec labori parere; (*non escatimar esforzos*) facere aliquid manibus pedibusque.

escatoloxía ¹. *s.f.* *Teoría referente ao destino final do home e do universo:* eschatologia –ae; de novissimis doctrina.

escatoloxía ². *s.f.* *Escrito, tratado sobre os excrementos:* de excrementis scriptum ou doctrina.

escatolóxico ¹ –a. *adx.* *Referente ao destino final do home:* eschatologicus –a –um.

escatolóxico ² –a. *adx.* *Referente aos excrementos:* excrementicius –a –um.

escavación. *s.f.* Cavatio, excavatio, suffossio –onis; (*oco feito*) fossa, fossura –ae; cavus ou cavum –i; (*arqueolóxica*) archaeologica effossio.

escavador –ora. *adx.* **1.** *Que escava:* fossor –oris; excavans –antis; suffodiens –entis. *s.f.* **2.** *Máquina para escavar:* chamulcus fossorius; autochamulcus –i; fossoria ou perforatoria machina.

escavar. *v.tr.* **1.** *Facer furados extraendo terra:* cavare, excavare; fodere, suffodere, effodere ou perfodere; deprimere. **2.** *Facer oca unha cousa quitándolle masa:* cavare, excavare; cavum reddere.

escave. *s.m.* Telae (ad aptandam vestem) decurtatio ou deminutio.

escena. *s.f.* **1.** *Parte do teatro onde se fan as representacións:* scaena –ae; proscaenium –i. **2.** *Cada unha das partes dunha obra de teatro:* scaena –ae; fabulae scaenicae pars. **3.** *Calquera parte en que se divide unha obra literaria, radiofónica, etc.:* scaena –ae. **4.** *Acción, suceso que chama a atención:* spectaculum –i. **5.** *Lugar onde acontece algo:* sedes –is; facinoris locus. ♦ *Poñer en escena:* in scaenam promere ou producere; (*o autor*) fabulam docere; (*o empresario*) fabulam edere; (*o actor*) fabulam agere. *Entrar en escena:* in scaenam prodire. *Sair da escena:* de scaena decedere. *Posta en escena:* scaenicus apparatus ou ornatus.

escenario. *s.m.* **1.** *Parte do teatro onde se fan as representacións:* pulpitum, scaenarium –i; actionis

scaenicae ou fabulae locus; scaenae ornatus. V. *tamén* **escena**. **2.** *Por ext., lugar onde acontece algo:* V. **escena**.

escenografía. *s.f.* **1.** *Arte de proxectar e decorar o escenario:* scaenica ars; scaenicae confectionis ars. **2.** *Conxunto de elementos que serven de decorado:* scaenicus ou scaenae ornatus ou apparatus; scaenographia –ae.

escepticismo. *s.m.* *Filos.* **1.** *Doutrina de certos filósofos gregos:* Pyrrhonis praecepta, disciplina ou doctrina; veritatis absolutae reiectio; scepticorum secta ou doctrina. **2.** *Actitude crítica que leva a dudar de toda crenza:* sceptica ratio; incredulitas –atis; diffidentia –ae.

escéptico –a. *adx* e *s.* Veritatis absolutae improbator/-trix; omnem veritatem desperans; scepticus, incredulus –a –um; Pyrrhonis discipulus ou assecla; (*os escépticos*) Pyrrhonei/-ii –orum.

escindir. *v.tr.* **1.** *Dividir en partes unha organización, un grupo, etc.:* scindere, discindere; dissidium facere. *v.pr.* **2.** *Dividirse en partes unha organización, un grupo:* discindi; in contraria studia ou in factiones discindi.

escintilación. *s.f.* (Stellarum) fulgor; radiatio, scintillatio –onis.

escintilar. *v.intr.* Scintillare; micare; radiare; scintillas edere ou emitte; fulgere.

escisión. *s.f.* Dissidium, discidium –i; scissio, dis-iunctio, dissensio –onis; scissura, discordia –ae. V. *tamén* **división**.

esclarecer. *v.tr.* V. **aclarar, explicar**.

esclerose. *s.f.* Duritia –ae; compaginum durities ou duritia; venarum ou arteriarum durities ou rigiditas; sclerosis –is.

esclerótica. *s.f.* Album oculi; sclerotica oculi membrana; sclera –ae.

esclerótico –a. *adx.* Scleroticus –a –um; sclerosi affectus ou laborans.

esclusa. *s.f.* Repagulum aquis detinendis; cataracta –ae; emissarium, s(a)eptum –i.

escoadoiro. *s.m.* V. **coador**.

escoar. *v.tr.* **1.** *Tirar a auga ou aceite sobrante:* V. **escorrer**. *v.pr.* **2.** *Desangrarse:* V. este verbo.

escoba. *s.f.* *Xesta de flores amarelas:* ginesta –ae; cytiscus ou cytiscum –i.

***escoba.** *s.f.* *Instrumento para varrer:* V. **vasoira**.

escocés *—esa. adx.* e s. Scoticus *—a —um.* Scoti *—orum.*

Escocia. *top.* Scotia, Caledonia *—ae.*

escoita. *s.f.* Auditio, auscultatio *—onis;* audientia *—ae.* ♦ *Estar, permanecer á escoita:* arrectis auribus adstare; aures praebere *ou* adhibere; studiose audire; diligenter attendere; intentum ora tenere.

escoitar. *v.tr.* Audire; auscultare; aures praebere, erigere, arrigere, admovere *ou* adhibere; aures suas dare; animis adstare; (*tras das portas*) ad fores ab ostio auscultare; aure foribus admota sermonem captare; (*facer caso, dar creto*) auscultare; obsequi; oboedire; morem alicui gerere; obtemperare. ♦ *Escoitarse a si mesmo:* seipsum dicentem mirari.

escola. *s.f.* **1.** *Establecemento de ensinanza:* schola *—ae;* scholaris domus *ou* sedes; scholarum aedes; ludus *—i;* lyceum, gymnasium, paedagogium *—i;* litterarius, litterarum *ou* studiorum ludus *ou* domicilium. *V. tamén ensino.* ♦ *Escola de baile:* saltatorius ludus. *De condutores:* ludus autocinetarius. *De pintura:* pictorum schola. *De música:* ludus fidicinius, musicus *ou* artis musicae. *De arte dramática:* ludus artis scaenicae. *De belas artes:* schola honestarum *ou* liberalium artium. *De náutica:* ludus artis nauticae. *De enfermería:* schola aegrorum ministris instituendis. *De capacitación agraria:* ludus *ou* schola artis agrariae. *De enxeñería:* altior schola machinali disciplinae tradendae. *De comercio:* ludus ad commercii scientiam legesque addiscendas. *De formación profesional:* schola artium technicarum; ludus artibus discendis. *Asistir á escola:* scholam obire; dicendi ludum adire. *Faltar á escola:* *V. latar.* *Crear ou facer escola:* imitatores habere; posteris documento esse. *V. tamén facer época.* **2.** *Grupo de persoas que profesan as mesmas doutrinas:* doctrina, disciplina *—ae;* systema *—atis;* institutio *—onis;* schola, familia *—ae.*

escolapio *—a. adx.* e s. Scholarum Piarum sodalis.

escolar. *adx.* **1.** *Relativo á escola:* scholasticus, academicus *—a —um;* scholaris *—e;* ad scholam *ou* ludum pertinens. *s.* **2.** *Rapaz que asiste á escola:* discipulus, alumnus/*-a;* tiro *—onis.* *V. tamén alumno, discípulo.* ♦ *Autobús escolar:* discipulorum laophorium.

escolla. *s.f.* *V. elección, escolma, selección.*

escolleito *—a. part.* **1.** *Part. irreg. do verbo escoger:* *V. este verbo.* **2.** *Escollido como o mellor:* lectus, electus, delectus, selectus, exquisitus, egregius, optimus *—a —um;* excellens *—entis.* **3.** *Que tarda moito en decidirse:* callidus, versutus, cautus, praecautus *—a —um.*

escoller. *v.tr.* **1.** *Tomar ou designar con preferencia:* legere, eligere, deligere, seligere; carpere; adsciscere; (*preferir*) praeoptare; malle. **2.** *Coller o mellor ou o que interesa:* optare; carpere, excerpere; desumere; delectum facere *ou* habere.

escollido *—a. part.* e *adx.* Excerptus, lectus, electus, selectus *—a —um;* (*moi bo*) lectus, optimus, exquisitus *—a —um.* *V. tamén escolleito.* ♦ *Ser moi escollido:* difficilem, durum esse.

escollo. *s.m.* **1.** *Rocha pouco sumerxida:* scopulus *—i;* saxum *—i;* rupes, cautes *—is;* (*chocar contra un escollo*) scopulum offendere; ad scopulos alidere. **2.** (*fig.*) *Dificultade ou obstáculo:* periculum, obstaculum, impedimentum *—i;* obex *—icis;* mora *—ae;* difficultas *—atis.*

escolma. *s.f.* **1.** *Acción de escolmar:* delectus *—us;* electio, selectio *—onis.* **2.** *Conxunto de cousas que se escolman:* delectus *—us;* anthologia *—ae;* anthologica *—orum;* flos, floris; (*de textos ou escritos*) scripta selecta *ou* excerpta; excerpta, collectanea *—orum;* (*de cartas*) epistulae selectae.

escolmar. *v.tr.* *V. escoger.*

escolta. *s.f.* Praesidium, subsidium *—i;* comitatus, manus *—us;* satellitum *ou* praesidiaria manus.

escoltar. *v.tr.* Stipare; comitari; custodia aliquem cingere; praesidio alicui esse; (*de honra*) assectari; comitari; prosequi, subsequi.

***escombros.** *s.m.* *V. cascallo.*

escondidoiro. *s.m.* Latibulum *—i;* latebrae *—arum;* locus reconditus; recessus *—us.*

esconder. *v.tr.* **1.** *Colocar para que algo ou alguén non sexa visto:* celare; condere; abscondere; occultare, occultare; obtegere; e conspectu *ou* ab oculis avertere. *Tamén v.pr.:* latere, delitescere, latescere, latitare; in occulto esse. **2.** *Facer que algo non se vexa:* abstrahere; subducere; detruere; condere, abscondere; abdere; tegere. **3.** *Disimular, disfrazar algo de maneira que non se note:* *V. deformar, disimular, disfrazar.*

escondidas. *Part. f.pl. de esconder,* usado na loc. *adv. ás escondidas:* *V. agachadas (ás).*

***escondite**. *s.m.* **1.** *Lugar para esconderse*: V. **escondedoiro**. **2.** *Xogo de rapaces*: V. **acocho**.

esconxurar. *v.tr.* Periculum, daemonem depellere *ou* detrudere; adiurationem superstitiosam facere; aliquid *ou* aliquem terrere, contertere.

esconxuro. *s.m.* V. **conxuro**.

escopeta. *s.f.* Sclopetum –i; igniaria fistula; manuballista ignivoma; (*de dous canos*) sclopetum duobus tubulis *ou* cannis instructum; (*de canóns recortados*) manuballista cum tubis truncis; (*pneumática*) sclopetum pneumaticum.

escorar. *v.tr.* **1.** *Soster un barco en seco por medio de esteos*: navem in sicco fulcire. **2.** *Facer que un barco se incline cara a un lado*: navem inclinare, proclinare, flectere. *v.pr.* **3.** *Inclinarse un barco cara a un lado*: navem se inclinare, inclinari, proclinari.

escorbuto. *s.m.* *Med.* Stomacace –es; scorbutum –i.

escordadura. *s.f.* Luxatura –ae; luxus –us; luxatio –onis; (*producirse*) os loco moveri; (*compoñela*) ossa in suas sedes compellere.

escordar. *v.tr.* V. **derrancar, desarticular**.

escornabois. *s.m.* Lucanus cervus.

escornacabras. *s.m.* Pistacia terebinthus.

escornar. *v.tr.* **1.** *Atacar cos cornos*: cornu *ou* cornibus petere, incurtare *ou* ferire; cornibus dimicare. *v.pr.* **2.** *Romper un ou os dous cornos*: cornu *ou* cornua frangere; mutillum cornu *ou* cornibus fieri. **3.** (fig.) *Esforzarse moito*: niti, inniti; maximis viribus alicui rei incumbere.

escorpión. *s.m.* **1.** *Arácnido*: scorpio –onis; scorpios *ou* scorpius –i; nepa –ae. **2.** *A oitava constelación do Zodiaco*: Scorpio –onis.

escorredoiro. *s.m.* Catinorum *ou* vasorum colum.

escorregadizo –a. *adx.* **1.** *Que escorrega con facilidade*: lubricus –a –um; labilis, instabilis –e. **2.** *Que fai escorregar*: V. **1.** **3.** (fig.) *Difícil, perigoso (asunto)*: difficilis, subtilis –e; lubricus, implicatus –a –um; (lit. e fig.) (*estar nun terreo escorregadizo*) in lubrico esse *ou* versari.

escorregadoiro. *s.m.* V. **esvaradoiro**.

escorregar. *v.intr.* V. **esvarar**.

escorregón. *s.m.* V. **esvarón**.

escorrentar. *v.tr.* **1.** *Facer fuxir*: fugare; eicere; expellere; (voce) terrere, exterrere, contertere, per-

terrere; turbare, conturbare; arcere; abigere. **2.** (fig.) *Facer desaparecer unha sensación*: pellere, depellere; (*o frío*) frigus *ou* frigoris vim pellere; (*o sono*) somnum detergere. V. *tamén* **espantar**.

escorrer. *v.tr.* **1.** *Tirar a auga ou o aceite sobrante*: humorem, aquam, oleum deducere; exsaniare.

2. *Tirar a algo o líquido que contiña*: liquoris reliquias exhaurire. *v.intr.* **3.** *Soltar unha cousa o líquido que contiña*: defluere; stillare, destillare; humore sudare; assiccari, desiccari. **4.** *Esborrer*; *esvarar*: V. **esvarar**.

escorruchar. *v.tr.* Exhaurire; absumere, consumere; penitus effundere; siccare, exsiccare; inanire, exinanire; evacuare, vacuefacere.

escotar¹. *v.intr.* *Pagar a escote*: in commune pecuniam conferre; pro rata parte *ou* portione contribuere; (*unha comida*) ex symbola conferre.

escotar². *v.tr.* *Facer o escote a unha peza de roupa*: vestem circa collum decurtare; incisionem in superna parte vesti facere. ♦ *Vestido escotado*: vestis collum et pectus retegens.

escotar³. *v.tr.* *Cortar a parte superior dunha planta ou doutra cousa*: V. **decotar, podar**.

escote¹. *s.m.* *Parte que paga cada persoa nun gasto común*: stips, stipis; pars, partis; portio –onis; collecta –ae; (*dunha comida*) symbola –ae. ♦ *A escote*: pro rata parte; ex symbola.

escote². *s.m.* *Abertura no bordo superior dun vestido*: ora vestis collum succingens; vestis incisio in superna parte; vestis ambitus circa collum; vestis capitium; colli nudatio; (*amplo*) superior vestis ambitus nimis apertus; (*con escote*) nudo collo; (*muller con escote*) mulier nudato pectore *ou* colle pectoreque nudato; (*levar escote*) collum *ou* pectus nudare *ou* detegere.

escotilla. *s.f.* Fenestella *ou* fenestrula –ae.

escoupro. *s.m.* Fabri lignarii *ou* fabrile scalprum.

escoura. *s.f.* **1.** *Residuo que se forma ao fundir ou forxar metais*: scoria –ae; metalli *ou* metallorum purgamenta *ou* retrimenta. **2.** (fig.) *O máis desprezable de algo*: vilis, despicabilis *ou* nullius pretii res; faex, faecis; scoria, sentina –ae; urbis sordes; ignobile vulgus.

escravitude. *s.f.* (prop. e fig.) Servitus –utis; servitium –i; famulatus –us; servitutis condicio; captivitas –atis; (*das paixóns*) cupiditatum dominatus; libidinum vincula; (*librar da escravi-*

tude) manu mittere *ou* manumittere; servitute liberare; (*librarse dela*) iugum exuere.

escravizar. *v.tr.* **1.** *Someter a escravitude:* in servitute redigere; servitio premere; sub iugum mittere; libera condicione privare. **2.** (fig.) *Facer traballar en condicións similares ás da escravitude:* opificis dignitatem non agnoscere; hominis operam vilem mercem ducere *ou* instar mercis cuiuslibet emere et vendere; opificem ut servum tractare. **3.** (fig.) *Someter á súa vontade ou dominio:* subicere; submittere; subigere; in potestatem *ou* sub imperium redigere; dominari.

escravo **-a.** *s.* **1.** *Persoa que non goza de liberdade física:* servus, captivus, famulus, pedisequs/-a; mancipium -i; calo -onis; (*posto en venda, novo*) venalis -is; (*nado na casa*) verna -ae; (*negro/-a*) Aethiops -opis/Aethiopissa -ae; (*os escravos dunha casa*) famulitium -i; familia -ae; servitia -orum; (*o conxunto dos escravos*) servitia, mancipia -orum; (*ser escravo*) (servitute) servire; servum/-am esse; aquam servam bibere; (*comerciante de escravos*) *V. comerciante;* (*vender como escravo*) sub corona vendere; (*ser vendido*) sub corona venire. **2.** (fig.) *Persoa sometida á vontade de alguén ou ao dominio de algo:* captivus, servus, obnoxius/-a; (*das paixóns*) voluptati obnoxius/-a; cupiditatum servus/-a; (*da xustiza*) iustitiae tenax; (*das leis*) legum servus/-a; (*do seu estómago*) ventricultor -oris; ventricola -ae. **3.** (fig.) *Persoa sempre dedicada ao traballo:* labori deditus/-a; laboriosus, operosus/-a. *adx.* **4.** (fig.) *Que soporta ben as circunstancias adversas:* patiens -entis; patienter ferens. **5.** (fig.) *Que require sacrificio:* laboriosus, operosus, arduus, acerbus, molestus, durus -a -um; difficilis, gravis -e.

escribán **-á.** *s.* Scriba -ae; tabellio -onis; tabularius/-a; exceptor, scriptor/-trix; servus ad manum *ou* a manu; amanuensis -is. *V. tamén copista.*

escribanía. *s.f.* Mensa scriptoria; scriptorium -i.

escribir. *v.tr.* **1.** *Expresar por escrito:* scribere; aliquid litteris mandare, mittere *ou* committere; litteras facere *ou* exarare. **2.** *Compoñer unha obra literaria, musical, etc.:* scribere, conscribere; litteris *ou* scriptis mandare *ou* consignare; componere; librum conscribere; volumen, opus texere; (*as memorias*) commentarios deducere *ou* memoriae prodere; (*versos*) versus facere;

carmina pangere. **3.** *Comunicar por escrito:* scribere; epistolam (epistulam) *ou* litteras facere *ou* efficere; alicui *ou* ad aliquem scribere; litteras alicui mittere; per litteras colloqui; ad aliquem de aliquo litteras dare; (*responder*) rescribere. ♦ *Aprender a escribir:* ductus litterarum discere. *Segundo escribiu Platón:* ut dicit Plato; ut scripsit Plato; apud Platonem.

escrita. *s.f.* Scriptum -i; scriptura -ae; litterae -arum.

escrito **-a.** *part.* **1.** Part. do verbo *escribir:* *V. este verbo.* *s.m.* **2.** *Calquera cousa escrita e redactada:* scriptum -i; scriptio -onis; scriptura -ae; liber -bri; libellus -i; litterae -arum; opus -eris; volumen -inis; (*de pouca extensión*) opusculum -i; libellus -i; litterulae -arum; (*histórico*) rerum gestarum monumenta. ♦ *Por escrito:* scripto; litteris; (*poñer por escrito*) *V. escribir.* (fig.) *Estar (algo) escrito:* aliquid necessario evenire, necessarium *ou* inevitabile esse; (*así está escrito*) sic fata tulerunt; sic scriptum est.

escritor **-ora.** *s.* Scriptor, auctor/-trix; (*contemporáneo*) syngraphaeus/-a; (*notable*) scriptor assiduus; (*escritores noveis*) novi -orum.

escritorio. *s.m.* **1.** *Moble para escribir e gardar papeis:* scriptoria mensa *ou* tabula. **2.** *Cuarto onde está instalado este moble:* scriptorium -i.

escritura. *s.f.* **1.** *Acción de escribir:* scriptio -onis; scribendi ars. **2.** *Sistema de signos:* scriptura -ae; scribendi *ou* litterarum forma *ou* formae; (*tipo de escritura*) scripturae genus. **3.** *Documento público:* scriptura sollemnis; publicae litterae, tabellae *ou* tabulae; publica magistratuum acta; (*firmar a escritura do dote*) tabellas dotis consignare. **4.** *A Biblia:* (Sacra) Scriptura; Sacrae Litterae; Biblia -orum; Sacri *ou* Divini Libri.

escribirar. *v.tr.* Syngrapham facere; syngrapha *ou* per syngrapham obstringere; publicis litteris *ou* actis mandare; tabulam per manum scribae publici rite obsignandam scribere.

escroto. *s.m.* Scrotum -i; testiculorum velamenta.

escrúpulo. *s.m.* **1.** *Temor de que algo sexa xusto ou correcto (ús. máis en pl.):* scrupulus -i; haesitatio -onis; anxietas -atis; (*de conciencia*) religio -onis. **2.** *Noxo, reparo:* praeventio, apprehensio, imaginatio -onis. **3.** *Coidado extremo con que se fai algo:* nimia *ou* accurata diligentia; nimiarum rerum cura; fidelitas -atis; sollicitudo -inis.

escrupuloso –a. *adx.* **1.** *Que ten escrúpulos:* scrupulosus, religiosus –a –um; nimia religione affectus. **2.** *Que sente escrúpulos:* scrupulosus, anxious –a –um. **3.** *Que fai as cousas con escrúpulo (persoa) ou feito así (cousa):* scrupulosus –a –um; diligens –entis; accuratus –a –um; anxia cura factus.

escrutar. *v.tr.* **1.** *Observar con moita atención:* scrutari/-are, perscrutari/-are; investigare; inquirere; explorare; convisere. **2.** *Facer o relato de algo (papeletas, quinielas, etc.):* recensere; suffragia computare; tabellas diribere; iterum numerare.

escrutinio. *s.m.* Sententiarum diribitio; (*de votos*) suffragiorum ratio *ou* computatio; (*das quinielas*) de pediludio *ou* de pilae certaminibus sponsonum ratio *ou* computatio.

escuadra ¹. *s.f.* **1.** *Conxunto de buques de guerra:* (navalis) classis; naves –ium; navium agmen. **2.** *Pequeno número de soldados:* manipulus –i; exigua *ou* parva manus.

***escuadra** ². *s.f.* *Instrumento para formar ou medir ángulos rectos:* V. **escuadro**.

escuadrilla. *s.f.* **1.** *Pequena escuadra de buques de guerra:* classicula –ae; parva, exigua classis. **2.** *Grupo de avións que voan xuntos:* aeronavium classicula.

escuadro. *s.m.* Norma, regula –ae; levamentum –i; amussis –is; amussium –i; (*labrar, facer a escuadro*) normare; quadrare; ad normam exigere; (*feito a escuadro*) ad normam *ou* normaliter factus; normalis –e; normatus –a –um; (*ángulo exterior do escuadro*) ancon –onis.

escuadrón. *s.m.* **1.** *Sección dun rexemento de cabalería:* equitum agmen *ou* turma; equitatus –us; cohors –ortis; phalanx –angis. **2.** *Unidade aérea:* aeronavium turma.

escuálido –a. *adx.* Squalidus, macilentus; flaccidus, caducus –a –um; macer –cra –crum; exilis –e.

escualo. *s.m.* Zool. Squalus –i.

escudar. *v.tr.* **1.** *Cubrir, defender co escudo:* clipeo (clypeo) tegere *ou* tueri; (*úrxevos máis escudarvos ca atacar*) scuto vobis magis quam gladio opus est. **2.** *Ser algo o que protexe a alguén:* tegere; defendere; tueri. **3.** (*fig.*) *Defender dun perigo:* aliquem defendere *ou* tueri. *v.pr.* **4.** *Defenderse co*

escudo: clipeo (clypeo) sese defendere *ou* tueri.

5. *Valerse de algo ou alguén:* V. **ampararse**.

escudo. *s.m.* **1.** *Arma de defensa:* scutum –i; clipeus (clypeus) –i; parma –ae; (*botar man do escudo*) humeros clipeo claudere; (*cubrirse co escudo*) scutum obicere; (*a máxima deshonra é abandonar o escudo*) scutum reliquisse praecipuum flagitium est. **2.** (*fig.*) *O que serve de defensa ou protección:* tutela –ae; praesidium, subsidium, auxilium –i. **3.** *Unidade monetaria de Cabo Verde, antiga de Portugal e Timor Leste:* scutum –i. ♦ *Escudo de armas:* gentilicia *ou* honoraria arma; stemma –atis. (*prov.*) *Empuñar o escudo despois das feridas:* clipeum post vulnera sumere.

escudriñar. *v.tr.* V. **escrutar**.

esculca. *s.f.* V. **asexo, axexo**. ♦ *Á esculca:* V. **axexo** (ao).

esculcar. *v.tr.* **1.** *Observar atentamente:* V. **asalar, asexar, vixiar**. **2.** *Procurar datos sobre algo ou alguén:* V. **investigar**.

esculpir. *v.tr.* **1.** *Realizar unha obra escultórica:* sculperere, insculperere, exsculperere, scalperere; fingere; facere. **2.** *Traballar segundo as técnicas da escultura:* V. 1. V. **tamen tallar**.

escultor –ora. *s.* Sculptor, scalptor, sculpator, fictor/-trix; statuarius/-a.

escultura. *s.f.* **1.** *Arte de representar figuras:* sculpendi *ou* fingendi ars; sculptura –ae; sculpturata *ou* statuaria ars. **2.** *Obra feita con esta arte:* sculptura –ae; ficta imago; sculptum *ou* insculptum opus.

escuma. *s.f.* **1.** *Conxunto de burbullas na superficie dun líquido:* spuma –ae. **2.** *Baba:* spuma, saliva –ae. ♦ *Medrar como a escuma:* alicuius patrimonium *ou* honores citissime augeri.

escumadeira. *s.f.* Trua, trulla –ae.

escumallo. *s.m.* Spumae copia; (*de rabia*) rabies spumea.

escumar. *v.tr.* **1.** *Sacar a escuma:* despumare; spumam eximere *ou* expurgare. *v.intr.* **2.** *Facer ou botar escuma:* spumam *ou* spumas fundere; spumare, spumescere; (*pola boca*) spumam ore fundere; (*por causa do enfado*) spumas in ore agere; tumida ira frendere; prae iracundia excandescere.

escurantismo. *s.m.* Progredientis doctrinae fastidium, odium *ou* taedium; ab hodierno civili cultu ad incondita rerum primordia regressio;

humani cultus, studii atque humanitatis repulsi; obscura rudisque aetas.

escurantista. s. Progredientis doctrinae, veritatis ou lucis osor; obscuritatis amicus/-a.

escurecer. v.intr. **1.** *Facerse de noite:* V. **anoitecer.** **2.** *Nubrarse:* V. **anubrar, cerrar.** v.tr. **3.** *Privar de luz e claridade:* V. **ensombrecer.** **4.** (fig.) *Expresar algo sen claridade de conceptos:* obscurare; obscuritatem afferre; sensum (orationis, sermonis) turbare. **5.** (fig.) *Avantaxar ou superar a alguén:* V. **eclipsar.**

escuridade. s.f. Obscuritas -atis; obscuratio -onis; caligo -inis; tenebrae -arum; obscurum, nubilum -i; (*camiñaban na escuridade*) ibant obscuri nocte per umbras.

escuro -a. adx. **1.** *Privado de luz:* obscurus, tenebrosus, tenebricosus, caliginosus, caecus -a -um; ater; atra, atrum; niger -gra -grum; (*color*) pulligo -inis. **2.** *Que tira a negro:* subniger -gra -grum; subater -tra -trum; fuscus, subnubilus, subaquilus -a -um. **3.** *Contraposto a outra cousa máis clara:* V. **2.** **4.** *Que non se comprende facilmente:* obscurus, perplexus -a -um; parum clarus. **5.** (fig.) *Que non se coñece ou ofrece dúbidas:* obscurus, ignotus, incertus, dubius, ambiguus -a -um; anceps -ipitis. ♦ *As escuras:* noctu; nocte per umbras; luce ou lumine carens. V. *tamén* **apalpadas** (ás).

escusa. s.f. V. **desculpa.**

escusar. v.tr. e pr. V. **desculpar(se).**

esdrúxulo -a. adx. Dactylicus -a -um; (*palabra*) vox antepaenultima syllaba accentu notata ou distincta.

ese¹. s.m. Litttera s. ♦ *Facer eses:* lineas multangulas facere; (*o borracho*) ob multum vinum vacillare.

ese² -a. dem. Iste, ille -a -ud; is, ea, id. Pode ter sentido despectivo, irónico. *Ese (individuo):* iste. *Esa especie de rei:* iste rex. *Eses sosteñen que non convén contaminar as comedias:* isti disputant contaminari non decere fabulas. ♦ *A iso de (loc. prep.):* circa, circiter, circum; prope. *Iso que (loc. conx.):* quamquam; etsi. *Nin por esas (loc. adv.):* minime; nullo modo; nequaquam.

esencia. s.f. **1.** *O que define a natureza dun ser:* natura, essentia -ae; vis, vis. **2.** *Líquido moi recendente:* liquor tenuissimus; odores -um; (*aceite aromático*) oleum, unguentum -i; (*de rosas*) rosae suc(c)us. ♦ *A quinta esencia:* flos, floris;

defaecatissimus spiritus. *Ser a quinta esencia:* aliqui rei purissimum esse. *En esencia:* denique; essentialiter; uno verbo; summatim.

esencial. adx. **1.** *Que constitúe ou pertence á esencia:* naturalis, essentialis -e. **2.** *Indispensable:* V. **básico, capital, crucial.**

esfameado -a. adx. **1.** *Que ten ou pasa moita fame:* V. **afamado**². **2.** *Pouco desenvolvido fisicamente:* imbecillus, infirmus -a -um; imbecillus -e. V. *tamén* **escuálido.**

esfaragullar. v.tr. V. **derrafar, esfarelar.**

esfarelar. v.tr. **1.** *Separar o farelo da fariña:* cernere, excernere; furfurem a farina secernere. **2.** *Desfacer en anacos:* comminuere; conterere; (*o pan*) panem in micas comminuere ou friare. v.pr. **3.** *Desfacerse en anacos:* comminui; conteri.

esfarrapado -a. adx. **1.** *Moi gastado:* tritus, attritus, obsoletus -a -um. **2.** *Vestido de farrapos:* pannosus, sordidus, squalidus -a -um; discissis vestibus indutus; centonibus (male) tectus.

esfera. s.f. **1.** *Xeom. Corpo limitado por unha superficie curva:* sphaera -ae; orbis -is; pila -ae; globus -i. **2.** *Superficie do reloxo onde se indican as horas:* horarius index. **3.** (fig.) *Espazo ao que se estende a acción de algo ou alguén:* V. **campo, órbita.** **4.** *Condición social:* ordo -inis; status, gradus -us; condicio -onis; (*as altas esferas*) altissimi dignitatis gradus. ♦ *Esfera celeste:* orbis -is; orbis caelestis; circulus -i; caelestis sphaera. *Esfera terrestre:* terrae ou terrarum orbis.

esférico -a. adx. Sphaericus, globosus, globeus, globatus, rotundus -a -um; sphaeroides -is; sphaeralis -e; pilae formam habens.

esfianar ou esfiar. v.tr. *Quitar os fíos dunha tea:* retexere; pannum ou telam filatim carpere; telam in fila retexere. *Tamén v.pr.:* in fila dissolvi.

esfínter. s.m. Anat. Sphinter -eris.

esfinxe. s.f. **1.** *Animal fabuloso:* sphinx -ingis; sphinga -ae. **2.** *Arte. Estatua de león con cabeza de muller:* V. **1.** **3.** *Bolboreta nocturna:* papilio nocturnus.

esfoladura. s.f. Excoriatio, perfrictio -onis; vibex -icis; cutis vulnerata.

esfolar. v.tr. **1.** *Sacar a pel:* excoriare; deglubere; pellem, corium ou cutem detrahere ou deripere; (*unha parte*) sauciare; desquamare; exulcerare; cutem abraderere. **2.** (fig.) *Quitar os cartos ou bens*

con abuso, deixar sen nada: argento, auro, pecunia emungere; pecuniam extorquere; ultra debitum aliquid exigere; aliquid iniuste extorquere; maius aequo pretium poscere. *v.pr.* **3.** *Ferirse na pel*: desquamari; sauciari.

esfolla. *s.f.* Foliarum decerptio; exfoliatio –onis.

esfollar. *v.tr.* Defoliare, exfoliare; folia decerpere.

esforzar. *v.pr.* Niti, eniti, anniti (adniti); contendere; conari; laborare; studere; moliri; (*máis*) impensus adniti; (*o máis posible*) maximis viribus alicui rei incumbere.

esforzo. *s.m.* Conatus, nisus –us; contentio, intentio –onis; conamen –inis; molimentum, studium –i; labor –oris; (*de parto*) nixus –us; (*con maior esforzo*) maiore nisu. ♦ *Máximo esforzo, mínimo rendemento*: parturient montes, nascentur ridiculus mus.

esfrangullar. *v.tr.* V. **derrafar, esfarelar**.

esfuracar. *v.tr.* V. **afuracar**.

esfurrucar. *v.pr.* (pop.) V. **descompoñerse**.

esgalla. Termo só usado na *loc. adv.* *a esgalla*: abunde, abundanter; copiose; satis superque; ubertim; affatim; large. ♦ *Gañar diñeiro a esgalla*: nummos modio metiri.

esgallar. *v.tr.* **1.** *Quitar as gallas dunha árbore ou planta*: ramos carpere, decerpere ou divellere; (*cortar madeira e follaxe*) ligni et frondium caedem facere. **2.** *Fender a galla dunha árbore*: ramum detruncare, avellere, decerpere; interlucare; amputare; discindere. **3.** *Fender a punta de algo*: findere, diffindere; scindere. *v.pr.* **4.** *Romperse a galla dunha árbore*: divelli; disrumpi; (*co peso da froita ou da neve*) pomorum, nivium pondere ramos discindi. **5.** *Fender pola punta*: findi, diffindi; scindi.

esganar. *v.tr.* **1.** *Matar por asfixia*: V. **afogar**. *v.pr.* **2.** *Morrer dese xeito*: V. **afogarse**. *v.intr* e *pr.* **3.** *Quedar coa gorxa obstruída con algo que se comeu ou bebeu*: V. **atragoarse**.

esgarrar. *v.intr.* Expectorare; (per tussim) screare ou exscreare; extussire; spuerere, expuerere; sputum edere; (*sobre alguén ou á súa cara*) V. **cuspir**.

esgarro. *s.m.* Sputum, sputamentum –i; exscretio –onis; pytisma –atis; oris purgantia ou excrementa.

esgazadura. *s.f.* Scissura –ae; scissio –onis; (*da roupa*) vestis scissura.

esgazar. *v.tr.* **1.** *Rachar un tecido*: telam, vestem scindere, discindere, abscindere, disrumpere, recidere. **2.** *Romper a póla dunha árbore*: V. **esgallar**. *v.intr.* **3.** *Romperse a póla dunha árbore*: V. **esgallarse**.

esgorxar. *v.tr.* **1.** *Afrouxar o colo dunha roupa*: vestis collum laxare. *v.pr.* **2.** *Afrouxar o que aberta a gorxa*: collum laxare. **3.** *Esforzarse dando berros*: conclamare; vociferari, voces ultra vires urgere; (*inutilmente*) verba ventis dare.

esgotador –ora. *adx.* Frangens, confringens –entis; enervans –antis; vires afficiens ou conficiens; corpus exhauriens; laboriosus, operosus –a –um.

esgotamento. *s.m.* Virium defectio ou exinanitio; vires exhaustae; extrema tabes.

esgotar. *v.tr.* **1.** *Consumir totalmente*: haurire, exhaurire; exinanire; siccare, exsiccare, effundere; consumere; abuti; (*o queixo*) abuti caseum. **2.** (fig.) *Cansar a alguén totalmente*: fatigare, defatigare; extenuare; debilitare; corpus, vires exhaurire ou afficere; aliquem exhaurire, attenuare, conficere ou frangere. *v.pr.* **3.** *Consumirse totalmente unha cousa*: hauriri, exhauriri; exsiccati; (*secarse*) arescere, arefieri; siccati, exsiccati. **4.** (fig.) *Cansarse totalmente*: faticere; deficere; tabescere; consumi, absumi; viribus defici; vires consumere; vires aliquem deficere; valde defatigatum ou lassatum esse; laboribus se frangere.

esgrevio –a. *adx.* **1.** *Que resulta seco ou duro por estar mal muda a fariña (pan)*: acerosus, exsiccatus, durus –a –um. **2.** *Que ten arxila e fende ao secarse*: argillosus, argillaceus, cretosus, cretaeus –a –um. **3.** *Con moitas e grandes rochas e desniveis*: V. **abrupto, accidentado, áspero, crebado, escabroso**.

esgrima. *s.f.* Ludus gladiatorius; ars gladiatoria; certamen gladiatorium; armorum tractatio ou studium; certamen gymnicum; (*maestro de esgrima*) armorum doctor ou peritus; gladiatorum magister; certaminis gymnici praeceptor; (*adestrador dos gladiadores*) lanista –ae; (*escola de esgrima*) ludus gladiatorius; (*competición*) gladiatorum certamen.

esgrimir. *v.tr.* **1.** *Manexar unha arma branca*: rudibus dimicare; arma tractare; armis uti; gladiis certare. **2.** (fig.) *Utilizar algo como arma*: afferre, conferre; adducere; se tutari; se tueri; (*nunha discusión*) sermocinari; argumentari.

esguello. Palabra usada na *loc. adv. de esguello*: oblique; transverse. ♦ *Mirar de esguello*: limis *ou* obliquis oculis spectare, aspicere *ou* inspicere; (*con desprezo*) aliquid despiciere. *Mirada de esguello*: obliquus intuitus; (*mirando os cabritos de esguello*) transversa tuentibus hircis.

esixencia. *s.f.* Postulatio, expostulatio –onis; difficultas –atis; pertinacia –ae; (*axustarse ás esixencias de alguén*) ad arbitrium alicuius se fingere; (*esixencias da natureza*) requisita naturae.

esixente. *adx.* Difficilis –e; asper –era –erum; acerbus, durus, severus –a –um; (*acedor moi esixente*) acerbissimus fenerator; (*mostrarse esixente*) duram legem ponere; (*pouco esixente*) paululo contentus; (*profesor esixente*) assiduus studiorum exactor.

esixir. *v.tr.* **1.** *Reclamar de forma imperativa*: exigere; requirere; expostulare; petere, expetere, repetere; (*unha conta*) rationem exigere. **2.** *Ter absoluta necesidade de algo*: exigere; requirere; postulare, poscere, reposerere; flagitare; quaerere; egere, indigere; desiderare.

eslamiado –a. *adx.* V. **anódino, insípido.**

eslavo –a. *adx* e *s.* Slavus –a –um.

eslora. *s.f.* Navis longitudo.

eslovaco –a. *adx.* e *s.* Slovakus *ou* Slovachus –a –um. Slovaki *ou* Slovachi –orum.

Eslovaquia. *top.* Slovakia *ou* Slovachia –ae.

Eslovenia. *top.* Slovenia –ae.

esloveno –a. *adx* e *s.* Slovenus –a –um. Sloveni –orum.

esmagamento. *s.m.* Pressio, compressio, oppressio –onis; pressus –us; oppressus (*só n. e abl.*).

esmagar. *v.tr.* **1.** *Facer presión para desfacer algo ou sacarlle o zume*: premere, exprimere. opprimere; (*as uvas*) uvae suc(c)um exprimere, pressu elicere, pr(a)elo premere *ou* subicere. **2.** *Apertar algo unha parte do corpo*: premere, opprimere; contundere; obterere, conterere. V. *tamén* **chafar**. **3.** (*fig.*) *Facer succumbir sometendo*: opprimere; submittere; subicere; subigere; vexare; subdere; obruere; frangere; in dicionem, in potestatem *ou* sub imperium redigere.

esmaltado –a. *part.* e *adx.* Ornatus, distinctus, conspersus –a –um; gemmans –antis; coloribus ustis pictus; (*campo esmaltado de flores*) florea rura; floribus conspersa rura; florum coloribus

almus *ou* quasi pictus ager; (*o ceo de estrelas*) caelum plurimis stellis distinctum, ornatum *ou* conspersum.

esmaltar. *v.tr.* **1.** *Cubrir de esmalte*: auro, argento, argilla, encausto caelare, pingere *ou* obducere. **2.** (*fig.*) *Adornar combinando cores e matices*: distinguere; variare; variis coloribus illustrare, ornare, distinguere *ou* aspergere.

esmalte. *s.m.* **1.** *Verniz vítreo*: caelatura –ae; electrum, encaustum –i. **2.** *Obxecto de arte cuberto ou adornado con ese verniz*: caelatum *ou* encausticum opus. **3.** *Materia que cobre os dentes*: dentium tegumen.

esmelgar. *v.tr.* Alvearia castrare; favos eximere.

esmendrellar. *v.tr.* **1.** *Botar a perder*: V. **derramar, desgraciar**. **2.** *Dar mal trato, causar dano, deixar inútil*: damnum alicui afferre; aliquid damno officere; damno alicui esse; laedere; nimis aspere tractare; manus in aliquid intentare; plagis male multare; comminuere; pesumdare. *v.pr.* **3.** *Quedar ferido por unha caída, un esforzo, etc.*: vulnere affici; vulnus accipere; male saucium esse; cadere, concidere; lassitudine affici. ♦ *Esmendrellarse de risa*: V. **escachar, risa**.

esmeralda. *s.f.* Smaragdus –i; (*de esmeralda*) smaragdinus, smaragdineus –a –um.

esmerar. *v.pr.* Omnem operam et studium in aliqua re collocare; totis viribus conari; omni cura et studio rem perpolire. V. *tamén* **esforzarse**.

esmeril. *s.m.* **1.** *Rocha que, reducida a po, se utiliza para puír, desgastar, etc.*: smyris –idis. **2.** *Pedra para afiar*: cos, cotis.

esmerilar. *v.tr.* Smyride perpolire.

esmero. *s.m.* Cura, diligentia –ae; studium –i; intenta cura; accuratissima diligentia.

esmigallar. *v.tr.* V. **derrafar, esfarelar**.

esmiolar. *v.tr.* **1.** *Sacar o miolo*: enucleare; medullam extrahere. **2.** *Desfacer o miolo en migallas*: V. **derrafar, esfarelar**.

esmirrar. *v.pr.* **1.** *Ir a menos por perder a humidade*: macie confici; arescere. **2.** *Ir a menos unha persoa*: V. **consumirse, ensumirse**.

esmiuzar. *v.tr.* **1.** *Desfacer en anacos*: V. **derrafar, esfarelar**. **2.** (*fig.*) *Explicar ou examinar polo miúdo*: explicare; enodare; explanare; perscrutari; perversigare; inquirere; indagare.

esmola. *s.f.* Eleemosyna –ae; stips, stipis; (*pedir esmola*) mendicare; stipem rogare ou colligere; (*polas portas*) ostiatim mendicare; (*dala*) stipem pauperibus erogare; stipem ou eleemosynam dare; (*vivir dela*) collaticia stipe ou alieno beneficio vivere; sportulare ou sportulari. V. *tamén mendigar*

esmorecemento. *s.m.* **1.** Perda das forzas, do ánimo, etc.: V. **desfalecemento**. **2.** Feito de ir a menos pouco a pouco: progrediens defectio ou defectus; debilitatio, imminutio –onis.

esmorecer. *v.intr.* **1.** Perder as forzas, o ánimo, etc.: V. **amortecer, desalentarse, desanimarse**. **2.** Cosumirse pouco a pouco: marcescere; languescere.

esmorga. *s.f.* **1.** *Diversión buliciosa:* V. **algueirada**. **2.** Comida abundante que toman varios amigos xuntos: cena magna, lauta ou sumptuosa; comissatio –onis; epulae –arum; sagina –ae.

esmoucar. *v.tr.* V. **decotar**.

esmuxicar. *v.intr.* **1.** Desprender muxicas: V. **escintilar**. **2.** (fig.) Despedir luz intermitente: V. **escintilar**. *v.tr.* **3.** Mover moito as pestanas ou as pálpebras: palpebrare; oculos ardere ou scintillare.

esnacar. *v.tr.* e *pr.* V. **derrafar, esfarelar**.

esnafrar. *v.tr.* **1.** Romper dun golpe: ictu frangere, effringere, confringere, perfringere, rumpere. *v.pr.* **2.** Mancarse ao caer de fociños: casu vulnus accipere; sese praecipitem vulnerare.

esnaquizar. *v.tr.* **1.** Desfacer en anacos: V. **derrafar, esfarelar**. *v.pr.* **2.** Desfacerse en anacos: V. **esfarelarse**.

esnogar. *v.tr.* V. **derrancar, desarticular**.

esófago. *s.m.* Anat. Gula –ae; rumen –inis; fauces –ium; oesophagus –i; gurgulio –onis.

esotérico –a. *adx.* **1.** Filos. Que se transmite só a uns iniciados: esotericus, arcanus, secretus –a –um; secretior –ius. **2.** Que resulta incomprendible para a maioría: V. **1.**

esoterismo. *s.m.* Esoterismus –i; esotericae rationis studium ou doctrina; esoterismi praxis.

esóxeno –a. *adx.* **1.** Que procede do exterior: extrarius, extraneus, exogenus –a –um; extra ou foris genitus. **2.** Xeol. Que afecta á superficie terrestre ou que se produce nela: V. **1.**

espacial. *adx.* **1.** Relativo ao espazo (como oposto ao tempo): spatialis –e. **2.** Relativo ao espazo onde se atopan as estrelas, planetas, etc.: sideralis –e. ♦ *Cápsula espacial:* V. **capítulo**.

***espaciar.** *v.tr.* V. **espazar**.

***espacio.** *s.m.* V. **espazo**.

espada. *s.f.* **1.** Arma: gladius –i; ensis –is; ferrum –i; acies –ei; (*de dous fíos*) anceps gladius ou ensis. **2.** Pau da baralla: gladii –orum; (*carta dese pau*) lusoria charta ense distincta. ♦ *Estar entre a espada e a parede:* inter sacrum saxumque ou in summo discrimine esse; hac urget lupus, hac canis. *Úrxevos máis a espada có escudo (a defensa có ataque):* scuto vobis magis quam gladio opus est. *Peixe espada:* gladius –i; xiphias –ae.

espadana. *s.f.* **1.** Planta: palustris gladiolus; cypirus –i. **2.** Calquera planta coas follas en forma de espada: gladiolus –i; (h)arundo –inis. **3.** Campanario dunha soa parede: templi turris (aere sonante praedita ou tintinnabulis sustinendis apta).

espadeiro. *s.m.* **1.** Variedade de uva do Salnés: uvae genus e regione Saliniensi oriundum. **2.** Viño desta uva: vinum e regione Saliniensi oriundum.

espadela. *s.f.* Ligneus gladiolus lino macerando.

espadelar. *v.tr.* Linum macerare.

espádoa. *s.f.* V. **omoplata**.

espaguetes. *s.m.pl.* Pasta vermiculata; oblonga pastae vermiculatae segmenta.

espallar. *v.tr.* **1.** Estender en distintas direccións: V. **ciscar**. **2.** Facer que algo chegue a máis persoas ou lugares: V. **difundir, divulgar, estender**. **3.** Separar a palla miúda da enteira e o gran da palla: paleam seligere ou minutam a longiore diducere; frumentum palea purgare. *v.pr.* **4.** Chegar algo a máis persoas ou lugares: V. **correr, difundirse, estenderse**. **5.** Estenderse en distintas direccións: V. **diseminarse, ciscarse, estenderse**.

espaller. *s.m.* Statumen, pedamen –inis; fulcimentum, fulcrum, sustentaculum, adminiculum –i; ridica –ae.

espantallo. *s.m.* **1.** Boneco para espantar os paxaros: crepaculum, terriculum, terriculamentum –i; hominis simulacrum. **2.** (fig.) Persoa que viste de xeito rechamante e ridiculo: male

concinatus/-a, resilienti et ridicula veste indutus/-a vir/femina. **3.** (fig.) *Persoa que estorba*: obex -icis; offendiculum -i.

espantar. *v.tr.* **1.** *Causar medo ou repulsa grandes*: pellere; terrere, exterrere; metum *ou* terrorem incutere *ou* inicere. *V. tamén aterrorizar.* **2.** *Facer escapar*: *V. correr, asustar, axotar, escorrentar.* **3.** *Causar algo que non gusta unha impresión desfavorable*: *V. horrorizar.* *v.pr.* **4.** *Sentir forte medo ou repulsa*: terreri, perterreri; commoveri; pertimescere; reformidare. *V. tamén arrepiarse, arreguizar, aterrorizarse.*

espanto. *s.m.* **1.** *Grande medo ou repulsa*: terror -oris; formido -inis. *V. tamén arrepío, asombro, horror.* **2.** *Sensación de desagrado*: *V. horror.*

espantoso -a. *adx.* Terribilis, horribilis -e; horrendus, formidolosus -a -um; atrox -ocis. *V. tamén abominable, asombroso, horrible, terrible.*

España. *top.* Hispania, Spania, Iberia -ae.

español -ola. *adx. e s.* **1.** *De España*: Hispanus, Hispanicus, Spanus, Iberus, Ibericus -a -um; Hispaniensis -e. Hispani -orum. **2.** *Idioma*: sermo Hispanus; lingua Hispana.

españollear. *v.intr.* Hispanorum mores imitari; Hispano more vivere *ou* se gerere; Hispanicis dicendi modis uti; Hispanos mores induere.

españolismo. *s.m.* Hispanorum mores; Hispanicus mos; Hispanicis utendi moribus studium.

espapallar. *v.tr.* **1.** *Desfacer algo como se fosen papas*: in pultem *ou* puliculam terere *ou* redigere. *v.pr.* **2.** *Desfacerse ao estar moi mol ou moi cocido*: emolliri; macerari; ultra modum coctum esse.

esparadrapo. *s.m.* Glutinum, pittacium, ceratum *ou* cerotum -i.

esparavel. *s.m.* Trulla -ae.

esparexer. *v.tr.* **1.** *Ciscar, diseminar*: *V. estes verbos.* **2.** *Facer que algo ocupe ou abranga máis espazo*: dilatate; pandere; (latius) porrigere *ou* extendere; laxare. *v.pr.* **3.** *Ciscarse, diseminarse*: *V. estes verbos.* **4.** *Pasar a abranguer máis espazo*: dilatari; pandi; laxari; (latius) porrigi *ou* extendi.

espárrago. *s.m.* Asparagus -i; (*trigueiro*) asparagus agrestis *ou* incultus.

Esparta. *top.* Sparta -ae; Spartes -es; Lacedaemon -onis.

espartano. *adx. e s.* Spartanus, Sparticus, Spartiacus, Spartiaticus, Lacedaemonius -a -um; Spartiates -ae. Spartani -orum; Spartiatae -arum; Lacedaemonii -orum.

esparto. *s.m.* Iberica herba; spartum -i; (*de esparto*) sparteus -a -um.

espasmo. *s.m.* *V. convulsión.*

espátula. *s.f.* Rudis -is; rudicula, spatha, spathula -ae.

espavento. *s.m.* Stupor -oris; ostentatio -onis; minae iactanter sonantes.

espavorecer. *v.tr.* *e pr.* *V. asustar(se), aterrorizar(se).*

espazar. *v.tr.* **1.** *Deixar espazo libre*: laxare; spatiis, intervallis, tractibus diducere *ou* disiungere; distendere; intervalla dare. **2.** *Realizar unha acción a intervalos maiores dos habituais*: prolatate; procrastinare; differre, proferre.

espazo. *s.m.* **1.** *Medio en que se sitúan todos os corpos*: spatium -i. **2.** *Superficie limitada na que se pode situar algunha cousa*: spatium, intervallum -i; tractus -us; locus -i; (*cerrado*) s(a)eptum -i. **3.** *Superficie de terreo dunhas características especiais*: spatium -i; tractus -us; regio -onis. **4.** *Extensión onde se sitúan os astros*: spatium, caelum -i; (*o vacío, o alto*) sublime, inane -is; vacuum -i. **5.** *O aire que nos rodea*: aer, aeris; spatium -i. *V. tamén atmosfera.* **6.** *Distancia que separa dous puntos ou dous obxectos*: intervallum, spatium -i; tractus -us; interpositio -onis; (*entre cella e cella*) intercilium -i; (*entre columnas*) intercolumnium -i. **7.** *Cantidad de tempo*: spatium, curriculum -i; tractus -us; temporis interpositio; (*de media hora*) curriculum semihorae; (*de doce anos*) tria et novem curricula; (*da vida*) curriculum vitae; (*no espazo de dous días*) bidui spatio; (*por espazo de vinte días*): viginti diebus; (*de dez anos*) inter decem annos.

especia. *s.f.* Aroma -atis; condimentum -i; (*ús. máis en pl.*) condimenta arida; (culinaria) aromata.

especial. *adx.* Peculiaris, singularis, specialis -e; proprius, privatus -a -um; sui generis; (*excepcional*) singularis -e; unicus -a -um. ♦ *En especial*: praesertim; potissimum; maxime; praecipue; speciatim; singulari modo; ante omnia; in primis. *Persoa especial*: sui generis vir/femina.

especialidade. *s.f.* **1.** *Cada unha das partes dunha ciencia ou actividade:* disciplina –ae; specialis alicuius doctrinae ou disciplinae campus. **2.** *Actividade á que alguén se dedica en particular:* peculiare studium; singularis peritia. *V. tamén rama.* ♦ *Especialidade da casa:* peculiaris cibus.

especialista. *s.* **1.** *Persoa que ten coñecementos especiais:* in speciali doctrina versatus/-a ou speciali studio excultus/-a vir/femina; alicuius rei peritus/-a. **2.** *Médico que se dedica a unha rama da medicina:* medicus singulari peritia praeditus ou alicuius morbi peritus. **3.** *Persoa que substitúe aos actores principais:* peculiaris ou specialis actor/-trix.

especialización. *s.f.* Singulare studium; peculiaris peritia.

especializar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén centre a súa actividade nunha certa área:* speciale studium alicuius rei alicui commendare ou committere. *v.pr.* **2.** *Dedicarse especialmente a unha área, actividade, etc.:* speciali studio sese excolere; speciali studio operam dare; alicui rei praeter ceteras studere; peculiariter studere.

especie. *s.f.* **1.** *Natureza de cousas ou persoas con características comúns:* *V. clase.* **2.** *Seres vivos con características comúns:* species –ei; genus –eris. **3.** *Biol. Grupo de individuos que proceden de antepasados comúns:* species –ei; (*a especie humana*) humanum genus; (*a especie ovina*) pecus ovillum. ♦ *En especie (pagar ou compensar):* mercibus solvere. *Unha especie de:* quiddam; quoddam genus; (*unha especie de tolemia*) quidam furor; (*unha especie de sombreiro*) quidam petasus ou quoddam petasi genus; (*unha especie de enfermidade*) velut ou quasi morbus.

especificar. *v.tr.* Explicare; singillatim nominare; distincte declarare; designare; distinguere; definire.

específico –a. *adx.* **1.** *Que pertence só a un ser:* proprius –a –um. *V. tamén especial.* **2.** *Destinado só a unha cousa:* exclusorius –a –um. *s.m.* **3.** *Medicamento:* peculiare medicamentum; medicamen proprium; praecipuum remedium.

especíme. *s.m.* *V. exemplar*².

espectacular. *adx.* Magnificus, splendidus, lautus, elatus, mirus –a –um; grandis –e.

espectáculo. *s.m.* **1.** *Función con público:* spectaculum –i; ludus –i; ludicrum spectaculum; (*de*

teatro) ludus scaenicus; fabula –ae. **2.** *Acción, situación, etc., que chama a atención:* spectaculum –i; species –ei; spectatio –onis; (*novo, raro*) nova atque inusitata species. ♦ *Ofrecer un triste espectáculo:* triste spectaculum praebere.

espectador –ora. *s.* **1.** *Persoa que observa ou mira:* spectator, exspectator, contemplator/-trix; testis –is. **2.** *Persoa que asiste a un espectáculo:* spectator/-trix; sessor –oris; spectans –antis.

espectro. *s.m.* **1.** *Visión fantástica:* *V. fantasma.* **2.** *Alma dun defunto:* *V. fantasma.* **3.** (*fig.*) *Persoa moi fraca:* macilentus, flaccidus, languidus/-a vir/femina. **4.** (*fig.*) *Posibilidade de que ocorra algo que causa pánico:* spectrum –i. **5.** *Fis. Sucesión de radiacións:* spectrum –i; radiationis diagramma. **6.** *Fis. Imaxe que resulta da descomposición da luz:* spectrum –i. **7.** *Fis. Imaxe en que aparecen os trazos dun fenómeno físico:* figura graphica; spectrum –i.

especulación. *s.f.* **1.** *Reflexión teórica:* speculatio, inspectio, meditatio –onis. **2.** *Conxectura:* *V. esta palabra.* **3.** *Econ. Operación baseada na previsión dos cambios dos prezos:* lucrosa ou quaestiosa negotiatio. *V. especular.*

especular. *v.tr.* **1.** *Pensar detidamente:* contemplari; speculari; observare; inspicere; meditari. **2.** *Dar como posible, por certos indicios:* *V. conxecturar.* **3.** *Facer operacións comerciais baseándose na previsión de cambios:* quaestum instituere ou praevidere; quaestum suum colere; quaestui servire; stultitia aliorum proficere; annonae caritatem in quaestum conferre; ex caritate annonae lucra facere. **4.** *Realizar negocios aproveitando dunha situación privilexiada:* *V. 3.*

especulativo –a. *adx.* **1.** *Relativo á reflexión teórica:* speculativus, contemplativus, theoreticus –a –um. **2.** *Relativo á especulación comercial:* quaestui serviens; ad quaestum conversus; (*con fins especulativos*) lucri causa.

espeleólogo –a. *s.* Spelaeologus/-a; de cavernis doctrinae peritus/-a.

espeleoloxía. *s.f.* Spelaeologia –ae; de cavernis doctrina.

espeleolóxico –a. *adx.* Spelaeologicus –a –um.

espelicar. *v.tr.* Decorticare; cute ou corio nudare. *V. tamén debagar.*

espelido –a. *adx.* **1.** *Esponxoso:* mollis –e; spongius, mollitus –a –um. **2.** *Que actúa con coi-*

dado, rapidez e eficacia: V. **agudo, aleuto, vivo.**

espelir. *v.tr.* **1.** *Sacudir; estender para facer solto e esponxoso:* agitare; tundere; (*un colchón*) mollire. **2.** *Avivar o enxeño de alguén:* alicuius ingenium acueire ou excitare. **3.** *Sacudir a pereza a alguén:* V. **espreguizar.** *v.intr.* **4.** *Poñerse esponxosa unha masa:* intumescere; inflari; molliri. *v.pr.* **5.** *Darse présa na realización de algo:* V. **apresurarse, bulir.** **6.** *Sacudir a preguiza:* V. **espreguizarse.** **7.** *Avivar o enxeño:* ingenii vires intendere.

espellismo. *s.m.* **1.** *Fenómeno óptico:* oculorum deceptio, error ou mendacium; deceptiva ou fallax visio; visum decipiens; falsa species. **2.** (*fig.*) *Sensación que non é real:* fallax ou inanis species ou spes; decipiens incitamentum.

espello. *s.m.* Speculum -i; (*mirarse ao espello*) se in speculo inspicere ou contemplari. ♦ *A cara é o espello da alma:* imago animi vultus est; vultus mores indicat; per oculos animus emanat. *Viu a súa imaxe no espello das augas:* lympharum in speculo vidit simulacrum suum. *Vemos agora nun espello escuramente:* videmus nunc per speculum in aenigmate. *Mirarse no espello de alguén:* exemplum ex aliquo sumere.

espeluxar. *v.tr. e pr.* V. **desguedellar(se).**

espenuca. *s.f.* V. **caverna, cova.**

espenuxar. *v.tr. e pr.* V. **desguedellar(se).**

espeque. *s.m.* V. **estaca.**

espera. *s.f.* Expectatio -onis; spes -ei. ♦ *Ter espera:* mature agere. *Non ter espera:* dilationis impatientem esse; cunctari nescire. *Á espera (estar, permanecer):* expectare; praestolari; spem habere; in spem venire; in spe esse.

esperanto. *s.m.* Lingua Zamenhofiana (*a L. Zamenhof creata*); ficticia lingua *esperanto* nuncupata.

esperanza. *s.f.* Spes, spei; expectatio -onis; (*firme*) fiducia -ae; firma spes; (*va*) falsa, fallax, inanis, irrita spes; (*contra toda esperanza*) praeter (omnem ou omnium) spem ou opinionem; (*responder á esperanza*) expectationem explere; (*ter esperanza*) spem habere; sperare; in spe esse; (*concebir esperanza*) spem capere; in spem venire ou adduci; (*perder a esperanza*) desperare; spem perdere, abicere ou deponere; spe labi; omnis spei egenum esse. ♦ *Mientras hai vida hai esperanza:* dum spiro spero; modo liceat vivere, est

spes. Hai que renunciar a toda esperanza: deplorata spes est. *Non frustrarei a túa esperanza:* non fallam opinionem tuam. *Alimentar esperanzas vas:* V. **alimentar.**

esperar. *v.tr.* **1.** *Permanecer nun lugar á espera de alguén ou de algo:* sperare; expectare. V. *tamén esperanza.* **2.** *Ter a esperanza de que algo suceda:* sperare; spem habere; in aliqua re sperare, spem ponere ou collocare; in spe esse; aliquid ab aliquo expectare; fidere, confidere. *v.intr.* **3.** *Agardar:* V. este verbo. ♦ *Esperar algo imposible:* lactis gallinaei haustum sperare; aquam e pumice postulare. *Quen espera desespera:* mora est longior properantibus; spes quae differtur aggravat animum.

esperma. *s.m.* **1.** *Líquido segregado polas glándulas xenitais masculinas:* semen -inis; sperma -atis. **2.** *Líquido da cabeza do cachalote ou da balea:* physeteris ou ceti sperma ou unguen.

espermático -a. *adx.* Seminalis -e; spermaticus -a -um.

espermatozoide. *s.m.* Generativa cellula; fecundum ou vitale germen.

espernexar. *v.intr.* Crura crebro iactare ou movere; pedibus quatere ou tundere.

esperón. *s.m.* Cos, cotis.

esperpento. *s.m.* **1.** *Persoa ou cousa extravagante:* horribilis, terribilis, horrendus, formidolosus, absonus, horrificus, absurdus/-a vir/femina; absurditas -atis; absurdum -i; deliratio, deviatio -onis; insipientia, ineptia -ae. **2.** *Xénero literario creado por Valle-Inclán:* Valle-Inclanescum genus; scribendi ou scripturae genus a Raymundo Maria del Valle-Inclán creatum.

espertador. *adx.* **1.** *Que serve para espertar:* excitator, suscitator -oris; excitans -antis. *s.m.* **2.** *Reloxo para espertar:* horologium expergeficiens.

espertar. *v.tr.* **1.** *Interromper o sono de alguén:* expergefacere, expergere, suscitare, exsuscitare; dormientem excitare; e somno excitare ou suscitare; alicui ou alicuius somnum rumpere. *v.intr.* **2.** *Deixar de estar durmindo:* expergefieri, expergisci, expergiscere; (*non espertar en toda a noite*) per totam noctem somno se dare ou tradere; noctem perpetem dormire; (*prop. e fig*) *esperta!*: expergiscere!

esperto -a. *part. e adx.* **1.** *Que non está durmindo:* e somno solutus ou excitatus; experrectus,

expergefactus, excitatus –a –um; vigilans –antis; exsomnia –e. **2.** *De enxeño agudo*: acutus –a –um; alacer –cris –cre; perspicax –acis; expertus, callidus, versutus –a –um. V. *tamén agudo, aleuto*.

espesar. *v.tr.* **1.** *Facer unha cousa espesa ou máis espesa*: spissare; densare, densere; congerere; constringere. *v.intr.* **2.** *Facerse máis espeso*: spissescere; densari, denseri, condensari; coagulari; concrecere; crassescere; coire.

espeso –a. *adx.* Crassus, spissus –a –um. V. *tamén basto*.

espesura. *s.f.* **1.** *Calidade de espeso*: spissitudo, crassitudo –inis; spissitas, densitas –atis. **2.** *Lugar con moita vexetación*: silva –ae; nemus –oris; saltus –us; locus nemorosus.

espetar. *v.tr.* e *pr.* V. *chantar(se), cravar(se)*.

espeteira. *s.f.* **1.** *Táboa, estante para colgar os utensilios de cociña*: abacus culinarius. V. *tamén cunqueiro*. **2.** *Táboa onde se penduran as feramentas*: uncinata tabula.

espeto. *s.m.* **1.** *Utensilio para asar carne, peixe, etc., nas brasas*: veru –us; (*pequeno*) veruculum –i. **2.** *Pau, barra de ferro, etc., rematados en punta*: sudes ou sudis –is; aculeus, stimulus –i. ♦ *Asar ao espeto*: in veru ou verubus coquere ou torrere.

espía. *s.f.* Excursor; excursator; conquisitor; speculator, explorator/-trix; auceps, aucupis.

espíar. *v.tr.* Speculari; investigare; aucupare/-ari. V. *tamén asalar, axexar*.

espicha. *s.f.* Tubulus –i; epitonium –i.

espíchar. *v.tr.* **1.** *Poñer a espicha a un bocoi, barril, etc.*: epitonium, tubulum cup(p)ae affigere ou aptare. **2.** *Chantar, cravar*: V. estes verbos. ♦ (pop.) *Espichala(s)*: V. *morror*.

espicho. *s.m.* V. *espicha*.

espido –a. *part.* **1.** *Part. do verbo espír*: V. este verbo. *adx.* **2.** *Sen roupa*: V. *nu*. *s.m.* **3.** *Pintura ou escultura sen roupa*: V. *nu*.

espiga. *s.f.* **1.** *Froito das gramíneas*: spica, arista –ae; spicum, spicus –i. **2.** *Inflorescencia formada pola reunión de flores*: V. **1.** **3.** *Extremo dunha peza que encaixa noutra*: clavicula –ae; cardo –inis.

espigado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo espigar*: V. este verbo. **2.** *Que xa botou espiga*: spicatus –a –um. **3.** (fig.) *Alto e delgado*: corpore procerus; eleganti statura (vir/femina).

espigar. *v.tr.* **1.** *Botar espiga os cereais*: spicare ou spicari; spicam ou spicas edere, concipere ou emittere. **2.** *Recolher espigas*: spicas legere ou colligere. **3.** (fig.) *Recolher de aquí e de acolá*: passim carpere, decerpere ou colligere.

espínaca. *s.f.* Spinacia, spinachia ou spincia –ae; spinachium ou spinaceum –i.

espiña. *s.f.* **1.** *Puga das plantas*: spina –ae; aculeus –i. **2.** *Parte ósea dos peixes*: spina, arista –ae; sudes ou sudis –is; (*quitar as espiñas*) exossare. **3.** *Columna vertebral*: dorsi spina. V. *tamén carrero, columna, espiñazo*. **4.** *Gran de graxa na pel*: tumor –oris; varus –i. **5.** (fig.) *Cousa que produce mágoa*: cura –ae; sollicitudo –inis; angor –oris; anxietas –atis; aculeus –i.

espiñar. *v.tr.* e *pr.* Spinis pungere; stimulare; corporis membrum pungere; se pungere, pungi.

espiñazo. *s.m.* Spina –ae; dorsi vertebrae; spondyli –orum; (*do porco*) porci imbrex. V. *tamén carrero, columna*.

espiñeiro. *s.m.* V. *espiño*.

espiñento –a. *adx.* **1.** *Que ten espiñas*: spinolentus, spinosus, spineus, dumosus, hirtus, hirsutus, senticosus –a –um; spinifer ou spiniger –era –erum. **2.** (fig.) *Difícil, problemático*: durus, arduus, lubricus, operosus, spinosus, aerumnosus –a –um; difficilis –e.

espiño. *s.m.* **1.** *Arbusto espiñoso*: vepres –is; spinus, rubus, dumus –i; spina –ae; sentis –is (*ús. máis en pl.*); (*pequeno*) veprecula –ae; (*boscaxe no que abunda*) spinetum, vepretum, dumetum –i. **2.** *Puga dalgunhas plantas*: V. *espiña*. ♦ *Porco espiño*: V. *porco*. *Protexido con espiños*: spinis instructus ou munitus.

espiñoso –a. *adx.* V. *espiñento*.

espiollar. *v.tr.* **1.** *Quitar os piollos*: a pediculis mundare. *Tamén v.pr.* a pediculis mundari ou se mundare. **2.** (fig.) *Examinar na procura de algo*: recognoscere; perspicere; excutere; sciscitari.

espionaxe. *s.f.* **1.** *Acción de espíar*: occulta exploratio, investigatio, speculatio, indagatio. **2.** *Actividade clandestina realizada por espías*: occulta exploratio; speculatus –us. V. *tamén 1*.

espír. *v.tr.* e *pr.* V. *denudar(se)*.

espiral. *s.f.* Spira, cochlea –ae; involutio –onis; (*ferrea*) spira ou lamina renitens; (*en espiral*) intortus; (*en forma de espiral*) muricatum intortus; in cochleam retortus.

espiritismo. *s.m.* **1.** *Ciencia oculta baseada na crenza de que os espíritos dos mortos sobreviven:* spiritismus -i. **2.** *Práctica da comunicación cos espíritos:* manium ou mortuorum evocatio.

espírito. *s.m.* **1.** *O que constitúe a vida psíquica, intelectual e afectiva:* spiritus -us; animus -i; mens, mentis; (*principio vital*) anima -ae. **2.** *A persoa considerada en canto ao seu carácter, actividades e modo de ser:* ingenium -i; natura -ae; animus -i. **3.** *Maneira de pensar, de comportarse:* mens, mentis; animus -i; mores -um; voluntas -atis; (*espírito de contradición*) concertationis studium; (*forte espírito crítico*) (fig.) rhinocerotica naris; (*grandeza de espírito*) magnanimitas -atis. **4.** *O que é a esencia dunha cousa:* natura -ae; spiritus, sensus -us. **5.** *Ser en aparencia material:* spiritus -us. **6.** *Métr. Signo que marca a aspiración:* spiritus -us; (*áspero*) spiritus asper; (*suave*) spiritus lenis ou tenuis; exilis aspiratio. ♦ *Espírito Santo:* Spiritus Sanctus; Paraclitus ou Paraclitus -i.

espiritual. *adx.* **1.** *Relativo ao espírito:* incorporalis, spiritualis, spiritalis -e; incorporeus -a -um. *V. tamén inmaterial.* **2.** *Relativo á igexa e á relixión:* sacer -cra -crum; spiritualis -e.

espirrar. *v.intr.* *V. esbirrar.*

espirro. *s.m.* *V. esbirro.*

espléndido -a. *adx.* **1.** *Que provoca admiración:* splendidus, magnificus, sumptuosus, superbus, lautus, clarus, amplus -a -um; dapsilis -e; (*brillante*) splendens, fulgens -entis; (*carreira espléndida*) ornatisimum curriculum. **2.** *Xeneroso:* *V. esta palabra e desprendido.*

esplendor. *s.m.* **1.** *Brillo ou luz intensa:* splendor, fulgor, nitor -oris; iubar -aris; lux, lucis. **2.** *Calidade do que causa admiración:* splendor -oris; iubar -aris; lumen -inis; nobilitas, dignitas -atis; (*fasto, riqueza*) magnificentia -ae; splendor -oris. **3.** *Apoxeo:* *V. esta palabra.*

espolar. *v.tr.* *V. decotar.*

espoliar. *v.tr.* Praedari; diripere; depopulari; auferre; (*o erario público*) pecuniam de aerario auferre. *V. tamén desposuír, despojar.*

espolio. *s.m.* Spolium -i; spoliatio, expilatio, direptio -onis.

espondaico -a. *adx. Métr.* Spondaicus, spondiacus, spondeadeus -a -um; (*hexámetro*) versus ou hexameter spondaicus ou spondiacus.

espondeo. *s.m. Métr.* Spond(a)eus -i.

esponsais. *s.m.pl.* Sponsalia -ium; sponsus -us.

espontáneo -a. *adx.* **1.** *Que se produce por impulso propio:* spontaneus, voluntarius, ultraneus, ultroneus, purus, ingenuus -a -um; non invitus; non coactus; liber -era -erum; (*incendio*) incendium sua sponte ortum. **2.** *Que actúa sen reflexionar:* imprudens -entis; spontaneus, improvidus -a -um; incogitans -antis; praeceps -ipitis. **3.** *Que se fai sen reflexionar:* inconsultus, inconsideratus, incogitatus, temerarius, inopinatus -a -um. **4.** *Bot. Que nace ou se propaga sen cultivar:* inaratus, incultus -a -um; sponte editus ou genitus.

esponxa. *s.f.* **1.** *Animal mariño:* spongia -ae. **2.** *Masa do esqueleto deste animal ou doutra materia:* spongia -ae.

esponxoso -a. *adx.* Spongiosus, pumicosus, rimosus -a -um; (*terra esponxosa*) terra bibula.

espora¹. *s.f.* *Peza para avivar o paso do cabalo:* calcar -aris; (*dar espora*) calcaribus equum concitare ou incendere; equo calcaria subdere.

espora². *s.f.* *Célula reprodutora:* spora -ae; semen, germen -inis.

esporádico -a. *adx.* **1.** *Que se produce dun xeito discontinuo:* sporadicus, disiunctus, disiectus, rarus, singulus, solitarius -a -um. **2.** *Med. Que non ten carácter epidémico:* sporadicus -a -um; singillatim habitus.

esporrear. *v.tr.* **1.** *Picar a cabalería para que avive o paso:* calcaria equo admovere ou subdere; calcaribus equum concitare, incendere, agitare. **2.** (*fig.*) *Aguillar, animar, alentar:* *V. estes verbos.*

esporón. *s.m.* **1.** *Especie de uña do galo e doutras aves:* calcar -aris; aduncus unguis avium. **2.** *Punta da proa:* (navis) rostrum; (*barco con esporón*) rostrata navis.

esporta. *s.f.* Sporta, sportula -ae; fiscus -i. *V. tamén cesta.* ♦ *A esportas:* *V. esgalla* (a).

esposar. *v.tr.* **1.** *Casar:* *V. este verbo.* **2.** *Tomar por esposo ou esposa:* (o home) uxorem ducere, assumere, in matrimonium sumere, accipere; secum matrimonio ducere; sibi aliquam coniungere; matrimonio sibi adiungere; (*a muller*) (alicui ou cum aliquo) nubere; se viro iungere. **3.** *Poñer as esposas a alguén:* aliquem manibus vincire; alicui manicas ou catenas inicere; uncire aliquem catenis. *v.pr.* **4.** *Desposarse.* *V. este verbo e casar.*

esposas. *s.f.pl.* Manicae, catenae –arum.

esposo –a. *s.* V. **cónxuxe; dona, muller; home, marido.**

espraiair. *v.tr.* **1.** *Facer que algo abranga moito espazo:* dilatate; extendere; exspatiari. *v.pr.* **2.** *Aumentar de volume:* tumere, intumere, intumescere; turgescere. **3.** *Ocupar moito tempo en falar:* longa oratione uti; multa dicere; aliquid curatius disserere; rem plurimis verbis amplecti. **4.** (fig.) *Pasar o tempo dun xeito agradable:* exspatiari; recreari; otiari; animum relaxare ou remittere.

espreguizar. *v.tr.* **1.** *Facer saír da preguiza:* alicuius somnum ou pigritiam excutere. *v.pr.* **2.** *Estirar os membros do corpo:* membra exporrigere ou extendere; pigritiam abicere; pandiculari.

espreita. *s.f.* V. **axexo.**

espreitar. *v.tr.* V. **abesullar, axexar, espiar.**

espremedor. *s.m.* Colum –i; vas exprimendo aptum; (*eléctrico*) colum electricum ou electrica vi actum.

espremer. *v.tr.* Premere, comprimere, pressare.

***espuela.** *s.f.* V. **espora**¹.

espulla. *s.f.* Verruca –ae; ficus –i; (*pequena*) verrucula –ae.

espuma. *s.f.* V. **escuma.**

espumadeira. *s.f.* V. **escumadeira.**

espumallo. *s.m.* V. **escumallo.**

espumar. *v.tr.* V. **escumar.**

esputar. *v.tr.* V. **esgarrar.**

esputo. *s.m.* V. **esgarro.**

esquecemento. *s.m.* Oblivio –onis; oblivium –i; oblitteratio –onis. ♦ *Esquecemento do pasado, amnistía:* praeteritorum oblitteratio. *Caer no esquecemento:* in oblivionem diuturnitate adduci; oblivione exstingui; exolescere; senescere; oblitterari; memoria delabi. *Dar a esquecemento:* V. **esquecer.**

esquecer. *v.tr.* **1.** *Deixar de ter na memoria:* oblivisci; oblitterare; memoriam alicuius amittere; oblivioni dare; memoriam deponere. **2.** *Deixar de ter afecto:* de memoria excidere; oblivioni dare; ex animo memoriam alicuius discedere ou excidere. **3.** *Non ter en conta:* omittere, praetermittere; praeterire; negligere; ex memoria deponere; parvi facere. *v.intr.* **4.** *Non vir á memoria:*

oblivisci; rem memoria dilabi; rem memoria ou a memoria exire. **5.** *Non ser obxecto do afecto:* non recordari; memoriam rei excidere ou abire; rem pectore labi. **6.** *Non ser tida en conta unha cousa:* alicuius rei (beneficii, maleficii) immemorem esse; aliquam rem (beneficium, damnum) elabi. **7.** *Deixar de ter na memoria:* oblivionem rei capere; oblivisci. **8.** *Deixar de ter afecto:* oblivisci; oblivioni dare. **9.** *Non ter en conta:* omittere; praetermittere.

esqueira. *s.f.* ou **esqueiro.** *s.m.* V. **escada.**

***esquela.** *s.f.* V. **necroloxía.**

esqueleto. *s.m.* **1.** *Ósos dun corpo:* ossa –ium; ossea larva; larva –ae; sceleus –i; ossium nuda compages. **2.** *Parte dura que cobre o corpo de certos invertebrados:* cortex –icis; ossea compages; tegumen –inis. **3.** (fig.) *Persoa moi delgada:* ossa et pellis; vir/femina macie confectus/-a; cadaver –eris; trama figurae. **4.** (fig.) *Estrutura:* statumen –inis; (*dun barco*) interamenta –orum; navis corpus; alveus –i.

esquema. *s.m.* Adumbratio, delineatio –onis; typus –i; lineamenta –orum; exemplar –aris; exemplum –i; (*en esquema*) adumbratim.

esquerdo –a. *adx.* **1.** *Situado do lado do corazón:* sinister –tra –trum; laevus –a –um; (*entre dúas cousas*) sinisterior –ius. *s.f.* **2.** *O lado esquerdo:* sinistra pars; sinistra, laeva –ae; laeva –orum. **3.** *A man ou a perna esquerda:* manus sinistra; sinistra, laeva –ae; crus sinistrum. **4.** *Colectividade política de carácter reformista:* sinistra factio; sinistrae partes. ♦ *Á esquerda:* (*sen movemento*) (a) sinistra; laeva, sinistra ou sinisteriore parte; (*á dereita e á esquerda*) dextra laevaue; (*con movemento*) sinistrorsus, sinistrorsum ou ad laevam.

esquí. *s.m.* **1.** *Patín para esvarar sobre neve, xeo, etc.:* narta –ae; nartae –arum; norvergica –ae; solea nivalis; oblonga solea (ligna). **2.** *Deporte practicado con esquís:* nartatio –onis; nartatoria cursitatio; nartarum certamen ou certatio; (*pista de esquí*) curriculum nivale; iter narticum; (*bas-tón de esquí*) baculum nartatorium ou nivale. ♦ *Esquí acuático:* nartatio aquatilis ou aquatica; oblongis soleis per undas lapsus.

esquiable. *adx.* Nartis ou nartationi pervius.

esquiador –ora. *s.* Nartator/-trix.

esquiar. *v.intr.* Oblongis soleis prolabi; per nives *ou* per iter nivale prolabi; (*sobre a auga*) nartis per undas ferri *ou* prolabi; automatario navigio adhaerere et oblongis soleis per undas ferri.

esquilmar. *v.tr.* Dumeta succidere *ou* ligni et frondium caedem facere (ad agrorum nutrimentum).

esquilmo. *s.m.* Fimus, dumus -i; rudus acer; virgulta, dumeta -orum; frutex -icis. V. *tamén estrume, mulime*.

esquimó. *adx.* e s. Esquimensis *ou* Aesquimensis -e. Esquimenses *ou* Aesquimenses -ium.

esquina. *s.f.* **1.** *Parte saínte ou entrante de dúas liñas que se cortan:* versura -ae; ancon -onis; angulus -i; (*dobrar a esquina*) viae angulum praetergredi. **2.** Por ext., *zona máis próxima a ese punto:* V. 1.

esquío. *s.m.* Scirus -i; nitela -ae.

esquirol. *s.m.* V. **crebafolgas**.

esquivar. *v.tr.* Fugere, effugere, suffugere; eludere; vitare; declinare.

esquivo -a. *adx.* Asper -era -erum; fastidiosus -a -um; insociabilis, difficilis -e.

esquizofrenia. *s.f.* *Psiqu.* Mentis abalienatio; schizofrenia -ae; schizophrenesis -is.

esquizofrénico -a. *adx.* Schizofrenicus -a -um; schizofrenia affectus *ou* laborans.

estabilidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é estable:* firmitas, stabilitas -atis; perseverantia, constantia -ae. **2.** *Estado do que se mantén en equilibrio:* aequilibrium -i; aequilibratas -atis.

estabilizar. *v.tr.* **1.** *Facer estable:* stabilire; stabilere, firmum reddere. **2.** *Dar estabilidade:* V. **equilibrar.** *v.pr.* **3.** *Pórse estable:* firmitatem, stabilitatem, aequilibrium assequi; aequum animum, aequam mentem attingere

estable. *adx.* Stabilis -e; firmus, fixus -a -um; aequo animo (vir/femina); constans -antis. V. **constante**.

establecemento. *s.m.* **1.** *Acción e efecto de establecer *ou* establecerse:* erectio, institutio, fundatio, inauguratio -onis. **2.** *Empresa comercial *ou* industrial:* sedes -is; industriae quaestuosae sedes; officina -ae; ergasterium -i.

establecer. *v.tr.* **1.** *Pór algo nun lugar de maneira estable:* instruere; instituere; stabilire; stabilitatem dare. **2.** *Facer que algo entre en vigor *ou* em-*

pece a funcionar: inaugurar; stabilire; instituere; constituere. **3.** *Impor unha orde:* constituere; praescribere; decernere; pacisci; stipulari; pangere. **4.** *Fundar algo sobre argumentos sólidos:* firmare; statuere; decernere; stabilire. *v.pr.* **5.** *Fixar a residencia nun lugar:* sedem *ou* domicilium ponere, collocare *ou* constituere; considerare; consistere; radices agere.

establecido -a. *adx.* e s. V. **domiciliado**.

*establo. *s.m.* V. **corte**².

estaca. *s.f.* Stips -ipitis; sudes -is; surus -i; vacerra -ae; lignea vectis; ligneum fulcrum; (*para suxeitar as cepas*) ridica -ae; pedamen, statumen -inis.

estacada. *s.f.* Vallum -i; vallatum opus. ♦ *Deixar na estacada:* sub cultro linquere.

estacha. *s.f.* Rudens hamatus *ou* hamo instructus.

estación. *s.f.* **1.** *Cada unha das catro partes do ano:* anni tempus *ou* hora. **2.** *Lugar onde se paran *ou* teñen algún servizo os transportes:* statio, mansio -onis; sedes -is; domicilium -i; (*ferroviaria*) ferriviae *ou* ferriviaria statio; (*de servizo*) statio autocinetorum usibus destinata; (*xefe de estación*) ferriviae praefectus. **3.** *Instalación onde se fan observacións científicas, emisións, etc.:* statio -onis; (*espacial*) statio sideralis; (*meteorolóxica*) statio meteorologica; (*de radio, de televisión*) statio radiophonica, televisifica emissoria. ♦ *Estación termal:* aquae, thermae -arum.

estacionamento. *s.m.* V. **aparcamento**.

estacionar. *v.tr.* **1.** *Colocar un vehículo nun lugar:* V. **aparcar.** *v.pr.* **2.** *Deterse nun lugar por algún tempo:* V. **asentarse, establecerse.** **3.** *Permanecer nun estado estacionario:* immotum, constantem, immutabilem manere *ou* se praebere.

estada¹. *s.f.* *Estrutura para facer traballos de construción, pintura, etc.:* pegma -atis; tabulatum -i; tabulatio -onis; machina -ae.

estada². *s.f.* *Estancia, permanencia.* V. estas palabras.

estadea. *s.f.* V. **aparición, compañía, fantasma**.

estadía. *s.f.* V. **estancia, permanencia**.

estadio. *s.m.* **1.** *Recinto para competicións deportivas:* stadium -i; circus -i; (*de fútbol*) ballipedium -i; stadium pedeludiarium. **2.** *Cada un dos estados sucesivos de certos procesos:* vices -ium; mo-

menta –orum; gradus –us; phasis –is; tempus et momentum (morbi).

estadista. *s.m.* Vir rerum civilium peritissimus; vir in republica prudens.

estadística. *s.f.* V. **estadística.**

estado. *s.m.* **1.** *Situación ou condición dunha persoa ou cousa:* status, habitus –us; modus –i; condicio –onis; sors, sortis; ratio –onis; (*de necesidade*) angustiae –arum; (*de excepción*) iustitium –i; (*de saúde*) valetudo –inis; (*de asedio*) tumultus –us; (*de ánimo*) animi habitus; animus –i; (*salvaxe*) fera agrestisque vita; (*estado maior*) cohors praetoria; (*bo estado de conservación*) integritas –atis; (*malo*) corruptio –onis; (*este é o estado das cousas*) res sic se habet. **2.** *Condición social ou profesional:* ordo –inis; condicio –onis; genus –eris; gradus –us; locus –i; fortuna –ae; status –us. **3.** *Ente xurídico que personifica a nación:* respublica –ae; civitas –atis; imperium –i; reipublicae status, modus, forma ou genus; (*o Estado español*) res Hispana; (*constitución do Estado*) reipublicae disciplina. V. **tamén** **constitución;** (*á conta do Estado*) sumptu publico **4.** *Aparato constituído polo conxunto de organismos de varias nacións federadas:* foederatae civitates; regnum, imperium –i; respublica –ae. **5.** *División territorial con máis ou menos autonomía:* regio –onis. ♦ *Estado civil:* civilis ou civica condicio. *Estar en estado:* V. **embarazada.** *Golpe de estado:* V. **golpe.** *Xefe de Estado:* reipublicae moderator; praefectus, gubernator ou praeses. *Home de Estado:* V. **estadista.**

estadounidense. *adx. e s.* Americanus –a –um. Americae Septentrionalis incola; Americani –orum; Americanae gentes.

Estados Unidos. *top.* Foederatae Civitates Americae Septentrionalis; America Septentrionalis.

estadullo. *s.m.* Currus (*xen.*) sudes; stips –ipitis; statuculum –i.

estafa. *s.f.* Furtum –i; fraudatio, suppressio, subreptio (surreptio) –onis; dolus –i; dolosa emunctio; pecuniae aucupium.

estafador –ora. *s.* Furax –acis; fraudator, circumscriptor; veterator/-trix; mango –onis; fraudis artifex; dolosus/-a emunctor/-trix ou manticulator/-trix; argentiexterobronides –ae.

estafar. *v.tr* **1.** *Conseguir cartos con enganos:* pecuniam emungere, subripere (surripere); argento aliquem circumvertere ou emungere. **2.** (fig.)

Enganar no prezo, cantidade, etc.: fraudare; decipere; immodicum sumptum alicui inferre; furtim subducere. V. **tamén** 1.

estafeta. *s.f.* **1.** *Correo que ía dun lugar a outro:* tabellarius –i; cursor –oris; (*a cabalo*) citus eques. **2.** *Oficina de correo:* tabellariorum officina, domus ou statio. **3.** *Correo diplomático:* legatorius cursus.

estalactita. *s.f.* *Xeol.* Stalactis –itis; stalactites –is; corymbus –i; pensilia saxa stillicidio facta; (*formarse estalactitas*) pensilia saxa stillicidio fieri; in lapidem concresecere.

estalagmita. *s.f.* *Xeol.* Stalagmis –itidis; saxa stillicidio facta.

estalar. *v.intr.* **1.** *Producir estalos:* crepare, crepitare; sonare; detonare. **2.** *Estoupar con ruído:* stridere; explodere; stridorem edere; dissilire; disrumpi; cum sonitu detonare ou frangi. **3.** (fig.) *Manifestarse unha cousa de repente:* erumpere; cooriri; (*estalou a sedición, a risa*) erupit seditio, risus; (*a guerra*) exarsit ou exortum est bellum; (*unha tormenta*) tempestas coorta est. **4.** (fig.) *Sentir algo sen posibilidade de reprimilo:* erumpere; non se abstinere; (*de ira*) ira corripri; furore rapi; prae iracundia excandescere; in iurgia erumpi; in aliquem invehi. *v.tr.* **5.** *Facer que algo produza estalos:* explodere; disrumpere; (*os dedos*) digitos concrepare. ♦ (fig.) *Estalarlle a alguén unha castaña na boca:* incommodo, calamitate, infortunio, casu ou damno affici.

estaleiro. *s.m.* Navale –is ou navalia –ium; navales officinae.

estálido. *s.m.* **1.** *Acción de estalar:* stridor, fragor –oris; sonitus, crepitus –us; explosio, eruptio –onis; cottabus –i; (*o seu ruído*) fragor –oris; strepitus –us. **2.** *Manifestación repentina:* eruptio –onis.

estalo. *s.m.* V. **estálido.**

estalote. *s.m.* Digitalis purpurea.

estame. *s.m.* **1.** *Fío de tecer:* stamen –inis; filum –i. **2.** *Bot. Órgano da flor:* stamen –inis.

estamento. *s.m.* Ordo –inis; classis –is. V. **estado.**

estampa. *s.f.* **1.** *Debuxo impreso:* imago –inis; picta ou depicta imago; icon –onis. **2.** *Tarxeta con debuxo impreso:* chartula, imagiuncula picta; (*a color*) imago coloribus expressa; (*relixiosa*) sacra ou religiosa imago. **3.** *Conxunto das formas dunha persoa ou animal:* corporis forma ou habitus.

◆ *Dar un libro á estampa (ao prelo):* librum (in lucem) edere.

estampado -a. *adx.* **1.** *Que leva debuxos feitos por impresión:* imaginibus ou typis impressis auctus, illustratus ou ornatus; (*tea ou papel*) versicolor -oris; variegatus -a -um. **2.** *Debuxo feito con esa técnica:* imago ou delineatio typis impressa ou edita.

estampar. *v.tr.* **1.** *Realizar debuxos, letras, etc., mediante impresión:* V. **imprimir.** **2.** *Facer unha sinal por presión:* imprimere; signare; notare. **3.** (*pop.*) *Agredir cun golpe na cara:* alapam ducere; colaphos ou pugnum in os alicui impingere. **4.** (*pop. e fig.*) *Lanzar contra algo ou alguén:* immittere; iacere, conicere; impingere. **5.** (*pop. e fig.*) *Dar, dicir dunha maneira brusca:* V. **chantar.**

estancar. *v.tr.* **1.** *Impedir que un líquido corra:* detinere; impedire; interrumpere; supprimere; sistere; cohibere; stagnare. *v.intr e pr.* **2.** *Deixar de correr un líquido:* consistere; stagnari; detineri.

estancia. *s.f.* **1.** *Feito de estar nun lugar e tempo que se está:* mansio, permansio, habitatio, commoratio -onis; mora -ae. **2.** *Compartimento dunha casa:* cubiculum, habitaculum -i; cubile -is.

estanco -a. *adx.* **1.** *Sen fenda ou abertura:* continuus -a -um; non intermissus. **2.** *Que non corre:* detentus, interruptus, stagnatus -a -um. *s.m.* **3.** *Establecemento en que se venden xéneros monopolio do Estado:* monopolium -i; (*de tabaco*) tabacopolium -i; taberna nicotiana. ◆ *Compartimento estanco:* locus clausus; area interclusa.

estándar. *adx.* Ad exemplar praestitutum factus ou conformatus; iuxta exemplar; exemplaris instar; uniformis -e.

estandarte. *s.m.* **1.** *Bandeira de guerra:* militare signum ou vexillum. **2.** *Bandeira con figuras de santos:* religiosum vexillum.

estanque. *s.m.* Stagnum -i; palus -udis; lacus -us; piscina, lacuna -ae.

estaqueiro -a. *s.* Tabaci venditor/-trix.

estante. *s.m.* **1.** *Prancha para colocar cousas enriba:* (lignum, ferreum) loculamentum; armarii forulus ou locellus. V. *tamén* **andel.** **2.** *Moble para colocar libros ou outros obxectos:* pluteus, forulus -i; pegma -atis; scrinium, repositorium -i; loculamentum -i.

***estantería.** *s.f.* V. **andel.**

estantiga. *s.f.* **1.** *Procesión de almas en pena:* V. **compaña.** **2.** *Aparición:* V. esta palabra.

estanza. *s.f.* V. **estrofa.**

estañar¹. *v.tr.* **1.** *Impedir que mane un líquido, esp. o sangue:* sanguinis fluxum reprimere; vulneris cruorem ou haemorrhagiam sistere. V. *tamén*

estancar. *v.intr.* **2.** *Deixar de manar un líquido:* V. **estancar.**

estañar². *v.tr.* *Cubrir con estaño:* stannare; stannum incoquere; stanno ou plumbo albo illinire, oblinire ou obducere; (*estañado*) stannatus -a -um.

estaño. *s.m.* *Quím.* Stannum -i; plumbum album ou candidum; (*de estaño*) stanneus -a -um.

estar. *v.intr.* **1.** *Encontrarse nun lugar, situación, etc.:* esse, adesse; existere; se habere; stare; consistere; versari; (*estar dous días en Roma*) biduum Romae restare; (*estar escondido*) latere; (*estar toda a noite en vela*) usque ad lucem vigilare. **2.** *Resultar algo dunha certa maneira:* V. **acaer, quedar, sentar.** **3.** *Atoparse algo finalizado, listo, despois dun proceso:* confectum, perfectum, absolutum esse. ◆ *Estar (a).* **1.** *Ter por prezo:* valere; pretio aestimari; stare, constare; (*estar a vinte euros*) vicenis nummis Europaeis valere; (*a como están aquí os porcos?*) quibus hic pretiis porci veneunt?; (*estar a baixo prezo*) parvo pretio vendi ou emi; (*estar moi caro*) venire quam plurimo; (*todo está en venda*) veneunt omnia. **2.** *Atoparse no día, mes, etc., que se indica:* versari; esse; (*estamos a venres*) hodie feria sexta est; (*estamos no inverno*) hiems adest ou venit. *Estar a + inf.* ou *estar a + xerundio:* tradúcese polo verbo en *inf.* ou en *xer.* *Está a estalar a guerra:* bellum imminet; (*estás a mentir*) mentiris; falsa dicis; (*está sempre a chorar ou chorando*) non gemere cessat; (*estou lendo*) lego. *Estar (me, che, lle...)* *ben:* merito, iure aliquid habere, pati, excipere; aliquid iure alicui contingere. *Estar a ben* ou *a mal:* gratum, acceptum ou ingratum, odiosum alicui esse; in gratia ou in odio cum aliquo esse. *Estar a chegar* ou *a vir:* praesto esse ou adesse; imminere. *Estar a matar:* capitali odio in aliquem flagrare; odisse; odium in ou adversus aliquem habere; in invidia, in odio esse (alicui, apud aliquem). *Estar apañado:* miserum, infelicem ou infortunatum esse; undique teneri. *Estar de máis:* superesse. *Estar (o tempo, o vento) de:* (*está o tempo de primavera*) aer vernal; (*está o vento do sur*) ventus auster per-

flat. *Estar de parte de*: alicuius asseclam esse; comitem alicuius se profiteri; partes alicuius sequi; pro aliquo stare; alicui favere; (*niso estou contigo*) in hoc tecum sentio; tibi assentio *ou* consentio. *Estar doente por*: vehementer aliquid cupere *ou* appetere; cupidum, avidum esse. *Estar en todo*: nihil eorum quae facta opus sunt neglegere. *Estar na horta, nas nubes, nas verzas*: aliena cogitare; in alienis rebus occupatum esse. *Estar (alguén) por + inf.*: propendere. *Estar (algo) por + inf.*: nondum inceptum *ou* confectum esse. *Xa estás (ti), xa está (ese), xa estades (vós)*: inopportune, intempestive ades, adest *ou* adestis, venis, venit *ou* venitis. *Estar ben*: bene, pulchre esse; (bene) valere; bona valetudine uti. *Estar mal*: non bona valetudine esse; infirmum, aegrotum esse. *Como estás?* quo modo vales?; quo modo te habes? *Estar alerta*: vigilare; intentum, vigilem, vigilantem esse. *Estar a dieta*: cibo se abstinere. *As cousas están así*: res sic se habent

estarrecer. *v.tr.* **1.** *Causar calafriós ou facer estremecer*: febrem, horrorem inducere. V. *tamén arrepiar*. **2.** *Sentir calafriós ou estremecemento*: V. *arrepiarse*.

estarricar. *v.tr.* e *pr.* V. **estirar(se)**.

estatal. *adx.* Publicus –a –um.

estática. *s.f.* V. **estático**.

estático –a. *adx.* **1.** *Relativo á estática*: staticus –a –um. **2.** *Que non ten cambio*: V. **estable**. **3.** *Que non fai movemento*: stabilis –e; libratu, firmus, aequilibratu, immutatus –a –um; (*lento*) gravis –e; tardus –a –um. *s.f.* **4.** *Parte da mecánica que estuda o equilibrio dos corpos*: statatice –es; corporum aequilibratatis disciplina, doctrina *ou* ars.

estatística. *s.f.* **1.** *Técnica que estuda os feitos para avalialos*: rationalis doctrina; rationarium, brevium –i; census –us; descriptio –onis. **2.** *Datos numéricos que concirnen a unha categoría de feitos*: rationarii summa.

estatua. *s.f.* Statua –ae; effigies –ei; simulacrum, signum –i; agalma –atis; imago –inis; ficta imago; (*colosal*) signum colossicum; sculptile –is. ♦ *Máis mudo ca unha estatua*: statua taciturnior.

estatuaria. *s.f.* Statuaria *ou* fingendi ars.

estatura. *s.f.* Statura –ae; corpus –oris; corporis magnitudo; (*alta*) proceritas –atis; (*baixa*) brevis statura; corporis brevitatis; (*superior á media*) statura quae iustam excedit; (*desmesurada*) statura

enormis; (*home de grande estatura*) procerus homo; (*ser de grande estatura*) ingenti corporis magnitudine esse.

estatutario –a. *adx.* Ad statutum attinens *ou* pertinens.

estatuto. *s.m.* Statutum, constitutum, decretum, scitum –i; institutio, constitutio –onis; lex, legis; primaria *ou* princeps civitatis *ou* societatis lex.

***este.** *s.m.* V. **leste**.

este –a. *dem.* **1.** *Sinala o que está máis preto do que fala*: hic, haec, hoc. **2.** *Serve para referirse a algo que se acaba de dicir*: hic, haec, hoc; is, ea, id; idem, eadem, idem. **3.** *Indica unha unidade de tempo que está a transcórren*: hic, haec, hoc; (*nestes tempos*) hisce temporibus; (*esta mañá*) hodie mane. ♦ *A todo isto*: tamen, attamen, verumtamen; nihilominus. *Este día (hai moi pouco tempo)*: nuper, nuperrime; recenter, recentissime; abhinc paucos dies *ou* paucis diebus. *Nisto*: illico; statim; confestim; interea. *Este é o noso destino*: ita, ea lege, ea conditione nati sumus. *Isto é*: nempe; id est; scilicet, videlicet. *A todo isto*: denique; tandem; tum denique; tum demum. *Nunha destas*: tunc (temporis); eo tempore. *Por isto*: quare; quamobrem; ideo; idcirco. *Esta xeración*: nostra aetas. *Nestes dous últimos meses*: his duobus mensibus. *Nestes últimos días*: proximis superioribus diebus. *Este quere a guerra, aquel desexa a paz*: hic (*ou* alius) bellum quaerit, hic (*ille ou* alius) pacem exoptat. *Unhas veces isto ... outras aquilo*: modo hoc ... modo illud. *Este e aquel*: uterque, utraque, utrumque. *Nin este nin aquel*: neuter –tra –trum.

esteada. *s.f.* V. **escampada**.

estear ¹. *v.intr.* *Parar de chover*: imbrem cessare. V. *tamén escampar*.

estear ². *v.tr.* *Soster con esteos*: statuminare; fulcire; adminiculare; fultura sustentare.

esteira. *s.f.* Storea –ae; sparteum stragulum; teges –etis; matta –ae; (*de embalaxe*) segestre –is.

esteiro. *s.m.* Aestuarium –i.

estela ¹. *s.f.* Monumento funerario: stela –ae; cippus –i.

estela ². *s.f.* Anaco irregular de madeira: V. **acha**.

***estela** ³. *s.f.* Marca que deixa o barco e outras cousas: V. **ronsel**.

estelar. *adx.* Stellaris, astralis –e; astricus –a –um.

estender. *v.tr.* **1.** *Difundir, divulgar:* extendere; explicare; propagare; proferre; (*os confins do imperio*) fines imperii propagare; (*a guerra a España*) bellum in Hispaniam transferre. *V. tamén difundir, divulgar.* **2.** *Estírar algo dobrado ou encollido:* *V. estírar.* **3.** *Poñer por escrito ou cubrir un documento:* scribere, conscribere; (*un cheque*) nummarium mandatum perscribere; (*un recibo*) apocham conscribere, dare, reddere *ou* tradere; (*unha receita*) medicamentum praescribere. *V. tamén cubrir, expedir.* **4.** *Facer máis amplo:* *V. ampliar.* *v.pr.* **5.** *Divulgarse, difundirse:* diffundi; pervadere; (*o incendio estendeuse polos campos*) incendium per agros pervasit. *V. tamén difundirse, divulgarse.* **6.** *Ocupar certa porción de terreo:* propagari; pertinere; extendi; se expandere *ou* expandi; patere; (*estenderse 240 millas*) patere in longitudinem milia passuum CCXL. **7.** *Empregar tempo:* producere; protrahere; prorogare; durare; manere, permanere; tempus ducere; (*falando*) longa oratione uti; fusius dicere; multa dicere; rem plurimis verbis amplecti; (*non me estenderei máis*) rem breviter absolvam; non amplius dicam; de re nihil amplius; (*para non estenderme máis*) ne oratio excurrat longius.

estentóreo **-a.** *adx.* Stentoreus, immensus **-a** **-um**; immanis **-e**; ingens **-entis**.

esteo. *s.m.* Fulcrum, adminiculum, fulcimentum **-i**; anteridion **-i**; anteris **-idis**.

estepa. *s.f.* Magna, immensa, deserta planities; deserta loca; tesca **-orum**.

estercar. *v.tr.* (Agros) stercorare; (agris) stercus inicere *ou* ingerere; fimo spargere *ou* pabulari; laetificare; (*acción de estercar*) stercoratio, laetaminatio **-onis**; stercidium **-i**; (*ben estercado*) stercorosus **-a** **-um**.

estercos. *s.m.* Stercus **-oris**; fimus **-i**; laetamen **-inis**; excrementum **-i**; (*químico*) fimus chemicus.

estereofonía. *s.f.* Stereophonia **-ae**.

estereofónico **-a.** *adx.* Stereophonicus **-a** **-um**.

estereotipado **-a.** *adx.* Stereotypice impressus; varietate carens; tritus **-a** **-um**.

estereotipo. *s.m.* **1.** *Cliché tipográfico:* stereotypus **-i**. **2.** (*fig.*) *Idea ou expresión moi usada:* stereotypus **-i**; locus communis. *V. tamén cliché, tópico.*

estéril. *adx.* **1.** *Que non dá froito:* sterilis **-e**; infecundus, infructuosus, aridus, ingratus, ieiunus **-a** **-um**; frugum vacuus; (*árbore*) infelix arbor. **2.** *Que non pode procrear:* sterilis **-e**; (*muller*) effeta **-ae**; (*vaca*) taura **-ae**. **3.** *Med.* *Que non ten xermes:* bacillis purgatus.

esterilidade. *s.f.* Sterilitas, infecunditas, ieiunitas **-atis**; (*dunha muller*) uteri sterilitas; (*remediala*) sterilitatem abolere *ou* emendare.

esterilizar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo se torne estéril:* sterilitatem inducere; fecunditatem adimere; infructuosum, inferacem, infelicem, sterilem, infrugiferum facere *ou* reddere; sterilitate afficere. *V. tamén capar.* **2.** *Destruír os xermes patóxenos:* a bacillis aliquid purgare; immune aliquid reddere. *v.pr.* **3.** *Volverse estéril:* sterilizationem sibi inducere; fecunditatem amittere; fecunditate privari; sterilem fieri *ou* reddi; sterilescere.

esterno. *s.m.* Os pectoris.

esterqueira. *s.f.* **1.** *Morea de esterco:* sterquilinum, sterculinum *ou* sterculinium **-i**. **2.** *Por ext., lugar onde se acumula moito lixo:* sterquilinum, stercorarium, fimetum **-i**; sordes **-ium**.

estertor. *s.m.* **1.** *Ruído que fan os moribundos ao respiraren:* extremi singultus; stridor **-oris**; gutturis stridor; spiritus angustior. **2.** *Son anormal de certos enfermos:* difficilis halitus; singultus **-us**; stridor **-oris**.

esteta. *s.* Perelegans vir/femina; elegantiarum arbiter/**-tra**; pulchritudinis, elegantiae cultor/**-trix**.

estética. *s.f.* *V. estético.*

esteticismo. *s.m.* Aestheticismus **-i**; nimium aestheticae studium.

esteticista. *s.* Cosmetes **-ae**; mundi muliebris *ou* munditiae externae peritus/**-a**.

estético **-a.** *adx.* **1.** *Relativo á estética:* elegans **-antis**; aestheticus **-a** **-um**. **2.** *Agradable á vista:* pulcher **-chra** **-chrum**; venustus, decorus, aestheticus **-a** **-um**; elegans **-antis**. *s.f.* **3.** *Ciencia que trata da beleza e da arte:* pulchritudo **-inis**; pulchritudinis, venustatis *ou* elegantiae ars, doctrina *ou* ratio; aesthetica disciplina, doctrina *ou* ars.

estetoscopio. *s.m.* Sthetoscopium **-i**.

estibador **-ora.** *s.* **1.** *Persoa que distribúe as mercancias, esp. a carga dun barco:* mercium

ordinator/-trix. **2.** *Persoa que nos portos se dedica á carga e descarga:* exonerator; deonerator; baiulator –oris; laturarius, baiulus, gerulus –i. **3.** *Persoa encargada de colocar o peixe:* piscium dispositor ou ordinator/-trix.

estibar. *v.tr.* Navem onerare; merces in nave disponere ou ordinare.

estigma. *s.m.* **1.** *Marca que se gravaba no corpo de malfeitores ou escravos:* stigma –atis; nota –ae; cicatrix –icis. **2.** (fig.) *O que mancha a honra:* dedecus –oris; stigma –atis; infamia, nota –ae. **3.** *Bot. Parte superior do pistilo:* stigma –atis. **4.** *Zool. Orificio por onde penetra o aire no aparello respiratorio dos insectos:* spiraculum –i. *pl.* **5.** *Chaga no corpo dalgúns santos:* stigma –atis.

estigmatizar. *v.tr.* Stigma alicui inscribere; ignominiam alicui inurere; ignominia aliquem notare.

estilar. *v.pr.* In more esse ou vigere; aliquid cultui et habitui recentissimo aptum esse; vestem, habitum, capilli ornatum ad hodiernum morem recte aptari ou accommodatum esse; vigere; florere.

estilete. *s.m.* **1.** *Puñal pequeno:* pugio –onis; pugiunculus –i; sica –ae. **2.** *Antig. Punzón para escribir:* stilus –i; scriptorium, graphium –i.

estilista. *s.* Speciminum designator ou descriptor/-trix; elegantis stili cultor/-trix.

estilística. *s.f.* V. **estilístico.**

estilístico –a. *adx.* **1.** *Relativo á estilística ou ao estilo da linguaxe:* ad scribendi genus ou ad stilum pertinens. *s.f.* **2.** *Estudo do estilo ou dos efectos expresivos da linguaxe:* stili doctrina; stilística –ae; scribendi, dicendi ou pingendi ars.

estilizar. *v.tr.* **1.** *Representar simplificando as formas:* adumbrare; aliquid lineamentis praecipuis effingere. **2.** *Dar estilo ou elegancia a algo:* ornatum afferre; ornatiorem reddere; elegantiam sermoni conferre. **3.** (fam.) *Facer que algo pareza máis delgado ca na realidade:* gracilius aliquid, graciliorem aliquem efficere, fingere ou depingere.

estilo. *s.m.* **1.** *Carácter propio das obras dun artista, escola, época, etc.:* scriptura –ae; stilus –i; manus –us; orationis ou dicendi genus ou forma; verborum compositio; sermo, elocutio –onis; genus –eris; penicillus –i; (oratorio) dicendi genus; oratio –onis; (nidio e terso) purus et diluci-

us sermo; (nu e descarnado) ieiunum et nudum genus; (agradable e solemne) iucundum et grave genus; (ampuloso) tumida oratio; tumidum dicendi genus; (cortado) angusta oratio; (dun escultor) sculptoris, factoris, statuarii manus. **2.** *Maneira peculiar de ser de algo ou alguén:* habitus, usus –us; consuetudo –inis; mores –um; genus –eris; ratio vitae. **3.** *Maneira elegante de ser ou comportarse:* elegantia –ae; cultus –us. **4.** *Bot. Parte do pistilo dunha planta:* stilus (stylus) –i. ♦ *De estilo:* alicuius generis proprium ou peculiare. *Polo estilo:* simili ou eodem modo. *Estilo directo:* oratio recta. *Estilo indirecto:* oratio obliqua.

estilóbato. *s.m.* *Arquit.* Stilobata/-es –ae; basis –is.

estilográfica. *s.f.* V. **estilográfico.**

estilográfico –a. *adx.* **1.** *Que leva incorporado un depósito de tinta:* atramento instructus. *s.f.* **2.** *Pluma:* graphium atramento instructum.

estima. *s.f.* **1.** *Boa opinión:* honor –oris; auctoritas –atis; amplitudo –inis; nomen –inis; bona, optima, praeclara aestimatio; opinio –onis; fama –ae; laus, laudis; (ter en pouca estima) parvi facere; tenuissime aliquem aestimare; (en moita) magni nominis apud aliquem esse. V. *tamén* **apreciar.** **2.** *Afecto, aprezo, cariño:* V. estas palabras. ♦ *Gozar de grande estima:* auctoritate florere; (universal) omnibus probatum esse; laudem apud omnes ferre.

estimar. *v.tr.* **1.** *Ter estima:* V. **apreciar.** **2.** *Ter a opinión que se expresa:* V. **coidar, crer, entender.** **3.** *Poñer prezo:* aestimare; taxare; metiri; numerare; pretium rei imponere; (a ollo) oculis metiri; (estima en catrocentos euros) quadringentis Europaeis nummis putare. **4.** *Sentir satisfacción por algo:* valde probare; aliquid alicui magni esse; magni, plurimi facere.

estimular. *v.tr.* **1.** *Dar azos:* stimulare, instimulare; incitare, concitare, excitare; erigere; incendere; pungere; impellere; instigare; calcaria adhibere. **2.** *Aumentar a intensidade dunha sensación, función orgánica, etc.:* stimulus addere; (o apetito) palatum lacessere; cibi appetentiam facere. V. *tamén* 1.

estímulo. *s.m.* Stimulus –i; incitamentum –i. V. *tamén* **acicate, aliciente.**

estiñada. *s.f.* V. **escampada.**

estiñar. *v.intr.* **1.** *Deixar de manar un líquido:* V. **estancar.** **2.** *Deixar de chover:* V. **escampar.**

estío. *s.m.V. verán.*

estipendio. *s.m.* Stipendium, commodum, salarium, pretium –i; merces –edis.

estipulación. *s.f. 1. Acción de estipular:* stipulatio –onis; stipulatus –us. **2. Cláusula ou condición dun contrato:** pactio, condicio –onis.

estipular. *v.tr. 1. Fixar as condicións ou o prezo:* pacisci; pangere; stipulari; cavere; (*un negocio*) negotium contrahere; (*un contrato*) pactionem facere; (*un tratado*) foedus facere; (*un prezo*) pretium pacisci ou constituere. V. *tamén acordar, convir. 2. Determinar, establecer:* V. *estes verbos.*

estirar. *v.tr. 1. Facer máis longo:* producere; tendere, protendere, extendere; promittere. **2. Facer máis longa unha cousa, esp. unha peza de roupa:** V. 1. **3. Pasar o ferro á roupa:** vestimenti rugas levigare ou coaequare; exprimere. V. *tamén ferro* de pasar. **4. Estender algo que está encollido:** erugare; explicare; (*a pel*) cutem intendere. *v.intr. 5. Facerse máis longo:* protendi; extendi; produci. **6. Medrar:** pubescere, increscere; adolescere; grandescere; prescere; augescere; in altitudinem exire. **7. Alongar os membros do corpo para relaxar os músculos:** pandiculari; membra porrigere; pigritiam abicere. **8. Estender o corpo e os membros:** (membra, brachia, crura) extendere ou distendere. V. *tamén 7.*

estirón. *s.m. 1. Acción de estirar de maneira brusca:* tractus, nisus –us; intentio –onis; magna vis. **2. Crecemento rápido dunha persoa:** rapidum incrementum; (*dar un estirón*) brevi excrescere; brevi tempore multum corpore accrescere.

estirpe. *s.f. V. casta.*

estivada. *s.f. 1. Operación de rozar e cavar un ana-co de monte:* montis cultura; (*facer unha estivada*) extricare; montem colere. **2. Monte queimado e cavado para ser cultivado:** montis cultura; novale –is; (*terreos que se cultivan de novo*) culta novalia.

estival. *adx.* Aestivus –a –um; aestivalis, solstitialis –e.

estoicismo. *s.m. 1. Filos. Doutrina do filósofo grego Zenón:* Zenonis schola ou doctrina; stoicismus –i; stoicorum ou stoica doctrina, disciplina ou secta; stoica –ae; stoica –orum. **2. Por ext., firmeza de ánimo para soportar a desgraza:** constantia, patientia, duritia –ae; fortitudo –inis;

austeritas –atis; rigor –oris; animus invictus. V. *tamén austeridade.*

estoico –a. *adx. 1. Filos. Que profesa a doutrina de Zenón:* stoicus –a –um. *Tamén s.:* Zenonis assecla; stoicus/-a; (*os estoicos*) Stoici –orum. **2. Por ext., que manifesta valor ante as adversidades:** constans –antis; patiens –entis; fortis –e; austerus, durus –a –um.

estola. *s.f. 1. Fita que poñen os curas sobre os ombreiros:* stola –ae. **2. Banda usada como adorno ou abrigo:** stola –ae.

estomacal. *adx. 1. Relativo ao estómago:* stomachi (*xen.*); stomachicus –a –um. **2. (fig.) Que é bo para o estómago: stomacho accommodatus, commendatus, utilis ou aptus; ventri utilis; (*viños estomacais*) stomachis utilia vina; (*ser estomacal*) stomacho prodesse, convenire; stomachum corroborare, confirmare, reficere ou adiuvere.**

estómago. *s.m. 1. Viscera:* stomachus –i; (*por ext.*) venter –tris; ventriculus, alvus, aqualiculus –i; (*ter bo estómago*) stomacho valere; (*malo*) stomacho languenti esse; stomacho laborare; cruditare; (*insaciable*) insatiabile abdomen; (*preguizoso*) viscera torpentia; alvus crudus; (*ardor de estómago*) stomachi calor; (*dor de estómago*) cardimona –ae; (*ter dor de estómago*) stomacho laborare; (*estómago ao que nada lle senta ben*) aversus stomachus. **2. (fig.) Capacidade para soportar algo desagradable:** robur –oris; vigor –oris; patientia, tolerantia –ae. ♦ *Revolverlle algo ou alguén a un o estómago:* fastidium, taedium, molestiam, satietatem aliquem ou aliquid alicui afferre; aegre ferre; (*iso revólve-me o estómago*) istius rei me taedet. *Primeiro estómago dos ruminantes:* rumen –inis; pelear –aris.

estomatólogo –a. *s.* Stomatologus/-a; oris dentiumque medicus/-a; stomatologiae peritus/-a.

estomatoloxía. *s.f.* Stomatologia –ae.

estomballar. *v.pr. 1. Deixarse caer debido á fatiga, á falta de ánimo, etc.:* corpus humi prosternere; animo succumbere; vocem viresque deficere; lassitudini cedere. **2. Deitarse un animal dando voltas polo chan:** V. **envorcallarse.**

estonar. *v.tr.* Decorticare; cute ou corio nudare; (*o leite*) lactis summum decerpere.

Estonia. *top.* Estonia –ae.

estoniano –a. *adx. e s.* Estoniensis –e. Estoniensis –ium.

- estopa.** *s.f.* **1.** *Parte basta do liño:* stuppa –ae; (*de estopa*) stuppeus –a –um. **2.** *Tea gordá que se tece con ela:* stuppeum textum; stuppea tela. **3.** *Conxunto de fíos que se usa para limpar e tapar xuntas:* stuppa –ae.
- estoque.** *s.m.* **1.** *Arma branca:* gladiolus –i; longior graciliorque ensis; acies –ei. **2.** *Espada do toureiro:* taurorum agitatoris gladius ou ensis.
- estorbar.** *v.tr.* **1.** *Facer máis difícil ou impedir algo:* turbare, perturbare; obstare; impedire; officere; cohibere; reprimere; obesse. **2.** *Producir molestia:* molestiam afferre; incommodum parere; molestia afficere; molestum alicui esse; (*se non che estorba*) nisi molestum tibi est.
- estorbo.** *s.m.* Obex –icis; difficultas –atis; incommodum, impedimentum, offendiculum –i; molestia –ae.
- estornela.** *s.f.* V. **billarda**.
- estorniño.** *s.m.* Sturnus –i.
- estoupar.** *v.intr.* **1.** *Romper violentamente ao sufrir presión:* rumpi, di(s)rumpi; crepare, crepere; corpore rupto iacere. V. *tamén* **estalar.** *v.tr.* **2.** *Provocar que unha cousa rompa:* elidere; proterere; rumpere, erumpere; compingere. ♦ *Estoupar de risa:* risu rumpi, emori ou dissilire. V. *tamén* **escachar, gargallada, risa**.
- estoupido.** *s.m.* V. **detonación, estalido**.
- estourar.** *v.intr.* V. **estoupar**.
- estouro.** *s.m.* V. **detonación, estalido**.
- estoxar.** *v.tr.* V. **abominar, aborrecer, aburrir**.
- estoxo.** *s.m.* **1.** *Caixa, funda:* capsula –ae; tegimen –inis; tegumentum, involucrum –i. **2.** *Caixa dunha mesa, armario, etc.:* scrinii, vestiarii, armarii capsula. **3.** *Compartimento dunha hucha, tulla, etc.:* locus –i.
- estrabismo.** *s.m.* Oculorum distortio ou distorsio.
- estrada.** *s.f.* Via (curribus pervia); (*dunha soa dirección*) monodromus –i.
- estrado.** *s.m.* **1.** *Plataforma máis elevada có chan:* pagma –atis; suggestus –us; suggestum, scabellum, solium, anabathrum, suppedamentum, suppedaneum –i. **2.** *Conxunto de táboas que forman o chan do carro:* currus tabulatum, lectus ou solum. **3.** *Conxunto de pedras que forman o chan do forno:* furni stratum. **4.** *Capa de toxos, feitos, palla, etc., coa que se estran as cortes:* stercoreosum dumetum. V. *tamén* **estrume, mu-**
- lime.** **5.** *Saba de liño que se facía antigamente:* lineum cadurcum; linea sindon.
- estrafalarío** –a. *adx.* Incompositus, ridiculus, inconditus, inconcinnus –a –um; singularis –e; mirus –a –um; insolens –entis.
- estragar.** *v.tr.* e *pr.* V. **apedrar(se), derramar(se), desgraciar(se), perder(se)**.
- estrago.** *s.m.* V. **derramo**.
- estralar.** *v.intr.* V. **estalar**.
- estralo.** *s.m.* V. **estalido**.
- estraloque.** *s.m.* Digitalis purpurea.
- estrangulamento.** *s.m.* **1.** *Acción de estrangular:* suffocatio –onis. V. *tamén* **afogamento, asfixia**. **2.** *Feito de ser máis estreito un órgano, un conduto, etc.:* coar(c)tatio –onis. **3.** (*fig.*) *Acción de dificultar o desenvolvemento de algo:* ruina –ae; exitium –i; occasus –us; clades –is; suffocatio –onis.
- estrangular.** *v.tr.* e *pr.* Suffocare, strangulare. V. *tamén* **afogar(se)**.
- estranxeirismo.** *s.m.* Externa verba; adventicia nomina. V. *tamén* **barbarismo**.
- estranxeiro** –a. *adx.* **1.** *Que é doutro país:* extraneus, externus, exterus, extrarius, peregrinus, alienigenus, exoticus, barbarus –a –um; (*lingua*) peregrina lingua. *s.* **2.** *Persoa doutro país:* advena, alienigena –ae; hospes –itis; externus, extrarius, peregrinus/-a; extranei, exteri –orum; externi populi ou homines. *s.m.* **3.** *Toda nación que no é a propia:* exterae nationes ou terrae; loca extera.
- estrañar.** *v.tr.* **1.** *Encontrar unha cousa estraña ou diferente:* ignorare; non agnoscere; diversum, insolitum, inusitatum invenire. **2.** *Sentir a falta de alguén ou algo:* desiderare; desiderio affici. *v.intr.* **3.** *Causar asombro ou sorpresa:* admirationem movere, afferre ou facere; stupefacere, obstupefacere. *v.pr.* **4.** *Sentir asombro ou sorpresa:* mirari, admirari, demirari; rei novitate affici, moveri ou permoveri; stupescere, obstupescere.
- estrañeza.** *s.f.* Miratio, admiratio, demiratio –onis.
- estraño** –a. *adx.* **1.** *Diferente do corrente:* insolitus, inusitatus, mirus, mirandus, mirificus –a –um; mirabilis, incredibilis –e. **2.** *Que non se coñece:* alienus, ignotus, incognitus, ignoratus, novus –a –um. *Tamén s.:* advena –ae; ignotus/-a vir/femina.

estrar. *v.tr.* **1.** *Estender toxo, palla, etc. nunha corte:* paleis, ulicibus, foliis stabulum mollire; paleam, herbam substernere; humum stipula sternere. **2.** *Botar ou deixar caer cousas no chan:* V. **ciscar.**

estrataxema. *s.f.* V. **argucia, artificio, astucia.**

estratega. *s.m.* Strategus –i; belli, armorum et militiae peritus; (*persoa hábil*) callidus/-a et versutus/-a vir/femina.

estratexia. *s.f.* **1.** *Coordinación dos elementos para unha guerra:* strategica –orum; belli gerendi ratio; ars imperatoria; artes belli; ars ou disciplina bellica ou militaris; rei militaris scientia. **2.** (fig.) *Proxecto de accións para levar algo a cabo:* ars, artis; artes –ium; via –ae; ratio –onis.

estratéxico –a. *adx.* Strategicus, idoneus –a –um; ad artem militarem pertinens; (*por razóns estratéxicas*) propter belli rationem.

estrato. *s.m.* **1.** *Xeol. Capa mineral formada por sedimentos:* stratum –i. **2.** *Por ext., nivel ou capa en que se agrupan elementos sobrepostos:* stratum –i.

estratosfera. *s.f.* Stratosphaera –ae.

estratosférico –a. *adx.* Stratosphaericus –a –um.

estrea. *s.f.* Initium, principium, exordium –i; (alicuius rei) primordialis usus; inchoatio –onis; (*dunha película*) prima taeniola cinematographicae exhibitio.

estrear. *v.tr.* **1.** *Usar por primeira vez, esp. unha peza de roupa:* nova re primum uti; novam vestem primum induere. **2.** *Representar por primeira vez un espectáculo público:* primum in scaena prodire; publicum spectaculum, fabulam, taeniola cinematographicam primum exhibere. *v.pr.* **3.** *Empezar a exercer un emprego:* inchoare; incipere; initium facere; (*na vida política*) in rem publicam ingredi. **4.** *Comezar a realizar a acción que corresponde, esp. efectuar a primeira venda:* incipere; ordiri; initium ducere ou facere; (*ben*) bonis initiis ordiri; (*mal*) male ponere initia. ♦ *Aínda non me estreei hoxe:* hodie nihil vendidi. *Estreeime hoxe contigo:* hodie primus emptor mihi fuisti.

estreitar. *v.tr.* **1.** *Facer máis estreita unha cousa:* ar(c)tare, coar(c)tare; angustare, coangustare; in ar(c)tum adigere; stringere, constringere; contrahere; minorem ou minus facere. **2.** (fig.)

Aumentar a relación, a amizade, o cariño, etc.: amicitiam, necessitudinem augere, iungere, coniungere, conglutinare, contrahere; sibi aliquem familiari amicitia coniungere; necessitudine coniungi ou vinciri. **3.** *Apertar contra si cos brazos ou a man en sinal de saúde:* manum stringere; amplecti; ad pectus premere. V. *tamén abrazar, apertar, chocar.* *v.intr.* **4.** *Diminuír de largo:* coar(c)tari; coangustari; contrahi; minorem ou minus fieri.

estreito –a. *adx.* **1.** *De pouca largura ou de menos cá normal:* angustus, exiguus, ar(c)tus, restrictus, contractus, parvus –a –um; (*camiño*) iter angustum; (*vestido*) vestis restricta. V. **angosto**. **2.** *Que aberta moito:* V. **apertado**. **3.** *Moi íntimo (amizade) ou moi próximo (parentesco):* necessarius, consanguineus, propinquus, coniunctus, intimus, amicissimus –a –um; intima familiaritae ou propinquitae coniunctus; consuetudine coniunctissimus; perfamiliaris –e. *s.m.* **4.** *Paso polo que se comunican dous mares:* fretum –i; fauces –ium; euripus –i; (*maris ou fretorum*) angustiae; (*de Xibraltar*) Ostium Oceani; Gaditanum, Herculeum, Hispanum, Hesperium fretum.

estrela. *s.f.* **1.** *Corpo celeste:* stella –ae; sidus –eris; astrum –i. **2.** *Obxecto ou figura con radios que parten dun centro:* stella –ae; macula ou nota ad stellae instar. **3.** (fig.) *Destino:* V. esta palabra. **4.** (fig.) *Persoa que sobresa, esp. o artista:* histrio praeclarus; magni nominis actor; actrix ou scenica artifex. ♦ *Estrela fixa:* sidus caelo infixum; stellae stantes, haerentes ou caelo affixae. *Estrela fugaz:* vaga ou erratica stella; stella facem ducens; decidua sidera. *Estrela de mar:* (maris) stella. *Nacer con estrela:* dextro sidere ou feliciter natum esse. *Boa, mala estrela:* secundum sidus ou secunda fortuna; malum astrum ou aversa fortuna. *Levantarse con estrelas:* dubia adhuc luce ou primo diluculo e lecto surgere. *Ver as estrelas:* doloris vi violenter affici; magno dolore affici; cruciatum sentire ou perpeti; magnum dolorem habere. *Estrela da mañá:* Lucifer –eri. *Estrela da tarde:* Hesperus –i; Vesperugo –inis. *Estrela Polar:* Polus –i.

estrelado –a. *adx.* **1.** *Cheo de estrelas:* stellatus, sidereus, stelliferus –a –um; stellis sparsus; stellans –antis; astris distinctus; plurimis stellis distinctum, ornatum ou conspersum (caelum). **2.** *Frito sen ser batido (ovo):* (ex oleo) frixum, frictum ou coctum (ovum).

estrelampar. *v.intr.* V. **escampar**.

estrelampo. *s.m.* V. **escampada**.

estrelar. *v.tr.* **1.** *Facer chocar violentamente:* allidere, elidere; impingere; perfringere; obterere. **2.** *Fritir un ovo sen batelo:* (ex oleo) ovum frigere. *v.pr.* **3.** *Cubrirse de estrelas (o ceo):* (caelum) stellis conspergi, distingui ou ornari. **4.** *Sufrir un choque violento:* offendere; impingi; illidi, collidi; (inter se) confligere; (*a cabeza contra a parede*) offendere caput ad parietem.

estrelecer. *v.intr.* V. **estrelarse**.

estrema. *s.f.* Terminus -i; lapis -idis; limes -itis; finis -is; confinium -i.

Estremadura. *top.* Extremadura Legionensis; Extremadura, Betonia -ae; (*de Portugal*) Extrema Durii ou Lusitaniae.

estremar. *v.tr.* **1.** *Trazar as extremas dunha propiedade:* V. **delimitar, demarcar, deslindar**. **2.** *Separar as ovellas e as cabras de cada dono:* segregare; seiungere; semovere; dirimere; separare. **3.** *Separar as tripas do seu tecido graxo:* V. **debandar**. *v.intr.* **4.** *Ter lindes comúns unha propiedade con outra, cun camiño, etc.:* adiacere; attingere; communes fines habere; confinem, finitimum, conterminum esse; pertinere ad; contingere.

estremecemento. *s.m.* Pavor, tremor, horror -oris; trepidatio, perturbatio, commotio -onis.

estremecer. *v.tr.* **1.** *Facer tremor:* tremefacere; quaterere, excutere; commovere. **2.** (fig.) *Ocasional alteración ou sobresalto:* V. **alarmar, conmover**. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Tremor:* tremere; contremiscere; horrescere, exhorrescere, inhorrescere, perhorrescere; commoveri; excuti; (*todo o corpo*) toto corpore perhorrescere; (*estremézome ao contalo*) horresco referens. **4.** (fig.) *Alterarse ou sobresaltarse:* V. **arreguizarse**.

estremeiro -a. *adx.* **1.** *Que ten un límite en común:* confinis -e; conterminus, finitimus, vicinus, contiguus, proximus -a -um; adiacens -entis. *s.m.* **2.** *Límite:* V. **estrema**.

estremeño -a. *adx.* e *s.* Vetto -onis; ad Betoniam attinens. Betoniae incolae; Vettones -um.

***estrena.** *s.f.*, ***estrenar.** *v.tr.* e *pr.* V. **estrea, estrear**.

estréxito. *s.m.* Strepitus, crepitus, fremitus, tumultus -us; stridor, clamor -oris.

estrepitoso -a. *adx.* **1.** *Que produce un ruído moi forte:* trepens, stridens, fremens -entis; sonans -antis; tumultuosus, clamorosus -a -um. **2.** (fig.) *Que chama a atención por espectacular:* mirus, famosus -a -um. V. **tamén aparatoso**.

estría. *s.f.* Stria -ae; strix -igis; strigilis -is; (*dunha columna*) columnae canaliculus; stria, striatura -ae.

estribeira. *s.f.* Mitella -ae. ♦ *Brazo en estribeira:* brachium mitella involutum; (*hai que levar o brazo en estribeira*) brachium suspendendum est.

estribo. *s.m.* **1.** *Peza na que o xinete pousa o pé:* stapia, stapida, astraba -ae; stapes -edis. **2.** *Peza semellente de certos vehículos:* scandula -ae. **3.** *Anat. Pequeno óso do oído medio:* auricularis stapia. **4.** *Peza coa que se aseguran traves ou madeiras:* vinctura, fultura -ae. ♦ *Perder os estribos:* incaute ou inconsiderate agere ou loqui; vehementer succensere; (*facer perdelos*) vehementer aliquem irritare; ad iram provocare.

estribo. *s.m.* Mar. Dextrum navigii latus.

estricar. *v.tr.* e *pr.* V. **estirar(se)**.

estricnina. *s.f.* Strychnina -ae; strychninum -i.

***estricto -a.** *adx.* V. **estrito**.

estridencia. *s.f.* Stridor, clangor -oris; strepitus -us; murmur -uris.

estridente. *adx.* Stridens -entis; stridulus, dissonus -a -um; discrepans -antis.

estrinxido -a. *adx.* Restrictus -a -um; alvo asstrictus; ventris difficultate, alvo suppressa ou compresso ventre laborans.

estrinximento. *s.m.* Alvi durities ou duritia; alvus suppressa, compressa, coacta, constricta, adstrictor, dura ou inhibita; adstrictum corpus; venter compressus; constrictio, obstructio -onis; strictura -ae. ♦ *Padecer estrinximento:* ventris ou alvi difficultate constringi ou laborare; alvum exitum non habere; alvum non ire ou non reddere; alvum duram morari.

estrinxir. *v.tr.* **1.** *Dificultar a evacuación do intestino:* (alvum) comprimere, adstringere, constringere; ventrem adstringere ou supprimere; corpus durare. *v.pr.* **2.** *Ter estrinximento:* alvum non ire ou non reddere; alvum duram morari; ventris difficultate laborare.

estripeiro. *s.m.* Crataegus monogyna. V. **tamén espiño**.

estripo. *s.m.* V. **estripeiro**.

estrito –*a. adx.* **1.** *Que deixa moi pouca liberdade de acción:* strictus, adstrictus, acerbus, rigidus –a –um. **2.** *Que obra ou xulga de maneira severa:* durus, severus, acerbus, austerus, inhumanus –a –um; gravis –e; acer, acris, acre. V. *tamén* 1. **3.** *Que fai as cousas como se debe (persoa) ou feito como se debe (cousa):* rectus, aequus, iustus, strictus, adstrictus, exactus –a –um; subtilis –e; diligens –entis. **4.** *Que constitúe o máis propio de algo:* strictus –a –um.

estro. *s.m.* Oestrus –i; ingenii vis ou fervor; virtus creatrix; divinus impetus.

estrobo. *s.m.* **1.** *Aro de corda que suxeita o remo ao tolete:* remigii vincitura. **2.** *Aro que suxeita a cancela:* cancellorum nexus ou an(n)ulus. **3.** *Loro:* iugi lorum. **4.** *Calquera lazo para suxeitar outros aparellos:* laqueus, funiculus –i; funis –is; nexus –us. **5.** *Pau ou madeiro en que descansan distintas pezas ou obxectos:* fulcrum, fulcimentum, adminiculum –i; fultura –ae.

estrofa. *s.f. Lit.* Stropha –ae; strophe –es.

estrondo. *s.m.* V. **estrépio**.

estrondoso –*a. adx.* V. **estrepitoso**.

estropallo. *s.m.* **1.** *Útil para fregar:* pannus, pannulus ou panniculus (sparteus). **2.** (fig.) *Persoa ou cousa inútil ou desprezable:* ignobile vulgus; nullius pretii, contemptibilis res.

***estructura.** *s.f.* V. **estrutura**.

estruga. *s.f.* V. **ortiga**.

estrugar. *v.tr.* e *pr.* V. **ortigar(se)**.

estrullar. *v.tr.* V. **chafar, esmagar**.

estrumar. *v.tr.* V. **estrar**.

estrume. *s.m.* Nemorensis ou nemoralis vegetatio ou germinatio; gignentia, virentia –ium. V. *tamén* **batume, esquilmo, mulime**.

estrutura. *s.f.* **1.** *Maneira de estaren dispostas as partes dun todo:* ordo –inis; ratio, constitutio, distributio, dispositio –onis; methodus –i; (do home) hominis constructio; (do Estado) reipublicae forma. **2.** *Esqueleto que sostén algo:* structio, constructio –onis; structura –ae; compages –is; compago –inis. V. *tamén* **armadura**. ♦ *Estrutura sintáctica:* verborum compositio.

estruturar. *v.tr.* Disponere; ordinare; struere; construere; distribuere; constituere; parare; secundum structuram disponere.

estuario. *s.m.* V. **esteiro**.

estucador. *s.* Tector –oris; albarius –i; albarius tector.

estucar. *v.tr.* Opere tectorio inducere. V. *tamén* **estuco**.

estuco. *s.m.* Tectorium, album, albarium –i; (obra en estuco) opus tectorium (marmoratum); albarium opus; politio, expolitio –onis; (cubrir de estuco) tectorio ou albo polire ou praelinere.

estudante. *s.* Scholasticus, studiosus/-a; scholaris –e; studens, discens –entis; auditor/-trix; alicuius artis, disciplinae ou doctrinae studio deditus/-a. V. *tamén* **alumno, discípulo**.

estudar. *v.tr.* **1.** *Tratar de adquirir o coñecemento dunha cousa:* studere; discere; litteras discere; studiis vacare; studia exercere; (de memoria) ediscere; (só por enriba) primoribus labris aliquid attingere. V. *tamén* 5. **2.** *Observar unha cousa realizando experimentos sobre ela:* alicui rei operam dare; experiri. **3.** *Realizar os estudos dunha especialidade, grao de ensino, etc.:* certum studiorum ordinem sequi; studiorum curriculum inire; apud studiorum universitatem praelectiones habere ou audire; altiorum disciplinarum studia colere; aliquo magistro uti; scientiarum doctrinarumque iter ingredi; alicui scientiae studere; frequenter litteris vacare; studiis litterarum se dare; (dedicar o tempo á lingua e literatura latinas) omne tempus sermoni et litteris latinis dare; litteras latinas discere; (á medicina) medicinae studere; medicinae peculiariter curiosum esse; (á arte) artem persequi; (ao dereito) se ad ius (civile) applicare. **4.** *Examinar con calma para sacar consecuencias:* quaerere, inquirere; excogitare; causam elaborare, discere, considerare ou meditari; perpendere; ponderare; introspicere; animo circumspicere; perspicere. *v.intr.* **5.** *Ler con atención para aprender:* legere, perlegere; memoriae mandare; memoria aliquid discere, ediscere ou arripere. **6.** *Observar, ter de ollo:* servare; inspicere, perspicere; (os movementos do inimigo) hostium itinera servare; (a vinganza) ultionem quaerere; (unha trampa) astutiam machinari ou moliri. ♦ *Deixar de estudar:* studiis valedicere.

estudo. *s.m.* **1.** *Esfuerzo intelectual para aprender unha cousa:* exercitatio, meditatio, commentatio –onis; studium –i; disciplina –ae; (dedicarse ao estudo) studio se dedere ou vacare. **2.**

Consideración sistemática e detida: consideratio, contemplatio, investigatio -onis; cura, opera -ae; studium -i; (*homes de estudo*) docti -orum; (*estudos de dereito, de literatura*) iuris, litterarum studia. **3. Obra en que un autor trata e investiga un asunto concreto: opus -eris; disputatio, elucubratio -onis. V. *tamén tratado*. **4. Local onde se traballa e estuda, esp. un pintor, escultor ou arquitecto: conclave scriptorium; alicuius officii sedes; (*de pintor*) pergula -ae. **5. Local onde se realizan gravacións e emisións: stationis cinematographicae, radiophonicae ou televisificae sedes ou studium. **6. Debuxo ou pintura, ensaio da obra definitiva: operis ou imaginis delineatio ou adumbratio; linearis pictura. *pl.* **7. Conxunto de materias e actividades que se realizan nun centro de ensino: disciplinae -arum; studia -orum; studiorum disciplinae; doctrinarum curriculum; (*de letras*) studia humanitatis; humaniores ou humanae litterae; litterarum disciplinae; ingenuae ou liberales artes; (*de ciencias*) technicorum disciplinae et artes; res ou artes mathematicae et physicae; biologicae et chemicae disciplinae.**********

estudoso -a. *adx.* **1.** *Que estuda con interese:* studiosus -a -um; studiorum cupidus; studiis deditus. *s.* **2.** *Persoa que se dedica ao estudo de algo en particular:* doctus/-a, studiosus-a, studiis deditus/-a vir/femina; alicuius artis, disciplinae ou scientiae peculiariter curiosus/-a; (*da literatura*) litteratus/-a vir/femina.

estufa. *s.f.* Laconicum, sudatorium, caldarium, vaporarium -i; caldaria -ae; calefactoria machina; (*de baño*) propnigeum -i. V. *tamén calefacción*.

estufado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *estufar*: V. este verbo. *s.m.* **2.** *Alimento guisado nun recipiente cerrado:* caro decocta; obsonium lento igne conditum; (*de boi*) bubula vaporata.

estufar. *v.tr.* Carnem (vino, oleo et aceto conditam) lento igne coquere ou decoquere.

estupefacción. *s.f.* Stupor, torpor -oris; stupefactio, admiratio -onis.

estupefaciente. *adx.* **1.** *Que causa alteracións psicofísicas:* stupefactivus, psychotropicus -a -um; stupefaciens -entis. *s.m.* **2.** *Substancia estupefaciente:* stupefactivum, inebrians ou psychotropicum medicamentum.

estupefacto -a. *adx.* V. *atónito*.

estupendo -a. *adx.* Mirus, mirificus, stupendus, optimus, magnificus, splendidus, clarus -a -um; mirabilis, admirabilis, insignis -e.

estupidez. *s.f.* **1.** *Dificultade para entender:* obtusio, hebetatio -onis; stupiditas, stoliditas -atis; stultitia, insipientia -ae. **2.** *Dito ou feito estúpido:* stoliditas -atis; imprudentia -ae. V. *tamén bobada, burrada, disparate*.

estúpido -a. *adx.* Stupidus, stultus, stolidus, obtusus, tardus, bardus, ineptus -a -um; hebes -etis. V. *tamén bobo, cretino, idiota*.

estupor. *s.m.* Stupor -oris; admiratio -onis.

estupro. *s.m.* Stuprum -i.

esturión. *s.m.* Acipenser -eris; acipensis -is; sturio -onis; acipenser sturio.

esvaecemento. *s.m.* Vertigo -inis; exanimatio -onis; deliquium -i; virium ou animi defectio ou defectus.

esvaecer. *v.tr.* e *pr.* V. *desvanecer*.

esvaemento. *s.m.* V. *esvaecemento*.

esvaer. *v.tr.* e *pr.* V. *desvanecer*.

esvaradio -a. *adx.* **1.** *Que esvara con facilidade:* lubricus -a -um; labilis, instabilis -e. **2.** *Que fai esvarar:* lubricus -a -um; labilis, instabilis -e; (*prop. e fig.*) *estar nun terreo esvaradio:* in lubrico esse ou versari. **3.** (*fig.*) *Difícil, que cómpre tratar con habilidade:* lubricus, implicatus -a -um; subtilis, difficilis -e.

esvaradoiro. *s.m.* **1.** *Lugar polo que se esvara con facilidade:* lubricum -i; lubricus, praeceps, labilis ou instabilis locus; lubrica via; lubricum iter; lapsus -us. **2.** *Tobogán:* lusorium iter lubricum; inclinatum delabeculum.

esvarar. *v.intr.* **1.** *Perder o equilibrio ou o control ao pisar:* lapsare; titubare; labi, delabi, prolabi; vestigio fallente cadere; vestigio falli; gradu delabi; pedibus fluere; in lubrico pedibus non consistere. **2.** *Arrastrarse, deixarse ir sen perder a estabilidade:* labi, delabi, prolabi; sese demittere. **3.** *Desprazarse sobre unha superficie:* labi; (*pola auga*) per aequora labi; summas undas perlabi; (*pola neve*) V. *esquiar*. **4.** *Moverse lentamente sobre unha superficie:* leniter prolabi ou delabi.

esvarón. *s.m.* Lapsus -us; prolapsio -onis; fugiens in lubrico gradus.

esvelto -a. *adx.* Procerus -a -um; elegans -antis; eleganti statura (vir/femina).

etapa. *s.f.* Tractus –us; iter –ineris; intervallum –i; mora –ae; mansio –onis; (*parada dunha etapa*) statio –onis.

éter. *s.m.* **1.** *Fluído invisible:* aether –eris. **2.** *O aire máis puro:* aethra –ae; aether –eris. **3.** *Quím. Composto volátil:* aether –eris. **4.** *Líquido anes-tésico:* aether –eris. **5.** *Espazo celeste:* caelum –i.

etéreo –a. *adx.* **1.** *Quím. Relativo ao éter:* aetherius, aethereus ou aethericus –a –um. **2.** *Relativo ao ceo:* aetherius ou aethereus –a –um; caelestis –e. **3.** (*fig.*) *Vago, impreciso:* aethereus, incertus, vagus –a –um.

eternidade. *s.f.* **1.** *Calidade de eterno:* aeternitas –atis; temporum aeternitas; aeternum tempus. **2.** *O tempo sen empezo e sen remate:* aeternitas, perpetuitas, perennitas –atis; tempus sempiternum ou infinitum; perpetuum ou immortale aevum. **3.** *Relix. Dimensión fóra do tempo despois da morte:* immortalitas –atis. V. 1 e 2. **4.** (*fig.*) *Espazo de tempo moi longo:* aevum, saeculum –i; perennitas, perpetuitas, diuturnitas –atis; (*por toda a eternidade*) in aeternum; in perpetuum; in ou per omnia saecula (saeculorum); (*desde toda a eternidade*) ab omni aeternitate.

eternizar. *v.tr.* **1.** *Prolongar por moito tempo:* longius protrahere; in longum ducere; aeternitati commendare ou tradere. *v.pr.* **2.** *Prolongarse ou demorarse moito:* invalescere; produci; proferri; differri.

eterno –a. *adx.* **1.** *Que non perece:* aeternus, sempiternus, perpetuus –a –um; perennis, immortalis –e. **2.** *Que foi e será sempre:* aeternus, sempiternus –a –um. **3.** (*fig.*) *Que dura moito ou demasiado:* perennis –e; aeternus, infinitus, diuturnus –a –um. **4.** (*fig.*) *Que é habitual e característico:* peculiaris –e; consuetus, solitus, usitatus, proprius, assiduus, cotidianus –a –um.

ética. *s.f.* V. **ético.**

ético –a. *adx.* **1.** *Relativo á moral:* ethicus –a –um. **2.** *Conforme aos principios da ética:* ethicus –a –um; moralis –e. *s.f.* **3.** *Ciencia que trata dos costumes e da moral:* ethica –ae; ethice –es; doctrina moralis ou de moribus; philosophia de vita et moribus; morum scientia; de moribus disciplina; ethica ou moralis lex. **4.** *Conxunto de normas establecidas polo costume:* ethica –ae; boni, populares, honesti ou probati mores.

etílico –a. *adx.* **1.** *Quím. (Composto) que ten o radical etilo:* aethylicus –a –um. **2.** *Med. Relativo ao alcolismo:* aethylicus, alcoholicus –a –um.

etilo. *s.m.* Quím. Aethyle –es.

étimo. *s.m.* Ling. Etymum ou etymon –i; verbi origo.

etimólogo. *s.* Etymologus/-a.

etimoloxía. *s.f.* **1.** *Ciencia que estuda a orixe e a historia das palabras:* (nominum) notatio; etymologice –es. **2.** *Orix e evolución dunha palabra:* verbi origo ou originatio; verborum ou nominum interpretatio, enodatio ou explicatio; veriloquium –i; etymologia –ae; (*explicar a etimoloxía dunha palabra*) nominis originem rationemque explicare; nomen enodare.

etimolóxico –a. *adx.* Etymologicus –a –um; (*significado etimolóxico*) vis verbi.

etíope. *adx.* e s. Aethiops –opis; Aethiopus ou Aethiopicus –a –um. Aethiopes –um.

Etiopía. *top.* Aethiopia –ae.

etiqueta. *s.f.* **1.** *Anaco de papel, tea, etc., que indica a natureza, contido, etc.:* nota, chartula –ae; insigne –is; pittacium –i; inscriptio –onis; titulus –i; (*do prezo*) pretii scidula. **2.** *Conxunto de cerimonia s ante persoas importantes ou en actos solemnes:* aulica elegantia; aulici ritus; urbanitatis aulicaque forma ou pompa; officiositas –atis; officiosi mores; morum elegantia; artificiosus ritus. ♦ *De etiqueta:* rite officioseque; iuxta officiosum aulae morem. *Traxe de etiqueta:* V. **frac, levita.**

etiquetar. *v.tr.* **1.** *Poñer unha etiqueta:* pittacium affigere; nota distinguere; (*nun libro*) pittacium libro apponere ou addere; (*o viño*) notam ou pittacium (in vinaria cella) lagoenis affigere. **2.** *Alcumar ou definir a alguén:* notationem tribuere; notam imponere. V. **alcumar.**

etiquetaxe. *s.f.* Notatio –onis; pittacii impositio, adiectio ou affixio.

etnia. *s.f.* Gens, gentis; genus –eris; stirps, stirpis.

ético –a. *adx.* Gentilis –e; gentilicius –a –um.

etnografía. *s.f.* Ethnographia –ae; gentis ou gentium doctrina; doctrina de gentium natura ac moribus.

eu. *pron.pers.* Ego; (*eu mesmo*) egomet; ego ipse.

eucalipto. *s.m.* Eucalyptus –i.

eucaristía. *s.f.* *Relix.* Eucharistia –ae; Eucharistiae sacramentum; sacramentum corporis dominici *ou* corporis et sanguinis Christi; sacrum *ou* caeleste convivium; caelestis, divinus *ou* angelicus panis; Christi corpus. *V. tamén comunión, misa.*

eucarístico –a. *adx.* Eucharisticus –a –um.

eufemismo. *s.m.* Deminutio –onis; verbi *ou* verborum mitigatio *ou* lenitas; verbum lene; molle nomen; mollis vox. ♦ *Usar eufemismos:* lenitate verbi rei tristitiam mitigare; lenius verbum usurpare. *Para dicilo cun eufemismo:* ut lenius *ou* mollius dicam.

eufonía. *s.f.* Euphonia –ae; suavis (dulcisque) sonus; vocalitas, suavitas –atis; (*por eufonía*) suavitatis gratia; suaviore verbo usurpato.

eufónico –a. *adx.* Euphonicus, iucundus –a –um; suavior, mollior –ius; bene sonans.

euforia. *s.f.* **1.** *Sentimento de benestar e alegría:* effusa laetitia; beatitudinis sensus. **2.** *Estado de optimismo:* euphoria –ae; immodicus fervor; fervens *ou* ferventior animus; optimus animi habitus.

eufórico –a. *adx.* **1.** *Relativo á euforia:* ad euphoriam attinens. **2.** *Que está en estado de euforia:* animi fervore incensus; euphorus –a –um.

eunuco. *s.m.* Eunuchus, abscissus –i; spado –onis; (*facer eunuco*) virilitatem excidere; evirare.

euro. *s.m.* Europaeus nummus.

Europa. *top.* Europa –ae.

européismo. *s.m.* Mens Europaea.

européista. *s.* Europae iunctae fautor/-trix.

uropeo –a. *adx.* e s. Europaeus –a –um; Europensis –e. Europaei –orum.

eurovisión. *s.f.* Horama Europaeum; tele(h)orasis per Europam.

euscaldún –una. *adx.* Linguam Vasconicam usurpans; sermonis Vasconum usurpator/-trix.

éuscaro –a. *adx.* **1.** *Relativo á lingua vasca:* Vasconicus –a –um; ad seromnem Vasconicum attinens. **2.** *Idioma do País Vasco:* sermo Vasconicus; Vasconum lingua.

Euskadi. *top.* Vasconia –ae.

eutanasia. *s.f.* Euthanasia –ae; dulcis *ou* placida mors; (*inducida*) celerata mors.

evacuación. *s.f.* **1.** *Acción de deixar libre un lugar:* egressio, profectio, discessio –onis; discessus

–us. **2.** *Acción de evacuar o ventre:* egestus –us. *V. tamén defecación.*

evacuar. *v.tr.* **1.** *Deixar libre un lugar:* *V. desalojar, desocupar.* **2.** *Facer saír dun lugar:* *V. 1 e correr, escorrentar.* **3.** *Expulsar do corpo excrementos, humores, etc.:* humores eicere, deicere, egerere, effundere; digestos cibos edere. *v.intr.* **4.** *Expulsar os excrementos:* *V. cagar, defecar.*

evadir. *v.tr.* **1.** *Evitar de modo hábil:* evadere; fugere; effugere; sol(l)erter; artificiose aliquid vitare. **2.** *Evitar pagar:* vectigalia, debita reipublicae tributa defugere *ou* evadere. *v.pr.* **3.** *Escapar:* *V. este verbo.* **4.** (fig.) *Escapar da realidade:* praeterire; difficultates fugere, declinare *ou* praetermittere; alicui rei obviam non ire.

evanescente. *adx.* Evanidus –a –um; evanescens –entis; fugax –acis.

evanxélico –a. *adx.* Evangelicus –a –um.

evanxalista. *s.m.* Evangelista –ae; evangelicus scriptor.

evanxelizar. *v.tr.* Evangelium disseminare, praedicare, nuntiare; evangelizare; Christi doctrinam gentibus nuntiare; salutis nuntium evulgare.

evanxeo. *s.m.* **1.** *Doutrina e vida de Xesús Cristo:* Christi vita et doctrina. **2.** *Libro ou libros onde se relata:* evangelium –i. **3.** *Capítulo tomado destes libros:* evangelium –i. **4.** *Por ext., doutrina, teoría, etc., que se ten como absolutamente certa:* verum –i; indubia, irrefutabilis *ou* verissima res.

evaporación. *s.f.* Vaporatio, evaporatio, exhalatio –onis; in vaporem nebulasque conversio.

evaporar. *v.tr.* **1.** *Transformar en vapor:* vaporare, evaporare; extenuare; exhalare; in vaporem nebulasque convertere; (*evaporar algo ata reducilo á terceira parte*) decoquere aliquid ad tertiam partem. *v.pr.* **2.** *Transformarse en vapor:* vaporare; evanescere; in vapores solvi; vapores emittere; (*a cuarta parte evaporouse ao cocer*) pars quarta decocta est. *V. tamén pulverizar(se).* **3.** (fig.) *Desaparecer sen deixar rastro:* evanescere; perire. *V. tamén desaparecer, desvanecerse.*

evasión. *s.f.* **1.** *Acción de evadirse:* fuga –ae; animi e corpore evagatio; animi remissio *ou* relaxatio; requies –etis; solatium –i. **2.** *Econ. Feito de transferir diñeiro ou valores a outro país:* pecuniae et aliarum opum fuga; fiscalis fraus *ou* fraudatio; tributorum effugium; vectigalium vitatio. ♦ *De*

evasión (literatura, cine, etc.): perflugium ac solatium praebens; animum laxans *ou* reficiens.

evasivo *-a. adx. 1. Que pretende evadirse de algo:* ambiguus, incertus *-a -um;* rem non attingens. *s.f. 2. Argumento para non comprometerse:* effugium *-i;* tergiversatio, evasio *-onis;* responsum administratoris. V. *tamén escapatoria.*

evento. *s.m. 1. Suceso posible:* eventus *-us;* eventum *-i. 2. Cousa que sucede:* V. **acontecemento.**

eventual. *adx. 1. Que non ten carácter fixo:* obventicius, adventicius *-a -um. 2. Que pode ocorrer ou non:* fortuitus *-a -um;* quod casu fit; (*esperaba unha eventual carta túa*) exspectabam si quid ad me scriberes.

eventualidade. *s.f.* Res fortuita; eventus rei; fortuita *-orum;* incurrentia *-ium;* (*da guerra*) incerta, anceps *ou* varia belli fortuna. V. *tamén casualidade.*

evidencia. *s.f.* Evidentia *-ae;* perspicuitas *-atis;* res manifesta; certitudo *-inis;* (*evidencias*) perspicua, manifesta *-orum.* ♦ *Deixar, pór en evidencia:* aliquem irridere; ludere, illudere; ludificari; planum, perspicuum facere. *Quedar en evidencia:* derisui esse; illudi. *Renderse á evidencia:* cedere, concedere; certitudini parere; se victum fateri.

evidenciar. *v.tr.* Aliquid in lucem proferre; manifesto ostendere; patefacere; demonstrare; enucleare.

evidente. *adx.* Evidens *-entis;* perspicuus, manifestus, planus, clarus, clarissimus, dilucidus, apertus *-a -um;* haud dubius; non obscurus. ♦ *Ser evidente:* evidens, perspicuum, in promptu, palam esse; patere; apparere; clarere; (*é evidente*) patet; liquet; apparet; evidens est.

evitar. *v.tr. 1. Esquivar:* V. este verbo e **eludir.** **2. Absterse de algo:** V. **absterse.** **3. Impedir que algo suceda:** vitare, devitare, evitare; declinare; fugere, defugere, effugere; cavere; eludere.

evocar. *v.tr. 1. Traer á memoria:* meminisse; recordari; in memoriam revocare *ou* redigere; evocare; memorare, commemorare; (*as almas dos mortos*) ab inferis evocare. **2. Facer pensar nunha cousa concreta:** monere; commonefacere.

evolución. *s.f.* Evolutio, progressio, transformatio *-onis;* evolutio phylogenetica; processus, progressus *-us;* in alium statum progressus; (*da na-*

tureza) naturae irer ac progressio; (*movemento dun gupo que cambia de posición*) decursus *-us;* (*de cabalos e cabaleiros*) gyros *-i;* (*facer evolucións*) in gyros ire; gyrum carpere. ♦ *Evolución fonética:* mutatio phonetica.

evolucionar. *v.intr.* Mutari, immutari, mutare, se mutare, se immutare; se explicare; progredi; verti, vertere, se vertere; (*pouco a pouco*) gradatim *ou* per gradus converti *ou* progredi.

evolucionismo. *s.m.* Evolutionis doctrina; doctrina de mutatione *ou* de continua evolutione animantium; mundi universi per gradus transformatio. V. **darwinismo.**

exabrupto. *s.m.* Asperitas, acerbitas *-atis;* acritudo *-inis;* acrimonia, petulantia *-ae;* aspera verba; (*exordio exabrupto*) exordium ex abrupto *ou* ex improviso (inopinatum, subitaneum).

exacción. *s.f.* Exactio, coactio *-onis.*

exactitude. *s.f.* Veritas, subtilitas, sedulitas *-atis;* iusta *ou* recta rei ratio; fides *-ei;* accuratissima diligentia.

exacto *-a. adx. 1. Que se corresponde coa realidade:* verus, exactus *-a -um. 2. Que non ten de sobra nin de falta:* iustus, rectus, aequus, accuratus *-a -um. 3. Que convén ou resulta perfecto:* conveniens, congruens *-entis;* sedulus, aequus, rectus, exactus *-a -um.*

exaculación. *s.f.* Eiectio, eiiculatio, missio, emissio *-onis;* (*do seme*) seminis emissio; (*precoz*) eiiculatio praecox.

exacular. *v.tr.* Iacere, eicere, eiacularare, eiaculari; mittere, emittere; (semen) emittere.

exaltación. *s.f.* Laus, laudis; elogium, praeconium *-i;* laudatio, praedicatio, clarificatio *-onis;* (*excitación*) exaltatio, concitatio *-onis;* impetus *-us;* mentis incitatio; furor *-oris.*

exaltado *-a. part. 1. Part. do verbo exaltar:* V. este verbo. *adx. 2. Que está en estado de exaltación ou propenso a el:* excitatus, incensus *-a -um;* acer, acris, acre; fervidus *-a -um;* flagrans *-antis;* furens *-entis. 3. Que manifesta moito entusiasmo:* V. **2 e apaixonado.**

exaltar. *v.tr. 1. Salientar as calidades de algo ou alguén:* laudare, collaudare; (laudibus) extollere; celebrare; efferre. V. *tamén eloxiar, encarecer, loar. 2. Facer perder o control:* incendere; excitare. V. *tamén acalorar, acender, alpori-*

zar. *v.pr.* **3.** *Perder o control:* incendi; excitari. V. **acalorarse, acenderse, alporizarse.**

exame. *s.m.* **1.** *Observación atenta:* inspectio, consideratio, observatio, examinatio, recognitio, contemplatio, exploratio, disquisitio, perpen-satio, investigatio, pervestigatio –onis; (*crítica*) expensum –i; censura –ae. **2.** *Proba ou probas que se fan a un candidato:* periculum –i; probatio –onis; studiorum periculum; disciplinarum iudicium; scientiae probatio; doctrinae ou eruditionis periclitatio; (*oral*) periculum viva voce factum; periclitatio ou exercitatio viva voce habenda; (*escrito*) periculum per litteras factum; scripta exercitatio; (*de madurez*) maturitatis ou idoneitatis experimentum ou periculum; (*de oposición*) publicum certamen; publica periclitatio; (*de conciencia*) sui ipsius censura; (*médico*) corporis exploratio, inspectio, observatio ou cognitio. ♦ *Facer un exame:* V. **examinarse.** *Aprobar un exame:* periculum feliciter, cum laude superare ou egregie obire; a scholari periculo probatum evadere ou discedere. *Suspender un exame:* improbari; in scholari periculo repulsam ferre ou accipere; magistrorum suffragiis reici. *Corrixir un exame:* pensa scholaria emendare; discipulorum scripta inspicere, corrigere, adnotare, recensere ou emendare. *Poñer un exame:* pensum ou periculum discipulis proponere ou exsequi. *Facer exame de conciencia:* animum suum interrogare.

examinar. *v.tr.* **1.** *Observar con atención:* perspicere, inspicere; iudicare atque perpendere; expendere; longe lateque pervestigare; considerare, inquirere, perquirere; recognoscere. *v.tr.* **2.** *Someter un candidato a un exame:* periculum, periclitationem, probationem proponere ou facere. *v.pr.* **3.** *Someterse a un exame:* (disciplinarum) periculum obire ou subire; (scholare) periculum facere.

exánime. *adx.* **1.** *Sen vida ou sen sinais dela:* exanimus, exanimatus –a –um; exanimis –e. **2.** (*fig.*) *Sen forzas, moi debilitado:* V. **derreado.**

exasperar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a paciencia:* exacerbare; asperare, exasperare; efferare; exulcerare; irritare; iratum aliquem facere; stomachum ou bilem movere; animos iam commotos vehementius incendere. *v.pr.* **2.** *Perder a paciencia:* stomachari; ardescere, exardescere; asperari, exasperari; patientiam rumpere, abrumpere; ira ardere.

V. *tamén* **alporizar(se), desalentar(se), desanimar(se), enervar(se).**

excarcerar. *v.tr.* V. **desencadear, desencarcerar.**

excedencia. *s.f.* Laboris temporaria cessatio ou vacatio; (*cantidade sobran*) reliquum, superfluum –i; abundantia –ae.

excedente. *adx.* A labore ad tempus vacans; (*so-brante*) excurrrens –entis.

exceder. *v. tr.* **1.** *Ser superior a:* excedere; superare; antecedere; praestare. **2.** *Ir unha cousa máis alá ou estar por encima dun límite, capacidade, etc.:* excedere; egredi, transgredi; superare, exsuperare. *v.pr.* **3.** *Superar o límite establecido:* modum, numerum excedere ou egredi; fines transilire; (*no modo de vida*) immoderate et intemperanter vivere; (*nos gastos*) sumptu extra modum excedere; (*pedindo*) nimium postulare.

excelencia. *s.f.* **1.** *Calidade de excelente:* excellentia, praestantia, eminentia, exsuperantia –ae; nobilitas –atis. **2.** *Tratamento honorífico:* sublimitas –atis; excellentia –ae; excellentissimus/-a vir/femina. ♦ *Por excelencia:* per ou propter excellentiam; praecipue; proprie; potissimum; maxime. *Demóstenes e Cicerón foron os oradores por excelencia:* Demosthenes et Cicero oratorum optimi (optimi oratores) fuerunt. V. *tamén* **autonomasia** (por).

excelente. *adx.* **1.** *Moi bo:* eximius, egregius, optimus, summus, unicus –a –um; praestans –antis; praecellens, excellens, eminens –entis. **2.** *Xeneroso, de bo corazón:* liberalis –e; bonus, humanus, probus, largus, munificus, benignus –a –um.

excelso –a. *adx.* Celsus, excelsus, praecelsus, editus, altus, clarus, praecclarus –a –um; sublimis –e.

excentricidade. *s.f.* Exorbitatio –onis; e medio distantia; longinquitas –atis; insolentia –ae; extra morem agendi ratio; insolenter ou temere factum.

excéntrico –a. *adx.* **1.** *Afastado do centro:* eccentricus ou eccentros –i; extra centrum positus; e centro seiunctus; a medio abhorrens. **2.** (*fig.*) *Afastado do que é normal e habitual:* abnormis –e; insolens –entis; varius, inordinatus, insanus –a –um; ab agendi moribus aberrans. *Tamén s.:* V. **1.** **3.** (*fig.*) *Propio dunha persoa excéntrica:* V. **2.**

excepción. *s.f.* Exceptio –onis; abnormitas –atis; normae ou regulae contrarietas; (*rareza, singularidade*) raritas, eximietas, eminentia –ae. ♦ *A excepción de:* praeter (*ac.*); (*con excepción de César*) praeter Caesarem ou excepto Caesare. *Sen excepción:* sine ulla exceptione; (*todos sen excepción*) universi; prorsus omnes; omnes ad unum.

excepcional. *adx. 1.* *Que constitúe unha excepción, raro:* normae ou regulae contrarius; insolitus, extraordinarius –a –um; abnormis –e. **2.** *Con calidades fóra do común:* perrarus, excelsus, unicus, eximius, divinus, excelsus –a –um; admodum singularis; incomparabilis –e; nulli (rei) comparabilis ou comparandus; nulli secundus; magni momenti ou ponderis, communem modum superans.

excepto. *prep.* *Exclúe a persoa ou cousa que se expresa:* V. **agás, excepción de** (a).

exceptuar. *v.tr.* Excipere, exceptare; eximere; excludere. ♦ *Non exceptuar a ninguén:* neminem excludere; eximium neminem habere.

excesivo –a. *adx.* Immodicus, intemperatus, imensus, effusus, profusus, nimius, infinitus –a –um; insolens –entis; superabundans –antis.

exceso. *s.m. 1.* *Aquilo en que unha cousa excede:* praestantia, excellentia, redundantia, immodestia, abundantia –ae; intemperies –ei; superfluitas, nimietas –atis. **2.** *Acción contraria ao que é prudente ou conveniente:* immodestia, intemperantia –ae; immoderatio –onis; (*de liberdade*) nimia licentia; (*de poder*) libido –inis; (*de velocidade*) velocitatis excessus; (*darse aos excesos*) luxuriari; modum transire; (*nada en ou con exceso*) ne quid nimis.

excipiente. *s.m. Farm.* Substantia excipiens.

excitación. *s.f.* Concitatio, stimulatio, impulsio, permotio –onis; aestus, motus, impulsus –us; stimulus –i.

excitado –a. *part. e adx. V. apaixonado, exaltado.*

excitante. *adx. 1.* *Que produce excitación:* excitans, stimulans, exstimulans –antis; acuens, exacuens –entis. **2.** *Que excita o organismo:* stimulans, exstimulans –antis; concitatricem vim habens. *Tamén s.m.:* concitamentum, excitamentum, irritamentum –i; medicamentum exstimulans; fomes –itis; stimulus –i.

excitar. *v.tr. 1.* *Estimular:* V. este verbo. **2.** *Poñer moi nervioso:* V. **alporizar, alterar**. **3.** *Provocar desexo sexual:* excitare; sollicitare; pruriginem, tentiginem, venerem movere, provocare, concitare. *v.pr. 4.* *Poñerse moi nervioso:* V. **alporizar(se), alterar(se)**. **5.** *Sentir desexo sexual:* se excitare; excitari; prurire; pruriginem, tentiginem, venerem sentire; perpruriscere.

exclamación. *s.f. 1.* *Palabra ou frase coa que se expresa alegría, sorpresa, etc.:* exclamatio, succlamatio –onis; clamor –oris; (*retórica*) epiphonema –atis. **2.** *Signo de exclamación:* exclamandi signum; emphaseos ou admirandi nota.

exclamar. *v.tr.* Clamare, exclamare, conclamare; (*en estilo directo: exclama, exclamou*) inquit.

exclamativo –a. *adx. 1.* *Que serve para exclamar ou expresa exclamación:* exclamative dictus; exclamativus –a –um. *adx. e s. 2.* *Gram. Palabra ou frase coa que se expresa intensidade ou énfase:* (vocabulary) exclamative legendum ou pronuntiandum.

excluir. *v.tr.* Expellere, repellere; prohibere; excludere; excipere; amovere; alicui aditum obstruere, negare ou praeccludere; segregare. V. **tamén eliminar.**

exclusión. *s.f.* V. **eliminación.**

exclusiva. *s.f.* V. **exclusivo.**

exclusivo –a. *adx. 1.* *Que só existe un entre os do seu tipo ou especie:* unicus, proprius –a –um; singularis –e. **2.** *Que pertence só a un ser ou cousa:* exclusorius, proprius –a –um; (*tes algunhas calidades exclusivas*) sunt quaedam in te singularia. *s.f. 3.* *Autorización pola que alguén é o único que pode facer certa cousa:* privilegium –i; praecipuum ius.

excomungado –a. *adx. e s.* Excommunicatus –a –um; a sacris exclusus/-a; e factione ou societate exclusus/-a; impius/-a; moribus vulgo improbatus/-a (vir/femina).

excomungar. *v.tr. 1.* *Afastar da igrexa e dos sacramentos:* excommunicare; sacra communionem ou sacris interdicere; anathematizare; anathemate petere, prosequi ou plectere; ecclesiae communionem privare; ab ecclesiae communionem demovere ou pellere. **2.** (fig.) *Excluir dunha asociación, partido, etc.:* e factione ou consociationem expellere. V. **tamén excluir, expulsar.**

excomuni3n ou excomu3n. *s.f.* Excommunicatio –onis; a sacris exclusio; sacrorum interdictio; a fidelium consortione expulsio; (fig.) e factione, e societate exclusio *ou* expulsio.

excrecencia. *s.f.* Verruca, excrescentia, vomica –ae; tuber –eris; extuberatio –onis; tuberculum, callum, pterygium, excrementum –i; caro excrescens.

excreci3n. *s.f.* Excrementorum eiectio. *V. tam3n defecaci3n.*

excremento. *s.m.* Alvi *ou* ventris excrementum *ou* egestio; egestus –us; deiectio –onis; excrementa, egerenda, retrimenta –orum; deiecti cibi; ventris proluvies *ou* onus; merda –ae; quod edunt *ou* faciunt homines. ♦ *Facilitar a eliminaci3n dos excrementos:* deiectionem (medicamentis) moliri.

exculpar. *v.tr.* *V. absolver.*

excursi3n. *s.f.* Excursio, excursatio, deambulatio, peragratio –onis; excursus –us; iter, itineris; (*facer unha excursi3n 3 montai3na*) spatari in montibus.

execrable. *adx.* Detestabilis, intestabilis, execrabilis –e; execrandus, abominandus, nefandus, infandus –a –um; sacer –cra –crum; (*crimen*) nefarium *ou* immane facinus; (*home*) homo taeterrimus, importunus. *V. tam3n abominable.*

execraci3n. *s.f.* Exsecratio, detestatio –onis.

execrar. *v.tr.* Exsecrare/-ari; detestari; imprecari; maledicere.

execuci3n. *s.f.* **1.** *Acci3n de executar algo:* executio *ou* exsequutio, patratio, adimpletio –onis; effectus –us; actum –i; actus –us; (*musical*) cantus, concentus –us. **2.** *Acci3n de executar a algu3n:* nex, necis; supplicium –i; interfectio, internecio, occisio, necatio, interemptio –onis; per ignivomam manuballistam interemptio; (*cumprir unha execuci3n*) supplicium sumere.

executar. *v.tr.* **1.** *P3r en pr3ctica:* facere, conficere, efficere, perficere; exsequi, persequi; patrare, perpetrare; ad effectum *ou* exitum adducere, perducere; (*unha orde ou encargo*) mandatam efficere *ou* peragere; mandatam exsequi; imperata *ou* mandata facere *ou* perficere; omnia diligentissime persequi; (*danzas*) choreas exercere. **2.** *Interpretar unha peza musical:* pulsare; canere; cantare; sonare; percutere; (*con acompa3namento*) ad symphoniam *ou* fidibus canere. **3.** *Dar morte a un condenado:* supplicium de aliquo sumere; sup-

plicium in aliquem expromere; securi percutere *ou* ferire; manuballista necare; plumbeis glandibus perfodere. *V. tam3n axustizar.*

executivo –a. *adx.* **1.** *Que executada ou permite a execuci3n de algo:* secutorius, exsecutorius –a –um. **2.** *Que debe ser executado inmediateamente:* instans –antis; statim exsequendus. **3.** *Que se encarga de facer cumprir as leis:* exsecutor, exactor, curator/-trix. *s.* **4.** *Persoa que forma parte da direcci3n dunha empresa:* rector, moderator, administrator/-trix; administer/-tra. **5.** *3rgano, xunta, etc., con poder executivo:* collegium exsecutorium; (*poder executivo*) imperium –i.

executor –ora. *adx.* e *s.* Confector/-trix; minister, administer/-tra; (*dunha pena*) (supplicii *ou* mortis) exactor/-trix; (*dun testamento*) testamenti curator/-trix.

exemplar ¹. *adx.* Exemplo incitans; ad virtutem alliciens; imitatione dignus; imitandus –a –um; exemplaris –e; pro exemplo accipiendus; (*persoa exemplar*) singularis exempli vir/femina; (*dar un castigo exemplar*) exemplum severitatis edere.

exemplar ². *s.m.* **1.** *Cada un dos obxectos (esp. impresos) que se reproducen dun modelo:* exemplar –aris; volumen –inis. **2.** *Cada un dos individuos dunha especie:* specimen –inis; exemplum –i; exemplar –aris. *V. tam3n modelo.*

exemplificar. *v.tr.* **1.** *P3ner exemplos:* exempla adhibere *ou* usurpare; exemplis docere, illustrare, explanare, patefacere, describere; exemplis uti; exemplificare. **2.** *Servir de exemplo:* exemplum praebere; monstrare; illustrare; patefacere.

exemplo. *s.m.* **1.** *Cousa, acci3n, etc., que se toma como modelo:* exemplum, documentum –i; exemplar –aris. **2.** *Cousa, expresi3n, etc., que aclara:* exemplum –i; similitudo –inis; analogica ratio. **3.** *Modelo a seguir:* exemplum, documentum –i; exemplar –aris; specimen –inis; (*castigo, lecci3n*) documentum, exemplum –i; (*servir de exemplo*) documento alicui esse. ♦ *Por exemplo:* exempli causa *ou* gratia; verbi causa *ou* gratia; ut puta.

exenci3n. *s.f.* **1.** *Acci3n de eximir:* exemptio –onis. **2.** *Liberdade ou privilexio que exime:* immunitas, libertas –atis; exemptio, vacatio –onis; (*do servizo militar*) militiae vacatio.

exento –a. *part.* **1.** *Part. do verbo eximir:* *V. este verbo.* **2.** *Libre do cumprimento dunha obri-*

ga, servizo, etc.: exemptus -a -um; liber -era -erum; immunis -e; (*do servizo militar*) militia immunis. **3.** *Que non está sometido a unha carga (cousa)*: vacuus -a -um; ab aliqua re liber ou solutus. **4.** (fig.) *Libre de calquera mal, inconveniente, etc.*: liber -era -erum; vacuus -a -um.

◆ *Estar exento*: vacare; immunitatem habere; (*de impostos*) vectigalis et vecturae immunem esse; (*de franqueo postal*) ab expensis cursualibus liberum esse; (*de coidados*) animum liberum a cura et angore habere; (*de obrigas*) muneribus vacare; omnium rerum immunitatem habere.

exequias. *s.f.pl.* Exsequiae -arum; funus -eris; funeris exsequiae ou pompa; suprema cura; suprema officia; supremus honor; parentalia -ium. V. **tamén funeral, honra.**

exercer. *v.tr.* **1.** *Poñer en práctica*: V. **efectuar, executar.** **2.** *Desempeñar as funcións dun oficio*: officium explere, praestare ou exsequi; officio ou munere fungi; munus ou magistratum gerere ou obire; (*a medicina*) medicinam colere; medicas artes profiteri; (*a xustiza*) iustitiam colere; (*exercer de pai*) vicem patris praestare; vice patris fungi.

exercicio. *s.m.* **1.** *Acción de exercer*: exercitatio -onis; exercitium -i. **2.** *Traballo ou actividade*: opera -ae; exercitatio -onis; exercitium -i; (*militar*) militia -ae; (*da oratoria*) usus ac tractatio dicendi; (*escolar*) exercitatio scholaris; exercitium scholare; discipulorum pensum. V. **tamén exame.** **3.** *Movemento(s) do corpo para fortalecelo*: corporis exercitatio; gymnica res ou exercitatio; (*o exercicio físico é un descanso para o espírito*) animi exercitatione levantur. **4.** *Econ. Período en que está vixente o orzamento dun organismo público*: annua procuratio. **5.** *Econ. Período comprendido entre dous balances*: annuae procurationis tempus.

exercitar. *v.tr.* **1.** *Desempeñar unha función ou oficio*: V. **exercer.** **2.** *Facer uso dun dereito*: iure suo uti. **3.** *Facer que alguén aprenda algo mediante a práctica*: exercere, exercitare; formare; fingere; usum et exercitationem docere. **4.** *Facer exercicio para desenvolver ou adquirir unha aptitude*: exercere, exercitare; animum exercere; ingenium per studia agitare; memoriae studere. *v.pr.* **5.** *Realizar exercicios para tornarse destro*: corpus exercere; se exercere ou exerceri; exercitationibus uti; gymniciis ludis operam dare.

exército. *s.m.* Exercitus -us; copiae -arum; milites -um; militares copiae; (*en marcha*) agmen -inis; (*en orde de batalla*) acies -ei; (*a vangarda*) primum agmen; (*a retagarda*) novissimum agmen; (*de terra*) terrestres exercitus; (*de cabalería*) equitatus -us; equites -um; (*de infantería*) pedestes ou pedestris exercitus; pedites -um; (*de mariña*) classis -is; (*do aire*) classis aerea; (*alistar, alistarse no exército*) V. **alistar(se).**

exhalación. *s.f.* **1.** *Acción de exhalar e cousa exhalada*: exhalatio, adspiratio, exspiratio -onis; spiritus, halitus -us. **2.** *Bafo, cheiro que se desprende dun corpo*: vapor, foetor -oris. ◆ *Coma unha exhalación*: celerrime; fulguris instar.

exhalar. *v.tr.* **1.** *Desprender olor; bafo, etc.*: exhalar; respirare; vaporare; efflare; effundere; redolere; odores, vapores exhalar, exspirare, emittere, edere; (*olor a viño*) vinum redolere. **2.** (fig.) *Lanzar suspiros, queixas, etc.*: suspirare; suspiria dare, edere, ducere, trahere; gemere; ore querelas iacere; gemitus ciere. ◆ *Exhalar o espírito*: supremum spiritum edere, ducere ou emittere; animam efflare. V. **tamén morrer.**

exhaustivo -a. *adx.* Perfectus, absolutus, expletus -a -um; integer -gra -grum; omnibus numeris absolutus; ad unguem exactus.

exhausto -a. *adx.* Fatigatus, defatigatus, maceratus, effetus, exhaustus, lassus -a -um; admodum fessus; defectus viribus; lassitudine exanimatus; (*pola fame*) inedia ou fame consumptus.

exhibición. *s.f.* Exhibitio, ostensio, ostentatio -onis; spectaculum -i.

exhibicionismo. *s.m.* Ostentatio, iactatio, venditatio -onis; iactantia -ae; sui ipsius ostentandi studium.

exhibicionista. *s.* Ostentator, venditator/-trix; sui ipsius ostentandi studiosus/-a.

exhibir. *v.tr.* **1.** *Mostrar ao público*: exhibere; monstrare; ostendere; proferre; prodere; in medium producere. **2.** *Amosar con ostentación*: ostentare; venditare. *v.pr.* **3.** *Mostrarse ao público*: se exhibere; se ostendere; oculis se praebere; apparere; se coram offerre. **4.** *Amosarse con ostentación*: se ipsum ostentare ou venditare; studioso ou libenter sese ostendere.

exhortar. *v.tr.* V. **animar.**

exhumar. *v.tr.* V. **desenterrar.**

exiguo –a. *adx.* Exiguus, parvus, angustus, modicus –a –um; levis, inanis –e; parvi momenti *ou* ponderis (res).

exiliar. *v.tr e pr.* V. **deportar, desterrar(se).**

exilio. *s.m.* V. **desterro.**

eximio –a. *adx.* Eximius, egregius –a –um; singularis –e. V. *tamén* **egrexio, eminente.**

eximir. *v.tr.* **1.** *Liberar dunha obriga:* eximere; liberare; solvere, exsolvere. V. *tamén* **dispensar.** **2.** *Liberarse:* se eximere; (*non podo eximirme de cumprir o deber*) non possum facere quin meo munere fungar. V. *tamén* **liberarse.**

exipcio –a. *adx. e s.* **1.** *De Exipto ou dos seus habitantes:* Aegyptius, Aegyptiacus –a –um. Aegyptii –orum. **2.** *A lingua de Exipto:* sermo Aegyptiacus.

Exipto. *top.* Aegyptos *ou* Aegyptus –i; Respublica Arabica Aegyptia.

existencia. *s.f.* **1.** *O feito de existir:* existentia –ae; (*admitir a existencia dos deuses*) deos esse dicere.

2. *Vida, maneira de vivir:* vita –ae; terrestris *ou* humana vita. *pl.* **3.** *Mercancías destinadas á venda:* nondum venditae *ou* non absumptae merces.

existencialismo. *s.m.* Existentialismus –i.

existencialista. *s.* Existentialismi sectator *ou* fautor/-trix.

existir. *v.intr.* **1.** *Ter unha realidade:* esse; existere, constare, exstare. **2.** *Ter vida:* esse; vivere; existere; superesse. **3.** *Estar ou haber en certo lugar:* esse; exstare, restare; superesse; subsistere; permanere.

éxito. *s.m.* **1.** *Resultado feliz:* successus, eventus, effectus, proventus –us; (secunda) fortuna; prosperus successus; boni exitus. **2.** *O feito de ter boa acollida unha cousa ou unha persoa:* triumphus –i; (*ter éxito*) valere; florere; probari; proficere; pulchre procedere; felicem exitum habere; prosperos exitus assequi *ou* consequi; bene, prospere, feliciter evenire; (*ter o éxito desexado*) ex sententia evenire; (*con, sen éxito*) bene, feliciter; male, infeliciter; (*de éxito incerto*) anceps –ipitis. ♦ *Deséxоче moitos éxitos:* utinam dii bene vertant; bene tibi sit.

éxodo. *s.m.* **1.** *Saída do pobo hebreo de Exipto:* exodus –i. **2.** *Por ext., saída dunha poboación para outro sitio:* migratio –onis; exodus –i. **3.** *Segundo libro da Biblia:* Exodus –i.

exonerar. *v.tr.* **1.** *Liberar dunha carga, obriga, etc.:* V. **dispensar, eximir, liberar.** **2.** *Privar dun cargo, dun emprego, etc.:* V. **destituír.**

exorbitante. *adx.* V. **desorbitado, desmedido, excesivo.**

exorcismo. *s.m.* Deprecatio –onis, exorcismus –i; daemonum expulsio.

exorcista. *s.* Deprecator –oris; exorcista –ae; daemonum expulsor.

exorcizar. *v.tr.* Deprecari; exorcizare; daemones depellere, expellere, detrudere.

exotérico –a. *adx.* Publicus, notus, exotericus –a –um; palam doctus.

exótico –a. *adx.* Peregrinus, insiticius, externus, exoticus, adventicius, advecticius –a –um. ♦ *Paxaros exóticos:* volucres peregrinae.

expandir. *v.tr.* **1.** *Estender, difundir:* pandere, expandere; propagare; diffundere; (*os confíns*) fines imperii propagare. *v.pr.* **2.** *Estenderse, chegar a moita xente:* pandi, expandi; diffundi. V. *tamén* **estender(se), difundir(se), divulgar(se).**

expansión. *s.f.* **1.** *Acción de expandir ou expandirse:* expansio, dilatatio, diffusio, extensio –onis. **2.** (*fig.*) *Manifestación dun pensamento ou dun sentimento:* patefactio, revelatio, propagatio –onis. **3.** *Desafogo do ánimo:* effusio –onis; animi remissio, recreatio, solatium *ou* solamen. V. *tamén* **alivio.**

expansionismo. *s.m.* Imperii propagandi studium; cupido imperii proferendi.

expansionista. *s.* Imperii propagandi studiosus/-a; fines dilatandi fautor/-trix.

expatriar. *v.tr. e pr.* V. **deportar, desterrar(se).**

expectación. *s.f.* Expectatio –onis; magna spectatio.

expectativa. *s.f.* Expectatio, opinio –onis; spes, spei; (*defraudar a expectativa*) spem fallere *ou* fraudare; (*responder á expectativa*) expectationi satisfacere; expectationem explere; (*contra a expectativa*) praeter (omnem *ou* omnium) spem; praeter expectationem; (*ter a alguén á expectativa*) aliquem suspensum habere; (*estar á expectativa*) in expectatione esse; animis expectando pendere; in terris magnam expectationem esse; arrectis auribus esse; omnem civitatem arrectam esse.

expectorante. *s.m.* Medicamentum exscreationi adiuvandae.

expectorar. *v.tr.* **1.** *Expulsar as substancias que obs-trúen as vías respiratorias:* pituitam, bilem, sanguinem eiectare. **2.** *Expulsar flegmas:* exscreare; extussire; eicere; expuere. V. **tamén esgarrar.**

expedición. *s.f.* **1.** *Acción de expedir:* missio –onis. **2.** *Viaxe dun grupo con fin militar, científico, deportivo, etc.:* expeditio, excursio –onis. **3.** *Conxunto de persoas que participan nesa viaxe:* excursores, viatores –um.

expediente. *s.m.* **1.** *Conxunto de trámites e documentos sobre un asunto:* tabellae, tabulae –arum; tramites –um. **2.** *Conxunto de servizos e méritos da vida profesional:* curriculum vitae. **3.** *Investigación sobre a vida dunha persoa no exercicio da súa actividade:* vitae ratio, indagatio ou investigatio; causa –ae; (*abrir un expediente*) causam cognoscere; vitae rationem investigare. ♦ *Expediente académico:* studiorum curriculum.

expedir. *v.tr.* **1.** *Enviar unha carta, telegrama, etc.:* epistulam (epistolam), telegramma mittere. **2.** *Dar por escrito un documento:* diploma, documentum expedire; praescribere; (*unha receita*) medicinam, medicamentum indicere, imperare ou praescribere. V. **tamén estender.**

expeditivo –a. *adx.* **1.** *Que fai as cousas con rapidez:* celer –eris –ere; strenuus, (g)navus –a –um; agilis –e. **2.** *Que permite actuar con rapidez:* celer –eris –ere; velox –ocis; praeceps –ipitis; rapidus, citus –a –um.

expeler. *v.tr.* **1.** *Facer saír fóra de si con forza:* iacere, inicere, eicere, proicere; mittere, emittere; pellere, expellere, impellere; excutere; detrudere, extrudere. **2.** *Facer saír do organismo:* detrahere; eicere; pellere, depellere. V. **esgarrar, expectorar, expulsar.**

expendedor –ora. *s.* Particus/-a; institor –oris; institoria –ae.

expender. *v.tr.* **1.** *Gastar:* sumptum ou impensam facere; expendere, impendere; pecuniam conferre, consumere, impendere, erogare. V. **tamén gastar.** **2.** *Vender polo miúdo:* merces singillatim vendere.

expensas. *s.f.pl.* Palabra só usada na *loc. prep. a expensas de:* (*dun mesmo*) de ou ex suo; suo, proprio ou privato sumptu; (ex) pecunia ou impensa sua; suis facultatibus; (*doutro*) alicuius ou alterius sumptu, pecunia, impensis ou impendiis; (*do Estado*) publica impensa.

experiencia. *s.f.* **1.** *Coñecemento de algo adquirido pola práctica:* usus –us; rerum usus; experientia, prudentia –ae; experientia usu accepta; (*coñecer por experiencia*) rem usu cognoscere.

2. *Situación ou suceso polo que alguén adquire coñecementos do mundo e da vida:* experientia vivendo hausta; longinqui temporis usus. **3.** *Estudo dun fenómeno a través da observación:* V. **experimento.**

experimentación. *s.f.* Experientia –ae; usus et exercitatio.

experimentado –a. *adx. e part.* Probatus, spectatus –a –um; (*serviase dun médico de pouca sona, pero home experimentado*) utebatur medico ignobili, sed spectato homine. V. **experto.**

experimental. *adx.* Experientia probandus; (*de xeito experimental*) ad experimentum; experiendo.

experimentar. *v.tr.* **1.** *Someter a experimento:* experiri; periclitari; probare; periculum (rei) facere; experientia aliquid comprobare; (*aprender por experiencia*) usu intellegere; experiendo discere. **2.** *Ser o obxecto en que ou en quen incide un cambio ou efecto:* pati; capere; ferre; (*experimentar nun escravo a eficacia dun veneno*) vim veneni in servo experiri.

experimento. *s.m.* **1.** *Proba con vistas ao estudo dun fenómeno:* experimentum –i; experientia –ae; (*científico*) technicum ou technicorum experimentum. **2.** *Ensaio ou tentativa:* conatus –us; tentamen –inis; expertio –onis.

experto –a. *adx.* **1.** *Que ten grande experiencia:* expertus, probatus –a –um; usu, experimentis probatus. **2.** *Persoa con coñecementos técnicos sobre unha materia:* (usu) doctus, exercitatus, scitus, expertus/-a vir/femina; (*na labranza*) agricola prudens ou experiens; (*na guerra*) belli ou in bello peritus.

expiación. *s.f.* Expiatio –onis; piaculum, piamentum –i.

expiar. *v.tr.* **1.** *Sufrir un castigo:* piare, expiare; lue-re, purgare; scelus expendere ou supplicio expiare; poenas dare. **2.** *Relix. Borrar un pecado cumprindo a penitencia:* sordes peccatorum eluere; paenitentia animum purgare; peccata expiare. **3.** *Por ext., sufrir as consecuencias dunha falta:* peccati ou maleficii poenas lue-re; poenas dare, pendere, expendere ou persolvere; factum ou noxam purgare; culpam diluere.

expiatorio –a. *adx.* Piacularis –e; (*víctima*) piacularis victima; piaculum –i.

expiración. *s.f.* Respiratio, exspiratio –onis.

expirar. *v.tr.* **1.** *Expirar o aire dos pulmóns:* (animum ou anhelitum) reddere; exspirare; efflare.

2. *Dar o último suspiro:* spiritum emittere. V. *tamén morrer*. **3.** (fig.) *Chegar unha cousa ao seu termo:* exspirare; exire; interire; perire.

explicación. *s.f.* Explicatio, explanatio, interpretatio, expositio, enodatio, enarratio, illustratio –onis; alicuius rei causa; (*dun profesor*) praelectio –onis.

explicar. *v.tr.* **1.** *Expoñer algo de forma comprensible:* explicare; enodare; interpretari; enucleare; exponere; verbis explicare, explanare; perspicuis dubia illustrare; (*aos alumnos*) praelegere. **2.** *Ser unha cousa a razón de algo:* explicare; patefacere. **3.** *Contar con máis ou menos detalle:* narrare, enarrare; referre. *v.pr.* **4.** *Dar a coñecer:* loqui, eloqui; aperire; mentem suam explicare; aperte ou clarius dicere. **5.** *Chegar a comprender unha cousa:* apparere; clarescere; patere. **6.** *Dar unha xustificación:* expeditre; rationem reddere; causam explicare.

explícito –a. *adx.* **1.** *Expresado claramente:* expressus, apertus, accuratus, perspicuus –a –um. **2.** *Que se expresa con claridade:* lucidus, clarus –a –um.

explorador –ora. *adx. e s.* Explorator, indagator, speculator, excursor, excursor/-trix.

explorar. *v.tr.* **1.** *Percorrer buscando, estudando, etc.:* explorare; scrutari; inspicere; speculari, prospectuari, perspeculari; indagare; inquirere, exquirere; adire; tentare. **2.** *Someter a exame médico:* corporis inspectionem, explorationem, observationem ou cognitionem facere.

explosión. *s.f.* **1.** *Detonación:* diruptio –onis; (*o seu ruído*) fragor –oris; strepitus –us. V. *tamén explosión*. **2.** *Manifestación brusca dun estado de ánimo:* effusio, eruptio –onis; (ira) impetus.

♦ *Motor de explosión:* V. **motor**.

explosivo –a. *adx.* **1.** *Que pode facer explosión:* displodens, dirumpens, erumpens –entis. **2.** (fig.) *Que pode provocar unha reacción violenta:* V. **1.** *s.m.* **3.** *Substancia que pode desprender gran volume de gases a alta temperatura:* materia dirumpens, displodens, ad dirumpendum apta ou idonea; pulvis displodens. ♦ *O seu discurso*

foi un explosivo: incendium oratione concitavit. *Situación explosiva:* summum discrimen.

explotación. *s.f.* **1.** *Acción de explotar:* cultura –ae; cultus –us; usus –us; (*agrícola*) fundi ou agrorum cultura; expeditio rustica; villicatio –onis; (*de minas*) metallorum fossio ou suffossio; (*abusiva*) usurpatio, vexatio –onis. **2.** (fig.) *Conxunto de medios para sacar proveito dunha riqueza natural:* apparatio, exstructio –onis; quaestuosus apparatus.

explotar. *v.tr.* **1.** *Sacar proveito dunha riqueza natural:* uti; frui; exercere; fructum, utilitatem capere ou percipere; aliquid quaestui habere ou ad lucrum revocare; (*fincas*) praedia, agros colere; villicari; (*bosques*) silvas caedere; (*minas*) fodinas exercere; (*a ocasión*) tempore uti. **2.** (fig.) *Utilizar unha cousa ata sacar dela o máximo proveito:* maximam utilitatem alicuius rei percipere, capessere; aliqua re immoderate abuti. **3.** (fig.) *Utilizar a alguén en proveito propio:* alicuius opera, labore, stultitia abuti; stultitia ou errore adversariorum abuti. V. *tamén escrivazar*.

exponencial. *adx. Mat.* Exponentialis –e.

expoñente. *s.m.* **1.** *Persoa ou cousa máis destacada dun grupo, categoría, etc.:* specimen –inis; exemplar –aris; princeps –ipis; optimas –atis; clarissimus/-a vir/femina/res; inter aequales eminens, excellens ou primas partes agens vir/femina/res. **2.** *Cousa que indica que algo é real:* index –icis; signum, indicium, argumentum –i; pignus –oris. **3.** *Mat. Expresión numérica ou alxébrica que indica multiplicación:* index –icis; exponens numerus.

expoñer ou expor. *v.tr.* **1.** *Pór á vista:* exponere; offerre, proferre; obicere; publicare; ante ou sub oculos ponere; oculis subicere; in publico proponere; (*un neno*) infantem exponere; (*pinturas*) tabulas exponere; (*á venda alimentos cocinados*) cibum coctum venale proponere. **2.** *Presentar unha idea, unha teoría, etc.:* exponere; proponere; explicare; edisserere; narrare; ostendere; evolvere; expromere; rem in medio ponere; (*por escrito*) sententias scriptis explicare; (*a situación política*) de re publica referre; (*expuxen o que pensaba dicir da vellez*) haec habui de senectute quae dicerem; (*ai tedes exposto o meu criterio sobre a invención*) habetis de inveniendis rebus quid sentiam. **3.** *Dispoñer unha cousa de maneira que reciba a acción dun axente:* exponere;

(*ao frío, ao aire*) frigoris *ou* aeris inclementiae offerre; (*ao sol*) in sole ponere, pandere, expandere; (*ao abrigo*) in apricum proferre. **4.** *Poñer nunha situación perigosa*: discrimini committere; in discrimen obicere, obiectare, subicere; periculo offerre; (*aos golpes da sorte*) fortunae obicere. V. *tamén arriscar*. v.pr. **5.** *Ser o punto onde incide unha acción ou os seus efectos*: se subicere; se submittere; se offerre; in discrimen se obicere. **6.** *Poñerse nunha situación perigosa*: se obicere; adire; (*aos perigos*) periculis se obicere; pericula subire. V. *tamén arriscarse*.

exportación. s.f. **1.** *Acción de exportar*: exportatio -onis. **2.** *Conxunto de produtos exportados*: exportatae res *ou* merces.

exportar. v.tr. Exportare; extrahere; evehere; merces efferre; (*ao outro lado do mar*) trans maria permittere.

exposición. s.f. **1.** *Presentación pública de mercadorías, certos obxectos, etc.*: expositio, propositio, exhibitio, ostensio -onis; commercialis coetus; mercatorius conventus; (*anual*) annuus mercatus *ou* annua mercium exhibitio; (*estraxeira*) exterarum mercium specimen; (*internacional*) universalis *ou* omnium nationum *ou* gentium mercatus *ou* exhibitio; (*de pinturas*) tabularum expositio. **2.** *Acción de expoñer unha idea, unha teoría, etc.*: expositio, explicatio, interpretatio, narratio, enarratio, propositio -onis; chria -ae; (*curta*) expeditio -onis. **3.** *Feito de estar exposto á acción dun axente*: expositio, exhibitio -onis.

expositor -ora. adx. e s. **1.** *Que expón as súas obras ou produtos*: exponens -entis; ostensor -oris. s.m. **2.** *Moble para expoñer mercadorías*: expositionis taberna; mercium expositarum sustentaculum.

expresar. v.tr. **1.** *Dar a coñecer mediante palabras, xestos, etc.*: exprimere; exponere; ostendere; effingere; repraesentare; significare; explicare; expromere; efferre; aperire; dicere; loqui, eloqui; verbis afferre *ou* eloqui; (*a crueldade*) crudelitatem ex ore eminere; (*a dor*) dolorem *ou* doloris signa vultu exprimere. v.pr. **2.** *Darse a coñecer por palabras, xestos, etc.*: loqui, eloqui; dicere; (*ben*) bene, ornate dicere; non inculite loqui; compte disserere; nutu loqui *ou* significare; gestu rem significare; digitis loqui; (*non se pode expresar cunha soa palabra*) uno verbo exprimi non

potest. **3.** *Manifestarse mediante a linguaxe*: V. **dicir, falar** e 2.

expresión. s.f. **1.** *Feito de expresar algo*: expressio, explicatio, significatio -onis; (*do amor*) amoris declaratio. **2.** *Feito de expresarse mediante a linguaxe*: declaratio, enuntiatio, manifestatio, expositio, significatio -onis. **3.** *Palabra ou frase*: vox, vocis; nomen -inis; verbum, vocabulum, enuntiatum -i; oratio, enuntiatio, locutio, elocutio -onis; continuata, coniuncta *ou* copulata verba; verborum complexio. **4.** *Xesto da cara*: vultus, nutus, habitus -us; oris ductus; (*de tristeza*) tristis *ou* maestus vultus; (*de ameaza*) torvitas -atis.

expresivo -a. adx. **1.** *Que manifesta o que sente ou pensa*: apertus, sincerus, ingenuus, argutus, vividus, obvius, expressus -a -um; (*ollos expresivos*) oculi arguti. **2.** *Que deixa ver o que sente ou pensa (ollada, xesto, etc.)*: significans -antis; linguosus, argutus -a -um; (*ollos*) oculi arguti *ou* loquaces; (*dedos*) linguosi digiti.

expreso -a. adx. **1.** *Expresado formalmente*: expressus, manifestus -a -um; aperte scriptus *ou* dictus. s.m. **2.** *Tren que só fai paradas nas poboacións importantes*: hamaxostichus rapidus, citus, expeditus.

expropiación. s.f. Bonorum ademptio; publicatio, abalienatio, expropriatio -onis; e possessione deictio.

expropiar. v.tr. Publicare; expropriare; aliquem deicere, bonis exuere *ou* spoliare; possessione movere; alicui bona adimere, bona auferre *ou* detrahere; possessores suis sedibus pellere; publicae utilitatis causa domi, fundi possessionem alicui adimere.

expulsar. v.tr. **1.** *Obrigar a abandonar*: pellere, expellere, repellere; eicere; fugare. **2.** *Facer saír unha cousa de si ou do interior doutra*: expellere; iacere, eicere, proicere; mittere, emittere. **3.** *Facer saír do organismo*: eicere; pellere, depellere; detrahere.

expulsión. s.f. Expulsio, depulsio, exactio, deictio -onis; (*evacuación*) egestio, detractio -onis; egestus -us.

expurgar. v.tr. **1.** *Quitar o que é prexudicial ou inútil*: purgare, expurgare; (*as malas herbas*) noxiis herbis liberare. **2.** *Quitar a un texto pasaxes, palabras, etc., inconvenientes, erróneas, etc.*: ab

errore scriptum purgare; erronea expungere *ou* delere; turpia *ou* inhonesta emendare, resecare, expungere; inspicere; censuram facere.

exquisitez. *s.f.* **1.** *Calidade de exquisito:* urbanitas –atis; elegantia, excellentia, praestantia –ae.

2. *Cousa exquisita:* suavitas, iucunditas –atis; (*comida*) cuppedium –i; (*pl.*) exquisitae epulae; cuppedia –orum; cuppediae –arum.

exquisito –a. *adx.* **1.** *De sabor fino:* exquisitus, optimus, bellissimus, generosus –a –um; (*comida exquisita*) exquisitae epulae. **2.** *De gran finura e delicadeza:* liberalis –e; humanissimus, facillimus, urbanus –a –um; elegans –antis; optimis moribus indutus; (*de gusto exquisito*) iudicii subtilioris *ou* emunctae naris (vir/femina); (*hospitalidade*) liberalissimum hospitium; (*gusto*) iudicium subtile.

éxtase. *s.f.* **1.** *Estado de conmoción espiritual:* ecstasis, extasis *ou* extasis –is; animus abstractus a corpore; mens sevocata a corpore; sui supergressio; mentis et animi abalienatio; secessus mentis atque animi a corpore; furor divinus; (*estar en éxtase*) a sensu mentis abstrahi; admiratione perfundi. **2.** *Estado anímico de grande excitación:* raptus –us; stupor –oris; admiratio –onis.

extensible. *adx.* Ductilis, productilis –e; lentus –a –um.

extensión. *s.f.* **1.** *Acción de estender ou estenderse:* extensio, distensio –onis. **2.** *Espazo que pode ocupar algunha cousa:* prolatio –onis; latitudo, amplitudo –inis, spatium, fastigium –i; (*ter unha grande extensión*) late patere; (*debe terse en conta a extensión da leira*) spectandum quo fastigio sit fundus. **3.** *Tempo que dura unha cousa:* (temporis) spatium. **4.** *Movemento polo que se estende un membro:* extensio, distensio, porrectio –onis. ♦ *En toda a súa extensión:* longe lateque. *Sentido dunha palabra por extensión:* communicata significatio.

extenso –a. *adx.* **1.** *Que ocupa moita superficie:* amplus, vastus; magnus, spatiosus, latus, porrectus, extensus, extentus, dilatatus –a –um; late patens. **2.** *Que precisa de moito tempo para ser realizado:* diuturnus, diutinus, longinquus, prolixus –a –um; (*discurso*) fusa oratio.

extenuar. *v.tr.* V. **esgotar.**

exterior. *adx.* **1.** *Que queda na parte de fóra dunha cousa:* exterior –ius; summus –a –um. **2.**

Que ten ventás que dan á parte de fóra: exterior –ius. **3.** *Que se ve desde fóra:* exterior –ius; exterminus, exterus, extraneus –a –um. **4.** *Que queda fóra duns certos límites:* extraneus, exterus, extrarius –a –um; exterior –ius. **5.** *Relativo aos países estranxeiros:* extraneus, extrarius, externus, exterus –a –um. *s.m.* **6.** *Parte de fóra:* exterior pars *ou* facies; a(d)spectus –us; species –ei; (*no exterior*) foris; extra. *s.m.pl.* **7.** *Vistas que se toman para un filme fóra do estudo:* externae imagines; externarum imaginum impressio.

exteriorizar. *v.tr.* Extra proferre; in explicitum *ou* in publicum educere; dicere; verbis efferre. V. *tamén amosar, dicir, expresar.*

exterminación. *s.f.* V. **exterminio.**

exterminar. *v.tr.* Recidere; excindere; a stirpe evertere *ou* tollere; exterminare; exstinguere; perdere; delere; evertere; diruere; occidione interimere; ad internecionem caedere; delere; (*aos inimigos*) hostes prosternere, profligare *ou* delere.

exterminio. *s.m.* Occidio, exterminatio –onis; caedes –is; (gentis) internecio; interitus –us; exitium –i; exterminium –i. ♦ *Campos de exterminio:* campi exterminatorii.

externo –a. *adx.* **1.** *Que está situado ou actúa no exterior:* externus, extraneus –a –um; (*medicamento*) ad externa corporis; extrinsecus adhibendus. **2.** (*Alumno*) *que vai a un colexio só ás horas de clase:* extra scholam habitans *ou* domicilium habens. *Tamén s.:* alumnus/-a scholam post lectiones deserens.

extinción. *s.f.* Exstinctio, restinctio, eversio –onis; (*dunha débeda*) rerum creditarum solutio.

extinguir. *v.tr.* **1.** *Facer desaparecer pouco a pouco:* paulatim, pedetemptim (pedetentim) delere; exstinguere, restinguere; comprimere; compescere; (*unha débeda*) aes alienum dissolvere; (*o lume, a ira, a sede*) V. **apagar.** *v.pr.* **2.** *Desaparecer:* exstingui, restingui; interire; deficere; sedari; (*a descendencia dos Césares extinguiuse con Nerón*) progenies Caesarum in Nerone defecit.

extinto –a. *adx.* e s. V. **defunto, morto.**

extintor –ora. *adx.* **1.** *Que extingue o lume:* exstinguens, restinguens –entis; exstinctorius –a –um. *s.m.* **2.** *Aparello que se usa para apagar o lume:* instrumentum exstinctorium.

extirpación. *s.f.* Exstirpatio, evulsio, eradicatio –onis.

extirpar. *v.tr.* **1.** *Arrincar de raíz, esp. por unha operación cirúrxica:* exstirpare; extrahere; radicitus ou funditus evellere; excidere; tollere; eradere, eradicare; (*unha árbore*) arborem radicitus evellere. **2.** (*fig.*) *Facer desaparecer por completo:* tollere; extrahere; delere; (*as herbas, os vicios*) herbas, vitia exstirpare ou evellere. V. **tamén desarraigar, exterminar.**

extorsión. *s.f.* Concussio, extorsio, extortio, occupatio –onis; exactio illicita; (*concurción*) (pecuniae) repetundae; (*acusar de concurción*) repetundarum aliquem insimulare; de repetundis postulare; (*condenar por extorsión*) (de pecuniis) repetundis aliquem damnare; (*reo dese delito*) repetundarum reus.

extorsionar. *v.tr.* **1.** *Facer extorsión:* extorquere. **2.** *Obter algo mediante a forza:* abripere; pecuniam, aliam rem vi ou contra leges capere.

extra. *adx.* **1.** (*fam. e pop.*) *Que sae do normal:* V. **extraordinario.** **2.** (*fam.*) *Mellor có ordinario:* V. **extraordinario.** **s. 3.** *Persoa que aparece en escena sen intervir nos diálogos:* muta persona; actor ou artifex scaenicus adiunctivus, supervacaneus ou silens; actrix adiunctiva, supervacanea ou silens; (*actuar como extra*) personam mutam agere ou praebere.

extracción. *s.f.* Exemptio, evulsio, exportatio, excisio, extractio –onis; (*dos números do bombo nun sorteo*) sortitio –onis.

extracto. *s.m.* **1.** *Produto concentrado:* suc(c)us expressus, eductus, extractus, excerptus, elicitus; (*de carne*) iurulentia –ae. **2.** *Escrito que resume outro:* summa, epitoma –ae; epitome –es; summarium, compendium –i; excerpta –orum.

extractor –ora. *adx.* **1.** *Que serve para extraer:* extrahens –entis; ad extrahendum aptus ou idoneus. **s. 2.** *Aparello que expulsa ao exterior fume, gases, etc.:* apparatus extractorius.

extradición. *s.f.* Traditio –onis; traditio expostulata.

extraditar. *v.tr.* Reum expostulatum tradere.

extraer. *v.tr.* V. **arrancar, obter, quitar.**

extraordinario –a. *adx.* **1.** *Que se sae do que é normal:* insuetus, inusitatus, extraordinarius, insolitus, eximius, egregius, amplus –a –um; excellens –entis. **2.** *Mellor ou maior do que é*

ordinario: immanis –e; ingens –entis. V. **tamén descomunal, estupendo, excepcional.**

extrapolación. *s.f.* Significationis dilatatio; extrapolatio –onis.

extrapolar. *v.tr.* Significationem dilatare; extrapolare.

extraterrestre. *adx.* **1.** *De fóra da terra:* extraterrestris –e; alienigenus –a –um. **s. 2.** *Ser doutro planeta:* caelestis ou stellaris advena; extraterrestris incola; alienigena –ae.

extravagancia. *s.f.* Deviatio, deliratio –onis; insipientia, dementia, insania, ineptia –ae; novitas –atis; inepte factum; deliramenta –orum; (*dicir ou facer extravagancias*) inepte loqui; delirare.

extravagante. *adx.* Stultus, ineptus, delirus, insanus, vesanus –a –um; insipiens, desipiens, demens, amens –entis; singularis –e; a normis abhorrens; (*ideas extravagantes*) somnia –orum; ineptiae –arum. V. **tamén estrafalarío.**

extravertido –a. *adx.* **1.** *Moi inclinado a relacionarse co mundo:* communicativus –a –um; sociabilis –e; ad colloquendum facilis. **2.** *Propio deste tipo de persoas:* extrorsum versus. V. **tamén 1.**

extraviar. *v.tr.* **1.** *Facer perder o camiño:* V. **descamiñar.** **2.** *Non saber onde se deixou unha cousa:* V. **perder.** *v.pr.* **3.** *Non saber unha persoa en que lugar se atopa:* V. **descamiñarse.** **4.** *Ir parar a un sitio que se descoñece:* V. **perderse.**

extremar. *v.tr.* **1.** *Levar ao punto máximo ou extremo:* rem ad extremum perducere; totis viribus incumbere. *v.pr.* **2.** *Pór toda a atención ou recursos:* niti; conari; contendere; maximis viribus alicui rei incumbere; omnia experiri; ad extremum pervenire.

extremidade. *s.f.* **1.** *Parte que inicia ou remata unha cousa:* extremum, summum –i; extremitas –atis; extrema ou ultima pars. **2.** *Zool. e Anat. Parte que sobresaia do corpo:* membrum –i; artus –us; animalium extimae partes.

extremismo. *s.m.* Extremarum partium doctrina ou opus; extremorum consiliorum studium.

extremista. *adx. e s.* Extremarum partium sectator/-trix; ad extrema inclinatus/-a (vir/femina).

extremo –a. *adx.* **1.** *Que alcanza o punto máximo:* extremus, summus, supremus, postremus,

ultimus, extimus –a –um. *s.m.* **2.** *Parte que inicia ou remata unha cousa:* V. **cabo, extremidade.**

3. (fig.) *Punto que non pode ser superado:* extremum, summum –i. ♦ *En extremo:* maxime. *De extremo a extremo:* a capite ad calcem; ab ovo usque ad mala.

extrínseco –a. *adx.* Externus, extrinsecus, adventicius –a –um.

exuberancia. *s.f.* Exuberantia, luxuria, abundantia, redundantia –ae; luxuries –ei; exuberatio –onis.

exuberante. *adx.* Copiosus, nimius, luxuriosus –a –um; exuberans, luxurians, redundans –antis; superfluens –entis.

exultante. *adx.* Exsultans, ovans –antis; gaudens –entis; laetitia *ou* gaudio plenus.

exvoto. *s.m.* Votiva tabula *ou* imago; donarium –i; ex voto (donum, imago).

Ff

fa. *s.m.* Musica nota *fa* appellata; quarta musicae vox.

fabā. *s.f.* **1.** *Planta:* faba –ae; phaseolus –i. **2.** *Froito e semente desta planta:* faba –ae; (*xunto coa casula*) conchis –is; (*a casula*) siliqua –ae; fabaciae –arum; (*talos da faba*) fabalia –ium; (*de faba ou propio dela*) fabalis –e; fabaceus, fabacius, fabarius, fabatus, fabaginus –a –um; (*vendedora de fabas*) fabaria –ae; (*morteiro para machucar as fabas*) pilum fabarium; (*cazola para cocelas*) fabatarium –i.

fabada. *s.f.* Fabale ou fabarum pulmentum.

faballón. *s.m.* Faba oblongior.

fábrica. *s.f.* **1.** *Lugar onde se transforman materias primas ou outros produtos:* domus fabricatoria; ergasterium –i; fabrica, officina –ae. **2.** *Labores de construción dunha obra:* aedificii ou structurae opera. **3.** *Calquera obra ou parte dela:* aedificium –i; opus –eris; structura –ae; moles –is. **4.** *Fondo destinado ao culto e mantemento das igrexas:* ecclesiae fabrica; (*administración*) ecclesiae curatio, procuratio ou administratio. **5.** (fig.) *O que produce a aparición de algo ou que orixina un acontecemento:* origo –inis; fons –tis. ♦ *De fábrica:* lapidibus ou lateribus structus. *Prezo de fábrica:* pretium a fabricatore indicatum ou impositum.

fabricación. *s.f.* Fabricatio, aedificatio, confectio –onis; fabrica –ae.

fabricante. *adx.* e *s.* Fabricator; aedicator; molitor/-trix; faber –bri; opifex, artifex –icis; ergasterii dominus/-a.

fabricar. *v.tr.* **1.** *Producir unha cousa:* fabricare/-ari; gignere; creare; edere; efferre; producere. **2.** *Realizar unha construción:* aedificare, exaedificare; struere, construere. **3.** (fig.) *Idear con enxeño:* fingere; struere; condere. **4.** *Facer o ne-*

cesario para conseguir algo: fabricare/-ari; moliri; machinari.

fabril. *adx.* **1.** *Relativo á fábrica:* fabrilis –e; faber –bra –brum. **2.** *Que se caracteriza polo predomínio da industria:* fabrilis –e.

fábula. *s.f.* **1.** *Lit. Relato breve de ficción:* fabula, fabella –ae; apologus –i; ludus scaenicus. **2.** *Lit. Calquera historia de ficción:* mythistoria –ae. *V. tamén 1.* **3.** *Lit. e Mit. Ficción mitolóxica:* mythos –i. **4.** (fig.) *Rumor carente de fundamento:* commentum, mendacium –i; fabula –ae; fabulositas –atis. *V. tamén lenda, mito.*

fabular. *v.tr.* **1.** *Narrar en forma de fábula:* fabulari; comminisci; fingere; fabulas narrare ou fingere. *v.intr.* **2.** *Inventar historias sen fundamento:* ficta, falsa, mendacia excogitare.

fabulista. *s.* Fabulator, fabellator/-trix; fabularum auctor ou scriptor; mythicus/-a.

fabuloso –a. *adx.* **1.** *Relativo ao mundo da fantasía:* fabulosus, mythicus, mythistoricus, commenticius, fictus, ficticius, falsus –a –um; fabularis –e. **2.** *Dado a fabular:* fabulator/-trix. **3.** (fig.) *Que supera os límites do normal:* *V. enorme, estupendo, excelente, extraordinario.*

face. *s.f.* Culter –tri; novacula curvata.

facción. *s.f.* **1.** *Banda de carácter sedicioso:* seditio, factio –onis. **2.** *Por ext., rama dun partido que diverxe da opinión xeral:* factio, seditio –onis; secta –ae. (*pl.*) **3.** *Conxunto dos trazos característicos do rostro:* os, oris; vultus –us; facies –ei; oris, vultus ou corporis lineamenta.

faccioso –a. *adx.* e *s.* Factiosus, seditiosus, turbulentus –a –um; factiosus ac turbulentus civis; (*pl.*) rebelles –ium.

face. *s.f.* *V. cara.*

faceira. *sf.* **1.** *Parte da cara entre os ollos e a boca:* maxilla –ae; (*ús. máis en pl.*) oris lineamenta. V. *tamén cara*. **2.** *Parte inferior da cabeza do porco:* V. **barbada**.

facenda. *sf.* **1.** *Conxunto de bens dunha persoa:* res familiaris; divitiae, fortunae –arum; bona –orum; opes, facultates –um; patrimonium, praedium –i. **2.** *Conxunto de animais dunha familia:* pecus –oris; pecus –udis; armentum –i; animal –alis (*ús. máis en pl.*). **3.** *Bens do Estado:* fiscus –i; res nummaria ou fiscalis; aeraria res civitatis; publicum aerarium; publica pecunia.

facere. *v.tr.* **1.** *Dar forma a algo:* facere; creare; gignere; edere; parere; fingere; conficere; efficere; fabricare; (*un poema*) poema, carmen, versus facere, componere; (*un vestido*) vestem concinnare. **2.** *Preparar:* parare, apparare, praeparare, comparare; instruere; curare; condire; disponere; (*a comida*) victum accurare; cibum ou cibaria conficere; cenam curare ou coquere; (*a cama*) lectum sternere ou substernere; (*a maleta*) vaticum parare. **3.** *Poñer os medios ou realizar o preciso para algo:* (*burla*) aliquem ou aliquid ludere, illudere, illudiare, ludificare, irridere; aliquem sibi ludibrio habere; ludos facere; cavillari; iocari; (*testamento*) testari; testamentum facere, scribere, componere; aliquid testamento legare ou relinquere; (*unha viaxe*) iter ou viam facere; (*longinquum*) iter suscipere; (*longam*) viam conficere; (*un aceno*) gestu ou signis aliquid exprimere; (*contas*) rationes computare; (*unha promesa*) V. **promesa, prometer**; (*un pacto*) V. **pactar, pacto**. V. *tamén* 1. **4.** *Buscar a solución ou realizar un traballo requerido:* aliquid expedire, solve, enodare ou explicare; (*un encrucillado*) crucigramma, aenigmata reticulata, verba decussata explicare, enodare, explanare, solve; (*os deberes*) officium, munus facere, exsequi; sua munia implere. **5.** *Provocar ou obrigar a que se execute algo:* compellere; cogere; (*facere chorar*) lacrimas alicui elicere; fletum excitare; (*facere vir*) advocare; (*facere saber*) aliquid alicui notum facere; certiorum aliquem de quavis re facere; ostendere; probare; referre; exhibere; (*facere fuxir*) fugare; (*facere construír unha ponte*) pontem faciendum curare; (*facere prestar xuramento*) sacramento obligare ou adigere; (*facere calar*) aliquem elinguem reddere; linguam alicui comprimere. **6.** *Dar como resultado:* summam facere ou conficere; in summam redigere; (*dúas*

e dúas fan catro) bis bina sunt quattuor. V. *tamén ser, sumar*. **7.** *Haber un número de tempo do nacemento:* complere, explere; componere; (*facere anos*) (aetatis) annos agere, exigere ou explere; (*fixo setenta anos*) abhinc septuaginta annos natus est. **8.** *Supor que algo ou alguén estea nun sitio ou sexa dunha maneira:* V. **imaxinar, suñoer**. **9.** *Realizar accións propias doutro:* agere; repraesentare; fingere; (*o enfermo*) aegrum simulare; (*o tolo*) dementis partes agere; bardum se facere; (*o durmido*) somnum mentiri; (*o morto*) mortuum se fingere ou simulare; (*o papel de escravo*) servum agere. **10.** *Aparentar, finxir:* V. estes verbos e 9. **11.** *Imitar a voz dun animal:* vocem ferae, avis fingere; animantium voces imitari. **12.** *Afacere, acostumar:* V. **acostumar**. **13.** *Ser unha cousa ou persoa a causa de algo:* efficere; parere; afferre. **14.** *Percorrer unha distancia:* V. **percorrer**. **15.** *Conseguir, chegar a ter:* attingere; assequi, consequi; (*diñeiro*) pecuniam facere; in pecuniam redigere; (*diñeiro das pedras*) omnia alicui quaestui esse. V. *tamén conseguir*. **16.** *Dar aparencia de:* fingere; reddere; simulare. **17.** *Causar un prexuízo:* nocere; incommodare; detrimentum, incommodum, damnum afferre; malum ou mala parere. **18.** (*pop.*) *Deixar en testamento:* aliquid alicui testamento legare ou relinquere. **19.** *Haber bo ou mal tempo:* bonam, malam tempestatem esse; caelum ou tempus adversum, atrox, dubium, varium ou serenum, tranquillum, sudum esse. **20.** *Cumprirse un tempo:* annos, dies implere: (*un ano*) anniversarium diem esse; annum explere; (*fai vinte días que morreu*) vigesima haec ab eius obitu lux est; (*viviú fai trescentos anos*) abhinc annos trecenos fuit. V. *tamén haber*. *v.pr.* **21.** *Chegar a ser:* evenire; fieri; (*perezoso*) pigrescere; segnescere; (*vello*) senescere. **22.** *Adquirir un costume ou cambiar de hábito:* V. **acostumarse**. **23.** *Resultar:* fieri; evenire. V. *tamén resultar*. ♦ *Dar que facer:* rem valde onerosam esse. V. *tamén dar*. *Facer ben, mal:* libenter, aegre aliquid ferre; recte, perperam facere. *Facer e acontecer:* vanum, vacuum, ventosum praedicatorum esse; montes et maria promittere. *Facer o amor.* 1. *Cortexar, namorar:* V. estes verbos. 2. *Realizar o acto sexual:* V. **amor**. *Facer as beiras.* 1. *Cortexar, namorar:* V. estes verbos. 2. *Adular:* V. este verbo. *Facer bo de alguén:* ad rectam viam reducere; ad bonam frugem recipere. *Facela boa:* aliquid taetrum,

immoderatum facere; perperam agere. *Facer das tuas, das suas...*: pro more tuo, suo agere; tenaciter, pervacaciter agere. *Facer de conta*: animis ou in animo figere; (*fai, facede de conta*) sic habe, habeto; hoc velim tibi, vobis persuadeas, persuadeatis. *Facer o conto*: V. **adular**. *Facer de corpo, de ventre*: V. **caçar, defecar**. *Facer de + substantivo*: alicuius partes agere. *Facer e desfacer*: arbitrio suo decernere, agere. *Facer por algo, facer por + inf.* V. **intentar, procurar**. *Facer pola vida*: victum quaerere, quaeritare ou comparare. *Facerse cargo (de)*: V. **encargarse, asumir**. *Facerse con*: V. **conseguir**. *Facerse tarde*: opportunum tempus accedere; tempus fugere, abire. *Non facer branca*: nihil agere ou laborare; otiari; vacare; otiosum esse. *Non facer cousa con cousa*: nihil recte agere; cani dare paleas, asino ossa. *Non facer máis ca ...*: alicui rei tantum incumbere ou se applicare; nihil aliud agere quam... *Non haber ou non ter nada que facer*: aliter fieri non posse; necessitate compelli; (*non hai nada que facer*) actum ou conclamatum est; fatum fuit hoc evenire; fato hoc factum est; (*contra a morte non hai nada que facer*) contra vim mortis non est medicamen in hortis. *Non saber que facer*: V. **dubidar**. *Facer de tripas corazón*: aliquid audacter agere; animum erigere; dolorem premere. *Ter que facer*: in aliquam rem studium et operam conferre; alicui rei occupatum esse ou incumbere; negotii plenum, negotiis distentum ou negotiosum esse. *Ter máis que facer*: alicui non deesse quid agat; (*teño máis que facer ca aturarte*): occupatior sum quam ut te feram. *Facer o primeiro papel*: primas partes agere. *Facerse con amigos*: amicos parare ou sibi conciliare.

faceta. *s.f.* **1.** *Cara dun polígono*: latus –eris; latusculum –i; (*dun prisma*) inspectationes –um; facies gemmae polyhedrica. **2.** (fig.) *Aspecto*: V. esta palabra.

facha. *s.f.* **1.** *Aspecto exterior dunha persoa*: facies –ei; vultus –us; inconcinna, inelegans figura. **2.** *Fachuzo*: taeda –ae; fax, facis.

fachada. *s.f.* **1.** *Cara exterior dun edificio*: (aedificii) frons, facies ou pars anterior; exterior paries. **2.** (fig.) *Aparencia externa*: V. **aparencia**.

fachenda. *s.f.* Vanitas –atis; arrogantia, iactantia, gloria –ae. V. **tamén orgullo, vaidade**.

fachendoso –a. *adx.* Vanus, elatus, gloriosus, inflatus, superbus –a –um; arrogans –antis.

facho. *s.m.* **1.** *Lume para guía de mariñeiros*: pharos ou pharus –i. **2.** *Lugar onde se acendía*: phari turris. **3.** *Fachuzo*: V. **facha**.

fachuzo. *s.m.* V. **facha**.

facial. *adx.* Facialis –e.

faciana. *s.f.* V. **cara**.

fácil. *adx.* Facilis –e; expeditus, promptus, pronus –a –um; proclivis –e; haud ou non difficilis; non arduus; (*de dicir*) facilis dictu; (*de facer*) facilis factu; agilis –e; (*de entender*) facilis intellectu ou ad intelligendum.

facilidade. *s.f.* **1.** *Calidade de fácil*: facilitas, facultas, opportunitas –atis; copia –ae. **2.** *Aptitude para facer algo sen esforzo*: facilitas, facultas –atis; (*para imaxinar*) facilitas in excogitando; (*para aprender*) docilitas –atis; celeritas percipiendi ou ad discendum; (*de palabra*) dicendi facultas; celeritas verborum, dicendi ou in dicendo; (*que ten facilidade de palabra*) lingua promptus; ad dicendum expeditus; (orator) facilis et expeditus. **3.** *Medio cómodo de obter algo*: facilitas, commoditas –atis; beneficium, commodum –i.

facilitar. *v.tr.* **1.** *Facer fácil*: facilem reddere; rem expedire; (*a fuga*) fugam explicare; adiumento alicui esse. **2.** *Pór algo a disposición de alguén*: praebere; largiri; ministrare, subministrare; iuvare, adiuvar; suppeditare. V. **tamén axudar**.

facinoroso –a. *adx.* **1.** *Que cometeu ou pode cometer un crime*: V. **criminal**. **2.** *Que realiza actos contra a lei*: facinorosus, scelestus, improbus –a –um. V. **tamén delincuente**.

facistol. *s.m.* Analogium –i; pluteus versatilis.

faco. *s.m.* Cant(h)erius; mannus, mannulus –i; equus strigosus et admodum exilis.

facsimilar. *adx.* Simillime expressus. ♦ *Edición facsimilar*: V. **edición**.

facsímile. *s.m.* Exemplum ou exemplar simillime expressum; simulacrum –i.

factible. *adx.* Factu facilis; facilis, possibilis –e; quod fieri potest.

factor. *s.m.* **1.** *Mat. Termo da multiplicación*: numerus multiplicans. **2.** *Cousa que contribúe a un resultado*: pars, partis; elementum, adiumentum, membrum –i. **3.** *Empregado das estacións de ferrocarrís*: negotiator ou institor ferroviarius.

factoría. *s.f.* **1.** *Cargo de factor*: negotiatoris munus; negotiatio, procuratio –onis; (*lugar da súa*

función) negotiatoris officina. **2. Fábrica:** V. esta palabra.

factótum. *s.m.* Omnium negotiorum curator; actor auctorque; (vir/femina) vicem omnium praestans *ou* vice omnium fungens; facticiosus/-a vir/femina; ardalis *ou* ardelio -onis.

factura. *s.f.* **1.** *Escrito onde se detallan prezos, servizos, etc:* mercium (venditarum) ratio; signatae pecuniae ratio *ou* conscriptio; (*segundo factura*) ex empto. **2.** *Maneira como algo está feito:* factura -ae; factio, confectio -onis.

facturar. *v.tr.* **1.** *Incluír nunha factura:* in rationem referre; manupretium in codicillis inscribere; codicillum mercis exarare. **2.** *Estender factura dunha mercancia:* rationem mercis mittendae referre. **3.** *Realizar os trámites para un envío:* venalium mercium *ou* sarcinarum missionem procurare.

facultade. *s.f.* **1.** *Capacidade física ou intelectual (ús. máis en pl.):* vis, vis; virtus -utis; facultas -atis; mens, mentis; animus -i; animi *ou* ingenii vis; potentia -ae; (*ter íntegras as facultades*) sui compotem *ou* sanae mentis esse; mente constare; firma mente uti. **2.** *Posibilidade ou autoridade para facer algo:* facultas, potestas, auctoritas -atis; venia, copia, licentia -ae; (*conforme ás miñas facultades*) pro meis viribus; ut potui; (*os pintores e os poetas sempre tiveron a facultade de ousar calquera cousa*) pictoribus atque poetis quilibet audendi semper fuit aequa potestas. **3.** *Centro de estudos:* schola -ae; magisterium -i; facultas -atis; sectio -onis; ordo academicus; studiorum universitatis ordo.

factuar. *v.tr.* Copiam, facultatem alicui dare *ou* facere. V. *tamén* **autorizar, conceder.**

facultativo -a. *adx.* **1.** *Que se pode facer ou non:* liber -era -erum; voluntarius, ultroneus, licitus -a -um; non invitus. **2.** *Que atinxe á facultade que alguén ten para facer algo:* voluntarius, ultroneus -a -um; liber -era -erum. **3.** *Persoa que rematou os estudos, esp. os de medicina:* licentiatum adeptus/-a; docendi facultate praeditus/-a; medicinae peritus/-a; medicus/-a; laureatus/-a; doctor renuntiatus. V. *tamén* **médico.**

fada. *s.f.* **1.** *Muller á que se atribúen poderes extraordinarios:* aetherea *ou* fatidica mulier; benefica *ou* benevola dea *ou* saga; domina fati; maga, saga, diva -ae; (*conto de fadas*) fabula -ae. **2.** *Sorte:* V. esta palabra.

fadar. *v.tr.* **1.** *Dispoñer ou presaxiar:* V. **augurar, predicir.** **2.** *Determinar un destino bo ou malo:* favere, iuvare, adiuvare, adiutorem esse, indulgere, pro aliquo stare *ou* nocere, damnum facere; damno alicui esse; detrimentum afferre; obesse.

fado. *s.m.* **1.** *Forza que determina inevitablemente:* fatum -i; necessitas -atis; (fatalis) fortuna *ou* sors; fatalis casus *ou* necessitas. **2.** *Canción popular portuguesa:* fatum -i; popularis cantus Lusitanus.

faena. *s.f.* Defatigatio -onis; opera -ae; operosus labor; (*dos toureiros*) taurimachia -ae; (*as faenas da casa*) domestica negotia. V. *tamén* **angueira.** ♦ *Facer unha faena:* alicui incommodum afferre.

fagocito. *s.m.* Phagocytum -i.

fagot. *s.m.* **1.** *Instrumento músico:* fagotus -i; magna tibia. **2.** *Persoa que o toca:* fagotista -ae; fagoti *ou* magnae tibiae modulator/-trix.

faia. *s.f.* **1.** *Árbore:* fagus -i. **2.** *Madeira desta árbore:* fagea, fagina *ou* faginea materies; fageum, faginum *ou* fagineum lignum.

faiado. *s.m.* **1.** *Parte da casa por debaixo do tellado:* summi tecti cavum. **2.** *Teito de táboas dun cuarto:* ligneum loculi teg(u)men; tegulum -i.

faiar. *v.tr.* Tectum ligneum, fagulum sternere.

faiio. *s.m.* V. **faiado.**

faisán. *s.m.* Phasianus -i; phasiana avis; phasianus colchidus; (*femia*) phasiana -ae; (*de faisán*) phasianinus -a -um; (*carne de faisán*) phasianina caro.

faisca. *s.f.* **1.** *Partícula con lume que salta dun corpo que arde:* V. **charamela.** **2.** *Folerpa:* floccus niveus; nivis glebula; vellus -eris; (*folerpas tenues*) nives plumeae. **3.** *Folla seca do piñeiro:* pini folium; acucula *ou* acicula -ae. **4.** *Caspa:* V. esta palabra.

faiscar. *v.intr.* **1.** *Despedir faíscas:* scintillare. **2.** *Caer neve ou chuvia miúda:* tenuiter *ou* minutatim ningere *ou* pluere; stillare; rorare. **3.** *Brillar con intensidade:* V. **chispear.**

faiuco. *s.m.* Fagum -i.

faixa. *s.f.* **1.** *Tira que se enrola á cintura:* taenia, infula, fascia, vitta -ae. **2.** *Peza de vestir que se cingue ao corpo:* zona, cinctura, fascia -ae; lumbare, ventrale -is. **3.** *Lista máis longa ca larga:* linea, fasciola, taeniola -ae.

fala. *s.f.* **1.** *Facultade de falar:* locutio, elocutio –onis; loquendi facultas. **2.** (pop.) *Lingua dunha comunidade:* lingua –ae; sermo –onis. **3.** *Ling. Variedade dunha lingua:* sermo, oratio, locutio –onis; linguae genus; dialectus –i. **4.** *Maneira de falar dunha persoa concreta:* lingua –ae; sermo, dictio –onis; dicendi genus.

falacia. *s.f.* **1.** *Calidade de falaz:* fraudatio, ludificatio –onis; fallacia, astutia –ae. **2.** *Cousa falaz:* fallacia –ae; dolus –i; fraus, fraudis; astus –us; falsiloquium –i; calliditas, falsitas –atis; insidiae –arum.

faladoiro. *s.m.* Locutorium –i; publici colloqui sedes; confabulationum locus; colloquiis frequens locus. ♦ *Non ter faladoiro unha cousa:* rem in promptu, evidentem, perspicuam, luce clariorem esse; patere; clarere.

falador –ora. *adx.* V. **charlatán.**

falanguero –a. *adx.* Affabilis, facilis, comis –e; dicax, loquax –acis. V. *tamén* **charlatán.**

falante. *s.* Loquens –entis.

falanxe. *s.f.* **1.** *Unidade do exército grego:* phalanx –angis. **2.** (fig.) *Grupo de persoas unidas cun mesmo fin:* societas –atis; phalanx –angis. **3.** *Anat. Óso dos dedos:* digiti articulus; phalanx –angis; (*primeira, segunda, terceira falanxe*) primus, secundus, tertius digiti articulus.

falanxeta. *s.f.* Tertius digiti articulus.

falanxiña. *s.f.* Secundus ou medius digiti articulus.

falanxista. *s.* Phalangistes –ae.

falar. *v.tr.* **1.** *Pronunciar palabras:* loqui, eloqui, proloqui; dicere; fari, effari, profari; fabulari; verba facere, habere, fundere, effundere ou proferre; vocem ou voces edere ou mittere. **2.** Por ext., *comunicarse por medios distintos da palabra:* nutu loqui ou significare; signis, oculis ou digitis loqui; nutus conferre loquaces. **3.** *Manter unha conversa:* colloqui; inter se loqui; sermocinari; sermonem cum aliquo conferre ou habere; alicui sermonem esse cum aliquo; (*falan entre eles*) fit sermo inter eos; (*pasar o día falando*) diem sermonem terere; (*non fales con ela en broma nin en serio*) cum ea tu sermonem nec ioco nec serio tibi habeas; (*pensa que están falando del polo zunido dos oídos*) praesentit sermonem de se aurium tinnitu. V. *tamén* **conversar.** **4.** *Dirixir a palabra a alguén:* orare, perorare; loqui, alloqui, colloqui; dicere; orationem dicere ou facere. **5.**

Dirixir certas voces aos animais: V. **afalar.** *v.intr e pr.* **6.** *Ter relación de trato:* mutua familiaritate agere; aliquo familiariter uti; cum aliquo familiaritatem, consuetudinem, amicitiam, rationem habere. **7.** *Ter unha relación amorosa:* colere; obsequi; amasium gerere. **8.** *Coñecer un idioma para utilizalo:* loqui; (*latín e grego*) latine et graece ou linguam Latinam et Graecam loqui; Graia et Latina voce loqui; sermone Latino et Graeco uti. **9.** *Comentar algo con alguén:* V. **comentar.** ♦ *Romper a falar:* ordiri; ad dicendum aggredi. *Falar ben ou mal:* bene, pure, emendate, egregie, culte, accurate, belle, composite, compte, ornate, disserte, eloquenter loqui ou dicere; inquinate loqui; alicui sermonem vitiosum esse. *Dar que falar:* in sermonem hominum venire; aliquem ou aliquid in omnium ore versari. *Falar claro:* aperte simpliciterque ou aperto pectore loqui. *Falar con franqueza:* libere loqui; libero corde, libera lingua loqui ou fabulari. *Falar en banda ou falar por falar:* nugas, inania garrire. *Falar (en) baixo ou (en) alto:* submissa, depressa voce loqui ou uti; obmurmurare; vocem demittere, submittere, deprimere, mussitare ou voce contendere; vocem attollere, intendere, efferre; elata voce, ample ou elate loqui. *Nin falar:* nullo modo; nequaquam; omittite, omittamus. *Non me fagas falar:* nihil amplius dicere volo; cetera omitto ou praetermitto. *Falemos doutra cousa:* obmutescimus; sermonem alio transferamus ou vertamus; mittamus haec et ad alia veniamus. *Falar ao tolo:* effutire; inconsulte, inconsiderate loqui; inepte garrire; inanes voces fundere. *Falar ao oído:* immurmurare; in aurem insurrare. *Falar por boca de ganso:* aliena lingua dicere. *Quen moito fala moito erra:* culpantur multum qui garrula multa loquantur. *Non falarse con alguén:* verba inimicitiae causa negare; sermonem alicuius vitare. *Non hai máis que falar; todo está falado:* actum est; de hac re nihil amplius.

falaz. *adx.* Fallax, mendax –acis; dolosus, insidiosus, perfidus, callidus, inductorius –a –um. V. *tamén* **enganador.**

falcatrúa ou falcatruada. *s.f.* **1.** *Mala acción con engano:* V. **algueirada.** **2.** *Acción propia dos nenos que pode causar molestia:* V. **aduanada.**

falcatrueiro –a. *adx. e s.* Inquietus, irrequietus, turbulentus –a –um; turbulentus puer ou vir; inquieta puella ou femina.

falcón. *s.m.* Falco –onis.

faldra. *s.f.* **1.** *Parte inferior do vestido:* V. **aba**. **2.** *Peza do vestiario feminino:* castula, hemitunica, plagula –ae. **3.** *Cobertura de mesa:* V. **aba**. **4.** *Parte inferior dunha montaña:* montis radices; (*na faldra do monte*) sub montis radicibus; sub monte. V. **tamén aba**.

faldriqueira. *s.f.* Loculus, saccus, sacculus, crumena muliebris.

faldrón. *s.m.* **1.** *Parte inferior de certas pezas de roupa:* magna ou amplior lacinia. **2.** *Peza de roupa do enxoval do bebé:* lacinia, fimbria –ae.

falecemento. *s.m.* V. **morte**.

falecer. *v.intr.* V. **morrer**.

falecio. *s.m.* Métr. Phalaecium –i.

falible. *adx.* Fallibilis –e; subdolus, malitiosus –a –um; mendax –acis.

falíco –a. *adx.* Phallicus –a –um.

falla ¹. *s.f.* **1.** *Falta:* V. esta palabra. **2.** *Carencia:* V. esta palabra. **3.** *Defecto, fallo:* V. estas palabras.

falla ². *s.f.* *Rotura da codia terrestre:* rima, fissura –ae; hiatus –us.

fallar. *v.intr.* **1.** *Faltar:* V. este verbo. **2.** *Fracasar:* V. este verbo: *v.tr.* **3.** *Non obter o resultado que se espera:* errare; scopum non attingere; propositum non assequi. **4.** *En xogos de cartas, botar un trunfo ao non ter do pau que se está a xogar:* missae chartae (chartulae, lusoriae scidulae) non respondere.

falleba. *s.f.* Ferreus vectis (occludendis foribus ou fenestris).

fallo. *s.m.* V. **defecto, erro**. ♦ *Fallos da memoria:* memoriae offensiones.

falo. *s.m.* **1.** *Representación do pene en erección:* phallus –i. **2.** *Por ext., pene en erección:* phallus –i; (pop.) rigida mentula.

falopa. *s.f.* V. **fáisca**.

falopear. *v.intr.* V. **faiscar, nevar**.

falsario –a. *s.* Fallax, mendax vir/femina; falsarius/-a; falsidicus/-a; falsiloquus/-a; temerator/-trix; adulterator/-trix; falsus signator/falsa signatrix.

falsear. *v.tr.* Corruptere; vitiare; adulterare; imitari; depravare; detorquere; perverse interpretari; (*as palabras*) dicta in perversum mutare; (*un tes-*

tamento) testamentum corruptere, supponere ou subicere.

falsete. *s.m.* Vox arte acutior; falsa vox ou vocula; plasma –atis; (*cantar en falsete*) tinnula ou summa voce canere; acuti partes in concentu ementiri; (*falar*) vocem attenuare.

falsidade. *s.f.* **1.** *Falta de verdade:* falsitas, pravitas, perversitas –atis; falsum –i. **2.** *Dito ou feito falso:* falsum, mendacium, commentum –i; fallacia –ae; fraus, fraudis; dolus –i; simulatio, dissimulatio –onis.

falsificador –ora. *adx. e s.* Falsificus, falsarius –a –um; adulterator/-trix; corruptor/-trix; falsator/-trix; (*de moeda*) nummorum falsator ou adulterator/-trix.

falsificar. *v.tr.* **1.** *Contrafacer:* V. este verbo. **2.** *Alterar unha cousa para enganar:* adulterare; corruptere; (*moeda*) nummos adulterare. V. **tamén adulterar, contrafacer, falsear**.

falso –a. *adx.* **1.** *Que non se corresponde coa realidade:* fictus, commenticius, ficticius, infidus, imaginarius, lusorius –a –um. **2.** *Que non é o que aparenta:* falsus, fictus, commenticius, levifidus –a –um; mendax, fallax –acis. **3.** *Que non é o que se pensaba:* falsus, vanus –a –um; inanis –e; fallax –acis. **4.** *Que foi falsificado para enganar:* falsus, fictus, adumbratus, fraudulentus, adulteratus, adulterinus, dolosus –a –um; (imitatione) simulatus; (*ouro*) adulterinum aurum. **5.** *Que é outra cousa que foi feita imitando:* simulatus, fictus, falsus –a –um. ♦ *En falso:* falso; non solide; non firmiter; incassum. *Falsa alarma:* falsum nuntium; falsus rumor. *Falso testemuño:* falsum testimonium. *Testemuña falsa:* falsus testis. *Porta falsa:* latens, furtivum ostium; pseudothyrum –i. *Chave falsa:* adulterina clavis. *Moeda falsa:* adulterinus, adulteratus nummus. *Mula falsa:* mula calcitrosa ou infida. *Falso profeta:* pseudo-propheta –ae.

falta. *s.f.* **1.** *Feito de non estar algo no seu lugar:* defectus –us; defectio –onis; inopia, penuria –ae; desiderium –i. **2.** *Circunstancia de non haber ou non ter algo:* inopia, indigentia, penuria –ae; egestas –atis; defectus –us; defectio –onis. **3.** *Algo que quita perfección:* vitium –i; nota –ae; defectus –us. **4.** *Acción ou dito que supón infracción dunha lei ou norma:* culpa –ae; peccatum, vitium, erratum, meritum –i; error –oris; crimen –inis; lapsus –us; (*de lingua, de gramática, de*

sintaxe) peccatum, vitium, error; pravitas sermonis ou orationis; lapsus linguae; (*de ortografía*) scripturae ou orthographiae error ou mendum. ♦ *Á falta de*: aliqua re deficiente; si aliquid deficit. *Facer falta*: deficere; deesse; desiderari; opus esse; necesse esse. *Sen falta*: certe; accurate; sine mora. *Falta de alento, de forzas, de valor*: virium, animi, animae defectus ou defectio. *Falta de tempo*: temporis angustia. *Sentir a falta de algo ou de alguén*: aliquid ou aliquem desiderare.

faltar. *v.intr.* **1.** *Non estar algo ou alguén onde debería*: deesse, abesse, non adesse; non comparere; desiderari; deficere; (*faltar a un banquete*) (in) convivio non interesse. **2.** *Non haber ou non ter algo necesario*: deesse, abesse; deficere; desiderari; carere; egere; non habere; satis non esse; non sufficere; (*os medios de subsistencia*) omnibus necessariis egere ou omnibus rebus carere. **3.** *Haber algo entre un lugar ou tempo e aqueles aos que se quere chegar*: distare; abesse. **4.** *Non ir a onde se tiña que ir*: deesse, abesse; (*o teu criado faltou a este convite*) huic convivio puer tuus defuit. **5.** *Dicir ou facer algo que ofende*: in aliquem delinquere, errare, peccare; (*faltar ao respecto*) debitam reverentiam non praestare; (*faltar á palabra*) fidem frangere, violare ou non servare; fidem alicui datam fallere; (*ao prometido*) promissis non stare. *V. tamén agraviar, ofender.* ♦ *Non faltaba máis ou faltaría máis*: hoc denique deerat! *O que faltaba*: hoc unum in malis restaret! *Faltou pouco para que te deixase*: paulum, non multum, nihil afuit quin te relinquerem. *Faltou pouco para que o matasen*: parum afuit quin interficeretur. *O xénero histórico falta na nosa literatura*: abest historia litteris nostris. *Faltáronlle as forzas*: vires eum defecerunt. *Faltar ao deber*: officium deserere; officio deesse. *Falta pouco para a noite*: iam nox adest; advesperascit. *Non falta quen diga...*: reperiuntur qui, non desunt qui dicant...

falto –a. *adx.* Mancus, nudus, nudatus, imbecillus, egenus –a –um; deficiens –entis; inops –opis; expers –ertis; debilis, pusillanimis –e; (*de forzas*) virium vacuus ou viribus defectus; (*de memoria*) memoriae vacuus; (*de xuízo*) mente captus; (*de medios*) egestate laborans; (*de todo*) rebus omnibus egens ou destitutus.

faltón –ona. *adx.* **1.** *Que adoita ofender e faltar ao respecto doutros*: contumeliosus –a –um; insolens –entis; petulans –antis; procax –acis. **2.**

Que falta a miúdo ás súas citas, obrigas, etc.: officiorum, promissionum, colloquiorum neglector; ab opere suo deses; neglegens ou negligens –entis; segnis, mutabilis, levis –e; inconstans –antis.

faltriqueira. *s.f.* *V. faldriqueira.*

fama. *s.f.* **1.** *Reputación*: fama –ae; nomen –inis; opinio, existimatio –onis; iudicium –i; rumor –oris. **2.** *Opinión favorable*: laus, laudis; bona fama ou existimatio; nomen –inis; gloria –ae; decus –oris; (*acadar fama*) laudem assequi; magnum ou amplissimum nomen sibi facere; famam ou gloriam sibi comparare; (*mala infamia* –ae; mala existimatio; sinistra fama; (*miña nai prohibiame acercarme a mulleres de mala fama*) ad famosas me vetuit mater accedere. ♦ *Ter mala fama*: alicui ou alicuius malam famam esse; infamia ou malo rumore flagrare. *Ter boa fama*: in magna ou maxima laude esse. *Uns levan a fama e outros cardan a la*: dum peccat unus plectitur alter. *Acada boa fama e bóata a durmir*: bonum parato nomen et securus cuba

fame. *s.f.* **1.** *Gana de comer*: fames –is; inedia –ae; esuries –ei; esuritio –onis; cibi cupiditas ou desiderium; (*ter fame*) esurire. **2.** *Mala alimentación pola falta de comida*: penuria cibi ou victus; cibi insufficientia; tenuissimus victus; pastus insufficientis; macies –ei; inedia –ae; (*morrer de fame*) fame ou egestate cibi perire, absumi ou necari; fame confici; inedia consumi. ♦ *Fame negra ou canina*: inedia imperiosa; vesana fames; ardor ou rabies edendi; stomachus latrans. *Morrer de ou coa fame*: **1.** *Ter moitas ganas de comer; ter unha fame coma un lobo*: ritu luporum ou avide esurire; fame enectum ac paene confectum ou consumptum esse; fame laborare; fame urgeri, premi ou deficere; inedia cruciari; extremam famem pati; inedia fessum ou confectum esse; impransum, ieiunum, esurientem esse; (*morto de fame*) fame enectus. **2.** *Estar mal alimentado*: exiguu victu ou altitura insufficienti confectum esse; denutritum, hyponutritum esse; (*vivir así*) in inopia vivere; in egestate esse. *Ser un morto de fame*: miserum, sordidum esse. *Deixarse morrer de fame*: inedia vitam finire; fame interire, mori, absumi ou oppetere; per inediam a vita discedere. *Folga de fame*: operistitium ab esurie; consilium mortis inedia obeundae. *Matar a fame*: famem solari, explere, deplere, exstinguere, deponere ou satiare; ventrem placare; stomachum latrantem lenire. *Matar de fame*: fame, inedia

necare ou interficere. *O mellor condimento é a fame*: optimum condimentum, fames; mihi pulpamentum est fames. *A detestable fame de ouro*: auri sacra fames.

famélico **-a**. *adx.* Esuriens -entis; famelicus -a -um; fame ou inedia consumptus.

famento **-a**. *adx.* V. **afamado**², **avarento**, **agarrado**, **esfameado**, **famélico**.

familia. *s.f.* **1.** *Conxunto de persoas unidas por parentesco*: familia -ae; domus -us; agnatio, cognatio -onis. **2.** *Conxunto de individuos que descendan uns doutros*: familia -ae; gens, gentis; affines -ium; (*de boa familia*) bono genere natus; nobili loco natus ou ortus; (*de familia humilde*) obscuro loco natus. **3.** *Descendencia*: proles, suboles -is; progenies -ei; genus -eris; propago -inis; stirps, stirpis, liberi -orum. **4.** (*fig.*) *Grupo de persoas ou cousas con características comúns*: familia -ae; coetus -us; sodalitas -atis; sodales -ium; concilium, collegium -i; congregatio -onis. **5.** *Bot. e Zool. Clasificación de animais ou plantas*: familia -ae; genus -eris; species -ei; gens, gentis. **6.** *Gram. Grupo de palabras coa mesma orixe*: genus -eris; verba eiusdem generis, coniuncta ou coniugata.

familiar. *adx.* **1.** *Relativo á familia*: familiaris, gentilis -e; domesticus -a -um. **2.** *Que se coñece ben*: familiaris -e; notus -a -um. **3.** *Sinxelo, non afectado*: simplex -icis; humilis -e. **4.** *Que ten relación de parentesco*: familiaris -e; consanguineus, cognatus -a -um. *Tamén s.m.*: V. **parente**.

familiaridade. *s.f.* **1.** *Trato, relación exentos de formalismo*: familiaritas -atis; necessitudo, consuetudo -inis; victus, usus -us; (*tratar con familiaridade*) familiariter uti; (*entre nós hai unha antiga familiaridade*) inter nosmet vetus usus intercedit. **2.** *Trato excesivamente familiar*: licentia -ae; nimia familiaritas.

familiarizar. *v.tr.* **1.** *Propiciar a adaptación ás circunstancias*: familiarem, consuetum, usitatum, frequentem facere; assuefacere. *v.pr.* **2.** *Chegar a coñecer ben a alguén ou algo*: assuescere, assuefieri; in familiaritatem venire; familiariter agere; (*non te familiarices demasiado con ninguén*) nulli te facias nimis sodalem.

famoso **-a**. *adx.* Nobilis, insignis -e; clarus, egregius -a -um; (*lugar, festa*) celebrer -bris -bre; famosus, notus -a -um; (*aquel famoso orador*) ille orator; (*tristemente famoso*) infamis -e; famosus

-a -um. V. *tamén* **afamado**¹, **célebre**, **egregio**, **eminente**.

fan. *s.* Admirator studiosissimus.

fanado **-a**. *adx.* Mutilus, mutilatus, admutilatus -a -um; membro orbatus.

fanar. *v.tr.* **1.** *Cortar un membro*: V. **amputar**. **2.** *Cortar a punta a unha cousa*: V. **descabezar**.

fanático **-a**. *adx. e s.* **1.** *Que defende algo con paixón*: fanaticus, furibundus -a -um. **2.** *Que sente unha gran afección por algo ou alguén*: fanaticus -a -um; admirator/-trix; sequax, sectator, assectator/-trix; immodicus assecla.

fanatismo. *s.m.* Fanaticus furor ou error; fanaticum studium; summa admiratio; tenacitas -atis.

faneca. *s.f.* Gadus luscus ou barbatus; (*brava*) trachinus vipera.

fanega. *s.f.* **1.** *Medida para grans*: medimnus -i. **2.** *Medida de superficie*: iugerum -i; agri portio medimni capax.

fanerógamo **-a**. **1.** *Bot. Que ten os órganos sexuais visibles*: phanerogamus -a -um. *s.f.pl.* **2.** *Bot. Grupo destas plantas*: phanerogamarum genus; plantae phanerogamae.

fanfarra. *s.f.* Musicorum agmen, societas ou caetera; aeneatorum manus; grex symphonicus. V. *tamén* **charanga**, **comparsa**.

***fanfarrón** **-ona**. *adx.* V. **fanfurriñeiro**.

fanfurriñada. *s.f.* Arrogantia, iactantia, vaniloquentia -ae; gloriatio, iactatio, venditatio -onis; nugae bullatae.

fanfurriñar. *v.intr.* (Insolentius) se iactare; tumide iactare; lingua feroci loqui.

fanfurriñeiro **-a**. *adx.* Arrogans, iactans -antis; vaniloquus, ventosus, gloriosus, superbus, tumidus -a -um; verbis ou lingua ferox. V. *tamén* **fachendoso**.

fantasía. *s.f.* **1.** *Imaxinación creadora*: ingenium -i; inventionis vis; cogitandi ou excogitandi facultas; vis imaginativa; vis mentis ou cogitationis; animus -i. **2.** *Cousa sen fundamento real*: cogitatio, excogitatio -onis; mens, mentis; commentum, somnium -i; phantasia -ae. **3.** *Presunción, vaidade*: fastus -us; vanitas -atis; superbia -ae.

fantasiar. *v.intr.* Inania cogitare; nugas meditari; huc illuc cogitando vagari; (animo) fingere; cogitare, excogitare.

fantasioso -a. *adx.* **1.** *Creado pola fantasía:* phantasiosus, imaginarius, ficticius, commenticius, chimaericus -a -um. **2.** *Que ten moita imaxinación:* fictor, somniator/-trix; imaginosus -a -um. **3.** *Fachendoso:* V. esta palabra.

fantasma. *s.m.* **1.** *Visión fantástica:* phantasma -atis; spectrum, visum, simulacrum, terriculum, terriculamentum, commentum -i; species -ei; imaginatio falsa. **2.** *Alma dun defunto entre os vivos:* umbra, larva -ae; lemures -um. **3.** (fig.) *Posibilidade de que apareza algo ameazante:* phantasma -atis; spectrum -i; metus plus minusve inanis ou rationabilis.

fantasmagoría. *s.f.* Ludibrium oculorum; vanae imagines.

fantasmagórico -a. *adx.* Fallax -acis; praestigiosus -a -um.

fantasmal. *adx.* Phantasticus, phantasmaticus, commenticius -a -um.

fantástico -a. *adx.* **1.** *Que non existe na realidade:* phantasticus, imaginarius, commenticius, vanus -a -um; cogitatione et mente depictus. V. *tamén* **fabuloso**. **2.** *Que sae do común ou o supera:* V. **enorme, estupendo, excelente, extraordinario**.

fantoche. *s.m.* **1.** *Marioneta:* neurospastum -i; ceteria -ae; ludicrum et ridendum neurospastum; mobile lignum; ligneola hominis figura; pupus, pupulus -i. **2.** (fig.) *Farfurriñeiro:* V. esta palabra. **3.** (fig.) *Persoa sen vontade propia:* homunculus -i; muliercula -ae; homuncio -onis; inconstans, variabilis, volubilis vir/femina; ridiculus brevisque homo; homo fatuus variusque. ♦ *Manéxante coma un fantoche:* duceris ut nervis alienis mobile lignum.

F.A.O. Unitatum Nationum Institutum rei alimentariae et agrariae ou alimoniae et agriculturae provehendae; Publicum Institutum pro alimentis agrorumque cultura.

faqir. *s.m.* **1.** *Asceta musulmán ou hindú:* gymnosophista -ae; fachirus ou fakirus -i. **2.** *Persoa que imita a eses ascetas:* gymnosophistae, fachiri ou fakiri imitator ou aemulator.

faragulla. *s.f.* **1.** *Anaco moi pequeno de pan ou doutros alimentos:* mica, micula -ae; mica panis; frustum, frustulum -i. **2.** (prop. e fig.) *Por ext., porción pequena en xeral:* mica, particula -ae; frustum, frustulum -i.

farallón. *s.m.* Promontorium, promun(c)torium, saxum -i; amplior scopulus.

farándula. *s.f.* **1.** *Compañía ambulante de comediantes:* ambulatorius scaenicorum grex; histrionum ou mimorum circumvagatorum grex; sodalitas scaenica; caterva -ae; histrionica societas; histrionicum sodalicium. **2.** *Profesión de actores:* histrionale studium; scaenicae artis gens ou exercitium; comoedus -i.

farazón. *s.m.* Pharao ou pharaon -onis.

fardel. *s.m.*, **fardela.** *s.f.* ou **fardelo.** *s.m.* Pera, mantica, manticula, vidularia -ae; saccus, sacculus, vidulus -i.

fardo. *s.m.* **1.** *Atado, paquete:* fascis, fasciculus -i; sarcina -ae. **2.** *Monllo de palla:* manipulus -i; fascis -is; (de espigas) merges -itis.

fareiro -a. *s.* Phari curator/-trix.

farelo. *s.m.* Furfur -is; cantabrum -i; farinae purgamentum, recrementum ou recrementum.

farfallán -ana. *adx.* Vaniloquus, vanidicus, iactabundus -a -um; vaniloquax -acis. V. *tamén* **bocalán, fanfurriñeiro**.

farfallar. *v.intr.* Blaterare; garrire; nugas, inania loqui; (presumir) se iactare; se ostentare; iactanter fabulari; (falar con pouca claridade) ballbutire.

fargallo. *s.m.* **1.** *Anaco de tea moi gastado:* cento -onis; pannus, pannulus, panniculus -i. V. *tamén* **aldraxe, bandallo**. **2.** *Peza de roupa moi gastada:* centunculus -i. V. *tamén* **aldraxe, bandallo**. **3.** *Folerpa:* V. **faisca**.

fargallón -ona. *adx.* Pannosus -a -um; pannis obsitus. V. *tamén* **abandonado, badanas, desaseado**.

farinx. *s.f.* Anat. Pharynx -ingis; guttur -uris; fauces -ium.

farinxite. *s.f.* Faucium inflammatio ou inflatio; pharyngitis -is.

fariña. *s.f.* Farina, medulla -ae. ♦ *Fariña centea:* secalicia farina. *Fariña integral:* integralis farina. *Fariña milla:* zaeae, milii ou miliacea farina. *Fariña triga:* farina -ae; tritici ou triticea farina; far triticum minutum. *Fariña de cebada:* polenta -ae. *Flor de fariña:* siligo, similago, pollen, pollis -inis; farinula, simila -ae; siliginea farina; siliginus ou siliginus flos.

fariñento -a. *adx.* **1.** *Que ten moita fariña:* farinarius, farinosus, farinulentus -a -um. **2.** *Que*

semella estar composto de farinha: farinaceus –a –um. *s.m.* **3.** *Clase de planta silvestre*: chenopodium album.

farisaico –a. *adx.* **1.** *Característico dos fariseos*: pharisaeus, pharisaeus –a –um; pharisaeorum sectae proprius. **2.** (fig.) *Dise das actitudes hipócritas*: pharisaeus, pharisaeus –a –um; fictus, simulatus, ambiguus –a –um; fallax –acis.

fariseísmo. *s.m.* **1.** *Secta, costumes dos fariseos*: pharisaeorum coetus ou secta; pharisaeorum ou pharisaica doctrina ou disciplina; pharisaeorum mores ou habitus; pharisaeismus –i. **2.** (fig.) *Actitude hipócrita*: hypocrisis –is; simulata virtus; simulatae virtutis ou probitatis ostentatio; fucata religionis species.

fariseo –a. *s.* **1.** *Membro dunha secta xudía*: pharisaeus/-a; doctrinae pharisaicae sectator ou assecla. *s.* **2.** (fig.) *Hipócrita*: pharisaeus, pharisaeus –a –um; simulator/-trix; probitatis simulator; simulatae virtutis ostentator/-trix.

farmacéutico –a. *adx.* **1.** *Relativo á farmacia*: medicamentarius, pharmaceuticus –a –um. *s.* **2.** *Persoa que a exerce*: pharmacopola –ae; medicamentarius/-a.

farmacia. *s.f.* **1.** *Ciencia do estudo e preparación dos medicamentos*: pharmacologia –ae; medicamentaria ars; medicamentorum cognitio ac studium; medicamentorum tractatio; doctrina de conficiendis medicamentis. **2.** *Establecemento onde se venden*: pharmacopolion –i; pharmaceutica ou medicamentaria taberna ou officina.

fármaco. *s.m.* Medicina –ae; pharmacum, medicamentum –i; medicamen –inis; remedium –i.

faro. *s.m.* **1.** *Torre para guiar a navegación*: pharus ou pharos –i; phari turris. **2.** *Proxector de luz dos automóviles*: autocineti ou autoraedae lumen; (o de diante) anticum ou anterius lumen; (o de atrás) posticum ou posterius lumen; (os dous) bipertitum lumen; gemina ou bina lumina; faces –ium; funalia –ium; (*antineboa*) lumen nebulifugium ou adversus nebulam.

farol. *s.m.* **1.** *Caixa de vidro con luz*: la(n)terna, lucerna, noctivula –ae; electrica fax; electricus globus; (*alto*) palus lanternarius. **2.** (fig.) *Dito ou feito para lucirse*: vaniloquentia –ae; gloriatio, venditatio –onis; inanis iactantia. **3.** (fig.) *Xogada falsa para enganar*: lusorium mendacium; lusoria gloriatio.

faroleiro –a. *adx.* V. **fanfurriñeiro**.

***farra.** *s.f.* V. **troula**.

farrapear. *v.intr.* V. **faiscar, nevar**.

farrapeiro –a. *adx.* **1.** *Mal vestido*: V. **abandonado, badanas, bandallo, fargallón, desaseado.** *s.f.* **2.** *Manta feita de anacos*: stragulum versicoloribus pannis, discissis ou obsoletis pannulis confectum.

farrapento –a. *adx.* V. **abandonado, badanas, desaseado, fargallón**.

farrapo. *s.m.* **1.** *Anaco de tea moi gastado*: V. **aldraxe, bandallo, fargallo**. **2.** *Peza de roupa moi gastada*: V. **aldraxe, bandallo**. **3.** *Folerpa*: V. **fáisca**. **4.** *Flocos da gaita*: utricularis tibiae flocci. ♦ *Non valer, non ser un farrapo de gaita*: pro nihilo aliquid habere; contemptui aliquid ducere; flocci facere. *Isto non é comida nin farrapo de gaita*: hoc non est cibus neque aliquid simile.

farruco –a. *adx.* **1.** *Insolente, atrevido*: V. **afouto, animado**. **2.** *Cazurro, teimoso*: V. **cazurro**. **3.** *Áxil, con boa saúde, a pesar da idade*: sanus, validus, firmus –a –um; valens –entis; fortis –e. **4.** *Cheo de fachenda*: V. **fachendoso**. ♦ *Estar farruco*: valere; pollere; viribus praestare. *Poñerse farruco*: V. **obstinarse**.

farsa. *s.f.* **1.** *Pequena peza de teatro*: mimus, mimulus –i; satura, Atellana –ae; fabula Atellana; hilaris comoediola; exodium –i. **2.** *Enredo para aparentar ou enganar, pantomima*: mimicus iocus; ineptiae, nugae –arum; ridiculum, ludibrium –i.

farsante. *s.* **1.** *Persoa que representaba farsas*: scurra –ae; risor, derisor –oris; mimus/-a; plannipes –edis. *adx.* e *s.* **2.** (fig.) *Que adopta actitudes finxidas*: comoedus –a –um; histrio –onis; simulator/-trix. V. **tamén comediante, fari-seo**.

farta. *s.f.* Sactetas, saturitas –atis; saturatio –onis; nimius cibus et potus.

fartar. *v.tr.* e *pr.* **1.** *Satisfacer fame, sede ou outro desexo*: satiare, saturare; satietatem ou desiderium explere; se explere; se ou sibi ingurgitare; ventrem dapibus infarcire ou replere; placere; satisfacere; (*ata fartar*) usque ad satietatem; affatim. V. **tamén encher**. **2.** (fig.) *Causar fastío algo ou alguén*: V. **cansar.** *v.pr.* **3.** (fig.) *Sentir fastío ou noxo*: alicquem alicuius rei taedere. V. **tamén cansarse**.

farto -a. **1.** Part. do verbo *fartar*: satiatu, saturatus, repletus -a -um; taedio affectus. *adx. 2.* *Que se fartou*: satur -uris. V. *tamén 1 e canso, cheo*. ♦ *Estamos fartos de oír iso*: taedet ista toties audire; saepe repetita sacietatem afferunt ou fastidium pariunt. *Ben canta Marta despois de farta*: cum satur est venter, cantat quicumque libenter.

fartura. *s.f.* Saturitas, sacietas, ubertas -atis; expletio -onis; copia, abundantia -ae.

farturento -a. *adx. 1.* *Con fartura ou abundancia*: abundans -antis; copiosus, opimus -a -um; uber -eris; fertilis -e; affluens -entis. **2.** *Que dá do que ten con xenerosidade*: splendidus, largus, lautus, munificus, magnificus -a -um; liberalis -e.

fascículo. *s.m.* Fascis -is; fasciculus, libellus -i; narratio paulatim, statutis diebus inedita ou in fasciculis divisa; commentariorum ou paginarum fasciculus.

fascinación. *s.f.* Fascinum -i; fascinatio -onis; illecebrae, deliciae -arum; dulcedo -inis. V. *tamén atractivo, encanto*.

fascinante. *adx.* V. **encantador, atractivo, atraente**.

fascinar. *v.tr. 1.* *Dominar só coa forza da mirada*: fascinare, effascinare; primo adspectu defigere; oculorum aciem perstringere. **2.** *Exercer unha atracción moi grande*: movere, allicere; placere; fascinare. V. *tamén abraiar, ameigar, atraer, encantar*.

fascismo. *s.m. 1.* *Sistema político autoritario*: fascium regimen; fascalis factio; fascales partes; Mussoliniana factio; Mussolinianae partes. **2.** *Doutrina inspirada nel*: fascalis doctrina; fascalia placita ou dogmata.

fascista. *adx. 1.* *Relativo ao fascismo*: fascalis -e. *s. 2.* *Partidario do fascismo*: fascalis vir ou femina; fascium sectator/-trix; fascium regiminis fautor/-trix; (*xefe*) lictoriae factionis dux ou caput. **3.** *Por ext., persoa que actúa de xeito moi autoritario*: fascalis vir/femina; imperiosus/-a vir/femina; severe ou late imperans; tyrannus/-a.

fase. *s.f. 1.* *Aspecto de planetas e satélites*: astrorum adspectus; restitutio menstrua. **2.** (*fig.*) *Cada estado sucesivo dun proceso*: momentum -i; tempus -oris; gradus -us; vix, vicis; vicissitudo -inis; conversio -onis. **3.** *Electr. Cada tensión de*

igual frecuencia que emite un xerador: electrina phasis -is/-eos. ♦ *Fases da lúa*: V. **lúa**.

fastidiar. *v.tr. e pr.* Fastidire; (*fastídiame oír mil veces as mesmas cousas*) me taedet audire eadem millies. V. **enfastiar**.

fastío. *s.m. 1.* *Forte sensación de desagrado*: nausea -ae; fastidium, taedium, odium -i; aversio -onis; (*polo traballo*) laboris ou operis fuga ou inertia; (*sinto fastío da vida*) me vitae taedet; (*sentir fastío por algo ou alguén*) fastidium, offensionem habere ad aliquem ou aliquid; alieno animo esse ab aliqua re ou aliquo; alienum animum habere in aliquem. V. *tamén noxo*. **2.** *Aburrimento*: V. esta palabra.

fasto¹. *s.m.* *Conxunto de cousas ou actos para demostrar importancia ou grandeza*: ostentatio -onis; insolentia, superbia, magnificentia -ae; fastus -us. V. *tamén aparato*.

fasto² -a. *adx. 1.* *Antig. Día favorable na antiga Roma*: fastus -a -um; (*día*) fastus dies. **2.** *Por ext., moi favorable*: V. **ditoso**. *s.m.pl. 3.* *Antig. Calendario en que se rexistraban os días fastos, as festas, etc.* Fasti -orum. V. *tamén anais*. **4.** *Rexistro de feitos dignos de ser recordados*: V. **3.**

fastoso ou fastuoso -a. *adx.* Magnificus, splendidus -a -um. V. *tamén aparatoso*.

fatal. *adx. 1.* *Relativo ao fado ou prescrito por él*: fatalis, inevitabilis, ineluctabilis -e; necessarius -a -um. **2.** *Especialmente grave*: funestus, perniciosus -a -um; fatalis, gravis, tristis -e. **3.** *Que causa a morte*: letalis -e; exitiosus, luctuosus, mortiferus, mortificus, letificus -a -um; mortifer, letifer -era -erum. **4.** *Moi malo, moi mal*: pessimus, deterrimus -a -um; pessime, deterrime. **5.** *Que trae infelicidade*: funestus, ominosus -a -um; miser -era -erum. V. *tamén fatídico*.

fatalidade. *s.f. 1.* *Calidade de fatal*: fatalitas -atis; fatum -i; fati necessitas; dira necessitas; fatalis fortuna ou eventus. **2.** *Forza que determina os acontecementos*: V. **destino, fado**.

fatalismo. *s.m.* Fatalismus -i; fatalis necessitatis sensus ou persuasio; omnia fato fieri opinio.

fatalista. *adx.* Omnia fato tribuens; omnia fato fieri, fato regi opinans ou credens.

fatídico -a. *adx.* Fatidicus, faticanus, faticinus, fatiloquus, praesagus, vaticinus -a -um.

fatiga. *s.f.* Opera –ae; labor –oris; lassitudo –inis. V. *tamén cansazo, faena*.

fatigar. *v.tr. e pr.* Laborare; niti; se fatigare, fatigari, defatigari. V. *tamén cansar(se)*.

fatigoso –a. *adx.* Laboriosus, operosus –a –um, molestus –a –um; gravis –e. V. *tamén cansado*.

fato ¹. *s.m.* *Rabaño, grupo:* pecus –udis; pecus –oris; grex, gregis; pecu (*indecl., ús. máis en pl:* pecua –uum –ubus); pecuaria –ae; (*de eguas*) pecuaria equaria; (*de gando miúdo*) grex, gregis; oviaria –ae; (*de gando grosso*) armenticius ou armentorum grex; (*de ovelas*) pecus ovillum, pecuaria oviaria; oviaria –ae; (*de homes*) turma, frequentia –ae; factio –onis; multitudo –inis; manus –us; manipulus –i; homines congregati.

fato ² –a. *adx.* **1.** *De pouca intelixencia:* fatuus, stultus, stolidus –a –um; hebes –etis; baro –onis; vecors –ordis; bipes asellus. **2.** *Que se deixa enganar facilmente:* candidus, ingenuus, inscius –a –um; simplex –icis. **3.** *Parvo:* V. esta palabra e 1.

fatoeiro. *s.m.* Prunus domestica.

fatón. *s.m.* Prunum ou prunulum oblongius.

fatuo –a. *adx.* **1.** *Que demostra pouca intelixencia:* V. **fato**. **2.** *Fachendoso, presumido:* fatuus, perfatuus –a –um; sibi confidens ou praefidens. V. *tamén fachendoso, fanfurriñeiro*. ♦ *Fogo fatuo:* fatuus ignis; fatuae ou volucres flammae; flammati halitus; volatici ignes; ignitae exhalationes.

fauces. *s.f.pl.* Fauces –ium; guttur –uris; gula –ae.

fauna. *s.f.* Animalium genera; animalia –ium; univversa animalium familia; (*a flora e a fauna*) sata et animalia.

fausto –a. *adx.* Faustus –a –um; felix –icis. V. *tamén ditoso*.

favo. *s.m.* Favus –i. V. *tamén cela, entena*.

favor. *s.m.* **1.** *Servizo que se presta:* favor –oris; subsidium, praesidium, beneficium, donum, auxilium –i; gratia –ae; munus –eris. **2.** *Protección, preferencia:* gratia –ae; ventus ou aura popularis; (populi) studium. ♦ *De favor:* benevole, benevolentem; in beneficii loco; beneficii causa. *A favor de:* pro; secundum; propter; in alicuius gratiam. *A favor do vento:* ventis secundis. *Por favor:* quaeso, quaesumus; si placet; si tibi ou vobis videtur; amabo (te). *Por un favor dos deuses:* deorum ou divo munere, dono ou beneficio; diis bene iu-

vantibus; dono divum. *Gañar a alguén a base de favores:* alicquem beneficiis vincere; (magnis) muneribus ad studium sui perducere. *Buscar o favor popular:* ventum popularem quaerere. *Acadar o favor popular:* totius civitatis gratiam obtinere. *Farasme un gran favor:* pergratum mihi facies ou feceris; (*favor con favor se paga*) manus manum lavat.

favorable. *adx.* Favens –entis; secundus, propitius, aequus, bonus, commodus, opportunus, idoneus –a –um; utilis –e; prosper –era –erum; (*con vento favorable*) ventis secundis. V. *tamén apropiado, adecuado, bo*.

favorecer. *v.tr.* **1.** *Obrar en beneficio de:* favere; suffragari; subvenire; iuvare, adiuvar; adesse; opitulari; fovere; studere; (*un intento, unha opinión*) patrocinari; defendere; tutari, secundare; fauorem ou adiutorem esse; (*a alguén*) pro aliquo stare; propitium alicui esse; alicui obsecundare; (*favorecer o partido de César*) Caesaris partibus favere. **2.** *Ser beneficioso para algo:* favere; (*o vento favoreceunos*) secundo vento usi sumus; (*cando a fortuna nos favorece*) cum prospero flatu fortunae, fortunae favore ou secunda fortuna utimur; (*a fortuna favorece aos valentes*) fortes, audaces ou audentes fortuna iuvat. V. 1. **3.** *Dar mellor aspecto:* aliquid alicuius adspicere; aliquid (vestem) alicui sedere; bene congruere. V. *tamén acaer*. ♦ *A quen favorece?:* cui prodest? *En que favorece?:* quid prodest?

favoritismo. *s.m.* Illicitus favor; nimium (in aliquem) studium; immoderata propensio; (*nepotismo*) cognatos fovendi studium. V. *tamén parcialidade*.

favorito –a. *adx.* **1.** *Preferido, que gusta máis:* gratus, acceptus, dilectissimus, acceptissimus, carissimus, protectus –a –um; praeter ceteros dilectus; deliciae –arum; amores –um. **2.** *Considerado como probable gañador:* expectatus ou speratus victor. **3.** *Persoa que goza do favor doutra:* privatus minister; alicuius gratia valens ou pollens.

fazaña. *s.f.* Facinus –oris; egregium factum; (*pl.*) res gestae; fortia facta; gesta, facta, acta –orum; clara, magna et egregia, praeclara, gloriosa ou illustria facta; amplissimae res gestae. ♦ *Fixeches unha fazaña, unha valentía (con ironía):* magnum effecisti!

fazula. *s.f.* Mala, maxilla -ae; (*pl.*) genae, buccae -arum.

F.B.I. Officium Foederatum Vestigatorium; Foederale Investigationis Corpus; Officium investigandi Foederatarum Civitatum, vulgo *FBI* appellatum.

fe. *s.f.* **1.** *Crenza en algo ou alguén:* fides -ei; (*relixiosa*) fides -ei; fidamen -inis; religio -onis; pietas -atis. **2.** *Confianza ou apego a unha persoa ou cousa:* fides -ei; fiducia -ae; magna ou bona existimatio; fidelitas -atis; (*ter fe en alguén*) fidem alicui tribuere. ♦ *A fe, abofé:* mehercule; ita dii me ament; sic me dii amabunt; certe, certo; sane; profecto; mihi crede; sine, procul ou haud dubio; indubitanter. *Boa fe:* fides; bona fides; (*de boa fe*) fidus -a -um; (*loc.adv.*) bona ou sincera fide; sine dolo ou fraude; sincere. *Dar probas de boa fe:* fidei documenta dare; (*persoas de boa fe*) iusti et fidi homines. *De boa fe, á boa fe:* simpliciter; simpliciter et candide; aperte atque ingenuae; (*confiar de boa fe nos amigos*) simpliciter se amicis credere. *Mala fe:* mala fides; perfidia -ae; fraus, fraudis; tergiversatio -onis; (*de mala fe*) fallax -acis; infidus -a -um; tergiversator/-trix; mala ou punica fide; malitiose; fraudulentem; dolose. *Dar fe:* testari, testificari; fidem facere. *Fe de vida:* litterae vitae testes. *Fe de erratas:* V. **errata**.

fealdade. *s.f.* Foeditas, deformitas, pravitas -atis; depravatio -onis; turpitude -inis; (*da cara*) oris turpitude; (notabilis) foeditas vultus.

feble. *adx.* Tenuis, levis -e. V. **tamén débil, delicado, enfermizo**.

febra. *s.f.* **1.** *Porción de fío:* filum -i; stamen -inis; fibra -ae. **2.** *Carne sen graxa:* fibra -ae.

febre. *s.f.* **1.** *Med. Temperatura alta:* febris -is; febris accessus, accessio ou impetus; (*lixreira*) febricula, motiuncula -ae; (*terciana, quartana, diaria*) febris tertiana, quartana, quotidiana; (*intermitente*) febris intermittens, recidiva, intervalata; (*a febre é intermitente*) febris intermittit; (*ter febre*) febrire, febricitare; febre habere; febril laborare; in febrim incidere; febrescere; (*ter moita febre*) ardentissima febril peruri; aestu febril iactari; (*baixar a febre*) febrim remittere, decrescere, decedere, desinere, quiescere ou finire; (*non ter febre*) febril carere; (*que ten febre*) febrilcosus, febrilculosus, febrilulentus -a -um; febrilitans -antis. **2.** (*fig.*) *Paixón intensa:* vehemens impetus; aestus -us; ardor -oris. V. **tamén anhelo**. **3.**

Por ext., *tipo de enfermidade caracterizada pola febre:* V. as expresións seguintes. *Febre amarela:* febris flava. *Febre de Malta:* febris Melitensis ou Mediterranea. *Febre tifoide:* tabifica febris; tabificus morbus. *Febre palúdica:* febris, pestilentia ou morbus palustris. *Febre periódica:* V. **1 e intermitente, periódico**.

febreiro. *s.m.* Februarius -i; februarius mensis.

febril. *adx.* **1.** *Relativo á febre:* febrilis -e. **2.** (*fig.*) *De gran axitación ou intensidade:* vehemens -entis; (*ardor febril*) vehemens impetus; aestus -us.

fecal. *adx.* Faecus, faeculentus -a -um. ♦ *Augas fecais:* aquae residuae, cloacales ou faecosae.

feces. *s.f.pl.* **1.** *Materias que se expulsan a través do ano:* faex, faecis; excrementa, purgamenta -orum; ventris onus; (ventris) egestio. V. **tamén excremento**. **2.** *Depósito do fondo dos recipientes:* faex, faecis; recrementum, crassamentum -i; crassamen -inis; (*do aceite*) amurca -ae ou amurca -orum; (*da uva*) vinacea ou vinacia -ae; vinaceum -i; (*viño sen feces, purificado*) vinum defaecatum.

fecha. *s.f.* V. **chopo², grollo², sorbo, gota**.

fechado -a. V. **cerrado**.

fechadura. *s.f.* V. **cerradura**.

fechar. *v.tr.* V. **cerrar**.

fecho¹ -a. *adx.* *Cos elementos moi xuntos:* densus, spissus -a -um.

fecho². *s.m.* *Dispositivo para asegurar portas, ventás, etc.:* pessulus -i; claustrum -i.

fécula. *s.f.* Amylum -i.

fecundación. *s.f.* Biol. Fecundatio, seminatio -onis. ♦ *Fecundación in vitro:* seminatio arte quaesita; praegnatio ou seminatio artificiosa ou arte effecta.

fecundante. *adx.* Fecundans -antis; fetifer -era -erum; fetificus -a -um.

fecundar. *v.tr.* **1.** *Biol. Unirse o elemento reproductor masculino e feminino para un novo ser:* fecundare; fetare; fecunditatem facere ou importare; fecundum facere. **2.** Por ext., *facere, mediante a unión sexual, que se produza un novo ser:* fecundare; implere, fetare; gravidare; gravidam reddere; fecunditatem dare, afferre ou conferre; seminare, inseminare; feminam gravidam ou praegnantem reddere. **3.** (*fig.*) *Facere que algo aumente*

a súa capacidade produtiva: fecundare; uberare; laetificare; maritare; fecunditatem augere *ou* dare; (*lodo fecundante*) limus felix.

fecundidade. *s.f.* **1.** *Capacidade de fecundar ou ser fecundado*: fecunditas -atis. **2.** (fig.) *Feracidade, fertilidade*: fecunditas, fertilitas, ubertas, feracitas -atis; copia -ae; (*do enxeño*) ubertas ingenii.

fecundo -a. *adx.* **1.** *Capaz de reproducirse*: fecundus, generosus, fetusus, fetuosus -a -um; fertilis -e; (*muller fecunda*) felicitas uteri femina. **2.** (prop. e fig.) *Que produce moito*: frugifer -era -erum; ferax -acis; fecundus, opimus, fructuosus, almus -a -um; uber -eris; fertilis -e; felix -icis; (*árbore fecunda*) arbor felix; (*enxeño fecundo*) fertile pectus; uber ingenium; ubertas ingenii; (*escritor fecundo*) multorum librorum scriptor.

fedellar. *v.intr.* V. **enredar**.

feder. *v.intr.* V. **alcatrear, apestar**.

federación. *s.f.* **1.** *Agrupación de países nun estado*: foederatio -onis; status foederati; foederatae civitates; foederati -orum. **2.** *Agrupación de varias asociacións*: foedus -eris; societas -atis; consociatio -onis; foederata societas; socii -orum; (*de fútbol*) consociatio folle ludentium; (*de boxeo*) consociatio pugilatoria.

federal. *adx.* Socialis -e; foederatus, foederaticus -a -um; (*consello federal*) consilium sociorum.

federalismo. *s.m.* Foederalismus -i.

federar. *v.tr.* **1.** *Reunir nunha federación*: foederare; foederibus iungere. *v.pr.* **2.** *Formar unha federación*: societatem *ou* foedus inire; in societatem coire. V. *tamén* **confederar**.

fedor. *s.m.* V. **alcatreo**.

fedorento -a. *adx.* V. **cheirento**.

fégado. *s.m.* V. **fígado**.

feira. *s.f.* **1.** *Mercado público*: nundinae -arum; mercatus -us; forum, emporium -i; macellus -i; forum rerum venalium; (*de gando*) forum bovarium; (*campo da feira*) nundinarium forum. **2.** *Reunión periódica, exposición*: V. **exposición**; (*do libro*) mercatus librarius. **3.** *Nome dos días da semana, agás o sábado e o domingo*: feria secunda (*luns*), tertia (*martes*), quarta (*mércores*), quinta (*xoves*), sexta (*venres*). V. *tamén* **luns, martes, etc.** ♦ *Cada un fala da feira segundo lle vai nela*: quisque iudicat prout est affectus.

feirante. *s.* Nundinator/-trix; mercator/-trix; emptor/-trix et venditor/-trix.

feirear. *v.intr.* Nundinare/-ari; emere et vendere.

feita. *s.f.* Factum -i; eventus -us; occasio -onis; opportunitas -atis; tempus -oris; temporis punctum. ♦ *Desta feita*: hoc tempore; hoc temporis puncto.

feiticeiro -a. *adx.* **1.** (fig.) *Atractivo*: fascinans -antis. V. **atractivo, atraente**. **2.** *Bruxo/-a, mago/-a; meigo/-a*: veneficus/-a; maleficus/-a; incantator/-trix; strix -igis; saga, sagana -ae.

feiticería. *s.f.* **1.** *Acción de influír sobre algo ou alguén con feitizos*: magia -ae; veneficium, maleficium, incantamentum -i; fascinatio -onis. **2.** *Arte de empregar feitizos*: veneficium -i; magica, venefica *ou* malefica ars.

feitío. *s.m.* V. **feitura, forma**.

feitizo. *s.m.* **1.** *Práctica supersticiosa*: veneficium, maleficium, facticium -i; medicamentum -i; medicamen -inis; nenia -ae. **2.** (fig.) *Cousa que fascina*: incantamentum -i; fascinatio -onis; blanditia, illecebra -ae.

feito -a. *part.* **1.** Part. do verbo *facer*: factus, effectus, confectus, perfectus, fictus, creatus, fabricatus, fabrefactus -a -um. V. *tamén* **facer**. *adx.* **2.** *Entrego*: factus, confectus, effectus, perfectus, absolutus, actus, peractus, maturus -a -um; (*estar feito de...*) constare; (*feito de madeira, de ferro*) ligneus -a -um *ou* ex ligno; ferreus -a -um *ou* ex ferro; (*feito para o máis grande*) ad omnia summa natus; (*feito para a guerra e o ladroízo*) bello latrocinisque natus. **3.** *Agradable á vista*: forma decorus/-a, insigni *ou* venusta figura (vir/femina). V. **belo**. **4.** *Xeitoso*: idoneus, aptus -a -um; conveniens, congruens -entis. *s.m.* **5.** *Acción, acto*: facinus -oris; factum -i; (*notable*) egregium factum; praeclarum facinus; (*indigno*) indignum facinus (*feitos, non palabras*) res, non verba. V. *tamén* **acción, acto**. **6.** *Acontecemento*: V. esta palabra. ♦ *De feito*: profecto; equidem; vere; re vera; reapse; enim. *A feito*: incessanter; continenter; una; simul; pariter; coniunctim; sine intermissione. *Andar, chegar, estar, vir, pór, quedar, ir, etc. feito un/unha + substantivo*: pode usarse similis -e *co nome de que se trata ou recorrer a frases equivalentes*. *Quedou feito cinascos*: in frustra comminutus *ou* concisus est. *Está feito un león*: similis leoni *ou* leo factus est; *está feito un basilisco*: valde iratus est; *estar feito un home*:

maturum esse. *Meu dito, meu feito*: dictum, factum. V. **tamén dito**. *Feito e dereito*: V. 2.

feitura. *s.f.* **1.** *Acción e efecto de dar forma a algo*: factio, confectio –onis; factura, opera –ae; opus –eris; (*de moi boa feita*) summo artificio factus. **2.** *Forma exterior*: forma, figura –ae; adspectus –us; structura –ae, compositio –onis; facies –ei; compages –is. **3.** *Maneira como está algo feito*: factura –ae; factio, confectio –onis; (*en música ou poesía*) ars, artis. **4.** *Cousa que alguén fai ou ocasiona, xeralmente mal*: facinus –oris. ♦ *Non ter feita unha cousa*: aliquid minime fieri posse.

feixe. *s.m.* **1.** *Atado de herba, leña, etc.*: fascis –is; (*pequeno*) fasciculus, manipulus –i. **2.** (*fig.*) *Grupo de cousas ou de persoas*: acervus, cumulus –i; congeries –ei; grex, gregis; (*hominum, amicorum, sodalium*) circulus. **3.** *Fís. Conxunto de partículas da mesma dirección ou intensidade*: e nucleo emanatio; particularum fascis. **4.** *Fís. Conxunto de raios da mesma orixe*: radiorum fascis ou fasciculus. **5.** *Mat. Conxunto de liñas que se cortan no mesmo punto*: linearum fascis.

feixó. *s.m.* ou **feixón**. *s.m.* V. **faba**.

fel. *s.m.* **1.** *Líquido segregado polo fígado*: fel, fellis; bilis –is. **2.** *Amargura con maldade*: fel, fellis; bilis –is; stomachus –i; iracundia –ae. V. **tamén bile**. ♦ *O amor é moi fecundo en fel e en mel*: amor et felle et melle est fecundissimus.

feldespato. *s.m.* Aluminii sal siliceum; orthoclasis –is/-eos?

felepa. *s.f.* V. **faísca** ².

felepar. *v.intr.* V. **faiscar** ².

felgo. *s.m.* V. **fento**.

felicidade. *s.f.* **1.** *Plena satisfacción*: felicitas, prosperitas –atis; beatitudo –inis; secunda, prospera ou florens fortuna; res secundae, laetae ou prosperae; vita beata; vitae iucunditas; (*eterna*) aevum sempiternum; (*gozar dela*) vita beata in perpetuum frui. **2.** *Alegría, dita*: V. estas palabras. ♦ *Felicidades!*: gratulationes!, congratulationes!; tibi gratulor ou gratulamur; macte virtute esto ou estote!; bene tibi ou vobis sit!

felicitación. *s.f.* **1.** *Acción de felicitar*: gratulatio, congratulatio –onis. **2.** *Escrito no que se felicita a alguén*: (cursualis) chartula gratulatoria; litterae gratulatoriae.

felicitar. *v.tr.* Alicui de aliqua re ou aliquam rem gratulari. V. **tamén congratular**.

félidos. *s.m.pl.* Zool. Animalia felina ou feli similia.

felino –a. *adx.* Felinus, felineus –a –um; (*ollos felinos*) oculi felinei.

feliz. *adx.* **1.** *Que sente ou ocasiona felicidade*: felix –icis; beatus, secundus, fortunatus –a –um; prosper –era –erum. V. **tamén alegre, contento, ditoso**. **2.** *Que ocorre no momento adecuado*: V. **acertado, oportuno**. ♦ *Feliz Nadal*: faustum laetumque tibi (Christi) Natalem. *Feliz aninovo*: annum novum faustum tibi precor.

felo. *s.m.* **1.** *Personaxe da vendimia e do entroido*: vindemiae persona; bacchans –antis. *pl.* **2.** *Aceños para mofarse de alguén*: sanna –ae; oris pravitatis ou depravatio; (*facer felos*) os distortere.

felón –ona. *adx.* V. **desleal**.

felonía. *s.f.* V. **deslealdade**.

felpa. *s.f.* **1.** *Pelo dalgúns tecidos e o mesmo tecido*: gausapa –ae; gausape ou gausapes –is; gausapum –i; textum villosum; (*de felpa*) gausapinus –a –um; (*vestido con esta tea*) gausapatus –a –um. **2.** (*fig. e fam.*) *Malleira, zurra*: fustuarium –i; plagarum inflictio; (*aspera*) castigatio.

felpudo –a. *adx.* **1.** *Que ten felpa*: gausapinus –a –um. *s.m.* **2.** *Esteira na entrada das casas*: storea spartea ou pilosa; tapete mobile ou vectorium.

feltro. *s.m.* Coactilis ou coactus pannus; coactus villus; coacta –orum; (*de feltro*) coactilis –e; (*teas de feltro*) coactilia –ium ou coacta –orum.

feluxe. *s.f.* V. **borra**.

femia. *s.f.* **1.** *Animal ou vexetal de sexo feminino*: femina –ae; matrix –icis; mulier –eris; coniux –ugis; (*dos vexetais*) (planta) femina; (*peixe ou elefante femia*) femina ou feminini (feminei) sexus piscis ou elephas. **2.** *En algúns obxectos, parte que se encaixa noutra*: cava fibulae pars; iuncturae pars; (*dun broche*) uncinuli orbiculus.

feminidade. *s.f.* Muliebritas –atis; muliebris ou mulierum habitus ou mos; muliebre ingenium.

feminino –a. *adx.* **1.** *Relativo á femia*: femininus, femineus –a –um. **2.** *Relativo á muller*: femininus, femineus –a –um; muliebris –e. **3.** *Gram. Atribuído ao nome de seres femia*: femininus –a –um. *Tamén s.*: genus muliebre; genus femininum; femininum –i; (*nomes femininos*) nomina muliebria.

feminismo. *s.f.* Feminismus –i; feminini sexus vindicatio; feminarum motus.

femoral. *adx.* Femoralis, cruralis –e.

fémur. *s.m.* Anat. Femur –oris.

fenda ou fendedura. *s.f.* Rima –ae; lapsus –us; terrae labes ou lapsus; (*nun monte nevado*) glaciatae molis hiatus. V. *tamén creba*.

fender. *v.tr.* **1.** *Separar en dúas partes:* medium scindere; bipartire; in duas partes dividere; findere, infindere, diffindere, profindere; scindere, rescindere; rumpere; dividere; (*cunha cuña*) cuneare; cuneo scindere; (*cun machado*) securi discindere. **2.** *Arar:* (aratro terram) scindere; vervagere. V. *tamén arar*. **3.** (fig.) *Abrir sucos un barco:* secare fluctus ou aequora; aequor scindere ou findere. *v.intr.* **4.** *Separarse en dúas partes:* findi, se findere; dissilire; faticere; dehisce-re; rimas capere ou facere.

fenecer. *v.intr.* **1.** *Deixar de existir:* V. **extinguirse, expirar, morrer**. **2.** *Perder a frescura, a enerxía:* marcescere, emarcescere; deflorescere; languescere.

Fenicia. *n.pr.* Phoenicia –ae; Phoenice –es.

fenicio –a. *adx.* **1.** *De Fenicia:* Phoenicius –a –um. *s.* **2.** *Persoa da antiga Fenicia:* Phoenicius/-a (vir/femina); Phoenices –um. *s.m.* **3.** *Lingua dos fenicios:* sermo Phoenicius; lingua Phoenicia.

fenol. *s.m.* Acidum phoenicum.

fenomenal. *adx.* Monstr(u)osus, portentosus, optimus, prodigiosus, mirus, divinus –a –um; mirabilis, immanis –e. V. *tamén enorme, excelente, excepcional*.

fenómeno. *s.m.* **1.** *Todo o que sucede ou existe:* naturalis eventus; rerum naturae spectaculum; phaenomenum (-on) –i; *pl.* (*celestes*) caelestia –ium; res caelestes; (*astronómicos*) phaenomena –orum. **2.** *Persoa de talento extraordinario:* subtilis, ingeniosus/-a, acutus/-a, callidus/-a vir/femina; excellens, ingenio pollens, maximis dotibus praeditus/-a, supereminens vir/femina. **3.** (fam.) *Persoa, animal ou cousa fóra do normal:* monstrum, ostentum, prodigium, portentum –i; excellentia –ae; res mirabilis ou excellens; rara avis.

fenta. *s.f.* Thelypteris –idis; (athyrium) filix femina.

fental. *s.m.* ou **fenteiro.** *s.m.* Filictum (felictum) –i; locus filicibus consitus.

fento. *s.m.* Filix (felix) –icis; filix mas; pterix –idis; pteridium aquilinum.

feo¹. *s.m.* *Herba ou planta:* fenum, faenum ou foenum –i; (*cortado*) fenisecta –orum.

feo² –a. *adx.* **1.** *Desagradable aos sentidos:* foedus, invenustus –a –um; turpis, deformis, informis –e; taeter –tra –trum; trux, trucis. **2.** (fig.) *Repugnante, desprezable:* foedus –a –um; ater, atra, atrum; taeter –tra –trum; turpis, deformis –e. **3.** *Que pode traer malas consecuencias:* infaustus, funestus, laevus –a –um; sinister –tra –trum; infelix –icis. ♦ *Carta fea:* fatua, inepta, adversa ou impropera chartula.

fera. *s.f.* V. **fero**.

feracidade. *s.f.* V. **fecundidade**.

feraz. *adx.* V. **fecundo**.

fereracrio. *s.m.* Métr. Pherecratius –i.

féretro. *s.m.* V. **ataúde, caixa**.

ferenza. *s.f.* V. **braveza, bravura**.

ferida. *s.f.* **1.** *Lesión nun tecido:* vulnus –eris; plaga, noxa –ae; sauciatio, vulneratio –onis; (*grave, mortal*) grave, mortiferum vulnus; (*incurable*) chironium vulnus ou ulcus; (*leve*) vulnuscum –i; leve ou tenue vulnus. **2.** (fig.) *Sinal que deixa unha mágoa:* vulnus –eris; animi angor ou cruciatus. ♦ *Renovar unha ferida, fugar nunha ferida:* vulnus refricare; dolorem renovare.

ferir. *v.tr.* **1.** *Causar unha ferida:* vulnerare, con-vulnerare; ferire; sauciare, consauciare; laedere; vulnus ou plagam inferre, infligere ou imponere; (*levemente*) (corpus leviter) praestringere. **2.** (fig.) *Causar unha impresión desagradable:* offendere; ferire; laedere; (*a vista, o oído*) oculos laedere; aciem oculorum ou aures offendere. **3.** (fig.) *Causar un desgusto:* V. **aflixir, desgustar**. *v.pr.* **4.** *Provocarse unha lesión:* se vulnerare; se sauciare.

fermentación. *s.f.* Quím. Fermentatio –onis; fervor –oris.

fermentar. *v.intr.* Fermentare, fervere, confervescere, effervesce-re; apozymari; (*facen fermentar*) apozymare; (*entrar en fermentación*) fermentescere.

fermento. *s.m.* **1.** Quím. *Substancia orgánica que fai fermentar:* fermentum –i; (*sen fermento*) azymus –a –um. **2.** *Masa de farína fermentada:* fa-

rina fermentata. ♦ *Fermento da guerra*: semen belli.

fermoso -a. *adx.* Formosus, speciosus -a -um; pulcher -chra -chrom. V. *tamén* **belo, bonito**.

fermosura. *s.f.* Forma -ae; pulchritudo -inis; formositas -atis; suavis *ou* grata venustas; polita elegantia; gratia -ae; decor -oris. V. *tamén* **bel-dade, beleza**.

fero -a. *adx.* **1.** *Que ataca con saña*: ferus, saevus, inhumanus, dirus, barbarus -a -um; crudelis, immanis -e; ferox, atrox -ocis; trux, trucis. **2.** (fig.) *De mal carácter*: V. **bravo**. **3.** *De sabor amargo*: V. **acedo**. *s.f.* **4.** *Animal salvaxe*: fera, bestia, bel(l)ua -ae; ferus -i. **5.** (fig.) *Persoa de carácter moi violento*: ferus/-a, vehementis ingenii vir/femina. *s.m.* **6.** *Sabor áspero, acedo*: amaritudo, acritudo -inis; acrimonia -ae; acerbitas -atis.

ferocidade. *s.f.* Feritas, crudelitas, immanitas -atis; ferocia -ae. V. **braveza, bravura, crueldade**.

ferodo. *s.m.* Ferodum -i.

feroz. *adx.* **1.** *Que ataca con saña*: V. **fero**. **2.** (fig.) *Sen piedade*: inhumanus, acerbus, impius -a -um; implacabilis, immitis, inexorabilis -e; im-misericors -ordis.

ferrada. *s.f.* Vas, vasis; vasculum -i; (vas) potorium.

ferrado. *s.m.* **1.** *Medida de capacidade*: medimni quarta pars. **2.** *Medida de superficie*: iugeri quarta pars.

ferrador. *s.m.* Equarius calceator.

ferradura. *s.f.* **1.** *Peza de ferro para as pezuñas dos animais*: solea -ae; ferrea solea. **2.** *Reforzo para os zocos*: ferrea soccorum munimenta. ♦ *Amosar as ferraduras (dar couces)*: calcitrare.

ferragacho. *s.m.* Ferri fragmen *ou* residuum; ferrum inane, robiginosum, aeruginosum, obsoletum.

ferraia. *s.f.* V. **ferraña**.

ferralla. *s.f.* Rudera -um; ferri reliquiae; ferrea strues; ferramenta exsoleta; fragmentorum coacervus.

ferramenta. *s.f.* **1.** *Obxecto co que se fan certos traballos*: ferramentum, instrumentum -i. **2.** *Conxunto deses obxectos*: ferramenta -orum; ferrea instrumenta.

ferrancho. *s.m.* V. **ferragacho**.

ferraña. *s.f.* Farrago -inis; pabulum virens.

ferrar. *v.tr.* Ferro instruere *ou* munire; (*un cabalo, unha mula, uns zocos*) ferreis soleis (equum, mulam, soccos) calceare; (*un cabalo*) ungulas equi ferreis soleis suffigere; (*unha roda*) rotam ferro vincire.

ferraría. *s.f.* V. **ferrería**.

ferraxe. *s.f.* Ferrea munimenta; ferreum instrumentum.

ferraxería. *s.f.* V. **ferretería**.

ferreiro. *s.m.* **1.** *Persoa que traballa o ferro*: faber ferrarius; ferrarius, ferramentarius -i. **2.** *Paxaro insectívoro*: parus caeruleus. ♦ *Na casa do ferreiro, coitelo de pau*: sutor dissutus et impexus tonsor.

ferreñas. *s.f.pl.* Crepitaculum, crotalum -i.

ferreño -a. *adx.* **1.** *Que contén ferro ou da súa dureza*: ferreus, ferruginus, ferrugineus, ferruginosus -a -um. **2.** (fig.) *Que manifesta dureza de carácter*: firmus, durus, robustus, severus -a -um; fortis, gravis -e. **3.** (fig.) *Contumaz, obstinado*: obstinatus, durus -a -um; perdere necius. V. *tamén* **contumaz, teimoso**.

férreo -a. *adx.* V. **ferreño**. ♦ *Vía férrea*: ferrivia -ae; via ferrata, ferrea, ferreis axibus constrata *ou* munita.

ferrería. *s.f.* Ferraria -ae; officina ferraria.

ferrete. *s.m.* **1.** *Aguillón de certos animais*: V. **aguillón**. **2.** *Agulleta*: V. esta palabra. **3.** *Aro que se poñía aos porcos para que non fozasen*: ferrum impediens (ne sues terram rostro involvant).

ferretería. *s.f.* Taberna ferraria.

ferriños. *s.m.pl.* Instrumentum musicum in modum trianguli *ou* triangulari forma; triangulus -i.

ferro. *s.m.* **1.** *Metal*: ferrum -i; (*temperado*) chalybs -ybis. **2.** *Instrumento dese metal*: ferramentum -i; (*arma*) ferrum, telum -i; gladius -i; (*quente para rizar o cabelo*) calamister *ou* calamistrum -i. ♦ *Mina de ferro*: ferraria -ae; ferrifodina -ae. *Ferro de pasar*: prelum vestiarium; ferrum pressorium; (*pasar o ferro á roupa*) rugata lintea complanare; ferro pressorio, lamina ferrea lintea levigare. *Quitarlle ferro a algo*: aliquid minoris facere; honestiore nomine aliquid praetexere; de aliqua re mollius loqui. *Levar ferro*

a Biscaia, mallar en ferro frío: in segetem spicas ferre; noctuas Athenas mittere; oleum et operam perdere. *Devastar a ferro e fogo*: ferro ignique vastare. *Saúde de ferro*: optima valetudo.

ferrocarril. *s.m.* **1.** *Vía de ferro*: ferrivia; via fer-rata, ferrea, ferreis axibus constrata ou munita.

2. *Sistema de transporte constituído polo tren*: hamaxostichus -i; currus ferreus; tramen -inis.

Ferrol. top. Villa Ferreoli?

ferrolán -á. *adx.* e *s.* Ferreolensis ou Ferrolensis -e.

ferrollo. *s.m.* Pessulus -i; claustrum -i; ferrea lin-gua; obex -icis; (*os ferrollos das portas*) ferrati portarum obices.

ferrón. *s.m.* V. **aguillón, ferrete**.

ferroviario -a. *adx.* **1.** *Relativo ao ferrocarril*: fer-riviarius -a -um. **2.** *Traballador do ferrocarril*: ferriviarius/-a; ferriviae opifex ou minister.

ferruxe. *s.f.* Robigo (rubigo), ferrugo, aerugo -inis; situs -us.

ferruxento -a. *adx.* Ferruginus, ferrugineus ou ferruginosus -a -um.

ferruxinoso -a. *adx.* V. **ferreño**.

fértil. *adx.* V. **fecundo**.

fertilidade. *s.f.* V. **fecundidade**.

fertilizante. *s.m.* Uberans ou fecundans fimus; (*químico*) fimus chemicus; agri nutrimentum chemia repertum. V. **tamén esterco**.

fertilizar. *v.tr.* Fecundare; laetificare; fertilem fa-cere, efficere ou reddere; feraciorem reddere; fecunditatem dare ou afferre; ad fertilitatem ad-ducere ou cogere; fecundare.

fervedoiro. *s.m.* **1.** *Ruído semellante ao da auga que ferve*: ebullitionis ou fervoris sonus; sonus aquae ferventi ou fragosae aquae similis. **2.** (fig.) *Afluencia de persoas ou animais*: affluentia -ae; maxima frequentia; loci celebritas; multitudo -inis. **3.** *Persoa que non para quieta*: V. **bule-bule, bulicioso**. **4.** *Recipiente para ferver o leite*: caccabulus -i; aulula -ae; bucculare -is.

fervellasverzas. *s.* V. **bulebule, bulicioso**.

fervenza. *s.f.* V. **abanqueiro, cachón, cata-rata**.

ferver. *v.intr.* **1.** *Burbullar un líquido pola calor*: bullire; fervere; infervere, fervescere, efferves-cere, confervescere, infervescere. **2.** (fig.) *Sen-*

tir algo moi intensamente: ardere; vehementer commoveri; (*de ira*) iracundia effervescere; ira effervere; ringi. **3.** (fig.) *Estar en estado de excita-ción*: fervere; aestuare; vehementer agitari. *v.tr.* **4.** *Quentar ata a fervura*: fervefacere, infervefacere. **5.** *Cocer*: coquere, incoquere, decoquere; elixare. **6.** *Esterilizar en auga fervida*: bacilla, germina mortifera ou venenosa (aqua ferventi) purgare.

fervón. *s.m.* **1.** *Malestar producido pola febre*: fe-bris aestus, frigus, horror ou affectus; perfrictio -onis. **2.** *Sensación de calor por certas feridas*: plagae ou vulneris calor.

fervor. *s.m.* **1.** *Fervura*: fervor -oris; bullitio, ebullitio -onis; effervescentia -ae; bullitus -us; (*do viño*) musti fervor; (*levantar fervor*) effervescere, infervescere. **2.** (fig.) *Dedicación, entusiasmo*: ar-dor; fervor -oris; impetus -us; (ardens) studium; animi contentio; (*relixioso*) (pietatis) fervor; de-votissima fides; calor fidei.

fervorín. *s.m.* Sacra ou fervida oratiuncula.

fervoroso -a. *adx.* Fervoris plenus; Dei amore fervens ou plenus.

fervura. *s.f.* V. **fervor**.

fiesta. *s.f.* **1.** *Festividade*: festivitas, sol(l)emnitates -atis; festum -i; feriae -arum; festus ou festa dies. **2.** *Día de festa*: dies festus ou festa; festum -i; feriae -arum; sol(l)emne -is; sol(l)emnis dies; sol(l)emnis commemoratio; sol(l)emnitates, festivitas -atis; celebratio -onis; festi diei actio; sol(l)emnis gratiarum actio; maiores sol(l)em-nitates. **3.** *Diversión ruidosa*: publica gratulatio. V. **tamén algueirada**. *pl.* **4.** *Afagos ou caricias para conseguir algo*: blanditiae, illecebrae -arum; blandimenta -orum; assentatio -onis; blanda dicta. **5.** *Conxunto de días de festa*: feriae -arum; feriati dies; sol(l)emnia festorum; sol(l)emne sa-crum; festa sacra; publici ludi; (*do Nadal*) Nativitatis ou nascentis Iesu sollemnia. ♦ *Boas festas*: fausta sol(l)emnia. *Festa de gardar*: dies festus ou festa; sacrum festum; sacer ou sacra dies; festi-vitas -atis. *Festa rachada*: lautum, magnificum, splendidum festum. *Non estar para festas*: fasti-dio premi. *Festas de pobo*: paganalia -ium. *Pobo en festas*: festus pagus.

festeiro -a. *adx.* e *s.* Festivus/-a; festivo inge-nio praeditus/-a; ad hilaritatem ou festivitatem pronus/-a; ludorum, prandiorum, cenarum frequentator/-trix; festivitatem amans; laboris ou operis fugiens ou impatiens.

festexar. *v.tr.* **1.** *Celebrar unha festa:* diem festum agere; aliquid memoria honorare; (*o día de anos*) diem natalem agere *ou* celebrare. *V. tamén celebrar.* **2.** *Agasallar:* *V. este verbo.*

festexo. *s.m.* **1.** *Acción e efecto de festexar:* obsequium -i; ludicrum festum. *m.pl.* **2.** *Conxunto de actos festivos:* feriae -arum; sol(l)emnia -ium; publica celebratio. *V. tamén festa.*

festín. *s.m.* Epulae -arum; epulatio -onis; convivium -i; daps, dapis; magna, lauta *ou* sumptuosa cena; sollemnes epulae; epulum -i; convivium publicum. ♦ *Facer, asistir a un festín:* epulari; convivari; convivium inire, agere *ou* celebrare. *Dar un festín:* convivium opipare apparare.

festival. *s.m.* Lusorius *ou* festivus conventus; ludicer coetus; populares ludi; (*anual*) periodica artis exhibitio; annua spectaculorum editio; (*de cine*) cinematographica exhibitio; artis cinematographicae certamen.

festividade. *s.f.* Festivitas -atis. *V. tamén festa.*

festivo -a. *adx.* **1.** *Que ten carácter de festa:* festus, festivus, lepidus, facetus -a -um. **2.** *Alegre, de humor:* festus, laetus, lusorius -a -um; ludicer -cra -crum; (*día*) dies festus *ou* festa; dies feriatu.

festón. *s.m.* **1.** *Adorno en forma de arco:* sertum -i; (*en arquitectura*) encarpa -orum. **2.** *Bordado no bordo dunha tea:* fimbria, fascia, taenia -ae; laneum, textile ornamentum *ou* munimentum; acu picta encarpa. **3.** *Calquera outro bordado en forma de ondas:* textura undulata.

fetiche. *s.m.* **1.** *Obxecto ao que se lle atribúen poderes sobrenaturais:* deus facticius *ou* commenticius; numen facticium; idolum -i; imago pro deo habita; res pro deo culta. **2.** *Obxecto que esperta impulsos eróticos en certos individuos:* facticium incitamentum; amuletum sexuale. **3.** *Cousa que é grande obxecto de desexo:* res nimium culta *ou* immodice probata.

fetichismo. *s.m.* **1.** *Culto de fetiches:* facticiorum deorum cultus *ou* adoratio; falsorum numinum religio; vana superstitio. **2.** (*fig.*) *Admiración excesiva:* nimia veneratio; immodica *ou* caeca admiratio. **3.** *Perversión sexual:* fetichismus -i.

fetichista. *adx.* e *s.* **1.** *Seguidor do fetichismo:* inanimorum, inanimalium *ou* inanimantium venerator, cultor *ou* adorator/-trix. **2.** *Persoa afectada del:* immodicus alicuius rei cultor *ou* fa-

naticus amator; depravatus vestium *ou* aliarum rerum amator.

fétido -a. *adx.* F(o)etidus, putidus, virosus, mephiticus -a -um; pestifer -era -erum; pestilens, male olens *ou* graveolens -entis; taeter -tra -trum. *V. tamén cheirento.*

feto. *s.m.* F(o)etus -us; f(o)etura, sarcina -ae; conceptus (inchoatus); animatum germen; pro-seminatio, conceptio -onis; (*morto*) conceptus mortuus; partus emortuus; emortuum corpus; f(o)etus abortivus.

feudal. *adx.* **1.** *Pertencente ao feudo:* feudalis (feudalis, feodalis) -e; beneficiarius -a -um. **2.** *Semellante a el, atrasado:* desuete severus; obsolete tyrannicus.

feudalismo. *s.m.* Feudale *ou* beneficiarium regimen; feudalis ratio *ou* constitutio; beneficiarii regiminis aetas.

feudatario -a. *adx.* e *s.* Feudarius (feodarius), feudatarius/-a; feudator/-trix.

feudo. *s.m.* Servitus -utis; beneficiaria dicio; praedium, territorium beneficiarium; beneficium (territoriale); feudum (feodum), dominium -i; dominatio -onis; (*campo que paga un tributo anual*) fructuarius ager.

fía. *s.f.* **1.** *Acción de fiar:* lanificium, linificium -i; nendi actio. **2.** *Reunión para fiar:* (nocturnus) ad nendum coetus. **3.** *Fíos de refugallos usados para limpar:* tenue filum e tela decisum; detrita fila; crassum, inaequale filum; linamenta -orum. **4.** *Peso de la que tiña que fiar ao día un servo:* (netum) pensum.

fiable. *adx.* Fidelis -e; fidus, firmus, verus, certus -a -um; fide dignus; integer -gra -grum.

fiada. *s.f.* *V. fía.*

fiadeiro. **1.** *Dependencia para fiar:* staminum officina; filificium -i. **2.** *Reunión para fiar:* *V. fía.*

fiado ¹ -a. **1.** *Part. do verbo fiar* ¹: netus, filatus -a -um. *s.m.* **2.** *Acción de fiar:* *V. fía.* **3.** *O fío:* *V. esta palabra.* **4.** *Desenvolvemento de ideas dun discurso:* *V. fío.* *s.f.* **5.** *Reunión para fiar:* *V. fía.*

fiado ² -a. **1.** *Part. do verbo fiar* ²: fidei datus, creditus, commissus -a -um. **2.** *Confiado:* *V. esta palabra.* ♦ *Ao fiado:* (*vender*) emptoris fide vendere; credere; (*comprar*) fide sua *ou* aliena emere; (*en peñor*) fide sua interposito pignore *ou* intercedente fiducia emere. *V. tamén crédito.*

fiador ¹ –ora. *adx.* **1.** *Que serve para fiar:* nens, nentis; (*máquina*) machina lanifica ou nens. *s.* **2.** *Persoa que se dedica a fiar:* lanificus/-a; lanarius/-a; staminarius/-a; netor/-trix.

fiador ² –ora. *s.* **1.** *Persoa que se responsabiliza por outra:* confirmator/-trix; intercessivus/-a solutor/-trix; (pecuniarius ou debiti alieni) sponsor ou intercessor. **2.** *Persoa ou entidade que fia:* fideiussor –oris; vas, vadis; adstipulator/-trix. *s.m.* **3.** *Dispositivo para que algo se cerre ou non se mova:* ligamen –inis; obex, offendix –icis; fibula –ae.

fianza. *s.f.* **1.** *Obriga que ten o fiador:* intercessio debiti alieni; solutio intercessiva. **2.** *Diñeiro ou bens dun acusado para quedar libre:* sponsio (pecuniaria); fideiussio –onis; (*de comparecer un día fixado en xuízo*) vadimonium –i. **3.** *Couza que se deposita como garantía dunha débeda:* pignus –oris; fiducia –ae; obses –idis; rabo, arrhabo ou arrabo –onis.

fiaño. *s.m.* (Detritum) filum pendens.

fiar ¹. *v.tr.* Nere; fusum versare; fila deducere; pollice fila stamina ducere; lanam, linum, pensum trahere; stamina torquere digitis; (*o fio do verme da seda*) bombycem filum elaborare. ♦ *Fiar delgado:* minutissima expendere; de minimis curare.

fiar ². *v.tr.* **1.** *Vender a crédito:* V. **crédito, fiado.** *v.pr.* **2.** *Ter confianza:* V. **confiar.**

fibela. *s.f.* Fibula –ae.

fibra. *s.f.* **1.** *Filamento de tecidos animais e vexetais:* fibra, habena –ae; (*dos vexetais*) stamen –inis. **2.** *Filamento artificial:* fibra synthetica; filum struictile ou arte quaesitum. ♦ *Fibra óptica:* fibra optica. *Fibra de vidro:* fibra vitrea.

ficar. *v.intr.* Manere, remanere, permanere; restare; se (sese) tenere ou continere; (*atónito*) stupescere, obstupescere; (*mudo*) obmutescere.

fición. *s.f.* Simulatio, dissimulatio –onis; res ficta; fabula –ae; commentum –i; mythopoeia –ae. V. *tamén fábula, lenda, mito.*

ficha. *s.f.* **1.** *Peza de xogo:* tessera ou tesserula lusoria; orbiculus lusorius; calculus aleatorius; (*do xadrez, das damas*) abaculus, latrunculus –i. **2.** *Papel onde se anotan datos de arquivo:* scheda, schida, scida, scidula –ae. **3.** *Peza para abrir e cerrar, pór en funcionamento aparellos, etc.:* scidula –ae; calculus –i; (*magnética*) scidula magnetica; (*telefónica*) calculus telephonicus.

fichar. *v.tr.* **1.** *Anotar en fichas:* in scidulas referre; schedis mandare; in tabellis annotare ou ordinare. **2.** *Contratar servizos de técnicos ou xogadores:* ludentem, sphaeristam, policrepum, pugilem, magistrum gymnasium, exercitatoremercedem conducere. **3.** *Facer figurar nos arquivos policiais:* aliquem in civilibus scriniis referre ou publicis custodibus mandare. *v.intr.* **4.** *Facer constar a entrada e saída do traballo:* calculo iniecto horarium indicare. **5.** *Comprometerse un técnico ou xogador mediante contrato:* suam fidem ludentem, policrepum, ludi peritum dare ou obstringere. ♦ *Ter fichado (a alguén):* aliquem alicui invisum ou notum esse; (*a policía*) publicis custodibus notum esse.

fichaxe. *s.f.* **1.** *Acción de contratar os servizos dun xogador ou técnico:* lusorium ou ludicrum auctoramentum; auctoratio, conquisitio –onis; delectus (dilectus) –us; (*paga acordada*) merces –edis. **2.** *Por ext., o técnico ou xogador contratado:* ludens ou ludi peritus conductus; peritus, doctus/-a vir/femina.

ficheiro. *s.m.* **1.** *Moble para as fichas:* scidarum loculamentum, scrinium ou index; tabularium –i. **2.** *Por ext., información contida nel:* commentarii –orum; chartae –arum; scidarum ordo.

ficticio –a. *adx.* **1.** *Imaxinario:* fictus, simulatus, inductus, commenticius, imaginarius –a –um; mente animoque fictus. **2.** *Enganoso, falso:* V. estas palabras.

fidalgo –a. *adx.* **1.** *Relativo aos fidalgos:* praeclarus –a –um; nobilis, illustris –e. **2.** *Persoa que vivía das rendas das propiedades do campo:* nobilis, generosus, honorabilis (exacti temporis) vir; veteris prosapiae vir; insignis, nobilis, illustris et honorabilis femina ou matrona.

fidalgúa. *s.f.* **1.** *Condición de fidalgo:* nobilis condicio; optimat(i)um ordo; nobilitas –atis; nobiles –ium; prosapia –ae. **2.** (fig.) *Xenerosidade e nobreza de espírito:* animi altitudo, amplitudo ou excelsitas; generositas, magnanimitas –atis.

fidedigno –a. *adx.* V. **fiable.**

fideicomisario –a. *s.* Fideicommissarius/-a; fiduciarius/-a heres.

fideicomiso. *s.m.* Der. Fideicommissio –onis; fiducia –ae.

fidelidade. *s.f.* Fidelitas –atis; fides –ei.

fideo. *s.m.* Pasta vermiculata; farina aqua subacta et vermiculata; massa in fila deducta.

fiduciario –a. *adx.* **1.** *Der. Que está baixo fideicomiso:* fiduciarius –a –um. **2.** *Econ. Que ten un valor só baseado na confianza:* fiducia nisis. *s.m.* **3.** *Persoa a quen o testador encarga de xestionar o testamento:* procurator/-trix. V. *tamén* **fideicomisario.** ♦ *Sociedade fiduciaria:* societas fiduciaria.

fieita. *s.f.* V. **fenta.**

fieital. *s.m.* V. **fental.**

fieito. *s.m.* V. **fento.**

fiel. *adx.* **1.** *Leal:* fidelis –e; fidus, sincerus, probus –a –um; fallere nescius; (*ser fiel*) in fide manere; fidem servare; (*ao prometido*) promissis stare. **2.** *Exacto:* V. esta palabra. *s.* **3.** *Persoa adscrita a unha igrexa:* paroecianus/-a; fidelis –is; credens –entis (*ús. máis en pl.*). *s.m.* **4.** *Agulla que indica o peso nunha balanza:* staterae axis; ligula –ae; examen –inis. ♦ *Tradutor fiel:* fidus interpres. *Testemuña fiel:* integer, religiosus testis.

fiestra. *s.f.* **1.** *Abertura na parede:* fenestra –ae; foramen –inis; (*pl.*) foramina fenestrarum; lumina –um; luminaria –ium; (*pequena*) fenestella, fenestrula –ae; (*de dúas follas*) fenestrae bifores; (*non deben faltar nas cortes fiestras ao norte*) stabula non egeant septentrionis luminibus. **2.** *Peza que a cerra:* fenestra –ae.

figa. *s.f.* **1.** *Amuleto:* V. esta palabra. **2.** *Aceno coa man como esconxuro ou burla:* manus contractio medium unguem ostendens.

figado. *s.m.* **1.** *Anat. Glándula dos vertebrados:* hepar –atis; iecur –oris ou –inoris; (ficatum) iecur; (*a súa parte superior*) caput iecoris. **2.** (*fig. e fam.*) *Valor, aguante:* virtus –utis; fortitudo –inis; firmitas –atis; vigor, robur –oris. **3.** (*fam.*) *Entrañas, vísceras:* V. **entrañas.** ♦ *Botar os figados. 1. Fatigarse moito:* strenue laborare; niti, eniti; molestia affici; pro aris et focis aliquid curare; pro viribus, firmis ou omnibus viribus niti ou eniti; (*por algo*) aliquid avide quaerere. **2. Vomitar: V. **golsar, vomitar.****

figo. *s.m.* Ficus –i ou –us; (*paso*) arida, arefacta, sicca, siccata in rugas ficus; carica –ae; (*chumbo*) Indica ficus; (*non maduro*) grossus –i; (*pl.*) cauneae –arum (*de Cauno, cidade de Asia Menor, moi apreciados*). ♦ *Non importarlle algo a alguén*

un figo: aliquem aliquid flocci facere; nihil facere ou putare; parvi aestimare, facere ou ducere.

figueira. *s.f.* Ficus –i ou –us; arbor fici. ♦ *Figueira chumbo:* Indica ficus; agrestis Indiae ficus; (*árbore baixo o que foron aleitados Rómulo e Remo*) ficus rumina ou ruminialis.

figueiral, figueiredo ou figueirido. *s.m.* Ficulnetum –i.

figura. *s.f.* **1.** *Forma exterior:* species, facies –ei; forma –ae; adspetus, vultus –us; imago –inis; os, oris. **2.** *Representación por medio dun debuxo, pintura, etc.:* picta imago; pictura, sculptura –ae; descriptio –onis; imago –inis; schema –atis; sculptum ou insculptum opus. V. *tamén* **debuxo.** **3.** *Ilustración dun texto:* imago –inis; impressa figura. **4.** *Personaxe destacado:* clarus vir; clara femina. **5.** *Xeom. Conxunto de liñas, puntos, superficies, volumes:* geometrica figura, descriptio ou forma; formae –arum; schema –atis. **6.** *Lit. Procedemento retórico con finalidade estética:* figura –ae; tropus ou tropos –i; translatio, figuratio –onis; translatum verbum; dictio translata; locutio figurata, translata ou tropica; dicendi ou locutionis figura; orationis figura ou ornamentum; rhetorum artificium; lumina dicendi; (*figuras de dicción e de pensamento*) ornamenta ou lumina verborum et sententiarum. ♦ *Naipes que representan corpos:* chartae figuris distinctae.

figuración. *s.f.* **1.** *Arte. Representación visual:* figuratio –onis. **2.** *Acción de figurarse algo:* figuratio, imaginatio, commentatio –onis; phantasia –ae.

figurado –a. *adx.* **1.** *Que posúe figuras retóricas:* figuratus, figurativus, metaphoricus, tropicus, translativus –a –um. **2.** *Empregado con sentido distinto do propio:* translatus, symbolicus, typicus –a –um.

figurar. *v.tr.* **1.** *Ter aparencia:* videri; significare; imaginem evocare ou referre; (*figuraba un león*) speciem leonis referebat. V. *tamén* **aparentar, parecer.** *v.pr.* **2.** *Formar na mente unha idea:* imaginari; mente, cogitatione ou animo fingere, effingere ou excogitare; figurare; videri.

figurino. *s.m.* **1.** *Debuxo que serve de modelo de roupa:* vestium adumbratio; vestis specimen, exemplar ou descriptio. **2.** *Revista dedicada á moda:* recentiorum vestium ephemeris; commentarius periodicus vestiendi habitus. **3.** *Persoa vestida con excesiva elegancia:* trossulus –i;

nimis comptus/-a, comptulus/-a vir/femina; elegantior vir/femina; elegantiae specimen; elegantiarum arbiter/-tra. V. *tamén* **snob**.

fila. *s.f.* Ordo –inis; series –ei; agmen –inis; (*en fila*) ex ordine; (*en fila india*) ordine, ut dicitur; Indo; (*ir en fila*) in ordinem ou in ordines ire; (*romper filas*) ordines turbare.

filacteria. *s.f.* Phylacterium –i; stamen –inis.

filamento. *s.m.* **1.** *Fío fino:* filum, filamentum –i; fibra –ae; subtile, tenue, praetenu filum. **2.** *Electr. Fío metálico:* electrinum filum; electrinus, electricus funiculus; aeneum ou aeratum filum electridem ferens.

filantropía. *s.f.* Humanitas –atis; benevolentia –ae; humani generis amor ou cultus.

filántropo –a. *s.* Philanthropus/-a; humanus/-a; benefactor/-trix; humano generi amicus/-a; humanus/-a vir/femina; benignus liberalisque homo; benigna liberalisque femina.

filatelia. *s.f.* Philatelia –ae; philatelica ars ou scientia; pittaciorum (cursualium) cupido, collectio, collectus ou conquisitio.

fileira. *s.f.* V. **fila**.

filete. *s.m.* V. **bisté**.

filharmónica. *s.f.* V. **filharmónico**.

filharmónico –a. *adx.* **1.** *Amigo da música:* philharmonicus –a –um; musicae amator. **2.** *Relativo a unha sociedade ou orquestra filharmónica:* philharmonicus –a –um. *s.f.* **3.** *Sociedade que fomenta a música:* philharmonica societas ou sodalitas; sodalicium ou coetus musicae provehendae. **4.** *Orquestra sinfónica:* orchestra symphonica; symphonicorum grex. **4.** *Instrumento musical:* V. **harmónica**.

filiación. *s.f.* **1.** *Vínculo de fillos e pais:* filiatio –onis; progenies –ei. **2.** *Procedencia, descendencia:* filiatio –onis; genus –eris; suboles, proles –is; procreatio –onis. **3.** *Conxunto de datos persoais:* personales indices ou notae; nomen, aetas aliaeque personales notae.

filial. *adx.* **1.** *De fillo:* filialis –e; filii, filiorum ou liberorum proprius; (*amor filial*) pietas, amor, caritas erga parentes (patrem, matrem). **2.** *Que depende doutra entidade:* additicius, subsidiarius –a –um; filialis –e. *s.f.* **3.** *Entidade que depende doutra:* societas, sedes ou taberna additicia ou subsidiaria.

filibusteiro. *s.m.* V. **pirata**.

filigrana. *s.f.* **1.** *Obra feita con fíos de ouro ou prata:* aurum ou argentum in fila ductum; filum aureum ou argenteum; filorum granorumque ars, opus ou insertio. **2.** (*fig.*) *Cousa delicada e fina:* venuste factum, venustum, lepidum, pulchrum ou delicatum opus. **3.** *Sinal no papel ao fabricallo:* signum translucidum ou perlucidum; charta intus reticulata. ♦ *Facer filigranas:* (pro viribus, firmis ou omnibus viribus) niti, eniti; pro aris et focus aliquid curare; omnes nervos contendere; omnia impedimenta superare.

Filipinas. *top.* Philippinae (Insulae).

filipino –a. *adx.* **1.** *De Filipinas ou dos seus habitantes:* Philippinus –a –um. **2.** *Persoa natural ou habitante de Filipinas:* Philippinus/-a; Philippini –orum.

fillar. *v.intr.* V. **afillar**.

fillastro –a. *s.* Privignus/-a; filiaster/-tra.

fillo –a. *s.* **1.** *Persoa ou animal en relación cos pais:* filius/-a; natus/-a; gnatus/-a; puer/puella; prognatus/-a; partus –us; incrementum –i; proles –is; suboles –is; progenies –ei; liberi –orum; (*primoxénito, unixénito*) primogenitus/-a, unigenitus/-a. **2.** (*fig.*) *Individuo en relación coa terra onde naceu:* natus/-a; civitatis vel oppidi filius/-a. **3.** (*fam.*) *Neno ou persoa con quen se ten confianza:* filius/-a; dilectus/-a; filiulus/-a. *s.m.* **4.** *Tallo novo:* germen –inis; surculus –i. V. *tamén* **abrocho**. *s.pl.* **5.** *Descendentes:* posteriores; posteritas –atis. ♦ *Fillo de Deus:* Dei Filius; Primogenitus mortuorum; Iesus Christus. *Fillo natural:* nothus/-a; spurius/-a; bastardus/-a; libero ac soluto concubitu susceptus.

filloa. *s.f.* Laganum –i; (*feita co primeiro leite*) laganum colostro confectum.

filloeiro –a. *adx.* **1.** *Moi amigo de comer filloas:* laganorum estor/estrix. *s.* **2.** *Utensilio para facelas:* frixorium, frictorium –i; sartago –inis.

filmar. *v.tr.* Imaginem, imagines, taeniolum imprimere ou deducere; aliquid pellicula imprimere; taeniolum cinematographicam edere, parare ou apparare.

filme. *s.m.* V. **película**.

filmina. *s.f.* Taeniola picta ou minor; (*pl.*) imagunculae mobiles.

filmografía. *s.f.* Pellicularum index.

filmoteca. *s.f.* Pellicularum cinematographicarum theca.

filólogo **-a.** *s.* Philologus, grammaticus, litteratus/-a; philologiae cultor/-trix.

filoloxía. *s.f.* Philologia -ae; philologiae doctrina, disciplina *ou* ars; linguarum litterarumque disciplina; (*clásica*) antiquarum litterarum studia *ou* scientia; philologia classica; (*moderna*) recens philologia; (*facultade de filoloxía clásica*) sectio litterarum classicarum.

filón. *s.m.* Vena -ae; canalis -is; (*de ouro*) auri vena; aurum canalicium.

filosofar. *v.intr.* Philosophari; verbis contendere; disputare; ratiocinari; argumentari; rationibus philosophicis sermonem illustrare; (*con xactancia*) iactanter, inepte philosophari; se philosophum ostentare. ♦ *Primeiro vivir; despois filosofar:* primum vivere, deinde philosophari.

filosofastro. *s.m.* Philosophaster -tri; fecte *ou* specie philosophus.

filosofía *s.f.* **1.** *Ciencia das causas primeiras:* philosophia -ae; sapientia -ae; disciplina sapientiae; philosophorum disciplina *ou* doctrina; philosophorum praecepta. **2.** *Conxunto de razoamentos organizados nun sistema:* philosophia, disciplina, schola, secta -ae. **3.** *Conxunto de ideas dun individuo ou dunha comunidade:* philosophia -ae; alicuius vitae institutum *ou* ratio. **4.** *Actitude entre tranquila e indiferente:* cunctatio -onis; aequus animus; tranquillitas -atis; prudentia -ae.

filosófico **-a.** *adx.* Philosophicus -a -um; (*doutrinas filosóficas*) praecepta philosophorum; (*escola filosófica*) secta, schola, familia philosophica.

filósofo **-a.** *s.* Philosophus/-a; philosophiae deditus/-a; sapientiae assectator/-trix; sapiens -entis.

filoxera. *s.f.* **1.** *Insecto que ataca os viñedos:* phylloxera vastatrix. **2.** *Praga destes insectos:* phylloxerae pestis, irruptio *ou* invasio.

filtrar. *v.tr.* **1.** *Facer pasar a través dun filtro:* colare, percolare; saccare; liquare. **2.** *Deixar un sólido que un fluído pase a través dos seus poros:* transfundere; imbuere; penetrare. **3.** (fig.) *Facer chegar unha información case secreta:* V. **divulgar.** *v.pr.* **4.** *Pasar un fluído a través dun filtro:* perfluere; transfundi; imbui; permanere. **5.** *Penetrar un fluído a través dun corpo sólido:* permanere;

influere; (*a través dos poros*) per foramina permanere; (*a humidade filtrase a través das penas e das grutas*) in saxis ac speluncis permanat aquarum liquidus humor. **6.** (fig.) *Chegar a coñecerse unha noticia:* permanere; (*que non se filtren mesmo ata os vosos oídos algunhas faladurías da xente*) ne aliqui sermones hominum etiam ad vestras aures permanent. V. **tamén divulgarse.**

filtro ^{1.} *s.m.* *Dispositivo poroso para eliminar partículas estrañas:* colum, liquoratorium -i; saccus -i; sporta -ae; ad liquores percolandos pannus; (*para o viño*) saccus *ou* sacculus vinarius; (*de cafeteira*) vasis cafearii porta. ♦ *Filtro do aire:* colum aeri purgando. *Filtro do aceite:* colum oleo purgando.

filtro ^{2.} *s.m.* **1.** *Bebida máxica:* philtrum -i. **2.** *Poción velenosa:* medicamentum, venenum, philtrum, veneficium -i. ♦ *Filtro amorio:* poculum, medicamentum amatorium.

fimose. *s.f.* Phimosis -is.

fin. *s.f.* **1.** *Termo ou remate:* summum, extremum, ultimum -i; finis -is; terminus -i; exitus -us. **2.** *Conclusión, final:* V. **conclusión.** **3.** (fig.) *Morte:* V. esta palabra. *s.m.* **4.** *Obxecto, finalidade:* scopus -i; consilium, propositum -i; mens, mentis; (*feliz*) exitus -us; (*acadamos o noso fin*) ea quae volebamus perfecimus; (*este é o fin das leis*) hoc leges spectant. ♦ *Á/ao fin e ao cabo:* denique; tandem (aliquando). *A/co fin de:* ut; eo consilio ut. *En fin:* breviter; paucis verbis; denique. *A/no fin de contas:* uno verbo; paucis verbis; breviter; denique. *Por fin:* ad imum, ad extremum, denique, tandem, porro, postremo. *Do principio á fin:* a capite ad calcem; ab ovo (usque) ad mala. *Fin de semana:* hebdomadae exitus *ou* extremum; hebdomadalis quies. *Á fin da semana, do ano, do século:* septimana, anno, saeculo exeunte. *A fin do mundo:* rerum omnium, terrarum caelique *ou* orbis terrarum exitium; mundi ruina. *Chegar ao fin, á meta:* ad calcem pervenire. *O fin non xustifica os medios:* exitus acta non probat. *Fixeno con ese fin:* ea mente, eo consilio, eo animo id feci.

finado **-a.** *adx.* e *s.* V. **defunto, morto.**

final. *adx.* **1.** *Que está na fin:* ultimus, extremus -a -um. V. **tamén derradeiro.** *s.m.* **2.** *Parte de algo despois do que non hai máis:* extrema *ou* ultima pars; exitus -us; (*desvelar o final dunha obra literaria*) argumenti exitum explicare; nodum fa-

bulae solvere. V. *tamén* **fin**. s.f. **3.** *A última proba dunha competición*: exitus –us; extremum certamen; extrema pars certaminis; contentionis ou certaminis finis ou terminus.

finalidade. s.f. V. **fin**.

finalista. adx. **1.** *Clasificado para a proba final*: athleta selectus; selecta caterva ou turma. **2.** Por ext., *que chega á selección final en traballos científicos ou artísticos*: extremum ou exclusorium certamen adeptus.

finalización. s.f. V. **fin**, **final**.

finalizar. v.tr. V. **acabar**, **concluir**.

financeiro –a. adx. **1.** *Relativo ás finanzas*: nummarius, pecuniarius –a –um; (*ter grandes dificultades financeiras*) in magna ou summa difficultate nummaria esse; (*en tempo de crise financeira*) magna difficultate nummaria. s. **2.** *Persoa que se dedica a elas*: rei nummariae peritus /-a; (*banqueiro*) argentarius, mensarius/-a.

financiar. v.tr. Pecuniam ou nummos suppeditare, praebere ou commodare; opibus ou pecunia iuvare, instruere ou sustentare; sumptus conferre ou tribuere.

finanzas. s.f.pl. Res nummariae ou pecuniariae; nummaria negotia; pecuniarum ratio; nummaria administratio.

finar. v.intr. e pr. V. **morrer**.

***finca**. s.f. V. **leira**, **terreo**.

fincapé. s.m. (Pedis) nixus; instantia, pertinacia –ae; obstinatio –onis. ♦ *Facer fincapé*: instare, insistere; inniti; notare; firmiter alicui rei adhaerere; alicui rei nimium inniti.

fincar. v.tr. **1.** *Introducir facendo presión*: figere, infigere, defigere; pangere; immittere; (*os dentes*) dendibus ou mordicus arripere. V. *tamén* **chantar**. **2.** *Poñer firme e seguro nun lugar*: V. **afirmar**, **asegurar**, **asentar**. **3.** *Facer forza para que algo se mova*: V. **empurrar**. v.pr. **4.** *Poñerse firme nun lugar*: in tutum se recipere; se tueri. **5.** (*fig*) *Manter teimosamente unha idea*: V. **afirmarse**. **6.** *Pórse de xeonllos*: V. **axeonllarse**.

finés –esa. adx. e s. V. **finlandés**.

fineza. s.f. **1.** *Calidade do que é fino*: tenuitas, exilitas, gracilitas, puritas, subtilitas, urbanitas –atis. **2.** *Calidade de quen ten bo gusto*: subtilitas –atis, concinnitas; elegantia, sol(l)ertia –ae; argutiae –arum. **3.** *Habilidade e esmero grandes*: industria,

sol(l)ertia –ae, sagacitas –atis; acumen –inis; acies –ei. V. *tamén* **agudeza**. **4.** *Dito ou feito que demostra cariño*: amoris signum; munusculum –i; amicitiae pignus.

finito –a. adx. Finitus –a um. V. *tamén* **efémero**.

finlandés –esa. adx. **1.** *De Finlandia*: Finnicus –a –um. s. **2.** *Persoa dese país*: Finnicus –a –um; Finni ou Fenni –orum.

Finlandia. top. Finnia, Fenningia, Femingia, Eningia, Finnonia, Finlandia, Venedia –ae.

fino –a. adx. **1.** *De pouco grosor*: exilis, tenuis, praetenuis, gracilis, subtilis –e. **2.** *Formado por particulas moi pequenas*: tenuis, praetenuis –e. **3.** *De furados pequenos*: pressus, strictus, densatus –a –um. **4.** *Estreito e aguzado*: acutus, acuminatus, aculeatus, mucronatus –a –um. V. *tamén* **delgado**. **5.** *Sen asperezas*: l(a)evis, enodis –e; l(a)evigatus, politus, lubricus –a –um. **6.** *Agudo, vibrante*: acutus, peracutus –a –um. **7.** *De calidade superior*: purus, putus, delicatus, optimus –a –um. **8.** *Esvolto e de faccións delicadas*: gracilis, subtilis –e; elegans –antis. **9.** *De gusto esixente*: subtilis –e; concinnus –a –um; elegans –antis; sol(l)ers –ertis. **10.** *Cortés, delicado*: comis –e; humanus, urbanus –a –um. **11.** *Que ten percepción sutil*: acer, acris, acre; acutus, argutus, emunctus, delicatus, sagax –a –um; subtilis –e; sol(l)ers –ertis; astutus –acis; (*de fino olfacto*) emunctae naris (vir/femina). V. *tamén* **agudo**. **12.** *Que comprende rapidamente*: sol(l)ers –ertis; acutus, callidus, versutus –a –um; sagax, perspicax –acis. adv. **13.** *Con fineza ou finura*: subtiliter; tenuiter; sol(l)erter; sagaciter; argute; callide.

finura. s.f. **1.** *Calidade do que é fino*: V. **fineza**. **2.** *Calidade de quen ten bo gusto*: V. **fineza**, **elegancia**. **3.** *Calidade de quen é cortés e amable*: V. **amabilidade**, **delicadeza**. **4.** *Calidade do que é agudo, sagaz*: V. **agudeza**, **astucia**. **5.** *Grande habilidade e esmero*: V. **fineza**.

finximento. s.m. V. **hipocrisía**.

finxir. v.tr. V. **aparentar**.

fío. s.m. **1.** *Fibra dunha planta*: V. **fibra**. **2.** *Porción fiada dun material téxtil*: filum, linum –i; linea –ae; (*de la*) lanae ou laneum filum. **3.** *Febra do liño e tea del*: linteum linum. **4.** Por ext., *porción en forma de filamento*: V. **aramé**. **5.** *Segregación da araña, do verme de seda*: aranei, bombycis fi-

lum; stamen –inis. **6.** *Corrente tenue dun líquido:* aqua, sanguis, vinum profluens. **7.** *Dirección do sentido dos tecidos e da madeira:* linea –ae. **8.** *Parte dun instrumento cortante:* acies –ei; (*perder o fio*) vim secandi amittere; (*facer perder o fio*) aciem praestringere ou hebetare. **9.** (fig.) *Enlace que vincula partes dun argumento ou serie de acontecementos:* contextus, cursus –us; series –ei; ordo –inis; rerum ordo ou series; orationis filum. *pl.* **10.** *Diversas partes dun asunto:* partes –ium; alicuius rei elementa; (*o fio do discurso*) orationis cursus; (*perdelo*) orationem incidere; (*mantelo*) ratione ac via procedere; (*retomalo*) ad propositum reverti. ♦ *A fio:* continenter; constanter; sine ulla intermissione; nullo temporis puncto intermisso. *Colgar ou pender dun fio:* tenui pendere filo; in praecipiti esse. *Fio do lombo:* V. **carrelo, columna.** *Un fio de esperanza:* exigua spes; specula –ae; (*de voz*) exilis, tenuis ou pusilla vox; vocula –ae; (*de auga*) tenuis aqua.

fiollo. *s.m.* V. **fiúncho.**

fiorde. *s.m.* Maris angiportus; sinus perangustus (et tortuosus).

fírgoa. *s.f.* V. **físgoa.**

firma. *s.f.* **1.** *Nome ou trazo nun documento:* nominis subscriptio; autographum –i; obsignatio –onis; subscriptio breviata. **2.** *Acto de firmar:* autographi scriptio. V. *tamén asinamento.*

firmar. *s.m.* **1.** *Poñer a firma:* signare, (nominatim) obsignare, subsignare; (nomen) subscribere. V. *tamén asinar.* *v.intr.* **2.** *Comprometerse por un contrato:* foedus (sua manu) obsignare; litteris publice missis suum nomen subscribere.

firme. *adx.* **1.** *Que non se move:* firmus, fixus, immotus –a –um; immobilis, stabilis –e. **2.** *Que non é facilmente alterado:* solidus, firmus, materinus, durus –a –um. **3.** *Que non cambia:* constans –antis; fide constans; immutabilis –e; tenax, pervicax –acis. *s.m.* **4.** *Capa sólida do terreo:* stabile solum; stratum solum. **5.** *Revestimento do chan:* pavimentum –i. ♦ *Man firme:* fortis animus; manus ferrea; (*con man firme*) manu militari; firmiter. *Terra firme:* continens terra.

firmeza. *s.f.* **1.** *Calidade do que é firme:* stabilitas, firmitas –atis; firmitudo –inis. **2.** *Actitude de quen é firme nas súas opinións:* constans, firmus, fortis animus; constantia, pertinacia –ae; obstinatio –onis; (*de carácter*) gravitas –atis; (*de ánimo*) animus firmus; animi firmitas.

fiscal. *adx.* **1.** *Relativo ao fisco:* fiscalis –e. *s.* **2.** *Persoa que representa o interese público e o do Estado nos tribunais de xustiza:* fisci procurator; rei criminalis quaesitor; rei civilis procurator.

fisco. *s.m.* **1.** *Tesouro público:* V. **erario.** **2.** *Órgano público que se ocupa da recadación de impostos:* fiscus –i; corpus aeris publici.

fisga. *s.f.* Tridens –entis; harpago –onis.

fisgar. *v.tr.* **1.** *Pescar coa fisga:* harpagone piscari. **2.** *Osmar:* inquirere; caute investigare; aliorum dicta aut facta curiosius scrutari; in vitam alicuius inquirere; (*preguntando*) percontari. V. *tamén abesullar, asalar, axexar, escrutar, espíar.*

físgoa. *s.f.* **1.** *Creba:* V. **creba, fenda.** **2.** *Espazo moi estreito por non axustarse dúas cousas:* rima, fissura –ae; lumen –inis.

física. *s.f.* V. **físico.**

físico –a. *adx.* **1.** *Pertencente á natureza e á materia:* physicus, physiologicus –a –um. **2.** *Que concirne ao corpo e aos sentidos:* corporeus –a –um; naturalis –e; (*forzas físicas*) corporis vires. *s.m.* **3.** *Aspecto xeral dunha persoa:* corporis habitus, natura ou constitutio; species, facies –ei; adspectus, vultus –us; imago –inis; filum –i; corporis lineamenta. *s.f.* **4.** *Ciencia das propiedades da materia e as súas leis:* physica –orum; physica –ae; physice –es; physica ars, scientia ou doctrina; doctrina de rerum natura. *s.* **5.** *Especialista nesta ciencia:* physicus/-a; physicorum doctor/-trix; physicae professor; naturae speculator/-trix.

fisioloxía. *s.f.* Physiologia –ae; ratio ac doctrina de animantium natura; naturae ratio.

fisiolóxico –a. *adx.* Physiologicus –a –um.

fisión. *s.m.* Nuclearis fissio.

fisionomía. *s.f.* **1.** *Aspecto dunha persoa:* os, oris; os et vultus; forma –ae. V. *tamén físico.* **2.** *Por ext., aspecto dunha cousa:* adspectus –us; facies, species –ei.

fisionomista. *s.* Vultuum peritus/-a; physiognomon –onis.

fisioterapeuta. *s.* Physiotherapiae peritus/-a.

fisioterapia. *s.f.* Physiotherapia –ae; medicatio physica.

Fisterra. *top.* Celticum ou Artabrum Promunctorium; Finis Terrae.

fisterrán –á. *s.* Artabri Promunctorii incola.

fístula. *s.f.* Fistula –ae; therioma –atis; (*anal*) anatas –ae; anates –is.

fisura. *s.f.* **1.** *Abertura na superficie de algo:* V. **creba, fenda**. **2.** *Greta na parte externa do ano:* fissura postica. **3.** (*fig.*) *Problema que amosa nunha institución ou relación:* dissensio –onis; discidium –i; fissura, scissura –ae.

fita. *s.f.* **1.** *Tea para atar; prender ou adornar:* V. **banda** ³, **baraza, cordel**. **2.** *Por ext., tira de calquera material:* **banda** ³, **cinta, película**. ♦ *Fita métrica:* metrum –i; mensura metrica.

fitar. *v.tr.* Oculos, obtutum figere, defigere; rectis, intentis oculis *ou* recta facie intueri; immobilibus oculis contueri; intente aspicere; lumina fixa tenere in aliqua re.

fite. *Palabra usada na loc. adv. en fite ou fite a fite:* intente, attente; intentis oculis; (*mirar de fite a fite*) defixis luminibus aliquem intueri; intentis oculis aliquem aspicere.

fito –a. *adx.* **1.** *Cravado no chan:* fixus, defixus, infossus –a –um; humo fixus; terrae immersus; humo tectus *ou* conditus. **2.** *Situado de xeito que non se move:* V. **firme**. **3.** *Con pouco espazo entre os compoñentes:* pressus, compressus, strictus, constrictus, adstrictus, densatus, stipatus, confertus, densus, spissus –a –um. *s.m.* **4.** *Pedra cravada no chan:* meta –ae; finis –is; scopus –i; limes –itis. **5.** *Xogo en que se intenta acertarlle cunha peza de chumbo a un pau ou ferro cravado no chan:* terrae fixus clavus; scopus –i. **6.** *Punto a onde se dirixe a vista ou un proxectil:* scopus –i; meta –ae; destinatum (signum). ♦ *Fito a fito ou a fito:* defixis luminibus; intentis oculis; fixe; stabiliter. V. *tamén* **fite**. *Dar no fito:* scopum attingere; destinatum petere; destinata ferire.

fiucego ou fiucego –a. *adx.* V. **fiable, honesto, honrado**.

fiúncho. *s.m.* Feniculum, marathrum –i. ♦ *Estar coma un fiúncho:* tenuem, exilem, macilentum esse.

fixación. *s.f.* **1.** *Acción de fixar:* fixio, definitio, praefinitio –onis; fixura –ae; sistendi actio; (*do prezo*) pretii finis. **2.** *Mecanismo que fixa:* subiectio, submissio –onis; ligamen –inis; vinculum –i. **3.** *Psicol. Idea obsesiva:* obsessio –onis; adsidua (assidua) cura; obstinata voluntas; stata fixataque cogitatio. **4.** *Fot. Proceso para que a imaxe non perda co tempo:* photographicae imaginis fixio *ou* praefinitio.

fixado –a. *adx. e part.* Statutus, constitutus, pactus, defixus, iussus, decretus, certus –a –um.

fixador –ora. *adx.* **1.** *Que serve para fixar:* fixator –oris; fixorius –a –um. *s.m.* **2.** *Substancia para fixar o peiteado:* liquor (capillaris ornatus) fixorius. **3.** *Fot. Substancia para que a imaxe non perda co tempo:* liquor imaginis photographicae fixorius.

fixar. *v.tr.* **1.** *Tornar fixo:* figere, defigere; alligare. V. *tamén* **cravar, chantar**. **2.** *Decidir, acordar:* statuere, constituere; (*unha data*) diem constituere. V. *tamén* **decidir, definir**. *v.pr.* **3.** *Centrar a atención:* attendere; (animum, oculos) advertere; auribus advertere; animadvertere; mentes auresque erigere; se attentum praebere; lumina fixa tenere in aliqua re; alicui rei incumbere *ou* operam dare. ♦ *Fixate ben:* nota bene; animadverte.

fixeza. *s.f.* Stabilitas, firmitas, soliditas, immutabilitas –atis; intentio –onis; animus intentus; mens defixa.

fixo –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo fixar:* V. **fixado**. **2.** *Que non se move:* V. **firme, fito**. **3.** *Establecido:* V. **constante, fixado**.

flaccidez. *s.f.* Infirmetas, imbecillitas, debilitas, tenuitas –atis.

flácido –a. *adx.* Flaccidus, flaccus, languidus, imbecillus, infirmus, laxis –a –um; fluens –entis; imbecillis, mollis, debilis –e.

flagrante. *adx.* **1.** *Presenciado por sorpresa:* flagrans –antis. **2.** (*fig.*) *Que se pode ver claramente:* manifestus, perspicuus, apertus, clarus –a –um; patens –entis. V. *tamén* **evidente**. ♦ *Coller a un en flagrante delito, roubo, mentira:* aliquem in flagranti delicto *ou* crimine, in manifesto scelere, in furto, in mendacioprehendere *ou* deprehendere; manifesto tenere; (*ser collido*) manifesto teneri.

flamante. *adx.* **1.** *De aspecto brillante, limpo:* lucidus, perlucidus –a –um; nitens, recens –entis. V. *tamén* **brillante**. **2.** (*fig.*) *Elixido recentemente para un cargo:* novissimus –a –um; recens –entis; novitate splendidus; nuper electus.

flamenco –a. *adx.* **1.** *Relativo á música e á danza do sur de España:* vandalianus –a –um. *s.m.* **2.** *Música e danza desa zona:* musica, cantus, saltatio Vandaliana.

flamengo –a. **1.** *De Flandes ou dos seus habitantes:* Flandrensis –e; Flandricus –a –um. *s.* **2.**

Natural desa rexión de Bélxica: Flandrensis -e; Flandri -orum. s.m. 3. Idioma falado en Flandes: lingua Flandrica; sermo Flandricus. 4. Ave palmípeda: phoenicopterus ruber.

flamexar. *v.intr.* Flammas spargere ou emittere; flammare, flammigerare; ardere. V. *tamén* **brillar**.

flan. *s.m.* Pulticula tumida.

flanco. *s.m. 1. Anat. Parte abdominal esquerda ou dereita do corpo: latus -eris; costae -arum. 2.* Por ext., *parte lateral de algo: latus -eris; cornu -us; (atacar ao inimigo polo flanco) hostem a latere aggredi. V. tamén á, costado, lado.*

Flandes. top. Flandria -ae.

flanela. *s.f.* Lana ou gossypina fibra ou tela.

flanquear. *v.tr. 1. Estar situado aos lados: latus ou latera cingere ou tegere; circums(a)pire; ad aliqui latera applicari. 2. Situarse ao lado dos flancos dunha formación militar: munire; munimenta collocare; alam defendere; latus munire; latera ou cornua tueri ou tegere. 3. Bordear: V. este verbo.*

flash. *s.m. 1. Fot. Feixe luminoso: fulgor photographicus; scintilla ou scintillula magnesio ou magnesii ope excitata, excita ou elicita. 2. (fig.) Noticia moi resumida: nuntius fulminans. 3. (fig.) Noticia de última hora: novissimus nuntius. 4. (fig.) Imaxe de pouca duración: brevissima relatio ou imago.*

flato. *s.m.* Inflatio -onis; ventositas -atis; flatus -us; stomachi inflationes; doloris ictus.

flatulencia. *s.f.* Ventositas -atis; ventus -i; inflatio (stomachi ou praecordiorum); flatus -us.

flaxelar. *v.tr. 1. Golpear: flagelare; virgis verberare; flagris ou flagellis caedere; fusti percutere; verberibus necare; flagellis ad mortem caedere. V. tamén azoutar. 2. (fig.) Incidir sobre algo con graves danos: V. azoutar. v.pr. 3. Golpearse: se flagro ou flagellis caedere.*

flaxelo. *s.m. 1. Tira de coiro para flaxelar ou flaxelarse: fragrum, flagellum -i; habena, scutica, virga -ae; lorum -i; verber -eris. 2. (fig.) Algo que é causa de dor física ou moral: pernicies -ei; pestis -is. V. tamén azoute, castigo. 3. Órgano de certos seres que lles serve para desprazarse: flagellum -i.*

flegma. *s.f. 1. Linfa (na medicina antiga): phlegma -atis. 2. Mucosidade: phlegma -atis; pituita -ae. 3. Calidade de flegmático, impassible: lentitudo*

-inis; cunctatio -onis; tranquillitas -atis; lenta indoles; segnitia, patientia, mora -ae.

flegmático -a. *adx. 1. Relativo á flegma: phlegmaticus, pituitosus -a -um. 2. Sumamente calmo e impassible: lentus, sedatus, placidus, impavidus -a -um; segnis, impassibilis -e; lentus ac tranquillus; sedato animo praeditus.*

flegmón. *s.m.* Phlegmone -es; tumor phlegmate turgens. V. *tamén* **inchazo**.

flexibilidade. *s.f.* Ductilitas, flexibilitas, facilitas -atis; lentitia -ae; mollitudo -inis; mollities -ei; (da voz) mollitudo vocis; (do carácter) ingenii facilitas. V. *tamén* **elasticidade**.

flexibilizar. *v.tr.* Mollire; flexibilem, flexilem, ductilem, mollem reddere ou efficere.

flexible. *adx. 1. Que se pode dobrar ou curvar: flexibilis, flexilis, facilis, mollis -e; lentus -a -um. 2. (fig) Que se acomoda ás circunstancias: versutus -a -um; facilis, suavis, versipellis -e. 3. (fig.) Doado de convencer: obsequens, indulgens -entis; facilis, docilis -e.*

flexión. *s.f. 1. Movemento no que algo se curva ou dobra: flexio, inflexio, incurvatio -onis; flexus -us; (do brazo) brachii contractio. 2. Gram. Modificación da palabra: flexura -ae; flexus -us; declinatio -onis. V. tamén conxugación, declinación.*

flirt. *s.m.* Amor ou lascivia levis; venus praetervolans; lusus cum blanditiis.

floco. *s.m.* Fimbria -ae; revimentum -i; (bordo esfañado) floccus -i.

flor. *s.f. 1. Parte da planta: flos, floris; (ramo) fasciculus florum; (coroas) sarta florum; (coroado de flores) floricomus -a -um; (xardín, lugares de flores) floretum -i; floralia loca; (flor de lis) lilium -i. 2. Por ext., planta que produce flores: flos, floris; rosa -ae. 3. Substancia na superficie de certos líquidos: flos, floris; (do viño) mucor -oris; vini flos. 4. (fig.) O mellor dunha cousa: flos, floris; (da vida, da xuventude) flos aetatis ou aevi; aetas florens, viridis ou florida; flos iuventutis; (na flor da idade) florente iuventa; primo aetatis flore pubescens; aetate prima; (estar na flor) florere; (a flor e nata) flos et robur; (da farina) simila -ae; pollen -inis; similago ou silago -inis; (da nobreza) flos nobilitatis; (dos homes) lecti ou lectissimi viri; (dos soldados) delecti milites; delectae copiae; robur exercitus. 5. Gabanza: laus,*

laudis; (*botarlle flores a alguén*) laudare; laudibus aliquem efferre; laudes alicui tribuere. ♦ *Á* ou *na flor de*: ad superficiem; (*da terra*) summo solo; (*dos labios*) primis, summis ou primoribus labris; (*da auga*) ad superficiem aquae; ad summam aquam; summa in aqua. *En flor* ou *na flor*: floridus, floreus –a –um; florens –entis; in flore.

flora. *s.f.* **1.** *Conxunto das plantas*: plantarum genera; plantae –arum; universa plantarum familia; satorum universitas; sata arbutaque; (*a flora e a fauna*) sata et animalia. **2.** *Conxunto de bacterias*: microbacteriorum congeries ou turma; (*intestinal*) interanea microbacteria (*n.pl.*)

floración. *s.f. Bot.* Conceptus –us; floris ortus; floritio –onis; flores –um; (*gran floración de poetas*) maga copia ou magnus proventus poetarum.

floral. *adx.* Floralis –e; floreus –a –um. ♦ *Xogos Florais*: Floralia –ium/–iorum; Ludi Florales; Florae Ludi (*en honor da deusa Flora*).

florear. *v.tr.* **1.** *Adornar con flores*: floribus ornare ou vestire. *v.intr.* **2.** *Botar flores*: florere, florire, florescere; flores mittere, gignere ou ferre; (*o viño*) florere.

florecente. *adx.* Florens, florens, virens, polens –entis; radians –antis; prosper –era –erum; floridus –a –um; felix –icis; laetus –a –um.

florecer. *v.intr.* **1.** *Botar flores*: V. **florear.** **2.** (*fig.*) *Acadar un desenvolvemento notorio*: florere; vigere; proficere; progredi; in flore (virium) esse; (*o espírito e o corpo desenvólvense e florecen ao mesmo tempo*) cum corporibus vigent et deflorescunt animi.

floreiro. *s.* Vasculum –i; vas florum ou floribus servandis; florigerum vas.

Florenxia. *top.* Florentia –ae.

florentino –a. *adx. e s.* Florentinus –a –um. Florentini –orum.

florería. *s.f.* Taberna floralis.

florido –a. *adx.* **1.** *Que está en flor, que dá flores*: floridus, floreus, florigenus –a –um; florens –entis; florifer –era –erum. **2.** (*fig.*) *Que manifesta a alegría, o vigor de alguén*: florens –entis; floridus, nitidus –a –um; viridis –e; (*estilo*) florens –entis; elegans –antis; floridus, nitidus, perpolitus, cultus, ornatus –a –um; (*estilo florido*) exornatum dicendi genus; dicendi flosculi; flores orationis.

florista. *s.* Florum cultor/–trix ou venditor/–trix; coronarius/–a.

flota. *s.f.* **1.** *Conxunto de barcos de guerra*: classis –is; navalis classis; naves –ium. **2.** *Conxunto doutro tipo de barcos*: navium turma ou globus. **3.** Por ext., *conxunto de vehículos dunha compañía*: autoraedarum, autocinetorum, laophoriorum turma.

flotador. *s.m.* **1.** *Boia*: V. esta palabra. **2.** *Aparello que indica ou regula o nivel dun líquido*: index fluctuans. **3.** *Obxecto que evita que unha persoa se afunda*: natatoria zona; cinctorium ou cingulum salutis; gummea rota; instrumentum demersionem impediens. V. **tamén salvavidas.**

flotante. *adx.* Natabilis –e; fluitans –antis; submersioni resistens; fluitandi vim habens.

flotar. *v.intr.* **1.** *Manterse na superficie dun líquido*: fluctuare/–ari, fluitare; nare, natate, innare, (aquis) innatare; aqua, unda sustineri. **2.** *Estar en suspensión no aire*: volare, volitare, involitare; in aere se movere; errare.

flotilla. *s.f.* Classicula –ae; modica classis; navium globus; (*de avións*) aeronavium turma.

*flutuación. *s.f.*, ***fluctuar.** *v.intr.* V. **flutuación, flutuar.**

fluidez. *s.f.* **1.** *Estado do que é fluído*: fluentia –ae; liquor –oris; status fluidus ou liquidus. **2.** (*fig.*) *Carácter do que se move con facilidade*: volubilitas –atis; (*expresiva*) dicendi profluentia; orationis facilitas ou commoditas; fluens oratio; genus orationis profluens.

fluído –a. *adx.* **1.** *Que se despraza facilmente*: fluidus, liquidus –a –um; fluens, liquens –entis. **2.** (*fig.*) *Que se desenvolve con facilidade*: fluens, affluens, profluens –entis; expeditus –a –um. *s.m.* **3.** *Fis. Corpo en que as moléculas se desprazan libremente*: humor, liquor –oris; liquida –orum; fluxa elementa.

fluír. *v.intr.* **1.** *Correr un líquido*: fluere, effluere; profluere; manare; labi. **2.** (*fig.*) *Xurdir en abundancia*: manare, emanare, dimanare; fluere; scaterere, scaturire.

flúor. *s.m.* Quím. Fluor –oris.

fluorescente. *adx.* Fis. Fluorescens –entis; lucifluus –a –um.

flutuación. *s.f.* Fluctuatio, dubitatio, nutatio, haesitatio, vacillatio –onis.

flutuante. *adx.* Fluctuans, fluitans –antis; incertus, dubius –a –um; anceps –ipitis.

flutuar. *v.intr.* **1.** *Moverse un corpo na auga:* fluctuare/-ari; fluitare; innatare. **2.** (fig.) *Oscilar:* iactari; (*o valor do diñeiro*) nummum fluctuari; (*o prezo*) pretium instabile esse, fluctuari, augere et minuere. **3.** (fig.) *Mostrarse indeciso:* nutare; haesitare, haerere; dubitare; animo fluctuari. V. *tamén* **oscilar**.

fluvial. *adx.* Fluvialis, fluviatilis –e; flumineus, amnicus –a –um.

fluxo. *s.m.* **1.** *Acción de correr un líquido:* fluxus, cursus –us; fluentia –ae. **2.** *Expulsión dun líquido orgánico:* fluor –oris; fluxus –us; (*de sangue*) sanguinis profluvium, fluxus ou fluxio; (*do nariz*) narium profluvium ou destillatio; rheuma –atis/-ae; rheumatismus –i. **3.** *Movemento ascendente do mar:* (maris) aestus; aestus accedens ou intumescens; mare adveniens; aestus marini; rheuma –atis/-ae. **4.** (fig.) *Cantidade de cousas ou persoas:* copia –ae; multitudo –inis; (*de palabras*) loquacitas –atis; verborum copia; loquendi profluentia. **5.** *Propagación dun fluído, corrente:* V. **corrente**. ♦ *Fluxo e refluxo:* undarum motus; nutus et renutus; lapsus et relapsus, aestuum accessus et recessus.

fobia. *s.f.* *Psicol.* Horror, pavor –oris; formido –inis; morbidus timor; declinatio –onis; odium –i.

foca. *s.f.* Phoca –ae; phoce –es; vitulus (marinus).

focha. *s.f.* **1.** *Burato no terreo:* fovea, fossa –ae; scrobs ou scrobis –obis; (*pequena*) scrobiculus –i. **2.** *Buratiño do queixelo ou das meixelas ao rir:* medio mento lacuna; gelasinus –i.

fochanca. *s.f.* V. **focha**.

fochicar. *v.intr.* **1.** *Escarvar na terra:* suffodere, effodere; (tellurem) scabere; scalpere, radere; (*co fociño, coas patas*) rostro, pedibus terram invertere. V. *tamén* **escallar**. **2.** (fig.) *Manipular algo deixándoo revoltto:* versare; miscere; turbare, conturbare. V. *tamén* **chafallar**. **3.** (fig.) *Facer algo a medias e sen xeito:* V. **chafallar**. **4.** (pop.) *Facer o acto sexual:* V. **amor** (facer o), **foder**.

fociño. *s.m.* **1.** *Parte da cara dos mamíferos:* rostrum –i; proboscis –idis. **2.** Por ext., *parte da cara das persoas:* labrum –i; os, oris; (*prominente*) prominens labrum; labiosum os. ♦ *De fociños:* prono, inflexo ore; (*caer*) procidere; procumbere; pronum cadere; in praecipitem decidere;

praecipitem rapi. *Meter os fociños:* se alienis rebus importune miscere ou se ingerere.

foco. *s.m.* **1.** *Fis.* Punto de converxencia de raios luminosos: focus –i. **2.** *Punto de arranque da luz e do calor:* lucis ou caloris fons. **3.** (fig.) *Punto en que se concentra un fenómeno, un mal:* mali sedes; fornacula –ae; fons, fontis; sinus –us; (*de guerra*) belli caput ou sedes. **4.** *Obxecto que emite luz:* lucerna, lanterna –ae; lumen –inis. **5.** *Lanterna:* manualis lanterna. V. *tamén* **farol**. **6.** *Xeom.* *Punto que garda unha distancia constante dos que forman unha curva:* linearum centrum.

foda. *s.f.* (pop. e fig.) Fastidium, taedium –i; molestia –ae; sacietas –atis; (*meter unha foda*) fastidire; molestia, fastidio afficere; (*levala*) molestia, fastidio, incommodo affici.

foder. *v.tr.* **1.** *Posuír sexualmente:* futuere; tenere. V. *tamén* **4** e **amor** (facer o). **2.** (fig.) *Botar a perder, causar dano:* V. **arruinar**, **derramar**, **desgraciar**. **3.** (fig.) *Causar molestia ou fastío:* V. **amargar**. *v.intr.* **4.** *Realizar o acto sexual:* coire; copulare; cubare, concubare; iacere; coniungi; libidinari; amori indulgere ou operam dare. V. *tamén* **copular**. **5.** (fig.) *Causar molestia ou fastío:* damnum alicui afferre; detrimento alicui esse. *v.pr.* **6.** (fig.) *Sufrir dano:* damnum ferre, pati; incommodo affici. ♦ *Que se foda!* malo, incommodo afficiatur!; male ei eveniat!; male ei sit!; dii isti male faciant!

fogar. *s.m.* **1.** *Sitio do lume na casa:* focus –i. **2.** *Casa familiar:* domus; domicilium –i; sedes –is; lar, laris; lar familiaris; penates –(i)um. V. *tamén* **casa**.

fogaxe. *s.f.* **1.** *Calor sufocante:* V. **bochorno**. **2.** *Calor da febre:* febris ardor ou aestus. **3.** *Grande entusiasmo:* inflammatio, contentio –onis; ardor –oris; impetus, aestus –us.

fogo. *s.m.* **1.** *Luz e calor:* ignis –is; focus –i. V. *tamén* **lume**. **2.** *Foguete:* ignis artefactus ou arte confectus; crepitaculum papyraceum pulvere oppletum. **3.** *Disparo por unha arma de fogo:* explosio –onis. *pl.* **4.** *Fogos de arteificio:* artificiosus, arte facti ou arte confecti ignes; spectaculum pyrotechnicum; (*de cores*) laeti, fragosi, multicolores ignes; ignes praefulgidi. ♦ *Fogos fatuos:* igniculi terra emicantes. *Fogos de arteificio ou artificiais:* V. **4**.

fogón. *s.m.* Focus –i; caminus –i; fornacula –ae; lar, laris.

***fogoneiro**. *s.m.* V. **fogueiro**.

fogosidade. *s.f.* Impetus, aestus –us; ignis –is; ardor –oris; vehementia –ae; animi impetus.

fogoso –a. *adx.* Animosus, violentus, fervidus –a –um; ardens, vehemens –entis; praeceps –ipitis; exsultans –antis; alacer –cris –cre.

fogueira. *s.f.* Rogus, focus –i; pyra –ae. V. *tamén cacharela*.

fogueiro. *s.m.* Fornacator –oris.

foguete. *s.m.* **1.** *Artificio de pólvora*: V. **fogo**. **2.** *Proxectil a reacción con fin científico ou de guerra*: missile –is; ignitum ou igniferum missile; (*mandado á lúa*) missile lunipeta ou in lunam coniectum; (*de guerra*) ignivomum, letale, mortiferum ou incendiarii generis missile; (*teledirixido*) missile automatatum ou nullo gubernante coniectum. V. *tamén mísil*.

fogueteiro –a. *s.* Pyrotechnicus/-a.

foio. *s.m.* V. **foxo**.

fol. *s.m.* **1.** *Barquín*: follis –is. V. *tamén barquín*.

2. *Saco ou bolsa (de coiro para o viño)*: uter, utris.

3. *Especie de bolsa da gaita galega*: follis –is.

folclore. *s.m.* Gentilicii mores; peculiare gentis ou populi mores; laographia, laologia –ae; vulgi eruditio.

folclórico –a. *adx.* Laographicus –a –um.

folclorista. *s.* Gentiliciorum morum studiosus/-a; laographus/-a; laologus/-a.

folepa ou **folerpa**. *s.f.* V. **faisca**.

folepar ou **folerpar**. *v.intr.* V. **faiscar**, **nevar**.

folga. *s.f.* **1.** *Descanso, ocio*: V. estas palabras.

2. *Descanso que se dá a unha terra*: cessatio –onis. V. *tamén barbeito*. **3.** *Anaco, momento*: V. estas palabras. **4.** *Interrupción colectiva do traballo*: operistitium –i; operis ou laboris cessatio. ♦ *Folga xeral*: operistitium universum;

operum omnium intermissio; generale duorum, trium dierum, sine die operistitium. *Folga de fame*: operistitium ab esurie; consilium mortis inedia obeundae. *Folga estudantil*: scholasticum operistitium. *Facer folga*: ab opere cessare; operistitium facere; opus deserere; (*indefinida*) operistitium sine die indicere; (*intermitente*) opus intermittere; ab opere per intervalla cessare. *Convocar unha folga*: in operistitium vocare; operistitium indicere.

folgado –a. *adx.* **1.** *Amplio, ancho*: amplus –a –um; (*o vestido é algo máis folgado do normal*) vestis paulo laxior est quam oportet. V. *tamén amplo, ancho*. **2.** *Que está sen facer nada ou con pouco traballo*: V. **desocupado, inactivo, ocioso**. **3.** *En descanso (terra de labor)*: requies, inaratus –a –um; segnis –e.

folgante. *s.* Operistitor/-trix; operis intermissor; operistitii particeps. ♦ *Piquete de folgantes*: operistitorum praesidium.

folganza. *s.f.* **1.** *Vagancia, ocio*: otium –i; otiositas –atis; desidia, segnitia –ae; desidies, segnities –ei; quies –etis; remissio –onis; animi remissio; (*diversión, pasatempo*) V. **distracción, diversión**. **2.** *Anchura, arredor dun terreo*: ora –ae; limes –itis; terrae amplitudo.

folgar. *v.intr.* **1.** *Non traballar*: V. **descansar**. **2.** *Divertirse*: V. este verbo. **3.** *Estar unha terra un ano sen traballar*: cessationem annuam terrae dare. ♦ *Folgarse de algo*: laetari; gaudere.

folgazán –ana. *adx.* e *s.* Desidiosus, ignavus, languidus –a –um; piger –gra –grum; segnis –e.

folgo. *s.m.* **1.** *Acto de respirar*: spiritus, halitus, anhelitus, respiratus –us; respiratio –onis. **2.** (*fig.*) *Ánimo, azo, coraxe*: V. estas palabras.

folgueira. *s.f.* V. **fento**.

folguexar. *v.intr.* **1.** *Respirar con dificultade*: V. **abafar, alasar, bafexar**. **2.** *Dar sinais de vida pola respiración*: spirare, respirare; animam, spiritum ducere ou trahere.

folgura. *s.f.* **1.** *Amplitude, anchura*: V. estas palabras. **2.** (*fig.*) *Abundancia económica, desafogo*: V. estas palabras.

foliada. *s.f.* **1.** *Reunión nocturna para divertirse*: nocturna relaxatio; nocturnum tripudium. V. *tamén festa*. **2.** *Diversión buliciosa*: V. **alguerrada**.

folio. *s.m.* Folium –i; pagina, charta, scheda, scida –ae; papyrus –i; (*raiado*) lineata pagina; lineatum folium; (*en 8º*) quaternio –onis.

folk. *s.m.* **1.** *Xénero musical*: veteris musicae genus; (*conxunto*) musicae acceptae grex. *adx.* **2.** *Relativo a el*: vetus –eris; a maioribus traditus; acceptus –a –um.

folia. *s.f.* **1.** *Bot. Órgano das plantas*: folium –i; frons, frondis; (*caduca*) folium cadens, deciduum ou caducum; (*perenne*) folium numquam deci-

duum. **2.** *Conxunto destes órganos:* folia –orum. **3.** Por ext., *lámina delgada:* bractea –ae, (*de metal*) lamina, lamella –ae; (*de madeira*) tabula –ae; ligni bractea; (*de ouro*) auri bractea. **4.** *Lámina de papel:* V. **folio**. **5.** *Lámina dos instrumentos cortantes:* lamina –ae; (*de navalla, de coitelo, de espada*) novaculae, cultri ou cultelli, ensis lamina; (*de afeitar*) lamella tonsoria. **6.** *Parte das portas ou ventás:* portae, fenestrae valva. ♦ *Folla parroquial:* curialis ou paroecialis commentariolus. *Non se move unha folla:* disserenat; caelum serenum est. *Non se move unha folla sen que os deuses o consintan:* numine deorum omnia reguntur.

follada. 1. *Folla da mazorca:* spicae folium. **2.** *Conxunto de follas de verdura para os animais:* farrago –inis; frondium mixtura (animalibus designata).

follado. s.m. 1. *Masa que se converte en follas finas:* placenta foliosa ou foliata. **2.** *Filloa grosa:* laganium crassius.

follato. s.m. 1. *Folla da mazorca:* V. **follada. 2.** *Rama nova con follas:* frons, frondis; frutex –icis; ramus, ramulus –i; talea –ae.

follaxe. s.f. Frutex –icis; frons, frondis; frondes –ium; ramalia –ium; foliorum multitudo.

follear. v.tr. Volvere, evolvere, revolvere; versare; libri folia volvere.

folletín. s.m. 1. *Escrito científico ou crítico na parte inferior dun xornal:* appendix critica ou erudita; narrativum additamentum. **2.** *Texto editado por partes:* narratio ephemeride evulgata, paulatim edita ou in fasciculis divisa. **3.** *Novela de intriga ou sentimental:* fabula amatoria ou animos commovens. **4.** (fig.) *Historia increíble:* fabulosa, mirifica, incredibilis narratio.

folletinista. s. Fabulator/-trix; fabularum ou narratiuncularum scriptor/-trix.

folleto. s.m. Libellus, libellulus –i; opusculum –i.

fomentar. v.tr. Fovere, confovere; alere; excitare; tueri, tutari; vim addere; robur suppeditare.

fomento. s.m. 1. *Acción de fomentar:* fomes –itis; pabulum, incitamentum, stimulus –i; fots –us. **2.** *Pano quente para aliviar unha ferida:* fomentum –i (ús. máis en pl.); fomentatio –onis; fots –us.

fonda ¹. *s.f. Hospedaxe:* diversorium, deversorium ou deverticulum –i; caupona, popina –ae; taberna deversoria.

fonda ². *s.f. Utensilio para tirar pedras:* funda –ae; fundibulum –i; (*tirar pedras coa fonda*) funda lapides emittere ou fundere; (*quen as tira*) funditor –oris; fundibularius –i. V. **tamén tiracoios, tirafonda.**

fondal. s.m. 1. *Parte máis baixa dun terreo:* imum –i; ima alicuius loci; ima soli pars. **2.** *Terreo fondo:* imum, depressum solum; locus depressus ou demissus.

fondeadoiro. s.m. (Commoda) navium statio. V. **tamén ancoradoiro.**

fondear. v.tr. 1. *Suxeitar con áncoras:* navem anc(h)oris firmare; navem ad portum appellere; navem in anchoris, classem in statione tenere. *v.intr. 2.* *Quedar fixa unha embarcación por medio de áncoras:* in anchoris consistere. V. **tamén ancorar.**

fondo –a. adx. 1. *Profundo:* altus, depressus, profundus –a –um. **2.** (fig.) *Intenso, profundo:* magnus, acerbus, intensus, altus –a –um; vehemens, ingens –entis; acer, acris, acre. *s.m. 3.* *Parte máis baixa dunha cousa:* fundus –i; imum –i; ima pars; (*dun pozo*) summus puteus; (*dunha nave*) alveus –i; (*dunha cova*) ima fossa; (*dunha botella*) lagoenae fundus; ima lagoena; faex, faecis; (*do café*) cafearia ou cafei faex; (*desde o fondo do mar*) ab imo mari; (*no fondo do boco*) in fundo dolii; (*desde o fondo do corazón*) ab imo pectore ou corde; (*irse ao fondo*) mergi. **4.** *Parte máis afastada en relación con outra:* recessus, sinus –us; intima ou interior pars; (*da casa*) ultimae aedes. **5.** *Fondura, profundidade:* altitudo –inis; (*dun río*) fundus, vadum, vadus –i; (*do mar*) maris altitudo ou profundum; maris abyssus ou latebrae; viscera maris; infimus pontus; oceani inviolata ou intacta; (*aprender a fondo*) perdiscere. **6.** *Distancia entre a parte anterior e a posterior:* profunditas –atis; fundus –i. **7.** (fig.) *O máis fundamental dun asunto:* viscera –um; penetralia –ium; medulla –ae; nucleus –i; caput –itis; rei summa; (*o fondo da alma*) intima mens; intimum pectus; intimi sensus. *pl. 8.* *Cantidade de diñeiro dispoñible:* pecunia –ae; pecuniae summa; nummi –orum. ♦ *A fondo:* penitus; funditus; omnino; radicitus; (*examinar*) rem diligenter ou accuratissime perpendere; totum perspicere; (*coñecer*) penitus aliquem ou aliquid nosse; (*saber*) perdocte callere; penitus cognoscere; percognoscere. *No fondo:* reapse, reipsa, revera, re quidem

vera. *Irse ao fondo*: aqua ou in profundum mergi ou demergi. *Competición de longa, media distancia*: longus, medius cursus campester ou pedester. *Fondo monetario internacional*: Institutum nummarius; nummaria ratio orbis terrarum. *Fondo perdido*: largitio gratuita; solutio irremunerata; infructuosa erogatio.

***fondue**. *s.f.* (*De carne*) frustula carnis excocta; (*de queixo*) caseus liquefactus.

fondura. *s.f.* **1.** *Distancia entre a superficie e o fondo*: altitudo –inis. V. *tamén fondo*. **2.** (*fig.*) *Calidade do que nace do máis íntimo*: altitudo animi; animi motus ou sensus; habitus mentis. **3.** (*fig.*) *Calidade do que chega ao fondo das cousas*: animi ou mentis acies; (ingenii) acumen; sagacitas, perspicacitas –atis; ingenium acre; sol(l)ertia –ae. V. *tamén profundidade*.

fonema. *s.m. Ling.* Phonema –atis.

fonética. *s.f.* V. **fonético**.

fonético –a. *adx.* **1.** *Relativo aos sons*: phoneticus –a –um. *s.f.* **2.** *Parte da lingüística que os estuda*: phonetica –ae; phonetica ars; sonorum doctrina ou ratio. **3.** *Conxunto dos sons dun idioma*: phonetica –ae. ♦ *Alfabeto fonético*: V. **alfabeto**.

fonoloxía. *s.f. Ling.* Fonologia –ae; de vocibus doctrina.

fonolóxico –a. *adx.* Fonologicus –a –um.

fontaneiro –a. *s.* Aquarius/-a.

fontanería. *s.f.* Ars hydraulica; ars ducendae aquae.

fonte. *s.f.* **1.** *Lugar onde nace auga*: fons, fontis; fontana –ae; scaturigo –inis; caput aquae; (*os mananciais das fontes*) capita fontium; (*pequena*) fonticulus –i; (*que non seca*) fons perennis; (*que seca*) fons arescens. **2.** (*fig.*) *Lugar ou cousa que dá orixe a algo*: fons, fontis; origo –inis; initium, principium –i; causa, materia –ae; stirps, stirpis; semen –inis; radix –icis; (*de todos os males*) stirps, radix ou semen omnium malorum; (*de crimes*) seclerum materia; (*de discordias*) similtatum fons et caput; discordiarum seminarium. **3.** *Prato en que se serve a comida*: paropsis –idis; lanx, lancis; magis –idis; mazonomus, discus –i. **4.** *Fís. Materia, obxecto que produce luz ou calor*: lucis, caloris fons ou principium. ♦ *Fonte bautismal*: lustralis aquae fons; fons salutaris lavacri. *Saber algo de boa fonte*: bono auctore aliquid comperisse.

fóra. *adv.* **1.** *No exterior*: foris, forinsecus; extra, extrinsecus; (*a fóra*) foras. *prep.* **2.** *Agás, bardante, excepto*: praeter, extra. V. *tamén agás, excepción de* (a). *interx.* **3.** *Manifesta desacordo*: age, apage. ♦ *Botar fóra*: eicere, expellere, extradere; foras excludere. *Fóra de*. **1.** *Na parte exterior*: extra; (*fóra da casa*) extra domum. **2.** *Agás, excepto*: praeter; (*fóra de meus pais*) parentibus exceptis; praeter parentes. *Fóra de si*: amens –entis. *Estar fóra de si*: furem, iratissimum, accensum, incensum, exasperatum, exacerbatum, stomachem esse; (*estou fóra de min*) non compos animi ou mentis sum. *Fóra de lugar*: alienus, ineptus –a –um; (*pois non hai cousa máis fóra de lugar ca unha risa inoportuna*) nam risu inepto res ineptior nulla est. *Estar fóra*: abesse. *Fóra de combate*: pugna exclusus; certamine depulsus; a contentione amotus; in pugilatu deiectus. *Fóra de xogo*: (*no fútbol*) pedilusor in loco enormi ou extra debitum locum positus; (*noutra actividade*) ab incepto praeclusus; a negotio amotus. *Fóra de serie*: singularis, peculiaris –e; praecellens, antecellens –entis; singulari ingenio praeditus; nulli secundus; (*persoa*) singulari ingenio vir/femina; (*coche*) autocinetum singulariter constructum.

forabordo. *s.f.* **1.** *Motor dunha embarcación que vai fóra do casco*: machinamentum motorium exterius. **2.** *Embarcación que leva ese motor*: navicula machinamento exteriori praedita.

foral. *adx.* Foralis –e.

foráneo –a. Extraneus, externus, exter –era –erum.

forasteiro –a. *adx.* Exter –era –erum; externus, extraneus, extrarius, peregrinus, adventicius –a –um. *Tamén s.*: advena, alienigena –ae; peregrinus/-a. V. *tamén estranxeiro*.

foraxido –a. *s.* Grassator, praedator/-trix; fugitivus, profugus/-a; latro –onis. V. *tamén bandido*.

forca. *s.f.* **1.** *Instrumento de execución*: furca –ae; patibulum –i; infelix arbor; (*ser levado á forca*) in crucem tolli; (*morrer na forca*) publico suspendio perire. **2.** *Instrumento de labranza, forcada*: furca, fuscina, merga –ae (*ús. máis en pl.*); (*pequena*) furcula, furcilla –ae. V. *tamén galleta* ¹. ♦ *Forcas Caudinas*: Furcae ou Furculae Caudinae.

forcada. *s.f.* V. **forca**.

forcadela. *s.f.* Forficula auricularia.

forcado. *s.m.* **1.** Instrumento de labranza con gallas: furca –ae. **2.** Abeaca: V. esta palabra. **3.** Estadullo en forma de Y na parte dianteira do carro: furca bicornis; praegrans curru furca. **4.** Pau con gallas para calcar o bagazo, remexer os roxóns, etc.: furcilla culinaria; fuscina –ae.

fórceps. *s.m.* Forceps –ipis.

forcexar. *v.intr.* Niti, eniti, adniti (anniti), conniti, obniti; luctari, obluctari; conari; (tenaciter) tendere, contendere; laborare; moliri; operam dare.

forcexo. *s.m.* Nisus, conatus –us; contentio –onis; controversia –ae.

foreiro –a. *adx.* **1.** Relativo ao foro: foralis –e. **2.** Dono dunha propiedade cedida en foro: herus, dominus –i. **3.** Persoa que traballa esa propiedade: emphyteuta –ae.

forense. *adx.* **1.** Percentente á actividade xudicial: forensis –e. **2.** Médico encargado de cuestións legais: (medicus/-a) forensis.

foresta. *s.f.* Nemus –oris; silva –ae; saltus –us.

forestal. *adx.* **1.** Relativo ao bosque: silvester –tris –tre; silvestris, nemoralis, nemorensis –e; saltuosus –a –um. **2.** Traballador, garda de montes: saltuarius –i; custos saltus ou silvae.

forma. *s.f.* **1.** Aspecto exterior: V. **aparencia, aspecto, figura.** **2.** Realización concreta: ratio, condicio –onis; modus –i; genus –eris; (de goberno) reipublicae forma, genus ou modus. **3.** Maneira, modo, xeito: modus –i; ratio –onis; formula –ae; mos, moris. **4.** Condición física ou psíquica favorable: sanitas –atis; valetudo –inis. **5.** Molde: typus –i; exemplar –aris; forma –ae. **6.** Peza que imita a forma do pé: forma caligaris ou calcei. ♦ De forma que: ita ... ut; adeo ... ut. Dunha forma ou doutra: quocumque modo. De ningunha forma: nullo modo ou pacto; nullatenus; minime; neutiquam. En forma: sanus –a –um; (estar en forma) bene, recte se habere; valere; prosperrima valetudine uti. Desta forma: sic; ad hunc modum; hoc modo. Forma de expresarse: dicendi ou scribendi genus, modus, forma ou ratio; oratio, elocutio –onis. Preocuparse máis do fondo ca da forma: de re magis quam de verbis laborare.

formación. *s.f.* **1.** Constitución, composición: coagmentatio, compositio, confectio, conformatio –onis; fictura, structura, mixtura –ae. **2.**

Conxunto de persoas agrupadas para un fin: V. **agrupación.** **3.** Por ext., o que se formou: structura, fictura –ae. **4.** Acción de formar e formarse: tirocinium –i; doctrina, scientia –ae. **5.** Preparación, cultura: subactio –onis; (humanística) cultus humanitatis; humana ou ad humanitatem institutio V. **tamén cultura, educación.** **6.** Mil. Acción de formar ordenadamente unha tropa: (de batalla) acies –ei; (de marcha) agmen –inis.

formador –ora. *s.* Formator, conformator, fictor, instructor, doctor, educator, fabricator, effector / -trix; magister / -tra.

formal. *adx.* **1.** Relativo á forma: formalis –e. **2.** Serio nas súas actuacións: gravis –e; severus –a –um. **3.** Feito cumprindo os requisitos: serius, legitimus –a –um; ex lege; secundum legem.

formalidade. *s.f.* **1.** Requisito administrativo: formalitas –atis; formula –ae; iuris ou legis formula; (coas debidas formalidades) rite. **2.** Acto de menos importancia: formalitas –atis; ritus –us. **3.** Seriedade: severitas, gravitas –atis.

formalismo. *s.m.* **1.** Observación rigorosa das formalidades: cultus formae; quaesita, exquisita, nimia (legis) observantia. **2.** Arte e Lit. Movemento estético que valora moito as formas: formalismus –i.

formalizar. *v.tr.* **1.** Dar carácter legal: legitimum ou licitum declarare; ad regulam ou ad normam dirigere; legibus consentaneum facere ou accommodare. **2.** Fixar con exactitude: definire; statuere, constituere; firmare; stabilire. **3.** Dar aparencia formal: firmare; ratificare; ratum aliquid facere ou habere.

formar. *v.tr.* **1.** Compor, construír: formare; (a natureza xera e forma o corpo do home) natura corpus hominis et gignit et format. V. **tamén compor, construír.** **2.** Ser unha das partes das que algo consta: V. **compor, construír.** **3.** Educar, instruír: formare, conformare; (a filosofía forma e forxa o espírito) philosophia animum format et fabricat; (formar aos nenos coas doutrinas que se orientan á boa crianza) aetatem puerilem formare artibus quae ad humanitatem pertinent. V. **tamén educar, instruír.** **4.** Mil. Dispor a tropa: efficere, conficere; exercitum conficere; aciem ou copias instruere, constituere, instituire. *v.pr.* **5.** Adquirir certa forma: se formare; formari; figurari; fingi. **6.** Constituírse: consti-

tui, constare, consistere; formari, conformari; componi; (*estamos formados de espírito e corpo*) animo constamus et corpore. **7.** *Recibir unha determinada formación:* se formare, informari; instrui; edoceri.

formatear. *v.tr.* *Inform.* Formare, conformare.

formato. *s.m.* Forma, figura, structura –ae; dispositio –onis.

formidable. *adx.* **2.** *Moi grande ou intenso:* V. **enorme.** **2.** *Moi bo:* V. **excelente.**

formiga. *s.f.* Formica –ae; (*pequena*) formicula –ae; (*formiga león*) myrmecoleon ou myrmicoleon, formicoleon –ontis; formica leo.

formigar. *v.intr.* **1.** *Producirse sensación entre proido e cóxegas:* formicare. **2.** *Estar inquieto:* sollicitum, inquietum, irrequietum, anxium esse.

formigo. *s.m.* **1.** *Doenza do gando:* formicinus morbus (in iumentorum unguis). **2.** *Inflamación nun dedo:* V. **colledizo.** **3.** *Sensación ao estirarse despois de estar quieto:* formicatio –onis. **4.** *Costro:* V. esta palabra. **5.** *Filloa feita co primeiro leite:* laganum colostro confectum. *pl.* **6.** *Comida preparada con pan esmigallado, ovos e azucre:* frixae micae. ♦ *Sentir ou ter o formigo:* V. **formigar.**

formigón. *s.m.* Arenatum –i; rudus –eris; intrita calx. ♦ *Cemento armado:* lithocola ferro durata; arenatum ferro roboratum.

formigoneira. *s.f.* Machina caementum ou arenam caemento miscens.

formigueiro. *s.m.* **1.** *Lugar onde viven as formigas:* formicarum nidus, cuniculus, cubile ou caverna. **2.** (fig.) *Sitio onde hai moita xente:* turba, affluentia –ae; loci celebritas; grex, gregis; multitudo –inis.

formón. *s.m.* Scalprum –i.

fórmula. *s.f.* **1.** *Modelo:* typus –i; exemplar –aris; exemplum –i; verba praescripta ou formalia; (*de xuramento*) verba iuris iurandi; (*máxica, relixiosa, xurídica*) carmen –inis. **2.** *Enumeración dos ingredientes dunha cousa:* compositio –onis. **3.** *Quím.* *Expresión mediante símbolos:* formula chimica. **4.** (fig.) *Maneira de proceder:* ratio –onis; modus –i; via –ae.

formulación. *s.f.* Perscriptio –onis; formula –ae.

formular. *v.tr.* **1.** *Expoñer de maneira clara:* aperte, distincte, dilucide exprimere ou dicere; in for-

mulam redigere. **2.** *Dar a coñecer:* V. **expresar.** V. *tamén coñecer* (dar a).

formulario. *s.m.* Exemplorum collectio; exemplar –aris; typus –i.

formulismo. *s.m.* Fucatus ou officiosus mos.

fornada. *s.f.* **1.** *Cocedura:* (fornacea) coctura. **2.** (fig.) *Conxunto de persoas ou cousas que concorren nun lugar:* series –ei; circulus –i; magna frequentia; magnus concursus ou conventus.

***fornear.** *v.tr.* V. **enfornar.**

fornecer. *v.tr.* V. **abastecer, aprovisionar.**

forneiro –a. *s.* Pistor –oris/pistrix –icis; panifex –icis/panifica –ae; artocopus –i; furnarius –i.

fornelo. *s.m.* Fornacula –ae; focus –i; (*eléctrico*) fornacula electrica; (*de gas*) focus gaseus, gasio altus, altus ou actus; (*eléctrico con termostato*) culina foculo electrico et thermostato parata.

fornicación. *s.f.* Fornicatio, moechatio –onis; moechia –ae; stuprum, adulterium –i.

fornicador –ora. *s.* Scortator –oris; moechus –i; fornicator /-trix; moecha –ae ou moechas –adis.

fornicar. *v.intr.* Fornicari/-are; moechari; scortari.

forno. *s.m.* **1.** *Construción utilizada para cocer, asar, quantar:* furnus –i; fornax –acis. **2.** *Aparato doméstico co mesmo fin:* V. **fornelo.** **3.** *Panadería, tafona:* V. **panadería.** **4.** (fig.) *Lugar ou casa moi quente:* furnus –i. ♦ *Alto forno:* furnus fusorius. *Forno crematorio:* V. **crematorio.** *Forno de cal:* fornax calcaria.

foro. *s.m.* **1.** *Contrato en arrendamento a cambio dunha renda anual:* forum –i; emphyteusis –is; conductio, locatio –onis. **2.** *Canon ou mercado-ría con que se pagaba:* emphyteutica pensio. **3.** *Propiedade cedida a cambio:* emphyteuticum dominium. **4.** *Praza pública da antiga Roma:* forum –i. **5.** *Por ext., lugar onde un tribunal exerce as súas funcións:* forum –i; (*actividade que desenrola*) forensis opera; (*bancos en que se sentan xuíces e avogados*) subsellia –orum. **6.** *Conxunto de funcionarios da administración de xustiza:* advocatio –onis; forenses –ium; advocati –orum. **7.** *Reunión ou lugar en que se tratan asuntos de interese público:* forum –i. **8.** *Autoridade da que depende un estamento ou á que lle compete unha decisión:* forum –i. **9.** *Privilexio concedido a un territorio ou colectivo:* forum, privilegium –i; praerogativa –ae; praecipuum ius.

forquita. *s.f.*, **forquito.** *s.m.* V. **forca**, **galleta** ¹, **galleto**.

forra. *s.f.* V. **calzo**.

forrar ¹. *v.tr.* *Asegurar mediante forra:* V. **calzar**.

forrar ². *v.tr.* *Revestir con forro:* tegere, protegere; teg(u)mentum adiungere; (*un vestido*) subsuere; vesti interius munimentum assuere; subditio assuto *ou* substo panno vestem munire; (*un libro*) librum tegumento, integumento, pagina exteriore integere.

forraxe. *s.f.* Pabulum –i.

forraxeiro –a. *adx.* Pabulatorius –a –um; pabularis –e.

forro ¹. *s.m.* *Cuberta para protexer:* teg(u)mentum, integumentum –i; (*dum vestido*) subsutura –ae; subsutum –i; (*dum libro*) involucrum –i; pagina exterior.

forro ² –a. *adx.* *Que se aforrou (diñeiro):* servatus, residuus, expeditus –a –um.

fortalecemento. *s.m.* Firmatio, roboratio, corroboratio –onis; firmitas –atis; robur –oris.

fortalecer. *v.tr.* **1.** *Dar fortaleza:* firmare, confirmare; roborare, corroborare; vires dare *ou* confirmare; animos addere *ou* excitare; firmiorem facere. *v.pr.* **2.** *Tornarse forte ou máis forte:* firmari; roborari; inualescere; adolescere; solidescere; firmiorem, robustiorem, fortiolem fieri; vires, animos concipere *ou* acquirere.

fortaleza. *s.f.* **1.** *Calidade de forte:* fortitudo –inis; vis, vis; robur –oris; virtus –utis; constantia –ae; animi virtus, vis *ou* magnitudo. **2.** *Recinto fortificado:* arx, arcis; oppidum, castellum, praesidium, propugnaculum –i; locus munitus.

forte. *adx.* **1.** *Dotado de forza física:* fortis –e; strenuus, validus, robustus, torosus, lacertosus –a –um; viribus praestans. **2.** *De boa saúde:* V. **san**. **3.** (fam.) *Versado nunha materia:* peritus, validus, doctus, robustus –a –um. **4.** *De forza moral:* firmus, vegetus –a –um; fortis –e; ingens animi; magni animi. **5.** *Resistente:* munitus, praevalidus, firmus –a –um; fortis –e. **6.** *Corpulento, grosso:* robustus, validus, praevalidus, lacertosus, firmus, vegetus –a –um; valens –entis; praecipuus viribus. **7.** *Intenso:* validus, magnus, violentus –a –um; vehemens, ingens –entis; fortis –e. **8.** *Poderoso:* validus –a –um; valens, potens, florens –entis; (*voz*) magna vox; (*vento*) vehemens *ou* acris ventus. **9.** *Importante, considerable:* gra-

vis –e; magnus –a –um; satis grandis; magni momenti *ou* ponderis. **10.** *Que causa impacto:* mirus –a –um; incredibilis –e. *s.m.* **11.** *Fortaleza:* V. esta palabra. **12.** *Persoa con forza física ou poder:* (*ús. máis en pl.*) potentes, praepotentes, fortes –ium; (*ser forte*) viribus valere. **13.** *Parte máis resistente:* robur –oris; flos, floris; praecipuum robur; praecipua vis. **14.** *Cousa na que se sobresaie ou que se coñece máis:* peritia –ae; singularitas –atis. *adv.* **15.** *Con forza física ou intensidade:* fortiter; strenue; vehementer; multum; admodum; magnopere; valide; egregie. ♦ *Ser o forte de alguén a filosofía:* aliquem philosophia plurimum valere.

fortificación. *s.f.* **1.** *Acción de fortificar:* munitio, roboratio, corroboratio –onis. **2.** *Construción con que se fortifica:* munitio –onis; munimen –inis; propugnaculum, praesidium, munimentum –i; moenia –ium.

fortificar. *v.tr.* **1.** *Protexer para defensa:* munire; roborare, corroborare; firmare; munitione firmare; munitionibus s(a)epire; (*cidade fortificada*) oppidum munitum. **2.** *Facer obras de defensa:* munire, emunire; locum vallare; munitionibus instruere; praesidiis firmare.

fortuíto –a. *adx.* Fortuitus –a –um; in casu positus; (*circunstancias fortuitas*) res fortuitae; fortuita –orum. V. **tamén accidental, casual**.

fortuna. *s.f.* **1.** *Destino, fado:* fortuna –ae; (*a fortuna favorece moitas veces a quen non o merece*) fortuna saepe indignis favet; (*a fortuna é a dona das cousas humanas*) rerum humanarum domina fortuna; fortuna in omni re dominatur; (*axuda aos fortes*) fortes fortuna iuvat; (*non dá sabedoría*) fortuna non addit sapientiam; (*pode quitar os bens, non o ánimo*) fortuna opes auferre, non animum potest. V. **tamén destino, fado, sorte**. **2.** *Conxunto de bens e riquezas:* bona –orum; opes –um; fortunae, divitiae –arum; facultates –um; res familiaris. V. **tamén capital**. **3.** *Sorte favorable:* felicitas –atis; res secundae; (*probar fortuna*) fortuna secunda uti; (*probar fortuna*) fortunam periclitari; (*por fortuna*) forte; fortuna; opportune.

forxa. *s.f.* **1.** *Ferrería:* V. esta palabra. **2.** *Fragua:* V. esta palabra.

forxar. *v.tr.* **1.** *Dar forma a un metal:* conflare; cudere, succudere, procudere; fabricari; domare; (*fouces para facer espadas*) conflare fauces in

enses. **2.** (fig.) *Crear, dar forma co tempo*: fingere; fabricare/-ari; cudere; fingere; formare; (*unha mentira*) mendacium struere; (*un engano*) dolium procludere; (*trampas*) insidias moliri; (*unha conxura*) conspirationem conflare.

forza. *s.f.* **1.** *Fortaleza, ánimo, azo*: vis, vis; (*forzas físicas*) vires -ium; nervi -orum; (*segundo as propias forzas*) pro viribus; pro virili parte; (*mentres teñamos forzas*) dum vires suppetunt. V. *tamén fortaleza, ánimo, azo*. **2.** *Intensidade*: vis, vis; robur -oris; magnitudo -inis; intentio -onis. **3.** *Violencia*: V. esta palabra. **4.** *Medios, sobre todo militares*: copiae -arum; vires -ium; robur -oris. **5.** *Fis. Causa capaz de deformar ou modificar*: vis, vis. ♦ *A forza*: vi, per vim; violenter; (*queiras non queiras*) velis nolis; facies vel invitus. *A forza, a poder de*: ope ou auxilio alicuius rei; (*de traballo*) magno, assiduo ou multo labore; omnibus viribus; manibus pedibusque; (*de coitado*) maxima cura; impensa ope; (*a forza de erros apréndese*) errando discitur. *Forza maior*: res maioris momenti ou ponderis; alicuius rei magna vis. *Forzas armadas*: armatorum copiae; vires et arma; pedestres, aërii navalesque milites; copiae -arum; exercitus -us. *Por forza*: necessario; a fortiori. *Forza motriz*: movendi ou motoria vis. *Forza eléctrica*: electrica movendi vis. *Forza centripeta*: vis ad medium vergens. *Forza centrífuga*: vis e medio effugiens. *Forza da gravidade*: gravitas -atis; gravitatis ou gravitatoria vis. *Forzas da natureza*: naturae ou rerum (indomitae) vires. *Medide as forzas*: versate quid ferre recusent, quid valeant umeri.

forzado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *forzar*: coactus, adactus, impulsus -a -um. *adx.* **2.** *Que se fai á forza*: quaesitus, affectatus, coactus, coactivus, coacticius, invitus -a -um; ex vi. **3.** *Que esixe emprego da forza física*: durus, onerosus, acerbus -a -um; gravis -e. *s.m.* **4.** *Presidiario condenado a traballos forzados*: captivus ad opera publica damnatus; (*a galeras*) remex -igis; reus remo addictus ou adactus; ad remigium damnatus. V. *tamén galera*. ♦ *A marchas forzadas*: magnis ou quam maximis itineribus; citato agmine. *Traballos forzados*: opera coactiva; (*condena a eles*) ad opera publica damnatio.

forzar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Obrigar*: compellere; cogere; adigere; effringere. V. *tamén obrigar*. **2.** *Obrigar a manter relacións sexuais*: vim feminae afferre ou inferre; per vim comprimere;

constuprare; corrumpere; violare; vitiare. **3.** *Violentar*: vim afferre ou inferre; compellere; violare; (*unha porta*) aditum moliri; fores ou ianuam effringere ou perrumpere; portam perfringere, irrumpere ou proterere. **4.** (fig.) *Levar ao extremo das posibilidades*: omnia tentare (temptare) ou experiri; ad extremum perducere. **5.** (fig.) *Intervir para cambiar algo pola forza*: vi intercurrere ou intervenire. **6.** (fig.) *Someter algo a un esforzo excesivo*: ad extremum redigere ou perducere; (*un motor*) machinamentum ad summam velocitatem impellere. ♦ *Forzar o paso*: gradum celerare.

forzoso -a. *adx.* Necessary, coactus, adactus, invitus -a -um; inevitabilis, ineluctabilis -e.

forzudo -a. *adx.* Lacertosus -a -um. V. *tamén baril*.

fosa. *s.f.* **1.** *Escavación na terra*: fovea, fossa, cavea, caverna -ae; scrobis (scrobs) -obis; hiatus, specus -us; sulcus -i; concavus locus; (*cavar unha fosa*) fossam ducere, cavare, fodere ou percutere. **2.** *Escavación para unha sepultura*: sepulcrum, armarium, columbarium, monumentum -i; sepultura, fossa -ae. **3.** *Anat. Cavidade de certos órganos*: (*nasais*) antra ou imbrex narium; (*temporais*) cavatura temporum. ♦ *Fosa tectónica*: cavea tectonica. *Fosa abisal*: abyssus -i. *Fosa común*: commune sepulcrum; promiscua sepultura. *Fosa séptica*: fossa septica. *Ter un pé na fosa*: parum a sepulcro abesse; morti vicinum ou capularem esse.

fosfato. *s.m.* Sal phosphoricus ou phosphoricum; natrium phosphoricum.

fosforescencia. *s.f.* **1.** *Fis. Propiedade de emitir luz*: lumen (radians in tenebris); phosphoricus fulgor. **2.** *Luminosidade da auga do mar ao cor-tala*: maris phosphoricus splendor.

fosforescente. *adx.* Tenuem splendorem radians; radians in tenebris; (*vermes*) vermiculi radiantés (per umbram noctemque profundam).

fósforo. *s.m.* Quím. Phosphorum (phosphorus) -i; corpus lumen emittens; lucifera materies.

fósil. *adx.* **1.** *Xeol. Petrificado nos estratos*: fossilis -e; fossicius -a -um. *s. e adx.* **2.** (fig.) *Anticua-do*: fossilis -e; obsoletus, inusitatus, vetustus -a -um; vetus -eris. *s.m.* **3.** *Organismo fósil*: fossile -is; fossilia -ium; res, materia fossilis.

fosilización. *s.f.* Obduratio –onis; in fossile conversio *ou* concretio.

fosilizar. *v.tr.* **1.** Converter en fósil: fossilem facere *ou* reddere. *v.pr.* **2.** Converterse en fósil: durescere, obdurescere; fossilem fieri. **3.** (fig) *Manterse sen evolucionar:* obsolescere; hebescere; consenescere.

foso. *s.m.* Cavus *ou* cavum –i; cuniculus –i; fossa, fovea, cavea, lacuna, caverna –ae; concavus locus; (*dos leóns*) lacus –us.

foto. *s.f.* V. **fotografía.**

fotocopia. *s.f.* Exemplar luce, lucis ope *ou* photographice expressum *ou* depictum; photostaticum exemplum.

fotocopiadora. *s.f.* Photocopiatrum –i; machina multiplicativa.

fotocopiar. *v.tr.* Imagines, chartulas, pagellas lucis ope imprimere, exprimere, pingere.

fotografar. *v.tr.* Imagines ope lucis imprimere *ou* exprimere; arte photographica uti.

fotografía. *s.f.* **1.** *Procedemento de fixar imaxes pola acción da luz:* photographice –es. **2.** *Imaxe obtida:* imago *ou* effigies photographica *ou* ope lucis impressa, expressa *ou* picta. **3.** *Arte de facer esas imaxes:* ars photographica; ars imagines ope lucis pingendi. **4.** (fig.) *Persoa que se asemella moito a outra:* alter ego; sosia –ae; homo homini simillimus. ♦ *Álbum de fotografías:* pictarum *ou* impressarum luce imaginum libellus *ou* fasciculus.

fotográfico –a. *adx.* Photographicus –a –um. ♦ *Estudo fotográfico:* officina photographica. *Memoria fotográfica:* acris, firmissima *ou* fidelissima memoria.

fotógrafo –a. *s.* Photographus/-a; photographicarum imaginum expressor.

fotograma. *s.m.* Photogramma –atis.

fotometría. *s.f.* Ars photometrica.

fotómetro. *s.m.* Photometrum –i; lucis index; instrumentum lucis calculatorium.

fotomodelo. *s.f.* Photogenica puella exemplaris; photographorum puella.

fotomontaxe. *s.f.* Photographicum artificium; ludus imaginum; photographica imago ex partibus composita; photographicarum imaginum compositio.

fotón. *s.m.* Fís. Photo –onis.

fotonovela. *s.f.* Photographica fabula; romanensis fabula imaginibus illustrata; fabularum series.

fotorreportaxe. *s.f.* Photographica relatio.

fotosíntese. *s.f.* Bot. Photosynthesis –is.

fotoxénico –a. *adx.* Photogenicus –a –um.

fouce. *s.f.* Falx, falcis.

fouciña. *s.f.*, **fouciño.** *s.m.* Falx messoria; falcula, falcicula –ae.

foula. *s.f.* **1.** *Po da fariña:* pulvisculus –i. **2.** (lit. e fig.) *Escuma do mar que levanta a proa:* spuma –ae. **3.** (fig.) *Caspa:* V. esta palabra. **4.** *Neve miúda:* tenuis nix. V. **tamén faísca.**

foular. *v.intr.* V. **moer.**

foxo. *s.m.* **1.** *Focha:* V. esta palabra. **2.** *Burato para cazar animais:* decipula, fovea –ae; decipulum –i. **3.** *Cuneta:* V. esta palabra.

foz. *s.f.* **1.** *Paso entre montes:* fauces –ium (*mellor que faux, faucis*); saltus –us. **2.** *Desembocadura, embocadura:* V. estas palabras.

fozar. *v.tr.* e *intr.* **1.** *Escarvar co fociño:* rostro humum effodere *ou* terram invertere. V. **tamén fochicar.** *v.intr.* **2.** *Chafallar, fochicar:* V. estes verbos.

frac. *s.m.* Caudata vestis *ou* tunica; thorax oblongus bifidus; nigra tunicilla.

fracasado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *fracasar:* quassatus, fractus, perfractus, labefactus, dilaceratus, enectus –a –um. *adx.* **2.** *Que non dá o resultado esperado:* vanus, frustratus, irritus –a –um; inanis –e; (*empresa fracasada*) irritum inceptum. *s.* **3.** *Perdedor:* exhaustus, victus, deceptus, defatigatus –a –um; enervis vir/femina.

fracasar. *v.intr.* Errare; scopum non attingere; propositum non assequi; frustrari; offendere; ruere, corruere; prolabi; concidere; decipi; frangi; spe falli; eludi; (*moitos homes valentes fracasaron a miúdo por terra e por mar*) multi viri fortes et terra et mari saepe offenderunt.

fracaso. *s.m.* Casus –us; calamitas –atis; infortunium –i; adversus casus; adversa fortuna; res adversae; (*económico*) decoctio –onis.

fracción. *s.f.* **1.** *Parte, porción:* pars, partis; portio –onis. **2.** *Mat. Quebrado:* numerus fractus.

fraccionar. *v.tr.* Dividere; partiri; in partes *ou* in particulas distribuere, digerere *ou* diducere.

fraccionrio –a. *adx.* Fractus –a –um.

fraco –a. *adx.* **1.** *Delgado:* V. esta palabra. **2.** (fig.) *Débil, feble:* V. **débil**.

fractura. *s.f.* **1.** *Rotura brusca:* fractura, ruptura –ae; ruptio –onis; (*dun óso*) os fractum; (*dunha perna*) crus fractum; (*compoñer unha fractura*) ossa componere. **2.** *Xeol. Ruptura nun terreo:* terrae hiatus; fragor –oris.

fracturar. *v.tr.* Frangere, infringere, perfringere, confringere; luxare; rumpere, perrumpere.

frade. *s.m.* Monachus –i; coenobita –ae; religiosus, cellulanus –i; claustralis –is; religiosi ou sacri ordinis sodalis; religiosus sodalis; religiosae familiae alumnus.

fraga. *s.f.* **1.** *Monte con moitas especies de vexetación:* silva –ae; nemus –oris; saltus –us. **2.** *Terreo fragoso:* locus praeruptus, praecipitium ou abruptus.

***fragancia.** *s.f.* V. **fragancia**.

fragata. *s.f.* Liburna, liburnica –ae; minor navis bellica; (*lixeira*) corbita –ae; celox –ocis.

fragmentar. *v.tr.* **1.** *Dividir en fragmentos:* dividere; partiri; distrahere; minutatim concidere; in partes dividere ou digerere; in particulas diducere; in membra discernere. *v.pr.* **2.** *Dividirse:* dividi; diduci; se dividere; in plures partes diffluere.

fragmento. *s.m.* Fragmentum –i; fragmen –inis; fractura –ae; pars, partis; particula –ae; frustum, frustulum –i; parietinae –arum.

fragor. *s.m.* Fragor –oris; strepitus –us.

fragosidade. *s.f.* Asperitas –atis; scabritia –ae; scabrities –ei.

fragoso –a. *adx.* V. **abrupto, accidentado, áspero, crebado**.

fragancia. *s.f.* Odor –oris; fragrantia –ae; suavitas –atis; suavis anima; dulcis aura.

fragrante. *adx.* Fragens –antis; odoratus, odoratus, olfactorius –a –um; odorifer –era –erum; suavis –e; olens, suaveolens –entis; suavefragrans –antis; bene olens.

fragua. *s.f.* **1.** *Fogón para quentar os metais:* fornax –acis; caminum ou caminus –i. **2.** *Taller onde se traballan:* officina ferraria; ustrina –ae.

fraguar. *v.tr.* **1.** *Dar forma a un metal:* fabricari; cudere, procurdere; mallei ictibus formare. V. *tamén forxar*. **2.** (fig.) *Pensar a maneira de levar algo á práctica:* fingere; excogitare; meditari; machinari. *v.intr.* **3.** *Tornarse sólido (o cal, o formigón):* conglutinari; solidari, solidescere, consolidari.

fragueiro –a. *adx.* **1.** *Abondoso en rochas:* V. **abrupto, accidentado, áspero, crebado**. *s.m.* **2.** *Pena, penedo:* V. estas palabras. **3.** *Noiro de terra ou pedra:* declivitas, proclivitas –atis; declive, proclive –is. **4.** *Tratante de madeira:* lignarius –i; lignorum negotiator. **5.** *Carpinteiro que fai carros:* plaustrarius, essedarius, redarius –i; vehicularius fabricator; curruum faber.

ramboesa. *s.f.* Rubus –i; fragum –i; (*do monte Ida*) Idaeum fragum.

ramboeseiro. *s.m.* Rubus –i.

***francachela.** *s.f.* V. **lupanda, orxía**.

francés –esa. *adx.* **1.** *De Francia ou dos seus habitantes:* Gallus, Gallicus, Francogallicus, Francus, Francicus –a –um. *s.* **2.** *Persoa(s) de Francia:* Galliae, Franciae, Francogalliae incola; Galli, Franci –orum. **3.** *Idioma de Francia e doutros países:* lingua Gallica; sermo Gallicus. ♦ *Á francesa:* Gallico ou Gallorum more; gallice.

Francia. *top.* Gallia, Francia, Francogallia –ae.

franciscano –a. *adx.* **1.** *Relativo a Francisco de Asís ou á súa Orde:* franciscalis –e; franciscanus –a –um. *s.* **2.** *Relixioso desa orde:* frater ou sodalis franciscalis; Ordinis Fratrum Minorum. ♦ *Orde franciscana:* sodalium ou fratrum (minorum) franciscalum ordo. *Franciscano capuchino:* V. **capuchino**.

franco¹ –a. *adx.* **1.** *Relativo ao pobo xermánico que ocupou a Galia:* Francus, Francicus –a –um. *s.* **2.** *Individuo(s) dese pobo:* Francus/-a; Franci –orum.

franco² –a. *adx.* **1.** *Que non pon obstáculos:* liber –era –erum; expeditus, vacuus, exemptus –a –um; immunis –e. **2.** *Que se manifesta de modo claro:* simplex –icis; sincerus, ingenuus, candidus, apertus, verus –a –um; minime mendax. **3.** *Libre dalgunha carga ou tributo:* immunis –e; liber –era –erum

franco³. *s.m.* Moeda de Francia, Suíza e outros países: Gallicus, Helveticus nummus; francus –i.

francófono –a. *adx.* e s. Gallice loquens.

francotirador –ora. *s.* Excursor –oris; hostis proditor/-trix; tectus ou clandestinus bellator.

***franela.** *s.f.* V. **flanela**.

frangulla. *s.f.* V. **faragulla**.

franquear. *v.tr.* **1.** *Deixar libre unha cousa:* liberare; solvere; expeditare; aliquid immune, liberum,

expeditum reddere ou facere. **2.** *Pasar ao outro lado dun obstáculo:* transire; transgredi; transcendere; (*unha porta*) limen adire. **3.** *Pór selos:* pittacium cursuale affigere; epistulam, chartulam, fasciculum pittacio cursuali munire. V. *tamén selar*.

franqueo. *s.m.* Pittacii cursualis ou cursorii affixio; (*concertado*) subnotatio cursualis.

franqueza. *s.f.* Sinceritas, simplicitas, libertas, ingenuitas -atis; candor -oris; animus apertus.

franquía. *s.f.* **1.** *Exención dalgún pagamento:* immunitas, libertas -atis; privilegium -i; (*de impostos*) vectigalium immunitas; (*postal*) cursualis pretii immunitas; gratuita epistolarum missio; (*de peaxe, de aduana*) portorii immunitas; (*de gastos*) a sumptibus immunitas. **2.** *Liberdade dun buque para saír ao mar:* libertas navis ad navigandum; (*ter franquía*) navem ad navigandum expeditam esse. **3.** *Cláusula pola que un asegurado se compromete a pagar a partir de certa cantidade:* partialis immunitas.

franquismo. *s.m.* Francisci Franco dictatorium regimen; Francisci Franco doctrinae ou placita.

franquista. *adx.* Francisci Franco assecla, fautor/-trix ou sectator/-trix; (*rèxime franquista*) Francisci Franco dominatus.

franxa. *s.f.* **1.** *Fita de fio de adorno:* fimbria, fascia, virga -ae; limbus -i; patagium, revimentum -i; (*confranxas*) virgatus -a -um. V. *tamén banda*³, **cinta**. **2.** *Parte estreita e longa:* ripa, lacinia -ae. V. *tamén beira*.

fraqueza. *s.f.* **1.** *Calidade de fraco:* macies -ei; gracilitas -atis. V. *tamén delgadeza*. **2.** (*fig.*) *Falta de forza:* infirmitas, imbecillitas, debilitas -atis; languor -oris. V. *tamén debilidade*.

frasco. *s.m.* Lag(o)ena, laguncula, ampulla, ampullula -ae; oenophorum -i; (*de perfume*) olfactorium, olfactoriolum -i; ampullula unguentaria.

frase. *s.f.* Sententia -ae; sensus -us; periodus -i; enuntiatum, effatum -i; phrasis -is; continuata ou coniuncta verba; verborum ou orationis circuitus ou ambitus; locutio, elocutio, enuntiatio -onis. ♦ *Frase(s) feita(s):* vulgare effatum; loci communes; (*de dobre sentido*) strophā -ae (*ús. máis en pl.*).

fraternal. *adx.* Fraternalis -a -um.

fraternidad. *s.f.* Fraternalitas, germanitas -atis; necessitudo fraternalis; fraternalis amor.

fraterno -a. *adx.* Fraternalis -a -um.

fratricida. *s. 1.* *Que matou a un irmán ou irmá:* fratricida -ae; sororicida -ae; fratris ou sororis interfecto/-trix. *adx. 2.* *Que se dá entre irmáns ou membros de relación semellante:* inter fratres (bellum, pugna, iurgium); (*guerra*) bellum civile.

fratricidio. *s.m.* Fratricidium -i; sororicidium -i; fratris ou sororis caedes; fraternalis nex; fraternalis parricidium; (*cometelo*) fratris ou sororis sanguine se contaminare; fratrem ou sororem necare.

fraude. *s.f.* **1.** *Engano contra a lei:* fraus, fraudis; dolus malus. **2.** (*fig.*) *Cousa de peor calidade cá que se espera:* fraus, fraudis; fallacia -ae; fraudatio -onis.

fraudulento -a. *adx.* Fraudulentus, fraudulentus, captiosus -a -um.

frauta. *s.f.* Tibia, fistula, avena, canna -ae; buxus -i; syrinx -ingis. ♦ *Tocar a frauta:* tibiam inflare; tibia canere. *Cantar ao son da frauta:* ad tibiam canere. *Bailar ao son da frauta:* ad tibiam modos ou ad tibiae sonos saltare. *Fabricante de frautas:* tibiaris -i.

frautista. *s.* Tibicen -inis/tibicina -ae; fistulato/-trix; auletes -ae; auloedus -i.

fráxil. *adx. 1.* *Que parte ou creba facilmente:* fragilis -e; infirmus, imbecillus -a -um. **2.** (*fig.*) *Delicado, feble:* V. **débil, delicado, enfermizo**.

fraxilidade. *s.f.* Fragilitas, imbecillitas, debilitas, infirmitas -atis; (*a fraxilidade humana*) nostra, humana ou humani generis imbecillitas.

frear. *v.tr. 1.* *Moderar ou parar co freo:* frenare, efrenare, infrenare; velocitatem temperare; cursum coercere; rotas sufflaminare ou stricto sufflamine tardare; cursum, vehiculum reprimere ou retardare. **2.** *Ser a causa de que algo ou alguén diminúa a velocidade:* cohibere; velocitatem reprimere. **3.** (*fig.*) *Refrear, reprimir:* cohibere; coercere; temperare; continere; compescere; (*a lingua*) linguam compescere. ♦ *Frear en seco:* ceclerem cursum repente coercere.

freático -a. *adx.* Putealis ou puteana (aqua); puteale ou puteanum (solum).

freba. *s.f.* V. **febra**.

frecha. *s.f. 1.* *Arma:* sagitta, spicula -ae; telum, spiculum -i. **2.** *Signo que indica dirección:* itineris signum ou index; sagittula -ae; (*unha chu-*

via de frechas) magna telorum vis; (*fabricante de frechas*) sagittarius -i. *Frechas do amor*: Veneris, amoris spiculae ou sagittae; Cupidinis ou Cupidinea tela.

frechazo. *s.m.* **1.** *Golpe de frecha*: sagittae ou teli ictus. **2.** (fig.) *Amor repentino*: subitus et vehemens amor; subitaneus amoris ardor ou fragor.

frecuencia. *s.f.* **1.** *Carácter do que é frecuente*: frequentia -ae; celebritas, assiduitas, crebritas -atis. frequentatio -onis. **2.** *Fis. Número de vibracións ou oscilacións por segundo*: frequentia -ae.

frecuentar. *v.tr.* **1.** *Ir a miúdo a un lugar*: locum terere ou celebrare; frequentare; frequenter in aliquem locum venire; saepe in aliquo loco esse ou versari. **2.** *Ter relación frecuente con alguén*: cum aliquo versari ou conversari; aliquo familiariter uti; alicuius consuetudine uti; domum alicuius celebrare ou ventitare.

frecuentativo -a. *adx.* Frequentativus -a -um; (*verbo*) iterativum verbum.

frecuente. *adx.* Frequens -entis; creber -bra -brum; assiduus (adsiduus), continuus -a -um; (*uso frecuente*) frequens usurpatio; (*facerse máis frecuente*) increbrescere.

frega. *s.f.* **1.** *Acción de fregar*: frictio, fricatio, unctio, inunctio -onis; fricamentum -i; unctus -us. **2.** (fig. e fam.) *Malleira, zurra*: verberatio, fustigatio, flagellatio -onis; fustuarium -i.

fregadeiro. *s.m.* Trua -ae; labellum, lavatorium, fusorium -i; parietale trulleum.

fregar. *v.tr.* **1.** *Cofar*: fricare, defricare, effricare, perfricare. **2.** *Limpar pasando cepillo, estropallo*: terere, atterere; pressa manu subigere; spongia effingere; panniculo sparteo fricare; penicillo ou peniculo mundare ou detergere. *v.pr.* **3.** *Cofarse*: se scabere; (*as costas contra unha árbore*) arbore costas fricare; (*os ollos*) oculos terere. V. *tamén cofar*.

fregona. *s.f.* Pavimentorum everriculum.

fregués -esa. *s.* Paroecianus/-a. V. *tamén parroquiano*.

freguesía. *s.f.* Paroecia -ae; parochi dicio. V. *tamén parroquia*.

frei. *s.m.* V. *freire*.

freire -a. *s. v.* *frade*; *para o feminino, monxa*.

freixedo. *s.m.* Fraxinetum -i.

freixo. *s.m.* **1.** *Árbore*: fraxinus -i. **2.** *Madeira del*: lignum fraxineum ou fraxinum.

freixó. *s.m.* Laganum -i; frixa placentula.

freixoeira. *s.f.* V. *filloeira*.

frenesí. *s.m.* **1.** *Delirio*: phrenitis -idis; phrenesis -is; furor -oris; lymphatus -us. **2.** Por ext., *grande excitación*: furor -oris; insania, amentia, vehementia -ae; insana cupiditas; (*con frenesí*) effrenate, insane, rabide.

frenético -a. *adx.* Phreneticus, lymphaticus, lymphatus, insanus, vesanus, immodicus, effrenatus, furiosus, rabidus, concitatus -a -um; vehemens, furens -entis.

*frente. *s.f.* V. *fronte*.

freo. *s.m.* **1.** *Dispositivo para frear*: frenum -i; (*pl.*) freni ou frena -orum; sufflamen -inis; (*estrutura do freo*) sufflaminum apparatus; (*de man*) frenum manuale ou manu actum; (*de pé*) sufflamen pede actum; (*hidráulico*) sufflamen hydraulicum; (*de disco*) sufflamen disci forma; (*ás catro rodas*) frena quattuor rotarum. **2.** *Instrumento para controlar as cabalerías*: habenae -arum; frenum -i; (*pór o freo a un cabalo*) equo frenum inicere; (*quitarllo*) frenum equo detrahere. **3.** (fig.) *Todo o que limita ou impide*: frenum, vinculum -i; moderatio, coercitio -onis; modus -i. ♦ *Roer freo*: frena mandere; frenos mordere; *sbringingi*. *Afrouxar os freos*: habenas remittere. *Pór freo aos gastos*: sumptibus modum constituere.

fresa ¹. *s.f.* *Ferramenta*: rota sectoria; machina rotalis sectoria.

*fresa ². *s.f.* *Froito*: V. *amorodo*.

fresar. *v.tr.* Rota sectoria limare, perforare, quodcumque opus facere.

fresco -a. *adx.* **1.** *Moderadamente frío*: frigidus, frigidulus, tepidus -a -um. **2.** *De hai pouco tempo*: recens -entis; novus -a -um. **3.** *Que non se someteu a procesos de conservación*: recens -entis, novus -a -um; non gelatus ou congelatus; non salsus; non sale conspersus. **4.** (fig.) *Recente*: recens -entis; novus -a -um. **5.** *Descansado, esperto*: recens -entis; integer -gra -grum; intritus -a -um; integris viribus ou corporibus; recentissimus ad laborem. *adx.* e *s.* **6.** *Descarado*: nebulo -onis. V. *tamén descarado*. *s.m.* **7.** *Frio moderado*: lene frigus; aura -ae; frigidulum -i; frigidior caeli aura; aura lenis ac frigida; amabile frigus; frigidulus aer; (*lugar fresco pola*

auga) lymphæum -i. **8.** *Pintura ao fresco*: pictura udo illita ou inducta; opus udo illitum; (*pl.*) topia -orum. *s.f.* **9.** *Tempo en que fai menos calor*: matutina et vespertina frigora. ♦ *Tomar o fresco*: frigidulas auras ou auræ refrigerationem captare. *Ao fresco (pintura)*: V. 8. *Pintar ao fresco*: udo colores illinere. *Pintor ao fresco*: picturæ udo illitæ artifex; parietum pictor; udo colore illiniens pictor.

frescor. *s.m.* V. **frescura**.

frescura. *s.f.* **1.** *Calidade de fresco*: frigus -oris; amabile ou lene frigus; refrigeratio -onis; refrigerium -i; viriditas, integritas -atis; vigor, robor -oris; (*da pel*) cutis nitor. **2.** *Descaro*: V. esta palabra.

fresquío. *s.m.* Carnis recenter occisæ odor. ♦ *Convén que as carnes perdan o fresquío*: oportet carnes molliantur, emolliantur ou mollescant.

freta. *s.f.* V. **frega**.

fretar¹. *v.tr.* *Cofar*: V. **cofar, fregar**.

fretar². *v.tr.* *Alugar un medio de transporte*: navem, autocinetum, aeronavigium conducere ou locare.

frete. *s.m.* **1.** *Prezo por transporte*: naulum -i; vectura -æ; (navis) exercitio -onis. **2.** *Conxunto de mercadorías transportadas*: onus -eris; sarcina -æ; (*de víveres*) sitarchia -æ.

frialdade. *s.f.* **1.** *Calidade de frío*: frigiditas -atis; frigus -oris. **2.** (*fig.*) *Falta de emoción, de apego*: apathia, negligentia -æ; amoris vacuitas; lentitudo -inis; languor -oris. ♦ *Recibir con frialdade*: immoto vultu aliquem excipere; satis male accipere.

friame. *s.f.* Caro salsa et frigida; ferculum salsum.

friameira. *s.f.* Ferculorum cistella.

friaxe. *s.f.* **1.** *Frío*: frigus -oris. **2.** *Sensación de frío*: frigoris sensus.

fricción. *s.f.* **1.** *Frega*: V. esta palabra. **2.** *Rozamento*: frictio, fricatio -onis. **3.** (*fig.*) *Enfrontamento*: discordia -æ; dissensio, contentio -onis; discriminum -i.

frieira. *s.f.* Pernio -onis; perniunculus -i.

frigorífico -a. *adx.* **1.** *Que produce frío*: frigorificus, frigidarius -a -um; refrigerans -antis. *s.m.* **2.** *Electrodoméstico que produce frío*: frigidarium -i; electricum frigidarium; capsula frigorifica ou frigorifera; armarium frigidarium. ♦ *Cámara frigorífica ou lugar semellante*: frigida cella ou

cellula; arca glacialis ou prægélida; puteus glaciei servandæ.

frío -a. *adx.* **1.** *Falto de calor*: frigidus, algidus, gelidus, prægélidus, perfrigidus -a -um. **2.** (*fig.*) *Indiferente, impasible*: frigidus, lentus, durus, languidus -a -um; indolens -entis. *s.m.* **3.** *Estado da atmosfera con baixa temperatura*: frigus -oris; algor, rigor -oris; gelidus caeli status; (*impropio da estación*) præposterum frigus. **4.** *Sensación de falta de calor*: frigoris sensus. ♦ *Sangue frío*: animus impavidus; serenitas -atis; animi præsentia; præsens animus. *A sangue frío*: intrepidus, lentus, placatus -a -um; sui compos; scienter et volenter; immoto animo; consilio; (*matouno a sangue frío*) nulla lacessitus iniuria ou nulla provocatus contumelia illum interfecit.

friorento -a. *adx.* Alsius, alsiosus -a -um; frigoris impatiens.

friso. *s.m.* **1.** *Arquit.* *Parte entre a arquitrabe e a cornixa*: zoophorus -i; hyperthyrum -i; frisium ou frisum -i; corsa -æ. **2.** *Banda ornamental nunha parede*: pergula -æ; parietis ornamentum ou decoramen; parietis effixum peristroma.

fritada. *s.f.* **1.** *Conxunto de viandas que caben na tixola*: frictura, frixura -æ. **2.** *Conxunto de alimentos fritos*: frixa -orum; obsonia ou esculenta frixa ou fricta.

fritir. *v.tr.* Frigere, infrigere; ex oleo coquere.

frito -a. *part.* **1.** *Part do verbo fritir*: frictus ou frixus -a -um. *s.m.* **2.** *Alimento cocinado na tixola ou na frixideira*: frixum, frictum -i; obsonia ou esculenta fricta.

frivolidade. *s.f.* **1.** *Carácter da persoa frívola*: inanitas, levitas, futilitas, vanitas -atis. **2.** *Cousa frívola*: frivolum -i; res frivola ou futilis; nugæ, ineptiæ -arum; inania, vana (*n.pl.*).

frívolo -a. *adx.* **1.** *De pouca seriedade e importancia*: frivulus, vanus, nugatorius -a -um; futilis, inanis, levis -e. **2.** *Que toma as cousas á lixeira*: levis, futilis -e; vanus, frivulus -a -um; nugax -acis; nugator/-trix.

frixideira. *s.f.* **1.** *Tixola*: V. esta palabra. **2.** *Electrodoméstico para fritir alimentos*: electricum frixorium.

frixidez. *s.f.* Sexualis frigiditas; sexus fastidium; commixtionis carnalis repugnantia.

frixir. *v.tr.* V. **fritir**.

froallar. *v.intr.* V. **baballar, chuviañar**.

froallo. *s.f.* V. **babuña, chuisca**.

froita. *s.f.* Fructus –us; pomum –i; (*do tempo*) tempestivus fructus.

froiteiro –a. *adx.* **1.** *Que dá froita:* fructifer, frugifer, pomifer –era –erum; fructuosus –a –um; (*árbores*) arbores felices, fuctiferae, frugiferae ou pomiferae. V. *tamén árbore*. **s. 2.** *Persoa que a vende:* pomorum ou fructuum venditor/-trix; pomarius/-a. *s.m.* **3.** *Recipiente onde se coloca:* fiscella –ae; fructuaria ou pomaria lanx; pomarium –i; oporotheca –ae.

froitería. *s.f.* Taberna pomaria; oporotheca –ae; oporothece –es.

froito. *s.m.* **1.** *Produto da planta:* fructus, fetus –us. **2.** *Produto da terra:* fructus, fetus, proventus –us; fruges –um; seges –etis; (*a terra produce froitos*) terra fruges effert. **3.** (*fig.*) *Resultado de algo:* effectus, fructus –us; (*froito do interese*) studio partus; (*isto é froito do traballo*) hoc labore efficitur. **4.** *Utilidade, proveito:* fructus, proventus, reditus, quaestus –us; emolumentum, pretium, praemium –i; utilitas –atis; (*dar froito*) utilitatem afferre; fructum reddere. ♦ *Froito seco:* siccaneus ou siccanus fructus; salgama –orum. *Sen froito (en van):* frustra; nequiquam.

frondosidade. *s.f.* Frondositas –atis; silva frondibus densa; frondeum nemus; (*do estilo*) redundantia –ae. V. *tamén frondoso*.

frondoso –a. *adx.* **1.** *Que ten moitas follas e pólas:* frondosus, frondeus, ramosus, nemorosus, densus, spissus, opacus –a –um; frondens –entis; (*árbore*) ramis umbrosa, spissa ou foliis densa. **2.** (*fig.*) *Cargado de ornamentos:* elegans, redundans –antis; florens –entis; floridus, expolitus, cultus, ornatus –a –um; (*estilo*) exornatum dicendi genus; ornata ou florida oratio; genus verborum laetum et nitidum.

frontal. *adx.* **1.** *Relativo á fronte:* anticus –a –um; anterior –ius. **2.** *Que se presenta de fronte:* ex ou in adverso; a ou in fronte; exadversus ou exadversum. *s.m.* **3.** *Óso da parte anterior do cranio:* frontis os. **4.** *Adorno da dianteira do altar:* arae frontale ou pallium.

fronte. *s.f.* **1.** *Parte superior da cara:* frons, frontis; vultus –us; facies –ei; os, oris. **2.** *Parte dianteira en xeral:* frons, frontis; facies –ei; pars antica; (*dunha casa*) aedificii facies; aedium frons. V. *tamén fachada*. **3.** *Liña de combate:* acies –ei; prima ou adversa acies; (belli ou aciei) frons. **4.** *Co-*

alición de partidos: V. **alianza**. ♦ *Á fronte:* prae; (*estar*) praeesse; imperare; moderari; regere. *En fronte (de):* contra; adversus; coram; (*do sol*) e regione solis; oppositus, adversus solis ictus. *Facer fronte a:* **1.** *Non eludir, enfrontar:* V. **afrontar**. **2.** *Opor resistencia:* resistere, obsistere; adversari. *Engurrar, arquear a fronte:* frontem contrahere ou obducere; supercilium tollere. *Dar un golpe na fronte:* frontem percutere.

fronteira. *s.f.* V. **fronteiro**.

fronteirizo –a. *adx.* **1.** *Que está na fronteira:* finitimus, conterminus –a –um; in finibus situs. **2.** *Que ten fronteira con:* confinis –e. V. *tamén 1.*

fronteiro –a. *adx.* **1.** *Que está fronte a:* oppositus –a –um; e regione positus. **2.** *Que está na fronteira:* V. **fronteirizo**. *s.f.* **3.** *Límite:* finis –is (*ús. máis en pl.*); limes –itis; (*de Galicia*) extrema Gallaeciae. **4.** *Por ext. e fig., calquera límite:* limes –itis; finis –is; ora –ae; terminus –i; margo –inis; confinium –i.

frontispicio. *s.m.* **1.** *Arquit. Fachada principal:* V. **fachada**. **2.** *Páxina inicial dun libro:* frons, frontis; index –icis; prima libri facies; libri ou voluminis frons.

frontón. *s.m.* **1.** *Pared frontal en algúns xogos:* sphaeristerium –i. **2.** *Arquit. Remate triangular dunha fachada:* fastigium –i; (*unha forte tormenta esnaquizou o frontón dalgúns templos*) atrox tempestas fastigia aliquot templorum dissipavit.

fronza. *s.f.* **1.** *Conxunto de ramas finas, esp. da xesta:* genistae frondes ou folia. **2.** *Porción de leña, herba ou palla:* ligni, herbae, paleae manipulus. **3.** (*fig.*) *Porción minúscula de algo:* levis, inanis, minuta pars alicuius rei.

***frota.** *s.f.* V. **flota**.

frouma. *s.f.* Acucula ou acicula –ae; pini folium.

frouxidade. *s.f.* V. **debilidade**.

frouxo –a. *adx.* **1.** *Pouco apertado, tenso ou se-guro:* laxus, fluxus –a –um. **2.** *De pouca forza:* debilis –e; infirmus, flaccus, flaccidus –a –um. V. *tamén débil, delicado*. **3.** *De pouca resistencia ou intensidade:* V. **débil**. **4.** *Que está por debaixo da media normal:* mediocris –e.

frugal. *adx.* **1.** *Que se alimenta con moderación:* frugalis –e; parcus, sobrius, abstemius –a –um; abstinens –entis; frugi (*indecl.*). **2.** *Que consiste en alimentos simples:* modicus, parcus –a –um; tenuis –e; simplex –icis.

frugalidade. *s.f.* Frugalitas, sobrietas –atis; abstinentia, temperantia –ae; mensa brevis; victus simplex; victus tenuitas *ou* parsimonia.

fruición. *s.f.* Delectatio, oblectatio, fructio –onis; voluptas, iucunditas –atis; dulcedo –inis; delenimenta –orum; deliciae –arum; oblectamentum, delectamentum, gaudium –i; (*dun ben*) possessio –onis; usura –ae; usus –us; dominium –i.

***fruncir.** *v.tr.* V. **engurrar, pregar.**

frustrar. *v.tr.* **1.** *Facer fracasar:* eludere; alicuius consilia evertere *ou* spem frustrari *ou* fallere; de spe aliquem depellere. V. *tamén arruinar, derramar, desbaratar.* **2.** *Defraudar:* frustrari; fraudare, defraudare; decipere; fallere; (*non frustrarei a túa esperanza*) non fallam opinionem tuam. V. *tamén decepcionar, defraudar.* *v.pr.* **3.** *Fracasar; fallar:* V. estes verbos.

fruticultor –ora. *s.* Cultor pomarius; cultrix pomaria.

fruticultura. *s.f.* Cultura pomaria.

frutífero –a. *adx.* (prop. *e* fig.) Fructifer, frugifer –era –erum; fructuosus, fructificus, fructuarius –a –um; frugiferens –entis; (*que se cultiva e produce todos os anos*) restibilis –e.

frutificar. *v.intr.* **1.** *Dar froito:* fructus edere, ferre, reddere, parere; pomiferare. **2.** (fig.) *Dar bos resultados:* proventum, utilitatem, emolumentum, fructum, commodum reddere; (*diñeiro*) pecuniam afferre; (*o diñeiro que frutificaban as minas*) pecunia quae ex metallis redibat.

frutuoso –a. *adx.* V. **frutífero.**

***fuciño.** *s.m.* V. **fociño.**

fuel *ou* **fuel óleo.** *s.m.* Gasoleum –i; oleum Dieselianum; oleum ad comburendum aptum.

fuga. *s.f.* **1.** *Acción de fuxir:* fuga –ae; fugacitas –atis; effugium, aufugium –i; (*emprender a fuga*) se fugae dare; se in fugam conicere; (*salvarse mediante a fuga*) fuga salutem petere. **2.** *Sáida accidental dun gas ou dun líquido:* gasii, liquidi fuga; (*de auga*) rima –ae; foramen –inis; aquae fuga; (*barco cunha fuga*) navis perforata. **3.** *Mús. Peza musical:* fuga –ae.

fugacidade. *s.f.* Fugacitas, fragilitas, brevitatis –atis; sors caduca; fugacissimus rei transitus; condicio rerum fugacissima; humanarum rerum fragilitas.

fugaz. *adx.* V. **breve, efémero.** ♦ *Estrela fugaz:* V. **estrela.**

fuña. *s.f.* V. **garduña.**

fulano –a. *s.* **1.** *Persoa que non se menciona expresamente:* quidam/quaedam; unus/una; homo quidam/mulier quaedam; caput –itis. *s.f.* **2.** *Prostituta:* lupa, prostibula, prostituta, diobolaria, proseda, togata –ae; scortum –i; meretrix –icis; quaestuosa mulier.

fulgor. *s.m.* Fulgor, splendor –oris. V. *tamén esplendor.*

fulgurante. *adx.* **1.** *Que brilla breve e intensamente:* fulgurans –antis; fulgens –entis. **2.** (fig.) *De brillo intenso coma o raio:* V. **brillante.** **3.** Por ext., *de moita intensidade en pouco tempo:* fulgurans –antis; rapidus –a –um; citissimus –a –um. V. *tamén brillante.*

fulminante. *adx.* **1.** *Que fulmina:* fulminans –antis; fulminator/-trix. **2.** *Ameazante, airada (mirada):* ardentis, truces oculi; (*lanzar miradas fulminantes*) oculis fulminare, contertere, consternare. V. **ameazador.** **3.** *Rápido e inmediato:* fulmineus –a –um; fulgurans –antis; exitialis, exitiabilis, letalis –e; exitiosus –a –um. *adx.* e *s.* **4.** *Que pode detonar pola calor:* ignitivus –a –um; materia ignitiva.

fulminar. *v.tr.* **1.** *Ferir; matar un raio a alguén:* de caelo tangi; fulmine decuti; (*por unha descarga*) electrídica *ou* vi eléctrica percuti, fulminari; (*morrer fulminado*) fulmine exanimari. **2.** *Ferir ou matar cun raio:* fulminare; fulmine *ou* ictu necare, icere *ou* percutere; fulmen iacere, emittere. **3.** *Reducir á nada con armas:* tormentis, armis fulminare; exitium, ruinam inferre. **4.** (fig.) *Causar a morte repentina:* subitanam, repentinam, insperatam mortem afferre *ou* efficere. **5.** (fig.) *Intimidar coa mirada:* oculis fulminare, contertere, consternare.

fumadoiro. *s.m.* Conclave fumatorium; oecus fumatorius.

fumador –ora. *adx.* e *s.* Fumi haustor/-trix; fumator/-trix; vir/femina tabaco indulgens.

fumar. *v.tr.* Fumum sugere *ou* haurire; fumum tabaci haurire; nicotinianum fumum *ou* vaporatum tabacum sugere; tabaco uti; fumum per nares et labra reddere et per aerem fundere. ♦ *Prohibido fumar:* fumus hauriri vetatur. *Deixar de fumar:* usum tabaci (propter valetudinem) deponere. *Fumar en pipa:* nicotiano infumibulo fumare; fumariolo tabacino uti; infumibulum

ou infundibulum, nicotinianis foliis fartum, sugere.

fumata. *s.f.* Fumea columna (alba *ou* nigra); fumus significans; signum fumo datum; fumi emissio.

fumareda. *s.f.* Ingens fumus; fumi nimbus *ou* nubes; pinguis nebula.

fumarento **-a.** *adx.* Fumeus, fumidus, fumosus *-a -um*; fumifer *-era -erum*.

fumareo. *s.m.* Maris turbo, vortex *ou* gurges.

fumarola. *s.f.* Terrae hiatus sulphur spirans.

fumazo. *s.m.* Fumus densus *ou* spissus; (*desinficante*) fumigatio *-onis*; suffitus *-us*; suffitio *-onis*; suffimen *-inis*; suffimentum *-i*.

fume. *s.m.* **1.** Gas dos corpos en combustión: fumus *-i*; ignis nebula; (*do tabaco*) fumus tabacinus *ou* nicotianus; (*remuíño*) fumus undans *ou* fumi unda. **2.** Por ext., vapor en xeral: vapor, nidor *-oris*. *pl.* **3.** (fig.) Vaidade, presunción: arrogantia, superbia *-ae*; vanitas *-atis*; typhus *-i*; tumidi flatus. ♦ *Poñer ao fume:* aliquid infumare; fumigare, suffumigare; fumo macerare, durare, indurare, arefacere, exsiccare; ad fumum suspendere. *A fume de carozo:* celeriter; celeri gradu; incitato cursu; prope; properanter; festinanter; quam celerrime; magnis itineribus. *Baixarlle os fumes a alguén:* alicuius superbiam infringere; insolentiam cohibere *ou* reprimere. *Baixárselle os fumes:* se abicere; demitti; arrogantiam deponere; alteri se submittere. *Subírselle os fumes:* superbire; se superbium reddere; efferri; attolli; intumescere; insollescere; arroganter se gerere. *Irse todo en fume:* omnia in fumum, in tenues auras abire; omnia in fumum verti. *Volverse ou facerse fume:* evanescere; exstingui; ad nihilum recidere; dilabi; in vanum abire. *A fume de pallas:* inconsulte; temere. *Isto non se dixo a fume de pallas:* non a summis labris ista venerunt.

fumegar. *v.intr.* Fumare; fumum emittere, dare, exhalare, vomere *ou* volvere.

fumeiro ¹. *s.m.* **1.** Lugar para afumar certos alimentos: locus ad fumigandum aptus *ou* aptatus. **2.** Lugar por onde sae o fume: fumarium *-i*; caminus *-i*.

fumeiro ². *s.m.* Fungueiro: V. **estadullo**.

fumigación. *s.f.* V. **fumazo**.

fumigar. *v.tr.* Fumigare; suffire.

funambulismo. *s.m.* In fune ambulatio; funambulorum peritia; funambuli ars.

funámbulo **-a.** *s.* Funambulus/*-a*; petaurista, petauristes *-ae*; petauristarius/*-a*.

función. *s.f.* **1.** Acción *ou* traballo asignado: munus, opus *-eris*; officium, ministerium *-i*; partes *-ium*; vicis *-is* (*ús. máis en pl.*); (*relixiosa*) ritus *-us*; caerimonia *-ae*; sacrum *-i*. **2.** Representación dun espectáculo: V. **espectáculo**. **3.** Mat. Relación entre dúas cantidades: functio *-onis*.

funcional. *adx.* **1.** Relativo ás funcións: functionalis *-e*. **2.** Arquít. Adaptado á función antes que á estética: ad usum aptus, idoneus *ou* commodus; ad usum potius quam ad venustatem aptus; utilis, functionalis *-e*. **3.** Por ext., que cumpre ben a función: aptus, idoneus *-a -um*; conveniens *-entis*.

funcionamento. *s.m.* Usus, motus *-us*; versatio, tractatio, motio *-onis*.

funcionar. *v.intr.* **1.** Desempeñar a súa función un obxecto, un mecanismo: recte agere; operam suam agere; vicem suam explere; vim effectumque habere; usui inservire; moveri; in actu *ou* in effectu esse; suo munere fungi. **2.** Obter o resultado esperado: effectum *ou* exitum assequi.

funcionario **-a.** *s.* Minister, administer/*-tra*; officialis *-is*; (*do Estado*) civilis *ou* publicus minister; (*público*) publicus magistratus; officialis publica administrans.

funda. *s.f.* **1.** Cuberta para gardar algo: theca *-ae*; involucrum, tegumentum *-i*; (*dunha máquina*) paenula *-ae*; (*da almofada*) cervicalis *ou* pulvini teg(i)men *ou* involucrum; (*da espada*) vagina *-ae*. **2.** Rroupa de traballo dunha soa peza: textile *ou* plasticum tegmen, tegumen *ou* tegumentum; indumentum bracatum.

fundación. *s.f.* **1.** Acción de fundar: primordium *-i*; origo *-inis*; constitutio, conditio, substructio *-onis*; conditus *-us*; (*a fundación de Roma*) conditio Urbis; (*desde a fundación de Roma*) ab Urbe condita; post Romam conditam. **2.** Institución de carácter cultural *ou* benéfico: opus fundatum; sodalitas doctrinae promovendae; beneficium sodalicium; (*a Fundación do Premio Nobel*) Opus Fundatum Nobelianum.

fundador **-ora.** *s.* Conditor, institutor, constitutor, auctor, fundator/*-trix*; (*dunha escola filosófica*) princeps *-ipis*; (*Zenón foi o creador e*

o fundador da escola estoica) Zeno inventor et princeps Stoicorum fuit.

fundamental. *adx.* Primarius, primus, praecipuus –a –um; fundamentalis –e. V. *tamén básico, capital, crucial.*

fundamentar. *v.tr.* Fundamenta agere, ponere, locare, iacere; usque a fundamentis excitare; stabilire. V. *tamén alicerzar, basear, cimentar.*

fundamento. *s.m.* Fundamentum –i; (*a boa fe é o fundamento da xustiza*) fundamentum iustitiae est fides. V. *tamén alicerce, base, cemento.*

fundar. *v.tr.* **1.** *Dar existencia pondo os alicerces:* condere; instituere, constituere. V. *tamén crear, constituír, erixir.* **2.** *Apoiar; basear; fundamentar:* firmare, confirmare; fulcire; (*fundar a súa opinión na razón e na autoridade*) sententiam suam ratione et auctoritate firmare, confirmare ou stabilire; (*algo na esperanza*) aliquid in spe ponere. *v.pr.* **3.** *Alicerzarse, basearse:* V. *estes verbos.*

fundición. *s.f.* **1.** *Acción de fundir un mineral:* fusura, conflatura –ae; fusio, conflatio –onis. **2.** *Factoría onde se funde:* conflatorium –i; conflatoria, chalybeia officina ou fabrica; conflatorius ou fusorius furnus.

fundir. *v.tr.* **1.** *Tornar líquido pola calor:* fundere; liquefacere; liquare; coquere; conflare; solvere; dissolvere; emollire; diluere. V. *tamén derreter, desconxelar.* **2.** (*fig.*) *Xuntar dúas cousas nunha:* miscere, permiscere; copulare; unum ex duobus facere. **3.** *Afundir; cravar:* (*na auga*) submergere; in aquam mergere; (*un coitelo*) cultrum, cultellum figere, affigere. V. *tamén afundir, cravar.* **4.** *Dar forma vertendo metal nun molde:* fingere; formare; sculperere; (*fundir estatuas de prata*) argenteas statuas conflare; (*unha estatua de bronce*) aeneum ou ex aere signum fingere. *v.intr.* **5.** *Dar a sensación de que o tempo non pasa:* tempus lente ou segniter transire. **6.** *Render unha cousa un produto:* producere; fructus reddere; utilitatem afferre; (*o cento por un*) f(o)enus, fructum centie(n)s ou cum centesima fruge reddere. *v.pr.* **7.** *Tornarse líquido un sólido:* liquescere, liquefieri, liquari; tabescere; solvi, resolvi; se diffundere. **8.** *Xuntárense dúas cousas nunha:* coalescere; coire; misceri, commisceri; remollescere. **9.** *Afundirse:* mergi, submergi, in aquam demergi.

fúnebre. *adx.* **1.** *Relativo aos defuntos:* funereus, funerarius, funeraticius –a –um; funebris, feralis –e. **2.** (*fig.*) *Que evoca a morte:* tristis, funebris, lugubris, letalis –e; maestus –a –um. ♦ *Honras fúnebres:* V. **funeral.** *Pronunciar a oración fúnebre:* mortuo laudationem dicere ou dare.

funeral. *s.m.* Funus –eris; exsequiae –arum; exsequiae funeris; iusta –orum; iusta exsequialia, funebria ou suprema; iusta funerum; honor supremus (*tamén en pl.*); supremum officium ou munus (*tamén en pl.*); (*pompa*) pompa funebris ou funeris; (*polos pais*) parentalia –ium; (*sen morto*) funus imaginarium ou corpore insepulto; (*celebrar o funeral*) funus ou iusta facere ou celebrare. V. *tamén exequias.*

funeraria. *s.f.* V. **funerario.**

funerario –a. *adx.* **1.** *Relativo ao funeral:* funerarius, funeraticius –a –um; funebris –e. *s.f.* **2.** *Empresa que se encarga dos enterros:* officina ou societas funeraria. V. *tamén tanatorio.* ♦ *Ter ao seu cargo unha funeraria:* libitinam exercere. *Monumento funerario:* V. **monumento.**

funesto –a. *adx.* Funestus, calamitosus, perniciosus, exitiosus, luctuosus, infaustus, infestus –a –um; fatalis, exitialis, exitiabilis, funebris –e; infelix –icis; sinister –tra –trum; pestifer –era –erum.

fungar. *v.intr.* **1.** *Expulsar con forza o aire polo nariz:* flare, afflare, sufflare, reflare; spirare; halitum naribus edere. **2.** *Choricar:* V. *este verbo.* **3.** *Falar nasalmente:* gannire; balba de nare loqui; vocem naribus egerere. **4.** *Zoar o vento:* sibilare; flare; spirare, aspirare. **5.** *Emitir sons incomprendibles:* murmurare, obmurmurare, remurmurare; susurrare; mutire, mussare, mussitare. *v.tr. e pr.* **6.** *Soar os mocos, soarse:* mungere; nares mungere ou emungere. V. *tamén asoar.*

fungo. *s.m.* Fungus, boletus –i.

fungón –ona. *adx.* **1.** *Que fala polo nariz:* ganniens –entis; naribus vocem mittens. **2.** *Protestón:* querulus, queribundus –a –um; rixator/-trix. **3.** *Choromiqueiro:* ad fletum pronus, proclivis ou propensus. V. *tamén choricas.*

fungueiro. *s.m.* V. **estadullo.**

funguido. *s.m.* Susurrus –i; susurratio –onis; rancus stridor; (*das abellas*) bombus –i; fremitus –us.

- funicular.** *s.m.* (Aereus *ou* aerius) currus funalis; vehiculum funale; aereum *ou* aerium vehiculum funibus suspensum.
- funil.** *s.m.* V. **embude.**
- furabolos.** *s.m.* (pop.) Digitus index *ou* salutaris.
- furacán.** *s.m.* Tempestas –atis; procella –ae; turbo –inis; ventorum turbo; typho *ou* typhon –onis; (*ollo do furacán*) medius turbo.
- furaco** *ou* **furado.** *s.m.* V. **buraco.**
- furar.** *v.tr.* Forare, perforare; terebrare; fodere, transfodere; pertundere; (*garda os libros e deixa que, unha vez colocados, os fure a couza*) clude et positos tinea pertunde libellos; (*botamos as palabras nun tonel furado*) in pertussum ingerimus dicta dolium. V. *tamén* **afuracar.**
- furgar.** *v.intr.* V. **chafallar, escallar, fochicar.**
- furgón.** *s.m.* Autocinetum onerarium *ou* sarcinarium; autoplastrum –i; clabulare –is.
- furgoneta.** *s.f.* Parvum autocinetum onerarium.
- furia.** *s.f.* **1.** *Enfado violento:* furor –oris; rabies –ei; saevitia, iracundia, violentia, insania, amentia –ae; ira atrox, gravis, magna *ou* trux. **2.** *Saña:* furor –oris; insania, vesania, ira –ae; rabies –ei; (*dos ventos, do lume*) ventorum, flammae vis; (*das ondas*) insani fluctus.
- furioso** –a. *adx.* Furiosus, furibundus, furiatus, vesanus, efferatus, lymphaticus, lymphatus –a –um; furens, vehemens –entis; vecors, excors –ordis; ira incensus; (*estar, pórse furioso*) furere; ira rapi.
- furna.** *s.f.* V. **caverna, cova.**
- furón.** *s.m.* Viverra –ae; ictis –is/-idis; (*valerse do furón para cazar*) viverra cuniculos urgere.
- furor.** *s.m.* Furor –oris; ira –ae; rabies –ei; (*preso do furor*) furore raptus *ou* correptus V. **furia, carraxe, cólera.**
- furriqueira.** *s.f.* V. **cagarría, diarrea.**
- furtadela.** *s.f.* Parvum furtum; tenuis rapina. ♦ *A furtadelas:* furtim; occulte; clam. V. *tamén* **agachadas** (ás).
- furtar.** *v.tr.* Furari; surripere; expilare; (clam) auferre; furtim rapere; furtum facere.
- furtivismo.** *s.m.* Venatio furtiva *ou* clandestina.
- furtivo** –a. *adx.* Furtivus, subrepticus, clandestinus, occultus –a –um; (*cazador*) venator furtivus *ou* fraudulentus; (*lanzarse miradas furtivas*) furtim inter se adspicere.
- furto.** *s.m.* Furtum, latrocinium –i; rapina –ae.
- furuncho** *ou* **furúnculo.** *s.m.* Furunculus –i. V. *tamén* **carafuncho.**
- fusa.** *s.f.* *Mús.* Musicalis nota ter uncinata *ou* fusa dicta; musicale signum fusa dictum; bischroma –atis.
- fusco** –a. *adx.* **1.** *Escuro:* obscurus, subnubilus –a –um. *s.m.* **2.** *O atardecer:* V. **atardecida**. ♦ *De lusco a fusco:* a mane ad vesperum. *Entre lusco e fusco:* V. **atardecida.**
- fuselaxe.** *s.f.* Aeronavis alveus *ou* habitaculum; oblongum aeronavis habitaculum; velivoli diaeta *ou* scapha.
- fusible.** *adx.* **1.** *Susceptible de fundirse:* fusilis, liquabilis –e. *s.m.* **2.** *Electr.* *Fío que se funde por sobrecarga:* fusile –is.
- fusil.** *s.m.* Ballista –ae; ignifera ballista; manuballista *ou* pyroballista ignivoma; sclopetum –i; ignivomus tubulus; sclopetum igniarium; (*pequeno*) sclopetulum –i; (*pneumático*) ballistula pneumatica; (*de caza*) canna *ou* manuballista venatoria.
- fusilamento.** *s.m.* Mors manuballista illata; supplicium –i. ♦ *Pelotón de fusilamento:* manipulus punitorum; (delecti) milites supplicio sumendo *ou* inferendo.
- fusilado** –a. *adx.* e s. (Homo) pyroballista interfectus, plumbea glande confossus, plumbeis glandibus necatus *ou* ignivoma ballista ictus.
- fusilar.** *v.tr.* Pyroballista interimere; ignivoma ballista interficere, occidere *ou* necare; plumbeis glandibus transfodere; plumbea glande necare *ou* transverberare; sclopeto necare.
- fusión.** *s.f.* *Fís.* **1.** *Paso de sólido a líquido:* liquefactio, fusio –onis; fusura, conflatura –ae. **2.** (fig.) *Unión de seres:* mixtio, commixtio, coniunctio, copulatio, coagmentatio –onis.
- fusionar.** *v.tr.* **1.** *Xuntar:* fundere; conflare; miscere, commiscere; coacervare; aggerare; agglomerare; agglutinare; liquare, liquefacere. **2.** *Xuntárense:* coniungi; copulari; misceri, commisceri; adhaerere; coalescere.
- fuso.** *s.m.* **1.** *Instrumento para fiar:* fusus –i; (*manexar o fuso*) fusum torquere; lanam tractare; (*para os encantamentos*) rhombus –i. **2.** *Peza*

con rosca en espiral: turbo –inis. ♦ *Fuso horario*: circulus temporalis. *En cada terra o seu uso, en cada roca o seu fuso*: cum Romae fueritis, Romano vivite more; quot regiones tot mores.

fusta. *s.f.* Fustis –is; flagellum –i; verber –eris; scutica –ae.

fustalla. *s.f.* **1.** *Pipa, tonel, cuba*: cup(p)a –ae; dolium –i; cadus –i. **2.** *Conxunto deles*: cup(p)arum, doliorum complexus.

fuste. *s.m.* **1.** *Parte leñosa das árbores*: lignum –i; truncus –i; materia –ae. **2.** *Parte alongada da columna ou do cruceiro*: scapus –i; truncus –i. **3.** *Recipiente para o viño*: cup(p)a –ae; dolium capax; cadus –i. **4.** *Pau en forma de cruz dunha colmea*: alvearii decussata virga. **5.** *Pinza para separar as castañas dos ourizos*: forceps –ipis.

fustriga. *s.f.* V. **fusta**.

fustrigada. *s.f.* Verberatio –onis; verbera –um.

fustrigar. *v.tr.* Fusti percutere; flagris, fustibus ou verberibus caedere; mulcare; verberare; flagellare; fustigare. V. *tamén* **azoutar, flaxelar**.

fútbol. *s.m.* Folliludium, pediludium –i; podosphaera, sphaeromachia –ae; follis calciumque ludus, contentio ou certamen; follis pedumque ludus; pilae coriaceae ou lusoriae ludus, certamen ou certatio; ludus ou lusus pilaris. ♦ *Xogar ao fútbol*: folliludium certare; pediludium exercere; follem pedibus pulsare; folle calcibusque ludere; folle perite ludere.

futbolín. *s.m.* Folliludium mensale; mensalis follis manuumque ludus.

futbolista. *s.* Sphaerista –ae; pilicrepus –i; inflati follis certator; pilae (coriaceae) lusor; (*porteiro*) ianitor –oris; (*defensas*) defensores –um; (*medios*) lusores medii; acies media; medium agmen; (*centrocampista*) mediae areae lusor; (*dianteiros*) oppugnatores, incursores –um; primum agmen; lusorum ductor; (*xogador estranxeiro*) lusor alienigena; (*capitán*) dux, ducis; princeps –ipis.

futuro –a. *adx.* **1.** *Que está por vir*: futururus, venturus, posterus –a –um. *s.m.* **2.** *O tempo que ha de vir*: futura aetas; futurum, consequens, posterum ou veniens tempus; futurum –i; futura –orum. **3.** *Gram. Tempo do verbo*: futurum –i; futurum tempus. ♦ *Para o futuro*: in posterum; in reliquum tempus; postea, posthac. *Coñecedor do futuro*: futuri ou futurorum praescius. *Os segredos, o descoñecemento do futuro*: futuri temporis secreta ou inscitia. *As xeracións futuras*: posteri –orum.

fuuroloxía. *s.f.* Commenticia scientia futurorum. V. *tamén* **ciencia ficción**.

fuxefuxe. *adx.* V. **besbello, bulebule, bulicioso**.

fuxida. *s.f.* V. **escapada, fuga**.

fuxidío –a. *adx.* **1.** *Que dura pouco*: V. **breve, efémero**. **2.** *Arisco, esquivo*: V. estes adxectivos.

fuxido –a. *part.* **1.** *Part. do verbo fuxir*: fugitatus –a –um; in fugam datus. **2.** *Persoa fuxida*: fugitivus, profugus, refugus/-a; fugiens –entis; (*desertor*) perfuga –ae. V. *tamén* **desertor**.

fuxir. *v.intr.* **1.** *Afastarse dun lugar*: fugere, effugere, aufugere, defugere; se pedibus dare; abire; (*das mans do inimigo*) ex hostium manibus effugere; (*diante do inimigo*) terga hosti dare. **2.** *Saír indebidamente de onde se está preso*: evadere; evolare; fugitare; fugam capere ou capessere; elabi; se (fuga) proripere; se eripere ou abripere. ♦ *Fuxir das malas compañías*: improborum societatem vitare; (*do trato*) aditum sermonemque vitare; (*da dor*) dolorem vitare. *O tempo foxe*: fugit irreparabile tempus; fugaces labuntur anni.

fuxitivo –a. *adx.* e *s.* **1.** *Que foxe ou fuxiu*: fugitivus/-a; (*domo ou patria*) profugus/-a; fugiens –entis; exsul –is. **2.** *Breve, efémero*: V. estes adxectivos.

Gg

***gabacho** –a. *adx.* V. **gavacho**.

gabán. *s.m.* Caracalla, paenula, lacerna –ae; superindumentum –i.

gabanza. *s.f.* V. **eloxio**.

gabar. *v.tr.* V. **eloxiar**.

gabardina. *s.f.* Impermeabilis paenula; impluvia vestis; textile transversum.

gabarra. *s.f.* Corbita –ae; parva navis oneraria.

***gábea.** *s.f.* V. **gabia**.

gabeador –ora. *adx.* Errans, reptans –antis. ♦ *Hedras, rosas gabeadoras:* errantes hederæ; reptantes rosæ.

gabear. *v.intr.* Reperere, adrepere, reptare; reptando scandere; (*as plantas*) scandere. V. *tamén* **aganchar**, **agatuñar**.

gabeta. *s.f.* V. **caixón**, **estoxo**.

gabia. *s.f.* Cava –ae; alveus –i; (*muro de terra*) terreus murus.

gabián. *s.m.* Accipiter –tris.

gabinete. *s.m.* **1.** *Sala para recibir ou de traballo:* conclave –is; cubiculum –i; laboratorium, laborarium –i; officina, zotheca –ae; locus expediendis negotiis destinatus; (*do rei, dos ministros*) consistorium –i; (*de física, de química, de historia natural*) conclave rerum physicarum, chemicarum *ou* animantium. **2.** *Conxunto de ministros dun goberno:* consilium –i; summum reipublicæ consilium; ministrorum *ou* publicorum ministrorum consilium *ou* collegium. ♦ *Cambiar o gabinete:* civile ministerium renovare.

gacela. *s.f.* Dorcas –adis; oryx –ygis.

gacio –a. *adx.* Caeruleus, caeruleus, caesius –a –um. ♦ *Ollos gacios:* caesii oculi.

gadaña. *s.f.* Falx fenalis *ou* fenaria; sicilis –is.

gadañador. *s.m.* Fenisex –icis; fenisectator, messor –oris.

gadañadora. *s.f.* Machina messoria.

gadaño. *s.m.* **1.** *Apeiro máis pequeno cá gadaña:* falx messoria minor; falcula –ae. **2.** *Apeiro para rozar:* falx silvatica. V. *tamén* **fouce**, **fouciña**. **3.** *Picana:* bidens –entis.

gaditano –a. *adx.* e s. Gaditanus –a –um. Gaditani –orum.

gado. *s.m.* V. **gando**.

gadoupa. *s.f.* **1.** *Pé dalgúns animais:* unguis –is; uncus *ou* aduncus unguis; (*pequena*) falcula –ae. **2.** (*fig.*) *Man grande e torpe:* magna et lenta manus; adunca manus. ♦ *Botarlle as gadoupas a alguén:* unguis in aliquem conicere; aliquem comprehendere. *Caer nas gadoupas de alguén:* in alicuius manus incidere.

gadoupada. *s.f.* Unguis ictus.

gaduñar. *v.tr.* **1.** *Causar feridas coas uñas ou con algo semellante:* lacerare; unguibus genas appetere *ou* notare; unguibus (ora) sauciare, foedare; radere. *v.pr.* **2.** *Sufrir esas feridas:* cutem leviter radere; unguibus ora foedare *ou* laniare. ♦ *Que as mulleres non se gaduñen as fazulas (en sinal de dó):* mulieres genas ne radunto.

gaélico –a. *adx.* **1.** *Relativo a este pobo celta:* gaelicus –a –um. **2.** *Lingua dese pobo:* lingua celtica (ab antiquis gentibus Scotiis et Hiberniis usitata).

gafar. *v.tr.* **1.** *Causar mala sorte:* fascinare; adversam fortunam, fascinationem, fascinum, maleficium, infortunium, afferre *ou* trahere. **2.** *Insultar ou botar en cara:* insultare; contumeliis afficere; probra iacere; maledicere; laedere; illudere; vituperare. **3.** *Sentar mal (unha comida):* cibum stomacho onerosum, gravem, alienum

esse; cruditate laborare. **4.** *Cegar un corte:* aciem praestringere. V. *tamén cegar*. **5.** *Ensuciar:* V. este verbo. *v.intr.* **6.** *Apestar, feder:* V. **alcatrear, apestar.** *v.pr.* **7.** *Derramarse o gume dun corte:* V. **cegarse**. **8.** *Ensuciarse:* V. este verbo. **9.** *Infectarse unha ferida:* corrumpi; infici; vitiari. V. *tamén aborrecese.*

***gafas.** *s.f.pl.* V. **anteollos, lentes.**

gafe. *s.* Ominator/-trix. V. *tamén agoireiro.*

gago -a. *adx.* Balbus, blaesus -a -um; balbutiens -entis; lingua haesitans.

gaguexar. *v.intr.* Balbare, balbutire; titubare; balbum esse; lingua haesitare; (*un neno*) incerta voce *ou* turbide loqui; (*por medo, indecisión*) singultim loqui.

gai. *s.m.* V. **homosexual, marica.**

gaio. *s.m.* Garrulus glandarius.

gaiola. *s.f.* **1.** *Caixa para cazar animais:* cavea -ae. **2.** (pop.) *Prisión:* V. **cárcere.**

gaioleiro -a. *adx.* Gratus, amoenus, illecebrosus -a -um; alliciens -entis. V. *tamén agradable, adorable, amable.*

gaita. *s.f.* Tibia, avena -ae; (*galega*) tibia utricularis *ou* utre praedita. ♦ *Tocar a gaita:* tibiam inflare; tibia canere. *Andar, vir con gaitas:* molestiam afferre; taedio esse. *Non estar para gaitas:* iratum esse.

gaiteiro -a. *s.* Fistulator/-trix; auletes -ae; aulaedus/a; tibicen -inis/tibicina -ae.

gaivota. *s.f.* Larus -i; gavia -ae.

gala ¹. *s.f.* **1.** *Vestido de ocasións solemnes:* vestimentum sumptuosum; sumptuosae *ou* sol(l)emnes vestes. **2.** *Gran luxo:* sol(l)emnis *ou* sumptuosa pompa; (*de gala*) magnificus, splendidus -a -um; (*comida de gala*) epulae -arum. **3.** *Espectáculo musical:* musicum spectaculum.

gala ². *s.f.* Órgano respiratorio dos peixes: galla -ae; branquiae -arum.

galáctico -a. *adx.* Galacticus -a -um.

galada. *s.f.* V. **gala** ².

galaico -a. **1.** *Da Gallaecia:* Callaecus, Callaicus, Gallaicus -a -um. **2.** *De Galicia:* Gallaecus *ou* Gallaicus -a -um. V. *tamén galego.*

galán. *s.m.* **1.** *Personaxe principal de teatro:* actor praecipuus, maximi momenti, primarum partium *ou* primas partes agens. **2.** *Home que lle fai*

as beiras a unha muller: mulieri obsequens *ou* serviens homo; procus, sponsus -i. **3.** *Home ben parecido:* venustus, comptus, pulcher, elegans, praestanti corpore, egregia forma, politus, urbanus, concinnus, ornatus, excultus homo.

galano. *s.m.* Ludicrum -i; pueriles deliciae; ioculi -orum; quisquiliae, nugae -arum; crepundia -orum.

galante. *adx.* **1.** *Cortés, amable, xentil:* elegans -antis; officiosus, urbanus, concinnus -a -um. *adx. e s.* **2.** *Amable, atento, esp. coas mulleres:* mulierosus, mulierarius, delicatus, in puellas *ou* mulieres obsequiosus (homo); mulierum assentator. **3.** *Que trata temas amorosos:* amatorius -a -um; (*poesía, linguaxe*) poesis amatoria, sermo amatorius.

galanteador -ora. *adx.* V. **cortexador, galán, galante.**

galantear. *v.tr.* **1.** *Facerlle as beiras a unha muller:* V. **cortexar**. **2.** *Mostrarse amable para obter algo:* V. **adular, corte** (facer a).

galantería. *s.f.* Officiositas, urbanitas, amabilitas -atis; elegantia -ae; (*ditos galantes*) blanditiae, blande dicta; deliciae -arum; lepos -oris; (*coas mulleres*) amatoriae blanditiae.

galardoar. *v.tr.* V. **premiar.**

galardón. *s.m.* V. **premio.**

galaxia. *s.f.* **1.** *Astron. Sistema de estrelas ou astros:* galaxias -ae; stellarum *ou* astrorum conglobatio. **2.** *A Vía Láctea:* Galaxias -ae; Vía Lactea; Orbis Lacteus.

galbán -ana. *adx.* **1.** *Folgazán, lacazán:* V. estes adxectivos. *s.f.* **2.** *Desidia, nugalla:* pigritia, incuria, desidia, ignavia, socordia, negligentia -ae; segnities -ei; languor, torpor -oris; tarditas, segnitas -atis.

galdrapo. *s.m.* V. **aldraxe, bandallo, fargallo.**

galdrumada. *s.f.* V. **bazofia.**

galego -a. *adx.* **1.** *De Galicia:* Gallaecus, Gallai-cus, Callaecus, Callaicus -a -um. *s.* **2.** *Persoa de Galicia:* Gallaicus/-a; (Callaicus/-a); Gallaici (Callaici) -orum. **3.** *Idioma:* lingua Gallaica; sermo Gallaicus.

galeguismo. *s.m.* **1.** *Movemento por recuperar a identidade de Galicia:* Gallaeciae studium; Gallaeciae cognoscendae studium; Gallaicae identitatis diffundendae studium. **2.** *Palabra,*

expresión ou costume galega: Gallaica locutio; Gallaicus mos.

galeguista. *s.* Linguae Gallaicae *ou* morum Gallai-
corum cultor/-trix *ou* fautor/-trix.

galena. *s.f.* Galena –ae.

galeón. *s.m.* Galio –onis; (*de transporte*) vectoria,
oneraria navis; (*de guerra*) ingens bellica navis
(veligera); proelialis navis.

galeote. *s.m.* Remex –igis; remo adactus; ad remi-
gium damnatus.

galera. *s.f.* **1.** *Antiga nave con vela e remos*: triremis
–is; navis actuaria. **2.** *Prancha de imprenta*: ty-
pographica tabula. **3.** *Pena de remar nas galeras*:
ad triremes damnatio; (*condenar a galeras*) scal-
mo, remigio addicere; ad remum, ad triremes
damnare; (*condenado a galeras*) ad triremes *ou*
ad remigium damnatus; remo publicae triremis
affixus. *V. tamén forzado*.

galería. *s.f.* **1.** *Corredor do exterior da casa*: ambu-
lacrum fenestratum; mesaula –ae; mesaulos –i;
(*sainte*) maenianum –i. **2.** *Camiño subterráneo*
dunha mina: cuniculus –i; concameratus *ou*
fornicatus cuniculus; specus –us; subterraneum
ambulacrum; (*dunha mina de ouro*) arrugia –ae;
(*mina de carbón*) cavea anthracina; cuniculus
carbonarius. *V. tamén mina*. **3.** *Pasaxe cuberta*
ou conduto subterráneo: cuniculus tectus, conca-
meratus *ou* fornicatus; tecta ambulatio; (*cerra-
da*) cryptoporticus –us. **4.** *Lugar destinado ao*
público con localidades máis baratas: summae,
ultimae *ou* editiores caveae ♦ *Galería de arte*:
pinacotheca –ae; taberna pictoria; tab(u)linum
–i; iconopolium –i; pictorum operum sedes; do-
micilium bonis artibus exhibendis.

galerna. *s.f.* Circius, caurus –i; (*para os romanos*)
Gallicus ventus.

Gales. top. Cambria –ae; Vallia –ae; Britannia Se-
cunda.

galés –esa. *adx.* e s. Cambrensis –e. Cambrenses
–ium.

galgo. *s.m.* Vertragus –i; (canis) Gallicus.

Galia. top. Gallia –ae; Galliae –arum.

Galicia. top. Gallaecia –ae.

galicismo. *s.m.* Locutio, dictio Gallica; oratio gal-
lice constructa; Gallicum verbum; gallicismus –i.

gálico –a. *adx.* **1.** *Relativo á Galia*: Gallicus –a
–um. *s.m.* **2.** *Sifilis*: *V. esta palabra*.

galimatías. *s.m.* **1.** *Escrito, discurso complicado*:
oratio, dictio confusa *ou* incondita; quaestionum
nebulae. **2.** *Asunto, situación difícil*: difficultas
–atis; impedimentum, obstaculum –i; obex
–icis; res ardua; perturbatio, confusio –onis.

galináceo –a. *adx.* **1.** *Zool. Relativo á galiña*: gal-
linaceus, gallinarius –a –um. *s.f.pl.* **2.** *Zool. Orde*
destas aves: gallinaceum genus.

galiña. *s.f.* Gallina –ae; (*choca*) glociens *ou* gloci-
tans gallina; (*de río*) fulica –ae; (*criada en granxa*)
villaris gallina. ♦ *Deitarse coas galiñas*: lumini-
bus nondum accensis cubitum ire.

galiñeiro. *s.m.* **1.** *Capoeira*: gallinarium, aviarium
–i; gallinarum cubile. *V. tamén capoeira/-o*. **2.**
(fig.) *Zona do público con localidades máis bara-
tas*: cavea summa.

galla. *s.f.* **1.** *Póla, rama*: ramus, brochus, surcus
–i; palmes, termes –itis; virga –ae; manus –us;
(*pequena*) virgula –ae; surculum, surculus, surcel-
lum, surcellus, surcillum, surcillus –i; (*de piñeiro*)
taeda –ae. **2.** *Dente, punta de certas ferramentas*:
acumen –inis; mucro –onis; dens, dentis.

gallada. *s.f.* *V. gallado*.

gallado –a. *adx.* **1.** *Que ten gallos*: ramosus –a
–um. *s.f.* **2.** *Galladura*: *V. bifurcación*. **3.** *Bi-
furcación dun camiño*: *V. bifurcación*.

galladura. *s.f.* *V. bifurcación*.

gallardía. *s.f.* Robur –oris; vigor –oris; elegantia
–ae; formae praestantia; venustas, strenuitas
–atis; animi robur; fortitudo –inis.

gallardo –a. *adx.* *V. aposto, baril*.

galleiro. *s.m.* **1.** *Estadullo en forma de Y*: *V. for-
cado*. **2.** *Forcada de dous ou máis gallos*: furca,
fuscina –ae. **3.** *Gancho para colgar cousas*: un-
cus, uncinus –i; harpago –onis. **4.** *Pau para*
colgar embutidos, pan, etc.: uncus, unculus –i. **5.**
Soporte dos remos: remorum sustentaculum.

galleta ¹. *s.f.* *Instrumento de labranza*: furca –ae;
(*soster con galletas*) furcillare; (*en forma de galle-
ta*) furcillatus –a –um. *V. tamén forca*.

galleta ². *s.f.* **1.** *Anaco de pasta de fariña, azucre,*
etc.: placenta –ae; crustum, crustulum –i; bis
coctus panis. **2.** (fig. e pop.) *Labazada*: *V. esta*
palabra.

galleto. *s.m.* Furcilla, furcula –ae.

gallo ¹. *s.m.* **1.** *Galla, póla*: *V. galla*. **2.** *Gallada*: *V.*
gallado. **3.** *Dente, punta*: *V. galla*.

gallo ². Termo usado só na *loc. prep. co gallo de*: propter (*ac.*); ex (*abl.*); alicuius rei causa; (*co gallo do teu aniversario*) propter tuum natalicium diem; (*viñen aquí co gallo de desculparme*) huc reverti ut me purgarem.

***gallope**. *s.m.* V. **galope**.

galo ¹. *s.m.* *Macho da galiña*: gallus -i; pullus ou gallus gallinaceus; gallinaceus mas; (*de pelexa*) gallus pugnator ou rixosus; pycta -ae; (*hora en que canta*) gallicinium -i; (*ao canto do galo*) sub ou ad galli cantum; (*adestrador de galos de pelexa*) rixosorum gallorum lanista. ♦ *Outro galo cantaría*: longe aliter se res haberet.

galo ². *adx. e s.* *Da Galia*: Gallicus, Gallicanus, Gallus -a -um. Galli, Gallicani -orum.

galocha. *s.f. ou galochó. s.m.* **1.** *Chanca, zoco*: V. **chanca**. **2.** *Madroña, zoca*: V. **madroña**. **3.** *Chanco*: V. **chanca, chanco, madroña**.

galón. *s.m.* *Mil.* Fasciola, taeniola -ae; limbus -i; serica ornatura; (*militar*) phalerae -arum.

galopada. *s.f.* Quadrupes ou quadrupedus cursus.

galopante. *adx.* **1.** *Que galopa*: quadrupedans -antis; quadrupedo cursu. **2.** (*fig.*) *Que medra moi rapidamente*: irrefrenabilis -e; celerrime ingravescens ou peiorans; in deterius ruens.

galopar. *v.intr.* (*O cabaleiro*) equo citato ou admissio vehi ou invehí; laxatis habernis currere; cursu incitatissimo ferri; (*o cabalo*) quadrupedo (cursu) currere.

galope. *s.m.* Cursus incitatissimus ou infrenus; quadrupes cursus; quadrupedans gressus; habernarum laxatio; equi incitatio. ♦ *Ao galope*: equo concitato; effusissimis habenis.

galopín -ina. *adx. e s.* Callidus, versutus, dolosus/-a; vafer/-fra vir/femina; furcifer/furcifera.

***galpón**. *s.m.* V. **alboio**.

galvanizar. *v.tr.* **1.** *Revestir con outro metal*: electrolyse protegere; (*con zinc*) zinco illinire ou obducere; zinci stratura potegere; zincum superponere ou inducere. **2.** *Someter un animal á acción da corrente eléctrica*: electrídre ou eléctrica vi stimulare; galvanica ratione movere. **3.** (*fig.*) *Infundir novos ánimos*: arrigere. V. *tamén* **animar, electrizar**.

galvanómetro. *s.m.* Galvanometrum, electrometrum -i; instrumentum electrici fluxus messorium.

gama. *s.f.* **1.** *Escala, sucesión gradual*: gradus -us; ordo -inis. V. *tamén* **escala**. **2.** *Varietade de cousas*: varietas, diversitas -atis; diversae species; variatio, mutatio -onis.

gamba. *s.f.* (*Vermella*) aristaemorphia foliacea; (*branca*) parapenaeus lugirostris; (*rosada*) aristeus antennatus.

gamela. *s.f.* Alveus -i. V. *tamén* **chalana**.

gameto. *s.m. Biol.* Generativa cellula.

gamo. *s.m.* Dam(m)a -ae.

gana. *s.f.* **1.** *Desexo, vontade*: desiderium, studium -i; voluntas, cupiditas -atis; libido -inis; appetitus -us; appetitio -onis. **2.** *Desexo de comer ou beber*: cibi ou potus appetentia; edendi cupiditas; esuries -ei; esuritio -onis; fames -is; sitis -is; (*ter fame, sede*) esurire, sitire. ♦ *Dar a gana*: velle; cupere; optare; expetere; desiderare. *Fago o que me dá a gana*: quod libet facio. *Non me dá a gana*: nolo; non libet. *De boa gana*: libenter; libenti, aequo animo; sponte. *De mala gana*: aegre; invite; gravate, gravatim; iniquo animo. *De boa ou de mala gana*: velis nolis. *Terlle gana (a alguén)*: offensionem alere; alicui invidere; alienum animum in aliquem habere.

ganador -ora. *adx.* **1.** *Que gana ou ganou*: victor/-trix. V. *tamén* **campión**. **2.** *Persoa que ten éxito*: triumphans vir/femina; triumphator/-trix; victor/-trix; (*sair ganador*) victorem ou superiorem discedere ou evadere.

ganancia. *s.f.* Lucrum, commodum, incrementum -i; quaestus -us; bolus -i; (*pequena*) quaestivulus -i; (*do aforro*) compendium -i; (*do traballo*) emolumentum -i; (*facer algo por ganancia propia*) facere aliquid compendii sui causa.

ganar. *v.tr.* **1.** *Obter mediante o traballo*: lucrari, lucrí facere ou lucrifacere; comparare; acquirere; quaestum ou lucrum facere ou obtinere; victum labore comparare. **2.** *Percibir un soldo*: mercedem, salarium obtinere ou comparare. **3.** *Obter o triunfo nunha competición*: in certamine vincere; in dimicationibus lusoriis victoria potiri ou victoriam assequi; confecto certamine praemium assequi; lauro ornari; corona donari; superiorem ou victorem discedere ou evadere. **4.** *Obter honores, gloria*: adipisci; consequi; quaerere; parere; (*o favor, a benevolencia*) animos hominum sibi conciliare; (*a vitoria*) vincere; (*unha causa*) causam obtinere; iudicium vincere. *v.intr.* **5.** *Mellorar*: profi-

cere; in melius mutari; meliorem *ou* melius fieri; in melius ire. **6.** *Ser superior a alguén:* aliquem occupare *ou* vincere; antecedere, praecellere, praecedere; anteire, praeire; superare; praestare.

♦ *Ganar un premio:* praemium merere/-eri *ou* auferre. *Ganar a dianteira:* celeritate *ou* cursu vincere; iter praecipere. *Ganar a palma:* V. **palma**. *Ganar a vida:* victum quaerere, quaeritare *ou* comparare. *Ganar para a propia causa:* ad suam causam perducere. *Ganar tempo:* V. **tempo**. *Ganar a volta:* V. **envorcar**.

ganchete. *s.m.* Termo só usado la *loc. adv. ganchete (ir de):* amplexos *ou* brachiis inter se implexis incedere.

***ganchillo.** *s.m.* V. **gancho**.

gancho. *s.m.* Uncus, uncinus, hamus -i; harpago, ancon -onis; (*ganchos de ferro*) manus ferreae.

♦ *Agulla de gancho:* acus textoria; adunca acus. *Labor de gancho:* opus textorium.

gándara. *s.f.* Dumetum -i; dumis obsitus locus; tesca, tescua *ou* tesqua -orum.

gandeiro -a. *adx.* **1.** *Relativo ao gando:* pecuarius -a -um. **2.** *Propietario de gando:* pecuarius/-a; pecorarius/-a; (*ser gandeiro*) pecuariam agere.

gandería. *s.f.* **1.** *Cría de gando:* pecuaria -ae; pecuaria res. **2.** *Gando dunha comarca:* pecuaria -ae.

gando. *s.m.* Pecus -udis; pecus -oris; (*ovellas*) pecus ovillum; probata -orum; balantum pecudes; (*cabras*) caprae, barbigerae -arum; (*bois, vacas*) pecus bubulum; (*porcos*) pecus setigerum; (*aves*) pecus volatile; (*peixes*) pecus aquatile; pecus Neptuni; (*gando grosso*) pecus maius; armentum -i (*ús. máis en pl.*); (*gando miúdo*) pecus minus; grex, gregis. V. *tamén* **greá, rabaño**.

gandulo -a. *adx.* Deses -idis; piger -gra -grum; nebulo -onis. V. *tamén* **folgazán**.

ganduxar. *v.tr.* Laxiore sutura aptare.

ganduxo. *s.m.* Laxior sutura.

ganga ¹. *s.f.* *Cousa boa e de pouco prezo:* bonum fortuitum; commodum -i. V. *tamén* **bicoca**. ♦ *Andar ás gangas:* merces parvi pretii quaerere; obvia quaeque aucupari *ou* consecrari. *Dar con gangas:* aliquid fortuiti boni nancisci.

ganga ². *s.f.* *Materia non aproveitable dos minerais:* scoria -ae; metallica retrimenta; metallorum purgamenta.

ganglio. *s.m.* Ganglion -i; nodus (nervorum).

gangrena. *s.f.* **1.** *Morte ou putrefacción dun tecido:* gangraena -ae; tabes -is; putredo -inis; (*pa-decela*) tabescere. **2.** (fig.) *Todo o que corrompe moralmente:* gangraena -ae; morum pravitas; contagio -onis; (*do Estado*) pestis reipublicae.

gángster. *s.m.* Praedo *ou* latro gregalis; rapinator -oris; scelerum auctor; manuballistularius -i.

ganso -a. *s.* Anser -eris; anser mas *ou* femina; (*pluma fina de ganso*) lana anserina.

ganzúa. *s.f.* Clavis adunca; clavis adulterina.

gañador -ora. *adx.* e s. V. **ganador**.

gañar. *v.tr.* V. **ganar**.

***gañote.** *s.m.* V. **garneato**.

***garabanzo.** *s.m.* V. **garavanzo**.

garabato. *s.m.* **1.** *Trazo ou debuxo mal feito:* informes litterae; foeda pictura; (*facen garabatos*) conscribillare. V. *tamén* **borrancho**. **2.** *Garabullo:* V. esta palabra. ♦ *Non hai quen entenda estes garabatos:* has litteras *ou* tabulas gallina scripsit.

garabullo. *s.m.* Surcus, surculus, fusticulus -i; sudes *ou* sudis -is; virga, virgula -ae; (*leña miúda*) cocula -orum.

garamelo. *s.m.* V. **rateira**.

garante. *s.m.* Sponsor, confirmator, fidedictor, fidepromissor -oris; vas, vadis.

garantía. *s.f.* **1.** *Acción de garantir:* fideiussio, cautio, satisdatio, sponsio -onis; securitas -atis. **2.** *Aquel ou aquilo que garante:* testis -is; roboramen -inis. V. *tamén* 1. **3.** *Compromiso dunha casa comercial co comprador:* officii susceptio; muneris sumptio; sponsum, promissum -i; pigneraticium depositum; arr(h)abo -onis; arr(h)a -ae; pignus -oris.

garantir. *v.tr.* **1.** *Asegurar o bo funcionamento:* integritatem *ou* bonitatem mercis testari *ou* testificari; (*os danos ao comprador*) emptori damnum praestare. **2.** *Asegurar que se vai cumprir algo:* pollicitari; fidepromittere; sponsione se adstringere *ou* obligare; fidem dare. **3.** *Velar pola seguridade de algo ou por que se cumpra:* spondere; praestare; cavere; auctorem se profiteri; cautionem interponere de solvendo. **4.** *Ser causa da seguridade de algo:* tutum reddere *ou* praestare; asseverare; certificare; (*garantir a*

seguridade da cidade con murallas) urbem muris tutari. V. *tamén responder*.

garañón. *s.m.* Admissarius equus *ou* asinus; musimo *ou* musmo –onis.

garapiñar. *v.tr.* **1.** *Solidificar un líquido pastoso:* in saccharo elixare; liquorem congelare *ou* glaciare. **2.** *Recubrir con xarope ou caramelo:* saccharo cocto contegere *ou* operire. ♦ *Améndoa garapiñada:* V. **améndoa**.

garatuxa. *s.f.* **1.** *Demostración de cariño:* blandimentm –i; blandities –ei; blanditia, blandiloquentia –ae; illecebrae –arum; blandaevoces; blanda dicta. **2.** *Enfrontamento:* contentio, adversatio –onis; certamen –inis; simultas –atis.

garavanzo. *s.m.* Cicer –eris.

garaxe. *s.m.* Autocinetorum receptaculum; vehiculorum, carruum stabulum; tabernaculum raelidis automatariss asservandis.

garbeo. *s.m.* Ambulatio, deambulatio –onis; (*dar un garbeo*) deambulatum ire. V. *tamén paseo*.

garbo. *s.m.* **1.** *Excesivo amor propio:* vanitas –atis; arrogantia –ae. **2.** *Elegancia e desenvoltura:* venustas, suavitas –atis; praestantia –ae; corporis elegantia; elegans corporis habitudo; (*con garbo*) venuste. **3.** *Desenvoltura e brío:* V. **desenvoltura, elegancia**.

garboso –a. *adx.* V. **airoso, elegante, fachendoso**.

garda. *s.f.* **1.** *Acción de gardar:* custodia, tutela, cura, vigilantia –ae; praesidium –i; excubiae –arum. **2.** *Mil. Grupo de soldados para protección de persoas ou lugares:* excubiae –arum; militaris custodia; praesidium –i; milites a publica tutela; milites praetoriani; praetoriana cohors; (*da costa*) milites litorei; (*da raia*) limitanei milites. **3.** *Mil. Corpo armado para protección de certos personaxes:* custodes militares; apparitores, protectores –um; custodia, tutela –ae. **4.** *Protección:* tegumentum, integumentum –i; (*dun libro*) involucrum –i; pagina exterior. **5.** *Membro dun corpo de seguridade:* custos –odis; stator –oris; excubiae –arum; publicae securitatis tutor *ou* custos; miles a publica tutela. ♦ *En garda.* **1.** *En attitude de defensa (estar, pórse):* atente *ou* strenue agere; animo *ou* animis adesse. **2.** *Sobre aviso:* vigilans –antis; diligens –entis; attentus, intentus –a –um. *Estar de garda:* vigiliat, stationem *ou* excubias agere; vigilare; excubias,

vigilias habere; in vigilia *ou* in stationibus esse. *Ser garda de alguén:* alicui praesidio esse. *Corpo, posto de garda:* statio –onis; custodia –ae. *Garda civil:* V. **civil**. *Médico de garda:* medicus per vices praesens. *Garda municipal ou urbano:* biocolyta –ae; urbanus *ou* civitatis vigil; (*pl.*) excubiae urbanae. *Garda de tráfico:* vigil viatorius. *Garda forestal:* V. **gardamontes**.

gardaagullas. *s.m.* Ferriviarius custos.

gardacostas. *s.m.* Navicula oraria, litorea *ou* litus tuens; actuariolum speculatorium.

gardalama. *s.m.* Luticipulum –i.

gardameta. *s.m.* *Dep.* V. **porteiro**.

gardamontes. *s.m.* Saltuarius –i; silvarum custos *ou* tuitor; (*para o control da caza*) venationis custos *ou* inspector.

gardapó. *s.m.* Vestis tutamen *ou* tegumentum; amictus –us.

gardar. *v.tr.* **1.** *Custodiar, coidar:* V. **coidar**. **2.** *Pór a salvo:* servare; asservare. **3.** *Manter no seu poder:* V. **conservar**. **4.** *Ter oculto:* V. **encerrar**. **5.** *Continuar a ter, non perder:* V. **conservar**. **6.** *Permanecer nun estado, manter:* servare, conservare; (*en silencio*) silere; tacere; conticescere; obmutescere; (*en reposo*) quiescere, conquiescere; vacare; otari. **7.** *Cumprir, observar:* V. **cumprir**. **8.** *Conservar algo destinado a alguén:* servare, reservare; seponere; secernere; aliquid alicui relinquere *ou* vindicare. **9.** *Non gastar:* V. **aforrar**. **10.** *Deixar para máis tarde:* differre; tenere, retinere; (*in posterum*) custodire. **11.** *Conservar con ánimo de vinganza:* reservare; celare; aliquid sub pectore servare. *v.pr.* **12.** *Defenderse, protexerse:* cavere; cautionem adhibere; se defendere; se munire; se ab aliquo *ou* ab aliqua re cavere; (*gárdate de facer*) ne feceris; cave facias; (*gárdate de dicilo*) cave ne hoc dicas. **13.** *Facer pouco uso dunha calidade para máis tarde:* differre; reservare; *in posterum* transferre; (*a si mesmo para tempos mellores*) se rebus secundis servare. *v.intr. e pr.* **14.** *Manterse en condicións para o consumo:* durare; permanere; perennare; vetustatem ferre. ♦ *Festa de gardar:* festus/-a dies; festum tempus; feriae –arum. *Gardar a liña:* subtilitatem, gracilitatem, gracilem speciem servare *ou* tenere. *Gardar cama:* lectum tenere; cubare; *in lecto* detineri *ou* iacere; aegrotare; aegrotum esse.

gardarriós. *s.m.* Fluminum tuitor *ou* custos.

gardarroupa. *s.m.* **1.** *Dependencia para gardar prendas de vestir:* vestiaria arca; armarium, vestiarium –i; amicularum repositorium; (*nos baños romanos*) apodyterium –i. **2.** *Encargado de gardalas:* vestiarius ou vestium custos; vestispicus/vestispica; vestiplicus/vestiplica; vestispex ou vestiplex –icis; famulus/-a amiculis tuendis; servus/-a e veste ou ad vestem.

gardenia. *s.f.* Gardenia –ae.

gardería. *s.f.* Pueritiae ludus; infantium ou infantulorum nidus ou nidulus; paedotrophaeum –i.

gardián –á. *s.* Custos –odis; tuitor/-trix; excubitor/-trix; praesul –ulis; minister/-tra.

garduña. *s.f.* Mustela –ae.

garete. Termo só usado na *loc.adv. ir ao garete: V. deriva* (ir á).

garfelo. *s.m.* Trulla –ae; cochleare magnum; tudicula maior.

garfo. *s.m.* Fuscinula –ae; furcula escaria; (*de co-ciña*) creagra –ae.

gargallada. *s.f.* Cachinnus –i; cachinnatio –onis; (*pl.*) soluti risus. ♦ *Rir ás gargalladas:* cachinnare ou cachinnari; in cachinnos effundi; cachinno concuti; miros risus edere; risu corrue

gargallo. *s.m.* V. **esgarro.**

garganta. *s.f.* **1.** *Parte externa do pescozo ou farinx:* iugulum –i; guttur –uris; gurgulio –onis. V. *tamén farinx, gorxa*. **2.** *Paso entre montañas:* montium, locorum angustiae; fauces –ium.

gargantilla. *s.f.* Monile –is; torques (torquis) –is.

gargarexar. *v.intr.* Gargarizare; os eluere ou colluere; gargarizationes facere.

gargarexo. *s.m.* **1.** *Acto de gargarexar:* gargarizatio –onis; gargarisma –atis; gutturis collutio; gulae detersio. **2.** *Carraspeira:* V. esta palabra.

gargarismo. *s.m.* Liquidum plasma; medicamentum expuendum; colluens ou gutturi colluendo medicamentum; gargarismatium –i.

gárgola. *s.f.* Fistula –ae; colliciae ou colliquiae –arum; larva aquam ore emittens.

***garimoso –a.** *adx.* V. **agarimoso.**

garita. *s.f.* Specula –ae.

garlopa. *s.f.* Runcina –ae; (*labrar coa garlopa*) runcinare, eruncinare

***garmalleira.** *s.f.* V. **gramalleira.**

garnacha. *adx.* e *s.f.* Uva ou vitis Vernantiana; vinum Vernantianum (a *Vernantia*, hodie *Vernazza*, oppidum Liguriaie sic appellatum) ou subflavum

garneato. *s.m.* Glutus –i; fauces –ium; gula –ae.

garra ¹. *s.f.* *Pata de certos animais:* V. **gadoupa.**

garra ². *s.f.* Termo só usado na *loc. adv. garra* (*ir á*): secundum litus errare ou vagari; anc(h)oris solutis navigare.

garrafa. *s.f.* Magna lagoena; lagoena crystallina.

***garrafal.** *adx.* V. **colosal, descomunal, desconforme, enorme.**

garrafón. *s.m.* Gastrum –i; amphora –ae.

garrido –a. *adx.* **1.** *Aposto, baril:* V. estas palabras. *s.m.* **2.** *Pequeno regalo que se fai aos nenos:* ludicrum –i; crepundiae –arum; munusculum –i.

garrote. *s.m.* **1.** *Pau curto para tensar unha corda:* fustis –is; fustis funem contorquens. **2.** *Instrumento de execución:* strangulationis instrumentum; (*dar garrote*) alicui gulam frangere; aliquem strangulare.

garulada. *s.f.* **1.** *Ruído de moitos paxaros xuntos:* stridor –oris; inconditae passerum voces. **2.** (*fig.*) *Reunión de xente que garula:* garritus –us; garrulatio, vociferatio –onis; tumultuosus fremitus.

garular. *v.intr.* **1.** *Emitir a voz moitos paxaros xuntos:* stridere; garrire; incondite ou tumultuose canere. **2.** (*fig.*) *Divertirse armando barullo:* garrire; vociferari; blaterare; festive clamores edere ou profundere.

garza. *s.f.* Ardea, ardeola –ae; herodius –i; herodio –onis; (*real*) ardea cinerea.

gas. *s.m.* **1.** *Estado da materia semellante ao aire:* gasium –i; vapor –oris; vapor naturalis; (*do intestino*) flatus ventris. **2.** *Corpo en estado de gas:* aeriformis, aerea ou aera substantia. **3.** *Acumulación de residuos gasosos no intestino:* gasia –orum. ♦ *A todo gas:* quam celerrime; magnis itineribus. *Cámara de gas:* V. **cámara.** *Matar con gas:* gasio necare ou suffocare; venefica exhalatione interficere ou extinguere. *Gas asfixiante:* gasium veneficum, venenosum ou suffocans. *Gas lacrimóxico:* gasium lacrimogenum, lacrimosum ou lacrimas excitans. *Gas natural:* gasium naturale ou terrigenum. *Gas butano:* V. **butano.** *Máquina a gas:* machina vaporibus

pulsa ou gasio acta. *Cociña a gas*: culina gasio alita ou igneo spiritu succensa. *Abrirlle ao gas*: gasii ductum aperire. *Cerrarlle ao gas*: gasii ductum occludere.

gasa. *s.f.* **1.** *Tecido para vendaxe*: linamentum –i; textile medicamentarium. **2.** *Tecido lixeiro*: tenue textile; tela subtilissima; textilis vestis.

gaseado –a. *adx.* Gasio mixtus; effervescens –entis.

gaseoso –a. *adx.* e s. V. **gasoso**.

gaseificar. *v.tr.* V. **gasificar**.

gasificar. *v.tr.* **1.** *Facer pasar ao estado de gas*: gasiformem ou gaseosum facere; in gasium convertere. **2.** *Disolver gas carbónico nun líquido*: gasio miscere; gasium inicere.

gasoduto. *s.m.* Gasii ductus.

gasóleo. *s.m.* Gasium oleosum; gasioleum –i; gasii oleique mixtura.

gasolina. *s.f.* Benzin(i)um –i; autocinetorum alimentum; propulsorius ou igniarius liquor; flammivoma lymphæ; (*normal*) commune ou secundae notae benzinium; (*súper*) superioris notae benzinium.

gasolineira. *s.f.* Benzinii taberna ou provisio; aedacula alimentis vehiculorum comparandis.

gasoso –a. *adx.* **1.** *Relativo ao gas ou da súa natureza*: gasiosus, vaporosus –a –um; aeriformis –e; aeriam formam habens. **2.** *Que contén ou desprende gas*: gasium, vaporem habens ou continens. *s.f.* **3.** *Bebida azucrada*: gasiosa ou carbonica potio; aqua gasio mixta ou effervescens.

gastar. *v.tr.* **1.** *Empregar diñeiro*: expendere, impendere; sumere, insumere, consumere, absumere; pecuniam conferre, impendere, consumere, erogare, profundere; sumptus ou impensas facere. **2.** *Deteriorar; destruír polo uso*: uti; frui; absumere, consumere; atterere, deterere, subterere. **3.** *Necesitar ou empregar para funcionar*: absumere, consumere; comburere; cremare; conficere. **4.** *Estragar polo uso*: consumere; deterere; paulatim minuere. *v.pr.* **5.** *Estragarse polo uso*: debilitari; imminui; absumi, consumi; atteri, deteri; usu deperire ou tenuari. ♦ *Gastar palabras*: frustra, nequi(c)quam, incassum loqui; verba frustra non proficientia perdere. *Gastareime e desgastareime por vós*: pro vobis impendar et superimpendar.

gasterópodos. *s.m.pl.* Zool. Gasteropodes –um.

gasto. *s.m.* **1.** *Acción de gastar*: expendium, impendium, expensum –i; sumptus –us; impensa –ae.

2. *Excremento, esp. do can, do raposo e do lobo*: (canis, vulpis, lupi) deiectio, egestio ou egestus.

3. *Desperdicio*: V. esta palabra.

gástrico –a. *adx.* Gastricus, stomachicus –a –um.

gastrite. *s.f. Med.* Stomachi inflammatio, exasperatio, ustura, ardor ou fervor; intestinorum inflatio ou inflammatio; cardimona –ae; gastritis –is.

gastroenterite. *s.f.* Gastroenterites –is. V. *tamén cagarría, diarrea*.

gastronomía. *s.f.* Gastronomía –ae; coquinaria ou cuppedinaria ars; lautitiarum ou cuppedinis leges ou praecepta; gula –ae; venter –tris.

gastronómico –a. *adx.* Gastronomicus, coquinarius –a –um.

gastrónomo –a. *s.* Gastronomus/-a; cuppedinarius/-a; coquinariae artis studiosus/-a; peritus artis coquinariae; subtilioris palati homo.

gastroscopia. *s.f. Med.* Gastroscopia –ae; ventris inspectio.

gatear. *v.intr.* **1.** *Andar sobre os pés e as mans*: pedibus manibusque incedere. **2.** *Subir coma os gatos*: V. **aganchar, agatuñar**. **3.** Por ext., *medrar unha planta apoiándose*: V. **aganchar, agatuñar**.

gateira. *s.f.* **1.** *Furado para que entren os gatos*: felis aditus ou transitus; foramen –inis. **2.** *Lugar da borralla nas cociñas de leña*: cinerarium –i. **3.** *Abertura por onde se dirixe a auga*: V. **augueiro**.

gateño –a. *adx.* Humilis –e; demissus, depressus –a –um; statura brevis.

gatillo. *s.m.* Ligula ou lingula –ae; (*da pistola*) ligula manuballistae. ♦ *Apertar o gatillo*: ligulam perstringere, deprimere ou tangere.

gatiñas. Termo só usado na loc. *adv.* *gatiñas (andar a ou de)*: manibus pedibusque incedere.

gato –a. *s.* **1.** *Felino doméstico*: feles ou felis –is; aelurus –i; feles catus; (*gatiño*) felis catulus; (*de angora*) feles Ancyranus; (*montés*) immansuetus, agrestis, ferus aelurus. *s.m.* **2.** *Utensilio para levantar obxectos*: adstrictorius uncus. ♦ *Buscarlle tres ou cinco pés ao gato*: inania, vana quaerere ou timere; nodum in scirpo quaerere; umbras timere. *Catro gatos*: pauci, perpauci, pauculi, perpau-culi; parum multi. *Dar gato por lebre*: fucum ali-

cui facere; adulterinum pro legitimo supponere. *Levarse coma o can e o gato*: perpetuo dissidere; frequentes inter se rixas habere.

gaucho -a. *adx.* e s. Armentarius/-a Americae meridiana.

gavacho -a. *adx.* e s. (pex.) V. francés.

***gávea**. *s.f.* V. **gabia**.

***gavear**. *v.intr.* V. **gabear**.

gavela. *s.f.* (Virgarum, palearum, sarmentorum, genistarum, herbae) manipulus, fascis *ou* fasciculus. V. *tamén feixe*.

***gaveta**. *s.f.* V. **gabeta**.

***gavián**. *s.m.* V. **gabián**.

gavota. *s.f.* V. **gavota**.

***gazapo**. *s.m.* V. **cazapo**.

geyser. *s.m.* Geysariana scaturigo.

gheada. *s.f.* Litterae *g* adspiratio.

glaciación. *s.f.* *Xeol.* Glaciatio -onis.

glacial. *adx.* **1.** *Que está a temperatura do xeo*: rigidus, gelatus, gelidus, congelatus, glaciatus, concretus, frigidissimus -a -um; glacialis, hiemalis -e; gelu rigens; gelu *ou* frigore duratus. **2.** (fig.) *Carente de afecto, frío*: frigidus, algidus, durus, inhumanus -a -um.

glaciar. *s.m.* Nivale iugum; glaciata *ou* glacialis moles; duratae nives *ou* aquae.

gladiador. *s.m.* Gladiator -oris; (*armado con lazo e puñal*) laquearius -i; (*combate de gladiadores*) certamen gladiatorium; (*escola*) ludus gladiatorius; (*adestrador*) lanista -ae.

gladiólo. *s.m.* Gladiolum *ou* gladiolus -i; cypirus -i; iris -is /-idos.

glande. *s.m.* Anat. Glans, glandis.

glándula. *s.f.* Anat. Glandula -ae; glandium -i.

gleba. *s.f.* Gl(a)eba -ae. ♦ *Servos da gleba*: glebales servi.

glicerina. *s.f.* Glycerinum -i; oleum glycerinum.

glícido. *s.m.* Quím. Hydratum carbonicum.

gliconio *ou* **glicónico**. *s.m.* Métr. Glyconium -i; glyconicum metrum.

glicososa. *s.f.* Glycosium -i.

global. *adx.* Totus, universus, cunctus, complexivus -a -um.

globalización. *s.f.* Universalium conglobatio mercatorum.

globo. *s.m.* Globus -i; orbis -is; sphaera -ae. ♦ *Globo sonda*: globus exploratorius; meteorologicum specillum. *Globo terrestre*: terrae *ou* terrarum orbis; orbis -is.

globulina. *s.f.* Globulina -ae.

glóbulo. *s.m.* Globulus -i; sanguinea *ou* sanguinis cellula. ♦ *Glóbulo branco*: cellula (sanguinis) alba. *Glóbulo vermello*: cellula (sanguinis) rubra. *Contar e analizar os glóbulos*: sanguinis cellulas sive rubras sive albas dinumerare (earumque diligentiore inquisitionem ope microscopii facere ad morbi naturam causamque detegendam).

gloria. *s.f.* **1.** *Rel. Dita eterna ao pé de Deus*: summa beatitudo; aeterna iustorum quies; sanctorum felicitas; aeternae vitae gaudium; gloria sempiterna *ou* immortalis. **2.** *Fama e honor*: laus, laudis; gloria, fama -ae; decus *ou* decor, honos *ou* honor -oris; nomen, lumen -inis; existimatio -onis; honestas -atis; (*ávido de gloria*) gloriae laudisque cupidus; (*arder en desexos de gloria*) laudis *ou* gloriae cupiditate flagrare; (*aspirar á gloria*) laudem *ou* gloriam quaerere; (*acadar se gloria*) gloriam consequi *ou* adipisci; (*cubrirse de gloria*) gloriam sibi parere. **3.** *Pracer*: voluptas -atis. ♦ *Ser escravo da gloria*: famae *ou* gloriae servire *ou* studere. *Dar gloria (gusto) algo*: delectari; voluptatem ex aliqua re capere *ou* percipere. *Pompeio, gloria de Roma*: Pompeius, imperii Romani decus ac lumen.

glorificar. *v.tr.* Glorificare; clarificare; laudare; laudibus efferre, illustrare, celebrare *ou* extollere; magno honore *ou* magna laude decorare. V. *tamén divinizar*.

glorioso -a. *adx.* **1.** *Que dá ou é digno de gloria*: gloriosus, egregius -a -um; laudabilis -e; laude dignus; (*feito glorioso*) res egregie gesta. **2.** *Que adquiriu gloria*: clarus, praeclarus, honestus, honestatus, egregius -a -um; insignis, illustris -e; omni laude cumulatus.

glosa. *s.f.* **1.** *Ling. Anotación entre liñas*: glossa -ae; glossema -atis. **2.** Por ext., *comentario, nota explicativa*: interpretatio, explanatio, commentatio, annotatio -onis; commentarium -i.

glosar. *v.tr.* Explicare, explanare; annotare; (glossemata) interpretari.

glosario. *s.m. Ling.* Glossarium –i; glossae –arum.

glote. *s.f. Anat.* Glotis –is; spirandi meatus.

***glucosa.** *s.f. V. glicosa.*

glute. *s.m.* Gluten –inis.

glúteo –a. *adx. 1. Anat. Pertencente ás nádegas:* gluteus –a –um; clunialis –e. *s.m. 2. Anat. Cada músculo que forma as nádegas:* clunius –is; natis –is.

glutinoso –a. *adx.* Glutinosus –a –um.

gnomo. *s.m. Mit.* Gnomum –i.

gobete. *s.m.* Pyrgus, fritillus –i; orca –ae.

gobernador –ora. *s.* Rector, gubernator, moderator, curator, procurator/-trix; praefectus/-a; praeses –idis; (*dunha provincia*) proconsul –ulis; (*sen mando militar*) propraetor –oris; (*gobernador civil*) provinciae, urbis praefectus.

gubernamental. *adx.* Publicus, administrativus –a –um; civilis –e; rei publicae (*xen.*).

gobernar. *v.tr. 1. Dirixir por leis:* administrare; gubernare; regere; moderari; temperare; gerere; gentibus imperare; populos imperio regere; rempublicam administrare, gubernare *ou* regere; clavum *ou* regimen imperii tenere. **2. Ocuparse de algo ou alguén:** curare; regere; gubernare; moderari; temperare; consulere (*dat.*); (*a un rapaz*) iuvenem regere *ou* moderari; (*a un ancián*) senem temperare; (*a casa*) domum gubernare. **3. Pór en bo estado:** *V. amañar.* **4. Dirixir co temón:** clavum *ou* gubernaculum tenere; navem gubernare, moderari, regere *ou* dirigere. *v.pr. 5. Amañarse:* se regere; sibi consulere. *V. tamén amañarse.* ♦ *Deixarse gobernar:* consiliis alicuius regi.

gobierno. *s.m. 1. Acción de gobernar ou gobernarse:* administratio, procuratio, gubernatio, moderatio, rectio –onis; cura –ae; regimen –inis; (*do Estado*) reipublicae administratio; imperii, gentis, rerum publicarum rectio *ou* cura; civitatis gubernatio. **2. Conxunto de ministros dun país:** rectores –um; magistratus –uum. *V. tamén gabinete.* **3. Maneira de estruturarse un estado:** regimen –inis; reipublicae *ou* civitatis forma, ratio *ou* temperatio; (*democrático*) popularis respublica; (*aristocrático*) optimatum/-ium respublica; (*despótico, totalitario*) tyrannis –idis; dominatus, principatus –us; dominatio –onis; (*monárquico*) regnum –i. **4. Remo:** remus, remigium –i; scalmus –i; palma –ae. ♦ *Acceder ao*

gobierno: reipublicae gubernacula prendere; regimen suscipere; ad rempublicam adire, accedere *ou* ingredi; rempublicam capere. *Ter o goberno:* rerum potiri; rempublicam gubernare *ou* regere; summae rerum praesse. *Botar do goberno:* a gubernaculis deicere *ou* depellere; gubernacula eripere. *Deixar o goberno:* a gubernaculis recedere; gubernacula imperii abicere. *A arte do goberno:* civilis scientia. *Home de goberno:* rerum civilium peritus; politicus –i. *Palacio do goberno:* aedes praefecturae; praefectura –ae; summi praefecti sedes.

godello. *s.m. 1. Clase de uva branca:* uva e Valdeorrensi regione oriunda. **2. Viño elaborado con esa uva: vinum album e Valdeorrensi regione oriundum.**

godo –a. *adx. e.s.* Gothicus –a –um. Gothi –orum.

gol. *s.m. Dep.* Retis *ou* portae violatio; sphaerae *ou* follis iniectus; follis in portam ingestio. ♦ *Marcar gol:* follem in portam *ou* in rete ingerere; folliculum in rete compellere; adversariorum portam violare. *Perder oportunidades de gol:* retis *ou* portae violationem frustra conari; sphaeram in rete saepe pellere, sed frustra conari.

goldra. *s.f. 1. Lama branda e solta:* caenum, lutum, limus –i; lutulentus locus. **2. Sucidade que se pega ás cousas:** spurcitia –ae; spurcities –ei; squalor –oris; sordes –ium.

goleada. *s.f.* Abnormis portae violatio; ingens follis ingestio.

golear. *v.tr. Dep.* Follem *ou* sphaeram (iterum iterumque) in portam impingere *ou* ingerere.

goleta. *s.f.* Lembus –i; navicula, navicella –ae; navigiolum –i; (*de pirata*) myoparo –onis.

golf. *s.m. Dep.* Pila paganica; pilae paganicae ludus; pilamalleus –i; pilae malleique ludus; ludus golf appellatus; (*campo de golf*) pilae paganicae *ou* pilamallei campus.

golfinho. *s.m.* Delphinus –i; delphin *ou* delphis –inis.

golfiga. *s.m. Dep.* Pilamallei *ou* follis fustisque lusor.

golfo ^{1.} *s.m. Xeogr. Porción de mar que entra na terra:* sinus –us.

golfo ^{2.} *s.m. Alga mariña:* alga, conferva –ae.

***golo.** *adx.m. V. goro.*

***golondrina.** *s.f. V. andoriña.*

golpe¹. *s.m.* **1.** *Efecto dun choque:* ictus, percussus, pulsus –us; percussio –onis; plaga –ae; verber –eris; suggillatio –onis. **2.** (fig.) *Desgraza, suceso adverso:* ictus –us; fortunae fulmen, telum ou impetus; infortunium –i; adversa res; adversus casus. **3.** *Acción feita con astucia:* facinus –oris; scelus –eris. **4.** *Acción súbita e inesperada:* ictus, impetus –us; subita calamitas; subitaneum ou inopinatum facinus. ♦ *De golpe:* repente; cito; subito; extemplo; inopinate; abrupte. *Dun golpe:* uno eodemque ictu. *Golpe de vista:* prospectus –us; (*nun golpe de vista*) in ictu oculi; primo aspectu. *Golpe de estado:* novae res; rerum mutatio; subita reipublicae conversio ou commutatio. *Dar un golpe de estado:* res novare; rempublicam capere; necopinato ausu rerum potiri; subitaneam rerum conversionem facere. *Golpe de graza:* plaga extrema; (*dalo*) saucium conficere; extremam plagam infligere. *Golpe de mar:* maris ictus ou impetus. *Non dar golpe:* nihil agere ou laborare; otiari; vacare; otiosum esse. *Golpe de peito:* pectoris percussio; paenitentiae signum. *Matar a golpes:* caedere. *Golpe de man:* incursio, excursio, expeditio furtiva. *Golpe de sorte:* beneficium fortunae. V. **tamén choque**.

golpe². V. **raposo**.

golpear. *v.tr.* **1.** *Dar golpes:* pulsare; quaterere, percutere; tundere; icere; verberare; ferire; petere; plagis contendere; (*unha parede, as portas*) parietem, portas ferire. *v.pr.* **2.** *Sufrir golpes:* quati, percuti. ♦ *Golpeado pola desgraza:* calamitate afflictus.

golsar. *v.tr.* e *intr.* Vomere, evomere, vomitare; eructare; reddere; eicere; vomitionem reddere; vomitus egerere. V. **tamén vomitar**.

goma. *s.f.* Cummis ou gummis –is; cummi ou gummi (*indecl.*); (*de borrar*) cummis deletilis; deletilis quadrula; quadrilla cummis; (*de mascar*) cummis salivaria ou Americana; (*de suxeitar*) alligans cummis; (*pelota de goma*) pila gummea ou e gummi.

***gomitar**. *v.tr.* e *intr.* V. **golsar, vomitar**.

gomo. *s.m.* V. **abrocho, bota**³.

gomoso –a. *adx.* Cummeus ou gummeus, cummatus ou gummatum –a –um; e gummi.

gónada. *s.f. Biol.* Glandula genitalis; gonas –adis.

góndola. *s.f.* Cymbula –ae; Venetica ou Veneta cymbula; Venetus phaselus; navicula Venetorum.

gong. *s.m.* Aeneum tympanum; aeneus discus; magnum tintinnabulum (insonans).

gonzo. *s.m.* **1.** *Bisagra:* gomphus –i. V. **tamén bisagra**. **2.** (fig.) *Azos, ánimos, coraxe:* V. estas palabras.

gordo –a. *adx.* **1.** *Con moita carne ou graxa:* crassus, opimus, saginatus –a –um; pinguis –e; (*ben alimentado*) perpastus –a –um. **2.** *Moi goso:* obesus, crassus, robustus, magnus, amplus, vastus –a –um; ingens –entis. **3.** *Fóra do normal:* enormis, abnormis –e; ingens –entis; magnus –a –um. ♦ *Premio gordo:* (pop.) primum ou maximum praemium aleae pubicae.

gordura. *s.f.* Adeps –ipis; pinguedo, pinguitudo, crassitudo –inis; obesitas –atis; sagina, arvina, arvilla –ae.

gorecer. *v.tr.* **1.** *Acoller:* tueri, defendere; protegere; subsidio esse. V. **tamén acoller**. *v. tr.* ou *pr.* **2.** *Poñer(se) ao abeiro:* V. **abeirar(se), abrigar(se)**.

gorentar. *v.tr.* V. **degoirar**.

gorentoso –a. *adx.* Optabilis, suavis –e; iucundus, appetendus, sapidus, saporosus –a –um; gustui iucundus ou gratus; (*ser gorentoso*) iucunde sapere.

gorida. *s.f.* **1.** *Cova das feras:* latibulum, refugium, perfugium, receptaculum; latebra –ae; cubile –is; (*de ratos*) musiae –arum. **2.** *Refuxio, esp. de delinquentes:* receptaculum, refugium, perfugium –i; latronum specus; spelunca ou caverna –ae.

gorila. *s.m.* **1.** *Mono:* gorilla –ae; anthropopitecus gorilla. **2.** (fig.) *Persoa que vixía a outras ou locais:* validus ou lacertosus protector. **3.** (fig.) *Home grande e groseiro:* homo rudis.

gornecer. *v.tr.* **1.** *Prover de elementos protectores:* instruere; munire; firmare; tegere, protegere; roborare. **2.** *Completar con elementos necesarios:* complere, explere; roborare; perficere; instruere. V. **tamén** **1.** **3.** *Poñer algo accesorio:* aliquid aliqua re ornare ou circumdare.

gornición. *s.f.* **1.** *Adobio, adorno:* ornamentum –i; ornatus –us; (*dun vestido*) instita, ornatura –ae; (*dunha cama*) stragula vestis; stroma, peristroma –atis. V. **tamén aderezo**. **3.** *Tropa de soldados:* praesidium –i.

goro (ovo). *adx.m.* Irritum ou urinum (ovum).

gorra. *s.f.* Pileum ou pileus -i.

gorrión. *s.m.* Passer -eris; passerculus -i; passer domesticus.

gorro. *s.m.* Pileum ou pileus -i; (*de pelo, de coiro*) galerum ou galerus -i.

gorxa. *s.f.* **1.** *Parte do pescozo:* guttur -uris; iugulus ou iugulum -i; frumen -inis; fauces -ium; gurgulio -onis. **2.** (pop.) *Farinx:* V. esta palabra. **3.** *Parte moi estreita dunha cousa:* collum -i; cervix -icis. ♦ (pop.) *Gorxa da comida:* V. **esófago. *Gorxa pequena ou do aire:* gula -ae. *Ter boa gorxa:* (pop.) voce et cantu valere; praeclare canere. *Chegarlle a un a auga á gorxa:* in summo, ultimo ou extremo discrimine esse ou versari.**

gosto. *s.m.* V. **gusto.**

gostoso -a. *adx.* V. **gustoso.**

gota. *s.f.* **1.** *Pequena porción de líquido:* gutta, guttula, stilla, stiria -ae; (*auga que cae a gotas*) stillicidium, stircidium -i. **2.** (fig.) *Moi pouco líquido:* gutta, stilla -ae; parum, paululum, pusillum (liquoris). **3.** (fig.) *Nada (en frases negativas):* nihil; nihil omnino; parum; (*non ver gota*) caligare; nihil cernere. **4.** *Med. Doenza polo ácido úrico:* articulorum ou artuum dolor; articularis ou articularius morbus; arthritis -is; arthresis -is; (*nos pés*) podagra -ae; (*nas mans*) cheragra ou chiragra -ae. ♦ *Nin unha gota:* ne minimum ou ne tantillum quidem. *Beber ata a última gota:* ebibere. *Sufrir moito pola gota:* magnos articulorum dolores habere; podagrae maximis doloribus cruciari ou ardere; vehementer artubus laborare. *Gota a gota:* guttatim; stillatim; minutatim. *Caer gota a gota:* V. **gotear.**

gotear. *v.intr.* Stillare, distillare, exstillare; sudare; manare; rorare; guttatim fluere.

goteira. *s.f.* **1.** *Sucesión de gotas que caen:* stillicidium, stircidium -i. **2.** *Fenda ou furado por onde caen:* rima, rimula, fissura -ae; foramen -inis.

goteo. *s.m.* Stillicidium -i.

gotexar. *v.intr.* V. **gotear.**

gótico -a. *adx.* **1.** *Relativo a este estilo:* Gothicus -a -um. *s.m.* **2.** *Estilo artístico:* Gothica ars; Gothicum genus. **3.** *Lingua dos godos:* Gothica lingua; Gothicus sermo. ♦ *Letra gótica:* Gothicae litterae.

gotoso -a. *adx.* e s. Arthriticus, podagrosus, podagricus, chiragricus -a -um; nervis, pedibus aeger/-gra; articulari morbo laborans.

gozar. *v.tr.* **1.** *Aproveitar:* uti; frui, perfrui; fructum capere ou percipere; potiri. *v.intr.* **2.** *Experimentar gozo:* frui, perfrui; gaudere; laetari; delectari; voluptate affici. **3.** *Ter algo útil ou vantaxoso:* uti; frui, perfrui; potiri; habere; (*de boa saúde*) prospera valetudine uti; (*da vida*) pulchre victitare; (*de fama*) nomen habere; (*da estima universal*) omnibus probatum esse; laudem apud omnes ferre; (*dos praceres*) voluptatibus indulgere.

gozo. *s.m.* **1.** *Deleite:* V. esta palabra. **2.** *Pracer dos sentidos:* voluptas, iucunditas -atis; gaudium, oblectamentum -i; deliciae -arum; oblectatio, delectatio -onis; corporis voluptates ou libidines; dulcedo -inis.

gozoso -a. *adx.* Gaudens -entis; laetus -a -um; hilaris -e; felix -icis; gaudio perfusus.

gra. *s.f.* Granum, acinum ou acinus -i; fruges, segetes -um; messes -ium; frumentum -i.

***grabar.** *v.tr.* V. **gravar.**

***gracia.** *s.f.* V. **graza.**

grácil. *adx.* Gracilis, exilis, subtilis, tenuis -e; elegans -antis.

gracilidade. *s.f.* Gracilitas, exilitas, subtilitas -atis; elegantia -ae.

gracioso -a. *adx.* **1.** *Chistoso, alegre (persoa):* V. estas palabras. **2.** *Chistoso, divertido (cousa):* V. estas palabras. **3.** *Atractivo, agradable:* V. **agraciado, agradable, amable, atractivo, atraente.**

***grada.** *s.f.* V. **bancada, chanzo.**

gradación. *s.f.* **1.** *Serie gradual:* gradus -us; gradatio -onis; in gradus distinctio ou dispositio; graduum ordo ou series; (*de cores*) colorum varietas. **2.** *Lit. Figura de estilo:* incrementum -i; gradatio -onis.

gradar. *v.tr.* Cratire; occare, deoccare; cratem inducere.

grade. *s.m.* Crates -is; occa -ae; dentata crates.

***graderío.** *s.m.* V. **bancada, chanzo.**

grado. *s.m.* Termo usado só na *loc. adv. de bo ou de mal grado:* V. **gana** (de boa ou de mala).

graduación. *s.f.* **1.** *Acción de graduar ou graduarse:* gradus -us; per gradus distinctio; (*nunha*

universidade) graduatio –onis; gradus academicus; doctoris gradus, nomen, honor *ou* dignitas; laurea –ae. **2.** *Número de graos dunha cousa:* gradus –us; graduum dimensio. **3.** *Categoría militar:* gradus –us; ordo –inis; fastigium –i; militia, praepositura –ae.

graduado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *graduuar:* divisus, ponderatus, promotus –a –um. *adx.* **2.** *Dividido en graos:* in gradus dispositus; gradilis –e; graduatus –a –um. **3.** *Que obtivo un grao na universidade ou no exército:* gradum academicum *ou* lauream consecutus *ou* adeptus; doctor (renuntiatus); altiore dignitate ornatus; ad altiore gradum evectus.

gradual. *adx.* Gradalis –e; graduarius –a –um; (*s.m.*) graduale –is.

graduuar. *v.tr.* **1.** *Marcar os graos dunha cousa:* gradus notare. **2.** *Pór unha cousa no grao conveniente:* alicuius rei mensuram *ou* gradus aptare. **3.** *Establecer o nivel de graos:* gradus mensurare *ou* metiri; per gradus dividere *ou* distribuere. *v.pr.* **4.** *Adquirir un grao na universidade ou no exército:* doctoris gradum *ou* lauream consequi, assequi *ou* adipisci; gradu honoreque academico ornari; altioris ordinis fieri; altiore gradum consequi *ou* adipisci.

grafema. *s.f.* V. **letra.**

graffiti. *s.m.* **1.** *Deseño ou inscrición en cidades antigas:* graphio scriptum; titulus graphio scriptus. **2.** *Deseño, palabra, frase sobre paredes, portas, etc.:* figura graphio exarata; inscriptio scarificata *ou* graphio incisa.

grafía. *s.f.* *Ling.* Scriptura –ae; scriptio –onis; scribendi *ou* exarandi ratio *ou* modus; graphice –es.

gráfica. *s.f.* V. **gráfico.**

gráfico –a. *adx.* **1.** *Que representa por debuxos, liñas ou figuras:* graphicus, scriptus, descriptus, exaratus –a –um. **2.** (*fig.*) *Que expresa con vivacidade o que representa:* significans –antis; descriptivus –a –um. *s.m.* **3.** *Liña ou debuxo de variacións ou evolución:* diagramma –atis; figura graphica; graphis –idis. **4.** *Representación por medio dun debuxo:* scriptio –onis; linearis pictura; graphica delineamenta.

graiña. *s.f.* Granum –i; acinum *ou* acinus –i.

gralla. *s.f.* Graculus –i; corvus frugileus.

grallamento. *s.m.* V. **grallo.**

grallar. *v.intr.* Crocire, crocitare; coracinare; glaciare; gliccire; gingrire.

grallo. *s.m.* Crocitus, gingritus –us; gingrum –i.

grama. *s.f.* Gramen –inis.

gramalleira. *s.f.* Ferrea catena (super domesticum focum appensa).

gramática. *s.f.* V. **gramático.**

gramatical. *adx.* Grammaticus –a –um; (*regras gramaticais*) grammatorum praecepta *ou* leges.

gramático –a. *s.* **1.** *Persoa estudosa da gramática:* grammaticus/-a; litteratus/-a; litterator/-trix. *s.f.* **2.** *Conxunto de regras para falar e escribir:* recte loquendi *ou* scribendi ratio; grammatica lex; grammatorum leges *ou* praecepta; litterarum scientia *ou* cognitio. **3.** *Ling. Parte da lingüística que as estuda:* grammatica ars; grammatica –ae; grammaticae –es; grammatica –orum; litterae –arum; litteratura –ae. **4.** *Libro de gramática:* grammatica –ae; liber grammaticus; ars grammatica; liber de arte *ou* de re grammatica. ♦ *A gramática ten máis importancia no fondo ca na aparencia:* grammatica plus habet in recessu quam in fronte. *Gramática parda:* sol(l)ertia, peritia –ae; calliditas –atis.

gramíneas. *s.f.pl.* Gramineae –arum; fruges –um.

gramo. *s.m.* Gramma –atis; (*vixésima cuarta parte da onza*) scrupulum, scripulum, scriptulum –i; (*do papel*) gravitas chartae.

gramófono. *s.m.* Gramophon(i)um –i; machina sonos edens.

gramola. *s.f.* Gramophon(i)um electricle actum.

grampa. *s.f.* Uncus, lupus –i; fibula –ae; chartarum fibicula; compago ferrea; uncus metallicus.

grampadora. *s.f.* Chartarum consutorium; machinula ad uncus iniciendos.

grampar. *v.tr.* Fibulare; chartarum consutorio con(n)ectere, claudere *ou* coniungere.

gran ¹. *s.m.* **1.** *Semente dos cereais:* semen –inis; granum –i. V. *tamén gra*. **2.** *Semente doutros froitos:* granum, granulum, acinum –i. **3.** *Partícula dunha parte máis grande:* mica –ae; granum –i; (*de area*) arena, arenula –ae; (*de sal*) salis mica, granum, pusillum *ou* modicum; paululum sal. **4.** *Lesión cutánea:* papula, pustula, pusula –ae; varus, varulus –i; (*no nariz*) clavus –i. ♦ *O teu nariz está cheo de grans (por beber moito)*

nasus tuus papulis gemmat. *Vaiamos ao gran:* absint ambages; rem aperte agamus.

gran². *adx.* V. **grande**.

Gran Canaria. top. Canaria –ae.

Granada. top. Granata –ae; Illiberris, Illiberis *ou* Illiberis –is (*Elvira, preto de Granada*).

granada. *s.f.* **1.** *Froita do granado:* malum granatum *ou* rubrum; malum *ou* pomum Punicum; apyrinum (malum); (*membrana que separa os seus grans*) ciccum *ou* ciccus –i. **2.** *Proxectil:* pyrobolus –i; ignifer globus.

granadino –a. *adx.* e. s. Granatensis –e; Illiberitanus, Illiberitanus, Iliberitanus –a –um. Granatenses –ium; Illiberritani, Illiberitani *ou* Iliberitani –orum.

granado. *s.m.* Punica, granata *ou* rubra malus.

***granar.** *v.intr.* V. **engraiar**.

granate. *adx.* **1.** *De cor vermella oscura:* subrubicundus, subrufus, rubicundulus –a –um; subrubus –bra –brum; rubescens –entis. *s.m.* **2.** *A cor granate:* color rubescens *ou* subrufus.

grande. *adx.* **1.** *Que ocupa moito espazo:* magnus, amplus, peramplus, vastus –a –um; grandis –e; ingens –entis. **2.** *De moita altura ou estatura:* magnus, procerus, celsus, excelsus, prolixus –a –um; ingens, eminens –entis; grandis, sublimis –e. **3.** *De idade adulta ou de máis idade:* V. **maior, vello**. **4.** *De moita intensidade ou mérito:* magnus, excelsus, summus, egregius, praeclarus, tantus, amplus –a –um; praestans –antis; praecellens –entis; insignis, gravis –e; (*un grande home*) vir clarus; vir magni ingenii *ou* ingenio clarissimus; (*un gran político*) reipublicae peritissimus vir; (*un grande amigo*) mihi amicissimus. ♦ *Os grandes:* principes, proceres, optimates –um; primores civitatis. *Pasalo en grande:* laute, magnifice, splendide vivere, delectari *ou* se oblectare. *Grandes potencias mundiais:* maximae civitates; magna *ou* maxima imperia.

grandeza. *s.f.* **1.** *Calidade do grande e importante:* magnitudo, latitudo, amplitudo –inis; vastitas, gravitas –atis; momentum –i; pondus –eris; (*do estilo*) granditas verborum. **2.** (fig.) *Importancia social:* auctoritas, maiestas, dignitas –atis; amplitudo, magnitudo –inis. **3.** (fig.) *Nobreza moral:* magnanimitas, excelsitas, sublimitas, maiestas –atis; animi magnitudo, amplitudo, excelsitas *ou* altitudo. ♦ *Darse aires de grandeza:* omnia *ou*

omnes contemptim gravique supercilio agere; e superiore loco *ou* superne alios despiciere; insolenter se gerere.

grandilocuencia. *s.f.* Granditas, sublimitas, maiestas –atis; magniloquentia –ae; verborum granditas *ou* magnificentia; amplitudo, latitudo –inis.

grandilocuente. *adx.* Grandiloquus, magniloquus –a –um; grandis –e. V. *tamén* **altisonante**.

grandioso –a. *adx.* Grandis –e; magnificus, splendidus –a –um; (*estilo*) elatus –a –um; grandis –e. V. *tamén* **colosal, desconforme, enorme**.

granel. Termo usado só na *loc. adv. a granel:* acervatim; cumulatim; aggeratim; aggestim.

granítico –a. *adx.* Siliceus –a –um; ex lapide Lybico; (*semellante ao granito*) durus, solidus, firmus –a –um; constans –antis.

granito. *s.m.* Granites –is; lapis granosus, Lybicus *ou* Numidicus.

granulado –a. *adx.* **1.** *En forma de grans:* graneus, granosus –a –um; e grans *ou* e granulis constans; ad grana redactus. *s.m.* **2.** *Preparación farmacéutica:* medicamentum granosum.

granxa. *s.f.* Praedium, praediolum –i; villa (rustica), villula, colonia, grangia (granchia), granica –ae; fundus, vicus, viculus –i; (*cerca de Roma*) suburbanum –i; (*de galiñas*) gallinarium –i; (*de porcos*) suile –is; (*de vacas*) stabulum –i; bubile –is; (*galiñas criadas en granxa*) villares gallinae; (*rabaños que están na granxa*) villatici greges.

granxear. *v.tr.* Parare, comparare; acquirere; alligere, allectare; trahere, attrahere; sibi parere *ou* conciliare; (*amizades*) amicitias sibi comparare; (*a simpatía do pobo*) gratiam populi sibi comparare; (*inimizades*) inimicitias comparare, suscipere *ou* subire; (*a vontade*) alicuius gratiam inire *ou* benevolentiam sibi comparare; (*un inimigo con diñeiro*) argento inimicum emere, conciliare, aucupari *ou* captare; (*granxeade amigos coas riquezas inxustas*) facite amicos de mammona iniquitatis.

granxeiro –a. s. Vil(l)icus/-a; colonus/-a; villae rusticae praepositus/-a; grangarius (grangerius, granchiarius) –i; grangiator –oris.

graña. *s.f.* Tellus inarata; incultum solum; incultus ager; agrestis locus; terra rudis *ou* iners; deformes campi.

grao. *s.m.* **1.** *Estado ou situación que varía:* gradus –us; libramentum –i; dignitatis gradus ou fastigium. **2.** *Posición social:* ordo –inis; locus –i; (*acadar o máis alto grao*) amplissimos honores ou gradus honorum adipisci; ad summos honores pervenire; (*o máis alto grao*) summa auctoritas. **3.** *Título de certos estudos:* gradus –us; gradus academicus; honor –oris; (*de doutor*) laurus –i; doctoris gradus, nomen, titulus, dignitas ou honor. **4.** *Parte da circunferencia:* gradus –us. **5.** *Unidade dunha escala (calor, alcohol):* gradus –us; graduum mensura. **6.** *Intensidade significativa do adxectivo:* gradus –us; gradatio –onis; gradaria progressio. ♦ *En maior ou menor grao:* iuxta altiorem ou inferiorem mensuram, gradum ou modum. *En sumo grao:* nimis admodum; maxime, summopere. *Por graos:* gradatim.

***grapa, *grapadora.** *s.f.*; ***grapapar.** *v.tr.* V. **grampa, grampadora, grampar.**

***grasa.** *s.f.* V. **graxa.**

gratificación. *s.f.* Praemium –i; retributio, gratificatio –onis; praemium extraordinarium; merces specialis; salarium speciale ou sponte concessum; gratiae collatio.

gratificar. *v.tr.* Gratificari; remunerare; retribuere; mercedem donare; largiri; muneribus ou beneficiis ornare.

gratis. *adv.* Gratis, gratuito, gratiose; nulla impensa ou mercede (accepta ou data), nullo pretio.

gratitude. *s.f.* Gratus animus; (*sentimento de gratitude*) pietas –atis; (*mostrar gratitude*) gratiam habere; (*expresala*) gratias agere. V. **tamén agradecemento.**

grato –a. *adx.* Gratus, iucudus –a –um; (*recoñecido*) beneficii memor. ♦ *Algún día será grato lembrar estas cousas:* haec olim meminisse iuvabit. V. **agradable.**

gratuíto –a. *adx.* **1.** *Feito ou recibido gratis:* gratuitus –a –um; gratis factus, datus ou acceptus; ultro ou gratuito tributus. **2.** *Sen base ou fundamento:* gratuitus, vanus, temerarius –a –um; inanis –e; nullo fundamento innixus; temere factus ou dictus.

graúdo –a. *adx.* **1.** *Que ten grande o grao:* granosus, granatus –a –um; e magnis granis constans. **2.** (*fig.*) *Corpulento:* V. esta palabra.

grava. *s.f.* Glarea –ae; sabulum –i; sabulo –onis; rudus –eris.

gravación. *s.f.* Musici, sonantis, phonographici disci ou orbis impressio.

gravado. *s.m.* Incisio –onis; incisura –ae; (*figura gravada*) sculptura –ae.

gravador –ora. *s.* Scalptor, caelator/-trix.

gravame. *s.m.* Onus –eris; tributum –i; obligatio –onis; (*soportar o gravame*) oneribus premi.

gravar ¹. *v.tr.* **1.** *Sinalar con incisións en pedra, metal, etc.:* sculperere, insculperere; scalperere, inscalperere; incidere; imprimere; caelare; (*en bronce*) in aes incidere; aere figere; (*unha inscrición*) inscribere. **2.** *Rexistrar sons nun disco, nunha fita, etc.:* in disco, in phonographico orbe imprimere; aliquid discis sonantibus mandare. **3.** (*fig.*) *Fixar na mente:* animis ou in animis imprimere; in mentibus insculperere ou defigere; animo ou animis infigere; in animo inscribere ou signare; (*na memoria*) memoriae mandare, prodere ou tradere.

gravar ². *v.tr.* *Impoñer un gravame:* gravare; onus afferre ou imponere; onerare; (*un tributo*) vectigal imponere.

gravata. *s.f.* Focale –is; croata, fascia –ae; taenia collo circumvoluta; colli taeniola; fasciola collaris ou croata; focale croatum; (*lazo, paxara ou paxarela*) taeniola in papilionis figuram convoluta; (*pór a gravata*) croatam aptare; (*apertar a gravata*) focale adstringere, tendere ou nodo cohibere.

grave. *adx.* **1.** *Digno, serio:* dignus, serius, severus, circumspectus –a –um; gravis –e; (*estilo*) gravis oratio; grave dicendi genus; (*ferida*) grave vulnus; (*enfermidade*) morbus gravis, longus, acutus, diutinus; (*enfermo*) gravi morbo affectus ou laborans; (*cousa*) res magni momenti; (*sospeitas*) magnae suspiciones. **2.** *Que pode traer malas consecuencias:* periculosus, lubricus, magnus, serius, severus, molestus –a –um; gravis –e. **3.** *Con poucas vibracións (son):* gravis –e. **4.** *Que leva o acento na penúltima sílaba:* gravis –e.

grávida. *adx.f.* V. **embarazada.**

gravidade. *s.f.* **1.** *Fís. Atracción da terra:* gravitas –atis; terrestris gravitas; gravitatis ou gravitatoria vis, contentio ou lex. **2.** *Dignidade, seriedade:* gravitas, severitas, dignitas, austeritas –atis; modestia –ae. **3.** *Importancia do que comporta perigo:* gravitas –atis; periculum, momentum –i; discrimen –inis; (*a gravidade das circunstancias*) rerum difficultas.

gravidez. *s.f.* V. **embarazo**.

gravitación. *s.f.* *Fís.* Vis gravitatis; vis et gravitas; nutus et pondus; gravitudo -inis; rerum omnium gravitas ac pondus; (*lei da gravitación universal*) lex de astrorum nutu et ponderibus.

gravitar. *v.intr.* **1.** *Dar voltas un corpo celeste ao redor doutro:* vi gravitatis ferri; circum solem astrum ferri; gravitate et pondere moveri. **2.** (*fig.*) *Moverse na área de influencia de algo ou alguén:* niti, inniti; fulciri; alicui favere *ou* studere; alicui sodalem esse.

graxa. *s.f.* Pinguedo, crassitudo -inis; adeps -ipis; pingue -is; arvina -ae; (*de porco*) adeps suillus; axungia -ae; (*cargado de graxa*) saginatus, obesus -a -um.

graxento -a. *adx.* Pinguis, adipalis -ae; adipatus, saginatus, oleosus, sordidus, succidus -a -um; (*touciño graxento*) pingue lardum.

graxo -a. *adx.* Pinguis -e; crassus, adipatus, opimus, nitidus -a -um; nitens -entis.

graza. *s.f.* **1.** *Cousa de favor:* gratificatio -onis. V. **tamén don, favor.** **2.** *Calidade da persoa ou cousa que fai rir:* lepos *ou* lepor -oris; venustas -atis; venus -eris; decor -oris; sal, salis; gratia -ae. **3.** *Impresión agradable que causa algo ou alguén:* suavitas, iucunditas -atis. **4.** *Feito ou dito que produce esa impresión:* sermonis lepor, suavitas *ou* iucunditas; facetia -ae. **5.** *Calidade que fai atractiva unha cousa ou persoa:* elegantia -ae; suavitas, iucunditas -atis; (nativus) lepos; habitus decor; (*na cara, na vista*) suavitas -atis; gratia in vultu *ou* in ore; concinna facies; (*da muller*) venustas oris; (*do home*) dignitas oris. **6.** *Aquilo en que reside o atractivo de algo:* venustas -atis; decor -oris; sal, salis; dulcedo -inis; invitamentum -i. **7.** *Don de Deus:* gratia -ae. ♦ *Grazas!:* gratias (tibi, vobis) ago. *Dar as grazas:* gratias *ou* grates agere, referre, habere *ou* solvere; alicui gratulari; (*dar a alguén as máis expresivas grazas, un millón de grazas*) (quam) maximas gratias alicui dare. *Acción de grazas:* gratiarum actio; gratulatio, supplicatio -onis. *Grazas a Deus:* Deo gratias. *Pola graza de Deus:* Dei beneficio, gratia *ou* benignitate. *Grazas a el, a ti, a min:* eius, tua, mea opera; per eum, per te, per me; alicuius ope, auxilio *ou* beneficio. *Caer en graza:* alicui gratum *ou* acceptum esse. *Con graza:* belle; venuste; elegantier; ornate; (*facer algo con graza*) belle aliquid agere; (*bailar con graza*) belle saltare. *Sen graza:*

infacete (inficete); inelegantier; indecore; illeptide *ou* inleptide; (*adx.*) infacetus, indecorus, illepidus *ou* inlepidus -a -um; inelegans -antis. *Tiro de graza:* V. **tiro**.

***graznar.** *v.intr.* V. **grallar**.

grea. *s.f.* Grex, gregis; armenta -orum; pecus -oris; (*de gando groso*) maius pecus; pecora maiora; maiores pecudes; (*miúdo*) pecus -oris; minus pecus; pecudes -um. V. **tamén gando, rabaño**.

greca. *s.f.* Ornamentum rectiangulum; limbus exornatus maendricus *ou* Graecorum more ornatus; decoramen graecanicum.

Grecia. top. Graecia -ae; Hellas -adis; Achaia -ae.

grecista. *s.* V. **helenista**.

gregario -a. *adx.* Gregarius -a -um; gregalis -e.

grego -a. *adx e s.* **1.** *De Grecia ou dos seus habitantes:* Graecus, Graius -a -um. Graeci, Grai -orum; (*poét.*) Graiugena -arum; Archivi, Pelasgi, Argivi -orum *s.m.* **2.** *Lingua grega:* Graeca lingua; Graecus sermo; Graeca oratio *ou* locutio; Graecae litterae; (*en grego*) graece. ♦ *Saber grego:* graece loqui; linguam Graecam scire. *Aprender grego:* Graecas litteras discere.

gregoriano -a. *adx.* Gregorianus -a -um. ♦ *Canto gregoriano:* cantus Gregorianus; Gregoriana musica; Gregoriani modi *ou* moduli; Gregoriana modulationes; Gregoriana modulamina *ou* cantica. *Calendario gregoriano:* Kalendarium Gregorianum.

***grei.** *s.f.* V. **grea**.

grelar. *v.intr.* V. **agrelar**.

grella. *s.f.* Craticula -ae. V. **tamén asador**.

grellar. *v.tr.* In craticula assare, subassare *ou* coquere. V. **tamén asar**. ♦ *Comidas grelladas:* assaturae -arum.

grello. *s.m.* **1.** *Xermolo:* germen, semen -inis. **2.** *Gromo do nabo:* cyma, cymula -ae; cyma -atis.

gremio. *s.m.* **1.** *Asociación, confraría:* V. **confraría**. **2.** *Conxunto de persoas da mesma profesión:* collegium, sodalicium -i; familia -ae; corpus -oris; coetus -us; consociatio (opificum, piscatorum, fabrorum).

greña. *s.f.* Soluta coma; incompositi capilli.

greta. *s.f.* Fissura, rima, rimula, scissura -ae; hiatus -us; foramen -inis; (*a parede estaba fendida por unha fina greta*) fissus erat tenui rima paries.

gretar. *v.tr.* **1.** *Facer saír gretas:* rimare/-ari; findere, diffindere; scindere, discindere. *v.pr.* **2.** *Abrirse en gretas:* dissilire; dirumpi; se rumpere; fatiscere; rimas agere ou facere; dehiscere; hiare.

***grifo**¹. *s.m.* *Chave:* V. **billa**.

***grifo**². *s.m.* *Animal fabuloso:* V. **grifón**.

grifón. *s.m.* *Mit. Animal fabuloso:* gryps, grypis ou gryphis; gripus ou gryphus -i.

grilanda. *s.f.* Corona, laurea -ae; sertum -i; flos sertus; flores vincti; (*pequena*) corolla -ae.

grilar¹. *v.intr.* *Cantar o grilo:* grillare ou gryllare.

grilar². *Agromar:* V. **abrochar**², **agrelar**.

grillón. *s.m.* Ferreus compes; impedimentum, obstaculum -i; obex -icis; solea lignea; (*suxeitar cos grillóns*) soleas ligneeas in pedes inducere.

grilo. *s.m.* Grillus ou gryllus -i. ♦ *Grilo ceboleiro:* grillustalpa ou gryllustalpa -ae; grillus ou gryllus talpa. *Ter grilos na cabeza:* inania moliri; inanes species figurare.

grima. *s.f.* Horror, stupor, tremor, terror -oris; formido -inis. ♦ *Dar grima:* terrorem incutere; horrore afficere (*causala*) ou affici (*sufрила*).

grimoso -a. *adx.* Horribilis, terribilis -e; foedus, horrificus -a -um; horrifer -era -erum; taeter -tra -trum.

***grinalda.** *s.f.* V. **grilanda**.

gríñido. *s.m.* V. **gruñido**.

gríñir. *v.intr.* V. **gruñir**.

gripe. *s.f.* Pituita -ae; pituitosa ou grippica contagio.

griposo -a. *adx.* Pituita laborans ou affectus. ♦ *Estar griposo:* pituita laborare; in pituitosam contagionem delabi.

gris. *adx.* **1.** *Entre branco e negro:* fulvus, cinereus, leucophaeus, pullus, ravis -a -um; (*marengo*) pullus -a -um; subniger -gra -grum; (*dito do pelo e da barba*) albescens, canens -entis; canus -a -um; canities -ei; (*do ceo, do día*) subnubilus -a -um; (*dos ollos*) caesius -a -um. **2.** (*fig.*) *Escuro, triste:* nubilus -a -um; tristis -e. **3.** *Dise dunha cousa ou persoa que non destaca:* obscurus, inglorius -a -um; ignobilis, humilis -e. *s.m.* **4.** *A cor gris:* fulvus, cinereus ou cineraceus color.

grisú. *s.m.* Gaseum subterraneum; carbonis vapor ou gasium; hydrogenum carburatum; (*explosión de grisú*) gasei subterranei displasio.

gritar. *v.intr. e tr.* Clamare, exclamare, proclamare, clamitare; (*pedindo axuda*) quiritare/-ari (*prop. invocar a axuda dos Quirites*); hominum fidem implorare; (*contra alguén*) increpare; obiurgare. V. *tamén* **berrar**.

grito. *s.m.* V. **berro**. ♦ *A grito limpo ou pelado:* V. **berro** tendido (a).

grixo. *s.m.* V. **grava**.

groenlandés -esa. *adx. e s.* Groenlandicus -a -um; Groenlandiensis -e. Groenlandienses -ium.

Groenlandia. *top.* Groenlandia -ae; Terra ou Tellus Viridis. ♦ *Mar de Groenlandia:* Mare Groenlandicum.

grollo¹. *Bóla dun líquido ao callar:* V. **bolboroto**.

grollo². *Porción dun líquido:* haustus, gustus -us; (*beber a pequenos grollos*) exiguis haustibus bibere. V. *tamén* **chopo**², **sorbo**, **trago**.

gromo. *s.m.* V. **abrocho**, **bota**³, **botón**.

groseiro -a. *adx.* Inurbanus, rusticus -a -um; agrestis, rudis -e; inelegans -antis. V. *tamén* **basto**, **bocalán**.

grosella. *s.f.* Rhamni racemus; grossularia -ae.

groselleira. *s.f.* Rhamnus -i; grossularia -ae.

grosería. *s.f.* **1.** *Calidade de groseiro:* rusticitas, inurbanitas, feritas -atis; impolitia -ae; morum asperitas; mores inculti. **2.** *Palabra ou acción groseira:* V. **bocalada**.

grosso -a. *adx.* **1.** *De moito grosor:* V. **gordo**. *s.m.* **2.** *Parte máis grosa dunha cousa:* crassamentum -is; pinguedo -inis. **3.** *A maior ou principal parte dunha cousa:* maxima pars; summa -ae; caput -itis.

grosor. *s.m.* **1.** *Espesor dun corpo:* magnitudo, amplitudo, crassitudo, magnitudo -inis; vastitas, crassitas, densitas -atis. **2.** *Diámetro dun corpo redondo:* crassamentum -i; crassitudo, plenitudo -inis. V. *tamén* **diámetro**.

grotesco -a. *adx.* Ridiculus, imcomptus, inconcinnus -a -um; rudis -e.

groto. *s.m.* **1.** *Manancial que nace no chan:* fons, fontis; scaturigo -inis; scatebra -ae. **2.** *Terreo pantanoso:* paludosus, coenosus locus.

grou. *s.m.* Grus mas.

grúa¹. *s.f.* Ave: grus ou gruis -is.

grúa ². *s.f.* *Máquina para levantar pesos: tolleno* –onis; cochlea –ae; tympanum –i; carchesium versatile.

grumete. *s.m.* Tirunculus, famulus *ou* operarius nauticus; nauta puer.

grumo. *s.m.* V. **bolboroto**, **bota** ³, **botón**.

gruñado. *s.m.* **1.** *Son do porco, do xabarl, do oso, do can:* grunditus, grunnitus, gannitus, hirritus –us; stridor –oris. **2.** (fig.) *Son de manifestación de enfado:* grunnitus, mussitus –us; mussitatio –onis; querela –ae.

gruñir. *v.intr.* **1.** *Emitir a voz o porco e outros animais:* grunnire, grundire; gannire, hirrire; (*polo baixo*) subgrunnire. V. *tamén* **berrar**. **2.** (fig.) *Emitir sons de enfado:* gannire; mutire, mussare, mussitare; murmurare; queri.

grupo. *s.m.* **1.** *Conxunto de persoas ou cousas:* acervus, cumulus, globus, manipulus –i; congeries –ei; grex, gregis; turma –ae; manus –us; factio –onis; (*de persoas*) homines congregati; (*de malfeitores*) malefactorum *ou* perditorum hominum factio *ou* manus; gregales –ium. **2.** *Conxunto de persoas con intereses comúns:* societas –atis; coetus –us; (hominum, amicorum, sodalium) circulus; (*político*) partes –ium; política pars *ou* factio; (*musical*) musicus coetus; (*parlamentario*) pars legatorum popularium; (*armado*) armatorum globus, grex, agmen *ou* manus. **3.** *Conxunto de cousas ou persoas con trazos comúns:* genus –eris. **4.** *Mat. Conxunto de elementos relacionados:* globus mathematicus. **5.** *Quím. Columna de elementos con propiedades semellantes:* chemicorum elementorum columna. ♦ *Grupo dirixente:* moderatorum coetus. *Grupo sanguíneo:* sanguinis genus. *Grupo electróxico:* massa dinamica *ou* electrica; machinamentum electricum excitans. *Grupo escultórico:* imaginum compositio; symplegma –atis. *En pequenos grupos:* manipulatim. *En grandes grupos:* globalitum; glomeratim. *Reunir en grupos:* conglobare; glomerare.

gruta. *s.f.* V. **caverna**, **cova**.

Guadalaxara. top. Guadalaxara (Guadalaiara) –ae.

guadalaxareño –a. *adx.* e s. Guadalaxarensis –e. Guadalaxarenses –ium.

Guadalquivir. *río.* Baetis –is.

Guadiana. *río.* Anas –ae.

guanche. *adx.* e s. Insularum Fortunatarum indigena.

guante. *s.m.* Digitabulum –i; chirotheta –ae.

guapo –a. *adx.* **1.** *Agradable á vista, ao oído, de bo carácter:* V. **agradable**, **aposto**, **bonito**. **2.** *Ben feito, bo:* pulcher –chra –chrum; politus, perfectus, formosus, decorus, speciosus, rectus, bonus –a –um; praestans –antis.

guarida. *s.f.* V. **gorida**.

***guarismo**. *s.m.* V. **algarismo**.

guarnecer. *v.tr.* V. **gornecer**.

guarnición. *s.f.* V. **gornición**.

guata. *s.f.* Gossypium –i.

Guatemala. top. Guatimala, Guatimalia *ou* Guatemala –ae; Guatimalensis Respublica; (*capital*) Guatimalopolis –is.

guatemalteco –a. *adx.* e s. Guatimalensis –e. Guatimalenses –ium.

***gubernamental**. *adx.* V. **gubernamental**.

guecho. *s.m.* Capillus solutus; floccus, peniculus, cirrus –i; (*o que cae pola fronte*) V. **topete**.

guedella. *s.f.* Promissi capilli pars.

***gueipo**. *s.m.* V. **queipo**.

gueixa. *s.f.* Iaponica saltatrix; (fig.) oblectatrix, delectatrix femina.

guelra *ou* **guerla**. *s.f.* V. **branquia**.

guerra. *s.f.* **1.** *Loita entre países ou bandas do mesmo país:* bellum –i; arma –orum; (*os horrores da guerra*) belli atrocitas; nubes belli. **2.** *Calquera outra loita ou disputa:* bellum –i; certamen –inis; contentio, altercatio –onis; dissidium, iurgium –i; discordia, inimicitia –ae. ♦ *Guerra a morte:* internecinum bellum. *Declarar a guerra:* bellum decernere (*o senado*), iubere (*o pobo*), indicere *ou* denunciare. *Preparar a guerra:* bellum parare, comparare *ou* instruere; arma movere. *Emprender, facer a guerra:* bellare; bellum committere; ire ad arma; consurgere in arma; bellum suscipere *ou* sumere; arma ferre; bellum gerere *ou* facere. *Guerra civil:* bellum civile; arma civilia; civilis sanguis. *Guerra fría:* belli terror late impendens. *Guerra santa* *ou* *de relixión:* pium quod dicunt bellum; pium contra impios bellum; bellum religionis causa susceptum. *Guerra de independencia:* bellum restituendae patriae. *Primeira, segunda guerra mundial:* prius, alte-

rum omnium (fere) gentium bellum. *Dar guerra*: vexare; molestia ou incommodo afficere; taedium afferre; fastidium, molestiam trahere.

guerrear. *v.intr.* **1.** *Facer a guerra*: bellare, belligere; bellum facere, gerere ou agere; pugnare; certare; proeliari; armis conflare; bello ou proelio cum aliquo contendere; armis persequi; bello concurrere; esse in armis. *V. tamén guerra. 2.* *Disputar; pelexar*: *V. estes verbos.*

guerreiro -a. *adx.* **1.** *Afeccionado á guerra*: belli concitor ou concitator/-trix; pugna -acis. *V. tamén belicoso. s. 2.* *Persoa que en tempos pasados tomaba parte na guerra*: miles -itis; bellator -oris; militaris homo.

guerrilla. *s.f.* Insidiae -arum; concursatio -onis; bellum clandestinum, tectum, occultum ac dolosum; minutum bellandi genus; (*pl.*) parva ou minora proelia; continuae insidiae.

guerrilleiro -a. *s.* Tectus/-a, clandestinus/-a bellator/-trix; occultus dispersusque bellator; incursor, insidiator/-trix.

gueto. *s.m.* **1.** *Barrio onde se obrigaba a vivir aos xudeus*: (clausus) Iudaeorum ou Iudaicus vicus; Iudaeorum insula ou contubernium; Iudaica urbis ou oppidi regio. **2.** *Por ext., lugar onde habita un grupo minoritario*: relegatus ou relegationis locus.

guía. *s.* **1.** *Persoa que guía*: rector/-trix; itineris ductor/-trix; monitor/-trix; dux, ducis; (*turístico*) itineris dux; urbis monstrator/-trix; mystagogus/-a. *s.f.* **2.** *Lista de datos*: libellus -i; (*telefónica*) telephonii ou telephonicus libellus ou index; (*de turismo*) periegeticus ou periegesis libellus; locorum index; (*de tren*) index traminum ou hamaxostichorum; (*das rúas dunha cidade*) viarum index. **3.** *Cousa que dirixe ou orienta*: ductus -us; ductio, curatio, procuratio, rectio, moderatio -onis. **4.** *Tratado para informar*: liber -bri; libellus -i; (*do viaxeiro*) itinerarium -i; libellus itinera describens. **5.** *Póla nova que sae do tronco*: stirps, stirpis; palmes -itis. **6.** *Póla nova que se deixa ao podar*: vitis materia; tradux -ucis. **7.** (*pop.*) *Cordón umbilical*: umbilicus -i. **8.** *Peza, cable que serve de dirección*: funis, machinamentum (alterum) ducens. ♦ *Seguir a natureza como guía*: naturam ducem sequi. *Baixo a guía da virtude*: duce virtute. *Ter a alguén por guía*: aliquo duce uti.

guiado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo guiar*: ductus, rectus, actus, tractus -a -um. *s.m.* **2.** *Obediente*: *V. esta palabra.*

guiador -ora. *adx.* e *s.* **1.** *Que guía*: ducens -entis; ductor/-trix; (*de coches*) auriga -ae. *V. tamén chofer, condutor. s.m.* **2.** *Peza da bicicleta ou da moto coa que se guía*: manubrium -i; biansatum gubernaculum; clavus bicornis.

guiar. *v.tr.* **1.** *Conducir; dirixir; encamiñar*: ducere; regere; (*un barco, un coche, o Estado*) gubernare; moderari; regere. *V. tamén conducir, dirixir, encamiñar. v.pr.* **2.** *Seguir o sinal para orientarse*: regi; duci. **3.** (*fig.*) *Ser obediente*: *V. obedecer. 4.* (*fig.*) *Comportarse con sensatez*: sane, prudenter, sapienter sese gerere. **5.** (*fig.*) *Actuar conforme aos consellos*: consilii alicuius regi. *v.intr.* **6.** *Ter ben as facultades mentais*: mentis ou sui comotem esse.

guiero -a. *adx.* **1.** *Que fai o que lle mandan*: *V. obediente. s.m.* **2.** *Lista de datos*: *V. guía.*

guillotina. *s.f.* **1.** *Máquina para decapitar*: securis mortifera; machina ou securis guillotiniense. **2.** *Instrumento para cortar papel*: securis chartas secans; scalprum -i.

guillotinar. *v.tr.* **1.** *Decapitar coa guillotina*: securi mortifera, guillotiniense machina ou guillotiniense supplicio plectere ou occidere. **2.** *Cortar papel coa guillotina*: chartas scalpro secare.

guinda. *s.f.* Acidulum ou acrius cerasum.

guindar. *v.tr.* **1.** *Lanzar, tirar polo chan*: *V. arrebatarse, abater. 2.* *Suxeitar algo para que se manteña no aire*: efferre; tollere, extollere; levare, elevare. *v.pr.* **3.** *Aforcarse*: *V. aforcarse, colgarse.*

guindastre. *s.m.* Sucula -ae. *V. tamén grúa* ².

guindeira. *s.f.* Prunus cerasus.

Guinea Bissau. *top.* Guinea Bissaviensis.

Guinea Conakry. *top.* Guinea -a.

Guinea Ecuatorial. *top.* Guinea Aequinoctialis.

guineano -a. *adx.* e *s.* Guineanus -a -um. Guineani -orum.

*guiñar. *v.tr.* *V. chiscar.*

*guiño. *s.m.* *V. chiscadela.*

guión. *s.m.* **1.** *Esquema dun discurso, conferencia, etc.* adumbratio -onis; lineamenta -orum. **2.** *Texto dunha película*: exemplar cinematographicum

graphicum; schema –atis. **3.** *Signo ortográfico:* lineola –ae; parva linea; interductus –us; lineola coniunctiva; lineae interpositae.

Guipúscoa. top. Guipuscoa ou Ipuscoa –ae.

guipuscoano –a. *adx.* e s. Guipuscoanus –a –um. Guipuscoani –orum.

***guirnalda.** *s.f.* V. **guirlanda.**

***guisante.** *s.m.* V. **chícharo.**

guisar. *v.tr.* Condire; coquere, coquinare, coquitare; cibis suavitatem afferre.

guiso. *s.m.* Conditura –ae; conditio –onis; pulmentarium –i; cibus saporatus; (*de carne*) pulmentum –i.

guitarra. *s.f.* Cithara (Hispanica); (*eléctrica*) cithara electrica. ♦ *Tocar a guitarra:* citharae fides pulsare; e cithara sonos elicere; citharae c(h)ordas summis digitis impellere; cithara ludere.

guitarrista. s. Citharoedus/-a; citharista –ae/citharistria –ae; citharae (Hispanicae) pulsator/-trix.

guizo. *s.m.* V. **garabullo.**

gula. *s.f.* Helluatio –onis; gula –ae; ingluvies –ei; venter –tris; vitium ventris; abdomidis ou comedendi voluptas; (*insaciabile*) inexplibilis epularum libido.

gume. *s.m.* V. **corte**².

gurgulla. *s.f.* V. **burbulla.**

gurgullar. *v.intr.* V. **burbullar.**

gurgullo¹, *s.m.* *Insecto:* gurgulio, curculio –onis.

gurgullo² ou **gurgullón.** *s.m.* *Lugar onde a auga fai gurgullas:* bulla, bullula –ae; bullans aqua; bullitus –us; fervor –oris.

gurrar. *v.intr.* **1.** *Empurrar:* V. este verbo. **2.** (*fig*) *Insistir obstinadamente:* instare, insistere, obsistere; contendere; pugnaré.

gurrón –ona. *adx.* V. **cabezón.**

***gusano.** *s.m.* V. **verme.**

gustar. *v.intr.* **1.** *Ser agradable (algo):* placere; delectare, oblectare; iuvare; delectationem ou voluptatem afferre; voluptati ou cordi esse; aliqua re gaudere; rem probare. **2.** *Resultar atractivo (algo ou alguén):* allicere, illicere, pellicere, allectare; delenire; permulcere; trahere; devincire; gratum ou acceptum esse. ♦ *Gústame erguerme cedo:* mihi placet, mihi gratum est, me iuvat, me delectat primo mane e lecto surgere. *Fago o que*

me gusta: quod libet facio. *Quixera que as miñas palabras lle gustasen ao pobo:* verba mea populo probari velim. *Gústame chamarme Antonio:* Antonius probro vocari. *Gústame que sexa así:* mihi placet hoc ita fieri ou quod hoc ita fit. *Moito me gustou que dixeses iso:* gratissimum ou pergratum mihi fecisti quod haec dixisti. *A moitos gústalles a vida militar:* multos castra iuvant. *Se che gusta:* si (tibi) placet; si gratum est. V. **tamén agradar.**

gusto. *s.m.* **1.** *Sentido localizado na lingua:* gustus, gustatus –us; palatum –i; intellectus saporum. **2.** *Sabor:* sapor –oris; gustus, gustatus –us; suc(c)us –i; (*agradable*) dulcis sapor; (*desagradable*) insuavis sapor; (*bo*) suavitas –atis; (*picante*) acrimonia –ae; mordacitas –atis; (*amargo*) amaritudo –inis; (*acedo*) acor –oris; (*ter bo sabor*) iucunde sapere. **3.** *Agrado, pracer:* voluptas, iucunditas –atis; gaudium, delectamentum –i; delectatio, oblectatio –onis; dulcedo –inis; deliciae –arum; delenimenta –orum. **4.** *Aprecio da beleza:* sanum, acre, politum, limatum, exquisitum iudicium; exquisitum artis iudicium; (acer) artis ou venustatis sensus; urbanitas –atis. **5.** *Maneira de apreciar as cousas:* studium –i; amor –oris; voluptas –atis; appetentia –ae; (*gusto artístico*) iudicium elegans. **6.** *Desexo irracional:* V. **antollo, capricho.** ♦ *A gusto:* libenter; comode; bene; iucunde; placide; suaviter. *Por gusto:* voluptatis ou animi causa; studii et delectationis causa; studiose; libenter. *Con moito gusto:* libentissime. *Ter os mesmos gustos:* idem velle atque idem nolle; eisdem rebus moveri. *Non todos teñen os mesmos gustos:* alios alia delectant; non omnes eadem amant. *De gustos non hai nada escrito:* de gustibus non est disputandum; trahit sua quemque voluptas. *Ese é o meu gusto:* mihi placet; hoc libet; sic volo; sic iubeo. *É o meu gusto que se faga iso:* mihi placet hoc ita fieri ou quod ita fiat. *Cumprir o gusto de alguén:* alterius voluntati obsequi; morem alicui gerere. *Coller (o) gusto:* V. **afectionarse.**

gustoso –a. *adx.* **1.** *Que ten bo sabor:* suavis –e; sapidus, saporus, iucundus, gratus –a –um; gustatu dulcis. **2.** *Que dá gusto:* V. **agradable, sabedeiro, gorentoso.** **3.** *Con gusto:* libens –entis; libenter; libenti ou aequo animo.

gutural. *adx.* Gutturalis –e; e gutture editus. ♦ *Ter pronunciación gutural:* e gutture loqui.

Hh

Habana. top. Habana –ae.

habanera. s.f. Saltatio et musica Habanensis.

habaneiro –a. adx. e s. Habanensis –e. Habanenses –ium.

habano. s.m. Tabacum Habanense; (*cigarro*) nictianum bacillum Habanense.

habelencioso –a. adx. V. **hábil**.

habenza. s.f. Grex, gregis. V. *tamén gando*.

haber ¹. v.tr. **1.** *Existir*: esse; vivere; existere; (*hai alguén máis afortunado ca min?*: ecquis me vivit fortunatior? V. *tamén existir*. **2.** *Ter lugar algo*: V. **ocorrer, pasar, suceder**. **3.** *Estar presente, deixarse ver*: (*non hai ninguén*) nemo ou nec unus est; (*hai moitos poetas*) est poetarum copia; (*non hai tempo que perder*) non est cunctandi copia. V. **acharse, atoparse**. **4.** *Pasar un tempo*. Tradúcese por adverbios ou expresións equivalentes: nuper, nuper admodum; pronuper; nuperime; abhinc; iampridem; iamdiu. *Hai dezaseís anos que ocorreu*: abhinc sedecim annos factum est; (*hai vinte días que morreu*) vigesima haec ab eius obitu lux est; *viviui hai case trescentos anos*: abhinc annos prope trecentos fuit ou decidit; *hai agora quince anos*: abhinc annis quindecim; *hai moi pouco tempo que che falei del*: de quo nuperime tecum locutus sum; *hai dez anos que veño facéndoo*: decem sunt anni ou decimus hic est annus cum haec facio; *hai moito tempo que quero falar contigo*: iampridem, iamdiu cupio tecum loqui. ♦ *Éche (évos) o que hai*: sic se res habet. *Haber (de) + infinitivo*. Tradúcese por unha perífrástica ou un futuro. *Han de ir*: ituri sunt; ibunt. *Haber (en pasado) (de) + infinitivo*. *Houben (de) morrer do susto*: parum abfuit quin metu perirem; *houbo (de) morrer*: a morte parum abfuit; iamiam mortuus erat; *houbérono (de) matar*: parum abfuit quin occideretur. *Haber + que + infi-*

nitivo. *Hai que morrer*: certe moriendum est; *hai que coidar a saúde*: valetudini indulgendum est. *Hai quen di, hai xente que di...*: sunt qui dicant... *Non hai ninguén que diga...*: nemo est qui dicat... *Non hai, non teño motivo para...*: non est, non habeo quod...

haber ². s.m. **1.** *Conxunto de posesións*: res familiaris; bona –orum; facultates –um; patrimonium –i; fortunae –arum; (*ter moitos haberes*) bonis, divitiis abundare; rem amplam possidere. **2.** *Parte dun libro en que se anotan os abonos*: creditum –i; (*contas, libro de haber e debe*) crediti et expensi tabulae; index ou codex accepti et expensi. pl. **3.** *Paga, soldo*: stipendium, salarium –i; merces –edis.

hábil. adx. **1.** *Que ten habilidade*: peritus, doctus, callidus, bonus –a –um; prudens –entis; sol(l)ers –ertis; sagax –acis. **2.** *Feito con habilidade*: aptus, idoneus –a –um. V. *tamén enxeñoso*. ♦ *Día hábil*: fastus, iuridicus dies.

habilidade. s.f. **1.** *Capacidade para facer ben algo*: ingenium –i; facultas –atis; peritia, scientia –ae; (*práctica*) usus –us. V. *tamén arte, destreza, enxeño*. **2.** *Acción sorprendente e enxeñosa para divertir*: ars, artis; artificium –i; subsidium –i.

habilidoso –a. adx. V. **hábil**.

habilitación. s.f. Aptitudinis declaratio; curatio, procuratio, probatio, habilitatio –onis.

habilitado –a. part. **1.** Part. do verbo *habilitar*: instructus, praeditus, ornatus –a –um; habilis declaratus; (*tamén adx.*) aptus, idoneus. s.m. **2.** *Persoa encargada das nóminas*: mercedarius/–a; rerum procurator/–trix; curator, dispensator, praebitor/–trix; stipendiorum minister/–tra ou apparitor/–trix.

habilitar. v.tr. **1.** *Declarar apto*: aptum, idoneum, habilem declarare; necessaria alicui suppeditare;

aliquem ad aliquid idoneum probare. **2.** *Preparar para que resulte adecuado*: parare, praeparare; curare, procurare; aptare; aptum, idoneum reddere.

habitación. *s.f.* **1.** *Acción de habitar*: habitatio –onis. **2.** *Lugar onde se pode habitar*: habitaculum, domicilium –i; domus –us. V. *tamén* **cuarto**.

habitáculo. *s.m.* Habitaculum –i; (*dun coche*) autoraedae capsus.

habitante. *s.* Accola, incola –ae; habitator/-trix; civis –is; (*pl.*) populares –ium; (*dun castelo*) oppidanus/-a; (*do campo*) paganus, rusticus/-a; (*da terra*) terricola –ae; (*os primeiros habitantes de España*) qui initio Hispaniam coluerunt.

habitar. *v.tr.* **1.** *Ter como residencia habitual*: colere, incolere; habitare, inhabitare; tenere; incolam esse; (*a zona que habitan os galos*) pars quam Galli incolunt. **2.** *Establecerse para vivir*: domicilium habere; domicilio uti; sedem *ou* domicilium constituere *ou* collocare; considerare; consistere. *v.intr.* **3.** *Ter como lugar de residencia habitual*: habitare; incolere; manere; incolam esse; commorari; locum habere. V. *tamén* 1 e 2.

hábitat. *s.m.* Naturalis sedes; naturale domicilium; habitatio alicui accommoda.

hábito. *s.m.* **1.** *Costume*: consuetudo –inis; mos, moris. V. *tamén* **costume**. **2.** *Roupa dunha orde relixiosa*: vestis –is; vestimentum, indumentum –i; vestitus –us; religiosus habitus; schema –atis.

♦ *Tomar o hábito*: religioso habitu insigniri. *Colgar os hábitos*: ad saecularem statum reddere; sacram observantiam deserere. *O hábito non fai ao monxe*: barba non facit philosophum; saepe tegit nequam lata cuculla caput; non omnes qui habent citharam, citharoedi.

habitual. *adx.* Suetus, assuetus, consuetus, usitatus, solitus –a –um; communis, vulgaris –e; (*facerse habitual*) in consuetudinem venire; (*isto é o habitual*) sic usus fuit *ou* usitatum est. V. *tamén* **usual**.

habituár. *v.tr.* *ou pr.* V. **aclimatar(se)**, **acostumar(se)**, **avezar(se)**.

Haia. *top.* Haga –ae. ♦ *Tribunal da Haia*: Hagien-se tribunal.

haiano –a. *adx.* e *s.* Hagiensis –e. Hagienses –ium.

Haití. *top.* Hispaniola –ae; Haitia –ae.

haitiano –a. *adx.* e *s.* Haitianus –a –um. Haitiani –orum.

halar. *v.tr.* Funes, retia trahere *ou* attrahere.

hálito. *s.m.* **1.** *Aire que se expira*: V. **alento**, **bafo**. **2.** (*fig.*) *Sopro suave de aire*: V. **airexa**, **aura**.

halo. *s.m.* V. **auréola**, **coroa**, **circo** (*da lúa*).

halóxeno –a. *adx.* **1.** *Que contén un halóxeno*: halogenus –a –um. *s.m.* **2.** *Quím. Elemento que cun metal forma sales*: halogenum –i.

halterofilia. *s.f.* Onerum levatio.

hamaca. *s.f.* Lectus, lectulus, grabatus, grabatulus pensilis *ou* suspensus; cubile *ou* grabatum pensile; storea suspensa *ou* pensilis.

Hamburgo. *top.* Hamburgum *ou* Hammaburgum –i.

hamburgués –esa. *adx.* e *s.* Hamburgensis –e. Hamburgenses –ium.

hamburguesa. *s.f.* Hamburgensis of(f)ella; Hamburgense pastillum *ou* isicium.

hampa. *s.f.* Perditi, conscelerati, flagitiosi, perditi facinerosique homines; latronum grex, sodalitas, societas *ou* collegium; scelerati praedones; feri sicarii.

hándicap. *s.m.* Aequare certamen; exceptio –onis; defectus –us; impedimentum, incommodum –i.

hangar. *s.m.* Aeronavium receptaculum; aedificium velivolis asservandis.

hápax (legómenon). *s.m.* Semel dictum.

haraquiri. *s.m.* Karakirium –i; voluntaria scissio ventris; mors Iaponico more sibi conscita.

harén. *s.m.* **1.** *Parte da casa musulmá onde viven as mulleres*: gynaeceum –i; paelicum, pelicum *ou* pellicum aedes *ou* diaeta. **2.** *Conxunto destas mulleres*: concubinae –arum; gynaeceum Islamicum *ou* Arabicum.

harmonía. *s.f.* **1.** *Conxunto de sons agradables*: concentus –us; consonantia, concinentia, symphonia, harmonia –ae; dulcis sonus *ou* cantus; (*de palabras*) numerus –i; numerus et modus; verba bene sonantia. **2.** *Estado de elementos que fan un todo agradable*: concordia, harmonia, concinentia –ae; concentus –us; consensio –onis; partium congruentia. **3.** *Situación de persoas que están de acordo*: concordia, convenientia, cohaerentia –ae; consensus –us; necessitudo

–inis. ♦ *Estar en harmonía con alguén*: alicui ou cum aliquo congruere ou consentire. *Vivir en harmonía*: concordissime, sine discordia ou sine iurgio vivere; concordibus animis, unanimes ou concordēs vivere.

harmónico –a. *adx.* **1.** *Harmonioso*: concinens, congruens –entis; consonans –antis; concinnus –a –um. V. *tamén* **harmonioso**. *s.f.* **2.** *Instrumento musical*: harmonicum instrumentum.

harmonioso –a. *adx.* **1.** *Agradable ao oído*: canorus, numerosus, modulatus –a –um; suavis –e; auditu gratus; numeris decorus. **2.** *Que ten harmonía ou está en harmonía*: concors –ordis; (*cousas harmoniosas*) apta inter se et cohaerentia; (*formar un todo harmonioso*) inter se concinere.

harmonización. *s.f.* Consensio –onis; consensus –us; concordantia –ae.

harmonizar. *v.tr.* **1.** *Poñer en harmonía*: componere; accommodare. V. *tamén* **conciliar**. *v.intr.* **2.** *Estar en harmonía*: congruere; consentire; alicui rei ou inter se consentire; conspirare.

***harpa.** *s.f.* V. **arpa**.

harpía. *s.f.* **1.** *Mit. Monstro fabuloso*: Harpyia –ae. **2.** (fig.) *Muller malvada*: improba, aspera, turpis, sordida femina.

hasta. *s.f.* **1.** *Barra, esp. da bandeira*: hasta –ae; malus, palus –i; arbor –oris; fulcrum –i. **2.** *Corno dun animal*: cornu –us. **3.** *Especie de lanza dos soldados romanos*: hasta –ae; (*soldados armados con hasta*) hastati –orum.

Hawai. top. Insulae Havaianae.

hawaiano –a. *adx.* e s. Havaianus –a –um. Havaiani –orum.

haxiografía. *s.f.* Hagiographia –ae; hagiographica –orum; sanctorum vitae narratio.

haxiógrafo –a. s. Hagiographus/-a; sanctorum vitae scriptor/-trix.

haxix. *s.m.* Hasisum –i; Indicum soporiferum; suc(c)us cannabinus.

hebreo –a. *adx.* e s. **1.** *Relativo ao pobo semita ou pertencente a el*: Hebraicus, Hebraeus –a –um. Hebraei –orum. *s.m.* **2.** *Lingua hebrea*: Hebraica ou Hebraea lingua; Hebraicus ou Hebraeus sermo.

hecatombe. *s.f.* **1.** *Sacrificio de cen bois*: hecatomba –ae; hecatombe –es. **2.** *Matanza, masacre*:

caedes –is; caesio –onis; nex, necis; strages –is.

3. *Desastre*: V. **calamidade, catástrofe, desgraza**.

hectárea. *s.f.* Hecatontarea –ae; hectareum –i; hectarea –ae; centum areae; quaterna iugera.

hectogramo. *s.m.* Hecatogramma –atis; quaternae unciae

hectolitro. *s.m.* Hecatolitrum –i (quaternae fere amphorae).

hectómetro. *s.m.* Hecatometrum –i.

hedonismo. *s.m.* Hedonismus –i.

hedonista. s. Hedonista –ae; hedonismi sectator/-trix; voluptatibus deditus.

hedra. *s.f.* **1.** *Planta*: hedera –ae; helix –icis; (*cinguida a súa fronte con hedra*) capillos ou frontem hedera redimitus; (*coverto de hedra*) hedera tectus ou protectus. **2.** (pop.) *Variz*: varix –icis.

helénico –a. *adx.* Graecus –a –um; Graeciensis –e.

helenismo. *s.m.* Graeca constructio; hellenismus, graecismus –i; verbum ex Graeco sermone de promptum; (*periodo histórico*) Alexandrina aetas; graecitas propagata; (*cultura*) Graecorum litterae.

helenista. s. Litterarum Graecarum ou linguae Graecae peritus/-a ou cultor/trix.

helenístico –a. *adx.* Alexandrinus, helladicus, hellenisticus –a –um; Alexandrinae aetatis; graecitatis argenteae.

heleno –a. *adx.* V. **grego**.

hélice. *s.f.* Helix –icis; helica, spira –ae.

helicóptero. *s.m.* Helicopterum –i; aeria cymba.

helio. *s.m.* Helium –i.

heliocentrismo. *s.m.* Heliocentrica ou Copernicana ratio; heliocentrismus –i; solis immobilitas.

heliporto. *s.m.* Helicopterorum portus ou aeroportus.

helmo. *s.m.* Galea –ae; cassis –idis; (*con helmo*) galeatus –a –um; (*sen helmo*) posita galea; capite nudato; sine galea.

Helvecia. top. Helvetia –ae; Ager Helveticus.

helvecio –a. *adx.* e s. Helvetius ou Helveticus –a –um. Helvetii –orum.

hemacia. *s.f.* Globus ruber.

***hematí.** *s.m.* V. **hemacia**.

- hematoma.** *s.m. Med.* Haematoma –atis; suggillatio –onis; suggillatus –us; (*causado por un látego*) vibex –icis.
- hemeroteca.** *s.f.* Ephemeridum theca; hemeroteca –ae.
- hemicíclo.** *s.m.* Semicirculus –i; dimidiata circuli forma; hemicyclium *ou* hemicyclus –i; lunatum auditorium; semicirculata sedes.
- hemiplexía.** *s.f.* Dimidiata nervorum resolutio; hemiplegia –ae; dimidiata paralysis; paresis –is.
- hemípteros.** *s.m.pl. Zool.* Hemipterorum genus.
- hemisferio.** *s.m.* Hemisphaerium –i; semiorbis –is.
- hemistiquio.** *s.m. Métr.* Hemistichium *ou* hemistichion –i; dimidiatus versus.
- hemofilia.** *s.f. Med.* Haemophilia –ae; coagulationis sanguineae defectus; ad haemorrhagias nimia proclivitas.
- hemoglobina.** *s.f.* Rubrum sanguinis pigmentum; materia sanguinis rubra; haemoglobinum –i.
- hemoptise.** *s.f. Med.* Sanguinis reiectio *ou* expulsió; sanguinis per os redditus; haemoptisis –is.
- hemorraxia.** *s.f.* Sanguinis profluvium, eruptio *ou* fluxus; sanguinatio –onis; nimia sanguinis amissio; continua sanguinis effusio; haemorrhagia –ae; (*interna*) intestina sanguinis eruptio; (*cerebral*) cerebri sanguinatio; (*nasal*) per nares sanguinis fluxio. ♦ *Ter hemorraxia:* sanguinem fundere *ou* vomere; sanguinare. *Deter unha hemorraxia:* sanguinem cohibere *ou* sistere; profluvium sanguinis inhibere. *Morrer por hemorraxia cerebral:* ob immodicum sanguinis fluxum in cerebro perire *ou* emori.
- hemorroide.** *s.f. Med. V. almorrás.*
- hendecasilabo –a.** *adx. Lit. 1. Que ten once sílabas:* hendecasyllabus –a –um. *s.m. 2. Verso de once sílabas:* hendecasyllabus –i; hendecasyllabus versus.
- hendíade.** *s.f. Lit.* Hendiadys –ys; unum in duobus.
- hepático –a.** *adx. Med. 1. Relativo ao fígado:* hepaticus –a –um; iecoralis –e. *2. Med. Que padece do fígado:* morbo hepatico laborans.
- hepatite.** *s.f. Med.* Hepaticus *ou* iecoralis morbus; hepaticae –es.
- heptaedro.** *s.m. Xeom.* Corpus septangulis lateribus constans.
- heptágono.** *s.m. Xeom.* Heptagonum –i.
- heptasilabo –a.** *adx. 1. Lit. De sete sílabas:* heptasyllabus –a –um. *s.m. 2. Verso de sete sílabas:* heptasyllabus *ou* septem syllabarum versus.
- heráldica.** *s.f. V. heráldico.*
- heráldico –a.** *adx. 1. Relativo ao brasón:* heraldicus –a –um. *s.f. 2. Estudo dos escudos:* heraldica disciplina *ou* ars; disciplina de armis honorariis; stemmatum ars; insignium *ou* armorum doctrina *ou* scientia. *V. tamén brasón.*
- heraldo.** *s.m.* Praeco –onis; caduceator –oris. *V. tamén mensaxeiro.*
- herba.** *s.f. 1. Calquera planta de talo tenro:* herba –ae; (*de segunda corta*) sicimentum –i. *2. Conxunto desas plantas:* herbae –arum; gramen –inis; gramina –um; pabulum, pascuum –i (*ús. máis en pl.*); herbaria pascua; olus –eris; (*comer herba*) viride edere. ♦ *Herba abelleira:* melissa officinalis. *Herba mala, campeira ou campia:* herba inutilis, noxia *ou* mala. *Herba luísa:* aloisia citriodora. *Herba do rato ou de Nosa Señora:* artemisia vulgaris. *Herbas de San Xoán:* herbae odoriferae. *Herba seca:* *V. feo*¹. *Herba trigueira, triga ou trigal:* holcus lanatus. *Herba xaboeira:* saponaria officinalis; herba lanaria. *Herba da fame (brenza, nichela):* ervilia –ae; vicia sativa. *Herba de namorar:* armeria maritima. *Herba medicinal:* herba medica, salutaris *ou* salutaris; (*a medicina ensina que herba cura e cal é daniña*) quaeque iuvans monstrat (medicina), quaeque sit herba nocens. *Herba de Santa María:* costus hortensis. *Sentir medrar ou nacer a herba:* callidissimum esse.
- herbáceo –a.** *adx.* Herbaceus, gramineus, graminosus, herbidus –a –um; (*que produce herbas*) herbifer –era –erum.
- herbal.** *s.m.* Herbosus ager; herbidus campus; herbaria pascua.
- herbario.** *s.m.* Botanicum, herbarium –i; herbaria collectio.
- herbeira.** *s.f. V. herbal.*
- herbicida.** *s.m.* Medicamentum herbarum deletile *ou* herbis internecivum; (*empregar herbicidas*) exherbare; herbas eruncare.
- herbívoro –a.** Herbarum edax; herbaticus –a –um; herbariae ferae.
- herborista.** *s.* Herbarius, medicamentarius/-a; herbarum medicarum collector *ou* venditor/-trix.

herboristería. *s.f.* Herbaria, medicamentaria, medicamentarii/-ae *ou* herbarum medicarum taberna.

hercúleo -a. *adx. 1.* *Propio de Hércules:* Hercules, Heraclaus, Heraclius -a -um. **2.** (fig.) *Moi forte:* validissimus -a -um; (*de forza hercúlea*) validissimis viribus.

Hércules. *s.m.* Hercules -is. ♦ *Por Hércules:* herc(u)le!, meherc(u)le!; medius Fidius! *As columnas de Hércules:* Herculis columnae *ou* metae.

hércules. *s.m.* *Home de gran forza:* homo torosus, lacertosus, viribus praestans.

herdade. *s.f.* Praedium, patrimonium -i; fundus -i; possessio -onis; res familiaris; hereditas -atis; bona -orum.

herdanza. *s.f.* Hereditas -atis; heredum -i; successio -onis; hereditaria possessio; (*partición dunha herdanza*) herctum -i; (*aceptación*) creatio -onis; (*quen renuncia a ela*) abstentus heres. ♦ *Cazador de herdanzas:* heredipeta -ae; vultur -uris.

herdar. *v.tr. 1.* *Recibir os bens doutra persoa:* hereditatem adire, obire *ou* ab aliquo capere *ou* accipere; heredem alicui esse; alicui aliquid hereditate venire *ou* obvenire; (*do pai*) in paternas opes succedere. **2.** *Recibir unha calidade característica:* alicuius artis heredem esse; paternis virtutibus simillimum esse; moribus parentis aemulari; ingenio succedere; maiorum moribus assimilari; virtutes maiorum aemulari. ♦ *Herdar nunha terceira parte:* esse in triente cum duobus aliis.

herdeiro -a. Heres -edis. ♦ *Deixar como herdeiro:* heredem facere, instituere, nuncupare *ou* scribere; ex testamento relinquere. *Herdeiro nunha terceira parte:* heres ex triente; (*en dúas terceiras partes*) heres ex besse. *Deixou ao neto como herdeiro por dous terzos:* reliquit heredem ex besse nepotem.

herdo. *s.m.* V. **herdanza.**

hereditario -a. *adx.* Hereditarius -a -um; hereditate relictus *ou* acceptus; iure obtentus; (*que se transmite de familia*) paternus, patrius, avitus, gentilicius -a -um; gentilis -e.

heresiarca. *s. Rel.* Haeresiarcha *ou* haeresiarches -ae; haereticorum princeps.

herético -a. *adx. 1. Rel.* *Que contén unha herexía:* haereticus -a -um. **2.** *Que sostén unha herexía:*

haereticus -a -um. *Tamén s.:* V. **herexe. 3.** (fig.) *Que sostén ideas contrarias ás correntes:* absonus, haereticus -a -um; discors -ordis; dissidens -entis; discrepans -antis.

herexe. *s.* (Homo) haereticus; (femina) haeretica; rectae fidei negator/-trix; rectae fidei osor *ou* adversarius/-a; falsis religionibus infectus/-a *ou* imbutus/-a; lapsus/-a.

herexía. *s.f. 1. Catol.* *Doutrina contraria aos dogmas:* haeresis -is/-eos; error in fide; falsa in fide opinio. **2.** *Por ext., doutrina contraria aos dogmas doutra relixión:* prava doctrina; opinio a religione aberrans; haeresis -is/-eos. **3.** (fig.) *Doutrina ou práctica contraria ás correntes:* dissidens opinio; absona doctrina.

hermafrodita. *adx. e s.* Androgynus, hermafroditus -a -um; semimas -aris; utriusque *ou* incerti sexus; incerto *ou* ambiguo sexu; utriusque sexus animans (homo, bestia, planta); ad utrumque sexum pertinens.

hermenéutica. *s.f.* Interpretandi, explanandi *ou* explicandi ars; hermeneutica -ae.

hermético -a. *adx. 1. Perfectamente cerrado:* hermeticus, clausus, obstructus, obturatus -a -um. **2.** (fig.) *Difícil de comprender:* obscurus, abditus, arcanus, occultus -a -um. **3.** *Que non deixa trascender as ideas:* abstrusus, abditus, tectus, occultus, obscurus, ambiguus -a -um; constricto obtusus. ♦ *Cerrar hermeticamente:* hermetice, obstricto claudere.

hermetismo. *s.m.* Obscura, arcana, clandestina, abscondita doctrina; orationis obscuritas; obscurum dicendi genus; eloquii *ou* obscuri sermonis studium; hermetismus -i.

hernia. *s.f.* V. **creba.**

heroe. *s. 1. Mit.* *Fillo de deus e muller ou de deusa e home:* heros -ois. **2.** *Home especialmente forte:* vir fortissimus *ou* maxime strenuus; vitae suae oblator; incolumitatis suae neglector. **3.** *Persónaxe principal da literatura, cine ou teatro:* actor praecipuus; primarum partium actor; homo primas partes agens.

heroico -a. *adx.* Heroicus, fortissimus, maxime strenuus; rebus gestis insignis; incredibili virtute praeditus; incolumitatis suae incuriosus. ♦ *Verso heroico (hexámetro dactílico):* herous *ou* heroicus versus; herous -i. *Empresa heroica:* res praeclare gesta.

- heroína** ¹. *s.f.* **1.** *Filla de deusa e home ou de deus e muller:* heroina –ae; heroine –es; herois –oidis; heroas –adis. **2.** *Muller especialmente forte:* fortissima mulier; virago –inis. **3.** *Personaxe principal da literatura, cine ou teatro:* actrix praecipua; primarum partium actrix; femina primas partes agens.
- heroína** ². *s.f.* *Substancia estupefaciente:* heroinum –i; heroinum medicamentum; (*insectarse heroína*) heroinum sibi inicere *ou* infundere; heroino uti.
- heroinomanía.** *s.f.* Heroini insana cupiditas; heroinomania –ae.
- heroinómano** –a. *s.* Heroini insane cupidus/-a.
- heroísmo.** *s.m.* Heroica vis *ou* virtus; heroicum facinus; fortia facta; heroica –orum; res gestae.
- herpes.** *s.m.* Herpes –etis; porrigo, vitiligo –inis; aranea –ae; scobis cutis.
- hertz.** *s.m. Fis.* Hertziana *ou* crebritatis mensura.
- hertziano** –a. *adx.* Hertzianus, electromagneticus –a –um.
- heterodoxia.** *s.f.* Heterodoxia –ae; a vera fide dissensio; absona *ou* falsa doctrina.
- heterodoxo** –a. *adx.* e *s.* Heterodoxus/-a; haeticus/-a; falsa *ou* absona doctrina imbutus/-a; a recta doctrina alienus/-a; falsae doctrinae addictus.
- heterosexual.** *adx.* e *s.* Heterosexualis –e.
- heteroxéneo** –a. *adx.* Heterogeneus –a –um; dispar –aris; dissimilis –e; varius –a –um; (*mes-tura heteroxénea*) discors mixtura.
- hexagonal.** *adx.* Hexangulus, sexangulus, sexangulatus, hexagonus –a –um; sex angulorum (*xen.*).
- hexágono.** *s.m.* Hexagonum, sexagonum –i; sexangula figura.
- hexámetro.** *s.m.* Hexameter –tri; hexametrum –i; versus heroicus *ou* herous; herous –i.
- hexemonía.** *s.f.* Principatus –us; imperium –i; dominatio –onis; imperii *ou* dominationis summa; (*loita pola hexemonía*) de imperio certamen.
- hexemónico** –a. *adx.* Imperiosus –a –um; praevalens, praepollens –entis.
- hélixira.** *s.f.* Arabica (a)era *ou* aetas.
- hiato.** *s.m.* Hiatus –us; vocalium *ou* vocum concursus *ou* concursio; (*en hiato*) hiulcus –a –um; (*vogais en hiato*) hiulcae voces.
- hibernación.** *s.f.* **1.** *Zool. Sono de certos animais durante o inverno:* hibernatio –onis; veterinus, lethargus –i; sopor hibernus. **2.** *Descenso terapéutico da temperatura:* temperaturae (corporis) artificiosa deminutio.
- hibernar.** *v.intr.* **1.** *Vivir en hibernación:* hibernare; veterno sopitum esse. **2.** *Someter a hibernación:* (aegrorum corpora) frigore durare; (mortuorum corpora) in capsula frigorifica condere; (temperaturam corporis) artificiose minuere.
- híbrido** –a. *adx.* Hybridicus, insiticius –a –um; bigener, degener –eris; hybrida –ae (*m.f.*); ex duobus fictus; ex diverso genere natus; (*palabra*) hybridicum vocabulum
- hidra.** *s.f.* **1.** *Mit. Monstro de sete cabezas:* hydra, echidna –a. **2.** *Zool. Pólipo de auga doce:* hydra –ae; hydrus –i. **3.** *Mal difícil de extirpar:* malum inveteratum, defixum atque insitum *ou* endemicum.
- hidratante.** *adx.* Hydratum gignens *ou* elaborans; humectans –antis. ♦ *Crema hidratante:* ceroma humectans.
- hidratar.** *v.tr.* Hydratum gignere; hydratum facere; hydrata elaborare; hydrata efficere; humectare.
- hidrato.** *s.m.* Hydratum –i. ♦ *Hidrato de carbono:* hydratum carbonicum.
- hidráulica.** *s.f.* V. **hidráulico.**
- hidráulico** –a. *adx.* **1.** *Que funciona grazas á auga:* hydraulicus –a –um; hydraulica vi motus *ou* actus. *s.f.* **2.** *Estudo das leis do equilibrio dos fluídos:* disciplina hydraulica; doctrina de fluxibus *ou* de liquidorum aequitate ac motione; ars ducendae aquae. ♦ *Enerxía hidráulica:* vis hydraulica.
- hidroavión.** *s.m.* Hydroplanum –i; volatilis navis; volatile navigium; navicula aligera; velivolium naviculatum.
- hidrocarburo.** *s.m.* Hydrogenanthrax –acis.
- hidrocefalia.** *s.f.* Hydrocephalia –ae; hydrocephalica affectio; cerebrum aquosum.
- hidrocele.** *s.m.* Hydrocele –es; (*afectado por el*) hydrocelicus –i.
- hidroeléctrico** –a. *adx.* Hydroelectricus –a –um. ♦ *Forza hidroeléctrica:* vis hydroelectricae. *Máquina hidroeléctrica:* machinamentum *ou* instrumentum hydroelectricum.
- hidrófilo** –a. *adx.* Hydrophilus –a –um.

hidrofobia. *s.f.* Hydrophobia –ae; aquae horror; timor *ou* pavor; rabies –ei. V. *tamén* **rabia**.

hidrófobo –a. *adx.* Hydrophobus, hydrophobicus –a –um; aquifuga –ae; aquae metu oppresus; rabie *ou* hydrophobia affectus *ou* laborans. V. *tamén* **doente**, **rabioso**.

hidrografía. *s.f.* Hydrographia –ae; aquarum descriptio.

hidrólise. *s.f. Quím.* Hydrolisis –is; solutio per aquam.

hidromel. *s.m.* Mulsum –i; hydromeli –elitis; hydromel –ellus; mulsa aqua.

hidrometría. *s.f.* Hydrometria –ae; aquae metiendae doctrina, disciplina *ou* ars.

hidrómetro. *s.m.* Hydrometrum –i; aquae libramenti index.

hidrópico –a. *s.* Hydropicus/-a; aquae intercutis morbo implicatus.

hidropisia. *s.f.* Hydropsia –ae; hydrops –opis; hidropisis –is; aquae intercutis morbus; languor aquosus; aqua intercus *ou* inter cutem.

hidrosfera. *s.f.* Hydrosphaera –ae; aquarum globus.

hidroterapia. *s.f.* Curatio aqualis; hydrotherapia –ae; salus *ou* curatio per aquam.

hidróxeno. *s.m.* Hydrogenium *ou* hydrogenium –i.

hiena. *s.f.* Hyaena –ae; belbus –i.

hierático –a. *adx.* Hieraticus –a –um; sacerdotalis –e.

higroscopio. *s.m.* Hygrometrum –i; instrumentum uviditatis (humiditatis) metiendae; umoris *ou* uliginis instrumentum metatorium.

hilaridade. *s.f.* Hilaritas –atis; laetitia –ae.

hime. *s.m.* Hymen –enis.

himeneo. *s.m.* **1.** *Voda, cerimonia nupcial:* connubium, coniugium i; nuptiae –arum; taeda –ae. **2.** *Canto nupcial:* nuptiale carmen; hymenaeus –i; epithalamium –i.

himno. *s.m.* Carmen –inis; laudes –um; carmen in laudem Dei; hymnus –i; (*cantar un himno ou himnos*) hymnum decantare; hymnos canere; (*himno nacional*) nationalis, patrius, populi, gentis hymnus.

***hinchar.** *v.tr., intr. e pr.* **hinchazón.** *s.m.* V. **inchar**, **inchazón**.

hindú. *adx. e s.* Indus, Indicus –a –um. Indi –orum; Indicae gentes.

hinduísmo. *s.m.* Hinduismus –i.

hinduísta. *adx. e s.* Hinduismi assecla *ou* sector/-trix.

hipálaxe. *s.f.* Verborum mutatio; hypallage –es.

hipérbato. *s.m. Gram.* Transgressio, transcensio –onis; verborum transgressio *ou* traiectio; hyperbaton –i.

hipérbole. *s.f.* Superlatio, exsuperatio –onis; veritatis traiectio; hyperbole –es; hyperbata –ae; (*con hipérbole*) latius; superatis, exaggeratis *ou* amplificatis verbis; per hyperbolem; hyperbolice.

hipercrítica. *s.f.* Nimia, modum excedens *ou* acerrima censura.

hipercrítico –a. *adx.* Nimis severus; severior –ius; (*tamén s.*) corrector, censor –oris; asper exactor; nimis severus, severissimus, acerrimus iudex, censor, exprobrator; severissima existimatrix.

hiperenxebriismo. *s.m. Ling.* Fucatum *ou* modum excedens verbum.

hiperdulía. *s.f.* Hyperdulia –ae.

hipermetropía. *s.f.* Hypermetropsia *ou* hypermetropia –ae.

hipertensión. *s.f. Med.* Hypertensio –onis.

hipertenso –a. *adx.* Hypertensione laborans.

hipertrofia. *s.f.* Hypertrophia –ae; hypertrophiae morbus; immodicum augmentum; immodicus auctus.

hípica. *s.f.* V. **hípico**.

hípico –a. *adx.* **1.** *Referente ao cabalo:* equester –tris –tre; equarius –a –um. *s.f.* **2.** *Deporte ou competición con cabalos:* hippice –es; equestris exercitatio; equitatio –onis; equorum certamen (certamina); equiria –ium; equorum (singulorum *ou* per manipulos) cursus; hippices *ou* equitandi ars.

hipnose. *s.f.* Hypnosis –is/-eos; sopor *ou* somnus alienis artibus effectus, aritificiose inductus *ou* ab alio iniectus.

hipnótico –a. *adx.* Hypnoticus, somnificus –a –um; somnifer, soporifer –era –erum.

hipnotismo. *s.m.* (Sopiendi) hypnotica ars; hypnotismus –i; soporandi *ou* sopiendi ars.

- hipnotizador –ora.** *s.* Hypnotismi effector/-trix *ou* artifex; fascinator/-trix.
- hipnotizar.** *v.tr.* **1.** *Provocar hipnose:* hypnotica arte *ou* hypnotice sopire *ou* soporare. **2.** (fig.) *Producir unha atracción moi forte:* allicere, pelli-cere. *V. tamém ameigar, encantar, cativar, fascinar.*
- *hipo.** *s.m.* *V. impo, salaio.*
- hipoacusia.** *s.f. Med.* Hypoacusia –ae; facultas audiendi deminuta; auditus hebetior; (*o que a padece*) hypoacusicus –a –um; hebes auribus; auditu carens.
- hipocentro.** *s.m. Xeol.* Hypocentrum –i.
- hipocondría.** *s.f. Med.* Atra bilis; melancholia –ae.
- hipocondríaco –a.** *adx. e.s. Med.* Melancholicus/-a; maestitudine affectus/-a; biliosus/-a.
- hipocorístico –a.** *adx. Ling.* **1.** *Que expresa cariño:* hypocoristicus –a –um. *s.m.* **2.** *Nome familiar:* hypocoristicum nomen.
- hipocrisía.** *s.f.* Simulata virtus; pietatis, virtutis *ou* probitatis simulatio, dissimulatio *ou* ostentatio; simulatio –onis; simulatae, fictae, fucatae virtutis ostentatio; hypocrisis –is/-eos; (*sen hipocrisía nin enganos*) sine fuco et fallaciis.
- hipócrita.** *adx. e s.* **1.** *Que denota hipocrisía:* simulatus, fictus, falsus, subdolos –a –um. **2.** *Que actúa con ela:* versutus, astutus –a –um; artifex –icis; hypocrita –ae; nebulo –onis; veterator, simulator, dissimulator/-trix; simulatae, fictae, fucatae virtutis ostentator/-trix; (*en materia de relixión*) pietatis, religionis *ou* virtutis simulator/-trix.
- hipoderme.** *s.f.* Hypoderma –atis.
- hipodérmico –a.** *adx.* Subcutaneus, intercutaneus, hypodermicus –a –um; subcus, intercus –utis.
- hipódromo.** *s.m.* Hippodromus –i; equestris palaestra; equestre gymnasium; equinum stadium; equitum ludus.
- hipopótamo.** *s.m.* Equus fluvialis, fluviatilis, aquatilis *ou* aquaticus; hippopotamus –i.
- hipoteca.** *s.f. Econ.* Hypotheca, fiducia –ae; pignoratio, pigneratio, obligatio –onis; pignus –oris; (*dado en hipoteca*) pigneraticius –a –um; (*recibir en hipoteca*) pignori accipere; (*gravado con hi-*
- poteca*) obligatus –a –um; (*liberar a casa dunha hipoteca*) absolvere domum ex pignoribus.
- hipotecado –a.** *adx.* Obligatus, pigneratus, pigneraticius –a –um; hypothecae datus *ou* obligatus; pignori oppositus; (*non hipotecado*) solutus –a –um.
- hipotecar.** *v.tr.* **1.** *Someter a unha hipoteca:* pignerare/-ari; pignori *ou* hypothecae dare; (hypothecae nomine) obligare; (rem) obligare; supponere; (*os bens*) bona pignerare; res suas ad securitatem creditoris opponere. **2.** (fig.) *Condicionar algo futuro por unha acción presente:* praeoccupare; sibi aliquid adsciscere; futura praestituere.
- hipotecario –a.** *adx.* Hypothecarius, pigneraticius –a –um.
- hipotenso –a.** *adx.* Hypotonia laborans *ou* affectus/-a.
- hipotenusa.** *s.f. Xeom.* Hypotenusa –ae.
- hipótese.** *s.f.* Fictio, opinio, opinatio, positio, inductio –onis; coniectura –ae; coniecturalis opinio; propositum, argumentum –i; hypothesis –is; (*facer unha hipótese*) coniectare; coniecturam facere.
- hipotético –a.** *adx.* Opinabilis, coniecturalis, possibilis –e; inductivus, hypotheticus –a –um.
- hippy.** *adx. e s.* Conformitatis osor; discors –ordis; dissidens, dissentiens –entis.
- hirsuto –a.** *adx.* Hirsutus, hispidus, horridus, hirtus –a –um.
- *hirmo –a.** *adx. V. irto.*
- Hispania.** *top.* Hispania, Spania –ae.
- Hispanidade.** *s.f.* Hispanicum imperium; Hispanicarum coloniarum universitas; Hispanitas –atis. Hispanica agendi ratio; Hispanici mores.
- hispano –a.** *adx. e s.* Hispanus, Hispanicus, Spanus –a –um; Hispaniensis, Spaniensis –e. Hispani –orum.
- histeria.** *s.f. Med.* Hysterismus –i; hystericus morbus.
- histérico –a.** *adx. e s.* Hystericus, furiosus –a –um; hystericus morbo laborans *ou* affectus/-a.
- historia.** *s.f.* **1.** *Conxunto de feitos do pasado:* historia –ae; annales –ium; descriptio factorum; res gestae; (*antiga*) antiquitatis memoria; antiquae res; (*contemporánea*) huius aetatis memoria;

(*nacional*) rerum domesticarum memoria; (*universal*) omnium gentium memoria; (*da literatura*) historia litterarum; (*facer pasar á historia*) (annalium) memoriae mandare; (*digno de pasar á historia*) memoria dignus. **2.** *Ciencia que estuda eses feitos*: V. 1. **3.** *Obra histórica dunha época, lugar ou fenómeno*: historia –ae, alicuius rei memoria; alicuius rei, hominis *ou* loci facta. V. *tamén* 1. **4.** *Feito que durará a través do tempo*: historia –ae. **5.** *Conto*: V. esta palabra. *pl.* **6.** *Contos, fábulas*: commentum –i; commentitiae res; fabulae –arum; (*deixarse de historias*) in medias res ire; rem serio agere *ou* tractare; ambages mittere; (*historias!*) fabulae! V. *tamén* **conto**, **fábula**.

historiador –ora. s. Rerum gestarum scriptor; historiae auctor; historiographus/-a; historiarum *ou* rerum scriptor/-trix, auctor/-trix *ou* conditor/-trix.

historial. s.m. Curriculum –i; curriculum vitae; (*médico*) anamnesis –is; conspectus (priorum) morborum; (*deportivo*) tropaeorum *ou* praemiorum congeries.

histórico –a. adx. Historicus –a um; memorabilis –e; memoria dignus; (*xénero*) genus historicum; (*feito*) res gesta; (*testemuño*) monumentum –i.

historieta. s.f. Libellus pictus, pictographicus *ou* scaenographicus; narratiuncula *ou* historiola picta; (iocosa) narratiuncula *ou* fabula.

histrión. s.m. Histrio –onis; (*farsante*) ostentator –oris. V. *tamén* **actor**.

hixiene. s.f. Valetudinis curatio; sanitatis cura *ou* tuitio; munditia –ae; in corpore curando diligentia *ou* sedulitas; salubritas –atis; hygienica doctrina; (*preocuparse da hixiene*) valetudinem curare; (*regras de hixiene*) praecepta de valetudine tuenda.

hixiénico –a. adx. Salutaris, salubris –e; mundatus, emundatus –a –um.

ho! interx. Heus!

hobby. s.m. Delicium, deliciolum –i; singularis *ou* praecipua delectatio *ou* oblectatio; singulare studium; praeoptata (subseciva *ou* subsiciva) occupatio. V. *tamén* **pasatempo**.

hóckey. s.m. Pilamalleus –i; pilae malleique ludus; (*sobre xeo*) pilamalleus super glaciem; (*sobre herba*) pilamalleus pratensis.

hogano. adv. Hoc anno; in praesens; in praesenti; in praesentia; ad praesens tempus; ut nunc est; hoc tempore; hac tempestate.

Holanda. top. Batavia, Neerlandia –ae.

holandés –esa. adx. e s. Batavus, Neerlandicus –a –um. Batavi, Neerlandici –orum.

holocausto. s.m. **1.** *Sacrificio, vitima*: holocaustum, piaculum, sacrum, sacrificium –i; holocaustoma –atis; (*ofrecelo*) sacrificare; litare; (*para expiar unha culpa*) piaculum offerre. **2.** *Exterminio, matanza*: occidio –onis; caedes –is. **3.** *Acto de abnegación*: holocaustum –i; utilitatis propriae derelictio.

hológrafo –a. adx. Holographus –a –um; (*testamento*) testamentum propria manu subscriptum.

***hombro.** s.m. V. **ombro**.

home. s.m. **1.** *Animal da especie humana, persoa*: homo –inis; (*os homes*) homines –um; humanum *ou* hominum genus; mortales –ium; humanitas, mortalitas –atis; omnes homines *ou* mortales; omnes –ium; quivis, quilibet, quisquis, quicumque. **2.** *O ser humano de sexo masculino*: vir, viri; homo –inis; (*un home bo*) vir bonus; (*un verdadeiro home*) plane vir; (*home feito e dereito*) homo firmata iam aetate; (*portarse como home*) viriliter agere *ou* se gerere; (*un homiño, un pobre home*) homunculus, homullus, homullulus –i; homuncio –onis; salaputtium –i; (*o primeiro home*) protoplastus –i. **3.** *Ser humano, segundo a profesión*: (*de guerra*) bellator –oris; militaris vir *ou* homo; miles –itis; (*de negocios*) mercator, negotiator, dispensator, procurator –oris; (*economista*) argentarius –i; (*obreiro*) operarius –i; operator –oris; opifex, artifex –icis; faber –bri; (*de letras*) doctus, instructus homo; litterarum peritus; litterator –oris; (*os homes importantes*) civitatis primores, dignitates *ou* honestates. **4.** *Como contraposto á muller*: vir, viri; homo masculus; (*os homes*) homines mares; (*o marido*) maritus –i; coniux –ugis; sponsus –i; consors thalami *ou* tori. ♦ *De home a home*: aperte; simpliciter; ambages mitte. *Home!* (*sorpresa*): o!; oh!; heus! *Home, claro!*: procul dubio; sane. *Home de mundo*: scitus, expertus, exercitatus homo. *Home de palabra*: fidelis, constans *ou* bonae fidei homo. *Home de peso*: homo gravis *ou* serius. *Ser moi home*: virum se strenuum praebere. *Home lobo*: lycanthropus –i; versipellis –is; homo lycan-

thropia laborans. *Non ser (algo) morte de home:* aliquid minoris momenti esse. *Pobre home!:* miser!. *Ser home a, de ou para:* parem, idoneum, habilem, aptum esse; valere. *Non son/es home de facer iso:* non is sum/es qui hoc faciam/facias. *Un home é un home:* virtus fortes viros probat; homo in adversis rebus se fortis gerit. *Ter home:* hominem habere. *Home de palla:* homo feneus; sequester –tris/-trix; interpres –etis; internuntius –i. *Trata de ser un home:* virum te praesta. *Hai homes que...:* sunt qui...

homenaxe. *s.f.* Obsequium, officium –i; honor –oris; gratulatio, veneratio –onis; laus, laudis; reverentia, observantia –ae; (*de cariño*) amoris pignus *ou* monumentum; gratulatio –onis.

homenaxear. *v.tr.* Obsequium alicui praebere; officium, honores tribuere; aliquem revereri; laudibus prosequi; alicuius virtutes publice comprobare. *V. tamén honrar.*

homeópata. *s.* Medicus homoeopathicus; homoeopathicae therapiae sectator/-trix.

homeopatía. *s.f.* Homoeopathia –ae; homoeopathica therapia *ou* medicina.

homeopático –a. *adx.* Homoeopathicus –a –um.

homicida. *adx.* e *s.* **1.** *Que matou:* homicida –ae; interfector/-trix. *adx.* **2.** *Que causa a morte:* letalis, exitialis –e; mortifer –era –erum.

homicidio. *s.m.* Homicidium –i; occisio –onis; caedes –is; (*cometer un homicidio*) homicidium facere *ou* patrare; hominem occidere *ou* necare.

homilía. *s.f.* **1.** *Discurso do crego aos fieis:* homilia –ae; sacer sermo; sacra oratio *ou* sermocinatio; (*fervorín*) sacra *ou* fervida oratiuncula. **2.** (*fig.*) *Discurso moralizante ou de censura:* contio (concio), monitio, animadversio, reprehensio –onis.

homínidos. *s.m.pl.* *Zool.* Homines primigenii; (*sing.*) simius bipes.

homófono –a. *adx. Ling.* Unum idemque sonans; aequalis *ou* eiusdem soni.

homógrafo –a. *adx. Ling.* Homographus –a –um.

homologación. *s.f.* Ratihabitio, confirmatio –onis; publica auctoritas.

homologar. *v.tr.* **1.** *Certificar que algo cumpre as normas:* auctoritate publica confirmare; ratum ducere, habere *ou* facere; homologare. **2.** *Pór en relación de igualdade ou semellanza:* aequare, adaequare; assimilare; similem facere. **3.** *Dep.*

Recoñecer oficialmente: sancire; ratum habere. *V. tamén 1.*

homólogo –a. *adx.* Homologus –a –um; similis, aequalis –e; alteri respondens; cum altero conveniens.

homonimia. *s.f. Ling.* Idem nomen *ou* cognomen; eadem appellatio; homonymia –ae.

homónimo –a. *adx.* e *s.* Homonymus –a –um; cognominis –e; eiusdem nominis; eodem nomine; eadem appellatione; (*esta é unha palabra homónima*) hoc verbo res duae significantur. ♦ *Era o seu homónimo:* eodem nomine atque ipse appellabatur.

homosexual. *adx.* e *s.* Homosexualis –e; conversa sexualitate affectus. *V. tamén marica.*

homosexualidade. *s.f.* Homosexualitas –atis.

homoxeneidade. *s.f.* Partium congruentia *ou* compositio; similitudo –inis.

homoxeneizar. *v.tr.* Similem facere; homogeneum reddere; eodem ordine componere.

homoxéneo –a. *adx.* Homogeneous, unigenus –a –um; eiusdem naturae *ou* generis; similis –e.

Honduras. *top.* Honduria –ae. Respublica Honduriensis.

hondureño –a. *adx.* e *s.* Honduriensis –e. Hondurienses –ium.

honestidade. *s.f.* Honestas, probitas, integritas, urbanitas, sanctitas –atis; honestum –i; pudicitia, castimonia –ae; castitas –atis; pudor –oris.

honesto –a. *adx.* **1.** *Honrado, leal:* honestus, decorus, iustus, probus, bonus –a –um; integer –gra –grum. **2.** *Decente (palabras, xesto, vestido...):* pudicus, castus, honestus –a –um.

Honolulu. *top.* Honolulu –i.

honolulense. *adx.* e *s.* Honoluluensis –e. Honoluluenses –ium.

honor. *s.m.* **1.** *Honra:* honor *ou* honos –oris; probitas, dignitas, integritas, honestas –atis; virtus –utis; fides –ei; religio –onis; pudor –oris. **2.** *Boa reputación:* fama, reverentia –ae; existimatio –onis; decus –oris; honestas, dignitas –atis. **3.** *Mostras de respecto e consideración:* reverentia, observantia –ae; honor –oris; laus, laudis; veneratio –onis. ♦ *En honor de:* honoris causa; in honorem alicuius; habita ratione alicuius rei. *En honor á verdade:* si verum fateri volumus; si verum dicimus. *Por razón de, a título de honor:*

honoris causa. *Mención de honor*: mentio honorifica; titulus honoris. *Posto de honor*: praecipuus ou insignis dignitatis locus. *Matrícula de honor*: maxima ou honorifica nominatio. *Palabra de honor*: fides -ei; verbum promissum firmum; (*dala*) fidem obligare, interponere ou oppignere. *Render honor*: honorem tribuere ou praestare. *Colmar de honores*: aliquem honoribus mactare; magno in honore habere. *É unha cuestión de honor*: de honore agitur. *Pór en risco o propio honor*: in discrimen existimationis venire. (*Templo*) en honor de Xúpiter: Iovi Optimo Maximo (templum dicatum).

honorable. *adx.* Honestus, honorificus, praeclarus, decorus -a -um; honorabilis -e; honore dignus.

honorario -a. *adx.* **1.** *Honorífico*: honorarius, honorificus -a -um; (*só de palabra*) verbo ou nomine tenus; (*título*) titulus tenus. *s.m.pl.* **2.** *Retribucións*: stipendium, salarium -i; iusta -orum; merces -edis; (*regalo polas ensinanzas recibidas*) minerval -alis; (*dun avogado*) xenium -i.

honorífico -a. *adx.* Honoris causa datus; (*cargo*) honor -oris; ministerium honoratum; (*título*) titulus honoris; mentio honorifica; (*desempeñou o consulado a título honorífico*) consulatum titulus tenus gessit. V. *tamén* **honorario**.

honra. *s.f.* Gloria, fama -ae; laus, laudis; nomen -inis; splendor -oris. V. *tamén* **honor**. ♦ *A moita honra*: alto vultu; honorate; honorifice. *Pola miña honra*: mea fide. *Honras fúnebres*: iusta funebria; iusta -orum; honor supremus; funebria, parentalia -ium; parentatio -onis; funebria pompa. V. *tamén* **funeral**.

honradez. *s.f.* Probitas, honestas, bonitas -atis. V. *tamén* **honestidade**.

honrado -a. *adx.* V. **decente, honesto**.

honrar. *v.tr.* **1.** *Mostrar respecto e estima*: honorare, honestare; colere; honorem tribuere; aliquem honore augere ou afficere; laudibus ou honore ornare ou prosequi; (*moito*) in magno honore habere; aliquem honoribus mactare; (*dito dos deuses e dos grandes homes*) colere; vereri; deos rite colere; (*a alguén como se fose o pai*) in patris loco colere; in parentis loco observare; (*como se fose un deus*) aliquem ut deum colere; (*ser honrado por todos*) in honore esse apud omnes; ab omnibus honorari ou coli; (*hónrame coa súa amizade*) amicitia sua me dignum putat. **2.** *Enalte-*

cer: V. 1. e **eloxiar**. **3.** *Mostrar veneración*: colere; observare; venerari; honorem alicui habere, tribuere ou facere.

honroso -a. *adx.* Honestus, decorus, honorificus, praeclarus, gloriosus -a -um; honorabilis -e; decens -entis.

hora. *s.f.* **1.** *Vixésima cuarta parte do día*: hora -ae; (*un cuarto*) quadrans horae; (*media hora*) dimidium horae; semihora -ae; (*tres cuartos*) dodrans horae; (*hora e media*) sesquihora -ae; (*a todas as horas*) omnibus horis; (*chegar, estar á hora fixada*) ad horam venire; praesto esse ad horam compositam. **2.** *Momento do día*: hora -ae; tempus -oris; (*horas da mañá*) matutina tempora; (*da tarde*) nocturna tempora; (*que hora é?*) quota hora est? **3.** *Momento adecuado*: composita hora; (*á hora conveniente*) tempore (opportuno); ad tempus, in tempore. ♦ *En hora boa*: **1.** *Felicitación*: gratulabunde, gratulatorie, gratulanter; gratulationes. **2.** *Que sexa para ben*: bene (tibi, vobis) sit; sit sane; fausto omine; auspicio bono; omnia bene eveniant; fiat; age ou agite. *Hora punta*: horarum culmen; hora summa; tempus maximae frequentiae. *Horas libres*: otium -i; (*ás horas libres*) inter otium; per otium. *A boas horas, fóra de hora*: intempestive; alieno tempore.

horario -a. *adx.* **1.** *Relativo á hora*: horarius -a -um; horalis -e. *s.m.* **2.** *Distribución ou relación de horas*: horarum descriptio, index ou ratio; horaria ou horarum tabula.

***horchata**. *s.f.* V. **orchata**.

horda. *s.f.* **1.** *Comunidade nómada*: nomades -um. **2.** (fig.) *Grupo sen disciplina*: caterva -ae, incondita ou incomposita multitudo; informis grex.

horizontal. *adx.* Transversus, rectus, directus, aequus -a -um; (*en sentido horizontal*) ad libellam; (*poñer nese sentido*) ad libellam dirigere.

horizonte. *s.m.* **1.** *Liña que limita o campo visual*: horizon -ontis; caeli limes; concavus axis; terrae polique limes; extrema caeli regio. **2.** (fig.) *Perspectiva de futuro*: prospectus -us; exspectatio -onis; spes -ei.

hormona. *s.f.* *Biol.* Hormo ou hormon -onis.

***hornillo**. *s.m.* V. **fornelo**.

horóscopo. *s.m.* Horoscopus ou horoscopium -i; genethliacon -i; natalicia praedicta; thema -atis;

(*de cada un*) praedictio ou notatio (cuiusque vitae) ex natali die.

horrendo –a. *adx.* Horrendus –a –um; horribilis –e; foedus –a –um. V. *tamén* **horroroso**.

hórreo. *s.m.* Horreum –i; granarium –i.

horrible. *adx.* **1.** *Que causa horror:* horrificus, horrendus, truculentus, saevus, ferus –a –um; horrifer –era –erum; atrox –ocis; trux, trucus. V. *tamén* **abominable, arrepiente**. **2.** (fig.) *Moi desagradable:* horribilis –e; horrendus, horridus, foedus, pessimus –a –um; taeter –tra –trum; (*cruel*) crudelis, immanis –e; nefarius –a –um.

♦ *Horrible (para contalo):* horrendum dictu; res horrenda relatu.

horripilante. *adx.* V. **arrepiente, horrible**.

horror. *s.m.* **1.** *Impresión de medo ou repulsa:* horror, terror –oris; formido –inis; (*da guerra*) belli atrocitas; nubes belli; (*do inverno*) hiemis asperitas. **2.** (fig.) *Impresión desfavorable:* pavor, terror –oris; formido –inis; consternatio –onis; odium –i. ♦ *Que horror!:* infandum ou pudendum (dic-tu)!; proh pudor!; foedum relatu; nefas!

horrorizar. *v.tr.* e *pr.* V. **arreguizarse, arrepiar(se), aterrar(se)**¹.

horroroso –a. *adx.* V. **arrepiente, horrible**.

horta. *s.f.* V. **horto**.

hortaliza. *s.f.* (H)olus –eris; (h)olusculum –i; hortensia –orum; (*mercado de hortalizas*) forum (h)olitorium.

hortense. *adx.* Hortensis –e; cepuricus –a –um.

hortensia. *s.f.* Hydrangea hortensia.

hortelán –ana. *s.* (H)olitor/-trix; hortulanus/-a; hortorum cultor/-trix.

hortícola. *adx.* Hostensis –e; (h)olitorius –a –um.

horticultura. *s.f.* Hortorum cultus ou cultura.

horto. *s.m.* Hortus –i; (*de verduras*) hortus (h)olitorius; (*de árbores e plantas*) pomarium, pometum, viridarium –i.

hospedar. *v.tr.* **1.** *Recibir a unha persoa na casa:* hospitio accipere; hospitium praebere. *v.pr.* **2.** *Vivir un tempo nunha casa:* deversari; devertere, deverti; hospitio excipi; (*tiñan por costume hospedarse na deles*) apud eos ipsis diverti mos erat; (*hospedarse de balde nunha pousada*) in cauponam gratis devertere V. *tamén* **acoller(se), albergar(se)**.

hospedaxe. *s.f.* **1.** *Feito de hospedar ou hospedar-se:* hospitium, deversorium –i; hospitalitas –atis.

2. *Establecemento para hóspedes:* V. **albergue, fonda, hostel, hotel, pensión, pousada**.

3. *Cantidade pagada por estar hospedado:* mansionis ou victus pretium ou impendium.

hóspede. *s.* Hospes –itis/hospita –ae; (*cuarto dos hóspedes*) cubiculum hospitale; (*pl.*) hospitalia –ium; (*ser hóspede*) alicuius hospitio uti; (*recibir a un hóspede*) V. **hospedar**.

hospedeiro –a. *s.* Hospitalarius/a. V. *tamén* **pousadeiro**.

hospicio. *s.m.* Orphanotrophium, brephotrophium, parthenotrophium –i; domus pupillaris; (*de pobres*) ptocheum, ptochotropheum, ptochotrophium ou ptochodochium –i; (*de anciáns*) gerontotrophium –i.

hospital. *s.m.* Valetudinarium, nosocomium –i; aegrotantium, aegrotorum ou infirmorum hospitium; hospitale –is; (*de pobres*) xenodochium –i. ♦ *Hospital de día:* valetudinarium diurnum. V. *tamén* **ambulatorio**. *Hospital de campaña ou de sangue:* militum valetudinarium; vulnerarium hospitium.

hospitalario –a. *adx.* **1.** *Que ofrece hospitalidade:* V. **acolledor**. **2.** *Relativo aos hospitais:* nosocomialis –e.

hospitalidade. *s.f.* Hospitalitas –atis; hospitium –i; receptus –us; perfugium –i.

hospitalización. *s.f.* In valetudinarium deductio; nosocomialis moratio; nosocomialis ou in valetudinario curatio; (*gastos*) nosocomialis morationis impendium.

hospitalizar. *v.tr.* Ad nosocomium deducere, advehere ou inferre; (*ser hospitalizado*) in valetudinario excipi; in aegrotorum hospitium deferri; (*con urxencia*) ad valetudinarium celeriter vehi.

hostal. *s.m.* Deversorium (diversorium), diverticulum, hospitium –i; caupona, popina, taberna –ae.

hoste. *s.f.* V. **exército**.

hostaleiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á hostalería:* hospitalis –e. **2.** *Persoa que está á fronte dun hostal:* hospitator/-trix; cauponarius/-a; popinarius/-a; caupo –onis/popina –ae.

hostalería. *s.f.* Hospitalis ars ou industria; (*ter negocios de hostalería*) cauponam exercere.

hostia. *s.f.* **1.** *Peza de pan que consagra o sacerdote:* hostia –ae; (*consagrada*) eucharistia –ae; corpus Christi; panis eucharisticus. **2.** (*vulg.*) *Golpe dado coa man:* V. **labazada.** *interx.* **3.** (*pop.*) *Expresa sorpresa, dor, medo:* heu!; o!; hui!; ei!, heil; ah!

hostil. *adx.* Hostilis –e; hosticus, infensus, infestus, inimicus, iniquus, adversus, alienus, acerbus –a –um; (*ánimo*) inimicus animus; (*mostrarse hostil*) adversari

hostilidade. *s.f.* **1.** *Actitude hostil:* infensus ou inimicus animus, inimicitia –ae; odium –i. V. *tamén* **animadversión.** *s.f.pl.* **2.** *Feitos hostís:* hostilia –ium; hostiles spiritus; (*exercer hostilidades*) hostilia coeptare; bellum inferre; (*cesar*) bello ou armis abstinere; ab armis decedere.

hotel. *s.m.* Deversorium (diversorium) –i; deversoriae aedes; deversoria domus; publicum hospitium; (*gran hotel*) magnum, perelegans ou lautissimum deversorium.

hoteleiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ao hotel:* deversorius –a –um. *s.* **2.** *Persoa á fronte dun hotel:* deversorii dominus/-a ou procurator/-trix.

hoxe. *adv.* **1.** *O día presente:* hodie; hoc die; hodierno die; (*o día de hoxe*) hodiernus ou praesens dies; (*para hoxe*) in hodiernum diem; (*de hoxe en diante*) in posterum tempus; ex hoc die; posthac; (*ata hoxe*) usque ad hunc ou ad hodiernum diem. **2.** *Por ext., o tempo presente:* praesens dies; praesens tempus; haec aetas. **3.** *Por ext., no tempo actual:* hodie; nunc; hac tempestate ou aetate; aetate nostra. ♦ *Hoxe en día:* in praesenti; in praesens; in praesens tempus; ut nunc est. *De hoxe:* hodiernus –a –um; praesens, recens –entis; (*pan de hoxe*) panis hodiernus ou recens.

hucha. *s.f.* Arca, capsula –ae; granarium –i.

Huelva. *top.* Onuba ou Onoba –ae.

Huesca. *top.* Osca –ae.

hule. *s.m.* Tela cerata; tela lintea gummi incrustata.

hulla. *s.f.* Carbo fossilis ou fossicium.

hum! *interx.* Malum!; o!; heu!

humanidade. *s.f.* **1.** *Natureza humana:* humanitas –atis; humana natura ou condicio. **2.** *Xénero humano:* humanum ou hominum genus; homines –um; mortalitas –atis; mortales –ium; complexus totius gentis humanae. V. *tamén* **home.** **3.** *Compañón, benevolencia:* humanitas, benignitas, lenitas, liberalitas –atis; clementia, munificentia, indulgentia –ae; benefica voluntas.

nititas, lenitas, liberalitas –atis; clementia, munificentia, indulgentia –ae; benefica voluntas.

humanidades. *s.f.pl.* Humaniores litterae; artes quibus ad humanitatem informamur.

humanismo. *s.m.* **1.** *Teoría centrada no ser humano:* humanismus –i. **2.** *Movemento cultural baseado na dignidade do home e no estudo dos clásicos:* humanismus –i. **3.** *Formación por medio destes estudos:* studia humanitatis; bonae litterae; artes liberales; artes ad humanitatem.

humanista. *adx.* **1.** *Relativo ao humanismo:* ad humanismum attinens. *s.* **2.** *Persoa versada na lingua e literatura grega e romana:* (vir/femina) humanitatis ou litterarum antiquarum studiosus/-a; humanioribus litteris excultus/-a; artium liberalium cultor/-trix; humanarum litterarum restitutor/-trix; grammaticus/-a.

humanístico –a. *adx.* Humanisticus –a –um; (*estudos humanísticos*) humaniores litterae; humanitatis studia.

humanitario –a. *adx.* Humanus, philanthropicus, munificus –a –um; liberalis –e; ad humanos sensus proclivis; (*sentimentos humanitarios*) V. **humanidade.**

humanitarismo. *s.m.* Ad humanos sensus proclivitas. V. *tamén* **filantropía, humanidade.**

humanizar. *v.tr.* **1.** *Facer (máis) humano:* mansuefacere; expolire; mores excolere; humaniorem reddere; mitigare; ad cultiorem usum ou cultum traducere. *v.pr.* **2.** *Facerse (máis) humano:* se humanum ou humaniorem praebere; mitigari, demitigari; mansuescere, mansuefieri; mollescere.

humano –a. *adx.* **1.** *Propio do home:* humanus –a –um; mortalitas –e; hominis (*xen.*); (*o xénero humano*) humanum ou hominum genus; (*a natureza humana*) humana natura ou condicio; (*a figura humana*) forma humana; (*os costumes humanos*) hominum mores. **2.** *Que mostra humanidade:* humanus, benignus, mansuetus –a –um; liberalis, mitis, lenis –e; clemens –entis; misericors –ordis. *s.m.pl.* **3.** *A especie do home:* V. **home, humanidade.** ♦ *É humano equivocarse:* hominum, hominis ou humanum est errare. *Son un ser humano; nada do humano o considero alleo a min:* homo sum; humanum nihil a me alienum puto.

humedecer. *v.tr.* **1.** *Mollar lixeiramente:* (h)umectare; madefacere; irrorare. *v.pr.* **2.** *Mollarse lixei-*

ramente: madescere; (h)umescere; madefieri; uvescere.

humedén. *s.f.* (pop.) V. **humidade**.

humidade. *s.f.* **1.** *Calidade de húmido*: (h)umiditas -atis; (h)umor, mador, uvor -oris; (h)umidum, udum -i; (*por falta de uso: mofo*) situs -us.

2. *Auga ou vapor dun corpo ou do ambiente*: (h)umor; vapor -oris; (*do solo*) uligo -inis; terrae suc(c)us; humiditas -atis; (*gotexar humidade*) resudare.

húmido -a. *adx.* **1.** *Lixeiramente mollado*: (h)umidus, (h)umidulus -a -um; (*estar húmido*) humere. **2.** *Cargado de auga ou vapor*: madidus, (h)umidus, uvidus, udus, humectus, aquosus, uliginosus, roscidus, rorulentus, riguus -a -um; madens, humens -entis; (*nubes cargadas de auga*) udae nubes.

humildade. *s.f.* **1.** *Sentimento do que é humilde*: verecundia, modestia -ae; pudor -oris; (*portarse con humildade*) submisce se gerere. **2.** *Condición do que ten poucos recursos*: humilitas, tenuitas, paupertas -atis; rerum ou rei familiaris angustia.

humilde. *adx.* **1.** *Consciente das limitacións*: modestus, submissus, demissus -a -um; (*de corazón*) humilis corde. **2.** *De baixa condición social*: humilis -e; ignotus, obscurus -a -um; obscuro loco ou humili genere natus. **3.** *Modesto*: modestus -a -um; humilis -e; (*profesión*) ars sordidior.

humillación. *s.f.* Humilitas -atis; humiliatio, vexatio -onis; vexamen -inis; contumelia -ae; (*sufrila*) indigna pati; contumeliam accipere; (*soportala*) indignitates ferre.

humillante. *adx.* Ignominiosus, contumeliosus, indecorus, pudendus, sordidus -a -um; turpis -e; humilians -antis; deprimens -entis.

humillar. *v.tr.* **1.** *Vexar*: deprimere; submittere; humiliare; audaciam frangere; ad pedes mittere; arrogantiam ou ostentationem minuere; ferocitatem tundere; (*con palabras*) verbis aliquem obterere. *v.pr.* **2.** *Rebaixar alguén o seu orgullo*: alteri se submittere; se abicere ou subicere; sub-

misce se gerere; animos ou superbiam ponere; se humiliare, humiliari.

humor. *s.m.* **1.** *Líquido do organismo animal ou vexetal*: (h)umor -oris; pituita -ae; bilis -is; phlegma -atis; materia -ae; sucus -i; (*dunha ferida*) pus, puris; sanies -ei. **2.** *Estado de ánimo natural ou pasaxeiro*: indoles -is; natura -ae; ingenium -i; animus -i; mores -um; (*malo*) natura difficilis; (*bo*) bona indoles; (*cambiante*) animus inconstans; (*de bo humor*) hilaris -e; laetus -a -um; (*estar de bo humor*) iucunde esse; (*estar de mal humor*) stomachari; (*pór de mal humor*) stomachum, iram movere. **3.** *Estado de ánimo que inclina a ver o lado bo*: lenitas, placiditas, alacritas, hilaritas -atis. **4.** *Mal humor*: importunitas, morositas -atis; intemperies -ei; stomachus -i; natura difficilis; ira, iracundia -ae. V. *tamén* 2. **5.** *Boa disposición de ánimo*: facilitas, habilitas, iucunditas -atis; aptitudo -inis. V. *tamén* 3. **6.** *Presentación da realidade deformada comicamente*: facetia -ae; vis comica; sermo urbanus ac venustus; urbani sales. ♦ *Humor acuoso*: (h)umor aquosus; aquositas -atis. *Humor negro*: stomachus -i; tristitia -ae; atra bilis. *Humor vitreo*: (humor) vitreus. *Sentido do humor*: mens festiva; bonus animus; ingenium festivum; cavillatio -onis. *Revista de humor*: ephemeris festiva; commentarii faceti.

humorista. *s.* Vir/femina salsus/-a, festivus/-a ou facetus/-a; (*amigo de enredar*) cavillator/-trix.

humorístico -a. *adx.* Lepidus, salsus, facetus, festivus -a -um; (*en ton humorístico*) facete.

humus. *s.m.* Humus -i.

húngaro -a. *adx.* e *s.* Hungaricus -a -um. Hungari -orum. Pannonii -orum.

Hungría. *top.* Hungaria -ae; Pannonia -ae.

huno -a. *adx.* e *s.* Hunnicus -a -um. Hunni -orum.

hurra! *interx.* Euge!; feliciter!; bene tibi ou vobis sit; bene te ou tibi. ♦ *Aclamar con hurras*: alicui feliciter acclamare.

Ii

iámbico –a. *adx.* Iambicus –a –um.

iambo. *s.m. Métr.* Iambus –i.

ianqui. *adx.* e s. V. **americano.**

iate. *s.m.* Lusoria navis *ou* navicula; lusoria –ae; lembus lusorius.

Iberia. top. (H)iberia –ae.

ibérico –a. *adx.* (Hi)bericus *ou* (H)iberiacus –a –um; (Hi)ber –eris.

ibero –a. *adx.* e s. (H)iberus –a –um; (H)iber –eris. (H)iberi –orum.

***Ibiza.** top. V. **Eivisa.**

***ibicenco** –a. V. **eivisenco.**

iberoamericano –a. *adx.* e s. Iberoamericanus –a –um. Iberoamericani –orum.

iceberg. *s.m.* Glacialis mons vagans; glaciata moles.

ichó. *s.m.* Cavea, pedica, plaga, decipula –ae; decipulum –i; laqueus –i.

icona. *s.f.* Icon –onis; sacra icon; sacrata imago.

***icono.** *s.m.* V. **icona.**

iconoclasta. *adx.* e s. **1.** *Que nega o culto ás imaxes:* iconoclasta –ae; sacrarum imaginum eversor; iconomachus/-a. **2.** (fig.) *Que non respecta o sagrado ou o tradicional:* traditorum morum eversor. V. *tamén* 1.

icor. *s.m.* Ichor –oris.

ictericia. *s.f. Med.* Morbus regius *ou* arquatus (arquatus); aurigo *ou* aurugo –inis; fellis suffusio; bilis suffusa.

ictérico –a. *adx.* Ictericus/-a; arquatus/-a; auriginosus *ou* auruginosus/-a; morbo regio *ou* arquato laborans *ou* affectus; (*chámanse ictéricos aqueles cuxa cor e cuxos ollos se poñen verdes*) arquati dicuntur quibus color et oculi virent.

ida. *s.f.* Itus, abitus, exitus –us; itio, profectio –onis; iter –ineris. ♦ *Ida e volta:* itio *ou* iter et reditio. *Á ida e á volta:* abiens et rediens. *Idas e voltas continuas:* crebrae itiones.

idade. *s.f. 1. Tempo vivido:* aetas –atis; aevum, curriculum –i; (*adulta*) aetas corroborata, adulta, firmata, matura, virilis *ou* constans; (*avanzada*) aetas ingravescens *ou* decrepita; (*a flor da idade*) flos aetatis *ou* iuventae; bona aetas; (*de nove anos*) novem annos natus; novem annorum; decimum annum agens. **2. Período da historia:** aetas –atis; (a)era –ae; tempus –oris. V. *tamén* **época, era.** ♦ *Da mesma idade:* aequalis –e. *De certa idade:* natu grandis; aetate senior. *De avanzada ou de moita idade:* aetate *ou* annis confectus, propectus *ou* gravis. *De pouca idade:* minor natus; juvenis –is; adolescens *ou* adulescens –entis. *De idade:* V. **anción, vello.** *Homes da nosa, de tal idade:* homines id aetatis. *Ser maior ou menor de idade:* maiorem *ou* minorem natu esse. *Desde a máis tenra idade:* a puero. *Idade antiga:* aetas antiqua. *Idade media:* media aetas; medium aevum. *Idade moderna:* recens *ou* recentius aevum *ou* tempus; recens *ou* recentior aetas. *Idade contemporánea:* praesens *ou* haec aetas; aevum, saeculum, tempus hoc, praesens *ou* nostrum. *Idade de ouro, de prata, de bronce:* aevum *ou* saeculum aureum, argenteum, aeneum; aurea, argentea *ou* aenea aetas. *Terceira idade:* senectus –utis. *As tres idades da vida:* vitae tres aerae.

idea. *s.f. 1. Representación mental:* imago –inis; notio –onis; idea, notitia, intelligentia *ou* intelligentia –ae; intellectus –us; species –ei. **2. Pensamento:** cogitatio –onis; (*poñer por escrito as ideas propias*) cogitata scriptis mandare; (*levar a cabo as ideas propias*) cogitata perficere; (*ideas innatas*) innatae *ou* insitae cogitationes. **3. Coñecemento:** mens, mentis; animus –i; intelligentia

–ae; intellectus –us; notio, informatio, praesensio –onis. **4. Habilidade:** ingenium –i; aptitudo –inis; ars, artis; facilitas, habilitas –atis. **5. Maneira de pensar:** opinio –onis; sententia –ae; (*dar unha idea*) speciem ou opinionem praebere; (*darse unha idea*) videri; (*pobre ou rico de ideas*) sententiis inanis ou abundans. V. **tamén opinión.** **6. Pensamento de facer algo:** voluntas –atis; animus –i; consilium, propositum –i; mens, mentis. ♦ *Que idea tes?:* quid tibi videtur?. *Que idea tes do latín?:* quid esse linguam Latinam putas? *Ter boa idea de algo ou de alguén:* (bonam) opinionem de aliquo habere; magni aliquid ou aliquem aestimare, ducere ou habere; (*tela mala*) alicui ou de aliquo diffidere; aliquem tenuissime aestimare; aliquid parvo ducere.

ideal. *adx.* **1. Óptimo:** optimus –a –um; perfectus et omnibus numeris absolutus. V. **tamén óptimo, inmellorable, perfecto.** **2. Que só existe no pensamento:** commenticius, fictus, imaginarius –a –um; animo, sensibus non comprehensus; tantummodo ad cogitationem pertinet. *s.m.* **3. Cousa a que se aspira como a mellor:** exemplar –aris; species –ei; figura, forma –ae; optimum, perfectum –i; perfectio –onis; species optima ou eximia; specimen –inis; (*o ideal da elocuencia*) perfectae eloquentiae species; (*da felicidade*) vitae beatuae forma; (*o meu ideal*) ea res cuius imaginem animo concepi. **4. Representación perfecta de cousas ou persoas:** optima ou perfecta alicuius rei species ou forma. ♦ *Ideal de vida:* optima vitae forma; summa vitae imago; perfecte vivendi ratio; aequi bonique species.

idealismo. *s.m. Fil.* Idealismus –i; species –ei; (*o idealismo de Platón*) Platonis species.

idealista. *adx. e s.* Idealista –ae; (*soñador*) somnians –antis; caput ingenuum nobileque.

idealización. *s.f.* In pulchrius interpretatio; perfectae imaginis effectio.

idealizar. *v.tr.* In pulchrius interpretari; aliquid perfectum animo fingere; perfectam imaginem ou formam alicuius rei effingere; animo tantum videre.

idear. *v.tr.* Animo fingere ou depingere; invenire. V. **tamén concibir, discorrer, ensinar.**

ideario. *s.m.* Agendi ratio; composita doctrina; sententiae –arum; consilia –orum.

idéntico –a. *adx.* Idem, eadem, idem; unus et ou atque idem; par atque unus; non alter; identicus –a –um; (*ser idéntico*) nihil differre; unum atque idem esse.

identidade. *s.f.* **1. Calidade de idéntico:** identitas, aequalitas –atis. **2. Conxunto de características de cousas ou persoas:** identitas –atis. ♦ *Carné de identidade:* tessera agnitionalis; personalis chartula ou schidula; tessera identitatis testis.

identificar. *v.tr.* **1. Igualar:** aequare, adaequare, exaequare; aequalem reddere ou efficere. **2. Recoñecer por certas características:** agnoscere, cognoscere, recognoscere, noscitare; eundem esse dicere. *v.pr.* **3. Volverse idéntico:** unum atque eundem cum aliquo ou simillimum alicui fieri; parem se facere; aequalem se constituere. **4. Estar de acordo con outra persoa:** consentire; concordare, consonare; congruere; (inter se) convenire. **5. Acreditar a propia identidade:** identitatis tesseram ou tesseram agnitionalem monstrare.

ideoloxía. *s.f.* Ratio –onis; doctrina, disciplina –ae, forma ou ratio cogitandi; doctrinae ratio; compositae sententiae; ideologia –ae.

ideolóxico –a. *adx.* Ideologicus –a –um.

idílico –a. *adx.* **1. Pastoril:** idyllicus, bucolicus –a –um. **2. Inspirado nos idilios:** idyllicus –a –um; tener suavisque. **3. Perfecto, ideal:** V. **ideal.**

idilio. *s.m.* **1. Composición pastoril:** idyllium –i; carmen bucolicum; scaena bucolica; bucolica –orum; ecloga –ae. **2. Relación amorosa pasaxeira:** amatio –onis; amor ou lascivia levis ou brevis; (*vivir un idilio cunha persoa*) amanter cum aliquo/-a vivere. V. **tamén flirt.**

idioma. *s.m.* Sermo –onis; lingua –ae; linguae genus; idioma –atis; peculiaris dictio; locutio singularis; mos proprius dicendi; sermo nativus.

idiomático –a. *adx.* Idiomaticus –a –um; dictionis peculiaris proprius.

idiosincrasia. *s.f.* Idiosincrasia –ae. V. **tamén carácter.**

idiota. *adx.* Stolidus, stultus, illitteratus, incultus, bardus –a –um; rudis –e. *Tamén s.:* homo hebes, bardus, stolidus, stultus, rudis, illitteratus, male sanus ou nullius fere ingenii; caput incultum; homo ineruditus; vir rudis; idiota –ae; caudex –icis; babaecalus –i; bipes asellus. V. **tamén babeco, bobo, cretino, estúpido.**

idiotez. *s.f.* Ingenium hebes *ou* stultum; mens infirma, imbecilla *ou* torpens; ignorantia, stultitia –ae; ruditas, rusticitas –atis; mentis imbecillitas; stulte factum *ou* dictum.

ido –a. *adx.* **1.** *Louco, tolo:* V. estas palabras. **2.** *Distraído:* distractus, distentus –a –um, parum attentus; aliena agens *ou* cogitans; in alienis rebus occupatus.

idólatra. *adx.* e.s. **1.** *Adorador de ídolos:* idolatres/ –a –ae; idolatrix –icis; idolorum *ou* simulacrorum cultor/–trix. **2.** (fig.) *Que ama con exceso a alguén:* fervidus/–a amator/–trix. **3.** (fig.) *Que admira con fanatismo:* nimius/–a adorator/–trix.

idolatrar. *v.tr.* **1.** *Adorar ídolos:* idola, simulacra *ou* deos fictos colere; idolis servire *ou* sacrificare; simulacra adorare; inanes deos venerari; (*unha cousa ou unha persoa*) aliquid *ou* aliquem pro deo *ou* ut deum colere. **2.** (fig.) *Amar en exceso:* perditē amare; fervide adorare; ardenti amore venerari; insano amore flagrare; aliquem in deliciis habere *ou* in oculis ferre; (*a unha muller*) aliquam, in aliqua *ou* amore alicuius deperire.

idolatría. *s.f.* **1.** *Culto aos ídolos:* idolorum cultus; simulacrorum adoratio; idololatria –ae. **2.** *Amor excesivo:* amor flagrans, vehemens *ou* fervidus.

ídolo. *s.m.* **1.** *Imaxe dunha deidade falsa:* idolum, idolum, simulacrum –i; deus commenticius *ou* fictus. **2.** (fig.) *Persoa ou cousa amada en exceso:* deliciae, deliciolae –arum; amor –oris; vir/femina *ou* res nimium carus/–a. ♦ *Ser o ídolo de alguén:* alicui esse in oculis; in deliciis alicuius esse; (*dos seus*) vehementer suis carum esse.

idoneidade. *s.f.* Idoneitas, habilitas, capacitas, facilitas, facultas –atis; aptitudo –inis; ingenium –i; peritia, prudentia –ae.

idóneo –a. *adx.* Idoneus, aptus, probatus, opportunus –a –um; utilis –e. V. **tamén** **adecuado, apropiado, ideal.**

ien. *s.m.* Iaponicus nummus.

iglú. *s.m.* Casa glacie (ab Esquimensibus *ou* Aesquimensibus) instructa.

ignición. *s.f.* *Fís.* Crematio, deflagratio, exustio, combustio, ignitio –onis.

ignominia. *s.f.* Ignominia, infamia –ae; probrum –i; dedecus –oris; flagitium –i; indignum facinus. V. **tamén** **deshonra, canallada, vergonza.**

ignominioso –a. *adx.* Ignominiosus, contumeliosus, probrosus, flagitiosus –a –um; turpis –e; (*isto é ignominioso para el*) hoc illi ignominiae, dedecori *ou* probro est. V. **tamén** **deshonroso, vergonzoso.**

ignorancia. *s.f.* Ignorantia, inscientia, nescientia, inscitia, imperitia, imprudentia –ae; ignoratio –onis. V. **tamén** **descoñecemento.**

ignorante. *adx.* Inscius, ignarus, nescius, inscius, imperitus, indoctus, illitteratus, ineruditus, impolitus, inconditus, hirtus, stultus –a –um; imprudens, insipiens –entis; rudis –e; litteris alienus; (vir/femina) sine litteris.

ignorar. *v.tr.* **1.** *Non saber:* ignorare; nescire; ignarum *ou* inscium esse. V. **tamén** **descoñecer. 2.** *Manifestar indiferenza, non prestar atención:* nullius momenti aliquid putare *ou* levi momento aestimare; aliquid pro nihilo *ou* parvi ducere *ou* habere. ♦ *Non ignoro, non ignoras, non ignora:* me, te, eum non fugit, non praeterit, non latet, non fallit; (*non ignoro que me estendín demasiado*) non me praeterit me longius prolapsus esse.

igrexia. *s.f.* **1.** *Conxunto dos fieis:* ecclesia –ae; populus Dei. **2.** *Edificio dedicado ao culto:* templum –i; ecclesia –ae; sacra aedes; (*catedral*) primum *ou* princeps templum; templum cathedrale; dioecesis ecclesia; (*parroquial*) paroeciae *ou* paroecialis ecclesia; templum curiale; curiae *ou* curialis sedes. **3.** *Conxunto organizado do clero:* clerus –i; ecclesia –ae.

igrexario. *s.m.* Bona curialia; bonum paroeciale.

igual. *adx.* **1.** *Que ten o mesmo valor; natureza ou nivel:* aequalis, aequabilis –e; aequus –a –um; par, paris. V. **tamén** **idéntico. 2.** *Sen variacións, sen desniveis:* aequus, planus, politus, l(a)evigatus –a –um; aequalis –e. V. **tamén** **homoxéneo. adv. 3.** *Da mesma maneira, co mesmo dereito:* aequae, adaeque, aequaliter; pariter; ex aequo; aequo iure; (*igual ca*) aequae, pariter ac *ou* atque. **4.** *Se cadra, ao mellor:* probabiliter, verisimiliter; haud dubio; data occasione. *s.m.* **5.** *Persoa do mesmo rango:* par, compar –aris; aequalitas –atis; aequatio –onis; (*non ter igual*) ceteros omnes praestare *ou* antea. ♦ *Dar igual, ser igual:* flocci (non) facere; nihil interesse. V. **tamén** **pasar** de todo. *Por igual:* ex aequo; eodem modo; aequabiliter.

igualar. *v.tr.* **1.** *Equiparar, identificar:* aequare, aequiparare; (*unha cousa a outra*) aequiparare rem ad rem, rem rei, rem cum re. V. **tamén** **iden-**

tificar. 2. *Poñer ao mesmo nivel:* V. **achaiar**, **alisar. 3.** *Ser ou tornarse igual:* aequari, adaequari, exaequari; aequiparari; assequi, consequi; aequalem, parem alicui *ou* cum aliquo esse *ou* fieri. **4.** *Dep. Conseguir un resultado igual:* cum aliquo certare *ou* adaequare; eundem exitum assequi. V. *tamén* 3. *v.intr.* **5.** *Ser iguais dúas cousas da mesma natureza:* aequalem cum aliquo esse *ou* fieri; se aequare *ou* constituere; aequalem *ou* parem esse. *v.pr.* **6.** *Facerse iguais persoas ou cousas:* se aequare *ou* adaequare; certare; cum aliquo aemulari.

igualdade. *s.f.* Aequalitas, aequabilitas, identitas –atis.

igualitario –a. *adx.* Congruens, conveniens –entis; iustus –a –um; aequalis, aequabilis –e.

iguana. *s.f.* Iguana tuberculata; (*común*) iguana iguana.

***il.** *pron.* V. **el.**

illegal. *adx.* Illicitus, iniustus, iniurius, iniuriosus –a –um; illegalis –e; legi *ou* legibus repugnans.

ilegalidade. *s.f.* Iniuria, iniustitia –ae; vitium, vitium –i; illegalitas –atis; (*cometela*) contra legem facere; legem negligere.

ilegalización. *s.f.* Iniustitiae *ou* illegalitatis declaratio.

ilegalizar. *v.tr.* Iniustum *ou* illegalem declarare.

ileo. *s.m.* Anat. **1.** *Última parte do intestino delgado:* ileum –i. **2.** *Med. Obstrución intestinal:* ileos *ou* ileus –i.

ilerdense. *adx.* e s. Ilerdensis –e. Ilerdenses –ium.

ileso –a. *adx.* Incolumis –e; integer –gra –grum; salvus –a –um; sanus et integer.

iletrado –a. *adx.* e s. Illitteratus, indoctus, ineruditus/-a; rudis –e; litteras nesciens; litterarum rudis. V. *tamén* **analfabeto, ignorante.**

ilexible. *adx.* Incomprehensibilis –e; obscurus –a –um; quod legi nequit. ♦ *Esta carta é ilexible:* has litteras gallina scripsit.

ilexítimo –a. *adx.* **1.** *Illegal:* V. esta palabra. **2.** *Por ext., ilícito:* illegitimus, illicitus, iniquus, iniustus –a –um. **3.** *Que non ten autenticidade:* V. **fal-so.** ♦ *Fillo ilexítimo:* illegitimus/-a, insitivus/-a filius/-a; nothus/-a (*de concubina ou de escrava, pero de pai coñecido*); spurius/-a (*de pai descoñecido*).

Iliada. *s.f.* Ilias –adis/-ados; Iliacum carmen.

ilícito –a. *adx.* Vetitus, illicitus, prohibitus, impermissus, nefastus –a –um; (*medios ilícitos*) malae artes. V. *tamén* **ilegal, ilexítimo.**

ilimitado –a. *adx.* Infinitus, immensus, illimitatus –a –um; (*autoridade*) infinita potestas; (*poder*) summum imperium; (*liberdade*) impunita libertas.

illa. *s.f.* Insula –ae.

illado –a. *adx.* Abditus, remotus, relegatus, segregatus, seductus, secretus, secessus, solus, solitarius –a –um; commercii prohibitus *ou* exclusus; solitariam vitam agens; (*palabras*) singulae voces.

illamento. *s.m.* Segregatio, relegatio, separatio –onis; solitudo –inis; (*obligatorio*) solitudo coacta; diffusionis impedimentum; a diffusionem protectio. ♦ *Cela de illamento:* custodia singularis.

illante. *adx.* Propagationi resistens; diffusionem impediens; diffusioni repugnatorius.

illar ^{1.} *v.tr.* **1.** *Separar a unha persoa:* separare; segregare; seducere; secludere; commercii prohibere; circumscribere; circumsaepire; circumcingere; ab omni commercio excludere; cancellis circumdare; a propagatione defendere; a diffusionem protegere; impenetrabilem *ou* impermeabilem facere. *v.pr.* **2.** *Separarse, apartarse:* secedere; se *ou* sua sponte (a ceteris) segregare; commercia dedignari; hominum adspectum vitare *ou* despicerere; se in solitudinem recipere; solitariam vitam agere.

illar ^{2.} *s.m.* *ou* **illarga.** *s.f.* *Cavidade do corpo:* ilia –ium; armi –orum; latus –eris (*ús. máis en pl.*).

illó. *s.m.* V. **groto.**

illote. *s.m.* Parva *ou* deserta insula.

ilóxico –a. *adx.* Rationi contrarius; non consentaneus; non consecrarius; haud congruens; logica carens *ou* destitutus; absurdus –a –um; rationis expertus.

iluminación. *s.f.* **1.** (*prop. e fig.*) *Acción de iluminar ou iluminarse:* illustratio, illuminatio –onis. **2.** *Cantidad de luz ou conxunto de luces:* lumina –um; illuminatio –onis; longus ordo flammorum. **3.** *Conxunto de aparellos destinados a iluminar:* lustratio –onis; lumina –um; (*de festa*) lumina festa. ♦ *Hai moita, pouca iluminación na cidade:* urbs crebris, raris luminibus lucet. *Poñer unha iluminación:* lumina funalibus ordine ductis suspendere.

iluminado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *iluminar*: illuminatus, illustratus, collustratus -a -um; (crebris, raris) luminibus lustratus. *adx.* e *s.* **2.** *Que cre ter visións ou posuído da verdade*: lymphaticus/-a; fanaticus/-a; falsa ut vera credens; falsa effingens.

iluminar. *v.tr.* **1.** *Proxectar luz*: illuminare, illustrare, collustrare; luce replere; (*o sol ilumina a terra*) terra a sole collucet; (*o sol illumina a lúa*) luna a solle illuminatur. *V. tamén alumar, alumear.* **2.** *Instalar luces*: *V. alumar, alumear.* **3.** (fig.) *Axudar a comprender algo*: illustrare; menti alicuius lumen praeferre. **4.** (fig.) *Dar aspecto alegre*: *V. aledar.* *v.pr.* **5.** (fig.) *Mostrarse alegre*: *V. alborozarse, aledarse.* ♦ *As luces iluminan a rúa*: via longo ordine flammaram lucet.

iluminismo. *s.m.* Illuminismus -i; fanaticus error; rationalis disciplina ou doctrina; luminum aetas.

iluminista. *s.* Rationalis disciplinae ou luminum doctrinae cultor/-trix ou studiosus/-a.

ilusión. *s.f.* **1.** *Felicidade ante algo que vai vir*: spes, spei; felicitas -atis; laetitia -ae. **2.** *Afán, anhelo, aspiración*: *V. estas palabras.* **3.** *Erro dos sentidos ou da mente*: error -oris; spes inanis; vana ou falsa imago ou species; oculorum ludibrium; somnium, mendacium, commentum -i; fraus, fraudis; simulatio -onis; praestigiae -arum. ♦ *Todo foi unha ilusión*: spes ou opinio prorsus nos fefellit; omnis spes evanuit. *Facerse ilusións*: in errore versari; se fallere; nubes et inania captare; aquam e pumice postulare. *Crear ilusións*: montes et maria polliceri.

ilusionar. *v.tr.* **1.** *Producir ilusión ou facer que alguén a conciba*: illudere; imaginem, inanem spem ou falsas imagines creare; vana spe fallere. *v.pr.* **2.** *Concibir ilusións*: hallucinari; falsas imagines sibi fingere; somniare. *V. tamén ilusión.*

ilusionismo. *s.m.* Praestigiae -arum; fallacia -ae; dolus, fucus -i.

ilusionista. *s.* Praestigiator/-trix; ventilator/-trix; pilarius/-a.

iluso -a. *adx.* Somnians -antis; somniator/-trix; falsas imagines fingens; illusus, delusus, deceptus -a -um.

ilusorio -a. *adx.* Vanus, falsus, speciosus, illusorius -a -um; inanis -e. *V. tamén enganoso.*

ilustración. *s.f.* **1.** *Debuxo, figura*: *V. estas palabras.* **2.** *Acción de ilustrar ou aclarar*: illustratio,

exornatio, explanatio -onis. **3.** *Conxunto de coñecementos mínimos*: *V. cultura.* **4.** *Movemento do século XVIII (século das luces)*: luminum aetas ou saeculum.

ilustrado -a. *part.* e *adx.* Explanatus, explicatus, illustratus -a -um; (imaginebus) ornatus, exornatus, depictus, nobilitatus ou auctus.

ilustrar. *v.tr.* **1.** *Poñer ilustracións*: pingere, depingere; (imaginebus, picturis, coloribus) ornare, exornare, distinguere ou augere. **2.** *Aclarar con comentarios ou exemplos*: explanare; explicare; exemplis illustrare. **3.** *Facer que alguén adquira cultura*: erudire; instituere; instruere; docere; cultum mitemque reddere. *v.pr.* **4.** *Adquirir cultura*: discere; doceri; studere; animum doctrina excolere.

ilustrativo -a. *adx.* Explanatorius, explicatorius -a -um.

ilustre. *adx.* Clarus -a -um; illustris, nobilis -e; (*ter un nome ilustre*) magnum nomen habere; (*nado de familia ilustre*) amplissimo ou nobili genere natus; (*ser ilustre*) gloria florere; (*ilustrísimo*) amplissimus, clarissimus -a -um; perillustris -e. *V. tamén egrexio, eminente.*

imán. *s.m.* **1.** *Ferro magnetizado*: magnes -etis; magnes lapis; calamus magneticus. **2.** *Grande atractivo*: incitamentum -i; illecebrae, deliciae -arum.

imantado -a. *adx.* Magnetica vi praeditus, infectus ou imbutus.

imantar. *v.tr.* Magnetica vi ou virtute allicere, afficere ou imbuere.

imaxe. *s.f.* **1.** *Pintura, escultura, fotografía*: imago -inis; figura, forma -ae; simulacrum -i; species, effigies -ei; tabula, statua -ae; signum -i. *V. efixie, estatua, fotografía, pintura.* **2.** *Representación mental*: species, effigies -ei; imago -inis; cogitatio, imaginatio -onis; imago mente ficta. *V. tamén idea.* **3.** *Figura literaria*: imago -inis; translatio -onis; similitudo -inis; simile -is. *V. tamén figura.*

imaxinación. *s.f.* **1.** *Facultade de formar imaxes na mente*: mens, mentis; animus -i; cogitatio, inventio, imaginatio -onis; ingenium -i; vis imaginativa; res cogitatione ficta; (*grande, exaltada*) ingenium -i; fervidum ingenium. **2.** *Imaxe falsa*: *V. fantasía, ilusión.*

imaxinar. *v.tr.* **1.** *Formar a imaxe de algo:* cogitare, excogitare; imaginari; formare, informare; fingere; animo *ou* cogitatione fingere *ou* sibi fingere; animo *ou* mente concipere; cogitatione assequi. **2.** *Concibir, idear:* V. **concibir, enxeñar**. **3.** *Crer, pensar, supoñer:* V. estes verbos. *v.pr.* **4.** *Formar na mente a imaxe de algo:* V. **1** e **figurarse**.

imaxinario **-a.** *adx.* V. **fabuloso, fantástico, ficticio**.

imbécil. *adx.* V. **babeco, bobo, cretino, idiota**.

imbecilidade. *s.f.* V. **estupidez, idiotez**.

imberbe. *adx.* Imberbis, depilis **-e;** imberbus **-a** **-um;** (*ser imberbe*) glabrare, glabrescere. ♦ *Aínda era un imberbe:* barba erat incipiens.

imbrar. *v.intr.* V. **alcatrear, apestar**.

imbuír. *v.tr.* **1.** *Empapar:* V. este verbo. **2.** (fig.) *Fixar ideas na mente de alguén:* imbuere; inducere; compellere; erudire; instruere; informare. *v.pr.* **3.** (fig.) *Deixar que se fixen na mente ideas alleas:* imbui; imbibere; alicuius rei studio affici; (*se non se tivese imbuído intimamente dun mal concepto de vós*) nisi de vobis malam opinionem animo imbibisset; (*o neno debe imbuírse destas artes*) infici debet puer his artibus.

imitación. *s.f.* Imitatio, aemulatio **-onis;** imitationum **-i;** (*dunha pedra preciosa*) gemmae mendacium. ♦ *A imitación (de alguén):* alicuius aemulatione *ou* exemplo; ad alicuius exemplum.

imitar. *v.tr.* **1.** *Reproducir:* imitari; aemulari; imitatione *ou* imitando consequi *ou* exprimere; (*un exemplo*) exemplum sequi; (*un vicio*) vitium consequari; (*os costumes*) mores affingere. *v.intr* e *pr.* **2.** *Ter gran semellanza:* V. **asemellarse**.

impaciencia. *s.f.* Impatientia, intolerantia **-ae;** (*mal humor*) stomachus **-i;** bilis **-is;** indignatio **-onis;** animi commotio; (*présa*) festinatio **-onis**.

impacientar. *v.tr.* **1.** *Poñer impaciente:* exacerbare; irritare; bilem alicui movere *ou* commovere. *v.pr.* **2.** *Poñerse impaciente:* stomachari; irasci, subirasci; patientiam abrumpere; irasci; molestie ferre; cupiditate, desiderio *ou* studio flagrare; (*perder a paciencia esperando*) moram *ou* morae taedium non ferre; moras male ferre; morae impatientem esse.

impaciente. *adx.* **1.** *Que non ten paciencia para esperar:* morae impatiens. **2.** *Que ten ansia ou présa:* cupidus, anxius, anxiosus, sollicitus **-a**

-um; festinans **-antis.** V. *tamén* **ansioso**. **3.** *Que perde a paciencia:* impatiens **-entis;** patientiae expers; intolerans **-antis**. **4.** *Inquieto, intranquilo:* inquietus, irrequietus, turbulentus, turbidus, anxius **-a** **-um;** inquietus **-etis**.

impacto. *s.m.* **1.** *Choque:* V. esta palabra. **2.** *Sinal que deixa o choque:* collisionis signum *ou* nota. **3.** (fig.) *Impresión:* commotio **-onis;** animi affectio.

impar ¹. *adx.* *Que non é múltiplo de dous:* impar **-aris**.

impar ². *v.intr.* *Ter impo:* singulare.

imparcial. *adx.* Aequus, incorruptus **-a** **-um;** integer **-gra** **-grum;** (*ser imparcial entre dous*) neutri favere. V. *tamén* **desinteresado, ecuánime**.

imparcialidade. *s.f.* Aequitas, aequabilitas **-atis;** integrum, incorruptum iudicium. V. *tamén* **desinterese, ecuanimidade**.

impartir. *v.tr.* Distribuere; dividere; partiri, impartire **-iri;** (*clases*) docere.

impasible. *adx.* Impatiens **-entis;** impassibilis, impetibilis (impatibilis) **-e;** (*que non se inmuta*) lentus **-a** **-um;** immutabilis, imperturbabilis **-e;** (*permanecer; ser impasible*) vultum non mutare; omni perturbatione animi carere; nulla animi perturbatione commoveri.

impávido **-a.** *adx.* Impavidus, intrepidus, strenuus, interritus, imperterritus **-a** **-um;** audax **-acis**.

impecable. *adx.* Impeccabilis **-e;** perfectus, absolutus **-a** **-um;** nulli peccato obnoxius; vitiis carens; (*sen mancha*) mundus, mundatus, tersus, impollutus, immaculatus **-a** **-um**.

impedido **-a.** *part.* **1.** *Part. do verbo impedir:* impeditus, prohibitus, interpellatus, interclusus, praepeditus, implicatus **-a** **-um.** *adx.* **2.** *Aleixado, eivado:* V. **aleixado**.

impedimento. *s.m.* Impedimentum **-i;** mora **-ae;** (*apartar todo impedimento*) omnia quae obstant et impediunt removere; (*ser impedimento*) impedimento esse; prohiberi; distineri. V. *tamén* **atrancado, dificultade**.

impedir. *v.tr.* Impedire, praepedire; inhibere, prohibere; interpellare; morari; obstare, obsistere; continere; intercludere; impedimentum afferre *ou* inferre; impedimento esse; moram obicere;

comprimere, reprimere; officere; (*a entrada, a saída, a fuxida*) aditum, exitum, fugam intercludere *ou* aliquem fuga impedire; (*a idade non impide que sigamos tendo gusto pola agricultura*) aetas non impedit quominus agri colendi studia teneamus; (*a dor impídeme escribirche máis*) dolore impediō plura ne scribam.

impeler. *v.tr.* V. **empurrar**.

imperar. *v.intr.* V. **dominar**.

imperativo -a. *adx.* **1.** *Con carácter de orde:* praeceptivus, imperiosus -a -um. *adx. e s. 2.* *Gram. Modo verbal:* imperandi *ou* imperativus modus; imperativum -i.

impercetible. *adx.* Indeprehensibilis -e; (*pola vista*) oculis tenuissimus, levissimus, subtilissimus -a -um; visum *ou* aciem effugiens; (*moi pequeno*) exiguus, minimus -a -um.

imperdible. *s.m.* Fibula -ae; tutularis acus.

imperdoable. *adx.* Inexcusabilis -e; non ignoscendus; venia indignus; nulla venia dignus; (*ser imperdoable*) veniam non habere *ou* non mereri.

imprecedoiro -a. *adx.* **1.** *Que non se perde facilmente co tempo:* perennis, durabilis -e; diuturnus, perdiuturnus, mansurus, permansurus -a -um. **2.** (*fig.*) *Que non morre ou dura para sempre:* V. **eterno**.

imperfección. *s.f.* Vitium, mendum -i; menda -ae; imperfectio -onis. V. *tamén defecto*.

imperfecto -a. *adx.* **1.** *Defectuoso:* imperfectus, impolitus, mancus, vitiosus -a -um; non perfectus, non absolutus. V. *tamén defectuoso*. **2.** *Tempo do verbo:* tempus imperfectum; imperfectum -i.

imperialismo. *s.m.* Imperiosus dominatus; imperii cupidus; studium imperii augendi, propagandi, proferendi *ou* amplificandi; dominandi libido.

imperialista. *adx. e s.* Imperiosi dominatus fautor/-trix; imperii cupidus/-a; imperii dilatandi avidus/-a.

imperio. *s.m.* **1.** *Poder, dominio:* imperium, regnum -i; principatus, dominatus -us; dominatio, dicio -onis; (*baixo o imperio de Augusto*) Augusto imperante. **2.** *Autoridade:* potestas, auctoritas -atis; dicio -onis; (*someter ao seu imperio*) suae dicionis facere; dicioni suae subicere. **3.** *Estado, reino:* imperium, regnum -i.

imperioso -a. *adx.* **1.** *Que non admite réplica:* imperiosus, superbus -a -um; arrogans -antis; ferox -ocis. **2.** *Que non se pode atrasar máis:* urgens, imminens, impendens -entis; instans -antis.

impermeabilidade. *s.f.* Immeabilitas -atis.

impermeable. *adx.* **1.** *Que non deixa pasar os líquidos:* immeabilis, impermeabilis, impenetrabilis -e; aquae impervius. *s.m.* **2.** *Peza de roupa impermeable:* vestis impluvia; paenula, lacerna immeabilis *ou* imbribus impervia.

impersoal. *adx.* Impersonalis -e; (*verbo*) personis carens; (*verbos impersoais*) impersonalia verba. V. *tamén anódino, anónimo*.

impertérito -a. *adx.* V. **impasible, impávido**.

impertinencia. *s.f.* Insultitas, protervitas -atis; ineptiae -arum. ♦ *Déixate de impertinencias:* desine (desinas) fatuari *ou* ineptire.

impertinente. *adx.* Insulsus, ineptus, fatuus, absurdus -a -um; insolens, impertinens -entis.

imperturbable. *adx.* V. **impasible, impávido**.

ímpeto. *s.m.* **1.** *Capacidade física:* impetus, incurusus, procurusus, impulsus -us; vis, vis; violentia -ae. **2.** *Capacidade moral:* impetus, procurusus, aestus -us; animorum incitatio; vehementia -ae. **3.** *Impulso violento e incontrolado:* impetus, motus -us; animi motus. V. *tamén enerxía*.

impetuoso -a. *adx.* Violentus, citatus, concitatus, rapidus, repentinus -a -um; vehemens -entis; celer -eris -ere; praeceps -ipitis; acer, acris, acre; (*orador*) vehemens atque incensus orator.

impiedade. *s.f.* Impietas -atis; irreligio -onis; deorum contemptio; dei incuria.

impío -a. *adx.* Impius, profanus, irreligiosus, indevotus, sacrilegus, nefarius, nefandus -a -um; deorum neglegens; religionum contemptor/-trix.

implacable. *adx.* Inexorabilis, implacabilis, immittis -e; immisericors -ordis; inclemens -entis; atrox -ocis; acerbus -a -um; ad ignoscendum difficilis; precibus immobilis.

implantación. *s.f.* Exstructio, apparatus, molitio -onis. V. *tamén establecemento*.

implantar. *v.tr.* **1.** *Instituír, establecer:* V. **establecer**. **2.** *Med. Colocar algún aparato no corpo:* sa-

nativum *ou* medicalem apparatusum inserere. *v.pr.*

3. Establecerse: V. este verbo.

implicación. *s.f.* Admixtio, alligatio, implicatio –onis.

implicar. *v.tr. e pr. 1. Comprometer(se):* V. este verbo. **2. Levar como consecuencia:** ferre, conferre; vehere, convehere; trahere; portare, apportare; involvere; implicare; secum trahere.

implicito –a. *adx.* Implicitus, tacitus, admixtus, obligatus –a –um.

implorar. *v.tr.* Implorare; orare; flagitare, efflagitare; supplicare; precari; precibus adorare.

impo. *s.m.* Singultus –us.

*imponente. *adx.* V. **impoñente.**

impoñente. *adx.* Admirabilis, gravis –e; ingens –entis; imperiosus –a –um; (imperiose) speciosus; magnifica specie commovens.

impoñer ou impor. *v.tr. 1. Obrigar a alguén a algo:* imponere; indicere; iniungere; infligere; cogere; imperare; praecipere; praescribere; iubere; (*tributos*) vectigalia imponere; (*un nome*) nomen imponere; appellare. **2. Inspirar medo, respecto, etc.:** imponere, inicere; afferre; inspirare; (*medo*) timorem, metum incutere, inferre; formidinem facere *ou* obicere; (*confianza*) fiduciam *ou* fidem parere *ou* facere; (*respecto*) venerationem, verecundiam inicere; (*silencio*) silentium imponere, indicere *ou* facere. **3. Pór en depósito:** ponere, deponere; committere; credere; pecuniam, rem custodiendam committere. **4. Poñer unha insignia, unha cruz:** alicquem decorare, ornare, insignire; titulum alicui tribuere. **5. Imputar falsamente:** imputare; crimen in alicquem conferre; falso criminari; falsum crimen obicere. **6. Impresionar:** movere, commovere; excitare. *v.pr. 7. Ser aceptado algo de forma xeral:* eminere; imperare; primum locum obtinere; a pluribus probari. **8. Facerse obedecer ou respectar:** reverentiam, metum, admirationem, pudorem inicere *ou* imponere. **9. Acadar un bo posto nunha actividade:** vincere; victorem esse. ♦ *Impoñer as mans:* manus imponere. *O que agora se impón:* quod nunc instat.

impoñible. *adx.* Obligationi obnoxius. ♦ *Base impoñible:* V. **base.**

importación. *s.f. 1. Acción de importar:* invectio, importatio –onis. **2. Conxunto de cousas importadas:** accessitae *ou* peregrinae merces; merx importaticia; importaticia –orum.

importado –a. *part. e adx.* Importatus, invectus, importaticius, adventicius, invecicius, exoticus –a –um.

importancia. *s.f.* Momentum –i; pondus –eris; momentum ac pondus; vis et momentum; vis et auctoritas; magnitudo –inis; magnitudo rei *ou* causae; gravitas –atis; (*cousa de moita, de pouca, de ningunha importancia*) res magni, parvi, nullius momenti (et ponderis). ♦ *Darse importancia:* insolentius, superbe se gerere *ou* se efferre; omnia contemptim gravique supercilio agere; se suspicere.

importante. *adx.* Gravis –e; magnus –a –um; magni, maximi, gravissimi momenti *ou* ponderis; haud levis momenti; haud parvi ponderis; gravitatis plenus; (*ser importante*) (gratia et auctoritate) valere.

importar. *v.intr. 1. Ter importancia:* interesse; referre; (ad rem) pertinere; (*impórtame a min, a ti, a nós, a César, a eles*) mea, tua, nostra, Caesaris, illorum interest *ou* refert; (*a todos os homes de ben*) omnibus bonis expedit; (*importa moito*) magni, permagni, maxime, magnopere, plurimum, valde, vehementer interest *ou* pertinet; (*máis, menos*) pluris, plus, minus interest; (*nada, pouco*) nihil ad rem, nihil ad id de quo agimus; nihil ad rem pertinet; non, nihil, parvum *ou* ne minimum quidem interest; flocci facere. **2. Alcanzar un prezo:** aestimare; constare; pretio stare. *v.tr. 3. Introducir mercadorías, costumes, etc.:* importare; invehere; (*de ultramar*) ex transmarinis provinciis advehere. ♦ *Non importa quen:* quilibet; quivis; quicumque; unus quilibet; quivis unus; (*quen dos dous*) uterumque, utervis, uterlibet; (*de que lado*) utralibet; (*de onde*) undecumque, undelibet; (*a onde*) quolibet, quovis; (*onde*) ubicumque. *Nada me importa sabelo:* nihili facio scire. *Non me importa nada:* flocci (non) facio; ciccum *ou* floccum non interdum; nihil moror. *Non importarlle a un nada de nada:* V. **pasar** de todo.

importe. *s.m.* Pretium –i; summa –ae; pretii summa; impensae, expensae –arum; sumptus –us; (*pagar o importe*) sumptum dare; (*fixalo*) sumptum ponere.

importunar. *v.tr.* Molestia afficere; fatigare, defatigare; gravare; tundere, (aures) obtundere; molestiam exhibere; taedio esse; instare.

importuno –a. *adx.* Importunus, molestus, in-tempestivus, incommodus, odiosus –a –um.

imposibilidade. *s.f.* Impossibilitas –atis; nulla potestas, facultas *ou* copia; potestatis defectus.

imposibilitado –a. *adx.* Impeditus, praepeditus –a –um; rebus maioribus intentus; (*estar imposibilitado*) prohiberi; non posse; nequire.

imposible. *adx.* **1.** *Que non pode darse ou facerse:* impossibilis –e; inivius –a –um. **2.** *Moi difícil de soportar:* (*persoa*) homo difficilis et morosus. *V. tamén difícil.* *s.m.* **3.** *O que non é posible ou é moi difícil:* quod fieri nequit *ou* non, omnino *ou* nullo modo *ou* pacto fieri potest; impossibile –is; (*cando a fuxida non é posible*) ubi locus fugae deest. ♦ *Tentar o imposible:* impossibilia aggredi; aquam a pumice postulare; funem ex arena efficere; hircos mulgere; nudo vestimenta detraxere; omnia experiri. *Ninguén está obrigado ao imposible:* ad impossibilia nemo tenetur.

imposición. *s.f.* **1.** *Acción de impor algo a alguén:* iniunctio, impositio –onis; onus –eris; tributum –i. **2.** *Entrega de diñeiro en depósito:* pecuniae inscriptio *ou* depositio. **3.** *Acción de colocar unha insignia, cruz, etc:* insignis, crucis, tituli decoratio. ♦ *Imposición de mans:* manuum impositio.

impositivo –a. *adx.* **1.** *Que se impón:* indictus, iniunctus, praescriptus –a –um; impositicius –a –um. **2.** *Relativo ao imposto público:* indicticius, impositicius –a –um.

imposto. *s.m.* Tributum –i (*directo*); vectigal –alis (*indirecto*); indictio –onis; incrementum –i (*extraordinario*); (*exento de impostos*) immunitas tributorum. ♦ *Pagar impostos:* vectigalia solvere *ou* pendere. *Subir os impostos:* vectigalia augere. *Rebaixar os impostos:* vectigalia affligere, temperare, de capite demere. *Pór un novo imposto:* vectigal novum statuere. *Evadir impostos:* vectigalia effugere. *V. tamén tributo.*

impostor –ora. *adx. e s.* (Vir/femina) mendax, fallax, falsus/-a, vanus/-a, fraudulentus/-a, deceptor/-trix, praestigiator/-trix, simulator/-trix, circumscriptor/-trix, fraudator/-trix.

impotencia. *s.f.* Impotentia –ae; debilitas, imbecillitas –atis; (*sexual*) impotentia –ae; sterilitas –atis; generationis impeditio.

impotente. *adx.* **1.** *Que non ten forza, capacidade, etc.:* impotens –entis; debilis –e; impar –aris; membris captus *ou* destitutus. **2.** *Incapaz de realizar o acto sexual:* impotens –entis; impotentia laborans; ad generationem invalidus.

impracticable. *adx.* Impervius, inaccessus –a –um; inaccessibilis –e; usui non pervius, non aptus *ou* non idoneus; (*camión*) iter impeditum; factu difficilis *ou* impossibilis. *V. tamén inaccesible.*

imprecación. *s.f.* Imprecatio, detestatio, execratio, deprecatio, devotio –onis; dirae –arum; (*insulto*) maledictum –i; (*figura retórica*) execratio –onis.

imprecar. *v.tr.* Exsecrari; detestari; devovere; imprecari; maledicere; (precibus) detestari; male *ou* mala alicui precari; dira execratione aliquem prosequi; in execrationem alicuius deos precari.

imprecisión. *s.f.* Accurationis *ou* curae defectus; neglegentia *ou* negligentia, indiligentia –ae; ambiguitas –atis; ambiguum, incertum –i; (*con imprecisión*) parum accurate; indiligenter.

impreciso –a. *adx.* Incertus, indefinitus, nebulosus, ambiguus –a –um; parum accuratus.

impregnar. *v.tr.* *V. empapar, imbuír.*

imprenta. *s.f.* **1.** *Arte de imprimir:* typographia –ae; typographica ars. **2.** *Taller onde se imprime:* officina typographica; typographi officina. ♦ *Liberdade de imprenta:* rei librariae libertas.

imprentar. *v.tr.* *V. imprimir.*

imprecindible. *adx.* *V. indispensable.*

impresión. *s.f.* **1.** *Acción de imprimir:* impressio, editio –onis; impressum opus. **2.** *Maneira de estar impreso algo:* impressio –onis. **3.** *Marca que deixa unha cousa noutra:* nota –ae; vestigium, signum –i; (*das pisadas*) impressa vestigia; pedum signa. **4.** *Efecto causado no ánimo ou nos sentidos:* impressio, motio, commotio –onis; motus, sensus, pulsus, affectus –us; vestigium –i; (*boa impresión*) delectatio –onis; (*mala*) offensio –onis; (*causar impresión*) animum *ou* mentem commovere; sensus permovere *ou* impellere; (*causar boa impresión*) delectare; (*causala mala*) offendere; (*fortísima*) animum vehementer commovere; magnopere movere *ou* acriter percutere. **5.** *Opinión que se forma a partir dese efecto:* *V. opinión.* ♦ *Dar a impresión:* opinari; videri; arbitrari. *Ter a impresión de:* cogitare; animo figurare; in animum sibi inducere; existimare; credere; putare.

impresionante. *adx.* Animum commovens; animos permovens; sensus eximie occupans; mirus –a –um.

- impresionar.** *v.tr.* **1.** *Causar impresión:* movere, commovere; afficere; excitare; sensus occupare; animum percellere; aliquid in animo figere. *v.pr.* **2.** *Sentirse afectado por unha impresión:* moveri, commoveri, permoveri; affici.
- impresionismo.** *s.m.* Impressionismus –i.
- impresionista.** *adx.* Impressionismi studiosus/-a; artifex ab impressionibus.
- impreso –a.** *part.* **1.** Part. do verbo *imprimir:* impressus, editus –a –um. *adx.* **2.** *Realizado con caracteres de imprenta:* typis impressus ou excusus; typis mandatus. *s.m.* **3.** *Folla de papel con letra impresa:* scriptum typis editum.
- impresor –ora.** *adx. e s.* **1.** *Que traballa nunha imprenta:* typographus/-a. *s.f.* **2.** *Aparello que imprime datos transmitidos polo ordenador:* prelum electronicum.
- imprevisible.** *adx.* Inesperatus, inopinatus, necopinatus, necopinus –a –um; non ante visibilis.
- imprevisión.** *s.f.* Imprudentia, improvidentia –ae; temeritas, levitas –atis.
- imprevisto –a.** *adx.* **1.** *Que non foi previsto:* improvisus, inopinatus, necopinatus, inexpectatus, repentinus, insperatus, subitus, inopinus, necopinus –a –um. *s.m.* **2.** *Suceso non previsto:* inopinatum –i; casus –us; res necopinatae; res subita. V. *tamén* **casualidade**.
- imprimátur.** *s.m.* Venia typis imprimendi; imprimatur; imprimi potest.
- imprimir.** *v.tr.* **1.** *Estampar:* typis ou prelo imprimere ou excudere; typis mandare. **2.** *Gravar:* V. este verbo. **3.** (fig.) *Facer penetrar algo no espírito:* V. **gravar**¹. **4.** (fig.) *Transmitir un movemento, unha influenza, un carácter:* V. **transmitir**.
- improbable.** *adx.* Improbabilis –e; haud ou non verisimilis.
- improcedente.** *adx.* Der. Incongruens –entis; non idoneus; quaestioni iudiciariae repugnans.
- improductivo –a.** *adx.* Sterilis, inanis –e; non ferax; non fructificans; fructibus carens; vanus, ingratus –a –um.
- impropiedade.** *s.f.* Improprrium –i; improprietas –atis; (*falar, escribir con impropiedade*) alienis, minime propriis ou impropriis verbis uti.
- impropio –a.** *adx.* Improprrium, alienus –a –um; inhabilis, inutilis –e; non ou minime aptus.
- improrrogable.** *adx.* Dilationem ou prorogationem non ferens.
- improvisación.** *s.f.* Res subitaria; repentina, subita, extemporalis, fortuita, inelaborata oratio ou actio; extemporalitas –atis.
- improvisado –a.** *adx.* Extemporalis –e; subitarius, repentinus, fortuitus –a –um; ex tempore dictus ou factus; (*discurso*) repentina ou subita oratio.
- improvisar.** *v.tr.* Subito, ex improviso, ex tempore dicere, loqui, fundere, agere ou facere; aliquid subito facere; repentinam orationem habere.
- improviso.** Termo só usado na *loc. adv. de improviso:* improviso; ex ou de improviso; repente; subito; necopinato; inopinanter; praeter spem, opinionem ou expectationem.
- imprudencia.** *s.f.* Temeritas, levitas –atis; imprudentia, inconsiderantia –ae.
- imprudente.** *adx.* Imprudens –entis; incautus, inconsultus, temerarius, inconsideratus –a –um; parum cautus.
- impúbere.** *adx. e s.* Impubis –is/-eris.
- impúdico –a.** *adx.* Impudens –entis; impudicus, inverecundus, impurus, protervus, obscenus –a –um; turpis –e; procax –acis.
- impudor.** *s.m.* Protervitas, procacitas, obscenitas, impuritas, obscenitas –atis; impudicitia, lascivia, immodestia, petulantia –ae.
- impugnación.** *s.f.* Impugnatio, oppugnatio, confutatio, obiectio –onis.
- impugnar.** *v.tr.* Impugnare, oppugnare; adversari; opponere; obicere; obsistere, resistere.
- impulsar.** *v.tr.* **1.** *Comunicar forza para que algo se mova:* pellere, impellere, propellere; trudere, protrudere; agere; acuire; pulsare. **2.** (fig.) *Facer que algo teña máis actividade:* pellere, propellere, impellere; agere, agitare; urgere; citare, incitare, suscitare, concitare; stimulare; hortari, adhortari; incendere. **3.** *Ser a causa de que alguén faga algo:* V. **afoutar, alentar, empurrar**.
- impulsivo –a.** *adx.* Inconsultus –a –um; praecipitans –ipitans. V. *tamén* **arroutado**.
- impulso.** *s.m.* **1.** *Acción de impulsar:* pulsus, impulsus, motus –us; impulsio, instigatio –onis. **2.** *Forza nas cousas en movemento:* pulsus, impulsus –us. **3.** (fig.) *Forza interior que leva a actuar:* pulsus, impulsus, instinctus, impetus –us;

impulsio -onis; vis, vis; (*por impulso*) ultro; mea, tua, sua sponte.

impulsor -ora. *adx.* e s. Impulsor -oris; actor, auctor, instigator/-trix.

impune. *adx.* Impunis -e; impunitus, inultus -a -um; (*saír impune*) impunitum discedere; impune abire; (*deixar impune*) impunitum dimittere.

impunidade. *s.f.* Impunitas, securitas -atis.

impureza. *s.f.* **1.** *Condición de impuro:* impuritas -atis; immunditia, spurcitia -ae; spurcities -ei; (*da lingua*) sermo alienis verbis inquinatus. **2.** *Partícula que luxa unha substancia:* faex, faecis; vitium -i; sordes -ium. **3.** *Rel. Condición do que é impuro ou acto que se se considera tal:* impudicitia -ae; impuritas, procacitas, obscenitas -atis; turpitude -inis.

impuro -a. *adx.* **1.** *Que ten elementos heteroxéneos mezclados:* impurus, lutulentus, contaminatus, corruptus, inquinatus, sordidus -a -um. **2.** *Rel. Que ofende a lei relixiosa:* impurus, immundus, impudicus, pollutus, obscenus -a -um; turpis -e.

imputar. *v.tr.* Tribuere; adscribere; adsignare; insimulare. V. *tamén* **achacar, acusar, apoñer.**

inacabable. *adx.* Interminabilis -e; interminatus, infinitus, immensus, perdiuturnus -a -um.

inaccesible. *adx.* **1.** *De acceso imposible:* impervius, invius, inaccessus -a -um; inaccessibleis -e; (*un lugar*) impeditus, confragosus, aditu carens ou difficillimus. **2.** (*fig.*) *Difícil de abordar:* durus -a -um; difficilis, impenetrabilis -e; rari aditus (*vir/femina*); (*ao medo*) metu immunis; (*aos sentimentos de humanidade*) singulari immanitate et crudelitate praeditus.

inacción. *s.f.* V. **inactividade.**

inaceptable. *adx.* Inacceptibilis, exprobrabilis -e; minime, non, haud probandus ou accipiendus; exprobrandus, reiciendus -a -um; (*condicións*) iniquae condiciones.

inactividade. *s.f.* Otium -i; otiositas -atis; desidia, segnitia, inertia, ignavia -ae; segnities -ei; cessatio -onis. V. *tamén* **ociosidade.**

inactivo -a. *adx.* Iners -ertis; segnis -e; deses -idis; desidiosus, ignavus -a -um. ♦ *Estar inactivo:* quiescere; cessare; complexis manibus sedere; otuari; otiosum esse; desidia torpescere; desidia se dedere.

inadecuado -a. *adx.* Non aptus, non ou parum idoneus. V. *tamén* **desaxeitado, impropio.**

inadmisibile. *adx.* V. **inaceptable.**

inadvertido -a. *adx.* V. **desapercibido.**

inaguantable. *adx.* Impetibilis (impatibilis), intolerabilis, gravis -e; non ferendus; intolerandus; (*persoa*) molestus, invisus, odiosus -a -um. V. *tamén* **insoportable.**

inalcanzable. *adx.* V. **impracticable, inaccesible.**

inalterable. *adx.* Immutabilis, incommutabilis, incorruptibilis -e; constans -antis; continuus, imperturbatus, perpetuus, aeternus, sempiternus, incorruptus -a -um; perennis, immobilis -e.

inamovible. *adx.* Perpetuus -a -um; irrevocabilis -e. V. *tamén* **firme.**

inaniación. *s.f.* Inanitio, exinanitio -onis; inedia -ae; inanitas -atis.

inanimado -a. *adx.* Inanimus, inanimatus, exanimus -a -um; inanimis, exanimis -e; vita ou sensu carens.

*inantes. *adv.* V. **antes.**

inapelable. *adx.* Sine provocatione; haud provocabilis ou provocandus; non provocatorius.

inapetencia. *s.f.* Ciborum fastidium ou taedium; cibi sacietas.

inapetente. *adx.* Fastidiosus -a -um; cibum fastidiens ou taedio habens; cibi taedio affectus; (*estar inapetente*) cibi sacietate ou fastidio teneri.

inapreciable. *adx.* **1.** *Difícil de apreciar:* inaestimabilis -e; minimus -a -um. **2.** *De moito valor:* eximius, maximus, unicus -a -um; incomparabilis, singularis -e.

inapto -a. *adx.* Non aptus; non ou parum idoneus; ineptus -a -um. V. *tamén* **incapaz.**

inar. *v.intr.* V. **abafar, alasar, arquexar, bafexar.**

*inasequible. *adx.* V. **inaccesible.**

inaudito -a. *adx.* Inauditus, novus, insolitus, inusitatus -a -um; incredibilis -e.

inauguración. *s.f.* Dedicatio, inauguratio, consecratio -onis.

inaugurar. *v.tr.* Dicare, dedicare, inaugurare, consecrare.

- incalculable.** *adx.* Innumerabilis, inaestimabilis, inexputabilis –e; maximus, immensus, infinitus –a –um; maior quam qui aestimari possit.
- incandescencia.** *s.f.* Candentia –ae.
- incandescente.** *adx.* Candens, incandescens –entis; candefactus –a –um; (*estar incandescente*) candefieri; incandescere.
- incansable.** *adx.* Infatigabilis, indefatigabilis –e; indefessus, indefatigatus, assiduus –a –um; labore invictus; laboris patiens; fatigari nescius.
- incapacidade.** *s.f.* Inscitia, imperitia, ignorantia, ineptia –ae; ineptitudo –inis; incapacitas –atis.
- incapacitado –a.** *adx.* Inhabilis –e; invalidus declaratus.
- incapacitar.** *v.tr.* Inhabilem, invalidum reddere *ou* declarare.
- incapaz.** *adx.* Ineptus, invalidus, imperitus, tardus –a –um; non aptus; non idoneus; incapax –acis; inhabilis –e; impar –aris; iners –ertis; ingenio debilior; hebeti ingenio; impotens –entis.
- incautar.** *v.pr.* Exigere; postulare; imperare; occupare; potiri; invadere; vindicare; sibi aliquid sumere, arrogare *ou* attribuere. V. *tamén* **confiscar**.
- incauto –a.** *adx.* Incautus, improvidus, inconsultus –a –um; imprudens, innocens –entis.
- incendiar.** *v.tr.* **1.** *Provocar un incendio:* incendere; inflammare; urere, adurere, exurere, comburere; cremare; incendio *ou* flamma consumere *ou* delere; ignem *ou* flammam inicere. *v.pr.* **2.** *Declararse un incendio:* incendi; inflammari; uri; cremari, incendio consumi.
- incendiario –a.** *adx. e s.* **1.** *Que causa ou provoca incendio:* incendiarius –a –um; incensor –oris; incendii auctor/-trix; incendiarius/-a. **2.** (fig.) *Agresivo, exaltado:* seditiosus, turbulentus –a –um. V. *tamén* **agresivo, exaltado**.
- incendio.** *s.m.* Incendium –i; incensio, exustio, deflagratio, conflagratio, inflammatio –onis; ignis –is (*tamén en pl.*); flamma –ae (*tamén en pl.*). ♦ *Provocar un incendio:* incendium facere *ou* excitare; incendio aliquid vastare; ignem ferre. *Apagar un incendio:* incendium restinguere, extinguere, sedare *ou* compescere; ignem *ou* flammarum vim obruere *ou* opprimere; incendio finem facere.
- incensación.** *s.f.* T(h)urificatio –onis; t(h)uris incensio; (fig.) adulatio, assentatio –onis.
- incensar.** *v.tr.* T(h)urificare; t(h)us adhibere, incendere, adolere, offerre; t(h)uris honorem tribuere; (*o altar*) t(h)ure altaria suffire, t(h)ure aras adolere; (*aos deuses*) t(h)ura diis dare, offerre *ou* reddere; (*adular*) assentari; adulari; blandiri; auribus alicuius obsecundare; laudes alicuius praedicare.
- incensario.** *s.m.* T(h)uribulum –i; acerra, phiala –ae.
- incenso.** *s.m.* T(h)us, t(h)uris; (*árbore*) t(h)uris arbor; t(h)urea planta.
- incentivar.** *v.tr.* Incitare, excitare; stimulare; acuerre; incendere; instigare; pellere, impellere; stimulis aliquem concitare; pigritiam erigere.
- incentivo.** *s.m.* Stimulus –i; incitamentum, incitamentum –i; incitatio –onis; incitamen –inis; fax, facis; (*os incentivos do corpo, dos sentidos*) corporis faces.
- incerteza.** *s.f.* **1.** *Calidade de incerto:* incertum –i; incerta –orum; res dubiae; dubii eventus. V. *tamén* **falsidade, inseguridade**. **2.** *Estado de inseguridade:* dubium –i; dubitatio, haesitatio –onis.
- incerto –a.** *adx.* **1.** *Que encerra falsidade:* V. **falso**. **2.** *Que non ofrece seguridade:* anceps –ipitis; dubius, ambiguus, incertus –a –um; instabilis –e; haesitans –antis. **3.** *Que non se coñece con certeza:* incertus, dubius, ambiguus –a –um.
- incesante.** *adx.* Assiduus, perpetuus –a –um; constas –antis. V. *tamén* **asiduo, constante, continuo**.
- incesto.** *s.m.* Incestus –us; incestum –i; incestum stuprum *ou* flagitium; (*cometer incesto*) incestum facere; aliquem/-am incestare; stuprum cum aliquo/-a facere.
- incestuoso –a.** *adx.* Incestus, incestuosus –a –um.
- inchar.** *v.tr.* **1.** *Facer aumentar o volume dun gas:* inflare, sufflare, tumefacere; inflammare; distendere. *v.intr.* **2.** *Inflamarse unha parte do corpo:* tumere, intumere, tumescere, intumescere; turgescere. **3.** *Enfadarse, encaprichar:* V. estes verbos. **4.** *v.pr.* *Aumentar de volume por encherse dun gas:* inflari; tumefieri; distendi.
- inchazo ou inchazón.** *s.m.* Tumor –oris; tuber –eris; tumiditas –atis; inflammatio –onis; (*das pernas por andar moito*) boa –ae; (*do estilo*) magniloquentia –ae; tumidum dicendi genus; tumi-

ditas -atis; (*soberbia*) inanis ostentatio. ♦ *Quen aspira ao sublime cae no inchazón*: professus grandia turget.

incidencia. *s.f.* Eventus, casus -us; incidentia -ae.

incidente. *s.m.* **1.** *Incidencia, peripecia*: casus -us; fortuna -ae; subita rerum *ou* personarum commutatio; (*se non ocorre algún incidente*) nisi quid inciderit; (*houbo un incidente*) casus quidam intervenit. **2.** *Disputa, rifa*: simultas -atis; altercatio -onis; (*houbo un incidente no senado*) altercatio in senatu facta est. **3.** *Narración accesoria dentro da principal*: digressio -onis.

incidir. *v.intr.* **1.** *Recaer sobre unha superficie*: cadere, incidere. **2.** *Caer nunha falta ou erro*: incurrrere; in culpam incidere *ou* delabi. **3.** *Ter repercusións*: V. **influír**.

incineración. *s.f.* Crematio, incineratio -onis; in cinerem redactio. ♦ *Planta de incineración*: apparatus purgamentis comburendis.

incinerado -a. *adx.* Incinefactus -a -um; in cinerem redactus.

incinerar. *v.tr.* In cinerem redigere; urere; incinerare; igne absumere.

incipiente. *adx.* Incipiens -entis.

incisión. *s.f.* Incisio -onis; incisura, sectura -ae; (*nunha árbore*) circumcisura -ae; (*facer unha incisión*) incidere; secare; rescindere; (*na pel*) cutem insecare; (*nunha árbore*) incidere, insecare; (ferro corticem) sauciare.

incisivo -a. *adx.* **1.** *Que serve para abrir ou cortar*: secans, amputans -antis; scalpens -entis. **2.** (fig.) *Que amosa viveza, penetración*: acer, acris, acre; vehemens -entis; efficax ac potens. *s.m.* **3.** *Dente da parte anterior*: dens medius, praecisor *ou* qui secat.

inciso -a. *adx.* **1.** *Producido por un instrumento cortante*: incisus -a -um. *s.m.* **2.** *Gram. Interrupción para intercalar algo*: incisum -i; incisio -onis; interiectum enuntiatum; interiectio, digressio -onis. ♦ *Sexa dito como inciso*: hoc instar enuntiationis valeat.

incitación. *s.f.* Instinctus, impulsus, admonitus -us; impulsio, incitatio, instigatio, stimulatio -onis.

incitar. *v.tr.* Incitare, excitare, concitare; instigare; impellere; stimulare; inducere; acuerere; urgere;

hortari, cohortari, sollicitare; accendere; stimulis concitare; aculeos subdere.

incivil. *adx.* Inhumanus, incultus, inurbanus -a -um; incivilis -e; incultis moribus (*vir/femina*).

inclemencia. *s.f.* Inclementia -ae; inhumanitas, severitas, feritas -atis; (*da atmosfera*) caeli inclementia; asperitas -atis; intemperies -ei; (*do frío*) frigorum asperitas.

inclemente. *adx.* Inclemens -entis; durus, inhumanus, severus, ferus -a -um; crudelis -e; (*atmosfera*) asper -era -erum; gelidus -a -um.

inclinación. *s.f.* **1.** *Acción de inclinar ou inclinar-se*: inclinatio -onis; (*do corpo*) corporis inclinatio; (*da cabeza*) nutus -us; (*do terreo*) fastigium -i; declivitas, devexitas -atis; deiectus -us. **2.** *Tendencia nalgún sentido*: inclinatio, propensio -onis; voluntas, proclivitas -atis; animus -i; studium -i; (*natural*) natura -ae; indoles -is; ingenium -i. ♦ *Cada un guíase pola súa inclinación*: suo quisque studio ducitur; trahit sua quemque voluptas. *Ter inclinación por algo ou por alguén*: inclinatum, proclivem, pronum esse ad aliquid *ou* ad aliquem.

inclinado -a. *adx.* Inclinatus, proclinatus, incurvatus, devexus, pronus, propensus -a -um; proclivis -e; (*camínaba coa cabeza rixida e inclinada para atrás*) incedebat cervice rigida et obstipata; (*espírito inclinado á compaixón*) animus ad misericordiam pronus; (*aos praceres*) ad voluptates propensus. V. **tamén dado, afectio-nado**. ♦ *Sobre un plano inclinado*: in devexo; per devexum; per pronum.

inclinare. *v.tr.* **1.** *Desviar da posición normal*: inclinare, proclinare, declinare; inflectere; demittere; curvare, incurvare; (*o corpo*) corpus inflectere *ou* deflectere; (*a cabeza*) caput inclinare *ou* demittere; (*asentindo*) annuere; (*en son de obediencia*) alicui obsecundare, obsequi *ou* morem gerere; aliquem officiose colere; (*disentindo*) abnuere. **2.** (fig.) *Conducir, inducir*: inclinare; impellere; flectere; adducere. *v.intr.* **3.** *Perder a posición normal*: inclinare; vergere; inflecti; (*a balanza*) praeponderare. *v.pr.* **4.** *Amosar preferencia por algo ou alguén*: tendere; propendere; inclinatum, proclivem, pronum esse ad aliquid; aliquem officiose colere *ou* venerari; inclinationem voluntatis propendere in aliquem. **5.** *Desviarse da posición normal*: V. 3.

incluír. *v.tr.* Includere, concludere, claudere, inserere, insertare, addere. *V. tamén comprender, comportar, conter, encerrar.*

inclusión. *s.f.* Insertio, insertatio, interpositio, additio –onis; interiectus –us.

inclusive. *adv.* **1.** *Incluso:* etiam, quin etiam; quoque; item, itidem; pariter; necnon. *adv.* **2.** *Abarcando o último termo citado:* inclusive. *V. tamén* **1.** **3.** Tamén pode equivaler ao *participio* do verbo *incluír*: comprehensus, inclusus –a –um.

incluso. *adv.* *V. aínda, inclusive, mesmo.*

incoar. *v.tr.* *Der.* Incohare (inchoare); incipere; initium facere; (*un proceso*) iudicium facere *ou* proferre; litem alicui intendere, inferre *ou* contra aliquem agere; actionem intendere, exercere *ou* instituire.

incoativo –a. *adx.* Incohativus (inchoativus) –a –um; (*verbo*) incohativum verbum.

incoercible. *adx.* Irrefrenabilis –e; effrenatus –a –um; (*sentimento*) effrenatus animi motus.

incógnito –a. *adx.* **1.** *Que non se coñece:* incognitus, ignotus –a –um. *s.f.* **2.** *Mat. Cantidade descoñecida:* incognitum –i. **3.** (*fig.*) *O que se descoñece ou está oculto:* incognitum, ignotum –i; ignota –orum; res nova incertaque. ♦ *De incógnito:* incogniti personam induens; omnibus ignotus; alieno sub nomine. *Ir de incógnito:* nomen suum *ou* semet dissimulare. *Viaxar de incógnito:* alieno sub nomine iter facere.

incoherencia. *s.f.* Incohaerentia, inconstantia, incongruentia, insequentia, inconvenientia –ae; incongruens iudicium *ou* sententia.

incoherente. *adx.* Incohaerens, incongruens –entis; inconstans, discrepans –antis; sibi repugnans *ou* non constans.

incoloro –a. *adx.* Incolor; decolor –oris; coloris expers; sine colore.

incombustible. *adx.* Flammis inviolabilis; flammae *ou* igni non obnoxius; ustionis expers; (*cousa*) ignium patiens *ou* victrix res *ou* natura; (*ser incombustible*) ignibus non absumi *ou* non confici; (*fig.*) diuturnus –a –um; perennis –e.

incomodar. *v.tr.* **1.** *Causar incomodidade:* incommodare; molestare; molestia afficere; molestiam *ou* incommodum afferre; vexare; infestare; offendere; laedere. *V. tamén importunar, molestar.* **2.** *Causar enfado:* *V. enfadar, anoxar,*

asañar. *v.pr.* **3.** *Facer algo que é incómodo:* molestiam suscipere. *V. tamén molestarse.* **4.** *Sentir enfado:* *V. anoxarse, asañarse, enfadarse.*

incomodidade. *s.f.* Incommodum –i; molestia –ae; incommoditas –atis; detrimentum, damnum –i.

incómodo –a. *adx.* **1.** *Que causa molestia:* incommodus, molestus, infestus –a –um; difficilis, gravis –e. **2.** *Que sente molestia:* molestus, offensus –a –um.

incomparable. *adx.* Singularis, incomparabilis –e; unicus, rarissimus, divinus –a –um; (*dunha fermosura incomparable*) longe ante alios/-as specie ac pulchritudine.

incompatibilidade. *s.f.* Discrepantia, repugnantia –ae; dissensio, dissociatio –onis; (*entre persoas*) animorum disiunctio; (*de caracteres*) inter se repugnantes naturae; morum ingeniique dissimilitudo; dispares mores; disparia ingenia *ou* studia.

incompatible. *adx.* Dissentaneus, alienus –a –um; insociabilis, dissociabilis –e; dispar –aris; (res) inter se repugnantes; (*ser incompatible*) (inter se) repugnare; dissentire; non coire; inter se contrarios esse.

incompetencia. *s.f.* Inscientia, inscitia, nescientia, imperitia, ignorantia –ae; (*na práctica forense*) nulla potestas *ou* auctoritas; nullum (iudicandi) ius; iurisdictionis defectus.

incompetente. *adx.* Imperitus, indoctus, ignarus, ineptus –a –um; rudis –e; (*na práctica forense*) non legitimus; illegitimus, incongruus –a –um; iuris *ou* auctoritatis expers.

incompleto –a. *adx.* Imperfectus, inchoatus (inchoatus), mancus, mutilus, truncus –a –um; haud integer; non omnibus numeris absolutus *ou* perfectus.

incomprendido –a. *adx.* Neglectus –a –um; minoris habitus; non satis probatus.

incomprensible. *adx.* Incomprehensibilis, inextricabilis –e; abstrusus, tectus, obscurus, involutus –a –um.

incomprensión. *s.f.* **1.** *Feito de non comprender:* obscuritas –atis; (insuperabilis alicuius rei concipiendae) difficultas. **2.** *Actitude de quen non é comprensivo:* inclementia –ae; indulgentiae defectus.

incomunicar. *v.tr.* e *pr.* V. **illar(se).**

inconcibible. *adx.* V. **incomprensible, increible, inexplicable.**

inconcluso -a. *adx.* Infectus, imperfectus, incohatus (inchoatus) -a -um; non perfectus *ou* non conclusus.

incondicional. *adx.* **1.** *Non suxeito a condicións:* absolutus, purus -a -um; conditionum expers; (*facere unha entrega incondicional*) sine ulla pactione in fidem se tradere. **2.** *Que está a favor sen restricións:* addictus, studiosus, devotus, pedisequus -a -um; secutor; sector/-trix.

inconexo -a. *adx.* Inconnexus, disiunctus, seiunctus -a -um; (*discurso*) dissipatus, interruptus -a -um.

inconfesable. *adx.* Infandus, nefandus, tacendus, pudendus, erubescendus -a -um; non revelandus. V. *tamén* **indicible.**

inconformista. *adx.* e *s.* Discors -ordis; dissidens, dissentiens -entis; aliter *ou* alia sentiens; refragator, oppugnator/-trix; antiquitus tradita recusans; suam dissensionem (pacifice) significans, ostendens *ou* demonstrans.

inconfundible. *adx.* Singularis -e; unicus, proprius -a -um.

incongruencia. *s.f.* V. **incoherencia.**

incongruente. *adx.* V. **incoherente.**

incommensurable. *adx.* Immensus, infinitus -a -um; incommensurabilis -e.

inconsciencia. *s.f.* **1.** *Estado de perda do coñecemento:* inconscientia, amentia, dementia -ae; conscientiae amissio. **2.** *Falta de reflexión, imprudencia:* temeritas, levitas -atis; imprudentia, improvidentia -ae; periculorum incuria *ou* negligentia.

inconsciente. *adx.* **1.** *Instintivo, involuntario:* V. estas palabras. **2.** *Que sofre perda do coñecemento:* inscius, ignarus, nescius, inconscius -a -um; insciens -entis; haud mentis suae compos; conscientiae expers. **3.** *Irreflexivo:* improvidens, imprudens -entis; temerarius, incautus, inconsultus -a -um; temere factus *ou* dictus. *s.m.* **4.** *Conxunto dos feitos psíquicos que escapan á consciencia:* interior animus; imus animus; recondita animi pars; animi profundum; motus conscientiam effugientes.

inconsecuencia. *s.f.* V. **incoherencia.**

inconsecuente. *adx.* V. **absurdo, ilóxico, incoherente.**

inconsistencia. *s.f.* Mollitudo -inis; exilitas, infirmitas, levitas, vanitas, inanitas -atis; vigoris absentia; substantiae carentia.

inconsistente. *adx.* Mollis, instabilis, exilis, inanis, levis -e; vanus, fluxus, infirmus -a -um; vigoris expers; haud tenax; substantia carens.

inconstancia. *s.f.* Inconstantia -ae; levitas, infirmitas, instabilitas, mobilitas, varietas, volubilitas -atis; animi levitas; mobilis animus; mobile ingenium; (*da sorte*) fortunae vicissitudines; (*do tempo*) caeli varietas.

inconstante. *adx.* Inconstans -antis; levis, instabilis, mobilis, mutabilis, volubilis -e; infirmus, varius -a -um; (*persoa*) miscellio *ou* miscillio -onis.

inconstitucional. *adx.* Illegitimus -a -um; a constitutione abhorrens *ou* alienus; formae civitatis repugnans; constitutioni contrarius *ou* incongruens.

inconstitucionalidade. *s.f.* A constitutione discrepantia; formae civitatis repugnantia.

incontable. *adx.* Innumerabilis -e; innumerus -a -um; (*multitude*) infinita multitudo.

incontestable. *adx.* Irrefutabilis, irrefragabilis, indisputabilis, indubitabilis -e; indubius, indubitatus, indiscussus, manifestus, certus -a -um; haud *ou* non dubius; nulli controversiae obnoxius; omnium consensu validus; universatim acceptus; ab omnibus probatus; (*proba*) maximum argumentum; (*isto é incontestable*) de hac re non est controversia.

incontinencia. *s.f.* **1.** *Estado da persoa que non refrena as súas paixóns:* protervitas, procacitas -atis; intemperantia, incontinentia, petulantia -ae. **2.** *Falta de control sobre os esfínteres:* urinae profluentia *ou* incontinentia. ♦ *Incontinencia verbal:* loquacitas, garrulitas -atis.

incontrolable. *adx.* Irrefrenabilis, incohibilis -e; vigilantiam *ou* custodiam eludens *ou* effugiens; inspectioni refractarius; exploratu difficilis.

inconveniente. *adx.* **1.** *Que non convén:* inconveniens -entis; incommodus, intempestivus, inopportunos, importunos, in consentaneus -a -um; minime *ou* haud conveniens. *s.m.* **2.** *Cousa que impide ou fai difícil ou desagradable algo:* vitium, incommodum, impedimentum,

offendiculum, obstaculum, damnum, malum, detrimentum -i; incommoditas -atis; obex -icis; molestia, noxa -ae.

incorporación. *s.f.* Insertio, aggregatio, incorporatio, cooptatio, commixtio, adiunctio, adiectio, accessio -onis.

incorporar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo pase a ser parte dun todo:* miscere, commiscere, immiscere, permiscere; incorporare, concorporare; inserere; unum corpus efficere. **2.** *Facer que alguén pase a ocupar un posto:* cooptare; adscribere; aggregare; adiungere. **3.** *Erguer da cintura para arriba:* erigere, arrigere; levare; in rectum revocare ou flectere. *v.pr.* **4.** *Pasar a formar parte dun todo:* coniungi; congregari; coalescere; unum corpus fieri. **5.** *Pasar a ocupar un posto:* cooptari; adscribi; aggregari. **6.** *Erguerse da cintura para arriba:* sese erigere; se levare; surgere, exsurgere, insurgere, resurgere.

incorpóreo -a. *adx.* Incorporalis, immaterialis, spiritalis, intactilis -e; incorporeus, asomatus -a -um; corpore carens, vacans ou vacuus; corporis expers.

incorrección. *s.f.* Vitium, mendum -i; macula -ae; (*de ortografía*) scripturae mendum; (*da lingua*) orationis pravitas; lapsus linguae; (*da pluma, da escrita*) lapsus calami. *V. tamén falta.*

incorrecto -a. *adx.* Mendosus, vitiosus, inemendatus -a -um; (*persoa*) inurbanus, rusticus -a -um; incivilis, rudis -e; parum comis; (*verso*) versus enormis; (*pl.*) versus male Latini.

incorrer. *v.intr.* **1.** *Facer algo merecedor de castigo:* incurrere; suscipere; subire; in crimen incurrere; (*en censura*) in vituperationem cadere; vituperationem subire. **2.** *Atraer cara a si algo negativo:* incidere; (*en odio, en culpa*) in odium, in culpam incidere, incurrere ou delabi; odium suscipere; invidiam colligere.

incorrixible. *adx.* Inemendabilis, intractabilis, insanabilis, incorrigibilis -e.

incorruptible. *adx.* Incorruptibilis, incoinquabilis, imputribilis, immortalis -e; incorruptivus, aeternus, incorruptorius, incorruptus -a -um; (*persoa*) integer -gra -grum; probus, iustus, incorruptus -a -um.

incorrupto -a. *adx.* Incorruptus, sanus, inviolatus, purus, aeternus -a -um; integer -gra -grum; innocens -entis.

incre. *s.m.* Incus -udis.

incredulidade. *s.f.* Incredulitas, incredibilitas, infidelitas, impietas -atis.

incrédulo -a. *adx.* e *s.* **1.** *Que non cre o que outros lle din:* incredulus/-a; segnior ad credendum. **2.** *Falto de fe relixiosa:* incredulus, impius, irreligiosus/-a; infidelis -e; negator/-trix; (*ser incrédulo*) non credere; religionem renuere, detrectare ou irridere; fidem non habere.

incrementar. *v.tr.* **1.** *Acrecentar, aumentar:* augere; fovere; alere. *V. tamén acrecentar, aumentar.* *v.pr.* **2.** *Aumentar, elevarse:* crescere; augeri. *V. tamén aumentar, elevarse.*

incremento. *s.m.* Auctus -us; incrementum -i; amplificatio -onis; (*dar incremento ás artes*) artes fovere. *V. tamén acrecentamento, aumento.* ♦ *Aumento de sílabas:* incrementum -i.

increpar. *v.tr.* Increpare; obiurgare; exprobrare; corrigere; refutare; reprehendere; vituperare; acriter monere.

increible. *adx.* **1.** *Difícil ou imposible de crer:* incredibilis, incogitabilis -e; non credibilis; extra, supra ou ultra fidem; (humanam) fidem excedens. **2.** *Sorprendente por saír do normal:* mirus, permirus, inauditus, mirificus -a -um; mirabilis -e; (*ser increible*) fidem excedere; extra fidem esse.

incriminar. *v.tr.* Insimulare; arguere; incusare; criminari. *V. tamén acusar, apañer.*

incruento -a. *adx.* Incruentus -a -um; non cruentus; sine sanguinis effusione.

incrustación. *s.f.* **1.** *Acción de incrustar:* incrustatio -onis; crustae inductio. **2.** *Adorno que se incrusta:* crusta, insita -ae.

incrustar. *v.tr.* Inserere; crustare, incrustare; integere; crustis ornare ou vestire; (*xemas na prata*) oblaqueare gemmas argento; (*mármore*) marmorare; incrustare; marmoribus ou crusta marmoris operire; tenui marmore inducere; (*incrustado en ouro*) crustis aureis illigatus.

incubación. *s.f.* Incubatio, pullatio -onis; incubitus, fatus -us; (*dunha enfermidade*) tacita morbi progressio; occultus morbi progressus; morbi instantia, imminetia ou insinuatio; mortiferi germinis incrementum; morbi maturescentia.

incubadora. *s.f.* **1.** *Aparello para incubar os ovos:* machina incubatoria ou incubatrix; artificiosae incubationis apparatus. **2.** *Aparello no que se*

manteñen os nenos prematuros: incubatorium –i; materni ventris imitamentum; materni alvi imitatio; praemature nati sustentaculum; icubationis cella.

incubar. *v.tr.* **1.** *Cubrir os ovos ata nacer os polos*: (ova ou fetus pennis) incubare, excubare ou fovere; in ovis sedere; (*sacar os polos*) pullos excudere. **2.** (*fig*) *Irse desenvolvendo unha enfermidade que se manifesta máis tarde*: morbum maturescere; occultum morbum progredi; morbum imminere.

incuestionable. V. **incontestable.**

inculcar. *v.tr.* Inserere; ingenerare; infundere; inculcare; (in animis) imprimere; insculpere; inscribere; (animis) infigere ou defigere.

inculpar. *v.tr.* Culpare; culpam transferre; accusare; (*un a si mesmo*) se inculpare. V. **tamén acusar, apoñer, culpar, incriminar.**

inculto –a. *adx.* **1.** *Que non está cultivado*: incultus, inaratus, squalidus –a –um; rudis –e. **2.** *Sen cultura*: incultus, vastus, inurbanus –a –um; rudis –e. V. **tamén ignorante.**

incultura. *s.f.* Inhumanitas, ruditas, rusticitas –atis; incultus –us; ineruditio, ignoratio –onis; ignorantia, barbaria –ae; doctrinae ou bonarum artium ieiunitas, carentia ou incuria; cognitionis detrectatio; disciplinae incuriositas. V. **tamén descoñecemento, ignorancia.**

incumbencia. *s.f.* Munus, onus –eris; officium –i.
♦ *Non ser da incumbencia*: V. **incumbir.**

incumbir. *v.intr.* Pertinere; competere; (*isto non me incumbe*) hoc ad meum officium non pertinet; hoc meum non est; (*non me incumbe a min compoñer as vosas grandes liortas*) non (est) nostrum inter vos tantas componere lites; (*a necesidade de acusar incúmbelle ao señor*) accusandi necessitas domino incumbit. V. **tamén atañer, concernir, corresponder, tocar.**

incumprimento. *s.m.* Inobservantia, negligentia –ae; transgressio, violatio –onis; legis, pacti, officii ou muneris omissio, praeteritio ou praetermissio; (*dunha promesa*) deserta promissio; (*dun tratado*) foedus non servatum.

incumprir. *v.tr.* Legem, pactum, munus ou officium negligere, transgredi, violare, omittere ou non praestare; officio deesse.

incunable. *s.m.* Incunabula –orum; incunabula typographica; typographicae artis primordia.

incurable. *adx.* Insanabilis, irremediabilis, immedicabilis, inextricabilis –e; nullis medicamentis sanabilis; (*enfermidade*) insuperabilis valetudo; insanabilis ou perpetuus morbus; desperatus –a –um; (*pl.*) deplorata vitia; (*tos*) deplorata tussis.

incursión. *s.f.* Incursio, decursio, excursio –onis; excursus, impetus –us; (*aérea*) velivolorum incursus ou incursio; aerius incursus; ex aere impetus.

inda. *adv.* V. **aínda.**

indagación. *s.f.* Indagatio, exploratio, investigatio –onis.

indagar. *v.tr.* e *intr.* Investigare, pervestigare; indagare; quaerere, conquirere, inquirere, exquirere, perquirere, requirere; scrutari, perscrutari; sectari, consecrari; sciscitari; sequi, prosequi.

indebido –a. *adx.* **1.** *Que non constitúe débeda*: indebitus, immeritus, indignus –a –um. **2.** *Que non se debe facer ou dicir*: illicitus, illegitimus, iniustus, usurpatorius –a –um; nefas (*indecl.*). V. **tamén desaxeitado, impropio.**

indecencia. *s.f.* Indecentia, incongruentia –ae; obscenitas –atis; turpitude –inis; dedecus –oris; indecorum –i.

indecente. *adx.* Indecorus, inhonestus, immodestus, obscenus –a –um; turpis –e; indecens –entis.

indecisión. *s.f.* Dubitatio, haesitatio, cunctatio, fluctuatio –onis; dubium –i; animus anceps, incertus ou suspensus; fluctuans sententia; (*estar na indecisión*) in dubio esse.

indeciso –a. *adx.* Incertus, dubius, ambiguus, suspensus, haesitabundus, cunctabundus –a –um; anceps –ipitis; dubitans, haesitans, fluctuans, fluitans, cunctans, nutans –antis; pendens –entis; (animus) diversa cogitans; fluctuans animo.

indeclinable. *adx.* **1.** *Que ten que facerse obrigatoriamente*: inexcusabilis, irrecusabilis –e. **2.** *Gram.* *Que non admite flexión casual*: indeclinabilis –e; monoptotus –a –um; (*nome*) aptotum (nomen).

indecoroso –a. *adx.* Indecorosus –a –um; turpis, deformis –e. V. **tamén deshonesto, indecente.**

indefectible. *adx.* Indefectibilis, inextinguibilis, inconsumptibilis, perennis –e; inexhaustus –a –um; indeficiens –entis; constans –antis. V. **tamén infalible.**

indefensión. *s.f.* Derelictio, indefensio –onis; defensionis defectus.

indefenso –a. *adx.* Indefensus, derelictus, dearmatus, exarmatus –a –um; inermis –e; inops –opis; (*morreran sen ser oídos e indefensos como inocentes*) inauditi atque indefensi tamquam innocentes perierant.

indefinido –a. *adx.* **1.** *Que non ten os límites ben marcados:* infinitus, indefinitus, vagus, incertus, interminatus –a –um. *adx. e s.m.* **2.** *Gram. Clase de palabras que dan unha idea imprecisa:* indefinitus, infinitus –a –um; indefinitum verbum. ♦ *Artigo indefinido:* articulus indefinitus.

indeleble. *adx.* Indelebilis, ineluilibilis –e; (fig.) aeternus –a –um; immortalis –e.

indemne. *adx.* Indemnitas, incolumis –e; illaesus –a –um; integer –gra –grum. ♦ *Sair indemne:* impune (*adv.*), impunem *ou* indemnem abire.

indemnización. *s.f.* Retributio, pensatio –onis; damni restitutio; solutio compensativa; emolumentum, honorarium –i; merces –edis.

indemnizar. *v.tr.* Damnum sarcire, resarcire, praestare, restituere *ou* solvere; retribuere; damna vindicare *ou* supplere; noxam pecunia luere.

independencia. *s.f.* Libertas –atis; alieni iuris potestatisque immunitas; (*ter independencia*) sui iuris esse; suo iure vivere; (*de xuízo*) suo ingenio uti; (*concedela*) in libertatem vindicare; (*defendela*) libertatem tueri; (*mantela*) libertatem servare; (*guerra de independencia*) bellum pro libertate tuenda *ou* recuperanda.

independente. *adx.* **1.** *Libre:* liber –era –erum; solutus –a –um; nemini obnoxius; sui (nostri, vestri) iuris, sui compos *ou* potens (vir/femina). **2.** *Que gusta da liberdade:* liber –era –um; (*ter espírito independente*) dominum non ferre; suo ingenio uti; (*ser independente*) sui iuris esse; suis legibus uti; (*vivir*) ad suum arbitrium vivere. **3.** *Non determinado por outra causa:* separatus, seiunctus, disiunctus, solutus, absolutus –a –um. **4.** *Que non pertence a ningún partido:* nulli obnoxius factioni; a factionibus alienus; non oboediens; a partium contentione liber. ♦ *Estado independente:* sui iuris civitas.

independizar. *v.tr.* **1.** *Facer independente:* in libertatem vindicare; sui iuris aliquem facere; libertatem dare, largiri *ou* concedere; libertate donare. *v.pr.* **2.** *Acadar a independencia:* proprii *ou* sui

iuris fieri; civilem libertatem assequi; suis legibus vivendi potestatem assequi *ou* consequi.

indescifrable. *adx.* Inexplicabilis, inexplanabilis, inextricabilis, inexplorabilis, ininterpretabilis, inenodabilis –e; tectus, occultus, obscurus, aenigmaticus –a –um.

indescrible. *adx.* Inenarrabilis, inexplicabilis, ineffabilis –e; nefandus –a –um.

indesexable. *adx.* Inoptabilis –e; omnino *ou* non desiderabilis, optabilis, optandus *ou* expetendus; non gratus.

indestruible. *adx.* Indissolubilis, immortalis –e; aeternus, firmus –a –um.

indeterminado –a. *adx.* V. **impreciso, indefinido.**

India. top. India –ae.

indiano –a. s. Migrator Hispanus dives factus.

indicación. *s.f.* **1.** *Acción de indicar:* indicatio, monstratio, demonstratio, significatio, denuntiatio –onis. **2.** *Cousa que indica:* signum, indicium –i; index –icis.

indicado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *indicar:* monstratus, demonstratus, designatus, significatus, denuntiatus –a –um. *adx.* **2.** *Adecuado, indicado, conveniente, ideal:* V. estas palabras.

indicador –ora. *adx.* Indicans, significans –antis. *Tamén s.m.:* signum, indicium –i; index –icis.

indicar. *v.tr.* **1.** *Facer saber:* indicare; monstrare, demonstrare; signare, significare; designare; notare; ostendere; docere; dicere, indicere. **2.** *Receitar:* (medicamina *ou* remedia) praescribere.

indicativo –a. *adx.* **1.** *Que indica:* indicativus –a –um; indicans –antis; indicabilis –e. V. *tamén* **indicador.** **2.** *Gram. Modo verbal:* indicativus, finitivus, pronuntiativus, definitivus *ou* rectus modus; indicativum, indicativus –i; fatendi *ou* finiendi modus.

índice. *s.m. e adx.* **1.** *Dedo da man:* index –icis; (digitus) index; digitus indicans, demonstrans *ou* salutaris. *s.m.* **2.** *Lista de materias dun libro:* index –icis; (rerum) elenchus; syllabus –i; res et verba. **3.** *Cousa que indica algo:* index –icis; signum, indicium, argumentum –i; expressio, significatio, manifestatio, enuntiatio –onis. **4.** *Número que expresa cantidades, magnitudes, etc.:* index –icis. **5.** *Mat. Indicación que caracteriza un signo matemático:* index –icis. ♦ *Índice*

alfabético: index alphabeticus; (locorum, verborum, nominum, sententiarum, rerum) index in litteras digestus.

indicible. *adx.* Innenarrabilis, ineffabilis, ineloquibilis, indicibilis –e; infandus, nefandus –a –um.

indicio. *s.m.* Indicium, signum, argumentum, vestigium, documentum –i; specimen –inis; nota –ae.

indiferente. *adx.* **1.** *Que non importa ou non interesa*: indifferens –entis; vilis –e; (*é indiferente*) nihil interest, pertinet ou refert; ad rem parum attinet; (*éme indiferente*) nihil ad me (pertinet); id mea minime refert; (*nada do humano me é indiferente*) nihil humanum a me alienum puto; (*aquilo érache indiferente*) id tua nihil referebat; (*as riquezas somme indiferentes*) de divitiis nihil curo. **2.** *Que non ofrece preferencia ou interese*: indifferens –entis; medius –a –um; neuter –tra –trum; neque bonus neque malus. **3.** *Que non amosa preferencia ou interese*: negligens –entis; socors –ordis; remissus, alienus, frigidus –a –um; iners –ertis; lentus frigidusque; (*estar ou manterse indiferente*) in neutram partem moveri ou inclinari. ♦ *Ser todo indiferente a alguén*: V. **pasar** de todo.

indiferenza. *s.f.* **1.** *Calidade de indiferente*: indifferencia –ae. **2.** *Actitude indiferente*: indifferencia, incuria, negligentia, despicientia –ae; contemptio –onis; contemptus –us; lentitudo –inis; animus indifferens; (*relixiosa*) deorum contemptio.

indignación. *s.f.* Indignatio –onis; ira, iracundia –ae; stomachus –i; bilis –is; gravis offensio; animi ou iniuriae dolor; acer dolor.

indignar. *v.tr.* **1.** *Provocar indignación*: indignationem ou stomachum movere ou facere; iram alicuius movere ou asperare; incendere; efferare; rumpere. *v.pr.* **2.** *Sentir indignación*: indignari; stomachari; irasci; iracundia inflammari, arde re ou efferri; aliquid indigne ferre; alicui aliquid succensere; furere; exasperari; excandescere; disrumpi; findi; ebullire; aestuare, exaestuare.

indignidade. *s.f.* Indignitas, vilitas, atrocitas, immanitas –atis; facinus indignum.

indigno –a. *adx.* **1.** *Que non merece algo*: indignus –a –um; non dignus. **2.** *Que está en desacordo coa súa persoa*: indignus, alienus –a –um. **3.** *Que merece desprezo*: indignus, foedus –a –um; turpis –e; (*espectáculo*) deforme spectaculum. **4.**

Que comporta humillación: ignominiosus, contumeliosus, indecorus, pudendus, sordidus –a –um; vilis, turpis –e.

indio –a. *adx.* e s. **1.** *Da India*: V. **hindú**. **2.** *Indixena americano*: Indus/–a; Indus/–a Americae ou Americanus/–a. Indi –orum; gens ou plebs Inda.

indirecta. *s.f.* V. **indirecto**.

indirecto –a. *adx.* **1.** *Que non vai directamente a un fin ou resultado*: obliquus, transversus, indirectus –a –um. *s.f.* **2.** *Palabra ou expresión que non di explicitamente o que intenta*: callida indicatio; insinuatio, circuitio –onis; circuitus, anfractus –us; deverticulum ou diverticulum –i; ambages –um; ambiguitas –atis; transversa verba; (*maliciosa*) obliqua insectatio. ♦ *Non me veñas con indirectas*: ambages omite. *Complemento indirecto*: V. **complemento**. *Estilo indirecto*: V. **estilo**.

indisciplina. *s.f.* Inordinatio, indisciplinatio –onis; licentia, immodestia, intemperantia, contumacia –ae; intemperies –ei.

indisciplinado –a. *adx.* Indisciplinatus, immodestus, effrenatus –a –um; contumax –acis; indocilis, rudis –e; disciplinae impatiens; exlex –egis. V. *tamén* **desobediente**, **díscolo**.

indiscreción. *s.f.* Immoderatio –onis; immodestia, intemperantia –ae; inconsulta verba; immodeste dictum ou factum; animus intemperans; petulantia linguae; (*revelación de secretos*) garrulitas –atis; proditio secretorum. ♦ *Cometer unha indiscreción*: tacenda loqui.

indiscreto –a. *adx.* **1.** *Falto de discreción*: intemperans –antis; inconsultus, immodestus, molestus, curiosus, incautus, temerarius –a –um. **2.** *Que non sabe gardar un segredo*: garrulus –a –um; infidelis –e; taciti vulgator; nullius secreti capax.

indiscriminado –a. *adx.* Indiscretus, indiscriminatus –a –um; (*de maneira indiscriminada*) omni discrimine remoto.

indiscutible. *adx.* Indubitabilis, irrefutabilis, indisputabilis –e; certus, indubius –a –um; non ou haud dubius; sine controversia.

indisociable. *adx.* Indissociabilis, inseparabilis –e; individuus –a –um.

indisoluble. *adx.* Insolubilis, indissolubilis, indissociabilis –e; individuus –a –um; (*que non se*

pode desunir) indissolubilis –e; perennis, stabilis –e; perpetuus, sempiternus –a –um.

indispensable. *adx.* Inexcusabilis –e; necessarius, pernecessarius –a –um; maxime *ou* summe necessarius.

indispoñer *ou* **indispor.** *v.tr.* **1.** *Producir unha pequena doenza:* leviter *ou* breviter aegrotantem facere *ou* reddere; male afficere. **2.** *Pór a mal a dúas persoas:* alienare, abalienare; inimicare; avertere; aliquem ab aliquo *ou* alicui abalienare; aliquem *ou* animum alicuius offendere. *v.pr.* **3.** *Sentir unha doenza pasaxeira:* leviter *ou* breviter aegrotare *ou* aegrotum esse; male affici; incommoda valetudine uti. **4.** *Pórse a mal dúas persoas:* inimicari; averso animo ab aliquo *ou* in aliquem esse. *V. tamén* **desavir(se).**

indisposición. *s.f.* **1.** *Pequena alteración da saúde:* levis *ou* brevis aegrotatio. **2.** *Inimizade:* animus alienus; voluntas aliena; malevolentia –ae. *V. tamén* **inimizade.**

indisposto –a. *adx.* **1.** *Enfermo de pouca consideración:* leviter *ou* breviter aegrotans *ou* aegrotus; incommoda valetudine utens; (*estar indisposto*) leviter aegrotare; minus valere. **2.** *Enfadado, molesto con alguén:* offensus, aversus, alienus, alienatus, abalienatus; (*estar molesto*) alieno animo esse in aliquem.

individual. *adx.* Singularis, peculiaris, specialis –e; proprius –a –um; uniuscuiusque (res); meus, tuus, suus –a –um.

individualidade. *s.f.* Persona –ae; proprietates –atis; singularis natura; (*personaxe*) praestans vir.

individualismo. *s.m.* **1.** *Tendencia a obrar con independencia:* individualismus –i; nimius libertatis amor *ou* studium. **2.** *Egoísmo:* suarum tantum rerum studium; sui tantum commodi cura; nimius effrenatus amor sui. *V. tamén* **egoísmo.**

individualista. *adx.* e s. Sui commodi effrenatus fautor/-trix; propriae libertatis nimis studiosus. *V. tamén* **egoísta.**

individuo. *s.m.* **1.** *Cada ser dunha especie, xénero, etc.:* individuum –i; homo –inis; res, rei; (*pl.*) singuli –ae –a. **2.** *Un calquera:* quivis unus; quidam; homo quidam; caput –itis. *V. tamén* **fulano.**

indivisible. *adx.* Individuus –a –um; indivisibilis, inseparabilis –e; non divisibilis.

indiviso –a. *adx.* Indivisus –a –um; communis –e. ♦ *Deixar indiviso:* in communi ponere. *Pro*

indiviso: hercto non cito; pro indiviso. *V. parti-lla.*

indíxena. *adx.* e s. Indigenus, vernaculus, genuinus –a –um; verna, indigena –ae; autochthon –onis; (*pobos indíxenas*) aborigines –um

indixencia. *s.f.* Egestas, paupertas –atis; indigentia, egentia, inopia, penuria –ae.

indixente. *adx.* Indigens, egens –entis; egenus –a –um; inops –opis; pauper –eris.

indixestar. *v.pr.* Cruditate laborare; indigestiones facere.

indixestión. *s.f.* Cruditas –atis; indigestio, cruditatio –onis.

indixesto –a. *adx.* Stomacho gravis, onerosus *ou* alienus; crudus –a –um; cibo operosus; concocioni *ou* in coquendo difficilis; (*alimentos*) cruditates –um; cibi in corpore resides.

Indochina. top. Indosinae –arum; paeninsula Indosinensis.

indochino –a. *adx.* e s. Indosinensis –e. Indosinenses –ium.

indocumentado –a. *adx.* Tesserae agnitionalis *ou* personalis chartulae pers.

indoeuropeo –a. *adx.* e s. Indoeuropaeus –a –um; (*lingua*) sermo Indoeuropaeus; lingua Indoeuropaea.

índole. *s.f.* Indoles –is; ingenium –i; natura –ae; animus –i; mores –um; (*boa*) bonitas, probitas –atis; (*mala*) immanis natura; feritas –atis.

indolencia. *s.f.* Socordia, ignavia, desidia, inertia, indolentia –ae. *V. tamén* **abulia, apatía, indiferenza.**

indolente. *adx.* Iners –ertis; lentus, ignavus –a –um; idolens –entis. *V. tamén* **abúlico, apático, indiferente.**

indomable. *adx.* Indomitus, ferus –a –um; indomabilis, intractabilis, inflexibilis –e; ferox –ocis; impotens –entis; effrenatus –a –um.

indómito –a. *adx.* Indomitus, immansuetus, ferus, intractatus, effrenatus –a –um; ferox –ocis.

Indonesia. top. Indonesia –ae.

indonesio –a. *adx.* e s. Indonesianus –a –um. Indonesiani –orum.

indubidable. *adx.* Indubitabilis –e; certus, indubitatus, indubius, indubitandus –a –um; mini-

me, non *ou* haud dubius. V. *tamén indiscuti-ble*.

indución. *s.f.* **1.** *Acción de inducir:* impulsus, instinctus –us; impulsio, instigatio, incitatio, stimulatío –onis. **2.** *Razoamento do particular ao xeral:* inductio –onis; probatio inductiva.

inducir. *v.tr.* **1.** *Facer caer en, levar a:* inducere; illicere, pellicere; incitare; impellere, compellere, perpellere; (*a error*) in errorem inducere; (*á risa*) risum movere. **2.** *Sacar como consecuencia:* colligere; inferre; concludere; aliud ex alio deducere *ou* inferre. **3.** *Formular unha lei, un principio por indución:* V. **2.**

indultado –a. *part. e adx.* Venia donatus; exculpatus, exauditus –a –um.

indultar. *v.tr.* Alicui ignoscere; poenam remittere; crimen condonare; veniam dare.

indulto. *s.m.* Poenae remissio; indultum –i; venia –ae; impunitas –atis.

indulxencia. *s.f.* **1.** *Calidade de indulxente:* indulgentia, venia, clementia, misericordia –ae; humanitas, lenitas, facilitas, benignitas –atis; obsequium, laxamentum –i. **2.** *Catol. Perdón de certas penas:* indulgentia –ae.

indulxente. *adx.* Indulgens, clemens –entis; benignus –a –um; (*ser indulxente*) indulgere; indulgentia alicquem habere; morem alicui facere. V. **benévolo, flexible**.

indumentaria. *s.f.* Vestes –ium; vestimenta, indumenta –orum; lacinia –ae; (*de la*) lanae *ou* lanatae vestes; (*de inverno*) hiemalis temporis vestimenta; (*quitou toda a indumentaria*) omnibus laciniiis se devestit.

industria. *s.f.* Ars, artis; ars operosa; machinalis *ou* quaestuosa industria; machinales *ou* quaestuosae artes; officinae –arum; (*industria e comercio*) artes et negotia; (*mecánica*) machinales artes; machinalis officina; (*téxtil*) textrina –ae; textoria officina; fabrica textoria.

industrial. *adx.* **1.** *Relativo á industria:* machinalis –e; machinarius –a –um. **2.** *Producido pola industria:* machinali industria partus, creatus, editus, generatus. V. *tamén* **1.** **3.** *Que ten unha industria moi desenvolvida:* machinali industria insignis; (*cidade*) urbs industriis fabrilibus *ou* machinali industria insignis, valens *ou* praevalens; (*complexo*) ampla sedes machinalis industriae. **4.** *Persoa dedicada a actividades in-*

dustriais: fabricator/-trix; machinalis industriae dominus/-a *ou* magister/-tra; vir/femina quaestuosae industriae deditus/-a. ♦ *En cantidades industriais:* ingentibus copiis.

industrialización. *s.f.* Machinalis *ou* quaestuosae industriae investio *ou* inductio; officinarum institutio, multiplicatio *ou* incrementum; fabriles industriae investae.

industrializar. *v.tr.* Industriam machinalem inducere; quaestuosas industrias instituere; officinas multiplicare; machinales *ou* quaestuosas industrias invehere.

indutor –ora. *s.* Inductor/-trix; auctor/-trix. V. *tamén instigador*.

inedito –a. *adx.* **1.** *Non editado:* ineditus –a –um; nondum editus *ou* in lucem datus; nondum typis vulgatus; nondum in publicum vulgatus *ou* in vulgus missus. **2.** (*fig.*) *Nunca visto:* ignotus, incognitus, novus –a –um.

inefable. *adx.* V. **indicible**.

ineficacia. *s.f.* Imbecillitas, inutilitas –atis; inertia, inefficacia –ae; nulla vis *ou* utilitas; (*leis ineficaces*) irritae leges.

ineficaz. *adx.* Inefficax –acis; inutilis, inanis –e; iners, ertis; imbecillus, irritus, infirmus, nullus –a –um; vi *ou* virtute carens.

ineficiente. *adx.* V. **ineficaz**.

ineludible. *adx.* V. **inevitable**.

inenarrable. *adx.* V. **indicible**.

ineptitude. *s.f.* Ineptitudo –inis; inutilitas, imbecillitas –atis; imperitia, inscitia, ineptia, inertia –ae.

inepto –a. *adx.* Ineptus, imbecillus, imperitus –a –um; iners –ertis; inhabilis, inutilis –e; (*poeta*) malus *ou* pessimus poeta. V. *tamén incapaz*.

inequívoco –a. *adx.* V. **categorico, indiscu-tible**.

inercia. *s.f.* **1.** *Fís. Resistencia dos corpos a modificaren o repouso *ou* o movemento:* inertia –ae; (*unha pedra roda por forza da inercia*) saxum mole sua ruit. **2.** (*fig.*) *Resistencia á actividade, ao cambio:* inertia, socordia, desidia, segnitia –ae; torpor –oris; segnities –ei. V. *tamén inactividade*.

inerme. *adx.* V. **indefenso**.

inerte. *adx.* **1.** *Que non ten vida:* inanimus –a –um; inanimis –e. **2.** *Que non dá mostras de*

vida: iners –ertis; ignavus, otiosus –a –um; immobilis –e; (*estar inerte*) iacere; torpere.

inescusable. *adx.* V. **imperdoable.**

inesgotable. *adx.* V. **inacabable.**

inesperado –a. *adx.* V. **imprevisto.**

inestabilidade. *s.f.* Instabilitas, mobilitas, mutabilitas, fragilitas –atis; inconstantia –ae; fluctuatio, dubitatio, haesitatio, nutatio, mutatio –onis; (*do carácter*) animi mobilitas; mentis inconstantia; (*da sorte*) fortunae mobilitas; (*do tempo*) caeli varietas.

inestable. *adx.* **1.** *Exposto a caer ou a cambiar*: instabilis, mutabilis –e; temporarius, precarius –a –um. **2.** *Que cambia facilmente*: instabilis, mobilis, mutabilis, commutabilis, variabilis, versatilis, versabilis, volubilis, levis –e; (*tempo*) mutabile caelum.

inestimable. *adx.* V. **inapreciable, incalculable.**

inevitable. *adx.* Inevitabilis, ineluctabilis, inexpedibilis, fatalis –e; necessarius, indubius, certus –a –um; necessario eveniens.

inexactitude. *s.f.* Falsitas –atis; error –oris; mendum –i; indiligentia –ae. V. *tamén* **imprecisión.**

inexacto –a. *adx.* Falsus, mendosus –a –um; parum accuratus. V. *tamén* **impreciso.**

inexistente. *adx.* Existencia carens; inexistens –entis; nullus –a –um. V. *tamén* **fabuloso, fantástico, ficticio.**

inexorable. *adx.* Inexorabilis, implacabilis –e; inclemens –entis; durus –a –um. V. *tamén* **implacable, inevitable.**

inexperiencia. *s.f.* Inexperientia, inscitia, imperitia, imprudentia –a.

inexperto –a. *adx.* e s. Inexpertus, imperitus, inexercitatus, ineptus, inscius, inscitus –a –um; rudis –e; non assuefactus; tiro –onis.

inexplicable. *adx.* Inexplicabilis, inextricabilis, inenodabilis –e.

inexpresivo –a. *adx.* Languidus, lentus, durus, insulsus, frigidus, infacetus, illepidus –a –um; immutabilis, imperturbabilis –e; indolens –entis.

inexpugnable. *adx.* V. **insuperable.**

infalibilidade. *s.f.* Infallibilitas –atis; erroris immunitas *ou* vacuitas.

infalible. *adx.* Infallibilis –e; errorum immunis; falli nescius; errorum omnium expers.

infamar. *v.tr.* Infamare; infamiam inferre. V. *tamén* **calumniar, denigrar, desacreditar, desprestixiar, difamar.**

infame. *adx.* Abiectus, famosus, flagitiosus, probrosus, indignus, ignominiosus, inquinatus, spurcus, profligatus, perditus –a –um; vilis, infamis –e; (*de maneira infame*) perditate; indigne; turpiter; improbe.

infamia. *s.f.* Turpitude –inis; infamia, ignominia, macula –ae; probrum, opprobrium, flagitium –i; dedecus –oris; (*cubrirse de infamia*) infamiam concipere *ou* subire; infamia aspergi.

infancia. *s.f.* Infantia, pueritia, aetatula –ae; puerilitas –atis; puerilis, parvula, infantilis, prima, tenera *ou* infirma aetas; anni pueriles *ou* teneiores; (*desde a infancia*) a puero *ou* a pueris; a parvo *ou* a parvis; ab infante *ou* ab infantibus; a parvulo *ou* a parvulis; a pueritia; iam inde ab infantia; prima ab infantia; a parvula aetate; ab incunabulis; a (teneris) unguiculis; de tenero ungui; (*na infancia*) in infantia; in primis puerorum aetatulis; teneris *ou* puellaribus annis; (*na miña infancia*) me puero; (*saír da infancia*) ex pueris excedere; (*volver á infancia*) puerascere, repuerascere; ad alteram infantiam revolvi; (*se un deus me concedese volver á infancia desde esta idade, rexeitárialo abertamente*) si quis deus mihi largiatur ut ex hac aetate repuerascam, valde recusem.

infante –a. s. **1.** *Persoa que está na infancia*: infans –antis; infans filius/-a; parvulus/-a; puerulus/-a; infantulus/-a. **2.** *Fillo do rei ou da raíña*: infans –antis; regis *ou* reginae filius/-a. **3.** *Soldado de infantería*: pedes –itis.

infantería. *s.f.* Peditatus –us; pedites –um; pedestres –ium; pedestes *ou* pedestris exercitus; pedestres copiae; pedestris acies. ♦ *Servir en infantería*: pedibus mereri; pedibus stipendia facere.

infanticida. s. Infanticida –ae; infantarius/-a; pueri/puellae occisor; pueri/puellae interfectori/-trix.

infanticidio. *s.m.* Infanticidium –i; infantis occisio; infantium caedes.

infantil. *adx.* Puerilis, infantilis –e; (*inocencia infantil*) puerilis simplicitas; (*escola*) ludus pueritiae; (fig.) levis, inanis –e; (*parvadas infantís*)

nugae infantiles; (*xogos*) infantiles ludi; (*é unha cousa infantil*) pueri ou puerile est.

infantilismo. *s.m.* Infantilismus -i; infantis habitus ou mores; pueriles mores; infantilis se gerendi ratio; simplicitas infantilis; infantilis indolis retentio; (*mente infantil pola vellez*) mens fluxa senio.

infarto. *s.m.* Embolum ou embolus -i; infar(c)tus -us; obstructio -onis; (*de corazón*) vasorum in pectore ruptio; cardioclasia -is; ruptura cordis; cordis embolum; (*pulmonar*) embolum pulmonum. ♦ *Ter un infarto:* subitaneo cordis embolo ou infar(c)tu laborare, impeti, affici ou corripui. *Recuperarse dun infarto:* ex infarctu convalescere. *Morrer dun infarto:* venis in pectore ruptis emori.

infatigable. *adx.* Infatigabilis, indefatigabilis -e; indefessus, infatigatus, assiduus -a -um; impiger -gra -grum; pertinax -acis; (a) labore ou ad laborem invictus; laboris patiens; (*ser infatigable*) semper aliquid moliri; numquam (a labore) cessare.

infausto -a. *adx.* Infelix -icis; infaustus -a -um. V. *tamén aciago, desgraciado, funesto.*

infección. *s.f.* Infectio, contagio, corruptio, contaminatio -onis; contagio pestifera; contactus -us; contagium, vitium -i.

infeccioso -a. *adx.* Contagiosus -a -um; pestifer -era -erum; pestilens -entis.

infectado -a. *adx.* Pestilens -entis; corruptus -a -um; (*aire*) aer pestilens; morbidus aer; (*sangue*) sanguis vitiosus; (*lugar, casa, alento*) locus, domus, aspiratio pestilens.

infectar. *v.tr.* **1.** *Provocar infección:* inficere; corrumpere; vitiare; coinquinare; virus adspargere; contagium vulgare; contagione labefactare; morbo, tabe vitiare; (fig.) (*infectar a cidade de vicios*) civitatem vitiis inficere. **2.** *Contraer unha infección:* infici ou se inficere; corrumpi; vitiari; coinquinari; contagione labefactari. V. *tamén aborrecer(se).*

infecundidade. *s.f.* Infecunditas, sterilitas -atis; fertilitatis defectio; fecunditatis amissio. V. *tamén esterilidade.*

infecundo -a. *adx.* Infecundus, infructuosus, malignus, ieiunus, ingratus, spadonius -a -um; sterilis -e; infelix -icis; iners -ertis; fructibus inhabilis; frugum egens ou vacuus; (*gromos*) surculi spadones. V. *tamén estéril.*

infeliz. *adx.* **1.** *Que sofre por algo:* miser -era -erum; infelix -icis; infortunatus -a -um. V. *tamén desgraciado.* **2.** *Sen malicia:* candidus -a -um; simplex -icis. **3.** *Acompañado pola mala sorte:* funestus, calamitosus -a -um. V. *tamén aciago, desgraciado.* **4.** *Que ocorre inoportunamente:* inopportunos, intempestivus -a -um. ♦ *Infeliz de min, que infeliz son!:* V. **desgraciado.**

inferior. *adx.* **1.** *Que está abaixo ou máis abaixo:* inferus, infimus -a -um; inferior -ius; (*na parte inferior da páxina*) in ima pagina. **2.** (fig.) *Que ten menos calidade ou valor:* impar -aris; inferior -ius; inferior alicui, aliquo ou quam aliquis; minime par; (*en forzas*) viribus impar; (*en valor*) minor virtute. **3.** *Máis pequeno:* minor -us; humilior, inferior -ius. *s.m.* **4.** *Persoa de posición social máis baixa, subordinado:* humilior -ius; subditus/-a; subiectus/-a; (*pl.*) humiliores, inferiores -um; (*ser inferior a alguén*) alicui cedere; (*na escala social*) inferioris ordinis esse; (*graos inferiores no exército*) inferiores ordines.

inferioridade. *s.f.* Inferior gradus, ordo, condicio, locus, fortuna, status; humilitas -atis; (*recoñecer a propia inferioridade*) se imparem esse fateri; manus dare; se dedere.

inferir. *v.tr.* **1.** *Ser causa dun dano, agravio, etc.:* inferre; efficere; parere; damnum, vulnus afferre; plagam infligere. V. *tamén causar.* **2.** *Tirar como consecuencia algo:* coniectura assequi ou consequi; ex aliqua re cogere; concludere; colligere. V. *tamén argüir, concluír, deducir, inducir.*

infernal. *adx.* **1.** *Do inferno:* infernus, inferus -a -um; infernalis, gehennalis -e. **2.** (fig.) *Moi desagradable, difícil de aturar:* atrox -ocis; taeter -tra -trum; gravis, exitialis, horribilis -e; molestus, incommodus, pessimus -a -um. ♦ *Escuridade infernal:* spissae tenebrae; caeca caligo. *Día infernal:* dies curae et sollicitudinis plenus; dies horridus. *Levar unha vida infernal:* vitam miseriam agere.

inferno. *s.m.* **1.** *Antig. Lugar das almas dos mortos:* inferi -orum; inferna -orum; Tartarus, Orcus, Avernus -i; Acheron -ontis; Styx -ygis; Stygiae domus; umbrae -arum; inferna sedes ou domus. **2.** *Relix. Lugar das almas dos condenados:* infernum, infernus, inferus, abyssus -i; inferni -orum; gehenna -ae; gehenna ignis. **3.** (fig.) *Situación ou lugar de sufrimento:* infernus

–i; aerumnae ou aerumnosus locus; (*levar unha vida de inferno*) vitam miserrimam agere. ♦ *Vai ao inferno*: abi in malam crucem; di te perdant.

infestar. *v.tr.* **1.** *Invadir; inzar*: infestare; stipare; implere, adimplere, opplere, replere, explere; farcire; infestum facere ou reddere. **2.** Por ext., *apestar; invadir; inzar*: implere, replere; invadere; capere; occupare. *v.pr.* **3.** *Apestar, inzarse*: impleri, repleri; occupari; (*o mar está infestado de piratas*) excursionibus praedonum mare infestum; (*a seara está infestada de paxaros*) ab avibus sata infestantur; (*clima infestado*) gravitas caeli.

infidelidade. *s.f.* **1.** *Calidade de infiel*: infidelitas –atis; perfidia –ae. V. *tamén deslealdade*. **2.** *Acción infiel*: infidelitas –atis; fidei violatio; fides violata; infidum facinus.

infiel. *adx. e s.* **1.** *Que falta aos compromisos*: infidelis –e; infidus, perfidus, perfidiosus –a –um; (*esposa*) coniux infida; uxor adultera; (*ser infiel*) fidem amittere, frangere, fallere, rumpere, mutare, prodere ou violare; ab aliquo deficere ou desciscere; (*a unha moza*) virginem, puellam deserere. V. *desleal*. **2.** *Que non segue a relixión considerada verdadeira*: infidelis –e; infidus –a –um; (*os infieis*) infideles –ium; infideles populi ou gentes.

infiltrar. *v.tr.* **1.** *Filtrar*: V. este verbo. **2.** (fig.) *Introducir de maneira camuflada*: vulgare; in vulgus edere; insinuare; inserere. *v.pr.* **3.** *Filtrarse*: permanare; influere; (*a auga polas fendas*) per rimas aquam subire. V. *tamén filtrarse*. **4.** (fig.) *Introducirse de maneira camuflada*: permeare; irreperere; serpere; illabi; se insinuare; occulte correperere; (*nas filas inimigas*) hostes intra ordines irreperere.

ínfimo –a. *adx.* Infimus, extremus, pessimus, abiectus, despiciendus –a –um; vilis, despicibilis –e.

infindo –a. *adx.* V. *incommensurable, infinito*.

infinidade. *s.f.* Infinitas, immensitas, innumerabilitas –atis; infinitio –onis; (*de persoas*) infinita ou innumerabilis multitudo; ingens numerus; innumeri, permulti, plurimi –orum; magna ou ingens copia; (*teño infinidade de cousas que facer*) plurimis negotiis ou maximis occupationibus distineor.

infinitivo. *s.m. Gram.* Infinitivus, indefinitus, impersonalis, impersonativus ou insignificativus modus; infinitivum –i.

infinito –a. *adx.* **1.** *Que non ten fin*: infinitus, interminus, interminatus –a –um; incomprehensibilis –e; (*moi grande*) infinitus, immensus, maximus, summus –a –um; incredibilis –e; ingens –entis. **2.** *Que non se pode medir nin contar*: innumerus –a –um; innumerabilis, interminabilis –e. *s.m.* **3.** *O que non ten límites de espazo nin tempo*: infinitum spatium; infinitas, immensitas, aeternitas –atis.

inflación. *s.f. Econ.* Inflatio nummaria; nummorum inflatio ou vilitas; rei nummariae nimietas; nimius rei nummariae auctus.

inflamable. *adx.* Ad exardescendum facilis; igni concipiendo aptus; ignibus obnoxius.

inflamación. *s.f.* **1.** *Acción de inflamar*: inflammatio, deflagratio –onis. V. *tamén combustión*. **2.** *Med. Alteración con inchazo, dor; etc.*: inflammatio –onis; (*do estómago*) stomachi fervor.

inflamar. *v.tr.* **1.** *Facer arder con chama*: inflammare; accendere, incendere; urere, comburere. **2.** (fig.) *Facer máis violento ou forte*: accendere, incendere; incitare; animum inflammare ou excitare; alacritatem accendere. V. *tamén acender*. **3.** *Med. Producir inflamación*: inflammationem movere. *v.pr.* **4.** *Arder con chama*: flammam ou ignem concipere. V. *tamén arder*. **5.** (fig.) *Facerse máis vivo, máis intenso*: exardescere; incendi; flagrare; (*de ira*) ira exardescere ou incendi; (*de celo, de amor*) studio, amore flagrare ou ardere. V. *acalorarse, acenderse, alporizarse*. **6.** *Med. Producirse inflamación*: tumescere, intumescere; (*ollos inflamados*) ardentis ou inflammati oculi; (*figado*) iecur inflammatum.

inflar. *v.tr.* V. *inchar*.

inflexible. *adx.* **1.** *Que non se pode dobrar ou curvar*: inflexibilis –e. **2.** (fig.) *Que non cede nas súas conviccións*: inflexibilis, implacabilis, inexorabilis –e; obstinatus –a –um; pervicax –acis. V. *tamén cabezón, estrito, obstinado*. **3.** (fig.) *Que non se adapta facilmente*: inflexibilis –e; rigidus –a –um.

inflexión. *s.f.* Flexio, inflexio –onis; flexus, inflexus –us; flexura –ae; (*da voz*) vocis conformatio, flexio, flexus ou mutatio; sonus –i.

influxir. *v.tr.* Irrogare; iniungere; (*un castigo*) poenam exigere; poenas sumere, capere, expetere, reposcere, recipere; poenas alicui irrogare; poena aliquem afficere; (*unha multa*) mul(c)tam

dicere, indicere, edicere *ou* irrogare; mul(c)ta aliquem mul(c)tare; (*unha derrota ao inimigo*) cladem hosti inferre; clade hostem afficere.

inflorescencia. *s.f.* Florum dispositio; floritio –onis; flores –um.

influenza. *s.f.* **1.** *Acción de influír:* vis, vis; momentum –i; virtus –utis; potestas –atis; affectio –onis; efficacia –ae. **2.** *Capacidade para influír:* auctoritas –atis; pondus –eris; gratia, potentia –ae; vis, vis; (*ter influencia*) (gratia) valere; pol- lere; (*exercela*) (magnum) momentum habere; (*acadala*) opes *ou* potentiam consequi.

influyente. *adx.* Potens, pollens –entis; graciosus –a –um; gratia valens *ou* potens; gratia, poten- tia, magnis opibus praeditus; (auctoritate) gra- vis; magnae, summae auctoritatis, *ou* magna, summa auctoritate (vir/femina); (*ser influyente*) pollere, valere.

influenza. *s.f.* Pituita –ae; destillatio –onis; rheu- matismus –i. V. **catarro, gripe.**

influír. *v.intr.* Valere; pollere; posse; (maxime *ou* plurimum) apud aliquem valere; auctoritate pol- lere; auctoritatem, momentum habere; gratia pollere.

influxo. *s.m.* Momentum –i; vis, vis; utilitas –atis; (*positivo*) (vis et) utilitas; (*negativo*) vis noxia. V. *tamén* **influenza.**

información. *s.f.* **1.** *Acción de informar e asunto do que se informa:* relatio, nuntiatio, cognitio, indagatio, investigatio, inquisitio –onis; notitia –ae; nuntius –i; nuntiata, relata *ou* significata res. **2.** *Conxunto de noticias:* notitiae –arum; nuntii –orum. ♦ *Servizo de información:* notitiarum munus *ou* ministerium. *Axencia de información:* sedes *ou* officium nuntii evulgandis.

informador –ora. *s.* Nuntiator, explorator/-trix; nuntius/-a; radiophonicus/-a, televisificus/-a *ou* diurnarius/-a relator/-trix *ou* nuntiator/-trix; nuntiorum *ou* notitiarum praeco.

informal. *adx.* **1.** *Que non ten formalidade:* levis, instabilis, versabilis –e; inconstans –antis; va- rius –a –um; promissis non stans. **2.** *Que non se suxeita ás regras habituais:* abnormis –e; insue- tus –a –um.

informar. *v.tr.* **1.** *Dar a coñecer:* nuntiare; erudire; docere, edocere; monere; indicare; certiore[m] fa- cere; rem aperire, exponere *ou* patefacere. *v.intr.* **2.** *Emitir un informe:* referre; exponere; rei sta-

tum declarare, nuntiare *ou* indicare; sententiam, iudicium, consilium emittere. *v.pr.* **3.** *Pórse ao corrente:* quaerere, exquirere; edoceri; sciscitari; percontari (percunctari); certiore[m] fieri.

informática. *s.f.* V. **informático.**

informático –a. *adx.* **1.** *Relativo á informática:* informaticus –a –um. **2.** *Especialista en infor- mática:* informaticae artis peritus/-a. *s.f.* **3.** *Cien- cia do tratamento automático da información:* informatica ars, disciplina *ou* scientia; novissima notitiarum ars.

informativo –a. *adx.* **1.** *Que serve para informar:* nuntiatorius –a –um; nuntians, informans –an- tis. *s.m.* **2.** *Programa de radio ou televisión que in- forma:* radiophonicum *ou* televisificum diarium; radiophonica *ou* televisifica diurnorum relatio, narratio *ou* divulgatio; acta diurna per radiopho- nium *ou* televisionem evulgata; radiophonicus *ou* televisificus nuntius.

informatizar. *v.tr.* Informaticis rationibus tractare.

informe¹. *s.m.* **1.** *Exposición de datos:* iudicium –i; sententia –ae; relatio –onis. *s.m.pl.* **2.** *Conxunto de datos sobre algo ou alguén:* testimonium –i; testimoniales litterae.

informe². *adx.* *Sen forma definida:* informis, ru- dis –e; inconditus, incompositus, indigestus –a –um; (*unha masa informe e desordenada*) rudis indigestaque moles.

infortunado –a. *adx.* V. **aciago, coitado, desa- fortunado, desgraciado, infeliz.**

infortunio. *s.m.* Casus adversus *ou* acerbus; infor- tunium –i. V. *tamén* **adversidade, desgraza.**

infracción. *s.f.* Transgressio, violatio, neglectio, in- fractio –onis; negligentia –ae; (*cometela*) contra legem facere; legem negligere.

infractor –ora. *s.* Transgressor –oris; violator/-trix; ruptor/-trix; legis neglector/-trix.

infraestrutura. *s.f.* **1.** *Conxunto de obras para so- portar certas construcións:* fundamentalis struc- tura. V. *tamén* **alicerce.** **2.** *Conxunto de instala- cións necesarias para unha actividade:* praesidia, subsidia –orum; opes –um; substructio machi- nalis, oeconomica *ou* socialis; praevia *ou* instar fundamenti structura.

infranqueable. *adx.* (prop. e fig.) Insuperabilis, inxsuperabilis, inexpugnabilis –e; inexpeditus –a –um.

- infravermello** **-a.** *adx.* *Fis.* Infraruber; cisruber –bra –brum.
- infrecuente.** *adx.* Infrequens –entis. V. *tamén es- traño.*
- infrinxir.** *v.tr.* V. **conculcar, contravir, deso- bedecer, incumprir.**
- infrutuoso** **-a.** *adx.* Sterilis –e; infecundus –a –um; infructifer –era –erum; (*sen efecto*) irritus, ieivunus –a –um; inutilis –e. V. **baldío, impro- dutivo, ineficaz, inútil.**
- infundado** **-a.** *adx.* Vanus, falsus, commenticius, gratuitus, temerarius –a –um; inanis –e; nullo fundamento innixus.
- infundir.** *v.tr.* Immittere; inicere; inducere; afferre; (*ánimos*) alicuius animum erigere; animos alicui addere; (*medo*) terrorem incutere; (*respecto*) verecundiam, pudorem inicere *ou* imponere; (*coraxe aos apoucados*) timidus virtutem adde- re; (*sentimentos relixiosos*) pectora religione im- buere; animos religione perfundere; (*esperanza*) spem afferre *ou* inicere;.
- infusión.** *s.f.* Infusio, instillatio, maceratio –onis; dilutum –i; aqua medicata; (*de camomila*) aqua chamaemelo medicata; chamaemeli ptisana- rium; (*poñer en infusión*) in liquorem aliquid im- mittere.
- infuso** **-a.** *adx.* Insitus, inditus, ingeneratus, inge- nitus –a –um; (*ciencia*) naturalis *ou* insita menti prudentia.
- Inglaterra.** *top.* Britannia, Anglia –ae.
- inglés** **-esa.** *adx.* e s. Britannus, Britannicus, An- glicus –a –um. Britanni, Angli –orum.
- ingobernable.** *adx.* Irregibilis –e.
- ingratitude.** *s.f.* Animus ingratus *ou* beneficio- rum immemor; ingratitude –inis; ingrata –ae; ingratum –i.
- ingrato** **-a.** *adx.* Ingratus –a –um; beneficii im- memor; molestus, iniucundus –a –um; gravis –e.
- ingravedez.** *s.f.* Levitas –atis.
- ingrávido** **-a.** *adx.* Levis –e; gravitatis expers.
- ingrediente.** *s.m.* Commixtio –onis; pars adden- da; elementum compositorium.
- ingresar.** *v.tr.* **1.** *Facer entrar nun centro:* aliquem in aliquem locum (Academiam Scientiarum, no- socomium, collegium, scholam, valetudinarium, gerontotrophium) adducere, advehere, inferre. **2.** *Entregar diñeiro:* pecuniam apud argentarios *ou* in argentaria deponere. V. *tamén depositar, impoñer.* **3.** *Percibir ingresos:* recipere; recupe- rare; sarcire. *v.intr.* **4.** *Entrar nun centro para ser membro del ou recibir os seus servizos:* in aliquem locum deferri, deduci *ou* excipi; ingredi; (*na maxistratura*) magistratum inire.
- ingreso.** *s.m.* **1.** *Acción de ingresar nun centro ou asociación:* cooptatio, admissio –onis. **2.** *Acción de ingresar diñeiro:* pecuniae inscriptio *ou* depositio. *pl.* **3.** *Cantidade que se percibe regu- larmente:* periodica emolumenta; salarium –i; (*mensual*) menstruum stipendium; (*anual*) an- nua emolumenta; annua –orum.
- ingua.** *s.f.* Inguen –inis.
- inhabilitación.** *s.f.* Ineptitudinis *ou* ineptae in- dolis declaratio; (*perda dos dereitos civís*) capitis deminutio.
- inhabilitar.** *v.tr.* Inhabilem facere; ineptum, iner- tem reddere; (*perder os dereitos civís*) capite de- minuere. V. *tamén incapacitar.*
- inhalación.** *s.f.* Inhalatio –onis.
- inhalador.** *s.m.* Inhalatorium –i.
- inhalar.** *v.tr.* Inhalare; suffire.
- inherente.** *adx.* Adhaerens, inhaerens –entis; connexus, innixus, insitus, infixus, coniunctus –a –um.
- inhibición.** *s.f.* Inhibitio, interdictio –onis; inter- dictum –i.
- inhibir.** *v.tr.* **1.** *Impedir:* inhibere, cohibere; inter- dicere; prohibere. **2.** *Biol. Suspende a actividade dun órgano, dun tecido, etc.:* cohibere, inhibere. *v.pr.* **3.** *Absterse:* animum inhibere; se abstinere. V. *tamén absterse.*
- inhóspito** **-a.** *adx.* Inhospitális –e; inhospitus, squalidus, horridus, inamoenus –a –um; (*luga- res inhóspitos*) inhospita –orum.
- inhumano** **-a.** *adx.* Inhumanus, ferus –a –um; crudelis, immanis –e. V. *tamén cruel, desal- mado, desapiadado.*
- inhumar.** *v.tr.* Humare, inhumare; sepelire, insepe- lire; infodere; humo tegere; in fossam (in fossa) demittere; in foveam immittere. V. *tamén ente- rrar.*
- iniciación.** *s.f.* Initiatio –onis; initium –i; initia, initiamenta –orum.

iniciado -a. *adx.* Initiatus -a -um; mystes ou mysta -ae; (*nun complot*) consilii particeps; facinoris conscius. *Tamén s.:* initiatus homo; assecla -ae; discipulus/-a.

inicial. *adx. 1.* *Que está ao principio:* initialis, capitalis, principalis -e; primus -a -um; (*palabras iniciais e finais*) verba prima et extrema; (*nun manuscrito*) incipit, explicit. *s.f. 2.* *Primeira letra:* littera grandis, grandior ou quadrata; prima ou principalis littera.

iniciar. *v.tr. 1.* *Dar comezo:* incipere; incohare; instituire. *V. tamén comezar. 2.* *Proporcionar os primeiros coñecementos:* prima elementa tradere; studiis initiare; (*en cousas reservadas ou secretas*) initiare; erudire; imbuerere; in sacra admittere ou recipere. *v.pr. 3.* *Ter comezo:* initiari; incipere; inire; initium habere ou capere; (*en cousas reservadas*) in arcanos sermones trahi. *V. tamén comezar. 4.* *Dar os primeiros pasos nunha actividade:* initiari; prima elementa discere; institui.

iniciativa. *s.f.* Impulsus -us; inceptum -i; primus impetus; motus primordia; navitas, auctoritas -atis; industria-ae; (*privada*) privatum consilium; privata singulorum navitas; uniuscuiusque incepta; (*pola miña iniciativa*) me auctore; (*pola súa propia iniciativa*) sua sponte; (*pola iniciativa de alguén*) alicuius auctoritate; aliquo auctore; (*facer algo por iniciativa privada, non pública*) aliquid suo privato, non publico consilio facere; (*tomar a iniciativa*) prius incipere; alicuius rei principem ou auctorem esse.

inicio. *s.m.* *V. comezo.*

inico -a. *adx. 1.* *Inxusto:* iniquus, iniustus, iniurius -a -um. *V. tamén inxusto. 2.* *Malvado:* *V.* esta palabra.

inigualable. *adx.* Incomparabilis -e; incomparatus, eximius, unicus -a -um; praestans -antis; singularis -e; (*ser inigualable*) parem non habere. *V. tamén incomparable.*

inimigo -a. *adx. 1.* (*Persoa, grupo*) *que odia:* inimicus, infestus, infensus, adversus, alienus, iniquus -a -um; hostilis -e. *Tamén s.:* inimicus, adversarius/-a; adversaria pars; (*mortal*) alicui inimicissimus; capitalis inimicus; (*de guerra*) hostis, perduellis -is; adversa pars. **2.** *Contrario a algo:* inimicus, aversus -a -um; abhorrens -entis; (*ao traballo*) laboris fugiens; (*a casar*) abhorrens a nuptiis. ♦ *Ser inimigo de algo:* abhorrere; repugnare; (*de alguén*) inimicum ou

infestum esse alicui; inimicitias ou simultates cum aliquo gerere ou exercere; (*foi o meu grande inimigo*) aversissimo animo a me fuit. *Facer inimigos:* inimicitias suscipere, contrahere ou capessere; simultates ou offensas concitare. *Passarse ao inimigo:* ad hostem transfugere.

inimitable. *adx.* Inimitabilis -e; non imitabilis. ♦ *Homero é inimitable:* nemo post Homerum inventus est qui eum imitari posset.

inimizade. *s.f.* Inimicitia -ae; dissensio, aversatio -onis; simultas -atis; dissidium, odium -i; inimica voluntas. *V. tamén animadversión, indisposición.*

inintelixible. *adx. V. ilexible, incomprendible.*

iniquidade. *s.f.* Iniquitas, indignitas -atis; iniuria, iniustitia -ae; inique factum. ♦ *Cometer iniquidades:* iniuste facere.

inmaculado -a. *adx.* Immaculatus, intemeratus, illibatus, mundus, purus, impollutus -a -um; integer -gra -grum; labis ou maculae expers.

inmanente. *adx.* Immanens -entis; insitus -a -um.

inmaterial. *adx.* Incorporalis, immaterialis -e; incorporeus -a -um; corporis ou materiae expers, vacans ou vacuus.

inmature -a. *adx. 1.* *Verde:* *V.* esta palabra. **2.** *Que non acadou a madurez propia da idade:* immaturus, imperitus -a -um; rudis -e.

inmediacións. *s.f.pl.* Proximitas, propinquitas, vicinitas -atis. *V. tamén aforas.*

inmediato -a. *adx.* Proximus, vicinus, finitimus, propinquus, contiguus, immediatus -a -um; praesens -entis. ♦ *De inmediato:* statim; continuo; cito; confestim; illico; sine (ulla) mora.

inmellorable. *adx.* Perfectus, optimus -a -um; insuperabilis -e; plane absolutus.

inmemorial. *adx.* Immemorabilis -e; antiquissimus, perantiquus, priscus, pristinus -a -um; pervetus -eris; (*desde tempo inmemorial*) post hominum memoriam; inde ab antiquissimis temporibus.

inmensidade. *s.f.* Immensitas, infinitas -atis; immensum -i; immensa magnitudo.

inmenso -a. *adx.* Immensus, immoderatus, infinitus -a -um; ingens -entis; immanis -e. *V. tamén enorme, incalculable, infinito.*

inmersión. *s.f.* Immersio, demersio –onis.

inmerso –a. *adx.* **1.** *Somexido:* mersus, immer-sus, demersus, mersatus –a –um; aquis obrutus; in aquam mersus *ou* demissus; (fig.) (*no sono*) somno mersus; (*na dor*) maerore perditus; (*nas débedas*) aere alieno demersus *ou* obrutus. **2.** (fig.) *Concentrado:* defixus –a –um; cogitabundus, meditabundus; in cogitatione *ou* cogitationibus infixus *ou* defixus; alicui rei totus deditus.

inmigración. *s.f.* Migratio, immigratio, demigratio, transmigratio –onis. ♦ *Lei de inmigración:* lex de advenis recipiendis.

inmigrante. *adx.* e s. Migrans, immigrans, demigrans, transmigrans –antis; advena, alienigena –ae.

inmigrar. *v.intr.* Migrare, immigrare, demigrare, transmigrare.

inminencia. *s.f.* Imminencia –ae; instantia –ae; (*na inminencia da morte*) morte imminente; (*dun perigo*) praesenti periculo.

inminente. *adx.* Imminens, urgens, praesens, impendens –entis; instans –antis; (*perigo*) ingruens, praesens, maximum, gravissimum, summum periculum. ♦ *Ser inminente:* imminere; impendere; instare; supra caput esse; in discrimine esse.

inmiscir. *v.tr.* **1.** *Facer interviri sen ser requerido:* interponere; immiscere. *v.pr.* **2.** *Intervir:* se interponere; se immiscere; (*na política*) rebus publicis implicari. V. *tamén* **entremeter**.

***inmiscuír.** *v.tr.* e *pr.* V. **inmiscir**.

inmóbil. *adx.* Immobilis –e; immotus, quietus, firmus, defixus –a –um; (*quedar inmóbil pola sorpresa*) V. **atónito**.

inmobiliario –a. *adx.* **1.** *Relativo aos bens imóveis:* immobilis –e; praedicatorius –a –um. *s.f.* **2.** *Empresa que se dedica a negociar eses bens:* societas aedificatoria; societas pecuniae in rebus immobilibus collocandae; opificii aedificatorii sedes.

inmobilidad. *s.f.* Immobilitas –atis; quies –etis; inertia –ae.

inmobiliar. *v.tr.* Immobilium facere, reddere *ou* retinere. V. *tamén* **bloquear**.

inmóble. *adx.* **1.** *Que non se pode desprazar:* immobilis, immutabilis; immotus –a –um; (*bens imóveis*) immobilia bona; res immobiles; prae-

dia –orum; fundi –orum. *s.m.* **2.** *Edificio de varias plantas:* insula –ae.

inmolación. *s.f.* Immolatio, mactatio –onis. V. *tamén* **holocausto, sacrificio**.

inmolar. *v.tr.* **1.** *Ofrecer unha vítima:* immolare; mactare; sacrificare; victimam caedere; hostiam facere; (*un cordeiro, un porco, un becerro*) agnum, porcum, vitulum ferire. V. *tamén* **sacrificar**. **2.** (fig. e lit.) *Renunciar a algo:* aliquid alicui condonare, remittere *ou* posthabere; utilitatem suam derelinquere. *v.pr.* **3.** (prop. e fig.) *Ofrecer a vida por unha causa:* alicui inservire, se dedere, se tradere; se totum alicui dicare; se pro aliquo *ou* aliqua re devovere; alicui suum sanguinem largiri; vitam usui alicuius impendere.

inmoral. *adx.* Inhonestus, corruptus, flagitiosus, spurcus, foedus, inquinatus –a –um; turpis –e.

inmoralidade. *s.f.* Turpitude –inis; dedecus –oris; morum perversitas, pravitas, depravatio, labes, perturbatio *ou* eversio; pravum ingenium; mores corrupti *ou* perditii.

inmorredoiro –a. *adx.* V. **eterno, inmortal**.

inmortal. *adx.* **1.** *Non suxeito á morte:* immortalis –e; aeternus, sempiternus –a –um. **2.** (fig.) *Que sempre se recordará polos seus méritos:* immortalis, perennis –e; aeternus –a –um; in omne aevum nobilis; cuius vivit immortalis memoria *ou* gloria.

inmortalizar. *v.tr.* Aeternare; immortalitati mandare, commendare *ou* tradere; immortalium facere; immortalitate donare; memoriam alicuius immortalium reddere; nominis memoriam consecrare; alicui immortalitatem, aeternitatem, aeternam famam *ou* gloriam dare *ou* tribuere; (*a alguén polos seus escritos*) memoriam alicuius scriptis producere. *Tamén v.pr.:* immortalitatem assequi; immortalitatem sibi parere; aeternam famam condere; (*polos seus feitos*) famam extendere factis.

inmundicia. *s.f.* Immunditia –ae; inquinamenta, purgamenta –orum; sordes –ium; purgamentum –inis; spurcitia –ae; (fig.) impudicitia –ae; impuritas, obscenitas –atis.

inmundo –a. *adx.* Immundus, spurcus, lutulentus, foedus, sordidus, inquinatus –a –um; (fig.) impurus, obscenus, lascivus –a –um; turpis –e.

immune. *adx.* Immunis –e; liber–era –erum; integer –gra –grum; vacuus, intactus –a –um; ex-pers –ertis.

inmudidade. *s.f.* Immunitas –atis; vacatio –onis; (*gozar de inmudidade*) omnibus muneribus vacare.

inmudizar. *v.tr.* Immunitatem dare; immunitate aliquem donare; immunem reddere. *Tamén v.pr.:* immunem fieri.

inmudable. *adx.* **1.** *Que non cambia ou non se pode cambiar:* V. **inalterable**. **2.** *Que non se altera ou non se emociona:* impatiens –entis; impassibilis, immobilis –e; lentus, immotus, impassibilis, imperturbatus, firmus –a –um; constans –antis.

inmudar. *v.tr.* **1.** *Impresionar:* movere, commovere; afficere. *v.pr.* **2.** *Impresionarse:* moveri, commoveri, permoveri; affici; animo perturbari. V. *tamén impresionar(se).*

innato –a. *adx.* Innatus, ingenitus, ingeneratus, infixus, insitus, nativus –a –um; naturalis –e; (*bondade*) naturae bonitas. V. *tamén conxénito.*

innecesario –a. *adx.* Inutilis, inanis –e; vanus, irritus, supervacaneus –a –um; non necessarius. V. *tamén superfluo.*

innegable. Certus –a –um; haud *ou* non dubius. V. *tamén incontestable, indiscutible, indubitable.*

innobre. *adx.* Vilis, humilis, ignobilis, turpis –e; obscurus, ignotus, abiectus, sordidus, spurcus –a –um; miser –era –erum; (*indigno dun home libre*) illiberalis –e.

innovación. *s.f.* Mutatio, novatio, innovatio, renovatio, instauratio, restauratio –onis; novamen –inis; novae res; (*afán de innovación*) novandi cupiditas. V. *tamén cambio.*

innovar. *v.tr.* Mutare; novare, innovare, renovare; instaurare, restaurare; nova afferre; (*ter afán de innovar*) rebus novis studere; rerum novarum cupidum esse. V. *tamén cambiar.*

innumerable. *adx.* Innumerabilis –e; innumerus –a –um; (*cantidade*) infinita multitudo. V. *tamén incontable, infinito.*

inocencia. *s.f.* Innocentia –ae; integritas, sanctitas, simplicitas, ingenuitas, sinceritas –atis; candor –oris; (*tratar de probar a propia inocencia*) se *ou* innocentiam purgare; (*estar convencido da*

inocencia dun acusado) confidere innoxium aliquem argui.

inocentada. *s.f.* **1.** *Broma que se fai a alguén:* iocus –i; iocatio, ludificatio –onis; ridiculum –i; mendacium iocosum. **2.** *Acción ou dito de persoa inxenua:* ineptum dictum; inepta actio; animi nimia simplicitas; ingenuitas –atis; candor –oris.

inocente. *adx.* **1.** *Que non ten culpa:* innocens –entis; insons –ontis; innoxius –a –um; sceleris purus; insons crimine; (*ser inocente*) culpa vacare *ou* carere; a culpa abesse; extra culpam, extra noxiam *ou* delictum, sine culpa esse; (*declarar a un inocente*) aliquem absolvere; (*foi condenado sendo inocente*) iudicio iniquo circumventus est. **2.** *Fácil de enganar:* simplex –icis; candidus, credulus –a –um; innocens –entis; integer –gra –grum; (*ser tan inocente coma un neno*) animo puerili esse; (*non é tan inocente como dis*) non est tam simplex quam vis credi. **3.** *Que se fai sen mala intención:* innocens –entis; ingenuus, sincerus, apertus –a –um.

inocular. *v.tr.* **1.** *Introducir xermes ou toxinas:* inoculare; adspargere; transferre; tradere; virus adspargere *ou* transferre; (*veleno no sangue*) sanguinem veneno imbuere. **2.** (*fig.*) *Transmitir unha idea, costume, vicio, etc.:* assuefacere; alicuius animum invadere; inserere; inoculare; instillare; corrumpere; depravare; (*ideas novas*) novas opiniones inserere.

inocuo –a. *adx.* Innoxius, innocuus –a –um; innocens –entis.

inodoro –a. *adx.* **1.** *Que non ten olor:* inodorus –a –um. *s.m.* **2.** *Váter:* latrina –ae; cella intima; secessus –us.

inofensivo –a. *adx.* Innoxius, innocuus –a –um; innocens –entis; mitis, inermis –e; (*animal*) morsu innoxius; mansuetus –a –um.

inoperante. *adx.* Inutilis –e; infirmus, vitiosus, irritus, imbecillus –a –um. V. *tamén baldío, ineficaz, improductivo, inútil.*

inopia. *s.f.* Inopia, indigentia –ae; egestas –atis. V. *tamén indixencia.* ♦ *Estar na inopia:* distractum, distentum, parum attentum, in alienis rebus occupatum esse; aliena *ou* aliud agere *ou* cogitare.

inoportuno –a. *adx.* Importunus, intempestivus, incommodus, inoportunus, alienus –a –um. V. *tamén impertinente, importuno, impropio.*

inorgánico -a. *adx.* **1.** *Dise do composto que non ten carbono:* inorganicus, inanimatus, inanimus -a -um; inanimalis -e; animalis naturae expers. **2.** *Falto de organización:* incompotus, inconditus, absolutus, dissipatus -a -um; incongruens -entis.

inoxidable. *adx.* Inoxydabilis -e; ferrugine ou aerugine non corruptibilis; robigine immunis.

inquebrantable. *adx.* Infragilis, infrangibilis, stabilis, immobilis -e; firmus, firmatus, inconcussus -a -um; constans -antis.

inquedo -a. *adx.* **1.** *Que se move moito:* V. **bulicioso, bulideiro**. **2.** *Preocupado:* inquietus, anxius, sollicitus, incertus, turbatus, exercitus -a -um. ♦ *Estar inquedo:* inquiescere; aliquid aliquem sollicitare; aliquid alicui magna curae esse; cura cruciari; suspenso animo et sollicitum esse; quid aliquid sit vereri.

inquieta. *v.tr.* **1.** *Poñer inquieto:* agitare, exagitare; vexare, urgere; sollicitare; stimulare; lacessere; turbare, perturbare, conturbare; inquietare/-ari; angere; sollicitum facere, habere ou tenere; molestia ou sollicitudine afficere; molestiam ou sollicitudinem afferre. **2.** *Pórse inquieto:* angi; pertimescere; animo angi ou laborare; turbari, perturbari, conturbari; sollicitum esse; (*pola sorte dun amigo*) angorem pro amico capere; (*pola saúde de alguén*) de valetudine alicuius sollicitum esse. V. **tamén alterar(se)**.

inquieto -a. *adx.* V. **inquedo**.

inquietude. *s.f.* **1.** *Estado de quen está inquedo:* sollicitudo, inquietudo -inis; anxietas -atis; cura -ae; timor, angor -oris; animus sollicitus; metus -us; animi iactatio. **2.** *Desexo de coñecer cousas novas:* novarum rerum ou artium cura, cupiditas ou studium.

inquilino -a. *s.* Inquilinus/-a; inhabitator/-trix; (domus) conductor/-trix.

inquirir. *v.tr.* **1.** *Indagar:* quaerere, requirere, inquirere, perquirere. V. **tamén indagar**. **2.** *Coñecer:* V. este verbo. **3.** *Interrogar:* rogare, interrogare; quaerere, exquirere; percontari; sciscitari. **4.** *Preguntar:* V. **3 e preguntar**.

inquisición. *s.f.* **1.** *Acción de inquirir:* quaestio, inquisitio, investigatio, pervestigatio, indagatio -onis. **2.** *Tribunal que investigaba os delitos contra a fe:* Inquisitio -onis; Fidei Sanctum Tribunal; Sacrum Consilium contra haeresim.

inquisidor. *s.m.* Quaesitor, inquisitor, indagator, investigator, explorator, speculator -oris; (*en cousas de fe*) de rebus fidei inquisitor; fidei censor.

inri. *s.m.* V. **burla, humillación**.

insaciable. *adx.* Insaciabilis, insaturabilis, inexplibilis -e; inexpletus -a -um; (*apetito insaciable*) insacietas -atis.

insalubre. *adx.* Insaluber -bris -bre; pestilens -entis; (*lugar*) locus pestilens ou gravis; (*clima*) gravitas caeli; (*auga*) inutilis aqua.

insán, insá. *adx.* Insaluber -bris -bre; pestilens -entis; morbidus, malignus, languidus, valetudinarius -a -um. V. **tamén enfermizo, insalubre**.

insatisfacción. *s.f.* Molestia -ae; taedium -i.

insatisfactorio -a. *adx.* Ingratus, iniucundus, incommodus -a -um; parum ou non satis idoneus; parum acceptus ou probabilis; non satisfaciens; (*proposta*) iniqua condicio.

insatisfeito -a. *adx.* Inexpletus, suboffensus, maestus -a -um; tristis -e; (*quedou insatisfeito da resposta*) hoc responso minime acquievit; (*está insatisfeito do seu traballo*) eum operis sui paenitet.

inscribir. *v.tr.* **1.** *Gravar nunha superficie:* V. **gravar**¹. **2.** *Incluir nunha lista:* adscribere, conscribere; (*como cidadán*) aliquem in civitatem adscribere; (*como reo*) referre aliquem in reos; (*no censo*) censere; in censum referre; nomen alicuius in tabulas referre. V. **tamén alistar**. **Tamén v.pr.:** nomen dare ou profiteri. V. **tamén alistarse**. **3.** *Xeom. Trazar unha figura no interior doutra:* (in circulo) inscribere, subscribere, adscribere.

inscrición. *s.f.* **1.** *Escrito gravado:* inscriptio -onis; scriptura, sculptura -ae; epigramma -atis; elogium -i; titulus -i; carmen -inis. **2.** *Acción de escribir nunha lista:* inscriptio, praescriptio -onis.

insecticida. *adx.* Insecta enecans. **Tamén s.m.:** venenum insectorum internecivum; venenatus liquor.

insectívoro -a. *adx.* **1.** *Que se alimenta de insectos:* insectorum edax. *s.m.pl.* **2.** *Animais que se alimentan de insectos:* bestiolae insectorum edaces.

insecto. *s.m.* **1.** *Pequeno invertebrado:* insectum -i; bestiola -ae. **2.** *Zool. Clase dos artrópodos:*

insecta -orum. ♦ *Algúns insectos só viven un día: quaedam bestiolae unum diem vivunt.*

inseguridade. *s.f.* Periculum -i; discrimen -inis; securitatis defectus; instabilitas, infirmitas -atis; incertitudo -inis; inconstantia -ae; dubitatio, haesitatio, fluctuatio, cunctatio, titubatio -onis; animus infirmus, inconstans, dubius, fragilis, infidus, incertus *ou* suspensus; animi fluctuatio.

inseguro -a. *adx.* Dubius, incertus -a -um; haesitans -antis; (*estar inseguro*) incertum esse; (*con paso inseguro*) titubanti pede; (*lugar*) indefensus, intutus, suspectus, apertus -a -um. V. *tamén* **indeciso, inestable, perigoso.**

inseminación. *s.f.* V. **fecundación.**

inseminar. *v.tr.* V. **fecundar.**

insensatez. *s.f.* Fatuitas, stoliditas, stupiditas -atis; stultitia, amentia, dementia, insania -ae; stultum, stolidum dictum *ou* factum.

insensato -a. *adx.* Fatuus, stolidus, stupidus, stultus, insensatus -a -um. V. *tamén* **alocado.**

insensibilidade. *s.f.* Insensibilitas -atis; (*física*) torpor, stupor -oris; (*de espírito*) indolentia -ae; animi duritia *ou* durities; animus durus.

insensibilizar. *v.tr.* **1.** *Quitar a sensibilidade:* insensibilem, impassibilem, inhumanum reddere. *v.pr.* **2.** *Perder a sensibilidade:* sensu carere; sine sensu esse; inhumanum, durum fieri.

insensible. *adx.* **1.** *Que non ten sensibilidade:* insensibilis, impassibilis, impetibilis -e; torpens -entis; sensu carens; non *ou* haud patibilis; nihil sentiens; inhumanus, durus, ferreus -a -um; immitis -e; (*aos golpes, a calquera falcatruada*) ad plagas, ad omne facinus duratus; (*facer insensible á dor*) callum obducere *ou* inducere dolori. **2.** *Dificilmente perceptible:* V. **imperceptible.**

inseparable. *adx.* Inseparabilis, idissociabilis, indissolubilis, stabilis -e; individuus, perpetuus -a -um. V. *tamén* **indisociable, indisoluble.**

inserción. *s.f.* Insertio, insertatio, insitio, interpositio, interiectio -onis; interiectus, interpositus -us; (*de algo nun periódico*) aliquid in acta diurna referre *ou* diurnis actis mandare.

inserir. *v.tr.* **1.** *Meter:* inserere, insertare; inducere; includere; intexere; immittere; interponere. **2.** (*fig.*) *Incluír:* inserere, includere. V. *tamén* **incluír, introducir.** **3.** *Enxertar:* V. **enxerir, enxertar.** *v.pr.* **4.** *Estar encaixado por un*

extremo: inseri; coagmentari; committi; iungi, coniungi.

inservible. *adx.* Inutilis -e; vanus, irritus, ruptus, pessumdatum -a -um; (*ser inservible*) nulli usui esse.

insidia. *s.f.* Insidiae -arum; (*pór insidias*) insidias collocare, facere, parare, ponere, struere *ou* tendere.

insidiar. *v.tr.* Insidiari; subsidere; insidias *ou* dolos tendere, struere, instruere, parare, comparare.

insidioso -a. *adx.* Insidiosus, dolosus, versutus, captiosus -a -um; fallax -acis.

insigne. *adx.* V. **egrexio, eminente.**

insignia. *s.f.* Insigne -is; signum -i; nota -ae; ornatus -us; ornamentum -i.

insignificancia. *s.f.* Exiguitas, parvitas, puerilitas, inanitas, vanitas, inutilitas -atis.

insignificante. *adx.* Exiguus, parvus, pusillus, vanus, vacuus, contemnendus -a -um; inanis, levis, vilis, inutilis -e; nullius *ou* parvi momenti *ou* ponderis (res).

insinuación. *s.f.* Insinuatio, susurratio -onis; obliqua sententia *ou* oratio.

insinuar. *v.tr.* **1.** *Dar a entender algo sin dicilo:* insinuare; suggerere; iacere, inicere; insusurrare; insitillare. *v.pr.* **2.** *Dar a entender que se quiere gañar o amor ou a amizade de alguén:* se insinuare; subreperere; illabi; animis alicuius adrepere, irrepere *ou* subreperere; in alicuius amorem, familiaritatem, gratiam *ou* amicitiam se insinuare.

insípido -a. *adx.* **1.** *Que non ten sabor:* insipidus, insulsus, fatuus -a -um; sapore carens. **2.** (*fig.*) *Que non ten interese ou graza:* infacetus, illepudus, fatuus, frigidus, ineptus, insulsus, bliteus -a -um.

insistencia. *s.f.* Instantia, perseverantia, pertinacia -ae; assiduitas -atis; (*nun tema*) commoratio una in re; (*pedir con insistencia*) flagitare; etiam atque etiam rogare; precibus fatigare; (*acadar pola insistencia*) instando evincere.

insistir. *v.intr.* Instare; urgere; insistere; perseverare; persequi; obnixè petere; etiam atque etiam rogare; (*sobre un tema*) (in re) morari, immorari, commorari; haerere; consistere; (*con todas as forzas*) summa vi insistere; magna ope adniti. ♦ *Para non insistir máis en algo sabido:* ne in re nota multus sim; ne de re re nota diutius loquar.

Non insistamos máis: hac super re nihil amplius (dicam) *ou* iam nimis (dictum est).

***insobornable.** *adx.* V. **insubornable.**

insociable. *adx.* Insociabilis, intractabilis, difficilis –e; (*ser insociable*) fugere congressus hominum. V. *tamén* **arisco, cazorro.**

insolación. *s.f.* Insolatio –onis; solis ictus; solstitialis morbus; (*afectado de insolación*) solatus –a –um.

insolencia. *s.f.* Procacitas, protervitas –atis; petulantia, contumacia, arrogancia, insolentia, superbia, audacia, confidentia –ae; exsultatio –onis.

insolente. *adx.* Procax, contumax, audax –acis; petulans, arrogans –antis; insolens –entis; protervus, superbus, contumeliosus –a –um; ferox –ocis; (*dito, feito*) dictum, factum insolens; verba petulantia; proterve, petulanter factum; proterve dictum.

insolidario –a. *adx.* Ceteros *ou* iura ceterorum spernens; ceterorum curas despiciens. V. *tamén* **egoísta.**

insólito –a. *adx.* Insolitus, inusitatus, inauditus, mirus, novus –a –um; singularis –e; insolens –entis.

insoluble. *adx.* **1.** *Que non pode disolverse:* insolubilis, inexplorabilis –e; (*na auga*) aqua minime solubilis. **2.** (fig.) *Que non ten solución:* inexplicabilis, inenodabilis –e; obscurus –a –um.

insolvencia. *s.f.* Solvendi impotentia; nulla solvendi potestas *ou* copia; in solvendo debito negligentia; neglecta solutio.

insolvente. *adx.* Debitorum fraudator; in solvendo negligens; solvendo impar. ♦ *Declararse insolvente:* bonam copiam eiurare.

insomne. *adx.* Insomnis, exsomnis –e; pervigil –ilis; vigilans –antis; (*pasar así as noites*) insomnes ducere noctes *ou* agere; (*por dar voltas a unha idea*) insomni cura volvere.

insomnio. *s.m.* Insomnia, vigilia –ae; insomnietas –atis; insomnium –i; (*padecer insomnio*) somnum capere non posse; insomniis fatigari.

insondable. *adx.* **1.** *Que non se pode sondar:* catap(e)irate *ou* nautico perpendiculari impetrabilis. **2.** *Indescifrable:* V. esta palabra.

insonorizar. *v.tr.* Sonos excludere *ou* intercludere; sonis impervium reddere.

insoportable. *adx.* Intolerabilis, impetibilis (impatibilis) –e; intolerandus –a –um; vix tolerandus; (*persoa*) odiosus, molestus, invisus –a –um; (*de carácter insoportable*) morosus, importunus –a –um; difficilis –e. V. *tamén* **inaguantable.**

insospeitable. *adx.* Insuspicabilis, inopinabilis –e; non suspiciosus; non suspiciendus; fidus, securus, certus –a –um; fidelis –e; ab (omni) suspicione vacuus. V. *tamén* **imprevisto, insospeitado.**

insospeitado –a. *adx.* Suspicionis expers *ou* immunis; non suspectus; securus, inopinatus, insperatus, inexpectatus, repentinus, subitus, novus –a –um. V. **imprevisto, insospeitable.**

insostible. *adx.* Non defensibilis; intolerabilis –e; intolerandus, absurdus, infirmus –a –um. V. *tamén* **inaguantable.**

inspección. *s.f.* **1.** *Acción de inspeccionar:* inspectio, observatio, recensio –onis; (*médica*) inspectio medica *ou* clinica; (*fiscal*) inspectio publica *ou* fiscalis; (*das tropas*) militum *ou* legionum decursus; (*das augas*) aquarum cura; (*dun edificio, dunha obra*) probatio –onis. **2.** *Cargo e oficina de inspector:* cura –ae; inspectio, recognitio –onis; inspectoris munus *ou* sedes.

inspeccionar. *v.tr.* Inspecere, inspectare; visere; recognoscere; recensere; explorare; observare; pendere, perpendere; circumire; (*unha obra*) probare.

inspector –ora. *s.* Inspector/-trix; curator/-trix; (*dos camiños*) viarum curator; viocurus –i; (*de policía*) praefectus vigilum; (*das obras públicas*) operum publicorum curator/-trix; (*do ensino*) studiorum exactor/-trix.

inspiración. *s.f.* **1.** *Acción de aspirar:* V. **aspiración.** **2.** (fig.) *Acción de inspirar ou inspirarse:* afflatus, instinctus, impetus, impulsus –us; oestrus –i; furor –oris; (*divina*) caelestis instinctus; divinus impetus; (*dos poetas*) spiritus –us; afflatus –us. **3.** (fig.) *Forza creadora:* ingenii vis; virtus creatrix. **4.** *Idea que xorde espontaneamente:* fortuitus animi impetus; mentis concitatio; instincta mens. ♦ *Por inspiración dos deuses:* diis auspibus *ou* ducibus; deorum monitu; divinitus.

inspirar. *v.tr.* **1.** *Aspirar (o aire):* V. **aspirar.** **2.** (fig.) *Facer nacer un sentimento:* inicere; incutere; afferre; inspirare; excitare; incendere; dictare;

(*medo*) metum, terrorem, timorem, formidinem incutere, afferre, inferre, facere, obicere *ou* parere; (*confianza*) fidem facere. **3.** (fig.) *Dar inspiración*: afflare; incitare; impellere; agere; implere; adspirare, inspirare; mentem, animum divino afflatu *ou* instinctu concitare; spiritu divino tangere. *v.pr.* **4.** (fig.) *Tomar un artista, un pensador, etc., ideas de algo ou alguén*: incitari; affectus alicuius sequi; aliquem imitari; consilium capere; (*Virxilio inspirouse en Teócrito para as súas Bucólicas*) Vergilius Theocritum sibi fecit pastoralis operis auctorem.

instalación. *s.f.* **1.** *Acción de instalar ou instalarse*: collocatio, erectio, institutio, fundatio, inauguratio –onis. **2.** *Conxunto de cousas instaladas*: apparatus, ornatus –us; apparatus, praeparatio, exstructio, molitio –onis; instrumenta –orum; (*eléctrica*) apparatus *ou* contextus electricus *ou* electrinus; (*frigorífica*) refrigerationis apparatus; (*calorífica, hidráulica*) calorificus, hydraulicus apparatus; (*para a combustión do lixo*) apparatus purgamentis comburendis.

instalar. *v.tr.* **1.** *Colocar no seu sitio*: V. **colocar**. **2.** *Poñer nun lugar o necesario para a súa actividade*: instruere, extruere; ornare; apparare, praeparare. V. *tamén* **establecer**. **3.** *Proporcionar lugar de residencia*: V. **acoller**. *v.pr.* **4.** *Establecerse*: sedem ponere *ou* collocare; considerare. V. *tamén* **establecerse**. **5.** *Acomodarse*: V. este verbo.

instancia. *s.f.* **1.** *Escrito para solicitar algo*: postulatio, petitio, flagitatio, efflagitatio, obsecratio, obtestatio –onis; rogatum –i; rogatus –us; preces –um; instantia –ae. **2.** *Der. Cada un dos graos aos que se pode apelar*: tribunal subsidiarium; appellationis gradus; ordo –inis; instantia –ae. ♦ *A instancia de*: alicuius rogatu; (*a instancia miña*) efflagitatu meo; me auctore *ou* instante; (*do pai*) fatigatus a patre. *En última instancia*: suprema obtestatione; ultimis precibus; multis et supplicibus verbis; ultimo.

instantáneo –a. *adx.* Brevissimus, subitus, repentinus, exiguus –a –um; celer –eris –ere; (*medicina de efecto instantáneo*) remedium praesens.

instante. *s.m.* Temporis punctum *ou* momentum; momentum –i; breve, parvum *ou* exiguum tempus. ♦ *A cada instante*: frequenter; assidue; crebro; saepissime. *Nun instante*: momento (temporis); temporis puncto; intra brevissimum

spatium; repente; brevi; mox; actutum. *Por un instante*: ad breve tempus.

instar. *v.tr.* Flagitare, efflagitare; instare; urgere; (*ata cansar*) aliquem precibus fatigare.

instauración. *s.f.* Institutio –onis. V. *tamén* **establecemento, implantación, instalación**.

instaurar. *v.tr.* Novare; instituere; initium facere. V. *tamén* **establecer, implantar, instalar**.

instigación. *s.f.* Impulsus, instinctus –us; incitatio, instigatio –onis.

instigador –ora. *s.* Instigator, concitator, incitator, inductor, stimulator, instimulator/-trix; auctor, hortator/-trix; suasor, impulsor –oris; fax, facis.

instigar. *v.tr.* Instigare; instinguere; concitare, incitare; stimulare; acuere, exacuere; inducere; impellere; hortari; accendere, incendere.

instintivo –a. *adx.* Naturalis –e; ingenitus, innatus, incogitatus, inconsultus, infixus, insitus –a –um.

instinto. *s.m.* Impetus, instinctus –us; ingenium –i; natura –ae; innata vis; naturae vis *ou* instinctus; naturalis impetus *ou* impulsus; ingenita naturae virtus; motus inconsultus; (*de conservación*) corporis nostri caritas; appetitus ad vitam tuendam; se conservandi insita voluntas; sui custodia.

institución. *s.f.* **1.** *Acción de instituír*: institutio, constitutio –onis; initium –i; (*de herdeiros*) nuncupatio –onis; (*despois da institución da república*) postquam respublica constituta est. **2.** *Cousa instituída*: institutum –i. ♦ *Institucións patrias*: maiorum instituta. *Institucións de dereito civil*: institutiones iuris civilis; (*de gramática*) institutiones de arte grammatica.

institucional. *adx.* Constitutorius –a –um.

institucionalizar. *v.tr.* Vim iuridicam tribuere; vi iuridica donare; stabilem facere.

instituír. *v.tr.* Instituere; condere; (*herdeiro*) heredem facere *ou* instituere. V. *tamén* **establecer**.

instituto. *s.m.* **1.** *Centro de ensino medio*: lyceum *ou* lyceus –i; schola secundi *ou* medii ordinis; litterarius *ou* litterarum ludus; baccalaureatus schola; (*edificio*) scholaris domus *ou* sedes; scholarum aedes. **2.** *Centro de estudos ou investigación*: altior *ou* maiorum disciplinarum schola; superius gymnasium *ou* collegium; (*de educa-*

ción física) gymnasium –i. V. *tamén escola*. **3.** *Organización relixiosa*: religiosus coetus; religiosus virorum *ou* feminarum ordo; institutum religiosum. ♦ *Instituto de beleza*: venustatis institutum.

institutriz. *s.f.* Institutrix, praeceptrix, educatrix –icis; paedagoga, magistra –ae.

instrución. *s.f.* **1.** *Acción de instruír ou instruírse*: institutio, educatio, praeceptio –onis; doctrina, disciplina –ae; (*novo método de instrución*) novum genus disciplinae; (*recibir unha excelente instrución*) doctrina atque optimarum artium studiis erudiri. V. *tamén educación*. **2.** *Formación, cultura xeral*: primaria institutio; praecipuae communesque disciplinae; litterarum primordia; doctrina, disciplina, scientia –ae; eruditio –onis; litterae –arum; studia –orum; humanitas –atis. V. *tamén cultura*. **pl. 3.** *Indicacións para o manexo ou uso*: praescripta, praecpta, mandata, monita –orum; (*dar instrucións*) praecipere; mandare.

instruído –a. *part. 1.* Part. do verbo *instruír*: eruditus, doctus, edoctus, institutus –a –um. *adx. 2.* *Culto, letrado, lido*: eruditus, imbutus, institutus, doctus –a –um; (*non instruído*) ineruditus, indoctus, illitteratus –a –um; rudis –e. V. *tamén culto*.

instruír. *v.tr. 1.* *Educar, formar*: V. **educar**. **2.** *Facer adquirir a práctica para certa actividade*: erudire; docere; exercitare; imbuere; instituere; (*na elocuencia*) ad dicendum instituere; praecpta dicendi tradere; (*na vida militar*) aliquem disciplina militari *ou* ad rei militaris scientiam erudire; castrensibus stipendiis imbuere; (*en montar dacabalo*) docere aliquem equo (uti). **3.** *Der. Pór un asunto en disposición de ser xulgado*: cognoscere; quaerere, inquirere; ordinare; cognoscere; litem ordinare; causam cognoscere; (*un proceso criminal*) inquirere de re capitali. *v.pr. 4.* *Educarse*: discere, addiscere; studere; animum doctrina excolere; sub magistro erudiri; (*o neno debe instruírse nestas artes*) infici debet puer his artibus.

instrumental. *adx. 1.* *Relativo aos instrumentos musicais*: musicus, organicus –a –um; (*música*) symphonia –ae; oranicum melos. *s.m. 2.* *Conxunto de instrumentos para certa actividade*: instrumenta, organa, ferramenta –orum; utilia –ium; sup(p)ellex –ectilis; apparatus –us.

instrumentalizar. *v.tr.* Alicuius ministerio uti; aliquem ministrum adhibere; manum alteri commodare; uti *ou* abuti ad alicuius commodum.

instrumentista. *s. 1.* *Persoa que fabrica instrumentos musicais*: organarius, musicarius/-a; musicorum instrumentorum artifex *ou* opifex. **2.** *Persoa que toca un instrumento*: symphonicus/-a; organicus/-a. **3.** *Persoa que acomoda unha peza musical*: modulator/-trix; modulorum accommodator/-trix.

instrumento. *s.m. 1.* *Apeiro, aparato, aparello, ferramenta*: instrumentum, ferramentum –i; apparatus –us; (*de tortura*) tormentum –i; cruciatus –us; (*de suplicio*) supplicii apparatus. V. *tamén apeiro, aparato, aparello, ferramenta*. **2.** *Instrumento musical*: organum –i; instrumentum *ou* organum musicum. **3.** (*fig.*) *Persoa ou cousa que se utiliza para lograr algo*: minister/-tra; (*do delito*) minister sceleris; via –ae; ratio –onis; modus –i; ars, artis; instrumentum –i. ♦ *Instrumento de percusión*: instrumentum pulsatile; (*sistro*) sistrum –i; (*címbalo, prato*) cymbalum –i; (*tocar o címbalo*) cymbalissare; (*tocador/-a de címbalo*) cymbalista/cymbalistris; (*tímpano, tambor, timbal*) tympanum –i; (*tocar o tambor*) tympanizare; (*tocador/-a de tambor*) tympanista/tympanistris. *Instrumento de vento*: tibia –ae; (*cornu, bucina, trompeta*) cornu –us; buccina –ae; tuba –ae; (*tocador/-a de trompeta*) buccinator/-trix; tubicen –inis; tubicinator/-trix; (*tocar a trompeta*) tubicinare. *Instrumento de corda*: fides –ium; (*tocalo*) fidi-bus canere; (*cantar tocándoo*) cantare et psallere; (*lira*) lyra –ae; (*tocar a lira*) lyram percutere; (*especie de lira ou arpa*) cinyra –ae; (*salterio*) psalterium –i; (*tocador/-a de salterio*) psaltes/psaltria; (*cítara*) cithara –ae; (*tocador/-a de cítara*) citharicen –inis; citharoedus –i/citharistris –ae.

instrutivo –a. *adx.* Ad docendum *ou* ad discendum utilis *ou* aptus; ad erudiendum idoneus.

instrutor –ora. *s.* Exercitator/-trix; praceptor/-trix; magister/-tra; (*dos soldados*) armidoctor, monitor –oris. ♦ *Xuíz instrutor*: iudex cognitor *ou* cognitionem exercens.

insua. *s.f.* Parva insula.

insubmisión. *s.f.* Licentia, inoboedientia, contumacia, intemperantia –ae; rebellio, seditio, defectio, dissensio, consternatio –onis; motus, tumultus –us; populi *ou* barbarum concitatio;

mandatorum neglectio; (*ao servizo militar*) militiae detrectatio.

insubmiso -a. *adx.* **1.** *Desobediente, rebelde:* inoboediens, inobsequens -entis; contumax, pervicax -acis; indocilis -e; rebellis -e; seditiosus, turbulentus -a -um. **2.** *Que se nega a facer o servizo militar:* militiae detrectator, neglector ou recusator; (*ser insubmiso*) militiam detrectare.

insubordinación. *s.f.* Intemperantia, licentia, inoboedientia, contumacia -ae; disciplinae recusatio. V. *tamén* **alzamento**.

insubordinar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén vaia en contra dunha autoridade:* sublevare; tumultum ciere ou movere; seditioem excitare ou concitare; animos turbare; multitudinem concitare. V. *tamén* **alzar**. *v.pr.* **2.** *Declararse en contra dunha autoridade:* rebellari; cooriri; desciscere; deficere; rebellionem facere; imperium detrectare, solvere ou abnuere. V. *tamén* **alzar(se)**, **desmandar(se)**.

insubornable. *adx.* Integer -gra -grum; incorruptus -a -um. V. *tamén* **incorruptible**.

insubstancial. *adx.* V. **anódino, insípido**.

insubstituíble. *adx.* Necessarius, pernecessarius -a -um; prorsus ou maxime necessarius; inexcusabilis -e.

insuficiencia. *s.f.* Penuria, insufficientia -ae; tenuitas, paucitas, exiguitas -atis. V. *tamén* **carencia, deficiencia, defecto, escaseza, incapacidade, incompetencia**.

insuficiente. *adx.* Angustus, paucus, exiguus, parvus, curtus -a -um; deficiens, insufficientis -entis; tenuis -e; non sufficiens.

insuflar. *v.tr.* **1.** *Introducir un gas ou vapor:* spirare; inspirare; flare, inflare, sufflare, insufflare. **2.** (*fig.*) *Facer que alguén conciba certas ideas, conviccións, etc.:* inspirare; suggerere; inicere; (*a outro o que ha de dicir*) verbis alicui praeire; quidpiam in aurem insusurrare. V. *tamén* **infundir**.

insufrible. *adx.* V. **inaguantable, insoportable**.

insular. *adx.* Insulanus -a -um; insularis -e. *Tamén s.:* insulanus/-a; insularis -is; insulae cultor ou incola. ♦ *A España insular:* insulae Hispaniae.

insulina. *s.f.* **1.** *Hormona segregada polo páncreas:* insulinum -i. **2.** *Medicamento contra a diabete:* insulinum medicamentum.

insulso -a. *adx.* Insulsus, infacetus -a -um; saporis expers. V. *tamén* **anódino, insípido**.

insultar. *v.tr.* Maledicere; illudere; irridere; laedere; insultare; violare; conviciari; increpare; probra ou contumelias iacere; contumelia ou contumeliis afficere.

insulto. *s.m.* Contumelia -ae (*de palabra*); iniuria -ae (*de palabra e de obra*); ludibrium, probrum -i; violatio, insultatio, suggillatio -onis; insultus -us.

***insumisión.** *s.f.* V. **insumisión**.

insuperable. *adx.* Insuperabilis, inxsuperabilis, inexpugnabilis -e; invictus, maximus -a -um; (*na súa clase*) nihil in suo genere praestantius. V. *tamén* **inmellorable**.

insurrección. *s.f.* Tumultus, motus -us; rebellio, seditio, insurrectio -onis; turba -ae. V. *tamén* **alzamento, insumisión, insubordinación**.

insurrecto -a. *adx.* Seditiosus -a -um; rebellis -e; rerum novarum cupidus. V. *tamén* **insubmiso, revolucionario**.

insurxente. *adx.* e s. Rebellis -e; rebellans -antis; rebellatus -a -um; (*pl.*) seditiosi, rebelles, turbidi, rebelliones. V. *tamén* **insubmiso, insurrecto**.

intacto -a. *adx.* Intactus, illibatus, inviolatus -a -um; integer -gra -grum; incolumis -e.

intanxible. *adx.* **1.** *Que non se pode tocar:* intactilis -e, intractabilis, insensilis, inanis -e; intactus -a -um; incorporeus -a -um; corporis expers; quod tangi non potest ou non licet. **2.** (*fig.*) *Inviolable, sagrado:* inviolabilis -e; sanctus, sacrosanctus, inviolatus -a -um.

integración. *s.f.* Iniunctio, adiunctio, completio, accessio, integratio -onis; aptus nexus et cooperatio. V. *tamén* **incorporación**.

integral. *adx.* Integer -gra -grum; integralis -e; totus -a -um. V. *tamén* **completo**. ♦ *Pan integral:* autopryos/-us -i.

integrante. *adx.* Complens, explens -entis; insertus -a -um; particeps -ipis; (*parte integrante*) pars necessaria; (*ser parte integrante*) inhaerere; inesse.

integrar. *v.tr.* **1.** *Compoñer, constituír, formar:* V. estes verbos. **2.** *Incorporar:* V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Incorporarse:* V. este verbo. **4.** *Asimilarse totalmente a un grupo:* inseri; adiungi, coniungi. V. *tamén* **asimilar(se), aclimatar(se)**.

integridade. *s.f.* Integritas, probitas, sanctitas –atis; innocentia, abstinencia, continentia –ae; fides –ei.

íntegro –a. *adx.* **1.** *Enteiro:* V esta palabra. **2.** *De grande honestidade:* integer –gra –grum; probus, sanctus, incorruptus –a –um; innocens –entis.

intelecto. *s.m.V.* **entendemento, intelixencia.**

intelectual. *adx.* **1.** *Relativo á intelixencia:* intellectualis, comprehensibilis, intelligibilis –e. **2.** *Persoa que realiza actividades da intelixencia:* doctus, eruditus, litteratus/-a, intellegens (intellegens) vir/femina; (*pl.*) intellegentes (intelligentes), periti, docti, sapientes.

intelixencia. *s.f.* Mentis ou ingenii gradus; mentis facultas; ingenium –i; intellegentia (intelligentia), prudentia –ae; intellegendi vis; (*a intelixencia é a vista da alma*) itelligentia est acies mentis. V. tamén **entendemento**; (*persoa de grande intelixencia*) magni ingenii vir/femina.

intelixente. *adx.* Intellegens (intelligens), sapiens, prudens –entis; ingeniosus, acutus, callidus –a –um; subtilis –e; sol(l)ers –ertis; sagax –acis; intellectu praeditus; mentis ou rationis particeps; (*home, na miña opinión, moi intelixente*) homo, ut opinio mea fert, ingeniosissimus; (*persoa moi, medianamente, pouco intelixente*) magni, mediocris, levis ingenii (vir/femina).

intelixible. *adx.* Intelligibilis, comprehensibilis, cogitabilis –e; clarus, lucidus, dilucidus, planus, perspicuus –a –um; intellectu ou ad intellegendum facilis.

intemperie. *s.f.* Intemperies –ei; intemperantia, inclementia –ae; caeli intemperies ou gravitas; iniuria temporis. ♦ *Á intemperie:* sub dio, divo ou diu, sub iniuria pluviarum, ad caeli intemperiem (esse, manere, dormire).

intempestivo –a. *adx.* Intempestivus, immaturus, praeposterus, importunus –a –um. V. tamén **impertinente, importuno, impropio.**

intemporal. *adx.* V. **eterno.**

intención. *s.f.* Voluntas –atis; consilium, propositum, iudicium, cogitatum –i; mens, mentis; animus –i; cogitatio –onis; (*ter intención de*) habere in animo; alicui in animo esse; in animo aliquid agitare; (*descubrir, manifestar a propia intención*) cogitata patefacere; consilium aperire; (*con boa, mala intención*) bona voluntate, infenso animo;

(*ter boas, malas intencións cara a alguén*) bene, male animatum erga aliquem esse; (*segunda(s) intención(s)*) subdola mens; prava consilia.

intencionado –a. *adx.* Animatus, affectus, paratus –a –um; (*ben intencionado*) bene animatus ou affectus in ou erga (*ac.*); benevolus –a –um; (*ser*) bono animo ou bona voluntate esse in; humaniter cogitare in (*ac.*); (*mal intencionado*) malevolus, iniquus –a –um; (*estar*) male animatum, alieno animo esse erga ou in (*ac.*).

intendencia. *s.f.* **1.** *Cargo de intendente:* procuratio, dispensatio –onis; praefectura, praepositura –ae. **2.** *Oficina do intendente:* cura, praefectura, praepositura –ae. **3.** *Mil. Administración de víveres e material:* dispensatio, procuratio –onis; commeatus –us; annonae provisio. **4.** *Mil. Corpo encargado deste servizo:* procuratorum ou dispensatorum manus; procuratores, dispensatores –um. **5.** Por ext., *abastecemento dunha casa, escola, etc.:* domus, scholae procuratio ou administratio; villicatio –onis.

intendente. *s.m.* **1.** *Persoa encargada dalgúns servizos económicos do Estado:* fisci, rei fiscalis ou nummariae procurator ou dispensator; aerarii ou aerario praefectus. **2.** *Mil. Xefe dos servizos de administración militar:* curator, procurator, dispensator –oris; praefectus, praepositus, minister –tri; praefectus ou curator annonae (*xen.*) ou frumento dando; tabularius rationis castrensis. **3.** Por ext., *persoa encargada da administración dun colexio, casa, etc.:* villicus –i; dispensator rationis privatae; actor praediorum; domus, scholae, alicuius rei administrator, dispensator ou procurator.

intensidade. *s.f.* Vis, vis; magnitudo –inis; intentio –onis; gravitas –atis, vehementia, violentia –ae; robur –oris.

intensificar. *v.tr.* **1.** *Facer máis intenso:* augere, adaugere; amplificare; roborare; acuere; crebriorem, vehementiorem, maiorem reddere; vim addere; (*o esforzo*) impensius adniti. *v.pr.* **2.** *Facerse máis intenso:* augeri, adaugeri; crescere; amplificari; crebriorem fieri.

intensivo –a. *adx.* Intensus, intentivus –a –um; efficacior, maior, vehementior –ius.

intenso –a. *adx.* Ingens, vehemens –entis; acer, acris, acre; gravis –e; intensus, violentus, maximus, immodicus –a –um.

intentar. *v.tr.* **1.** *Facer o posible por conseguir algo:* tentare, intendere, contendere; conari; moliri; niti, adniti, eniti. **2.** *Empezar a facer algo que pode non acabarse:* aggredi; adoriri; eniti; experi-ri; (*consequín o que intentaba*) quod volui consecutus sum. ♦ *Intentalo todo:* omnia tentare, experiri, conari, periclitari; niti; omnes machinas adhibere; nihil intentatum linquere *ou* relinquere, omnem lapidem movere.

intento. *s.m.* Conatus, inceptus, orsus -us; conatum, inceptum, consilium, propositum -i; scopus -i; (*levar a cabo o intento*) cogitata perficere.

***intentona.** *s.f.* V. **intento**.

interacción. *s.f.* Actio reciproca.

intercalado -a. *adx. e part.* Insiticius -a -um; intercalaris -e; intercalarius, interpositus, inditus, intercalatus, interiectus -a -um.

intercalar. *v.tr.* Inserere; interponere; intercalare; interiacere; inducere; inserere; indere; interpolare.

intercambiable. *adx.* Intermutabilis -e; reciproce *ou* inter se mutabilis; (*cousa*) res ultro citroque data et accepta.

intercambiar. *v.tr.* Reciproce *ou* inter se mutare; mutuo dare et recipere.

intercambio. *s.m.* Reciproca mutatio *ou* permutatio; mutua rerum commutatio; (*entre países*) inter nationes liberum commercium; nummorum inter nationes libera commutatio.

interceder. *v.intr.* (Alicui) orare; intercedere; rogare; pro aliquo petere, precari *ou* deprecari; se deprecatorum pro aliquo praebere.

interceptar. *v.tr.* Intercipere; claudere, intercludere; saepire, praesaepire, intersaepire; arcere; obstruere; (*a provisión de víveres*) commeatum intercipere; commeatu *ou* re frumentaria aliquem intercludere.

intercesión. *s.f.* Deprecatio, intercessio -onis; intercessus -us. ♦ *Por intercesión del:* eo auctore, deprecatore *ou* deprecante.

intercesor -ora. *s.* Precator, deprecator/-trix; intercessor -oris.

intercolumnio. *s.m.* Intercolumnium -i.

intercostal. *adx.* Inter costas situs *ou* positus.

interdependencia. *s.f.* Mutua *ou* reciproca obnoxietas; mutua coniunctio.

interdisciplinario -a. *adx.* Interdisciplinaris -e; diversis *ou* similibus disciplinis communis.

interdito. *s.m.* Interdictum -i; interdectio, prohibitio -onis.

interesado -a. *adx.* **1.** *Que actúa polo propio proveito:* rebus suis intentus *ou* attentus; suo commodo motus; sui commodi studiosus; lucri avidus; ambitiosus, iniquus -a -um; (*ser moi interesado*) omnia ad suam utilitatem referre; omnia pecuniae causa facere. **2.** *Que ten interese en algo:* (alicuius rei) studiosus; appetens, cupiens -entis; attentus -a -um. **s. 3.** *Persoa que ten interese en algo:* particeps -icipis; socius/-a; candidatus/-a; aliqua re affectus/-a (vir/femina).

interesante. *adx.* Lucundus, lepidus, commodus -a -um; utilis -e; studium excitans *ou* movens; (*ser interesante*) allicere; delectare; capere; (*o espectáculo é moi interesante*) spectaculum omnium animos allicit; (*que pode haber máis interesante para o ben común?*) quid saluti omnium magis accommodatum?

interesar. *v.intr.* **1.** *Esperar interese:* curae esse alicui; aliquem movere; studium, animum excitare, allicere *ou* movere. *v.tr.* **2.** *Afectar, atanguer, concernir:* afficere; spectare; movere; (*interesarse a alguén en algo*) aliquem alicuius rei participem facere; (*isto interésavos moito*) vestra hoc maxime interest. V. **tamén afectar, atanguer, concernir.** *v.pr.* **3.** *Amosarse interese:* moveri, commoveri; (alicui rei) studere; (aliquid) curare; se iactare; (*por alguén*) aliquem alicui commendare. V. **tamén importar.**

interese. *s.m.* **1.** *Empeño con que se se dirixe a atención a algo ou alguén:* studium -i; cura -ae; favor -oris; diligentia -ae; voluntas -atis; affectus -us; animi attentio. **2.** *Circunstancia ou calidade pola que algo chama a atención:* momentum -i; pondus -eris; iucunditas, voluptas -atis; (*suscitar interese*) mentes, animos delectare, capere, rapere. **3.** *Beneficio, comenencia, proveito:* commodum, lucrum, emolumentum -i; utilitas -atis; fructus, quaestus, proventus -us; (*prexudicar os intereses de alguén*) alicuius commodis officere *ou* obstare; (*mirar polos propios intereses*) rebus suis consulere. **4.** *Réditos, ganancia dun capital:* usura -ae; f(o)enus -oris; commeatus, fructus, redditus -us; incrementum -i; (*anual*) annuae usurae; (*legal*) usura legitima *ou* licita; (*moderado*) levior usura; f(o)enusculum -i; f(o)enus

tolerabile; (*excesivo*) f(o)enus iniquissimum, grave *ou* grande. ♦ *Prestar diñeiro con interese*: pecuniam f(o)enerari, f(o)enori *ou* f(o)enore dare, sub f(o)enore credere; pecuniam in calendarium convertere. *Tomar diñeiro a interese*: pecuniam usura mutuari. *Interese simple*: perpetuum f(o)enus. *Interese composto*: anatocismus -i. *Interese do seis por cen*: semisses -is. *Pagar os intereses*: usuras praestare. *Convén que pagues os intereses*: usuris te parere oportet. *Prestar diñeiro ao dous por cen de interese*: pecuniam binis centesimis f(o)enerari.

interferencia. *s.f.* **1.** *Fis. Paso de dúas ou máis ondas por un mesmo punto*: undarum concursus; aetheriarum undarum concursio. **2.** *Intrusión, inxerencia*: interpositio, intrusio, interiectio -onis.

interferir. *v.intr.* **1.** *Fis. Producir interferencias*: (ondas sonoras) concurrere *ou* congruere. **2.** (fig.) *Interpoñerse*: se interponere, se miscere, se admiscere, se immiscere, se inserere. *v.intr. e pr.* **3.** (fig.) *Meterse en negocios alleos*: (alicui rei, negotiis alienis) se immiscere *ou* interponere.

interfono. *s.m.* Telephon(i)um domesticum.

interim. *s.m.* Intervallum -i.

interinidade. *s.f.* **1.** *Estado, etapa de interino*: substitutionis tempus; substitutio -onis. **2.** *Cargo de interino*: vicarii munus; munus temporarium, fiduciarium, suffectum *ou* ad tempus (delatum); opera fiduciaria.

interino -a. *adx.* **1.** *Provisional*: temporarius, fiduciarius -a -um; ad tempus lectus. **2.** *Persoa que desempeña un cargo provisional*: vicarius/-a; substitutus/-a.

interior. *adx.* **1.** *Que está na parte de dentro*: interior -ius; intimus, internus, intestinus, domesticus -a -um. **2.** *Que non ten vistas á rúa*: interior -ius; internus, caecus, obscurus -a -um. **3.** *Que concirne só a un país*: interior -ius; domesticus, intestinus, internus -a -um. **4.** (fig.) *Relativo ao espírito*: intimus -a -um; spirit(u)alis -e. *s.m.* **5.** *Espazo comprendido nuns límites*: interior pars; interiora -um; penetralia -ium. **6.** *Territorio afastado da costa*: terra -ae; continens -entis; terra continens; (*o interior de España, a España interior*) interior Hispania. **7.** *Asuntos internos dun estado*: domestica negotia *ou* commercia. **8.** (fig.) *Conxunto de sensacións e pensamentos que non se exteriorizan*: mens, mentis; animus -i; oc-

culta pectoris; animi penetralia; intimum cor *ou* pectus. *pl.* **9.** *Cuartos, estancias dunha casa*: interiora -um; penetralia -ium; domesticae sedes; pars interior aedium; domestici parietes; cubicula -orum. ♦ *Roupa interior*: vestes interulae *ou* personales; tunica interior; interula, subucula -ae.

interiorizar. *v.tr.* Interiorem reddere; internitatem inducere; ad internitatem redigere; in penetralia cordis admittere.

interlocutor -ora. *s.* Collocutor/-trix; sermonis socius/-a; sermocinans -antis.

intermediario -a. *adx.* **1.** *Que serve de ponte entre dúas cousas*: sequester -tra -trum; sequester -tris -tre. **2.** *Mediador*: sequester -tris/-trix; mediator/-trix; interventor; deprecator/-trix; interpres -etis; internuntius/-a; (*no comercio*) transactor/-trix; (*tratar por intermediarios*) per internuntios colloqui.

intermedio -a. *adx.* **1.** *Situado entre dous extremos*: medius, intermedius, interiectus, interpositus -a -um. *s.m.* **2.** *Pausa, descanso*: intervallum -i; tempus *ou* spatium medium, interpositum *ou* intermedium. ♦ *Intermedio musical*: musicum embolium.

interminable. *adx.* V. **inacabable.**

intermitente. *adx.* **1.** *Que se produce a intervalos*: intervallatus -a -um; paribus intervallis cessans; intermittens -entis; (*febre*) febris recidiva, periodica, intervallata; (*a febre, a dor é intermitente*) febris intermittit, dolor interquiescit. *s.m.* **2.** *Dispositivo dos vehículos que se acende e apaga por intervalos*: mechanema intervallans.

internacional. *adx.* Internationalis -e; cunctis *ou* multis gentibus communis; inter gentes; omnium gentium; (*dereito*) ius gentium; (*convenio*) conventus omnium gentium.

internado. *s.m.* **1.** *Colexio con residencia*: aedes alumnorum internorum; ephebeum *ou* ephebeum -i. **2.** *Conxunto de alumnos internos*: scholasticorum internorum coetus. **3.** *Forma de vida destes alumnos*: scholasticorum internorum ratio *ou* condicio.

internar. *v.tr.* **1.** *Meter nun centro hospitalario, de ensino, etc.*: in aliquem locum (nosocomium, scholam) adducere, inducere, immittere, advehere, inferre; (*no cárcere*) V. **encarcerar.** V. *tamén* **ingresar.** *v.pr.* **2.** *Avanzar cara ao interior dun lugar*: penetrare; perrumpere; intrare; ingredi.

internet. *s.m.* Interrete –is.

internista. *s.* Internorum morborum medicus/-a; medicus/-a interiorum.

interno –a. *adx.* **1.** *Interior:* interior –ius; domesticus, intestinus, intimus –a –um; (*loitas internas*) discordiae intestinae. *V. tamén interior.* **2.** *Internado nun centro:* internus –a –um. *Tamén s.:* internus/-a (reus/-a, medicus/-a); (*alumno*) ephebei alumnus/-a.

interpelación. *s.f.* Rogatio, interrogatio, interlocutio, percontatio –onis; rogamentum –i; rogatus –us.

interpelar. *v.tr.* Rogare, interrogare; interpellare; percontari; appellare; sententiam rogare.

Interpol. *s.f.* Administratio publicae securitatis internationalis.

interpolación. *s.f.* Interpolatio, insertio –onis; interpolamentum –i; verborum interpositio; verba interposita; interiecti *ou* interpositi loci; interiecta –orum.

interpolado –a. *part. e adx.* Interpolatus, interpositus, interiectus, insitus, insiticius –a –um.

interpolador –ora. *s.* Interpolator/-trix.

interpolar. *v.tr.* Interpolare; interponere; interiacere; inserere; scriptum interiectis verbis corrumpere.

interpoñer ou interpor. *v.tr.* **1.** *Poñer entre dúas cousas para separar:* interponere; intericere. **2.** *Facer uso do poder para conseguir algo:* auctoritatem interponere, opponere *ou* inserere. **3.** *Formalizar un recurso:* subsidiariam actionem interponere. *v.pr.* **4.** *Poñerse, estar entre dúas cousas ou persoas separando:* se interponere; se immiscere; intercurrere; interiacere; (*como mediador*) intervenire; intercedere; operam interponere pro aliquo. **5.** *Poñerse nun lugar impedindo o paso:* oppilare; transitum prohibere; aliquem itinere prohibere; viam intercludere. **6.** (*fig.*) *Ser causa de que algo non se leve a cabo:* obesse; obstare; impedire.

interpretación. *s.f.* Exsecutio *ou* exsequutio, patratio, interpretatio, explanatio, explicatio –onis; (*dun soño*) coniectura –ae; coniectio –onis.

interpretar. *v.tr.* **1.** *Atribuír ou explicar o significado:* explanare; interpretari; explicare; commentari; (*os soños, un presaxio*) somnia, omen interpretari, explicare, conicere; (*a vontade*)

alicuius voluntatem interpretari; alienae voluntatis ministrum esse; (*benevolmente*) mitiorem in partem *ou* in bonam partem aliquid accipere *ou* interpretari; (*mal*) prave aestimare; (*o espírito da lei*) vim legis explanare; (*todo ao revés*) omnia detorquere; cuncta in deterius *ou* in diversum trahere. **2.** *Representar, executar un papel, unha peza de música, etc.:* agere; alicuius partes *ou* personam suscipere; (*unha obra de teatro, un servo*) fabulam, servum *ou* servi personam agere; canere, cantare; sonare.

intérprete. *s.* **1.** *Persoa que traduce as palabras doutra:* interpres –etis; (*falar por intérprete*) per interpretem agere *ou* colloqui. **2.** *Persoa que interpreta un papel, unha obra musical, etc.:* *V. actor, cantante, músico.*

interregno. *s.m.* Interregnum –i; regni interval-lum.

interrelación. *s.f.* Obnoxietas mutua.

interrogación. *s.f.* **1.** *Acción de interrogar ou frase coa que se interroga:* rogatio, interrogatio, percontatio, quaestio, interlocutio –onis; (*baixo tortura*) quaesitio –onis. **2.** *Signo de interrogación:* interrogationis *ou* interrogandi nota. ♦ *Interrogación directa:* interrogatio directa. *Interrogación indirecta:* interrogatio obliqua *ou* indirecta.

interrogante. *adx.* **1.** *Que expresa ou implica interrogación:* interrogans –antis; quaerens –entis. *s.f.* **2.** *Frase con que se interroga:* *V. interrogación.* **3.** *Asunto pouco claro:* res anceps; res ambigua incertaque. **4.** *Cousa incerta:* *V. incógnita.* **5.** *Signo de interrogación:* *V. interrogación.*

interrogar. *v.tr.* **1.** *Facer preguntas:* rogare, interrogare; percontari; quaerere, exquirere, require-re; (*aos libros Sibilinos*) libros Sibillynos adire; (*ao senado*) senatum consulere. *V. tamén indagar, inquirir, preguntar.* *v.pr.* **2.** *Facerse preguntas a si mesmo:* secum loqui; secum de se consultare; se ipsum percontari; in sese descendere.

interrogativo –a. *adx.* **1.** *Que serve para interrogar ou que expresa interrogación:* interrogativus, interrogatorius –a –um. *s.m.* **2.** *Clase de palabras que serven para facer preguntas:* particula interrogativa; adiectivum, pronomen, adverbium interrogativum.

interrogatorio. *s.m.* Interrogatio, quaestio, cognitio, percontatio –onis; (*facelo*) percontationem facere; (*aos testigos*) testium interrogatio.

interromper. *v.tr.* **1.** *Facer que algo cese:* rumpere, abrumperere, interrumpere; intermittere; dividere; scindere, interscindere; intercurrere; suspendere. *V. tamén cortar.* **2.** *Impedir que alguén continúe:* interpellare; obloqui, interloqui; interfari; (*unha conversación*) sermonem, orationem interrumpere; medios sermones interciperere; (*a alguén que fala*) loquentem aliquem interpellare; dicentem interfari; aliquem interpellare; sermonem alicuius excipere. *V. tamén cortar.* *v.pr.* **3.** *Cesar alguén na súa acción:* desistere; cessare; interquiescere; (*cortarse*) sermonis verba imperfecta relinquere; (*camiños interrompidos*) itinera interrupta *ou* intercepta. **4.** *Cesar un feito:* *V. cesar.*

interrupción. *s.f.* Interruptio, intermissio, cessatio –onis; (*dun discurso*) interpellatio –onis; (*sen interrupción*) sine intermisso; sine ulla interruptione; perpetuo; assidue; continenter; nullo temporis puncto intermisso; (*camiñando día e noite sen interrupción*) die ac nocte continuato itinere.

interruptor –ora. *adx.* **1.** *Que interrompe:* interruptor/-trix; interrumpens, intermittens –entis; (*dun discurso*) interpellator, oblocutor/-trix. *s.m.* **2.** *Mecanismo para interromper:* malleolus –i; clavícula –ae; clavis accensiva; epitonium electricum.

intersección. *s.f.* Decusatio, incisio, intersectio –onis; punctum concursus. *V. tamén cruzamento.*

interurbano –a. *adx.* Interurbanus –a –um; varias colligens urbes.

intervalo. *s.m.* Intervallum, spatium –i; interiectum spatium; distantia –ae; discrimen –inis; (*de tempo*) (temporis) intervallum *ou* spatium; (*dun día, dunha noite, dun ano*) dies intermissus unus, nox interposita, annus interiectus; (*entre dous sons en música*) intervallum, spatium –i; tonus –i; diastema –atis; sonorum intervallum; (*os sete intervalos das notas*) septem discrimina vocum; (*despois dun longo, dun curto intervalo de tempo*) magno, parvo temporis intervallo interposito *ou* intermisso; (*no intervalo entre as dúas guerras*) inter duo bella; (*sen intervalo de tempo*) nullo intervallo interiecto; (*houbo un intervalo de dez anos*) anni decem interfuerunt *ou* interfluxerunt.

intervención. *s.f.* **1.** *Acción de intervir:* intervenus, intercursum –us; intercessio –onis; auxilium –i; (*grazas á súa intervención*) eo intercedente;

(*ter unha intervención*) *V. intervir.* **2.** *Med. Operación cirúrxica:* excisoria curatio; sectio chirurgica; corporis sectio *ou* dissectio; alicuius membri sectio; sanativa excisio; medicum opus. *V. tamén operación.*

intervencionismo. *s.m.* Interventionis *ou* imixtionis studium.

interventor –ora. *s.* Censor, inspector, recognitor –oris; corrector/-trix. *V. tamén inspector.*

intervir. *v.intr.* **1.** *Ter ou tomar parte:* adesse, interesse; se immiscere; intercedere; participem esse. **2.** *Interpoñer a autoridade:* interesse; intervenire, intercurrere; se *ou* auctoritatem interponere. **3.** *Ocorrer e ter influencia nun suceso:* intercedere; accidere; evenire, intervenire, supervenire. **4.** *Med. Facer unha operación cirúrxica:* salutiferam sectionem peragere. *V. tamén operar.*

interxección. *s.f.* Gram. Interiectio –onis.

intestinal. *adx.* Interaneus –a um. ♦ *Oclusión intestinal:* ileos *ou* ileus –i; (*dor con frecuentes ganas de defecar*) tenesmos/-us –i.

intestinal –a. *adx.* **1.** *Que ocorre no interior do corpo social:* intestinus, internus, domesticus –a –um; interior –ius; (*guerra intestinal*) bellum intestinum, domesticum *ou* civile. *s.m.* **2.** *Anat. Parte do aparato dixestivo:* intestinum –i; intestina, interanea, exta –orum; viscera –um; omentum –i; alvus –i. *V. tamén barriga, entrañas, tripa.* ♦ *Intestino delgado:* lactes –ium; tenue intestinum. *Intestino goso:* crassum intestinum. *Intestino cego:* fundulus –i.

intimar. *v.intr.* **1.** *Facer amizade íntima:* necessitudinem coniungere; familiaritatem, necessitudinem, vincula summae coniunctionis contrahere, iungere, instituire *ou* constituere; sibi magnam amicitiam cum aliquo conciliare; familiarissimum et coniunctissimum alicui esse; familiaritatibus implicari. *v.tr.* **2.** *Pedir algo intimidando:* edicere, indicere; denunciare; imperare; minari; imperium inhibere; (*a rendición*) ad deditionem impellere. *V. tamén cominar.*

intimidación. *s.f.* Terror, timor –oris; minae –arum.

intimidade. *s.f.* **1.** *Calidade de íntimo ou relación íntima:* familiaritas magna, maxima, íntima *ou* summa; frequens, magna *ou* summa coniunctio; magna *ou* summa amicitia; necessitudo, consuetudo –inis. **2.** *Vida privada:* privata vita; domes-

ticus *ou* familiaris usus *ou* victus. *pl.* **3.** *Feitos, pensamentos da vida íntima:* sensus –uum; intimi animi sensus; sensus arcani *ou* penitus reconditi; mens, mentis; animus –i; spiritus –us; penetrabilia –ium; abdita –orum. ♦ *Na intimidade:* familiariter; inter nos; animi penetrabilibus imis.

intimidar. *v.tr.* **1.** *Inspirar temor:* metum afferre, inicere *ou* incutere; terrere, territare; timeface-re. *v.pr.* **2.** *Sentir temor:* terreri, deterreri, territari; expavescere. *V. tamén amedrentar(se), asustar(se).*

íntimo –a. *adx.* **1.** *Que existe no máis profundo dunha persoa:* intimus –a –um; interior –ius. **2.** *Que ten os seus elementos moi unidos:* iunctus, coniunctus, connexus, mixtus, conglutinatus –a –um. **3.** *Que mostra unha gran confianza e unión:* familiaris, perfamiliaris –e; maxime, omnino *ou* valde familiaris; familiarissimus, amicissimus, pernecessarius, coniunctissimus –a –um. **4.** *Que está moi ligado por amizade:* intimus, coniunctissimus –a –um; familiaris –e; (*era íntimo de Antonio*) Antonio intime utebatur; (*ter amigos con quen podes ter conversacións íntimas*) habere amicos quibuscum possis habere familiares sermones. *V. tamén 3.* **5.** *Persoal, privado:* intimus, privatus, domesticus –a –um; familiaris –e. **6.** *Que permite unha relación íntima:* intimus, privatus, reconditus –a –um. *pl.* **7.** *Persoas con quen se ten unha relación íntima:* familiares –ium; familiarissimi, amicissimi, coniunctissimi –orum.

intocable. *adx.* **1.** *Que non pode ser criticado nin sancionado:* immunis –e; immunitate donatus; legibus solutus. **2.** *Individuo da máis baixa escala hindú:* Indus infimi ordinis.

intolerable. *adx.* Intolerabilis –e; intolerandus –a –um. *V. inacceptable, inaguantable, insoportable.*

intolerancia. *s.f.* Intolerantia, impatientia –ae; acerbitas, importunitas –atis.

intolerante. *adx.* Impatiens –entis; intolerans –antis; difficilis –e; acerbus –a –um. *V. intransixente.*

intoxicación. *s.f.* Veneficium –i; venenosa (corporis) condicio.

intoxicar. *v.tr.* **1.** *Provocar unha intoxicación:* venenare; toxicum *ou* venenum dare, praeberere *ou* exhibere; aliquem veneno petere, imbuere *ou*

inficere. *v.pr.* **2.** *Sufrir unha intoxicación:* veneno *ou* toxico infici *ou* peti.

intragable. *adx.* **1.** *Que non se pode tragar:* repugnans –antis; insipidus, insulsus, indigestus –a –um; gustu hebes; sine sapore. **2.** (*fig.*) *Molesto, doloroso, inaguantable:* *V. estas palabras.*

intramuscular. *adx.* Intercus –utis; subcutaneus –a –um.

intranquilizar. *v.tr., intr. e pr.* *V. inquietar(se).*

intranquilo –a. *adx.* *V. ansioso, bulideiro, impaciente, inqueda.*

intranscendencia. *s.f.* *V. banalidade, insignificancia.*

intranscendente. *adx.* *V. banal, insignificante.*

intransferible. *adx.* Inalienabilis, singularis –e, proprius, privatus –a –um; transactioni non obnoxius.

intransitable. *adx.* Intransgressibilis, intransmeabilis, intransibilis –e; confragosus, invius, impervius –a –um.

intransitivo –a. *adx.* Intransitivus –a –um. ♦ *Verbo intransitivo:* verbum intransitivum, absolutum *ou* perfectum; verbum quod casibus obliquis non eget.

intransixencia. *s.f.* *V. intolerancia.*

intransixente. *adx.* Intolerans –antis; impatiens –entis; difficilis –e; importunus –a –um.

intratable. *adx.* Intractabilis –e; asper –era –erum; atrox –ocis; difficilis –e; durus, obstinatus –a –um.

intravenoso –a. *adx.* In venam infusus *ou* iniectus; (*inxección*) iniectio in venas infusa.

intre. *s.m.* Momentum –i; punctum temporis; exiguum tempus; hora iners. ♦ *No intre. 1. Ao momento:* protinus; statim; continuo; cito; confestim. *2. No intermedio:* interim.

intrepidez. *s.f.* **1.** *Calidade de intrépido:* audacia –ae; fortitudo –inis; temeritas –atis; fortis animus. **2.** *Comportamento intrépido:* animus impavidus *ou* intrepidus; animi robur; audacia –ae; magnanimitas –atis; fortitudo –inis.

intrépido –a. *adx.* Intrepidus, impavidus, interritus, imperterritus –a –um; fortis –e. *V. tamén afouto.*

intricar. *v.tr.* e *pr.* V. **complicar(se), embarullar(se), embrollar(se), dificultar.**

intriga. *s.f.* **1.** *Cábala, complot, conspiración:* machinatio –onis; clandestinum consilium; calliditas –atis; fallacia –ae; (*pl.*) malae artes; tricae –arum. V. *tamén* **cábala, complot, conspiración**. **2.** *Gran curiosidade:* magnum studium; magna (et mala) videndi *ou* cognoscendi cupiditas. V. *tamén* **curiosidade**. **3.** *Conxunto de feitos que constitúen a acción dunha película, obra literaria, etc.:* summarium, argumentum –i; nodus –i. V. *tamén* **trama**.

intrigar. *v.tr.* **1.** *Espertar moita curiosidade:* expectationem alicui movere; magnum studium alicuius rei habere; alicuius aures erigere. *v.intr.* **2.** *Actuar de maneira cautelosa:* machinari; ambire; grassari; dolis et malis artibus contendere; clandestina consilia struere.

***intrincar.** *v.tr.* e *pr.* V. **intricar.**

intrínseco –a. *adx.* Intimus, internus, proprius, intrinsecus –a –um; interior –ius.

introdución. *s.f.* **1.** *Implantación, inclusión, inserción, iniciación:* V. estas palabras. **2.** *Limiar, prólogo:* prologus –i; proloquium, exordium, proemium –i; praefatio –onis.

introducir. *v.tr.* **1.** *Inserir, meter:* introducere, inducere; intromittere, immittere, introferre; inserere; infundere. V. *tamén* **inserir**. **2.** *Facer entrar nun lugar, nun ámbito:* introducere, inducere; admittere; inferre; invehere; adsciscere; adscribere; importare; (*un culto*) religionem instituere; (*unha palabra nova no léxico latino*) novum verbum in Latinam linguam inducere; (*unha moda*) novum morem inducere; (*nos estudos*) initiare; (*levar a unha persoa á presenza de alguén*) aliquem in conspectum alicuius admittere; (*a alguén na política*) aliquem ad curam reipublicae admovere. **3.** *Pór introdución a unha obra:* proloquium, prologum, praefationem scribere. *v.pr.* **4.** *Quedar unha cousa dentro doutra:* infundi; penetrare; permeare; invadere; permanere. **5.** *Entrar, pasar ao interior:* inire, introire; ingredi; intrare; penetrare; se immittere; se inferre. **6.** *Integrarse, meterse, pasar a formar parte, ser recibido:* recipi; inseri; adiungi; coniungi; (*ás agachadas*) irrepere; se insinuare.

introdutor –ora. *s.* Admissionalis –is; ab admissione; introductor/-trix; (*de embaixadores*) legatorum admittendorum administer/-tra.

introdutorio –a. *adx.* Introductorius –a –um.

intromisión. *s.f.* Interpositio, intercessio, intrusio, interiectio –onis.

introspección. *s.f.* Introspectus –us; interior *ou* sui spectatio; (sui) animi contemplatio; penitior sui cognitio *ou* consideratio.

introvertido –a. *adx.* Taciturnus, circumspectus, verecundus –a –um; intractabilis, difficilis –e; (hominibus) insociabilis.

intrusión. *s.f.* Irreptio, obreptio, usurpatio, intrusio –onis.

intruso –a. *adx.* Intrusus –a –um; (*de fóra*) externus, extraneus, alienus, curiosus, profanus –a –um.

intuición. *s.f.* Animi perceptio, conspectus *ou* contuitus; perspicientia –ae; praesensio ac notio; mentis acies; perspicuitas –atis; (*ter unha intuición*) animo videre *ou* percipere. V. *tamén* **corazonada**.

intuír. *v.tr.* Animo videre *ou* percipere; praesentire; intueri.

intuitivo –a. *adx.* Praesensus, incogitatus, inopinatus, perspicuus –a –um.

inundación. *s.f.* Inundatio, eluvio –onis; eluvies –ei; (*houbo unha inundación*) flumen alveum excessit *ou* extra ripas diffluit. V. *tamén* **alagamento**.

inundar. *v.tr.* Inundare, exundare; diffluere; (*campos inundados*) flumina campis superfusa. V. *tamén* **alagar**.

inusitado –a. *adx.* Inusitatus, obsoletus –a –um; ab usu remotus; insolens –entis. V. *tamén* **estraño**.

inútil. *adx.* **1.** *Que xa non serve:* inutilis –e; supervacaneus, supervacuum, vanus –a –um; inanis –e; (*que hai máis inútil ca un home efeminado?*) quid est nequius effeminato viro? V. *tamén* **ineficaz**. **2.** *Baldío, improdutivo:* V. estas palabras. **3.** *Inválido, minusválido:* invalidus, imbecillus, infirmus –a –um; inutilis –e. **4.** *Que non ten capacidade para facer algo:* inutilis –e; inefficax –acis; iners –ertis; irritus –a –um. ♦ *É inútil que te esforces:* oleum et operem perdis; frustra operam sumis. *Facer cousas inútiles:* oleum et operam perdere; frustra laborare; scopas dissolvere.

inutilidade. *s.f.* Vanitas, inutilitas –atis; nulla utilitas.

inutilizar. *v.tr.* Inutile aliquid reddere; irritum facere.

invadir. *v.tr.* **1.** *Penetrar pola forza:* occupare; invadere; irrumpere; irruere; obsidere; usurpare; aggredi; fines ingredi; agrum inire; in agrum incurrere *ou* impetum facere. **2.** *Ocupar e estenderse:* occupare; invadere; irrepere, prorrepere; serpere. **3.** (fig.) *Ocupar o ánimo unha cousa:* animum occupare, invadere, subicere *ou* submittere. **4.** *Intervir sen permiso en asuntos alleos:* rebus alienis se immiscere.

invasión. *s.f.* Irruptio, incursio, occupatio –onis; incursus, impetus –us; exterae gentis incursio *ou* incursus; (*de animais salvaxes*) irruptio ferarum; repentina multitudo bel(l)uarum.

invasor –ora. *adx. e s.* Ereptor/-trix; usurpator/-trix; invasor –oris; (*os invasores foron rexeitados*) qui fines irruperant repulsi sunt.

invectiva. *s.f.* Convicium, maledictum, probrum –i; invectio, insectatio, obiurgatio –onis; contumelia –ae; vehemens refutatio; acerba et contumeliosa verba; invectivae (orationes); (*lanzar invectivas*) conviciis insectari; probra iacere.

invencible. *adx.* Insuperabilis, invincibilis –e; invictus –a –um. *V. tamén insuperable.*

invención. *s.f.* **1.** *Acción de inventar e cousa inventada:* inventio, excogitatio –onis; inventum –i; res inventa; (*da imprenta*) artis impressoriae *ou* typographicae inventum; nova preli ars. **2.** *Mentira, engano:* mendacium, falsum, commentum –i; ficta –orum; (*as invencións dos poetas*) poetarum fabulae. *V. tamén engano.* **3.** *Parte da retórica que trata da procura de palabras, argumentos, etc.:* inventio –onis.

inventar. *v.tr.* **1.** *Enxeñar, idear:* (ingenio) invenire, reperire; comminisci; (*os fenicios inventaron a escritura*) Phoenices litteras commenti sunt (comminiscor). *V. tamén enxeñar.* **2.** *Crear coa imaxinación:* (mente) fingere, confingere, effingere; excogitare. **3.** *Presentar como certo algo que non é:* mentiri; dolum, mendacium exstruere, fingere; (*unha escusa*) causam dicere *ou* confingere; (*unha acusación*) crimen comminisci *ou* confingere.

inventario. *s.m.* Inventarium, repertorium, ratiocinarium –i; recognitio –onis; index –icis; synopsis –is; census –us.

inventiva. *s.f.* Inventio –onis; ingenium –i; sagacitas –atis; inveniendi vis; ingenii fecunditas; (*ter inventiva*) in rebus inveniendis acrem *ou* sol(l)ertem esse.

invento. *s.m.* Inventum, repertum –i. *V. tamén descuberta, invención.*

inventor –ora. *s.* Inventor, repertor, excogitator/-trix; auctor/-trix; commentor/-trix; (*de palabras*) verborum novator.

invernada. *s.f.* Hiberni dies; hiemale *ou* brumae tempus; hiems –emis.

invernadoiro. *s.m.* Caldaria herbarum aedes; hibernacula –orum.

invernal. *adx.* Hibernus –a –um; hibernalis, hiemalis, brumalis –e.

invernar. *v.intr.* **1.** *Pasar o inverno:* hiemare; hibernare; (*as tropas*) in hibernis esse. **2.** *Pasar o inverno en estado de letargo:* *V. hibernar.* **3.** *Ser tempo de inverno:* hibernum tempus anni esse.

invernía. *s.f.* Gravis, rigida, dira hiems; (*de neves*) nivosa hiems.

inverno. *s.m.* Hiems –emis; bruma –ae; hibernum, hiemale *ou* brumale tempus; hiberni menses; (*suave, duro*) mollis, acris, rigida hiems; (*solsticio de inverno*) solstitium hibernum *ou* brumale. ♦ *Deportes de inverno* *V. deporte.*

inverosímil. *adx.* Non verisimilis; incredibilis –e; a vero alienus *ou* abhorrens; haud probabilis.

inversión. *s.m.* Praeposterus *ou* inversus ordo; praeposteratio, inversio –onis; praeposteritas –atis.

inverso –a. *adx.* Praeposterus, retroversus, contrarius, inversus –a –um; in contrarium versus. ♦ *Á inversa:* e contrario; contra; vice versa. *En sentido inverso:* retro.

invertebrado –a. *adx. e s.* Non vertebratus; vertebris carens.

invertir. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Dar a volta a algo:* invertere; praeposterare; in contrarium vertere *ou* convertere; mutare, permutare; in contrariam partem dirigere. *v.pr.* **2.** *Tornarse unha cousa ao contrario do que era:* inverti, converti; in contrarium verti; permutari.

invertido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *invertir:* inversus, mutatus, permutatus –a –um; in contrarium versus. *Tamén adx.:* praeposterus –a –um. **2.** (pex.) *Homosexual:* *V. esta palabra.*

investidor –ora. *adx.* e s. Pecuniae commodator/ -trix *ou* collocator/ -trix; summarum creditor/ -trix; impensor –oris.

investidura. *s.f.* Muneris, domini *ou* potestatis collatio *ou* concessio; investitura –ae.

investigación. *s.f.* Investigatio, indagatio, inquisitio –onis. V. *tamén* **indagación, inquisición.**

investigador –ora. *adx.* e s. Investigator, inquisitor, indagator, quaesitor, speculator/ -trix.

investigar. *v.tr.* **1.** *Indagar, inquirir:* investigare; exquirere; percontari; sciscitari. V. *tamén* **indagar, inquirir.** **2.** *Traballar para aclarar, descubrir, inventar, etc.:* quaerere, inquirere, exquirere; investigare; scrutari, perscrutari; consecrari; alicui rei studere, operam *ou* (omne) tempus dare.

investimento. *s.m.* Pecuniae collocatio *ou* occupatio; sumptus –us; impensum –i; impensae –arum.

investir. *v.tr.* **1.** *Empregar capital en negocios:* pecuniam locare, collocare, ponere *ou* occupare; (*con intereses*) pecuniam f(o)enore collocare *ou* occupare; (*en accións dunha industria*) pecuniam in sygraphis machinalis intustriiae collocare; (*diñeiro nunha terra*) pecuniam in praedio ponere. **2.** *Empregar o tempo, o esforzo, etc.:* alicui rei incumbere *ou* operam dare; tempus sumere, conterere; (*no estudo*) omne tempus in studio ac litteris consumere; (*mal o tempo*) tempus perdere *ou* terere. **3.** *Conferir un honor ou dignidade:* dominium, potestatem, dignitatem, munus dare, tradere *ou* conferre; in gradu aliquem collocare; aliquem honore augere *ou* ornare.

inviabile. *adx.* Impossibilis –e; vanus, invius –a –um.

invicto –a. *adx.* Invictus, indomitus –a –um.

invidente. *adx.* e s. V. **cego.**

inviolable. *adx.* Inviolabilis, intemerabilis –e; intemerandus, intemeratus, inviolatus, sanctus, sacrosanctus –a –um.

invisible. *adx.* Invisibilis –e; latens –entis; non aspectabilis; non perspicibilis; non conspicuus; oculos *ou* visum effugiens; non sub oculos cadens; (*facerse invisibles os astros*) obscurari, occultari.

invitación. *s.f.* **1.** *Acción de invitar:* invitatio, vocatio –onis; vocatus, arcessitus –us; (*acceptar unha invitación*) se venturum esse promittere; (*rexei-*

tala) convivium renuere. **2.** *Escrito co que se invita:* codicillus –i; invitatio per litteras. V. *tamén* **1.**

invitado –a. Conviva –ae; hospes –itis. V. *tamén* **convidado.**

invitar. *v.tr.* **1.** *Propoñer a asistencia a algo:* invitare; vocare; (*a comer*) ad cenam invitare *ou* vocare; (*a ninguén adoito dicir que non, se me invita a comer*) nulli negare soleo, si quis esum me vocat; (*a alguén á casa*) hospitio *ou* ad hospitium aliquem invitare; tecto ac domo invitare. **2.** *Indicar cortesmente a alguén que faga algo:* iubere; monere; hortari; allicere. V. *tamén* **animar, convidar.**

invocación. *s.f.* Invocatio, imploratio, precatio –onis; prex, precis; vocatus –us.

invocar. *v.tr.* **1.** *Pronunciar solemnemente:* vocare, invocare, advocare; implorare. **2.** *Chamar a un ser sobrenatural:* implorare; obtestari; precari; (*aos deuses como testemuñas*) deos testes invocare. **3.** *Pedir axuda:* auxilium, praesidium, adiutorium, opem poscere, implorare, arcessere; in auxilium invocare. **4.** *Alegar:* V. este verbo. **5.** *Apelar:* V. este verbo.

involución. *s.f.* Regressio, involutio –onis; regressus –us.

involucrar. *v.tr.* e *pr.* V. **complicar(se), embroillar(se), envolver(se), implicar(se).**

involuntario –a. *adx.* Non voluntarius; invitus –a –um. V. *tamén* **instintivo.**

invulnerable. *adx.* Invulnerabilis –e; (armis) impenetrabilis; tutus, munitus –a –um.

inxección. *s.f.* **1.** *Acción de inxectar:* infusio, immissio, isufflatio –onis; iniectus –us. **2.** *Fluido e medicamento que se inxecta:* infusio medicamentosa; medicinalis iniectio; liquor iniectorius; (*intramuscular*) intercus iniectio; subtercutanea infusio; (*intravenosa*) iniectio in venam infusa.

inxectar. *v.tr.* Infundere; insufflare; (fistula) inicere; syringa infundere; medicinalem iniectionem alicui subministrare; medicamentum infundere; syringam (ad aegroti brachium) apponere; syringa alicui medicamen inicere.

*inxenio. *s.m.* V. **enxeño.**

inxente. *adx.* (prop. e fig.) V. **enorme, inmenso.**

inxenuidade. *s.f.* Simplicitas –atis; animus simplex *ou* ingenuus; animi candor. V. *tamén* **candidez, inocencia.**

inxenuo **-a**. *adx.* Simplex -icis; candidus, improvidus, credulus, ingenuus -a -um. V. *tamén* **cándido, inocente**.

inxerencia. *s.f.* Interpositio, inersessio -onis. V. *tamén* **intromisión, interferencia**.

inxerir. *v.tr.* e *pr.* **1.** *Introducir algo pola boca:* infundere. V. *tamén* **beber, comer, deglutir**. **2.** *Inmiscirse, entremeterse:* V. estes verbos.

*inxertar. *v.tr.* V. **enxertar**.

inxestión. *s.f.* Ingestio -onis.

inxuria. *s.f.* Iniuria, contumelia, noxia -ae; probrum, maledictum, opprobrium, convicium -i. V. *tamén* **afronta, aldraxe**.

inxuriar. *v.tr.* Iniuriam *ou* contumeliam facere, afferre *ou* inferre; iniuria afficere *ou* laedere; conviciari; maledicere; maledicta dicere; contumeliis *ou* probris lacerare *ou* insequi; conviciis consectari. V. *tamén* **afrontar, agraviar, aldraxar, denigrar, desacreditar, despres-tixiar, difamar, infamar, insultar**.

inxustificable. *adx.* Inexcusabilis -e.

inxustiza. *s.f.* Iniustitia, iniuria, malitia -ae; iniquitas -atis; inique *ou* iniuste factum *ou* facinus. ♦ *A xustiza levada ao extremo é unha gran inxustiza:* summum ius, summa iniuria. *Cometer inxustiza(s):* iniuste, iniusta *ou* iniuriam facere; ius *ou* aequitatem violare; inique agere.

inxusto **-a**. *adx.* Iniustus, iniuriosus, iniurius, ini-quus, improbus -a -um; (*ter pretensións inxustas*) iniqua postulare; (*loanzas non inxustas*) laudes haud immeritae.

inzar. *v.intr.* **1.** *Reproducirse rapidamente:* veloci-ter propagari; extra modum crescere; subolescere; percrebescere; subolem procreare; diffundi. *v.tr.* **2.** *Estenderse, espallarse:* V. **invadir**. *v.pr.* **3.** *Cubrirse, encherse:* propagari; recrescere; renasci; regerminare. V. *tamén* **cubrir(se), encher(se)**.

inzo. *s.m.* **1.** *Semente:* V. esta palabra. **2.** *Seme:* V. esta palabra. **3.** *Aniñadoiro, endego:* V. estas palabras.

ñantes. *adv.* V. **antes**.

iodado **-a**. *adx.* Iodicus -a -um. ♦ *Sal iodado:* sal iodicum.

iodo. *s.m.* Quím. Iodium -i.

ioga. *s.f.* Ioga -ae; ars Indorum ascetica.

iogur. *s.m.* Lac coagulatum.

ión. *s.m.* Ion, ionis.

ionosfera. *s.f.* Ionosphaera -ae.

iota. *s.f.* Iota (*n. indecl.*)

iotacismo. *s.m.* Iotacismus -i.

ir. *v.intr.* **1.** *Moverse, desprazarse:* ire; gradi, ingredi; vadere; ambulare; incedere; pergere; venire; (*ir e volver*) ire et redire; (*a grandes pasos*) pleno gradu ingredi; (*paseniño*) pedetentim progredi; (*a pé, a cabalo, en coche, en barco*) pedibus ire; in equo ire *ou* vehi, equitare; curru ire; navigare, (in) navi vehi; (*onde vas?*) quo te pedes?; quorsum tendis?; (*marcha adiante*) procedere; progredi; (*marcha atrás*) retro ire; retrocedere; (*diante, detrás de alguén*) aliquem anteire; aliquem sequi.

2. *Desprazarse para algo concreto, asistir:* adesse, interesse; adstare. **3.** *Desenvolverse, acharse nun estado concreto:* procedere; progredi; proficere; in cursu esse; (*se vai así, todo será máis fácil*) si ita est, omnia faciliora; (*ir ata as últimas*) omnia audere. **4.** *Ocupar un espazo, estenderse:* ire; tendere; pertinere; ferri; meare; patere, patescere; se extendere *ou* extendi; se expandere *ou* expandi; (*o lume vai onde o leva a súa natureza*) ignis it quo illum natura sua ducit. **5.** *Ser algo do agrado de alguén:* V. **agradar** ¹, **gustar**. **6.** *Cadras, caer:* V. estes verbos. **7.** *Levar a roupa apropiada:* aptum esse; convenire; decere; (*este vestido vaime ben*) me decet haec vestis; (*calzado que vai ben*) calceus ad pedem aptus, habilis *ou* apte conveniens. V. *tamén* **acaer**. **8.** *Ser, ter o carácter que se indica (seguido de expresións de modo):* (*ir ben unha cousa*) recte se habere; bene cedere; munere suo fungi; operam suam agere; (*ir mal*) male se habere; (*vai en serio o que digo*) semoto ioco, amoto ludo loquor. **9.** *Existir diferenza:* abesse; distare; differre. **10.** *Apostar:* V. **apoiñar, apostar**. **11.** (*Con por ou con*) referir se *ou* afectar algo a alguén: (*vai polo teu interese, pola túa saúde*) tua res agitur; de tua salute decernitur; (*vai pola vida e pola honra*) certamen est capitis et famae; (*iso non vai comigo*) hoc ad me non spectat *ou* mea non interest. **12.** *Haber a circunstancia climática que se expresa:* V. **facer**. **13.** *Corresponder, tocarlle a alguén facer unha xogada:* ad aliquem attinere, pertinere; ludere. **14.** *Ser peza de, estar situado en:* esse; positum, situm, collocatum esse. *v.pr.* **15.** *Abandonar un lugar:* abire, exire; cedere, discedere; proficisci.

16. Morrer: V. este verbo. **17. Sair un líquido ou un gas:** fluere, effluere, profluere; labi. **18. Pasar, desaparecer, quitar:** V. estes verbos. ♦ *Ir de compras:* obsonare; emptum ire. *Onde vas, vai, van ... con ...?:* (*onde vas con tanta xenerosidade, con tanto diñeiro, con tal abundancia de algo?*) quid tantam largitionem, pecuniam, alicuius rei copiam? *Como che, lle ... vai?:* quomodo te habes?; quomodo se habet?; ut valetur? *Como (che, lle, vos...) vaia aí:* vae tibi, illi, vobis... *Deixarse ir:* alius ou alicui rei cedere ou indulgere; segnitiae, quieti se tradere; in desidiam segnitiamque converti. *Ir a:* ire in ou ad; vadere; (*onde vas?*) quo vadis?; quo te pedes?; quonam te confers? *Ir (algo) en...:* pendere; (*vai no carácter de cada un*) ab ingenio cuiusque pendet; in suo ingenio positum est. *Ir e, agarrar e, coller e:* V. **agarrar e...** *Ir en:* (*vai na escola*) in scholam profectus est. *Ir en contra ou a favor de:* pro aliquo ou contra aliquem stare; alicui favere ou nocere. *Ir en ou por:* assequi, consequi; adipisci. *Ir + inf.:* 1. *Movemento:* (*ir ver a alguén*) aliquem adire; (*foi comprar pan*) exiit ut panem emeret, ad panem emendum, empturus panem; (*os ríos van desembocar ao mar*) fluvii mare adeunt, in mare influunt, defluunt, dilabuntur ou se effundunt. 2. *Coa intención de:* (*Antonio iba facer unha casa*) Antonius in eo erat ut aedem aedificaret. 3. *Futuro inmediato:* (*Antonio vai vir pronto*) Antonius mox veniet ou venturus est. *Vai (me, che, lle ...) ben, mal:* res bene ou male cedit; bene ou male se habet. *Ir ao (teu, seu...):* sui unice studiosum esse; iura ceterorum spernere. *Ir para:* (*ir para médico*) medicinae studio se dedere. *Ir para (un período de tempo) que:* (*vai para quince anos que morreu*) abhinc prope quindecim annos (ou annis) fuit, decidit ou mortuus est. *Ir + part.:* 1. *Con idea de movemento:* (*iba canso*) fessus profectus est; fatigatus ambulabat. 2. *Sen idea de movemento:* (*iba gastado de tanto uso*) iam usu consumptus erat. *Ir por:* 1. *Ir buscar:* V. **buscar**. 2. *Expresión para brindar:* V. **brindar**. 3. *Pretender a persoa que se expresa:* V. **cortexar, pretender**. *Irse da lingua:* impudenter, effrenate, intemperanter loqui. *Irse (me, che...) a man:* modum non tenere; modum excedere; extra ou praeter modum aliquid facere. *Ir + xerundio:* (*ía correndo*) currebat; (*por que non vas lendo este libro?*) quin hunc librum legis?; (*ía andando*) pedibus ibat; (*ir tirando*) victitare. *Nin me (che, lle...) vai nin me (che, lle) ven:* ad

me, te, illum non refert, interest ou refert; flocci facio, facis, facit. *Onde vai que...!:* (*onde vai que sucedeu*) abhinc multos annos accidit. *Vaiche boa:* V. o anterior. *Vai de aí:* 1. *Marcha, apártate:* abi (hinc); aufer te hinc; apage (sis); vade procul; (*vai te coas túas cousas*) valeas, tibi habeas tuas res; (*irse bruscamente*) se proripere; (*non te vas?*) non tu hinc abis? 2. *Expresión dita a quen di impertinencias:* apage!; i in crucem ou in malam rem; abi in malam pestem ou crucem. *Déixame ir:* mitte me; sine me hinc abire. *Vai ti saber:* difficile dictu ou scitu est. *Irse por si:* profluvio alvi ou alvo liquida laborare. *Non ir no carro dun á misa:* ab aliquo cavere; alicui diffidere. *Non vaias pensar:* cave putes ou existimes; ne forte credas.

ira. *s.f.* Ira, iacundia –ae; stomachus –i; (*acceso de ira*) irae impetus; ira praeceps ou subita; excandescentia –ae; (*violenta*) ira gravis, magna, immanis, violenta, vehemens ou atrox; furor –oris; furia –ae; (*excitar a ira*) iram excitare; bilem commovere; stomachum facere ou movere; (*reprimila*) iram cohibere ou reprimere; (*calmala*) iram sedare; (*deixarse levar dela*) irae indulgere; iram explere; (*temer a ira de alguén*) aliquem iratum timere; (*encenderse, arder en ira*) ira incendi ou inflammari; iracundia efferri; excandescere; ira flagrare ou exacui.

iracundo –a. *adx.* Iracundus –a –um; ad iram pronus; in iram praeceps. V. **tamén colérico**.

irado –a. *adx.* Iratus –a –um; ira incensus ou flagrans. V. **tamén colérico, furioso**.

Irán. top. Irania –ae; Iraniana natio; Iranianum Imperium. *Antig.* Persis –is/–idos; Persia –ae.

iraniano –a. *adx.* e s. Iranianus, Iranicus –a –um. Iranian, Irani –orum; Iranica gens; Iranorum populus. *Antig.* Persicus –a –um. Persae –arum.

Iraq. top. Irachia –ae; Respublica Iraquiana. *Antig.* Mesopotamia –ae.

iraquí. s. *adx.* e s. Iraquianus –a –um. Iraquiani –orum.

irascible. *adx.* V. **colérico, furioso, iracundo**.

iridescente. *adx.* Iricolor –oris; iridis colores referens, exhibens ou fulgens; arcus caelestis coloribus distinctus ou varius.

iris. *s.m.* Anat. Iris oculi; membrana versicolor ou diaphragma oculi. ♦ *Arco iris:* V. **arco**.

irisado –a. *part.* e *adx.* V. **iridescente**.

irisar. *v.tr.* **1.** *Facer que un corpo reflecta as cores do arco iris:* iridis colores imprimere. *v.pr.* **2.** *Tomar as cores do arco iris:* iridis colores capere ou accipere.

Irlanda. top. Hibernia –ae.

irlandés –esa. *adx. e s.* Hibernius –a –um. Hiberni –orum; Hibernia gens.

irmán –á. *s.* **1.** *Persoa filla dos mesmos pais:* frater –tris; soror –oris; frater germanus; soror germana. **2.** (fig.) *Persoa que comparte os mesmos intereses:* frater –tris; soror –oris; (*guerra entre irmáns*) bellum fraternum, civile, intestinum ou domesticum. **3.** *Membro dunha confraría ou irmandade:* piae societatis ou sodalitatis comes; sodalis –is. **4.** *Tratamento de certos relixiosos:* frater –tris; soror –oris. *adx.* **5.** *Da mesma orixe:* fraternus, germanus, consanguineus –a –um. **6.** (fig.) *Moi semellante:* simillimus –a –um. ♦ *Irmán/á político/-a:* levir –iri; glos, gloris. *Medio irmán, media irmá:* frater uterinus, soror uterina; eodem patre ou eadem matre natus/-a. *Querer coma un irmán:* fraterne amare; fraterno more diligere. *Irmáns xemeos:* fratres gemini. *Medrar xuntos coma dous irmáns:* fraterculari.

irmandade. *s.f.* **1.** *Relación estreita:* fraternitas, germanitas, familiaritas –atis; fraternus amor; fraterna necessitudo. **2.** *Asociación de persoas:* fraternitas, sodalitas –atis. V. *tamén* **confraría**.

irmandamento. *s.m.* Gemellaris ou fraterna coniunctio.

irmandar. *v.tr.* **1.** *Unir por lazos fraternais:* sociare, consociare; iungere, coniungere; con(n)ectere; amicitiam iungere. **2.** *Facer compatibles varias cousas ou persoas:* conciliare; concordare. V. *tamén* **conciliar** ¹. *v.pr.* **3.** *Unirse por lazos fraternais:* sociari, consociari; iungi, coniungi; se iungere ou coniungere; fraterno amore coniungi. **4.** *Facerse compatibles varias cousas ou persoas:* conciliari; convenire; congruere. V. *tamén* **conciliarse, harmonizarse**.

ironía. *s.f.* Ironia, dissimulantia –ae; dissimulatio, illusio –onis; verborum inversio; veri ludificatio; (*de bo, de mal gusto*) ironia faceta, elegans ou bella; ironia inelegans ou infaceta; (*con ironía*) per ironiam; simulate; ficte; (*falar con ironía*) per ironiam ou ironice dicere ou loqui.

irónico –a. *adx.* Ironicus, simulatus –a –um; irrisionem dissimulans; (*afeccionado á ironía*) ad ironiam pronus.

ironizar. *v.intr.* In risum vertere; ironia ou dissimulatione uti; per ironiam, per ludum, ironice ou dissimulanter dicere ou loqui; aliquem laudando irridere; cavillari.

irracional. *adx. e s.* **1.** *Non dotado de razón:* irrationalis –e; rationis expers; ratione carens; (*animais irracionais*) bruta animalia. *adx.* **2.** *Non conforme á razón:* rationi contrarius, repugnans ou non consentaneus; irrationabilis –e; a ratione dissidens. V. *tamén* **ilóxico**.

irradiar. *v.intr.* **1.** *Estender a súa acción os raios, a calor, etc.:* irradiare; efferri; propagari; diffundi; serpere; radios, calorem diffundi, emitti ou circumferri. *v.tr.* **2.** *Transmitir un estado de ánimo, un sentimento, etc.:* irradiare; animum, fiduciam facere, parere. *v.pr.* **3.** *Emitir raios, luz, calor:* (luce) illustrare ou collustrare; calorem, lucem emittere, fundere ou diffundere; (*a lúa irradiábase a través da fiestra*) luna per fenestram se fundebat. **4.** *Facerse máis extensa unha acción, un efecto:* se dilatare; propagari; vulgari. V. *tamén* **difundirse**.

irreal. *adx.* Commenticius, fictus, falsus –a –um; non verus. V. *tamén* **ideal, fabuloso, imaxinario**.

irrealizable. *adx.* Factu impossibilis; vanus –a –um.

irreconciliable. *adx.* Irreconciliabilis, implacabilis, inexorabilis, inexpiables –e; abhorrens –entis; repugnans –antis; (*inimigo*) capitalis, acerrimus ou perversissimus hostis.

irrecoñecible. *adx.* Incognoscibilis –e; non ou haud cognoscibilis.

irrecuperable. *adx.* Irrecuperabilis, irreparabilis –e.

irredento –a. *adx.* Non vindicatus, repetitus, postulatus –a –um; in libertatem nondum adductus; (*Catol.*) sanguine Christi nondum redemptus.

irreductible. *adx.* Pervicax –acis; irrefrenabilis, indocilis –e. V. **insuperable**.

irreflexión. *s.f.* Petulantia, inconsiderantia, imprudentia –ae; temeritas –atis. V. *tamén* **imprudencia, inconsciencia, insensatez**.

- irreflexivo** –a. *adx.* Temerarius, inconsultus, inconsideratus –a –um; imprudens –entis. V. **aloucado, arroutado, imprudente, inconsiciente, insensato.**
- irrefreable.** *adx.* Irrefrenabilis –e; effrenatus, effrenus, indomitus –a –um.
- irrefutable.** *adx.* Irrefutabilis –e; firmissimus, certissimus –a –um.
- irregular.** *adx.* Enormis, abnormis, inaequalis, inaequabilis, mutabilis –e; inordinatus, inconditus, anomalus, incompositus, perturbatus, turbulentus, varius, vitiosus –a –um; inconstans –antis; (*terreo*) locus iniquus; (*pulso*) inaequalis venarum percussus; (*poder*) haud legitima potestas. ♦ *Nomes, verbos irregulares:* nomina, verba anomala.
- irregularidade.** *s.f.* **1.** *Calidade de irregular:* V. **anomalia**. **2.** *Cousa irregular:* V. **desigualdade.**
- irrelevancia.** *s.f.* V. **insignificancia.**
- irrelevante.** *adx.* V. **insignificante.**
- irremediable.** *adx.* Insanabilis, irremediabilis, irrevocabilis, immedicabilis –e. V. *tamén* **incurable, inevitable.**
- irremisible.** *adx.* Irremissibilis –e. V. *tamén* **imperdoable.**
- *irremprazable.** *adx.* V. **insubstituíble.**
- irreparable.** *adx.* Irreparabilis –e. V. *tamén* **incurable, irremediable.**
- irreprochable.** *adx.* Irreprehensibilis –e; integer –gra –grum; irreprehensus, inculpatus, integerimus, honestus, sanctus –a –um; innocens –entis; moribus probus; omni culpa carens; nulla reprehensione dignus.
- irresistible.** *adx.* **1.** *Que non se pode resistir:* intolerabilis, insuperabilis –e; invictus –a –um; non ferendus. **2.** *Imposible de conter:* imperiosus, firmissimus, validissimus –a –um; (*o ataque foi irresistible*) impetus sustineri non potuit. **3.** *Moi atractivo:* illecebrosus, iucundus, amoenus, lepidus, pulcherrimus –a –um; illiciens –entis.
- irrespectuoso** –a. Irreverens –entis; petulans –antis; procax –acis.
- irresponsable.** *adx.* Officii sui ignarus *ou* negligens; suorum officiorum immemor.
- irresponsabilidade.** *s.f.* Sui officii indiligentia *ou* negligencia.
- irreverencia.** *s.f.* Irreverentia, inverecundia –ae; impietas, procacitas –atis.
- irreverente.** *adx.* Irreverens –entis; protervus, impius –a –um. V. *tamén* **irrespectuoso.**
- irreversible.** *adx.* Irreversibilis, irvertibilis –e. V. *tamén* **irrevogable.**
- irrevogable.** *adx.* Irrevocabilis, immutabilis, irtractabilis, stabilis –e; perpetuus, firmus, irrevocandus –a –um.
- irrigación.** *s.f.* Rigatio, irrigatio –onis; (*terapéutica*) lotio –onis. V. *tamén* **lavativa.**
- irrigar.** *v.tr.* **1.** *Regar un terreo:* rigare, irrigare; adquare; aquam spargere; agros irrigare. **2.** *Facer unha lavativa:* V. **lavativa.**
- irrisorio** –a. *adx.* **1.** *Que provoca risa:* irrisorius, ridendus, irridendus, ridiculus –a –um; ludificabilis –e; (*cantidade*) perexiguus, minimus, tantulus, tantillus –a –um. **2.** *De moi pouca importancia:* V. **insignificante.**
- irritación.** *s.f.* **1.** *Carraxe, rabia:* irritatio, indignatio, exasperatio –onis; ira –ae; stomachus –i. **2.** *Pequena inflamación:* levis inflammatio.
- irritar.** *v.tr.* **1.** *Acalorar; acender; alporizar; asañar; enervar; inflamar:* V. estes verbos. **2.** *Producir molestia en certas partes do corpo:* leviter inflammare; levem inflammationem movere. **3.** *Facer máis viva unha paixón, un estado de ánimo:* V. **acalorar, acender, alterar.** *v.pr.* **4.** *Acalorarse, acenderse, alporizarse, asañarse, enervarse:* V. estes verbos. **5.** *Sufrir molestia algunha parte do corpo:* leviter tumescere *ou* intumescere.
- irromper.** *v.intr.* (prop. e fig.) Irrumpere; irruere; incurere, excurrere; impetum, irruptionem, incursionem *ou* impressionem facere.
- irrompible.** *adx.* Infragilis, infrangibilis –e; infractus –a –um. V. *tamén* **inquebrantable.**
- irrupción.** *s.f.* Irruptio, incursio, excursio, impressio –onis; impetus, incursus –us.
- irto** –a. *adx.* Rigidus, durus, solidus, firmus –a –um; inflexibilis –e; rigens –entis.
- isca.** *s.f.* **1.** *Esca:* V. esta palabra. **2.** *Folla seca do piñeiro:* V. **arume, faísca**. **3.** *Carnada, cebo:* V. estas palabras.
- islam.** *s.m.* V. **islamismo.**
- islámico** –a. *adx.* Islamicus, mahometanus –a –um; Arabicae fidei (*xen.*).

islamismo. *s.m.* **1.** *Relixión musulmá:* Islamismus –i; Mahometana (Mahumedana), Islamica, Muslimica fides *ou* religio; Arabum *ou* Arabica fides. **2.** *Conxunto dos pobos musulmáns e a súa civilización:* Islamicae gentes *ou* civitates; Mahometanorum universitas; universi Mahometani; Islamismus –i; Islamicus cultus; Islamica doctrina; Islamici mores.

islandés –esa. *adx.* e s. Islandicus –a –um; Islandiense –e. Islandici –orum; Islandienses –ium.

Islandia. top. Islandia –ae; insula Islandica.

isóscele. *adx.* Isosceles –is; isopleuron –i; triangulus duorum aequalium laterum.

Israel. top. Israel (*indecl.*) *ou* Israel –elis; Israelitica Respublica.

israelí. *adx.* e s. Israeliticus, Israelianus –a –um. Israeliani –orum.

israelita. *adx.* e s. Israelita –ae. V. *tamén* **hebreo, xudeu.**

istmo. *s.m.* Isthmus *ou* isthmus –i; fauces –ium; angustiae –arum.

Italia. top. Italia –ae; Italica Respublica; (*poét.*) Ausonia –ae.

italiano –a. *adx.* e s. Italus, Italicus –a –um. Itali –orum. Lingua Italica; sermo Italicus.

itinerante. *adx.* V. **ambulante.**

itinerario. *s.m.* **1.** *Proxecto, plan dunha viaxe:* itinerarium –i; itineris ordo *ou* descriptio; praestitutum *ou* institutum iter. **2.** *Camiño que se segue a un lugar:* iter –ineris; cursus –us.

Iugoslavia. top. Iugoslavia –ae (Slavonia Meridiana).

iugoslavo –a. *adx.* e s. Iugoslavicus –a –um. Iugoslavi –orum.

izar. *v.tr.* Tollere, attollere; levare; (*a bandeira*) vexillum tollere *ou* proponere; (*as velas*) vela levare *ou* solvere.

I.V.E. *s.m.* Fiscale pretii additamentum.

Jj

jazz. *s.m.* Iacensis (iazensis) *ou* iassica musica; Nigritarum (Americanorum) musica *ou* symphonia.

jeep. *s.m.* Autocinetum locis iniquis *ou* deviis aptum; currulus automatarius.

jet. *s.m.* Aeronavis celerrima retroversus impulsiva; aeronavigium inversa *ou* contraria vi propulsum.

jockey. *s.m.* Eques –itis; equitans vir *ou* femina; equestris exercitator/-trix.

Júcar. *río.* V. **Xúcar.**

jumbo (-jet). *s.m.* Aeronavis gigantea *ou* capacissima.

judo. *s.m.* Luctatio *ou* lucta Iaponica *ou* Iaponensis; (*practicalo*) luctationem Iaponicam exercere; Iaponico more luctari.

judoka. *s.* Luctationis Iaponicae exercitator/-trix.

júnior. *adx.* Iunior –ius.

Kk

kaiser. *s.m.* Caesar –aris.

kamikaze. *s.m.* Miles (Iaponicus) (voluntarius) sui interemptor; Iaponicus *ou* Iaponensis miles *kamikaze* appellatus.

karate. *s.m.* Oppugnatio inermis Iaponica.

karateca. *s.* Oppugnationis inermis Iaponicae exercitator/-trix.

Kenya. top. Kenia *ou* Chenia –ae.

kenyano –a. *adx.* e *s.* Kenianus *ou* Chenianus –a –um. Keniani *ou* Cheniani –orum.

kharxa. *s.m.* Stropha lingua mozarabica exarata.

kibbutz. *s.m.* Israelianum *ou* Israeliticum coenobium *ou* contubernium.

*kilogramo, *kilómetro, *kilovatt. *s.m.* V. **quilogramo, quilómetro, quilovatt.**

*kimono. *s.m.* V. **quimono.**

kiwi. *s.m.* Kivium –i. Actinidia chinensis.

K.O. (knock out) *s.m.* Ictus ultimus; exitialis et capitalis ictus. ♦ *Deixar K.O.:* adversarium exanimem *ou* praecipitem agere *ou* in terra relinquere. *Quedar K.O.:* afflictum et eversum confici.

koala. *s.m.* V. **coala.**

Kurdistán. top. V. **Curdistán.**

kurdo –a. *adx.* e *s.* V. **curdo.**

Kuwait. top. Cuvaitum *ou* Kuvaitum –i; Cuvaitensis civitas *ou* dicio.

kuwaití. *adx.* e *s.* Cuvaitensis –e. Cuvaitenses –ium.

LI

la ¹. *s.f.* *Pelo da ovella*: lana –ae; lanitium –i; vellus –eris; (*de angora*) lana ancyrana; (*de la*) laneus –a –um; lanestris –e; (*coverto de la*) lanatus –a –um; lanaris –e; laniger –era –erum; (*animais de la*) lanata animalia; oves –ium; lanare *ou* ovillum pecus; lanicius grex; (*cardar a la*) lanam trahere; (*fiar a la*) lanam ducere, trahere *ou* facere; (*traballador/-a da la*) lanarius –i; lanifica –ae; lanae deditus/-a; (*traballo da la*) lanificium –i; ars lanaria; (*comercio de la*) lanicium –i; (*comerciante en la*) negotians lanarius; (*vestido, tea de la*) vestis *ou* tela lanea. ♦ *Os deuses teñen os pés de la (actúan sen facer ruído)*: dii lanatos pedes habent.

la ². *s.m.* *Nota musical*: musica nota *la* appellata; sexta musicae nota.

labarada. *s.f.* V. **laparada**.

lábaro. *s.m.* Labarum –i; (*de Constantino*) vexillum cruce insignitum.

labaza. *s.f.* Lapathum –i.

labazada. *s.f.* Alapa, salapitta –ae; colaphus –i; (*dar labazadas*) colaphizare; colaphos *ou* alapas icere, impingere, incutere *ou* ducere; colapho aliquem caedere.

labia. *s.f.* Loquacitas –atis; sermonis lepos; verborum copia; venustas –atis. V. *tamén* **charlatanería**. ♦ *Ter moita labia*: expedite loqui; verborum copiam facere.

labial. *adx.* (*Consoante*) littera labialis, labris articulata *ou* pronuntianda.

labio. *s.m.* **1.** *Parte carnosa que limita a boca*: labrum, labium –i; (*superior, inferior*) labrum superius, inferius; (*labios caídos*) demissa labia; (*de labios grosos*) labeo –onis; labeosus –a –um; (*cerrar os labios*) labra comprimere. V. *tamén* **beizo**. **2.** *Med. Bordo dunha ferida*: labrum –i;

ulceris margo *ou* os. **3.** Por ext., *boca*: V. esta palabra. **4.** *Anat. Pregadura da vulva*: labrum –i.

♦ *Gustar algo a flor de labios*: primoribus labris aliquid attingere *ou* gustare. *Non despregar os labios*: obmutescere; ne verbum quidem dicere. *Case non despregou os labios*: vix labra diduxit. *Morderse os labios*: labra morderere; acerbe *ou* aegre aliquid ferre. *Non morderse os labios*: aperte et libere loqui. *Pintar os labios*: V. **carmín**.

labirinto. *s.m.* **1.** *Lugar con moitos camiños*: labyrinthus/-os –i; inexplicabilis error viarum; viarum *ou* itinerum ambages; aedes variis et tortuosis anfractibus distinctae. **2.** Por ext., *asunto complicado*: difficultas –atis; nodus –i; anfractus –us; impedimentum –i; implicatio –onis; negotium –i; cura, molestia –ae; laquei –orum; angustiae –arum. ♦ *Estar nun labirinto*: exitum non habere; multis erroribus implicari; negotiis obrui *ou* impediri; in ar(c)to, in angustiis *ou* in lubrico versari. *Meter nun labirinto*: in angustias impellere.

labor. *s.m.* **1.** *Quefacer; traballo*: labor –oris; opus –eris; opera, industria –ae; (*do campo*) agri cultura; aratio –onis; agri *ou* terrena molitio; terrae proscissio *ou* agitatio. **2.** *Resultado dese quefacer*: labor –oris; opus –eris; artificium –i; ars, artis. **3.** *Traballo con fío, á man ou á máquina*: tela –ae; textum –i; textile –is; stamen, subtegmen –inis; pannus –i; machinale *ou* manuale opus; muliebris labor. **4.** *Traballo nun campo concreto*: munus, opus –eris; officium –i. ♦ *Día de labor*: dies laboriosus, negotiosus, profestus, operarius. *Terra(s) de labor*: arvum –i; agri frugiferi; humus subacta; consitus ager; arationes –um; restibilia –ium.

laborable. *adx.* Laboriosus, negotiosus, profestus, fastus, operarius –a –um. ♦ *Día laborable*: V. **día, labor**.

laboral. *adx.* Fabrilis –e; operarius –a –um.

laboratorio. *s.m.* Officina –ae; laboratorium –i; (*médico*) medicamentorum officina; officina investigationis medicae; (*fotográfico*) officina photographica; (*de idiomas*) linguarum officina.

laborioso –a. *adx.* **1.** *Que traballa moito:* operosus, navus, industrius, industrius, sedulus –a –um. *V. tamén afanoso.* **2.** *Que custa moito esforzo:* laboriosus, operosus, onerosus –a –um; difficilis –e. *V. tamén afanoso.*

labra. *s.f.* Ramenta, assula, bractea –ae; fragmentum –i; fragmen –inis; schidiae, micae –arum; lanugo –inis; ligni folliculus *ou* ramentum; scob(i)s –bis.

labrado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *labrar:* aratus, proscissus, subactus, perfossus, conversus, cultus, agitatus –a –um. *s.m.* **2.** *Terreo labrado:* arvum –i; agitatum arvum; arata, culta –orum. *V. tamén terra* de labor. **3.** *Acción de labrar (madeira, pedra):* caelatura –ae; caelamen –inis; plasmatio –onis.

labrador –ora. *s.* Agricola –ae; agri cultor/-trix. *V. tamén agricultor, campesiño.*

labranza. *s.f.* Agri cultura. *V. tamén agricultura.*

labrar. *v.tr.* **1.** *Traballar a terra:* arare; colere; serere; vomere terram vertere. *V. tamén arar.* **2.** *Traballar a madeira, a pedra, etc.:* sculperere; caelare.

labrego –a. *s.* **1.** *Agricultor, campesiño:* *V. estas palabras.* *adx.* **2.** *Relativo aos labregos:* *V. campeiro, campesiño.* **3.** *Laborioso, traballador:* *V. laborioso, afanoso.*

laca. *s.f.* **1.** *Substancia para vernizar:* lacca –ae. **2.** *Substancia para fixar o peiteado:* liquor fixorius.

lacaio. *s.m.* **1.** *Acompañante dun cabaleiro:* cursor –oris; anteambulo, agaso, calo –onis; lacaius –i; servus a pedibus. **2.** *Criado:* minister –tri; servus, famulus –i. **3.** (fig.) *Adulador, servidor:* pedisequus/-a; vir/femina servilis, abiectus/-a; assentator/-trix; (fig.) la(n)ternarius/-a.

laczán –ana. *adx.* e *s.* Cessator/-trix; nugator/-trix. *V. tamén folgazán.*

laczanear. *v.intr.* Segne, inertissimum *ou* desidiosissimum otium tradere; desidiae se dedere; in otio *ou* otiose vivere; otiari; requiescere; negotiis vacare.

laceiro. *s.m.* Canum laqueator *ou* captator.

lacena. *s.f.* Promptuarium –i; promptuaria cella.

lacerar. *v.tr.* **1.** *Ferir:* *V. este verbo.* **2.** *Aflixir, apesarrar, desconsolar, desgustar:* *V. estes verbos.*

lacoada. *s.f.* Spatulae porcinae dapes.

lacón. *s.m.* Spatula porcina *ou* suilla; anterior suilla perna.

lacónico –a. *adx.* Laconicus, strictus, compressus, contractus –a –um; brevilocus –entis; brevis –e; (*estilo*) oratio pressa.

laconismo. *s.m.* Breviloquentia –ae; compressio –onis; brevis –atis; contractio dicendi.

lacrar. *v.tr.* Cera signare *ou* obsignare.

lacre. *s.m.* Obsignatoria cera.

lacrimal. *adx.* Lacrimalis –e. ♦ *Glándula lacrimal:* aegilops –opis; aegilopium –i; fistula lacrimalis.

lacrimoso –a. *adx.* **1.** *Con sinais de chorar:* lacrimosus, lacrimabundus –a –um; lacrimans –antis. **2.** *Lacrimóxeno:* flebilis, plorabilis, miserabilis –e. *V. tamén lacrimóxeno.*

lacrimóxeno –a. *adx.* Lacrimatorius –a –um; lacrimas exciens *ou* gignens. ♦ *Gas lacrimóxeno:* gasium lacrimatorium; pyrobolus lacrimatorius *ou* lacrimas gignens.

lactación. *s.f.* **1.** *Formación e secreción do leite:* lactatio –onis. **2.** *Alimentación a base de leite:* lac, lactis; lactatio –onis. ♦ *Alimentar con leite:* lacte *ou* uberibus alere; lactitare; suo lacte nutrire; mammis fetum educare. *Alimentarse de leite:* lactari; lacte vivere; victum lacte tolerare.

lactancia. *s.f.* *V. lactación.*

lactante. *adx.* **1.** *Que dá de mamar:* lactans –antis; lactaneus –a –um. **2.** *Que se alimenta do leite que mama:* subrumus, lacteus –a –um; lactens –entis; lactans –antis. *Tamén s.:* infans –antis; puer lactans; puer materna tutela indigens *ou* vix adulescens. ♦ *Dar de mamar:* lactare; mamas *ou* ubera praeberere *ou* admovere; mammam dare.

lácteo –a. *adx.* Lacteus –a –um; lactarius –a –um. ♦ *Vía láctea:* lacteus orbis *ou* circulus; lactea via; lactea plaga caeli.

lacticinio. *s.m.* Lactinium –i; lactantia –ium; lactaria –orum; lactarium opus.

láctico –a. *adx.* Lacteus, lacticus –a –um.

lacustre. *adx.* Lacustris, palustris –e.

ladaña. *s.f.* **1.** *Oracións, pregarías á Virxe e aos santos:* litanía ou letanía –ae (*ús. máis en pl.*); supplicatio litanica; preces litanicae. **2.** *Enumeración longa que cansa:* cantilena –ae.

ladear. *v.tr.* **1.** *Torcer cara a un lado:* inclinare, proclinare, declinare; flectere, inflectere; curvare, incurvare; laterare; in alterum latus inclinare, obvertere ou inflectere. *v.pr.* **2.** *Torcerse cara a un lado:* in alterum latus se obvertere.

ladeira. *s.f.* Clivus –i; declivitas, devexitas –atis; dieictus –us; montis radices ou ima.

***ladilla.** *s.f.* V. **piollo** pato.

lado. *s.m.* **1.** *Costado (do corpo):* V. **costado**. **2.** *Costado, flanco dun lugar:* latus –eris; cornu –us. **3.** *Cada unha das caras opostas dun abxecto:* latus –eris; facies –ei; dextra ou laeva pars. **4.** *Xeom. Liña que delimita unha superficie:* latus –eris; facies –ei; pars, partis. **5.** *Parte próxima aos bordos de algo:* latus –eris; propinquitas –atis; vicinia –ae. **6.** *Calquera parte do espazo ou dun corpo por oposición a outra:* regio –onis; locus –i. ♦ *De lado.* **1.** *Sobre un dos lados:* a latere; (*durmir, xacer de lado*) in latus cubare. **2.** *Inclinado, torto:* oblique. *Ao lado:* proximus –a –um; proxime. *Ao lado de:* **1.** *Moi cerca de:* V. **beira** de (á), **carón** de (a). **2.** *En comparación con:* prae, ex collatione ou comparatione cum. **3.** *A favor de:* pro; propter; secundum; per. *Estar do lado de alguén:* partes alicuius tenere; alicui favere. *Dun ou doutro lado:* huc illucve. *Por un lado e por outro:* dextra laevaue; utrobique; utrimque; ab utroque latere. *O lado dereito, esquerdo da cara:* dextrum, laevum os. *Dar ou deixar de lado:* aliquid omittre ou praetermittere. *Por un lado ... por outro:* hinc ... illinc; tum ... tum. *Mirar de lado, de esguello:* transversa ou transversum tueri.

ladra. *adx. e s.f.* Pilatrix –icis; furans –antis; callida latruncula.

ladrador –ora. *adx. e s.* Latrator, oblatrator/-trix; latrans –antis. ♦ *Can ladrador; pouco mordedor:* canis timidus vehementer latrat.

ladrairo ou ladral. *s.m.* V. **caínza**.

ladrar. *v.intr.* (prop. e fig.) Latrare, allatrare aliquem; oblatrare alicui; latratus edere. ♦ *Algúns oradores ladran, non falan:* latrant quidam oratores, non loquuntur.

ladrido. *s.m.* Latratus, oblatratus –us.

ladrillo. *s.m.* Later –eris; testa –ae; (*pequeno*) laterculus –i; (*triangular*) spica testacea; (*adobe*) later crudus; (*cocido*) later coctilis ou coctus; (*de ladrillo*) latericius, laterarius, testaceus –a –um; (*feito de ladrillo*) coctilibus laterculis ou e latere structus; (*parede de ladrillo*) latericium –i; (*fabricante de ladrillos*) laterarius –i.

ladro. *s.m.* V. **ladrido**.

ladroízo. *s.m.* **1.** *Furto, roubo:* latrocinium, furtum –i; rapina, spoliatio, expilatio, alieni detractio; (*a man armada*) latrocinium –i; grassatio –onis; grassatura –ae. **2.** (fig.) *Feito de cobrar máis do xusto:* immodicum lucrum ou emolumentum. **3.** *Inclinación a apropiarse do alleo:* furacitas –atis.

ladrón –oa. *s.* Fur, furis (*m.-f.*); director/-trix; interceptor/-trix; harpago –onis; furcifer –eri/furcifera –ae; (*con danos nas cousas*) effractorius/-a; effractor/-trix; (*de animais*) abactor/-trix; abigeus/-a; (*de diñeiro público*) pecuniae publicae aversor; aerarii depeculator/-trix; (*a man armada*) latro, praedo –onis; grassator, praedator/-trix; (*dos camiños*) insector (viarum); latro –onis; manticularius, grassarius –i; (*habitado a roubar*) furax –acis. ♦ *Pensa o ladrón que todos son da súa condición:* ex suo quisque ingenio alios iudicat.

lagaña. *s.f.* Lemae, gramae –arum; sordes –ium; (*estado lagañoso*) lippitudo –inis.

lagañoso –a. *adx. e s.* Lippus, gramiosus –a –um; lippiens –entis; (*estar lagañoso*) lippire, lippesce-re.

lagar. *s.m.* Torculum, praelum –i; torcular –aris; (*do aceite*) trapetum –i; trapetes –um; praelum, factorium –i.

lagarta. *s.f.* **1.** *Lagarto pequeno:* lacerta –ae. **2.** (pop. e pex.) *Muller maliciosa e desvergoñada:* mulier versuta, callida, subdola.

lagarteira. *s.f.* Lacerti latibulum.

lagarteiro –a. *adx.* **1.** *Que caza lagartos:* lacertorum captor ou venator. **2.** *Que actúa con astucia ou malicia:* versutus/-a, callidus/-a, subdolos/-a (vir/femina). *s.m.* **3.** *Ave de rapina:* falco tinnunculus.

lagarto. *s.m.* **1.** *Réptil saurio:* lacertus –i; (*arnal*) lacerta lepida. **2.** (pop.) *Solombo:* tenerrimus lumbus; caro inter costas. V. **tamén entrecosto**.

lago. *s.m.* Xeogr. Lacus –us; stagnum –i.

- lagoa.** *s.f.* **1.** *Lago pequeno:* lacuna –ae; palus –udis; lacus –us. **2.** *Omisión (sobre todo nun texto):* rima, lacuna –ae.
- lagosta.** *s.f.* **1.** *Insecto ortóptero:* locusta –ae. **2.** *Crustáceo mariño:* locusta marina; cancer hamatus; palinurus elephas.
- lagostino.** *s.m.* **1.** *Cigala:* nephrops norvegica; parvus cancer. **2.** *Crustáceo do Atlántico sur, do Índico ou do Pacífico:* penaeus kerathurus.
- lágrima.** *s.f.* Lacrima –ae; fletus –us; (*lagrimíña*) lacrimula –ae; gutta –ae (poét.); (*abundancia delas*) lacrimarum magna, maxima ou infinita vis; lacrimarum ros, rivus ou flumen; rheuma –atis/-ae; (*entre moitas lágrimas*) multis cum lacrimis; (*con lágrimas nos ollos*) oculis lacrimantibus; lacrimis obortis; (*derramar lágrimas*) lacrimas fundere ou effundere; (*non poder contelas*) fletum cohibere non posse; lacrimas non tenere. V. **chorar**. ♦ *Unha lágrima furtiva esvara polas miñas meixelas:* umor in genas furtim labitur. *Aínda hoxe unha lágrima escorrega dos meus ollos:* labitur ex oculis nunc quoque gutta meis. *Lágrimas de crocodilo:* lacrimae simulatae.
- lagrimal.** *s.m.* Oculi angulus.
- lagrimexar.** *v.intr.* Facile, modice flere. V. *tamén choricar*.
- laiar.** *v.intr e pr.* **1.** *Lamentarse:* lamentari; eiulare; gemere, ingemiscere; queri; plorare, deplorare; ploratus ou gemitus edere ou ciere; se lamentis dedere. *v.pr.* **2.** *Chorar, lamentarse:* V. **1 e chorar**. *v.intr.* **3.** *Doer:* V. este verbo.
- laicado.** *s.m.* Laicorum ordo ou status; homines saeculares; laici –orum; laicatus –us.
- laicismo.** *s.m.* Laicismus –i; laicorum mores, institutum, ratio, principia ou praescripta.
- laico –a.** *adx.* **1.** *Que non pertence ao clero:* laicus, profanus –a –um; saecularis, laicalis –e. *Tamén s.:* laicus/-a; saecularis vir/femina. **2.** *Aconfesional:* V. esta palabra.
- laído –a.** *adx.* V. **feo**.
- laído ou laio.** *s.m.* V. **choro, lamento**. ♦ *Cantos funerais das carpideiras:* nugae –arum.
- lama**¹. *s.f.* *Bulleiro:* V. esta palabra.
- lama**². *Relixioso do Tibet:* sacerdos Tibetanus; lama –ae.
- lamacento –a.** *adx.* Caenosus, lutosus, lutulentus –a –um.
- lamazal.** *s.m.* Lama –ae; uliginosus locus; palustres loci; palustria –ium; lustra –orum.
- lambada.** *s.f.* **1.** *Labazada:* V. esta palabra. **2.** *Lamberetada:* V. esta palabra.
- lambedela ou lambedura.** *s.f.* V. **lamberetada**.
- lamber.** *v.tr.* **1.** *Pasar a lingua:* lambere, delambere; lingere, elingere, delingere; ligurare. **2.** (fig.) *Apo-derarse de algo sen que se decate a xente:* furtum facere; clam furari, rapere ou eripere; furtim de-trahere. **3.** (fig.) *Recibir un golpe:* ictum, vulnus recipere; vapulare; verberibus affici; tergo plecti. **4.** (fig.) *Tocar levemente:* lambere; fricare, defricare; levitar tangere; (*o río lambe as murallas da cidade*) flumen urbis moenia alluit. ♦ *Lamber o bico, os fociños, os peteiros:* ligurare; aliquid regustare; in deliciis aliquid habere. *Lamber o cu, lam-ber os pés:* serviliter ou servilem in modum erga aliquem se gerere; adulari; assentari; blandiri.
- lamberetada.** *s.f.* Cuppediae –arum; cuppedium –i; mattea, matteola ou mattya –ae; saccharea edulia; delicatiores res; delicatus cibus; delectabilis, grata res.
- lambereteiro –a.** *adx.* e s. Gulosus –a –um; liguritor/-trix; helluo, edo –onis; vorax, edax –acis.
- lambetada.** *s.f.* V. **lamberetada**.
- lambeteiro –a.** *adx.* e s. V. **lambereteiro**.
- lambiscada.** *s.f.* **1.** *Pequena cantidade de comida ou bebida:* bucca, buccia, buccella, mica –ae; parva esca; modicus cibus ou potus; haustus –us; liquoris tractus. **2.** *Lamberetada:* V. esta palabra.
- lambiscar.** *v.tr.* Cibus delibare ou degustare; pri-moribus labris attingere ou gustare.
- lambón –ona.** *adx.* **1.** *Lambereteiro:* V. esta palabra. **2.** *Que come moito:* vorax, edax –acis; hel-luo, edo, comedo, lurco, gulo, phago –onis; gulosus –a –um; ventri ou gulae deditus; abdomini natus ou serviens; cuius deus venter est; homo uncta mensa; epularum amator; mensae ciborumque gustator.
- lambonada.** *s.f.* V. **lamberetada**.
- lameiro –a.** *adx.* **1.** *Lamacento:* V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Terreo augacento ou con moita lama:* V. **braña, bulleiro**.
- lamentar.** *v.tr.* **1.** *Ter pena por algo:* lamentari; desiderare; (*César lamentou a perda de douscen-*

tos soldados) Caesar ducentos milites desideravit. V. **tamén deplorar**. v.pr. **2.** *Manifestar pena:* lamentari; queri; eiulare; gemere, ingemiscere; plorare; se lamentis dedere; ploratum ou gemitus edere ou ciere; (*das desgrazas*) de miseriis suis deplorare; fortunam adversam conqueri; (*a berros*) ululare.

lamento. s.m. Lamentatio, comploratio, eiulatio –onis; lamentum –i; querela, querimonia –ae; questus, ploratus, eiulatus, gemitus –us; (*a berros*) ululatus –us; ululatio –onis.

lamia. s.f. Canthus –i; orbile –is; (ferreus rotae) orbis.

lámina. s.f. **1.** *Anaco plano dun material duro:* lamina, bractea –ae; (*delgada*) lamella, lamellula –ae. **2.** *Debuxo nun papel:* charta, pagina, assula ou lamina picta.

laminar. v.tr. Metallum (ferrum, aes) in laminas tenuare; cudere; (*o ouro*) aurum in bracteas ducere.

lámpada. s.f. Lampas –adis; lucerna, laternula –ae; lychnus –i; (*de barro*) testa –ae; (*o seu soporte*) lychnuchus –i; (*eléctrica*) electrica lampas ou laternula; lychnus electricinus, electrīde actus, alitus ou accensus; (*colgante*) pensilis ou pendens lychnus; (*pequena*) electrica lampadula; electrīnum lampadium; (electrina) pirula; (*portátil*) la(n)terna –ae; manuale lampadium; (*fluorescente*) tubulus lucifluus; (*de aceite*) lychnus oleo alitus.

lampadario. s.m. Lychnuchus –i; lampadum sustentaculum.

lampantín –ina. adx. **1.** *Folgazán:* V. esta palabra. **2.** *Desvergoñado:* impudens –entis; procax –acis; effrons –ontis; inverecundus, protervus –a –um.

lampo –a. adx. **1.** *Moi liso por desgastado:* lubricus –a –um; labilis –e. **2.** *Desbarbado, imberbe:* V. **imberbe**.

lamprea. s.f. Lampreda –ae; (*de mar, de río*) petromyzon marinus, petromyzon fluviatilis.

lanar. adx. Laneus, lanatus –a –um; laniger –era –erum; lanaris –e. V. **tamén la** ¹.

lance. s.m. **1.** *Acción de lanzar:* iactus –us; iactatio, emissio –onis; (*de dados*) bolus –i. **2.** *Suceso que se integra nun conxunto, nunha obra literaria:* V. **episodio**. **3.** *Enfrontamento entre varias persoas:* rixa –ae; iurgium –i; contentio –onis; simultas –atis; pugna –ae. **4.** *Circunstancia crítica na vida:* casus, eventus –us; discrimen –inis;

periculum –i. **5.** *Acción de lanzar os aparellos de pescar:* retis iactus. **6.** *Pesca de cada vez que se tira a rede:* piscatus –us; piscatura, praeda –ae; piscium captura; bolus –i. **7.** *Golpe ou paso da gadaña ou da fouce:* falcis ictus ou iactus.

lanceta. s.f. Sagitta –a; (*para sangrar*) phlebotomus –i. V. **tamén bisturí**.

lancha. s.f. Cymba, cymbula, scapha, schaphula, navicula –ae; lembus, lenunculus, scalmus, alveus, lintricus –i; linter –tris; actuariolum –i; (*de pesca*) navicula piscatoria; horia –ae; (*de salvamento*) auxiliarius lintricus.

landra. s.f. V. **belota**.

langosta. s.f. V. **langosta**.

langostino. s.m. V. **langostino**.

langrán –ana. adx. V. **folgazán**.

languidecer. v.intr. **1.** *Perder pouco a pouco o vigor:* languere, languescere; marcere, marcescere; animum despondere; vires aliquem deficere; animo deficere; (*na ociosidade*) otio languere; tabescere; (*por enfermidade*) (misero diuturnoque) morbo languere ou tabescere; (*de amor*) amore tabescere; (*pola desgraza*) in calamitate tabescere; (*de fame*) fame deficere. **2.** *Perder intensidade:* languere; hebescere; vim amittere, demittere ou remittere.

lánguido –a. adx. **1.** *Falto de vigor:* languidus, languidulus, marcidus, marcidulus, infirmus, morbidus –a –um; languens, torpens –entis; pusillanimis –e. **2.** *Melancólico, sentimental:* melancholicus, languidus, maestus –a –um; tristis, mollis –e. ♦ *Ollos lánguidos:* oculi marcidi ou marciduli.

lanterna. s.f. Manualis la(n)terna ou lucerna; manuale lampadium.

lanuxe. s.f. Lanugo –inis; (*de plantas, follas e froitas*) lana –ae; lanugo –inis.

lanza. s.f. Hasta, lancea, lanceola –ae; (*manexar a lanza*) lanceare; (*soldado armado de lanza*) lancearius –i; hastatus (miles); (*os xinetes lanza en ristre*) equites infestis cuspidibus ou elatis hastis. ♦ *Romper unha lanza por algo ou alguén:* pro aliquo ou aliqua re digladiari; alicui auxilio esse; aliquem ou aliquid defendere; alicui strenue favere.

lanzadeira. s.f. Scapus –i.

lanzador –ora. adx. e s. Iaculator/-trix; (*de disco*) disci iaculator/-trix; discobolus –i.

lanzachamas. *s.m.* Instrumentum ignes evomens, ignium vomitorium *ou* eiectorium.

lanzagranadas. *s.m.* Instrumentum pyrobolos eiaculans; machina pyrobolorum propulsoria.

lanzamento. *s.m.* **1.** *Acción de lanzar:* iactus –us; iactatio, missio, emissio –onis. **2.** *Dep. Proba de atletismo:* iactatio –onis; (*de disco*) disci iactus *ou* certamen; (*de martelo*) mallei iactus; (*de peso*) globi ferrei iactus; ponderum iactus; (*de xavelina*) iaculi missio; certamen iaculi.

lanzamisiles. *s.m.* Tormentum missilia propellens, missilibus iaciendis *ou* coniciendis; machina missilium propulsoria; navis missilia eiaculans.

lanzar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén saia despedido:* iacere, eicere, conicere, abicere, deicere; protrudere. **2.** *Facer saír unha cousa con forza:* iacere, iactare, conicere, proicere; mittere, emitere; spargere, dispergere; impingere. **3.** (fig.) *Facer saír de si con enerxía:* effundere, profundere; (*laíos, queixumes*) gemitus, ploratus *ciere ou* edere. **4.** *Facer ou dicir algo en contra de alguén:* iaculari; immittere; (*insultos*) contumelias intorquere; (*miradas torvas*) torvis oculis intueri; (*miradas de esguello*) transversa *ou* transversum intueri. **5.** *Dar a coñecer:* edere; proferre; vulgare, divulgare; palam facere; in vulgus efferre. **6.** (pop.) *Vomitar:* V. **golsar, vomitar.** *v.pr.* **7.** *Deixarse caer con forza:* se iacere, se conicere, se iactare; se praecipitare; praecipitem se dare; (*do alto dunha muralla*) iactare se a muris; (*ao lume*) inicere se in ignem; inferre se flammae; (*aos pés de alguén*) ad pedes alicuius se abicere; ad genua provolvi; (*contra o inimigo*) se in hostes conicere; in hostes impetum facere. **8.** *Dedicarse intensamente a algo:* alicui rei incumbere *ou* omne tempus dare; se totum alicui rei devovere; se diligenter applicare; (*aos negocios*) ad negotia incumbere.

laña. *s.f.* **1.** *Fenda, greta:* V. estas palabras. **2.** *Acción de lañar o peixe:* (piscium) evisceratio.

lañar. *v.tr.* **1.** *Abrir o peixe para limpalo:* pisces (sale condiendos) eviscerare. **2.** *Fender; gretar:* V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Fenderse, gretarse:* V. estes verbos.

laño. *s.m.* V. **laña.**

lapa ¹. *s.f.* **1.** *Molusco mariño:* lepas *ou* lопас –adis; otion –i. **2.** (fig.) *Persoa pesada e insis-*

tente: viscosus/-a, parasiticus/-a, molestus/-a, incommodus/-a vir/femina. ♦ *Pegarse coma unha lapa:* ad aliquem adhaerescere; alicui insistere.

lapa ². V. **chama.**

lapada. *s.f.* V. **labazada.**

lapar. *v.tr.* **1.** *Comer engulindo a comida ou con ruído:* glutire, deglutire; (cibum) vorare *ou* devorare; ingurgitare; strepitum mandendo edere. V. *tamén* **devorar.** **2.** (fig.) *Apoderarse de algo ocultamente:* V. **lamber.**

laparada. *s.f.* Subita flamma; flammae impetus.

lapela. *s.f.* V. **solapa.**

lápida. *s.f.* **1.** *Lousa cunha inscrición:* marmoreus, inscriptus lapis; marmorea tabula; tabula litteris incisa; inscriptio –onis; marmor –oris; (*letras gravadas nela*) lapidariae litterae; inscriptum elogium; titulus –i. **2.** *Lousa que cerra unha tumba:* lapis sepulcri; sepulcrum –i; sepulcralis inscriptio. V. *tamén* **lousa.**

lapidar. *v.tr.* Lapidare; lapidibus obruere, percutere *ou* necare. V. *tamén* **apedrar.**

lapidario –a. *adx.* **1.** *Relativo ás lápidas:* lapidarius, lapideus, marmoreus –a –um. **2.** (fig.) *Que destaca pola súa concisión e solemidade:* lapidarius, pressus, concisus, parcus –a –um; pressus et sollemnis; marmoreo lapide dignus. s. **3.** *Persoa que traballa en pedras preciosas:* gemmarius/-a; lapidarius/-a; clausor –oris.

lapis. *s.m.* Graphium –i; graphis –idis; scriptorius lapis; (*de dúas cores*) graphium duplicis coloris; scriptorius lapis bicolor; (*vermello, negro, azul, verde*) graphium rubrum, nigrum, caeruleum, viride. ♦ *Lapis de maquillaxe:* miniata cerula; cerussa –ae. *Maquillar con lapis as meixelas, os ollos, os labios:* cerussa genas, oculos, labra collinere. V. *tamén* **carmin, maquillar, pintar.**

lapislázuli. *s.m.* Lapis caeruleus.

lapón ¹ –ona. V. **lambereteiro, lambón.**

lapón ² –ona. *adx. e s.* *Relativo ou pertencente a Laponia:* Lapponicus –a –um. Lappones –um.

Laponia. top. Lapponia –ae.

lapote. *s.m.* V. **labazada.**

lapso. *s.m.* **1.** *Erro involuntario:* lapsus –us; error –oris; mendum –i; (*da pluma, da lingua*) lapsus calami, lapsus linguae. **2.** *Tempo entre dous feitos:* V. **espazo, intervalo.**

lar. *s.m.* **1.** *Lugar onde se fai o lume:* lar, laris; focus –i. **2.** *Lareira:* focus –i. **3.** (fig.) *Casa familiar:* V. **casa, fogar; (*volver ao lar*) ad larem suum reverti; domum redire.**

larada. *s.f.* V. **cacharela, fogueira.**

larafuceiro –a ou larafuzas. *adx.* Sordidus, spurcus, muculentus –a –um; scaber –bra –brum; squalens –entis.

laranxa. *s.f.* Arancium –i; malum aureum; malum ou citreum Sinicum ou Sinense.

laranxada. *s.f.* Arancii ou mali Sinensis suc(c)us ou potio.

laranxal. *s.m.* Aureis ou Sinensibus malis consitus ager.

laranxo. *s.m.* Arancius –i.

laranxeira. *s.f.* Malus aurea.

larapetas. *s.* Lingulaca –ae; garrulus/–a; blatero –onis; loquax –acis; aretalogus/–a; maledicus/–a; procax, petulans vir/femina. V. *tamén charlatán.*

larapeteiro –a. *adx.* Linguax, loquax –acis; nimium loquax; garrulus –a –um. V. *tamén charlatán.*

*larchán –ana. *adx.* V. **lerchán.**

lardo. *s.m.* Lar(i)dum –i; arvina –ae; pingue suillum; (*graxa*) adeps –ipis; pinguedo –inis.

lareira. *s.f.* V. **lar.**

laretar. *v.tr.* **1.** *Falar moito e con pouco xeito:* garrire; blaterare, deblaterare; effutire; argutari; loquitari. **2.** *Falar o que se debía calar:* tacenda dicere ou loqui; (domi) dicta foras eliminare.

laretas. *s.* V. **larapetas.**

lareto –a. *adx.* V. **larapeteiro.**

largacío –a. *adx.* V. **alongado, extenso.**

largar. *v.tr.* **1.** *Botar as redes ao mar:* retia tendere, emittere, solvere. *v.intr.* **2.** *Marchar moi de présa:* velociter proficisci; e conspectu abire; se eripere.

largo –a. *adx.* **1.** *Extenso en largura:* latus, laxus –a –um; patens –entis. **2.** *Amplio, ancho, folgado:* V. estas palabras. *s.m.* **3.** *Dimensión de largo:* V. **anchura.** ♦ *Largo de man:* liberalis –e; largus, munificus –a –um.

largueza. *s.f.* **1.** *Calidade do que é largo:* V. **amplitude, anchura.** **2.** (fig.) *Xenerosidade:* liberalitas, largitas, benignitas –atis; largitio –onis; munificentia –ae. **3.** *Situación desafogada:* mo-

dica, sufficiens, copiosa res familiaris. ♦ *Vivir con largueza:* copiosa re familiari frui; bene, laute vivere; modice locupletem esse; rem habere.

largura. *s.f.* Latitudo, longitudo –inis; tractus –us; laxitas, profunditas, longinquitas –atis; fundus –i. V. *tamén anchura.*

*laricar. *v.intr.* V. **latricar.**

laringotomía. *s.f. Med.* Laryngis sectio; laryngotomia, laringoectomia –ae.

larinxe. *s.f. Anat.* Larynx –yngis; animae canalis; spirandi meatus.

larinxite. *s.f.* Laryngis inflammatio.

larpán –ana. *adx.* e s. V. **lambereteiro, lambón.**

larpar. *v.tr.* V. **lapar.**

larpeirada. *s.f.* V. **lamberetada, lambiscada.**

larpeiro –a. *adx.* V. **lambereteiro, lambón.**

larva. *s.f. Zool.* Larva –ae; vermiculus –i.

lasaña. *s.f.* Laganum –i.

lasca. *s.f.* **1.** *Pedra pequena que se desprende doutra:* lapidea lamina; lapidis frustum, fragmentum ou fragmen; micae, schidiae –arum; assula –ae. **2.** *Labra:* V. esta palabra.

lascivia. *s.f.* Lascivia, salacia, nequitia, luxuria, mollitia –ae; libido –inis; mollicies –ei; protervitas –atis.

lascivo –a. *adx.* Lascivus, voluptarius, libidinosus, protervus –a –um; salax –acis; voluptatibus deditus; (*ollos lascivos*) protervi oculi; (*bicos*) lasciva oscula.

láser. *s.m.* (*Sigla do inglés*) Laser (indecl.); (*raio láser*) lasericus radius.

laso¹ –a. *adx.* **1.** *Descansado, libre de tensións:* segnis –e; socors –ordis; iners –ertis; laxatus, solutus, remissus –a –um. **2.** (fig.) *Menos estrito do que debía:* remissus, solutus, dissolutus, laxus –a –um. **3.** *Liso (cabelo):* V. esta palabra.

laso² –a. *adx.* *Falto de forzas:* flaccidus, languidus, lassus, lassatus, fessus, fatigatus, defatigatus, infirmus, imbecillus –a –um; languens –entis.

lastra. *s.f.* **1.** *Pedra lisa usada ou non para pavimentar:* (planus et oblongus) lapis; lamina lapidea; saxea massa ou moles; saxum quadratum. **2.** *Ferida, chaga:* plaga –ae; vulnus, ulcus –eris.

lastrar¹. *v.tr.* *Poñer lastre:* saburrare; pondere aliquid firmare.

lastrar ². *v.tr.* **1.** *Cubrir de lastras unha superficie:* lapide sternere; saxo (quadrato) persternere, substernere *ou* consternere; (*unha rúa, un camiño*) viam, iter munire *ou* sternere; (*con mármore*) terram marmore abscondere. *v.pr.* **2.** *Formarse unha chaga:* V. **chagarse, ulcerarse.**

lastre. *s.m.* **1.** *Peso para asegurar o equilibrio:* saburra –ae; pondus saburræ. **2.** (fig.) *Cousa que impide facer algo:* obex –icis; onus –eris; offendiculum, impedimentum –i.

lata. *s.f.* **1.** *Folla de ferro:* bractea –ae; lamina ferrea (stanno obducta). **2.** Por ext., *recipiente feito con ese material:* capsula, theca –ae; vasculum metallicum; pyxis –idis. **3.** (pop.) *Conversación ou cousa que causa fastío:* fastidium, taedium –i; sermo molestus, fastidiosus; colloquium importunum *ou* odiosum; res taediosa. ♦ *Dar a lata:* obtundere; aliquem oratione contendere; taedio *ou* molestiae esse; taedio aliquem afficere. *Perdoa se che dou a lata:* da, si grave non est

latar. *v.intr.* Officio deesse; ab officio decedere; officium prodere *ou* intermittere; muneri non satisfacere; ab instituto desciscere; (*a escola*) V. **correr** a escola.

látégazo. *s.m.* **1.** *Golpe de látégo:* flagelli ictus. **2.** *Ruído que fai o látégo:* flagelli fragor *ou* sonitus. **3.** (fig.) *Feito ou dito que produce dor moral:* damnum, detrimentum –i; contumelia –ae.

látégo. *s.m.* Flagellum, flagrum, lorum –i; verber –eris; habena –ae; (*castigo*) flagellorum castigatio; (*golpear co látégo*) flagellare; flagellis caedere; flagello quaterere; flagellis saevire; virgis verberare.

latente. *adx.* Latens –entis; latitans –antis; abditus, conditus, ignotus, occultus –a –um.

lateral. *adx.* Lateralis –e; a latere (positus).

látex. *s.m.* Latex –icis.

latexar. *v.intr.* **1.** *Palpitar o corazón:* palpitare; pulsare; micare; trepidare; tremere; salire. **2.** *Producir movementos similares outra parte de corpo:* V. **1.** ♦ *O meu, o teu corazón latexa:* trepidat mihi pectus; cor tibi salit; (*pola ledicia*) laetitia trepidare; (*pola medo*) corda timore micare; pavore trepidare; (*pola desexo, paixón, etc.*) (cupiditate) flagrare.

latexo. *s.m.* Palpitatio, trepidatio –onis; cordis palpitatio; (*de dor*) doloris morsus.

latifundio. *s.m.* Latifundium –i; (*pl.*) lati fundi.

latifundista. *s.* Latifundiorum possessor, dominus/-a *ou* herus/-a; optime praediatus/-a vir/femina.

latín. *s.m.* Lingua Latina; sermo Latinus; latinitas –atis. ♦ *Saber latín:* latine scire. *Non saber latín:* latine nescire. *Falar latín:* latine loqui; sermone Latino uti. *Aprender latín:* latine *ou* linguam Latinam discere; (*ensinar latín*) latine *ou* linguam Latinam docere. *Escribir algo en latín:* litteris Latinis aliquid mandare. *Traducir ao latín:* latine reddere; in Latinum transferre, vertere *ou* convertere; latinare, latinizare; Latinae consuetudini aliquid tradere; (*os nosos antigos oradores consideraban moi acertado traducir ao latín as palabras gregas*) vertere Graeca in Latinum veteres nostri oratores optimum iudicabant. V. **tamén traducir.** *Traducir do latín:* e Latina lingua (in Hispanam, in Gallaecam) transferre. *Latín clásico:* optima, aurea, incorrupta latinitas; latinitas –atis. *Latín vulgar:* sermo Latinus rusticus *ou* vulgaris. *Latín moderno:* sermo Latinus hodiernus; recentior latinitas; recentioris aetatis sermo Latinus; latinitas aetati nostrae conveniens. *Latín macarrónico:* incondita latinitas; sermo Latinus facete, per ridiculum *ou* fastidieret detortus; Foleghiana lingua (a Hieronymo Folengo usitata); lingua Latina corrupta. *En latín:* latine; sermone Latino.

latinismo. *s.m.* Latina locutio *ou* constructio; verbum Latinum aptatum; verbum ex Latino sermone translatum *ou* depromptum.

latinista. *s.* Latinitatis cultor, scriptor, auctor/-trix *ou* studiosus/-a; eruditus/-a, politissimus/-a *ou* exopolitus/-a latinitatis *ou* litterarum Latinarum cultor/trix, amator/-trix *ou* peritus/-a; Latinis litteris eruditus/-a *ou* doctus/-a; latinissimus/-a vir/femina.

latinizar. *v.tr.* Latinare, latinizare; Latinorum more scribere *ou* loqui; Latinorum *ou* Latinam loquelam imitari.

latino –a. *adx.* Latinus –a –um; (*lingua*) lingua Latina; sermo Latinus; (*literatura*) litterae Latinae; (*nado no Lacio*) latinigena –ae; (*habitantes do Lacio*) Latini –orum; Latinienses –ium.

latir. *v.intr.* Gannire; latrare.

latitude. *s.f.* **1.** *Xeogr: Distancia dun punto ao ecuador:* latitudo –inis; clima –atis; (*as diferentes latitudes*) inclinationes caeli *ou* mundi; (*baixo a mesma latitude*) sub eadem caeli regione; sub eodem sidere; (*graos de latitude*) climata caeli. **2.**

Por ext., *rexión, zona da terra (ús. máis en pl.)*: regio –onis; (caeli) regio; zona, plaga –ae; loci ou loca –orum.

latón. *s.m.* Orichalcum ou aurichalcum –i.

latricar. *v.intr.* V. **baballar, laretar.**

latrina. *s.f.* **1.** *Retrete, servizo, váter:* latrina –ae; cella intima; secessus –us; (*pública*) forica, lavatrina –ae. **2.** *Cloaca:* V. esta palabra. **3.** *Lugar ou cousa repugnante:* latrina, sentina –ae; res visu ou odore horrida.

laudatorio –a. *adx.* Laudativus –a –um.

laúde. *s.m.* Testudo –inīs; (*de tres cordas*) pandura –ae; pandurium –i.

laudes. *s.f.pl.* Laudes –um.

laúdo –a. *adx.* Laneus, lanosus, lanatus –a –um; laniger –era –erum; lanaris –e.

laureado –a. *adx.* Laureatus –a –um; laurea honoratus/-a ou coronatus/-a; praemio donatus/-a; lauream meritis/-a.

lava. *s.f.* Ardentia ou liquefacta saxa; vulcani vomitus ou ructamen; rivus igneus; magma labens, fluidum ou e cratere eiectum.

lavabo. *s.m.* **1.** *Peza para lavarse:* labrum, labellum –i; parietale trulleum; (*para lavar as mans*) malluvium, aquimanarium, aquiminarium –i; aquaemanalis, aquaemanile, aquimanile, aquiminale –is. **2.** Por ext., *cuarto de baño:* latrina, lavatrina –ae; balneum –i. V. *tamén baño.*

lavacoches. *s.m.* **1.** *Persoa encargada de limpar coches:* autocinetorum lavator. *s.f.* **2.** *Aparello para lavalos:* machina autocinetis lavandis ou autocinetorum lavatrix.

lavado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *lavar:* lautus, lotus, ablutus, collutus, elutus, elotus, purificatus –a –um. *s.m.* **2.** *Acción de lavar ou lavarse:* lotio, lavatio, ablutio, elutio –onis; lavatura, lotura –ae. *adx.* **3.** *Que ten moita auga (caldo, sopa):* aquatus, aquosus –a –um. **4.** *Atrevido:* V. esta palabra. ♦ *Lavado de cerebro:* cerebri lavatio; cerebrilavium –i; coercitio mentis; coacta opinionis mutatio. *Lavado de estómago:* stomachi lavatio. V. *tamén lavativa.* *Lavado en seco:* sicca lavatio; inhumecta lotura; inaquosa lotio.

lavadoiro. *s.m.* Lavatorium, lavacrum –i.

lavadora. *s.f.* Machina (vestmentorum, linteorum, pannorum) lavatoria; machina vestimentis, linteis ou pannis lavandis; automatum labellum.

lavadura. *s.f.* **1.** *Lavado:* V. esta palabra. **2.** *Alimento de restos de comida que se dá aos porcos:* suillum alimentum.

lavalouza. *s.f.* Labrum (automatum) vasis escariis tergendis ou lavandis; machina escariorum lavatoria ou escariis lavandis.

lavanco. *s.m.* Fluviatilis anas.

lavandeiro –a. *s.* **1.** *Persoa que lava roupa:* lavator/-trix; fullo –onis; lavandarius/-a; lotoria –ae; lotrix –icis. *s.f.* **2.** *Paxaro dos motacilidos:* motacilla –ae.

lavandería. *s.f.* Lavatorium, lavandarium –i; taberna lavatoria ou vestimentis lavandis; fullonica –ae.

lavar. *v.tr.* **1.** *Limpar con auga ou outros produtos:* lavare; luere, abluere, eluere, colluere, perluere; mundare; fullonicare; (*a roupa*) elutriare; linteare; lavare; vestium sordes abluere. *v.pr.* **2.** *Limparse con auga ou outros produtos:* lavare, lavari; se abluere; corpus aqua spargere; faciem, manus, artus abluere. ♦ *Lavar o cerebro:* cerebrum lavare; opinionis mutationem cogere. *Lavarse as mans de algo:* curam alicuius rei abicere; a culpa abesse; culpam declinare.

lavativa. *s.f.* **1.** *Líquido con que se limpa o intestino:* clyster –eris; clysterium –i; clysmus –i; alvi lotio. **2.** *Instrumento con que se fai:* clyster –eris. ♦ *Poñerlle unha lavativa a alguén:* clysteriare, clysterizare. *Inxectar unha lavativa:* clystere uti.

laverca. *s.f.* Alauda –ae; alauda arvensis.

laverco –a. *adx.* e s. Alacer –cris –cre; callidus, versutus, astutus –a –um; loquax –acis.

laxa. *s.f.* V. **laxe.**

laxante. *adx.* **1.** *Que abranda as feces:* egestivus, laxativus –a –um; laxans –antis; mollis –e. *s.m.* **2.** *Substancia con esa propiedade:* medicamentum laxativum ou purgatorium.

laxe. *s.f.* **1.** *Pena grande e lisa que non sobresa:* planus et oblongus lapis. **2.** *Lastra, lousa:* V. **lastra.**

lazada. *s.f.* Vinculum –i; nexus –us; nodus, laqueus –i.

lazar. *v.intr.* Congelare, se congelare, gescere, congelascere; concrecere; conglaciare.

lazareto. *s.m.* **1.** *Establecemento en arrabaldes, portos, aeroportos e fronteiras onde se realizan controis sanitarios:* suburbanum valetudinarium; xenodochium –i; saeptum contagiosis segregan-

dis. **2.** *Leprosaría*: leprosarium –i; leprosorum hospitium; valetudinarium leprosis curandis.

lazo ¹. *s.m.* **1.** *Atadura cunha soa volta*: laqueus, nodus –i; ligamen –inis; (*corredío*) capulum ou capulus –i. **2.** *Lazada*: V. esta palabra. **3.** *Córdón, fita de adorno*: vitta –ae; taenia in nodum copulata. **4.** *Corda con no corredío para apresar animais*: laqueus –i; laqueus missilis. **5.** *Trampa para cazar animais*: tendicula, transenna, decipula, pedica –ae; viscum, decipulum, prensorium –i; (*rede*) plaga –ae; (*cazar co lazo*) laqueo capere ou captare; (*trabar con lazo*) impedicare. **6.** (fig.) *Motivo de unión de cousas ou persoas*: vinculum –i; nodus –i; copula –ae; (*de sangue*) vincula propinquitatis; propinquitatis, sanguinitas –atis; cognatio –onis; propinquus ou communis sanguis; necessitudo –inis; (*de amor, de amizade*) amor –oris, amicitia –ae; amoris vincula; amicitiae nodus. **7.** *Especie de gravata*: V. **gravata**. ♦ *Caer no lazo*: in plagam incidere; decipi. *Botar o lazo*: insidias ponere ou struere.

lazo ². *s.m.* *Capa de xeo*: glaciata crusta; durata aqua; glaciei fragmentum. V. *tamén cadorno*.

lea. *s.f.* **1.** *Cousa ou cousas envoltas sen orde*: V. **enredo**. **2.** (fig.) *Asunto ou situación difícil*: V. **complicación, dificultade, enredo**. **3.** *Enfrontamento entre persoas*: V. **lance**. **4.** *Situación de ruído, confusión*: V. **barullo, confusión**.

leal. *adx.* Fidelis –e; sincerus, apertus –a –um. V. *tamén fiel, honesto*.

lealdade. *s.f.* Fides –ei; fidelitas –atis. V. *tamén fidelidade, honestidade, honradez*.

lear. *v.tr.* **1.** *Envolver, atar*: V. estes verbos. **2.** *Xuntar cunha ligadura*: ligare, alligare, colligare, religare; vincire; adstringere, constringere; nec-tere, annectere, con(n)ectere. V. *tamén anoar, atar*. *v.tr. e pr.* **3.** *Complicar(se), embarullar(se), encererlar(se)*: V. estes verbos. *v.pr.* **4.** *Loitar ou ter unha agarrada entre persoas ou animais*: pugnare; luctare; decertare; contendere; dimicare; conflictari; (*a puñadas*) pugillari.

lebracho. *s.m.* Lepusculus –i; catulus leporinus.

lebre. *s.f.* Lepus –oris; (*de lebre*) leporinus, leporarius –a –um; (*carne de lebre*) leporina –ae. ♦ (prop. e fig.) *Levantar a lebre*: leporem excitare. *Levantar a lebre para outros*: leporem aliis excitare; oleum et operam perdere.

lebreiro –a. *adx.* Vertagus/-a, leporarius/-a (canis).

lección. *s.f.* **1.** *Exposición dunha materia*: lectio, praelectio, praeceptio, institutio –onis; institutum, praeceptum –i; disciplina –ae; (*dar leccións*) docere; praecipere. **2.** *Sección dunha materia*: caput –itis. **3.** *Ensinanza moral tirada dun suceso ou experiencia desagradable*: documentum –i; (*dar leccións*) docere; erudire; admonitionem, documentum dare; (*isto servirache de lección*) hoc tibi documento erit. V. *tamén escarmento*.

leccionario. *s.m.* Lectionarium –i; pericoparum volumen ou liber.

lecer. *s.m.* Otium –i; quies, requies –etis; vacatio –onis; (*tempo que se quita a unha actividade para dedicarllo a outra*) tempus subsecivum (subsicivum); (*tempo dedicado ás letras*) otium litterarum; (*pensar nos negocios no tempo de lecer*) in otio de negotiis cogitare. V. *tamén descanso*.

lectivo –a. *adx.* Academicus –a –um; scholaris –e. ♦ *Día lectivo*: academicus dies.

lector –ora. *adx.* **1.** *Que le*: lector/-trix; legens –entis. **2.** *Persoa que nun centro estranxeiro ensina a lingua do seu país*: lector, recitator/-trix; anagnostes –ae. **3.** *Persoa que revisa os textos nunha editorial*: lector/-trix; praelector/-trix.

lectura. *s.f.* **1.** *Acción de ler*: lectio, recitatio –onis; lectura –ae; (*afección á lectura*) legendi studium; (*ter afección á lectura*) lecturire; librorum lectio-
ne delectari; in libris legendis operam consume-
re. **2.** *Todo o que se le*: lectio –onis. **3.** *Interpretación*: V. esta palabra.

ledicia. *s.f.* V. **alegría, dita, felicidade**.

ledo –a. *adx.* V. **alegre, contento, ditoso**.

legado ¹. *s.m.* **1.** *Delegado, embaixador*: legatus, delegatus, internuntius –i; publicus orator; civitatis legatus. **2.** *Eclesiástico que representa ao papa*: nuntius apostolicus; legatus Romani Pontificis; legatus a latere; apocrisarius –i. **3.** *Antig. Enviado de Roma a unha provincia*: legatus –i.

legado ². *s.m.* **1.** *Acción de legar*: legatio –onis. **2.** *Cousa ou cousas legadas en testamento*: legatum –i; pecunia ou alia res alicui legata. V. *tamén testamento*. **3.** (fig.) *Cousa ou cousas que se transmiten á posteridade*: legatum –i. V. *tamén herdanza*.

legal. *adx.* **1.** *Conforme á lei:* legitimus, iustus –a –um; legalis –e; legibus congruens. **2.** Por ext., *honesto, honrado:* V. **honesto, leal.**

legalidade. *s.f.* **1.** *Calidade de legal:* legalis habitus; legalitas –atis; legitima forma; cum legibus congruentia. **2.** *Estado de conformidade coa lei:* legum ordo ou tutela; legalis status; aequitas –atis.

legalista. *s.* Inflexibilis legis observator/-trix; integer legum observator/-trix.

legalización. *s.f.* Confirmatio –onis; authenticae formae comprobatio; obsignatio publice facta; publice adiecta fides.

legalizar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo sexa legal:* (ex lege) confirmare; legibus consentaneum facere; legibus accommodare; ad normam ou ad regulam redigere. **2.** *Garantir que algo é auténtico:* legitimum declarare; licitum facere; legibus consentaneum pronuntiare. V. *tamén autenticar.*

***legaña.** *s.f.* V. **lagaña.**

legar. *v.tr.* **1.** *Deixar en testamento:* legare; erogare; testamento relinquere; legatum alicui dare. V. *tamén testamento* (facer, deixar en). **2.** *Transmitir ideas, costumes, etc., á posteridade:* posteris ou memoriae instituta, mores mandare ou tradere.

legoeiro –a. *s.* Viarum curator/-trix.

legón. *s.m.* Ligo –onis; sarculum –i; vanga –ae.

legoña. *s.f.* Sarculum ou sarculus –i; bidens –entis.

legua. *s.f.* Leuca –ae. ♦ *Á(s) legua(s):* procul; longe; a ou ex longinquo; indubitanter; sine dubio. *A cen leguas (a moita distancia):* longissime; longo intervallo.

legume. *s.m.* Legumen –inis; legarium –i; (h)olus –eris; (h)olusculum –i; hortensia –iorum; (*mercado de legumes*) forum (h)olitorium; (*vendedor*) (h)olitor –oris; leguminarius/-a; (*vaiña das legumes*) siliqua –ae.

leguminoso –a. **1.** *Bot. Que ten unha casula coa semente:* leguminosus, leguminarius, (h)olitorius –a –um. *s.f.pl.* **2.** *Familia destas plantas:* legumina –um; legaria –orum.

lei. *s.f.* **1.** *Norma(s) establecida(s) polos gobernantes:* lex, legis; ius, iuris; ius civile; decretum, praeceptum, mandatum, scitum, placitum –i; (*dar leis*) leges scribere, condere ou componere; iura praescribere; iura legesque dare; legibus constringere; legem ferre, instituere, iubere ou imperare; (*propoñer unha lei*) legem rogare; rogatio-

nem ferre; actionem movere; (*sancionar unha lei*) legem sancire; legem iubere; (*observar a lei*) legibus parere ou obtemperare; leges colere; (*incumprir a lei*) legem perrumpere, perfringere, violare, evertere, disturbare ou prodere; a legibus discedere; contra legem facere; (*revogar unha lei*) legem abrogare, rescindere, tollere ou refigere; (*modificar unha lei*) legem subrogare; (*invocar as leis, recorrer a elas*) invocare leges; lege agere in aliquem. **2.** *Conxunto de todas:* leges –um; ius, iuris; corpus legum ou iuris. **3.** *Regra imposta polas circunstancias, pola condición social, polas persoas:* regula, norma –ae; lex, legis; usus –us; mos, moris. **4.** *Fís. Constancia da natureza e dos fenómenos físicos:* naturae foedus ou foedera; fati aeterna series; (*a morte é unha lei da natureza*) mors est necessitas naturae; (*a lei da gravidade*) V. **gravidade.** **5.** *Proporción de metal fino nunha aliaxe:* (auri, argenti) ratio; (*moeda de lei*) moneta probata; probus nummus; (*de baixa lei*) adulterinus nummus; (*ouro, prata de lei*) aurum, argentum probatum. ♦ *Lei natural:* lex naturalis ou naturae. *Lei divina e humana:* ius divinum et humanum; ius fasque. *Lei moral:* lex veri rectique. *Non ter máis lei có seu capricho:* nullis se obligare legibus; ultro sibi imperare. *A lei é dura, pero é a lei:* dura lex, sed lex. *A lei do funil ou do embude:* iniqua, iniusta ou arbitraria lex. *Lei seca:* potionum alcoholicarum ou alcoholi interdictio.

leiba. *s.f.* Gl(a)eba –ae. V. *tamén terrón.*

leigo –a. *adx.* **1.** *Laico, segrar:* V. **laico.** *adx.* e *s.* **2.** *Relixioso sen ordes sagradas:* laicus/-a; sacris non initiatus; laicus frater; laica soror. **3.** (*fig.*) *Non iniciado nunha ciencia, arte, etc.:* rudis –e; imperitus, profanus, ignarus, indoctus –a –um.

leilán –ana. *adx.* Errabundus, vagabundus, erraticus –a –um; errans, vagans –antis. *Tamén s.* Erro –onis; erroneus –i. V. *tamén abandonado, desaseado, desidioso.* ♦ *Andar ao leilán:* errare; vagari.

leira. *s.f.* Ager, agri; arvum –i. V. *tamén agro, eido.*

leirar. *v.intr.* **1.** *Conxeniar, levarse ben:* V. **conxeniar.** **2.** *Batallar:* V. este verbo.

leiro. *s.m.* Agellus –i.

leirón. *s.m.* Glis, gliris; (*sitio de leiróns*) glirarium –i. ♦ *Durmir coma ou leirón:* altum dormire; arcto somno teneri; in utramvis aurem ou in utrumvis oculum dormire.

leitaruga. *s.f.* V. **leituga**.

leite. *s.m.* **1.** *Líquido segregado polas mamas das femias:* lac, lactis; (*de muller*) lac muliebre ou humanum; (*de vaca*) lac vaccinum ou bubulum; (*de cabra*) lac caprinum; (*de ovella*) lac ovinum; (*en po*) pulveratum lac; (*de améndoas*) amygdalinum lac; (*condensado*) lac densatum ou condensum; (*que dá leite*) lactans –antis; (*alimentar con leite*) V. **aleitar**. **2.** *Zume branco de certas plantas:* lac, lactis; suc(c)us lacteus. **3.** *Líquido branco coma o leite:* liquidum lacteum, lacteolum ou lacticolor. **4.** (*pop.*) *Esperma:* sperma –atis; semen –inis. ♦ *Dente do leite:* dens novus ou nascens; primi ou pueriles dentes; (*dos animais*) dentes pullini. *Do leite:* lactens –entis; lacteus –a –um. *Leite acabado de muxir:* lac novum ou recens. *Leite batido, mazado:* lac agitatum. *Leite callado, preso, trallado:* lac concretum ou coagulatum. *Leite cortado, picado:* lac acidum ou acre. *Mazar o leite:* lac ad butyrum segregandum agitare. *Café con leite:* V. **café**.

leiteiro –a. *adx.* **1.** *Lácteo:* lacteus, lactarius –a –um. *adx.f.* **2.** *Criada para aproveitarlle o leite:* lactaria (bos, capra, ovis). *s.* **3.** *Persoa que vende leite:* lactarius/-a; lactis venditor/-trix. *s.f.* **4.** *Recipiente para o leite:* urceolus lactarius; excipulum lactarium; vasculum lacti ministrando; (*para muxir*) mulctra –ae; mulctrale –is; mulctrum –i.

leitería. *s.f.* Lactaria taberna ou cella.

leitmotiv. *s.m.* Melos iterum iterumque usurpatum; argumentum identidem recurrens, musicata cantilena; symphoniae themata (modus musicus crebrius recurrens); notio perductoria.

leito. *s.m.* **1.** *Cama:* V. esta palabra. **2.** Por ext., *camada sobre a que se asenta algo:* fulcimentum, fundamentum, stabilimentum, substramentum –i; substramen –inis. **3.** *Cavidade pola que discorre un río:* (fluvii) alveus; canalis –is. **4.** *Fondo do mar; lago ou río:* fundus –i; vadum, imum –i; (maris, lacus, fluminis) altitudo.

leitón. *s.m.* V. **bacoriño**.

leituga. *s.f.* **1.** *Planta de horta:* lactuca, sarralia –ae. **2.** *Leitaruga:* picridia –ae; picridium –i; picris –idis; taraxacum officinale; dens leonis.

lema. *s.m.* Lemma, thema –atis; propositum –i; sententia –ae.

lembrado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *lembrar:* commonitus, admonitus, commemoratus –a

–um; in memoriam redactus ou revocatus. *adx.*

2. *Afamado, famoso:* V. **afamado**¹, **célebre**, **egrexio**.

lembrar. *v.tr.* **1.** *Ter presente na memoria:* recordari; memoria tenere; memorem esse; reminisci; meminisse; commemorare. **2.** *Volver ter na memoria:* in memoriam redigere; referre. V. *tamén* 1. **3.** *Acordar, evocar, recordar:* V. estes verbos. **4.** *Facer que alguén se acorde de algo:* recordari; commonere, admonere; reminisci; meminisse. *v.pr.* **5.** *Acordarse:* V. este verbo.

leme. *s.m.* **1.** *Temón (dunha nave):* gubernaculum –i; clavus –i. **2.** (*fig.*) *Xuízo:* prudentia, sapientia –ae.

lencería. *s.f.* **1.** *Roupa interior feminina:* lintea –orum; muliebria lintea; interulae vestes femineae. **2.** *Establecemento onde se vende:* lintearia taberna.

lenda. *s.f.* **1.** *Relato de feitos fantásticos:* fabula –ae; fabella popularis; tradita fabula; historiola, narratio fabulosa ou fabularis; fabula commenticia; legenda –ae. **2.** *Pé explicativo dun cadro, mapa, etc.:* inscriptio explicatoria. **3.** *Inscripción dunha moeda, medalla, escudo, etc.:* titulus –i; inscriptio, superscriptio –onis. **4.** *Persoa, acontecemento que adquiriu gran sona:* heros –ois; mythos ou mythus –i.

lendario –a. *adx.* **1.** *Petecente á lenda:* fabulosus, mirus –a –um; fabularis –e. **2.** *De gran renome ou sona:* heroicus, fabulosus –a –um.

lendia. *s.f.* Lens, lendis.

lene. *adx.* V. **brando**, **doce**², **frouxo**, **suave**.

lenitivo –a. *adx.* **1.** *Que abranda ou suaviza:* leniens, molliens –entis; mitigans –antis; mitigatorius –a –um. *s.m.* **2.** *Substancia que suaviza:* lenimen –inis; lenimentum –i; medicamentum mitigatorium. **3.** (*fig.*) *Alivio das dores morais:* animi solatium; levatio, sedatio, mitigatio –onis; levamentum –i; (*o tempo é un lenitivo das dores*) tempus dolores lenit; dolores mitigantur vetustate.

lente. *s.f.* **1.** *Disco de vidro para instrumentos ópticos:* lens vitrea ou crystallina; vitrum lenticulari forma. *pl.* **2.** *Anteollos:* lens ocularia, ocularis ou additicia; vitra ocularia; ocularia vitrea; ocularia –ium; (*de aumento*) vitra imagines amplificantia. ♦ *Lente de contacto:* lens inserticia; (*de sol, afumadas*) vitra ocularia nigranti fumo illita; (*de*

dúas cores) vitra ocularia bino colore distincta. *Montura*: fultura –ae. *Patillas*: virgulae –arum. V. *tamén anteollos*.

lentella. *s.f.* Lens, lentis; lenticula –ae.

lenticular. *adx.* Lenticularis –e; lenticulatus –a –um; lenticulari forma (praeditus).

lentisco. *s.m.* Lentiscus ou lentiscum –i; schinos ou schinus –i.

lentitude. *s.f.* Tarditas, lenitas –atis; lentitudo –inis; segnitia –ae; segnities –ei; (*de reflexos*) ingenii tarditas. V. *tamén cachaza*.

lento –a. *adx.* **1.** *Que se move ou actúa amodo*: tardus, lentus, ignavus, brutus, languidus, frigidus, tardiusculus –a –um; piger –gra –grum; segnis –e; iners –ertis; lente gradiens; parum velox; (*para aprender, para contestar*) lentus ad discendum, segnior ad respondendum; (*a paso lento*) lento gradu; (*ría de curso lento*) lentus amnis; lenitas fluminis; segnis fluminis cursus; (*cocer a fogo lento*) lento igni coquere. **2.** *Que transcorre empregando moito tempo*: diuturnus, longus –a –um. **3.** *Que ten un certo grao de humidade*: humidus, humidulus, uvidus –a –um; humens –entis.

lentura. *s.f.* Humor –oris; humiditas –atis; terrae suc(c)us.

lenzo. *s.m.* **1.** *Tea de liño ou de algodón*: linteum, linamentum –i; tela lintea. **2.** *Tea para pintar sobre ela*: linteum–i. **3.** Por ext., *cadro pintado*: pictura, tabula –ae.

leña. *s.f.* Lignum, tigillum –i; igniaria ou focaria ligna; (*miúda*) fusticuli –orum; cremia –orum; cremium –i; (*seca*) coctilia –ium; (*verde*) ligna virentia; (*facer leña*) lignari; (*ir por leña*) in lignationem exire; lignatum ire ou procedere; ligna petere; (*montón de leña*) strues lignorum; (*lugar onde se garda a leña*) cella lignaria. ♦ *Botar leña ao lume*: offensionem addere; odium suscitare; vulnus vulneri addere. *Darlle leña a un*: fustibus aliquem caedere.

leñador –ora. *s.* Lignator/-trix; lignarius/-a; lignicida –ae.

leñoso –a. *adx.* Ligneus, lignosus –a –um.

Leo. *s.m.* Leo –onis.

león. *s.m.* Leo –onis; (*cachorro/s*) leaenae catulus; leonum scymni ou catuli. ♦ *Este home é un león*:

vir fortissimus est. *Forza dun león*: incredibilis vis. *Poñerse coma un león*: furere.

León. top. Legio –onis; Legio VII Gemina.

leona. *s.f.* Lea, leaena –ae; leo femina.

leonado –a. *adx.* Fulvus –a –um.

leoneira. *s.f.* **1.** *Cova do león*: leonum cavea ou specus. **2.** (fig.) *Lugar desordenado*: inordinatus, inconditus locus.

leonés –esa. *adx.* e s. Legionensis –e. Legionenses –ium. ♦ *Dialecto leonés*: sermo Legionensis.

leonino –a. *adx.* Leoninus –a –um. ♦ *Contrato, sociedade leonino/-a*: leoninus contractus; leonina societas; pactum iniquum.

leopardo. *s.m.* Pardus, leopardus –e, (*f.*) parda –ae.

lepa. *s.f.* V. *lagaña*.

lepidóptero –a. *adx.* Zool. Lepidopterus –a –um; (*s.m.pl.*) lepidoptera –orum.

leporino –a. *adx.* Leporinus –a –um. ♦ *Labio leporino*: labrum leporinum.

lepra. *s.f.* Lepra –ae; vitiligo –inis; scabritudo –inis; elephantiasis –is; elephantiacus morbus.

leprosería. *s.f.* V. *lazareto*.

leproso –a. *adx.* e s. Leprosus –a –um; lepra ou lepris laborans ou infectus.

ler. *v.tr.* **1.** *Percorrer un escrito*: legere; (*un libro*) librum legere ou evolvere; (*detida, completamente*) perlegere; pervolvere; ad extremum evolvere; (*de pasada*) translegere; (*a miúdo*) (studiose) lectitare; pervolutare; (*os poetas son tan doces que non só se len, senón que tamén se aprenden de memoria*) poetae ita sunt dulces ut non legantur modo, sed etiam ediscantur; (*ensinar a ler*) litteras aliquem docere; elementa litterarum tradere; (*aprender*) prima elementa ou primas litteras discere; (*non saber*) litteras nescire; (*ler mal*) haesitanter, laboriose, inconcinne, aliquantum balbe legere; (*á presa e correndo*) obiter legere; legendo percurrere; oculis tantum legere; veloci percurrere oculo. **2.** *Comprender algo por certos signos*: legere; (*música*) musicas notas legere. **3.** *Adiviñar o pensamento ou o futuro de alguén*: alicuius mores ex vultu colligere; animum perspicere; mentem, futurum legere, prospicere; praesagire; futura perspicere. **4.** *Dicir en voz alta*: recitare; pronuntiare; legere. **5.** *Diferenciar as letras dun*

texto, idioma, etc.: litteras discernere; linguam (alienam), sermonem loqui *ou* agnoscere.

lerchán –ana. *adx.* e s. **1.** *Que fala mal dos demais, que conta o que non debía*: detractor/-trix. V. *tamén* **larapetas**. **2.** *Lacazón*: V. **folgazán**.

lercho –a. *adx.* V. **lerchán**.

leria. *s.f.* **1.** *Conversa amigable e intranscendente*: inanis, nugatorius sermo; nugae –arum. **2.** (fig.) *Enredo*: V. esta palabra.

leriante. *adx.* e s. V. **charlatán, falangueiro, larapetas**.

leriar. *v.intr.* V. **charlar, laretar, parolar**.

Lérida. top. V. **Lleida**.

leridano –a. *adx.* e s. V. **lleidatán**.

lesa. *adx.f.* Der. Laesa (*de* laesus –a –um, *part. de* laedo –is –ere, laesi, laesum). ♦ *Crime de lesa maxestade ou humanidade*: crimen *ou* delictum (laesae) maiestatis *ou* humanitatis; perduellio –onis; (*xulgar ou declarar a alguén culpable dese delito*) perduellionis reum aliquem *ou* alicui perduellionem iudicare.

lesbianismo. *s.m.* Homophilia muliebris; feminae homosexualitas.

Lesbos. top. Lesbos *ou* Lesbus –i.

lesbiano –a. *adx.* **1.** *Relativo ás relacións sexuais entre mulleres*: lesbius –a –um. *adx.* e s. *f.* **2.** *Muller homosexual*: lesbias, tribas –adis; (femina) homophila *ou* libidinem cum pari exercens.

lesbio –a. *adx.* e s. Lesbius, Lesbiacus, Lesbous –a –um. Lesbiaci –orum. ♦ *Muller de Lesbos*: Lesbis –idis (*por antonomasia, a poetisa Safo*).

lesión. *s.f.* Vulnus –eris; vulneratio –onis; damnum, detrimentum –i; noxa, iniuria –ae; (*do honor, da fama*) laesa dignitas; famae damnum *ou* detrimentum; (*do corazón*) cor laesum.

lesionar. *v.tr.* **1.** *Causar unha lesión*: laedere; vulnerare; violare; offendere; afficere. **2.** (fig.) *Causar un prexuízo*: laedere; offendere; vexare; incommodare; nocere; iniuriam inferre. *v.pr.* **3.** *Sufrir unha lesión*: iniuriam *ou* iacturam pati; detrimentum capere.

lesivo –a. *adx.* V. **daniño**.

lesma. *s.f.* Cochlea nuda; limax –acis; ater limax.

lesta. *s.f.* **1.** *Planta gramínea*: anthoxantum odoratum *ou* amarum. **2.** *Arume do piñeiro*: V. **arume**.

leste. *s.m.* **1.** *Punto cardinal*: oriens –entis; sol oriens; (solis) ortus; (*que está ao leste ou ven del*) orientalis –e; eous –a –um; ex oriente proveniens. **2.** *Vento desa dirección*: eurus, subsolanus –i. **3.** *Oriente*: oriens –entis; orientis regiones *ou* plagae; orientales partes. V. *tamén* **oriente**.

letal. *adx.* Exitialis, letalis –e; mortiferus, perniciosus –a –um. V. *tamén* **mortal**.

letargo. *s.m.* **1.** *Sono profundo*: veternus, lethargus –i; lethargia –ae; torpor, sopor –oris; (*en estado de letargo*) lethargicus, veternosus –a –um; lethargo *ou* veterno oppressus. **2.** (fig.) *Estado de falta de interese, actividade, etc.*: veternus –i; torpor –oris; torpedo –inis. ♦ *Estar en letargo*: veterno torpere; lethargo premi; sopore opprimi. *Sair do letargo*: e somno excitari *ou* consurgere. *Esperta do teu letargo*: tu te exsuscita. V. *tamén* **apatía**.

Letonia. top. Lethonia –ae.

letonio –a. *adx.* e s. Lethonius *ou* Lethonicus –a –um. Lethonii *ou* Lethonici –orum.

letra. *s.f.* **1.** *Signo do abecedario*: littera, litterula –ae; litterarum notae *ou* figurae; elementa –orum. **2.** *Conxunto de palabras dunha composición musical*: verba –orum; scriptum –i; scriptura –ae. **3.** *Forma ou estilo de escritura*: scribendi ratio *ou* modus; scripturae genus; litterarum formae. *pl.* **4.** *Área de coñecementos referida á literatura*: litterae –arum; humaniores litterae; studia litterarum *ou* humanitatis et litterarum. **5.** *Carta*: litterae –arum; epistola *ou* epistula –ae; (*curta*) litterulae –arum; epistolium –i. ♦ *Letra de cambio*: schida cambialis; (nummularia, permutabilis) syngrapha; litterae permutationis *ou* permutabiles; pecuniae permutatio; perscriptio –onis. *Letra gótica*: gothicae litterae. *Letra maiúscula*: grandes *ou* grandiusculae litterae; magnae litterarum formae. *Letra minúscula*: minutae litterae. *Letra cursiva*: litterae inclinatae. *Letra grosa*: crassiores litterae; crassior litterarum forma; (*en letra grosa*) crassioribus litteris. *Letra redonda*: litterae rotundae *ou* orbiculatae. *Letra morta*: litterae obsoletae. *Ao pé da letra*: ad verbum; ad litteram; verbum pro verbo; ad unguem. *Home de letras*: homo doctus, eruditus, litteris deditus; philologus –i.

letrado –a. *adx.* **1.** *Versado en letras*: V. **culto** ¹, **instruído**. **2.** *Avogado*: V. esta palabra.

letreiro. *s.m.* Tabula, tabella –ae; titulus –i. V. *tamén cartel*.

leucemia. *s.f. Med.* Leuchaemia –ae.

leucocito. *s.m. Biol.* Alba sanguinis cellula; albus sanguinis globulus; album sanguinis corpusculum.

leva. *s.f.* **1.** *Saída das embarcacións do porto:* navium e portu solutio. **2.** *Alistamento de persoas para a milicia:* delectus (dilectus) –us; exercitus ou militum conquisitio; (*en masa*) dilectus tumultuarius; (*facer levás*) delectum ou delectus habere, instituire ou agere; homines conscribere; milites comparare; (*de mercenarios*) milites conducere.

levada. *s.f.* Incile –is; corrugus –i; canalis –is.

levadío –a. *adx.* Tolerabilis, patibilis –e; modicus, tolerandus, ferendus –a –um.

levadizo –a. *adx.* Levatorius –a –um; levatilis, mobilis –e; levator –oris; (*ponte*) V. **ponte**.

levado –a. *part.* Portatus, gestatus, latus, fultus, vectus –a –um. ♦ *Levado do demo ou do diaño:* V. **furioso, difícil**. *Ser moi levado:* inter se concorditer coniungere; communi consensu agere.

levaetrae. *s.* Famiger/-era; famigator, delator/-trix; garrulus/-a; lingulaca –ae.

levantador –ora. *s. Dep.* Levator/-trix. ♦ *Levantador de pesos:* ponderum levator.

levantamento. *s.m.* **1.** *Acción de levantar:* elatio, levatio, elevatio, allevatio, sublatio, sublevatio –onis; allevamentum –i. **2.** *Acción de ir contra a autoridade:* seditio, rebellio, rebellatio –onis; motus, tumultus –us; turba –ae. V. *tamén alza-mento, insurrección, sedición*.

levantar. *v.tr.* **1.** *Mover de abaixo a arriba:* levare, elevare, allevare, sublevare; tollere, attollere, extollere; erigere, arrigere, subrigere; (*a roupa*) vestem diffultentem colligere. **2.** *Pór de pé:* erigere, arrigere. **3.** *Facer saír da cama:* lecto educere ou excitare. V. *tamén erguer*. **4.** *Facer aparecer:* gignere; facere, efficere; movere; excitare, incitare; provocare. **5.** *Dirixir cara ao alto:* levare, elevare; tollere; tendere, intendere; ad caelum tollere; in caelum ferre; (*a voz*) clamorem tollere; (*os brazos, as mans ao ceo*) brachia tollere; manus ad caelum levare ou allevare; manus ad sidera tendere ou intentare; (*para pegar*) manus in aliquem ou alicui intendere; (*a cabeza*) caput

extollere; (*os ollos*) oculos attollere, ad caelum tollere ou erigere; in caelum intendere; ad caelum lumina tendere; suspicere (in) caelum. **6.** *Construír unha obra:* moliri; condere; fabricari. V. *tamén alzar, construír*. **7.** *Desmontar, recoller:* tollere; movere, remove; (*a mesa*) convivium dimittere; mensam remove; (*o campamento*) castra movere ou promover. **8.** *Facer cesar; deixar sen efecto:* tollere; dimittere; rescindere; (*a sesión*) concilium dimittere; (*a sesión do senado*) senatum mittere. **9.** *Suscitar, producir, causar:* V. **causar**. **10.** *Facer un can que a peza saia á vista:* feras (leporem, cuniculum) excitare, excutare ou concitare. *v.intr.* **11.** *Mellorar o tempo, parar de chover:* tempus in melius mutari. V. *tamén es-campar*. *v.pr.* **12.** *Moverse de abaixo a arriba:* surgere, exsurgere, assurgere, insurgere, consurgere; se erigere, se subrigere; se ou sese levare, se sublevare; se tollere, se extollere, se attollere; erigi; (*do asento*) (de) sella surgere; a solio se tollere; (*da mesa*) a mensa, a cena surgere; cena desurgere; (*da cama*) (e) lecto surgere; lectum relinquere; (*para falar*) ad dicendum surgere. V. *tamén erguerse*. **13.** *Xurdir:* surgere, consurgere; oriri, exoriri, cooriri; nasci; emergere; apparere. **14.** *Ir en contra da autoridade:* surgere, insurgere; rebellare; ab aliquo desciscere ou deficere; ad bellum consurgere; arma capere. ♦ *Levantar acta:* in acta mittere; acta perscribere. *Levantar o ánimo:* animum tollere; animum ou animos recipere. *Levantar voo:* evolare; se alis levare; (a terra) avolare; aera carpere; caelum ou aethera petere; sublimem abire. *Levántase o sol, un vento moi forte:* sol, maximus ventus cooritur.

levante. *s.m.* **1.** *Dirección leste:* oriens –entis; (solis) ortus. **2.** *Vento desa dirección:* V. **leste**. ♦ *Do levante ao poñente:* ab ortu (solis usque) ad occasum; ab oriente ad occidentem. V. *tamén oriente*.

levantino –a. *adx.* e s. Orientalis –e; ex oriente, ex orientis regionibus ou plagis veniens ou proveniens; eous –a –um. V. *tamén oriental*.

levar. *v.tr.* **1.** *Facer ir; transportar:* portare, transportare, asportare, deportare; vehere, advehere, devehere, transvehere, vectare, advectare; agere; ferre, transferre; traducere; gerere, gestare; traicere; (*a dentro*) inferre; (*a fóra*) efferre; (*unha carga*) onus sustinere ou umeris ferre. **2.** *Conducir:* V. este verbo. **3.** *Estar nun estado que se expresa:* (*levar vantaxe*) praestare; anteire; eminere; (*levar*

desgusto) maerorem, fastidium habere; taedio affici; (*levo tres días enfermo*) iam tertium diem aegroto. **4.** *Ter sobre si, ter posto:* vestem gerere; (*unha coroa na cabeza*) coronam in capite habere. V. *tamén* **vestir**. **5.** *Facerse cargo:* curare, procurare; gerere; dispensare; administrare. **6.** *Recibir:* capere, accipere; (*un castigo*) poena affici; (*unha malleira*) vapulare; flagellari; fustibus verberari; (*alegría*) laetitiam capere; laetitia affici; (*unha boa educación*) probe discere; salubriter institui. **7.** *Precisar algo un tempo ou un traballo:* capere; occupare; exigere; intentum esse in ou ad rem. **8.** (prop. e fig.) *Ser medio ou causa de chegar a un sitio ou a un resultado:* V. **conducir, empuxar, introducir**. **9.** *Aguantar ben ou mal un sufrimento, unha doenza:* aequo animo ou aegre, moleste, iniquo animo aliquid ferre, perferre, tolerare, sustinere. **10.** *Mat. Reservar unha cantidade e sumala na seguinte:* detrahere, deducere. **11.** (pop.) *Custar ou cobrar:* V. estes verbos; (*canto che leva por darche clase?*) quanti docet? **12.** *Quitar, sacar, roubar:* V. **roubar**. **13.** *Superar en idade, estatura, etc.:* praestare; anteiare; aliquid aetate, statura praecurrere. **14.** *Poder ter no seu interior, conter:* V. **conter**. **15.** *Ter como ingrediente:* aliquid commixtum habere. v.pr. **16.** *Manter boas ou malas relacións:* bene ou male inter se convenire. **17.** *Levarse, estar algo de moda:* V. **estilarse**. ♦ *Levar + participio: (levar sabido)* instructum esse; (*levar algo feito*) rem praemeditatam exsequi. *Levar + xerundio. Indica insistencia. Levo dicíndoo moitas veces:* saepe ou iterum iterumque dixi. *Levar (a alguén) a cabeza:* nauseare; nausea commoveri; mente alienari; mentis impotem fieri. *Levar a cabo:* perficere; peragere; perducere; absolvere; finire. *Levar a contra:* V. **contradicir**. *Levar a palma:* palmam ferre; vincere; ceteris praestare; principatum obtinere. *Levar o demo (algo ou a alguén):* magnum detrimentum, incommodum, damnum capere, accipere, pati; maximo damno affici. *Levarse coma o can e o gato:* male inter se convenire; perpetuo dissidere; frequentes inter se rixas habere. *Levar o compás da música co pé:* musicae sonum pulsu pedum modulari. *O negocio leva mal camiño:* res male se habent; pessum eunt res. *Leva moita, pouca auga o río:* tumidus ou late amnis fluit ou pleno alveo exundat; anguste diffluit amnis.

leve. *adx. 1.* *De pouco peso ou forza:* levis –e; exigui ponderis. V. *tamén* **débil**. **2.** *De pouca impor-*

tancia: levis, futilis, inanis, mediocris, tenuis –e; modicus, parvus, exiguus, vanus –a –um; (*falta leve*) levior noxa; (*a máis leve sospeita*) tenuissima suspicio. ♦ *Que a terra che sexa leve:* sit tibi terra levis; leviter super ossa residas.

levedar. v.intr. V. **fermentar**.

lévedo –a. *adx. 1.* *Que levedou:* fermentatus –a –um. *s.m. 2.* *Fermento:* fermentum –i.

levidade. *s.f. 1.* *Calidade de leve:* levitas, tenuitas, agilitas –atis. **2.** *Falta de constancia, de vontade, de seguridade:* (animi) levitas, mobilitas, instabilitas –atis; inconstantia –ae. **3.** *Falta de reflexión:* levitas, temeritas, futilitas –atis; imprudentia, inconsiderantia –ae.

levita. *s.m. 1.* *Membro da tribo de Leví:* levita –ae; levites –ae. **2.** *Peza de vestir masculina:* caudata vestis; thorax oblongus bifidus; levita –ae.

levitación. *s.f.* Elevatio prodigialis ou praeter naturam.

levitar. v.intr. Levitatem praeter naturam assequi; levitate in sublime ferri.

levítico –a. *adx. 1.* *Relativo aos levitas:* leviticus –a –um; levitis –idis. *s.m. 2.* *Libro do Antigo Testamento:* Leviticus –i.

lexema. *s.m.* Ling. Lexema –atis.

***lexía.** *s.f.* V. **lixivia**.

lexible. *adx.* Legibilis –e; lectu facilis; decoris litteris scriptus; perspicuus –a –um.

léxico –a. *adx. 1.* *Relativo ás palabras dunha lingua:* lexicus –a –um. **2.** *Vocabulario:* vocabulorum index; (*facer un léxico*) vocabulorum indicem condere ou conficere. V. *tamén* **dicionario**. **3.** *Conxunto de palabras propias dunha persoa, dunha actividade, dunha zona, etc.:* vocabulorum ou verborum summa (ab aliquo usitata). ♦ *Pobreza de léxico:* (patrii) sermonis egestas; penuria verborum; (*abundancia*) verborum copia.

lexión. *s.f. 1.* *Grupo de tropas do exército romano:* legio –onis. **2. *Grupo militar destinado a certas misións:* legio –onis; (*estraxeira*) alienigenarum ou exterorum legio ou militia. **3.** Por ext., *gran cantidade:* turba, caterva, copia –ae; cohors –ortis; agmen –inis; multitudo –inis, plurimi –ae –a.**

lexionario. *s.m.* Legionarius –i; legionarius miles.

lexislación. *s.f. 1.* *Acción de legislar:* legum latio. **2.** *Conxunto de leis:* leges –um; latae, scriptae,

publicae leges; ius, iuris. ♦ *A lexislación española*: corpus iuris Hispani. *Lexislación social*: socialium legum latio; latae de sociali vita leges. *Lexislación escolar*: (publicae) de re scholari ou sholastica leges.

lexislador. *s.m.* Legumlator, legislator –oris; legum auctor, conditor ou inventor; legifer –eri; (*lexisladora*) legifera –ae.

lexislar. *v.intr.* Leges facere, scribere, instituere, condere, componere, dare, ferre, iubere; iura condere ou praescribere; iura legesque dare.

lexislatura. *s.f.* Legislatio –onis; ius leges ferendi; legumlatorum munus; (*tempo en que os lexisladores exercen a súa función*) legislationis spatium; coetus leges ferendi potestate pollens.

lexitimar. *v.tr.* **1.** *Autenticar, certificar, legalizar*: V. estes verbos. **2.** *Facer lexitimo algo que non o era*: legitimum aliquid reddere; ratum ou iustum facere; (*un fillo*) filium agnoscere, legitimum declarare ou natalibus restituere; nothum legitime natum pronuntiare.

lexitimidade. *s.f.* Ius, iuris; cum legibus convenientia ou consensio; (*probar a lexitimidade dunha unión*) probare matrimonium iustum ou legitimum esse; (*negar a lexitimidade dunha proposta*) negare aliquid iure postulari.

lexítimo –a. *adx.* **1.** *Conforme á lei*: legitimus, licitus, iustus –a –um; (*esposa*) iusta uxor; (*fillo*) iusta uxore (et certo patre) natus; iusta matrefamilias ortus; (*herdeiro*) verus heres. **2.** Por ext., *conforme á razón, á xustiza ou ao dereito das persoas*: aequus, iustus, legitimus, dignus –a –um; (*na súa lexitima defensa*) sui defendendi causa. **3.** *Que responde ao que se di del e ao nome que se lle dá*: V. **auténtico**. *s.f.* **4.** *Parte da herdanza que lles corresponde a certos herdeiros*: portio legitima; hereditatis pars legibus constituta.

liana. *s.f.* Planta arbore acclinis; planta sarmentosa.

liar. *v.tr.* e *intr.* V. **lear**.

libación. *s.f.* Libatio –onis; libamentum –i; libamen –inis; potatio, perpotatio –onis.

libanés –esa. *adx.* e *s.* Libanensis –e. Libanenses –ium.

Líbano. *top.* Libanus –i.

libar. *v.tr.* **1.** *Chuchar un insecto o mel*: suc(c)um e floribus sugere; libare. **2.** Por ext., *zugar o zume ou a substancia de algo*: sugere, exsugere; lingere;

ebibere; fellare. V. *tamén chuchar*. **3.** (fig.) *Probar tocando apenas co bordo dos labios*: delibare, degustare, praegustare; gustu explorare; summis labris degustare; (*cusbindo o que se acercou á boca*) pytissare. *v.intr.* **4.** *Facer libacións aos deuses*: diis libare.

libelo. *s.m.* Libellus, libellulus –i; maledicus, famosus liber; maledicum scriptum; (*de repudio*) repudii libellus.

libélula. *s.f.* Libellula –ae.

liberación. *s.f.* Liberatio –onis; (*dun escravo*) manumissio –onis; (*dun preso*) missio –onis.

liberal. *adx.* **1.** *Partidario do liberalismo*: liberalismi ou libertatis fautor/-trix; libertatis amans ou studiosus. **2.** *Que deixa actuar, que non se impón*: libertati favens; liberalis –e; magnanimus, humanus –a –um. **3.** *Pródigo, xeneroso*: municus, largus, benignus, prolixus, beneficus, prodigus –a –um; liberalis –e; in largitione effusus. ♦ *Artes liberais*: artes ingenuae, bonae, honestae ou liberales.

liberalidade. *s.f.* Magnificentia –ae; animi munificentia; liberalitas, largitas, benignitas –atis; largitio –onis.

liberalismo. *s.m.* **1.** *Calidade de liberal*: liberalismus –i. **2.** *Doutrina que aspira á liberdade política e de conciencia*: civilis libertatis studium; liberalismus –i.

liberar. *v.tr.* **1.** *Poñer en liberdade*: liberare; libertatem dare; libertate donare; (*a un preso*) resolvere; mittere, remittere; revincire; de ou e carcere emittere; e custodia educere; e vinculis eximere ou emittere; (*a un escravo*) servitute liberare; manumittere. **2.** *Deixar libre un territorio ocupado*: liberare; in libertatem vindicare ou asserere; servitium demere; servile iugum e cervicibus deicere. **3.** *Facer que alguén se libre de algo que o ata*: liberare; immunem praestare; immunitate donare; immunitatem dare, donare ou tribuere; (*dunha obriga*) officio aliquem eximere; (*dun medo, dun perigo*) metu, periculo liberare; metum sublevare; (*do servizo militar*) exauctorare. *v.pr.* **4.** *Quedar alguén libre de algo que o ata*: se liberare; libertatem recuperare, resumere ou recipere; iugum excutere; iugo se exuere; (*dunha débeda*) nomen solvere; nomina expedire; aere alieno exire ou se levare; aes alienum exonare; a creditoribus se liberare; (*da acusación dun crime*) scelere solvi.

liberdade. *s.f.* Libertas, potestas –atis; liberum arbitrium; libera voluntas; (*excesiva*) licentia –ae; nimia *ou* effrenata libertas; (*de movementos*) mobilitas –atis; (*franqueza, ousadia na lingua*) libera lingua; loquendi libertas; libertas linguae *ou* verborum; (*de pensamento*) cogitandi, opinandi *ou* quodlibet sentiendi libertas; (*de imprenta*) scribendi *ou* quodlibet typis edendi libertas; (*relixiosa*) libertas religionis profitendae *ou* suam fidem profitendi. ♦ *Liberdade vixiada:* libertas custodita. *A liberdade excesiva acaba en tiranía:* nimia libertas in nimiam servitutem cedit. *Tomarse moitas liberdades:* procacius in aliqua re se gerere; multa facere proterve. *Dar; acadar a liberdade:* V. **liberar(se), librar(se).**

Liberia. top. Liberia –ae.

liberiano –a. *adx.* e s. Liberianus –a –um. Liberiani –orum.

libertario –a. *adx.* e s. Nimiae libertatis fautor/–trix *ou* studiosus/–a. V. **tamén ácrata, anárquico, anarquista.**

libertinaxe. *s.f.* Nimia licentia; immoderata libertas; intemperantia, lascivia –ae; libido –inis; flagitia –orum; (*darse ao libertinaxe*) libidinari; libidinose agere; in flagitia se ingurgitare.

libertino –a. *adx.* e s. Libidinosus, dissolutus, effrenatus, perditus, immoderatus, impudicus, protervus, asotus –a –um; (*home libertino*) scortator –oris; lastaurus –i; (*muller*) mulier inprudica; (*vida libertina*) vita flagitiis dedita. V. **tamén disoluto, licencioso.**

Libia. top. Libya –ae; Libye –es.

libidinoso –a. *adx.* Libidinosus –a –um; libidini deditus; voluptatum cupidus.

libido. *s.f.* Libido, cupido –inis; venus –eris.

libio –a. *adx.* e s. Libycus –a –um; Libys –yos. Libyes –um.

libra. *s.f.* **1.** *Medida de peso:* libra –ae; pondo (*indecl.*). **2.** *Unidade de moeda de varios países:* libra –ae; (*esterlina*) libra sterlingica. **3.** *Sétima constelación do Zodíaco:* Libra –ae.

libracións ou libranzas. *s.f.pl.* V. **secundinas.**

librar. *v.tr.* **1.** *Salvar:* V. este verbo. **2.** *Deixar libre (en certos xogos):* liberare; expedire. **3.** *Deixar libre un recipiente, baleirar:* V. **baleirar.** *v.intr.* **4.** *Estar ou quedar libre dun traballo, obriga, etc.:* se liberare; (*dunha carga*) onere se liberare; onus

deponere; (*dunha culpa, dun crime*) culpam, crimen derivare; scelere solvi; (*dunha débeda*) aere alieno se levare. V. **tamén liberarse.** **5.** *Disponer de espazo para pasar:* iter patens, expeditum *ou* apertum habere. **6.** *Expulsar a placenta:* secundas, secundinas expellere. **7.** *Evitar un perigo, zafarse:* periculo elabi, sese eripere, sese subducere, sese subtrahere, sese liberare. **8.** *Quedar libre (en certos xogos):* se liberare; se expedire.

libre. *adx.* **1.** *Non sometido a ningún:* liber –era –erum; ingenuus –a –um; liberalis –e. **2.** *Ceibo, non prisioneiro:* liber –era –erum; solutus, liberatus –a –um; in libertatem vindicatus. **3.** *Que eliminou un perigo, un problema, etc.:* re *ou* a re liber, solutus, vacuus, expeditus; (*de perigos, de preocupacións, de medo*) periculis, curis expeditus; metu liber; (*de impostos*) immunis –e. **4.** *Baleiro:* V. esta palabra. **5.** *Sen obstáculos para pasar:* liber –era –erum; expeditus, apertus –a –um; patens –entis. **6.** *Non sometido a regras xurídicas ou morais:* liber –era –erum; immunis –e; sui iuris et arbitrii; suae spontis *ou* potestatis. **7.** *Destinado ao ocio (tempo, día, etc.):* negotiis vacuus; otiosus, vacuus –a –um. **8.** *Non suxeito ás formalidades das cousas da súa especie:* liber –era –erum; immunis –e; ab aliqua re solutus. ♦ (*Estar ou ser*) libre de + *inf.*: posse; facultatem alicui esse; (*son libre de escoller*) mihi eligere licet; mihi eligendi potestas *ou* facultas est. *Sair libre (sen castigo):* V. **impune.** *Loita libre:* V. **loita.** *Verso libre:* V. **verso.** *Voo libre:* V. **voos.** *Libre arbitrio:* liberum arbitrium; libera voluntas. *Amor libre:* solutus amor. *Ter vía libre para algo:* ad aliquid aditum patere. *Vida libre:* licentior vita. *Actuar como persoa libre:* libere se gerere.

libreiro –a. s. Librarius/–a; bibliopola –ae; librorum venditor/–trix; (*ambulante, viaxante*) bibliopola circumforaneus; (*de libros usados*) libello –onis.

librepensador –ora. s. Liber suarum cogitationum auctor *ou* iudex; liberae mentis vindicator/–trix; libere de religione sentiens.

librería. *s.f.* **1.** *Tenda de libros:* libraria taberna; libraria –ae; bibliopolium –i. **2.** *Moble para libros, librería privada:* librarium –i; cella libraria; domestica bibliotheca; librorum repositorium.

***libreta.** *s.f.* V. **caderno.**

libro. *s.m.* **1.** *Obra impresa:* liber –bri; volumen –inis; opus –eris; charta –ae; codex –icis; (*folle-*

to, libelo) libellus, libellulus -i; (*escolar*) liber in usum scholarum editus; (*de receitas, de contas*) libellus, commentarius -i; calendarium -i; codex accepti et expensi; rationes -um; perscriptio -onis; liber rationum; tabulae -arum; (*de notas*) adversaria -orum; (*de cocina*) liber culinaris; (*de contos*) liber commenticius; (*compor un libro*) librum conficere, componere, edere ou divulgar; (*abrir un libro*) librum evolvere; volumen explicare. V. **tamén volume**. **2.** *Terceira parte do estómago dos ruminantes*: liber -bri. ♦ *Libros prohibidos*: libri improbatae ou improbandae lectionis. *Libros sagrados*: libri divini; scripta sacra; divinae litterae. *Devorar libros*: helluari libris; libros vorare ou devorare.

licántropo. *s.m.* V. **home** lobo.

licenciado -a. *part.* **1.** Part. do verbo *licenciar*: missus, dimissus, exauctoratus -a -um. *s.m.* **2.** *Soldado que rematou o servizo*: emeritus -i; missus, dimissus, exauctoratus miles. *s.* **3.** *Persoa que acadou o título que a habilita para exercer a carreira*: laureatus, licenciatus/-a; docendi facultate praeditus/-a.

licenciar. *v.tr.* **1.** *Conceder a licenza do servizo militar*: militem mittere, dimittere ou exauctorare; militem missum facere; commeatum (*temporal*), missionem (*definitiva*) dare. *v.pr.* **2.** *Obter a licenza un soldado*: mitti, dimitti. **3.** *Obter na universidade o grao do remate da carreira*: licenciatum, laureatum/-am renuntiari; docendi, magisterii titulum, dignitatem ou gradum obtinere ou adipisci.

licenciatura. *s.f.* Docendi facultas; magisterii titulus, dignitas ou gradus; (*exame*) probatio missionis e schola. ♦ *Memoria de licenciatura*: memorialis libellus. V. **tamén memoria**.

licencioso -a. *adx.* **1.** *Disoluto*: dissolutus, licentiosus, lascivus, protervus, improbus, impudicus, lascivus, corruptus -a -um; effrenis -e; licens -entis. V. **tamén disoluto, libertino**. **2.** *Que toma excesivas liberdades*: petulans -antis; audens -entis; audax, procax -acis. V. **tamén descarado**.

licenza. *s.f.* **1.** *Autorización, permiso*: facultas, potestas, libertas -atis; copia -ae; (*teño licenza*) est mihi copia; habeo copiam. V. **tamén autorización**. **2.** *Documento que autoriza a realizar unha actividade*: V. **autorización**. **3.** *Abuso de liberdade*: licentia, intemperantia -ae; nimia ou

effrenata libertas; mores dissoluti. **4.** *Período no que un militar deixa a súa actividade*: commeatus -us; militiae temporalis vacatio; dimissio temporaria; (*absoluta*) missio, dimissio -onis; (*concedela*) in commeatum mittere. ♦ *Licenza poética*: licentia poetica. *Licenza de caza*: venationis ou venandi facultas. *Licenza de armas*: licentia armorum utendorum.

liceo. *s.m.* **1.** *Escola ateniense de Aritóteles*: lyceum -i. **2.** En certos países, *centro de ensino secundario*: V. **instituto**. **3.** *Agrupación cultural-recreativa*: lyceum -i.

licitación. *s.f.* Licitatio -onis.

licitador -ora. *s.* V. **ofertante**.

licitar. *v.tr.* Licitari; auctione instituta ou in auctione vendere.

lícito -a. *adx.* Honestus, licitus -a -um; (*é lícito*) licet; fas est. V. **tamén legal, lexítimo**.

licor. *s.m.* Liquor; (h)umor -oris; su(c)us -i; (*alcohólico*) alcoholicus liquor; aromaticus liquor; valida ou validior potio; odoratae potiones. ♦ *Licores, viños xenerosos*: bellaria -orum; bellaria Liberi.

licuación. *s.f.* Fusio, liquatio -onis; fusura -ae; (*da neve*) tabes nivis.

licuadora. *s.f.* Machinula liquefaciens.

licuar. *v.tr.* e *pr.* *Derreter, desconxelar, fundir*: liquare, liquefacere; (*licuarse*) liquefieri, liquescere; tabescere. V. **tamén derreter(se), desconxelar(se), fundir(se)**.

licuefacción. *s.f.* V. **licuación**.

lida. *s.f.* Taurorum agitatio; tauriludius -i; taurimachia -ae. V. **tamén corrida**.

lidar. *v.tr.* **1.** *Tourear*: tauros (in arena) agitare; cum tauris certare; taurorum agitationem exercere; linteum ou sagulum rubrum tauro obicere; tauriludium moderari; cornigerum tractare. *v.intr.* **2.** *Combater, contender*: V. **combater, competir**. **3.** (*fig*) *Enfrontarse con algo ou con alguén para acadar algo*: V. **batallar, loitar**.

lide. *s.f.* Lis, litis; controversia, rixa -ae; iurgium, convicium -i. V. **tamén batalla, contenda**.

líder. *s.* **1.** *Cabeza dun grupo*: primas partes agens ou primum locum tenens (vir/femina); (*dun partido político*) factionis princeps; partium princeps ou dominator/-trix; in factione praepolens. **2.** *O que vai á cabeza dunha clasificación*:

aemulorum gregem *ou* punctis aemulos praecedens; temporarie praevalens; temporarius certaminis victor/-trix; palma ad tempus donatus. ♦ *Ter madeira de lider*: imperatoriam indolem *ou* ductoris naturam habere.

liderado. *s.m.* Dominatio –onis; dominatus, principatus –us; primarum partium actio; factionis rectio *ou* gubernatio. ♦ *Ter afán de liderado*: primarum partium cupidinem, dominandi *ou* praepollendi studium, enitendi cupiditatem habere; (immodicam) imperandi cupidinem habere.

liderar. *v.tr.* Dominari; regere; praevalere; praepollere; dominatum, principatum, primas partes *ou* factionis gubernationem habere.

***lidia**. *s.f.* V. **lida**.

***lidiar**. *v.tr.* e *intr.* V. **lidar**.

lido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *ler*: lectus, recitatus –a –um. **2.** *Culto, douto, instruído*: V. estas palabras.

liga. *s.f.* **1.** *Cinta para suxeitar as medias*: cruralis ligula; fasciola, vinctura –ae. **2.** *Asociación de estados ou persoas*: foedus –eris; societas –atis; coitio, consociatio –onis. V. *tamén* **alianza**. **3.** *Competición deportiva*: ludicrum *ou* lusorium certamen; ludicra certatio; lusoria dimicatio.

ligadura. *s.f.* **1.** (prop. e fig.) *Acción de atar e medio usado para facelo*: vinculum –i; ligamen –inis; vinctura –ae; alligatio –onis. V. *tamén* **atadura, corda, cordel**. *Med.* **2.** *Acto de ligar un conduto do organismo*: ligatura –ae; ligatio, vinctio –onis. *Mús.* **3.** *Artificio para enlazar a consonancia coa disonancia musical*: arcuata lineola; musicale vinculum.

ligamento. *s.m.* *Anat.* Ligamen –inis; ligamentum –i.

ligar. *v.tr.* **1.** *Lear*: ligare, colligare, religare; vincire, devincire; adstringere, constringere; nectere, an(n)ectere, con(n)ectere. V. *tamén* **amarrar, atar, lear**. **2.** (fig.) *Pór en relación*: iungere, coniungere; copulare; ligare, colligare; nectere, con(n)ectere. **3.** *Facer unha aliaxe*: V. **aliar**. **4.** *Establecer unha relación moi forte, unir*: iungere, coniungere, coniugare; contrahere; amicitiam iungere *ou* coniungere. **5.** *Facer que unha substancia forme unha mestura homoxénea*: ligare, colligare; comprehendere; miscere. *v.intr.* **6.** *Formar unha substancia unha mestura homoxénea*: cohaerere, cohaerescere; coalescere; misceri.

v.pr. **7.** *Establecer unha relación moi forte, unirse*: se copulare; amicitiam iungere, inire *ou* instituire; amicitiae alicuius se dedere; ad amicitiam alicuius se conferre; consuetudines iungere *ou* facere; in amicitiam coire.

ligazón. *s.f.* **1.** *Relación íntima*: familiaritas –atis; consuetudo, necessitudo –inis. **2.** *Relación lóxica entre cousas*: ligamen –inis; nexus –us; cohaerentia –ae. V. *tamén* **conexión**.

lignito. *s.m.* Carbo fossilis *ou* fossicius.

ligón. *s.m.* V. **legón**.

lila. *s.f.* **1.** *Arbusto ornamental*: syringa vulgaris. **2.** *Flor dese arbusto*: syringa –ae. *adx.* **3.** *De cor entre azul e rosa*: violaceus –a –um.

liliputiano –a. *adx.* e s. V. **anano**.

lima ¹. *Utensilio para limar*: lima, scobina –ae.

lima ². *Froito da limeira*: malus citrea.

limacha. *s.f.* V. **lesma**.

limadura. *s.f.* **1.** *Acción de limar*: limatio, elimatio –onis; limatura –ae. **2.** *Partícula que se desprende ao limar*: ramenta –ae; ramentum –i; lanugo –inis; scob(i)s –bis.

limar. *v.tr.* **1.** *Traballar coa lima*: limare, elimare; lima praeterere, polire, expolire, laevigare. **2.** (fig.) *Corrixir, retocar*: limare, elimare; polire, perpolire; castigare; lima radere *ou* persequi; (*un poema*) ad unguen carmen castigare; (*outra vez os versos*) inculdi reddere versus. **3.** *Facer máis delicado e cortés*: rusticitatem exuere; urbanos induere mores; humaniorem reddere.

limbo. *s.m.* **1.** *Auréola, circo, halo*: V. **auréola, circo** (da lúa). **2.** *Bordo graduado dun instrumento de precisión*: limbus –i; lacinia –ae. **3.** *Bot.* *Parte máis ancha das follas*: limbus –i. *Catol.* **4.** *Lugar onde van os nenos sen bautizar*: limbus –i. ♦ *Estar no limbo*: nota nescire; in alienis rebus occupatum esse.

limeira. *s.f.* Citrus limetta.

limiar. *s.m.* **1.** *Soleira da porta*: limen –inis. **2.** *Introdución, prólogo*: V. estas palabras.

limitación. *s.f.* Limitatio, terminatio, circumscriptio –onis; (*restrición*) exceptio, deminutio –onis; modus –i; (*pór limitacións*) modum imponere. ♦ *Sen limitación de tempo*: ad infinitum tempus.

limitar. *v.tr.* **1.** *Pór límites*: definire; circumscribere; finire; terminare, determinare; terminos assignare *ou* ponere; limites constituere; limite

partiri; intra limites coercere; modum facere, imponere, statuere; (*os gastos*) sumptus minuere; sumptibus parcere *ou* modum statuere; (*a liberdade*) libertatem imminuere. **2.** *Servir de límite:* terminare, determinare; adspectum definire. V. *tamén* **confinar**. *v.intr.* **3.** *Ter un terreo límites con outro:* V. **confinar**. **4.** *Manterse dentro dos límites:* contineri; modum habere *ou* adhibere; aliqua re contentum esse. ♦ *Limitarse + a + inf.:* (*a dicir; a facer algo*) tantum aliquid dicere, facere; (*para non estenderme máis da conta, limitareime a dicir isto*) ne multa referam, uno hoc contentus ero. V. *tamén* **cinguirse, concretarse.**

límite. *s.m.* **1.** *Liña que sinala onde acaba un país, un terreo, etc.:* limes –itis; finis –is (*ús. máis en pl.*); terminus –i; confinium –i. **2.** *Punto inicial ou final dun período:* spatium –i; statutum tempus; temporis circumscriptio. **3.** *Punto do que non se debe pasar:* finis –is; modus –i; (*pasar os límites*) modum excedere *ou* transire; lineas transilire. ♦ *Límite de idade:* statuta aetas; aetatis terminus lege statutus. *Sen límite:* infinitus, immensus –a –um; sine fine.

límitrofe. *adx.* Finitimus, conterminus, contiguus, vicinus, coniunctus, limitrophus –a –um; confinis –e; continens, adiacens, circumiacens –entis.

limoadá. *s.f.* Potio citrea; mali citrei *ou* citreus suc(c)us.

limoeiro. *s.m.* Malus citrea; citrus –i.

limón. *s.m.* Malum *ou* pomum citreum; malum Assyrium; citreum –i.

***limosna.** *s.f.* V. **esmola.**

limpabotas. *s.* Calceorum politor/-trix, mundator/-trix *ou* expurgator/-trix.

limpacristais. *s.m.* Vitritersorium –i.

limpar. *v.tr.* **1.** *Quitar manchas ou sucidade:* mundare, emundare; tergere, abstergere, detergere; purgare, expurgare; luere, eluere, abluere; repastinare; immunditiis liberare; (*con auga*) lavare; (aqua) eluere, colluere. **2.** (*prop. e fig.*) *Quitar o prexudicial, o que sobra:* purgare; (*de malas herbas*) pectere; runcare, eruncare; exherbare; noxias, inutiles herbas eradere; (*as manchas de tinta*) atramentum eluere; (*o trigo*) evannere. **3.** (*fig.*) *Deixar libre de algo polo parecido que ten coa mancha:* purgare; liberare; (*a casa de ratos*) domum muribus purgare; (*unha terra de inimigos*) hostes ex agro fugare; (*os camiños de ladróns*)

itinera a grassatoribus tuta praestare; (*as ramas pequenas das árbores*) mundare; abnodare; putare. **4.** *Baleirar un recipiente, un prato, etc.:* radere, corradere. **5.** (*pop.*) *Gañar; deixar sen cartos no xogo:* lucrari. **6.** (*pop.*) *Roubar:* subripere; furari; radere; aliquid alicui auferre; (*limparlle a un o bolso*) aliquid emungere; (*limpeilles o diñeiro a uns vellos*) emunxi argento senes. V. *tamén* **roubar**. *v.pr.* **7.** *Lavarse:* (faciem) purgare; sor-des deponere; (*o nariz*) nares emungere; (*co cóbado*) cubito nares emungere; (*os dentes*) dentes lavare *ou* fricare.

limpeza. *s.f.* Mundities –ei; purgatio, mundatio –onis; tersus –us; (*da auga*) aquae splendor, liquor *ou* sinceritas; (*nos negocios*) integritas, puritas –atis; lucri contemptus. ♦ *Servizo de limpeza:* civica munditia; civicae munditiae vehiculum, munus, ministri, necessitas.

limpo –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo limpar:* mundatus, purgatus, tersus, deterius, elutus –a –um. *adx.* **2.** *Que non ten manchas, po, etc.:* mundus, mundatus, purgatus, tersus, elutus –a –um. **3.** *Que ten o hábito da limpeza:* V. **aseado**. **4.** *Que non ten incorporadas substancias estranhas:* purus, liquidus, limpidus, clarus, perspicuus –a –um; (*auga*) pellucens aqua; (*viño*) limpidum vinum; (*aire*) purus aer; (*fonte*) purus fons. **5.** *Que non orixina contaminación:* non coinquinans, non vitians. **6.** *Sen nubes:* clarus –a –um; (clarum caelum, clarus dies). **7.** *Ben acabado (traballo):* politus, perfectus –a –um. **8.** *Que se percibe con nitidez (liña, silueta, etc.):* nitidus –a –um. **9.** *Que está libre de obstáculos:* liber –era –erum; expeditus, apertus –a –um; patens –entis. **10.** *Sen alteracións de volume, ton, etc.:* (son) firmus –a –um; constans –antis; (*son das palabras*) splendor verborum. **11.** *Morto e disposto para cociñar (animal):* purgatus, mundatus –a –um. **12.** (*fig.*) *Que segue as regras e non usa malas artes:* simplex –icis; sincerus –a –um. **13.** *Libre de culpa:* V. **inocente**. **14.** *Libre de descontos e gastos:* expensis purgatus. **15.** *Que non cometeu delito:* V. **inocente**. *adv.* **16.** *Limpamente:* munde; integre; candide; nitide; (*xogar limpo*) sine fraude ludere. ♦ *A golpe (hostia, patada, etc.) limpo:* verberibus, calcibus (aliquid facere). *Pasar a ou pór en limpo:* limare, elimare; castigare; polire, perpolire; (*o viño*) liquare, eliquare; defaecare; elutriare. *Sacar en limpo:* fructum *ou* utilitatem capere, percipere *ou* afferre.

lince. *s.m.* Lynx, lycnis; (*de lince*) lynceus –a –um.

◆ *Ser un lince:* lynceum, oculeum, sagacem, perspicacem esse. *Ter vista de lince:* acutissime cernere; aciem habere lycni similem.

linchar. *v.tr.* Populi impetu aliquem perdere; praesenti supplicio afficere; Lynchiano more interficere, occidere *ou* necare; (*ser linchado*) populari impetu perire; indignanti interfici turba; ritu Lynchiano interfici *ou* opprimi.

lindar. *v.intr.* **1.** *Ter unha propiedade lindes con outra:* V. **confinar, estremar.** **2.** *Estar unha cousa moi próxima a outra:* attingere; vicinum, proximum, finitimum esse; proxime accedere.

linde. *s.m.* Limes –itis; finis, confinis –is; terminus –i; confinium –i; margo –inis; ora –ae.

lindeiro –a. *adx.* **1.** (*Propiedade*) *que linda con outra:* V. **estremeiro.** *s.m.* **2.** *Franxa de terra entre leiras de distinto propietario:* limitaneus *ou* limitaris sulcus. **3.** *Prado de secaño:* siccaneus ager.

lindo –a. *adx.* V. **bonito, feroso, guapo.**

linfa. *s.f.* Anat. (H)umor –oris; lymphā –ae.

linfático –a. *adx.* Pituitosus, lymphaticus –a –um.

lingoreteiro –a. *adx.* e *s.* Loquax –acis; garrulus/–a. V. *tamén* **charlatán, larapeteiro.**

lingote. *s.m.* Later –eris; (*de ouro*) palacra, palacrana –ae; auri later; (*de prata*) argentum grave, rude, infectum, non fictum, non signatum.

lingua. *s.f.* **1.** *Órgano dos vertebrados:* lingua –ae; (*a súa punta*) lingua prima; (*sen lingua*) elinguis –e. **2.** Por ext., *cousa semellante pola forma:* lingua, li(n)gula –ae; (*de terra*) terrae lingua *ou* cornu; promontorium –i; lingua (lingula) in altum excurrans; (*de lume*) ignea *ou* flammea lingua; ignes –ium. **3.** *Ling. Fala, idioma:* lingua –ae; sermo –onis. **4.** *Linguaxe:* sermo –onis; oratio, locutio, dictio –onis; dicendi genus. **5.** *Feito de falar de máis:* loquacitas, garrulitas –atis. ◆ *Botar a lingua (a alguén):* linguam (ab irrisu) exserere, proferre *ou* proicere. *Coa lingua fóra:* fatigatus, defatigatus, lassus, fessus, defessus, exhaustus, fractus –a –um. *Darlle á lingua:* garrire; argutari; temere *ou* inconsulte loqui. *Irse da lingua:* nimis linguacem, loquacem esse; tacenda dicere; secretum aperire. *Lingua materna:* sermo patrius *ou* nativus; (*falada*) sermo cotidianus,

plebeius, vulgaris, usitatus. *Lingua vernácula:* lingua vernacula. *Lingua viva:* lingua vulgaris. *Lingua morta:* lingua obsoleta. *Lingua viperina:* maledicus/–a; mordax –acis; improbum os; lingua suffusa veneno. *Ser un ou unha mala lingua:* maledicum/–am, petulantem, mordacem esse. *Ter moita lingua:* celeri lingua, solutissimae *ou* impigrae linguae esse. *Ter algo na punta da lingua:* primoribus labris aliquid habere. *Tirar da lingua:* provocare; lacessere; concitare. *Facerse linguas de algo ou de alguén:* laudibus aliquid *ou* aliquem in caelum tollere; exquisitissimis verbis aliquid *ou* aliquem laudare. *Morder a lingua:* media in voce resistere; verba devorare; linguam tenere, continere *ou* reprimere; linguae temperare; verbis parcere. *Non remexer a lingua:* vino marcere *ou* marcescere. *Erro da lingua:* lapsus linguae; vitium sermonis *ou* orationis. *Lingua e gorxa do porco salgadas:* glandula –ae; glandulus porcellinus.

linguado. *s.m.* Solea –ae.

linguaxe. *s.f.* **1.** *Facultade humana de comunicarse:* sermo –onis; oratio, dictio, locutio –onis; vocis emittendae facultas. **2.** Por ext., *calquera sistema de signos:* signum –i; nutus –us; (*fixome un sinal cos ollos*) oculis mihi signum dedit; (*os ollos teñen a súa linguaxe*) oculi loquuntur quemadmodum affecti simus; (*falar por xestos, por sinais*) nutu loqui, significare; signis loqui; nutus conferre loquaces; (*por medio das mans*) digitis loqui; (*a cara é espello da alma*) imago animi vultus est. **3.** Por analoxia, *sinais comunicativos dalgúns animais:* lingua –ae; (quasi) sermo; (*a linguaxe dos paxaros*) volucrum linguae; (*o papagaio aprende a falar*) psittacus loqui discit; (*un paxaro, o corvo*) passer, corvus humanas voces reddit, sermonem humanum imitatur. **4.** *Estudo das palabras e da gramática dunha lingua:* ars grammatica; grammatica –orum; verborum scientia. ◆ *A linguaxe non ten unha norma fixa:* oratio certam regulam non habet. *Falar a mesma linguaxe:* eodem sermone uti; moribus et ingenio assimilari; se conformare; consentire.

lingüeta. *s.f.* **1.** *Copete:* V. esta palabra. **2.** *Lámina móbil de certos instrumentos musicais:* li(n)gula –ae. **3.** *Fiel (da balanza):* V. esta palabra.

lingüista. *s.* Vir/femina linguis doctus/–a; linguarum studiosus *ou* peritus/–a; glottologus/–a; glottologiae cultor/–trix.

lingüística. *s.f.* V. **lingüístico.**

lingüístico -a. *adx.* **1.** *Relativo á lingua:* linguae (*xen.*); grammaticus -a -um; grammaticalis -e; linguisticus -a -um. **2.** *Relativo aos estudos sobre a linguaxe humana:* glottologicus -a -um. *s.f.* **3.** *Ciencia que estuda a linguaxe humana:* linguarum disciplina, scientia ou doctrina; grammatica ars, doctrina ou scientia; grammatica -ae; grammatica -orum; glottologia -ae; linguística (disciplina).

linimento. *s.m.* Linimentum -i.

linotipia. *s.f.* Lineotypicum prelum.

linotipista. *s.* Lineotypici preli opifex.

lintel. *s.m.* Superlimen -inis; superliminare -is; (*dunha porta*) fastigia foris.

***linterna.** *s.f.* V. **lanterna.**

liña. *s.f.* **1.** *Trazo alongado:* linea, lineola -ae; lineamentum -i; (*recta*) linea recta; virgula -ae; (*curva*) flexura -ae. **2.** *Serie de cousas:* linea -ae; series -ei. **3.** *Aspecto externo:* V. **aspecto.** **4.** *Grupo de letras ou palabras en posición horizontal:* versus -us; versiculus -i; litterarum ou verborum linea. **5.** (*fig.*) *Orientación que segue unha persoa no modo de vivir, actuar, etc.:* vitae ratio; institutum -i. **6.** *Arte de pesca:* linea -ae. **7.** *Servizo de transporte:* vehiculorum linea; (*férrea*) ferratus trames. **8.** *Servizo de comunicación por cables:* electrinus, telephonicus ductus. **9.** *Serie de persoas emparentadas:* linea -ae; stirps, stirpis; consanguineorum series; (*liña paterna*) paternum, maternum genus; (*colateral*) transversa linea; (*pl.*) tramites -um. **10.** *Mil. Posicións nun campo de batalla:* acies -ei; ordo -inis; (*primeira, segunda liña*) prima, secunda acies; (*soldados da primeira liña*) principes -um; (*da segunda*) hastati -orum; (*da terceira*) triarii -orum; (*estar en primeira liña*) in prima acie esse. **11.** *Bo aspecto físico, boa figura:* corpus, forma praestans; formae praestantia; venustas -atis. ♦ *Conservar (gardar, manter) a liña:* V. **gardar.** *En liña:* recta via; recta; in directum. *En liñas xerais:* in univsum; omnino. *Ler entre liñas:* animum intus cernere; abditos sensus speculari. *Liña divisoria:* linea dimetiens; terminus -i; limes -itis. *Poñerse en liña:* V. **aliñarse.**

liñaxe. *s.f.* V. **casta.**

liñaza. *s.f.* Lini semen; (*aceite de liñaza*) ex lini semine oleum.

liño. *s.m.* **1.** *Planta herbácea:* linum -i; (*fino*) carbasus ou carbasum -i; byssus ou byssum -i; (*restrelado*) linum catagraphum; (*de liño*) lineus, linteus, carbaseus, carbasinus -a -um. **2.** *Fio desa planta:* linum -i; linum factum; stamen -inis. **3.** *Tecido:* linum -i; linteum, linamentum -i; lineum textum; carbasus ou carbasum -i. **4.** *Vestido dese tecido:* linea ou lintea vestis; lineus amictus; carbasus ou carbasum -i.

***liño.** *s.m.* V. **lea.**

liorta. *s.f.* **1.** *Enfrontamento entre persoas:* V. **agarrada, camorra, cotarro, disputa, garatuxa, lance, lide.** **2.** *Asunto, situación difícil:* V. **complicación, dificultade, enredo.** **3.** *Situación confusa con ruído e desorde:* V. **barullo, confusión.**

lípido. *s.m.* Quím. V. **graxa.**

lipotimia. *s.f.* Lipothimia -ae. V. *tamén* **esvaeceamento.**

lique. *s.m.* Lichen -enis.

liquidación. *s.f.* **1.** *Determinación do activo e do pasivo:* rationum exaequatio. **2.** *Pagamento dunha débeda:* reliquae pecuniae solutio. **3.** *Venda a baixo prezo por cesamento da actividade:* reliquarum mercium divenditio; merces parvo pretio propositae.

liquidar. *v.tr.* **1.** *Pagar:* expedire; solvere, dissolvere; (*unha débeda*) aes alienum dissolvere; aere alieno exire; (*o resto dunha conta*) reliquam pecuniam solvere. **2.** *Vender rebaixando o prezo:* viliore pretio vendere; (reliquas) merces divendere; (*por cese de negocio*) argentariam dissolvere. **3.** (*fig. e fam.*) *Facer que algo deixe de existir; dar morte:* delere; necare; occidere; interficere. **4.** *Consumir en pouco tempo:* absumere; profundere; (*o patrimonio*) patrimonium ou rem familiarem dissipare, comedere, devorare. **5.** *Dar fin a un asunto:* rem decernere. *v.intr.* **6.** *Econ. Axustar as contas dun negocio:* rationes expedire; rationem purgare.

liquidez. *s.f.* **1.** *Estado de líquido:* liquor -oris. **2.** *Estado do ben económico do que se pode dispoñer:* praesens pecunia.

líquido -a. *adx.* **1.** *Nin sólido nin gasoso:* liquidus, fluidus -a -um; fluens -entis; (*alimentos líquidos*) sorbiles cibi. **2.** *En efectivo e dispoñible (diñeiro):* praesens ou expeditissima (pecunia). **3.** *Fon. Dise das consoantes l, r:* liquidae -arum

ou consonantes liquidae. *s.m.* **4.** *Substancia nin sólida nin gasosa:* liquor, (h)umor –oris; (*os liquidos*) liquida –orum; res liquentes; (*medidas para liquidos*) mensurae liquariae; (*volverse liquido*) liquescere.

lira ¹. *s.f.* *Instrumento musical:* lyra –ae; fides –ium; fidicula –ae; (*tocar a lira*) fidibus canere; (*tocador/-a de lira*) fidicen –inis/fidicina –ae.

lira ². *s.f.* *Moeda de varios países, esp. a antiga de Italia:* libella Italica; denarius ou nummus Italicus.

líríca. *s.f.* V. **líríco.**

líríco –a. *adx.* **1.** *Relativo á lírica:* lyricus –a –um. *s.f.* **2.** *Lit. Xénero poético:* lyra –ae; lyrica poesis; lyricae poesis genus; lyrica carmina. **3.** *Conxunto de poemas líricos dun autor:* lyrica –orum; lyrica carmina ou poemata. **4.** *Mús. Teatro lírico:* musicum drama; musica fabula; poema melicum. ♦ *Poeta(s) lírico(s):* lyricus –i; lyrici –orum. *Poema lírico:* lyricum ou melicum carmen ou poema; (*partes líricas dun poema*) loci lyrici.

lirio ¹. *s.m.* *Planta e flor desa planta:* lilium, lirion –i; (*fétido*) fetidissima iris; (*branco, azucena*) lilium candidum; (*de lirio*) liliaceus –a –um; (*terreo de lirios*) lilietum –i.

lirio ². *s.m.* **1.** *Leirón, rato grande:* V. **leirón.** **2.** *Rata:* mus, muris; (*pequeno*) musculus –i; (*femina*) mus femina; (*do campo*) mus agrestis; nitela, nitedula –ae; (*de auga*) aquatilis musculus.

lirio ³. *s.m.* *Peixe:* gadus morrhua.

lis. *s.m.* V. **lirio** ¹.

Lisboa. *top.* Olisip(p)o –onis.

lisboeta. *adx.* e s. Olisip(p)onensis –e. Olisip(p)onenses –ium.

liscanzo. *s.m.* V. **escáncer.**

liscar. *v.intr.* Velociter proficisci; e conspectu abire; se eripere.

lisco. *s.m.* Carnis laminula ou subtilis portio; ofella, offula –ae; longum et angustum frustum ou frustulum; (*de touciño*) lardi segmentum (tostum vel frixum).

liso –a. *adx.* **1.** *Sen desniveis nin engurras:* l(a)evīs –e; aequus, aequatus, exaequatus, planus, complanatus, politus, expolitus, l(a)evigatus –a –um. **2.** *Sen rizos (cabelo):* nitens (capillus); (*alisado co peite*) coma pectine l(a)evīs. **3.** *Dunha soa cor:* unicolor –oris; unicolorus –a –um.

lista. *s.f.* **1.** *Raia tecida ou pintada:* fasciola, taeniola –ae; discolor fascia; (*a listas*) virgatus –a –um.

2. *Serie de palabras, nomes, etc.:* index –icis; ordo –inis; ordo scriptus; (*de prezos*) pretiorum index; (*de enderezos*) index inscriptionum cursualium; (*electoral*) tabulae –arum. ♦ *Pasar lista:* ad nomen, per nomina, nominatim citare ou vocare. *Incluír nunha lista:* in albo adscribere; in album mittere; nomen alicuius in indicem ou in tabulas referre. V. **tamén alistar.** *Borrar da lista:* albo eradere.

listado. *s.m.* Index –icis; tabulae –arum.

listaxe. *s.f.* V. **lista, listado.**

listo –a. *adx.* **1.** *Intelixente:* alacer –cris –cre; perspicax –acis; acutus –a –um. V. **tamén intelixente.** **2.** *Astuto:* V. **arteiro.** **3.** *Disposto a ou para algo:* paratus, promptus, sedulus, sollicitus –a –um; diligens –entis. ♦ *Pasarse de listo:* modum excedere; nimis sibi confidere.

listón. *s.m.* Lignea taenia; tigillum –i. V. **tamén barrrote.**

listura. *s.f.* Prudentia –ae; celeritas –atis; sol(l)ers calliditas. V. **tamén intelixencia.**

líteira. *s.f.* **1.** *Cadeira portátil:* lectica, basterna, carruc(h)a –ae; (*na que se podía durmir*) carruca dormitoria; lectulus gestatorius, vectorius ou vectarius; gestatoria sella. **2.** *Conxunto de dúas camas sobrepostas:* lectuli –orum. **3.** *Asento despregable para durmir no tren:* cellula dormitoria.

líteiral. *adx.* **1.** *Conforme á letra do texto:* ad litteram, ad verbum ou ad pedem litterae expressus. **2.** *Pegado ao orixinal:* ad verbum expressus; (*tradución*) interpretatio ad verbum facta ou expressa; (*traducir literalmente*) verbum pro verbo reddere; verbum verbo exprimere; totidem verbis transferre. **3.** *Textual:* textum exprimens; eadem verba referens; (*facer unha cita líteiral*) ipsa verba referre.

líteorario –a. *adx.* Litterarius –a –um; (*persoa con cultura literaria*) litteratus, doctus, doctrina excultus homo; (*crítico literario*) iudex litterarius; (*cultura, obras literarias*) litterae –arum.

líteorato –a. *s.* Litterarum peritus/-a; doctus/-a ou litteratus/-a vir/femina; litteris deditus/-a; scriptor/-trix; (*famoso/-a*) litteratissimus/-a vir/femina.

líteoratura. *s.f.* **1.** *Arte da palabra oral e escrita:* litterarum peritia. **2.** *Conxunto de obras literarias*

dunha época, país, etc.: litterarum aetas; prisca, prima, aurea, recentior; serior litterarum aetas; (*a sua historia*) litterarum historia. **3.** *Ciencia que estuda esas obras:* litterarum scientia; litterarum cognitio ac ratio; humaniores ou humanae litterae; artes -ium. **4.** *Conxunto de obras que tratan dunha materia:* scripta -orum; litterae -arum.

litigante. *adx.* e s. Litigans -antis; litigator/-trix; (*de mala fe, picapreitos*) vitilitigator/-trix.

litigar. *v.intr.* Litigare; disceptare; disputare; contendere; litem agere, habere; litem alicui inferre; lites sequi ou sectari; iure ou litibus contendere; (*de mala fe*) vitilitigare; (*por lindes*) de finibus ambigere, altercari.

litio. *s.m.* Lithium -i.

litixio. *s.m.* Lis, litis; contentio, altercatio, disceptatio -onis; controversia -ae; iurgium, litigium -i; (*terra en litixio*) litigiosum praediolum; (*pasar a vida en litixios*) aetatem litibus conterere. ♦ *Ainda o asunto está en litixio:* adhuc sub iudice lis est; res in controversiam adducta est.

litografía. *s.f.* **1.** *Arte de reprodución:* ars lithographica; lithographice -es. **2.** *Imaxe reproducida:* imago lithographica; imago arte lithographica efficta ou composita.

litoral. *s.m.* **1.** *Costa:* litus -oris; regio maritima. V. *tamén costa*. *adx.* **2.** *Costeiro:* litoralis -e; litoreus, maritimus -a -um. V. *tamén costeiro*.

litosfera. *s.f.* Lithosphaera -ae; solidum terrae involucrum.

lítotes. *s.f.* Litotes -etos; deminutio -onis.

litro. *s.m.* Litra -ae; litrum -i; bisextarius -i; bisextaria ou bisextalis mensura; (*botella de litro, de medio litro*) bisextaria, sextaria lagoena.

Lituania. top. Lit(h)uania -ae.

lituano -a. *adx.* es. Lit(h)uanus -a -um. Lit(h)uani -orum.

liturxia. *s.f. Rel.* Sacra ou divina liturgia; sacri ou religiosi ritus; sacer ou divinus cultus; (rituum) sacrorum ordo; (*a súa ciencia*) sacrorum scientia.

litúrxico -a. *adx.* Liturgicus -a -um.

livián¹. (pop.) *Pulmón:* pulmo -onis; latera -um.

livián² -á. *adx.* V. **leve, lixeiro**.

lividez. *s.f.* Livor -oris; livedo -inis; color luridus, plumbeus ou fellosus.

lívido -a. *adx.* Lividus, sublividus, subluteus, luridus, pallidus, pallidulus -a -um; livens -entis; (*poñerse lívido*) livescere; (*estar lívido*) vivere; livore decoloratum esse.

lixá. *s.f.* **1.** *Zool. Peixe mariño:* squalus -i; squatina -ae. **2.** *Papel abrasivo:* charta arenacea ou vitraria.

lixar¹. *v.tr.* *Puír con lixa:* polire, perpolire; laevigare.

lixar². *v.tr.* *Ensuciar.* V. este verbo.

lixeiraza. *s.f.* V. **levidade**.

lixeiro -a. *adx.* **1.** *Que non pesa:* levis, tenuis, agilis -e; (*cabalería*) equites levis armaturae; (*soldado armado á lixeira*) miles expeditus ou levis armaturae; (*terra lixeira*) terra ou humus levis, tenuis, soluta, resoluta, minuta; solum tenue, solum, resolutum; (*comida lixeira*) tenuis mensa; digestibilis ou facilis ad coquendum cibus; cena expedita. V. *tamén leve*. **2.** *De pouca materia, importancia, etc.:* levis, mediocris -e; parvus -a -um; (*viño lixeiro*) tenue vinum. V. *tamén leve*.

3. *Pouco profundo (sono):* levis -e; (*de sono lixeiro*) levisomnus -a -um. **4.** *Rápido:* velox -ocis; pernix -icis; celer -eris -ere; citus, rapidus, festinus -a -um; (*máis rápido*) ocior -ius (*comparativo sen positivo*). **5.** *Que actúa sen reflexionar:* levis, mobilis, instabilis, versatilis -e; varius -a -um; inconstans -antis. ♦ *Ter unha lixeira idea:* notionem quamdam habere. *Á lixeira:* temere; inconsulte. *Tomar unha cousa á lixeira:* aliquid leve habere. *Isto non se dixo á lixeira:* non a summis labris ista venerunt.

lixivia. *s.f.* Lixivia -ae; lixivium -i.

lixo. *s.m.* **1.** *Partícula de sucidade:* macula, immunditia, spurcitia -ae; inquinamentum -i. **2.** *Conxunto de materias sucias ou que non serven:* sordes -ium; reliquiae -arum; ramentum, recisamentum -i; resegmen -inis; squalor, paedor -oris; illuvies -ei; immunditia, spurcitia -ae; purgamenta, retrimenta -orum. ♦ *Bolsa do lixo:* purgamentaria ou sordium cistula; purgamentaria ou purgaminum theca.

lixoso -a. *adx.* Sordidus, immundus, foedus, spurcus, inquinatus -a -um; squalens -entis.

liza. *s.f.* **1.** *Recinto para os combates dos cabaleiros na idade media:* palaestra, arena -ae; stadium -i. **2.** Por ext., *o mesmo combate:* equestre ludicrum ou certamen; hastiludium, curriculum -i.

3. Por ext., *calquera combate ou loita armada*: V. **batalla, contenda**. **4.** (fig.) *Calquera tipo de confrontación*: contentio, dimicatio –onis; certamen –inis. ♦ *Entrar en liza*: in curriculum ou in aciem descendere; cum aliquo concurrere ou contendere.

lizgairo –a. *adx.* V. **agudo, arteiro, fino, listo**.

llama. *s.f.* Anchenia lama; lama glama.

***llanta.** *s.f.* V. **pina**.

Lleida. top. Ilerda –ae.

lleidetán –á. *adx.* e s. Ilerdensis –e. Ilerdenses –ium.

loable. *adx.* Laudabilis, probabilis –e; laudandus, praedicandus –a –um; laude dignus.

loanza. *s.f.* Laus, laudis; laudatio, praedicatio –onis; elogium, praeconium –i; (*ateigar de loanzas*) laudibus afferre, in caelum efferre ou ad caelum tollere.

loar. *v.tr.* Laudare, collaudare; commendare; laudibus celebrare, ornare, extollere, illustrare, praedicare ou prosequi; laudem ou laudes tribuere. ♦ (pex.) *Lóanse mutuamente*: asinus asinum fricat; asinus asino, et sus sui pulcher; manus manum lavat.

lobato. *s.m.* V. **lobeto**.

lobeira. *s.f.* Luporum perfugium, cubile ou latibulum.

lobeto –a. s. Lupi ou lupinus catulus.

lobicán. *s.m.* Lupus canis.

lobishome. *s.m.* V. **home** lobo.

lobo¹ –a. s. *Animal*: lupus –i; lupa –ae. ♦ *Lobo de mar*: navigandi ou nauticae artis peritus; nauta peritissimus. *A paso de lobo (sen ruído)*: presso gradu. *Ir a paso de lobo*: suspenso gradu ire; suspensos ferre gradus. *Confiarlle as ovelas ao lobo*: lupo oves committere. *Verlle as orelas ao lobo*: summum periculum adire; extremum discrimen evadere. *Na terra dos lobos hai que ouvear coma todos*: cum Romae fueritis, Romano vivite more; quot regiones tot mores. *Ter unha fame coma un lobo*: luporum ritu esurire. V. **tamén fame**.

lobo². *s.m.* **1.** *Anat.* Parte de certos órganos: fibra –ae; lobus –i; (*da orela*) infima auricula; imula auricilla ou oricilla; (*o pulmón divídese en dous lobos; o figado, en catro*) pulmo in duas fibras dividitur; iecur, in quattuor. **2.** *Bot.* Parte das follas ou dos pétalos de certas plantas: lacinia –ae. **3.**

Arquit. División dun arco ou dun rosetón gótico: lobus –i.

lóbrego –a. *adx.* Tenebrosus, tenebricosus, caliginosus, obscurus, opacus, umbrosus –a –um; tristis –e; (*noite lóbrega*) caeca nox.

lóbulo. *s.m.* V. **lobo**².

local. *adx.* **1.** *Dunha poboación, vila ou municipio*: proprius –a –um; localis, municipalis –e; indigena –ae; (*costumes locais*) mores cuique regioni proprii. **2.** *Que afecta só a unha parte do corpo*: (certis finibus) circumscriptus ou inclusus. *s.m.* **3.** *Espazo cerrado dunha construción*: locus –i; aedes –ium; sedes –is; (*nocturno*) diverticulum ou diverticulum nocturnum.

localidade. *s.f.* **1.** *Núcleo de poboación*: locus –i. **2.** *Sitio e billete para un espectáculo*: locus –i; spectaculi sedes; subsellium –i; sedile –is; (*billete*) tessera, tesserula, chartula, schedula ou scidula –ae. V. **tamén billete, entrada**.

localización. *s.f.* Loci definitio, inquisitio ou coartatio.

localizar. *v.tr.* **1.** *Ver; descubrir algo ou a alguén*: loci situm definire ou inquirere. **2.** *Manter dentro duns límites*: cohibere; circumscribere. *v.pr.* **3.** *Manterse algo dentro duns límites*: certis terminis includi ou circumscribi.

loción. *s.f.* Lotio –onis; lomentum –i.

locomoción. *s.f.* **1.** *Posibilidade de desprazarse*: motus –us; facultas se movendi; mobilitas –atis. **2.** *Feito de desprazar ou desprazarse*: gestatio, vectio –onis; vectura –ae. ♦ *Medios de locomoción*: vehicula –orum; machinae vectoriae.

locomotor –ora/–triz. *adx.* **1.** *Propio da locomoción, que serve para ela*: vectorius, tractorius –a –um. *s.f.* **2.** *Máquina que arrastra os vagóns do tren*: hamaxostichi ou traminis machina; machina ferriviaria; vectoria traminum machina; vectorius currus ferriviarius; currus tractorius; machina vectoria; (*de vapor; eléctrica*) locomotrix vaporaria, electrica.

locomotora. *s.f.* V. **locomotor**.

locomotriz. *adx.f.* V. **locomotor**.

locuacidade. *s.f.* Loquacitas, garrulitas –atis; immodica oratio; inanis profluentia loquendi.

locuaz. *adx.* Vaniloquus, garrulus –a –um; nugax, loquax, multiloquax –acis; latiloquens –entis.

locución. *s.f.* Locutio, elocutio, dictio –onis; dictum –i. *V. tamén frase.*

locutor –ora. *s.* Radiophonicus/-a ou televisificus/-a nuntiator/-trix, annuntiator/-trix, locutor/-trix.

locutorio. *s.m.* **1.** *Local de visitas (en cárceres, conventos, etc.):* salutatorium, locutorium –i. **2.** *Cabina telefónica:* telephonii ou telephonica cella; locutorium telephonicum. **3.** *Local onde fala un locutor:* locutorium radiophonicum.

lodo. *s.m.* Caenum, lutum, limus –i. *V. tamén buleiro.*

logarítmico –a. *adx. Mat.* Logarithmicus –a –um.

logaritmo. *s.m. Mat.* Logarithmus –i.

logo. *adv.* **1.** *Axiña, de contado, despois, case:* V estas palabras. *conx.* **2.** *Daquela, nese caso, entón:* *V. daquela, entón.* ♦ *E logo, desde logo:* **1.** *Claro, por suposto:* procul dubio; sane; certo. **2.** *Ao principio de frase dá énfase a unha interrogación:* denique; ergo (ou non se traduce). **3.** *Por que?:* cur; quare. *Logo de (que):* *V. despois* de que.

lograr. *v.tr.* **1.** *Acadar, alcanzar, conseguir:* *V.* estas verbos. *v.pr.* **2.** *Alcanzar o desenvolvemento normal:* grandescere; adolescere; maturescere; ad maturitatem pervenire; iustum incrementum capere; rem perfici, compleri.

logreiro –a. *adx. e s.* **1.** *Usureiro:* f(o)enerator/-trix; f(o)enerarius/-a; f(o)eneratorius/-a. **2.** *Por ext., que se aproveita das persoas:* avarus, parcus, sui commodi studiosus; commodis suis valde intentus; ad propriam utilitatem omnia referens; f(o)eneratorius/-a.

logro. *s.m.* Adeptio, assecutio, impetratio, comparatio –onis.

logroñés –esa. *adx. e s.* Iuliobrigensis –e. Iuliobrigenses –ium.

Logroño. *top.* Lucronium, Lucrunnium –i; Iuliobriga –ae.

***loiro –a.** *adx. V. louro.*

loita. *s.f.* **1.** *Enfrontamento:* pugna, lucta –ae; certamen –inis; dimicatio –onis; luctatus –us; simultas –atis; bellum –i; (pola hexemonía) certamen dominationis. **2.** *Dep. Combate corpo a corpo:* lucta –ae; luctatio, pugilatio, dimicatio –onis; pugilatus –us; pugilatorium certamen. **3.** (fig.) *Grande esforzo:* nisus –us; pugna –ae; contentio –onis. ♦ *Loita libre:* luctatio libera; liberioris generis lucta.

Loita greco-romana: lucta Graeco-Romana ou Graecorum et Romanorum more. *Loita de clases:* ordinum ou classium certamen ou contentio; alterius ordinis in alterum dimicatio.

loitador –ora. *s.* **1.** *Persoa que practica un deporte de loita:* pugil –ilis; pugnator/-trix; luctator/-trix; palaestes –ae; athleta –ae; petitor/-trix. *adx.* **2.** (fig.) *Que loita na vida por conseguir algo:* constans, perseverans, propositi tenax vir/femina.

loitar. *v.intr.* Pugnare; (armis) certare ou contendere; dimicare; (en deportes) luctari; pugillari; palaestrare, palaestrizare; palaestram exercere. *V. tamén batallar, combater, competir, lidar.*

loito. *s.m.* **1.** *Tristeza pola morte de alguén:* luctus –us; maestitia, tristitia; maeror, dolor –oris. **2.** *Roupa que se leva por esa razón:* lugubris vestis; lugubria –ium; funebre vestimentum; luctus –us; squalor –oris. ♦ *Loito público, privado:* luctus publicus, domesticus ou privatus *Familia de loito:* lugubris domus; funesta familia. *Levar, poñer loito:* atram vestem induere; squalere; in luctu esse; sordidam vestem habere; vestem lugubrem sumere. *Deixar o loito:* lugubrem vestem deponere; lugubria exuere. *Estar sumido nun grandísimo loito:* in sordibus, lamentis luctuque iacere. *Alivio do loito:* *V. alivio.*

lomba. *s.f.* **1.** *Cerro, cuíña:* *V.* estas palabras. **2.** *Chepa, corcova:* *V.* estas palabras.

lombelo. *s.m.* **1.** *Conxunto de vértebras:* lumbellus, lumbulus –i. *V. tamén carrelo, columna.* **2.** *Raxo:* tenerrimus lumbus; (de porco, de xabari) lumbus suillus, aprugnus.

lombo. *s.m.* Dorsum, tergum, lumbus –i; (dos animais) armus –i. *V. tamén costas, dorso.* ♦ (Levar) *ao lombo:* baiulare; humeris gestare ou ferre; dorso portare; (dun macho) mulo clitellario afferre. *V. tamén costas* (ás), *carrelo* (ao). *Sacudir o lombo:* *V. golpear, pegar.*

lombriga. *s.f.* **1.** *Minoca:* lumbricus –i; terrenus vermis. **2.** *Coca:* lumbricus –i; taenia, tinea ou tinia –ae; ascaris –idis; serpens –entis.

lombudo –a. *adx.* **1.** *Chepudo:* *V.* esta palabra. **2.** *Que ten moito lombo (animal):* incurvus –a –um.

lona. *s.f.* Crassius linteum.

londiniense. *adx. e s.* Londiniensis –e. Londinienses –ium.

londra. *s.f.* *V. lontra.*

Londres. top. Londinium –i.

long play. *s.m.* Orbis *ou* musicus discus diutius sonans.

longaíza. *s.f.* Lucanica –ae; farta caro; isicium –i; farcimen –inis; (*de porco*) farcimen suillum.

◆ *Atar os cans con longaíza:* alligare fugitivam canem agnitis lactibus (*atar con tripas de año unha cadela que ten o vizo de escapar*); oleum et operam perdere.

longal. *adx.* V. **alongado, extenso.**

longametraxe. *s.f.* Longior cinematographica taeniola.

longaniza. *s.f.* V. **longaíza.**

longo –a. *adx.* **1.** *De moita lonxitude:* longus, perlongus, praelongus, productus, porrectus –a –um; (*home longo*) longus, procerus, altus homo; (*colo, rama, sarmiento*) procerum collum, prolixus ramus, prolixum *ou* productum sarmantum; (*rabo*) procera cauda; (*barba*) longa, promissa *ou* immissa barba; (*cabelo*) longus capillus; intonsi capilli; (*deixar o cabelo longo*) capillum promittere *ou* alere; promisso capillo *ou* promissis crinibus esse; (*carta longa*) epistula longa, longissima, grandis, verbosa; litterae longae; (*de pés longos*) longipes –edis. **2.** *Que dura moito tempo:* diuturnus, diutinus, longus, longinquus, productus –a –um; (*vida*) longinqua vita; longa aetas; aetatis longinquitas; (*enfermidade*) longus *ou* longinquus morbus. **3.** *Extenso:* V. esta palabra. *s.m.* **4.** *Longura, lonxitude:* longitudo –inis. ◆ *Ao longo de.* **1.** *Do espazo:* secundum; praeter; propter; iuxta; (*ao longo do río, do mar, da ribeira*) secus fluvium, secundum flumen, secundum litus *ou* mare, praeter ripam. **2.** *Do tempo:* per; secundum; (*ao longo de todo o día*) per totum diem; toto die; (*ao longo do sono*) secundum quietem. *Sílaba longa:* syllaba *ou* littera longa, promissa *ou* stabilis; longa –ae; (*as sílabas longas*) longitudines in sonis; (*pronunciar unha sílaba como longa*) syllabam intendere; (*facer unha sílaba longa*) syllabam *ou* litteram producere.

longueirón. *s.m.* Solen –enis.

longura. *s.f.* V. **lonxitude.**

lontra. *s.f.* Lutra –ae.

lonxa. *s.f.* Mercatorum porticus; forum piscatorium.

lonxe. *adv.* **1.** *A gran distancia no espazo:* longe, longius, longissime, perlonge, longinque; procul;

porro; (*non está lonxe*) non longa *ou* brevis est via; (*irse lonxe*) peregre proficisci; (fig.) (*ir demasiado lonxe*) modum excedere; ultra modum progredi. **2.** *A gran distancia no tempo:* longe; (*ver de lonxe as desgrazas*) longe casus prospicere; (*iso está aínda lonxe*) haec longe absunt; (*deixar para lonxe*) in longinquum tempus differre; (*quedou lonxe o tempo en que...*) transvectum est tempus quo... ◆ *De lonxe:* procul; longe; a *ou* ex longinquo; (*seguir de lonxe*) longe subsequi. *Lonxe de:* longe ab; procul (ab); longinque ab; (*lonxe de aquí*) longe hinc; longe; (*lonxe da casa*) procul domo; (*están moi lonxe un do outro*) magno inter se dissident spatio; (*vai, ide lonxe de aquí*) vade procul; apage (sis); procul este. *Lonxe de + inf.:* (*está lonxe de ser verdade*) longe abest a vero; (*estou lonxe de crer nos argumentos dos filósofos*) longe absum ut credam argumentis philosophorum; (*lonxe de ser pobre, é moi rico*) non solum non pauper, sed ditissimus est. *Ao lonxe:* longe; procul; late; eminus; (*mirar ao lonxe*) procul cernere; prospicere; porro respicere.

lonxevidade. *s.f.* Longa aetas; longinqua vita; longinquitas aetatis; longi anni; longum aevum; longissimum vitae spatium; longaevitae –atis.

lonxevo –a. *adx.* Longaevus, grandaevus, annosus –a –um; aetate gravis *ou* proventus; annis, aevo *ou* senectute confectus *ou* obsitus; aevo maximus.

lonxitude. *s.f.* **1.** *Maior dimensión dunha superficie:* longinquitas –atis; longitudo –inis; (*estenderse en lonxitude*) in longitudinem patere; (*quince pés de lonxitude por cinco de anchura*) quini deni pedes per latera, quini in fronte. *Xeogr.* **2.** *Distancia dun punto da superficie terrestre ao meridiano cero:* regio (caeli); longitudo –inis; (*baixo a mesma lonxitude e latitude*) sub eadem caeli regione.

lord. *s.m.* Nobilis Britannus.

lorda. *s.f.* V. **cotra.**

loriga. *s.f.* **1.** *Parte da armadura que cubría ata a cintura:* lorica –ae; tunica ferrea; (*armado de loriga*) loricated –a –um. V. *tamén cota*¹. **2.** *Armadura do cabalo:* lorica –ae; cataphracti equi tegumentum.

loro. *s.m.* Estrobo: iugi lorum.

***loro.** *s.m.* Ave: V. **papagaio.**

lostregar. *v.unip.* **1.** *Producirse lóstregos:* fulgurare, fulgere, fulgurire. **2.** (fig.) *Brillar intensamente por pouco tempo:* micare; fulgere; scintillare; splendere; lumina fundere. V. *tamén alustrar.*

lóstrego. *s.m.* Fulgur -uris; fulgor -oris; fulguratio -onis; fulgetra -ae; fulgetrum -i.

lote. *s.m.* **1.** *Grupo en que se divide un conxunto de cousas:* pars, partis; portio -onis; sors, sortis; (*facere lotes*) partes facere; (*facere lotes a sortes*) sortiri. **2.** *Conxunto de cousas de características comúns:* portio -onis; quantitas -atis. **3.** *Feixe:* V. esta palabra.

lotería. *s.f.* Alea publica; sortium alea; ludus alearius; (*xogar á lotería*) alea ludere; (*sorteo da lotería*) aleatoria schedarum sortitio; (*billete de lotería*) sors, sortis; tessera ou tesserula publicae aleae; (*premiado*) tesserula victrix ou felix; (*tocar a lotería*) in sortium alea lucrum facere; (*ser afortunado na lotería*) prospera sortium alea uti; (*despacho de lotería*) aleae officina.

loto. *s.m.* Lotos ou lotus -i.

loubán -ana. *adx. e s.* **1.** *Arteiro, cazurro:* V. estas palabras. **2.** *Badanas, folgazán:* V. estas palabras. **3.** *Pouco elegante nos seus xestos e modos:* ineptus -a -um; iners -ertis; rudis, inhabilis -e.

louco -a. *adx. e s.* **1.** *Desequilibrado:* amens, demens -entis; insanus, furiosus, vesanus, fatuus, alienatus, delirus, lymphaticus, incitatus -a -um; mente ou sensibus alienatus, captus ou permotus; excors, vecors -ordis. **2.** *Insensato, chalado:* V. **alocado, chalado, insensato.**

3. *Moi excitado polo ruído, a alegría, etc.:* excitatus, incitatus, commotus -a -um; (*pola alegría*) nimio gaudio desipiens; laetitia gestiens ou exsultans. **4.** *Moi entusiasmado ou afeccionado:* V. **afeccionado, entusiasmado.** **5.** *Difícil de controlar (sentimento):* insanus, vesanus, ineptus, stultus, stolidus -a -um; desipiens, insipiens, demens -entis; (*por amor*) amore ou ex amore insanus; (*estar louco de amor*) insane ou perditte amare; (*risa louca*) solutus, mirus risus.

◆ *Estás louco?, louqueaches?:* num furis ou insanis?; sanusne es?; satin' sanus es?; satin' tu sanae mentis?; tun' sanus?; sanumne te credis esse?; stas animo?; incolumi es capite?; somnias? *Estar louco por algo:* studiosissimum alicuius rei esse. *Estasme pondo louco:* in insaniam me agis; dementem me facis. *Eu sempre o tiven por louco:* ego illum male sanum semper putavi.

loucura. *s.f.* **1.** *Demencia:* insania, dementia, amentia -ae; furor -oris; lymphaticus error. V. *tamén demencia.* **2.** *Alienación, demencia:* V. estas palabras. **3.** *Desatino:* mentis error. V. *tamén desatino.* **4.** *Actitude de falta de responsabilidade, prudencia, etc.:* V. **imprudencia, insensatez.** **5.** (fig.) *Actitude de excesivo gusto ou afección:* nimius amor; nimium studium. **6.** *Calidade do que escapa ao control da razón:* insania, dementia, amentia, stultitia, insipientia -ae; deliratio -onis.

louquear. *v.tr.* **1.** *Volverse louco:* insaniam facere; ad insaniam adigere; insanum reddere; mentem turbare, exturbare ou corrumpere; mentem loco pellere; sensus confundere; sanos avertere sensus. *v.intr.* **2.** *Volverse louco:* insanire; delirare; furere; desipere; dementire; mente capi ou alienari; mentem amittere; in insaniam incidere; a mente deseri; dementem esse; (*por amor*) amore ou ex amore insanire ou deperire; insane ou perditte amare.

Lourdes. top. Lapurdum -i; (*de Lourdes*) Lapurdensis -e. Lapurdenses -ium.

loureiral. *s.m.* Lauretum -i.

loureiro. *s.m.* Laurus -i/-us; laurea -ae; arbor Phoebi; (*de loureiro*) laureus -a -um; (*coroa*) (corona) laurea; (*coronado*) laureatus -a -um; lauriger -era -erum. ◆ *Loureiro real:* prunus laurocerasus.

louro -a. *adx.* **1.** *De cor castaña oscura tirando a vermella:* fuscus -a -um; castaneae colorem referens. **2.** *De cor castaña clara, dourado:* flavus -a -um; flavens -entis. **3.** *De cabelo de cor castaña clara ou dourada:* rubeus, rufus, flavus -a -um; (*cabelo louro*) flaventes comae; flava coma; subflavus capillus; flavi capilli; (*rapaz, rapaza louro/-a*) puer/puella flavo capillo; flavis capillis puerulus/-a.

lousa. *s.f.* **1.** *Rocha que se divide en láminas:* lapis sectilis. **2.** Por ext., *pedra que se usa para pavimentar, cubrir, etc.:* lapis -idis; lamina lapidea; saxum quadratum; (*de mármore*) crusta marmoris; (*sepulcral*) lapis sepulc(h)ralis. V. *tamén lápida, lastra.*

lousado. *s.m.* **1.** *Cuberta dunha construción:* tectum -i; (*de tellas*) testaceum tectum; tegulae -arum; (*a cima do lousado*) fastigium -i. **2.** Por ext., *pavimento:* pavimentum -i; stratura -ae.

lousar. *v.tr.* **1.** *Cubrir o tellado dunha construción:* tegere, obtegere, pertegere, integere, supertegere; operire. **2.** *Pavimentar:* V. **lastrar**².

louvanza. *s.f.* **loanza.**

louvar. *v.tr.* V. **loar.**

louza. *s.f.* **1.** *Barro fino:* figularis creta; (*china*) argilla ou figlina Sinensis; fictile Sinense ou Sinicum. **2.** *Conxunto de obxectos deste material:* fig(u)lina vasa; (vasa) fictilia; terrena vasa; opus fig(u)linum; (*de prata, de ouro*) argentum, aurum escarium. **3.** Por ext., *conxunto de utensilios de cociña:* sup(p)ellex –ectilis; vasa coquinaria; coquinatorium instrumentum; vasa –orum.

louzán –á. *adx.* Robustus, validus, vegetus, nitidus, nervosus –a –um; alacer –cris –cre; fortis, viridis –e; valens –entis; (*vexetal*) validus, vegetus, floridus, laetus –a –um; luxurians –antis; florens –entis.

louzanía. *s.f.* Vigor –oris; vis, vis; robur –oris; corporis firmitas ou robur; (*dos vexetais*) laetitia –ae.

loxa. *s.f.* **1.** *Lugar cuberto e cerrado onde dorme o gando:* chors ou cohors –ortis; porticus –us. V. *tamén curral*. **2.** *Lugar de reunión dunha sociedade masónica:* lobia –ae; lobium ou sedes francum ariorum.

lóxica. *s.f.* V. **lóxico.**

lóxico –a. *adx.* **1.** *Relativo á ciencia da lóxica:* logicus, dialecticus –a –um. **2.** *Conforme á razón:* rationi consentaneus; rationalis, rationabilis –e; aequus –a –um; secundum rationem ou naturam. *s.f.* **3.** *Filos. Ciencia dos procesos do coñecemento:* logica, dialectica –ae; dalectice –es; disciplina ou ars logica; logica –orum; ratiocinandi ou cogitandi ars; disserendi ratio; ars bene disserendi. **4.** *Maneira de razoar con coherencia:* cogitandi ou disserendi ratio; congruentia –ae. **5.** *Explicación coherente:* congruens expositio; aequabilitas –atis; opinionis stabilitas. **6.** (*fig.*) *Desenvolvemento natural das cousas:* constantia –ae; convenientia consensusque naturae. *s.* **7.** *Persoa que se dedica ao estudo da lóxica:* dialecticus/-a; disserendi peritus/-a ou artifex. ♦ *En boa lóxica, como é lóxico:* dialectice; logice; recte; recta ratione; iuxta logicae praecepta; ut par est; ut decet. *Se razoas con lóxica:* si rem ad rationem revoces; si rem diligenter perpendas.

loxística. *s.f.* **1.** *Mil.* Belli apparatus; armorum, armaturae, militum cura ou comparatio. **2.** Por

ext., *estudo e preparación de algo que require organización:* paratus, apparatus –us; apparatio –onis.

lúa. *s.f.* Luna –ae; lunaris circulus ou globus; Phoebe –es (*poét.*); sidus noctium (*poét.*); noctiluca –ae (*poét.*). ♦ *Fases da lúa:* articuli lunae; lunares ou lunae cursus; lunae luminum varietas; restitutio menstrua. *Lúa nova:* luna nova, nascens, silens, prima ou minor. *Cuartos da lúa:* lunae quadrantes. *Lúa ou cuarto crecente:* luna crescens ou in cornua curvata. *Os cornos da lúa:* lunae ou lunaria cornua. *Lúa chea:* luna plena; plenilunium –i; orbis lunae plenus; (*estando a lúa chea*) luna totum orbem implente. *Lúa ou cuarto minguant:* luna decrescens, senescens. *Media lúa:* luna cava, dimidiata, dimidia, dividua ou aequa portione divisa. *Á luz da lúa:* ad ou per lunam; sub luna; imminente luna. *Eclipse de lúa:* V. **eclipse**. *Estar ou vivir na lúa:* distractum, distentum ou in alienis rebus occupatum esse; aliena ou aliud agere; lacunar spectare. *Lúa de mel:* ineuntis coniugii suavitates; recentioris matrimonii dulcedo. *Quedarse á lúa de Valencia:* spe decipi.

luar. *s.m.* Lunae ou lunare lumen; lunaris lux.

lubricación. *s.f.* Lubricatio –onis.

lubricante. *adx.* **1.** *Que lubrica:* lubricans –antis; lubricativus –a –um. *s.m.* **2.** *Substancia que lubrica:* unguentum lubricans ou lubricativum; (*aceite*) oleum lubricicum ou lubricans.

lubricar. *v.tr.* Lubricare.

lubrificante. *adx.* e *s.m.* V. **lubricante.**

lubrificar. *v.tr.* V. **lubricar.**

***lubrigante.** *s.m.* V. **lumbrigante.**

luceú. *s.m.* Cicindela, cicindula ou cicendula –ae; lampyris –idis.

luceiro. *s.m.* **1.** *Astro que brilla intensamente:* sidus –eris; stella refulgens. **2.** *O planeta Venus:* Lucifer –eri; stella Veneris; lubar –aris; Vesperugo –inis. V. *tamén Venus*.

lucense. *adx.* e *s.* Lucensis –e. Lucenses –ium.

lucerna. *s.f.* **1.** *Pequena ventá no teito:* tecti fenestella, fenestrula –ae. V. *tamén claraboia*. **2.** *Candil antigo:* lucerna –ae; lychnus –i. **3.** *Insecto:* V. **luceú.**

lucidez. *s.f.* Perspicuitas, perspicacitas –atis; perspicientia –ae; acumen –inis; acies –ei; mentis

ou animi sanitas; mentis acies; acumen ingenii; (momentos de lucidez) inconscientiae, insaniae ou furoris intermissio; (nos momentos de lucidez) per intervalla insaniae; (que está en plena lucidez) mentis suae compos; (no plan dunha obra) lucidus ordo.

lucido -a. *adx.* Splendidus, magnificus, apparatusissimus -a -um; in agendo expeditus; venustus -a -um.

lúcido -a. *adx.* Perspicuus, lucidus, dilucidus, clarus -a -um; (*exposición*) perspicua et dilucida expositio; (*ser lúcido ensinando*) dilucide docere.

lucio. *s.m.* Lucius -i.

lucir. *v.intr.* **1.** *Despedir luz:* lucere, illucere, elucere; splendere, splendescere; micare; scintillare; nitere, nitescere; fulgere, refulgere, effulgere; illucescere. **2.** *Causar boa impresión:* eminere; excellere; praelucere; animos commovere. **3.** *Dar bo resultado un traballo:* prodesse; utilitati esse; utilitatem afferre *ou* praebere; quaestuosum, fructuosum esse. **4.** (*fig.*) *Expresar ou manifestar unha sensación moi agradable:* micare; splendere; coruscare; fulgere, refulgere. *v.tr.* **5.** *Deixar que os demais vexan algo e teñan boa impresión:* ostendere; exhibere; praebere. *v.pr.* **6.** *Facerse ver para causar boa impresión:* se ostendere; se indicare; se exhibere; se iactare; se extollere; oculis se praebere. **7.** *Facer algo que chame a atención e cause boa impresión:* eminere; praestare; antecellere; praelucere; praenitere.

lucrar. *v.pr.* Lucrari; lucri facere (lucrifacere); lucrum, utilitatem *ou* quaestum facere *ou* consequi. *V. tamén beneficiarse, ganar.*

lucrativo -a. *adx.* Lucrativus, lucrosus, quaestuosus, fructuosus, fecundus -a -um; utilis -e.

lucro. *s.m.* Lucrum, emolumentum -i; quaestus -us; (*pequeno*) lucellum -i. *V. tamén beneficio, ganancia.*

lúdico -a. *adx.* Ludicer -cra -crum; iocosus -a -um; iocularis -e.

ludópata. *s.* Ludo captus/-a; domus aleatoriae frequentator/-trix.

lugar. *s.m.* **1.** *Porción de espazo:* locus -i; sedes -is; (*de nacemento*) natalis sedes *ou* locus; patria -ae. **2.** *Núcleo de poboación:* pagus, vicus, viculus -i; parvus vicus; oppidulum -i. **3.** *Posición, posto:* ordo -inis. **4.** *Circunstancia na que un se atopa:* locus -i; animi status *ou* habitus; (*nesto lugar*) in

his adiunctis. ♦ *Dar lugar a:* locum, occasionem, ansam praebere, dare, suggerere; (*á sopeita*) suspicioni locum dare *ou* aperire. *En lugar de:* pro (*abl.*), loco, vice, instar (*xen.*). *Lugar común:* locus communis; res trita et pervulgata. *Lugar paralelo (en escritos):* locus similis. *Pórse no lugar de:* alterius partes suscipere *ou* vices gerere. *Ter lugar:* fieri; accidere. *Fóra de lugar:* intempestivo *ou* parum opportuno tempore. *Non estar fóra de lugar:* alienum non esse. *En primeiro, segundo, terceiro lugar:* primum *ou* in primis, deinde, tum. *Neste, nese, naquel lugar:* hic, istic, illic. *Lugar santo:* *V. santuario.* *En calquera lugar:* ubicumque. *En todo lugar:* ubique. *En ningún lugar:* nusquam (gentium).

lugartenente. *s.m.* Legatus, vicarius -i; optio -onis.

Lugo. top. Lucus Augusti.

lúgubre. *adx.* Lugubris, funebris, flebilis -e; luctuosus, luctificus -a -um.

lugués -esa. *adx.* e s. *V. lucense.*

luír. *v.tr.* e *pr.* *V. desgastar(se).*

***lula**. *s.f.* *V. lura.*

lumarada. *s.f.* *V. cacharela, fogueira, laparada.*

lumbago. *s.m.* Lumborum dolor; lumbago -inis.

lumbar. *adx.* Lumborum (*xen.pl.*); renalis -e.

lumbrigante. *s.m.* Astacus -i; homarus gammarus.

lume. *s.m.* **1.** *Luz e calor:* ignis -is; focus -i; (*da cheminea*) caminus -i. **2.** Por ext., *materia ardeando, misto, chisqueiro, etc.:* ignis -is; flamma, lucerna -ae; lychnus -i; ignitabulum -i. ♦ *Pegar; poñer; prender lume:* ignem ferre, inferre, *ou* immittere; ignes *ou* flammam inicere, facere, inferre *ou* subdere; incendere, succendere; inflammare. *Atizar o lume:* ignem excitare.

lumieira. *s.f.* **1.** *Pequena ventá no teito:* *V. claraboia, lucerna.* **2.** *Cubrición, lintel:* *V. estas palabras.*

luminaria. *s.f.* **1.** *Cacharela, fogueira, laparada:* *V. estas palabras.* **2.** *Gran cantidade de luz:* fulgor, splendor, nitor -oris; lumen -inis; ignes -ium; flammae -arum.

luminosidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é luminoso:* splendor, fulgor -oris; lucis claritas. **2.** *Cantidade de enerxía emitida por un astro:* magnitudo luminis.

- luminoso** **-a**. *adx.* **1.** *Que emite ou reflecte luz:* lucens, fulgens, splendens, nitens **-entis**; lucidus, nitidus, fulgidus, splendidus, flammeus, luminosus, clarus **-a -um**; micans, radians **-antis**; illustris **-e**. **2.** (fig.) *Brillante:* V. esta palabra.
- lunar** ¹. *Propio da lúa:* lunaris **-e**.
- lunar** ². **1.** *Pequena mancha na pel:* naevus **-i**; (*posto por adorno*) aluta **-ae**. **2.** *Figura circular, sobre todo nas teas:* circulus, orbiculus **-i**.
- lunático** **-a**. *adx.* Lunaticus, morosus **-a -um**; insolens **-entis**.
- luns**. *s.m.* Lunae dies; feria secunda.
- lupa**. *s.f.* Lens auctifica, amplificatoria ou amplificatrix; vitrum auctificum ou imagines amplificans. ♦ *Examinar, mirar, observar con lupa:* perpendere; penitus introspicere; attente perspicere; minute inspicere ou considerare.
- lupanda**. *s.f.* Comissatio **-onis**; convivium, epulum, lustrum **-i**; epula **-ae** (*ús. máis en pl.*); epulatio **-onis**; apparatus epulae; cena magna, lauta ou sumptuosa; (*amigo de lupandas*) comissator **-oris**; (*andar de lupandas*) comissari. V. **tamén orxía**.
- lúpulo**. *s.m.* Lupus salictarius; lupus, lupulus **-i**.
- lura**. *s.f.* Lolligo **-iginis**; loligo vulgaris; (*pequena*) lolliguncula **-ae**; (*na súa tinta*) lolligines suo atramento conditae.
- lurpia**. *s.f.* Mulier improba, probrosa, noxia, malefica, perfida ou nefaria.
- luscofusco** ou **lusquefusque**. *s.m.* **1.** *Última luz do día:* V. **anoitecer**. **2.** *Primeira luz do día:* V. **abrente, alba**.
- lusismo**. *s.m.* **1.** *Palabra ou construción portuguesa noutra lingua:* locutio ou dictio Lusitana; oratio lusitane constructa; verbum Lusitanum. **2.** *Corrente que reintegra o galego ao ámbito lingüístico do portugués:* sermonis Lusitani ad Galhaecum redintegratio.
- Lusitania**. top. Lusitania **-ae**.
- lusitano** **-a**. *adx.* e s. Lusitanus **-a -um**. Lusitani **-orum**.
- luso** **-a**. *adx.* e s. V. **lusitano**.
- lustrar** ¹. *v.tr.* *Dar brillo:* polire, perpolire, expolire; nitidum reddere; (*os zapatos*) calceamenta ou calceos polire, mundare, expurgare.
- lustrar** ². *v.intr.* V. **alustrar, lostregar**.
- lustre**. *s.m.* Fulgor, nitor, splendor; decus **-oris**; lumen **-inis**; (*dar lustre*) decus, lumen afferre, addere.
- lustro** ¹. *Período de cinco anos:* lustrum **-i**.
- lustro** ². *Alustro, lóstrego:* V. estas palabras.
- lustroso** **-a**. **1.** *Brillante:* nitidus, lucidus **-a -um**; splendens, nitens **-entis**. **2.** (fig.) *De aspecto sano e robusto:* nitidus **-a -um**; nitens **-entis**. V. **tamén louzán**.
- luteranismo**. *s.m.* Doctrina Lutherana; Lutheri placita.
- luterano** **-a**. *adx* e *s.* Lutheranus **-a -um**. Lutheranus/**-a**; Lutheri assecla ou sectator/**-trix**.
- lutuoso** **-a**. *adx.* Luctuosus, funestus, lugendus, maestus **-a -um**; lugubris, tristis **-e**.
- luva**. *s.f.* V. **guante**.
- luxar**. V. **ensuciar**.
- Luxemburgo**. top. Luxemburgum **-i**; Magnus Ducatus Luxemburgensis.
- luxemburgués** **-esa**. *adx.* e *s.* Luxemburgensis **-e**. Luxemburgenses **-ium**.
- luxo**. *s.m.* **1.** *Fasto:* luxuria **-ae**; luxuries **-ei**; luxus **-us**; lautitia, magnificentia **-ae**; magnus ou infinitus sumptus; (*na mesa*) epularum sumptus, apparatus ou magnificentia; luxuriosa convivia; lautiores mensae; prandiorum apparatus; lautitia **-ae**; (*no vestido*) vestitus luxuriosus ou delicatior; effusior cultus; (*na vida*) regius victus atque cultus. **2.** *Calidade do que é caro:* luxus **-us**; magni pretii merx. **3.** *Ben ou pracer superfluo:* superflua, superfluens, supervacua, supervacanea, non necessaria res. ♦ *Imposto de luxo:* luxus vectigal ou tributum. *Permitirse ou darse o luxo:* sibi placere, permittere ou facultatem dare; audere; posse; non nefas ducere; sibi quidlibet audendi potestatem esse. *Vivir no luxo:* luxuriose, laute vivere.
- luxoso** **-a**. *adx.* Magnificus, splendidus, lautus, opiparus, luxuriosus, ambitiosus **-a -um**; (*festín*) lautiores epulae; magnificentissimum epulum; (*casa*) domus locupletissima ou amplissima.
- luxuria**. *s.f.* Luxuria, impudicitia **-ae**; luxuries **-ei**; libido **-inis**. V. **tamén lascivia**.
- luxurioso** **-a**. *adx.* Luxuriosus, libidinosus, impudicus, lascivus **-a -um**. V. **tamén lascivo**.

luz. *s.f.* **1.** *Fís. Enerxía que permite a visión dos obxectos:* lux, lucis; lumen –inis; (*do sol*) solis lux ou radii; solare lumen; Phoebei ignes (*poét.*). **2.** *Claridade:* lux, lucis; lumen –inis; (*do día*) dies –ei; sol, solis; lumen diurnum; iubar –aris (*poét.*); (*ceo cheo de luz*) caelum splendore plenum. *V. tamén claridade.* **3.** *Por ext., punto do que sae esa enerxía, utensilio para iluminar:* lumen –inis; lampas –adis; lucerna –ae; lychnus –i. **4.** (*pop.*) *A enerxía eléctrica:* electricis –idis; electrica vis ou lux. **5.** *Ventá:* fenestra –ae. **6.** (*fig.*) *Persoa ou cousa que ilustra e guía:* lumen –inis; lux, lucis; decus –oris; ornamentum –i; (*mortos aqueles egregios homes, apagáronse con eles as luces da cidade*) clarissimis viris interfectis, lumina civitatis extincta sunt. **7.** *Intelixencia:* intelligentia, prudentia –ae; consilium, iudicium, ingenium –i; acumen –inis; captus –us; lumen mentis, ingenii, animi ou naturae; mentis acies. *V. tamén intelixencia.* **8.** *Parte clara ou máis clara nunha pintura ou debuxo:* lumina –um; illuminata, collustrata –orum; lumen et umbra. ♦ *Á luz de (unha cousa).* **1.** *Iluminado pola luz:* sub luce; ad lucem. **2.** *Xulgando pola información que propor-*

ciona: alicuius rei ratione habita. *A todas luces:* omnimode; undique; manifeste; aperte. *Botar luz (sobre un asunto):* explanare; explicare; illustrare; aperire; patefacere. *Dar a luz:* parere; eniti; gignere; partum ou fetum edere, eniti ou redde-re; partu creare, ferre ou dare. *Media luz:* dubia ou exigua lux. *Sacar (algo) á luz (pública):* vulgare, divulgare, pervulgare, evulgare; in vulgus efferre ou spargere; palam facere; in publicum referre; in lucem edere ou proferre; typis mandare. *Saír (algo) á luz (pública), ver (algo) a luz:* apparere; exire; edi; vulgari; in vulgus emanare; enotescere. *Á primeira luz do día:* primo diluculo; prima luce. *A terra recibe a luz do sol:* terra solis lumine illustratur. *Máis claro cá luz do día:* luce clarior. *A plena luz:* manifesto in lumine. *O século das luces:* saeculum XVIII; luminum aetas ou saeculum. *Traxe de luces:* taurorum agitatoris vestis. *Ver (alguén) a luz:* *V. nacer.*

luzada. *s.f.* *V. brillantez, esplendor.* ♦ *Á luzada:* mane diluculo; prima luce. *V. tamén abrente, alba.* *Luzada da lúa/da noite:* *V. luar.*

Mm

macabro –a. *adx.* Horrendus –a –um; funebris, tristis –e.

macaco. *s.m.* **1.** *Simio asiático:* simius –i; macacus –i. **2.** (fig. e pex.) *Persoa pequena e fea:* humilis, tantulae staturae, exigui corporis, corpore brevi, turpis, deformis, informis vir/femina; parvus/-a; exiguus/-a, pusillus/-a, foedus/-a, invenustus/-a vir/femina. **3.** (pex.) *Persoa sen opinión propia:* homunculus, homulus –i; muliercula –ae; mobilis, mutabilis, levis vir/femina. **4.** (fig.) *Figura debuxada con trazos simples:* incondita, indiligens adumbratio ou delineatio.

macarrón. *s.m.* **1.** *Pasta alimenticia:* pasta tubulata; farina subacta et tubulata. **2.** (fig.) *Tubo para a condución de cables:* tubulus –i.

macarrónico –a. *adx.* **1.** (Latín) *moi defectuoso:* maccaronicus, folenghianus, barbarus –a –um. V. *tamén latín*. **2.** Por ext., *incorrecto gramaticalmente:* pronuntiatione ou scriptioe deformis. V. *latín*.

macedonia. *s.f.* Poma conditiva (*n.pl.*); poma saccharo citreoque condita.

Macedonia. top. Macedonia –ae.

macedonio –a. *adx.* e *s.* Macedonius, Macedonicus –a –um; Macedoniensis –e. Macedones –um.

maceira. *s.f.* Malus –i.

maceiral. *s.m.* Malarium, pomarium –i.

macela. *s.f.* Chamaemelon ou chamaemelum –i; matricaria chamomilla; (*brava*) anthemis arvensis.

macelar. *v.tr.* Infamare; dedecorare; dehonestare; improbum, labem, infamiam alicui inferre; famam laedere, maculare ou corrumpere.

maceración. *s.f.* Maceratio –onis.

macerar. *v.tr.* **1.** *Amolecer:* macerare; madefacere. *v.pr.* **2.** *Tornarse máis mol:* macerari; se macerare; macerescere; tabescere.

maceta ¹. *s.f.* Martelo: malleolus –i; malleus ferreus.

maceta ². *Vaso para plantas ou flores:* testa –ae; florigerum vas.

machacar. *v.tr.* V. **machucar**.

machada ¹. *s.f.* Instrumento cortante: V. **brosa**.

machada ². **1.** *Conxunto de machos cabríos:* hircorum grex. **2.** *Acción propia do macho, xeralmente fachendosa:* audax factum; ferocia dicta; propriae virtutis iactantia.

machado. *s.m.* Securis –is; ascia –ae. ♦ *Feito a machado:* incondite, impolite, rustice factum.

macheta. *s.f.* **1.** *Machada pequena:* securicula –ae; parva ascia. **2.** *Xamba:* postis –is; parastas –adis; parastata –ae.

machete. *s.m.* Oblongus culter silvaticus; falx arboraria; machaera –ae.

machicar. *v.tr.* Mandere, commandere, manducare, commanducare; dentibus molere, commolere, comminuere ou extenuare.

machismo. *s.m.* Ostentata virilitas; masculini principatus defensio; virilis excellentia; masculina praestantia; virilitatis celebratio; virile supercilium.

machista. *adx.* Virilitatis ou masculini dominatus propugnator/-trix ou celebrator/-trix.

macho ¹. *s.m.* **1.** *Individuo capaz de fecundar:* mas, maris; masculus –i; vir, viri. **2.** *Parte que se introduce noutra (en obxectos):* prominens iuncturae elementum; cardo masculus. *adx.* **3.** *Que reúne as condicións propias do sexo masculino:* virilis,

fortis –e; masculus, masculineus, masculinus, validus, robustus –a –um.

macho ². *Animal de carga*: mulus, hinnus –i.

machorro –a. *adx.* V. **estéril**.

machucar. *v.tr.* **1.** *Chafar, esmagar*: pinsare, pinserere; pistare; tundere, contundere; obterere, conterere; frangere; comminuere; tuditare, tudiculare. V. *tamén chafar, esmagar*. **2.** *Insistir nunha idea*: alicui rei tenaciter insistere; ad nauseam repetere; argutare/-ari. ♦ *Machucar en ferro frío*: frustra laborare; oleum et operam perdere.

machucho –a. *adx.* **1.** *Sosgado, xuízoso*: quietus, placidus, tranquillus –a –um; prudens, sapiens –entis; maturi iudicii, sapienter agens (vir/femina). **2.** *Dise do pan mal cocido*: non satis *ou* male coctus (panis). **3.** *Dise da masa mal fermentada*: non recte *ou* male fermentatus. **4.** *Entrado en anos*: longaevus –a –um; annis propectus; aetate gravis; natu grandis; senectute confectus.

macico. *s.m.* Martiolus, marculus, martulus –i.

maciñeira. *s.f.* V. **maceira**.

macizo –a. *adx.* **1.** *De materia sólida*: solidus, firmus –a –um. *s.m.* **2.** *Conxunto de montañas*: mons multiugus; montana moles.

mácula. *s.f.* V. **mancha**.

macuto. *s.m.* Pera, bulga, vulga –ae; sacciperium –i; sacciperium dorsuale.

mada. *s.f.* V. **manchea, manda**.

Madagascar. top. Cerne –es; Hannonis *ou* Sancti Laurentii insula; Madagascaria (insula). ♦ *De Madagascar*: V. **malgaxe**.

***madastra**. *s.f.* V. **madrasta**.

madeira. *s.f.* Lignum –i; materia –ae; lignea materia; (*das árbores*) corpus –oris; (*de madeira*) ligneus –a –um.

madeirame. *s.m.* Materiatio –onis; lignea compages; contignatio –onis; materiarius opus.

madeireiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á madeira*: lignarius –a –um. *s.* **2.** *Persoa que negocia ou traballa coa madeira*: lignarius/-a; materiarius negotians.

madeiro. *s.m.* Lignum, tignum –i; asser –eris.

madeixa. *s.f.* Fila in longum convoluta; glomus –eris; (*facer madeixas de la*) lanam in orbes glomerare.

madía. *s.f.* Cura –ae; anxietas –atis; sollicitudo –inis. ♦ *Madía leva (levas...)* *ou ten (tes...)*: for-

tunatus est, es...; fortunam habet, habes...; non miror; nihil novi; nihil mirum.

madoiro. *s.m.* Aquarum deverticulum *ou* diverticulum.

madrasta. *s.f.* Noverca –ae.

madre. **1.** *Tratamento dado a certas relixiosas*: mater –tris. **2.** *Tratamento dado á propia nai*: mater –tris. **3.** (pop.) *Criadeira, matriz*: V. estas palabras. **4.** *Borra, feces*: V. estas palabras. **5.** *Fondo dun río, lago, etc.*: alveus, alveolus –i. V. *tamén leito*.

***madreña**. *s.f.* V. **madroña**.

madreperla. *s.f.* Margaritarum, unionum *ou* margaritifera concha.

madreselva. *s.f.* Caprifolium –i.

Madrid. top. Mantua Carpetanorum; Maioritum, Madritum, Matritum –i.

madrileño –a. *adx.* e s. Matritensis –e. Matritenses –ium.

madriña. *s.f.* **1.** *Muller que presenta e asiste a certos ritos*: commater –tris; matrina –ae; (*do bautismo*) lustralis, spirit(u)alis mater; (*da voda*) pronuba –ae. **2.** *Muller protectora en certas cerimoniais*: patrona –ae.

madroña. *s.f.* Sculponeae –arum; lignae soleae; (*calzado con madroñas*) sculponeatus –a –um.

madrugada. *s.f.* Diluculum –i; prima lux; antelucanum tempus. ♦ *De madrugada*: (primo) diluculo; prima luce; primo mane; albente caelo; multo mane.

madrugar. *v.intr.* **1.** *Erguerse cedo*: prima luce, antelucano tempore, primo mane, primo diluculo e lecto surgere; diem et lucem praevenire. **2.** *Adiantarse ao tempo normal*: festinare; propere; maturare; tempus lucrari. ♦ *Non por moito madrugar amence máis cedo*: qui nimium properat serius absolvit; canis festinans caecos parit catulos.

maduración. *s.f.* Maturitas –atis; maturatio –onis.

madurar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Poñer maduro*: maturare; mitigare; coquere; maturitate mitigare; ad maturitatem perducere; maturefacere. **2.** (fig.) *Reflexionar ata que algo sexa firme*: perpendere; coepta maturare; rem procrastinare *ou* differre; coquere; consilium in animo volvere. *v.intr.* **3.** (prop. e fig.) *Volverse maduro*: maturescere; mitescere; coqui, concoqui; maturitatem assequi

ou capere; ad maturitatem pervenire. 4. Tornar-se máis xuizoso: maturescere; mitescere; ad maturitatem devenire. 4. Formarse pus nun furuncho: maturescere; maturitatem assequi.

madurecer. *v.intr.* V. **madurar.**

madurez ou madureza. *s.f.* **1.** *Calidade ou estado de maduro:* maturitas -atis. **2.** *Etapa da vida:* aetas firmata; aetatis maturitas *ou* robur; prudentia -ae.

maduro -a. *adx.* **1.** *Que está na sazón:* maturus, tempestivus, coctus -a -um; mitis -e; maturitatem adeptus; (*moi maduro*) permaturus -a -um; permitis -e; (*pouco maduro*) praematurus -a -um; paecox -ocis. **2.** *Que acadou o resultado conveniente:* maturus -a -um. **3.** *Entre a xuventude e a vellez (persoa, idade):* maturus, firmatus, compositus -a -um; natu grandior *ou* maior. **4.** (*fig.*) *Equilibrado, xuizoso:* animi *ou* animo maturus; prudens -entis. **5.** (*fig.*) *Propio da persoa madura:* maturus -a -um. ♦ *Despois dunha madura reflexión:* omnibus cogitatis; omnibus rebus perpensis

mafia. *s.f.* Mafiana (quam dicunt) sodalitas; mafianorum societas; mafia -ae.

mafioso -a. *adx.* e s. Gregis mafiani sodalis; mafianus -a -um.

maga¹. *s.f.* Muller que practica a maxia: V. **mago.**

maga². *s.f.* Intestinos do peixe: piscium exta *ou* viscera.

magarza. *s.f.* Matricalis herba.

magma. *s.m.* **1.** *Masa que se forma no interior da cortiza terrestre:* saxea mixtura; fervida silicum massa; magma terrestre; magma -atis. **2.** (*fig.*) *Conxunto de cousas confusas en cantidade:* congeries inordinata.

magmático -a. *adx.* Magmaticus -a -um; (*rocha magmática*) saxum e magmatis eruptione ortum.

magnanimidade. *s.f.* Magnanimitas -atis; magnificentia -ae; animi magnitudo, excelsitas, amplitudo, elatio *ou* altitudo; animus excelsus, elatus, magnus *ou* altus.

magnánimo -a. *adx.* **1.** *Que ten bos sentimentos:* magnanimus, generosus -a -um; magno animo praeditus; liberalis -e. **2.** *Inclinado a perdoar e comprender aos demais:* clemens -entis; nobilis -e; generosus -a -um.

magnate. *s.* Princeps -ipis; (*pl.*) proceres, primores -um; optimates -um/-ium.

magnesio. *s.m.* Quím. Magnesium -i.

magnético -a. *adx.* Magneticus -a -um; magnetica vi praeditus, instructus *ou* insignis. ♦ *Atraer con forza magnética:* mira quadam vi allicere.

magnetismo. *s.m.* Vis magnetica; magnetica ars *ou* ratio.

magnetizar. *v.tr.* **1.** *Comunicar propiedades magnéticas:* vim magneticam ingerere; magnetica vi imbuere. V. *tamén imantar.* **2.** (*fig.*) *Exercer influencia, producir admiración:* magna vi allicere. V. *tamén ameigar, cativar, fascinar.*

magnetófono. *s.m.* Magnetophon(i)um -i; machina magnetophonica *ou* echoica.

magnicidio. *s.m.* Principis, primoris, optimatis occisio, interfectio *ou* homicidium.

magnificar. *v.tr.* Magnificare. V. *tamén celebrar, loar.*

magnífico -a. *adx.* V. **espléndido, estupendo, excelente, extraordinario.**

magnitude. *s.f.* **1.** *Característica dos corpos que pode expresarse en cantidade (peso, lonxitude, altura, etc.):* magnitudo, amplitudo -inis; vastitas -atis; (*altura*) proceritas, excelsitas -atis; altitudo -inis; statura -ae; (*peso*) pondus -eris. **2.** *Fis. Medida convencional da luminosidade das estrelas:* luminis magnitudo. **3.** (*fig.*) *Aspecto dunha cousa polo que é máis grande, importante, etc.:* magnitudo, amplitudo -inis; maiestas -atis; fastigium -i.

magno -a. *adx.* Magnus -a -um; grandis -e; ingens -entis. ♦ *Aula magna:* V. **aula.** *Carta magna:* V. **carta.**

magnolia. *s.f.* Magnolia -ae.

magnolio. *s.m.* Magnolia grandiflora.

mago -a. *s.* **1.** *Persoa que practica a maxia:* V. **bruxa, bruxo, feiticeiro.** **2.** *Persoa que fai trucos de maxia:* praestigator/-trix; rerum mirabilium *ou* habilissimus artifex. V. *tamén ilusionista.*

mágoa. *s.f.* **1.** *Mancadura:* V. esta palabra. **2.** (*fig.*) *Sufrimento moral:* V. **aflicción.**

magoar. *v.tr.* **1.** *Mancar:* V. este verbo. **2.** (*fig.*) *Aflixir, apesarar, contristar:* V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Mancarse:* V. este verbo.

magosto. *s.m.* Castaneae assatae.

magro **-a.** *adx.* **1.** *Sen graxa:* macer -cra -crum; (*carne magra*) pulpa -ae. **2.** *De pouca carne:* strigosus -a -um; tenuis, exilis, gracilis -e. V. *tamén delgado, descarnado.* *s.m.* **3.** *Carne con pouca graxa:* macies -ei; caro sine adipe. *s.f.* **4.** *Tallada fina de carne con moita febra:* concisae carnis laminae; carnis segmentum ou frustum.

maharajah. *s.m.* Magnus Indorum rex ou princeps.

Mahoma. *s.m.* Mahometus, Macometus, Machometus ou Mahumedus -i.

mahometano **-a.** *adx. e s.* **1.** *Que segue a relixión de Mahoma:* Mahometi, Macometi, Machometi ou Mahumedi assecla ou sectator/-trix; mahometanus ou mahumedanus/-a. **2.** *Relativo a Mahoma ou á súa relixión:* mahometanus ou mahumedanus -a -um.

mahometismo. *s.m.* Mahometi doctrina ou fides; mahometana religio ou doctrina.

mai. *s.f.* V. **nai.**

maia. *s.f.* Indurata ou exsiccata castanea.

maiar. *v.intr.* V. **miañar.**

maimiño **-a.** *adx. e s.* **1.** *Brando, tenro, miúdo, delgado:* V. estas palabras. **2.** *Quinto dedo da man:* V. **dedo.**

mainel. *s.m.* V. **claraboia, lucerna.**

maino **-a.** *adx.* Iucundus, gratus, amoenus, blandus, benignus -a -um; suavis, lenis, dulcis, docilis -e.

maínzo. *s.m.* V. **millo**¹.

maio. *s.m.* **1.** *Mes:* maius -i; mensis maius; (*de maio*) maius -a -um. **2.** *Construción de rama-llos e flores que se saca polas rúas nese mes:* maia arbor. **3.** *Copla que se canta acompañando o maio:* maium carmen.

maiola. *s.f.* **1.** *Falta de gana ou ánimo:* V. **deixa-mento.** **2.** *Castaña seca:* V. **maia.**

maionesa. *s.f.* Liquamen ou ius Magonianum ou Magonicum.

maior. *adx.* **1.** *Que excede a outros en calidade, idade, intensidade, etc.:* maior, gravior -ius. **2.** *Que alcanza unha idade á que se pode esixir responsabilidade:* maior -ius; maturus -a -um; grandior natu. **3.** *De idade adulta ou avanzada:* adultus -a -um; adulta aetate (vir/femina); aeta-

te gravis ou provectus. *s.m.pl.* **4.** *Persoas de idade adulta ou antepasados:* maiores, priores -um, patres -um; atavi -orum. *s.m.* **5.** *Terceiro dedo da man:* V. **dedo.** ♦ *Maior de idade:* maior ou grandior natu; sui iuris; suae potestatis; emancipatus -a -um.

maioral. *s.m.* Pastorum magister. V. *tamén capataz.*

***maiorazgo.** *s.m.* V. **morgado.**

maioría. *s.f.* **1.** *O maior número, a maior parte:* maior ou pleraque pars; plures -ium; plerique (homines); frequentior hominum numerus ou multitudo; (*con moito*) longe maxima pars. **2.** *O maior número de votos:* maior suffragiorum pars. ♦ *Maioría absoluta:* maior suffragiorum pars. *Acadar a maioría:* suffragiis vincere; praevalere. *Maioría de idade:* aetas pubes; (*acadala*) sui iuris fieri.

maioritario **-a.** *adx.* Maioris partis ou plurium (*xen.*); maiorem partem obtinens.

mais. *conx.* **1.** *E:* V. esta palabra. **2.** *Pero:* sed; verum, vero; tamen; at, ast; autem.

máis¹. *adv.* **1.** *Indica aumento ou superioridade:* magis; plus; amplius. **2.** *Signo matemático:* plus. ♦ *De máis:* nimis, nimium; supra modum; immodice. *Máis ou menos:* plus minusve; (*dous mil homes máis ou menos*) circiter duo millia hominum. *Nin máis nin menos:* neque plus neque minus; nec plura nec pauciora. *Por máis que:* etsi; quamquam; quamvis; quantumvis, quantumlibet. *Máis do acostumado:* plus solito. *Máis xente ca de costume:* plures praeter consuetudinem. *Máis aló:* (plus) ultra. *Non direi unha palabra máis:* satis verborum est; de hoc satis; verbum non amplius addam. *O máis pronto posible:* quam primum. *Nunca máis:* numquam postea.

máis². *indef.* **1.** *O outro, o demais:* reliquus, ceterus -a -um; ceterum, reliquum, residuum -i; quod superest; (*os máis*) ceteri, reliqui -ae -a. **2.** *A maioría:* V. **maioría.**

***maitines.** *s.m.pl.* V. **matinas.**

maiúscula. *s.f.* V. **maiúsculo.**

maiúsculo **-a.** *adx. e s.* **1.** *De maior tamaño (letra):* grandis, grandior ou maxima (littera); grandes ou grandiusculae litterae; magnae litterarum formae; (*con maiúsculas*) grandibus ou maiusculis litteris (scriptus ou scribendus). **2.** (*fig.*) *Moi*

grande: magnus, maximus –a –um; enormis, abnormis, grandis –e.

mal. *s.m.* **1.** *Dano, desgraza*: V. estas palabras. **2.** *O que se opón ás regras da moral*: malum, pravum –i; malitia –ae; pravitas –atis; peccatum, delictum, vitium –i; deteriora, inhonesta –orum; nequiter factum; improba ou improbe facta; mala facinora; malae artes. **3.** *Doenza, enfermidade*: V. **enfermidade**; (*de amores*) languor –oris. *adx.* **4.** *Forma reducida de malo*: V. **malo**. *adv.* **5.** *De modo que non convén ou non se desexa*: male; prave; perperam; vitiose. **6.** *De maneira incorrecta*: male; prave; perperam; non bene; non recte; inique. **7.** *De modo que prexudica*: male; secus; improspere; (*sentirse mal*) aegrotare; non bene esse ou se habere; minus valere; incommoda valetudine uti; (*o negocio vai mal*) male se res habet. ♦ *Estar, pórse, quedar ... a mal*: male animatum in aliquem esse; malum animum in aliquem habere; in odio alicui esse; cum aliquo simultatem gerere. *Quedar mal con alguén*: male se gerere; in offensionem alicuius incurrere; offensam contrahere; animum alicuius a se alienare. *Tomar a mal*: aegre ou inique ferre. *Quen mal anda mal acaba*: talis vita, finis ita. *Ir de mal en peor*: malum malo addere.

Malabar. top. Malabaria –ae.

malabar ou **malabáríco** –a. *adx* e *s.* Malabarius –a –um; Malabariensis –e. Malabarici –orum; Malabarienses –ium. ♦ *Xogos malabares*: ludi Malabarienses.

malabarismo. *s.m.* Ludorum Malabariensium ars; artificium –i; calliditas –atis.

malabarista. *s.* Ludorum Malabariensium artifex; (fig.) praestigiator/-trix. V. *tamén* **enxeñoso, hábil**.

Málaga. top. Malaca –ae; (*viño desta zona*) vinum Malacitanum.

malagueño –a. *adx.* e *s.* **1.** *De Málaga*: Malacitanus –a –um. Malacitani –orum. *s.f.* **2.** *Aire popular de Málaga*: saltatio Malacitana.

Malaisia. top. Malaesia –ae.

malaisiano –a. *adx.* e *s.* Malaesianus –a –um. Malaesiani –orum.

malaria. *s.f.* Malus aer; morbus ou febris palustris; (*padecela*) morbo palustri laborare ou affici; (*quen a padece*) morbo palustri laborans ou affectus.

malcriar. *v.tr.* Male educare; nimium ou plus aequo liberis indulgere; deteriores liberos facere.

maldade. *s.f.* Pravitas, improbitas, malignitas, impietas, diritas –atis; malitia, nequitia –ae; flagitium, maleficium, malum –i; scelus –eris; crimen –inis. ♦ *Canta maldade nun tanta bondade no outro*: quanta in altero diritas in altero comitas.

maldición. *s.f.* Exsecratio, devotio, detestatio, maledictio, imprecatio –onis; maledictum –i.

maldicir. *v.tr.* **1.** *Expresar un desexo de mal para alguén*: exsecrari; detestari; imprecari; devovere; male precari; mala imprecari; diras ou dira precari; pestem alicui exoptare; abominari. *v.intr.* **2.** *Dicir palabras de enfado, falar con violencia*: exsecrari; detestari; abominari; (*o destino*) fatum exsecrari. **3.** *Falar mal de alguén*: aliquem rodere; (*maledico dente*) carpere; vellicare; obtrectare; detrahere; male (alicui) dicere; maledice dicere; male loqui. ♦ *Que os deuses o maldigan*: illum dii male perdant; illi male sit.

maldito –a. *part.* **1.** Part. do verbo *maldicir*: devotus, exsecratus –a –um. *adx.* **2.** *Que sofre unha maldición*: maledictus, reprobus –a –um. **3.** *Desagradable, molesto*: exsecrandus, detestatus, invisus –a –um; sacer –cra –crum; detestabilis, exsecrabilis –e; (*día*) nefastus –a –um. ♦ *A maldita fame do ouro*: auri sacra fames.

maleable. *adx.* **1.** *Que se pode estender ou modelar facilmente*: ductilis, flexibilis, tractabilis, mollis –e; (*ser maleable*) malleis obsequi. **2.** (fig.) *Que se deixa influenciar*: facilis, docilis, tractabilis –e.

***malecón.** *s.m.* V. **dique, peirao**.

maledicencia. *s.f.* **1.** *Vicio de falar mal de persoas ou cousas*: maledicentia, calumnia –ae; maledictio, obtrectatio –onis; mordacitas –atis. **2.** *Palabras con que se fala mal*: maledictum –i; vellicaciones –um; lingua maleloquax.

maleducado –a. *adx.* Inurbanus, rusticus –a –um; malis moribus indutus; (*por consentido*) indulgentia vitiatu ou depravatus.

maleducar. *v.tr.* Male educere ou instituire; nimis puero indulgere.

maleficio. *s.m.* V. **feitizo**.

maléfico –a. **1.** *Maligno*: maleficus, infestus, malignus –a –um. **2.** *Que é produto ou causa dun maleficio*: nocens –entis; malus, nocivus –a –um.

malencarado –a. *adx.* Torvus, durus, ferus –a –um; asper –era –um; (*mirar así*) torve intueri.

malentendido. *s.m.* Error –oris; falsa interpretatio.

malestar. *s.m.* **1.** *Sensación de quen se atopa mal fisicamente:* offensa –ae; offensio –onis; (*xeral*) malus corporis habitus; aegra ou incommoda valetudo. **2.** *Sentimento de inquietude e desgusto:* cura, molestia –ae; anxietas –atis; sollicitudo –inis; maeror –oris; fastidium, taedium –i; sacietas –atis.

maleta. *s.f.* Hippopera, sarcina, averta –ae; vidulus –i; arca vestiaria; (*de dobre fondo*) bulga (vulga) duplici fundo instructa; alter bulgae fundus. ♦ *Facer as maletas*. **1.** *Meter cousas nelas para ir de viaxe:* viaticum parare. **2.** (fig.) *Prepararse para abandonar un lugar ou un posto:* recessum ou recessionem parare; se suaque colligere.

maleteiro. *s.m.* **1.** *Espazo do vehículo para colocar as maletas:* sarcinarium –i; receptaculum sarcinarium; sarcinaria capsula; autoraedae receptaculum. **2.** *Persoa que transporta maletas:* baiulus, gerulus –i.

maletín. *s.m.* Sarcina manualis; sarcinula, bulga (vulga) –ae.

malevolencia. *s.f.* Malevolentia, invidia –ae; inimica voluntas; (*ter malevolencia*) malevolum ou male animatum in ou adversus aliquem esse.

malévolo –a. *adx.* Malevolus, invidus, inimicus –a –um.

maleza. *s.f.* Dumetum, senticetum, rubetum –i; dumis obsitus locus; virgulta vepresque; silva aspera.

malfadado –a. *adx.* V. **desafortunado, desgraciado**.

malfalado –a. *adx.* V. **bocalán, desbocado**.

malfeito –a. *adx.* **1.** *Deforme, feo:* V. estas palabras. *s.m.* **2.** *Acto contra a lei:* malefactum, flagitium –i; scelus –eris; nequitia –ae.

malfeitor –ora. *s.* Maleficus/-a; facinorosus/-a; malefactor/-trix; nocens –entis. V. *tamén* **criminal, delincuente**.

malferir. *v.tr.* Vulnerare; graviter ferire ou sauciare.

malformación. *s.f.* V. **deformación, deformidade**.

malgastar. *v.tr.* Dissipare; dilapidare; absumere; profundere; (*o patrimonio*) rem familiarem lace-rare; rem patriam abuti. V. *tamén* **desbaratar**.

malgaxe. *adx.* e s. Madagascariensis –e. Madagascarienses –ium.

malia. **1.** *Prep. e conx.* Tamen, attamen, quamvis. *Malia o seu, o meu silencio:* tacente ipso, etiam me tacente. *Malia as súas reclamacións:* frustra illis reclamantibus. *Malia estar todos en contra:* vel ceteris omnibus repugnantibus. *interx.* **2.** *Mal haxa:* male habeat; male alicui sit; dii alicui male faciant. ♦ *Malia que:* etsi, etiamsi; quamvis, quamquam; licet. *Virá malia que lle pese:* vel invitus veniet. *Malia que me falten as forzas:* ut desint vires.

malicia. *s.f.* Malitia, nequitia –ae; pravitas, per-versitas, improbitas, malignitas –atis; (*mala intención*) versutia –ae; calliditas –atis; (*sospeita*) suspectio, suspicio –onis.

malicioso –a. *adx.* Malitiosus, malignus, malus, improbus, callidus, versutus, subdolos –a –um; vafer –fra –frum; nequam (*indecl.*).

maligno –a. *adx.* Malitiosus, maleficus, improbus, malus, malignus, noxius, astutus –a –um; nocens –entis.

malla ¹. *s.f.* *Acción de mallar:* tritura –ae; tritratio –onis.

malla ². *s.f.* *Anel ou volta dun tecido, rede, cadea, etc.:* an(n)ulus –i; (*dunha rede*) macula –ae; (*rede de grandes mallas*) rete grandi macula; (*punto de malla*) scutula –ae; (*cota de mallas*) lorica hamis ou an(n)ulis conserta; (*malla da loriga*) loricae squama.

malladora. *s.f.* Machina tritoria; tribulum automatarium ou machinale.

mallar. **1.** *Golpear o cereal para separar o gran:* tribulare; tribulo percutere; pinsare, pinsere; segetem terere; triticum excutere ou exterere. **2.** *Golpear repetidamente a unha persoa ou animal:* V. **brear**. **3.** *Causar gran cansazo:* fatigare, defatigare. V. *tamén* **esgotar**.

malle. *s.m.* V. **mallo**.

malleira. *s.f.* Verberatio –onis. V. *tamén* **felpa, tunda, zurra**.

mallo. *s.m.* **1.** *Instrumento para mallar:* pertica –ae; instrumentum ad secale, triticum ou linum conterendum. **2.** *Martelo de madeira:* malleus ligneus.

Mallorca. top. Maiorica –ae.

mallorquino -a. *adx.* e s. Maioricensis -e. Maioricensis -ium.

malmandado -a. *adx.* V. **desobediente**.

malnacido -a. *adx.* V. **maligno**.

malo -a. *adx.* **1.** *Que non é de boa calidade, que no é adecuado, que non cumpre ben a súa función:* malus, pravus, improbus, ineptus, imperitus, vitiosus -a -um. V. *tamén* **cativo**. **2.** *Coas calidades ou a saúde deterioradas:* malus, infirmus, aegrotus -a -um; aeger -gra -grum; vitio laborans. V. *tamén* **enfermo**. **3.** *Daniño, prexudicial:* malus, noxius -a -um; inutilis -e. V. *tamén* **daniño**. **4.** *Penoso:* acerbus, molestus, durus -a -um; gravis, tristis -e. **5.** *Que fai mal:* malus, improbus, maleficus, malignus -a -um. **6.** *Que fai trasnadas:* malus, perversus, pravus -a -um; infamis -e. ♦ *(Estar) de malas:* iratum, irritatum, accensum, stomachantem esse. *(Estar; ser) malo de + inf.:* difficile aliquid esse; difficile factu esse; aliquid negotiosum et molestum esse. *Nin un mal..., nin unha mala...:* nullus -a -um; *(non ter un mal bocado que levar á boca)* summam penuriam cibi habere. *Polas malas:* invite.

malograr. *v.tr.* **1.** *Facer que algo non consiga o resultado esperado:* perdere, deperdere. V. *tamén* **frustrar, arruinar, desbaratar.** *v.pr.* **2.** *Non chegar ao resultado esperado:* V. **fallar, fracasar.** ♦ *Malograrse o gasto e o traballo:* oleum et operam perdere; frustra laborare.

malparado -a. *adx.* Saucius, vexatus, afflictus, agitatus -a -um; male habitus ou mulcatus.

malparir. *v.intr.* V. **abortar**.

malparto. *s.m.* V. **aborto**.

malpensado -a. *adx.* Malevolus, infensus -a -um; malevolens -entis; male ou nefarie cogitans; male animatus; *(mente malpensada)* aliena mens, infestus animus. V. *tamén* **desconfiado**.

malpocado -a. *adx.* V. **coitado, desgraciado, infeliz**.

malquerenza. *s.f.* Invidia, malevolentia -ae; odium -i; inimica voluntas; adversatio -onis; malevolus animus. V. *tamén* **animadversión**.

malsán -á. *adx.* V. **enfermizo, enfermo, insalubre, insán**.

malsoante. *adx.* Absonus, absurdus -a -um; (piis) auribus offensivus; *(dito, palabra)* sententia, vox absona et absurda.

Malta. top. Melita -ae ou Melite -es.

malte. *s.m.* Maltus -i.

maltés -esa. *adx.* e s. Melitensis -e; Melitaeus -a -um. Melitenses -ium.

maltratar. *v.tr.* Vexare; mulcare; pulsare; male ou sinistre accipere ou habere; iniuriose ou nimis aspere tractare; *(de palabra)* probris exagitare; male verbis accipere; *(de obra)* plagis male mulcare; aliquem violare; manus in aliquem intentare.

maltrato. *s.m.* Vexatio -onis.

maltreito -a. *adx.* V. **malparado**.

malva. *s.f.* **1.** *Planta e flor dela:* malva -ae. *adx.* **2.** *Da cor desta planta:* malvaceus -a -um. *s.m.* **3.** *A cor malva:* malvaceus color. ♦ *Dar ou criar malvas:* mortuum esse. *Estar ou quedar coma unha malva:* se abicere; demitti; se alteri submittere; humiliter ou submitte sese gerere.

malvado -a. *adx.* **1.** *Que a propósito é capaz de facer dano:* improbus, malus, nefarius, scelestus, flagitiosus, sceleratus, malignus, noxius, impius -a -um. V. *tamén* **desalmado**. **2.** *Pérfido, perverso:* perversus, pravus, improbus, deterrimus, perfidus, perfidiosus, infidus, insidiosus, dolosus -a -um; infidelis -e; fallax, mendax -acis.

malvarisco. *s.m.* Althaea -ae; hibiscus ou hibiscum -i; *(silvestre)* callyris -idis.

malvender. *v.tr.* Vili ou male vendere.

malversación. *s.f.* Peculatus -us; furtum -i; mala pecuniarum administratio; *(cometer malversación)* peculatum ou furta facere; peculari; *(ser condenado por malversación)* pecuniae publicae ou peculatus damnari ou condemnari.

malversador -ora. *s.* Peculator/-trix; publicae pecuniae praedator/-trix ou fraudator/-trix.

malversar. *v.tr.* Peculari; peculatum facere ou patrare; furta facere; publicam pecuniam avertere. V. *tamén* **malversación**.

Malvinas. top. Insulae Maclovienses, Falklandiae ou Malviniae.

malvís. *s.m.* Turdus iliacus.

malvivir. *v.intr.* Vitam parce ac duriter agere; misere, precario vivere; parce vicitare; miseram vitam trahere; *(do traballo con dificultades)* manuum mercede inopiam tolerare.

mama. *s.f.* Mamma, mamilla, papilla –ae; uber –eris; ubera –um; sumen –inis; (*pequena, do home*) mammula, mammicula –ae; (*dos animais*) V. **rola, teto**; (*en forma de mama*) mammatum, mammosus –a –um; (*a que ten grandes mamas*) mammeata –ae.

mamá. *s.f.* Mamma –ae; mater –tris.

mamadeira. *s.f.* **1.** Biberón: V. esta palabra. **2.** Botón da mama: papilla, ruma –ae.

mamalón –ona. *adx.* **1.** (fam.) Mamón, torpe: tardus, lentus, stolidus –a –um; rudis –e; hebes –etis; ingenio tardus. **2.** (fam.) Badanas, folgazán: V. estas palabras.

mamar. *v.tr.* **1.** Chuchar o leite: lactari; mammam ou mammas sugere; ubera haurire, sugere, trahere, ducere; fel(l)are; (*dar de mamar*) marnare; lactare; ubera praebere ou admovere; mammam dare; (*pór a mamar aos anos*) subrumare. **2.** (fig.) Adquirir un hábito desde moi neno: a teneris unguiculis ou annis, in aetate prima aliquid accipere ou discere.

mambo. *s.m.* Saltatio Haitiana.

mamela. *s.f.* Castanea cute elixa.

mameluco –a. *s.m.* **1.** Soldado dun exército exipcio formado por escravos: meluccus –i. **2.** (fam.) *adx.* e s. Persoa necia: caudex –icis; bardus, stolidus, stupidus –a –um.

mamífero. *s.m.* Belua ou animal mammas; animal mammas habens, mammas praeditum, instructum ou quod lacte alit ou alitur, (*ser mamífero*) mammas habere. ♦ *As baleas son mamíferos:* balanae mammas nutriunt ou nutriuntur.

mamila. *s.f.* (Uberis) papilla.

mamiño –a. *adx.* V. **maimiño.**

mámoa. *s.f.* Mammula –ae.

mamografía. *s.f.* Mammographia, mastographia –ae; radiologica mammae investigatio ou inspectio.

mamón –ona. *adx.* **1.** (fam.) Que mama moito: diu multumque lactens. **2.** (fam.) Mamalón, torpe: V. **mamalón.** **3.** Estúpido, idiota: V. **babeco, bobo, cretino, idiota.** *s.m.* **4.** Dente de leite: dens novus ou nascens.

mamote –a. *adx.* **1.** Que aínda mama: lactens –entis; (año que aínda mama) subrumus –a –um. *s.m.* **2.** Dente de leite: V. **mamón.**

mamut. *s.m.* Elephas ou elephantus primigenius (fossilis); mammut (*indecl.*).

man. *s.f.* **1.** Parte do corpo humano: manus –us; (*pequena*) manciola –ae; (*a dereita*) dext(e)ra –ae; (*a esquerda*) sinistra –ae; postica ou laeva manus; (*a palma da man*) palma (manus); (*abrir a man*) manum explicare; (*cerrar a man*) pugnum facere; pugnum ou digitos comprimere; (*man pechada*) compressa in pugnum manus; contracti in pugnum digiti. **2.** Parte do corpo dos simios: manus –us. **3.** Por ext., pata dianteira dos cuadrúpedos: anticus pes; manus –us. **4.** (fig.) Aptitude para facer algo ben: ars, artis; industria, sol(l)ertia –ae; calliditas, dexteritas –atis. **5.** Capa de pintura: superinductio, incrustatio –onis. **6.** Lado dereito ou esquerdo: dext(e)ra ou sinistra manus; dextrum ou sinistrum latus; (*á dereita*) dextrorsum; (*á esquerda*) sinistrorsum ou laevorsum. **7.** Cada unha das tiradas dun xogo: manus, iactus in ludo. **8.** Gran cantidade: copia –ae; ingens multitudo, concursus ou agmen; celebritas –atis; turba immensa; maxima frequentia; pondus –eris; magnus numerus. **9.** (fig.) Maneira, estilo de facer algo: manus –us; modus –i; ratio –onis; mos, moris; agendi ratio. ♦ *Á man.* **1.** Manualmente: manificus, manufactus, manuarius –a –um. **2.** Preto, ao alcance da man: prope; ad manum; sub manu; in promptu; praesto ou sub manu (esse ou habere). *A man armada:* vi et armis; manu militari. *Chegar ás mans de:* in manus incidere, venire ou pervenire; ad manus venire ou obici. *Botar unha man:* V. **axudar.** *Botar man de (algo ou alguén):* manum operi admovere; patrocinio alicuius uti. *Caer nas mans de:* in manus alicuius devenire. *Coñecer coma a palma da man:* rem perspectam habere; penitus cognoscere. *Chegar ou vir ás mans:* pugnare; manus conserere; ad manus ou ad certamen venire; proelium committere; manus ou vim inicere alicui; manus in aliquem intentare; aliquem pulsare, verberare, violare. *Chocar, dar a man:* prehendere alicuius dexteram; dextras implicare; manus manibus immiscere; dextras ou dextram dextrae iungere ou committere; (*choca esa man*) cedo dextram. *Da man de:* alicuius ope. *Dárense a man (duas cousas):* iungi, coniungi; convenire; congruere; concordare. *Deixar da man (de alguén):* alicui aliquid credere ou committere. *De man:* manualis –e. *De man en man:* per manus;

inter manus; de manu in manum (tradere). *De primeira man:* 1. *Non usado:* novus –a –um. 2. *Tomado do orixinal:* ad fontem pertinens; primiformis –e. *De segunda man:* usitatus –a –um; (*utilizado de novo*) redivivus –a –um. *En (a) boas mans:* tutus, securus –a –um. *Entregar na man:* e manibus in manus dare; prae manu ou de manu dare. *Estar na(s) man(s) de alguén:* 1. *Depender (de alguén):* per aliquem stare; alieni arbitrii esse; pendere; (*está na vosa man*) in vestra manu est situm. 2. *Caber nas posibilidades:* fieri posse; (*a vitoria está na nosa man*) victoria in manu nobis est. *Írselle a man (a alguén):* modum ou rationem excedere. *Lavar as mans (nun asunto):* aliquid missum facere; rem omittere; se inscium facere. *Man de ferro, man dura, man firme:* manus ferrea. *Man de obra:* opera –ae; opus –eris; manupretium ou manipretium –i; manus pretium. *Mans á obra:* opus urgeamus. *As mans quietas:* manum cohibe. *Man esquerda:* calliditas, habilitas –atis; sol(l)ertia –ae; industria, prudentia –ae. *Pedir a man:* uxorem sibi poscere; virginem rogare; connubium poscere; aliquam in matrimonium petere. *Pór mans á obra:* rem aggredi ou arripere. *Ter man de santo:* mirificam virtutem ou efficax remedium habere ou praebere; peritia ad aliquid pollere. *Ter de man (a alguén):* patronum aliquem habere; alicuius gratia, patrocinio ou favore uti ou frui. *Dar a última man:* rem ou opus perficere ou absolvere; (*as súas obras non recibiron a última man*) manus extrema non accessit operibus eius; (*o poema aínda non recibiu a última man*) carmen nondum recepit ultimam manum. *Traballar a dúas mans:* utraque pro dextra uti. *Ter ou traer algo entre mans:* in manibus, prae manibus tractare ou habere; opus in manibus habere. *A mans cheas:* plena manu; manibus plenis; copiose; abunde. *Cunha man chea de nada e outra de cousa ningunha:* excussis manibus. *Coller coas mans na masa:* V. **masa**. *Baixo man:* clam; occulte. *Levantarse as mans ao ceo:* supinas manus ad caelum tendere ou porrigere; ad sidera tendere palmas; supplices manus tendere. *Non deixar escapar das mans:* e manibus non dimittere. *Ter man sobre man:* compressis manibus sedere; nihil agere; otiosum esse. *Mans arriba!:* sursum manus!

maná. s.m. 1. *Alimento milagroso:* manna (*indecl.*). 2. (fig.) *Elemento favorable que xorde como por*

milagre: insperata fortuna; inopinata felicitas; (*choveulle maná do ceo*) prospere ei res evenit.

***manada.** s.f. V. **manda** ².

manancial. s.m. V. **fonte**.

manar. v.intr. 1. *Sair un líquido ao exterior:* V. **brotar**. v.tr. 2. *Deixar saír un líquido:* emittere; exprimere; vomere.

mancadela ou mancadura. s.f. Suggillatus –us; suggillatio –onis; vibex; plaga –ae; tenue vulnus.

mancar. v.tr. 1. *Causar dano físico:* ferire; icere; sauciare; laedere; vulnerare; ulcerare; percutere; vulnus ou plagam infligere, incutere ou inferre. v.pr. 2. *Facerse dano:* sese vulnerare; noxam capere; vulnus accipere.

mancebo –a. s. 1. *Amante, concubina:* V. estas palabras. 2. *Rapaz que superou a infancia:* adolescens ou adulescens –entis; puber ou pubes –eris; iuvenis –is; pubens (puer ou puella). 3. Por ext., *empregado, esp. de farmacia:* pharmacopolae minister/-tra.

Mancha. top. Manica, Contestania –ae.

mancha. s.f. 1. *Marca por algo que ensucia:* macula –ae; sordes –ium; coinquinatio –onis. 2. *Pequena superficie doutra cor:* macula, gutta, nota –ae; naevus –i; lentigo –inis. 3. (fig.) *Tacha, causa de vergonza:* probrum, flagitium –i; infamia, nota, ignominia –ae; dedecus –oris; labes –is.

manchado –a. part. e adx. Maculatus, inquinatus, coinquinatus, foedatus, conspurcatus, maculosus –a –um; (*con pintas*) maculis distinctus ou adpersus; guttatus, varius –a –um.

manchar. v.tr. 1. *Pór sucio:* maculare; inquinare, coinquinare; foedare; polluere; conspurcare; deturpare; deformare; (*de sangue, de tinta*) sanguine, atramento inficere. V. *tamén ensuciar*. 2. (fig.) *Facer algo contra a sona de alguén:* maculare; inquinare; dedecorare; innocentiam maculare; famam dehonestare. V. *tamén desacreditar, desprestixiar, difamar*. v.pr. 3. *Pórse sucio:* se contaminare; contaminari; sordescere, obsordescere; sordes colligere. 4. (fig.) *Resultar danado na honra:* V. **desacreditarse, desprestixiarse**.

manchea. s.f. 1. *Manda, presa:* pugnus, pugillus, manipulus –i; (*de espigas*) merges –itis. 2. *Gran cantidade:* copia –ae; congeries –ei. ♦ *A mancheas:* manu plena; manibus plenis; copiose; abunde; affatim.

manchego –a. *adx.* e s. Contestanus –a –um; Laciensis –e. Contestani –orum; Lacienses –ium.

manco –a. *adx.* e s. **1.** *Falto dun ou dos dous brazos, dunha ou das dúas mans:* mancus, mutilus, curtus, decurtatus –a –um; manu ou brachio captus. V. *tamén coto* ². **2.** (fig.) *Incompleto:* V. esta palabra.

mancomunar. *v.tr.* **1.** *Unir persoas ou cousas para un fin:* in commune conferre; communicare. *v.pr.* **2.** *Unirse:* coire; communi animo aliquid suscipere; conspirare. V. *tamén aliar(se), asociar(se).*

mancomunidade. *s.f.* Societas –atis; communio, conspiratio –onis. V. *tamén asociación.*

manda ¹. *s.f.* *Legado, disposición testamentaria:* V. **legado** ².

manda ². *s.f.* **1.** *Manchea, presa:* V. **manchea**. **2.** *Conxunto de animais xuntos:* grex, gregis; pecus –oris. V. *tamén gando*. **3.** *Banco de peixe:* V. **banco**.

mandadeiro –a. s. Gerulus/-a; internuntius/-a; portitor –oris; (*dun convento de monxas*) monialium famula.

mandado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo mandar:* iussus, praeceptus, imperatus, decretus –a –um. *adx.* **2.** *Obediente:* V. esta palabra. s. **3.** *Persoa que fai algo por iniciativa doutra:* mandatarius/-a; internuntius/-a; procurator/-trix. *s.m.* **4.** *Encarga, recado:* mandatum, iussum –i. V. *tamén encarga.*

mandamento. *s.m.* Praeceptum, mandatum, iussum, imperium –i; (*xudicial*) edictum, decretum, praeceptum –i.

mandar. *v.tr.* **1.** *Dicir a alguén que faga algo:* iubere; praecipere; imperare; edicere; discernere; dictare. **2.** *Ter autoridade sobre un grupo:* imperare, imperitare; ducere; regere; administrare; praeesse. **3.** *Enviar:* mittere; (*a fóra*) emittere; (*a dentro*) immittere; (*por diante*) praemittere; (*ao desterro*) in exsilium pellere; (*ao cárcere*) in vincula conicere; (*a alguén en axuda*) auxilio ou subsidio aliquem alicui mittere; (*unha carta*) epistolam (epistolam) ou litteras alicui ou ad aliquem mittere. **4.** *Lanzar algo contra alguén:* V. **lanzar**. *v.intr.* **5.** *Dar ordes:* iubere; imperare; praecipere. ♦ *Mándame unha cousa imposible (= que quite a roupa a un nu):* nudo detrahare vestimenta me iubet. (fam.) *Mandar a paseo:* dimittere; in ma-

lam crucem mittere; (*mandouno á merda*) eum in malam crucem abire iussit.

mandarín –a. *adx.* **1.** *Mandón:* imperiosus –a –um; severe ou late imperans. *s.m.* **2.** *Dialecto chinés:* dialectus Sinensis. **3.** *Funcionario do imperio chinés:* praefectus ou magistratus Sinicus ou Sinensis. **4.** (fig.) *Político, artista, etc., influente:* praecellens, imperiosus/-a vir/femina.

mandarina. *s.f.* Citrus Malaesiana.

mandatario –a. Mandatarius/-a; procurator/-trix.

mandato. *s.m.* **1.** *Consigna, orde:* iussum, mandatum, imperium, praescriptum –i; praescriptio, perscriptio –onis. **2.** *Der. Contrato polo que se encarga unha representación:* mandatum –i; mandatum ou creditum munus. **3.** *Pol. Representación feita polos cidadáns por vía electoral:* electivum ou comitale munus. **4.** *Duración dese exercicio:* comitalis muneris tempus.

mandíbula. *s.f.* Mala, maxilla, mandibula –ae; mandibulum –i.

mandil. *s.m.* Succinctorium –i; cincticulus –i.

mandilón. *s.m.* Vestis tutamen ou tutamentum; (*dos nenos*) vestitus scholaris.

mandioca. *s.f.* Manihot utilissima.

mando ¹. *s.m.* **1.** *Poder dunha persoa:* imperium –i; potestas, auctoritas –atis; iussus –us. **2.** *Mil. Persoa que ten ese poder:* dux, ducis; gubernator, procurator –oris; praefectus –i. **3.** *Mec. Panca, chave dun mecanismo:* manubrium, epitonium –i; malleolus –i; clavicula –ae; pulsorium –i; (*manual, eléctrico*) versatile, volubile, manuale manubrium; electricum pulsorium; (*a distancia*) e longinquo gubernaculum. ♦ *Ter o mando supremo:* summam imperii ou summum imperium tenere. *Baixo o seu mando:* illo duce.

mando ². *s.m.* *Brazada, brazado:* manipulus –i.

mandolina. *s.f.* Mandolinum –i; fidiculae mandolinianae; pandurula –ae.

mandón –ona. *adx.* e s. Imperiosus –a –um; severe ou late imperans vir/femina.

mandril. *s.m.* Simia cynocephala Africana; mandrillus sphinx.

manducar. *v.tr.* (fam.) V. **comer**.

maneira. *s.f.* **1.** *Forma, modo, xeito:* modus –i; ratio –onis; genus –eris; mos, moris; usus –us; (*de ser*) habitus –us; (*de falar*) dicendi genus; (*de pensar*)

opinio –onis; sententia –ae. V. *tamén forma*.
2. *Comportamento de cara aos demais:* mores –um; (*boas maneiras*) urbanitas, comitas, affabilitas, humanitas –atis; (*malas*) rusticitas, inhumanitas, asperitas –atis; barbaria –ae. ♦ *Á maneira de:* instar, more (*con xen.*); (*á maneira dos antigos*) more antiquo; (*á miña maneira*) meo modo *ou* more; ut meus mos est; (*das bestas*) vice pecorum. *De calquera maneira, de todas as maneiras:* quomodocumque; quoquo modo; quacumque ratione. *De calquera maneira que sexa:* quomodolibet, quoquo modo *ou* quomodocumque se res habeat. *De maneira que:* ita ... ut; adeo ... ut. *Doutra maneira:* alia ratione; aliter. *Da mesma maneira:* eodem modo; eadem *ou* simili ratione; pariter. *De moitas maneiras:* multifariam, multifarie. *De mala maneira:* incondite; impolite; perperam. *De ningunha maneira:* nullatenus; nullo modo *ou* pacto; neutiquam; minime.

manequín. *s.m.* **1.** *Figura para probar ou exhibir vestidos:* corporeum simulacrum; manuciolus –i; effigies versatilis; truncus vestiarius; homo feneus; (fig.) homo perpolitus *ou* elegantissimus. **2.** *Persoa que exhibe modelos de roupa:* vestium monstrator/-trix *ou* ostentator/-trix; inductor/-trix.

maneto. *s.m.* V. **coto, manco.**

manexable. *adx.* Tractabilis, ductilis, docilis, facilis, mollis, mitis –e.

manexar. *v.tr.* **1.** *Usar, utilizar:* uti; adhibere; (*con destreza as armas*) bene armis uti. **2.** *Ter contacto con algo, tratar:* tractare, attrectare; agere; versare. **3.** *Mangonear, manipular:* tractare; administrare; regere; negotia dirigere; negotiis *ou* alienis rebus se immiscere *ou* se ingerere. *v.pr.* **4.** *Defenderse, desenvolverse:* expedite se gerere; se defendere; se tueri.

manexo. *s.m.* **1.** *Uso:* usus, tractatus –us; tractatio, attrectatio, administratio, procuratio, rectio –onis; ars, artis. **2.** *Intriga:* artificium –i; fraus, fraudis; machinatio –onis; calliditas –atis; dolus –i; consilium clandestinum; malae artes.

manga. *s.f.* **1.** *Parte das pezas de roupa:* manica, manulea –ae. **2.** *Funil de tea:* cucullus liquoribus colandis. V. *tamén filtro*. **3.** *Mangueira:* tubus, tubulus, siphunculus –i; siphon –onis; fistula –ae; canalis –is. **4.** *Mar. Anchura maior dun buque:* navigii latitudo *ou* laxitas. ♦ *En mangas de ca-*

misa: subucula tantum amictus *ou* indutus. *Ser de ou ter manga ancha:* nimis indulgentem esse; (*estreita*) nimis severum esse.

mangallón –ona. *adx.* e s. Fortior, validior, robustior, nimia magnitudine vir/femina, puer/puella; corpore celsus *ou* ingens; lacertosus, torosus, robustus, procerus –a –um.

manganeso. *s.m.* *Quím.* Manganium –i.

mangar. *v.tr.* **1.** *Poñer o mango:* hostile aptare; manubrio, ansa, capulo instruere *ou* munire. **2.** (pop.) Segundo o contexto *ou* o complemento, é sinónimo de *pegar*; *dar:* (*mangouille unha do revés*) aversa manu percussit; *enviar, devorar:* (*mangou catro filetes de boi*) quattuor assa bubulina glutivit *ou* voravit; *botar, poñer:* (*mangar un remendo*) sarcimine reficere; *tirar, lanzar:* (*mangouno ao medio do río*) in medium flumen illud iecit; *colgar, pendurar:* (*mangou o abrigo no colgadoiro*) pallium in tendicula suspendit. ♦ (*Non mangala todo o día:* per totum diem nihil agere, otiosum esse.

mango. *s.m.* Hastile –is; manubrium, capulum *ou* capulus –i; ansa, clausula –ae.

mangonear. *v.tr.* V. **manexar, manipular.**

mangueira. *s.f.* V. **manga.**

manía. *s.f.* **1.** *Trastorno mental:* insania, mania –ae; furor –oris; insana cupido *ou* cupiditas. **2.** *Costume raro practicado en exceso:* mala *ou* vitiosa consuetudo; immodicum *ou* insanum studium; singulare alicuius rei studium; pertinacia –ae. **3.** *Animadversión, animosidade:* V. **animadversión.**

maniáco –a. *adx.* e s. V. **maniático.**

maniático –a. *adx.* e s. **1.** *Maniaco:* furiosus, lymphatus, insanus –a –um; furens –entis. **2.** *Que ten algunha manía:* alicuius rei nimis studiosus; levi insania laborans.

manicho –a. *adx.* e s. Scaeva –ae. V. *tamén zurdido.*

manicomio. *s.m.* Dementium, amentium *ou* mente captorum valetudinarium, hospitium *ou* asylum; phrenocomium –i.

manicura. *s.f.* Manuum, unguium cura *ou* exopolitio.

manicuro –a. Manuum, unguium curator/-trix *ou* concinnator/-trix.

manido –a. *adx.* **1.** *Que comezou a podreecer:* vitatus, corruptus, rancidus, marcidus –a –um. **2.** (fig.) *Non orixinal por estar tratado moitas veces:* pervulgatus, pertritus –a –um; trivialis –e. ♦ *É difícil dicir cousas manidas con orixinalidade:* difficile est proprie communia dicere. *Van usar métodos manidos:* viam obsoletam ingrediuntur. V. *tamén usado.*

manifestación. *s.f.* **1.** *Declaración, demostración:* V. estas palabras. **2.** *Reunión para protestar:* per vias clamor ac tumultuatio; multitudinis motus; tumultuosus conventus; popularis concitatio.

manifestar. *v.tr.* **1.** *Amosar, declarar, expresar:* V. estes verbos. *v.pr.* **2.** *Darse a coñecer:* V. **amosarse**. **3.** *Deixarse ver:* V. **amosarse**. **4.** *Participar nunha manifestación:* tumultuosis conventibus adesse, interesse, favere; multitudinis motui se adiungere; (*pronunciando un mitin*) inter tumultuosi populi conventum verba ou contionem facere. **5.** *Pronunciarse:* se aperire; sententiam dicere; iudicium facere; (*en contra*) alicuius causam impugnare; (*non pronunciarse*) se ab assensu abstinere; medium quoddam tenere consilium; in neutris esse partibus.

manifesto –a. *adx.* **1.** *Claro, evidente:* V. estas palabras. *s.m.* **2.** *Escrito onde se dá a coñecer a ideoloxía, as intencións, etc.:* declaratio –onis; praeconium –i; libellus –i; nuntius publicus; nuntius palam propositus. ♦ *Deixar, por, quedar de manifesto:* explanare; explicare; patefacere; sententiam aperire, expromere ou verbis peragere.

***manillar.** *s.m.* V. **guiador**.

maniño –a. *adx.* e s. V. **maimiño**.

***maniobra.** *s.f.* V. **manobra**.

maniotas. *s.f.pl.* Lassitudo –inis; prae defatigatione dolores.

manipulación. *s.f.* **1.** *Acción de manipular:* tractatio, confectio –onis. **2.** *Adulteración, trampa:* adulteratio –onis; infaceta compositio; prava usurpatio; circumscriptio –onis; suis commodis aptatio; ad suam utilitatem conversio; dolus –i.

manipulador –ora. *adx.* e s. Molitor/-trix; adulterator/-trix; pravus/-a usurpator/-trix.

manipular. *v.tr.* **1.** *Realizar algo coas mans ou por outros medios:* manu ou alia ratione aliquid conficere, agitare ou tractare; temperando componere. **2.** (fig.) *Realizar operacións para alterar ou falsear:* adulterare; vitiare; corrumpere; miscen-

do adulterare. **3.** (fig.) *Tratar algo só en propio beneficio:* suis commodis aptare; ad suam utilitatem convertere. **4.** *Facer que alguén actúe en propio beneficio:* suis necessitatibus accommodare; pravas opiniones alicui instillare. V. *tamén manexar.*

maniqueísmo. *s.m.* **1.** *Doutrina de Manes ou Maniqueo:* Manichaeorum doctrina, placita ou secta; Manetis ou Manichaei secta; manichaeismus –i. **2.** Por ext., *doutrina que opón os principios do ben e do mal:* manichaeismus –i.

maniqueo –a. *adx.* e s. Manichaeus –a –um; Manichaeorum doctrinis imbutus/-a.

manivela. *s.f.* Vecticula manualis; vectis versorius; vecticula –ae; vectis –is; (*do muíño de aceite*) cupa –ae. V. *tamén manubrio.*

manle ou **manlle.** *s.m.* V. **mallo**.

manobra. *s.f.* **1.** *Operación cun vehículo ou cun barco:* vehiculi ou navis motus; gubernatio, administratio –onis; motus praeparatorius. **2.** *Mil. Exercicio de adestramento:* decursio –onis; pugnae imago ou simulacrum; bellica exercitatio. **3.** (fig.) *Acción habilidosa para conseguir un fin:* machinatio –onis; occultae artes; fraus, fraudis; dolus –i.

manobrar. *v.intr.* **1.** *Realizar manobras cun vehículo ou cun barco:* movere; regere; administrare; gubernare. **2.** *Mil. Realizar exercicios de adestramento:* in armis decurrere. **3.** (fig.) *Obrar con intención fraudulenta:* machinari; moliri; clandestina consilia struere; occulte ou callide dirigere; ad suam voluntatem flectere.

manómetro. *s.m.* Manometrum –i.

manopla. *s.f.* Manica ou manus ferrea; metallicum ou plasticum munimentum.

***manosear.** *v.tr.* V. **apalpar, sobar**.

mansarda. *s.f.* Cella ou diaeta subtegulanea; diaeta fastigata; sub tegulis habitatio; aedificii pars altius sublata; cenaculum –i; fenestrula –ae. V. *tamén ático.*

mansedume. *s.f.* Mansuetudo –inis; humanitas, lenitas, benignitas, placabilitas –atis; clementia –ae.

manseliño –a. *adx.* Mitissimus, lenissimus –a –um.

mansión. *s.f.* Aedes magnificae; regia domus ou moles.

manso –a. *adx.* **1.** *Que non ataca (animal):* mitis –e; mansuetus, placatus –a –um; (*domesticado*) cicur –uris; cicuratus –a –um. **2.** *Por ext., fácil de tratar (persoa):* mitis, lenis, comis –e; benignus –a –um. *V. tamén dócil*. **3.** *Por ext., que discorre suave, lentamente:* tranquillus, placidus, pacatus –a –um. ♦ *Piñeiro manso* pinus pinea.

manta. *s.f.* Stratum, stragulum –i; plaga –ae; lodix –icis; toral –alis; toralis *ou* torale –is; (*da besta*) centunculum, stratum –i; dorsuale stragulum; operimentum –i. ♦ *Estender o pé máis do que dá a manta:* modum excedere; maiores nido penas extendere; maiora viribus audere.

mantear. *v.tr.* Distento sago in sublime iactare; (*manteado moi alto*) ab excusso missus in astra sago.

manteiga. *s.f.* **1.** *Substancia graxa do leite:* butyrum –i; (*untar con manteiga*) butyro illinere. **2.** *Substancia das graxas dun animal:* pinguedo –inis; adeps –ipis; sebum –i; (*de porco*) suilla adeps; arvina, axungia –ae. **3.** *Substancia do aceite de certas plantas:* pinguitudo –inis.

manteigoso –a. *adx.* Butyraceus –a –um; pinguis, adipalis –e.

mantel. *s.m.* Mantele *ou* mantile –is; mantelium –i; (*pl.*) mensae *ou* convivalia lintea; (*poñer o mantel*) mensam struere; (*levantar o mantel*) convivium dimittere.

mantelo. *s.m.* **1.** *Peza feminina que se leva sobre a cabeza:* mantum, mantellum –i. **2.** *Mandil:* *V. esta palabra.* **3.** *Pano para cubrir algo:* pannus –i; linteum –i.

mantemento. *s.m.* **1.** *Acción de manter:* *V. conservación.* **2.** *Mantenza, cousas de comer:* annona –ae; commeatus –us; victus –us; alimentum –i; cibus –i; cibaria –orum; esca –ae. **3.** *Acción de reparar e manter en bo estado:* sustentatio, conservatio –onis. ♦ *Servizo de mantemento:* conservationis ministerium.

mantenta. *Palabra só usada na loc. adv. a mantenta:* *V. adrede.*

mantenza. *s.f.* **1.** *Acción de manter ou manterse:* victus –us; sustentatio –onis. **2.** *O que come unha persoa ou animal:* alimentum –i; cibus –i; esca –ae; victus –us; cibaria –orum.

manter. *v.tr.* **1.** *Alimentar:* *V. este verbo.* **2.** *Soster, sustentar:* cotidianum victum *ou* cibum praebere; cibaria sufficere; nutrire; pascere. **3.** *Conser-*

var: servare, conservare; retinere, sustinere. **4.** *Ter unha actitude de maneira continuada:* servare, conservare; (*a calma*) constantiam servare; (*o trato, a correspondencia*) familiaritatem, commercium, colloquium epistolare, consuetudinem epistolarem *ou* cursualem servare. **5.** *Soster unha idea, unha opinión:* in eadem sententia stare; in sententia manere, permanere, stare, perstare, perseverare; (*a palabra*) fidem servare; (*o prometido*) fidem servare *ou* persolvere; promissis stare. **6.** *Soster; termar de algo:* tenere, sustinere. *v.intr.* **7.** *Servir de alimento:* nutrire; sustentare. *v.pr.* **8.** *Alimentarse:* vesci; (*de leite*) lacte vivere; (*de froitas*) vitam pomis tolerare. *V. alimentar-se.* **9.** *Procurar o necesario para vivir:* se ipsum sustentare; (*co propio traballo*) labore et industria victum quaerere; (*co seu*) suis uti. **10.** *Conservarse, continuar:* manere; perseverare; (*un viño*) vinum vetustatem ferre; (*en boa saúde*) valetudinem tueri; integram valetudinem servare; belle se habere; (*en pé*) pedibus stare.

mantido –a. *adx.* Altus, nutritus, pastus –a –um; satur –ura –urum. ♦ *Contratar un obreiro a mantido, a mantidas:* opificem cibariis inclusis conducere.

mantto. *s.m.* **1.** *Pano grande que pode chegar aos pés:* amictus –us; (*de pel*) scortea –ae; (*con capucha*) paenula –ae; (*militar*) sagum, paludamentum –i. **2.** *Capa de cerimonia que chega aos pés:* pallium –i; (*de muller*) palla –ae; muliebre velum; (*real*) purpura –ae. **3.** (*fig.*) *Calquera cousa que cobre outra:* tegmen, tegumen –inis; tegumentum, operimentum –i; (*un manto de neve cobre o monte*) nivibus mons operitur.

mantón. *s.m.* Muliebre humerale.

manual. *adx.* **1.** *Feito ou posto a funcionar á man:* manu factus *ou* confectus; manualis –e; manuaris –a –um. *s.m.* **2.** *Libro abreviado:* enchiridion –i; manualis libellus; manuale –is; epitome –es; epitoma –ae; (*escolar*) scholaris *ou* manualis liber; scholares commentarii.

manubrio. *s.m.* **1.** *Manivela:* *V. esta palabra.* **2.** *Pi-caporte:* manubrium, manubriolum –i; manicula –ae; pessulus, malleolus –i. *V. tamén aldraba.*

manufatura. *s.f.* **1.** *Produto manufacturado:* opus manu *ou* machina factum; confectura –ae; manuale *ou* artis opus. **2.** *Actividade de manufacturar:* fabricatio –onis. **3.** *Establecemento onde se manufactura:* officina, fabrica –ae.

manufacturar. *v.tr.* V. **elaborar, fabricar.**

manuscrito –a. *adx.* **1.** *Escrito á man:* scriptus –a –um; (mea, tua, sua, eius...) manu scriptus. *s.m.* **2.** *Obra escrita á man:* chirographum ou chirographus –i; liber ou codex (manu scriptus); manu scriptum ou manuscriptum –i; (*autógrafo*) idiographus liber. **3.** Por ext., *texto orixinal dunha obra:* liber manu ou dactylographica machina scriptus; ineditus liber; exemplar libri primum. V. *tamén* 2.

manutención. *s.f.* V. **alimentación, comida, mantemento, mantenza.**

manxadoira. *s.f.* V. **comedeira.**

manxar. *s.m.* **1.** *Alimento:* V. esta palabra. **2.** *Comida delicada ou apetitosa:* unctum –i; daps, dapis; lautissimus, exquisitissimus, iucundissimus ou delicatior cibus; conquisitissimae epulae; (*enchía a mesa de manxares non comprados*) dapius mensas onerabat inemptis.

***manzanilla.** *s.f.* V. **macela.**

maña. *s.f.* **1.** *Destreza, habilidade:* V. **arte, destreza, enxeño.** **2.** *Argucia, arte(s), artificio, astucia:* V. estas palabras. ♦ *Darse maña:* diligentiam adhibere; sol(l)erter agere.

mañá. *s.f.* **1.** *Parte do día desde que sae o sol ata o mediodía:* mane (*indecl.*); matutinum –i; (horae) matutinae; (tempus) matutinum. **2.** *Madrugada:* V. esta palabra. *adv.* **3.** *Ao día seguinte:* cras; crastino die. *s.m.* **4.** *O futuro:* tempus futurum. ♦ *Á mañá, de mañá, pola mañá:* 1. *Ás primeiras horas do día:* mane; matutine ou matutino; multo ou bene mane; primo mane ou diluculo. 2. *Durante a mañá:* matutinis temporibus. *O día de mañá:* crastinus ou crastina dies. *Hoxe pola mañá, esta mañá:* hodie mane. *Mañá pola mañá:* cras mane; postero ou postridie mane. *Pasado mañá:* V. **pasadomañá.** *Onte pola mañá:* hesterno mane. *Para mañá:* in crastinum. *Da mañá á noite:* a mane usque ad vesperum; ab ortu usque ad occidentem solem; ab ortu solis usque ad occasum. *Era pola mañá:* mane erat. *Todas as mañás:* cotidie mane. *Ata a mañá:* ad lucem. *Ata mañá:* in crastinum (diem). *Para o día de mañá:* in futurum; in reliquum tempus.

mañanciña. *s.f.* V. **madrugada, mañá.**

mañiza. *s.f.* ou **mañizo.** *s.m.* Manipulus, fasciculus –i; (*de espigas*) merges –itis.

mañoso –a. *adx.* Industrious, callidus –a –um; sagax –acis. V. *tamén* **hábil.**

mañuzo. *s.m.* V. **mañiza.**

mao, má. *adx.* V. **malo.**

maorí. *adx.* e s. Novozelandiensis –e. Novozelandienses –ium.

mapa. *s.m.* Tabula geographica; geographicum diagramma; terrarum descriptio; (*catastral*) epigroma censorium; censoria praedii ou fundi descriptio.

mapamundi. *s.m.* Globus terrarum; orbis terrarum sphaera; sphaerica terrarum imago; sphaera geographica; descriptio orbis terrarum.

mapoula. *s.f.* V. **papoula.**

maqueta. *s.f.* V. **bosquexo.**

maquía. *s.f.* Molentis merces; pisturae pretium.

maquiavélico –a. *adx.* Machiavellicus ou machiavellianus, callidus, versutus, astutus, subdulus, dolosus –a –um; vafer –fra –frum.

maquiavelismo. *s.m.* Machiavelliana doctrina; regiminis calliditas; ratio dolose rempublicam regendi.

maquillar. *v.tr.* Fucare; vultum ornare. V. *tamén* **acicalar, amañar, carmín, pintar.**

maquillaxe. *s.m.* Faciei medicamen; fucus –i; fucatio –onis; ornatus –us; medicaminis faciei inductio; tinctura –ae; pigmenti illitio; vultum fucandi ars. V. *tamén* **afeite, enfeite.**

máquina. *s.f.* **1.** *Aparello que serve para producir, recibir ou regular unha enerxía:* machina, machinula –ae; machinamentum –i; organica machinatio; mechanicum opus; (*de escribir*) machina ou machinula dactylographica ou scriptoria; dactylographium –i; prelum dactylographicum; (*de coser*) sartoris machina; (*fotográfica*) machina photographica; photomachina –ae; (*de zapateiro*) sutoria machina; (*cafeteira*) cafearia machina; (*de moer café*) pistrilla cafearia; (*de afeitar*) electrina novacula; machinula rasoria; (*de cortar o pelo*) machina capillis resecandis; (*calculadora*) instrumentum computatorium; machina calculatoria; (*locomotora*) hamaxostichi machina; vectoria traminum machina; machina ferriviaria; tractoria ou vectoria machina; (*quitaneves*) machinatio nivibus dimovendis; automaton nives diffindens. **2.** *Vehículo:* V. esta palabra. **3.** (*fig.*) *Persoa moi eficiente:* machina –ae; laboriosus/-a, operosus/-a vir/femina.

maquinación. *s.f.* Machinatio, molitio –onis; fabrica –ae. *V. tamén **complot, conspiración, intriga.***

maquinar. *v.tr.* Machinari; moliri; struere, extruere; excogitare; (*a morte de alguén*) de pernicie alicuius cogitare; necem alicuius machinari; (*intrigas*) insidias parare; (*moitas cousas*) multa secum volvere; (*algo contra alguén*) in aliquem aliquam fabricam fingere; (*a súa morte*) de pernicie alicuius cogitare; necem alicui machinari; (*novas contra o goberno*) novas res moliri.

maquinaria. *s.f.* Machinale instrumentum; machinalis apparatus; machinae –arum; machinamenta –orum.

maquinista. *s.* Machinator/-trix; mechanicus/-a; machinae rector/-trix, ductor/-trix ou moderador/-trix.

maquis. *s.m.* Tectus libertatis propugnator.

mar. *s.m.* **1.** *Auga salgada que cobre gran parte da terra:* mare –is; fretum –i; vadum –i; (*en calma*) aequor –oris; tranquillum, iacens, placidum, planum mare; imbelles fretum; marmor –oris; (*revolto*) fluctuosum, tumultuosum, tumidum, agitatum, turbatum, procellosum, undans, aestuosum, turgidum, iratum, indignatum, sollicitum mare. **2.** *Parte desa extensión:* mare –is; (*Cantábrico*) Cantabricum Mare; (*Mediterráneo*) Mediterraneum Mare; Mare Nostrum; Mare Internum; (*Adriático*) Mare Superum; Adriaticum Mare; (*Tirreno*) Mare Tyrrhenum ou Inferum; (*Exeo*) Salum ou Mare Aeg(a)eum; (*Xónico*) Salum ou Mare Ionium; (*do Norte*) Germanicum Mare; (*Rubio* ou *Vermello*) Rubrum ou Erythraeum Mare; Profundum Rubrum; (*do Caribe*) Caribicum Mare; (*Morto*) Asphaltitae Lacus; Mare Mortuum; (*da Prata*) Argenteum Mare. **3.** *Movemento desa auga:* fluctus –us; undae –arum. **4.** (*fig.*) *Grande extensión ou número de algo:* ingens copia, numerus, multitudo, concursus ou agmen; celebritas –atis; turba immensa; maxima frequentia. ♦ *A mares:* copiose, abunde; acervatim; conglobatim; affatim. *Andar ao mar:* mare ingredi; navigare; piscationem exercere; piscatui ou piscaturae operam dare. *Baixar o mar:* aestum decedere, recedere, remeare, reciprocari, redire ou relabi. *Encher ou subir o mar:* aequora surgere; mare tumescere; aestum ascendere ou crescere. *Lobo de mar:* peritus nauta; nauticae artis peritus. *Mar aberto, mar a fóra:* mare altum

ou apertum; altum –i; medium mare ou aequor; medius pontus; pelagus, pontus –i; salum –i. *Mar baixo:* aestus mitiores; aestus recessus ou reciprocatus; aestus reciprocus. *Mar cheo:* magni aestus; maritimi aestus maximi; aestus maxime tumentes; altissimus aestus. *Mar picado* ou *rexo:* mare periculosum. *V. tamén **mareira.*** *O fondo do mar:* vadum –i; profundum maris. *Golpe de mar:* magnus impetus maris. *Por terra e por mar:* terra marique; aqua et terra. *Prometer montes e mares:* maria montesque polliceri.

marabedí. *s.m.* Teruncius ou teruntius –i; quadrans –antis.

marabilla. *s.f.* Portentum, prodigium, miraculum, ostentum –i; res mira; opus mirabile ou mirum. ♦ *De marabilla:* mire, mirabiliter, mirifice; mirum in modum; mirabili modo; pulchre; optime; recte. *Facer marabillas:* opibus exiguis multa perficere; mirabilia, opera admirabilia, miranda facere ou efficere. *Dicir marabillas de alguén:* mirabiliter de aliquo loqui; mira ou mirabilia memorare. *Ser unha marabilla:* mirabilem ou admirabilem esse; admirationem movere.

marabillar. *v.tr.* **1.** *Provocar admiración:* obstupescere; attonitum aliquem habere ou reddere; admiratione aliquem afficere; admirationem alicuius movere ou excitare. *v.pr.* **2.** *Sentir admiración:* mirari, admirari, demirari; admiratione affici; stupere, stupescere, obstupescere.

marabilloso –a. *adx.* Mirus, mirandus, admirandus, mirificus, prodigiosus, portentosus, monstruosus, optimus, eximius, egregius, pulcherrimus –a –um; mirabilis, admirabilis –e.

marabú. *s.m.* Ciconia gutturosa.

maragato –a. *adx.* e s. Asturicus –a –um. Asturici –orum.

maragota. *s.f.* Capito –onis; cephalus –i.

maraña. *s.f.* **1.** *Arame, fío, pelo moi enleados:* implicatio, involutio, confusio –onis; (*de pelos*) passi crines; capilli diffusi, soluti ou incompti; incomptum caput. **2.** *Por ext., maravallada, mestura de cousas sen orde, embrolla:* dumetum –i; mixtura –ae; (*de xente*) turba –ae; tumultus –us. *V. tamén **follaxe.*** **3.** (*fig.*) *Enredo, lea:* confusio, perturbatio –onis; mixtura –ae; implicata, obscura, confusa res; tricae –arum.

marasmo. *s.m.* **1.** *Fraqueza extrema:* tabes –is; tabitudo, invaletudo –inis; marcor –oris; cachexia,

invalentia –ae; consumptio –onis. **2.** (fig.) *Desánimo, desalento*: V. **abatemento, desalento**. **3.** (fig.) *Gran desorde ou confusión*: rerum omnium perturbatio. V. *tamén* **caos, confusión, desorde, maraña**.

maratón. *s.m.* **1.** *Carreira pedestre*: marathonium curriculum *ou* certamen; cursus marathoni; certamen cursorium marathonianum. **2.** Por ext., *competición de resistencia*: perdiurnum certamen *ou* experimentum (saltatorium, musicum...); contentio, aemulatio, competitio –onis.

***maravedí**. *s.m.* V. **marabedí**.

***maravilla**. *s.f.* V. **marabilla**.

maraxe. *s.f.* **1.** *Brisa do mar*: aura –ae; maris aura; lenis aura. **2.** *Axitación suave das ondas*: levior exaestuatio; levis maris fluctuatio.

marca. *s.f.* **1.** *Sinal, distintivo*: nota –ae, signum, signaculum, pittacium –i; insigne –is; (*dun golpe, dunha ferida*) plagae vestigium; vibex –icis; cicatrix –icis; (*feita con ferro candente*) stigma –atis; (*deixada por un obreiro na súa obra*) character –eris. **2.** *Debuxo ou nome distintivo dunha empresa*: insigne –is. **3.** *Pegada, sinal*: vestigium, signum –i; vestigii nota. **4.** *Acción de marcar*: notae impressio *ou* distinctio. **5.** *Resultado, nivel, esp. deportivo*: ludicri certaminis exitus *ou* successus; contentionis principatus. ♦ *Bater unha marca*: eminere; primum locum obtinere. *Marca do prezo*: pretii scidula. *De marca*: insignis –e; primae notae (res). *Marca rexistrada*: fabricae *ou* fabricationis signum; signum legitimum.

marcado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *marcar*: notatus, signatus, impressus, insignitus –a –um. *adx.* **2.** *Acusado, intenso*: egregius, eximius, certus, clarus, manifestus –a –um; evidens –entis; singulari nota distinctus.

marcador –ora. *adx. e s.* **1.** *Que marca*: signator –oris; notarum *ou* signorum impressor; notationum effector, exactor *ou* mensor. *s.m.* **2.** *Cadro onde se anotan os participantes nunha competición e os seus puntos*: index –icis; punctorum tabula *ou* summa. **3.** *Dep. Xogador que marca ao adversario*: follis in portam impulsor *ou* expugator.

marcapasos. *s.m.* Machinula palpitationum moderatrix.

marcar. *v.tr.* **1.** *Sinalar, deixar unha marca*: notare; signare; nota distinguere; notam alicui rei impri-

mere; signire, insignire; (*un animal ou persoa*) pecudes signare; notam inurere; character signare; stigmata notare; stigmata imponere; signare frontem calida forcipe. **2.** (fig.) *Deixar marca por influír moito*: V. **influír**. **3.** *Sinalar os números dun teléfono*: telephonii numeros indicere *ou* premere; telephonicum colloquium parare. **4.** *Acentuar e delimitar un movemento*: tempus, mensuram temporis, intervallum, gradum signare *ou* indicere. **5.** *Dep. Realizar un xogador o control dun contrario*: adversarium premere *ou* impedire. *v. tr. e intr.* **6.** *Dep. Meter gol ou canastra*: follem in portam ingerere *ou* impellere; rete violare; punctum ferre.

marcaxe. *s.f.* **1.** *Acción de controlar un xogador a outro*: adversarii custodia; adhaerens defensio. **2.** *Liña entre dúas terras*: terminus –i; limes –itis.

marcha. *s.f.* **1.** *Acción de irse dun lugar*: profectio, digressio, egressio, discessio, abitio –onis; exodus –i; abitus –us; discessus, digressus –us; (*triumfal*) triumphus –i; (*fúnebre*) pompa funebris. **2.** *Acción de ir dun lugar a outro*: iter –ineris; gressus, incessus –us. **3.** *Curso, evolución dun proceso*: cursus, motus, progressus –us; curriculum –i; progressio, evolutio –onis. **4.** *Mec. Velocidade*: velocitatis gradus; velocitas commutabilis; (*meter a marcha*) commutatorium recte in sedem inserere. **5.** *Mús. Peza de ritmo moi marcado*: concentus incitatus; concentus ad gressum compositus; tubarum cantus. **6.** *Dep. Especialidade deportiva*: certamen ambulatorium; certatio ambulatoria *ou* agonistica; (*de remuda*) curriculum alternis cursoribus. ♦ *Abrir a marcha*: antea, praeire; praegredi, antegredi; antecedere, praecedere; praecurrere; primum *ou* principem locum habere. *Cerrar a marcha*: agmen cogere; novissimum ire. *Non abramos nin cerremos a marcha*: nec duces simus nec agmen cogamus. *A marchas forzadas* *ou* *a toda marcha*: magnis itineribus; cito, citato *ou* effuso agmine. *Posto en marcha*: vim effectumque habens; vicem suam explens. *Poñerse en marcha*: iter ingredi. *Cambiar o sentido da marcha*: iter convertere, flectere *ou* deflectere.

marchante. *s.m.* **1.** *Chalán, tratante*: propola –ae; caupo –onis; mercator, institor, negotiator –oris; (*de gando, de madeira, de seda, de la, de viño*) negotians boarius, materiarius, sericarius, lanarius, vinarius; (*de aceite*) (mercator) olearius; (*de trigo*) frumentarius –i; (*de roupa*) (negotiator) ves-

tiarius; (*de peixe, de salgadura, de sal*) cetarius, salsamentarius, salarius; (*de porcós*) suarius; (*de escravos*) venalitiis -i. V. **tamén chalán**. **2.** (fig. e pex.) *Individuo con quen unha muller ten relacións amorosas*: V. **amante**.

marchar. *v.intr.* **1.** *Deixar un lugar*: proficisci; abire, exire; cedere, discedere. **2.** *Moverse dun lugar a outro*: procedere; iter facere; progredi; ambulare; ire; pergere; pedibus ingredi; gradum facere ou inferre; gradum, gressum ferre; (*paseniño*) placide ou tardius ire; (*á présa*) pleno gradu ingredi; festinare; properare. **3.** *Funcionar un mecanismo*: V. **funcionar**. **4.** *Evolucionar*: cedere, succedere, evenire; procedere. ♦ *Todo marcha ben ou mal*: omnia bene, prospere, feliciter, recte ou male, infeliciter, infauste se habent, eveniunt, succedunt ou procedunt.

marcial. *adx.* **1.** *Relativo á guerra ou á milicia*: bellicus, bellicosus, martius -a -um; martialis -e. **2.** *Que imita as formas militares*: strenuus, magnificus -a -um; martialis, fortis, virilis -e; magni animi. ♦ *Artes marciais*: militiae artes. *Corte marcial*: tribunal militare. *Lei marcial*: lex martialis.

marciano -a. *adx.* Martianus, Martius -a -um; Martis incola; alienigenus stellaris; extraterrestis incola.

marco. *s.m.* **1.** *Pedra que sinala lindes*: finis -is; limes -itis; lapis -idis; terminalis lapis. **2.** *Antiga unidade monetaria alemana*: nummus Germanicus; Germanica libella; marca -ae. **3.** *Peza que rodea os bordos dun espello, porta, etc.*: margo -inis; scapus -i; fenestralis crater. **4.** (fig.) *Ambiente físico no que algo ten lugar*: V. **ambiente**.

marea. *s.f.* **1.** *Movemento das augas do mar*: aestus -us; maris, marinus ou maritimus aestus; rheuma -atis/-ae. **2.** *Campaña de pesca*: piscaturae ou piscationis tempus. ♦ *Marea baixa ou libre*: aestus decessus ou reciprocatio; aestus reciprocus. *Marea chea*: plenus aestus; aestus accessus; magni aestus. *Marea morta*: levis aestus. *Marea negra*: niger aestus. *Marea viva*: acer, dispar, fortis ou impetuus aestus. *Loitar contra vento e marea*: maximis viribus niti; obicibus non obstantibus perstare; alicui omnia infesta atque inimica esse.

mareante. *adx.* e s. Nauticae artis peritus; nauta, navita -ae; nauticus -i.

marear. *v.tr.* **1.** *Causar mareo*: nauseam ou stomachum facere. **2.** (fig.) *Cansar a alguén*: molestia afficere; stomachum movere; satietatem facere; fastidium creare. *v.intr.* **3.** *Navegar*: navigare; navem administrare, gubernare ou moderari. *v.pr.* **4.** *Sentir mareo*: nauseare; nausea premi ou commoveri; (*chegamos ao porto sen marearnos*) ad portum sine nausea appulimus. **5.** (fig.) *Cansarse por dar moitas voltas para resolver un asunto*: sacietate affici; alicquem alicuius rei taedere. V. **tamén cansarse**.

mareira. *s.f.* V. **mareiro**.

mareiro -a. *adx.* **1.** *Favorable para a navegación*: secundus, tutus, tranquillus, placidus -a -um. *s.f.* **2.** *Marea viva*: V. **marea**. **3.** *Movemento moi axitado do mar*: mare ou aequor agitatum, aestuosum, iratum ou ventosum; tempestas -atis; procella -ae; freta turbata procellis; magnus impetus maris. ♦ *Aire ou vento mareiro*: ventus marinus.

marelecer. *v.intr.* V. **amarelecer**.

marelo -a. *adx.* V. **amarelo**.

mare mágnum. *loc.lat.* Ingens copia, numerus, multitudo, concursus ou agmen; celebritas -atis; immensa turba; frequentia -ae. V. **tamén caos, confusión, desorde, maraña**.

maremoto. *s.m.* Maris motus; subaquanea perturbatio; profundi maris aestus.

marengo. *adx. m.* V. **gris**.

mareo. *s.m.* **1.** *Trastorno con náuseas*: nausea -ae; maris iactatio; vertigo -iginis. **2.** (fig.) *Cansazo, molestia*: fastidium, taedium -i. V. **tamén cansazo**.

marfallada. *s.f.* **1.** *Mestura sen orde*: V. **confusión, maraña**. **2.** *Chafallada, chambonada*: V. **chafallada**. **3.** *Enredo, lea, liorta*: V. **enredo**.

marfalleiro -a. *adx.* V. **chafallas**.

marfil. *s.m.* V. **almafí**.

marfileño -a. *adx.* Eburneus, eburnus, eboeus -a -um.

marga. *s.f. Xeol.* Marga -ae.

margarida. *s.f.* Bellis -idis; (*perla*) margarita -ae; margaritum -i.

margarina. *s.f.* Butyrum margarinum ou sebosum; margarinum -i.

margarita. *s.f.* V. **margarida**.

mariano –a. *adx.* Marialis –e; marianus –a –um; Mariae dicatus *ou* consecratus.

marica, maricas *ou* **maricón.** *adx. e s.m.* **1.** *Homosexual:* effeminatus; inversa sexualitate affectus; (pex.) paedicator –oris; cinaedus, draucus, pathicus –i; semivir –i. **2.** *Home de maneiras efeminadas:* effeminatus, delicatus –a –um; mollis, enervis –e. **3.** *Desprezable, ruín, indesexable, etc.:* nefarius, flagitiosus, turpis, vilis, abiectus, despiciabilis, improbus homo.

maridanza *ou* **maridaxe.** *s.f.* **1.** *Vida de casados:* connubium, coniugium, matrimonium –i. **2.** (fig.) *Harmonía:* V. esta palabra. **3.** (pex.) *Unión de persoas, intereses, etc.:* concordia –ae; consensus –us; factio, compositio, pactio –onis.

marido. *s.m.* Maritus –i; vir, viri; coniux –ugis; (*novo*) sponsus –i; (poét.) thalami *ou* tori consors.

mariguana *ou* **marihuana.** *s.f.* Marihuana –ae. V. *tamén* **haxix.**

marimacho. *s.m.* Virago –inis; masculina mulier; femina marem imitans *ou* viro similis.

***marinar.** *v.tr.* V. **escabechar.**

mariaña. *s.f.* **1.** *Beiramar:* litus –oris; ora, ripa –ae; ora maritima. **2.** *Conxunto de naves e do que toca á navegación:* classis –is; navalis exercitus; copiae navales; classis bellica *ou* nautica; res nauticae *ou* maritimae; (*mercante*) naves onerariae; (*de guerra*) classis –is. **3.** *Cadro con paisaxe marítima:* maris pictura *ou* tabula.

mariañán –á. *adx.* **1.** *Relativo á costa:* orarius, litorous, litorosus, litorarius –a –um; litoralis –e. **2.** *Persoa habitante da costa:* litoris incola; maritimi homines.

mariaño –á. *s.* *Habitante da mariaña luguesa:* litoris Lucensis incola.

mariañeira. *s.f.* **1.** *Arte ou profesión de mariañeiro:* nautica ars; scientia atque usus nauticarum rerum; navalis disciplina; res navalis *ou* nautica; nautarum exercitium. **2.** *Conxunto de mariañeiros dun barco:* nautarum turba *ou* coetus; nautici, classarii –orum; navales copiae.

mariaño –a. *adx.* **1.** *Relativo á xente do mar:* nauticus, marinus, maritimus –a –um; navalis –e. **2.** *Que navega ben (barco):* navigationi aptus *ou* idoneus. **3.** *Persoa que traballa na pesca:* piscator –oris. **4.** *Persoa que traballa nun barco:* nauta, navita –ae; nauticae artis peritus. **5.**

Persoa que serve na mariaña de guerra: nauticus, classarius –i; miles nauticus; nauta, navita –ae.

mariaño –a. *adx.* **1.** *Relativo ao mar:* marinus, maritimus –a –um. **2.** *Persoa que traballa nun barco:* V. **mariaño**. **3.** *Persoa que serve na mariaña de guerra:* V. **mariaño**. *s.f.* **4.** *Conxunto de barcos dunha nación:* V. **mariaña**. **5.** *Conxunto de persoas que serven na mariaña de guerra:* V. **mariañeira**. **6.** *Terras próximas ao mar:* V. **beiramar, costa, mariaña**. **7.** *Debuxo ou pintura con paisaxe marítima:* V. **mariaña**. ♦ *Azul mariaño:* caeruleus –a –um. *Mariaña mercante:* V. **mariaña**.

marioneta. *s.f.* **1.** *Boneco articulado:* neuropastum *ou* neuropaston –i; pupus, pupulus –i; mobile lignum. **2.** (fig.) *Persoa de pouco carácter:* levis, stultus/-a *ou* ineptus/-a vir/femina; alienae voluntati oboediens; (*persoa rixida*) truncus ambulans. ♦ *Ser coma unha marioneta:* ut nervis alienis mobile lignum duci.

***mariposa.** *s.f.* V. **bolboreta.**

mariscada. *s.f.* Crustatorum *ou* conchyliorum epulatio, comissatio *ou* convivium.

mariscador –ora. *s.* Conchita –ae; crustatorum *ou* conchyliorum piscator/-trix.

mariscal. *s.m.* Dux, ducis; summus imperator; marescallus *ou* marescalcus –i; summus militiae magister *ou* praefectus.

mariscar. *v.tr.* Crustata *ou* conchyilia piscari *ou* capere; conchas marinas legere.

marisco. *s.m.* Concha marina; crustata, conchyilia –orum.

marisma. *s.f.* Stagnosum litus; palustria –ium; regio maritima; ora palustris.

marital. *adx.* **1.** *Relativo ao marido:* maritalis –e. **2.** *Relativo ao matrimonio:* coniugalis, connubialis –e.

marítimo –a. *adx.* Marinus, maritimus, aequoreus –a –um; navalis –e.

marmelada. *s.f.* Fructuum *ou* pomorum liquamen; pulpa pomaria; conditaneus fructus; poma conditanea. V. *tamén* **conserva.**

marmeleiro. *s.m.* Cotonea *ou* cydonea malus; cydonia arbor; cydonia –ae.

marmelo. *s.m.* **1.** *Froito do marmeleiro:* cotoneum *ou* cydonium malum; cotoneum, cydonium –i. **2.** *Marmelada deste froito:* cotoneum malum; conditura ex cydoniis.

mármore. *s.m.* **1.** *Rocha calcaria:* marmor –oris; saxum –i; (*vermello*) syenites –ae; (*de Paros*) Parius lapis; lychnites –ae. **2.** *Peza ou escultura desta rocha:* marmorarium opus; signum marmoreum; simulacrum e marmore. ♦ *Adornar, revestir de mármore:* marmorare. *Imitar o mármore:* marmor imitari; marmori simile aliquid reddere; venis distinguere.

marmóreo –a. *adx.* **1.** *De mármore:* marmoreus, marmorarius –a –um. **2.** *Insensible, frío:* saxeus, lapideus, marmoreus, inhumanus –a –um.

marmorista. *s.m.* Marmorarius –i.

marmota. *s.f.* **1.** *Mamífero dos roedores:* mus Alpinus. **2.** (fig.) *Persoa durmiñoa:* V. **durmiñón.**

maroma. *s.f.* Funis –is; (*de barco*) rudens –entis; (*da áncora*) anchorale –is; anchoralis funis.

marón. *adx. m.* Admissarius –i; (*cabalo*) admissarius equus; (*ouro*) taurus sementifer.

maronda. *adx.f.* V. **estéril.**

marqués –esa. *s.* Marchio –onis. Marchionissa, marchisana –ae; marchionis uxor.

marquesado. *s.m.* Marchionis dignitas, munus ou dicio; marchionatus –us; marchia –ae.

marquesiña. *s.f.* Prothyrum –i; velamen –inis.

marquetería. *s.f.* Emblema –atis; ars tessellaria; opus intestinum ou vermiculatum. ♦ *Facer marquetería:* lignum ebore distinguere; intestino opere ornare. *Artesán que traballa nela:* (faber) intestinarius.

marra. *s.f.* Tudes –is; tudex –icis; clava –ae; malleus ferreus.

marrán –á. *adx. e s.* V. **cocho**¹.

marraxo. *s.m.* Squalus –i; isurus oxyrhyncus.

marroa. *adx.f.* V. **estéril.**

marrón. *adx.* V. **castaño.**

Marrocos. *top.* Marochium –i; Mauritania, Mauritania ou Tingitania –ae.

marroquí. *adx. e s.* Marochiensis –e; Maurus, Maurusiacus, Marocanus –a –um. Marochiensis –ium; Mauri, Marocani –orum.

marroquinería. *s.f.* Loreum ou pellinum opus.

marsupial. *adx.* **1.** *Relativo aos marsupiais:* marsupialis –e. *s.m.pl.* **2.** *Orde destes mamíferos:* belluae marsupiales; marsupiales –ium.

marsupio. *s.m.* Marsupium –i; sacculus infantium gestatorius.

marta. *s.f.* Mus silvestris.

martabela. *s.f.* **1.** *Especie de espantallo que fai ruído:* crepaculum, crepitaculum –i. **2.** *Pecho:* pessulus –i. **3.** (fig.) *Persoa que fala moito e con pouco sentido:* garrulus/-a; loquax, dicax –acis.

Marte. *s.m.* **1.** *Planeta:* Mars, Martis; Martis stella. **2.** *Mit. Deus romano:* Mars, Martis; Mavors –ortis; Marspiter –tris; Gradivus –i.

martelada. *s.f.* Mallei ictus.

martelar. *v.intr.* **1.** *Dar golpes co martelo:* (malleo) tundere; cudere. **2.** (fig.) *Insistir teimosamente:* vexare; persequi; contumaciter agere; animo non deficere; iterum iterumque rogare; rogando instare; rogitare. V. *tamén insistir.* ♦ *Martelar en ferro frío:* frustra laborare; oleum et operam perdere.

martelo. *s.m.* **1.** *Ferramenta para dar golpes:* malleus, marcus –i; (*pequeno*) malleolus, marculus, martulus, marcellus –i; (*de médico*) marculus medicinus; nervorum repercussionum index; (*eléctrico*) electrinus malleus; malleus electrica vi ou sucino fluxu actus. **2.** *Dep. Bola de ferro para ser lanzada:* malleus –i. **3.** *Anat. Óso do oído medio:* malleolus –i. ♦ *Estar entre a bigornia e o martelo:* V. **bigornia e espada.**

martes. *s.m.* Dies Martis; feria tertia.

***martín pescador.** *s.m.* V. **martiño peixeiro.**

martiño peixeiro. *s.m.* Alcedo –inis; (h)alcyon –onis.

mártir. *s.* **1.** *Persoa que padece o martirio:* martyr –yris; christianae fidei testis; (*ser mártir*) martyrium ferre ou obire; matyrii palmam consequi; mortem pro Christo ferre ou tolerare; vitam offerre; cruciari; torqui. **2.** Por ext., *persoa que sofre moitas penalidades:* cruciatus/-a; angore ou molestiis vexatus/-a; aerumnis afflictus/-a; (*mártir da súa ambición*) ambitionis miser; (*dunha persoa*) ab aliquo cruciari.

martirio. *s.m.* **1.** *Morte ou tormento por motivos relixiosos:* martyrrium –i; (*suplicios dos mártires*) martyrum passiones. **2.** Por ext., *castigo cruel:* tormentum, supplicium, cruciamentum –i; cruciatus –us. **3.** Por ext., *cousa que causa moito sufrimento ou o mesmo sufrimento:* cruciatus –us; angor –oris; aerumna, poena –ae.

martirizar. *v.tr.* **1.** *Someter a martirio:* martyrizare; martyrio afficere; cruciare; torquere; mar-

tyrem cruciare. *v.pr.* **2.** (fig.) *Atormentarse*: V. este verbo.

martiroloxio. *s.m.* Martyrologium –i; martyrum index *ou* acta.

maruca. *s.f.* Molva molva; gadus morrhua.

marusía. *s.f.* V. **mareira**.

marxa. *s.f.* V. **penca**.

marxe. *s.f.* **1.** *Beira, bordo (de terra)*: margo –inis; ora, ripa –ae. **2.** *Arró, cómaro*: V. **arredor**. **3.** *Espazo en branco nunha folla*: margo –inis. **4.** *Espazo de tempo entre dous límites*: spatium –i; (*oportunidade*) ansa –ae. **5.** *Ganancia*: V. esta palabra. ♦ *Quedar á marxe*: curas mittere; curam ex animo deicere. *Deixar á marxe*: relegare; praeterire; praetermittere. *Pór unha nota á marxe*: notam *ou* annotationem margini apponere *ou* adscribere. *Deixar marxe*: marginem in scriptis relinquere; marginare. *Vida á marxe da sociedade*: vita in extrema societate; ab humana consortione relegatio.

marxinado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *marxinar*: marginatus, relegatus, missus, praetermissus –a –um; margine instructus. **2.** *Que se afasta ou que é afastado*: (ab hominibus) relegatus.

marxinal. *adx.* **1.** *Que está á marxe*: in margine situs, positus *ou* scriptus; limitaneus –a –um; terminalis –e. **2.** *De pouca importancia*: tantulus, secundarius –a –um; minoris *ou* levis momenti. **3.** *Separado do que é maioritario*: marginatus –a –um; minor –us.

marxinar. *v.tr.* **1.** *Pór marxe*: marginem facere; margine struere *ou* ornare; marginem in scriptis relinquere; marginare. **2.** *Manter á parte, deixar en segundo plano*: relegare; aliquem missum facere; levi momento aestimare. *v.pr.* **3.** *Afastarse*: V. este verbo.

marxismo. *s.m.* Marxiana disciplina *ou* doctrina; Marxiana *ou* Marxii placita; marxismus –i.

marxista. *adx.* **1.** *Relativo ao marxismo*: Marxianus –a –um. *s.* **2.** *Partidario do marxismo*: marxista –ae; Marxii *ou* Caroli Marx sectator/-trix; Marxianae doctrinae fautor/-trix *ou* assecla.

marzal. *adx.* Martius –a –um. ♦ *Trigo marzal*: trimestre triticum.

marzo. *s.m.* Martius –i; mensis martius.

masa. *s.f.* **1.** *Mestura dunha materia sólida con auga*: massa –ae; (*de fariña*) farinacea massa; fa-

rina ex aqua subacta *ou* aqua conspersa et subacta; pasta –ae; (*de cemento e grava*) caementum –i; commixtio lithocolae et glareae; lithocola glareae adiecta. **2.** *Gran porción de materia*: moles –is; rudis indigestaque moles; acervus –i; vis, vis; copia –ae; (*de xeo*) glacialis moles. **3.** *Multitude de persoas*: turba –ae; multitudo –inis; hominum turma, turba *ou* multitudo; grex, gregis; plebs, plebis; magnus numerus; gentium moles *ou* catterva. **4.** *Fís. Cantidade de materia dun corpo*: massa –ae; totum rei corpus. ♦ *Coller coas mans na masa*: in flagranti delicto, in (manifesto) crimine *ou* scelere deprehendere. *Facer masa*: V. **amasar**.

masacrar. *v.tr.* Trucidare; trucidando occidere; passim concidere; promiscue obtruncare.

masacre. *s.m.* Caedes –is; caesio –onis; strages –is; nex, necis.

masaxe. *s.f.* Fricatio, frictio –onis; fricamentum –i; tractatus –us; (*despois do afeitado*) linimentum confectae rasurae. ♦ *Tratamento por masaxes*: iatraliptice –es. *Dar masaxes*: tractare; fricare; malaxare; (capita, ora, lacertos, crura unguento, oleo) confricare; (dorsum) circumlinire.

masaxista. *s.* Tractor/-trix; iatralipta *ou* iatraliptes –ae; fricator/-trix; unctor/-trix; (*nos ximnacios, palestras e baños romanos*) alipta *ou* aliptes –ae.

mascar. *v.tr.* Mandere, manducare; masticare; dentibus molere, commolere, comminuere *ou* extenuare. ♦ *Goma de mascar*: V. **goma**.

máscara. *s.f.* **1.** *Carauta, careta*: V. **carauta**. **2.** *Personaxe que leva unha carauta*: personatus/-a *ou* larveus/-a vir/femina. **3.** *Aparato para protexer a cara, evitar gases tóxicos, etc.*: oris integumentum; oculare tegimen; oculorum *ou* narium praesidium; (*antigás*) cassis contra afflatus pestiferos; cassis gasio cohibendo; (*de osíxeno*) persona oxygenica. **4.** (fig.) *Expresión coa que se trata de ocultar os sentimentos*: simulatio –onis; species –ei; imago –inis; pellis –is.

mascarada. *s.f.* **1.** *Festa en que participan persoas con máscara*: personatorum saltatio, congressus *ou* conventus. **2.** *Grupo de persoas con máscara*: personatorum pompa, spectaculum, caterva *ou* agmen; personata pompa

mascarón. *s.m.* Turpis *ou* monstruosa persona; deformis larva. ♦ *Mascarón de proa*: rostrum –i.

mascato. *s.m.* Pelicanus ou pelecanus, onocrotalus -i.

mascota. *s.f.* Amuletum -i; animal nimis cultum; fortunae pignus; res immodice probata; imago supersitiosae venerata; numen facticium.

masculino -a. *adx.* Virilis -e; masculus, masculinus -a -um; (*sexo*) sexus virilis; (*xénero*) masculinum ou virile genus; masculinum -i.

maseira. *s.f.* **1.** *Pía onde se bota de comer aos animais: V. bacía.* **2.** *Pía onde se amasa o pan: V. artesa.*

maseiro. *s.m.* Alveus minor.

masificación. *s.f.* Nimia aequatio; ad gregem redactio; nimia frequentia. *V. tamén aglomeración, afluencia.*

masilla. *s.f.* Glutinum, lutum -i.

masivo -a. *adx.* Ingens, frequens -entis; magnus, multus, immensus, gregarius -a -um; gregalis, communis -e; non usitatus.

masón. *s.m.* Francomurarius -i; francomurator -oris; francomurarius assecla.

masonería. *s.f.* Francomurariorum ou francomuratorum secta ou sodalicium; massonica secta; societas francomuraria.

masónico -a. *adx.* Francomurarius, massonicus -a -um.

masoquismo. *s.m.* Masochismus -i; masochiana libido; algophilia -ae.

masoquista. *adx. e s.* Masochiana perversitate ou libidine affectus; dolorum cupidus.

mass media. *s.m.pl.* Instrumenta communicationis socialis.

mastigar. Mandere; dentibus comminuere. *V. tamén mascar.* ♦ *Tragar sen mastigar: V. engullir.* *Darlle a un todo mastigado: omnia minima in os alicui inserere.*

***mástil.** *s.m.* *V. mastro.*

mastín. *s.m.* Molossus -i; excubitor canis.

mastodonte. *s.m.* **1.** *Mamífero fósil: mastodon -ontis.* **2.** (fig.) *Persoa, cousa ou animal moi grande: pergrandis homo ou res; pergrande animal; vir/femina immani corporis magnitudine.*

mastodóntico -a. *adx.* Pergrandis, praegrandis, immanis -e; giganteus -a -um.

mastro. *s.m.* **1.** *Poste que sostén as velas dun barco: malus -i; arbor -oris.* **2.** *Barra que sostén algo,*

esp. a bandeira: palus -i; arbor -oris; hasta -ae; fulcrum -i. ♦ *Izar o mastro: malum erigere. Arriar o mastro: malum inclinare.*

masturbación. *s.f.* Masturbatio, pollutio -onis; onanismus -i; (vulg.) laeva manus.

masturbar. *v.pr.* Masturbari; (vulg.) exmucicare; tractare; soloeicismum facere.

mata ¹. *s.f.* *Planta baixa: frutex -icis; arbuscula -ae; (de pelo) caesaries -ei.*

mata ². *s.f.* *Matanza do porco: V. matanza.*

matachín. *s.m.* Lanio -onis; lanius, laniarius -i; laniator -oris.

matadoiro. *s.m.* Laniarium -i; laniena -ae; macellum -i; (*carnicería*) taberna carnaria ou macellaria; (fig.) improbus labor; gravis molestia. ♦ *Levar a un ao matadoiro: aliquem in summum discrimen obicere.*

matador -ora. *s.* **1.** *Asasino: V. esta palabra.* **2.** *Matachín: V. esta palabra.* **3.** *Toureiro: taurorum agitator/-trix et interfecto/-trix.* *adx.* **4.** (fig.) *Moi malo, desagradable, difícil: letalis, difficilis -e; improbus, noxius, infestus -a -um.*

matagueira. *s.f.* Virgultum, dumetum, spinetum -i; frutex -icis; dumis plenus locus.

matamoscas. *s.m.* Venenum muscis internecivum.

matanza. *s.f.* **1.** *Masacre: V. esta palabra.* **2.** *Operación de matar e preparar o porco: suina caedes.*

matapiollos. *s.m.* (pop.) Pollex -icis. *V. tamén dedo, polgar.*

matar. *v.tr.* **1.** *Quitar a vida: occidere; interficere; perimere, interimere; necare, enecare; conficere; opprimere; extinguere; exanimare; mactare; trucidare; iugulare; obtruncare; caedere; effligere; sternere; perdere; absumere, consumere; auferre; ferire; (de ou e medio) tollere; morte afficere, mactare ou mulcare; mortem ou necem alicui afferre ou inferre; animam ou spiritum alicui eripere, adimere ou auferre.* **2.** *Apagar (o lume, a luz): V. apagar.* **3.** *Quitar, satisfacer (a fame, a sede, o antollo): famem, sitim explere; cupiditatem satiare.* **4.** *Quitar a saúde, facer padecer: valetudinem demere; lacerare; conficere; exanimare; (por que me matas cos teus laios?) cur me querelis exanimas tuis?* **5.** *Facer desaparecer (a esperanza, a ilusión, a liberdade...): spem adimere ou fallere; libertatem opprimere.* **6.** *No xogo*

de cartas, *superar a do contrario*: V. **encartar**. v.pr. **7. Perder a vida**: V. **morrer**. **8. Pasar moitos traballos**: laboribus se frangere; se conterere; se dirumpere; defatigari; sudare, desudare; summa ope niti; (*de cansazo*) lassitudine confici; (*a estudar*) studiis emori; (*inutilmente*) frustra laborare; oleum et operam perdere; surdo *ou* asello fabulam narrare. **9. Suicidarse**: se occidere *ou* interimere; mortem sibi consciscere; sua manu interfici; manus sibi inferre; vita se privare. ♦ *Estar, levarse a matar*: male inter se convenire; simulates cum aliquo habere *ou* exercere. (*Pórse*) *a matar*: inimicitias contrahere, capessere *ou* suscipere. *Matar o tempo*: tempus terere; otiari; otiosum esse. *Que me maten se non é verdade*: peream nisi verum est. *Tanta espera mágame*: spectando exedor. *Matalas calando*: aliquid dolose (silentio) praetermittere *ou* callide occultare; clanculum, tecte suis rebus prospicere *ou* rem suam gerere. *Matar dous paxaros dun tiro*: de eadem fidelia duos parietes dealbare; una mercede duas res assequi; uno saltu duos apros capere.

matarratos. s.m. **1. Veleno para matar roedores**: venenum muribus internecivum *ou* interimendis. **2. (fig.) Comida ou bebida de mala calidade**: inconditus, illiberalis, vilis, sordidus cibus *ou* potus; (*viño*) vappa -ae; villum -i.

matasáns. s. (fam.) Medicus inscius, imperitus, ineptus, ignarus, inutilis.

mate¹. s.m. **1. Arbusto que dá follas das que se fai unha infusión estimulante**: illex paraguaiensis. **2. Esa infusión**: ilicis paraguaiensis potio *ou* dilutum.

mate². adx. *Sen brillo*: pallidus, languidus, remissus -a -um; pallens, languescens -entis.

mate³. *Xaque mate*: incitae -arum; incita -orum; (*dar mate*) regem alligare; (prop. e fig.) ad incitas *ou* ad incita redigere *ou* adigere.

matemática. s.f. V. **matemático**.

matemático -a. adx. **1. Relativo ás matemáticas**: mathematicus -a -um. **2. Por ext., exacto, preciso**: mathematicus, certus, exactus -a -um. s. **3. Especialista en matemáticas**: mathematicus/-a. s.f. **4. Ciencia dos números**: mathematica -ae; mathematica -orum; mathesis -is/-eos.

materia. s.f. **1. Substancia**: materia, massa -ae; materies -ei; corpus -oris; concreta natura. **2. Asunto, tema de que se fala ou escribe**: materia

-ae; materies -ei; argumentum -i; res, rei; quaestio, sermo -onis. **3. Rama do saber**: disciplina, doctrina -ae; studiorum disciplinae. ♦ *Entrar en materia*: rem ingredi. *Antes de entrar en materia*: priusquam huiuscemodi rei initium expediā. *Materias primas*: res maxime necessariae; primarii usus materiae *ou* res.

material. adx. **1. Corpóreo**: corporeus, corporatus -a -um; corporalis, sensibilis, tangibilis, tactilis, tractabilis -e. **2. Relativo ao que se pode ter ou utilizar**: materialis -e; corporeus, concretus -a -um. s.m. **3. Aquilo do que algo está feito**: materia -ae; materies -ei; instrumentum -i. **4. Conxunto de cousas para unha actividade**: materia -ae; instrumentum -i; apparatus -us; (*escolar*) scholare instrumentum; (*de construción*) aedificandi materia; materiatio -onis; (*materia bélica*) bellica instrumenta; belli apparatus; (*radioactivo*) res radios elicientes. ♦ *Bens materiais*: bona externa.

materialismo. s.m. Materiae cultus; materialismus -i; doctrina eorum qui ad corpus omnia referunt *ou* qui nihil praeter materiam esse putant.

materialista. adx. e s. Spiritus *ou* spiritualitatis negator; unius materiae assertor; materialista -ae.

materializar. v.tr. **1. Dar forma ou aparencia material**: materiae conformare; ad rem perducere. v.pr. **2. Tomar forma material**: certum definitumque fieri; ad rem perduci.

maternal. adx. Maternus -a -um.

maternidade. s.f. **1. Condición de nai**: matris munus, condicio *ou* dignitas. **2. Establecemento hospitalario**: maternum hospitium *ou* nosocomium.

materno -a. adx. Maternus -a -um. ♦ *Lingua materna*: sermo patrius, natus *ou* domesticus; lingua vernacula.

matinación. s.f. V. **cavilación**.

matinal. adx. V. **matutino**.

matinar. v.intr. V. **cavilar, pensar**.

matinas. s.f.pl. *ou* **matíns**. s.m.pl. Matutinum -i; matutinae preces.

matiz. s.m. **1. Grao dunha cor**: exigua coloris differentia; coloris gradus; colorum ratio, transitus *ou* commissurae; (*variedade de cores*) colorum varietas; diversi *ou* varii colores. **2. Trazo ou as-**

pecto que dá carácter: varietas -atis; discrimen -inis; tenue discrimen.

matizar. *v.tr.* **1.** (*En pintura*) *graduar pola combinación de cores ou tons: (variis coloribus) distinguere; (quitando luz) lumen coloribus suppressere.* **2.** (*En pintura*) *dar un matiz a unha cor: variare; colores adumbrare.* **3.** (*fig.*) *Graduar utilizando distintos matices ou tons: gradus distinguere; (a voz) vocis sonum variare ou aptare; (alzar, baixar o ton da voz) vocem intendere, submittere.* **4.** *Graduar unha expresión, un concepto para aclaralos: accuratius describere ou explanare.*

mato. *s.m.* V. **batume, esquilmo, estrume, matagueira.**

matogueira. *s.f.* V. **matagueira.**

matón. *s.m.* **1.** *Home que presume de valente: balatro -onis; alapator -oris; verbis ou lingua ferox; iactans -antis; vaniloquus, ventosus homo; (fig.) miles gloriosus.* **2.** *Matachín, matador: V. estas palabras.*

matraz. *s.m.* Vas investigationis medicae.

matriarcado. *s.m.* Matriarchatus -us; matris dominatus ou auctoritas.

matriarcal. *adx.* Matriarchalis -e.

matricial. *adx.* Matricularius -a -um.

matricida. *s.* Matricida -ae; matris occisor ou interfector/-trix.

matricidio. *s.m.* Matricidium -i; matris occisio.

matrícula. *s.f.* **1.** *Rexistro de persoas ou cousas: matricula -ae; album -i; nominum, vehiculorum album; matrix -icis; index -icis; (placa de matrícula dun coche) notaculum autoraedae.* **2.** *Acción de matricular(se): in tabulas ou in tabulis relatio ou adscriptio.* **3.** *Conxunto de persoas ou cousas matriculadas: nominum, vehiculorum tabula, relatio ou index.* **4.** *Número de rexistro dun coche, barco, etc.: numerus in tabulam matricem relatus. V. tamén **placa.** ♦ Matrícula de honor: maxima ou honorifica nominatio.*

matriculado -a. *adx. e part.* In tabulas ou in album relatus; in albo adscriptus.

matricular. *v.tr.* **1.** *Inscribir nunha matrícula: nomina in album referre, mittere ou inserere; in tabulis adscribere; (un coche novo) notaculo autocinetum instruere; novum autocinetum in publicum vehiculorum album inscribere. v.pr. 2.*

Inscribirse nunha matrícula: sese in album inscribere.

matrimonial. *adx.* V. **conxugal.**

matrimonialista. *s.* Iuris matrimonialis peritus/-a.

matrimonio. *s.m.* Matrimonium, coniugium, connubium -i; (poét.) hymenaeus, thalamus, torus -i; taeda -ae; (*celebración do matrimonio*) nuptiae -arum; nuptiarum festivitas; matrimonii sollemnitates; (*contraer matrimonio*) matrimonium inire, contrahere, capessere; connubio iungi; iugalia vincla subire; (*parella unida en matrimonio*) coniuges -um; (*romper o matrimonio*) nuptias rumpere; matrimonium solve-re, dissolvere, dissociare, distrahere, dimittere; (*partidario do matrimonio*) nuptiator -oris; (*fig.*) (*desde o matrimonio ata a morte*) inter utramque facem.

matriz. *s.f.* **1.** *Anat. Útero: matrix -icis; uterus, alvus -i; loca genitalia.* **2.** *Molde para fundir: exemplar -aris; typus, prototypus -i; (en arxila) exemplar e gypso factum; forma -ae.* **3.** *Casa, comercio, lingua que deu orixe a outros: primaria sedes; matrix -icis; (lingua) lingua patria, domestica ou vernacula; patrius sermo.* **4.** *Orixinal dun documento: exemplar -aris; autographum -i; matrix -icis.*

matrona. *s.f.* Obstetrix -icis; medica -ae.

matutino -a. *adx.* Matutinus -a -um; matutinalis -e.

Mauricio (Illa). top. Insula Mauricana.

Mauritania. top. Mauritania ou Mauretania -ae; (*occidental*) Mauritania Caesariensis; (*oriental*) Mauritania Tingitana.

mauritano -a. *adx. e s.* Mauritanus, Mauritanicus, Maurus, Maurusius; Maurisiacus -a -um. Mauri, Maurusii, Mauritani -orum.

mausoleo. *s.m.* Mausoleum -i.

maxestade. *s.f.* **1.** *Carácter, aspecto de grandeza: maiestas, dignitas -atis; dignitas regia; imperatoria magnitudo; (das palabras) gravitas verborum.* **2.** *Tratamento de reis: vestra maiestas ou reverentia.*

maxestático -a. *adx.* Maiestaticus -a -um.

maxestoso -a. *adx.* Gravis -e; amplus, augustus, magnificus, sumptuosus -a -um; (*de aspecto maxestoso*) augusta oris et corporis specie.

maxia. *s.f.* **1.** *Conxunto de prácticas e crenzas en forzas beneficiosas ou prexudiciais:* magice –es; magia –ae; carmen –inis; (*emprego da maxia*) magicae artes; magicum ministerium; veneficium, incantamentum –i; incantatio, fascinatiō –onis; magicus ritus. **2.** *Ilusionismo:* praestigiae –arum; fallacia –ae; dolus, fucus –i. **3.** (*fig.*) *Efecto, atractivo ao que é difícil resistirse:* illecebra –ae; lenocinium –i; dulcedo –inis; suavitas –atis. ♦ *Coma por arte de maxia:* vi artis (suae, eius, eorum, earum); mirabiliter. *Maxia branca:* ars magica benefica. *Maxia negra:* ars magica malefica.

maxiar. *adx.* e *s.* Hungarus –a –um. Hungari –orum.

máxico –a. *adx.* **1.** *Relativo á maxia ou aos magos:* magicus, magus –a –um. **2.** *Que produce efectos maravillosos:* divinus –a –um; singularis, incredibilis –e. ♦ *Variña máxica:* virgula divina ou divinatrix.

maxilar. *adx.* **1.** *Relativo á mandíbula:* maxillaris –e. *s.m.* **2.** *Óso que forma parte da mandíbula:* os malarum. ♦ *Músculos maxilares:* siagones –um; siagonitae –arum.

máxima. *s.f.* **1.** *Frase que expresa unha regra de conduta:* sententia –ae; effatum, enuntiatum –i; enuntiatio –onis; axioma –atis. **2.** *Idea pola que se rixe unha persoa:* praeceptum, institutum –i; ratio –onis; lex, legis; placita, decreta, scita –orum.

máxime. *adv.* Maxime, potissimum; praesertim; praecipue; a fortiori.

máximo –a. *adx.* **1.** *Sumo:* maximus, summus –a –um. *s.m.* **2.** *Grao máis alto a que se pode chegar:* maximum, summum, fastigium –i; culmen –inis.

maxín. *s.m.* V. **entendemento, intelixencia, imaxinación.**

maxinar. *v.tr.* V. **cavilar, discorrer, pensar.**

maxisterio. *s.m.* **1.** *Conxunto de estudos para acadar o título de mestre:* ordo magistris instituentis; magisterii ratio studiorum. **2.** *Cargo, labor de mestre:* ludimagistri (ludi magistri) munus; docendi munus; praeceptio, institutio, eruditio –onis; magisterium –i. V. *tamén* **mestre**. **3.** *Conxunto de persoas que exercen esta función:* magistrorum collegium; magistri –orum; praeceptores, doctores –um.

maxistrado –a. *s.* **1.** *Persoa que desempeña un cargo importante, esp. político:* magistratus –us; moderator; administrator/-trix; (*primeiros maxistrados*) civitatis principes. **2.** *Funcionario de xustiza:* magistratus –us; iudex –icis; iuris interpres. **3.** *Membro dun tribunal de xustiza:* magistratus –us; iudex –icis.

maxistral. *adx.* Egregius, optimus, perfectus, artificiosus –a –um; excellens –entis; singularis –e; artis plenus; praeclara arte factus, dictus ou compositus.

maxistratura. *s.f.* **1.** *Cargo de maxistrado:* magistratus –us; potestas, dignitas –atis; imperium –i; honos –oris; magistratus munus ou dignitas. **2.** *Tempo que dura ese cargo:* magistratus, iudicatus –us. **3.** *Conxunto dos maxistrados:* magistratum collegium ou ordo.

maza. *s.f.* **1.** *Martelo grande:* malleus ligneus ou ferreus; (*matar a golpes de maza*) compilare. **2.** *Mallo:* V. esta palabra. **3.** *Instrumento para mazar o leite:* malleus –i; instrumentum ad lac agitandum. **4.** *Obxecto para tocar o bombo:* tympani malleus. **5.** *Arma antiga:* clava –ae.

mazá. *s.f.* Malum –i. ♦ *Mazá da gorxa:* nodus –i. *Mazá da discordia:* malum discordiae.

mazadura. *s.f.* Suggillatio –onis; suggillatus –us. V. *tamén* **hematoma.**

mazaira. *s.f.* V. **maceira.**

mazán. *s.f.* V. **mazá.**

mazapán. *s.m.* Laterculus –i; amygdalina pasta (albumine condita).

mazar. *v.tr.* **1.** *Mallar; petar:* tundere; percutere; pulsare; (*a golpes*) suggillare. V. *tamén* **brear, golpear**. **2.** *Bater o leite para extraerlle a manteiga:* lac agitare ad butyrum segregandum. **3.** *Producir mazaduras:* suggillare; verberare; quaterere, percutere; tundere, contundere; livida contusione afficere; plagis aliquem contundere. *v. pr.* **4.** *Sufrir mazaduras:* suggillari; percuti; suggillationibus affici.

mazarico. *s.m.* **1.** *Ave limícola: (común) numenius phaeopus; (real) numenius arquata.* **2.** *Instrumento para mazar o leite:* V. **maza.**

mazaroca. *s.f.* **1.** *Porción de liño, la, etc. que se envolve no fuso:* fusi glomus; stamen –inis; filum –i. **2.** *Espiga de millo:* zea spica.

***mazmorra.** *s.f.* V. **alxube.**

mazo. *s.m.* **1.** *Martelo de madeira:* tudes -is; ligneus malleus. **2.** *Maza para mallar o liño e outros cereais:* V. **mallo**. **3.** *Maza para bater o leite:* V. **maza**. **4.** *Especie de martelo grande dos ferreiros:* malleus mechanicus ou machinalis.

mazurca. *s.f.* Saltatio, musica Polonica.

mea. *s.f.* V. **madeixa**.

meada. *s.f.* V. **madeixa**.

meandro. *s.m.* M(a)eander -dri; flexus, anfractus -us; (*o Rin, cando está cerca do Océano, segue o seu curso en varios meandros*) Rhenus, ubi Oceano appropinquavit, in plures defluit partes.

mear. *v.intr.* Balare; balatus edere ou dare; (*con frecuencia*) balitare.

Meca. **1.** (top.) Mecca -ae. *s.f.* **2.** (fig.) (Con minúscula) *lugar moi atractivo, centro onde máis ou mellor se desenrola unha actividade:* copiosissima ou fortunatissima urbs. ♦ *Andar ou ir de Ceca en Meca, correr Ceca e Meca:* V. **ceca**.

mecánica. *s.f.* V. **mecánico**.

mecánico -a. *adx.* **1.** *Que funciona por un mecanismo:* mechanicus -a -um; machinalis -e. **2.** Por ext., *que se fai sen pensar:* machinalis, irrationalis -e. **3.** *Persoa que repara máquinas:* machinator/-trix; mechanicus ou machinalis opifex. *s.f.* **4.** *Ciencia de construír ou arranxar máquinas:* machinalis ars, disciplina ou scientia; mechanica ars. **5.** Por ext., *maneira como algo se organiza ou funciona:* tractatio, ratio, motio -onis; usus -us.

mecanismo. *s.m.* **1.** *Conxunto de pezas que fan que algo funcione:* compages -is; machinamentum -i; mechanema -atis; fabrica, structura -ae; fabricatio, compositio -onis. **2.** *Maneira de realizarse ou producirse unha actividade, un fenómeno, etc.:* ratio, machinatio -onis; via -ae.

mecanización. *s.f.* Machinarum inductio ou usus; machinalia subsidia.

mecanizar. *v.tr.* **1.** *Transformar un traballo substituíndoo por máquinas:* machinalem facere ou reddere. **2.** (fig.) *Volver algo ou a alguén similar a unha máquina:* machinalem facere; humanitatem exuere. *v.pr.* **3.** *Empregar máquinas:* machinas inducere; machinis uti; machinis opera efficere. **4.** (fig.) *Converterse unha acción humana en automática:* humanitatem amittere; machinalem fieri.

mecano. *s.m.* Mechanema lusorium.

mecanografar. *v.tr.* Scriptoria machinula, machina scriptoria ou dactilographio exarare; machinula ou machinulae ope aliquid scribere.

mecanografía. *s.f.* Mechanographia -ae; mechanographica ou dactilographica ars.

mecanógrafo -a. *s.* Dactilographus/-a; dactiloscaptor/-trix.

mecenado. *s.m.* Maecenatianum ou bonarum artium patrocinium; munificentia -ae.

Mecenas. *s.m.* Maecenas -atis.

mecenas. *s.m.* Bonarum artium, litterarum ou litterarum artiumque patronus; optimarum litterarum fautor; hodiernus Maecenas; vir ou dominus munificus.

mecha. *s.f.* **1.** *Pabío:* ellychnium -i; stuppa -ae; myxus -i; (*de mina ou de explosivo*) ignitabulum, igniarium -i; funiculus incendiarius. **2.** *Conxunto de cabelos diferentes:* cirrus versicolor. ♦ (pop.) *A toda mecha:* raptim; properanter; celerime; magnis itineribus. (pop.) *Aguantar mecha:* aequo animo, patienter aliquid ferre.

***mechón.** *s.m.* V. **guecho**.

meco. *s.m.* **1.** *Trato cariñoso en exceso:* nimia indulgentia; nimum obsequium; deliciae -arum. **2.** *Desexo de temrura, aloumiños, etc.:* blanditiae -arum; blandimenta, delenimenta -orum; blandae voces; blanda dicta.

mecoso -a. *adx.* Delicatus, delicatulus, blandus -a -um; mollis -e.

meda. *s.f.* **1.** *Morea de monllos:* manipulorum congeries; meta -ae. **2.** *Morea de palla ou herba seca:* palarium -i; fenile -is. **3.** *Morea de palla na leira:* V. **medeiro**.

medalla. *s.f.* Numisma ou nomisma -atis; bulla -ae; insigne -is; (*ao mérito militar*) virtutis nomisma ou insigne; militare decus; (*decoración militar ou adorno dos cabalos*) phalerae -arum; (*de ouro, de prata, de bronce*) nummus aureus, argenteus, aheneus (aeneus, ahenus ou aenus) honoris causa; aureum, argenteum, aheneum nomisma ou insigne.

medallón. *s.m.* **1.** *Medalla grande:* magnum numisma (nomisma); gemma imaginem referens; effigiata gemma. **2.** *Baixorrelevo redondo ou oval:* anaglypta ou anaglypha -orum; emblema -atis. V. *tamén* **baixorrelevo**. **3.** *Estoxo para*

levar colgado un retrato, recordo, etc.: nummus memorialis; bulla –ae. **4.** *Alimento cortado en toros:* orbiculus –i.

medar. *v.tr.* Manipulos aggerare, congerere ou coacervare; triticum, f(o)enum in metam exstruere, in struem coartare ou in acervum congerere.

medeiro. *s.m.* Manipulorum acervus ou strues.

media ¹. *s.f.* *Peza de roupa:* tibiale –is; fascia, fasciola –ae; fasciae crurales; (*panti*) cruralia subligaculo coniuncta.

media ². *s.f.* *Cantidad ou cousa intermedia:* media ratio ou mensura; mediocritas, medietas –atis.

mediación. *s.f.* Interventus –us; interpositio, mediatio, intercessio, deprecatio –onis. ♦ *Valerse da mediación de alguén:* aliquem pacificatorem adhibere. *Pola súa mediación:* eo auctore ou deprecatore.

mediado –a. *adx.* Dimidius, dimidiatus –a –um. ♦ *A mediados do mes, do ano:* mense, anno dimidiato. *A mediados de xuño:* iunio mediante. *A mediados do verán:* media aestate.

mediador –ora. *adx. e s.* Internuntius/-a; interventor/-trix; deprecator/-trix; conciliator/-trix; mediator/-trix; interpres –etis; sequester –tri/sequestra –ae.

mediana. *s.f.* V. **mediano**.

medianeiro –a. *adx. 1.* *Que separa dúas construcións ou terreos:* medius, intergerivus –a –um. **2.** *Mediador:* V. esta palabra. *s.f. 3.* (*En carreteras*) *separación entre carrís de dirección contraria:* crepido disaepsiens; divortium curriculum. ♦ *Pared de medianeira:* intergeries –ei; (*pl.*) intergerivi –orum.

medianil. *s.m.* Intergeries –ei; (*pl.*) intergerivi –orum.

medianoño. *s.m.* (*pop.*) Digitus an(n)ularis, quartus, medicinalis ou medicus.

mediano –a. *adx. 1.* *Nin bo nin malo, nin grande nin pequeno:* medius, modicus –a –um; mediocris –e; (*talla mediana*) modica corporatura; (*de mediana idade*) mediae aetatis; aetatis nec primae nec ultimae. *s.f. 2.* *Xeom. Liña dun vértice ao punto medio do lado oposto dun triángulo:* linea mediana. **3.** *Liña que divide os dous sentidos da marcha nas autoestradas:* divortium curriculum; crepido disaepsiens. *s.m. 4.* (*pop.*) *Dedo anular:* V. **medianoño**.

mediante. *prep.* *Por medio de:* per e ac., abl. só; con ope, opera ou gratia e un xen. ou un posesivo. *Mediante espías:* per exploratores. *Deus mediante:* Deo volente, annuente ou auspice; divinitus. *Mediante fianza:* aere dato. *Mediante a axuda dos amigos:* amicorum ope. *Mediante os meus, os teus, os coidados de alguén:* mea, tua, alicuius opera.

mediar. *v.tr. 1.* *Encher ata a metade:* dimidiam partem complere. *v.intr. 2.* *Chegar algo ata a metade:* medium attingere. **3.** *Intervir entre persoas:* intervenire, intercedere; mediare; aliquem alicui reconciliare. **4.** *Haber ou estar unha cousa no medio doutra:* interiacere; intercedere; (*mediaba unha lagoa*) palus intercedebat.

mediatriz. *s.f.* Linea dimidians.

medicación. *s.f. 1.* *Acción de medicar ou medicarse:* medicatio, curatio –onis; medicaminis, medicamenti ou remedii usus; medicina –ae; medicamentum –i. **2.** *Conxunto de medicamentos:* medicamenta –orum; medicae artis subsidia, praesidia ou adiumenta.

medicamento. *s.m.* Medicina –ae; medicamentum, pharmacum, remedium –i; medicamen –inis; potio (medica ou medicata).

medicar. *v.tr.* Medicinam, medicamina, remedia facere, adhibere, admovere, praestare, dispensare; mederi; sanare; (*unha ferida*) vulneri medere; vulnus curare. *Tamén v.pr.:* sibi mederi ou medicari; remediis uti; remedia adhibere.

medicina. *s.f. 1.* *Ciencia da curación das enfermidades:* medicina –ae; medicinae ars ou scientia; medicorum ou medendi scientia; ars medicinalis ou medica. **2.** *Medicamento:* V. **fármaco, medicamento**. **3.** (*fig.*) *Cousa que fai desaparecer o mal do espírito:* medicina –ae; levatio –onis; levamen, lenimen –inis; remedium, auxilium, lenimentum –i. ♦ *Exercer a medicina:* medicinam profiteri, excolere, facere ou exercere. *Tomar unha medicina:* medicamentum ou medicinam sumere ou accipere.

medicinal. *adx.* Medicinalis, medicabilis –e; medicus, medicatus, medicamentosus –a –um; (*augas medicinais*) aquae medicatae ou medendis corporibus nobiles; (*herbas*) herbae medicae ou salutare.

medición. *s.f.* Mensio –onis; mensura –ae.

médico –a. *adx. 1.* *Propio da medicina ou dos médicos:* medicus –a –um; salutaris –e. **2.** *Per-*

soa que obtivo este título: medicus/-a; medens -entis; (*hábil, famoso*) arte medicinae probatus/-a; medicinae scientia clarissimus/-a; medicae artis peritissimus/-a; (*charlatán, ambulante*) pharmacopola circumforaneus; (*mal médico*) V. **matasáns.** ♦ *Xefe de planta:* protomedicus/-a; medicus/-a princeps; medicorum praeses ou moderator/-trix. *Chamar ao médico:* medicum appellare, adhibere, convocare, requirere ou arcessere. *Ser tratado por un médico:* medico uti. *Levar o médico a un enfermo:* medicum ad aegrotum ou aegrum adducere. *Médico de cabeceira:* medicus aegroti assiduus. *Durante sesenta anos non tivo que ir ao médico:* per annos sexaginta medicina non indiguit.

medida. s.f. **1.** *Unidade de referencia para medir un corpo:* mensura -ae; modus, modulus -i; (*medidas de lonxitude*) lineares mensurae; (*de peso*) ponderis mensurae; (*de capacidade*) amplitudinis mensurae. **2.** *Cada unha das dimensións dun corpo:* mensura -ae; demensio, ratio -onis; magnitudo -inis; finis -is; (*tomar a medida*) mensuram inire, agere ou facere; metiri. **3.** *Obxecto que se utiliza para medir pesos e volumes:* mensura -ae; modus, modulus -i; (*de viño*) vini modus; (*abondosa*) auctarium -i; (*pesos e medidas*) pondera et mensurae. **4.** (fig.) *Acción para previr ou solucionar algo:* consilium -i; ratio, cautio -onis. **5.** *Proporción:* modus -i; ratio -onis. ♦ *Exceso que se dá no peso ou na medida:* auctarium -i. *Tomar medidas para algo:* consilium capere; alicui rei providere ou prospicere. *A medida que. loc.conx.* *A medida que entrara cada un:* ut quisque intraverat; (*a medida que aumentaba o seu enfado*) quo maior ira eminebat; (*a medida que pasan os anos*) per singulos aetatis gradus; (*a medida que sexa necesario*) quotiens usus exegerit. V. **tamén conforme.** *Na medida das (miñas, túas, súas...) posibilidades ou na medida do posible:* pro viribus; si facultas erit; si ullo modo potuero, potueris...; quantum ou quoad potero, poteris...; pro sua quisque facultate. *Medida dos versos, dos pés métricos:* numerus -i; modulatio pedum. *En todo hai unha certa medida:* est modus in rebus. *Gardar a medida:* modum ou mediocritatem servare, habere, tenere ou adhibere; (*nas palabras*) linguae temperare; prudenter, consulte loqui. *Que medida tomar?:* quid consilii capiam? *Teño que tomar outras medidas:* alia ratio mihi ineunda est. *Con medi-*

da: modice; modeste; moderate; iuxta modum. *Sen medida:* immoderate; intemperanter; sine modo; sine more; immodice.

medieval. adx. Mediaevalis -e; medii aevi; mediae aetatis. ♦ *Latín medieval:* sermo Latinus mediae aetatis; latinitas medii aevi.

medievo. s.m. Media aetas; medium aevum.

medio -a. adx. **1.** *A metade:* medius, dimidius, dimidiatus -a -um; (*medio mes*) dimidiatus mensis; (*medio día*) semidies -ei; (*media lúa*) dimidia luna; (*son as cinco e media*) quinta semis hora est; (*seis pes e medio*) sex semis pedes; (*media hora*) semihora -ae; dimidium horae; (*hora e media*) sesquihora; hora una semis; (*mes e medio*) sesquimensis; (*un medio pé*) semipes; (*pé e medio*) pes et semipes. **2.** *Que está entre dous extremos:* medius -a -um; mediocris -e; (*da clase media*) mediocris ou medii ordinis vir; modicus originis; (*un término medio*) medium temperamentum; (*coller un camiño medio*) mediam viam eligere; medium se gerere; modum tenere. V. **tamén mediano.** **3.** *Que se obtén ao achar a media:* medius, dimidius -a -um. **4.** (fig.) *Gran parte ou cantidade do que se especifica:* magna ou maxima pars. s.m. **5.** *Punto que está entre dous ou máis:* medius locus; media pars; medium, centrum -i; (*no medio da casa*) in medio aedium; (*no medio da illa*) in media insula; (*no medio do monte*) in medio monte. **6.** *Momento á mesma distancia do principio e do final:* dimidium, medium -i; (*o medio do día, da noite*) medium diei, noctis; (*á media noite*) media nocte. Dep. **7.** *Mediocampista:* mediae areae lusor; medius incursor. **8.** *Ambiente:* V. esta palabra. **9.** *Todo o que serve para acadar un fin:* via -ae; modus -i; ratio -onis; ars, artis; (*polo mesmo medio*) simili ou eadem via; iisdem artibus; (*por todos os medios*) omni modo; quacumque ratione; per fas et nefas; bonis et malis artibus; per aequa et iniqua; (*intentar todos os medios*) omnia experiri; nihil intentatum relinquere. s.m.pl. **10.** *Recursos económicos:* facultates -um; opes -um. **11.** *Sistemas de produción:* instrumenta ou subsidia ad bona gignenda ou parienda; subsidia quibus bona gignuntur. **12.** *Recursos de subsistencia:* (prima) vitae subsidia; ad vitam necessaria subsidia. **13.** *Ambientes, círculos (laborais, literarios...):* opificum, scriptorum grex, societas; philosophorum schola. s.f. **14.** *Número resultante de dividir un total entre o número de elementos*

parciais: media computatio. **15.** *Algo que está entre dous extremos e que, polo xeral, responde ás características da maioría*: mediocritas –atis; (*intelixencia superior á media*) mens mediocritatem exsuperans. *adv.* **16.** *Un pouco, non de todo*: mediocriter; modice. ♦ *A medias*. **1.** *Sen rematar*: imperfectus, semifactus –a –um. **2.** *Non por completo*: non omnino; non nimis; mediocriter; (*medio dormido*) semisomnus, semisopitus –a –um; semisomnis –e; (*medio aberto*) semiaper-tus, semiclausus –a –um; (*medio morto*) semi-mortuus, semivivus, semianimus, exanimatus –a –um; semianimis –e; (*medio cocido, medio cru*) semicoctus, semicrudus –a –um. **3.** *Entre dous*: ex aequo; media parte. *Ensino medio*: V. **ensino**. *Idade media*: V. **idade, medioevo**. *Medios de comunicación*: V. **mass media**. *Medio irmán*: V. **irmán**. *No ou polo medio e medio*: in medio. *Por medio de*: V. **mediante, por**. *Quitar do medio*: e medio tollere. V. **tamén matar, quitar**. *A media voz*: submissa voce.

mediocre. *adx.* **1.** *Común, corrente, mediano*: V. estas palabras. **2.** *Frouxo, por baixo da media normal*: V. **frouxo**. *Tamén s.*: parvum ingenium; ingenia hebetiora; mediocris ingenii vir/femina.

mediocridade. *s.f.* Mediocritas –atis. V. **tamén mediocre**.

mediodía. *s.m.* **1.** *Hora en que o sol está máis alto*: meridies –ei; medium diei; meridianum tempus. **2.** *O sur*: meridies –ei; auster –tri; (*vento do mediodía*) auster –tri; notus –i; (*do mediodía*) australis –e; austrinus, meridianus –a –um; (*do lado sur*) a meridie, meridiana regione; a parte austri. V. **tamén sur**.

mediomundo. *s.m.* *Arte de pesca*: rete –is; rete ad instar infundibuli; (*de malla grossa*) rete grandi macula.

medir. *v.tr.* **1.** *Determinar unha dimensión comparándoa coa unidade*: mensurare; metiri, demetiri, commetiri, admetiri, demetare; mensuram rei facere; (*a ollo*) oculo *ou* oculis metiri *ou* emetiri. **2.** *Ter por medida*: in longitudinem, in latitudinem, in altitudinem patere; spatium, tempus metiri. **3.** (*fig.*) *Considerar as consecuencias*: rationem rei habere; (*as palabras*) linguae *ou* verbis temperare; verborum modum tenere; prudenter; consulte *ou* nihil inconsulte loqui. **4.** (*fig.*) *Comparar*: rem re metiri; commetiri; aestimare; probare; experiri. *v.pr.* **5.** (*fig.*) *Actuar con*

moderación: modum adhibere; moderari; temperare; perpendere; examinare. **6.** (*fig.*) *Pelexar*: confligere; contendere; vires conferre *ou* experiri; pugnare; certare, decertare; congredi, concurrere. ♦ *Medir os versos*: versus scandere. *Queres medir as túas forzas coas miñas?*: vis inter nos quid possit uterque vicissim experiamur? *Mide as túas forzas*: te ipse (ipsum) metire. *Medide as vosas forzas*: versate quid ferre recuset, quid valeant umeri. *Medir todo polo proveito*: omnia emolumentis metiri. *Medir aos demais pola propia vara*: modulo suo metiri; ex ingenio suo iudicare; ex sese alios metiri; omnium animos aestimare ex suo. *Medirlle as costelas a alguén*: lumbos fuste dolare.

meditabundo –a. *adx.* Meditabundus, meditativus, cogitabundus –a –um; secum ipso reputans.

meditación. *s.f.* Meditatio, cogitatio, commentatio, ruminatio –onis.

meditar. *v.tr. e intr.* Cogitare; meditari; commentari; reputare; versare; secum, animo *ou* in animo cogitare *ou* volvere; secum animo *ou* corde volutare; secum revolvere; (*moito tempo*) cogitare meditari; (*moitas cousas*) multa secum reputare; (*no dito por alguén*) dicta alicuius secum revolvere; (*proxectar*) meditari; moliri; secum, animo, in animo *ou* mente agitare; intra se cogitare.

Mediterráneo. *s.m.* Mare Mediterraneum, Inter-num *ou* Nostrum.

mediterráneo –a. *adx. e s.* Mediterraneus –a –um. Mediterranei –orum.

médium. *s.* Mortuorum consultor; umbrarum consultrix; medium –i.

medo. *s.m.* Metus –us; timor –oris; formido –inis; trepidatio –onis; (*moi grande*) terror, pavor –oris; consternatio –onis; magnus *ou* summus metus. ♦ *Meter medo*: terrere, perterrere, perterrefacere; metum *ou* timorem alcu i cutere, afferre *ou* inicere. *Perder o medo*: timorem deponere.

medorento –a. *adx.* V. **medroso**.

medra. *s.f.* Progressio –onis; progressus –us; incrementum –i. V. **tamén crecemento**.

medrar. *v.intr.* **1.** *Aumentar en altura*: crescere, accrescere, increscere; adolescere; grandescere, ingrandescere; in altitudinem exire; sursum tendere; incrementum capere; (*as árbores medran*) arbores convalescunt. **2.** *Facerse máis grande, importante, numeroso, intenso, rico*: crescere,

accrescere, increscere, augescere; maiorem *ou* maius fieri; rem familiarem augescere; proficere; progredi. V. *tamén* **augmentar, crecer**. ♦ *Medrar coma a escuma*: V. **escuma**.

medroso -a. *adx.* Timidus, pavidus, trepidus, formidosus, meticulosus -a -um.

medula. *s.f.* **1.** *Substancia do interior dos ósos*: medulla -ae; (*do espiñazo*) medullae e dorso. **2.** *Parte branda do talo de certas plantas*: medulla, pulpa -ae. ♦ *Ata a medula*: medullitus. *Penetrar ata a medula*: totum corpus pertemptare. *Medula espiñal*: spinalis medulla; medullae e dorso.

medular. *adx.* Medullaris -e; medullosus -a -um.

medusa. *s.f.* Marsupialis medusa.

megafonía. *s.f.* **1.** *Técnica dos aparatos destinados a aumentar o son*: megaphonia -ae. **2.** *Conxunto de aparatos destinados a este fin*: megaphonica instrumenta.

megáfono. *s.m.* Megalophonium, megaphon(i)um -i; vocis amplificador.

megalítico -a. *adx.* Megalithicus -a -um.

megalíto. *s.m.* Megalithus -i.

megalomanía. *s.f.* Effrenata gloriae appetentia; magnitudinis delirium *ou* deliramentum; insana magnitudinis cupido; megalomania -ae.

megalómano -a. *adx. e s.* Gloriae insane cupidus/-a; magnitudinis delirio affectus/-a.

meiga ¹. *s.f.* *Clase de peixe*: z(a)eus, gallus -i.

meiga ². *s.f.* *Bruxa*: V. **meigo**.

meigallo. *s.m.* V. **feitizo**.

meigo -a. *adx.* **1.** *Feiticeiro*: V. esta palabra. *s.* **2.** *Bruxa, bruxo, feiticeiro, mago*: V. estas palabras.

meimiño -a. *adx. e s.* V. **dedo maimiño**.

meirande. *adx.* Maior, amplior, prolixior, praestantior, gravior -ius.

meiriño ¹. *Antigo xuíz*: exiguae dicionis (ditionis) praefectus *ou* iudex; maiorinus -i.

meiriño ² -a. *adx.* *Cuberto de la fina e crecha*: crispus et subtilis; (*la meiriña*) eximia, optima *ou* primae notae lana; (*ovellas meiriñas*) delicatissimae oves; merinum pecus.

meixela. *s.f.* Mala, maxilla -ae; genae -arum.

meixón. *s.m.* V. **angula**.

mel. *s.m.* Mel, mellis; favus -i; (*de mel*) melleus, mellarius -a -um; (*facere mel*) mel facere, finge-

re, generare; mellificare; (*producción de mel*) mellificium -i; opus mellificum; (*colleita*) mellatio -onis.

melancolía. *s.f.* Melancholia, tristitia -ae; atrabilis. V. *tamén* **abatemento**.

melancólico -a. *adx.* Melancholicus, maestus -a -um; tristis -e.

melanina. *s.f.* Melaninum -i; nigrum pigmentum.

melena. *s.f.* **1.** *Cabelo longo e abundante*: caesaries -ei; crines -ium; coma -ae; capillus longus *ou* promissus; coma intonsa; (*peiteada*) capilli compti *ou* compositi; (*despeiteada*) capillus passus *ou* effusus; crines sparsi *ou* horridi; (*atada*) capillus nodo vinctus. **2.** *Pelo dalgúns animais*: iuba -e.

melenudo -a. *adx.* Crinitus, capillatus, comatus, caesariatus -a -um.

melgacho. *s.m.* Canis marinus.

melifluo -a. *adx.* **1.** *Que ten mel ou parecido a el*: mellifluus, mellitus, mulsus, mulseus -a -um; mellifer -era -erum. **2.** (fig.) *Agradable pola súa dozura*: dulcis, suavis, lenis, facilis, comis -e; blandus, blandiloquus -a -um; (*palabras*) verba mitissima; blandimenta -orum. **3.** (fig. e lit.) *Suave coma o mel*: mellitulus -a -um; mellifluens -entis. V. *tamén* **2.** **4.** *Hipócrita*: V. esta palabra.

Melilla. top. Rusadirum *ou* Rysadirum -i; Rusazus -i.

melillés -esa. *adx. e s.* Rusadirum accolens; Rusadiri incola.

melindre. *s.m.* **1.** *Doce feito con mel*: leganum -i; mellita bellaria. **2.** (fig.) *Todo o que se di ou fai con delicadeza esaxerada ou finxada*: delicatum fastidium; blanditiae -arum; blandimenta -orum.

melindroso -a. *adx.* Delicatus, fastidiosus -a -um; (*falando*) in dicendo molliter politus; cultioris dictionis studiosus. V. *tamén* **melifluo**.

mellor. *adx.* **1.** *Máis bo*: melior, potior, commodior -ius; (*algo mellor*) meliusculus -a -um. **2.** *O máis bo*: optimus, potissimus, praestantissimus, primus, praecipuus -a -um; (*os mellores*) optimus quisque. *adv.* **3.** *Máis ben ou máis bo*: potius; rectius; melius; commodius; (*algo mellor*) meliuscule; (*moito mellor*) multo melius; (*mellor ca nada*) optime omnium; perbene. ♦ *Non hai nada mellor*: nihil est perfectius; nihil commo-

dius; nihil ultra. *Ao mellor*: forte, forsan, forsitan, fortasse.

mellora. *s.f.* **1.** *Acción de facer ou facerse mellor algo ou alguén*: V. **melloría**. **2.** *Parte da herdanza pola que un herdeiro supera a outros*: praecipuum –i; (*deixar por mellora*) praelegare; (*recibir ou ter algo por mellora*) aliquid praecipere. V. *tamén* **mellorar**.

mellorar. *v.tr.* **1.** *Dar máis calidade*: in melius mutare ou convertere; melius efficere ou reddere. **2.** *Outorgar a mellora a un herdeiro*: hereditate augere; partem alicui praelegare; heredem primo gradu instituere. *v.intr.* **3.** *Chegar a unha situación mellor*: melius fieri, reddi ou effici; in melius mutari; (*de conduta*) se emendare; ad frugem applicare animum; (*de saúde*) valetudinem in melius ire ou inclinari; aegrum melius se habere; (*a economía*) fortunam, rem familiarem amplificare; minus angusta fortuna uti.

melloría. *s.f.* In melius mutatio; (*de conduta*) vitae mutatio; correctio, emendatio –onis; (*de saúde*) allevatum corpus; inclinata in melius valetudo; salubris mutatio; (*económica*) pecuniae amplificatio.

melocotoeiro. *s.m.* Persicus –i; persica arbor ou malus.

melocotón. *s.m.* Persicum –i; persicum malum ou pomum.

melodía. *s.f.* *Mús.* Cantus –us; modus –i; modulatio –onis; modulamen –inis; melos –i; modi, moduli, numeri –orum; (*do canto*) vocis modus; melos –i; canticum –i; carmen –inis; (*dozura do canto*) suavitas –atis.

melódico –a. *adx.* **1.** *Relativo á melodía*: ad modos pertinens; modulatus, canorus –a –um; suavis –e. **2.** Por ext., *agradable ao oído*: suavis, dulcis –e; (*poeta*) argutus poeta.

melodioso –a. *adx.* V. **melódico**.

melodrama. *s.m.* Melodrama –atis; tragico-moedia –ae; fabula scaenica ad commovendum apta. V. *tamén* **fotonovela**.

meloeiro. *s.m.* Melo –onis.

melomanía. *s.f.* Immodicum musices studium; melomania –ae.

melómano –a. *s.* Musices ou rei musicae nimis perstudiosus/-a; fanaticus/-a musices fautor/-trix.

melón. *s.m.* (*Planta e froito*): melo, pepo, melopepo –onis; (*tallada de melón*) peponis plagula. ♦ *Ter cabeza de melón ou un melón en lugar de cabeza*: stultissimum esse; peponem loco capitis habere.

meloso –a. *adx.* V. **melifluo**.

membrana. *s.f.* Membrana, membranula, tunica –ae.

***membrillo**. *s.m.* V. **marmelo**.

membro. *s.m.* **1.** *Parte do corpo*: membrum –i; artus –us. **2.** *Persoa, país, etc., que forma parte dun grupo*: pars, partis; socius –i; (*membros dunha corporación*) allecti, collegiati, corporati –orum; (*dun consello*) ad consilium advocati. **3.** *Gram.* *Cada parte dun enunciado*: membrum –i; articulus –i. **4.** *Mat.* *Parte dunha ecuación*: membrum –i. ♦ *Membro viril*: V. **pene**.

membrudo –a. *adx.* Lacertosus, torosus, robustus –a –um. V. *tamén* **atlético, corpulento, forte**.

memorable. *adx.* Memorabilis, insignis –e; memorandus –a –um; memoria, memoratu, dictu dignus.

memoria. *s.f.* **1.** *Facultade do recordo*: memoria –ae; (*confiar á memoria*) memoriae mandare; (*exercitala*) memoriam agitare; (*perdela, olvidar*) memoria dilabi; e memoria excedere; memoria vacillare, defici ou falli; (*reter na memoria*) memoria complecti, comprehendere, custodire, tenere ou continere; (*dicir de memoria*) memoriter recitare; ex memoria exponere; (*se a memoria non me engana*) si satis meminini ou commeminini; ut mea memoria est; (*fallos da memoria*) memoriae offensiones. **2.** *Recordo que queda de algo ou de alguén*: memoria, fama –ae; recordatio –onis; nomen –inis; laus, laudis. **3.** *Informe*: memorialis liber ou libellus, commentarius ou commentarium –i; commentatio –onis. V. *tamén* **informe**¹. *pl.* **4.** *Relación escrita da vida dunha persoa*: commentarii –orum; (*escribilas*) librum de vita sua scribere. V. *tamén* **autobiografía, biografía**. ♦ *Memoria fotográfica*: felix, acris, fidelissima, optima memoria. *Memoria ou tese de licenciatura*: libellus –i; memorialis libellus; commentarium, commentariolum –i.

memorizar. *v.tr.* Memoriae affigere, mandare ou imprimere; memoria tenere, retinere, continere, conservare ou custodire; in memoria habere;

memoriter retinere; memoriam alicuius rei habere *ou* retinere.

menciña. *s.f.* V. **fármaco, medicamento, medicina.**

menciñeiro –a. V. **albeite, curandeiro.**

mención. *s.f.* Mentio, commemoratio –onis. ♦ *Digno de mención:* dictu *ou* memoratu dignus; non praetereundus.

mencionar. *v.tr.* Memorare, commemorare; referre; meminisse de aliquo *ou* alicuius rei; appellare; citare; mentionem facere, habere *ou* inferre. ♦ *Non se menciona iso en ningunha parte:* hac de re nihil est scriptum; ea res siletur. *Mencionado arriba:* supra dictus.

mendar. *v.tr.* Sarcire, resarcire; assuere, circumssuere; reficere; reparare; restituere; reconcinnare.

medicante. *adx. e s.* Mendicans –antis; mendicus/-a. ♦ *Ordes mendicantes:* mendicantium ordines.

medicidade. *s.f.* **1.** *Estado de quen mendiga:* mendicitas –atis; summa egestas; omnium rerum inopia. **2.** *Acción de mendigar:* mendicatio –onis.

mendigar. *v.tr.* **1.** *Pedir esmola:* mendicare/-ari, emendicare; aeruscare; stipem rogare *ou* colligere; manum ad stipem porrigere; mendicantem vivere; (*ir mendigar*) ad saccum ire; (*polas portas*) stipem ostiatim rogare. **2.** *Pedir humillándose:* corrogare; suppliciter rogare; (*aplusos*) assentationes, plausus *ou* laudem (*precibus*) quaerere.

mendigo –a. *s.* Mendicus, egenus/-a; mendicans –antis; aeruscator/-trix.

mendo. *s.m.* Cento –onis; sartura –ae; sarcimen –inis; assutus pannus; assummentum –i.

menear. *v.tr.* **1.** *Mover repetidas veces:* agitare; saepe saepiusque movere. V. *tamén abalar, abalar, axitar.* *v.pr.* **2.** *Moverse repetidas veces:* se agitare, agitari; iactari; moveri; trepidare. **3.** (*fig.*) *Actuar con rapidez:* diligenter laborare; celeriter in opere manus exercere. V. *tamén apresurar-se, buligar, bulir.*

***menestra.** *s.f.* V. **ministra.**

menhir. *s.m.* Lapis longus; anta –ae.

meninx. *s.f.* Anat. Meninga –ae.

meninxite. *s.f.* Cerebri membranae inflammatio; meningitis –is.

meniño –a. *s.* Infans –antis; infans adhuc sugens; puer –eri; pupulus, puerulus –i; puella, puellula, parvula, pupilla, pupula –ae. ♦ *Meniña (do ollo):* pupilla, pupula –ae; pupus –i. V. *tamén pupila.*

menopausa. *s.f.* Mensium *ou* menstruarum purgationum cessatio; menstruorum defectus; menopausis –is.

menopáusica. *adx.f.* Mensium cessatione affecta.

menor. *adx.* **1.** *Máis pequeno:* minor –us; (*entre varios*) minimus –a –um; (*as cousas máis pequenas*) minimae res; minima –orum; (*a máis pequena cousa*) quaelibet res; (*a máis pequena sospeita*) tenuissima suspicio. *s.* **2.** *Persoa que non acadou a maioría legal:* natu *ou* aetate minor; iunior –oris; pupillus/-a; nondum sui iuris vir/femina. *s.f.* **3.** *Segunda proposición dun siloxismo:* minor –oris.

menos. *adv.* **1.** *En menor cantidade ou intensidade:* minus; (*comprar, vender a ou por menos*) minoris emere, vendere; (*moito, pouco menos*) multo, paulo minus; (*máis ou menos*) plus minusve. **2.** *Agás, bardante, excepto, fóra:* V. **agás, excepción de (a), fóra de.** *s.m.* **3.** *Signo matemático:* minus. *s.pl.* **4.** *A minoría:* pauci, perpauci, pauculi, perpauculi –orum. ♦ *A menos que:* nisi; nisi forte; praeterquam quod *ou* si. (*Haber*) *de menos:* deesse. *Ao menos, polo menos:* saltem, dumtaxat; minime; ut minimum; (*ou cando menos*) vel certe; (*eu ao menos*) certe, saltem ego. *Ir a menos:* in deterius ruere. *Botar de menos:* desiderare; alicuius rei desiderium aliquem tenere. *Iso é o de menos:* parvi hoc refert. *Pouco máis ou menos:* prope; fere, ferme; circiter; quasi.

menoscabar. *v.tr.* Imminuere; detrahere; corrumpere; deteriore facere; alicui rei detrimentum, iacturam, damnum inferre *ou* afferre

menoscabo. *s.m.* Lactura –ae; detrimentum, damnum, dispendium –i; minutio, imminutio, deminutio, attenuatio –onis.

menosprezar. *v.tr.* V. **desdeñar, desprezar.**

menosprezo. *s.m.* V. **desprezo.**

mensaxe. *s.f.* **1.** *Conxunto de palabras para comunicar algo:* nuntius, nuntium –i; mandatum –i. **2.** *Por ext., significado dunha obra literaria ou artística:* mens, mentis; consilium, propositum, cogitatum –i; propositum cogitatum. **3.** *Conxunto de sinais ou simbolos utilizados para unha comu-*

nicación: nuntius, nuntium –i; mandatum –i; (*oculto*) tectum consilium; occulta adhortatio.

mensaxeiro –a. *adx.* e s. Nuntius/-a; internuntius/-a; nuntiator/-trix; (*que leva cartas*) tabellarius/-a; (*público*) viator/-trix; (*do Estado*) veredarius/-a; (*dos deuses*) divum interpres. ♦ *Pomba mensaxeira*: columba internuntia.

menstruación. *s.f.* Menstrua –orum; menses –ium; profluvium –i; purgatio menstrualis ou menstrua.

mensual. *adx.* Menstrualis, mensualis –e; mens-truus –a –um.

mensualidade. *s.f.* *Diñeiro que se paga ou se recibe cada mes*: menstrua merces; menstruum stipendium ou salarium; unius mensis aes.

ménsula. *s.f.* *Arquit.* Mensula –ae; mutulus –i; ancon –onis.

menta. *s.f.* **1.** *Planta*: mentha –ae; (*salvaxe*) silvestre menthastrum. **2.** *Infusión desta planta*: menthae potio.

mental. *adx.* Mentis, ingenii, animae ou animi (*xen.*); (*interior*) tacitus –a –um.

mentalidade. *s.f.* Sentiendi et cogitandi ratio; mentis habitus; mens, mentis; animus –i; (*moderna*) nostrae aetatis ou hodierna sentiendi cogitandique ratio; (*manterse fiel á propia mentalidade*) eidem mentis habitui fidelem sese praestare; constanti aequabilique mentis habitu eminere.

mentalización. *s.f.* V. **concienciación**.

mentalizar. *v.tr.* e *pr.* V. **concienciar**.

mente. *s.f.* **1.** *Facultade para imaxinar, entender, etc.*: mens, mentis; animus –i; spiritus, intellectus –us; ingenium, iudicium –i. **2.** *Memoria*: V. esta palabra. ♦ *Estar (algo) na mente de (alguén) ou ter (alguén) mentes de*: alicui propositum ou consilium esse; alicui in mente ou in animo esse; animum habere; in animo habere ou cogitare; animum ou in animum inducere. *Facer mentes*: V. **lembrar**.

mentir. *v.intr.* Mentiri, ementiri; fallere; mendacium ou falsum dicere ou proloqui; false aliquid dicere; ficta promere; vera in contrarium vertere; mendacem esse. ♦ *Para non mentir (para dicir a verdade)*: ne quid mentiar; ne dicam dolo; ut verum loquar; ut vere dicam. *Cando minto e digo que minto, minto ou digo a verdade?*: cum mentior et mentiri me dico, mentior an verum dico?

mentira. *s.f.* Mendacium, falsum, fictum –i; fraus, fraudis; fallacia, fabula –ae; vanitas –atis; (*pequena*) mendaciolum –i. ♦ *A mentira ten as pernas cortas (pillase antes ao mentireiro có coxo)*: mendacium pedes non habet.

mentirán –ana. *adx.* e s. Mendax, fallax, vaniloquax –acis; vanidicus/-a; falsus/-a; fraudulentus/-a; mentitus, ementitus/-a. V. *tamén argalleiro*.

mentireiro –a. *adx.* e s. V. **mentirán**.

mentres ou mentres tanto. *conx.* **1.** *Indica que unha acción ten lugar ao mesmo tempo ca outra*: dum; donec; quamdiu; cum. *adv.* **2.** *Durante o mesmo momento, entrementes*: interea, interim; inter haec; dum haec geruntur.

menú. *s.m.* **1.** *Conxunto de pratos dunha comida*: cenae ordo; escarum ou ferculorum index, descriptio ou ordo. **2.** *Inform. Lista de opcións*: optionum index.

mequeiro –a. *adx.* V. **mecoso**.

mequetrefe. *s.m.* Ardelio –onis; homo importunus, inutilis, stultus.

mera. *s.f.* Spissa et pernicioso nebula; robigo –inis.

merar. *v.intr.* **1.** *Caer unha chuvía miúda procedente da mera*: tenuiter pluere; robiginem ou minutam et perniciosam pluviam cadere. *v.pr.* **2.** *Botarse a perder os froitos pola mera*: V. **amerarse**. **3.** *Danar a mera os froitos*: V. **amerar**.

mercado. *s.m.* **1.** *Lugar onde se venden alimentos*: mercatus –us; macellus –i; forum –i; (*dos legumes, da carne, do pescado, do viño*) forum olitorium, carnarium, piscatorium, vinarium; (*cada nove días en Roma*) nundinae –arum; (*praza do mercado*) forum nundinarium. **2.** *Feira*: V. esta palabra. ♦ *Mercado negro*: commercium clandestinum ou vetitum; mercatura furtiva. *Mercado común*: communis (gentium) mercatus; mercatus consociatus; sociata mercandi ratio. *Mercado Común Europeo*: Communis Europae Mercatus; Europaea Mercatus Communitas.

mercadoría ou mercancía. *s.f.* Merx, mercis; mercimonium –i; mercatura –ae; promercales ou venales merces ou res. ♦ *Mercancías importadas*: merces advectae ou adventiciae.

mercante. *adx.* **1.** *Que se encarga do transporte de mercancías ou pasaxeiros*: onerarius, mercatorius, negotiatorius –a –um. **2.** *Que traballa nun barco mercante*: nauticus –a –um. *s.m.* **3.** *Barco*

dedicado a esta actividade: oneraria, corbita –ae; navis oneraria, mercatoria ou negotiatoria. *s.f.* **4.** *Mariña mercante:* naves onerariae.

mercantil. *adx.* Mercatorius, negotiatorius –a –um.

mercar. *V. comprar.*

mercé ou mercede. *s.f.* Merces –edis; gratia –ae; donum, beneficium, praemium –i. ♦ *A mercé de:* alicuius (rei) arbitrio ou voluntate; (*estar a mercé de alguén*) ab alicuius voluntate pendere; in alicuius arbitrio esse; ad alicuius nutum aliquid facere; (*deixou o pelo a mercé do vento*) dedit comam diffundere vento; (*estar a mercé das circunstancias*) semper ancipiti mutatione temporum pendere; (*estar no mar a mercé da tempestade*) in alto adversa tempestate iactari. *Vosa mercede:* merces vestra.

mercenario –a. *adx.* **1.** *Composto por soldados mercenarios:* mercen(n)arius, conducticius –a –um; mercede conductus. *s.m.* **2.** *Soldado ao servizo dun goberno estranxeiro:* mercede conductus, mercen(n)arius ou emptivus miles; (*alistar mercenarios*) milites conducere.

mercería. *s.f.* Minutae mercaturae ou tenuis mercimonii taberna.

mércores. *s.m.* Mercurii dies; feria quarta; (*de cinzas*) dies cinerum.

mercurio. *s.m.* **1.** *Quím.* Azougue: argentum vivum; hydrargyrum ou hydrargyrus –i. **2.** *Planeta do sistema solar:* Mercurii stella. **3.** *Mit.* Deus romano: Mercurius –i.

mercurocromo. *s.m.* Antisepticum medicamentum ab hydrargyro deductum.

merda. *s.f.* **1.** *Excremento sólido:* merda –ae; oleum –i. *V. tamén excremento.* **2.** *Por ext., suicidade:* *V. esta palabra.* **3.** (fig.) *Todo o que non ten valor:* sordes –ium; caenum –i; faex, faecis. **4.** (pop.) *Borracheira:* *V. esta palabra.* ♦ *Vai á merda* (pop.): abi in malam crucem; age, apage; (*mandouno á merda*) eum in malam crucem abire iussit.

merdeiro –a ou merdento –a. *adx.* **1.** (pop.) *Sucio:* sordibus inquinatus. *V. tamén cocho, desaseado, sucio.* **2.** (pop.) *Que fai porcalladas, que non ten hábito de aseo:* sordidus, pannosus, inurbanus –a –um. *V. tamén porco, sucio.* **3.** (fig.) *Que non merece ser tido en conta:* vilis

–e; spernendus, stultus –a –um. *V. tamén mequetrefe.*

merecente. *adx.* Merens, promerens –entis; dignus –a –um; bene meritus. *V. tamén digno.*

merecer. *v.tr.* Merere, mereri, promerere, promereri; bene mereri; dignum esse; (*un castigo*) iure ou merito plecti; (*merece a morte*) morte mul(c)tandus est.

merecido –a. *part.* **1.** *Part. do verbo merecer:* meritus, debitus –a –um. **2.** *Que se merece polo que se fixo:* meritus, debitus, iustus, dignus –a –um. *s.m.* **3.** *O que se merece sufrir:* meritum –i; poena –ae; (*alabanzas*) laudes debitae ou non immeritae; (*castigo*) poena debita ou digna; (*suplicios*) iusta supplicia; (*levar o merecido*) meritum reportare; digna ferre.

merenda. *s.f.* Merenda, cenula –ae; postmeridianum prandium.

merendar. *v.tr. e intr.* Postmeridianum prandium sumere.

merengue. *s.m.* Placenta ovicata.

mergullador –ora. *s.* Peritus/-a urinator/-trix; nauta subaquaneus ou sub undis navigans; subnatans vir/femina.

mergullar. *v.tr.* **1.** *Somerxer:* mergere, submergere, demergere; deprimere; pessumdare (pessum dare, pessundare); in aquam, in aqua, in maris aqua ou in unda mergere ou immergere. **2.** (fig.) *Facer que alguén se concentre intensamente:* alicuius oculos, mentem, animum, vultum, cogitationes intendere. *v.pr.* **3.** *Somerxerse:* se mergere; se in aquam demittere; aquis obrui; pessum ire ou desiderare; (*nadar baixo da auga*) subnatatare aqua; urinare/-ari; inurinare; (*os animais na lama*) limo se mergere; in luto se demergere. **4.** (fig.) *Concentrarse:* alicui rei se abdere ou deditum esse; in cogitatione alicuius rei defixum esse.

mergullo. *s.m.* Urinandi ou submersionis ars ou disciplina.

mergullón. *s.m.* Mergus –i.

meridiano –a. *adx.* **1.** *Relativo ao mediodía:* meridianus –a –um. **2.** *Moi claro ou luminoso:* clarus, lucidus, dilucidus, perlucidus, perspicuus, fulgidus, luminosus –a –um; fulgens, splendens –entis. *s.m.* **3.** *Xeogr.* *Cada círculo imaxinario que pasa por cada polo:* meridianus circulus.

meridional. *adx.* Meridianus, austrinus –a –um; meridionalis, meridialis, australis –e.

***merino.** *s.m.* V. **meiriño**¹.

***merino –a.** *adx.* V. **meiriño**².

mérito. *s.m.* Meritum –i; dignitas –atis; virtus –utis; laus, laudis; (*de moito mérito*) laudabilis –e; bonus, optimus, magnus, maximus, probatus, lectissimus –a –um; (*segundo os teus méritos*) ut dignus es. ♦ *Facer méritos:* dignitatem quaerere; bene mereri; dignum fieri.

meritorio –a. *adx.* Laudabilis –e; laudandus –a –um.

merlo. *s.m.* Turdus merula; merulus, cossyphus –i. ♦ *Merlo branco:* rara avis; lac gallinaceum.

merlón. *s.m.* V. **amea**.

merluza. *s.f.* Asellus marinus; gadus merluccius. V. *tamén carioca*.

***mermar.** *v.intr.* V. **minguar**.

mero¹. *s.m.* Peixe mariño: V. **cherná**.

mero² –a. *adx.* *Só, simple:* merus, purus –a –um; simplex –icis.

mes. *s.m.* Mensis –is, (*cada tres meses*) tertio quoque mense; (*tres veces ao mes*) ter in mense; (*dous meses*) bimensis –is; (*paga por un mes de traballo*) menstruum –i.

mesa. *s.f.* **1.** *Moble:* mensa –ae; (*de comedor*) escaria mensa; (*de xogo*) alveus, forus –i; forus aleatorius; tabula, tabella *ou* mensa lusoria; (*de escritorio*) litteraria mensa; (*de noite*) dormitoria *ou* cubicularia mensula; (*de tres pés*) mensa tripes; (*dun pé*) monopodium –i; (*redonda*) orbis –is; orbicularis mensa. **2.** Por ext., *todo o que se pon nese moble, mesmo a comida:* mensa –ae; (*boa*) unctum –i; (*poñer a mesa*) mensam sternere *ou* apponere; triclinium consternere; (*levantar a mesa*) mensam tollere, removere *ou* auferre; (*poñer comida, unha fonte, un prato na mesa*) dapes, catinum, paropsidem ponere, apponere; in mensam, in mensis *ou* mensis apponere *ou* imponere; (*servir a mesa*) mensis adstare; cenam ministrare; cibum apponere; (*sentarse á mesa*) mensae accumbere; (*imos sentarnos á mesa*) eamus ad cenam; (*levantar a mesa*) convivium mittere; mensam tollere. **3.** *Banco longo:* V. **banca, banco**. **4.** *Madeiro en que descansa o rodicio:* mensa –ae. **5.** *Montículo de terra entre dous sucos:* porca, lira –ae. **6.** *Grupo de persoas*

que presiden unha organización, asemblea, votación, etc.: collegium, diribitorium –i; (*electoral*) consilium comitiis habendis. **7.** *Asociación que tenta que se cumpran as súas reivindicacións:* vindicationis consilium. ♦ *Levantarse da mesa:* a mensa surgere; cena desurgere; mensas linquere; convivium mittere *ou* dimittere; ex convivio egredi. *Mesa de levante:* mensa productilis *ou* ad ascendendum et descendendum apta. *Mesa redonda:* disceptationis circulus. *Sentarse á mesa:* decumbere, recumbere, accumbere, accubare, discumbere; ad mensam consistere; mensis considere. *Facer sentar, invitar a alguén á súa mesa:* mensae suae aliquem adhibere; ad epulas recipere; ad cenam vocare *ou* invitare; epulis, convivio, cenae adhibere.

meseta. *s.f.* Oropedium –i; alta *ou* elata planities; regio in dorso montis porrecta.

mesiánico –a. *adx.* Messianicus –a –um.

mesianismo. *s.m.* Messianismus –i; Messiae expectatio.

mesías. *s.m.* **1.** *Rel. Salvador enviado por Deus:* Messias –ae. **2.** (*fig.*) *Persoa en que se ten moita esperanza:* rerum labentium restitutor; renovationis mirus auctor.

mesmo –a. *indef.* **1.** *Indica coincidencia de identidade:* idem, eadem, idem; par, paris; unus –a –um; unus et idem; non alter; (*ao mesmo tempo*) hoc eodem tempore; uno eodemque tempore; simul; una; pariter; (*no mesmo sitio*) ibidem; (*ao mesmo sitio*) eodem; (*a mesma idade*) par aetas; (*da mesma idade*) aetate pares; aequales; aequaevi; (*a condición dos pobos non é a mesma*) alia aliarum civitatum condicio; (*palabras que terminan o mesmo*) verba similiter cadentia *ou* quae similiter cadunt *ou* desinunt. **2.** *Que é exactamente o que se menciona:* ipse –a –um; definitus, praefixus, statutus, constitutus –a –um; (*eu, ti mesmo; nós, vós mesmos*) ego ipse *ou* egomet, tu ipse *ou* tutemet; nosmet (ipsi), vosmet (ipsi); (*consólome a min mesmo*) me ipse consolor; (*pola súa mesma condición*) suapte natura; (*por si mesmo*) sua sponte. **3.** *Fai fincapé en que o que se di é exactamente así:* ipse –a –um. **4.** *Incluso:* et, etiam; quoque; vel; immo; quin, quin etiam; (*pidochó, mesmo cho suplico*) posco atque adeo flagito; (*home valente e mesmo filósofo*) homo fortis idemque philosophus. **5.** *Con xerundio, coas conxuncións que, se ou aínda que,*

indica que unha cousa ocorre a pesar doutra: V. 4. ♦ Así mesmo: V. así.

mesnada. *s.f.* Manipulus –i; manus –us; centuria –ae.

mesolítico –a. *adx. 1. Relativo ao período entre o paleolítico e o neolítico: mesolithicus –a –um. 2. Este período: mesolithica aetas.*

mesón. *s.m.* Diversorium ou deversorium, diverticulum ou deverticulum –i; deversorium hospitale; caupona –ae; deversoria taberna; (*pequeno*) deversoriolum –i; cauponula –ae; (*moi malo*) gurgustium, gurgustiolum –i.

mesoneiro –a. *s.* Caupo –onis; caupona –ae; tabernarius/-a; stabularius/-a.

mesquindade. *s.f. 1. Calidade de mesquiño: tenacitas, malignitas –atis; miseria, avaritia –ae; sordes –ium; sordida parsimonia. V. tamén cati-veza. 2. Acción ou cousa mesquiña: malignitas, illiberalitas, tenuitas –atis; sordes –ium; paulum quiddam; exilis ou tenuis res.*

mesquiño –a. *adx.* Sordidus, avarus, parcus, praeparcus –a –um; tenax –acis; illiberalis –e; miser –era –erum; (*pequeno*) minutus, deminutus, exiguus –a –um; humilis, tenuis –e; (*regalo mesquiño*) munusculum –i; malignum munus.

mesquita. *s.f.* Arabicum, mahometanorum ou mahumedanorum templum; meschita –ae.

mester. *s.m. 1. Falta ou necesidade de algo: inopia, penuria, indigentia –ae; necessitas –atis. 2. Oficio manual: artificium –i; ars, artis; fabri ministerium; artes fabriles. 3. Actividade en que se ocupa alguén: ministerium, officium –i; munus –eris. ♦ Ser mester: opus, necessarium, usum esse; oportet. Se é mester: si necesse est ou sit; si opus erit; si res postulabit ou exegerit; quotiens usus exegerit; cum res poscet ou exiget; cum necessitas postulat; si qua necessitas obvenerit; cum usus erit ou aderit; si res ita ferat; cum operae pretium sit; pro rei necessitate.*

metizaxe. *s.f.* Sanguinis ou generis mixtio ou mixtura; (*de familias*) colluvio gentium.

mestizo –a. *adx.* Mixticius –a –um. *Tamén s.:* mixticius/-a; mixticius/-a ou mixtus/-a vir/fermina.

mesto –a. *adx.* *Espeso, basto: V. estas palabras.*

mestre –a. *s.* Magister/-tra; doctor/-trix; praeceptor/-trix; docens, praecipiens –entis;

docendi peritus/-a; peritus/-a; paedagogus/-a; artifex –icis; (*de escola*) ludi magister ou ludimagister/-tra; (*de elocuencia*) dicendi peritus/-a; antistes artis dicendae; (*de arte*) artifex –icis; artis antistes; (*pl.*) artis lumina; (*de obras*) architectus/-a; (*de artes liberais*) bonarum ou liberalium artium magister/-tra; (*de música*) modulorum scriptor ou auctor/-trix; chori (camentium) magister/-tra. *Tamén adx.:* expertus, doctus, peritus, versatus, egregius, praecipuus, eximius –a –um; excellens, supereminens –entis; insignis –e. ♦ *Man mestra: manus docta. A práctica é a mellor mestra: rerum omnium optimus magister usus (est).*

mestría. *s.f.* *V. arte, destreza, enxeño, habilidade.*

mestura. *s.f. 1. Acción de mesturar: mixtio, admixtio (admistio), permixtio –onis. 2. Aquilo ao que se lle mestura algo ou o resultado: mixtura –ae; mixtus, admixtus –us; (de cores) colorum confusio; (feita con certas proporcións) temperatio –onis; temperatura –ae; temperamentum –i; temperies –ei.*

mesturar. *v.tr. 1. Xuntar cousas distintas: miscere, admiscere, commiscere, intermiscere, permiscere; temperare; (una) confundere; in unum commiscere ou cogere. 2. Facer participar a alguén en algo: implicare, admiscere. V. tamén complicar, comprometer. v.pr. 3. Xuntarse cousas distintas: misceri, commisceri, intermisceri; temperari. 4. Xuntarse, relacionarse: illigari; se immiscere; sociari, consociari; consuetudines facere, iungi, coniungi.*

mesura. *s.f.* Modus –i; modestia –ae; mediocritas, gravitas –atis; circumspectio, moderatio –onis; (*gardala*) modum habere, servare, tenere ou adhibere; mediocritatem tenere; (*na lingua*) linguae temperare.

mesurado –a. *adx.* Moderatus, temperatus, modestus, modicus, parcus, sobrius –a –um.

meta. *s.f. 1. Dep. Punto da fin dunha carreira: meta –ae; calx, calcis. 2. Portería: porta, ianua, meta –ae. 3. (fig.) Causa que se pretende alcanzar: finis –is; propositum –i; exitus –us. ♦ Chegar á meta: ad calcem pervenire.*

metabolismo. *s.m.* Metabolismus –i; nutritio-nis ratio.

metacarpo. *s.m.* Prima palmae pars.

metade. *s.f.* **1.** *Cada unha das dúas partes iguais dun todo:* dimidium –i; dimidia pars. **2.** *Punto en que se dividen esas partes:* medietas –atis. ♦ *Á metade:* bipartitus, bipertitus, dimidiatus –a –um; in duas partes divisus; bipartito, bipertito; (*partir á metade*) in duas partes dividere; dimidiare; bipartire, bipertire. *Metade e metade:* dimidium et dimidium; (*metade patricio, metade plebeo*) dimidius patrum, dimidius plebis.

metadona. *s.f.* Methadon –onis.

metafísica. *s.f.* V. **metafísico.**

metafísico –a. *adx.* **1.** *Relativo á metafísica:* metaphysicus –a –um. **2.** (*fig.*) *Moi difícil de comprender:* abstrusus, abstractus, obscurus –a –um; subtilis, difficilis –e; (*razoamento*) abstrusa argumentatio; abstracta et subobscura ratiocinatio. *s.f.* **3.** *Filos. Parte da filosofía:* metaphysica –ae; metaphysica –orum.

metáfora. *s.f. Lit.* Translatio –onis; metaphora –ae; nominis translatio; translatum verbum; translata verbi significatio; (*falar por metáforas*) translatio *ou* similitudine uti; tropologice, per metaphoram *ou* translationem dicere *ou* loqui.

metafórico –a. *adx.* Translatus, translaticius –a –um.

metal. *s.m.* **1.** *Quím. Elemento sólido a temperatura ambiente:* metallum –i; aes, aeris. **2.** *Material formado por esta substancia ou pola mestura de varias:* metallica materia. **3.** *Aliaxe de cobre e cinc:* cupri et zinci temperatio; (*latón*) orichalchum *ou* aurichalchum –i. **4.** *Instrumentos metálicos dunha orquestra:* metallica instrumenta. V. *tamén* **instrumento** musical. ♦ *Metal precioso:* aurum –i; pretiosum, optimum, praestantissimum metallum. *En bruto:* V. **mineral.**

metálico –a. *adx.* **1.** *De metal ou propio del:* metallicus –a –um. *s.m.* **2.** *Especie de rede sobre a que se apoia o colchón:* fascia metallica. ♦ *En metálico:* praesenti pecunia; (*pagar, comprar, vender así*) praesentibus numeratisque nummis solvere, emere, vendere.

metalurxia. *s.f.* Metallorum *ou* metallica scientia *ou* ars; de metallis ratio ac doctrina; (*industria*) metallica, metallurgia, fabrica –ae.

metalúrxico –a. *adx.* Metallurgicus –a –um; (*obreiro*) metallorum opifex, artifex, operarius *ou* faber.

metamórfico –a. *adx.* *Xeol.* Mutationi naturae obnoxius *ou* subiectus; metamorphicus –a –um.

metamorfose. *s.f.* **1.** *Transformación dun ser:* metamorphosis –is; formae *ou* figurae immutatio; (*pl.*) mutatae formae. **2.** *Zool. Transformación dun organismo:* metamorphosis –is; transformatio –onis; lenta mutatio naturae. **3.** (*fig.*) *Cambio de forma, de aspecto, de comportamento, etc.:* formae mutatio; mentis immutatio; moris cogitandi commutatio.

metano. *s.m.* Methanum –i; gasium palustre.

metatarso. *s.m.* Anat. Metatarsus *ou* metatarsos –i.

metempsicose. *s.f.* Metempsychosis –is; animarum migratio *ou* reciprocatio; animae ex uno in aliud corpus transmigratio.

meteorito. *s.m.* Aerolithus, meteorolithus –i; bolis –idis; lapis aereus; stellae ignitum fragmentum; b(a)etulus, baetylus –i.

meteoro. *s.m.* **1.** *Fenómeno da atmosfera (chuvia, vento, sarabia, etc.):* meteoron –i; caeli mutationes; res meteorologica. **2.** *Estrela fugaz, meteorito:* fax *ou* ignis caelestis; bolis –idis. V. *tamén* **estrela, meteorito.**

meteorólogo –a. *s.* Meteorologus/-a; meteorologiae cultor/-trix; vir/femina caeli aerisque *ou* nubium observandarum peritus/-a.

meteoroloxía. *s.f.* Meteorologia –ae; aeris caelique disciplina, doctrina *ou* scientia.

meteorolóxico –a. *adx.* Meteorologicus –a –um. ♦ *Estación meteorolóxica:* statio meteorologica.

meter. *v.tr.* **1.** *Facer pasar para dentro:* inducere, introducere; inicere; ingerere; inferre; immittere, intromittere; intrudere; inserere. **2.** *Dirixir por un lugar ou situar nel:* ducere, inducere; immittere; dirigere; ponere; collocare; accommodare. **3.** *Facer que alguén entre nun centro ou colectividade ou que ocupe un cargo:* adscribere; alicui munus *ou* officium conferre; (*na escola*) in scholam deferre; (*no cárcere*) in carcerem detrudere. V. *tamén* **encarcerar, ingresar.** **4.** *Dedicar cartos a algo ou depositalos nunha entidade:* collocare; ponere; impertire; impendere; de suo afferre *ou* adhibere; (*en fincas*) pecuniam in praediis collocare. V. *tamén* **ingresar, investir.** **5.** *Facer que alguén tome parte ou interveña en algo:* V. **complicar, comprometer, mesturar.** **6.** *Facer*

que alguén crea ou reciba algo sen que se decate: decipere; fallere; dolis captare. V. **tamén enganar, mentir**. **7.** *Engadir unha cousa a outra:* addere; adicere; adiungere; (*auga ao viño*) vinum aqua temperare ou miscere. **8.** *Recoller parte dun tecido para acurtar unha peza de roupa:* vestem contrahere ou coar(c)tare. **9.** *Arrear; dar:* percutere; verberare; quaterere; tundere; (*patadas*) calcitrare. **10.** *Provocar unha sensación ou reacción:* inicere; incutere; (*medo*) metum ou timorem incutere ou inferre; (*escrúpulos*) religionem inicere. v.pr. **11.** *Pasar para dentro dun lugar:* V. **entrar, introducirse**. **12.** *Ir por un lugar:* ire, transire; ingredi. **13.** *Tomar parte en algo:* se ingerere; (*en negocios alleos*) se alienis rebus importune miscere ou ultro se ingerere; (*meterse un onde non o chaman*) se invocatum ingerere; (*en apuros*) in ar(c)tum desilire; discrimen adire. **14.** *Pasar a dedicarse a unha actividade:* fieri; devenire; alicui rei incumbere. **15.** *Pasar a formar parte dun grupo:* V. **entrar**. **16.** *Molestar; amolar:* molestia afficere; molestare; aggredi; lacessere. **17.** *Intervir nun asunto sen dereito a facelo:* V. 13. ♦ *Meterse na tarde, na noite:* noctem appetere ou instare; advesperascere. *Meter os cans na bouza:* discordias serere; iurgia excitare. *Meter o fociño, o nariz:* in rebus alienis cupide versari. V. **tamén** 13 e **curioso, curiosidade**. *Meter medo (algo):* expavescere; stupescere; mirari; admirationem movere. *Non saber onde meterse:* nimio terrore, verecundia concuti. *Meter a pata, o zoco:* errare; falli; decipi; in errorem labi. *Metérselle a un nos cornos:* obstinare; se offirmare; in sententia ou in incepto perstare ou permanere; pertinacem, pervicacem, obstinatum esse.

meticulosidade. s.f. Nimia ou summa diligentia.

meticuloso -a. adx. **1.** *Que fai as cousas ao detalle:* meticulousus, scrupulosus -a -um; nimis diligens. **2.** *Feito con orde e coidado:* minutus, scrupulosus, intentissimus -a -um.

metido -a. part. **1.** Part. do verbo *meter*: V. este verbo. s. **2.** *Persoa amiga de meterse nos asuntos dos demais:* molestus/-a interpellator/-trix; garritor importunus ou intempestivus.

metódico -a. adx. **1.** *Feito con moito coidado e rigor:* methodicus -a -um; constans -antis; certus et aequabilis; distinctus -a -um; ordine dispositus ou compositus. **2.** *Que obra de maneira razoada e coidadosa:* methodicus -a -um; eo-

dem semper more vivens, eadem ratione agens ou ratione ac via se gerens (vir/femina).

método. s.m. **1.** *Maneira de facer algo razoando e seguindo unha orde:* ratio, institutio -onis; via -ae; via ac ratio; agendi ratio. **2.** *Conxunto de regras e exercicios para facer algo:* ars, artis; (*didáctico*) docendi ratio, via, modus, genus ou ars; erudiendi ou instituendi genus ou modus; (*antigo, tradicional, novo*) prisca, vetus usitataque, nova instituendi ratio; (*individualizado*) institutoria ratio singulis propria ou unicuique accommodata. **3.** *Maneira de actuar con relación a outras formas distintas posibles:* agendi ou vitae ratio; mos, moris; ordo -inis; operis exsequendi, peragendi ou perficiendi via; (*filolóxico*) grammaticorum ou philologa ratio et via; (*de investigación*) investigandi via ac ratio; pervestigationis ratio; (*de curación*) curandi methodos (methodus) ou via; curatio -onis.

metodoloxía. s.f. Methodologia -ae.

metodolóxico -a. adx. Methodologicus -a -um.

metonimia. s.f. Immutatio, denominatio -onis; metonymia -ae; (*por metonimia*) verbis mutatis.

metralla. s.f. **1.** *Munición a base de cravos, anacos de ferro, etc.:* ferrea fragmenta (ad bellica tormenta instruenda). **2.** (fig.) *Conxunto de cousas inútiles:* V. **lixo**. **3.** (fig.) *Gran cantidade dunha cousa:* V. **chea**.

metralladora. s.f. Polybolum automatatum; mydrobolum -i; ignivoma ballista.

metrallar. v.tr. Ignivoma missilia iacere ou iaculari; ignivomis missilibus caedere; metallicas glandes spargere.

metralleta. s.f. Manuballistula -ae; parvum polybolum; ballista ignivoma minor.

métrica. s.f. V. **métrico**.

métrico -a. adx. **1.** *Relativo ao sistema de medidas que ten como base o metro:* metricus -a -um; (*pé métrico*) (metricus) pes. s.f. **2.** *Lit. Estudo da medida dos versos:* ars, doctrina ou res metrica; metrorum ratio, doctrina, leges ou normae. ♦ *Fita métrica:* metrum -i; mensura metrica. *Sistema métrico (decimal):* systema metricum.

metro ¹. s.m. **1.** *Unidade de lonxitude:* metrum -i; (*medio metro*) sesquimetrum -i. **2.** *Lit. Estrutura dos versos:* metrum -i; versuum mensura; versus -us. ♦ *Metro cadrado:* metrum in quadrum.

Metro cúbico: metrum cubicum ou in cubicum ductum.

metro ². *s.m.* *Sistema de transporte subterráneo*: hamaxostichus subterraneus; tramen subterraneum; ferrivia subterranea.

metropolitano **-a**. *adx.* **1.** *Relativo á metrópole*: metropolitanus **-a** **-um**. *s.m.* **2.** *Metro*: V. **metro** ². *s.m.* **3.** *Arcebispo con xurisdición sobre varias dioceses*: metropolitanus episcopus ou antistes; primariae sedis antistes; archiepiscopus **-i**. ♦ *Igrexa metropolitana*: primarium ou maximum templum; metropolitana aedes ou ecclesia.

meu, miña. *pos.* Meus **-a** **-um**. ♦ *As miñas (personalidades)*: aerumnæ, poenæ **-arum**; calamitates **-um**; (*pasei as miñas*) summos labores tuli, pertuli, excepi, passus ou perpassus sum. *De meu*: meus **-a** **-um**; (*teño casa de meu*) domum habeo; domus mihi est. *O meu*: meum **-i**; mea **-orum**; mea bona; mea pars; (*levo comigo todo o meu*) omnia mea mecum porto; (*é moi meu*) mihi est coniunctissimus; (*son meu*) mei iuris sum. *Os meus*: mei **-orum**. *Á miña conta*: de meo; mea opera.

mexa. *s.f.* Urina **-ae**; lotium **-i**; umor, liquor **-oris**; (*cargada, turbia, purulenta, clara*) urina crassa, turbulenta, purulenta, liquida, aquata; (*retención*) urinae angustia; stranguria **-ae**; (*quen a padece*) stranguriosus **-a** **-um**; (*incontinencia*) urinae incontinentia ou nimia profusio.

mexacán. *s.m.* V. **leituga**.

mexada. *s.f.* Mi(n)ctus **-us**; mi(n)ctio **-onis**; minctura **-ae**.

mexar. *v.tr. e intr.* **1.** *Expulsar a ouriña*: mingere; meiere; urinam mittere, emittere, demittere, facere, egerere, reddere, fundere; mictum ou lotium facere ou reddere; (*a miúdo*) mictitare; (*a poucos e con dificultade*) urinam paulatim et difficulter excludere; urinam difficulter reddere paulatimque destillare; (*os cans*) urinam cruce sublato reddere; crus in urina attollere; (*sangue*) sanguinem per urinam reddere; (*cálculos*) calculos per urinam eicere ou reddere; (*na cama*) lectum meiere; (*ensuciar mexando*) permingere; (*ter ganas*) micturire; (*ganas de mexar*) libido urinae. *v.pr.* **2.** *Expulsar a ouriña involuntariamente*: urinam invitum facere; vesicae non imperare. ♦ *Neno que mexa na cama*: submeiulus **-a**. *Mexarse de medo*: terrorem alicui incidere; prae metu loqui non audere. *Mexarse de risa*: in ca-

chinno effundi; cachinno concuti; cachinnare ou cachinnari. *Mexar fóra do testo*: ad rem non loqui; ineptias dicere; ineptire. *Mexar por un*: V. **humillar**. *Mexar por un e ter que dicir que chove*: patienter aliquid ferre; pati. *Mexar polas zocas*: longaevum, annosum, senem esse; senectute, aetate ou senio confectum esse. *Mexar a néboa*: tenuiter pluere; rorare.

mexer. *v.tr.* **1.** *Dar voltas a algo*: tudiculare; agitare, exagitare; volvere, revolvere; iactare; permovere; permiscere. **2.** *Chafallar, desordenar*: V. estes verbos. *v.intr.* **3.** *Fochicar, fugar*: scrutari, perscrutari; explorare; evolvere. V. *tamén fochicar, fugar*. *v.pr.* **4.** *Moverse dun lado para outro*: se movere, se commovere; moveri; cieri; agi; se agitare, agitari.

mexericada. *s.f.* **1.** *Demostración afectada de cariño*: assentatio, affectatio **-onis**; blandiloquentia **-ae**; blandiloquium **-i**. **2.** *Cousa sen importancia*: nugae, ineptiae **-arum**; frivola res.

mexeriqueiro **-a**. *adx. e s.* **1.** *Melindroso*: V. esta palabra. **2.** *Choricas, chorón*: V. **choricas**. **3.** *Amigo de facer ou de que lle fagan mexericadas*: blandiloquus **-a**; assentator **-trix**. V. *tamén mecoso*.

mexicano **-a**. *adx. e s.* Mexicanus **-a** **-um**. Mexicani **-orum**.

México. top. Mexicum **-i**; Foederatae Civitates Mexicanae.

mexilloeira. *s.f.* Musculorum vivarium.

mexillón. *s.m.* Musculus **-i**; mytilius edulis.

mexo. *s.m.* V. **mexa, mexada**.

***mezcla**. *s.f.*, ***mezclar**. *v.tr.* V. **mestura, mesturar**.

***mezquino** **-a**. *adx.* V. **mesquiño**.

***mezquita**. *s.f.* V. **mesquita**.

mi. *s.m.* Musica nota *mi* appellata.

miañar ou miar. *v.intr.* Felem clamare; felire.

miaño. *s.m.* Felina vox.

mica. *s.f.* Lapis specularis.

mico **-a**. *s.* V. **gato**.

micólogo **-a**. *s.* Mycologus **-a**; fungorum investigator **-trix** ou inquisitor **-trix**.

micoloxía. *s.f.* Mycologia **-ae**; fungorum descriptio; de fungis doctrina.

micro. *s.m.* V. **micrófono**.

microbio. *s.m.* Microbium –i; vitae ou tenuissimum germen; (*patóxeno*) pestiferum ou noxium germen.

microbioloxía. *s.f.* Microbiologia –ae; microbiorum ou de minimis animantibus disciplina, doctrina ou scientia.

microbús. *s.m.* Laophorium minutum ou minus.

microclima. *s.m.* Caeli condicio ou natura singularis; (*clima máis benigno*) locus ou regio calidior.

microcosmos. *s.m.* Microcosmus –i; minima mundi imago.

microfilme. *s.m.* Taeniola photographica; pertenuis imaginum taeniola; micropellicula –ae.

micrófono. *s.m.* Microphon(i)um –i; microphonicum instrumentum; soni diffusor. ♦ *Poñerse ao micrófono:* ad microphon(i)um accedere; microphon(i)um ori admovere; (*falar*) per micriphon(i)um verba facere.

microonda. *s.f.* Minutissima unda electrica.

microondas. *s.m.* Foculus minutissimis undis electricis actus.

microorganismo. *s.m.* Minutissimum corpus organicum; pertenuis animans; tenuissimum corpus ou corpusculum. V. *tamén* **microbio**.

microscópico –a. *adx. 1.* Visible só ao microscopio: microscopicus –a –um. **2.** (fig.) *Moi pequeno:* minimus, perpusillus, perexiguus, minutissimus –a –um; vix credibiliter minutus.

microscopio. *s.m.* Microscopium –i.

miga ou migalla. *s.f. 1.* Faragulla: V. esta palabra. **2.** *Parte mol do pan:* panis mollia; panis medulla; panis mollis ou tenerior pars. **3.** Por ext., *chisca, chisco:* V. **chisca**. ♦ *Espera unha miga:* paulisper mane ou exspecta

migración. *s.f. 1.* *Movemento das poboacións:* migratio –onis; populorum transportationes. **2.** *Viaxe de certos animais:* migratio –onis.

migratorio –a. *adx. 1.* *Relativo á migración:* transiens –euntis; migratorius –a –um. **2.** *Que emigra:* migrans –antis. ♦ *Aves migratorias:* advenae ou peregrinae aves.

mil. *num. card. 1.* *Dez veces cen:* mille; millia ou milia –ium; (*o número mil*) millenarius numerus; (*mil veces*) mil(l)ies. **2.** *Moitas veces:* millies; millies et ducenties; (*unha e mil veces*) millies semel; terque quaterque. **3.** *Moitos:* mille; sescenti –ae –a; innumeri –orum; (*de mil maneiras*) mille

modis; (*e mil máis do mesmo xeito*) et sescenta similia; (*mil contrariedades*) multae et variae molestiae ou aerumnae; (*algúns exemplos entre mil*) pauca ex ingenti turba exempla.

milagre. *s.m. 1.* *Feito atribuído a intervención divina:* miraculum, prodigium, portentum, signum –i. **2.** *Cousa que produce moita admiración:* mirum, monstrum –i; res mira. V. *tamén* 1. ♦ *De milagre:* mire; mirum in modum; casu; fortuito; fortuna; (*vivo de milagre*) de lucro (est quod) vivo; (*non o mataron de milagre*) parum abfuit quin occideretur. *Un milagre de:* maxime; valde; admodum; (*muller un milagre de guapa*) mulier pulcherrima, admodum pulchra ou egregia forma; (*un milagre de xente*) hominum magna copia; maxima hominum frequentia. *Que milagre é este?:* quid istud tam mirum est? ou quid mirum?

milagreiro –a. *adx. 1.* *Que fai milagres:* miraculosus –a –um; miraculorum patratior/-trix. **2. *Que é amigo de crer neles ou inventalos:* omnia miraculo tribuens; miraculorum factor/-trix.**

milagroso –a. *adx. 1.* *Que é resultado dun milagre:* miraculosus, portentosus, prodigiosus –a –um. **2.** *Milagreiro:* V. esta palabra. **3.** (fig.) *Admirable, extraordinario, maravilloso:* V. estas palabras.

***milano.** *s.m.* V. **miñado**.

milenario –a. *adx. 1.* *Que ten como mínimo mil anos:* millenarius, milliarius –a –um. *s.m. 2.* *Data dun milésimo aniversario:* millennium, millenarium –i; millenaria memoria.

milenio. *s.m.* Millennium –i; mille annorum spatium.

milésimo –a. *num.ord. 1.* *Que ocupa o número mil:* millesimus –a –um. **2.** *Dise de cada unha das mil partes en que se divide un todo:* millesimus –a –um. *s.f. 3.* *Cada unha desas partes:* millesima pars; millesima –ae.

milfollas ¹. *s.m.* *Planta herbácea:* supercilium Veneris; millefolium –i; achillea –ae; militaris herba.

milfollas ². *s.m.* *Doce:* crustum multiplex.

milhomes. *s.m.* Blatero, balatro –onis; vanus ostentator.

miliario. *s.m.* Lapis milliarius; milliarium –i.

milicia. *s.f. 1.* *Arte de facer a guerra:* militia –ae; ars ou disciplina bellica. **2.** *Servizo ou profesión*

- militar*: militia –ae. **3.** *Corpo armado que non forma parte dun exército regular*: copiae –arum; armatorum ou coniuratorum manus.
- miliciano** –a. *adx.* **1.** *Relativo á milicia*: militianus –a –um. *s.m.* **2.** *Soldado distinto do exército regular*: miles gregarius; militianus –i.
- microque**. *s.m.* Digitalis purpurea.
- miligramo**. *s.m.* Milligramma –atis.
- mililitro**. *s.m.* Millilitra –ae; millilitrum –i.
- milímetro**. *s.m.* Millimetrum –i. ♦ *Ao milímetro*: ad amussim ou adamussim.
- militante**. *adx.* **1.** *Que participa nunha organización*: militans –antis; assiduus/-a fautor/-trix. *s.* **2.** *Membro activo dunha organización*: assiduus/-a sectator/-trix; alicuius factionis ou partis fautor/-trix.
- militar** ¹. *adx.* **1.** *Relativo á milicia*: militaris –e; bellicus –a –um. *s.* **2.** *Membro do exército*: miles –itis; militaris vir/femina.
- militar** ². *v.intr.* **1.** *Profesar a milicia*: militare; militiam exercere; stipendium facere; stipendia merere. **2.** *Participar nunha asociación, nun partido*: societati, factioni favere; politicam factionem sequi; alicui factioni se adiungere.
- milla**. *s.f.* **1.** *Medida de lonxitude*: milliarium –i; millia ou milia –ium. **2.** *Medida romana de lonxitude*: mille passus; milia passuum.
- milladoiro**. *s.m.* Peregrinus ou peregrinorum tumulus.
- millar**. *s.m.* Mille; millia ou milia –ium. ♦ *A ou por millares*: milleni, sescenti, plurimi –ae –a; innumeri –orum; copiose; abunde.
- millara**. *s.f.* Marina semina; piscium ovicula.
- milleiro** ¹. *V. millar.*
- milleiro** ². Milii ou zea planta.
- millenta**. *s.f.* Copia –ae; magnus numerus.
- millo** ¹. *s.m.* Milium –i; maiza, zea –ae; (*tostado*) zea grana inflata, tosta ou fricta. ♦ *Pan de millo*: *V. boroa.* (pop.) *Botar máis millo do que se pode sachar*: maiores nido pennas extendere; maiora viribus audere; nubes et inania captare.
- millo** ² –a. *adx.* Miliaceus ou miliacius, maizenus –a –um.
- millón**. *s.m.* **1.** *Mil veces mil*: millies mille; decies centena millia; (*dous, tres millóns*) vicies, tricies centena millia. **2.** *Por ext., gran número de algo*: innumeri, sescenti –ae –a; multa millia; (*millóns de diñeiro*) immanis pecunia; immanes divitiae; (*millóns de veces*) millies et millies. ♦ *Douche un millón de gracias*: gratias quam maximas tibi ago.
- millionario** –a. *adx.* e *s.* Miliardarius/-a; ditissimus, pecuniosus/-a; praedives –itis; valde dives.
- millonésimo** –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o número un millón*: decies centies millesimus. **2.** *Dise de cada unha das partes en que se divide un millón*: decies centies millesimus –a –um. *s.f.* **3.** *Cada unha desas partes*: decies centies millesima pars.
- ***millor**. *adx.* e *adv.* *V. mellor.*
- ***mimar**. *V. consentir, comprar.*
- mimetismo**. *s.m.* Imitatio –onis; (*natural*) ingenta imitatio.
- mímica**. *s.f.* *V. mímico.*
- mímico** –a. *adx.* **1.** *Relativo ao mimo*: mimicus –a –um. *s.f.* **2.** *Arte de comunicarse por xestos*: gesticulatio –onis; gestus –us; ars mimica. ♦ *Facer mímica ou valerse dela*: gestibus ou gestu manibusque imitari; nutibus explicare.
- mimo** ¹. *s.* **1.** *Actor que se vale da mímica*: mimus/-a, mimulus/-a; gesticularius/-a. **2.** *Obra teatral que se vale da mímica*: mimus –i; mimiambi –orum.
- ***mimo** ². *s.m.* *V. meco.*
- mimosa**. *s.f.* Mimosa sensitiva ou sensilis.
- mina**. *s.f.* **1.** *Masa de mineral, xeralmente subterráneo*: fodina, vena –ae; metalla –orum; (*de ouro*) auraria, aurifodina, arrugia –ae; metalla aurifera; (*de prata*) argentaria, argentifodina –ae; argentaria metalla; argenti vena; (*de cobre*) aerifodina –ae; (*de ferro*) ferraria, ferrifodina –ae; (*de chumbo*) plumbaria metalla; (*de carbón*) fodina carbonis ou carbonaria. *V. tamén galería.* **2.** *Explotación desta masa*: metallorum fossio ou suffossio. *V. tamén* **1.** **3.** (*fig.*) *Fonte abundante de algo*: fons et caput; origo –inis; (*de diñeiro*) pecuniae fons; (*encontrar unha mina*) parvo labore magnas divitias comparare. **4.** *Mil. Galería con artefactos explosivos*: cuniculus –i; specus –us; suffossio –onis; cuniculus re displodente praeditus; globus ignivomus subterraneus ou subaquaneus. **5.** *Barra do lapis*: graphii ou graphidis medulla. ♦ *Campo de minas*: campus igniferis globis dissitus ou consitus.

minar. *v.tr.* **1.** *Abrir minas:* metalla instituere, fodere *ou* suffodere; (*de ouro, de prata, de ferro*) aurum, argentum, ferrum effodere; e terrae cavernis aurum, argentum *ou* ferrum elicere. **2.** *Facer galerías certos animais:* cuniculos fodere *ou* suffodere. **3.** *Colocar minas explosivas:* cuniculum re displodente praeditum agere; globum ignivomum subterraneum *ou* subaquaneum condere; igniferos globos per maria *ou* per campos dispergere. **4.** (fig.) *Levar á ruína pouco a pouco:* labefacere, labefactare; infirmare; debilitare; dissolvere; subruere; atterere; consumere; (*as forzas, o corpo*) vires carpere, afficere *ou* absumere; corpus attenuare.

minarete. *s.m.* Minaretum -i; turris meschitae; sacra Mahometanorum turris.

mincha. *s.f.* **1.** *Pequeno caracol mariño:* V. **caramura**. **2.** (pop.) *Cousa pequena:* parva, minuta *ou* minima res.

mindoniense. *adx.* e s. Mindoniensis -e. Mindonienses -ium.

mineiro -a. *adx.* **1.** *Propio da mina ou relativo a ela:* metallicus -a -um; ad fodinam attinens. **2.** *Persoa que traballa nunha mina:* metallarius/a; metallicus/-a; fossor -oris.

mineral. *adx.* **1.** *Non orgánico:* mineralis -e; (*sacado dunha mina*) e metallis effossus. *s.m.* **2.** *Corpo natural, sólido ou líquido:* metallum -i; minerale -is; (*en bruto*) primitiae metallorum; metallum -i; (*ouro en bruto*) metallis aurum confusum; aurum rude; (*ferro*) strictura -ae; (*cobre*) aerarius lapis; (*prata con chumbo*) vena argenti plumbique communis; molybdena -ae. ♦ *Reino mineral:* inanimae res; metalla -orum; mineralia -ium. *Auga mineral:* V. **auga**.

mineraloxía. *s.f.* Metallorum doctrina, descriptio *ou* scientia; mineralogia -ae.

minería. *s.f.* Metallica industria; metallica -ae.

minestra. *s.f.* Herbae -arum; legumina -um; leguminosae epulae; herbarum et carniium obsonium.

mingua. *s.f.* **1.** *Acción de minguar:* decrementum -i; minutio, deminutio, imminutio -onis. V. *tamén descenso, diminución*. **2.** *Carencia, falta:* V. estas palabras.

minguante. *adx.* Decrescens, minuens, senescens -entis. ♦ (*Cuarto*) *minguante, (lúa) minguante:* V. **lúa**.

minguar. *v.tr.* V. **consumir(se), declinar, degaxar, devalar, diminuír**.

miniar. *v.tr.* Miniare; minio fucare, colorare, pingere *ou* depingere; picturis miniatis ornare.

miniatura. *s.f.* **1.** *Letra ornamental de manuscritos antigos:* miniata pictura; minio picta littera. **2.** *Pintura de reducidas dimensións:* minuta pictura. **3.** *Obxecto moi pequeno que reproduce algo moito maior:* minutum opusculum; minutissima *ou* perexigua imago.

miniaturista. *s.* Minutarum imaginum pictor; minutarum picturarum artifex.

minifaldra. *s.f.* Castula perbrevis; curta tunicula *ou* tunicilla (usque ad media femora deminuta); vesticula -ae. ♦ *Muller en minifaldra:* mulier perbrevis castula induta.

minifundio. *s.m.* Parvus ager; minutus fundus.

minimizar. *v.tr.* **1.** *Reducir ao mínimo:* ad minimum redigere. **2.** *Dar a algo menos importancia da que ten:* extenuare; pro nihilo fere habere; minimi facere.

mínimo -a. *adx.* **1.** *Exiguo, insignificante:* minimus, levissimus, praeparvus -a -um. V. *tamén exíguo, insignificante*. *s.m.* **2.** *A cousa, a consecuencia, a vantaxe máis pequena:* minimum -i. ♦ *Como mínimo:* V. **menos** (ao), **menos** (polo). *Reducir, restrinxir ao mínimo:* ad minimum redigere. *Non ten para min o máis mínimo interese:* id mea minimum interest *ou* refert.

minio. *s.m.* Minium -i.

minisaia. *s.f.* V. **minifaldra**.

ministerio. *s.m.* **1.** *Departamento da Administración central dun país:* publicum, supremum *ou* summum consilium; administratio -onis; (*de educación*) supremum consilium publicae institutioni moderandae *ou* civium educationi praepositum; (*de asuntos exteriores*) supremum consilium exteris negotiis accurandis; (*de sanidade*) summum consilium publicae valetudini tutandae; (*de medio ambiente*) supremum consilium naturae et bonis humanitatis servandis; (*de agricultura*) supremum consilium agriculturae praepositum; (*do interior*) publicum consilium ab internis negotiis; (*de defensa*) consilium publicum publicae defensionis praepositum; (*de obras públicas*) supremum consilium a publicis operibus; (*de traballo e asuntos sociais*) summum consilium operi moderando et negotiis socialibus

praepositum; (*de transportes e comunicacións*) publicum consilium transvectioni, rei cursuali et communicationi sociali praepositum; (*de facenda*) publicum consilium pecuniarum rationi ou rei nummariae publicae praepositum; (*de industria e comercio*) summum consilium industriae et commercio praepositum; (*de xustiza*) summum consilium rei iudiciariae praepositum; (*de turismo e deportes*) supremum consilium rei periegeticae et spectaculis praepositum. **2.** *Edificio ocupado polas oficinas dun ministerio*: publici administri ou consilii sedes. **3.** *Exercicio e funcións do sacerdote*: cura pastoralis; ministerium, munus pastorale; sacerdotium –i.

ministro –a. s. Publicus, rei publicae ou civitatis administer; publica administra. ♦ *Primeiro ministro*: publicorum administratorum princeps ou praeses; summus reipublicae administer/–tra. *Consello de ministros*: publicorum administratorum ou summorum magistratum consilium ou collegium. *Ministro de Deus* ou *do Señor*: V. **sacerdote**.

minorar. v.tr. Mitigare; temperare; minuere, imminuere, deminuere; attenuare; levare, allevare; (*a velocidade*) velocitatem, celeritatem minuere.

minoría. s.f. Minor pars; minor numerus; pauci, pauculi –orum; pauciores –um; paucitas, exiguitas –atis; (*étnica*) gens paucior numero; minor pars allophila; cives stirpis numero inferioris ou numero pauciores. ♦ *Estar en minoría*: inferiorum numero esse; numero minus valere; (*nunha votación*) suffragiis ou sententiis minus valere. *Minoría de idade*: aetas pupillaris ou nondum adulta; anni pupillares; pupillatus –us. V. *tamén menor*.

minoritario –a. adx. Minor –us; paucior –ius; numero inferior ou paucior.

minucia. s.f. Minutiae, nugae, tricae –arum; pusilla –orum; minuta, minima ou levissima res; minutior ou minima cura. V. *tamén insignificancia*. ♦ *Ocuparse en minucias*: minima ou de minimis curare. *As persoas importantes non se ocupan en minucias*: de minimis non curat praetor.

minucioso –a. adx. Scrupulosus –a –um; nimium diligens. V. *tamén escrupuloso, meticoloso*.

minuendo. s.m. Mat. Numerus deminuendus; minuendus, subducendus –i.

minueto. s.m. Saltatio gradu lenior ou minutula; staticulus –i; tripudium Gallicum; saltatio Gallica.

minúscula. s.f. V. **minúsculo**.

minúsculo –a. adx. **1.** *Moi pequeno*: parvus, minutus, minusculus, pusillus, minimus –a –um. s.f. **2.** *Letra(s) de tamaño pequeno*: minuta ou minutior littera; litterulae minutae.

minusválido –a. adx e s. (*Físico*) membris invalidus ou captus; debilitatus, imbecillus, impeditus, praepeditus –a –um; corpore debilis; (*por unha ferida*) vulnere minutus; (*psíquico*) mente captus ou debilis; non satis mentis suae compos.

minuto. s.m. **1.** *Cada parte das sesenta en que se divide a hora*: horae ou temporis minutum, punctum ou momentum; sexagesima horae pars. **2.** Por ext., *espazo moi breve de tempo*: temporis punctum; momentum –i. ♦ *Só faltarei un minuto*: mox ou illico huc revertar. *Non durmín un minuto*: nec partem ullam quietis cepi; totam noctem insomnem duxi. *A multitude aumenta de minuto en minuto*: in singula temporis momenta multitudo amplior fit. *Non perder un minuto*: singula temporis momenta arripere; omne tempus fructuose pendere.

miñato. s.m. Milvus –i; mil(l)io –onis.

miñaxoia. s. V. **apocado, cándido, coitado, infeliz, inocente**.

Miño. río. Minius ou Mineus –i.

miñoa. s.f. Lumbricus –i; terrenus vermis. ♦ *Andar á miñoa*: extrema egestate laborare; vitam in egestate degere; rerum necessariarum inopia conflictari. *Morrer á miñoa*: egestate ou fame interire.

mioca. s.f. V. **miñoa**.

miocardio. s.m. Cordis musculus; myocardium –i. ♦ *Infarto de miocardio*: V. **infarto**.

miocardite. s.f. Med. Musculi cordis ou myocordii inflammatio; myocarditis –is.

miolo. s.m. **1.** *Parte interior do pan e doutras cousas*: medulla –ae; nucleus –i. V. *tamén miga*. **2.** (fig.) *Parte máis importante de algo*: nucleus, suc(c)us –i; medulla –ae. **pl. 3.** (pop.) *Encéfalo*: V. esta palabra. **4.** (fig. e pop.) *Cerebro, intelixencia*: V. estas palabras.

mión. s.m. Mediolum –i; rotarum axis.

miope. adx. e s. Myops –opis; luscitosus/–a; myopia laborans (vir/femina).

miopía. *s.f.* Myopia –ae.

mira. *s.f.* **1.** *Peza de instrumentos ou armas para dirixir a vista a un punto:* lamella collineans; punctillum directorium; directoriolum –i. **2.** (fig.) *Obxectivo que se quere acadar:* propositum –i; scopus –i; consilium –i; finis –is. ♦ *Con miras a:* eo consilio ut... *Non ten outra mira:* nihil aliud intendit.

mirada. *s.f.* Intuitus, conspectus, adspectus –us; adspectio –onis; acies –ei; (*penetrante*) acies oculorum; (*dirixir a mirada*) aciem intendere; (*volver a mirada a outra parte*) lumina flectere. V. *tamén ollada*.

miradoiro. *s.m.* Apopsis –is; prospectus pulcherrimus; editus locus amoenam visionem praebens.

miramento. *s.m.* Respectus –us; reverentia, observantia –ae.

mirar. *v.tr.* **1.** *Fixar a vista:* intueri, contueri; adspicere, inspicere, respicere, spectare, respectare; oculos, aciem tendere, protendere, conicere *ou* ferre; (*de reollo*) limis (oculis) adspicere, intueri *ou* spectare. **2.** *Ter en conta vantaxes e inconvenientes:* inspicere, perspicere; pervidere; considerare; perpendere; attendere. **3.** *Considerar algo ou a alguén dunha maneira, ter unha opinión del:* habere; putare; ducere; (*como sabio*) aliquem doctissimum ducere; (*como inimigo*) pro hoste habere; in numero hostium ducere; (*como amigo*) inter sodales numerare; (*como a un pai*) patris loco habere. *v.intr.* **4.** *Dirixir a vista:* spectare, adspectare, adspicere, prospicere; intueri. ♦ *Ben mirado:* re accurate perpensa; si accurate rem perpendimus *ou* perspicimus. *Ben, mal mirado:* bene *ou* male habitus. *Mirar por:* consulere; operam dare; servire, inservire; curare. *Mira pola túa saúde:* cura ut valeas; tibi parce; valetudini tuae indulge *ou* parce.

mirasol. *s.m.* V. **xirasol**.

miraxe. *s.f.* V. **espellismo**.

mirfade. *s.f.* **1.** *Conxunto de dez mil unidades:* decem mil(l)ia; myrias –adis. **2.** (fig.) *Cantidade moi grande:* innumeri –ae –a; ingens *ou* maxima multitudo; infinitus paene numerus.

miriápodos. *s.m.pl.* Zool. Myriapodes, multipedes –um; millipediae, multipediae, centipediae –arum.

mirón –ona. *adx.* e *s.* Curiosus –a –um; curiosus/-a speculator/-trix *ou* contemplator/

–trix; (*do sexo*) libidinosus/-a contemplator/-trix. V. *tamén curioso*.

mirra. *s.f.* Myrrha, smyrna –ae.

mirrar. *v.tr.* **1.** *Facer perder a frescura ou facer secar un vexetal, flor, froito, etc.:* marcidum, flaccidum aliquid reddere. **2.** (fig.) *Facer perder o bo aspecto físico, vigor, ánimo, etc.:* debilitare; infirmare; hebetare; imminuere; conficere; animum, vires frangere, adimere, solvere, detrahere *ou* carpere; vigorem corrumpere. *v.intr.* e *pr.* **3.** *Ir a menos por perder a humidade:* macie confici; arescere, exarescere. **4.** (fig.) *Ir a menos unha persoa:* debilitari; frangi; minui; vires deficere; senescere, consenescere; hebescere; extenuari.

mirto. *s.m.* Myrtus –i/-us; (*de mirto*) myrtinus –a –um.

misa. *s.f.* Missa –ae; sacrificium eucharisticum; (*de defuntos*) piaculare *ou* mortuale sacrum; (*rezada*) privata *ou* cantus expers missa; (*cantada*) sol(l)emne sacrum; (*maior*) curiale sacrum; (*axudar á misa*) peragenti sacrum ministrare; missae servire; (*oír misa*) sacro adesse. ♦ *Misa do galo:* mediae noctis missa. *Cantar misa:* primum sacrum celebrare. *Non saber da misa a media:* nihil scire; inscium, ignarum *ou* nescium esse. *Vaiche na misa:* non adest; abhinc multos annos fuit *ou* accidit.

misal. *s.m.* Missale –is; missalis liber.

misar. *v.intr.* Missam, sacrum, sacra *ou* divina mysteria celebrare *ou* facere; (missae) sacrificium offerre; officium celebrare.

miscelánea. *s.f.* **1.** *Mestura de varias cousas:* mixtio, admixtio, permixtio –onis. **2.** *Obra ou escrito en que se recollen distintos traballos:* collectanea, miscellanea –orum; opus miscellaneum.

miserable. *adx.* **1.** *Digno de compaixón pola súa desgraza ou pobreza:* miser –era –erum; miserabilis –e; miserandus –a –um; infelix –icis; pietate dignus; pauper –eris; egens –entis. **2.** *Que indica grande escaseza:* miser –era –erum; misellus, pusillus, exiguus –a –um. **3.** *Sen valor ou con pouco:* malus –a –um; miser –era –erum; exilis –e; spernendus, contemnendus –a –um. **4.** *Que fai grandes maldades:* nequam; improbus, malignus, sceleratus, perditus –a –um. *Tamén s.:* miser, miserabilis, miserandus, improbus, sceleratus homo.

miserento –a. *adx.* V. **miserable**.

miseria. *s.f.* **1.** *Falta grande de cousas necesarias:* paupertas, egestas –atis; pauperies –ei; inopia, indigentia –ae. **2.** *Cantidade moi pequena:* tenuitas –atis; parva *ou* minima res; paulum quiddam. ♦ *Vivir na miseria:* miseris modis vicitare; malam aetatem exigere. *Estar na miseria:* inopia flagrare.

misericordia. *s.f.* Misericordia –ae; miseratio, commiseratio –onis.

mísero –a. *adx.* V. **miserable.** ♦ *Misero de min!*: me miserum! *Míseros de vós!*: vae vobis!

mísil. *s.m.* Missile –is; ignitum, igniferum *ou* ignivomum missile; missile machinamentum *ou* telum; (*teledirixido*) missile automatam *ou* atomica vi pulsum. V. *tamén* **foquete.**

misión. *s.f.* **1.** *Obra ou traballo que se encarga a alguén:* mandatum –i; missus –us; munus, opus –eris. **2.** *Función que debe desempeñar unha persoa ou unha cousa:* munus –eris; officium, ministerium –i; provincia –ae. **3.** *Grupo de persoas encargadas dunha actividade:* legatio –onis; legatorum missio. **4.** *Actividade dos misioneiros:* missio –onis; sacra, apostolica *ou* evangelica missio *ou* expeditio.

misionero –a. *s.* Evangelii *ou* christianae religionis nuntius/-a *ou* praeco; evangelicus/-a minister/-tra *ou* operarius/-a.

misiva. *s.f.* V. **carta.**

misoxinia. *s.f.* Mulierum odium; misogynia –ae.

misóxino –a. *adx.* Misogynus –a –um. *Tamén s.m.:* mulierum osor; misogynus –i; in mulieres malevolus.

miss. *s.f.* Mulier inter alias pulcherrima; venustatis regina.

mistela. *s.f.* Musti alcoholicque mixtio; mustum alcoholicum.

misterio. *s.m.* **1.** *Enigma, incógnita:* V. estas palabras. **2.** *Actitude ou situación na que se oculta algo:* secretum, arcanum –i; obscuritas –atis; ambages –um. **3.** *Relix. Dogma que se cre só pola fe:* mysterium –i; dogma –atis. **4.** *Relix. Cada paso da vida, paixón e morte de Cristo:* vitae, passionis et mortis Christi mysterium; (*do rosario*) Marialis rosarii mysterium. ♦ *Facer misterio de algo:* aliquid occultare *ou* abscondere; rem parvam magni facere; (*dos seus proxectos*) clausa habere consilia.

misterioso –a. *adx.* Arcanus, occultus, absconditus, reconditus, secretus, abditus –a –um.

mística. *s.f.* Mystica –ae; mystica doctrina; disciplina de re mystica..

místico –a. *adx.* Mysticus –a –um.

misto. *s.m.* Sulphuratum *ou* flammiferum ramentum; flammifer cereolus; sulphuratum –i; phosphorea cerula; (*caixa de mistos*) sulphuratorum capsela.

mistura. *s.f.* V. **mestura.**

***mitade.** *s.f.* V. **metade.**

mítico –a. *adx.* Mythicus –a –um. V. *tamén* **lendario.**

mitificar. *v.tr.* In caelum ferre *ou* tollere; immodicis laudibus efferre; in fabulas traducere, extollere *ou* erigere.

mitigar. *v.tr.* V. **acalmar, aliviar, atenuar.**

mitin. *s.m.* Contio –onis; conventus –us; partium coetus.

mito. *s.m.* Mythos *ou* mythus –i; mythistoria –ae. V. *tamén* **fabula, lenda.**

mitógrafo –a. *s.* Mythicus/-a.

mitoloxía. *s.f.* Fabularis *ou* fabulosa historia; antiquae, veteres *ou* veterum fabulae; antiquae deorum heroumque fabulae; deorum hominumque fabulae; commenticiae veterum fabulae; (*con mestura de historia*) mythistoria –ae.

mitolóxico –a. *adx.* Fabularis –e; fabulosus –a –um.

mitón. *s.m.* Manicae –arum; manicium, manicillum –i.

mitra. *s.f.* **1.** *Tocado cónico antigo:* mitra –ae. **2.** *Gorro utilizado por bispos e outros eclesiásticos:* mitra –ae. **3.** *Episcopado:* episcopalís ordo, dignitas, gradus *ou* sedes.

mitrado –a. *adx.* Mitratus –a –um; mitra ornatus *ou* indutus.

miudeza. *s.f.* **1.** *Calidade de miúdo:* exiguitas, exilitas, tenuitas –atis. **2.** *Detalle, pormenor:* V. **detalle.** **3.** *Insignificancia:* V. **insignificancia, minucia.** ♦ *Con miudeza:* minute, minutim; scrupulose, singillatim.

miúdo –a. *adx.* **1.** *De pequeno tamaño:* parvus, minutus, exiguus –a –um; tenuis –e. **2.** *Pequeno e delgado:* gracilis, exilis –e. **3.** *De pouca importancia:* levis, tenuis –e; parvus, parvulus –a

–um. *s.f.* **4.** *Ovo do piollo: lens, lendis. s.m.pl.* **5.** *Visceras de animais: minutalia –ium; minuta, exta –orum; viscera –um.* ♦ *A miúdo: crebro; frequenter; saepe. Polo miúdo. 1. Con todos os detalles: minute, minutim; singillatim, singulatum; enucleate; accurate; ad amussim ou adamussim; (contar todo polo miúdo) ordine omnia narrare ou exponere. 2. En pequenas cantidades (mercadorías): minutim, minutatim; per partes; ad detalium; (vender polo miúdo) divendere; distrahere; res singulas vendere.*

mixto –a. *adx.* *Mixtus, permixtus, commixtus –a –um.*

mnemónica ou mnemotécnica. *s.f.* V. **mne-mónico ou mnemotécnico.**

mnemónico –a ou mnemotécnico –a. *adx.*

1. *Relativo á mnemónica ou mnemotécnica: memorialis –e; mnemonicus –a –um.* **2.** *Arte de favorecer a memoria: mnemonicum –i; mnemonica –orum; (sistema mnemónico) memoriae ars, disciplina, confectio ou artificium.*

moa. *s.f.* **1.** *Dente con que se tritura a comida: mola –ae; molaris, genuinus ou maxillaris dens.* **2.** *Peza de pedra do muiño: mola –ae; molendinaria meta; focaris petra; pyrites –ae; (picada a martello) lapis incusus; (movida por auga) mola aquaria; (por un burro) mola asinaria.* **3.** *Pedra de afiar: cos, cotis; mola acuminaria ou volubilis; aquaria cos.* **4.** *Pedra que vai sobre os pés do hórreo: orbiculatus lapis.* ♦ *Moa do siso ou do xuízo: genuinus –i; genuinus dens. Regañar a moa: dentes nudare ou ostendere; (falsamente) falsa gaudia imitari.*

móbil. *adx.* **1.** *Non fixo: mobilis, versabilis, mutabilis, versatilis –e; ambulatorius –a –um. s.m.* **2.** *Causa, motivo para actuar: momentum, incitamentum, concitamentum, invitamentum, irritamentum –i; motus –us.* **3.** *Telefone sen fios: telephon(i)um mobile.*

mobiliario. *s.m.* *Sup(p)ellex –ectilis; domus ou domestica sup(p)ellex; domi ornatus; ornamentum, instrumentum –i.*

mobidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que se pode mover: mobilitas, levitas, mutabilitas –atis.* **2.** (fig.) *Carácter do que se muda con facilidade: mobilitas, levitas, instabilitas, varietas –atis; animi mobilitas ou levitas; inconstantia –ae.*

movilización. *s.f.* **1.** *Preparación dos recursos militares: ad arma convocatio; militum convocatio.*

2. *Feito de levar a cabo unha acción para un fin: recursus –us.*

movilizar. *v.tr.* **1.** *Preparar os recursos militares: delectum (dilectum) habere ou instituere; milites ad arma convocare; exercitum, classem omnibus rebus ornare ou instruere.* **2.** *Convocar un grupo de persoas para un fin: vocare, convocare; conciere; alacrem ou mobilem reddere. v.pr.* **3.** *Levar a cabo medidas para un fin: toto animo incumbere; omni mente ad opem ferendam incumbere.*

movblaxe. *s.f.* V. **movbiliario.**

movble. *adx.* **1.** *Que se pode transportar: V. móbil. s.m.* **2.** *Obxecto con que se equipa unha casa, local, etc.: sup(p)ellectilis membrum; ornamentum, instrumentum –i; sup(p)ellex –ectilis; (vendedor, fabricante de movbles) su(p)ellectilis venditor, provisor, artifex, faber, opifex.* ♦ *Bens movbles: res mobiles ou moventes; bona mobilia; moventia –ium; res moventes.*

movblería. *s.f.* *Sup(p)ellectilis officina ou ergasterium.*

movca¹. *s.f.* **1.** *Pau rematado nunha parte avultada: capitatus fustis; clava –ae.* **2.** *Mango do mallo: perticae hastile.*

movca². *s.m.* *Variedade de café: potio ou faba cafaearia Mocana.*

movca³. *Palabra ou acción con que se ridiculiza: gesticulatio –onis; gestus –us. V. tamén burla.* ♦ *Facer movcas: gesticulare; labrum proicere.*

movca⁴. *Palabra empregada só na loc.adv. de movca: V. balde (de), gratis.*

movcada. *s.f.* *Mucus –i; (colgante) stiria –ae; mucus pendens.*

***movcarte.** *s.m.* V. **movcarte.**

movcasín. *s.m.* **1.** *Calzado usado polos indíxenas norteamericanos: calceus autochtonus Americae Septentrionalis.* **2.** *Zapato de pel flexible, sen taco e sen cordóns: calceus mocassinensis.*

movcazo. *s.m.* **1.** *Golpe dado coa movca: clavae ictus.* **2.** *Golpe ao caer ou chocar: collisus, ictus –us.*

movcear. *v.intr.* *Iuvenari; lascivire; iuveniliter se gerere.*

movchila. *s.f.* *Pera, mantica –ae; reticulum –i; sacculus –i; viatoria, viatica ou itineraria sportula; sacciperium dorsuale. V. tamén macuto.*

mocidade. *s.f.* **1.** *Parte da vida entre a infancia e a madurez:* adulescentia ou adolescentia –ae; iuventa –ae; iuvenilis aetas; iuvenilitas –atis; aetatis ou aevi flos; iuveniles anni; iuvenilia tempora. **2.** *Conxunto de xente moza:* iuventus –utis; pubes –is; iuvenes –um.

moción. *s.f.* Rogatio, relatio –onis. ♦ *Moción de censura:* vituperationis, reprehensionis rogatio.

moco. *s.m.* Mucus –i; pituita nasi; narium excrementa. V. *tamén* **mocada, mucosidade.** ♦ *Limpar os mocos:* V. **asoar(se).**

mocoso –a. *adx.* **1.** *Que ten mocos:* mucosus, mucidus, pituitosus, muculentus –a –um. **2.** (fig.) *Atrevido, de pouca idade ou experiencia (rapaz):* mucosus (puerulus). *Tamén s.:* pusio –onis; frustum pueri.

moda. *s.f.* **1.** *Uso ou estilo dunha época:* mos, moris; usus –us; modus –i; mos et consuetudo; novus habitus; novus vestium mos; mos recentissimus; (*esa é a moda da nación enteira*) quem morem vestis gens universa tenet. **2.** *Todo o que se refire ao comercio ou industria dese estilo:* novorum habituum (vestium, muliebris ornatus, capillorum cultus...) industria. ♦ *Á moda:* ad hodiernum morem; ad nova urbanae iuventutis exempla. *Á moda de:* ad usum; ad ou iuxta morem; (*dos antigos*) secundum veterem morem; ex consuetudine antiqua; (*dos gregos, dos romanos*) Graeco, Romano more. *De moda:* ad novissimum morem, ornatum ou cultum accommodatus; recens –entis. V. *tamén* **moderno.** *Introducir unha moda:* morem ou novum habitum inducere. *Pasar de moda:* obsolescere; evanescere; cadere; consenescere. *Estar de moda:* florere; in more esse ou vigere.

modal. *adx.* Modalis –e. ♦ *Morfema modal:* morphema modale. *Atracción modal:* modalis ou modorum attractio

modalidade. *s.f.* Ratio, condicio –onis; status ou praestitutus modus.

modelar. *v.tr.* **1.** *Dar forma a unha materia plástica:* fingere, effingere; formare; sculperere; typum facere. V. *tamén* **tornear.** **2.** Por ext., *resaltar as formas do corpo:* monstrare; ostendere; (*intr.*) resillire; eminere; prominere. **3.** *Dar forma a algo non material:* formare, conformare; accommodare.

modelaxe. *s.f.* Fictura, compositura –ae; fictio –onis; plastice –es.

modelo. *s.m.* **1.** *Persoa ou cousa que debe servir de obxecto de imitación:* exemplar –aris; exemplum, documentum –i. **2.** *Exemplo digno de imitación:* specimen –iminis; exemplar –aris; exemplum –i; norma –ae. **3.** *Persoa ou obxecto que copia un pintor, escultor, etc.:* exemplar –aris; typus –i. **4.** *Tipo particular para ser fabricado en serie:* exemplar –aris; typus –i. **5.** *Deseño, patrón:* V. **debuxo, deseño.** **6.** *Vestido de alta costura, e, por ext., calquera vestido:* exemplaris ou singularis vestis; vestis –is. **7.** *Persoa que ten como profesión posar para pintores, escultores, etc.:* propositus/-a pictori, sculptori, photografo vir/femina. **8.** *Persoa que exhibe roupa de alta costura:* superioris ou nobilioris vestificinae monstrator/-trix; inductor/-trix. V. *tamén* **manequín.** ♦ *Tomar como modelo:* aliquem in exemplum assumere; aliquem ad imitandum deligere ou sibi proponere; aliquem imitari ou sequi. *Servir de modelo:* exemplum praebere; alicui exemplo ou documento esse.

moderación. *s.f.* Moderatio –onis; modus –i; modestia, temperantia, continentia, abstinentia –ae; animi aequitas; aequa mens; mediocritas –atis; (*na comida*) temperantia –ae; (*na bebida*) sobrietas –atis; modicae potiones; (*en todo*) ne quid nimis; (*gardala*) modum servare; moderationem habere, adhibere, exhibere; (*non gardala*) modum excedere ou transilire; (*sen moderación*) immoderate; immodeste; immodice; impotenter; sine modo ou extra modum; (*que non ten moderación*) immoderatus, immodestus, intemperatus, immodicus –a –um; impotens, incontinens –entis; intemperans –antis; sui impos.

moderado –a. *adx.* **1.** *Que actúa con moderación:* moderatus, modestus, modicus, temperatus –a –um; temperans –antis; continens –entis; animi, mentis ou sui compos; cupiditatum continens. **2.** *Que é de contía ou intensidade media:* medius, modicus –a –um; mediocris –e. **3.** *Que defende ideas políticas afastadas dos extremos:* in re publica temperatus ou moderatus.

moderador –ora. *adx.* **1.** *Que modera:* moderans, temperans –antis; continens –entis. **2.** *Persoa que dirixe nunha reunión, debate, etc.:* moderator/-trix; temperator/-trix.

moderar. *v.tr.* **1.** *Diminuír a intensidade:* moderari; temperare; mitigare; frangere; minuere; coercere; cohibere; frenare, refrenare; compescere;

remittere; relaxare; (*os gastos*) sumptus minuere; sumptibus parcere; (*a lingua*) linguae temperare; orationem, verba moderari; (*a marcha*) cursum moderari; cursum levare; (*o enfado*) iram moderari; iracundiam cohibere *ou* continere; (*as paixóns*) animi motus regere; (*os prezos*) annonam, pretia levare. *v.pr.* **2.** *Evitar o exceso*: se reprimere; se continere; sibi temperare; contineri; modum servare.

modernidade. *s.f.* Haec aetas; haec tempora; novitas -atis; novi mores.

modernismo. *s.m.* **1.** *Calidade do moderno*: V. **modernidade**. **2.** *Gusto por todo o novo*: novitatis studium; nostrae aetatis cultus. **3.** *Conxunto de movementos desenvolto entre finais do s. XIX e principios do XX*: modernismus -i.

modernista. *s.* Modernismi sectator/-trix *ou* fautor/-trix.

modernizar. *v.tr.* **1.** *Volver moderno*: ad praesentia accommodare; aliquid novare, ad nostrae aetatis rationem redigere *ou* ad nova exempla componere *ou* reconcinnare. *v.pr.* **2.** *Volverse moderno*: ad praesentia se accommodare; hodiernis *ou* recentioribus doctrinis mentem instruere *ou* conformare; ad hodiernos mores sese accommodare.

moderno -a. *adx.* **1.** *Do momento actual*: recens -entis; hodiernus, nuperus, nuperrimus -a -um; novus recensque; nunc usitatus; hac aetate vulgatus; recentioris temporis; nostrorum dierum *ou* temporum. **2.** *Que corresponde ao gusto actual*: novissimus, recentissimus -a -um. **3.** *Da idade moderna*: recentior -ius; recentis temporis *ou* aetatis. ♦ *Idade moderna*: V. **idade**. *Linguas modernas*: recentiores *ou* recentis temporis linguae *ou* sermones. *Música moderna*: hodierna *ou* recentior musica. *Métodos modernos*: recentiorum temporum rationes. *Xuventude moderna*: huius temporis iuventus. *Escritores, gramáticos modernos*: recentioris aetatis scriptores; recentiores latinitatis scriptores; grammatici recentiores. *Pintores modernos*: hodiernae aetatis pictores.

modestia. *s.f.* Modestia, verecundia -ae; pudor -oris. V. *tamén* **humildade**.

modesto -a. *adx.* Modestus, pudicus, verecundus, pudibundus -a -um; pudens -entis. V. *tamén* **humilde**.

módico -a. *adx.* Modicus, exiguus, parvus -a -um; tenuis, exilis -e. ♦ *Comprar a un prezo módico*: parvo (pretio) emere. V. *tamén* **moderado**.

modificación. *s.m.* V. **alteración**.

modificar. *v.tr.* Mutare; (*para mellor, para peor*) in melius, in deterius mutare; (*a opinión*) sententiam deflectere. V. *tamén* **alterar**.

modismo. *s.m.* Ling. Loquendi, dicendi *ou* scribendi modus; idioma -atis; idiotismus -i.

modisto -a. *s.* **1.** *Persoa que se dedida á alta costura*: vestifex -icis; vestificus/-a ex more novo. *s.f.* **2.** *Muller que fai ou amaña pezas de roupa*: V. **costureira**.

modo. *s.m.* **1.** *Forma, maneira, xeito*: V. **forma, maneira, medio**. **2.** *Gram. Maneira como o falante concibe a acción do verbo*: modus -i; (*indicativo*) fatendi *ou* indicativus modus; (*infinitivo*) infinitus modus; (*subxuntivo*) subiunctivus, coniunctivus *ou* adiunctivus (modus). *pl.* **3.** *Maneira de comportarse*: V. **maneira**. ♦ *A modo de*: vice, instar (*xen.*); pro (*abl.*). *De modo que*: ita, adeo ut. *De todos modos*: omnifariam; omnimodo. *De ningún modo*: nequaquam; minime; neutiquam. *Ao modo de*: ad instar (*xen.*); more, loco (*xen.*). V. *tamén* **maneira**.

modorra. *s.f.* Sopor -oris; gravis, pertinax somnus; veterus -i.

modulación. *s.f.* **1.** *Cambio de ton, intensidade, etc.*: modulatio -onis; modulatus -us; sonoritatis, vocis *ou* in cantu flexio; flexus -us; varii canendi modi. **2.** *Cambio de cor ou de ton, en pintura*: coloris modulatio *ou* temperatio. **3.** *Mús. Paso dun ton a outro*: vocis *ou* cantilenae transitus in alium tropum. **4.** *Fis. e Electr. Operación de cambiar a amplitude, intensidade, frecuencia dunha corrente ou dunha onda*: modulatio -onis; (*de frecuencia*) frequentiae modulatio.

modular. *v.tr.* **1.** *Aplicar modulación á voz, a unha canción*: modulari; vocem inflectere. **2.** *Fis. e Electr. Efectuar unha modulación*: modulari. *v.intr.* **3.** *Mús. Pasar dun ton a outro*: transitum facere; in aliam speciem modulandi transire; cantilenam in alium tropum transducere.

módulo. *s.m.* **1.** *Arquit. Unidade de medida das proporcións entre as partes dunha construción*: modulus -i; exemplar -aris. **2.** *Dimensión ou cantidade que se adopta como unidade de me-*

dida: specimen –inis; norma –ae; exemplum –i; exemplar –aris. **3.** *Cada parte dunha construción prefabricada*: praestructi aedificii pars dividua. **4.** *Cada unidade dunha nave espacial*: satellitis pars dividua.

moeda. *s.f.* Nummus –i; numisma –atis; moneta –ae; pecunia –ae; (*de ouro, de prata de bronce*) nummus aureus; argentum –i, argentum signatum *ou* nummus argenteus; aes signatum; (*auténtica*) probus nummus; (*falsa*) adulterinus nummus; furtiva moneta; (*solta*) aes minutum; nummulus –i; (*cuñar moeda*) aurum, argentum, aes, nummos signare *ou* cudere; pecuniam flare. ♦ *Pagar coa ou na mesma moeda*: par pari referre; paria paribus respondere. *Casa da moeda*: monetæ officina; argentaria officina. *Cambio de moeda*: V. **cambio**.

moedeiro. *s.m.* Crumina, aluta –ae; marsupium –i; nummorum sacculus, capsula *ou* capsula.

moedura. *s.f.* **1.** *Acción de moer*: molitio, subactio –onis; molitura –ae. **2.** *Porción que se moe dunha vez*: molitura –ae. **3.** (fig.) *Cansazo extremo*: lassitudo –inis; virium defectio; languor –oris.

moega¹. *s.f.* *Última parte do estómago das aves*: avium ventriculus; ingluvies –ei.

moega². *s.f.* **1.** *Peza do muíño*: infundibulum –i; cornu –us. **2.** *Especie de caixa onde se baleiran as uvas para pisalas*: infundibulum –i.

moella. *s.f.* V. **moega**¹.

moenda. *s.f.* **1.** *Acción de moer*: pistura –ae; molitio –onis. **2.** *Cantidade de gran que se leva para moer*: molitura –ae. **3.** *Cantidade de gran que se moe dunha vez*: V. **moedura**.

moer. *v.tr.* **1.** *Desfacer en cachos moi pequenos ou reducir a po*: molere, commolere, emolere; terere, atterere; comminuere; mola frangere, comminuere *ou* terere; depserere; pinsere. **2.** (fig.) *Cansar moito*: lassare, fatigare, defatigare. ♦ *Moer a paus*: fustibus contundere.

mofa. *s.f.* Irrisio –onis; derisus –us; sanna –ae; ludus, iocus –i; ludibrium –i. V. *tamén* **burla**, **chufa**.

mofar. *v.pr.* Irridere; ludificari. V. *tamén* **burla**, **burlarse**.

mofento –a. *adx.* Muscidus –a –um.

mofa. *s.m.* Mucor, pallor –oris; situs –us; muscus –i; scabredo –inis; (*criar mofa*) mucorem con-

trahere; (*o viño*) mucere; (*as cousas que están en uso non corren perigo de coller mofa*) quae in usu sunt nunquam periculum situs habent. V. *tamén* **carriza**.

moi. *adv.* Valde; maxime; admodum. *Con adx. e adv. tradúcese tamén polo superlativo do adx. ou adv. ou por estes precedidos de prae, per, multo, aliter*: (*moi dilixente*) diligentissimus; (*moi bo*) optimus; (*moi útil*) perutilis; (*moi ilustre*) perillustris; (*moi famoso*) praeclarus; (*moi ben*) optime; (*moi doutra maneira*) longe aliter.

moína. *s.* V. **falsario**, **hipócrita**.

moicante. *s.* **1.** *Persoa que recorre feiras, festas, etc., vendendo ou mendigando*: institor, circulator, ambulator/-trix; erraticus/-a vir/femina. **2.** *Persoa de negocios pouco claros e amiga de enganar*: deceptor, fraudator, simulator/-trix; histrio –onis. **3.** *Persoa desvergonzada e dada ao ocio*: impudens, procax, inverecundus/-a vir/femina. V. *tamén* **folgazán**, **laczán**.

moio. *s.m.* Modius –i.

moito –a. *indef.* **1.** *Indica cantidade, intensidade ou número elevado*: multus, magnus –a –um; haud modicus; non paucus; (*moito sangue*) multum cruoris; multus sanguis; (*moitos*) multi, plurimi –ae –a; (*moitos cidadáns*) frequentes cives; (*moitos barcos*) magnus navium numerus; (*moitos libros*) copia librorum; (*moita prata, moito ouro*) magnum pondus argenti, grande pondus auri. *adv.* **2.** *Úsase só ou intensificando o significado dun adx. ou adv.*: multum; admodum; maxime; plane; probe; plurimum; magnopere; valde; eximie; vehementer; prorsus; (*moito máis fácil*) multo facilius. ♦ *Nin moito menos*: nullo modo *ou* pacto; neque multo minus. *Moito máis, moito menos*: impendio magis, impendio *ou* multo minus. *Avantaxar moito*: longe praestare; longe multumque superare; multo antecellere.

mol. *adx.* **1.** *Que cede facilmente á presión*: mollis, lenis –e; tener –era –erum; blandus, delicatus, flaccidus –a –um. **2.** (fig.) *De pouca enerxía e vigor*: mollis, segnis –e; tener –era –erum; delicatus, effeminatus, ignavus –a –um; iners –ertis; ad opera cunctans; nimis remissus.

molar¹. *adx.* *Caracterizado pola súa moleza*: mollis –e; mollior –ius.

molar². *adx.* **1.** *Relativo á moa*: maxillaris, molaris –e. **2.** *Moa*: V. esta palabra.

Moldavia. top. Moldavia –ae.

moldavo –a. *adx.* e.s. Moldavus –a –um. Moldavi –orum.

molde. *s.m.* Typus –i; exemplar –aris; forma –ae.

♦ *Letra de molde:* typus –i. *En letras de molde:* (scriptum) typis excussum ou editum.

moldear. *v.tr.* **1.** *Facer unha figura mediante un molde:* caelare; fingere; ducere; (*unha persoa en bronce*) aliquem aere ducere; (*en cera*) e cera fingere. **2.** (fig.) *Formar o espírito, o carácter, etc.:* animum, ingenium, indolem, naturam, mores temperare ou conformare.

moldura. *s.f.* Torus, astragalus –i; crepido –inis; toreuma –atis.

mole. *s.f.* Moles –is; magnitudo –inis; (*informe e confusa*) rudis indigestaque moles.

molécula. *s.f.* *Fis.* e *Quím.* Corpusculum –i; particula, molecula –ae.

molecular. *adx.* Molecularis –e.

moleira. *s.f.* **1.** *Parte branda do cranio:* sinciput –itis. **2.** Por ext., *parte superior da cabeza:* vertex –icis; capitis caelum. **3.** *A cabeza como centro da capacidade de pensar e razoar:* cerebrum –i; iudicium, consilium –i; ratio –onis; prudentia –ae. ♦ *Ainda non lle sentou a moleira:* nondum ad maturitatem pervenit; septenis cum sit, nondum edidit dentes.

molestar. *v.tr.* **1.** *Causar molestia:* vexare; molestia ou incommodo afficere; offendere; incommodare; angere; molestum esse. V. *tamén* **amargar, incomodar.** **2.** *Resultar molesto:* gravem ou oneri alicui esse. V. *tamén* **estorbar.** **3.** *Causar dor ou un pequeno malestar físico:* levem dolorem afferre. *v.pr.* **4.** *Facer algo que supoña unha incomodidade:* curare; curae alicui esse. **5.** *Sentirse ferido moralmente:* V. **anoxarse.** ♦ *Molestaste demasiado por min:* nimiae curae tibi sum; nimis sollicitus es propter me; familiaris mecum agis quam par est. *Non molestarse por nada:* ne digitum quidem porrigere.

molestia. *s.f.* **1.** *Alteración do benestar, da tranquilidade:* molestia –ae; incommodum –i; fastidium, taedium –i. **2.** *Pequeno malestar físico:* malus corporis habitus; levis aegritudo.

molesto –a. *adx.* **1.** *Que causa molestia:* molestus, odiosus, incommodus, importunus –a –um; gravis –e. **2.** *Que sente molestia:* molestia, taedio affectus.

molete. *s.m.* Panis rotundus ou orbiculatus.

moleza. *s.f.* **1.** *Calidade de mol:* mollities –ei; mollitia –ae; mollitudo –inis. V. *tamén* **brandura.** **2.** *Falta de enerxías, de forza:* mollities, segnities –ei; segnitia, ignavia –ae; languor –oris. **3.** *Molicie:* mollities, luxuries –ei; mollitia, luxuria –ae; luxus –us; deliciae –arum. V. *tamén* **abulia, apatía, indiferenza.**

molibdeno. *s.m.* *Quím.* Molybdaena –ae.

molicie. *s.f.* V. **moleza.**

molida. *s.f.* V. **mulida.**

molido. *s.m.* V. **mulido.**

molladura. *s.f.* V. **molleira.**

mollar. *v.tr.* **1.** *Impregnar cun líquido:* madere, madefacere, permadefacere; (h)umefacere; (h)umectare; irrigare; abluere, tingere; adspargere, conspergere, respergere; in aquam mergere ou immergere. *v.pr.* **2.** *Pórse en contacto cun líquido:* madefieri, madescere; (h)umere, (h)umescere, (h)umectare; uvescere. ♦ *Mollar o ollo:* ingemere, ingemiscere; plorare; rigare fletibus ora. *Mollar a palabra, a palleta:* bibere; potare; fauces vino (h)umectare. *Mollarse (comprometerse):* partem in aliquo negotio habere ou sumere; periculum adire.

molleira. *s.f.* Madefactio, (h)umectatio –onis; uvor –oris.

mollo ¹. *s.m.* *Brazado de vides, trigo, herba, etc.:* manipulus –i. ♦ *Facer mollos:* manipulos vincire, nectere ou obligare; herbas alligare. *En mollos:* manipulatim.

mollo ². *s.m.* *Prebe, salsa:* ius, iuris; iuscellum, iusculum –i; conditura, impensa –ae; condimentum, salsamentum, intrimentum –i; intinctus –us; embamma –atis. ♦ *Estar, pór, deixar a ou de mollo:* macerare; mollire, emollire; (*para desalar*) nimium salem (alicui rei) eximere.

moluscos. *s.m.pl.* Mollia –ium; conchyilia –iorum

momentáneo –a. *adx.* Brevis, temporalis –e; momentaneus, momentarius, exiguus –a –um.

momento. *s.m.* **1.** *Espazo moi pequeno de tempo:* temporis ou horae momentum ou punctum; momentum –i; breve ou exiguum tempus. **2.** *Tempo en que unha cousa ten lugar:* tempus –oris; hora –ae. V. *tamén* 1. **3.** *Ocasión propicia:* tempus –oris; opportunum, aptum ou idoneum tempus; opportunitas, facultas –atis. ♦ *A cada*

momento: frequenter; assidue; crebro; saepe, saepissime. *De momento, polo momento*: in praesentia; in praesenti; ad praesens; ut nunc se res habet; pro tempore; interim. *En todo momento*: singulis momentis; continuo, continenter; semper. *Nun momento*: momento (temporis); temporis puncto; intra brevissimum spatium; repente; brevi; mox; actutum. *Ao momento*: illico; statim; confestim; protinus; propere; sine mora. *Noutro momento*: posterius. *Aproveitar o momento*: tempus ou occasionem arripere; tempore ou opportunitate temporis uti. *Se tes un momento, escribeme*: scribes si vacabis. *Non é o momento*: alienum, intempustum, intempativum tempus est. *Un momento, por favor*: parumper exspectes, quaeso; paululum maneat.

momia. *s.f.* **1.** *Cadáver embalsamado*: (arte) medicatum cadaver; corpus odoribus differtum; mummia –ae. **2.** Por ext., *cadáver incorrupto*: exsiccatum cadaver. **3.** (fig.) *Persoa moi pouco activa*: inhabilis, inutilis, ineptus/-a, imbecillus/-a, imperitus/-a vir/femina.

momificar. *v.tr.* **1.** *Transformar en momia*: corpus ou cadaver (arte) medicare; mortui corpus condire. *v.pr.* **2.** *Transformarse en momia*: instar medicati cadaveris fieri; longo veterno stupescere.

monacal. *adx.* Monasticus, monachicus, monachus –a –um; monachalis, monasterialis –e.

monacato. *s.m.* **1.** *Vida, estado ou profesión monástica*: monachorum status ou condicio; monastica vita; religiosa vivendi ratio. **2.** *Institución monástica*: religiosi ordinis institutum; religiosus virorum ou feminarum ordo; monachus –us.

Mónaco. *top.* Portus (arx, castellum, saxa) Herculis Monoeci; Monoecus –i.

monada. *s.f.* **1.** *Xesto ou acción propia dun mono*: mimus –i; gestus –us; sanna –ae; gesticulatio –onis. **2.** *Xesto cariñoso*: blanditiae –arum; festivus ou facetus gestus. **3.** *Cousa bonita*: delicias –ei; deliciae, deliciolae –arum.

monarca. *s.m.* Rex, regis; regnator –oris; regnans –antis; (*absoluto*) tyrannus, dominus –i; (*constitucional*) rex reipublicae institutis conveniens.

monarquía. *s.f.* Unius, regis dominatus; regium ou singulare imperium; regnum –i; regalis reipublica; monarchia –ae; (*constitucional*) regnum reipublicae institutis conveniens.

monárquico –a. *adx.* **1.** *Relativo á monarquía*: regius, monarchicus –a –um. *adx e s.* **2.** *Partidario da monarquía*: monarchianus/a; monarchiae fautor/-trix.

monástico –a. *adx.* V. **monacal**.

monda. *s.f.* **1.** *Acción de mondar*: mundatio, purgatio, sarculatio –onis. **2.** *Pel que cubre moitos froitos*: V. **casca, pela**¹.

mondar. *v.tr.* **1.** *Quitar a monda a un froito*: decorticare; cute ou corio nudare; deglubere; putamen detrahere. **2.** *Arrincar as malas herbas*: sarrire; exherbare; eruncare; sarculare; malas, noxias herbas effodere ou abradere; purgare, expurgare; (*a fondo*) consarrire.

mondogada. *s.f.* ou **mondongo**. *s.m.* **1.** *Conxunto das tripas do porco*: suilla exta, omenta, intestina ou interanea –orum. **2.** *Zorza*: minutal –alis; protrimentum, isicium –i; isicia minuta; pulpa concisa. **3.** *Conxunto de chourizos e outros embutidos*: interanea edulia. V. **tamén longáinza**.

Mondoñedo. *top.* Mindonium –i; Mindon –onis.

monear. *v.intr.* **1.** *Dar cabezadas por causa do sono*: V. **cabecear**. **2.** *Facer monadas*: gesticulare; (*coa boca*) os distorquere; os exquisitis modis ducere.

moneca. **1.** *Figura de nena ou muller que serve de xoguete*: pupa, pupula –ae; pupula lusoria. **2.** (fig.) *Moza fermosa*: pulchra, formosa, bella, speciosa, specie lepida, eximia forma, concinna facie puella, virgo ou mulier; (*en termos de afecto*) mea pupula. V. **tamén amor**.

moneco. *s.m.* Populus –i; populus lusorius.

***moneda**. *s.f.* V. **moeda**.

monegasco –a. *adx.* e s. Monoecensis –e. Monoecenses –ium.

monetario –a. *adx.* Nummarius, monetarius –a –um.

mongol. *adx.* e s. Mongolicus, Mongolianus –a –um. Mongoli, Mongoliani –orum.

Mongolia. *top.* Mongolia –ae.

***mongólico** –a. *adx.* e s. V. **mongoloide**.

mongolismo. *s.m.* Mongolismus –i (morbus a Langdon Down descriptus).

mongoloide. *adx.* **1.** *Propio da raza mongol ou de quen se asemella aos individuos dela*: mongoli-

cus –a –um; generi mongolico similis. **2.** *Que padece mongolismo: mongolismo affectus.*

monicreque ou **monifate.** *s.m.* V. **fantoche, macaco, marioneta.**

monitor ¹. *Aparello de televisión: signum ou instrumentum monitorium.*

monitor ² –**ora.** *s. Adestrador de deportes e doutras actividades: exercitator/-trix; gymnasticus/-a ou palaesticus/-a magister/-tra; monitor/-trix; praeceptor/-trix; instructor/-trix.*

monllo. *s.m.* V. **mollo** ¹.

mono ¹ –**a. s.** **1.** *Simio: simius/-a. 2. Persoa que fai monadas: simius/-a; simulator; imitator/-trix. s.f. 3. (fig.) Borracheira: V. esta palabra. adx. 4. Bonito, elegante: pulcher –chra –chrum; venustus, perpolitus, pulchellus –a –um; elegans –antis. s.m. 5. Traxe de traballo: V. funda. ♦ Facer ou pintar a mona: simium imitari; inepte se agere; ludibrio ou derisui esse. Ter o mono: necessitatem medicamenti psychotropici ou stupefactivi ingerendi sentire. Coller ou pillar unha mona: V. **embo-r-racharse.** Quedarse feito unha mona: pudore suffundi. Aínda que a mona se vista de seda, mona se queda: simia semper simia, etiamsi aurea gestet insignia. Durmir a mona: vinum desumpare.*

mono ² –**a. adx.** **1.** *Falto dun ou dos dous cornos, dunha ou das dúas orellas, do rabo: mutilus, mutilatus –a –um; cornibus, auribus, cauda mutilus, praecisus ou obtusus; (cun só corno) unicornis –e. 2. Sen un extremo ou sen punta: simus, depressus, obtusus –a –um.*

monóculo. *s.m.* Monospecillum –i.

monocultivo. *s.m.* Agriculturae forma ad unum redacta; fructuum una ratio.

monogamia. *s.f.* Monogamia –ae.

monógamo –**a. adx.** Monogamus –a –um. *Tamén s.: unius uxoris vir; unius mariti uxor.*

monografía. *s.f.* Libellus singularis; scriptum singulare; rerum singularum descriptio; monographia –ae.

monolito. *s.m.* Monolithus –i.

monólogo. *s.m.* Monologus –i; (*dun consigo mesmo*) oratio secum habita; soliloquium –i; sermo intimus; meditatio –onis; (*falar un consigo mesmo*) secum loqui. V. *tamén* **soliloquio.**

monomio. *s.m.* Monomium –i; formula algebraica uno termino constituta.

monopatín. *s.m.* Axula ou tabella rotalis (altero pede) gubernabilis.

monopolio. *s.m.* **1.** *Situación comercial de control exclusivo dun produto e do seu prezo: monopolium –i; mercatorium monopolium; venditionis privilegium; vendendi arbitrium. 2.* Por ext., *grande empresa que impón esta situación: societas mercatoria monopolium exercens. 3.* Por ext., *posesión ou control exclusivo dunha cousa: una potestas ou auctoritas aliquid possidendi ou administrandi.*

monopolizar. *v.tr.* Monopolium exercere; in monopolium redigere; (*póndose de acordo para vender máis caro*) pacta inter se componere; illicitis se pactis constringere. V. *tamén* **acaparar.**

monosílabo –**a. adx.** Monosyllabus –a –um. *Tamén s.: monosyllabon ou monosyllabum –i; unius syllabae vox ou verbum; monosyllabum verbum; monosyllaba dictio. ♦ Falar por monosílabos: singultim pauca loqui.*

monoteísmo. *s.m.* Monotheismus –i; unius dei confessio ou cultus. ♦ *Practicar o monoteísmo: unum (eundemque) deum colere ou venerari.*

monoteísta. *adx. e s.* Monotheista –ae; unius dei cultor/-trix; monotheisticus –a –um.

monotonía. *s.f.* Monotonia –ae; (fastidiosa) varietatis carentia; importuna sonorum aequalitas.

monótono –**a. adx.** Varietate carens; semper idem; fastidiose aequalis; fastidiosus, monotonus –a –um; taedium afferens.

monóxido. *s.m. Quím.* Monoxydum –i; (*de carbono*) monoxydum carbonicum.

monseñor. *s.m.* Capellanus ou praelatus honorarius Summi Pontificis; dominus –i.

monstro. *s.m.* **1.** *Persoa ou animal fantásticos: monstrum, portentum, ostentum, prodigium –i; vastissima, taeterrima, immanis, informis, horrenda bel(l)ua; (mariño) monstrum aequoreum; immania cete; (en forma humana) bellua forma hominis induta. 2.* *Ser vivo con características anormais: homo deformis; deforme animal. 3. (fig.) Persoa malvada: immane ou immanissimum monstrum; homo crudelissimus. ♦ Un monstro da oratoria: in dicendo divinus.*

monstruosidade. *s.f.* Monstrositas, deformitas, foeditas, immanitas –atis; monstrosa deformitas; foedissima ou taeterrima res; taeterrimum facinus ou dictum.

monstruoso –a. *adx.* **1.** *Que recorda un monstro:* monstruosus ou monstrosus, monstrificus, foedus, horrendus –a –um; deformis, horribilis –e; trux, trucis. **2.** *Que está por riba do normal:* immanis –e; ingens –entis. **3.** *Que está fóra do razoable:* horribilis –e. V. tamén **abominable, atroz**. **4.** *Cruel:* V. esta palabra.

montacargas. *s.m.* Anabathrum onerarium.

montaña. *s.f.* **1.** *Elevación do terreo:* mons, montis; (*rochosa*) rupes –is; saxum –i; silex –icis; (*cadea de montañas*) iugum –i; montes (continui ou perpetui). **2.** (*fig.*) *Gran cantidade de cousas:* ingens copia, magnus numerus; mons, montis. ♦ *Montaña rusa:* Russicus mons; Russiacus saltus.

montañeiro –a. *s.* V. **alpinista, escalador**. ♦ *Guía de montaña:* itinerum alpinorum (alpicorum) ductor/-trix.

montañés –esa. *adx. e s.* **1.** *Que vive na montaña:* montanus –a –um; montium incola; monticola –ae; montanus/-a vir/femina. **2.** *Propio da montaña:* montanus –a –um.

montañismo. *s.m.* V. **alpinismo**.

montañoso –a. *adx.* Montuosus, montanus –a –um. ♦ *Rexións montañosas:* regiones montuosae; montana –orum.

montar. *v.intr.* **1.** *Subirse a un cabalo ou a outro animal:* ascendere, (in) equum ascendere ou conscendere. *Tamén v.tr.:* equum ascendere, inscendere ou conscendere. **2.** *Sentarse nun vehículo:* in vehiculum, in navem conscendere. *Tamén v.tr.:* currum conscendere. **3.** *Por ext., estar ou pórse unha cousa sobre outra:* superponi, superimponi. *v.tr.* **4.** *Ir sentado sobre un animal:* equitare; in equum insilire; equo ou in equo vehi ou ferri. **5.** *Poñerse un macho sobre a femia para fecundala:* inscendere; coire. **6.** *Colocar as pezas dun obxecto no seu lugar:* instruere; armare; ornare; parare; componere; (*unha máquina*) machinae instruendae operam dare; (*unha pedra preciosa en ouro*) praecingere gemmam auro; (*en prata*) oblaqueare gemmas argento. **7.** *Organizar un negocio, un espectáculo, etc.:* negotium, spectaculum curare, ordinare, instruere, constituere ou comparare. **8.** *Realizar a montaxe dunha película, dunha emisión de radio, etc.:* fabulam, cinematographicam taeniolam, emissionem radiophonicam componere, apparare, temperare, curare. ♦ *Montar en cólera:* inflam-

mari; incendi; irasci; stomachari. *Montar a garda:* excubare; excubias ou vigiliis agere.

montaraz. *adx.* **1.** *Que vive no monte (animal ou persoa):* montivagus, montanus, ferus –a –um; monticola –ae. **2.** (*fig.*) *De difícil trato, arisco:* inurbanus, incultus, ferus –a um; agrestis, rudis –e.

montaxe. *s.f.* Compositio, instructio, coniunctio –onis; (*dunha máquina*) machinamenti, machinae, machinulae instructio; (*dunha película*) pelliculae cinematographicae compositio.

monte. *s.m.* **1.** *Elevación do terreo:* mons, montis; (*cima*) montis vertex, iugum, culmen ou cacumen; summus mons; (*caída, ladeira*) clivus, dorsum –i; (*faldra*) montis radices; (*cadea de montes*) iugum –i; montes (continui ou perpetui). V. tamén **montaña**. **2.** *Terreo cuberto de vexetación:* nemus –oris; silva –ae; saltus –us. **3.** *Montón, morea:* V. **montaña**. ♦ *Facer, prometer montes e moreas:* montes et maria ou montes auri facere, polliceri. *Deixar, estar a monte:* incultum, inaratum relinquere, esse; (*terra a monte*) terra inarata; tellus, ager rudis ou iners; campus deformis. *Estar a monte (sen educación):* rudem, inurbanum, litterarum inscium esse. *Botarse ao monte:* extra urbem vagari; hominum frequentiam fugere. *Monte de piedade:* domus ou mensa pigneraticia; argentaria pigneratrix; publica pietatis mensa; in subsidium egentium mensa. *Monte de Venus:* Venus –eris; vulva –ae; Veneris mons; (pop.) hortus Veneris. *Ser do monte e da ribeira:* ad omnia aptum ou paratum esse. *Cartas que quedan despois de feito o reparto:* lusoriarum chartarum residuum.

monteira. *s.f.* Pileus ou pileum –i.

monteiría. *s.f.* Aprorum, damarum, luporum, vulpium venatio; ars venatoria.

monteiro. *s.m.* Venator –oris; ferarum exagitator; (*maior*) venatorum praefectus.

montepío. *s.m.* Pietatis mons; pecuniae depositum egentibus auxilio praestando.

montés –esa. *adx.* Montanus –a –um. V. tamén **montaraz**. ♦ *Cabra, gato montés:* V. **cabra, gato**.

montesío –a. Montanus –a –um.

montículo. *s.m.* V. **cerro, cuíña**.

montón. *s.m.* **1.** *Conxunto ou cantidade de cousas:* cumulus –i; ingens copia; magnus numerus;

mons, montis. **2.** *Acumulación, amoreamento:* V. **acumulación.**

montura. *s.f.* **1.** *Animal sobre o que se monta:* equus -i; iumentum -i; quadrupes -edis. **2.** *Conxunto da sela e demais arreos dunha caba-lería:* stratum, ephippium -i; apparatus, ornatus -us; ornamenta -orum; dorsualia -ium; eques-tria arma. **3.** *Parte dun obxecto que sostén outras pezas do mesmo:* fultura -ae; sustentaculum -i.

monumental. *adx.* **1.** *Relativo ao(s) monumento(s):* monumentalis -e; monumentarius -a -um. **2.** *Colosal, descomunal, enorme:* V. estas palabras.

monumento. *s.m.* **1.** *Obra en honra de alguén ou de algo:* monumentum -i; moles -is. **2.** *Edificio importante polo seu valor:* monumentum -i; moles opere magnifico exstructa. **3.** *Obra lite-raria ou científica de gran valor:* monumentum -i; scientiae, historiarum, annalium, vetustatis, rerum gestarum, litterarum monumenta. ♦ *Mo-numento nacional:* monumentum, aedificium ou opus publicum. *Levantar un monumento:* monumentum statuere, exstruere, facere, exige-re, collocare. *Levantei un monumento (literario) máis duradeiro có bronce:* exegi monumentum aere perennius. *Monumento funerario:* mo-numentum, sepulc(h)rum -i; monumentum sepulc(h)ri; tumulus -i; sepultura -ae; (*sen cadá-ver*) cenotaphium -i; (*nun xardín*) cepotaphium -i.

monxa. *s.f.* Monacha -ae; monialis -is; soror -oris.

monxe. *s.m.* Monachus -i; solitudinis incola. V. *tamén frade.* ♦ *O hábito non fai ao monxe:* V. **hábito.**

monxil. *adx.* **1.** *Propio das monxas:* monialis -e. **2.** *Excesivamente afectado ou recatado:* exquisi-tus, affectatus, arcessitus -a -um; nimis pudicus, circumspectus, honestus.

monzón. *s.m.* Hippalus -i; secundus, tempestivus ou monsonius ventus; firmus pro tempore ven-tus.

moño. *s.m.* Torulus, cirrus -i; spira -ae; capilli in cochleam retorti; crinis coactus in nodum.

moquear. *v.intr.* **1.** *Segregar ou caer moco:* mucos effundere ou emittere; mucum per nares efflue-re; pituitam e nasu fluere. **2.** *Cabecear, monear, toquenear:* V. **cabecear.** *v.pr.* **3.** *Burlarse, rirse:* V. **burla, burlarse.**

moqueira. *s.f.* Mucus copiosus ou frequens; pitui-tae frequentia ou copia.

moqueta. *s.f.* Pavimentum textile.

moquete. *s.m.* Pugni ictus.

moquillo. *s.m.* **1.** *Enfermidade que produce tras-tornos respiratorios en certos animais:* malleus -i. **2.** *Especie de tumor das galiñas debaixo da lingua:* pituita -ae; (*herba que a cura*) pituitaria -ae. ♦ *O cabalo ten o moquillo:* mucus crassus et candidus equo per nares effluit.

mor. Palabra só usada na *loc. prep. por mor de:* V. **culpa** de (por), **causa** de (a ou por).

mora. *s.f.* Morum -i.

morada. *s.f.* Sedes -is; domicilium, habitaculum -i; domus -us; aedes -ium; lar familiaris. ♦ *Non ter morada fixa:* sedibus incertis vagari; domici-lium certum non habere; (*bufón vagabundo que non ten morada fixa onde comer*) scurra vagus qui non certum praesepe tenet. *Última morada:* (placidae ou sidereae) sedes; beata civitas; aethe-rius Olympus.

morado -a. *adx.* **1.** *Que ten a cor entre azul e vermella:* violaceus, violeus, ianthinus, hysginus -a -um. *s.m.* **2.** *Esa cor:* hysginus ou violaceus color. ♦ *Pasalas moradas:* cruciatus ferre; multa perpeti; vitam aerumnis plenam exigere; male se habere.

moral. *adx.* **1.** *Referido ás regras de conduta e aos bos costumes:* moralis -e; ethicus -a -um; (*de boa moral*) bene moratus; (*pouco moral*) procax moribus; (*conduta moral*) vita officio coniuncta; recta agendi ratio. *s.f.* **2.** *Parte da filosofía e da teoloxía:* moralis pars; philosophia, theologia moralis; ethice -es; ethica -ae; moralis discipli-na ou doctrina; de vita et moribus philosophia ou theologia. **3.** *Conxunto de regras de boa con-duta:* mores -um; boni mores; officia -orum; praecepta de iustis probisque moribus. **3.** *Esta-do de ánimo:* mens, mentis; animus -i; mentis habitus.

moralidade. *s.f.* Morum honestas, integritas, sin-ceritas ou lex; boni, honesti, probati, recti mores; mores -um; honestas -atis.

moralista. *s.* **1.** *Persoa que trata sobre moral e cos-tumes:* rerum moralium auctor/-trix; de re morali scriptor/-trix; vivendi praeceptor/-trix. **2.** *Persoa que dá exemplo de moral:* officii ou virtu-tis magister/-tra; probatorum morum exemplar.

3. *Que xulga as accións desde o punto de vista moral:* morum censor; vitiorum castigatōr/-trix; (*ser un moralista severo*) rigidum censorem esse; severe iudicare; vitia summa severitate insectari.

moralizar. *v.intr.* De moribus hominum dicere; mores recte conformare; bona de moribus praecepta dare; bonos mores laudare; ad honestatem informare; probatorum morum exemplar se praebere; publicam morum honestatem fovere; de bono maloque disputare.

morar. *v.intr.* Habitare, inhabitare; accollere, incolere; vivere; vitam agere *ou* degere; incolam esse.

moratoria. *s.f.* V. **moratorio**.

moratorio –a. *adx.* **1.** *Que implica demora:* dilatorius –a –um. *s.f.* **2.** *Prórroga ou dilación do prazo:* dilatio, prolatio, procrastinatio –onis; temporis prorogatio.

mórbido –a. *adx.* **1.** *Afectado de enfermidade:* morbidus –a –um. V. *tamén* **enfermo**. **2.** *Que pode causar enfermidade:* V. **enfermizo, insalubre, insán**. **3.** *De gran brandura e delicadeza:* mollis –e; tener –era –erum; delicatus –a –um.

morbilidade. *s.f.* Morborum *ou* aegrotorum ratio.

morbo. *s.m.* **1.** *Mal, enfermidade:* morbus –i. **2.** (*fig.*) *Inclinación a deleitarse en escenas ou sentimentos desagradables:* morbus –i; morbida voluptas; morbosum studium.

morbosidade. *s.f.* Morbositas –atis; turbida *ou* morbida animi impulsio.

morboso –a. *adx.* V. **enfermizo, insalubre, insán**.

morcego. *s.m.* Vespertilio –onis.

morcilla. *s.f.* Isicium, isicium –i; farcimen –inis.

mordacidade. *s.f.* Mordacitas, dicacitas, acerbitas –atis.

mordaz. *adx.* Mordax, dicax –acis; acerbus –a –um; (*carta*) litterae aculeatae; (*ditos*) asperae facetiae. V. *tamén* **cáustico, corrosivo, incisivo**.

mordaza. Pannus ad os claudendum; oris obturamentum; linguae frenum. ♦ *Pórlle a un unha mordaza:* os alicuius (inserto panno) includere.

mordedela. *s.f.* V. **chantada, dentada**.

mordedor –ora. Mordens –entis; mordax –acis; (*fig.*) detrectator, obtrectator/-trix; maledicus/

–a. ♦ *Can ladrador, pouco mordedor:* canis timidus vehementer latrat. V. *tamén* **can**.

mordedura. *s.f.* V. **chantada, dentada**.

morder. *v.tr.* **1.** *Apertar entre os dentes ou ferir con eles:* mordere, admordere; morsu *ou* dente appetere; morsibus insequi; morsu laedere; morsu apprehendere; mordicus arripere. **2.** *Corroer:* V. este verbo. **3.** *Preocupar, impacientar:* V. **corroer**. ♦ *Morder o po:* mordere ore humum *ou* tellurem; humum mandere; cadere; (*da derrota*) vinci; superari. *Morder os labios:* dentes labellis illidere; iniquo animo aliquid ferre; aegre tacere. V. *tamén* **lingua** (morder a). *Non morder os labios, a lingua:* libere et aperte loqui. *Morder o anzol (deixarse enganar):* hamum mordere. *Acaso te morde a miña porta para que teñas medo entrar por ela?:* num tibi ianua est mordax mea, quo intro ire metuas?

***mordiscar.** *v.tr.* V. **adentar**.

***mordisco.** *s.m.* V. **dentada**.

mordomía. *s.f.* Administri munus *ou* sedes.

mordomo. *s.m.* **1.** *Xefe da servidume dunha casa, administrador:* maior domus; domus praefectus; ministrorum *ou* famulorum magister *ou* moderator; rei familiaris curator; (*de palacio*) maior domus regiae; palatii gubernator *ou* praefectus. **2.** *Persoa encargada da administración dunha confraría ou irmandade:* curator, procurator –oris; praefectus, praepositus, oeconomus –i; piae sodalitatis curator. **3.** *Persoa encargada de organizar a festa dunha parroquia:* feriarum *ou* dierum festorum curator *ou* procurator.

morea. *s.f.* V. **montón**.

moreira. *s.f.* Morus –i.

moreno –a. *adx.* **1.** *De cor escura:* fuscus, nigellus, pullus, pullulus, aquilus –a –um; subniger –gra –grum. **2.** *De cabelo escuro ou negro:* fuscus –a –um; niger, subniger –gra –grum. **3.** *Mulato ou negro:* fuscus –a –um; niger –gra –grum. *s.m.* **4.** *Ton escuro da pel:* fuscus color.

morfema. *s.m.* Gram. Morphema –atis/-atos.

morfina. *s.f.* Morphinum medicamentum; morphinum –i.

morfinómano –a. *s.* Morphino obnoxius/-a; morphini sumptioni deditus/-a.

morfoloxía. *s.f.* Morphologia –ae; formae *ou* formarum descriptio.

morfolóxico -a. *adx.* Morphologicus -a -um. V. *tamén* **formal**.

morgado -a. *s.* **1.** *Fillo que herda os bens da familia:* heres princeps; primigenia bona possidens. **2.** Por ext., *fillo único:* unigenitus/-a. **3.** *Patrimonio familiar que herda o fillo maior:* primigenia bona.

moribundo -a. *adx.* e *s.* Moribundus, intermortuus, moriturus, semianimus, semivivus, semimortuus -a -um; morti proximus; moriens -entis; exspirans -antis; semianimis -e; prope exsanguis; spiritum extremum trahens; vitam exhalans.

mormeira. *s.f.* Gravedo -inis; coryza -ae; pituita capitis.

mormo. *s.m.* V. **moquillo**.

mormón -ona. **1.** *Membro dun movemento relixioso dos Estados Unidos:* mormonianus/-a; mormon -onis; mormonum assecla ou sector/-trix. *adx.* **2.** *Relativo a ese movemento:* mormonianus, mormonicus -a -um.

mormonismo. *s.m.* Mormoniana fides, religio ou doctrina.

mornear. *v.tr. e intr.* V. **amornar(se)**.

morno -a. *adx.* Egelidus, egelatus, tepidus, teporus, temperatus -a -um; tepens -entis; leviter calidus. V. *tamén* **tépedo**.

morodeira. *s.f.* V. **amorodeira**.

morodo. *s.m.* V. **amorodo**.

moroso -a. *adx.* **1.** *Que tarda en pagar:* malum ou tardum nomen; morosus -a -um. **2.** *Que anda ou obra con lentitude:* lentus, tardus, incuriosus, omissus -a -um; negligens, indiligens -entis; oscitans -antis; piger -gra -grum.

morote. *s.m.* V. **amorodo**.

moroteira. *s.f.* V. **amorodeira**.

morrer. *v.intr.* **1.** *Deixar de vivir:* mori, emori; interire; obire, abire, perire; decedere, occidere; exstingui; exanimari; exspirare; defungi; finire; mortem obire ou concipere; morti occumbere ou succumbere; morte fungi ou defungi; morte absumi; e vita cedere, excedere, decedere, abire, migrare ou emigrare; vitam amittere, ponere, edere ou finire; animam agere, eflare, exhalare, exspirare ou reddere; extremum spiritum reddere; diem suum ou supremum obire; (morte) acquiescere; (*de morte natural*) natura

occidere; naturae satisfacere; morte sua mori; fatalem mortem obire; fato cedere ou concedere; fato fungi; in finem suum, natura solvente, dilabi; (*repentina*) repentino ou repente mori ou emori; (*de enfermidade*) morbo exstingui, mori, absumi, intercipi, decumbere ou perire; (*dunha enfermidade incurable*) leto insanabili perire; (*na flor da idade*) primo in aevo exstingui; immatura morte rapi; (*de vello*) senectute dissolvi; (*de moi vello*) ad summam senectutem vivere; (*de morte violenta*) mori, emori; exstingui; cadere; interfici; occidi; necari; ex vulnere mori ou perire; ferro occumbere; ab aliquo perire ou cadere; (*na guerra*) in acie ou pugnantem cadere; proelio occidi; pro patria mortem oppetere; (*de fame*) fame perire, absumi ou necari; egestate cibi perire; fame confici; inedia consumi; (*no mar*) vitam in undis amittere; (*sen testamento*) (ab) intestato ou intestatum decedere; (*morreu*) vixit. **2.** (fig.) *Chegar algo á súa fin:* mori, emori; interire; occidere; exstingui; (*o día*) solem ou diem occidere ou cadere; (*o lume*) mori, interire ou exstingui; (*unha flor*) florem languescere; (*as palabras*) verba, vocabula cadere ou interciderere. **3.** (fig.) *Sentir algo moi intensamente:* mori, emori; (*de amor*) amore perire; (*de desgustos, de fastío*) molestiis, taedio interciderere; (*de pena*) moerore confici; (*de sede, de fame, de medo*) siti enectum ou maceratum esse; fame premi ou perditum esse; metu exanimatum esse; (*de ganas*) V. 4 e **desexar**. **4.** (fig.) *Desexar algo intensamente:* aliquam rem vehementer expetere; cuiusdam rei desiderio mori ou extabescere; (*a alguén*) aliquam ou aliquem deperire ou perditum amare. V. *tamén* **desexar**. ♦ *Todos temos que morrer:* omnibus obeunda mors est; debemur morti nos nostraque; statutum est hominibus semel mori. *Todo o que nace morre:* omnia orta occidunt. *Imos morrendo a cotío:* quotidie morimur. *Fannos morrer de fame:* nos fame macerant. *Ter gana de morrer:* morturire. *Que morra se o sei!* (ita) moriar, peream, dispeream, inteream, ne vivam, ne sim salvus, male mihi sit si scio!

morriña ¹. *s.f.* Desiderium -i; tristitia, maestitia -ae; maeror -oris.

morriña ². **1.** *Corpo en descomposición:* corpus corruptum, tabidum, solum ou resolutum. **2.** *Sucidade por falta de hixiene:* squalor -oris; spurcitia, immunditia -ae; sordes -ium.

morriñento ¹ –a ou **morriñoso** ¹ –a. *adx.* **1.**

Que sente tristeza, que ten poucos ánimos: tristis –e; maestus, melancholicus, afflicus –a –um; maerens, dolens –entis; animi aeger. **2.** *Que produce tristeza, cansazo, etc.:* tristis –e; acerbus, maestus, luctuosus –a –um; infelix –icis.

morriñento ² –a ou **morriñoso** ² –a. *adx.* *Que ten sucidade:* spurcus, sordidus, squalidus, im-mundus –a –um; squalens –entis.

morro. *s.m.* **1.** *Fociño:* V. esta palabra. **2.** (fig.) *Parte saínte dunha cousa:* rostrum, fastigium –i; prominentia –ae; prominens angulus. ♦ *Ter moito morro* (pop.): procacem, inverecondum, sui commodi studiosum esse; alicui fidem, decus, pietatem, honesta atque inhonesta omnia quaes-tui esse.

morsa. *s.f.* Equus marinus ou bipes; hippocampus/–us –i.

morse. *s.m.* Alphabetum Morsianum.

mortadela. *s.f.* Tomacina –ae; murtatum –i.

mortal. *adx.* **1.** *Suxeito á morte:* mortalis –e; (*todo e todos somos mortais*) debemur morti nos nos-traque; omnia orta occidunt. **2.** *Que causa a morte:* exitialis, exitiabilis, letalis –e; mortifer, letifer –era –erum; (*enfermidade*) morbus capitalis, pernicialis, letalis, exitialis ou desperatus (*ter esa enfermidade*) mortifere aegrotare; morbo insanabili laborare. **3.** *Que se manifesta con moita intensidade:* V. **enorme, intenso.** *s.m.* **4.** *Ser humano:* mortalis –is; mortales –ium; mortalitas –atis; homo –inis; (*un pobre mortal*) homuncio –onis; homunculus –i. ♦ *Odio, inimigo ... mortal:* inexpiabile ou capitale odium; capitalis inimicus ou hostis. *Pecado mortal:* V. **pecado.** *Restos mortais:* V. **restos.** *Salto mortal:* V. **salto.** *Dar un golpe mortal:* (*a alguén*) aliquem conficere; (fig.) (*ás súas aspiracións*) securim petitioni suae incere.

mortalidade. *s.f.* Pestilentia –ae; strages –is; (*ano de moita mortalidade*) gravissimus et pestilentis-simus annus.

mortalidade. *s.f.* Mortuorum ratio ou index; morientium numerus.

mortalla. *s.f.* Sindon –onis; funebris tunica; cada-veris involucrum; funebre ou feralis indusium ou amiculum.

morte. *s.f.* **1.** *Fin da vida:* mors, mortis; (*natural*) mors, mortis; mors naturalis; naturalis factorum

condicio; obitus, exitus, decessus, excessus, interitus, occasus –us; excessus e vita; interitio –onis; letum, fatum –i; vitae exitus ou finis; necessitas extrema, ultima ou suprema; supremus dies; aevi terminus; nox aeterna ou perpetua; (*violenta*) mors, mortis; nex, necis; letum –i; caedes –is; funus –eris; exitium –i; exitus –us; perniciēs –ei; occisio –onis; (*voluntaria*) mors voluntaria, accessita, quaesita ou propria manu facta; (*pena capital*) mors, mortis; nex, necis; supplicium –i; capitis ou capitalis poena; (*condenar á morte*) capite ou capitis damnare; morte mul(c)tare; (*dereito de vida e morte*) vitae necisque potestas; (*repentina*) mors repentina ou subita; (*prematura*) mors immatura; immaturus interitus; funus acerbum; (*día, hora da morte*) emortalis ou niger dies; hora extrema ou nigra; (*para os cristiáns*) natalis dies; (*desprezar a morte*) mortem contemnere; (*librar dos brazos da morte*) levare aegrum ex praecipiti; (*ver a morte aos ollos*) capitale ou magnum periculum obire; (*dar morte*) interficere; necare; occidere; mortem afferre ou inferre; vitam auferre ou eripere; morte aliquem afficere. **2.** (fig.) *Fin dunha cousa:* mors, mortis; interitus –us; interitio –onis; finis –is. ♦ *Ata a morte:* usque ad extremum spiritum. *Estar, pór-se á morte:* morti vicinum, semianimum, semivivum, semimortuum esse. *Estar enfermo de morte:* graviter ou periculose aegrotare; prorsus laborare. *A vida ou morte:* magno ou summo periculo; extremo discrimine. *Morte civil:* capitis deminutio; (*estar civilmente morto*) perinde ac mortuum esse. *Desexar a morte:* morturare.

morteiro ¹. *s.m.* **1.** *Recipiente en que se machacan certas substancias:* piso –onis; pisa –ae; (aeneum) mortarium; mortariolum, pilum –i; (*mando morteiro*) pilum, pistillum ou pistillus –i; (*machucar co morteiro*) pinsare, pistare. **2.** *Especie de canón portátil:* parvum tormentum rotale; parvum tormentum ignivomum. **3.** Por ext., *aparello parecido para lanzar fogos de artifico:* mortarium terricrepum ou crepitans. **4.** *Mestura de cemento e cal para a construción:* intrita –ae. V. tamén **masa**.

morteiro ². *Porción da horta onde se sementan ou se cultivan hortalizas:* V. **alcouve**.

mortífero –a. *adx.* V. **mortal**.

mortificación. *s.f.* Cupiditatum refrenatio; voluntaria corporis castigatio; carnis crucifixio.

mortificar. *v.tr.* **1.** *Castigar o corpo con mortificacións:* corpus castigare; cupiditates ou animi motus coercere, reprimere ou cohibere; carnem crucifigere. *Tamén v.pr.:* V. **atormentar(se).**

2. *Causar un gran desgusto:* mordere; affligere; dolorem quam maximum alicui inurere ou inferre; alicui molestissimum esse. *Tamén v.pr.:* V. **atormentar(se).**

morto -a. *part.* **1.** Part. do verbo *morrer:* mortuus, emortuus, exanimatus, extinctus, functus, defunctus, perfunctus -a -um; vita, morte, sua morte functus ou defunctus; (*de morte violenta*) interfectus, caesus, occisus, enectus -a -um; leto datus. *adx.* **2.** *Sen vida:* exanimus -a -um; exanimis -e; (*civilmente*) capite deminutus; iure civium abalienatus; perinde ac mortuus. V. *tamén* 1. **3.** *Sen actividade, sen movemento:* iners -ertis; immotus -a -um; immobilis -e. **4.** (fig.) *Que pertence ao pasado, fóra de uso:* mortuus, extinctus, obsoletus, insuetus -a -um; (*pallabra*) verbum insolens ou ab usu remotum. *s.* **5.** *Persoa que morreu:* cadaver -eris; corpus -oris; corpus mortuum, exanimum, inanimum ou inerte; (*os mortos*) mortui, demortui -orum. ♦ *Morto de medo, canzazo, fame, etc.:* metu, pavore exanimis ou exanimatus; taedio fatigatus; fame, siti enectus ou confectus. *Auga morta:* aqua stans. *Cal morto:* evanida calx. *Tempo morto:* otium -i; (*nos combates*) quies certaminum. *Son home morto!* perii!; occidi!; interii! *Medio morto:* semimortuus, intermortuus, semivivus, semianimus -a -um; semianimis -e.

mortuorio -a. *adx.* Mortuarius -a -um; mortualis, funebris -e; (*pano*) stragulum -i. ♦ *Casa mortuoria:* domus mortuaria, conclave cadaveri exponendo.

mosaico. *s.m.* **1.** *Composición a base de pequenas pezas:* tessellae -arum; emblema vermiculatum; opus musivum, vermiculatum ou tessellatum; musivum -i; (*pavimento de mosaico*) tessellatum, lithostroton ou lithostrotum -i; (*pavimentar con mosaico*) tessellare; vermiculum sternere; solum tessellis sternere; (*arte do mosaico*) tessellaria -ae; (*obreiro que o traballa*) musivarius, tessellarius -i; (*figura en mosaico*) musiva imago ou figura. **2.** (fig.) *Conxunto de elementos dispares:* diversitas -atis; diversae et multiformes species; diversorum mixtura.

mosca. *s.f.* Musca, muscula -ae. ♦ *Mosca das bestas:* mulio -onis. *Mosca da carne:* musca car-

naria. *Andar coa mosca na ou detrás da orella:* diffidere; suspicere; ab aliqua re ou aliquam rem cavere. *Caer, morrer coma moscas:* acervatim interire, mori ou obire. *Mosca morta:* subdole pacatus; affectata mansuetudine ou lenitate homo. *Non ser capaz de matar unha mosca:* muscam non posse excitare; nemini nocere; innocuum, innocentem esse. *Papar moscas:* otiari; otiosum esse; nihil agere; hianti ore stupidum ou desidem defigi. *Picar (a alguén) a mosca:* praeter spem irasci, stomachari, turbari. *Non se oía unha mosca:* summum silentium erat. *Mosca voante (que se cre ver por enfermidade dos ollos):* marmaryga -ae; marmarygma -atis. *Aparello para espantar as moscas:* muscarium -i. V. *tamén* **mosquiteiro.**

moscada. *adx.f.* V. **noz** moscada.

moscardo. *s.m.* **1.** *Tabán:* tabanus, asilus, oestrus -i. **2.** *Moscón:* crabro -onis. **3.** *Mosca da carne, moscón:* musca carnaria.

moscatel. *s.m.* **1.** *Variedade de uva:* apiana uva. **2.** *Viño elaborado con ela:* vinum apianum.

mosco. *s.m.* Gurgulio ou curculio -onis.

moscón. *s.m.* **1.** *Insecto:* V. **moscardo.** **2.** (fig.) *Persoa molesta:* importunus, permolestus, gravis, insolens homo.

Moscova. top. Moscua, Mosqua, Mosca, Moscha, Moscovia -ae.

moscovita. *adx.* e *s.* Mocuensis, Mosquensis, Moschensis -e; Moscovita -ae. Moscuenses, Mosquenses, Moschenses -ium; Moscovitae -arum.

mosquete. *s.m.* Manuballistula ignivoma.

mosqueteiro. *s.m.* Miles manuballista ignivoma armatus; sclopetarius -i.

mosquiteiro. *s.m.* Muscarium, conopeum, conopium -i; reticulum culicum accessum impediens.

mosquito. *s.m.* Culex -icis; muscula -ae.

mostacho. *s.m.* V. **bigote.**

mostaza. *s.f.* Sinapis -is; sinapi (*indecl.*); (*salsa con mostaza*) sinapisimum salsamentum.

mosteiro. *s.m.* Monasterium, monachium -i; (monachorum) coenobium; (*pequeno*) coenobiolum -i.

mosto. *s.m.* Mustum -i; mustum ou protyrum vinum; protropon ou protropum -i.

mostra. *s.f.* **1.** *Porción dun conxunto:* exemplar –aris; exemplum, signum –i; archetypus –i; specimen –inis. **2.** *Demostración, proba:* signum, indicium, testimonium –i; index –icis. **3.** *Acción de mostrar algo:* manifestatio, ostentatio, testificatio, significatio, exhibitio –onis. **4.** *Presentación pública, exposición:* publica expositio ou propositio; mercium exhibitio; venditatio –onis; venditatio et ostentatio. ♦ *Para mostra, un botón:* ab uno disce omnes.

mostrador. *s.m.* Scamnum mercatorium; mercatoris mensa.

mostrar. *v.tr.* **1.** *Amosar; ensinar:* V. **amosar**. **2.** *Amosar; demostrar; exteriorizar:* V. estes verbos. **3.** *Explicar; indicar; ensinar:* V. **aclarar, indicar**. *v.pr.* **4.** *Amosarse, manifestarse:* V. **amosarse**. **5.** *Ter algo traza de ser como se expresa:* videri; sese offerre ou ostendere; apparere; ostendi.

mostraxe. *s.f.* Exploratio, inquisitio, percontatio –onis; (*de opinión*) opinionum exploratio.

***mote.** *s.m.* V. **alcume**.

motel. *s.m.* Deversorium ou diversorium vehicularium ou autocineticum.

motín. *s.m.* Tumultus, motus –us; turbatio, seditio –onis; turba –ae; (*popular*) popularis tempestas; popularis ou multitudinis concitatio.

motivación. *s.f.* Causae expositio; agendi ratio, causa ou argumentum.

motivar. *v.tr.* **1.** *Ser causa de algo:* facere, efficere; gignere; causam ou ansam praebere ou afferre. **2.** *Facer que alguén se anime:* animum addere ou accedere; animos accendere; impellere; excitare.

motivo. *s.m.* **1.** *Causa, razón:* V. **causa, explicación**. **2.** *Asunto dun cadro, dunha obra literaria, etc.:* argumentum, propositum –i. **3.** *Deseño illado ou repetido nunha peza decorativa:* imago –inis. ♦ *Por que motivo? qua de causa?; cur?; quare? Non hai motivo para...? nihil (causae) est cur ou quare... Que motivo hai para...? quid (causae) est cur...? Que motivo hai para que non...? quid causae est quin...?*

moto. *s.f.* V. **motocicleta**.

motocarro. *s.m.* Currus ou carrus automatarius.

motocicleta. *s.f.* Autobirotata –ae; birotata automataria; (*de pouca cilindrada*) birotata motoria; autobirotata –ae; autobirotata levis; (*andar en motocicleta*) autobirotata vehi.

motociclismo. *s.m.* Res ou exercitatio autobirotaria.

motociclista. *s.* **1.** *Persoa que conduce unha moto ou que practica o motociclismo:* autobirotarius/-a; autobirotatae ou birotatae automatariae gubernator/-trix, ductor/-trix. *adx.* **2.** *Relativo ao motociclismo:* autobirotarius –a –um.

motocrós. *s.m.* Certamen autobirotarum campestre.

motonáutica. *s.f.* Ars nautica motoria.

motor –ora/-triz. *adx.* **1.** *Que produce movemento:* movens –entis; motorius –a –um; movendi vim habens; motator –oris; motrix –icis. *s.m.* **2.** *Aparello que transforma unha enerxía en movemento:* machinamentum –i; machinamentum motorium ou propulsorium; motoria machina. ♦ (*Lancha*) *motora:* automataria ou motoria scapha, navicula, linter (*m.f.*) ou cymbula. *Motor de arranque:* impulsorium –i; machinamentum motorium. *Motor de explosión:* machinamentum ou machinatio a dispoñición. *Motor a gasóleo:* Dieseliana machinatio; machinamentum Dieselianum. *Motor a gasolina:* machinamentum motorium benzini actum. *Revolucións do motor:* machinamenti orbis. *Acender o motor:* machinamentum incitare. *Parar o motor:* machinamentum compescere.

motorista. *s.* **1.** *Persoa que conduce unha moto:* V. **motociclista**. **2.** (*pop.*) *Garda civil de tráfico:* V. **civil**.

moserra. *s.f.* Serra electride ou electrica vi acta.

motriz. *adx.f.* V. **motor**.

moucho. *s.m.* Bubo –onis; noctua –ae; (*de orellas*) asio –onis; ulula –ae. ♦ *Ser un moucho:* solivagum, insociabilem esse.

moufa. *s.f.* V. **fazula, meixela**.

moufar. *v.tr.* V. **engulir**.

moulón –ona. *adx.* V. **folgazán**.

moumeiar. *v.intr.* V. **fungar**.

mourisco –a. *s.* **1.** *Mouro convertido ao cristianismo:* mauriscus –i; neophitus maurus. *adx.* **2.** *Relativo aos mouriscos:* mauriscus –a –um.

mouro –a. *adx.* **1.** *De cor escura:* V. **moreno**. **2.** *Nativo do norte de África:* Maurus –a –um. **3.** *Que profesa a relixión musulmá:* V. **islámico, mahometano**. *Tamén s.:* Maurus, Maure-

tanicus, Maurusiacus, Maurusius/-a; natione Maurus/-a vir/femina; (pl.) Mauri -orum.

movedizo -a. *adx.* **1.** *Que pode moverse:* mobilis, instabilis -e; incertus -a -um; (*terreo*) vagum solum. **2.** *Inconstante:* V. esta palabra. ♦ *Areas movedizas:* V. **area.**

movemento. *s.m.* **1.** *Fís. Cambio de posición dun corpo:* motus, iactatus -us; motio, mutatio, agitatio -onis; mobilitas -atis. **2.** *Presenza dun gran número de persoas:* trepidatio, concursatio -onis; hominum frequentia. V. **tamén afluencia, animación.** **3.** *Conxunto de vehículos que se desprazan:* commeatus -us; vehiculorum frequentia. **4.** *Conxunto de manifestacións que supoñen un cambio na arte, na sociedade, etc.:* motus -us; (*literario*) litterarum cursus; motus litterarius; (*cultural*) doctrinarum ou scientiarum motus; dicendi, philosophandi, scribendi ratio; (*político*) reipublicae motus; (*feminista*) motus ad feminas emancipandas. **5.** *Cambio de lugar das fichas ou das figuras dun xogo:* calculi lusorii motus. **6.** *Variación que presenta unha conta, unha estatística, etc.:* accepti et expensi ratio ou motus; rationarii motus. **7.** *Mús. Grao de velocidade que se imprime a unha peza:* musici operis motus. **8.** *Mús. Parte dunha peza musical:* musici operis pars. ♦ *Estar, pórse en movemento:* moveri; agitari; trepidari; (*estando todo o pobo en movemento*) trepidante tota civitate. *Posto en movemento:* motus, commotus, impulsus, actus, agitatus -a -um.

mover. *v.tr.* **1.** *Cambiar de lugar ou de posición:* movere; ciere; impellere; agere, agitare. **2.** *Pór en actividade, ser causa de:* excitare; urgere; acuere; agitare; properare. **3.** *Axilizar un asunto:* rem, opus celerare; operi instare. **4.** *Cambiar de lugar unha ficha nun xogo:* calculum lusorium movere. **5.** *Ser o motivo de que alguén faga algo:* pellere, impellere; excitare, concitare. *v.pr.* **6.** *Cambiarse de lugar ou posición:* se movere, se commovere; cieri; agi, agitari; locum ou sedem mutare. **7.** *Actuar, pórse en actividade:* V. **actuar.** **8.** *Facer xestións para conseguir algo:* curare, procurare; gerere; administrare; dispensare. **9.** *Pórse en acción, actuar con certa rapidez:* celeri motu uti; (*por si mesmo*) suo motu agi; sponte moveri; (*non movería un dedo*) manum non verterim. **10.** *Desenvolverse dun certo xeito:* se movere ou moveri; se volvere ou volvi; se circumagere ou circumagi; expedit se gerere.

moviola. *s.f.* Instrumentum retractorium.

moxega. *s.f.* V. **moega** ².

moxena. *s.f.* V. **charamela.**

mozambicano -a. *adx.* e *s.* Mozambicanus -a -um. Mozambicani -orum.

Mozambique. *top.* Mozabicum -i.

mozárabe. *s.* **1.** *Cristián que vivía en territorio árabe:* christianus inter Mauros degens; (*pl.*) mozarabes -um. *s.m.* **2.** *Lingua romance con trazos de árabe:* sermo mozarabicus; lingua mozarabica. *adx.* **3.** *Relativo aos mozárabes:* mozarabicus -a -um.

mozo -a. *adx.* **1.** *Novo:* iuvenis -is; adolescens ou adulescens -entis; aetate florens; iuvenilis -e. *Tamén s.:* (*ata os 17 anos*) puer, pueri; puella -ae; (*entre 18 e 30*) adolescens ou adulescens -entis; (*entre 30 e 40*) iuvenis -is. **2.** *Noivo:* V. esta palabra.

muar. *v.intr.* V. **berrar, bradar, bramar, bruar.**

muchar. *v.tr.* e *pr.* V. **mirrar.**

muchica. *s.f.* V. **charamela.**

mucho -a. *adx.* V. **murcho.**

mucosa. *s.f.* V. **mucoso.**

mucosidade. *s.f.* Mucilago -inis; (h)umor mucosus ou muculentus; pituita -ae; (*pl.*) mucosa -orum. V. **tamén mocada, moco.**

mucoso -a. *adx.* **1.** *Que se parece ao moco:* muculentus -a -um. **2.** *Que ten ou produce mucosidade:* mucosus, muculentus, pituitosus -a -um. *s.f.* **3.** *Anat. Membrana que dispón de glándulas mucosas:* membrana mucosa.

muda. *s.f.* **1.** *Mudanza:* mutatio, immutatio, commutatio -onis. **2.** *Proceso de mudar partes do seu organismo certos animais ou plantas:* vernatio -onis. **3.** *Roupa que unha persoa muda:* vestes mutandae ou mutatae.

mudanza. *s.f.* **1.** *Cambio, muda:* V. **muda.** **2.** *Acción de cambiar mobles e outras cousas dunha casa para outra:* abitus -us; loci mutatio, immutatio, commutatio -onis; (*levar as cousas a outra casa*) res tollere ou transferre.

mudar. *v.tr.* **1.** *Alterar, cambiar:* V. estes verbos. **2.** *Deixar a roupa que se leva posta e poñer outra:* V. **cambiar.** **3.** *Levar mobles e outras cousas dun lugar para outro:* res transferre ou tollere; (*só parte*) aliquam partem aedium vacuum facere. V.

tamén **cambiar**. **4.** *Renovar algúns organismos certas partes:* mutare; (*os nenos os dentes*) dentes amittere, deficere, cadere, decidere; (*as aves a pluma*) aves plumam amittere; (*as pel as cobras*) vernare; (*o pelo outros animais*) pilum mutare; (*a voz os rapaces*) roborari; gallulascere; (*os cornos que mudan os cervos*) cervis cornua omnibus annis decidua. *v.intr.* **5.** *Pasar a ser algo ou alguén distinto do que era:* V. **alterarse**. *v.pr.* **6.** *Deixar de ser unha cousa ou persoa o que era:* V. **cam-biar**. **7.** *Deixar a casa onde se vivía por outra:* V. **3 e cambiar**. **8.** *Deixar a roupa que se levaba e poñer outra:* V. **cambiar**. ♦ *A raposa muda o pelo, non os costumes:* vulpes pilum mutat, non mores.

modéxar. *s.* Maurus inter christianos degens; (*arte*) ars christiana maurae mixta.

mudez. *s.f.* Vocis privatio ou impedimentum.

mudo¹ **-a**. *adx.* **1.** *Que non pode falar:* mutus -a -um; infans -antis; silens -entis; elinguis -e; (*calado*) mutus, tacitus, taciturnus -a -um; silens -entis; (*quedar mudo*) obmutescere; silere; tacere. *Tamén s.:* homo mutus; mulier muta. **2.** *Por ext., impedimento de falar por unha emoción forte:* admiratione stupens; pavore defixus; (*quedar mudo*) verbum facere non posse; vocem alicui fugere; linguam faucibus haerere. **3.** *Non falado (película, cine):* taeniola silens ou muta. **4.** *Gram. Que se escribe, pero non se pronuncia:* muta -ae; (*pl.*) mutae consonantes; insonae litterae.

mudo² **-a**. *part.* Part. irreg. do verbo *moer*: molitus, emolitus, comminutus -a -um.

muíña. *s.f.* **1.** *Po mesturado con palla ou casca despois de cribar, mallar, etc.:* pulvis -eris; festuca, festucula -ae. **2.** *Envoltura de legumes e outros froitos:* folliculus -i; siliqua -ae.

muíñada. *s.f.* V. **moedura, moenda**.

muíñeiro **-a**. *s.* **1.** *Persoa que traballa no muíño:* molendinarius, pistrinarius, molinarius/-a. *s.f.* **2.** *Danza típica galega:* saltatio Gallaica. **3.** *Composición musical galega:* opus musicum Gallaicum.

muíño. *s.m.* Molendinum, pistrinum -i; mola, moletrina, molina -ae; (*de auga*) mola aquaria; (*manual*) mola manuarua, manualis ou trusatilis; pistrilla -ae; pistrillum -i; (*movidado por un burro*) mola asinaria; (*eléctrico*) molendinum electricle ou electrica vi actum; (*de vento*) pistrinum vento

agitatum; (*para moer a oliva*) trapes -etis; trapetum ou trapetus -i; mola (olivaria); (*de café*) molina cafaearia; (*de pementa*) piperis machinula (molaris); mola piperaria. ♦ *Muíño albar ou albeiro:* pistrinum -i.

muíto. *indef. e adv.* V. **moito**.

mula. *s.f.* Mula, hinna -ae.

mulato **-a**. *adx.* Mixticius, mixtus -a -um; (*cor*) subniger -gra -grum; fuscus -a -um. *Tamén s.:* mixticius, mixtus/-a; hybrida -ae.

muleta. *s.f.* **1.** *Especie de bastón alto:* orthopaedicum ou subalare baculum. **2.** *Pano que usan os toureiros:* rubrum linteum ou sagulum; (*burlar o touro coa muleta*) venienti tauro sagulum obicere ou rubrum linteum offerre.

mulida. *s.f.* **1.** *Coiro ou tea que se pon entre os cornos dos bois ou das vacas para que non os manque o xugo:* pulvinus -i; capitis bubuli tutamen. **2.** *Rodela, rolla:* cesticillus, arculus, orbiculus -i.

mulido. *s.m.* **1.** *Rodela, rolla:* V. **mulida**. **2.** *Anaco de tea para limpar:* lanea tela; pannus, panniculus -i. V. *tamén* **baeta**.

mulime. *s.m.* Stramen, substramen -inis; stramentum -i; substrata palea. V. *tamén* **batume, estrume**.

muller. *s.f.* **1.** *Persoa do sexo feminino:* mulier -eris; femina -ae; (*as mulleres*) muliebris sexus; (*nova*) puella -ae; virgo -inis; (*amada*) (mea) puella; (*anciá*) anus -us; (*velliña*) anicula -ae; (*casadeira*) virgo nubilus; (*virgo adulta*); (*medio home*) virago -inis; (*mulleriña*) muliercula -ae; (*pública*) V. **prostituta**. **2.** *Esposa:* uxor -oris; coniux -ugis; matrona, marita, nupta -ae.

mullereiro. *adx. e s.m.* **1.** *Moi afeccionado ás mulleres:* mulierosus, mulierarius, venerivagus -i; mulierum sectator ou studiosus; a mulieribus nimis captus; ad libidinem proclivis; in venerem effusus; (*contrario*) a veneris amoribus aversus. **2.** (*Home*) que se atopa a gusto entre as mulleres ou facendo cousas propias delas: effeminatus (homo); mulier -eris. V. *tamén* **efeminado**. ♦ *Excesiva afección ás mulleres:* mulierositas -atis; mulierum cupiditas.

***mulo**. *s.m.* V. **macho**.

multa. *s.f.* Mul(c)ta -ae; mul(c)tatio -onis; pecuniaria poena; stips, stipis; (*de tráfico*) poena viatoria; (*incorrer nunha multa*) mul(c)tam subire; mul(c)tam committere.

multar. *v.tr.* Mul(c)tam alicui dicere, edicere, imponere *ou* irrogare; mul(c)ta aliquem mul(c)tare; pecunia mul(c)tare *ou* damnare.

multicopista. *s.f.* Machina exscripticia *ou* plurificatoria; polygraphium -i; cyclostilus -i.

multimillonario -a. *adx.* **1.** *Que ten moitos millóns:* miliardarius, multimiliardarius -a -um; ditissimus -a -um; divitiis *ou* copiis affluens, circumfluens *ou* abundans; magna rerum copia instructus. *Tamén s.:* miliardarius/-a; praedives -itis; ditissimus/-a vir/femina. **2.** *Que require *ou* produce moitos millóns:* pretiosus, sumptuosus, quaestuosus, fructuosus -a -um; prosper -era -erum.

multinacional. *adx.* Ad multas nationes perti-nens; multinationalis -e; plurium nationum. *Tamén s.f.:* societas multinationalis. V. *tamén* **in-ternacional, mundial.**

múltiple. *adx.* **1.** *Que consta de varios elementos:* multiplex -icis; varius -a -um. *pl.* **2.** *Numerosos, moitos:* multi, multifarii, varii, multimodi -ae -a. ♦ *De múltiples xeitos:* multifariam, multimodis; multimode; multis modis; multipliter.

multiplicación. *s.f.* **1.** *Resultado de aumentar o número de algo:* multiplicatio, auctio -onis; (*dos coellos, dos ratos*) cuniculorum, murium proven-tus. **2.** *Mat. Operación aritmética:* multiplicatio -onis.

multiplicador -ora. *adx.* **1.** *Que multiplica:* multiplicans -antis. *s.m.* **2.** *Mat. Número co que se multiplica outro:* multiplicator -oris.

multiplicando. *s.m.* Multiplicandus (numerus).

multiplicar. *v.tr.* **1.** *Aumentar o número de algo:* multiplicare; augere; ampliare, amplificare; fre-quentare; numerum augere; (*os gastos*) ampliores sumptus facere; (*as débedas*) aes alienum mul-tiplicare. **2.** *Mat. Facer unha multiplicación:* mul-tiplicare; coacervare; (*tres por catro*) tria quater multiplicare; (*tres por tres son nove*) tria ter ducta fiunt novem, (*cinco por tres, quince*) quinque in tria *ou* ter ducta sunt quindecim; (*un número*) multiplicare numero *ou* in numerum; numerum in alterum ducere; numeros inter se multiplica-re; (*por si mesmo*) numerum in *ou* per semet ip-sum multiplicare, *v.pr.* **3.** *Aumentar o número de algo:* multiplicari; augeri; subolescere; crescere. **4.** *Reproducírense os seres vivos:* propagari; pro-

generare; subolescere; pullulare; genus *ou* pro-lem propagari.

múltiplo -a. *adx.* Multiplus -a -um; multiplex -icis. *Tamén s.:* multiplicativus numerus; multi-plus -i.

multirracial. *adx.* Multigeneris -e; multigenus -a -um.

multitude. *s.f.* Multitudo -inis; frequentia, copia, turba -ae; numerus -i; vis, vis; magnus *ou* in-gens numerus; (*de homes*) magna multitudo *ou* ingens vis hominum; immensa vis mortalium; (*a plebe*) multitudo -inis; plebs, plebis; (pex.) plebecula (plebicula), turba -ae; vulgus -i; (*odiar a multitude, o xentío*) celebritatem odisse *ou* non pati.

multitudinario -a. *adx.* Frequens, ingens -en-tis; immensus, copiosus, magnus -a -um.

mundano -a. *adx.* **1.** *Relativo ao mundo mate-rial:* mundanus, humanus -a -um. **2.** *Dedica-do aos praceres materiais:* voluptarius -a -um; voluptatibus deditus; (*frívolo*) vanus, frivolus -a -um; (*praceres mundanos*) voluptates corporis.

mundial. *adx.* Pancosmius -a -um; totius orbis terrarum; omnium gentium.

mundo ¹. *s.m.* **1.** *Conxunto de todo o que existe:* mundus -i; universum -i (*tamén en pl.*); univer-sus mundus; rerum universitas; natura universa; totum opus mundi. **2.** *O planeta Terra:* orbis -is; (universus) terrarum orbis; terrae -arum; omnes terrae orae; universi orbis moles; universa ma-china mundi. **3.** *Planeta *ou* corpo celeste, esp. os posiblemente habitados:* mundi universi spatium; mundus sideralis; sidereum caelum. **4.** *Conxunto de cousas *ou* persoas que teñen unha característi-ca común: (mundo animal) animantia -ium; (das ideas) rerum cognitio.* **5.** *A colectividade humana desde o punto de vista social, económico, político, etc.:* homines -um; (*os mundos de hoxe*) homines huius aetatis. **6.** *A xente en xeral:* gentes -ium; homines -um; genus humanum. **7.** *Conxunto de actividades, relacións sociais, etc., que rodean a vida dunha persoa:* mundus -i; circumiacens lo-cus. **8.** *Experiencia no trato e na relación coas per-soas:* morum peritia *ou* experientia; hominum consuetudo; (*home de mundo*) homo lautus et urbanus. ♦ *O outro mundo:* immortalis vita; cae-lum -i; (*o mundo dos deuses*) superi -orum; (*irse ao outro mundo*) ad plures *ou* ad deos abire; illuc abire in communem locum. V. *tamén* **morrer.**

Traer ao mundo: V. **parir**. *Todo o mundo:* omnes –ium; (omnes) homines *ou* gentes; incolae orbis. *Un mundo (gran cantidade) de:* V. **multitude**. *Varréselle a un o mundo:* V. **desfalecer, desmaiarse**. *Desde que o mundo é mundo:* ab orbe condito; post hominum memoriam; post genus hominum natum; ex omnium saeculorum memoria. *Os mundos de hoxe:* homines huius aetatis *ou* qui nunc sunt. *Cidacán do mundo:* civis totius orbis. *Mandar a un ao outro mundo:* aliquem de medio tollere. V. **tamén matar**. *Así vai o mundo:* haec est rerum humanarum condicio. *Cousas do outro mundo:* incredibilia –ium. *O mundo antigo:* antiqua tempora. *A fin do mundo:* mundi *ou* rerum finis; terrae caelique exitium. *Fuxir do mundo:* celebritatem odisse; homines fugere; mundo renuntiare *ou* valedicere. *O mundo laboral:* opificum coetus, corpus *ou* ordo. *O mundo dos xoves:* plebs iuvenilis; puellaris plebs. *O mundo do teatro:* homines scaenici. *O Novo Mundo:* Novus Orbis; nova mundi pars a Christophoro Columbo inventa. *Terceiro mundo:* regiones tertii ordinis.

mundo² –a. *part.* V. **mudo**².

munguir. *v.tr.* V. **muxir**.

munición. *s.f.* Plumbum minutum; arma –orum; bellicus apparatus; belli instrumentum et apparatus; (*pl.*) plumbea tela.

municipal. *adx.* Municipalis –e; (*autoridades municipais*) municipii magistratus; decuriones civitatis.

municipio. *s.m.* V. **concello**.

mura. *s.f.* V. **socalco**.

mural. *adx.* Muralis, parietalis –e; parietarius –a –um. *Tamén s.m.:* pictura parietalis.

muralla. *s.f.* Moenia –ium; (magnus *ou* ingens) murus (*tamén en pl.*); saxei muri; (*facen unha muralla*) muros ducere, instruere, exstruere, aedificare, ponere; moenibus urbem saepire *ou* circumdare; muro circumire. ♦ *As grandes murallas de China:* ingentia Sinarum moenia; saxei ingentesque Sinarum muri. *As murallas de Lugo:* moenia Lucensia.

muraño. *s.m.* V. **musaraña**.

murar¹. *v.tr.* *Cercar con muro:* V. **amurallar, muralla**.

murar². *v.tr.* *Cazar ratos o gato:* mures captare, speculari, vigilare, evigilare, observare.

murchar. *v.tr.* e *intr.* V. **agostar, fenecer, mirrar**.

murcho –a. *adx.* **1.** *Que secou ou perdeu a frescura:* vietus, marcidus, tabidus, flaccidus, languidus –a –um; marcens, languens –entis. **2.** *Que perdeu enerxía, vigor, aspecto:* languens –entis; marcidus, imbecillus, languidus –a –um; hebes –etis.

Murcia. *top.* Murcia, Vergilia –ae; Murgis –is.

murciano –a. *adx* e *s.* Murcianus –a –um. Murciani –orum.

muricego. *s.m.* Vespertilio –onis; vesperugo –inis.

murmuración. *s.f.* Obtrectatio, detrectatio, murmuratio –onis; murmur –uris; maledicentia –ae.

murmurador –ora. *adx.* Maledicus –a –um; maledicens –entis; maledicax, maleloquax –acis; susurro –onis. *Tamén s.:* maledicus/-a vir/femina; maledicus/-a; obtrectaor/-trix; lingua maledicax.

murmurar. *v.intr.* **1.** *Falar en voz moi baixa:* susurrare; mussare, mussitare, mutire; murmurare, murmurari, commurmurari, submurmurare; fremere; inter se strepere *ou* occulto fremere. **2.** *Falar mal de algo ou de alguén:* aliquem rodere; vellicare, carpere; alicui obtrectare; maledicere; maledico dente aliquem carpere *ou* dente improbo petere; (*mutuamente*) invicem se obtrectare; (*contra algo*) aliquid gravari, gravius *ou* atrocius accipere; (*contra a sorte*) fortunae maledicere. ♦ *Murmuran de todos e de todo:* omnes et omnia semper rodunt.

murmurio. *s.m.* Fremitus –us; susurrus –i; rumor –oris; admurmuratio, commurmuratio –onis; (*de aprobación*) rumor secundus; (*de desaprobación, de queixa*) murmuratio, conquestio, reclamatio, mussitatio –onis; conquestus –us; (*de enfado*) fremitus indignantium; (*de animais*) vox, vocis; sonus –i; murmur –uris; (*dos paxaros*) minuratio –onis; (*do paspallás*) conquestio –onis; (*do can*) hirritus –us; mussitatio –onis; (*do mar*) murmur –uris; fremitus –us; fragor, fremor –oris; (*da auga, dun regueiro*) aquae susurrus *ou* sonus; lymphae susurrans; garrulus rivus.

murnas. *s.f.pl.* Varietates *ou* maculae igne factae.

muro. *s.m.* Murus –i; paries –etis; (*de pedra*) paries lapideus; (*de ladrillo*) murus latericius (lateritius) *ou* testaceus; (*de barro*) murus luto interlitus; (*de terra*) agger –eris; murus terrenus; (*de contención*) pluteum *ou* pluteus –i; suggestus lapideus; (*cerca, cerrume*) s(a)eptum –i; (*de adobe*) maceria –ae; maceries –ei. V. **tamén parede**.

murras ou **murrias**. *s.f.pl.* V. **murnas**.

muruxa. *s.f.* Stellaria media; murago –inis.

mus. *s.m.* Chartarum lusus *mus* dictus.

musa. *s.f.* **1.** *Mit. Deusa protectora das artes e das ciencias:* Musa, Camena –ae; Castalis, Pieris –idis (*ús. máis en pl.*). **2.** *Inspiración do poeta:* V. **inspiración**.

musaraña. *s.f.* Mus araneus ou musaraneus –i.

muscular. *adx.* Musculorum; lacertorum; ad musculos attinens; muscularis –e.

musculatura. *s.f.* Musculi, lacerti –orum; musculorum compages, summa ou dispositio.

músculo. *s.m.* Musculus –i; (*do brazo*) lacerti –orum; (*que sobresaie*) torus –i; nervi –orum; (*a súa contracción*) musculorum distensio.

musculoso –a. *adx.* Musculosus, torosus, lacertosus, nervosus –a –um.

museo. *s.m.* Museum ou musaeum –i; (*arqueolóxico*) antiquitatum museum; (*de pintura*) pinacotheca –ae.

***musgo**. *s.m.* V. **mofo**.

música. *s.f.* V. **músico**.

musical. *adx.* **1.** *Relativo á música:* musicus –a –um; (*instrumento*) organum –i; (*concerto*) symphonia –ae; musicum certamen. **2.** *Por ext., que ten as características da música:* modulatus –a –um.

musicar. *v.tr.* Musicis numeris aptare; musicis modis vestire ou ornare; musicos modos verbis aptare; musicis notis exornare.

***musicasete**. *s.f.* V. **casete**.

músico –a. *adx.* **1.** *Relativo á música:* V. **musical**. *s.f.* **2.** *Sucesión de sons ben combinados e arte de combinalos:* musica –ae; musicus –es; musica –orum; ars musica; ars numerorum ac modorum. **3.** *Obra composta conforme a eses sons:* opus (musicum); modi –orum; cantus –us. **4.** *Persoa que compón ou toca pezas musicais:* musicus/-a; symphoniacus/-a; (*cantor*) modulator/-trix; (*de oído*) auricularius musicus; (fig.) indoctus homo. ♦ *Música vocal:* vocis ou vocum cantus. *Música instrumental:* (*de instrumentos de corda*) cantus nervorum; (*de instrumentos de vento*) cantus tibiarrum. *Bailar ao son da música:* ad musicae modos saltare. *Versos postos en música:* carmen modulatum. *Banda de música:* V. **banda** ¹. *Vai coa música a outra parte:* lyram alio adducas;

sine me; abi in malam crucem. *Música celestial:* inania verba; verba, non res. *Ter música unha cousa:* rem magni pretii ou percarum esse.

musicólogo –a. *s.* Musicae studiosus/-a; musicologus/-a; modorum peritus/-a.

musitar. *v.tr.* V. **bisbar**, **murmurar**.

***muslo**. *s.m.* V. **coxa**, **perna**.

musulmán –á. V. **islámico**, **mahometano**.

mutación. *s.f.* V. **alteración**, **cambio**.

mutante. *adx.* Mutans –antis.

mutilación. *s.f.* **1.** *Perda dun membro:* truncatio, detruncatio, imminutio, amputatio, mutilatio –onis. **2.** (fig.) *Supresión de parte dun todo:* suppressio, abolitio –onis. V. *tamén* **censura**.

mutilado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo mutilar:* mutilatus, truncatus, detruncatus, decurtatus –a –um. *adx. e s.* **2.** *Mutilus, truncus, curtus –a –um; impeditus/-a, praepeditus/-a vir/femina; (dun brazo) altero brachio mutilus/-a, mutilatus/-a, truncus/-a; (dun cornu) cornu exsectum.*

mutilar. *v.tr.* **1.** *Cortar un membro do corpo:* mutilare, truncare, detruncare; membrum amputare; membro orbare. **2.** (fig.) *Quitar unha parte de algo:* amputare; circumcidere. V. *tamén* **censurar**.

mutismo. *s.m.* Mutum os; silentium –i; taciturnitas –atis. ♦ *Obstinarse no seu mutismo:* obstinatum silentium tenere. *Non sacar a un do seu mutismo:* vocem ou verbum ab aliquo non elicere.

mutuo –a. *adx.* Mutuus, reciprocus –a –um; (*sentimento*) mutuus animus; (*favores*) mutua beneficia; beneficia ultro citroque data et accepta; (*téñense cariño mutuo*) animis mutuis, mutua benevolentia amant et amantur; se mutuo diligunt; (*mutuamente*) mutuo; invicem.

muxe. *s.m.* Mugil –ilis; capito –onis.

muxica. *s.f.* V. **charamela**.

muxidoira. *s.f.* Machina emulctoria.

muxidura. *s.f.* Mulctura, mulsura, mulctra –ae; mulsus –us.

muxir. *v.tr.* Mulgere, emulgere, immulgere; ubera pressare ou siccare. ♦ *Muxir os castróns:* hircos mulgere; aquam a pumice postulare; funem ex arena efficere; oleum et operam perdere.

muxo. *s.m.* V. **muxe**.

Nn

nabal. *s.m. ou nabeira.* *s.f.* Napetum –i; napina *ou* rapina –ae.

nabiña. *s.f.* Napi semen.

nabiza. *s.f.* Napi folium.

nabo. *s.m.* Napus –i; rapum –i; (*pequeno*) rapula –ae; rapulus –i; (*cociñado con nabos*) rapulatus –a –um.

nácar. *s.m. ou nácara.* *s.f.* Margaritifera *ou* margaritarum concha; margaritifera conchilium; (*cor*) roseus *ou* albicans color.

nacemento. *s.m.* **1.** *Feito de nacer:* nativitas –atis; ortus –us; (*contra a orde natural: de pés e non de cabeza*) praeposterus natalis; (*día do nacemento*) natalis –is; dies natalis *ou* genitalis; (*fiesta do día do nacemento*) natalicium –i; fetalia –ium; (*celebrala*) natale festum *ou* natalem diem agere, habere *ou* celebrare; (*ofrecer un banquete con ese motivo*) natalicium (cenam) dare; (*comezo de algo*) ortus –us; initium, principium –i; origo –inis; (*dun río*) caput amnis; (*do sol, dos astros*) solis, siderum ortus. **2.** *Belén:* V. **belén.** ♦ *De nacemento:* a primo natali die. *Galego de nacemento:* in Gallaecia natus; ortu *ou* natione Gallaecus; a Gallaecia *ou* e Gallaecis oriundus *ou* ortus. *Cego, xordo, mudo de nacemento:* caecigenus –a –um; caecus a nativitate; natura surdus *ou* mutus. *Nobre, humilde de nacemento:* nobili genere, honesto loco natus; ignobili, obscuro, humili genere natus.

nacente. *adx.* **1.** *Que nace:* nascens, oriens –entis; novus –a –um. *s.m.* **2.** *Punto do horizonte por onde nace o sol:* ortus –us; solis ortus; oriens –entis.

nacer. *v.intr.* **1.** *Vir ao mundo:* nasci; oriri; gigni; in lucem edi *ou* suscipi; vitam introire, auspicari *ou* accipere; in vitam ingedi; ex utero exire; utero matris prodire; materna alvo excedere. **2.** *Brotar:*

nasci, enasci, innasci, adnasci; prodire; germinare; prorepere; efflorescere. V. *tamén brotar*. **3.** *Empezar a saír, ter principio:* nasci; oriri, exoriri; originem ducere; (in lucem) prodire; (*o día*) lucem oriri; diem nasci; (*un río*) amnem nasci, effluere, profluere. V. *tamén aparecer, brotar*. **4.** (fig.) *Resultar, ser causado, proceder:* nasci; oriri; derivari; effici; emanare; provenire; efflorescere. ♦ *Mellor me fose non ter nacido:* utinam susceptus non essem. *De que me serve ter nacido?:* quid fuit utile gigni? *Nacer de pé:* fortunatissimum esse; prospera fortuna uti.

nacho –a. *adx.* **1.** *De nariz romo:* V. **chato.** *s.m.* **2.** (fam.) *Tipo, individuo, mozo:* caput –itis; homo –inis; (*despectivo*) quidam; homo nequam.

nacida. *s.f.* Carbunculus –i; carbo –onis.

nacido –a. *part. e adx.* V. **nado.** *Ben nacido:* bonus, probus –a –um; (*é propio dun home ben nacido e culto querer...*) est hominis ingenui et liberaliter educati velle...; (*broma propia dun home ben nacido*) genus iocandi ingenuum.

naciente. *s.m.* V. **leste.**

nación. *s.f.* Natio –onis; gens, gentis; populus –i; genus –eris; nomen –inis; civitas –atis; patria –ae; domus –us.

nacional. *adx.* Nationalis, gentilis –e; patrius, domesticus, gentilicius, genticus –a –um. ♦ *Bandeira nacional:* patrium vexillum. *Himno nacional:* hymnus patrius. *Voos nacionais:* domestici volatus.

nacionalidade. *s.f.* Civitas –atis; gens, gentis; eiusdem gentis coniunctio. ♦ *Dar a nacionalidade:* civem aliquem facere; civitate donare; civitatem dare *ou* impertiri.

nacionalismo. *s.m.* Propriae civitatis studium *ou* gloriatio; nimia suae gentis admiratio; immode-

ratum suae gentis studium; nationis suae amplificandae studium.

nacionalista. *adx.* Patriae amplificandae nimis studiosus/-a. *Tamén s.:* immoderatus patriae cultor/-trix; patriae amplificandae fautor/-trix.

nacionalizar. *v.tr.* **1.** *Facer pasar á propiedade do Estado:* publicare; in publicum redigere; publicum facere; publicae tutelae tradere; privatis adimere. *v.pr.* **2.** *Adquirir a nacionalidade dun país:* civitate donari; civitatem assequi ou adipisci; (*perdela*) civitatem amittere; (*nacionalizado*) adscriptus civis; in civitatem adscitus.

nada. *indef.* **1.** *Ningunha cousa:* nihil, nil; nulla res; nihil unum; neque quicquam; ne quid. *adv.* **2.** *En ningunha cantidade ou moi pouca:* nihil; parum; (*non falar nada*) tacere; nihil dicere. **3.** *A non existencia:* nihil; nihilum -i. ♦ *De nada.* **1.** *Pouca cantidade ou importancia:* aliquid; fere nihil; res parva; parvi momenti res. **2.** *Fórmula de cortésia para responder ao agradecemento:* pro nihilo facias ou faciatis. *En menos de nada:* extemplo; cito; celeriter; propere; temporis puncto; horae momento. *Nada de nada:* nihil omnino; nihil prorsus; nequaquam. *Nada diso:* nequaquam, haudquaquam; minime; nullo modo. *Nada máis (tan pronto como):* ubi, ubi ou ut primum. *Nada máis ou máis nada:* (de hoc) nihil amplius. *Quedar en nada:* plurimum decrescere; ad nihilum venire ou resolvi. *Un nada (de nada), un case nada:* aliquid; quicquam; prope, fere nihil. *Non digas nin fagas nada á lixeira:* cave ne quid temere dicas aut facias. *Sen perder; sen arriscar nada:* sine damno; nullo cum periculo. *Nada (de) novo, nada bon, nada útil:* nihil novum ou novi, nihil boni, nihil utile. *Non che falta nada máis ca querer:* nihil tibi deest praeter voluntatem. *Nada en demasia:* ne quid nimis. *Da nada nada se fai:* ex nihilo nihil fit. *Facer moito ruído para nada:* excitare fluctus in simpulo. *Non ter en nada:* nihil facere; pro nihilo putare ou ducere. *Por nada:* sine mercede; gratis, gratuito. *Falar moito e non dicir nada:* voces inanes fundere; inania verba fari; nugas garrere.

nadador -ora. *adx.* **1.** *Que nada:* natans, fluctuans, fluitans -antis. **2.** *Persoa que practica a natación:* natator/-trix; nandi peritus/-a.

Nadal. *s.m.* Nativitas -atis; Nativitas Domini; nascentis Iesu sollemnia; dies Christi natalis; dies

festus Iesu Christi nati; (*regalos de Nadal*) natalicia munera; (*vacacións*) nataliciae feriae.

nadar. *v.intr.* **1.** *Manterse na auga:* nare, natare; (aqua) innare; (*en dirección a*) adnare; (*cruzar a nado*) transnare ou tranare; transnatare ou tranatare; (*baixo da auga*) subnatare aqua; inurinare; (*contra corrente*) adverso flumine brachia dirigere. **2.** (*fig.*) *Ter moito:* divitiis affluere; (*nadar no luxo*) luxu fluere ou diffluere; (*na abundancia*) omnibus copiis ou rebus circumfluere ou abundare. ♦ *Saben nadar sen monitor:* tranare aquas citra docentem sciunt. *Saber nadar e gardar a roupa:* cavere; cautum, callidum esse.

nádega. *s.f.* Natis -is; clunis -is; natica, puga ou pyga -ae (*ús. máis en pl.*).

nado -a. *part.* Part. irreg. do verbo *nacer:* natus, ortus, genitus, partus, genitus -a -um; in lucem editus ou susceptus; (*de orixe nobre, humilde*) summo, nobili, amplissimo ou nobilissimo genere, humili, obscuro ou infimo loco natus; obscuro sanguine ortus; (*nado con mala estrela*) malo astro natus.

nado (a) *loc.adv.* *Nadando:* nando, natando, natatu; (*cruzar a nado*) nando traicere; natatu scindere; (*salvarse a nado*) enare, enatare; nando capessere fugam; (*volvendo collar o barco*) adnare navem ou navi. V. *tamén nadar.*

nafta. *s.f.* Naphtha -ae; oleum bituminosum ou terrigenum.

naftalina. *s.f.* Naphthalinum -i; suc(c)us bituminus.

nai. *s.f.* Mater -tris; parens -entis; genetrix ou genitrix, creatrix, procreatrix -icis; (*política*) noverca -ae; (*de familia*) mater familias; matrona -ae; (*ser nai*) partum edere; (*respectar como a unha nai*) matris loco colere; (*facer de nai*) matrem agere; (*lingua nai*) sermo patrius; lingua vernacula; (*causa, orixe*) mater -tris; parens -entis; genetrix, procreatrix -icis; origo -inis. ♦ *A patria é a nai común de todos nós:* patria communis est omnium nostrum parens.

naif. *adx.* Simplex -icis; ingenuus, nativus -a -um; artificio carens; nativa simplicitate pictus.

nailon. *s.m.* Textile nailonicum ou nailonense.

naipe. *s.m.* V. **carta.**

namentres. *adv. e conx.* V. **mentres.**

Namibia. top. Namibia -ae.

namibio –a. *adx.* e s. Namibiensis –e. Namibien-
ses –ium.

namoradeiro –a. *adx.* Ad amorem *ou* ad aman-
dum proclivis, pronus, propensus *ou* promptus.
V. *tamén* **mullereiro**.

namorado –a. *part., adx.* e s. Amore captus, rap-
tus, ardens, calens, incensus, succensus, saucius
ou deperditus; (*estar namorado*) in amorem
incidere; amorem concipere; amore capi, rapi,
tangi, trahi, tentari, perire, uri, ardere *ou* flagrare;
ex amore insanire; ignem concipere; in amorem
alicuius delabi; amore alicuius deperire; in amo-
rem effundi; (*perdidamente namorado*) in puella
perditus; devictus vulnere amoris; (*moi afeccio-
nado a algo*) cupidus –a –um; appetens –entis;
valde studiosus *ou* studiosissimus –a –um; (*da
antigüidade*) antiquitatis amator; (*espírito namo-
rado das novidades*) mens novitate rerum laetis-
sima; (*estar namorado de algo*) aliquid in deliciis
habere.

namoramento. *s.m.* Amor –oris; ardor, calor
–oris; cupido –inis; flamma –ae; ignis –is; venus
–eris.

namorar. *v.tr.* **1.** *Facer unha persoa que outra sinta
amor por ela:* amore inflammare *ou* incendere;
(*namorar e encadear*) aliquem totum ad se con-
vertere et rapere; permulcere atque allicere. *v.pr.*
2. *Sentir amor por alguén:* V. **namorado** (*estar*).
3. (*fig.*) *Sentir atracción por unha cousa:* aliquid
in deliciis habere; alicuius rei studiosissimum
esse; (*pola literatura*) litteris delectari.

namoriscamento. *s.m.* V. **flirt**.

namoriscar. *v.tr.* **1.** *Namorar de xeito superficial
ou por pouco tempo:* leviter aliquam *ou* aliquem
amare. **2.** *Namorarse dese xeito:* levi, fugaci amo-
re affici; caeco amore rapi; amori dare ludum.

namoro. *s.m.* V. **namoramento**.

nana. *s.f.* Lallum *ou* lallus –i; lalla, n(a)eniola –ae;
somnia cantilena. V. *tamén* **arrollo**. ♦ *Cantar
a nana:* lallare; lallum infantulo canere; cantilena
somnum inducere; cantilenam canere *ou* infanti
susurrare. V. *tamén* **arrolar**.

nantronte. *adv.* V. **antonte**.

napa. *s.f.* Pellicula agnina.

napalm. *s.m.* Ignivoma miscela palmaria.

napia. *s.f.* (fam.) **nariz**.

Nápoles. top. Neapolis –is; Parthenope –es.

napolitano –a. *adx.* e s. Neapolitanus, Partheno-
peius –a –um. Neapolitani –orum.

narcisismo. *s.m.* Narcissismus –i; Narcissinum
vitium; sui ipsius veneratio, admiratio *ou* cultus;
nimia sui existimatio.

narcisista. *adx.* e s. Narcissino vitio affectus; se
nimis amans; sui venerator *ou* mirator; (homo)
in se deperiens.

narciso. *s.m.* **1.** *Planta e flor da mesma:* narcissus
–i. **2.** *Personaxe da mitoloxía:* Narcissus –i. **3.**
Por ext., *persoa que se comprace en si mesma:*
narcissus –i. V. *tamén* **narcisista**.

narcótico. *adx.* Somnifer, soporifer –era –erum;
somniaficus, soporus, hypnoticus, narcoticus –a
–um. *Tamén s.:* sopor –oris; somnificum medi-
camentum; venenum somniferum.

narcotizar. *v.tr.* Soporare, sopire; soporiferum
medicamentum inicere; sentiendi facultatem
adimere.

narcotraficante. s. Rerum narcoticarum *ou* stu-
pefactorum medicaminum mercator/-trix.

narcotráfico. *s.m.* Rerum narcoticarum *ou* stupe-
factorum medicaminum mercatura *ou* com-
mercium.

nardo. *s.m.* Nardum *ou* nardus –i; (*folla de nardo*)
nardifolium –i.

narigudo –a. *adx.* Nasutus, narinosus –a –um;
naso –onis.

nariz. *s.m.* **1.** *Órgano do olfacto:* nasus –i; naris –is;
nares –ium; (*a súa punta*) nasi primoris acumen;
pirula –ae; (*grande*) magnus, ingens nasus; (*afia-
do*) acutus nasus; (*chato*) simus, obtusus, collisus
nasus; (*arremangado*) resinae nares; (*aquilino*)
aquilinus, aduncus nasus. **2.** *Intuición, perspicacia:*
sagacitas –atis; (*de nariz fino*) emunctus –a
–um; emunctae naris vir/femina; (*ter nariz fino*)
sagacem *ou* acutum nasum habere; emunctae
naris esse; (*pouco fino*) obesae naris esse. ♦ *Pano
do nariz:* sudarium –i. *Asoar, limpar o nariz:* na-
res emungere; se emungere; emungi. V. *tamén*
asoar. *Falar polo nariz:* gannire; balba de nare
loqui. *Meter un o nariz onde non o chaman:* im-
miscere se alienis negotiis. *Quedar cun palmo
de narices:* stupere, obstupescere; erubescere.
Deixar a un cun palmo de narices: spe fraudare.
Ter a un collido polo nariz: ad suum nutum
trahere. *Darlle a un algo o nariz:* redolere. *Non
ter bo nariz (bo gusto):* nasum alicui nullum esse.

narnexar. *v.intr.* V. **fungar, nariz.**

narnexo –a. *adx.* e s. De nare loquens (vir/femina).

narración. *s.f.* Narratio, expositio, relatio –onis; (*fabulosa*) fabula –ae; (*curta*) narratiuncula, fabella –ae; constricta narratio; (*escrita*) memoria –ae.

narrador –ora. s. Narrator, enarrator, explicator, fabulator /-trix.

narrar. *v.tr.* Narrare, enarrare; referre; explicare; tradere; (*por escrito*) scribere, perscribere.

narrativa. *s.f.* V. **narrativo.**

narrativo –a. *adx.* **1.** Relativo á narración: narrativus, narratorius –a –um; verisimiliter fictus. *s.f.* **2.** Xénero literario: narrativum scribendi genus; narrandi ars; scripta fabulatio; verisimilis fictio. **3.** Acción de narrar: V. **narración.**

nasa. *s.f.* **1.** Aparello de pesca: nassa –ae; everriculum –i. **2.** Cesto para os peixes: nassa, fiscella –ae.

N.A.S.A. Americanum Institutum rei siderali praepositum; Societas Astronautica cui nomen NASA.

nasal. *adx.* E naribus ductus; nasalis –e; nasi; narium. ♦ *Son nasal:* vox naribus expressa. *Tabique nasal:* nasi s(a)eptum. *Fosas nasais:* narium imbrex. *Hemorraxia nasal:* per nares profluvium sanguinis.

nasalizar. *v.tr.* **1.** Producir un son nasal: sonum nasalem facere ou reddere; e naribus pronuntiare; (syllabae ou vocabulo) sonum nasalem tribuere. V. *tamén fungar, nariz.* *v.pr.* **2.** Facerse un son nasal: nasalem fieri ou reddi.

nata. *s.f.* **1.** *Materia graxa do leite:* lactis flos ou spuma pinguior. **2.** *Crema xelada que se obtén dela:* nivea ex flore lactis sorbitio. V. *tamén crema.* ♦ *Bater a nata:* lactis spumam augere ou miscere.

natación. *s.f.* Natatio –onis; natatus –us; (*escola de natación, piscina*) natatio –onis; natatoria, natatura –ae; natatorium, natabulum –i.

natal. *adx.* Natalis –e; (*casa*) natalis domus; (*terra*) natale ou genitale solum; natalis ou genitilis terra ou humus; patria –ae; terra ou locus ubi aliquis natus ou genitus est.

natalicio –a. *adx.* Natalis –e; natalicius –a –um; (*día*) dies natalis ou genitilis; natalis –is; (*celebralo*) diem natalem agere; (*ofrecer un banquete con ese motivo*) nataliciam (cenam) dare.

natalidade. *s.f.* Natalium index; partuum summa; natorum ratio ou numerus; genetica ratio.

♦ *Control da natalidade:* natalium temperatio; prolis moderatio. V. *tamén control.* *Descenso da natalidade:* natalium deminutio. *Baixa natalidade:* penuria prolis.

natatorio –a. *adx.* **1.** Relativo á natación: natatocius –a –um. **2.** Que serve para nadar: natatorius –a –um; (*que pode nadar*) natatilis –e.

***natilla.** *s.f.* V. **crema.**

nativo –a. **1.** Conferido co nacemento: V. **conxé-nito, innato.** **2.** Relativo ao país ou lugar onde un naceu: V. **natal.** **3.** Non mesturado con outros metais: nativus –a –um. **4.** Que nace e se cría nun certo país ou lugar: V. **aborixe.** s. **5.** Persoa nacida nun certo país ou lugar: natus, ortus, oriundus/-a; aliquo loco natus/-a; (*de Galicia*) Gallaicus/-a genere. **6.** *Aborixe, indixena:* V. estas palabras.

N.A.T.O. V. **O.T.A.N.**

nato –a. *adx.* Natus, idoneus, aptus, accommodatus –a –um. ♦ *Orador nato:* natus ad dicendum. *Deportista nato:* ludicris corporis exercitationibus natus.

natural. *adx.* **1.** Relativo á natureza: naturalis –e; in natura positus; (*dereito*) ius naturale ou in natura positum; (*forza natural*) vis a natura data; (*ciencias naturais*) physica –orum; doctrina de rerum natura; (*dotes naturais*) naturae dona ou munera; (*aptitude natural*) ingenium –i; (*amor natural dos pais*) caritas liberorum ingenita. **2.** Conforme coa natureza e as súas leis: naturalis –e; ad naturam accommodatus; a natura constitutus; naturae congruens ou conveniens; secundum ou iuxta naturae leges. **3.** Non adquirido nin aprendido: verus, sincerus, innatus, ingenitus, illaboratus –a –um. **4.** *Lóxico, normal:* V. estas palabras. **5.** *Sen artificio nin afectación:* inaffectatus, sincerus, merus, ingenuus –a –um; non arcessitus. V. *tamén espontáneo, franco* ². **6.** *Nativo:* indigenus –a –um; indigena –ae; indiges –etis. V. *tamén nativo.* *s.m.* **7.** *Carácter, natureza, xeito:* natura –ae; ingenium –i; indoles –is; mores –um; (*salvaxe*) feritas –atis. **8.** *Instinto dos animais:* V. **instinto.** ♦ *Copiar do natural:* ex veris rebus exempla sumere; rerum naturam imitari. *Fillo natural:* nothus –i; natura filius; naturalis ou non legitimus filius. *Pai natural:* natura ou naturalis pater. *Morte natural:*

mors naturalis, fatalis, necessaria; (*morrer dela*) naturae cedere *ou* satisfacere. V. *tamén* **morte**. *Ao natural*: secundum naturam. *É natural que a cousa sexa así*: natura fert ut sic se res habeat. *Estatuas de tamaño natural*: statuae iustae magnitudinis. *Auga natural*: aqua viva.

naturalidade. *s.f.* Simplicitas, ingenuitas, facilitas, comitas, affabilitas -atis; candor -oris; (*dos ne-nos*) aetatis simplicitas. V. *tamén* **franqueza**.

naturalismo. *s.m.* **1.** *Doutrina que explica todo segundo as leis naturais*: naturalismus -i; doctrina eorum qui profitentur mundum natura solum administrari *ou* naturam rerum omnium esse matrem. **2.** *Fil. Doutrina que explica todo polas leis físicas*: physicarum legum sufficientia; universorum ad naturam redactio; philosophia naturalis. **3.** *Arte. Representación realista da natureza*: veri repraesentadi studium; veritatis imitatio. **4.** *Lit. Escola literaria que rechaza calquera tipo de idealización*: veritas in describendo; veritatis imitatio in rebus describendis.

naturalista. *adx. e s.* **1.** *Partidario do naturalismo*: rationis naturalis cultor/-trix; universorum ad naturam redactor/-trix; physicus/-a; veri repraesentandi studiosus/-a; veritatis imitandae assertor/-trix. **2.** *Persoa que se dedica ao estudo das ciencias naturais*: physicus/-a; naturae *ou* rerum naturae inquisitor *ou* speculator/-trix; naturae admirator cultorque; rerum naturae peritus/-a.

natureza. *s.f.* **1.** *Conxunto de todas as cousas que compoñen o mundo físico*: natura -ae; rerum natura; naturae fabrica; res, rerum; mundus -i; mundi natura; (*o campo*) rus, ruris; terra -ae; (*a súa beleza*) ruris amoenitas; (*amantes da natureza*) ruris amatores; (*a natureza salvaxe*) rudis terra; rus barbarum. **2.** *Carácter, condición, índole, natural*: V. estas palabras. ♦ *Os caprichos da natureza*: naturae lusus. *Os segredos da natureza*: naturae latebrae *ou* arcana. *As leis da natureza*: naturae leges. *Segundo, contra a natureza*: secundum, contra naturam. *Ir contra a natureza*: naturae repugnare. *A natureza é constante*: natura non facit saltus; (*nin o lobo ataca a couces nin o touro a dentadas*) neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos. *De natureza, por natureza*: natura; naturaliter, naturalitus; (*carácter cruel por natureza*) immane ingenium; (*fero, doce por natureza*) natura ferox, lenis. *Natureza morta*:

rei naturalis pictura; inanima natura. V. *tamén* **bodegón**.

naturismo. *s.m.* Philosophia de natura; doctrina omnia in naturam referens; medicina naturalis; naturalium remediorum adhibitio.

naturista. *s.* Philosophiae de natura sectator/-trix; naturalium remediorum tractor/-trix; naturalia remedia adhibens.

naufragar. *v.intr.* **1.** *Afundirse*: naufragium facere *ou* pati; naufragare/-ari; navem frangi *ou* everti; naufragio perire *ou* interire; ad scopulos allidi; (*facer naufragar*) navem deprimere *ou* frangere. V. *tamén* **afundirse**. **2.** (*fig.*) *Non ter éxito*: in vitae scopulos incidere; vires aliquem deficere; pessumdari. V. *tamén* **fracasar**.

náufrago -a. *s.* Naufragus/-a; eiectus/-a.

naufraxio. *s.m.* Naufragium -i; (*salvarse dun naufraxio*) (e naufragio) enatare; e naufragio emergere; in terram enare; (*salvado*) fluctibus *ou* ab undis ereptus.

naumaquia. *s.f.* Naumachia -ae; navale certamen.

náusea. *s.f.* **1.** *Gana de vomitar*: V. **arcada**. **2.** (*fig.*) *Noxo ou repugnancia*: taedium, fastidium -i; aversio -onis; aversus animus; nausea -ae; (*sentir náuseas*) nauseare; taedio, fastidio, satietate affici.

nauseabundo -a. (*prop. e fig.*) Nauseosus -a -um; nauseabilis -e; odiosus, molestus, fastidiosus, importunus -a -um; gravis -e. V. *tamén* **cheirento, noxento**.

náutica. *s.f.* V. **náutico**.

náutico -a. *adx.* **1.** *Relativo á navegación*: nauticus -a -um. *s.f.* **2.** *Arte ou ciencia de navegar*: ars nautica; ars navigandi; nauticarum rerum scientia; scientia *ou* disciplina navalis; nauticae res.

naval. *adx.* Navalis -e; nauticus, classicus -a -um; (*combate naval*) navalis pugna; navale proelium; classicum certamen; maritima dimicatio; (*forzas navais*) classis -is. V. *tamén* **flota**.

navalla. *s.f.* **1.** *Especie de coitelo pregable*: novacula -ae; (*de barbeiro*) culter tonsorius. **2.** *Molusco que semella ese coitelo*: solen -enis.

navallada. *s.f.* **1.** *Golpe dado coa navalla*: novaculae ictus. **2.** *Ferida producida por unha navalla*: novaculae vulnus. ♦ (*pop.*) *Estache boa a navalla!*: res in lubrico, in arcto, in discrimine est;

in magnas salebras incidi, incidisti, incidimus; magno in periculo versor, versaris, versamur.

Navarra. top. Navarra –ae.

navarro –a. *adx.* e s. Navarraeus, Navarrus –a –um. Navarraei, Navarri –orum.

nave. *sf.* **1.** *Barco, embarcación:* V. estas palabras. **2.** Por ext., *avión:* V. esta palabra. **3.** *Vehículo espacial:* aerium ou aetherium navigium ou vehiculum; aerea, aera ou aetheria navis ou navicula. V. *tamén aeronave, cápsula*. **3.** *Espazo interior e amplo dun edificio:* magnum spatium clausum et tectum; navis –is; (*dun templo*) spatium mediae basilicae; basilicae navis; (*central*) medium spatium; (*lateral*) ala –ae.

navegable. *adx.* Navigabilis –e; navigationis ou navium patiens; (*ría*) flumen navium patiens ou graviore nave perferens.

navegación. *sf.* **1.** *Acción de navegar:* navigatio –onis; cursus (maritimus ou pelagius); (*propicia*) cursus secundus; navigationis felicitas; (*espacial*) sideralis navigatio. **2.** *Arte ou ciencia de navegar:* res nauticae ou maritimae; rerum nauticarum scientia. V. *tamén náutica*.

navegante. s. Nauta –ae; navigans –antis; navigator/-trix; (*pobo de navegantes*) gens navigationi dedita.

navegar. *v.intr.* Navigare; navi (nave) vehi; navigationi se committere; velificare/-ari; vela (ventis) dare; cursum tenere; aequora, fretum findere ou secare; (*con vento propicio*) vento secundo cursum tenere; (*con vento contrario*) adverso vento navigare; (*a favor da corrente*) secundo flumine iter facere; secunda aqua vehi; (*contra corrente*) flumine adverso navigare; (*a toda vela, a velas despregadas*) plenissimis velis navigare; pelago volare; (*por mar a fóra*) ire per altum. ♦ *Tempo propicio para navegar:* tempestas ad navigandum idonea; tempestivum mare ad navigandum.

naveta. *sf.* **1.** *Caixón pequeno dun moble:* V. **es-totox**. **2.** *Monumento megalítico balear:* navicula, navicella –ae. **3.** *Caixa do incenso:* t(h)uris capsula; vasculum, excipulum turibuli.

navieira. *sf.* V. **navieiro**.

navieiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ás naves ou á navegación:* navalis –e; maritimus –a –um. s. **2.** *Persoa ou sociedade propietaria de barcos:* navis ou navium dominus/-a; navicularius –a; naviculor/

-trix; navis ou navium institor/institoria. *sf.* **3.** *Empresa navieira:* societas navicularia.

navío. *s.m.* Magna, maior ou grandior navis; magnum navigium. V. *tamén barco*.

nazi. *adx.* **1.** *Relativo ao nazismo:* Hitlerianus –a –um; socialismi nationalis proprius; nazista –ae. *adx* e s. **2.** *Partidario do nazismo:* Hitlerianae factionis assecla ou fautor/-trix; Hitlerianae factioni addictus/-a.

nazismo. *s.m.* Nationalis socialismus; Hitlerianum regimen; Hitleriana doctrina; nazismus –i.

nébeda. *s.m.* Nepeta –ae; calamintha nepeta.

néboa. *sf.* Nebula –ae; caligo –inis; caliginosus ou subobscurus aer; halitus terrae.

neboeiro. *s.m.* V. **néboa**.

neboento –a. *adx.* V. **bretemoso**.

nebra. *sf.* V. **néboa**.

nebulosa. *sf.* V. **nebuloso**.

nebuloso –a. *adx.* **1.** *Nubrado:* V. esta palabra. **2.** *Confuso, impreciso:* V. estas palabras. *sf.* **3.** *Astron. Masa de materia cósmica que semella unha nube:* obscuriores stellae; astrorum glomeramen; stellarum nebula; nebulosum –i.

necesario –a. *adx.* Necessarius, pernecessarius –a –um; (*o necesario*) necessitates –um; quae opus sunt; quaecumque ou omnia quae sunt ad vitam ou ad vivendum necessaria; quae ad victum pertinent; res necessariae; necessaria –orum; (*se fose necesario*) si usus fuerit; si res postulabit ou postulerit; si necesse est ou sit; si opus erit; (*segundo sexa necesario*) ea qua par sit necessitate; pro tempore; pro rei necessitate; (*é necesario que...*) opus est; necesse est; oportet... V. *tamén indispensable*.

necesar. *s.m.* Arcula –ae; capsula mundicinis as-servandis; myrotheca –ae.

necesidade. *sf.* **1.** *Calidade do que é necesario:* necessitas –atis; necessitudo –inis; (*extrema*) ultima necessitas; summa necessitudo; (*includible*) fatalis ou fati necessitas. **2.** *Cousa ou circunstancia necesaria:* necessitas –atis; res necessaria; res maxime necessariae. **3.** *Carencia do indispensable:* inopia, indigentia –ae; egestas –atis. *pl.* **4.** *Funcións corporais:* requisita naturae; alvi et vesicae necessitas. ♦ *Facer as necesidades:* desiderare; alvum exonerare. V. *tamén cagar, defecar, mexar.* *Necesidades naturais:* requisita naturae.

Facer da necesidade virtude: temporibus servire; necessitati parere *ou* servire. *Por necesidade:* necessitate coactus; ex necessitate. *De necesidade:* ex necessitate; necessario, necessarie. *Sen necesidade:* nulla re cogente. *Produtos de primeira necesidade:* V. **necesario**.

necesitado -a. *adx.* **1.** *Que ten necesidade:* expers -ertis; egens -entis; nudus, egenus -a -um. *s.* **2.** *Persoa que carece do necesario:* inops -opis; egens, indigens -entis; extrema egestate laborans; bonorum pauperrimus; perpauper -eris. V. *tamén* **indixente, pobre**.

necesitar. *v.tr.* **1.** *Obrigado a facer algo:* cogere, adigere, exigere; poscere; adstringere; necessitatem alicui imponere; necessitate devincire. **2.** *Ter necesidade:* egere, indigere; opus esse.

necidade. *s.f.* **1.** *Calidade de necio:* stultitia, inscitia, ineptia, insipientia -ae; stupiditas, stoliditas -atis. **2.** *Dito ou feito que amosa esa calidade:* imprudentia, perversa, offensa -ae; ineptia -arum; (*con énfase*) nugae bullatae.

necio -a. *adx.* Stultus, stolidus, insulsus, stupidus, ineptus, fatuus, tardus, obtusus -a -um; insipiens -entis; hebes -etis. *Tamén s.:* stultus/-a, sine sapore, sine acumine vir/femina; asinus/-a; bipes asellus/-a; babaecalus -i. ♦ *Necio de min!:* ego laevus!

nécora. *s.f.* Liocarcinus puber.

necrofilia. *s.f.* (Perversa) libido in mortuos; necrophilia -ae.

necroloxía. *s.f.* **1.** *Noticia biográfica da morte dunha persoa:* brevis funebris nuntius; hominis mortui vita; laudatio funebris; necrologia -ae; (*escribida*) vitae memoriam componere. **2.** *Lista de falecementos:* mortuorum notitia *ou* expositio; funerum annuntiatio.

necrolóxico -a. *adx.* Necrologicus -a -um. ♦ *Nota necrolóxica:* V. **necroloxía**.

necrópole. *s.f.* **1.** *Cemiterio da antigüidade:* necropolis -is; sepulcrum -i. V. *tamén* **monumento** funerario. **2.** *Cemiterio:* V. esta palabra.

necropsia. *s.f.* Cadaveris *ou* mortui inspectio; secti cadaveris inspectatio; necroscopia, autopsia -ae. V. *tamén* **autopsia**.

necrosar. *v.tr.* Necrosi afficere; necrosim afferre. *Tamén v.pr.:* necrosi affici.

necroscopia. *s.f.* V. **necropsia**.

necrose. *s.f.* Necrosis -is.

néctar. *s.m.* **1.** *Mit. Bebida dos deuses:* nectar -aris; immortale merum; nectareae aquae. **2.** *lit. Bebida exquisita:* nectar -aris. **3.** *Substancia azucrada das flores:* nectar -aris.

neerlandés -esa. V. **holandés**.

nefasto -a. *adx.* V. **aciago, degraçado, funesto**.

negación. *s.f.* Negatio, denegatio, abnegatio, infitatio -onis; (*partícula negativa*) vocula negans; negatio -onis; negantia -ium.

negar. *v.tr.* **1.** *Non aceptar que algo sexa verdade:* negare; infitari; infitias ire; (*desmentir*) refellere; (*con sinais da man ou da cabeza*) abnuere; (*en falso con xuramento*) abiurare; (*absolutamente*) denegare; liquido *ou* praecise negare; (*obstinadamente*) periurare; negitare; (*unha débeda*) creditum abiurare; (*a evidencia*) manifesta negare; verum infitari. **2.** *Non conceder algo que se pide:* negare, denegare; recusare; abnuere. *v.pr.* **3.** *Rexeitar facer algo:* abnuere, renuere; recusare.

negativo -a. *adx.* **1.** *Que expresa unha negación:* abdicativus, derogativus, negativus -a -um; negans -antis; infitialis -e; (*resultado*) irritus -a -um; nullus -a -um. **2.** *Destrutivo:* exitialis -e; exitiosus, perniciosus -a -um. *s.m.* **3.** *Clixé:* imago negativa *ou* inverse colorata. *s.f.* **4.** *Resposta en que se rexeita algo:* V. **negación**. ♦ *Recibir unha negativa:* repulsam ferre.

neglixencia. *s.f.* Negligentia *ou* neglegentia, incuria -ae; incultus -us. V. *tamén* **deixamento, descoido, desidia**.

neglixente. *adx.* Negligens *ou* neglegens, indiligens -entis; deses -idis. V. *tamén* **descoidado, desidioso**.

negociable. *adx.* Mercabilis, mercalis, vendibilis -e; venalicius -a -um; tractabilis -e.

negociación. *s.f.* Negotiatio, tractatio, conciliatio, pactio -onis; (*emprender negociacións de paz*) de pace agere; de pace oratores mittere; condiciones pacis tentare; (*xuntarse para facer negociacións*) ad congressum colloquiumque venire; (*romper as negociacións*) pacis condiciones dimittere; infecta pace legatos dimittere; (*acadar unha negociación*) negotium transigere.

negociado. *s.m.* Negotiorum officina.

negociador **-ora.** *adx.* e *s.* Negotiator, conciliator/-trix; (*de paz*) pacis interpres, auctor, orator/-trix; sequester conciliandae pacis; (*de matrimonios*) nuptiarum conciliator/-trix.

negociante. *adx.* e *s.* **1.** *Que fai ou se dedica aos negocios:* mercator, venditor, negotiator/-trix; nauta ou navita **-ae.** **2.** (fam.) *Hábil e astuto para os negocios:* institor, negotiator/-trix. *V. tamén marchante.*

negociar. *v.intr.* **1.** *Dedicarse aos negocios:* negotiari; mercaturas facere. *V. tamén comerciar.* *v.tr.* **2.** *Discutir as condicións dun asunto:* agere; tractare; pacisci; conciliare. *V. tamén negociación.*

negocio. *s.m.* **1.** *Actividade de compra, venda ou cambio:* negotiatio **-onis;** commercium **-i;** mercatura **-ae;** mercatus **-us.** *V. tamén comercio.* **2.** *Asunto:* *V. esta palabra.* **3.** *Establecemento comercial:* taberna **-ae.** *V. tamén comercio, mercado.* ♦ *Facer negocio:* utilitatem, proventum, lucrum facere; lucri facere ou lucrifacere.

negreiro **-a.** *adx.* e *s.* **1.** *Relativo ao comercio de escravos negros ou que participa nel:* ad nigritarum venalicium attinens; mango **-onis;** (nigritarum) venalicus; nigritarum venditor; (*tráfico de negros*) nigritarum emptio et venditio; (*barco negreiro*) navis nigritis vehendis. *s.* **2.** *Persoa que explota aos subordinados:* operariorum oppressor, vexator/-trix.

negrexar. *v.intr.* Nigrare, nigricare, nigrescere, nigrire; denigrari; nigrum, fuscum fieri.

negra. *s.f.* *V. negro.*

negro **-a.** *adx.* **1.** *Completamente escuro:* niger **-gra** **-grum;** ater, atra, atrum; nigrans **-antis;** (*vestido, toga de loito*) atra vestis; toga pulla; (*sangue*) taeter cruor; (*pan*) sordidus panis; (*dentes*) obscuro dentes. **2.** *De pel escura:* nigrita **-ae;** nigricolor vir/femina; Aethiops/Aethiopissa; (*os negros*) nigritae **-arum;** atrae gentes. **3.** *Que presenta cor escura, case negra:* niger **-gra** **-grum;** obater, subater **-tra** **-trum;** nigellus, subaquilus, pullulus, fuscus, obscurus, tenebrosus, umbrosus **-a** **-um.** **4.** *Sucio:* *V. esta palabra.* **5.** *Dominado pola dor, pola adversidade:* tristis **-e;** infelix **-icis.** *s.m.* **6.** *A cor negra:* niger ou ater color; nigrum, atrum **-i;** nigror **-oris;** nigritudo **-inis;** nigritia **-ae;** (*para pintar*) pictorium atramentum; (*do fume*) fuligo **-inis.** **7.** *Persoa que fai traballo por outra:* niger/-gra. *s.f.* **8.** *Mús. Nota que vale a metade dunha branca:* musica nota

nigra. ♦ *Cine negro, novela negra:* formidolosa, horribilis taeniola ou fabula. *Estalas pasando negras, pasadas negras:* male se habere; in magno discrimine esse; (*non sabes que negras as estou pasando*) nescis quantis in malis verser. *Estar* (algo) negro, *ver* (algo) negro: rem valde arduam esse. *Estar alguén negro:* in lubrico, in discrimine esse; in difficultatem incurrere. *Fame negra:* *V. fame.* *Humor negro:* atra bilis. *Negro do ollo:* oculi nigrum. *Pór a alguén negro:* *V. desespearar.* *Ter ou tocarlle a un a negra:* adversa fortuna uti. *Traballar coma un negro:* *V. cansarse.* *Verse negro:* aegre aliquid ferre; in difficultatem delabi. *Vestido de negro:* pullatus, atratus **-a** **-um. *Diñeiro negro:* *V. diñeiro.* *O negro das uñas:* *V. uña.* *Facer do branco negro (enganar):* nigra in candida vertere; candida de nigris facere; decipere. *Pasar do branco ao negro:* mobili animo esse; in horas mutari.**

negroide. *adx.* Subniger **-gra** **-grum;** nigellus, subaquilus, subfuscus **-a** **-um.**

negrón. *s.m.* (pop.) Suggillatio **-onis;** suggillatus **-us.** *V. hematoma, mazadura.*

negror. *s.m.* *V. negro* (a cor negra).

negrume. *s.f.* **1.** *Escuridade intensa:* caligo **-inis;** caeca caligo; tenebrae **-arum;** caecae tenebrae; obscuritas **-atis;** obscurum, nubilum **-i.** **2.** (fig.) *Melancolía, tristeza:* *V. estas palabras.* **3.** *Capa de sucidade:* *V. sucidade.*

negrura. *V. negro* (a cor negra).

nenada. *s.f.* Puerilitas, infantilitas **-atis;** ineptiae pueriles; nugae infantiles; garrulitas puerilis; inutilis res.

nenear. *v.intr.* Pueriliter agere ou se gerere; ineptire.

neneiro **-a.** *adx.* Infantarius **-a** **-um;** infantium, puerorum studiosus/-a.

nenez. *s.f.* *V. infancia.*

нено **-a.** *s.* Infans **-antis;** infantulus/-a; pupus, pupulus/-a; parvulus/-a; puer **-eri;** puer infans ou minutus; puella, puellula **-ae;** (*da teta*) puer adhuc sugens; (*os nenos, os fillos*) liberi **-orum;** novella turba. ♦ *Facerse neno cos nenos:* pueriliter cum pueris se gerere. *Volverse neno:* repuerascere. *Din que os vellos se volven nenos:* aiunt solere senes rursus repuerascere. *Se un deus me concedese volverme neno desde esta idade, rexeitariao abertamente:* si quis deus mihi largiatur

ut ex hac aetate repuerascam, valde recusem. *Xogos de nenos*: pueriles ludi. *É cousa de nenos*: pueri, puerile est. V. *tamén infancia, infantil*.

nenúfar. *s.m.* Nymphaea -ae; clava Herculis (nymphaea); (*branco*) clava Veneris.

neocapitalismo. *s.m.* Nova cephalaeocratia; nova opum capitalium ratio; capitalismus innovatus.

neocapitalista. *s.* Cephalaeocrates -is; capitalismi redintegrati fautor/-trix.

neoclasicismo. *Arte e Lit.* Redintegratum antiquitatis studium.

neoclásico (estilo). *s.m.* Aedificandi ou scribendi ratio antiquitati accommodata.

neófito -a. *s.* **1.** *Persoa convertida ao cristianismo que acaba de ser bautizada*: neophytus/-a. **2.** *Persoa que acaba de ingresar no estado eclesiástico*: in religione recens vir/femina; novicius ou novitius/-a; neophytus/-a. **3.** Por ext., *persoa que acaba de ingresar en calquera institución*: alicuius institutionis recens membrum ou sectator/-trix.

neogótico. *adx.* **1.** *Que imita o gótico*: neogothicus -a -um. *s.m.* **2.** *Movemento que imita as formas góticas*: Gothica aedificandi ratio innovata; Gothici generis imitatio.

neiorquino -a. *adx.* e *s.* Novoeboracensis ou Neoeboracensis -e. Novoeboracenses -ium.

neolatín. *s.m.* V. **latín** moderno.

neolatino -a. *adx.* Romanicus -a -um. ♦ *Lingua neolatina*: lingua Romanica; lingua vulgaris a sermone Latino derivata.

neolítico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao segundo período da idade de pedra*: neolithicus -a -um. *s.m.* **2.** *Este mesmo período*: aetas neolithica.

neoloxismo. *s.m.* Ling. Verbum novum, innovatum ou insolens; verborum insolentia. ♦ *Evitemos os neoloxismos*: ne quid ambigue, ne quid nove dicamus. *Usemos neoloxismos*: verbis novis ou inauditis utamur; nova verba fingamus.

neon. *s.m.* Neon -onis.

neozelandés -esa. *adx.* e *s.* Neozelandiensis -e. Neozalendienses -ium.

Nepal. top. Nepalia -ae.

nepalés. *adx.* e *s.* Nepalianus -a -um; Nepaliensis -e. Nepaliani -orum; Nepalienses -ium.

nepotismo. *s.m.* **1.** *Práctica dos antigos papas de favorecer aos parentes*: cognatos (nepotes) fovendi studium; nepotismus -i. **2.** Por ext., *práctica do que está no poder de favorecer a familiares e amigos*: (nimium, immoderatum) cognatos et amicos fovendi studium; nepotismus -i.

nepotista. *s.* Cognatorum fautor/-trix; amicorum protector immodicus.

Neptuno. *s.m.* **1.** *Mit. Deus da auga e do mar*: Neptunus -i. **2.** *Planeta*: Neptunus -i.

nervadura. *s.f.* Nervi -orum; nervorum systema ou implexus.

nervio. *s.m.* **1.** *Filamento polo que se transmiten as sensacións no corpo*: nervus -i; (*a súa debilidade*) nervorum infirmitas; infirmi nervi; (*ataque de nervios*) nervorum contractio ou rigor; (*distensión*) nervorum solutio, resolutio ou relaxatio; (*calmar os nervios*) nervos mulcere; animum sedare; nervis remedio esse. **2.** *Carne branca e de fibra dura*: nervus -i. **3.** *Bot. Feixe de fibras das plantas*: nervi -orum; fibrarum implexio. **4.** (fig.) *Xenio*: natura -ae; indoles -is; nervi -orum. **5.** (fig.) *Capacidade para realizar algo que require esforzo*: nervi -orum; robur -oris; vigor -oris; vis, vis; (*falto dela*) enervatus -a -um; enervis, elumbis -e. *s.m.pl.* **6.** *Excitación física e mental*: nervorum excitatio; animi contentio.

nerviosismo. *s.m.* Animi ou nervorum contentio; nervorum irritatio; mentis perturbatio; irrequies -etis; irrequietudo -inis; mens fastidiosa mollisque.

nervioso -a. *adx.* **1.** *Relativo aos nervios*: nervosus -a -um. **2.** *Que se excita con facilidade*: irritabilis, difficilis -e; fastidiosus -a -um. V. *tamén alterado*.

nesga. *s.f.* Angulosum panni segmentum vesti assutum.

nesgar. *v.tr.* Oblique secare.

nesgo. Termo usado só na expresión *ao nesgo*: oblique, ex obliquo, in obliquum.

néspera. *s.f.* Mespilum -i.

nespereira. *s.f.* Mespilus -i; mespila -ae.

nespra. *s.f.* Vespa -ae.

nespreiro. *s.m.* Vesparum nidus. V. *tamén avespeiro*.

neto ¹ **-a.** *s.* *Fillo ou filla dun fillo ou dunha filla:* nepos -otis; neptis -is; (*netiño*) nepotulus/-a; nepticulus/-a; parvulus nepos; parvula neptis.

neto ². *s.m.* *Medio litro:* sextarius -i.

neumático. *s.m.* V. **pneumático.**

neumonía. *s.f.* V. **pneumonía.**

neura. *adx.* **1.** (fam.) *Nervioso, histérico:* V. estas palabras. *s.f.* **2.** (fam.) *Alteración nerviosa, obsesión, manía:* V. estas palabras.

neuralxia. *s.f.* *Nervorum dolor;* neuralgia -ae.

neurálxico -a. *adx.* *Neuralgicus -a -um.* ♦ *Punto neurálxico:* summum momentum; discrimen -inis.

neurastenia. *s.f.* *Aegra nervorum affectio;* neurasthenia -ae; nervorum languor, infirmitas ou debilitas.

neurasténico -a. *adx.* **1.** *Relativo á neurastenia:* neurasthenicus -a -um. *adx. e s.* **2.** *Que a padece:* nervis aeger/aegra; neurasthenia laborans; nervorum debilitate ou aegritudine affectus/-a; neuricus, neurasthenicus/-a.

neurite. *s.f.* *Nervorum inflammatio.*

neurólogo -a. *s.* *Neurologus/-a;* neurologiae cultor/-trix ou studiosus -a.

neuroloxía. *s.f.* *Nervorum doctrina, scientia ou descriptio;* neurologia -ae.

neurolóxico -a. *adx.* *Neurologicus -a -um.*

neurona. *s.f.* *Nervorum implexus cellula.*

neurose. *s.f.* *Neurosis -is;* nervorum angor.

neurótico -a. *adx. e s.* *Neuroticus -a -um;* neurosi affectus/-a.

neutral. *adx.* *Medius, quietus -a -um;* (*en política*) neutris addictus partibus; neutrius factionis fautor ou suffragator/-trix; neutris partibus favens. ♦ *Amosarse neutral:* medium esse; medium se gerere ou se (partibus) praestare; nulli parti studere ou favere; media sequi; dubios animos servare; in neutris partibus esse; nihil aut huic aut illi parti assentiri; (*na guerra*) armis non interesse; utriusque armis vacare; belli nullam partem attingere; ab omni contentione abesse.

neutralidade. *s.f.* *Neutrius partis ou neutrarum partium studium;* animus a studio partium alienus; medium -i; medietas -atis; ambiguus favor. ♦ *Manter a neutralidade:* V. **neutral.**

neutralizar. *v.tr.* *Irritum facere;* ad irritum redigere; innocuum reddere; (*un veneno*) venenum extinguere, restinguere, domare, expugnare ou hebetare. V. *tamén* **contrarrestar.**

neutro -a. *adx.* **1.** *Neutral, imparcial:* V. estas palabras. **2.** *Sen marca ou característica distintiva:* incertus, dubius -a -um; neuter -tra -trum. **3.** *Gram. Nin masculino nin feminino:* neuter -tra -trum. *Tamén s.:* neutrum -i; neutrum ou neutrale genus; (*verbo*) neutrale verbum; (*verbos neutros pasivos*) neutropassiva -orum; (*en neutro*) neutraliter. **4.** *Fis. Que non ten carga eléctrica:* neuter -tra -trum. **5.** *Quím. Que non é ácido nin base:* neuter -tra -trum.

neutrón. *s.m.* *Neutron -onis;* neutronium -i. ♦ *Bomba de neutróns:* pyrobolus neutronicus. *Utilizar os neutróns con fins pacíficos:* neutronia ad hominum utilitatem adhibere.

nevada. *s.f.* *Nivium congestio;* ningor -oris; ingens nivis casus; nix cumulata. ♦ *Caeu unha gran nevada:* copiose nix cecidit; plurima nix e caelo delapsa est.

nevado -a. *adx. e part.* *Ninguidus, niveus, nivus -a -um;* nivalis -e; nivifer -era -erum; nive obrutus, oppletus, tectus, contectus, obtectus; (*montes sempre nevados*) montium iuga perenni nive obruta; montes semper nivibus rigentes.

nevar. *v.unip.* *Ningere ou ninguere;* nivere; nivem cadere; (*a retortoiro*) copiose ningere ou nivem cadere; (*cubrir de neve*) nive tegere ou obruere.

nevarada. *s.f.* V. **nevada.**

nevarisca. *s.f.* *Levis ou non copiosa nix.*

nevariscar. *v.intr.* *Leviter ou non copiose ningere.*

neve. *s.f.* *Nix, nivis;* (*perpetua*) nix perennis ou perpetua; (*montes con Neves Perpetuas*) montium iuga perenni nive obruta; (*neve mesturada con sarabia*) nivosa grando. V. *tamén* **nevado.** ♦ *Felpe de neve:* V. **faísca.** *Neve xeada:* durata nix. *Branco coma a neve:* niveus -a -um. *Ser ou estar branco coma a neve:* nivere, nivescere.

neveira. *s.f.* V. **frigorífico.**

nevisca. *s.f.* V. **nevarisca.**

newton. *s.m.* *Neotoniana mensura;* Neotoniana gravitatis et ponderis mensio ou dimensio.

nexo. *s.m.* *Nexus -us;* vinculum -i. V. *tamén* **conexión, lazo** ¹, **enlace, ligazón.**

nezcre. *s.f.* V. **lanzadeira.**

niada. *s.f.* V. **niñada**.

Nicaragua. top. Nicaragua *ou* Nicaraqua –ae.

nicaraguano –a. *adx.* e s. Nicaraguensis *ou* Nica-raquensis –e. Nicaraguenses *ou* Nicaraquenses –ium.

nichela. *s.f.* Vicia sativa.

nicho. *s.m.* **1.** *Cavidade nunha parede para colocar unha imaxe, estatua, etc.:* columbarium –i; zotheca –ae. **2.** *Sepultura:* loculus –i; ollarium, columbarium –i.

nicotina. *s.f.* Nicotinum –i; nicotina –ae; nicotianum venenum.

nictálope. *adx.* e s. Nyctalops –opis; nyctalmus –i.

nidio –a. *adx.* (prop. e fig.) Nitidus, clarus, lucidus, splendidus, perspicuus, apertus, manifestus –a –um; splendens, fulgens, nitens –entis; (*estilo*) comptus –a –um; nitidus et comptus; subtilis –e.

nifrar. *v.intr.* **1.** *Aspirar polo nariz emitindo un son por catarro, ao chorar, etc.:* vehementer, sonore *ou* magno cum strepitu respirare *ou* spiritum trahere; gemitus accedentes et recedentes dare. **2.** *Choricar; choromicar:* V. **choricar.** *v.tr.* **3.** *Aspirar certas drogas polo nariz:* (cocainum) narius haurire *ou* per nares attrahere.

nifroso –a. *adx.* V. **choricas.**

nigromancia. *s.f.* Necromantea *ou* necromantia –ae; necyomantea *ou* necyomantia –ae; per mortuos divinatio; mortuorum evocatio.

nihil óbstat. V. **imprimátur.**

nihilismo. *s.m.* Nihilismus –i; doctrina omnia subvertens.

nihilista. Nihilismi fautor/-trix *ou* assecla; cuiusque virtutis veritatisque infitiator/-trix.

nimbo. *s.m.* **1.** *Círculo luminoso arredor da cabeza de Deus, dos santos, etc.:* V. **auréola.** **2.** *Auréola, circo (da lúa), coroa:* V. estas palabras. **3.** *Nube densa a pouca altura:* nimbus –i.

nimiedade. *s.f.* **1.** *Demasia, exceso:* V. estas palabras. **2.** *Prolixidade, minucia:* V. **minucia.** **3.** *Insignificancia:* V. esta palabra.

nimio –a. *adx.* **1.** *Excesivo:* nimius, immodicus, immoderatus –a –um; modum excedens. **2.** *Moi pequeno:* minimus –a –um; levis –e. V. *tamén* **exiguo, insignificante, mínimo.**

nin. *conx.* Nec, neque; neu, neve; (*nin aquí nin alí*) neutrobique; neutrubi; (*nin un nin o outro*) neuter –tra –trum; (*nin pouco nin moito*) ne minimum quidem; nihil; (*nin máis nin menos*) nihilo minus *ou* nihilominus. ♦ *Nin que.* **1.** *Introduce unha circunstancia irreal:* perinde ac si; (*nin que foses un neno*) perinde ac si puer esses; puer videris; pueriliter te geris. **2.** *Anque, aínda que:* V. **anque.** *Nin me vai nin me ven:* id mea minimum interest *ou* refert.

ninfa. *s.f.* **1.** *Mit. Divindade da natureza:* Nympha –ae; Nymphē –es; (*das fontes*) Naias –adis; (*dos bosques e das árbores*) Dryas –adis; Hamadryas –adis; (*dos montes*) Oreas –adis; (*do mar*) Nereis –idis; Nymphae salaces; (*a Ninfa Eco*) Echo/-us –us; Vocalis Nympha. **2.** *Insecto que aínda non acadou a súa forma definitiva:* nympha –ae; nympha pupa; fetus –us; pullus –i.

ninfeo. *s.m.* Nymph(a)eum –i.

ninfómana. *adx.* e *s.f.* (Mulier) virosa, furore uterino *ou* insana marium cupidine acta *ou* impulsiva.

ninfomanía. *s.f.* Furor uterinus; insana marium cupido; ardor *ou* fervor insanus, morbidus *ou* impotens; insania feminina.

ninguén. *indef.* Nemo –inis; nullus –a –um; nec ullus; nemo unus; non quisquam; nec quispiam; nemo omnium mortalium. ♦ *Ninguén é mais afortunado ca ti:* nemo te fortunatior; quis est te fortunatior? *Ninguén lerá isto:* nemo haec leget; quis haec leget? Nemo. *Non hai ningúen que non o vexa:* nemo non videt; nemo est qui non (quin) videat. *Ser un ningúen:* salaputtium, hominem irritum *ou* nullo numero esse; hominem ad nullam rem *ou* nullam partem esse; neminem aliquem putare; pro supervacaneo haberi.

ningún –unha. *indef.* Nullus –a –um; (*ningún dos dous*) neuter –tra –trum; (*ningún de nós*) nemo nostrum; (*ningún dos nosos*) nemo nostrorum. ♦ *Ningún outro:* nemo alius. *Ningunha persoa:* V. **ninguén.** *De ningunha maneira:* V. **maneira.** *En ningunha parte:* nusquam; nullibi.

ningures. *adv.* *En ningures:* nusquam; nullibi.

niñada. *s.f.* **1.** *Conxunto de animais que nacen xuntos:* fetus, partus –us; fetura –ae; nidus –i; pulli –orum; pullities –ei; (*de bacoriños*) congenerati porci; porcelli eodem partu editi. **2.** *Conxunto de ovos dun niño:* ova –orum.

niño. *s.f.* **1.** Construción das aves para poñeren os ovos: nidus, nidulus –i. **2.** Por ext., *cova, gorida doutros animais*: V. **cova, gorida**. **3.** (fig.) *Lugar de actividades ilegais ou que non se queren amosar: (de criminais) sceleratorum cubile; latronum specus, spelunca ou caverna; (de amor) amoris refugium ou perfugium.* ♦ *Facer o niño*: V. **aniñar**.

nío. *s.m.* V. **niño**.

nipción –ona. *adx.* e *s.* V. **xaponés**.

níquel. *s.m.* *Quím.* Nichelium –i; nic(c)olum –i.

niquelar. *v.tr.* Nichelio tegere *ou* obtegere; nichelium alicui rei obducere.

nirvana. *s.f.* **1.** *Rel. Estado de felicidade suprema, segundo a crenza budista*: nirvana –ae; (extrema) animi vacuitas et solutio; supremus vitae contemplativae gradus. **2.** (fig.) *Estado de máxima felicidade*: perfecta felicitas; animi summa quies.

nítidez. *s.f.* Nitor, splendor, fulgor –oris; claritas, perspicuitas –atis.

nítido –a. *adx.* V. **nidio**.

nitrato. *s.m.* *Quím.* Sal nitratum; sal acidi nitrici; (*de prata*) argentum nitricum; (*de Chile*) fimus chemicus Chiliensis.

nítrico –a. *adx.* Nitricus, nitratus, nitrosus –a –um; (*ácido*) acidum nitricum.

nitroglicerina. *s.f.* Nitroglycerinum –i.

nitróxeno. *s.m.* Nitrogenium –i; azotum –i.

nivel. *s.m.* **1.** *Grao de elevación respecto dun plano*: fastigium –i; levamentum –i; (*ao mesmo nivel*) pari altitudinis fastigio; (*ao nivel do mar, da terra*) ad aequilibrium aquarum, iuxta terram. **2.** (fig.) *Grao de desenvolvemento ou de calidade de algo*: fastigium –i. **3.** *Instrumento para verificar ese grao*: libra, libella –ae; libramentum –i; amussis –is; amussium –i; (*a nivel*) ad libram; ad libramentum; ad amussim; (*medido a nivel*) ad perpendicularium normatus; (*estar a nivel*) ad libramentum respondere. ♦ *Estar ao nivel do mar*: pari libra cum aequore maris esse. *Estar baixo ou sobre o nivel do mar*: infra *ou* supra maris libram iacere; (*situado*) infra *ou* supra maris libram positus. *Estar ao nivel de alguén*: in aequo esse *ou* alicui stare; alicuius fastigium aequare. *Pór ao mesmo nivel*: aequiparare rem ad rem, rem rei, rem cum re. *Deben pórse ao nivel dos*

máis baixos: exaequare se cum inferioribus debent. *Baixarse ao nivel dos oíntes*: ad intellectum audientium descendere.

nivelado –a. *adx. e part.* Aequus, planus, perlibratus, exaequatus –a –um; aequilibris –e; ad libellam aequus.

niveladora. *s.f.* Occa automataria; machina glebis aequandis *ou* complanandis. V. *tamén* **achaia-dor**.

nivelar. *v.tr.* **1.** *Poñer ao mesmo nivel*: librare; ad libellam collocare; ad lineam ordinare; ad amussim *ou* adamussim ducere; aequiparare rem ad rem, rem rei, rem cum re. V. *tamén* **achaiar, igualar, rasar**. **2.** (fig.) *Igualar persoas, cousas ou situacións*: aequare, coaequare; (*o máis co menos*) summa infimis aequare. V. *tamén* **asimilar, igualar**. *v.pr.* **3.** *Igualárense persoas, cousas ou situacións*: se exaequare cum, aequari cum.

nívoo –a. *adx.* Niveus –a –um; nivalis –e.

Nixeria. top. Nigeria –ae.

nixeriano –a. *adx.* e *s.* Nigerianus –a –um. Nigeriani –orum.

nó. *s.m.* **1.** *Lazo, atadura*: nodus, laqueus –i; (*corredío*) capulum –i. **2.** *Parte avultada que une os segmentos de certas plantas*: articulus, nodus –i; genu –us; geniculum –i. **3.** *Porción de madeira dun toro ou dunha táboa*: spira –ae; centrum –i; nodus, nodulus –i; nodatio –onis. **4.** *Artello dos dedos da man*: nodus, articulus –i. **5.** *Unidade de velocidade dos barcos*: nodus marinus. **6.** *Punto en que converxen varias vías de comunicación*: viarum nodus; (*do ferrocarril*) nodus viae ferratae. **7.** *Parte central dunha obra narrativa ou dramática*: nodus –i. **8.** (fig.) *Punto principal dun asunto*: nodus –i; res praecipua; angustiae –arum; difficultas –atis; cardo –inis; rei caput; (*ese é o nó da cuestión*) de eo omnis est controversia. ♦ *Nó da gorxa (mazá de Adán)*: nodus –i. *Non dar puntada sen nó*: V. **puntada**. *Ter, sentir un nó na gorxa*: vocem faucibus haerere.

nobelo. *s.m.* Globus, panus –i; glomus –eris; pilula –ae; (*facen nobelos de la*) lanam in orbis glomerare.

nobiliario –a. *adx.* Nobilis –e; nobiliarius –a –um; nobilitatis (*xen.*).

nobre. *adx.* **1.** *Aristocrático*: nobilis –e; (*por nacemento*) generosus, ingenuus, honestus –a –um; nobili genere natus. **2.** *Propio dos nobres*: V. **no-**

biliario **3.** (fig.) *De grandes calidades morais:* praestans –antis; liberalis, gravis –e; magnus, magnificus, praeclarus –a –um; (*sentimentos nobres*) animi magnitudo *ou* altitudo; liberalitas –atis; (*carácter noble*) liberale ingenium. **4.** (fig.) *Máis valorado ca outro polas súas calidades:* praestans –antis. **5.** *Membro da nobreza:* nobilis –is; nobili genere, honesto loco *ou* honestis parentibus natus; (*os nobres*) nobiles, optimates –um/-ium; optimatum/-ium ordo.

nobreza. *s.f.* **1.** *Calidade do que é noble:* nobilitas, honestas –atis; genus –eris; prosapia –ae; generis claritas; (*de gran nobreza*) nobilitate praestans; summa nobilitate praeditus; (*dunha antiga nobreza*) veteris prosapiae *ou* multarum imaginum. **2.** *Aristocracia:* nobilitas –atis; nobiles, optimates –um/-ium; optimatum/-ium ordo. ♦ *Nobreza obriga:* nobilitas cogit; hoc nobilitas exigit; nobilitati consentaneum est.

noca. *s.f.* V. **caluga**.

noceira. *s.f.* V. **nogueira**.

nocello. *s.m.* **1.** *Parte saínte dos ósos na articulación da perna co pé:* talus –i; talaria –ium. **2.** *Parte saínte da articulación dos dedos:* articulus, nodus –i. **3.** *Zona da perna onde se articula co pé ou do brazo onde se articula coa man:* artus –us; articulus –i. V. *tamén* **cotelo**. ♦ *Esnogar un nocello:* talum intorquere *ou* extorquere.

noción. *s.f.* **1.** *Concepto, coñecemento, idea:* V. estas palabras. *pl.* **2.** *Coñecementos elementais:* alicuius artis *ou* disciplinae prima elementa, fundamenta, initia *ou* rudimenta; primae litterae; prima litteratura. ♦ *Non ter noción (de algo):* ignorare; nescire; inscium, ignarum omnino esse.

nocivo –a. *adx.* V. **daniño**.

noctámbulo –a. *adx.* e s. Noctuabundus, noctivagus, nocturnus –a –um; lucifuga –ae; (*trasnoitador*) scortator –oris; nocticola –ae.

nocturno –a. *adx.* Nocturnus –a –um. ♦ *Traballo nocturno:* lucubratió –onis.

nodoso –a. *adx.* Nodosus, multinodus –a –um; (*sen nós*) enodis –e.

noeira. *s.f.* Talaris fasciola.

noelo. *s.m.* V. **nocello**.

nogueira. *s.f.* Nux, nucis; iuglans –andis; iuglans arbor; (*madeira dela*) nuceum lignum; materia nucea; (*sitio onde abundan*) nucetum –i.

noiro. *s.m.* V. **talude**.

noite. *s.f.* Nox, noctis; nocturna tempora; tenebrae –arum. ♦ *Á noite, de noite, pola noite:* nocte, noctu; nocturna tempestate. *Cerca da noite:* nocte appetente; sub noctem. *Á primeira hora da noite:* prima nocte; prima vigilia. *Á media noite:* media nocte. *Despois da media noite:* de tertia vigilia. *A altas horas da noite:* multa *ou* adulta nocte. *Tempo entre noite e día:* lux dubia; crepusculum –i. *Boa(s) noite(s):* placidam tibi noctem precor; molliter cubes! *Facer noite nun sitio:* alicubi pernoctare. *Pasar a noite en branco, en vela:* noctem insomnem agere; noctem perpetem pernoctare; noctem pervigilare. *Pasar a noite bebendo:* noctem trahere per pocula; mero nocturno aestuare. *Pasar a noite falando:* vario sermone noctem ducere. *Pasar a noite de festa:* noctem convivii conterere. *Pasar ben, mal a noite:* bene, male quiescere. *Pasar a noite ao sereno:* sub diu (divo) dormire, morari *ou* manere. *Sorprender a un a noite:* noctem aliquem opprimere. *Facerse de noite:* noctescere. *Noite cerrada, fecha, fechada, pecha, pechada:* multa, propecta, adulta, obducta, intempesta *ou* concubia nox. *Noite moi escura:* atra, obscura nox. *Noite e día:* omnibus horis; die et nocte; semper; quotidie (cotidie *ou* cottidie); continenter. *Amigo da noite:* V. **noctámbulo**. *Facer da noite día:* vivere ad cereos. *Cousas que se perden na noite dos tempos:* quae propter vetustatem obsoleverunt *ou* quorum vetustate memoria abiit.

Noiteboa. *s.f.* Nativitatis *ou* Natalis Iesu Christi nox.

noitebra. *s.f.* **1.** *Especie de ave nocturna:* caprimulgus Europaeus. **2.** *Calquera outra ave nocturna:* nocturna avis. V. *tamén* **curuxa, moucho**. **2.** *Escuridade da noite:* caligo –inis; tenebrae –arum.

noitiña. *s.f.* V. **anoitecer, crepúsculo**.

noivado. *s.m.* Sponsalia –ium.

noivo –a. s. Sponsus/-a; desponsatus/-a; pactus/-a; (*que acaba de casar*) novus nuptus/nova nupta.

nómade. *adx.* e s. Nomas –adis; vagus, errabundus –a –um; vagans, errans –antis. ♦ *Pobos nómades:* vagantes *ou* vagae gentes (nullamque habentes sedem); vagi populi. *Vida nómade:* nomadum vita. *Ser nómade:* sedibus incertis vagari; (passim) vagari et errare.

nomadismo. *s.m.* Vagandi mos ou consuetudo.

nome. *s.m.* **1.** *Palabra coa que se designan as cousas (nome común):* nomen –inis; vocabulum –i; appellatio, nuncupatio –onis; vocamen –inis; appellativum nomen; vox, vocis. **2.** *Termo co que se designan os seres de forma individual (nome propio):* nomen proprium; (*de persoa*) nomen –inis. **3.** *Clase de palabras que comprende o substantivo e o adxectivo:* nomen –inis; vocabulum –i; nominatio –onis; appellativum nomen; adiectivum nomen. **4.** *Renome:* nomen –inis; gloria, fama –ae; decus –oris; laus, laudis; existimatio –onis. ♦ *En ou no nome de:* alicuius nomine; nomine meo, tuo. *Nome de pía:* nomen –inis; nomen proprium ou impositum. *Non ter nome (algo):* aliquid mirum, inauditum, foedum, absonum, non ferendum esse. *Nome artístico:* mimicum ou fictum nomen. *Saúdao no meu nome:* salutem ei dic meis verbis. *Presentarse no nome de alguén:* alicuius personam gerere. *O meu nome é Antonio:* mihi nomen est Antonius.

nomeamento. *s.m.* **1.** *Acción de nomear:* nominatio, nuncupatio –onis. V. **tamén designación, elección.** **2.** *Escrito en que se comunica a designación para un cargo ou oficio:* nominationis scriptum.

nomear. *v.tr.* **1.** *Citar, mencionar:* V. estes verbos. **2.** *Sinalar para un cargo ou oficio:* nominare; creare; facere; designare; instituere; destinare; (*herdeiro*) heredem nuncupare. ♦ *Oín que ou alérome moito de que foras nomeado cónsul:* audi vi te ou mirum in modum gaudeo te consullem factum esse.

nomenclatura. *s.f.* Nomenclatura –ae; nomenclatio –onis; nominum series; vocabula –orum; nomina, nominationes –um; index nominum ou verborum; propria verba ou vocabula (alicuius rei).

nómina. *s.f.* **1.** *Relación de nomes:* nomina –um; nominum index. **2.** *Documento en que consta o soldo cos datos de quen o percibe:* salarii charta ou documentum. **3.** *O mesmo soldo:* merces –edis; salarium, pretium, stipendium –i.

nominal. *adx.* **1.** *Que só existe de nome:* inanis –e; (*ter un mando nominal*) nomine tantum ou nomine, non re imperium exercere. **2.** *Relativo a unha nómina de persoas ou cousas:* nominalis –e. **3.** *Ling. Relativo ao nome ou similar a el:* nominalis –e; nominis (*xen.*). ♦ *Cheque nominal:* V.

cheque. *Valor nominal:* pretium nomine constitutum.

nominalismo. *s.m.* Nominalismus –i.

nominativo –a. *Gram.* Nominativus, rectus ou nominandi casus; nominativus –i; prima positio.

non. *adv.* **1.** *Con proposicións enunciativas e en respostas:* non; non ita (est); haud; (*non máis*) non amplius; (*non menos*) non ou haud secius; (*non por iso*) non ideo; (*e non*) nec, neque; (*aínda non*) nondum; (*non en absoluto*) minime; nequaquam, haudquaquam; nullo modo; (*non só ... senón tamén*) non solum ou non tantum ... sed etiam; et ... et; tum ... cum. *Dicir un non rotundo:* praecisse negare. *Non facer nada:* nihil agere. *Non facer dano a ninguén:* nulli ou nemini nocere. *Ferida non ben curada:* vulnus parum bene curatum. *Non farei iso nunca:* numquam id faciam. *Non te deixarei nunca:* nusquam abero. *Se non me engano:* ni ou nisi fallor. **2.** *Con interrogativas:* nonne...?; num...?; -ne?; annon ou an non?; non?; necne. *Non veu Antonio?:* nonne venit Antonius?, num venit Antonius? ou venitne Antonius? (*segundo se pense que si, que non ou non se saiba*). *Vés ou non?:* venis an non? *Preguntou se virías ou non:* quaesivit utrum venturus esses necne. **3.** *Con volitivas:* ne; cave; noli. *Non fagas iso:* ne feceris, cave facias, noli id facere. *Estar de non:* iratum, stomachosum esse; (*estou de non*) stomachor omnia. *Non?, non é?, non si?:* nonne? *Non tal:* minime. *Non xa ... senón:* V. arriba non só...senón tamén.

nonaxenario –a. *adx. e s.* Nonagenarius –a –um; nonaginta annos natus/-a; nonaginta annorum.

nono –a. *num.ord.* V. **noveno.**

nora ¹. *s.f.* *Muller do fillo:* nurus –us.

nora ². *s.f.* **1.** *Aparello para tirar auga de pozos, ríos, etc.:* antlia –ae; tympanum –i. **2.** *Enxeño mecánico de festas e verbenas:* machinamentum festivum antliae simile.

***noraboa.** *s.f.* V. **hora boa** (en), **felicidade, parabén.**

nordés. *s.m.* **1.** *Punto ou zona entre o norte e o leste:* regio inter septentriones et orientem solem spectans. **2.** *Vento que sopra desa parte:* caecias –ae; Gallicus ventus.

nordesía. *s.f.* V. **nordés.**

nordeste. *s.m.* V. **nordés.**

nórdico **-a.** *adx.* e s. Septentrionalis –e. Aquilonigena –ae; Boricus accola ou incola. ♦ *Rexións nórdicas:* Europae regiones ad septentriones spectantes.

noría. *s.f.* V. **nora** ².

norma. *s.f.* **1.** *O que é habitual:* norma, regula –ae. **2.** *Regra ou conxunto delas:* norma, regula –ae; lex, legis; (*de vida*) vivendi ou vitae ratio; (*de ensino*) docendi leges; (*normas éticas*) officii praecepta; (*de urbanidade*) urbanitatis praecepta; (*que deben gardarse na mesa*) urbanitatis praecepta in conviviis servanda; (*de circulación*) commeandi praecepta; itineris faciendi leges; leges de autocinetis eorumque motu; (*de funcionamento*) machinales normae; de versandis machinis leges; (*de seguridade*) securitatis praecepta; (*conxunto de normas*) doctrina, disciplina –ae. V. *tamén* **canon**.

normal. *adx.* **1.** *Conforme á norma, habitual:* communis –e; solitus, assuetus, consuetus –a –um. **2.** *Que segue as normas da súa especie (ser vivo):* constans –antis; rectus, iustus –a –um; normalis –e. **3.** *Lóxico, natural:* V. estas palabras. ♦ *En situación normal (en política):* quietis rebus; quieta republica.

normalizar. *v.tr.* **1.** *Facer volver á normalidade:* componere; ordinare; moderari; temperare; ad normam redigere. *v.pr.* **2.** *Volver (algo) á normalidade:* componi; ad normam redigi.

normativa. *s.f.* V. **normativo**.

normativo **-a.** *adx.* **1.** *Relativo á norma, que se axusta a ela:* praeceptivus, legitimus, rectus, iustus –a –um. *s.f.* **2.** *Conxunto de normas:* praecepta, praescripta, instituta –orum; doctrina, disciplina –ae; lex, legis.

noroeste. *s.m.* **1.** *Punto ou territorio entre o norte e o oeste:* regio inter septentriones et solem occidentem spectans. **2.** *Vento que sopra desa parte:* caurus ou corus –i; argestes –ae; cercius ou circius –i.

nortada. *s.f.* V. **norte**.

norte. *s.m.* **1.** *Punto cardinal e territorio situado nesa dirección:* septentriones –um (*tamén en sing.*); aquilo –onis; boreas –ae; aquilonaris ou septentrionalis regio; (*do norte*) aquilonalis, aquilonaris, septentrionalis, borealis –e; aquilonius, boreus, hyperboreus –a –um; (*aberto cara ao norte*) ad aquilonem conversus; (*exposto ao*

norte) a sole aversus; (*pobos do norte*) hyperborei –orum. **2.** *Vento que sopra desa parte:* septentrio, aquilo –onis; boreas –ae. **3.** (*fig.*) *Dirección, guía, rumbo:* finis –is; propositum –i. ♦ *Mar do Norte:* Oceanus septentrionalis; mare Germanicum. *Polo Norte:* V. **polo**.

norteafricano **-a.** *adx.* e s. Africae septentrionalis incolarum proprius. Africae septentrionalis incola.

Norteamérica. *top.* America Septentrionalis; Foederatae Civitates Americae Septentrionalis.

norteamericano **-a.** *adx.* e s. Americanus –a –um. Americae Septentrionalis incola.

nortello. *s.m.* V. **nocello**.

Noruega. *top.* Norvegia –ae.

noruegués **-esa.** *adx.* e s. Norvegiensis –e; Norvegicus –a –um. Norvegienses –ium.

nós. *pron.pers.* Nos (*nom. e ac.*); nostrum ou nostri (*xen.*); nobis (*dat. e abl.*); (*nós mesmos*) nosmet ou nosmet ipsi; (*con nós, conosco*) nobiscum.

noso **-a.** *pos.* Noster –tra –trum. ♦ *Das nosas: (estamos preparando unha das nosas)* singulare facinus molimur; (*facer das nosas*) (pro) nostro more, nostra consuetudine agere. *De noso. 1. Da nosa propiedade exclusiva:* noster –tra –trum; proprius –a –um. *2. Por nós ou pola nosa natureza:* natura; naturaliter; (*somos doces de noso*) natura lenes sumus. *O noso. 1. Propio ou natural en nós, o que se nos dá ben:* nostrum –i; (*o noso é axudar aos necesitados*) nobis voluptati est ou nos iuvat egenis adesse. *2. A nosa parte:* nostrum –i; nostra –orum. *3. Bastante, moito: (xa aguantamos o noso)* summus labores tulimus, passi ou perpassi sumus. V. *tamén* **bastante, moito**. *Os nosos:* nostri –orum; nostrates –ium. *Nos nosos días:* his diebus. *A nosa cidade:* haec urbs. *Como di o noso Quintiliano:* ut ait Quintilianus (noster). *Segundo o costume dos nosos avós:* more maiorum. *Pola nosa propia culpa:* nostrapte culpa. *Antonio é dos nosos (está por nós):* Antonius noster est ou nobis favet.

nosopai. *s.m.* Pater noster.

nosoutros **-as.** *pron.pers.* V. **nós**.

nostalxia. *s.f.* Patriae ou domus desiderium; desiderium –i; acerbum desiderium; dulce desiderium; desiderium et amaritudo; (*sentila*) patriae desiderio ardere ou flagrare.

nostálxico –a. *adx.* Dulcis ac tristis; amaritudine (et dulcedine) plenus; (*do tempo pasado*) laudator temporis acti.

nota. *s.f.* **1.** *Indicación ao pé:* V. **chamada, comentario.** **2.** *Aviso, comunicado:* V. estas palabras. **3.** *Apuntamento:* annotamentum –i; notatio, observatio –onis; (*de censura*) censoria animadversio ou nota. V. *tamén apuntamento.* **4.** *Factura:* V. esta palabra. **5.** *Cualificación do profesor:* V. **cualificación.** **6.** *Elemento que contrasta co resto:* nota –ae; discrepatio –onis. **7.** *Signo musical:* musica ou musicalis nota ou notula; musicum signum; (*os sete intervalos das notas*) septem discrimina vocum. **8.** *Son representado por este signo:* sonus –i. ♦ *Dar a nota:* se seiungere; ab aliis discedere; a ceteris discrepare. *Tomar nota:* animadvertere; memoriae ou scripto mandare; verba ou orationem excipere. *Nota de infamia:* turpitude –inis; dedecus –oris; probrium –i; opprobrium –i; macula, ignominia –ae; stigma –atis. *Caderno, libro de notas:* memorialis ou annotationum libellus. *Nota diplomática:* libellus legati. *Nota necrolóxica:* V. **necroloxía.**

notable. *adx.* **1.** *Apreciable, considerable:* magnus, notandus, clarus, praeclarus, conspicuus, assiduus –a –um; insignis, notabilis, singularis –e. *pl.* **2.** *Persoas importantes:* nobiles –ium; proceres, primores, optimates –um/-ium; principes cives ou civitatis. *s.m.* **3.** *Cualificación entre aprobado e sobresaliente:* suffragium scholasticum medium; censura media; (*alumno que obtivo esta nota*) alumnus bene merens (benemerens) ou bene meritus (benemeritus).

notación. *s.f.* **1.** *Anotación:* notatio, annotatio (adnotatio) –onis. **2.** *Mús. Representación gráfica das notas:* notatio musica ou musicalis.

notar. *v.tr.* Notare; observare; animadvertere; sentire.

notaría. *s.f.* **1.** *Oficio de notario:* notarii ou publici scribeae munus. **2.** *Oficina do notario:* notarii ou publici scribeae officina.

notario –a. *s.* Notarius/-a; tabularius/-a; scribea publicus/-a.

noticia. *s.f.* Notitia, fama –ae; nuntius –i; (*vaga*) rumor –oris; (*divulgada*) famigeratio –onis. ♦ *Ter noticia de algo:* nuntium accipere; rem ou de re cognoscere; de aliqua re certiolem fieri. *Dar noticias a alguén:* certiolem facere aliquem alicuius rei ou de aliqua re. *Non recibín ningunha*

noticia: nihil novi ad me delatum est. *A noticia anda de boca en boca:* peragrat fama; serpit rumor; manat (tristis) fama. *Axencia de noticias:* sedes nuntius divulgandis.

noticiario. *s.m.* Commentarii –orum; (*oficial*) acta –orum; (*de televisión, de radio*) televisifici, radiophonici commentarii.

notificación. *s.f.* Nuntiatio, enuntiatio, pronuntiatio, significatio –onis; (*publicada*) libellus, edictum –i; (*do xulgado*) nuntius iudicialis. V. *tamén aviso, comunicado.* ♦ *Notificación de recibo:* perlatae epistolae nuntius.

notificar. *v.tr.* **1.** *Comunicar de maneira oficial:* nuntiare; edicere; indicare; in publicum proponere; notum facere. **2.** *Por ext., avisar, comunicar:* V. estes verbos.

notoriedade. *s.f.* **1.** *Calidade de notorio:* notitia, evidentia –ae; manifesta res. **2.** *Fama, sona:* fama –ae; nomen –inis; nobilitas –atis.

notorio –a. *adx.* Pervulgatus, notus, certus, apertus, manifestus –a –um; omnibus notus; in vulgus (apud omnes) pervulgatus. ♦ *Ser notorio:* pernotescere; constare; pervulgatum ou notissimum esse.

noutronte. *adv.* V. **antonte.**

nova. *s.f.* V. **novo.**

Nova York. *top.* Novum Eboracum; Neoeboracum –i.

Nova Zelandia. *top.* Nova Zelandia.

novatada. *s.f.* **1.** *Broma que se fai aos novatos:* illiberalis ou mimicus iocus (tironibus factus); scurriles ioci. **2.** *Inexperencia:* imperitia, inscientia –ae.

novato –a. *adx.* e.s. Imperitus, inexpertus –a –um; tiro –onis; tirunculus/-a. V. *tamén inexperto.*

nove. *num.card.* **1.** *Oito máis un:* novem; (*nove veces*) nonies; (*que dura nove días*) novendialis –e. **2.** *Noveno:* nonus –a –um. **3.** *O signo que o representa:* novenarius numerus.

novacentos. *num.card.* **1.** *Nove veces cen:* nongenti –ae –a; (*novcentas veces*) nongentie(n)s. **2.** *Que ocupa ese lugar:* nongesimus, noningentesimus ou nongentesimus –a –um. **3.** *Signos que o representan:* nongesimus numerus.

novel. *adx.* Novellus –a –um; (*escritores noveis*) novi –orum. V. *tamén inexperto, novato.*

novela. *s.f.* **1.** *Obra de ficción en prosa:* fabula –ae; commentum –i; commenticia fabula; ficta narratio; (*policial*) fabula criminalis; (*curta*) fabella, narratiuncula –ae; levis ou brevis narratio. **2.** *Xénero literario deste tipo de obras:* fabellarum ou rerum fictarum genus.

novelesco –a. *adx.* Ficticius, commenticius –a –um.

novelista. *s.* Fabularum ou fictarum narrationum scriptor ou auctor/-trix.

novelo –a. *s.* V. **becerro, cucho.**

novembro. *s.m.* November ou novembris –bris; mensis november.

novena. *s.f.* V. **noveno.**

novenario. *s.m.* Novendiale tempus ou sacrum. V. *tamén* **novena.**

noveno –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o número nove:* nonus –a –um. **2.** *Equivalente a cada unha das nove partes dun todo:* nonus –a –um. *s.m.* **3.** *Cada unha das nove partes dun todo:* nona pars. *s.f.* **4.** *Serie de actos relixiosos dun total de nove:* novendialis supplicatio; novendiales preces; novendiale sacrum.

noventa. *num.card.* **1.** *Nove veces dez:* nonaginta; (*noventa veces*) nonagie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número noventa:* nonagesimus –a –um. **3.** *Signo que representa ese número:* nonagenarius numerus.

noviciado. *s.m.* **1.** *Tempo de proba dos relixiosos:* (sacrum) tirocinium; tirocinii tempus; noviciatus ou novitiatus –us. **2.** *Residencia dos novizos:* noviciatus ou novitiatus –us; tirocinii domus ou sedes.

novidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que é novo:* novitas –atis; insolentia –ae. **2.** *Cambio inesperado:* insperata, inexpectata, inopinata res; rerum ou fortunae mutatio ou varietas. **3.** *Suceso recente ou información do mesmo:* nova res; recens casus ou eventus; novae rei narratio. *pl.* **4.** *Produtos novos:* res novae; novi fructus ou proventus. ♦ *Amigo de novidades:* rerum novarum cupidus/-a. *Afán de novidades:* rerum novarum studium. *Introducir novidades:* res novare; novas res inducere. *Hai algunha novidade?:* numquid novi?; num quidquam novi? *Ningunha novidade:* nihil novum ou novi (sub sole).

novilunio. *s.m.* V. **lúa** nova.

novizo –a. *s.* Novicius/-a ou novitius/-a; religiosus ou religiosae sodalitatis tiro; religiosa tiruncula.

novo –a. *adx.* **1.** *Recente:* novus, novellus –a –um; recens –entis. **2.** *Que acaba de chegar ou incorporarse:* novus –a –um; recens –entis. **3.** *Que se percibe por primeira vez:* novus, insolitus, inauditus –a –um; insolens –entis. **4.** *Insólito:* V. esta palabra. **5.** *Que ten pouca vida ou idade:* infans –antis; tener –era –erum; parvulus –a –um; adulescens –entis; iuvenis –is; aetate florens. **6.** *Que ten menos idade ca outro:* iunior, adolescentior ou adulescentior –ius; minor –us; natu minor. **7.** *Da última colleita:* novus –a –um; (*viño*) vinum novum ou novicium. **8.** *Que aparece despois doutro:* novus, redivivus –a –um; recens –entis; iunior –ius; alius –a –ud; alter –era –erum. *s.m.pl.* **9.** *A xente nova:* iuvenes –um; iuventus –utis; iuventa –ae; pubes –is; adolescentes ou adulescentes –ium. *s.f.* **10.** *Noticia, novidade:* V. estas palabras. ♦ *De novo:* denuo; iterum; rursus; (*feito de novo*) de, ex ou ab integro factus. *Novo do trinqu:* integer –gra –grum, novus –a –um; recens –entis. *Home novo, que chega a unha maxistratura sen ter ascendencia nobre:* homo novus.

noxento –a. *adx.* Foedus, fastidiosus, horridus, sordidus –a –um; horrens –entis; (*olor*) fastidiendus ou fastidiosus odor. V. *tamén* **abominable, aborrecible, nauseabundo.**

noxo. *s.m.* Fastidium, odium, taedium –i; aversus animus; aversa voluntas. ♦ *Dar noxo:* fastidium creare, parere ou gignere; fastidia stomacho movere. *Sentir noxo por algo ou alguén:* aliquid fastidire; fastidium ou offensionem habere in aliquem ou ad aliquid; alieno ou aversissimo animo esse ab aliquo ou aliqua re. *Non sintas noxo da carne humana:* nec dapis humanae tibi sint fastidia. V. *tamén* **fastío, horror.**

noz. *s.f.* **1.** *Froito da nogueira:* nux, nucis; iuglans –andis; caryon –ii; (*oca*) sine medulla, inanis ou cassa nux; (*de casca lisa*) nux calva; (*a súa casca*) nucis putamen, testa, calix ou vertex; (*a casca verde*) gullioca –ae; (*o miolo*) nucis nucleus ou medulla; (*a pel que o cobre*) nucis membranula, pellicula, tunica. **2.** *Nó da gorxa:* nodus –i. ♦ *Noz moscada:* aromatica, unguentaria, odorata, muscata ou myristica nux. *Ser máis o ruído cás noces:* famam maiorem rebus esse. *Será máis o ruído cás noces:* parturient montes; nascetur ridiculus mus.

nu, núa. *adx.* **1.** *Sen roupa:* nudus, nudatus, detectus, intectus, relectus, inopertus –a –um; (*andar case nu*) prope intecto corpore incedere ou se praebere. **2.** *Sen adornos, sen engadidos:* nudus, orbatus –a –um; simplex –icis; ieiunus –a –um; omni ornatu carens; spoliatus ornamentis omnibus; (*casa*) domus nuda atque inanis; (*propiedade*) nuda proprietas; (*unha espada*) gladius strictus ou dstrictus, vagina vacuus ou nudatus. **3.** *Sen vexetación:* nudus, purus, apertus –a –um; patens –entis; (*campo*) ab arboribus purus; fronde nudi campi; (*árbore*) arbor foliis nuda, nudata ou sine frondibus; (*terra*) terra, humus nuda. **4.** (fig.) *Claro, evidente, sen disfrace:* manifestus, apertus, nudus, purus –a –um; simplex –icis; (*verdade*) simplex, nuda veritas. *s.m.* **5.** *Pintura ou escultura sen roupa:* corpus nudum; statua, pictura, effigies nuda.

nubarrón. *s.m.* V. **nuboeiro.**

nube. *s.f.* **1.** *Masa de vapor de auga:* nubes –is; nebula –ae; nimbus –i; nebula –orum; (*pequena*) nubecula –ae. **2.** Por ext., *masa compacta de fume, po, etc.:* nubes ou magna vis (fumi, pulveris); (*de po*) ingens pulvis. **3.** (fig.) *Conxunto de persoas, animais ou cousas:* magna vis; magnus numerus; multitudo –inis; (*de homes*) multitudo, nubes hominum; (*de lagostas*) vis locustarum; (*de pedras*) nimbus lapidum. ♦ *Andar, estar (algo) polas nubes:* aliquid magni petii, percarum esse ou magno (pretio) vendi; (*a cesta da compra*) annonam pretium non habere; annonam crescere ou ingravescere. *Poñerse polas nubes:* pretium summe augeri. *Andar, estar nas nubes:* nubes et inania captare. V. *tamén lúa* (estar na). *Poñer polas nubes:* ad caelum aliquem ferre ou tollere; (summis) laudibus in ou ad caelum efferre; caelo tenus extollere. *Sen nubes:* innubis –e; innubilus, serenus, purus, liquidus, apertus –a –um; sine nubibus (aer, caelum ou dies). *Nubes na vista:* oculorum nubeculae; offusi tenebris oculi.

nuboeiro. *s.m.* Nimbus –i; nubium globus, moles ou copia; densa nubium coacervatio.

nubrado –a. *adx.* **1.** *Cuberto de nubes:* nebulosus, nubilus, caliginosus –a –um; nubibus foedus, gravis ou obductus; (*o ceo*) caelum nubilum, spissum ou atris nubibus coopertum; (*día*) nubilus ou involutus nubilo dies; nebulosus dies ou aer. **2.** (fig.) *Pouco claro, confuso:* V. **confuso.** ♦ *Tes a vista nubrada:* oculi tui obcaecati sunt.

nubrar. *v.tr. e pr.* V. **anubrar.**

nubre. *s.f.* V. **nube.**

***nuca.** *s.f.* V. **caluga.**

nuclear. *adx.* Atomicus –a –um; e nucleo profectus.

núcleo. *s.m.* **1.** *Parte central ou fundamental dunha cousa:* nucleus –i. **2.** *Fís. Parte central do átomo:* atomi ou atomicus nucleus ou sinus. **3.** *Biol. Parte central da célula:* cellulae nucleus. **4.** *Xeol. Parte interna do globo terrestre:* orbis ou terrae intima pars; (*no centro da terra*) in medio (terrarum) orbe. **5.** *Centro ou eixe da atención ou do interese:* V. **centro, eixe.** **6.** *Grupo de persoas que ten algo en común:* grex, gregis; globus –i; secta ae.

nudez. *s.f.* Nuditatis –atis; corpus nudum; (*amosala*) corpus nudare; (*tapala*) (nudum) corpus velare.

nudismo. *s.m.* Nuditatis mos ou studium; nudationis usus; nudandi corporis studium.

nudista. *s.* Nuditatis fautor/-trix; nuditatis ou nudandi corporis studiosus/-a.

***nudo.** *s.m.* V. **nó.**

nugalla. *s.f.* V. **deixamento, galbana.**

nugallán –á. *adx.* V. **desidioso, folgazán, la-cazán.**

nulidade. *s.f.* **1.** *Calidade ou estado do que é nulo:* vanitas, inanitas –atis. **2.** *Invalidez dun acto xurídico:* solutio, resolutio, sublatio, annullatio, adnihilatio, rescissio –onis. **3.** *Persoa inútil:* inutilis, iners, ad nullam rem utilis ou nullius consilli vir/femina; homo nihili; (*cousa*) inanis ou nullius ponderis ou momenti res. ♦ *Declarar a nulidade:* rescindere; solvere, resolvere; rumpere; tollere; infirmare; irritum facere.

nulo –a. *adx.* **1.** *Sen valor ou efecto legal:* irritus, vanus, infirmus, nullus –a –um; inanis, inutilis –e. **2.** *Inepto, incapaz:* V. estas palabras.

numeración. *s.f.* **1.** *Acción de marcar con números:* numeratio –onis. **2.** *Serie de números con que algo se ordena:* numerus –i; numerus et ordo; numeratio, enumeratio –onis; numerorum series; (*facela*) numero et ordine notare; numerum alicuius rei inire. ♦ *Numeración arábica, romana:* numeratio Arabica, Romana; numeri Arabici, Romani; notae numerorum Arabicae, Romanae.

numerador. *s.m.* Numerator –oris.

numeral. *adx.* **1.** *Relativo ao número:* numeralis –e. **2.** *Gram. Palabra que indica un número de unidades ou a situación nunha serie:* numerus cardinalis; numerus ordinalis.

numerar. *v.tr.* Numerare, enumerare, dinumerare; numeris ou numero et ordine recensere, notare ou signare.

numérico –a. *adx.* **1.** *Relativo aos números:* numeralis –e; numeri, numerorum (*xen.*). **2.** *Expresado en números:* ad numerum notatus. ♦ *Superioridade, inferioridade numérica:* maior ou minor numero copia; maior, ingentior ou minor, exiguus numerus.

número. *s.m.* **1.** *Mat. Cifra:* numerus –i; nota –ae; signum –i; numeri nota ou signum. **2.** *Cantidade:* numerus –i; summa –ae; quantitas –atis; (*grande*) magnus ou ingens numerus; magna vis ou copia; multitudo –inis; copia, caterva, frequentia –ae; (*pequeno*) numerus exiguus; (*un bo número*) magnus numerus; magna vis ou copia; (*sen número*) innumerabilis –e. **3.** *Cada exemplar dunha publicación periódica:* numerus –i. **4.** *Cada unha das partes dun espectáculo:* ludi, spectaculi pars. **5.** *Gram. Categoría gramatical que expresa o singular ou o plural:* grammaticalis numerus. **6.** *Membro sen graduación dunha forza armada:* gregarius, gregalis, manipularis, nudus miles. ♦ *Número un:* V. **ás.** *Facer números:* rationes computare. *Número arábigo, romano:* nota numerorum Arabica, Romana. *Número par:* par numerus. *Número impar:* impar numerus. *Número primo:* primus, positivus ou incompositus numerus. *Número cardinal, ordinal:* cardinalis, ordinalis numerus. *Número irracional:* surdus ou irrationalis numerus. *Número cerrado:* numerus clausus. *Número enteiro:* integer numerus. *Número redondo:* V. **redondo.** *Número fraccionario ou quebrado:* fractus numerus. *O número tres:* numerus tertius. *Chegaron en gran, en pequeno número:* frequentes/multi ou pauci venerunt. *O maior número posible de persoas:* quam plurimi homines. *Estar, pórse en números vermellos:* aes alienum habere, contrahere ou facere. *Montar un número:* turpem scaenam agere.

numeroso –a. *adx.* **1.** *Que consta dun gran número de individuos:* frequens –entis; numero frequens; multiplex –icis; creber –bra –brum; multus, numerosus, innumerus, plurimus –a –um; (*numerosos convidados*) celebre ou frequens

convivium. *pl.* **2.** *Moitos, gran cantidade:* multi, innumeri –ae –a; complures –ium. V. *tamén número.* ♦ *Familia numerosa:* crebrae prolis familia.

numismática. *s.f.* Nummorum ou nomismatum (numismatum) ars, doctrina, scientia ou studium.

numismático –a. *s.* Nomismatum, nummorum peritus/-a, collector/-trix ou studiosus/-a.

nunca. *adv.* Numquam (nunquam); non umquam; (*nunca máis*) numquam postea; (*nunca ninguén*) nemo umquam (homo). ♦ *Nunca vin un home máis cuco:* hominem callidiorem vidi neminem. *Os estoicos nunca se enfadan:* stoici irasci nes-ciunt.

nuncio. *s.m.* V. **legado, mensaxeiro.**

nupcial. *adx.* Nuptialis, maritalis, iugalis –e; (*cá-mara*) thalamus –i; (*leito*) lectus ou torus genialis; (*canto*) epithalamium –i; carmen nuptiale; (*cerimonia*) nuptiarum sol(l)emnia.

nupcias. *s.f.pl.* Nuptiae –arum; (*contrato, día, banquete das nupcias*) pactio, dies, cena nuptialis.

***nutria.** *s.f.* V. **londra, lontra.**

nutrición. *s.f.* Nutricatio, nutritio –onis; nutrimentum –i; alimonium –i; nutricatus –us.

nutrido –a. *adx.* e *part.* Altus, pastus –a –um; (*moi nutrido*) perpastus –a –um; (*ben nutrido*) bene pastus; nitidus –a –um; (*mal nutrido*) male pastus; (*numeroso*) creber –bra –brum; frequens –entis; densus –a –um; vehemens –entis.

nutriente. **1.** *adx.* *Que nutre:* nutriens –entis; nutricans –antis; nutricius –a –um. V. *tamén nutritivo.* **2.** *Substancia que nutre:* cibus validus ou robustus.

nutrir. *v.tr.* **1.** *Proporcionar alimento necesario:* nutrire, enutrire, nutricare/-ari; alere; sustentare; pascere; cibos suppeditare; cibum ministrare. *v.pr.* **2.** *Tomar o alimento necesario:* ali; vesci; sustentari; cibo uti; cibum capere ou carpere; (*de carne*) carne vesci ou vivere; (*de froita*) vitam tolerare pomis; (*de mel*) melle sustineri; (*nutrirse ben*) bene victitare. V. *tamén alimentar(se).*

nutritivo –a. *adx.* Validus, esculentus, nutritorius –a –um; alibilis, nutritibilis –e. ♦ *O leite de muller é o máis nutritivo:* alit maxime lac humanum. *A carne é máis nutritiva:* in carne plus alimenti est.

nutriz. *s.f.* Nutrix –icis; nutricula –ae; altrix, educatrix –icis.

Ñ ñ

ñandú. *s.m.* Rhea americana (quoddam struthionis genus)

ñáñaras. *adx. e s. 1.* *Persoa débil e de pouco espírito:* V. **apoucado, coitado, covarde, pusilánime.** *s.f.pl. 2.* *Afagos, alumiños, bromas, etc.:* V. estas palabras.

ñapa. Palabra só usada na expresión *levar de ñapa:* V. **ñapar.**

ñapar. *v.tr.* Clam furari.

ñoñería, ñoñez. *s.f.* V. **estupidez, timidez.**

ñoño –a. *adx.* V. **apoucado, coitado, estúpido.**

ñu. *s.m.* *Connochaetes taurinus.*

Oo

ó! *interx.* V. **oh!**

oasis. *s.m.* **1.** *Lugar con vexetación no deserto:* oasis –is; locus in deserto habitabilis. **2.** (fig.) *Lugar de descanso e repouso:* perfugium –i; receptus –us; locus amoenus.

obcecación. *s.f.* Mentis obscuratio *ou* caligatio. V. *tamén* **cegueira.**

obcecar. *v.tr.* **1.** *Privar do sentido ou da razón:* occaecare; obscurare; offundere; (*obcecar a lucidez do teu enxeño*) praestringere aciem ingenii tui. *v.pr.* **2.** *Perder a capacidade de razoar:* occaecari; obscurari; offundi. V. *tamén* **cegar(se), obnubilar(se).**

obedecer. *v.tr.* **1.** *Executar unha orde:* oboedire; parere; obtemperare; obsequi; dicto audientem *ou* oboedientem esse; imperata facere; mandata exsequi; obsecundare; morem gerere; (*aos caprichos*) voluptatibus servire. *v.intr.* **2.** *Ceder, responder unha cousa ao esforzo realizado para dominala:* parere; oboedire; obtemperare; congruere; convenire; consonare; respondere. **3.** *Ter unha cousa a súa orixe en algo:* oriri; provenire; originem ducere; initium trahere. ♦ *O cabalo non obedece ás rendas:* equus habenas non audit. *Obedecer aos desexos:* optatis respondere.

obediencia. *s.f.* Oboedientia –ae; obsequium –i; obtemperantia –ae; (*ás leis*) legibus obtemperatio. ♦ *Xurar obediencia:* in verba alicuius iurare. *Someter á obediencia:* in suam dicionem *ou* potestatem redigere; suae dicionis facere; coercere. *Estar baixo a obediencia:* servire; alicui oboedientem esse; in dicione (ac potestate) alicuius esse *ou* teneri.

obediente. *adx.* Oboediens, obsequens, parens –entis; subiectus, obnoxius, obsequiosus –a –um; (*falando de animais ou cousas*) ductilis,

tractabilis, mollis, facilis, habilis –e. V. *tamén* **manexable.**

obelisco. *s.m.* Obeliscus –i.

obesidade. *s.f.* Obesitas –atis; corporatura, corpulentia, polysarcia, sagina –ae; pinguitudo –inis; pingue corpus; nimia corporis obesitas.

obeso –a. *adx.* e s. Obesus –a –um; praepinguis –e; adipibus obesus.

óbice. *s.m.* V. **atranco, dificultade, estorbo.**

*obispo. *s.m.* V. **bispo.**

óbito. *s.m.* V. **defunción, morte.**

oblata. *s.f.* Oblatio –onis; oblatum –i; res oblata.

oblea. *s.f.* **1.** *Masa da que se fan as hostias e a hostia mesma:* oblatum –i; oblata hostia. **2.** *Por ext., folla usada para pegar ou envolver:* oblea –ae; farinacea massa (obsignandis litteris deserviens).

oblicuo –a. *adx.* Obliquus, transversus –a –um. ♦ *Casos oblicuos (Gram.):* casus obliqui.

obnubilación. *s.f.* Obnubilatio –onis.

obnubilar. *v.tr.* Obnubilare; rationis usum adimere. *Tamén v.pr.:* obnubilari; insanire; desipere; mentis errore affici. V. *tamén* **obcecar(se).**

óboe. *s.m.* **1.** *Instrumento músico:* lituus Gallicus; (altisona) tibia Gallica; tibia duplici lingula praedita. **2.** *Persoa que o toca:* (altisona) tibia Gallica canens.

obra. *s.f.* **1.** *Cousa, actividade ou acción realizada por algo ou alguén:* opus –eris; opera –ae. **2.** *Produción do entendemento no eido das ciencias, letras ou artes:* opus –eris. V. *tamén* 4. **3.** *Libro:* V. esta palabra. **4.** *Conxunto da produción dun artista, literato, etc. (ús. máis en pl.):* artis opus; opus arte factum; opera –um; scripta –orum; litterae –arum; volumina –um; opera omnia. **5.** *Creación literaria para ser representada:* fabu-

la, fabella –ae. **6.** *Edificio en construción:* opus –eris; aedificatio –onis. **7.** *Amaño, innovación que se fai nun edificio:* operis refectio ou restitutio. **8.** *Acción humana desde o punto de vista moral (ús. máis en pl.):* opus –eris; benefacta, malefacta –orum; bona opera. ♦ *De obra:* re, non verbis; reapse; revera. *En obras (en construción):* immolitus –a –um. *Obra de misericordia:* misericordiae, pietatis opera; caritatis officium. *Poñer mans a unha obra:* rem ou opus agere, incipere ou aggredi; in manus rem sumere. *Todo é cuestión de poñerse á obra:* tatummodo incepto opus est. *Obra de romanos:* longus labor; perenne, magnificum ou prae grande opus.

obradoiro. *s.m.* Officina, opificina –ae; operaria mensa.

obrar. *v.intr.* **1.** *Realizar unha actividade ou comportarse dun certo xeito:* V. **actuar.** **2.** *Facer efecto unha cousa:* valere; operari; vim habere; (*un medicamento*) respondere; mederi; prodesse; efficacem esse; (*no ánimo*) animum movere, commovere; mentem permovere. **3.** *Facer unha obra ou facer obras:* V. **construír, edificar.** **4.** (*pop.*) *Expulsar os excrementos:* V. **cagar, defecar.** *v.tr.* **5.** *Producir; ser a causa dun prodixio, un milagre, etc.:* mirabilia, miraculum facere, efficere, edere.

obreiro –a. *s.* **1.** *Persoa que fai un traballo:* opifex, artifex –icis; faber –bri; officinator/-trix; operarius/-a; (*braceiro*) mercennarius/-a; (*especializado*); opifex proprie ou peculiariter peritus; (*temporal*) opifex temporarius; (*do metal, do ferro, do cobre, do chumbo*) faber metallicus, ferrarius faber, aerarius faber, officinator plumbeus; (*da madeira*) faber ou artifex ligneus; tignarius faber; (*da pedra*) V. **canteiro;** (*do marfil*) eborarius –i. *adx.* **2.** *Relativo ao obreiro:* operarius –a –um. ♦ *Os obreiros, a clase obreira:* ordo opificum; operae –arum; fabri –orum. *Abella obreira:* apis mellifica.

obriga ou obrigación. *s.f.* **1.** *Feito de estar obrigado a algo:* obligatio –onis; officium –i; debitum –i; munus –eris; (*de conciencia*) religio –onis; (*escrita*) syngrapha –ae; nomen –inis. **2.** *Favor:* gratia –ae; gratiae debitio. V. *tamén favor.* ♦ *Cumprir as obrigas:* officio suo satisfacere; officio fungi; officium suum facere; sua munia implere. *Faltar ás obrigas:* officio suo deesse; officium suum praetermittere ou deserere. *É a miña*

obriga facelo: meum (officium) est hoc facere; hoc mihi faciendum est. *Contraer unha obriga:* obligationis vinculum suscipere. *Deber moitas obrigas:* bene ou optime de aliquo meritum esse; multa beneficia debere. *Ter obrigas con alguén:* obligatum esse beneficiis alicuius; beneficio devinctum ou obstrictum alicui esse; alicui multam gratiam habere.

obrigar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén realice algo en contra da súa vontade:* cogere; adigere; subigere; adstringere, obstringere; compellere; necessitatem imponere ou afferre; (*con xuramento*) iureiurando obstringere; sacramento adigere. **2.** *Ter unha lei, contrato, etc., incidencia sobre alguén:* obligare; tenere; (*a lei obriga a todos*) lex omnes obligat; legibus omnes tenentur. *v.pr.* **3.** *Adquirir o compromiso de facer algo:* se obligare; se obstringere; obstringi; fidem suam obligare, devincire, dare ou obstringere; (*por contrato*) stipulationem conficere ou contrahere; stipulari; (*con xuramento*) iureiurando se adstringere; (*a facer algo*) iusiurandum dare se aliquid facturum; (*síntome obrigado a escribirche acotío*) non possum facere quin quotidie ad te litteras mittam.

obligatorio –a. *adx.* Obligatus, necessarius –a –um; (*cousa obrigatoria*) res imperata; (*ser obrigatorio algo*) ad aliquid officio teneri.

obscenidade. *s.f.* **1.** *Carácter do que é obsceno:* obscenitas, foeditas –atis; turpitude –inis. **2.** *Cousa que fere o pudor:* obscenum –i; obscena –orum; obscene ou impudice factum ou dictum. ♦ *Dicir obscenidades:* impudica loqui; licentia dicere; (*cantar*) obscena canere.

obsceno –a. *adx.* Obscenus, immundus, impurus, improbus, inverecundus –a –um; turpis –e; licens –entis; procax –acis; (*palabras*) verba ou dicta obscena; incestae voces; obsceni sermones; (*imaxes*) obscenitates, libidines –um; (*pin-turas, vistas*) obscenae tabellae; turpia visa.

***obscuro –a.** *adx.* V. **escuro.**

obsequiar. *v.tr.* Donis aliquem prosequi; re aliquem donare; venerari; obsequi; obsequia praestare; obsequentem se praebere; colere et observare. V. *tamén agasallar, regalar, honrar.*

obsequio. *s.m.* Munus –eris, donum, munusculum –i; (*feito aos hóspedes*) xenium –i; (*deferencia, honra*) obsequium –i; comitas, humanitas –atis.

observación. *s.f.* **1.** *Acción de considerar atentamente:* observatio, contemplatio, consideratio, inspectio, exploratio, inquisitio –onis. **2.** *Manifestación do resultado desa consideración:* nota –ae; annotatio –onis. V. *tamén* **anotación, nota**. **3.** *Advertencia sobre o comportamento:* reprehensio, animadversio –onis. **4.** *Acción de observar o que se manda:* V. **obediencia**.

obsevador –ora. *adx.* e s. Observator, spectator, inspector, speculator, contemplator/-trix; (*da lei*) servans, observans –antis.

observar. *v.tr.* **1.** *Mirar ou examinar con detención:* intueri; observare, spectare; inspicere, contemplare; speculari. **2.** *Tomar consciencia:* V. **advertir**. **3.** *Cumprir o mandado:* V. **acatar, obedecer**.

observatorio. *s.m.* Specula –ae; conspicillum –i; (*astronómico*) specula caeli ou siderum; specula, turris astronomica ou sideribus observandis; pergula –ae.

obsesión. *s.f.* V. **cisma, fixación**.

obsesionar. *v.tr.* **1.** *Occupar a mente unha idea obsesiva:* animum ou mentem alicuius obsidere; nimium alicui instare; aliquem fatigare. *v.pr.* **2.** *Ter na mente unha idea obsesiva:* adsiduam (as-siduam) curam (in mente) habere; obsessione, pertinacia ou stata fixataque cogitatione affici.

obsesivo –a. *adx.* Anxifer –era –erum; mentem urgens; animum percrucians; tranquillitatem omnino auferens; angorem continuum iniciens; stata fixataque cogitatione affectus.

obseso –a. *adx.* e s. Obsessus –a –um. V. *tamén* **maniático, obsesivo**.

obsoleto –a. *adx.* V. **arcaico, caduco, desusado**.

obstaculizar. *v.tr.* Obstruere; impedire. V. *tamén* **bloquear, impedir, obstar**.

obstáculo. *s.m.* **1.** *Atranco, impedimento:* obstaculum, impedimentum –i; obex –icis; mora –ae; difficultas –atis; obstantia –ium. **2.** *Dep. Elemento que os participantes deben superar nun percorrido:* obex –icis; s(a)epimentum –i; cursorium impedimentum; obex saltu superandus.

obstante. Termo só usado na *loc. conx. non obstante:* nihilhominus; tamen, attamen; (*non obstante os atrancos*) obicibus non obstantibus. V. *tamén* **anque, así e todo, malia, pero**.

obstar. *v.intr.* Obstare; officere; obesse; adversari; impedire; praepedire; morari; impedimentum ou moram afferre ou inferre; impedimento alicui ou alicui rei esse.

obstetricia. *s.f.* Med. Obstetricia –ae; ars obstetricia. V. *tamén* **tocoloxía**.

obstinación. *s.f.* Obstinatio –onis; pertinacia, perversicacia, contumacia –ae; obstinatus animus; callositas –atis.

obstinado –a. *adx.* Obstinatus –a –um; pertinax, perversicax, contumax –acis; cedere nescius.

obstinar. *v.pr.* Obstinare; animo obstinare; perseverare; se ou animum suum offirmare; in sententia ou in incepto perstare ou permanere; in pertinacia manere.

obstrución. *s.f.* Obstructio, obturatio –onis; (*intestinal*) ileus ou ileos –i; (*do nariz*) oppilatio –onis.

obstrucionismo. *s.m.* Dolosa moratio; dolosum moramentum; tenax intercessio ou interpellatio.

obstrucionista. *adx.* e s. Morator, dilator, impeditor/-trix; refragator/-trix subdolosus/-a.

obstruír. *v.tr.* **1.** *Atascar, atoar, atrancar, atuír:* obstruere; impedire; obsaepire; claudere; (*un conduto*) excaecare; oppilare; oblimare; (*un camiño*) viam obsaepire ou claudere; iter intercludere. V. *tamén* **atascar, atoar, bloquear**. **2.** (*fig.*) *Impedir o desenrolo normal:* impedire; (*unha lei*) legi moram interponere. *v.pr.* **3.** *Atascarse, atoarse, atrancarse:* V. **atascarse**.

obter. *v.tr.* **1.** *Acadar, alcanzar, conseguir:* V. estes verbos. **2.** *Extraer ou producir algo:* obtinere; consequi; (*da terra*) elicere; impetrare; (*un resultado matemático*) efficere, ducere; fieri.

obtuso –a. *adx.* Obtusus, retusus –a –um; hebes –etis; (*fig.*) stolidus, stupidus, tardus –a –um; hebes –etis. ♦ *Ten unha mente obtusa:* hebeti est ingenio; natura tardior est. *Ángulo obtuso:* V. **ángulo**.

obús. *s.m.* Tormentum bellicum; magna ballista.

obvio –a. *adx.* Obvius, perspicuus, manifestus –a –um; facilis –e. V. *tamén* **evidente**.

obxección. *s.f.* Contradictio, obiectio, oppositio –onis; obiecta sententia; (*pór obxeccións*) contra dicere aliquid ou ad aliquid; contra disputare ou disserere; (*se non opós algunha obxección*) nisi quid habeas ad haec; (*non porei obxeccións*) non

repugnabo. ♦ *Obxección de conciencia*: ad conscientiam appellatio; conscientiae impedimentum; militiae detrectatio.

obxectar. *v.tr.* Obicere, obiectare; opponere; contra dicere ou disserere; (*alguén obxectará*) forsitan aliquis dicat; dicet aliquis; (*non obxecto nada*) non repugno; nihil impedio. *V. tamén obxección.*

obxectividade. *s.f.* Veritas, aequitas –atis; integra veritas; rei veritas; fides atque veritas; ratio obiectiva; iudicium sincerum, integrum ou aequum; iudicii integritas.

obxectivo –a. *adx. 1. Imparcial*: equus –a –um; integer –gra –grum; re nixus ou innixus; in natura positus; cum rebus congruens; integer et sincerus. *V. tamén desinteresado, ecuánime. s.m. 2. Fin, meta*: *V. estas palabras. 3. Punto contra o que se dirixe un proxectil*: *V. albo. 4. Lente ou sistema de lentes de certos aparellos*: lenticulare vitrum; vitreus orbiculus; (*dunha cámara*) machinulae photographicae oculus ou orbiculus; lens photographica.

obxecto. *s.m. 1. Cousa material con forma ou color determinada*: res, rei; corpus –oris; (*que se presenta aos sentidos*) visum –i; visum obiectum; res ante oculos posita; res sensibus ou sub sensus subiecta ou quae sub oculos ou tactum cadit. **2.** *Ser ou cousa á que se dirixe un sentimento ou acción*: res alicui carissima ou odiosa; (*ser obxecto do odio de todos*) magno odio esse apud omnes; omnia in aliquem odia ardere; (*paxaro, obxecto do meu amor*) passer, noster amor; (*ser para alguén obxecto de medo*) terrori alicui esse; (*de nostalgia*) desiderium –i; (*de burla*) ludibrium –i; risus –us; iocus –i. **3. Fin, meta**: *V. estas palabras. 4. Argumento, tema*: materia –ae; propositum –i; res de qua sermo est ou de qua (hoc libro) disputatur. ♦ *Obxecto directo, indirecto*: *V. complemento. Obxectos perdidos*: res (casu) amissae; (*depósito deles*) amissarum rerum repositorium.

***oca.** *s.f. V. ganso.*

ocarina. *s.f.* Tibia fictilis Budriensis (a Iosepho Donati Budriensi confecta).

ocasión. *s.f. 1. Conxuntura, oportunidade, posibilidade*: occasio –onis; tempus –oris; opportunitas, facultas –atis; ansa –ae; locus –i; tempus opportunum, oblatum, aptum ou idoneum; occasionis momentum; occasio commoda, idonea, bona, ampla, mirifica; (*pillar a ocasión polos pe-*

los) oblatam occasionem arripere; (*non perdela*) tempore, opportunitate uti; (*aproveitala*) occasione uti; occasionem arripere, captare, sumere ou amplecti; (*por que non aproveitás esta ocasión?*) quin tu urges istam occasionem? **2. Situación que determina ou provoca que algo suceda**: locus –i; causa, materia, ansa –ae. *V. tamén 1 e causa, obxecto.* ♦ *Naquela ocasión*: tunc temporis. *Noutra ocasión*: alias, alibi. *Coller a ocasión polos pelos*: occasionem oblatam arripere; occasionem ou ansam captare, aucupari ou quaerere. *Os amigos vense nas ocasións*: amicus certus in re incerta cernitur. *Mercancías de ocasión*: merces parvo pretio propositae.

ocasional. *adx. 1. Casual, accidental*: *V. estas palabras. 2. Que ocorre ou se fai para a ocasión*: per occasionem habitus ou factus; in casu positus; temporarius –a –um; contingens –entis; eventualis –e.

ocasionar. *v.tr. V. causar, facer, motivar.*

ocaso. *s.m. 1. Momento da posta dun astro*: occasus –us; occidens –entis; (*do sol*) solis occasus; (*occidente*) occidens –entis. **2.** (*fig.*) *Crepúsculo, decadencia*: occasus –us; ruina –ae; (*morte*) mors, mortis; obitus, interitus –us; vitae exitus. *V. tamén crepúsculo, decadencia, morte.*

occidental. *adx. 1. Do oeste*: occidentalis –e; occiduus –a –um; ad occasum vergens; ad occidentem versus; in occidentem (solem) spectans. **2. Persoa do mundo occidental**: occidentalis –is.

occidente. *s.m. 1. Punto cardinal na dirección en que se pon o sol*: occidens –entis; sol occidens; occasus –us; solis occasus; occidentalis plaga. **2. Territorios nesa dirección**: occidentis solis partes; terrae occidentem versus sitae. **3. Conxunto de países opostos ao Oriente**: occidentales ou obeuntis solis nationes ou civitates.

occipicio. *s.m. V. caluga, occipital.*

occipital. *adx. 1. Anat. Relativo á parte inferior e posterior da cabeza*: occipitii (*xen.*) *s.m. 2. Anat. Óso que forma a parede posterior e inferior do cranio*: occipitii os. **3. Parte posterior e inferior da cabeza**: occipitium –i; occiput –itis; cervix –icis.

occitano –a. *adx.* Occitanus –a –um.

oceánico –a. *adx.* Oceanicus –a –um.

Oceanía. *top.* Oceania –ae.

océano. *s.m.* Oceanus –i; mare magnum. ♦ *Océano Atlántico*: Oceanus –i; mare Atlanticum;

(*Índico, Pacífico*) oceanus Indicus, Pacificus. V. *tamén mar*.

oceanografía. *s.f.* Oceanorum scientia ou disciplina; marium magnorum doctrina ou cognitio.

ocio. *s.m.* **1.** *Descanso, lecer:* V. estas palabras. **2.** *Distracción, diversión:* V. estas palabras.

ociosidade. *s.f.* Otium -i; cessatio -onis; quies -etis; desidia, segnitia, inertia -ae; desidies, segnities -ei; otiositas -atis; (*absoluta*) torpedo -inis; torpor -oris; veterinus -i. ♦ *Entregarse á ociosidade:* desidiae se dedere; quieti se tradere; otium amplecti. *Passar a vida na ociosidade:* in otio ou otiose vivere; aetatem otiosam traducere; desidiose aetatem agere; segne otium trahe-re. *Horas pasadas na ociosidade:* inertes horae. *A ociosidade é a nai de todos os vicios:* omnium malorum fons desidia.

ocioso -a. *adx.* **1.** *Desocupado, inactivo:* V. estas palabras. **2.** *Inútil, superfluo, van:* inutilis -e; supervacaneus -a -um. ♦ *Estar ocioso:* nihil agere; otiosum esse; otiari; compressis manibus sedere.

oclusión. *s.f.* Occlusio -onis. ♦ *Oclusión intestinal:* ileos ou ileus -i.

oco -a. *adx.* **1.** *Que ten o interior baleiro:* cavus, cassus, vacuum -a -um; inanis -e; (*cabeza*) inane caput. V. *tamén baleiro*. **2.** (*fig.*) *Que non di nada:* vanus -a -um; inanis -e; tumidus, elatus -a -um; (*estilo*) tumidum dicendi genus; (*pórse oco*) gravitatem affectare. *s.m.* **3.** *Espazo aberto ou cóncavo:* intervallum -i; cavum ou cavus -i.

ocorrencia. *s.f.* **1.** *Idea que se lle ocorre a alguén:* cogitatio, opinio -onis; cogitatum -i; sententia -ae. **2.** *Dito enxeñoso:* iocus -i; iocatio -onis; sal, salis; facetiae -arum; ingenuus iocus.

ocorrente. *adx.* Facetus, festivus, salsus, lepidus, scitulus -a -um; hilaris -e.

ocorrer. *v.intr.* **1.** *Acontecer:* V. este verbo. **2.** *Vir de súpeto á mente:* in mentem venire; alicui aliquid occurrere. ♦ *Non che se ocorre algo?:* non tibi succurrit aliquid facere?

ocre. *adx.* **1.** *Amarelo escuro ou tirando a vermello:* luteus -a -um. *s.m.* **2.** *A cor ocre:* luteus color. **3.** *Arxila desa cor:* ochra -ae.

octaedro. *s.m.* *Xeom.* Octaedros -i.

octógono. *s.m.* *Xeom.* Octogonum -i; (*adx.*) octogonus, octangulus -a -um.

octosílabo -a. *adx.* e s. Octosyllabos -on; octosyllabus -a -um; (*verso*) octonarius versus; octonarius -i.

octoxenario -a. *adx.* e s. Octogenarius -a -um; octoginta annos natus/-a; octoginta annorum; (*selo*) octogesimum annum agere.

ocular. *adx.* **1.** *Relativo ao ollo:* ocularius -a -um; ocularis -e. **2.** *Que se fai por medio da vista:* (*inspección*) inspectio ocularis; directa indagatio. **3.** *Que presenciou o que refire:* (*testemuña*) oculus testis; spectator et testis; qui rei gestae interfuit. *s.m.* **4.** *Lente:* V. **obxectivo**.

oculista. *s.* Medicus/-a ocularius/-a; medicus/-a ab oculis; ocularius/-a; ophthalmicus/-a.

ocultación. *s.f.* Occultatio -onis; (*dun astro*) defectus -us.

ocultar. *v.tr.* e *pr.* V. **acochar, agachar, esconder**.

ocultismo. *s.m.* Rerum occultarum disciplina.

oculto -a. *adx.* Occultus, secretus, abditus, caecus, conditus, reconditus, arcanus -a -um; latens -entis; latitans -antis; (*disimulado*) dissimulatus, tacitus, occultus, occultatus, inclusus -a -um. ♦ *Ciencias ocultas:* rerum occultarum magicae doctrinae ou artes.

ocupación. *s.f.* **1.** *Acción de apoderarse dun lugar:* occupatio, praeoccupatio -onis. **2.** *Colocación, emprego, traballo:* negotium -i; opus, munus -eris; opera -ae; labor -oris; occupatio, exercitatio -onis; navanda ou exsequenda opera; (*pequena*) negotiolum -i. ♦ *Cambiar moito de ocupación:* in multa discurrere negotia. *Non ter ningunha ocupación:* nihil habere negotii; alicui nihil esse rei quod gerat; vacare; otiari; otiosum esse.

ocupante. *adx.* **1.** *Que ocupa un país, un lugar pola forza:* capiens -entis; occupans -antis. **2.** *Persoa que ocupa un lugar:* usuarius/-a; capiens -entis; occupans -antis.

ocupar. *v.tr.* **1.** *Encher algo que estaba libre:* capere; occupare; implere, complere, replere; locum obtinere. **2.** *Establecerse nun lugar; esp. pola forza:* capere, praecipere; occupare, praeoccupare; considerare, insidere, obsidere; apprehendere. **3.** *Ter un lugar como vivenda:* colere, incolere; habitare. **4.** *Exercer unha función, un cargo:* magistratum, munus, officium gerere; munus obire; officio fungi; officium ou munus exsequi.

5. *Precisar (algo) un tempo, unha atención:* absumere, consumere. **6.** *Dedicar certo tempo a algo:* alicui rei incumbere *ou* operam dare; tempus sumere, terere, conterere. V. *tamén* **investir**. **7.** *Empregar a alguén en algo:* operam committere; negotium alicui dare; occupare; distinare, detinere. V. *tamén* **empregar**. v.pr. **8.** *Encargarse de algo:* se occupare; occupatum esse; ad *ou* in rem intentum esse; laborare; versari; studere; curare; animum occupare; (*de negocios alleos*) in negotiis alienis detineri; se alienis negotiis intendere; amicorum negotia procurare; (*proprios*) res suas obire; (*da filosofía*) philosophiae vacare *ou* operam dare; se ad philosophiae studium conferre; (*do dereito*) iuri attendere; (*da arte*) artem persequi; arti se dedere; (*da agricultura*) agris colendis operam dare; studium agricolationi dare; (*dos demais*) aliis consulere; curam aliorum agere; (*de si mesmo*) sibi ipsi studere; negotium suum agere.

oda. s.f. Lit. Carmen –inis; lyricum carmen; oda –ae; ode –es; (pl.) lyrica –orum; lyrica asmata.

odalisca. s.f. Pellex (paelex) Turcica; in Turcarum gynaeceo serva; cubicularia –ae.

odiar. v.tr. Odisse; odium in aliquem habere *ou* exercere; aliquem odio habere; invisum *ou* alienatum ab aliquo esse; infestum *ou* invisum alicui esse; alieno animo esse ab aliquo *ou* erga aliquem; (*con odio mortal*) capitali odio in aliquem flagrare; (*odiar a multitude, o xentio*) celebratam odisse *ou* non pati. V. *tamén* **abominar, aborrecer, detestar**.

odio. s.m. Odium –i; invidia, malevolentia –ae; offensio, abalienatio –onis; aversus, alienus, inimicus, infensus animus; aversa mens; (*reciproco*) inimicitiae –arum; simultas –atis; (*violento, mortal*) maximum, summum, acerbum, immane, insigne, acerrimum, capitale, inexpiable, pertinax odium; aspera *ou* vivida odia; graves inimicitiae; magnae simultates; (*contra unha cousa*) aversatio –onis; odium –i; (*contra o traballo*) fuga laboris; (*racial*) odium phyleticum.

odioso –a. adx. Invisus, invidiosus, odiosus, importunus, foedus, indignus –a –um; odio dignus; gravis –e; taeter –tra –trum.

odisea. s.f. **1.** *Poema de Homero:* Odyssea –ae. **2.** *Viaxe longo e penoso:* iter longum et periculosum. **3.** *Situación longa de penalidades, traballos,*

etc.: labores –um; aerumnae –arum; vita aegritudine laboribusque afflictata.

odontólogo –a. s. Medicus/-a dentarius/-a *ou* dentium; odontoiatra –ae. V. *tamén* **dentista**.

odontoloxía. s.f. Odontologia –ae; dentaria disciplina; dentium scientia; dentium *ou* dentaria medicina; dentium curatio; odontoiatra –ae.

odontolóxico –a. adx. Odontologicus –a –um.

odorífero –a. adx. Odorifer –era –erum; odoratus –a –um; suave *ou* bene olens *ou* spirans.

odre. s.m. Uter, utris; ascopera –ae; (*pequeno*) flasca –ae; (*para aceite*) scortia –ae.

oeste. s.m. **1.** *Punto cardinal ou territorio en dirección á posta do sol:* V. **occidente**. **2.** *Vento que sopra desa parte:* favonius, zephyrus –i; (*oestenoroeste*) subvesperus –i.

ofender. v.tr. **1.** *Causar dano:* offendere; laedere; vulnerare; compungere; vexare; nocere; violare; (*de palabra*) contumeliam alicui dicere *ou* in aliquem iacere; aliquem contumelia afficere; iniuria laedere. V. *tamén* **afrontar, agraviar, aldraxar, denigrar, desacreditar, despres-tixiar, difamar, infamar, insultar**. v.pr. **2.** *Sentirse ferido:* aliqua re stomachari *ou* offendi; in contumeliam *ou* in malam partem aliquid accipere.

ofensa. s.f. Offensa, iniuria –ae; offensio –onis. V. *tamén* **afronta, agravio, aldraxe, insulto**.

ofensiva. s.f. V. **ofensivo**.

ofensivo –a. adx. **1.** *Que ofende:* infestus, contumeliosus, probrosus –a –um; offendens –entis. s.f. **2.** *Acto de quen ataca:* impetus, incursus –us. V. *tamén* **ataque**. ♦ *Armas ofensivas:* tela –orum; arma ad nocendum.

ofensor –ora. adx. e s. Offendens –entis; iniuriosus –a –um; ofensor –oris.

oferente. adx. e s. Offerens –entis.

oferta. s.f. **1.** *Proposta que se ofrece para chegar a un trato:* condicio, licitatio –onis; (*facela*) condicionem ferre; offerre; (*acceptala*) condicionem accipere; (*rexeitala*) condicionem respuere *ou* recusare. **2.** *Produto que se ofrece nun mercado:* merx venalis. **3.** *Prezo rebaxado dun produto e o propio produto:* pretium deminutum; pretii remissio; reliquarum mercium dividitio; reliquae merces. **4.** *Doazón, ofrenda, voto:* donum,

promissum, pollicitum, votum –i; munus –eris; stips, stipis; oblatio, largitio, pollicitatio, promissio –onis; (collata *ou* oblata) pecunia.

ofertante. *adx.* e s. Licitator, illicitator/-trix; (*ven-der ao mellor ofertante*) auctione constituta vendere; auctionari.

ofertar. *v.tr.* *Com.* Mercem (pretio deminuto) offerre.

ofertorio. *s.m.* Offertorium –i.

oficial. *adx.* **1.** *Que emana do goberno ou dunha autoridade competente:* publicus, legitimus –a –um. *s.m.* **2.** *Militar entre alférez e capitán:* castrensis, castrorum *ou* castris praefectus; praepositus –i; militibus praepositus. **3.** *Persoa que traballa nun oficio:* operarius –i; opifex, artifex –ificis; (*público*) minister publicus; officialis –is.

oficiar. *v.tr.* **1.** *Celebrar a misa e demais oficios relixiosos:* missam *ou* sacrum celebrare; sacrificium, divinam rem *ou* sacram facere; rei sacrae praeesse; officiare. V. *tamén* **celebrar, misar**. **2.** *Notificar algo:* V. **notificar**.

oficina. *s.f.* Officina –ae; (*de correos*) diribitorium cursuale; (*de funcionarios nas provincias*) statio –onis; (*fiscal, agraria*) statio fiscalis, agraria; (*de información*) sedes nuntiis divulgandis.

oficinista. *s.* Officialis minister; adiutor/-trix; scribe –ae. V. *tamén* **empregado**. ♦ *Ser oficinista:* scribam *ou* officialem agere; apud officium operam dare; (*público*) publico ministerio fungi; civili muneri esse addictum.

oficio. *s.m.* **1.** *Profesión:* ars, artis; artificium, ministerium –i; professio –onis; munus –eris. **2.** *Comunicado oficial sobre un servizo público:* V. **aviso, comunicado, notificación**. **3.** *Función, misión, papel, tarefa:* officium, ministerium –i; munus –eris; partes –ium; provincia –ae. **4.** *Conxunto de oracións e cerimonia relixiosas:* officium –i; divinus cultus; liturgia –ae. ♦ *De oficio:* publice; ex officio. *Oficio divino:* missae officium *ou* sacrificium; divinum officium; (*rezo horario dos relixiosos*) liturgia horarum; diurnae *ou* divinae preces. V. *tamén* **misa**. *O Santo Oficio:* Sacra Congregatio Sancti Officii; Tribunal Congregationis Sancti Officii (*hoxe* Congregatio pro Doctrina Fidei). *Desempeñar o seu oficio:* munus obire, exsequi *ou* praestare; vicem suam *ou* suas partes implere; suo officio fungi; officium suum facere. *Ese é o teu oficio:* tuum hoc est munus. O

noso oficio, o do xuíz é cumprir o deber: nostrum, boni iudicis est officium suum facere *ou* munere suo fungi.

oficioso –a. *adx.* Publicae auctoritatis expers; certa fide destitutus; non ex officio vulgatus; fere publicus; privatus –a –um.

ofidios. *s.m.pl.* Zool. Ophidia –orum.

ofrecemento. *s.m.* V. **oferta**.

ofrecer. *v.tr.* **1.** *Prometer:* spondere; promittere; polliceri; offerre; praebere, ministrare. **2.** *Proponer ou presentar algo a cambio:* liceri, licitari; (*canto ofrece pola casa?*) aedes quanti destinat? **3.** *Pór a disposición:* offerre; praebere; porrigere; dare, tradere; tendere; (*a man*) dextram alicui tendere *ou* offerre; manum dare; (*axuda*) suam operam offerre; se ad aliquid adiutorem profiteri; (*unha bebida*) pocula dare; potionem tradere. **4.** *Presentar:* offerre; praebere; proponere; ostendere; (*garantías*) fidem praestare; spondere. **5.** *Comprometerse a que outra persoa cumpra un rito ou sacrificio:* offerre; votum pro aliquo facere *ou* suscipere. *v.pr.* **6.** *Pórse a disposición de alguén:* (ultra) se offerre; se praebere; (*á morte por alguén*) ad mortem *ou* ultra morti pro aliquo se offerre. **7.** *Prometer a un santo cumprir certos ritos ou sacrificios:* votum facere; voto teneri *ou* obstringi.

ofrenda. *s.f.* Donum –i; donaria –orum. V. *tamén* **oferta**. ♦ *Facer unha ofrenda:* donum in templo ponere; munera ferre templis; (*moitas*) cumulare aras donis.

ofrendar. *v.tr.* Munera, vota Deo offerre; devovere. V. *tamén* **ofrenda**.

oftalmólogo –a. *s.* Ophthalmologus/-a. V. *tamén* **oculista**.

oftalmoloxía. *s.f.* Ophthalmologia –ae; oculorum medicina, medica ars *ou* disciplina.

ofuscamento. *s.m.* V. **cegueira, obnubilación**.

ofuscar. *v.tr.* *ou pr.* V. **cegar, obcecar**.

ogallá! *interx.* V. **oxalá!**

ogro. *s.m.* Orcus –i; bestia Orci; monstrum –i.

oh! *interx.* **1.** *Asombro, pena, alegría:* o!; oh!; proh!; oho!; hui!; ah!; heus! **2.** *Dor, admiración, desexo:* oh!; oi!; ah!; tatae!; o utinam! ♦ *Oh, que desgraciado son!:* o me miserum!; heu me infelicem! *Oh, estou perdido!:* oh, perii! *Oh, afortunado rapaz!:*

(o) fortunate adulescens! *Oh, meu querido Antón!:* o, mi Antoni. *Oh, se viñeses pronto!:* o utinam cito adesses!

oidas. Termo só usado na expresión *de oidas*: ex auditu; (*sabido de oidas*) auditus –a –um; (*saber de oidas*) fama ou auditione accepisse; (*falar de oidas*) audita dicere; nihil praeter auditum habere; auditu comperta dicere.

oído. *s.m.* **1.** *Sentido do son:* auditus –us; sensus audiendi ou aurium; audiendi usus ou facultas. **2.** *Órgano dese sentido:* auris –is; auricula –ae; aures –ium. **3.** *Capacidade para reconecer e reproducir a música:* auditus –us; (*moi fino*) acerrimus auditus; (*ter bo oído*) acri aurium sensu praeditum esse; acutiores aures habere; liquidius ou clarissime audire; (*mal oído*) aures hebetiores, obtusae ou obesae; sensus aurium hebetiores; aurium tarditas; auditus gravitas; (*ter mal oído*) hebetioris, duri, obtusi, tardi auditus esse; hebetiores aures habere. ♦ *Se tes algún oído (para a música):* si quid auris habeas. *Bastonete para limpar os oídos:* auricularium specillum. *Xeringa para introducir líquido nos oídos:* auricularius clyster. *Dor de oídos:* auricularius dolor. *Dicir algo aos oídos:* alicui insurrare; aliquid alicui in aurem dicere. *Aguzar o oído:* aures arrigere. *Ser todo oídos:* aures arrigere ou erigere; arrectis auribus adstare. *Chegar algo aos oídos:* aures ferire; aliquid ad aures pervenire. *Atronar os oídos:* aures obtundere. *Entrarlle a un algo por un oído e saírille polo outro:* surdo canere; aures praetervehi. *Cantor de oído:* auricularius cantor; indoctus homo.

oínte. *s.* Audiens –entis; auditor –oris.

oír. *v.tr.* **1.** *Percibir un son:* audire, exaudire; sentire; accipere; auribus percipere, excipere ou accipere. **2.** *Escoitar:* audire; auscultare; studiose audire; aurem praebere ou commodare; aures suas dare; diligentem aurem admovere; aures arrigere; arrectis auribus adstare. **3.** *Tomar en consideración:* audire, exaudire; preces alicuius audire ou admittere; precibus annuere ou favere; vota audire; votis adesse, veniam dare ou annuere. ♦ *Oídeme ben:* erigite mentes auresque vestras; percipite diligenter quae dicam; me dicentem attendite; animos adhibitote.

O.I.T. Institutum omnium nationum de humano opere; Consociatio ex omnibus nationibus operi accurando.

oitavo –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número oito:* octavus –a –um. **2.** *Que corresponde á división dun todo en oito partes:* octavus –a –um. *s.m.* **3.** *Cada unha das oito partes iguais dun todo:* octava pars ou portio; octans –antis. *s.f.* **4.** *Composición poética de oito versos:* octoni versus; octo versuum strophæ. **5.** *Combinación musical que abrangue oito graos diatónicos ou doce semitóns:* diapason (*indecl.*); septem discrimina vocum; septem vocum intervallum. **6.** *Festa ou celebración relixiosa que dura oito días:* octo dierum supplicatio; comprecatio octo per dies habenda ou habita.

oitenta. *num.card.* **1.** *Oito veces dez:* octoginta; octogeni –ae –a; (*oitenta veces*) octogies(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar oitenta:* octogesimus –a –um. **3.** *O número oitenta:* octogesimus numerus.

oito. *num.card.* **1.** *Sete máis un:* octo; octoni –ae –a; (*oito veces*) octie(n)s. **2.** *Oitavo:* octavus –a –um. *s.m.* **3.** *O número oito:* octonarius, octavus numerus.

oitocentos –as. *num.card.* **1.** *Oito veces cen:* octingenti –ae –a; (*oitocentas veces*) octingenties. **2.** *Que ocupa o lugar oitocentos:* octingentesimus –a –um. **3.** *O número oitocentos:* octingentesimus numerus.

ola¹. *s.f.* **1.** *Recipiente para cocinar:* V. **cazarola**. **2.** *Recipiente para carrexar auga e para outros usos:* olla, testa –ae. V. *tamén cántara, cántaro*. **3.** *Medida de capacidade de 16 litros.* Non había unha medida equivalente en latín: cinco *conxios* (congius –i = 3,27 l.) facían unha cantidade semellante.

ola². *s.f.* *Remuíño das augas do río nunha revolta:* turbo –inis; vortex –icis; aqua in se contorta.

ola!³ *interx.* *Saúdo:* ave; salve, salvete; salvus sis; (*chamada*) heus; ohe. ♦ *Ola! Hai alguén aquí?:* heus! Ecquis hic est?

oleaxinoso –a. *adx.* Oleaceus, oleosus –a –um.

oleiro –a. *s.* Figulus/-a; figulator, plasticator/-trix; (*a súa roda*) caelum figuli.

óleo. *s.m.* **1.** *Aceite consagrado:* (sacrum ou sanctum) oleum; olivum –i; oleum benedictum, chrismale ou chrismais. **2.** *Cadro pintado coa técnica do óleo:* tabula dilutis oleo coloribus. ♦ *Pintar ao óleo:* coloribus oleo dilutis ou conditis pingere.

oleoduto. *s.m.* Olei terrigeni ductus; oleiductus –us; olei ductus.

olería. *s.f.* Figulina –ae; plastice –es.

olfactear. *v.tr.* **1.** *Aplicar o sentido do olfacto:* odorari; olfacere, olfactare; aliquid ad nares admovere. **2.** *Rastrexar polo olfacto:* vestigia (ferae) sequi, persequi *ou* scrutari; odore vestigare; iter quaerere; viam indagare. **3.** *Investigar ou curiosar:* quaerere, inquirere, conquirere, perquirere; vestigare, investigare, pervestigare; indagare. **V. asalar, axexar, escrutar.**

olfacto. *s.m.* **1.** *Sentido do olor:* olfactus, odoratus –us; odoratio –onis; nares –ium; sensus odoris; (*de fino olfacto*) odorus –a um; (*de mal olfacto*) naris obesae (*xen.*); (*privado de olfacto*) inodorus –a –um; (*o fino olfacto dos cans*) odora canum vis; (*ter olfacto fino*) sagacem *ou* acutum nasum habere; emunctae naris esse. **2.** (*fig.*) *Perspicacia:* sagacitas –atis; acumen –inis.

olga. *s.f.* **V. alga.**

oligarquía. *s.f.* Optimat(i)um dominatus *ou* potestas; paucorum dominatus, imperium *ou* potentia.

oligofrenia. *s.f.* Ingenium hebes; mens infirma, imbecilla *ou* torpens; ingenii tarditas; stultitia –ae.

Olimpia. *top.* Olympia –ae.

olimpiada. *s.f.* Olympias –adis; (*pl.*) olympia –orum; olympia certamina *ou* sol(l)emnia; ludi olympici *ou* olympii; olympici agones; olympiorum sol(l)emne ludicrum.

olímpico –a. *adx.* **1.** *Antig. Relativo ao Olimpo, á cidade de Olimpia ou aos xogos que se celebraban nela:* Olympicus, Olympius –a –um. **2.** *Relativo ás olimpíadas:* Olympicus, Olympius –a –um. **3.** (*fig.*) *Que reflecte desprezo:* spernax –acis; superbus, fastidiosus, inflatus, tumidus, tumefactus, elatus –a –um; arrogans –antis. ♦ *Campión olímpico:* olympionices –ae; Olympicus princeps, athleta *ou* competitor; Olympiae victor/–trix. *Comité Olímpico Internacional:* Omnium nationum Consilium Olympiis celebrandis *ou* provehendis. *Xogos Olímpicos:* Olympia –orum. *Bandeira olímpica:* vexillum Olympicum.

oliva. *s.f.* Olea, oliva, bac(c)a –ae; (*recolleita da oliva*) oleitas, olivitas –atis; olivarum vindemia; (*canto máis madura está a oliva máis denso é o aceite*) quanto maturior baca tanto pinguior succus.

oliveira. *s.f.* **1.** *Árbore que dá as olivas:* olea, oliva –ae; arbor Palladis; (*silvestre*) oleaster –tri. **2.** *Madeira desa árbore:* lignum oleaginum, oleagineum *ou* oleare.

oliveiral. *s.m.* Olivetum –i; oleis consitus ager.

ollada. *s.f.* **1.** *Pasada rápida da vista:* obtutus, intuitus, adspectus, conspectus, visus –us; oculorum volatus *ou* obtutus; celeris spectatio; brevis inspectio. **2.** *Expresión dos ollos, maneira de mirar:* loquax *ou* significans adspectus; oris ductus; (*torva*) acer *ou* severus obtutus; (*ameazante*) truces oculi; torvitas –atis; (*expresiva*) oculi arguti; (*viva, acendida*) oculi acres; lumina ardentia, flammantia *ou* flammea; (*tenra*) oculi blandientes *ou* comes; (*lasciva*) oculi protervi, lascivi *ou* venerei; oculorum lascivia. ♦ *Botar unha ollada:* adspicere, circumspicere; veloci oculo aliquid percurrere; celeriter spectare. *Coa primeira, cunha soa ollada:* primo adspectu *ou* obtutu; (*in*) ictu oculi. *O profesor dirixiu unha torva mirada ao alumno:* acri severoque obtutu discipulum magister petivit. *Botar unha ollada aos xornais:* diurnorum paginas levioere oculorum volatu pertransire; diurnalia folia summam oculis scrutari.

ollal. *s.m.* Vestis ocellus; ansula –ae; foramen –inis.

ollar. *v.tr.* **1.** *Mirar con certa atención:* prospicere; oculos conicere; (*ler á présa*) rerum summas *ou* cursim legere. **V. tamén ollada.** *s.m.* **2.** *Expresión dos ollos:* **V. ollada.**

olleiras. *s.f.pl.* Oculorum livor.

ollo. *s.m.* **1.** *Órgano da vista:* oculus –i; oculi –orum; lumen –inis; lumina –um; ocellus –i; visus –us; (oculorum) acies *ou* visus; sensus videndi; (*ollos negros, azuis, fascinantes*) oculis nigri, caesi, urentes; (*o nariz separa os ollos*) utramque aciem nasus discernit; (*volve cara aquí os teus ollos*) flecte huc genuinas acies; oculos ad nos converte. **2.** *Parte exterior do globo ocular; esp. o iris:* oculus –i; luminis orbis. **V. tamén iris.** **3.** *Burato de certas cousas (da agulla, da fechadura, da ponte):* acus, pessuli, pontis foramen *ou* oculus; pontis arcus. **4.** *Xerna da pataca antes de xermolar:* gemma –ae; oculus –i. **5.** *Pequeno oco ou burato nunha masa:* oculus –i; (*do pan*) pusula –ae; (*queixo con ollos*) fistulosus caseus; (*que ten moitos ollos*) ocellatus –a –um. **6.** *Parte interior e máis apertada dalgunhas verduras:* olerum nucleus. **7.** (*fig.*) *Aptitude para apreciar*

algo: oculus acer *ou* acutus; attenta perspectio; (*clínico*) morborum visu cognitio *ou* observatio. ♦ *A ollo*: plus minusve; prudenti aestimatione; nulla mensura; nullo pondere; ad faciem. *Ter os ollos cravados en algo*: lumina fixa tenere in aliqua re. *Abrir os ollos*: vigilare; intentum ac vigilem esse; omnia cavere; oculis et animo intentum esse. *Abrir os ollos a alguén*: aliquem advertere *ou* admonere; alicui ignota patefacere *ou* pandere. *Botar o ollo*: intento animo intueri. *Branco do ollo*: album oculi. *Negro do ollo*: nigrum oculi. *Capela do ollo*: palpebra –ae. *Comer cos ollos*. 1. *Comer algo pola súa presenza*: oculis devorare *ou* comedere. 2. *Amosar na mirada unha gran paixón por algo*: vehementer aliquid appetere; vehementi alicuius rei desiderio deperire; alicuius rei assecutionem intendere. 3. *Ollar con insistencia*: oculos figere; intentis oculis intueri. *Cos ollos pechados, cerrados*: clausis oculis; inconsulte; temere. *Encher o ollo*: aliquid omnino placere. *Mal de ollo*: fascinum –i; fascinatio –onis; veneficium –i. *Meter polos ollos*: instare; aliquid *ou* aliquem verbis amplificare. *Mirar, ver con (malos, bos, outros) ollos*: adverso animo, aequis oculis, aliter adspicere. *Non pegar, non cerrar ollo*: noctem insomnem ducere. *Ollo do cu*: V. **ano**. *Santo do ollo*: pupilla, pupula –ae. *Ter de ollo a alguén*: torvis oculis aliquem aspicere. V. *tamén odiar*. *Ver polos ollos de alguén, non ter ollos máis ca para un*: in oculis aliquem ferre *ou* in deliciis habere; oculitus amare; plus quam oculos aliquem amare; alterius iudicio sese submittere. *Ollo de boi*: oculus turgidus *ou* bubulus; (*ventaiña redonda*) fenestella ovata *ou* ovo similis. *Nun abrir e cerrar de ollos*: puncto temporis. *Saltar algo aos ollos*: aliquid patere, luce clarius *ou* evidens esse. *Vino con estes ollos que ha de comer a terra*: his oculis perspexi; hisce oculis egomet vidi. *O ollo do furacán*: medius turbo; (fig.) (*estar nel*) in medio discrimine versari. *Custar algo un ollo da cara*: aliquid maximi pretii esse *ou* immenso constare. *Cerrar os ollos (durmir, morrer)*: V. *estes verbos*; (*cerrándose os ollos polo sono*) oculis somno co(n)niventibus; (*cerrar os ollos, mirar para outro lado, facer a vista gorda*) co(n)vivere; lumina flectere. *Ollo!*: cave!; vigil et intentus esto! *Ollos que non ven, corazón que non sente*: procul ex oculis, procul ex mente.

ollomol. *s.m.* Pagellus –i.

olmo. *s.m.* 1. *Árbore*: ulmus –i. 2. *A súa madeira*: lignum ulmeum.

olor. *s.m.* Odor –oris; (*bo*) suavis, iucundus odor; (*malo*) taeter odor; (*forte*) fortis odor. V. *tamén cheiro*.

oloroso –a. *adx.* Bene olens; suave spirans; odoratus –a –um. V. *tamén cheiroso*.

***olvidar**. *v.tr.* V. **esquecer**.

***olvido**. *s.m.* V. **esquecemento**.

O.L.P. Institutum Palestinae liberandae.

ombreiro *ou* **ombro**. *s.m.* Umerus (humerus) –i; (*os ombros*) scapulae –arum. ♦ *Levar aos ombros*: succollare; umeris sustinere; in umeris ferre; in umeros tollere. *Encoller os ombros*: umeros contrahere. V. *tamén encoller*. *Mirar por enriba do ombro*: desplicere; transverse, oblique intueri. *Arrimar o ombro*: V. **axudar**. *Levar sobre os seus ombros o peso do Estado*: umeris rempublicam sustinere. V. *tamén carrelo, costa(s), lombo*.

omisión. *s.f.* Praetermissio, omissio, praeteritio –onis.

omitir. *v.tr.* Praetermittere, omittere; praeterire; neglegere; (*pasar en silencio*) mittere, omittere, praetermittere; tacere, reticere; silentio praetermittere *ou* praeterire; missum facere; mentionem omittere. ♦ *Para non omitir nada*: ne quid praeteream *ou* praetereatur. *Omitamos os nomes deses*: hos ab hoc sermone removeamus.

ómnibus. *s.m.* Laophorium –i; omnivectorium (autocinetum); autocinetum laophorum. V. *tamén autobús, autocar*.

omnipotencia. *s.f.* Omnipotentia –ae; summa, infinita potestas; summa potentia.

omnipotente. *adx.* Omnipotens –entis; omnium potentissimus.

omnipresente. *adx.* Ubique praesens; omnipraesens –entis; qui (quae, quod) ubique est.

omnipresenza. *s.f.* Ubiquitas –atis.

omnisciencia. *s.f.* Omniscientia –ae; rerum omnium scientia.

omnisciente. *adx.* Omniscius –a –um; omnia sciens; qui omnia scit; quem nihil fugit.

omnívoro –a. *adx. Zool.* Omnivorus –a –um; (*ser omnívoro*) omnibus vesci.

omoplata. *s.f. Anat.* Latum os scapularum; pala –ae; scutula operta; (*pl.*) scapulae –arum.

onagro. *s.m.* *Asno bravo e máquina de guerra*: onager ou onagrus –i.

once. *num.card.* **1.** *Dez máis un*: undecim; (*once veces*) undecies; (*de once anos de idade*) undecennis –e. **2.** *Que ocupa o lugar número once*: undecimus –a –um. **3.** *O número once*: undecimus numerus.

oncólogo –a. *s.* Oncologiae peritus ou studiosus/-a; oncologus/-a.

oncoloxía. *s.f. Med.* Oncologia –ae; de tumoribus, de tumorum origine ou formatione doctrina.

oncolóxico –a. *adx.* Oncologicus –a –um; (*sana-torio*) nosocomium oncologicum.

onda ¹. *s.f.* **1.** *Vaga*: unda –ae; fluctus –us. **2.** *Curva nalgunhas cousas flexibles*: unda –ae; (*no pelo*) flexilis sinus; (*formando ondas*) undatim. **3.** *Fis. Oscilación, vibración periódica nun medio físico*: unda –ae; (*eléctrica*) electrica ou electrina unda; aetheria electridis unda; (*radiofónica*) radiophonica, hertziana ou hertziana unda; (*sonora*) fluctuans sonus; unda sonora; (*curta*) brevis ou brevior unda; (*media*) mediae amplitudinis unda; (*longa*) unda longa. **4.** *Cambio brusco de temperatura: (de calor) calor affluens; calor (repentina) affluentia; (de frío) nimia frigoris vis; frigus vehementius ingruens.* ♦ *Onda de entusiasmo*: profluens animi inflammatio; (*de protestas*) improbationum, refragationum profluentia.

onda ². *prep.* *Xunto a*: ad; apud; iuxta; prope; sub (*ac.*).

ondada. *s.f.* Fluctuatio –onis; undarum motus; nutus et renutus; lapsus et relapsus.

onde. *adv.* **1.** *No lugar en que*: ubi. **2.** *En que lugar?*: ubi, ubinam (gentium)?; quonam in loco? ♦ *De ou desde onde?*: unde? *Por onde?* qua. *A onde?*: quo?; quorsum?

ondear. *v.intr.* Undare; fluctuare; undis agitari; (*a bandeira*) vexillum in rugas contrahi ou plicaturas undarum instar efformare; (*os cereais*) fluctuat zephyro seges.

ondulación. *s.f.* Unda –ae; undae –arum; fluctus –us; (*do pelo*) flexilis sinus; (*da crina, da melena dos animais*) crinis ou iubae undae; (fig.) fluctus more volutatio.

ondulado –a. *adx.* Undatus, undulatus, interundatus, fluctuosus, crispus, undosus –a –um; undans, crispans –antis; (fig.) fluctuans –antis; (*fume*) undans fumus; (*chamas*) flammae undantes ou tremulae; (*cabelo*) fluctuantes comae;

fluens crinis; undanter fluens capillus; (*pregos dunha roupa*) sinus fluentes; (*capa, vestido*) undans vestis.

ondular. *v.tr.* **1.** *Facer ondas*: crispare; sinus, rugas, plicaturas facere. *v.pr.* **2.** *Facerse ondas*: undare; fluctuare; undis agitari.

oneroso –a. *adx.* Onerosus, molestus –a –um; gravis –e; (*ser oneroso*) sumptui onerique alicui aliquid esse.

onírico –a. *adx.* Oniricus –a –um; somnio similis.

oniromancia. *s.f.* Somniorum interpretatio ou coniectura; ex somniis vaticinatio; oniromantia –ae.

onomástica. *s.f.* V. **onomástico**.

onomástico –a. *adx.* **1.** *Relativo aos nomes de persoa*: onomasticus –a –um. *s.f.* **2.** *Estudo dos nomes de persoa*: onomastica disciplina; de nominibus propriis doctrina; nominum virorum et mulierum studium. **3.** *Catálogo de nomes propios*: nominum propriorum index. ♦ *Día onomástico*: dies nominalis ou onomasticus.

onomatopea. *s.f.* Onomatopoeia –ae; nominis fictio; verbum rem sono referens.

onomatopeico –a. *adx.* Sonum vocis imitans; ab ipsius rei voce fictus; facticius –a –um.

O.N.U. Organizatio Nationum Unitarum; Foederatarum Nationum Societas, Consilium ou Coetus.

onte. *adv.* Heri; hesterno die; hesterna luce; (*onte pola mañá*) heri mane; (*pola tarde*) heri vesperi; (*onte coma quen di*) nuper; modo; haud ou non ita pridem; non dudum; haud diu.

onubense. *adx.* e s. Onubensis, Onobensis –e. Onubenses, Onobenses –ium.

onza. *s.f.* Uncia –ae; (*de chocolate*) V. **chocolate**.

opacidade. *s.f.* Obscurum –i; opacitas –atis.

opaco –a. *adx.* Caecus, obscurus, opacus, turbidus –a –um; non perlucidus; non translucidus.

opalino –a. *adx.* Opali colores referens.

ópalo. *s.m.* Opalus –i.

opar. *v.tr.* V. **alzar, erguer**.

opción. *s.f.* Optio, lectio, electio, selectio –onis; delectus, selectus –us. V. *tamén* **alternativa, variación**.

opcional. *adx.* Eligibilis –e. V. *tamén* **facultativo**.

ópera. *s.f.* Drama musicum, melicum *ou* musicis modis aptatum. ♦ *Ópera bufa, cómica:* drama musicum iocosum; drama comicum; comoedia melica; festivum drama musicum. *Libreto da ópera:* fabulae libellus; melodramatis textus.

operación. *s.f.* **1.** *Acción ou serie de accións para obter un resultado:* res agenda; negotium -i; (*bancaria*) nummarius *ou* argentarius negotium. **2.** *Mat. Proceso para chegar a un elemento descoñecido:* computatio, supputatio, ratio, calculatio -onis; calculus -i. **3.** *Med. Intervención cirúrxica:* excisoria curatio; corporis sectio *ou* dissectio; sanativa excisio; salutifera *ou* chirurgica sectio; sectio a medico peracta; enchiresis -is. *V. tamén intervención.* ♦ *Operacións militares:* actiones bellicae. *V. tamén manobra.* *Teatro de operacións:* belli sedes; bellicus ager; pugnae locus.

operado -a. *part. e adx.* Scalpello *ou* chirurgía tractatus *ou* curatus/-a.

operador -ora. *s.* Operator/-trix; auctor/-trix; opifex -icis; minister -tri.

operar. *v.tr.* **1.** *Producir (un efecto que se expresa):* operari; ad effectum aliquid perducere. **2.** *Facer unha operación cirúrxica:* secare; manu curare; sanativam excisionem facere; medicam sectionem peragere. *v.intr.* **3.** *Levar a cabo unha ou máis accións:* agere; facere. *V. tamén actuar.* **4.** *Realizar operacións matemáticas:* computare, supputare. *V. tamén calcular.* *v.pr.* **5.** *Someterse a unha operación cirúrxica:* excisoriám curationem subire; secari se pati; (*das amígdalas, da apéndice*) tonsillas, colicam appendicem secare *ou* excidere.

operario -a. *s.* *V. obreiro.*

operativo -a. *adx.* Efficiens, valens -entis; efficax -acis; operatorius, practicus -a -um.

opereta. *s.f.* Musica opella; comoedia musica *ou* melica. *V. tamén ópera bufa, cómica.*

opinar. *v.tr.* Sententiam dicere, pronuntiare, ferre, aperire, explicare, dare *ou* expromere; censere; opinari; putare. ♦ *Hai quen opina que é verdade:* sunt qui censeant hoc verum esse.

opinión. *s.f.* Opinio -onis; sententia -ae; iudicium -i. ♦ *Opinión pública:* opinio publica, popularis *ou* vulgaris. *Ter boa, mala opinión de alguén:* bene, male existimare de aliquo; (*boa de si mesmo*) multum sibi tribuere; (*dunha cousa*) aliquid

plurimi facere. *Ter unha opinión diferente:* dissentire; de sententia discedere *ou* abire. *Cambiar de opinión:* sententiam mutare. *Perseverar na opinión:* in sententia manere *ou* perstare. *Segundo a opinión dos sabios:* ut sapientibus placet. *Segundo a miña opinión:* meo (quidem) iudicio; ut mihi videtur; ut opinio mea fert. *Cantas persoas, tantas opinións:* quot homines, tot sententiae.

opio. *s.m.* **1.** *Zume que se extrae de durmideiras e somníferas:* opium -i; papaveris suc(c)us. **2.** (fig.) *Todo o que ofusca a mente:* opium -i; quaevis res mentis alienationem *ou* stuporem generans. ♦ *Fumar, mastigar opio:* opium haurire; opio indulgere. *Marx pensaba que a relixión era o opio do pobo:* Marxius religionem soporiferum plebis opium iudicabat.

opiomanía. *s.f.* Insana *ou* vesana opii cupido; opiomania -ae.

opiómano -a. *s.* Opii insane cupidus/-a; insana opii cupidine affectus *ou* impulsus/-a; ob opium sumptum insanus *ou* demens.

opíparo -a. *adx.* Magnificus, opulentus, splendidus, suc(c)ulentus, lautus -a -um; (*banquete*) opipare apparatus convivium.

opoñente. *adx e s.* Refractor/-trix; oppugnator/-trix; intercessor, contradictor, dissuasor -oris; resistens -entis; (regiminis) adversarius/-a. *V. tamén adversario.*

opoñer ou opor. *v.tr.* **1.** *Contrapoñer:* *V. este verbo.* **2.** *Comparar, confrontar:* *V. estes verbos.* **3.** *Alegar, obxectar:* *V. estes verbos.* *v.pr.* **4.** *Facer fronte, mostrarse contrario:* adversari; obsistere, resistere, obstare; occurrere; repugnare; niti, obniti; (*ao inimigo*) obviam hostibus ire; (*ao paso*) transitum prohibere *ou* impedire; (*non me opoño a que volvan*) non moror quominus redeant. **5.** *Contrapoñerse:* *V. este verbo.*

oportunidade. *s.f.* *V. ocasión.*

oportunismo. *s.m.* Opportunitatis sensus *ou* usus; callidus temporum usus.

oportunista. *adx e s.* Opportunitati *ou* tempori inserviens; callide temporibus utens; tempori servire suetus/-a (vir/femina); (*ser oportunista*) tempori oboedire; tempore opportuno uti *ou* abuti; temporibus servire; (fig.) duabus sellis sedere.

oportuno -a. *adx.* Opportunus, tempestivus, commodus, idoneus -a -um. *V. tamén acertado, adecuado, conveniente, favorable.*

oposición. *s.f.* **1.** *Contraste:* oppositio, adversatio, contentio, dissensio –onis; pugna, repugnancia –ae; certamen –inis; diversitas –atis. **2.** *Resistencia:* impedimentum –i; defensio –onis; (*legal*) intercessio –onis; (*política*) oppugnatio –onis. **3.** *Conxunto de persoas que se enfrontan a un goberno ou a un réxime político:* adversa factio; adversae partes; refragatorum turba; prioris regiminis adversarii. *pl.* **4.** *Probos para acceder a certos postos de traballo:* publica pericula; publicae probationes; certamen –inis; certatio –onis. ♦ *Gañar as oposicións:* publicum periculum feliciter subire; in aliqua certatione vincere *ou* victorem *ou* superiorem abire; (*co número un*) e certamine primum omnium exire; palmam in certamine referre; (*para a docencia*) per publicum certamen magistrum renuntiare. *Líder da oposición (política):* refragatorum caput *ou* dux. *Oposición construtiva:* dissensio efficax; (*facela*) recta suadendo adversari.

opositar. *v.intr.* Publicum periculum *ou* publica pericula facere, obire *ou* subire; in certamen descendere; (*con probas escritas e orais*) certamen per litteras et viva voce facere.

opositor –ora. *adx.* e *s.* **1.** *Que se opón a unha autoridade:* V. **opoñente**. **2.** *Que se presenta a unhas oposicións:* petitor; competitor; collusor –oris; aemulator/-trix; aemulus/-a. V. **tamén aspirante**.

oposto –a. *adx.* **1.** *Que está en fronte:* oppositus, obiectus, adversus –a –um; (*ribeira*) ripa ulterior *ou* adversa. **2.** *Antagónico, contrario:* V. estas palabras. **3.** *Contrario, opoñente:* V. estas palabras.

opresión. *s.f.* **1.** *Asoballamento, tiranía:* oppressio, vexatio –onis; superba *ou* crudelis dominatio. **2.** *Sensación de apertamento, de angustia:* suffocatio, suppressio –onis; spiritus interclusio; spiritus angustior; angustiae –arum.

opresor –ora. *adx.* **1.** *Que oprime ou somete:* opprimens –entis; iniquus –a –um; crudelis, gravis –e. **2.** *Tirano:* oppressor, vexator/-trix; tyrannus/-a; dominus/-a.

oprimir. *v.tr.* **1.** *Exercer presión:* premere, opprimere, comprimere, pressare; (*sobre o peito*) spiritum intercludere. **2.** *Privar dos dereitos fundamentais:* vexare; libertatem opprimere; affligere, afflictare. ♦ *Estar oprimido polas preocupacións:* sollicitudinibus confici; (*polas débedas*) aere alieno premi, opprimi *ou* obrui.

oprobio. *s.m.* Dedecus –oris; probrum, opprobrium –i; infamia, ignominia, macula –ae; labes –is. ♦ *Ser o oprobio de alguén:* dedecori alicui esse.

optar. *v.intr.* **1.** *Facer unha escolla, preferir:* optare, praeoptare; eligere, seligere, antehabere; delectum habere; excerpere; anteferre, praeferre; antepone, praeponere; malle. **2.** *Pretender conseguir algo:* V. **aspirar**.

optativo –a. *adx.* Optativus –a –um. *Tamén s. (modo do verbo grego):* optativus (modus). V. **tamén opcional, facultativo**.

óptica. *s.f.* V. **óptico**.

óptico –a. *adx.* **1.** *Relativo á visión, ao ollo:* opticus, ocularius –a –um; ocularis –e. *s.f.* **2.** *Parte da física que trata dos fenómenos da luz e da visión:* optice –es; physica ocularia; lucis ars *ou* doctrina. **3.** *Establecemento onde se venden instrumentos de óptica:* vitrorum oculariorum officina. **4.** (*fig.*) *Punto de vista:* opinio –onis; iudicium –i; iudicandi *ou* sentiendi ratio. V. **tamén opinión**. **5.** *Persoa que ten título para traballar en materiais de óptica:* ophthalmicus/-a; optices peritus. **6.** *Persoa que fabrica e vende aparellos ópticos:* vitrorum oculariorum faber; opifex, venditor; compositor; faber ocularius. ♦ *Ilusión óptica:* oculorum error; (*producila*) oculos decipere.

optimismo. *s.m.* Mens ad meliora omnia referens; ad optima quaeque inclinatio; optimarum rerum spes *ou* exspectatio; omnium rerum meliorem in partem interpretatio.

optimista. *adx.* e *s.* Fiducia plenus; meliora semper exspectans; optime omnia iudicans; hilaris atque iucundus; ad optimam spem erectus/-a (*vir/femina*).

óptimo –a. *adx.* Optimus –a –um. V. **ideal, in-mellorable e superlativo de bo** *ou* equivalentes.

opulencia. *s.f.* Opulentia –ae; summa copia; fortunae –arum; opes –um; opum amplitudo; magnae divitiae. V. **tamén abundancia**.

opulento –a. *adx.* Opulentus, ditissimus, benenummatus –a –um; praedives –itis; divitiis praepollens; (*casa*) domus locuples *ou* referta; (*cidade*) urbs copiosa *ou* divitiis plena; lauta civitas.

opúsculo. *s.m.* Opusculum –i; libellus –i.

ora. *conx.* (*Ūs. repetida*) seu ... seu; sive ... sive; aut ... aut; nunc ... nunc; tum ... cum; modo ... modo; alias ... alias. ♦ *Ora ben:* V. **agora ben, emporiso.** *Ora que:* V. **agora que, pero.**

oración. *s.f.* **1.** *Comunicación coa divindade:* oratio –onis. **2.** *Pregaria, rezo:* precatio, deprecatio, rogatio –onis; preces –um; vota –orum; (*pública*) supplicatio –onis; supplicia –orum; (*insistente*) obsecratio, obtestatio –onis. **3.** *Gram. Palabra ou conxunto delas que expresan un pensamento completo:* enuntiatio, pronuntiatio –onis; enuntiatum, pronuntiatum –i; verba copulata ou coniuncta; grammaticalis oratio. ♦ *Oración fúnebre:* laudatio funebris; funebres ou supremae laudes.

oráculo. *s.m.* **1.** *Antig. Resposta dunha divindade:* oraculum, fatum –i; vaticinium –i; sors, sortis; responsa, consulta –orum; (*de Delfos*) Pythiae sortes; tripus –odis. **2.** *Divindade que daba esa resposta:* oraculum –i; (*de Delfos*) Phythia vates. **3.** *Persoa que evoca o pasado ou predí o futuro:* oraculum –i; vates –is. **4.** (*fig.*) *Persoa ou entidade a quen todo o mundo escoita:* oraculum –i; vir in quo summa est auctoritas; (*os oráculos da xurisprudencia*) periti iuris publici; celeberrima fori ingenia. **5.** (*fig.*) *Xuízo emitido por esa persoa ou entidade:* oraculum –i; (*a súa palabra é coma a dun oráculo*) velut divinitus emissa vox est. ♦ *Consultar un oráculo:* oraculum adire, quaerere ou poscere; oraculum consulere.

orador –ora. *s.* Orator –oris; (*moi famoso*) vir dicendi peritus; summus, clarus orator; vir in dicendo summus; eloquentia clarus; (*malo*) rabula –ae; (*charlatán de feira*) rabula de foro; (*sagrado*) sacer orator; divini verbi praeco; caelestis veritatis nuntius.

oral. *adx.* **1.** *Bucal:* V. esta palabra. **2.** *Expresado pola voz:* voce, verbis, viva voce dictum ou editum; verbalis –e; (*testamento*) testamentum nuncupatum; (*tradición*) fama, memoria –ae; (*oral e escrito*) viva voce et per litteras factus.

orangután. *s.m.* Pithecus satyrus; pongo pygmaeus.

orar. *v.intr.* **1.** *Falar en público:* contionari; dicere; loqui; disserere; contionem habere; coram populo verba facere. **2.** *Pregar, rezar:* orare; precari, preces mittere; caeleste numen, deum, ad deum (deos) precari; implorare; apprecari; deo (diis) supplicare; preces deo (diis) adhibere ou admo-vere; vota facere, suscipere ou nuncupare.

oratoria. *s.f.* V. **oratorio.**

oratorio –a. *adx.* **1.** *Relativo á oratoria ou ao orador:* oratorius –a –um; (*habilidade, talento*) oratorium ingenium; dicendi ou in dicendo facultas; (*estilo bo ou malo*) grave ou tumidum dicendi genus. *s.f.* **2.** *Arte de falar en público:* dicendi ars, artificium ou ratio; oratoria ars; eloquentia –ae. *s.m.* **3.** *Recinto de casa particular onde se celebra a misa:* sacellum –i; oratorium, sacrarium –i; cappella –ae; sacra ou curialis aedicula. **4.** *Drama musical de tema relixioso:* opus musicum sacrum.

orballar. *v.intr.* V. **baballar, chuviñar, faiscar.**

orballo. *s.m.* **1.** *Chuvia fina e compacta:* V. **ba-ña, chuvisca.** **2.** *Resío:* ros, roris; roscidus (h)umor.

orbe. *s.m.* **1.** *A esfera:* sphaera –ae; orbis –is. **2.** *O planeta Terra:* orbis terrae ou terrarum; globus –i; terrestres orbis. **3.** *Conxunto de todo o que existe:* (rerum) universitas; rerum natura; (universus) mundus; universum –i; universa –orum.

órbita. *s.f.* **1.** *Fís. Traxectoria curva e pechada:* orbis –is; circulus, gyrus –i; circuitus –us. **2.** *Astron. Curva cerrada descrita por un corpo celeste:* orbita –ae; cursus –us; motus ou motio circa axem; astrorum orbis ou orbitae; (*da lúa*) lunaris orbita. **3.** *Cavidade do ollo:* orbis –is; orbiculus –i; oculorum sedes; (*cos ollos fóra das órbitas*) eminentibus oculis. **4.** (*fig.*) *Zona de influencia:* finis –is; limes –itis. V. **tamén ámbito, área.** ♦ *Poñer en órbita:* in orbem ou in orbitam proicere.

orbitar. *v.intr.* Orbem ou orbitam conficere; orbitam inire; in orbem agi, duci ou verti; sese circa axem volvere; (*arredor da terra*) terrarum orbitam circuire; terram cursu ambire; orbem ou orbem circum terram conficere. V. **tamén gravitar.**

orchata. *s.f.* Hordeata (potio).

orde. *s.f.* **1.** *Organización, disposición de cousas ou persoas:* ordo –inis; ordinatio, dispositio, compositio –onis; (*inversa*) praeposterus ordo. **2.** *Sistema para facer algo:* constitutus rerum ordo. V. **tamén método.** **3.** *Categoría na que se clasifican cousas ou persoas:* ordo –inis; dignitas –atis. **4.** *Situación social de estabilidade:* civitatis ou publica disciplina; publica quies; rerum ordo. **5.** *Sistema de leis, institucións, etc. dunha sociedade:* leges et instituta; legum discriptio ou dispositio. **6.** *Bot. e Zool. Clasificación de animais e plantas:*

generum *ou* per genera discriptio *ou* dispositio. **7.** *Arquit.* *Disposición dos elementos que compoñen un edificio:* ordo –inis; genus –eris; (*dórica, xónica, corintia*) Doricum, Ionicum, Corinthium genus; columnarum genera. **8.** *Grupo de persoas con certas regras profesionais ou morais:* collegium –i; corpus –oris; coetus –us; societas –atis. **9.** *Asociación de persoas unidas por votos relixiosos:* religiosus virorum *ou* feminarum ordo; monachorum, monialium, religiosorum sodalium collegium; religiosa familia *ou* sodalitas; religiosus coetus. **10.** *Sexto sacramento da Igrexa católica:* sacer ordo; ordinis sacramentum. **11.** *Relix.* *Un dos graos dentro de xerarquía católica:* ordo –inis; (*ordes maiores*) sacri *ou* maiores ordines; (*menores*) inferiores *ou* minores ordines. **12.** *Obriga imposta de facer algo:* imperium, iussum, praeceptum, imperatum –i; verbum ac mandatum. ♦ *Estar á orde do día (unha cousa):* florere; in more esse *ou* vigere; ad tempus nostrum cadere. *Orde do día:* rerum agendarum index *ou* ordo; relatio, rogatio –onis. *Orde cronolóxica:* ordo temporis *ou* aetatum.

ordenación. *s.f.* **1.** *Disposición, orde, organización:* V. **disposición, orde**. **2.** *Acción de recibir o sacramento da orde e cerimonia en que se celebra:* (sacra) ordinatio; consecratio –onis; ordinatio nis ritus.

ordenador. *s.m.* Machina computatoria; (perso- nale) instrumentum computatorium.

ordenamento. *s.m.* Ordinatio, institutio, dispositio –onis; leges –um; rei publicae instituta.

ordenanza. *s.f.* **1.** *Conxunto de normas polas que re rexe unha comunidade:* leges et instituta; legum dispositio. V. *tamén* **ordenamento**. **2.** *Soldado ao servizo dun oficial:* V. **asistente**. **3.** *Empregado de certas oficinas para facer recados:* ostiarius, mandatarius, internuntius –i; stator; apparitor –oris.

ordenar. *v.tr.* **1.** *Poñer en orde:* ordinare; componere, (ordine *ou* ordinate) disponere; instruere. **2.** *Impoñer unha obriga:* iubere; edicere, indicare; praescribere; praecipere; imperare; statuere, constituere. **3.** *Conferir o sacramento da orde:* ordinare; consecrare; sacram ordinationem *ou* sacrum ordinem conferre. *v.intr.* **4.** *Decidir:* decernere; (edicto *ou* lege) sancire; cavere; imperare. *v.pr.* **5.** *Recibir o sacramento da orde:* ordinari; consecrari; sacram ordinationem recipere;

ad sacrum ordinem promoveri. **6.** *Distribuírse dunha maneira concreta:* ordine, per ordinem, ex ordine, in ordine, ordinate disponi *ou* instrui; certum ordinem servare. ♦ *Ordenas algo máis?:* nunquid aliud imperas?

ordinal. *adx.* Ordinalis –e. ♦ *Número ordinal:* ordinalis numerus.

ordinario –a. *adx.* **1.** *Conforme á norma:* V. **común, corrente, habitual, normal**. **2.** *Basto, groseiro (cousa):* V. estas palabras. **3.** *Badoco, basto, groseiro (persoa):* V. estas palabras. ♦ *De ordinario:* plerumque; ferme; plurimum; vulgo, vulgariter; saepissime.

orela. *s.f.* V. **beira, marxe**.

orella. *s.f.* **1.** *Aparato externo do oído:* auris –is; aures –ium; (*pequena*) auricula, auricilla –ae; (*lóbulo*) auricula infima; (*colgantes*) pendulae aures; (*grandes*) praegravantes aures; (*tesas*) arrectae aures; (*gachas*) flaccidae aures; (*pegadas á cabeza*) applicatae aures. **2.** *Doce de carnaval:* lagnum –i. **3.** *Apéndice dalgúns obxectos:* ansa –ae; (*do arado*) aratri auris; (*do zapato*) ligula –ae. ♦ *Estirar as orellas:* aures vellere, pervellere. *Tirón de orellas:* aurium vellicatio. *Orellas de mercador:* surdae aures. *Quentarlle a un as orellas:* aliquem obiurgare, arguere, increpare; caedere; ictibus plectere. *Agachar as orellas:* alicui cadere *ou* oboedire. *Verlle as orellas ao lobo:* in (summo) discrimine versari; periculum praevenire. *Voltar coas orellas gachas:* spe fraudari *ou* frustrari.

orellán –ana. *adx.* Auritus –a –um; longis *ou* longioribus auriculis praeditus.

orelleira. *s.f.* Aratri auris. V. *tamén* **abeaca**.

orellóns. *s.m.pl.* Parotis –idis; struma –ae; (*que os padece*) strumosos –a –um.

orfanato. *s.m.* Orphanotrophium –i; domus pupillarum; (*feminino*) parthenotrophium –i.

orfundade. *s.f.* Orbitas –atis; orbitudo –inis.

orfeón. *s.m.* Canentium chorus; coetus choricus.

orfo –a. *adx.* e s. Orbus, pupillus, orphanus/-a; patre, matre, parentibus orbus/-a *ou* orbatus/-a.

orgánico –a. *adx.* **1.** *Relativo a un órgano ou aos órganos:* organicus –a –um. **2.** *Que contén carbono con hidróxeno ou nitróxeno:* organicus –a –um; animalis naturae (*xen.*). **3.** *Formado por órganos, organizado:* coniunctus, compositus –a –um; cohaerens –entis. ♦ *Química orgánica:*

naturae ou animalis generis ars chimica. *Materia orgánica e inorgánica*: animal et inanimatum. *Estrutura orgánica*: corporis structura. *Enfermidade orgánica*: naturae vitium. *Seres orgánicos*: animantia -ium.

organismo. *s.m.* **1.** *Conxunto de órganos dun ser vivo*: corporis conformatio. **2.** *Ser vivo*: corpus organicum. **3.** Por ext., *corpo humano*: hominis corpus; tota hominis fabricatio. **4.** (fig.) *Conxunto organizado*: institutum opus; consilium -i. **5.** *Conxunto oficial de individuos, servizos, etc. que desempeña unha función concreta*: publicum institutum; institutio -onis; corpus -oris; (*do Estado*) reipublicae corpus ou compages.

organista. *s.* Organarius/-a; organi pulsator/-trix; musici organi modulator/-trix; hydraulae -ae.

organización. *s.f.* **1.** *Acción de organizar ou organizarse*: ratio, apparatus, compositio, dispositio, ordinatio, instructio -onis; (*da guerra*) belli ratio, apparatus ou apparatus. **2.** *Maneira como algo está organizado*: constitutio, fabricatio, temperatio -onis; structura -ae; (*social*) rerum socialium ordinatio. **3.** *Entidade, institución, sociedade*: consilium -i; institutum -i; corpus -oris; (*do Estado*) rei publicae descriptio, temperatio ou forma; civitatis temperatio; (*dos poderes públicos*) magistratuum descriptio ou compositio; (*internacional*) omnium nationum institutum.

organizador -ora. *adx.* e *s.* Auctor, apparatus, ordinator/-trix; (*dos xogos públicos*) publicorum ludorum auctor; (*dunha obra de teatro*) scaenici ludi ordinator; (*organizadores e promotores dun combate de boxeo*) auctores sponsoresque certaminis pugilatorii.

organizar. *v.tr.* **1.** *Preparar a realización de algo*: parare; instruere; temperare; ordinare; disporre. **2.** *Ordenar*: V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Adoptar un método de traballo*: se instruere; se parare. **4.** *Ordenarse*: V. este verbo. **5.** *Constituírse un grupo e seguir unha estratexia*: se parare, se comparare, se praeparare; se instruere; aliquid parare, comparare ou apparare.

órgano. *s.m.* **1.** *Parte delimitada dun ser vivo*: pars corporis; membrum -i; (*as súas funcións*) naturales corporis actiones; (*órganos vitais*) vitalia -ium; (*da nutrición*) ciborum instrumenta; (*da respiración*) vitales viae; (*dos sentidos*) sensus -uum; (*da vista*) videndi, cernendi ou oculorum sensus; visus -us; (*do oído*) audiendi ou auditus

sensus ou facultas; (*da lingua*) oris ou linguae organum; (*do tacto*) tactus -us; (*do gusto*) V. **gusto**.

2. *Instrumento musical de vento*: organum -i; (*de tubos*) organum tubulatum; (*tubo, trompeta*) fistula -ae; (*fol*) organi follis; (*hidráulico*) hydraulus -i; organum hydraulicum; (*eléctrico, electrónico*) organum electricum, electricle actum ou electronicum; (*tocar o órgano*) organo canere ou modulari. **3.** *Elemento, peza dunha máquina*: pars, partis; instrumentum -i. **4.** *Medio de comunicación dunha agrupación*: commentarius -i; ephemeris -idis.

orgasmo. *s.m.* Orgasmus -i; plena delectatio sexualis; summus aestus carnalis.

orgullo. *s.m.* **1.** *Exceso de estima propia*: superbia, arrogantia, ferocia, insolentia -ae; ferocitas -atis; supercilium -i; fastus -us; superbus, inflatus ou contemptor animus; (*na fala*) magniloquentia, iactantia, superbiloquentia -ae; iactatio -onis; magna lingua. **2.** *Boa opinión dun mesmo e das persoas ou cousas propias*: spiritus -us; magnanimitas -atis; animi magnitudo. ♦ *Ter un orgullo lexítimo*: superbiam meritis quaesitam sumere. *É o orgullo de seu pai*: ingens patri decus attulit.

orgulloso -a. *adx.* Superbus, tumidus, elatus, inflatus, tumefactus, celsus -a -um; arrogans -antis; insolens -entis; ferox -ocis; contumax -acis; (*satisfeito*) contentus -a -um; immodicus sui aestimator; (*ser orgulloso*) superbire; tumescere; gloria tumere; superbia intumescere; fastidio et contumacia efferri; elatius se gerere; superbum se praebere; de se magnifice sentire; se mirari; (*sentirse orgulloso pola sonda acadada*) prae se ferre laudem alicuius rei.

orientación. *s.f.* **1.** *Determinación do lugar en que un se atopa con respecto a outra referencia*: caeli regionum descriptio; directio -onis; loci situs; caeli regio. **2.** (fig.) *Dirección que segue alguén ou que lle confire a algo*: directoria ratio ou opinio; directoriae ou moderatrices normae. **3.** (fig.) *Indicación ou determinación do camiño a seguir*: consilium -i; directoria norma. ♦ *A orientación dunha viña é moi importante*: quam caeli partem spectet genus quodque vineti plurimum refert.

oriental. *adx.* **1.** *Situado no leste ou no Oriente*: orientalis -e; in orientem versus; ad orientem vergens ou spectans. **2.** *Relativo ao Oriente*: orientalis -e; (*costumes orientais*) Asiae mores; (*zonas orientais*) orientis (solis) partes; (*luxo*

oriental) regius apparatus. s. **3.** *Individuo desta parte do mundo:* orientalis –is.

orientar. *v.tr.* **1.** *Situar algo en dirección a un punto de referencia:* ad orientem aliquid convertere; situm constituere *ou* describere; (*orientado ao mediodía*) ad meridiem spectans *ou* vergens; (*ao norte*) ad septentriones spectans. **2.** (prop. e fig.) *Asesorar, conducir, dirixir, encamiñar, guiar:* V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Determinar a posición con relación a un punto de referencia:* caeli regionem agnoscere; loci situm circumspicere; (*non sabe orientarse*) viam invenire nescit; (*orientarse na vida*) vitam gubernare; (*intentar orientarse*) viam vitae quaerere.

oriente. *s.m.* **1.** *Punto cardinal:* V. **leste, levante.** **2.** *Lugar situado nesa dirección:* orientis (solis) regio. **3.** *Conxunto de países asiáticos:* orientis (solis) *ou* orientales partes, civitates *ou* nationes; Oriens –entis; eiae terrae *ou* orae; eoa regna; (*pobos*) Orientis gentes. ♦ *Estar dirixido ao oriente:* ad orientem vergere *ou* spectare; ad orientem (solem) versus *ou* spectans. *Extremo Oriente:* ultimae *ou* extremae Orientis partes. *Oriente Medio ou Próximo:* mediae Orientis partes. *De oriente a occidente:* ab ortu (solis) usque ad occasum; ab oriente ad occidentem.

orificio. *s.m.* Foramen –inis; os, oris; orificium –i.

***orina.** *s.f.* V. **mexa.**

***orinal, *orinol.** *s.m.* V. **ourina.**

***orinar.** *v.tr. e intr.* V. **mexar.**

oriúndo –a. *adx.* V. **aborixe, indíxena, nativo, natural.**

orixe. *s.f.* **1.** *Primeira fase do nacemente de algo:* origo –inis; initium, principium, exordium, primordium –i; (*do mundo*) prima origo mundi; mundi primordia *ou* initia; rerum exordia; (*desde a orixe do mundo*) a condito aevo; ex ineunte aevo. **2.** *Causa, motivo, raíz:* origo –inis; principium, exordium, primordium, initium –i; ortus –us; fons, fontis; semen –inis; stirps, stirpis; causa –ae; fundamentum –i; radix –icis; caput –itis. **3.** *Procedencia:* genus –eris; ortus –us; locus –i; stirps, stirpis; origo –inis; gens, gentis; origo natalis *ou* gentis; (*nobre*) nobile genus; generosa stirps; nobilis origo; vetus *ou* magna prosapia; (*humilde*) obscura origo; obscurus sanguis; generis humilitas *ou* ignobilitas. ♦ *A orixe de todos os males:* stirps ac semen omnium malorum.

orixinal. *adx.* **1.** *Inicial, primitivo:* primus, innatus, ingenuus –a –um; (*pecado*) peccatum originale. **2.** *Que provén directamente do autor:* archetypus, autographus, verus, sincerus –a –um. **3.** *Persoal, singular:* novus, mirus –a –um; singularis –e. *s.m.* **4.** *Texto primeiro do que se fan reproducións:* textus primigenius; primiformis codex; exemplar primigenium; exemplar –aris; archetypum, chirographum *ou* chirographus –i; (*libro*) liber ipsius auctoris manu subscriptus. **5.** *Modelo (en arte):* archetypum, exemplum –i; exemplarium –i.

orixinalidade. *s.f.* Novitas, proprietates –atis; nova et singularis natura; (*de estilo*) novum dicendi genus; (*de enxeño*) ingenii sol(l)ertia; ingenium plane singulare; (*de carácter*) propria ac singularis indoles. ♦ *É difícil dicir cousas manidas con orixinalidade:* difficile est proprie communia dicere.

orixinar. *v.tr.* V. **causar, crear, facer, motivar.**

orixinario –a. *adx.* **1.** *Que é a orixe de algo:* efficiens, gignens, afferens –entis. **2.** *Aborixe, indíxena, nativo, natural:* V. estas palabras.

***orizo.** *s.m.* V. **ourizo.**

orizó. *s.m.* Hordeolus –i; pterygium –i; staphylo-ma –atis.

orla. *s.f.* **1.** *Adorno nunha tea, nun papel, etc.:* limbus –i; margo –inis; instita, ornatura –ae. **2.** *Cardo con fotografías de compañeiros ou alumnos:* pictarum luce imaginum tabula.

ornamental. *adx.* Ornativus –a –um; ad exornandum aptus; (*motivo ornamental*) ornamentum –i.

ornamento. *s.m.* Ornatus –us; ornamentum –i; cultus –us; exornatio –onis; decus –oris; politura –ae; concinnatio –onis. ♦ *Ornamentos reais:* insignia regia; regius ornatus. *Ornamentos sagrados:* sacra sup(p)ellex; sacrae vestes; sacra ornamenta.

ornato. *s.m.* V. **ornamento.**

ornear. *v.intr.* **1.** *Emitir a súa voz o burro:* rudere; oncare. **2.** (fig.) *Chorar queixándose:* queri; lamentari; gemere, ingemiscere; eiulare; plorare.

orneo. *s.m.* **1.** *Voz do burro:* ruditus –us. **2.** (fig.) *Feito de ornear ou queixarse:* eiulatus, questus, gemitus –us; querimonia –ae; ploratio, comploratio, lamentatio –onis.

ornitólogo. *s.m.* Ornithologus -i; ornithologiae studiosus, cultor *ou* peritus.

ornitología. *s.f.* Ornithologia -ae; avium descriptio; de avibus doctrina *ou* disciplina.

ornitorrinco. *s.m.* Ornithorrhynchos/-us -i.

orografía. *s.f.* Orographia -ae; montium descriptio; de montium formatione doctrina *ou* disciplina; (*conxunto de montes*) montes -ium.

orquestra. *s.f.* **1.** *No teatro antigo, espazo entre o escenario e os espectadores:* orchestra -ae. **2.** *Conxunto de músicos:* symphonia -ae; musicorum symphonia; symphoniaci -orum.

orquídea. *s.f.* Orchis -is; serapias -adis.

ortiga. *s.f.* Urtica -ae; (*a ortiga é remedio de moitos males*) urtica plurimis scatet remediis.

ortigar. *v.tr.* **1.** *Picar ou fretar con ortigas:* urtica urere. *v.pr.* **2.** *Picarse con ortigas:* urticis uri.

ortigueira. *s.f.* Urticis consitus ager.

ortodoxia. *s.f.* **1.** *Relix. Doutrina oficial dunha igrexa:* sana *ou* recta fides; vera doctrina; orthodoxia -ae. **2.** *Por ext., conformidade con doutrinas ou correntes ideolóxicas:* orthodoxia -ae; communi doctrinae congruentia *ou* convenientia. ♦ *Apartarse da ortodoxia:* a vera fide *ou* doctrina deviare, declinare *ou* abhorre.

ortodoxo -a. *adx.* e s. Orthodoxus/-a; verae religionis cultor/-trix; rectae doctrinae congruens, verae religioni conveniens.

ortografía. *s.f.* Orthographia -ae; recte scribendi ratio, ars, regulae, doctrina *ou* scientia. ♦ *Falta de ortografía:* scripturae menda *ou* mendum. *Cometer faltas de ortografía:* orthographiam non adeo *ou* accurate custodire.

ortográfico -a. *adx.* Orthographus, orthographicus -a -um. ♦ *Signo ortográfico:* nota -ae.

ortopedia. *s.f.* Orthopaedia -ae; membrorum correctio; orthopaedica ars, ratio *ou* doctrina.

ortopédico -a. *adx.* Orthopaedicus -a -um; (*instrumentos, calzado ortopédico*) instrumenta, calceamenta orthopaedica.

orxía. *s.f.* Bacchatio -onis; commissatio, (per)potatio -onis; lustrum -i; ebria cena; larga compotatio; luxuriosum convivium; (*pl.*) bacchanalia -ium; orgia -orum; ebrietates, bacchationes -um. ♦ *Amigo de orxías:* bacchabundus, commissabundus, temulentus -a -um. *V. tamén lupanda.*

orxiástico -a. *adx.* Bacchicus, baccheus -a -um.

orxo. *s.m.* *V. cebada.*

orza. *s.f.* *V. deriva.*

orzamento. *s.m.* Praesumpta computatio; futurorum sumptuum existimatio; pecuniae accipiendae dandaeque *ou* accepti et expensi ratio; sumptus in antecessum aestimatus *ou* aestimati.

orzar. *v.tr.* **1.** *Presupostar:* sumptus praevidere *ou* ante computare; accepti expensique rationem diducere; sumptus in antecessum aestimare; aestimationem alicuius rei facere. *v.intr.* **2.** *Mar. Virar o buque na dirección do vento:* ad ventos obliqua transferre vela; in laevam flectere; sinistrorsum navigare. *V. tamén desviar.*

orzón. *s.m.* *V. orizó.*

osa. *s.f.* *V. oso.*

osamenta. *s.f.* Ossa -ium; osseus apparatus; ossea trama; ossium *ou* corporis compages.

osario. *s.m.* Oss(u)arium -i; oss(u)aria -orum.

Óscar. *s.m.* Ansgarianum praemium.

oscense. *adx.* e s. Oscensis -e. Oscenses -ium.

oscilación. *s.f.* Oscillatio, nutatio -onis; motus -us; (*do ánimo*) animi fluctuatio; dubitatio -onis.

oscilar. *v.intr.* **1.** *Moverse un corpo a un lado e outro:* nutare; versari; se librare; iactari; ire et redire; oscillare/-ari. **2.** (*fig.*) *Aumentar e diminuir a intensidade de algo:* aliquid instabile esse. *V. tamén flutuar.* **3.** (*fig.*) *Dubidar:* nutare; animo fluctuare/-ari; animum in diversa agitari; sibi non constare; (*entre o medo e a esperanza*) inter spem et metum fluctuari. *V. tamén dubidar, flutuar.*

oseira. *s.f.* *V. osario.*

óseo -a. *adx.* Osseus -a -um; (*partes óseas*) loci ossuosi.

osixenar. *v.tr.* **1.** *Quím. Combinar con osíxeno:* oxygen(i)um inducere *ou* immittere; oxygenio ditare *ou* imbuere; locum *ou* aerem spirabiliorum reddere *ou* facere. *v.pr.* **2.** *Respirar aire puro:* salubrem *ou* spirabilem aerem (aera) spiritu ducere *ou* captare.

osíxeno. *s.m.* *Quím.* Oxygen(i)um -i; spirabilis aer; (*fig.*) novus vigor; vigoris iniectio.

osmar. *v.tr.* **1.** *Aplicar un animal o sentido do olfacto:* odorari; olfacere, olfactare; ventum odorari; vestigare; vestigia insequi; (*coa cabeza levanta-*

da) rimari auras elatis naribus. **2.** *Ter un presentimento*: praesentire; augurari; praesagire; odorari. **3.** *Tratar de informarse dos asuntos alleos*: V. **abesullar, axexar, fisgar.**

osmose. *s.f. Fis.* Mutua penetratio; (fig.) opinio-num commercium; mutua imitatio.

oso -a. s. Ursus -i; ursa -ae. ♦ *Osa Maior*: Ursa -ae; Arctos ou Arctus -i; Helice -es; Parrhasis Ursa; Parrhasides Stellae. *Osa Menor*: Cynosura -ae; Septentriones -um. *Oso de peluche*: V. **peluche.**

óso. *s.m. 1.* *Peza do esqueleto*: os, ossis. **2. *Carabuña*: nucleus -i; lignum -i; fructus -us. **3.** (fig.) *Cousa difícil*: laboriosa, difficilis, dura res. **4.** (fig.) *Persoa severa e esixente*: durus/-a, asper/-era, acerbus/-a vir/femina; (*un óso cos alumnos*) assiduus/-a studiorum exactor/-trix. *pl. 5.* Por ext., *restos mortais*: cineres -um; ossa -ium; cinis et ossa. ♦ *Calarse ata os ósos*: V. **empaparse.** *Contárselle os ósos, ser un feixe, un saco de ósos*: ossa atque pellem totum esse; macie confectum esse; vix ossibus haerere; extenuari; macrescere. *Miolo dos ósos*: V. **miolo.** *Óso maimiño ou molar*: cartilago -inis. *Óso do peito*: pectoris os. *Óso da soá*: spina -ae. *Ser de carne e óso*: humanum esse; (*son de carne e óso*) hominum sum: humani nihil a me alienum puto. *Ser óso duro de roer*: (*cousa*) aliquid operosum, laboriosum, difficile, arduum esse; rem magnam difficultatem afferre ou magni laboris esse; (*persoa*) aliquem durum, asperum, acerbum, inclementem, inhumanum esse.**

ostensible. *adx.* Conspiciuus, apertus, manifestus -a -um; spectabilis -e.

ostentación. *s.f. 1.* *Acto ou efecto de ostentar*: ostentatio, ostensio, iactatio, venditatio, ambitio -onis; sol(l)emnis ou sumptuosa pompa. **2.** *Excessiva e indiscreta grandeza exterior*: vanitas -atis; arrogantia, pompa -ae; ornatus, apparatus -us.

ostentar. *v.tr. 1.* *Mostrar ou facer que se vexa*: ostentare; manifestare; ostentatione uti. **2.** *Facer alarde de algo*: iactare; gloriari; venditare.

ostra. *s.f.* Ostrea, testa -ae; ostreum -i; conchylum -i.

ostracismo. *s.m. 1.* *Antig. Desterro político entre os atenienses*: ostracismus -i; testarum ou testularum suffragia; (*condenar ao ostracismo*) testarum suffragiis e civitate eicere. **2.** (fig.) *Afasta-*

mento das funcións públicas: a re publica remotio; rei publicae derelictio; ostracismus -i.

ostreicultura. *s.f.* Ostrearum cultura.

O.T.A.N. Consociatio a pacto Atlantico Septentrionali; Atlanticum foedus.

otite. *s.f.* Aurium inflammatio.

otorrinolaringoloxía. *s.f. Med.* Aurium, narium fauciumque medicina.

otorrinolaringólogo -a. s. Aurium, narium fauciumque medicus/-a.

ou. *conx. 1.* *Indica diferenza ou oposición para o que fala*: aut; (*ou isto ou aquilo*) aut hoc aut illud; (*devolve o diñeiro ou lévote ao xuíz*) argentum redde aut te tradam magistratui. **2.** *Indiferenza do que fala ante a diferenza ou oposición*: vel; -ve; vel ... vel; aut ... aut; sive ... sive; (*máis ou menos*) plus minusve; (*branco ou negro*) albus aterve; (*o teu amigo, o teu veciño ou, se o prefires, o teu cliente*) tuus amicus aut vicinus aut cliens. **3.** *Ten valor aproximativo ou limitativo*: vel; -ve; aut; (*en dúas ou, ao máximo, en tres horas*) duobus tribusve horis. **4.** *Distingue dous apectos do mesmo concepto*: sive; seu; sive (vel, aut) potius; (*avogados ou, mellor dito, picapreitos*) oratores sive rabulae. **5.** *En interrogativas directas*: utrum ... an; -ne ... an; an; (*ou non*) an non; (*defendéis ou atacáis ao pobo?*) utrum defenditis an impugnatis plebem?; (*estudas, vas de pesca, de caza ou todo a un tempo?*) studes an piscaris an venaris an simul omnia? **6.** *En interrogativas indirectas*: (utrum) ... an(ne)...; (-ne) ... an(ne); -ne; (*ou non*) necne; (*pregúntase se existen os deuses ou non*) quaeritur sintne dii necne; (*comprenderás se son sinceros ou finxen*) id utrum illi sentiant anne simulent tu intelleges.

ou! *interx.* Eia; age; (*ou, rapaz, a ver se ves dunha vez!*) eia, puer, (age), rumpe moras!

ouca. *s.f. 1.* *Alga*: alga, ulva -ae. **2.** *Planta de terreos húmidos e de augas tranquilas*: ranunculus aquatilis ou fluitans.

oufano -a. *adx.* V. **fachendoso, fanfurriñeiro, orgulloso.**

oulear. *v.intr.* V. **ouvear.**

ouleo. *s.m.* V. **ouveo.**

ourego. *s.m.* Origanon/-um -i; cunila -ae.

ourela. *s.f.* V. **beira, marxe.**

ourensán -á. *adx.* e s. Auriensis -e. Aurienses -ium.

Ourense. top. Auria –ae.

ouriñal. *s.m.* Matella, matula –ae; matellio –onis; lasanum –i; (*en forma de copa*) cantharus –i.

ouriñar. *v.intr.* V. **mexar**.

ouriños. *s.m.pl.* V. **mexa**.

ouriolo. *s.m.* Icterus, galbulus –i; oriolus oriolus.

ourive. *s.* Aurifex –icis; aurarius, argentarius/-a; argentarius faber; vascularius/-a.

ourivería. *s.f.* Aurificina –ae; aurificis taberna; aurificis ars.

ourizo. *s.m.* **1.** *Casca exterior das castañas:* echinus –i; calyx –ycis. **2.** *Mamífero (ourizo cacho ou cacheiro):* (h)er, (h)eris; (h)ericius, (h)erinaceus –i; echinus –i; (*o ourizo enróscase*) (h)ericius in formam pilae se colligit *ou* se involvit. **3.** *Animal mariño (ourizo de mar ou mariño):* echinus esculentus.

ouro. *s.m.* **1.** *Quím. Metal precioso:* aurum –i; (*puro, de 24 quilates*) obryza –ae; obryzum –i; aurum ad obrussam; aurum purum; (*falso*) adulterinum aurum; (*lingote*) aurum infectum *ou* grave; (*moeda de ouro*) aurum signatum; (nummus) aureus; (*mina de ouro*) aurifodina, auraria –ae; auri venae. *pl.* **2.** *Pau da baralla:* denarii –orum; aura –orum. ♦ *Vender, comprar a prezo de ouro:* ingenti pretio vendere, emere. *Pan de ouro:* bractea auri. *Facerse de ouro:* ditescere; magnas divitias congerere; divitiis abundare; locupletari; nummos modio metiri. *Persoa de corazón de ouro:* homo humanissimus. *Idade de ouro:* aurea aetas; tempus aureum; aurea saecula. *A (maldita) fame de ouro:* auri (sacra) fames; argenti sitis *ou* amor.

ouropel. *s.m.* **1.** *Lámina que imita o ouro:* orichalcum *ou* aurichalcum –i. **2.** (fig.) *Adorno que imita o ouro:* vile *ou* ineptum ornamentum; bractea –arum.

ousadía. *s.f.* V. **atrevemento, audacia**.

ousado –a. *adx.* V. **afouto, animado, arriscado**.

ousar. *v.intr.* V. **afoutarse, arriscarse, atreverse**.

ousia. *s.f.* V. **ábsida**.

outeiro. *s.m.* Collis –is; altarium –i; locus editus; tumulus –i. V. *tamén* **cuña**.

outonal. *adx.* Autumnalis –e; autumnus, autumninus –a –um.

outono. *s.m.* **1.** *Estación do ano:* autumnus –i; autumnale tempus; autumnitas –atis; (*facere un clima de outono*) autumnare; (*o verán cámbiase a outono*) autumnascit *ou* autumnescit. **2.** *Mes de outubro:* V. **outubro**. **3.** *Sementeira:* serendi tempus; satio –onis; sementis –is. V. *tamén* **sementeira**. **4.** *Herba que nace no outono:* gramin autumnale; autumnalis herba. **5.** *Período de comezo do declive:* declivitas –atis; (*da vida*) senectus –utis; senecta –ae; aetas senilis, propecta, ingravescens.

outorgamento. *s.m.* Concessio, permissio –onis; scripturae obsignatio *ou* auctoramentum. V. *tamén* **concesión, doazón**.

outorgar. *v.tr.* **1.** *Dar, conceder, permitir:* V. estes verbos. **2.** *Dispoñer algo nunha escritura pública:* litteras publicas auctoritate signare *ou* roborare; (*dar poder, autorizar*) potestatem, facultatem facere *ou* permittere; ius aliquid faciendi dare; (*testamento*) testamentum facere *ou* conscribere; testari; heredem nuncupare.

outro –a. *indef.* **1.** *Distinto (entre dous) alter –era –erum; (entre varios) alius –a –ud; (un e o outro) uterque, utraque, utrumque; ambo –ae –o; (nin un nin o outro) neuter –tra –trum; (un ou o outro) alteruter –tra –trum.* **2.** *Semellante, un novo:* alius –a –ud; similis, talis –e. **3.** *Un máis:* alter –era –erum; alius –a –ud. ♦ *O outro ano:* superior *ou* proximus annus. *O outro día:* superior *ou* proximus dies; abhinc paucos dies *ou* paucis diebus. *Ao outro día:* insequenti die. *Os outros:* alii, reliqui, ceteri –ae –a. *Un respectaba ao outro:* alter alterum colebat. *Pensa unha cousa e di outra:* alia sentit, alia loquitur. *Envexar os bens dos outros:* aliena appetere. *E as outras cousas:* et cetera; et si quae similia; et si sunt his similia. *Marcharon dicindo estas e outras cousas:* haec taliaque vociferantes profecti sunt. *Un(s) detrás do(s) outro(s):* ordine; ex ordine; vicibus; singuli –ae –a. *Mirábanse un ao outro:* inter se aspiciabant. *Un botáballe a culpa ao outro:* alter in alterum culpam conferebat. *A outra ribeira:* ripa ulterior. *Outra vez:* iterum; rursus. *Noutro tempo:* olim; aliquando. *Noutro lugar:* alibi. *Doutra maneira:* aliter; secus. *Un ... outo, uns ... outros:* alter ... alter; alius ... alius; alii ... alii; hic ... ille; hi ... illi. *Unha cousa é dicir e outra facer:* aliud est dicere, aliud facere. *Uns fan unha cousa e outros outra:* alii alia faciunt. *Morreron uns dunha maneira e outros doutra:* alius alio casu periit. *Un a*

dicir que si; o outro a dicir que non: alter affirmabat; negabat obstinate alter.

outrora. *adv.* **1.** *Hai tempo, antes:* olim; aliquando. **2.** *Noutro momento:* alias.

outubro. *s.m.* October –bris; mensis october.

ouwear. *v.intr.* **1.** *Emitir ouveos (o lobo, o can ...):* ululare; ululatus edere; fremere. **2.** (fig.) *Emitir o vento un son parecido:* sonare; strepere. **3.** (fig.) *Berrar; gritar:* clamare, conclamare, exclamare; clamorem tollere; vociferari; rudere; (*contra alguén*) aliquem allatrare; (*pola dor*) eiulare. ♦ *Na terra dos lobos hai que ouwear coma todos:* cum Romae fueritis, Romano vivite more; quot regiones tot mores.

ouveo. *s.m.* **1.** *Voz do lobo e doutros animais:* ululatus, fremitus –us. **2.** (fig.) *Ruído do vento:* strepitus –us; sonus –i. **3.** (fig.) *Berro:* clamor –oris; (*de dor*) eiulatus, ululatus –us; (*contra alguén*) convicium –i.

ova. *s.f.* Marina semina; piscium ovicula.

ovación. *s.f.* Ovatío –onis; plausus –us; clamores et admirationes; (*recibir cunha ovación*) ovanter ou plausu aliquem excipere; magno favore excipi; (*que recibe unha ovación*) ovans –antis.

ovado –a. *adx.* Ovatus –a –um; ovo similis; ovi speciem referens.

oval. *adx.* Ovatus –a –um; ovalis –e.

ovario. *s.m.* Ovarium –i.

ovella. *s.f.* Ovis –is; (*pequena*) agna, agnella, agnicula, ovicula, vervella –ae; (*de dous anos*) bidens –entis; (*pelada pola barriga*) apica, mina –ae; (*ovella descarreirada*) palans, errans ovis. ♦ *Cada ovella coa súa parella:* similis similem quaerit; pares cum paribus facillime congregantur. *Ovella que berra, bocado que perde:* balatu dulcem intermittit ovicula pastum; futilia persequens amittit utilia. *Darlle as ovellas a gardar ao lobo:* oves lupo committere. *Ser a ovella negra da familia:* familiam dehonestare ou ignominia maculare; generi dedecus esse.

ovelleiro –a. *s.* Ovilio, opilio ou upilio –onis.

ovetense. *adx. e s.* Ovetensis –e. Ovetenses –ium.

Oviedo. top. Ovetum –i; Lucus Asturum.

ovino –a. *adx.* **1.** *Relativo á ovella ou ao carneiro:* oviarius, ovinus, ovillus –a –um; ovilis –e. *s.m.pl.* **2.** *Subfamilia dos bóvidos, á que pertencen as ovellas:* ovillum pecus; oves –ium.

ovíparo –a. *adx. e s.* Oviparus –a –um; (*ser ovíparo*) ova concipere, parere ou gignere.

ovni. *s.m.* Res inexplicata volans; ignotus discus volans.

ovo. *s.m.* **1.** *Produto das femias dos animais ovíparos:* ovum –i; (*a súa casca*) calyx –ycis; cortex –icis; putamen –inis; (*goro*) ovum irritum ou urinum; (*duro*) ovum durum, induratum ou in aqua duratum; (*pasado por auga*) ovum molle ou sorbible; (*frito*) ovum frictum ou frixum; (*en tortilla*) V. **tortilla**; (*o branco do ovo*) V. **clara**; (*a xema*) V. **xema**; (*ovos de galiña*) ova pullina. **2.** *Cigoto:* ovum fecundatum; generativa cellula. ♦ *Poñer ovos:* V. **poñer**. *Bater ovos:* V. **bater**.

ovulación. *s.f. Zool.* Ovulatio –onis; ovuli exitus.

óvulo. *s.m.* Ovulum –i; generativa cellula feminea.

oxalá! *interx.* Utinam, o utinam; dii faxint ut...

oxidación. *s.f. Quím.* Oxygenii admixtio ou inductio.

oxidado –a. *part. e adx.* Robigine obductus; situ squalens; robiginosus, aeruginosus –a –um.

oxidar. *v.tr.* **1.** *Provocar oxidación:* oxydum, robiginem (rubiginem) facere ou inducere. **2.** *Cubrir de óxido:* robigine temperare; robiginem admiscere. *v.pr.* **3.** *Sufrir oxidación:* robiginem contrahere; situ ac robigine squalere. **4.** *Cubrirse de óxido:* robiginare; robigine obduci; situ carpi.

óxido. *s.m.* Oxydum –i; robigo (rubigo), aerugo –inis; (*de carbono*) carborugo –inis; oxydum carbonicum; (*de ferro*) ferrugo –inis; oxydum ferreum; (*de cobre*) aerugo –inis; aeris oxydum.

oxival. *adx.* Gothicus –a –um.

ozono. *s.m.* Ozonium –i; vapor ozonius ou ozonicus.

Pp

pa. *s.f.* **1.** *Utensilio composto dun mango e dunha folla de ferro ou madeira para recoller algo:* pala –ae; pala ferrea ou lignea; batillus, batillum ou vatillum, rutrum –i; (*do forno*) rutabulum –i. **2.** *Parte larga e plana de obxectos coma o remo, a aixada, etc.:* pala –ae; (*do remo*) palma, palmula –ae. **3.** *Parte superior da pata dianteira dos animais, omoplata:* pala –ae. V. *tamén omoplata*. **4.** *Táboa de madeira de certos xogos de pelota:* pala –ae; reticulum ou reticulus –i. ♦ *Pa mecánica:* V. **escavadora**.

pabea. *s.f.* **1.** *Cana dos cereais coa espiga:* canna, palea –ae; (h)arundo –inis. **2.** *Gavela dun cereal:* merges –itis; manipulus –i; fascis –is.

pabío. *s.m.* **1.** *Torcida, mecha:* ellychnium –i; myxus –i; lucinius –i; lucernae stuppa; cerei fila. **2.** *Extremo queimado desa mecha:* fungus –i.

paca. *s.f.* V. **fardo**.

pacense. *adx.* e *s.* Pacensis –e. Pacenses –ium.

pacér. *v.tr.* **1.** *Comer herba:* pascere, depascere; gramina carpere; (herbas) tondere, attondere; herbis vesci. *v.intr.* **2.** *Comer a herba dun lugar:* pasci, depasci; pabulari.

pachorra. *s.f.* Mora –ae; tarditas –atis; cunctatio –onis. V. *tamén cachaza*.

pachorrento –a. *adx.* V. **cachazudo**.

paciencia. *s.f.* **1.** *Calidade de quen atura as adversidades:* patientia, tolerantia –ae; perpressio –onis. **2.** *Calidade de quen non se desanima:* V. **cachaza, pachorra**. **3.** *Calidade de quen sabe esperar:* mora, constantia –ae; cunctatio, exspectatio –onis. V. *tamén calma*. ♦ *Ter (moita) paciencia:* (magna) patientia uti. *Perder a paciencia:* patientiam rumpere ou abrumpere; defatigari. *Facer perder a paciencia:* defatigare. *Abusar da paciencia:* patientia abuti. *Escoiteino con moita paciencia:* eum patienter audivi.

paciente. *adx.* **1.** *Que ten paciencia:* patiens –entis; tolerans –antis. **2.** *Que esixe paciencia (traballo):* accuratus –a –um; diligens –entis. **3.** *Gram. (Suxeito) que recibe a acción do axente:* subiectum –i; nomen in quo actio subiecti exercetur. *s.* **3.** *Enfermo:* V. esta palabra.

pacificar. *v.tr.* **1.** *Restituír a paz:* pacare, pacificare; componere; reconciliare; pacem conciliare; in gratiam reducere ou redigere; tutum reddere. *v.pr.* **2.** *Volver ao estado de paz:* in gratiam redire; conciliari; pacem inter se conciliare; pacatum, quietum, tranquillum reddi. V. *tamén acalmar(se), aquietar(se)*.

pacífico –a. *adx.* **1.** *Amigo da paz:* pacificus, quietus, pacatus, placidus, tranquillus –a –um; mitis –e; pacis amans. **2.** *Que se realiza na paz:* pacatus, quietus, tranquillus –a –um. ♦ *Misión pacífica:* pacificatoria legatio.

pacifismo. *s.m.* Pacis studium; bellorum reiectio; pacis praedicatio; irenismus –i.

pacifista. *s.* Pacis amator, sectator/-trix ou studiosus/-a; irenophilus/-a; irenistes –ae.

pacotilla. *s.f.* Improbata, mala, vilis, deterior, nullius pretii res; quisquiliae –arum.

pactar. *v. tr. e intr.* Pacisci; pactionem facere, conficere, conflare ou inire; ad pactionem venire.

pacto. *s.m.* Pactio, conventio, compositio, condicio –onis; pactum –i. V. *tamén acordo, alianza, tratado*.

pada. *s.f.* **1.** *Movemento da pa:* palae ictus. **2.** *Cantidade que se colle coa pa:* pala –ae. **3.** *Cada un dos golpes do remo:* remi ou remigii ictus.

padal. *s.m.* **1.** *Parte superior da boca:* palatum –i. **2.** (fig.) *Sensibilidade para percibir os sabores:* palatum –i; gustus, gustatus –us; intellectus saporum; (boa) palatum subtile; (mala) palatum torpens.

***padastro**. *s.m.* V. **padra**sto.

padecemento. *s.m.* Cruciatu –us; dolor, labor –oris; (*moral*) maeror, dolor –oris; aegrimonia –ae.

padecer. *v.intr.* **1.** *Sentir dores físicas ou morais:* pati; ferre; subire; (*moito*) cruciari, excruciari; (*moralmente*) maerere. **2.** *Sufrir habitualmente unha dor ou enfermidade:* dolere; dolore affici; laborare; laedi; detrimentum accipere; afflictari; (*unha enfermidade grave*) gravi morbo afflictari; (*dos intestinos*) ex intestinis laborare; (*da vista*) dolere ab oculis; (*da cabeza, dos nervios*) capite, nervis commoveri; (*da gota, dos riles*) podagra, ex renibus laborare. *v.tr.* **3.** *Ser vítima de algo pe noso:* V. **aguantar**.

padexar. *v.tr.* Pala aliquid movere ou agitare.

padieira. *s.f.* V. **lintel**.

padiola. *s.f.* V. **andas**.

padrasto ou **padra**stro. *s.m.* **1.** *Marido da nai respecto dos fillos que ela ten de antes:* vitricus –i. **2.** *Mal pai:* impius, improbus pater. **3.** *Pel levantada da carne que rodea as uñas das mans:* redivia ou redivia –ae.

padre. *s.m.* **1.** *Pai, como tratamento de maior respecto:* pater –tris. **2.** *Tratamento que se dá aos frades e sacerdotes católicos:* pater –tris. **3.** (*Con maiúscula*) *a primeira persoa da Santísima Trindade:* Pater –tris; Pater noster. **4.** *Doutor da Igrexa:* Pater –tris; Doctor –oris (*ús. máis en pl.*). ♦ *Padre espiritual:* animarum, spiritus ou conscientiae moderator; pietatis magister. *Padre Eterno:* V. **3.** *Padre Santo* ou *Santo Padre:* Papa –ae; Summus Pontifex; Pontifex Maximus. *Padre provincial:* religiosae provinciae moderator ou praepositus; monachicae provinciae praesul. *Padre gardián:* franciscalis ou franciscanae familiae moderator, rector, praesul, antistes ou custos.

padriño. *s.m.* **1.** *Persoa que presenta a quen recibe o bautismo e outros sacramentos:* compater –tris; patrinus –i; pater lustralis ou lustricus; sponsor fidei. **2.** (fig.) *Persoa que protexe a outra:* patronus –i; defensor, fautor –oris; (*dunha banda de criminais*) scelesti gregis dux. *pl.* **3.** *O padriño e a madriña:* compatres –um. ♦ *Padriño dun duelo:* singularis certaminis testis; arbiter –tri.

padroádego ou **padroado**. *s.m.* **1.** *Patrocinio, axuda:* patrocinium, praesidium –i; tutela, clientela –ae. **2.** *Institución dedicada á educación*

infantil: tutelare collegium; patronatus –us; patrocinium –i. **3.** *Fundación ou obra de carácter benéfico, cultural, etc.:* beneficium, culturale socialicum. **4.** *Consello rector dunha institución ou obra:* moderatorum ou curatorum collegium ou consilium.

padroeiro –a. *s.* Patronus /-a.

padrón. *s.m.* Census –us; elenchus, catalogus –i; index –icis; incolarum elenchus.

paella. *s.f.* Oryza more Valentino condita.

paga. *s.f.* Merces –edis; stipendium –i; debiti solutio ou numeratio; (*do mes*) menstruum stipendium; (*correspondencia*) retributio –onis; mutuum officium; (*día de paga*) mercedonius ou pecuniae dies.

pagador –ora. *adx. e s.* Solvens –entis; solutor –oris; (*de oficio*) aerarius tribunus; (*o que paga un salario*) mercedarius /-a.

pagamento. *s.m.* Solutio, pensio, pensitatio –onis; (*íntegro*) exsolutio, satisfactio –onis; (*ao contado*) repraesentatio –onis; (aeris) numeratio; praesens ou numerata pecunia; (*adiantado*) promutuum –i; pretium promutuum.

pagán –á. *adx. e s.* Gentilis –e; paganus, aethnicus –a –um; (*pl.*) gentiles –ium; pagani –orum; gentes –ium.

paganismo. *s.m.* Idolorum, deorum cultus; ethnicorum cultus, instituta, mores; gentilitas –atis.

pagar. *v.tr.* **1.** *Dar diñeiro ou outra cousa a cambio de algo:* solvere, persolvere; pendere, expendere; luere; (pretium) numerare; (*unha débeda*) pecunia alicui satisfacere; aes alienum ou argentum creditum solvere; (*as custas*) iudicatum solvere; litem aestimatam solvere; (*un tributo*) vectigal solvere; conferre tributum; (*un tributo anual*) stipendium annuum ou quotannis impendere; (*intereses*) usuras pendere; (*convén que pagues os intereses*) usuris te parere oportet; (*capital e intereses*) fenus et sortem dare. **2.** (fig.) *Cumprir a pena imposta ou sufrir as consecuencias de algo:* poenam luere; poenas dare; (*coa vida*) culpam ou poenas capite luere; (*os erros*) errata expiare. **3.** (fig.) *Premiar, recompensar:* remunerare; vicem exsolvere; gratiam referre; beneficia alicui solvere; beneficium beneficio pensare; alicui pretium operae solvere; mercedem laboris tribuere; mercedem pendere. **4.** *Sufragar, facerse cargo dos gastos:* sumptum alicui suppeditare; victum

alicui praeberere; alicui suffragari. *v.pr.* **5.** *Amosar orgullo, facer ostentación de algo:* iactare; gloriari, venditare. ♦ *Deus cho pague:* gratias (quam maximas) tibi ago. *Pagala(s):* alicui poenas dare; (*algún día pagarasmás*) quandoque mihi poenas dabis. *Pagar a pena:* operae pretium esse; (*paga a pena que o penses ben*) digna res est quam diu consideres; (*libro que paga a pena ler*) liber lectione dignus. *Pagar a visita:* alicquem revisere. *Pagar a escote:* pro rata parte *ou* ex symbola solvere. *Pagar a prazos:* pensionibus (aequis) solvere; pecuniam ad diem solvere. *Pagar ao* *ou* *de contado (con diñeiro contante e soante):* numerare, pernumerare; pecuniam praesentem *ou* numerato solvere; tinnire. *Pagar caro (algo):* magno emere. *Pagar na mesma moeda:* hostire; par pari referre; pari respondere; idem alicui reponere; alicui vicem reddere. *Pagar xustos por pecadores:* poenas pro nocentibus pendere; canis peccatum suum dependere. *Pagar por adiantado:* in antecessum accipere; mercedem prius accipere. *V. tamén anticipar.*

pago -a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *pagar:* solutus, exsolutus, persolutus, pensus, impensus -a -um; pecunia emptus. *adx.* **2.** *Que se pagou:* expensus, solutus -a -um. *s.m.* **3.** *Pagamento:* *V.* esta palabra. *s.f.* **4.** *Salario, pensión:* *V.* estas palabras.

pagode. *s.m.* Templum Buddhisticum; Indorum *ou* Indicum templum; sacra Indorum aedes.

pai. *s.m.* **1.** *Home ou animal macho que ten fillos:* pater -tris; parens -entis; (*político*) socer -eri. **2.** *Persoa que fai as funcións de pai naural:* pater putativus; (*adoptivo*) pater adoptivus; (*facer de pai*) patris vice fungi. **3.** *Relix. Deus:* Pater -tris; Deus Pater. **4.** (fig.) *Creador dunha obra, actividade, ciencia, arte, etc.:* auctor -oris; (*da filosofía*) parens philosophiae; (*da patria*) pater patriae; (*dun pobo*) gentis auctor *ou* origo. *pl.* **5.** *O pai e a nai:* parentes -um; uterque parens. ♦ *Pai de familia:* paterfamilias. *Pais políticos:* soceri -orum. *Os nosos pais:* parentes, maiores -um; avi -orum. *Os primeiros pais:* nostri generis parentes; primi parentes; (*Adán, o primeiro home*) protoplastus -i. *O nosopai:* *V. nosopai.* *Pai de todos:* (pop.) digitus medius, summus, infamis *ou* impudicus.

paifoco -a. *adx. e s.* **1.** *De modos rústicos, pouco delicado:* rusticus, rusticanus -a -um; agrestis,

rudis -e. *V. tamén badoco.* *s.m.* **2.** *Paporroibo:* erithacus, eritheus -i; erithacus rubecula; (*real*) pyrrhula pyrrhula.

pailán -ana. *adx. e s.* *V. badoco, paifoco.*

pailaroco -a. *adx. e s.* *V. badoco, paifoco.*

paínzo. *s.m.* Panicum, paniculum -i.

paiolo -a. *adx. e s.* **1.** *Non moi listo ou sen malicia:* lentus, tardus, stolidus -a -um; hebes -etis; rudis -e. *V. tamén babeco.* **2.** *De modos pouco refinados:* *V. badoco, paifoco.* *s.m.* **3.** *Embutido co intestino goso do porco cheo de varios tipos de carne:* *V. androlla, botelo.*

pairar. *v.intr. Mar:* Navem stare; solutis velis navem fluctuanter sistere *ou* compositis velis consistere.

pairo. *s.m. Mar:* Navis, velis solutis, fluctuatio. ♦ *Estar ou quedar ao pairo:* *V. pairar.*

país. *s.m.* **1.** *Territorio habitado por unha colectividade:* patria -ae; patriae solum; patria sedes; natio -onis; respublica -ae. *V. tamén estado, nación.* **2.** (fig.) *Lugar imaxinario:* terra mirabilis; incredibilis felicitatis locus; otii ac deliciarum plaga. ♦ *Do país:* indigena -ae; vernaculus, paganus -a -um; (*do noso país*) nostras -atis; nos-ter -tra -trum; (*compatriota*) popularis, gentilis -is. *V. tamén nacional.*

paisano -a. *s.* **1.** *Persoa do mesmo país ou lugar:* municeps -ipis; gentilis, popularis, civis -is; nostras -atis; compatriota -ae. **2.** *Agricultor; aldeán, campesino:* *V.* estas palabras. **3.** *Persoa que non é militar:* civilis homo. ♦ *De paisano:* veste *ou* vestimento civili indutus.

paisaxe. *s.f.* **1.** *Panorama, vista:* prospectus, circumspectus -us; amoenus ruris prospectus; locorum amoenitas. **2.** *Arte. Pintura ou debuxo dunha paisaxe:* regio in tabula depicta; amoenus locus pictus; amoenitates pictae; pictura operis topiarii; topia -orum.

paisaxista. *s.* Amoenorum locorum, amoenitatum, topiorum pictor.

paixón. *s.f.* **1.** *Sentimento moi forte ou movemento violento do espírito:* turbatio, perturbatio, affectio, commotio -onis; affectus -us; libido, cupido -inis; cupiditas -atis; animi impetus *ou* cupiditas; nimia appetitio; studium -i; amor -oris. **2.** *Padecemento, esp. o de Xesús Cristo:* Passio -onis. ♦ *Ter paixón por algo:* alicuius rei studio flagrare, teneri; vehementer rem cupere, expetere, optare; aliqua re *ou* alicuius rei volup-

tate ardere *ou* capi; (*pola medicina, polo dereito, pola agricultura*) medicinae, agriculturae, iuri ac legibus cognoscendis studere; (*pola pintura*) tabulas pictas mirari. *Isto é a miña paixón*: hac re potissimum delector.

pala. *s.f.* V. **caverna, cova.**

palabra. *s.f.* **1.** *Son que expresa unha idea*: verbum, vocabulum, dictum –i; vox, vocis; dictio, locutio –onis; vocamen –inis. **2.** *Facultade de falar*: locutio, elocutio –onis; eloquendi facultas. **3.** *Promesa feita sobre a honra*: fides –ei; promissum –i. **4.** *Dereito a falar, vez para falar*: (vix), vicis; dicendi facultas; (*pedir a palabra*) vicem rogare; dicendi facultatem petere. **5.** *Exercicio da facultade de falar*: verbum –i; sermo –onis. *pl.* **6.** *Ditos que non se corresponden coa realidade*: verba, non res; facta et verba inter se dissimilia; (*só son palabras*) verba sunt. ♦ *Boas palabras*: blanda verba; blandiloquium –i; facete dicta; lepida dicta. *Falar con medias palabras*: verba intercidere *ou* corrupte pronuntiare. *Deixar coa palabra na boca*: loquenti terga vertere; loquentem intervenire. *De palabra*: verbo; (viva) voce; nomine tenus. *Dirixirle a palabra a alguén*: adloqui. *En poucas palabras ou nunha palabra*: breviter; brevi; paucis (verbis); uno verbo; quid multa *ou* ne multa (dicam); quid verbis opus est?; summatim. *Home de palabra*: vir summa fide. *Medir as palabras*: caute loqui *ou* dicere. *Non dicir ou non dar palabra*: ne verbum quidem facere; nullam vocem mittere; ne labra quidem movere; tacere; (*non lle dixen unha palabra*) nullus mihi omnino cum illo sermo fuit. *Non poder dicir palabra*: obmutescere; nullam vocem exprimere posse; sermonem elicere non posse. *Palabra de honor*: V. **honor.** *Palabras maiores*: longe gravissima verba; magni *ou* maioris momenti res. *Quitarlle a palabra da boca*: loquentis sermonem interrumpere *ou* intercidere; dicentem interpellare. *Ser de poucas palabras*: verba mittere; pauca dicere; taciturnum *ou* in silentium pronum esse. *Ter o don da palabra*: facundum, eloquentem, disertum *ou* lingua promptum esse. *Cumprir a palabra*: promissis stare; promisso teneri; fidem praestare *ou* servare; aliquid promittere atque confirmare. *Faltar á palabra*: fidem violare, fallere, frangere; promissis non stare. *Palabra por palabra*: ad verbum; totidem *ou* iisdem verbis. *Direiche a última palabra (falando do prezo)*: ul-

timum pretium constituam. *Ter unhas palabras con alguén*: cum aliquo rixari *ou* verbis contendere; contumeliosa verba alicui dicere. *Palabra solta non ten volta*: nescit vox missa reverti; evolat emissum semel irrevocabile verbum.

palacete. *s.m.* Peramoena domuncula; parvum palatium.

palacio. *s.m.* V. **pazo.**

paladín. *s.m.* **1.** *Cabaleiro da garda de Carlo Magno*: comes palatinus. **2.** *Cabaleiro destacado*: clarus, nobilis eques. **3.** (fig.) *Persoa que defende unha causa con entusiasmo*: vindex –icis; defensor –oris; (*da liberdade*) libertatis dux et auctor.

palafita. *s.f.* Casa sublicis *ou* palis innixa (innisa); casula sublicia; casa palustris *ou* stagnalis.

palafren. *s.m.* Paraveredus, palafredus, palefredus, palefridus –i.

palafrenero. *s.m.* Agaso –onis; equarius –i; servus a iumentis; palafrenus, palafrenarius –i.

***palanca.** *s.f.* V. **panca.**

***palangana.** *s.f.* V. **almofía.**

palangre. *s.m.* Hamorum series ordine disposita.

***palanqueta.** *s.f.* V. **paoferro.**

palanquín. *s.m.* Lectica Sinensis *ou* Indica.

palatino¹ –a. *adx.* **1.** *Relativo ao pazo*: aulicus, palatinus –a –um. **2.** *Que está ao servizo dun pazo*: aulicus (servus).

palatino² –a. *Relativo ao padal*: palati (xen.).

palco. *s.m.* Anabathrum –i; (*do teatro, do circo*) taberna –ae; loci –orum; (*reservado aos patricios*) loca patribus divisa; (*de honor*) suggestus –us; (*imperial*) cubiculum –i.

***palear.** *v.tr.* V. **padexar.**

Palencia. top. Palantia *ou* Palentia –ae.

palenque. *s.m.* **1.** *Mil. Valo de estacas para defensa*: vallum *ou* vallus –i. **2.** *Terreo valado para espectáculo*: s(a)epes –is; s(a)eptum –i; s(a)epimen –inis; s(a)epimentum –i.

palentino –a. *adx.* e s. Palentinus *ou* Palentinus –a –um. Palantini *ou* Palentini –orum.

paleografía. *s.f.* Palaeographia –ae; palaeographica ars; antiquarum scripturarum, antiquorum codicum interpretatio *ou* studium.

paleógrafo –a. s. Palaeographus/-a; antiquorum codicum interpres.

paleolítico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao primeiro período da idade de pedra:* palaeolithicus -a -um. *s.m.* **2.** *Este período:* palaeolithicum aevum; palaeolithica aetas.

Palestina. *top.* Palaestina -ae; Palaestine -es.

palestino -a. *adx. e s.* Palaestinus -a -um; Palaestinensis -e. Palaestini -orum; Palaestinenses -ium.

palestra. *s.f.* **1.** *Antig. Lugar de exercicios para gregos e romanos:* palaestra -ae; gymnasium -i. **2.** *Recinto onde celebraban os combates os cabaleiros medievais:* V. **liza**. **3.** *Lit. Lugar ou medio onde se discute un asunto:* palaestra, scaena -ae. ♦ *Sair á palestra:* in scaenam prodire.

paleta. *s.f.* **1.** *Pa pequena para recoller algo:* rudicula -ae. V. *tamén badil, pa*. **2.** *Táboa dos pintores:* pictorum tabella. **3.** *Utensilio dos albaneis:* ascia, trulla -ae; stannatio -onis; caementarii tabella. **4.** *Pa dos homes e dos animais:* pala -ae. V. *tamén espádoa, omoplata*.

paliar. *v.tr.* Lenire; levare, sublevare; praetexere; minuere; occultare; tegere; palliare (*lit. cubrir co manto*); (*a gravidade dun delito*) facinus levare; (*un defecto*) decoris verbis vitium obducere; honesto nomine vitium praetexere.

paliativo -a. *adx.* **1.** *Que palía:* leniens -entis; mitigatorius -a -um. *s.m.* **2.** *Cousa que palía:* levamentum, lenimentum -i; (*medicamento*) medicamentum mitigatorium.

palidecer. *v.intr.* Pallere, pallescere, expallescere; exalbescere; (*falando de cousas*) pallescere; hebescere; consenescere; deflorescere. ♦ *A súa cara palidece, palideceu:* pallor ore suffunditur ou vertit faciem; pallor occupavit ora; sine colore constitit.

palidez. *s.f.* Pallor -oris; color exsanguis.

pálido -a. *adx.* **1.** *Abrancazado, albo, descolorido:* pallidus, vepallidus -a -um; exsanguis -e; pallore deformis. V. *tamén abrancazado, albo, descolorido*. **2.** *De brillo ou cor pouco vivos:* pallidus, languidus, luridus -a -um; pallens -entis.

palilleira. *s.f.* Staminum ou telarum reticulatarum tatrix.

palillo. *s.m.* Acus -us; bacillum ad filorum retia texenda.

palimoco -a. *adx. e s.* V. **badoco, paifoco**.

palimpsesto. *s.m.* Palimpsestos/-us -i; bis scriptus, abrasus ou rescriptus codex.

palinodia. *s.f.* Palinodia -ae; retractatio -onis. ♦ *Cantar a palinodia:* palinodiam canere.

pallio. *s.m.* **1.** *Manto grego:* pallium, palliolum -i. **2.** *Dosel portátil:* umbella -ae; aedicula velo tecta.

palla. *s.f.* **1.** *Cana seca dos cereais:* canna, stipula, palea -ae. **2.** *Conxunto desas canas:* palea -ae; (*para teitos e embalaxe*) culmus -i; stipa -ae; (*cama de palla*) stramen -inis; (*para estrar o chan*) stramentum -i. **3.** *Cana para sorber líquidos:* cannula, fistula -ae; tubulus -i. **4.** (fig.) *Cousa inútil ou de pouca importancia:* inanis ou futilis res; tricae, nugae -arum. **5.** (pop.) *Mas turbación:* V. esta palabra. ♦ *Non mover palla:* nihil agere; otiari; compressis manibus sedere. *Ver a palla no ollo alleo e non a viga no propio:* festucam in oculo fratris videre, trabem in proprio non videre; aliena vitia, non propria videre; in alio peduculum vides, in te ricinum non vides; pupulas observare alienas, obsiti plurimis ulceribus.

pallabarro. *s.m.* Paleatum lutum.

pallar. *s.m.* **1.** *Terreo onde se acaba de segar o ce-real:* demessus ager; messium in agris reliquiae. **2.** *Lugar onde se garda a palla e a herba:* V. **pal-leira**.

pallasada. *s.f.* Scurrilis iocus; scurriliter dictum ou factum.

pallaso -a. *s.* **1.** *Persoa que ten por oficio facer rir:* sannio -onis; circensis scurra; mimus ridiculus; risus suscitator; alapista -ae. **2.** (fig.) *Persoa frívola ou que aproveita calquera ocasión para facer rir:* scurra -ae; contemnendae levitatis vir/femina. V. *tamén bufón*.

palleira. *s.f.* Palearium -i; f(a)enile -is. V. *tamén alboio, cabana*.

palleiro. *s.m.* Palearia -is. ♦ *Can de palleiro:* V. **can**.

palleta. *s.f.* Ligula ou lingula -ae. ♦ *Mollar a palleta:* V. **beber**.

palloza. *s.f.* Casa ou domus stipa tecta.

palma. *s.f.* **1.** *Palmeira:* palma -ae. **2.** *Folla da palmeira:* spatha -ae; dactylifera frons. **3.** *Parte interior da man:* palma, vola -ae; aversa manus. **4.** *Gloria, triunfo, éxito:* palma -ae; principatus -us. *pl.* **5.** *Acción de bater as mans:* plausus -us.

- ♦ *Ganar ou levar a palma*: palmam accipere ou ferre; vincere; ceteris praestare. *Bater palmas*: V. **aplaudir**. *Traer a un na palma da man*: blandiri; blanditiis demulcere; plus aequo indulgere; alicuius voluptatibus obsecundare.
- palmada**. *s.f.* **1.** *Golpe dado coa palma da man*: manus ictus; alapa –ae. **2.** *Golpe dunha man contra a outra e o seu ruído*: plausus –us.
- palmarés**. *s.m.* Lusoris, certatoris, athletae, consociationis ludicrae curriculum.
- palmatoria**. *s.f.* **1.** *Candeeiro con pé e mango*: manuale ou manubrium candelabrum. **2.** *Táboa con furados que usaban os mestres*: ferula –ae.
- palmeira**. *s.f.* Palma –ae; phoenix –icis.
- palmeiral**. *s.m.* Palmetum –i.
- palmés –esa**. *adx.* e s. Palmipes –edis.
- palmípede**. *adx.* e s. Palmipes –edis; (*aves*) palmipedes –um; palmipeda animalia; natantes aves.
- palmó**. *s.m.* Palmus –i. ♦ *Palmó a palmo*: pedentim. *Palmó de terra*: brevissimum (terrae) spatium; brevissimus tractus. V. *tamén cuarta*.
- palometa**. *s.f.* V. *castañeta*.
- palpable**. *adx.* **1.** *Que se pode palpar*: tractabilis, tangibilis, tactilis –e. **2.** *Claro, evidente*: patens, evidens –entis; clarus, apertus, manifestus, perspicuus –a –um.
- palpar**. *v.tr.* Palpare/–ari; tangere; tractare; tentare; tactu tentare. V. *tamén apalpar*.
- pálpebra**. *s.f.* Palpebra, gena –ae; cilium –i.
- palpitación**. *s.f.* V. *latexo*.
- palpitar**. *v.intr.* V. *latexar*.
- palpo**. *s.m.* Crustaceorum barba ou appendix.
- paludismo**. *s.m.* V. *malaria*.
- palustre**. *adx.* Palustris, lacustris –e.
- pamela**. *s.f.* Petasus muliebris.
- pampa**. *s.f.* Magna planities.
- pampillo**. *s.m.* Crysantemum segetum; calendula arvensis.
- pampo**¹. *s.m.* Pampinus, capreolus, anulus –i; palmes –itis; clavicula, palma –ae.
- pampo**² –a. *adx.* V. *atónito, confuso*.
- pan**. *s.m.* **1.** *Alimento feito de masa de fariña*: panis –is; (*branco*) panis candidus, niveus; (*negro*) panis ater; (*da flor da fariña*) panis siligineus; (*de segunda*) panis cibarius, secundus ou secundarius, sordidus, plebeius, rusticus; (*de centeo, de trigo, de cebada*) panis secalicius, triticeus, hordeaceus; (*fresco*) panis tener, hodiernus ou recens; (*reseso*) panis vetus, requietus; (*relado*) panis contritus; (*a codia*) crusta –ae; (*a rafa*) panis medulla ou mollia. **2.** *Cereal do que se fai ese alimento*: panis –is. **3.** (fig.) *Alimento, sustento en xeral*: panis –is; victus –us; victus quotidianus ou cot(t)idianus. ♦ *Xexún a pan e auga*: panis et aqua pro cibo; in aqua et pane tantum ieiunium adimplere. *Cestiño do pan*: V. **paneira**. *Gañar o pan*: victum quaerere. *Pan integral*: autopyros/–us –i. *Pan sen fermento*: panis azymus. *Pan seco*: panis siccus ou solus; tantummodo panis pro cibo. *Pan de ouro*: bractea auri; panis aureus. *Poñer a un a pan pedir*: denostare; probris, conviciis ou ignominia notare; contumeliosis verbis lacessere. *Ser un cacho de pan, ser bo coma o pan*: optimum, obsequiosissimum, humanissimum, benignissimum esse.
- pana**. *s.f.* Villosi gossypii tela; villosum gossypium.
- panacea**. *s.f.* Panacea –ae; panax –acis; panchrestum medicamentum; omnium morborum remedium. ♦ *Ser unha panacea*: omnibus morbis ou nulli non morbo mederi; (*que é unha panacea*) omnimedens –entis.
- panada**. *s.f.* Manipulus –i.
- panadeiro –a**. *s.* Pistor/–trix; panifex –icis/panificca –ae; artocopus –i; artoptes –ae.
- panadería**. *s.f.* Panificina, pistrina –ae; pistrinum –i; (*elaboración do pan*) panificium –i; (*oficio de panadeiro*) furnaria –ae; panaria ars.
- panal**. *s.m.* Favus, alvus –i.
- Panamá**. *top.* Panama –ae; Panamensis Respublica. (*Canal de Panamá*) Euripus Panamensis.
- panameño –a**. *adx.* e s. Panamensis –e. Panamenses –ium.
- panasco**. *s.m.* Pascuum –i.
- panca**. *s.f.* **1.** *Alzaprema*: V. esta palabra. **2.** *Barra que serve para accionar un mecanismo*: vectis –is; (*panca de cambios*) commutatorium –i; vectis movens ou motum dans. **3.** *Pau para levar un peso entre dous ou para sostelo entre puntos de apoio*: clavis, vectis –is; palus –i; scutula –ae. **4.** (fig.) *Axuda, recurso para acadar algo*: adiuumentum, subsidium auxilium –i; columen, tutamen –inis.

pancada. *s.f.* **1.** *Golpe dado coa man, co pé ou con outro obxecto:* ictus –us; plaga –ae; verber –eris; (*dar unha pancada*) ictum, plagam infligere; vulnus inferre. **2.** *Choque entre dous corpos:* V. **choque.** ♦ *Non dar pancada:* nihil agere; otiaris; otiosum esse; compressis manibus sedere.

pancarta. *s.f.* Tabula, tabella –ae; libellus –i; prospectio –onis; auctionaria tabula; (*poñer unha pancarta*) libellum proponere; tabulam figere; tabulas conscriptas suspendere.

***panceta.** *s.f.* V. **touciño** (entrefebrado).

pancho –a. *adx.* **1.** (fam.) *Tranquilo:* V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Ollomol pequeno:* pagellus bogaraveo. *s.f.* **3.** *Peixe semellante ao ollomol:* spondyliosoma cantharus. **4.** *Chea, enchente, farta:* V. estas palabras.

páncreas. *s.m.* Anat. Pancreas –atis; pancreatica glandula.

pancreático –a. *adx.* Pancreaticus –a –um.

panda ¹. *s.m.* **1.** *Mamífero do Himalaia:* ailurus fulgens. **2.** *Mamífero máis pequeno, semellante a un gato:* ailurus minor.

panda ². *Xogo infantil:* ludus puerorum in quo alii super alium incurvatum transiliunt.

pandar. *v.intr.* **1.** *Levar unha responsabilidade, unha carga:* onus sustinere ou ferre. **2.** *Quedar, en xogos infantís:* ad alios lusores quaerendos ou capiendos manere. **3.** *Dobrar, curvarse:* V. estes verbos.

pándego –a. *adx.* **1.** *Alegre, chistoso, divertido:* V. estas palabras. *s.f.* **2.** *Algueirada, festa:* V. estas palabras. *s.* **3.** *Festeiro:* V. esta palabra.

pandeirada. *s.f.* **1.** *Composición musical acompañada de pandeiros:* musica tympanis sociata. **2.** *Baile ao son desa música:* ad sonum tympani saltatio.

pandeireta. *s.f.* Tympaniolum –i. ♦ *Sacudir a pandeireta:* V. **golpear, pegar.**

pandeireteiro –a. *s.* Tympanistes ou tympanista –ae/tympanistria –ae.

pandeiro. *s.m.* Tympanum –i. ♦ *Tocar o pandeiro:* tympanizare; tympanum pulsare ou tundere. *Facer (de algo ou de alguén) un pandeiro:* aliquid ou aliquem ad arbitrium suum, ad libidnem, ad nutum, arbitrato suo tractare ou administrare.

***pandilla.** *s.f.* V. **grupo.**

pando –a. *adx.* **1.** *Que torceu ou curvou:* curvus, incurvus, curvatus, incurvatus, tortus, inflexus –a –um. *s.f.* **2.** *Parte panda dunha cousa:* curvamen –inis; curvatura –ae; sinus, flexus –us.

pandullo. *s.m.* V. **embalo.**

paneira. *s.f.* **1.** *Cesta grande para o pan:* panarium –i. **2.** *Cestiña para o pan:* panariolum –i.

panel. *s.m.* **1.** *Soporte para propaganda, información, etc.:* tabula, tabella –ae. **2.** *Prancha usada en construción e carpintería:* lamina –ae. ♦ *Panel solar:* lamina solaris.

panexírico. *s.m.* Laudatio –onis; sollemnis, summa laudatio; laudes –um; praeconium –i; panegyricus –i; oratio panegyrica, laudativa ou magnifica; (*dun defunto*) laudatio funebris. ♦ *Facer un panexírico dunha persoa:* laudibus ad caelum efferre. V. **tamén eloxiar loar.**

pánfilo –a. *adx.* V. **cachazudo, bobo.**

panfleto. *s.m.* Libellus –i; libellus satyricus, famosus, crimosus, contumeliosus.

pánico. *s.m.* Terror –oris; (lymphaticus) pavor.

pano. *s.m.* **1.** *Tecido de la, liño, seda, algodón:* pannus –i; tela –ae; textile –is. **2.** *Trapo:* pannus –i; linteolum –i; pannus detritus, vilis ou obsoletus. **3.** *Cortina do teatro que separa o escenario dos espectadores:* aulaeum –i. ♦ *Levántase o pano:* aulaeum tollitur. *Báixase o pano:* aulaeum premittitur; (*durante a representación*) aulaeum mittitur. *Pano da cabeza:* ricinium –i. *Pano da man:* sudarium, linteum, mucinnium –i. *Pano de mesa:* mappa, mappula –ae; mantile –is; mantelium –i. *Pano fúnebre:* pallium –i; peristroma funebre.

panoco –a. *adx.* V. **bobo.**

panoplia. *s.f.* **1.** *Trofeo de armas:* tropaeum –i. **2.** *Armadura dun guerreiro:* arma –orum; gravis armatura.

panorama. *s.m.* **1.** *Paisaxe, vista:* prospectus, conspectus, circumspetus –us; spectaculum –i; naturae, loci ou locorum amoenitas ou species. V. **tamén miradoiro.** **2.** *Aspecto xeral dunha cousa:* universalis rerum facies; brevis rerum conspectus; expositio omnia summatim complectens.

panorámico –a. Prospectivus –a –um.

pantagruélico –a. *adx.* V. **desmedido, excesivo.** ♦ *Comida pantagruélica:* lauta, sumptuo-

sa, magna *ou* suc(c)ulenta cena; nimius cibus et potus.

pantalla. *s.f.* **1.** *Peza con que se resgarda ou se orienta unha luz:* lampadis umbraculum; lucis praesidium *ou* impedimentum. **2.** *Pano sobre o que se proxectan imaxes:* visifica tabula; album linteum; *(de cine)* album cinematographicum; cinematographe linteum. **3.** *Superficie en que aparecen as imaxes na televisión:* televisificum *ou* telehoramatis album. **4.** *Carauta:* V. esta palabra.

pantalón. *s.m.* Bracae –arum; femoralia –ium; *(curto)* curta femoralia; *(bombachos)* V. **bombacho;** *(raia do pantalón)* bracarum linea.

pantano. *s.m.* **1.** *Cavidade onde se retén a auga:* palus –udis; caenosus, paludosus locus; palustria –ium; campi humentes; limosa –orum. **2.** *Depósito artificial de auga:* aquae stagnatio; aqua compressa *ou* stagnans; stagnum –i.

pantanosos –a. *adx.* Caenosus, paludosus, uliginosus –a –um; paluster (palustris) –tris –tre. ♦ *Lugar(es) pantanosos(s):* palustria –ium; famicosa terra.

pantasma. *s.f.* V. **fantasma.**

panteísmo. *s.m.* Pantheismus –i; doctrina omnia deum affirmans.

panteísta. *s.* Pantheismi assecla.

panteón. *s.m.* Pantheon *ou* pantheum –i. V. **mausoleo, nicho, sepultura.**

pantera. *s.f.* Panthera –ae; pardalis –is; *(femia)* pantheris –is; *(de pantera)* pantherinus –a –um.

panterlo. *s.m.* Avium decipulum (ad instar pyramidis).

pantomima. *s.f.* **1.** *Representación teatral a base de xestos:* mimus, pantomimus –i. **2.** (fig.) *Acción ou actitude para enganar:* fraus, fraudis; dolus, ludus, iocus –i.

pantrigo. *s.m.* Panis triticeus.

pantufila. *s.f.* Crepida, crepidula, solea –ae; calcei nocturnales.

panti. *s.m.* Cruralia subligaculo coniuncta; tibialia continua subligari coniuncta.

panxoliña. *s.f.* Natalicium lullum; *(pl.)* de puero lesu cantiunculae.

panza. *s.f.* V. **bandullo.**

papá. *s.m.* Tata –ae; pater –tris.

papa¹. *s.m.* *Xefe supremo da Igrexa católica:* Pontifex –icis; Summus, Romanus Pontifex; Papa –ae.

papa². *s.f.* **1.** *Substancia branda, máis ou menos líquida:* puls, pultis; pulticula –ae; *(de fabas)* fabacea –ae; *(de pataca)* solani tuberosi pulticula; *(dos nenos que empezan a comer)* pap(p)arium –i. *pl.* **2.** *Alimento feito de fariña cocida en auga ou leite:* puls, pultis; pulticula, granea –ae; sorbitio –onis; farina cocta.

papada. *s.f.* **1.** *Vulto debaixo do queixo:* guttur *ou* collum obesum. **2.** *Dilatación do esófago das aves:* ingluvies –ei. **3.** *Pel que colga do pescozo de certos animais:* palear –aris; glandulosa cervix. V. *tamén* **barbada.**

papagaio. *s.m.* **1.** *Ave que pode imitar a fala:* psittacus –i. **2.** (fig.) *Home moi falador:* V. **charlatán, larapetas.** ♦ *O papagaio aprende a falar:* psittacus loqui discit, humanas voces reddit, imitatur sermonem humanum. *Coma un papagaio:* psittacorum more; psittacino more.

papal. *adx.* Pontificius –a –um; papalis, pontificialis –e.

papaleisión –ona. *adx.* e *s.* V. **badoco, bobo, paifoco.**

papamoscas. **1.** *Paxaro insectívoro:* muscicapa –ae. **2.** (fig. e fam.) *Bobo, paifoco:* V. estas palabras.

papán –ana. *adx.* e *s.* V. **badoco, bobo, paifoco.**

papar. *v.tr.* **1.** (fam.) *Comer:* V. este verbo. **2.** (fam.) *Sufrir os efectos ou ser vítima de algo molesto:* *(unha molladura)* madefieri; *(unha borracheira)* vino se ingurgitare, se obruere, se complere; *(unha malleira)* tergo plecti; male mulcatum *ou* plagis irrigatum esse. ♦ *Papar moscas:* V. **mosca.**

papaventos. *s.m.* Aquila chartacea; aquilina ex charta figura; chartaceus milvus.

papeira. *s.f.* **1.** *Papada:* V. esta palabra. *pl.* **2.** *Orellóns:* V. esta palabra.

papel. *s.m.* **1.** *Lámina feita a base de fibras vexetais:* charta –ae. **2.** *Folla ou anaco desta materia:* charta, scheda *ou* schida, schedula *ou* schidula, chartula –ae. **3.** *Lámina fina de metal para envolver:* stanni lamella, bractea *ou* charta; emporetica charta. **4.** *Documento escrito:* V. **documento.** **5.** *Parte dunha obra de teatro ou cine que interpreta un actor:* pars, partis; partes –ium; munus –eris. **6.** *Personaxe que o actor representa:* persona –ae. **7.** *Exercicio dun cargo ou dun*

labor: munus –eris; officium –i. ♦ *Facer o papel*: simulare; alicuius personam agere. *Papel carbón*: charta duplicatoria. *Papel moeda*: pecunia chartacea; nummaria charta; syngrapha –ae; nummus –i. *Papel pintado*: charta muralis, muraria ou parietaria. *Papel hixiénico*: mundatoria ou purgatoria charta. *Papel secante*: charta bibula. *Papel mollado*: inutile scriptum.

papelame. *s.m.* Scripta –orum; scriptorum series; nimia graphocrazia.

papeleiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ao papel*: charteus, chartaceus, chartarius –a –um. *s.f.* **2.** *Cesto onde se tiran os papeis*: chartarum quasillum; sirpiculus chartarius ou purgamentarius; sordium receptaculum. **3.** *Fábrica de papel*: chartaria ou chartarum fabrica ou officina.

papelería. *s.f.* Taberna chartaria; chartopolium –i. ♦ *Librería e papelería*: chartarum librorumque taberna; taberna chartaria et libraria. *Artigos de papelería*: res chartaria.

papeleta. *s.f.* **1.** *Folla onde se consigna un dato de interese ou se acredita un dereito ou obriga*: scheda, schida, scida, schedula, schidula, scidula –ae; chartula –ae; (*de voto*) scidula, sorticula, tabella –ae; (*de exame*) suffragiorum scholasticorum scheda. **2.** (*fig. e fam.*) *Asunto difícil de resolver*: arduum, laboriosum, difficile munus, officium, mandatum.

papila. *s.f.* Papilla –ae.

papiro. *s.m.* Papyrus, papyrum –i; (*de papiro*) papyraceus, papyrinus, papyrius –a –um; (*abundante en papiro*) papyrifere –era –erum.

papisa. *s.f.* Papissa –ae.

papista. *adx.* e s. Summi, Romani Pontificis ou Papae fautor/-trix. ♦ *Máis papista có papa*: docto doctior.

papo. *s.m.* **1.** *Dilatación do estómago das aves*: ingluvies –ei. **2.** *Barbada*: V. esta palabra. **3.** *Queixelo*: mentum –i. **4.** *Pel que lles colga a certos animais pola parte baixa do pescozo*: V. **barbada, papada**. **5.** *Masa de carne en certas partes do corpo*: (*barriga*) alvus –i; venter –tris; (*da perna*) sura –ae; (*doutras partes*) prominentia –ae. **6.** (*pop.*) *Bocio*: V. esta palabra.

papoia. *s.f.* **1.** *Insecto dos coleópteros*: V. **barrosiña**. **2.** *Insecto dos lepidópteros*: V. **bolboreta**.

papón –ona. *adx.* **1.** *Que goza comendo*: V. **comedor, comellón, lambón**. **2.** *Que ten*

pouca intelixencia e pouca malicia: V. **badoco, bobo, paifoco**.

paporroibo ou paporrubio. *s.m.* Erithacus rubecula.

papoula. *s.f.* Rhaeas –adis; rhaea –ae; papaver –eris.

papuxa. *s.f.* Trochilus, regulus, regaliolus, regaviolus –i.

paquebote. *s.m.* Actuararia, oneraria (navis); celox –ocis.

paquete¹. *s.m.* *Cousa ou conxunto de cousas envoltas*: fascis –is; fasciculus –i; involucrum –i; sarcinula –ae. ♦ *Paquete postal*: fascis cursualis; involucrum publico cursu missum.

paquete². *s.m.* V. **paquebote**.

paquidermo. *s.m.* Pachydermum –i; (*pl.*) pachydermorum genus.

Paquistán. top. Pakistania –ae.

paquistaní. *adx.* e s. Pakistanianus –a –um. Pakistaniani –orum.

par. *adx.* **1.** *Igual ou semellante*: par, compar –aris; similis –e. V. **tamén afín, idéntico, igual**. *s.m.* **2.** *Conxunto de dous seres iguais ou da mesma especie*: par, paris; bini –ae –a; (*un par de bois*) bini boves; iugum –i; (*de rulas*) par turturum; (*dous, tres, catro, cinco pares de zapatos*) bis, ter, quater, quinques bini calcei. **3.** *Que se pode dividir por dous (número)*: par, paris. **4.** *Título nobiliario nalgúns países*: altioris ordinis vir; (*pl.*) proceres regni; (*de Francia, de Inglaterra*) Gallici, Anglici regni proceres. ♦ *A par, de par, ao par*. *loc. adv.*: una; simul; pariter. *A par de, de par de, ao par de*. (*loc. prep.*): prope; iuxta; propter. *De par en par*: laxe; late; ample; expansis ou patentibus foribus. *Xogar a pares ou impares*: par impar ludere. *Non ter par*: ceteros omnes praestare, antecellere ou anteire.

para¹. *prep.* **1.** *Indica fin, utilidade*: ad e ac., dat. ou pro e abl. (*estar preparado para todo, para unha viaxe*) ad omnia, ad proficiscendum paratum esse; (*buscaban un bo lugar para edificar a cidade*) quaerebant locum aptum condendae urbi, ad urbem condendam, ad condendum urbem, ut conderent urbem; (*para a defensa da cidade*) ad urbis praesidium; (*non aprendemos para a escola, senón para a vida*) non scholae, sed vitae discimus; (*para min traballas*) pro me laboras; (*este é un vestido bo para ti*) apta est haec vestis tibi; (*é un deshonor para os seus*) suis dedecori est. **2.** *Expre-*

sa dirección: ad (menos precisa); in (más precisa); (ir para a cidade) ad urbem ire; (marchou para a cidade) in urbem profectus est. **3.** *Indica tempo, exacto ou aproximado:* ad; abhinc; (estarei aí para as dez) ad horam decimam adero; (vai para tres anos que morreu) abhinc prope tres annos mortuus est. **4.** *Expresa duración:* ad; in; (temos pan para todo o ano) panem ad totum annum habemus. **5.** *Indica que un feito non é adecuado respecto a outro: (pouco agasallo lle fan para o que el esperaba) parum laute habetur prout spe praesumpsit; (para o que eran aqueles tempos) ut tum res erant.* **6.** *Expresa motivo ou causa:* ut quid?, cur?, quare?, quid?, quo?; (para que vas tan á présa?) quo adeo properas?; (para que fas coma que non sabes?) ut quid te inscium simulas? **7.** *Xunto con estar e seguida doutro verbo, indica que a acción está próxima a cumprirse: (está para saír) in eo est, prope est ut proficiscatur; proficisci ou professionem parat; (César estaba para chegar) Caesar iamiam adventabat; (o verán está para vir) imminet aestas.* **8.** *Indica a persoa á que vai dirixida unha acción ou coa que se establece unha relación: (cada un recolle para si) sibi quisque metit.* **9.** *Expresa unha opinión, unha crenza: (para min que non fas ben) meo (quidem) iudicio, ut mihi videtur, ut opinio mea fert, perperam agis, non recte agis; (para os sabios a cousa non é así) ut sapientibus placet non sic se res habet. ♦ Para que. (loc.conx.): ut; eo ut; quo. Para sempre: (usque) in aeternum. Pouca paga para moito traballo: exigua pro labore merces.*

para². *s.f. Pel dalgúns froitos: V. casca, pela.*

parabén. *s.m. Gratulatio –onis; (dar parabéns ou o parabén) alicui gratulari; de aliqua re gratulari; congratulari. V. tamén hora boa (en).*

parábola¹. *s.f. Mat. Liña curva: parabola –ae.*

parábola². *s.f. Relato con lección moral: parabola, figura –ae.*

parabólico –a. *adx. Parabolicus –a –um. ♦ Antena parabólica: V. antena.*

parabrisas. *s.m. Vitrum autocineti anterius.*

paracaídas. *s.m. Decidiculum –i; umbella descensoria, salvifica ou adaperibilis.*

paracaidismo. *s.m. Ars (ususque) umbellae descensoriae; ludus ou lusus descensorius.*

paracaidista. *s. Miles ou homo deciduus, decidiculo utens ou instructus; mulier decidua.*

parachoques. *s.m. Repugnaculum –i; transtillum collisiones impediens ou propulsans; adversus collisus munimen ou munimentum.*

parada. *s.f. V. parado.*

paradeiro. *s.m. V. paradoiro.*

paradigma. *s.m. Specimen –inis; exemplar –aris; exemplum –i; paradigma –atis.*

paradigmático –a. *adx. Paradigmaticus –a –um; exemplaris –e.*

paradisíaco –a. *adx. Paradisiacus, gratissimus, amoenissimus, pulcherrimus –a –um; caelestis –e.*

parado –a. *part. 1. Part. do verbo parar: quietus, requietus, impeditus, retentus –a –um. adx. 2. Que non ten axilidade nin decisión: deses, reses –idis; segnis –e; lentus, ignavus, languidus, remissus –a um; socors –ordis; iners –ertis. 3. Que está sen emprego: ab opere vacuus ou destitutus; nulli operi addictus; invite otiosus; nulla certa opera fungens. Tamén s.: operarius coacte otiosus; homo negotii quaestusque expers ou opere destitutus; (os parados) turmae hominum invite otiosorum ou opere carentium. V. tamén desempleado. s.f. 4. Acción de parar ou pararse: mora –ae; moratio, commoratio –onis. 5. Lugar onde para un medio de transporte: statio –onis. 6. Reunión de tropas para un desfile ou revista: ostensionalis pompa militaris; milites ostensionales.*

paradoiro. *s.m. Terminus, locus –i; statio –onis; finis –is; exitus –us; habitatio –onis, domicilium –i.*

parador. *s.m. Deversorium ou diversorium publicum.*

paradoxal. *adx. A communi sensu abhorrens.*

paradoxo. *s.m. Paradoxon –i; sententia a communi sensu abhorrens.*

parafina. *s.f. Paraffinum –i.*

paráfrase. *s.f. 1. Comentario que explica ou amplía: paraphrasis –is; circuitus eloquendi; ambitus orationis. 2. Tradución libre: libera ou liberior interpretatio.*

parafrasear. *v.tr. Pluribus, mutatis ou aliis verbis exprimere, exponere ou explicare; per paraphrasim interpretari.*

parafuso. *s.m.* **1.** *Peza que se introduce ao facela xirar:* cochlea –ae; (*coa súa porca*) praelum –i. **2.** *Fuso grande:* torcularius fusus.

parágrafo. *s.m.* **1.** *Sección dun discurso, capítulo, lei, etc.:* articulus –i; caput –itis; capitulum –i; clausula –ae. **2.** *Parte comprendida entre dous puntos e á parte:* paragraphus –i.

Paraguai. *top.* Paraguaia –ae; Paraquaria –ae.

paraguaio –a. *adx.* e *s.* Paraguaianus –a –um. Paraguaiani –orum.

paraíso. *s.m.* **1.** *Rel. Ceo:* caelum –i; paradisus –i; beata *ou* superna civitas; caelestis beatorum sedes; caeli sedes; beatorum regnum; caelestia regna. **2.** (fig.) *Lugar agradable e ameno:* amoenissimus locus; paradisus –i. ♦ *Paraíso terreal:* paradisus (terrestris).

paralama. *s.m.* **V. gardalama.**

paralelepípedo. *s.m.* *Xeom.* Parellelepipedon *ou* paralelepipedum –i.

paralelismo. *s.m.* **1.** *Condición de paralelo:* parallelismus –i. **2.** *Semellanza ou correspondencia entre dúas cousas:* similitudo –inis; aequilatatio –onis. **3.** *Recurso literario polo que se repite unha estrutura sintáctica ou semántica:* concinnitas –atis.

paralelo –a. *adx.* **1.** (*Liña, plano, etc.*) *que garda sempre a mesma distancia:* parallelus –a –um; parallelos –on. **2.** (fig.) *Que segue a mesma dirección, que ten o mesmo obxectivo:* parallelus –a –um. **3.** *Que se corresponde máis ou menos co oficial, legal, etc., pero á marxe:* non ex officio vulgatus; fere publicus; parallelus –a –um. **V. tamén oficioso.** *s.f.* **4.** *Xeom. Recta paralela:* linea paralela, aequidistans, aequi distans *ou* paribus intervallis disposita; (*pl.*) lineae paribus *ou* aequis intervallis inter se distantes; alternae lineae. *s.f.* **5.** *Xeom. Cada un dos círculos imaxinarios da esfera terrestre paralelos ao ecuador:* parallelus (circulus). *s.f.pl.* **6.** *Aparello ximnástico:* asseres paralleli.

paralelogramo. *s.m.* Parallelogrammum –i.

parálise. *s.f.* Paralysis –is; debilitas –atis; membrorum debilitas; nervorum resolutio; membrorum impedimentum; paralytica nervorum resolutio; (*progresiva*) ingravescens *ou* increscens paralysis. ♦ *Provocar a parálise do Estado:* nervos reipublicae frangere.

paralítico –a. *adx.* e *s.* Paralyticus/-a (vir/femina); paralyti impeditus, affectus, laborans; membrorum captus. ♦ *Estar ou quedar paralítico:* paralyti corripit *ou* conflictari; debilitari; resolvi; omnibus membrorum *ou* parte membrorum capi; (*de repente*) necopinato paralyti ictu corruiere.

paralizar. *v.tr.* **1.** *Producir parálise:* paralyti inducere; nervorum resolutionem efficere. **2.** (fig.) *Deter a acción ou o movemento de algo ou alguén:* debilitare; infirmare; frangere; sistere; sustinere; comprimere; impedire; prohibere; coercere. *v.pr.* **3.** (fig.) *Deter ou seu movemento algo ou alguén:* consistere; adstare; (*polo frío*) frigore torpere; (*polo medo*) membra metu debilitari. ♦ *A folga fixo que toda a actividade se paraliza:* operisticium effecit ut omnis industria consisteret.

paramento. *s.m.* **1.** *Tapiz ou adorno que reviste unha parede:* peripetasma, peristroma –atis; textilis pictura; ornatus –us. **2.** *Arquit. Cara exterior dunha parede:* parietis anterior facies. **3.** *Cara puida dunha pedra:* limata facies. ♦ *Paramentos sacerdotais:* sacerdotalia ornamenta; sacerdotales vestes; altaris ornatus. **V. tamén ornamento.**

parámetro. *s.m.* **1.** *Mat. Cantidad fixada que se mantén constante:* parametron –i. **2.** (fig.) *Cousa que se toma como referencia:* regula et iudicium.

páramo. *s.m.* Solitudo –inis; eremus –i; frigidus, desertus locus; paramus –i.

parangón. *s.m.* **V. comparación.**

paraninfo. *s.m.* Paranympus –i; amphitheatrum –i.

paranoia. *s.f.* Amentia, dementia, insania, paranoia –ae.

paranoico –a. *adx.* e *s.* Amens, demens –entis; insanus/-a (vir/femina).

paranormal. *adx.* A norma et regula recedens; a communi lege abhorrens; praeter normam regulamque; metapsychicus –a –um; mentis humanae captum excedens.

parapeto. *s.m.* Pluteus –i; agger –eris; lorica –ae.

paraplexía. *s.f.* *Med.* Paraplegia –ae; artuum inferiorum resolutio; inferioris corporis paralysis.

parapléxico –a. *adx.* Paraplegicus –a –um; paraplegia debilitatus, mancus *ou* captus.

parar ¹. *Quitar a para ou a pel:* **V. espelicar, es- tonar, mondar, pelar.**

parar ². *v.tr.* **1.** *Deter*: V. **deter**, **paralizar**. *v.intr.*

2. *Cesar*: V. **cesar**, **deter(se)**, **paralizar(se)**.

3. *Aloxarse, ir a un lugar*: deversari ou diversari;

deverti ou diverti; devertere ou divertere; hospitari; in hospitio apud aliquem esse; consistere. **4.**

Acabar; quedar; terminar: venire, devenire; (*non se sabe en que parará isto*) quorsum hoc accidat incertum est; (*tenme sen coidado a onde vai parar a túa resposta*) quorsum recidat responsum tuum non laboro. **5.** *Permanecer nun lugar*: sistere, consistere; immorari; subsidere. **6.** *Interromper unha actividade como protesta*: ab opere cessare; opus deserere. V. *tamén* **folga**. *v.intr. e pr.*

7. *Deterse*: V. **deter(se)**, **paralizar(se)**. *v.pr.* **8.** *Poñer coidado en facer algo*: niti, inniti; maximis viribus alicui rei incumbere. V. *tamén* **esforzarse, esmerarse**. ♦ *Para un pouco (de falar) sistere paulatim. Ir parar*: tendere; occurrere; (*nisto foi parar todo*) huccine tandem omnia reciderunt; (*pero, a onde vai parar isto?*) sed quorsum haec pertinent? *Non parar (non soportar)*: graviter, aegre, moleste aliquid ferre ou pati; intolerabilem, intolerandum, molestum, impatibilem, non ferendum aliquid esse; (*non parar coa calor*) vim aestus intolerandam esse; (*co frío, coa fame, coa calor*) frigus, famem, calores vix ferre. *Onde vai parar!*: aliquid longe dissimile esse; (*onde vai parar unha cousa coa outra!*) quid illa sunt collata cum iis! *Quedar, saír ben parado*: superiorem, victorem, incolumem, fortunatum discedere; proficere; bonos exitus consequi. *Quedar, saír mal parado*: male vertere; non ou secus procedere; parum prodesse; propositum non assequi. V. *tamén* **fracasar**.

pararraios. *s.m.* Munimen adversus fulmen; apparatus fulmina avertens; (*radioactivo*) radicans fulminum dissolutor.

parasitismo. *s.m. Med.* Parasitatio –onis; parasitica vivendi ratio.

parasito –a. *adx.* **1.** *Biol.* *Que se alimenta doutro ser vivo*: parasitus, parasiticus –a –um. *Tamén s.:* bestiola parasita; animal parasitum ou alienis impensis altum. **2.** (fig.) *Persoa que vive ociosa e á conta dos demais*: parasitus/-a; parasitaster –tri; catillo, capito –onis; laudicenus –i; bonarum cenarum assector/-trix. ♦ *Ser un parasito*: parasitari; catillare. *Ramas parasitas*: rami inutiles. *Plantas parasitas*: sentes –ium.

paraxo. *s.m.* Umbella solaris; umbraculum –i.

paraugas. *s.m.* Umbella –ae; umbraculum –i. ♦

Fábrica, tenda de paraugas: umbellarum officina; umbellarum taberna.

paraugueiro –a. *s.* **1.** *Persoa que afía coitelos, arranxa paraugas, potas, etc.*: acuminator –oris; umbellarum, ollarum concinnator ou compositor. **2.** *Persoa que fai ou vende paraugas*: umbellarum opifex, artifex ou venditor. *s.m.* **3.** *Moble onde se pousan os paraugas*: umbellarum cista ou repositorium.

paraxe. *s.f.* V. **parada**.

parceiro –a. *s.* **1.** *Propietario de terras ou gando respecto a quen as traballa e cría e deste con respecto a aquel*: partiarius/-a; vil(l)icus/-a; colonus partiarius; (*a base de escravos*) colonus urbanus. **2.** *Cada unha das persoas que posúe e utiliza en común unha propiedade*: socius –i; particeps –ipis.

parcela. *s.f.* **1.** *Porción de terreo, división dunha superficie máis grande*: agri pars, particula, lacinia ou portio; agellus partitionalis; (*adquirida por sorteo*) sors, sortis; accepta –ae. **2.** (fig.) *Porción de algo*: particula, particella, minutia –ae.

parcelamento. *s.m.* Bonorum ou emolumentorum partitio ou distributio.

parcelar. *v.tr.* Bona ou emolumenta partiri.

parcería. *s.f.* Vil(l)icatio –onis; locatio partibus facta.

parche. *s.m.* **1.** *Pano que se aplica a unha ferida*: pittacium, splenion ou splenium –i; emplastrum –i. **2.** *Peza que se pon para reparar algo roto*: emplastrum –i. **3.** (fig.) *Solución provisional ou que non resolve o problema*: consilium temporarium; compositio ad tempus; artificium –i.

parcial. *adx.* **1.** *Que concirne só a unha parte*: particularis, partialis –e. **2.** *Que toma parte por algo ou alguén, sen ter en conta a verdade ou a xustiza*: partium studiosus; iniquus, cupidus –a –um; haud aequus. ♦ *Xuíz parcial*: iudex iniquus ou ambitiosus.

parcialidade. *s.f.* **1.** *Actitude de quen é parcial*: studium –i; iniquitas, cupiditas –atis; mentium ou voluntatis inclinatio; pravus favor; personarum acceptio. **2.** *Por ext., carácter parcial de algo*: iniquitas –atis. ♦ *Amosar parcialidade por alguén*: alicui (nimis ou inique) indulgere. *Amosan parcialidade por unha das partes*: altera apud eos pars gratia praevalat.

parco –a. *adx.* **1.** *Moderado, sobrio:* V. estas palabras. **2.** *Que consiste en alimentos simples e pouco abundantes:* V. **frugal**.

pardal. *s.m.* V. **gorrión**.

pardela. *s.f.* Procellaria diomedea.

pardo –a. *adx.* Fuscus, cinereus, cineraceus –a –um.

parecer ¹. *s.m.* V. **critério, opinión**.

parecer ². *v.intr.* **1.** *Aparentar; figurar:* videri. V. *tamén* **aparentar, figurar**. *v.pr.* **2.** *Asemellar(se), imitar(se):* assimilari; similem esse; similitudinem habere, ferre, reddere *ou* referre; speciem rei ferre, gerere, offerre, repraesentare; effigiem habere *ou* ostendere; ad similitudinem accedere; (*parecer soldado*) militis speciem praebere *ou* referre. V. *tamén* **asemellar(se), imitar(se)**. ♦ *Ao parecer, polo que parece:* ut videtur.

parecido –a. *adx.* **1.** *Análogo, parello, semellante:* similis, consimilis –e; par, paris; (*en todo*) persimilis –e; unus et idem; par atque idem; par et unus. *s.m.* **2.** *Analoxía, semellanza, similitude:* similitudo –inis; assimilatio –onis; simile –is. ♦ *Ser ben parecido:* decorum, venustum esse.

parede. *s.f.* **1.** *Muro:* paries –etis; (*mestra*) paries primarius; (*medianeira*) intergerinus, communis, medianus paries. V. *tamén* **muro**. **2.** *Cara ou superficie lateral dun corpo:* paries –etis; latus –eris. **3.** *Anat. Estrutura que limita unha cavidade ou un órgano:* murus –i; paries –etis. ♦ *Meter entre catro paredes:* V. **encarcerar**. *Vivir entre catro paredes:* intra domesticos parietes vivere; lucem fugere; in occulto se continere. *Estar entre a espada e a parede:* V. **espada**.

paredón. *s.m.* **1.** *Pared que quedou en pé nun edificio en ruínas:* parietina –ae. **2.** *Pared ou muro moi grosos:* solidus, ingens murus. **3.** *Muro contra o que se executaban os fusilamentos:* supplicii paries. ♦ *Levar ao paredón:* V. **fusilar**.

parello –a. *adx.* **1.** *Análogo, parecido:* aequalis, parilis –e; aequus, coaequus –a –um. V. *tamén* **análogo, parecido**. *s.f.* **2.** *Conxunto de dúas persoas ou animais:* par, paris; (*de animais*) iugum –i; (*de home e muller*) coniuges –um. V. *tamén* **par**.

parente. *adx.* Familiaris, gentilis, affinis –e; necessarius, consanguineus, propinquus, cognatus, agnatus –a –um; propinquitate coniunctus; generis consors. *Tamén s.:* affinis –is (*por ma-*

trimonio); cognatus/-a (*de sangue*); (*próximo*) proximus cognatione. ♦ *Os parentes:* propinqui, cognati –orum; (*próximos e lonxanos*) propinqua et longinqua cognatione adiuncti. V. *tamén* **familiar**.

parentela. *s.f.* V. **parente**.

parentesco. *s.m.* **1.** *Relación entre persoas cun antepasado común:* cognatio –onis; propinquitas –atis; necessitudo –inis. **2.** *Relación establecida pola sociedade:* affinitas –atis; agnatio –onis. **3.** *Relación entre cousas que se parecen:* similitudo –inis; affinitas –atis.

paréntese. *s.f.* **1.** *Elemento accesorio:* interpositio, interiectio, interclusio, digressio –onis; parenthesis –is. **2.** *Signo ortográfico:* uncus rotundus. ♦ *Dicir entre parénteses:* obiter *ou* per transenam dicere.

pareo. *s.m.* Vesticula –ae; semicinctium –i.

paria. *s.* **1.** *Individuo da clase máis baixa entre os hindús:* Indus/-a infimi ordinis; infimus/-a *ou* infimo loco natus/-a vir/femina. **2.** (*fig.*) *Persoa excluída das vantaxes dos demais:* infimi ordinis vir/femina.

parida. *adx.f.* **1.** *Que pariu hai pouco:* feta, enixa, puerpera –ae; (*viñan as amigas felicitar á parida*) veniebant ad fetam amicae gratulatum. *s.f.* **2.** (*fam.*) *Dito ou feito estúpido e sen sentido:* insultitas –atis; ineptiae –arum. V. *tamén* **nicidade**. ♦ *Non digas máis paridas:* desine *ou* desinas factuari *ou* ineptire.

parietal. *s.m.* Anat. Os parietale. *Tamén adx.:* parietalis –e. ♦ *Lobo parietal:* lobus parietalis.

parir. *v.tr.* e *intr.* Parere; eniti; parturire; gignere; partum eniti *ou* edere; (*os animais*) fetus procreare; eniti.

París. top. Lutetia Parisiorum. Lutetia –ae.

parisiense. *adx.* e *s.* Parisius, Parisiacus –a –um; Parisiensis –e. Parisii –orum; Parisienses –ium.

paritario –a. *adx.* Peraequatus –a –um; paribus partibus constans; ex aequalibus partibus compositus.

parkinson. *s.m.* Morbus Parkinsonianus (a medico Britannico J. Parkinson ita appellatus).

parladoiro. *s.m.* Locutorium –i.

parlamentar. *v.intr.* Colloqui; de condicionibus agere *ou* tractare; condiciones pacis postulare.

parlamentario –a. *adx.* **1.** *Relativo ao parlamento:* popularis –e. **2.** *Membro do parlamento:* popularis orator; popularis ou populi legatus; legiferi consilii sodalis. **3.** *Persoa enviada para tratar co inimigo da paz, da rendición, etc.:* conductor/-trix; orator/-trix; (*mandar parlamentarios*) mittere legatos de pace. ♦ *Monarquía parlamentaria:* regnum reipublicae institutis conveniens.

parlamentarismo. *s.m.* Legumlatorum popularium regimen.

parlamento. *s.m.* **1.** *Asemblea dos representantes do pobo:* legiferum ou legumlatorum consilium; legumlatorum ou oratorum (popularium) coetus; curia –ae; parlamentum –i. **2.** *Edificio, sede desta asemblea:* legifera ou legumlatorum aula; legumlatorum popularium aedes ou sedes. ♦ *O Congreso e o Senado:* V. **cámara, corte.**

parnaso. *s.m.* **1.** *A poesía:* V. esta palabra. **2.** *Conxunto de poetas:* poetae –arum; vates –um.

paro. *s.m.* **1.** *Falta de traballo:* coacta operis vacatio; coacta ab opere cessatio; coacta vacuitas laboris; invita operis vacatio; invitum otium. V. *tamén desemprego.* **2.** *Folga:* V. esta palabra.

parodia. *s.f.* Ridicula ou iocosa imitatio; ludibrium –i.

parodiar. *v.tr.* Ad ridiculum detorquere; imitando deridere; iocose imitari; (*unha poesía*) poema in obscenos versus deflectere.

parola. *s.f.* Sermo –onis; sermocinatio –onis; sermo familiaris; colloquium –i. V. *tamén charla.*

parolar. *v.intr.* Argutari; fabulari; sermocinari; blat(t)erare. V. *tamén charlar.*

paroleiro –a. *adx.* Verbosus –a –um; loquax –acis. V. *tamén charlatán, falangueiro.*

parónimo. *s.m.* Paronyma –orum.

paronomasia. *s.f.* Paronomasia –ae; adnominatio –onis.

paroxismo. *s.m.* **1.** *Med. Estadio máis agudo dunha enfermidade:* impetus –us; paroxysmus –i; (*de dor*) summi doloris intentio; (*de febre*) febris accessio ou accessus. **2.** (*fig.*) *Máxima intensidade dun sentimento ou dunha sensación:* impetus, accessus –us; (*de rabia*) rabies –ei; (*de ira*) irae fervor.

parque. *s.m.* **1.** *Terreo dedicado á distracción:* horti –orum; horti urbani; ager consaeptus; consaeptum, viridarium –i. **2.** *Recinto onde se gardan municións, viveres e material militar:* saeptum ou consaeptum militare. **3.** *Conxunto de vehículos dun organismo, un país, etc.:* consaeptum autocinetorum; autovehicularum saeptum. ♦ *Parque de atraccións:* consaeptum recreatorium; area festiva; pratum festivum. *Parque nacional:* consaepti publici horti. *Parque zoolóxico:* thetrotrophium –i; hortus animalibus spectandis; saeptum zoologicum.

parqué. *s.m.* Pavimentum (e ligno) tessellatum ou e ligneis tessellis.

parra. *s.f.* Pergulana ou scansilis vitis; vinea alta. ♦ *Paseo emparrado:* V. **emparrado.**

parrafeo. *s.m.* V. **charla, parola.**

parrafeo. *s.m.* V. **charla, parola.**

***párrafo.** *s.m.* V. **parágrafo.**

parraguesa. *s.f.* Mantis religiosa.

parricida. *s.* Parricida –ae; patris occisor ou interfecto/-trix.

parricidio. *s.m.* Parricidium –i; patris occisio.

parrocha. *s.f.* **1.** *Sardiña pequena:* sardin(i)a minor. **2.** (*pop.*) *Vulva:* V. esta palabra.

párroco. *s.m.* Parochus, parochianus –i; parochensis presbyter.

parroquia. *s.f.* **1.** *Territorio baixo a dirección dun párroco:* paroecia, parochia –ae; parochi dicio. **2.** *Igrexa parroquial:* ecclesia paroecialis. **3.** *Conxunto de fieis dese territorio:* paroecia –ae; paroecianorum ou parochianorum coetus; christifidelium communitas.

parroquial. *adx.* Paroecialis ou parochialis –e.

parroquiano –a. *s.* Paroecianus, parochianus/-a; paroeciae incola.

parrugueira. *s.f.* V. **cheminea.**

parrulo –a. *s.* V. **pato.**

parrumeira. *s.f.* V. **cheminea.**

parsimonia. *s.f.* V. **cachaza, pachorra.**

parsimonioso –a. *adx.* V. **cachazudo.**

parte. *s.f.* **1.** *Cantidade separada dun todo:* pars, partis; portio –onis; particula, portiuncula –ae. **2.** *Banda, lado, lugar pouco preciso:* pars, partis; locus –i; loca –orum; regio –onis; (*dunha e doutra parte*) utrinque; utrobique; ex utraque parte; hinc atque illinc; invicem; (*de todas as partes*) undique; ex omnibus partibus; (*en todas partes*) ubique; (*en calquera parte*) alicubi; (*a calquera*

parte) quoquam, quopiam; aliquo terrarum; in aliquas terras. **3.** *Persoa ou grupo que participa nun mesmo asunto:* negotiator/-trix. *pl.* **4.** *Órganos xenitais:* natura -ae; naturalia, genitalia -ium; verenda -orum. *s.m.* **5.** *Escrito breve para dar unha noticia urxente:* nuntius -i. **6.** *Comunicación por radio, por teléfono:* nuntius -i; per radiophonium, per telephonium communicatio; radiophonicum diarium; radiophonica diurnorum narratio, enuntiatio *ou* evulgatio; (*por televisión*) televisifici commentarii. **7.** *Cada un dos litigantes dun preito:* pars, partis; (*a parte contraria*) pars adversa; adversarius -i; adversarii -orum; (*escoitada unha soa parte*) una tantum parte audita; ♦ *Á parte:* separatim; seorsum; secreto. *Á parte de:* praeter; adde quod. *Dar parte:* aliquem certiozem facere; aliquid cum aliquo communicare *ou* ad aliquem referre. V. *tamén* **denunciar.** *De (+ noción de tempo) a esta parte:* (*de tres días, de tres anos a esta parte*) tribus abhinc diebus *ou* annis; iam abhinc tres dies *ou* annos; iam tertium diem *ou* annum. *De parte a parte:* (*traspasar*) transfodere, perfodere; (*un corpo*) corpus transverberare, transfigere; (*un tiro traspasouno de parte a parte*) per medium pectus iactus ad tergum penetravit. *De parte de.* **1.** *A favor de:* pro (*abl.*). **2.** *En nome de, por encargo de:* ab aliquo; alicuius nomine *ou* verbis; (*da túa, da miña parte*) tuo, meo nomine; tuis, meis verbis. *Unha parte ... outra parte:* pars ... pars; alter ... alter; alius *ou* alii ... alius *ou* alii; pars ... ceteri. *Dunha ou por unha parte ... doutra ou por outra parte:* hinc ... illinc. *En parte:* partim; ex parte. *Partes pudendas:* V. **4.** *Pola miña parte:* ego quidem; equidem; quod ad me attinet. *Ter ou tomar parte en:* socium *ou* participem esse; (*nun tratado*) participem in foedere fieri; (*no goberno*) esse in reipublicae consortio; ad rempublicam accedere; (*na guerra*) bello se immiscere *ou* interesse. *Por partes:* per partes; pedetem(p)tim. *Dividir en dúas, en tres partes, a partes iguais:* in duas, in tres partes, bifariam, aequa portione dividere. *Dividido en dúas, en tres partes:* bipertitus, tripartitus -a -um.

parteira. *s.f.* Obstetrix -icis. V. *tamén* **comadroua, matrona.**

parteluz. *s.m.* *Arquit.* Fenestra bipertita.

partición. *s.f.* Bonorum, emolumentorum, beneficiorum partitio *ou* distributio; (*dunha herencia*)

(*herctum* -i; (*provocar unha partición*) (*herctum* ciere. V. *tamén* **división, partilla.**

participación. *s.f.* **1.** *Acción de participar:* participatio, communicatio -onis; consortium -i. **2.** *Comunicación, aviso, noticia:* nuntius -i; notitia -ae. **3.** *Parte dun décimo de lotería:* tesserae publicae alae pars.

participante. *adx.* e s. Particeps -ipis; consors -ortis.

participar. *v.intr.* **1.** *Ter ou tomar parte en algo:* V. **colaborar, compartir, cooperar, intervir.** *v.tr.* **2.** *Facer partícipe de algo:* V. **comunicar, parte** (dar).

partícipe. *adx.* Particeps -ipis; (*dos proxectos, da sorte, da dor*) consiliorum, fortunae, doloris socius; (*da ledicia*) gaudii, laetitiae consors. ♦ *Facer partícipe:* V. **comunicar, parte** (dar).

participio. *s.m.* Participium -i; participiale nomen; participialia (verba).

partícula. *s.f.* **1.** *Parte moi pequena de materia:* particula, portiuncula -ae. **2.** *Gram. Parte invariable da oración:* particula, dictiuncula, vocula -ae; (*inseparable*) praeverbium -i; (*afirmativa, negativa*) vocula assertiva, assensum significans *ou* negans.

particular. *adx.* **1.** *Propio, dunha soa persoa ou cousa:* singularis -e; proprius -a -um; (*defecto particular da vellez*) vitium senectutis proprium. **2.** *Característico, especial:* peculiaris, singularis, specialis -e; sui generis. **3.** *Privado, persoal:* proprius, privatus -a -um; (*meu, teu*) meus, tuus -a -um. **4.** *Individual:* singularis, specialis, peculiaris -e; proprius -a -um. *s.m.* **5.** *Persoa privada:* privatus/-a vir/femina. ♦ *En particular.* **1.** *Á parte:* singulatim, singillatim; separatim; seorsum. **2.** *De maneira especial, sobre todo:* nominatim; praesertim; praecipue; maxime.

particularidade. *s.f.* **1.** *Calidade de particular:* singularitas -atis. **2.** *Circunstancia, feito particular:* adiuncta -orum.

partida. *s.f.* **1.** *Acción de partir dun lugar:* abitus, exitus, egressus, digressus -us; itio, abitio, discessio, abscessio, egressio, digressio -onis. **2.** *Documento que dá fe de certos actos:* adnotatio -onis; nomen -inis. V. *tamén* **certificado.** **3.** *Cantidade de mercadoría, lote:* portio -onis; quantitas -atis. V. *tamén* **lote.** **4.** *Conxunto de mans de que consta un xogo ou de accións para gañalo*

ou perdelo: ludus -i; lusus -us; lusio -onis; ludicrum certamen.

partidario -a. s. e *adx.* Assecla -ae; sectator/-trix; fautor/-trix; studiosus, deditus, addictus -a -um; favens -entis. ♦ *Os partidarios do rei*: factio regis. *Partidario da paz*: pacis laudator.

partido. *s.m.* **1.** *Grupo organizado de persoas que teñen as mesmas opinións*: factio -onis; (*político*) pars, partis; partes -ium; civilis *ou* politica pars *ou* factio; (*do goberno*) factio dominans; partes primum locum assecutae, tenentes *ou* obtinentes; (*maioritario*) valentior factio; (*da oposición*) altera pars; adversariorum factio; adversae factionis homines; (*democrático*) popularis pars *ou* factio; (*comunista*) communistarum factio; (*demócrata cristiano*) partes popularium christianorum; (*revolucionario*) turbulenta factio. **2.** *Competición deportiva*: certamen -inis; ludicrum certamen; certatio, contentio, lusio -onis; ludus -i; lusus -us. **3.** *Proveito que se saca dunha cousa*: commodum -i; utilitas -atis; profectus, quaestus -us. ♦ *Partido xudicial*: iudicialis plaga. *Sacar ou tirar partido*: commodum, utilitatem, proventum capere. *Buscar un bo partido para a súa filla*: filiae condicionem quaerere. *Encontrar outro partido para o seu fillo*: aliam condicionem filio suo invenire. *Tomar partido*: consilium capere; viam inire; sibi aliquid proponere; (*político*) causam alicuius suscipere; partes *ou* fidem alicuius sequi; politicam factionem sequi; alicui factioni se adiungere *ou* favere. *Abandonar o partido*: ab aliquo *ou* a societate alicuius desciscere. *Cambiar de partido*: fidem mutare; in alia parte considerare. *Non ser de ningún partido*: nullius partis esse; in neutris partibus esse. *Xogar un partido*: certamen committere; ad ludicrum certamen descendere; in ludicrum certamen venire. *Resultado dun partido*: certaminis exitus *ou* eventus. *Gañar un partido*: felicem exitum obtinere; (*quedar empatados*) V. **empatar**. *Tempos dun partido*: V. **tempo**.

partidura. *s.f.* V. **creba**, **fractura**.

partilla. *s.f.* **1.** *Acción de partir*: partitio, divisio, distributio -onis; (*dunha herdanza*) (h)erctum -i; (*provocar unha partilla*) (h)erctum ciere; (*pediu que un árbitro fixese as partillas*) arbitrum familiae (h)erciscundae postulavit; (*coa partilla sen facer, pro indiviso*) (h)ercto non cito. **2.** *Porción que corresponde ao repartir*: pars, partis; portio -onis; (*parte por sorteo*) sors, sortis.

partir. *v.tr.* **1.** *Cortar, distribuír, repartir, tallar*: se-care, desecare; partiri; dividere; distribuere; se-cernere; (*unha herdanza*) (h)erciscere. V. *tamén* **cortar**, **distribuír**, **dividir**. *v.intr.* **2.** *Romper, desfacerse en dous*: rumpi; se scindere; bipartiri; bifariam dividi. **3.** *Poñerse en marcha*: proficisci; abire; discedere; iter ingredi *ou* inire. **4.** *Comezar tomando algo como punto de partida*: proficisci; oriri; initium sumere; (*partindo deste principio*) hoc posito; quae cum ita sint; (*partamos deste principio*) sit igitur hic fons. ♦ *A partir de*: a, ab; e, ex (*abl.*); (*a partir do nacemento*) iam inde a cunabulis; (*a partir da infancia*) inde usque a pueritia; (*a partir deste momento*) iam inde. *Partirse de risa*: V. **escachar** (coa risa), **risa**.

partisano -a. *adx.* **1.** *Relativo aos partisanos*: clandestinus -a -um; latitans -antis. **2.** *Soldado que fai guerra de guerrillas contra o invasor*: clandestinus, tumultuarius, latitans miles; excursor -oris; (*pl.*) libera militum agmina.

partitivo -a. *adx.* *Gram.* Partitivus -a -um; partitionem significans. ♦ *Xenitivo partitivo*: genitivus partitivus *ou* post (nomina) partitiva.

partitura. *s.f.* Vocum musicarum descriptio.

parto. *s.m.* Partus, enixus -us; puerperium -i; (*acelerado*) partus arte festinatus; (*precoz*) partus citior; (*contra a orde natural: de pés e non de cabeza*) praeposterus natalis; (*facilitar o parto cunha substancia*) partus faciliores praestare; (*ter dores de parto*) parturire; (*morrer de parto*) ex partu perire; (*dun só parto*) uno fetu.

parturiente. *adx.* e *s.f.* Parturiens -entis; puerpera -ae. V. *tamén* **parida**.

parva. *s.f.* Parva refectio.

parvada. *s.f.* **1.** *Dito ou feito de pouca intelixencia*: V. **animalada**, **estupidez**, **idiotez**. **2.** (*fig.*) *Dito ou feito sen valor*: afannae -arum; stulte dictum *ou* factum. ♦ *Discutir por unha parvada*: rixari de lana caprina (literalmente: *rifar por un pelo de cabra*); de asini umbra disceptare.

parvear. *v.intr.* V. **apamparse**, **atrosomarse**, **embobarse**.

parvo -a. *adx.* V. **badoco**, **bobo**, **cretino**, **idiota**, **fato**², **imbécil**, **paifoco**.

parvulario. *s.m.* Puerorum ludus; primordiorum schola.

párvulo -a. *s.* Puer -eri; puella -ae; parvulus/-a; puer/puella infans; puer minutus; pusio -onis.

pasa. *s.f.* V. **paso** ¹.

pasable. *adx.* Mediocris, tolerabilis –e. V. *tamén acceptable*.

pasacalle. *s.m.* Conventus incitatus *ou* ad gressum compositus.

pasada. *s.f.* **1.** *Acción de pasar; paso:* transitus –us; transitio –onis. **2.** *Movemento dos pés ao andar ou distancia entre os puntos onde se pousan:* passus, gressus, gradus, incessus –us; (*ruido de pasadas*) *bombus pedum*. **3.** *Marca no chan ao pisar:* vestigium –i; pedis signum. **4.** *Acción de pasar; repaso:* recognitio, recensio –onis. **5.** *Cousa que excede o límite ou a cantidade normal, esp. en sentido positivo:* prosper eventus; magna felicitas; pulchritudo –inis. **6.** *Faena:* subdola actio; dolus –i; versutia –ae. ♦ *Xogarlle a un unha mala pasada:* verulam in aliquem inicere.

pasadío –a. *adx.* V. **breve, curto, efémero, momentáneo**.

pasadizo. *s.m.* Transitus –us; mesaula –ae; fauces –ium; secreta compendii via.

pasado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *pasar*: V. este verbo. *adx.* **2.** *Que xa pasou ou tivo lugar:* praeteritus –a –um. V. *tamén antecedente, anterior, precedente*. **3.** *Que xa non está bo para ser consumido:* requietus, vietus –a –um. *s.m.* **4.** *Tempo que pasou e acontecementos ocorridos nel:* praeteritum *ou* elapsum tempus; praeterita, elapsa, antea *ou* superior aetas; actum, exactum *ou* transactum aevum; saecula ante acta; tempora prisca; aetates priscae; praeteritae res; praeteriti temporis res; praeterita –orum. **5.** *Gram. Pretérito:* praeteritum –i. ♦ *No pasado:* antea; exacto tempore; elapsis temporibus; in elapsis aetatibus. *Recordo do pasado:* praeteritarum rerum memoria; rerum praeteriti temporis desiderium. *Recordar o pasado:* temporis exacti meminisse; transacta tempora secum animo reputare; ad exacta tempora animum revocare. *Pasado mañá:* V. **pasadomañá**.

pasadoiro. *s.m.* **1.** *Pedra ou conxunto de pedras para atravesar unha corrente de auga:* lapis ad rivulum traiciendum (aptatus). **2.** *Abertura nun valado ou nun muro para pasar:* muri *ou* parietis aditus.

pasadomañá. *adv.* Perendie; (*ata pasado mañá*) vale in biduum; (*para pasado mañá*) in perendinum; perendino die.

pasador. *s.m.* **1.** *Ferrollo:* pessulus –i; claustrum –i; ferrea lingua. **2.** *Pedra que atravesa unha parede para darlle firmeza:* adminiculum –i.

pasamáns. *s.m.* Manuum fulcimen.

pasamento. *s.m.* V. **defunción, morte**.

pasamontañas. *s.m.* (Laneum) totius capitis tegumentum.

pasantía. *s.f.* **1.** *Dereito a pasar por un lugar alleo:* servitus –utis. **2.** *Clase particular:* privata schola; institutio subsidiaria. V. *tamén academia, clase(s)* (particulares).

pasaporte. *s.m.* Commeatus –us; commeatus diploma, libellus *ou* tessera; tessera transitualis; viatorius syngraphus.

***pasapurés.** *s.m.* V. **picadora, triturador**.

pasar. *v.tr.* **1.** *Transportar; trasladar:* traicere; transmittere; transvehere; transferre; transducere *ou* traducere; transportare, asportare. **2.** *Entregar:* dare, tradere; transmittere; subministrare; suppeditare; (*a pelota*) pilam mittere, remittere *ou* transmittere. **3.** *Facer chegar algo a través doutra persoa:* tradere; transmittere. **4.** *Ser vítima de algo desagradable:* pati; ferre; (*fame*) esurire; (*frio*) algere; (*traballos*) labores ferre, perferre, suscipere. **5.** *Ocupar ou consumir un tempo:* tempus absumere, consumere, ducere, traducere, terere *ou* conterere; (*a vida*) vitam agere *ou* exigere; aetatem agere *ou* ducere; (*pasar a noite bebendo*) noctem trahere per pocula; mero nocturno aestuare; (*durmindo*) noctem somno ducere; (*en vela*) noctem insomnem ducere; (*xogando*) ludum nocti aequare; (*estudando*) noctem litteris agere; (*o día falando*) diem sermone terere. **6.** *Levar unha cousa a través do interior doutra:* V. **inserir, introducir**. **7.** *Levar unha cousa rozando con outra:* ducere; agere; (*o cepillo, a man*) peniculum, manum ducere. **8.** (pop.) *Transmitir; contaxiar:* V. **contaxiar**. **9.** *Frixir ou asar moito:* nimis frigere *ou* coquere; percoquere. **10.** *Deixar atrás, resolver, vencer un obstáculo:* superare; vincere. **11.** *Deixar un obxecto que algo pase a través del:* transfundere. **12.** *Perdoar:* ignoscere; omittere, remittere; concedere; condonare; veniam dare; (*isto non che pasará así*) non hoc tibi sic abibit; hoc non impune feres. V. *tamén perdoar*. **13.** *Deixar atrás, adiantar:* praeterire; praetergredi; (*á carreira*) cursu anteire, praeterire *ou* superare; (*pasa ti primeiro*) i prae, sequar. V. *tamén adiantar*. **14.**

Enviar, tragar: deglutire; vorare, devorare. **15.** *Introducir unha mercadoría sen declárala*: portorium fraudare *ou* non solvere. **16.** *Copiar un texto*: aliquid perscribere. V. *tamén copiar*. **17.** *Deixar atrás un lugar, un suceso*: (trans) locum traicere; traducere; superare. **18.** *Atravesar un lugar, ir dun lado ao outro del*: transire; transgredi; transcendere; permeare; (*un río por unha ponte, o mar*) amnem ponte, maria transire. **19.** *Participar dunha situación concreta*: pati; ferre; (*medo*) timere; metuere; metum capere. *v.intr.* **20.** *Vir dun sitio de camiño cara a outro*: transire; a loco in locum transmigrare *ou* commeare. **21.** *Ir, desprazarse*: V. *ir*. **22.** *Cambiar*: transire; (*pasar a outro tema*) sermonem alio transferre; (*a vivir noutro sitio*) sedem mutare. **23.** *Ir a un lugar e parar nel*: transmigrare, commigrare; devertere *ou* divertere. V. *tamén ir*. **24.** *Acabar, cesar*: finire; cedere, cessare; (*o amor pasa*) amor senescit; (*a febre*) febris desinit, decedit *ou* finitur; (*o tempo*) fugit irreparabile tempus; (*os anos pasan fugaces*) fugaces labuntur anni; (*os días, as horas*) cedunt, abeunt, effluunt, elabuntur dies, horae. V. *tamén acabar, cesar*. **25.** (*En xogos*) *non participar nunha xogada*: ludo, sponsioni cedere; lusionem praetermittere. **26.** *Ser válido, non estar mal*: acceptum, sufficientem, tolerabilem, ferendum, idoneum esse; (*pode pasar como orador*) orator non mediocris est. **27.** *Ser considerado como*: haberi; duci; existimari; (*inimigo*) hostium numero duci; (*nunca pasou por bo orador*) numquam orator numeratus est; (*pasar por ingrato*) ingrati animi opinionem habere; (*pasar por tolo*) nescium hominem agere; dementis speciem praebere. **28.** *Ter bastante ou chegar*: satis habere *ou* esse; abunde alicui esse. **29.** *Acontecer, ocorrer*: V. *acontecer, suceder*. **30.** *Non necesitar*: minime egere; non desiderare; non indigere; aequo animo, facile carere. **31.** *Tolerar algo que se expresa*: ferre; pati; tolerare. **32.** *Ir máis aló de*: praeterire; praetergredi, transgredi; transmeare; excedere; transcendere; superare. **33.** *Incluír un río ou un camiño un lugar como parte do seu recorrido*: fluere, praeterfluere. **34.** *Poder atravesar algo por un lugar*: inseri; traici; transire; (*o fío polo ollo da agulla*) filum per foramen acus transire. **35.** (*pop.*) *Transmitirse*: V. *contaxiarse*. *v.pr.* **36.** *Superar o límite razoable*: rationem, modum excedere. **37.** *Esquecer algo*: oblivisci, non meminisse; e memoria elabi

ou fugere; (*algo se me pasa*) aliquid me praeterit *ou* fugit; (*pasouseme escribírche antes*) fugit me ad te antea scribere. **38.** *Deixar de estar bo un alimento*: tabescere; marcescere; frascere; requietum *ou* vietum esse *ou* fieri. **39.** *Integrarse nun grupo despois de abandonar outro*: transfugere; (ad hostes, ad adversariorum factionem) defugere; ad aliquem se conferre. ♦ *Pasar o ferro*: (lamina ferrea, ferro pressorio) lintea laevigare. *Pasalo ben*: bene *ou* belle se habere; (*paseino ben*) bene mecum actum est. V. *tamén divertirse*. *Pasalo mal*. 1. *Aburrirse*: V. este verbo. 2. *Atravesar unha situación complicada*: male se habere, in magno discrimine versari *ou* esse; multa perpeti; molestias, labores, adversas res pati. *Pasar as de Caín, pasalas negras ou moradas*: male se habere; multa perpeti. V. *tamén morado*. *Pasar por*: (*pola auga*) lavare; aqua eluere; (*polo forno*) assare, subassare; (*polo cribo*) cribrare; cernere; cribro incernere *ou* subcernere; vannere. *Pasar por alto*: omittere, praetermittere; praeterire; (*pasarei isto por alto*) haec missa faciam; haec omittamus. *Pasar a mellor vida*: V. *morrer*. *Pasar de algo ou de alguén*: aliquid *ou* aliquem missum facere *ou* neglegere; (*paso de ti*) de te susque deque. *Pasar de todo*: omnia minime curare; omnia susque deque habere *ou* ferre. V. *tamén dar* igual, o mesmo. *Pasar polas armas*: V. *matar*. *Pasar a man polo lombo*: V. *adular*. *Pasarse de listo*: nimis sibi confidere. *Pasarse de rosca*: V. *rosca*. *Hai que pasar por esas*: fieri aliter nequit. *Non pasar un día por un*: de pristino vigore nihil amittere. *Pasar revista*: recognoscere; (*ao exército*) exercitum lustrare. *De noite pásanlle moitas ideas pola cabeza*: per noctem plurima volvit.

pasarela. *s.f.* **1.** *Ponte pouco importante*: ponticulus -i. **2.** *Superficie para desfile de modelos*: vestitium ostentationis area.

pasatempo. *s.m.* Oblectamentum, delectamentum -i; oblectatio -onis; terendi temporis ludus *ou* lusus; (*facer algo por pasatempo*) terendi temporis, otiandi gratia, per iocum *ou* per otium aliquid facere. V. *tamén hobby*.

pasaxe. *s.f.* **1.** *Acción de pasar*: transitus, transgressus, transiectus -us; transitio, transgressio -onis; iter, itineris. **2.** *Lugar por onde se pasa*: transitus -us; iter, itineris; via -ae. **3.** *Dereito a pasar por un sitio alleo*: servitus -utis; commeat -us. **4.** *Prezo polo transporte nun vehículo*: pretium chartulae viatoriae, viariae *ou* vectoriae;

(*nun barco*) naulum -i. **5.** *Conxunto de viaxeiros:* viatores, vectores -um. **6.** *Fase, período:* momentum -i; tempus -oris; gradus -us; vix, vicis; vicissitudo -inis. **7.** *Parte dun texto escrito:* pars, partis; locus -i; caput -itis; paragraphus -i.

pasaxeiro -a. *adx.* **1.** *Que pasa axiña:* V. **breve, curto, efémero, momentáneo.** *s.* **2.** *Persoa que viaxa nun medio de transporte:* viator, peregrinator -oris; (*dun avión*) aerius viator; (*dun autobús*) automati pullmaniani vector; (*dun barco*) vector -oris.

Pascua. *s.f.* **1.** *Festa xudía e cristiá:* Pascha -ae/-atis. *pl.* **2.** *Festa da Resurrección de Cristo:* Pascharum sollemnia; dies (sollemnis) Paschae. **3.** *Tempo que vai de Nadal a Reis:* Pascharum dies; nascentis Iesu sollemnia. ♦ *De Pascuas en Ramos:* semel in anno; anno vertente; minime saepe; raro, perraro: aliquotie(n)s tantum. *Estar (alegre) como unhas Pascuas:* laetum, hilarem esse. V. **tamén alborozar(se).**

pascual. *adx.* Paschalis -e; (*tempo*) paschale tempus.

pase. *s.m.* **1.** (*En certos xogos*) *acción de pasar a pelota:* pilae transmissio; pila transmissa; (*facér un pase*) pilam transmittere; (*devolvero*) follem sociis remittere. **2.** *Permiso para algo:* transitus, aditus -us; liber commeatus. V. **tamén billete, entrada.**

pasear. *v.intr.* **1.** *Andar de vagar:* ambulare, deambulare, inambulare; spatari; deambulatum ire ou abire; lente incedere; (*a cabalo*) gestari; equo vehi; (*en liteira*) lectica ou sella huc illuc versari; (*en coche*) vehi, vectari; curru gestari. *v.tr.* **2.** *Levar a pasear:* circumducere; circumferre; ambulatum ducere; (*un enfermo*) aegrum digerere. **3.** *Percorrer amodo un lugar:* lente obambulare; (*pola cidade*) per urbem ou tota urbe versari.

paseniño. *adv.* Paulatim; sensim; pedetentim ou pedetemptim; pedegressim. ♦ *Vaiamos paseniño:* pedetemptim incedamus; rem attente perpendamus.

paseo. *s.m.* **1.** *Acto de pasear:* ambulatio, deambulatio, inambulatio -onis; (*curto*) ambulatiuncula -ae; (*dar un paseo, ir de paseo*) ambulationem facere ou conficere; ambulatum ire. V. **tamén pasear.** **2.** *Lugar por onde se pasea:* ambulatio, inambulatio -onis; ambulacrum -i; spatium -i; (*rodeado de árbores*) xyustus -i; (*pequeno e cuberto*) tecta ambulatiuncula; (*público*) regio ad

populi otium dedicata. **3.** *Distancia curta:* breve intervallum ou spatium. ♦ *Mandar a paseo:* in malam crucem mittere. *Vaite a paseo:* apage (te a me); abi in malam crucem.

pasional. *adx.* Vehemens, impotens -entis; amatorius -a -um.

pasividade. *s.f.* Desidia, inertia -ae. V. **tamén indiferenza.**

pasivo -a. *adx.* **1.** *Falto de acción ou actividade:* iners -ertis; quietus, lentus, passivus -a -um. *s.m.* **2.** *Econ. Conxunto de débedas:* aes alienum. ♦ *Voz pasiva:* Gram. Verbum passivum; passivum -i. *Amosarse pasivo:* passive se habere; nihil agere; turpiter perpeti.

pasmar. *v.tr.* **1.** *Provocar pasmo:* V. **abraiar, asombrar, encandear, marabillar.** *v.intr.* **2.** *Sentir pasmo:* V. **abraiarse, asombrarse, marabillarse.**

pasmo. *s.m.* V. **abraio, admiración, asombro.**

pasmón -ona. *adx.* e s. V. **badoco, bobo, pifoco.**

paso¹ **-a.** **1.** *Secado ao sol ou artificialmente:* passus, siccus, siccatus -a -um; (*figo*) ficus in rugas siccatus. *s.f.* **2.** *Uva pasa:* uva passa (*ús. más en pl.*); (*viño de uvas pasas*) passum -i.

paso² *s.m.* **1.** *Acción de mover os pés ao andar e distancia entre os puntos en que se pousan:* V. **pasada.** **2.** *Medida de lonxitude:* passus -us. **3.** *Acción de pasar dun lugar a outro:* V. **pasaxe.** **4.** *Peza horizontal dunha escada ou escaleira:* V. **banzo, chanzo.** **5.** *Lugar para pasar estreito e difícil:* angustiae -arum; fauces -ium. **6.** *Dereito a pasar por un lugar alleo:* transeundi facultas; (*conceder a alguén o dereito de paso*) aditum alicui praestare. V. **tamén pasantía, pasaxe.** **7.** *Cada un dos sucesos da paixón de Cristo:* Christi passionis tractus; Christi patientis imago. **8.** *Pedra que se coloca nunha corrente para pasar:* V. **pasadoiro.** **9.** *Distancia entre dúas voltas dun parafuso:* passus, gradus -us. **10.** *Acción, resolución de certa importancia:* consilium, decretum -i. **11.** *Movemento(s) do corpo na danza:* passus -us. **12.** *Avance dun aparello contador:* passus, gradus -us. **13.** *Trámite, operación para resolver certas cousas:* diligentia -ae; officium -i. ♦ *A cada paso:* passim; ad singula vestigia; singulis vestigiis. *Paso a paso:* pedetentim (pedetemptim). *A ese paso:* sic; ita. *A bo paso:* celeriter; cele-

ri, citato, incitato gressu; pleno, presso gradu. *A paso lento*: modico, lento, molli gradu. *De paso*. **1.** *Ao mesmo tempo*: simul, obiter. **2.** *Camiño doutro lugar*: per viam; cursim; transeunter; in transitu. *Non saír do paso*: minime, nihil progredi ou proficere; digitum progredi non posse. *Non ver cousa ao paso*: V. **estrañarse**. *Dar un paso en falso*: errare; falli. *Paso de peóns*: locus pedibus pervius. *Paso de cebra*: transitus virgatus ou zebrinus. *Paso elevado*: pons viam taiciens; pons super viam. *Paso de carruaxes*: transitus vehicularis; aditus ou exitus curribus pervius. *Paso a nivel*: viae ferratae transgressus. *Seguir os pasos*: vestigia alicuius sequi; aliquem imitari ou subsequi. *Mal paso*: lapsus –us.

pasodobre. *s.m.* **1.** *Música típica española*: musica binario numero modulata. **2.** *Danza*: saltatio Hispana ad numerum binarium.

pasallás. *s.m.* Coturnix –icis; oryx –igis.

paspán –ana. *adx. e s. V.* **badoco, bobo, pai-foco**.

pasquín. *s.m.* **1.** *Escrito satírico público*: maledicum programma; famosus libellus publico loco affixus. V. *tamén libelo, panfleto*. **2.** Por ext., *cartel informativo*: V. **cartel**.

pasta. *s.f.* **1.** *Masa de materias machucadas*: massa, intrita –ae; (*dentífrica*) dentaria pasta; (*de papel*) chartacea pasta. **2.** *Fariña de trigo diluída en auga*: farina aqua (conspersa et) subacta; pasta –ae. V. **canalón, espaguetes, fideos, sopa**. **3.** *Especie de galleta*: crustulum, suavillum –i. **4.** *Tapa dun libro*: libri tegumentum. **5.** (pop.) *Diñeiro*: V. esta palabra. ♦ *Ser de boa pasta*: virum/feminam facillimum/-am atque humanissimum/-am ou bonae indolis virum/feminam esse.

pastar. *v.intr.* ou *tr.* V. **pacere**.

pasteiro. *s.m.* Pascuum (*ús. máis en pl.*), arvum, pabulum –i; pascuus ager; (*en común*) compascua –ae; compascuum –i (*ús. máis en pl.*).

pastel. *s.m.* **1.** *Pasta doce cocida ao forno*: pastillum, crustum, crustulum –i; placenta –ae. **2.** *Lapis feito cunha masa de auga e mestura de cores*: graphium pictorium. **3.** *Arte. Obra feita con el*: tabula diluta coloribus picta.

pasteleiro –a. *s.* Crustularius/-a; dulciarius/-a; placentarius/-a; cup(p)edinarium/-a; pistor/-trix.

pastelería. *s.f.* Dulciaria, crustularia ou crustularii taberna; pistrina, pistrilla –ae; (*actividade*) pistorium opus; ars pistoria.

pasteurizado –a. *adx. e part.* Pasteuriana ratione purgatus; microbiis mortiferis privatus.

pasteurizar. *v.tr.* Pasteuriano more purgare; (*o leite*) lac bacillis mortiferis immune reddere ou a malis germinibus liberare.

pastilla. *s.f.* **1.** *Comprimido*: pastillus, pastillulus –i; globulus ou orbiculus medicinalis. **2.** *Peza de diversas formas e usos: (de xabón) saponis quadrula; saponula –ae; (dos freos) sufflaminum ou frenorum quadrula; (de chocolate) V. chocolate*. ♦ *A toda pastilla* (pop.): V. **fume de carozo** (a).

pasto. *s.m.* Pascuum (*ús. máis en pl.*), pabulum –i, pastus –us; (*comunial*) compascuum –i (*ús. máis en pl.*); compascua –ae; compascuus ager.

pastor –ora. *s.* **1.** *Persoa que coida o gando*: pastor –oris; pecuarius –i; gregis custos; (*maioral*) pastorum magister; (*de ovelas*) opilio ou upilio –onis; (*de cabras*) caprarius –i; (*de gando vacún*) bubulcus –i; (*de gando maior*) armentarius –i; armenticius ou armentalis pastor. *s.m.* **2.** *Sacerdote protestante*: pastor –oris. **3.** (fig.) *Prelado, xefe dunha comunidade*: ecclesiasticus antistes; pastor –oris. **4.** *Can para gardar o gando*: canis pecoris custos. ♦ *Pastor eléctrico*: pastor electricus ou electrica vi actus. *O Bo Pastor*: Bonus Pastor; Iesus Christus.

pastoral. *adx.* **1.** *Pastoril*: pastoralis –e; pastoricus, pastorius –a –um. **2.** *Rel. Relativo ao pastor ou prelado*: pastoralis –e. *s.f.* **3.** *Función do pastor ou do prelado*: pastorale munus ou officium; ars pastoralis. **4.** *Catol. Escrito dun bispo dirixido aos fieis*: pastoralis ou episcopalis epistola. **5.** *Lit. e Mús. Obra inspirada na vida dos pastores*: bucolicum ou pastorale carmen; agreste melos; pastoralis concentus. ♦ *Báculo pastoral*: lituus pastoralis; pastorale baculum.

pastoreo. *s.m.* Pastorium munus ou officium.

pastoril. *adx. Lit.* Bucolicus, pastoricus, pastorius –a –um; pastoralis –e.

pastoso –a. *adx.* Mollis, suavis –e; tener –era –erum; lentus, glutinosus –a –um; (*lingua*) lingua hebes ou inexplana; (*boca*) os lentore im-peditum.

pastrán –ana. *adx. V.* **abandonado, badanas, cocho, desaseado, sucio**.

pata. *s.f.* **1.** *Extremidade dun animal:* pes, pedis; crus, cruris; sura –ae. **2.** *Elemento sobre o que se apoia un moble:* fulcrum –i; pes, pedis. ♦ *Andar a catro patas:* manibus genibusque ingredi. *Mala pata:* adversa fortuna; asperae ou adversae res. *Meter a pata:* errare; falli; decipi; in errorem labi. *Patas arriba:* elatis ou sublatis cruribus; (fig.) praepostero modo; praepostere; inordinante; incondite. *Estirar a pata* (pop.): V. **morrer**. *A patas (a pé):* pedibus. *Á pata coxa:* altero pede stante; stans pede in uno.

pataca. *s.f.* **1.** *Planta:* solanum (tuberosum); solani planta ou tuber. **2.** *Tubérculo desa planta:* solanum –i; pomum terrestre. ♦ *Tortilla de patacas:* ova mixta cum solanis; permixta ova cum solanis tuberosis. *Patacas fritas:* fricta ou frixa solana; (*asadas*) assa solana; (*fritilas*) resecti solani frusta oleo frigere. (pop.) *Coller a un nas patacas:* V. **baloca**.

pataco ou **patacón.** *s.m.* V. **cadela**. ♦ *Non ter, non valer un patacón:* V. **can, cadela**.

patada. *s.f.* Calx, calcis; pedis ictus. ♦ *Dar unha patada:* calcitrare; calce aliquem petere ou percutere; calcem alicui impingere; (*recibila*) calce caedi. *A patadas (en abundancia):* V. **esgalla** (a); (*con violencia*) vi, per vim. *Nin o lobo ataca a patadas nin o touro a dentadas:* neque calce lupus quemquam neque dente petit bos. *Dar patadas contra o aguillón:* contra stimulum calcitrare.

pataqueiro –a. *adx.* **1.** *Amigo de comer patacas:* solanorum studiosus. *s.m.* **2.** *Lugar onde se gardan:* solanorum apotheca, receptaculum ou horreum. *s.f.* **3.** *Planta da pataca:* V. **pataca**. **4.** *Terreo plantado de patacas:* solanis consitus ager.

paté. *s.m.* Carnis cremor; patina –ae; artocreas –atis; (*de porco*) artocreas suillum; iecur porcinum; (*de pato*) iecur anserinum.

patear. *v.intr.* **1.** *Bater cos pés no chan:* supplodere; pedibus quatere, tundere ou conculcare. **2.** *Andar moito tempo:* properare; festinare; defatigari, deambulare. *v.tr.* **3.** *Golpear coas patas ou cos pés:* pulsare; battuere; (*o chan*) humum pedibus pulsare; terram pede percutere; (*a porta*) ostium, fores pulsare. **4.** *Percorrer facendo dilixencias:* peragrare; explorare; sedulam alicui rei operam dare. V. *tamén trotar*.

pateiro. *s.m.* Cancer minor.

patela. *s.f.* Corbis –is; cista piscibus apta.

patelo¹ –a. *adx.* *De forma plana e baixa:* planus, complanatus –a –um.

patelo². *s.m.* *Crustáceo:* V. **pateiro**.

patelo³. *s.m.* *Planta herbácea:* ranunculus –i; batrachion ou batrachium –i.

patena. *s.f.* Patena, patella –ae; paropsis –idis.

patentado –a. *adx.* e *part.* Publico diplomate ornatus ou praeditus.

patentar. *v.tr.* (Publico) diplomate ornare.

patente. *s.f.* **1.** *Documento oficial que garante:* publicum diploma. *adx.* **2.** *Claro, evidente, ostensible:* V. estas palabras.

patentizar. *v.tr.* Monstrare, demonstrare; ostendere; patefacere.

pateño –a. *adx.* **1.** *Que ten a planta dos pés plana:* V. **palmés**. **2.** *Que ten as pernas tortas cara a fóra:* scambus, varus, vatius –a –um.

paternal. *adx.* Paternus, patrius –a –um.

paternalismo. *s.m.* Paternus ou parentis animus; (*con paternalismo*) parentis amore; paterno more.

paternidade. *s.f.* Patris condicio; parentis munus ou officium.

paterno –a. *adx.* **1.** *Do pai:* paternus, patrius –a –um; (*amor*) patrius amor; (*autoridade*) patria potestas. **2.** *Por parte do pai (parentesco):* paternus –a –um. ♦ *Liña paterna:* genus paternum. *Tio paterno:* patruus –i.

patético –a. *adx.* Flebilis, miserabilis –e; maestus, patheticus –a –um; animum movens; commovendi vim habens; ad commovendos animos aptus. V. *tamén dramático*.

patetismo. *s.m.* Pathetica vis; affectuum vehementia; miseratio –onis; animi impetus.

patexar. *v.intr.* Crura ou pedes violenter movere. V. *tamén espernexar, patear*.

patexo¹. *s.m.* V. **pateiro**.

patexo² –a. V. **pateño**.

patíbulo. *s.m.* Patibulum –i; furca –ae; infelix arbor; (por ext.) crux, crucis; (*levar ao patíbulo*) ad supplicium ducere; patibulo affigere; in furcam tollere ou suspendere; infelici arbore suspendere.

patilla. *s.f.* Barbula maxillaris; barbulae –arum; superior barbae pars auriculae proxima.

patín¹. *s.m.* *Pequena terraza:* parvum impluvium.

patín². *s.m.* *Calzado para patinar*: solea labilis; ferrea ou ferrata solea; ferreus calceus; (*con rodas*) calceus subrotatus; solea subrotata.

pátina. *s.f.* Situs –us; aerugo –inis; vetustatis color.

patinador –ora. *s.* Ferreis soleis ludens vir/femina; ferrearum solearum lusor

patinar. *v.intr.* **1.** *Desprazarse con patíns*: soleis ferreis se prolabi; subrotatis soleis artificiose ludere; super nivem (gelu duratam) soleis ferreis delabi. **2.** *Moverse un vehículo sen que xiren as rodas*: labi, delabi.

patinaxe. *s.f.* Ferrearum solearum certamen ou lusus; ferreis soleis prolabendi ars.

patinete. *s.m.* V. **monopatín**.

patio. *s.m.* **1.** *Espazo interior ou a carón dun edificio*: impluvium, cavaedium –i; aedium clausa area. **2.** *Planta baixa das butacas dun teatro*: inferior cavea; theatri cavea.

pato –a. *s.* Anas –atis. ♦ *Pagar o pato* (pop.): alienas poenas dare; pro aliis luere.

patoloxía. *s.f.* **1.** *Med. Estudo das enfermidades*: pathologia –ae; morborum scientia, doctrina ou disciplina. **2.** Por ext., *enfermidade, doenza*: morbus –i; aegrotatio –onis.

patolóxico –a. *adx.* Pathologicus, morbidus –a –um; morbifer –era –erum.

patóxeno –a. *adx.* Pathogenus, pathogenicus –a –um; morbifer –era –erum; morbum gignens.

patria. *s.f.* Patria –ae; patria sedes ou tellus; patriae, gentile ou natale solum; domus –us.

patriarca. *s.m.* Patriarcha ou patriarches –ae.

patriarcado. *s.m.* **1.** *Dignidade, función e territorio dun patriarca*: patriarchae dignitas, officium, munus, sedes; patriarchica iurisdictio. **2.** *Sociol. Organización social en que o home exerce o poder*: marium dominatio; paterni seminis praevaletia; patris summa auctoritas.

patriarcal. *adx.* Patriarchalis –e; patriarchicus –a –um.

patricio –a. *adx.* **1.** *Antig. Relativo aos romanos nobres*: patricius –a –um. **2.** *Antig. Por ext., de estirpe nobre*: patricius –a –um; nobilis –e. V. *tamén nobre*. *s.m.* **3.** *Antig. Individuo romano da clase nobre*: patricius –i. **4.** *Antig. Título de honra concedido polo emperador*: patricius –i. ♦ *A clase patricia*: patres –um; familia ou gens patricia; patricii –orum.

patrimonial. *adx.* Patrimonialis –e; paternus, patrius –a –um.

patrimonio. *s.m.* **1.** *Conxunto de bens herdados ou adquiridos*: patrimonium –i; paterna ou patria bona; res familiaris, patria ou domestica; res paternae ou familiares; patriae fortunae; (*grande*) amplum et copiosum patrimonium; magnae opes, divitiae ou fortunae; (*pequeno*) patrimoniolum –i; ar(c)tum patrimonium. **2.** (fig.) *Conxunto de posesións dunha colectividade*: patrimonium –i; bona –orum; (*da humanidade*) humani generis patrimonium; commune omnium hominum bonum.

patrio –a. *adx.* **1.** *Relativo á patria*: patrius –a –um; (*o solo patrio*) solum natale. **2.** *Relativo ao pai*: paternus, patrius –a –um. ♦ *Patria potestate*: patris potestas ou auctoritas.

patriota. *s. e adx.* Patriae ou rei publicae amans.

patriótico –a. *adx.* Patriae studiosus; (*celo*) patriae studium; (*discurso*) oratio reipublicae utilis.

patriotismo. *s.m.* Patriae amor; pietas erga patriam.

patrocinar. *v.tr.* **1.** *Exercer como protector*: patrocinari; favere; defendere; tueri, tutari; adesse; (*como avogado*) causidicari; causidicinam exercere; causidicinae nomen dare. **2.** *Utilizar a propia influencia para apoiar algo ou a alguén*: causam alicuius ou pro aliquo agere; favere. **3.** *Sufragar os gastos de algo*: suffragari; sumptum alicui suppeditare.

patrocínio. *s.m.* Patrocinium –i; tutela –ae; defensio –onis. V. *tamén padroádego*.

patroloxía. *s.f.* Patrologia –ae; veterum scriptorum ecclesiasticorum ou patrum ecclesiae studium.

patrón, patroa/patrona. *s.* **1.** *Persoa dona dun establecemento, casa de hóspedes, etc.*: (h)erus/-a; dominus/-a; hospes –itis/hospita –ae. **2.** *Persoa ao mando dunha embarcación*: nauarchus ou navarchus, nauclerus –i; navicularius –i; navis magister. **3.** *Santo titular dunha igrexa ou patrón dunha poboación ou entidade*: patronus/-a. *s.m.* **4.** *Modelo polo que se fan cousas semellantes*: V. **modelo**.

patronal. *adx.* **1.** *Relativo ao santo titular*: patronalis –e. **2.** *Relativo ao dono dun local, dun barco, etc.*: (h)erilis –e. *s.f.* **3.** *Conxunto de empresarios*: operis conductorum societas, consociatio ou sodalitas.

patrucio. *s.m.* Patriarcha –ae.

patrulla. *s.f.* **1.** *Mil. Grupo de xente armada que se encarga de manter a orde ou dunha misión especial:* (parva) manus; vigiles (nocturni); excubiae –arum. **2.** *Mil. Grupo de avións ou de buques cunha misión militar:* aeronavigiorum, navium globus. **3.** *Percorrido de axentes encargados de vixiar:* manipularis exploratio ou vigilantia. **4.** *Por ext., grupo de persoas que actúan en casos concretos:* exploratores –um; exploratorius, custodiaris ou vigilans manipulus.

patrullar. *v.tr.* **1.** *Vixiar por medio de patrulla:* manipulatim explorare ou custodire. *v.intr.* **2.** *Ir ou andar de patrulla:* excubias ou vigilias agere; exploratorio munere fungi; pedibus terere ou quaterere.

patulea. *s.f.* Turba, caterva, plebecula –ae; multitudo –inis; grex, gregis.

pau. *s.m.* **1.** *Anaco de madeira longo e delgado:* palus, vallus, surus –i; fustis –is; publica –ae. **2.** *Golpe que se dá con este anaco:* fustis ictus; (*dar un pau na cabeza*) affligere caput fusti. **3.** *Mastro:* V. esta palabra. **4.** *Madeira:* V. esta palabra. **5.** *Cada unha das catro series de naipes:* color –oris; species –ei; ordo –inis; series –ei; (*copas*) cuPELLAE –arum; (*ouros*) denarii –orum; aura –orum; (*espadas*) gladii –orum; (*bastos*) virgae –arum; baculi –orum; (*pau a favor*) chartarum nobilior ordo; scidula lusori favens. ♦ *A paus:* fustibus; fustim. *Pau de cego:* vehemens fustis ictus. *Dar paus de cego:* inconsulte rem agere. *Contra os que negan os principios hai que argüir a paus:* contra principia negantes fustibus est arguendum.

pauffero. *s.m.* Vectis ferreus.

paulatino –a. *adx.* Progrediens, proficiens, procedens –entis; per gradus increscens; lentus, tardus –a –um; segnis –e; (*de modo paulatino*) gradatim; sensim; pedetemptim; per gradus. V. **tamén gradual.**

paupérrimo –a. *adx.* Pauperrimus, egentissimus, mendicus, mendicissimus, tenuissimus –a –um; perpauper –eris; omnibus rebus carens; omnium inops.

pausa. *s.f.* **1.** *Período de tempo durante o que se detén unha acción:* pausa –ae; remissio, intermissio –onis; intervallum –i; quies –etis; (*na lectura, na fala*) interspiratio –onis; intervallum –i. **2.** *Mús. Interrupción do canto ou do son:* mora –ae.

pausado –a. *adx.* **1.** *Que actúa ou se move con lentitude:* lentus, tardus –a –um; piger –gra –grum. **2.** *Realizado con calma:* tranquillus, placidus, quietus –a –um; segnis –e.

pauta. *s.f.* (prop. e fig). **1.** *Modelo:* V. esta palabra. **2.** *Mús. Pentagrama:* V. esta palabra.

pauto (co demo). *s.m.* Pactio cum daemone.

pavía. *s.f.* Persicum malum; persici mali genus.

paveira. *s.f.* Malus persica; prunus domestica ou persica.

pavillón. *s.m.* **1.** *Construción que forma parte dun complexo:* aedes –ium; aedificium –i; aedium membrum. **2.** *Construción ampla coas estruturas á vista:* papilio –onis; (*de deportes*) stadium tectum; gymnica domus; gymnicorum certaminum theatrum; (*de exposicións*) tabernaculum exhibitorium ou mercibus exhibendis. **3.** *Bandeira:* V. esta palabra. ♦ *Pavillón da orela ou auditivo:* auricula, legula, urceola –ae.

pavimentación. *s.f.* Pavimenti incrustatio, structio, collocatio ou obductio; stratura –ae; (*de mármore*) marmorea, musiva, tessellata pavimenti incrustatio.

pavimentar. *v.tr.* Solum ou pavementum laterculis sternere; lapide, silice, saxo (quadrato) munire; (*unha rúa*) viam, iter munire ou sternere; (*de mosaico*) pavementum sectilibus sternere; (*de mármore*) terram marmore abscondere.

pavimento. *s.m.* Pavimentum, stratum –i; pavementum ou solum stratum; stratura –ae; contignatio –onis; (*de pedra*) solum lapideum; (*de ladrillo*) pavementum testaceum; (*de mármore*) solum marmoreum; (*de mosaico*) V. **mosaico.**

pavo –a. *s.* Indicus gallus; indica gallina; (*real*) pavo –onis; pavus –i.

pavor. *s.m.* V. **arrepío, horror, pánico.**

pavoroso –a. *adx.* V. **arrepiente, horroroso.**

paxá. *s.m.* Vir Turcicus amplissimus.

paxara. *s.f.* **1.** *Paxarella:* V. **bazo.** **2.** *Especie de gravata:* V. **gravata.** **3.** (pop.) *Vulva:* V. esta palabra. **4.** *Muller de mala vida:* V. **pécora.**

paxarella. *s.f.* **1.** *Bazo:* V. esta palabra. **2.** *Especie de gravata:* V. **gravata.**

paxaro. *s.m.* Passer –eris; avis, volucris –is; ales –itis; (*pequeno*) passerculus –i; (*os paxaros*) volucres bestiae. ♦ *Matar dous paxaros cun tiro:* uno saltu duos apros capere; eadem fidelia duos

parietes dealbare; una mercede duas res assequi. *Quedarse coma un paxariño*: placide mori, animam efflare, exspirare.

paxe¹. *s.m.* *Mozo ao servizo dun nobre*: puer –eri; pagius –i; (*da corte*) puer aulicus ou regius

paxe². *s.m.* *Cesto de vimbio*: canistrum –i.

páxina. *s.f.* *Pagina, pagella, paginula* –ae. ♦ *Ao pé de páxina*: V. **pé**.

paxinación. *s.f.* *Paginarum compositio*; apta paginarum dispositio.

paz. *s.f.* **1.** *Ausencia de loita armada*: pax, pacis; quies –etis. **2.** *Concordia nas relacións persoais*: pax, pacis; concordia –ae. **3.** *Tranquilidade de espírito, de conciencia*: animi quies ou tranquillitas; recti animi conscientia; aequitas, securitas –atis. **4.** *Estado de tranquilidade, calma*: pax, pacis; concordia –ae; otium –i; quies –etis. **5.** *Relix. Felicidade*: pax, pacis; beatitudo –inis; (*eterna*) aeterna, perpetua pax ou requies. ♦ *Estar, quedar en paz*: in pace vivere; pacem agere, agitare, habere, gerere ou servare; pace frui ou uti. *Facer as paces*: in gratiam cum aliquo redire; discordias ponere; pacem conciliare, facere, comparare, iungere ou pangere. *Descansa en paz*: aeternum vale; placide quiescas; bene quiesce. *Descanse en paz*: requiescat in pace; sit tibi terra levis. *Vivir en paz con todos*: cum omnibus pacem habere. *En paz e en guerra*: domi militiaeque; domi bellicae; domi belloque. *Déixame en paz*: V. **deixar**.

pazo. *s.m.* **1.** *Edificio que serve de residencia dunha familia nobre*: palatium –i; aedes magnificae; villa –ae; (*real*) regia domus; regia –ae; aula regia. **2.** *Edificio destinado a exposicións, deportes, etc. (de xustiza)* forum –i; (*do concello*) curia urbana ou municipalis; aedes municipales; (*de congresos*) aedificium conventibus aptum. V. *tamén pavillón*.

pé. *s.m.* **1.** *Parte final da perna e da pata*: pes, pedis; calx, calcis; vestigium –i; (*planta do pé*) planta, sura –ae; (*dun cabalo*) pes, pedis; ungula –ae; (*fendido*) binae, bifidae ou bifulcae unguulae; bifidi pedes; (*dun animal pequeno*) petiolus –i. **2.** *Apoio ou base*: fulcrum, fulcimentum, fulmentum –i; fulcimen –inis; pes, pedis; (*dunha mesa*) trapezophoron ou trapezophorum –i. **3.** *Parte inferior de algo*: ima pars; pes, pedis; scapus –i. V. *tamén* 2. **4.** *Parte inferior dun monte*: montis radices ou ima; (*ao pé do monte*) sub montis radicibus; in montis imis radicibus; ad infimas montis

radices; sub monte. **5.** *Parte inferior do talo das plantas*: stirps, stirpis; crus, cruris; calx, calcis. V. *tamén couce*. **6.** *Columna que sostén o hórreo*: columna –ae; fulcrum –i; stipes, stipitis; basis –is. **7.** *Medida de lonxitude*: pes, pedis. **8.** *Número do calzado*: pedis mensura. *pl.* **9.** *Parte da cama oposta á cabeceira*: lecti ima pars. **10.** *Unidade rítmica dun verso*: pes, pedis. ♦ *Andar a catro pés*: manibus pedibusque (genibusque) ingredi. *A pé*: pedibus (ire, ingredi ou ambulare); peditare. *Caer (a alguén) a alma aos pés*: falli; decipi; desperatione affici. *Co pé dereito*: fausto omine; feliciter; faustis avibus. *Co pé esquerdo*: infausto, malo omine. *Dar cos pés no cu*: velocissime incedere; perniciter currere; advolare. *Dar pé*: occasionem, ansam praebere. *De a pé*. **1.** *Que non vai a cabalo nin en vehículo*: pedestris –e; pedes –itis. **2.** *Que pertence á xente do común*: plebeius, obscurus –a –um; ignobilis –e; humili loco natus. *De pé, en pé*: **1.** *En posición vertical*: stans –antis; (*pórise en pé*) surgere, adsurgere; stare. **2.** *Que xa se levanta despois de estar enfermo*: e morbo recreatus; convalescens –entis; (*andar de pé*) lecto valedicere. **3.** *Levantado da cama*: lecto relicto; (*pórise en pé*) (e) lecto surgere, descendere ou desilire. *Dos pés á cabeza*: a capite ad calcem; a planta pedis (ab imis unguibus) ad verticem summum (ad verticem capitis); (*armado*) omnibus armis instructus. *En pé de guerra*: in armis. *Facer pé*: in arido consistere. *Perder pé*: in aquam mergi; labare. *Nacer de pé*: fortunatum esse; omnia ex sententia evenire; alicui prosperam et amicam fortunam esse. *Non dar pé con bóla*: saepe errare; falli; in errorem labi. *Non ter algo pés nin cabeza*: rem inordinatam, confusam, praeposteram esse; aliquid inconcinne, inordinate factum esse. *Ao pé*: prope, proxime. *Ao pé de*. **1.** *Preto de, xunto a*: iuxta; apud; ad; (*ao pé do monte*) sub ou subtus montem. **2.** *Ao redor, aproximadamente*: circa, circiter; prope. *Aos catro pés*: propere, properatim; celerrime; festinanter. *Aos pés de*: ad pedes alicuius provolutus; (*prosternarse*) ad pedes iacere, se provolvere ou se prosternere. *Parar os pés a alguén*: temperare; cohibere; compescere. *Pé de cabra*: instrumentum ferreum (caprae pedis formam referens). *Ao pé de páxina*: ad calcem; in ima ou infima pagina; in paginae calce. *Pé dereito*: parastas –adis; publica, parastata, fulmenta –ae; surus –i. *Pór os pés nun lugar*: in aliquo loco pedem ou vestigium ponere ou facere; aliquem locum ingredi, tangere ou at-

tingere. *Poñer en pé*: instituere. *Poñer pé en terra*: equo, curru, navi, aeronavi descendere. V. *tamén*
apearse. *Saber de que pé coxea alguén*: alterius vitia cognoscere. *Ter ás nos pés*: pedibus pernicem ou perniciosem vento esse. *Ter os pés na terra, no chan*: prudentem, cordatum esse. *Pór-se, camiñar na punta dos pés*: in digitos erigi; in plantas exsurgere; suspensio gradu progredi. *Ao pé da letra*: ad verbum; ad litteram; ad amussim ou adamussim; ad pedem litterae.

peado -a. *adx.* V. **costento, inclinado**.

peaña. *s.f.* V. **pedestal**.

***peatón**. *s.m.* V. **peón**.

peaxe. *s.f.* Portorium -i; vehiculare vectigal; pedaticum, pedagium -i.

pebida. *s.f.* **1.** *Semente de certas plantas*: semen -inis; granum -i; acinum ou acinus -i; (*da uva*) vinaceum ou vinaceus -i; acinum ou acinus -i. **2.** *Gran de metal puro, esp. de ouro*: mica auri; auri nativi frustum. **3.** *Especie de tumor das galiñas*: pituita -ae.

pebideiro. *s.m.* V. **alcouve**.

pecadento -a. *adx.* **1.** *Pecador*: V. esta palabra. **2.** *Mal falado*: indecenter ou immodeste loquens; impius, impudicus, inverecundus -a -um. V. *tamén* **blasfemo**.

pecado. *s.m.* Peccatum -i; reatus -us; culpa, noxa -ae; vitium -i. ♦ *Pecado orixinal*: originale ou Adae peccatum. *Pecado mortal*: grave ou mortale peccatum. *Pecado capital*: peccatum capitale. *Pecado venial*: veniale, leve ou minutum peccatum.

pecador -ora. *adx.* e s. Peccator/-trix; peccans, nocens, impius/-a, improbus/-a (vir/femina).

pecaminoso -a. *adx.* **1.** *Que incita ao pecado*: peccaminosus -a -um; ad peccatum adducens ou incitans. **2.** *Que constitúe pecado*: vitiosus, improbus, flagitiosus -a -um; peccato obnoxius.

pecar. *v.intr.* **1.** *Cometer pecado(s)*: peccare; delinquere; legem divinam transgredi; peccato se maculare ou inquinare; peccatum, culpam, delictum admittere ou committere. **2.** *Ser defectuoso*: peccare; claudere, claudicare. ♦ *Uns pecan por exceso e outros por defecto*: alter frenis, alter calcaribus eget.

pechado -a. *part. e adx.* (prop. e fig.) V. **cerrado**. ♦ *Ling. Son articulado aproximando a lingua ao padal*: (vocalis) clausa.

pechadura. *s.f.* V. **cerradura**.

pechamento. *s.m.* **1.** *Acción de pechar*: V. **cerramento**. **2.** *Acción de pecharse ou encerrarse*: V. **encerro**.

pechar. *v.tr.* **1.** *Asegurar cun mecanismo unha porta, unha ventá, etc.*: V. **cerrar**. **2.** *Meter a alguén nun lugar pasando o pecho*: V. **encerrar**. *v.pr.* **3.** *Meterse nun lugar e pasar o pecho*: V. **encerrarse**.

peche. *s.m.* **1.** *Acción de pechar*: clausura -ae; oclusio -onis. **2.** *Acción de pecharse*: oclusio, clausura, secessio voluntaria; secessus -us. **3.** *Pecho*: V. esta palabra. **4.** *Construción coa que se cerra unha propiedade*: s(a)eptum -i; s(a)epimen -inis; s(a)epimentum -i.

pecho ¹ -a. *adx.* *Cos elementos moi xuntos, cuberto*: V. **cerrado**. ♦ *Noite pecha*: V. **noite**.

pecho ². *s.m.* *Dispositivo para asegurar portas, ventás, etc.*: pessulus -i; claustrum -i.

pecíolo. *s.m. Bot.* Petiolus, pediculus -i.

pécora. *s.f.* Meretrix -icis; scortum -i. ♦ *Mala pécora*: improba, flagitiosa mulier.

pectoral. *adx.* **2.** *Relativo ao peito*: pectoralis -e. *s.m.* **2.** *Cruz que levan os prelados sobre o peito*: pectorale -is; crux pectoralis.

pecuario -a. *adx.* Pecuarius -a -um.

peculiar. *adx.* V. **característico, especial, particular**.

peculiaridade. *s.f.* V. **característica, particularidade**.

pecuniario -a. *adx.* Pecuniarius -a -um. ♦ *Multa pecuniaria*: mul(c)taticium argentum; mul(c)taticia pecunia. *Impoñer unha multa pecuniaria*: pecunia aliquem mul(c)tare; (*ser multado*) pecunia mul(c)tari.

pedagogo -a. s. Paedagogus/-a; educandi arte peritus/a; educator praeceptorque.

pedagogía. *s.f.* Educandi, educationis, puerorum docendorum ou puerorum instituendorum ars, opus, ministerium ou officium; puerorum educatio; pueritiae disciplina; paedagogia -ae; paedagogicum munus ou officium; paedagogica actio, experientia ou navitas. ♦ *Tratado de pedagogía*: liber de instituendis pueris.

pedagógico -a. *adx.* Paedagogicus -a -um; (*método*) educandi ratio.

pedal. *s.m.* Vectis pedalis; vectis pedibus actus; pedale –is; pedale adminiculum.

pedalear. *v.intr.* Pedales vectes *ou* pedalia versare *ou* impellere; pedalibus uti; vectem pede premere; pedale adminiculum agere, tractare *ou* premere; alterno ictu per vectes rotam comprimere; (*andar en bicicleta*) birota currere; birotam pedibus, seu potius pedalibus impellere. V. tamén **bicicleta**.

pedáneo –a. *s.* V. **alcalde** (de barrio), **alcalde** (pedáneo).

pedante. *adx.* **1.** *Que fai alarde de saber (persoa) ou que amosa esa maneira de ser (cousa):* putidus, affectatus –a –um; nimis exquisitus; (*conversación*) sermo putidus; (*en ton pedante*) arrogant; superbius. *s.* **2.** *Persoa pedante:* ardalio, ardelio, litterio –onis; sciolus/-a.

pedantería. *s.f.* Arrogans inscitia; iactantior eruditio; iactatio putida.

pederasta. *s.m.* Paedico –onis; paedicator –oris.

pederastia. *s.f.* Paedicatio –onis; paederastia, paedophilia –ae; (*practicala*) paedicare.

pedernal. *s.m.* Lapis vivus; silex –icis.

pedestal. *s.m.* Basis –is; acropodium –i; (*peaña*) scabellum, scamnum –i; (*escano para poñer os pés*) suppedaneum, suppedamentum –i. ♦ *Pór a un nun pedestal:* ad fastigium evehere. V. tamén **poñer** polas nubes. *Baixar a un do seu pedestal:* de caelo *ou* ex sua maiestate aliquem detrahere.

pedestre. *adx.* **1.** *Que vai, se fai ou se representa a pé:* pedestris –e. **2.** (*fig.*) *De mala calidade, de ton ou estilo malo, baixo:* humilis, pedestris –e; abiectus –a –um; (*a prosa, que os gregos chaman [linguaxe] pedestre*) prosa oratio, quam pedestrem Graeci vocant.

pediatra. *s.* Puerorum medicus/-a; infantium curandorum peritus/-a; paediat(er)/-tra, pediatrus/-a; paediatricae cultor/-trix.

pediatría. *s.f.* Puerorum medicina; paediatrica –ae; puerorum curandorum ars, doctrina, ratio *ou* disciplina.

pedichón –ona. *adx.* Petax –acis; (*de diñeiro*) poscinummius –a –um. *Tamén s.:* reposco –onis; importunus/-a *ou* assiduus/-a flagitator/-trix; aeruscat(er)/-trix.

pedículo. *s.m.* Bot. e Anat. Pediculus, pedunculus –i.

pedicuro –a. *s.* Pedum curator/-trix; podologus/-a.

pedida. *s.f.* Uxoris postulatio *ou* petitio; (*facela*) in matrimonium petere; uxorem sibi poscere; conubium petere *ou* poscere; (*pulseira de pedida*) brachiale sponsaliciu(m) *ou* sponsalium.

pedido. *s.m.* **1.** *Petición dun cliente:* postulatio, petitio –onis. **2.** *O que se pide:* postulatum –i.

pedigree. *s.m.* V. **avoengo, casta**.

pedir. *v.tr.* **1.** *Demandar, rogar, suplicar:* petere; postulare; poscere; rogare; (*con insistencia*) petessere; flagitare, efflagitare; exposcere; orare; etiam atque etiam rogare; contendere; expostulare. **2.** *Manifestar un desexo:* V. **desexar** e **1.** **3.** *Demandar, esixir:* V. estes verbos. **4.** *Solicitar permiso aos pais para casar coa filla:* V. **pedida**. **5.** *Sinalar ou marcar un prezo:* pretium merci statuere *ou* constituere; pretium alicui rei facere *ou* imponere. **6.** *Desexar ou esperar obter algo:* V. **1.** **7.** *Mendigar:* V. este verbo.

pedra. *s.f.* **1.** *Substancia mineral que forma os penedos:* lapis –idis; (*silex*) silex –icis; (*grande*) saxum –i; (*tallada*) saxum quadratum *ou* struatile; (*afiada*) scrupus –i. **2.** *Porción dela:* lapis –idis; lapillus, calculus, scrupulus –i. **3.** *Med. Cálculo:* calculus, lapillus –i; arena –ae. **4.** *Pedrazo, sarabia:* grandio –inis; lapideus imber; lapis caelo delatus; (*cae pedra*) grandinat; lapidibus pluit; lapides cadunt *ou* decidunt; saxa cadunt e sole; (*caeu pedra*) imbris lapidavit. **5.** *Peza de algúns encendedores:* lapis incendiarius. **6.** *Charriño, sarro dos dentes:* robigo *ou* rubigo –inis; caries –ei. **7.** *Moa do muíño:* V. **moa**. **8.** *Carabuña:* nucleus –i; lignum –i; fructus –us. ♦ *Non deixar ou non quedar pedra sobre pedra:* lapidem super lapidem non relinquere; omnia subvertere; funditus evertere; solo aequare. *Pedra angular:* angularis lapis; caput anguli. *Primeira pedra:* lapis auspicalis; inchoatum –i. *Poñer a primeira pedra:* opus inchoare; fundamenta iacere. *Pedra pómez:* pumex –icis; lapis bibulus. *Pedra imán:* magnes –etis. *Pedra preciosa:* gemma –ae; lapis pretiosus; lapillus –i. *Quedouse de pedra:* stupuit ceu saxeus. V. tamén **abraiar**. *Ser de pedra:* impassibilem, inhumanum, immitem, saxeum ferreumque esse. *Moitos teñen o corazón de pedra:* lapideo sunt corde multi. *Tirar a pedra e esconder a man:* furtim nocere; altera manu lapidem ferre, panem ostendere altera. *Pedra de afiar:*

cos, cötis; lapis incusus; (*con auga*) cos aquaria. *A cólera é como a pedra de afiar do valor*: fortitudinis quasi cos est iracundia. *Pedra de azucre*: sacchari cubus. *As pedras angulares do Estado*: fundamenta reipublicae.

pedrada. *s.f.* Lapidis iactus, coniectus *ou* ictus. ♦ *Botar a pedradas*: lapidibus aliquem pellere. *Matar a pedradas*: lapidare; lapidibus obruere *ou* cooperire. *V. tamén apearar*.

pedrazo. *s.m.* Grando –inis; grandinis imber; grandinis copia *ou* nimbus; grandinatio, lapidatio –onis.

pedregal. *s.m.* Saxetum –i; saxosus locus.

pedregoso –a. Lapidosus, lapideus, saxosus, saxeus, calculosus, confragosus, scruposus, scrupulosus, petricosus, glareosus –a –um; saxis stratus; (*chan*) asperum solum; (*camiño*) scrupulosa via; salebrae –arum.

pedregullo. *s.m.* **1.** *Pedra pequena*: lapillus, calculus –i. **2.** *Terreo onde hai moita pedra*: *V. pedregal*.

pedreira. *s.f.* **1.** *Canteira*: lapidicina –ae. **2.** *Terreo cuberto de pedras*: *V. pedregal, pedregoso*.

pedreiro. *s.m.* *V. canteiro*.

pedrería. *s.f.* Gemmae –arum; pretiosi lapides *ou* lapilli.

pedrés –esa. *adx.* **1.** *Apigarado*: *V. esta palabra*. **2.** *Dunha cor máis escura da habitual*: subobscurus –a –um. **3.** *De pelo negro e branco*: canescens –entis; canus, incanus –a –um.

pedrón. *s.m.* Saxum –i; ingens lapis.

pedroso –a. *adx.* *V. pedregoso*.

pedúnculo. *s.m.* Pediculus, pedunculus –i.

pega. *s.f.* Pica –ae. ♦ *Pega marza ou rebordá*: *V. gaio*.

pegada. *s.f.* **1.** *Sinal do pé ao pisar*: *V. pasada*. **2.** *Cousa que queda despois dunha acción, marca*: indicium, vestigium –i; reliquum –i; reliquiae –arum. *V. tamén marca*.

pegadizo –a. *adx.* *V. apegadizo*.

pegamento. *s.m.* Gluten –inis; glutinum –i.

pegañento –a ou pegañoso –a. *adx.* *V. apegadizo, apegamento*.

pegar. *v.tr.* **1.** *Adherir, apegar, colar*: *V. estes verbos*. **2.** *Unir, xuntar*: *V. apegar*. **3.** *Apegar, contaxiar*: *V. estes verbos*. **4.** *Realizar, facer sufrir a*

acción indicada polo complemento, dar: (*berros*) clamores tollere, edere, profundere; (*un salto de alegría*) gaudio gestire; laetitia exsultare; (*un susto*) terrere; pavorem incutere. **5.** *Dar golpes, zorregar, zoscar*: plagare; alapam, plagam, ictum ducere, incutere, impingere; alapis *ou* colaphis caedere. *v.intr.* **6.** *Dar golpes a alguén*: verberare; tundere, contundere; ictibus plectere; caedere; percutere. **7.** *Ser válido para pegar cousas entre si*: *V. apegar*. **8.** *Bater, chegar con forza*: iactare; vexare; percutere; (*o vento*) perflare; (*o sol*) solem perfundere. **9.** *Ir ben unha cousa con outra, ser oportuna*: *V. acaer*. **10.** *Causar boa impresión, ter éxito*: *V. éxito*. **11.** *Pasar o lume a outro lado*: ignem aliquid invadere. *v.pr.* **12.** *Apegarse, contaxiarse*: *V. estes verbos*. **13.** *Unirse a outros sen ser chamado*: importune adhaerescere; se immiscere; sese alienis negotiis importune miscere. **14.** *Quedar adherida unha cousa a outra*: *V. adherirse, apegarse*. ♦ *Pegarlle lume a algo*: ignem inicere; faces admovere, adhibere, subdere. *Pegarlla a un* (pop.): aliquem ludificare, fallere, illudere, circumvenire, decipere. *Pegárselle a un as sabas*: prae pigritia lecto teneri. *Pegárselle a lingua ao padal*: linguam faucibus haerere. *Pegar o sono*: somnum capere. *Pegar a fame*: esurire. *Non pegar ollo en toda a noite*: totam noctem insomnem ducere. *Estar moi pegado ao interese*: quaestui nimium deditum esse.

pego –a. *adx.* *V. apigarado*.

pegón –ona. *adx.* **1.** *Amigo de pegar*: plagosus –a –um; manu *ou* ad vim promptus. *s.m.* **2.** *Cataplasma*: *V. esta palabra*. **3.** *Mendo, remendo*: *V. mendo*.

pegureiro. *s.m.* *V. pastor*.

peidar ou peidear. *v.intr.* (pop.) Pedere; crepare, crepere; peditum ventris emittere; crepitem reddere *ou* excire.

peideiro –a. *adx.* (pop.) Frequenter pedens.

peido. *s.m.* (pop.) Peditum –i; (*ruidoso*) crepitem –us; ventris crepitem.

peirao. *s.m.* Moles –is; moles fluctifraga, fluctibus obiecta *ou* opposita; portus crepido.

peitar. *v.tr.* Tributum, stipendium, vectigal pendere; vectigalia solvere, pensitare.

peite. *s.m.* Pecten –inis; (*de buxo*) buxum *ou* buxum –i; (*puga do peite*) pectinis vallus.

peiteado. *s.m.* Comae ou crinium ornatus; capitis cultus; comptus –us; (*descoidado*) impexum caput; incultae comae; (*salón de peiteado*) capillorum ornatoris/-tricus officina.

peiteador –ora. *s.* Capillorum concinnator/-trix ou ornator/-trix.

peitear. *v.tr.* **1.** *Pasar o peite para compoñer o cabelo:* (caput, capillos) comere; pectere, pectinare. *V. tamén 3.* **2.** *Compoñer o pelo de alguén:* alicuius capillos comere ou pectere. *v.pr.* **3.** *Compoñer os propios cabelos:* se comere; caput, capillos, crines, comas pectere, componere, disponere, explicare ou ornare.

peito. *s.m.* **1.** *Parte anterior do tórax:* pectus –oris; thorax –acis. **2.** (pop.) *Por ext., conxunto dos órganos do aparato respiratorio:* pectus –oris; praecordia –iorum. **3.** *Conxunto das dúas mamas da muller ou unha delas:* ubera –um; uber –eris; mamma –ae. *V. tamén mama.* **4.** *Parte anterior do corpo de certos animais:* pectus –oris. **5.** *Parte do vestido que cobre o peito:* vestis anterior pars. **6.** (fig.) *Ánimo, corazón:* fortitudo –inis; virtus –utis; audacia –ae; animus –i; cor; cordis; robur –oris; firmitas –atis. ♦ *Bico do peito:* *V. mama.* *Tomar algo a peito:* summa contentione rem aggredi. *Ter moito peito, un peito coma un lobo:* magnanimus, animosus, strenuus, fortem esse. *Dar o peito.* **1.** *Aleitar:* *V. este verbo.* **2.** *Enfrontarse a unha situación:* in discrimen audacter ruere; periculo fortiter se committere. *Poñer unha pistola ao peito:* armis, nece alicui comminari.

peitoral. *s.m.* Pectoralis ou pectoris musculus.

peitoril. *s.m.* Lorica –ae; margo, crepido –inis; (*dun pozo*) puteal –alis; putei os.

peituga. *s.f.* Avis pectus.

peixe. *s.m.* **1.** *Animal que vive na auga:* piscis –is; (*de río*) piscis fluvialis ou fluviatilis; (*de mar*) marinus, pelagius, pelagicus, aequoreus piscis. *pl.* **2.** *Animais desta clase pescados:* pisces –ium; piscatura –ae; piscatus –us. **3.** (fig.) *Persoa de mala intención:* male animatus/-a, prave sentiens, versutus/-a vir/femina. **4.** *Pisces (constelación):* Piscis –is; Pisces –ium. ♦ *Peixe espada:* piscis gladius. *Peixe sapo:* batrachus –i. *Estar coma peixe na auga:* bene, beate, arbitrato suo vivere; bene alicui esse; arbitrio suo duci. *O peixe grande come ao pequeno:* pisces minutos magnus comest. (*Ser*) *bo peixe:* *V. 3 e polo* (ser bo).

peixeiro –a. Piscarius/-a; piscium venditor/-trix; (*de peixe de mar*) cetarius/-a.

peixería. *s.f.* Forum piscarium ou piscatorium.

pel. *s.f.* **1.** *Membrana que cobre o corpo:* pellis, cutis –is; cuticula, pellicula –ae. **2.** *Coiro, sobre todo o curtido:* pellis –is; corium, spoliolum –i; tergum –i; (*sen curtir*) scordiscum ou scortiscum –i; (*branda para calzado*) aluta –ae; (*obxectos de pel*) scortea –orum; (*tecido parecido á pel*) pellis ficta ou simulata; (*de pel*) scortinus, scorteus –a –um. **3.** *Membrana que cobre certos froitos:* tunica, tuniula, membrana –ae; cutis –is; corium –i; folliculus –i. *V. tamén casca.* ♦ *Arriscar, xogar a pel:* in periculo ou discrimine versari. *V. tamén arriscar.* *Salvar a pel:* integrum, intactum evadere. *Estar, pórse na pel (doutro):* habitum alterius fingere. *Quedarse na pel:* vix ossibus haerere; ossa tantum ac pellem esse. *Vestirse de pel de raposo:* tergis vulpium indui. *Non caber na pel (de alegría):* laetitia gestire ou exultare. *Deixar a pel (unha cobra):* vernationem exuere.

pela ¹. *Monda:* putamen –inis; quisquillae –arum. *V. tamén casca, pel.*

pela ². *Bóla de manteiga ou de unto:* *V. baluga.*

pelado –a. *adx.* **1.** *Calvo:* glaber –bra –brum; depilis, laevis –e; depilatus, tonsus, deglabratus –a –um. *V. tamén calvo.* **2.** *Sen plumas:* implumis –e; non pennatus; sine pennis. **3.** *Sen vexetación (terreo):* nudus, purus, apertus –a –um; glaber –bra –brum; sterilis –e; fronde nudus; herbarum expers. **4.** (fig. e pop.) *Sen diñeiro:* inops –opis; (*estar pelado*) ne obolum quidem habere.

peladura. *s.f.* **1.** *Acción de tirar a pel a unha froita, as plumas, o pelo ou a pel a un animal:* putaminis, cutis detractio; depilatio, deglabratio, decortatio, decoriatio –onis. **2.** *Queimadura:* ustio, adustio, ambustio –onis; combustura –ae.

pelame. *s.m.* Pilus, villus –i; pili color.

pelar. *v.tr.* **1.** *Tirar a casca (a unha froita, a unha árbore), as plumas, a pel, o pelo a un animal:* cutem, corticem ou putamen detrahare; pellem, pilum, plumas vellere ou evellere; plumis exuere ou nudare; glabrare, deglabrare; deglubere; pilare, depilare; decoriare. *V. tamén depilar, depenar, descascar.* **2.** *Queimar:* *V. este verbo. v.pr.* **3.** *Sufrir unha queimadura por algo moi quente:* *V. queimarse. v.intr.* **4.** *Estar algo moi quente:* calidissimum, fervens, ardens aliquid esse. *V. tamén*

queimar. **5.** *Perder a pel ou o pelo dunha parte do corpo:* calvere, calvescere; capillos defluere. ♦ *Fai ou vai un frío que pela:* saevit infestum, acre, acerbissimum, intolerabile frigus.

peláxico -a. *adx.* Pelagicus -a -um.

pelella. *s.f.* ou **pelello**. *s.m.* **1.** *Pel dun animal:* pellis -is; corium -i. **2.** *Recipiente feito con esa pel:* V. **odre**.

peleteiro -a. *s.* Pellio -onis; pellarius/-a.

peletería. *s.f.* **1.** *Oficio de preparar peles finas:* peliaria ars; pelliceum ou pellionis munus. **2.** *Tenda onde se venden:* pellionis ou peliaria taberna.

pelexa. *s.f.* **1.** *Agarrada, camorra, garatuxa, disputa, lance:* V. estas palabras. **2.** (fig.) *Esfuerzo para conseguir algo:* contentio -onis; nisus -us.

pelexar. *v.intr.* **1.** *Enfrontarse fisicamente:* rixari; (pugnis) contendere; congregi; iurgii causam inferre. **2.** (fig.) *Esforzarse por conseguir algo:* niti, eniti; contendere. V. **tamén esforzarse**.

pelica. *s.f.* **1.** *Pel de certos froitos:* V. **casca, pela**. **2.** *Película que se forma en certos líquidos:* pellicula -ae; (no leite, no viño) lactis, vini flos; (no vinagre) pannosa faex (aceti). **3.** *Pel de ovella, cabra, etc., curtida:* pellis -is; pellis ovina, caprina (concinata); pellicula ovina, haedina. **4.** *Peza de roupa feita ou forrada de pel:* vestis pellicea ou pellita; pallium pelliceum; (de carneiro) mastruca -ae.

pelicano. *s.m.* Pelicanus ou pelectanus, onocrotalus -i.

película. *s.f.* **1.** *Pel fina que cobre algo:* pellicula, membrana -ae. V. **tamén pelica**. **2.** *Lámina usada en fotografía e no cine:* taenia, pellicula -ae; taeniola photographica ou cinematographica. **3.** *Film:* taenia ou taeniola cinematographica; picta taeniola; imagines cinematographicae; (sonoro) taeniola sonans, sonora ou sonigera; (mudo) taeniola muta.

peliqueiro -a. *s.* **1.** *Personaxe do Entroido galego:* tintinnabulatus/-a vir/femina. **2.** *Peleteiro:* V. esta palabra. *s.m.* **3.** *Lugar onde se secan e preparan as peles:* coriaria officina.

peliza. *s.f.* V. **pelica**.

pelo. *s.m.* **1.** *Cabelo:* pilus, capillus, villulus -i; (poét.) arista -ae; (de cabra, de lebre) lana caprina, leporina; (de porco) s(a)eta -ae. V. **tamén cabeleira, cabelo, melena**. **2.** *Pelame dun animal:* iuba, coma -ae. **3.** *Conxunto de pelos*

da cabeza dunha persoa: capilli -orum; crines -ium; coma -ae; caesaries -ei. V. **tamén cabeleira, melena**. **4.** *Filamento dun tecido:* pilus, floccus, filum -i; (dun tecido novo) pexa panni lanugo; (tea con pelo) pexitas tramae. ♦ *Caída do pelo:* V. **caída**. *Pelo louro:* V. **louro**. *A pelo:* nude; absque ornatu. (pop.) *Caeulle o pelo:* meritam poenam luit ou solvit; (incautus ou imparatus) captus est; in manifesto scelere ou in flagranti delicto deprehensus est. *Non tocarlle a un o pelo da roupa:* ne leviter quidem tangere; ne minimum quidem alicui laedere.

pelota. *s.f.* Pila -ae; pila lusoria; sphaera -ae; follis -is; harpastum -i. ♦ *Pelota vasca:* ludus pilae Vasconicae. *Xogo de pelota:* sphaeromachia -ae. *Xogador de pelota:* sphaerista -ae. *Campo onde se xoga á pelota:* sphaeristerium -i.

pelotón. *s.m.* **1.** *Grupo de soldados:* manus -us; manipulus, globus -i. **2.** *Dep. Conxunto organizado de ciclistas:* birotariorum globus. ♦ *Pelotón de fusilamento:* V. **fusilamento**.

pelouro. *s.m.* V. **callao, canto** ³, **coio**.

***peluca**. *s.f.* V. **perruca**.

peluche. *s.f.* Densus mollisque ou fictorum animalium villus; (oso de peluche) ursi simulacrum; ursus e gausapa.

peludo -a. *adx.* V. **cabeludo, melenudo**.

peluxe. *s.f.* Lanugo -inīs.

pelve. *s.f.* Pelvis -is; vertebra -i.

pementa. *s.f.* **1.** *Froito da pementeira:* piper -eris. **2.** *Especia:* piper -eris; tritum piper.

pementeira. *s.f.* Piperis planta.

pementeiro. *s.m.* Ager piperibus consitus.

pemento. *s.m.* Siliquastrum -i; piperitis -is/-itidis.

pena ¹. *s.f.* Petra -ae; saxum -i; rupes -is; scopulus -i.

pena ². *s.f.* **1.** *Castigo:* V. esta palabra. **2.** *Sufrimento moral:* maeror; angor -oris; anxietas -atis; cura, molestia, maestitia, tristitia -ae; aegritudo, sollicitudo -inīs. **3.** *Feito que o produce:* miseria, aerumna -ae. ♦ *Pagar a pena:* V. **pagar**.

penacho. *s.m.* **1.** *Conxunto de plumas da cabeza de certas aves:* crista -ae; crista pennata ou plumatilis; cirrus -i. **2.** *Por ext., plumas de adorno de sombreiros, cascos, etc.:* cirrus -i; iuba -ae. **3.** *Parte da crina dun cabalo:* cirrus -i. **4.** (fig.) *Parte máis alta dunha rocha ou montaña:* rupis,

montis cacumen; culmen –inis; iugum –i; summum iugum montis.

penal. *adx.* **1.** *Relativo á pena:* poenalis –e; poenarius –a –um. *s.m.* **2.** *Cadea, cárcere:* V. estas palabras.

penalidade. *s.f.* Aerumna, molestia –ae; poenae –arum; labor –oris; calamitas –atis.

penalización. *s.f.* Poena, mul(c)ta –ae; poenae irrogatio. V. *tamén multa*.

penalizar. *v.tr.* Poenam irrogare, (*nunha competición*) ceteris postponere; certatorem punire.

penalti. *s.m. Dep.* Ictus ab undecimo metro.

penar. *v.tr.* **1.** *Penalizar:* V. **castigar, multar, penalizar.** *v.intr.* **2.** *Sufrir unha pena, dor, etc.:* pati; dolorem ferre; angī; dolore affici; cruciari, excrucuari.

penca. *s.f.* Macula, nota –ae; lentícula –ae; lentigo –inis; naevus –i; ephelis –idis; menda –ae.

pencado –a. *adx.* Lenticulosus, lentiginosus –a –um.

pendanga. *s.f.* V. **prostituta**.

pendello. *s.m.* V. **alboio, cabana, cuberto**.

pendencia. *s.f.* Rixa –ae; contentio –onis; iurgium –i. V. *tamén agarrada, camorra, disputa, loita*.

pendente. *adx.* **1.** *Que pende:* pendens –entis; pensilis –e; pendulus –a –um. **2.** *Inclinado:* V. esta palabra. **3.** *Que está por resolver:* pendens, impendens –entis. *s.m.* **4.** *Xoia para adornar a orella:* inauris –is; (*de perlas*) margaritae pendentes. *s.f.* **5.** *Inclinación do terreo:* clivus –i; devexus –us; devexitas, declivitas, proclivitas –atis; fastigium –i; (*o lugar estendiase nunha suave pendente*) locus tenui fastigio vergebat. ♦ *A cuestión aínda está pendente:* adhuc sub iudice lis est.

pende. *v.intr.* Pendere, dependere, impendere, propendere; (*unha espada núa pende sobre a súa desalmada cabeza*) districtus ensis super impia cervice pendet.

pendón. *s.m.* **1.** *Estandarte das procesións:* ecclesiasticum vexillum. **2.** *Persoa de vida desordenada:* dissolutus/-a, libidinosus/-a, intemperans vir/femina.

pendulo. *s.m.* Perpendicularum, libramentum –i.

pendurar. *v.tr.* ou *tr.* V. **colgar, pender**.

pene. *s.m.* Penis –is; (pop.) mentula, verpa, cauda, hasta, columna –ae; palus, nervus –i; membrum, vasculum, fascinum –i; muto –onis.

penedía. *s.f.* Saxetum –i.

penedo. *s.m.* Rupes, caudes –is; scopulus –i; saxum –i.

peineira. *s.f.* **1.** *Criba:* cribrum ou criblum, cribellum, incerniculum, subcerniculum –i; vannus, vannulus –i; (*para cribar a flor da farinã*) pollinarium cribrum. **2.** *Molusco gasterópodo:* haliothis tuberculata.

peinear. *v.tr.* **1.** *Pasar pola peineira:* cernere, incernere, excernere, subcernere; cribrare, cribellare; vannere; per cribrum ou cribro cernere. **2.** (fig.) *Limpar de impurezas ou defectos:* purgare, expurgare, repurgare; mundare, emundare.

penetración. *s.f.* **1.** *Acción de penetrar:* penetratio –onis. **2.** (fig.) *Facilidade para comprender:* acumen –inis; ingenii acumen; ingenium acre; mentis acies; sagacitas –atis; sollertia, perspicacia –ae; (*oidar a penetración da mente para que non se cegue cos erros*) aciem animi curare ut non caecetur erroribus.

penetrante. *adx.* **1.** *Que penetra:* penetrans, permeans –antis; pervadens –entis; permeabilis –e. **2.** *Agudo, perspicaz, sagaz:* acutus –a –um; acer, acris, acre; subtilis –e; sagax, perspicax –acis; (*mirada*) acies oculorum. **3.** (fig.) *Agudo, forte, intenso:* acutus, argutus –a –um; acer, acris, acre; (*voz*) acutus, altus, sonorus –a –um; (*olor*) argutus odor. **4.** *Profundo:* altus –a –um.

penetrar. *v.intr.* **1.** *Introducirse:* pervadere; per-rumpere; intrare, ingredi, V. *tamén introducirse*. **2.** *Meterse por presión unha cousa noutra:* V. **introducirse.** *v.tr.* **3.** *Chegar a entender algo oculto ou difícil:* capere, percipere; perspicere, introspicere; (*os sentimentos de alguén*) alicuius animum intelligere; mentes introspicere.

penicilina. *s.f.* Penicillina –ae; penicillinae medicamentum; medicamentum penicillinum.

penico. *s.m.* V. **ouriñal**.

penitencia. *s.f.* **1.** *Catol. Sacramento da confesión:* paenitentiae sacramentum ou tribunal; peccatorum confessio; sacra confessio; exomologesis –is. V. *tamén confesión*. **2.** *Catol. Pena imposta ao penitente:* paenitentia –ae. **3.** *Castigo por un mal feito:* V. **castigo, pena**. **4.** *Mortificación*

por motivos relixiosos: paenitentia -ae; culpae expiatio; cupiditatum continentia.

penitenciario -a. *adx.* **1.** *Relativo á pena:* V. **penal.** *s.m.* **2.** *Cóengo encargado de confesar:* canonicus poenitentiarius; confessarius episcopalis.

penitente. *adx.* **1.** *Que fai penitencia:* poenitens -entis; poenitentia ductus. *s.* **2.** *Persoa que confesa os pecados:* poenitens, confitens -entis. **3.** *Persoa que vai nunha procesión facendo penitencia:* poenitens -entis; (cultu habituve) paenitentiam agens vir/femina.

penoso -a. *adx.* **1.** *Que causa pena:* miserabilis -e; miserandus -a -um. **2.** *Traballosa:* laboriosus, arduus, operosus -a -um; difficilis -e.

pensamento. *s.m.* **1.** *Facultade de coñecer, razoaz, etc.:* cogitatio -onis; cogitatus -us; mens, mentis. **2.** *Acción de pensar:* cogitatio -onis; cogitatum -i; actio mentis; (*pl.*) sensa -orum; sensa mentis; motiones animi; (*pensamentos íntimos*) sensus reconditi ou arcani; intimae cogitationes. **3.** *Criterio, opinión:* V. estas palabras. **4.** *Idea principal ou ideas dun autor, dunha corrente, etc.:* sententia -ae; propositum -i; consilium -i; mens, mentis. **5.** *Planta de xardín:* viola tricolor.

pensar. *v.intr.* **1.** *Exercitar a facultade de coñecer, razoaz, etc.:* ratiocinari; ratione uti; cogitare; versare; cogitatione sibi fingere. **2.** *Dirixir o pensamento cara a algo ou alguén:* animum ad aliquid ou ad aliquem referre; in mentem alicui aliquid venire; (*moitas cousas*) multa cogitatione ou animo percurrere. **3.** *Atender, ter consideración cara a algo ou alguén:* cogitare; meminisse; recordari; aliquem ou aliquid in mentem venire; (*pensa en min*) mei memor esto; memento mei. *v.tr.* **4.** *Facer uso da razón para entender algo:* ratiocinari; ratione uti; argumentari; meditari; disserere. **5.** *Desenvolver ou crear algo usando a imaxinación:* cogitare; mente ou cogitatione sibi fingere; cogitatione assequi. **6.** *Ter a idea, opinión ou sospeita do que se expresa:* aestimare; considerare; intelligere; suspicere; suspectum habere; conicere; opinari. **7.** *Coidar, crer, imaxinar, supoñer:* arbitrari; credere; existimare; censere; opinari; sentire; putare; suspicari. **8.** *Ter intención de facer algo:* cogitare; meditari; in animo habere; alicui in animo esse; (*pensar na saída*) de exitu cogitare. ♦ *Pensar algo dúas veces:* prudenter considerare; (*debes pensalo antes de facelo*) consulto opus est priusquam incipias; (*penseino moito e detida-*

mente) multum et diu cogitavi. V. *tamén* **pesar.** *Pensar para si:* secum cogitare; secum in animo versare; secum ou cum animo suo volvere. *Non pensar en nada:* nihil mente agitare. *Pensei, dei en pensar:* venit mihi in opinionem. *Pensar ben, mal de alguén:* bene, male de aliquo existimare; bene, male opinari; opinionem bonam, malam de aliquo habere. *Que pensas?:* quid tibi videtur? (*antes do que ti pensas*) prius tua opinione. *Pensade ben o que poden soportar os vosos ombros:* versate diu quid valeant humeri. *Pensar só en si mesmo:* de lana sua cogitare.

pensativo -a. *adx.* Meditabundus, cogitabundus -a -um; in cogitatione defixus.

pensión. *s.f.* **1.** *Paga do Estado:* pensio -onis; emeritum, annum -i; emeritum stipendium; emerita pensio. **2.** *Diñeiro concedido a artistas, científicos, etc.:* pensio studiorum causa. **3.** *Pago do divorciado ao ex-cónxuxe:* statuta pensio. **4.** *Hospedaxe modesta:* deversorium, deversorium -i; hospitium -i; habitationis mensaeque domus. ♦ *Pensión completa:* hospitium addito victu. *Pensión alimenticia:* pecunia pro victu.

pensionista. *s.* **1.** *Persoa que recibe unha pensión:* beneficiarius, rudiarius/-a; opifex munere suo solutus ou pensione donatus. **2.** *Hóspede dunha pensión:* deversorii hospes. **3.** *Alumno que estuda e reside nun colexio:* V. **interno.**

penso. *s.m.* Pabulum -i.

pentágono. *s.m.* Pentagonum ou pentagonium -i.

pentagrama. *s.m.* Mús. Pentagramma -atis.

pentámetro. *s.m.* Pentameter -tri; pentameter heroicus; pentametrum elegum; (*pl.*) elegi -orum.

peite. *s.m.* V. **peite.**

peitear. *v.tr.* V. **peitear.**

Pentecoste. *s.f.* Pentecoste -es.

penúltimo -a. *adx.* Paenultimus -a -um; (ab) extremo ou (ab) ultimo proximus.

penumbra. *s.f.* Paenumbra -ae; incerta lux; tenebrae oborientes.

penuria. *s.f.* **1.** *Indixencia:* V. esta palabra. **2.** *Escazeza, miseria:* V. estas palabras.

penuxe. *s.f.* **1.** *Primeira pluma das aves:* lanugo -inis. **2.** *Pluma pequena do peito das aves:* plumula, pinnula -ae; densus mollisque pilus; lanugo -inis.

peñor. *s.m.* Pignus –oris; arrha –ae; arrhabo –onis.

♦ *Deixar algo en peñor:* aliquid deponere.

peñorar. *v.tr.* Pignori aliquid dare; pignerare, oppignerare; obligare. V. *tamén empenñar*.

peón. *s.m.* **1.** *Obreiro non especializado:* rudis faber; operarius –i. **2.** *Persoa que vai a pé:* pedes –itis; viator/-trix; pedester –tris –tre. **3.** *Peza do xogo das damas e do xadrez:* latrunculus, calculus –i. **4.** (fig.) *Persoa disposta a obedecer a outra:* vir/femina nimium obsequens. **5.** *Bailarete, buxaina:* V. estas palabras. ♦ *Paso de peóns:* transitus virgatus ou zebrinus.

peonia. *s.f.* Glycyside –es.

peonil. *adx.* Peditibus destinatus; vehiculis interdictus ou vetitus; pedester –tris –e.

peor. *adx.* **1.** *Máis malo:* peior, deterius, nequior, vitiosior –ius; (*todo vai de mal en peor*) omnia in peius ruunt ou in deterius decidunt; peiore loco res esse non possunt. **2.** *O máis malo:* pessimus, deterrimus –a –um; (*o peor dos oradores*) vitiosissimus orator, ex oratoribus, inter oratores; (*o peor de todos os homes*) unus omnium mortalium deterrimus; unus omnium nequissimus; longe post natos homines improbissimus; (*esperar o peor, a pena capital*) novissima expectare. *adv.* **3.** *Máis mal:* peius, deterius.

peperetada. *s.f.* V. *lamberetada*.

***pepino.** *s.m.* V. *cogombro*.

***pepita.** *s.f.* V. *pebida*.

pequecho –a. *adx.* V. *pequeno*.

pequenez. *s.f.* **1.** *Calidade de pequeno:* brevitās, parvitas, exiguitas, puerilitas –atis; (*de estatura*) brevitās, humilitas –atis; brevis statura; corpus breve; (*de idade*) pueritia –ae; aetas puerilis. **2.** *Cativeza, insignificancia, minucia:* V. estas palabras.

pequeniño. *s.m.* V. *dedo maimiño* ou *pequeniño*.

pequeno –a. *adx.* **1.** *De pouco tamaño, extensión, duración, estatura, etc.:* V. *baixo, breve, cativo, curto, exiguu*. **2.** *De pouca importancia:* humilis, tenuis –e; parvus, minimus –a –um. **3.** *De pouca idade:* V. *novo*. *s.* **4.** *Cativo, neno:* V. estas palabras. ♦ *De pequeno (cando era pequeno):* me puero.

pequerrecho –a. *adx.* V. *pequeno*.

Pekín. top. Pekinum (Pechinum) –i.

pequínés –esa. *adx.* e *s.* **1.** *De Pekín:* Pekinensis –e. Pekinenses –ium. *s.* **2.** *Can dunha raza da China:* canis Pekinensis.

pera. *s.f.* **1.** *Froito da pereira:* pirum –i. **2.** *Interrup-tor con forma deste froito:* pirum –i. ♦ *Pedirlle peras ao olmo:* aquam e pumice postulare; hircos mulgere; oleum et operam perdere; impossibilia aggredi.

peralte. *s.m.* **1.** *Elevación engadida a un arco:* arcus elatio. **2.** *Maior elevación da parte exterior dunha curva:* anfractus declivitas.

perante. *prep.* V. *ante*.

percal. *s.m.* Leve gossypium.

percebe. *s.m.* Pollicipes –edis.

percepción. *s.f.* Perceptio, comprehensio –onis; sensus, intellectus –us.

perceptible. *adx.* Sensibilis, comprehensibilis –e; sensibus, mente, animo perceptibilis.

perceptor –ora. *adx.* e *s.* Receptor, exactor, coactor/-trix; collectarius, vectigalarius/-a; tributorum exactor/-trix.

percha. *s.f.* Pertica, tendicula –ae; fulcimen vestiarii; vestium sustentaculum.

percibir. *v.tr.* **1.** *Coñecer polos sentidos:* sentire; sensibus, auribus, oculis, animo, mente percipere; animadvertere; intelligere. **2.** *Por ext., rexistrar, detectar:* detegere; ostendere. **3.** *Recibir ou cobrar:* percipere; exigere; cogere; pecuniam, nummos accipere. V. *tamén cobrar*.

percorrer. *v.tr.* Percurrere; lustrare, perlustrare; peragrare; obire, circumire; (*moitos países*) multas terras perambulare.

percorrido. *s.m.* **1.** *Acción de percorrer:* decursus –us. **2.** *Espazo que percorre unha persoa, un animal, unha cousa:* iter –ineris; via –ae; spatium –i; decursum spatium. ♦ *No percorrido:* in itinere; per viam.

percusión. *s.f.* **1.** *Acción de percutir, choque:* percussio –onis; ictus, percussus –us; plaga –ae. **2.** *Conxunto de instrumentos de percusión dunha orquesta, banda, etc.:* instrumenta pulsalia. V. *tamén instrumento* (musical).

percusor –ora. *adx.* **1.** *Que percutite:* percutiens –entis. *s.m.* **2.** *Peza que golpea ou provoca a explosión nas armas de fogo:* percussor –oris; particula percutiens.

percutir. *v.tr.* Quatere, percutere. V. *tamén golpear*.

*percutor. *s.m.* V. **percusor**.

perda. *s.f.* lactura, ruina, noxa –ae; damnum, detrimentum –i; exitium, impendium –i; amissio, perditio –onis; interitus, amissus –us. ♦ *Danos e perdas:* damna et incommoda.

perdedor –ora. *adx. e s.* **1.** *Que perde ou perdeu:* victus –a –um. **2.** *Persoa que nunca sae ben do que emprende:* miser –era –erum; infelix –icis; infortunatus –a –um. V. *tamén fracasado*.

perder. *v.tr.* **1.** *Deixar de ter:* amittere; perdere, deperdere; iacturam facere; privari; expoliari; exui; (*os bens*) deperdere bona; fortunis spoliari; fortunis omnibus everti; (*a man dereita*) dextram amittere; (*a vista*) oculos, lumen oculorum amittere; (*a esperanza*) de spe decidere; spem amittere; nullam sperare salutem; (*a vida*) vitam, animam ou spiritum amittere; vitam relinquere. **2.** *Deixar en sitio ignorado:* amittere; perdere. **3.** *Verse privado de alguén por morte ou outro motivo:* amittere; perdere; (*os fillos*) liberos amittere ou perdere; (*un fillo*) filio orbari. **4.** *Desaproveitar, desperdiciar:* perdere, disperdere; (*a facenda*) rem disperdere; pessumdare ou pessum dare; possessionem dissipare; patrimonium effundere; (*o tempo*) tempus perdere, frustra terere ou conterere; operam conterere; (*un bonito tempo libre na inacción e na molicie*) conterere bonum otium socordia atque desidia. **5.** *Non facer uso de algo por chegar tarde:* occasionem perdere; initium non assequi. **6.** (*fig.*) *Corromper, pervertir:* perdere; corrumpere; depravare; pervertere; aliquem peiorem ou deteriore facere; ad nequitiam adducere; prosternere. **7.** *Verter o contido por estar o recipiente en mal estado:* fundere, effundere, profundere. **8.** *Chegar con desvantaxe ao final dunha competición:* litem, contentionem, certamen perdere ou amittere; vinci. *v.intr.* **9.** *Empeorar de estado, aspecto, situación, etc.:* V. **empeorar**. *v.pr.* **10.** *Deixar de existir, desaparecer:* V. **desaparecer**. **11.** *Extraviarse nun lugar, nun camiño:* a via errare; deerrare, aberrare. **12.** *Ir parar a un sitio que se descoñece:* V. **descañarse**. **13.** *Pórese un alimento en mal estado:* corrumpi; vitiari; infici; tabescere; putrescere; exolescere; (*a auga*) aquas vitium capere; com-putrescere. ♦ *Botarse a perder.* **1.** *Derramarse, estragarse:* (*o viño*) acescere; mucescere; mutari;

peccare; cariem trahere. V. *tamén* 13. **2.** *Quedar ou facer que alguén quede sen as calidades que tiña:* se ou se ipsum perdere; se corrumpere; se perditum ire; sibi exitio esse. V. *tamén* 6.

perdición. *s.f.* Ruina –ae; pernicies –ei; exitium –i; perditio –onis.

perdido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *perder*: perditus, deperditus, amissus; corruptus, depravatus, vitiatus, dissolutus –a –um. *adx.* **2.** *Que empeorou de estado, aspecto, situación:* in peius ou in deterius mutatus; declinatus –a –um. **3.** *Que deixa de manifestarse, de percibirse:* extinctus –a –um; e conspectu ou ex oculis ablatu ou abditus. **4.** *Que está moi arredado, moi lonxe:* amotus, remotus, longinquus –a –um. **5.** (*fig.*) *Que sente paixón por alguén:* amore deperditus, captus, aeger, saucius. ♦ *Estou, estamos perdidos:* perii, disperii; occidi; perditus, nullus sum; plane, totus perii ou occidi; actum est de me; periimus; absumpti sumus; funditus occidimus. *Todo está perdido:* omnia perierunt; deplorata spes est; actum est.

perdigón. *s.m.* **1.** *Cria de perdiz:* perdicis pullus. **2.** *Boliña de munición:* globulus plumbeus.

perdigoto. *s.m.* V. **perdigón**.

perdiz. *s.f.* Perdix –icis. ♦ *Perdiz á cazadora:* perdix venatorio modo ou venatorum more cocta.

perdoar. *v.tr.* Ignoscere; veniam tribuere, dare, remittere; parcere; venia aliquem donare; veniam alicui dare; (*unha débeda*) aes alienum donare; pecuniam debitori condonare. V. *tamén absolver, desculpar, dispensar*.

perdón. *s.m.* Venia –ae; poenae remissio. ♦ *Pedir perdón:* veniam, pacem petere, rogare, poscere, orare. *Perdón!:* ignosce mihi!; ignoscas quaeso!; parce!

perdulario –a. *adx.* Prodigus –a –um; dissipator / -trix; sui neglegens. V. *tamén perdido*.

perdurable. *adx.* Perpetuus, sempiternus, diuturnus –a –um.

perdurar. *v.intr.* Durare, perdurare; manere, permanere; perstare; superesse.

percedoiro –a. *adx.* Periturus, caducus, fluxus –a –um; fragilis, mortalis –e; corruptioni, morti obnoxius. ♦ *Nós e as nosas cousas somos percedoiros:* debemur morti nos nostraque.

perecer. *v.intr.* Perire, disperire; interire; cadere; mori, occidere. V. *tamén* **morrrer**.

peregrinación. *s.f.* Peregrinatio –onis; (*a Roma*) romipetagium –i.

peregrinar. *v.intr.* Peregrinari; peregre proficisci; (*a un santuario lonxano*) longinquum iter in locum pium suscipere.

peregrino –a. *s. 1.* *Persoa que fai unha peregrinación:* peregrinus/-a; peregrinator, viator/-trix; (*a Roma*) romarius –i; romipeta/-us; romeus/-a; (*a Santiago*) Sancti ou Beati Iacobi peregrinus ou viator. *adx. 2.* *Estraño, singular:* rarus, peregrinus –a –um; insolens –entis; singularis –e. V. *tamén* **estraño**.

pereira. *s.f.* Pirus –i.

perenne. *adx. 1.* *Que dura indefinidamente:* perennis, iugis –e; perpetuus, continuus, assiduus –a –um. *2.* *Bot. (Folla) que dura máis dun ano:* folium non deciduum.

perentorio –a. *adx. 1.* *Definitivo, que non se pode aprazar:* peremptorius –a –um. *2.* *Concluínte, decisivo:* firmus, firmissimus –a –um. *3.* *Inminente:* V. este adxectivo.

perexil. *s.m.* Selinum, petroselinum –i.

perfeba. *s.f.* V. **pestana**.

perfección. *s.f.* Perfectio, confectio, absolutio, peractio, consummatio –onis; perfectum, optimum –i. ♦ *Á perfección:* perfecte; absolute; optime; egregie; plane; in *ou* ad unguem. *Chegar algo á perfección:* ad summum pervenire, pervehi *ou* perduci.

perfeccionar. *v.tr. 1.* *Volver mellor:* perficere; edolare; polire, expolire; limare; emendare; meliorem reddere *ou* facere; ad perfectionem adducere. V. *tamén* **depurar**. *v.pr. 2.* *Facer progresos, volverse mellor:* meliorem fieri; proficere; maturari. V. *tamén* **mellorar**.

perfecto –a. *adx. 1.* *Sen defecto, acabado:* perfectus, absolutus, consummatas, exactus, summus –a –um; plane *ou* omnibus numeris absolutus; (*óptimo*) optimus, egregius, summus –a –um; excellens –entis; (*completo*) plenus –a –um; integer –gra –grum; (*home perfecto*) homo ad unguem factus. *2.* *Que posúe todas as calidades que se lle atribúen:* totus –a –um; integer –gra –grum; (*un perfecto imbécil*) stultissimo stultior. V. *tamén* **ideal, inmellorable, óptimo**. ♦ *Preterito perfecto:* perfectum tempus; perfectum –i.

perfidia. *s.f.* Perfidia, pellacia –ae; infidelitas –atis; dolus –i; mala fides.

pérfido –a. *adx.* V. **desleal, malvado**.

perfil. *s.m. 1.* *Siluetta:* obliqua imago. *2.* *Liña que limita o rostro de lado:* oris, vultus lineamenta. *3.* (*fig.*) *Conxunto de rasgos que definen algo ou a alguén:* lineamenta –orum. ♦ *De perfil:* transversa imagine; (*pintar unha persoa de perfil*) transversum hominem pingere; (*presentación de perfil*) confractum –i; (*debuxos de perfil*) catagrapha –orum.

perfilar. *v.tr. 1.* *Trazar o perfil de algo:* lineare, delineare, designare; obliquam imaginem pingere. *2.* *Dar os últimos toques a algo:* perpolire, expolire; perficere; summam manum operi imponere. V. *tamén* **limar**. *v.pr. 3.* *Empezar a percibirse algo cada vez máis:* apparere; prodire; exoriri. *4.* *Mostrarse cos contornos ben definidos:* se ostendere; manifestum apparere. *5.* (*fig.*) *Ir tomando forma, facerse máis evidente:* imminere; patere; elucescere.

perforación. *s.f.* Foratus –us; terebratio, perforatio –onis.

perforador. *s.m.* Malleus terebrans *ou* perforans.

perforar. *v.tr.* Forare, perforare; terebrare; fodere, transfodere.

perfumado –a. *part. e adx.* Odoratus –a –um; unguento fragrans; suaviter olens; odoribus imbutus; (*cabelo*) delibutus capillus.

perfumar. *v.tr. 1.* *Aromatizar:* odorare, inodorare; vaporare; suffire; fumificare, fumigare. *2.* *Botar perfume:* (unguentis) ungere; odore *ou* odoribus imbuere *ou* inficere; unguento perfricare; (*os vestidos*) vestes odoribus imbuere. *Tamén v.pr.:* (*a cabeza*) caput unguento perfricare; (*con aceite de rosa*) rosa caput madefacere; (*o corpo con olor a nardo*) sibi nardum infundere.

perfume. *s.m. 1.* *Cheiro agradable, aroma:* odor –oris; odor suavis; (*exhalar perfume*) suaviter olere; odorem iactare. V. *tamén* **aroma**. *2.* *Substancia que dá olor:* unguentum, odoramentum –i; aroma –atis; odores –um. ♦ *Oh, que perfume!*: o suavis anima!; ut olet!

perfumería. *s.f. 1.* *Arte da elaboración de perfumes:* unguentaria *ou* odoramentaria ars. *2.* *Lugar onde se venden *o* *u* se elaboran:* myropolium –i; unguentaria *ou* odoramentaria taberna *ou* apotheca; seplasiarium –i.

perfumista. *s.* Unguentarius/-a; aromatarius/-a; odorarius/-a; seplasiarius/-a; myropola -ae.

pergameo ou **pergamiño.** *s.m.* **1.** *Pel para escribir ou forrar libros:* membrana, membranula -ae; pergamena (charta). **2.** *Documento escrito nela:* diploma membraneum ou ex membrana; codex membraneus ou membranaceus.

pérgola. *s.f.* Trichila -ae; trichilum, umbraculum -i; (umbrosa) pergula; (*emparrada*) vitium tegmina; vitea porticus. V. **tamén emparrado, parra.**

pericardio. *s.m.* Pericardium -i; cordis capsula ou involucrium.

pericardite. *s.f.* Pericardii inflammatio.

pericarpo. *s.m.* Pericarpum -i; folliculus -i; seminis involucrium.

pericia. *s.f.* Peritia, scientia -ae; praxis -is. V. **tamén arte, destreza, enxeño, habilidade.**

perico¹ -a. *s.* *Ovella ou carneiro novos:* agnus/-a; agnellus/-a; agniculus/-a.

perico². *s.m.* *Chicharo, ervella:* pisum -i.

periferia. *s.f.* **1.** *Contorno dunha figura:* V. **contorno.** **2.** *Aforas, barrio, contorno:* V. estas palabras.

periférico -a. *adx.* Exterior -ius; suburbanus, extremus -a -um.

perífrase. *s.f.* Verborum circuitio, circuitus ou ambitus; circuitio, circumlocutio -onis; periphrasis -is.

perifrástico -a. *adx.* Pluribus verbis ou circuitu dictus; periphrasticus -a -um.

perigar. *vintr.* In periculo ou in discrimine esse ou versari; periclitari; periculum subire; in periculum venire ou adduci; in ancipiti ou in lubrico esse ou versari.

perigo. *s.m.* Periculum -i; discrimen -inis; (*de morte*) vitae, mortis ou capitis periculum; salutis, vitae ou capitis discrimen. ♦ *Correr perigo:* V. **perigar.**

perigoso -a. *adx.* Periculosus, lubricus -a -um; gravis -e; anceps -ipitis; (*persoa*) noxius, metuendus, fugiendus -a -um; inutilis -e.

perilla. *s.f.* **1.** *Barba do extremo do queixo:* barba in acutum desinens. **2.** *Guecho do papo da cabra:* (hircorum, caprarum) barba.

perímetro. *s.m.* Circuitus -us; perimetros -i.

peringallo. *s.m.* Cento -onis; pannus, pannulus -i; (*traxe con peringallos*) vestis dilaniata ou lacera; (*persoa vestida con peringallos*) pannis obsitus/-a, pannosus/-a vir/femina.

periodicidade. *s.f.* Certa temporum intervalla; conversio, reversio -onis.

periódico -a. *adx.* **1.** *Cíclico:* cyclicus, periodicus -a -um; certis temporibus recurrens; (*febre*) febris recidiva ou periodica; februm reversio ou circuitus. *s.m.* **2.** *Diario, xornal:* ephemeris -idis; diarium -i; periodicus libellus; acta diurna ou diurnalía; diurna -orum; commentarii -orum. **3.** Por ext., *lugar onde se fai esta publicación:* ephemeridis sedes.

periodismo. *s.m.* Diurnaria ou diurnorum ars; res diurnaria; opus diurnarium.

periodista. *s.* Diurnarius/-a; ephemeridum ou actorum diurnorum, diurnarius/-a scriptor/-trix; acta diurna scribens, narrans ou referens.

periodístico -a. *adx.* Diurnarius -a -um.

período. *s.m.* **1.** *Porción de tempo:* (certum) temporis spatium; (*de trinta días*) triginta dierum spatium. V. **tamén espazo, lapso.** **2.** *Etapa:* V. esta palabra. **3.** *Época, estadio, fase:* V. estas palabras. **4.** *Tempo en que se realizan certas actividades:* spatium -i; tempus -oris; tempestas -atis. **5.** *Xeol. Intervalo de tempo en que se subdivide unha era:* aetatis spatium ou intervallum. **6.** *Gram. Treito do discurso con sentido completo:* orationis pars; verborum ambitus, circuitus, ordo, circumscriptio ou comprehensio; periodus, paragraphus -i.

peripecia. *s.f.* Subita commutatio; fortunae commutatio ou conversio; casus -us; varia fortuna; (*pl.*) varii casus. V. **tamén incidencia, incidente.**

periplo. *s.m.* Periplus -i.

periscopio. *s.m.* Periscopium -i; perspicillum marinum; instrumentum circumspicens.

peristilo. *s.m.* *Arquit.* Peristyl(i)um -i.

perito -a. *s.* **1.** *Persona de experiencia ou habilidade:* peritus/-a, doctus/-a, gnarus/-a, eruditus/a, prudens vir/femina. **2.** *Persoa que ten un título de grao medio:* alicuius scientiae peritus.

perla. *s.f.* Margarita, bac(c)a -ae; margaritum -i; (*colar de perlas*) linea margaritarum.

permanecer. *v.intr.* Manere, permanere; stare; perseverare; (*a pé firme*) firmiter insistere.

permanencia. *s.f.* **1.** *Calidade, estado do permanente:* mansio, permansio –onis; constantia –ae. **2.** *Feito de permanecer ou tempo que dura:* constantia –ae; (*na vida*) mansio in vita; (*fala a miúdo comigo da túa permanencia ou da túa marcha*) saepe mecum de tua mansione aut decessione communicat.

permanente. *adx.* **1.** *Que permanece:* manens, permanens, remanens –entis; constans –antis; stabilis –e; fixus –a –um. V. *tamén constante.* *s.f.* **2.** *Ondulación artificial do pelo:* coma calamistrata.

permeabilidade. *s.f.* Permeabilis natura.

permeable. *adx.* Pervius –a –um; penetrabilis, permeabilis –e.

permisividade. *s.f.* Nimia indulgentia, facilitas, lenitas ou tolerantia.

permisivo –a. *adx.* Nimis indulgens, patiens ou facilis.

permiso. *s.m.* **1.** *Aprobación, autorización, consentimento, licenza:* V. estas palabras. **2.** *Documento que permite facer algo:* V. **autorización, carné, licenza.** **3.** *Tempo de vacacións dun militar:* V. **licenza.** ♦ *Co teu permiso:* bona venia tua.

permitir. *v.tr.* V. **aguantar, autorizar, consentir, deixar.** ♦ *Non o permita o ceo:* absit; quod deus avertat; ne dii sinant ou siverint. *Se o tempo o permite:* si tempus largitur. *Permitirse algo:* sibi permittere; audere. *Permitirse todo:* nihil nefas ducere. *Os pintores e os poetas poden permitirse todo:* pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas. *Cando un o pode todo é cando menos debe permitirse todo:* in maxima fortuna minima licentia est. *Estame permitido:* mihi licet; mihi ou mea est potestas; possum. *Permítese (a entrada)?:* patetne aditus?

permuta. *s.f.* Mutatio, permutatio, commutatio –onis.

permutar. *v.tr.* **1.** *Poñer unha cousa no sitio doutra:* mutare, permutare, commutare. **2.** *Dar unha cousa e recibir outra no seu lugar:* mutuo dare et recipere; rem (pro, cum) re commutare. **3.** *Cambiar cargos, empregos, etc.:* reciproce ou inter se aliquid commutare.

perna. *s.f.* **1.** *Anat. Parte das extremidades inferiores entre o xeonllo e o tornecelo:* crus, cruris; tibia, sura, perna –ae; femur –oris. **2.** *Por ext., extremidade inferior do ser humano:* crus, cruris. **3.** *Parte da pata das aves e dos mamíferos:* coxa –ae; coxendix –icis. V. *tamén coxa.* ♦ *Durmir a perna solta (a sono solto):* V. **durmir.** *Marchar co rabo entre as pernas:* demissis auribus abire; decipi; pudore suffundi ou affici. *Estirar as pernas:* se levare; a solio se tollere; deambulare.

perneira. *s.f.* Bracarum crus.

pernicioso –a. *adx.* **1.** *Med. Moi grave:* perniciosus, exitiosus –a –um; pestifer –era –erum; exitiabilis, exitialis –e; pestilens –entis. V. *tamén funesto.* **2.** *Daniño:* V. esta palabra e 1.

pernil. *s.m.* Perna –ae; petaso ou petasio –onis; (*do porco*) suilla perna ou coxa; (*do xabaril*) perna aprina.

pero. *conx.* **1.** *Introduce unha oposición:* sed; autem; at, ast, atqui; tamen, attamen, verumtamen; vero, verum. *s.m.* **2.** (fam.) *Defecto, dificultade:* V. estas palabras. ♦ *O home está suxeito a error; pero Deus non:* obnoxius errori homo est, non item Deus.

***pérola.** *s.f.* V. **perla.**

peroné. *s.m.* Sura –ae.

perpendicular. *adx.* **1.** *En ángulo recto:* perpendicularis –e; perpendiculararius, arrectarius –a –um. *s.f.* **2.** *Liña que forma ángulo recto:* linea perpendicularis; cathetus –i; linea ad perpendiculum recta; (*perpendicularmente*) ad lineam; rectis lineis.

perpetrar. *v.tr.* Patrare, perpetrare. V. *tamén cometer, consumir.*

perpetuar. *v.tr.* Perpetuare; perennare; aeternare; perpetuum efficere; (*a especie*) genus propagare; (*o nome*) nomen suum memoriae, posteritati mandare, commendare ou propagare. *Tamén v.pr.:* prorogari; permanere; perpetuari; perenne ou perennem esse ou fieri; perpetuo, in perpetuum ou ad omnem aeternitatem manere; in aevum propagari.

perpetuidade. *s.f.* Perpetuitas –atis; (*dunha raza*) aeterna posteritas; (*a perpetuidade*) in perpetuum; in aeternum; ad omnem aeternitatem; in saecula saeculorum.

perpetuo –a. *adx.* Perpetuus, aeternus, sempiternus, continuus, assiduus, firmus –a –um; peren-

nis –e. ♦ *Condenar a cadea perpetua*: aeternis vinculis mandare.

perpiaño. *s.m.* Lapis quadratus; saxum quadratum.

perplexidade. *s.f.* Dubitatio, haesitatio –onis; animi agitatio; sollicitudo –inis; anxietas, perplexitas –atis. *V. tamén estupor.*

perplexo –a. *adx.* Anxius, sollicitus, dubius, perplexus, diversus –a –um. *V. tamén atónito, confuso.*

perrecha. *s.f.* (pop.) *V. cona, vulva.*

perrencha. *s.f.* Brevis indignatio; puerilis iracundia; levis ira.

perruca. *s.f.* Capilli alieni ou ficti; capillamentum, galericulum –i; galerus –i; coma empta, adsciticia ou suppositicia; (*levar perruca*) capillis alienis uti; comam emptam capiti accommodare.

perrucaría. *s.f.* *V. peiteado* (salón de).

perruqueiro –a. Capillorum concinnator/-trix.

persa. *adx. e s.* Persicus –a –um. Persae –arum.

persecución. *s.f.* Vexatio, insectatio, persecutio –onis.

persecutorio –a. *adx.* Persecutorius –a –um.

perseguidor –ora. *adx. e s.* Insector, exagitator, vexator; persecutor/-trix.

perseguir. *v.tr.* **1.** *Ir detrás de alguén para collelo:* sequi, insequi. **2.** *Seguir a alguén importunándoo:* vexare; exagitare; urgere; instare; infestum alicui esse. **3.** (fig.) *Tratar de conseguir algo:* persequi; aliquid sibi proponere.

perseveranza. *s.f.* Perseverantia, constantia, pertinacia –ae; obstinatio –onis; callositas –atis; obfirmata voluntas.

perseverar. *v.intr.* Perseverare; perstare, persistere; permanere; (*nunha opinión*) in sententia manere, permanere ou constare; (*nun propósito*) in incepto perstare; incepta persequi.

Persia. *top.* Persis –idis; Persia –ae.

persiana. *s.f.* Transenna –ae; (*pl.*) fenestrae clatri ou clatra.

pérsico –a. *V. persa.* ♦ *Golfo Pérsico:* Persicus sinus.

persignar. *v.pr.* Se signare; signo crucis se munire; (in fronte, in ore, in pectore) signum crucis facere; Christi crucem signare.

persistencia. *s.f. V. constancia, perseveranza.*

persistente. *adx. V. constante.*

persistir. *v.intr. V. perdurar, permanecer, perseverar.*

persoa. *s.f.* **1.** *Individuo da especie humana:* persona –ae; homo –inis; vir, viri; mulier –eris; femina –ae. **2.** *Ese individuo cando non se sabe ou non se di quen é:* homo quidam; aliquis; quisquam; quidam; quivis unus; quilibet; caput –itis; (*algunhas persoas*) nonnulli; (*moitas persoas*) multi; (*todas as persoas*) omnes homines; (*ningunha persoa*) nemo; nec quisquam. **3.** *Gram. Forma do verbo:* persona –ae. **4.** *Der. Individuo ou grupo como suxeito de dereitos:* persona –ae; civis –is; corpus –oris. **5.** *Teol. O Pai, o Fillo e o Espírito Santo:* Trinitatis personae. ♦ *En persoa:* ipse –a –um; non ou nemo alius. *Por persoa:* viritum; in singulos homines; in ou per capita.

persoal. *adx.* **1.** *Propio dunha persoa:* singularis, peculiaris, personalis –e; proprius, privatus –a –um. *V. tamén individual, orixinal, particular.* **2.** *Gram. Relativo ás persoas gramaticais:* personalis –e. ♦ *Cadro de persoal:* ministeria –orum; ministri –orum; utilis turba; (*persoal docente*) doctorum ou praeceptorum collegium ou coetus; praeceptores, doctores –um; (*xefe de persoal*) operariorum, officialium ou ministrorum moderator. *Interese persoal:* sua cuique utilitas; (*por interese persoal*) propter suum emolumentum. *Pronome persoal:* pronomen personale.

persoeiro. *s.m. V. personaxe. (pl.)* Praestantes, eminentes, egregii viri

personalidade. *s.f.* **1.** *Conxunto de características que distinguen a unha persoa ou colectividade:* ingenium –i; indoles –is; animus –i; mores –um; personalitas –atis; cuiusque singularitas. **2.** *Persoa importante:* *V. personaxe.*

personalizar. *v.intr. ou tr.* Notam personalem tribuere; aliquid personae aptare.

personaxe. *s.* **1.** *Persoa importante:* praestans, eminentes, insignis, clarus/-a, egregius/-a, amplissimus/-a vir/femina. **2.** *Persoa dunha obra de teatro, novela, etc.:* actor/-trix; fabulae persona; persona commenticia; (*de traxedia*) persona tragica; (*ser o primeiro, o segundo personaxe*) primas, secundas partes agere.

personificación. *s.f.* **1.** *Acción de personificar:* ad personam conformatio ou accommodatio; personae ou personarum fictio; fictae personae inductio. **2.** *Persoa en que se materializa algo que se expresa: (ser a personificación da necidade) stultiore stultissimum esse; (do vicio) vitium esse.* **3.** *Lit. Prosopopea:* prosopopoeia –ae; conformatio –onis; personarum ficta inductio; personae fictio.

personificar. *v.tr.* **1.** *Atribuír calidades, accións ou facultades propias dos humanos:* personam ou hominis formam alicui rei tribuere. **2.** *Ser alguén a representación material dunha calidade, doutrina, etc.:* V. **encarnar.**

perspectiva. *s.f.* **1.** *Arte de representar os obxectos sobre unha superficie plana:* prospectiva ars; pictorius prospectus; graphica profunditatis repraesentatio; (*debuxo en perspectiva*) scaenographia –ae. **2.** *Aspecto de certos obxectos vistos a certa distancia:* prospectus –us. **3.** *Aspecto positivo ou negativo dos acontecementos:* expectatio –onis; spes, spei; timor –oris; (*dunha vida mellor*) commodioris vitae expectatio ou spes. **4.** *Maneira de ver as cousas:* iudicandi ratio; sentiendi modus. ♦ *A situación é mala; a perspectiva, peor:* mala res; spes multo asperior.

perspicacia. *s.f.* Perspicacia –ae; sagacitas –atis; (ingenii) acumen; mentis ou animi acies.

perspicaz. *adx.* Perspicax, sagax –acis; acutus –a –um. V. *tamén* **agudo, arteiro, sagaz.**

persuadir. *v.tr.* ou *pr.* V. **convencer(se).**

persuasión. *s.f.* **1.** *Acción de persuadir ou persuadirse:* persuasio –onis; persuasus –us. **2.** *Método para obter algo de alguén:* persuasio –onis; animi inductio; (*conseguir algo coa persuasión*) aliquid suadendo adipisci. *pl.* **3.** *Ideas firmes nas que se cre:* persuasio –onis; animi sententia; fides –ei. V. *tamén* **convicción.** ♦ *Ter a persuasión de...:* persuasum habere; certo scire; pro explorato habere.

persuasivo –a. *adx.* Persuasibilis –e; suadens, persuadens –entis; ad persuadendum concinnus, aptus ou accommodatus; (*palabras persuasivas*) persuadentia verba.

pértega. *s.f.* Pertica –ae; temo –onis; hostile –is; trudis –is; (*de barqueiro*) contus –i. ♦ *Salto con pértega:* saltus perticarius, perticalis ou perticatus; saltus hastili sustinente.

pertencente. *adx.* Attinens, pertinens –entis; spectans –antis.

pertencer. *v.intr.* **1.** *Ser da propiedade de alguén:* attinere, pertinere; habere; possidere; (*pertencerme, pertencerche ...*) meum, tuum, alicuius esse. **2.** *Formar parte dun grupo:* in numero esse ou haberi. **3.** *Corresponder:* V. este verbo.

pertenza. *s.f.* **1.** *Dereito á propiedade dunha cousa:* possessio –onis; dominium –i; usus et auctoritas. **2.** *Feito de pertencer a algo ou alguén:* consociatio, possessio –onis; proprietas –atis. **3.** *Cousa que alguén posúe:* possessio –onis; patrimonium –i; res familiaris; bona –orum; (*rústica*) praedium –i.

pertinaz. *adx.* **1.** *Contumaz, obstinado:* V. estas palabras. **2.** *Duradeiro, persistente:* V. **constante, duradeiro.**

pertinencia. *s.f.* Congruentia, convenientia –ae.

pertinente. *adx.* V. **acertado, apropiado, conveniente, oportuno.**

perturbación. *s.f.* **1.** *Acción de perturbar ou perturbarse:* turbatio, perturbatio; tumultus –us; animi turbatio ou perturbatio. **2.** *Alteración dunha función física ou psíquica:* vexatio –onis; valetudinis perturbatio. ♦ *Perturbación atmosférica:* atmosphaerica ou aerea perturbatio.

perturbar. *v.tr.* e *pr.* V. **alterar(se), conturbar(se).**

Perú. *top.* Peruvia –ae.

peruano –a. *adx.* e *s.* Peruvianus –a –um. Peruviani –orum.

perversidade. *s.f.* Perversitas, pravitas –atis; nequitia –ae; depravata voluntas.

perversión. *s.f.* Perversio, depravatio, corruptio –onis; in deterius mutatio.

perverso –a. *adx.* V. **danado, desalmado, malo, malvado, depravado.**

perverter. *v.tr.* e *pr.* V. **corromper(se).**

pervertido –a. *part.* **1.** *Part. do verbo perverter:* perversus, corruptus, depravatus –a –um; in deterius mutatus. **2.** *Depravado, dexenerado:* V. estas palabras.

*perxudicar, *perxudicial, *perxuízo. V. **prexudicar, prexudicial, prexuízo.**

perxurar. *v.intr.* Peierare, periurare; falsum iurare; perfidum sacramentum dicere. ♦ *Xurar e per-*

xurar: per omnes deos iurare. *O que acostuma a mentir tamén se acostuma a perxurar*: qui mentiri solet peierare consuevit.

perxurio. *s.m.* Periurium –i; adiuratio, peieratio –onis; periura verba; peieratus –us.

perxuro –a. *adx.* e *s.* Periurus ou peiurus/-a; perfidus/-a (vir/ femina).

***pesa**. *s.f.* V. **peso**.

pesadelo. *s.m.* Suppressio nocturna; cordis nocturna oppressio; terrificum ou horrificum noctis visum; dira quies; anxiferum somnium.

pesado –a. *adx.* **1.** *Que pesa moito*: gravis –e; ponderosus, onerosus –a –um; magni ponderis. **2.** *Moi intenso (sono)*: gravis –e; profundus, ar(c)tus –a –um. **3.** *Traballosa*: laboriosus, arduus, operosus –a –um; difficilis, gravis –e. **4.** *Moi lento*: tardus, lentus, brutus –a –um. **5.** *Que causa enfado*: molestus, importunus, odiosus, incommodus –a –um; gravis –e. *Tamén s.*: acerrimus propositi consector/-trix. **6.** *Húmido e quente (tempo)*: (h)umida et plumbea tempestas. **7.** *Difícil de dixerir*: V. **indixesto**.

pesadume. *s.m.* Angor, dolor –oris; sollicitudo –inis; molestia –ae.

pésame. *s.m.* Dolor –oris; solatium –i. ♦ *Dar o pésame*: dolere, condolere; consolari; officiosum dolorem significare.

pesar¹. *v.tr.* **1.** *Ter o peso que se expresa*: pendere, appendere; pondus habere; gravem ou ponderosum esse; (*pesar 20 quilos*) vicena chiliogrammata pendere; (*un quilo*) chiliogrammatum pondus aequare; (*canto pensas que pesas?*) quot pondo te esse censes? **2.** *Determinar o peso*: appendere, expendere, pensare, pensitare; ponderare; examinare; exigere; ad pondus revocare. **3.** (fig.) *Analizar detidamente antes de decidir*: pendere, perpendere, expendere, pensare, pensitare, examinare; diligenter, diligentissime, prudenter perpendere ou considerare; (*as palabras*) verba appendere; trutinare; introspicere; omnium verborum pondera examinare; verborum virtutem pensitare; verba moderari. *v.intr.* **4.** *Ter moito ou pouco peso*: magnum, exiguum pondus habere; magni, parvi ponderis esse; gravem, levem esse. **5.** *Facer unha cousa, sentir o seu peso*: grave, leve aliquid esse. **6.** (fig.) *Exercer unha influencia negativa*: onerare; gravare; oneri esse. **7.** (fig.) *Ser importante, ter poder*: eminere; praestare; praes-

tantem, eminentem, insignem esse; magni, parvi momenti esse. **8.** *Ser motivo de pesar, de remorso*: paenitere; pigere; dolere; (*é propio do sabio non facer nada que despois lle pese*) sapientis est nihil quod paenitere possit facere; (*pésame ter faltado*) paenitet me peccavisse ou quod peccavi; (*irás mal que che pese*) ibis vel invitus; (*pésame que te vaías*) dolet mihi quod abeas. **9.** (fig.) *Constituír motivo de preocupación*: sollicitare; aliquid alicui curae esse. **10.** (fig.) *Ser algo responsabilidade de alguén*: aliquid in caput alicuius recidere; onus in aliquem recidere; rei periculum in se suscipere. ♦ *Pese a*: nihilmominus; tamen; attamen; (*pese aos atrancos, conseguiu o seu intento*) obicibus non obstantibus, propositum tamen adeptus est. *Pese a (que)*: quamquam, quamvis. *Pese a quen pese*: velis nolis; vel omnibus repugnantibus. *Pesar os proles e os contras*: V. **contra**¹.

pesar². *s.m.* Dolor, maeror, angor –oris; (animi) aegritudo; tristitia, aerumna, molestia –ae; cruciatus –us; anxietas –atis. ♦ *A pesar de*: invitus –a –um; nolens –entis; (*a pesar de min, de ti*) invite; ingratiis ou ingratis; gravate; non sponte; (*a pesar del*) illo recusante, nolente; (*o sabio non fai nada a pesar seu*) sapiens nihil facit invitus, nolens ou coactus. *A pesar de (que)*: quamquam, quamvis.

pesaroso –a. *adx.* Dolens, maerens, paenitens –entis; tristis –e; maerore ou dolore affectus.

pesca. *s.f.* **1.** *Acción de pescar*: piscatus –us; piscatura –ae. **2.** *Arte de pescar*: piscatoria ou piscandi ars. **3.** *O que se pescou*: piscatus –us; pisces –ium; piscatura, praeda –ae; bolus –i; (*abundante*) uberrima piscium captura. ♦ *Pesca de altura*: in altis piscatio. *Pesca de baixura*: litoralispiscatio. *Vivir da caza e da pesca*: venando et piscando victum parare. *Ir de pesca*: ire piscatum.

pescada. *s.f.* V. **merluza**.

***pescadería**. *s.f.* V. **peixería**.

percador –ora. *s.* Piscator/-trix; (*de cana*) hamiota –ae; (*de marisco*) V. **mariscador**.

pescante. *s.m.* Aurigae sedile.

pescantín –ina. *s.* **1.** *Pescador*: V. esta palabra. **2.** *Persoa que vende peixe*: V. **peixeiro**.

pescar. *v.tr.* **1.** *Coller peixes*: piscari; pisces capere ou captare; piscatui operam dare; (*con cana*) hamo piscari; calamo praedari; (*con cebo*) inescare; (*con rede*) pisces rete extrahere ou claudere, retibus ducere ou includere. **2.** (fig.) *Sorprender*:

deprehendere; aliquem interciperere *ou* improviso opprimere; (*coas mans na masa*) in flagranti (delicto) deprehendere. **3.** *Alcanzar a alguén*: V. **alcanzar**. **4.** (fig.) *Comezar a sufrir os efectos de algo*: (*unha enfermidade*) morbum concipere *ou* contrahere; in morbum cadere *ou* incidere.

pesco -a. s. V. **mariñeiro, peixeiro, pescador, pescantín**.

pescozada. s.f. Cervicis percussio. V. *tamén* **co-vachada**.

pescozo. s.m. Cervix -icis; collum -i. ♦ *Botar as mans ao pescozo*: brachia collo inicere; iugulum petere. *Retorcer o pescozo*: collum obtorquere; (*afogar*) gulam laqueo frangere.

pesquisar. v.tr. V. **indagar, investigar**.

pesebre. s.m. V. **presebe**.

peseta. s.f. **1.** *Antiga unidade monetaria*: antiquus nummus Hispanicus. **2.** (pop.) *Vulva*: V. **cona, vulva**.

peseteiro -a. adx. V. **agarrado, avarento, interesado, mesquiño**.

pesimismo. s.m. Rerum peior *ou* pessima interpretatio; rerum omnium desperatio; animus omnia in peiorem partem referens; mens semper mala ominans; infelicis rerum exitus timor.

pesimista. adx. Omnia in peiorem partem interpretans; infelicem rerum exitum timens; omnia in deterius referens. *Tamén* s.: desperans, pessime sentiens *ou* de se et de omnibus rebus desperans vir/femina. V. *tamén* **derrotista**.

pésimo -a. adx. Pessimus, deterrimus -a -um.

peso. s.m. **1.** *Fis. Forza exercida por un corpo debida á gravidade*: gravitas -atis; pondus -eris. **2.** *Magnitude desa forza*: pondus -eris; oneris gravitas. **3.** *Carga*: onus, pondus -eris; sarcina -ae. **4.** (fig.) *Obriga que se soporta con dificultade*: onus -eris; molestia -ae; (*ser un peso para alguén*) oneri alicui esse; onus alicui afferre; (*quitarlle un peso de enriba*) onere levare. **5.** (fig.) *Valor ou importancia de algo ou de alguén*: pondus -eris; momentum -i; auctoritas -atis; (*home de peso*) vir magnae auctoritatis; (*ser home de peso*) plurimum valere; (*as súas palabras teñen moito peso*) eius verba magni ponderis sunt. **6.** *Unidade monetaria de varios países*: pensum -i. **7.** (fam.) *Antiga moeda de cinco pesetas*: pensum -i. **8.** *Peza con peso determinado para comprobar o que pesa algo*: libra -ae; aequipondium

-i. **9.** *Peza para mover algúns reloxos ou outros mecanismos*: sacoma -atis; libra -ae. ♦ *Peso bruto*: integrum pondus. *Peso neto*: pondus certum. *Peso morto*: pondus iners. *Comprar a peso*: pondere emere. *Cargado co peso dos anos*: tardus gravitate senili.

pespunto. s.m. Sutura duplicata; interpositis filis sutura.

pesqueira. s.f. V. **pesqueiro**.

pesqueiro -a. adx. **1.** *Relativo á pesca*: piscarius, piscatorius -a -um. s.m. **2.** *Embarcación que se dedica á pesca*: navis piscatoria. s.f. **3.** *Dique ou presa para poder pescar*: agger *ou* obex ad piscandum exstructus.

pestanda. s.f. Palpebra -ae; palpebrum -i; cilium -i.

pestandexar. v.intr. Palpebrare; nictari. ♦ *Sen pestandexar*: immotis palpebris.

pestandexo. s.m. Nictatio, palpebratio -onis; oculorum palpitiatio.

peste. s.f. **1.** *Grave doenza infecciosa*: pestis -is; pestifer morbus; pestifera contagio; pestilentia -ae. **2.** *Enfermidade masiva de plantas ou animais*: pestis -is. **3.** *Mal olor*: V. **alcatreo, fedor**. **4.** *Persoa ou cousa perniciosa*: pestis -is; pernicies -ei; exitium -i. **5.** *Abundancia de cousas*: ingens copia; magna vis. ♦ *Mala peste te coma!*: i in malam crucem!; abi hinc in malam rem!; dii te perdant!

pestífero -a. adx. **1.** *Que transmite a peste ou un dano grave*: pestifer -era -erum; pestilens -entis; pestilentiosus, perniciosus -a -um. **2.** *Que despide mal olor*: V. **cheirento**.

pestilente. adx. **1.** *Afectado da peste*: pestilentia laborans, vexatus *ou* conflictatus. **2.** *Cheirento*: V. esta palabra. **3.** *Que transmite a peste*: V. **pestífero**.

petaca. s.f. Tabaci theca.

petador. s.m. V. **aldraba**.

pétalo. s.m. Folium floris.

petapouco. s.m. V. **apocado, coitado, covarde**.

petar. v.intr. **1.** *Dar golpes*: V. **atizar, bater, brear, golpear**. **2.** *Dar a alguén gana de algo*: placere; gratum, iucundum esse; velle. V. **antollarse, apetecer**. v.tr. **3.** *Mallar*: V. **golpear, mallar**.

petardo. *s.m.* Parvus pyrobolos chartaceus; mortariolum terricrepum *ou* crepitans.

peteinar. *v.tr.* Rostro ferire *ou* tundere; pungere; mordere; vellicare; (*coller co peteiro*) rostro arripere.

peteiro. *s.m.* Rostrum -i; (*do galo*) beccus -i. *V. tamén bico.*

petelar. *v.tr.* **1.** Sacar as castañas dos ourizos: *V. debagar.* **2.** Dar golpes suaves e repetidos: pulsare; percutere; crebris ictibus ferire.

petición. *s.f.* Petitio, rogatio -onis. *V. tamén demanda, instancia.* ♦ *A petición de:* *V. instancia de* (a).

petiscar. *v.tr.* **1.** Comer anacos pequenos: *V. depenicar, lambiscar, picar.* **2.** Coller cachos pequenos dunha cousa: minutatim rapere *ou* concidere.

petisco. *s.m.* **1.** Porción pequena de algo para probar: praegustatio, delibatio -onis. **2.** Lambereta-da, lambetada: *V. estas palabras.*

peto¹. *s.m.* **1.** Recipiente en que se gardan moedas: arcula *ou* theca nummaria; crumena fictilis. **2.** Saquiño pequeno que se cose na roupa: sacculus, locus -i; crumena -ae. *V. tamén bolso.* ♦ *Rascar o peto (gastar todo):* crumenam radere.

peto². *s.m.* Paxaro que cría nos troncos das árbores: picus -i.

peto³. **1.** Parte da armadura que cubría o peito: pectorale -is; (*dos gladiadores*) spongia -ae. **2.** Parte dalgunhas pezas de roupa que protexe o peito: pectorale -is.

petouto. *s.m.* **1.** Monte pouco elevado: collis -is. **2.** Parte máis aguda dunha montaña: *V. bico, cima, curuto.* **3.** Rocha que sobresa no alto dun monte: rupes -is.

petrificar. *v.tr.* **1.** Converter en pedra: in lapidem *ou* in saxum cogere, convertere *ou* mutare. **2.** (fig.) Deixar a alguén sen poder reaccionar: obstupescere; mentem turbare; attonitum, exanimatum aliquem relinquere. *v.pr.* **3.** Converterse en pedra: lapidescere; lapideum fieri; in lapidem durescere *ou* concrecere. **4.** (fig.) Quedar sen capacidade de reacción: attonitum consistere; stupere, stupescere; obstupescere. ♦ *Todos quedaron petrificados:* omnes attonitis haesere animis.

petrina. *s.f.* *V. braguetas.*

petrodólar. *s.m.* (*Ús. máis en pl.*) Dollaria e petroleo percepta.

petroglifo. *s.m.* Signum in petris insculptum.

petroleiro -a. *adx.* **1.** Relativo ao petróleo: petrolearius -a -um. *s.m.* **2.** Barco que o transporta: navis petrolearia. **3.** Industrial que comercia con el: petrolei mercator.

petrolífero -a. *adx.* Petroleo affluens.

petróleo. *s.m.* Petroleum -i; oleum terrae, terrigenum, vivum *ou* incendiarium. ♦ *Depósito, oleoduto, pozo de petróleo:* *V. estas palabras.*

petulancia. *s.f.* *V. altivez, arrogancia, insolencia.*

petulante. *adx.* *V. altivo, arrogante, insolente.*

petunia. *s.f.* Petunia hybrida.

peúgo. *s.m.* *V. calcetín.*

pexa. *s.f.* **1.** Solta, traba dos animais: compes -edis; pedica, manica -ae. **2.** Atranco, dificultade: *V. estas palabras.*

pexar. *v.tr.* **1.** Pór unha pexa: pedes colligere; vincula *ou* compedes inducere. **2.** (fig.) Pór trabas: *V. dificultar, impedir.*

pexego. *s.m.* Malum persicum; persicum -i. *V. tamén melocotón.*

pexegueiro. *s.m.* Persica malus.

pexorativo -a. *adx.* *V. despectivo.*

pez. *s.f.* Pix, picis; (*tapar con pez*) pice inducere *ou* signare; picare, impicare.

peza. *s.f.* **1.** Parte dun conxunto: pars, partis; portio -onis; membrum -i; segmen -inis; particula, portiuncula -ae. **2.** Unidade de cousas da mesma especie: frustum, fragmentum -i; (*de pan*) panis fragmentum, frustum *ou* frustulum. **3.** Parte da vestimenta: vestimentum, indumentum -i; vestis -is; vestitus -us. **4.** Espazo de tempo para uso particular de algo: spatium (temporis); tempus statutum. **5.** Porción de tea ou coiro para remendar: pannus, panniculus -i. *V. tamén mendo.* **6.** Cuarto, estancia dunha casa: cubiculum -i; domus membrum. *V. tamén cuarto, estancia.* **7.** Porción de terreo de cultivo: *V. parcela.* **8.** Animal cazado *ou* pescado: venatoria praeda. **9.** Obra literaria *ou* musical: opus -eris; (*de teatro*) fabula -ae. **10.** (fig.) Persoa de malos costumes: malus/-a, pravus/-a, improbus/-a vir/femina; (*traveso, bulebole*) ardalio *ou* ardelio -onis; in-

quies, inquietus/-a, irrequietus/-a vir/femina.

♦ *Peza por peza*: singillatim, singulatim; minutatim. *Ser unha boa peza*: V. 10 e **polo** (ser bo)

pezoña. *s.f.* Virus (só *nom. e ac.*); venenum, toxicum -i.

pezoñento -a. *adx.* Venenatus, virulentus, venenosus, veneficus -a -um; venenifer -era -erum.

pezuño. *s.m.* V. **casco, uña**.

pía. *s.f.* Imbrex -icis; alveus -i; pila, patina -ae; (*de baño*) labrum, lavacrum, solium -i; (*dunha fonte*) lacus -us; (*da auga bieita*) lustralis aquae labrum ou vasculum; cantharus -i; amula -ae; (*do bautizo*) baptismalis, salutaris ou lustralis aquae fons.

♦ *Nome de pía*: V. **nome**.

piadoso -a. *adx.* 1. *Inclinado ás cousas da relixión*: pius, religiosus -a -um. V. tamén **devoto**. 2. *Compasivo*: V. esta palabra.

piafar. *v.intr.* (Equum) se arrectum tollere; supplodere; trepidare.

pianista. *s.* Clavicen -inis/clavicina -ae; clavicymbalista -ae/plectrocymbalistris -ae; clavicymbali pulsator/-trix.

piano. *s.m.* Clavicymbalum, plectrocymbalum -i.

pianola. *s.f.* Automatarium clavicymbalum.

piar¹. *v.intr.* *Dar píos*: pipilare, pipire, pipare. V. tamén **berrar, cantar, chiar**. ♦ *Tarde piaches*: incipere iam serum est; serius facis quam facere potuisti; principiis obsta: sero medicina paratur cum mala per longas convaluere moras; medicinam cineri dedisti.

piar². *s.m.* 1. *Varanda das ventás*: fenestrae tutamentum ou proiectura. 2. *Arquit. Elemento que serve de soporte a outros*: pila -ae; (*de madeira*) lignea columna; (*dunha ponte*) pontis pila ou crus. V. tamén **pilastra**. 3. (fig.) *Persoa ou cousa que garante a estabilidade*: columen -inis; patronus -i.

pibeda. *s.f.* V. **pebida**.

pica. *s.f.* 1. *Punta aguzada*: apex -icis; mucro -onis; acies -ei; aculeus -i. 2. *Lanza de hasta longa e punta curta*: hasta, lancea, sarissa -ae; contus -i. 3. *Ferramenta dos canteiros para picar a pedra*: dolabra -ae; (*para arrancar pedras*) upupa -ae.

picada. *s.m.* 1. *Acción e efecto de ferir ou ferirse cun obxecto terminado en punta*: punctio -onis; punctum -i. 2. *Picadura dunha ave, dun insecto,*

de certos réptiles: V. **picadura**. 3. *Burato nun pneumático, nun globo, etc.*: punctum -i.

picadeiro. *s.m.* 1. *Lugar onde se adestran os cabalos*: gyrus -i; equaria palaestra; locus domandis et exercendis equis destinatus. 2. *Toro que serve para cortar encima leña, carne, etc.*: truncus ad concidendum; stipes -itis.

picadela. *s.f.* V. **picadura**.

picado -a. *adx.* 1. *Agre, derramado*: acer, acris, acre; acerbus -a -um; corruptus, vitiatus, vitiosus, tabidus -a -um; (*viño*) vinum mutatum. V. tamén **agre, derramado**. *s.m.* 2. *Refresco con xeo triturado*: nivata sorbitio; gelida sorbitio granosa.

picador -ora. *adx.* 1. *Que pica*: pungens, mordens -entis; vellicans -antis; spinosus, aculeatus, hirsutus, hirtus -a -um. *s.m.* 2. *Persoa que adestra cabalos*: equiso -onis. 3. *Home que, a cabalo, pica os touros nunha corrida*: taurorum ex equo agitator ou stimulator. 4. *Traballador das minas que pica o mineral*: fodinae fossor. V. tamén **mineiro**. *s.f.* 5. *Máquina para picar alimentos*: machinula alimentis conterendis. V. tamén **trituradora**.

picadura. *s.f.* 1. *Picada dunha ave, insecto, réptil*: punctio -onis; punctura -ae; morsus, punctus -us; rostri ictus. 2. *Pequeno burato nunha tea por acción da humidade, da traza*: foramen -inis.

picante. *adx.* 1. *Que causa sensación de ardor no padal ou na lingua*: asper -era -erum; acer, acris, acre; mordax -acis; fervens -entis; oxyporus -a -um; acer gustatu; sapore acutus; (*con salsa picante*) oxyzomus -a -um. 2. (fig.) (*Dito, chiste*) *malicioso ou obsceno*: salsus, argutus, lascivus -a -um; (*pensamentos*) argutae sententiae.

picaño. *s.m.* Bidens -entis.

picapeixe. *s.m.* V. **martíño peixeiro**.

picaporte. *s.m.* 1. *Barra móbil para abrir ou cerrar as portas*: V. **manubrio**. 2. *Aldraba*: V. esta palabra.

picapreitos. *s.m.* Rabula -ae; vitiligator/-trix.

picar. *v.tr.* 1. *Ferir superficialmente*: pungere, compungere; praestringere; leviter pungere; fodicare; (*unha vea*) venam incidere; (*os bois*) boves stimulare, stimulo lacessere ou increpare; (*o picador ao touro*) taurum hasta detinere; (*o cabalo*) calcaribus equum concitare, urgere, premere; equo calcaria subdere. *Tamén v.pr.*: membrum

corporis pungere. V. *tamén* 13. **2.** *Cortar en anacos*: terere, conterere; minutatim concidere; comminuere. **3.** *Facer buratos*: forare, perforare; fodere; terebrare. **4.** *Golpear coa pica*: dolabra fodere, fodicare. **5.** (fig.) *Provocar con palabras ou accións*: diceriis aliquem perstringere, pungere ou commovere; (con insultos) iurgiis lacesere. **6.** *Ferir (unha ave, un insecto, un réptil) co peteiro*: mordere, mordicare; vellicare; pungere; rostro petere ou ferire; (as avespas pican) ves-pae aculeis utuntur; (cando pica unha pulga) mordente pulice. **7.** *Depenicar, petiscar*: cibum delibare, degustare; gustu explorare; (un acio de uvas) racemum per grana excerptum. v.intr. **8.** *Producir comechón ou proído no corpo*: pruritu afficere. **9.** *Producir ardor no padal ou na lingua*: (acri gustu) mordere, mordicare. **10.** *Sentir proído en algún lugar*: pruritu ou prurigne affici. **11.** *Morder o cebo*: escam piscem appetere; piscem inescari. **12.** (fig.) *Caer nun engano*: decipi. v.pr. **13.** *Ferirse superficialmente*: leve vulnus accipere; (un dedo cun lapis) graphio digitum pungere. **14.** *Perder o aire un pneumático, un globo, etc.*: spiritum refrare; detumescere. **15.** *Presentar buratos unha tea por acción da humidade, da traza*: humiditate, tinea exedi, comedi, forari. **16.** *Encrespase o mar*: V. **encrespase**. **17.** *Estragarse o viño, o leite*: corrumpi; vitiari; acescere; tabescere; vinum mutari, mucescere, lac vitiari; (viño que empeza a picarse) vinum inclinans in vitium. **18.** *Sentirse ofendido*: aliqua re offendi; aliquid iniquo animo accipere ou ferre. **19.** *Ter carie unha peza da boca*: V. **carie**. ♦ *Picar a curiosidade*: curiositatem excitare. *Picar a alguén, enfadalo, provocalo*: acuere; stimulare; irritare; pungere; mordere; offendere; laedere; vellicare; animum accendere.

picaraña. s.f. Dolabra –ae.

picardía. s.f. Calliditas –atis; fallacia, nequitia –ae; fraus, fraudis.

pícaro –a. adx. **1.** *Que actúa con astucia*: callidus; fraudulentus, improbus, improbulus, versutus –a –um; fallax –acis. *Tamén s.*: fraudator, infitiator/-trix; nebulo –onis; furcifer –eri/furcifer –a; (neno) puer protervus ou petulans. **2.** *Rapaz de pouca idade*: V. **cativo, neno**. ♦ *É un gran pícaro*: purus, putus sycophanta est.

piche. s.m. V. **alcatrán**.

picho. s.m. Fistula –ae; tubus –i.

*pichón. s.m. V. **pombiño**.

pico. s.m. **1.** *Espiña*: spina –ae; aculeus –i; apex –icis. **2.** *Bico, cima, curuto*: V. estas palabras. **3.** *Pica*: V. esta palabra. **4.** *Parte que excede dunha certa cantidade*: residuum, reliquum –i.

picota. s.f. **1.** *Columna onde se poñían os reos á vergonza pública*: capitalis cippus; saxeum patibulum (in columnae formam). **2.** *Petouto, picoto*: apex –icis; collis –is. ♦ *Poñer na picota*: ludibrio habere; ludibrio ou ignominia afficere; per ora hominum traducere; aliquem publice contemnendum obicere ou ludificandum populo exponere.

picoto ou picouto. s.m. V. **bico, cima, curuto**.

pictórico –a. adx. Pictorius, graphicus –a –um.

piidade. s.f. **1.** *Devoción*: V. esta palabra. **2.** *Compañiada, dó*: V. estas palabras.

pieitar. v.tr. V. **peitear**.

pieite. s.m. V. **peite**.

pigmentación. s.f. **1.** *Formación ou acumulación de pigmentos*: pigmenti coitus ou copia. **2.** *Acción de colorar con pigmento*: peculiaris coloris inductio.

pigmentar. v.tr. Peculiarem colorem inducere.

pigmento. s.m. Pigmentum –i.

pigmeo –a. adx. **1.** *Dunha raza de pequena estatura*: pygmaeus –a –um. **2.** *Individuo desta raza*: pygmaeus/-a. **3.** (fig.) *Individuo de moi pouca estatura*: pygmaeus/-a. V. *tamén* **anano**.

pila. s.f. Pila –ae; pila electrica.

*pilar. s.m. V. **piar** ².

pilastra. s.f. Parastas –adis; parastata –ae; anteridion –i; (pl.) coluria –orum.

píldora ¹. s.m. Bilurico: V. esta palabra.

*píldora ². s.f. *Medicamento en forma de pequena bóla*: V. **pífula**.

pillabán –ana. adx. e s.: V. **arteiro, lagarteiro, pícaro**.

pillar. v.tr. **1.** *Atrapar*: rapere, arripere; capere. **2.** *Alcanzar, cachar, cazar, pescar*: V. estes verbos. **3.** *Cachar, cazar, sorprender*: V. **cachar, cazar**. **4.** *Atropelar*: V. **coller**. **5.** *Agarrar, apañar, pescar*: V. estes verbos. **6.** *Apertar de xeito involuntario entre dúas cousas (unha parte do corpo)*: intercludere; comprimere; constringere. **7.** *Conseguir entender*: V. **comprender**.

pillaxe. *s.f.* Furtum, raptum –i; rapina, praeda –ae; latrocinium –i; praedatio, vastatio, depopulatio, direptio, expilatio, compilatio –onis.

***pillería.** *s.f.* V. **aduanada.**

pillo –a. *adx.* e s. V. **arteiro, lagarteiro, pícaro.**

píloro. *s.m.* Pylorus –i; stomachi inferius ostium.

pilotar. *v.tr.* Regere; gubernare; (*un barco, un avión*) navem, aeream (aeriam) navem, aeronavem regere, dirigere, gubernare, moderari.

piloto. *s.* **1.** *Persoa que pilota:* gubernator/-trix; rector/-trix; (*dun avión*) aeronavis gubernator; (*dun coche*) autoraedae rector ou ductor; (*dun barco*) navis ou navigii rector; (*primeiro, segundo piloto*) prior, alter gubernator. **2.** *Con outro substantivo en aposición, modelo, exemplo:* exemplar –aris. **3.** *Indicador luminoso:* lucernula monitoria. ♦ *Piloto automático:* gubernatorium automatum; automatarius gubernator.

pílula. *s.f.* Pilula –ae; pastillus, pastillulus, trochiscus –i; (*contra a dor de cabeza*) pilula cefalica; (*tomar unha pilula contra a febre*) pilulam antipyricam deglutire; (*anticonceptiva*) pilula Pincusiana. V. *tamén* **anticonceptivo.**

pimento. *s.m.* V. **pemento.**

pimpante. *adx.* V. **fachendoso, orgulloso.**

pimpín. *s.m.* Fringilla coelebs.

pimpinela. *s.f.* Cimicia –ae; poterion ou poterium –i.

pimpón. *s.m.* Mensalis pilae ludus; mensale piluludium; taeniludius mensalis.

pina. *s.f.* Canthus –i; rotae orbis; rotarum vinctura.

pinacoteca. *s.f.* Pinacotheca –ae; pinacothece –es.

pináculo. *s.m.* **1.** *Arquit. Remate ornamental:* pinaculum –i; fastigium –i. **2.** (fig.) *Ápice, cima, cume, cumio, curuto, cúspide:* V. estas palabras.

pincel. *s.m.* Penicillum ou penicillus –i; peniculus –i.

pinchacarneiro. *s.m.* V. **cambadela.**

pinchadiscos. *s.m.* Sonantium ou phonographorum discorum exhibitor; introductor ou gubernator.

pinchar ¹. *v.tr.* **1.** *Abater unha árbore:* (arborem) deicere, caedere, excidere, affligere, amputare. **2.** *Saltar por riba:* transilire. *v.intr.* **3.** *Dar pinchos ou saltos:* salire, saltare, exsultare.

***pinchar** ². *Ferir superficialmente:* V. **picar.**

pinche. *s.m.* Mediastinus –i. V. **aprendiz, auxiliar** ²; (*de cocina*) sublingio –onis; magiriscium –i; culinarius famulus ou puer; (*f.*) ancilla culinaria.

pincho ¹. *s.m.* Salto: V. **brinco, cambadela.**

pincho ². *s.m.* *Aparello de pesca:* V. **palangre.**

***pincho** ³. *s.m.* *Pequena porción de comida:* V. **petisco.**

pinga. *s.f.* **1.** *Gota:* V. esta palabra. **2.** (fig.) *Miga, migalla:* V. **chisca, miga.**

pingallo. *s.m.* **1.** *Porción de pel que colga:* pellis pendens. **2.** *Anaco de tea que colga:* detritus pannus pendens ou pensilis. V. *tamén* **bandallo, peringallo**. **3.** (fig. e pex.) *Persoa desaxeitada no vestido:* V. **abandonado, badanas, bandallo, esfargallado.**

pingar. *v.intr.* V. **gotear.** ♦ *Poñer pingando:* conviciis, maledictis aliquem obruere. *Poñerse pingando:* V. **empaparse.**

pingo. *s.m.* **1.** *Manteiga de porco:* V. **manteiga**. **2.** *Moco acuoso:* stiria –ae; mucus pendens. **3.** (fig.) *Porción moi pequena de algo:* V. **pinga.** ♦ *Caer o pingo:* V. **moquear.**

ping-pong. *s.m.* V. **pimpón.**

pingüe. *adx.* V. **abundante, copioso, cuantioso.**

pingueira. *s.f.* V. **goteira, pinga.**

pingüín. *s.m.* Columbus arcticus.

***pino** ¹. *s.m.* *Árbore:* V. **piñeiro.**

pino ² –a. *adx.* Praeruptus –a –um; praeceps –ipitis. V. *tamén* **costento, inclinado.**

pinta. *s.f.* **1.** *Mancha de distinta cor:* macula, nota, gutta –ae; lentigo –inis. **2.** (fig.) *Aspecto dunha persoa ou cousa:* aspectus, habitus –us; forma –ae; signum –i; species, facies –ei.

pintada. *s.f.* V. **graffiti.**

pintar. *v.tr.* **1.** *Representar debuxando:* pingere, depingere; (*cadros*) tabulas pingere ou conficere; (*unha cara*) oris lineamenta effingere; (*unha figura humana*) speciem hominis pingere; (*adornar con pinturas*) picturis exornare. **2.** *Cubrir de pintura unha superficie:* colorare; colorem inducere. **3.** (fig.) *Describir con palabras:* depingere; describere; oratione, verbis ou dicendo exprimere. *v.intr.* **4.** *Comezar a coller cor (un froito):* colorem

ducere, trahere *ou* accipere. **5.** (fig.) *Sair ben, ser de proveito*: bene evenire; prodesse; fortunatum esse. *v.pr.* **6.** *Maquillarse, enfeitara a cara*: se fucare; se depingere; colorem fucare; coloribus ora depingere; tempora fuco tingere; linere faciem; (*o pelo, a barba*) capillum, comam, barbam tingere *ou* pingere; (*os labios*) V. **carmín**. ♦ *Pintar ao fresco, ao óleo*: V. **fresco, óleo**. *Non pintar nada*: pro nihilo esse *ou* haberi; (*estar fóra de lugar*) extra chorum canere.

pintasilgo. *s.m.* Carduelis -is; vitiparra -ae; acalanthis -idis.

píntega. *s.f.* Salamandra -ae.

pinto -a. *adx.* Maculosus, varius -a -um; maculis distinctus.

pintor -ora. *s.* **1.** *Persoa que se dedica á arte da pintura*: pictor -oris; picturae cultor/cultrix; pingendi artifex; (*de retratos*) pictor imaginum; anthropographus/-a. **2.** *Persoa que traballa pintando portas, paredes, etc.*: colorator -oris.

pintoresco -a. *adx.* Amoenus, iucundus, venustus, vividus -a -um; pictura dignus.

pintura. *s.f.* **1.** *Arte de pintar*: pictura -ae; picturae ars *ou* ratio; picturae opus *ou* labor. **2.** *Obra pintada*: pictura, tabula, tabella -ae; imago -inis; picta *ou* depicta tabula. **3.** *Materia coa que se pinta*: pigmentum -i. **4.** *Capa desa substancia*: color -oris; superinductio, incrustatio -onis. **5.** *Oficio de pintor*: pictoris munus.

pinza. *s.f.* **1.** *Instrumento para suxeitar algo*: forceps -ipis; (*do pelo*) furcilla -ae; acus comatoria *ou* crinalis. **2.** *Zool. Artello de certos artrópodos*: forceps -ipis; forfex -icis; forficula -ae. **3.** *Dobra dalgunhas pezas do vestido*: plica, ruga -ae. **4.** *Instrumento para coller cousas miúdas*: forceps -ipis; (*para depilar e dos cirurxiáns*) volsella -ae.

***pinzón**. *s.m.* V. **pimpín**.

piña. *s.f.* **1.** *Froito das coníferas*: pinea -ae; nux pinea; pitydion -i; strobilus -i. **2.** *Froito do ananás*: malum pineum. **3.** *Acio de uvas*: V. **acio**.

piñata. *s.f.* **1.** *Recipiente colgado con doces para que os asistentes o rompan cun pau*: olla -ae; aulula funi alligata dulciisque plena. **2.** *Por ext., xogo e baile con ese motivo*: lusus aulularius; certamen aulularium; saltatio, ludus aululae funi alligatae.

piñeiral. *s.m.* Pinetum -i.

piñeiro. *s.m.* Pinus -i/-us; (*resinoso*) taeda -ae; (*salvaxe*) pinaster -tri; (*madeira*) lignum pinneum.

piñón ¹. *Semente do piñeiro*: pini nucleus.

piñón ². *Roda dunha engranaxe*: rota *ou* rotula auctifica, dentata *ou* denticulata.

pió. *s.m.* Labrum -i; fontis concha *ou* lacus.

piola. *s.f.* V. **cordel**.

piolento -a. *adx.* V. **pioloso**.

piollo. *s.m.* **1.** *Parasito do home e doutros animais*: pediculus -i; (*piollo pato*) inguinalis pediculus. **2.** *Pulgón*: curculio -onis; pediculus -i.

pioloso -a. *adx.* Pedicosus, pediculosus -a -um.

pioneiro -a. *s.* **1.** *Persoa que explora novas terras*: (primus) colonus; antesignanus/-a. **2.** *Persoa que dá os primeiros pasos nunha actividade*: princeps -ipis; praenuntius/-a; (*adx.*) primus -a -um.

piorno. *s.m.* Genista -ae; cytissus -i.

piorrea. *s.f.* Puris fluxus; pyorrhoea -ae.

pipa. *s.f.* **1.** *Recipiente para viño*: dolium -i; cadus -i; cup(p)a -ae. **2.** *Cachimba*: infundibulum *ou* infumibulum (nicotianum); fumisugium -i; (*fumar en pipa*) ex infundibulo fumum haurire.

pipa *ou* **pipote**. *s.m.* Doliolum -i.

pique. *s.m.* Acor, mucor -oris; (*viño con pique*) vinum mutatum; (*ter pique*) mucere. V. *tamén picado*. ♦ *A piques de*: paene; prope; (*estar a piques de morrer*) in vitae discrimine esse; (*estivo a piques de que o matasen*) parum abfuit quin occideretur. *A pique*: perpendiculariter; ad perpendicularium. *Ir a pique*: aqua mergi *ou* opprimi. *Botar a pique*: navem mergere, opprimere, supprimere *ou* deprimere.

piquete. *s.m.* Manipulus -i; manus -us; (*de folga*) operistitorum praesidium.

pira. *s.f.* Rogus, bustum *ou* bustus -i; pyra -ae; (*pór na pira*) in rogam imponere.

piragua. *s.f.* Cymba, cymbula, scapha -ae; navicula monoxyla.

piragüismo. *s.m.* Cymbularum ludus *ou* certamen.

piragüista. *s.* Cymbularum gubernator/-trix.

piramidal. *adx.* Pyramidalis -e; pyramidicus -a -um; pyramidoides -is; pyramidis instar.

pirámide. *s.f.* **1.** *Construción funeraria do antigo Exipto:* pyramis –idis. **2.** *Xeom. Poliedro con base de polígono e caras en triángulo:* pyramis (piramis) –idis; pyramida –ae; meta –ae; (*truncada*) pyramis trunca ou truncata.

pirata. *s.* **1.** *Bandido dos mares:* pirata –ae; praedo –onis; maritimus praedo; (*mala persoa*) homo scelestus ou nequam. *adx.* **2.** *Relativo aos piratas:* piraticus –a –um; praedatorius –a –um. **3.** *Que está á marxe da legalidade:* illegitimus, illicitus –a –um. ♦ *Pirata aéreo:* aereus praedo; (*da carretera*) (hodiernus) viarum praedo. *Barco pirata:* praedatoria navis. *Comerciante pirata:* expilator/-trix.

piratear. *v.tr. e intr.* Piraticam facere ou exercere; navibus praedari; latrocinari; raptu uti; (*plaxiar, copiar ilegalmente*) alicuius scripta furari ou imitari.

piratería. *s.f.* **1.** *Actividade dos piratas:* piratica –ae; maritima latrocinatio; maris ou maritimum latrocinium. **2.** (*fig.*) *Roubo, estafa por medios fraudulentos:* latrocinium –i. V. *tamén estafa.*

pirita. *s.f.* Pyrites –ae; pyritis –is/-idis; pyrites lapis.

pirixel. *s.m.* V. **perexil.**

pirola. *s.f.* (*pop.*) V. **pene.**

piromanía. *s.f.* Ignem subiciendi insanum studium.

pirómano –a. *s.* Ignem subiciendi vesane studiosus/-a. V. *tamén incendiario.*

piropo. *s.m.* Blanditiae, illecebrae –arum; blandimenta –orum; blanda, officiosa verba; blande dicta.

pirotecnia. *s.f.* Pyrotechnica ars; pyrothecnia –ae.

pirotécnico –a. *s.* Pyrothecnicus/-a.

pirrico –a. *adx.* Pyrrhicus –a –um.

pirriquo. *s.m.* Pyrrhichius –i; pes bibrevis.

pirueta. *s.f.* **1.** *Pinchacarneiro:* V. **cabadela**. **2.** *Volta no aire:* turbo –inis; vertigo –iginis.

pisada. *s.f.* V. **pasada, pegada.**

***pisapapeis.** *s.m.* V. **calcapapeis.**

pisar. *v.tr.* **1.** *Poñer o pé sobre algo:* calcare, conculcare, proculcare; proterere; atterere; premere; pedibus calcare ou proculcare. **2.** *Esmagar cos pés ou por outro medio:* premere; (*as uvas*) uvam calcare, premere, pedibus calcare ou proculcare. **3.** *Botar o piso a unha superficie:* V. **pavimen-**

tar. **4.** *Entrar, poñer os pés nun lugar:* advenire, devenire, pervenire, adventare; accedere; tangere, attingere; pedem ferre ou efferre. **5.** (*fig.*) *Tratar con desprezo, humillar:* conculcare; obterere, proterere. V. *tamén desprezar, humillar.* *v.intr.* **6.** *Apoiar os pés no chan:* stare; pedibus insistere. ♦ *Pisar firme:* V. **destacar.**

Pisces. *s.m.* Pisces –ium.

piscicultura. *s.f.* Piscium cultura.

piscifactoría. *s.f.* Piscina –ae.

piscina. *s.f.* **1.** *Estanque para bañarse:* natatoria, piscina –ae; natatorium, natabulum –i. **2.** *Estanque dunha piscifactoría:* piscina –ae.

pisco. *s.m.* V. **paifoco.**

pisso. *s.m.* **1.** *Superficie sobre a que se anda:* solum, pavimentum –i. V. *tamén chan*. **2.** *Chan das diversas plantas dun edificio:* tabulatio –onis; pavimentum –i. **3.** *Andar, planta:* contignatio –onis; tabulatum –i. **4.** *Vivenda nun edificio de varias plantas:* tabulatum –i; domus –us; habitaculum –i. **5.** *Parte de abaixo do calzado:* solea –ae; solum –i. **6.** *Chedeiro do carro:* V. **chan, chedeiro.**

pisón. *s.m.* Pavicula, fistuca –ae.

pista. *s.f.* **1.** *Sinal, rastro:* vestigium, signum –i; (*seguir a pista*) V. **rastrexar;** (*perdela*) deeerrare; (*facer que a perdan os cans*) canes eludere. **2.** (*fig.*) *Indicio que axuda a descubrir algo:* indicium –i; signum –i. **3.** *Lugar para a práctica de varios deportes:* (*de circo*) curriculum circense; (*de neve*) curriculum nivale; nivalis via ou trames; (*de xeo*) curriculum glaciale; (*de patinaxe*) curriculum soleis ferreis prolabantium; (*de baile*) curriculum saltatorium; (*de esquí*) iter narticum. **4.** *Camiño sen asfaltar:* via terrea ou bitumine non constrata. **5.** *Superficie onde inician o voo ou aterran os avións:* curriculum aeronavium (devolantium sive advenientium); campus velivolis sustollendis.

pistacho. *s.m.* **1.** *Árbore:* staphylodendron –i; pistacia –ae. **2.** *Semente desta árbore:* pistacium –i.

pistilo. *s.m.* Bot. Pistillum –i.

pistola. *s.f.* **1.** *Arma:* manuballistula, pyroballistula –ae; manuballistula ignivoma; fistula manualis. **2.** *Instrumento semellante para pulverizar:* manuballistula pigmenti effusoria.

pistoleiro. *s.m.* Praedo manuballistularius.

pistón. *s.m. Mec.* Fundulus ambulatilis ou recipro-cus. V. *tamén émbolo*.

pita. **1.** *Galiña nova:* gallinula, pullastra –ae; (*ma-cho e femia*) pullus gallinaceus. **2.** *Galiña:* gallina –ae; (*choca*) glociens ou glocitans gallina. ♦ *Pita da auga:* fulica, gallinula –ae. *Pita do monte:* tetrao urogallus; gallina silvestris. *Pita cega:* ludus puerilis absconsorius.

pitanza. *s.f. 1. Distribución diaria, esp. de comi-da:* diarium obsonium ou stipendium. **2.** (fam.) *Comida diaria:* cibus ou victus quotidianus ou cot(t)idianus.

pitár ¹. *v.intr. 1. Facer soar o pito ou a bucina:* sibilare, exsibilare; sifilare; sibilum edere. *v. intr.* ou *tr. 2. Desaprobar pitando:* sibilare; (sibilis) explodere, consecrari, conscindere ou aspernari; sibilis et contumeliis aliquem petere. *v.tr. 3. Sina-lar un árbitro unha infracción:* arbitrum poenam decernere; transgressionem notare. **4.** *Arbitrar:* disceptare; dirimere; ludi ou ludicri certaminis iudicem esse.

pitár ². *v. tr. Dividir en anacos, reducir a po:* V. **pi-car, pisar**.

pitelo. *s.m.* Assula –ae.

pito ¹. *s.m. Cria das aves:* pullus –i; (*da galiña*) pul-lus gallinaceus; (*da pomba*) pullus columbinus; (*da aguia*) pullus aquilae; (*do pavo real*) pullus pavoninus.

pito ². *s.m. 1. Asubío, chifre:* V. estas palabras. **2.** (pop.) *Cigarro:* V. esta palabra. **3.** (pop.) *Pene:* V. esta palabra.

pitón. *s.m.* Python –onis.

pitonisa. *s.f. 1. Antig. Sacerdotisa de Apolo:* Pythia –ae. **2.** (fig.) *Muller que adiviña o futuro:* fatidica mulier ou anus; pythonissa, saga –ae.

pitoño –a. *adx.* (pop.) V. **cegarato**.

***pitorro.** *s.m.* V. **biquela**.

pituitaria. *s.f. Anat.* Membrana pituitosa.

pivotar. *v.intr.* Se convertere; versari.

pivote. *s.m. 1. Mec. Extremo do eixe dunha má-quina:* cardo –inis; axiculus –i. **2. Bot. Raíz principal dunha planta: radix in rectum des-cendens. **3. Xogador sobre o que no baloncesto converxe o xogo: pilae canistrigue lusor cardi-nalis.****

pixa. *s.f.* (vulg.) V. **pene**.

pixama. *s.m.* Vestis dormitoria, cubicularis, cubi-cularia ou cubitoria.

pixota. *s.f.* V. **merluza**.

***pizarra.** *s.f.* V. **lousa**.

pizza. *s.f.* Placenta compressa; scriblita –ae.

pizzería. *s.f.* Scriblitaria taberna.

placa. *s.f. 1. Lámina dun material duro:* lamina, bractea –ae. **2. Anaco de metal, madeira, etc., cunha inscrición: lamina insculpta; insigne metal-licum; lamina numeris distincta; (*da matrícula*) notaculum autoraeadeae, autocineti ou birotae automatariae. V. *tamén matrícula*.**

placenta. *s.f. Anat.* Secundae, secundinae –arum.

placidez. *s.f.* Placiditas, tranquillitas –atis; quies –etis.

plácido –a. *adx.* Placidus, amoenus, tranquillus, iucundus, gratus –a –um.

plafón. *s.m.* Laquear –aris; lacunarium –i; luminar pensile; lampas pendula; suspensum candela-brum.

plan. *s.m.* Consilium –i; propositum –i; ratio –onis.

plana. *s.f. 1. Cara dunha folla de papel:* pagina –ae. **2. Cuberta de froitos, coma a mazá, a pata-ca, etc.: V. **casca, pel**.**

planador. *s.m.* Aeronavis velifera ou velifica; ane-moplanum, velivolum –i; (*persoa que o manexa*) aeronavis veliferae gubernator/-trix; anemopla-ni rector. V. *tamén delta* (â ou ala).

planar. *v.intr. 1. Voar sen mover as ás:* suspensis alis volitare. **2. Manterse no ar sen motor: librato volatu vehi; absque machinamento motorio per aera ferri. *v.tr. 3. Achaiar:* V. este verbo. **4. De-penar, espelicar, estonar, mondar, pelar: V. estes verbos.****

***plancha.** *s.f.* V. **ferro** de pasar.

***planchar.** *v.tr.* V. **estirar**.

plancto. *s.m.* Plancton –onis.

planear. *v.tr. 1. Facer o proxecto dunha obra:* opus describere ou adumbrare; operis faciendi ratio-nem instituere. **2. Elaborar un plan: cogitare; meditari; volvere; moliri; constituere; consilium capere; animum habere; mente agitare.**

planeta. *s.m. Astron.* Planes –etis; planeta –ae; stella vaga, errans, vagans ou erratica; stellae pas-sim errantes; sidera planetica, vaga ou errantia; errantia astra.

planetario –a. *adx.* **1.** *Relativo aos planetas:* planeticus –a –um. **2.** *Relativo a todo o planeta Terra:* V. **mundial**. **3.** *Representación da esfera celeste e dos movementos dos astros:* stellarum imago.

planicie. *s.f.* Planities –ei. V. *tamén chaira*.

planificación. *s.f.* Ratio –onis; consilium –i. V. *tamén proxecto*.

planificar. *v.tr.* V. **proxectar**.

planisferio. *s.m.* Planisphaerium –i; terrarum orbis descriptio.

plano ¹ –a. *adx.* **1.** *Sen curvas nin desniveis:* planus, aequus –a –um. *s.m.* **2.** *Superficie plana:* area –ae; planities –ei; locus planus; plana dimensio; (*inclinado*) fastigium –i; (*horizontal*) libramentum –i. **3.** (*fig.*) *Posición, punto de vista:* sententia –ae; iudicium –i; opinio –onis. **4.** *Superficie plana que dá idea da profundidade e do afastamento en fotos, imaxes, etc.:* (*primeiro plano*) frons, frontis; (*segundo*) recessus –us.

plano ². *Representación gráfica dunha estrutura (edificio, cidade, etc.):* delineatio, descriptio –onis; graphis –idis; forma, ichnographia –ae. V. *tamén proxecto*.

planta. *s.f.* **1.** *Vexetal:* planta, herba –ae; stirps, stirpis; arbor –oris; virgultum, arbustum, arboretum –i; omnia quae e terra generantur ou gignuntur; sata –orum; gignentia –ium. **2.** *Parte inferior do pé:* planta –ae; planta pedis; solum –i; vestigium –i; vola –ae. **3.** *Andar, piso:* V. estas palabras. **4.** *Arquit.* *Figura que forma a base dun edificio ou a sección horizontal dun dos pisos:* forma –ae; descriptio –onis. **5.** *Representación do plano horizontal dunha figura:* adumbratio –onis. V. *tamén* 4.

plantación. *s.f.* Plantatio, satio, consitio –onis; satus –us; sata –orum; (*nova ou renovada*) novellatum –i; (*acción de plantar de novo*) novellatio –onis.

plantar. *v.tr.* **1.** *Botar, sementar:* plantare; serere, inserere, disserere; seminare; sementem facere. **2.** *Poboar de plantas un terreo: (unha viña de novo) novellare.* V. 1. **3.** *Chantar, cravar, fincar:* figere, defigere; statuere. V. *tamén* eses verbos. *v.pr.* **4.** *Poñerse firme nalgún lugar:* alicubi sistere ou haerere. ♦ *Plantar(lle) lume a algo:* ignem admove; incendere.

plantigrado –a. *s.m.* Zool. Plantigradus –i.

***plantilla.** *s.f.* V. **soleta** (do zapato), **modelo** ou **cadro de persoal**, segundo o significado.

plasma. *s.f.* Biol. Plasma –atis; pars liquida sanguinis.

plasmar. *v.tr.* **1.** *Modelar en barro, xeso, etc.:* fingere; plasmare. **2.** *Dar forma:* formare. **3.** (*fig.*) *Reproducir mediante arte:* exprimere; imitari; referre.

plástica. *s.f.* V. **plástico**.

plástico –a. *adx.* **1.** *Dúctil, flexible, maleable:* V. estas palabras. **2.** *Feito de plástico:* e materia plastica confectus; plasticus –a –um. **3.** *Composto de substancias sintéticas:* plasticus –a –um. **4.** *Relativo á plástica:* plasticus –a –um. *s.m.* **5.** *Material sintético:* plastica materies ou res. *s.f.* **6.** *Arte de plasmar, de modelar:* fingendi ars; plastica ars; plastica –ae; plastice –es. ♦ *Cirurgía plástica:* V. **cirurxía**.

plastificar. *v.tr.* Rem plasticam obducere; re plastica tegere ou tueri.

plataforma. *s.f.* **1.** *Superficie plana sobre o chan ou sobre a auga:* area ou areola aequa, solida ou solidata; contignatio –onis; suggestus –us; (*petrolífera*) artificiosa insula petrolifera. **2.** *Nas estacións de ferrocarril, lugar para andar os pasaxeiros:* crepido, margo –inis; ambulacrum –i; viae ferratae crepido; locus peditibus pervius. **3.** *Conxunto de ideas que forman a base dun programa político ou reivindicativo:* propositum politicum; vindicationis proposita ou consilia.

plataneiro. *s.m.* V. **bananeira**.

plátano. *s.m.* **1.** *Froito do plataneiro:* V. **banana**. **2.** *Plataneiro:* V. **bananeira**. **3.** *Árbore ornamental de folla parecida á da vide:* platanus orientalis.

platea. *s.f.* Inferior ou media cavea.

platino. *s.m.* Quím. Platinum –i; aurum album.

platónico –a. *adx.* Platonicus –a –um. ♦ *Amor platónico:* castissimus amor.

platonismo. *s.m.* Platonorum disciplina; Platonica ou Platonis schola ou doctrina; Academia –ae.

plausible. *adx.* **1.** *Digno de loanza:* plausibilis –e; laudandus –a –um; laude dignus. **2.** *Admisible:* probabilis, credibilis –e; idoneus –a –um.

plaxiar. *v.tr.* Surripere; furari; compilare; alicuius scripta ab aliquo furari ou imitari.

plaxio. *s.m.* Litterarium furtum.

playboy. *s.m.* Iuvenis voluptarius; trossulus -i.

plebe. *s.f.* **1.** *Antig. A clase popular en Roma:* plebs ou plebes, plebis. **2.** *O pobo baixo:* plebs, plebis; plebecula -ae; vulgus, popellus -i; multitudo -inis; minuta ou infima plebs; humile vulgus. V. *tamén chusma.*

plebeo -a. *adx.* **1.** *Pertencente á plebe:* plebeius -a -um. **2.** *Pouco refinado:* rusticus, plebeius -a -um; illiberalis -e. **3.** *Persoa da plebe:* homo plebeius; mulier plebeia; (os plebeos) plebs, plebis; plebeii -orum.

plebiscito. *s.m.* Plebis scitum; plebiscitum -i; universi populi suffragium; omnium consensus.

*pleito. *s.m.* V. **litixio, preito.**

plenilunio. *s.m.* Plenilunium -i; luna plena; lunae plenitudo; (estando no plenilunio) luna pleno orbe fulgente ou totum orbem implente.

plenitude. *s.f.* **1.** *Calidade do que está pleno:* plenitudo -inis. **2.** *Periodo de maior forza de algo:* plenitudo -inis; perfectio, consummatio -onis; (da arte) consummata ars; (da elocuencia) optima species dicendi; perfecta eloquentia; (da gloria) summa gloria.

pleno -a. *adx.* **1.** *Que contén unha gran cantidade ou o máximo de algo:* plenus -a -um. V. *tamén cheo.* **2.** *Que chegou ao máximo grao de evolución:* summus, maximus -a -um; (pleno poder) summa ou omnis potestas; (liberdade) maxima ou summa libertas; (pleno inverno) summa hiems. **3.** *Que non admite restrición nin excepción:* summus, maximus, totus, universus -a -um. *s.m.* **4.** *Reunión dos membros dun organismo:* conventus -us; (omnium) concilium. **5.** *Acerto total (aposta):* victrix scidula. ♦ *En pleno.* **1.** *De cheo, no medio e medio: (en plena rúa) in publico; in propatulo; (en pleno peito) adverso pectore; (en pleno día) luce clara; (en plena noite) media ou intempesta nocte; (en pleno verán) media aestate; mediis caloribus.* **2.** *Íntegro, por completo:* integer -gra -grum; totus, universus -a -um; (adv.) plene; plane; prorsus; omnino.

pleonasm. *s.m.* Lit. Pleonasmus -i; supervacaneum verbum; verborum redundantia, profluvium ou nimietas; perissologia -ae.

pleonástico -a. *adx.* Supervacaneus -a -um; redundans -antis.

plétora. *s.f.* **1.** *Exceso de sangue ou doutros líquidos orgánicos:* pletura -ae; plenitas (h)umoris; (h)umor corpori inutilis; sanguis redundans. **2.** (fig.) *Grande abundancia:* superabundantia, redundantia -ae.

pletórico -a. *adx.* Abundans, redundans -antis.

pleura. *s.f.* Pulmonis, lateris ou laterum membrana.

pleuresía ou pleurite. *s.f.* Lateris ou laterum dolor; pleuritis -idis; pleurisis -is; membranae laterum inflammatio; pleuritica passio.

plexiglás. *s.m.* Vitrum plexile.

plica. *s.f.* Obsignatum scriptum.

plinto. *s.m.* Plinthus -i.

plisado -a. *adx.* **1.** *Que ten unha serie de dobras:* plicatus, implicatus, complicatus, rugosus -a -um. *s.m.* **2.** *Conxunto de dobras dunha roupa:* plicae, rugae -arum; sinus -uum.

plisar. *v.tr.* Corrugare; in rugas contrahere.

*plomada. *s.f.* V. **chumbada.**

*plomo. *s.m.* V. **chumbo.**

pluma. *s.f.* **1.** *Apéndice das aves:* pluma, pinna, penna -ae; (pequena) pinnula -ae; (que ten plumas) pennatus, plumosus -a -um; (cuberto de plumas) pluma obductus; plumatus -a -um; (que aínda non ten plumas) implumis -e; (desplumado) deplumis -e; deplumatus -a -um; (empezar a ter plumas) plumescere; plumare. **2.** *Este apéndice utilizado para escribir ou utensilio utilizado hoxe co mesmo fin:* calamus, stilus -i; calamus scriptorius; (estilográfica) stilus atramento instructus; graphium atramento structum; calamus stilographicus.

plumaxe. *s.f.* Pluma -ae; plumae, pennae -arum.

plumeiro. *s.m.* **1.** *Feixe de plumas ou utensilio similar para limpar o po:* peniculus -i; peniculus pulverarius; peniculus plumeus. **2.** *Vaso ou caixa onde se colocan as plumas de escribir:* graphiorum receptaculum.

*plumón. *s.m.* V. **penuxe.**

plural. *adx.* e s. **1.** *Gram. (Número) que indica a existencia de máis dun ser:* pluralis -e; numerus pluralis; pluralitas -atis. *adx.* **2.** *Múltiple:* V. esta palabra.

pluralidade. *s.f.* Pluralitas -atis; multitudo -inis; numerus multitudinis; maior ou maxima pars.

pluscuamperfecto. *adx.* e *s.* Plus quam perfectum *ou* plusquamperfectum (tempus).

plusvalía. *s.f.* *Econ.* Auctum *ou* maius rei pretium; aucta *ou* crescens rei aestimatio.

plutocracia. *s.f.* Praeditum dominatus *ou* dominatio; ditissimorum imperium.

plutócrata. *s.* Praedives, divitiis *ou* opibus praepollens vir/femina.

Plutón. *s.m.* Pluto(n) –onis.

plutonio. *s.m.* *Quím.* Plutonium –i.

pluvial. *adx.* Pluvialis, pluviatilis –e. ♦ *Augas pluviais:* pluviales aquae. *Capa pluvial:* pluviale –is; sacerdotalis trabea.

pluviómetro. *s.m.* Instrumentum pluviis metiendis.

pluviosidade. *s.f.* Pluviae *ou* pluviaticus index; pluviae summa *ou* ratio.

pneumático –a. *adx.* **1.** *Que opera ou funciona con aire a presión:* pneumaticus –a –um; inflatilis –e. *s.m.* **2.** *Tubo das rodas dos vehículos:* canthus pneumaticus; pneumatica cummis; cummis *ou* gummis inflabilis; cummeum rotae involucrum.

pneumonía. *s.f.* V. **pulmonía.**

po. *s.m.* Pulvis –eris; (*pouco*) pulvisculus –i; minutus *ou* tenuissimus pulvis; (*cheo de po*) pulvere aspersus; pulverulentus –a –um; (*sucio de po*) pulvere sordidus; (*reducir a po*) in pulverem redigere, conterere *ou* solvere; (*sacudir o po*) pulverem abstergere. ♦ *Po radioactivo:* pulvis radiis infectus *ou* radios emittens. *Sacudirlle a un o po:* verberare; ictibus plectere; tundere, contundere.

poalla. *s.f.* Tenuis spissaque pluvia; ros, roris.

poallar. *v.intr.* Leniter *ou* tenuiter pluere; rorare; pertenui arpergine rorare.

pobo. *s.m.* **1.** *Conxunto de persoas que viven nun lugar con cousas en común:* civitas –atis; populus –i; gens, gentis. **2.** *Xente común, plebe:* plebs, plebis; plebecula –ae; vulgus, popellus –i; multitudo –inis; turba –ae.

poboación. *s.f.* **1.** *Acción de poboar:* coloniae, oppidi, urbis deductio *ou* conditio. **2.** *Conxunto de persoas que habitan nun lugar:* incolae –arum; cives –ium; civitas –atis; natio –onis. **3.** *Lugar poboado:* oppidum –i; pagus, vicus –i; urbs, urbis. **4.** *Conxunto de persoas dunha certa categoría:* gens, gentis; cives –ium.

poboador –ora. *adx.* e *s.* Incola –ae; civis –is; urbis, coloniae conditor/-trix. V. *tamén habitante.*

poboar. *v.tr.* **1.** *Crear unha poboación:* urbem, oppidum, coloniam condere. **2.** *Vivir nun lugar:* V. **habitar.**

pobre. *adx.* e *s.* **1.** *Necesitado:* inops –opis; egens, indigens –entis; bonorum pauperrimus; extrema necessitate laborans; perpauper –eris. *adx.* **2.** *Que produce pouco:* infecundus –a –um; infelix –icis; sterilis –e. **3.** *Desgraciado, infeliz:* miser –era –erum; miserandus –a –um. *s.* **4.** *Mendigo, indixente:* V. **indixente, mendicante.** ♦ *Pobre de min!:* eheu me miserum!; perii!

pobreza. *s.f.* Paupertas, egestas –atis; pauperies –ei; indigentia, inopia –ae; rei familiaris angustia; res angusta *ou* exilis; (*extrema*) summa inopia; mendicitas –atis; (*do solo*) exilitas –atis; exile solum; (*da lingua*) sermonis paupertas *ou* inopia; (*de vocabulario*) sermonis egestas; penuria verborum; vocum parcityas. V. *tamén cativeza, indixencia.*

***pócema.** *s.f.* V. **apócema.**

poción. *s.f.* Potio –onis; poculum, medicamentum –i; medicata potio; poculum amatorium.

poda. *s.f.* **1.** *Acción de podar:* putatio, amputatio, interlucatio, castratio, castigatio, frondatio –onis; (*da viña*) medicina –ae. **2.** *Tempo deste labor:* putatio –onis; putationis tempus. **3.** *Especie de fouce para este labor:* putatoria, arboraria *ou* silvatica falx; falcicula –ae; aduncum scalprum; (*para podar a viña*) vineatica falx.

podadeira. *s.f.* V. **poda.**

podagra. *s.f.* Podagra –ae; dolores pedum; (*pade-cela*) pedibus laborare; (*que a padece*) pedibus aeger; pedagrosus/-a; pedagricus/-a.

podar. *v.tr.* Putare, amputare, deputare, exputare, interputare, opputare, supputare; praecidere, recidere, circumcidere, intercidere; tondere; collocare, interlucare; coercere; compescere; stringere; castrare; ramos supervacuos amputare *ou* coercere.

podengo –a. *s.* Vertagus/-a; canis venaticus.

podente. *adx.* e *s.* V. **poderoso.**

poder ¹. *v.tr.* **1.** *Ter a posibilidade de facer algo:* posse; valere; pollere; quire; potestatem, facultatem, copiam habere; facultatem alicui esse. **2.** *Ter o*

permiso para ou o dereito a certa cousa: posse; (*podo*) mihi licet; mihi datur; mihi fas est; (*non podo*) in mea potestate, in mea manu non est, (*se podo falar así*) si hoc fas est dictu; (*non se podo saber*) scire nefas; (*pódese facer*) id fieri potest; id fieri fas est. **3.** *Ter a forza física ou psíquica para algo*: posse; quire; valere; potestatem, facultatem, copiam habere. *v.intr.* **4.** *Ser posible*: posse; fieri posse; (*se é posible*) si fieri potest; si ullo pacto fieri poterit. **5.** *Ser capaz de vencer a alguén*: vincere posse; alicui parem esse. **6.** *Ter influencia ou capacidade de dominio*: posse; valere; pollere; (*máis ca outro*) praeposse; praepollere; plus valere. ♦ *A ou ata máis non poder*: aegro anhelitu; anhelitu ducto; quantum fieri possit. *A poder de*: V. **forza** de (a). *Non poder (con alguén)*: alicui imparem esse; frustra aliquem in bonam frugem persuadere. *Non poder ver (a alguén)*: etiam conspectum alicuius horrere; (*nin pintado*) neque imaginem aut umbram alicuius ferre ou sustinere posse. V. *tamén odiar*. *Pode ou poida que*: forsan, forsitan, forte, fortasse. *Non podo menos de*: non possum non; facere non possum quin; (*non podo menos ca chorar*) non possum quin fleam. *Fai por poder*: fac ut possis. *Mentres eu poida*: pro virili parte; pro meis opibus; quantum in me erit; quoad valeo. *Non poder máis*: necessitate compelli ou cogi; exhaustum, defatigatum esse. *Podería dicir moitas máis cousas*: possem plura dicere

poder ². *s.m.* **1.** *Facultade ou posibilidade de facer algo*: facultas, potestas –atis; copia, licentia –ae. **2.** *Aptitude para facer algo por lei ou contrato*: potestas –atis; ius, iuris. **3.** *Capacidade para influir sobre algo ou alguén*: auctoritas, potestas –atis; vis, vis; momentum –i. V. *tamén influencia*. **4.** *Dirección ou control das funcións do goberno*: potestas, auctoritas –atis; potentia –ae; imperium –i; (*real*) regia potestas; regnum –i; (*supremo*) summa potestas; dominatio –onis; principatus, dominatus –us; rerum summa; (*cando un só ten o poder supremo, chamámoslle rei*) cum penes unum est omnium summa rerum, regem illum unum vocamus; (*ter moito poder*) praeposse; praevalere; praepollere; (*ter o sumo poder*) rerum potiri. **5.** *Autorización dada a outro para que faga algo no seu nome*: delegatio –onis; potestas, facultas –atis; (*dar poder*) alicui potestatem ou ius aliquid faciendi dare; potestatem facere ou permittere. **6.** *Forza ou vigor*: vis,

vis; robur –oris; virtus –utis. ♦ *Estar ou obrar (algo) en poder de (alguén)*: in alicuius potestate ou penes aliquem aliquid esse. *Poderes públicos*: reipublicae administratores ou procuratores. *De poder a poder*: summis utrinque viribus. *Fai un poder*: fac ut possis. *O diñeiro ten moito poder*: multum potest pecunia.

poderoso –a. *adx.* **1.** *Que ten moito poder*: potens, pollens –entis; (*rico*) dives –itis; locuples –etis; opulentus, pecuniosus –a –um; (*os poderosos*) magnates, optimates, proceres, potentiores –um; potentes, dominantes, praepotentes –ium. **2.** *Que produce un gran efecto*: potens, valens –entis; validus –a –um; efficax –acis; praestans –antis. ♦ *Ser moi poderoso*: plurimum posse ou valere.

podio. *s.m.* **1.** *Pedestal de apoio de columnas*: podium –i. **2.** *Antig. Grada do anfiteatro desde onde presenciaban o espectáculo o emperador e as autoridades*: podium –i. **3.** *Plataforma dos gañadores dunha proba deportiva*: podium –i; suggestus –us. **4.** *Plataforma desde onde o director dirixe a orquestra*: podium –i.

podólogo –a. *s.* Podologus/-a; pedes curandi peritus/-a.

podoloxía. *s.f.* Podologia –ae; pedes curandi ars.

podón. *s.m.* Falx, falcis; falcicula –ae; scalprum –i. V. *tamén poda*.

podre. *adx.* Putridus, putidus, putrefactus, marcidus, solutus, resolutus, corruptus, tabefactus, vitiatus, vitiosus –a –um; putris –e; (*froita*) vitiatus –a –um. ♦ *Estar podre*: putere, putrere. *Estar (alguén) podre (de algo)*: pecunia ou divitiis abundare; ditissimum esse; plenum, refertum aliqua re esse; magnam copiam alicuius rei habere; luxu ou luxuria fluere.

podreecer. *v.intr.* Putere, putrere, putrescere, com-putrescere, putrefieri; corumpi; vitiari; mucescere; in tabem ire; situm trahere, concipere ou sentire, (*a madeira*) in cariem verti; carie deficere ou consenescere.

podremia. *s.f.* **1.** *Calidade de podre*: putredo –inis; putrefactio, corruptio, dissolutio –onis; situs –us; tabes –is; tabum –i; sanies –ei; (*da madeira*) caries –ei. **2.** *Cousa podre*: res putrida, vitiata.

poeira. *s.f.* Pulveris turbo; ingens pulveris nubes; pulverea ou pulveris nubes; magna pulveris vis.

poeirento –a. *adx.* Pulverulentus –a –um; pulvere aspersus; (*sucio polo po*) pulvere sordidus.

poema. *s.m.* Poema –atis; carmen –inis. ♦ *Compoñer un poema*: poema facere, componere, scribere.

poesía. *s.f.* **1.** *Xénero literario*: poesis –is/-eos; oratio numeris ou versibus obstricta; ars ou vis poetica. **2.** Por antonomasia, *a poesía lírica*: V. **lírica**. **3.** *Especial efecto que se pode atopar en todas as ordes da vida, da natureza e da arte*: poesis –is. **4.** *Obra ou composición poética*: V. **poema**. **5.** *Conxunto de poemas dun autor, dunha época, etc.*: carmina –um; poesis –is; (*en verso e en prosa*) opera versibus et soluta oratione scripta. ♦ *Compoñer poesía*: versus facere; poemata pangere; carmina fundere ou componere; poetam agere; poeticam colere; numeris cantare.

poeta/poetisa. *s.* Poeta –ae; vates –is; poetria –ae; carminum auctor/-trix; Musarum alumnus/-a ou sacerdos; (*lírico*) lyricorum auctor; lyricus poeta; (*elexíaco*) elegorum scriptor; (*épi-co*) epicorum carminum conditor; versidicus –i; poeta epicus, vates patrius; (*poetas novos, descoñecidos*) poetae novi.

poetastro. *s.m.* Malus, ineptus poeta; rudis versuum fabricator/-trix.

poética. *s.f.* V. **poético**.

poético –a. *adx.* **1.** *Relativo á poesía*: poeticus –a –um; ad carmen compositus. *s.f.* **2.** *Ciencia da poesía*: ars poetica; poetica –ae; poetice –es.

poetisa. *s.f.* V. **poeta**.

poexo. *s.m.* Pulegium ou puleium –i; mentha pulegium.

poio. *s.m.* Podium –i; sedile –is; abacus –i.

pois. *conx.* **1.** *Indica causa ou motivo*: enim, etenim; itaque. **2.** *Introduce a consecuencia*: ergo; igitur; nempe. **3.** *Recolle o resumo do anterior*: ergo; igitur; enim; porro. ♦ *Pois ben*: itaque; iamvero. *Pois que*: quia; quoniam; siquidem; quandoquidem. *Pois claro*: certe; procul dubio; sane. *Séguese, pois, que os deuses sábeno todo*: sequitur porro nihil deos ignorare. *Sigue, pois, acaba*: sequere porro.

póker. *s.m.* **1.** *Xogo de naipes*: pokerianus ludus. **2.** *Combinación de catro cartas neste xogo*: pokerianus chartarum ordo.

pola. *s.f.* V. **pita**. ♦ *Ser boa pola*: astutam, callidam, versutam, sagacem, male animatam esse. V. *tamén peza*.

póla. *s.f.* V. **galla**.

polaco –a. *adx.* e.s. Polonus ou Polonicus –a –um. Poloni –orum.

polaina. *s.f.* Ocrea –ae; pero –onis; pedules –ium; (*o que as leva*) ocreatus, peronatus –a –um.

polar. *adx.* **1.** *Relativo ao polo*: arctous, aquilonius –a –um; (*rexións polares*) glaciales regiones. **2.** *Oposto, antitético*: contrarius –a –um. ♦ *Estrela Polar*: Polus –i.

polarizar. *v.tr.* **1.** *Fís. Provocar que a luz vibre só en determinadas direccións*: lucem ad unum convertere. **2.** *Electr. Separar as cargas baixo a influencia dun campo eléctrico*: ad polum convertere ou dirigere. **3.** (*fig.*) *Atraer, centrar*: ad unum intendere. V. *tamén atraer, centrar*. *v.pr.* **4.** *Centrarse*: V. este verbo.

polbeiro –a. *s.* Polyporum coquus/-a (et venditor/-trix).

polbo. *s.m.* Polypus –i; (piscis) polypus; octopus vulgaris; (*os seus brazos*) polypi brachia ou crines.

polca. *s.f.* Saltatio, musica Polonica.

poldro –a. *s.* **1.** *Cabalo ou egua novos*: equinus ou equae pullus; equulus –i/equula –ae. **2.** *Aparello de ximnasia*: equus ligneus; equus gymnicus.

pole. *s.m.* Bot. Pollen –inis.

polea. *s.f.* Epagon –onis; trochlea –ae; orbiculus, rechamus –i; (*para sacar auga*) tolleno –onis.

poleiro. *s.m.* V. **capoeiro/-a, galiñeiro**.

polémica. *s.f.* V. **polémico**.

polémico –a. *adx.* **1.** *Conflitivo*: V. esta palabra. *s.f.* **2.** *Debate vivo*: contentio –onis; litterata contentio; controversia –ae; acris disceptatio. V. *tamén conflito*.

polemizar. *v.intr.* Luctari; altercari; disceptare; contendere; in controversiam venire; contentionem suscipere.

polgada. *s.f.* Uncia –ae; (*de altura*) uncialis altitudo.

polgar. *s.m.* Pollex –icis; digitus pollex.

***polichinela**. *s.f.* V. **pulchinelo**.

policía. *s.f.* **1.** *Corpo encargado de manter a orde pública*: publica securitas ou disciplina; administri securitati praepositi; publicae securitatis ad-

ministri, tutores, curatores *ou* custodes; milites a tutela; publici custodes. **2.** *Individuo deste corpo (policía local):* biocolyta –ae; publicae securitatis custos *ou* curator/-trix; urbanus civitatis vigil *ou* custos; publicus/-a custos. ♦ *Policía local (corpo de):* publici urbis custodes *ou* tutores; securitatis urbanae custodes; excubiae urbanae. *Policía secreta:* tecti vigiles; occulti securitatis custodes; occulti milites a tutela; secretorum ministrorum corpus. *Policía de tráfico:* milites viatorii. *Policía internacional (Interpol):* publicae securitatis inter gentes *ou* internationales custodes. *Chamar a policía:* publicae securitatis tutores arcessere *ou* advocare; publicorum militum auxilia implorare.

policial. *adx.* **1.** *Relativo á policía:* biocolyticus, detectorius –a –um. **2.** *Relativo ao xénero literario que ten por obxecto casos en que intervén a policía:* criminalis –e; (*novela*) fabula criminalis.

polícromía. *s.f.* Polychromia –ae; polychromatica imago.

polícromo –a. *adx.* Multicolor, versicolor –oris; multicolorus, versicolorus, polychromaticus –a –um.

polideportivo –a. *adx.* **1.** *Destinado a varios deportes:* polygymnicus –a –um. *s.m.* **2.** *Lugar onde se practican:* stadium polygymnicum.

poliédrico –a. *adx.* Polyhaedricus –a –um.

poliedro. *s.m.* *Xeom.* Polyhaedrum –i.

poliéster. *s.m.* Polyester –eris; (*de poliéster*) polyesterius –a –um.

polifacético –a. *adx.* Versatilis –e; multiplex –icis; facticiosus, polyhaedricus –a –um.

polifonía. *s.f.* Multisonus concentus; polyphonia –ae; polyphonica ars.

polifónico –a. *adx.* Polyphonicus, multisonus –a –um.

poligamia. *s.f.* Matrimonium *ou* connubium multiplex; polygamia –ae.

polígamo. *s.m.* Plurium uxorum vir; polygamus –i.

políglota. *adx.* **1.** *Escrito en varios idiomas:* diversis idiomatibus scriptus. *adx. e s.* **2.** *Que fala varios idiomas:* plurium linguarum peritus; multilinguis –e.

poligonal. *adx.* Polygonius, multangulus –a –um.

polígono. *s.m.* Poligon(i)um –i; multangula figura. ♦ *Polígono industrial:* campus machinali industriae destinatus.

Polinesia. *top.* Polynesia –ae.

polinesio –a. *adx. e s.* Polynesianus –a –um. Polynesiani –orum.

polinización. *s.f.* Fecundatio polline effecta.

polinomio. *s.m.* Polynomium –i.

poliomielite. *s.f.* Poliomyeliticus morbus; paralysis infantilis; poliomyelitis –idis.

poliomielítico –a. *adx. e s.* Poliomyeliticus/-a; poliomyelítico morbo laborans *ou* affectus.

polipasto. *s.m.* Polyspaston –i.

pólipo. *s.m.* *Zool.* **1.** *Animal invertebrado mariño:* polypus –i. **2.** *Med. Tumor brando dalgunhas mucosas:* polypus –i; ozaena –ae.

polisemia. *s.f.* *Ling.* Significationum *ou* sensuum multiplicitas; nomen polysemum.

polisémico –a. *adx.* Plures sensus habens; plura significans; polysemus –a –um.

polisílabo –a. *adx.* Polysyllabus –a –um.

polisíndeto. *s.m.* *Gram.* Polysyndeton –i; acervatio –onis.

polisón. *s.m.* Clandestinus, furtivus vector.

politécnico –a. *adx.* Polytechnicus –a –um. ♦ *Escola politécnica:* schola polytechnica.

politeísmo. *s.m.* *Relix.* Polytheismus –i; plurium *ou* multorum deorum cultus.

politeísta. *adx.* **1.** *Relativo ao politeísmo:* polytheista –ae. *adx. e s.* **2.** *Que cre en varios deuses:* plures deos esse credens; polytheista –ae; plurium *ou* multorum deorum cultor/-trix.

política. *s.f.* V. **político.**

político –a. *s.f. adx.* **1.** *Relativo á política:* civilis –e; publicus, politicus –a –um; rei publicae, rerum publicarum; civitatis. **2.** *Adquirido polo matrimonio (parentesco):* cognatus, propinquus –a –um; ex latere cognatus. **3.** *Que se dedica aos asuntos de goberno:* in re publica versans (vir/femina); rei publicae addictus/-a; rei publicae peritus/-a; civilis (vir/femina). *s.f.* **4.** *Teoría, arte ou doutrina relativa ao goberno:* civilis prudentia *ou* scientia; rerum civilium scientia *ou* cognitio; rei publicae administrandae ratio *ou* scientia; rei publicae ars; rei publicae *ou* civitatis temperatio; publica *ou* civilia negotia *ou* munera; civiles cu-

rae; publica administratio. **5.** *Conxunto de asuntos públicos dun estado e actividade relativa a eles:* V. 4. **6.** *Maneira de levar os asuntos públicos:* rei publicae gerendae ratio *ou* forma; rei publicae administratio. **7.** Por ext., *maneira de levar un asunto:* rei gerendae ratio. ♦ *Non falemos de política:* de rebus publicis nihil loquamur.

politizar. *v.tr.* **1.** *Inculcar conciencia política:* ad civilem curam aliquem advocare. **2.** *Conferir a algo carácter político:* vim politicam conferre *ou* adicere. *v.pr.* **3.** *Adquirir conciencia, formación ou carácter político:* ad rem publicam accedere; rei publicae operam dare; se civili curae adicere.

polivalente. *adx.* Multivalens –entis; multipliciter utilis.

póliza. *s.f.* **1.** *Documento acreditativo:* cautionis syngrapha *ou* diploma; scida cautionalis. **2.** *Especie de selo, hoxe en desuso:* pittacium nummarium.

***polizón.** *s.m.* V. **polisón.**

pollo. *s.m.* V. **piollo.**

polo ¹. *s.m.* **1.** *Cría dunha ave:* V. **pito** ¹. **2.** *Galo para a alimentación:* pullus gallinaceus; (*carne de polo*) caro gallinacea; (*polo asado*) pullus gallinaceus assus; pullus assarius. ♦ *Ser bo polo:* astutum, sagacem, callidum, versutum, male animatum esse. V. *tamén* **peza.**

polo ². *s.m.* **1.** *Cada un dos extremos do eixe imaxinario da terra:* polus –i; (*norte*) polus arcticus, glacialis, gelidus, frigidus *ou* boreus; axis boreus *ou* septentrionalis; vertex terrae superior; (*sur*) polus antarcticus, australis *ou* austrinus; axis meridianus; vertex terrae inferior; (*os dous*) uterque terrae polus; duo vertexes terrae. **2.** *Rexión da cada un deles:* (*norte*) septentrionalis regio; (*sur*) meridiana regio. **3.** *Electr. Cada un dos bornes dun xerador eléctrico:* polus –i. **4.** *Especie de xeado:* glaciata *ou* gelata sorbitio.

Polonia. *top.* Polonia –ae.

polpa. *s.f.* **1.** *Parte mol das froitas:* pulpa, medulla –ae; cartilago –inis. **2.** *Papo da perna:* sura –ae.

***polrón.** *s.m.* V. **porlón.**

polución. *s.f.* Pollutio –onis. V. *tamén* **contaminación.**

***polvo.** *s.m.* V. **po.**

pólvara. *s.f.* **1.** *Substancia explosiva:* sulphuratus, sulphureus, nitratus, pyrius, tormentarius, flammans, ignescens *ou* displodens pulvis. **2.** (*pop.*)

Por ext., *fogos de artificio:* V. **fogo.** ♦ *Barril de pólvora:* pyrii pulveris dolium; dolium nitrato pulvere refertum.

polvoreira. *s.f.* Sulphurei pulveris repositorium.

polvoriño. *s.m.* Turbo –inis; ventorum, pulveris turbo; vortex –icis.

polvorón. *s.m.* Cuppedium –i; pulvereum crustulum.

pomada. *s.f.* Unguentum –i.

pomar. *s.m.* **1.** *Maceira:* malus –i. **2.** *Terreo plantado de árbores froiteiras, esp. maceiras:* pomarium, malarium –i.

pomba. *s.f.* Columba –ae; (*pombiña*) pipio –onis; pullus columbinus; (*torcaza*) palumba –ae; palumbes *ou* palumbis –is; (*mensaxeira*) columba internuntia.

pombal. *s.m.* Columbarium –i; conclave –is.

pombiño. *s.m.* Pipio –onis; pullus columbinus.

pombo. *s.m.* Palumbus, columbus, columbulus –i; palumbes *ou* palumbis –is. ♦ *Matar dous pombo* *cun tiro:* uno saltu duos apros capere; de eadem fidelia duos parietes dealbare.

pomelo. *s.m.* Pompelmus –i; citrum grande.

pómez. *adx.* V. **pedra** pómez.

pompa. *s.f.* *Aparato, ostentación:* V. estas palabras. ♦ *Pompa de xabón:* bulla –ae. *Pompas fúnebres:* exequiarum pompa; funebres pompae *ou* apparatus. *Empresario de pompas fúnebres:* libitinarius/-a.

pompón. *s.m.* Lemniscus –i; ornamentum stamineum; ornativus filorum fasciculus.

pomposo –a. *adx.* V. **ampuloso, aparatoso.**

pómulo. *s.m.* **1.** *Cada un dos ósos das meixelas:* os iugale. **2.** *Parte do rostro que corresponde a este óso:* gena –ae.

ponche. *s.m.* Calida alcoholica potio.

poncho. *s.m.* Paenula Americana.

ponderar. *v.tr.* **1.** *Sopesar, examinar atentamente:* examinare; pendere, perpendere, ponderare, pensare; attente considerare. **2.** *Encarecer, eloxiar:* V. estes verbos.

pónei. *s.m.* Mannus, mannulus, eculus, eculus, equuleus, equulus –i.

ponte. *s.f.* **1.** *Construción sobre ríos, foxos, etc.:* pons, pontis; (*pequena*) ponticulus –i; (*de pedra,*

de ferro, de madeira, de barcas, sostida por postes) saxeus ou lapideus, ferreus, ligneus, navalis ou navibus exstructus, sublicius pons. **2. Parte central do barco:** navis pons; superior navis turris; tabulatum, constratum –i; contignatio –onis. **3. Peza semellante que une dúas partes:** pons, pontis. **4. Vacación entre varios días santos:** dierum festorum coniunctio. **5. Lazo de unión:** pons, pontis; nexus –us; colligatio, coniunctio –onis. ♦ *Ponte aérea:* continuus traiectus aereus. *Ponte colgante:* pons pensilis. *Ponte levadiza:* pons mobilis, levatilis, levatorius ou levator; (*dun castelo*) ligneus ac mobilis ponticulus.

pontella. *s.f.* Ponticulus –i.

Pontevedra. top. Pons Vetus, Pontis Veteris; Ad Duo Pontes.

pontevedrés –esa. *adx.* e s. Pontis Veteris incola.

pontificado. *s.m.* Pontificatus –us.

pontifical. *adx.* Pontificalis –e; pontificius –a –um; (*misa*) missa pontificalis.

pontificar. *v.intr.* **1. Actuar como pontífice:** sacra pontificali ritu celebrare. **2. (fig.) Falar ou actuar con dogmatismo:** se quasi oraculum iactare; se nimia auctoritate gerere.

pontífice. *s.m.* Pontifex –icis. V. *tamén* **bispo, arcebispo, papa**. ♦ *Sumo Pontífice:* V. **Papa**.

pontificio –a. *adx.* Pontificius –a –um.

pontón. *s.m.* Auxiliaris trabs; trabecula –ae; tignum, tigillum, tignulum –i.

poñente. *s.m.* V. **occidente, oeste**.

poñer. *v.tr.* **1. Facer que algo estea no sitio que se expresa:** ponere; locare, collocare; statuere, constituere. V. *tamén* **colocar**. **2. Meter, facer que haxa certa cousa nun sitio, no ánimo dunha persoa:** mittere, immittere; inicere; incutere; (*medo*) metum, timorem incutere ou inferre. **3. Vestir ou calzar unha roupa ou calzado:** aptare; accommodare; imponere; accingere; amicare; vestem ou calceos induere ou inducere; (*o anel no dedo*) digito anulum aptare. **4. Dar algo entre varios para realizar unha cousa:** collocare; ponere; impertire; de suo afferre ou adhibere; impendere. **5. Deixar algo ou a alguén nun estado diferente ao que tiña: (a alguén colorado)** verecundia aliquem afficere; (*algo en orde*) ordinare; disponere; digerere; suo quaque loco disponere; (*en perigo*) periculum inferre ou facere; (*en seguro*) in tuto collocare. **6. Estar escrito, dicir:** scriptis

reponere; dicere; scriptum esse. **7. Chamar por primeira vez un nome:** nominare; appellare; nomen imponere; aliquem ou aliquid nomine novo notare. **8. Enviar unha mensaxe por algún medio de comunicación:** mittere; (*unhas letras*) litteras, epistolam mittere ou scribere; (*un telegrama*) per telegraphium aliquid nuntiare. **9. Instalar un negocio, unha industria:** V. **establecer, instalar**. **10. Conectar un aparello para que funcione:** nectere, con(n)ectere, adnectere. **11. Depositar o ovo unha ave:** ovum ponere, edere, facere, parere, eniti, gignere, parturire; fetare, fetificare. *v.pr.* **12. Quedar nun estado diferente:** mutari; (*colorado*) verecundia affici. **13. Ocultarse un astro detrás do horizonte:** occidere. **14. Chegar dun lugar a outro:** venire, pervenire; (*púxose aquí enseguida*) statim, illico advenit. **15. Pasar a ocupar un lugar:** se opponere ou praeponere; se alicui antepone. **16. (fam.) Expresar exactamente o que outro dixó:** dicere; iisdem verbis reddere. ♦ *Poñer a andar:* aspere monere ou admonere; vituperare; severitatem in aliquem adhibere. *Poñer(se) + a + inf.:* tradúcese por un tempo do verbo en inf., por un verbo incoativo ou acompañado dun adverbio. *Poñerse a falar:* ingredi ad dicendum; initium dicendi capere ou facere; orationem ingredi. *Puxémonos a comer:* manducare coepimus. *Poñerse a chover:* tenuiter pluere. *Poñer(se) a mal:* se ou voluntatem alicuius alienare. *Poñerse a ben con alguén:* gratiam alicuius inire. *Poñerse (un) ben:* valetudinem amisam recuperare; convalescere; e morbo refici; sanescere, consanescere. *Poñer verde, a pan pedir; pingando:* conviciis, maledictis aliquem obruere. *Poñer a un coma un Cristo:* aliquem crudeliter verberare. *Poñer a mesa:* mensam instruere, parare, apparare; cibos mensis inferre; mensam linteo tegere; linteis mensam insternere. *Poñerse á mesa:* mensae accumbere. *Poñer algo a ferver:* facere ut aliquid fervescat. *Poñer a carne ao lume:* carnes ad ignem apponere. *Poñer en liberdade:* aliquem libertate donare. *Poñerlle as mans a alguén:* manus alicui inferre. *Poñer a alguén polas nubes:* ad sidera aliquem extollere. *Poñer lume:* ignem subicere. *Poñerse coma unha fera:* prae iracundia excandescere. *As cousas pónense ben, mal:* res prospere succedunt; res male se habent. *Poñer as mans diante dos ollos:* oculis manus opponere. *Todo é poñerse:* tantummodo incepto opus est.

pop. *adx.* Popularis –e.

popa. *s.f. Mar.* Puppēs/-is –is; postica ou posterior navis pars; (*sentarse a popa*) ad puppim sedere; (*ter o vento de popa*) vento agi; secundis ventis cursum tenere; (fig.) vento prospero fortunae uti; res prospere succedere.

pop-art. *s.f.* Popularis ars.

populacho. *s.m.* V. **chusma**, **plebe**.

popular. *adx.* Popularis –e; plebeius –a –um; (*coñecido*) omnibus notus; pervulgatus –a –um; (*favor popular*) popularis iactatio ou favor; (*revolta*) plebis seditio; (*clase*) ordo plebeius; plebs, plebis; (*fala*) communis sermo.

popularidade. *s.f.* Aura, laus ou gloria popularis; popularis, populi ou plebis favor; popularitas –atis; (*buscala, desexala*) popularem auram captare; velificari favori civium; popularem gloriam expetere; studium ac favorem populi aucupari; (*tela*) gratiosissimum apud omnes ordines esse.

populismo. *s.m.* Populismus –i; nimius favor in plebem; iurium plebis acris defensio.

populista. *s.* Populismi fautor/-trix.

populoso –a. *adx.* Populosus –a –um; celebrer –bris –bre; incolarum ou incolis frequens.

popurrí. *s.m.* **1.** *Mús.* Peza composta da mestura de varias: musicarum mixtura. **2.** Por ext., mestura de moitas cousas: rerum colluvio; (*de cousas de comer*) carnes oleraque varia.

por¹. *prep.* **1.** Lugar onde ou a través do que: a) in e abl. Encontrar polo camiño: in via invenire; b) per e ac. ou abl. sen prep. Ir polo camiño: per viam; via; pola cidade: per urbem; anda por toda a cidade: tota urbe ou per totam urbem vagatur. **2.** Tempo pouco preciso: in, ad, per ou abl. sen prep. Polo inverno: per hiemem; por sempre: in omne tempus; in posterum; polo verán: aestate. **3.** Duración: ac. con per ou sen prep. Por dous meses: (per) duos menses. **4.** Causa: e, ex e abl., ob, propter e ac. ou abl. sen prep. Polas débedas: ex aere alieno; por unha ferida: ex vulnere; polo cansazo: ex lassitudine; por interese: utilitatis, commodi causa; por enfermidade: per infirmitatem; valetudinis causa; por medo: metu; propter metum; morrer pola patria: ob rempublicam mortem obire. **5.** Finalidade: ob e ac. (por calar, para que calase) ob tacendum; (por defender a patria) ob defendendam patriam. **6.** Prezo ou valor: abl. sen prep. Vender por trinta talentos, por pouco prezo, por

nada do mundo: triginta talentis, parvo pretio, nullo pacto vendere. **7.** En proveito, a favor de: pro e abl. Morrer pola patria: pro patria mori. **8.** Relaciona os factores dunha multiplicación. Tres por tres son nove: ter terni sunt novem; multiplicar tres por catro: tria quater multiplicare ou augere; unha cantidade por seis: summam sexies ducere. **9.** Introduce o complemento dalgúns verbos. Preguntar por alguén, por algo: aliquem, aliquid quaerere. **10.** Expresa o axente: a, ab e abl. ou abl. sen prep. Ser acusado por alguén: ab aliquo accusari; o anel é desgastado polo uso: an(n)ulus usu teritur; agobiado polas dores: doloribus oppressus. **11.** Indica medio de transmisión ou de transporte: per e ac. ou abl. sen prep. Por carta: per litteras ou litteris. ♦ Por moito que: quantumvis, quamquam, quamvis. Por ou polo tanto: quam ob rem ou quamobrem; ergo; igitur; itaque; quapropter; idcirco; ideo. Recibir por muller: in uxorem accipere. Tomar a un por tonto: aliquem stultum habere ou ducere. Comezar polo máis fácil: a facillimis ordiri. Estas palabras acaban polas mesmas letras: exeunt haec verba in easdem litteras. Por agora, polo momento: in praesentia; in praesens (tempus). Deixábanse por mortos: pro mortuis linquebantur. Estiven por deixarte: paene ou prope te reliqui; paulum, nihil, non multum afuit quin te relinquerem. Xurar polos deuses: per deos iurare. Por pouco tempo: paulisper. Pola miña parte: quod ad me attinet; pro virili parte. Dar unha cousa por outra: aliud pro alio dare. Mira os libros un por un: singulos libros inspicere. (Por) encima: supra, superius; (ademais, por se fose puco) insuper; praeterea; (sen detallar) summam; capitulatim. Por abaixo: infra, inferius. Por milagre: divinitus.

por². Termo que só se usa na loc. prep. a por de: V. **forza** de (a).

pór. *v.tr.* V. **poñer**.

porca. *s.f.* **1.** Peza na que se enrosca o parafuso: cochlea –ae; clavus penetrans. **2.** Mamífero doméstico: porca –ae; sus femina; (*parideira*) scrofa –ae.

porcallada. *s.f.* **1.** Conxunto de cousas sucias: V. **lixo**. **2.** Dito ou feito indecente: improbe dictum ou factum; indignum facinus; res turpis; probrum –i; rusticum, indecorum dictum ou factum; sordida, immunda actio; obscenitas, im-

puritas –atis; obscenum –i; (*comida ou bebida*) taeter cibus *ou* potus.

porcallán –ana ou porcalheiro –a. *adx.* **1.** *Cocho*¹, *desaseado*: V. estas palabras. **2.** *Que adoita dicir ou facer porcalladas*: V. **desbocado, descarado, indecente.**

porcelana. *s.f.* **1.** *Material cerámico*: argilla Sinensis *ou* Sinica; porcellana –ae. **2.** *Peza ornamental deste material*: fictile Sinense *ou* Sinicum; (*pl.*) fictilia Sinensium vasa; vasa *ou* vascula Sinica.

porcentaxe. *s.f.* **1.** *Taxa calculada sobre cen unidades*: centesima ratio. **2.** *Proporción dunha cantidade respecto a outra*: centesimarum ratio *ou* portio. ♦ *Catro por cen anual*: quaternae centesimae annuae; (*pedir o catro por cen*) quaternas centesimas postulare. *Calcular a porcentaxe*: centesimam rationem ducere *ou* subducere.

porcentual. *adx.* Ad centesimam partem ductus.

***porche.** *s.m.* V. **soportal.**

porcino –a. *adx.* Suinus, suillus, porcinus –a –um.

porción. *s.f.* V. **anaco, cacho, parte.**

porco –a. *s.* **1.** *Mamífero doméstico*: V. **cocho**¹, **porca.** *adx.* **2.** *Cocho, marrán, merdeiro*: pannosus, inurbanus, sordidus –a –um V. *tamén cocho, desaseado, abandonado*. **3.** *Que actúa sen escrúpulos*: immodicus impudicus –a –um; impudens –entis. ♦ *Porco bravo*: aper, apri. *Porco espiño*: (h)erinaceus, (h)ericus –i; hystrix –icis. *Porco teixo*: meles *ou* melis –is.

porfía. *s.f.* **1.** *Acción de porfiar*: contentio, certatio, luctatio, altercatio, obstinatio –onis; pugna –ae. **2.** *Calidade de quen porfía*: obstinatio –onis, pertinacia, perversitas, contumacia –ae. ♦ *A porfía*: certatim, certanter.

porfiar. *v.intr.* **1.** *Discutir obstinadamente*: certare, decertare; contendere; obsistere; pugnare. **2.** *Insistir*: instare; urgere.

porfillar. *v.tr.* **1.** *Ser padriño ou madriña*: V. **ama-driñar, afillar.** **2.** *Acoller como fillo*: V. **afillar.**

porlón. *s.m.* Cardo –inis.

pormenor. *s.m.* V. **detalle.**

porno. *adx.* (fam.) V. **pornográfico.**

pornografía. *s.f.* Obscenitas –atis; pornographia –ae; obscena –orum; scripta *ou* verba obscena; verborum obscenitas.

pornográfico –a. *adx.* Obscenus, pravus, perniciosus, pornographicus, lascivus –a –um; pestifer –era –erum; (*revista*) ephemeris obscena; (*tenda*) rerum obscenarum taberna.

poro. *s.m.* Porus –i; foramen –inis; meatus –us; interstitium –i.

poroso –a. *adx.* Foraminum *ou* foraminibus plenus; pumicosus, spongiosus –a –um; (*pedra*) bibulus, pumicosus *ou* fistulosus lapis.

porque. *conx.* **1.** *Indica causa*: quia; quoniam; quod; nam, namque; enim, etenim; cum. **2.** *Indica oposición*: etsi, etiamsi; (*porque non teñas nada que dicir; escribe*) etiamsi quod scribas non habebis, scribito tamen.

porqué. *s.m.* V. **causa.**

porra. *s.f.* Fustis –is; ferula –ae.

porro. *s.m.* Porrum *ou* porrus –i.

porrón. *s.m.* Fidelia –ae; sinum –i.

porta. *s.f.* **1.** *Abertura para acceso*: ostium –i; porta –ae; (*principal*) rectum ostium; antica porta; (*traseira*) (ostium) posticum; postica, posticula –ae; (*falsa*) pseudothyrum –i; furtivum, latens ostium; (*pequena*) osticulum –i; porticula, portula, foricula –ae. **2.** *Peza que cerra esa abertura*: foris –is; ianua, porta –ae; ostium –i; (*de dúas follas*) biforis porta; fores –ium; valvae –arum. **3.** (*prop. e fig.*) *Acceso, entrada*: V. estas palabras. **4.** *Dep. Portería*: porta –ae. ♦ *Chamar á porta*: ostium, fores pulsare; (*fig.*) alicuius opem rogare; auxilium quaerere. *A porta cerrada*: clam; secreto. *Bater a todas as portas*: domos ambire *ou* circumire; omnia temptare *ou* experiri. *Deixar unha porta aberta*: aliquem locum, possibilitatem relinquere. *Entrar pola porta grande*: portam *ou* viam patefactam invenire. *Fechárselle a un as portas*: omni spe destitui. *Levar coa porta nos focíños*: spe decipi. *Darlle a un coa porta nos focíños*: portam alicui obicere; recusare. *Andar de porta en porta*: V. **mendigar.** *As portas da morte*: in limine *ou* in discrimine mortis.

portaavións. *s.m.* Navis aeroplanorum vectrix; navis aeroplanigera; navis velivolis ferendis.

portada. *s.f.* **1.** *Fachada principal*: aedium frons *ou* facies. **2.** *Porta grande*: porta –ae; vestibulum –i. **3.** *Páxina de libros, periódicos, revistas na que figuran o título, autor, etc.*: libri, libelli, commentariorum facies. ♦ *Persoa de portada*: exterioris pagellae puella/femina *ou* ephesus/vir.

portádego. *s.m.* Portorium –i; vectura –ae.

portador –ora. *adx.* **1.** *Que porta ou trae:* gerulus –a –um; portans –antis. **2.** *Persoa encargada de portar algo:* portator/-trix; gestator/-trix; gerulus/-a; (*de equipaxes*) baiulus/-a; (*de cartas*) tabellarius/-a; (*de liteira*) lecticarius –i; (*de noticias*) nuntius/-a. **3.** *Med. Persoa que ten o xerme dunha enfermidade:* germinis alicuius morbi portator/-trix. **4.** *Econ. Persoa que presenta efectos públicos para o seu cobro:* internuntius/-a; nummorum gestator/-trix. ♦ *Ao portador:* V. **cheque** ao portador.

portafolios. *s.m.* Librarium, scrinium –i; chartarum sacculus *ou* crumena.

portal. *s.m.* Vestibulum, atrium –i; porticus –us. ♦ *Portal de Belén:* V. **belén**.

portalámpada. *s.m.* Lampadis sustentaculum.

portamoedas. *s.m.* V. **moedeiro**.

portar. *v.tr.* **1.** *Levar ou traer:* portare; ferre; gerere, gestare; sustinere, sustentare. *v.pr.* **2.** *Ter un comportamento bo, malo, etc., cos demais:* agere; facere; (*ben, mal, sabia, infantilmente*) bene, male sapienter; pueriliter se gerere; (*honrosa, inxustamente*) honeste, iniq̄ue facere.

portarretratos. *s.m.* Imaginum theca *ou* margo.

portátil. *adx.* Gestatorius, portatorius, baiulatus –a –um; mobilis –e.

portavoz. *s.m.* Relator –oris; alicuius nomine nuntiator/-trix.

portavultos. *s.m.* Sarcinaria theca autoraedae; autoraedae repositorium. V. *tamén* **maleteiro**.

portaxe. *s.f.* V. **portádego**.

portazo. *s.m.* Vehemens portae ictus *ou* crepitus; pultatio –onis.

porte. *s.m.* **1.** *Acción de portar:* vectio, portatio –onis; vectura –ae. **2.** *Cantidade que cobra un transportista:* vectigal –alis; vectura –ae; pro vectura merces. **3.** *Aspecto exterior dunha persoa:* incessus, habitus –us; corporis dignitas. V. *tamén* **aspecto**. **4.** *Por ext., aspecto exterior dunha cousa:* V. **aspecto**. **5.** *Capacidade ou tamaño dun depósito ou dun medio de transporte:* capacitas –atis; amplitudo –inis.

porteiro –a. *s.* **1.** *Persoa que cuida a entrada dun edificio:* ianitor/-trix; stator –oris; portae, aedium, domus *ou* ad limina custos; mulier *ou* ancilla ostiaria; (*dun convento*) posticiaria –ae.

2. *Dep. Xogador que defende a portería:* (retis) ianitor; portae custos. ♦ *Porteiro automático:* telephonium domesticum.

portela. *s.f.* *ou* **portelo.** *s.m.* **1.** *Abertura nun valado:* parietis *ou* muri aditus. **2.** *Porta rústica que cerra esa abertura:* cancellus –i; ex transversis lignis structa porta. *s.m.* **3.** *Abertura por onde se atende ao público:* fenestella, fenestrula –ae; ostiolum –i.

portento. *s.m.* **1.** *Acontecemento que causa admiración:* portentum, ostentum, monstrum, miraculum, prodigium –i; res mira. **2.** (*fig.*) *Persoa extraordinaria:* portentum, prodigium –i; (*de ousadía*) miraculum audaciae. V. *tamén* **fenómeno**.

portentoso –a. *adx.* Monstruosus, prodigiosus, monstrificus, mirus –a –um; mirabilis –e.

porteño –a. *adx.* e *s.* V. **bonaerense**.

portería. *s.f.* **1.** *Peza dun edificio destinada ao porteiro:* ianitoris cella, cubiculum *ou* habitaculum. **2.** *Oficio de porteiro:* ianitoris officium *ou* munus. **3.** *Dep. Meta:* porta, meta –ae; rete –is; (*paus da portería*) (retis) statumina.

pórtico. *s.m.* Porticus –us; ambulatio –onis; ambulatiuncula –ae; ambulatorius porticus; xystum *ou* xystus –i; (*da Acrópole de Atenas*) propylaeum –i.

porto. *s.m.* **1.** *Lugar de chegada e saída de barcos:* portus –us; navale –is; (*entrada dun porto*) portus ostium, aditus *ou* os; (*chegar a porto*) in portum pervenire; ad portum appellere; portum capere; (*saír do porto*) e portu proficisci; ex portu naves educere. **2.** *Punto entre montañas por onde é máis fácil o paso:* montium angustiae *ou* fauces; pylae –arum. **3.** *Lugar por onde se pode atravesar un río:* vadum *ou* vadus –i. V. *tamén* **vao**. ♦ *Porto franco:* liber *ou* patens portus.

Porto. *top.* Portus Cale; Portus Calensis.

Porto Rico. *top.* Portus Dives.

portorriqueño –a. *adx.* e *s.* Portudivitensis –e. Portudivitensens –ium.

portuario –a. *adx.* Portuarius –a –um; portuensis *ou* portensis –e.

portuense. *adx.* e *s.* Portucalensis –e. Portucalensens –ium.

Portugal. *top.* Lusitania –ae.

portugués –esa. *adx.* e s. Lusitanus –a –um. Lusitani –orum.

porvir. *s.m.* **1.** *Tempo que está por chegar:* futurum –i; futurum, venturum *ou* reliquum tempus. **2.** *Estado ou situación do futuro da vida:* futurum –i; futura –orum; res futurae; posteritas –atis; futuri eventus.

posar. *v.intr.* Alicui se pingendum *ou* photographo effingendum proponere.

posdata. *s.f.* Subscriptio –onis; extremae epistolae addita *ou* adiecta; post datas litteras scriptum.

pose. *s.f.* **1.** *Actitude do modelo que posa, postura:* collocatio –onis; corporis habitus. **2.** *Maneira de comportarse con artificio:* affectatio –onis; artificium –i.

posesión. *s.f.* **1.** *Feito de posuír algo:* possessio, usurpatio –onis. **2.** *Cousa posuída:* possessio –onis; fundus –i; patrimonium, praedium –i; res familiaris; bona –orum. **3.** *Colonia:* colonia –ae; terrae subactae. ♦ *Tomar posesión:* munus, officium, magistratum inire *ou* adire; in possessionem venire *ou* adire.

posesivo –a. *adx.* **1.** *Que ten un sentimento de posesión con respecto aos demais:* imperiosus, possessivus –a –um. *s.m.* **2.** *Gram. Clase de palabras que indican posesión:* possessivum –i.

poseso –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo posuír:* possessus –a –um. *adx.* **2.** *Que está posuído polos malos espíritos ou polo polo demo:* V. **endemoñado.** *s.* **3.** *Individuo posuído:* V. **endemoñado.**

posibilidade. *s.f.* **1.** *Calidade do posible:* facultas, possibilitas –atis; locus –i; copia –ae. **2.** *Cousa posible:* facultas, potestas –atis. **3.** *Ocasi3n, oportunidade:* V. **ocasi3n.** ♦ *Hai, non hai posibilidade:* id fieri potest, id fieri non potest *ou* nequit. *Segundo as mi3nas posibilidades, se pode:* pro mea facultate; pro virili parte; si ullo modo potuero; si facultas erit. *Deixar a posibilidade dunha morte honrosa:* morti honestae locum relinquere. *Posibilidade de fuga:* fugae facultas.

posibilitar. *v.tr.* Occasionem, facultatem dare; possibile aliquid reddere. V. *tam3n* **facilitar.**

posible. *adx.* Facilis, possibilis –e. ♦ *É posible:* fieri potest; fieri potest ut...; (*se é posible*) si fieri potest; si possibile est. *Facer (todo) o posible:* omnia moliri et tentare; omnia experiri; omni ope niti; summopere studere; (*fai o posible para que...*) id age sedulo ut...; toto animo intentus sis ut...; (*fa-*

rei todo o posible) quantum potero conabor; nihilo non tentabo ut rem perficiam; omnem operam, studium, curam, industriam, diligentiam adhibebo *ou* impendam. *Ser3a posible?:* itane vero?

posici3n. *s.f.* **1.** *Maneira en que est3 colocada unha cousa ou persoa:* positio –onis; positus –us. V. *tam3n* **postura.** **2.** *Maneira particular de pensar ou actuar:* V. **actitude.** **3.** *Lugar ocupado con respecto a un conxunto ou nunha escala:* locus –i; situs –us. ♦ *Tomar posici3n (por algu3n):* causam alicuius suscipere.

positivo –a. *adx.* **1.** *Que contribúe a unha mellora:* beneficus –a –um; utilis, salutaris –e. **2.** *Afirmativo:* V. esta palabra. **3.** *Que ten car3cter de certeza, de existencia real:* certus, verus –a –um. *s.m.* **4.** *Proba de fotograf3a tirada a partir do negativo:* pellicula *ou* imago positiva. ♦ *N3mero positivo:* positivus numerus.

posparto. *s.m.* Puerperium –i.

pospoñer ou pospor. *v.tr.* **1.** *Deixar para m3is tarde:* postponere; posthabere; postferre. V. *tam3n* **adiar, atrasar.** **2.** *Poñer algo ou a algu3n despois doutro:* postponere; posthabere; postferre; postputare; spernere; subicere.

posta¹. *s.f.* **posto.**

posta². *s.f.* **1.** *Lugar onde se efectuaba o cambio de cabalos:* cursus publicus, fiscalis *ou* vehicularius; veredorum stabulum; equorum deversorium *ou* diversorium; (*correo*) anabasis –i. **2.** *Grupo de cabaler3as que esperaban neste lugar:* veredi –orum. **3.** *Munic3n m3is grosa c3o perdig3n:* plumbea pillula; plumbeus globulus.

postal. *adx.* **1.** *Relativo ao correo:* tabellarius –a –um; cursualis –e. *s.f.* **2.** *Tarxeta postal:* publici cursus chartula, scida *ou* scidula; cursualis chartula. ♦ *C3digo postal:* codex *ou* numerus cursualis. *Oficina postal:* cursualis aedes *ou* sedes; litterarum diribitorium.

poste. *s.m.* Palus –i; sublicium –i; furca –ae; fultura –ae; fulcrum –i; adminiculum –i; (*das cepas*) stipes, stipitis; statumen –inis; (*poñer postes ás cepas*) adiungere vitem palis.

postear. *v.tr.* Fulcire; sustinere; adminiculare.

postela. *s.f.* V. **bostela.**

p3ster. *s.m.* Tabula picta.

postergar. *v.tr.* **1.** *Privar de certas vantaxes, deixar á parte:* relegare; neglegere; contemnere; ali-

quem missum facere; levi momento aestimare.

2. *Deixar para máis tarde:* V. **adiar, atrasar, pospoñer.**

posteridade. *s.f.* Posteritas –atis; progenies –ei; posteri, liberi –orum; nepotes –um; (*o tempo vindeiro*) posteritas –atis; aevum venturum; aetas postera. ♦ *Transmitir á posteridade:* memoriae tradere, mandare *ou* prodere; in memoriam dare.

posterior. *adx.* **1.** *Que está despois no tempo:* posterior –ius; subsequens –entis; aetate inferior; inferioris aetatis. **2.** *Que está detrás ou na parte de atrás:* posterior –ius; posticus –a –um.

posterioridade. *s.f.* Posterior *ou* inferior aetas; tempus futurum. ♦ *Con posterioridade:* post, postea, posterius; a posteriori.

postigo. *s.m.* **1.** *Parte superior de certas portas:* superius ostiolum. **2.** *Gateira:* felis aditus *ou* transitus; foramen –inis.

postila. *s.f.* V. **apostila.**

postizo –a. *adx.* Adsciticius, subditicius, additicius, fictus, falsus –a –um; (*dentes*) dentes empti; (*cabeleira*) V. **perruca.**

posto –a. *part.* **1.** *Part. dos verbos poñer e pór:* V. **poñer.** *adx.* **2.** *Amañado con adobios, peiteado, etc.:* compositus, politus, perpolitus, paratus, ornatus, exornatus, comptus, concinnatus, fucatus, infucatus –a –um. **3.** *Agradable á vista, feito:* forma decorus; insigni *ou* venusta figura (vir/femina). V. *tamén* **belo.** *s.f.* **4.** *Ocaso, solpor:* occasus –us; solis occasus; sol occidens. **5.** *Acción de poñer os ovos a ave:* fetus –us; fetura –ae; ovi editus *ou* emissio; partio –onis; (*tempo en que os pon*) ovatio –onis; (*na época da posta*) fetus tempore. **6.** *Cantidade de ovos que pon unha ave:* ova –orum. **7.** *Lugar que ocupa unha persoa ou cousa:* locus –i; situs –us. *s.m.* **8.** *Función, cargo:* V. estas palabras. **9.** *Lugar onde está establecido un servizo:* sedes, aedes –is. **10.** *Lugar de venda:* taberna, tabernula, tabula, mensa –ae. ♦ *Estar posto en (unha materia):* alicuius rei peritum, exercitatum, versatum esse. *Posta a punto:* postrema inspectio machinae. *Posta en marcha:* versatio machinamenti motorii. *Posta en órbita:* in orbitam immissio. *Posto que:* quia; quoniam; siquidem; quandoquidem.

***postor –ora.** *s.* V. **ofer tante.**

***postración.** *s.f.* V. **prostración.**

***postrar.** *v.tr.* e *pr.* V. **prostrar(se).**

***postre.** *s.m.* V. **sobremesa.**

postulado. *s.m.* *Fil.* Postulatum –i.

postular. *v.tr.* **1.** *Implorar:* V. **pedir, implorar.**

2. *Pedir con fins benéficos:* postulare; de aliquo rogare. **3.** *Tomar ou propor como postulado:* postulare; propugnare.

póstumo –a. *adx.* **1.** *Nacido despois da morte de seu pai:* postumus (posthumus) –a –um. **2.** *Publicado despois da morte do autor:* post scriptoris mortem editus *ou* vulgatus (liber).

postura. *s.f.* **1.** *Maneira de dispoñer os membros do corpo:* positio –onis; positus, situs, status –us; positura –ae; (*recta*) rectus status; (*supina*) supinitas –atis; (*do que está deitado*) cubitus –us.

2. *Maneira de pensar ou de comportarse:* V. **actitude.** **3.** *Dor que dificulta o movemento dun membro:* rigor –oris; (*do colo*) cervicis rigor. **4.** *Ocaso, posta do sol:* solis occasus; sol occidens.

5. *Posta das aves:* ovum –i. V. *tamén* **posta.** **6.** *Cantidade de ovos que pon unha ave:* V. **posta.**

posuidor –ora. *s.* Possessor –oris/posssestrix –icis; dominus/-a.

posuír. *v.tr.* **1.** *Ser dono de algo, telo:* habere; possidere; tenere, obtinere; potiri, frui; esse (*con dat.*); (*algo en abundancia*) aliqua re abundare. **2.** *Estar dotado dunha calidade:* praeditum, ornatum esse; (*das mellores calidades*) omni laude cumulatatum esse; (*de enxeño*) magno ingenio praeditum esse; magni ingenii *ou* magno ingenio esse. V. *tamén* **1.** **3.** *Dominar:* V. este verbo. ♦ *Estar posuído.* **1.** *Estar dominado por algo ou alguén:* subici; in dicionem, in potestatem, sub imperium redigi; dominationi alicuius succedere. **2.** *Estar moi convencido das propias calidades:* sibi nimium fidentem *ou* sibi ipsi confidentem esse; superbire; arroganter se gerere.

pota¹. *s.f.* **1.** *Recipiente que se usa para cocinar:* V. **cazarola.** **2.** *Recipiente onde se coce o bagazo:* V. **alambique.**

pota². *s.f.* *Molusco parecido á lura:* todarodes sagittatus.

potable. *adx.* **1.** *Que se pode beber:* potabilis, potilis, salubris –e; potulentus –a –um; potui aptus; (*auga*) aqua (potu) salubris. **2.** (*fig.*) *Que pode valer, que non está mal:* V. **acceptable, pasable.**

potasio. *s.m.* *Quím.* Potassium, kalium –i.

potaxe. *s.f.* Pulmentum –i; cibus commixtus; e pluribus rebus mixtus cibus.

pote. *s.m.* **1.** *Recipiente para cocinar:* V. **cazarola**.

2. *Golpe e vulto na cabeza:* tumor –oris; tuber –eris; tuberculum –i; cornu –us.

potencia. *s.f.* **1.** *Poder; capacidade:* potentia –ae; vis, vis; virtus –utis; potestas –atis. **2.** *Estado poderoso con capacidade para imporse:* imperium –i; regnum –i; armorum vis ou dominatus; (*pl.*) maiores, potentiores ou maximae civitates; respublicae dominantes. **3.** *Mat. Produto de multiplicar unha cantidade por si mesma:* dynamis –is; numeri iterata multiplicatio per se ipsum. **4.** *Fis. Esfuerzo que se aplica sobre unha máquina simple:* contentio –onis; nisus, conatus –us; labor –oris. ♦ *As potencias da alma:* animae facultates.

potencial. *adx.* **1.** *Relativo á potencia:* potentialis –e. **2.** *Que existe en potencia:* potentialis –e. *s.m.* **3.** (*fig.*) *Conxunto de medios de que dispón un país, un organismo, etc.:* rerum opes ou copiae; facultates –um. ♦ *Energía potencial:* potentialis virtus ou vis. *Ter gran potencial económico e militar:* opibus, armis, potentia valere.

potenciar. *v.tr.* Fortiorem ou validiorem efficere; augere; confirmare; alere; fovere; amplificare. V. *tamén* **acrecentar, aumentar, fomentar.**

potentado –a. *s.* **1.** *Soberano que exerce un poder absoluto:* tyrannus/-a; rerum omnium potens; princeps –ipis; dynastes –ae; rex, regis. **2.** (*fig.*) *Persoa que ten moito poder:* V. **poderoso.**

potente. *adx.* V. **poderoso.**

potestade. *s.f.* Potestas, auctoritas –atis. V. *tamén* **autoridade, facultade, poder** ². ♦ *Patria potestade:* patris potestas ou auctoritas.

potestativo –a. *adx.* V. **facultativo, opcional.**

pouco –a. *indef.* **1.** *Pequena cantidade:* paucus, parvus, exiguus, paulus, modicus –a –um; brevis –e; (*un pouco tempo*) exiguum, brevissimum tempus; (*en pouco tempo*) brevi tempore; (*poucos días despois*) paucis post diebus; (*pouco diñeiro*) parva, perexigua pecunia; (*pouca comida*) parvus, minimus cibus; (*en poucas palabras*) paucis (verbis); (*para dicilo en poucas palabras*) ut paucis absolvam; (*pouca ciencia, pouca graza*) sapientiae, leporis parum; (*ben pouca esperanza*) spes fere nulla. *s.* **2.** *Cantidade escasa:* paulum, paululum; parum; (*vívese ben con pouco*)

vivitur parvo bene; (*vivir con pouco*) sobrie ou continenter vivere; (*a natureza conténtase con pouco*) parvo natura contenta est; (*que pouco necesita o home!*) quantum est quod homini necessarium sit! *adv.* **3.** *En pequena cantidade (cun adxectivo, un verbo ou outro adverbio):* haud ou non multum; non magnopere; non admodum; non adeo; exigue; paulo; paulum; parvo; (*pouco constante*) parum constans; (*pouco activo*) segnis –e; (*un pouco máis san*) paulo salubrior; (*falar pouco*) parce ou parcius loqui; (*estimar en pouco*) parvi facere, aestimare, ducere, pendere; (*vender por pouco*) parvo vendere; (*dormir pouco*) exiguum dormire; (*pouco antes*) paulo ante; (*pouco máis, pouco menos*) paulo amplius, paulo minus. ♦ *A cada pouco:* crebro; frequenter; saepe. *A pouco máis, por pouco:* V. **case.** *De aquí, de alí a pouco:* paulo post; cito; statim. *Ao pouco (tempo) de:* statim ac, cum ou ut; (*ao pouco de ler a túa carta*) statim ut tuas litteras legeram; (*a semente debe taparse ao pouco de botala*) semen statim cum spargitur obruendum est. *Aos poucos, pouco a pouco, pouco e pouco:* paulatim; gradatim; sensim; pedetentim (pedetemptim). *Aos poucos:* paulatim; gradatim; minutatim. *Un pouco (de):* paulum, paululum; parum; aliquantum; aliquid; exiguum; pusillum; modicum; paucillum; (*un pouco (de) sal, (de) vinagre, (de) aceite, unha pouca auga, un pouco de auga*) aliquid ou mica salis, exiguum aceti; modicum olivi; aliquantum aquae. *Por pouco tempo:* paulisper; parumper. *Hai pouco tempo:* nuper; modo; pridem; haud multo ante. *Con poucos gastos:* paulo sumptu. *Poucos homes:* pauci, pauculi, perpauculi; parum, non, haud multi. *Faltou pouco para que o matasen, por pouco non o matan:* parum afuit quin occideretur.

poula. *s.f.* **1.** *Barbeito:* V. esta palabra. **2.** *Bouza:* V. esta palabra. **3.** *Terra seca e erma:* siccus, siccanus, aridus, incultus, non irrigatus ager ou locus.

pousada. *s.f.* **1.** *Casa onde se pode comer e durmir:* devtericulum ou diverticulum –i; deversorium ou diversorium –i; caupona –ae; stabulum –i; deversorium hospitale; deversoria ou meritoria taberna. **2.** *Aloxamento:* V. esta palabra.

pousadeiro –a. *s.* Caupo –onis/copa –ae; hospes –itis/hospita –ae.

pousadoiro. *s.m.* Locus quieti destinatus; repositorium -i. V. *tamén* **cargadoiro, descarga-doiro**.

pousafoles. *s.* **1.** *Pedra destinada a pousar os sacos no muíño:* V. **pousadoiro**. **2.** (fig.) *Persoa lenta e preguiceira:* lentus/-a, tardus/-a, languidus/-a, remissus/-a, segnis, piger/-gra vir/femina.

pousar. *v.tr.* **1.** *Pór algo nun sitio:* ponere, deponere, reponere; locare, collocare; (*unha carga*) onus ponere, deponere. *v.pr.* e *intr.* **2.** *Deter o voo:* sedere, insidere, residere, considerare; consistere; (*un avión*) terram tangere, attingere *ou* contingere; in terram descendere. **3.** *Depositarse:* subsidere. **4.** *Acougar, descansar:* V. estes verbos.

pouso. *s.m.* **1.** *Depósito que queda de certos líquidos:* V. **borra, feces**. **2.** *Lugar onde se pouosa algo:* fulcrum, fulcimentum, stabilimentum -i.

pouta. *s.f.* **1.** *Pata de certos animais:* unguis -is; unculus *ou* aduncus unguis. **2.** (fig.) *Man forte, grande e torpe:* magna et lenta manus; adunca manus. V. *tamén* **gadoupa**.

poutada. *s.f.* V. **gadoupada**.

poxa. *s.f.* **1.** *Venda pública de cousas:* auctio -onis; hasta -ae; auctio hastae. **2.** *Acción de poxar:* auctio -onis. **3.** *Cantidade que se ofrece:* ad pretium adiectio. ♦ *Anunciar unha poxa:* auctionem praedicare *ou* proscribere. *Tomar parte nunha poxa:* ad hastam accedere; sedere in auctione. *Comprar algo nunha poxa:* emere aliquid ex auctione.

poxar. *v.tr.* **1.** *Vender nunha poxa:* subastare; sub hasta *ou* sub corona aliquid subire *ou* vendere; licitatione aliquid ponere; per praeconem vendere; praeconi *ou* sub praecone subicere; auctionari; auctionem constituere, facere *ou* proponere. V. *tamén* **vender**. *v.intr.* **2.** *Ofrecer unha cantidade superior nunha poxa:* summam pecuniae augere; (*levantar o dedo*) digitum tollere.

poxigo. *s.m.* V. **postigo**.

poza. *s.f.* **1.** *Balsa, charco:* aqua stagnans; lacuna e pluvia orta. **2.** *Pequeno encoro:* stagnum -i.

pozo. *s.m.* **1.** *Escavación para atopar auga:* puteus -i; (*perenne*) puteus iugis; (*auga de pozo*) aqua putanea. **2.** *Lugar de augas profundas nun río:* puteus fluvialis. **3.** *Escavación nunha mina:* fodinae puteus. **4.** *Escavación para extraer petróleo:* olei incendiarii puteus. ♦ *Pozo artesiano:* puteus Artesianus (e regione Gallica Artois, latine Ar-

tesia dicta). *Pozo negro:* puteus septicus. *Ser un pozo de:* alicuius rei plenitudinem habere; (*de sabedoria*) doctissimum/-am, peritissimum/-am, sapientissimum/-am, omni doctrina ornatisimum/-am esse. *Ser un pozo sen fondo:* insatiabilem esse.

***pra.** *prep.* V. **para**.

pracenteiro -a. *adx.* V. **agradable, gustoso**.

pracer ¹. *v.intr.* Placere; delectare, oblectare; iuvare; aliqua re gaudere; voluptati *ou* cordi alicui esse; voluptatem *ou* delectationem afferre; rem probare; iucundum esse. V. *tamén* **gustar**. ♦ *Visto e prace:* nihil obstat; rem proba; placet.

pracer ². *s.m.* Delectatio, oblectatio -onis; illecebra -ae; delectamentum, oblectamentum -i; voluptas, iucunditas -atis; gaudium -i; laetitia -ae; deliciae -arum; (*do corpo*) corporis voluptates, libidines *ou* gaudia; (*dos vicios*) vitiorum delinimenta; (*do amor*) gaudia Veneris; (*da mesa, da comida*) epularum voluptates; ventris gaudia; (*do campo*) oblectamenta rerum rusticarum; (*do espírito*) animi voluptates; (*experimentar pracer*) voluptatem capere *ou* percipere; gaudere; (*dado aos praceres*) corporis gaudiis, voluptatibus *ou* libidinibus deditus. V. *tamén* **gusto**. ♦ *A pracer:* ut libet; meo, tuo arbitratu; placide; aptissime, commode. V. *tamén* **discreción** (a).

practicante. *adx.* **1.** *Que cumpre os preceptos dunha relixión:* ritibus religiosis obsequens; religionem colens; religioni parens; religionis cultor/-trix. *s.* **2.** *Sanitario que pon inxeccións, fai curas, etc.:* nosocomus -i; auxiliaris curator/-trix; valetudinarius/-a minister/-tra

práctica. *s.f.* V. **práctico**.

practicar. *v.tr.* **1.** *Exercer unha actividade:* exercere; facere; exsequi; usurpare; (*unha arte*) artem tractare *ou* exercere; in arte versari; (*a xustiza*) iustitiam colere; (*a medicina*) medicinam exercere; (*o exercicio das armas*) armis uti; (*a moderación*) moderationem adhibere. **2.** *Realizar unha cousa:* V. **facer**. **3.** *Facer algo para adquirir práctica:* tractare; exercere; colere. **4.** *Cumprir os preceptos dunha relixión:* religionem colere; religionibus parere. ♦ *Como se practicou sempre:* ut antea semper factum est; ut institutum iam inde ab initio est; ut traditum est.

práctico -a. *adx.* **1.** *Que ten en conta a práctica:* in usu *ou* in usu et rebus positus. **2.** *Útil, fácil*

de usar: utilis, habilis –e; aptus –a –um; efficax –acis; ad usum pertinens ou promptus; usui aptus.

3. *Que ten práctica:* usu peritus; exercitatus, versatus –a –um. *s. m.* **4.** *Encargado de conducir os barcos no porto:* exercitatus in portu rector. *s.f.* **5.** *Feito de realizar unha cousa con frecuencia:* usus –us; exercitatio –onis. **6.** *Habilidade adquirida:* usus –us; rerum usus ou exercitatio; peritia –ae. **7.** *Paso da teoría á actuación:* usus –us; tractatio, exercitatio –onis; praxis –is. **8.** *Costume, hábito:* V. **costume**. **9.** *Exercicio para adquirir coñecementos ou demostración dos que se teñen:* exercitatio –onis. ♦ *Na práctica:* in praxi; in re. *Na teoría, na práctica:* arte, usu; cogitatione, re. *Teoría, práctica:* disciplina, doctrina –ae; exemplum –i; usus –us. *Poñer en práctica:* in usu habere; facere, perficere. *Facer prácticas:* se exercere. *Práctica(s) de piedade:* pietatis officium ou obsequium; religionis et pietatis officia; piaie exercitationes.

pradairo. *s.m.* Platanarium –i; acer pseudoplatanus.

pradería. *s.f.* Pratum –i; prata –orum.

prado. *s.m.* Pratum, pasuum –i; (*pasteiros en común*) compascuum –i; compascua –ae; (*pequeno*) pratulum –i; (*onde pacen os bois*) bucetum –i.

praga. *s.f.* **1.** *Calamidade pública:* plaga –ae; pestis, lues –is; calamitas –atis; exitium –i. **2.** (*fig.*) *Cousa ou persoa nociva ou moi molesta:* pestis –is; pernicies –ei; exitium –i; lues –is; noxa –ae; perniciosus/-a, exitiosus/-a vir/femina. **3.** *Grande cantidade de algo nocivo:* malorum magna copia.

pragmático –a. *adx.* Pragmaticus –a –um.

pragmatismo. *s.m.* Pragmatismus –i; pragmatica ratio ou doctrina.

praia. *s.f.* Litus –oris; ora –ae. V. **tamén area, areal.**

prancha. *s.f.* Lamina –ae; (*asador*) veru –us ou verum –i. V. **tamén lámina, placa**. ♦ *Á prancha:* assus, assarius, assatus –a –um; (*alimento*) assum –i; (*vitela*) assum vitulinum; (*asar á prancha*) in verubus (veribus) coquere ou torrere. V. **tamén asado, carne asada.**

***prancha.** *s.f.*, ***pranchar.** *v.tr.* V. **ferro** de pasar, **pasar o ferro.**

prata. *s.f.* **1.** *Metal precioso:* argentum –i; (*en bruto*) argentum infectum, grave ou rude; later argenteus; (*traballada*) argentum factum, fabrefac-

tum; (*peso de prata absolutamente puro*) pondus argenti puri puti; (*en moedas*) argentum signatum; (*diñeiro*) pecunia –ae; argentum –i; nummus argenteus; (*mina de prata*) argenti fodina ou argentifodina –ae; argentaria –ae; argentaria metalla. **2.** *Obxecto(s) deste metal:* argentum –i; argentum factum; argentea sup(p)ellex; argentea vasa; (*vaixela de prata*) argentum escarium ou mensale.

prateado –a. *adx.* Argentatus, argenteus –a –um.

prateiro –a. *s.* Faber argentarius; argentifex –icis; argentarius/-a.

pratería. *s.f.* Argenti fabricatio; argentaria –ae.

prato. *s.m.* **1.** *Recipiente onde se serve a comida:* catinum, catinus, discus –i; patina –ae; pelvis –is; paropsis –idis; magis –idis; (*de sobremesa*) patella –ae; catillus, catinulus –i; (*de madeira*) catillus ligneus. **2.** *Comida que se serve neste recipiente:* cibus –i; ferculum –i; patina –ae; dapes –um; cibaria –orum; (*exquisito*) unctum –i; (*primeiro, segundo prato*) cena prima, secunda; prima, secunda mensa. **3.** *Recipiente da balanza:* lanx, lancis. **4.** *Cada unha das comidas que compoñen un menú:* ferculum –i; esca –ae. **5.** *Preparado culinario:* esca –ae; cibus –i; edulia –ium; esculenta –orum. *pl.* **6.** *Instrumento musical:* V. **instrumento**. ♦ *Prato chan:* catinum planum. *Prato fondo ou sopeiro:* catinum altum; mazonomus –i. *Prato forte:* cenae caput. *Tiro ao prato:* ludus ou certamen orbiculos percutiendi.

praxe. *s.f.* Praxis –is.

praza. *s.f.* **1.** *Espazo dunha poboación entre edificios:* forum –i; platea, area –ae. **2.** *Mercado:* forum nundinarium. V. **tamén mercado**. **3.** *Asento:* locus –i; sedes –is. V. **tamén asento**. **4.** *Posto de traballo:* V. **cargo, función, oficio**. **5.** *Poboación fortificada (praza forte):* arx, arcis; propugnaculum, castrum, castellum, oppidum –i. **6.** *Construción destinada ás corridas de touros:* circus taurinus.

prazo. *s.m.* **1.** *Espazo de tempo fixado:* tempus –oris; dies –ei; praefinitum, constitutum tempus; praefinita, constituta dies; (*día sinalado para pagar*) pecuniae dies; (*sinalar un prazo*) diem statuere, dicere ou definire; solvendo diem finire; (*prorrogalo*) tempus prorogare; (*expirar*) diem exire ou labi. **2.** *Cantidade que se paga en varias veces:* pensio –onis; rata pars; (*pagar o prazo*) pecuniam ad diem dictum solvere. ♦ A

prazos: pensionibus praestitutis; per pensiones ou partes. *Pagar mil euros en dez prazos*: mille Europaeos nummos decem pensionibus solvere; (*unha débeda*) solutionem debiti in pensiones decem annorum distribuere. *Pagar un diñeiro prestado a prazos*: expositulatam pecuniam pensionibus solvere. *Pagar o primeiro, o segundo prazo*: primam, secundam pensionem solvere.

prea. *s.f.* **1.** *Corpo morto en descomposición*: corpus –oris; praeda –ae. **2.** (pop.) *Persoa mal amañada*: V. **abandonado, badanas, descoidado**. **3.** (pop.) *Persoa que obra sen poñer interese*: V. **abandonado**. **4.** (pex.) *Persoa falsa, desprezable*: V. **falso, desprezable**. **5.** *Botín, presa*: V. **botín** ². ♦ *Ser unha boa prea*: V. **peza** (ser boa), **polo** (ser bo).

preamar. *s.f.* V. **marea** chea.

preámbulo. *s.m.* **1.** *Limiar, prefacio*: praefatio –onis; praeloquium, prooemium –i. **2.** (fig.) *O que se di sen vir a conto, con rodeos*: V. **ambaxes**. **3.** (fig.) *O que precede, que anuncia unha cousa*: initium, pincipium –i; origo –inis. ♦ *Sen preámbulos*: omisso principio; aperte; abrupte. V. *tamén ambaxes, arrodeos*.

prebe. *s.m.* V. **mollo** ², **salsa**.

prebenda. *s.f.* **1.** *Cantidade que corresponde a un cargo eclesiástico*: beneficium ecclesiasticum; sacra annona; praebenda –ae. **2.** (fig. e pex.) *Beneficio pouco ou nada merecido*: praebenda –ae.

precariedade. *s.f.* *Precaria, instabilis, parum certa condicio ou fortuna*. V. *tamén inestabilidade*.

precario –a. *adx.* *Precarius* –a –um; instabilis, mutabilis, commutabilis –e; parum certus. V. *tamén inestable*.

precaución. *s.f.* V. **cautela, coidado**.

precavido –a. *adx.* V. **cauto, prudente**.

precedencia. *s.f.* *Antecessio* –onis; prior locus; primatus –us; antecedendi ou antecessionis ius; praecedentia –ae.

precedente. *adx.* **1.** *Que vai ou está antes*: prior, superior –ius; proximus –a –um; antecedens, praecedens –entis; (*a noite precedente*) proxima nocte; (*o ano precedente*) anno priore; (*a vida precedente*) antea acta vita. *s.m.* **2.** *Antecedente*: casus praegressus, praevius, similis ou exemplaris; exemplum praevium; antefacta –orum; (*crime sen precedentes*) crimen novum. V. *tamén*

antecedente, anterior. ♦ *Servir de precedente*: locum dare.

preceder. *v.tr.* *Praecedere, antecedere; antegredi, praegredi; anteire, praeire; antevenire, praevenire; praecurrere; antevertere; superare; (en idade) alicui aetate anteire; (en dignidade) praestare; praecellere; (preceder ao sol) solem antegredi, antecurrere; diem praevenire*. V. *tamén anteceder*.

preceptiva. *s.f.* V. **preceptivo**.

preceptivo –a. *adx.* **1.** *Que inclúe preceptos*: praeeptivus –a –um; praeepta continens. **2.** *Ordenado, obrigado*: praeeptivus, praeeptus, praescriptus, iussus –a –um. *s.f.* **3.** *Conxunto de preceptos*: praeeptio –onis; disciplina –ae; praeepta, praescripta, iussa –orum; leges –um; (*oratoria*) oratoriae artes.

precepto. *s.m.* *Praeeptum, praescriptum, iussum* –i; lex, legis.

preceptor –ora. *s.* *Praeeptor/-trix; magister/-tra; paedagogus/-a; educator/-trix*.

precintar. *v.tr.* *Signare, obsignare; obturare; tae-niis, fasciolis cingere ou munire; (con chumbo) plumbo vincire, devincire, obsignare ou obturare*.

precinto. *s.m.* **1.** *Acción de precintar*: vinctura –ae; alligatio –onis. **2.** *Selo con que se cerra un paquete, unha caixa, etc.*: sigillum –i; (*de chumbo*) sigillum plumbeum.

***precio**. *s.m.* V. **prezo**.

preciosidade. *s.f.* **1.** *Calidade de precioso*: pretiositas –atis; magni pretii, exquisita et delicata res. **2.** *Persoa ou cousa preciosa*: pulchritudo –inis; species –ei; iucunditas, venustas –atis; venus –eris; oris, corporis ou formae pulchritudo; pulchra, egregia, eximia, excellens, praestans, honesta forma; (locorum) amoenitas; colorum pulchritudo ou gratia.

preciosismo. *s.m.* *Exquisitior verborum iunctura; affectata, non naturalia verba; subtile artificium*.

precioso –a. *adx.* **1.** *De moito valor ou prezo*: pretiosus –a –um; magni pretii. **2.** *Digno de estima polo seu valor afectivo, a súa utilidade ou rareza*: pretiosus, aureus, optimus, praeclarus, praestantissimus –a –um. **3.** (fig.) *Moi fermoso (persoa ou cousa)*: pulcher –chra –chrum; formosus, venustus, decorus, speciosus, bellus –a –um; for-

ma excellens ou praestans; (*cara*) facies pulchra, decora ou honesta. ♦ *Pedra preciosa*: V. **pedra**.

precipicio. *s.m.* Locus praeruptus ou praecipus; praecipitium -i; praerupta -orum; terrae hiatus. ♦ *Caer nun precipicio*: in praecipitium delabi; in praecipus deferri.

precipitación. *s.f.* **1.** *Apresuramento*: V. esta palabra. **2.** *Cáida de auga da atmosfera*: V. **chuvia, neve, sarabia**.

precipitar. *v.tr.* **1.** *Lanzar desde un lugar alto*: praecipitare; deturbare; praecipitem agere, deicere, mittere ou ad terram dare. **2.** *Provocar unha aceleración ou realización*: maturare; properare; festinare; celerare; (*na marcha*) gradum addere. V. **tamén acelerar**. *v.pr.* **3.** *Suceder ou desenvolverse con máis rapidez da esperada*: inopinate, necopinato, repente, praeproperare aliquid accidere ou evenire. **4.** *Apresurarse*: V. este verbo. **5.** *Abalanzarse*: se praecipitare; ruere, irruere; prorumpere; provolare; procurrere; prosilire; praecipitem ire; se praecipitare; se abicere ou deicere; se praecipitem ou in praecipus dare. **6.** *Obrar con excesiva rapidez*: properare; festinare; aliquid praeproperare, inconsulte ou temere agere. **7.** *Quím. Caer unha substancia sólida ao fondo dun líquido*: subsidere, considerare.

precisar. *v.tr.* **1.** *Fixar con exactitude*: accurate statuere, decernere; singillatim nominare; distincte designare. **2.** *Demandar, necesitar, pedir*: V. estes verbos. **3.** *Indicar con precisión*: subtiliter, plane, accurate explicare.

precisión. *s.f.* **1.** *Exactitude*: V. esta palabra. **2.** *Detalle ou explicación precisa*: enarratio minutatim facta; accurata enodatio ou explicatio; (*conciación*) brevitatis -atis; brevitatis dicendi; pressum dicendi genus.

preciso -a. *adx.* **1.** *Determinado ou feito con exactitude*: V. **categórico, concreto, exacto**. **2.** *Que coincide co lugar, tempo, etc., que se expresa*: V. **exacto, mesmo**. **3.** *Que dá mostras de exactitude*: V. **exacto**. **4.** *Que se percibe sen confusión*: V. **claro, definido, inconfundible**. **5.** *Que convén ou resulta perfecto*: V. **adechado, exacto**. **6.** *Necesario*: V. esta palabra. ♦ *É preciso*: opus est; necesse est; oportet; operae pretium est.

preclaro -a. *adx.* Praeclarus -a -um; insignis, illustris -e. V. **tamén ilustre, insigne, egregio, eminente**.

precocidade. *s.f.* Praecox ou festinata maturitas; festinatio -onis.

precociñado -a. *adx.* e s. Praecoctus -a -um; praecoctus cibus; praecocta cibaria.

precolombiano -a. *adx.* Ante Americam inventam existens.

preconizar. *v.tr.* **1.** *Anunciar, loar en público*: alicuius merita publicare ou recensere; laudibus (in caelum) extollere; celebrare; per praeconem nuntiare. **2.** *Anunciar algo antes de que ocorra*: praenuntiare; augurari.

precoz. *adx.* **1.** *Que madura ou ocorre antes do habitual*: praecox -ocis; praematurus, praecoquus, properatus -a -um; (*cereixas*) praecocia cerasa. **2.** *Que manifesta calidades propias dunha idade superior*: praecox -ocis; (*idade*) aetas immatura; (*ciencia*) festinata maturitas; (*rapaz*) adolescens praecocis ingenii ou maturior annis.

precursor -ora. *adx.* Praevius -a -um; ante alium missus. *Tamén s.*: praecursor -oris; praenuntius/-a.

predador -ora. *adx.* e s. Praedator/-trix; rapax -acis. V. **tamén depredador**.

predecesor -ora. *s.* **1.** *Persoa que precede nun cargo, oficio, etc.*: decessor, antecessor, praedececessor -oris; proximus/-a; superior -ioris. **2.** *Familiar que viviu antes*: maior (natu); maiores, priores -um. V. **tamén antecesor, ascendente, devanceiro**.

predestinación. *s.f.* Praedestinatio -onis; fatum -i.

predestinar. *v.tr.* Destinare, praedestinare; praedordinare; deligere. ♦ *Está predestinado que...*: fatum est ut...

prédica. *s.f.* **1.** *Predicación*: V. esta palabra. **2.** (*fig.*) *Reprensión*: V. esta palabra.

predicación. *s.f.* *Rel.* **1.** *Acción de predicar*: sacrae veritatis nuntiatio; divini verbi praeconium; praedicatio -onis. **2.** *Discurso do predicador*: sacra oratio ou contio; contionatoris ou oratoris doctrina ou monita.

predicado. *s.m.* *Fil.* e *Gram.* Praedicatum -i.

predicador -ora. *s.* Contionator; praedicator; orator/trix; (*religioso*) sacer orator; evangelii ou divini verbi praeco; caelestis veritatis nuntius.

predicar. *v.tr.* **1.** *Rel. Ensinar o evanxeo por medio da palabra*: fidem, evangelium nuntiare ou

praedicare; salutis nuntium evulgare. **2.** Por ext., *aconsellar, proclamar algo de palabra ou de obra*: hortari; verbo *ou* opere aliquid nuntiare; praedicare. **3.** (fig.) *Pregoar, publicar*: V. estas palabras. **4.** *Ling. Dicir algo do suxeito*: praedicare; affirmare *ou* negare. *v.intr.* **5.** *Pronunciar un sermón*: sacram orationem *ou* contionem habere; de rebus divinis ad populum dicere. **6.** *Amoestar, chamar a atención*: obiurgare; verbis castigare; reprehendere; vituperare. ♦ *Predicar en deserto*: surdo canere; oleum et operam perdere.

predicativo -a. *adx. Ling.* Praedicativus -a -um. *Tamén s.:* praedicativum -i.

predición. *s.f.* Praedictio, vaticinatio -onis; carmen -inis; vaticinium -i; oraculum -i; (*dos deuses, dos adiviños, dos oráculos*) fata -orum; fata deum (deorum); sortes -ium; vatum praedicta; (*a predición cumprese*) oraculum impletur; eveniunt quae praedicta sunt.

predicir. *v.tr.* Praedicere, praedicare; vaticinari; denuntiare, praenuntiare; canere, futura canere, praecinere, aperire; praemonere; (*por conxecturas*) augurari; conicere, coniectare; ominari.

predilección. *s.f.* Praecipuus amor; summum studium et amor; (*tela por alguén*) aliquem eximie *ou* prae ceteris diligere.

predilecto -a. *adx.* Dilectus -a -um; omnium dilectissimus; prae aliis dilectus *ou* acceptus/-a. V. *tamén favorito*.

predispoñer ou predispor. *v.tr.* **1.** *Preparar por anticipado*: praeparare. **2.** *Facer que alguén teña inclinación*: animum alicuius praeparare.

predisposición. *s.f.* **1.** *Acción de predispoñer ou predispoñerse*: proclivitas -atis; ingenium facile ac propensum; inclinatio, praeparatio -onis. **2.** *Tendencia a contraer certas enfermidades*: (hereditaria quaedam ad morbum) proclivitas.

predominante. *adx.* Praevalens, praeminens -entis; praecipuus -a -um.

predominar. *v.intr.* Praevalere; praeminere; plus *ou* plurimum posse *ou* valere; vincere; dominari.

predominio. *s.m.* Dominatio -onis; dominatus, principatus -us; imperium, dominium -i; (*absoluto*) unius dominatus.

preeminencia. *s.f.* Praestantia, excellentia -ae; (*tela*) ceteris praestare; inter ceteros (magnopere) eminere; (*loitar por ela*) de potentatu *ou* de principatu contendere *ou* certare.

prescolar. *adx. 1.* *Relativo ao ensino anterior ao obrigatorio*: puerilis, infantilis -e. *s.m. 2.* *Enseño desta etapa*: pueritiae, puerilis *ou* puerorum ludus.

prefabricado -a. *adx.* Praestructus -a -um; (*casa*) praestructa domus.

prefacio. *s.m.* Prooemium -i; praefatio -onis; libri *ou* scripti operis exordium; sermo praevius; (*curto*) praefatiuncula -ae.

prefecto. *s.m. 1.* *Antig. Título de varios maxistrados romanos*: praefectus -i; (*dos carceleiros, dos costumes, do erario, das provisións, da cabalería, dos obreiros, da garda pretoriana, da cidade*) custodum, moribus *ou* morum, aerario *ou* aerarii, annonae, equitum, fabrum, praetorii, Urbis praefectus. **2.** *Gobernador dun departamento francés*: praefectus -i. **3.** *Superior de certas comunidades*: praefectus, praepositus -i. **4.** *Encargado dos estudos nos colexios*: studiorum praefectus.

preferencia. *s.f. 1.* *Predilección*: V. esta palabra; (*dar preferencia*) primas *ou* priores partes alicui tribuere *ou* deferre; impensius alicui indulgere. **2.** Por ext., *cousa preferida*: amor -oris; praecipuus amor; res prae ceteris dilecta. **3.** *Prioridade*: praelatio -onis; praepudicium -i; primus locus; priores partes.

preferir. *v.tr.* Praeferre, anteferre; praepone, anteponere; malle; praepotare; antehabere; potiore habere; pluris facere, ducere *ou* putare; (*preferir o inseguro ao seguro*) incerta pro certis malle.

prefijo. *s.m. 1.* *Gram. Elemento que se coloca diante dunha palabra*: praepositio -onis; praeposita particula; praefixa vocula; praeverbium -i. **2.** *Cifras que se antepoñen ao número de teléfono*: praepositus numerus.

pregadura. *s.f.* Plicatura -ae; inflexio -onis; flexus -us.

*pregamento. *s.m.* V. **dobramento**.

pregar¹. *v.tr.* *Dobrar*: plicare, complicare, replicare; flectere, inflectere, deflectere. ♦ *Pregarse ao capricho de alguén*: alicuius studio morem gerere; alicui indulgere. *Pregarse ás circunstancias*: temporum *ou* temporibus cedere, servire *ou* inservire.

pregar². *v.tr. 1.* *Pedir como favor*: precari; orare; rogare; preces admovere; precibus uti; precibus tentare, obsecrare *ou* sollicitare; flagitare, effla-

gitare. V. *tamén* **pedir**. **2.** *Pedir, esp. a Deus, á Virxe ou aos santos*: V. **implorar, orar**. *v.intr.* **3.** *Dirixir unha súplica*: pro aliquo supplicare. V. **orar, rezar**.

pregaria. *s.f.* Preces –um; vota –orum; precatio, obsecratio, obtestatio, rogatio, supplicatio –onis; rogatus –us; supplicium –i; supplex petitio.

prego. *s.m.* **1.** *Dobra, dobrez*: V. estas palabras. **2.** *Folla de papel de dous folios*: papyracea plagula.

pregoar. *v.tr.* **1.** *Anunciar en voz alta*: praeconis voce aliquid edicere ou promulgare; praeconium facere; praeconare/-ari; edicto iubere; (*mercadorias*) merces publicare. **2.** (fig.) *Dicir en público algo que se debía calar*: vulgare; in vulgus efferre; occultum revelare; palam aliquid facere; tacenda dicere. **3.** (fig.) *Loar en público as virtudes de algo ou alguén*: laudibus aliquem ou aliquid publice extollere. ♦ *Pregóanse mutuamente*: (pex.) asinus asinum fricat.

pregoeiro –a. *s.* Praeco –onis; laudator/-trix; praedicator/-trix; (*munha poxa*) auctionarius praeco.

pregón. *s.m.* Praeconium –i; edictum, iussum, decretum –i; indictio per praeconem.

preguiceiro –a. *adx. e s.* Piger –gra –grum. V. *tamén* **folgazán**.

preguiza. *s.f.* Pigritia –ae. V. *tamén* **abulia, apatía, galbana, indiferenza**.

preguizoso –a. *adx. e s.* V. **preguiceiro**.

pregunta. *s.f.* Rogatio, interrogatio, sciscitatio, quaestio, percontatio –onis.

preguntar. *v.tr.* **1.** *Pedir a alguén que diga o que se quere saber*: quaerere, inquirere, exquirere; rogare, interrogare, rogitare; percontari; sciscitari; (*con insistencia, con interese*) quaeritare; (*por que o preguntas?*) quid tu id quaeritas? **2.** *Pedir resposta sobre un tema nun exame*: scientiae probationem facere; scientiam explorare. V. *tamén* **1. 3.** *Ter dúbida sobre algo*: seipsum percontari; secum loqui.

preguntón –ona. *adx. e s.* Curiosus/-a; quaestionator/-trix; gravis, molestus/-a percontator/-trix.

prehistoria. *s.f.* Praehistoria –ae; praehistorica aetas; aetas ante hominum memoriam acta.

prehistórico –a. *adx.* Praehistoricus –a –um; ante hominum memoriam actus ou factus.

preitear. *v.intr.* V. **disputar, litigar**.

preito. *s.m.* V. **litixio**.

prelado. *s.m.* Praesul –ulis; antistes –itis; praelatus –i. V. *tamén* **abade, arcebispo, bispo**.

prelatura. *s.f.* Praelatura, praefectura –ae; praesulis munus ou sedes; antistitium –i.

preliminar. *adx.* **1.** *Que precede ao asunto principal*: praevius –a –um; liminaris, praeliminaris –e; (*exercicio*) praelusio –onis; (*nocións*) (prima) elementa; (*exposición*) praefatio –onis; prooemium –i. *s.m.pl.* **2.** *Conxunto de actos que preparan algo*: initia –orum; paratus, apparatus –us; praeparatio –onis.

preludio. *s.m.* **1.** *Mús. Composición que serve de introdución*: praecentio, praelusio, prolusio –onis. **2.** *Introdución, prefacio, prólogo*: V. estas palabras. **3.** (fig.) *Cousa que anuncia ou presaxia algo*: indicium, initium –i.

prematureo –a. *adx.* **1.** *Adiantado, anticipado*: immaturus, praematurus, festinus, festinatus –a –um; praecox –ocis; (*morte*) immaturus interitus; immatura, acerba, celeris mors; acerbum funus; (*morrer prematuramente*) ante diem cadere; (*morto prematuramente*) immatura morte interceptus; praereptus immature. *s.m.* **2.** *Neno que nace antes do tempo normal*: immaturus infans.

premeditación. *s.f.* Cogitatio, praecogitatio, praemeditatio, deliberatio –onis; consilii deliberatio; considerata excogitatio; (*con premeditación*) cogitatio; consulto; considerate; (ex) destinatio; ex composito.

premeditado –a. *part. e adx.* Praecogitatus –a –um; meditatus et cogitatus.

premeditar. *v.tr.* Cogitare, praecogitare; praemeditari; secum cogitare.

premer. *v.tr.* **1.** *Apertar, calcar, oprimir*: V. estes verbos. **2.** *Espremer, apertar*: V. estes verbos.

premiar. *v.tr.* **1.** *Dar un premio*: praemium dare ou tribuere; praemio donare, afficere ou decorare. **2.** *Gratificar, recompensar, pagar*: V. **gratificar, pagar**.

premio. *s.m.* **1.** *Trofeo, regalo, diploma, etc.*: praemium, pretium –i; remuneratio –onis; palma –ae; (*nos xogos públicos*) brabeum, brabium ou bravium –i; (*copa*) victoriae patera ou calix; (*de ouro, de prata*) aureus, argenteus cantharus; (*primeiro, segundo*) primum, alterum praemium ou

accessit; (*á bondade, á virtude, ao traballo*) benevolentiae, virtutis, diligentiae ou laboris fructus ou pretium. **2.** *Concurso ou competición en que se dan premios*: praemium –i; (*dunha competición*) certaminis pretium; (*dunha victoria atlética*) niceterium –i; (*da montaña*) praemium culminis ou ob consensum montem. **3.** *Ganancia nun xogo*: praemium –i. (*recibir un premio*) praemium capere, accipere, percipere, consequi ou ferre. ♦ *Premio gordo*: (pop.) primum ou maximum praemium aleae publicae. *Premio Nobel*: Nobelianum praemium. *Óscar*: Ansgarianum praemium. V. *tamén diploma, medalla, trofeo*.

premisa. *s.f.* **1.** *Filos. Proposición dun siloxismo*: propositio –onis; praemissa –ae; praeposita ou praemissa sententia. **2.** *Principio, base*: fundamentum, signum –i; origo –inis; indicium –i.

premonición. *s.f.* **1.** *Sensación, soño, visión, etc., que anuncia algo futuro*: praemonitus –us; praemonstratio, praemonitio –onis. **2.** *Circunstancia real que anuncia algo futuro*: praesagium, indicium –i.

***prenda**. *s.f.* V. **peñor, peza**.

prendedor. *s.m.* Fibula –ae; (*do pelo*) acicula –ae; acus crinalis ou comatoria; spicus crinalis; discerniculum –i.

prender. *v.tr.* **1.** *Privar da mobilidade ou fixar algo para que non caia*: vincire; intercipere; (*cun prendedor*) fibula nectere; fibulare; (*cun gancho*) unco rapere ou trahere. V. *tamén amarrar, atar*. **2.** *Coller a alguén para encerralo no cárcere*: in carcerem detrudere, immittere; vincire. V. *tamén aprehender, deter*. **3.** *Acender a luz ou o lume*: V. **acender**. **4.** *Prender lume*: ignem admovere; incendere. V. *tamén acender*. *v.intr.* **5.** *Enganchar, enredar*: V. estes verbos. **6.** *Botar raíces unha planta*: V. **agarrar, arraigar**. **7.** (prop. e fig.) *Fixarse unha cousa en algo transmitíndolle as súas propiedades*: invadere. **8.** *Callar o leite*: coagulari; premi; densari. **9.** *Tatexar levemente*: leviter balbutire, titubare. ♦ *Prender o ou no sono*: somnum capere ou inire. *Prender(lle) o lume a algo*: ignem submovere, admovere, incendere. *Prender na fala*: V. 9.

prensa. *s.f.* **1.** *Máquina que se usa para comprimir*: pressorium –i; pr(a)elum –i; (*da oliva*) tudicula –ae; factorium –i; (*da oliva e da uva*) torcula –ae; torculum –i; torcular ou torcolare –is. **2.** *Prelo,*

imprenta: machina typographica; pr(a)elum typographicum. **3.** (fig.) *Conxunto de publicacións periódicas*: scripta typis edita. V. *tamén periódico*. ♦ *Dar un libro á prensa*: librum typis mandare ou in vulgus edere. *Conferencia de prensa*: V. **conferencia**.

prensar. *v.tr.* Premere, comprimere, exprimere, pressare; pinsare, pinsere, pistare; (*a oliva, a uva*) pr(a)elo subigere ou supponere; pr(a)elo premere; torculus exprimere.

prénsil. *adx.* Adprehendum aptus ou idoneus.

preñado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *preñar*: grvida facta. *adx.f.* **2.** *Que empreñou*: gravida; praegnans –antis. *Tamén s.*: praegnas –atis; feta –ae; mulier gravida, feta, plena; (*a egua está preñada doce meses; a vaca, dez*) equa ventrem fert duodecim menses; vacca, decem. V. *tamén embarazada*. **3.** (fig.) *Pleno, cheo*: satur –ura –urum; fetus, saturatus, confertus, differtus, refertus, plenus –a –um.

preñar. *v.tr.* **1.** *Fecundar unha femia*: V. **embarazar**. *v.intr.* **2.** *Quedar fecundada a femia*: gravem ou gravidam esse ou fieri; ingravescere; ventrem ou partum ferre; uterum ou partum ferre ou gerere; in utero habere ou concipere; filium concipere.

preñe. *part. e adx.f.* **1.** *Preñada*: V. **embarazada, preñada**. *adx.* **2.** (fig.) *Pleno, cheo*: V. **preñado**.

preñez. *s.f.* V. **embarazo**.

preocupación. *s.f.* Sollicitudo –inis; cura –ae. V. *tamén inquietude*.

preocupar. *v.tr.* **1.** *Alarmar, inquietar, intranquilizar*: sollicitare; vexare; angere. V. *tamén alarmar, inquietar*. *v.intr.* **2.** *Inquietar*: sollicitare; aliquid alicui magnae curae esse. V. *tamén inquietar*. *v.pr.* **3.** *Dedicar atención, ocuparse de algo*: curare; animum defigere ou intendere; (*pola fama*) gloriae servire. **4.** *Inquietarse*: curare; studere; sollicitum, anxium esse; anxie moveri; turbari; vexari; anxiani; curis torqueri; (*non me preocupa que o teñas por amigo*) nihil moror eum tibi esse amicum.

preparación. *s.f.* Paratio, apparatio, praeparatio, comparatio, subactio –onis; (*dunha comida*) concinnatio –onis; (*dun medicamento*) medicamenti, medicaminis compositio ou temperatio; (*do mel*) confectura mellis; (*do orador, do profesor*) meditatio –onis; (*de cores*) temperatura

–ae. V. **tamén organización**. ♦ *Toda a vida dos filósofos é unha preparación para a morte: tota philophorum vita commentatio mortis est. Falou sen preparación: imparatus, subito dixit; subito deprehensus, extemporalis ou extemporaliter locutus est ou orationem habuit.*

preparado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *preparar*: paratus, apparatus, praeparatus, instructus, confectus, coctus, expeditus, cogitatus, compositus –a –um. *adx.* **2.** *Que serve para o que se expresa: aptus, idoneus –a –um.* V. **tamén** 1. **3.** *Que ten unha gran preparación: cultus, excultus, doctus, eruditus, paratus, instructus –a –um.* *s.m.* **4.** *Composto resultante de varias substancias: confectio, temperatio, compositio, mixtio –onis; medicamentum –i; medicamen –inis; medica-tio –onis.*

preparador –ora. *s.* V. **adestrador**.

preparar. *v.tr.* **1.** *Amañar, arranxar:* parare, apparare, praeparare; instruere; curare, accurare. V. **tamén amañar**. **2.** *Organizar:* parare; instruere; ordinare; disponere; (*uns xogos, unhas vodas, un banquete*) ludos apparare; nuptias adornare; convivium parare, apparare, comparare, instrue-re ou ornare. **3.** *Facer que alguén estea listo para algo:* parare; animum parare; animos formare. **4.** *Estudar para un exame:* se parare, se praeparare; se periculo subeundo ou ad periculum subeundum instruere ou parare. *v.pr.* **5.** *Disponerse ante unha situación que hai que afrontar:* se parare, se praeparare, se comparare; se instruere; se accingere; (*para escapar*) fugam parare, apparare, meditari; de fuga cogitare; (*para marchar*) se ad iter comparare; profectioem parare; pa-rare proficisci; (*para falar*) secum meditari; se instruere; (*estar preparado para todo*) ad omnia quaecumque fors tulerit paratum esse. **6.** *Haber sinais de que algo vai ocorrer:* imminere; impen-dere; instare.

preparativos. *s.m.pl.* Paratus, apparatus –us; apparatus –onis; (*para unha comida*) concinnatio, conditio –onis; conditura –ae; (*facen todos os preparativos*) omnia parare.

preparatorio –a. *adx.* Praeparatorius –a –um; (*exercicio*) prolusio –onis.

preponderancia. *s.f.* Auctoritas –atis; principatus –us; praevalentia –ae; (*tela*) praevalere; praepollere; excellere; plus ou plurimum valere; penes aliquem vim omnem esse.

preponderante. *adx.* Praevalens, praepollens, excellens –entis; gravior –ius.

preposición. *s.f. Gram.* Praepositio –onis.

preposicional. *adx.* Praepositivus –a –um.

prepotencia. *s.f.* Praepotentia, arrogantia, superbia –ae.

prepotente. *adx.* e *s.* Praepotens –entis, arrogans –antis; superbus –a –um; (*mostrarse así*) insolenter se gerere.

prepucio. *s.m.* Praeputium –i; cutis circa glandem; pellicula –ae.

prerrogativa. *s.f.* Praerogativa –ae; ius, iuris; privilegium –i. ♦ *O cabreo é unha prerrogativa dos reis: ira quasi insigne regium est.*

presa. *s.f.* **1.** *Manda, presada:* pugnus, pugillus, manipulus –i; (*de espigas*) merges –itis. **2.** *Encalco:* aqua compressa ou stagnans; aquae stagnatio; aquarum obex; V. **tamén encalco**. **3.** *Por ext., volume de auga almacenada nun encoro:* V. **encalco**. **4.** *Canle que leva a auga desde un río:* incile –is; (*nas minas*) corrugus –i; agoga –ae. **5.** *Cousa que se colle á forza despois dunha loita:* V. **botín** ².

présa. *s.f.* **1.** *Rapidez con que se fai algo:* celeritas –atis; festinatio, acceleratio, maturatio, prope-ratio –onis; properantia –ae. V. **tamén apresuramento**. **2.** *Apuro:* V. esta palabra. ♦ *Dar présa:* urgere; instare. *Ter présa:* tempus aliquem urgere. *Á(s) présa(s), a toda présa:* properanter, festinanter; quam citissime; praepropere; prope-ratim; magnis itineribus. *Facer algo á présa:* sata-gere. V. **tamén apresurarse**. *Marchou á présa á cidade:* rapidus in urbem invecus est. *Canta máis présa, máis vagar, vísteme devagar que teño présa ou quen se dá moita présa acaba máis tarde:* festina lente; festina ad eventum, sed lente; qui nimium properat serius absolvit. *Obra feita á présa e correndo:* tumultuarium, appropertatum, praeceps opus. *É mester andar á présa:* mature factio opus est.

presada. *s.f.* V. **presa**.

presaxiar. *v.tr.* V. **augurar, predicir**.

presaxio. *s.m.* **1.** *Premonición, presentimento:* praesensio –onis; praesagium, indicium –i; signum –i; strena –ae. **2.** *Sinal ou indicio dun suceso futuro:* omen –inis; praedictum –i; augurium, auspicium –i; (*bo, mal presaxio*) omen bonum, secundum ou faustum; omen triste ou infaus-

tum; (*con bo, con mal presaxio*) avi bona ou secunda, avi mala ou sinistra. V. *tamén augurio, auspicio*.

presbiterio. *s.m.* **1.** *Parte da igrexa que rodea o altar:* presbyterium –i. **2.** *Reunión de presbíteros co bispo:* presbyterium –i; consilium presbyterale.

presbítero. *s.m.* Presbyter –eri; sacerdos –otis.

prescindir. *v.intr.* Omittere, praetermittere; se privare; abstinere; nullam rationem alicuius rei habere. ♦ *Para prescindir doutras cousas:* ut alia omittam ou praetermittam.

prescribir. *v.tr.* **1.** *Dispoñer, ordenar:* praescribere; iubere; praecipere; definire; statuere, praestituere, constituere. **2.** *Receitar:* medicamen ou remedium praescribere; (*deben tomarse só os medicamentos que se prescribiron*) iis tantum utendum medicamentis quae proposita sunt. *v.intr.* **3.** *Der. Adquirir ou perder un dereito por pasar un tempo establecido:* (*adquirir*) usucapere; longa possessione, vetustate acquirere; (*perder*) usucapi; interciderere; (*a herdanza prescribiu*) hereditas usu capta est; (*unha acción xudicial prescribe*) actio intercidit ou extinguitur.

prescripción. *s.f.* **1.** *Adquisición ou extinción dun dereito polo paso do tempo:* usucapio –onis; ius usucapiendi. **2.** *Norma, precepto:* praescriptio –onis; praescriptum, praeseptum, iussum –i; lex, legis; norma, regula –ae. **3.** *Receta médica:* praeceptum, iussum, placitum –i; imperium –i; medicum praeceptum; medici praescriptum ou iussum; (*facer unha receita*) curationem praescribere.

presebe. *s.m.* Praesepe –is; praeseptum –i. V. *tamén comedeira*.

***presencia.** *s.f.* V. **presenza**.

presenciar. *v.tr.* Adesse, interesse; adstare; praesto esse; coram adesse; in conspectu adstare.

presentación. *s.f.* **1.** *Acción de presentar ou presentarse:* admissio, introductio, exhibitio –onis. **2.** *Maneira de estar presentada unha cousa:* adspectus –us.

presentador –ora. *s.* Praeco –onis; introductor, apparitor, oblator/-trix; (*dun espectáculo*) ludi praeco.

presentar. *v.tr.* **1.** *Mostrar:* porrigere; offerre; tradere; tendere; dare; praebere; ostendere, ostentare; (*unha lei*) legem ferre, rogare ou suadere. **2.** *Ter algo máis ou menos visible:* ostendere, os-

tentare; praebere. **3.** *Facer coñecer unha persoa a outra:* tradere; ad aliquem, in conspectum alicuius ducere; (*ser presentado*) per aliquem alium adire ou convenire. **4.** *Anunciar un espectáculo:* ludi praeconomem, apparitorem in proscaenium esse; in publicum prodire; ludum, spectaculum nuntiare. *v.pr.* **5.** *Comparecer:* sese offerre; se ostendere; praesto esse; adesse; comparere; in conspectum venire, adire, prodire ou se dare; oculis ou in conspectum sese offerre; occurrere. **6.** *Participar nun exame:* comparere; periculo adesse. **7.** *Ter lugar, ocorrer:* evenire; obici; incidere, interciderere; (*a ocasión*) occasionem occurrere, dari, offerri; (*se se presenta a ocasión*) cum res ipsa feret. ♦ *Presentar armas:* arma efferre; arma obsequii causa exhibere; elatis armis aliquem salutare.

presente. *adx.* **1.** *Que se atopa no mesmo lugar ou á vista:* praesens –entis; adstans –antis; (*estando el presente*) illo praesente, adstante, inspectante; coram eo; (*estar presente*) V. **presenciar**. **2.** *Actual:* praesens –entis; instans –antis; (*un peligro presente*) ingruens periculum; (*no momento presente*) in praesentia; in praesenti; hoc ou praesenti tempore; nunc. V. *tamén actual, agora*. *s.m.* **3.** *Tempo actual:* praesens –entis; praesens tempus; praesentia, instantia –ium; quae sunt, quae adsunt, quae fiunt, quod instat. **4.** *Gram. Tempo verbal que expresa unha acción que ocorre no momento en que se fala:* praesens –entis; praesens ou instans tempus. **5.** *Agasallo, regalo:* munus –eris; donum –i; (*pequeno*) minusculum –i; exiguum, parvum, minimum minus; (*grande*) magnum, amplum, praeclarum, pulchrum, pretiosum munus. ♦ *Ter presente:* ante oculos ou in promptu habere; (animo) obversari; (*téñote sempre presente*) totus mihi in oculis es; (*teño presente aquel tempo*) solet mihi venire in mentem temporis illius. *De corpo presente:* corpore insepulto. *Polo presente:* in praesenti; in ou ad praesens (tempus); ut nunc se res habet.

presentimento. *s.m.* Praesagium –i; praedivinatío, praesagitio, praesensio –onis; odor –oris; (*tiña eu o presentimento cando saía da casa de que ía en van*) praesagibat mi(hi) animus frustra me ire quom exhibam domo. V. *tamén premonición, presaxio*.

presentir. V. **barruntar, intuír**.

presenza. *s.f.* **1.** *Feito de estar presente:* praesentia –ae; (*canto ben me faría a túa presenza!*) quantum mihi praesens prodesses! **2.** *Aspecto exterior:* os, oris; corporis habitus. ♦ *En presenza de alguén:* coram aliquo; adversus aliquem; ante oculos ou sub alicuius oculis; (*na miña, na túa presenza, na del, na do pobo*) in conspectu meo, me audiente, coram me, me palam, me adversum; coram te, te palam; illo praesente ou adstante; coram eo; palam ou coram populo. *Presenza de ánimo:* animus praesens; animi praesentia; (*dío con presenza de ánimo*) fac animo haec praesenti dicas; (*ter presenza de ánimo*) animo praesenti uti. *Facer acto de presenza:* praesentiam corporis praebere; praesentiam sui facere; adesse.

preservar. *v.tr.* Praemunire; tueri, tutari; defendere; vindicare.

preservativo. *s.m.* V. **condón.**

presidencia. *s.f.* **1.** *Cargo de presidente:* praefectura –ae; praesidis dignitas, munus ou officium. **2.** Por ext., *o presidente:* V. esta palabra. **3.** *Duración do mandato do presidente:* praefecturae tempus. **4.** *Exercicio de presidente:* praesidis munus ou officium. **5.** *Residencia do presidente:* praesidis sedes ou conclave.

presidencial. *adx.* Praesidialis –e.

presidencialismo. *s.m.* Summum praesidis imperium.

presidente –a. *s.* Praeses –idis; princeps –ipis; moderator/-trix; praefectus, praepositus/-a. ♦ *Presidente do Goberno, da República:* Reipublicae Praeses. *Presidente honorario:* praeses honoris causa.

presidiario –a. *s.* V. **preso.**

presidio. *s.m.* V. **cadea, cárcere, prisión.**

presidir. *v.tr.* Praeesse; praeficere; regere; gubernare; moderari; praesidere; procurare.

presilla. *s.f.* Ansula, fibula –ae.

presión. *s.f.* **1.** *Acción de apertar:* pressura –ae; compressio –onis; nisis –us. **2.** *Forza que actúa sobre unha superficie:* pressus –us; pondus –eris. **3.** (fig.) *Influencia sobre alguén para que actúe:* sollicitatio –onis; (*exercela*) urgere; instare.

***presionar.** *v.tr.* V. **premer.**

preso –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *prender:* captus, vincus –a –um; in custodiam datus, conditus ou coniectus; in vincula traditus ou

deductus. *adx.* **2.** *Dominado por algo:* incensus, raptus, abreptus, coactus –a –um; (*preso do amor, do furor*) amore, furore incensus ou captus. *s.* **3.** *Persoa que está en prisión:* captivus/-a; in carcere conditus/-a ou inclusus/-a vir/femina.

presoiro. *s.m.* Coagulum –i.

prestameiro –a. *s.* Praestimonio fruens vir/femina.

prestamista. *s.* Mutuator, fenerator, commodator; creditor/-trix; mutuans vir/femina.

préstamo. *s.m.* Pecunia mutua ou posito pignore credita; commodatio –onis; mutuum –i; fenus –oris. V. *tamén* **empréstito.**

prestar. *v.tr.* **1.** *Deixar, emprestar:* commodare; utendum aliquid tradere; (*trigo*) mutuum frumentum dare; (*díñeiro*) mutuum pecuniam dare; pecuniam credere ou deferre, fenorari ou fenori dare. V. *tamén* **deixar.** *v.intr.* **2.** *Sentar ben:* V. **aproveitar.** *v.pr.* **3.** *Ter as calidades idóneas para un fin:* aptum, idoneum, utilem esse; valere. **4.** *Ofrecerse para algo:* manum alicui commodare; auxilium dare ou ferre; adiutorem esse ou se praebere; se accommodare; obsecundare; obsequi; operam praebere, navare ou dare; (*mutuamente*) mutuo operam dare. ♦ *Tomar prestado:* mutuare.

presteza. *s.f.* Celeritas, velocitas, agilitas –atis; diligentia –ae.

prestidixitación. *s.f.* V. **ilusionismo, maxia.**

prestidixitador –ora. *s.* Pilarius/-a; ventilator/-trix. V. *tamén* **ilusionista, mago.**

prestixiar. *v.tr.* Auctoritatem, pondus, nomen afferre.

prestixio. *s.m.* Existimatio –onis; auctoritas –atis; pondus –eris; nomen –inis; amplitudo –inis.

presto –a. *adx.* **1.** *Rápido:* celer –eris –ere; velox –ocis; acer, acris, acre **2.** *Preparado:* promptus, paratus, expeditus, instructus, accinctus –a –um; (*estar presto*) praesto, paratum esse ou adesse. *adv.* **3.** *Con rapidez:* praesto; cito; celeriter; celerrime; sine mora; propere, praepropere; festinanter. **4.** *Mús.* *Con rapidez:* praesto; festinanter.

presumido –a. *adx.* Arrogans –antis; vanus, elatus, superbus, gloriosus, lascivibundus, tumidus, inflatus –a –um.

presumir. *v.intr.* **1.** *Alardear:* gloriari; se iactare; se extollere; nimium sibi confidere. V. *tamén*

alardear. 2. *Campar*: nimiam curam corporis habere; nimis comptum se praebere. **3.** *Xulgar probable algo*: conicere, coniectare; praesumere; suspicari.

presunción. s.f. 1. *Calidade de presumido*: audacia, arrogancia, superbia, confidentia –ae. V. *tamén chulería, fachenda. 2.* *Opinión baseada en indicios*: coniectura –ae; praesensio, suspicio –onis.

presunto –a. adx. Coniecturalis, credibilis, opinabilis, possibilis –e; habitus, praesumptus, existimatus, opinatus –a –um; (*presunto asasino*) opinabilis, coniecturalis homicida.

presuntuoso –a. adx. V. **fachendoso, presumido.**

presupoñer ou presupor. v.tr. 1. *Supoñer de antemán*: fingere; ponere, supponere; facere; suspicari; arbitrari. **2.** *Requirir algo a existencia doutra cousa*: continere; involvere; amplecti; includere.

presupostar. v.tr. Aestimare; computare, suppurare; sumptus praevidere ou in antecessum aestimare; sumptus ad calculos vocare; rationem ducere.

presuposto. s.m. 1. *Dato que se presupón*: suppositio –onis; suppositum –i. **2.** *Cálculo anticipado, orzamento*: praesumpta computatio; sumptus in antecessum aestimatio.

pretendente. s.m. 1. *Home que pretende unha muller*: procus –i; petitor –oris; sponsus –i. **2.** *Persoa que reivindica o trono dun país*: regni affectator/-trix ou aemulus/-a.

pretender. v.tr. 1. *Ter a intención de facer ou ser algo*: petere; praetendere; postulare; affectare; (*que pretenden eses miserables?*) quid sibi volunt hi miseri? **2.** *Afirmar algo difícil de crer*: contendere; affirmare; (*as cousas que lle parecen verdadeiras, pretende que lle parezan aos demais*) quae sibi vera videntur, ea ceteris vera videri vult. **3.** *Tratar un home de facerse noivo dunha muller*: gratiam alicuius fovere, aucupari ou captare. V. *tamén cortexar, corte* (facer a).

pretensión. s.f. 1. *Acción de pretender, cousa que se pretende*: postulatio, petitio, ostentatio, contentio –onis; postulatum –i. **2.** *Vaidade*: vanitas, inanitas –atis; iactantia –ae; iactatio –onis. V. *tamén presunción.* ♦ *Ter moitas pretensións*: magna conari; maiora sperare; altius spirare; nubes et inania captare; maiora viribus audere.

pretensioso –a. adx. 1. *Fachendoso, fatuo, presumido, presuntuoso*: putidus, affectatus –a –um. V. *tamén fachendoso, presumido. 2.* *Que pretende acadar ou ser algo que está por encima das súas posibilidades*: arrogans –antis; insolens –entis. **3.** *Ambicioso*: V. esta palabra.

pretérito –a. adx. 1. *Pasado*: praeteritus –a –um. V. *tamén antecedente, anterior, precedente. s.m. 2.* *Gram. Tempo que expresa accións pasadas*: praeteritum –i. V. *tamén pasado.*

pretexto. s.m. Causa –ae; species –ei; nomen –inis; obtentus, praetextus –us; praetextum –i. ♦ *Alegar, buscar un pretexto*: causam praetextere, interponere ou iactare; causas confingere ou quaerere. *Baixo pretexto de complot*: nomine coniurationis; (*de concertar un tratado*) sub umbra foederis; (*de cumprir un deber*) per speciem officii; titulo officii.

preto –a. adx. 1. *Apertado, tupido*: densus, spissus, crassus, confertus –a –um. V. *tamén apertado. adv. 2.* *A pouca distancia no espazo ou no tempo*: V. **cerca.** ♦ *De preto*: V. **cerca** (de). *Preto de*: V. **cerca de.**

prevalecer. v.intr. Vincere; superare; valere; polle-re; plus ou plurimum valere; excellere; praestare; superiorem ou validiorem esse; aliquam rem alicui rei anteponi.

prevaricación. s.f. Praevaricatio –onis.

prevaricador –ora. s. Praevaricator/-trix; improbus/-a vir/femina.

prevaricar. v.intr. Praevaricari; improbe se gerere; (*por diñeiro*) fidem venalem habere.

prevención. s.f. Cautio –onis; providentia –ae; (*prexuízo*) praeceptio –onis; (*sospeita*) suspicio –onis.

preventivo –a. adx. Praeveniens, praemuniens –entis; praeoccupans –antis; ad praecavendum aptus. ♦ *Medidas preventivas*: provisio –onis. *Tomar medidas preventivas*: cavere, praecavere. *Facer unha cura preventiva*: morbo curatione occurrere. *Prisión preventiva*: custodia ad praecavendum.

prever. v.tr. Videre, praevidere, providere; prospicere; praesciscere; praesagire; praesentire, divinare, praedivinare; augurare/-ari; ominari; conicere; odorari; olfacere; animo prospicere; futura praesumere ou cogitatione praecipere. ♦ *Teño todo previsto*: omnia praecipi.

previo –a. *adx.* Praevius –a –um. ♦ *Previo pacto:* pactione facta. *Previo aviso:* nuntio dato.

previr. *v.tr.* **1.** *Advertir, avisar:* V. estes verbos. **2.** *Tratar de evitar algo malo:* praevenire, antevnire; praevertere, antevertere; antecedere; occupare, praecoccupare; praecedere; praecipere; praeripere; obviare; impedire; (*unha enfermidade*) morbo occurrere. *v.pr.* **3.** *Tomar as medidas para evitar un mal:* cavere, praecavere; occurrere; se munire; cautionem adhibere.

previsión. *s.f.* Augurium –i; praescitum –i; praesumptio –onis; (*contra a previsión*) praeter opinionem; citra omnium opinionem ou spem. ♦ *En previsión do futuro:* in posterum; in futurum. *En previsión de que che ocorra algún mal:* ne forte aliquid malum tibi eveniat.

previsor –ora. *adx.* Praevicens, providens –entis; (in) futurum, longe prospiciens ou providens; cautus providusque.

previsto –a. *part. e adx.* Praevisus, provisus –a –um. ♦ *Isto está previsto pola lei:* hoc lege cautum est. *Cousas que non están previstas pola lei:* quae in lege non appellantur.

prexudicar. *v.tr.* V. **danar.**

prexudicial. *adx.* V. **daniño, malo, pernicioso.**

prexuízo. *s.m.* **1.** *Opinión feita sen a debida experiencia:* praeceptio, praesumptio –onis; praeiudicium –i; praeiudicata, falsa, ficta ou praesumpta opinio; inepta persuasio. **2.** *Dano, perda:* V. estas palabras. ♦ *Danos e prexuízos:* damna et incommoda.

prezado –a. *adx.* Pretiosus, carus, dilectissimus –a –um; insignis –e; magni pretii; magni habitus.

prezo. *s.m.* **1.** *Cantidade de diñeiro que se asigna a unha cousa:* pretium –i; (*prezo fixo*) pretium praestitutum; (*poñer un prezo*) pretium statuere, constituere, ponere, imponere; (*discutir un prezo*) de mercede agere; (*acordar un prezo*) pretium pacisci ou pangere; (*prezo alto, baixo*) magnum, parvum pretium ou vilitas –atis; (*a baixo, a baixísimo prezo*) vili, parvo, minimo, vilissimo pretio; (*a maior, menor prezo*) pluris, minoris; (*por ningún prezo*) nullo pacto; nullo modo; nulla condicione; (*a que prezo?*) quanti emptus ou addictus?; (*a que prezo se venden os porcos?*) quibus hic pretiis porci veneunt?; (*vender o mesmo trigo a dous prezos diferentes*) duobus pretiis

unum et idem frumentum vendere; (*sobe o prezo da cesta da compra*) annona ingravescit. **2.** (*fig.*) *O que custa conseguir algo:* pretium –i; labor –oris; nisus –us; contentio –onis.

prima ¹. *s.f.* **1.** *Gratificación:* V. esta palabra. **2.** *Cantidade que o asegurado paga ao asegurador:* initae ou pactae cautionis pretium ou summa.

prima ². **1.** *Antig. Primeira etapa do día entre os romanos:* prima hora diei; (*da noite*) prima vigilia. **2.** *Primeira e máis delgada corda dalgúns instrumentos musicais:* fidium tenuissima chorda. **3.** *Hora canónica:* prima (hora post laudes).

primacía. *s.f.* **1.** *Calidade de ser o primeiro:* primatus, principatus –us; imperium –i; summa imperii **2.** *Preferencia, prioridade:* V. estas palabras.

primado. *s.m.* Primatus, principatus –us; primae partes; summa dignitas.

primar ¹. *v.intr.* *Ser considerado o primeiro:* principem locum obtinere; principem haberi ou duci.

primar ². *v.tr.* *Conceder unha prima:* V. **gratificar, premiar.**

primario –a. *adx.* **1.** *Primeiro no tempo ou de primeiro grao:* primus, primarius, elementarius –a –um. **2.** *Principal:* primus, praecipuus –a –um. ♦ *Ensino primario:* ludus litterarius; prima litterarum elementa. V. **tamén ensino.** *Era primaria:* aetas prima; aevum primum.

primates. *s.m.pl.* Primates –um; (*sing.*) primas –atis.

primavera. *s.f.* Ver, veris; vernum tempus; prima aestas; (*na primavera*) vere; verno tempore; (*ao principio da primavera*) vere primo ou novo; vere ineunte; (*ao final*) vere extremo; (*a primavera da vida*) aetatis flos ou ver; viridis aetas; viride aevum; virides anni.

primaveral. *adx.* Vernus –a –um; vernalis –e.

primeiro –a. *num.ord.* **1.** *Que vai antes de todo ou todos:* primus –a –um; (*entre dous*) prior –ius.

2. *O mellor ou máis importante:* primus, praecipuus –a –um; princeps –ipis. **3.** *Necesario, urxente:* primus, praecipuus –a –um; (*as primeiras necesidades*) vitae usus necessarii. *adv.* **4.** *Antes de todo:* primum; in primis; prius; antea; ante omnia; (*primeiro falarei das enfermidades, despois dos seus remedios*) ante dicam de morbis, tum de remediis. ♦ *Fuches o primeiro en chegar:* primus venisti. *Era o primeiro na loita:* princeps in proelium ibat. *O primeiro do mes:* kalendae

–arum; primus dies mensis. *A primeira vista*: primo intuitu, adspectu *ou* obtutu; ex prima fronte. *O primeiro da clase*: antescholarius –i; primus *ou* princeps inter discipulos. *Primeira bailarina*: praesultrix –icis.

primicia. *s.f.* **1.** *Primeiro froito dunha colleita*: primitia –ae (*ús. máis en pl.*); frugum primitiae; novi fructus *ou* proventus. **2.** *Imposto que se pagaba á Igrexa*: primitiae –arum. **3.** (*fig.*) *Primeira noticia, novidade*: V. **novidade**.

primitivo –a. *adx.* **1.** *Inicial, orixinal*: primus, pristinus, primigenius *ou* primigenus –a –um. **2.** *Pouco refinado, rústico*: rudis –e; incultus, rusticus –a –um. **3.** *Relativo ás poboacións da prehistoria*: priscus, antiquissimus, vetustissimus –a –um; (*homes primitivos*) prisca gens mortalium; primi mortalium; primi *ou* antiquissimi homines. **4.** *Ling. Que non deriva doutra palabra*: primus, primigenius –a –um; (*palabras primitivas*) primitiva, primigenia *ou* nativa verba.

primixenio –a. *adx.* Primigenius *ou* primigenus –a –um.

primo –a. *s.* (*Por parte do pai*) patruelis –is; (*por parte da nai*) matruelis –is. V. *tamén* **curmán**. ♦ *Materia prima*: V. **materia**. *Número primo*: V. **número**.

primor. *s.m.* Res mira; pulchritudo –inīs; species –ei; venustas –atis; artificium –i.

primordial. *adx.* Primordialis –e. V. *tamén* **básico, capital, crucial**.

primoroso –a. *adx.* Perpolitus, perfectus, delicatus –a –um; affabre factus; elegans –antis.

primoxénito –a. *adx.* e s. Primogenitus –a –um; (*entre dous*) maior natu; (*entre máis*) maximus/a natu; primogenitus/-a; maximus filius; maxima filia.

princesa. *s.f.* Regia virgo; regis filia; principissa –ae; regia stirps.

principado. *s.m.* **1.** *Calidade ou título de príncipe*: principatus –us. **2.** *Territorio gobernado por un príncipe*: principis dicio (ditio); principatus –us.

principal. *adx.* Principalis –e; primus, praecipuus, potissimus –a –um. V. *tamén* **básico, capital, crucial**.

príncipe. *s.m.* **1.** *Soberano (nalgúns países)*: rex, regis; supremus moderator. **2.** *Fillo herdeiro da coroa, fillo de rei ou de raíña*: regis filius; regius

puer; iuvenis *ou* adolescens; princeps –ipīs; (*os príncipes*) regia stirps. ♦ *O príncipe dos poetas*: poetarum princeps; summus *ou* maximus poeta. *O príncipe azul*: princeps aureus *ou* in somniis visus.

principiante. *s. e adx.* Novitius –i; tiro –onis. V. *tamén* **inexperto, novato**.

principiar. *v.tr.* **1.** *Dar principio*: incipere; inchoare; inire; ingredi; instituire, initium facere, dare *ou* instituire. *v.intr.* **2.** *Ter principio unha cousa*: incipere; ordiri; initium habere, capere; oriri; coepisse. V. *tamén* **comezar**.

principio. *s.m.* **1.** *Comezo, inicio*: V. **comezo**. **2.** *Regra moral*: principium, fundamentum, praceptum, iudicium –i; ratio –onis; vitae *ou* vivendi ratio; mores et instituta; (*filosófico*) sententia –ae; decretum, institutum –i. V. *tamén* **conviccións, crenzas, ideas**. **3.** *Idea que serve de base*: principium, fundamentum –i. **4.** *Idea fundamental dunha disciplina*: initia, elementa, primordia, rudimenta, incunabula –orum. **5.** *Compoñente*: principium –i; fons, fontis; primordia, elementa –orum; semina –um. ♦ *A principios*: (*do verán*) aestate ineunte; aestatis initio; (*da noite*) prima nocte. *En principio*: pro tempore; rebus sic stantibus. *Ao principio*: primo; initio. *Do principio ao fin*: a capite ad calcem; ab ovo usque ad mala

prior. *s.m.* Coenobii antistes, moderator *ou* magister.

priorado. *s.m.* Coenobii magisterium; prioratus –us.

prioresa. *s.f.* Coenobii antistita, moderatrix *ou* magistra.

prioridade. *s.f.* Primus, prior *ou* princeps locus; momentum –i; gravitas –atis. V. *tamén* **preferencia, primacía**.

prioritario –a. *adx.* Primus –a –um; gravior, potior –ius.

prisión. *s.f.* Carcer –eris; custodia –ae; vincula –orum; catenae –arum. V. *tamén* **cadea, cárcere**.

prisioneiro –a. *s.* V. **preso**.

prisma. *s.m.* Prisma –atis.

prismáticos. *s.m.pl.* Bina perspicilla; geminum perspicillum *ou* telescopium; binocular –aris; bilenticula –ae; (*de teatro*) perspicilla theatralia *ou* theatrica.

privación. *s.f.* **1.** *Acción de privar, de ser privado ou de privarse:* privatio, amotio, spoliatio –onis. **2.** *Circunstancia de carecer de algo:* amissio –onis; (*da vista*) caecitas –atis; luminis orbitas; (*da liberdade*) libertatis ademptio. **3.** *Necesidade:* inopia –ae.

privado –a. *adx.* **1.** *Falto de algo:* orbatus, orbus, spoliatus, nudatus, vacuus, viduus, viduatus –a –um; inops –opis; (*de razón*) rationis expers; (*de sentido común*) prudentiae inanis. **2.** *Particular, de acceso restrinxido:* prohibitus, vetitus –a –um. **3.** *Que non pertence ao Estado:* privatus –a –um. **4.** *Persoal, particular:* privatus, secretus –a –um. **V. tamén individual, particular, persoal.** ♦ *En privado:* privatim. *Vida privada:* vita privata ou interior. *Retirarse á vida privada:* in otium se referre. *Por iniciativa privada:* privato consilio.

privar. *v.tr.* **1.** *Impedir:* privare; orbare; spoliare; nudare, denudare; destituere; exuere; adimere; tollere; fraudare, defraudare. **2.** *Facer que alguén deixe de ter algo:* privare, orbare; impedire; (*da comida*) cibum alicui subtrahere; (*da liberdade*) libertatem alicui adimere; (*dun dereito*) ius alicui adimere; a iure prohibere. **v.pr.** **3.** *Renunciar a gozar de algo:* sibi aliquid negare; se privare; se abstinere; (*de viño, de comida*) vino se abstinere; cibo, victu suo se defraudare.

privativo –a. *adx.* **1.** *Propio, exclusivo:* proprius –a –um; peculiaris, singularis –e; (*tes algunhas calidades privativas*) sunt quaedam in te singularia. **2.** *Que expresa ou causa a privación de algo:* privativus, derogativus –a –um.

privatizar. *v.tr.* Ad privatam administrationem ou ad privatos cives transferre ou transmitters.

privilexiado –a. *adx.* **1.** *Que goza de privilexio(s):* privilegio, beneficio donatus, munitus ou insignis. **2.** *Extraordinario, moi destacado:* singularis, insignis –e; praestans –antis.

privilexiar. *v.tr.* Privilegium dare; privilegio donare ou munire.

privilexio. *s.m.* Privilegium, beneficium –i; praerogativa –ae; exceptio –onis; immunitas –atis. ♦ *Que entre os cidadáns non haxa privilexios:* aequum inter omnes cives ius sit.

***pro.** *s.m.* **V. prol.**

proa. *s.f. Mar.* Prora –ae.

proba. *s.f.* **1.** *Testemuña, argumento para demostrar a verdade ou a falsidade:* probatio, ratio

–onis; documentum, argumentum, testimonium –i. **2.** *Exame:* V. esta palabra. **3.** *Cantidade pequena para verificar como é a totalidade:* specimen –inis; indicium, experimentum –i. **4.** *Ensaio, experimento:* experimentum –i; experientia –ae; periculum –i; probatio, tentatio, periclitatio –onis; (*do ouro*) obrussa –ae; (*ouro puro, sometido a proba*) aurum ad obrussam; (*para actuar en teatro ou cine*) scaenicae aptitudinis exploratio; cinematographicum experimentum. **5.** *Operación matemática con que se verifica outra:* probatio, confirmatio –onis. ♦ *Someter a unha proba severa:* ad obrussam exigere.

probabilidade. *s.f.* Probabilitas –atis; verisimilitudo –inis.

probable. *adx.* Probabilis, verisimilis –e; vero similis. ♦ *É probable:* fieri potest. *É probable que ...:* fieri potest ut ... (*con subx.*); verisimile ou probable est ... (*con inf.*). *É pouco probable que ...:* vix est credendum ... (*con inf.*).

probar. *v.tr.* **1.** *Facer patente a verdade:* probare, approbare; coarguere; pervincere, convincere; fidem facere; argumentis stabilire, firmare, confirmare ou comprobare; argumenta afferre. **2.** *Ensañar, experimentar:* V. estes verbos. **3.** *Poñer unha roupa para ver como senta:* experiri. **4.** *Catar, degustar:* degustare; libare, delibare. **5.** *Comer ou beber: (non probei bocado) nihil omnino manducavi.* **V. depenicar, lambiscar, picar.** **v.pr.** **6.** *Intentar, tentar:* tentare; periclitari; experiri; facere conari; aliquid faciendum suscipere.

probeta. *s.f.* Specillum –i.

problema. *s.m.* **1.** *Cuestión da que se pide unha solución:* problema –atis; quaestio –onis; causa –ae. **2.** *Cuestión complicada:* difficultas –atis; res obscura ou difficilis; nodus –i; negotium –i.

problemática. *s.f.* **V. problemático.**

problemático –a. *adx.* **1.** *Que presenta problemas:* dubius, ambiguus, incertus, problematicus, negotiosus –a –um; anceps –ipitis; difficilis, disputabilis –e. *s.f.* **2.** *Conxunto de problemas:* quaestionum complexus ou summa; quaestiones –um; (*ético-sociais*) morales socialesque quaestiones.

procacidade. *s.f.* Procacitas, protervitas –atis; impudentia, petulantia, insolentia –ae. **V. tamén atrevemento, descarro, insolencia.**

procaz. *adx.* Procax –acis; impudens –entis; petulans –antis; protervus –a –um. V. *tamén* **atrevido, descarado, impúdico, insolente.**

procedemento. *s.m.* **1.** *Fórmula, medio, método:* V. estas palabras. **2.** *Conxunto de regras que determinan unha acción xudicial ou administrativa:* ritus iudiciarius; via, iter iudicandi; ordo iudicii; processus –us; inquisitio, disquisitio, quaestio, actio –onis.

procedencia. *s.f.* Origo –inis; fons, fontis; principium –i; stirps, stirpis.

procedente. *adx.* **1.** *Que procede dun lugar ou cousa:* oriens, nascens, proveniens –entis; oriundus, ortus –a –um; (*de familia nobre*) nobili genere natus. **2.** *Que se axusta ao establecido, oportuno:* V. **acertado, adecuado, apropiado, oportuno.**

proceder ¹. *v.intr.* **1.** *Descender, derivar:* V. estes verbos. **2.** *Realizar algo dun certo xeito: (proceder, portarse con alguén) se gerere; (ben, mal) liberaliter, improbe aliquem tractare; probe ou bene, improbe ou nefarie agere; bene, male de aliquo mereri.* V. *tamén* **actuar.** **3.** *Der. Axustarse ao establecido:* iure et legibus cognoscere; in aliquem ou in crimen alicuius inquirere. **4.** *Axustarse ao que dita a oportunidade, o sentido común:* aequum, iniquum esse; (*procede, non procede*) decet, dedecet. ♦ *Con el procedeuse moi axeitadamente:* cum illo quidem optime actum est.

proceder ². *s.m.* *Modo de actuar:* agendi ou vitae ratio ou modus; (*mal proceder*) indignum facinus; improbitas –atis. V. *tamén* **comportamento, conduta.**

prócer. *s.m.* Procer –eris; optimas, primas –atis.

procesal. *adx.* V. **procesual.**

procesador. *s.m.* *Inform.* Processorium –i.

procesar. *v.tr.* **1.** *Der. Someter a proceso:* in ius ou in iudicium vocare, adducere ou inducere; iudicio arcessere; inquirere; quaestionem instituere; actionem iudicalem instruere ou intendere; (*por roubo*) furti arcessere. **2.** *Someter a elaboración, transformación, etc.:* vertere, convertere; transformare; mutare. V. *tamén* **elaborar.** **3.** *Inform. Tratar os datos, traballar sobre eles:* data versare ou tractare.

procesión. *s.f.* **1.** *Grupo de persoas que camiñan en actos relixiosos:* sacra ou religiosa pompa; sa-

crum ou religiosum iter ou agmen; ambulativa –ae; (*eucarística*) religiosa pompa eucharistiae honorandae; (*penitencial*) pompa piacularis; (*levar unha procesión a un santuario*) sollemnes pompas ad delubra ducere. **2.** *Por ext., grupo de persoas ou animais que camiñan en fila:* pompa –ae; longus ordo; concursus –us; (*en procesión*) continuato agmine.

procesionaria. *s.f.* *Zool.* Thaumetopoea pytiocampa.

proceso. *s.m.* **1.** *Conxunto de accións dun tribunal para tomar unha decisión:* actio –onis; publica actio; publicum iudicium; lis, litis; causa –ae; forense opus; forensis opera; processus –us. **2.** *Conxunto de etapas da evolución dun feito, dunha produción, etc.:* rerum humanarum iter, processus ou cursus; historica rerum progressio; (*de produción*) cursus bona parienti ou gignendi; cursus opum gignendorum; cursus effectiois bonorum; (*de elaboración*) cursus operis faciendi ou exsequendi; (*económico*) cursus rerum oeconomicarum; (*educativo*) institutionis ordo ou iter.

procesual. *adx.* Forensis, iudicialis –e. ♦ *Dereito procesual:* ius forense.

proclama. *s.f.* **1.** *Discurso ou escrito público, político ou militar:* proclamatio –onis; nuntius –i; edictum, rescriptum –i. *pl.* **2.** *Amoestacións:* V. esta palabra.

proclamación. *s.f.* (Publica) renuntiatio; sollemnis nuncupatio; proclamatio, pronuntiatio, promulgatio –onis.

proclamar. *v.tr.* **1.** *Pregoar:* nuntiare, denuntiare, pronuntiare, renuntiare; (*a lealdade*) fidem alicuius fateri ou profiteri. V. *tamén* **pregoar.** **2.** *Nomear en público para un cargo ou título:* appellare; declarare; nuncupare; (*rei*) aliquem appellare ou consalutare regem. *v.pr.* **3.** *Chegar a posuír un cargo, un título, etc.:* se declarare; se pronuntiare; citari; declarari; (*vencedor*) victorem citari ou se declarare.

proclive. *adx.* Pronus, proclivus, propensus –a –um; proclivis –e.

procreación. *s.f.* Generatio, progeneratio, procreatio –onis.

procrear. *v.tr.* Generare, progenerare; procreare; gignere, progignere.

procura. *s.f.* V. **busca.** ♦ *Andar á procura de:* quaerere, requirere; curare; explorare, indagare;

niti; conari; contendere; studere; sectari, consecrari.

procurador -ora. s. **1.** *Apoderado:* procurator/-trix; mandatarius/-a. **2.** *Der. Persoa que nun xuízo representa a unha das partes:* (causarum ou iudiciorum) curator, procurator; actor, cognitor/-trix.

procurar. v.tr. **1.** *Facer o posible para que algo ocorra ou se consiga:* curare, procurare; quaerere; contendere; operam dare; (o sustento) victum quaeritare. V. *tamén buscar, intentar*. **2.** *Coidar ben:* curare; curam habere ou adhibere; curam in re ponere. V. *tamén coidar*.

prodigar. v.tr. **1.** *Dispensar favores, eloxios, etc.:* prodigere; effundere, profundere; dissipare; largiri; largius suo uti; (favores) favores, beneficia profundere ou conferre; (eloxios) magnifice, magnopere, valde ou amplissime laudare; laudes in caelum ferre; laudibus extollere; laudibus in astra tollere; (riquezas) divitiis abuti; (a vida) vitam largiri; (as forzas e o enxeño) omnes animi et ingenii vires profundere. v.pr. **2.** *Entregarse a unha actividade:* alicui rei incumbere ou operam dare. **3.** *Esforzarse máis do debido:* omnibus viribus atque opibus aliquid facere. **4.** *Deixarse ver máis do normal:* se largiri; se oculis ingerere; se in conspectum saepius venire.

pródigo -a. adx. **1.** *Que gasta sen control:* prodigus, profusus, effusus, asotus, damnosus -a -um; abusus -oris; sumptui deditus; sui profusus; (fig.) nepos -otis; (tan pródigo do patrimonio do pobo romano coma do seu) non minus in populi Romani patrimonio nepos quam in suo; (ser pródigo) nepotari. **2.** *Espléndido, liberal:* V. **desinteresado, desprendido, liberal, xeneroso**. **3.** (fig.) *Que produce en abundancia:* V. **fecundo**.

prodixio. s.m. Prodigium, portentum, ostentum, miraculum, monstrum -i; successus admirandus; res mira; (de ousadía) miraculum audaciae; (considerar un prodixio a alguén) inter miracula aliquem ponere. ♦ *Neno prodixio:* puer (a natiuitate) supereminens.

prodixioso -a. adx. Monstruosus, portentosus, miraculosus, prodigiosus, mirus -a -um; (home) homo divinus; (de tamaño prodixioso) magnitudine mirabili ou mirabilis; miraculum magnitudinis; (de forza prodixiosa) praestans viribus;

(forza) eximia virtus virium; (memoria) memoria mirabilis.

produción. s.f. Confectio, fabricatio -onis; opum, bonorum effectio; rerum perfectio; proventus, fructus -us; procreatio, generatio -onis; (cousa producida) bona -orum; opes partae; parta bona; res effectae ou perfectae. ♦ *Produción cinematográfica:* imaginum cinematographicarum ou taeniolarum effectio ou editio; (pl.) effectae ou editae taeniola.

producir. v.tr. **1.** *Crear, causar, ocasionar, orixinar:* creare, procreare; generare, prognerare; gignere, progignere; edere; ferre, afferre, efferre; face-re, efficere; parere, producere. V. *tamén causar, crear, facer, motivar*. **2.** *Facer nacer por un proceso natural:* gignere, progignere; fundere; ferre; creare; parere. v.pr. **3.** *Ter lugar unha cousa:* fieri; oriri, exoriri; nasci; gigni.

produtividade. s.f. **1.** *Capacidade de producir:* fertilitas, ubertas -atis. **2.** *Econ. Relación entre os factores de produción e o produto que se obtén:* ratio proventus conficiendi ou augendi; ars bona gignendi.

produtivo -a. adx. **1.** *Relativo á produción:* fructuosus, fructuarius -a -um. **2.** *Apto para a produción:* fertilis -e; ferax -acis; fecundus -a -um; frugifer -era -erum. **3.** *Que produce beneficios:* utilis -e; quaestuosus, fructuosus -a -um.

produto. s.m. **1.** *Cousa producida:* opus -eris; artificium -i; res confecta; fructus, partus, fetus, proventus -us; (industrial) res machinali ou quaestuosa industria effecta; officinarum fructus. **2.** *Resultado dunha multiplicación:* summa ex multiplicatione effecta. ♦ *Produto do enxeño:* ingenii opus ou monumentum; artificium -i. *Produto de importación:* merx peregre invecta; bonum peregre invectum ou allatum. *Produto agrícola:* fructus terrae; ea quae terra gignit.

produtor -ora. **1.** *Que produce:* efficiens -entis; effector/trix; (causa) causa efficiens; vis effectrix. *Tamén s.:* artifex -icis; fabricator/-trix; (de viño) vinorum confector. **2.** *Empresario ou sociedade que financia obras cinematográficas:* auctor, conductor ou societas taeniis cinematographicis efficiendis.

proeiro -a. s. Prorae adstans nauta.

***proel.** s. V. **proeiro**.

proer. v.intr. Prurire; pruritu ou prurigine affici.

proeza. *s.f.* V. **fazaña**. ♦ *Facer grandes proezas:* magna et praeclara facinora facere.

profanación. *s.f.* Piaculum –i; profanatio, violatio –onis; (*dun templo*) templi violatio.

profanador –ora. *s.* Profanator, violator/-trix; sacrilegus/-a.

profanar. *v.tr.* Violare; polluere; profanare; temerare; profanum facere; (*as leis divinas e humanas cun crime*) deorum hominumque iura scelere polluere; (*os templos de Minerva*) templa Mineruae temerare. V. *tamén* **deshonrar**.

profano –a. *adx.* **1.** *Alleo á relixión:* profanus –a –um. V. *tamén* **aconfesional, laico**. **s. 2.** *Persoa non iniciada nunha relixión:* profanus/-a vir/femina. **3.** (*fig.*) *Persoa non iniciada nunha arte, ciencia, etc.:* rudis, imperitus/-a, ignarus/-a, indoctus/-a, in aliqua re profanus/-a vir/femina; (*vulgo*) profanum vulgus. ♦ *Distinguir o sagrado do profano:* sacra a profanis discernere. *Mesturar o sagrado co profano (non reparar nos medios):* sacra profanis miscere.

profecía. *s.f.* Prophetia –ae; prophetatio, vaticinatio, praenuntiatio –onis. V. *tamén* **augurio, presaxio, predición**.

proferir. *v.tr.* Proferre, efferre; pronuntiare; dicere; vocem mittere, emittere, fundere; verba ciere.

profesar. *v.intr.* **1.** *Ingresar nunha orde relixiosa facendo os votos:* religiosis votis obstringi; votorum sponsione se Deo obligare; susceptis votis religiosae se sodalitati addicere. *v.tr.* **2.** *Exercer unha profesión:* profiteri; exercere; factitare; (*a medicina*) medicinam facere ou exercere. **3.** *Seguir unhas ideas, unha doutrina, etc.:* profiteri; prae se ferre; (*a mesma relixión*) iisdem sacris uti; (*a xustiza*) iustitiam exhibere. **4.** *Ter un sentimento cara a alguén:* profiteri; (*admiración por alguén*) aliquem admiratione celebrare; (*amizade*) se amicum alicuius profiteri.

profesión. *s.f.* **1.** *Actividade que serve de medio de vida:* ars, artis; quaestus –us; professio –onis; munus –eris; artificium, ministerium, officium –i; munus –eris; vitae ou vivendi genus; (*das armas*) militia –ae; (*da medicina*) medicina –ae; ars medica. **2.** *Feito de profesar nunha orde relixiosa:* professio –onis; religiosae vitae professio; (sacrorum, religiosorum) votorum sponsio. ♦ *Profesión liberal:* ars liberalis ou ingenua. *Profesión de fe:* professio fidei.

profesional. *adx.* **1.** *Relativo á profesión:* professionis, artis proprius; ad ministerium attinens. **2.** *Que ten como profesión a que se expresa:* officialis –e; deditus –a um; (*deportista*) certator, agonista alicui ludo ou certamini deditus. **s. 3.** *Que realiza unha profesión e vive dela:* munere, arte ou ministerio fungens vir/femina. ♦ *Asociación profesional:* consociatio –onis; societas –atis; sodalicium –i. *Experiencia profesional:* sui muneris prudentia. *Escola profesional:* ludus ou schola artibus exercendis; schola artium technicarum.

profesor –ora. *s.* Magister –tri; magistra –ae; professor, doctor, praeceptor –oris; doctrix, praeceprix –icis; (*de retórica*) rhetor –oris; (*de grego, de latín*) litterarum Latinarum, Graecarum magister/-tra; doctor Latinis Graecisque litteris tradendis; (*que ensina na súa casa*) umbraticus doctor; (*particular*) privatus ou subsidiarius magister; aliquam disciplinam privatim docens. V. *tamén* **mestre, pedagogo**.

profesorado. *s.m.* Magistrorum corpus, collegium ou ordo; praecipientes –ium; (*cargo*) magistri/-trae munus.

profeta. *s.m.* Propheta, prophetes –ae; vaticinator –oris; vates –is; fatidicus –i; Dei nuntius, orator ou praeco; (*falso*) pseudopropheta –ae. ♦ *Ninguén é profeta na súa terra:* nemo propheta acceptus est in patria sua; propheta in sua patria honorem non habet; suis domestica plerumque sordent.

profético –a. *adx.* Propheticus –a –um.

profetisa. *s.f.* Prophetissa –ae; prophetis –idis; fatidica, fatiloqua –ae; vates –is.

profetizar. *v.tr.* **1.** *Predicir algo futuro por inspiración divina:* prophetare, prophetizare; divinare; praenuntiare; vaticinare/-ari; canere. **2.** (*fig.*) *Augurar, predicir:* V. estes verbos.

profiláctico –a. *adx.* Praeveniens, praemuniens –entis; ad praecavendum aptus. V. *tamén* **preventivo**. *s.m.* **2.** *Preservativo:* V. **condón**.

profilaxe. *s.f.* Med. Morborum cautio; in antecessum curatio; praevium morbi remedium.

prófugo –a. *adx.* **1.** *Fuxitivo:* V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Desertor:* V. esta palabra.

profundar. *v.tr. e intr.* V. **afondar**.

profundidade. *s.f.* prop. e fig. **1.** *Calidade de profundo:* profunditas –atis; altitudo –inis; (*do enxeño*) ingenii, mentis, animi acies; alta mens; sum-

mun ingenium; ingenii altitudo; (*de erudición*) altissima eruditio; (*de pensamento*) sententiarum gravitas; (*persoa de gran profundidade*) acri ingenio vir/femina. **2.** *Fondo, lugar profundo*: fundus -i; ima pars; imum -i; fastigium -i; (*poída que tamén preguntese que profundidade teñen os foxos*) forsitan et scrobibus quae sint vestigia quaeras. V. *tamén fondo*. **3.** *Fondura, fondo*: V. estas palabras. **4.** *Distancia entre a parte anterior e posterior*: profunditas -atis; fundus -i.

profundo -a. *adx.* **1.** *Fondo, penetrante*: altus, profundus, depressus -a -um; in terram, in altum actus; (*ferida*) vulnus altum ou pressum. V. *tamén penetrante*. **2.** *Que está ou chega moi abaixo*: altus -a -um. **3.** (fig.) *Intenso*: magnus, maximus -a -um; vehemens -entis; (*sono*) altus somnus; (*noite*) intempesta, alta nox; (*voz*) gravis vox. **4.** (fig.) *Que vai ou chega ao fondo das cousas*: V. *penetrante*. **5.** (fig.) *Difícil de entender*: subtilis -e; reconditus, altus -a -um.

profusión. *s.f.* Effusio, profusio -onis; prodigientia, luxuria -ae; (*de gastos*) effusio ou profusi sumptus; sumptuum profusiones; effusio pecuniae; (*de palabras*) flumen inanium verborum. ♦ *Con profusión*: effuse; prodige; luxuriose; extra modum.

profuso -a. *adx.* Profusus, immodicus -a -um.

prognosticar. *v.tr.* **1.** *Augurar, predicir*: V. estes verbos. **2.** *Med. Emitir un prognóstico*: morbi signa ou cursum paenoscere, praenuntiare ou praesignificare.

prognóstico. *s.m.* **1.** *Agoiro, augurio, predición, presaxio*: V. estas palabras. **2.** *Xuízo do médico relativo a unha doenza*: morbi praesagium, praenoscentia, cursus ou prognosis.

programa. *s.m.* **1.** *Exposición dos proxectos ou intencións*: descriptio -onis; agendi consilium ou consilia; propositum -i; programma -atis; (*político*) consilium capessendae reipublicae; (*de goberno*) consilium reipublicae administrandae. **2.** *Anuncio das partes de que vai constar algo*: summa instituti operis; rerum ou eventuum descriptio ou ordo; ratio rerum agendarum. **3.** *Escrito con información dun espectáculo*: spectaculi libellus; (*de xogos*) ludorum libellus; (*dunha obra teatral*) fabulae index; ludi scaenici charta explicativa. **4.** *Unidade dunha emisión de radio ou televisión*: rerum eventuumque evulgandorum descriptio ou ratio; programma -atis. V. *tamén emisión*. **5.** *Temas dun curso, dunha materia*:

studiorum ou disciplinae ratio; rerum index; programma -atis. **6.** *Inform. Instrucións, datos dunha serie de operacións*: programma -atis.

programación. *s.f.* Praestituta ordinatio ou dispensatio; (*académica*) apta studiorum scholarumque dispensatio.

programado -a. *part. e adx.* Praeparatus, propositus, dispositus, instructus, adumbratus -a -um.

programador -ora. *s.* **1.** *Persoa que elabora programas de ordenador*: programmator/-trix; ordinis instrumentorum electronicorum praeparator/-trix. *s.m.* **2.** *Dispositivo que executa un programa nun aparello automático*: programmatum -i.

programar. *v.tr.* **1.** *Elaborar un programa*: proponere; agendi ordinem statuere; rationem aliquid faciendi instituire. **2.** *Inform. Elaborar un programa informático*: programma praeparare.

progresar. *v.intr.* Progredi; procedere, proficere; progressum, progressus ou progressionem facere; (*nos estudos*) in studiis progressus facere; procedere; proficere. V. *tamén avanzar*. ♦ *A doenza progresiva*: morbus ou vis morbi ingravescit; (*o ben*) ad virtutem progressio fit; (*o mal*) malum crescit, serpit, in dies ingravescit ou latius manat.

progresión. *s.f.* Progressio -onis; progressus -us; (*numérica*) excrementum -i. V. *tamén adianto, aumento*.

progresismo. *s.m.* Progressionis studium ou defensio.

progresista. *s.* Progressionis studiosus/-a.

progresivo -a. *adx.* Progrediens, procedens -entis; progressivus -a -um; per gados incedens.

progreso. *s.m.* Progressus, processus, profectus, gradus -us; progressio -onis; (*actual*) progrediens aetas nostra; progredientis aetatis nostrae artes, doctrinae, scientiae; (*técnico*) rerum technicarum processus; artium incrementa; inventorum profectus; (*científico*) doctrinarum processus; doctrinarum scientiarumque incrementum; progredientes scientiae doctrinaeque; (*industrial*) machinarum artificiorumque profectus; (*económico*) rei oeconomicae profectus; (*social*) rei socialis incrementum; (*nos estudos*) profectus ou progressio discendi; in studiis progressus. ♦ *Estar en vías de progreso*: in processu esse; profectum in dies habere.

prohibición. *s.f.* Prohibitio, interdictio –onis; (*por lei*) interdictum –i.

prohibicionismo. *s.m.* Potionum alcoholicarum ou alcoholi interdictio.

prohibir. *v.tr.* Prohibere; interdicere; vetare; non sinere; (*está prohibido*) non licet; vetitum est.

prohibitivo –a. *adx.* **1.** *Que prohibe:* prohibitorius –a –um. **2.** *Excesivo:* nimius, immodicus –a –um.

próido. Pruritus –us; prurigo –inis; scalpurrigo –inis; (*que o causa*) pruriosus, pruritivus –a –um.

prol. *s.m.* Profectus, quaestus –us; commodum –i; utilitas –atis. V. **tamén proveito.** ♦ *A ou en prol de:* pro (*abl.*). *Pesar, discutir os proles e os contras:* V. **contra.**

prole. *s.f.* **1.** *Conxunto de fillos:* proles, soboles ou suboles –is; stirps, stirpis; progenies –ei; liberi –orum. **2.** *Conxunto de crías de certos animais:* proles –is. V. **tamén niñada, camada.**

prolegómenos. *s.m.pl.* **1.** *Introdución dun libro:* adiecta principia; prooemium –i; prolegomena –orum; praefatio –onis. **2.** (*fig.*) *Circunstancias previas a un acontecemento:* V. **1 e antecedentes.**

prolepse. *s.f. Gram.* V. **anticipación.**

proletariado. *s.m.* Proletaria, operaria plebs; proletaria classis; ordo operarius; opifices –um; operarii, proletarii –orum; cives egentiores.

proletario –a. *adx.* **1.** *Relativo aos proletarios:* proletarius –a –um. **2.** *Persoa que vive do seu salario:* proletarius/-a. V. **tamén obreiro.**

proliferación. *s.f.* Propagatio, germinatio, auctio, multiplicatio –onis.

proliferar. *v.intr.* Velociter propagari; extra modum crescere. V. **tamén inzar.**

prolífico –a. *adx.* Fecundus, prolificus –a –um; fertilis –e; ad generandum optimus; (*forza prolífica*) vis generandi. V. **tamén fecundo.**

prolixo –a. *adx.* (Diu) productus; verbosus, diffusus, longus, praelongus –a –um; pluribus verbis scriptus; (*discurso*) longior ou fusior (quam decet) oratio. ♦ *Para non ser prolixo:* ne plura dicam; ne oratio excurrat longius; ut paucis absolvam ou dicam.

prólogo. *s.m.* Prooemium –i; prologus –i; libri ou scripti operis exordium; sermo praeivus. V. *ta-*

mén introdución, preámbulo, prefacio, prolegómenos.

prolongación. *s.f.* **1.** *Acción de prolongar ou prolongarse:* productio, dilatatio, prolatio, propagatio, prorogatio, procrastinatio –onis. **2.** *Parte prolongada:* appendix –icis.

prolongamento. *s.m.* Productio –onis. V. **tamén prolongación.**

prolongar. *v.tr.* **1.** *Facer máis longo no espazo ou no tempo:* ducere, producere; continuare; trahere, protrahere; praelongare; extendere, distendere; prorogare; proferre; longiorem (longius) reddere. V. **tamén alongar.** *v.pr.* **2.** *Chegar algo a un punto ou pasar del:* extendi; se extendere; se dilatare; produci; prominere; latescere; in longitudinem ou altitudinem excrescere ou (latius) diffundi. **3.** *Durar; alongarse:* V. estes verbos.

***promedio.** *s.m.* V. **media, termo medio.**

promesa. *s.f.* **1.** *Acción de prometer:* promissio, sponsio, pollicitatio, pactio –onis; promissum, sponsum, pollicitum –i; sponsus, promissus –us. **2.** *Ofrecemento por motivos relixiosos:* votum –i; voti promissio. ♦ *Facer unha promesa:* fidem dare. *Manter a promesa:* promissis stare; fidem servare; promissum facere ou solvere. *Esixir o cumprimento da promesa:* fidem exigere ou flagitare. *Non cumprir a promesa:* fidem frangere ou fallere; promissis non stare.

prometedor –ora. *adx.* Promittens –entis; magnam spem ostendens ou praebens; (*enseño*) ingenium quod magnum spondet virum; summae ou egregiae spei (*xen.*); (*s.*) promissor –oris.

prometer. *v.tr.* **1.** *Obrigarse a cumprir algo:* promittere; polliceri, pollicitari; spondere; fidem dare, obligare ou obstringere; (*con xuramento*) iusiurandum dare; iureiurando sancire ou firmare; religione obstringi; (*mediante voto*) vovere; (*unha filla en matrimonio*) filiam alicui despondere; (*prometerse en matrimonio*) sponsalia facere; (*un home a unha muller*) aliquam sibi despondere; (*montes e moreas*) maria montesque (auri) polliceri. **2.** *Asegurar que algo é certo:* in verba alicuius iurare. V. **tamén 1.** **3.** *Anunciar; presaxiar:* promittere; polliceri; significare; praenuntiare. V. **tamén anunciar, augurar, predicir.** **4.** *Dar mostras de capacidade ou de bo futuro:* magnam spem ostendere ou praebere; eximia vi ingenii praeditum esse; magnam sui expectationem facere; (*de ser un bo dirixente*) summi moderatoris

spem ostendere. ♦ *A cosa promete*: res bene ou optime procedit.

prometido -a. *part.* **1.** Part. do verbo *prometer*: promissus, pollicitus -a -um. *adx.* **2.** *Que se lle prometeu a outro*: promissus, pactus, dictus -a -um. *s.* **3.** *Persoa que ten feita promesa de matrimonio*: desponsatus, sponsus -i; desponsata, sponsa, pacta, promissa -ae. **4.** *Cousa prometida*: promissum, sponsum, pollicitum -i; promissa -orum; (*dote*) dos dicta; (*recompensa*) pactum praemium. ♦ *A terra prometida*: terra promissionis; (fig.) secundae, prosperae, laetae, bonae res; secunda fortuna; omnium rerum copia ou abundantia. V. *tamén* **felicidade, prosperidade**. *O prometido é débeda*: promissum debitum gignit.

prominencia. *s.f.* Prominentia, exstantia -ae; fastigium -i.

prominente. *adx.* Prominens, eminens -entis; exstans -antis; (*ser prominente*) eminere; exstare.

promiscuidade. *s.f.* Promiscua confusio; perturbatio, permixtio -onis.

promiscuo -a. *adx.* Promiscuus, confusus, mixtus, permixtus -a -um.

promoción. *s.f.* **1.** *Acción de promover*: provectio -onis; amplior gradus; amplius munus ou officium; dignitatis accessio. V. *tamén* **ascenso**. **2.** *Actividade orientada a lanzar un produto*: pretium deminutum; pretii remissio; mercis oblatio. **3.** *Conxunto de persoas que obteñen un grao ou título ao mesmo tempo*: studiorum socii; eiusdem probationis socii ou alumni; eodem gradu ou titulo simul ornati ou aucti. V. *tamén* **condiscípulo**.

promontorio. *s.m.* Promuntorium ou promunturium -i; umbo -onis; lingua -ae. V. *tamén* **cabo**.

promotor -ora. *adx.* **1.** *Que promove ou impulsa*: augens, favens, suadens, impellens -entis. *s.* **2.** *Persoa que promove*: auctor, concitator, fautor/-trix; princeps -ipis; (*dunha lei*) legis suador; (*dunha guerra*) belli princeps ou auctor; (*da guerra civil*) dux ou tuba belli civilis; (*dun crime*) sceleris princeps atque machinator; (*de estudos*) studiorum fautor; (*dunha obra*) operis instructor ou auctor/-trix.

promover. *v.tr.* **1.** *Fomentar, impulsar*: fovere; favere; movere; suadere; concitare; impellere; (*as artes*) artibus favere; (*unha lei*) legem ou roga-

tionem suadere; (*unha guerra*) bellum movere; (*a paz*) pacem suadere. V. *tamén* **fomentar, impulsar**. **2.** *Ascender a alguén*: aliquem provehere; ad ampliorem gradum promovere; (*promovido de soldado raso a cónsul*) a caliga ad consulatum perductus.

promulgación. *s.f.* Promulgatio, renuntiatio, denuntiatio, pronuntiatio -onis.

promulgar. *v.tr.* Promulgare; pervulgare, divulgare; edicere; in publicum proponere; (*un decreto*) decretum prodere; (*unha lei*) legem perferre.

pronome. *s.m. Gram.* Pronomen -inis; provocabulum -i. ♦ *Pronome personal, demostrativo*: personale, demonstrativum pronomen.

pronominal. *adx. Gram.* Pronominalis -e. ♦ *Verbo pronominal*: verbum pronominale.

***pronóstico**. *s.m. V.* **prognóstico**.

prontitude. *s.f.* Celeritas, velocitas, agilitas, pernicitas -atis; diligentia, properantia -ae; properatio -onis; promptitudo -inis; (*de enxeño*) ingenii acumen; (*de xenio*) praeceps festinatio; (*de ánimo*) animi praesentia. ♦ *Con toda prontitude*: ocius; praepropere; quamprimum; quam celerrime; sine mora. *É preciso actuar con prontitude*: mature factu opus est.

pronto -a. *adx.* **1.** *Que ocorre sen pasar moito tempo*: citatus, festinus, maturus, promptus, citus -a -um; celer -eris -ere; alacer -cris -cre; velox -ocis. **2.** *Preparado, disposto*: strenuus, promptus, paratus, expeditus, citus -a -um; celer -eris -ere; alacer -cris -cre; (*para enfadarse*) ad iram pronus ou praeceps. *adv.* **3.** *Cedo*: V. esta palabra. **4.** *Axiña, de contado*: V. estas palabras. ♦ *De pronto*: citatim; statim; illico; maturate; prompte. *Tan pronto (como)*: V. **así (que), axiña (que)**. *Un pronto de xenio*: animi impotentia.

prontuario. *s.m.* Libellus manualis ou memoriaлис; (*médico*) medicinae liber.

pronuncia ou pronunciación. *s.f.* **1.** *Acción de pronunciar*: pronuntiatio, prolatio -onis; pronuntiatius -us; (*doce*) lenis appellatio litterarum; (*clara*) os planum; explanata vocum impressio; emendata vox; (*palabras mal pronunciadas*) parum explanata verba; (*defecto de pronunciación*) vocis vitium; oris incommoda. **2.** *Xeito de pronunciar, acento*: tonus -i; tenor -oris; propria cuiusque gentis pronuntiatio; vocis modulatio; (*rústica*) rustica vox et agrestis.

pronunciado –a. *adx.* V. **acusado, intenso, marcado.**

pronunciamento. *s.m.* **1.** *Feito de pronunciarse sobre un asunto:* opinio, expositio, significatio –onis; sententia –ae; iudicium –i. **2.** *Alzamento, insurrección:* seditio –onis; tumultus –us. V. *tamén* **alzamento, insubmisión, insubordinación, levantamento.**

pronunciar. *v.tr.* **1.** *Articular sons:* (verba, nomina, litteras) pronuntiare, enuntiare, exprimere, efferre, proferre, appellare, dicere; (*ben*) explanare; (*mal*) perperam *ou* corrupte pronuntiare; (*confusamente*) litteras obscurare; (*unha sílaba longa, breve*) syllabam producere, corripere. **2.** *Dicir:* dicere; efferre, proferre; (*un discurso*) orationem habere; verba facere. **3.** *Dar máis intensidade a algo:* V. **acentuar.** *v.pr.* **4.** *Dar a opinión sobre algo:* sententiam (suam) dicere, aperire, ferre; se aperire. V. *tamén* **manifestarse, opinar.** **5.** *Alzarse, rebelarse, sublevarse:* V. **alzar-se.** **6.** *Facerse máis intensa unha cousa:* crescere; increbrescere; augeri, adaugeri; amplificari; crebriorem fieri.

propagación. *s.f.* Expansio, dilatatio, diffusio, extensio, propagatio –onis; (*da especie*) progeneratio –onis; subolis (sobolis) *ou* filiorum procreatio; (*dun mal*) mali contagio.

propaganda. *s.f.* Praeconium –i; vulgatio, divulgatio, diffusio –onis; laudativus rerum nuntius; rerum (mercium, rerum venalium) propositio; ars suatoria; (*pública*) nuntii publici; laudativa praeconia; (*na prensa*) laudativa rerum nuntia diurnis actis evulgata; (*rótulo de propaganda*) clamosa tabella; laudativa inscriptio. ♦ *Facer propaganda:* praeconium facere; rem diffundere; propagare, laudare *ou* vulgare. V. *tamén* **pregoar.** *Facerse propaganda:* (apud omnes) aliquid iactare; (*un fai propaganda do outro*) (pex.) asinus asinum fricat.

propagandista. *s.* Propagator, laudator, vulgator, praedicator, buccinator, divulgator/-trix; praeco –onis.

propagandístico –a. *adx.* Ad suasionem aptus; praeconius –a –um.

propagar. *v.tr.* **1.** *Facer máis numeroso pola reprodución:* propagare; progenerare; seminare, proseminare. **2.** *Difundir, divulgar:* V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Facerse máis numeroso pola reprodución:* propagari; subolem (sobolem) procreare. **4.**

Difundirse, divulgarse: percrebrescere; manare; serpere; palam *ou* propalam fieri; (*a noticia, o rumor propagouse*) res, fama percrebuit eundo; in ore atque sermone omnium coepit esse. V. *tamén* **difundirse, divulgarse.**

propalar. *v.tr.* Palam facere; spargere; vulgare, divulgare, pervulgare; propalare. V. *tamén* **propagar, difundir, divulgar.**

propano. *s.m.* Propanum –i.

propensión. *s.f.* Proclivitas –atis; propensio, inclinatio –onis; studium –i. V. *tamén* **predisposición.**

propenso –a. *adx.* Proclivis –e; propensus, pronus, inclinatus, studiosus –a –um.

propiciar. *v.tr.* Favere; fovere; propitiare; placare; sibi conciliare; (*propiciarse o apoio do pobo con favores*) plebem muneribus placare.

propiciatorio –a. *adx.* Propitiabilis, piacularis –e; (*vítima*) placabilis hostia; (*sacrificio*) piaculum –i; propitiatio –onis.

propicio –a. *adx.* V. **adecuado, apropiado, favorable.**

propiedade. *s.f.* **1.** *Dereito de posuír unha cousa:* possessio –onis; (*privada*) privata bonorum possessio; privatum bonorum dominium; (*dereito de propiedade*) dominium, mancipium –i; ius mancipii *ou* privati domini; (*por dereito de propiedade*) iure auctoritatis; (*lexítima propiedade*) usus atque auctoritas. **2.** *Ben que se posúe:* possessio –onis; patrimonium –i; res familiaris; bona –orum; (*rústica*) praedium –i; fundus –i; agri –orum. **3.** *Característica, calidade, virtude dunha cousa:* proprietas –atis; virtus –utis; vis, vis. V. *tamén* **eficacia, virtude.** ♦ *Propiedade de vocabulario:* propria verba; verborum proprietas; sermo proprius; munditia –ae. *Expressarse con propiedade:* propriis verbis uti.

propietario –a. *adx.* **1.** *Que posúe algo en propiedade:* possidens –entis. *s.* **2.** *Persoa que posúe algo:* dominus/-a; possessor/possesrix; (*de terras*) praediorum dominus/-a; agrorum possessor/possesrix; herus/-a.

propina. *s.f.* Munusculum, corollarium –i. ♦ *O que sobra, de propina para ti:* reliquum tibi munusculo sit.

propinar. *v.tr.* Impingere, mulcare; percutere; (*unha puñada*) alicui colaphos impingere *ou*

ducere; (*unha zurra*) fustem impingere; fustibus male contundere; verberibus caedere.

propio -a. *adx.* **1.** *Particular:* proprius -a -um; singularis -e; suus -a -um; (*escribe coa propia man*) sua manu scribit; (*a inconstancia é propia da sorte*) propria est fortunae varietas. **2.** *Dun mesmo, persoal:* proprius, privatus -a -um; meus, tuus, suus -a -um; ipsius, ipsorum; eius, eorum. **3.** *Privativo, típico:* proprius -a -um; peculiaris, singularis, specialis -e; (*a prudencia é propia da vellez*) prudentia senectutis est. **4.** *O mesmo, non outro:* ipse -a -um. **5.** *Que pertence ou afecta só a aquel ou aquilo que se expresa:* peculiaris, privus -a -um. **6.** *Adecuado, apropiado:* V. estas palabras. ♦ *Nome propio:* nomen proprium ou proprie significans. *O propio:* idem. *Ser propio de (algo ou alguén):* alicuius esse; (*é propio de calquera home equivocarse; de ninguén máis ca do necio persistir no erro*) cuiusvis hominis est errare; nullius nisi insipientis in errore perseverare.

propoñer ou **propor.** *v.tr.* **1.** *Facer coñecer algo para que outro o xulgue:* offerre; proponere; aliquid ad aliquem referre; (*unha lei*) rogationem ferre; legem rogare; (*un tema para discutir*) quaestionem ponere. **2.** *Designar a alguén para un posto:* indicere; designare; destinare; muneri conferendo proponere. *v.pr.* **3.** *Establecer como meta ou obxectivo:* aliquid sibi proponere; in animum inducere; in animo habere; in animo alicuius esse. ♦ *O home propón e Deus dispón:* hominum consilia frangit Deus; aliter diis visum (est).

proporción. *s.f.* **1.** *Relación harmónica e equilibrada:* proportio, ratio -onis; symmetria, concinentia -ae. **2.** *Cantidade dunha cousa que está en relación coa doutra:* (partium) convenientia, congruentia ou apta compositio; membrorum compositio; commoditas et aequitas membrorum; (*na mesma proporción*) eadem portione; pari numero ou ratione; (*entre estas cousas non hai proporción*) haec non apte conveniunt. **3.** (fig.) *Alcançe, importancia:* V. estas palabras. **4.** *Medidas de algo ou alguén, dimensións:* amplitudo, magnitudo -inis; mensura -ae. ♦ *En proporción:* pro rata parte; pro portione; proportionaliter, proportionabiliter.

proporcionado -a. *part. e adx.* Condignus, proportionatus, concinnus, consentaneus, aptus,

congruus, idoneus, accommodatus -a -um; apte dimensus; aequalis -e; membris aequalis; congruens -entis; (*corpo*) habilis figura corporis; corpus bene figuratum; (*castigo*) poena digna (pro factis); digna -orum; poenas pro magnitudine delicti (statuere).

proporcional. *adx.* Aequalis, aequabilis, proportionalis -e; demensus -a -um; (*que o castigo sexa proporcional ao delito*) noxiae poena par esto. ♦ *Mirade que os feitos sexan proporcionais ás forzas:* versate quis ferre recusent, quid valeant humeri.

proporcionar. *v.tr.* **1.** *Gardar proporción:* proportionem servare ou adhibere; (*as palabras aos feitos, a carga ás forzas*) verba rebus, onus viribus aptare; (*os castigos aos delitos*) aequas peccatis poenas irrogare. **2.** *Poñer algo a disposición de alguén:* praebere; suppeditare; dare; ministrare.

proposición. *s.f.* **1.** *Acción de propoñer:* propositio, enuntiatio, opinio -onis; sententia -ae. **2.** *Proposta:* condicio -onis; postulatum -i; sententia -ae; (*facela*) condicionem ou condiciones dare, dicere ou ferre; aliquem de aliqua re compellare; (*acceptala*) condiciones accipere, recipere, subire; (*rechazala*) condiciones aspernari. **3.** *Filos. Expresión oral dun xuízo:* pronuntiatio, enuntiatio -onis; enuntiatum -i. **4.** *Ling. Oración:* verba copulata ou coniuncta. V. *tamén oración.* ♦ *Proposición de lei:* rogatio -onis; (*facela*) rogationem ferre; legem rogare; (*rexexitala*) rogationem antiquare.

propósito. *s.m.* Consilium -i; mens, mentis; voluntas -atis; propositum -i. ♦ *A propósito.* **1.** *Adrede:* V. esta palabra. **2.** *Oportunamente, a tempo:* opportune, tempestive; apte; mature; convenienter; congruenter; tempore opportuno. **3.** *Serve para indicar algo que ven ao caso ou que se nos acorda de súpeto:* profecto; equidem; scilicet; sane. *Tño o propósito de...:* mihi in animo est; mihi propositum est; mihi deliberatum et constitutum est; sic habeo statutum cum animo ac deliberatum. *Persistir no propósito:* sententiam persequi; in sententia perstare ou perseverare. *Cambiar o propósito:* consilium mutare.

proposta. *s.f.* V. **oferta, proposición.**

propugnar. *v.tr.* Propugnare; defendere; tueri, tutari; auctorem alicuius rei esse; (*unha causa*) causam defendere, agere, dicere, orare ou exponere; (*un proxecto de lei*) pro rogatione disserere.

propulsar. *v.tr.* Impellere, propellere; agere.

propulsión. *s.f.* Propulsus, impulsus –us.

prórroga. *s.f.* Prorogatio, productio, prolatio, dilatio –onis; (*do pronunciamento dunha sentenza para o terceiro día*) comperendinatio –onis; comperendinatus –us.

prorrogar. *v.tr.* Prorogare; proferre; prolatare; diem prodicere *ou* prorogare; dilationem dare; (*o pronunciamento dunha sentenza para o terceiro día*) comperendinare.

prorromper. *v.intr.* Erumpere, prorumpere, irrumpere; (*en lágrimas*) collacrimare; in fletus se proicere; lacrimas effundere; (*en gargalladas*) cachinnos edere *ou* tollere; in cachinnos effundi.

prosa. *s.f.* Oratio –onis; sermo –onis; soluta *ou* prosa oratio; sermo solutus *ou* merus; libera a numeris oratio; (*rítmica*) oratio numerosa; (*poética*) carmen solutum; (*escribir en prosa*) soluta oratione uti; (*falar*) soluta oratione dicere; (*a prosa, que os gregos chaman [linguaxe] pedestre*) prosa oratio, quam pedestrem Graeci vocant.

prosaico –a. *adx.* **1.** *Exento de poesía:* pedestris –e; prosarius, prosaicus –a –um. **2.** (*fig.*) *Común, vulgar; falo de gusto:* humilis, vulgaris –e; rusticus, plebeius, sordidus –a –um.

proscribir. *v.tr.* **1.** *Deportar, desterrar:* proscribere; in proscriptorum numerum referre. *V. tamén deportar, desterrar.* **2.** *Prohibir por lei:* *V. prohibir.*

proscrición. *s.f.* Proscriptio –onis.

proscrito –a. *part. e adx.* **1.** *Desterrado, desusado, prohibido:* proscriptus, sublatus, submotus, obsoletus, prohibitus, vetitus –a –um. *adx. e s.* **2.** *Persoa proscrita:* proscriptus/-a; in proscriptorum numerum relatus/-a; in ex(s)ilium actus/-a *ou* eiectus/-a (*vir/femina*).

proseguir. *v.tr.* *V. continuar, seguir.*

proselitismo. *s.m.* Proselytorum comparatio; novorum asseclarum conquisitio; (*relixioso, político, filosófico*) studium ad suam religionem convertendi, fautores in suas partes perducendi, discipulos sibi conciliandi.

prosélito –a. *s.* Proselytus/-a; sector/-trix; (*novus*) assecla.

prosista. *s.* Solutae *ou* prosae orationis scriptor/-trix.

prosmá. *s.f.* **1.** *Cachaza, pachorra:* *V.* estas palabras. **2.** *Prosmeiro –a:* tardus/-a, lentus/-a *vir/femina*.

prosmeiro –a. *adx. e s.* *V. badoco, bobo, cachazudo, pachorrento, paifoco, prosmá.*

prosodia. *s.f. Ling.* Prosodia –ae; res *ou* prosodiaca ratio; versuum lex et modificatio.

prosódico –a. *adx.* Prosodicus, prosodiacus –a –um.

prosopopea. *s.f.* **1.** *Figura retórica:* *V. personificación.* **2.** *Fachenda:* superbia, insolentia, arrogantia, iactantia –ae; supercilium –i; (*falar con prosopopea*) superbe, insolenter, iactanter loqui; se iactare.

prospección. *s.f.* Prospectus –us; prospectio –onis.

prospecto. *s.m.* Explanatoria tabella; compendiaría descriptio; graphicum mercis praeconium.

prosperar. *v.intr.* **1.** *Medrar, sobre todo economicamente:* rem familiarem augescere; prosperitate, secunda *ou* prospera fortuna uti; florere; augescere; proficere; progredi; crescere, increscere; maiorem *ou* maius fieri. **2.** *Conseguir apoio unha idea, unha iniciativa, etc.:* florere; prospere cedere *ou* evenire.

prosperidade. *s.f.* **1.** *Situación próspera:* prospera, secunda fortuna; prosperae, secundae, bonae, laetae res. **2.** *Sucesión favorable de acontecementos, boa sorte:* prosperitas, felicitas –atis; res prosperae, secundae, florentes. ♦ *Vivir na prosperidade:* pulchre vicitare; omnibus copiis circumfluere *ou* abundare.

próspero –a. *adx.* Favens –entis; secundus, bonus, amicus –a –um; prosper –era –erum; felix –icis.

próstata. *s.f. Anat.* Urethrae *ou* mictualis viae glandula.

prostatite. *s.f. Med.* Urethrae glandulae inflammatio.

prosternar. *v.pr.* *V. prostrar.*

prótese. *s.f.* *V. prótese.*

prostíbulo. *s.m.* Lustrum, prostibulum –i; lupanar –aris. ♦ *Frecuentar os prostibulos:* scortari. *Frecuentador de prostibulos:* scortator –oris; (*uso deles*) scortatio –onis; scortatus –us.

prostitución. *s.f.* Meretricium –i; meretricius quaestus; meretricia vita; scortatio, prostitutio

–onis; scortatus –us; (*casa de prostitución*) lustrium –i; lupanar –aris; fornix –icis.

prostituír. *v.tr.* **1.** *Incitar ou obrigar á prostitución:* prostituere; producere; publicare; vulgare; (*á propia filla*) suam filiam producere. **2.** (fig.) *Facer un uso deshonoroso dun cargo, dunha calidade, etc.:* aliquid in quaestum conferre; prostituere. *v.pr.* **3.** *Entregarse á prostitución:* corpus ou pudicitiam (pretio) vulgare ou publicare; meretricari; venerem vendere; se (omnibus) pervulgare; corpore quaestum facere; se ou pudicitiam suam prostituere. **4.** (fig.) *Facer un uso deshonoroso dun cargo, dunha calidade, etc.:* se venditare; prostare; dehonestari.

prostituta. *s.f.* Meretrix –icis; scortum, scortillum, scortulum –i; prostituta ou quaestuosa mulier; vulgaris puella ou mulier; lupa, togata, meretricula –ae; circulatrix –icis.

prostración. *s.f.* **1.** *Acción de prostrar ou prostrar-se:* humi abiectio; corporis ad terram submissio. **2.** *Abatemento: (físico) languor, torpor –oris; virium defectio; extrema infirmitas; (moral) animi demissio, abiectio ou deliquium; animus demissus, abiectus ou iacens; prostratio –onis.*

prostrar. *v.tr.* **1.** *Deixar en estado de prostración:* prosternere; affligere; frangere; animum frangere ou debilitare. *V. tamén abater.* *v.pr.* **2.** *Axeonllarse en sinal de respecto, adoración, etc.:* corpus prosternere; humi corpus abicere; se abicere; procumbere; se ou corpus ad pedes alicuius abicere; se ad genua ou ante pedes alicuius provolvere; (*por adulación*) more adulantium procumbere.

protagonista. *s.* **1.** *Personaxe principal:* primarius actor; primaria actrix; primae partis persona; prima persona. *V. tamén galán.* **2.** *Por ext., persoa máis importante nun asunto:* praecipuus effector; praecipuus negotii actor/-trix.

protección. *s.f.* *V. amparo, coidado, defensa.*
♦ *Encargado da protección civil:* biocolyta –ae.

protector –ora. *adx.* **1.** *Que protexe:* tutans –antis; defendens, protegens –entis. *s.* **2.** *Persoa que protexe:* defensor, tutor, fautor, propugnator/-trix; patronus/-a; custos –odis; tutela –ae.

protectorado. *s.m.* Civitas ou regio tutelata ou praesidio oblecta; politica militarisque tutela.

proteína. *s.f.* Proteinum –i.

prótese. *s.f.* Pro(s)thesis –is; membrum artificiosum.

protésico (dental). *s.m.* Opifex dentarius.

protesta. *s.f.* Reclamatio, expostulatio, improbatio, recusatio –onis; querela –ae; convicium –i; clamor –oris; questus –us; (*ante o xuíz*) accusatio, delatio, criminatio, expostulatio –onis.

protestante. *adx.* e *s.* Novator –oris; protestans –antis; religionis reformatae assecla.

protestantismo. *s.m.* Novatorum doctrina; protestantismus –i.

protestar. *v. tr.* e *intr.* Expostulare; queri; reclamare, reclamitare; vehementer conqueri; (*polo prezo dunha mercancia*) immodicae mercis condicioni reclamitare; (*contra alguén*) graviter alicui acclamare; (*unha actuación de actores ou cantantes*) exauctorare; improbandum iudicare; (*unha letra de cambio*) syngropham insolutam reicere. ♦ *Cumprir os deberes sen protestar:* muñera impigre obire ou exsequi.

protexer. *v.tr.* **1.** *Abrigar, amparar, defender, preservar:* *V. estes verbos.* **2.** *Garantir, preservar:* defendere; tueri; custodire. *V. tamén garantir.* **3.** *Prestar axuda ou utilizar a influencia en favor de algo ou alguén:* favere; fovere; (*protexeu especialmente os enxeños e as artes*) ingeniiis et artibus vel maxime fovit. *V. tamén patrocinar.* *v.pr.* **4.** *Pórse a salvo:* *V. abrigarse, ampararse.*

protexido –a. *part.* e *adx.* **1.** *Abrigado, amparado:* defensus, tectus, protectus, munitus, tutus –a –um. *s.* **2.** *Persoa baixo a protección doutra, favorito:* cliens –entis. *V. tamén favorito, predilecto.*

protocolo. *s.m.* **1.** *Conxunto de regras de cortesía:* disciplina –ae; norma tradita; mos receptus. **2.** *Serie de escrituras e documentos:* (publicae) tabulae; actorum index.

protomártir. *s.m.* Protomartyr, archimartyr –yris; primus martyrurum.

protón. *s.m. Fís.* Proton –onis.

prototipo. *s.m.* Exemplar –aris; archetypum –i. *V. tamén exemplo, ideal, modelo.*

protozoos. *s.m.pl. Biol.* Simplicissima naturae animantia.

protuberancia. *s.f.* Tuber –eris; eminentia –ae.

provedor –ora. *adx.* e *s.* Curator; procurator; praebitor; subministrador/-trix; annonae praefectus/-a.

proveito. *s.m.* **1.** *Efecto beneficioso:* utilitas –atis; commodum –i; profectus, proventus, quaestus –us; (*dos estudos*) profectus, progressus –us; (*sacar proveito dos estudos*) multum in studio proficere; (*non sacar ningún proveito dos estudos*) nullum ex litteris fructum percipere; (*os que de todo sacan proveito*) quibus quaestui sunt honesta atque inhonesta; qui quaestui serviunt.

2. *Beneficio, ganancia, lucro, prol:* V. estas palabras. ♦ *Bo proveito:* prosit; bene sit *ou* vertat. *De proveito:* utilis, salutaris –e; salutifer –era –erum; proficiens, conveniens –entis; (*ser de proveito*) prodesse; alicui utilitati esse.

proveitoso –a. *adx.* Fructuosus, quaestuosus, proficuus –a –um; utilis –e.

proveniencia. *s.f.* V. **orixe, procedencia.**

proveniente. *adx.* Oriens, nascens, proficiscens, defluens –entis; oriundus, ortus, natus –a –um; originem ducens.

Provenza. *top.* Provincia –ae; Gallia Narbonensis.

provenzal. *adx.* **1.** *Da Provenza ou relativo a ela:* Narbonensis –e. *s.* **2.** *Persoa da Provenza:* Narbonensis incola; Narbonenses –ium. *s.m.* **3.** *Lingua románica do sur de Francia:* lingua Occitana; sermo Occitanus.

prover. *v.tr.* e *pr.* V. **abastecer(se), aprovisionar(se), equipar(se).**

proverbial. *adx.* Proverbialis –e; (*ser proverbial*) in proverbiiis aliquid esse.

proverbio. *s.m.* V. **adaxio, dito, refrán.**

providencia. *s.f.* **1.** *Coidado de Deus sobre as criaturas:* (divina) providentia; divinum consilium; Deus –i; (*por divina providencia*) divino consilio; caelesti numine; Dei nutu; divinitus. **2.** *Conxunto de medidas para previr un mal:* providentia –ae; provisio –onis.

providencial. *adx.* **1.** *Relativo á providencia de Deus:* caelestis –e; divinus –a –um. **2.** *Moi oportuno:* opportunus, tempestivus –a –um; (*por unha coincidencia providencial*) casu quodam et divinitus.

provincia. *s.f.* Provincia –ae.

provincial. *adx.* **1.** *Pertencente a unha provincia:* provincialis –e. *s.m.* **2.** *Relix. Superior dunha provincia relixiosa:* religiosae provinciae moderator *ou* praepositus; monachicae provinciae praesul.

provinciano –a. *adx.* Provincialis –e; (pex.) inurbanus, rusticus –a –um; agrestis –e; (*linguaxe*) oppidanum dicendi genus.

provir. *v.intr.* Venire; nasci; oriri; procedere; manare; defluere. V. **tamén descender, derivar.**

provisión. *s.f.* **1.** *Aprovisionamento:* V. esta palabra. **2.** *Reserva, cantidade almacenada para unha posible necesidade:* annonae provisio; condita messis; penus –us; penum –i; penus –oris; victus –us. *pl.* **3.** *Viveres:* obsonium –i; commeatu –us; (*para unha viaxe*) viaticum –i. V. **tamén vitualla, víveres.**

provisional. *adx.* Provisorius, temporarius, fiduciarius –a –um; temporalis –e; ad tempus dispositus *ou* lectus.

provisor. *s.* **1.** *Provedor:* V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Xuíz eclesiástico:* vicarius iudicialis; iudex dioecesanus.

provisorio –a. *adx.* V. **provisional.**

provisto –a. *part.* e *adx.* Praeditus, instructus, munitus –a –um.

provocación. *s.f.* Provocatio, incitatio, concitatio, sollicitatio –onis; irritamentum –i; lacessitudo –inis.

provocador –ora. *adx.* e *s.* Provocator, lacessitor, incitator/-trix; audax, contumax, procax, pugnax –acis; lascivus –a –um; (*resposta*) audax responsum.

provocar. *v.tr.* **1.** *Incitar, buscar unha reacción en alguén:* provocare; lacessere; excitare, concitare; movere; (*risa*) risum movere *ou* excitare; (*aplausos de admiración*) clamores et admirationes efficere; (*unha guerra*) bellum conflare, concitare *ou* provocare. **2.** *Causar, motivar:* V. estes verbos.

provocativo –a. *adx.* Provocans –antis; procax –acis; lascivus –a –um.

proxección. *s.f.* Proiectio, effusio, emissio –onis; (*de imaxes*) imaginum proiectio; (*de raios*) radio-rum effusio; (*de sons*) sonorum emissio.

proxectar. *v.tr.* **1.** *Lanzar:* V. este verbo. **2.** *Reproducir imaxes cun proxector:* imagines proicere *ou* exprimere; (*unha película, unha diapositiva*) (cinematographicam) taeniolum, photographicam imaginem exprimere, diducere *ou* versare. **3.** *Enviar ou facer visible unha imaxe, unha luz, unha sombra:* imaginem, lucem, (corporis) umbram mittere, proicere, iaculari *ou* iactare.

4. Facer un proxecto: rei faciendae imaginem ou dispositionem delineare, designare, exarare. V. *tamén* **deseñar**. **5. Planear:** cogitare, volvere, animo cogitare ou destinare; moliri; consilium capere ou inire; (*unha viaxe*) iter constituere. v.pr. **6. Facerse visible unha imaxe, unha sombra sobre unha superficie:** imaginem, umbram proici, iactari; (*as sombras proxectanse das montañas*) maiores cadunt de montibus umbrae.

proxectil. s.m. Missile –is; igneum, ignivomum ou ferreum missile; iaculum, telum, pilum, tormentum –i; metallica glans. V. *tamén* **bala**.

proxecto. s.m. **1. Idea, plan:** consilium, cogitatum, propositum, institutum –i; cogitatio –onis. **2. Deseño, plano:** adumbratio –onis; rei faciendae dispositio ou imago. V. *tamén* **idea, plano**. **3. Primeira redacción dun texto:** adumbratio –onis; (*publicar un proxecto de lei*) rogationem promulgare. ♦ *Facer proxectos:* V. **proxectar**. *Exporeivos os meus proxectos:* quid fieri velim ou meum consilium exponam. *Por que, facéndonos os valentes, facemos tantos proxectos nunha vida tan curta?:* quid brevi fortes iaculamur aevo multa?

proxector. s.m. Lampas lucem emittens ou lucis fasces proiciens; machina ou machinula imaginibus photographis proiciendis.

proxeneta. s. Proxeneta/-es –ae. V. *tamén* **alcaïote**.

proxenie. s.f. Progenies –ei; genus –eris; stirps, stirpis; incrementum –i; (*proxenie de Xúpiter*) Iovis incrementum.

proxenitor –ora. s. **1. Antepasado en liña directa:** generis, gentis ou originis auctor/-trix; progenitor/-trix; pater/mater; avus/avia. **2. Pai ou nai:** V. estas palabras e 1. s.m.pl. **3. Pai e nai:** parentes –um; maiores –um.

proximidade. s.f. prop. e fig. Propinquitas, vicinitas, proximitas –atis; vicinia –ae; (*de parentesco*) proximitas, propinquitas, affinitas –atis; (*de lugar*) loci propinquitas; spatium propinquitatis; (*na proximidade*) in propinquo; (*da terra, da cidade*) in vicino terrae, in vicinia urbis; (*terreas nas proximidades da cidade*) suburbanum praedium.

próximo –a. adx. **1. Seguinte, vindeiro:** proximus –a –um; (*o próximo ano*) proximus ou veniens annus. **2. Non lonxano no espazo ou no tempo:** proximus, vicinus, propinquus –a –um; (*estar*

próximo) haud longe abesse; adesse; impendere, instare; (*próximo á morte*) moriturus –a –um. **3.** (fig.) *Cercano no sentido afectivo, ideolóxico, etc.:* similis, affinis –e; consentiens –entis. **4. Afín:** similis, adsimilis, affinis –e. s.m.pl. **5. Os parentes máis achegados:** proximi, consanguinei –orum.

prudencia. s.f. Prudentia, sapientia –ae; consilium –i. ♦ *Obrar con prudencia:* prudenter, sapienter, caute se gerere; res sapienter gerere; iudicium adhibere.

prudencial. adx. Cautus –a –um; (*medidas prudenciais*) cautiones –um.

prudente. adx. Prudens, providens, sapiens –entis; providus, cautus, consideratus, circumspetus –a –um; cicur –uris; (*que fala con sensatez*) sensiloquus –a –um. V. *tamén* **asisado, axuizado, cauto**. ♦ *Ser prudente:* sapere; cavere, praecavere.

pruído. s.m. V. **proído**.

pruír. v.intr. V. **proer**.

prurito. s.m. **1. Med. Proïdo:** V. esta palabra. **2.** (fig.) *Desexo moi forte:* cupiditas –atis; libido –inis; immoderata cupidio.

pseudónimo. s.m. Nomen simulatum, fictum, subditivum, falsum, artificiale; nominis simulatio; (*dun escritor*) nomen scriptoris commenticium; (*publicado, escrito con pseudónimo*) falso nomine editus, scriptus.

psicanálise. s.f. Psychanalysis –is; animi investigatio ou indagatio; Freudiana disciplina, doctrina, ars.

psicanalista. s. Psychanalysta –ae; psychanalysis peritus ou studiosus/-a; doctor Freudianus; animi ou mentis pervestigator, scrutator ou indagator/-trix.

psicanalizar. v.tr. Psychanalysisi uti; animum, mentem more Freudiano perscrutari.

psicodélico –a. adx. **1. Que produce sensacións estrañas:** (h)allucinans –antis; stupefactivus, psychotropicus –a –um. **2. Charramangueiro:** V. esta palabra.

psicofármaco. s.m. Medicamentum psychotropicum.

psicofísico –a. adx. Psychophysicus –a –um.

psicólogo –a. s. Psychologus/-a; humani animi investigator/-trix; psychologiae cultor/-trix, studiosus ou peritus/-a.

psicología. *s.f.* **1.** *Ciencia que estuda o comportamento:* psychologia –ae; psychologica disciplina, doctrina *ou* ars. **2.** *Maneira de pensar, sentir ou actuar:* mens et animus; animi *ou* mentis natura; morum conformatio.

psicológico –a. *adx.* Psychologicus –a –um.

psicópata. *s.* Psychopathia affectus/-a; psychopathicus/-a vir/femina.

psicopatía. *s.f.* Psychopathia –ae; ingenii alienatio; mentis depravatio; animi virium perturbatio.

psicose. *s.f.* Psychosis –is; animi alienatio; immodica concitatio; abnormis mentis turbatio.

psicosomático –a. *adx.* Psychosomaticus –a –um.

psicoterapeuta. *s.* Psychotherapiae peritus, studiosus/-a, cultor/-trix.

psicoterapia. *s.f.* Psychotherapia –ae.

psicótico –a. *adx.* Psychoticus –a –um.

psique. *s.f.* Animus –i; spiritus vitalis et intellectualis.

psiquiatra. *s.* Psychiater *ou* psychiatrus –i; animorum medicus/-a *ou* curator/-trix.

psiquiatría. *s.f.* Psychiatria –ae; mentis medicina; ars dementibus medendi.

psiquiátrico –a. *adx.* **1.** *Relativo á psiquiatría:* psychiatricus –a –um. **s.** **2.** *Hospital onde se atenden os enfermos mentais:* valetudinarium mente captis medendis.

psíquico –a. *adx.* Psychicus –a –um. *V. tamén mental.*

púa. *s.f.* *V. puga.*

pub. *s.m.* Publica potoria taberna; thermopolium (Anglicum); caupona (Anglica).

pube. *s.f.* Pubes *ou* pubis –is; (óso) pubis os.

púbere. *adx.* Puber –eris; pubescens –entis; (*chegar á pubertade*) pubescere.

pubertade. *s.f.* Pubertas –atis; puber aetas.

publicación. *s.f.* **1.** *Acción de publicar:* promulgatio –onis; (*dun libro*) editio –onis. **2.** *Texto publicado:* scriptum –i; liber –bri; (*por entregas*) vulgati per intervalla commentarii; (*periódica*) periodici (hebdomadales, menstrui, annui) commentarii. *V. tamén diario, libro, periódico, revista.*

publicar. *v.tr.* **1.** *Difundir por medio da imprenta:* edere; proferre; vulgare, divulgare; in lucem dare,

edere, prodere *ou* proferre; typis edere *ou* vulgare; typis committere; excudere; in vulgus emitte-re; publicare. **2.** *Airear, laretar, pregoar, propalar:* in vulgus, in hominum notitiam, in manus hominum dare, mittere, emittere *ou* prodire; foras dare, edere, mittere *ou* emittere. *V. tamén airear, laretar.*

publicidade. *s.f.* **1.** *Difusión:* divulgatio, pervulgatio –onis; (*dun crime*) scelus apertum atque manifestum. **2.** *Propaganda:* propagatio, divulgatio, pervulgatio –onis. *V. tamén propaganda.*

publicitario –a. *adx.* Laudativus –a –um; (*anuncio*) nuntius laudativus. *V. tamén propaganda.*

público –a. *adx.* **1.** *De ou para todos os cidadáns:* publicus –a –um; communis –e; (*ben, utilidade*) res publica *ou* respública; publica commoda; (*por interese público*) communis commodi causa; (*sabido, coñecido*) vulgatus, pervulgatus, notus –a –um. **s.** **2.** *Asistencia, audiencia, concorrencia:* populus, vulgus –i; homines –um; (*aos ollos, á vista do público*) palam; aperte; in publicum; in propatulo; in oculis civium *ou* omnium; in conspectu. *V. tamén asistencia, audiencia, concorrencia.* ♦ *Persoa pública:* rempublicam gerens; magistratus –us. *Vida, función pública:* publicum munus *ou* officium. *Facerse público:* enotescere; percrebrescere; palam fieri; in vulgus manare; patescere.

pucha. *s.f.* *V. boina.*

pucheiro. *s.m.* Caccabus, caccabulus –i; olla, ollula –ae.

pucho¹. *s.m.* *Sombreiro:* galerus, petasus, pileus, pileum –i. ♦ *Pucho de sapo:* *V. cogomelo.*

pucho². *s.m.* *V. becerro, cucho.*

puendo –a. *adx.* Pudendus, erubescendus –a –um; turpis –e. ♦ *Partes pudendas:* pudenda –orum.

púdico –a. *adx.* Pudicus, castus, sanctus, pudibundus –a –um; pudens –entis.

pudín. *s.m.* Scriblita Anglica.

pudor. *s.m.* Pudor –oris; pudicitia, verecundia –ae; castitas, sanctitas –atis; (*sentir pudor*) erubescere.

pudoroso –a. *adx.* Pudibundus, pudicus, castus –a –um; pudens –entis.

puericultura. *s.* Puerorum doctrina; de pueris fovendis doctrina *ou* disciplina; paedologia –ae.

pueril. *adx.* Puerilis –e; (fig.) levis, futilis, inanis –e.

puerperio. *s.m.* Puerperium –i.

puñ! *interx.* Foetet!; phu!, fu!; apage!; fafae!

puga. *s.f.* **1.** *Obxecto rixido, delgado e aguzado:* spina –ae; mucro –onis; aculeus –i; cuspis –idis; acumen –inis; (*do peite*) pectinis vallus. **2.** *Anaco dunha póla para facer un enxerto:* surculus, calamus –i; talea –ae; turio –onis. **3.** *Mús. Púa:* ligula –ae.

pugna. *s.f.* V. **choque, disputa, encontrón, loita.**

pugnar. *v.intr.* V. **batallar, combater, competir, lidar.**

puidor. *s.m.* Politor –oris; (*de pedras preciosas*) mango –onis.

puír. *v.tr.* **1.** *Tornar liso:* l(a)evigare; polire, expolire; dolare. **2.** (fig.) *Eliminar, cambiar cousas, perfeccionar:* limare; perficere; excolere; (*a unha persoa*) erudire; rusticitatem exuere; (*puírse*) urbanos mores induere.

pular. *v.intr.* **1.** *Dar saltos:* salire, saltare, exultare. **2.** *Medrar de xeito perceptible:* aperte, manifesto, celeriter crescere, surgere, augescere, grandescere.

pulchinelo. *s.m.* Maccus, ludius ou ludio Neapolitanus; mimus stupidus.

pulcritude. *s.f.* Pulchritudo –inis; decor, decus –oris; gratia, elegantia –ae; cultus –us.

pulcro –a. *adx.* Pulcher –chra –chrum; mundus, concinnus, venustus, ornatus, decorus –a –um; elegans –antis; insignis –e.

pulga. *s.f.* Pulex –icis; (*cheo de pulgas*) pulicosus –a –um. ♦ *Facer dunha pulga un elefante:* elephantem ex musca facere. *Ter pulgas (estar intranquilo):* irrequietum esse. *Ter malas pulgas:* iniuriae impatientem, irritabilem, iracundum, stomachosum esse.

***pulgada.** *s.f.* V. **polgada.**

***pulgar.** *s.m.* V. **polgar.**

pulgón. *s.m.* Gurgulio –onis; bruchus –i; plantarum pediculus.

pulir. *v.tr.* V. **puír.**

pulmón. *s.m.* Anat. Pulmo –onis; latera –um.

pulmonar. *adx.* Pulmoneus, pulmonarius –a –um; (*enfermidades*) pulmonis vitia ou incommoda.

pulmonía. *s.f.* Peripneumonia –ae; (*ter pulmonía*) ex lateribus laborare.

pulo. *s.m.* **1.** *Acción de impulsar:* impulsio –onis; pulsus –us. **2.** *Impulso:* pulsus, impulsus –us. **3.** *Movemento interior brusco:* impetus –us; animi motus ou incitatio. **4.** *Brinco, salto:* V. estas palabras.

púpito. *s.m.* (Sacer) suggestus; pulpitum –i; analogium –i.

***pulpo.** *s.m.* V. **polbo.**

pulsación. *s.f.* **1.** *Acción de pulsar:* pulsus, percussus, ictus –us. **2.** *Latexo:* pulsus –us; venarum ou arteriarum pulsus; saliens arteria; micans vena; (*regular, irregular, lenta, débil, axitada*) arteriarum pulsus ou ictus stabilis, inaequalis ou fluctuans, tardus, languidus, creber ou citatus. V. *tamén pulso.*

pulsar. *v.tr.* Pulsare; premere; (*tantear*) explorare; tentare.

pulseira. *s.f.* Armilla –ae; brachiale –is. V. *tamén brazaletes.*

pulso. *s.m.* **1.** *Dilatación e contracción das arterias:* arteriarum ou venarum pulsus. V. *tamén pulsación.* **2.** *Punto de articulación do brazo coa man:* carpus –i. **3.** *Dominio, seguridade na man:* manus vigor. ♦ *Tomar o pulso:* venam ou venas, arterias ou manum tangere ou tentare; venarum pulsum attingere; pulsum tactu explorare. *Quedar, estar sen pulso:* arteriam non micare, non salire; exanimari. *A pulso:* manu suspensa. *Botar un pulso:* pugnis cum aliquo contendere.

pulular. *v.intr.* **1.** *Aparecer gran número de insectos, vermes, etc.:* pullulare, pullulascere; scatere; (*os vermes*) vermibus scatere; (*os coellos pululan en España e nas Baleares*) cuniculi scatent in Hispania Balearibusque. **2.** *Haber en gran número ou en continuo movemento cousas, persoas ou animais:* abundare; scatere, scaturire. **3.** (fig.) *Multiplicarse moito en pouco tempo:* pullulare, pullulascere. V. *tamén multiplicarse, inzar.*

pulverizador. *s.m.* Vaporis effusorium.

pulverizar. *v.tr.* **1.** *Reducir a po:* pulverare; in pulverem redigere, conterere, resolvere, extenuare; pulverizare. **2.** *Esparexer un líquido, vaporizar:* vaporare; in vaporem ou in guttulas minutissimas resolvere, redigere, dispertire, dispergere; in vaporem nebulasque convertere. *v.pr.* **3.** *Reducirse a po:* pulverari; in pulverem resolvi. V.

tamén evaporar(se). **4.** (fig.) *Destruír por completo*: delere; abolere; exstinguere; dissipare.

puma. *s.m.* Felis iaguara; felis concolor.

punción. *s.f.* **1.** *Acción de punzar*: punctio -onis; punctura -ae; punctum -i; morsus -us. **2.** *Med. Operación para extraer un líquido*: punctio -onis; paracentesis -is.

punk. *adx.* **1.** *Pertencente ao movemento xuvenil de protesta nado na década dos 70 do s. XX*: punkianus -a -um. **2.** *Persoa que segue este movemento*: punkianae catervae assecla.

punta. *s.f.* **1.** *Extremo agudo dunha cousa*: acies -ei; acumen -inis; aculeus -i; mucro -onis; spina -ae; spiculum, fastigium -i; (*sacar punta*) acuere. **2.** *Extremo, aínda que non sexa agudo*: extremum -i; extremitas -atis; extima pars; cuspis -idis; (*dunha montaña*) cacumen -inis; vertex -icis; fastigium montis; (*dos labios*) prima labra; (*das uñas*) primores unguis; (*do nariz*) nasi primoris acumen; (*dos pés ou das mans*) summi ou extremi digiti; (*andar, levantarse na punta dos pés*) summis digitis ambulare, summis pedum digitis gradi; suspensio pede incedere; suspensa vestigia ponere; in digitos arrigi. **3.** *Cravo*: V. esta palabra. ♦ *De punta a cabo*: a capite ad calcem; ab imis unguibus usque ad verticem capitis. *Hora punta*: V. **hora**. *Ter algo na punta da lingua*: in labris primoribus aliquid habere. *De punta en branco*: mundus, politus, concinnus, venustus -a -um; elegans -antis; vestibus festivis indutus.

puntada. *s.f.* **1.** *Pasada coa agulla*: punctum -i; acus punctum; traiectus -us; (*as puntadas que se fan coa agulla*) puncta quae acu terebrantur; (*dar puntadas*) acu filum traicere ou traducere; suere, consuere. **2.** *Porción de fío desta pasada*: punctum -i. **3.** *Dor intensa no abdome ou no tórax*: punctio -onis; punctiuncula -ae; acer ou acutus dolor; lateris ou lateralis dolor; laterum dolores, punctiones ou compunctiones. ♦ *Non dar puntada sen fío ou sen nó*: occasionem arripere ou non omittere; tempore, opportunitate frui.

puntal. *s.m.* **1.** *Madeiro que sostén algo*: fulcrum, adminiculum, sustentaculum, fulcimentum -i; anteridion -i; anteris -idis; arrectarius asser. **2.** *Altura da embarcación desde a quilla ata a cuberta*: navis altitudo.

puntear. *v.tr.* **1.** *Marcar con puntos*: punctis signare, notare ou distinguere. **2.** *Debuxar, trazar con*

puntos: punctis notare ou pingere. **3.** *Tocar coa punta dos dedos un instrumento de corda*: summis digitis ou unguibus pungere.

punteira. *s.f.* **1.** *Parte do calzado, dos calcetíns e das medias que cobre a punta do pé*: calceamentorum, pedulium, tibialium acumen. **2.** *Peza que se pon ao calzado nesa parte*: V. **biqueira**.

punteiro. *s.m.* **1.** *Barra de ferro dos canteiros*: acuminatus scalper; ferreus stilus. **2.** *Tabo de madeira da gaita*: tibiae utricularis tubulus ou fistula. **3.** *Pau para sinalar nun mapa, encerado, etc.*: ferula, virgula -ae.

puntería. *s.f.* Collineatio -onis; collineandi peritia; (*facer puntería*) collineare; scopum collineare; iaculum dirigere ou intendere; (*coa vista e co proxectil*) pariter oculos telumque tendere. V. *tamén apuntar*.

puntilla. *s.f.* Opus acu textum; opus, reticulum denticulatum.

puntilloso -a. *adx.* **1.** *Meticuloso, minucioso*: meticulosus, scrupulosus -a -um; (*en palabras*) verborum cavillator/-trix. V. *tamén meticoloso, minucioso*. **2.** *Susceptible*: morosus, stomachosus -a -um; irritabilis, difficilis -e; ad accipiendam offensionem facilis.

punto. *s.m.* **1.** *Obxecto ou marca de pequeno tamaño*: punctum -i. **2.** *Posición dunha liña, superficie, mapa, etc.*: punctum -i; locus -i; pars, partis; regio -onis. **3.** *Por ext., porción de espazo que serve para situar algo ou como referencia*: locus -i; (*dun escrito*) locus -i; (*neste punto*) hic; (*naquel punto*) illic; ibi. **4.** *Xeom. A mínima extensión concibible de espazo*: punctum -i. **5.** *Marca redonda empregada en ortografía e no alfabeto morse*: punctum -i; distinctio -onis; (*dous puntos*) duo puncta; bipunctum -i; (*punto e coma*) subdistinctio -onis; punctum et virgula; (*puntos suspensivos*) reticentiae signa; punctilla -orum; (*punto e raia*) punctum et lineola; (*de interrogación, de admiración*) interrogationis ou interrogandi, admirationis nota ou index. **6.** *Momento, estado ou grao no desenvolvemento de algo*: punctum, momentum -i; discrimen -inis. **7.** *Fís. e Quím. Valor, dentro dunha variante, que caracteriza un fenómeno*: gradus -us; mensura -ae. **8.** *Unidade de valoración do mérito nun deporte, nun exame, etc.*: punctum -i; numerus -i; iudicium -i; (*positivo*) laus, laudis; (*negativo*) nota -ae; (*obter os puntos máximos*) omne ferre

punctum. **9.** *Cuestión que forma parte ou que é tratada dentro dun conxunto:* scopus, locus -i; disceptatio, quaestio -onis; res, rei; res disceptata. **10.** *Puntada que se dá ao coser:* V. **puntada;** (*cirúrxico*) medicum ligamentum. **11.** *Labor de tecido, costura ou encaixe:* texturae ductus; (*de malla*) scutula -ae. **12.** *Tecido feito con agullas, gancho ou máquina:* textile -is; textum, linum, linteum -i. **13.** *Dor intensa no tórax ou no abdome:* V. **puntada.** **14.** *Figura ou movemento no baile:* saltationis motus ou modus. **15.** *Chisca, miga:* mica -ae; hilum -i. ♦ *A punto. 1. No momento preciso, a tempo:* tempestive; opportune; mature. *2. Preparado para o fin que se pretende:* paratus, instructus, expeditus -a -um; (*poñer a punto*) parare; instruere; (*que estea todo a punto*) omnia sint parata. *Estar a punto de:* in discrimine ou in angustiis esse; (*de morrer*) in vitae discrimine; moriturus -a -um. *Ata certo punto:* quodammodo. *Arco de medio punto:* V. **arco.** *En punto:* tempore; opportune; in tempore ipso. *Estar no seu punto:* maturum, tempestivum esse; (*unha comida*) congruentem saporem praebere; bene se habere. *Poñer os puntos sobre os is:* atente, sollicita diligentia aliquid explicare, patefacere; accurate, distincte, subtiliter statuere ou decernere. *Punto cardinal:* caeli pars ou regio. *Punto de apoio:* fultura -ae; fulcrum -i. *Punto crítico, culminante:* summum -i; culmen -inis; fastigium -i; vertex -icis. *Punto de luz:* electricus ou electricus nexus. *Punto de mira:* pinnula -ae. V. *tamén mira.* *Punto de vista:* prospectus -us; sententia -ae; opinio -onis; cogitatum -i; considerandi ratio; (*baixo todos os puntos de vista*) omni ex parte; (*bo baixo todos os puntos de vista*) omnibus numeris praestans; omni ratione perfectus. *Punto por punto:* singillatim; membra-tim; articulatum; per singula capita; in singulas res; (*contar todo punto por punto*) ordine omnia exponere ou narrare. *Ata este punto:* usque in hanc diem; usque adhuc; hactenus. *De todo punto:* omnino; minime; nequaquam; plane. *Punto de partida:* fons, fontis; fons et caput; initium -i. *Volvamos ao punto de partida:* oratio redeat illuc unde deflexit. *Estivo a punto de que o matasen:* parum abfuit quin interficeretur. *Estaba a punto de morrer:* mors imminabat; a morte parum aberat. *Punto en boca:* sile/silete; tace/tacete; fave linguae/favete linguis. *Coche de punto:* autocinetum conducticium.

puntuación. *s.f.* **1.** *Sistema de signos ortográficos:* interpunctio -onis; (*signos*) interpunctionis ou interpungendi signa; scriptionis notae; puncta -orum. V. *tamén punto.* **2.** *Colocación destes signos:* punctorum ratio. **3.** *Conxunto de puntos conseguidos nun deporte ou nun exame:* numerica ou numeralis aestimatio; punctorum computatio; puncta -orum.

puntual. *adx.* **1.** *Que fai as cousas ao seu tempo:* sedulus -a -um; diligens -entis; (*chegar, ser puntual*) ad horam venire; praesto esse ad horam compositam. **2.** *Exacto, detallado:* exactus, accuratus -a -um. **3.** *Que interesa só a un punto:* circumscriptus -a -um; congruens -entis.

puntualidade. *s.f.* Accuratio -onis; sedulitas -atis; accurata diligentia.

puntuar. *v.tr.* **1.** *Poñer os signos de puntuación:* interpungere; interpunctione ou punctis notare ou distinguere. **2.** *Cualificar por medio de puntos:* censere, taxare; computare; punctis ou suffragiis idoneum ou ineptum declarare. *v.intr.* **3.** *Ser valorado polo sistema de puntuación:* censer; computari; probari; suffragiis aestimari.

***punzada.** *s.f.* V. **punción, puntada.**

punzar. *v.tr.* Pungere, compungere; stimulare; mucrone ferire.

punzón. *s.m.* **1.** *Obxecto para facer orificios:* pugiunculus -i; veruculum -i; acuminatus stilus. V. *tamén buril, estilete.* **2.** *Antig. Estilete para escribir:* stilus -i; graphium -i.

puñada. *s.f.* Pugni ictus; colaphus -i; (*dar puñadas*) pugnis aliquem caedere, contundere, incur-sare; (*na cara*) pugnum in os impingere; (*loita a puñadas*) pugilatio -onis; pugilatus -us; pyctale certamen. ♦ *A puñadas:* pugnitus.

puñado. *s.m.* **1.** *Cantidade que cabe nunha man pechada:* manipulus, pugnus, pugillus -i. V. *tamén manchea.* **2.** *Cantidade pequena:* aliquantum -i; exiguitas -atis; (*de persoas*) (parva) manus.

pañal. *s.m.* Pugio -onis; sica -ae.

pañalada. *s.f.* Pugionis ictus, plaga ou vulnus; (*dar unha pañalada*) pugione percutere.

puño. *s.m.* **1.** *Man pechada:* pugnus -i; (*cerralo*) pugnum facere; manum comprimere; (*abrilo*) pugnum diducere. **2.** *Parte da manga que cobre o pulso:* manulea -ae; manicae -arum; (*da camisa*) adstrictior subuculae fascia. **3.** *Parte*

por onde se agarra un paraugas, un caxato, etc.: clausula -ae; ansa -ae; umbellae, baculi pugnus ou extrema pars. ♦ *Carta escrita de puño e letra*: epistola propria (mea, sua, eius...) manu exarata ou subscripta.

pupila. *s.f.* Pupilla, pupula -ae; acies -ei; (*a meniña do ollo coa que vemos chámase pupila*) acies ipsa qua cernimus pupilla vocatur. ♦ *Querer a alguén coma a pupila dos seus ollos*: aliquem in oculis ferre ou in deliciis habere.

pupilo -a. *s. 1.* Orfo a cargo dun titor: pupillus/-a. **2.** Alumno, predilecto: alumnus -/a; convictor/-trix.

pupitre. *s.m.* Scholare scamnum; scholaris tabula; pluteus -i; analogium -i.

puré. *s.m.* Puls, pultis; pulticula -ae; pulmentum -i; (*de patacas*) pulticula ex solanis tuberosis confecta; (*de fabas*) fabacea -ae.

pureza. *s.f.* Puritas, sinceritas -atis; munditia -ae; (*da auga*) aquarum liquor, splendor, sinceritas; aqua limpida; (*do aire*) serenitas -atis; sudum -i; aeris liquiditas; (*inocencia*) innocentia -ae; castitas, sanctitas -atis; (*de costumes*) vitae sanctitas ou sinceritas; (*de intención*) recta mens; animus purus; (*de linguaxe, de estilo*) purus sermo; pura, emendata oratio; dictionis salubritas; purum dicendi genus; (*do latín*) incorrupta sermonis Latini integritas; (*falar con pureza*) bene ou perbene (latine) loqui.

purga. *s.f. 1.* Acción de purgar ou purgarse: purgatio -onis; alvi ou ventris purgatio. **2.** Medicina para limpar o intestino: medicamen ou medicamentum purgativum, coelioticum ou deductorium; catharticum -i.

purgante. *adx. 1.* Que purga, que limpa: purgans, expurgans, perpurgans -antis. **2.** Que limpa o intestino: purgativus, purgatorius, deductorius, coelioticus -a -um. **3.** Que cumpre unha pena por unha falta: piacularum poenam luens; expiator/-trix; (*alma*) anima in purgatorio detenta. *s.m. 4.* Purga: V. esta palabra.

purgar. *v.tr. 1.* Purificar: V. este verbo. **2.** Administrar unha purga: (*por abaixo*) per inferna purgare; alvum alicui ducere; alvum purgare, ciere, solvere, trahere, elicere, movere, emovere ou exinanire; intestina laxare; bilem (per alvum ou per infera) purgare, trahere, detrahere, extrahere ou pellere; (*por arriba e por abaixo*) bilem utrinque

extrahere; utraque parte purgare; vomitione et alvo solvere; clystere vomituque purgare. *Tamén v.pr.*: se purgare; purgari, expurgari; alvum ducere ou diluere; bilem purgare; (*os cans púrganse con grama*) fastidium deducunt canes herba canaria. **3.** Expiar: V. este verbo.

purgatorio. *s.m.* Purgatorium -i; purgationis sedes ou locus; ignis piacularis ou purgatorius; poenae purgatoriae; (*ánimas*) animae in purgatorio detentae ou piaculari igne expiandae.

purificación. *s.f.* Purgatio, purificatio, expiatio, lustratio -onis; lustrum -i; (*sacrificio de purificación*) sacrificium lustrale; piaculum -i.

purificar. *v.tr. 1.* Depurar: purgare, expurgare, perpurgare; (*o ouro, os metais*) aurum, aes purgare; metalla e faece sua seponere; (*o aire*) aeris vitia purgare; (*o mel*) mel despumare; (*o viño*) vinum liquare ou eliquare; (*en sentido relixioso*) purificare; mundare; lustrare; piare, expiare. V. *tamén depurar*. *v.pr. 2.* Tornarse puro: se purificare; sordes eluere; (*nun río*) se vivo flumine abluere.

***purín**. *s.m.* V. **xurro, zurro**.

purismo. *s.m.* Sermonis puritas; puri sermonis studium ou diligentissima exactio; puri sermonis affectatio; (*esaxerado*) putidum incorrupti purique sermonis studium.

purista. *s.* Puri sermonis exactor; castigatioris sermonis amator; (*esaxerado*) nimius incorruptae linguae amator; verborum reprehensor nimis arrogans.

puritano -a. *adx. e s.* Nimius morum exactor; morosus, puritanus -a -um. V. *tamén escrupuloso*.

puro -a. *adx. 1.* Non mesturado: integer -grum; simplex -icis; purus, merus -a -um; (*viño*) merum (vinum); (*ouro*) aurum purum ou incorruptum; (*peso de prata absolutamente puro*) pondus argenti puri puti; (*mentira*) merum mendacium. **2.** Limpo: purus, mundus -a -um; (*ceo*) caelum purum ou serenum; liquidus aer; (*auga*) aqua incorrupta, sincera ou liquida; (*fonte*) fons purus ou illimis. **3.** Que é só o que se expresa: simplex -icis; (*verdade*) simplex ou summa veritas. **4.** Libre de mancha ou de falta moral: purus, castus, incorruptus, sanctus -a -um; integer -gra -grum; innocens -entis; (*corazón*) cor mundum. **5.** Auténtico: V. esta palabra. *s.m. 6.* Cigarro: bacillum nicotianum; volumen taba-

ceum. ♦ *É un puro, un auténtico pícaro*: purus, putus sycophanta est.

purosangue. *s.m.* Equus generosus.

púrpura. *s.f.* **1.** *Molusco mariño que segrega un colorante vermello*: conchylium -i; purpura -ae; murex -icis; buccinum -i. **2.** *Substancia colorante*: ostrum -i; fucus -i; purpura -ae; color purpureus ou ostrinus. *adx.* **3.** *De cor vermella viva*: V. **purpúreo.** *s.m.* **4.** *Esta cor*: purpura -ae; ostrum -i; conchylium -i; color purpureus ou ostrinus. ♦ *(Persoa) vestida de púrpura*: conchyliatus/-a; purpuratus/-a; purpureus/-a; purpurea veste indutus ou ornatus. *Vestido de púrpura*: purpurea vestis. *Vestidos tinguidos de púrpura*: ostro perfussae vestes; conchyliia -orum. *Túnica cunha banda de púrpura*: tunica laticlavata.

purpurado. *s.m.* V. **cardeal.**

purpúreo. *adx.* Purpureus, purpuratus, conchyliatus, muricatus, ostrinus -a -um; purpurans -antis; (*tinguido de púrpura*) conchyliatus -a -um.

purpurina. *s.f.* Purpureus color; color purpurae similis.

purrela. *s.f.* Vinum infimae notae; lora, vappa -ae.

purulento -a. *adx.* Purulentus -a -um.

pus. *s.m.* Pus, puris; tabes -is; sanies -ei; materia -ae.

pusilánime. *adx.* e s. Pusillanimis -e; timidus, pavidus -a -um; (*carácter*) pusillus, abiectus, parvus, timidus, angustus animus; (*home/muller*) pusilli, demissi, mollis animi vir/femina.

pústula. *s.f.* Pustula, pusula -ae; (*ter pústulas*) pustulari, pustulescere; (*cheo delas*) pustulosus -a -um.

puta. *s.f.* V. **prostituta.**

putada. *s.f.* Dedecus -oris; flagitium -i; turpe facinus. V. *tamén algueirada.*

putativo -a. *adx.* Putativus, creditus, habitus -a -um.

putear. *v.tr.* (pop.) Nocere; officere; detrimentum, damnum afferre ou inferre; damno afficere; laedere.

puto -a. *adx.* **1.** *Desprezable, miserable*: execrabilis, tristis -e; nullus -a -um; (*non teño un puto euro*) ne nummulum quidem habeo; inopia flagro ou deperditus sum. *s.m.* **2.** *Homosexual por diñeiro*: libidinis institor; paedicator -oris; prostutus -i; puer -eri.

putrefacción. *s.f.* Tabes -is; putredo -inis; corruptio, putrefactio -onis; situs -us; marcor; putor; putror -oris.

putrefacto -a. *adx.* Putrefactus, putridus, tabidus -a -um.

puxa ¹. *s.f.* *Restos dos cereais*: messium reliquiae.

puxa ². *s.f.* *Acción de puxar por algo*: pulsus, impetus -us.

puxanza. *s.f.* *Fortaleza*: potentia -ae; vigor -oris; robur -oris; virium praestantia.

puxar. *v.intr.* **1.** *Facer forza*: V. **botar, empurrar.** **2.** (*fig.*) *Loitar*: V. este verbo.

púxil. *s.m.* **1.** *Loitador entre os romanos*: pugil -ilis; pugilator -oris; pycta ou pyctes -ae. **2.** *Boxeador*: V. esta palabra.

puxilato. *s.m.* Pugilatio -onis; pugilatus -us; pyc-tale certamen; pugna -ae; aemulatio, contentio -onis.

Qq

que ¹. **1. Pronombre relativo:** qui, quae, quod. *A cidade que chaman Lugo:* urbem quam dicunt Lucum Augusti; *os nenos que viche:* pueri quos vidisti; *o que viches, as cousas que viches:* quod ou quae vidisti. **2. Relativo-indefinido (calquera, quenquera que):** quicumque; quisquis; omnes qui. *Pasa, quenquera que sexas:* ingrediaris, quisquis sis. **3. Interrogativo:** quis/qui, quae, quid/quod; quisnam. *Que fas?:* quid agis. *Non sei que dicir:* quid dicam nescio. *A que ven tanto diñeiro?:* quo ou quorsum tantam pecuniam? **4. Interrogativo-exclamativo:** qui, quae, quod; qualis –e; quantus, quotus –a –um. *Que goberno temos?: en que cidade vivimos?:* quam rempublicam habemus?; in qua urbe vivimus?. *De que familia pensas que descendo?:* quali me arbitraris genere prognatum? *Que hora é?:* quota hora est? *Cantos e que grandes poetas houbo!:* quot et quanti poetae exstiterunt! **5. Exclamativo:** quam. *Que desgrazas tan increíbles sufrimos!:* quam incredibiles adversitates tulimus! *Que amigos de loanzas son os homes!:* quam cupiunt homines laudari!

que ². **Conxunción. 1. Con cláusula completiva.** a) *De indicativo:* non se traduce *que*, suxeito en *ac.*, verbo en *inf.* *Aprendín que os deuses levan unha vida tranquila:* deos didici securum agere aevum. *Interésame moito que esteas ben:* mea maxime interest te valere. b) *De subxuntivo:* ut, uti; ne; quin; quominus. *Pídoche que me contestes:* rogo (ut) respondeas. *Quero que me contestes:* volo uti mihi respondeas. *Temo que non veña:* timeo ut (ne non) veniat. *Temo que veña:* timeo ne veniat. *A idade non impide que manteñamos a afección de cultivar a terra:* aetas non impedit quominus agri colendi studia teneamus. **2. Causal:** quod; quia; quoniam; propterea quod. *Vou dicir algo da paz, que xa falei bastante da guerra:* nunc de pace pauca dicam, quoniam de bello satis dixi.

3. Consecutiva: ut; quin. *Ninguén é tan fero que non poida apazugar:* nemo adeo ferus est ut non mitescere possit. *Nunca vou cabo de ti que non saia máis instruído:* numquam accedo ad te quin abeam doctior. **4. Comparativa:** quam. *Apodérouse de min un sono máis profundo do que tiña por costume:* me ar(c)tior quam solebat somnus complexus est. *Falei máis do que quería:* plura dixi quam volui. **5. Final:** ut (ne); quo. *Mandou uns mensaxeiros (para) que pedisen a paz:* misit legatos ut ou qui pacem peterent. *As galiñas dan calor coas ás aos pitos para que non os dane o frío:* gallinae pennis fovent pullos ne frigore laedantur. *Convén que a lei sexa concisa para que se teña máis facilmente:* legem brevem esse oportet quo facilius teneatur. **6. En disxuntivas:** sive ... sive ou non se traduce. *Que queiras que non queiras:* sive velis sive non ou velis nolis.

quebra. *s.f.* V. **creba**.

quebracabezas. *s.m.* V. **crebacabezas**.

quebrado –a. *adx. e s.* V. **crebado**.

quebradura. *s.f.* V. **crebadura**.

quebrafolgas. *s.* V. **crebafolgas**.

quebranoces. *s.m.* V. **crebanoces**.

quebrantamento. *s.m.* Fractio, disruptio, violatio, transgressio –onis; fractura –ae; (*do corpo*) lassitudo –inis; corporis attritio. V. **tamén incumprimento, infracción**.

quebrantar. *v.tr.* **1. Crebar, partir:** V. estes verbos. **2. Debilitar:** V. este verbo. **3. Abater:** V. este verbo. **4. Abrir con violencia, forzar:** V. **forzar**. **5. Conculcar, contravir, desobedecer, incumprir:** V. estes verbos. *v.pr.* **6. Dividirse en anacos, crebarse:** V. **crebarse**. **7. Debilitarse:** V. este verbo. **8. Abaterse:** V. este verbo.

quebrar. *v.tr.e pr.* V. **crebar**.

quecemento. *s.m.* Calor –oris; calefactio –onis.

quecer. *v.intr.* **1.** *Adquirir calor:* calere, calescere, incallescere. **2.** (pop.) *Pórse en celo:* in venerem venire; catulire.

queda (toque de). *s.f.* (Nocturna) domuegressio vetita.

quedar. *v.intr.* **1.** *Seguir no lugar, deterse:* manere, remanere, permanere; morari, commorari; stare, restare, resistere; se tenere ou continere. **2.** *Pasar a un estado despois dun suceso ou acción: (mudo) obmutescere; (cego) caecitate affici; oculos perdere; lumina ou lumen oculorum amittere; caecum fieri; (pobre) re familiari comminutum esse; (frío) rigere, rigescere; frigore, metu obtorpere; (vencedor) vincere; superiorem evadere ou discedere; (atónito) stupere, stupescere, obstupescere; consistere; attonitum haerere; (marabillado) mirari, admirari; (ferido) vulnerari; (inmóbil) immobilem haerere ou manere; (cortado) inter dicendum haerere. **3.** *Gardar ou coller algo para si (tamén v.pr.):* capere; retinere; sibi aliquid sumere, arrogare ou tribuere; occupare. **4.** *Acordar verse:* convenire; (*quedou comigo moitos días*) complures dies mecum fuit. **5.** *Sentar (unha peza de roupa, un adobio):* V. **acaer.** **6.** *Chegar ao acordo ou adquirir o compromiso con alguén:* pacisci; consentire; convenire; constare; (*quedemos en que a verdadeira amizade é un don do ceo*) hoc inter nos sit positum, caeleste quoddam donum veram esse amicitiam. **7.** *Ter como desenlace, non ser máis có que se expresa:* venire, devenire; (*non se sabe en que quedará isto*) quorsum hoc accidat incertum est; (*tenme sen coidado en que vaia quedar a túa resposta*) quorsum recidat responsum tuum non laboro. **8.** *Seguir habendo ou tendo:* restare; superesse; superare; subsistere. **9.** *Ser considerado, ser tido por:* haberi; putari; reputari; duci. **10.** *Estar algo nun lugar ou máis ou menos próximo a el:* vergere; situm, positum esse. **11.** *Faltar, restar:* deesse; restare; superare; (*quedan quince días*) quindecim adhuc dies restant; (*que me queda máis ca pedir ao ceo?*) quid enim nisi vota supersunt?; (*quédanos rivalizar entre nós en mutuas atencións*) reliquum est ut in officiis certemus inter nos. **12.** *Corresponder, tocar:* attinere, pertinere; obtingere. **13.** (*Nos xogos infantís*) *pandar:* ad alios lusores quaerendos ou capiendos manere. *v.pr.* **14.** *Poñerse quedo ou quieto, perder o sentido ou mesmo morrer:* sistere; acquiescere; tranquillari; (*coma un paxariño*) placida morte accumbere.*

♦ *En que quedamos?:* quid tandem?; quod consilium capimus? *Quedar ben, mal (con alguén):* bene, male cum aliquo se gerere; bene, improbe aliquem tractare. *Quedar a mal (con alguén):* se ou voluntatem alicuius alienare. *Quedar en branco* ou *in albis:* nihil commemorare; omnino immemorem esse. *Quedar en nada:* minui, diminui; aliquid ad nihilum ou ad minimum redigi. *Quedar no sitio:* mori. *Quedar (unha cousa) por (algo ou alguén), non facerse:* superesse; deficere. *Quedarse na cama:* se in lecto continere. *Quédome descansando na casa:* domesticus otior. *Quedou vivo:* superfuit. *Non quedou nin un para contalo:* nullus omnino superfuit ou sperstes fuit. *Quedámonos moi pobres:* re familiari comminuti sumus. *De Cicerón quedan moitos escritos:* multa scripta Ciceronis exstant.

quedo –a. *adx.* **1.** *Inmóbil:* V. esta palabra. **2.** (fig.) *Tranquilo:* quietus, tranquillus, pacatus, sedatus, placidus, securus –a –um. **3.** *Silencioso, suave:* silens, tacens –entis; silentiosus, tacitus –a –um; dulcis, docilis, suavis –e; blandus –a –um; (*en voz queda*) submissa voce. *Tamén adv.:* tacite; silenter; pedetentim; paulatim; sensim. **4.** *Xogo en que varios se esconden para que outro os atope:* V. **acocho.** ♦ *Toque de queda:* V. **queda.**

quefacer. *s.m.* Negotium –i. V. *tamén angueira, faena, labor, ocupación.*

queima. *s.f.* **1.** *Acción de queimar:* ustio, adustio, ambustio, combustio –onis; combustura –ae. V. *tamén incendio, incineración.* **2.** (fig.) *Acción que conduce á ruína dunha persoa ou persoas:* ruina –ae; perniciēs –ei; exitium –i. ♦ (fig.) *Fuxir da queima:* periculum fugere ou vitare.

queimada. *s.f.* Potio e vitigeno liquore adusto effecta.

queimador. *s.m.* **1.** *Peza onde se prende o lume nas caldeiras, quantadores, etc.:* iniectorium ignis; incendibulum, exustorium –i. **2.** *Peza en que arde o lume nas cocinas de gas:* focus, focus –i.

queimadura. *s.f.* Ustio, adustio, ambustio, ustulatio –onis; ustura, combustura –ae.

queimar. *v.tr.* **1.** *Prender lume:* urere, comburere, exurere, adurere; cremare, concremare; inflammare; incendere; ustulare; in ignem conicere; igni ou flammis torrere. **2.** *Producir feridas no corpo ou perdas nas cousas:* V. 1 e 3. **3.** *Sufrir queimaduras pola calor ou unha substancia corrosiva:* urere, perurere, exurere, adurere; torre-

re; coquere; (*o sol queima a terra*) sol terras aestibus torret. **4.** *Estragar unha comida por estar demasiado tempo ao lume:* torrere; nimis coquere. **5.** (fig.) *Destruir ou levar a unha situación límite:* dilapidare; dissipare; diruere; evertere; consumere; conficere. *v.intr.* **6.** *Despedir moita calor ou producir sensación de queimuras na boca:* ardere; aestuare; exardescere; calere; acri pruriginos afficere. *v.pr.* **7.** *Sufrir queimaduras:* uri, aduri, comburi. **8.** *Quedar destruído ou en mal estado pola acción da calor ou dunha substancia corrosiva:* uri, comburi; cremari; incendi; ardere; flagrare, conflagrare; aestuare; exardescere; (*as plantas*) arescere. **9.** (fig.) *Chegar a unha situación límite:* confici; absumi, consumi; perire.

queimarroupa. Termo só us. na loc. *adv. a queimarroupa.* **1.** *Desde moi cerca:* comminus. **2. *De repente, dun modo inesperado:* ex improviso; necopinato.**

queimura. *s.f.* Stomachi ardor, acrimonia ou acerbitas.

queipo. *s.m.* Canistrum –i.

queiroa ou queiroga. *s.f.* Erice –es; erica –ae.

queixa. *s.f.* **1.** *Laio, lamento:* querela, querimonia –ae; questus, conquestus, gemitus –us; lamentatio –onis; (*sen fundamento*) inanis ou temeraria querela; (*prorrromper en queixas, en choros*) lamentabili voce deplorare; questus edere; (*non dicir unha queixa*) nihil dolere; nihil queri. *V. tamén choro, lamento.* **2.** *Expresión de protesta:* *V. protesta.* ♦ *Non haber queixa:* aliquid bene vertere; aliquid acceptius esse.

queixada. *s.f.* Maxilla, mala, mandibula –ae.

queixar. *v.pr.* **1.** *Manifestar pena ou dor:* lamentari; queri; dolere; gemere, ingemiscere; (*da propia sorte*) se miserari; de miseriis suis ou fata sua deplorare; fortunam adversam conqueri; (*inutilmente*) frustra lamentari; (fig.) apud novercam queri; (*aguantar sen queixarse*) dolorem tegere ou aequo animo, sedate ou placate ferre; (*deixa de queixarte*) querelas compesce ou tolle; questibus parce. **2.** *Expresar protesta ou descontento:* de ou super re queri; aliquid conqueri; querelam de aliquo habere; (*ante o xuíz*) ad iudicem deferre; apud iudicem expostulare. *V. tamén protestar.*

queixelo. *s.m.* Mentum –i; (*pequena focha nel*) medio mento lacuna. *V. tamén barba, barbada.*

queixo ¹. *s.m.* *Alimento que se obtén do leite:* caseus (caseum) –i; lac pressum; (*brando*) mollis caseus; (*fresco*) recens ou musteus caseus; (*de vaca, de ovella, de cabra*) bubulus, ovinus, caprinus caseus; (*en forma de teta*) lactans meta; (*con ollos*) fistulosus caseus. ♦ *Tenriño queixo meu (expresión de cariño):* meus molliculus caseus.

queixo ². *s.m.* *Queixelo:* *V. esta palabra.*

queixoso –a. *adx.* Queribundus, querulus –a –um; flebilis, lamentabilis –e.

queixume. *s.m.* *V. laio, lamento, queixa.*

quen. **1.** *Pronome relativo invariable aplicado a persoas:* qui, quae, quod. **2.** *Interrogativo-exclamativo:* quis, quae, quid; quisnam; (*entre dous*) uter, utra, utrum. **3.** *Indefinido:* quisquis; quivis. ♦ *Quen vai?, quen chama?:* quis appropinquat?; nomen tuum profiteri; fac illico agnoscaris. *Quen vive?:* quisnam adest? *Así coma quen:* per iocum; ioci causa; iocose; per ludum et iocum. *Facer coma quen que:* fingere; simulare. *Quen me (che, lle, nos, lles) dera!:* utinam; Deu faxit. *Quen sabe!:* nescio; forte, forsan, forsitan, fortasse. *Ser quen a ou de (facer algo):* posse; idoneum, habilem esse; (*un home bo non é quen de mentir*) non cadit in virum bonum mentiri.

quencer. *v.intr.* *V. quecer.*

quenda. *s.f.* Ordo –inis; vix, vicis; vicissitudo –inis; alternae vicis ordo; (*por quendas*) alternis vicibus.

quenlla ¹. *s.f.* **1.** *Gabia para conducir a auga:* *V. cal* ², canal. **2.** *Canle de madeira por onde cae o gran á moa:* canalicula –ae. **3.** *Val estreito e fondo:* *V. canella.*

quenlla ². *Peixe mariño:* prionace glauca; canis marinus; squalus –i.

quenquera. *indef.* Quisque, quaeque, quidque/quodque; quicumque, quaecumque, quodcumque; quilibet, quaelibet, quodlibet; quivis, quaevis, quidvis/quodvis.

quentador. *adx.* **1.** *Que quenta:* calefactorius, excalefactorius –a –um. *s.m.* **2.** *Aparello que se ve para quentar:* balnei caldarium; caldarium –i; focus lavationis.

quentamento. *s.m.* Calor –oris; calefactio, excalefactio –onis.

quentar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo aumente de temperatura:* cal(e)facere, concalfacere, excaleface-

re, incalfacere, percalfacere, calfactare; fovere; tepefacere; (*o forno*) fornacem incendere; (*algo ao sol*) apricare. **2.** (fig.) *Facer máis vivo o ánimo ou o xenio*: inflammare; incendere; excitare. **3.** (fig.) *Excitar ou exaltar a alguén*: V. **acalorar, acender, alporizar**. **4.** (pop.) *Dar unha malleira*: verberare; virgis calefactare; fustibus aliquem caedere, percutere. V. **brear**. **5.** *Excitar sexualmente*: sollicitare. V. *tamén* **excitar**. v.intr. **6.** *Despedir calor*: aestuare; calere, cal(e)facere; urere; coquere. v.pr. **7.** *Aumentar a temperatura, quecer*: calescere, excalescere, calefieri, excal(e)-fieri; fervescere; (*ao lume*) ad focum sedere; ad carbones assidere; (*ao sol*) apricari. **8.** (fig.) *Facerse máis vivo o ánimo ou o xenio*: excandescere; exardescere; inflammari; excitari. **9.** (fig.) *Excitarse ou exaltarse*: V. **acalorarse, acenderse, alporizarse**. **10.** (vulg.) *Excitarse sexualmente*: prurire, perpruriscere; calere; cris(s)are. V. *tamén* **excitarse, quecer**. ♦ *Quentarlle a cabeza a alguén*. **1.** *Molestalo, importunalo*: V. estes verbos. **2.** *Dicirlle cousas que o preocupen*: alicuius animum angere ou affligere. **3.** *Facer concibir ilusións vas*: fallere; decipere; inanibus ou aureis dictis inescare. *Quentarlle a alguén os oídos*: aliquem acriter reprehendere, obiurgare ou increpare; aures radere; (*coa verdade*) auriculas verbo radere. *Quentar (alguén) a cabeza*: mente aliquid revolvere; secum ou in animo cogitare.

quente. adx. **1.** *Que ten un grao elevado de temperatura*: cal(i)du(s) –a –um; calens –entis; (*moi quente*) ardens, fervens –entis; flagrans, aestuans –antis; fervidus, praefervidus –a –um; (*augas*) aquae calidae ou calentes; (*ferro*) candens ferum; (*temperatura*) perfervidus caeli status. **2.** (pop.) *En celo (animal)*: catuliens –entis; in libidinem pruriens; venere exardescens. **3.** (vulg.) *Excitado sexualmente*: amore ou libidine flagrans ou ardens. ♦ *En quente*: illico; statim; confestim. *Ao quente*: ad lumen; a frigore tutus.

quentura. s.f. **1.** *Febre*: V. esta palabra. **2.** *Bocha nos labios pola febre*: pustula, pusula –ae. **3.** *Calor suave*: tepor –oris. **3.** *Calor forte*: calor, ardor, fervor, vapor –oris; aestus –us.

quer. conx. (*Ús. repetida*). V. **ben, ora, ou**.

querela. s.f. **1.** *Der. Acusación perante a xustiza*: lis, litis; dica –ae; accusatio, criminatio, delatio, expostulatio –onis; (*notificar unha querela, intentar unha demanda*) dicam alicui subscribere,

scribere ou impingere. **2.** *Agarrada, camorra, disputa, litixio, pendencia, porfia*: V. estas palabras.

querelar. v.pr. *Der.* Aliquem reum citare ou ad iudicem deferre; postulare, expostulare; (*mutuamente*) mutuo sese criminari ou in ius vocare; invicem se reos deferre.

querenza. s.f. **1.** *Afecto, cariño*: V. estas palabras. **2.** *Instinto de volver ao sitio onde un se criou ou onde pasou tempo*: assuetum ou admatum receptaculum; (*aquel pobo que levaba a túa querenza*) illa civitas quae tibi una in amore atque deliciis fuit.

querer. v.tr. **1.** *Ter gana, vontade de facer algo*: velle; cogitare; in animo habere; aliquid sibi proponere; desiderare; appetere, expetere. **2.** (fig.) *Pedir, requirir*: velle; poscere; (*para si*) sibi postulare ou deposcere. **3.** *Pretender*: velle; cupere; quaerere; conari; tentare; intendere; (*quero que sexa meu amigo*) illum mihi amicum esse volo; (*quero que o fagas*) volo te id facere; volo (ut) id facias; (*farei o que queredes*) faciam quod vultis; (*fai o que queiras*) ut libet; ex voluntate; ad tuum arbitrium libidinemque; fac quod vis. v.tr. e intr. **4.** *Amar*: V. este verbo. **5.** *Haber indicios de que vai ocorrer algo*: videri; (*parece que quere chover*) imminet pluvia. s.m. **6.** *Cariño, amor*: V. **amor**. **7.** *Persoa amada*: amor –oris; amores –um; deliciae –arum; meus ignis; mea venus; meum gaudium; mea vita. ♦ *Queiras que non*. **1.** *Á forza*: velis nolis; invitus –a –um. **2.** *Aínda que non o pareza*: etsi aliter videatur. *Querendo*: consulto; cogitate; ex industria; ex proposito; scienter et volenter. *Sen querer*: invite; non sponte; invitus –a –um. *Querer ben (a alguén)*: bene alicui velle; amare; diligere. *Querer polos vivires*: aliquem in deliciis habere. *Querer mal*: male alicui velle; odisse; odio aliquem habere; odium in aliquem habere. *Querer dicir*: significare; indicare; denuntiare; denotare; (*quero dicir, mañá*) sicilicet, cras. *Como queira que sexa*: quacumque ratione; quomodocumque ou quomodolibet se res habeat. *Coma quen non quere a cousa*: dissimulatum; dissimulata mente; dissimulanter; sensim sine sensu. *Canto queres?*: quanti vendis? *Non quixo nada*: gratis id fecit. *Se Deus quere*: Deo volente. *Queira Deus*: faxit Deus; utinam. *Non queira Deus*: absit; untinam non. *Así o quixeron os deuses*: ita diis placuit; ita diis placitum est.

querido **-a.** *part.* **1.** Part. do verbo *querer*: amatus, dilectus, acceptus **-a -um.** *adx.* **2.** *Amado*: amatus, carus, percarus **-a -um;** (*o meu querido Antonio*) meus Antonius. **3.** *Emprégase como fórmula para encabezar as cartas*: care, carissime (amice, pater ...). **4.** *Amante*: V. esta palabra.

queroseno. *s.m.* Liqueur kerosenicus.

querubín. *s.m. Rel.* Cherub; (*pl.*) Cherubim ou Cherubin (*indecl.*).

quevedos. *s.m.pl.* V. **binóculos.**

quid. *s.m.* Quaesitum **-i;** quaestio **-onis;** proposita quaestio; momentum **-i;** discrimen **-inis;** (*o quid da cuestión*) rei caput; causa ambigendi. V. **tamén nó.**

quieto **-a.** *adx.* V. **quedo.**

quietude. *s.f.* Quies, requies **-etis;** tranquillitas, serenitas **-atis;** otium **-i.**

quilate. *s.m. 1.* *Unidade da pureza do ouro*: scrupulum (scrupulum, scrupulus) **-i;** (*ouro de 24 quilates*) aurum purum. V. **tamén ouro.** **2.** *Unidade de masa das pedras preciosas*: gemmarum, unionum gradus, pretium ou qualitas.

quilla. *s.f.* Carina **-ae;** carinae fundamentum.

quilo. *s.m.* V. **quilogramo.**

quilogramo. *s.m.* Chiliogramma **-atis.**

quilométrico **-a.** *adx.* Chiliometricus **-a -um.**

quilómetro. *s.m.* Chiliometrum **-i.**

quilovatt. *s.m.* Chiliovattiana mensura.

quimera. *s.f. 1.* *Animal mitolóxico*: chimaera **-ae.**

2. *Ilusión*: commentum **-i;** somnium **-i;** vana species ou imago; inanis spes.

quimérico **-a.** *adx.* Commenticius, vanus, chimaericus **-a -um;** inanis **-e.**

química. *s.f.* V. **químico.**

químico **-a.** *adx. 1.* *Relativo á química*: chemicus ou chemicus **-a -um.** *s. 2.* *Persoa que se dedica á química*: chemicus/-a ou chemicus/-a; chimiae peritus/-a; chemista **-ae.** *s.f. 3.* *Ciencia que estuda a constitución, transformación e combinación das substancias*: chemia, chimia ou chimica **-ae;** chimice **-es;** ars ou res chemica ou chimica.

quimioterapia. *s.f.* Chimica ou chemica curatio; chimica medicina; ars chemice curandi.

quimo. *s.m.* Chymus **-i.**

quimono. *s.m.* Kimonum **-i.**

quina. *s.f. 1.* *Árbore tropical*: cinchona **-ae.** **2.** *Casca desta árbore*: cinchonae cortex. **3.** *Bebida*: china **-ae** (liquor ex alcoholo et cortice cinchonae).

quinado **-a.** *adx.* Chinatus **-a -um;** (*ex. gr.* vinum chinatum; liquor chinatus: quibus additus sit suc(c)us cinchonae).

quincalla. *s.f.* Minutae merces; res nullius momenti.

quincalleiro **-a.** *s.* Minutarum rerum venditor/-trix.

quincallería. *s.f.* Minutarum rerum ou minutarum mercium taberna.

quince. *num.card. 1.* *Catorce máis un*: quindecim. **2.** *Que ocupa o lugar décimo quinto*: quintus decimus ou quintusdecimus **-a -um;** quindecimus **-a -um.** **3.** *Signo que o representa*: numerus quintus decimus.

quincena. *s.f.* Semestrium **-i;** dimidiatus mensis; quindecim dies; quindecim dierum spatium.

quincenal. *adx.* Semestris **-e;** (*de quince unidades*) quindenarius **-a -um.**

quincuaxenario **-a.** *adx. e s.* Quinquagenarius **-a -um;** quinquaginta annos natus/-a; (*sendo eu xa quincuaxenario*) lustris mihi iam bis quinque peractis.

quincuaxésima. *s.f. Rel.* Quinquagesima **-ae;** dominica in quinquagesima.

quiniela. *s.f.* De pediludio ou de pilae certaminibus sponso; prognostica ou coniecturalis schedula.

quinina. *s.f.* Chininum **-i;** chininus ou cinchonae suc(c)us.

quinqué. *s.m.* Lampas **-adis;** lampadium **-i;** lucerna **-ae.**

quinquenal. *adx.* Quinquennalis, quinquennis **-e.**

quinquenio. *s.m.* Quinquennium **-i;** quinque anni.

quinta. *s.f.* V. **quinto.**

quintaesencia. *s.f.* Suc(c)us **-i;** subtilissimus suc(c)us; medulla, excellentia **-ae;** flos, floris; robur **-oris;** (*a quintaesencia da maldade*) id quod omnia nefaria continet.

quintal. *s.m.* Centumpondium ou centupondium **-i;** quinquaginta chiliogrammata.

quinteiro. *s.m.* **1.** *Terreo arredor da casa:* area –ae; domus area. **2.** *Conxunto de casas separadas dentro dunha aldea:* vicus –i; vicinia –ae. **3.** *Especie de praza que serve de reunión nas aldeas:* platea –ae; statio –onis; circa domus loca.

quinteto. *s.m. s.* **1.** *Lit. Estrofa de cinco versos:* quinque versuum strophā. **2.** *Mús. Conxunto musical de cinco persoas:* quinque musicorum chorus; quinque symphoniaci. **3.** *Composición para un quinteto:* concentus quinque vocibus ou musicis editus.

quinto –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número cinco:* quintus –a –um. *s.m.* **2.** *Cada unha das cinco partes dun todo:* quinta pars. **3.** *Mozo que se atopa no primeiro período da instrución militar:* tiro –onis; novus miles; (*por sorteo*) (*sorte*) militiae adscriptus. *s.f.* **4.** *Propiedade rural con casa e terreo:* villa –ae; rusticum praedium.

quintuplicar. *v.tr.* Quinquiplicare ou quinqueplicare.

quíntuplo –a. *adx.* **1.** *Que contén cinco veces outro:* quintuplus –a –um; quintuplex –icis. *s.m.* **2.** *Cantidade cinco veces maior:* quinquiplum –i.

quiñentos –as. *num.card.* V. **cincoentos.**

quiñón. *s.m.* V. **lote.**

quiosco. *s.m.* **1.** *Pequeno pavillón aberto sostido por columnas:* trichilum –i; (*para músicos*) tabulatum, anabathrum –i. **2.** *Posto de periódicos, revistas, etc.:* diurnorum ou diurnalium actorum taberna ou tabernula; ephemeridum tabernaculum.

quiquiriquí. *s.m.* **1.** *Onomatopea do canto do galo:* galli vox. **2.** *Galo pequeno:* gallinaceus pul-lus.

quirófano. *s.m.* Chirurgium –i; sectionis, sectorium ou chirurgicum conclave.

quiromancia. *s.f.* Divinatio ex manuum lineis; ex manibus hariolatio ou divinatio; chiromantia –ae.

quiromante. *s.* Chiromantis –is; manuinspex –icis.

***quirúrxico –a.** *adx.* V. **cirúrxico.**

quiste. *s.m. Med.* Cystis –is; tunica –ae; tumor –oris; (*extirpar un quiste*) tunicam evellere ou eicere.

quitado. *prep.* V. **agás.**

quitamanchas. *s.m.* Materia maculis eluendis.

quitaneves. *adx. e s.f.* (Automaton) nives diffin-dens; machinatio nivibus dimovendis.

quitar. *v. tr.* **1.** *Afastar, apartar, arredar:* V. estes verbos. **2.** *Obter, tirar:* V. **obter.** **3.** *Levar algo ou a alguén para fóra:* deducere; foras efferre; loco movere; (*da casa*) domo educere. **4.** *Desposuír, roubar:* tollere; trahere, abstrahere, detrahere; rapere, eripere; auferre; (*o mando do exército*) ab exercitu removere; (*o sono*) somno privare; (*o vestido*) aliquem veste exuere. V. **tamén desposuír, roubar.** **5.** *Eliminar, tirar:* tollere; abstrahere; (*o po*) pulverem abstergere; (*unha mancha*) emaculare; maculam eluere, abstergere ou delere; (*a sede*) sitim restinguere; (*a esperanza*) spem adimere ou infringere; (*un dente*) dentem eximere; (*a dor*) dolorem eripere. V. **tamén eliminar.** **6.** *Facer o necesario para obter o que se expresa:* obtinere; assequi; (*o carné de conducir*) autoraedarii diploma adipisci. **7.** *Impedir:* impedire; prohibere. **8.** *Obter, conseguir:* V. **acadar, alcanzar, conseguir.** **9.** *Facer que alguén saia dunha condición, situación, lugar, etc.:* liberare; adimere, eximere; (*o medo*) timorem eripere; metum levare; (*un perigo*) e periculo extrahere ou eripere. **10.** (*fig.*) *Obter unha información con certa astucia:* sciscitari; percontari. **11.** *Resolver:* explicare; expedire; enucleare; enodare; (*un problema*) quaestionem solvere; (*unha dúbida*) dubitationem eximere; dubia aperire. **12.** *Ter unha vantaxe sobre alguén:* praestare; praevale-re; (*quitarlle a alguén dous anos de idade*) duobus annis alicui aetate praestare. **13.** *Adquirir un billete, unha entrada, etc.:* tesserulam emere; (*de viaxe*) viatoriam, viariam ou vectoriam tesseram ou chartulam emere ou comparare; (*unha entrada*) aditalem tesseram emere. **14.** *Producir, imitar, inventar:* V. **crear, enxeñar, imitar, inventar.** **15.** *Soltar unha porción de tecido a unha peza de vestir:* vestem laxare, amplificare, explicare. **16.** *Dep. Poñer en movemento o balón:* primum pilae ictum iacere. **17.** *Ser obstáculo para algo:* vetare; interdicere; impedire. *v.pr.* **18.** *Abandonar certo modo de vida:* desistere; (*dos caprichos, dos vizos*) voluptates, vitia deponere, relinquere ou reicere; (*de fumar*) usum tabaci deponere. **19.** *Desaparecer unha mancha:* maculam evanescere, ex oculis elabi, auferri ou eripi. *v.intr. e pr.* **20.** *Cambiar de posición:* abire; discedere; (e) loco se movere; se eripere; (*quitate da miña vista*) abi; discede; aufer te hinc; apage

sis; abscede e conspectu. ♦ *Quita de aí*: 1. *Exposición de rexeitamento*: age, apage; fafae; abi in malam crucem. 2. *Exposición de incredulidade, estrañeza*: mirum, insolitum dicis; incredibile dictu! *Quitar a cara por alguén*: V. **defender**. *Quitar o peello a alguén*: V. **difamar**. *Quitar un peso de encima*: ex occupatione laxare; curam levare. *Quitar a bailar*: ad saltationem invitare, hortari, advocare. *Quitar adiante*. 1. *Criar*: V. este verbo. 2. *Levar a bo termo*: aliquid ad exitum adducere ou perducere. *Quitar do medio*: de medio tollere; interimere. V. **tamén matar**. *Quitar da boca (algo a alguén)*: praeloqui; aliquem pro aliquo loqui. *Quitar unha foto, un retrato*: V. **fotografar(se)**. *Quitar o vestido, a capa, os zapatos*: vestem, pallium, calceos deponere; ves-

te, pallio, calceis se expedire. *Non quitar os ollos de encima*: fixos oculos habere. *Quitarse a vida*: mortem sibi consciscere.

quiteño –a. *adx.* e *s.* Quitensis –e. Quitenses –ium.

Quito. top. Quitum –i.

Quixote. *s.pr.m.* 1. *Personaxe literario*: Quixotus –i. *s.m.* 2. *Persoa ridícula e aventureira*: affectata gravitate ridiculus homo. V. **tamén aventureiro**.

quixotesco –a. *adx.* V. **iluso, aventureiro**.

quizá, quizabes, quizais ou quizás. *adv.* For- san, forsitan, forte, fortasse.

quórum. *s.m.* Statuta pars; rata ou necessaria pars.

Rr

ra. *s.f.* Rana –ae; (*pequena*) ranula, ranuncula –ae; (*das silveiras*) rubeta –ae; (*cantar as ras*) coaxare; (*o seu canto*) coaxatio –onis.

rabada. *s.f.* V. **peixe sapo**.

rabadilla. *s.f.* **1.** Anat. Extremo da columna vertebral: uropygium ou orrhopygium –i; os sacrum. **2.** Protuberancia encima do ano das aves: natis –is (*ús. máis en pl.*).

***rábano.** *s.m.* V. **ravo**.

raño. *s.m.* **1.** Conxunto de animais: grex, gregis; pecus –oris; armentum –i; (*de ovelas*) oviaria –ae; oves –ium; ovillum pecus; (*de gando*) pecuaria –ae; (*de gando miúdo*) grex, gregis; pecus –oris; pecorum grex; (*de gando goso*) armentum –i; armentorum grex; (*raños*) pecuaria –orum; (*raños que están na granxa*) villatici greges. **2.** (*fig.*) Conxunto de persoas guiadas por alguén: grex, gregis; plebs, plebis; oves –ium. ♦ *En raño:* gregatim. V. **tamén gando, grea, fato**.

rabecha. *s.f.* V. **perrencha**.

rabela. *s.f.* Aratri ansa ou ansula; capulus –i; stiva, manícula, bura –ae; buris –is.

rabelo –a. *adx.* V. **rabeno**.

rabenar. *v.tr.* **1.** Cortar a rentes: radicitus, a stirpe, ab imo amputare, circumcidere ou decerpere; (*o rabo*) caudam amputare. **2.** Por ext., *cortar máis do debido:* nimis, extra ou supra modum amputare.

rabeno –a. *adx.* Cauda mutilus, praecisus, minus ou brevis.

rabexar. *v.intr.* Caudam agitare ou iactare.

rabí. *s.m.* V. **rabino**.

rabia. *s.m.* **1.** Doenza de certos animais: rabies –ei; hydrophobia –ae; hydrophobica passio; (*ter a rabia*) rabie vexari ou affici. V. **tamén hidro-**

fobia 2. *Coraxe:* V. esta palabra. **3.** *Carraxe:* V. **carraxe, cólera, ira**. **4.** *Manía, xenreira, zuna:* animadversio, aversatio –onis; inimicitia –ae; inimica voluntas; odium –i; (*desafogar a rabia*) stomachum in aliquem erumpere.

rabiar. *v.intr.* **1.** Sentir rabia, ira: rabere; rabie furere ou insanire; rabiem sentire; bilem habere; ringi, subringi; disrumpi; irasci; ira corripi; (*facer rabiar a alguén*) stomachum ou indignationem movere; in rabiem agere. **2.** (*fig.*) *Alangrear, devercer:* V. **alampar, ambicionar, anhelar, ansiar, degoirar**.

rabino. *s.m.* Rabbi (*indecl.*); rabbinus –i; magister Iudaicus; doctor Iudaeus.

rabioso –a. *adx.* **1.** Que padece a rabia: rabidus, rabiosus, hydrophobus –a –um. V. **tamén doente, hidrófobo**. **2.** *Moi enfadado:* V. **doente, furioso**. **3.** *Moi grande, forte, apaixonado:* ingens, vehemens –entis; magnus, maximus –a –um; (*fame*) rabida fames; (*ter un desexo rabioso de algo*) alicuius rei studio, amore ou cupiditate flagrare ou efferri.

rabiza¹. *Folla tenra do nabo:* V. **nabiza**.

rabiza². *Rabela:* V. esta palabra.

rabo. *s.m.* **1.** Prolongación da columna vertebral ou parte posterior de certos animais: V. **cola**¹. **2.** Prolongación de certos obxectos, por onde se collen: V. **mango**. **3.** Parte por onde unha folla, un froito, etc., está unido á planta: petiolus –i.

rabudo –a. *adx.* **1.** Que ten o rabo longo: caudatus –a –um; oblonga cauda praeditus ou instructus. **2.** Que ten mal xenio: irascibilis, irritabilis –e; iracundus –a –um; ad iram pronus ou proclivis.

rabuñada ou rabuñadura. *s.f.* Vulnusculum –i; nota –ae; leve vulnus; unguis iniectus; cutis laceratio.

rabuñar. *v.tr.* e *pr.* V. **gaduñar(se).**

rabuño. *s.m.* V. **rabuñada.**

racha¹. *s.f.* **1.** *Acha (para o lume):* assula –ae; lignum –i. **2.** *Cacho delgado e plano doutra cousa:* lamina, lamella –ae.

***racha**². *Golpe de vento:* V. **refacho.**

rachadela. *s.f.* Scissio, laceratio –onis; scissura, fissura, rima –ae.

rachado –a. *part.* **1.** Part. do verbo *rachar*: scissus, discissus, abscissus, disruptus, recisus –a –um. **2.** *Atrevido, descarado:* V. **afouto, animado, descarado.** ♦ *Festa rachada:* V. **feira.**

rachadura. *s.f.* V. **rachadela.**

rachar. *v.tr.* **1.** *Romper unha cousa con forza:* scindere, discindere, abscindere; recidere; dirumpere; lacerare, dilacerare; laniare, dilaniare; discerpere; divellere; (*a roupa*) vestem, vestimenta scindere. *v.intr.* **2.** *Romper a causa dunha forza:* lacerari; scindi; rumpi, abrumpi.

rachón. *s.m.* **1.** *Esgazadura, rachadela:* V. estas palabras. **2.** *Acha para o lume:* V. **racha**¹.

racial. *adx.* Phyleticus –a –um. V. **tamén étnico.** ♦ *Odio racial:* odium phyleticum. *Discriminación racial:* discrimen phyleticum; discriminatio phyletica. V. **tamén racismo.**

***racimo.** *s.m.* V. **acio.**

raciocinio. *s.m.* **1.** *Facultade de razoar:* vis ratiocinandi. V. **tamén razón.** **2.** *Acción de razoar, de utilizar a razón:* ratiocinatio, argumentatio –onis; (*discusión*) disputatio –onis.

ración. *s.f.* Cibaria –orum; cibus –i; victus –us; (*diaria*) diurna annona; diaria portio; diarium –i; (*dobre*) duplicia cibaria; (*para un cabalo*) caballatio –onis.

racional. *adx.* **1.** *Dotado de razón:* rationalis, rationabilis –e. **2.** *Conforme á razón:* rationi conveniens ou consentaneus; (*seguir un método racional*) rationem persequi. V. **tamén lóxico.**

racionamento. *s.m.* Demensa distributio ou venditio; rata pars; partitio ciborum publice imperata.

racionar. *v.tr.* Demensam alimentorum distributionem ou venditionem imperare; ratam unicuique partem tribuere.

racismo. *s.m.* Stirpium discrimen; discrimen phyleticum; immodicum ou iniquum stirpium

discrimen; immodicum stirpis studium; propriae stirpis elatio.

racista. *adx.* **1.** *Relativo ao racismo:* phyleticus –a –um. **2.** *Partidario do racismo:* phyleticus osor; allophylorum osor; propriae stirpem extollens.

rada. *s.f.* Maris sinus; statio –onis.

radar. *s.m.* Radioelectricum instrumentum detektorium ou praemonitorium; radar (litterae compendiariae ex verbis Anglicis *radio detecting and ranging*) (*indecl.*).

radiación. *s.f.* Radiatio –onis; radiorum emissio; radii emissi.

radiador. *s.m.* **1.** *Aparello para quantar:* instrumentum caloris radiatorium; caloris emissor ou radiator. **2.** *Aparello para arrefriar o motor:* autocineti instrumentum radiatorium.

radiar¹. *v.tr.* *Emitir radiacións:* radios emittere; radiare.

radiar². *Transmitir por radio:* per radiophonicas ou aetherias undas aliquid evulgare ou mittere; radiophonice nuntium, musicam diffundere, effundere, trasmittere, propagare, divulgare.

radical. *adx.* **1.** *Relativo á raíz:* radicis (*xen.*); radicalis –e. **2.** (*fig.*) *Que cambia totalmente:* totus –a –um; (*introducir un cambio radical na vida política*) rem publicam permutare; (*abolir dun modo radical*) penitus ou radicitus tollere. **3.** *Totalmente eficaz:* efficax –acis; actuosus, operosus –a –um; radicitus agens; (*curar dunha maneira radical*) percurare; (*remedio*) remedium praestans. **4.** *Pol. Partidario de medidas ou métodos extremos:* rerum radicitus commutandarum studiosus ou fautor. *s.m.* **5.** *Gram. Raíz:* basis –is/–eos; radix –icis; (*palabra primitiva*) verbum primigenium, primitivum, nativum ou principale.

radicalismo. *s.m.* Abrupta contumacia; rerum radicitus ou penitus commutandarum studium.

radicar. *v.intr.* **1.** *Arraigarse:* insidere, considere; domicilium figere; inveterascere. V. **tamén arraigar.** **2.** *Ter unha cousa a raíz naquilo que se expresa:* esse, inesse; haerere, inhaerere.

radio¹. *s.f.* **1.** *Radiodifusión:* radiophonica divulgatio. **2.** *Radiotelefonía:* V. esta palabra. **3.** *Aparello para recibir emisións radiofónicas:* radiophon(i)um –i; instrumentum ou scrinium radiophonicum; radiophonicus apparatus; capsella radiophonica; (*acendelo*) radiophonium excita-

re; (*sintonizalo*) recte componere *ou* temperare; (*volume*) radiophonii vis; (*baixalo, subilo*) radiophonii vim remittere *ou* imminuere; radiophonii vim augere *ou* amplificare; (*radio de pilas*) radiophonium pilis electricis instructum; (*con auriculares*) radiophonium ad aures accommodatum.

radio². *s.m.* *Quím. Metal radioactivo*: radium -i.

radio³. *s.m.* **1.** *Anat. Óso do antebrazo*: radius -i.
2. *Xeom. Liña recta do centro á circunferencia*: radius -i.

radioactividade. *s.f.* Irradians vis; radorum vis; vis radiis agens; virtus radioactiva appellata.

radioactivo -a. *adx.* Radios eliciens; radiis *ou* radianti vi agens; radianti vi praeditus *ou* pollens; radii vim habens; (*material*) res radios eliciens; (*po*) pulvis radianti vi agens; (*nube*) nebula radiis infecta; (*cobalto, ferro, iodo*) radiocobaltum, radioferrum, radioiodium.

radioaficionado -a. *s.* Radiophoniae operator/-trix voluptarius/-a; radiophonicae artis amator/-trix; vir/femina rei radiophonicae studiosus/-a.

radiodifusión. *s.f.* Radiophonica divulgatio.

radiofónico -a. *adx.* Radiophonicus -a -um.

radiografía. *s.f.* Radiographia -a; radiographica *ou* radiophotographica imago.

radiólogo -a. *s. Med.* Medicus/-a radiologus/-a.

radioloxía. *s.f.* Radiologia -ae.

radiomensaxe. *s.f.* Nuntius radiophonicus; nuntium radiophonicum.

radioínte. *s.* Radiophonicae recitationis *ou* radiophonici cantus auditor/-trix.

radiotelefonía. *s.f.* Radiotelephonia -ae; radiotelephonica communicatio.

radioteléfono. *s.m.* Radiotelephon(i)um -i.

radiotelevisión. *s.f.* Radiophonica et televisifica machina; societas radiotelevisifica.

radioterapia. *s.f.* Radiotherapia -ae; radiotherapica curatio.

raer. *v.tr.* **1.** *Cortar a rentes*: radere, abradere, eradere; caedere; delere; oblit(t)erare; (*o pelo*) radere; tondere; (*a barba*) barbam radere; barbam *ou* genas abradere. **2.** *Recoller a rede desde terra*: rete extrahere *ou* adducere.

rafa. *s.f.* V. **miga**.

raia¹. *s.f.* *Peixe mariño*: raia -ae.

raia². *s.f.* **1.** *Liña*: linea, lineola -ae; lineamentum -i; (*recta*) linea recta *ou* normalis; virgula -ae; (*curva*) flexura -ae; (*do pelo*) linea -ae; sulcus -i; (*do pantalón*) bracarum linea; (*a raia*s, *raiado*) virgatus, virgulatus, lineatus -a -um. **2.** *Fronteira*: V. esta palabra. **3.** *Signo de puntuación*: lineola, virgula -ae. ♦ *Pasarse da raia*: modum excedere; lineas transilire.

raiado -a. *adx. e part.* Lineatus -a -um; lineis instructus.

raiano -a. *adx.* **1.** *Fronteirizo*: V. esta palabra. **2.** *Que habita na raia entre dous países*: confinis -e; finitimus -a -um. *Tamén s.*: (*habitantes*) finitimi -orum; adiacentes populi.

raiante. *s.m.* V. **leste, levante, oriente**.

raiar¹. *v.tr.* **1.** *Facer raia*s: lineare; lineas delineare *ou* ducere. **2.** *Estar limitando*: adiacere; pertinere ad; fines contingere; finitimum, confinem, conterminum esse. **3.** (*fig.*) *Estar moi próximo*: V. **lindar**.

raiar². **1.** *Amencer*: V. **albear, alborexar**. **2.** *Someter a certas radiacións*: radios infundere; (*para curar*) salutiferis radiis curare.

raigaña. *s.f. ou raigaño*. *s.m.* Ima dentium *ou* arborum radix.

raíl. *s.m.* Hamaxostichi *ou* traminis orbita.

raíña. *s.f.* **1.** *Soberana*: regina -ae. **2.** *Esposa do rei*: regis uxor. **3.** *Peza do xadrez*: (latrunculorum ludi) regina. **4.** *Femia fértil dunha colmea*: examinis *ou* apium regina. ♦ *A elocuencia é a raíña das artes*: eloquentia omnium artium domina. *A xustiza é a señora e a raíña de todas as virtudes*: iustitia omnium est domina et regina virtutum.

raio. *s.m.* **1.** *Liña ou feixe de luz*: radius -i; lux, lucis; lumen -inis; crinis -is. **2.** *Chispa*: fulmen -inis; fulgur -uris. **3.** *Xeom. Liña que vai do centro á circunferencia*: radius -i. **4.** *Peza destas características*: radius -i; (*da roda dunha bicicleta*) birotae radius. **5.** (*fig.*) *Espazo circular definido polo alcance ou a influencia de algo*: ambitus -us; circulus -i. ♦ *Raios X*: radii X; radii Roentgeniani. *Raios infravermellos, ultravioleta, láser*: radii infrarubri *ou* cisrubri; radii perviolacei; radii laserici. *Coma un raio*: celerrime; raptim. *Mal raio te parta* *ou que te parta un raio*: abi in malam crucem; dii te pendant.

raiola. *s.f.* Radius -i; subitus *ou* brevis solis radius.

raio to -a. *adx.* V. **raiano**.

raíz. *s.f.* **1.** *Bot. Parte das plantas:* radix –icis; stirps, stirpis; (*botar raíces*) radicare/-ari; radicescere; radicem ou radices capere. V. *tamén arraigar*. **2.** *Anat. Parte de certos órganos do corpo (dentes, cabelo):* radix –icis; (*do cabelo*) capillorum radicae; (*dos dentes*) dentium radices. **3.** (*fig.*) *Causa, orixe:* V. estas palabras. **4.** *Gram. Radical:* V. esta palabra. ♦ *De raíz:* radicitus; stirpitus; penitus; funditus. *Raíz cadrada, raíz cúbica:* radix quadrata, cubica. *Bens raíces (inmóbles):* V. **ben.**

raizame. *s.f.* Radices –um.

ralea. *s.f.* Genus –eris; locus –i; (*home de baixa ralea*) infimae notae ou imi subsellii homo; (*ser de baixa ralea*) ex vili stirpe ou pro genie esse.

ralentí. *s.m.* Remissa ou minor celeritas; tardatus cursus; remissio –onis. ♦ *En ou ao ralentí:* remissa ou tardiore celeritate.

ralentizar. *v.tr.* Celeritatem minuere ou refrenare; cursum refrenare, reprimere ou coercere.

***rallador.** *s.m.* V. **relador.**

rally. *s.m.* Autocinetorum, autorraedarium ou autocineticum certamen.

rama. *s.f.* **1.** *Galla, póla:* ramus –i; palmes –itis; (*as ramas do freixo*) manus fraxineae. V. *tamén galla*. **2.** *Ramada, ramaxe:* rami –orum; frondes –ium; ramalia –ium; ramorum multitudo; frutex –icis. **3.** *Arume, frouma:* V. **arume**. **4.** (*fig.*) *Especialidade, ramificación dunha ciencia ou actividade:* disciplina –ae, ramulus –i; (*home douto en todas as ramas do saber*) homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius. V. *tamén especialidade.*

ramada. *s.f.* V. **rama.**

ramal. *s.m.* **1.** *Ramificación:* ramus –i; derivatio –onis. V. *tamén bifurcación*. **2.** *Cor da que se ata á cabeza dun animal:* capistrum, vinculum –i; numella –ae; funiculus –i; (*atar co ramal*) incapistrare; (*atado*) incapistratus, numellatus –a –um.

ramalleira. *s.f.* Frondium ubertas ou copia; frondeum nemus; frutex –icis; virgulta –orum.

ramallete. *s.m.* Fascis –is; fasciculus, ramulus, ramusculus –i; (*de flores*) florum fasciculus.

ramallo. *s.m.* Ramus –i; stirps, stirpis; virga –ae; (*pequeno*) ramulus, ramusculus –i.

ramaxe. *s.f.* V. **rama.**

rameira. *s.f.* V. **prostituta.**

ramificación. *s.f.* **1.** *Acción de ramificarse:* germinatio, derivatio –onis. **2.** *Parte derivada dunha principal:* V. **rama, ramal;** (*dunha ciencia ou actividade*) **especialidade, rama.**

ramificado –a. *adx.* Ramosus –a –um. ♦ *Os cornos ramificados do cervo:* ramosa cornua cervi. *Raíces ramificadas:* ramosae radices.

ramificar. *v.pr.* In ramos extendi ou dividi; frondescere; ramos producere; in partes se findere.

ramista. *s.* V. **mordomo.**

ramo. *s.m.* **1.** *Conxunto de ramas, flores, etc.:* ramus –i; palmes –itis; stirps, stirpis. **2.** *Derivación ou división dunha industria ou doutra actividade:* area –ae; campus –i; pars, partis; sectio –onis. V. *tamén especialidade, rama.* ♦ *Pórlle o ramo a unha obra:* operi fastigium imponere.

rampla. *s.f.* Clivus –i; ascensus –us; acclivitas –atis; suavis declivitas ou inclinatio; (*en escaleira*) graduum ordo; scalae –arum. V. *tamén costa, pendente.*

ramudo –a. *adx.* Ramosus, cymosus –a –um.

rancho ¹. *s.m.* **1.** *Cría do porco:* V. **bacoriño**. **2.** *Por ext., porco:* V. **cocho** ¹, **porco.**

rancho ². *s.m.* **1.** *Comida feita para moitos:* cibus –i; (*dos soldados*) diarium –i. **2.** *Compartimento para os mariñeiros:* contubernium –i; nautarum circulus. **3.** *Facenda dedicada á cría de gando (en países de América):* praedium rei pecuariae curandae.

rancio –a. *adx.* **1.** *De cor e sabor desagradable por unha alteración química:* rancidus, marcidus –a –um; rancens –entis; vetus –eris; (vetere) rancore infectus, vitiatu ou corruptus; (*algo rancio*) subrancidus, rancidulus, vetulus –a –um; (*tornarse rancio*) rancescere; mucorem contrahere. **2.** (*fig.*) *Afeccionado ás cousas anticuadas:* rancidus, antiquus –a –um; vetus –eris. **3.** (*fig.*) *Pouco tratable:* difficilis –e; parum sociabilis ou tractabilis. *s.m.* **4.** *Sabor e cor desagradable por unha alteración química:* rancor, mucor –oris; caries –ei. **5.** (*fig.*) *Calidade do que é anticuado:* vetustas –atis. ♦ *De rancio avoengo:* vetere (et honorata) familia ou gente natus. V. *tamén avoengo.*

rancor. *s.m.* Inimicitia –ae; simultas –atis; odium (occutum); aversus animus; inimica voluntas; (*gardar rancor moito tempo*) iras plumbeas gerere.

rancoroso –a. *adx.* Odium animo fovens; malevolus –a –um.

randear. *v.tr.* V. **arrandear**.

randeeira. *s.f.* V. **arrandeadoiro**.

rango. *s.m.* V. **calidade, casta, categoría, clase, grao**.

ranquear. *v.intr.* Claudicare. V. **tamén coxear**.

raña. *s.f.* V. **sarna**.

rañaceos. *s.m.* Caeliscalpium –i.

rañar. *v.tr.* **1.** *Rascar:* V. este verbo. **2.** *Fretar a alguén coas uñas:* V. **rascar**. **3.** *Pelar un terreo arrincando as herbas:* expurgare; radicitus herbam secare, tondere, detondere; penitus pascere ou depascere.

rañas. *s.* V. **agarrado, avarento**

rañeira. *s.f.* V. **comechón, proído**.

rañicas. *s.* V. **agarrado, avarento**.

raño. *s.m.* Sarculum ou sarculus –i; runco –onis.

rapa. *s.f.* **1.** *Acción de rapar:* rasura –ae; rasmus –us. **2.** *Pa pequena para limpar restos dunha superficie:* (chalybeia ou ferrea) radula; spatha, spathula, rudicula –ae. **3.** *Rapadoira, rebola, rebolo:* hostorium –i; rutellum –i. ♦ *Rapa das bestas:* equorum silvestrium tonsura.

rapadoira. *s.f.* Hostorium –i; rutellum –i.

rapante. *s.m.* Lepidorhombus boscii.

rapañota. Termo só usado na *loc.adv.* *á(s) rapañota(s):* certatim. ♦ *Coller algo á rapañota:* raptim e manibus auferre; certatim aliquid arripere.

rapar. *v.tr.* **1.** *Cortar o pelo ou a la a un animal:* tondere; (as ovellas) oves tondere. **2.** *Cortar o cabelo moi curto:* ad cutem capillum tondere. *v.pr.* **3.** *Cortar o cabelo:* tonderi; (convén raparse ben o pelo) tonderi ad cutem convenit. V. **tamén acarrear, cortar**.

raparigo –a. *s.* Adolescens ou adulescens –entis; adolescentulus/-a; aetate adulta puer ou puella.

rapaz¹. *adx.* **1.** *Zool. (Ave) carnívora:* rapax –acis. *s.f.pl.* **2.** *Orde destas aves:* aves rapaces.

rapaz² –**aza.** *s.* **1.** *Persoa entre a infancia e a xuventude:* V. **raparigo**. **Tamén adx.:** V. **novos**. **2.** *Neno, fillo:* V. estas palabras. **3.** *Noivo, noiva:* V. estas palabras.

rapazada. *s.* **1.** *Acción de rapaces:* iuvenliler factum; aetatis erratum; puerilitas –atis. **2.** *Conxunto de rapaces:* puerorum, adolescentium turba.

*rape. *s.m.* V. **peixe sapo**.

rapeta. *s.f.* Sardinae piscatio.

rapidez. *s.f.* **1.** *Velocidade:* velocitas, celeritas, pernicitas –atis. **2.** *Prontitude:* V. esta palabra.

rápido –a. *adx.* **1.** *Veloz:* velox –ocis; celer –eris –ere; citus, citatus, rapidus –a –um. **2.** *Breve:* V. esta palabra. *s.m.* **3.** *Parte dun río en que a auga discorre a gran velocidade:* praecipus aquae cursus. *adv.* **4.** *Axiña, de contado:* cito; brevi (tempore); quamprimum; celeriter; celeri gradu; incitato cursu.

rapina. *s.f.* **1.** *Pillaxe:* rapina, praeda –ae; raptum –i; spoliium –i (*ús. máis en pl.*); (vivir da rapina) raptio vivere. V. **tamén pillaxe**. **2.** *Ave de rapina:* bestia, avis rapax.

rapinar. *v.tr.* **1.** *Roubar con violencia:* praedari; rapere, arripere, eripere; abducere; auferre; rapinas agere ou patrare. **2.** *Furtar (cousas de pouco valor):* furari; subducere; surripere; suppire. V. **tamén furtar**.

raposeira. *s.f.* V. **raposeiro**.

raposeiro –a. *adx.* **1.** *Arteiro, astuto:* V. **arteiro**. *s.f.* **2.** *Gorida do raposo:* vulpinum cubile. **3.** *Monte de vexetación baixa e espesa:* nemus –oris; saltus –us.

raposo –a. *s.* **1.** *Mamífero:* vulpes –is; (pequeno) vulpecula –ae; alopex –ecis; (macho) vulpes mas. **2.** (fig.) *Home astuto e mal intencionado:* callidus, vafer, versipellis, astutus homo; (raposo vello) veterator –oris; veterator et callidus homo. ♦ *O raposo cambia o pelo, non os costumes:* vulpes pilum mutat, non mores. *Xunguir os raposos:* vulpes iungere; hircos mulgere; impossibilia aggredi.

*rapsoda. *s.m.* V. **rapsodo**.

rapsodia. *s.f.* **1.** *Antig. Poesía épica recitada polos rapsodos:* rhapsodia –ae. **2.** *Mús. Peza inspirada en cantos tradicionais:* carmen –inis; rhapsodia –ae.

rapsodo. *s.m.* **1.** *Antig. Cantor de poemas épicos:* homerista –ae. **2.** *Por ext., persoa que recita poemas:* carminum recitator/-trix.

raptar. *v.tr.* Rapere, arripere, eripere; abducere; adimere.

rapto. *s.m.* **1.** *Acción de raptar:* raptus –us; raptio –onis. **2.** *Teol. Feito de ser transportado ao ceo, éxtase:* exstasis ou ecstasis –is; sui supergressio;

furor divinus. **3.** *Arrebato, arroubo*: mentis abalienatio; animi a sensibus alienatio.

raqueta. *s.f.* **1.** *Especie de pa para certos xogos de pelota*: reticulum (ad pilae ludum). **2.** *Instrumento semellante para andar pola neve*: reticulum nartatorium.

raquídeo *-a.* *adx.* Spinalis *-e.*

raquítico *-a.* *adx.* **1.** *Que padece raquitismo*: rachiticus *-a -um*; deformis *-e*; (*nenos*) puer detortis membris. **2.** Por ext., *que presenta un desenvolvemento deficiente*: parvulus, parvulus, pusillus *-a -um*; deficiens *-entis*. **3.** (*fig.*) *Moi pequeno, escaso*: exiguus, angustus *-a -um*.

raquitismo. *s.m.* Rachitis *-is*; pravitas imminutioque corporis *ou* membrorum; corpus detortum; vertebrarum spinae infirmitas.

rarear. *v.tr.* **1.** *Facer rara unha cousa, esp. plantas*: rarefacere; distingere; separare. *v.intr.* **2.** *Enrarecer; escasear*: *V.* estes verbos.

rareza. *s.f.* **1.** *Calidade do que é raro, pouco habitual*: raritas, parcityas, paucitas *-atis*; infrequentia, penuria, inopia *-ae*. **2.** *Obxecto raro*: rarum visu *ou* inventu; infrequens res; rara avis (*in terris*); (*as cousas raras gustan*) rara iuvant. **3.** *Extravagancia de carácter*: ingenii singularitas; insolentia *-ae*; irregularitas *-atis*.

raro *-a.* *adx.* **1.** *Estraño, extravagante, infrecuente*: *V.* **estraño, extravagante**. **2.** *Constituído por poucos elementos e separados entre si*: levis *-e*; solutus *-a -um*. **3.** *Moi separado doutros elementos do conxunto*: remotus *-a -um*; distans *-antis*.

rasante. *adx.* **1.** *Que se efectúa moi cerca do chan*: iuxta terram; summo solo; terram fere contingens. **2.** *Liña de inclinación en relación co plano horizontal*: eminentia *-ae*; (*cambio de rasante*) iugulum viae.

rasar. *v.tr.* **1.** *Pasar a rapa*: hostorio, rutello adaequare. **2.** *Poñer algo liso ou a nivel*: aequare, adaequare; hostire. *V. tamén* **achaiar, nivelar**. **3.** *Pasar tocando lixeiramente ao longo dunha superficie*: radere; leviter tangere; (*voar*) prope terram volare.

*rascaceos. *s.m.* *V.* **rañaceos**.

rascadela. *s.f.* *V.* **rascadura**.

rascadura. *s.f.* Rasura, scalptura *-ae*; rasio *-onis*.

rascar. *v.tr.* **1.** *Rañar*: scabere; scalpere; scalpurrire; radere; (*a cabeza*) caput scabere *ou* scalpere;

(*fig.*) (*a cabeza, a orella*) caput, aurem perfricare.

2. *Fretar a alguén coas unllas*: scabere; unguibus scalpere. *Tamén v.pr.*: se scabere; se scalpere. **3.** *Levantar a capa dunha superficie*: radere, eradere; (*unha pintura*) picturam corradere. *V. tamén* **raspar**.

*raseiro. *s.m.* *V.* **rapa**.

*rasgo. *s.m.* *V.* **risco**¹, **trazo**.

raso *-a.* *adx.* **1.** *Sen nubes*: sudum, serenum, apertum (caelum). **2.** *Rasante*: *V.* esta palabra. **3.** *Cheo ata o bordo*: rasmus *-a -um*; a summo plenus. *s.m.* **4.** *Terreo poboado de maleza*: dumetum *-i*; dumis obsitus locus. ♦ *Soldado raso*: gregarius *ou* caligatus miles. *Durmir ao raso*: sub diu (*divo*) dormire.

*raso. *s.m.* *V.* **satén**.

raspa. *s.f.* **1.** *Pa pequena*: *V.* **rapa**. *pl.* **2.** *Restos de comida que quedan pegados á pota*: faex, faecis; crassamentum *-i*.

raspadura. *s.f.* Ramentum *-i*.

raspar. *v.tr.* **1.** *Retirar a parte superficial dunha cousa*: radere, eradere, deradere, abradere. **2.** *Retirar unha cousa que estaba pegada*: radere, eradere; (*unha pintura*) picturam corradere. **3.** *Mancar superficialmente*: corpus leviter praestringere. ♦ *Andar raspando*: parum abesse. *Pasar raspando*: leviter tangere; fricare, defricare.

raspiñar. *v.tr.* Manticulare/*-ari*. *V. tamén* **rapinar**.

raspiñeiro *-a.* *s.* Furunculus/*-a*; manticulator/*-trix*.

rasquizo. *s.m.* *V.* **carraspeira**.

rastrear. *v.tr.* *V.* **rastrexar**.

rastreiro *-a.* *adx.* **1.** *Que medra ou se move a rentes do chan*: repens *-entis*; reptans *-antis*. **2.** (*fig.*) *Que emprega procedementos baixos para conseguir algo*: blandiloquens *-entis*; assentator/*-trix*; blanditor/*-trix*.

rastrexar. *v.tr.* Vestigare; vestigia insequi; vestigia ferae sequi *ou* scrutari; odore vestigare.

rastro. *s.m.* **1.** *Pista*: vestigium *-i*. *V. tamén* **pis-ta**. **2.** *Raño*: *V.* esta palabra. ♦ *A rastro*: (*o que anda a rastro*) repens *-entis*; reptans *-antis*; reptabundus *-a -um*; (*levar algo a rastro*) trahe-re; (*mal, de mala gana*) invite; perperam; (*levar unha vida a rastro*) vitam difficilem agere; adversa fortuna premi. *Non queda nin rastro*: nec vola nec vestigium exstat.

rastrollo. *s.m.* V. **restreba**.

rasurar. *v.tr.* e *pr.* V. **afeitar(se)**.

rata. *s.f.* V. **leirón, lirio** ².

rateador -ora. *adx.* Bonus/-a murium venator/-trix.

ratear. *v.intr.* Suffurari. V. **tamén murar**.

rateira. *s.f.* V. **rateiro**.

rateiro -a. *adx.* **1.** *Bo cazador de ratos:* V. **rateador**. *s.* **2.** *Ladrón de cousas de pouco valor:* fur, furis; saccularius -i; feles -is; lartrunculus circumforaneus. V. **tamén carteirista, raspiñeiro**. *s.f.* **3.** *Trampa para cazar ratos:* muscipula, mustricula -ae; muscipulum, muscellarium -i. **4.** *Lousa que nos hórreos impide que suban os ratos:* orbiculatus lapis.

raticida. *s.f.* Venenum muribus internecivum ou muribus interimendis.

ratificar. *v.tr.* **1.** *Confirmar:* ratum facere, efficere, ducere ou habere; alicuius auctoritate confirmare; sancire; approbare, comprobare. V. **tamén confirmar**. *v.pr.* **2.** *Confirmarse:* V. este verbo. **3.** *Reafirmarse:* rursus ou iterum dicere, affirmare ou confirmare.

rato. *s.m.* **1.** *Mamífero roedor:* mus, muris; (*do campo*) sores (sorix) -icis; (*esterco de rato*) muscerda -ae. **2.** *Inform. Dispositivo manual que, ao manexalo, actúa sobre un punto:* mus (machinae computatoriae); (*pulsalo*) murem premere ou deprimere. ♦ *Herba do rato:* artemisia -ae.

rauto. *s.m.* Animus a corpore abstractus; impulsus irrefrenabilis. V. **tamén arranque, arrebató**.

ravo. *s.m.* Raphanus -i; armoracia -ae; armoracium -i.

raxá. *s.m.* Princeps Indus ou Indicus.

raxado -a. *adx.* Bicolor -oris.

raxeira. *s.f.* **1.** *Raiola:* V. esta palabra. **2.** *Lugar onde dá o sol:* solarium -i; locus apricus. ♦ *Estar, pórse á raxeira:* sub sole, in sole, ad solem esse; ad solem apricari; apricum solem captare.

raxo ¹. *Tira de carne do lombo do porco:* V. **lombelo**.

raxo ². *Brazo do polbo:* brachium -i; crines -ium; (*pl.*) brachia polypi.

raza ¹. *Conxunto de individuos con caracteres comúns e constantes:* genus -eris; stirps, stirpis; gens, gentis; sanguis -inis; propago -inis; pro-

genies -ei; suboles (soboles) -is; semen -inis.

♦ *Boa raza:* generositas -atis. *De (boa) raza:* generosus -a -um; (*as cochas de boa raza teñen doce rollas*) sues generosae duodenas mammas habent.

raza ² ou **razada.** *s.f.* *Espazo breve de sol:* V. **raio-la**.

razoable. *adx.* Aequus -a -um; rationi consentaneus; rationalis, rationabilis -e; rationis particeps; ratione praeditus. V. **tamén asisado, axuizado**.

razoamento. *s.m.* Ratio -onis; ratiocinatio, argumentatio, disputatio, sermo -onis; colloquium -i.

razoar. *v.tr.* **1.** *Usar a razón:* ratione uti; ratiocinari; argumentari; sermocinari; loqui, colloqui; de aliqua re disputare ou disserere; sermonem habere. *v.intr.* **2.** *Pensar:* V. **discorrer, pensar**.

razón. *s.f.* **1.** *Facultade de pensar e vulgar:* ratio -onis; mens, mentis; intellegentia ou intellegentia -ae; intellectus -us; (*dotado de razón*) rationis particeps; ratione praeditus; (*falto de razón*) rationis expers. **2.** *Verdade, acerto no que se di ou pensa:* veritas -atis; verum -i; (*tes razón*) recte disseris; tibi consentio; verum dicis. **3.** *Bo xuízo, aptitude para vulgar e obrar:* mens, mentis; mens sana; intellectus -us; iudicium, consilium -i; prudentia, sapientia, intellegentia -ae; sensus communis; mens et ratio; (*ter razón, ter xuízo*) mentis compotem esse. **4.** *Causa, motivo:* V. **causa, explicación**. **5.** *Información:* V. esta palabra. **6.** *Noticia, recado:* mandatum -i; nuntium, nuntius -i. ♦ *Con razón:* iure; merito; iure meritoque; recte; vere; nec iniuria; non temere. *Con razón ou sen ela:* iure vel iniuria. *Ter uso de razón:* sapere; ratione uti; animo valere. *Perder a razón:* insanire; insanum, amentem, mente captum esse. *Recobrar a razón:* respiscere; ad sanitatem redire; ad sanam mentem reverti.

razzia. *s.f.* Praedatio, populatio -onis; latrocinium -i.

re. *s.m.* Musica nota re appellata.

rea ¹. *s.f.* *Culpable:* V. **reo** ¹.

rea ². *s.f.* *Fila:* V. esta palabra.

reacción. *s.f.* **1.** *Acción que se opón a outra:* vis contraria; in contrarium actio; repugnantia -ae; dissensio -onis. **2.** *Maneira de comportarse ante unha situación:* responsum -i; responsio -onis;

agendi ratio. **3.** *Quím.* *Proceso de transformación dunha substancia noutra:* elementorum divisio ou mutatio. **4.** *Med.* *Cambio por unha causa mórbida ou pola aplicación dun remedio:* repulsus –us; inflammatio –onis. **5.** *Sistema de propulsión por despedir o motor un chorro en dirección contraria á marcha:* inversa vis; (*avión a reacción*) aronavis retroversus impulsa.

reaccionar. *v.intr.* Rationem inire; respondere; (*en contra*) resistere; repugnare; obniti; contra agere ou facere.

reaccionario –a. *adx.* e s. Adversarius –a –um; a rebus novis alienus; rerum novarum osor; novis rebus obsistens (*vir/femina*).

***reacio –a.** *adx.* V. **remiso**.

reactivar. *v.tr.* Reficere; instaurare; renovare; ad usum iterum aptare.

reactor. *s.m.* **1.** *Motor de reacción:* machinamentum inversa vi propulsum. **2.** *Avión impulsado por este tipo de motor:* aeronavis retroversus impulsa; aerea navis inversa erumpente vi propulsa. ♦ *Reactor nuclear:* machinamentum atomico robori gignendo; ergasterium roboris atomici.

readmitir. *v.tr.* Resumere; iterum accipere, excipere, adscribere; (*in pristinam dignitatem*) restituere; denuo admittere.

reafirmar. *v.tr.* **1.** *Afirmar de novo:* iterum dicere ou affirmare; confirmare. *v.pr.* **2.** *Ratificarse:* V. **confirmarse, ratificarse**. **3.** *Confirmarse, consolidarse:* V. estes verbos.

reagrupamento. *s.m.* Congregatio –onis; iterata congregatio.

reagrupar. *v.tr.* **1.** *Volver agrupar:* iterum congregare; conglobare. *v.pr.* **2.** *Agruparse de novo:* se denuo congregare, congregari; se conglobare, conglobari, in unum conglobari; se cogere, cogi.

real¹. *adx.* **1.** *Relativo aos reis:* regius –a –um; regalis –e; (*familia real*) reges –um; regnatix domus; (*palacio real*) domus ou aula regia; regia –ae. **2.** *Que posúe características que o distinguen doutros semellantes:* regalis –e; rege dignus. *s.m.* **3.** *Unidade monetaria do Brasil:* nummus Brasiliensis.

real². *adx.* *Existente, conforme á realidade:* verus, certus, indubius, genuinus, sincerus, solidus –a –um; revera existens.

realeza. *s.f.* **1.** *Dignidade de rei:* regnum –i; imperium –i; regalis dignitas, potestas ou maiestas;

regius principatus. **2.** *Conxunto de persoas pertencentes a familias reais:* regales gentes; regiae familiae ou domus. **3.** (*fig.*) *Calidade de real, de maxestoso:* regia magnificentia; regium fastigium.

realidade. *s.f.* **1.** *Todo o que existe:* res, rei; res quae ou ut sunt. **2.** *Calidade do que é real:* verum –i; veritas –atis; rerum veritas. ♦ *En realidade:* revera ou re vera; re quidem vera; re ipsa ou re ipsa; reapse; vere; certo.

realismo. *s.m.* **1.** *Viveza, fidelidade ao representar a realidade:* veri imitatio; veritatis similitudo; nuda rei repraesentatio; verae speciei rerum studium. **2.** *Arte e Lit.* *Movemento artístico xurdido en Francia a mediados do século XIX:* realismus –i.

realista. *adx.* **1.** *Relativo ao realismo:* veritatem referens. **2.** *Que describe ou representa a realidade:* veritatis imitator ou cultor. **3.** *Que considera as cousas tal como son:* veritatis, factorum, rerum assertor ou amator/-trix.

realización. *s.f.* Effectio, perfectio –onis; (*rei ou operis*) effectus; res effecta ou perfecta; opus effectum ou perfectum. V. **tamén execución**.

realizar. *v.tr.* **1.** *Levar a cabo:* rem implere ou adimplere. V. **tamén efectuar, executar, facer, practicar**. *v.pr.* **2.** *Facerse real:* fieri; effici; effectum habere. V. **tamén cumprirse**.

realzar. *v.tr.* Extollere; augere. V. **tamén destacar, salientar**.

reanimación. *s.f.* Redanimatio, vivificatio –onis; spiritus restitutio. ♦ *Unidade de reanimación:* sedes redanimationis (*experientiae*); conclave a redanimatione. *Practicar a reanimación boca a boca:* os ad os admovere ad aegrotum reficiendum.

reanimar. *v.tr.* **1.** *Devolver á vida:* a morte (*ad vitam*) revocare. **2.** *Facer recobrar o ánimo:* reficere; relevare; recreare; excitare. *v.pr.* **3.** *Recobrar a vida, o ánimo:* revivisci; refici; se reficere; se colligere; animos agere; animum erigere ou colligere.

reaparecer. *v.intr.* Iterum apparere ou occurrere; in conspectum redire, denuo in conspectum venire ou sub oculos cadere.

reaparición. *s.f.* Iterata visio.

reavivar. *v.tr.* Excitare; (*o lume*) ignem reficere ou excitare; (*o odio*) odium concitare.

rebada. *s.f.* V. **rebanda**.

rebaixa. *s.f.* **1.** *Acción de rebaixar:* deductio, re-missio –onis. **2.** *Desconto:* V. esta palabra. *pl.* **3.** *Venda de produtos a máis baixo prezo:* merces parvo pretio propositae; opportunitates –um.

rebaixar. *v.tr.* **1.** *Quitar altura:* deprimere; demittere, submittere; (*un muro*) muri altitudinem minuere. **2.** *Diminuír o prezo:* pretium imminuere ou levare; pretia submittere ou detrahere. **3.** *Descontar:* V. este verbo. **4.** (fig.) *Degradar:* V. este verbo. **5.** *Humillar:* premere, detrectare; benefacta detrectare; laudem minuere, detere-re ou levare. V. *tamén humillar*. **6.** *Eximir de certo servizo ou obriga:* V. **dispensar**. **7.** *Diminuír a intensidade da luz, da calor, do lume, do son, da cor:* alicuius rei vim, violentiam, intentionem, magnitudinem minuere, imminuere; levare; (*a voz*) vocem submittere, deprimere ou attenuare. *v.pr.* **8.** *Abaixarse, humillarse:* V. estes verbos.

rebanda. *s.f.* Frustum, frustulum, segmentum –i; rotula –ae; (*de pan*) frustum panis; (*de pan frito*) panis in pruna tostus.

rebandar. *v.tr.* **1.** *Facer rebandas:* in plagulas, in of(f)ellas secare ou scindere; in frusta dissecare. **2.** *Cortar de través, dun lado a outro:* in longum ou in longa segmenta scindere; (*a cabeza*) caput abscindere; amputare; praecidere.

***rebaño.** *s.m.* V. **rabaño**.

rebater. *v.tr.* Refutare, confutare; refellere; repellere; propulsare. V. *tamén controverter*.

rebato. *s.m.* **1.** *Chamada ante un perigo:* con-clamatio –onis; (*chamar co toque da campá*) populum aere ciere. **2.** *Sinal de alarma:* ad arma conclamatio; imminentis periculi signum. V. *tamén alarma*. **3.** *Ataque repentino:* repentinus incursum; improvisa irruptio. ♦ *Tocar a rebato:* ad arma conclamare; classica canere; imminens periculum nuntiare.

rebelar. *v.tr.* e *pr.* V. **alzar(se)**, **amotinar(se)**, **insubordinar(se)**.

rebelde. *adx.* e *s.* V. **amotinado**, **desobediente**, **díscolo**, **insumiso**.

rebeldía. *s.f.* Inoboedientia, intemperantia, resis-tentia, contumacia –ae; defectio –onis. ♦ *En rebeldía:* pro contumacia; (*condenar en rebeldía*) absentem damnare.

rebelión. *s.f.* Rebellio, defectio, seditio –onis; motus, tumultus –us; (*pensar unha rebelión contra o Estado*) novae res velle.

rebenstar. *v.intr.* **1.** *Abrirse pola presión interior:* rumpi, di(s)rumpi; crepare, crepere; (*a ra quedou reventada no chan*) rana rupto iacuit corpore. **2.** *Volver botar auga un manancial:* erumpere; denuo fluere, scaturire ou manare. **3.** *Volver ter herba un campo:* herbescere; iterum herbas edere. **4.** *Botar abrochos unha planta:* V. **agregar, abrochar** ². **5.** (fig.) *Devecer por facer algo:* anxie, vehementer cupere ou appetere; percupere; sitienter ou cupidissime petere. *v.tr.* **6.** *Facer que algo se abra bruscamente:* rumpere, erumpere. **7.** *Causar a morte a un animal por un esforzo:* lassitudine conficere; (*a un cabalo*) equum currendo rumpere. **8.** Por ext., *forzar unha máquina ata avariala:* damnum, detrimentum, iacturam immodica contentione afferre. **9.** (fig.) *Cansar en extremo:* V. **cansar**, **esgotar**. *v.intr.* e *pr.* **10.** *Morrer por un esforzo excesivo:* lassitudine, nimia contentione emori. **11.** (fig.) *Cansarse en extremo:* V. **cansar(se)**, **esgotar(se)**. ♦ *Rebenstar o mar:* rumpere, di(s)rumpere. *Rebenstar coa risa:* risu rumpi, emori, corruiere ou dissilire; cachinno concuti. *Rebenstar coa envexa, coa rabia:* invidia, ira rumpi; prae ira di(s)rumpi. *Rebenstar de cheo:* cibo se obruere.

reberto. *s.m.* V. **abrocho**, **bota** ³.

rebetón. *s.m.* Ruptio, diruptio –onis.

reberete. *s.m.* Limbus –i; fimbria –ae.

rebobinar. *v.tr.* Involvere, obvolvere; circumligare.

rebola. *s.f.* V. **rapa**, **rapadeira**.

rebolo. *s.m.* **1.** *Carballo de tronco pequeno:* robur humile. **2.** *Tronco que só se aproveita para leña:* caudex –icis; truncus –i. **3.** *Pau curto para tirar a froita ou que se lanza contra alguén nun momento de enfado:* virga –ae; surus –i. **4.** *Rapa, rapadeira:* V. estas palabras. **5.** *Persoa grosa e, xeralmente, baixa:* brevis et rotundus, torosus, lacertosus homo. ♦ *A ou de rebolos:* volutim; (*andar a rebolos no po, no bulleiro*) se in pulvere volutare; in luto volutari.

rebordá (pega). *adx.f.* V. **gaio**.

rebordar. *v.intr.* Redundare; refluere, superfluere, diffluere, effluere; scaterere; (*por estar fervendo*) adaestuarere, exaestuarere; ebullire; (*rebordar de vermes*) scaterere vermibus.

***rebosar**. *v.intr.* V. **rebordar**.

rebotar. *v.intr.* **1.** *Botar repetidamente*: resilire, resultare; repercutere; iterum iterumque percute-re. **2.** *Cambiar de dirección ao chocar*: reverberare. **3.** *Bater unha cousa noutra despois de chocar*: resilire; (*unha pelota faise rebotar*) pila a solo in novum impetum mittitur.

rebote. *s.m.* **1.** *Acción de rebotar*: repercussio, resultatio –onis; recussus –us. **2.** *Cada un dos botes da pelota*: pilae repercussio; pila ou follis solo resultans. ♦ *De rebote*: ex repercussione; oblique; (*isto oíno de rebote*) hoc ex multis oblique audivi ou comperi.

rebutallo. *s.m.* V. **bazofia, desperdicio**.

rebozar. *v.tr.* Farina (piscem, carnem) involvere; (*unha carne con pan relado*) contrito pane carnem involvere.

rebudalar. *v.intr.* **1.** *Brincar, enredar*: V. estes verbos. **2.** *Entre mozos e mozas, facerse bromas de carácter sexual*: luxuriare; lascivire; iocari.

rebuldeiro –a. *adx.* Ludibundus, lascivus, lascivibundus, lascivulus, iocabundus –a –um; luxurians –antis.

rebulir. *v.intr.* **1.** *Comezar a moverse*: agitari; parum se movere; (fig.) ebullire. **2.** *Moverse sen parar*: inquietum, irrequietum, ardalionem, turbulentum esse.

rebumbio. *s.m.* **1.** *Conxunto de cousas mesturadas sen orde*: mixtura –ae; mixtio, colluvio –onis; colluvies –ei; miscellanea –orum; (*de persoas*) turba ex multis hominum generibus collecta. **2.** *Alboroto, algarabía, algarada, alqueirada*: V. estas palabras.

rebusca. *s.f.* Inquisitio, investigatio –onis; (*das uvas que quedan despois da vendima*) racematio –onis; vindemiae residuum; (*das espigas*) spicilegium –i.

rebuscar. *v.tr.* Denuo ou iterum quaerere, inquire-re; (*por todas partes*) passim carpere ou decerpere; (*os acios que quedan despois da vendima*) racemare/-ari; derelictas uvas legere; (*as espigas*) spicas legere ou carpere.

recachar. *v.tr.* **1.** *Abrir moito os ollos para prestar máis atención*: intentis oculis aspicere ou intueri; oculos in aliquem conicere; obtutum aliquo figere. **2.** *Requichar (o rabo)*: caudam tollere, attollere, erigere. **3.** *Arremangar*: castulam, plagulam,

hemitunicam, laciniam ou lacinium tollere ou levare. *v.pr.* **4.** *Escarrancharse*: V. este verbo.

recadación. *s.f.* Tributorum ou vectigalium exactio; (*oficina*) exactorum officina.

recadador –ora. *adx.* e s. Vectigal(i)arius/-a; (vectigalium) exactor/-trix; coactor/-trix; collectarius/-a; apodecta –ae.

recadar. *v.tr.* **1.** *Untar; recoller algo para que non se extravie*: colligere; custodire; in custodiam recipere. **2.** *Cobrar por algún tipo de conceptos*: (vectigalia, tributa) exigere ou indicere; pecunias cogere. **3.** *Reunir unha cantidade*: pecuniam colligere.

recadeiro –a. s. Gerulus/-a/; mandatarius/-a; internuntius/-a; puer/puella, servus/-a a pedibus; portitor –oris.

recado. *s.m.* V. **encarga, mandato**.

recadro. *s.m.* Quadrum, quadratum –i; quadra –ae.

recaedela. *s.f.* Morbi levis repetitio.

recaer. *v.intr.* **1.** *Volver caer enfermo*: remorbescere; in morbum recidere; eodem morbo (iterum) laborare; (*máis gravemente*) in graviorem morbum recidere. **2.** *Volver caer nun vicio, erro, etc.*: recidere; iterum delinquere; in eandem culpam relabi; eadem peccare. **3.** *Corresponder a algo ou a alguén o que se expresa*: recidere; redundare; respicere; tangere; pertinere; (*isto recae sobre min, sobre o xuíz*) meum est hoc facere; hoc mihi faciendum est; hoc iudicis est.

recaída. *s.f.* Morbus recidivus; morbi repetitio; iterata relapsio. ♦ *É peor a recaída cá enfermidade*: relabescere deterius est aegritudine ipsa; (fig.) graviora sunt quaedam periculis remedia.

recalar. *v.intr.* *Mar*. Portum (terram, litus) capere, tenere, intrare, tangere, attingere ou contingere; ad portum advehi.

recalcar. *v.tr.* Inculcare, recalcare; urgere; premere; instare. V. *tamén* **destacar, insistir**.

recamar. *v.tr.* Acu pingere; (*recamar vestidos en ouro*) vestes auro distinguere ou illudere; aurum vestibus intexere.

recambiar. *v.tr.* Mutare, commutare, permutare.

recambio. *s.m.* **1.** *Acción de recambiar*: mutatio, commutatio, permutatio –onis. **2.** *Peza que substitúe a outra*: supplementum –i; (*pezas de recambio*) subsidiariae, additiciae partes.

recanto. *s.m.* Angulus –i; ancon –onis; sinus, recessus –us; versura –ae.

recapacitar. *v.intr.* Recolere; in memoriam revocare; mente aliquid revolvere; recogitare; meditari; denuo considerare; reputare.

recapitulación. *s.f.* Collectio, recapitulatio –onis; (*de argumentos*) conductio –onis.

recapitular. *v.tr.* Summatim colligere; summa rerum (capita) retractare *ou* repetere; epilogum facere *ou* texere; recapitulare.

recarga. *s.f.* Onus oneri additum *ou* superadditum; tributum *ou* vectigalis incrementum.

recargar. *v.tr.* **1.** *Volver cargar:* denuo onerare, parare *ou* aptare; (*unha pluma*) calamum atramento iterum instruere; (*unha escopeta*) sclopetum onerare *ou* parare. **2.** *Gravar con recarga:* onus rursus imponere; incrementum indicere. **3.** *Poñer demasiado ornamento:* nimis ornare.

recatado –a. *adx.* V. **decente, honesto.**

recato. *s.m.* Modestia, pudicitia –ae; probitas, castitas –atis; pudor –oris; moderatio –onis; (*coidado*) cautio –onis; calliditas –atis.

*recaudador. *s.*, ***recaudar.** *v.tr.* V. **recadador, recadar.**

recauchutar. *v.tr.* Resina elastica gummeum involucrem restituere *ou* reficere.

recrear. *v.tr.* **1.** *Ter receo de algo:* V. **temer.** **2.** *Sentir preguiza:* pigrescere; segnescere; desiderare. *v.intr.* **3.** *Sentir receo:* suspicari; diffidere; aliquem *ou* ab aliquo cavere; suspectum habere; timere; vereri; metuere.

recebar. *v.tr.* Calce illinere *ou* expolire; tectorium inducere; (*de branco*) dealbare; albo expolire.

recebo. *s.m.* Tectorium, albarium opus; tectorium –i; tectura –ae; (*das paredes*) crusta parietum.

receita. *s.f.* **1.** *Nota dos ingredientes dun medicamento:* compositio –onis; remedium –i; medicina –ae; medicamentum –i. **2.** *Nota escrita do médico:* praescriptum –i; medica *ou* medicinalis praescriptio. V. **tamén prescripción.**

receitar. *v.tr.* Indicere; imperare; ordinare. V. **tamén prescribir.**

receitario. *s.m.* Praescriptionum medicarum collectus, libellus *ou* breviarium; medicamento-rum ordo; formularum medicarum codicillus, index *ou* volumen.

recendente. *adx.* V. **aromático, fragrante.**

recender. *v.intr.* Fragrarere; odores exhalare, exspirare *ou* emittere; odoribus inficere *ou* complere.

recendo. *s.m.* Odor –oris; odores –um; suavis odor; fragrantia –ae; suavitas –atis. V. **tamén aroma.**

recente. *adx.* Recens –entis; novus –a –um; (*lei máis recente*) lex posterior *ou* posterius lata.

receo. *s.m.* Suspicio, susceptio –onis; diffidentia –ae; timor –oris, metus –us.

receoso –a. *adx.* Suspiciosus, timidus –a –um; diffidens –entis; suspicax –acis.

recepción. *s.f.* **1.** *Recibimento:* acceptio, receptio –onis; (*acollida nunha corporación*) cooptatio, admissio –onis. **2.** *Acto oficial con que se recibe a alguén:* salutatio, admissio, receptio –onis; (*sala de recepción*) saluatorium cubile. **3.** *Lugar dun hotel, hospital, etc., en que se recibe á xente:* admissio, receptio –onis.

receptación. *s.f.* Furtivarum rerum receptio *ou* occultatio.

receptáculo. *s.m.* **1.** *Lugar, espazo ou cavidade para conter algo:* receptaculum –i; vas, vasis. **2.** Por ext., *lugar de acollida, refuxio:* refugium, per-fugium, receptorium –i; asylum –i. **3.** *Bot. Parte terminal do eixe floral:* receptaculum –i.

receptador –ora. *s.* Furtivarum rerum receptor/-trix *ou* occultator/-trix.

receptar. *v.tr.* Furtivas res recipere *ou* occultare.

receptivo –a. *adx.* V. **accesible, acolledor.**

receptor –ora. *adx.* e *s.* **1.** *Que recibe:* receptor/-trix. *s.m.* **2.** *Aparello que recibe un tipo de ondas: (de radio) V. radio¹; (de televisión) televisifica machina; instrumentum televisificum.*

recesión. *s.f.* **1.** *Feito de retroceder:* recessus, receptus, secessus –us; recessio –onis. **2.** *Econ. Diminución da actividade económica dun país:* res oeconomica iacens *ou* recedens; angustia pecuniae (publicae).

*receta. *s.f.* V. **prescripción, receita.**

rechamante. *adx.* Male *ou* nimis decoratus; inconcinnus, inconditus, incompositus, ridiculus –a –um.

rechamar. Omnium oculos ad se convertere; admirationem movere, afferre *ou* facere.

rechán. *s.m.* Aequum –i; planitiuncula –ae. ♦ *Ir ao rechán:* montem, clivum circumvallare; circumire; per circuitum iter facere.

***rechazar.** *v.tr.* V. **rexeitar.**

recheo. *s.m.* Imbollitura, fartura –ae; tomentum, fartum, explementum –i.

rechiar. *v.intr.* Stridere; crepare, concrepare.

recho. *s.m.* V. **bandullo, calleiro.**

rechouchío. *s.m.* Stridor –oris; garritus, cantus –us; argutus avium garritus; clangor –oris.

rechumido –a. *part. e adx.* V. **murcho.**

rechumir. *v.tr. e pr.* V. **mirrar(se).**

recibidor. *s.m.* Exedra –ae; exedrium –i; oecus saluatorius; conclave *ou* cubile saluatorium; aulula admissionum.

recibimento. *s.m.* V. **acollemento, recepción.**

recibir. *v.tr.* **1.** *Ser o destinatario de algo:* accipere, recipere; capere, acceptare; (*unha carta*) epistolam *ou* litteras accipere; (*ata que recibas a miña carta*) dum tibi meae litterae veniant; (*un regalo*) munus accipere *ou* capere; (*algo como regalo*) aliquid muneris *ou* dono accipere; (*recibe este regalo*) hoc munus sume *ou* habeto; (*unha orde*) mandata ab aliquo recipere; (*un castigo*) poenas solvere *ou* pendere. **2.** *Acoller:* V. este verbo. **3.** *Reaccionar ante unha situación:* (*recibir unha noticia*) nuntium accipere; (*recibín a noticia de algo*) ad meas aures fama alicuius rei pervenit; (*unha grande alegría*) maxima laetitia sum affectus; (*unha ofensa*) contumeliam accipere. V. *tamén* **acoller**. **4.** *Reunirse con alguén para unha consulta, unha solicitude, etc.:* admittere; accipere, recipere; veniendi potestatem facere.

recibo. *s.m.* **1.** *Feito de recibir:* acceptio, receptio –onis; (*ao recibo da miña carta*) cum tibi meae litterae veniant; (*carta con aviso de recibo*) perlatæ epistolæ nuntius. **2.** *Escrito no que se declara que se recibiu algo:* apocha –ae; acceptilatio –onis; acceptilationis scidula *ou* litterae; pittacium –i; (*de diñeiro*) pecuniae solutæ sygrapha; acceptæ pecuniae testimonium; (*estender un recibo*) apocham conscribere, dare, reddere *ou* tradere.

reciclar. *v.tr.* **1.** *Transformar un material para usalo de novo:* ad usus iterum aptare; rebus deiectis uti. **2.** *Dar unha formación complementaria para pór ao día:* ad praesentia accommodare. *v.pr.* **3.** *Pórse ao día:* hodiernis *ou* recentibus doctrinis

mentem instruere; ad hodiernas doctrinas mentem conformare.

reciclaxe. *s.f.* Ad praesentia *ou* ad praesens tempus accommodatio; hodiernæ doctrinae comparatio; renovatio –onis.

recina. *s.f.* V. **resina.**

recinto. *s.m.* S(a)eptum, cons(a)eptum –i; spatium clausum; ambitus, circuitus –us. ♦ (Na Roma antiga) *trazar o recinto da cidade:* urbem aratro designare; aratrum circumducere.

recio –a. *adx.* **1.** *Forte, robusto:* firmus, robustus, validus, torosus, lacertosus –a –um; valens –entis; fortis –e. **2.** *De mal carácter, duro de xenio:* durus, severus, austerus –a –um; natura acerbus; vehemens –entis; asper –era –erum; difficilis –e. **3.** *Rigoroso (tempo):* rigidus, acerbus, saevus; (*inverno*) acris hiems; hiemis violentia. V. *tamén* **cru**. **4.** *Penoso, difícil de soportar:* durus, acerbus, arduus –a –um; gravis –e; acer, acris, acre. **5.** *Que se move con dificultade (gonzo, fechadura):* renitens –entis; durus –a –um.

recío. *s.m.* V. **resío.**

recipiente. *s.m.* Vas, vasis; exceptorium, excipulum, receptaculum –i.

reciprocidade. *s.f.* Vicissitudo –inis; vix *ou* vixis –is (*ús. máis en pl.*); (*reciprocidade do amor*) amor mutuus; (*reciprocidade epistolar*) epistolarum commercium; epistolare colloquium.

recíproco –a. *adx.* **1.** *Mutuo:* mutuus, reciprocus –a –um; (*verbo*) suipassus –a –um. V. *tamén* **mutuo**. **2.** *Gram. (Verbo ou construción) que expresa acción mutua:* verbum suipassum; suipassio, reciprocatio, retransitio –onis; (*pronome*) reciprocum pronomen.

recital. *s.m.* **1.** *Concerto dun só artista:* monodia –ae. **2.** *Por ext., lectura de composicións poéticas:* carminum, poematum, versuum lectio *ou* recitatio.

recitar. *v.tr.* Memoriter pronuntiare; ex memoria exponere; dictata verba proferre; tradita a magistro dicere. V. *tamén* **declamar.**

reclamación. *s.f.* Intercessio, postulatio, exposulatio, petitio, repetitio, vindicatio, flagitatio –onis; vindicta –ae.

reclamar. *v.tr.* **1.** *Pedir, esixir:* petere, expetere, repetere; poscere, deprecere; expostulare; vindicare; exigere; (*algo como propio*) aliquid pro suo

vindicare; (*o prometido*) promissum ab aliquo expetere *ou* exigere; promissa persequi, flagitare *ou* repetere. *v.intr.* **2.** *Presentar unha protesta formal:* reclamare, reclamitare; expostulare; refragari.

reclamo. *s.m.* **1.** *Ave adestrada para que chame a outras:* avis illex. **2.** *Voz coa que unha ave chama a outra:* avis illicium. **3.** *Instrumento con que os cazadores imitan a voz das aves:* illex aucupis; illex fistula. **4.** (*fig.*) *Cousa que atrae a atención do público:* illecebrae -arum; incitamentum -i; illicium -i. **5.** *Silaba que se poñía ao pé dunha páxina e que se repetía ao comezo da seguinte:* typographica praeveniens nota *ou* syllaba.

reclinár. *v.tr.* **1.** *Inclinár, apoiar:* inclinare, reclinare; flectere, deflectere; recubare; fulcire, suffulcire; apprimere, imprimere; applicare. *v.intr.* **2.** *Inclinarse, apoiarse:* se recubare; caput reclinare; niti, inniti; incumbere, recumbere; se applicare; fulciri.

reclinatorio. *s.m.* Scabellum *ou* scamnum precatorium; genuflexorium -i.

recluír. *v.tr.* e *pr.* V. **encarcerar, encerrar(se), enclaustrar(se).**

reclusión. *s.f.* Carcer -eris; custodia -ae; vincula -orum; inclusio, oclusio -onis. V. *tamén en-cerro.*

recluso -a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo recluír:* clausus, oclusus, prehensus -a -um. *adx. e s.* **2.** *Presidiario, preso, prisioneiro:* V. estas palabras.

*recluta. *s.m.* V. **recruta.**

recobrar. *v.tr.* **1.** *Volver posuír:* recuperare, recipere; reparare; redimere; sarcire, resarcire; (*a liberdade*) libertatem recipere; (*a saúde*) ad sanitatem redire *ou* reverti; ex morbo convalescere; (*as forzas*) vires recuperare *ou* recolligere; (*a consciencia*) animum recipere; (*o perdido*) res amissas recipere. *v.pr.* **2.** *Repoñerse, restablecerse:* viribus refici; ex morbo recreari. V. *tamén* 1.

recoleción. *s.f.* V. **colleita, recolleita, recollida.**

recolledor. *s.m.* Purgamentorum *ou* inquinamentorum pala *ou* collectaneum.

recolleita. *s.f.* Fructuum recollectio; frugum perceptio; messis -is; frumentatio, pabulatio -onis. V. *tamén* **anada, colleita.**

recollemento. *s.m.* Animi vacatio *ou* intentio; a negotiis abstractio; (*estar en actitude de recollemento*) in cogitatione defixum esse.

recoller. *v.tr.* **1.** *Coller algo caído:* legere, colligere. V. *tamén* **apañar.** **2.** *Volver coller:* recolligere. V. *tamén* **recadar.** **3.** *Envolver, enrollar:* V. **enrollar**¹, **enrodelar;** (*as velas*) vela complicare. **4.** *Facer a colleita de algo:* capere, percipere; vellere; (*a oliva*) oleam legere *ou* cogere; (*os cereais*) demetere; frumenta colligere; (*o mel*) favos demetere; (*como sementes, así recollerás*) ut sementem feceris, ita et metes. V. *tamén* **coller.** **5.** *Acoller, albergar:* V. estes verbos. *v.pr.* **6.** *Meterse na casa para durmir ou descansar:* se recipere; recessum quaerere; in lectum se recipere; cubitum ire; domum repetere.

recollida. *s.f.* Receptio, recollectio -onis.

recomendación. *s.f.* **1.** *Consello:* V. esta palabra. **2.** *Acción de pedir por alguén para que consiga algo:* suffragatio, commendatio -onis. V. *tamén* **cuña, enchufe.**

recomendar. *v.tr.* **1.** *Aconsellar:* V. este verbo. **2.** *Pedir por alguén para que consiga algo:* commendare; alicquem alicui tradere. V. *tamén* **acuñar, enchufar.**

recomenzar. *v.tr.* V. **recomezar.**

recomezar. *v.tr.* Iterum *ou* denuo incipere; ordiri, adoriri, inchoare, aggredi *ou* accipere.

recompensa. *s.f.* Remuneratio, compensatio -onis; merces -edis; pretium, praemium -i; operae pretium. V. *tamén* **gratificación.**

recompensar. *v.tr.* Remunerari; compensare; respondere; gratiam referre; mercedem alicui dare; praemium tribuere *ou* deferre; praemio alicquem afficere *ou* donare; (*os agravios*) malefacta beneficiis pensare; (*os servizos prestados*) merita exsolvere. V. *tamén* **gratificar.**

recompilación. *s.f.* Epitome -es; compendium, summarium, brevium -i; collectanea -orum; collectio -onis.

recompilar. *v.tr.* Breviter *ou* summatim exponere *ou* repetere; perstringere; colligere; excerptare; breviare; in compendium redigere.

recompoñer ou recompor. *v.tr.* **1.** *Volver compoñer:* V. **amañar, gobernar, reconstruír, refacer.** **2.** *Volver organizar ou ordenar:* in ordinem redigere, disponere, componere, reponere; ordinem restituere; denuo ordinare. *v.pr.* **3.** *Compoñerse ou constituírse de novo:* se componere, se disponere *ou* se reponere.

reconciliación. *s.f.* Reconciliatio, compositio –onis; in pristinam gratiam restitutio; in gratiam reditus; gratiae reconciliatio; concordia, gratia –ae.

reconciliar. *v.tr. e pr.* In gratiam reverti. *V. tamén amigar(se), avir(se), conciliar(se).*

recóndito –a. *adx. 1. Dificil de atopar: V. oculto. 2. (fig.) Que está no lugar máis profundo, máis secreto: reconditus, abstrusus, intimus, abditus, remotus, longinquus –a –um.*

reconfortar. *v.tr.* Reficere; recreare; roborare, corroborare; vires confirmare; solari, consolari; lenire; solatia dare *ou* praebere; solatio alicui esse; aegritudinem *ou* luctum alicuius levare.

reconquista. *s.f.* Recuperatio, restitutio –onis; receptus –us.

reconquistar. *v.tr.* Recipere, recuperare; restituere; vindicare; redimere; (*polas armas*) armis recuperare; (*a liberdade, os dereitos*) libertatem vindicare, recipere *ou* repetere; ius suum recuperare.

reconstituínte. *adx. e s.m.* Reficiens –entis; corroborans –antis; potio tonotica *ou* vires corroborans; remedium corpori roborando; medicamentum analepticum; medicina salutem reficiens.

reconstituír. *v.tr. 1. Constituír de novo: V. recompoñer. 2. (fig.) Dar novo vigor: reficere; vires roborare ou corroborare. v.pr. 3. Constituírse de novo: refici; iterum fieri ou confirmari. V. tamén recompoñerse.*

reconstrución. *s.f.* (prop. e fig.) Restitutio, refectio, redintegratio –onis.

reconstruír. *v.tr. 1. Volver construír: reaedificare; reconstruere; iterum construere. 2. Recompoñer: V. amañar, recompoñer, refacer. 3. Saber como era ou como ocorreu algo: effingere; reficere.*

recontar. *v.tr.* Ad calculos revocare; ad calculum reverti; recensere; iterum numerare; (*referir de novo*) iterum nuntiare *ou* recensere.

reconto. *s.m.* Census, recensus –us; recensio –onis.

reconversión. *s.f. Econ.* Rei nummariae *ou* nummariae administrationis conversio.

reconverter. *v.tr.* Iterum *ou* rursus convertere; rem nummariam *ou* administrationem nummariam convertere.

recoñecemento. *s.m. 1. Acción de recoñecer: agnitio, cognitio, recognitio –onis. 2. Acción de examinar: recognitio, probatio, exploratio, investigatio –onis. 3. Agradecemento, gratitude: gratus animus; animus beneficii ou beneficiorum memor; gratiarum actio; (sentir recoñecemento) gratiam referre ou habere; gratum se praebere; gratias agere.*

recoñecer. *v.tr. 1. Establecer a identidade de algo xa coñecido: recognoscere. V. tamén diferenciar, discernir. 2. Admitir como certo: fateri, confiteri; cedere, concedere; veritati parere; se victum fateri. 3. Facer un exame médico: explorar; indagare; (o médico recoñece aos enfermos) medicus aegrotos visitat. 4. Facer un exame de tipo militar: explorar; visere; cognoscere, recognoscere. 5. Confesar, declarar: fateri, confiteri; probare; pro certo habere. 6. Aceptar como propio: suscipere; (un fillo) puerum suscipere; (en Roma, no momento de nacer) puerum tollere.*

recopilar. *v.tr. V. recompilar.*

*récord. *s.m. V. marca.*

recordar. *v.tr. 1. Acordar, lembrar algo a alguén para que non o esqueza: V. acordar, lembrar. 2. Evocar, rememorar: commemorare. 3. Manter vivo o recordo de algo ou alguén: commemorare; commonefacere. v.intr. 4. Deixar de estar durmido: V. acordar, espertar. 5. Conservar na memoria: V. acordarse, lembrarse. 6. Volver ter na memoria: V. acordarse, lembrarse.*

recordatorio. *s.m.* Memorialis paginula *ou* chartula; chartula typis impressa; sacra paginula *ou* imagiuncula.

recordo. *s.m. 1. Acordanza, lembranza: recordatio –onis; memoria –ae; (homes dignos de recordo) viri memoria ou felicitis recordationis digni; (gozo co recordo da nosa amizade) recordatione nostrae amicitiae fruor; (recordo amargo) acerba recordatio. V. tamén acordanza, lembranza. 2. Obxecto que recorda algo ou a alguén: monumentum –i; (regalo) munus –eris; munusculum –i. pl. 3. Saídos: salutatio –onis; memoria –ae.*

recorrente. *adx. 1. Que volve, que se repite: saepius rediens; certo tempore recurrens; (febre cada catro días) febris tertio quoque die recurrens. adx. e s. 2. Der. Que presenta recurso: flagitator/-trix; postulator/-trix.*

recorrer. *v.intr.* **1.** *Der. Presentar recurso:* appellationem interponere; in iudicium aliquem vocare.

2. *Acudir a alguén pedindo axuda:* auxilium ab aliquo petere; opem alicuius implorare; ad aliquem confugere. **3.** *Utilizar algo como axuda ou solución:* uti; adhibere; (*ás ameazas*) minis uti.

recortado -a. *part. e adx.* Sectus, resectus, desectus, circumsectus, concisus, laciniosus, sinuosus -a -um.

recortar. *v.tr.* **1.** *Cortar polas beiras:* secare, reseca-re, desecare, circumsecare; recidere, concidere.

2. (fig.) *Quitar unha parte a algo:* minuere; demere; contrahere; lineamenta definire. *v.pr.* **3.** *Amosar o seu perfil:* se ostendere; se offerre.

recorte. *s.m.* **1.** *Acción de recortar:* concisio, recisio -onis; concisura, recisura -ae. **2.** *O que se corta de algo:* segmen, fragmen -inis; fragmentum, recisamentum -i; (*pl.*) ramenta -orum.

recoser. *v.tr.* Resuere; iterum consuere.

recosido. *s.m.* Nova sutura.

recostar. *v.tr. e pr.* V. **apoiar(se), reclinar(se).**

recrear ^{1.} *v.tr.* *Volver crear ou dar nova forma:* re-creare; reficere; iterum creare *ou* fingere.

recrear ^{2.} *v.tr.* **1.** *Producir unha sensación agradable:* delectare, oblectare; relaxare; reficere; animos oblectare. *v.pr.* **2.** *Experimentar unha sensación agradable:* se oblectare; oblectari; refici; recreari; aliqua re animum laxare, recreare *ou* reficere. V. *tamén* **deleitar(se).**

recreativo -a. *adx.* Festivus, oblectatorius, lusus, ludicus -a -um; delectabilis, suavis -e; ludicer -cra -crum.

recreo. *s.m.* Recreatio, refectio, remissio, delectatio -onis; delectamentum -i; (animi, corporis) relaxatio.

recriar. *v.tr.* Educare, educere; alere; enutrire.

recriminación. *s.f.* Recriminatio, reprehensio, animadversio -onis; criminis relatio *ou* translatio; (*mutua*) mutua accusatio.

recriminar. *v.tr.* Recriminari; reprehendere; monere; vituperare; maledictis alicuius respondere; crimen in aliquem retorquere; (*mutuamente*) crimen invicem intentare.

recrú, recrúa. *adx.* Recoctus, semicoctus -a -um; male coctus.

recruar. *v.tr.* **1.** *Aumentar:* V. **agravar, aumentar.** *v.pr.* **2.** *Endurecerse un alimento por inte-*

rromper a cocción: durescere, indurescere. *v.intr. e pr.* **3.** *Agravarse:* ingravescere. V. *tamén* **agravarse.**

*recrudecer. *v.tr. e pr.* V. **recruar.**

recruta. *s.m.* Tiro -onis; novus miles.

recrutamento. *s.m.* V. **alistamento.**

recruar. *v.tr.* **1.** *Alistar para o exército:* V. **alistar.**

2. *Reunir xente para un labor:* operarios conducere *ou* legere.

recta. *s.f.* V. **recto.**

rectangular. *adx.* Rectiangulus -a -um; orthogonius -a -um.

rectángulo. *adx.* **1.** *Que ten un ou máis ángulos rectos:* rectiangulus -a -um. *s.m.* **2.** *Xeom. Figura de catro ángulos rectos:* rectiangulum -i.

rectificación. *s.f.* V. **corrección, emenda.**

rectificar. *v.tr.* V. **corrixir, emendar.**

rectilíneo -a. *adx.* Rectilineus, rectus, directus -a -um.

rectitude. *s.f.* Rectitudo -inis; probitas, aequitas, integritas -atis; recta ratio; sana mens; (*de intención*) rectissima voluntas.

recto -a. *adx.* **1.** *Dereito:* rectus, directus -a -um.

2. (fig.) *Incorruptible, íntegro:* V. estas palabras.

s.m. **3.** *Parte final do intestino:* intestinum rec-

tum; longano(n) -onis. V. *tamén* **ano.** *s.f.* **4.** *Liña*

recta: (normalis) virgula; linea recta. **5.** *Treito de*

estrada dereita: viae rectae tractus. *adv.* **6.** *Sen*

desviarse: recta via; recto itinere; recto, recte, in

rectum. ♦ *Ángulo recto:* V. **ángulo.**

recú. Termo usado só na *loc. adv. de recú:* recessim; retrorsum, retrorsus; retro. V. *tamén* **ceacú** (a).

recua. *s.f.* Mandra -ae, iumentorum series; (*de persoas*) grex, gregis; caterva -ae; manus -us.

recuar. *v.intr.* **1.** *Ir, avanzar cara atrás:* retrocedere; regredi, retrogradi *ou* retrogredi, retro-

gradare; gradum *ou* pedem referre; retroire *ou*

retro ire. **2.** (fig.) *Ir a peor:* prolabi; se abicere;

corrumpi; in peius ruere. V. *tamén* **empearar.**

3. (fig.) *Desistir do empeño:* desistere; negotio *ou*

incepto desistere; (*dunha opinión*) de sententia

desistere.

recubrir. *v.tr.* Crustare; sternere, consternere; opere, cooperire; tegere, integere, contegere, protegere; illinere; obruere.

recuncar. *v.tr.* V. **repetir.**

recuncho. *s.m.* Versura –ae. V. *tamén* **cornecho**, **curro**, **recanto**.

recuperación. *s.f.* Recuperatio, redintegratio –onis; (*da saúde*) sanatio –onis; sanitas –atis; (*estar en vías de recuperación*) convalescere; sanum fieri; (*dunha materia pendente*) disciplinae improbatæ superatio.

recuperar. *v.tr.* **1.** *Volver ter algo que se perdera:* recipere, recuperare; (*a saúde*) convalescere; sanitatem recipere. **2.** *Volver pór en servizo:* V. **reciclar**. **3.** *Compensar o tempo perdido:* tempus (celeritate) reparare ou redimere. **4.** *Aprobar unha materia pendente:* disciplinam improbatam superare. *v.pr.* **5.** *Volver á normalidade:* vires recuperare; iacturam resarcire; res turbatas componi. V. *tamén* **recobrar**. ♦ *O xogador segue a perder ao querer recuperarse:* ne perdidit, non cessat perdere lusor.

recurso. *s.m.* **1.** *Medio para conseguir algo:* ratio –onis; modus –i; via –ae; auxilium –i; ars, artis; (*valerse de todos os recursos*) omni ope atque opera niti; omnia experiri. V. *tamén* **medio**. **2.** *Der. Reclamación xudicial:* provocatio, appellatio, intercessio –onis; subsidiaria actio. *pl.* **3.** *Medios económicos:* opes, facultates –um.

recusación. *s.f.* Reiectio –onis.

recusar. *v.tr.* Recusare; reicere; eiurare.

redacción. *s.f.* **1.** *Acción de redactar:* scripta relatio. **2.** *Exercicio para practicar a expresión escrita:* scriptio, conscriptio, compositio –onis; scriptura –ae. **3.** *Lugar onde se redactan as noticias dun medio de comunicación e conxunto de persoas que as redactan:* ephemeridis scriptorum sedes ou collegium; socialium communicationum sedes ou collegium.

redactar. *v.tr.* Scribere, conscribere; componere; redigere; scriptis aliquid mandare.

redactor –ora. *s.* Scriptor, conscriptor, compositor/-trix; actorum scriptor/-trix; (*dun periódico*) ephemeridis scriptor/-trix.

redada. *s.f.* **1.** *Lanzamento da rede:* retis iactus. **2.** *Pesca que se colle nun lance:* piscatus –us; bolus –i; piscium uno iactu retis captura. **3.** *Operación policial para deter un conxunto de persoas:* comprehensio raptim facta; sontium ou scelestorum hominum comprehensio ou captura.

rede. *s.f.* **1.** *Tecido de mallas, esp. para pescar:* rete –is; everriculum –i; sagena –ae; (*para a*

caza) plaga –ae; (*para o pelo*) licium –i; vitta, calautica –ae; (*da porteria*) rete –is; meta –ae.

2. *Conxunto de ramificacións para comunicar ou distribuír:* rete –is; (*telefónica*) rete telephonicum; (*televisiva*) intextus televisificus; (*ferrroviaria*) ferriviarum rete; (*de estradas*) viarius intextus; viaria ratio. **3.** (*fig.*) *Conxunto de persoas dunha organización, xeralmente secreta ou ilegal:* scelestorum hominum rete, collegium ou turma.

redención. *s.f.* Redemptio, liberatio –onis; salus –utis.

redentor –ora. *adx. e s.* **1.** *Que redime:* redemptorius –a –um; redemptor, servator, liberator/-trix; vindex –icis. *s.m.* **2.** *Xesús Cristo:* Redemptor –oris; Iesus hominum Redemptor ou Salvator.

redentorista. *s.m.* Sodalis Alfonsianus; Congregationis Sanctissimi Redemptoris (*xen.*).

redimir. *v.tr.* **1.** *Liberar; rescatar:* redimere; liberare; (*con rescate*) pretio captivum redimere; redito pretio liberare. **2.** *Deixar libre dunha hipoteca, peñor ou gravame:* libertatem vindicare; aere alieno, numerato munere redimere. **3.** *Relix. Liberar (Xesús Cristo) á humanidade:* redimere; liberare; salvare; homines salvos facere. *v.pr.* **4.** *Liberarse:* se in libertatem vindicare; se liberare; se redimere; (*de culpa*) se culpa liberare.

rédito. *s.m.* Red(d)itus, fructus, proventus, quaestus –us; vectigal –alis.

redobrar. *v.tr.* **1.** *Reduplicar:* duplicare, conduplicare; geminare, ingeminare; (*os aplausos*) plausus ingeminare; (*a atención*) arrectis auribus adstare; (*a vixilancia*) custodes duplicare; (*o paso*) gradum addere. *v.intr.* **2.** *Soar de maneira repetida:* resonare; tinnire; (*a campá, o tambor*) campanam, tympanum pulsari, concrepari, quatú ou tundi; tympanizare. *v.pr.* **3.** *Aumentar outro tanto ou moito máis:* duplicari; augeri; accrescere; recrudescere; ingravescere; invalescere.

redobre. *s.m.* Duplicatio, geminatio, reiteratio, repetitio –onis; (*da campá, do tambor*) tinnitus –us; ictus in campana, in tympano repetitio; (*das forzas, da dor*) virium, doloris intentio.

redoma. *s.f.* Ampulla, laguncula –ae; gutturnium –i.

redonda. *s.f.* V. **redondo**.

redondear. *v.tr.* V. **arredondar**.

redondez. *s.f.* Rotunditas, volubilitas, globositas –atis; (*da terra*) orbis –is; mundi ambitus *ou* circuitus; (*en toda a redondez da terra*) in universo mundo.

redondilla. *s.f. Lit.* Tetrastichum –i; tetrastichon carmen.

redondo –a. *adx. 1.* De forma de circunferencia: rotundus, globosus, orbiculatus, sphaericus –a –um; (*dito, sobre todo, dos membros do corpo*) teres –etis. *s.f. 2.* Contorno: regio –onis. V. *tamén* **contorno**. **3.** Mús. Nota equivalente a dúas brancas: nota musica rotunda appellata. ♦ Edificio, construción redonda: tholus –i. Letra redonda: V. **letra**. Número redondo: numerus solidus. Nunha viaxe gastei cen mil euros en números redondos: uno cursu centum milia Europaeorum nummorum corrotundavi.

redor. Palabra só usada: a) na *loc. adv. ao redor*: in orbem; circum, circa, circumcirca; (*mirar ao redor*) circumspicere; (*andar ao redor*) circumire; b) na *loc. prep. ao redor de*. 1. Na volta, arredor de: circa, circum. 2. Arredor de, aproximadamente: circiter, circa; prope; fere.

redución. *s.f. 1.* Acción de reducir: minutio, deminutio, imminutio –onis. **2.** Acción de someter a alguén: subiugatio, expugnatio –onis. **3.** Acción de converter unha cousa noutra: conversio, mutatio, commutatio –onis. **4.** Mat. Simplificación: redactio –onis.

reducir. *v.tr. 1.* Facer menor: V. **abreviar, acurtar, diminuír**. **2.** Converter unha cousa noutra menor: minuere, deminuere, imminuere; contrahere; (*os gastos*) sumptus minuere; sumptibus parcere. **3.** Someter: subicere; expugnare; opprimere; suae dicionis facere; in dicionem suam redigere. **4.** Mat. Converter unha unidade noutra: mutare, commutare; convertere; reducere. *v.intr. 5.* Pór unha velocidade máis curta: velocitatis gradum minuere *ou* cohibere. *v.pr. 6.* Facerse menor: minui, deminui, imminui. **7.** Transformarse unha cousa noutra: redigi; mutari, immutari; (*á miseria*) ad inopiam redigi; (*á nada*) exstingui; ad nihilum recidere; (*quedei reducido a isto*) totus in eo sum.

redundancia. *s.f.* Redundantia –ae; redundatio –onis. V. *tamén* **pleonasm**.

redundante. *adx.* Redundans –antis; circumfluens –entis. V. *tamén* **pleonástico**.

redundar. *v.intr.* Redundare; (*isto redunda en loanza túa*) hoc tibi laudi est; hoc ad tuam laudem pertinet.

reduplicación. *s.f. 1.* Acción de reduplicar: duplicatio, reduplicatio, conduplicatio –onis. **2.** Lit. Figura retórica: reduplicatio, geminatio, iteratio, reiteratio –onis.

reduplicar. *v.tr.* V. **redobrar, repetir**.

reduto. *s.m. 1.* Obra de fortificación: castellum –i; praesidium –i; parvum munimentum; bellicum receptaculum; propugnaculum adiunctum. **2.** (fig.) Lugar secreto: cella –ae; secretus locus. **3.** Grupo minoritario: minor pars *ou* numerus; cives numero pauciores.

redutor. *s.m.* Redactor, aptator, adaptator, commodator –oris; instrumentum pressioni minuen- dae.

reedición. *s.f.* Altera, iterata (libri) editio; liber denuo editus; scriptum iterum editum.

reeditar. *v.tr.* Librum iterum edere *ou* in lucem prodere.

reelección. *s.f.* Nova *ou* iterata electio; continuatio –onis.

reelixible. *adx.* Iterum eligibilis.

reelixir. *v.tr.* Iterum *ou* denuo eligere.

reembolsar. *v.tr. 1.* Embolsar de novo: nummos recuperare. **2.** Devolver: remunerare; pecuniam debitam solvere; rescribere; retribuere; pretium, impendium reddere; (*ata o último céntimo*) ad assem reddere.

reembolso. *s.m.* Pecuniae solutio *ou* retributio. ♦ *Contra reembolso*: cursuali solutione; solutione per tabellarium facienda *ou* tabellario danda; (*mandar un libro contra reembolso*) librum alicui mittere solutione tabulario danda *ou* impensis tabulario solvendis.

reemisor. *s.m. Electr.* Apparatus mutatorius; statio mutatoria.

***reempazar.** *v.tr.* V. **substituír**.

reencarnación. *s.f.* Metempsychosis –is; reincarnatio –onis; animarum transmigratio; novus post mortem transitus ad alios; (*a reencarnación de Anibal, de Venus*) novus Hannibal, altera Venus.

reencarnar. *v.intr. e pr.* Speciem alterius referre; in aliorum corpora transmigrare.

reencher. *v.tr.* Replere, iterum complere *ou* implere; refecire; (*cousas de comer*) farcire; farto instruere.

reencontrar. *v.tr.* **1.** *Volver encontrar:* iterum *ou* denuo occurrere; offendere; invenire; reperire; in aliquem *ou* alicui incidere. *v.pr.* **2.** *Volver encontrarse:* denuo occurrere *ou* occursare; obvios inter se fieri; alterum alteri se applicare.

reencontro. *s.* Occursus –us; (*en boa hora tivo lugar o noso reencontro*) opportune obviam mihi denuo te obtulisti.

reenganchar. *v.tr.* **1.** *Volver enganchar:* religare; reintegrare; renovare; iterum colligare *ou* con(n)ectere. *v.intr.* **2.** *Continuar nunha actividade, esp. no servizo militar:* iterum militiae se adscribere; arma *ou* militiam resumere.

reestruturación. *s.f.* Renovatio, reintegratio –onis; nova dispositio.

reestruturar. *v.tr.* Recomponere; reficere; renovare; reintegrare; restituere; iterum disponere.

refacer. *v.tr.* **1.** *Volver facer:* reficere; restaurare; restituere; (*por completo*) ex integro reficere; refingere; (*unha obra literaria*) opus reficere ac retractare; opus retractare et corrigere. *V. tamén re-construír.* *v.pr.* **2.** *Alcanzar o punto ideal para ser consumido:* se reficere; refici; maturescere; ad maturitatem pervenire. **3.** *Acadar as calidades propias da idade:* vires acquirere; convalescere. **4.** *Recuperar o estado perdido:* se reficere; se restituere; reintegrari; vires reficere *ou* resumere.

refacho. *s.m.* *V. aireada, axada.*

refaixo. *s.m.* Muliebris tunica interior; lanea castula.

refectorio. *s.m.* Refectorium –i; cenaculum –i. *V. tamén comedor.*

refén. *s.m.* Obses –idis.

referencia. *s.f.* **1.** *Alusión:* *V. esta palabra.* **2.** *Relación entre dúas cousas:* respectus –us; relatio –onis. **3.** *Dato ou conxunto de datos sobre algo ou alguén:* *V. informe*¹.

referendar. *v.tr.* **1.** *Asinar un documento redactado ou xa aprobado:* signare; subscribere, adscribere; confirmare. **2.** (*fig.*) *Asegurar a validez de algo:* confirmare; sancire; ratum facere, efficere *ou* habere.

referendo. *s.m.* Provocatio ad populum; populi convocatio; plebis scitum *ou* plebiscitum –i.

referente. *adx.* **1.** *Relativo:* attinens, pertinens –entis. *s.m.* **2.** *Por ext., punto de referencia:* *V. referencia.*

referir. *v.tr.* **1.** *Contar, narrar:* *V. estes verbos.* *v.pr.* **2.** *Aludir:* *V. este verbo.*

refinado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo refinar:* politus, expolitus, perpolitus, purgatus, excultus –a –um. *adx.* **2.** *De gran finura e delicadeza:* exquisitus –a –um; elegans –antis; (*home refinado*) vir omni vita atque victu excultus atque expolitus; homo in omni iudicio elegans; (*estilo*) elegans genus dicendi; (*comida refinada*) exquisitae epulae. *V. tamén 1 e exquisito.* **3.** *Sometido a un proceso para facelo máis puro:* purgatus –a –um. **4.** *Con detalles que o fan case perfecto:* *V. 1.*

refinamento. *s.m.* Elegantia –ae; urbanitas, humanitas, subtilitas –atis; cultus –us; (*da mesa*) deliciae epularum; (*dun pobo*) cultus humanitasque civitatis.

refinar. *v.tr.* **1.** *Extraer impurezas dalgunha cousa:* purgare, repurgare, purificare; defaecare; polire, expolire, perpolire; excolere; (*coa educación*) animos doctrina excolere. *v.pr.* **2.** *Facerse máis fino no trato, nos gustos:* rusticitatem exuere; urbanos induere mores.

refinería. *s.f.* Officina alicui rei purgandae; (*de petróleo*) officina *ou* ergasterium petroleo *ou* oleo terrigeno purgando; (*de azucre*) officina *ou* ergasterium saccharo purgando.

reflectir. *v.tr.* **1.** *Reenviar un raio de luz, unha onda de son, etc.:* reflectere; remittere; reverberare; reddere; regerere; repercutere. **2.** *Devolver a imaxe de algo colocado diante:* imaginem reddere, effingere *ou* elidere; simulacra referre *ou* remittere; similem formam referre. **3.** (*fig.*) *Deixar ver, pór de manifesto:* ostendere; monstrare; patefacere; praebere, exhibere. *v.pr.* **4.** *Cambiar de dirección unha luz, un son, etc.:* relucere; resilire; recurrere; replicari. **5.** *Reproducirse unha imaxe nunha superficie lisa:* imaginem reddi, effingi *ou* apparere. **6.** (*fig.*) *Deixarse ver:* ostendi; redire; cerni; redundare; (*a fama do pai reflectese nos fillos*) gloria patris redit ad liberos; liberi vitam patris exprimunt; (*nos nenos reflectese a natureza coma nun espello*) in pueris, ut in speculo, natura cernitur.

reflector –ora. *adx.* **1.** *Que reflecte:* reflectens, repercutens –entis; radians –antis; lucem reverberans. *s.m.* **2.** *Aparello que concentra e multiplica a*

luz: lychnus radians; lampas lucem reverberans; lucis effusor *ou* amplificador; versatile lumen.

***reflexar**. *v.tr.* e *pr.* V. **reflectir**.

reflexión. *s.f.* **1.** *Meditación, consideración, deliberación*: V. estas palabras. **2.** *Cambio de dirección dun son, dunha onda luminosa, etc.*: reflexio, repercussio –onis; repercussus –us.

reflexionar. *v.intr.* V. **discorrer, meditar, pensar, recapacitar**.

reflexivo –a. *adx.* **1.** *Que obra con reflexión*: circumspectus, consideratus, cautus –a –um; prudens, sapiens –entis; attente considerans; rem accuratius perpendens. **2.** *Gram. Dise da construción en que se identifican o suxeito e o obxecto*: refractivus, retransitivus –a –um.

reflexo –a. *adx.* **1.** *Realizado de maneira non controlada*: involuntarius –a –um; sua sponte factus. *s.m.* **2.** *Movemento non controlado*: motus sua sponte factus; nervicus motus; repercussus –us. **3.** *Cousa que se reflicte*: repercussus –us; repercussio –onis; repercussa imago. *pl.* **4.** *Capacidade de resposta rápida a un estímulo*: celeritas –atis; (*pl.*) rapida responsa.

refluxo. *s.m.* Recessus –us; repercussus maris.

refogar. *v.tr.* Lento igne sine aqua condire; leviter coquere *ou* frigere.

refolear. *v.intr.* Ventum subito reflare.

refoleo. *s.m.* Reflatus –us; ventus subito reflans.

refolgar. *v.intr.* Vires *ou* corpus reficere; se reficere.

reforma. *s.f.* Reformatio, correctio, emendatio –onis; (*de costumes*) morum mutatio.

reformular. *v.tr.* **1.** *Facer cambios*: restituere; reficere; emendare; instaurare; corrigere; reformare; (*os costumes*) collapsos mores in pristinum splendorem revocare. *v.pr.* **2.** *Deixar de ter un defecto*: ad bonam frugem se recipere; honestiorem vitae rationem instituere; se corrigere; se emendare; ad superiorem consuetudinem reverti.

reformatorio. *s.m.* Emendatorium ephebeum; adolescentium carcer.

reformismo. *s.m.* Publicarum mutationum *ou* reformationum studium, amor *ou* cupiditas.

reformista. *adx.* e *s.* Emendationum studiosus/-a; publicarum reformationum fautor/-trix; publicarum mutationum cupidus/-a.

reforzar. *v.tr.* **1.** *Facer máis forte un sólido*: firmare, confirmare, obfirmare; reficere; corroborare; munire; fulcire. *v.pr.* **2.** *Facerse máis forte un sólido*: se *ou* vires reficere; se corroborare; corroborari; se confirmare.

reforzo. *s.m.* Communitio, confirmatio –onis; fulcimen –inis; fulcimentum –i; subsidium, auxilium –i.

refracción. *s.f.* *Fís.* Refractus –us; refractio –onis.

refractar. *v.tr.* *Fís.* Refringere; repercutere. *Tamén v.pr.*: repercuti.

refractario –a. *adx.* **1.** *Que resiste os axentes físicos, esp. a temperatura*: refractarius –a –um. **2.** (*fig.*) *Que non se somete á autoridade, ás leis*: refractarius –a –um; contumax –acis. V. **tamén desobediente, rebelde**.

refrán. *s.m.* Proverbium, adagium –i; paroemia –ae; vetus verbum; (*como di o refrán*) ut in proverbio est.

refrear. *v.tr.* **1.** *Suxeitar o cabalo ao freo*: V. **frear**. **2.** *Impedir o movemento, a aparición ou a realización*: V. **conter, frear**. **3.** *Impedir que algo se manifeste coa súa intensidade*: V. **conter, embridar, frear, moderar, reprimir**. *v.pr.* **4.** *Impedir a manifestación dun sentimento*: V. **conterse, reprimirse**.

refrega. *s.f.* **1.** *Acción de refregar*: frictio, fricatio, infrictio –onis. **2.** *Lea, liorta, loita*: V. **agarrada, camorra, disputa, lance, loita**.

refregar. *v.tr.* e *pr.* Fricare, confricare, perfricare; se fricare. V. **tamén cofar(se), fregar(se)**.

refrescante. *adx.* Frigerans, refrigerans, frigefactans –antis; refrigeratorius, refrigerativus, refrigerosus –a –um; sitim restinguens.

refrescar. *v.tr.* **1.** *Tornar fresco*: frigerare, refrigerare; regelare; temperare. *Tamén v.pr.*: refrigerare; refrigerari. *v.intr.* **2.** *Baixar a temperatura*: refrigerari; aestivam tempestatem remittere. V. **tamén arrefecer**. ♦ *Refrescar a memoria*: memoriam renovare; in memoriam iterum aliquid adducere.

refresco. *s.m.* Refrigeratio –onis; refrigerium –i; refrigeratoria potio; gustatio dulciaria.

***refriado**. *s.m.* V. **arrefriado**.

***refriar**. *v.tr.* e *pr.* V. **arrefriar**.

refrito. *s.m.* Conditura frixa *ou* fricta.

refrixeración. *s.f.* Refrigeratio –onis.

- refrixerador –ora.** *adx.* **1.** *Que refrixera:* V. **refrescante.** *s.m.* **2.** *Frigorífico, neveira:* V. **frigorífico.**
- refrixerar.** *v.tr.* Frigerare, refrigerare, frigefactare, frigidare.
- refrixerio.** *s.m.* **1.** *Comida lixeira:* conviviolum –i; refectio –onis; parva refectio; minores epulae; sine mensa cenula. **2.** *Sensación agradable de frescura:* refrigerium –i; refrigeratio –onis; amoenum frigus; aestus attenuatio. **3.** *Cousa que dá forza moral:* solatium (solacium) –i; fomentum –i; refectio –onis.
- refucir.** *v.tr. e pr.* V. **recachar, remangar(se).**
- refugallo.** *s.m.* V. **bazofia, desperdicio.**
- refugar.** *v.tr.* V. **desbotar, desprezar, rexeitar.**
- refugo.** *s.m.* V. **bazofia, desperdicio.**
- refulxente.** *adx.* Fulgens, refulgens, nitens –entis; micans –antis; nitidus –a –um.
- refulxir.** *v.intr.* Fulgere, refulgere; micare; nitere. V. *tamén* **brillar, lucir.**
- refundir.** *v.tr.* **1.** *Fundir de novo:* recoquere; conflare; iterum fundere; liquefacere. **2.** (fig.) *Reformar unha obra escrita para melloral:* opus rescribere, renovare ou resarcire; (os versos mal feitos) male tornatos incudi reddere versus. V. *tamén* **refacer.**
- refungar.** *v.intr.* V. **fungar.**
- refusar.** *v.tr.* V. **declinar, rexeitar.**
- refutar.** *v.tr.* V. **impugnar, rebater.**
- refuxiado –a.** *adx. e s.* Hospes peregrinus; exsul hospitio receptus; asyli beneficiarius; advena asylo donatus.
- refuxiar.** *v.tr.* **1.** *Dar refuxio:* exsulem recipere; refugium, perfugium, receptum praebere. *v.pr.* **2.** *Utilizar un refuxio:* profugere, confugere; se recipere; se conferre; ad aliquem confugere. **3.** (fig.) *Buscar protección, consolo:* ad aliquem se recipere; perfugium, solatium quaerere.
- refuxio.** *s.m.* **1.** *Lugar onde un se abriga ou se esconde:* refugium, perfugium –i; receptus, portus –us. V. *tamén* **abeiro, abrigadoiro, amparo.** **2.** (fig.) *Axuda, alivio, consolo, protección:* V. estas palabras.
- rega.** *s.f.* Rigatio, irrigatio, aquatio –onis. ♦ *Rega por aspersión:* rigatio aquae a(d)spersu ou a(d)spersione.
- regacho.** *s.m.* V. **regato.**
- regadeira.** *s.f.* Na(s)iterna, situla –ae; situlus –i; vas irriguum ou rorarium; irrigua hydria. ♦ *Estar coma unha regadeira:* paene insanum esse.
- regadío.** *s.m.* Irriguus ager; (*de regadío*) riguus –a –um.
- regalar.** *v.tr.* Donare; munerari; largiri; donis aliquem prosequi. V. *tamén* **dar, obsequiar, regalo.**
- regalía.** *s.f.* **1.** *Dereito exclusivo do soberano:* ius regium; regia praeeminentia; regalía –ae. **2.** *Pri vilexio:* V. esta palabra.
- regalicia.** *s.f.* Glycyrrhiza –ae; radix dulcis ou pontica.
- *regaliz.** *s.f.* V. **regalicia.**
- regalo.** *s.m.* Donum –i; munus –eris; (*pequeno*) munusculum –i; (*un día de festa como sinal de bo augurio*) strena –ae; (*dar un regalo*) aliquem re donare; munus alicui dare ou largiri; donum afferre. V. *tamén* **agasallo, obsequio.**
- *regandixa.** *s.f.* V. **creba, fenda, fisura, greta.**
- regaña.** *s.f.* V. **creba, fenda, fisura, greta.** ♦ (pop.) *A regaña do cu:* natium ou postica rima ou fissura.
- regañar.** *v.tr. e intr.* V. **gretar(se).** ♦ *Regañar os dentes:* ringi; fremere; dentibus frendere.
- regar.** *v.tr.* **1.** *Esparexer auga sobre o chan, as plantas:* rigare, irrigare; irrorare; aspergere; aquam suffundere; aqua aspergere. **2.** *Atravesar unha corrente de auga por unha zona:* irrigare; alluere; praeterfluere; praelabi; (*o Segre deslízase en apracibles ondas*) placidis praelabitur undis Sicoris.
- regata.** *s.f.* Navium, cymbarum certamen.
- regatear.** *v.intr.* **1.** *Discutir o prezo de algo:* de pretio disceptare ou contendere; de mercede agere. **2.** *Escatimar:* V. este verbo.
- regateiro –a.** *adx.* **1.** *Que ten o costume de regatear:* de pretio disceptator/-trix. *s.f.* **2.** *Vendedora de peixe:* piscium venditrix.
- regateo.** *s.m.* Nundinatio –onis, de rei pretio licitatio ou disceptatio.
- regato.** *s.m.* Amniculus, fluviolus, rivus, rivulus –i; flumicellum –i.
- regazo.** *s.m.* Gremium –i; sinus –us. V. *tamén* **colo.**

rego. *s.m.* **1.** *Pequeno suco por onde corre a auga:* canaliculus –i. **2.** *Escavación no terreo para sementar algo ou conducir auga:* V. **cal**¹, **cano**².

regra. *s.f.* **1.** *Instrumento para trazar liñas:* amussis –is; amussium –i; regula –ae. **2.** *Fórmula do que se debe facer:* regula, norma –ae; lex, legis; praeceptum, praescriptum –i; praescriptio –onis. **3.** *Conxunto de preceptos dunha comunidade relixiosa:* regula –ae; lex, legis; constitutio –onis; religiosae sodalitatis lex. **4.** *Menstruación:* V. esta palabra. ♦ *Regra gramatical:* grammatica ou grammaticae lex, norma, regula ou praeceptum. *Regra(s) do xogo:* ludi lex ou leges; praecepta lusoria. *En regra, conforme á regra:* ad normam; ad amussim ou adamussim; rite.

regresar. *v.intr.* Redire; regredi; remeare; remigrare; revertere ou reverti; revenire; se recipere; reducem esse.

regresión. *s.f.* V. **recesión**.

regreso. *s.m.* Reditus, recursus, regressus –us; reditio, regressio, reversio –onis; (*á casa, á patria*) domitio –onis.

regueifa. *s.f.* **1.** *Molete de pan, obsequio aos convidados dunha voda e aos veciños dos noivos:* panis a sponsis oblatas. **2.** *Disputa improvisada en verso:* certamen poeticum subitarium (et festivum).

regueiro. *s.m.* Rivus, rivulus –i. V. *tamén* **regato**.

regulación. *s.f.* Ordinatio, computatio, collatio, moderatio, ratio –onis; ad legem conformatio.

reglamentario –a. *adx.* Legitimus, iustus –a –um; regularis –e; ad normam ou ad regulam.

reglamento. *s.m.* Ordinatio, constitutio, praescriptio, compositio –onis; lex, legis; praescriptum, institutum –i; vivendi disciplina; (*de estudos*) studiorum, disciplinarum, scholarum ratio.

regular¹. *adx.* **1.** *Uniforme:* regularis –e; constans –antis; certus, compositus –a –um. **2.** *Sen cambios bruscos:* aequalis, aequabilis –e; constans –antis. **3.** *Nin bo nin malo:* mediocris, communis –e; solitus, modicus –a –um. **4.** *Que se axusta ao que é a tendencia ou a regra xeral:* congruens, conveniens –entis; legitimus –a –um.

regular². *v.tr.* **1.** *Pór baixo control:* regere, dirigere; regulare; temperare; moderari; constituere; disponere; accommodare; conformare; (*os gastos*) sumptibus parcere; (*a vida*) vitam ad certam normam dirigere. *v.pr.* **2.** *Estar baixo a dirección dunha lei, norma, etc.:* se gerere; se accommoda-

re; se conformare; legi parere ou oboedire. *v.intr.* **3.** *Ter todas as facultades mentais:* satis sanum esse; mentis compotem esse; (*non regular ben*) mente captum ou mentis inopem esse; mentem amittere. ♦ *Regulas ben?:* satisne sanus es? *Eu sempre pensei que regulaba mal:* ego illum male sanum semper putavi.

regularidade. *s.f.* Ordo –inis; aequalitas –atis; tenor –oris; constantia –ae; modus –i.

regularizar. *v.tr.* **1.** *Facer regular:* componere; ad legem conformare; sancire. *v.pr.* **2.** *Facerse regular:* componi; ad legem conformari.

regurxitar. *v.tr.* Regurgitare.

rehabilitación. *s.f.* Membrorum redintegratio; ad integrum restitutio.

rehabilitar. *v.tr.* **1.** *Habilitar de novo nun cargo:* redintegrare; restituere. **2.** *Volver pór no bo estado un edificio, un xardín, etc.:* instaurare, restaurare; reficere; reparare; renovare; ad pristinum statum reddere. **3.** *Restablecer o funcionamento dun membro:* ad pristinum statum restituere; resanare; iterum solidare. **4.** *Devolver os dereitos ou privilexios perdidos:* infamiam alicuius levare; amissa iura reddere. *v.pr.* **5.** *Reintegrar nun medio social:* ad societatem, ad bonos mores restituere, redintegrare ou iterum inserere. **6.** *Volver ter a estima dos demais:* pristinam gratiam sibi conciliare.

rei. *s.m.* **1.** *Soberano:* rex, regis. V. *tamén* **monarca**; (*cando un só ten o poder supremo, chamámoslle rei*) cum penes unum est omnium summa rerum, regem illum unum vocamus; (*o nome de rei, grande noutras partes, en Roma non se pode tolerar*) regium nomen, alibi magnum, Romae intolerabile est. **2.** (*fig.*) *Persoa que ten poder, que sobresa:* rex, regis; princeps –ipis. **3.** *Carta da baralla:* (chartarum lusoriarum) rex; rex lusorius. **4.** *Peza do xadrez:* (latrunculorum ludi) rex. *pl.* **5.** *Festa do 6 de xaneiro:* V. **Epi fanía**.

reinado. *s.m.* **1.** *Exercicio da dignidade de rei e tempo en que a exerce:* regnum –i; imperium –i; regalis ou regia potestas ou dignitas; (*no seu reinado*) eo rege, regnante ou imperante; sub eius principatu. **2.** (*fig.*) *Periodo de dominio ou superioridade:* principatus, dominatus –us; dominatio –onis; auctoritas –atis.

reinar. *v.intr.* **1.** *Gobernar como rei:* regnare; imperare, imperitare; regnum *ou* imperium tenere, obtinere *ou* exercere; rerum potiri. **2.** (fig.) *Exercer o control, predominar:* dominari; vigere; valere, praevalere; pollere; praecellere.

reincidencia. *s.f.* Culpae iteratio; iterata culpae commissio; scleris reiteratio; postdelictum -i.

reincidir. *v.intr.* Iterum delinquere; in eandem culpam delabi; in eundem errorem prolabi.

reingresar. *v.tr.* **1.** *Facer ingresar de novo:* redigere; compellere; remittere; reducere. *v.intr.* **2.** *Volver ingresar:* regredi; redire; iterum intrare, ingredi *ou* introire.

reingreso. *s.m.* Regressio -onis; regressus, reditus -us.

reino. *s.m.* **1.** *Territorio gobernado por un rei:* regnum -i; regis *ou* reginae dicio. **2.** *Cada grupo dos seres da natureza: (animal) animalia -ium; (vegetal) gignentia -ium; (mineral) inanima -orum.* ♦ *O reino dos ceos:* caelorum *ou* caeleste regnum.

reinsención. *s.f.* Iterata insertio.

reintegrar. *v.tr.* **1.** *Devolver unha cousa:* ad integrum reddere; in integrum restituere. **2.** *Repoñer na posesión de algo:* ad pristinum revocare *ou* restituere; in suas sedes reponere; ad eundem officium revocare. *v.pr.* **3.** *Volver ocupar un lugar ou desempeñar unha función:* ad eundem officium revocari *ou* restitui.

reintegrro. *s.m.* **1.** *Acción de reintegrar:* restitutio, redintegratio, restauratio -onis. **2.** *Premio da lotería equivalente á cantidade xogada:* pecuniae redditio; pecuniaria aleae restitutio.

reirrei. *s.m.* V. **barrosiña.**

reiseñor. *s.m.* Luscinius -i; luscinia, philomela -ae; aedon -onis.

reiteración. *s.f.* Iteratio -onis.

reiterar. *v.tr.* Iterare; repetere; ingeminare; integrare.

reiterativo -a. *adx.* Iterativus -a -um.

reitor -ora. *adx.* **1.** *Que dirixe:* regens, dirigens -entis. *s.* **2.** *Persoa que rexe unha universidade:* rector/-trix; maximí athenaei *ou* universitatis studiorum moderator/-trix. **3.** *Persoa que rexe colexios, comunidades, etc.:* rector/-trix; moderator/-trix; praeses -idis.

reitorado. *s.m.* **1.** *Cargo de reitor e tempo en que o desempeña:* rectoris/-trixis munus *ou* dignitas;

rectoris/-trixis munus tempus; rectio, gubernatio, moderatio -onis. **2.** *Edificio onde o reitor exerce o seu cargo:* rectoris/-trixis sedes.

reitoral. *adx.* **1.** *Relativo ao reitor:* rectoris/-trixis proprius. *s.f.* **2.** *Abadía:* domus paroecialis.

reitoría. *s.f.* Rectoris/-trixis munus, dignitas *ou* dicio; rectoria -ae.

reivindicación. *s.f.* Vindicatio, expostulatio -onis.

reivindicar. *v.tr.* Repetere; sibi vindicare; sibi attribuire, assumere *ou* asserere; expostulare; ius suum persequi.

reixa. *s.f.* Transenna -ae; clatri/-a -orum; cancelli -orum; crates/-is -is; (*cerrar con reixas*) clatrare; (*cerrado con reixas*) clatratus -a -um. ♦ *Meter entre reixas:* V. **encarcerar.**

reixado. *s.m.* V. **enreixado.**

relación. *s.f.* **1.** *Cousa que liga elementos:* ratio, coniunctio -onis; respectus -us; necessitudo -inis.

2. *Nó, elo que fai que persoas ou entidades dependen unhas doutras:* necessitudo -inis; rationes reciprocae; mutuae necessitudines; (*relacións afectivas*) amoris *ou* caritatis necessitudines; (*sociais*) socialia vincula; humanae necessitudinis vincula; (*comerciais*) rationes mercatoriae; negotiorum rationes; (*diplomáticas*) publicae per legatos rationes; (*internacionais*) publicae civitatum *ou* rerumpublicarum rationes; rationes publicae inter nationes; (*científicas*) mutuae doctorum rationes; doctorum commercia. **3.** *Narración de algo que ocorreu:* V. **narración.** **4.** *Lista, listado:* V. estas palabras. ♦ *Con relación a, en relación con:* quod *ou* quantum attinet ad; (*con relación á túa voda*) ad nuptias tuas quod attinet; (*que relación ten isto co asunto?*) quid id ad rem?

relacionar. *v.tr.* **1.** *Pór en relación:* nectere, co(n)-nectere; coniungere; referre. V. **tamén conectar.** *v.pr.* **2.** *Ter unha relación:* amicitiam, consuetudinem facere, inire *ou* habere.

relador. *s.m.* Scobina culinaria; radula -ae.

relamber. *v.tr.* **1.** *Lamber repetidamente:* iterum lambere, delambere, delingere *ou* elingere. *v.pr.* **2.** *Pasar a lingua polos labios unha ou máis veces:* ligurire; aliquid regustare. **3.** *Gabarse por algún feito:* sua ipsius praeconia canere *ou* praedicare; se insolentius efferre; bene de se ipso existimare;

de se arrogantius sentire. **4.** *Enfeitarse en exceso:* faciem nimis fucare; se nimis comere.

relampar. *v.intr.* V. **alampar, alustrar, lostregar.**

relanzo. *s.m.* **1.** *Remanso dun río:* fluminis aqua stans ou reses. **2.** *Descanso dunha escaleira:* scalarum areola; in scalis statio. **3.** *Zona plana nun terreo pendente:* aequum -i. **4.** *Revolta dun camiño:* flexus -us; curvamen -inis. ♦ *Subir ou baixar a relanzo:* anfractibus ou lineis multangulis ascendere ou descendere.

relar. *v.tr.* Conterere, disterere; radula abradere; comminuere.

relatar. *v.tr.* Referre; commemorare; (*por escrito*) scriptis aliquid mandare. V. *tamén* **contar, narrar.**

relatividade. *s.f.* **1.** *Calidade de relativo:* relativitas -atis. **2.** *Teoría formulada por Einstein:* doctrina relativitatis.

relativo -a. *adx.* **1.** *Que está en relación con ou fai relación a:* pertinens, attinens -entis; (*leis relativas aos cidadáns*) leges de civibus. **2.** *Que non é total ou completo:* non satis bonus aut malus; (*todo é relativo*) nihil satis certum firmumque est; (*unha riqueza relativa*) satis magnae divitiae; (*unha ciencia relativa*) inchoata sapientia; (*a felicidade e a desgraza son relativas*) felicitas et infelicitas ex comparatione, non ex se sunt. *s.m.* **3.** *Gram. Pronome:* relativum pronomen.

relato. *s.m.* V. **narración.**

relator -ora. *s.* **1.** *Contador, narrador:* relator, narrator, recitator, fabulator/-trix. **2.** *Conferenciante:* V. esta palabra. **3.** *Persoa que expón un proceso, un proxecto de lei, etc.:* relator/-trix.

relax. *s.m.* Animi remissio, relaxatio ou refectio; laxatus ou remissus animus; laxamentum -i; (*por relax*) laxandi animi ou levandi laboris causa; (*en completo relax*) animis corporibusque remissis.

relaxación. *s.f.* Remissio, relaxatio -onis.

relaxar. *v.tr.* **1.** *Pór en situación de descanso:* animum laxare, relaxare, levare, remittere. V. *tamén* **distender.** **2.** *Facer menos estrito:* levare; laxare; solvere; corrumpere. V. *tamén* **1.** *v.pr.* **3.** *Pórse nunha situación de descanso:* se remittere; remitti; laxari; cotidianae vitae fastidium lenire; quietem reficientem capere; animi remissionem quaerere; animi remissione frui; requie ou re-

quiete longum levare laborem. **4.** *Facerse menos estrito:* laxari, relaxari; levare; remitti; corrumpi.

relevar. *v.tr.* V. **axustar, regatear.**

relegar. *v.tr.* **1.** *Desterrar:* V. este verbo. **2.** (*fig.*) *Afastar dun posto, rebaxar:* relegare; subrogare; abigere; removere; munere ou officio aliquem privare.

relento. *s.m.* Lentor -oris; humida noctis temperies.

releón -ona. *adx.* V. **regateiro.**

reler. *v.tr.* Relegere; revolvere; retractare; (*con moito gusto releo as túas cartas*) crebro regusto tuas litteras; (*ler a miúdo*) lectitare.

relevancia. *s.f.* Excellentia, praestantia -ae; momentum -i; pondus -eris. V. *tamén* **importancia.**

relevante. *adx.* Excellens, eminens -entis; praestans -antis; eximius, egregius, conspicuus -a -um; insignis, gravis -e.

relevo. *s.m.* **1.** *Forma que sobresa dun plano:* eminentia, prominentia -ae; (*en relevo*) ectypus, anaglyptus -a -um; (*en baixo relevo*) anaglyptus ou anaglypticus -a -um; (*obra en alto relevo*) ectypa -orum; ectypa imago; ectypum opus; (*obra en baixo relevo*) crusta -ae; anaglyptum -i; anaglypta imago ou effigies. **2.** *Orografía:* V. esta palabra. **3.** (*fig.*) *Relevancia:* V. esta palabra. **4.** *Calidade do que se presenta con claridade e viveza:* momentum -i; lumen -inis. ♦ *Pór de relevo:* augere; amplificare; rem insigniorem facere; momentum ou pondus addere. V. *tamén* **destacar, realzar.**

relicario. *s.m.* Reliquiarum theca; lipsanotheca -ae; solium, secretarium -i.

relinga. *s.f.* **1.** *Corda para reforzar as velas:* nauticus funis (ad vela firmanda ou munienda). **2.** *Corda das redes de pesca:* retium funis ou restis.

reliquia. *s.f.* **1.** *Relix. Parte do corpo un dun obxecto dun santo:* reliquia -ae (*ús. más en pl.*); lipsana -orum; beatorum ou sacrae reliquiae. **2.** (*fig.*) *Obxecto que se conserva con moito coidado:* res magni habitae; reliquia -ae. *pl.* **3.** *Restos, vestixios:* reliquiae -arum; reliqua -orum; residuum -i. ♦ *Gardar coma unha reliquia:* diligentissime servare.

relixión. *s.f.* Religio -onis; dei ou deorum cultus; res divinae; sacra -orum; (*fe, crenza*) fides -ei; devotio -onis; pietas deum (*xen. pl.*) ou erga

deos; (*estado relixioso*) monachatio –onis; monachus –us; (*entrar en relixión*) monachari; monachismum profiteri; religiosam vitam amplecti; regularem vitam inire; sacrae sodalitati se addicere.

relixiosidade. *s.f.* **1.** *Calidade de quen ten crenzas relixiosas:* religio –onis; pietas, religiositas –atis. **2.** (*fig.*) *Exactitude, puntualidade:* accuratio –onis; magna cura; diligentia –ae; sollicitudo –inis.

relixioso –a. *adx.* **1.** *Relativo á relixión:* sacer –cra –crum; religiosus –a –um. **2.** *Que observa os preceptos dunha relixión:* pius, religiosus, sanctus –a –um; diligens religionis cultor. *V. tamén devoto, piadoso.* *s.* **3.** *Persoa consagrada a Deus por votos:* religiosus/-a ou Deo consecratus/-a vir/femina; religiosae familiae alumnus/-a; sacri ordinis sodalis. *V. tamén frade, freire/-a, monxe/-a.*

rella. *s.f.* **1.** *Peza do arado: vomer ou vomis –eris; culter –tri; (fender a terra coa rella do arado) vomere findere terras; vomerem imprimere; aratrum inducere.* **2.** *Pasador que asegura as cambas das rodas do carro: rotarum regula.*

relleira. *s.f.* **1.** *Táboas que tiñan as camas nos laterais: lateralía –ium.* **2.** *Respaldo do escano da coziña: scamni reclinatorium.* **3.** *Brazo dun asento: sellae ancon.* **4.** *Pegada que deixa unha roda: V. rodeira.* **5.** *Peza que une as dúas cambas e o miñón da roda do carro: V. rella.*

relón. *s.m.* *V. farelo.*

reloucar. *v.intr.* **1.** *Desexar ardentemente: V. alampar, anhelar, ansiar, ambicionar, degoír.* **2.** *Exteriorizar grandes alegrías: magno gaudio ou magna laetitia affici; gratulari; delectari; gaudium exultare.*

reloxeiro –a. *s.* Horologiorum artifex, faber, fabricator, venditor, refector/-trix.

relojería. *s.f.* Horologiorum officina ou taberna; ars horologia conficiendi. ♦ *Bomba de relojería: pyrobolus horologio actus.*

reloxo. *s.m.* Horologium –i; horarum index; (*de pulso*) horologium brachiale; (*de peto*) horologium perulae aptum; (*despertador*) horologium expergeficiens ou tintinnabulo expergifico instructum; (*de repetición*) horologium horas iterans ou ingeminans; (*de sol*) solarium, sciotherum –i; horologium solarium ou sciothericon; (*seta que*

marca a hora) gnomon –onis; (*redondo*) discus –i; (*de péndulo, de pesas*) horologium oscillatorium, perpendiculari ou pendulo pondere instructum; (*de area*) horologium arenarium; (*de auga*) clepsydra –ae; (*de precisión*) chronometrum –i; perfectus horarum index; (*torre do reloxo*) turris horaria; (*mirar o reloxo*) horologium inspicere ou consulere; (*poñer en hora o reloxo*) horologium temperare ou accommodare. ♦ *Coma un reloxo. 1. Moi regular; moi puntual: exactus, accuratus, diligentissimus –a –um. 2. De funcionamento perfecto: perfectus –a –um. Contra o reloxo. 1. Co tempo medido: celerrime; magnis itineribus. 2. (Proba ciclista) con saída a intervalos: birotale ou birotarum certamen chronometro diiudicata.*

relucente. *adx.* *V. brillante, refulxente.*

relucir. *v.intr.* *V. brillar, lucir, refulxir.*

relustrar. *v.intr.* *V. alustrar, lostregar.*

relustro. *s.m.* *V. alustro, lóstrego.*

remachar. *v.tr.* **1.** *Machucar a cabeza dun cravo: clavi cuspidem retundere.* **2.** *Tapar un burato con remaches: retusione foramen tegere.* **3.** (*fig.*) *Reafirmar; recalcar; insistir: V. estes verbos.*

remache. *s.m.* Clavus foramen tegens ou operiens.

remanecer. *v.intr.* Iterum apparere, prodire ou oriri; renasci.

remanente. *s.m.* Residuum, reliquum –i; reliqua –orum.

remangar. *v.tr.* e *pr.* **1.** *Recoller facendo dobras: colligere, recolligere; succingere; tollere, attollere; levare; adducere. v.pr.* **2.** *Recoller as mangas ou outra parte da roupa: se succingere; vestem, manicam adducere. V. tamén recachar.*

remanso. *s.m.* *V. relanzo.*

remar. *v.intr.* Remigare; remis navem impellere ou propellere; remigem agere; (*contra a corrente*) adverso flumine remigare; (*en favor*) secundo flumine remigare.

remarcar. *v.tr.* **1.** *Volver marcar: iterum notare; signum, notam iterum apponere.* **2.** (*fig.*) *Insistir; facer fincapé: iterum animadvertere ou notare.*

rematar. *v.tr.* **1.** *Acabar; concluir: V. estes verbos.* **2.** (*Dep.*) *Tirar á portaría: in rete pilam propellere; sphaeram in portam agere; follem in adversum rete conicere.*

remate. *s.m.* **1.** *Conclusión, fin, final: fastigium –i. V. tamén conclusión, fin, final.* **2.** (*Dep.*)

Tiro á portería: ultimus follis ou pilae ictus. ♦ *De remate*: prorsus; omnino; plane; plene; penitus; (*tolo de remate*) prorsus, plane amens, demens ou insanus.

remedar. *v.tr.* V. **arremedar.**

remediar. *v.tr.* Mederi; succurrere; subvenire; liberare; vitare; remedium adhibere; medicinam afferre.

remedio. *s.m.* **2.** *Cousa para evitar, previr ou facer desaparecer algo malo*: remedium –i; emendatio, correctio –onis; confugium, refugium –i. **2.** *Fármaco, medicamento, medicina*: V. estas palabras. ♦ *Non ter ou non haber outro remedio*: aliter fieri non posse; necessitate compelli. *Non ter algo remedio*: aliquid ineluctabile esse; (*unha enfermidade*) insanabili, immedicabili morbo laborare. *Poñer tarde o remedio*: dare medicinam cineri; clypeum post vulnera sumere. *Pon remedio antes de que sexa tarde*: dum parvulus est hostis interfice; principiis obsta: sero medicina paratur cum mala per longas convaluere moras. *Todo ten remedio menos a morte*: contra vim mortis non est medicamen in hortis. *Ás veces é peor o remedio cá enfermidade*: graviora quaedam sunt periculis remedia.

remeiro –a. *adx.* **1.** (*Embarcación*) *que se despraza con remos*: remis actus; (*provisto de remos*) remigio instructus; remitus –a –um; (*de dúas, tres, catro, cinco series de remos*) biremis, triremis, quadriremis, quinqueremis –e. *s.f.* **2.** *Embarcación con dúas, tres, etc. series de remos*: biremis, triremis, quadriremis, quinqueremis, hexeremis ou hexeris –is. **3.** *Persoa que rema*: remex –igis.

remelar. *v.tr.* V. **recachar.**

remelón –ona. *s.* Strabo –onis.

rememorar. *v.tr.* V. **acordar, lembrar, recordar.**

remendar. *v.tr.* V. **mendar.**

remendo. *s.m.* Cento –onis; pittacium –i; assutus pannus. V. *tamén mendo, peza.*

remendón. *adx.* e *s.* Centonarius/-a; sarcinator/-trix; (*zapateiro*) veteramentarius sutor; cerdo sutor ou malus; (*xastre*) sarcinator/-trix; refector/-trix.

remesa. *s.f.* Missio, remissio –onis.

remexer. *v.tr.* **1.** *Dar voltas a algo*: miscere, remiscere; agitare, exagitare; (*cunha espátula*) tudicu-

lare; tudicula exagitare; (*coa man*) manu peragitare; (*os votos nunha urna*) suffragia movere ou miscere. V. *tamén mexer.* **2.** *Revolver cousas deixándoas desordenadas*: evolvere; suffodere. V. *tamén atrapallar, fedellar, desordenar, mexer.* **3.** *Meter as mans en algo alterándoo*: V. **fochicar, fozar, mesturar, mexer.** **4.** (fig.) *Facer investigacións*: investigare; indagari, speculari; inquirere; scrutari, perscrutari. **5.** (fig.) *Volver sobre un asunto ao que xa se lle puxera fin*: scrutari, perscrutari; rimari; denuo explorare. *v.pr.* **6.** *Poder moverse*: se movere, se commovere, moveri; agitari; (*por si mesmo*) motu suo agi. V. *tamén mexerse.*

reminiscencia. *s.f.* **1.** *Recordo vago*: recordatio –onis; reminiscencia, memoria –ae. **2.** *Cousa que nunha obra artística evoca algo doutra*: reminiscencia –ae.

remisión. *s.f.* **1.** *Acción de remitir*: V. **envío.** **2.** *Demora, dilación*: dilatio, prolatio, procrastinatio, cunctatio –onis; mora –ae. **3.** *Alivio dunha doenza*: morbi, febris remissio. **4.** *Perdón*: venia, indulgentia –ae; remissio, condonatio –onis. ♦ *Sen remisión*: immisericorditer; absque remissione; (*será castigado sen remisión*) praecisa omni spe veniae, poenas dabit. V. *tamén remedio.*

***remite.** *s.m.* V. **remitente.**

remitente. *s.m.* e *adx.* **1.** *Persoa ou entidade que envía*: mittens –entis. **2.** Por ext., *nome e enderezo dun envío*: V. **endereço.**

remitir. *v.tr.* **1.** *Enviar*: mittere, remittere; redde-re; tradere. **2.** *Deixar para máis tarde*: differre, proferre; protrahere; procrastinare; prolatare; producere; cunctari. **3.** *Perdoar*: V. **condonar, perdoar.** **4.** *Enviar ao lector a outra parte do texto*: remittere; relegare. **5.** *Diminuír na intensidade*: remittere; minuere, diminuere. *v.pr.* **6.** *Facer alusión a outras manifestacións propias ou alleas*: ad alium locum revocare ou se referre; (*remítome ao que ti digas*) te iudicem appello; tuo iudicio stabo.

remo. *s.m.* **1.** *Pa para desprazar embarcacións*: remus, scalmus –i; palma, tonsa –ae. **2.** *Acción, deporte de remar*: remigium –i; remigatio –onis. **3.** (fig.) *Brazo ou perna das persoas*: brachium –i; pes, pedis; crus, cruris. **4.** (fig.) *Á das aves*: ala –ae. ♦ *Navegar a remo*: remigio ou remis navem agere, incitare ou concitare.

remodelación. *s.f.* V. **reestruturación, reforma**.

remodelar. *v.tr.* V. **reestruturar, refacer, re-formar**.

remoer. *v.tr.* **1.** *Mastigar por segunda vez:* ruminare, ruminare/-ari; remandere; cibos in alvum missos retrahere; mansa remandere. **2.** *Mastigar moito unha cousa:* remandere. **3.** (fig.) *Dar moitas voltas a algo:* ruminare/-ari; iterum et saepius cogitare; in corde volutare; secum reputare; meditari; recoquere; animo retractare. **4.** *Moer moito ou outra vez:* iterum molere ou atterere; comminuere. *v.intr.* **5.** *Rousar:* currum circum axem convertere.

remol. *s.m.* Favilla -ae; prunarum residuum.

remolacha. *s.f.* Beta -ae; herba beta; beta rubra.

remolcador. *s.m.* Remulcus -i; (*nave remolcadora*) navis remulcans ou tractoria; remulcum -i.

remolcar. *v.tr.* Remulcare; navem, vehiculum remulco trahere, abstrahere, abducere ou deducere.

remollar. *v.tr.* Macerare; madefacere.

remollo. *s.m.* Madefactio, maceratio -onis; in aqua mollitio. ♦ *Pór; deixar a ou de remollo:* macerare; mollire, emollire.

remolque. *s.m.* **1.** *Acción de remolcar:* remulcus, promulcum -i. **2.** *Vehículo remolcado:* currus remulcatus, secundus ou adiunctus. **3.** *Corda con que se remolca:* remulcum -i.

remontar. *v.tr.* **1.** *Subir superando obstáculos:* ascendere; transgredi. **2.** *Superar un obstáculo:* transcendere; impedimentum superare. **3.** *Facer subir a gran altura:* efferre; extollere; in sublime ferre. **4.** (fig.) *Superar unha dificultade:* superare; vincere. *v.pr.* **5.** *Elevarse voando:* in sublime (aves) se ferre; altius insurgere. **6.** (fig.) *Retroceder no recordo:* repetere; retro fluere. V. *tamén* **recordar**. **7.** (fig.) *Pertencer a unha época afastada:* retroagi. V. *tamén* **datar**. ♦ *Remontar o voo:* V. 5.

remonte. *s.m.* Pegma narticum.

rémora. *s.f.* **1.** *Peixe mariño:* remora -ae; echenais/-eis -idis. **2.** (fig.) *Cousa que frea ou dificulta:* mora, remora -ae; cunctatio -onis. ♦ *Ser rémora para algo:* remorari; impedimento esse; obesse.

remordemento. *s.m.* Sollicitudo -inis; conscientiae stimulus, angor ou aculeus; anxietas -atis;

peccatorum ou scelerum conscientia; animi cruciatus; remorsus -us; (*ter remordementos*) conscientia mala angí ou excruciari; conscientia vexari ou morderi; (*reprimilos*) conscientiam premere.

remorder. *v.intr.* Remordere; cruciari; (*as faltas remorden*) peccata remordent; (*esta preocupación remórdeme*) haec me cura remordet ou sollicitat. V. *tamén* **remordemento**.

remorso. *s.m.* V. **remordemento**.

remoto -a. *adx.* Remotus, semotus, sepositus, longinquus, ultimus -a -um; distans -antis; (*o pasado*) tempus praeteritum.

remover. *v.tr.* e *pr.* V. **mexer, remexer**.

remuíño. *s.m.* **1.** *Movemento rápido de aire, auga, etc.:* turbo -inis; ventus turbo; vortex ou vertex -icis; versabunda vis venti; gurges -itis. **2.** *Espiral de pelos:* capillus in se contortus; crinalis vertex.

remuneración. *s.f.* Remuneratio, compensatio, satisfactio, satisdatio -onis; merces -edis; praemium, stipendium -i.

remunerar. *v.tr.* Remunerare/-ari; compensare; retribuere; satisfacere; satisdare; referre; praemio afficere; stipendium statuere.

ren. *indef.* V. **nada**.

renacemento. *s.m.* **1.** *Acción de renacer:* renovatio, restitutio, restauratio, redintegratio, regerminatio -onis; novus ortus. **2.** *Movemento cultural dos ss. XV-XVI:* renatae litterae artesque; renatarum litterarum artiumque aetas, tempus ou saecula; renascentium artium litterarumque aetas.

renacentista. *adx.* **1.** *Relativo ao renacemento:* ad renatas litteras artesque pertinens. *adx.* e *s.* **2.** *Estudoso do renacemento:* renascentium artium litterarumque studiosus.

renacencia. *s.f.* Reditus ad vitam; (*dunha cidade*) urbis restitutio; renata urbs.

renacer. *v.intr.* (prop. e fig.) Renasci; reviviscere; animum recipere; recreari; resilire, resultare; revivere, revirescere; ad vigorem redire.

renal. *adx.* Renalis -e.

renarte. *s.m.* Callidus, versutus, astutus, vafer, pervicax, contumax homo.

***rencor.** *s.m.* V. **rancor**.

renda ¹, *s.f.* **1.** *Ben que aumenta a facenda anterior:* red(d)itus -us; (*anual*) annua pecunia. **2.** *Diñei-*

ro ou froito que produce unha propiedade ou un capital: f(o)enus -oris; reditus, proventus, fructus, quaestus -us; vectigal -alis; (*de eidos*) fructus ou mercedes praediorum. **3.** *Cantidad que se paga por un arrendamento:* vectigal -alis; vectura -ae; pretium -i; (*dunha casa*) habitationis merces; aedium pensio. V. *tamén* **alugamento**.

renda ². *s.f.* **1.** *Correa para conducir as cabalerías:* habenae -arum; retinaculum -i; (*afrouxar as rendas*) habenas remittere, immittere, effundere ou concedere; (*manter curtas as rendas*) habenas adducere, colligere, supprimere ou tendere. V. *tamén* **brida**. **2.** (fig.) *Dirección, goberno:* gubernacula -orum; habenae -arum; regimen -inis. V. *tamén* **dirección, goberno**. ♦ *Ter as rendas do Estado:* gubernacula reipublicae tenere; rempublicam administrare; (*cando un só ten as rendas do goberno, chamámoslle rei*) cum penes unum est omnium summa rerum, regem illum unum vocamus. *Ter as rendas do mando:* clavum imperii tenere.

rendeiro -a. s. Conductor/-trix; locator/-trix. V. *tamén* **alugador**.

rendemento. *s.m.* Fructus, proventus, profectus, quaestus, red(d)itus -us; utilitas -atis.

render. *v.tr.* **1.** *Dar ou ofrecer como mostra de respecto ou gratitude:* venerari; colere; obsequium, observantiam tribuere; gratias agere. **2.** *Obrigar ao inimigo a entregarse:* vincere; superare; expugnare; subicere; submittere; subdere; in dicionem, potestatem ou imperium compellere ou redigere; (*polas armas*) debellare. **3.** *Deixar sen forzas:* defatigare; lassitudine deficere. *v.intr.* **4.** *Dar produto, utilidade:* reddere; utilitatem afferre; producir. **5.** (*Referido ao tempo*) *ter a sensación de que tarda en pasar:* tempus lente, segniter transire. **6.** *Dar unha cousa un resultado, un servizo:* V. **fundir**. *v.pr.* **7.** *Darse por vencido:* se victum fateri; se dedere; deditionem facere; in deditionem venire; captivas manus dare; adversario cedere. ♦ *Renderse á evidencia:* veritatem fateri; veritati cedere ou parere.

rendibilidade. *s.f.* Fructus, red(d)itus, quaestus -us; utilitas -atis.

rendible. *adx.* Fructuosus, quaestuosus -a -um; utilis -e. V. *tamén* **produtivo**.

rendición. *s.f.* Deditio, traditio -onis; (*dunha cidade*) urbis expugnatio.

renegado -a. *adx.* e s. A fide deficiens; religionem deserens; desertor/-trix; apostata, transfuga, perfuga -ae.

renegar. *v.intr.* **1.** *Abandonar unha crenza, unha relixión:* fidem abiurare; ab (orthodoxa) religione deficere; fidem ou religionem mutare. **2.** *Refungar, rosmar:* mutire, mussare, mussitare; murmurare, obmurmurare, remurmurare; susurrare. **3.** *Queixarse blasfemando:* V. **blasfemar**. *v.tr.* **4.** *Negar con insistencia:* negare, denegare, pernegare; obstinate aliquid recusare. **5.** *Lanzar imprecacións:* alicui maledicere; maledictis lacerare. ♦ *Renegar da patria:* patriam eiurare. *Renegar dun fillo:* filium abdicare.

R.E.N.F.E. Hamaxosticorum Hispanorum trames ou consociatio; Hispanorum traminum rete.

reno. *s.m.* Tarandrus ou tarandus -i.

renome. *s.m.* V. **fama, prestixio**.

renovación. *s.f.* Renovatio, instauratio, restauratio, redintegratio -onis.

renovar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo resulte novo ou teña máis forza:* novare, renovare; reparare; reficere; instaurare, restaurare; restituere; in pristinum statum reddere; mutare; vetus pro novo permutare. **2.** *Cambiar unha cousa deteriorada por outra:* novare, renovare; mutare; (*unha viña*) vitem renovare; vineam renovellare. **3.** *Substituír unha persoa por outra:* renovare; subrogare. *v.pr.* **4.** *Facerse novo:* novari, renovari; redintegrari.

rentes. Vocábulo só us. nas locucións *a rentes, a rentes de:* V. **carón** (a).

renuncia. *s.f.* **1.** *Acción de renunciar:* abdicatio, renuntiatio, dimissio -onis. **2.** *Escrito en que se comunica esa acción:* dimissionis scriptum ou instrumentum.

renunciar. *v.tr.* Abdicare; renuntiare; dimittere; (*a un dereito*) de suo iure cedere ou decedere; (*á cidadanía*) civitate cedere; (*á amizade*) amicitiam dimittere; (*ao poder*) imperium ponere, deponere ou abicere; (*á patria*) patriam eiurare. ♦ *Hai que renunciar a toda esperanza:* deplorata spes est.

renxer. *v.intr.* Stridere; crepare, concrepare; strepere; gemere; (*os dentes*) frendere; dentibus frendere, infrendere, fremere ou stridere; dentibus stridorem facere. V. *tamén* **rechiar**.

reñer. *v.intr.* V. **discutir, rifar**.

reo¹ –a. s. Reus/-a; accusatus, insimulatus, scele-
ratus, scelestus, nefarius/-a; sons, sontis; nocens
–entis; (*de traizón*) proditiōnis accusatus/-a; (*de
alta traizón*) perduellionis reus/-a; (*de morte*)
mortis reus/-a; capite puniendus/-a.

reo². s.m. *Peixe*: exilis salmo.

reo³. Palabra só us. na *loc. adv. a reo*: V. **arreo**.

***reollo**, de. *loc. adv.* V. **esguello** (de), **revés** (do).

reorganizar. v.tr. Denuo ordinare; in ordinem
redigere *ou* dispoñere; constituere, restituere;
reficere.

repañar. v.tr. Corradere; verrere, everrere; rapere;
supplare.

reparación. s.f. **1.** *Acción de reparar*: V. **amaño**,
arranxo. **2.** *Acción de compensar un dano*: V.
compensación, **emenda**.

reparar. v.tr. **1.** *Devolver ao bo estado*: V. **amañar**,
recompoñer. **2.** *Emendar*: V. **corrixir**. v.intr.
3. *Darse conta*: V. **apercibirse**, **fixarse**.

reparo. s.m. **1.** *Actitude de quen non se atreve a
facer ou dicir algo*: obex –icis; difficultas –atis;
(*non terei reparo en dicilo*) nihil dicere gravabor;
dicere non dubitabo. V. *tamén* **inconveniente**.
2. *Obxección*: V. esta palabra.

repartición. s.f. V. **división**, **partición**.

repartir. v.tr. **1.** *Distribuír*; *partir*: V. estes verbos.
v.pr. **2.** *Dividirse para aplicarse en distintas face-
tas, ámbitos, etc.*: se disparibus rebus applicare;
disparibus rationibus studere; dispaes res cura-
re; divisionem et discissionem sui facere.

reparar. v.tr. **1.** *Volver examinar*: recensere, per-
censere; recognoscere; recolere; (*unha lección*)
lectionem relegere *ou* recolere; iterum lectio-
nem legere; (*mentalmente*) recogitare; recolere;
secum revolvere *ou* replicare. V. *tamén* **refacer**,
refundir. **2.** *Recoser*: resuere; lintea reficere. V.
tamén **mendar**, **recoser**.

repaso. s.m. Recensio, relectio, recognitio –onis;
(*advertencia*) animadversio –onis.

repelente. adx. V. **noxento**, **repugnante**.

repeler. v.tr. **1.** *Rexeitar*: repellere, propellere, pro-
pulsare; arcere; reicere. **2.** *Repugnar*: abhorrere;
nauseare; fastidire; nauseam *ou* taedium afferre.

repenicar. v.tr. **1.** *Tanxer as campás, o tambor*:
campanas, aera, cymbala, tympana pulsare *ou*
tangere. v.intr. **2.** *Soar as campás ou un instru-*

mento de percusión: sonare; tinnire; (*as campás a
morto*) plangere.

repenique. s.m. Tinnitus –us; aeris tinnitus; cam-
panae sonitus; crebra cymbalorum percussio.

repente. s.m. Subitus motus. ♦ *De repente*: repen-
te; subito; propere; protinus; illico. *Chegou de
repente*: insperatus advenit. *Morrer de repente*:
repentina morte, subito perire *ou* obire; repente,
repentino mori *ou* emori; (*pobre ata agora, de re-
pente rico*) modo egens, repente dives.

repentino –a. adx. Subitus, repentinus, inopi-
natus, necopinatus, improvisus, subitaneus –a
–um; repens –entis; (*morte*) repentina *ou* subita
mors; repentinus e vita excessus.

repercusión. s.f. Repulsus, repercussus –us; re-
percussio, resultatatio –onis. V. *tamén* **conse-
cuencia**, **efecto**.

repercutir. v.intr. Repercutere; resilire; redundare;
recidere. V. *tamén* **influír**.

repertorio. s.m. **1.** *Catálogo, inventario*: V. estas
palabras. **2.** *Conxunto de obras, esp. musicais ou
teatrais, dun artista, compañía, etc.*: repertorium
–i; sup(p)ellex –ectilis.

repetiición. s.f. Repetitio, iteratio, reiteratio, gemi-
natio –onis.

repetidor –ora. adx. e s. **1.** *Que repite a mesma
materia ou curso*: eiusdem disciplinae *ou* scholae
iterator/-trix. s.m. **2.** *Reemisor*: V. esta palabra.

repetir. v.tr. **1.** *Volver dicir ou facer*: iterare; re-
petere; iterum dicere *ou* facere; idem saepius
dicere *ou* facere; (*xa cho dixen e repítocho*) dixi
equidem et dico; renovabo illud quod initio dixi;
(*moitas veces*) dicitare; redintegrare; cantilenam
eandem canere; dicta iterare; (*o ensinado polo
mestre*) tradita a magistro dicere. **2.** *Servirse de
novo máis comida*: eundem cibum duplicare *ou*
geminare. v.intr. **3.** *Volver á boca o sabor dun ali-
mento*: cibi gustum in palatum revenire. v.pr. **4.**
Volver aparecer ou ocorrer algo: iterari; iterum
evenire; subsequi. **5.** *Facer ou dicir moitas veces
o mesmo*: eadem facere *ou* dicere; dicta iterare;
aliquid iisdem verbis reddere; nota replicare. V.
tamén 1. **6.** *Reflectir as ondas un son*: recinere,
recantare; resonare; sonum referre, iterare *ou*
reddere. **7.** *Cursar de novo*: eandem disciplinam
ou scholam iterare.

repetitivo –a. adx. Iterativus –a –um.

repicar. v.tr. e intr. V. **repenicar**.

repique. *s.m.* V. **repenique.**

repisa. *s.f.* Ancon –onis; mutulus –i; architectonica mensula.

replantar. *v.tr.* Reserere; rursus plantare.

repleto –a. *adx.* **1.** *Completamente cheo:* repletus, plenus, effertus, refertus –a –um. **2.** *Cheo, farto:* V. estas palabras.

réplica. *s.f.* Refutatio, obiectio –onis; iterata defensio; repugnans responsio.

replicar. *v.intr.* Reponere; contradicere; confutare, refutare; impugnare; argumenta refellere *ou* retorquere; replicare.

repoboación. *s.f.* Incolarum redintegratio, reductio *ou* frequentatio; civium multitudinis restitutio; (*de animais*) animalium restitutio; (*forestal*) plantarum, arborum restitutio.

repoboar. *v.tr.* Novis incolis frequentare; colonias renovare; novis incolis augere; (*unha colmea*) apes reficere; paucitatem apum emendare; (*unha viña*) vineam restituere, renovellare *ou* frequentare; vineta reserere, subserere *ou* propagare.

repolo. *s.m.* Brassica capitata *ou* Cumana; caulis capitatus *ou* in orbem porrectus.

repoludo –a. *adx.* Torosus, rotundus –a –um; statura pusillus et crassus.

repoñer *ou* **repor.** *v.tr.* **1.** *Poñer de novo, recobrar, reintegrar:* reponere; restituere; redintegrare. *v.pr.* **2.** *Restablecerse:* convalescere; salutem recipere; ex morbo recreari; valetudinem amissam recuperare. **3.** *Arrepoñerse:* obsistere, resistere; adversari; reluctari; repugnare.

reportaxe. *s.f.* Relatio –onis; chronica –orum; rerum ac eventuum acta; (*de actualidade*) horum dierum acta.

reporteiro –a. *s.* Relator/-trix; rerum diurnalium scriptor/-trix; notitiarum auceps. ♦ *Reporteiro gráfico:* relator/-trix photographus/-a; photodiurnarius/-a.

reposición. *s.f.* Repositio, restitutio, redintegratio –onis.

reposteiro –a. *s.* V. **pasteleiro.**

repostería. *s.f.* **1.** *Arte e oficio de preparar doces:* cuppedinaria *ou* dulciaria ars. **2.** *Doces feitos con masa:* crustula –orum.

repousacabezas. *s.m.* Capitis recubatorium.

repousar. *v.intr.* **1.** *Estar inactivo:* V. **acougar, descansar.** **2.** *Estar enterrado:* iacere; quiescere, requiescere; (*aquí repousa*) hic iacet; hic situs *ou* positus est. **3.** (*prop. e fig.*) *Ter a base en algo que se expresa:* V. **basearse, cimentarse, fundarse.**

repouso. *s.m.* Quies, requies –etis; otium –i; pax, pacis; tranquillitas –atis; laxamentum –i; cessatio –onis; intervallum –i. V. *tamén* **calma, descansano.**

repregar. *v.tr.* **1.** *Pregar:* iterum plicare, replicare, complicare; inflectere. *v.pr.* **2.** *Retroceder:* cedere, recedere; sese recipere; regredi; fugere, refugere; subduci; terga vertere.

reprender. *v.tr.* Reprehendere; arguere; obiurgare; monere, admonere; vituperare; corripere; increpare, increpitare; (*a tardanza*) moras castigare. V. *tamén* **amoestar, recriminar.**

repreñión. *s.f.* Reprehensio, obiurgatio, vituperatio –onis. V. *tamén* **recriminación.**

represa. *s.f.* V. **encalco.**

represalia. *s.f.* Ultio –onis; vices –ium; hostimentum –i; represalia –ae; ius talionis; poenarum reciprocatio; (*dereito de represalias*) clarigatio –onis; (*usar de represalias*) vim vi repellere; parem gratiam referre; vices reddere; pares vindictas exercere *ou* reddere; (*por represalia*) ulciscendi studio.

representación. *s.f.* **1.** *Acción de representar:* repraesentatio, exhibitio –onis; (*teatral*) fabula –ae; fabulae actio; scaenici ludi; scaenae *ou* ludicra spectacula. **2.** *Delegación:* delecta manus; delecti/-ae viri/mulieres. V. *tamén* **delegación.** **3.** *Cousa que representa algo ou a alguén:* imago –inis; effigies –ei. V. *tamén* **emblema.** **4.** *Licenza dunha casa comercial para vender os seus produtos:* negotiorum procuratio.

representante. *s.* **1.** *Persoa que representa algo, a alguén ou a un grupo:* vicarius/-a; curator/-trix; legatus/-a. **2.** *Persoa que representa unha casa comercial:* negotiorum curator/-trix; mercator/-trix advena; institor/-trix.

representar. *v.tr.* **1.** *Ser un debuxo, escultura, etc., imaxe de alguén ou de algo:* fingere, effingere; figuram *ou* imaginem exprimere. **2.** *Ser o símbolo dunha cousa abstracta:* signum, effigiem, insigne esse; indicare; significare. **3.** *Actuar en nome dunha persoa ou entidade:* personam ge-

- rere; partes alicuius apud aliquem agere. **4.** *Ser o exemplo ou exemplar de algo*: specimen, exemplum *ou* exemplar esse. **5.** *Pór en escena unha obra de teatro*: (o actor) fabulam, comoediam agere; (o autor) fabulam docere; (o empresario) fabulam edere *ou* dare. **6.** *Comportar, implicar*. V. estes verbos. **7.** *Ter máis ou menos importancia*: indicare; significare; momentum habere. **8.** *Indicar a idade polo aspecto físico*: aetatem ostendere, exhibere *ou* indicare.
- representativo** –a. *adx.* Significans –antis; prae-cellens –entis; ad exprimendum aptus.
- represión.** *s.f.* Repressio, refrenatio, coercitio –onis.
- represivo** –a. *adx.* Coercitorius –a –um. V. *tamén coercitivo*. ♦ *Medidas represivas*: V. **represión**.
- reprimenda.** *s.f.* V. **amoestación, recriminación, reprensión**.
- reprimir.** *v.tr.* Reprimere, comprimere; coercere; cohibere; frenare, refrenare; se opponere; se obicere; (*a ambición de alguén*) alicuius cupiditati obviam ire; (*unha revolta*) tumultum sedare; (*a risa*) risum tenere, continere *ou* compescere; (*as lágrimas*) fletum reprimere; (*os apetitos*) appetitus sedare, continere, regere. V. *tamén conter, embridar, frear, moderar, oporse*.
- reprobar.** *v.tr.* V. **censurar, desaprobado**.
- réprobo** –a. *s.* Reprobus, damnatus, condemnatus /-a, sempiternis cruciatibus addictus/-a; anima ad poenas aeternas damnata.
- reprochar.** *v.tr.* Reprehendere; exprobrare; obicere; obiurgare; vituperare; impropere. V. *tamén censurar, desaprobado, reprender*.
- reproche.** *s.m.* Reprehensio, vituperatio, obiurgatio –onis; (*a voces*) convicium –i.
- reproducción.** *s.f.* **1.** *Copia*: V. esta palabra. **2.** *Función de xerar outros seres*: procreatio, progeneratio –onis; subolis procreatio; (*en botánica*) regeneratio –onis.
- reproducir.** *v.tr.* **1.** *Copiar*: V. este verbo. *v.pr.* **2.** *Producirse de novo*: renasci; redire; renovari. **3.** *Xerar seres da mesma especie*: propagari; subolescere; genus *ou* prolem propagare; progenerare; (*os vexetais*) recrescere; regenerare. V. *tamen procrear*.
- reprodutor** –ora. *adx.* Procreator/-trix; ad procreandum aptus; generandi vim habens.
- reptar.** *v.intr.* Repere, reptare; serpere.
- réptil.** *s.m.* Animal repens; (*os réptiles*) serpentes bestiae; reptiles, reptilia –ium.
- república.** *s.f.* Respublica –ae; (*democrática*) popularis *ou* libera respublica; imperium populare; libera civitas.
- republicano** –a. *adx.* e *s.* Liberae civitatis assertor; liberae reipublicae fautor *ou* propugnator/-trix; liberae reipublice civis.
- repudiar.** *v.tr.* **1.** *Der. Rexeitar*: repudiare; eicere; aspernari; (*á muller*) uxorem repudiare, mittere, dimittere, e matrimonio expellere, exigere, abicere, missam facere *ou* repudio dimittere; divortium facere; (*ao home*) nuntium marito remittere; a marito discedere *ou* digredi. **2.** *Der. Renunciar a algo ao que se ten dereito*: repudiare; eicere, deicere; aspernari. **3.** *Rexeitar algo por consideralo detestable*: repellere, repulsare; reicere. V. *tamén divorciar(se), divorcio*.
- repugnancia.** *s.f.* Alienatio –onis; aversus animus; aversa voluntas; fastidium, odium –i; (*ao traballo*) inertia *ou* fuga laboris *ou* operis. V. *tamén asco, fastio*.
- repugnante.** *adx.* **1.** *Que produce repugnancia*: foedus, sordidus –a –um; taeter –tra –trum; pugnans, repugnans –antis. **2.** *Impertinente, pesado*: fastidiosus, morosus, insulsus, ineptus, fatuus –a –um; insolens –entis.
- repugnar.** *v.intr.* Repugnare; abhorrere; adversari; offendere; taedium, fastidium afferre; alienum animum habere; alieno animo esse; aliquid fastidire; ad aliquid fastidium *ou* offensionem habere; (*os malos costumes*) a malis moribus dissentire; (*o matrimonio*) a ducenda uxore abhorrere.
- repulsa.** *s.f.* Repulsa –ae; reiectio –onis. V. *tamén condena*.
- repulsivo** –a. *adx.* V. **noxento, repugnante**.
- reputación.** *s.f.* Existimatio, opinio –onis; fama –ae; nomen –inis; dignitas –atis; laus, laudis. V. *tamén fama, nome, prestixio*.
- repuxado** –a. *adx.* **1.** *Dise do material traballado en relevo*: ectypus –a –um. *s.m.* **2.** *Arte de traballar os metais ou o coiro e obra así feita*: V. **relevo**.
- requexo.** *s.m.* Massa lactis coacta.

requentar. *v.tr.* Rursus calefacere; refovere.

requichar. *v.tr.* Caudam, aures arrigere.

requintado **-a.** *adx.* Expolitus, perpolitus –a –um; nitidus ac limatus; excellens, eminens –entis; praestans –antis.

requinte. *s.m.* Elegancia, eminentia, praestantia –ae; urbanitas –atis.

requirimento. *s.m.* Postulatio, monitio, admonitio, denuntiatio –onis.

requirir. *v.tr.* **1.** *Demandar; esixir; necesitar; pedir; querer:* V. estes verbos. **2.** *Pedir con autoridade:* rogare; in ius vocare *ou* arcessere; poscere; requirere.

requisar. *v.tr.* V. **aprehender, comisar, confiscar.**

requisito. *s.m.* Condicio –onis; res necessaria; condicio sine qua non.

res. *s.f.* Pecus –udis; bel(l)ua, bestia –ae; animal –alis; caput –itis.

resabido **-a.** *adx.* e s. Sciolus/-a; (h)ardalio –onis; (pex.) paedagogus/-a; (*neno/-a*) puer/puella nimis prudens. V. *tamén pedante.*

resaca. *s.f.* **1.** *Movemento de retroceso do mar:* maris repercussus; refluentis maris motus. **2.** *Malestar despois da borracheira:* crapula –ae; ebrietatis *ou* vinolentiae effectus; malus corporis habitus post ebrietatem.

resaltar. *v.intr. e tr.* V. **destacar, realzar.**

resarcir. *v.tr.* **1.** *Compensar:* sarcire, resarcire; compensare; reficere; reparare; satisfacere; (*os danos*) alicui damna rependere; detrimentum sarcire; hostire. *v.pr.* **2.** *Obter unha compensación:* iacturam resarcire; damnum pensare.

rescaldo. *s.m.* Favilla –ae. V. *tamén remol.*

rescatar. *v.tr.* Redimere, redemptare, redemptitare; e servitute (captos) redimere; reddito pretio liberare; pactum pretium offerre; (*sen diñeiro*) sine pretio *ou* gratis remittere.

rescate. *s.m.* **1.** *Acción de rescatar:* redemptio –onis. **2.** *Diñeiro ou outra cousa ofrecido pola liberdade de alguén:* redemptio –onis; pretium –i; pactum pro capite pretium.

rescindir. *v.tr.* Rescindere; irritum facere; resolvere; (*un pacto*) pactionem rescindere.

rescisión. *s.f.* Rescissio, resolutio, abrogatio –onis.

resecar. *v.tr.* **1.** *Tornar moi seco:* siccare, exsiccare; arefacere. *v.pr.* **2.** *Tornarse moi seco:* arescere, exarescere, arefieri; siccari.

reseco **-a.** *adx.* Siccus, aridus, exsiccatus –a –um; nimis aridus.

resentido **-a.** *adx.* **1.** *Que ten resentimento:* subiratus, stomachosus, offensus –a –um. **2.** *Que se resente dunha doenza:* dolore affectus. **3.** *Que perdeu algunha calidade:* affectus, tactus –a –um; molestia captus. **4.** *Persoa que mostra hostilidade constante:* malevolus, invidus –a –um. V. *tamén amargado.*

resentimento. *s.m.* Indignatio, offensio –onis; dolor –oris; simultas –atis; animi aegritudo.

resentir. *v.pr.* **1.** *Seguir sentindo os efectos dunha doenza, golpe, etc.:* dolere; admonitionem morbi sentire; admonitionem doloris alicui superesse. **2.** *Perder calidades:* in peius *ou* in deterius mutari; degenerare; desciscere; vitiari. **3.** (*fig.*) *Sentirse molesto, desgustado:* subirasci; succensere; aegre aliquid ferre; irasci; stomachari; (*por nada*) de nihilo irasci.

reserva. *s.f.* **1.** *Acción de reservar unha localidade, un cuarto, etc.:* praesignatio –onis; (*facer unha reserva*) tesseram spectaculi, deversorium cum sede reservata postulare *ou* emere; pactionem in antecessum facere. **2.** *Provisión:* victus –us; copia –ae; subsidia –orum; alimentarius apparatus; succidia –ae. **3.** *Parte dun exército que non está en servizo:* subsidium –i; copiae subsidiariae; subsidiarii (milites). **4.** *Territorio destinado á protección de especies animais ou vexetais:* s(a)eptum bel(l)uarum *ou* plantarum; (*de caza*) privata venationis loca; fines venatorii. **5.** *Actitude prudente:* verecundia, modestia –ae; moderatio –onis; pudor –oris; modus –i; temperamentum –i; cautio –onis. **6.** *Territorio en que os indíxenas viven segundo as súas tradicións:* autochtonum terra propria. **7.** *Viño ou licor sometido a crianza:* vinum inveteratum; liquor inveteratus. **8.** *Deportista suplente:* lusor subsidiarius. ♦ *Sen reserva:* sine ulla exceptione.

reservado **-a.** *adx.* **1.** *Gardado para algo ou alguén:* secretus –a –um; alicui relictus. **2.** *Calado, taciturno:* tacitus, taciturnus, abstrusus, modestus, verecundus –a –um. **3.** *Que fala ou actúa con reserva:* abstrusus –a –um; prudens –entis. **4.** *Que esixe reserva:* secretus, sepositus, reconditus, circumspectus, compositus, cautus –a –um. *s.m.*

5. Departamento destinado a algunhas persoas: abstrusum –i; locus proprius ou praecipuus. ♦ *Prognóstico reservado:* morbi prognosis retenta.

reservar. *v.tr.* **1.** Gardar para máis adiante: in posterum servare, asservare, seponere, conde-re, recondere. **2.** Facer apartar unha localidade, un asento nun transporte, etc.: locum, sedem in antecessum constituere; locum in aeronavi, in vehiculo, in deversorio, in spectaculo in anteces-sum constituere. **3.** Non manifestar unha cousa: V. **calar**. **4.** Ser algo da competencia de alguén: reponere, seponere; servare. V. **tamén gardar.** *v.pr.* **5.** Facer pouco ou ningún uso de algo para máis adiante: in aliud tempus aliquid servare ou differre; sibi relinquere.

reseso –a. *adx.* Requietus –a –um.

***resfriado.** *s.m.* V. **refriado**.

***resfriar.** *v.tr.* e *pr.* V. **refriar**.

resgar. *v.tr.* e *intr.* V. **rachar**.

resgardar. *v.tr.* e *pr.* V. **abeirar(se), abrigar(se), gorecer(se)**.

resgado. *s.m.* Scidula, tessera, tesserula; cautionis schedula.

residencia. *s.f.* **1.** Feito de residir: mansio, habitatio, commoratio –onis. **2.** Casa, domicilio, morada: V. estas palabras. **3.** Edificio destinado a albergar persoas: sedes –is; (de enfermos) valedudinaria domus; (de pobres) xenodochium, hospitium –i; (de anciáns) senum asylum; seniorum hospitium; gerotrophium, gerontocomium –i; (de verán) mansio aestiva.

residente. *adx.* **1.** Que reside: sedem habens; residens –entis. **2.** Persoa que reside nun lugar: incola –ae.

residir. *v.intr.* **1.** Ter o domicilio nun lugar: incole-re; locum ou in loco habitare; sedem ou domicilium habere; vivere; (onde reside?) in quo loco est?; (gobornou España sen residir ali) Hispaniam absens rexit. V. **tamén habitar, morar**. **2.** (fig.) Ter unha cousa a causa, a esencia en algo que se expresa: esse; situm ou positum esse. **3.** (fig.) Estar nunha persoa certa facultade ou dereito: ad aliquem pertinere; ius habere.

residual. *adx.* Residuus, reliquus –a –um. ♦ *Au-gas residuais:* V. **auga**.

residuo. *s.m.* Residuum, reliquum –i; retrimen-tum –i (ús. máis en pl.).

resignación. *s.f.* Patientia –ae; perpersio –onis; animi moderatio ou acquitas. V. **tamén filoso-fía, paciencia**

resignar. *v.pr.* Perferre; pati; aequo animo, patienter, toleranter ferre ou pati; cedere.

resina. *s.f.* Resina –ae; (do piñeiro) pini ou pituina resina; pituita –ae.

resinoso –a. *adx.* Resinosus, resinatus, resinaceus –a –um; resinalis –e; (piñeiro) taeda –ae; (árbo-res resinosas) arbores resinam manantes.

resío. *s.m.* Ros, roris; roratio –onis; roscidus (h)umor; (cae o resío) rorat; ros cadit; (cuberto de resío) roscidus, roridus, rorulentus –a –um; (cheo de resío) roseus, roscidus –a –um. V. **tamén orballo**.

resistencia. *s.f.* **1.** Acción de resistir ou resistirse: firmitas –atis; repulsa –ae; repugnatio –onis. **2.** Actitude de quen se resiste a facer algo: repugnancia –ae. V. **tamén oposición**. **3.** Capacidade do organismo para soportar esforzos: patiendi ou obsistendi vis; fortitudo –inis; patientia, tolerancia –ae. **4.** Oposición que presenta un corpo a unha forza contraria: offensio –onis; renisus –us; corporis patientia ou vis. **5.** Electr. Elemento pouco condutor: rheophorus –i. **6.** Organización contra un exército de ocupación: civilis propugnatio; publicus renisus; renisus libertatis causa; defensio ac pugna.

resistente. *adx.* **1.** Capaz de resistir: renidens –entis; durus, solidus, firmus –a –um; contumax –acis. **2.** Que soporta ben o esforzo, a calor, o frío, etc.: patiens –entis; fortis –e; (ás inxustizas) contra iniurias fortis; (á calor, ao frío, á fame, á vixilia) caloris, frigoris, inediae, vigiliae patiens.

resistir. *v.tr.* **1.** Aguantar, soportar: pati; tolerare; ferre, perferre; sustinere; adversari. **2.** Reaccionar en contra de algo ou de alguén: resistere, obsistere; repugnare; adversari; (á forza coa forza) vi contra vim resistere; vim vi repellere; vi vim illatam defendere. *v.pr.* **3.** Opor resistencia: resistere, obsistere; se defendere; se tueri; vim propul-sare.

resma. *s.f.* Foliorum fascis; chartarum fasciculus; viceni chartarum scapi.

resoar. *v.intr.* Sonare, resonare, personare; sonitum edere; (o eco) sonitum reddere; voci respondere.

resollar. *v.intr.* V. **alasar, bafexar, folguexar**.

resollo. *s.m.* Halitus, anhelitus, spiritus, flatus –us; crebra spiratio.

resolto. *part.* **1.** Part. do verbo *resolver*: solutus, explicitus, explanatus, expeditus, enodatus, statutus, constitutus, decretus –a –um. *adx.* **2.** *Que actúa con firmeza, que non vacila*: promptus, paratus, resolutus –a –um; alacer –cris –cre.

resoluble. *adx.* Solubilis, dissolubilis –e; (*o problema é resoluble*) quaestio expediri potest.

resolución. *s.f.* **1.** *Acción de resolver*: solutio, resolutio, enodatio –onis. **2.** *Decisión*: V. esta palabra.

resolver. *v.tr.* **1.** *Dar unha solución*: solvere, resolvere; explicare; expedire, enodare. **2.** *Tomar unha decisión*: statuere, constituere; decernere; consilium inire.

resonancia. *s.f.* Sonus –i; sonitus –us; resonantia –ae; (*divulgación*) fama –ae; laus, laudis.

resorte. *s.m.* Forceps –ipis; lamina flexibilis ou renitens.

respaldo. *s.m.* Reclinatorium –i; sellae arcus.

respectar. *v.tr.* **1.** *Mostrar respecto*: colere; ob-servare; vereri. **2.** *Cumprir, obedecer*: servare; sequi, obsequi. V. **cumprir, obedecer**. ♦ *Polo que a min respecta*: quod ad me attinet.

respectivo –a. *adx.* Respectivus –a –um; congruens, conveniens –entis; (*todos tiñan o seu respectivo asento*) suam quisque sedem habebat; (*cada un responderá da súa parte respectiva*) suae quisque partis tutandae reus erit.

respecto. *s.m.* **1.** *Consideración coas persoas ou cousas*: observantia, reverentia –ae; pudor –oris; veneratio –onis; obsequium –i; respectus, cultus –us. **2.** *Obediencia a unha norma, lei, etc.*: observantia –ae. **3.** *Sentimento de inquietude ante algo perigoso*: cura –ae; metus –us. ♦ *Con respecto a*: respectu; prae; pro; prout; (*alábano pouco con respecto ao que merece*) parum laudatur pro eius meritis ou prout dignus est; (*é feliz con respecto a nós*) prae nobis beatus est. *Ao respecto*: ad rem quod attinet.

respectuoso –a. *adx.* Observans –antis; obsequens, reverens –entis; obsequibilis, obsequialis –e; (*coas leis*) legum metuens.

respiración. *s.f.* Respiratio, interspiratio –onis; spiritus, spiratus, respiratus, halitus –us; spiramen –inis; spiramentum –i; aeris adspiratio. ♦

Respiración artificial: respiratio artificiosa; osculum salutare. *Facer a respiración boca a boca*: os ad os admovere aeri insufflando.

respiradoiro. *s.m.* Spiraculum –i; spiramentum –i; spiramen –inis.

respirar. *intr.* **1.** *Aspirar e expulsar o aire a través do aparato respiratorio*: respirare; spiritum trahere, ducere ou recipere; spiritum reddere et accipere; spiritu animam in pulmones ducere ou trahere et emittere. **2.** (*fig.*) *Ter ou tomar un respiro, ter tranquilidade*: respirare; acquiescere, conquiescere; animam recipere. *v.tr.* **3.** *Absorber o aire ao respirar*: spiritum ducere ou reddere et accipere; animam recipere; aera (aerem) spiritu ducere. ♦ *Respirar a pleno pulmón*: apertum pectore salutiferum aera (aerem) ducere; bonis lateribus spiritum trahere.

respiratorio –a. *adx.* Spiritalis –e; respiratorius –a –um. ♦ *Aparato respiratorio*: spiritus ou spirandi meatus.

respiro. *s.m.* **1.** *Descanso, pausa*: levamen –inis; respiratio –onis; quies –etis; dilatio –onis. **2.** *Respiradoiro*: V. esta palabra.

resplandecente. *adx.* V. **brillante, refulxente**.

resplandecer. *v.intr.* V. **brillar, lucir, refulxir**.

resplandor. *s.m.* V. **brillantez, esplendor, fulgor**.

responder. *v.tr.* **1.** *Dicir ou escribir algo relativo ao que alguén pregunta*: respondere, responsare; responsum dare ou reddere; (*por escrito*) respondere; rescribere; epistolam (epistulam) rescribere; epistolae persolvere. *v.intr.* **2.** *Contestar*: V. este verbo. **3.** *Ter a causa, a orixe en certa cousa*: oboedire; convenire; congruere; respondere.

4. *Amosar síntomas de que se produce o que se espera*: respondere; (*responder ao tratamento*) medicationi respondere; (*non responder ao tratamento*) sanari non posse; (*aos desexos*) optatis ou votis respondere; (*á esperanza*) ad spem respondere; spei non deesse; (*os feitos responden ás palabras*) suppetunt facta dictis. **5.** *Facerse responsable de algo ou alguén*: (pro aliquo) spondere; praedem pro aliquo esse ou fieri; vadem pro aliquo se dare; aliquid in se recipere; (*os médicos responden da súa curación*) medici certam spondent salutem. **6.** *Adoptar a actitude que era de esperar ou a contraria*: respondere; praestare; contra, ad ou adversus respondere; contradicere;

refellere. V. *tamén* **garantir**. ♦ *Ninguén pode responder dos impulsos do pobo*: impetus populi praestare nemo potest.

respondón **-ona**. *adx.* Insolens, impertinens –entis; procax, dicax –acis; protervus/-a; maledicus/-a.

responsabilidade. *sf.* **1.** *Calidade de quen sabe e cumpre as súas obrigas*: officii conscientia ou religio; fides et religio; (*movido pola responsabilidade*) officii conscientia motus. **2.** *Circunstancia de ser causante de algo*: culpa –ae; (*asumir a propia responsabilidade*) culpam praestare ou in se recipere. **3.** *Obriga de render contas, dar explicacións, etc.*: responsale ou respondendi officium; sui ou proprii muneris debitum; sui muneris gravitas.

responsabilizar. *v.tr.* **1.** *Facer responsable*: munus ou officium alicui committere. *v.pr.* **2.** *Asumir a responsabilidade*: sui muneris partes obire ou exsequi; sui officii consciuum esse; aliquid in se recipere. V. *tamén* **responder**, **responsabilidade**. ♦ *Responsabilizarse dunha falta*: culpam praestare.

responsable. *adx. e s.* **1.** *Que ten ao seu cargo algo ou a alguén*: responsalis –e; qui pro aliquo ou de aliqua re spondet. **2.** *Causante de algo*: auctor/-trix; nocens –entis; is ad quem causa refertur. **3.** *Que sabe as súas obrigas*: sui officii ou suorum officiorum conscius/-a; alicuius rei studiosus/-a; auctor/-trix; (*facerse responsable*) aliquid in se recipere. **4.** *Que debe dar conta das súas accións*: obnoxius/-a; sponsor –oris.

responso. *s.m.* **1.** *Oración polos defuntos*: responsorium –i; responsum –i; piacularis pro defunctis oratio. **2.** (fig.) *Amoestación*: reprehensio, animadversio, admonitio –onis; prolixa obiurgatio.

resposta. *sf.* **1.** *Contestación*: V. esta palabra. **2.** *Reacción*: V. esta palabra.

resta. *sf.* *Mat.* Subtractio, deductio –onis.

restablecemento. *s.m.* V. **recuperación**.

restablecer. *v. tr.* **1.** *Restaurar, restituír*: V. **amañar**, **recompoñer**, **repoñer**. **2.** *Curar*: V. este verbo. *v.pr.* **3.** *Recuperar a saúde*: V. **curar**, **recuperarse**, **repoñerse**. **3.** *Volver ser comantes*: (in pristinum statum) restitui.

restante. *adx. e s.* **1.** *Que resta*: residuus, reliquus –a –um; residuum, reliquum –i. *s.m.* **2.** *Resto*:

reliquum, residuum –i; (*os restantes*) reliqui, ceteri –orum. V. *tamén* **resto**.

restar. *v.tr.* **1.** *Mat. Tirar dunha cantidade outra máis pequena*: subtrahere; deducere. *v.intr.* **2.** *Quedar*: manere, remanere, permanere; restare; superesse; (*se resta algunha esperanza*) si qua spes reliqua est; si ulla spes subest. **3.** *Faltar, quedar tempo, distancia, etc.*: deesse, superesse. V. *tamén* **faltar**.

restauración. *sf.* Restauratio, restitutio, refectio, renovatio –onis.

restaurador **-ora**. *s.* Instaurator, restaurator, restitutor, refector/-trix.

restaurante. *s.m.* Domus, taberna refectoria ou cenatoria; caupona, popina –ae.

restaurar. *v.tr.* V. **amañar**, **recompoñer**, **repoñer**.

reste. *sf.* V. **restra**.

restitución. *sf.* Restitutio, repositio, redintegratio –onis.

restituír. *v.tr.* V. **devolver**, **reintegrar**, **repoñer**.

resto. *s.m.* **1.** *Residuo, sobras*: residuum, reliquum –i; reliqua –orum; reliquiae –arum; (*o resto do exército*) reliquus exercitus; (*o resto dos soldados*) residui militum; ceteri milites; (*o resto dos homes*) ceteri; alii; (*o resto da noite*) reliquum noctis; (*restos da febre*) reliquiae febris; (*dunha conta*) reliquum –i; reliqua pecunia; residuae pecuniae; (*dunha comida*) semesa obsonia; reliquiae –arum; analecta –orum; residuum cibariorum; (*de comida entre os dentes*) reduviae escarum. **2.** *Mat. Resultado dunha resta*: residuum –i. **3.** *Corpo dun defunto*: reliquiae –arum; cineres –um; ossa –ium; corpus –oris; cadaver –eris.

restra. *sf.* Restis –is; (*de allos, de cebolas, de espigas*) alliorum, c(a)eparum, spicarum restis; (*de cebolas*) mallo –onis.

restreba. *sf.* Stipula –ae; demessus ager; messium reliquiae.

restrebar. *v.tr.* **1.** *Sementar un terreo co mesmo froito*: eodem semine reserere. **2.** *Arar a restreba*: demessum agrum arare.

restrelar. *v.tr.* Linum, cannabim pectinare ou carminare; (*liño restrelado*) linum catagraphum.

restrelo ¹. *s.m.* *Táboa con dentes para separar a estopa da liñaza*: praenum –i; pecten –inis.

restrelo ². *s.m.* *Degaro*: V. esta palabra.

restrición. *s.f.* *Deminutio, imminutio, correctio, restrictio, exceptio* –onis; (*mental*) *restrictio mentalis*; *tacita exceptio*. ♦ *Sen restrición*: *aperte (et ingenue)*; *sine ulla exceptione*.

restrinxir. *v.tr.* *Restringere; comprimere; contra- here; concludere; coercere; circumcidere; angustare; cohibere; reducere; circumscribere; (a libertade) libertati modum statuere; (o mando) imperium alicuius minuere; (os gastos) sumptibus parcere*.

restritivo –**a**. *adx.* *Restrictivus* –a –um; *coar(c)- tans, coangustans* –antis; *in angustum reducens ou redigens; circumscribens* –entis.

restroballo ou restrollo. *s.m.* V. **restreba**.

resucitar. *v.intr.* **1.** *Volver á vida*: *in vitam redire; resurgere; renasci; reviviscere; a ou ex mortuis resurgere*. *v.tr.* **2.** *Devolver a vida*: *ad vitam revocare; resuscitare; ab inferis ou de sepulcris excitare; vitam alicui reddere*. **3.** (*fig.*) *Dar novo pulo*: *reficere; renovare; (antigos costumes) priscos referre mores; (palabras en desuso) oblitterata verba retrahere*.

resultado. *s.m.* **1.** *O que resulta de algo*: *effectus, eventus, exitus* –us; *summa* –ae. **2.** *Mat.* *O que resulta dunha operación*: *computationis exitus*.

resultar. *v.intr.* **1.** *Producirse unha cousa como consecuencia doutra*: *oriri; sequi; fieri; manare*. **2.** *Comprobarse, manifestarse*: *apparere; colligi; accidere; evenire*. **3.** *Producir unha cousa o efecto que se expresa*: V. **funcionar**.

resumir. *v.tr.* *Paucis exponere; brevi complecti; summatim colligere; summa rerum capita retractare; recapitulare; (un libro) e libro excerptare*.

resumo. *s.m.* *Summarium, breviarium, compendium* –i; *epitoma* –ae; *epitome* –es; *summa* –ae; *recapitulatio* –onis. ♦ *En resumo*: *paucis verbis; uno verbo; denique; quid multa?*; *breviter*. V. *tamén compendio, extracto*.

resurrección. *s.f.* *Surrectio, resurrectio, regeneratio* –onis; *ad vitam red(d)ditus ou revocatio; vitae restitutio*.

retablo. *s.m.* (*Variis imaginibus*) *depicta ou ornata tabula*.

retagarda. *s.f.* *Novissimum agmen; novissima, extrema, postrema, ultima acies; novissimi, extremi* –orum.

retallar. *v.tr.* V. **cortar**.

retallo. *s.m.* V. **anaco**.

retar. *v.tr.* *Provocare; lacessere; (a un duelo) ad duelum provocare; ad singulare certamen lacessere*. V. *tamén desafiar*.

retardar. *v.tr.* V. **adiar, aprazar, atrasar, demorar, pospoñer**.

retellar. *v.tr.* *Tectum reficere ou resarcire; tectum tegulis reficere*.

retén. *s.m.* *Subsidium* –i; *subsidia* –orum; *copiae subsidiariae; subsidiarii (milites ou custodes)*.

retención. *s.f.* **1.** *Acción de reter*: *retentio, cohibitio* –onis. **2.** *Parte retida dun salario*: *deductio* –onis; *pecuniae subductio ou subtractio*. **3.** *Med. Acumulación de humores*: *retentio* –onis; (*de urina*) *stranguria* –ae; *urinae retentio, difficultas ou angustiae*.

reter. *v.tr.* **1.** *Impedir que algo ou alguén se vaia ou se mova*: *tenere, retinere, detinere, continere, sustinere; cohibere, inhibere; coercere; morari, demorari; impedire; reprimere*. **2.** *Deixar de dar algo por destinalo a outro uso*: *deducere; servare; (unha porcentaxe do soldo) pecuniam de summa detrahere ou subducere*. **3.** *Conservar na memoria*: *memoria tenere, custodire ou complecti; memoriae mandare; meminisse*.

retesía. *s.f.* V. **disputa, litixio, porfía**.

reticencia. *s.f.* *Reticentia* –ae; *simulatio* –onis; (*facer unha reticencia*) *aliquid de aliqua re tacere; dissimulare; (figura retórica) reticentia* –ae; *aposiopesis* –is; *praecisio, abscisio, intermissio* –onis; *suspensa verba*.

reticente. *adx.* *Reticens* –entis.

retina. *s.f.* *Anat.* *Oculi reticulum; membrana ocularis ou reticulata; retina* –ae.

retintín. *s.m.* **1.** *Son dun instrumento metálico*: *tinnitus* –us. **2.** (*fig. e fam.*) *Ton irónico*: *vocis tonus feriens ou mordicans; ironia* –ae.

retirada. *s.f.* V. **retirado**.

retirado –**a**. *adx.* **1.** *Que está ou queda lonxe*: *solitarius, remotus, semotus* –a –um; *umbratilis* –e. **2.** *Xubilado*: *rudiarius/-a; rude donatus/-a vir/femina; opifex munere exsolutus*. *s.f.* **3.** (*Na guerra*) *acción de retirarse dun lugar*: *receptus, recessus, regressus* –us; (*tocar a retirada*) *signum receptui ou recipiendi dare; receptui carere*.

retirar. *v.tr.* **1.** *Afastar; apartar:* V. estes verbos.

2. *Xubilar:* salarium annuum, emeritum alicui concedere; rudiarium aliquem declarare; rude aliquem donare; rudem alicui dare. **3.** *Privar de algo, quitarlo:* amovere; subtrahere; demere; (*o carné de conducir*) autoraedarii ou gubernatoris diploma revocare. **4.** *Quitar algo do lugar en que estaba:* amovere, remove; abducere; arcere. **5.** *Declarar alguén que non mantén certas palabras, opinións, etc.:* sententiam ou consilium mutare; a sententia discedere; elapsa verba reprehendere. **6.** *Deixar de dar algo que se expresa:* amovere; demere; (*a amizade*) ab aliquo abalienari. **7.** *Pór algo fóra de uso por vello ou pasado:* amovere, remove. *v.pr.* **8.** *Afastarse, apartarse:* V. estes verbos. **9.** *Xubilarse:* ob statutam aetatem munus deponere; ab opere cessare; emeritum ou rudem accipere; rude donari; aetatis terminum legibus statutum iam attigisse. **10.** *Abandonar unha competición deportiva:* certamen deponere; a certamine decedere. **11.** *Abandonar un exército o lugar:* pedem referre; recedere, retocedere; se recipere; loco cedere; proelio excedere. **12.** *Meterse nun lugar de descanso:* in otium secedere; in otia recedere; vitam segregem agere. **13.** *Ir vivir a un lugar retirado:* se in secretum recipere; solitudinem, recessum quaerere. ♦ *Retirar diñeiro do banco:* pecuniam a mensario recipere. *Retírate:* abi; hinc recede; te hinc remove; apage sis!

retiro. *s.m.* **1.** *Xubilación:* rudis –is; statuta aetas; aetatis terminus lege statutus. **2.** *Pensión que se cobra por ela:* emeritum stipendium; emerita pensio; stipendium –i. **3.** *Lugar retirado:* abditus locus; receptus, recessus –us; solitudo –inis.

reto. *s.m.* Provocatio –onis; certamen –inis; (*a un duelo*) ad duellum ou ad singulare certamen provocatio. V. **tamén desafío.**

retocar. *v.tr.* Retractare; polire, expolire, perpolire; summam manum operi imponere; (*unha mercancia para que pareza mellor*) mangonicare ou mangonizare. V. **tamén refacer, refundir.**

retomar. *v.tr.* **1.** *Volver posuír:* V. **reconquistar, recuperar.** **2.** *Continuar algo interrompido:* recipere; resumere. ♦ *Retomemos o tema do que nos apartamos:* oratio redeat illuc unde deflexit; ad propositum revertamur.

retoque. *s.m.* Elimatio, politio, expolitio, perpolitio –onis; extrema ou summa manus; (*dunha*

obra literaria ou artística) retractatio, emendatio –onis; (*dunha mercancia para que pareza mellor*) mangonium –i.

retorcer. *v.tr.* **1.** *Torcer:* torquere, retorquere, contorquere; flectere; (*o pescozo*) collum alicui torquere. **2.** *Terxiversar:* in contrariam partem convertere; tergiversari; perperam interpretari. *v.pr.* **3.** *Dar voltas unha cousa sobre si ou arredor doutra:* torquere, intorquere, se torquere; (*a terra xira e dá voltas arredor do seu eixe*) terra circum axem se summa celeritate convertit et torquet. **4.** (*fig.*) *Facer movementos do corpo por unha dor:* se dolore torquere; dolorum magnitudine cruciari ou torquere.

retorcido –a. *part.* **1.** Part. do verbo *retorcer:* tortus, retortus, intortus, flexus –a –um. *adv.* **2.** (*fig.*) *De malas intencións:* pravus, malevolus –a –um; male animatus; malevolens –entis. **3.** *Moi torto:* tortus, flexus –a –um. **4.** *De difícil comprensión:* implicatus, obscurus, perplexus, inexplicitus –a –um; difficilis –e. **5.** *Que non obedece:* V. **desobediente.**

retórica. *s.f.* V. **retórico.**

retórico –a. *adv.* **1.** *Relativo á retórica:* rhetoricus –a –um. *adv. e s.* **2.** *Versado en retórica:* rhetoricus/-a; rhetor –oris; dicendi magister/-tra; praeceptor/-trix eloquentiae. *s.f.* **3.** *Arte de falar e escribir de maneira elegante:* ars rhetorica; ars dicendi; rhetorica (praecepta); ars oratoria; dicendi doctrina, scientia ou praecepta; rhetorica –ae; rhetorice –es; (*libros de retórica*) rhetorici ou de oratore libri; (*figura retórica*) orationis figura. **4.** (*fig.*) *Maneira de escribir ou falar con elegancia artificiosa:* vaniloquium –i; tumidus sermo; sermonis pigmenta.

retornar. *v.intr.* **1.** *Regresar:* V. este verbo. *v.tr.* **2.** *Facer volver:* V. **devolver.**

retorno. *s.m.* V. **regreso.**

retorta. *s.f.* V. **retorto.**

retorto –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *retorcer:* V. **retorcido.** *adv.* **2.** *Moi torto:* V. **retorcido.** *s.f.* **3.** *Relanzo, revolta dun camiño:* V. **relanzo.** **4.** *Vasilla de vidro de colo curvo:* retorti colli ampulla; ventriosa ampulla.

retortoiro. Palabra usada na *loc. adv.* *a retortoiro* (*chover; nevar*): urceatim pluere; copiose nivem cadere; (*nevou a retortoiro*) plurima nix e caelo delapsa est.

retorzón. *s.m.* **1.** *Torcedura dun artello:* retorsio –onis. **2.** *Dor breve e aguda nas tripas:* ventris tortura; tormina –um; intestinorum tormenta.

retractación. *s.f.* Retractatio –onis; palinodia –ae. V. **tamén palinodia.**

retractar. *v.tr.* **1.** *Retirar algo que se dixo ou se escribiu:* revocare; retractare; sententiam revocare; (*retracto o dito*) elapsa verba reprehendo. *v.pr.* **2.** *Desdicirse, recoñecer un erro:* dicta retractare, revocare ou retexere; errorem fateri; palinodiam canere; (*obrigar a un a retractarse*) de sententia deici.

retráctil. *adx.* Retractilis –e.

retraer. *v.tr.* **1.** *Retirar ou esconder un órgano:* retrahere; referre. *v.pr.* **2.** *Retirarse cara ao interior:* se recipere; se referre. **3.** (fig.) *Absterse, esp. por timidez:* (prae timore, ob verecundiam) desistere, absistere; recedere; ab incepto desistere; inceptum opus relinquere.

retraído –a. *part.* **1.** Part. do verbo *retraer*: retractus –a –um. *adx.* **2.** *Pouco dado á comunicación:* timidus, solitarius –a –um; inaudax –acis.

retranca. *s.f.* **1.** *Habilidade para falar con segundas intencións:* dissimulatio –onis; verborum inversio; inversa oratio; veri ludificatio; ironia –ae; callida voluntas. **2.** *Correa que pasa por debaixo do rabo das cabalerías:* postilena –ae.

retranqueiro –a. *adx.* Simulatus, fictus, ludicus, ironicus –a –um; (*rirse de alguén en ton retranqueiro*) aliquem laudando irridere.

retransmisión. *s.f.* Transmissio, propagatio –onis; (*radiofónica*) radiophonica recitatio; (*televisiva*) televisifica exhibitio.

retransmitir. *v.tr.* Emittere, transmittere, remittere; (*por radio e televisión*) arte radiophonica et televisifica divulgare, communicare, exhibere.

retrasar. *v.tr. e pr.* V. **atrasar.**

retratar. *v.tr.* **1.** (prop. e fig.) *Facer un retrato físico a alguén:* imaginem alicuius facere; speciem exprimere; oris lineamenta effingere ou ducere; (*moral*) mores alicuius exprimere ou describere; (*fotografar*) imagines luce imprimere, exprimere ou pingere; arte photographica uti. *v.pr.* **2.** *Ser obxecto dun retrato:* photographo se praebere.

retratista. *s.* **1.** *Persoa que pinta retratos:* imaginum pictor ou factor/-trix. **2.** (pop.) *Fotógrafo:* V. esta palabra.

retrato. *s. m.* **1.** *Debuxo, figura, fotografía:* effigies –ei; imago –inis; simulacrum –i; (*pintura*) picta imago; (*escultura*) imaginis forma; sculptura –ae; (*fotografía*) imago luce impressa ou expressa. V. **tamén fotografía.** **2.** (fig.) *Descrición do físico ou da forma de ser dunha persoa:* species, effigies –ei; morum descriptio; (*facer o retrato de grandes homes*) bonorum virorum lineamenta deducere; (*facer o retrato moral*) oratione mores alicuius describere. ♦ *Retrato robot dun criminal:* adumbrata imago occisoris, nocentis, scelerati.

retrete. *s.m.* Latrina –ae.

retribución. *s.f.* Merces –edis; pretium –i. V. **tamén estipendio, paga, remuneración.**

retribuír. *v.tr.* Mercedem alicui tribuere; pretium rependere. V. **tamén pagar, remunerar.**

retrincar. *v.tr.* **1.** *Facer rozar uns dentes cos outros:* frendere; dentibus frendere, infrendere, stridere ou fremere; dentibus stridorem facere. **2.** *Facer retrincos:* V. **recortar.**

retrincó. *s.m.* **1.** *Retallo, anaco:* panni segmentum; praesegmen –inis. V. **tamén anaco.** **2.** *Momento:* V. **anaco, momento.**

retriza. *s.f.* Funis, restis –is; ligamen –inis.

retroactivo –a. *adx.* In praeteritum ou in antecessum valens; retroagendi virtute pollens; (*dar efectos retroactivos a unha lei*) legis vim retro custodire; legem in praeteritum ferre.

retroceder. *v.intr.* **1.** *Ir cara a atrás:* recedere, retrocedere; regredi, retrogredi; retro abire; gradum ou pedem referre; viam relegere; per eandem viam reverti; iter convertere; (*facer retroceder*) retrudere. V. **tamén cear², recuar.** **2.** (fig.) *Ir a menos:* V. **diminuír.**

retroceso. *s.m.* Retrocessus, regressus, retrogressus –us; retrocessio, reciprocatio, retrogradatio, recessio –onis.

retrogrado –a. *adx.* **1.** *Que vai cara a atrás:* retrogradus –a –um; retrogradis –e; retrogrediens –entis. *adx. e s.* **2.** (fig.) *Que se opón ao progreso:* temporis acti laudator/-trix; rerum novarum osor; veterum rerum studiosus/-a.

retrospección. *s.f.* Ad praeteritum respectus; reminiscentia –ae; exhibitio retrospectiens.

retrospectivo –a. *adx.* Ad praeteritum respiciens; retro aspiciens.

retrotraer. *v.tr.* **1.** *Situar un relato, unha explicación nun tempo pasado:* retroagere. *v.pr.* **2.** *Retroceder no recordo:* retro fluere; repetere.

retrousar. *v.intr.* **1.** *Repetir un verso despois de cada estrofa:* intercalares versus iisdem verbis reddere. **2.** *Dar resposta, xeralmente en plan irónico:* iisdem fere verbis respondere, refutare, refellere, repellere.

retrouso. *s.m.* **1.** *Palabra ou expresión que se repite por hábito vicioso:* inopportuna verbi repetitio; cantilena –ae. **2.** *Réplica empregando elementos da resposta dada por outro:* iisdem fere verbis responsum ou responsio. **3.** *(En certos poemas) verso ou conxunto deles que se repiten despois de cada estrofa:* intercalaris versus; intercalare verbum ou carmen.

retrovisor. *s.m.* Speculum retrospectivum ou anoscopicum.

retrucar. *v.tr. e intr.* V. **replicar, responder.**

retruque. *s.m.* V. **réplica.**

reuma. *s.f.* Morbus articularis; artuum ou articulorum dolor; arthritis –idis.

reumático –a. *adx.* Arthriticus –a –um; (*dores reumáticas*) articulorum dolores.

reumatismo. *s.m.* V. **reuma.**

reumatólogo –a. *s.* Morborum articularium peritus/-a.

reunificar. *v.tr.* In unum denuo iungere ou cogere; rursus unificare ou unum efficere.

reunión. *s.f.* Iunctio, coniunctio, congregatio, consociatio –onis; coetus, conventus –us; concilium –i.

reunir. *v.tr.* **1.** *Pór no mesmo sitio ou moi cerca:* iungere, coniungere. V. **tamén agrupar.** **2.** *Facer que persoas ou animais vaian a un mesmo sitio:* colligere; conferre; cogere; congregare. V. **tamén agrupar, congregar.** **3.** *Sumar cousas para facer un todo:* conglutinare; contrahere; colligere. V. **tamén unir, recompilar.** *v.pr.* **4.** *Congregarse:* coire; (inter se) convenire; ad colloquium venire; congregari. V. **tamén congregarse.** **5.** *Pasar a formar parte dun grupo ou dun todo:* coire; coalescere; iungi, coniungi. V. **tamén acumularse, agruparse, amontoarse.**

reválida. *s.f.* **1.** *Acción de revalidar:* revalidatio, confirmatio, approbatio –onis. **2.** *Exame ao re-*

mate de certos estudos: maturitatis discrimen ou periculum.

revalidar. *v.tr.* Confirmare; revalidare; ratum facere.

revalorización. *s.f.* Valoris auctus; iterata existimatio.

revalorizar. *v.tr.* **1.** *Incrementar o valor de algo:* valorem augere; iterum existimare. *v.pr.* **2.** *Aumentar en valor:* valorem augeri; pluris existimari.

***revancha.** *s.f.* V. **desquite.**

revelación. *s.f.* **1.** *Acción de descubrir algo secreto:* patefactio, evulgatio, manifestatio, declaratio, revelatio –onis. **2.** *Persoa que dá a coñecer unhas calidades excepcionais:* revelatio –onis. **3.** *Cousa revelada:* revelatio –onis; arcanum patefactum. **4.** *Relix. Transmisión de verdades de fe de Deus aos homes:* suprema revelatio ou illuminatio; doctrina divinitus tradita; veritas divinitus patefacta; arcanum divinitus patefactum; divina ou Dei eloquia; revelatio –onis.

revelar. *v.tr.* **1.** *Dar a coñecer:* ostendere; patefacere; detegere; revelare; in medium proferre; vulgare, divulgare. V. **tamén descubrir.** **2.** *Facer que sexa visible unha imaxe nunha placa fotográfica:* imaginem photographicam detegere; imagines photographica capsella luce pictas exprimere. *v.pr.* **3.** *Darse a coñecer:* apparere; se ostendere; patefieri; patescere; (*o carácter revélase na cara*) vultus mores indicat; imago animi vultus est.

revellecer. *v.intr.* V. **mirrarse.**

revellido –a. *adx.* V. **revello.** ♦ *Castaña revellida:* V. **castaña seca, maia.**

revello –a. *adx.* **1.** *Deteriorado por vello:* vetustus, exsiccatus, requietus –a –um. **2.** *Dise dos nenos que falan ou actúan como persoas maiores:* praecox –ocis; praematurus –a –um; (*nenos*) praecocis ingenii puer/puella ou adolescens.

revenda. *s.f.* Iterata venditio; (*prohibida*) venditio iniqua; (*polo miúdo*) institorium –i; distractio –onis.

revendedor –ora. *s.* Circulator, ambulator, venditor/-trix iniquus/-a; (*polo miúdo*) institor –oris; institoria –ae; (*chalán*) mango –onis.

revender. *v.tr.* Iterum vendere; revendere; (*polo miúdo*) distrahere; minutatim vendere.

rever. *v.intr.* Exsudare; stillare, destillare; lacrimare; (sudore, levibus guttis) manare. V. *tamén* **rezumar.**

reverberar. *v.tr. e intr.* V. **reflectir(se).**

reverdecer. *v.intr.* **1.** Tornarse verde: revirere, revirescere, reviridare; frondescere. **2.** (fig.) *Adquirir novo impulso:* V. **renacer.** *v.tr.* **3.** *Facer que algo recobre o verdor:* iterum viridem efficere. **4.** (fig.) *Dar novo vigor, facer rexurdir:* regenerare; redintegrare; renovare; referre; repetere.

reverencia. *s.f.* **1.** *Respecto moi grande:* reverentia, observantia, verecundia -ae; veneratio -onis; (de cara aos pais, á patria, aos deuses) pietas -atis. **2.** *Inclinación de respecto ou cortesía:* salutatio -onis; reverentia -ae; (facer unha reverencia) salutare; venerare/-ari.

reverenciar. *v.tr.* **1.** *Respectar:* revereri; observare; colere. **2.** *Saudar:* salutare; venerare/-ari.

reverendísimo -a. *adx.* Reverendissimus -a -um.

reverendo -a. *adx.* Reverendus -a -um; reverentia dignus/-a.

reversible. *adx.* Reversibilis, commutabilis -e.

reverso. *s.m.* V. **crúz, dorso.**

reverter. *v.intr.* **1.** *Saír fóra dos límites:* redundare, exundare; refluere. V. *tamén* **rebordar.** **2.** *Resultar un efecto de certa cousa:* redundare; reverti; (este castigo reverterá sobre a túa cabeza) poena reversura est in caput ista tuum.

revés. *s.m.* **1.** *Cara ou lado, normalmente menos lucido:* dorsum -i; aversa frons, facies ou pars. **2.** *Parte posterior ou interior dunha cousa:* alterum latus; interior, postica ou posterior pars. **3.** (fig.) *Contrario, oposto:* dorsum -i. **4.** *Golpe dado co dorso da man:* aversa manu percussio; alapa -ae. **5.** *Dep. Golpe dado á pelota co dorso da pa, da raqueta ou da espada lateralmente:* dextratus ictus; gladiatoria dextratio. **6.** (fig.) *Contratempo, desgraza:* V. estas palabras. ♦ *Do revés:* inversus, aversus -a -um; (*adv.*) contra; e contrario; adverse, praepostere. *Levar unha do revés:* vapulare; verberibus affici; (*dala*) (aversa manu) alapam ducere, incutere ou impingere; alapis ou colaphis caedere. *Mirar do revés:* transversa, transversum ou transversus tueri ou intueri. V. *tamén* **esguello** (de). *Ao revés de:* contra; (*ao revés dos demais*) contra ac ou atque alii; (*homes que fan as cousas ao revés: que queren ser xefes antes de ser*

soldados) homines praeposteri. *Dereito e revés:* facies et tergum; antica et postica facies.

revestimento. *s.m.* Crusta -ae; involucrum, tegumentum -i; (*de mármore*) marmoris ou marmorea crusta; (*con mestura de cal e area*) (h)arenatum -i; (h)arenatio -onis; (*dunha parede*) lorica -ae. ♦ *Revestimento de estuco:* V. **estuco.**

revestir. *v.tr.* **1.** *Cubrir cunha capa para adornar ou protexer:* sternere, consternere; crustare, incrustare; vestire; tegere, integere; (*unha parede*) loricare; (*o pavimento con ladrillos*) solum, pavimentum laterculis sternere; (*con mosaico*) opere musivo crustare; (*de branco*) albo expolire; (*de cal*) calce illinere ou oblinere; (*de xeso*) gypso crustare; (*de ouro, de mármore*) aurum, marmor inducere; (*as estatuas de ouro*) statuas auro integere; (*a natureza revestiu os ollos cunhas finisimas membranas*) natura oculos membranis tenuissimis vestivit. **2.** (fig.) *Dar a algo un aspecto que se expresa:* vestire; ornare. *v.pr.* **3.** *Poñer o sacerdote as vestiduras litúrxicas:* se vestire; liturgicis vestibus se induere; sacras vestes induere. **4.** (fig.) *Tomar un aspecto determinado:* se vestire; vestiri; (*revestirse de follas*) vestire se frondibus; frondem induere; (*de herbas*) herbis convestiri. ♦ *Revestido de gran poder:* magno imperio praeditus.

revirado -a. *part.* **1.** *Part. do verbo revirar:* versus (vorsus), inversus, versatus -a -um. **2.** (fig.) *De malas intencións:* V. **retorcido.** **3.** *Moi torto:* V. **retorcido.** **4.** (fig.) *Que dá moitas voltas e difícil de comprender:* arduus -a -um; difficilis -e; captu perdifficilis. V. *tamén* **arreesado.** **5.** *Desobediente:* indocilis -e; irrequietus -a -um. V. *tamén* **desobediente.**

reviragancho. *s.m.* Incompositus calami tractus. V. *tamén* **borrancho, garabato.**

revirar. *v.tr.* **1.** *Dar a volta a algo:* vertere, invertere, versare. **2.** *Poñer o de dentro para fóra:* tergum et faciem mutare. *v.intr.* **3.** *Cambiar de dirección:* vertere; se ou terga vertere; cursum mutare. *v.pr.* **4.** *Arrepoñerse, rebelarse:* V. **alzarse, arrepoñerse, insubordinarse.**

reviravolta. *s.f.* **1.** *Volta lixeira sobre si mesmo:* conversio -onis; vertigo -inis. *pl.* **2.** (fig.) *Voltas ao falar para non dicir algo directamente:* verborum praestigiae ou captiones; seductoria verba. V. *tamén* **ambaxes.**

revisar. *v.tr.* Recensere; recognoscere; retractare; conferre; corrigere; emendare. V. *tamén* **comprobar, examinar, refacer, refundir, re-tocar.**

revisión. *s.f.* Recognitio, recensio, inspectio, emendatio, correctio –onis. V. *tamén* **revista.**

revisor –ora. V. **interventor.**

revista. *s.f.* **1.** *Acción de revisar:* recensio, recognitio –onis; (*de tropas*) militum recensio; militaris inspectio *ou* recognitio; exercitus lustratio; (*de contas*) rationum inspectio. **2.** *Publicación periódica:* commentarium, commentarius, commentariolum, commentariolus –i; (*infantil*) pueriles commentarii; (*ilustrada*) ephemeris imaginibus ornata; commentarius periodicus picturatus; (*pornográfica*) turpes commentarii. **3.** *Espéctaculo de variedades:* varietatum theatrum *ou* spectaculum. ♦ *Pasar revista. 1. Examinar algo a autoridade competente:* recensere; recognoscere; inspicere; (*as tropas*) exercitum, copias lustrare, inspicere *ou* recognoscere. **2. Presentarse para unha comprobación:** inspectioni, recognitioni adesse.

revitalizar. *v.tr.* e *pr.* V. **avivar(se).**

revivir. *v.intr.* V. **renacer, resucitar.**

revocar. *v.tr.*, **revoco.** *s.m.* V. **recebar, recebo.**

revogación. *s.f.* Abrogatio, rescissio, revocatio –onis; (*dun testamento*) testamenti mutatio.

revogar. *v.tr.* Abrogare, rescindere, revocare; (*un testamento*) testamentum mutare *ou* irritum facere.

revolta. *s.f.* **1.** *Relanzo (nun camiño, nunha estrada):* V. **relanzo.** **2.** *Rebelión, motín:* V. estas palabras.

revolto –a. *part.* **1.** *Part. do verbo revolver:* iactatus, agitatus, exagitatus, volutus, revolutus, versatus, inconditus, incompositus –a –um. V. *tamén* **atrapallado.** **2.** *Sen orde:* V. **atrapallado, desordenado.** **3.** (*Tempo*) *inestable:* V. **avolto.** **4.** (*fig.*) *Cheo de confusión, de desorde:* V. **avolto.** *s.m.* **5.** *Prato, mezcla de ovos e outros ingredientes:* ovorum intrita; frixum ex ovibus mixtis.

revoltoso –a. *adx.* Inquietus, irrequietus, turbulentus –a –um; iniques –etis.

revolución. *s.f.* **1.** *Cambio profundo e brusco das estruturas políticas, sociais ou económicas:* rei-

publicae *ou* civilis commutatio; publica perturbatio; novae res; (*tratar de provocala*) novae res expectare. **2.** *Levantamento que procura este cambio:* V. **convulsión, levantamento.** **3.** *Por ext., cambio profundo e brusco en calquera cousa:* turbatio, perturbatio –onis; rerum conturbatio, conversio *ou* eversio. **4.** *Volta arredor dun eixe:* conversio –onis; circumactus –us. ♦ *A revolución francesa:* Gallica rerum conversio.

revolucionar. *v.tr.* **1.** *Axitar violentamente:* agitare, exagitare; turbare, perturbare; inflammare; commovere; concitare. **2.** *Transformar radicalmente:* penitus mutare, commutare, permutare; evertere, convertere. **3.** *Imprimir máis ou menos revolucións a un motor:* machinamentum motorium concitare. *v.pr.* **4.** *Pórse en estado de excitación:* agitari; turbari, peturbari; commoveri; concitari.

revolucionario –a. *adx.* e *s.* Eversor –oris; rerum, civitatis turbator *ou* perturbator/-trix; seditiosus/-a; seditioarius/-a; seditiois auctor/-trix *ou* cupidus/-a; rerum novarum molitor/-trix.

revolvedeira. *s.f.* V. **escumadeira.**

revolver. *v.tr.* **1.** *Mexer, remexer:* V. estes verbos. **2.** *Cambiar de sitio cousas que estaban en orde:* V. **atrapallar, desordenar, mexer, remexer.** *v.intr.* **3.** (*fig.*) *Facer investigacións:* evolvere; explorare; investigare; indagari; speculari; scrutari, perscrutari; inquirere. *v.pr.* **4.** *Volverse xirando:* se vertere *ou* convertere.

revólver. *s.m.* Manuballistula –ae.

revulsión. *s.f.* *Med.* Revocatio –onis; in adversum convulsio.

revulsivo –a. *adx.* **1.** *Med.* *Que provoca a revulsión:* revocatorius –a –um. *s.m.* **2.** *Med.* *Remedio que provoca a revulsión:* medicamentum revocatorium.

rexedor –a. *adx.* e *s.* Rector, moderator/-trix; praeses –idis.

rexeitamento. *s.m.* **1.** *Acción de rexeitar:* repulsio, recusatio, reiectio –onis; repulsus –us. **1.** *Med.* *Intolerancia dun órgano transplantado:* reiectio –onis.

rexeitar. *v.tr.* **1.** *Facer retroceder:* repellere; reicere. **2.** *Afastar de si:* repulsare, propulsare; repellere, propellere; (*a violencia coa violencia*) vim vi repellere. **3.** *Non aceptar:* recusare; reicere; detrec-

tare; abnuere; respuere; negare, denegare; (*unha proposición de lei*) rogationem antiquare. V. *tamén* **desbotar**.

rexelo. *s.m.* V. **año, cordeiro**.

rexemento. *s.m.* Legio –onis; (*de cabalería*) turma equitum; (*gran cantidade*) turba, copia –ae.

rexencia. *s.f.* **1.** *Acción de rexer ou gobernar*: regni administratio ou moderatio; civitatis procuratio. **2.** *Función de rexente e tempo do seu goberno*: tutela –ae; (*durante a rexencia dunha muller*) inter muliebrem tutelam.

rexeneración. *s.f.* Regeneratio, reformatio, emendatio –onis.

rexenerar. *v.tr.* **1.** *Devolver a algo ou a alguén as calidades perdidas*: regenerare; restituere; corrigere; emendare. *v.pr.* **2.** *Recuperar as calidades perdidas*: V. **recuperarse, reponerse**.

rexentar. *v.tr.* Regere, dirigere; administrare; procurare; gubernare; (*unha cátedra*) professorem publice agere.

rexente. *s.* **1.** *Persoa que rexe unha monarquía en caso de minoría de idade*: regni procurator/-trix. **2.** *Persoa que rexe un establecemento, unha empresa, etc.*: V. **rexedor**.

rexer. *v.tr.* **1.** *Gobernar*: V. este verbo. **2.** *Determinar como ten que ser certa cousa*: V. **regular**. **3.** *Gram. Esixir un elemento sintáctico outro*: trahere; recipere; admittere; exigere; desiderare; iungi, coniungi; (*preposicións que rexen casos*) praepositiones quae casibus serviunt. *v.intr.* **4.** *Ter validez unha norma, unha lei, etc.*: vigere; valere; permanere. **5.** *Ter unha persoa todas as facultades mentais*: V. **guiar, regular**. *v.pr.* **6.** *Estar baixo a autoridade dunha norma, lei, etc.*: V. **guiarse, regularse**.

réxime. *s.m.* **1.** *Forma de goberno*: civitatis forma; reipublicae regimen, forma, genus ou ratio; (*democrático*) popularis civitas. **2.** *Dieta*: victus ratio; diaeta, abstinentia –ae; (*gardar un réxime san*) salubrem vitae formam tenere.

rexio –a. *adx.* V. **real**¹.

rexión. *s.f.* **1.** *Territorio distinto doutros veciños por certas características*: regio –onis; tractus –us; plaga –ae; (*setentrional, meridional, máis fría, máis temperada*) plaga septentrionalis, meridiana, frigidior, mitior; (*oriental*) orientis pars; (*rexións chairas*) loca patentia; campi –orum; (*montañasas*) montes –ium; (*vir doutra rexión,*

vivir noutra rexión) ab alio venire caelo, vivere in alio caelo; caelum mutare. **2.** *Zona do corpo ou dun órgano*: regio –onis; pars, partis; (*a rexión esquerda do corazón*) laeva cordis regio; (*rexión occipital*) occipitium –i.

rexional. *adx.* Regionalis –e.

rexistrador –ora. *s.* Perscriptor/-trix; (*pl.*) (*oficiais encargados dos libros de rexistro dos empregos*) laterculenses –ium.

rexistrar. *v.tr.* **1.** *Anotar, inscribir nun rexistro*: scribere, perscribere; persignare, consignare; in tabulas, in codicem, in librum, in commentarios referre ou perscribere; tabulis publicis mandare; in acta mittere. **2.** *Sinalar un aparato certos datos*: indicare, significare. **3.** *Fixar nunha fita, disco, etc., un son, unha imaxe*: incidere. V. *tamén* **gravar**¹. **4.** *Cachear*: V. este verbo.

rexistro. *s.m.* **1.** *Libro en que se anotan datas, feitos, etc.*: liber –bri; codex –icis; tabulae –arum; commentarii –orum; acta –orum; album, laterculum –i; (*de entradas e saídas*) accepti expensique codex. **2.** *Cacheo*: V. esta palabra. **3.** *Oficina onde se rexistra*: tabularum, actorum, commentariorum sedes.

rexo –a. *adx.* **1.** *Que ten forza, vigor*: firmus, robustus, validus, torosus, lacertosus –a –um; valens –entis; fortis –e. **2.** *Que goza de boa saúde*: sanus, validus, robustus, firmus –a –um; saluber (salubris) –bris –bre; valens –entis; integer –gra –grum. ♦ *Mar rexo*: V. **mareira**.

rexón. *s.m.* V. **roxón**.

rexouba. *s.f.* **1.** *Murmuración*: V. esta palabra. **2.** *Algueirada, festa*: V. estas palabras.

rexoubar. *v.intr.* **1.** *Murmurar*: V. esta palabra. **2.** *Divertirse con alegría e bulicio*: laete, festive, turbulenter animum remittere, se delectare, se oblectare, recreationi indulgere; lascivire.

rexoubeiro –a. *adx.* **1.** *Murmurador*: V. esta palabra. **2.** *Amigo de andar de troula*: V. **festeiro**.

rexuntar. *v.pr.* V. **arrexuntarse**.

rexurdimento. *s.m.* V. **renacemento**.

rexurdir. *v.intr.* **1.** *Remanecer, renacer, reverdecer*: V. estes verbos. **2.** *Recobrar a consciencia*: animum recipere; erigi.

rexuvenecer. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén aparente máis novo, teña máis vigor*: iuventutem, florentem aetatem ou florem aetatis reddere ou resti-

tuere; ex sene iuvenem facere; aliquid alicui vim addere. *v.intr.* **2.** *Sentirse ou aparentar más novo:* iuvenescere; puerascere, repuerascere; repubescere; iuventutis vim iterum colligere. ♦ *Se un deus me concedese rexuvenecermé, rexeitaríao abertamente:* si quis deus mihi largiatur ut ex hac aetate repuerascam, valde recusem.

rezar. *v.tr. e intr.* **1.** *Dicir oracións:* precari; (preces) recitare. *V. tamén orar.* **2.** *Dicir un escrito certa cousa:* indicare; (*a carta reza así*) in litteris sic legitur *ou* sic scriptum est.

rezo. *s.m.* Oratio, recitatio –onis; sacrae preces; divinum officium. *V. tamén oración, pregaría.*

rezumar. *v.tr.* Exsudare; stillare, destillare; lacrimare; (sudore, levibus guttis) manare; (*os mármorez rezuman lágrimas*) lacrimas marmora manant. *V. tamén rever.*

ría. *s.f.* Ostium –i; os, oris; ostium fluminis in mare.

riada. *s.f.* *V. aluvión, chea.*

riba. Palabra usada en certas locucións. *Por riba.* **1.** *Encima:* supra, super, superne, insuper. **2.** (fig.) *De maneira superficial, por enriba:* leviter; summatim; strictim. *Por riba de.* **1.** *Nun lugar superior:* supra; superius. **2.** (fig.) *Nun nivel superior:* supra; (*estaba por riba del o lobo*) superior stabat lupus; (*por riba de todo*) necessario; sine excusatione; inevitabiliter. *Por riba (de), ademais:* praeterea; insuper. *Riba de:* super (*ac.* ou *abl.*); supra, in (*abl.*); (*pór riba de*) imponere, superimponere.

ribada. *s.f.* **1.** *Terreo moi pendente:* clivus –i; clivus locus. **2.** *Desprendemento de terras:* terrae lapsus; ruina –ae. **3.** *Terreo pendente á beira dun río:* ripa –ae; crepido –inis; praeripia (praerupia) –orum.

ribado. *s.m.* *V. ribada.*

ribazo. *s.m.* *V. ribada.*

ribeira. *s.f.* Ripa –ae; (*dun río*) ripa –ae; praeripia (praerupia) –orum; (*do mar*) litus –oris; ripa, ora –ae; margo –inis. *V. tamén beira, beiramar, costa, mariña.*

ribeirán –á. *adx.* **1.** *Relativo á ribeira:* riparius –a –um. **2.** *Persoa que vive na ribeira:* fluminis accola

ribeirego –a. *adx. e s.* *V. ribeirán.*

ribeiro. *s.m.* Vinum e ripa Auriensi oriundum.

***ribete.** *s.m.* *V. reberete.*

rícino. *s.m.* Ricinus –i.

rico –a. *adx.* **1.** *Que ten moito diñeiro ou propiedades:* dives –itis; dis, ditis; locuples –etis; opulentus, copiosus, pecuniosus, peculiosus, nummosus –a –um; opulens –entis; abundans –antis; bene nummatus; multa possidens; (*moi rico*) ditissimus –a –um; perdives, praedives –itis; omnino locuples; divitiis affluens; (*en terras*) locuples –etis; dives agris; plenus agri *ou* loci; multorum praediorum dominus; (*en gando*) dives pecoris. *Tamén s.:* dives –itis; pecuniosus/–a, abundans *ou* multae pecuniae vir/femina; (*os ricos*) divites –um; locupletes –ium/–um; praepotentes –ium; opulenti –orum. **2.** *Que ten abundancia de algo que se indica:* abundans –antis; refertus, plenus, ornatus, uberrimus –a –um; (*en virtudes*) ornatus virtutibus; (*casa rica*) domus referta, locuples, dives, opulens, copiosa, plena, lauta, opulentissima, divitiis referta; (*a granxa está chea na súa totalidade: ten abundancia de porcos, cabritos, años, galiñas, leite, queixo, mel*) villa tota locuples est: abundat porco, haedo, agno, gallina, lacte, caseo, melle; (*a lingua latina, lonxe de ser pobre, é máis rica cá grega*) Latina lingua non modo non inops, sed locupletior est quam Graeca; (*rico de estilo, pero pobre de ideas*) locuples oratione, rebus ipsis ieiunior. **3.** *De moito valor:* pretiosus, egregius, optimus, eximius –a –um. **4.** *De sabor agradable:* gratus, iucundus, pretiosus, opimus –a –um; suavis, dulcis –e. ♦ *Novo rico:* recens dives; modo egens, repente dives. *Rico vaidoso:* ostentator pecuniosus.

ricto. *s.m.* Rictus –us; rictum –i.

ridiculez. *s.f.* **1.** *Calidade de ridículo:* ridiculum, deridiculum –i; ridicule dictum *ou* factum; res ridicula; derisus –us; (*é unha ridiculez*) ridiculum est. **2.** *Cousa moi pequena, de pouco valor:* *V. pequenez;* (*ridiculeces*) nugae, ineptiae –arum.

ridiculizar. *v.tr.* Ludere, eludere; ridere, deridere, irridere; ludificare/–ari; ludibrio habere.

ridículo –a. *adx.* **1.** *Que provoca o riso:* ridiculus, deridiculus, ridendus, deridendus –a –um. **2.** *Pequeno de máis, de moi pouco valor:* ridiculus –a –um; despicabilis –e; nullius pretii. *V. tamén cativo, insignificante.* ♦ *Facer o ridículo:* risum movere; risu dignum esse; sui ridendi facultatem dare. *Quedar en ridículo:* aliis derisui esse; illudi. *Pór en ridículo:* *V. ridiculizar.* *Evitar o ridículo:* ridiculum fugere.

rifa. *s.f.* **1.** *Sorteo:* sortitio –onis; sortitus –us. **2.** *Papeleta que entra nun sorteo:* sors, sortis; sortitionis schedula. **3.** *Acción de rifar; de discutir:* V. **discusión.**

rifar. *v.tr.* **1.** *Sortear:* sortiri; sortes mittere. *v.intr.* **2.** *Discutir; berrar:* rixari. V. *tamén* **berrar, discutir.**

rifle. *s.m.* Ignifera ou ignivoma manuballista.

rigor. *s.m.* Severitas, acerbitas, asperitas, austeritas, crudelitas –atis; duritia –ae; durities –ei; (*do tempo*) rigor –oris; (*o rigor do inverno*) hiemis saevitia; frigoris inclementia, asperitas ou vis; (*do verán*) adulta aestas. ♦ *Actuar con rigor:* summo iure agere.

rigoroso –a. *adx.* **1.** *Estrito, rixido, severo:* rigidus, severus, austerus, durus, inhumanus –a –um; immitis –e. **2.** (*Clima, tempo, zona*) *de temperaturas extremas:* rigidus, algidus, durus –a –um; asper –era –erum; (*inverno*) acris hiems. **3.** *Realizado con perfección:* V. **exacto, perfecto.** **4.** (*fig.*) *Sen concesións ou excepcións:* exactus, strictus, accuratus –a –um.

ril. *s.m.* Anat. **1.** *Órgano que segrega a urina:* ren, renis. *pl.* **2.** Por ext., *rexión lumbar, cadrís:* renes –um; lumbus –i; lumbi –orum.

riilar. *v.tr.* **1.** *Facer rozar uns dentes cos outros:* V. **retrincar.** **2.** *Rillar:* V. **roer.**

rillar. *v.tr.* V. **roer.**

rilleira. *s.f.* V. **relleira.**

rima. *s.f.* Consonans desinentia; homoeoteleuton –i; verborum ou vocum similis exitus; versuum clausulae inter se consonantes; consonantia verba; (*versos en rima*) versus consonantes; versuum iidem ou similes exitus. V. *tamén* **asonante, consonante.**

rimar. *v.intr.* **1.** *Formar rima:* similiter desinere ou cadere; consonare; (*estas palabras riman*) haec verba consonant. **2.** *Compoñer en versos con rima:* versificari; versibus consonantibus aliquid scribere. *v.tr.* **3.** *Utilizar unha palabra para formar rima con outra:* consonantibus verbis uti. **4.** *Poñer en verso:* versus, carmina facere, factitare, scribere, fingere, contexere, pangere; poema, carmen condere, componere ou fundere; versibus mandare.

rímmel. *s.m.* Fuligo –inis.

rincha. *s.f.* Scomber –bri.

rinchar. *v.intr.* **1.** *Emitir a súa voz o cabalo:* hinnire; hinnitum edere; (*a miúdo*) hinnitare. *v.tr.* **2.** *Facer rozar uns dentes cos outros:* V. **retrincar.**

rincho. *s.m.* Hinnitus –us.

*rincón. *s.m.* V. **curruncho, recanto, recuncho.**

ring. *s.m.* Pugilatorius, palaesticus suggestus; athletarum tabulatum.

ringleira. *s.f.* V. **fila.**

rinoceronte. *s.m.* Rhinoceros –otis; (*de rinoceronte*) rhinoceroticus –a –um. ♦ (*fig.*) *Nariz de rinoceronte (espírito crítico):* rhinocerotica naris. *Ter olfacto de rinoceronte (espírito crítico, refinado):* nasum rhinocerotis habere; emunctae naris esse.

río. *s.m.* Amnis –is; fluvius –i; flumen –inis; (*rápido*) fluvius rapidus, praeceps, properans, violentus; (*lento*) fluvius lentus, placidus, torpens, piger; (*navegable*) navium patiens flumen; (*vadeable*) pervius amnis; (*o río Miño*) Minius flumen.

Río de Xaneiro. top. Flumen Ianuarii; (*os seus habitantes*) Flumenianuarienses –ium.

ripar. *v.tr.* **1.** *Quitar algo turrando:* rapere, abripere, subripere (surripere). **2.** *Quitar a semente ao liño:* linum excutere. **3.** (*fig.*) *Arrebatat; arrancar:* V. **arrancar.**

ripio. *s.m.* **1.** *Aparello para ripar o liño:* V. **ripo.** **2.** *Residuo do liño ou doutra cousa:* lini residuum, reliquum ou reliquiae; rudus –eris. **3.** (*fig.*) *Palabra superflua nun verso, palabra inútil:* rudus –eris; explementum –i; supervacaneum ou inane verbum; verbum implens versum; pleonasmus –i. ♦ *Non perder ripio:* ne syllabam quidem amittere; occasionem capere, percipere ou non omittere.

ripo. *s.m.* Lini pecten.

riqueza. *s.f.* Divitiae, copiae, fortunae –arum; opes, facultates –um; bona –orum; copia, opulentia, abundantia, pecunia, fortuna –ae; aurum –i; (*grande*) magna, grandis pecunia; lautum patrimonium; magnae, ingentes, amplae divitiae; summa copia; amplitudo opum; (*ter grandes riquezas*) divitiis abundare ou affluere; omnibus copiis circumfluere; (*buscalas*) divitiis studere; (*mal adquiridas*) male parta; male quaesitae opes. ♦ *As riquezas mal adquiridas malgástanse:* male parta male dilabuntur.

rir. *v.intr.* **1.** *Mover os músculos faciais en sinal de alegría:* ridere, arridere; risum edere; (*ás gargalladas*) cachinnare; in cachinnos effundi; cachinnum ou risum tollere; risu exsultare. *v.tr.* **2.** *Celebrar algo con risa:* (rem ou de re) ridere; (*un chiste*) facete dictum, iocum ridere. *v.pr.* **3.** *Facer burla de algo ou de alguén:* irridere, deridere; eludere, illudere; ludificare/-ari; aliquem ludibrio habere; (*rinse de min*) irrideor, derideor; ludificor; risui illis sum. ♦ *Facer rir:* risum concitare, movere, elicere. *Rir ás gargalladas:* V. arriba e **gargallada**. *Rir polo baixinho, para os seus adentros:* tacito ridere naso; secum, in stomacho, sensim ou submissim ridere. *Ríome das túas ameazas:* verbis non moveor tuis. *O home é un animal que ri:* homo est animal cachinnabile.

risa. *s.f.* Risus -us; risio, irrisio -onis; (*a gargalladas*) cachinnatio -onis; (*gargallada*) cachinnus -i. ♦ *Escachar, escarallarse de ou coa risa, partirse, morrer, rebentar de risa:* risu emori ou corruere; cachinno concuti; risu rumpi ou dissilire. V. tamén **escachar, gargallada**. *Reprimir a risa:* risum moderari, risum, continere ou compescere. *Morrer unha cousa de risa:* perire; obsolescere; aliquid ab omnibus negligi, derelictum ou destitutum esse. *Pois non hai cousa máis fóra de lugar ca unha risa inoportuna:* nam risu ineptiores inepiores nulla est.

risada. *s.f.* Cachinnus -i; cachinnatio -onis; soluti risus.

riscar. *v.tr.* **1.** *Facer riscos:* linere, delinere. V. tamén **raiar**¹. **2.** *Borrar:* V. este verbo.

risco¹. *Debuxo, marca, suco pouco profundo:* ductus -us; (*da pluma*) calami tractus. V. tamén **línea, raia**.

risco². *Perigo:* V. esta palabra.

riseiro -a. *adx.* Ad risum proclivis ou pronus; hilaris -e; hilarus, cachinnosus -a -um; (*a gargalladas*) cachinno -onis.

riso. *s.m.* V. **risa**.

risoño -a. *adx.* V. **riseiro**.

ríspeito -a. *adx.* V. **arisco, brusco, intratable**.

rítmica. *s.f.* V. **rítmico**.

rítmico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao ritmo ou que o ten:* rhythmicus, numerosus, modulatus -a -um; (*prosa rítmica*) prosa numerosa; apta et numerosa oratio; (*cadencia rítmica*) verborum ad numerum conclusio. *s.f.* **2.** *Estudo do ritmo*

na lingua literaria: rhythmica -ae; numerorum moderatio; numerorum modorumque ratio.

ritmo. *s.m.* **1.** *Lit. Disposición harmónica de acentos, pausas, etc., nun verso ou poema:* rhythmus, numerus -i; verborum numerus; rhythmicus cursus. **2.** *Mús. Disposición regular de sons:* numerus modusque. **3.** *Frecuencia con que se repite algo:* intervallum -i. **4.** *Rapidez con que se realiza algo:* gradus -us; (*a ritmo crecente*) citatiore gradu.

rito. *s.m.* **1.** *Conxunto de normas que rexen o culto:* ritus -us; caerimoniae -arum; sacrorum ritus. **2.** *Acto relixioso que se realiza segundo normas establecidas:* sacer ritus; sacra -orum. **3.** (fig.) *Acto non relixioso que se realiza segundo costume case sagrado:* ritus -us; mos, moris; consuetudo -inis.

ritual. *adx.* **1.** *Relativo ao rito:* ritualis, sollemnis -e; iuxta ou secundum ritum (factus). **2.** (fig.) *Conforme ao costume ou ao uso:* ex consuetudine ou ex more. *s.m.* **3.** *Conxunto de normas que regulan o culto:* V. **rito**. **4.** (fig.) *Conxunto de normas que regulan unha cerimonia non relixiosa:* caerimoniae -arum. V. tamén **cerimonial**. **4.** *Libro que contén estas normas:* rituale -is; liber ritualis; liber sacrorum.

rival. *adx.* e s. Rivalis -is; par, paris; aemulus/-a; aemulator/-trix. V. tamén **antagonista, adversario, competidor, oponente**.

rivalidade. *s.f.* Rivalitas -atis; aemulatio, contentio, obtrectatio -onis; aemulatus -us.

rivalizar. *v.intr.* **1.** *Opoñerse dúas ou máis persoas entre si:* aemulari; contendere; certare; alicuius rei certamen habere ou edere. **2.** *Ter persoas ou cousas unha calidade en alto grao:* V. **competir**. ♦ *Quédanos rivalizar entre nós en mutuas atencións:* reliquum est ut officiis certemus inter nos.

rixidez. *s.f.* Rigor -oris; rigiditas -atis; (*do pescozo*) cervicis rigor.

ríxido -a. *adx.* **1.** *Moi difícil de dobrar, deformar, mover:* durus, rigidus -a -um; rigens -entis; inflexibilis -e. V. tamén **duro, inflexible, irto**. **2.** (fig.) *Que obra ou xulga sen separarse dos seus principios, ideas, etc.:* severus, austerus, rigidus, inhumanus -a -um; asper -era -erum; inflexibilis -e; tenax, pertinax -acis; (*rixido nos seus designios*) tenax propositi; (*en manter os seus forros*) tenax sui iuris. **3.** (fig.) *Que non admite variacións:* inflexibilis -e; strictus, rigidus -a -um.

rixo. *s.m.* Vigor –oris; nervus –i; robur –oris; vis, vis; firmitas –atis; fortitudo, firmitudo –inis; vitalis vigor; animi firmitas. ♦ *Ter rixo:* valere; vigerere. *Non ter rixo:* sui compotem non esse.

rixón. *s.m.* V. **roxón**.

rizar. *v.tr.* e *pr.* V. **encrechar(se)**, **encrepar(se)**.

♦ *Rizar o rizo:* V. **complicar**, **dificultar**.

rizo. *s.m.* **1.** *Espiral ou anel que forma o cabelo:* cirrus, cincinnus –i; (*pequeno*) cincinnulus –i; (*que ten rizos*) cincinnatus –a –um. *adx.* **2.** *Que forma ou ten aneis ou espirais:* crispus, crispatus, cirratus, hirtus, horridus, hispidus, bostrychus –a –um; dumalis –e.

rizón. *s.m.* Harpago –onis; uncus –i.

robaliza. *s.f.* Cephalus –i.

robalo. *s.f.* Cephalus mas.

robot. *s.m.* **1.** *Aparello que substitúe ao home en algún traballo:* semihomo machinalis; robotum –i; cerebrum electronicum. **2.** (*fig.*) *Autómata:* V. esta palabra.

robustecer. *v.tr.* (*prop. e fig.*) **1.** *Tornar robusto ou máis robusto:* roborare, corroborare; robur adde-re; robustum facere; firmare; novis argumentis confirmare. *v.pr.* **2.** *Tornarse robusto ou máis robusto:* corroborari; se corroborare; robustum fieri; confirmari; invalescere; vires sumere *ou* acquirere. V. *tamén* **fortalecer(se)**.

robusto –a. *adx.* V. **forte**, **recio**, **rexo**.

roca¹. *s.f.* *Instrumento usado para fiar:* colus –i/–us. ♦ *En cada terra o seu uso, en cada roca o seu fuso:* quot regiones tot mores; cum Romae fueritis, Romano vivite more.

roca² *ou* **rocha.** *s.f.* *Pedra, pena, penedo, con*¹, *farallón:* V. estas palabras.

rochedo. *s.m.* Praeruptus, saxosus, scopulosus locus.

rocho¹. *s.m.* *Lugar onde se gardan trastes:* posticulum –i.

rocho². *s.m.* *Corrosco da codia do pan:* extremum panis frustulum. V. *tamén* **cornecho**.

***rocío.** *s.m.* V. **resío**.

rococó. *adx.* **1.** *Relativo ao estilo que leva este nome:* nimis exquisitus variusque. *s.m.* **2.** *Estilo xurdido en Francia no século XVIII:* nimis exquisitum variumque genus.

roda. *s.f.* **1.** *Peza circular que pode xirar arredor dun eixe:* rota, orbita –ae; orbis –is; (*pequena*) rotula, rotella –ae; orbiculus –i; (*dentada*) dentatum tympanum; (*do oleiro*) caelum figuli; (*do afiador*) caelum acuminatoris. **2.** *Porción circular de carne, peixe ou froita:* rotundum segmentum; minutal –alis; offa, rotula –ae; orbiculus –i. **3.** *Grupo de persoas:* circulus –i; corona –ae. ♦ *Peixe roda ou roda de mar:* mola mola.

rodaballo. *s.m.* Rhombus –i; passer marinus.

rodapé. *s.m.* Parietis fimbria; crepido –inis; basis –is.

rodar. *v.intr.* **1.** *Dar voltas arredor dun eixe:* rotari, circumrotari; versari; volutari, volvi; se torquere; se convertere. **2.** *Caer dando voltas:* volutari; (*rodou polas escaleiras*) scalis delapsus, prolapsus *ou* devolutus est. **3.** *Circular, ir e vir:* errare; peragrar; circumire; concursare; circumagi; huc illuc ferri. *v.tr.* **4.** *Filmar unha película:* imaginem *ou* imagines imprimere; taeniolam imprimere *ou* deducere. **5.** *Cortar en rodas:* V. **torar**. ♦ *A terra roda arredor do seu eixe con grandísima velocidade:* terra circum axem se summa celeritate convertit et torquet. *Unha pedra roda pola forza da inercia:* saxum mole sua ruit.

rodaxe. *s.f.* **1.** *Acción de rodar un filme:* pelliculae, taeniolae, imaginum collectio *ou* impressio. **2.** *Mec. Período inicial do funcionamento dun motor:* machinamenti corrosio. **3.** *Por ext., período de probas:* experimentum temporarium.

rodear. *v.tr.* V. **arrodear**.

rodeira. *s.f.* **1.** *Carril, relleira:* rotae vestigium; orbita –ae. **2.** *Camiño estreito:* semita –ae.

rodela. *s.f.* Cesticillus –i. V. *tamén* **mulida**, **mulido**.

rodeo. *s.m.* V. **arrodeo**.

rodicio. *s.m.* Moletrinae trochlea.

***rodilla**, ***rodilleira.** *s.f.* V. **xeonllo**, **xeonlleira**.

rodo¹. *s.m.* **1.** *Utensilio para xuntar as brasas, a cinsa, o gran, etc.:* rastrum semicirculatum. **2.** *Apeiro de labranza para cavar:* ligo –onis; sarculum –i.

rodo². *Bordo inferior dunha peza de roupa:* limbus –i; margo –inis.

rododendro. *s.m.* Rhododendron *ou* rhododendros –i; rhododaphne –es.

roedor –ora. *adx.* **1.** *Que roe, que come roendo:* rosor –oris; rodens –entis. *s.m.pl.* **2.** *Zool. Orde destes mamíferos:* rosores –um.

roer. *v.tr.* **1.** *Cortar cos dentes:* rodere, erodere, corrodere, obrodere, praerodere, arrodere; exedere (exesse); (*as uñas*) ungues rodere ou dentibus corrumpere; (*o seu freo o cabalo*) frenum mandere. **2.** (fig.) *Atormentar, molestar interiormente:* edere, exedere; consumere; cruciare, excruciare; (*róeme a tristeza*) meus me maeror lacerat; angor animo; interius aegritudine afficio; (*esta dor róeme, esta preocupación desacóugame*) hic dolor me frangit, haec cura sollicitat. ♦ *Hai que roelo:* necessario ferendus est. *Ser duro de roer:* severum, durum, rigidum, inflexibile esse.

roga. *s.f.* Operarii mutuo obstructi.

rogar. *v.tr.* **1.** *Pregar:* V. este verbo. **2.** *Implorar, pregar:* V. estes verbos. **3.** *Ofrecer algo que se quere dar, prestar ou vender:* offerre; praebere; proponere; exhibere. *v.intr.* **4.** *Pregar, orar:* V. estes verbos. *v.pr.* **5.** *Ofrecerse para prestar unha axuda:* se ultro offerre; auxilium, adiuventum offerre.

rogativa. *s.f.* Supplicatio, deprecatio, obsecratio, obtestatio, efflagitatio –onis; (*pl.*) publicae preces; rogationes –um.

rogo. *s.m.* Rogatio, supplicatio, precatio –onis.

roibén. *s.f.* V. **rubién.**

roibo –a. *adx.* V. **rubio.**

rol. *s.m.* **1.** *Libro, documentos do capitán ou patrón dunha embarcación:* navigii libellus ou tabulae. **2.** *Lista da tripulación dunha embarcación, dos traballadores dunha empresa, etc.:* nomina –um; index –icis; catalogus, elenchus, syllabus –i. **3.** *Papel que se desempeña nunha obra:* partes –ium; persona –ae. **4.** *Por ext., función do posto que alguén desempeña na sociedade:* munus –eris; officium –i.

rola. *s.f.* V. **rula.**

rolada. *s.f.* V. **camada, niñada.**

rolar. *v.tr.* e *intr.* V. **arrolar** ².

rolda. *s.f.* **1.** *Percorrido para vixiar un lugar e ver se todo está en orde:* lustratio, circuitio –onis; (*persoas que fan a rolda*) vigiles, circitores, excubitores –um; (*facer a rolda*) circumire. **2.** *Percorrido nocturno de mozos:* iuvenum turba (noctu festive oppidum lustrantes). **3.** *Orde sucesiva dos membros dun grupo para utilizar ou facer algo:* vices

–ium. **4.** *Quenda:* V. esta palabra. **5.** *A Santa Compañá:* V. **compañá.**

roldana. *s.f.* V. **polea.**

roldar. *v.tr.* **1.** *Facer unha rolda:* urbem lustrare, circuire; vigiliis obire; excubias agere. **2.** *Ir un mozo preto dun lugar onde vive unha moza para vela, falarlle, etc.:* amasiae vias, domum, fores perlustrare ou circuire. V. *tamén* **cortexar.** **3.** *Aquendar, arrolar, atenzar, aveceirar:* V. **aquendar.** *v.pr.* **4.** *Alternarse varias persoas para facer, usar ou recibir algo:* V. **aquendarse.**

rolete. *s.m.* Scutula, phalanga –ae; rotulus –i; (*de madeira*) cylindrus ligneus.

rolla. *s.f.* **1.** *Tapón:* obturamentum, obturaculum, operculum –i; (*de cortiza*) cortex –icis. **2.** *Mulida, mulido, rodela:* V. **mulida, mulido.** **3.** *Trapo para limpar:* V. **baeta, mulido.** **4.** *Cada unha das tetas da porca:* mamma –ae; (*as porcas de boa raza teñen doce rollas*) sues generosae duodenas mammas habent.

rolo ¹. *s.m.* **1.** *Papel, tea, etc., enrolado:* volumen –inis; (*para enrolar unha corda*) epitonium –i. **2.** *Cilindro arredor do que se enrola algo:* cylindrus –i; (*para enrolar un escrito*) scapus –i. **3.** *Rolete:* V. esta palabra. **4.** *Acción de dar voltas sobre si mesmo:* volutatio –onis; volutatus –us. ♦ *A rolos:* volutim. *Andar a rolos (andar mal, estar na ruína):* pessum ire.

rolo ². *s.m.* *Barrelo:* V. esta palabra.

Roma. *top.* Roma –ae; Urbs Roma; Urbs, Urbis.

romana. *s.f.* Libra, statera, campana, romana –ae.

romance. *adx.* **1.** *Que deriva do latín (lingua):* Romanicus –a –um. *s.f.* **2.** *Composición poética:* poetica compositio Hispanica (alternis versibus assona); historica itemque fabulosa narratio. *s.m.* **3.** *Lingua derivada do latín:* lingua Romanica; romancium, romanicum –i; (*en romance*) romanice. **4.** (fig.) *Amorío, aventura, flirt:* V. estas palabras.

romanés –esa. *adx.* e *s.* Dacoromanus –a –um. Dacoromani –orum.

Romanía. *top.* Dacoromania –ae; Romania, Dacia –ae.

románico –a. *adx.* **1.** *Relativo ao arte así chamado:* Romanicus –a –um. **2.** *Que deriva do latín (lingua):* V. **romance.** *s.m.* **3.** *Estilo artístico dos séculos XI-XIII:* Romanica ars; genus Romanicum.

romanista. s. Rerum Romanarum ou linguarum Romanicarum studiosus/-a; (*especialista en dereito romano*) iuris Romani peritus/-a.

romano -a. *adx.* Romanus -a -um. Romani -orum; (*na antiga Roma*) Quirites -um/-ium. ♦ *Número romano:* V. **número.**

Romanticismo. s.m. Romanticismus -i; Romanticorum schola ou doctrina; Romantica aetas.

romántico -a. *adx.* **1.** *Relativo ao Romanticismo, partidario del:* Romanticus -a -um; Romanticismi assecla ou sectoror/-trix. **2.** *Sentimental, idealista:* romanticus -a -um; idealista -ae; somnians -antis.

romaría ou **romaxe.** s.f. **1.** *Peregrinación:* V. esta palabra. **2.** *Festa popular nun santuario:* peregrinatio festiva in loca sancta. **3.** (fig.) *Afluencia de xente a un lugar:* concursus -us; magna hominum frequentia; celebritas -atis.

rombo. s.m. *Xeom.* Rhombus -i.

romboide. s.m. *Xeom.* Rhomboides -is.

romeiro -a. s. V. **peregrino.**

romeo. s.m. *Bot.* Ros, roris; ros marinus, rosmarinus ou rosmarinum -i (*xen. roris marini*); ros maris; aposplenos -i; libanotis -idis.

romo -a. *adx.* **1.** *Sen punta:* simus, simulus, obtusus -a -um. **2.** (fig.) *Obtuso, torpe:* V. **obtuso.**

rompedura. s.f. (pop.) V. **creba, fractura, rottura.**

rompente. s.m. **1.** *Escollo onde rompen as ondas:* scopulus -i; syrtis -is/-idos; brevia -ium. **2.** *Abrente, alba:* V. estas palabras.

***rompeolas.** s.m. V. **dique.**

romper. v.tr. **1.** *Crebar; partir; rachar:* V. estes verbos. **2.** *Facer que cese un estado, un proceso, unha relación:* rumpere; scindere; (*unha amizade*) necessitudinem scindere; amicitiam dissociare, di(s)rumpere, divellere, dissuere; ab amicitia discedere; (*con alguén*) ab aliquo se abalienare; veterem cum aliquo coniunctionem dirimere; (*a tregua, un tratado*) indutias, foedus violare; (*o xexún*) ieiunium solvere; (*un compromiso*) pacto non stare; fidem prodere. **3.** *Separar ou dividir a continuidade de algo:* interrumpere; interscindere; (*o fio do discurso*) sermonem intercipere; sermonis verba imperfecta relinquere; (*o sono*) somnos interrompere ou frangere. **4.** *Preparar un terreo para cultivo polo primeira vez:* incul-

tum agrum arare; aratro terram proscindere. v.intr. **5.** *Crebar; escachar; partir:* V. estes verbos.

6. *Abrirse paso por un lugar obstruído:* viam aperire, rumpere, scindere, conscindere. **7.** *Desfacerse as ondas:* undas, fluctus rumpi, dirumpi.

8. *Cesar unha relación, un estado, un proceso:* necessitudinem, coniunctionem dissolvi ou dirimi; pactum, foedus violari ou elidi. ♦ *Romper o día:* V. **albear, alborexar;** (*ao romper o día*) albente caelo. *Romper a + inf:* tradúcese polo verbo en infinitivo no tempo en que está romper, por un verbo incoativo ou acompañado dun adverbio. *Romper a ferver:* effervescere; (*rompeu a correr velozmente pola chaira*) per campum fugere levi cursu coepit; (*romper a falar*) ordiri; ad dicendum aggredi; (*rompeu a rir*) risum repente edidit; (*rompeu a chorar inesperadamente*) praeter spem collacrimavit ou ingemuit; (*o río empezou a romper pola seara*) per medias segetes se flumen effudit. *Romperse en van a cabeza:* frustra defatigari. *Esta dor rómpe-me a cabeza:* hic me dolor frangit.

ron. s.m. Rhomium -i; sicera nautica.

roncar. v.intr. **1.** *Respirar ruidosamente durante o sono:* stertere; naribus stridere; raucare; ronflare; r(h)onchare. **2.** *Facer un ruído certos animais:* r(h)onchare; (*o cervo*) clocitare; (*o gamo en celo*) damam ronos edere. V. tamén **berrar, gruñir.** (*Persoa que ronca:* r(h)onchisonus -a -um.

roncha. s.f. Vibex -icis; stigma -atis; vesica -ae.

ronco. s.m. V. **bicho, verme.**

***ronco** -a. *adx.* V. **rouco.**

roncón. s.m. (Tibiae utricularis) rauca fistula.

ronda. s.f. V. **rolda.**

rondar. v.tr. e pr. V. **roldar.**

***ronqueira.** s.f. V. **afonía.**

ronquido. s.m. Ronchus -i; roncatio -onis; proflatus -us; (*rouquén*) raucedo -inis; raucitas -atis.

ronsel. s.m. **1.** *Rastro que queda na auga cando algo esvara sobre ela:* sulcus -i; navis vestigium.

2. Por ext., *rastro que deixa un corpo que se move:* V. **pegada, pista, rastro.**

roña. s.f. V. **coitra.**

roñar. v.intr. **1.** *Emitir a súa voz o porco e outros animais:* V. **berrar, gruñir, roncar.** **2.** *Manifestar descontento con sons ou palabras polo baixo:* V. **fungar, gruñir.**

roñón -ona. *adx.* e *s.* **V. fungón.**

rosa. *s.f.* **1.** *Flor da roseira:* rosa -ae; rosae ou roseus flos; (*terreo plantado de rosas*) rosarium -i; rosetum -i; (*vendedor/-a de rosas*) rosarius/-a. **2.** Por ext., *calquera flor:* V. **caravel, flor. 3.** (*fig.*) *Mancha na pel:* macula, gutta, nota -ae; naevus -i; lentigo -inis. *adx.* **4.** *Da cor desta flor:* roseus, rosaceus, rosulentus -a -um; rosans -antis; (*de rosa, relativo a ela*) rosalis -e; rosarius, rhodinus -a -um; (*preparado, adornado con rosas*) rosatus, roseus -a -um. **5.** *A cor rosa:* roseus color. ♦ *Rosa dos ventos:* ventorum descriptio. *Non hai rosas sen espiñas:* ubi uber, ibi tuber; ubi amor, ibi dolor.

rosáceo -a. *adx.* Roseus, rosaceus, rosatus, rosulentus -a -um; rosalis -e.

rosada. *s.f.* V. **orballo, resío.**

rosado -a. *adx.* V. **rosáceo.**

rosario. *s.m.* **1.** *Catol. Rezo que conmemora misterios da vida de Cristo e da Virxe:* rosarium -i; Mariale rosarium; Marialis corona. **2.** *Reste de doas para facer este rezo:* precatoria ou precaria corona ou corolla; rosarium -i. **3.** *Serie longa de cousas:* series -ei; acervus, cumulus -i; magna copia.

rosca. *s.f.* **1.** *Pan ou doce redondo:* crustum, crustulum -i; panis ou crustuli corona; spirale libum. **2.** *Fenda en espiral dun parafuso ou similar:* spirra -ae; volumen -inis; orbis -is; cochlea -ae. ♦ *Pasarse de rosca:* rationem, modum excedere. *Estar pasado de rosca:* delirare; desipere; insanire; insanum esse.

roscón. *s.m.* Orbiculata flava placenta.

roseira. *s.f.* Rosetum -i; rosarium -i.

rosetón. *s.m.* Rotunda ou rhodoides fenestra.

rosmar. *v.intr.* V. **fungar, gruñir.**

rosmón -ona. *adx.* e *s.* **V. fungón.**

rosquilla. *s.f.* ou **rosquillo.** *s.m.* Parvum crustulum; circulus -i.

rostro. *s.m.* V. **cara.**

rota. *s.f.* Nivalis semita, via ou trames; (via rupta).

Rota. *s.f.* Sacra Romana Rota.

rotación. *s.f.* **1.** *Acción de rodar, de dar voltas arredor dun eixe:* rotatio, conversio, replicatio -onis; turbo -inis; circumactus -us; (*continua do mun-*

do) irrequietus mundi circuitus. **2.** *Sucesión de cousas a intervalos:* vicissitudo -inis.

rotacismo. *s.m.* Fon. Rhotacismos ou rhotacismus -i.

rotar. *v.intr.* Rotare. V. **tamén alternarse, aquen-darse.**

rotativo -a. *adx.* **1.** *Que ten movemento circular ou que responde a unha rotación:* rotaticus -a -um; volubilis -e. *s.f.* **2.** *Máquina de imprimir:* rotabile typographeum; rotabile prelum; machina typographica.

roto -a. *part.* e *adx.* **1.** *Roto:* ruptus, diruptus, fractus, scissus, discissus, minutus, comminutus, dstrictus, divisus, tritus, laesus -a -um; (*a amizade*) extincta amicitia; (*roto polo cansazo*) defatigatione resolutus. *adx.* **2.** *Farrapento:* pannosus -a -um; centonibus male tectus; discissis vestibus indutus. *s.m.* **3.** *Rotura nunha tea, papel ou outro material:* V. **rotura.**

rotonda. *s.f.* **1.** *Construción de planta circular:* tholus -i; rotunda aedes. **2.** *Praza, terraza, espazo redondo para facilitar o tráfico:* area orbiculata.

rotor. *s.m.* Machina rotalis; machinamentum rotale.

rótula. *s.f.* Anat. Rotula, patella -ae.

rotulador. *s.m.* Graphium atramento imbutum.

rotular. *v.tr.* Inscribere, praescribere; nomen, titulum, pittacium inscribere ou praescribere; titulo notare; (*os libros*) titulum, pittacium unicuique libro apponere ou addere; (*as botellas na adega*) (in vinaria cella) lagoenis pittacia apponere.

rótulo. *s.m.* Chartula -ae; pittacium -i; titulus -i; inscriptio -onis; (*publicitario*) clamosa tabella; publica ou laudativa inscriptio.

rotundo -a. *adx.* Absolutus, plenus, magnus, clarus -a -um.

rotura. *s.f.* **1.** *Creba, fractura:* V. estas palabras. **2.** *Ruptura, cese:* abruptio, fractio, cessatio -onis; fractura -ae; (*dun tratado*) violatio -onis; (*dunha amizade*) abruptio, disiunctio, distractio -onis; discidium -i.

roubar. *v.tr.* **1.** *Subtraer:* furari; praedari, depraedari; spoliare; pilare, expilare; rapere, abripere, eripere, surripere; auferre; subtrahere, detrahere; tollere; intercipere; furtum facere; (furto) subducere; (*para vivir*) raptio vivere; (*con violencia*)

(vi) extorquere; eripere; (*a man armada, nos camiños*) latrocinari; grassari; vias latrocinii infestas habere; (*gando*) depeculari; pecus abigere; (*diñeiro do erario*) pecuniam ex aerario egerere; (*piratear*) praedari maria. **2.** *Apropriarse de algo que en xustiza lle corresponde a alguén:* spoliare, despoliare; compilare; de *ou* ex bonis alicuius praedari; (*roubáronme a capa*) expalliatum sum. **3.** *Raptar, secuestrar:* rapere. V. **tamén raptar**. **4.** (fig.) *Sacar beneficios á custa do que lle corresponde a outro:* V. **defraudar, estafar**. **5.** (fig.) *Quitar a unha cousa algo que lle corresponde:* rapere; (*o medo rouba o sono*) pavor somnum rapit.

roubo. *s.m.* Furtum -i; raptus -us; praedatio, expilatio, spoliatio -onis; rapina -ae; (*a man armada*) grassatio -onis; grassatura -ae; latrocinium -i; (*de diñeiro público*) peculatus -us; (*vivir do roubo*) raptio vivere. V. **tamén estafa, ladroízo.**

rouco -a. *adx.* **1.** *Áspero e pouco claro:* raucus, raucisonus -a -um; asper -era -erum; insuavis, gravis -e. **2.** *Afectado de rouquén:* raucus, ravus -a -um; (*algo rouco*) subraucus, raucidulus, ravulus -a -um; (*pórise ou estar rouco*) raucire, raucari, raucescere; raucum fieri; raucitate affici ou laborare.

roufeño -a. *adx.* V. **rouco.**

roupa. *s.f.* Lintea -orum; linteamina -um; vestimentum, indumentum -i; vestis -is; vestiarium -i; vestitus -us; tegmen -inis; corporis tegumenta; (*de cama*) stragula -ae; stragulum, cadurcum -i; (*de abrigo*) aprica vestis; (*branca*) lintea domestica; (*interior*) vestes interulae ou personales; tunica interior; interula, subucula -ae. ♦ *Roupa feita:* vestes promercales. *Pór a roupa ao sol:* lintea solis vapore apricare. *Pasar o ferro á roupa:* rugata lintea complanare. V. **tamén ferro** de pasar. *Non tocarlle a un o pelo da roupa:* ne leviter quempiam tangere ou offendere; ne leviter quidem alicui nocere. (pop.) *Gardar a roupa:* sibi (a periculis) cavere.

roupaxe. *s.f.* Ornatus, cultus -us; delicatior cultus.

roupeiro. *s.m.* Vestiarium -i. V. **tamén armario.**

rouquén. *s.f.* V. **afonía.**

rousar. *v.intr.* Currum circum axem convertere.

rousiñol. *s.m.* V. **reiseñor.**

roxar. *v.tr.* **1.** *Pór algo a altas temperaturas:* rufum reddere; rubeo colore tingere. V. **tamén cal-**

dear. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Tornarse roxo por efecto da calor:* rubere, erubescere; ruborem concipere.

roxelo. *s.m.* V. **año, cordeiro.**

roxo -a. *adx.* **1.** *Da cor do ouro, amarelo:* V. **amarelo**. **2.** *De cor entre o castaño e o amarelo, rubio:* fulvus, rubeus, puniceus, russeus, russus, russeolus, subrubicundus -a -um.

roxón. *s.m.* **1.** *Residuo das distintas partes con graxa do porco:* crusta pinguedinis torrida; pinguedinis torridae residuum. **2.** *Torresmo:* lardi segmentum (tostum ou frixum); caro porcina subusta.

roza. *s.f.* **1.** *Acción de rozar:* expurgatio, mundatio -onis; (*limpeza das malas herbas*) runcatio -onis. **2.** *Monte que se cava ou ao que se se lle queima a broza para cultivo:* V. **estivada.**

rozadura. *s.f.* **1.** *Roza:* V. esta palabra. **2.** *Sinal que queda ao rozar con algo:* perfrictio -onis; vibex -icis; fricationis nota; (*pl.*) desquamata -orum; (*dun zapato*) attritus calceamentorum.

rozamento. *s.m.* **1.** *Fricción, rozadura:* frictio, fricatio -onis; frictura -ae; fricamentum -i. **2.** (fig.) *Trato entre persoas:* consuetudo -inis; familiaritas -atis. **3.** (fig.) *Enfrontamento pouco grave:* discordia -ae; dissensio, contentio -onis; discidium -i.

rozar. *v.tr.* **1.** *Cortar mato ou toxo, limpar monte:* mundare; expurgare; falce noxiis herbis liberare; ligni et frondium caedem facere. **2.** *Rascar un pouco unha superficie:* fricare. **3.** *Tocar lixeiramente unha cousa a outra:* libare; fricare, defricare; leviter tangere; praestringere; (*pasar rozando a beira do río*) praestringere supercilia fluminis; (*apenas roza a area co seu rápido paso*) summam celeri pede libat arenam. *v.pr.* **4.** (fig.) *Relacionarse persoas entre si:* commercium, usum, consuetudinem cum aliquo habere; inter aliquos (veterem) usum intercedere. V. **tamén relacionarse**. ♦ *Pasar rozando:* radere; leviter tangere; (*voando*) prope terram volare.

rúa. *s.f.* **1.** *Camiño dentro dunha poboación:* via -ae; via publica. **2.** *Camiño nun xardín, bosque, etc.:* via, semita -ae; callis -is. **3.** *Exterior, intemperie:* V. **intemperie**. ♦ *Rúa cega, sen saída:* fundula -ae. *Durmir na rúa:* sub diu (divo), ad caeli intemperiem dormire. *En plena rúa:* in propatulo. *Estar na rúa:* egentissimum esse; victu carere. *Muller da rúa:* V. **prostituta.**

ruada. *s.f.* **1.** *Algueirada, festa:* V. estas palabras. **2.** *Rolda:* V. esta palabra.

ruar. *v.intr.* Vias ambulare, percurrere; se oblectare; se recreare; iocari; ludere; lascivire.

rubéola. *s.f. Med.* Boa, bova –ae.

rubí. *s.m.* Carbunculus –i; rubinum ou rubinus –i.

rubideira. *s.f.* **1.** *Paxaro que agatuña polas árbores para buscar comida:* certhia brachydactyla. **2.** *Herba que medra agatuñándose por outras plantas:* V. **correola.**

rubién. *s.f.* **1.** *Luz do atardecer:* vespertinum crepusculum. **2.** *Nubes iluminadas polo sol:* nubium rubeus color.

rubio –a. *adx.* **1.** *De cor vermella ou encarnada:* ruber –bra –brum; rubens –entis; rubeus, rufus, rubidus, rubicundus, sanguineus, flavus, rutilus –a –um; (*algo rubio*) subrubicundus, rubellus, subflavus –a –um; subruber –bra –brum. **2.** *De cor entre o castaño e o amarelo:* V. **roxo.** ♦ *Poñerse rubio:* rubere, rubescere, irrubescere, erubescere; (*por pudor*) ora rubore suffundi; (*voute poñer rubio coma un tomate*) in ruborem te totum dabo.

rubir. *v.intr.* **1.** *Subir un animal por unha parede, unha árbore, etc.:* V. **aganchar.** **2.** *Subir valéndose das mans e das pernas:* V. **agatuñar.** **3.** *Por ext., medrar unha planta apoiándose nun pau, parede, etc.:* V. **agatuñar.**

rublo. *s.m.* Nummus Russiacus ou Russicus; rublus –i.

rubor. *s.m.* V. **pudor.**

ruborizar. *v.tr.* **1.** *Facer que unha persoa se poña colorada:* rubicare ou rubricare. V. **tamén avergonzar.** *v.pr.* **2.** *Pórse rubio:* rubere, rubescere, erubescere, irrubescere; ora pudore suffundi.

rúbrica. *s.f.* Subscriptionis ductus; rubrica –ae.

rubricar. *v.tr.* Subscribere; chirographo signare.

ruda. *s.f.* Ruta, rutula –ae. ♦ *Máis coñecido cá ruda:* notissimus –a –um.

rudeza. *s.f.* Ruditas –atis; hebetudo –inis; ingenii tarditas; inhumanitas, duritas, asperitas –atis; rigor –oris; naturae acerbitas; inclementia –ae; (*tratar con rudeza*) aspere tractare ou accipere.

rudimentario –a. *adx.* **1.** *Que se limita a algunha noción básica:* rudimentarius, rudimenticius –a –um. V. **tamén básico.** **2.** *Que non alcanzou un grao elevado de desenvolvemento:* primus, pri-

migenius, primigenus –a –um. **3.** *Biol. Que non é funcional por non estar ben desenvolvido:* rudis –e; inchoatus –a –um.

rudimento. *s.m.* **1.** *Biol. Forma ou resto atrofiado dun órgano:* nota –ae; inchoamenta –orum; (*agás a muller, os outros animais só teñen rudimentos de mamas*) cetera animantia mammae notas tantum habent. **2.** *Principios elementais dunha arte, ciencia, etc.:* rudimenta, elementa –orum; (*dunha ciencia ou arte*) rudimenta ou elementa scientiarum; artium primordia; prima documenta ou initia; studiorum elementa. V. **tamén elemento.**

rudo –a. *adx.* V. **basto, bocalán.**

rueiro. *s.m.* V. **quinteiro.**

rufo –a. *adx.* V. **farruco, rexo.**

rugby. *s.m. Dep.* Harpastum –i; harpasti, ovati follis ou ovatae pilae ludus ou lusus; harpastiludium –i; sphaeromachia –ae; (*xogador*) ovatae pilae lusor.

rugoso –a. *adx.* Rugosus, ruginosus, rugatus –a –um; scaber –bra –brum; asper –era –erum.

ruído. *s.m.* Strepitus –us; rumor, stridor, fragor –oris; sonus –i; sonitus, fremitus –us; murmur –uris; (*do mar*) maris fremitus ou murmur; (*das armas*) armorum fremitus, crepitus, sonitus ou fragor; (*dunha porta*) stridor –oris; crepitus –us; (*de pasos*) bombus pedum. ♦ *Facer, meter ruído:* strepere; sonare; crepare, increpare, concrepare; sonitum edere, reddere ou praebere; (fig.) sonum, famam, admirationem excitare ou movere. *Máis ruído ca noces:* fama maior rebus. *Será máis o ruído cás noces:* parturient montes, nascetur ridiculus mus. *Sen ruído:* silentio, per silentium; tacite, placide; sine tumultu.

ruidoso –a. *adx.* Stridens, fremens, strepens –entis; sonans –antis; clamosus, clamorosus, tumultuosus –a –um; (fig.) mirus, famosus –a –um.

ruín. *adx.* **1.** *Canalla, miserable:* V. estas palabras. **2.** *Cativo, mesquiño:* V. estas palabras. **3.** *De pouco mérito, indesexable, malo:* vilis, despicabilis –e; contemptus –a –um. V. **tamén indesexable, malo.** ♦ *Ruín como a a fame:* pessimus –a –um.

ruína. *s.f.* **1.** *Acto ou efecto de arruinar ou arruinarse:* ruina –ae; labes –is; ruinosus casus. **2.** *Resto dunha construción:* ruinae, parietinae –arum; rudera –um; vestigium –i; diruti aedificii

reliquiae. **3.** *Situación de grave perda económica:* ruina –ae; perditae res; rei familiaris naufragium; exitium –i; eversio –onis; pernicies –ei; clades, pestis –is; (*a ruína do Estado*) occasus interitusque reipublicae; (*causar a propia ruína*) omnes fortunas effundere; rem familiarem dissipare; rei familiaris iacturam facere. **4.** *Causa desa perda ou dunha decadencia grave:* pernicies –ei; pestis –is; exitium –i. ♦ *Ameazar ruína:* labare; ruinas ou rimas agere; (*o mundo ameaza ruína*) orbis ruinas agitat. *En ruínas:* ruinosus, caducus, casurus –a –um; ruens, labens –entis; labans –antis; in ruinam pronus. *Apuntalar unha casa en ruínas:* labentem domum fulcire. *Estar feito, ser unha ruína.* **1.** *Estar mal física ou moralmente:* graviter ou periculose aegrotare; gravi morbo afflicti; corruptum, perditum esse; (*polos vicios*) vitiis perditum esse; (*polas débedas*) aere alieno laborare, opprimi ou perditum esse. **2.** *Estar (algo) moi deteriorado:* pessum, praiceps ire; corruptum, colapsus, dirutum esse. *Estar na ruína:* in extrema fortuna esse.

ruindade. *s.f.* Nequitia –ae; pravitas –atis; dedecus –oris; vilitas, illiberalitas –atis; flagitium –i; turpe facinus.

ruinoso –a. *adx.* **1.** *Que está en ruínas:* ruinosus –a –um; labens, dilabens, ruens –entis; labans –antis; vetustate collapsus ou dilapsus. **2.** *Que ten graves perdas económicas:* damnosus, exitiosus –a –um; (*luxo ruinoso*) profusa luxuria. **3.** (*fig.*) *Que causa graves danos:* calamitosus, damnosus –a –um; pestilens –entis; pestifer –era –erum.

rula. *s.f.* Turtur –uris. ♦ *Miña rula (expresión de cariño):* passerula; meus amor; oculi mei; deliciae meae; meum suavium; mea Venus; meum gaudium.

ricular. *v.intr.* Canere; gemere. ♦ *A rula non deixará de rular desde o alto do olmo:* nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo.

ruleta. *s.f.* Rotula lusoria; rotula fortunae.

rulo. *s.m.* Calamister –tri.

rumba. *s.f.* Saltatio Cubana; rumba –ae.

rumbo. *s.m.* **1.** *Dirección que segue unha nave:* cursus –us; maritimus cursus. **2.** Por ext., *dirección en que se despraza unha persoa, un vehículo, etc.:* via –ae; iter –ineris; cursus –us; (*cambiar o rumbo*) a cursu deflectere; (*perder o rumbo*) a via declinare; via deflectere; a recta via aberrare;

re; cursu decedere; (*non saben que rumbo coller*) nesciunt quo tendere pergant. **3.** (*fig.*) *Maneira de actuar unha persoa ou cariz que presenta un asunto:* via –ae; a(d)spectus, visus –us. ♦ *A rumbo:* temere; sine consilio; incondite; incomposite. *Rumbo a:* ad; (*ir rumbo a Italia*) ad Italiam pergere; (*ir rumbo a Roma*) Romam petere.

rumiar. *v.tr.* V. remoer.

ruminante. *adx.* **1.** *Que rumia:* ruminans –antis; ruminalis –e. *s.m.pl.* **2.** *Mamíferos que remoen:* ruminantes –ium.

rumor. *s.m.* **1.** *Noticia vaga:* rumor –oris; fama –ae; rumusculus –i; (*o rumor esténdese*) fama exit, increbescit, serpit; rumor manat, tota urbe discurrit; (*facer correr un rumor*) rumore spargere ou differre; sermones serere. **2.** *Ruído confuso:* V. murmurio.

rumorear. *v.tr.* **1.** *Transmitir un rumor:* rumore spargere ou differre. **2.** *Dicir algo en voz baixa:* V. murmurar. *v.intr.* **3.** *Falar en voz baixa:* V. murmurar. **4.** *Producir un ruído confuso:* murmurare; susurrare.

rumoroso –a. *adx.* Sonans –antis; strepens –entis; rumore spargens; rumorosus –a –um.

rupestre. *adx.* **1.** *Relativo ás rochas:* saxosus –a –um. **2.** *Pintado ou gravado en rocha:* rupestris –tre.

rupia. *s.f.* Rupia –ae.

ruptura. *s.f.* Abruptio, fractio –onis; fractura –ae; (*dun acordo*) violatio –onis; (*dunha amizade*) abruptio, alienatio, disiunctio, distractio –onis; discidium –i.

rural. *adx.* Rusticus, rusticanus, villanus –a –um; agrestis –e. ♦ *Vida no medio rural:* vita rustica ou rusticana; rusticatio –onis. *Vivir no medio rural:* rusticari.

Rusia. top. Russia –ae.

ruso –a. *adx.* e s. Russicus ou Russiacus –a –um. Russi –orum. ♦ *Ensalada rusa:* V. ensalada. *Montaña rusa:* V. montaña.

rústico –a. *adx.* **1.** *Agreste, rural:* V. estas palabras. **2.** *Primitivo:* V. esta palabra. **3.** *Que manifesta pouca delicadeza:* V. agreste, primitivo.

rustrido. *s.m.* V. refrito.

rustrir. *v.tr.* Frigere; coquere; torrere; in craticula, in sartagine assare ou subassare.

ruta. *s.f.* **1.** *Itinerario:* V. esta palabra. **2.** *Maneira de actuar para obter algo:* V. **camiño, rumbo.**

◆ *Pórse en ruta:* *viam ou iter ingredi, adire ou inire; viae ou itineri se committere; proficisci; in viam se dare.*

rutilante. *adx.* *Rutilans –antis.* V. *tamén* **brillante, refulxente.**

rutina. *s.f.* *Usus –us; irrationalis ou assiduus usus; trita via; diutina exercitatio.* ◆ *Afastarse da rutina:* *iter nova via tentare.*

***rutinario –a.** V. **rutineiro.**

rutineiro –a. *adx.* **1.** *Feito por rutina:* *diutina exercitatione factus.* **2.** *Que obra por rutina:* *exercitatione procedens ou agens.*

ruxerruxe. *s.m.* *Crepitaculum –i.*

ruxido. *s.m.* **1.** *Brado:* V. esta palabra. **2.** *Son que se emite ao ruxir:* V. **ruído.** ◆ *Ruxido das tripas:* *rugitus intestinorum.*

ruxir. *v.intr.* **1.** *Bramar; bruar:* V. estes verbos. **2.** *Emitir un son os elementos (mar, tempestade):* *rugire; fremere, infremere.* **3.** *Facer un ruído peculiar algo que se está fritindo:* *crepare ou crepere.* **4.** (fig.) *Lanzar fortes berros:* *rugitum edere ou tollere; clamare, conclamare.* V. *tamén* **berrar.** *Ruxirle a un as tripas:* *alicui intestina crepare.* *Ventre que roxe (pola fame):* *rugiens venter.*

ruzo –a. *adx.* *Albus, subalbus, albidus, candidus, subcandidus, candidulus, canus –a –um; albicans, subalbicans –antis; canens, canescens –entis.*

Ss

saba. *s.f.* Linteum lecti; cubiculare linteum; (lin-teum) stragulum; (*para envolver o corpo dos de-funtos*) sindon –onis.

sábado. *s.m.* Sabbatum –i; dies Saturni; (*guardar o sábado*) sabbatizare; (*observancia do sábado*) sabbatismus –i.

sabana. *s.f.* Tesca, tesqua *ou* tesqua –orum; magna et herbifera planities.

***sabañón.** *s.m.* V. **frieira**.

sabático –a. *adx.* Sabbaticus, sabbatarius, sabbatinus –a –um.

sabatino –a. *adx.* **1.** Relativo ao sábado: V. **sa-bático.** *s.f.* **2.** Ofício religioso do sábado: sabbati officium; officium parvum Beatae Mariae Virginis.

sabedeiro –a. *adx.* Sapidus, saporus, gratus, iucundus –a –um; suavis –e. V. *tamén* **gorentoso**.

sabedor –ora. *adx.* **1.** Que sabe unha cousa: certior factus; conscius, gnarus –a –um. **2.** Que ten bo sabor: V. **gorentoso, sabedeiro**.

sabedoría. *s.f.* Sapientia, scientia, prudentia, doctrina –ae; rerum prudentia *ou* cognitio; eruditio –onis; consilium –i; (*nas decisións*) discernendi ratio.

sabendas. Termo só usado na *loc. adv.* a *sabendas*: scienter; consulto; (*a sabendas e voluntariamente*) scienter et volenter.

saber. *v.tr.* **1.** Ter a aprendizaxe necesaria para algo: scire; cognoscere; notum *ou* cognitum habere. **2.** Ter coñecementos reais acerca de algo: scire; certo scire; cognoscere; novisse; (*a ciencia certa*) certum, certo *ou* exploratum habere; optime callere; compertum alicui esse; (*de memoria*) memoria tenere *ou* complecti; memoriter cognoscere; (*de boa fonte*) certis auctoribus comperuisse. **3.** Ter

coñecemento, estar informado: scire; nosse; comperire; cognitum habere; certiore factum esse. V. *tamén* **coñecer**. **4.** Ser consciente de algo: conscius esse; certiore factum esse. *v.intr.* **5.** Ter sabor: sapere; iucunde *ou* male sapere; (*ter sabor a algo*) aliquid respere; (*a uva sabe a pez*) uva respit picem; (*é indubidable que estas comedias saben a Plauto*) nec dubium est quin istae comoediae respiciunt stilum Plautinum. **6.** Ter sabedoría: sapientem, prudentem esse; callere; sapere. *s.m.* **7.** Sabedoría: V. esta palabra. ♦ *A saber*: nempe; scilicet; videlicet; hoc, id est. *Saber a pouco*: aliquid non sufficere *ou* non satis esse; aliqua re contentum non esse. *Vai ti saber*: quis scit?; hoc nemo scit. *Sei, sabes, sabe*: me, te eum non latet, non praeterit, non fugit, non fallit; (*sabes moi ben o difícil que é*) te non praeterit quam sit difficile.

sabichón –ona. *adx.* e s. (pex.) Sciolus/-a; litterio –onis; doctiloquax homo/mulier. V. *tamén* **pedante**.

sabio –a. *adx.* e s. Sapiens, prudens, providens –entis; doctus, eruditus, litteratus, consideratus –a –um; sapientia praeditus.

sabor. *s.m.* Sapor –oris; gustus, gustatus –us; suc(c)us –i; (*agradable*) sapor suavis, pretiosus; (*amargo*) amarus, asper sapor.

saborear. *v.tr.* V. **degustar.** (fig.) ♦ *Con moito gusto saboreo as túas cartas*: crebro regusto tuas litteras.

saboroso –a. *adx.* Saporus, saporosus, saporatus –a –um. V. *tamén* **gustoso, sabedeiro**.

sabotador –ora. *adx.* e s. Occultus/-a vastator/-trix; vastator/-trix; eversor –oris.

sabotar. *v.tr.* Occulte et volenter vastare, evertere, pervertere, destruere, pessumdare *ou* diruere; vastationem inferre; fraudulenter damnum inducere.

sabotaxe. *s.f.* Vastificum opus *ou* facinus; occulta et voluntaria rei vastatio *ou* eversio.

sabre. *s.m.* Acinaces –is; gladius –i; ensis –is.

sábrego. *s.m.* Arena –ae; arenaria, arenosa terra. V. *tamén xabre* ¹.

sabugo. *s.m.* **1.** *Miolo do sabugueiro:* sambuci medulla. **2.** *Parte carnosa debaixo das uñas:* digiti medulla. **3.** *Parte interna do corno e dos pezuños de certos animais:* medulla –ae. V. *tamén ámago*.

sabugueiro. *s.m.* Sambucus –i.

sabuxo –a. *adx.* **1.** *Variedade de podengo:* segucius (canis); canis venaticus. **2.** (fig.) *Policia, detective:* V. estas palabras.

saca. *s.f.* Amplus saccus.

***sacacorchos.** *s.m.* V. **sacarrollas**.

sacado. *prep.* V. **agás**.

sacamoas. *s.* **1.** *Persoa que sacaba moas e dentes:* dentium avulsor *ou* extortor/-trix. (pex.) **2.** *Dentista:* V. esta palabra. **3.** *Charlatán:* V. esta palabra.

sacando. *prep.* V. **agás**.

sacar. *v.tr., intr. e pr.* V. **quitar**.

sacarina. *s.f.* Saccharina –ae; saccharinum –i.

sacarrollas. *s.m.* Obturaculi corticis *ou* suberis extractorium; extraculum –i.

sacerdocio. *s.m.* Sacerdotium, antistitium –i; sacerdotale munus *ou* officium.

sacerdotal. *adx.* Sacerdotalis –e.

sacerdote. *s.m.* *Rel.* Sacerdos –otis; presbyter –eri; antistes –itis; (*entre os romanos*) flamen –inis; (*de Xúpiter*) flamen dialis. ♦ *Sumo Sacerdote:* Summus Sacerdos.

sacerdotisa. *s.f.* *Rel.* Sacerdos –otis; sacerdotissa, antistita, flamina –ae.

sacha. *s.f.* **1.** *Ferramenta agrícola:* sarculum *ou* sarculus –i; bidens –entis; runco –onis; dolabra –ae. **2.** *Acción de sachar e época en que se fai:* sarritio, sarculatio –onis; sarritura –ae. V. *tamén cava*.

sachar. *v.tr.* Sarrire; sarculare; runcare, eruncare; (*as malas herbas*) exherbare; steriles *ou* noxias herbas eligere. ♦ *Botar máis millo do que se pode sachar:* V. **millo, sementar**.

sacho. *s.m.* V. **sacha**.

saciar. *v.tr. e pr.* V. **encher(se), fartar(se)**.

saciedade. *s.f.* Satietas, saturitas, satias –atis; saturatio –onis; saties –ei; (fig.) fastidium, taedium –i. ♦ *Ata a saciedade:* (usque) ad satietatem

saco. *s.m.* Saccus, cul(l)eus, vidulus –i; (*vestido bas-to*) saccus –i; sagum –i. ♦ *Saco de durmir:* saccus dormitorius. *Caer en saco roto:* aliquid parve putare; minime facere; nihil *ou* pro nihilo ducere. *Non caer en saco roto:* ex auditis utilitatem capere; alicuius rei rationem habere; non praetermittere; in acceptum referre. *Meter no mesmo saco:* V. **mesturar, xuntar**. *Ser fariña doutro saco:* aliquid longe aliud esse; extra chorum psallere *ou* canere.

sacramento. *s.m.* *Rel.* Sacramentum –i.

sacrificar. *v.tr.* **1.** *Ofrecer en sacrificio:* immolare; mactare; sacrificare; facere; sacra, divina, res divinas facere; rem divinam conficere; caedere; (sacris) operari; diis per hostias supplicare; (*vítimas*) hostiis sacrificare; (*unha vítima humana*) humanam victimam mactare; humana facere victima; humanis hostiis deo litare; (*un porco*) porco facere; suem sacrificare; porcum ferire. V. *tamén inmolar*. **2.** *Matar un animal para o seu consumo:* mactare; caedere. V. *tamén matar*. **3.** *Renunciar a algo ou a alguén:* cedere, concedere; inservire; indulgere; morem gerere. **4.** (fig.) *Desfacerse de algo ou de alguén, renunciar a utilizalo:* proicere; iacturam rei facere; (*os seus resentimentos polo ben público*) suas inimicitias reipublicae condonare; (*a súa vida pola patria*) pro patria se devovere; vitam pro patria profundere; vitam patriae impendere; salutem reipublicae vitae suae praeponere; se victimam reipublicae praebere; (*os seus intereses*) de suis commodis detrahere. *v.pr.* **5.** *Renunciar a algunha cousa, impoñerse unha carga:* se devovere; (*a vida*) vitam suam prodere; animam dono dare pro aliquo *ou* aliqua re; (*polos intereses dos demais*) aliorum commodis se impendere. V. *tamén* 4.

sacrificio. *s.m.* **1.** *Rito de matar unha vítima:* sacrificium –i; sacrum –i; sacra –orum; mactatio, immolatio, litatio –onis; daps, dapis; res divina; (*expiatorio*) piaculum –i; piatio –onis; piacularis hostia; piacular sacrificium; (*humano*) humana hostia; (*polos mortos*) parentalia –ium. **2.** *Acción de sacrificar un animal:* caedes –is; caesio –onis. **3.** (fig.) *Cousa que un fai renunciando a outra:* iactura –ae; damnum, incommodum –i; (*con*

gran sacrificio) magna mercede; (*con sacrificio da propia vida*) impendio vitae; suo sanguine; (*ponme o sacrificio que queiras*) quidvis oneris impone. V. *tamén sacrificar(se)*.

sacrílego -a. *adx.* e s. **1.** *Que comete sacrilexio:* sacrilegus -a -um; sacrilegio contactus; (*mans sacrílegas*) sacrilegae ou incestae manus; (*condenar a un por sacrílego*) sacrilegii aliquem damnare. **2.** *Que constitúe sacrilexio:* sacrilegus, profanus, impius, nefarius, scelestus -a -um.

sacrilexio. *s.m.* **1.** *Falta contra algo sagrado:* sacrilegium -i; religio, profanatio, violatio -onis; nefas (*indecl.*); piaculum -i; (*cometer sacrilexio*) sacrilegium facere, admittere ou committere; religionem violare; (*culpable de sacrilexio*) sacrilegio contactus; (*ser reo de sacrilexio*) sacrilegii reum esse. **2.** (*fig.*) *Atentado contra algo digno de respecto:* sacrilegium -i; absonum ou nefandum dictum ou factum; (*sería un sacrilexio dicir...*) nefas esset dictu...

***sacristán** -á. *s.* V. **san cristán** -á.

***sacristía.** *s.f.* V. **san cristía.**

sacro -a. *adx.* **1.** *Sagrado:* V. esta palabra. *s.m.* **2.** *Anat. Parte inferior da columna vertebral:* os sacrum; spina sacra; internatium -i.

sacudida. *s.f.* **1.** *Movemento brusco dun corpo:* excussio, succussio, reiectio, aspernatio, iactatio -onis; succussus -us. **2.** (*fig.*) *Choque, desgraza:* fortunae fulmen, ictus ou impetus; infortunium -i; adversa res; adversus casus; subita calamitas.

sacudir. *v.tr.* **1.** *Mover violentamente:* excutere, succutere, discutere, concutere; agitare; quassare, quaterere; ferire. V. *tamén abalar, axitar*. **2.** *Golpear coas mans ou por outros medios:* V. **golpear**. **3.** *Quitar algo de encima dunha persoa ou cousa:* quaterere; tundere, contundere; depellere; (*o po*) pulverem abstergere. **4.** (*fig.*) *Librarse, zafarse de algo:* curas seponere; procul negotiis abesse; periculo, molestia elabi, sese eripere, subtrahere ou liberare; (*o xugo*) iugum iactare. **5.** (*fig.*) *Emocionar fortemente:* fortiter movere, permovere; permotionem gignere; animos excitare. **6.** *Dar golpes, azoutar:* V. **azoutar, golpear, pegar**. *v.pr.* **7.** *Axitar o corpo:* se iactare; (*os cans, as galiñas sacódense*) canes, gallinae sese excutiunt. ♦ *A terra foi sacudida por un terremoto:* terra concussa motu est. *Sacudir os fundamentos do Estado:* rempublicam labefactare. *Sacudir*

o sono: expergisci. *Sacudir a pandeireta, o lombo:* V. **azoutar, golpear, pegar**.

sádico -a. *adx.* e s. Sadicus, sadianus -a -um.

sadismo. *s.m.* Sadiana libido; effera voluptas; turpitude crudelitate mixta; sadismus -i; (*actos de sadismo*) turpitudines crudelitatibus admixtae; (*practicar o sadismo*) ex alieno dolore voluptatem capere.

sadomasoquismo. *s.m.* Sadomasochismus -i.

sadomasoquista. *adx.* e s. Sadomasochista -ae.

***saeta.** *s.f.* V. **seta**.

safari. *s.m.* Venatio ou expeditio Africana; ferarum venatio.

sáfico -a. *adx.* Sapphicus -a -um; (*metro sáfico*) sapphicum ou lesbicum metrum; (*verso*) sapphicus versus.

saga. *s.f.* Fabula mythica; fabula -ae.

sagacidade. *s.f.* Sagacitas -atis; perspicacia, prudentia, sol(l)ertia -ae; (ingenii) acumen.

sagaz. *adx.* Sagax -acis; prudens -entis; sol(l)ers -ertis; acutus, cautus, callidus -a -um; (*can sagaz*) sagax canis. V. *tamén agudo, arteiro*.

sagrado -a. *adx.* **1.** *Dedicado ao culto divino:* sacer -cra -crum; sanctus, venerandus -a -um. **2.** (*fig.*) *Digno de moito respecto:* sanctus, sacrosanctus, sacratus, verendus -a -um. *s.m.* **3.** *Lugar bendicido (adro, cemiterio, igrexa):* locus sacer ou sacratus. V. *tamén adro, cemiterio, igrexa*. **4.** *Lugar que servía de refuxio aos delincuentes:* asylum, refugium -i; (*acollerse a sagrado*) aram confugere; ad asylum se recipere. ♦ *Ritos sagrados:* res divinae; sacra -orum.

sagrario. *s.m.* Sacrarium -i; Eucharistiae tabernaculum, capsula ou capsula.

Sáhara. *top.* Sahara -ae.

saharauí. *adx.* e s. Saharensis -e. Saharenses -ium.

sahariano -a. *adx.* e s. **1.** *Propio do Sáhara ou habitante deste lugar:* Saharensis -e. Saharenses -ium. *s.f.* **2.** *Chaqueta propia do norte de África:* thorax Saharensis.

saia. *s.f.* Castula, hemitunica, plagula -ae; (*de baixo ou de por baixo*) tunica muliebris interior.

saída. *s.f.* **1.** *Acción de saír:* exitus, abitus, egressus, digressus -us; itio, abitio, discessio, abscessio, digressio -onis; (*de cousas*) eruptio, effusio -onis.

2. Lugar por onde sae algo ou alguén: exitus, egressus –us; (*de vehiculos*) transitus vehicularis; aditus ou exitus curribus pervius. **3.** Ocorrenza: V. esta palabra. **4.** Medio de saír dunha situación de apuro: V. **escapatoria, recurso**. **5.** Posibilidade de venda dun produto: venditio –onis; (*de boa saída*) vendibilis –e; (*ter boa saída*) facile venire. **6.** Acción de iniciar un xogo: exitus –us; primus ictus. ♦ *Rexistro de entradas e saídas*: acceptorum et datorum ratio.

saído –a. *adx.* (pop.) V. **quente**.

sainete. *s.m.* Mimus –i; iocosa compositio dramatica.

saínte. *adx.* **1.** Que sae: exiens –euntis. **2.** Que sobresaia nunha superficie: prominens, eminens –entis; proiectus, exsertus –a –um; exstans –antis. *s.m.* **3.** Parte que sae nunha superficie: prominentia, eminentia, proiectura, exstantia –ae; crepido –inis; (*dunha rocha*) scopulus –i.

saír. *v.intr.* **1.** Ir de dentro a fóra: exire, prodire; egredi; excedere; pedem efferre ou extollere; se promere; (*saír correndo, a toda présa*) provolare. **2.** Deixar a casa: domo egredi; foras exire, egredi ou ire; in publicum exire ou prodire; (*da cidade*) ex urbe egredi; urbe excedere. **3.** Deixar un estado ou facer cesar unha situación: se expedire; se explicare; (*dun perigo*) periculo evadere; periculum discutere; (*dunha enfermidade*) e morbo evadere ou recreari; (*dun cargo*) munere ou muneribus abscedere; honore ou magistratu abire; (*de neno*) e pueris excedere; (*ao saír da presidencia*) praefectura functus. **4.** Manter un trato con alguén, esp. nunha relación amorosa: obsequi; consuetudinem inire; amoris necessitudinem habere. **5.** Asemellarse, parecerse: V. estes verbos. **6.** Dicir ou facer algo de maneira inesperada: insperato, praeter spem aliquid dicere ou facere. **7.** Darse a coñecer: vulgari, evulgari; in publicum exire. **8.** Facer aparición: exire, prodire; apparere; in lucem edi; in vulgus emitti. **9.** Aparecer nun medio de comunicación: apparere; exire; in publicum, in scaenam prodire. **10.** Resultar algo da maneira que se expresa: exire; (*ben, mal*) prospere, perperam evenire; (*saíu vencedor*) victor, superior discessit; (*ilesos*) icolumis evasit. **11.** Chegar á solución de algo: rem absolvere ou ad exitum perducere. **12.** Ser encontrado, aparecer: exire; oriri, exoriri; apparere; in vulgus exire; in publicum prodire. **13.** Ser levado fóra dun lugar:

exire; in publicum vulgari; (*sae unha noticia*) peragrata fama; serpit rumor. **14.** Ser elixido: exire; sortiri; sortitione ou suffragiis eligi; (*o teu nome saíu o primeiro*) tua prima sors exiit. **15.** Irse algo por fóra: exsilire; emergere; excedere; scaterere; (*o río pola ribeira*) flumen super ripas effundi, extra ripas exundare, obundare, diffluere, superfluerere. **16.** Ir dar un camiño a un lugar; desembochar: viam coire ou confluere. **17.** Resultar unha cousa a un certo prezo: statuto pretio aliquid emere; (*saíume o trigo a dous euros o quilo*) chiliogramma tritici binis Europaeis nummis emi. V. *tamén* **custar**. **18.** Ser o primeiro en intervir en certos xogos: exire; primum ludere; pilam primum mittere. **19.** Corresponder certa cantidade nun reparto: ratam quotam ou portionem pertinere. **20.** Alcanzar a alguén por un camiño distinto: in eundem locum alia via venire. **21.** Sobresaír: prominere, eminere, supereminere; exstare; excedere; excellere. **22.** (prop. e fig.) Ter a orixe en algo que se expresa: exire; venire; oriri; (*as follas saen das raíces*) folia e radicibus exeunt; (*todo o que saíu da miña pluma*) quidquid composui; (*o río sae dunha montaña*) amnis monte defluit ou e monte profluit; (*saen as lágrimas*) lacrimae prorumpunt. **23.** Dar, irse, quitarse unha mancha: maculam deleri, elui, evanescere, ex oculis elabi ou auferri. **24.** Nacer: V. este verbo. **25.** Presentarse unha oportunidade: occasionem, potestatem, facultatem aliquid faciendi dari, occurrere, offerri. **26.** Librarse de algo: se expedire; se explicare; emergere; evadere; (*de débedas*) aere alieno liberari; (*da escravitude*) servitutis iugum excutere; libertatem vindicare; (*dunha enfermidade*) e morbo evadere ou recreari; (*dun mal paso*) e lubrico recedere. ♦ *Saír o día, o sol*: V. **albear, alborear**. *Saír alguén coa súa*: vincere; adipisci; conata perficere. *Saír alguén de ton*: modum excedere ou non servare. *Saír en defensa de* ou *por alguén*: alicuius causam suscipere; alicui favere. V. *tamén* **defender**. *Saír ao paso*: alicui obviam ire. *Saír do paso*: progredi; properare; gradum ou gressum accelerare. *Sae de aquí*: exi ou i foras; te hinc eripe; apage sis; egredere.

sal. *s.m.* **1.** Cloruro sódico: sal, salis (*m. e f.*); (*grosso*) integri sales; (*moido*) sal tritum; (*mariño*) sales marini; (*sal xema*) sal fossilis; (*gran de sal*) granum ou mica salis; (*mina de sal*) salifodina –ae. **2.** (fig.) *Enxeño, graza*: sal, salis; mica salis; lepor

ou lepos -oris; *ingenium* -i; (*graza no dicir*) sal dicendi; (*que ten graza, enxeño*) *facetus, argutus, urbanus, salsus, acutus, lepidus* -a -um; (*nese corpo tan grande non hai unha chisca de sal*) *nulla in tam magno est corpore mica salis*. **3. Quím.** *Calquera composto, xeralmente cristalizado:* sal, salis.

sala. *s.f.* **1. Cuarto principal da casa:** *exedra* -ae; *oecus* -i; *conclave* -is. **2. Local amplo destinado a certos usos:** (*de lectura*) *oecus lectorius ou legentium*; (*de espera*) *oecus exspectantium*; *oecus colloquium ou profectionem praestolantium*; (*de audiencia*) *admissionum oecus ou sedes*; *curia* -ae; (*de prensa*) *sedes diurnariis edocendis*; (*de reunións*) *oecus coetibus habendis*; (*de profesores*) *professorum, doctorum, magistrorum sedes*; (*de operacións*) *sectionis, chirurgicum ou sectorium conclave*. V. **tamén quirófano**; (*de proxeccións*) V. **cine**; (*de concertos*) *oecus musicus*; *odeum* -i; (*de máquinas*) *machinarum conclave ou sedes*. ♦ *Sala de festas:* *oecus saltatorius*; *saltatorium* -i.

salaiar. *v.intr.* **1. Dar suspiros de pena:** *singultare*; *suspirare*; *suspiria dare, edere, ducere ou trahere*; *gemere, ingemere*; *ab imo corde suspiria ducere*. **2. Chorar facendo ruído:** *singultire, singultare*; *singultus ou ploratus edere, ciere ou emittere*.

salaio. *s.m.* *Suspirium* -i; *suspiratio* -onis; *suspiratus, singultus* -us; *singultatio* -onis.

Salamanca. *top.* *Salmantica* -ae.

salamántiga. *s.f.* *Salamandra* -ae; *stellio* -onis.

salame. *s.m.* *Isicium* -i; *longano(n)* -onis; *tomaculum* -i.

salario. *s.m.* *Merces* -edis; *stipendium, salarium, praemium, pretium, manupretium* -i; *laboris, operis, operae, manuum pretium ou merces*; (*esp. de soldados e gladiadores*) *auctoramentum* -i; (*esixir o salario*) *mercedem exigere*; (*pagalo*) *mercedem numerare*. V. **tamén paga**.

salchicha. *s.f.* *Farcimen* -inis; *isicium* -i.

salchichón. *s.m.* *Tomacina* -ae; *tomaculum* -i; *longano(n)* -onis.

saldar. *v.tr.* (*prop. e fig.*) V. **liquidar**.

saldo. *s.m.* V. **liquidación**.

saleiro. *s.m.* **1. Recipiente do sal:** *salinum, salillum* -i. **2. Artesa onde se salga a carne de porco:** *receptaculum ad carnes sale condiendas*.

salesiano. *adx.* **1. Relativo a San Francisco de Sales ou á congregación fundada por San Xoán Bosco:** *salesianus* -a -um. **2. Membro da congregación fundada por San Xoán Bosco:** *Salesianus/-a*.

salgado -a. *adx.* **1. Impregnado en sal:** *salsus, sale conditus ou conspersus*; (*algo salgado*) *salsiusculus* -a -um. **2. Conservado en sal:** *sallitus* -a -um; *in sale asservatus*; *salsicius* -a -um; (*carne*) *caro sallita*; *salsamen* -inis; (*auga*) *salugo* -inis; (*pescado*) *salsamentum* -i. ♦ *Carne de porco salgada:* V. **carne**. *Lingua e gorxa de porco salgada:* V. **lingua**.

salgadura. *s.f.* *Salsura, sallitura* -ae.

salgar. *v.tr.* *Sallire, sallere, salsare*; *salem indere in (ac.)*; *salem adhibere ou adspergere (dat.)*; (*para conservar*) *sale ou in sale aliquid asservare*.

salgueiral. *s.m.* *Salictum, salicetum* -i.

salgueiro. *s.m.* *Salix* -icis; (*de salgueiro*) *saligneus, salignus* -a -um. ♦ *Salgueiro chorón:* *salix Babylonica*.

salientar. *v.tr.* *Vim addere*; *diligentius aliquid exprimere*. V. **tamén destacar**.

saliente. *adx.* **1. Saínte:** V. esta palabra. **2. (fig.) Sobranceiro, sobresaiñte:** *praestans* -antis; *eminens, supereminens, excellens* -entis; *eximius* -a -um; *insignis* -e. *s.m.* **3. Parte que sobresa nunha superficie:** V. **saínte**.

salina. *s.f.* *Salinae* -arum; *salifodina* -ae.

salinidade. *s.f.* *Salis quantitas ou gradus*.

salino -a. *adx.* *Salinarius* -a -um.

salitre. *s.m.* *Nitrum* -i; *sal nitrum ou nitricum*.

saliva. *s.f.* *Saliva* -ae; *salivum* -i; *oris excrementum*.

salivar ¹. *adx.* *De saliva:* *salivarius* -a -um; *salivalis* -e. ♦ *Glándulas salivares:* *glandulae salivares*.

salivar ². *v.tr.* *Salivare*; (*provocar a saliva, excitar o apetito*) *salivam movere ou ciere*.

salmantino -a. *adx.* e s. *Salmanticensis* -e. *Salmanticenses* -ium.

salmista. s. *Psalmista* -ae; *psalmographus/-a*.

salmo. *s.m.* *Psalmus* -i; *psalma* -atis; *psalmicen* -inis.

salmodia. *s.f.* *Psalterium* -i; *psalmodia* -ae; *psalmodorum cantus*.

salmodiar. *v.intr.* *Psalmos canere ou recitare*; *psallere*.

salmoira. *s.f.* Muria –ae; muries –ei.

salmón. *s.m.* **1.** *Peixe:* salmo –onis. *adx.* **2.** *Da cor da carne deste peixe:* salmonis colorem referens.

salmonete. *s.m.* Mullus –i.

salobre. *adx.* Salsus, salmacidus –a –um.

salomónico –a. *adx.* Salomoniacus, salomonius –a –um. ♦ *Columna salomónica:* V. **columna.**

salón. *s.m.* Exedra –ae; oecus –i; magnum conclave; spatiosa, vasta aula; (*de recepción*s) oecus saluatorius; saluatorium –i; admissionum conclave; (*de actos*) auditorium –i; magnus *ou* maximus oecus. V. *tamén* **sala.**

saloucar. *v.intr.* **1.** *Dar saloucos:* singultare, singultare, singultizare. **2.** *Chorar facendo certos ruidos:* V. **salaiar.**

salouco. *s.m.* V. **impo, salaio.**

salpicar. *v.tr.* **1.** *Mollar ao facer saltar un líquido:* aspergere, inspergere, respergere; (*manchando*) inquinare; caeno, luto oblinere. *v.intr.* **2.** *Saltar un líquido espaxéndose:* salire; erumpere.

salpicón. *s.m.* Olerum pisciumque mixtura.

salpresar. *v.tr.* V. **salgar.**

salpreso –a. *part. e adx.* V. **salgado.**

salsa. *s.f.* Ius, iuris; iuscellum –i; conditura, impen-sa –ae; intinctus –us; embamma –atis; (*preparada con zume de varios peixes*) garum –i; (*cociñado en salsa*) liquaminatus –a –um; (*na propia salsa*) iurulentus –a –um. V. *tamén* **mollo**². ♦ *Salsa maionesa:* V. **maionesa.**

salseiro. *s.m.* V. **foula.**

saltar. *v.intr.* **1.** *Brincar, choutar, pinchar, pular:* salire, exsilire, desilire; (*superar cun salto*) transilire. V. *tamén* **brincar, choutar.** **2.** *Lanzarse desde unha altura:* desilire; saltum dare; (*do cabalo*) ab equo desilire. **3.** *Sair despedido por unha forza:* eici; emitti; spargi. **4.** *Romper, fender:* rumpi, dirumpi; discindi; explodi. **5.** *Dicir algo de maneira inesperada:* insperato, praeter opinionem aliquid dicere. **6.** *Abalanzarse:* ruere, irruere in (*ac.*); involare in (*ac.*); invadere; incurrere; impetum facere. **7.** *Manifestarse bruscamente como resposta a algo:* irrupere, prorumpere; (*e saltou con estas palabras*) atque has erupit pectore voces; (*saltar con enfado contra alguén*) erumpere stomachum *ou* iram in aliquem **8.** *Dep. Sair ao terreo de xogo:* campum lusorium petere; stadium, certaminis aream ingredi. **9.** *Erguerse su-*

bitamente: lecto desilire, exsilire *ou* prosilire; se e strato proripere; lectum relinquere. **10.** (*fig.*) *Pasar dunha cousa a outra sen transición:* raptim ad alia transire; huc illuc salire; sermone vagari. *v.tr.* **11.** *Superar un obstáculo, pinchar:* transilire; transcendere; saltu superare *ou* transmittere. **12.** (*Nunha relación*) *pasar dun elemento a outro omitindo algo:* transire; transgredi; transcendere; aliquid legendo *ou* scribendo omittere, praetermittere, praeterire; hinc inde carpere; aliquibus omissis transilire. ♦ *Saltar á vista:* aliquid evidens, perspicuum, manifestum, notissimum esse; patere; rem in oculis positam esse. *Saltar de gozo:* gaudio, laetitia exsultare, exsilire; gestire. *Saltar as leis:* leges perfringere *ou* violare.

saltaricar. *v.intr.* (*pop.*) Levi gressu salire; subsilire; saltitare.

saltasebes. *s.f.* V. **correola.**

salteado –a. *adx.* Intermissus, disiunctus, seiunctus, separatus –a –um; (*frito*) frictus –a –um. V. *tamén* **alterno.**

salteador –ora. *s.* Praedo, latro –onis; praedator; director; latrocinator; grassator/-trix.

saltear. *v.tr.* **1.** *Facer que os elementos dunha serie se sucedan de forma discontinua:* intermittere; disiungere, seiungere. **2.** *Asaltar para roubar:* latrocinari; praedari; expilare; expoliare; grassari. V. *tamén* **asaltar.**

salterio. *s.m.* **1.** *Mús. Instrumento musical:* psalterium –i. **2.** *Relix. Libro da Biblia:* Psalterium –i; Liber Psalmorum

saltimbanqui. *s.* V. **acróbata, equilibrista, funámbulo.**

salto. *s.m.* **1.** *Acción de saltar:* saltus, assultus –us; exsultatio –onis. **2.** *Distancia que se percorre ao saltar:* saltus –us. **3.** (*fig.*) *Acción de pasar dunha situación a outra:* saltus –us. **4.** *Falta, espazo baleiro nunha serie:* intervallum –i; intermissio, interruptio –onis. **5.** *Dep. Proba atlética:* saltus certamen; (*salto de altura*) saltus in altum; (*de lonxitude*) saltus in longum *ou* in longitudinem; (*con pértega*) saltus perticarius, perticalis *ou* perticatus; (*triple*) saltus triplex. ♦ *Salto de auga:* aquae deiectus. V. *tamén* **abanqueiro.** *Salto mortal:* saltus capite deorsum positus. V. *tamén* **cambadela.** *A saltos:* saltuatim.

saltón. *s.m.* **1.** *Insecto:* locusta –ae; (*a especie máis común*) stauronotus maroccanus. *adx.* **2.** *Que*

salta moito: saliens –entis; (*que anda a saltos*) saltuatim ambulans; (*bulicioso*) inquietus –etis; inquietus, irrequietus, turbulentus –a –um. **3.** *Que sobresaes moito (ollo)*: eminentes, prominens –entis; exstans –antis; (*ollos saltóns*) oculi exsistentes, eminentes ou prominentes.

salubre. *adx.* (Saluber) –bris –e; salutaris –e.

salubridade. *s.f.* Salubritas –atis.

salucar. *v.intr.* V. **salaiar, saloucar.**

saluco. *s.m.* V. **impo, salaio.**

salva. *s.f.* **1.** *Serie de disparos de saúdo ou home-naxe*: catapultaria consalutatio. **2.** *Proba da comida e bebida antes de ser servida aos reis e señores*: cibi potusque praelibatio ou praegustatio. ♦ *Salva de aplausos*: maximus plausus.

salvación. *s.f.* Salus –utis; sospitas, incolumitas –atis; vita –ae; sospitatio, salvatio –onis; (*conseguir, buscar a salvación na fuga*) fuga salutem adipisci, quaerere, petere; (*felicidade eterna*) salus –utis; vita aeterna.

salvador –ora. *adx. e s.* **1.** *Que salva*: servator, liberator/-trix; salutis auctor/-trix; sospes –itis; sospitalis –e. *s.m.* **2.** *Relix. Xesús Cristo*: Salvator, Redemptor –oris; salutis Restitutor. V. **tamén redentor.**

Salvador (O). *top.* Salvatoria –ae; Salvatoriana Respublica.

salvadoreño. *adx. e s.* Salvatorianus –a –um. Salvatoriani –orum.

salvagarda. *s.f.* **1.** *Acción de protexer, de garantir*: custodia, clientela –ae; praesidium, patrocinium –i; (*poñerse baixo a salvagarda de alguén*) in fidem et clientelam alicuius se conferre, se commendare ou se committere. **2.** *Persoa que protexe*: custos –odis; praeses –idis; propugnator/-trix; patronus/-a. **3.** (*fig.*) *Cousa que serve de protección ou garantía*: praesidium, auxilium –i; salus –utis. **4.** *Salvoconduto*: V. esta palabra.

salvamento. *s.m.* Salvatio –onis; salvamentum –i; salus –utis.

salvar. *v.tr.* **1.** *Librar*: servare, conservare; sospitare; salvum facere; integrum incolumemque servare; salutem alicui dare, afferre ou reddere; salutem alicuius custodire; saluti alicui esse; (a) periculo liberare, eripere ou vindicare; (*da morte*) a morte eripere; leto liberare; (*dos inimigos*) ex hostium manibus eripere; (*a un enfermo*) ad

salutem reducere. **2.** (*fig.*) *Pasar, superar*: superare; vincere; transcendere; transgredi; praeterire; declinare; devitare. **3.** *Exceptuar, excluir*: V. **exceptuar.** **4.** *Dar a gloria eterna*: salvare, salvificare; salvum facere. *v.pr.* **5.** *Librarse*: salvum fieri; periculo evadere ou liberari; periculum effugere; incolumem evadere; (*da cadea*) e custodia evadere; custodias elabi; (*da morte, dun incendio*) morte, flammis se eripere; (*conseguir a gloria eterna*) animam suam salvare; salutem consequi; salvum fieri.

salvavidas. *s.m.* Cinctorium ou cingulum salutis; gummea rota; natatoria zona; (*bote*) auxiliaris lintriculus. V. **tamén flotador.**

salvaxe. *adx. e s.* **1.** *Silvestre*: (silvester) –tris –tre; agrestis –e; silvaticus, rusticus, erraticus –a –um. **2.** *Bravo, silvestre, montaraz*: ferus, immansuetus, truculentus –a –um; silvestris –e; silvicola –ae. **3.** *Que non chegou á civilización ou non vive nela*: incultus, ferus, barbarus, inconditus –a –um; agrestis, rudis –e; (*home salvaxe*) silvestris, ferus ac barbarus homo; (*nación salvaxe*) gens immanitate efferata; ferae incultaeque gentes. **4.** (*fig.*) *Bruto*: incultus, inhumanus, ferus –a –um; agrestis –e.

salve! *interx.* **1.** *Exclamación de saúdo*: salve, ave, vale (*sing.*); salvete, avete, valet (*pl.*). *s.f.* **2.** *Oración á Virxe*: salve (Regina); salutatoria ad Virginem deprecatio.

salvo –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo salvar*: servatus, custoditus, liberatus –a –um; salvus factus. *adx.* **2.** *Libre de dano*: salvus, illaesus, intactus, tutus, sanus –a –um; incolumis –e. *prep.* **3.** *Agás, excepto*: V. estas palabras. ♦ *A salvo, a salvo de*: (*pór a salvo*) in tuto ponere ou collocare; in tutum recipere; (*pórse a salvo*) in locum tutum se recipere; (*chegou a pórse a salvo*) ad incolumitatem pervenit. *Salvo que* ou *salvo se*: nisi, nisi forte, nisi vero. V. **tamén agás.** *San e salvo*: sanus et salvus; salvus et sospes; incolumis –e; (*escaparon sans e salvos*) integri intactique fugerunt.

salvoconduto. *s.m.* Commeatus –us; commeatus diploma; subscriptum salutis libellus; fides –ei. V. **tamén pasaporte.**

sámago. *s.m.* V. **ámago.**

samargo. *s.m.* V. **saramago.**

samba. *s.f.* Saltatio Afro-Brasiliensis (*samba* appellata).

sambesuga ou **samesuga**. *s.f.* Sanguisuga ou sanguisugia –ae; hirudo –inis; (fig.) hirudo –inis.

samo. *s.m.* V. **ámago**, **sabugo**.

Samoa (Illas). top. Insulae Samoanae.

samurai. *s.m.* Iaponicus bellator; Iaponicus miles feudalís.

san¹. *adx.* Apócope de **santo**: V. **santo**.

san², **sa**. *adx.* **1.** En estado de boa saúde: sanus, validus, robustus, firmus –a –um; valens –entis. **2.** Saudable: (saluber) –bris –e; salutaris –e. **3.** (fig.) Libre de elementos prexudiciais, de vizos: sanus, sincerus –a –um; integer –gra –grum; (de boas intencións) sanae mentis; bonae indolis. **4.** (fig.) Sen dano: sanus, incorruptus, sincerus –a –um; integer –gra –grum. ♦ *San e salvo*: V. **salvo**.

san Martiño (mes de). *s.m.* V. **novembro**.

san Xoán (mes de). *s. m.* V. **xuño**.

sanatorio. *s.m.* Valetudinarium, nosocomium –i; aegrotorum, aegrotantium ou infirmorum hospitium; (civil) publicum valetudinarium; (militar) militum valetudinarium.

sanción. *s.f.* **1.** Confirmación da validez dunha lei ou doutra cousa: sanctio, confirmatio, ratihabitio –onis. **2.** Medida en contra de alguén por incorrer nunha falta: sanctio –onis; poena –ae.

sancionar. *v.tr.* **1.** Facer firme unha lei, un acto, un costume: sancire; ratum habere ou facere; confirmare; sciscere. **2.** Aplicar unha sanción por unha falta: poenas alicui irrogare; poenas capere in aliquem; poenas expetere, sumere, reposcere, recipere ab aliquo. V. *tamén* **castigar**, **multar**.

sancristán –**á**. *s.* Aedituus/-a; aeditumus/-a; sacrarius/-a; aedium sacrarum custos ou curator/-trix; sacrista –ae; (muller do sancristán) aeditui uxor; (monxa sancristá) (monialis) sacrista. V. *tamén* **acólito**.

sancristía. *s.f.* Sacrarium, secretarium –i; sacraria –ae; sacristia –ae.

sandalia. *s.f.* Sandalium –i; solea, crepida –ae.

sándalo. *s.m.* Sandalis –idis; santalum album.

sandar. *v.tr. e intr.* V. **curar**.

sandez. *s.f.* V. **estupidez**, **idiotéz**, **necidade**, **parvada**.

sandía. *s.f.* Cucumis –eris.

sándwich. *s.m.* V. **bocadillo**.

saneamento. *s.m.* Purgatio –onis; salubritatis renovatio ou redintegratio.

sanear. *v.tr.* **1.** Facer que algo estea en boas condicións sanitarias: purgare; salubritatem reddere, firmare, renovare. **2.** (fig.) Arranxar; pór en bo estado: reparare; componere; compensare; resarcire; aptare; aequare, adaequare; liberare.

sangrar. *v.intr.* **1.** Perder sangue: sanguinem emitte ou fundere; sanguinare. **2.** Botar zume (unha planta): suc(c)um emitte ou fundere. *v.tr.* **3.** Sacrificar (un animal): V. **sacrificar**, **matar**. **4.** Extraer sangue a un paciente: venam ferire, aperire ou incidere; alicui sanguinem venis detrahere, deducere ou haurire; phlebotomare; (lanceta para sangrar) phlebotomus –i. **5.** Extraer zume a unha planta: suc(c)um promere, depromere, detrahere. **6.** Escribir deixando máis marxe có normal: ampliore margine scribere. ♦ *Sangrar un río*: aquam a flumine derivare. *Sángrame o corazón*: aegerrime aliquid fero; vehementer doleo quod...

sangría. *s.f.* **1.** Operación de sangrar: sanguinis detractio; phlebotomice –es; phlebotomia –ae; venae incisio. **2.** Parte do brazo oposta ao cóbado: brachii flexus. ♦ *Bebida feita con viño tinto, limón e azucre*: potio vino, citreo et saccharo confecta; potio mixta Hispanica. *Sangría dun río*: fluminis derivatio.

sangue. *s.m.* **1.** Líquido das veas e arterias: sanguis –inis; (o que mana dunha ferida) cruor –oris; (circulación do sangue) sanguinis cursus; (estañar o sangue) sanguinem reprimere, cohibere ou sistere; (perda de sangue) sanguinis profluvium; (ollos cheos de sangue) suffusi cruore oculi; oculi suffecti sanguine. **2.** Casta ou parentesco: sanguis –inis; genus –eris; (estar unido por sangue) sanguine alicui coniungi; cognatione aliquem attingere; (de sangue real) regio semine; genere regio natus. V. *tamén* **casta**, **parentesco**. ♦ *Sangue frío*: animi praesentia; praesens ou impavidus animus; (grande) plurimum consilii inter ipsa pericula; (que ten sangue frío) sedatus, placatus, remissus, lentus –a –um; prudens –entis; turbidis rebus intrepidus. *A sangue frío*: sine ulla trepidatione; forti, aequo animo; scienter et volenter; (ti conspiraches a sangue frío) tu coniurasti sciens. *Manchar de sangue*: V. **ensanguentar**.

sanguento –**a**. *adx.* Sanguineus, sanguinolentus, cruentus –a –um; (manchado de sangue) san-

guine *ou* cruore respersus, foedatus *ou* imbutus; (*que bota sangue*) sanguinans –antis; (*combate sanguento*) cruentum proelium; pugna atrox ac plena sanguinis et caedis.

sanguinario –a. *adx.* Sanguinarius –a –um; sanguinis avidus *ou* cupidus; caedis amans; (*tirano sanguinario*) taeter tyrannus.

sanguíneo –a. *adx.* Sanguineus, sanguinosus –a –um; (*plasma sanguíneo*) plasma –atis; pars liquida sanguinis; (*vasos sanguíneos*) arteriae, venae –arum.

sanguíño. *s.m.* Rhamnos *ou* rhamnus –i; rhamnus frangula.

sanidade. *s.f.* **1.** *Calidade de san:* sanitas, integritas –atis; bona, integra, commoda, iucunda, prospera, firma valetudo; salus –utis. **2.** *Conxunto de servizos da Administración para a hixiene e a saúde:* Sanitas –atis; Ministerium publicum saluti populi tuendae.

sanitario –a. *adx.* **1.** *Relativo á sanidade:* medicus, medicinus –a –um; (*como medida sanitaria*) salubritatis causa. *s.* **2.** *Persoa que traballa na sanidade:* medicus/-a.

Santander. top. Portus Sancti Emeterii; Fanum Sancti Andreae.

santanderino –a. *adx.* e *s.* Santanderiensis –e; Santanderinus –a –um. Santanderienses –ium.

santeiro –a. *s.* **1.** *Persoa que coida dun santuario:* loci sancti *ou* sacrae aediculae custos. **2.** *Persoa que pide esmola para un santuario:* eleemosynarum collector/-trix.

Santiago (mes de). *s.m.* V. **xullo.**

Santiago de Compostela. top. V. **Compostela.**

santiagués –esa. *adx.* e *s.* V. **compostelán.**

santiaguíño. *s.m.* Scyllarus arctus.

santiamén. *s.m.* Palabra usada só na expresión *nun santiamén:* in ictu oculi; dicto citius; statim. V. *tamén amén.*

santidade. *s.f.* Sanctitas –atis; sanctimonia –ae; (*carácter sagrado*) sanctitudo –inis; (*dun lugar, dun xuramento*) loci, iurisiurandi religio; (*de vida*) vitae integritas et continentia. ♦ *A Súa, a Vosa Santidade:* Sanctitas Vestra.

santificar. *v.tr.* **1.** *Tornar santa unha cousa:* sacrare, consecrare; sanctificare; sanctum facere *ou* reddere. **2.** *Facer santo a alguén:* V. **canonizar.**

3. *Celebrar conforme á relixión:* Deo dicare *ou* consecrare; sanctum dicere; (*as festas*) dies festos sancte religioseque celebrare *ou* agere. *v.pr.* **4.** *Facerse santo:* viam sanctitatis ingredi; sanctum in dies fieri.

santiña. *s.f.* *ou* **santiño.** *s.m.* V. **meniña, pupila.**

santo –a. *adx.* **1.** *Relativo a Deus, á relixión:* sanctus –a –um; sacer –cra –crum; (*moi santo*) sacrosanctus –a –um. **2.** *Atributo propio de Deus:* Sanctus.

3. *Que se axusta aos preceptos relixiosos:* castus, pius, iustus, religiosus –a –um. **4.** (fig.) *Moi eficaz:* efficiens –entis; efficax –acis; actuosus, operosus –a –um; valens –entis. *s.* **5.** *Persoa que foi declarada digna de culto:* sanctus/-a; beatus/-a; vir sanctus *ou* beatus/femina sancta *ou* beata; caelicola –ae; (*os santos*) sancti, beati –orum; caelites –um.

6. *Imaxe que representa a un santo:* effigies –ei; imago –inis; simulacrum –i. **7.** (fig.) *Persoa moi boa ou de moita paciencia:* bonus/-a, sanctus/-a, probus/-a, patiens vir/femina. *s.m.* **8.** *Día de celebración da onomástica:* dies nominalis *ou* onomasticus. **9.** (pop.) *Gravado ou ilustración dun libro:* V. **debuxo, figura.** *s.m.pl.* **10.** *Mes de santos:* V. **novembro.** *s.f.* **11.** *Pupila:* V. **meniña, pupila.** ♦ *Día santo:* festus dies. *Espírito Santo:* V. **espírito.** *Facerlle perder a paciencia ou acabarlle coa paciencia a un santo:* V. **desesperar, impacientar.** *Santa Compañía:* V. **compaña.** *Santo Oficio:* Tribunal Congregationis Sancti Officii. V. *tamén Inquisición.* *Ser un santo.* **1.** *Ser moi boa persoa:* bonum, rectum, probum, ingenuum esse. **2.** (*Ironicamente*) *ser unha mala persoa:* pravum, improbum, maleficum esse. *O santo dos santos:* sanctum *ou* sancta sanctorum.

santón –ona. *adx.* e *s.* **1.** *Que esaxera a súa devoción ou a practica con hipocrísia:* religionis pervicax; religionis *ou* pietatis simulator/-trix. V. *tamén beato, hipócrita.* *s.m.* **2.** *Asceta con fama de santo nalgunha relixión:* asceta non christianus. **3.** (fig.) *Persoa a quen se lle garda un respecto especial (case sempre en ton irónico):* caput –itis; praefectus, coryphaeus –i.

santoral. *s.m.* Sanctorum index; sanctorum acta; liber sanctorum vitam continens; sanctorale –is.

santos (mes de). *s.m.* V. **novembro.**

santuario. *s.m.* Locus sanctus, venerabilis, sacer, pius; sacra aedes; delubrum, templum, sacellum –i; sanctuarium –i.

sanzoán. *s.m.* Digitalis purpurea.

saña. *s.f.* **1.** *Enfado violento ou cruel con dano: V. crueldade, furia.* **2.** *Furia: V. esta palabra.*

sañado **-a**. *adx.* Iracundus, furibundus, furiosus, rabidus **-a -um**; ferox **-ocis**. *V. tamén colérico, furioso.*

sapo. *s.m.* Bufo **-onis**. ♦ *Botar sapos e cóbregas (pola boca): ineptias iracunde effutire.*

sapoconcho. *s.m.* Testudo **-inis**.

saque. *s.m.* Pilae missio; (*de honra*) primus pilae ictus. ♦ (*pop.*) *Tér bo saque: vorare, devorare; helluari; helluonem, epulonem, phagonem esse.*

saquear. *v.tr.* Praedari, depraedari; rapere; populari, depopulari; diripere; compilare, expilare; vastare; desolare; diruere; (*todo*) omnia spoliare et nudare.

saqueo. *s.m.* Direptio, vastatio **-onis**. *V. tamén depredación, pillaxe, rapina.*

saqueta. *s.f.* Sacculus **-i**.

sarabia. *s.f.* Grando **-inis**. *V. tamén pedra, pedrazo.*

sarabiada. *s.f.* Grandines **-um**; grandinis imber.

sarabiar. *v.unip.* Grandinare. *V. tamén apedrar.*

sarabullo. *s.m.* Impetigo **-inis**.

saraiba. *s.f.* *V. sarabia.*

saraibar. *v.unip.* *V. sarabiar.*

saramago. *s.m.* Irio **-onis**; herba salax.

sarampelo. *s.m.* Boa ou bova **-ae**; sirimpio **-onis**.

sarcasmo. *s.m.* Contumelia **-ae**; convicium, probrum, dictionum **-i**; irrisio, vellicatio, suggillatio **-onis**; scomma **-atis**; vox asperior; verba amara ou aspera; amari sales; dicacitas, acerbitas **-atis**; acerbae facetae; (*dicir sarcasmos*) suggillare; eludere, illudere; aliquem increpare, increpitare ou conviciis consectari; acerbis facetiis irridere; asperis facetiis illudere; dictionum in aliquem dicere.

sarcástico **-a**. *adx.* Contumeliosus, amarus, acerbus, salsus **-a -um**; dicax, mordax acis; (*carta*) litterae aculeatae.

sarcófago. *s.m.* Sarcophagus **-i**; arca **-ae**; capulus **-i**.

sardana. *s.f.* Saltatio Cataloniensis; staticulus **-i**.

Sardeña. *top.* Sardinia **-ae**.

sardiña. *s.f.* Sardina, sarda **-ae**. ♦ *Estar coma sardiñas en lata: nimia angustia premi ou comprimi.*

sardo **-a**. *adx.* e s. Sardus, Sardous, Sardinianus **-a -um**; Sardiensis **-e**. Sardi **-orum**.

sari. *s.m.* Indicus peplus; Indica tunica.

sarillo. *s.m.* Girgillus **-i**; sericulum **-i**. ♦ *Dar máis voltas ca un sarillo: vagari; obambulare; frustra eniti ou defatigari; inquietum, irrequietum esse.*

***sarmiento**. *s.m.* *V. bacelo.*

sarna. *s.f.* Psora **-ae**; scabies, scabities **-ei**; scabredo **-inis**; (*padecela*) scabiare; scabie laborare; (*eficaz contra a sarna*) psoricus **-a -um**. ♦ *Sarna con gusto non pica: leve fit quod bene fertur onus; onus non est quod sponte suscipitur.*

sarnento **-a**. ou **sarnoso** **-a**. *adx.* **1.** *Que ten a sarna: scabidus, scabiosus* **-a -um**; scaber **-bra -brum**. **2.** *Moi ruín: vilis* **-e**; improbus, parcus, sordidus, avarus **-a -um**; tenax **-acis**.

sarraceno **-a**. *adx.* **1.** *Relativo aos sarracenos: saracenus ou sarracenus* **-a -um**. *s. 2.* *Musulmán (na idade media): saracenus/-a ou sarracenus/-a; saraceni ou sarraceni* **-orum**.

sarrío. *s.m.* *V. borra, charrizo.*

sarta. *s.f.* **1.** *Conxunto de cousas unidas por un fío, arame, etc.: rerum in fila ducta series; (de perlas) pertusae in linea margaritae; linea margaritarum.* **2.** (*fig.*) *Conxunto de cousas non materiais, seguidas: series* **-ei**; acervus, cumulus **-i**; magna copia; (*de mentiras*) mendaciorum series. **3.** (*pop.*) *Vértebra: V. esta palabra.*

sartego. *s.m.* *V. sarcófago.*

***sartén**. *s.f.* *V. tixola.*

sartorio. *s.m.* Anat. Sartorius (musculus).

sarxa. *s.f.* Salvia **-ae**; sphacos **-i**.

sarxento. *s.m.* Decurio, optio **-onis**.

Satán ou **Satanás**. *s.m.* Satanas **-ae**; Satan (*indecl.*) *V. tamén demo.*

satánico **-a**. *adx.* Satanicus, diabolicus, daemocraticus **-a -um**. *V. tamén demoníaco.*

satélite. *s.m.* **1.** *Corpo celeste: satelles* **-itis**. **2.** *Obxecto posto en órbita: satelles facticius, artificiosus ou arte factus; (lanzar un satélite) artificiosum satellitem in aera proicere ou in terrestrem orbitam emittere.* **3.** (*fig.*) *País, estado, etc., baixo a influencia doutro: civitas subiecta.* **4.** *Persoa que segue a outra: satelles* **-itis**; stipator **-oris**; comes **-itis**; domesticus miles.

satén. *s.m.* Lubrica serica; densum, rasum sericum.

sátira. *s.f.* **1.** *Texto para ridiculizar ou criticar:* satira ou satura –ae; sermo –onis; (*persoal*) carmen mordax; (*corrosiva*) sales carminum; (*difamatoria*) carmen famosum. **2.** *Critica, parodia que tende a ridiculizar:* obtrectatio, irrisio –onis; censura –ae; aculeus –i. V. *tamén crítica, parodia.*

satírico –a. *adx.* **1.** *Relativo á sátira:* satiricus, famosus, aculeatus –a –um; mordax –acis; (*en versos satíricos*) versibus atris; tristi versu. **2.** *Autor ou poeta satírico:* satiricus, satirographus/–a; satirici carminis scriptor/–trix.

satirizar. *v.tr.* Reprehendere; castigare; vituperare; carpere; vellicare; censuram alicuius agere; rodere; increpare; detrectare; asperis facetiis aliquem illudere.

sátiro. *s.m. Mit.* Satyrus –i.

satisfacción. *s.f.* **1.** *Acción de satisfacer:* satisfactio, expletio –onis; (*comer a satisfacción*) prandere ad satietatem. **2.** *Pracer, cousa que satisfai:* voluptas –atis; (*ter unha satisfacción*) gaudium complere; laetitiam capere; (*iso deume unha gran satisfacción*) magno gaudio ou magna laetitia affectus sum; hoc mihi pergratum fuit; quod quidem mihi periucundum fuit. **3.** *Reparación:* satisfactio –onis; (*dunha culpa*) purgatio –onis; (*dunha debeda*) debiti solutio; (*dar unha satisfacción por unha inxustiza*) alicui de iniuria illata satisfacere.

satisfacer. *v.tr.* **1.** *Compracer, contentar, cumprir os desexos de algo ou de alguén:* delectare; placere; implere; alicui animum ou desiderium alicuius explere; alicui morem gerere; (*a esperanza*) expectationem explere; (*aos oíntes*) audientium aures implere; (*farei o posible por compracerte*) operam dabo ut tibi satisfaciam. **2.** *Obter o necesario para cubrir unha necesidade, calmar un desexo:* satisfacere; explere; satiare; (*a fame, a sede*) famem, sitim explere, satiare; (*unha paixón*) cupiditatem satiare ou explere. **3.** *Pagar unha debeda, un dano:* debitum ou pecuniam debitam solvere; expiare; purgare; satisfacere; de iniuria alicui satisfacere.

satisfactorio –a. *adx.* Satisfaciens –entis; par, paris; idoneus, aptus –a –um; expiatorius –a –um.

satisfeito –a. *adx.* **1.** *Contento, compracido:* contentus, laetus, satiatus –a –um; satur –ura –urum; (*coa súa sorte*) suis rebus ou sua sorte contentus; (*con pouco*) parvo contentus. **2.** *Pre-*

sumido, orgulloso: arrogans –antis; sibi nimium fidens ou confidens. ♦ *Estou satisfeito:* habeo quod volo; satis superque habeo; meis rebus contentus sum. *Estou satisfeito de min mesmo:* mihi placeo. *Non estou satisfeito de min mesmo:* mihi displiceo; mihi non satisfacio.

saturación. *s.f.* Saturatio –onis; saturitas, plenitas, satiety –atis; (*ata a saturación*) satiate; ad satietatem.

saturar. *v.tr.* **1.** *Encher por completo unha cousa, un lugar:* refercire; saturare, exsaturare; satiare; explere, implere. **2.** *Quím. Esgotar a capacidade de absorción dunha substancia:* saturare; satiare. **3.** *Facer funcionar ata o máximo da capacidade:* saturare; replere. *v.pr.* **4.** *Encherse por completo un lugar, unha cousa:* referciri; impleri, repleri; refertum esse. **5.** *Quím. Esgotarse a capacidade de absorción dunha substancia:* ebibere, combibere, perbibere; suc(c)um trahere; (*saturarse de sal*) salem combibere; (*que a oliva se sature de sal*) oliva salem combibat. **6.** (*fig.*) *Realizar unha cousa ata o exceso:* se satiare; se implere; se effercire; satiari; saturari; impleri, expleri; (*de comida*) famem depellere, satiare, sedare, exstinguere; ventrem placare; (*se o neno se satura destes hábitos*) si puer has artes combiberit.

Saturnais. *s.f.pl.* **1.** *Festas en honor a Saturno:* Saturnalia –ium; Saturnale festum; (*nas Saturnais*) festis Saturni diebus. **2.** *Por ext., bacanais, orxías:* Saturnalia, Bacchanalia –ium.

Saturno. *s.m.* **1.** *Mit. Divindade romana:* Saturnus –i. **2.** *Planeta do sistema solar:* Saturnus –i; stella Saturni ou Saturnia.

saudable. *adx.* V. **san.**

saudade. *s.f.* V. **soidade.**

saudar. *v.tr.* Salutare; salutem alicui dicere, dare, impertire ou impertiri; salute aliquem impertire; (*cariñosamente*) plurimam salutem alicui dicere ou impertiri; (*saiúdote*) iubeo te salvere; salvus sis; salve; ave; (*saudarse mutuamente*) salutem dare invicemque reddere; inter se consalutare; (*saiúda da miña parte á túa muller*) meis verbis uxori tuae salutem dices; (*saiúda da miña parte a Antonio*) Antonium velim salvere iubeas.

saúde. *s.f.* **1.** *Bo estado do organismo:* sanitas –atis; (*boa ou mala*) valetudo ou validudo –inis; (*boa*) bona, integra, commoda, secunda, iucunda, optima ou prospera valetudo; integritas valetu-

dinis; corporis integritas sanitasque; (*inquebrantable*) firma, tutissima, illaesa ou inoffensa valetudo; (*ter boa saúde*) valere; recte valere; bene ou recte se habere; valetudine prospera uti; (*mala saúde*) incommoda, aegra, adversa, infensa, infirma, tenuis valetudo; valetudinis ou corporis infirmitas ou imbecillitas; (*ter mala saúde*) valetudine incommoda, infirmo corpore ou infirmis viribus esse; se non belle habere; (*quero mellor ter saúde ca riquezas*) valere malo quam dives esse. **2.** *Conxunto de condicións físicas e psicolóxicas dun organismo:* valetudo –inis; corporis habitus. *interx.* **3.** *Forma de saúde e para brindar ou desexar ben:* (*á túa, á vosa saúde*) bene tibi, vobis!; prosit; (*beber á saúde de alguén*) propinare ou praebibere alicui; salutem propinare; (*bebede á nosa saúde*) bene nos dicite. **4.** *Utilízase cando alguén esbirra:* bene tibi sit. ♦ *Como estás (de saúde)?:* quomodo vales?; ut te habes?; satin vales? *Se estás ben de saúde, alégrome; eu estou ben:* si vales, bene est; ego valeo.

saudita. *adx.* e s. Arabicus Saudianus. Arabes Saudiani.

saúdo. *s.m.* Salutatio, consalutatio –onis; salus –utis; (*recíproco*) accepta et reddita reverentia; (*devolver o saúdo*) resalutare; salutanti mutua salutationem reddere. ♦ *Tarxeta de saúdo:* chartula saluatoria.

saudoso –a. *adx.* V. **soidoso.**

sauna. *s.m.* Laconicum –i; balneum vaporicum ou sudatorium; balneum Finnicum.

saurios. *s.m.pl.* Lacertorum genus.

***savía.** *s.f.* V. **zume.**

Saxitario. *s.m.* Sagittarius –i; Sagittifer –eri; Arcitenens –entis.

saxo. *s.m.* **1.** *Instrumento musical:* saxophonum –i. **2.** *Músico que o toca:* saxophonista –ae.

saxofón. *s.m.* V. **saxo.**

saxón –ona. *adx.* **1.** *Relativo a un pobo que habitaba a rexión do Elba:* Saxonicus –a –um. **2.** *Da Saxonia:* Saxon –onis. **3.** *Individuo dese pobo:* Saxon –onis; (*os saxóns*) Saxones –um. **4.** *Lingua falada polos antigos saxóns:* sermo Saxonicus; lingua Saxonica.

Saxonia. top. Saxonia –ae.

sazón. *s.f.* Tempus –oris; tempestivitas –atis; (*cada cousa debe facerse na súa sazón*) suo quaeque

tempore facienda; (*sementar en sazón*) serere tempestive; (*sazón da sementeira*) sativum tempus; satio –onis; (*sazón da comida*) cibi condimentum; congruens cibi coctura ou sapor; (*feito en sazón*) tempestivus –a –um; (*fôra de sazón*) alieno tempore. ♦ *En ou na sazón:* tempestive, opportune.

sazonar. *v.tr.* **1.** *Dar o punto exacto de sabor:* condire; saporem inducere; sapide condire; sapidum cibum efficere; temperare. V. *tamén aderezar, condimentar.* **2.** *Facer que algo alcance o seu estado de madurez, de perfección:* maturare; maturitate disponere ou mitigare; coquere; condire. *v.pr.* **3.** *Alcanzar algo a madurez, a perfección:* maturescere; maturitatem assequi ou capere; ad maturitatem venire; perfectionis statum attingere. ♦ *Sazonar os discursos con bromas:* facetiis sermones ou orationes condire.

se¹. *pron.* Se (*ac.*); sibi (*dat.*).

se². *conx.* **1.** *Introduce unha condición:* si; (*se non*) si non; nisi; ni; (*se non me engano*) ni fallor; (*se ... se non ...*) si ... sin autem, sin vero; (*algunha vez ten sentido concesivo*) etsi, etiamsi; (*se algunha vez*) si quando; (*se en algún lugar*) sicubi; (*se acaso*) si forte; (*se é que, a non ser que*) si tamen; nisi tamen; nisi; (*pero se*) sin, sin vero, sin autem, sin aliter, sin minus. **2.** *Introduce unha dúbida ou unha interrogativa indirecta:* an; num; utrum; –ne. **3.** *Contribúe a dar énfase:* non se traduce. *Se xa cho dixen moitas veces!:* saepe iam tibi dixi!

sé. *s.f.* *Catedral:* V. esta palabra. ♦ *Santa Sé:* Sancta Sedes; Sedes Apostolica.

seara. *s.f.* **1.** *Campo de cereais:* frumentarius ager; sata –orum; seges –etis; segetes –um. **2.** *Estivada, agra:* V. estas palabras.

seareiro –a. *s.* **1.** *Cliente habitual:* adsiduus/-a emptor/-trix ou cliens/clienta. **2.** *Afeccionado a un equipo:* lusorum turmae studiosus ou fervidus sectator. V. *tamén afeccionado.*

sebáceo –a. *adx.* Sebaceus, sebarius –a –um; sebalis –e.

sebe. *s.f.* S(a)epes –is; s(a)epimen –inis; s(a)epimentum, s(a)eptum –i; (*pequena*) s(a)epicula –ae; craticius paries.

sebo. *s.m.* Sebum –i; pinguedo –inis.

seca. *s.f.* **1.** *Falta de chuvia:* siccitas, ariditas –atis; aritudo –inis; aquae inopia; (*foi un ano de moita seca*) siccitate insignis annus fuit. **2.** *Parte dun*

areal na marea baixa: siccum -i; (*na seca*) in siccum. ♦ *Ir á seca (mariscar coa marea baixa)*: conchyilia in siccum piscari ou capere.

secadoiro. *s.m.* Siccatorium -i; (*lugar onde se seca*) officina siccatoria.

secador -ora. *adx.* **1.** *Que seca*: siccator, exsiccator/-trix; siccatorius, siccativus -a -um. *s.f.* **2.** *Aparello que serve para secar*: machina siccatoria ou siccativa.

***secano**. *s.m.* V. **secaño**.

secante¹. *adx.* **1.** *Que seca*: siccans, exsiccans -antis. *s.* **2.** *Papel secante*: charta bibula; folium bibulum.

secante². *adx.* **1.** *Xeom. Que corta unha liña ou un plano*: secans -antis. *s.f.* **2.** *Xeom. Liña secante*: linea secans.

secaño. *s.m.* Siccaneus, aridus ager; siccum, aridum -i.

secar. *v.intr.* **1.** *Perder humidade*: arere, arescere; areferi. V. **tamén enxugarse**. **2.** *Morrer unha planta por falta de humidade*: marcescere; languescere; siccari. **3.** *Deixar de dar ou manar un líquido*: arere; consistere; stagnari; detineri; exhauriri. *v.tr.* **4.** *Facer perder humidade*: V. **desecar, enxugar**. ♦ *Secarse de envexa*: invidia flagrare; extabescere. *Unha lágrima pronto se seca*: cito arescit lacrima.

sección. *s.f.* **1.** *Cada parte da que se compón un todo*: pars, partis; portio -onis; locus -i; sedes -is; segmentum, membrum -i; (*dun órgano interno*) fibra -ae; (*o pulmón divídese en dúas seccións*; *o fígado, en catro*) pulmo in duas fibras dividitur; iecur, in quattuor. **2.** *Acción de seccionar*: sectio, caesio -onis; sectura, caesura -ae. **3.** *Xeom. Figura que resulta do corte doutra*: sectio -onis. **4.** *Superficie que queda á vista despois de practicar un corte*: sectio -onis; segmentum -i.

seccionar. *v.tr.* Dividere; in (duas) partes secare ou insecare; (*cadáveres*) corpus aperire; corpora mortuorum insecare. V. **tamén dividir**.

secesión. *s.f.* Secessio -onis.

secesionista. *s.* Secessionis studiosus/-a; secedens -entis.

seco -a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo secar*: siccatus, desiccatus, exsiccatus, arefactus -a -um; (*polo sol*) insolatus -a -um; sole arefactus; (*ao fume*) infumatus -a -um. *adx.* **2.** *Enxoi*: sic-

cus, aridus -a -um; (h)umore carens; (*camiño*) via sicca; siccus trames; (*a pé seco*) siccis pedibus; (*tempo seco*) tempus siccum; siccus dies; (*tos seca*) sicca tussis; (*boca seca*) siccum os; (*ter a gorxa seca*) arere siti; sitim fauces urere. **3.** *Caracterizado pola escasez de chuvia*: impluvius, siccus, aridus, siccaneus, siticulosus -a -um; sitiens, arens -entis; (*moi seco*) peraridus -a -um; (*os campos están secos*) sitiunt arva; (*terra moi seca*) siccum et sine (h)umore ullo solum; (*clima seco*) siccum caelum; (*zona, país seco*) arens plaga. **4.** *Que produce poucas secrecións (pel, cabelo)*: siccus -a -um. **5.** *Que non deixa opción á réplica*: asper -era -erum; acerbus -a -um; (*contestar cun non seco*) acerbe, aspere negare. **6.** (*Son, ruído*) *que non resoa*: raucus, repentinus -a -um. **7.** *Que ten sabor pouco ou nada doce*: asper -era -erum; acerbus, acidulus -a -um; acer, acris, acre. **8.** (*fig.*) *Sen outra cousa, só*: siccus, nudus, merus, ieivus -a -um; (*comer pan seco*) siccum panem esse ou comedere. **9.** *Frac*: flaccidus, extenuatus, siccus, macilentus, strigosus -a -um; macer -cra -crum; exilis, gracilis -e. ♦ *A secas*. **1.** *Só, sen máis nada*: nudus, merus -a -um. **2.** *Sen comer e sen beber*: ieivus -a -um. *A seco*: absque cibo. *Dique seco*: V. **dique**. *En seco*: in siccum, in arido. *Frear en seco*: V. **frear**. *Froito seco*: V. **froito**. *Herba seca*: f(om)enum -i.

secreción. *s.f.* **1.** *Acción de segregar*: secretio, effusio -onis. **2.** *Substancia segregada*: (h)umor, liquor -oris; corporis eiectionem.

secretaría. *s.f.* **1.** *Lugar do secretario*: tabularium -i; archivum -i; scribae ou secretarii sedes. **2.** *Cargo de secretario*: tabellionis, scribae, secretarii ou notarii munus ou officium.

secretario -a. *s.* **1.** *Persoa encargada do funcionamento dunha oficina, organismo, etc.*: secretarius/-a; actarius/-a; scriba -ae; librarius/-a; exceptor, apparitor -oris; a secretis (vir/femina). **2.** *Empregado ao servizo doutra persoa*: secretarius/-a; negotiorum curator/-trix; scriptor/-trix; epistolarum, litterarum exarator/-trix. ♦ *Secretario de Estado*. **1.** *Membro do goberno baixo as ordes dun ministro*: secretarius/-a; alter/-a ab administro. **2.** *Nos Estados Unidos e no Vaticano, ministro de Asuntos Exteriores*: ab exteris negotiis administer; administer exteris negotiis praepositus. *Secretario xeral*: (aliquorum partium ou collegiorum) supremus moderator.

secreto –a. *adx.* Secretus, abditus, arcanus, occultus, absconditus, reconditus, clandestinus, furtivus, tectus, ignotus –a –um; latens –entis; latitans –antis; (*odio secreto*) odium tacitum *ou* compressum; (*amor secreto*) furtivus amor; (*sensimentos secretos*) animi secreta; penitus reconditi sensus; (*fillo secreto*) furtivus infans; furto conceptus puer; (*voto secreto*) tacitum suffragium; (*plans secretos*) clandestina consilia; (*ter algo secreto*) aliquid occultum habere, in occulto tenere, secretum tegere, occultare, celare.

***secta**. *s.f.* V. **seita**.

sectario –a. *adx.* **1.** *Que se organiza ou procede ao xeito dunha seita:* sectarius –a –um. **2.** *Que segue cegamente unha crenza, unha ideoloxía:* sequax –acis; factiosus, assiduus –a –um. V. *tamén fanático*.

sectarismo. *s.m.* Studium factiosum.

sector. *s.m.* **1.** *Xeom. Porción de círculo:* sector –oris; circuli pars (duobus radiis circumscripta). **2.** *Parte dunha colectividade, dunha cidade:* pars, partis; regio –onis; campus –i; area circumscripta; regio definita.

secuaz. *s.* Sectator, assectator/-trix; assecla –ae. V. *tamén adepto, partidario*.

secuela. *s.f.* Sequela, consequentia –ae; effectus –us; (*pl.*) (*dunha enfermidade*) morbi residua, reliquiae, vestigia.

secuencia. *s.f.* **1.** *Sucesión ordenada de cousas:* series –ei; ordo –inis. **2.** *Conxunto de imaxes de cine que forman unha escena:* imaginum cinematographicarum series. **3.** *Parte que nalgunhas misas segue ao gradual:* sequentia –ae.

secuestrador –ora. *s.* Sequestrator/-trix; abductor/-trix; (*aéreo*) aereus (aerius) pirata *ou* praedo.

secuestrar. *v.tr.* Rapere, capere, retinere; occupare; sequestrare; abducere; a praestituto cursu *ou* tramite abstrahere; cursu avertere; a cursu abducere; (*un avión*) aeronavim vi abducere.

secuestro. *s.m.* Raptus –us; sequestrum –i; comprehensio –onis, retentio –onis; (*dun avión*) abstractio a praestituto cursu; a cursu abductio.

secular. *adx.* **1.** *Que existe desde hai séculos:* saecularis –e; annosus, vetustissimus –a –um. **2.** *Segrar:* saecularis –e; laicus –a –um. **3.** *Que non vive no convento (clero, relixioso):* saecularis –e.

4. *Temporal, mundano:* profanus –a –um; saecularius –a –um; saecularis –e.

secularización. *s.f.* Saecularizatio, exclaustratio –onis; ad saecularem condicionem reversio; ad profanos usus translatio

secularizar. *v.tr.* **1.** *Transferir bens ou funcións eclesiásticas ao Estado ou a particulares:* bona *ou* munera ad saeculares usus *ou* manus transferre; profano usui destinare. *v.pr.* **2.** *Pasar ao clero secular:* ad clerum saecularem transire; (*á vida laica*) ad saecularem statum reddere *ou* reverti; sacram observantiam deserere.

século. *s.m.* **1.** *Período de cen anos:* saeculum –i; centum annorum spatium *ou* curriculum; (*o século das luces*) V. **luz**. **2.** *Período duns cen anos, máis ou menos:* aetas –atis; (*século de ouro*) aurea aetas; aurea saecula; (*viviú no século de Pericles*) Pericli aequalis fuit. **3.** (*fig.*) *Período moi longo de tempo, ás veces esaxerando:* saeculum, aevum –i; tempus nimis longum; (*desde os séculos máis remotos*) ex omnium saeculorum memoria; (*ás mulleres lévalles un século amañarse*) mulieres, dum comuntur, annus est; (*hai séculos que non te vexo*) abhinc trecentos annos te non vidi; (*polos séculos dos séculos, por sempre*) in saecula saeculorum; per omnia saecula saeculorum.

secundar. *v.tr.* Iuvare, adiuvarre; sublevare; alicui adesse *ou* adiutorem esse; secundare, obsecundare; alicui se comitem dare; consilia alicuius sequi; alicuius conatibus accedere. V. *tamén apoiar*.

secundario –a. *adx.* **1.** *De segundo orde ou importancia:* secundarius –a –um; inferior –ius; (*cousa secundaria*) parvi, minoris, levioris momenti *ou* secundae notae res. ♦ *Efectos secundarios:* V. **efecto, secuela**. *Ensino secundario:* V. **ensino**. *Representar un papel secundario:* secundas partes agere.

secundinas. *s.f./pl.* Secundae, secundinae –arum; placenta –ae.

secura. *s.f.* **1.** *Seca:* V. esta palabra. **2.** *Sede*¹: V. esta palabra. **3.** *Falta de amabilidade:* siccitas, asperitas, acerbitas –atis.

seca. *s.f.* **1.** *Substancia segregada por certos lepidópteros:* sericum –i; bombyx –icis. **2.** *Fío e tecido que se fai con ela:* filum sericum; bombycinum –i; bombycina *ou* serica tela; (*vestido*) serica vestis; (*pl.*) serica, bombycina –orum; (*tra-*

ballar a seda) bombycinare; (o que a traballa) bombycinator/-trix. **3.** *Pelo de certos animais:* V. **serda**.

***sedal.** *s.m.* V. **sedela**.

sedante. *adx.* **1.** *Que seda:* mitigatorius –a –um; leniens –entis. **2.** *Calmante, tranquilizante:* V. **calmante**.

sedar. *v.tr.* Sedare; placare; lenire; (*a dor*) dolorem ou dolores sedare ou mitigare.

sede ¹. **1.** *Necesidade de beber:* sitis –is; bibendi cupidus; (*moita*) vehemens, arida, aens, fervida, saeva, rabida, immensa sitis; (*ter sede*) sitire; (*ter moita sede, morrer de sede*) siti ardere, flagrare, consumi ou perire; (*dar sede*) sitim facere, gignere ou afferre; (*calmala*) sitim explorare, pellere, depellere, satiare, sedare, cohibere, extinguere, levare, deponere, compescere, vincere ou excutere. **2.** (fig.) *Desexo forte:* sitis –is; fames –is; libido –inis; magna, immensa, summa, improba, effrenata, nimia, furiosa, flagrans ou acerrima cupiditas; (*de sangue*) cruoris ou sanguinis sitis ou libido; (*de ouro, de prata*) auri fames ou cupidus; (*de gloria, de poder*) gloriae cupiditas; imperandi aviditas; (*de vinganza*) ulciscendi cupiditas; (*de pracer*) voluptatis aviditas; (*ter sede de crimes*) scelus rabide appetere, expetere ou anhelare.

sede ². *s.f.* **1.** *Domicilio dunha organización:* sedes –is; domicilium –i; locus –i. **2.** (fig.) *Punto onde se centra unha facultade ou fenómeno:* sedes –is; (*a sede da alma está no cerebro*) in cerebro est animi sedes; (*a sede da alma está nos ollos*) animus habitat in oculis.

sedela. *s.f.* Linea –ae; linea piscatoria; (*pescar con sedela*) piscem hamo piscare ou capere; piscem linea trahere.

sedentario –a. *adx.* Sedentarius, sellularius –a –um; (*traballos*) opera sedentaria; (*traballador*) (opifex) sellularius; (*pobo*) populus certum locum habens; (*vida*) umbratilis vita.

sedento –a. *adx.* **1.** *Que ten sede:* sitiens –entis; siti pressus, perustus ou maceratus; (*morrendo de sede*) siti enectus; gravissima siti affectus; ardentibus siti faucibus. **2.** (fig.) *Que ten un desexo moi grande:* avidus, cupidus –a –um; sitiens, cupiens –entis; (*de gloria*) gloriae avidus ou appetens; laudis studiosus; (*de praceres*) cupiens voluptatum; (*estar sedento de sangue, de gloria,*

de riquezas) sanguinem sitire; gloriam petere; thesauris inhiare; (*de calquera cousa*) cupiditate alicuius rei ardere.

sedeño. *s.m.* V. **adival**.

sedición. *s.f.* Seditio, consternatio –onis; turba –ae; turbidae res; tumultus –us; (*de militares*) militum seditio.

sedicioso –a. *adx.* e s. Seditiosus, turbulentus, factiosus –a –um; novarum rerum cupidus; seditionis instimulator/-trix ou concitator/-trix.

sedimentación. *s.f.* *Xeol.* Sediminis depositio.

sedimentar. *v.intr.* *Xeol.* Subsidere.

sedimento. *s.m.* Sedimen, crassamen –inis; sedimentum, crassamentum –i; faex, faecis. V. *tamén feces, pouso*.

sedoso –a. *adx.* Serico similis; sericam naturam referens; bombycinus –a –um.

sedución. *s.f.* Corruptela –ae; sollicitatio, lenocinatio –onis; lenocinium –i; (*atractivo*) illecebra –ae; delenimenta, invitamenta –orum; (*atraído pola sedución do poder*) potestatis dulcedine captus.

seducir. *v.tr.* **1.** *Persuadir para conseguir algo:* allicere, illicere, pellicere; delenire. **2.** *Conseguir mediante promesas, afagos, etc.:* capere; trahere; devincire; permulcere; delectare; donis corrumpere ou vincere; largitione, pretio sollicitare; illecebris, promissis, muneribus trahere ou irretire; (*a unha muller*) corrumpere; tentare, attentare; sollicitare; (*ningún outro amor poderá seducirme*) me non aliae poterunt corrumpere taedae. **3.** *Atraer algo a alguén:* permulcere; (*a vista, o oído*) oculos, aures permulcere ou delectare. V. *tamén abraiar, ameigar, atraer, cativar, encantar, fascinar*. ♦ *Deixarse seducir:* pecunia moveri; donis, muneribus vinci; (*polo pracer*) voluptatibus duci; dedere se voluptatum lenociniis ou vitiorum illecebris.

sedutor –ora. *adx.* e s. Blandus –a –um; blandiens –entis; corruptor/-trix; perductor/-trix; corruptela –ae; (*dunha muller*) sollicitator, tentator; corruptor; stuprator –oris; pudicitiae expugnator.

sefardí. *adx.* e s. Iudaeus Hispanus; (*dialecto*) dialectus ou sermo Iudaeus-Hispanus.

sega. *s.f.* **1.** *Acción de segar:* messis –is; messio –onis; messium sectura; (*da herba*) fenisechia

–ae; fenisecium –i. **2.** *Época da sega*: messis –is; messium tempus.

segador –ora. s. **1.** *Persoa que sega*: messor –oris; falcator/-trix; frumentarius/-a; sector/-trix; (*de herba*) fenisex –icis; feniseca –ae; fenisector/-trix. s.f. **2.** *Máquina para segar*: (automataria) machina messoria; machinamentum messorium; falcifera machina; falx machinalis; (*segadora e malladora*) machina messoria et tritoria.

segar. v.tr. Metere, demetere; segetes metere; frumentum, segetem desecare; messes decerpere, colligere *ou* tondere; (*poét.*) falcem maturis aristis supponere; (*a herba*) f(o)enum secare; prata demetere; (*unha segunda corta*) sicilire. ♦ *Tal como sementes, así segarás*: ut sementem feceris, ita et metes. *Segar a cabeza de alguén*: caput amputare *ou* abscindere; cervices frangere; collum praecidere; e medio tollere.

***seglar.** adx. e s. V. **segrar.**

segmentar. v.tr. Frangere; dividere; semina *ou* segmenta facere.

segmento. s.m. Segmen –inis; segmentum –i; pars, partis. ♦ *Segmento circular*: (arcus) latitudo.

Segovia. top. Segovia –ae.

segoviano –a. adx. e s. Segoviensis –e. Segovienses –ium.

segrar. adx. **1.** *Que non pertence ao clero*: saecularis –e. s. **2.** *Cristián que non forma parte do clero*: laicus/–a. V. *tamén* **laico**.

segredo. s.m. **1.** *Cousa que se mantén oculta*: secretum, arcanum, opertum –i; res occulta *ou* recondita. **2.** *Calidade de quen non dá a coñecer as súas cousas*: secretum, sigillum –i; (*os segredos do corazón*) occulta pectoris. **3.** *Maneira secreta de facer certa cousa*: taciturnitas –atis; prudentia –ae. ♦ *Contar un segredo*: secretum, arcanum, commissum, tacenda enuntiare, committere, credere *ou* aperire. *Gardar un segredo*: secretrum continere, oculere; arcanum celare *ou* tacere; commissum tegere. *En segredo*: secreto, secrete; clam; occulte; abdite; tecte. *Segredo de confesión*: sigillum sacramentale. *Segredo de Estado*: reipublicae *ou* ex utilitate publica secretum. *Segredo profesional*: secretum professionale. *Os segredos da natureza*: naturae arcana; rerum naturae latebrae.

segregación. s.f. **1.** *Acción de segregar*: segregatio, seiunctio –onis; (*racial*) phyletica separatio. V.

tamén **apartheid, racismo**. **2.** *Substancia segregada*: V. **secreción**.

segregar. v.tr. **1.** *Facer que unha cousa ou unha persoa quede fóra do grupo*: segregare; seiungere; separare; dissociare. **2.** *Producir e expulsar certas substancias*: (h)umorem, liquorem, corporis eiectionem expellere.

segrel. s.m. Gallaecus recitator.

seguido –a. adx. **1.** *Consecutivo, sucesivo*: continuus –a –um; subsequens, consequens –entis. adv. **2.** *Sen cambiar de dirección*: directo; recta linea *ou* via; recto itinere. **3.** *Sen interrupción*: continuo, continenter; sine interruptione.

seguidor –ora. adx. e s. **1.** *Perseguidor*: V. esta palabra. **2.** *Continuador*: successor –oris. V. *tamén* **continuador**. **3.** *Adepto, adicto, partidario*: V. estas palabras.

seguinte. adx. e s. Posterior, ulterior –oris; sequens, insequens, consequens –entis; (*o outro*) alius –a –ud; (*entre dous*) alter –era –erum. ♦ *Dixo o seguinte*: haec locutus est. *Ao día seguinte*: insequenti *ou* postero die.

seguir. v.intr. **1.** *Vir, ir ou estar unha cousa ou persoa a continuación doutra*: sequi, insequi; succedere; deinde venire *ou* evenire; (*a noite segue ao día*) nox diem excipit; (*a pena segue ao delito*) poena scelus sequitur; (*seguíu a idade de prata*) subiit argentea proles; (*unha cousa segue a outra*) aliud ex alio nequitur; (*vai diante, eu sigo*) i prae, sequar; (*de onde se segue que...*) ex quo *ou* inde fit, efficitur *ou* sequitur ut... **2.** *Estar aínda nunha certa situación ou actividade*: suo munere *ou* officio fungi; nondum emeritum esse. v.tr. **3.** *Ir detrás dunha persoa ou animal*: insequi, subsequi; sectari, consectari; alicuius vestigia sequi; aliquem vestigiis persequi; (*de cerca*) urgere; alicuius tergo haerere. **4.** *Ir despois de alguén a un lugar*: sequi, subsequi. **5.** *Ter como guía, modelo ou referencia*: vestigiis alienis ingredi; (*a seu pai*) patris vestigiis ingredi; patrem imitari. **6.** *Non apartarse de algo que se ve como unha liña*: sequi; lineam *ou* viam sequi; a via non decedere. **7.** *Estar de parte de algo ou alguén*: alicui favere *ou* fauorem esse; aliquem *ou* alicuius partes *ou* opinionem sequi; alicuius opinionis esse; alicuius partibus favere. **8.** *Dirixirse por un camiño, unha estrada, etc.*: iter *ou* viam sequi; iter insistere *ou* carpere; cursum tenere; iter in aliquem locum facere. **9.** *Continuar algo interrompido*: pro-

cedere; prosequi; pergere; incepta exsequi; (*os estudos*) studia prosequi. **10.** *Ir con alguén que leva a iniciativa:* obtemperare; servire, inservire; morem alicui gerere; imitari; alicuius consilium sequi; consilio uti; alicuius vestigia premere **11.** *Comprender algo ou a alguén:* animo ou cogitatione comprehendere; intelligere; percipere; mente assequi ou complecti; (*segues o que estou a dicir?*) tenes quid dicam? **12.** *Estar interesado e manterse informado dunha noticia:* notitiam persequi ou sectari; observare; animum attendere; animis adesse. **13.** *Presenciar, ver un espectáculo, un acontecemento:* spectaculo, eventui adesse ou interesse. **14.** *Ver como se suceden os distintos elementos dunha secuencia:* sequi; processum ou progressum spectare. **15.** *Frecuentar un curso, clase, etc.:* sectari; sequi; profiteri; audire; exercere; frequentem auditorem alicuius esse. ♦ *Seguirille a corrente a alguén:* morem alicui gerere; obtemperare; imperiis obsecundare. *Seguir coa mirada, coa vista:* oculos in aliquem conicere; rei ou ad rem oculos adicere; rectis oculis intueri. *Seguir a orde cronolóxica:* ordinem temporum servare ou sequi.

segundo ¹. *num.ord.* **1.** *Que ven despois do primeiro:* secundus -a -um; (*outro, novo*) alter -era -erum; novus, proximus -a -um; posterior -ius; (*segundo fillo*) filius minor ou secundo genitus; (*inferior*) inferior -ius; secundus -a -um; (*mel de segunda clase*) mel secundae notae. *s.* **2.** *Axudante, segundón:* adiutor/-trix; vicarius/-a; secundus/-a. **3.** *Cada unha das sesenta partes dun minuto:* secundum -i. **4.** *Por ext., período de tempo moi breve:* V. **instante, intre, minuto, santiamén.** **5.** *Xeom. Cada unha das sesenta partes dun minuto:* secundum -i. *adv.* **6.** *En segundo lugar:* deinde; secundum, secundo. ♦ *Con segundas:* subdolis verbis; subdole. *Por segunda vez:* secundo; iterum, iterato. *Segundo de a bordo:* progubernator -oris.

segundo ². *conx. e prep.* V. **conforme.**

Segura. *río.* Tader -eris?; Serabis -is?

seguranza ou seguridade. *s.f.* **1.** *Calidade do que non comporta perigo:* securitas -atis; animus securus; animi tranquillitas. **2.** *Calidade do que non falla:* securitas, firmitas -atis; fides -ei. **3.** *Calidade de seguro, cheo de convicción:* persuasio -onis; scientia -ae; (*en si mesmo*) fiducia, fidentia -ae; (*falar con seguridade*) expedite loqui;

(*saber con seguridade*) pro certo scire ou habere; compertum habere. ♦ *Seguridade social:* sociale subsidium; cautio socialis. *De seguridade:* tutularis -e; (*caixa*) arca loricata; (*cinto*) cingulum ou cinctorium tutelare; (*válvula*) operculum tutelare; valvula tutularis; (*fechadura*) claustrum munitissimum; (*garda*) biocolyta -ae; (*medida*) praecautio iudiciaria ou iudicialis; (*saida*) exitus salutis prospiciendae.

seguro -a. *adx.* **1.** *Salvo:* V. esta palabra. **2.** *Que non comporta riscos ou perigos:* tutus, securus -a -um; periculi exsors. **3.** *Fiable:* V. esta palabra. **4.** *Fixo, irrevocable:* fixus, firmus -a -um. V. *tamén inevitable.* **5.** *Sólido:* solidus, firmus, validus -a -um. **6.** *Firme, fíto:* V. estas palabras. **7.** *Cheo de confianza:* confisus, fretus -a -um; fidens -entis. **8.** *Certo, fixo:* V. **certo.** **9.** *Inequivoco:* V. **categórico, indiscutible.** **10.** *Estable, fixo:* firmus, fixus -a -um; stabilis -e; constans -antis; (*paz segura*) pax fida ou tuta. *s.m.* **11.** *Contrato polo que alguén se compromete a indemnizar un dano a cambio dun pagamento:* damni ou damnorum cautio; legitima cautio; (*de enfermidade*) cautio valetudinaria; (*de incendios*) cautio adversus incendia; (*de vida*) cautio salutis causa; (*de roubo*) cautio furti resarciendi; (*de automóbil*) cautio vehicularis; (*compañía de seguros*) cautionis institutum; (*póliza de seguro*) initae ou factae cautionis syngrapha. **12.** *Dispositivo de seguridade:* epitonium cautionale. *adv.* **13.** *Seguramente:* certe, certo; quidem; procul ou sine dubio; sane; probabiliter; verisimiliter; probabilius. ♦ *O máis seguro é...:* probabilius est + *inf*; non dubium est quin + *subx.*; non dubium est + *inf.* *Seguro de si:* V. **7.** *Ter ou dar por seguro:* certum, compertum, exploratum, pro certo habere; alicui persuasum esse; (satis) certo scire.

seica. *adv.* V. **acaso, disque.**

Seichelles (Illas). Insulae Seicellenses.

seira. *s.f.* Sporta, fiscina -ae.

seis. *num.card.* **1.** *Cinco máis un:* sex; (*seis veces*) sexies. **2.** *Que ocupa o lugar número seis:* sextus -a -um. **3.** *O número seis:* sextus numerus.

seiscentos. *num.card.* **1.** *Seis veces cen:* sexcenti -ae -a; (*seiscentas veces*) sexcentie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número seiscentos:* sexcentesimus -a -um. **3.** *O número seiscentos:* sexcentesimus numerus. **4.** *En latín tiña tamén o sentido de infinidade, multitude:* (*infinidade de decretos*)

sexcenta decreta; (hai miles de anos) abhinc sexcentos annos ou sexcentis annis; (moitas máis cousas che diría) sexcenta sunt quae tibi memorem.

***seísmo.** *s.m.* V. **sismo**.

seita. *s.f.* Secta –ae; factio –onis; (*filosófica*) schola, familia –ae; philosophorum familia, disciplina ou grex. V. *tamén herexía*.

seitura. *s.f.* V. **sega**.

seixal. *s.m.* Solum lapidosum; saxetum –i; saxosus locus.

seixebra. *s.f.* Saxifraga –ae; saxifragum –i; saxifraga longifolia.

seixo. *s.m.* **1.** *Callao, canto* ³, *coio*: V. estas palabras. **2.** *Rocha branca, especie de cuarzo*: silex –icis; siliceus lapis; siliceum saxum.

sela. *s.f.* **1.** *Asento que se coloca nas costas do cabalo*: scordiscus –i; ephippium, stratum –i. **2.** *Asento da bicicleta*: birotae sedes ou sedile.

selar. *v.tr.* **1.** *Pór un selo*: pittacium cursuale affigere; epistulam (chartulam, fasciculum) pittacio cursuali munire. **2.** *Marcar con cuño ou selo*: signare, obsignare, consignare; sigillo ou signo notare. **3.** *Cerrar, fechar*: V. **cerrar**. **4.** *Dar por firme un acordo*: firmare, confirmare; stabilire; societatem confirmare; foedus sancire ou sacrare.

selección. *s.f.* **1.** *Acción de seleccionar*: selectio –onis; delectus –us. **2.** *Escolma*: V. esta palabra.

seleccionar. *v.tr.* Seligere; excerpere. V. *tamén escoller, optar*.

selectividade. *s.f.* **1.** *Capacidade de seleccionar*: seligendi facultas. **2.** *Proceso e probas para o acceso á universidade*: idoneitatis periculum ou probatio; superioris scholae obeundae periculum.

selectivo –a. *adx.* Seligens –entis.

selecto –a. *adx.* Lectus, electus, delectus, selectus, optimus, exquisitus –a –um; (*viño*) bellissimum vinum; (*palabras*) verba exquisitissima.

selector. *s.m.* Artificium ou instrumentum seligens ou discriminans.

selenio. *s.m.* Selenium –i.

sella. *s.f.* Situla –ae.

selleiro –a. *adx.* V. **senlleiro**.

selo. *s.m.* **1.** *Timbre dos envíos postais*: pittacium epistolare ou cursuale; (*novo, usado*) pittacium

integrum, signatum. **2.** *Marca que indica a autenticidade dun escrito*: sigillum –i. **3.** *Instrumento co que se fai esta marca*: sigillum –i. **4.** (*fig.*) *Marca, sinal*: V. **marca**.

selva. *s.f.* Silva –ae; nemus –oris; saltus –us; lucus –i.

selvático –a. Silvaticus, saltuosus, silvosus, nemorosus –a –um; (silvester) –tris –tre; nemoralis ou nemorensis –e.

semáforo. *s.m.* Semaphorus –i.

semana. *s.f.* Hebdomas –adis; hebdomada, septimana –ae; septem dies; (*cada semana*) octavo quoque die; (*ao cabo dunha semana*) septenis diebus; (*durante a semana*) inter ou per hebdomadam; (*aínda non tiñan unha semana*) haud septimum diem superabant. ♦ *Semana Santa*: Maior Hebdomada. *Fin de semana*: V. **fin**. *Para a semana dos dous xoves ou para a semana que non teña venres*: ad Kalendas Graecas; cum mula pepererit.

semanal. *adx.* Hebdomadalis –e; hebdomadarius –a –um.

semanario. *s.m.* **1.** *Publicación semanal*: commentarius hebdomadalis; (*ilustrado*) picti commentarioli; multicolor libellus. **2.** *Conxunto de sete pulseiras*: septem brachialium iunctura.

semántica. *s.f.* V. **semántico**.

semántico –a. *adx.* **1.** *Relativo á semántica*: semanticus –a –um. **2.** *Rama da lingüística que estuda o significado*: doctrina semantica.

seme. *s.m.* V. **esperma**.

semellante. *adx.* **1.** *Afín, análogo, parecido, parello*: V. estas palabras. **2.** *Pondera a cantidade, a calidade ou o tamaño*: talis –e; tantus –a –um; (*non vin un home semellante*) hominem talem non vidi; (*semellante homiño e tan pecadento*) tantillus homo et tantus peccator; (*non podo soportar semellantes cousas*) haec ferre non possum.

semellanza. *s.f.* V. **analoxía, parecido**.

semellar. *v.intr.* e *pr.* V. **asemellarse, parecerse**.

semental. *adx.* **1.** *Seleccionado para a reprodución*: admissarius (equus, asinus, taurus); sementifer –era –erum. *s.m.* **2.** *Animal destinado a este fin*: admissarius –i; (*cabalo, asno*) equus, asinus admissarius; (*touro*) taurus sementifer.

sementar. *v.tr.* **1.** *Espallar ou depositar semente:* seminare; serere, conserere, inserere, obserere, disserere; sementem facere; sationem pange-re; semina iacere, spargere *ou* terrae mandare; (*trigo*) frumentum serere; (*nabos*) napi semina obruere. **2.** *Cubrir de semente unha superficie:* serere; obserere, conserere; (*de trigo, de fabas*) agrum frumento seminare; locum faba consere-re. **3.** (fig.) *Ciscar; espallar; espaxer; malgastar:* spargere; (*díñeiro*) nummos spargere; (*riquezas*) divitias profundere; rem familiarem, patrimonium effundere *ou* dissipare. V. *tamén ciscar, diseminar, espaxer, malgastar.* **4.** (fig.) *Cubrir unha superficie de algo que se bota en distintas direccións:* spargere, conspergere; (*a rúa de flores*) viam sternere floribus; (*o ceo de estrelas*) caelum astris spargere. **5.** (fig.) *Provocar; dar orixe a algo:* serere; disseminare; spargere; (*medo*) metum spargere; (*discordias, odios*) discordias, iurgia, lites, odia serere; semina odiorum iacere; (*con faladurías*) odium et invidiam rumusculis concitare, incitare, conflare; (*xoio entre nai e fillos*) simultatem inter matrem et filios serere; (*guerras encima de guerras*) ex bellis bella serere. ♦ *Tal como sementes, así recollerás:* ut sementem feceris, ita et metes; sementi respondent segetes. *Sementa agora se queres recoller a man chea despois:* nuc sere quod plena postmodum falce metas. *Sementar na area:* oleum et operam perdere; frustra laborare; aquam e pumice postulare; in aere piscari. *Sementar máis millo do que se pode sachar:* nubes et inania captare; maiores nido pennas extendere.

semente. *s.f.* **1.** *Gran, froito con embrión:* semen, germen –inis. **2.** *Acción de sementar:* satio –onis; satus –us; sementis –is. **3.** *Orixe, causa:* semen –inis; fons, fontis; causa –ae; (*semente de todos os males*) omnium malorum fons; (*de guerras civís*) bellorum civilium fons et causa.

sementeira. *s.f.* **1.** *Acción de sementar:* V. **semente**. **2.** *Época en que se sementa:* sativum tempus.

sementeiro. *s.m.* V. **alcouve.**

semestral. *adx.* Semestris –e.

semestre. *s.m.* Semestre spatium; sex menses; seni menses.

semicírculo. *s.m.* Semicirculus –i; semiorbis –is; hemicycl(i)um –i.

semicorchea. *s.f.* Nota musicalis bis uncinata.

semideus –eusa. *s. Mit.* Hemideus –i; hemideusa –ae.

semifinal. *s.f.* Paenultimum certamen.

semifinalista. *adx.* e *s.* Paenultimi certaminis athleta, lusor, scriptor/-trix.

semifusa. *s.f.* Musicalis nota quater uncinata; semifusa –ae.

seminal. *adx.* Seminalis –e; spermaticus –a –um; (*licor*) fetificus (h)umor; vitale virus.

seminario. *s.m.* **1.** *Colexio de formación dos futuros sacerdotes:* seminarium –i; seminarium clericale; clericorum *ou* cleri schola. **2.** *Grupo de traballo:* seminarium academicum.

seminarista. *s.m.* Seminarii alumnus; sacri ministerii tiro.

semiótica. *s.f.* V. **semiótico.**

semiótico –a. *adx.* **1.** *Relativo á semiótica:* semioticus –a –um. **2.** *Teoría e ciencia dos signos:* doctrina *ou* disciplina semiotica.

semisoto. *s.m.* Contignatio medie subterranea; habitatio ex parte subterranea.

semita. *adx.* e *s.* Semita –ae.

semítico –a. *adx.* Semiticus –a –um.

semitón. *s.m.* Hemitonium *ou* semitonium –i.

semivivo –a. *adx.* V. **moribundo**, medio **mor-to.**

semivogal. *adx.* Semivocalis –e; (*letra*) semivocalis littera.

sémola. *s.f.* Simila –ae; similago –inis.

sempre. *adv.* Semper; omni tempore; perpetuo; (*continuamente*) usque; continuo; constanter; sine (ulla) intermissione; sine fine; (*case sempre*) plerumque; (*para sempre*) in perpetuum; in omne tempus; in aevum; per omnia saecula (saeculorum); (*sempre máis*) magis magisque; in dies; (*sempre menos*) minus ac minus; (*coma sempre*) ut fieri solet; (*que dura sempre*) iugis, perennis –e; aeternus –a –um. ♦ *Ler sempre con gusto a Platón:* Platonem assidue et studiose lectitare. *Adeus para sempre:* aeternum vale; salve aeternum mihi. *Sempre que, sempre e cando.* **1.** *Cada vez que:* quotiescumque; utcumque; quando. **2.** *Con tal que:* dum, dummodo.

sen ¹. *s.f.* *Parte lateral da cabeza:* tempus –oris; (*ús máis en pl.*) tempora –um; capitis vitalia; (*coroar*

as sens) tempora vincire corona; (*con mirto*) tempora cingere myrto.

sen². *prep.* **1.** *Indica falta de algo que se expresa:* sine; absque; (*sen domicilio*) sine sede; (*día sen sol*) absque sole dies; (*sen ningún perigo*) sine periculo; nullo periculo; (*sen ningunha dúbida*) sine ulla dubitatione; indubitanter; procul dubio; haud dubie; (*non sen causa*) haud immerito; (*sen demora*) sine mora; abiecta omni cunctatione; ne intervallo quidem facto; (*cidade sen defensa*) urbs nuda praesidio; (*sen límites*) infinitus, immensus –a –um; (*home sen instrución*) homo nullis litteris ou illitteratus; (*corpo sen vida*) corpus exanime, exanimum ou mortuum; cadaver –eris; (*bebemos sen sede*) non sitientes bibimus; (*paso as noites sen durmir*) noctes insomnes ago; (*responderei sen dúbidar*) non haesitans respondebo; (*sen faltar ás leis*) salvis legibus; (*sen sabelo eu*) me insciente ou inscio; (*estar sen dolor*) dolore carere; (*nunca me acordaba del sen chorar*) numquam illius recordabar quin statim flerem; (*sen lavar as mans*) illotis manibus. **2.** *Indica que algo queda excluído:* absque; citra; praeter; extra; (*non se concibe un home de ben sen virtude*) vir bonus citra virtutem intelligi nequit. V. *tamén agás, excepción de (a), fóra de.*

senado. *s.m.* **1.** *Cámara alta do Parlamento:* Senatus –us. **2.** *Antig. Asemblea da antiga Roma:* Senatus –us; (*o Senado e o pobo de Roma*) Senatus populusque Romanus; (*decreto do Senado*) senatus consultum ou senatusconsultum –i; (*por deliberación do Senado*) publico consilio. **3.** *Edificio onde se reúnen os senadores:* Curia –ae; Senatus –us; (*non houbo reunión do Senado*) non fuit Senatus.

senador –ora. *s.* Senator/-trix; (*os senadores*) senatores, patres –um; patres conscripti; (*chegar a ser senador*) senatorium ordinem adipisci; (*nomear senador*) in senatum legere.

senda. *s.f.* **1.** *Camiño estreito:* semita –ae; angustus tractus. **2.** (*fig.*) *Maneira de actuar ou de vivir:* via –ae; ratio –onis; consilium –i; modus –i.

Senegal. *top.* Senegalia –ae.

senegalés –esa. *adx.* e s. Senegaliensis –e. Senegalienses –ium.

senil. *adx.* Senilis –e; (*idade senil*) senectus –utis.

senior. *adx.* e s. Senior –oris.

senlleiro –a. *adx.* **1.** *Só, solitario:* solus, solitarius, singularius –a –um; singularis –e; segrex –egis.

2. *Sen comparación, sen igual:* egregius, eximius, singularius, praestantissimus, divinus –a –um; insignis, singularis, incomparabilis –e.

senllos –as. *adx.pl.* Singuli –ae –a; (*senllas mazás*) singulis singula poma.

***seno.** *s.m.* Seo V. esta palabra.

seno. *s.m.* Xeom. Sinus –us.

senón. *prep.* **1.** *Indica exclusión:* praeter; praeterquam quod; excepto quod; nisi; (*din que ninguén é bon senón o sabio*) negant quemque esse virum bonum praeter sapientem; (*ninguén senón o cónsul*) nemo nisi consul. V. *tamén agás, excepción de (a), fóra de.* *conx.* **2.** *Introduce unha rectificación:* sed; quinimmo, quin potius, quin etiam; (*non nacemos só para nós, senón para a patria, para os nosos*) non nati sumus nobismetipsis, sed patriae, sed nostris; (*con estes prodixios non se debilitou a súa confianza, senón que aumentou*) his miraculis numquam ab ipso elusa fides est, quin potius aucta. ♦ *Non só ... senón tamén:* et ... et; tum ... tum; non solum, non tantum ... sed ou verum etiam; non modo ... sed; praeterquam ... etiam.

senra. *s.f.* V. seara.

sensación. *s.f.* **1.** *Efecto que produce un estímulo externo:* sensus –us; sentiendi actus ou facultas; (*de pracer, de frío, de asco*) voluptatis, frigoris, taedii sensus; (*doce*) dulcis motus; (*experimentar unha sensación*) aliquid sentire; (*causar sensación de dor*) sensu doloris afficere; (*non ter sensación de dor*) sensu doloris carere. **2.** *Gran sentimento do espírito:* animi commotio; admiratio –onis. **3.** *Impresión forte en varias persoas:* animorum commotio. ♦ *Ter a sensación de...:* aliquid sentire; videri.

sensacional. *adx.* **1.** *Que causa sensación ou admiración:* vehementer commovens, permovens, excitans ou percellens; mirandus, mirificus –a –um; mirabilis –e. **2.** *Moi bo:* optimus, eximius –a –um; excellens, obstupefaciens –entis. V. *tamén admirable, bárbaro, estupendo, excelente, extraordinario, marabilloso.*

sensacionalismo. *s.m.* Studium commoventia ou obstupefacientia divulgandi.

sensacionalista. *adx.* e s. Commoventia divulgandi studiosus/-a.

sensatez. *s.f.* Prudentia, sapientia, temperantia –ae; consilium, iudicium –i; (*home de gran sensatez*) vir magni consilii; (*rapaz con sensatez de vello*) adolescens senili iudicio.

sensato –a. *adx.* V. **asisado, axuizado, certoiro, cordo, prudente, razoable.**

sensibilidade. *s.f.* **1.** *Facultade de percibir os estímulos e de reaccionar:* sensus –us; (*moi viva*) sensus acerrimus; (*ante o frío, o calor, a dor*) impatientia frigoris, aestus, doloris. **2.** *Facultade de ter sensacións de afecto, compaixón, etc.:* animi mollitia ou mollities; animus tener; molle cor; humanitas, sensibilitas –atis; (*hai no corazón unha sensibilidade natural*) est natura in animo tenerum quiddam atque molle. **3.** *Capacidade de apreciar e expresar a beleza, a harmonía, etc.:* subtilitas, concinnitas –atis; elegantia –ae. **4.** *Propiedade de algúns instrumentos de apreciar reaccións con precisión:* sensibilitas –atis.

sensibilizar. *v.tr.* **1.** *Tornar sensible:* mollem, sensibilem efficere; sensus, conscientiam alicuius movere. **2.** *Facer que alguén sinta preocupación ante unha idea, un suceso:* conscientiam movere; sensibilicare. *v.pr.* **3.** *Sentir preocupación ante unha idea, un feito:* moveri, commoveri; affici; capi; rem ou ex re dolere; (*sei que te sensibilizas con estas cousas*) haec tibi dolori certo esse scio; (*sensibilizome con estas cousas*) haec me excruciant.

sensible. *adx.* **1.** *Perceptible polos sentidos:* sensibilis, sensilis, corporalis, tractabilis –e; (*ao oído*) auditui sensibilis; (*ser sensible*) sub sensus cadere; (*cousas sensibles*) quae sub quemque sensum cadunt. **2.** Por ext., *que se pode apreciar facilmente:* notabilis –e; apertus –a –um; evidens –entis. **3.** *Que ten sensibilidade:* sentiens, patiens –entis; (*somos sensibles á dor*) dolorem sentimus; (*sensible ao frío*) frigorum impatiens; (*non sensible ao frío*) algoris, frigoris patiens; (*sensibles aos paus*) verentes plagarum. **4.** *Que se altera ou modifica con facilidade:* tener –era –erum; mollis –e. ♦ *Todo ser animado é sensible:* omne animal sensum habet.

sensitivo –a. *adx.* **1.** *Relativo aos sentidos:* sensualis –e. **2.** *Capaz de experimentar sensacións:* sentiens –entis; sensitivus –a –um; (*os seres capaces de sentir*) ii (eae, ea) quibus natura sensum dedit; (*capacidade sensitiva*) vigor sensualis.

sensor. *s.m.* Instrumentum sensorium.

sensorial. *adx.* Sensorius –a –um.

sensual. *adx.* **1.** *Propio dos sentidos:* sensualis –e. **2.** *Lascivo:* lascivus, libidinosus, voluptarius, luxuriosus –a –um; libidini deditus. V. *tamén lascivo*. **3.** *Que agrada aos sentidos:* delicatus –a –um; mollis –e; (*praceres sensuais*) corporis voluptates; (*apetitos, incentivos sensuais*) corporis faces.

sensualidade. *s.f.* Luxuria –ae; luxus –us; deliciae –arum; (*da mesa*) cupediae –arum; cupedo –inis; (*vivir con sensualidade*) corpori servire; (*praceres sensuais*) voluptates, libidines –um; deliciae –arum; corporis voluptates ou gaudia. V. *tamén lascivia*.

sentada. *s.f.* Sessio –onis; (*de protesta*) consessus recusationis ou improbationis. ♦ *Dunha sentada:* uno tractu; continenter; sine ulla intermissione.

sentar. *v.intr. e pr.* **1.** *Colocarse descansando sobre as nádegas:* sedere, assidere (adsidere), considerare, insidere; (*á mesa*) mensis considerare; (*recostados ao modo dos romanos*) discumbere, recumbere; (*nun convite*) in convivio accumbere; (*ao lado de alguén*) accubare alicui ou apud aliquem in convivio; (*nas festas saturnais os escravos séntanse á mesa xunto cos amos*) Saturnalibus passim in conviviiis servi cum dominis recumbunt; (*sentemos, se vos parece*) adsidamus, si placet ou si videtur; (*sentarse de ou en crequenás*) demissis ad humum clunibus, cossim (coxim) sedere. **2.** *Poñer a alguén nun lugar apoiado sobre as nádegas:* sedili locare; in sedili aliquem collocare. **3.** *Colocar unha cousa de xeito que quede segura:* V. **asentar**. *v.intr.* **4.** *Acaer, quedar (ben ou mal) unha cousa:* V. **acaer, asentar, quedar**. ♦ *Sentar a alguén á mesa:* obsonitare. V. *tamén convidar*. *Sentar a cabeza:* prudentem, cordatum fieri; tandem aliquando sapere. *Sentar ben algo:* placere; bebe accipere; arridere. *Non lle sentou ben a miña resposta:* meum responsum aegre tulit. *Sentado e admitido isto:* hoc positum ou dictum atque concessum; his positum. *Deamos ante todo por sentado que...:* positum igitur sit in primis...

sentenciar. *v.tr.* **1.** *Pronunciar unha sentenza:* sententiam ou ius dicere ou pronuntiare; iudicium ferre; causam, litem, controversiam diiudicare; rem ou de re cognoscere; (*a morte*) capitis damnare; mortem indicere. **2.** *Expressar o parecer:* V. **opinar**.

sentenza. *s.f.* **1.** *Decisión dun xuíz:* sententia -ae; iudicium -i; pronuntiatio -onis; sententiam dicere *ou* pronuntiare; iudicium ferre; (*absolutoria*) absolutio -onis; (*condenatoria*) iudicium damnatorium; damnatio -onis; (*de morte*) capitale iudicium. **2.** *Adaxio:* sententia -ae; fatum, dictum -i. *V. tamén adaxio.* **3.** *Opinión:* sententia -ae; opinio -onis.

sentido -a. *adx.* **1.** *Afectado no espírito:* tactus, affectus, affectatus, motus, commotus -a -um; tristis -e. *V. tamén resentido.* **2.** *Que sente, que dá mostras de pena, compaixón, etc.:* maestus, afflictus, afflictatus -a -um; maerens, dolens -entis; ad misericordiam pronus; clemens -entis. *V. tamén sensible.* *s.m.* **3.** *Cada unha das cinco facultades que reciben as impresións do exterior:* sensus -us; (*do oído*) auditus -us; auditio -onis; sensus audiendi *ou* aurium; (*da vista*) visus -us; sensus videndi *ou* oculorum; (*do olfacto*) odoratus -us; odoratio -onis; (*do tacto*) tactus -us; tactio -onis; (*do gusto*) gustus -us; (*dos cinco sentidos que a natureza outorgou aos seres animados, a vista, o oído, o gusto, o tacto, o olfacto, algúns animais carecen de algún e nacen por natureza cegos ou privados do olfacto ou xordos*) ex quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quaedam animalium alia alio carent et aut caeca natura gignuntur aut inodora inauditave. *V. tamén órgano.* **4.** *Entendemento, razón:* *V. estas palabras.* **5.** *Sensatez:* *V. esta palabra.* **6.** *Aptitude para actuar, sensibilidade:* *V. sensibilidade.* **7.** *Maneira en que se entende un escrito, unha palabra:* interpretatio, explicatio -onis; sensus -us; (*no mesmo sentido*) in eandem sententiam; (*moitas palabras teñen hoxe un sentido que non tiñan antes, por exemplo 'hostis'*) multa verba aliud nunc ostendunt, aliud ante significabant, ut hostis; (*di que o interpreta no mellor sentido*) in optimam partem id accipere dicit. **8.** *Estado de plena consciencia, coñecemento:* *V. coñecemento.* **9.** *Cada unha das dúas maneiras en que se pode percorrer unha dirección:* iter, itineris; via -ae; cursus -us; pars, partis; (*rúa de único, de dobre sentido*) unius, duplicis cursus via; (*en sentido contrario*) in contrarium; in contrariam partem; (*nos dous sentidos*) in utramque partem; ultro citroque. **10.** *Razón de ser:* ratio -onis; causa -ae; (*que sentido tedes para queixarvos de min?*) quid habetis quod de me queri possitis? ♦ *Poñer os*

cinco sentidos: animum, animo *ou* summa cura attendere; attento animo esse; omnibus viribus niti. *Sentido do humor:* *V. humor.* *Sentido común:* communis sensus. *Sexto sentido:* *V. corazonada, intuición.*

sentimental. *adx.* **1.** *Relativo á vida afectiva:* affectivus -a -um. **2.** *Dado a deixarse levar dos sentimentos:* mollis -e; tener -era -erum; ad affectum pronus. *Tamén s.:* mollis vir/femina.

sentimentalismo. *s.m.* Mollitia -ae; mollities -ei.

sentimento. *s.m.* **1.** *Estado determinado do ánimo:* sensus -us; (*de alegría*) gaudium -i; (*de tristeza*) tristitia -ae; maeror -oris. **2.** *Reacción do espírito ante un estímulo:* animi commotio *ou* motus; affectus -us; afflictio -onis; aerumna -ae. **3.** *Manifestación da sensibilidade:* sensus, affectus -us.

sentinela. *s.f.* Excubitor -oris; arcubius -i; (*de día*) stationarius -i; (*sentinelas*) excubiae, custodiae -arum; arcubii -orum; (*de noite*) vigiliae -arum; vigiles -um.

sentir. *v.tr.* **1.** *Oír:* *V. este verbo.* **2.** *Percibir certas sensacións:* sensibus percipere; (*frío*) algere; frigus sentire; (*calor*) aestuare; (*dor*) dolorem sentire; dolore affici; (*sono*) somno premi, opprimi, obrui, gravari; (*pracer*) voluptate affici; (*a falta de alguén ou de algo*) desiderare. **3.** *Experimentar un sentimento:* sentire; (*alegría*) laetari; gaudio affici; (*amor*) diligere; carum aliquem habere; (*unha morte*) alicuius morte permoveri. **4.** *Lamentar:* dolere; aegre ferre; molestia affici. *V. tamén deplorar, lamentar.* **5.** *Decatarse, notar:* intellegere; animadvertere; percipere; consciuum esse; (*non sinto o mesmo*) non idem sentio. *V. aperciбирse, notar.* **6.** *Experimentar (unha planta, un río) algún efecto negativo:* sitire; plantam, amnem aestatem sentire. *v.pr.* **7.** *Ter consciencia de estar ou de atoparse dun xeito que se expresa:* (*ben*) valere, bene *ou* belle se habere, bene alicui esse; (*mal*) male *ou* minus belle se habere; aegre aliquid ferre; (*angustiado*) анги; cruciari, excruciari; (*preocupado*) sollicitari; anxium esse. ♦ *Síntome obrigado a escribirche acotío:* non possum facere quin quotidie ad te litteras mittam.

señardade. *s.f.* Desiderium -i; solitudo -inis; singularitas -atis; (*por un ser querido*) orbitas -atis.

señor -ora. *s.* **1.** *Título de cortesía:* dominus/-a. **2.** *Persoa de categoría:* princeps -ipis; senior

-oris; (os señores da cidade) optimates -um/-ium; primores -um. **3.** *Persoa a quen serve un criado:* dominus/-a; (*señor/-a, amo/-a da casa*) (h)erus/(h)era; pater/mater familiae ou familias. **4.** *Persoa educada, fina:* urbanissimus/-a vir/femina. *s.m.* **5.** *Deus:* Dominus -i; Deus -i; (o noso Señor Xesús Cristo) Dominus noster Iesus Christus. *s.f.* **6.** *Muller casada:* uxor domini; domina, matrona, (h)era -ae. *adx.* **7.** (fam.) *Que destaca:* magnus, maximus, optimus -a -um; primus inter pares; (*un señor coche*) optima raeda; (*unha señora casa*) amplissima domus. ♦ *Non, señor:* non, nullo modo ou minime, domine. *Si, señor:* 1. *Expresión de asentimento:* utique; ita (est), certe quidem, domine. 2. *Expresión enfática de aprobación:* bene, optime, pulchre, pulcherrime; recte. *A Nosa Señora:* Virgo Maria. *Un señor, un calquera:* homo -inis; (homo) quidam. *Señor/-ora de si:* sui compos; sui iudicii ou sui iuris vir/femina.

señoría. *s.f.* Dominus/-a.

señorial. *adx.* **1.** *Que depende dun señor ou lle pertence:* dominicus -a -um; domini/-ae ou (h)eri/-ae (*xen.*). **2.** *Que ten carácter de grandeza, nobreza, etc.:* augustus, magnificus, lautus, splendidus -a -um; liberalis, senioralis -e.

señorito -a. *s.* Dominulus/-a; (h)erilis filius/-a; domini filius/-a; innubus/-a; innuptus/-a; (*señorita nobre*) nobilis virgo.

seo. *s.m.* **1.** *Oco entre os peitos da muller:* sinus -us. **2.** *Mama:* V. **mama, peito**. **3.** *Parte do corpo da muller onde leva o feto:* gremium, claustrum -i; sinus -us; uterus, alvus -i; venter -tris; (*levar no seo*) ventrem ferre; in utero gestare; gravidam esse; in utero habere ou concipere. **4.** (fig.) *Parte máis interior ou profunda de algo:* sinus -us; gremium -i; viscera -um; profundum -i; (o seo do mar) profundum maris; (*saír do seo da terra*) e terra exoriri. **5.** *Ámbito de actividades dun organismo:* sinus -us; (*expulsado do seo da Igrexa*) ab Ecclesiae corpore avulsus.

sépalo. *s.m. Bot.* Calycis folium.

separación. *s.f.* **1.** *Acción de separar ou separarse:* disiunctio, seiunctio, secretio, separatio, dissolutio -onis; (*violenta*) distractio, diremptio, devulsio, discissio -onis; discidium -i; diremptus -us; (*entre persoas*) digressus, discessus -us; digressio -onis; absentia -ae; (*dos cónxuxes*) discessio -onis; discidium, divortium -i; (*da alma*

e do corpo) animi et corporis ou animi a corpore separatio; naturae dissolutio; (*de bens*) bonorum separatio. **2.** *Distancia entre dúas cousas:* intervallum, spatium -i; distantia -ae.

separado -a. *adx. e s.* A convictu coniugali seiunctus/-a.

separar. *v.tr.* **1.** *Afastar, apartar:* V. estes verbos. **2.** *Pór lonxe ou máis lonxe:* V. **apartar**. **3.** *Apartar a persoas que pelexan ou discuten:* V. **apartar**. **4.** *Facer que unha cousa ou persoa deixe de estar con outra:* V. **apartar**. **5.** *Deslindar, distinguir:* V. estes verbos. *v.pr.* **6.** *Moverse para un lado de maneira que quede espazo:* V. **afastarse, apartarse**. **7.** *Pórse lonxe ou máis lonxe:* V. **afastarse, apartarse**. **8.** *Deixar de vivir en parexa:* nuptias, convictum coniugalem, commune victum rumpere; matrimonium solvere, dissolvere, dissociare, distrahere, dirimere, dimittere. V. *tamén* **desarrimarse, divorciarse**. **9.** *Deixar de pertencer a un grupo:* V. **afastarse, apartarse**.

separata. *s.f.* Paginae seorsum editae.

separatismo. *s.m.* Secessionis studium.

separatista. *adx. e s.* Secessionis studiosus/-a.

sepia. *s.f.* **1.** *Xibia:* sepia -ae; (*pequena*) sepiola -ae. **2.** *Substancia que segregran certos cefalópodos:* V. **borra, tinta**.

septuaxenario -a. *adx. e s.* Septuagenarius/-a; septuaginta annos natus; septuaginta annorum; (*chegou a septuaxenario*) ad septuagesimum annum pervenit; (*máis ca septuaxenario*) septuaginta annis maior; septuaxenario maior.

septuaxésimo -a. *adx.* Septuagesimus -a -um.

sepulcral. *adx.* **1.** *Relativo ao sepulcro:* sepulc(h)ralis -e; (*inscripción sepulcral*) monumenti inscriptio; (monumentorum) elogium; elogium in sepulcro incisum. V. *tamén* **epitafio**. **2.** (fig.) *Moi triste, que evoca a morte:* V. **fúnebre, lúgubre**. ♦ *Silencio sepulcral:* magnum, altum, sepulc(h)rale silentium.

sepulcro. *s.m.* Sepulc(h)rum, monumentum, mausoleum, conditivum, conditorium -i; tumulus, sarcophagus -i; sepultura -ae; columbarium -i; domus aeterna; (*familiar*) patrium sepulcrum; (*erixir un sepulcro*) tumulum, sepulcrum condere, struere, extruere, ponere, statuere; (*gravar un epitafio nun sepulcro*) tumulo inscribere ou insculpere; sepulchro scalpere; (*mo-*

numento funerario sen cadáver ou nun xardín)
cenotaphium –i.

sepultar. *v.tr.* **1.** Meter un defunto na sepultura: sepelire; humare; sepulchro condere; sepulturae dare ou tradere; defodere; terrae, tumulo mandare; tumulo ponere; in sepulchro inferre; humo tegere. **2.** Enterrar algo ou a alguén con violencia: sepelire; obruere; (*ser sepultado por un terremoto*) terra opprimi. ♦ Enterrar; ocultar algo: condere, abscondere, recondere; obruere; (*algo no olvido*) aliquid obliterare; oblivione obruere; oblivioni dare.

sepultura. *s.f.* **1.** Acción de sepultar: humatio –onis; sepultura –ae. **2.** Lugar onde se sepulta: V. **sepulcro.** ♦ Estar cun pé na sepultura: V. **fosa.**

sequeiro. *s.m.* **1.** Lugar onde se pon a secar algo: siccatorium –i. **2.** Secaño: V. esta palabra.

sequera. *adv.* Polo menos: saltem; siquidem; (*prés-tame o libro sequera por unha hora*) commoda mihi librum vel in horam; (*ahora sequera temos paz*) nunc saltem pace fruimur. ♦ Nin sequera: ne ... quidem; (*nin sequera me dixo adeus*) ne vale quidem dixit.

sequidade. *s.f.* **1.** Estado ou calidade de seco: V. **seca.** **2.** Calidade de persoa pouco amable: siccitas, acerbitas, asperitas –atis; (*sequidade nas palabras*) gravia et aspera verba.

séquito. *s.m.* V. **acompañamento, cortexo.**

sequoia. *s.f.* Sequoia –ae.

ser¹. *v.intr.* **1.** Ter existencia: esse, exstare, existere.

2. Acontecer; pasar: V. **acontecer.** **3.** Serve de unión entre o suxeito e o atributo: esse; (*os vellos son bastante faladores*) senectus est loquacior. **4.** Seguido da preposición *de* pode significar *formar parte de*, *pertencer a*, *ser natural ou propio de*: esse; (*é propio dos homes equivocarse*) errare humanum est; (*é propio de calquera home equivocarse*; *de ninguén máis ca do necio persistir no erro*) cuiusvis hominis est errare; nullius nisi insipientis in errore perseverare; (*foi o primeiro médico da súa familia*) primus ex illa familia medicus factus est. **5.** Estar feito de algo que se expresa: esse; fieri; (*esta copa é de ouro*) hoc poculum ex auro ou aureum est. **6.** Indica o tipo de parentesco entre persoas: esse; (*é meu irmán*) meus frater est. **7.** Expressa a pertenza a unha familia: (*é dunha familia nobre*) e nobili genere natus ou ortus (est); (*ser da familia de alguén*) propinqui-

tate ou affinitate alicquem attingere; alicuius familiam contingere. ♦ *A non ser, non sendo*: V. **agás, excepción de** (a). *A non ser que*: nisi. *No vaia ser que*: ne forte. *Ou sexa*: scilicet; id est. *Sexa o que sexa*: quomodocumque se res habeat. *Ser + a + inf.*: (*todos eran a preguntarme*) omnes a me quaerebant. *A cousa é así, isto é o que hai*: sic se res habet; sic est; sunt ista. *Que hora é?*: quota hora est? *Era pola tarde*: vesper erat. *Posto que é así*: quae cum ita sint. *Ser bo para algo*: prodesse; proficere; (*é bo para a vista*) oculos iuvat. *Ser da opinión, do partido de alguén*: cum aliquo sentire; alicui assentiri; alicuius partes sequi ou tenere; rebus alicuius favere. *Ser escravo das paixóns*: cupiditatibus servire. *Ser dono de si*: sui compotem esse; sui iuris ou arbitrii esse. *Ser obxecto de burla para todos, ser a risa de todos*: omnibus derisui ou ludibrio esse. *Sempre foi superior*: semper discessit superior.

ser². *s.m.* **1.** Todo o que ten existencia: res, rei; ens, entis; (*animado*) animal –alis; animans –antis; (*inanimado*) inanimum –i. **2.** Persoa: homo –inis. **3.** Esencia ou natureza interior dunha persoa ou cousa: natura, essentia, vita –ae. ♦ *Ser humano*: homo –inis.

serán. *s.m.* V. **atardecida.**

Serbia. top. Serbia –ae.

serbio –a. *adx.* e *s.* Serbianus –a –um. Serbiani –orum.

serda. *s.f.* Seta –ae; pilus –i; (*coverto de serda*) setosus –a –um.

serea. *s.f.* Siren –enis (*ac.* sirena); sirena –ae.

serenar. *v.tr.* **1.** Pór serena unha cousa ou persoa: V. **acalar, acalentar, acalmar, aquietar, pacificar.** *v.pr.* **2.** Pórse serena unha persoa ou cousa: V. **acalmar, acougar, aquietarse, pacificarse.**

serenata. *s.f.* Nocturna symphonia; nocturnus concentus; (*dar unha serenata*) ad amicae fores noctu concinere; ostium amicae occentare.

serenidade. *s.f.* Serenitas –atis; animi tranquillitas ou aequitas; ab angoribus vacuitas; (*do ceo*) (caeli) serenitas; (*soportar con moita serenidade*) aequissimo animo ferre. V. **tamén cachaza, calma.**

sereno –a. *adx.* **1.** Sen alteración do ánimo, sen inquietude: serenus, placidus, quietus, tranquillus –a –um. **2.** Calmo, sen nubes, sen néboa: serenus

–a –um; (*tempo*) serenum –i; serenum tempus; serena tempestas; (caeli) serenitas; (*dia*) serena lux; dies lucidus; (*noite*) nox serena. *s.m.* **3.** *Ar húmido das noites do verán:* nocturnus ros. *V. tamén relento.* **4.** *Home que vixiaba as rúas pola noite:* nocturnus urbis lustrator. ♦ *Durmir ao sereno:* sub diu ou divo, ad caeli intemperiem dormire.

serial. *s.m.* Fabula –ae; (*policiaca*) fabula criminalis; (*romántica*) fabula romanensis.

serie. *s.f.* **1.** *Secuencia:* series –ei; ordo –inis; continens rerum ordo. **2.** *Sucesión de obxectos que forman un conxunto:* series –ei; tractus –us; (*unha serie de preitos*) litium series; (*de desgrazas*) rerum adversarum assiduitas. ♦ *En serie:* ordinatim; sine intermissione ou intervalo. *Fóra de serie:* *V. estupendo, excepcional, extraordinario.*

seriedade. *s.f.* Gravitas, severitas, serietas –atis. ♦ *Falemos con seriedade:* iocum omittamus; absit iocus; rem serio tractemus.

serio –a. *adx.* **1.** *Adusto:* gravis –e; severus, austerus –a –um; (*cara seria*) oris gravitas; frons severa ou contracta; severum supercilium. **2.** *Non feito ou dito para facer rir:* serius –a –um. **3.** *Digno de consideración:* serius –a –um; gravis –e; magni momenti (res). **4.** *Formal:* gravis –e; serius, severus –a –um. **5.** *Feito con coidado e rigor:* diligens –entis; serius, severus –a –um.

sermón. *s.m.* **1.** *Discurso do crego aos fieis:* sacra contio (concio); sacer sermo. *V. tamén homilía, predicación.* **2.** (fig.) *Repreñión:* animadversio, monitio, reprehensio, obiurgatio –onis. *V. tamén homilía, predicación, repreñión.*

serodio –a. *adx.* **1.** *Que madura, que se sementa ou recolle tarde:* serus, serotinus –a –um; (*trigo serodio, de marzo*) martia sementis; semestre triticum; (*mazá*) malum serotinum. **2.** *Que sucede tarde:* serus, tardus, serotinus –a –um.

serpe. *s.f.* Serpens –entis; anguis –is; colubra, ex-cetra –ae; coluber –bri; (*de auga*) hydria –ae. *V. tamén cobra.*

serpear. *v.intr.* Serpere; repere; (*ría que serpea*) amnis sinuosus, flexibus ou crebris flexibus subinde curvatus; (*camiño que serpea polos vales*) flexibus vallium implicata via.

serpente. *s.f.* *V. serpe.*

serpentín. *s.m.* Cochleatus siphos.

serpentina. *s.f.* Cochlea chartacea.

serra. *s.f.* **1.** *Ferramenta para serrar:* serra –ae; (*de man, mecánica*) manualis, machinalis serra; machina serratoria. **2.** *Serradoiro:* serratrina –ae. **3.** *Xeogr. Sucesión de montañas:* praerupti montes. *V. tamén cadea, cordilleira.*

serrallo. *s.m.* Serraculum –i; gynaeceum –i.

serraduras. *s.f.pl.* Serrugo, lanugo –inis; scob(i)s –is.

serrar. *v.tr.* Serrare; secare; serra secare; scindere; recidere; (*árbores polo pé*) arbores succidere.

***serrín.** *s.m.* *V. serraduras.*

serrón. *s.m.* Serrula –ae; serra manualis.

servente –a. *s.* Famulus/-a; servus/-a ad pedes; minister /-tra; ancilla –ae. *V. tamén asistente, criado.*

serventía. *s.f.* *V. pasantía.*

servidor –ora. *s.* *V. asistente, criado, servente.*

servidume. *s.f.* **1.** *Estado do que traballa como servo:* servitus –utis; servitudo –inis; servitium –i; famulatus –us. **2.** *Conxunto de criados dunha casa:* familia –ae; famuli –orum. **3.** *Obriga imposta sobre unha propiedade:* servitus –utis.

servil. *adx.* **1.** *Relativo aos servos:* servilis, ancillaris –e. **2.** *Que amosa excesiva submisión:* servilis, humilis –e; abiectus –a –um; ad servitatem pronus ou paratus; (*ánimo servil*) animus abiectus; (*afago servil*) deforme obsequium; (*imitación servil*) nimia imitatio. ♦ *Non serás un tradutor demasiado servil:* nec verbum pro verbo curabis reddere fidus interpres.

servilismo. *s.m.* Humilitas –atis; abiectus animus; deforme ou servile obsequium; adulatio, assentatio –onis.

***servilleta.** *s.f.* *V. pano* de mesa.

servir. *v.tr.* **1.** *Traballar como servente:* servire; famulari; ministrare; servum esse; operam dare ou navare. **2.** *Dar ou subministrar o que alguén pide:* ministrare, administrare, subministrare; praebere; (*unha mercancía*) emptori mercem praebere. **3.** *Pór un alimento ou bebida no prato, no vaso ou na mesa:* apponere; ministrare; praebere; inferre; (*comida, bebida*) cenam, cibos, potum, pocula ministrare; (*o segundo prato*) secundam mensam inferre. **4.** *Prestar voluntariamente unha axuda:* iuvare, adiuvar; servire;

adesse, prodesse; adiumento esse; operam alicui navare, praebere *ou* dare; adiutorem/adiutricem esse; (*ao Estado*) operam reipublicae praebere, tribuere; bene de republica mereri; patriae gratificari. *v.intr.* **5.** *Ser de utilidade para algo que se expresa:* servire; prodesse; usui esse; valere; proficere; utilitatem praebere *ou* afferre; (*para que serve?*) quid iuvat? **6.** *Poder ser utilizado en vez de:* pro aliquo esse; (*sevinlles de pai*) me his in locum patris successi; (*serviralles de nai*) illis matris loco futura est; (*de exemplo*) exemplo alicui esse; (*a auga serviu de medicina*) aqua remedii locum obtinuit; (*servir de cama, de esterco*) stramenti vicem obtinere; vice stercoris fungi; (*servir de guía a alguén*) praebere se ducem alicui. **7.** *Ser útil ou apropiado para algo:* utilem esse; usui esse; usum *ou* utilitatem afferre *ou* praebere. *De ou para que serve?* Quid prodest? *V. tamén* **5.** **8.** *Ser unha roupa ou calzado apropiados:* *V. acaer.* **8.** *Dep. Sacar (tenis, voleibol, etc.):* pilam mittere; primum pilae ictum iacere. *v.pr.* **9.** *Proverse do necesario ou do que se desexa:* sumere; (*sírvete*) sume. ♦ *Servirse de:* uti; adhibere; usurpare; (*de todos os recursos*) omnibus opibus viribusque uti; omnia experiri; (*de trampas*) insidiis, dolis uti; insidias moliri

servizal. *adx.* Obsequiosus, officiosus –a –um.

servizo. *s.m.* **1.** *Acción de servir:* famulitium, ministerium, servitium –i; famulatus –us; servitus –utis; opera –ae. **2.** *Traballo de utilidade pública e organismo que o presta:* administratio –onis; publica –orum; ministerium –i; publicum officium; (*de correos*) cursus publicus; tabellarium ministerium; (*de limpeza urbana*) civica munditia. **3.** *Conxunto de obxectos para servir a mesa:* sup(p)ellex –ectilis; mensae *ou* escaria vasa; ministerium –i; escaria –orum; (*de prata*) argentum escale *ou* escarium; (*de ouro*) vasa auro solida. **4.** *Latrina, retrete:* latrina –ae; latrinum –i. **5.** *Conxunto de criados dunha casa:* *V. servidume.* **6.** *Paso por onde se accede a unha leira:* locus peditibus *ou* curribus pervius. **7.** *Dep. Saque (tenis, voleibol, etc.):* pilae missio; primus pilae ictus. ♦ *Dar servizo:* operam navare; iuvare. *V. tamén axudar, colaborar.* *Fóra de servizo:* a negotio amotus. *Servizo militar:* militia –ae; (*facelo*) stipendia merere; (*cumprido*) stipendiis emeritis.

servo –a. *s.* **1.** *Persoa que pertence a un señor:* *V. escravo.* **2.** (*fig.*) *Persoa sometida á vontade de algo ou de alguén:* *V. escravo.*

servofreo. *s.m.* Sufflamen *ou* frenum auxiliarium.

sésamo. *s.m.* Sesamum –i.

sesaxenario –a. *adx.* e *s.* Sexagenarius/–a; sexaginta annos natus; sexaginta annorum; (*ten sesenta anos*) ad sexagesimum annum pervenit; (*máis ca sesaxenario*) sexaginta annis maior; sexagenario maior.

sesear. *v.intr.* Litteram z *ou* c pro *ou* ut s pronuntiare.

sesenta. *num.card.* **1.** *Seis veces dez:* sexaginta. **2.** *Que ocupa o lugar número sesenta:* sexagesimus –a –um. **3.** *O número sesenta:* sexagesimus numerus.

seseo. *s.m.* Litterae z *ou* c pro *ou* ut s pronuntiatio.

seses. *s.m.pl.* *V. careixa.*

sesión. *s. f.* Sessio –onis; consessus –us; conventus –us.

sesta. *s.f.* Meridiatio –onis; meridianus *ou* insiti-cius somnus. ♦ *Durmir a sesta:* *V. descansar.*

sestercio. *s.m.* Sestertius –i; sestertius nummus.

set. *s.m.* Ludi series; (*do pimpon, do tenis*) ludi men-salis, manubriati reticuli ludi pars *ou* momentum.

seta. *s.f.* *V. frecha.*

***seta.** *s.f.* *V. cogomelo.*

sete. *num.card.* **1.** *Seis máis un:* septem; (*sete veces*) septie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número sete:* septimus –a –um. **3.** *O número sete:* septimus numerus.

setecentos. *num.card.* **1.** *Sete veces cen:* septin-genti –ae –a. **2.** *Que ocupa o lugar número sete-centos:* septingentesimus –a –um. **3.** *O número setecentos:* septingentesimus numerus.

setembro. *s.m.* September –bris; mensis septem-ber *ou* septembris.

setemesiño –a. *adx.* e *s.* Septimestris –e; (*nenos*) infans septimo mense natus.

setenta. *num.card.* **1.** *Sete veces dez:* septuaginta; (*setenta veces*) septuagie(n)s. **2.** *Que ocupa o lugar número setenta:* septuagesimus –a –um. **3.** *O número setenta:* septuagesimus numerus.

setentrión. *s.m.* Septentrio (septemtrio) –onis; septentriones –um; boreas ae; (*vento*) aquilo –onis; boreas –ae; (*que mira ao setentrión*) sep-ten-trionalis –e; ad septentrionem conversus.

setentrional. *adx.* Septentrionalis, aquilonalis, borealis –e; septentrionarius, aquilonarius, boreus –a –um.

Setestrello. *s.m.* V. **osa** maior.

sétimo –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número sete:* septimus –a –um. *s.f.* **2.** *Cada unha das sete partes dun todo:* septima pars.

seu, súa. *pos.* Suus –a –um; proprius –a –um (*moitas veces non se traduce*); eius, eorum, earum; illius, illorum, illarum (*se non se refire ao suxeito*); (*de vostede*) tuus –a –um. ♦ *Facer das súas:* (pro) suo more, tenaciter, pervicaciter agere. *De seu.* **1.** *Da súa propiedade:* proprius –a –um. **2.** *Por el, por ela, por eles...:* a seipso/-a, a seipsis; (*por vostede/-es*) a temetipso, a vobismetipsis; (*dixoo de seu*) a semetipso hoc dixit; (*fixoo de seu*) suo nutu fecit. *Do seu:* de suo; (*vivir do seu*) de suo vivere; (*pagar do seu*) de suo numerare. *O seu:* suus –a –um; (*a cada un o seu*) unicuique suum ou suum cuique; (*a xustiza dá a cada un o seu*) iustitia suum cuique tribuit. *Os seus:* sui –orum.

seudónimo. *s.m.* V. **pseudónimo.**

severidade. *s.f.* V. **dureza, rigor, rixidez.**

severo –a. *adx.* **1.** *Que esixe moito:* V. **estrito, rigoroso, rixido.** **2.** *Serio:* V. esta palabra.

Sevilla. *top.* Hispalis –is.

sevillano –a. *adx.* e s. Hispalensis –e. Hispalenses –ium.

sexenio. *s.m.* Sexennium –i; sex anni.

sexista. *adx.* e s. Sexualis discriminationis fautor/-trix.

sexo. *s.m.* **1.** *Conxunto de factores que dividen os seres en masculinos e femininos:* sexus –us; secus (*só nom. e ac.*); (*nunca tiven un fillo home*) virile secus numquam habui; (*dos dous sexos, de todas as idades*) virile ac muliebre secus, omnis aetatis; (*masculino*) sexus virilis; virile secus; masculum genus; (*feminino*) sexus muliebris, femineus ou femininus; muliebre secus; (*de sexo masculino*) virilis –e; (*individuo do sexo masculino*) mas, maris; vir, viri; (*do sexo feminino*) muliebris –e; (*individuo do sexo feminino*) femina –ae; mulier –eris; (*nenos do sexo masculino*) sexus virilis partus; (*ela quería un neno do sexo masculino*) sexum virilem parere cupiebat; (*home que se porta como muller*) vir muliebriter cultus; (*muller que se porta como home*) virago –inis; sexum egressa; cui virile robur est; nihil muliebre prae-

ter corpus gerens; decoris matronalis oblita; (*os dous sexos*) uterque sexus; virile ac muliebre secus; (*un año que ten os dous sexos*) agnus mas idemque femina. **2.** *Xenitais:* V. esta palabra. **3.** *Sexualidade:* V. esta palabra. ♦ *Todas as plantas teñen os dous sexos:* omnibus quae terra gignit, herbisque etiam, uterque sexus est.

sexante. *s.m.* Sextans –antis.

sexto –a. *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número seis:* sextus –a –um. **2.** *Cada unha das seis partes dun todo:* sexta pars.

séxtuplo –a. *adx.* **1.** *Que contén seis veces unha cousa ou que é seis veces maior:* sextuplus –a –um; sextuplex –icis. *s.m.* **2.** *Cantidade seis veces maior ca outra:* sextuplum –i.

sexuado –a. *adx.* Biol. Sexu praeditus.

sexual. *adx.* Sexualis –e. ♦ *Acto sexual:* V. **coito.** *Órganos sexuais:* V. **xenitais.**

sexualidade. *s.f.* Sexualitas –atis.

sexy. *adx.* Excitans –antis; eroticus, excitatorius –a –um.

shérif. *s.m.* Urbis securitati praepositus; biocolyta –ae.

show. *s.m.* Varium spectaculum (theatrale, televisificum...) V. **tamén espectáculo.**

si ¹. *pron.pers.* Sui, sibi, se, sese ou semet; (*as portas abríronse por si mesmas*) valvae se ipsae aperuerunt; (*matarse a si mesmo*) se ipsum interire; (*é feo alabarse a si mesmo*) deforme est de se ipso praedicare; (*ninguén ten máis esperanza ca en si mesmo*) nemo alius in alio magis quam in sese spem habet; (*dándolles voltas a estas cousas consigo mesmo*) haec secum ipse diu volvens. ♦ *Dar de si.:* **1.** *Alongarse, estirarse:* produci; porrigi; extendi. **2.** *Render, ser capaz:* comprehendere; intelligere; (*non dá máis de si*) non satis intelligit.

si ². *adv.* **1.** *Palabra con que se afirma ou coa que se dá resposta:* utique; ita; ita (res) est; etiam; verum; scilicet. *s.m.* **2.** *Apoio, licenza, permiso:* assensus –us; facultas –atis; venia –ae; (*os pais déronlle o si*) parentes probaverunt; (*obter o si*) probari; placere. ♦ *El si?:* nonne?; sane quidem; vere. *Non si?:* nonne? *Si tal:* V. **tal.** *Dar o si:* V. **dar.**

si ³. *Nota musical:* musica nota si appellata.

Siam. *top.* Siamum –i. V. **Tailandia.**

siamés –esa. *adx.* e s. **1.** *Relativo a Siam (hoxe Tailandia) ou habitante dese país:* Siamensis –e.

Siamenses –ium. **2.** *Unido ao seu irmán xemelgo por algunha parte do corpo:* geminus/-a Siamensis; (*irmáns*) fratres gemini Siamenses.

Síbaris. top. Sybaris –is; (*de Síbaris*) Sybaritanus, Sybariticus –a –um; (*habitantes*) Sybaritae –arum.

sibarita. adx. e s. Mollis, delicatus/-a, luxuriosus/-a (vir/femina). ♦ *Levou unha vida de sibarita:* homo voluptati obsequens fuit dum vixit.

sibarítico –a. adx. Mollis –e; delicatus, effeminatus, luxuriosus, voluptarius, sybariticus –a –um.

Siberia. top. Sibiria –ae.

siberiano –a. adx. e s. Sibirianus –a –um. Sibiriani –orum.

Sibila. s.f. Sibylla –ae.

sibilino –a. adx. **1.** *Da Sibila:* sibyllinus –a –um; (*libros sibilinos*) libri sibyllini ou fatales. **2.** *Ambiguo, enigmático:* ambiguus, obscurus, arcanus, reconditus –a –um.

sicario. s.m. Sicarius –i; percussor –oris.

Sicilia. top. Sicilia –ae.

siciliano –a. adx. e s. Siculus –a –um. Siculi –orum; Sicilienses –ium.

sida. s.m. Syndrome comparati defectus immunitatis; morbus SIDA (e vocibus Hispanis *Síndrome de Inmunodeficiencia Adquirida*) ou AIDS (e vocibus Anglicis *Acquired Immunity Deficiency Syndrome*).

sidecar. s.m. Currus autobirotae auxiliaris.

sideral. adx. V. **astral, estelar.**

siderurgia. s.f. Siderurgia –ae; aeris et ferri fabrica; metallorum fabrica ou fabricatio.

siderúrxico –a. adx. Siderurgicus –a –um.

sídra. s.f. Sícera –ae; malinum ou ex malis vinum.

sieiro. s.m. **1.** *Vento frío e seco:* ventus frigidus et impluvius. **2.** *Fenda producida polo frío, esp. nos labios:* rima, fissura –ae.

sífilis. s.f. Med. Syphilis –is; lues veneria (venerea); morbus Gallicus.

sifilítico –a. adx. **1.** *Relativo á sífilis:* syphiliticus –a –um. adx. e s. **2.** *Afectado de sífilis:* syphiliticus –a –um; lue veneria ou morbo Gallico infectus ou laborans.

sifón. s.m. Siphon –onis; tubus ou tubulus incurvus; diabetes –ae.

sigla. s.f. (*Us. máis en pl.*) Notae –arum; sigla –orum; notae ou litterae singulares ou compendiariae.

significación. s.f. **1.** *Significado:* V. esta palabra. **2.** *Importancia, relevancia:* V. estas palabras.

significado. s.m. Significatio –onis; significatus, sensus, intellectus –us; vis, vis; sententia –ae; (*dunha palabra*) vis verbi; in verbo subiecta sententia; (*ter dous significados*) duos sensus significare; duas sententias accipi; aliquo verbo res duas significari; (*moitas palabras que teñen o mesmo significado*) plura verba idem declarantia; (*entender o significado dunha palabra*) verbum quid valeat videre; (*esta palabra ten un significado máis amplo*) hoc verbum latius patet.

significar. v.tr. **1.** *Denotar:* V. este verbo. **2.** *Querere dicere, traducirse por:* significare; idem valere ac ou sibi velle; (*velle significa en galego querer*) velle idem valet ac Gallaicum *querere*; velle Latinum vertitur in Gallaicum *querere*; quod latine velle dicebant id nos *querere* vocamus; (*moitas palabras significan hoxe algo que antes non significaban, por exemplo 'hostis'*) multa verba aliud nunc ostendunt, aliud ante significabant, ut hostis. **3.** *Implicare; levar en si:* V. **implicar.** ♦ *Que significa esta palabra, este ruído?:* quid significat, quid valet, quid sibi vult hoc verbum, hic clamor?; quo hoc verbum spectat? *Que significa a palabra pracer?:* quid sonat haec vox voluptatis? *Que significa isto (a que ven isto):* quorsum haec pertinent?; quorsum ista?

significativo –a. adx. **1.** *Expresivo:* significativus –a –um. V. **tamén expresivo.** **2.** *Importante:* V. esta palabra.

signo. s.m. Signum, argumentum –i; indicium, vestigium –i; nota –ae; index –icis; (*do alfabeto*) littera –ae; (*distintivo*) insigne –is. ♦ *Signo do zodíaco:* signum –i; zodium –i. *Signos de puntuación:* interpunctio –onis; interpunctionis ou scriptionis signa ou notae; (*punto*) distinctio –onis; punctum –i; (*dous puntos*) duo puncta; bipunctum –i; (*coma*) virgula –ae; comma –atis; (*punto e coma*) subdistinctio –onis; (*de admiración*) admirandi nota; exclamandi signum; (*de interrogación*) interrogandi nota; (*de acentuación*) fastigium –i; (*paréntese*) uncus rotundus; (*corchete*) uncus angulatus; (*liña*) lineola –ae; (*asterisco*) stellula –ae; (*puntos suspensivos*) reticentiae signa; (*signo igual*) binae lineolae.

Sil. *rio.* Sil, Silis; Silis –is; Sile –is; Silum –i?; (*o Sil é afluente do Miño*) Sil in Minium influit.

sílaba. *s.f.* Syllaba –ae; (*longa, breve*) syllaba longa, brevis; (*común*) syllaba communis, indifferens, mediocris ou anceps; (*alongar, abreviar unha sílaba*) syllabam producere, corripere; (*por sílabas, sen que falte unha sílaba*) syllabatim; syllabice; omnibus ou totidem verbis; verbum pro verbo. V. **tamén breve, común, longo.**

silabario. *s.m.* Elementorum libellus; elementa litterarum.

silabear. *v.tr.* Syllabatim dicere, scribere.

silandeiro –a. V. **calado, silencioso, taciturno.**

silenciador. *s.m.* Instrumentum sonos compescens.

silenciar. *v.tr.* V. **acalar.**

silencio. *s.m.* Silentium –i; taciturnitas –atis; (*de algo que se debería dicir*) reticentia –ae; (*gardar silencio*) tacere; silere; conticescere; obmutescere; silentium facere ou servare; (*rompelo*) silentium rumpere; (*impoñelo, pedilo*) silentium impoñere, indicere; ad silentium compellere; silentium petere, poscere, suadere; (*pasar unha cousa en silencio*) (silencio) aliquid praeterire; rem silentio tegere; (*no silencio da noite*) per noctis silentium.

♦ **Silencio!:** tace, quaeso; tacete; linguae fave; linguis favete; st! *En silencio:* silentio; cum silentio; per silentium; (*era o tempo en que todo está en silencio*) tempus erat quo cuncta silent. *Pasar a vida en silencio:* silentio vitam agere ou transire.

silencioso –a. *adx.* Silens, tacens –entis; taciturnus, tacitus, silentiosus –a –um.

silex. *s.m.* Silex –icis.

silicato. *s.m.* Sal siliceum.

silicio. *s.m.* Silicium –i.

silicona. *s.f.* Silicon –onis; gluten siliceum.

silicose. *s.f.* Silicosis –is; pneumoconiosis –is.

silla. *s.f.* V. **cadeira.**

sillón. *s.m.* V. **cadeira** de brazos.

silo. *s.m.* Sirius –i; subterranea fossa; fenile –is.

siloxismo. *s.m.* Syllogismus –i; ratiocinatio –onis.

silueta. *s.f.* **1.** *Forma dun obxecto na sombra:* umbra –ae. **2.** *Debuxo que representa os contornos:* figura lineis circumducta. **3.** *Liña que delimita*

unha figura: extrema lineamenta; extremae lineae. V. **tamén contorno, perfil.**

silva. *s.f.* **1.** *Arbusto silvestre:* rubus, dumus –i; luma –ae. **2.** *Composición poética:* silva –ae; (*poemas curtos, lixeiros e de ocasión*) silvae, silvulae –arum.

silveira. *s.f.* **1.** *Silva:* V. esta palabra. **2.** *Conxunto de silvas:* dumetum, rubetum–i.

silveiral ou silveiro. *s.m.* Spinetum, dumetum, vepretum, senticetum –i.

silvestre. *adx.* **1.** *Que nace e medra de maneira espontánea:* (silvester) –tris –tre; agrestis –e; silvaticus, erraticus –a –um. **2.** *Que vive en liberdade na natureza:* V. **salvaxe.**

silvicultura. *s.f.* Silvarum cultura.

simá. *s.f.* Gurges –itis; vorago –inis; specus –us; terrae hiatus; barathrum –i.

simbiose. *s.f.* Symbiosis –is/-eos.

simbólico –a. *adx.* Figuratus, allegoricus, symbolicus –a –um; imaginem referens; per ambages effectus.

simbolismo. *s.m.* Symbolismus –i.

simbolizar. *v.tr.* **1.** *Denotar:* V. este verbo. **2.** *Representar mediante un símbolo:* per ambages effingere; significare; imaginem, effigiem, insigne alicuius rei esse; (*a pomba simboliza a paz*) columba pacis insigne est

símbolo. *s.m.* Signum, symbolum –i; insigne –is; imago –inis; effigies –ei; indicium –i; (*a pomba é símbolo da paz*) columba pacis imago est.

simetría. *s.f.* Convenientia, concinentia –ae; aequalitas –atis; ratio –onis; commensus –us; partium congruentia ou convenientia; aequalis, congruens ou concinna dispositio; symmetria, analogia–ae; (*do corpo humano*) membrorum apta compositio; (*tratándose do estilo*) concinnitas –atis; (*gardar simetría*) quadrare.

simétrico –a. *adx.* Aequalis –e; conveniens, congruens –entis; concinnus, symmetricus –a –um; (*ser simétrico*) quadrare; respondere.

símil. *s.m.* Similitudo –inis; comparatio –onis; parabola –ae.

similar. *adx.* V. **análogo, parecido, parello, semellante.**

similitude. *s.f.* V. **analoxía, parecido.**

simio. *s.m.* Simius –i.

simpatía. *s.f.* **1.** *Sentimento de atracción ou agrado:* consensus –us; studium –i; voluntas –atis; sympathia –ae; (*mutua*) mutua voluntas; (*gañar a simpatía*) voluntatem sibi conciliare; (*gozar da simpatía*) gratia florere. **2.** *Boa disposición:* benevolentia –ae; fervor –oris. ♦ *Sentimos unha simpatía natural polos que sofren:* nobis est naturalis fervor pro laborantibus.

simpático –a. *adx.* Iucundus, lepidus, gratus, benignus –a –um; amabilis, comis –e.

simpatizante. *adx.* e s. Fautor/-trix; studiosus/-a; sequax –acis; assecla –ae.

simpatizar. *v.intr.* Concordare; consentire; conguere; alicui favere ou studere; benevolentiam erga aliquem habere; (*caracteres que simpatizan*) animi concordēs.

simple. *adx.* **1.** *Que non ten mestura:* merus, purus, nudus –a –um; simplex –icis; unus –a –um; (*palabra*) verbum simplex; (*a verdade pura e simple*) nuda veritas. **2.** *Doado, fácil:* expeditus, explicatus, planus –a –um; facilis –e. V. *tamén fácil*. **3.** *Sen adornos:* humilis –e; simplex –icis; modicus, incomptus, demissus, sobrius, nudus –a –um; (*vestido*) humilis vestitus; (*discurso*) incompta ou demissa oratio. **4.** *Unicamente o que o substantivo expresa:* nudus –a –um; simplex –icis; (*un simple cidadán*) vir privatus; (*un simple soldado*) gregarius miles. **5.** *Pouco intelixente ou pouco malicioso:* simplex –icis; candidus, fatuus, stultus, stolidus –a –um; hebes –etis; (*mesmo o máis simple o entendería*) vel stultissimus haec intelligeret. V. *tamén cándido, inocente*. **6.** *Sen fachenda:* humilis, comis, affabilis –e; sincerus –a –um.

simpleza. *s.f.* **1.** *Inxenuidade:* V. **candidez, inocencia**. **2.** *Necidade:* V. esta palabra.

simplicidade. *s.f.* **1.** *Calidade do que non ten mestura:* unitas, simplicitas –atis; (*moral*) animi natura simplex. **2.** *Calidade do que é fácil de entender ou facer:* facilitas, simplicitas, commoditas –atis. **3.** *Calidade do que non ten elementos superfluos:* simplicitas, sobrietas, humilitas –atis. **4.** *Falta de refinamento, de complexidade:* modestia –ae; (*na lingua*) sermo facilis ou cotidianus; (*no estilo*) inaffectedata oratio. **5.** *Calidade da persoa pouco intelixente ou pouco maliciosa:* simplicitas, veritas, sinceritas, ingenuitas, fatuitas –atis; nimia fiducia; candor –oris; (*dos nenos*) aetatis simplicitas; facilitas puerilis aetatis.

simplificación. *s.f.* Simplificatio, redactio –onis; expeditum –i.

simplificar. *v.tr.* Expedire, simplicem ou simpliciore reddere; explicare; simplicare.

simplista. *adx.* Stultus, credulus –a –um; simplex –icis.

simposio. *s.m.* Acroasis –is. V. *tamén congreso*.

simulacro. *s.m.* Simulacrum –i; species –ei; imago –inis; (*de paz*) pax simulata; (*facer simulacros de guerra, de loita*) belli ou pugnae simulacra ciere.

simular. *v.tr.* V. **aparentar, finxir**.

simultaneidade. *s.f.* Concursus –us; temporum convenientia; (*para que houbese simultaneidade*) ut simul ou uno (eodemque) tempore aliquid fieret.

simultáneo –a. *adx.* Simul concurrens; uno (eodemque) tempore factus.

sinagoga. *s.f.* Synagoga, proseucha –ae.

sinal. *s.m.* Indicio, aceno, cicatriz: V. estas palabras. ♦ *Sinal de circulación, de tráfico ou de tránsito:* signum viarium; signa ou indicia variaria. *Sinal luminoso:* micans signum.

sinalado –a. *adx.* Eximius, conspicuus, clarus, praeclarus –a –um; praestans –antis; insignis, nobilis, illustris –e; (*entre todos*) omnium, ex omnibus ou inter omnes praestantissimus.

sinalar. *v.tr.* Indicar, marcar: notare; signare; signo aliquid notare ou distinguere; notam imponere; (*día*) diem dicere; (*para comparecer ante o xuíz*) vadimonium constituere; (*pór un sinal no corpo*) vulnere signare; (*cun ferro quente*) ferro candenti inurare; (*mostrar*) notare; (*cos ollos*) aliquem oculis designare; (*co dedo*) aliquem digito demonstrare. V. *tamén indicar, marcar*.

sinalefa. *s.f.* Synaloepha –ae; synaloephe –es; complexio –onis; (*letras que fan sinalefa*) litterae coeuntes.

sinalizar. *v.tr.* Signis, indicis, nominibus aliquid monstrare, indicare; significare.

sinapismo. *s.m.* Sinapismus –i; (*aplicar un sinapismo*) sinapismum admovere ou ministrare; sinapi cataplasmare; sinapisare. V. *tamén cataplasma*.

sinatura. *s.f.* V. **autógrafo, asinamento, firma**.

sinceridade. *s.f.* Sinceritas, veritas, ingenuitas, simplicitas –atis; candor –oris; (*dos nenos*) puerilis aetatis simplicitas. V. *tamén* **candidez, franqueza, inocencia, inxenuidade, simplicidade.**

sincero –a. *adx.* **1.** Franco, veraz: simplex –icis; sincerus, ingenuus, candidus, apertus, verus –a –um; minime mendax. **2.** Que é realmente o que se expresa: verus, certus, fidus, legitimus, authenticus –a –um. **3.** Que se pensa ou sente realmente: verus, sincerus, fidus –a –um. ♦ *Douche o meu máis sincero pêsame:* tibi meum fidissimum dolorem significo.

***síncopa.** *s.f.* V. **síncope.**

sincopar. *v.tr.* Litteram, syllabam verbo detrahere.

síncope. *s.f.* **1.** Perda temporal do coñecemento: syncopa –ae; síncope –es; defectio –onis; animi defectio ou defectus; subita sensuum ac virium defectio. **2.** Gram. Supresión no medio dunha palabra: syncopa –ae; síncope –es; concisio –onis; (*por síncope*) per concisionem; intercese.

sincretismo. *s.m.* Syncretismus –i.

sincronía. *s.f.* **1.** Coincidencia no tempo: temporum convenientia; synchrona ratio. **2.** Ling. Estudo do momento dunha lingua sen ter en conta a súa evolución: synchronia –ae.

sincronismo. *s.m.* Synchronismus –i.

sincronizar. *v.tr.* Synchronum reddere; simul ou uno (eodemque) tempore aliquid facere.

sindérese. *s.f.* Naturalis ratio; synderesis –is; animi conscientia; (*perder a sindérese*) a recta conscientia aberrare; insanire.

sindical. *adx.* Syndicarius –a –um; ad opificum collegium pertinens.

sindicalismo. *s.m.* Corporatorum opificum ou collegii opificum doctrina ou ratio.

sindicalista. *adx.* e s. Opificum collegii curator/–trix, fautor/–trix ou membrum.

sindicato. *s.m.* Collegium, sodalicium –i; consociatio –onis; (*de obreiros*) opificum collegium; syndicatus –us.

síndrome. *s.f.* **1.** Med. Conxunto de síntomas de estados patolóxicos: morbi signorum ou notarum concursus; syndrome –es. **2.** Por ext., conxunto de signos dunha situación que causan temor: alicuius rei signorum concursus.

sinécdoque. *s.f.* Verborum immutatio; synecdoche –es; tropus synecdochicus; intellectio –onis.

sineiro –a. *s.* **1.** Persoa que toca os sinos: campanarum pulsator/–trix; sacrae turris custos. **2.** Fabricante de sinos: campanarum confector/–trix. V. *tamén* **campaneiro.**

sinérese. *s.f.* Synaeresis, syneophonesis –is; complexio, contractio –onis.

sinfonía. *s.f.* Mús. Symphonia –ae; acroama –atis.

singradura. *s.f.* Unius diei navigatio.

singrar. *v.intr.* Navigare; cursum tenere ou dirigere in (ac.).

singular. *adx.* **1.** Senlleiro: V. esta palabra. *adx.* e s. **2.** Gram. Número que expresa a unidade: singularis –e; singularis numerus; (*en singular*) in singulari; (*só singulares*) singularia tantum; (*algúns nomes só teñen singular*) sunt quaedam nomina semper singularia ou singularia tantum.

singularidade. *s.f.* V. **característica, peculiaridade.**

sinistrado –a. *adx.* Detrimento ou iactura affectus; iacturam passus; laesus –a –um.

sinistro –a. *adx.* **1.** Que fai temer un mal, que causa medo: sinister –tra –trum; ominosus, infaustus –a –um; infelix –icis. **2.** Esquerdo: V. esta palabra. *s.f.* **3.** A man ou a perna esquerda: V. **esquerdo.** *s.m.* **4.** Accidente: casus –us; damnum, detrimentum, infortunium –i; iactura –ae; res adversa.

sino ¹. *s.m.* Campá. V. esta palabra.

sino ². *Fado:* V. esta palabra.

sinodal. *adx.* Synodalis –e; (*estatutos sinodais*) synodalia –ium.

sínodo. *s.m.* Relix. Synodus –i; conventus –us; (*santo*) sacrosancta synodus; (*dos bispos*) synodus episcoporum; (*diocesano*) synodus dioecesana.

sinonimia. *s.f.* Synonymia, indifferentia –ae; eadem significatio.

sinónimo –a. *adx.* **1.** Que ten o mesmo significado: cognominatus, synonymus –a –um. *s.m.* **2.** Palabra ou expresión que ten o mesmo significado: synonymon, synonymum –i; (*pl.*) verba idem significantia ou quae easdem res significant.

sinopse. *s.f.* Synopsis –is; summa –ae; summarium, compendium, breviarium –i; epitome –es. V. *tamén* **esquema, resumo.**

- sinóptico** –a. *adx.* Synopticus, compendiarius –a –um. ♦ *Evanxeos sinópticos:* (Evangelia) Synoptica.
- sintáctico** –a. *adx. Ling.* Syntacticus –a –um.
- sintagma**. *s.m. Ling.* Syntagma –atis.
- sintaxe**. *s.f.* Syntaxis –is/-eos; verborum structura *ou* compositio.
- síntese**. *s.f.* Synthesis –is; summa –ae; compendium –i; compositio –onis. ♦ *En síntese:* summam.
- sintético** –a. *adx.* **1.** *Realizado de maneira breve:* syntheticus, compendiosus, pressus –a –um. **2.** *Producido de maneira artificial:* artificio compositus; (*tecido*) artificiosis fibris confectus.
- sintetizar**. *v.tr.* Contrahere; paucis (verbis) *ou* summam exponere *ou* perscribere; capitulatum dicere.
- sintoísmo**. *s.m.* Sintoismus –i.
- síntoma**. *s.m.* Symptoma –atis; indicium, signum –i; nota –ae; (*dunha enfermidade*) morbi signum.
- sintomático** –a. *adx.* Symptomaticus, significativus, denunciativus –a –um; significans, indicans –antis.
- sintomatoloxía**. *s.f. Med.* Symptomatologia –ae; de morborum indicium doctrina *ou* disciplina.
- sintonía**. *s.f.* **1.** *Fragmento musical do principio e do remate dun programa:* cantinucula emissionis radiophonicae *ou* exhibitionis televisificae nuntia. **2.** *Igualdade de frecuencia dun radioreceptor coa dun transmisor:* frequentiae compositio; syntonia –ae. **3.** (fig.) *Harmonía:* V. esta palabra.
- sintonizar**. *v.tr.* **1.** *Facer que un aparello radiofónico teña a mesma frecuencia ca unha estación emisora:* frequentiam componere; radiophonicum apparatus recte componere *ou* temperare. *v. intr.* **2.** (fig.) *Estar en sintonía:* concordare; communi consensu agere; inter se *ou* cum aliis concorditer congruere *ou* convenire; concordans animos habere.
- sinuoso** –a. *adx.* **1.** *Que ten ondulacións e curvas:* sinuosus, flexuosus, tortuosus –a –um. **2.** (fig.) *Que non se manifesta con franqueza:* abstrusus, cautus, callidus –a –um.
- sinxeleza**. *s.f.* V. **simplicidade, sinceridade.**
- sinxelo** –a. *adx.* V. **fácil, simple, sincero.**
- sirena**. *s.f.* **1.** *Ser mitolóxico:* V. **serea**. **2.** *Bucina de barcos, coches da policía, ambulancias, etc.:* acute personans instrumentum; sirena –ae.
- Siria**. top. Syria –ae; Respublica Arabica Syra.
- sirio** –a. *adx.* e s. Syrus, Syriacus –a –um. Syri –orum.
- siroco**. *s.m.* Euronotus, vulturnus, atabulus –i.
- *sisa**. *s.f.* V. **escave.**
- sísmico** –a. *adx.* Sismicus –a –um.
- sismo**. *s.m.* Terrae *ou* terrarum motus, tremor, quassatio, succussio, concussio, concussus; terraemotus –us; palmatias –ae; (*hai, houbo un sismo*) terra tremit *ou* concutitur; terrae motus factus est; (*un sismo que fixo desaparecer dúas cidades*) concussio quae duas suppressit urbes.
- sismógrafo**. *s.m.* Terrae motuum index; instrumentum sismographicum.
- sismoloxía**. *s.f.* De terraemotibus doctrina *ou* disciplina; sismologia –ae.
- siso**. *s.m.* V. **sensatez.**
- sistema**. *s.m.* **1.** *Conxunto de principios, regras, etc., que regulan unha actuación:* ratio –onis; institutum –i; institutio –onis; disciplina –ae; systema –atis; (*filosófico*) philosophiae dogmata, praecepta, disciplina, schola; (*fundar un sistema filosófico*) certam disciplinae formam instituere. **2.** *Coxunto de elementos que forman un todo:* universitas –atis; compages –is; corpus –oris; (*sistema nervioso*) nervi –orum; (*sistema do universo*) universus mundus; universum –i; rerum universitas. **3.** *Método:* ratio –onis; via –ae; modus –i; (*de vida*) vitae ratio atque institutio; (*de ensino*) institutio –onis; disciplina –ae; (*que sistema de defensa adoptarei?*) quod iter defensionis ingrediar? V. *tamén método*. **4.** *Fórmula, maneira de realizar algo:* ratio –onis; modus –i; disciplina –ae. V. **fórmula, método.** ♦ *Por sistema:* constanter; assidue; perpetuo; ex consuetudine; consueto ordine. *Sistema métrico decimal:* V. **métrico.** *Sistema de goberno:* reipublicae disciplina *ou* constitutio; civitatis temperatio *ou* forma.
- sistemático** –a. *adx.* Ordinatus –a –um; constans –antis; in ordinem redactus; normis certis subiectus; quadam disciplina instructus; systematicus –a –um.

sistematizar. *v.tr.* Disponere; ordinare; constituere; in ordinem redigere; normis certis subicere.

sístole. *s.f.* Systole –es; contractio –onis; cordis contractio; (*métrica*) correptio –onis; systole –es.

sisudo –a. *adx.* V. **asisado, axuizado, prudente.**

sitiar. *v.tr.* V. **cercar.**

sitio. *s.m.* **1.** *Lugar:* V. esta palabra. **2.** *Operación de cercar unha praza:* V. **cerco.** ♦ *Deixar a un no sitio:* V. **matar.** *Quedar no sitio:* V. **morrer.**

sito –a. *adx.* Positus, situs, collocatus –a –um.

situación. *s.f.* **1.** *Estado en que se atopa unha persoa ou cousa:* status, habitus –us; condicio –onis; (*esta é a nosa situación*) ita sunt res nostrae; (*agora a situación é moi distinta*) nunc alia ratio est omnium rerum; (*situación tranquila, desesperada*) placatae, perditae res; (*estando así a situación*) quae cum ita sint; rebus sic stantibus; (*sinto mágoa da situación de meu amigo*) amici vicem me miseret. **2.** *Localización:* situs –us; locus –i; sedes –is; positio –onis; (*dun lugar*) loci natura; (*situación favorable dun lugar*) loci opportunitas.

situar. *v.tr.* **1.** *Colocar:* V. este verbo. **2.** *Determinar a situación de algo:* locum, situm definire. *v.pr.* **3.** *Colocarse:* V. esta palabra.

sixilo. *s.m.* Sigillum –i; (*con sixilo*) caute; clam; silentio. V. *tamén* **segredo.**

slogan. *s.m.* Sententiola praeconialis.

smóking. *s.m.* Tunicula serico limbo ornata; festus vestitus virilis.

snob. *adx.* e s. Novissimorum morum affectator ou sectator; novitatis nimis studiosus. V. *tamén* **figurino.**

snobismo. *s.m.* Simulata arrogantia; fictae praesantiae affectatio; nimium novitatis studium.

so. *prep.* Sub; (*so pretexto do ben público*) bonum publicum simulantes; (*so aparencia de defender a cidade*) sub specie defendendae urbis. V. **baixo, debaixo de.**

só, soa. *adx.* **1.** *Sen compañía:* solus, solitarius, singularis –a –um; singularis –e; segrex –egis; (*que anda só*) solivagus –a –um; (*que non ten quen ande con el*) ab omnibus derelictus; orbus –a –um; (*único*) unus, solus –a –um; simplex –icis; (*un só fillo*) filius unicus matris suae; (*só entre todos*) unus ex omnibus; (*queda esta soa*

esperanza) haec una spes restat; (*pode máis el só ca todos os demais*) plus potest unus quam ceteri omnes; (*unha desgraza nunca ven soa*) aliud ex alio malum; (*para dicilo dunha soa vez*) ut semel dicam; (*nin un só*) nemo, nemo unus, nemo omnium; (*as portas abrironse por si soas*) valvae se ipsae aperuerunt. *adv.* **2.** *Nada máis ca, ningún máis, unicamente:* solum; tantum; dumtaxat; modo; solummodo; tantummodo. ♦ *Só que:* V. **pero.** *Non só ... senón tamén:* V. **senón.** *Algunhas calidades son só túas:* sunt quaedam in te singularia.

soá. *s.f.* Imbrex porci. ♦ *Óso da soá:* dorsi vertebra; spondylus –i.

soamente. *adv.* V. **só.**

soán. *s.m.* Solanus, eurus, euronotus –i; euroauster –tri.

soar ¹. *v.intr.* **1.** *Producir un son:* sonare, resonare, personare; tinnire; sonum ou sonitum reddere, edere ou fundere; (*desafinadamente*) dissonare; (*nunca soou en van a campaiña*) numquam temere tinnit tintinnabulum. **2.** (fig.) *Ter aparencia de, dar a impresión de:* videri. **3.** (fig.) *Facerse coñecido:* notum fieri. ♦ *Soar ben:* iucunde, belle, suaviter; iucundum in modum sonare. *Soar mal:* dissonare; ingrante, iniucunde, moleste sonare. *O que sexa xa soar:* quidquid fuerit videbimus.

soar ². *s.m.* *Terreo onde se pode construír:* solum –i; area, terra –ae.

sobaco. *s.m.* V. **axila.**

sobar. *v.tr.* **1.** *Tocar seguido coas mans unha cousa:* attractare, contrectare; manu tractare; calcare; obterere, proterere. **2.** *Palpar repetidamente a unha persoa:* V. **cotifar.**

soberanía. *s.f.* **1.** *Calidade de soberano:* summum imperium; suprema potestas. **2.** *Independencia:* libertas –atis; populi imperium. V. *tamén* **independencia.**

soberano –a. *adx.* e s. **1.** *Que exerce a autoridade suprema:* summus, excelsus –a –um; sublimis –e; princeps –ipis; dominus/-a. **2.** *Independente:* liber –era –erum; (*pobo*) populus sui iuris. V. *tamén* **independente.** **3.** (fig.) *Moi grande:* magnus, maximus –a –um; (*darlle a un unha malleira soberana*) aliquem fustibus male mulctare ou graviter verberare. V. *tamén* **descomunal.** s. **4.** *Rei ou raiña:* V. estas palabras.

soberbia. *s.f.* Superbia, arrogantia, insolentia –ae; animi elatio. V. *tamén altivez, arrogancia, fachenda, orgullo.*

soberbio –a. *adx. e s. 1.* *Que actúa con soberbia:* superbus, elatus, tumidus –a –um; arrogans –antis; superbia tumens; (*ser soberbio*) superbi-re. **2.** (*fig.*) *Estupendo, excelente, extraordinario:* lautus, magnificus, superbus, splendidus –a –um. V. *tamén estupendo, excelente.*

sobexo –a. *adx. V. sobranste.*

sobor. *prep. V. sobre*¹.

sobra. *s.f.* Reliquiae –arum; reliquum, residuum –i; (*sobras dunha comida*) semesa obsonia. ♦ *De sobra:* satis superque; abunde; affatim; redundanter; copiose; nimis.

sobrado. *s.m. 1.* *Planta alta dunha vivenda:* altior contignatio. **2.** *Piso de madeira:* tabulatum –i.

sobranceiro –a. *adx. V. principal, saliente, senlleiro.*

sobranste. *adx. e s.* Reliquus, residuus, supervacuus, supervacaneus –a –um; superfluus –entis; redundans –antis; residuum, reliquum, supervacuum, supervacaneum –i; excurrrens summa; summa residua; reliquiae –arum.

sobrar. *v.intr. 1.* *Quedar parte de algo, haber máis do necesario:* superesse; reliquum esse; superare; superfluere; abundare, superabundare. **2.** *Estar de máis:* superesse.

sobrazo. *s.m. V. axila.*

sobre¹. *prep. 1.* *Derriba, riba de:* super (*ac., abl.*); supra, in (*abl.*); (*pór sobre*) imponere, superimponere. **2.** *Nun nivel máis elevado, sen estar pousado:* super. **3.** *Acerca de:* super; de; (*sobre este tema, nada máis*) de hac re ou hac super re sufficiat. **4.** *Arredor de:* sub; circa, circiter, ad; fere, ferme; (*ten sobre cincuenta anos*) quinquaginta ferme annos natus; (*sobre catro mil homes mortos*) caesis ou occisis ad hominum milibus quattuor; (*sobre o mediodía*) ad ou circiter meridiem; (*sobre a media noite*) media circiter nocte. **5.** *Arredor dun punto, dun eixe:* circa, circum.

sobre². *s.m. 1.* *Especie de bolsa para envíos postais e outros usos:* involucrum –i; cucullus –i; (*de papel*) papyraceus cucullus; (*de carta*) epistolae ou epistolare involucrum ou tegumentum. **2.** *Especie de bolsa que contén materia en po:* involucrum, operimentum –i.

sobrecama. *s.f. V. colcha.*

sobrecarga. *s.f. 1.* *Exceso de carga:* superpondium –i; onus oneri additum; nimium ou gravius onus; gravior sarcina. **2. *Exceso de tensión nun circuíto eléctrico:* nimia electrica vis; gravior electricus fluxus. **3.** (*fig.*) *Exceso engadido a unha actividade:* superaddita, nimia opera; immodicus labor.**

sobrecargado –a. *part. e adx.* Praeter modum ou nimis onustus; nimio onere pressus.

sobrecargar. *v.tr.* Gravius onus imponere; nimio onere premere; supra gravare; (*de traballo*) immodicum laborem iniungere.

sobrecella. *s.f.* Supercilium –i.

sobrecuberta. *s.f. 1.* *Cuberta das pastas dun libro:* libri involucrum. **2. *Cuberta dun barco encima da principal:* summae puppis forus; navis superius tabulatum.**

sobredose. *s.f.* Nimia ou immodica medicamenti (stupefactivi) sumptio ou iniectio.

sobrehumano –a. *adx.* Humanam naturam exsuperans; humanum excedens; mirus, divinus –a –um; incredibilis –e; ingens –entis; (*forzas sobrehumanas*) vires humanis maiores; (*enseño*) incredibilis quaedam ingenii magnitudo.

sobreira. *s.f.* Suber –eris; (*a súa madeira*) subereum lignum.

sobremesa. *s.f. 1.* *Alimento que se toma ao final dunha comida:* bellaria –orum; epidipnis –idis; (*o tempo da sobremesa*) secunda mensa; (*desde a sopa ata a sobremesa*) ab ovo usque ad mala; (*chegar despois da sobremesa*) cena comesa venire. **2.** *Tempo que se permanece á mesa despois de comer:* otium prandium sequens; (*estar de sobremesa*) post prandium loqui, fabulari ou sermonem facere.

sobrenatural. *adx.* Supernaturalis, praeternaturalis –e; naturae vires excedens ou superans; naturae legibus repungnans. V. *tamén prodixioso.*

sobrenome. *s.m. V. alcume, alias.*

sobreparto. *s.m.* Puerperium –i; tempus post partum. ♦ *Morreu de sobreparto:* ex puerperio obiit ou decessit.

sobrepoñer ou **sobrepor.** *v.tr. 1.* *Poñer unha cousa sobre outra:* superponere, superimponere. **2.** *Dar prioridade:* V. **antepoñer.** *v.pr. 3.* *Manter ou recobrar a serenidade:* sibi tempera-

re; se continere. V. *tamén acalmar, acougar, aquietarse, pacificarse.*

sobresaínte. *adx.* **1.** *Saliente:* V. **saínte, saliente.** *s.m.* **2.** *Cualificación máxima nun exame:* suffragium scholasticum maximum; probatio cum laude; (*acabar con sobresaíntes*) meritissimum *ou* summa cum laude censer, probari *ou* renuntiari.

sobresaltar. *v.tr.* **1.** *Facer sentir medo ou desacougo:* subito aliquem terrere. *v.pr.* **2.** *Sentir medo ou desacougo:* subito casu terreri; turbari, perturbari. V. *tamén alarmar(se), asustar(se).*

sobresalto. *s.m.* Repentina formido; trepidatio –onis; subitus timor. ♦ *Vivir con sobresaltos:* palpitantibus praecordiis vivere.

sobresemento. *s.m.* Der. Amotio –onis; (*provisional*) dilatio, procrastinatio, prolatio –onis.

sobreser. *v.tr.* Der. Supersedere; (*provisionalmente*) differre; procrastinare. ♦ *Pareceume que non se debía sobreser este proceso:* haec causa non visa est supersedenda.

sobresoldo. *s.m.* Superadditum stipendium; mercedis accessio *ou* accretio.

sobretaxa. *s.f.* Vectigal superadditum *ou* gravius.

sobrevir. *v.intr.* Supervenire, intervenire; incesse-re; subito accidere; (*a noite*) noctem insequi.

sobrevivente. *adx.* e s. Superstes –itis.

sobrevivir. *v.intr.* Superesse; alicui *ou* alicui rei superare; vita aliquem superare; superstitem esse; (*a súa dona sobreviviuille*) uxorem superstitem habuit; (*as almas sobreviven aos corpos*) animi post mortem manent.

sobrevoar. *v.tr.* Volare, volitare, circumvolare; circumagi.

sobriedade. *s.f.* Sobrietas, frugalitas –atis; moderatio –onis; temperantia –ae; (*na comida*) in cibis temperantia; in victu continentia; cibi parcitas; (fig.) modus –i; temperantia –ae; (*nas palabras*) dicendi *ou* in dicendo moderatio. V. *tamén frugalidade, moderación.*

sobriño –a. s. Nepos –otis; fratris, sororis filius/–a; sobrinus/–a.

sobrio –a. *adx.* **1.** *Moderado, comedido:* sobrius, moderatus, modestus, parcus –a –um; temperans –antis; frugi (*indecl.*); parvo contentus; (*nas loanzas*) in laudibus parcus; (*na comida*) in cibum parcus; (*comida*) cena frugi; escae tempe-

ratae; (*vida*) tenuis victus; (*nas palabras*) verbis parcius; (*ser sobrio nas palabras*) parcius loqui; (*levar unha vida sobria*) parce *ou* frugaliter vivere. **2.** *Que non ten excesivos adornos:* severus, inornatus, nudus –a –um; simplex –icis; (*estilo*) pressus, parcus –a –um; siccum genus dicendi; (*discurso*) oratio sana et sicca. **3.** *Que non está baixo os efectos do alcol:* sobrius, siccus –a –um; vini parcus; (*noite sen beber*) nox sobria. V. *tamén frugal, moderado.*

sobro –a. *adx.* V. **sobrante.**

socalco. *s.m.* Agger –eris; (*terra así cultivada*) gradatus ager; (*viña*) gradata vinea.

socate ou socato. Termo só usado na *loc. adv.* *de socate* *ou de socato:* subito; repente; ex improviso; extemplo; inopinato, inopinate; (*chegou de socate*) improvisus adfuit *ou* advenit.

socavar. *v.tr.* Suffodere; subruere.

***socavón.** *s.m.* V. **focha.**

sochantre. *s.m.* Praecentor chori.

sociable. *adx.* Sociabilis, socialis, congregabilis, facilis, affabilis –e; societatem amans; (*nacemos para ser sociables*) nati sumus ad congregationem *ou* coniunctionem hominum.

social. *adx.* **1.** *Relativo á sociedade:* socialis, civilis, communis –e; (*o home é un animal social*) homo est animal sociale. **2.** *Relativo ás relacións entre as distintas clases da sociedade:* socialis –e; (*clase social*) ordo –inis; socialis, civilis *ou* civium ordo; (*condición social*) locus –i; genus –eris. **3.** *Que concerne á clase traballadora:* operarius –a –um; (*clase traballadora*) operarius *ou* opificum ordo; proletaria, quae dicitur, plebs.

socialdemocracia. *s.f.* Socialis democratia.

socialdemócrata. *adx.* e s. Socialis democraticus.

socialismo. *s.m.* Socialismus –i; socialistarum factio *ou* doctrina; aequandorum bonorum doctrina.

socialista. *adx.* e s. Socialista –ae; aequandorum bonorum fautor/–trix.

socialización. *s.f.* Rerum privatarum in commune collatio; aequatio et communio bonorum omnium.

socializar. *v.tr.* In commune bona privata conferre *ou* ponere; ad socialis vitae normas inducere; (*socializarse*) ad socialis vitae normas se conformare.

sociedade. *s.f.* **1.** *Unión organizada de individuos:* societas –atis; civitas –atis; generis humani societas; societas *ou* consociatio humana, inter homines *ou* hominum; societas coniunctioque hominum; (*de animais*) societas –atis; (*vivir en sociedade*) congregari; gregatim, congregatim vivere. *V. tamén colectividade.* **2.** *Agrupación de persoas con intereses comúns:* societas, sodalitas –atis; collegium, commercium –i; coetus, conventus –us; (*secreta*) sodalitiium –i; coetus clandestinus *ou* occultus; (*a alta sociedade*) nobilitas –atis; amplissimi cives; (*formar unha sociedade*) cum aliquo societatem inire, facere *ou* coire; (*sociedade de artistas*) collegium artificum. *V. tamén entidade.* ♦ *Sociedade anónima:* ignoti nominis societas (mercatoria).

socio –a. *s.* Socius/-a; sodalis –is; comes –itis; (*comercial*) rei pecuniariae socius/-a; (*tomar a un como socio*) socium sibi coniungere. *V. tamén asociado.*

socioeconómico. *adx.* Socialis-oeconomicus.

sociólogo –a. *s.* Sociologus/-a; rerum socialium studiosus/-a.

socioloxía. *s.f.* Sociologia –ae.

socorrer. *v.tr.* Succurrere; subvenire; iuvare, adiuvare; auxiliari; opitulari; adesse; opem, auxilium, subsidium ferre; auxilio alicui esse. *V. tamén acorrer, asistir.*

socorrista. *s.* Adiutor/-trix; auxiliator/-trix.

socorro. *s.m.* Auxilium, subsidium, solatium –i; levamentum –i; levamen –inis; ops, opis; (*ir en socorro de alguén*) alicui auxilio venire; (*pedir socorro*) elata voce auxilium advocare; (*partición de socorro*) auxilii imploratio; quiritatio –onis. ♦ *Socorro!:* auxilium fer *ou* ferte! *Posto de socorro:* promptae curationis locus *ou* sedes. *V. tamén acorro, auxilio, axuda.*

soda. *s.f.* *V. auga* de Seltz.

sodio. *s.m.* Sodium –i.

Sodoma. top. Sodoma –ae; Sodomum –i; Sodoma –orum.

sodomía. *s.f.* Sodomia –ae; concubitus personarum eiusdem sexus *ou* diversi sexus in ano *ou* podice.

sodomita. *s.* **1.** *Habitante de Sodoma:* Sodomita –ae. Sodomitae –arum; Sodomi –orum. **2.** *Persoa que practica a sodomía:* sodomita –ae; p(a)edicator –oris; pathicus, cinaedus –i.

sodomizar. *v.tr.* P(a)edicare; (vulg.) excavare; perforare; percidere.

sofá. *s.m.* Molle subsellium; reclinatoria sella; (*para dous*) bisellium –i; (*para máis*) longa cathedra; (*sofá-cama*) scimpodium –i.

sofisma. *s.m.* Sophisma –atis; captiones –um; dialecticae captiones; captiunculae –arum; antilogia –ae; cavillatio –onis; fallax *ou* captiosa argumentatio.

sofista. *s.* Sophista *ou* sophistes –ae; cavillator/-trix.

sofisticado –a. *adx.* Politus, expolitus, perpolitus, excultus –a –um.

***sofocar.** *v.tr.* *V. sufocar.*

sofraxe. *s.f.* Poples –itis; suffrago –inis.

sofrer. *v.tr.* e *intr.* *V. sufrir.*

sogro –a. *s.* Socer –eri (*m.*); socrus –us *ou* socera –ae (*f.*).

soia. *s.f.* Glicinia soia; soia –ae.

soidade. *s.f.* **1.** *Circunstancia de estar só:* solitudo –inis; (*vivir en soidade*) vitam segregem agere; (*buscar a soidade*) congressus hominum fugere; solitudinem persequi; secretum captare. **2.** *Sentimento provocado por esa circunstancia:* solitudo –inis; desiderium –i; (*a soidade da túa separación*) desiderium tui discidii. **3.** *Lugar deserto:* solitudo –inis; deserta –orum; locus solus *ou* desertus; (*retirarse á soidade*) in solitudinem recedere *ou* se abicere. **4.** *Lit. e Fil. Sentimento polo desexo de algo ausente:* *V. señaardade.*

soidoso –a. *adx.* Dolens, maerens –entis; maerere *ou* dolore affectus; dulcis ac tristis; amaritudinē (et desiderio *ou* dulcedine) plenus.

sol¹. *s.m.* **1.** *Astro:* sol, solis; lux, lucis; lumen –inis; (*poét.*) Phoebus –i; Phaeton –ontis; Iubar –aris; Titan –anis; Solare lumen; Phoebia lampas; (*sáida do sol*) sol oriens; solis ortus; (*ao saír o sol*) sole oriente; (*posta do sol*) sol occidens; solis occasus; (*ao pórse o sol*) sole occidente. **2.** *Calor e luz dese astro:* solis vis, vapor; calor; (*estar, poñerse ao sol*) sub sole esse; ad solem apricari; apricum solem captare; (*quentar moito o sol*) solem urere. ♦ *De sol a sol:* a solis ortu usque ad occasum. *Máis claro có sol:* lucis sole clarior. *Non deixar a un a sol nin a sombra:* aliquem indesinenter urgere; nullum ad quietem locum alicui permittere.

sol². *s.m.* Musica nota sol appellata.

sola. *s.f.* Sola, fulmenta –ae; solum –i.

solaina. *s.f.* Solarium –i.

***solano.** *s.m.* V. **soán**.

solapa. *s.f.* Pars vestis alteri superposita.

solar ¹. *adx.* *Relativo ao sol:* solaris –e; solarius –a –um; (*luz solar*) solaris ou solis lux; solare lumen; (*raio solar*) solis radius.

solar ². *v.tr.* *Poñer solas ao calzado:* soleas ou sola calcis assuere; calceos soleis munire.

***solar** ³. *s.m.* *Terreo edificable:* V. **soar** ².

soldadesca. *s.f.* Vulgus –i; milites –um; militum turba (sine duce).

soldado. *s.* **1.** *Persoa que serve no exército:* miles –itis; militaris vir/femina; (*de infantaría*) pedes –itis; (*de cabalería*) eques –itis; (*de mariña*) clas-siarius –i; epibata ou epibates –ae; (*recentemente incorporado*) novus miles. **2.** *Militar sen grao:* gregarius, gregalis, caligatus, manipularius, manipularis miles. ♦ *Chegado a consúl de soldado raso:* a caliga ad consulatum perductus.

soldador –ora. **1.** *Persoa que solda:* ferruminator /-trix. **2.** *Máquina ou utensilio para soldar:* instrumentum ferruminationi ou ad ferruminandum aptum.

soldadura. *s.f.* **1.** *Acción de soldar:* ferruminatio –onis; plumbatura –ae; (*autóxena*) ferruminatio eadem materia ou per eandem materiam facta. **2.** *Substancia para soldar:* ferrumen –inis.

soldar. *v.tr.* **1.** *Unir dúas partes por fusión:* ferruminare. *v.intr.* **2.** *Unirse unha cousa por onde estaba rota:* coniungi, coagmentari; conglutinari.

soldo. *s.m.* V. **paga, salario, mensualidade.**

soleado –a. *adx.* V. **solleiro.**

solecismo. *s.m.* Soloecismus –i.

soleira. *s.m.* Limen –inis; lapidea solea.

solemne. *adx.* **1.** *Realizado con gran cerimonia:* sol(l)emnis –e; amplus, splendidus, magnificus –a –um; (*día*) festus dies; (*cerimonia*) sol(l)emne –is; sol(l)emnia –ium. **2.** *Que infunde respecto:* gravis –e; tumidus, turgidus –a –um; (*discurso solemne*) gravis oratio.

solemnidade. *s.f.* **1.** *Calidade de solemne:* sol(l)emnitatis –atis. **2.** *Acto solemne:* sol(l)emnitatis –atis; pompa –ae; apparatus –us; sol(l)emnia –ium; (*dun funeral*) pompa funeris; supremi diei celebritas; (*duns xogos*) ludorum celebratio;

(*celebrar unha solemnidade*) diem festum celebrare.

solerma. *s.f.* Assentatio, adulatio –onis; blanditiae –arum; blandiloquentia –ae; blandiloquium –i.

soleta. *s.f.* **1.** *Revestimento interior do calzado:* calcei prima solea; (*da media*) linthea caligae solea. **2.** (fig.) *Rapaza presumida e descarada:* impudens et vana puella.

soletrear. *v.tr.* V. **deletrear.**

solfa. *s.f.* **1.** *Mús. Conxunto de signos con que se escribe a música:* musicae notae. **2.** *Mús. Arte de ler e entoar a música:* V. **solfexo.**

solfexar. *v.tr.* Sonorum gradibus canere; musicas notas legere; diagramma intenta voce percurrere.

solfexo. *s.m.* Musicae notarum lectio; sonorum graduum cantus.

solicitar. *v.tr.* Flagitare, efflagitare; rogare; instare; sollicitare; poscere, exposcere. V. *tamén* **pedir.**

solícito –a. *adx.* Sollicitus, anxius, laboriosus, sedulus, studiosus –a –um; diligens –entis; impiger –gra –grum; (*andar solícito*) satagere; sollicitum esse; (*anda solícito polas súas cousas*) satagit suarum rerum ou circa aliquam rem; (*andas solícito coma un rato na trapela*) satagis tamquam mus in matella.

solicitudade. *s.f.* **1.** *Escrito en que se pide algo:* petitio, rogatio, flagitatio –onis. **2.** *Actitude de quen se mostra con moito interese e moi amable:* diligentia, cura –ae; studium –i; sedulitas –atis; sollicitudo –inis; affabilitas –atis; benignum alloquium.

solidariedade. *s.f.* Consociata voluntas; mutuuum auxilium; solida inter homines coniunctio; mutua fides.

solidario –a. *adx.* Adiutor/-trix; consors atque particeps laboris.

solidez. *s.f.* (prop. e fig.) Soliditas, firmitas –atis; firmitudo –inis; robur –oris; animi firmitas; prudentia –ae; iudicium –i. V. *tamén* **firmeza, resistencia.**

solidificación. *s.f.* Concretio –onis.

solidificar. *v.tr.* **1.** *Transformar en sólido:* cogere; alligare; solidare; in duritiam cogere; solidam coniunctionem conferre. *v.pr.* **2.** *Transformarse en sólido:* cogi; densari; solidari, solidescere.

sólido –a. *adx.* **1.** *Dise do corpo que non cambia de forma nin de volume:* solidus, firmus, durus

- a –um; stabilis –e. **2.** *Forte*: V. esta palabra. **3.** *Firme*: V. esta palabra. *s.m.* **4.** *Corpo duro e consistente*: solidum –i; (*os sólidos*) solida –orum.
- soliloquio**. *s.m.* Soliloquium –i; monologium –i; sermo intimus. V. *tamén* **monólogo**.
- solimán**. *s.m.* Sublimatum corrosivum.
- solista**. *s.* *Mús.* Monodiarus/-a; solus canens vir/femina.
- solitario** –a. *adx.* **1.** *Deserto, sen xente*: V. **deserto**. **2.** *Que vive só*: solus, solitarius –a –um; solitariam *ou* segregem vitam agens; commercia dedignans; familiaritatis fastidiens; a consuetudine hominum abhorrens. V. *tamén* **illado, senlleiro**. *s.m.* **3.** *Xogo de naipes dun só xogador*: chartarum lusus solitarius. *s.f.* **4.** *Variedade de tenia*: taenia –ae; caeca colubra; serpens –entis.
- solla**. *s.f.* Solea –ae; pleuronectes platessa.
- sollado**. *s.m.* **1.** *Piso de madeira*: tabulatum –i. **2.** *Táboas que forman o piso do carro*: V. **chedeiro, estrado**.
- solleiro** –a. *adx.* **1.** *Soleado*: apricus –a –um; in sole positus; soli expositus. *s.m.* **2.** *Terreo que dá ao oriente*: terra ad orientem versa. *s.f.* **3.** *Calor forte do sol*: solis calor *ou* ardor; aestus –us.
- sollo** ¹. **1.** *Peixe parecido á solla*: scophthalmus rhombus. **2.** *Esturión*: V. esta palabra.
- sollo** ². **1.** *Táboas que forman o piso do carro*: V. **chedeiro, estrado**. **2.** *Pedras que forman o piso do forno*: V. **estrado**.
- solo** ¹. **1.** *Parte superficial da codia da Terra*: humus –i; solum –i. **2.** *Terreo edificable*: V. **soar**. **3.** *Extensión territorial dun país, rexión, etc.*: fines –ium; solum, territorium, spatium –i; area –ae; (*o solo patrio*) solum natale. **4.** *Pedras que forman o chan do forno*: V. **estrado**.
- solo** ². *Mús.* Fragmento interpretado por un só músico: melos unius vocis; sincinium –i.
- solombo**. *s.m.* Tenerrimus lumbus; caro inter costas.
- solpor**. *s.m.* V. **crepúsculo, ocaso**.
- solsticio**. *s.m.* Solstitium, institium –i; (*de verán*) (aestivum) solstitium; (*de inverno*) solstitium brumale *ou* hibernum; bruma –ae; (*no solsticio*) solstitiali tempore.
- solta**. *s.f.* **1.** *Acción de soltar*: solutio, relaxatio –onis; (*dar solta*) aliquem dimittere; alicui libertatem dare. **2.** *Pexa, traba*: V. **pexa**.
- soltar**. *v.tr.* **1.** *Deixar libre*: V. **ceibar, desencarcerar, liberar**. **2.** (fig.) *Dicir algo impropcedente ou malsoante*: intemperanter loqui; verba absogna dicere. **3.** *Poñer a solta a un animal*: V. **pexar**. *v.pr.* **4.** *Quedar libre*: V. **ceibarse, liberarse**. **5.** *Comezar a facer algo con soltura*: callidum, sollertem fieri; calliditatem, sollertiam assequi. **6.** *Tornarse libre da timidez, do nerviosismo*: se disiungere; distrahi; divelli; metu se liberare; (fig.) vincula rumpere. ♦ *Soltar as lágrimas*: lacrimare/-ari; lacrimas solvere *ou* effundere. *Soltar a risa*: risum tollere; cachinnare *ou* cachinnari; in cachinnos effundi.
- solteiro** –a. *adx.* **1.** *Célibe*: caelebs –ibis; innubus, innuptus, solutus –a –um. *s.* **2.** *Home ou muller que non casou*: caelebs, innubus/-a, innuptus/-a, solutus/-a vir/femina.
- solteirón** –ona. *s.* Caelebs –ibis; (*f*) virgo grandis, senecta *ou* perpetua; (*ser solteirón*) caelibem vitam vivere *ou* agere.
- solto** –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo soltar*: solutus, exsolutus, laxatus, dimissus, exemptus, liberatus, expeditus –a –um. *adx.* **2.** *Non suxeito, preso ou unido*: expeditus, effusus –a –um; liber –era –erum; (*pelo*) capillus effusus; passii crines; (*co pelo solto*) crinibus passis *ou* effusis. **3.** *Que non forma grupo ou conxunto*: disiunctus, seiunctus, separatus, segregatus –a –um, segrex –egis. **4.** *Pouco xunto, raro*: liquidus, solutus –a –um; (*alimentos soltos*) sorbiles cibi. *s.m.* **5.** *Díñeiro en moeda*: nummuli –orum; pecunia aerea *ou* minuta. V. *tamén* **cambio, chatarra**. ♦ *Día solto*: negotiosus, profestus, operarius dies. *Palabra solta non ten volta*: nescit vox missa reverti. *Lingua solta*: (*en sentido positivo*) impigra lingua; linguae mobilitas *ou* solutio; (*en sentido negativo*) acerba et libera lingua; procacitas –atis; petulantia –ae.
- soltura**. *s.f.* Expeditio –onis; agilitas, facilitas, dexteritas, velocitas, pernicitas, mobilitas –atis; sollertia –ae; (*descaro*) petulantia –ae; procacitas –atis.
- soluble**. *adx.* Solubilis, dissolubilis –e.
- solución** ¹. *s.f.* *Acción e resultado de disolver algo nun líquido*: solutio, admixtio –onis; dilutum –i. ♦ *Solución de continuidade*: intervallum –i; intermissio –onis. *Sen solución de continuidade*: continuo, continenter.
- solución** ². *s.f.* *Acción de solucionar, de resolver*: explicatio, enodatio, solutio –onis; exitus –us.

solucionar. *v.tr.* V. **resolver**.

solvencia. *s.f.* Solvendi facultas; soliditas –atis.

solvente. *adx.* **1.** *Que non ten débedas ou que as pode pagar:* aere alieno solutus; idoneus (debitor). **2.** (fig.) *Que ten capacidade para desempeñar un cargo ou cumprir unha obriga:* idoneus, aptus, fidus –a –um.

Somalia. top. Somalia –ae.

somalí. *adx.* e s. Somaliensis –e. Somalienses –ium.

somático –a. *adx.* Somaticus, corporeus –a –um; corporis (*xen.*).

sombra. *s.f.* **1.** *Espazo máis escuro do lado oposto á luz:* umbra –ae; (*dun home*) hominis umbra; (*a sombra da terra causa un eclipse de lúa*) umbra terrae lunam hebetat; (*alónganse as sombras dos montes á caída da tarde*) maiores cadunt de montibus umbrae; (*proxectar sombra*) umbram iacere, iactare ou eiaculari; (*seguirote coma a túa sombra*) te, tamquam umbra, sequar; quasi umbra quoquo ibis tu te persequar; (fig.) (*ter medo á propia sombra*) umbram suam timere; formidare; pertimere. **2.** *Falta de luz, esp. da do sol:* umbra –ae; umbrae, tenebrae –arum; caligo –inis; (*camiñaban na escuridade polas sombras da noite solitaria*) ibant obscuri sola sub nocte per umbram. **3.** *Zona menos clara nunha superficie, nun cadro:* umbra –ae; (*lucos e sombras*) lumen et umbrae; umbrae et eminentia; (*resaltar as sombras*) umbras dividere a lumine. V. **tamén claroscuro.** **4.** *Aparencia:* umbra –ae; species –ei; suspicio –onis; (*sombra de sospeita*) odor suspicionis. ♦ *Á sombra:* in ou sub umbra; in opaco; (*dunha árbore*) sub arbore; (*dunha faia*) sub tegmine fagi. *Á sombra de.* **1.** *Protexido do sol por algo:* (*dunha árbore, dun muro*) sub arboris umbra; sub umbra quam paries efficit. **2.** *Baixo a protección de algo ou alguén:* defensus, protectus –a –um; (*á sombra da amizade*) umbra amicitiae ou praesidio amicorum tectus; (*senteime á sombra daquel por quen tanto devera*) sub umbra illius quem desideraveram sedi. *Facer sombra:* (lit.) umbram praebere, facere, efficere, spargere, diffundere ou dare; (fig.) aliquem obumbrare, obscurare. *Meter á sombra:* (pop.) V. **encarcerar.** *Sen sombra de enxeño:* sine ullo ingenio.

sombrear. *v.tr.* Adumbrare, opacare; picturam umbris obscurare.

sombreireiro –a. s. Petasorum opifex ou venditor /-trix.

sombreirería. *s.f.* Officina ou taberna pilearia.

sombreiro. *s.m.* Petasus, pileum ou pileus –i; capitis tegmen; (*de palla*) stramineus petasus; (*contra o sol*) causea ou causia –ae; (*co sombreiro posto*) capite operto; (*sen sombreiro*) capite aperto; (*quitar o sombreiro en sinal de saúdo ou respecto*) caput adaperire. V. **tamén pucho** ¹.

sombrío ou sombrizo –a. *adx.* **1.** (*Lugar*) onde non dá o sol: umbrosus, umbratus, obumbratus, inumbratus, opacus –a –um. **2.** *Tétrico, triste:* t(a)etricus, maestus, austerus, severus –a –um; tristis –e; (*aspecto sombrío*) nubecula frontis.

somerxer. *v.tr.* e *pr.* V. **mergullar(se).**

somexible. *adx.* **1.** *Que pode somerxerse:* submergibilis –e. *s.m.* **2.** *Buque que pode navegar baixo da auga:* V. **submarino.**

sometemento. *s.m.* Submissio, subiectio –onis.

someter. *v.tr.* **1.** *Dominar, render:* subicere; subdere; subigere; in potestatem, sub imperium, in dicionem redigere ou subiungere; alicuius dicionem subicere; (*polas armas*) debellare. V. **tamén render.** **2.** *Presentar algo ao xuízo de alguén para aceptalo:* cedere, concedere; alicuius sententiam sequi; alicui obsequi. **3.** *Facer que unha cousa ou persoa reciba certo efecto:* subicere; submittere; subigere. *v.pr.* **4.** *Renderse:* V. este verbo. **5.** *Aceptar algo imposto:* se subicere; se submittere; parere, obtemperare; (*ás leis*) legibus obtemperare ou se subicere. **6.** *Exporse:* subire; perferre; excipere; (*a toda clase de humillacións*) omnes indignitates perferre; (*ao perigo*) periculum adire. V. **tamén exporse, arriscarse.**

somier. *s.m.* Fascia –ae.

somnábulo –a. *adx.* e s.. Somnambululus –a –um; (*amigo de andar de noite*) noctambulus, noctivagus –a –um.

somnífero –a. *adx.* **1.** *Que provoca o sono:* somnifer –era –erum; somnificus –a –um. *s.m.* **2.** *Substancia que provoca o sono:* medicamentum somnificum; (*tomar somníferos*) somnum medicamentis arcessere.

somnolencia. *s.f.* Sopor –oris; somni necessitas; somnolentia –ae; (*continua*) veternus –i.

somnolento –a. *adx.* Somniculosus, somnolentus ou somnulentus, veternosus –a –um; somno gravis.

somorgullo. *s.m.* V. **mergullón.**

son. *s.m.* Sonitus –us; sonus –i; (*estridente*) stridor, clangor –oris; (*agudo, grave, rouco*) acutus, gravis, raucus sonus; (*estrépito*) fragor –oris.

sona. *s.f.* V. **fama, nome, prestixio, reputación.**

sonada. *s.f.* Brevis ou levis somnus; somniculus –i; (*botar unha sonada*) somnum addormiscere.

***sonámbulo.** *s.m.* V. **somnámbulo.**

sonar. *s.m.* Echogoniometrum –i.

***sonar.** *v.intr.* **1.** *Producir un son:* V. **soar.** *v.tr.* e *pr.* **2.** *Limpar o nariz:* V. **asoar.**

sonata. *s.f.* Opus musicum *sonata* appellatum.

sonda. *s.f.* **1.** *Corda para medir a profundidade das augas:* catap(e)irates –ae; bolis –idis; nauticum perpendiculum. **2.** *Instrumento para facer sondaxes:* specillum –i. **3.** *Med. Tubo para subministrar alimentos, extraer líquidos ou como método de exploración:* fistula –ae; specillum –i; (*gástrica*) specillum stomachi; (*da ouriña*) catheter –eris. ♦ *Globo sonda.* **1.** *Pequeno globo para estudar o tempo:* specillum meteorologicum. **2.** *Comentario ou acción destinada a coñecer reaccións:* opinionum exploratio. *Sonda espacial:* siderale instrumentum exploratorium.

sondar. *v.tr.* **1.** *Examinar mediante unha sonda:* altitudinem tentare ou pertentare; perpendiculo explorare; (*un río*) vadum fluminis tentare ou experiri; (*un terreo*) humum rimari. **2.** (*fig.*) *Indagar, tratar de saber con cautela:* tentare, attentare, pertentare, praetentare; explorare; investigare; scrutari; alicuius animos tentare ou explorare; voluntatem experiri; abditos sensus exquirere. **3.** *Med. Introducir unha sonda:* specillo tentare; (*na canle da uretra, na vexiga*) fistulam in iter urinae immittere ou in vesicam compellere.

sondaxe. *s.f.* Exploratio, inquisitio, percontatio –onis; temptamentum –i. ♦ *Sondaxe de opinión:* opinionum exploratio.

soneca. *s.f.* V. **sonada.**

soneto. *s.m. Lit.* Carmen quattuordecim hendecasyllaborum.

***sonido.** *s.m.* V. **son.**

sono. *s.m.* **1.** *Estado do que dorme, feito de durmir:* somnus –i; sopor –oris; quies –etis; dormitio –onis; (*lixeiro*) levis somnus; (*profundo*) sopor –oris; altus, ar(c)tus, gravis, gravior somnus; alta

quies; (*apracible*) lenis somnus; (*sumido nun profundo sono*) somno oppressus; somno ar(c)to devinctus; (*caerse de sono*) somno gravari ou opprimi. **2.** *Necesidade, desexo de durmir:* somnus –i; somnolentia –ae; (*caerse, morrer de sono*) somno obrui, opprimi, gravari, connivere, devinci; (*non teño sono*) somnus me non urget.

♦ *O sono da morte:* perpetuus sopor; nox aeterna; ferreus, longus, inexcitabilis, frigidus, niger somnus; (*durmir o sono eterno*) somno consopire sempiterno; e vivis discedere; mori. *Non poder prender o sono:* somnum capere non posse; noctem insomnem ducere. *En sonos, durante o sono:* in somnis; sub somno; per somnum; per ou secundum quietem.

sonoridade. *s.f.* **1.** *Calidade de sonoro:* sonoritatis –atis. **2.** *Calidade do son dun instrumento musical:* sonus –i; sonoritatis, vocalitatis –atis. **3.** *Propiedade dun lugar de reforzar o son:* sonoritatis –atis; sonorum temperatio ou moderatio; (*un local cerrado ten boa sonoridade*) suave locus voci resonat conclusus.

sonoro –a. *adx.* **1.** *Que produce son:* sonorus –a –um; sonans, resonans –antis; vocalis –e. **2.** *Que produce un son claro e intenso:* sonorus, canorus, clarus, plenus –a –um; sonans, resonans –antis. **3.** *Ling. Que se pronuncia con vibración das cordas vocais:* sonorus –a –um. ♦ *Unha risada sonora:* cachinnus –i. *Un boureo sonoro:* convicius –i.

soñador –ora. *adx.* e *s.* Somnians –antis; somniator/-trix; qui/ quae vigilans somniat (*vir/ femina*). V. **tamén iluso.**

soñar. *v.tr.* **1.** *Ver ou crer ver mentres se dorme:* somniare; somnia videre; somnium facere; in somniis, per somnium ou per somnum aliquid videre; (*con alguén*) aliquem ou de aliquo somniare; (*tiven un soño maravilloso*) mirum somniavi somnium. **2.** *Imaxinar que algo é real:* somniare; animo fingere; comminisci; (*esperto ou cos ollos abertos*) vigilantem somniare; in aere piscari. **3.** *Aspirar, desexar moito unha cousa:* exoptare; cupere, spectare; (*soñar con ouro*) aurum somniare. ♦ *Nin soñalo:* nec per somnium. *Ti soñas:* somnias; desipis; insanis; deliras; vigilans somnias. *Soñas?:* stas animo?; satin' sanus es? V. **tamén louco.**

soño. *s.m.* **1.** *Cousa que un imaxina mentres dorme:* somnium –i; (*moi agradable*) somnium

iucundissimum; (*desagradable*) tumultuosum, sollicitum somnium; (*pesadelo*) terrificum ou horrificum noctis visum; anxiferum somnium; dira quies; nocturna species; (*aparecéuseme unha imaxe en soños*) species mihi dormienti oblata est; (*falar entre soños*) per somnia loqui. **2.** *Afán, anhelo, aspiración, desexo, ilusión:* V. estas palabras.

sopa. *s.f.* **1.** *Prato composto dun caldo e outros ingredientes:* ius, iuris; sorbitio –onis; (*de pan*) intrita –ae; frustulenta aqua; iurulentus panis; (*de fideos*) pastae vermiculatae ius. **2.** *Anaco de pan que se molla nun líquido:* iurulentus panis. ♦ *Estar feito unha sopa:* aqua summe madidum esse.

sopapo. *s.m.* V. **labazada.**

sopeira. *s.f.* Scuta, patella –ae.

sopesar. *v.tr.* **1.** *Levantarse na man para calcular o peso:* pondus tentare ou manu exigere. **2.** (*fig.*) *Ponderar, examinar:* V. estes verbos.

sopor. *s.m.* Sopor –oris; somnus –i.

soporífero –a. *adx.* Soporifer, somnifer –era –erum; soporus, somnificus –a –um.

soportal. *s.m.* Porticus –us; atrium, vestibulum –i; prosta –adis.

soportar. *v.tr.* **1.** *Soster:* sustinere; pondus tolerare. **2.** *Aguantar:* V. **aguantar, resistir.**

soporte. *s.m.* (*prop. e fig.*) Fulcrum –i; sustentaculum –i; anteris –idis. V. *tamén apoio.*

sopramocos. *s.m.* (*fam.*) V. **labazada.**

soprano. *s.m.* *Mús.* Acutus cantor; acuta voce cantor/-trix; acute canens.

soprar. *v.intr.* **1.** *Facer saír o aire pola boca a presión:* flare, afflare, efflare, reflare, sufflare; spirare; anhelitum ducere. **2.** *Facer saír o aire por medio dun instrumento:* flabellare; flabello spirare; (*o lume*) ignem conflare, flando accendere ou adiuvar; follibus admotis ignem accendere; flammam spiritu emovere; ignem spiritu oris accendere. **3.** *Ir, facer vento:* flare, afflare; spirare, aspirare; (*sopra cada vez máis*) ventus increbrescit; (*con violencia*) ventus saevit, perflat; (*para de soprar o vento*) venti silent; (*sopra do norte*) ventus a septentrionibus oritur. *v.tr.* **4.** *Encher de aire unha cousa, esp. a pasta de vidro:* flare, inflare; in vitro inflare ou inspirare. **5.** *Dicir a alguén en voz baixa o que debe responder:* suggerere; submonere, admonere; ad aurem insurrare. **6.** *Quitar*

unha ficha ao xogador de damas por non movela ao seu tempo: calculum demere. ♦ *Soprar de rabia:* iras proflare; ignibus spirare; ignem naribus spirare.

soprete. *s.m.* Follis –is; (*de fragua*) follis fabrilis; (*activar o aire co soprete*) folle ventos pellere.

sopro. *s.m.* Flatus, spiritus, halitus, anhelitus –us; anima –ae; (*do vento*) aura –ae.

sor. *s.f.* Soror –oris.

sorber. *v.tr.* **1.** *Succionar:* sorbere, exsorbere; haurire; (*o aire*) auras ore trahere; animam attrahere.

2. *Aspirar forte polo nariz:* sorbere; (*o aire, os mocos*) auras, narium excrementa naribus captare.

sorbo. *s.m.* Haustus –us; sorbillum –i; (*beber a sorbos*) sorbillare; exiguis haustibus bibere; uvescere. ♦ *Dáme un sorbo de viño:* gustum vini profer. V. *tamén grolo*², **trago.**

sórdido –a. *adx.* Sordidus, squalidus, foedus –a –um.

Soria. *top.* Soria –ae.

soriano –a. *adx. e s.* Sorianus –a –um. Soriani –orum.

sorites. *s.m.* Sorites –ae; acervus –i.

sorna. *s.f.* Lentitudo –inis; tarditas –atis; mora –ae; cunctatio –onis; simulata cunctatio ou lentitudo. V. *tamén retranca.*

soro. *s.m.* **1.** *Parte líquida despois de coagular o sangue ou de callar o leite:* serum –i. **2.** *Substancia que se inxecta ou se bebe con fins curativos:* serum curativum.

sorprendente. *adx.* Inopinatus, necopinatus, novus, mirus, rarus, mirandus, mirificus, stupendus –a –um; mirabilis –e; (*espectáculo*) mirabile visu. V. *tamén insospitable, insospitoso.*

sorprender. *v.tr.* **1.** *Coller, pillar:* opprimere; deprehendere; corripere; excipere, intercipere; obrepere; aliquem imprudentem atque imparatum offendere ou aggredi; (*sorprendeuno a morte, a noite*) mors, nox eum oppressit; (*sorprendeuno a tormenta*) eum tempestas adorta est; (*ao inimigo*) hostem opprimere; (*os gatos sorprenden os ratos*) felles opprimunt mures; (*sorprendémolos chorando*) flentes illos deprehendimus; (*un dos escravos sorprendeu escoitando a súa conversación*) sermones eorum e servis unus exceptit. **2.** *Producir sorpresa, estrañar:* obstupefacere; admirationem movere; admiratione afficere. *v.pr.*

3. *Admirarse, asombrarse, marabillarse*: mirari, admirari; obstupere. V *tamén* eses verbos.

sorpresa. *s.f.* Stupor –oris; admiratio –onis; res inopinata, nova *ou* improvisa; mirum –i. ♦ *Por sorpresa*: insidiis; dolo.

sorrir. *v.intr.* **1.** *Rir sen ruído*: subridere; leviter, modice ridere *ou* arridere; renidere; (*coa cara sorrinte*) ore renidenti. **2.** (fig.) *Ser unha cousa favorable*: ridere, arridere; favere; indulgere; (*cando, mentres nos sorri a fortuna*) cum flatu prospero fortunae utimur; cum muneribus suis fortuna exornat; dum iuvat et vultu ridet fortuna; dum nobis favet fortuna.

sorriso. *s.m.* Subrisio –onis; levis, blandus risus; renidentia –ae; (*burlón*) rugosa sanna; crispans nasus; (*co sorriso nos beizos*) arridens –entis; (*cun sorriso falso*) falsum renidens vultu; (*indicar algo co sorriso*) aliquid risu significare.

sorte. *s.f.* **1.** *Boaventura, fortuna*: sors, sortis; fors, fortis; fortuna –ae; casus –us; (*probar a sorte*) sortem tentare; (*boa, mala*) prospera, adversa fortuna; secundae, adversae res; (*el tivo moita sorte; eu, menos*) cum illo quidem actum optime est; mecum, incommodius. **2.** *Destino, fado*: fatum –i; sors, sortis; casus, exitus, eventus –us; (*queixouse da súa sorte*) vicem suam conquestus est. **3.** *Especie, clase*: genus –eris; species –ei. **4.** *Parcela de terreo que, por sorteo, corresponde a cada un*: sors, sortis; accepta –ae; agellus sorte habitus.

sortear. *v.tr.* **1.** *Rifar, decidir por sorteo*: sortire/–iri; sortes ducere, conicere *ou* mittere. **2.** (fig.) *Esquivar, evitar*: V. estes verbos.

sortella. *s.f.* V. **anel**.

sorteo. *s.m.* Sortitio –onis; sortitus –us.

sortilexio. *s.m.* Veneficium, maleficium, incantamentum, sortilegium –i; fascinatio –onis; (*facen un sortilexio*) fascinare; (*para obter algo*) rem devotionibus petere.

S.O.S. *s.m.* Servate animas nostras; auxilium fer *ou* ferte!

sosegar. *v.tr.* **1.** *Acalentar, acalmar, aplacar, aquietar*: V. estes verbos. *v.intr.* e *pr.* **2.** *Acalmarse, acougar, apazugar, aquietarse*: V. estes verbos.

sosego. *s.m.* V. **acougo, calma**.

***soso** –a. *adx.* V. **anódino, insípido**.

sospeita. Suspicio –onis; diffidentia –ae; timor –oris; metus –us; (*infundir sospeita*) suspicionem movere; locum suspicioni dare; (*estar libre*

de sospeita) omni suspicione carere; ab omni suspicione abesse; (*ter sospeita*) suspicari; conicere; praesentire; timere; (*sombra de sospeita*) odor suspicionis.

sospeitar. *v.tr.* **1.** *Crer que algo é real*: suspicari; suspicere; suspectare; conicere, coiectare; opinari; praesentire; praesagire; suspicionem habere; timere; praemetuere; (*sospéitase que se suicidou*) neque abest suspicio quin ipse sibi mortem consiverit. *v.intr.* **2.** *Crer que unha persoa é responsable de algo malo*: diffidere; aliquem suspectum habere; suspiciosum esse; in suspensionem venire.

sospeitoso –a. *adx.* e s. Suspectus, suspiciosus –a –um; parum fidus; (*dun crime*) criminis suspectus; (*parecía sospeitoso*) dubiae fidei videbatur; (*resultar sospeitoso*) in suspensionem venire *ou* cadere; auctoritatem amittere.

sostén. *s.m.* **1.** *Soporte, apoio*: V. estas palabras. **2.** *Peza de roupa interior feminina*: V. **suxeitador**.

***sostenido.** *s.m.* V. **díese**.

soster. *v.tr.* **1.** *Ter conta unha cousa doutra*: sustinere, sustentare; fulcire. **2.** *Ter conta de algo para que non caia*: tenere, sustinere; suffulcire; (*soster a quen cae*) cadentem sustinere; labantem excipere. **3.** *Manter, sustentar*: nutrire; pascere; alere, sustentare; cibaria sufficere; victum alicui praeberre. V. *tamén* **alimentar, manter**. **4.** *Defender unha idea, unha opinión*: opinionem suam defendere *ou* tueri; in sententia perseverare. V. *tamén* **manter**. *v.pr.* **5.** *Manterse, nutrirse*: sustentari; vesci. V. *tamén* **alimentarse, manterse**. **6.** *Manterse en equilibrio*: stare; pedibus stare; se librare/–ari; sua vi et suo nutu teneri; suis ponderibus librari. **7.** *Seguir dunha certa maneira*: manere, permanere; stare, perstare; durare; perseverare; suo statu manere; constanter sese habere.

sota. *s.f.* Pagius *ou* pedes lusorius.

sotana. *s.f.* Tunica talaris; subtana –ae.

sotavento. *s.m.* *Mar*: Latus vento oppositum. ♦ *A sotavento*: adversus ventum; ventis adversis.

sotelar. *v.intr.* V. **salaiar**.

soterrar. *v.tr.* V. **enterrar, inhumar**.

soto. *s.m.* Cella subterranea; concameratus specus.

soutar. *v.tr.* Castaneas legere *ou* carpere.

souto. *s.m.* Castanetum –i. ♦ *Sair dun souto e meterse noutro*: malum malo addere; omnia in peius ruere.

soviet. *s.m.* Consilium Russiacum.

soviético -a. *adx.* Sovieticus -a -um.

spaghetti. *s.m.pl.* V. **espaguetes.**

spray. *s.m.* Liquor nubilogenus; aspersio nubifor-
mis.

sprint. *s.m.* Extrema cursorum contentio *ou* acce-
leratio.

stand. *s.m.* Tabernaculum exhibitorium. V. *tamén*
mostra.

status. *s.m.* Ordo -inis. V. *tamén* **categoría, cla-
se social.**

stock. *s.m.* Mercium cumulus, complexus *ou* co-
pia; (*de comestibles*) annona -ae.

stop. *s.m.* Iussum, signum sistendi; (*fai stop*) siste!,
sta!; (*detente*) desine, desinas; desiste.

suar. *v.intr.* **1.** *Deitar suor:* sudare; sudorem emit-
tere; sudore manare; (*estar suando*) sudore ma-
dere; (*por medo*) metu madere; (*suar frío*) horre-
re. **2.** (fig. e fam.) *Facer un gran esforzo:* sudare;
maximis viribus niti *ou* alicui rei incumbere. **3.**
Zumegar: exsudare; manare. *v.tr.* **4.** *Empapar en*
suor: sudare, desudare; (*sangue*) sanguinem *ou*
sanguine sudare.

suave. *adx.* **1.** *Agradable pola delicadeza, dozura,*
etc.: suavis, dulcis, docilis, comis, mollis, lenis -e;
gratus, iucundus, blandus, urbanus, benignus -a
-um. **2.** *Non brusco, non violento:* suavis, levis,
lenis, tenuis -e; parvus, exiguus, modicus -a
-um.

suavidade. *s.f.* Suavitas, lenitas, iucunditas -atis;
dulcedo -inis.

suavizante. *adx.* e s. Molliens, leniens (liquor).

suavizar. *v.tr.* **1.** *Tornar suave:* mollire; lenire; miti-
gare; temperare; mulcere; placare; (*a pel*) cutem
laevigare; (*as cores*) colores mollire; (*o aire, a tem-
peratura*) mollire, temperare; (*a calor suaviza o*
vento) ventos mollit solis vapor. *v. pr.* **2.** *Tornarse*
suave: mitescere; mitigari; mansuefieri; placari;
dulcescere; (*suavizanse o inverno, o vento, o frío,*
a estación, as dores) hiems mitescit; ventus re-
mittit; frigus mitigatur; annus intepescit; dolores
remittunt; (*o carácter*) mitescere; mollescere.

suba. *s.f.* Incrementum -i; auctio, accessio, amplifi-
catio -onis; auctus -us; (*dos prezos*) gravius pre-
tium; caritas -atis; pretiorum iactatio; repentina
pretii vicissitudo; (*dos salarios*) mercedis acces-
sio *ou* accretio.

subalterno -a. *adx.* e s. Inferior -ius; alteri
subiectus, subditus, obnoxius; parens -en-
tis; minoris *ou* inferioris ordinis (vir/femina);
minister/-tra; apparitor/-trix; (*os subalternos*)
inferiores, adiutores -um; ministeria -orum.

***subasta.** *s.f.*, **subastar.** *v.tr.* V. **poxa, poxar.**

subconsciente. *s.m. Psicol.* Subconscientia -ae.

subcutáneo -a. *adx.* Intercus -utis; intercuta-
neus, subtercutaneus -a -um.

subdelegación. *s.m.* Subdelegati munus *ou* sedes.

subdelegado -a. s. Subdelegatus/-a; (*do Gober-
no*) Biocolyta -ae; Progubernator/-trix.

subdelegar. *v.tr.* Subdelegare; aliquem officio de-
legare.

subdesenvolvemento. *s.m.* Manca progressio;
incrementum insufficiens.

subdesenvolvido -a. *adx.* Parum progressus *ou*
provectus.

subdiaconado. *s.m.* Subdiaconatus -us; subdia-
coni dignitas *ou* munus.

subdiácono. *s.m.* Subdiaconus -i.

súbdito -a. s. **1.** *Persoa baixo o poder doutra:* sub-
ditus, obnoxius/-a, parens vir/femina; minister/
-tra. **2.** *Persoa natural ou cidadá dun país:* civis
-is.

subdivisión. *s.f.* Subdivisio, particulatio -onis;
subtilior divisio.

subela. *s.f.* Subula -ae.

subespecie. *s.f.* Inferior species.

subestimar. *v.tr.* Contemnere; parvi facere *ou* du-
cere.

subida. *s.f.* **1.** *Ascensión, ascenso, aumento, eleva-
ción, suba:* V. estas palabras. **2.** *Zona en penden-
te:* clivus -i; acclivitas -atis.

subir. *v.tr.* **1.** *Poñer arriba ou máis arriba:* elevare;
asportare; sursum ferre. V. *tamén* **elevantar, le-
vantar.** **2.** *Ir da parte baixa á alta:* scandere,
ascendere, escendere, conscendere, inscendere;
(*as escaleiras*) scalas ascendere. **3.** *Encarecer;*
elevantar, levantar: V. estes verbos. **4.** *Coller, meter*
unha porción dun tecido para acurtar unha peza
de roupa: vestem contrahere *ou* coar(c)tare.
v. intr. **5.** *Ir de abaixo a arriba:* V. 6 e **ascender.**
6. *Ascender a un lugar:* ascendere, inscendere;
(*a unha árbore*) in arborem inscendere; (*a un*
monte) in montem ascendere. **7.** *Meterse ou*

poñerse no seu lugar nun medio de transporte: (in) equum, (in) navem, (in) currum, vehiculum conscendere *ou* inscendere; in equo sedere. **8. Aumentar o prezo, o nivel, a intensidade, etc.: V. **encarecer, ascender**. **9. Ir dun nivel ou posto a outro máis alto: accedere; ascendere; pervenire; provehi; (*aos máis altos cargos*) ad summos honores provehi *ou* pervenire; summos honores adipisci; (*a un posto máis alto*) ad altionem gradum ascendere; (*ao trono*) in regnum pervenire.****

subíto –a. *adx.* V. **repentino**.

sublevación. *s.f.* V. **alzamento, insubmisión, insubordinación, levantamento, rebelión**.

sublevar. *v.tr.epr.* V. **alzar(se), insubordinar(se), levantar(se), rebelar(se)**.

sublimar. *v.tr.* **1.** *Engrandecer, exaltar:* sublimate; extollere; effere; evehere; aliquem ad caelum laudibus extollere *ou* efferre. **2.** *Quím. Facer pasar directamente do estado sólido ao gasoso:* sublimate; percoquere; ad purum excoquere; metalla igne perpurgare *v.pr.* **3.** *Transformarse unha cousa en algo puro ou ideal:* ad summum efferi *ou* evehi. V. *tamén* **idealizar**. **4.** *Quím. Pasar directamente do estado sólido ao gasoso:* sublimari.

sublime. *adx.* Elatus, excelsus, altus, maximus, praestantissimus, summus –a –um; sublimis, grandis –e; (*estilo*) sublime genus dicendi; (*enxeño*) praestantissimum, excellentissimum, summum ingenium. ♦ *Quen aspira ao sublime cae na inchazón:* professus grandia turget.

subliñar. *v.tr.* **1.** *Facer unha liña por debaixo dunha cousa escrita:* lineam subscribere. **2.** *Destacar, salientar:* vim addere; (*falando*) diligenter *ou* diligentius exprimere. V. *tamén* **destacar, salientar**.

submarinismo. *s.m.* Subaquanea exercitatio.

submarinista. *s.* Subaquaneus/-a; urinator/-trix.

submarino –a. *adx.* **1.** *Que está ou se fai baixo a superficie do mar:* subaquaneus –a –um. *s.m.* **2.** *Navío para navegar baixo a superficie do mar:* navigium subaquaneum; (*atómico*) atomica navis subaquanea.

submersión. *s.f.* Submersio –onis; submersus –us.

subministrar. *v.tr.* Praebere; suppeditare; ministrare, ministrare; (*unha menciña*) remedium

admovere. V. *tamén* **abastecer, avituallar, proporcionar**.

subministro. *s.m.* Subministratio, suppeditatio, praebitio –onis; (*de comestibles*) commeatus –us; annona –ae; (*prover de subministros*) annonam, commeatum providere; (*proverse*) rei frumentariae prospicere *ou* consulere.

submisión. *s.f.* Submissio, subiectio –onis; oboedientia, observantia –ae; (*respectuosa*) officium, obsequium –i; reverentia –ae.

submiso –a. *adx.* Submissus –a –um; oboediens, obsequens, parens –entis; obtemperans –antis; dicto oboediens *ou* audiens.

subnormal. *adx.* e s. Malesanus *ou* male sanus/-a (vir/femina). V. *tamén* **deficiente**.

suboficial. *s.* Mil. Militibus praepositus minor; optio –onis.

suborde. *s.f.* Inferior ordo *ou* species.

subordinación. *s.f.* **1.** *Feito de depender:* subordinatio, subiectio –onis; oboedientia –ae; obsequium –i; servitus –utis. **2.** *Gram. Relación de dependencia:* subordinatio –onis.

subordinado –a. *adx.* e s. V. **subalterno**. ♦ *Oración subordinada:* enuntiatio *ou* oratio subordinata *ou* secundaria.

subornar. *v.tr.* Muneribus, pecunia, pretio corrumpere; (*a un testigo falso*) falsum testem subornare; (*a un xuíz*) iudicem pecunia emere *ou* pretio corrumpere. V. *tamén* **comprar**.

suborno. *s.m.* Corruptio, subornatio –onis; quaestiosa largitio.

subscribir. *v.tr.* **1.** *Estar conforme con, apoiar unha iniciativa:* assentiri; suffragari; subscribere; se sociare; alterius opinionem accipere. *v.pr.* **2.** *Asinar un documento:* V. **asinar, firmar**. *v.pr.* **3.** *Aboarse a algo:* subnotare; aliquid pecunia collata comparare; (*a unha publicación periódica*) commentarios periodicos subnotare; suum nomen, pacta pecunia, subnotare.

subscrición. *s.f.* Subnotatio –onis.

subscritor –ora. *s.* Subnotator/-trix.

subsídio. *s.m.* Adiumentum –i; subsidium –i; subventio –onis.

subsistencia. *s.f.* **1.** *Feito de permanecer ou de subsistir:* constantia, subsistentia, existentia, vita –ae; permansio –onis. **2.** *Maneira de subsis-*

tir ou de que alguén subsista: annona –ae; victus, commeatus –us; cibus –i.

subsistir. *v.intr.* **1.** *Seguir existindo algo*: stare, exstare, perstare, existere; manere, permanere; durare; esse. **2.** *Seguir tendo vida*: vivere; se sustentare; sustentari; (*co traballo das propias mans*) manuum mercede inopiam tolerare; (*subsistir traficando*) paupertatem sustentare venditando; (*facer que alguén subsista*) alere; sustinere, sustentare.

subsolo. *s.m.* Inferius solum.

substancia. *s.f.* **1.** *Elemento ou conxunto de elementos de que están formados os corpos*: substantia, essentia, materia, natura –ae. **2.** *Parte en que reside o interese dunha cousa*: caput –itis; summa –ae; res, rei. **3.** *Elemento que dá sabor e consistencia a unha comida*: alimentum –i; cibus –i. **4.** (*En filosofía*) *ser que existe por si mesmo*: substantia, natura –ae; res, rei; corpus –oris; ens a se.

substancial. *adx.* **1.** *Relativo á substancia ou á esencia*: substantialis –e; substantivus –a –um; ad rei naturam pertinens. **2.** *Que constitúe a substancia, que é o máis importante*: praecipuus, necessarius, proprius –a –um.

substancioso –a. *adx.* (Cibus) valens, plenus, suc(c)o plenus, nutrimento abundans; (*ser máis ou moi substancioso*) maioris ou maximi cibi esse; (*queixo moi substancioso*) caseus maximi cibi. V. **tamén alimenticio, nutritivo, saboroso.**

substantivo. *s.m. Gram.* Nomen –inis; substantivum nomen.

substitución. *s.f.* Successio, suffectio, substitutio –onis; (*fraudulenta*) suppositio –onis.

substituír. *v.tr.* **1.** *Pór en lugar de*: substituere aliquem alicui, pro aliquo, in locum ou in vicem alicuius; subicere alicui; supponere (in locum alicuius); subdere, sufficere ou constituere in locum alicuius; reponere in vicem alicuius rei; aliquem vicarium dare; (*estaño por prata*) supponere stannum pro argento; (*unha palabra por outra*) verbum verbo subdere. **2.** *Pórse en lugar de*: in alicuius locum succedere; partes alicuius suscipere; vicarium se pro aliquo dare.

substituto –a. *s.* Vicarius/-a; (*para todo*) absentium vicarius; cuiuslibet absentiae remedium; ex

more succedaneus/-a; vice omnium fungens ou vicem omnium gerens (vir/femina ou res).

*substraer. *v.tr.* V. **subtraer.**

subterfuxio. *s.m.* Subterfugium, effugium –i; tergiversatio –onis; pseudothyrum –i; (*inventado para eludir o cumprimento das leis*) diverticulum inventum in fraudem legum; (*utilizar, buscar subterfuxios*) tergiversari; tricari; quærere diverticula; (*que busca subterfuxios*) tricosus –a –um.

subterráneo –a. *adx.* **1.** *Que está debaixo da terra*: subterraneus, occultus –a –um; sub terra positus. *s.m.* **2.** *Lugar situado baixo da terra*: subterraneum –i; specus –us; locus subterraneus; (*augas*) abditae aquae; (*camiño*) cuniculus –i; (*baixo dos montes*) cavati sub terra montes; (*dun edificio*) crypta –ae; hypogeum –i.

subtítulo. *s.m.* **1.** *Título engadido ao principal*: altera inscriptio; alter titulus. **2.** *Tradución dunha película en versión orixinal*: cinematographica interpretatio; exterae taeniolae translatio.

subtracción. *s.f.* **1.** *Acción de subtraer*: subtractio, detractio, deductio, subreptio –onis; furtum –i; (*de diñeiro público*) peculatus –us; (*ser condenado por subtracción*) peculatus damnari. V. **tamén furto, roubo.** **2.** *Mat. Resta*: subtractio, detractio, deductio –onis.

subtraendo. *s.m. Mat.* Numerus subtrahendus.

subtraer. *v.tr.* **1.** *Quitar algo ao seu dono ou do lugar onde estaba con violencia*: subtrahere; detrahere; subripere; subducere; auferre; intercipere, avertere; furari, suffurari; expilare, suppilare; clam eripere; furto avertere ou subducere; defraudare; (*do diñeiro público*) pecuniam de aulario auferre; peculatum facere. **2.** *Mat. Restar*: subtrahere; deducere. *v.pr.* **3.** *Evitar unha cousa molesta*: se eripere; se removere; vitare; fugere, effugere, subterfugere; (*a un xuízo*) ex iudicio se eripere; (*ao deber*) officio deesse; (*aos inimigos*) e manibus hostium evadere.

suburbano –a. *adx.* **1.** *Que está cerca da cidade ou nos seu arredores*: V. **periférico.** *s.m.* **2.** *Tren que comunica o centro das grandes cidades cos barrios*: V. **metro.**

suburbio. *s.m.* Suburbium –i; suburbana –orum; (*no suburbio*) sub urbe; extra pomoerium.

subvención. *s.f.* Subventio –onis; merces –edis. V. **tamén subsidio.**

subvencionar. *v.tr.* Pecunia iuvare *ou* adiuvar; pecuniam suppeditare *ou* subministrare; impensam praestare.

subversivo **-a.** *adx.* e *s.* Seditiosus, turbulentus **-a** **-um**; novis rebus studens; novarum rerum cupidus; seditiosus/-a (*vir/femina*); eversor, subversor **-oris**; reipublicae eversor.

subxectividade. *s.f.* Ratio in opinione posita.

subxectivo **-a.** *adx.* Privatus, subiectivus **-a** **-um**; in opinione positus; (*criterio*) iudicium opinionis. *V. tamén parcial.*

subxuntivo. *adx.* e *s.* Subiunctivus, coniunctivus *ou* adiunctivus (*modus*); (*con expresión de desexo*) optativus **-i**.

sucalco. *s.m.* *V. socalco.*

sucar. *v.tr.* **1.** *Facer sucos:* sulcare; lirare; arare, inarare; imporcare; terram liris describere *ou* in porcas distinguere; sulcos agere, ducere *ou* proscindere. **2.** *Fender a auga unha embarcación:* sulcare; infindere; aequor navigare.

succión. *s.f.* Suctus **-us**; sorbitio **-onis**.

succionar. *v.tr.* Sugere, exsugere; bibere; sorbere; (*mamar*) mammam sugere; fellare; (*o sangue*) sanguinem exsugere.

sucedáneo **-a.** *adx.* **1.** *Que pode substituír:* vicarius, suffectus, succedaneus **-a** **-um.** *s.m.* **2.** *Substancia que substitúe:* *V. substituto.* ♦ *Considerar a filosofía un sucedáneo da política:* philosophiam pro reipublicae procuratione substitutam putare.

sucededer. *v.intr.* **1.** *Acontecer, ocorrer, pasar:* accidere; evenire; contingere; fieri; (*como soe suceder*) ut fit; ut fieri solet; ut plerumque evenit; (*sucede, pode suceder que ...*) accidit, evenit, fieri potest ut ... (*con subx.*). *V. tamén acontecer.* **2.** *Vir unha cousa despois doutra, seguir:* *V. seguir.* **3.** *Pasar a ocupar un cargo, un posto despois doutro:* succedere; excipere; locum alicuius occupare; partes alicuius suscipere; vicem praestare *ou* obtinere. *v.pr.* **4.** *Ir unha cousa despois doutra:* sequi, insequi, subsequi; succedere; in locum rei subire; (*a noite e o día sucédense*) urget diem nox et dies noctem; nox diem excipit. ♦ *Sucedeu o que tiña que suceder:* evenerunt quae praedixi eventura.

sucesión. *s.f.* **1.** *Conxunto de feitos que se suceden:* vicissitudo **-onis**; continuatio **-onis**; series **-ei**; (*dos días e das noites*) vicissitudo dierum et noc-

tium; (*das estacións, dos anos, dos tempos, das cousas*) anni, temporum, annorum, rerum vices.

2. *Conxunto de cousas situadas unhas detrás doutras:* series **-ei**; ordo **-inis.** *V. tamén cadea.*

3. *Feito de transmitir un patrimonio, un cargo:* successio **-onis**; (*herdanza*) successio **-onis**; hereditas **-atis.**

sucesivo **-a.** *adx.* **1.** *Que ven ou ocorre despois doutro:* successivus, continuus, continuatus, proximus **-a** **-um.** **2.** *Posterior no tempo:* futurus, venturus, posterus **-a** **-um**; posterior **-ius**; (*no sucesivo*) in posterum (*tempus*); ex hoc die; posthac.

suceso. *s.m.* Casus, eventus, exitus, effectus **-us**; (*desgraciado*) exitus tristis, infelix *ou* contrarius; adversa fortuna; (*feliz*) exitus *ou* eventus felix, secundus, prosper (*prosperus*).

sucesor **-ora.** *s.* Successor **-oris**; heres **-edis.**

sucidade. *s.f.* Immunditia, spurcitia **-ae**; spurcities, illuvies **-ei**; scabres, sordes **-is**; squalor, paedor **-oris**; foeditas **-atis**; turpitude **-inis**; obs-c(a)enitas **-atis**; (*por falta de uso*) situs **-us.**

sucinto **-a.** *adx.* Brevis **-e**; pressus, contractus, praecisus **-a** **-um.**

sucio **-a.** *adx.* **1.** *Con manchas, po, etc.:* maculosus, maculatus, inquinatus, coinquinatus, foedatus, conspurcatus **-a** **-um.** **2.** *Cocho, porcallán, porco:* sordidus, immundus, squalidus, lutulentus, spurcus, foedus **-a** **-um**; squalens **-entis.** *V. tamén desaseado.* **3.** (*Oficio, traballo*) *que ensucia moito ao practicalo:* squalens **-entis**; immundus **-a** **-um**; molestus, improbus, operosus, difficilis labor. **4.** *Que ten incorporada algunha substancia estraña:* maculatus, inquinatus **-a** **-um.** **5.** (*fig.*) *Que carece de nobreza, tramposo:* subdolosus, fraudulentus **-a** **-um**; fallax **-acis**; (*xogador*) fraudulentus *ou* infidus lusor. **6.** *Que fere o pudor:* turpis **-e**; foedus, spurcus, obs-c(a)enus **-a** **-um.** **7.** *Non legal, delituoso:* crimosus, nefarius, nefandus, impius **-a** **-um.** *adv.* **8.** *Con sucidade:* spurce; sordide; squalide. ♦ *Traballo sucio.* **1.** *O que ensucia, é molesto, perigoso, etc.:* *V. 3.* **2.** (*No mundo do crime*) *calquera acto delituoso:* crimosus labor; scelus **-eris**; facinus **-oris.** *Traballo en sucio, borrador:* delinea-menta, adversaria **-orum**; adumbratio **-onis.**

suco. *s.m.* **1.** *Fenda feita co arado, a legoña, etc.:* sulcus **-i**; striga, porca, lira **-ae**; aulax **-acis**; (*facer sucos*) sulcos ducere, proscindere, imprimere,

agere; (*na antiga Roma, para trazar o contorno da cidade*) urbem aratro designare. V. **tamén su-car**. **2.** *Marca ou sinal que fai o carro, unha nave, etc.:* sulcus -i. V. **tamén rodeira, ronsel**.

suculento -a. *adx.* Succulentus, succosus, succidus -a -um. V. **tamén saboroso, substancioso**.

sucumbir. *v.intr.* **1.** *Deixar de resistir:* succumbere; deficere; onere opprimi; oneri succumbere ou cedere; (*á dor*) dolorem ferre non posse; luctibus frangi; (*á enfermidade*) morbo mori. **2.** *Deixar de existir:* labi; succumbere; cedere; premi, opprimi. V. **tamén desaparecer, extinguirse, morrer**.

sucursal. *s.f.* Taberna ou sedes additicia, vicaria, auxiliaris ou auxiliaria.

Sudáfrica. top. Respublica Africae Australis.

sudafricano -a. *adx.* e s. Afroaustralis -e. Reipublicae Africae Australis incola.

Sudamérica. top. America Latina, Meridiana ou Australis.

sudamericano -a. *adx.* e s. Americanus Australis. Americani Australes.

Sudán. top. Sudania -ae.

sudanés -esa. *adx.* e s. Sudaniensis -e. Sudanienses -ium.

sudario. *s.m.* Sindon -onis; funebris tunica; pallium, sudarium -i. ♦ *Santo Sudario:* Sacra Sindon.

sudoeste. *s.m.* (*Vento*) Libs, libis; libonotus, africanus, austroafricanus -i.

sueste. *s.m.* (*Vento*) V. **siroco**.

Suecia. top. Suetia -ae.

sueco -a. *adx.* e s. Sueticus -a -um. Sueti -orum. ♦ *Facerse o sueco:* hominis nescii speciem praebere; nescium hominem agere; se nescium fingere.

suevo -a. *adx.* e s. Suevus, Suevicus -a -um. Suevi -orum.

suficiencia. *s.f.* **1.** *Calidade de suficiente:* quod satis est; sufficientia -ae. **2.** *Aptitude, capacidade:* V. estas palabras. **3.** *Carácter de quen se sobreestima ou ten excesiva seguridade:* gravitas, vanitas -atis; supercilium -i; confidentia, arrogantia, iactantia -ae; falsa gloria.

suficiente. *adx.* **1.** *Abondo:* sufficiens -entis; abundans -antis; idoneus, aptus -a -um; (*gra-*

titude) gratia digna; (*desculpa*) excusatio satis iusta. V. **tamén abondo**. **2.** *Fatuo, pedante, presuntuoso:* confidens -entis; arrogans -antis. *s.m.* **3.** *Cualificación máis baixa de aprobado, apto:* probatio -onis. ♦ *Ter máis que suficiente:* abunde ou satis superque habere. *O avaro nunca ten o suficiente:* avaro numquam satis est (quod habet); semper avarus eget.

sufixo. *s.m.* Ling. Vocula ou syllaba postpositiva; inclinamentum -i.

sufocación. *s.f.* Suffocatio -onis. V. **tamén abafó, afogamento, asfixia**.

sufocante. *adx.* Suffocabilis, praefocabilis -e; (*calor*) fervor, ardor, vapor -oris; aestus -us.

sufocar. *v.tr.* **1.** *Abafar, afogar, asfixiar:* V. estes verbos. **2.** *Apagar, extinguir, reprimir:* V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Abafar, afogar:* V. estes verbos.

sufragar. *v.tr.* V. **pagar, subvencionar**.

sufraxio. *s.m.* **1.** *Voto:* suffragium -i; (*dereito de sufraxio*) ius suffragii (ferendi). V. **tamén voto**. **2.** *Catol. Obra ou oración polos defuntos:* suffragium -i; preces -um; vota, sacrificia -orum. ♦ *Sufraxio universal:* plebis suffragium.

sufrido -a. *adx.* **1.** *Paciente:* patiens -entis; tolerans -antis; patienter ferens. **2.** *Que disimula ben a sucidade:* immunditiae patiens (tela).

sufrimento. *s.m.* Dolor -oris; cruciatus -us; perpressio -onis; aegritudo -inis; aegrimonia -ae; corporis molestia; (*moral*) maeror, angor -oris; (*moral e físico*) animi et corporis molestia; (*capacidade de sufrimento*) tolerantia, sustinentia, patientia -ae.

sufrir. *v.intr.* **1.** *Padecer:* dolere; dolore affici; maerere; cruciari, excruciari. V. **tamén padecer**. *v.tr.* **2.** *Aturar, soportar, tolerar:* ferre; pati; subire; tolerare; (*non poder sufrir a unha persoa*) animo alieno esse ab aliquo ou erga aliquem; (*unha cousa*) abhorrere. **3.** (*fig.*) *Experimentar:* V. este verbo.

suicida. *adx.* e s. **1.** *Que se suicidou:* se ipsum interficiens; mortem sibi consciscens; sui interemptor/-trix. *s.* **2.** *Persoa con predisposición ao suicidio:* mortis voluntariae studiosus/-a.

suicidar. *v.pr.* Mortem sibi consciscere; se occidere ou interimere; manu sua cadere; vim vitae suae inferre; occupare fati diem; (*pensar suicidarse*) de consciscenda morte cogitare ou meditari; secum de extremis cogitare.

suicidio. *s.m.* Mors voluntaria; interitus voluntarius; (*tendencia ao suicidio*) mortis praemeditatio.

suíño -a. *adx.* e s. V. **falso, traidor.**

Suíza. top. Confoederatio Helvetica; Helvetia -ae.

suízo -a. *adx.* e s. Helveticus, Helvetius -a um. Helvetii -orum.

sulfatar. *v.tr.* Sulphureo acido vaporare.

sulfato. *s.m.* Sulphureum acidum; (*de cobre*) sory -yos.

sulfurar. *v.tr.* **1.** *Quím. Combinar con xofre:* sulphurare. **2.** (fig.) *Facer que alguén sinta carraxe, rabia:* V. **anoxar, asañar, cabrear.** *v.pr.* **3.** *Sentir carraxe, rabia:* V. **anoxarse, cabrearse.**

sulfuroso -a. *adx.* Sulphurosus, sulphureus, sulphuratus -a -um; (*augas, baños sulfurosos*) aquae sulphureae ou sulphuratae.

suliñar. *v.tr.* V. **subliñar.**

sultán. *s.m.* Sultanus, soldanus, phylarcus -i.

sultana. *s.f.* Sultani uxor.

suma. *s.f.* **1.** *Operación de sumar:* summa -ae; in summam redactio; (*ver o resultado despois de facer sumas e restas*) addendo deducendoque videre quae reliqui summa fiat. **2.** *Cantidad resultante de varias outras:* solidum -i; summarum exactio; (*de diñeiro*) summa pecuniae; ingens, grandis pecunia; vis argenti ou argentea. ♦ *En suma:* in summa, ad summam; summam; paucis verbis; uno verbo; denique. V. *tamén re-sumo* (en).

sumando. *s.m.* Numerus addendus, additus ou additicius.

sumar. *v.tr.* **1.** *Xuntar varias cantidades nunha soa:* summam facere; in summam redigere. **2.** *Facer un total de:* efficere; complere; rationem subducere. *v.pr.* **3.** *Adherirse:* V. este verbo.

sumario -a. *adx.* **1.** *Breve, conciso, sucinto:* V. estas palabras. **2.** *Der. Tramitado con rapidez:* promptus -a -um; (*procedemento*) promptum ius; (*execución*) praesens poena. *s.m.* **3.** *Fase dun proceso xudicial previa ao xuízo:* summarium -i. **4.** *Resumo, esquema:* summa -ae; commentarium, summarium, breviarium -i; syllabus -i; index -icis; capita rerum. V. *tamén esquema, resumo.*

***sumerxir.** *v.tr.* e *pr.* V. **somerxer.**

sumidoiro. *s.m.* Cloaca -ae; latrina -ae.

***suministrar.** *v.tr.* V. **subministrar.**

sumir. *v.tr.* (prop. e fig.) V. **afundir.**

sumo -a. *adx.* Summus, supremus, maximus, optimus, praestantissimus -a -um. ♦ *En sumo grao:* V. **grao.** *Sumo Pontifice:* V. **papa.** *Sumo Sacerdote:* V. **sacerdote.**

suntuosidade. *s.f.* Luxus -us; effusior cultus; luxuria -ae. V. *tamén ampulosidade.*

suntuoso -a. *adx.* Sumptuosus, magnificus, splendidus -a -um; dapsilis -e; (fig.) Attalicus -a -um. V. *tamén ampuloso, aparatoso.*

suor. *s.f.* **1.** *Líquido segregado polos poros:* sudor -oris; sudatio -onis; (*copiosa*) profluens, nimius, immoderatus sudor; (*fría*) frigidus ou gelidus sudor; (*estar empapado*) sudore madere, manare ou fluere; (*provocar a suor*) sudorem elicere ou movere; (*suor que baixa da cabeza e da fronte*) sudor a capite et fronte defluens. **2.** (fig.) *Grande esforzo:* sudor, labor -oris; (*con moita suor*) multo sudore ac labore; (*costar moita suor*) multi sudoris ac laboris esse; in aliqua re diu aestuare; (*procurar algo coa suor da fronte*) adsiduo sudore quaeritare. V. *tamén suar.*

supeditar. *v.tr.* **1.** *Facer depender unha cousa doutra:* subicere; (*supeditar todo á liberdade, ao pracer*) omnia ad libertatem, ad voluptatem referre. **2.** *Considerar unha cousa menos importante ca outra:* supponere; (*supeditar os intereses particulares aos do Estado*) privatis necessitatibus commoda reipublicae potiora habere. *v.pr.* **3.** *Pensar, decidir, actuar someténdose ás opinións doutros:* cedere; se submittere; obtemperare; parere.

súper. *adx.* (fam.) Supremus, egregius, eximius, mirus -a -um; singularis -e.

superación. *s.f.* Progressio, melioratio -onis; in melius mutatio; profectus, progressus -us.

superar. *v.tr.* **1.** *Ser superior a:* superare, exsuperare; excellere, praecellere; praestare, antestare ou antistare; antecedere; vincere; anteire. V. *tamén avantaxar.* **2.** *Salvar, vencer:* superare; vincere; transire; (*dificultades*) difficultates superare; transcendere; excedere; transire; (*un cabo*) promuntorium transcendere; (*a estatura media*) staturam iustam excedere; (*os sesenta anos*) annum sexagesimum excedere. *v.pr.* **3.** *Facer algo superior ao xa feito:* etiam semet superare.

superávit. *s.m.* Excurrens ou residua summa; superavit.

superdotado **-a.** *adx.* Maximis dotibus praeditus/-a; ingenio praestans, praecellens ou antecellens.

superficial. *adx.* **1.** *Relativo á superficie:* summus -a -um; superficialius -a -um; superficialis -e. **2.** *Lixeiro, pouco sólido:* levis, tenuis, debilis -e; (*coñecemento*) cognitio manca atque inchoata; (*ter un coñecemento superficial de algo*) leviter aliquid attigisse; (*botar unha ollada superficial*) per transennam adspicere; (*home ou espírito superficial*) ingenium exiguum ou levissimum.

superficie. *s.f.* **1.** *Parte externa dun corpo:* superficies -ei; summum -i; summa pars; (*da auga, da terra*) summa aqua, fastigium aquae; summa terra; (*nadar na superficie*) summo innatare; (*volver á superficie*) ad summum redire. **2.** *Extensión dedicada a certo tipo de actividade:* area -ae; campus -i; regio, circumscriptio -onis. **3.** *Mat.* Área: area -ae; superficies -ei. **4.** (*fig.*) *Aspecto externo, aparencia:* facies, species -ei.

superfluo **-a.** *adx.* Supervacuus, supervacaneus -a -um; superfluens -entis; redundans -antis; non necessarius; (*o superfluo é caro, aínda que custe pouco*) quod non opus est asse carum est.

superior ^{1.} *adx.* **1.** *Que está arriba ou máis arriba:* superior, altior -ius; superus -a -um; (*a parte superior*) superior pars ou locus; summum -i. **2.** *Máis grande:* maior, superior -ius. **3.** *Que posúe unha calidade que o fai mellor:* melior, superior, potior, praestantior -ius. **4.** *Que ocupa o lugar máis alto:* summus -a -um. **5.** *Que está por riba do límite ou do esperado:* superior -ius. *s.* **6.** *Persoa que está por riba nunha xerarquía:* praefectus, praepositus/-a; superioris ordinis vir/femina; superior -oris; (*Pompeio é superior, ocupa o primeiro lugar*) Pompeius antistat. ♦ *Ensino superior:* V. **ensino.**

superior ^{2.} **-a.** *s.* *Persoa que dirixe unha comunidade relixiosa:* superior -oris; abbas -atis; moderator/-trix; abbatissa, antistita -ae; monialium praeses. ♦ *Superior maior:* superior maior. *Superior xeral:* supremus moderator. V. *tamén abade, abadesa.*

superioridade. *s.f.* **1.** *Calidade de superior:* praesstantia, excellentia, exsuperantia -ae; (*de virtude, de beleza*) virtutis, formae praesstantia ou exsuperantia; superioritas -atis. **2.** *Persoa ou conxunto*

de persoas que exercen autoridade: superior, moderator/-trix; superiores, moderatores/-trices.

superlativo **-a.** *adx.* **1.** *Máis grande ca outro ou outros:* maximus, summus, praestantissimus -a -um. **2.** *Gram.* *Que expresa o grao máis elevado:* superlativus -a -um. *s.m.* **3.** *Gram.* *Grao máximo dun adxectivo ou adverbio:* superlativum -i; superlatio -onis; tertia collatio.

supermercado. *s.m.* Supervenalicium, pantopolium -i; praegrande emporium.

superpoñer ou **superpor.** *v.tr.* V. **sobrepoñer.**

supersónico **-a.** *adx.* Sonum ou soni fines exsuperans; hyperecheticus -a -um.

superstición. *s.f.* Superstitio -onis; inanis religio; vana fides.

supersticioso **-a.** *adx.* **1.** *Que ten supersticións:* superstitiosus/-a; superstitione imbutus, captus, ductus ou infectus/-a; superstitioni ou religionibus deditus/-a; (*prácticas supersticiosas*) religiones -um; (*ser supersticioso*) superstitione teneri. **2.** *Relativo á superstición:* superstitiosus -a -um.

supervisar. *v.tr.* V. **controlar, inspeccionar.**

supervisión. *s.f.* V. **control, inspección.**

supervisor **-ora.** *s.* Supremus/-a moderator/-trix.

supervivencia. *s.f.* Superstes vita.

supervivente. *adx.* e *s.* Superstes -itis.

súpeto. Termo usado só na expresión *súpeto (de):* V. **socate** (de).

suplantar. *v.tr.* Submovere; deturbare; detrudere; detrahere; supplantare.

suplemento. *s.m.* **1.** *Cousa que se engade a outra:* supplementum, complementum, additamentum -i; appendix -icis. **2.** *Cantidade que se paga pola mellora dun servizo:* supplementum -i.

suplencia. *s.f.* Munus vicarium; suffectio temporaria.

suplente. *adx.* e *s.* Vicarius/-a; (*dun profesor*) magistri/-ae vicarius/-a; sobdoctor/-trix; (*para todo*) absentium vicarius; cuiuslibet absentiae remedium; vicem omnium praestans, vice omnium fungens (vir/femina).

súplica. *s.f.* Supplicatio, precatio, deprecatio, petitio, obsecratio, obtestatio, flagitatio, efflagitatio -onis; (*escoita as nosas súplicas*) preces nostras

exaudi; (*súplicas vas*) incassum missae preces; (*escrito de súplica*) supplex libellus.

suplicar. *v.tr.* V. **implorar, pregar** ².

supplicio. *s.m.* **1.** *Castigo moi duro, ás veces ata a morte:* supplicium –i; poena –ae; coercitio –onis; cruciatus –us; tormentum, cruciamentum –i; (*condenado ao suplicio*) ad supplicium damnatus ou datus; (*supplicio capital*) ultimum ou summum supplicium; capitis poena; capitalis coercitio; (*condenar ao último suplicio*) capite aliquem mul(c)tare ou plectere; (*condenado á morte*) capitis damnatus; (*ser condenado*) capite puniri ou plecti. **2.** (*fig.*) *Dor física ou moral e cousa que a produce:* animi ou corporis cruciatus; angor –oris; poena –ae.

suplir. *v.tr.* **1.** *Facer as veces:* supplere, explere; vicem ou vices supplere; vice ou munere fungi; vicem praestare ou obtinere; partes suscipere; substituere; subdere; sufficere. **2.** *Remediar a falta:* supplere, explere; (*a falta de trigo*) inopiam frumenti lenire.

supoñer ou supor. *v.tr.* **1.** *Considerar como verdadeiro:* fingere; ponere, supponere; sumere; putare; credere; aestimare, existimare; arbitrari; opinari; iudicare; censere; (*supoñamos que non habrá máis guerras*) demus nullum ultra bellum futurum; (*supón que non hai cousa máis agradable*) fac nihil isto esse iucundius; (*supón que un mata a seu pai*) puta aliquem patrem suum occidere; (*supón, supoñamos que é así*) fac, faciamus, demus id esse, rem ita se habere; sit ita ou uti vis; ponamus aliquid ita esse; (*supoñamos que está en Roma por razón de estudos*) ponamus studiorum causa Romae agere; (*supón que eu aguanto iso*) finge me haec ferentem. **2.** *Levar unha cousa aparelhada outra:* ferre, conferre; continere; involvere; (*toda compra supón un desembolso*) nulla emptio sine pretio esse potest; (*que supoñen dez anos para unha empresa tan complicada?*) quid sunt tanto operi decem anni? **3.** *Dar mostras de, facer pensar en:* amplecti, complecti; secum ferre. *s.m.* **4.** *Suposición:* V. esta palabra. ♦ *Máis pronto do que se supoñía:* opinione celerius

suposición. *s.f.* Coniectio, opinio –onis; coniectura –ae; suspicio, suppositio –onis. V. *tamén* **conxectura, hipótese.**

supositorio. *s.m.* Suppositorium, collyrium –i; glans medica; balanus –i; (*poñer un supositorio*) collyrium in anum inicere ou subicere.

suposto –a. *part.* **1.** Part. do verbo *supoñer* ou *supor*: V. este verbo. **2.** *Que se presume certo ou se supón:* V. **hipotético, presunto.** *s.m.* **3.** *Hipótese, suposición:* V. estas palabras. ♦ *Suposto isto:* his positus ou praemissis; hoc posito. *Dar por suposto:* V. **supoñer.** *No suposto de que:* si; (*no suposto de que sexa así*) si ita acciderit. *Por suposto:* certe; procul dubio; sane.

supremacía. *s.f.* V. **hexemonía, preponderancia, primacía.**

supremo –a. *adx.* **1.** *Que ten o grao máximo:* summus, supremus –a –um. **2.** *Da maior importancia:* summus, praecipuus, maximus, praestantissimus –a –um; maximi momenti. **3.** *Moi grande:* V. **descomunal, extraordinario.** ♦ *Tribunal Supremo:* V. **tribunal.**

supresión. *s.f.* Abolitio, abrogatio, dissolutio –onis; (*dunha letra*) detractio litterae; (*despois da supresión da monarquía*) post exactos reges. V. *tamén* **abolição.**

suprimir. *v.tr.* Delere; abrogare; tollere. V. *tamén* **abolir, anular** ², **derrogar.**

supuración. *s.f.* Suppuratio, purulentatio –onis; (*se hai supuración*) pus si effluat.

supurar. *v.intr.* Suppurare; pus emittere; (*a chaga supura*) pus ex ulcere fertur, exit ou effunditur.

sur. *s.m.* **1.** *Punto cardinal:* meridies –ei; auster –tri. **2.** *Territorio situado nesa dirección:* meridiana plaga ou regio; meridiana, austrina –orum. **3.** *Vento que sopra desa parte:* auster –tri; notus –i. ♦ *Polo sur:* V. **polo.**

surf. *s.m.* Tabula velifera.

surrealismo. *s.m.* Superrealismus –i.

surrealista. *adx.* Superrealista –ae; veritatem excedens ou superans.

susceptible. *adx.* **1.** *Que ten capacidade ou posibilidade:* capax –acis; patibilis –e; patiens –entis; aptus –a –um; (*de mellora*) qui (quae, quod) melior ou melius fieri potest; (*ser susceptible de curación*) curationemmittere. **2.** *Puntilloso:* irritabilis, difficilis –e; stomachosus, morosus, iracundus –a –um; offensionis pronus; (*ser susceptible*) omnia ou cuncta in contumeliam accipere.

susceptibilidade. *s.f.* Morositas –atis; iracundia –ae; animus irritabilis ou offensionis pronus; (*ferir a susceptibilidade*) alicuius animum offendere.

suscitar. *v.tr.* Suscitare, excitare; movere; gignere; parere; inferre; (*unha guerra*) bellum conflare; (*odio*) odium in aliquem struere; invidiam alicui quaerere. V. *tamén* **causar, motivar, provocar.**

suscribir. *v.tr.* V. **subscribir.**

suscripción. *s.f.* V. **subscripción.**

suscriptor –ora. *s.* V. **subscritor.**

susodito –a. *adx.* Supra dictus *ou* supradictus, ante dictus, praedictus, suprascriptus, supra nominatus.

suspender. *v.tr.* **1.** *Colgar, pendurar:* V. **colgar.** **2.** *Interromper:* V. este verbo. **3.** *Considerar non apto nun exame, materia, etc.:* improbare; (discipulum) improbandum iudicare. **4.** *Non acadar a puntuación mínima nunha proba, exame, etc.:* improbari; repulsam ferre *ou* accipere; a professore alicuius disciplinae improbari. **5.** *Privar temporalmente do exercicio dun cargo, dun dereito, etc.:* ex officio ad tempus amovere; ad tempus loco, ordine movere; munere spoliare *ou* exuere.

suspense. *s.m.* Exspectatio –onis; (*manter o suspense*) (animi *ou* animo) pendere; suspensio animo esse; suspensum et incertum pendere; suspensa mente exitum exspectare; (*película de suspense*) taeniola suspensum animum tenens.

suspensión. *s.f.* **1.** *Interrupción:* interruptio, intermissio, cessatio, dilatio –onis. **2.** *Privación temporal dun cargo, oficio, etc.:* ad tempus amotio *ou* suspensio –onis. **3.** *Estado dunha substancia que se mantén nun fluído sen disolverse:* suspensio –onis. **4.** *Conxunto de mecanismos dun vehículo que amortece os golpes:* suspensiones –um.

suspensivo –a. *adx.* Suspensivus –a –um; (*puntos suspensivos*) V. **punto.**

suspenseo –a. *part.* **1.** *Part. irreg. do verbo suspender:* suspensus, appensus, affixus –a –um; pendens, dependens –entis. **2.** *Que non alcanzou o nivel mínimo nunha proba:* improbatas –a –um. **3.** *Pendurado:* V. **1.** **4.** *Cesado temporalmente:* ex officio ad tempus amotus. **5.** *En estado de expectación ou indecisión:* incertus, dubius –a –um; animi pendens *ou* incertus; consilii dubius; (*deixar a un en suspense*) aliquem in suspenseo relinquare; suspensum tenere; (*para non terte máis en suspense*) ne diutius pendeas. *s.m.* **6.** *Cualificación escolar:* improbatio –onis; repulsa –ae.

suspiciacia. *s.f.* Suspicio, suspectio –onis; diffidentia –ae. V. *tamén* **desconfianza.**

suspical. *adx.* Suspical –acis; suspiciosus –a –um; diffidens –entis; ad suspiciones pronus. V. *tamén* **desconfiado, malpensado.**

suspirar. *v.intr.* Suspirare; gemere; suspiria dare, edere, ducere, trahere; singultare; gemitus dare; (*de dor, de aprensión*) gemitus ab imo pectore dare; (*por alguén ou por algo*) suspirare; exoptare; expetere, appetere; ardentius desiderare; ardentissime cupere; vehementer exoptare; in aliquo/ -a suspirare; (*pola patria*) patriam desiderare; (*suspira pola súa nai á que hai moito tempo que non viu*) suspirat longo non visam tempore matrem; (*só suspira por ela*) sola suspirat in illa; (*suspirar por outros amores, polo seu amor*) alios amores suspirare, amorem flere.

suspiro. *s.m.* Suspirium –i; suspiratio –onis; suspiratus, gemitus, singultus –us; (*palabras, suspiros entrecortados*) verba singultantia; rupta verba dolentis; (*o último suspiro*) extremus spiritus; (*exhalar o último suspiro*) extremum halitum *ou* spiritum effundere; ultimum spiritum trahere; animam exhalare *ou* efflare.

sustancia. **1.** *Parte en que reside o alimento e o sabor da comida:* V. **substancia.** **2.** *Caldo de galiña que se lles daba ás paridas:* conditum ius gallinaceum; pista avis pulpa.

sustentar. *v.tr.* V. **alimentar, manter, sostener.**

sustento. *s.m.* V. **alimentación, comida, mantemento, manenza.**

susto. *s.m.* Consternatio –onis; pavor, terror –oris; metus –us; formido –inis; (*meter un susto*) metum incutere; (*levar un susto*) terreri.

sutil. *adx.* **1.** *Moi fino ou delgado:* subtilis, tenuis, exilis –e. **2.** *Pouco espeso:* tenuis, subtilis, exilis –e. **3.** *Pouco intenso:* tenuis –e; (*vento*) tenuissimus aer; (*voz*) exilis vox. **4.** (*fig.*) *Difícil de percibir, fino:* acutus, argutus –a –um; subtilis –e.

sutileza. *s.f.* Subtilitas, tenuitas –atis; acies –ei; acumen –inis; sollertia –ae; cavillatio –onis; (*pl.*) argutiae –arum; captiosa –orum; aucupia verborum; (*sutileza desafortunada de palabras*) cavillatio verborum infelix.

sutura. *s.f.* **1.** *Cosido dos bordos dunha ferida:* sutura –ae. **2.** *Unión de dous ósos, esp. os do cráneo:* suturae –arum.

suxeición. *s.f.* **1.** *Acción de suxeitar ou suxeitarse:* subiectio, submissio –onis. **2.** *Obxecto con que se suxeitan dúas cousas:* vinculum –i; ligamen –inis.

suxeitador –ora. **1.** *Que suxeita:* subiciens, subigens, subdens, adstringens –entis; firmans –antis. *s.m.* **2.** *Peza feminina para suxeitar os peitos:* fascia pectoralis; mammillare –is; strophium –i.

suxeitar. *v.tr.* **1.** *Agarrar; amarrar; anoar; atar; prender:* V. estes verbos. *v.pr.* **2.** *Agarrarse:* V. este verbo. **3.** *Cumprir o que se esixe:* se submittere; se subicere; parere; (*ás leis*) legibus obtemperare.

suxeito –a. *part.* **1.** *Part. do verbo suxeitar:* subiectus, subditus, subactus, adstrictus, firmatus –a –um. *adx.* **2.** *Collido con forza, firme, fixo:* firmus, fixus, prehensus –a –um. **3.** *Exposto a, baixo o efecto ou a autoridade de:* obnoxius, subiectus –a –um; proclivis –e; (*aos cambios*) mutabilis –e; varius –a –um; (*suxeito á morte*) mortis obnoxius; (*non está suxeito a leis fixas*)

non tenetur legibus certis. *s.m.* **4.** *Gram. Parte da oración que indica quen realiza a acción do verbo:* subiectum –i. **5.** *Individuo:* homo –inis; caput –itis, quidam; aliquis.

*suxerencia. *s.f.* V. **suxestión.**

suxerir. *v.tr.* **1.** *Provocar no ánimo de alguén unha idea:* suggerere; monere. **2.** *Dicir algo a alguén para que o teña en conta:* monere; suadere; referre; (*ao oído*) (in aures) insusurrare.

suxestión. *s.f.* **1.** *Acción de suxerir:* impulsus, instinctus, inductus –us; suggestio, suasio –onis. **2.** *Cousa suxerida:* suggestus –us; suggestio –onis. **3.** *Psic. Impresión que exerce algo sobre o ánimo:* fascinatio, suggestio –onis; illecebra –ae.

suxestionar. *v.tr.* **1.** *Facer que alguén actúe de certa maneira:* movere; allicere, pellicere; capere. *v.pr.* **2.** *Experimentar unha suxestión:* capi; moveri.

suxestivo –a. *adx.* Alliciens –entis; blandus, iucundus, scitus, argutus, captiosus –a –um.

Tt

tabaco. *s.m.* Tabacum –i; herba nicotiniana; (*color tabaco*) tabaco concolor; tabaci colori similis.

tabán. *s.m.* Tabanus, asilus, oestrus –i.

tabaqueiro –a. *adx.* **1.** *Relativo ao tabaco:* tabacinus –a –um. **2.** *Persoa que traballa na elaboración do tabaco:* tabaci ou nicotianae herbae operarius/-a. *s.f.* **3.** *Estoxo, caixa para o tabaco:* tabaci theca.

tabaquismo. *s.m.* **1.** *Med. Intoxicación polo abuso do tabaco:* nicotiani fumi, tabaci ou ob immodicum tabaci usum veneficiium. **2.** *Toxicomanía do seu abuso:* tabaci toxicomania; (*adicto ao tabaco*) tabaco nimis indulgens; nimii nicotiani pulveris haustor; tabaci avidus.

taberna. *s.f.* Caupona, popina –ae; taberna vinaria; (*pex.*) gurgustium, gurgustiolum –i; (*frecuentar as tabernas*) popinari. V. *tamén* **baiuca, bar**¹.

taberneiro –a. *s.* Cauponarius/-a; caupo –onis/copa –ae; tabernarius/-a; vinarius/-a.

tabique. *s.m.* Intergerivus, medius paries ou murus; diss(a)eptum –i; (*do nariz*) narium cartilagus.

táboa. *s.f.* **1.** *Peza de madeira pouco grosa:* tabula –ae; axis ou assis –is; assula –ae. **2.** *Por ext., lámina, placa:* V. estas palabras. **3.** *Cadro de números para facilitar a obtención de certos valores:* tabula –ae; syllabus –i. **4.** *Lista, índice:* elenchus, syllabus –i; index –icis. V. *tamén* **índice, lista**.

◆ *Facer táboa rasa:* solo aliquid aequare; omnia auferre, ommittere, praetermittere; praeterire; aliquid missum facere; flocci (non) facere. *Táboa de salvación:* una ex naufragio tabula; extremum refugium; (*ofrecer unha táboa de salvación*) naufrago tabulam dare; (*agarrarse á táboa de salvación*) tabulam de naufragio arripere; imminens discrimen feliciter evadere; totis viribus aliquid conari.

taboado. *s.m.* Contabulatio –onis.

tableiro. *s.m.* **1.** *Conxunto de táboas que ocupan unha superficie:* tabulatum –i. **2.** *Prancha onde se expoñen anuncios ou avisos:* tabula, tabella –ae; (*de propaganda*) clamosa tabella; laudativa inscriptio; auctionaria tabula. **3.** *Encerado:* V. esta palabra. **4.** *Cadro utilizado en certos xogos:* alveus lusorius; abacus, forus –i; (*do xadrez*) tabula latruncularia; (*das damas*) alveolus –i; calculorum alveus.

tabú. *s.m.* **1.** *Cousa sagrada ou prohibida para moitos pobos:* sacra interdictio; sollemne interdictum. **2.** *Por ext., situación, obxecto, tema, etc., indecoroso, doloroso ou ofensivo:* res interdicta; sermo interdictus; nefas; (*nomear a Mercurio era tabú para os exipcios*) Mercurius, quem Aegyptii nefas habebant nominare. *adx.* **3.** *Sagrado:* moribus ou religione vetitus; sacrilegii instar abhorrendus. **4.** *Que non se pode nomear ou criticar:* silendus, vitandus, praetereundus –a –um.

tabular. *v.tr.* In tabulis disponere; tabulas componere.

*tacaño –a. *adx.* V. **agarrado, avarento, coreño, mesquiño.**

tacha. *s.f.* Nota –ae; vitium –i. ◆ *Poñer tacha:* nota alicquem ou aliquid afficere. *Non ten tacha:* nullo vitio laborat. *Só ten unha tacha:* hoc uno vitio laborat.

tachar. *v.tr.* Accusare; inculpare; arguere; (*tachar a alguén de negligencia*) alicquem negligentiae (de negligentia) ou alicuius negligentiam accusare; (*non aguanto que me tachen de testán*) dici pertinacem me esse nihil moror.

*tachola. *s.f.* V. **chatola.**

tácito –a. *adx.* Tacitus –a –um; non expressus; silens –entis; (*consentimento*) tacitus consensus; tacita assensio; (*de modo tácito*) tacite.

taciturno **-a**. *adx.* **1.** *Que fala pouco:* taciturnus **-a** **-um**; in silentium pronus. *V. tamén calado, silencioso.* **2.** (fig.) *Melancólico, triste, tristeiro:* tristis **-e**; maestus **-a** **-um**; maerens, dolens **-entis**; (*carácter taciturno e melancólico*) natura tristis ac recondita.

taco. *s.m.* **1.** *Anaco de madeira:* paxillum **-i**; subsacus **-udis**; tigillum **-i**; assula **-ae**; fragmentum ligneum. **2.** *Anaco de calquera cousa:* fragmentum, frustum **-i**; fragmen **-inis**; tessella **-ae**. **3.** *Volume de papeis de forma regular:* chartarum acervus. **4.** *Morteiro:* *V. alcouve.* **5.** *Comida lixeira:* parva refectio. **6.** *Tacón do zapato:* *V. tacón.* **7.** *Vara do xogo de billar:* hasta, virga **-ae**. **8.** *Palabra mal soante:* turpe, inane, contumeliosum, auribus offensivum verbum.

tacón. *s.m.* Talus **-i**; talaria **-ium**; postica calcei pars.

taconear. *v.intr.* Calceis crepitare; (*con arrogancia*) vane calcare; elatius incedere.

taconeo. *s.m.* Calceorum crepitus *ou* crepitiatio.

táctica. *s.f.* *V. táctico.*

táctico **-a**. *adx.* **1.** *Relativo á táctica:* strategicus **-a** **-um**; militaris **-e**; (*error táctico*) errata ratio. *s.f.* **2.** *Arte de dirixir as tropas:* res militaris; pugnae *ou* belli ratio. *V. tamén estratexia.* **3.** *Programa de acción coordinada para conseguir algo:* ratio **-onis**; consilium **-i**; via **-ae**; (*emprenderemos outra táctica*) alia aggrediemur via. *V. tamén estratexia.* **4.** *Habilidade para conseguir algo:* calliditas **-atis**; (*táctica astuta*) callidum inventum. *V. tamén arte, destreza, enxeño.* *s.m.* **5.** *Experto en táctica militar:* rei militaris peritus; tacticus **-i**.

tacto. *s.m.* **1.** *Sentido corporal:* tactus **-us**; tactio **-onis**. **2.** *Sensación producida polos obxectos ao palpalo:* tactio **-onis**. **3.** *Habilidade para saber como tratar persoas e asuntos:* iudicium **-i**; communis sensus; comitas, benignitas, facilitas, suavitas **-atis**. **4.** *Med. Exploración cos dedos dunha parte do corpo:* tactus **-us**; tactio **-onis**.

tafetá. *s.m.* Sericum tafatanum; serica tela subtilior.

tafo. *s.m.* Vapor **-oris**; gravis odor. *V. tamén tufo.*

tafona. *s.f.* *V. forno, panadería.*

tafur. *s.m.* Ludo nimis indulgens; ludi peritus; fraudulentus, infidus assiduus lusor *ou* aleator.

*tahalí. *s.m.* *V. talabarte.*

taiga. *s.f.* *Xeogr:* Septentrionalis silva conifera.

tailandés **-esa**. *adx.* e s. Thailandicus **-a** **-um**; Thailandiensis **-e**. Thailandienses **-ium**.

Tailandia. top. Thailandia **-ae**. *V. tamén Siam.*

Taiwán. top. Taivania **-ae**.

taiwanés **-esa**. *adx.* e s. Taivanianus **-a** **-um**. Taivaniani **-orum**.

tal. *indef.* **1.** *Fai referencia a algo xa expresado:* talis **-e**; is, ea, id; hic, haec, hoc; eiusmodi; huiusmodi, huiuscemodi; (*por tal motivo*) ob eam *ou* hanc causam; (*tales e tantas cousas*) talia atque tanta; tam multae res atque tantae; (*tal é o tipo de guerra*) eiusmodi est genus belli; (*non me considero digno de tal honor*) haud equidem tali me dignor honore. **2.** *Semellante:* talis **-e**; talis ... talis, qualis *ou* sic; (*o estado é tal como o carácter ou a vontade de quen o goberna*) talis est republica qualis eius aut natura aut voluntas qui illam regit; (*tal vida, tal morte*) talis vita, finis ita; eius mors consentanea vitae fuit; (*tal amo, tal criado*) dignus domino servus. **3.** *Expresa a intensidade de algo:* talis **-e**; tantus **-a** **-um**; (*por tal delito*) pro tali facinore; (*a tal punto ... que*) ita, eo ... ut; (*tal era a súa ofuscación que parecía que estaba tolo*) usque eo commotus est ut insanire videretur; (*non son tal que non vexa ...*) non is sum qui non (quin) videam ...; (*ninguén é tal que ...*) nemo est qui ...; (*non é un home tal que comprenda*) non is vir est qui *ou* ut sentiat. **4.** *Designa unha cousa sen precisala:* talis **-e**; (*tales e tales cousas*) haec et similia; (*para tal día*) ad talem, similem *ou* eiusmodi diem. ♦ *Coma tal:* verbi *ou* exempli gratia. *Con tal (de) que:* modo, dum, dummodo; (*que me odien con tal de que me teman*) oderint dum metuant; (*con tal de que non*) dummodo ne. (*De*) tal ... tal: (*de tal pai, tal fillo*) talis pater, talis (qualis, sic) filius. *Fulano de tal:* alter **-era** **-erum**; alius **-a** **-ud**. *O tal, a tal:* idoneus, aptus **-a** **-um**; (*este libro é o tal para min*) hic liber mihi aptus est. *Que tal?:* ut vales?; quomodo te habes? *Se tal (se é preciso):* si (quid) opus *ou* necesse erit; si res postulabit *ou* exegerit; cum usus erit. *Si tal, non tal:* sic, utique, certe quidem, profecto; nego, non, non ita (est), minime. *Tal cal* *ou* *tal como:* ita ... ut; sic ... ut; ut ... ita; (*tal como sementes, así recollerás*) ut sementem feceris, ita et metes; (*a cousa é tal como dixeches*) ita res est ut dixisti; (*marchan tal como viñeran*) abeunt iidem qui ve-

nerant. *Tal día coma hoxe*: eodem die ac hodie. *Tal lle dixen, nunca tal lle dixera*: paenitet me haec dixisse; numquam talia dixissem. *Tal para cal*: pares cum paribus facillime congregantur; similis similem quaerit; accessit patellae dignum operculum; invenit patella operculum. *Tal vez*: forsán, forsitan, forte, fortasse. *Un tal*: quidam; homo/mulier; caput –itis; nescio quis.

talabarte. *s.m.* Balteus –i; cingulum, succingulum, cinctorium –i.

tálamo. *s.m.* Thalamus –i; coniugalis lectus; genialis torus.

talante. *s.m.* Animus –i; vultus –us; voluntas –atis; (*facér algo, estar de bo talante*) bene affectum esse; bono animo, benevole, benigne, comiter aliquid agere *ou ferre*; (*de mal talante*) male affectum esse; alieno animo, invitum, invite, aegre, moleste aliquid agere *ou ferre*.

talco. *s.m.* **1.** *Mineral que aparece en láminas*: lapis specularis. **2.** *Produto feito con ese mineral*: cuti protegendae pulvis; pulvereum cutis medicamentum.

taleiga. *s.f.* Bulga *ou* vulga, mantica –ae; saccus, sacculus –i.

talento. *s.m.* **1.** *Capacidade intelectual e creativa*: ingenium –i; (*natural*) naturae dotes; (*grande, non desprezable, non pouco talento*) summum, haud absurdum, pingue ingenium *ou* pinguis Minerva; (*home sen talento*) ineptus, inhabilis homo. **2.** *Aptitude, dote*: facultas –atis; dos, dotis. V. *tamén* **aptitude, dote**. **3.** *Persoa con estas calidades*: ingeniosus/-a, magni ingenii vir/femina. **4.** *Moeda usada antigamente*: talentum –i.

talión. *s.m.* Talio –onis; (*lei do talión*) reciprocatio talionum; (*aplicala*) talione ulcisci; ab aliquo talionem exigere; (*que se aplique*) noxae poena par esto.

talismán. *s.m.* V. **amuleto**.

***talla**. *s.f.* *Tamaño das pezas de roupa e de calzado*: V. **talle**.

talla. *s.f.* **1.** *Acción de tallar ou fender*: sectio, desectio, amputatio, scissio, intercisio –onis; scissura, caesura, sectura, tonsura –ae; (*de árbores, de madeira*) arborum, materiae caesio. **2.** *Acción de tallar unha escultura, unha pedra preciosa, etc.*: sculptura –ae; sculpturata ars; fingendi ars; sculptile opus. **3.** *Representación escultórica, esp.*

en madeira: caelatura, sculptura, sculptura –ae; sculptile opus; sculptile –is; ficta imago.

tallada. *s.f.* **1.** *Porción resultante de cortar, esp. carne*: segmentum –i; segmen –inis; frustum –i; (*de pan*) panis frustum, offa, fragmentum *ou* pauxillulum; (*de carne*) offa –ae; carnis offa, offella *ou* offula; carnicula –ae; (*pequena de becerro*) caruncula vitulina. **2.** *Corte alongado e profundo*: incisura, sectura –ae; incisio –onis.

tallante. *adx.* **1.** *Que talla ou corta*: cultratus, culsellatus, acutus –a –um; secans, amputans –antis; scindens –entis. **2.** (*fig.*) *Categorico, concluínte, contundente*: V. estas palabras. **3.** (*fig.*) *Total e absoluto*: absolutus, totus, firmus –a –um.

tallar. *v.tr.* **1.** *Cortar*: V. este verbo. **2.** *Esculpir; entallar*: sculperere; caelare; (*vasos tallados*) vasa caelata. V. *tamén* **esculpir**. **3.** *Esculpir; entallar; gravar*: V. **esculpir, gravar**¹.

tallarín. *s.m.* Oblonga pasta segmentata.

talle. *s.m.* **1.** *Altura do corpo humano*: V. **estatura**. **2.** *Parte do corpo humano desde o colo á cintura*: thorax –acis; (*talle esvelto*) gracilitas corporis; (*alto*) proceritas corporis; magnitudo, celsitudo *ou* sublimitas; statura procerca *ou* eminens; (*home de bo talle*) eleganti statura homo. **3.** *Tamaño das pezas da roupa e do calzado*: mensura –ae; (*do pé*) vestigiū humani facies.

taller. *s.m.* **1.** *Obradoiro*: officina, opificina –ae; fabrica –ae; operaria mensa; (*de carpinteiro*) lignaria officina; (*mecánico*) mechanica, machinalis *ou* raedaria officina. **2.** *Estudo do escultor ou do pintor*: sculptoris *ou* pictoris sedes.

tallo. *s.m.* **1.** *Corte*: V. esta palabra. **2.** *Banco pequeno para unha persoa*: sedecula lignea; sedile –is; parvum subsellium. **3.** *Toro dunha árbore para cortar algo enriba del*: tabula coquinaria; truncus –i; fulcrum –i.

tallón. *s.m.* V. **alcouve, horto**.

talo. *s.m.* Thallus, calamus, scapus, culmus –i; caulis –is; stipula –ae; stirps, stirpis; (*talos da faba*) fabalia –ium.

talón. *s.m.* **1.** *Parte posterior do pé*: talus –i; calx, calcis; calcaneum *ou* calcaneus –i. **2.** *Parte do zapato ou do calcetín que cobre esa parte*: calcementi *ou* pedulis talus. **3.** *Cheque*: V. esta palabra. ♦ *Talón de Aquiles*: uniuscuiusque infirmitas; (*atopaches o meu talón de Aquiles*) haec via sola fuit qua me perdere posses. *Apertar os*

talóns: velociter, perniciousiter, velocissime currere. *Pisar os talóns*: subsequi; alicuius calces deterere ou vestigia premere; calcem terere calce; vestigiis consequi ou instare.

talonario. *s.m.* Schedarum, schidarum, schedularum ou schidularum libellus.

talude. *s.m.* Declive, proclive –is; declivia, proclivia –ium; declivitas, proclivitas –atis.

talvez. *adv.* Forsan, forte, forsitan, fortasse.

tamaño –a. *adx.* **1.** *Tan grande*: tantus –a –um; tam magnus. V. *tamén semellante*, **tal**. *s.m.* **2.** *Aspecto dun corpo segundo as súas dimensións*: magnitudo, amplitudo –inis; quantitas –atis; (*pequeno*) exiguitas –atis.

***tambalear**. *v.inr.* V. **cambalear**.

tambor. *s.m.* **1.** *Instrumento músico*: tympanum –i; percussionalis cylindrus. **2.** *Músico que o toca*: tympanista/tympanistria; (pex.) tympanotriba –ae; (*tocar o tambor*) tympanissare ou tympanizare; tympanum pulsare, tundere ou quaterere. V. *tamén instrumento* musical. **3.** *Peza do revólver onde se aloxan as balas*: manuballistulae receptaculum. **4.** *Peza que forma parte da lavadora*: automati labelli quasillum, quasillum ou calathiscus.

tamboril. *s.m.* Tympaniolum –i.

tamborileiro –a. *s.* Tympanioli pulsator/-trix. V. *tamén tambor*.

tamén. *adv.* **1.** *Engade algo ao xa expresado*: et, etiam; quoque; item, itidem; pariter; necnon; aequae; non minus; (*ademais*) etiam; quoque; pariter; praeterea; insuper; necnon; (*trae tamén o pan*) adde panem. **2.** *Expresa e recalca sorpresa, pena, desgusto*: quidem; revera; profecto; (*ti tamén es ben tonto!*) tu quidem stultus es!; (*tamén tes ben mala sorte!*) revera infelix es!

tampa. *s.f.* V. **tapa**.

tampón. *s.m.* **1.** *Algodón ou gasa que absorbe sangue nas hemorraxias, na menstruación, etc.*: obturaculum bibulum; obturamentum –i. V. *tamén compresa*. **2.** *Utensilio para humedecer o cuño*: sigilli pulvillus.

tampouco. *adv.* Nec, neque; ne ... quidem; (*eu tampouco*) nec ego; (*daquela tampouco*) ne tum quidem; (*eu tampouco o vin*) eum ne vidi quidem.

tan. *adv.* **1.** *En comparacións, expresa igualdade*: tam; aequae ac; (*tan xeneroso coma seu irmán*)

tam liberalis quam frater; (*tan alto coma un monte*) instar montis. **2.** *Expresa intensidade*: tantus –a –um; adeo; ita; tam; (*tan difícil empresa era fundar o pobo romano*) tantae molis erat Romanam condere gentem; (*por unha cousa tan pequena*) ob tam parvulam rem; (*tan pequeno*) tantulus –a –um; (*home tan pequeno e tan pechado*) tantillus homo et tantus peccator; (*nin guén é tan fero que non poida amansar*) nemo adeo (ita, tam, sic) ferus est ut non mitescere possit. ♦ *Nin tan sequera*: ne ... quidem; (*nin tan sequera eu*) ne ego quidem. *Tan ... que*: tantus, adeo, ita, sic ... ut. *Tan ben, tan pronto como*: V. **así que, axiña que**. *Tan sequera*: saltem. *Tan só*: V. **só**.

tanatorio. *s.m.* Mortuarium –i; corporum mortuorum ou cadaverum repositorium; aedificium cadaveribus seponendis.

***tanda**. *s.f.* V. **vez**.

tándem. *s.m.* **1.** *Bicicleta para dúas persoas*: gemina birota. **2.** (fig.) *Unión de dúas persoas con intereses comúns*: consocii –orum; bini socii; (*de atletas*) bini athletae; athletarum par; (*facen un tándem*) sociam operam praestare.

tanga. *s.m.* Subligar ou subligaculum (balneare) brevissimum.

tangaraño. *s.m.* **1.** *Raquitismo*: V. esta palabra. **2.** *Diaño que causaba esa enfermidade*: daemon rachitum inducens.

tango. *s.m.* Argentina saltatio.

tanguer. *v.tr.* **1.** *Tocar un instrumento músico*: quaterere, percutere; pulsare. V. *tamén instrumento, tocar*. **2.** *Picar ou golpear o gando*: V. **aguillar**.

tanque ¹. *s.m.* **1.** *Depósito para conter líquidos*: stagnum –i; aquae receptaculum. V. *tamén cisterna, estanque*. **2.** *Cazo para beber ou quitar auga dun recipiente máis grande*: vas, vasis; vas potorium; potorium –i; vasculus –i.

tanque ². *s.m.* V. **carro** de combate.

tantán. *s.m.* Signis dandis ou nuntiis propagandis tympanum ou tympaniolum.

tanto –a. *indef.* **1.** *Establece unha comparación de igualdade*: tantus –a –um; aequae ac; tantus ... quantus; tot ... quot; toties ... quoties; (*tanto coma min*) aequae atque ego; (*tantas persoas, tantas opinións*) quot homines, tot sententiae; (*mataron tantos como deus de si o día*) tantam eorum

multitudinem interfecerunt quantum fuit diei spatium; (*canta maldade hai nun tanta bondade no outro*) quanta in altero diritas tanta in altero comitas. **2.** *Expressa unha cantidade elevada de certa cousa:* tantus, magnus –a –um; tam magnus; (*tantas e tantas cousas*) tot tantaque res; tam multae res atque tantae. **3.** *Expressa unha cantidade que non se especifica:* tantus –a –um; (*tanto traballo, viño, camiño, sangue*) tantus labor; tantum laboris; tantum vini, itineris, sanguinis; (*fixen isto tantas veces!*) saepius hoc feci; (*sen tantos cumpridos*) missis ambagibus; ambages mitte; (*hai tanto tempo!*) iam diu. **4.** *Expressa a parte dunha cantidade que excede un número redondo:* aliquis –a –od; alius –a –ud; aliquot. *adv.* **5.** *Pon de relevo a intensidade con que se fai algo que se expresa:* ita; adeo; tam; tantum; tam cito; tam saepe; tam ... quam; tantum ... quantum; ita ... ut; (*tanto máis*) tanto plus; (*tanto máis se ...*) praesertim si...; (*tanto máis que ...*) cum praesertim; praecipue quod ...; (*tanto máis ... canto máis*) tanto magis ... quanto magis; eo ... quo ...; (*tanto o pai coma a nai*) et pater et mater; tum pater tum mater; (*tanto mellor!*) optime! *s.m.* **6.** *Volume, tamaño ou extensión dunha cousa iguais aos doutra:* duplex mensura, moles, pondus; (*facer dous tantos de camiño*) iter duplicare. ♦ *As tantas:* intempestiva hora; intempesta nox; (*ás tantas*) intempesta nocte. *En tanto (que):* V. **mentres.** *Outro tanto.* 1. *O mesmo:* idem, eadem idem; (*tanto monta*) tantum valet; idem est. 2. *O dobre:* totidem; tantusdem; (*quedáballes tanto camiño como xa recorreran*) tantumdem itineris supererat quantum emensi erant. *Polo ou por tanto:* ideo, ideoque; ergo; quamobrem; quapropter. *Tanto por cento:* V. **porcentaxe.** *Tanto, tanta, tantos, tantas ... que:* tantus, adeo, ita, sic ... ut. *Un tanto.* 1. *Unha pequena cantidade:* tantulum, tantillum, aliquantum, exiguum –i. 2. *Cantidade de diñeiro que non se expresa:* tantum pecuniae.

tanxente. *adx.* **1.** *Xeom. Que toca sen cortar:* tangens –entis. *s.f.* **2.** *Xeom. Liña ou plano tanxente:* recta linea ou area circulum tangens. ♦ *Escapar, saír pola tanxente:* ratione digredi; de via deflectere; responsum ineptum dare.

tanxer. *v.tr.* V. **tanguer.**

tanxible. *adx.* **1.** *Que pode ser tocado:* tangibilis, tactilis, tractabilis –e. V. *tamén* **material.** **2.** *Real, non imaxinado:* V. **concreto, real.**

tanza. *s.f.* V. **sedela.**

Tanzania. top. Tanzania –ae (nomen e primis syllabis *Tanganicae* et *Zanzibariae* insulae concretum).

tanzano –a. *adx.* e s. Tanzaniensis –e. Tanzanien-ses –ium.

taoísmo. *s.m.* Taoistica ratio; Sinensis Viae observantia.

taoísta. *adx.* e s. Taoisticae rationis studiosus ou cultor; Sinensis Viae observator.

tapa. *s.f.* **1.** *Primeira e derradeira folla dun libro, caderno, etc.:* V. **coverta, pasta.** **2.** *Capa da sola ou goma do calzado:* solum –i; sola, fulmenta –ae. **3.** *Porción pequena de comida:* praegustatio, delibatio –onis. V. *tamén* **aperitivo.** **4.** *Cuberta dun recipiente:* operculum, operimentum, tegumentum ou tegimentum –i; tegmen, tegimen ou tegumen –inis. ♦ *Tapa dos miolos:* calva, calvaria –ae; superior cranei pars.

tapadeira. *s.f.* V. **tapa.**

tapar. *v.tr.* **1.** *Cubrir con tapa, testo ou tapón:* operire, operculare; oblinere; ocludere; obturare; (*con cortiza*) cortice operire. **2.** *Ocultar:* tegere; operire; occultare; dissimulare; (*con pedras*) lapidibus obstruere. V. *tamén* **ocultar.** **3.** *Atascar, atoar, obstruír:* V. estes verbos. **4.** *Impedir ou dificultar a función dun órgano do corpo:* claudere, ocludere; operire; (*os oídos con cera*) auribus ceram obdere. **5.** *Encher un oco de xeito que non se note:* linere, oblinere; implere; (*con arxila*) luto illinere; (*as fendas*) rimas explere; spiramenta linere; (*con xeso*) gypsare; gypso allinere. **6.** *Pór unha peza de roupa ou outra cousa:* tegere; vestire. *Tamén v.pr.:* vestem (sibi) induere; tegi; vestiri. V. *tamén* **cubrir(se), vestir(se).** **7.** *Protexer contra os rigores do tempo (tamén v.pr.):* apricis vestibis operire. V. *tamén* **abrigar(se), arroupar(se).** ♦ *Tapar(lle) a boca a alguén:* linguam alicui ocludere; os opprimere; silentium alicui imperare ou imponere; fauces alicuius obstruere. *Tapar a boca:* tacere; silentium tenere; (*os oídos*) aures claudere ou obturare.

taparrabos. *s.m.* Subligar –aris; subligaculum –i; perizoma –atis; (*para o ximnasio*) campestre –is.

tapete. *s.m.* **1.** *Peza para cubrir mesas ou outros mobles:* tapes –etis; tapete –is; tapetum, stragulum –i. **2.** *Peza con que se cobren as mesas de xogo:* tapete lusorium. ♦ *Poñer sobre o tapete:* in

medium aliquid proferre; quaestionem proponere; mentionem *ou* sermonem de re inferre.

tapia. *s.f.* Paries –etis; maceria –ae; maceries –ei. ♦ *Máis xordo ca unha tapia:* scopulis surdior.

tapiar. *v.tr.* Obstruere; obturare; claudere; (*cerrar con tapias*) parietibus claudere *ou* circumcludere; (*tapiaron as portas*) valvas obstruxerunt.

tapiceiro –a. *s.* Polymitarius/-a artifex; aulaeorum artifex.

tapicería. *s.f.* **1.** *Arte de facer tapices:* polymitaria ars. **2.** *Industria onde se tapiza:* polymitaria officina. **3.** *Material con que se decoran mobles, asentos, etc.:* polymita –orum; peripetasma –atis.

tapiz. *s.m.* Textilis pictura; tabula in textili depicta; textilia –ium; peripetasma –atis; aulaeum –i; palla –ae; pallium –i; velum –i; (*dunha cama*) peristroma –atis; stragula vestis; textile stragulum; (*dunha cadeira*) supersellium –i; (*tapices bordados en ouro*) attalica –orum.

tapizar. *v.tr.* **1.** *Cubrir con tapiz ou algo similar:* aulaeis ornare; (*con papel pintado*) chartis muralibus velare; (*as paredes etaban tapizadas*) tabulis parietes vestiebantur. **2.** (*fig.*) *Cubrir unha superficie formando unha especie de tapiz:* vestire; operire; (*un verde céspede esmaltado de flores tapiza os campos*) gramen floreum rura vestit.

tapón. *s.m.* **1.** *Peza con que se tapan botellas e outros recipientes:* V. **rolla**. **2.** *Acumulación de cousas que obstrúen un conduto ou vía:* interclusio, obstructio –onis; obstructae viae.

taponar. *v.tr.* Obturare; obstruere; claudere, intercludere; (*con cortiza*) cortice obturare.

taquicardia. *s.f.* Citatior cordis pulsus; tachycardia –ae.

taquigrafar. *v.tr.* Notare; notis excipere; (*un discurso*) orationem, sermonem celeritate scribendi persequi

taquigrafía. *s.f.* Notaria, tachygraphia –ae; notae –arum.

taquígrafo –a. *s.* Notarius/-a, tachygraphus/-a.

***taquilla.** *s.f.* V. **despacho** de billetes.

tara. *s.f.* **1.** *Peso dunha embalaxe, recipiente ou vehículo baleiros:* pondus deducendum; ponderis additicii deductio; superpondium –i. **2.** *Defecto físico ou moral:* tabes avita; avitum malum; vitium insitum *ou* ingeneratum.

tarabelo ¹ –a. *s.* **1.** *Espantallo:* V. **martabela**. **2.** *Pecho rústico:* V. **caravilla**, **cerradura**, **ferro-llo**, **pecho** ². *adx.* e *s.* **3.** *Que non é serio, que fala moito con pouco xeito:* V. **charlatán**, **martabela**.

tarabelo ². *Trade pequeno:* parva terebra; parvum terebrum.

taracea. *s.f.* Emblema –ae/-atis; (*traballo de taracea*) intestinum opus; tessellaria ars.

tarado –a. *adx.* Vitiosus –a –um; avito vitio affectus *ou* laborans.

tarambaina. *adx.* e *s.* Iudicio praeceps; levis animi (vir/femina). V. *tamén* **aloucado**, **atolado**, **chalado**.

tarántula. *s.f.* Phalangium –i; tarantula –ae.

tarasca. *s.f.* Manducus –i.

tardanza. *s.f.* Mora –ae; tarditas –atis; tarditudo –inis; cunctatio, commoratio, retardatio, prolatio, procrastinatio –onis.

tardar. *v.intr.* **1.** *Demorarse:* morari; cunctari; moram facere *ou* interponere; (*tardar en vir*) sero venire. V. *tamén* **demorarse**. **2.** *Pasar ou ter que deixar pasar moito tempo para que algo suceda:* V. **demorarse**. *v.tr.* **3.** *Empregar un tempo en facer algo:* tempus, horas consumere. ♦ *Tardar(lle) algo a alguén:* diutius expectare. *Sen tardar:* sine mora; sine cunctatione; statim; illico. *A máis tardar:* ad summum.

tarde. *adv.* **1.** *Despois do momento axustado ou preciso:* sero; tarde; post tempus; iusto *ou* aequo serius; (*de tarde en tarde*) interdum; (*vale máis tarde ca nunca*) sero, verum aliquando tamen; nulla est ad bonos mores sera via; (*poñer tarde remedio*) clipeum post vulnera sumere. **2.** *A unha hora avanzada da noite:* tempesta nocte. *s.f.* **3.** *Tempo que vai desde o mediodía á noite:* vesper –eris/-eri; vespera –ae; serum –i; tempus vespertinum; (*cae a tarde*) advesperascit; (*pola tarde*) vespere, vesperi; sub vesperum; (*onte pola tarde*) hesterno die vesperi; (*hoxe pola tarde*) hodie vesperi; (*mañá pola tarde*) crastino die vesperi. ♦ *Dar as boas tardes:* fausta sera alicui dicere; (*saúdo*) salve; ave; (*despedida*) vale. *Tarde piaches:* V. **piar** ¹.

tardego –a. *adx.* V. **serodio**.

tardeiro –a. *adx.* **1.** *Que tarda moito tempo en facer algo ou se realiza en máis tempo do habitual:* V. **lento**. *adv.* **2.** *Tarde:* V. esta palabra.

tardiña. *s.f.* Vespera –ae; serum –i. ♦ *Á tardiña:* sub vesperum; (*xa era á tardiña*) serum erat diei.

tardío –a. *adx.* **1.** *Que chega ou sucede tarde:* tardus, serus, serotinus –a –um. **2.** *Que madura tarde:* V. **serodio.**

tardo –a. *adx.* **1.** *Lento, pausado:* V. estas palabras. **2.** (fig.) *Torpe:* tardus, lentus, stolidus –a –um; rudis –e; ingenio tardus.

tarefa. *s.f.* Penum –i; opus –eris; munus –eris; officium –i; (*escolar*) penum –i; scholare munus; penum a magistro datum; (*preocupación*) cura –ae; sollicitudo –inis; (*facer, acabar a tarefa*) munere fungi; susceptum opus absolvere, conficere, peragere.

tarifa. *s.f.* Pretiorum syllabus; taxatio –onis; pretium impositum; merces iussa.

tarifar. *v.tr.* Taxare; pretium (alicuius mercis) discernere; mercedem (alicuius muneris) constituere.

tarima. *s.f.* Suggestus –us; suggestum, suppedaneum, scabellum, tabulatum –i; tabulatio –onis.

tarot. *s.m.* Lusoria charta depicta; (*adiviñación polo tarot*) divinatio per lusorias chartas.

tarraconense. *adx.* e s. Tarraconensis –e. Tarraconenses –ium.

Tarragona. top. Tarraco –onis.

tarro. *s.m.* V. **cacharro.**

tarso. *s.m.* Tarsus –i.

***tarta.** *s.f.* V. **torta.**

tartamudear. *v.intr.* Balbutire; titubare; incerta voce, haesitanti lingua ou turbide loqui.

tartamudez. *s.f.* Haesitatio –onis; linguae haesitantia, dubitatio ou debilitas; linguae ou oris titubantia; lingua debilis.

tartamudo –a. *adx.* e s. Balbutiens –entis; balbus, balbulus/-a; blaesus/-a.

tartana. *s.f.* **1.** *Carruaxe de dúas rodas:* cisium –i; carpentum –i. **2.** *Pequena embarcación do Mediterráneo:* scapha –ae; phaselus –i; linter –tris. **3.** *Coche vello:* currus vetustus.

tartaruga. *s.f.* Testudo –inis; (*paso de tartaruga*) testudineus gradus.

tarteira. *s.f.* V. **cazarola.**

tarugo. *s.m.* **1.** *Anaco de madeira curto e grosso:* subscus –udis; ligneus clavus. V. *tamén* **taco.**

2. (fig.) *Persoa moi torpe:* rudus/-a, tardus/-a, stolidus/-a, stultissimus/-a vir/femina.

tarxeta. *s.f.* **1.** *Carné, carta:* V. estas palabras. **2.** *Cartolina usada en deportes para indicar castigos:* scidula puniens (flava ou rubra). ♦ *Tarxeta de crédito:* chartula creditiva ou creditrix. *Tarxeta de visita:* scidula saluatoria. *Tarxeta postal:* V. **postal.** *Tarxeta de embarque:* conscensionalis scidula.

***tasa.** *s.f.* V. **taxa.**

tasca¹. *Táboa para espadar o liño:* V. **espadela.**

tasca². *s.f.* *Baiuca, taberna:* V. estas palabras.

tascar. *v.tr.* Linum carminare, quaterre ou infringere. V. *tamén* **espadelar.**

tascón. *s.m.* V. **espadela.**

tatabexar. *v.intr.* V. **gaguexar, tartamudear.**

tatabexo –a. V. **gago, tartamudo.**

tataraneto –a. s. Pronepos –otis/proneptis –is.

tatarabuelo –a. s. Abavus –i/abavia –ae.

tatexar. *v.intr.* V. **gaguexar, tartamudear.**

tatexo –a. *adx.* e s. V. **gago, tartamudo.**

tato –a. *adx.* e s. V. **gago, tartamudo.**

tatuar. *v.tr.* Notis (corpus) pingere, compungere ou persignare.

atuaxe. *s.f.* Nota –ae; notae –arum; notarum in cute impressio.

taurino –a. *adx.* Taurinus –a –um.

Tauro. *s.m.* Taurus –i.

tauromaquia. *s.f.* V. **lida.**

taxa. *s.f.* **1.** *Cantidade de diñeiro que se paga por un servizo:* tributum –i; vectigal –alis; indicatio –onis; (*exención de taxas*) immunitas –atis; (*sobretaxa*) accessio –onis; vectigal superadditum ou gravius. **2.** *Límite no consumo ou no gasto:* modus –i; temperantia –ae.

taxación. *s.f.* Taxatio, aestimatio, indicatio –onis; pretii aestimatio, designatio ou institutio.

taxar. *v.tr.* **1.** *Fixar o prezo de algo:* taxare; pretium statuere, constituere ou imponere; opus, laborem pretio aestimare. **2.** *Limitar o gasto ou consumo:* sumptui ou sumptibus parcere; modum ponere, praescribere ou statuere.

taxativo –a. *adx.* **1.** *Limitado ou reducido a límites estritos:* firmus, certus, praecisus, exactus –a –um. **2.** *Categorico, concluínte:* V. estas palabras.

taxi. *s.m.* Currus conducticius; meritorium vehiculum; publica raeda.

taxidermia. *s.f.* Animalium mortuorum conservatio; taxidermia –ae.

taxidermista. *s.* Animalium mortuorum conservator/-trix; taxidermista –ae.

taxímetro. *s.m.* Mercedis vectationis index.

taxista. *s.* Autocineti meritorii rector/-trix.

***taza.** *s.f.* V. **cunca**.

té. *s.m.* **1.** *Arbusto empregado en infusión:* thea –ae.

2. *Infusión dese arbusto:* theana potio.

tea ¹. *s.f.* **1.** *Tecido feito de fíos ou porción del:* tela, textura –ae; textum –i; textile –is; textile opus; pannus –i; (*de liño*) linum, linamentum, linteum –i; (*de seda*) bombycina ou serica tela. **2.** *Arañeira:* V. esta palabra. **3.** *Capa fina que recobre algo:* cuticula, pellicula –ae; spumea crusta; (*do vinagre*) pannosa faex. **4.** *Pintura:* pictura, tabula –ae.

tea ². *s.f.* *Pau con lume para alumar:* taeda –ae; fax, facis; pinus flagrans; (*nupcial*) taeda –ae.

tear. *s.m.* Textrina –ae; textrinum –i.

teatral. *adx.* **1.** *Relativo ao teatro:* theatralis, scaenatilis –e; theatricus, scaenicus, scaenaticus –a –um; (*representación teatral*) actio –onis; spectaculum –i; fabula –ae; (*representacións teatrais*) ludi scaenici. **2.** *Artificial, esaxerado, espectacular:* tumidus, tragicus –a –um. V. *tamén* **artificial, esaxerado**.

teatro. *s.m.* **1.** *Edificio destinado a representacións teatrais:* theatrum –i; scaena –ae; pulpitum –i; proscaenium –i; (*pequeno*) theatridium –i; odeum –i. **2.** *Arte de representar obras teatrais:* scaenica, theatralis ars; scaena –ae. **3.** *Xénero literario desas obras:* fabulae –arum. V. *tamén* **comedia, drama, traxedia**. **4.** (fig.) *Acción ou actitude artificial, esaxerada:* ostentatio –onis; pompa –ae. V. *tamén* **artificio, engano, espectáculo, esaxeración**. **5.** (fig.) *Lugar dun acontecemento:* locus –i; sedes –is; theatrum –i; (*no teatro do mundo*) in teatro orbis terrarum; (*teatro dos crimes*) scelerum area; (*levar o teatro da guerra a outro lugar*) mutare belli sedem; in alias terras bellum transferre; (*Italia foi o teatro da guerra civil*) civilis belli arena Italia fuit.

teaxe ou teaza. *s.f.* Cutis –is; corium –i; tunica, pellicula –ae.

tebeo. *s.m.* Picta, nubeculata, fumose collustrata narratiuncula; picta historiola; pictus libellus.

tebras. *s.f.pl.* **1.** *Falta de luz, oscuridade:* tenebrae, umbrae –arum; obscuritas –atis; caligo –inis; nox, noctis; (*espesas*) crassae, taetrae, spissae, caliginosae tenebrae; nox caeca; caligo obscura, caeca ou densa; (*no medio das tebras*) (in) tenebris; per tenebras; nocte; per noctem; per umbras; in umbris noctis; inter caliginis umbras; (*estar envolto en tebras*) caligare; (*camiñaban na soidade no medio das tebras da noite*) ibant obscuri sola sub nocte per umbram.. **2.** (fig.) *Ignorancia:* incitia –ae; tenebrae ignorantiae; (*do espírito*) caeca caligo mentis. V. *tamén* **ignorancia, descoñecemento**.

tebroso –a. *adx.* V. **tenebroso**.

tecedeira. *s.f.* V. **tecedor**.

tecedor –ora. *adx.* **1.** *Que se utiliza para tecer:* textorius –a –um. *s.* **2.** *Persoa que ten por oficio tecer:* textor –oris; texitrix –icis; texitricula –ae; (*de lenzo*) linteo –onis; (*taller de tecedor*) texitrina –ae; textorum officina; (*profesión de tecedor*) texitrina, lintearia ars; texitrinum –i.

tecelán. *s.* V. **tecedor**.

tecer. *v.tr.* **1.** *Facer un tecido:* texere, detexere, contexere, intexere; ordiri; (*a araña tece a súa tea*) telas orditur araneus. **2.** *Combinar partes (correas, tiras) que forman un todo:* contextere; (in)nectere; serere; (*tecer guirlandas de flores*)serta e floribus facere; (*tecer con finos vimbios un cesto*) canistrum tenui vimine contextere; (*con xuncos*) scirpare. **3.** (fig.) *Preparar, organizar algo, esp. en prexuízo doutro:* V. **maquinar**. ♦ *Dar, haber, ter que tecer:* improbum laborem facere; laborem rei ou ad rem impendere; nullum a labore tempus remittere.

tecido. *s.m.* **1.** *Tea:* V. esta palabra. **2.** *Calquera material que se obtén unindo partes (correas, tiras):* contextus –us; textura –ae. **3.** *Conxunto de células da mesma composición:* textura –ae.

tecla. *s.f.* **1.** *Peza de instrumentos músicos:* malleolus –i; pinna, chorda –ae. **2.** (fig.) *Persoa ou cousa que son clave:* via –ae; auxilium –i; ars, artis. ♦ *Tocar todas as teclas:* omnia experiri; omni opo atque opera niti; omnes fores pulsare.

teclado. *s.m.* Pinnae, chordae –arum; malleolorum ordo ou series.

teclear. *v.intr.* Malleolos, pinnas, chordas manu tangere ou pulsare.

técnica. *s.f.* V. **técnico**.

tecnicismo. *s.m.* **1.** *Carácter técnico ou calidade do que é técnico:* artificium –i; technicae artis peritia. **2.** *Termo ou expresión técnicos:* technicae artis vox; technicum vocabulum; verbum cuiusque artis proprium. V. *tamén* **cultismo**.

técnico –a. *adx.* **1.** *Relativo á técnica:* technicus, artificiosus –a –um. *s.f.* **2.** *Conxunto de medios para producir algo:* ars, artis; ratio –onis; artificium –i. **3.** *Persoa especializada:* technicus/-a; artifex –icis. V. *tamén* **especialista, perito**.

tecnoloxía. *s.f.* Technologia –ae.

tecnolóxico –a. *adx.* Technologicus –a –um.

tectónica. *s.f.* V. **tectónico**.

tectónico –a. *adx.* **1.** *Relativo á estrutura da cordia terrestre:* tectonicus –a –um. *s.f.* **2.** *Parte da xeoloxía que estuda esa estrutura:* disciplina tectonica.

tedio. *s.m.* V. **aburrimiento, fastío**.

tega. *s.f.* V. **ferrado**.

tegumento. *s.m.* **1.** *Anat. Tecido orgánico que cobre o corpo ou certos órganos:* tegumentum –i; tegmen –inis; summa cutis. **2.** *Bot. Envoltura de certos vexetais:* folliculus –i.

teima. *s.f.* **1.** *Cisma, manía, obsesión:* obsessio, obstinatio –onis; libido –inis; perversitas –ae. **2.** *Animadversión, animosidade, antipatía, aversión, manía:* V. **animadversión**. ♦ *Cada louco coa súa teima:* trahit sua quemque voluptas.

teimar. *v.intr.* V. **afirmarse, empeñarse, insistir, porfiar**.

teimosía. *s.f.* V. **empeño, insistencia, obsesión**.

teimoso –a ou teimudo –a. *adx.* V. **cabezón, cazurro, obstinado**.

teiroa. *s.f.* Clavus adstrictorius aratri.

teísmo. *s.m.* Pronominis *te* pro *che* usurpatio.

teitar. *v.tr.* Aedificium tegere, tecto cooperire, munire ou instruere.

teito. *s.m.* **1.** *Parte superior dunha casa, dunha habitación:* tectum, fastigium –i; columen –inis; (*artesoado*) lacunar –aris; lacunarium –i; laquearia –ium; (*abovedado*) camera –ae. **2.** *Cuberta superior dun edificio:* tectum –i; (*cima do teito*) fastigium –i. **3.** (*fig.*) *Casa:* tectum –i; domus –us; aedes –ium; (*acoller baixo teito*) tecto reci-

pere. **4.** (*fig.*) *Altura máxima que ten ou pode ter algo ou alguén:* fastigium –i; culmen –inis; apex –icis. ♦ *Home sen teito:* homo vagus ou inops.

teitume. *s.m.* Tectum –i; tectura –ae. V. *tamén* **teito**.

teixo¹. *s.m.* *Árbore:* taxus –i; smilax –acis.

teixo² –a. *adx.* **1.** *Pardo escuro:* V. **ateixado**. *s.m.* **2.** *Teixugo, porco teixo:* meles ou melis –is.

teixugo. *s.m.* Meles ou melis –is.

tele. *s.f.* (*fam.*) V. **televisión**.

telecadeira. *s.f.* Pegma sellare.

telecomunicación. *s.f.* Signorum imaginumque transmissio.

*telediario. *s.m.* V. **telexornal**.

teledirixir. *v.tr.* A longe ou e longinquo regere.

teleférico. *s.m.* Funalis currus.

telefilme. *s.m.* Pellicula televisifica.

telefonar. *v.tr.* **1.** *Comunicar por teléfono:* per telephonium ou telephonice aliquid nuntiare. *v.intr.* **2.** *Chamar ou falar por teléfono:* per telephonium ou telephonice aliquem vocare ou colloqui.

telefónico –a. *adx.* Telephonicus –a –um.

telefonista. *s.* Telephonii minister/-tra.

teléfono. *s.m.* Telephon(i)um –i; (*móbil*) telephon(i)um mobile; (*aparato*) apparatus telephonicus.

telefoto. *s.f.* Telephotographica imago.

telegrafar. *v.tr.* **1.** *Transmitir algo por telégrafo:* telegrammate aliquid nuntiari ou transmittere. **2.** *Mandar un telegrama:* telegramma mittere.

telegráfico –a. *adx.* **1.** *Relativo ao telégrafo ou enviado por este medio:* telegraphicus –a –um. **2.** (*fig.*) *Moi breve, conciso:* pressus, strictus –a –um; brevis –e.

telegrafista. *s.* Scriba telegraphicus; telegraphicae sedis minister/-tra.

telégrafo. *s.m.* Telegraph(i)um –i.

telegrama. *s.m.* Telegramma –atis.

telenovela. *s.m.* (*Commenticia*) fabula televisifica. V. *tamén* **serial**.

teleobxectivo. *s.m.* Telelenticula –ae.

telepatía. *s.f.* Telepathia –ae; remotarum rerum praesensio.

telescopio. *s.m.* Telescopium –i.

***telesilla.** *s.f.* V. **telecadeira.**

telesquí. *s.m.* Pegma narticum.

telespectador –ora. *s.* Telespectator/-trix; exhibitum televisificarum spectator/-trix.

teletipo. *s.m.* Teletypicum instrumentum.

televisar. *v.tr.* Televisifice transmittere.

televisión. *s.f.* Televisio –onis; telehorasis –is; (*aparello*) instrumentum televisificum.

televisivo –a. *adx.* Televisificus, televisorius –a –um.

televisor. *s.m.* Instrumentum televisificum.

télex. *s.m.* **1.** *Servizo telegráfico ou de mecanografía:* teletypicum ministerium. **2.** *Mensaxe transmitida por este servizo:* teletypicum nuntium.

telexornal. *s.m.* Diarium televisificum; televisifici commentarii. V. *tamén* **noticario.**

tella. *s.f.* Tegula, testa –ae; tegulum –i; (*acanalada*) imbrex –icis. ♦ *A tella va:* sub simplici tecto.

tellado. *s.m.* Tectum –i; tectum tegulis cooperatum; (*de dúas augas*) fastigium –i. V. *tamén* **lousado, teito.** ♦ *Tirar pedras ao propio tellado:* seipsum laedere.

tellar. *v.tr.* Tegulis cooperire, munire *ou* instruere; (*con tellas acanaladas*) tectum imbricare.

tello. *s.m.* V. **tapa, tapadeira.**

***telón.** *s.m.* V. **cortina, pano.**

tema. *s.m.* **1.** *Cousa de que se trata:* propositio –onis; propositum, argumentum –i; quaestio –onis; res, rei; res proposita; locus –i; (*apartarse do tema*) a proposito aberrare; (*volver ao tema*) ad propositum redire; (*exercicio de clase*) chria –ae; thema –atis; (*asignar un tema aos alumnos*) pueris chriam dare. **2.** *Mús. Melodía que serve de base a unha composición:* carmen –inis. V. *tamén* **leitmotiv.** **3.** *Gram. Morfema ao que se lle engaden prefixos, sufixos e desinencias:* verbum nativum; thema –atis.

temario. *s.m.* Consilium –i; ratio –onis; quaestionum index, series *ou* ordo; (*escolar*) studiorum ratio. V. *tamén* **programa, programación.**

temática. *s.f.* V. **temático.**

temático –a. *adx.* **1.** *Relativo a un tema ou a temas literarios, artísticos, etc.:* thematicus –a –um. *s.f.* **2.** *Conxunto dos temas tratados nunha obra artística, literaria, ou dos que trata un autor; escola, etc.:* thematum, argumentorum

cumulus *ou* series. ♦ *Vogal temática:* littera thematica.

***temblar.** *v.intr.*, ***temblor.** *s.m.*, ***tembloroso.** *adx.* V. **tremer, tremor, tremente ou trémulo.**

temer. *v.intr.* **1.** *Sentir medo, preocupación:* timere; formidare; metuere; tremere, tremescere, tremiscere, pertremiscere; sollicitari; cruciari; esse in metu; metum habere, capere *ou* concipere; (*non temas*) ne timueris *ou* timeas; noli timere; parce metu (*dat.*). *v.tr.* **2.** (*prop. e fig.*) *Ter medo de algo ou alguén:* vereri; metuere; pavere; formidare; aliquid *ou* aliquem timere; aliquid pro aliquo timere; aliquid ab aliquo timere; (*non temer por si*) de se nihil timere; (*témoo todo por ti*) omnia tua causa timeo; (*a morte*) mortem reformidare; (*desconfiar*) alicui, alicui rei, aliqua re, de aliqua re diffidere; (*temo aos gregos, mesmo cando traen regalos*) timeo Danaos et dona ferentes. **3.** *Ter sospeita fundada de que algo ocorreu ou vai ocorrer:* suspicari; metuere; vereri. V. *tamén* **re-crear.** ♦ *Temo que veña:* timeo ne veniat. *Temo que non veña:* timeo ut *ou* ne non veniat. *Non temo que veña:* non timeo ne veniat. *Non temo que non veña:* non timeo ne non veniat.

temerario –a. *adx.* **1.** *Que amosa unha valentía imprudente:* temerarius, inconsultus, incautus –a –um; audax –acis; consilio *ou* in consiliis praeceps; (*loita*) impar pugna; (*decisión*) calidum *ou* praeceps consilium. **2.** *Carente de fundamento:* calidus, temerarius –a –um; (*xuízo*) opinandi temeritas.

temeridade. *s.f.* Temeritas –atis; audacia –ae. V. *tamén* **atrevemento, audacia.**

temible. *adx.* Timendus, metuendus, horrendus, formidandus –a –um; formidabilis, terribilis –e; gravis –e; saevus –a –um.

temón. *s.m.* **1.** *Pau longo do arado:* temo –onis. **2.** *Folla ou lámina móbil coa que se goberna un barco, un avión, etc.:* serraculum, servaculum, gubernaculum –i; clavus –i. **3.** (*fig.*) *Dirección, goberno:* negotii directio; (*coller, ter o temón do Estado*) republicam capere; gubernacula reipublicae tractare; imperii clavum tenere. ♦ *Manexar o temón:* gubernaculum *ou* clavum tenere, regere *ou* moderare; ad gubernaculum *ou* ad clavum sedere.

temor. *s.m.* V. **medo.** ♦ *Temor de Deus:* timor Domini; (*o temor de Deus é o principio da sabedoría*) initium sapientiae, timor Domini.

temoroso -a. *adx.* Timidus, pavidus, ignavus, formidosus -a -um; timens, metuens -entis.

tempa. *s.f.* V. **sen** ¹.

tempada. *s.f.* V. **época**, **tempo**, **temporada**.

temperado -a. *adx.* **1.** *Nin frío nin quente:* V. **morno**. **2.** *Que está no seu tempero:* temperatus -a -um. **3.** (fig.) *Que sabe moderar os seus instintos, palabras, etc.:* moderatus, sobrius -a -um; temperans -antis; continens, abstinens -entis; (*na comida, na bebida*) moderati ou frugalis cibi; in victu abstinens; vini modicus; (*ser temperado en todo*) in omnibus modum servare. **4.** *Xeogr. Que está entre a zona polar e a tropical:* temperatus -a -um; modicum calorem habens; (*clima*) mitius ou mite caelum; temperatus aer; (*zonas*) loca temperatiora.

temperamental. *adx.* Firmus -a -um; constans -antis.

temperamento. *s.m.* **1.** *Conxunto de trazos psicosomáticos dun individuo:* indoles -is; ingenium -i; natura -ae. **2.** *Maneira de ser:* V. **carácter**. **3.** *Calidade da persoa con gran dominio de si mesma:* constantia -ae; firmitas -atis; animus firmus ou constans.

temperán -á. *adx.* Praematurus, properus -a -um; praecox -ocis; (*froita*) praecox ou praecoquum pomum. V. **tamén** **prematureo**.

temperanza. *s.f.* Temperantia, continentia, modestia -ae; moderatio -onis.

temperar. *v.tr.* **1.** *Amornar, mornear:* V. **amornar**. **2.** *Moderar, suavizar:* V. estes verbos. **3.** *Poñer no seu punto un instrumento músico:* fides tendere; (*os sons agudos cos graves*) acuta cum gravibus temperare; (*o son, o canto*) concinere. V. **tamén** **afinar**. **4.** *Poñer un metal ou vidro no punto adecuado de dureza e elasticidade:* temperare, attemperare; aqua tingere; aquae immergere; (*o ferro vólvese máis duro ao temperalo na auga*) temperamento aquae ferrum durius redditur. *v.intr.* **5.** *Amornar, mornear:* V. **amornar**. **6.** *Moderarse, suavizarse:* V. estes verbos.

temperatura. *s.f.* Temperatura -ae; calor -oris; calor gradus; caeli ou aeris temperies ou temperatio; temperies -ei; temperamentum -i; (*moi fría*) tempestas perfrigida; (*alta*) aestus -us; calor ardens; (*media*) temperatus aer ou caeli status; (*máxima*) calor culmen; fervoris fastigium; maximus calor gradus; (*cambios de temperatu-*

ra) caeli mutationes; (*do corpo*) naturalis calor; (*febre*) febris -is; (*alta*) aestus -us. V. **tamén** **febre**.

tempero. *s.m.* **1.** *Punto, estado óptimo dunha comida ou doutra cousa:* congruens ou opportunum tempus. V. **tamén** **sazón**. **2.** *Maneira de ser dunha persoa:* V. **carácter**, **temperamento**.

tempestade. *s.f.* **1.** *Perturbación da atmosfera:* tempestas -atis; procella -ae; turbo -inis; nimbus -i; (*desencadeouse unha tempestade*) tempestas coorta est; (*con sarabia e trono*) foeda, saeva tempestas cum grandine et tonitribus deiecta ou commota est; (*calmase*) tempestas sedatur; frangitur ou sopitur; (*hai tempestade no mar*) mare ventorum vi agitur et turbatur; (*verse na tempestade*) tempestate iactari. **2.** (fig.) *Perturbación da orde, da harmonía dunha situación:* procella -ae; tumultus -us; (*de envexa*) invidiae tempestas; (*de frechas*) telorum multitudo; (*da vida política*) turbines reipublicae; turbidae ou novae res; civiles procellae; (*do espírito*) animi perturbatio; magnus animi motus. ♦ *Levantar tempestades nun vaso de auga:* excitare fluctus in simpulo.

tempestuoso -a. *adx.* **1.** *Que sofre os efectos da tempestade:* tempestuosus, procellosus, nimbosus, ventosus -a -um, turbidus, turbulentus; procellis infestus ou agitur. **2.** (fig.) *Dominado pola axitación, por unha gran tensión:* tumultuosus, agitur, turbatus -a -um; magno animi motu perturbatus; (*assemblea*) contio tumultuosa.

templo. *s.m.* Relix. Templum, fanum, delubrum -i; aedes -ium (aedes -is); aedes sacra ou sacrae; (*no templo de Vesta, de Diana*) ad Vestae, ad Dianae (templum).

tempo. *s.m.* **1.** *Sucesión ou duración das cousas e dos acontecementos:* tempus -oris; aetas -atis; aevum -i; (*pasado, presente, futuro*) praeteritum, praesens, futurum tempus; (*o tempo pasa*) tempus transit, praeterit, fugit, defluit, labitur; fugaces labuntur anni; fugit irreparabile tempus. **2.** *Periodo concreto, dedicado a unha actividade:* tempus -oris; opera -ae. **3.** *Idade de alguén ou de algo:* V. **idade**. **4.** *Periodo longo:* tempus -oris; aetas, diuturnitas -atis; aevum -i. **5.** *Época:* aetas -atis; saeculum -i. **6.** *Momento oportuno:* occasio -onis; opportunitas -atis; (*de sementar*) tempus sativum; satio -onis; (*de segar*)

tempus messorium; messis –is. **7.** *Estado da atmosfera:* dies –ei; caeli status; (*bo tempo*) sudum, serenum caelum ou tempus; (*mal tempo*) pluviosum, nivosum, procellosum tempus; (*con bo tempo*) caelo sereno; serena luce; (*o tempo está bo*) tempestas ridet; (*vai un tempo de primavera*) aer vernat; (*tempo frío*) tempus frigidum; (*chuvioso*) dies pluvius ou pluvius caeli status; (*de neve*) nivale caelum; (*inseguro*) tempus dubium. *Tempo bravo:* pluviosum, nivosum, grandinosum, procellosum, ventosum tempus ou caelum. **8.** *Cada parte en que se dividen algunhas accións:* pars, partis; tempus –oris; (*primeira parte dun partido*) prior certaminis pars; certamen prius; (*segunda*) altera certaminis pars; alterius partis certamen. **9.** *Gram. Forma do verbo para indicar o momento da acción:* tempus –oris. ♦ *Andar, ir co(s) tempo(s):* tempori inservire, parere, consulere ou cedere; tempore uti; tempestati obsequi; capere consilium ad tempus. *A un tempo, ao mesmo tempo:* una; simul. *Con tempo, en tempo:* ante tempus; praemature. *Co tempo:* tempore; vetustate. *Dar tempo:* occasionem, opportunitatem, tempus dare, offerre. *Dar tempo ao tempo:* opportunitatem expectare. *A tempo:* opportune; tempestive. *Facer (o) tempo:* temporis iacturam facere; expectare. *Fóra de tempo:* importune; praepostere; intempestive. *Ganar tempo:* rem ducere; moram acquirere; tempus producere; diem proferre. *Matar; pasar o tempo:* tempus terere ou consumere; operam perdere; nugari; animum pusillis occupare. *Perder o tempo:* oleum et operam perdere; tempus perperam consumere ou frustra conterere. V. **tamén perder.** *No, ao seu tempo:* tempore opportuno. *Sen perda de tempo:* sine mora; sine cunctatione. *Tempo libre:* otium –i; subseciva (subsiciva) temporum; (*o que se quita a unha actividade para dedicalo a outra*) tempus subsecivum; (*cousas que se fan neste tempo*) operae subsicivae; (*se tes tempo libre e queres*) si tibi est otium et si vis. *Ter tempo:* vacuum esse; vacare; (*cando teñas tempo*) quando otium tibi sit; si vacuum esses; (*non teño agora tempo para escoitarte*) non otium est nunc mihi auscultandi. *Recuperar o tempo perdido:* amissum tempus reparare. *Naquel tempo:* tunc temporis; eo tempore; in illo tempore. *Pouco tempo despois:* paulo ou aliquando post. *En pouco tempo:* brevi (tempore). *Hai moito tempo:* iam diu; iam pridem; iamdudum.

temporada. *s.f.* **1.** *Certo período de tempo, sen concretar:* temporis spatium ou intervallum; (*por temporadas*) certis temporibus; per temporis intervalla. **2.** *Tempo propio de algo:* tempus –oris; opportunum tempus; (*de sementar*) sativum tempus; satio –onis; (*de segar*) messorium tempus; messis –is.

temporal ¹. *adx.* **1.** *Transitorio:* temporarius, fluxus, caducus, subsecivus, humanus –a –um; temporalis, mortalis, brevis –e; fugax –acis. **2.** *Do mundo, non relixioso:* profanus –a –um. V. **tamén secular.** **3.** *Gram. Que expresa tempo:* temporalis –e; temporis (*xen.*). *s.m.* **4.** *Tempestade:* tempestas –atis; procella –ae; (*chuvioso*) pluvium caelum ou tempus; (*de chuvias persistentes*) graves, continuae pluviae. V. **tamén tempestade, tempo.**

temporal ². *adx.* **1.** *Anat. Relativo ás tempas:* temporalis –e; (*músculos, ósos, fosas*) musculi, ossa, cavatura temporum. *s.m.* **2.** *Cada un dos ósos da parte lateral inferior do cranio:* temporis os; (*ús. máis en pl.*) temporum ossa.

témporas. *s.f.pl.* Quattuor anni tempora.

tenaces. *s.f.pl.* **1.** *Ferramenta para agarrar ou arrincar:* forceps –ipis; tenaculum –i; (*de cirurxán*) volsella –ae; (*de dentista*) denticulum –i; dentharpaga –ae. **2.** *Artello das patas de certos animais:* forfex –icis; forficula –ae. V. **tamén pinza.**

tenacidade. *s.f.* V. **constancia, contumacia, firmeza, perseveranza.**

tenaz. *adx.* V. **cabezón, cazurro, contumaz, constante, ferreño, obstinado.**

tenazas. *s.f.pl.* V. **tenaces.**

tenda. *s.f.* **1.** *Comercio:* taberna –ae; (*de ultramarinos*) esculentorum ou alimentaria taberna; (*a que vende de todo*) pantopolium –i; taberna omnimoda; (*pequena*) tabernula –ae. **2.** *Tenda de campaña:* tentorium, tabernaculum, tentum –i; papilio –onis. ♦ *Quen ten tenda que a atenda:* sua unusquisque curet.

tendal. *s.m.* **1.** *Lugar onde se poñen certas cousas a secar:* siccatorium –i. **2.** *Cordel ou arame onde se pon a roupa a secar:* linteorum sustentaculum ou fultura.

tendeiro –a. *s.* Tabernarius/-a; tabernae dominus/-a; propola –ae; (*de pezas de vestir*) vestiarius –i.

tendencia. *s.f.* **1.** Disposición de algo ou alguén nunha dirección: V. **inclinación, propensión**. **2.** Dirección ou orientación dunha actividade: factio -onis; rerum cursus; motus -us; doctrina -ae.

tendencioso -a. *adx.* Proclivis -e; inclinatus, subdolos, callidus, captiosus -a -um; haud aequus.

tendente. *adx.* V. **propenso**.

tender. *v.tr.* **1.** Ciscar, estirar, estrar: V. estes verbos. **2.** Colgar ou colocar a roupa para que seque: appendere, suspendere; sternere; tendere, extendere. *v.intr.* **3.** Amosar unha tendencia: tendere, protendere; (o enfermo tende a agravarse) aeger est in praecipiti. V. **tamén acercarse**.

tendón. *s.m.* Tendo -onis; nervus -i.

tenebroso -a. **1.** *Moi escuro:* tenebrosus, tenebricus, tenebricosus, caliginosus, obscurus, caecus, opacus -a -um; caligans -antis; (*noite*) caeca nox; (*días*) involuti nubilo dies. **2.** (*fig.*) *Feito de modo oculto e misterioso:* obscurus, perplexus, arcanus, abditus -a -um; parum clarus. **3.** *Triste e sombrío:* tenebricosus, obscurus, tectus -a -um; taeter -tra -trum; (*persoa*) homo tectus.

*tenedor. *s.m.* V. **garfo**.

tenente. *s.m.* Succenturio maior. ♦ *Tenente de alcalde:* promagister urbis ou municipii. *Tenente coronel:* tribunus militum vicarius.

Tenerife. *top.* Ninguaria, Nivaria, Teneriffa -ae.

tenia. *s.f.* Taenia -ae. V. **tamén solitaria**.

tenis. *s.m.* **1.** *Deporte:* manubriati reticuli ludus. **2.** *Especie de zapatilla:* calceolus -i; caligula -ae. ♦ *Tenis de mesa:* V. **pimpon**.

tenista. *s.* Manubriati reticuli lusor.

tenor. *s.m.* **1.** *Mús.* Voce media cantor ou canens.

tenreiro -a. *s.* V. **becerro, cucho**.

tenro -a. *adx.* **1.** *Facilmente deformable:* tener -era -erum; mollis -e; blandus -a -um; (*legume*) mollissimum olus; (*pan*) panis tener ou recens. **2.** *Delicado, fráxil:* V. estas palabras. **3.** *Agarimoso, doce:* V. estas palabras.

tenrura. *s.f.* Caritas -atis; amor -oris; (*de nai*) materni amoris cura; (*de fillo*) pietas erga parentes. V. **tamén amor, dozura**.

tensar. *v.tr.* Tendere, distendere; (*o arco, as redes*) arcum, retia tendere; (*a corda*) funem adducere ou extendere; (*as rendas*) habenas adducere.

tensión. *s.f.* **1.** *Acción de forzas exercidas sobre os extremos dun corpo:* tensio, intensio -onis. **2.** *Estado do corpo sometido a esas forzas:* tensio -onis; (*das cordas*) chordarum extensio; (*do corpo*) totius corporis contentio. **3.** *Electr.* *Diferenza de potencial eléctrico entre dous puntos dun circuíto:* tensio -onis. **4.** *Estado de angustia, nervios, etc.:* nervorum, animi intentio ou contentio; intentio curaque animi; animus anxius et sollicitus; (*da espera*) exspectatio -onis. **5.** *Pexigo de ruptura das relacións entre dúas partes:* contentio -onis; discordia -ae; discidium -i. **6.** *Presión do sangue sobre as paredes das arterias:* arteriarum tensio.

tenso -a. *adx.* Anxius, sollicitus, tensus, tentus, intentus -a -um.

tentación. *s.f.* **1.** *Impulso que leva a facer algo malo:* tentatio, temptatio, sollicitatio -onis; tentamentum -i; cupido, libido -inis; impetus -us. **2.** *Cousa que tenta:* illecebrae -arum; incitamentum -i. V. **tamén** 1. ♦ *Tiven a tentación de facer algo:* impetum cepi aliquid faciendi. *Teño unha gran tentación de algo:* alicuius rei cupiditate flagro. *Inducir á tentación:* temptare; allidere, sollicitare. *Caer na tentación:* succumbere culpae.

tentáculo. *s.m.* Cirrus -i; brachium -i; crines -ium; (*do polbo*) brachia polypi.

tentador -ora. *adx.* Lenocinans -antis; illecebrosus -a -um; impulsor -oris; tentator, temptator/-trix. ♦ *O prezo é tentador:* proritare pretium.

tentar. *v.tr.* **1.** *Tratar de que alguén faga algo:* tentare, attentare; (*mediante diñeiro*) pecunia alicquem tentare ou oppugnare; (*con regalos*) animos largitione aggredi. **2.** *Espertar en alguén gana de facer, ter, etc.:* sollicitare; aggredi; proritare; inicere alicui cupiditatem; cupiditate faciendi alicquem incitare. **3.** *Facer esforzos por conseguir algo:* V. **intentar**. **4.** *Palpar:* V. **apalpar, palpar**.

tentativa. *s.f.* V. **intento**.

tentear. *v.tr.* **1.** *Intentar recoñecer algo tocándoo:* V. **apalpar, palpar**. **2.** (*fig.*) *Calcular unha magnitude por aproximación:* magnitudinem, pondus, altitudinem tentare; pondus manu exigere. **3.** (*fig.*) *Intentar descubrir as intencións de alguén:* alicuius consilia examinare, explorare, perscrutari; pertentare, perspicere.

tentemozo. *s.m.* **1.** *Esteo, puntal:* V. estas palabras.

2. *Pau que sostén a cabezalla do carro en posición horizontal:* sustentaculum –i. **3.** *Boneco que sempre recupera a verticalidade:* lusoria homunculi figura.

tento. *s.m.* **1.** *Delicadeza, tacto, tino:* attentio, circumspectio, consideratio, cautio –onis; prudentia –ae. **2.** *Sensibilidade nos dedos dans mans:* tactus, attactus –us; tactio –onis.

tenue. *adx.* V. **sutil.**

tenza. *s.f.* Sors, sortis; agellus sorte habitus; tenentia –ae.

teocracia. *s.f.* Theocratia –ae.

teodicea. *s.f.* Theodicea –ae.

teogonía. *s.f.* Deorum origo *ou* generatio; theogonia –ae.

teologal. *adx.* Theologicus –a –um; theologalis –e.

teólogo –a. *s.* Theologus/-a; (*consumado*) divinarum rerum instructissimus/-a.

teoloxía. *s.f.* Theologia –ae; res divinae; divinalis philosophia.

teolóxico –a. V. **teologal.**

teor. *s.m.* **1.** *Contido dun escrito:* argumentum –i; summa, forma –ae; (*contexto xeral*) exemplum –i; sententia –ae; ordo –inis; (*recibín unha carta deste teor*) litterae mihi sunt allatae hoc exemplo; epistola his verbis conscripta erat. **2.** *Xeito ou modo de ser de algo:* ratio –onis; modus –i; (*teor de vida modesto*) tenuis cultus victusque. ♦ *A teor de:* ratione (alicuius rei) habita.

teoría. *s.f.* Ratio, ratiocinatio, cogitatio –onis; disciplina, scientia, doctrina, theoria –ae; artis praecepta. ♦ *En teoría:* cogitatione; ratione; arte; theoretice. *Teoría e práctica:* ratio atque usus. *Máis en teoría ca na práctica:* cogitatione magis quam re. *Separar a teoría da práctica:* scientiam ab exercitatione separare. *Que a práctica confirme a teoría:* usus doctrinam confirmet. V. **tamén hipótese.**

teórico –a. *adx.* Rationalis –e; theoreticus –a –um; (*medicina teórica*) medicina rationalis; (*coñecemento teórico*) scientia –ae; (*preceptos teóricos*) artis praecepta; ars et praecepta.

teorizar. *v.intr.* V. **razoar.**

tépedo –a. *adx.* **1.** *Morno, temperado:* tepidus, teporus –a –um; tepens –entis; leviter calidus;

(*auga*) aqua tepida *ou* egelida; (*sangue aínda tépedo*) sanguis recentissimus; (*estar tépedo*) tepere. (fig.) **2.** *De poucos azos:* languidus, remissus –a –um; deses –idis; segnis –e; negligens –entis; (*pero por seres tépedo, nin frío nin quente, voute vomitar da miña boca*) sed quia tepidus es, et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

tequila. *s.f.* Tequila –ae; Tequilana potio.

ter. *v.tr.* **1.** *Posuír:* habere; possidere; tenere, obtinere; esse (*con dat. do posuidor*); (*temos froitas maduras*) sunt nobis mitia poma; (*o home ten semellanza con Deus*) est homini cum Deo similitudo; (*ter o pelo longo, a cabeza rapada*) capillo longo, capite raso esse; (*temos moitos discursos de Cicerón*) multas habemus Ciceronis orationes; multae Ciceronis orationes exstant; (*ter riquezas*) divitem esse; divitiis abundare; (*teño un viño moi bo*) lene merum apud me est; (*dá todo o diñeiro que ten*) largitur quantum adest pecuniae; (*ter un algo de extraño*) peregrinum olere. **2.** *Poder facer uso ou valerse de algo:* uti; adhibere; alicuius rei potestatem habere; (*case non tiven tempo para escribirche estas letras*) vix huic tantulae epistulae tempus habui; (*non ter axuda*) auxilio carere. **3.** *Experimentar unha sensación:* habere; (*febre*) febrim habere; febrire, febricitare; (*sede, fame*) sitire, esurire; (*frío*) algere; (*esperanza*) esse in spe; spem habere; (*un presentimento*) praesentire. **4.** *Experimentar ou manifestar un sentimento:* (*respetto*) vereri; (*odio*) odisse; alieno animo esse. **5.** *Dar existencia a algo ou a alguén:* parere; gignere; (*unha idea*) imaginem formare *ou* concipere; (*un neno*) partum edere. **6.** *Manter unha relación, implícita na denominación das persoas:* habere; procreare; gignere; (*tivo cinco fillos*) quinque filios ex sese genuit; (*ter moitos amigos*) multis amicis uti. **7.** *Manter en determinada posición, estado ou lugar:* tenere, retinere. **8.** *Aguantar, soster:* V. estes verbos. **9.** *Considerar, xulgar:* habere; ducere; putare; (*a un como inimigo*) aliquem pro hoste habere. *Tamén v.pr.:* se habere *ou* credere; (*terse en moito*) magnifice de se sentire; nimium sibi arrogare. **10.** *Concibir ou adoptar unha idea, opinión, etc.:* aliquid mente concipere *ou* in animo habere; (*teño unha opinión totalmente contraria*) longe mihi alia mens est. **11.** *Conter:* V. este verbo. **12.** *Comprender na súa masa ou extensión, incluír entre os seus constituíntes:* continere; habere. **13.** *Estar forma-*

do ou composto por: habere; constare. **14.** *Dar probas de, gozar, manifestar:* habere; (*ter unha saúde delicada*) infirma valetudine uti. **15.** *Estar dotado de:* praeditum, ornatum esse. **16.** *Ser o depositario, digno ou merecedor de:* alicuius rei dignum esse; pro aliquo stare; (*ter o apoio*) alicui opem ferre; favere. **17.** *Estar doente de, padecer:* in aegritudine ou aegrotum esse; morbo laborare. **18.** *Pasarlle, ocorrerlle algo a alguén:* bene ou perperam se habere; (*que tes?*) quid tibi est ou accidit? **19.** *Pasar por:* ferre; sustinere; (*moitas desgrazas*) multos adire casus. **20.** *Contar certo tempo de existencia:* (*ter trinta anos*) triginta annos habere; (*tiña trinta anos*) triginta annos natus erat. *v.pr.* **21.** (*prop. e fig.*) *Sosterse:* se sustinere; stare. ♦ *Non se ter:* labi; non se sustinere; (*pola borracheira*) ex vino vacillare. *Que máis ten (tiña, terá ...)?, tanto ten (tiña, terá ...), dá (daba, dará ...) igual, o mesmo, tanto dá (daba, dará ...):* nihil alicui curae est, erat, erit; (*tanto me, che ... dá*) nihil mea interest ou refert. *Ter algo con alguén.* **1.** *Ser parente:* propinquum, consanguineum esse. **2.** *Discutir:* V. este verbo. *Ter a menos:* despicerre; contemnere. *Ter conta a alguén unha cousa:* V. **importar, interesar.** *Ter conta ou man de.* **1.** *Soster:* V. este verbo. **2.** *Encargarse de algo ou alguén, coidal:* curare; curam habere; alicui consulere. *Ter de ou que + inf:* V. **deber.** *Ter de man (a alguén):* V. **man.** *Ter de ollo a alguén.* **1.** *Espreitalo:* V. **abesullar, axexar.** **2.** *Sentir anti-patía:* animos ab aliquo alienos habere; aliquem ou aliquid fastidire. *Ter en conta:* alicui credere ou fidere; apud aliquem pondus habere. *Ter en moito:* magni facere ou aestimare. *Ter man para algo:* magno ingenio praeditum esse; magno ingenio ou magni ingenii esse. *Ter para si:* V. **pensar.** *Ter + part.:* (*teño feito*) feci. *Ter por ou como:* putare; habere; aestimare; ducere; (*algo como ganancia*) aliquid quaestui habere. *Non telas todas consigo:* damnum ou periculum timere; non omnino metu vacare. *Ter ou andar coa mosca detrás da orella:* V. **mosca.** *Ter en nada:* pro nihilo habere ou putare. *Ter en pouco:* flocci (non) facere; parvi pendere. *Ter en pouco as riquezas:* parvi pendere divitias. *Ter algo contra alguén:* offensum alicui ou in aliquem esse. *Non ter onde caerse morto:* summa ou extrema inopia laborare. *Non ter palabra:* datam fidem fallere; promissis non stare. *Ter algo á vista:* aliquid ob oculos habere.

terapéutica. *s.f.* V. **terapéutico.**

terapeuta. *s.* Therapeuta –ae.

terapéutico –a. *adx.* **1.** *Relativo á terapia:* therapeuticus, medicus –a –um; salutaris –e; (*efecto terapéutico*) vis medendi. *s.f.* **2.** *Parte da medicina que se ocupa do tratamento das enfermidades:* disciplina therapeutica; curationum morborum doctrina; curatio –onis; ratio medendi.

terapia. *s.f.* V. **terapéutica.** ♦ *Terapia intensiva:* curatio efficacior.

terceiro –a. *num.ord.* **1.** *Que vai depois do segundo:* tertius –a –um; (*a terceira parte*) V. **terzo;** (*en terceiro lugar*) tertio; (*por terceira vez*) tertio, tertium. *s.m.* **2.** *Persoa que media entre dúas:* sequester –tris/-tri/sequestra –ae; media manus; internuntius –i; interlocutor –oris. ♦ *Terceira idade:* senectus –utis. *Terceiro mundo:* regiones tertii ordinis.

terceto. *s.m.* **1.** *Lit. Estrofa de tres versos:* metrica compositio tribus versibus constans; (*poema*) carmen ternis versibus factum. **2.** *Mús. Trí:* tricinium –i.

***terciana.** *adx. e s.f.* V. **terzá.**

***terciar.** *v.tr., intr. e pr.* V. **terzar.**

terciario –a. *adx.* **1.** *Relativo á era terciaria:* tertiarus –a –um. **2.** *Xeol. Era terciaria:* aevum cenozoicum.

***tercio.** *s.m.* V. **terzo.**

termal. *adx.* Calidus –a –um; calens –entis. ♦ *Augas termais:* aquae calidae. *Fontes de augas termais:* aquarum calidarum fontes; aquae e fonte calidae manantes. *Establecemento, estación termal:* V. **termas.**

termar. *v.intr.* **1.** *Ter man de:* V. **soster.** **2.** *Coidar de algo:* V. **coidar.**

termas. *s.f.pl.* **1.** *Antig. Baños públicos:* thermae –arum. **2.** *Establecemento termal:* thermae, balneae, aquae –arum; aquae calidae. V. *tamén balneario.*

térmico –a. *adx.* Thermicus –a –um; (*enerxía térmica*) vis caloris. ♦ *Central térmica:* officina thermica; sedes electrici dignendae.

terminación. *s.f.* Terminatio –onis; exitus –us; finis –is; (*palabras que teñen a mesma terminación*) verba quae similiter cadunt, desinunt ou eundem exitum habent, similiter cadentia ou desinentia.

terminal ¹. *adx.* **1.** *Que termina, que é o extremo de algo:* extremus, ultimus –a –um; terminalis –e. **2.** *Que constitúe a parte última de certas enfermidades:* mortifer –era –erum. **3.** *Por ext., que padece unha enfermidade así:* mortifero, gravissimo morbo aeger, affectus ou afflictatus; (aegrotus) terminalis. ♦ *Ter unha enfermidade terminal:* mortifere aegrotare.

terminal ². *s.m.* *Instalación, extremo dunha rede de transporte:* statio terminalis.

terminante. *adx.* Definitus, indubius –a –um. V. *tamén* **categórico, concluínte, contundente.**

terminar. *v.tr., intr. e pr.* V. **acabar, concluír, consumir, pasar.**

***término.** *s.m.* V. **termo** ¹.

terminoloxía. *s.f.* V. **nomenclatura.**

térmite. *s.m.* Tarmes ou termes –itis.

termo ¹. *s.m.* **1.** *Momento en que termina algo:* V. **conclusión, fin, final.** **2.** *Espazo de tempo para a realización dunha cousa:* V. **prazo.** **3.** *Territorio baixo unha xurisdición:* finis –is; terminus –i; limes –itis. **4.** *Cada un dos elementos dun todo:* pars, partis; (o siloxismo ten tres termos) syllogismus constat tribus partibus; (e non máis de tres) tum re tum sensu triplex modo terminus esto. **5.** *Palabra dun vocabulario especializado:* nomen (alicuius rei) proprium; verba lectissima; (falar en termos propios) verbis legitimis uti; polite, diserte, perdiserte loqui. **6.** *Cos adxectivos primeiro, segundo, etc., lugar que ocupa unha cousa nunha enumeración:* primus, secundus, tertius locus; (en primeiro, segundo ... lugar) primum, primum omnium, ante omnia, in primis ... deinde ... tertio ... denique. *pl.* **7.** *Palabras ou condicións en que algo se establece:* verba –orum; pactio verborum; condicio –onis; (nestes termos) in has leges; his legibus ou condicionibus; (nestes ou parecidos termos) his aut similibus verbis. **8.** *Palabras con que se expresa algo ou maneira como se expresa:* verbum, vocabulum –i; (din que falou nestes termos) ita locutus fertur; ita verba fecit; sic ou in hanc sententiam locutus est. ♦ *Termo medio:* media computatio; medietas –atis; media via ou ratio. *Sinalar un termo:* finem, diem statuere, constituere ou praestituere. *Sen termos medios:* haud per ambages; expressis verbis. *Passarse do termo:* modum excedere; fines transire. *Entre a guerra e a paz non hai termo medio:* inter

bellum et pacem nihil medium est. *Termo dunha comparación, dunha ecuación:* membrum –i.

termo ². *s.m.* *Recipiente para manter un líquido á mesma temperatura:* lagoena calefactoria ou frigidaria; lagoena calida ou frigida servans.

termodinámica. *s.f.* Thermodynamice –es.

termómetro. *s.m.* Thermometrum –i; caloris index.

termonuclear. *adx.* Thermonuclearis –e. ♦ *Central termonuclear:* atomica sedes; electricina ou statio atomica; officina electroatomica. V. *tamén* **central.**

termóstato. *s.m.* Thermostatium –i; caloris moderatorium.

terna. *s.f.* Tres, tria; ternitas –atis.

ternario –a. *adx.* Ternarius –a –um.

terra. *s.f.* **1.** *Planeta do sistema solar:* terra –ae; orbis terrarum; terrae globus; (toda a terra) univversus orbis; omnes gentes; (a terra habitada) terrae –arum. **2.** *Parte sólida da superficie da terra:* terra –ae; solum –i; aridum, siccum –i. **3.** *Extensión delimitada de parte da codia terrestre:* regio –onis; fines –ium; plaga –ae. **4.** *Solo:* solum –i; tellus –uris; humus –i; (caer á terra) in terram decidere; humi procumbere; (xacer na terra) iacere. **5.** *Extensión delimitada, obxecto de propiedade:* fundus –i; praedium –i; ager, agri. **6.** *Territorio de onde unha persoa é natural:* patriae, patrium ou natale solum. ♦ *Da terra:* V. **país** (do). *Dar terra:* V. **enterrar, sepultar.** *Por terra:* terra; pedibus; terrestri itinere; (camiño por terra) iter terrestre ou pedestre; (camiñar por terra) iter terra petere; (por terra e por mar) terra marique. *Quedar en terra:* vehiculum non attingere. *Terra de labor ou de labranza:* arvum –i; ager, agri. *Terra firme:* terra –ae; litus –oris; ora –ae; continens (terra). *Terra virxe:* terra virgo, inculta ou inarata. *Terra prometida:* V. **prometido.** *Toma de terra:* electrica in terram derivatio. *Tomar terra.* **1.** *Aterrar un avión, helicóptero, etc.:* terram tangere, contingere ou attingere; in terram descendere. **2.** *Atracar un barco:* (navem) appellere; in arido consistere.

terracota. *s.f.* **1.** *Terra modelada e cocida:* figularis terra; (de terracota) fictilis –e; (quen traballa con ela) figulus –i. **2.** *Obras feitas con ela:* fictilia –ium. V. *tamén* **cerámica.**

terraplén. *s.m.* **1.** *Terra con que se enche un desnivel:* agger –eris; coniectus terrae; (*facere un terraplén*) exaggerare; ingesta humo complere; intervalla montium substernere ad libramenta.

2. *Pendente moi pronunciada:* V. **pendente**.

terráqueo –a. *adx.* Terra et aqua coagmentatus.

◆ *Globo terráqueo:* orbis terrarum.

terratenente. *s.* Agrorum, praediorum possessor/ possestrix; multorum praediorum dominus/-a; dives agris.

terraza. *s.f.* **1.** *Cuberta plana dun edificio ou parte ao aire libre dunha casa:* V. **azotea**. **2.** *Parte dunha cafetería ao aire libre:* caefariae tabernae ou thermopolii pergula.

terrazo. *s.m.* Laterculus –i; (*piso de terrazo*) pavimentum latericium; (*de mármore*) laterculus marmoratus.

terreal. *adx.* Terrenus –a –um; terrestris –e; (*humano*) terrenus, humanus –a –um; mortalis –e; (*material, carnal*) terrestris, carnalis –e; mundanus, terrenus –a –um; (*cousas, bens terreaís*) humana, terrena –orum; res humanae; mundialis substantia. ◆ *Paraíso terreal:* paradisus (terrestris).

terreiro –a. *adx.* **1.** *De terra:* terrenus, terreus –a –um. *s.m.* **2.** *Piso de terra:* solum, pavimentum terrenum ou terreum. **3.** *Eirado:* V. esta palabra.

terremoto. *s.m.* Terrae motus ou terraemotus –us; (*o bramar do terremoto*) terrae mugitus. V. *tamén* **sismo**.

terreño –a. *adx.* **1.** *De terra:* V. **terreiro**. *s.m.* **2.** *Piso de terra:* V. **terreiro**. ◆ *Casa terreña:* domus humilis.

terreo –a. *adx.* **1.** *Feito de terra:* terrenus, terreus –a –um. *s.m.* **2.** *Extensión de terra para distintos fins:* V. **terra**. **3.** *Chan terrestre:* solum –i; terra –ae. **4.** *Agro, leira:* V. estas palabras. **5.** *Ambito, área, campo, eido:* V. estas palabras.

terrestre. *adx.* **1.** *Do noso planeta:* terrestris –e; terrenus –a –um; (*animais terrestres*) terrenae bestiae. **2.** *Propio da parte deste planeta non cuberto polo mar:* terrestris –e. **3.** *Terreal:* V. esta palabra.

terrexio. *s.m.* V. **grima**.

terrible. *adx.* **1.** *Que inspira terror:* terribilis, horribilis, formidabilis –e; horridus, horrificus, terrificus, horrendus, metuendus, timendus –a

–um; taeter –tra –trum; (*mirada*) truces, truculenti oculi. **2.** *Moi malo, moi grave:* gravissimus, pessimus –a –um; atrox –ocis. **3.** *Moi grande, extraordinario:* immanis –e; ingens, vehemens –entis; immensus –a –um. **4.** *Difícil de aturar:* difficilis –e; (*persoa*) inquietus –etis; inquietus, irrequietus –a –um. ◆ *É terrible que teñan que pagar os xustos por pecadores:* acerbum est parentum scelera filiorum poenis lui.

terricola. *s.* Terricola –ae; (*os terrícolas*) terricolae, orbicolae –arum.

territorial. *adx.* Territorialis –e; (*establecer un imposto territorial*) vectigal agris imponere. ◆ *Augas territoriais:* V. **auga**.

territorio. *s.m.* Fines –ium; regio –onis; ager, agri; solum –i; (*dunha cidade*) territorium –i; ager, agri.

terrón. *s.m.* **1.** *Anaco de terra con herba:* caespes –itis. **2.** *Masa de terra maciza:* gleba –ae. **3.** *Masa similar doutra substancia:* (*de azucre*) sacchari cubus. ◆ (*fam.*) *Estoupar terróns:* glebas frangere.

terror. *s.m.* Terror –oris; formido –inis; (*infundir terror*) terrorem inicere, inferre ou incutere; (*ter terror*) in terrore esse; reformidare; terrorem habere; (*aflixido polo terror*) terrore percussus ou perturbatus; territus, perterritus. ◆ *Película, novela de terror:* taeniola terrifica; formidolosa ou horribilis fabula. *Réxime de terror:* crudelis dominatio. V. *tamén* **arrepío, horror, pánico**.

terrorífico –a. *adx.* (prop. e fig.) V. **arrepiente, aterrador, horrible, horroroso**.

terrorismo. *s.m.* Tromocrata –ae.

terrorista. *adx.* e *s.* Tromocrates –ae; territor/ –trix.

terroso –a. *adx.* Terrosus –a –um; (*manchado de terra*) lutosus, luteus –a –um; terra sordidus; (*cara terrosa*) cadaverosa facies.

terso –a. *adx.* **1.** lit. *Limpo, puro, puido:* tersus, nitidus, politus, expolitus, perpolitus, comptus –a –um. **2.** *Liso e lustroso:* V. estes adxectivos.

Teruel. top. Terulium –i.

terxiversación. *s.f.* Tergiversatio, ludificatio, adulteratio –onis.

terxiversar. *v.tr.* Tergiversari; ludificari; retractare; corrumpere; vitiare; adulterare; mutare.

terzá. *adx.f.* (*Febre*) febris tertiana; tertiana –ae.

terzar. *v.tr.* **1.** *Dividir en tres partes:* tripartito dividere. *v.intr.* **2.** *Mediar entre dúas persoas:* se interponere; dissidentes conciliare. **3.** *Presentarse a ocasión:* occurrere; evenire; (*se se terza*) cum res ipsa feret; prout occasio eveniat.

terzo. *s.m.* **1.** *Cada unha das tres partes iguais dun todo:* tertia pars; tertia –ae; tertiae –arum; triens –entis; (*os dous terzos dunha terra*) bes fundi; (*asociado polos dous terzos*) socius ex besse; (*herdeiro, herdar nun terzo*) heres ex triente; esse in triente cum duobus aliis; (*deixou ao neto como herdeiro en dous terzos*) reliquit heredem ex besse nepotem. *s.m.* **2.** *Corpo antigo de infantería:* phalanx –angis; legio –onis.

tese. *s.f.* **1.** *Proposición ou teoría:* quaestio, propositio –onis; propositum –i; thesis –is; thema –atis; sententia –ae. **2.** *Traballo de doutoramento:* doctoralis commentatio; thesis –is. ♦ *Tese de licenciatura:* V. **memoria.**

teso –a. *adx.* **1.** (*prop. e fig.*) *Rixido:* V. esta palabra. **2.** (*fig.*) *Impertinente, cheo de orgullo:* V. **fachchoso, fanfurriño, impertinente, orgulloso.**

tesoira. *s.f.* **1.** *Instrumento de dúas pezas para cortar:* forfex –icis; cisoria –ae; (*de xastre*) forfices vestiariae; (*para cortar as uñas*) forficula –ae; forficulae unguibus demendis. **2.** *Conxunto de dúas pezas en cruz para suxeitar algo:* forfices –icum.

tesón. *s.m.* Constantia, pertinacia –ae; tenacitas, assiduitas –atis; contentio –onis; (*con moito tesón*) summo studio.

tesoureiro –a. *s.* Arcarius/-a; thesauri custos; thesaurarius/-a; aerarii ou aerario praefectus; aerarii ou pecuniae publicae curator/-trix ou dispensator/-trix; (*do rei, do palacio*) custos regiae gazae ou pecuniae; (*militar*) praetor aerarii militaris; quaestor militaris.

tesourería. *s.f.* **1.** *Lugar ou oficina onde se administran as finanzas:* aerarium –i; arca –ae; (*dun templo*) donaria –orum. **2.** *Cargo de tesoureiro:* aerarii praefectura; quaestura –ae.

tesouro. *s.m.* **1.** *Conxunto de cousas preciosas, xoias, etc.:* thesaurus –i; gaza –ae; (*grande*) immensum argenti pondus et auri; (*pl.*) thesauri –orum; opes –um; divitiae, gazae –arum; (*real*) fiscus –i; regia gaza ou pecunia; (*dun templo*) donaria –orum; (*amontoar tesouros*) divitias

congerere, cogere ou coacervare; magnas opes exaggerare. **2.** (*fig.*) *Persoa ou cousa moi apreciada:* thesaurus –i; anima, vita –ae; voluptas –atis; (*tesouro, tesouríño meu!*) mea vita!; deliciolae meae!; lux mea!; ocelli mei! ♦ *Tesouro público:* aerarium –i; publicum –i; fiscus –i; publica pecunia ou mensa; (*facer unha casa con cargo ao tesouro público*) aedificare domum ex aerario. *Malversar bens do tesouro público:* V. **malversación, malversar.**

test. *s.m.* Periculum, experimentum –i; probatio –onis; examen –inis.

testa. *s.f.* **1.** *Parte superior da cara:* V. **fronte.** **2.** *En ton festivo, cabeza:* V. esta palabra.

testador –ora. *s.* Testator/-trix; testans –antis.

testalán –ana. Pervicax, contumax –acis. V. *tamén cabezón, cazurro, obstinado.*

testamentario –a. *adx.* Testamentarius –a –um. ♦ *Nomear un executor testamentario:* curatorem testamento dare. *Herdeiro testamentario:* heres testamento institutus. *Eu son o seu herdeiro testamentario:* me heredem scripsit.

testamenteiro –a. *s.* Testamenti curator/-trix ou executor (exsequutor)/-trix; administrator/-trix.

testamento. *s.m.* Testamentum –i. ♦ *Facer testamento:* testamentum facere ou conscribere; testari. *Morrer con, sen testamento:* testato, intestato decedere. *Abrir un testamento:* testamentum resignare, proferre, recitare, aperire. *Anular un testamento:* testamentum rescindere ou irritum facere. *Falsificar un testamento:* testamentum supponere; (*quen o falsifica*) testamentarius/-a. *Non nomear no testamento:* aliquem praeterire. *Deixar algo en testamento:* aliquid (testamento) legare ou relinquere. *Dispor por testamento que, que non...:* testamento cavere ut, ne... *Cazador de testamentos:* heredipeta –ae; vultur –uris; captator/-trix. *En, por testamento (ex) testamento.* *Antigo, Novo Testamento:* Vetus, Novum Testamentum.

testán –ana. *adx.* V. **cabezón, cazurro, obstinado, testalán.**

testar ¹. *v.tr.* **1.** *Deixar en testamento:* V. **testamento.** *v.intr.* **2.** *Facer testamento:* V. **testamento.**

testar ². *v.intr.* *Ter lindes comúns:* V. **estremar.**

testemuña. *s.f.* **1.** *Persoa que coñece un feito por presencial:* testis –is; arbiter/-tra; (*ser testemuña*

de algo) videre; spectare; cernere; adesse, interesse; (*foron testemuñas do feito*) res in eorum oculis gesta est; (*de vista*) testis ocularis; spectator et testis; (*de oído*) testis auritus. **2.** *Persoa que é requirida para dar fe de algo:* testis –is; (*presentar testemuñas*) testes adhibere, adducere, inducere, proferre, afferre; testibus uti; (*chamar, pôr a un por testemuña*) antestari; (*citar como trestemuña*) testem citare; aliquem in testimonium vocare; (*pôr a Deus por testemuña*) Deum testari ou testem facere. ♦ *Falsa testemuña:* testis falsus ou fictus. *Testemuña de cargo:* index –icis; testis accusator. *Testemuña subornada:* testis conductus. *Poñer aos deuses, ao ceo por testemuña:* deos testari; alicui deos testes esse; (*poño aos deuses por testemuñas*) ita dii me ament!; sic me dii amabunt! *Testemuña de Xehová:* testis Iehovae.

testemuñal. *adx.* Testimonialis –e. ♦ *Proba testemuñal:* testatio –onis. *Letras testemuñais:* (litterae) testimoniales.

testemuñar. *v.tr.* **1.** *Dar testemuño de algo:* testari, attestari, testificari; testimonium dare, dicere, impertire ou proferre; testimonio confirmare ou profiteri. **2.** *Dar mostras de algo:* declarare; indicare; (*a amizade*) amicitiam, benevolentiam navare, declarare, exhibere; (*a dor*) dolorem indicare; (*o fume testemuña o lume*) fumus denotat ignem; (*testemuñaban as súas intención*s) nudabant quid vellent. **3.** *Ser algo proba dunha cousa:* testari; affirmare, confirmare; monstrare; indicare; declarare. *v.intr.* **4.** *Testificar:* testimonium dicere; testem esse; testari; (*a favor; en contra*) testimonium dicere pro (*abl.*), in, contra, adversus (*ac.*).

testemuño. *s.m.* **1.** *Declaración dunha testemuña:* testimonium –i; testatio, testificatio –onis. **2.** *O que serve de proba de algo:* testimonium, indicium, signum, documentum –i; specimen –inis; testificatio –onis; (*de cariño*) benevolentiae signum; amoris nota; (*deixemos testemuños do noso paso pola terra*) relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. ♦ *Falso testemuño:* falsum testimonium; (*levantar falsos testemuños*) crimina in aliquem confingere; calumniis aliquem oppetere. *Segundo testemuño de alguén:* aliquo teste.

testículo. *s.m.* Testis –is; testiculus, coleus –i; polimen –inis; polimentum –i; virilis pars; (*pl.*) lumbi –orum.

testificar. *v.tr. e intr.* V. **testemuñar.**

*testigo. *s.* V. **testemuña.**

testo. *s.m.* **1.** *Tapadeira, tello:* V. **tapa, tapadeira.** **2.** *Recipiente para criar plantas:* testa –ae; plantarum vas.

testudo –a. *adx.* V. **cabezón, cazurro, obstinado, testalán.**

teta. *s.f.* V. **mama.**

tétano. *s.m.* Tetanus –i; rigor nervorum; robur –oris; roborosa passio; (*enfermo del*) roborosus/–a; tetanicus/–a.

teteira. *s.f.* Theae vas ou urceolus.

teto. *s.m.* Ruma, mamma –ae; rumis –is.

tetrágono. *s.m.* *Xeom.* Tetragon(i)um –i.

tetrámetro. *s.m.* *Métr.* Tetrameter –tri; versus tetrametrus.

tétrico –a. *adx.* **1.** *Fúnebre, lúgubre:* V. estas palabras. **2.** *Pesimista, derrotista, sombrío:* V. estas palabras.

tetudo –a. *adx.* Mammosus, mammatum –a –um; (*s.f.*) mammeata –ae.

teu, túa. *pos.* Tuus –a –um. ♦ *Facer das túas:* (pro) tuo more, tua sponte, tua propria consuetudine, tenaciter, pervicaciter agere. *De teu.* **1.** *Da túa propiedade:* tuus –a –um; proprius –a –um. **2.** *Por ti mesmo ou pola túa natureza:* a teipso; a temetipso; tuopte ingenio. *O teu.* **1.** *O que é propio ou natural en ti:* tuus –a –um; (*o teu é perdoar sempre*) tuum est semper ignoscere. **2.** *O que che corresponde, a túa parte:* tuum –i; tua –orum. *Os teus:* tui –orum.

texano –a. *adx.* e s. Texianus –a –um. Texiani –orum.

Texas. *top.* Texia –ae.

Texo. *río.* Tagus –i.

téxtil. *adx.* Textilis –e; (*actividade téxtil*) textrina –ae.

texto. *s.m.* Textus, contextus –us; scriptum –i; scriptura –ae; contextio –onis; (*aterse ao texto*) verbum sequi.

textual. *adx.* **1.** *Relativo ao texto:* textualis –e. **2.** *Conforme ao texto, literal:* textualis –e; ad verbum expressus; textum exprimens; eadem verba referens. V. **tamén literal.** **3.** Por ext., *exacto e preciso:* V. estes adxectivos.

textura. *s.f.* **1.** *Disposición dos fíos dun tecido:* textura –ae. **2.** *Constitución dunha substancia ou*

- dos seus elementos: textum -i; textura -ae. 3. Lit. Estructura, disposición das partes dunha obra: textus -us; contextio -onis.*
- ti.** *pron.pers.* Tu; (*ti mesmo*) tu ipse; tute; (*contigo*) tecum.
- tiara.** *s.f.* Tiara -ae.
- Tibet.** *top.* Tibetum -i.
- tibetano -a.** *adx.* e s. Tibetanus -a -um. Tibetani -orum.
- tibia.** *s.f. Anat.* Tibia -ae.
- *tiburón.** *s.m.* V. **quenlla** ².
- tic.** *s.m.* Involuntaria nervorum agitatio; (*nervioso*) nervorum palpitatio.
- ticket.** *s.m.* V. **billete, entrada.**
- tictac.** *s.m.* Horologii sonus; tuxtax (*indecl.*).
- tifo.** *s.m.* Typhus -i.
- tifoide.** *adx.* Typhicus -a -um. ♦ *Febre tifoide: febris typhica.*
- tifón.** *s.m.* Typho(n) -onis; turbo -inis; vortex -icis.
- tigre.** *s.m.* Tigris -is/-idis. ♦ *É un auténtico tigre: bellua fera est.*
- tigresa.** *s.f.* Tigris -is/-idis; tigris femina.
- til.** *s.m.* Apex -icis; virgula -ae. V. *tamén acento.*
- tila.** *s.f. 1. Flor do tileiro: tiliæ flos. 2. Infusión feita con estas flores: tiliaginea, tiliacea potio.*
- tileiro.** *s.m.* Tilia -ae.
- *timar.** *v.tr.* V. **estafar.**
- timbal.** *s.m.* Tympanum -i. ♦ *Tocador/-ora de timbal: tympanista/tympanistria -ae; (pex.) tympanotriba -ae. Tocar o timbal: tympanissare ou tympanizare.*
- timbrar.** *v.tr. 1. Estampar o timbre nun papel: obsignare; sigillo munire, imprimere ou notare; (papel timbrado) charta publico sigillo impressa ou notata. V. tamén cañar, selar. 2. Facer soar o timbre: tintinnabulum, cymbalum agere.*
- timbre.** *s.m. 1. Marca de tinta nun documento, impreso, etc.: publicum sigillum. 2. Campaña de metal: tintinnabulum, cymbalum -i. 3. Calidade específica dos sons: sonus, tinnitus -us; (de voz) vocis sonus; (ter o timbre de ouro) auro tinnire.*
- timidez.** *s.f.* Timiditas -atis; metus -us; pudor, timor -oris; verecundia -ae.
- tímido -a.** *adx.* Timidus, pavidus, trepidus, formidosus, meticulosus, verecundus -a -um; inaudax -acis.
- timón.** *s.m.* V. **temón.**
- timorato -a.** *adx. 1. Apoucado, tímido: V. estes adxectivos. 2. Escrupuloso ante os feitos dos demais: timoratus, meticulosus, pius -a -um.*
- tímpano.** *s.m. 1. Anat. Membrana que separa o conduto auditivo externo e o oído medio: tympanum -i; prima auris pars. 2. Arquít. Espazo triangular entre as cornixas dun frontón: tympanum -i. 3. Mús. Instrumento de percusión: V. instrumento musical. ♦ Romper o tímpano: aures obtundere.*
- tina.** *s.f.* Pelvis -is; trulleum ou trullium -i; lacus -us; (*para o baño*) solium -i.
- tinguidura.** *s.f.* Tinctio, infectio, suffectio -onis; tinctura -ae; tinctus, infectus -us; pigmentum -i; color -oris; coloris infusio.
- tinguir.** *v.tr. 1. Dar unha cor distinta: tingere ou tinguere; imbuere; inficere, sufficere; colorare; medicare; fucare; (a la) lanam inficere ou medicamentis sufficere; (o pelo) capillos ou crines vertere ou fucare; comam tingere; (de rubio) capillum in flavum colorem immutare; (a cara) faciem fucare. v.pr. 2. Tomar unha certa cor: infici; colorari; tingi; colorem ducere, accipere, percipere, trahere, rapere ou capere; coloratum effici; (o mar recibe as cores do sol) mare a sole collucet; (nube tinguida polo sol) nubes sole suffecta; (as mans de sangue) manus cruentare; (tinguir de varias cores) varios mentiri colores.*
- tino.** *s.m. 1. Tacto, tento: prudentia -ae; consilium, iudicium -i; mens, mentis. V. tamén tacto, tento. 2. Control, dominio dun mesmo: sui ipsius contentio; (ter tino) sui compotem esse; (apenas ter tino) vix animi ou mentis compotem esse; (perder o tino) a scopo, a proposito aberrare ou deflectere.*
- tinta.** *s.f. 1. Líquido para escribir ou imprimir: atramentum -i; atramentum scriptorium ou librarium; (a unha ou á mesma tinta) concolor -oris; (a dúas tintas) bicolor -oris; (absorber a tinta) colorem bibere. 2. Tinguidura: V. esta palabra. 3. Líquido segregado por certos moluscos: atramentum -i; sepia -ae; (as sepias defendense coa segregación de tinta) sepiae atramenti effusione se tutantur. ♦ Con medias tintas: per ambages;*

ambigue; dubiis verbis. *Saber algo de boa tinta:* ex probato auctore aliquid scire.

*tinte. *s.m.* V. **tinta, tinguidura** ou **tinturería** (*segundo as acepcións*).

tinteiro. *s.m.* Atramentarium, scriptorium –i; ampullula atramentaria. ♦ *Deixar* ou *quedar algo no tinteiro:* aliquid omittere, praeterire, praetermittere ou oblivioni dare.

tinto –a. *adx.* Ruber –bra –brum; fuscus –a –um; nigrescens –entis. ♦ *Viño tinto:* V. **viño**.

tintura. *s.f.* V. **tinguidura**.

tintureiro –a. *s.* Tinctor/-trix; infector/-trix; bapheus ou baphius/-a; tingendi ou tincturae artifex.

tinturería. *s.f.* Tinctorium, baphium, infectorium –i; tinctoris ou infectoris officina.

tinxir. *v.tr.* e *pr.* V. **tinguir**.

tiña. *s.f.* Scabies –ei; porrigo –inis; achora –ae; achores –um.

tiñoso –a. *adx.* **1.** *Que ten a tiña:* scabiosus, porriginosus –a –um; scabie porriginea laborans. **2.** (fig.) *Agarrado, avaro:* sordidus –a –um; tenax –acis; avare parcus. V. *tamén* **agarrado, avarento**.

tío –a. *s.* **1.** *Irmán ou irmá do pai ou da nai:* (por parte do pai) patruus –i/amita –ae; (por parte da nai) avunculus –i/matertera –ae. **2.** *Tratamento a persoas de idade nalgunhas partes:* V. **señor**. **3.** (pop.) *Persoa, individuo en xeral:* V. **home, individuo, muller, persoa**. ♦ *Tío avó, tía avoa:* V. **bistío –a**.

*tio vivo. *s.m.* V. **carrusel**.

típico –a. *adx.* V. **característico, enxebre, propio**.

tiple. *s.m.* V. **soprano**.

tipo. *s.m.* **1.** *Cada modalidade entre varias, por trazos particulares:* typus –i; exemplar –aris; forma –ae; exemplum, archetypum –i. **2.** *Cada clase de persoas ou cousas:* species –ei; specimen –inis; typus –i. **3.** *Biol. Cada grupo taxonómico do reino animal e vexetal:* genus –eris; species –ei. **4.** (pop.) *Persoa, individuo:* homo –inis; caput –itis; (homo) quidam; (*un tipo único*) homo singularis; mirus homo; (*un tipo indesexable*) homo nequam; persona non grata. V. *tamén* **home, individuo, muller, persoa**. ♦ *Tipo de cambio:* negotiationis ratio ou specimen. *Tipo(s) de*

imprenta: litterae –arum; litterarum formae ou notae; typi –orum. *Tipo de xuro:* f(o)enoris ratio.

tipografía. *s.f.* Typographeum –i; typographia –ae. V. *tamén* **imprenta**.

tipográfico –a. *adx.* Typographicus –a –um.

tipógrafo –a. *s.* Typographus/-a.

tipoloxía. *s.f.* Typologia –ae.

tira. *s.f.* Taenia, fascia, vitta, linea –ae; (*de coiro*) lorum –i; (*de terra*) lingua, li(n)gula –ae.

tirabeque. *s.m.* Pisum –i; pisum macrocarpum.

tiracoios ou **tiracroios.** *s.m.* Funda –ae; fundibulum –i; saxifera habena. V. *tamén* **fonda, tirafonda**.

tirada. *s.f.* **1.** *Acción de tirar:* iactus, coniectus –us; coniectio, missio, emissio, iaculatio –onis; (*no xogo*) manus –us. **2.** *Espazo longo entre dous puntos:* intervallum –i; longitudo –inis; tractus –us; distantia –ae. ♦ *Dunha tirada:* uno ductu, tractu ou impetu; uno continentique ductu; protelo.

tirafonda. *s.f.* Funda –ae; (*manexar a tirafonda*) fundam torquere ou rotare; funda saxa ou lapides librare, emittere, iacere ou fundere; (*soldados armados de tirafonda*) funditores –um. V. *tamén* **fonda, tiracoios**.

tiraliñas. *s.m.* Delineator –oris; linearum ductor ou exarator.

tiranía. *s.f.* **1.** *Goberno absoluto e cruel:* tyrannis –idis; dominatio –onis; dominatus –us; imperium –i; dominatio superba ou tyrannica; regia potestas; crudelis dominatus; (*librar o Estado da tiranía*) rempublicam in libertatem vindicare; (*exercer a tiranía sobre a plebe romana*) in plebe Romana regnum exercere. **2.** *Abuso de poder:* licentia –ae; arbitrium –i; dominatio nimia et superba. V. *tamén* **1**. **3.** (fig.) *Dominio de certas cousas sobre as persoas:* dominatio –onis; dominatus –us; (*das paixóns*) impotentia libidinum; (*do amor*) amoris saevitia; (*do tempo*) temporis brevitatis. ♦ *A liberdade excesiva acaba en tiranía:* nimia libertas in nimiam servitutem cedit.

tiranicida. *s.* Tyrannicida –ae; tyrannoctonus –i.

tiranicidio. *s.m.* Tyrannicidium –i.

tiránico –a. *adx.* Tyrannicus –a –um.

tiranzar. *v.tr.* **1.** *Gobernar de xeito tiránico:* regnare (*na antiga Roma*); dominari; imperio coercere; superbe ou crudeliter imperare; populum

servitio premere; civitatem oppressam tenere.

2. *Tratar así ás persoas:* dominari; vexare; (*aos familiares*) saevitiam in proximis exercere; (*sentiase tiranizado polo pai*) a patre plus iusto asperere tractabatur. **3.** (fig.) *Dominar certas cousas ás persoas:* dominari; (*as paixóns tiranizanvos*) vobis imperat libido; (*a paixón tiraniza ao espírito*) dominatrix animi cupiditas.

tirano -a. s. **1.** *Persoa que goberna de xeito absoluto:* rex, regis (*na Roma antiga*); tyrannus -i; rex superbus; (*o tirano é produto da excesiva liberdade*) ex maxima libertate tyrannus gignitur. **2.** *Persoa autoritaria:* imperiosus, importunus/-a vir/femina; dominator/-trix; (*aquel vello foi sempre un tirano*) ille fuit senex importunus semper. ♦ *O uso, tirano da lingua:* usus, quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi; cadent vocabula, si volet usus.

tirante. adx. **1.** *Sometido a tensións:* anxius, sollicitus, tensus, tentus, intentus -a -um. **2.** (fig.) *En perigo de ruptura:* discors -ordis; tumultuosus -a -um; ad discordiam pronus. s.m. **3.** *Peza de madeira ou doutro material que sostén outras:* transtrum -i. **4.** *Cada unha das tiras elásticas que sosteñen un pantalón, unha saia, etc.:* (ús. máis en pl) hemitunicae, bracarum habenulae ou tendiculae; fasciolae decussatae. prep. **5.** *Menos (o que se expresa):* V. **agás, excepción de** (a).

tirapedras. s.m. V. **tiracoios.**

tirar. vtr. **1.** *Ceibar; lanzar:* V. estes verbos. **2.** *Soltar algo da man:* aliquid e manibus emittere ou dimittere; (*as armas*) arma demittere. **3.** *Afastar; apartar; quitar; retirar:* V. estes verbos. **4.** *Eliminar; quitar:* V. estes verbos. **5.** *Quitar; roubar:* V. estes verbos. **6.** *Facer o necesario para ter algo:* V. **obter, quitar.** **7.** *Obter; conseguir:* V. estes verbos. **8.** *Imprimir:* V. este verbo. **9.** *Deixar de lado, facer excepción:* praeterire, praetermittere; excipere, exceptare; eximere; excludere. **10.** *Desfacerse de algo:* (a se) dimittere; submovere; abalienare; iacere, iaculari. **11.** *Botar por terra, derrubar:* abicere, deicere; sternere, prosternere; ad terram affligere; humi prosternere. V. **tamén derrubar.** **12.** *Dep. Quitar; sacar:* V. **quitar.** **13.** *Disparar:* iacere; mittere, emittere; explodere, displodere; (*pedras*) lapides alicui impingere; lapides iacere; (*frechas*) tela conicere. V. **tamén disparar.** **14.** *Xogar (unha carta, ficha, etc.):* ludere; iacere; (*unha carta, un dado*) chartulam,

tesseram, talum iacere. V. **tamén xogar.** **15.** *Puxar; turrar:* adducere; (*dun carro*) currum trahere ou ducere; (*dos pelos arrancándoos*) vellere, evellere; capillos scindere. **16.** *Atraer; chistar; gustar:* placere; delectare; allicere, illicre; (*iso non me tira*) nihil ista me movent. V. **tamén atraer, gustar.** **17.** *Seguir unha dirección, un camiño:* proficisci; petere; intendere; in viam se dare; viae se committere; viam carpere. **18.** *Seguir vivindo ou funcionando a pesar das dificultades:* durare; perseverare; vitam tolerare. V. **tamén resistir.** **19.** *Ter boa circulación, defumar:* aerem circummagi, fluere; fumum emittere, exhalare, evomere. v.pr. **20.** *Sair alguén do lugar onde está:* V. **retirarse;** (*da cama*) **levantarse.** **21.** *Deixarse caer a un lugar que se expresa:* V. **botarse, lanzarse.** **22.** *Deitarse no chan:* humi procurrere. V. **tamén deitarse.** **23.** *Parecerse, asemellarse:* V. estes verbos. ♦ *Tirarse da muralla:* se e muro deicere. *Tirarse aos pés de alguén:* se ad pedes alicuius proicere ou prosternere; se provolvere alicui ad pedes. *Tirar da ou pola lingua:* sciscitari; inquirere; scrutari; ex aliquo verbum elicere. *Tirar unha foto:* V. **fotografar, retratar.** *Tirar pedras ao propio tellado:* sibi ipsi damnum inferre; se ipsum laedere; vineta sua caedere. *A moito tirar:* ad summum. *Tirar os cartos, tirar a casa pola ventá:* suas pecunias iactare. V. **tamén casa, desbaratar, malgastar, ventá.** *Tiran máis tetas ca carretas:* amor plus quam vis potest. *Ir tirando:* victitare.

tiraxe. s.f. Editio -onis; exemplaria -ium; libri editi.

tirizó. s.m. V. **orizó.**

tiro. s.m. **1.** *Disparo:* iactatio, iaculatio -onis; iactus, coniectus -us; (*sinal que deixa*) ictus vestigium ou signum. V. **tamén disparo.** **2.** *Práctica con armas de fogo, arco, etc.:* exercitatio collineandi. **3.** *Dep. Acción de lanzar o balón:* follis ictus. **4.** *Conxunto dos animais que tiran dun carro:* bigae, quadrigae -arum; iugales, biiuges ou biiugi equi; iugalia iumenta; protelum -i. **5.** *Corrente de aire que arrastra o fume:* aeris circumductus ou circumductio. ♦ *Tiro de graza:* plaga extrema; (*dar o tiro de graza*) saucium conficere; extremam plagam infligere. *Errar o tiro:* a scopo aberrare. *Matar dous paxaros dun tiro:* de eadem fidelia duos parietes dealbare; uno saltu duos apros capere; una mercede duas res assequi. *Estar ou pórse a tiro:* intra sclopeti iactum

esse. *Nin a tiros*: nullo modo; minime. *Saír o tiro pola culata*: aliquid male cedere; decipi. *Tiro ao prato*: V. **prato**.

tiroide. *s.f.* Anat. Glandula thyroides.

tiroliro. *s.m.* Tibiae sonus; buccinae sonitus.

tirón. *s.m.* Impetus, tractus –us; vis, vis. ♦ *Dar un tirón de orellas*: alicui aures vellere. *Dun tirón*: protelo; uno tractu ou impetu; sine ulla intermissione; continenter.

tirotear. *v.tr.* Sclopeti iactum repetere ou iterare.

tiroteo. *s.m.* Lactatio –onis; sclopeti iactuum repetitio ou iteratio; iterati sclopeti iactus; protelum –i.

tiruleco –a. *adx.* Garrulus/-a; loquax, dicax –acis; inconsultus/-a; imprudens –entis.

tisana. *s.f.* Ptisana –ae; ptisanarium –i; sorbitio, potio –onis.

tise. *s.f.* Med. Phthisis, tabes –is; praecordiorum supurationes; (*sufrila*) tabe laborare.

tísico –a. *adx.* **1.** *Relativo á tise*: phthisicus –a –um. **2.** *Moi fraco*: macer, permacer –cra –crum; macilentus –a –um; tenuis, exilis –e; (*estar tísico*) ossa et pellem esse. **3.** *Persoa que ten a tise*: phthisicus/-a; tabidus/-a; (*estar tísico*) tabe laborare.

tisnar. *v.tr. e pr.* V. **ciscar(se), enfeluxar(se)**.

tisú. *s.m.* Serica tela auro contexta; pannus auro intextus.

titán. *s.m.* **1.** *Mit. Xigante, fillo de Urano e Xea*: Titan –anis; Titanus –i. **2.** (fig.) *Persoa que destaca en algo ou que ten unha forza especial*: titan –anis; robustus, viriatus, viribus praestans vir. V. *tamén coloso*.

titánico –a. *adx.* Titanius –a –um; (*nado dos Titáns*) titaniacus/-a; (fig.) ingens –entis; magnus –a –um. V. *tamén colosal*.

titanio. *s.m.* Titanium –i.

***títtere**. *s.m.* V. **fantoche, macaco, marioneta**.

titor –ora. *s.* **1.** *Persoa encargada da tutela doutra*: tutor/-trix; (*ser titor dos fillos*) tutorem esse liberis; tutorem pupilli agere; (*nomear titor, dar en titoría*) tutorem constituere, dare; tutorem instituere filio suo; filiorum tutelam alicui committere; (*en calidade de titor*) tutorio nomine; (fig.) patronus –i; tutor, defensor, protector –oris; tutamen, statumen –inis; praesidium,

subsidium, adminiculum –i. **2.** *Profesor responsable da orientación de alumnos ou dun proxecto*: tutor/-trix.

titoría. *s.f.* Tutela –ae. V. *tamén tutela*.

titubear. *v.intr.* **1.** *Falar sen seguridade*: titubare; balbutire; vacillare; nutare. V. *tamén tartamudear*. **2.** *Amosarse indeciso*: V. **dubidar**.

titulado –a. *adx. e s.* Titulo decoratus/-a, insignis ou insignitus/-a; dignitate praeditus/-a (vir/femina).

titular ¹. *adx. e s.* **1.** *Que desempeña un cargo en propiedade*: legitimus, ordinarius –a –um; (*profesor*) legitimus/-a doctor/-trix; (*funcionario*) legitimus/-a officio praepositus/-a. *s.m.* **2.** *Letra(s) de tipo grande que destaca(n) as noticias*: litterae nuntiae.

titular ². *v.tr.* **1.** *Poñer título*: titolare, intitulare; titulum inscribere ou praescribere. *v.pr.* **2.** *Ter por título*: titulari, intitulari; titulo inscribi; (*unha obra que se titula Estilística Latina*) opus cui titulo est Stilística Latina; opus quod Stilística Latina inscribitur.

título. *s.m.* **1.** *Designación que identifica algo*: titulus –i; inscriptio, praescriptio –onis; (*poñer título a un libro*) librum inscribere. **2.** *Nome dunha profesión, grao, categoría, etc.*: titulus –i; nomen –inis; dignitas –atis; appellatio –onis; ornamentum –i; (*título de xeneral*) nomen imperatoris; (*dar o título de rei*) aliquem regem appellare; (*non quixo o título de rei*) regio nomine abstinuit. **3.** *Tratamento de honra concedido polo rei*: titulus –i; dignitas –atis; (*títulos de nobreza*) tituli et imagines. **4.** *Documento que acredita un dereito*: titulus –i; syngrapha –ae; tabellae –arum; instrumentum –i; (*de propiedade*) instrumentum auctoritatis. ♦ *Conceder un título*: titulo insignire, ornare, decorare. *Ter un título*: honoris titulo ornari, decorari, insigniri. *Con xusto título*: iure; merito; iure meritoque. *A título de*: ut; tamquam; sub iure ou specie (*xen.*); (*a título de amigo*) sub specie amicitiae.

tixela. *s.f.* V. **tixela**.

tixelada. *s.f.* V. **tixelada**.

tixola. *s.f.* Sartago –inis; frictorium, frixorium, calefactorium –i.

tixelada. *s.f.* Frictura, frixura –ae; frixa –orum; esculenta frixa.

***tiza**. *s.f.* V. **xiz**.

tizón. *s.m.* **1.** *Pau ou acha que aínda ten lume ou xa se apagou:* titio –onis; torris –is; carbo semiustus. **2.** *Pedra longa que atravesa unha parede:* lapis transversus.

toa. Palabra usada só na expresión *á toa, ás toas*: V. **chou** (ao).

toalla. *s.f.* Manutergium, mantelium, linteum –i.

toalleiro. *s.m.* An(n)ulus ou sustentaculum manutergio servando.

tobeira. *s.f.* ou **tobo.** *s.m.* V. **coba, cocho**², **gorida**.

tobogán. *s.m.* V. **escorregadoiro**.

***toca.** *s.f.* V. **touca**.

tocadiscos. *s.m.* Machinula phonographica; machinula sonans ou resonans. V. *tamén* **gramófono**.

tocado –*a.* *part.* **1.** Part. do verbo *tocar*: V. este verbo. **2.** *Lixeiramente danado:* leviter laesus, vulneratus ou affectus. **3.** (fig.) *Algo trastornado:* non satis sanus; mentis impos; fatuus, delirus, insanus –a –um.

***tocador.** *s.m.* V. **toucador**.

***tocaio** –*a.* *s.* V. **homónimo**.

tocante. Termo usado só na *loc. prep. (no) tocante a*: quod ou quantum attinet ou spectat ad; (*no tocante á túa voda*) ad tuas nuptias quod attinet.

tocar. *v.tr.* **1.** *Facer soar unha campá, un instrumento músico, etc.:* campanulare; quaterere, percutere; pulsare; movere; tentare, praetentare; pollice chordas movere; (*as cordas da lira*) nervorum sonos elicere; (*a frauta*) tibia canere; tibiam tangere ou pulsare; (*tocar a retirada*) receptui canere; (*tocar a rebato*) classica canere; ad arma conclamare; imminens periculum nuntiare. **2.** *Executar unha peza musical:* pulsare; canere, cantare; sonare; percutere. **3.** *Facer referencia a, facer mención de:* strictim, breviter, cursim attingere; obiter tractare; (*tocou un punto moi delicado*) ad ea quae animos tenebant venit; (*non toques ese tema*) de hoc mentionem facere omite; (*tocar por enriba cada cuestión*) unamquamque rem tantum praestringere. V. *tamén* **mencionar**. **4.** *Poñerse en contacto físico con algo ou alguén:* tangere, attingere, contingere; tractare; palpare; manu attingere; (*coa punta dos dedos*) extremis digitis attingere. **5.** *Estar a carón e en contacto:* tangere, attingere; pertinere

ad; (*a torre case tocaba as murallas*) turris propemodum muris cohaerebat; (*o aire toca a terra*) aer continens est terrae. **6.** (fig.) *Achegarse moito ou estar moi próximo:* tangere, attingere; (*tocar a perfección*) proxime ad perfectionem accedere. V. *tamén* **lindar**. **7.** *Facer escala unha nave nun porto:* portum attingere ou capere. *v.intr.* **8.** *Dar o seu aviso sonoro un instrumento:* sonare; sonum emittere; (*mandou tocar as trompetas*) cornua tubasque occanere iussit. **9.** *Corresponder algo en sorte:* obtingere; sorte obvenire; sorte cadere; (*tocoulle unha grande herdanza*) illi permagna hereditas venit; (*cadaquén teña o que lle tocou en sorte*) quod cuique obtigit, id quisque teneat. **10.** *Chegar ou chegarlle a alguén a vez de facer algo:* attingere; tempus adesse; (*cada un cando lle toque*) suo quilibet ordine; sua quisque vice. **11.** *Afectar unha cousa a outra ou a unha persoa:* interesse; referre; alicuius aliquid esse; (*polo que a min toca*) (equidem) quod ad me attinet; ego autem; (*toca a todos obrar ben*) omnium interest bene facere; (*a min tócame facer isto*) meum est hoc facere; (*tócame decidir o que hai que facer*) consilium vestrum est quid sit faciendum; (*non me toca a min compoñer as grandes liortas vosas*) non nostrum inter vos tantas componere lites. **12.** *Emitir o seu son un instrumento músico:* sonare; sonum edere ou emittere. ♦ *Non tocar nin un pelo da roupa:* ne leviter quidem tangere; ne minimum quidem alicui laedere. *Tocar os dentes:* dentibus frendere ou stridere. *Tocar a morto:* mortuum aere nuntiare; aes, campanam mortuum nuntiare.

tocata. *s.f.* Breve opus musicum *tocata* appellatum.

toco –*a.* *adx.* e *s.m.* V. **coto**².

tocólogo –*a.* *s.* *Med.* Artis obstetriciae peritus/-a; (*f.*) obstetrix –icis.

toloxía. *s.f.* *Med.* Ars obstetricia. V. *tamén* **obstetricia**.

todo –*a.* *indef.* **1.** *O conxunto:* omnis –e; (*todo enteiro*) totus –a –um; (*todo en conxunto*) universus –a –um; (*todos en número*) cuncti –ae –a; (*todo, todas as cousas*) omnes res; omnia; cuncta; (*por todos os medios*) quacumque ratione; (*todos sen excepción*) universi omnes; omnes omnino; (*todos os mellores*) optimus quisque; (*todos e cada un*) quisque; unusquisque; singuli –ae –a; (*todo home pode equivocarse*) cuiusvis hominis est errare; (*pereceron todos, cada un dunha ma-*

neira) alius alio casu periit; (*que todo estea no seu sitio*) singula quaeque locum teneant; (*todos os anos*) quotannis; continuis, singulis annis; (*en todo caso*) quidquid est; (*toda a terra*) omnes terrae; totus orbis; (*camiñaron toda a noite*) tota nocte continenter ierunt; nullam partem noctis iter intermiserunt; (*calquera*) quicumque; quivis.

2. *Precedendo a un adxectivo, dá intensidade, mesmo de superlativo: (chegou todo contento) laetissimus incessit ou advenit; (todo admirado) stupefactus –a –um; (non morrerei todo enteiro) non omnis moriar.* ♦ *Así a ou e todo, con todo:* tamen, attamen; verumtamen; nihilominus. *Con todo o (que):* quamquam; quamvis; (*con todo o que me fixo, perdoareille*) quamvis me in multis offendit, illi ignoscam. *De todo:* omnino; prorsus; funditus; ex toto; plane; penitus. *Todo o (+ adv.) que (+ v.): (todo o que eu podo) quam maxime possum; pro virili parte; quantum in me est; (ven todo o rápido que poidas) quamprimum venias quaeo. Ser todo oídos:* aures arrigere; mentes auresque erigere *ou* arrigere. *Sobre todo, ante todo:* praecipue; praesertim; maxime; in primis. *En todas partes:* ubique, quovis loco. *De todas partes:* undique. *Todo está en que saibas controlarte:* totum in eo est ut tibi imperes. *Capaz de disimularlo todo:* cuiuslibet rei dissimulatio. *Todo vai encadeado:* alia ex aliis nectuntur; nectitur aliud ex alio. *A alma é todo para eles:* in animo repouunt omnia. *Perdérono todo:* nihil est illis reliqui. *Daba todo o diñeiro que tiña:* largiebatur quantum aderat pecuniae. *Arriscar o todo polo todo:* dare summam rerum in aleam; omnia experiri.

todopoderoso –a. *adx.* **1.** *Que o pode todo:* omnipotens –entis; omnium potentissimus/-a. *s.m.* **2.** *Deus:* Deus –i; Omnipotens –entis.

todoterreo. *s.m.* Autocinetum iniquo itineri *ou* deviis aptum; devium autocinetum.

toga. *s.f.* **1.** *Manto dos antigos romanos:* toga –ae; (*branca*) toga candida; (*viril*) toga virilis; umbo –onis; (*pretexta*) toga praetexta; (*triumfal*) palmata toga; (*escura, negra*) pulla toga; atra vestis; (*levar toga*) toga cingi; (*tomar a toga viril*) virilem togam sumere. **2.** *Peza de roupa de maxistrados, avogados e profesores:* toga –ae; vestis iudiciaria; vestis professoria.

togado –a. *adx.* e s. Togatus/-a.

tola. *s.f.* Agger comburendus; (*unha vez queimada*) stercus cinereus. V. *tamén* **borrea**.

tolada. *s.f.* **1.** *Perda momentánea do control:* fugax amentia *ou* insania; (*a ira é unha tolada pasaxeira*) ira furor brevis est. **2.** *Acto ou palabras de quen perdeu a razón:* V. **alienación, demencia, loucura**. **3.** (*fig.*) *Feito ou dito que mostra falta de siso:* V. **desatino, insensatez, loucura**.

tolambrón –ona. *adx.* e s. V. **alocado, atolado, chalado**.

toldar. *v.intr.* **1.** *Alodar; avolver:* V. *estes verbos*. **2.** *Facer perder a claridade do ceo:* V. **cubrir, anubrar**. **3.** *Abafar; embazar; empanar:* V. *estes verbos*. **4.** (*fig.*) *Deslustrar:* V. **deslucir**. *v.pr.* **5.** *Alodarse, avolverse:* V. *estes verbos*. **6.** *Cubrirse de bafo:* V. **alodarse, avolverse, empanarse**.

toldo. *s.m.* Umbraculum, velamentum, siparium –i.

toleada. *s.f.* V. **tolada**.

tolear. *v.intr.* V. **louquear**.

toledano –a. *adx.* e s. Toletanus –a –um. Toletani –orum.

Toledo. *top.* Toletum –i.

toleira. *s.f.* V. **tolada**.

toleirán –ana ou toleirón –ona. V. **alocado, atolado, chalado**.

tolemia. *s.f.* V. **alienación, demencia, loucura**.

tolerancia. *s.f.* **1.** *Transixencia:* tolerantia, patientia, indulgentia –ae; toleratio –onis; lenitas –atis; animus patiens; (*coa ou pola tolerancia dalguén*) aliquo patiente. **2.** *Med. Capacidade do organismo para soportar algo:* tolerantia, patientia –ae.

tolerante. *adx.* Tolerans –antis; patiens, indulgens –entis; (*do xexún, do frío, da calor*) inediae, frigoris, aestus patiens; (*mostrarse tolerante*) aliquid aeque animo pati *ou* ferre.

tolerar. *v.tr.* V. **admitir, aguantar, autorizar, consentir, permitir, resistir, soportar**.

tolería. *s.f.* V. **loucura**.

tolete. *s.m.* Scalmus –i.

tolleito –a. *adx.* Membris captus; (*de todos os membros*) omnibus membris *ou* cunctis artubus dissolutus. V. *tamén* **aleixado, eivado, paralítico**.

toller. *v.tr.* **1.** *Deixar a alguén tolleito:* V. **baldar**. **2.** *Pór en mal estado, esp. unha planta:* V. **apedrar**,

derramar. *v.pr.* **3.** *Quedar tolleito:* membrorum torpore corripiti; membrorum usu privari. **4.** *Pórse en mal estado, esp. unha planta:* V. **derramarse.**

tolo –a. *adx.* V. **demente, chalado, louco.** ♦ *Facerse o tolo:* hominis nescii speciem praebere; nescium hominem agere; sese nescium *ou* plane ignarum profiteri. *Louco por algo:* V. **afecionado, entusiasmado.**

toma. *s.f.* **1.** *Acción de comer ou beber:* sumptio –onis. **2.** *Acción de conquistar:* (urbis) expugnation, occupatio *ou* captivitas; (*despois da toma da cidade*) urbe capta; post urbem captam. **3.** *Acción de tomar; de experimentar; de adquirir:* (*toma de contacto*) colloquium –i; conventus –us; (*ter unha toma de contacto*) aliquem convenire; (*toma de posesión*) possessio –onis. **4.** *Acción de filmar ou fotografar:* imaginum collectio *ou* impressio; collectae *ou* impressae imagines. **5.** *Punto onde se desvía ou ramifica unha condución eléctrica ou de auga:* derivatio, ductio –onis; (*de auga*) aquae ductus; (*facen unha toma de auga*) aquam (e flumine) derivare. ♦ *Toma de terra:* electrica in terram derivatio. *Toma de hábito:* religiosi habitus vestitio.

tomado –a. *part.* **1.** *Part. do verbo tomar:* V. este verbo. *adx.* **2.** *Privado de movemento:* V. **aleixado, eivado, paralítico.** **3.** *Bébedo, borracho:* V. **alcohólico, bébedo.** ♦ *Ter a voz tomada:* V. **rouco.**

tomar. *v.tr.* **1.** *Coller coa man:* capere, accipere; sumere, assumere; prendere, prehendere, apprehendere, comprehendere, prensare; in manus sumere. **2.** *Pasar a ter, a experimentar:* habere; experiri; (*medo*) V. **temer;** (*cariño*) amore affici. V. *tamén amar.* **3.** *Comer ou beber:* V. estes verbos. **4.** *Calcular unha magnitude:* V. **medir.** **5.** *Recibir, interpretar algo dunha certa maneira:* capere, accipere, recipere; sumere, assumere; audire; interpretari; aestimare; (*tomar algo no bo sentido*) aliquid in bonam partem accipere. **6.** *Adquirir un compromiso:* capere, accipere; (*esposa*) uxorem ducere; (*marido*) nubere. **7.** *Reproducir por escrito o que outro di:* scribere, subscribere; notas *ou* adnotationes scribere. **8.** *Conquistar:* capere, occupare; potiri; expugnare. **9.** *Facer uso dun medio de transporte:* sumere, assumere; capere, accipere; scandere, ascendere, conscendere. **10.** *Sacar auga, luz, etc. dunha condución*

para outra: electricam vim, aquam derivare. **11.** *Encamiñarse por unha dirección:* proficisci; petere; tendere, intendere; in viam se dare; viae se committere; viam carpere. ♦ *Tomar a ben, a mal:* aequo animo *ou* aegre, inique aliquid ferre; (*tomar a mal a conduta de alguén*) facta alicuius prave aestimare. *Tomar a palabra:* aggredi ad dicendum; ordiri dicere; sermonem instituere *ou* inchoare; orationem ingredi. *Tomar medidas:* cavere, praecavere; occurrere; se munire; cautionem adhibere. *Tomar partido:* V. **definirse.** *Tomar a alguén por:* existimare; putare; habere; ducere. *Tomar terra:* V. **aterrar**². *Tomarse a voz:* V. **rouco.** *Tomar para si unha responsabilidade:* aliquid in se recipere *ou* sumere. *Tomar a broma:* in ridiculum *ou* in risum deflectere *ou* vertere; in ludibrium detorquere; (*non o tomes a broma*) ne rem, quaesio, in risum verteris. *Tomar prestado:* mutuare.

tomate. *s.m.* Lycopersicum (esculentum); solanum lycopersicum. ♦ *Pórse coma un tomate:* V. **rubio, ruborizarse.**

tomateira. *s.f.* Solanum lycopersicum.

tomavistas. *s.m.* Photomachina –ae; machina imaginibus luce imprimendis; cinematographica machinula.

tomba. *s.f.* V. **mendo, peza, remendo.**

tombar. *v.tr.* **1.** *Botar ao chan:* deturbare, exturbare; deicere; prosternere; depellere; solo affligere. V. *tamén derrubar.* *v.intr.* **2.** *Inclinarse ata tocar no chan:* procumbere; ruere; cadere, concidere, in terram cadere. *v.pr.* **3.** *Pórse en posición horizontal:* decumbere; (*á sombra*) sub umbra recubare. V. *tamén deitarse.*

tombo. *s.m.* Volutatio –onis. V. *tamén cambadela.* ♦ *A tombos ou aos tombos.* **1.** *Caendo, tirándose ou dando voltas (vir á terra):* in praecipit decidere *ou* volvi; praecipitem cadere; provolvi; inverso capite cadere; (*polas escaleiras*) scalis devolvi. **2.** (fig.) *Sen unha conduta fixa:* incondite; inordinate; incomposite; sine modo.

tómbola. *s.f.* Ludus alearius *ou* aleatorius; sortitio chartaria.

tomiño. *s.m.* Thymus *ou* thymum –i.

tomo. *s.m.* Volumen –inis; tomus –i. V. *tamén libro, volume.*

ton. *s.m.* **1.** *Fis. Grao de elevación dun son:* tonus, sonus, modus –i; tenor –oris. **2.** *Altura da voz:*

tonus -i; (*diversos tons de voz*) varietas sonorum vocis; (*levantar, baixar o ton*) vocem ou vocis sonum intendere, remittere ou submittere; (*sen elevar o ton*) submissa voce. **3.** Por ext., *calidade da voz humana*: vox, vocis; vocis sonus; (*uniforme, harmonioso, profundo*) vox permanens, inflexa, inclinata; (*cambios de ton*) vocis mutationes ou declinationes. **4.** *Mús. Intervalo entre dúas notas nunha escala*: tonus -i; intervallum -i. **5.** (fig.) *Maneira de expresarse*: sermo -onis; oratio -onis; verba -orum; tenor -oris; (*ton altivo*) verba magnifica; (*de cortesía*) urbanitatis color; (*certo ton de autoridade*) naturalis quaedam auctoritas; (*o ton daquel discurso foi ás veces grave, ás veces mordaz*) multa in illa oratione graviter, multa aspere dicta sunt; (*baixar o ton*) verba submittere; (*facerlle baixar o ton a alguén*) superbiam retundere. **6.** *Intensidade dunha cor*: toni intentio; colorum ratio. V. **tamén matiz**.
 ♦ *A ton*: apte; aequo animo. *De bo, de mal ton*: suppliciter, superbe. *Fóra de ton*: extra chorum; absurde. *Sen ton nin son*: temere; inconsulte. *Dar o ton*: praeire; praeesse; exemplo esse; (fig) V. **nota** (dar a). *Pórse a ton*: cum aliquo ou alicui concinere.

tona. s.f. **1.** *Pel externa dalgúns froitos*: V. **casca**. **2.** *Pel interna do ovo e da castaña*: V. **casca, teaxe**. **3.** *Capa sólida sobre algún líquido*: flos, floris; (*do leite, do viño*) lactis, vini flos. **4.** *Casca das árbores*: V. **casca, cortiza**. **5.** *Parte superficial da terra e da auga*: summa terra; summa aqua; (*nadar na tona*) summo innatare; (*volver á tona*) ad summum redire.

tonel. s.m. Cup(p)a -ae; dolium -i; cadus -i; (*pequeno*) doliolum -i; (*viño de tonel, viño da colleita*) vinum de cup(p)a; (*fábrica de toneis*) doliaria officina; (*adega de toneis*) doliarium -i. ♦ *Agotar o tonel (beber o viño da colleita)*: de dolio haurire.

tonelada. s.f. **1.** *Unidade de peso equivlente a mil quilos*: mille chiliogrammata. **2.** *Unidade de capacidade dos barcos*: tonna -ae.

tonelaxe. s.f. Navigii capacitas.

toneleiro -a. adx. **1.** *Relativo aos toneis*: doliarius -a -um; doliaris -e. s. **2.** *Persoa que fai ou amañña toneis*: cup(p)arius/-a; cup(p)arum factor ou refector.

tónico -a. adx. **1.** *Que se pronuncia con acento (vogal, silaba, palabra)*: (accentus) acutus; (syllaba) acuta; (vox) acuta. V. **tamén acento**. **2.** *Que*

fortalece, que dá vigor (bebida, medicamento): tonoticus -a -um; roborans -antis; (s.m.) remedium -i. V. **tamén reconstituínte**.

tonificante. adx. e s. V. **reconstituínte, tónico**.

tonificar. v.tr. Reficere; vires roborare ou corroborare.

toniña. s.f. Thunnina -ae; porculus marinus.

tonsura. s.f. Tonsura, corona -ae; prima clericalis tonsura.

tonsurar. v.tr. Tondere, tonsurare; (*conferir a tonsura*) prima tonsura initiare; (*recibila*) prima tonsura initiari.

***tonto -a**. adx. e s. V. **parvo**.

topacio. s.m. Topazus -i; topazios, topazion, topazius -i; topazius lapis; topaziacus lapillus.

topada. s.f. V. **choque, golpe**.

topar. v.tr., intr. e pr. **1.** *Atopar*: V. este verbo. v.intr.

2. *Ter un encontro ou choque con algo ou alguén*: V. **bater, chocar** ². v.tr. **3.** *Tocar lixeiramente*: leviter tangere. V. **tamén tocar**.

tope. s.m. **1.** (prop. e fig) *Bordo*: V. **beira**. **2.** *Peza para parar choques ou impedir que algo pase de certo sitio*: obex -icis; offendiculum, obstaculum -i; instrumentum repulsorium. ♦ *A tope*: plene; plane; omnino; ad oram; (*a máis non poder*) omnibus viribus; summa voce; contentissime; anhelitu ducto; aegro anhelitu; (*encher a tope*) plene infundere; (*non ves que estou correndo a tope?*) non vides me ex cursura anhelitum etiam ducere?

topenear. v.intr. Dormitare; caput somno gravari ou inflecti.

topete. s.m. **1.** *Ringleira de lousas que sobresaes dun tellado ou dunha parede*: V. **beirado**. **2.** *Pelo que cae sobre a fronte*: cirrus frontis; vertex -icis.

tópico -a. adx. **1.** *Coñecido, repetido*: V. **coñecido**. **2.** *Externo, a través da pel*: ad externa corporis; extrinsecus adhibitus; (*local*) topicus -a -um; (*aplicar remedios tópicos*) fomenta corpori adhibere. s.m. **3.** *Argumento, idea, etc., que se repite*: locus communis; (pl.) topica -orum.

top-less. s.m. Vestis strophio carens.

topografía. s.f. Topographia, chorographia -ae; regionum ou locorum descriptio.

topógrafo -a. s. Topographus/-a; chorographus/-a.

toponimia. s.f. Toponymia -ae; nominum locorum scientia.

topónimo. *s.m.* Toponymum –i; loci nomen.

toque. *s.m.* **1.** *Acción de tocar:* tactus, contactus –us; tactio, contactio –onis. **2.** *Son, sinal dun instrumento músico:* pulsatio –onis; (*da trompeta*) tubicinatio –onis; (*da campá*) cymbalorum pulsatio. **3.** *Chamada de atención:* reprehensio, vituperatio, obiurgatio, monitio –onis; monitum –i. **4.** *Arranxo ou modificación:* V. **retoque**. **5.** *Pequena dose dunha característica:* nota –ae; correctio –onis. ♦ *Toque de queda:* (nocturna) domuegressio vetita. *Toque de atención:* V. 3. *Dar o último toque:* summam ou extremam manum imponere; (*a un cadro*) picturam adumbrare, peragere. *Pedra de toque:* coticula –ae; index –icis; Heraclius ou Lydius lapis.

toquear ou toquenear. *v.intr.* V. **topenear**.

***toquilla.** *s.f.* V. **touca**.

torácico –a. *adx.* Thoracis (*xen.*); (órganos torácicos) exta –orum; praecordia –orum.

torada ¹. *s.f.* *Capa de neve:* copiosa nix; copia nivis; niveum ou nivale tegmen; (*o monte está cuberto por unha torada de neve*) nivibus mons operitur.

torada ². *s.f.* *Parte cortada dunha árbore:* truncus –i; caudex –icis.

torar. *v.tr.* Rotulis, orbiculis concidere. ♦ *Torarse os dentes:* dentium stridore ou crepitu affici; dentibus stridere.

tórax. *s.m.* Thorax –acis.

torba. *s.f.* Aqua nivalis ou nive intermixta.

***torbellino.** *s.m.* V. **remuíño**.

torboada. *s.f.* ou **torbón.** *s.m.* Nimbus –i; rapidus ac vehemens imber; imber vehementer effusus. V. *tamén* **treboada**.

torcaza. *s.f.* V. **pombo**.

torcedura. *s.f.* Torsio, retorsio, obtorsio –onis; obtortus –us. V. *tamén* **distorsión**.

torcer. *v.tr.* **1.** *Retorcer:* V. este verbo. **2.** *Curvar, domear:* V. **curvar, dobrar**. **3.** *Descompoñer, esnogar:* V. **derrancar, desarticular, descompoñer**. **4.** *Pór algo en dirección distinta da que tiña:* torquere, contorquere, detorquere; intorquere; (*a cabeza, os ollos*) caput, oculos torquere; (*a cara*) vultum intorquere. **5.** *Pór en posición oblicua:* V. **retorcer**. *v.intr.* **6.** *Dobrar, virar, xirar:* flectere, deflectere; cursum, viam mutare ou flectere. *v.intr.* e *pr.* **7.** *Curvarse:* V. **curvarse, dobrarse**. ♦ *Torcer o bico ou o fociño:* ora

torquere; aliquid aegre ferre; dissensionem, dissidium significare ou ostendere. *Non dar o brazo a torcer:* nemini se submittere; in sententia ou in incepto perstare.

torcida. *s.f.* V. **torcido**.

torcido –a. *part.* **1.** *Part. do verbo torcer:* V. este verbo. *adx.* **2.** *Que non mantén relacións de amizade:* infensus, inimicus –a –um; (*estar torcido con alguén*) in aliquem alieno animo esse. *s.f.* **3.** *Mecha do candil ou da candeia feita de fios:* ellychnium –i; cerei fila (*n.pl.*); (*de liño*) linamentum –i.

tordear. *v.intr.* **1.** *Ir dun lado para outro como para caer:* nutare; vacillare; titubare; (*polo viño*) ex vino vacillare. **2.** (*fig.*) *Dar moitas voltas ata atopar ou facer algo:* errare; vagari.

tordo –a. *adx.* **1.** *De pelo branco ou gris con pencas negras:* guttatus –a –um. *s.m.* **2.** *Paxaro que ten esta cor:* turdus –i; turda –ae; (*pequeno*) turdillus –i; turdela –ae.

torga. *s.f.* **1.** *Breixo, uz:* erica –ae; erice –es. **2.** *Canga:* V. esta palabra. **3.** *Vara verde para atar:* vimen –inis.

torgar. *v.pr.* V. **atragoarse, cangarse**.

torgo. *s.m.* Ericae radix.

tormenta. *s.f.* **1.** *Temporal:* procella –ae; tempestas –atis. V. *tamén* **tempestade, temporal**¹. **2.** (*fig.*) *Perturbación da orde:* tumultus –us; turbidae res; procella civilis. V. *tamén* **tempestade**.

tormento. *s.m.* **1.** *Gran sufrimento físico ou moral:* tormentum –i; supplicium –i; cruciatus –us; angor –oris; sollicitudo –inis; aerumna, poena –ae; aegritudo –inis; (*sufrir tormento*) cruciari; torqueri; (*someter a tormentos ata a morte*) cruciatu et morte afficere. V. *tamén* **tormento**. **2.** *Cousa que o produce:* V. **calvario, castigo, martirio, suplicio**. ♦ *Esta espera é para min un tormento:* hac exspectatione torqueor

tormentoso –a. *adx.* Procellosus, nimbosus, turbidus –a –um; (*ceo*) procellosus caeli status; (*mar*) mare turbatum ou agitatum; (*fig.*) tumultuosus, turbidus, turbulentus –a –um.

torna. *s.f.* **1.** *Augueiro, gateira:* V. **augueiro**. **2.** *Suco que se ara en diagonal aos principais:* sulcus transversus. **3.** *Anaco de terra dedicada a un cultivo diferente:* V. **alcouve**. **4.** *Quenda para facer*

uso da auga dun rego: incilium ordo ou vicissitudo.

tornado. *s.m.* Turbo –inis.

tornar. *v.tr.* **1.** *Facer que algo ou alguén se vaia de onde está*: V. **correr, escorrentar**. **2.** *Cambiar*: V. este verbo. **3.** *Alterar o estado ou as calidades de algo*: mutare; vertere, convertere, invertere. *v.intr.* **4.** *Regresar, retornar*: V. **regresar**. *v.intr* e *pr.* **5.** *Sufrir algo ou alguén unha alteración progresiva*: mutari; (*a mellor, a peor*) in melius, in peius mutari; (*colorado*) rubescere; verecundia affici; (*veno*) repuerascere; pubescere. **6.** *Sufrir algo unha alteración que o converte noutra cousa*: V. **cambiarse**.

tornarratos. *s.m.* Orbiculatus lapis; murium obex.

tornasol. *s.m.* V. **xirasol**.

tornear ¹. *v.tr.* *Moldear no torno*: tornare, detornare; circinare; torno facere; in torno perficere, dedolare, polire ou fingere; (*torneado*) tornatus, diatretus –a –um; (fig.) (*ben torneado*) affabre ou ad unguem factus; (*un pé ben torneado*) bellus pes.

tornear ². *v.intr.* *Combater en torneio*: hastiludere; hastiludium ou equestre certamen exercere.

tornecelo. *s.m.* V. **artello, nocello**.

torneira. *s.f.* V. **torna**.

torneiro –a. *s.* **1.** *Persoa que traballa no torno*: tornator/-trix; toreutes –is; diatretarius/-a. *s.f.* **2.** *Persoa que atende o servizo do torno*: monialis rotae loculatae assistens.

torneo. *s.m.* **1.** *Combate medieval de cabaleiros*: ludicra pugna equestris; hastiludium –i; tornamentum –i; ludus tornamentorum. **2.** *Competición deportiva*: certamen lusorium.

***tornillo.** *s.m.* V. **parafuso**.

torno. *s.m.* **1.** *Ferramenta para labrar ou puír madeira, metal, etc.*: tornus –i. **2.** *Caixa cilíndrica xiratoria*: rota loculata; fenestra versatilis; (*para pasar comida*) fenestella eduliis transmittendis.

toro. *s.m.* **1.** *Tronco*: truncus –i; caudex –icis. **2.** *Porción circular de carne, peixe, froita, etc.*: V. **roda**.

torpe. *adx.* e *s.* **1.** *Tardo en comprender, pouco hábil*: tardus, lentus, stolidus –a –um; rudis –e. V. *tamén* **burro, mamalón, obtuso, tardo**. **2.** *Feito con pouca habilidade*: ineptus, indoctus

–a –um; (*locuacidade rústica e torpe*) rudis et indocta loquacitas.

torpedear. *v.tr.* **1.** *Atacar con torpedos*: igniferum silurum iacere; igniferis siluris percutere. **2.** (fig.) *Sabotar*: impedire; obesse; obstar; impedimentum afferre. V. *tamén* **sabotar**.

torpedeiro. *s.m.* Navis ou aeronavis torpedinaria ou igniferis siluris instructa.

torpedo. *s.m.* **1.** *Peixe mariño*: torpedo –inis; silurus –i. **2.** *Proxectil*: torpedo –inis; ignifer silurus.

torpeza. *s.f.* **1.** *Calidade de torpe*: torpor –oris; torpedo –inis; tarditas, fatuitas –atis; tardities –ei; ingenii hebetudo. **2.** *Dito ou acción desafortunados*: turpitude –inis; stupiditas –atis; inimpudicitia –ae; stulte dictum ou factum.

torque. *s.m.* Torques ou torquis –is; (*de ouro*) torquis aureus.

torrada. *s.f.* Tosta panis plagula; panis segmentum tostum ou oleo, ovis et melle frixum.

torradora. *s.f.* V. **torrador**.

torrador –a. *adx.* **1.** *Que torra*: torrens –entis. *s.f.* **2.** *Máquina para torrar café*: cafaei tostarium. **3.** *Electrodoméstico para torrar pan*: panis tostarium.

torrar. *v.tr.* **1.** *Tornar dourado polo calor*: torrere, torrefacere. *v.pr.* **2.** *Tornarse dourado pola calor*: torreri, torrefieri.

torre. *s.f.* **1.** *Construción estreita e alta*: turris –is; (*pequena*) turricula –ae; (*de control*) specula –ae; turris inspectionalis ou speculatoria; (*protexido por torres*) turritus –a –um; turribus munitus. **2.** *Peza do xadrez*: turris –is. ♦ *As torres máis altas caen con maior estrépito*: celsae graviore casu decidunt turres; corruptio optimi, pessima.

torrefacto –a. *adx.* Torrefactus –a –um.

torreiro –a. *s.* V. **fareiro**.

torrencial. *adx.* **1.** *Relativo ao torrente*: torrentis (*xen.*); torrenti similis. **2.** *Que cae coma un torrente*: (*chuvia*) imber maximus, creberrimus, immodicus, torrentis modo effusus; (*cae unha chuva torrencial*) imber torrentis modo effunditur.

torrente. *s.m.* **1.** *Curso de auga en pendente*: torrens –entis; torrens aqua; pronus gurges; monte devolutus torrens; (*fervenza*) fervens torrens; (*torrente que arrastra*) eluvies –ei. **2.** (fig.) *Gran-*

de abundancia: copia –ae; impetus –us; torrens –entis; flumen –inis; confluens rerum copia; (*de palabras*) verborum flumen; praeceps dicendi celeritas; (*de lágrimas*) vis lacrimarum.

torresmo. *s.m.* Lardi frustum *ou* segmentum (tostum *ou* frixum); concisum lardum. V. *tamén roxón*.

tórrido –a. *adx.* Torridus, perustus –a –um; (*rexión*) praefervida regio; (*zona*) plaga meridiana.

***torrón**. *s.m.* V. **terrón**.

torsión. *s.f.* Tortio, contortio, intortio, torsio –onis.

torso. *s.m.* Truncus –i; thorax –acis.

torta. *s.f.* **1.** *Pan redondo e aplanado*: torta –ae; panis rotundus et subtilis. **2.** *Doce grande e plano*: placenta, torta –ae; frustum, frustulum –i; opus pistorium variis mixturis confectum; (*de queixo*) scriblita –ae; (*de mazá*) crustulum cum malis.

***tortícole** *ou* ***tortícolis**. *s.f.* V. **cabalo**.

tortilla. *s.f.* Ovorum frixa torta; ova subusta; lagnum ex ovis *ou* pullinis ovis conflatum; (*de patata*) ova mixta cum solanis; permixta ova cum solanis tuberosis; (*francesa*) ova permixta more Gallico; (*de espinacas*) ova mixta cum spinaciis.

torto –a. *part.* **1.** Part. irreg. do verbo *torcer*: V. este verbo. *adx.* **2.** *Curvo*: V. esta palabra. **3.** *Inclinado*: V. esta palabra. **4.** *Que non ve dun ollo*: luscus, luscinus –a –um. *Tamén s.*: luscus/-a; cocles –itis; (*ser torto*) altero oculo capi; (*deixar a un torto*) altero oculo privare. **5.** *Mal feito, con algunha eiva*: curtus, imbecillus –a –um; imbecillus –e; membris captus; (*colo, cabeza torta*) cervix obstipa; caput obstipum; (*coas pernas tortas*) varus –a –um. ♦ *Na terra dos cegos o torto é rei*: inter caecos, luscus rex; beati monoculi in terra caecorum.

tortuoso –a. *adx.* **1.** *Que ten curvas*: tortuosus, flexus, flexuosus, sinuosus, perplexus, tortus, maandratus –a –um. **2.** (fig.) *Dise de quen ten o pensamento pouco claro*: tortuosus, sinuosus, callidus –a –um. **3.** *Difícil, trabaloso*: laboriosus, operosus, arduus –a –um; difficilis –e.

tortura. *s.f.* **1.** *Tormento para castigo ou para arrincar unha confesión*: tormentum, supplicium –i; cruciatus –us; (*someter a torturas*) torquere; cruciare; (*ata a morte*) ultimis cruciatibus aliquem afficere; ab aliquo per cruciatum interfici; (*confesar unha culpa mediante tortura*) cruciatu

confessionem exprimere. **2.** (fig.) Por ext., *cousa que causa ese sufrimento*: V. **calvario, castigo, martirio, suplicio, tormento**.

torturar. *v.tr.* **1.** *Facer padecer tortura*: cruciare, excruciare; torquere, distorquere, extorquere; sollicitare; (*o remordemento tortura aos culpables*) sollicitudo vexat impios. V. *tamén tortura v.pr.* **2.** *Seguir dándolle voltas a algo triste*: cruciari, discruciari, excruciari; torqueri, se torquere; animum vellicare; animo angere; anxium et sollicitum esse. V. *tamén atormentar(se)*. ♦ *Sinto odio e amor; quizais preguntes por que o fago. Non o sei, pero sinto que é así e tortúrome*: odi et amo; quare id faciam fortasse requiris. Nescio, sed fieri sentio et excrucior. *Esta dor rómpeme, esta preocupación tortúrame*: hic me dolor frangit, haec cura sollicitat.

***torvisco**. *s.m.* V. **trobisco**.

torvo –a. *adx.* Torvus, ferus –a –um; trux, trucus; atrox –ocis; aspectu horribilis; (*cara, fronte, mirada*) torvus vultus; torva frons; oculi truces; (*con mirada torva*) torvis (oculis); lumine torvo; (*mirar con ollos torvos*) truculento vultu intueri.

torzón. *s.m.* Tormina –um; intestinorum tormina *ou* dolor; coli tormenta; ventris dolor.

tose. *s.f.* Tussis –is; (*lixreira*) tussicula –ae; (*insistente, seca*) tussis continua, sicca; (*o que ten tose*) tussiculosus/-a; (*ter tose*) tussire; tussi laborare; (*moita*) male tussire; (*provocar a tose*) tussim movere, concitare. V. *tamén tusir*.

tosquiador –ora. *s.* Tonsor –oris/tonstrix –icis.

tosquiar. *v.tr.* Tondere, attondere, detondere; (*as ovellas*) oves tondere.

tosta ¹. *s.f.* *Encalco, encoro*: V. estas palabras.

tosta ² *ou tostada*. *s.f.* *Rabanda de pan torrado*: V. **torrada**.

tostador –ora. *adx.* e *s.* V. **torrador**.

tostar. *v.tr.* V. **torrar**.

total. *adx.* **1.** *Absoluto, completo, global, pleno*: V. estes adxectivos. *s.m.* **2.** *Todo o conxunto*: solidum, totum –i; summa –ae. *adv.* **3.** *En resume, en definitiva*: denique; demum; paucis verbis; uno verbo; ne multa *ou* quid multa?; in summa *ou* ad summam. **4.** *Ao fin e ao cabo, de todas as maneiras*: quomodocumque; quoquo modo; quomodolibet; quacumque ratione; tandem (aliquando).

totalidade. *s.f.* Solidum, totum, cumulus -i; omnia -ium; summa -ae; universitas -atis; (*deber a totalidade*) solidum pretium debere; (*a totalidade dos preceptos*) cuncta praecepta; (*a totalidade dos homes*) universi ou omnes homines; (*o home na súa totalidade*) totus homo.

totalitario -a. *adx.* Omnia complectens; omnia ad se vindicans; plena absolutaque auctoritate praeditus; (*réxime*) dominatio -onis; dominatus -us; tyrannicum civitatis imperium.

totalitarismo. *s.m.* Absolutum civitatis regimen. V. *tamén* **totalitario**.

totalizar. *v.tr.* **1.** *Determinar o total:* summam facere. **2.** *Facer un total de:* complere; efficere.

tótem. *s.m.* Totem (*indecl.*); animalium, arborum cultus.

totemismo. *s.m.* Totemismus -i; animalium, arborum cultus.

touca. *s.f.* **1.** *Peza de tecido para cubrir a cabeza:* capitis velamen. **2.** *Rede de graxa que suxeita o intestino:* reticulum -i. V. *tamén* **cofia**.

toucado. *s.m.* **1.** *Forma de amañar o pelo:* capitis ou capillorum cultus; comptus -us; (*un elegante toucado*) capilli eleganter culti. **2.** *Todo aquilo con que a muller cobre a cabeza:* capillorum ou capitis ornatus.

toucador. *s.m.* **1.** *Moble fronte ao cal se adobian as mulleres:* scrinium -i; mensa cultus muliebris. **2.** *Cuarto destinado a este fin:* intima, mundatoria ou munditiae cella.

touciño. *s.m.* Caro porcina; suina caro; lar(i)dum -i; (*entrefebrado*) suis ou suillus venter; (*secado ao fume*) lar(i)dum infumatum ou fumo duratum.

touliña. *s.f.* V. **toniña**.

toupa. *s.f.* Talpa -ae. ♦ *Estar cego coma unha toupa:* caecutire.

toupeira. **1.** *Terra que sacan as topas á superficie:* talpinus acervus. **2.** *Toba da toupa:* cubile ou cavea talpae.

toupo. *s.m.* V. **toupa**.

tourear. *v.tr.* e *intr.* Tauros agitare; (*poét.*) cornigeros tractare. V. *tamén* **lidar**.

toureiro -a. *s.* Taurorum agitator/-trix; (*dacaballo*) taurorum ex equo agitator/-trix.

toureo. *s.m.* V. **lida**.

touro. *s.m.* **1.** *Macho da vaca:* taurus -i. **2.** *Tauro:* Taurus -i. ♦ *Estar coma un touro:* fortem et torosum, sanum, validum esse. *Ver os touros desde a barreira:* alieno periculo cautum esse.

tourón. *s.m.* **1.** *Furón:* viverra -ae. **2.** *Teixugo:* melles ou melis -is.

toutizo. *s.m.* **1.** *Parte posterior da cabeza:* capitis apex ou vertex. V. *tamén* **caluga**. **2.** *Cómaro, cuiña, outeiro:* V. estas palabras. **3.** *Terreo cheo de pedras:* saxetum -i; saxosus locus. **4.** (*fig.*) *Persoa inútil:* vappa -ae; scopae solutae; homo nequam. V. *tamén* **inútil**.

touza. *s.f.* **1.** *Terreo cerrado, con vexetación:* dumentum, roboretum -i. V. *tamén* **bouza**. **2.** *Gran número de peixes:* V. **banco** de peixe.

toxal. *s.m.* ou **toxeira.** *s.f.* Locus ulicibus abundans.

toxicidade. *s.f.* Venefica vis.

tóxico -a. *adx.* Toxicus -a -um.

toxicodendencia. *s.f.* Medicamentis stupefactivis obnoxietas.

toxicodendente. *s.* Medicamentis stupefactivis obnoxius/-a ou affectus/-a.

toxicomanía. *s.f.* Toxicomania -ae.

toxicómano -a. *adx.* e *s.* Toxicomanus/-a; toxicomania affectus/-a.

toxina. *s.f.* Toxinum -i.

toxo. *s.m.* Ulex -icis. ♦ *Toxo arnal:* ulex Europaeus. *Toxo molaríño:* ulex minor.

traba. *s.f.* **1.** *Pexa, solta:* V. **pexa**. **2.** (*fig.*) *Atranco, obstáculo:* V. estas palabras.

trabada, trabadura. *s.f.* V. **chantada, dentada**.

trabalinguas. *s.m.* Verba dictu difficiliora.

traballador -ora. *adx.* **1.** *Que traballa moito:* operosus, laboriosus -a -um; labori deditus.

2. *Persoa que fai un traballo:* operarius/-a; opifex, artifex -icis; operi deditus/-a vir/femina. V. *tamén* **obreiro**. ♦ *A clase traballadora:* ordo opificum; proletaria plebs. *Contratar un traballador:* opificem, operarium diurna mercede conducere.

traballar. *v.intr.* **1.** *Realizar unha actividade:* laborare; operari; operam dare; incumbere; laborem et operam ponere; opus facere; (*dia e noite*) opus diem et noctem continuare; nullum a

labore tempus remittere; (*por quendas*) partitis temporibus in opere esse; (*inutilmente*) oleum et operam perdere; operam frustra consumere; inanem laborem suscipere; scopas dissolvere; (*deixar de traballar*) ab opere cessare. **2.** *Realizar unha actividade sobre algo:* (*a terra*) agros colere; opus rusticum facere; (*o ferro*) ferrum exercere. ♦ *O home nace para traballar, o paxaro para voar:* homo ad laborem nascitur, avis ad volatum.

traballo. *s.m.* **1.** *Actividade para producir:* opera –ae; opus –eris; labor –oris; (*acadar algo co traballo*) labore aliquid comparare. **2.** *Oficio, profesión:* V. estas palabras. **3.** *Cada unha das actividades doutra máis ampla:* labor –oris; (*intelectual*) ingenii ou mentis opus; (*manual, material*) opus manuum; opus onerosum; opus fabrile ou servile; fabrilis –ium; fabrilis ars; (*artístico*) artis ou artificiosum opus; (*agrícola*) opus rusticum, agreste, agrorum colendorum; (*buscar traballo*) opus quaerere; (*estar sen traballo*) non occupatum esse; negotiis vacare. **4.** *Emprego, ocupación:* V. estas palabras. **5.** Por ext., *lugar onde se traballa:* officina –ae; locus operis faciendi. **6.** *Obra en que alguén traballa:* opus –eris. **7.** *Obra terminada:* opus –eris; perfectum opus; (*non terminada*) infectum opus. **8.** *Acción de traballar un material:* confectio –onis. **9.** *Desgraza, calamidade:* aerumna, miseria –ae; (*estar esgotado de traballo*) aerumnis confici; laboribus se frangere. V. **tamén desgraza, calamidade.** V. **tamén desempleado, labor, parado, paro.** ♦ *Traballos forzados:* opera coactiva; (*condena, condenado a eles*) ad opus publicum damnatio, damnatus.

traballOSO –a. *adx.* Operosus, laboriosus, arduus –a –um; difficilis –e.

trabar. *v.tr.* **1.** *Pór unha dificultade:* impedire; obstructuere; (*un vehículo*) sufflaminare; sistere; praeccludere; intercipere. V. **tamén bloquear, obstaculizar.** **2.** *Conectar, encadear:* V. estes verbos. **3.** *Principiar:* inire; incipere; (*unha amizade*) amicitiam inire; (*unha conversación*) sermonem instituere ou cum aliquo miscere; (*traban conversación*) fit sermo inter eos; (*unha batalla*) proelium inire ou committere; manus conserere. **4.** *Pórle a traba a un animal:* V. **pexar.** **5.** *Morder, trincar:* V. **morder.** ♦ *Trabarse a lingua:* titubare; balbutire.

trabe. *s.f.* V. **viga.**

trabucar. *v.tr.* e *pr.* V. **confundir(se), enganar(se), equivocarse.**

trabuco ^{1.} *s.m.* **1.** *Máquina de guerra que dispara pedras:* catapultae. **2.** *Antiga arma de fogo:* antiquior ignifera ballista.

trabuco ^{2.} (pop.) *Imposto, tributo:* V. estas palabras.

traca. *s.f.* Ignium artefactorum series; rota ou rotula ignivoma; pegma ignivomum.

tracción. *s.f.* Tractio –onis; tractus –us; (*mecánica*) machina tractoria.

tractor. *s.m.* Currus tractorius; machina tractoria; automaton tractorium.

tractorista. *s.* Machinae tractoriae rector/–trix.

trade. *s.m.* **1.** *Instrumento para facer furados:* terebra –ae; terebrum –i. **2.** *Instrumento eléctrico co mesmo fin:* terebrum electricum.

tradar. *v.tr.* Terebrare; terebra perforare ou perpendere.

tradición. *s.f.* Traditio –onis; memoria –ae; vetus fama; patrum memoria; mos, moris; traditus mos; (*oral*) fama –ae; (*escrita*) litterarum monumenta; (*transmitido por tradición*) a maioribus traditum; (*sabemos por tradición*) memoria accepimus; (*conservar as tradicións*) accepta tueri; traditum ab antiquis morem servare; (*segundo a tradición*) ut accepimus; sic enim accepimus; ex consuetudine; ut fama est; (*sígame en todo a tradición*) nihil innovetur, nisi quod traditum est.

tradicional. *adx.* A maioribus, a patribus, a prioribus traditus ou acceptus; vetus –eris; translaticius –a –um.

tradicionalismo. *s.m.* Moris translaticii studium. V. **tamén conservadorismo.**

tradicionalista. *adx.* Moris translaticii studiosus/–a ou sectator/–trix. V. **tamén conservador.**

trado. *s.m.* V. **trade.**

tradución. *s.f.* Translatio, conversio, interpretatio –onis; (*ao pé da letra*) ad verbum expressa translatio; (*simultánea*) interpretatio illico facta; translatio simultanea.

traducir. *v.tr.* Vertere, convertere; (ex alia in aliam linguam) transferre; (*ao pé da letra*) ad verbum vertere; verbum (pro) verbo reddere; verbum de verbo exprimere; (*libremente*) interpretari; explicare; (*do grego, do latín*) de ou e Graeco, de ou e Latino (sermone), de Graecis ou de Latinis vertere; (*ao latín*) in Latinum vertere ou convertere;

latine reddere *ou* exprimere; in Latinam linguam transferre; Latinae consuetudini aliquid tradere; (*ao galego*) in Gallaecum *ou* Gallaicum (sermone) reddere; nostro sermone transferre; (*do galego*) de Gallaecis *ou* de Gallaeco convertere; (*libro ben ou mal traducido*) liber bene *ou* perperam conversus.

tradutor –ora. s. Interpres –etis; translator/-trix; translata –a.

traer. v.tr. **1.** *Transportar ao lugar do que fala:* ferre, afferre, deferre; adducere, deducere; portare, apportare, importare, comportare; advehere; (*trouxéronme un paquete*) delatus est ad me fasciculus. **2.** *Levar posto:* vestiri; vestem induere; (veste) indui. **3.** *Ser a causa de algo que se expresa:* afferre, inferre; importare; (*inconvenientes*) afferre incommoda; (*sequía*) sitim ferre; (*as riquezas trouxeron a avaricia*) divitiae avaritiam invexere; (*a excesiva liberdade trae a servidume*) nimia libertas in nimiam servitutem cedit. **4.** *Ter como contido, ter no interior:* continere; includere.

trafega. s.f. V. **trasfega.**

trafegar. v.tr. V. **trasfegar.**

traficante. s. Venditor/-trix fraudulentus/-a; negotiator/-trix; (*de escravos*) mango –onis.

traficar. v.tr. Occulte dividere; nundinari; negotiari; mercaturam facere.

tráfico. s.m. **1.** *Comercio con fraude:* nundinatio –onis; fraudulenta mercium venditio; sordida mercatura. **2.** *Circulación, transporte de mercancías:* mercatura –ae; commercium –i. **3.** *Movemento de vehículos:* viarum *ou* vehiculorum celebritas, frequentia *ou* transitus; (*caótico*) chaos vehicularium; (*rúa con moito tráfico*) via frequentissima. ♦ *Sinais de tráfico:* V. **senal.** *Tráfico de brancas:* puellarum albicolorum commercium; (*de escravos*) mancipiorum nigricolorum, servorum commercium.

tragadeira. s.f. (pop.) Fauces –ium; guttur –uris. ♦ *Ter boas tragadeiras:* vorare, devorare; edacem, voracem, manducum, manduconem, heluonem, phagonem, plurimi cibi esse; (fig) (*ser crédulo*) omnia credere, nimis credulum esse; (*ser capaz de admitir ou facer calquera cousa*) omnia audere; ad omnia audenda promptum esse; nihil sancti, nihil veri noscere, perpendere *ou* aestimare; nihil pensi habere; omnia flocci facere.

tragar. v.tr. **1.** *Facer pasar da boca ao estómago:* V. **deglutir.** **2.** *Devorar, engulir:* V. estes verbos. **3.** (fig.) *Facer desaparecer no seu interior:* V. **engulir.**

trago. s.m. Haustus –us; (*beber dun trago*) potu uno haurire; poculum exhaurire; (*a pequenos tragos*) sorbillare; exiguis haustibus bibere; (*beben a pequenos tragos*) intermittentes bibunt; (*beber un bo trago*) large bibere; (*dáme un trago de viño*) gustum vini profer; (*o último trago que completa a borracheira*) potatio extrema quae ebrietati summam manum imponit. V. **tamén chopo², groló², sorbo.**

*tragón –ona. adx. e s. V. **lambón.**

*traición. s.f. V. **traizón.**

traída. s.f. **1.** *Acción de traer:* portatio, asportatio, vectio, vectatio, convectio; vectura –ae. **2.** *Conxunto de instalacións para levar algo a un lugar:* (*de augas*) aquarum ductus, ductiones *ou* inductiones; aquaeductio –onis; aquae ductus.

traidor –ora. adx. e s. Perfidus, infidus –a –um; traditor, proditor/-trix; insidiator/-trix; (*xulgar a un por traidor*) aliquem perduellionis iudicare. V. **tamén desertor.**

traíler. s.m. Currus remulcatus, secundus *ou* adiunctus.

traizoar. v.tr. **1.** *Cometer traizón:* tradere; prodere; relinquere; (*os intereses do pobo*) causam populi prodere; utilitatem communem relinquere; (*a amizade, a lealdade*) amicitiam, fidem violare. **2.** (fig.) *Non responder ao esperado, fallar:* deficere; fallere; decipere; (*as forzas traizoórono*) vires eum defecerunt; (*a memoria traizoouno*) memoria eum fefellit. **3.** (fig.) *Delatar, descubrir:* aperire; indicare; indicio esse; (*aos cómplices do crime*) socios sceleris aperire.

traizoeiro –a. adx. **1.** *Que traizoa:* perfidus, infidus –a –um. **2.** (fig.) *Que dá a coñecer as intencións contra a súa vontade:* indicans, significans –antis; demonstrativus –a –um; (*os seus ollos traizoeiros mostran a súa crueldade*) eminent ore atrocitas. **3.** (fig.) *Que non ofrece seguridade:* periculosus, incertus, dubius –a –um; instabilis –e. ♦ *Viños traizoeiros:* iniqua capiti vina.

traizón. s.f. **1.** *Falta dunha persoa na que outra tiña posta a confianza:* proditio –onis; perfidia –ae; (*aos amigos*) proditioes amicitiarum; in amicis infidelitas. **2.** *Colaboración co inimigo:*

defectio, proditio –onis; (*alta traizón*) perduellio –onis; (*reo de alta traizón*) perduellionis reus; (*acusar de traizón*) proditionis insimulare. ♦ *A traizón*: inopinato; inopinanter; dolo; fraude; per insidias; ex insidiis. *Golpear*; *atacar a traizón*: imparatum aliquem subito percutere; inopinantem aggredi; incautum excipere. *Sufrir traizón*: insidias alicuius pati. *É máis dolorosa a traizón dun familiar*: acerbius est a propinquo circumveniri. *Maquinar unha traizón*: proditionem machinari, moliri, meditari.

tralla. *s.f.* **1.** *Relinga*: V. esta palabra. **2.** *Retriza*: V. esta palabra. **3.** *Vara con correas nun dos extremos*: flagellum, lorum –i; habena –ae; verber –eris; (*manexar a tralla*) verbera adhibere; flagello admonere.

trama. *s.f.* **1.** *Conxunto de fios paralelos para facer unha tea*: trama –ae; stamen, subtemen –inis. **2.** (fig.) *Intriga dunha obra literaria*: argumentum –i; nodus –i; (*en síntese*) textum –i; contextus –us; (*descubrir a trama*) argumenti exitum explicare; nodum fabulae solve. **3.** *Manobra secreta*: machinatio –onis; fraus, fraudis; dolus –i; insidiae –arum. V. *tamén* **intriga**.

tramallo. *s.m.* V. **trasmallo**.

tramar. *v.tr.* Machinari; moliri; fraudem machinari; dolos nectere; insidias comparare, struere *ou* instruere; fallaciam instituere, meditari, cogitare, excogitare, animo volvere; cosilium exordiri; coniurationem facere; clandestina consilia conquirere.

tramitar. *v.tr.* Curare; gerere; dispensare; administrare; exsequi.

trámite. *s.m.* Cura –ae; gestio, dispensatio, administratio –onis; (*dar conta dos trámites feitos*) de rebus a se gestis disserere; (*confiar a alguén os trámites dun negocio*) aliquem negotio praeficere; (*facér todos os trámites*) omnia quae opus sunt facere.

tramo. *s.m.* **1.** *Parte dun camiño*: tractus –us; intervallum –i. **2.** *Parte dunha escaleira*: scalae tractus.

***tramoia**. *s.f.* V. **tremoia**.

tramontana. *s.f.* Septentrio –onis; aquilo –onis; boreas –ae. V. *tamén* **norte**.

trampa. *s.f.* **1.** *Enxeño para cazar animais*: decipulum, muscipulum –i; decipula, pedica, transenna, fovea –ae; laqueus –i. **2.** *Argucia, artimaña*: fallacia, versutia, transenna –ae; dolus –i; insi-

diae –arum; (*caer na trampa*) in insidias incidere; (*coller a un nunha trampa*) aliquem in facinore deprehendere; (*aquí hai trampa*) aliquis hic dolus subest; (*armar trampas*) insidias moliri. **3.** *Medio para gañar no xogo*: fraus, fraudis. ♦ *Facer caer na trampa*: in transennam ducere. (fam.) *Levar algo a trampa, perderse*: rem male cedere; oleum et operam perdere; frustra laborare.

trampear. *v.intr.* **1.** *Facer trampa, cometer fraude*: fallere; decipere; fraudare; dolo, fraude aliquid mutuari *ou* petere; (*a un amante*) amantem spe fraudare. V. *tamén* **defraudar**, **enganar**. **2.** *Superar as dificultades*: impedimenta, incommoda superare; rem expedire. ♦ *Ir trampeando*: misere vivere, parce *ou* aegre vicitare.

trampolín. *s.m.* Suggestus desultorius.

trampón –ona. *adx.* e s. V. **tramoso**.

tramoso –a. *adx.* e s. Subdolus, fraudulentus –a –um; fallax –acis; veterator/-trix; machinator/-trix; fraudator/-trix; dolorum architectus/-a; (*xogador*) fraudulentus *ou* infidus lusor.

tranca. *s.f.* Vectis, clavis –is; obex –icis; posticum ianuae repagulum.

trancar. *v.tr.* **1.** *Asegurar cunha tranca*: repagulis, obicibus munire, claudere *ou* occludere; posticis repagulis firmare, fulcire. **2.** *Atascar, obstruír*: V. estes verbos. *v.pr.* **3.** *Pórse nunha vía ou conduto impedindo o paso*: V. **atascar**. **4.** *Atascarse, atoarse*: V. **atascarse**.

trancazo. *s.m.* **1.** *Golpe dado cunha tranca, golpe en xeral*: vectis ictus. V. *tamén* **golpe**. **2.** (fig. e fam.) *Gripe ou catarro forte*: V. **catarreira**, **gripe**.

***trance**. *s.m.* V. **transo**.

trangallada. *s.f.* **1.** *Cousa insignificante*: nugae, tricae –arum; nullius momenti res. **2.** *Diversión, festa improvisada*: subitus et inconditus ludus. **3.** *Cousa ou conxunto de cousas sen orde*: inordinata, incomposita res; scruta –orum. V. *tamén* **argallada**. **4.** *Cousa mal organizada ou mal feita*: V. **argallada**, **chafallada**.

trangalleiro –a. *adx.* e s. V. **chafallas**.

tranquilidade. *s.f.* Tranquillitas –atis; tranquillum –i; quies, requies –etis; pax, pacis; (*da vida privada*) otium –i; (*de espírito*) animi tranquillitas; animus aequus *ou* sedatus; securitas –atis; (*do aire*) aer quietus, placidus *ou* immotus; ventorum quies; stabile caelum; (*do mar*) mare tran-

quillum, placidum *ou* pacatum; maris tranquillitas, segnitia *ou* aequalitas; malacia –ae.

tranquilizador –ora. *adx.* Mitigatorius –a –um; leniens –entis; sedans, tranquillans –antis.

tranquilizante. *adx.* **1.** *Que tranquiliza:* V. **tranquilizador.** *s.m.* **2.** *Fármaco que seda:* lenimentum –i; sedamen –inis; medicamen animo tranquillando. V. *tamén* **calmante.**

tranquilizar. *v.tr.* **1.** *Facer sentir tranquilidade:* tranquillare, sedare; securum reddere; securitatem afferre; animos sedare *ou* confirmare. **2.** *Sentir tranquilidade:* acquiescere; sedari; pacem sibi facere; bonum animum habere; tranquillo animo *ou* tranquilla mente consistere; (*tranquilizate*) solve metus. V. *tamén* **acalar(se), acougar, aquietar(se), pacificar(se).**

tranquilo –a. *adx.* **1.** *Que non presenta alteracións bruscas ou de estado de ánimo:* tranquillus, quietus, pacatus, placatus, placidus, sedatus, securus –a –um; (*espírito*) animus sedatus, insons *ou* solutior; (*conciencia*) conscientia bona, recta, optima, integra; mens sibi conscia recti; (*a miña conciencia estaba tranquila*) mihi conscientia securitatem afferebat; (*levar unha vida tranquila*) tranquille *ou* placide vitam traducere; vitam in otio agere; tranquilla otia agere; (*estar tranquilo*) sine cura, bono *ou* tranquillo animo esse; quiescere; (*estade tranquilos*) curam hanc dimittite; bonum animum habete; (*por que non estás tranquilo?*) quin tu otiosus es? **2.** *Que non presenta movemento nin ruído:* tranquillus, placidus, placatus, sedatus, quietus, aequus –a –um; (*mar*) mare tranquillum, placidum *ou* pacatum; (*o mar está tranquilo*) mare iacet; (*sono*) somnus quietus *ou* placidus; placatissima quies; (*pulso*) stabilis arteriarum pulsus. V. *tamén* **tranquilidade.** ♦ *Déixame tranquilo:* sine me; desine; quin omitte me. *Déixao tranquilo: está descansando:* noli vexare; quiescit.

transacción. *s.f.* **1.** *Acción de transixir:* transactio –onis. **2.** *Trato, acordo comercial:* transactio, pactio mercatoria; (*bancaria*) negotium argentarium. **3.** *Der. Contrato polo que as partes poñen fin a un conflito:* transactio, pactio –onis; pactum –i; (*acabar un preito mediante unha transacción*) de tota lite pactionem facere.

transatlántico –a. *adx.* **1.** *Que está ao outro lado do Atlántico ou que o atravesa:* transo-

ceanicus –a –um. *s.m.* **2.** *Barco de gran tonelaxe que fai viaxes a través dese océano:* navis transoceanica, Atlanticum mare *ou* Oceanum transnavigans.

transbordador. *adx.* **1.** *Que serve para transbordar:* vectorius, traiectorius, traiecticus –a –um. *s.m.* **2.** *Instalación, barco que serve para transbordar:* navis traectoria; traiecticium navigium.

transbordar. *v.tr.* **1.** *Facer pasar dun barco, avión, etc. a outro:* traicere; transmittere; traducere; transvehere. **2.** *Pasar dun lado a outro dun río, canal, etc.:* transgredi; (*un río*) flumen traicere. *v.intr.* **3.** *Trasladarse dun avión, barco, tren a outro:* transvectionem facere; in aliam aeronavem, navem se transferre.

transbordo. *s.m.* Traiectio, translatio –onis; traiectus –us.

transcendencia. *s.f.* **1.** *Calidade de transcendente:* transcendentia, excellentia, praecellentia, praestantia –ae. **2.** *Difusión, expansión, extensión, propagación:* V. estas palabras. **3.** *Alcance, relevancia, importancia:* V. estas palabras.

transcendental. *adx.* **1.** *Básico, capital, crucial, decisivo:* excellens, praecellens –entis; praestans –antis; eximius –a –um; sublimis –e. V. *tamén* **básico, capital, crucial, decisivo.** **2.** *Fil. Que vai máis alá dos límites da experiencia ou do alcance humano:* altior –ius; naturam *ou* rerum hominumque naturam excedens *ou* transcendens; humanae mentis captum exsuperans.

transcendente. *adx.* V. **transcendental.**

transcender. *v.tr.* **1.** *Difundirse, divulgarse, expandirse, estenderse, propagarse:* V. estes verbos. **2.** *Afectar, atanguer, estenderse:* V. estes verbos. **3.** *Ir máis alá, superar certos límites:* exsuperare; excedere; transcendere.

transcorrer. *v.intr.* Transire; fugere; (*xa transcorrerá un ano*) annus iam intercesserat. V. *tamén* **correr, decorrer, pasar.**

transcribir. *v.tr.* Transcribere, describere, exscribere, perscribere; transferre.

transcripción. *s.f.* Transcriptio, exscriptio –onis; (*copia*) exemplar –aris.

transcurso. *s.m.* Temporis cursus, decursus *ou* transcursus. V. *tamén* **curso.**

transeúnte. *s.* **1.** *Persoa que vai a pé:* pedes –itis; viator/-trix. **2.** *Persoa que non ten residencia no*

lugar onde está: praeteriens, transiens –euntis; praetermeans –antis; advena –ae. *adx.* **3. Passaxeiro:** V. **breve, curto, efémero, momentáneo.**

transexual. *adx.* e s. Transsexualis –e.

transferencia. *s.f.* **1.** Paso dun dereito ou poder: translatio –onis. **2.** Operación bancaria de cambio de fondos entre entidades: nummaria translatio.

transferir. *v.tr.* **1.** Pasar un dereito, unha propiedade: transferre. **2.** Facer unha transferencia bancaria: pecuniam transferre.

transfiguración. *s.f.* Transfiguratio, transformatio –onis; formae, figurae, speciei mutatio.

transfigurar. *v.tr.* **1.** Facer cambiar de forma, de figura: transfigurare; transformare; figuram ou formam mutare. *v.pr.* **2.** Cambiar de forma, de figura: se transfigurare, transfigurari; transformari.

transformación. *s.f.* V. **cambio.**

transformador –ora. *adx.* **1.** Que transforma: mutans –antis; mutatorius –a –um. *s.m.* **2.** Aparello que transforma a tensión dunha corrente eléctrica: mechanema mutatorium.

transformar. *v.tr.* **1.** Cambiar; converter, mudar, tornar: mutare; transformare; transfigurare, vertere, convertere. **2.** Cambiarse, converterse, mudarse, tornarse: se mutare, se immutare; se vertere.

tránsfuga. *s.* **1.** Desertor; traidor: V. estas palabras; (*ser tránsfuga*) ad hostes transire; perfugere. **2.** Por ext., *persoa que se pasa a outro partido:* transfuga, perfuga; (*ser tránsfuga*) ad adversas partes ou ad adversam factionem transire.

transfuguismo. *s.m.* Transitus (ad aliam factionem, ad alias partes).

transfusión. *s.f.* Transfusio –onis; (*de sangue*) sanguinis transfusio; alterius sanguinis immissio.

transgredir. *v.tr.* V. **conculcar, contravir, desobedecer, incumprir.**

transgresión. *s.f.* V. **incumprimento, infracción, quebrantamento.**

transgresor –ora. *adx.* e s. V. **infractor.**

transhumancia. *s.f.* Pecorum in alia pascua transmutatio; pecoris, gregis ou armenti ablegatio.

transhumante (gando). *adx.* (Pecus) pascua transmutans.

transhumar. *v.intr.* Pascua transmutare; in pascua aestiva ou hiberna transire; pecus ablegare.

transiberiano –a. *adx.* e s. Transibirianus –a –um; Sibiriam pertransiens; (*tren, vía*) tramen ou via Sibiriam pertransiens.

transición. *s.f.* Transitio, transitus –us; (*período de transición*) intervallum –i; interiectum spatium; aetas media.

transistor. *s.m.* Radiophonica machinula; radiophonicum scriniolum.

transitar. *v.intr.* Transire; transgredi; transmeare; peragrar.

transitivo –a. *adx.* Transitivus –a –um; (*verbo*) verbum transitivum, transiens (ab alia ad aliam personam); (*verbos*) verba quae casum requirunt; (*ser transitivo*) accusativum casum trahere; incusativum casum recipere.

tránsito. *s.m.* **1.** Acción de transitar: transitus –us; (*paso*) transitus –us; iter, itineris; (*de mercadorías*) circumvectio –onis; (*permitir o tránsito*) transitum facere ou dare; (*impedilo*) transitum claudere. **2.** Movemento de vehículos e persoas: V. **circulación, tráfico.** ♦ *Sinais de tránsito:* V. **senal.** *Tránsito desta vida:* transitus, obitus, decessus –us; mors, mortis.

transitorio –a. *adx.* V. **breve, curto, efémero, provisional, temporal.**

transixencia. *s.f.* V. **condescendencia, tolerancia.**

transixir. *v.intr.* V. **condescender, tolerar.**

translación. *s.f.* Translatio, transvectio, traiectio, transmissio –onis. ♦ *Movemento de translación:* translationis motus.

translúcido –a. *adx.* Translucidus, perlucidus ou pellucidus –a –um; pellucens, translucens –entis.

transmigración. *s.f.* Migratio, demigratio, transmigratio –onis; (*das almas*) V. **metempicose.**

transmisión. *s.f.* **1.** Acción de transmitir: transmissio, traditio, propagatio –onis; (*radiofónica*) radiophonica recitatio; (*televisiva*) televisifica exhibitio. **2.** Mecanismo que transmite o movemento nas máquinas: mechanema motus emissorium.

transmisor. *adx.* **1.** Que transmite (*cousa ou persoa*): emissorius –a –um. *s.m.* **2.** Aparello para

transmitir ordes, mensaxes, etc.: instrumentum emissorium.

transmitir. *v.tr.* **1.** *Facer chegar a alguén algo que se expesa:* mittere, transmittere; transferre; tradere; (*o pesar*) condolare; consolari; (*transmítele os meus saídos*) referes ei plurimam salutem; (*algo á posteridade*) aliquid posteris tradere; in aevum propagare; (*a propiedade*) mancipare propriaem; alicui alicuius rei proprietate cedere; (*posesións*) alicui possessionibus cedere. **2.** *Facer pasar un fenómeno físico dun lugar a outro:* transmittere; transferre. **3.** *Facer pasar unha enfermidade, un xerme patóxeno dun organismo a outro:* V. **contaminar, contaxiar.** *v.pr.* **4.** *Pasar unha enfermidade, un xerme dun organismo a outro:* V. **contaminarse, contaxiarse.** ♦ *Os defectos dos pais transmitense aos fillos:* paternae notae natis inhaerent.

transmutar. *v.tr. e pr.* V. **alterar(se).**

transo. *s.m.* **1.** *Circunstancia crítica:* discrimen -inis; periculum -i; casus -us; (*estando a situación en tal transo*) cum in his angustiis res esset; (*no último transo*) in vitae discrimine; ultimo vitae discrimine. **2.** *Estado de suspensión das funcións dos sentidos:* abalienatio -onis; impotentia -ae; sensus ou mentis destitutio; sopor medii proprius.

transoceánico -a. *adx.* Transoceanicus, transmarinus -a -um.

transparencia. *s.f.* Pelluciditas ou perluciditas -atis; (*da auga*) liquor aquarum; perspicuus liquor; (fig.) evidentia -ae; perspicuitas, simplicitas -atis.

transparentar. *v.tr.* **1.** *Permitir un corpo que se vexa a través del:* illuminare, illustrare; lucem transmittere. **2.** (fig.) *Deixar ver ou que se note unha calidade:* ostendere, monstrare; prodere. *v.intr.* **3.** *Deixar un corpo pasar a luz:* translucere; pellucere ou perlucere. *v.pr.* **4.** *Deixarse ver ou mostrarse algo a través dun corpo transparente:* fulgere, effulgere; eminere; (*da súa cara transparentábase a crueldade*) ex ore crudelitas eminebat. **5.** (fig.) *Deixarse ver un sentimento, estado de ánimo, etc.:* ostendi; monstrari; se prodere; (*que o carácter do que fala se transparente no seu discurso*) mores dicentis ex oratione pelluceant.

transparente. *adx.* **1.** *Que deixa pasar a luz:* pellucidus ou perlucidus, translucidus, liquidus -a -um; pellucens ou perlucens, translucens

-entis; (*auga*) liquida aqua; (*tea, vestido*) lucida, tenuis, rara tela ou vestis; (*máis transparente có cristal*) splendor vitro. **2.** (fig.) *Claro, evidente:* perspicuus -a -um; (*estilo*) pellucens oratio. V. **tamén claro, evidente.**

transpiración. *s.f.* Sudatio, exsudatio -onis; sudor -oris; (*evaporación*) exspiratio, exhalatio -onis.

transpirar. *v.intr.* Sudare, exsudare; (*un recipiente*) exspirare; sudare; manare, permanare; fluere.

transplantar. *v.tr.* **1.** *Plantar noutro lugar:* transferre; transponere; transplantare; transducere, traducere; alienae terrae inserere; (*olmos en fila*) differre in versum ulmos. **2.** *Med. Efectuar un transplante:* membrum, texturam transferre, transplantare. *v.pr.* **3.** (fig.) *Pasar a vivir noutro lugar:* V. **emigrar.**

transplante. *s.m.* **1.** *Acción de transplantar:* translatio -onis. **2.** *Med. Substitución dun órgano ou dun tecido:* membri, texturae transplantatio.

transportar. *v.tr.* Portare, asportare, deportare, exportare, transportare; ferre, transferre; vehere, advehere, devehere, transvehere, vectare, advectare; traicere; transmittere; transducere ou traducere.

transporte. *s.m.* **1.** *Acción de transportar:* portatio, asportatio, deportatio, exportatio, transportatio, vectio, invectio -onis; vectura -ae; commeatus, invectus -us. **2.** *Conxunto de medios para trasladar cousas ou persoas:* vehicula -orum; machinae vectoriae. *pl.* **3.** *Todo o referido a esta actividade:* res vectoria.

transportista. *s.* Vector/-trix. V. **tamén camióneiro.**

transvasamento. *s.m.* Transfusio -nis.

transvasar. *v.tr.* Transfundere; capulare; transferre; in alium locum traicere. V. **tamén trasfegar.**

transversal. *adx.* **1.** *Oposto, de través:* transversus, obliquus -a -um; (*vigas transversais*) tigna tansversaria; (*en sentido transversal*) in transversum, in transversa, per transversum; oblique. *s.f.* **2.** *Xeom. Recta que corta:* linea transversa.

tranvía. *s.m.* Currus electricus; curruum electricorum contextus.

trapa. *s.f.* Plana caveae ianua.

trapallada. *s.f.* V. **argallada, chafallada, traggallada.**

trapallas. *s.* Garrulus/-a; linguax, loquax vir/femina; lingulaca -ae.

trapalleiro -a. *adx.* e *s.* V. **chafallas, trapallas.**

trapallo. *s.m.* V. **aldraxe, bandallo, fargallo.**

trapecio. *s.m.* **1.** *Figura xeométrica:* trapezium, trapizeum *ou* trapizius -i. **2.** *Trampolín do circo:* petaurum -i.

trapecista. *s.* Petaurista, petauristes -ae; petauristarius/-a.

trapeiro -a. *adx.* **1.** *Feito de trapos:* panneus, pannosus -a -um; pannis confectus. *s.* **2.** *Personoa que recolle trapos:* scrutarius/-a; panniculorum collector/-trix; pannorum detritorum propola.

trapela. *s.f.* **1.** *Trapa:* plana caveae ianua. **2.** *Trampa para cazar paxaros:* V. **ichó.** **3.** *Gateira, postigo:* V. estas palabras. **4.** *Martabela, tarabela:* crepaculum, crepitaculum -i.

trapezoide. *adx.* **1.** *Xeom. Con forma de trapecio:* trapezio similis. *s.m.* **2.** *Xeom. Cuadrilátero sen ningún lado paralelo:* quadrangulum inaequale.

trapo. *s.m.* V. **aldraxe, bandallo, fargallo, pano.**

traquea. *s.f.* **1.** *Anat.* Cannula pulmonis; canna gutturis; arteria aspera; trachia -ae.

tras. *prep.* **1.** *Detrás de:* trans; post; pone; (*tras da porta*) post portam; (*as mans atadas tras das costas*) manus post terga revinctus; vinctae pone tergum manus. **2.** *Despois de:* post; ultra; (*tras da tempestade ven a calma*) post nubila, Phoebus. **3.** *Máis aló de:* ultra; trans; (*máis aló do campamento e tras dos montes*) ultra castra transque montes; (*tras do mar*) trans mare. ♦ *Ven un tras do outro:* veniunt deinceps singuli. *Felaredes un tras do outro:* alternis dicetis.

trasacordo. *s.m.* Mentis mutatio; posterius consilium *ou* propositum.

trasantonte. *adv.* Nudius quartus.

traseiro -a. *adx.* **1.** *Situado na parte de atrás:* posterior -ius; posticus, postremus -a -um. *s.m.* **2.** (fam.) *Cu:* V. esta palabra. *s.f.* **3.** *Parte de atrás:* posticum -i; pars postica.

trasfega. *s.f.* **1.** *Acción de trasfegar:* transfusio, translatio -onis; (*posta en limpo*) defaecatio -onis. **2.** *Faena ou traballo feito con apuro:* citus, operosus labor; defatigatio -onis.

trasfegar. *v.tr.* Capulare; transfundere; transferre; (in alia vasa) traicere; (*pór en limpo*) liquare, eliquare; defaecare; elutriare.

trasgo. *s.m.* Larva -ae; dusius -i; daemon -onis. ♦ *Ser o trasgo:* irrequietum, lascivum, larvae similem esse.

trasladar. *v.tr.* **1.** *Cambiar dun lugar unha persoa ou cousa:* ferre, transferre; loco movere. V. *tamén levar, transportar.* **2.** *Facer pasar dun posto de traballo a outro:* a laboris sede amovere; ad aliam officinam transferre. *v.pr.* **3.** *Mudar de lugar de residencia ou de traballo:* migrare, demigrare; se conferre; sedem transferre *ou* mutare; laboris sedem mutare; (*a Roma*) Romae se collocare. V. *tamén emigrar, inmigrar.*

traslado. *s.m.* Translatio -onis; officinae mutatio; (*de residencia*) migratio -onis; domicilii translatio

trasmallo. *s.m.* Everriculum, verriculum -i; tramallum *ou* tramalium -i; tremela -ae.

trasmontano -a. *adx.* e *s.* Transmontanus -a -um.

trasnada. *s.f.* V. **aduanada, diabrura.**

trasno. *s.m.* V. **trasgo.**

trasnoita. *s.f.* Pernoctatio -onis; vigilia, insomnia -ae; nox insomnis; (*por estudar*) lucubratio -onis.

trasnoitador -ora. *adx.* e *s.* Pernoctans -antis; vigil -ilis; exsomnis -e. V. *tamén noctámbulo.*

trasnoitar. *v.intr.* Pernoctare; insomnem noctem agere, exigere, transigere *ou* traducere; sero cubitum ire; (*traballando*) elucubrare; (*non durmir*) vigilare; noctem pervigilare; vigilem capessere noctem; noctem insomnem ducere.

traspasar. *v.tr.* **1.** *Atravesar un corpo:* V. **atravesar.** **2.** *Atravesar, cruzar un lugar:* V. estes verbos. **3.** *Ceder un negocio, un dereito, etc.:* transferre; abdicare; cedere; tradere, addicere; ius suum in alium transferre.

traspaso. *s.m.* Transactio, cessio, transcriptio -onis.

*trasplantar. *v.tr.* V. **transplantar.**

traste. *adx.* **1.** *Amigo de enredar:* inquietus, irrequietus, turbulentus -a -um; inquires -etis. **2.** *Mueble, utensilio inútil:* scruta -orum; detrita utensilia. **3.** *Conxunto de utensilios ou ferramentas dun oficio:* utensilia -ium; instrumenta, ferra-

menta, arma –orum. **4.** *Barra do mastro da guitarra*: pinna –ae. **5.** *Persoa inútil*: homo nequam; (*para si mesmo e para os demais*) qui nec sibi nec aliis prodest. V. *tamén inútil, toutizo*.

trasto. s.m. V. **traste**.

trastornar. v.tr. **1.** *Alterar*: evertere, subvertere, invertere, pervertere; deturbare; confundere; miscere. **2.** *Provocar unha alteración física ou mental*: turbare, conturbare, perturbare; commovere; animum quaterere; animos ou mentem perturbare. v.pr. **3.** *Sufrir unha alteración física ou mental*: turbari, perturbari; mente turbari; mente destitui; de consilio exire; a sensu deduci.

trastorno. s.m. Inversio, turbatio, perturbatio, eversio, conversio, perversio –onis.

***trata.** s.f. V. **tráfico**.

tratadista. s. Commentariorum ou commentationum scriptor. V. *tamén comentarista*.

tratado. s.m. **1.** *Acordo pactado entre gobernos*: foedus –eris; pactum –i; pactio, consensio –onis; consensus –us; (*de paz*) condiciones foederis; (*facer un tratado*) foedus facere, ferire, icere ou pangere; (*violalo*) foedus violare, frangere ou rumpere; (*por ou segundo un tratado*) ex composito; ex pacto. **2.** *Obra científica sobre unha materia*: liber –bri; tractatus –us; volumen –inis; disputatio, disceptatio, commentatio, dissertatio –onis; commentarium –i; (*de agricultura, de medicina, de filosofía, de retórica*) de agricultura libri; medendi praecepta; de philosophia libri; rethorici libri.

tratamento. s.m. **1.** *Maneira de tratar algo ou a alguén*: tractatio –onis; agendi ratio ou modus; (*amistoso*) comitas –atis; (*áspero*) asperitas –atis; (*acolledor*) hospitium liberale; (*recibir con tratamento amistoso*) amice recipere. **2.** *Título de cortesía*: honoris, dignitatis titulus. **3.** *Conxunto de medios para tratar unha enfermidade*: curatio, medicatio –onis; cura –ae; morbi cura; (*aplicar un tratamento*) medicinam facere; (*cambialo*) medicationem mutare; (*resistir ao tratamento*) curari non posse.

tratante. s. V. **chalán, comerciante, marchante**.

tratar. v.tr. **1.** *Comportarse da maneira que se expresa*: tractare, excipere; (*ben, mal*) bene, male ou sinistre aliquem habere; (*mal de palabra*) conviciis onerare; (*como inimigo*) aliquem hos-

tium numero habere; (*familiarmente*) aliquo familiarissime uti; (*cortesmente*) liberaliter tractare; humaniter accipere; aliquem comitem habere; (*con rigor*) summo iure cum aliquo agere; (*con dozura aos fillos*) leni ingenio in liberos esse; (*tratáronme moi ben*) bene mecum actum est; (*tratouse moi axeitadamente*) cum illo quidem optime actum est; (*tratoume de ladrón*) me latronem appellavit. **2.** *Dar un trato de cortesía*: obsequenter, reverenter aliquem tractare; (*tratar de ti, de vostede*) pronomen tu ou vos adhibere. **3.** *Someter a tratamento médico*: curare; mederi, medicari; morbum curare; morbo mederi; medicinam facere; (*cun réxime de comida*) diaeta, victu curare. **4.** *Ter amizade ou relación social*: consuetudinem cum aliquo habere ou iungere; aliquo familiariter uti; familiaritate coniungi. **5.** *Ter un discurso, un escrito como tema ou asunto*: tractare; disserere; disputare; de re agere ou dicere; rem ou de re disputare; scribere; rem per litteras agere; sermonem de aliquo ou aliqua re esse; (*a fondo*) pertractare; rem explicare; (*superficialmente*) obiter, breviter, cursim attingere ou tractare; rem tantum praestringere; (*cada cousa en particular*) singula persequi; (*un libro que trata da vellez*) liber qui est de senectute. **6.** *Manexar, manipular*: V. estes verbos. v.intr. **7.** *Ter trato*: conversari; colloqui. **8.** *Comerciar*: V. este verbo. **9.** *Intentar, procurar*: V. estes verbos. v.pr. **10.** *Constituír algo o obxecto de que se fala, o obxectivo a conseguir*: agi; (*trátase do teu interese, da miña saúde*) tua res, mea salus agitur; (*trátase de saber que augas son máis saludables*) quaeritur cuius generis aquae sint utilissimae; (*non se trata de vivir ocioso*) non mihi consilium est in otio vivere; (*cada un debe tratar do que entende*) quam quisque norit artem in hac se exerceat. ♦ *Tratarse ben*: laute ou liberaliter vivere; se curare; se opulenter colere; genio indulgere.

trato. s.m. **1.** *Maneira de tratar*: V. **tratamento**.

2. *Feito de ter relación social con alguén*: consuetudo –inis; familiaritas –atis; usus –us. **3.** *Acordo a que se chega*: V. **acordo, pacto, tratado**. **4.** *Ocupación de tratante*: commercium –i; mercatura –ae.

trauma. s.m. **1.** *Psic. Emoción violenta*: vehemens animi perturbatio; commotio –onis; trauma –atis. **2.** *Med. Traumatismo*: V. esta palabra.

traumático –a. adx. Traumaticus, acerbus –a –um; gravis –e.

traumatismo. *s.m. Med.* Trauma –atis; vulnus –eris; laesio, vulneratio –onis.

traumatizar. *v.tr.* Traumate afficere; vehementer perturbare.

traumatólogo –a. *s.* Traumatologus/-a; traumatologiae cultor/-trix *ou* peritus/-a; vulnerum curationis peritus/-a.

traumatoloxía. *s.f.* Traumatologia –ae; vulnerum medica disciplina.

traumatolóxico –a. *adx.* Traumatologicus –a –um.

través. Palabra usada nas expresións: a) *A través de.* 1. *Dun lado ao outro:* per, trans; (*pasar a través dos inimigos*) per medios hostes transire; (*clavar algo dun lado ao outro*) transfodere; transverberare; transfigere. 2. *Polo medio de, por entre:* per. V. *tamén por.* 3. *Por medio de:* per. V. *tamén por.* b) *De través ou ao través:* (ex) transverso; in transversum; ab *ou* ex obliquo; per obliquum; (*mirar de través*) torvis oculis aspicere; limis oculis intueri; (*mirando os cabritos de través*) transversa tumentibus hircis; (*posto de través*) transversus, obliquus –a –um; in transversum positus. V. *tamén biés* (ao), *esguello* (de).

***travesaño.** *s.m. V.* **traveseiro.**

traveseiro. *s.m. 1.* *Peza de madeira que une unha armazón:* transtrum, iugumentum –i; traversum tignum *ou* lignum; vibia –ae; (*suxeitar con traveseiros*) iugumentare. **2.** *Almofada:* V. esta palabra.

travesía. *s.f. 1.* *Viaxe:* traiectus, cursus –us; (*por mar*) navigatio, transvectio, traiectio –onis; (*facer unha travesía*) navigare; (*boa*) commode, vento secundo *ou* prospero navigare *ou* uti; optime cursum conficere; (*facer unha travesía moi agradable*) bellissime navigare; (*mala*) adverso vento, incommode navigare. **2.** *Camiño ou rúa que atravesa:* transversum *ou* devium iter; transversa via. **3.** *Vento que sopra do poñente:* transversus ventus. V. *tamén oeste.*

travesa. *s.f. V.* **traveso.**

traveso –a. *adx. 1.* *Amigo de enredar, de facer trasnadas:* irrequietus, inquietus, turbulentus –a –um; inquires –etis. *s.f. 2.* *Traveseiro:* transtrum –i; transversum tignum *ou* lignum; (*do tren*) temo –onis.

travestí. *s.* Aliena veste indutus/-a vir/femina; (homsexualis) muliebri veste indutus.

travestir. *v.pr.* Veste aliena indui *ou* tegi; alienam vestem induere.

traxe. *s.m. 1.* *Vestimenta exterior:* vestis –is; vestimentum –i; vestitus –us; (*de muller*) vestis muliebri; (*de loito*) funebris *ou* lugubris amictus; pulla vestis; (*cambiar de traxe*) vestem mutare. **2.** *Maneira de vestir:* habitus –us; peculiare, vernaculum vestimentum. ♦ *Traxe de baño:* balnearia vestis.

traxecto. *s.m.* Tractus, cursus –us; via –ae; iter, itineris; intervallum –i.

traxectoria. *s.f. 1.* *Curso, dirección, rumbo:* V. estas palabras. **2.** (fig.) *Curso de alguén no tempo ou no comportamento:* temporis, aetatis cursus, decursus *ou* transcursus; vitae modus, curriculum *ou* ratio; mores –um.

traxedia. *s.f. 1.* *Obra dramática con desenlace fatal:* tragoedia, fabula –ae; (*xénero tráxico*) tragodia –ae; tragicum genus; cothurnus –i; tragici cothurni; (*vestido dos actores tráxicos e, por ext, traxedia*) syrma –ae/-atis; (*representar unha traxedia*) tragoediam agere *ou* docere. **2.** (fig.) *Catástrofe:* infaustus, infelix, miserabilis casus. V. *tamén catástrofe.* ♦ *Parar en traxedia:* finem *ou* exitum tragicum *ou* infelicem habere.

tráxico –a. *adx. 1.* *Relativo á traxedia:* tragicus –a –um; (*máscara*) persona tragica; (*actor*) tragoedus –i; tragicus/-a; tragicus actor; tragoediarum histrio. **2.** *Que escribe traxedias:* tragoediographus/-a; tragicus poeta. **3.** *Que constitúe ou comporta unha traxedia:* tragicus, luctuosus, infaustus, miserandus –a –um; infelix –icis; miserabilis –e; (*morte*) indigna, misera, taeterrima mors. ♦ *A broma veu parar en traxedia:* in rabiem verti coepit iocus.

traxicomedia. *s.f.* Tragicomoedia –ae.

traxicómico –a. Tragico et comico mixtus.

traza ¹. *s.f. Insecto:* V. **caruncho, corta.**

traza ². *s.f. 1.* *Proxecto, deseño:* operis delineamenta; prima adumbratio; delineatio, descriptio –onis. V. *tamén debuxo, proxecto.* **2.** *Aparencia:* species, facies –ei; vultus –us; frons, frontis; (*boa traza*) liberalis forma. V. *tamén aparencia, aspecto.* ♦ *Non ter traza:* ordinem *ou* modum non servare; in ordinem redigi non posse; aliquid inconditum, inconcinnum, inordinatum esse.

trazado –a. *part. 1.* Part. do verbo *trazar:* delineatus, adumbratus, excogitatus –a –um. *s.m. 2.*

Acción de trazar: ductus –us. **3.** *Proxecto, traza*: V. **debuxo, proxecto, traza**. **4.** *Percorrido ou dirección dun camiño, río, etc.*: decursus, tractus –us; via –ae.

trazar. v.tr. **1.** *Realizar os trazos dun debuxo, dun plano*: delineare; adumbrare; describere; designare; prima delineamenta ducere ou exarare. **2.** (fig.) *Deseñar unha liña imaxinaria un obxecto que se move*: ducere, describere; delineare; designare. **3.** (fig.) *Contar; describir os puntos principais*: breviter, summam, paucis verbis dicere, exponere, attingere, describere. **4.** *Concibir un proxecto*: V. **concibir, discorrer, enxeñar**. **5.** *Cortar en anacos, esp. cos dentes*: V. **roer**. v.intr. **6.** *Tomar unha decisión*: V. **acordar, decidir**.

trazo. s.m. **1.** *Liña*: linea –ae; ductus –us; (*da pluma*) calami ductus. **2.** *Aspecto característico dunha persoa ou cousa*: specimen –inis; (*ter trazos de bo humor*) festivitatis specimina praebere. **3.** *Xesto*: indicium –i; signum, exemplum –i; (*ter trazos de valentía*) virtutis signa edere. **4.** *Forma característica das partes do rostro*: faciei delineamenta. **5.** *Signo ortográfico que se representa por unha liña horizontal*: V. **guión**.

***trébede.** s.m. V. **trespés**.

trebellar. v.intr. **1.** *Brincar; rebuldar; ruar*: V. estes verbos. **2.** *Chafallar*: V. este verbo. **3.** *Entreterse con xogos de carácter sexual*: V. **rebuldar**.

trebello. s.m. **1.** *Trampa para cazar animais*: V. **trampa**. **2.** *Aparello para empregar en calquera actividade*: instrumentum –i. V. *tamén* **traste**. **3.** *Xogo, enredo de carácter sexual*: lascivia –ae; ludus, iocus –i; delectamentum –i; oblectatio –onis.

treboada. s.f. *Nimbus –i; rapidus, subitaneus, vehemens imber*. V. *tamén* **torboada**.

***trébol.** s.m. V. **trevo**.

trebón. s.m. V. **treboada**.

trece. num.card. **1.** *Doce máis un*: tredecim. **2.** *Que ocupa o lugar número trece*: tertius decimus; tredecimus –a –um. s.m. **3.** *Número que o representa*: numerus decimus tertius. ♦ *Manterse nas súas trece*: in sententia manere, permanere ou persistere; durae cervicis esse.

trécola. s.f. **1.** *Martabela*: V. esta palabra. **2.** *Persoa que fala moito e con pouco sentido*: garrulus/-a; linguax, loquax vir/femina; lingulaca –ae. V.

tamén **charlatán, trapallas**. pl. **3.** *Desculpa, escapatoria, evasiva*: V. estas palabras.

tregua. s.f. **1.** *Suspensión das hostilidades*: indutiae ou induciae –arum; (*pactar; conceder; romper; pedir tregua*) indutias pacisci, dare, solvere dirimere, petere. V. *tamén* **armisticio**. **2.** (fig.) *Descanso, interrupción temporal*: intermissio –onis; quies –etis; intervallum –i; (*traballo sen tregua*) assiduus labor; (*traballar sen tregua*) opus non intermittere; (*chove sen tregua*) non intermissis aquis pluit ou fluit imber; (*chuvias sen tregua*) pluviae continuae; (*dar tregua*) remittere; intermittere; spatium, intervalla dare ou intermittere; (*non dar tregua*) exagitare.

treito. s.m. *Tractus –us; intervallum –i*. ♦ *A treitos*: per intervalla.

treixadura. s.f. *Uvae albae, oblongae et durae genus*.

trela. s.f. *Funis –is; capistrum –i; vinculum –i*. V. *tamén* **ramal**. ♦ *Dar trela*: animum addere ou accedere; impellere.

trela. s.m. V. **adival, cabestro**.

tremar. v.intr. V. **tremer**.

tremebundo –a. adx. V. **horrible, horroroso, terrible, tremendo**.

tremedal. s.m. *Locus coenosus mobilis ou tremens*. V. *tamén* **braña, bulleiro**.

tremelicar. v.intr. *Tremiscere, contremiscere; frigore horrere ou horrescere; metu trepidare ou madere*.

tremelucente. adx. *Tremulus, contremulus –a –um; scintillans –antis*.

tremelucir. v.intr. V. **escintilar**.

tremendo –a. adx. **1.** *Espantoso, tremebundo*: tremendus, horrendus, pertimescendus, verendus, formidandus, horrificus, terrificus –a –um; formidabilis, horribilis, terribilis –e; trux, trucis; taeter –tra –trum. **2.** *Colosal, enorme*: V. estas palabras. **3.** (fig.) *Que fai ou di cousas sorprendentes*: inexpectatus, inopinatus, facetus, salsus –a –um. **4.** (fig.) *Que non para quieto*: inquietus, irrequietus, turbulentus –a –um; inquietus –etis.

tremente. adx. *Tremens –entis; tremebundus, tremulus –a –um; (Ifixenia foi conducida toda tremente ao altar)* Iphigenia tremebunda ad aras deducta est.

trementina. s.f. *Terebinthi ou terebinthina resina*.

tremar. *v.intr.* Tremere, contremere; conquassari; vacillare; nutare; (*empezar a tremar*) tremiscere, contremiscere, intremiscere; (*de frío*) frigore horrere *ou* horrescere; (*de medo*) trepidare; horrere, horrescere, perhorrescere; metu trepidare *ou* madere; formidine corripri; (*tremo ao contalo*) horresco referens; (*tremo de pés á cabeza*) totus tremo horreoque; totis artubus contremisco; (*tremen os labios*) labia quatiuntur. ♦ *A terra tremo baixo dos seus pés:* pulsu pedum tremitt excita tellus. *Tremar coma a vara verde:* omnibus artubus contremiscere.

tremo. *s.m.* V. **braña, bulleiro, tremedal.**

tremoia. *s.f.* **1.** *Moega, moxega:* V. **moega** ². **2.** *Mecanismo do teatro:* versatilis in theatris machina; pegma -atis; exostra -ae; artificium -i.

tremor. *s.m.* Tremor -oris; (*por febre, por medo*) horror -oris; (*un repentino tremor apodérase dos seus membros*) subitus tremor occupat artus; (*de terra*) terrae motus *ou* terraemotus. V. **tamén sismo, terremoto.**

tremulo -a. *adx.* Tremulus, contremulus, trepidus -a -um; (*voz*) vox tremula.

tren. *s.m.* **1.** *Serie de coches de ferrocarril:* hamaxostichus -i; currus ferreus; tramen (ferrivarium); agmen vehicularium; (*expreso*) hamaxostichus citissimus; (*a vapor, eléctrico*) tramen vapore impulsus, electríde *ou* electrica vi actum; (*o tren traerá media hora de atraso*) tramen dimidiae horae moram habebit. V. **tamén convoi**. **2.** *Mec. Conxunto de máquinas ou dispositivos para un mesmo fin:* machinae -arum; machinarum *ou* machinalis apparatus. ♦ *Tren de vida:* vivendi ratio; vitae cultus.

trencha. *s.f.* Fabrile scalprum; fabri lignarii scalprum.

trenco -a. *adx.* Scambus, varus, vatius -a -um.

trenla. *s.f.* V. **trela.**

trenza. *s.f.* Spira -ae; torulus -i; grani -orum; torti crines.

trenzar. *v.tr.* **1.** *Facer trenzas:* capillos torquere; comas in granos formare. **2.** (fig.) *Xuntar elementos e accións para conseguir un fin:* aliquid cum aliquo coniungere; dispare res nectere *ou* implicare.

treo. Termo só usado na expresión *a treo:* V. **chou** (ao).

*trepador -ora. *adx.* V. **gabeador.**

trepanación. *s.f.* Terebratio -onis; terebratus -us; (*cranial*) testae terebratio.

trepanar. *v.tr.* Terebrare; (*un óso*) os terebra *ou* modiolu excidere; (*o cranio*) testam terebrare; cerebrum patefacere.

*trepas ¹. *v.intr.* V. **aganchar, agatuñar, gabeas.**

trepar ². V. **tripar.**

trepia. *s.f.* V. **trespés.**

trepidante. *adx.* **1.** *Que treme:* tremens -entis; trepidans -antis; trepidus -a -um. **2.** (fig.) *Moi vivo:* vividus, fervidus -a -um; alacer -cris -cre.

trepidar. *v.intr.* Trepidare; tremiscere; quati, quassari; vacillare.

tres. *num.card.* **1.** *Dous máis un:* tres, tria; (*tres veces*) ter. **2.** *Que ocupa o lugar número tres:* tertius -a -um. *s.m.* **3.** *Número que o representa: numerus tertius. Usábase en Roma para indicar pequenas cantidades: (non dá o seu viño a todo o mundo, bebo el con moi poucos amigos) non ponit turbae: cum tribus illa (vina) bibit; (non intercambiaredes tres palabras) tria non commutabitis verba inter vos.*

trescentos. *num.card.* **1.** *Tres veces cen:* trecenti -ae -a; (*trescentas veces*) trecenties. **2.** *Que ocupa o lugar número trescentos:* trecentisimus -a -um. *s.m.* **3.** *Número que o representa: trecentisimus numerus. Usábase en Roma para indicar unha gran cantidade: (viva e goce cos seus amantes, os trescentos que ten á vez abrazados) cum suis vivat valeatque moechis, quos simul complexa tenet trecentos*

trespés. *s.m.* Tripus -odis; tripes -edis; lasanum -i.

trevo. *s.m.* Trifolium -i.

tríade. *s.f.* Trias -adis; triga -ae; tres, tria.

triangular. *adx.* Triangulus, trigonicus, trigonus, triquetrus -a -um; triangularis -e.

triángulo. *s.m.* **1.** *Xeom. Polígono de tres lados e tres ángulos:* triangulum *ou* triangulus -i; triquetrum, trigon(i)um -i. **2.** *Mús. Ferriños:* V. esta palabra.

tribal. *adx.* Tributus -a -um; tribalis -e.

tribo. *s.f.* Tribus -us; (*por tribos*) tributim; (*comicios por tribos*) tributa comitia; (*membro da mes-*

ma tribo) tribulis, contribulis –is; (*grupo étnico*) gens, gentis; natio –onis. V. *tamén* **clan**.

tribraco. *s.m.* *Métr.* Tribrachus –i; tribrachys –yos; tribrevis –is.

tribulación. *s.f.* Tribulatio –onis; labores –um; aerumnae, miseriae –arum; adversa fortuna; adversae res; (*probar toda clase de tribulaciós*) du-riore fortuna conflictari; malis omnibus urgeri.

tribuna. *s.f.* Suggestus –us; suggestum –i; (*des-de onde en Roma se arengaba ao pobo*) rostra –orum; (*dos espectadores*) spectacula –orum; (*subir á tribuna*) in contionem *ou* in rostra ascendere; suggestum ascendere *ou* escendere.

tribunal. *s.m.* **1.** *Conxunto de persoas reunidas para xulgar ou avaliar algo:* tribunal –alis; (*sentarse no tribunal*) sedere pro tribunali. **2.** *Lugar onde se reúnen esas persoas:* iudicium –i; forum –i. *pl.* **3.** *Aparato xudicial, xustiza:* iudices –um; iudicium consilium *ou* collegium. ♦ *Levar a alguén aos tribunais:* aliquem in ius educere. *Acudir aos tribunais:* in ius ambulare. *Citar a un tribunal:* in iudicium vocare. *Tribunal de guerra:* militare *ou* bellicum consilium. *Tribunal Supremo:* Supremum Iudicium Collegium *ou* Consilium.

tributar. *v.tr.* **1.** *Pagar como tributo:* vectigalia solvere *ou* pensare; tributa pendere. **2.** (fig.) *Manifestar veneración, respecto, etc.:* obsequium praestare; (*honores*) laudibus, honoribus aliquem afficere *ou* efferre. V. *tamén* **honrar, render**.

tributario –a. *adx.* Stipendiarius, tributarius –a –um; vectigalis –e; (*cidade*) civitas vectigalis *ou* stipendiaria. ♦ *O Sil é tributario do Miño:* Sil (Sile, Silis) in Minium influit.

tributo. *s.m.* **1.** *Imposto:* tributum –i; vectigal –alis; (*en diñeiro*) stipendium –i; (*impoñer un tributo*) tributum, vectigal imponere, imperare; (*esixilo*) tributum exigere; (*pagalo*) tributum, vectigal, stipendium pendere *ou* solvere. V. *tamén* **contribución, imposto**. **2.** (fig.) *Cousa debida:* debitum –i; officium –i; munus –eris; (*de gratitude*) gratiae –arum. ♦ *Pagar o tributo á natureza:* debitum *ou* vitam naturae reddere.

tríceps. *s.m.* Anat. Triceps –ipitis.

triclo. *s.m.* Trirota –ae.

tricorn. *adx.* **1.** *Que ten tres cornos ou puntas:* tricornis –e. *s.m.* **2.** *Sombreiro da garda civil:* tricornis pileus.

tridente. *s.m.* Tridens –entis; trifida hasta *ou* cus-pis; fuscina –ae; (*que leva o tridente*) tridentifer *ou* tridentiger –era –erum.

tridentino –a. *adx.* Tridentinus –a –um. ♦ *Con-cilio de Trento* *ou* *Tridentino:* Tridentina Syno-dus; Concilium Tridentinum.

tridimensional. *adx.* Tribus mensuris praeditus.

triduo. *s.m.* *Relix.* Triduum –i; tridui supplicatio; triduanae preces.

trienal. *adx.* **1.** *Que dura tres anos:* triennis, trien-nalis –e. **2.** *Que ocorre cada tres anos:* trietericus –a –um; qui (quae, quod) tertio quoque anno fit.

trienio. *s.m.* Triennium –i; trieteris –idus

trifásico –a. *adx.* Tribus phasibus praeditus.

trigal. *s.m.* Segetis locus; ager frumentarius; fru-menta –orum. ♦ *Herba trigal:* V. **herba**.

trigo¹. *s.m.* **1.** *Planta das gramíneas:* seges –etis; triticea messis. **2.** *Gran desta planta:* frumen-tum, triticum –i; tritici granum; (*candéal*) far, farris; adorem (far); frumentum triticeum; (*se-rodio* *ou* *de marzo*) trimestre triticum; martia se-mentis; alicastrum –i; (*espiga*) spicum farreum; spica farrea. ♦ *Non ser trigo limpo:* frugi non esse.

trigo² –a. *adx.* *De trigo:* frumentarius, triticeus, adoreus, farreus –a –um. ♦ *Pan trigo:* V. **pan**.

trigonometría. *s.f.* *Mat.* Trigonometria –ae; triangulorum metiendorum ratio.

trigonométrico –a. *adx.* Trigonometricus –a –um.

trigueiro –a. *adx.* Flavus, subfuscus, triticeus –a –um. ♦ *Espárrago trigueiro:* V. **espárrago**.

trilingüe. *adx.* **1.** *Escrito en tres linguas:* trilinguis –e; tribus linguis scriptus. **2.** *Que fala ou domi-na tres linguas:* trilinguis –is.

trilla. *s.f.* Blatta, tineae –ae; cossis –is; teredeo –inis.

trillar. *v.tr.* **1.** *Cortar en anacos moi pequenos:* tere-re, atterere, conterere; comminuere; friare; tun-dere, contundere; triturare. **2.** *Mallar, mazar:* V. estes verbos. **3.** *Pillar e magoar un dedo, unha man, etc., entre dúas superficies:* suggillare; livida contusione afficere; premere; constringere. V. *tamén* **machucar**. *v.pr.* **4.** *Magoárense os pés por camiñar moito ou polo calzado:* suggillari; premi; affligi. **5.** *Magoarse ao pillar unha parte do corpo entre dúas superficies:* suggillari; tundi, contundi.

*trillizos. *s.m. pl.* V. **trixemelgos**.

trilo. *s.m.* Avium cantus *ou* clamor; sonus vibrans.

triloxía. *s.f.* Trilogia –ae; trium operum series.

trimestral. *adx.* Trimestris –e.

trimestre. *s.m.* Trimestre spatium.

trímetro. *s.m. Métr.* Trimeter *ou* trimetrus –i; (*iámbico, trocaico*) trimeter iambicus, trochaeus.

trimotor. *adx. e s.* (Aeronavis) tribus machinamentis instructa.

trinca. *s.f.* **1.** Corda con que se reforza un cabo: ligamen –inis; nauticus funis. **2.** Retriza: V. esta palabra. **3.** Trenza: V. esta palabra.

trincar. *v.tr.* V. **morder.**

trinchar. *v.tr.* Secare; concidere; in frusta scindere; obsonia, dapes, epulas, carnes scindere; frustare; escas scite secare.

trincheira. *s.f.* Vallum –i; fossa –ae; agger –eris; sulcus –i; (*abrir unha trincheira*) fossam fodere, ducere, exstruere; moenia munire.

trindade. *s.f. Teol.* (Sancta) Trinitas.

***trineo.** *s.m.* V. **zorra.**

***trino.** *s.m.* V. **trilo.**

trinomio. *s.m. Mat.* Trinomium –i.

trinque. Palabra usada só na expresión *do trinque*: novus, recentissimus –a –um; (*roupa*) vestis nondum *ou* nuperrime induta.

trinquete. *s.m. Mar.* Dolo(n) –onis.

trinta. *num.card.* **1.** Tres veces dez: triginta; (*trinta veces*) tricie(n)s. **2.** Que ocupa o lugar número trinta: trigesimus, tricesimus, tricenarius –a –um. **3.** Número que o representa: tricenarius numerus.

trintena. *s.f.* **1.** Conxunto de trinta unidades: tricontas –adis. **2.** Os trinta anos: triginta anni; triginta annorum spatium; tricennium –i; (*que chegou á trintena*) triginta annos natus; tricenarius –a –um.

trinzar. *v.tr.* V. **picar, trillar.**

trío. *s.m.* Tres, tria; (*de músicos*) tricinium –i.

tripa. *s.f.* **1.** Barriga, ventre: ilia –ium; intestina, interanea –orum; viscus –eris; venter –tris; alvus –i; (*obesidade*) obesitas ventris; (*veño coa tripa baleira*) venio laxis lactibus. V. *tamén* **barriga, entrañas, intestino**. **2.** (fig.) Interior das cousas: alveus –i; interiora –um; pars interior. ♦ *Fa-*

cer das tripas corazón: animum erigere; dolorem premere. V. *tamén* **corazón**. *Revolver as tripas algunha cousa*: stomachum movere; aegre ferre.

tripar. *v.tr.* Calcare, conculcare; proterere; pedibus calcare *ou* obterere; insistere.

tripartito –a. *adx.* Tripartitus, tripartitus, trifarius –a –um. ♦ *Goberno tripartito*: tripartita administratio.

triple. *adx. e s.m.* Triplex –icis; tergeminus, triplus, trifarius –a –um; triplum –i.

triplicar. *v.tr.* **1.** Multiplicar por tres: triplicare. *v.pr.* **2.** Multiplicarse por tres: triplicari.

triplo –a. *adx. e s.* V. **triple.**

trípode. *s.m.* Tripus –odis.

tríptico. *s.m.* **1.** Pintura en tres corpos: tripartita tabella *ou* tabula; ternae tabulae pictae. **2.** Folla publicitaria en tres corpos: tripartita charta praeconia *ou* laudativa; tripartita plicatilis charta.

tripulación. *s.f.* Nautarum *ou* navalium militum turba; turba nautica *ou* aeronautica.

tripulante. *s.* Nauticus/-a, aeronauticus/a; classarius/-a; aereus/-a classarius/-a.

tripular. *v.tr.* Navem, aeronavem regere *ou* gubernare.

triquetaque. *s.m.* Frequens *ou* iteratus crepitus. ♦ *A cada triquetaque*: passim; saepe; iterum iterumque.

triquina. *s.f.* Trichinus vermis (capillaceus); trichina spiralis.

triquinose. *s.f.* Morbus trichino verme genitus.

tris. *s.m.* **1.** Leve ruído: levis stridor. **2.** Cantidade moi pequena: parum, tantillum –i. ♦ *Nun tris*: paulisper; statim; illico; (*en perigo*) in discrimine; in summo periculo. *Por un tris*: paene; prope; (*por un tris non o mataron*) parum afuit quin occideretur.

triscar. *v.tr.* **1.** Cortar en anacos pequenos: V. **picar, trillar**. **2.** Apertar entre os dentes: V. **morder, roer**. ♦ *Triscar os dentes*: V. **retrincar**.

trisco. *s.m.* V. **anaco, cacho**.

trisílabo –a. *adx.* **1.** Que ten tres sílabas: trisyllabus –a –um. *s.m.* **2.** Palabra de tres sílabas: trisyllabum –i. **3.** Verso composto de tres sílabas: versus trisyllabus.

triste. *adx.* **1.** Con sentimento de tristeza: tristis –e; maerens, dolens –entis; maestus, afflictus,

anxius –a –um; infelix –icis; (*recordo triste*) acerba recordatio; (*condición*) afflictica condicio; (*todos estaban tristes*) omnes tristitia invasit. **2.** *Que expresa ou produce dor moral:* tristis –e; maestus, luctuosus, dolendus, miserandus, funestus –a –um; miser –era –erum; infelix –icis; miserabilis –e; (*tempo*) nubilum caelum; (*casa*) caeca domus; (*cantos*) lugubres cantus. **3.** *Sen importancia, de pouco valor:* vilis, despicabilis –e; miser –era –erum; abiectus –a –um.

tristeiro –a. *adx.* Tristiculus –a –um; subtristis –e. V. *tamén taciturno, triste.*

tristeza ou tristura. *s.f.* Tristitia, maestitia, aegrimonia –ae; maeror; dolor –oris; aegritudo –inis; (*cara de tristeza*) vultus tristis; (*ter tristeza*) dolere; maerere; angī; (*vivir sumido na tristeza*) in maerore iacere *ou* versari; aegritudine opprimi; in luctu vivere; tristitiae se dare; (*causar tristeza*) maerorem afferre, creare, parere, inicere; aegritudine afficere; (*desbotar a tristeza*) tristitiam ex animo fugare, pellere, depellere, deicere, discutere; aegritudinem levare.

tritón. *s.m.* **1.** *Mit. Divindade mariña:* Triton –onis/-onos. **2.** *Zool. Anfibio semellante á píntega:* triton –onis; triturus –i.

tritongo. *s.m. Gram.* Triptongus –i.

trituration. *s.f.* Trituratio, subactio, contritio –onis; tritura –ae.

triturado –a. *part.* Tritus, contritus –a –um; (*alimentos triturados*) cibi mansi.

tritrador –ora. **1.** *Que seve para triturar:* terens, conterens, comminuens –entis. *s.f.* **2.** *Aparello que serve para triturar:* machinula alimentis *ou* eduliis conterendis; (*de carne*) machinula carni conterendae.

triturar. *v.tr.* Terere, conterere; comminuere; tritare, triturare; tudiculare; dentibus cibum *ou* escas conficere, commolere, conterere; masticatione exercere.

triunfador –ora. *adx. e s.* Triumphans –antis; triumphator/-trix, triumphalis (vir/femina).

triunfal. *adx.* **1.** *Relativo ao triunfo:* triumphalis –e; (*cortexo*) triumphus –i; (*carro, porta*) currus, porta triumphalis; (*arco*) arcus –us; arcus *ou* porta triumphalis; fornix –icis; (*toga*) toga, vestis triumphalis; palmata toga; (*coroa*) corona triumphalis; (*facer unha entrada triunfal na cidade*) triumphantem urbem inire. **2.** *Grandioso:*

magnificus, splendidus –a –um; (*facer un recibimento triunfal*) honorifice aliquem accipere.

triunfalismo. *s.m.* Habitus nimis triumphalis.

triunfalista. *adx. e s.* Nimis triumphalis (vir/femina).

triunfante. *adx.* Triumphans –antis; victor/-trix; (*gozoso*) exsultans –antis; laetitia gestiens.

triunfar. *v.intr.* **1.** *Conseguir a vitoria nunha loita, nunha competición:* triumphare; vincere; superare; debellare; (*sobre os inimigos*) hostes *ou* adversarios devincere. V. *tamén ganar, vencer.*

2. *Ter éxito unha cousa:* vincere; triumphare; superare; praevalere; (*o valor, o amor triunfa de todos os obstáculos*) virtus, amor omnia vincit; (*o traballo denodado triunfa de todo*) labor omnia vincit improbus; (*triunfar da envexa*) invidium domare; (*triunfo ou parecer de alguén*) alicuius sententia praevaluit. **3.** *Ter éxito:* triumphare; excellere, praecellere; plurimum pollere. **4.** *No xogo das cartas, botar un trunfo:* V. **trunfar.**

triunfo. *s.m.* **1.** *Vitoria:* triumphus –i; tropaeum –i; (*decretar o triunfo*) triumphum decernere; (*obtelo*) triumphum sibi parere; (*celebralo*) triumphum agere. **2.** *Éxito, vitoria:* triumphus –i; victoria –ae; (*acadar o triunfo nun certame*) palmam *ou* victoriam ferre. **3.** *Recoñecemento do éxito:* honos –oris; plausus –us; (*rotundo*) summa laus. **4.** *No xogo de cartas, carta que vence:* V. **trunfo.**

triunvirato. *s.m.* **1.** *Antig. Maxistratura compartida por tres persoas:* triumviratus –us. **2.** *Por ext., asociación de tres persoas:* triumviratus –us.

triunviro. *s.m.* Triumvir –iri; tresviri *ou* tres viri, trium virorum. ♦ *Os triunviros encargados de reorganizar o Estado en Roma (Octavio, Antonio e Lépidio):* triumviri reipublicae constituendae.

trivial. *adx.* Trivialis, vulgaris –e; tritus, vulgatus, pervulgatus –a –um; (*linguaxe*) verba popularia, iacentia *ou* abiecta; humilis *ou* pedestris sermo; sordes verborum; faex cotidiani sermonis. V. *tamén banal.*

trivialidade. *s.f.* Vulgaris *ou* trita res; (*da linguaxe*) verborum humilitas *ou* vilitas; (*falar con trivialidade*) sordide loqui; popularibus verbis agere; verba e medio sumere; in sordes incidere. V. *tamén banalidade.*

trixemelgos. *s.m.pl.* Trigemini fratres; trigemini –orum.

trixésimo –a. *num.ord.* Tricesimus ou trigesimus –a –um; (*trixésima parte*) tricesima pars.

***trizar**. *v.tr.* V. **picar, trillar**.

troba. *s.f.* Carmen –inis; cantilena –ae.

trobador –ora. *s.* Carminum auctor; poeta citharoedus; mediaevalis ou mediae aetatis melicus ou poeta.

trobador. *v.intr.* **1.** *Compor ou cantar trobas:* carmina scribere ou canere. *v.tr.* **2.** *Expresar por medio de versos:* versus edere; versificare.

trobisco. *s.m.* Thymelaea –ae; Daphne gnidium; turbiscus –i (*latín hispánico*).

trobo. *s.m.* V. **colmea**.

trocar. *v.tr.* V. **cambiar**.

troco. *s.m.* V. **cambio**.

trofeo. *s.m.* **1.** *Obxecto(s) collido(s) ao inimigo:* spolia –orum; exuviae –arum; (*monumento da vitoria*) tropaeum –i. **2.** *Obxecto entregado ao vencedor:* praemium, tropaeum, brabeum, bravium –i. ♦ *Trofeo de caza:* venationis spoliolum.

troglodita. *s.* Troglodyta –ae; speluncarum incola.

Troia. *top.* Troia –ae; Ilium ou Ilium –i.

troiano –a. *adx.* e *s.* Troianus, Troicus, Troius –a –um. Troiani –orum; Troes –um; (*f.*) Troas –adis.

troita. *s.f.* Tructa –ae; tructus –i; salar –aris.

trola. *s.f.* V. **argallada, mentira**.

trolebús. *s.m.* Filoraeda –ae; filoviaria raeda; filoviarius currus.

troleiro –a. *adx.* V. **argalleiro, mentirán**.

trolla. *s.f.* V. **paleta** (de albanel).

trollar. *v.tr.* e *pr.* V. **atrollar(se)**.

trolleiro. *s.m.* Braña, bulleiro, lamazal: V. estas palabras.

trollo¹. *Apeiro:* V. **rodo**¹.

trollo². *Bulleiro:* lutum, coenum, limus –i; fimum ou fimus –i. V. *tamén* **bulleiro**.

tromba. *s.f.* **1.** *Chuvia intensa e súbita:* V. **treboada**. **2.** *Columna de auga no mar:* columna –ae; turbo –inis; typhon –onis.

trombocito. *s.m.* *Med.* Trombocytum –i.

trombón. *s.m.* **1.** *Instrumento músico:* magna tuba. **2.** *Persoa que o toca:* magnae tubae pulsator/-trix.

trombose. *s.f.* Thrombosis –is/-eos; arteriae sanguinis coagululum ou coagulatio.

trompa. *s.f.* **1.** *Mús. Instrumento músico:* tuba, buccina –ae; cornu –us. **2.** *Zool. Prolongación do nariz do elefante:* proboscis –idis; manus –us; (*a natureza deulle unha trompa ao elefante, porque, polo tamaño do seu corpo, tiña dificultades para acceder ao pasto*) manus etiam data elephanto est, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebat ad pastum. **3.** *Zool. Órgano de certos insectos que lles serve para chupar:* rostrum –i. **4.** *Persoa que toca a trompa:* tubicen –inis. ♦ *Trompa de caza:* cornu –us. *Trompa de Falopio:* tuba uterina; oviductus –us. *Trompa de Eustaquio:* Eustachii tuba.

trompada. *s.f.* Ictus –us; percussio –onis. V. *tamén* **puñada**.

trompazo. *s.m.* Ingens, validus, gravis ictus; offensio –onis.

trompeta. *s.f.* **1.** *Mús. Instrumento músico:* tuba, buc(c)ina –ae; (*tocar a trompeta*) tubicinare. **2.** *Trompetista:* V. esta palabra.

trompetista. *s.* Tubicen –inis; tubicinator/-trix; buc(c)inator/-trix; aeneator/-trix.

***trompo**. *s.m.* V. **bailarete, buxaina**.

tronada. *s.f.* Tonitruum strepitus; tonatio –onis.

tronar. *v.unip.* **1.** *Oírense tronos:* tonare, tonitruare, detonare, intonare; (*trona*) tonat; tonitrua eduntur. *v.intr.* **2.** (*fig.*) *Proferir maldicións:* insectari; increpare; vociferari. (*fig.*) ♦ *O orador tronaba:* orator tonabat, clamabat.

tronco. *s.m.* **1.** *Bot. Talo dunha árbore ou arbusto:* caudex –icis; caulis –is; stipes –ipitis; truncus, scapus –i; corpus –oris. **2.** *Anat. Parte do corpo, torso:* truncus –i; thorax –acis. **3.** (*fig.*) *Orixo común dunha familia ou de varios elementos:* stirps (stirpes), stirpis; truncus –i; generis caput –i auctor. **4.** *Xeom. Corpo xeométrico:* truncus –i.

troneira. *s.f.* Fenestella, fenestrela –ae.

trono¹. *s.m.* *Ruído da descarga eléctrica na atmosfera:* tonitrus –us; tonitruum –i; (*o estoupido dos tronos*) tuba nimborum; (*raios e tronos*) fulmina et tonitrua; (*o ceo resoa co trono*) caelum tonitru contremittit.

trono². *s.m.* **1.** *Asento do soberano ou dunha persoa de dignidade:* thronus –i; solium –i; sedes ou sella regia; (*do papa, do bispo*) cathedra –ae; sedes

–is. **2.** Por ext., *representación do poder*: regnum –i; imperium –i; regia dignitas; (*subir ao trono*) ad regnum pervenire; regno potiri; (*ocupar o trono*) regnum obtinere; (*aspirar ao trono*) regnum appetere ou affectare; (*repoñer no trono*) in regno restituere; (*expulsar do trono*) regno expellere. ♦ *Tronos (orde dos anxos)*: Throni –orum.

tronza. *s.f.* Truncatio, detruncatio, scissio, caesio –onis; serratura, scissura, sectura –ae.

tronzador. *s.m.* V. **tronzón.**

tronzar. *v.tr.* **1.** *Cortar, partir ou serrar*: truncare, detruncare; rumpere, dirumpere; amputare; frangere, confringere; scindere; (serra) secare; recidere; (*árbores polo pé*) arbores succidere. **2.** *Provocar algo moita dor*: frangere; rumpere; (*esta dor tronzame*) hic dolor me frangit, haec cura sollicitat; (*tronzaseme o corazón*) nimio dolore angor. *v.intr.* **3.** *Partirse ao través*: rumpi; se scindere; bipartiri; bifariam dividi.

tronzón. *s.m.* Magna serra.

tropa. *s.f.* **1.** *Conxunto de soldados, excluídos os oficiais*: milites gregarii. **2.** *O exército en conxunto*: exercitus –us; copiae –arum; agmen –inis; armati –orum; legiones –onum; (*de infantería*) peditum agmen; pedites –um; peditatus –us; (*de cabalería*) equites –um; equitatus –us. **3.** Por ext., *grupo grande de persoas*: turba, caterva –ae; multitudo –inis; grex, gregis; chorus –i; (*de mala xente*) improborum manus; flagitiosorum coetus; (*de ladróns*) manipulus furum. V. *tamén bandada*.

tropel. *s.m.* Turba, caterva –ae; globus –i; violentus barbarum occurus. ♦ *En tropel*: gregatim; acervatim; turmatim.

tropezar. *v.intr.* **1.** *Chocar, esp. cos pés*: offensare; pedem offendere; pede labi; (*con algo*) aliquid offendere; collidere, illidere; (*na herba*) cespitare. **2.** (fig.) *Atopar un obstáculo que dificulta*: obicem, offendiculum invenire. **3.** (fig.) *Ter un desacordo*: concurrere; confligere; rixari; litem habere; inimicitiam contrahere. V. *tamén enfrontarse*. **4.** *Atoparse con alguén de xeito inesperado*: casu, inopinanter aliquem invenire, offendere ou alicui occurrere.

tropezo. *s.m.* **1.** *Atranco, contratempo, dificultade, obstáculo*: V. estas palabras. **2.** *Encontrón*: V. esta palabra.

tropezón. *s.m.* Pedis offensio ou offensatio.

tropical. *adx.* Tropicus –a –um. ♦ *Clima tropical*: calores –orum.

trópico. *s.m.* **1.** *Cada un dos círculos menores da Terra, paralelos ao Ecuador*: tropicus, circulus –i; (*de Cáncer*) solstitialis circulus; (*de Capricornio*) brumalis circulus. **2.** *Rexión comprendida entre eles*: tropica plaga ou regio; tropicae partes. ♦ *Dúas veces ao ano o sol vai dun trópico ao outro*: sol binas reversiones ab extremo contrarias facit; sol accedit ad brumalem signum et inde sensim ascendit in diversam partem.

tropo. *s.m.* Figura –ae; translatio –onis; figura verborum, dictionis ou orationis; verborum translatio ou immutatio; tropus –i.

troposfera. *s.f.* Troposphaera –ae.

troqueo. *Métr.* Trochaeus, choreus –i.

troasma. *s.* V. **baboco, bobo, paifoco, pachorrento, prosma.**

trotador. *adx.* Tolutilis –e; tolutarius –a –um; (*cabalo que vai ao trote*) tolutarius equus; (*de trote duro*) succussator –oris.

trotamundos. *s.m.* Peregrinator/-trix; erraticus/-a vir/femina; erro –onis.

trotar. *v.intr.* **1.** *Andar ao trote*: tolutim ire ou incedere. **2.** (fig.) *Andar moi á presa*: properare; concursare; citato gressu ou gradu ambulare ou incedere. ♦ *Estou canso de tanto trotar*: defessus sum ambulando. *Trotei por toda a cidade, por todas as prazas*: perreptavi usque omne oppidum; omnes plateas perreptavi.

trote. *s.m.* Succussus –us; tolutilis, citatus gradus. ♦ *A ou ao trote*. **1.** *Trotando*: tolutim; citato equo. **2.** (fig.) *Moi rápido, a correr*: citato gradu gressu ou cursu; cursim. *De trote, para trote*: quotidiano usui destinatus; (*vestido*) vestis trita, obsoleta. *Non estar para trotes*: male se habere; valetudine non bona uti.

troula. *s.f.* V. **algueirada, festa.**

troular ou troulear. *v.intr.* Commissari; helluari; recreationi, ludo indulgere. V. *tamén divertirse.*

trouleiro –a. *adx.* V. **festeiro.**

trouleo. *s.m.* V. **algueirada, festa.**

troupelear. *v.intr.* Pedibus quaterere, conculcare ou contundere.

troupeleo. *s.m.* Pedum collisio, conculcatio ou strepitus.

- trousar.** *v.tr.* **1.** *Golsar, vomitar:* V. estes verbos. **2.** *Trasfegar:* V. este verbo. **3.** *Trasladar as abellas a outro trobo:* apes in aliud alvearium transferre.
- *trova.** *s.f.*, ***trovador.** *s.*, ***trovar.** *v.intr.* V. **troba, trobador, trobar.**
- *trozo.** *s.m.* V. **anaco.**
- truán -ana.** *s.* **1.** *Moinante, tunante:* ludius -i; scurra -ae. V. *tamén moinante*. **2.** *Desidioso, folgazán, lacazán:* V. estas palabras.
- truar.** *v.intr.* V. **troular.**
- trucada.** *s.f.* Arietatio -onis; capitis illisio; cornuum ictus.
- trucar** ¹. *v.intr.* **1.** *Escornar:* V. este verbo. **2.** *Golpear coa cabeza contra algo:* caput percutere; (*contra a parede*) caput parieti impingere.
- trucar** ². *v.tr.* V. **alterar.**
- truco.** *s.m.* Fraus, fraudis; dolus -i; fallacia -ae; (*do prestidixitador*) praestigiae -arum.
- truculencia.** *s.f.* Truculentia, saevitia -ae; atrocitas, inhumanitas, crudelitas, feritas, ferocitas -atis.
- truculento -a.** *adx.* Truculentus, saevus, inhumanus, ferus -a -um; atrox, ferox -ocis; crudelis -e; trux -cis.
- trufa.** *s.f.* Tuber -eris; suillus fungus; misy, misyos.
- *truhán -ana.** *s.* V. **truán.**
- truncado -a.** *adx.* Truncus, truncatus -a -um. ♦ *Cono, pirámide truncada:* V. **cono, pirámide.**
- truncar.** *v.tr.* Fraudare; decipere; surripere. V. *tamén frustrar, malograr.*
- trunfar.** *v.intr.* **1.** *Xogar un trunfo:* chartam victricem ou significantem ludere. **2.** *Ser trunfo un pau da baralla:* vincere; (*trunfan copas, ouros, bastos, espadas*) cupellae, denarii ou aura, virgae ou baculi, gladii vincunt.
- trunfo.** *s.m.* Charta victrix ou significans.
- truque.** *s.m.* V. **trucada.**
- trust.** *s.m.* Econ. Societatum bonis gignendis imperium; consortium mercatorum.
- tsar, tsarina.** *s.* Russorum Caesar; Caesaris uxor.
- tuba.** *s.f. Mús.* Tuba, tubula -ae.
- tubérculo.** *s.m.* Tuber -eris; tuberculum -i.
- tuberculose.** *s.f. Med.* V. **tise.**
- tuberculoso -a.** *adx.* e *s. Med.* V. **tísico.**
- tubo.** *s.m.* **1.** *Peza oca e cilíndrica usada para condución de líquidos ou gases:* tubus, tubulus, siphunculus -i; canalis -is; fistula -ae; (*para o paso da auga*) diabetes -ae; divortia aquarum; (*de distribución*) diductorium -i. **2.** *Recipiente cerrado para conter diferentes cousas:* tubulus -i; ampulla, laguncula -ae. ♦ *Tubo de escape:* tubulus vaporum.
- tubular.** *adx.* Tubulatus, fistulatus -a -um.
- tufo.** *s.m.* Foetor -oris; foedus, foetidus, taeter, gravis odor.
- tugurio.** *s.m.* Tugurium, tuguriolum -i; casa, casula -ae; lignea casa; ganea -ae.
- tule.** *s.m.* Carbasus -i.
- tulipa.** *s.f.* Lampadis umbraculum; tulipa -ae; (*lámpada con tulipa*) tecta ou oblecta lampas.
- tulipán.** *s.m.* Tulipa -ae.
- tulla.** *s.f.* **1.** *Hucha:* arca, capsula, cumera -ae. **2.** *Depósito para gardar gra:* granarium, horreum -i.
- tumba** ¹. *s.f.* Tumba -ae. V. *tamén sepulcro, sepultura.*
- tumba** ². *s.f.* V. **mendo, peza, remendo.**
- tumbar.** *v.tr., intr. e pr.* V. **tombar.**
- tumefacción.** *s.f.* Tumor -oris; extuberatio -onis; exstantia -ae; (*da gorxa*) tumentes fauces; (*das pernas*) boa -ae; (*fixose tumefacción na ferida*) vulnus intumuit; (*a tumefacción desapareceu*) tumor desedit; (*causar tumefacción*) tumefacere; (*producirse*) tumere, tumescere, intumescere; turgescere; (*nunha ferida*) caput facere.
- tumefacto -a.** *adx.* Tumefactus, tumidus, inflatus -a -um; tumens -entis.
- tumor.** *s.m.* Tumor -oris; benignus, malignus tumor; neoplasma -atis; abnormis texturae crescentia; (*pl.*) tumentia -ium; (*aparecen*) tumores assurgunt; (*formar un tumor*) tumorem moliri; (*curalo*) tumorem sanare, tollere, sistere, sedare, lenire, cohibere, discutere ou siccare; tumoribus mederi; concoquere dura ou durities. V. *tamén tumefacción.*
- túmulo.** *s.m.* **1.** *Montículo de terra sobre unha sepultura:* tumulus (sepulchralis). **2.** *Monumento levantado no lugar dun enterramento:* monumentum -i. **3.** *Mesa cuberta cun pano onde se coloca o cadaleito:* tumulus honorarius; (*pano que o cobre*) peristroma funebre. **4.** *Departa-*

mento dunha casa mortuoria onde se vela o defunto: mortuarium –i.

tumulto. *s.m.* Tumultus –us; tumultuatio, perturbatio, consternatio –onis; hominum turba ou caterva; (*revolta*) seditio –onis; motus, tumultus –us; (*levantar un tumulto*) populum concitare; tumultuari; tumultum facere; (*sufocar un tumulto*) motum, seditioem sedare. ♦ *En tumulto*: tumultuatim.

tumultuoso –a. *adx.* Tumultuosus, tumultuarius –a –um; (*multitude*) concitata multitudo; (*bulicio*) clamor tumultuosus; tumultuantium fremitus.

tuna. *s.f.* Lusoria symphonia scholaris.

tunante. *s.* **1.** *Moinante, truán*: V. estas palabras. **2.** Por ext., *galopin, pícaro*: callidus/-a, versutus/-a vir/femina; vafer/-fra vir/femina. V. *tamén galopín, pícaro*. **3.** *Festeiro, trangalleiro*: V. **festeiro**.

tunda. *s.f.* Verberatio, flagellatio, percussio –onis. V. *tamén felpa, zurra*.

tundra. *s.f.* Septentrionalis palus; (*n.pl.*) tesca (tescua, tesqua) arctica.

túnel. *s.m.* Cuniculus (tectus, concameratus ou fornicatus); via fornicata; transfusus mons; (*simple, dobre*) unicus, geminus cuniculus; (*submarino*) cuniculus subaquaneus; (*para coches*) cuniculus autocinetis pervius.

Tunes. *top.* Tunes ou Tynes –etis; Tunicium –i; Tunicense ou Tunisiense oppidum.

tunesino –a. *adx. e s.* Tuniensis –e; Tuniseus –a –um; Tunetanus –a –um; Tunetensis –e. Tuniensis –ium.

túnica. *s.f.* Tunica –ae; (*de manga longa, talar*) tunica manuleata ou manicata, talaris; (*cunha ou dúas franxas de púrpura*) tunica lato clavo ou laticlavata; laticlavus –i; (*do xeneral triunfante*) tunica Iovis ou palmata; (*dos rapaces*) tunica ou inducula recta ou regilla; (*vestido de túnica*) tunicatus –a –um.

Tunisia. *top.* Tunesia –ae.

tunisiano –a. *adx. e s.* Tunesiensis –e. Tunesiensis –ium.

tuno –a. **1.** *Tunante*: V. esta palabra. **2.** *Membro dunha tuna*: lusoriae symphoniae scholaris socius.

*tupé. *s.m.* V. **topete**.

tupir. *v.tr.* **1.** *Atascar, obstruír*: V. estes verbos. *v.intr.* **2.** *Encoller*: V. **encoller, entupir**. *v.pr.* **3.** *Atascarse, obstruírse*: V. estes verbos.

turba. *s.f.* Turba, caterva –ae; multitudo –inis; concursus –us; plebecula –ae; vulgus, popellus –i.

turbación. *s.f.* Motus –us; commotio, conturbatio, perturbatio, permotio –onis; mentis ou animi motus ou tumultus; (*causar turbación*) turbare; permotionem gignere; perturbationem animis afferre; mentem exturbare ou inquietam facere; animum confundere ou quaterere; commovere.

turbante. *s.m.* **1.** *Tocado masculino, propio dos musulmáns*: Turcarum ou orientalis pileus. **2.** *Tocado feminino semellante*: capitis ou capitalis fascia.

turbar. *v.tr.* **1.** *Alodar, avolver*: V. estes verbos. **2.** *Conturbar, perturbar*: turbare, conturbare, perturbare; confundere; commovere; inquietare; sollicitare; sollicitum aliquem habere; animos perturbare; mentem exturbare ou inquietam facere; animum quaterere. V. *tamén alterar, conturbar, turbación*. *v.pr.* **3.** *Avolverse, cubrirse, anubrarse*: V. estes verbos. **4.** *Conturbarse*: turbari, conturbari, perturbari; commoveri; mente turbari; exire de consilio. V. *tamén alterarse, conturbarse*. ♦ *Turbarse a vista*: V. **anubrarse**.

turbina. *s.f.* Machina turbine acta; rota aquaria ou aquilega.

turbio –a. *adx.* **1.** *Avolto, revolto*: turbidus, turbulentus, turbidatus –a –um. **2.** (*fig.*) *Confuso, desordenado*: turbulentus, confusus, turbulentus, tumultuosus, obscurus –a –um. **3.** (*fig.*) *Que leva mala intención ou pouco conforme coa lei*: obscurus, fraudulentus, illicitus –a –um; turpis –e

turbulencia. *s.f.* Turbo –inis; procella, violentia, turbulentia –ae; (*do espírito*) inquietus animus.

turbulento –a. *adx.* Turbulentus, tumultuosus, turbidus, seditiosus, discordiosus –a –um; (*persoa*) turbator/-trix; turbulentus civis; (*situación*) res turbidae; (*vida*) seditiosa ac tumultuosa vita.

turco –a. *adx. e s.* Turcicus –a –um. Turcae –arum.

turismo. *s.m.* **1.** *Actividade de realizar viaxes de pracer*: peregrinatio voluptaria. **2.** *Conxunto de actividades e servizos por este motivo*: res periegetica; (*oficina*) peregrinantium ou viarum officina. **3.** *Coche de uso particular*: autoraeda privata.

turista. s. Viator/-trix voluptarius/-a.

turístico -a. *adx.* Periegeticus -a -um.

***turño.** *s.m.* V. **orde, quenda, vez.**

turolese. *adx. e s.* Terulensis -e. Terulenses -ium.

***turón.** *s.m.* V. **tourón.**

turquesa. *s.f.* **1.** *Pedra preciosa:* callais -idis. *adx.*

2. *Da cor desta pedra:* callainus -a -um.

turrada. *s.f.* V. **trucada.**

turrar. *v.intr.* **1.** *Facer forza para mover algo contra si:* trahere, attrahere. **2.** *Escornar:* V. este verbo. **3.** *Trucar:* caput percutere; (*contra a parede*) caput parieti impingere. **4.** *Insistir:* V. **insistir, porfiar.**

turrón¹ -ona. *adx.* **1.** *Que ataca cos cornos:* cornupeta -ae. **2.** (fig.) *Cabezón, cazurro, testalán, obstinado:* V. estas palabras.

turrón². *s.m.* *Doce do Nadal:* crustula amygdalina; crustum melle amygdalisque confectum.

turuleque -ca. *adx. e s.* V. **tiruleco.**

turxescencia. *s.f.* Tumiditas -atis; inflammatio, inflatio -onis; tumor, turgor -oris.

turxescente. *adx.* Turgens, turgescens, tumescens -entis; (*poñerse turxescente*) turgere, turgescere; (*aplican ruda cocida aos peitos turxescentes*) rutam decoctam imponunt mammis turgentibus.

tusido. *s.m.* V. **tose.**

tusir. *v.intr.* Tussire; tussi laborare. V. *tamén tose.*

***tutear.** *v.tr.* V. **atuar.**

tute. s.m. Ludus chartarius; chartarum lusus.

tutela. *s.f.* **1.** *Titoria:* tutela -ae; (*estar baixo tutela*) in tutoris potestate esse; (*ter a tutela*) tutelam gerere; (*pór baixo tutela*) tutorem dare. **2.** *Amparo, defensa, guía:* V. estas palabras.

tutelar¹. *v.tr.* (prop. e fig.) *Exercer a tutela, protexer:* tutelam gerere; tueri; tutari; defendere. V. *tamén amparar, defender.*

tutelar². *adx.* **1.** *Der. Relativo á tutela:* tutelaris -e. **2.** (fig.) *Que guía, defende ou protexe:* tutor, defensor -oris; custos -odis; (*os deuses tutelares*) praesides dii; (*os lares*) praestites lares; (*Xúpiter*) Iuppiter custos, propugnator, tutorius; (*Minerva*) custos urbis Minerva; (*xenio*) genius -i; (*brazo*) praeses dextra.

túzaro -a. s. **1.** *Arisco, cazurro, insociable:* V. estas palabras. **2.** *Persoa bruta e pouco razoable:* stolidus/-a, stultus/-a, stupidus/-a, incultus/-a, rudis vir/femina; bipes asellus/-a; asinus/-a; mulus/-a.

twist. Saltatio Americana *twist* dicta.

Uu

u? *adv.* Ubi?; (*u-las rapazas?*) ubi (sunt) puellae?

ubicuidade. *s.f.* Ubiquitas –atis; omnipraesentia –ae; (*ter o don da ubicuidade*) ubique eodem tempore adesse.

ubicuo –a. *adx.* V. **omnipresente.**

ubre. *s.m.* Uber –eris; mamma –ae; (*de cocha, sobre todo cocinado*) sumen –inis.

uceira. *s.f.* Ericetum –i.

ucheira. *s.f.* Postis –is; parastas –adis; parastata –ae.

Ucráína. *top.* Ucraina –ae.

ucraíno –a. *adx.* e *s.* Ucrainus –a –um. Ucraini –orum.

***ufano –a.** *adx.* V. **oufano.**

ufar. *v.intr.* V. **aturuxar.**

ufido. *s.m.* V. **aturuxo.**

Uganda. *top.* Uganda –ae.

ugandés –esa. *adx.* e *s.* Ugandensis –e. Ugandenses –ium.

úlcerá. *s.f.* Ulcus, vulnus –eris; ulceratio, exulceratio –onis; (*pequena*) ulcusculum –i; (*incurable*) chironium ulcus *ou* vulnus; (*bordos da úlcera*) ulceris labra.

ulceración. *s.f.* Ulceratio, exulceratio –onis.

ulcerar. *v.tr.* **1.** *Causar unha úlcera:* ulcerare, exulcerare; ulcus facere. *v.pr.* **2.** *Producirse unha úlcera:* ulcerari, exulcerari. V. *tamén* **chagar(se).**

ulcerado –a. *adx.* Ulcerosus, ulceratus –a –um; ulcere affectus; ulceribus abundans.

ulido. *s.m.* V. **cheiro, olor.**

ulir. *v.tr.* e *intr.* V. **cheirar.**

uliscar. *v.tr.* **1.** *Ulir repetidas veces:* olfactare, olfacere; odorari; sagire; odore investigare *ou* inqui-

rere; (*presaxiar*) praesentire. *v.intr.* **2.** *Empezar a dar mal olor:* putere, putescere; foetere.

ulterior. *adx.* **1.** *Situado máis alá:* ulterior –ius. **2.** *Posterior:* V. esta palabra.

ultimar. *v.tr.* Conficere, perficere; ultimare; finire; finem facere; ad exitum *ou* ad finem adducere *ou* perducere; finem rei imponere; polire, perpolire.

ultimato. *s.m.* Extrema (et necessaria) condicio; ultimatum –i; (*ameaza de guerra*) denuntiatio –onis.

último –a. *adx.* **1.** *Derradeiro:* V. esta palabra. **2.** *Que é o máis recente:* V. **derradeiro.** **3.** *O máis afastado ou escondido:* extremus, extimus, remotus –a –um; (*os últimos confins*) extima –orum; ultimae terrae; ultimae terrarum orae.

♦ *Á última:* ad hodiernum morem; ad nova urbanae iuventutis exempla; ad recentissimum vestiendi morem. *A últimos do ano, do mes, da semana:* extremis anni, mensis, hebdomadae diebus. *Estar nas últimas:* in agone, in ultimo diebus. *Estar o último:* 1. *Ser algo o que se considera o peor de todo:* pessimus, extremum, infimum, deterrimum aliquid esse. 2. *Ser algo o máis moderno, o máis de moda:* novissimum, recentissimum aliquid esse. *O último mes do ano:* extremus mensis anni. *O último suspiro:* supremus spiritus. *O último día da vida:* supremus dies; summa dies. *As últimas palabras:* novissima verba. *Todos ata o último:* omnes ad unum. *Dime o último prezo:* indica minimo daturus qui sis. *Direiche o último prezo:* quod summum pretium constituam. *O último dos servos:* extremus *ou* servus servorum. *O último suplicio:* ultima poena; summus cruciatus; capitis *ou* capitale supplicium. *Por último:* postremo; tandem.

ultra. *adx.* e *s.* Extremarum partium assecla; nimius/-a fautor/-trix. V. *tamén* **extremista**.

ultramar. *s.m.* Regiones transmarinae; terra trans mare posita.

ultramarino **-a.** *adx.* **1.** Relativo a *ultramar*: transmarinus, transoceanicus **-a -um.** **2.** Que procede de *ultramar*: transmarinus **-a -um.** *s.m.pl.* **3.** Tenda onde se venden comestibles: esculentorum *ou* alimentaria taberna.

ultramoderno **-a.** *adx.* Recentissimus **-a -um;** maxime *ou* summe modernus.

ultramundano **-a.** *adx.* Transmundanus, ultramundanus **-a -um;** caelestis **-e.**

ultrarrápido **-a.** *adx.* Celerrimus, pernicissimus **-a -um;** maxima celeritate motus; (*cuadrigas ultrarrápidas*) pernicissimae quadrigae.

ultrasón. *s.m.* Sonus non audibilis.

ultratumba. *s.f.* Mortuorum *ou* animarum sedes; inferi **-orum;** vita futura.

ultravioleta. *adx.* *Fts.* Perviolaceus **-a -um;** (*raios*) radii perviolacei.

ultraxar. *v.tr.* V. **afrontar, agraviar, aldraxar, denigrar, difamar, insultar, inxuriar, ofender.**

ultraxe. *s.m.* V. **afronta, agravio, aldraxe, insulto, inxuria, ofensa.**

umbelíferas. *s.f.pl.* Umbelliferae **-arum.**

umbilical. *adx.* Umbilicaris **-e;** (*cordón*) umbilicus **-i;** umbilicaris nervus.

umeiro. *s.m.* Ulmus **-i.**

úmero. *s.m.* Anat. (H)umerus **-i.**

un, unha. *adx.* **1.** *Idéntico, igual:* idem, eadem, idem; unus et idem; (*todos pensan unha e a mesma cousa*) omnes unum atque idem sentiunt. *art.indet.* **2.** *Non se traduce ao latín. indef.* **3.** (*Seguido de palabras que expresan número*), *máis ou menos:* fere, ferme; circiter. *indef.* **4.** *Indica unha cantidade sen concretar:* quidam, quaedam, quoddam *ou* quiddam; (*ten uns oitenta anos*) annos circiter octoginta natus (est); (*un bo día*) quodam die; (*houbo un tempo*) fuit quoddam tempus. V. *tamén* **algún.** *indef.sing.* **5.** *Con valor impersonal, co sentido de 'eu,' calquera no meu caso:* ego; quivis, quispiam; (*un podería dicir*) dixerit fortasse quispiam. **6.** *Alguén, sen precisar:* aliquis; quidam; quivis; unus aliquis; quispiam unus; quivis unus; unus quilibet. V. *tamén*

alguén. *num.card.* **7.** *Indica a unidade:* unus **-a -um;** unitas, singularitas **-atis;** unio **-onis;** (*un ou dous*) unus et alter; (*un por un, un a un*) singuli **-ae -a;** (*un de vós, deles, de moitos*) unus vestrum *ou* ex vobis; unus de *ou* ex illis; unus ex multis; (*por un coñece a todos os demais*) ab uno disce omnes; (*un entre dous*) alter **-era -erum;** (*entre moitos*) alius **-a -ud;** (*cada un*) quisque; unusquisque; (*un só soldado*) unus miles; (*un, dous, máis días*) unus, duo, plures dies. **8.** *Que ocupa o primeiro lugar:* primus **-a -um.** **9.** *Cifra que o representa:* primus numerus. ♦ *Á unha:* simul. *Non dar unha:* errare; infortunatum, infelicem, miserrimum esse; (*non dou unha*) me miserum. *Unha vez:* semel. *Unha e mil veces:* semel iterumque; iterum ac saepius; terque quaterque. *Nin un:* nemo; ne unus quidem. *Cicerón, o número un dos oradores:* Cicero, princeps oratorum *ou* eloquentiae caput et princeps. *Un ... o outro:* alter ... alter; alius ... alius; hic ... ille; pars ... pars; (*un por unha razón, outro por outra*) alius alia de causa; (*un dunha maneira, outro doutra*) alius aliter; (*un e o outro*) unus et alter; uterque, utraque, utrumque; ambo **-ae -o;** (*nin un nin o outro*) neuter **-tra -um.**

unánime. *adx.* Consentiens **-entis;** concors **-ordis;** unanims **-a -um;** unanimis **-e;** (*por acordo unánime*) omnium consensu; una voce; uno ore; uno animo; unanimiter; (*todos foron unánimes*) omnes idem senserunt; omnes uno ore consenserunt; (*co voto unánime*) cunctis suffragiis; omnibus sententiis.

unanimidade. *s.f.* Concordia **-ae;** unanimitas **-atis;** omnium consensus; sententiarum consensus; (*por unanimidade*) de communi sententia; nullo dissentiente; nemine discrepante; una voce ac mente. V. *tamén* **unánime.**

unción. *s.f.* Unctio, inunctio **-onis;** unctura **-ae;** unctus **-us;** (*con óleo*) unctio olei *ou* ex oleo. ♦ *Unción de enfermos:* unctio infirmorum.

undécimo **-a.** *num.ord.* **1.** *Que ocupa o lugar número once:* undecimus **-a -um.** *s.m.* **2.** *Cada unha de once partes iguais:* undecima pars.

UNESCO. Unitarum Nationum Educationi, Scientiae, Culturae Institutum.

ungüento. *s.m.* Unguentum **-i;** (*medicinal*) medicamen **-inis;** medicamentum **-i;** (*de uso externo*) malagma **-ae/-atis.**

ungulado –a. *adx.* e s. Ungulatus –a –um; unguibus praeditus.

único –a. *adx.* **1.** *Que é un só:* unus, unicus, solus –a –um; simplex –icis; (*fillo*) filius/-a unicus/-a; unigenitus/-a; (*a virtude é o único ben*) nihil praeter virtutem bonum; (*é a única razón pola que non poden*) nec ob aliam rationem non possunt. **2.** *Que non ten igual:* singularis –e; unicus, eximius, summus –a –um; (*esta menciña é remedio único*) hoc medicamentum unice medetur ou prodest. **3.** (*fig.*) *Que destaca entre os demais:* praestans –antis; eximius, insignis –e. ♦ *Rúa de sentido único:* unius cursus via. *Cousa única!:* mirum!; res singularis.

unicornio. *s.m.* Monoceros –otis; monocerotum –i; unicornis –is.

unidade. *s.f.* **1.** *Coherencia, harmonía:* concordia –ae; animorum consensio. V. **tamén coherencia, concordia, harmonía.** **2.** *Cada elemento contable que forma parte dun conxunto:* unitas –atis; unum –i; (*reducir á unidade*) in unum cogere; in unitatem coire. **3.** *Cantidade que se toma como patrón de medida:* mensura –ae; exemplar –aris. **4.** *Mat. Cifra situada á dereita das decenas:* unitas –atis.

unifamiliar. *adx.* Unius familiae (capax); (*casa*) unius familiae domus.

unificar. *v.tr.* **1.** *Facer de varias cousas un conxunto:* adunare; in unum cogere; in unitatem coire. **2.** *Igualar, uniformar:* aequare, adaequare, exaequare; conformare; accommodare. *v.pr.* **3.** *Pasar de ser varios a ser un só:* in unum cogi; ad unitatem redigi; se consociare; se congregare.

uniformar. *v.tr.* **1.** *Tornar uniforme:* V. **unificar, regularizar.** **2.** *Facer vestir de uniforme:* insigni veste aliquem ornare ou induere.

uniforme. *adx.* **1.** *Constante, igual, regular:* V. estas palabras. **2.** *Co mesmo aspecto ou con pequenas diferenzas:* uniformis, similis, consimilis –e. *s.m.* **3.** *Traxe obrigatorio para os membros dun grupo:* insignis vestis; (*militar*) militaris ornatus; militare vestimentum.

uniformidade. *s.f.* Unitas, aequabilitas, uniformitas –atis; (*de color*) coloris unitas.

unilateral. *adx.* Unius lateris; unum latus habens; unam partem respiciens, attinens ou pertinens.

unión. *s.f.* **1.** *Acción de unir:* iunctio, coniunctio, copulatio, conglutinatio, consensio, congregatio,

coagmentatio, consociatio, unio –onis; nexus –us; (*matrimonial*) coniugium –i. **2.** *Punto onde dúas cousas se fan unha:* iunctura –ae; coagmentum –i. **3.** *Asociación de persoas:* societas –atis; sodalicium –i.

unir. *v.tr.* **1.** *Xuntar:* iungere, coniungere; copulare; sociare, consociare; nectere, con(n)ectere; conglutinare; coagmentare; miscere; (*as mans*) dextram dextrae iungere ou coniungere; dextras iungere; (*as forzas*) vires in unum conferre; (*abarcas*) complecti. **2.** *Establecer unha relación política, de afecto, etc.:* iungere, coniungere; sociare, consociare; componere; (*en matrimonio*) aliquem ou aliquam maritare; connubio iungere ou sociare. **3.** *Agrupar, asociar, conciliar:* V. estes verbos. *v.pr.* **4.** *Xuntarse:* iungi, coniungi; se coniungere; (*nunha viaxe*) comitem se adiungere. **5.** *Establecer unha relación política, afectiva, etc.:* iungi, coniungi; sociari, consociari; coire; societatem, amicitiam cum aliquo coire; necessitudinem coniungere; amicitiam iungere, coniugare ou contrahere; (*en matrimonio*) nubere; matrimonio iungi; in matrimonium alicui convenire. **6.** *Asociarse, agruparse:* V. estes verbos.

unisex. *adx.* Ambobus ou duobus sexibus aptus ou conveniens.

unísono –a. *adx.* **1.** *Que ten o mesmo son:* unisonus –a –um; concinens –entis. *s.m.* **2.** *Son producido por voces ou instrumentos do mesmo ton:* concinentia –ae; concentus –us; (*cantar ao unísono*) concinere; aequaliter sonare. ♦ *Ao unísono.* **1.** *Co mesmo parecer:* de communi sententia; uno animo; una voce; concorditer. V. **tamén unanimidade.** **2.** *Ao mesmo tempo:* simul.

unitario –a. *adx.* Unus, unicus –a –um; singularis –e; ad unitatem redactus. ♦ *Escola unitaria:* schola mixta ou puerorum et puellarum.

univalvo –a. *adx.* Univalvus –a –um; unam valvam, testam ou concham habens.

universal. *adx.* Universus –a –um; universalis, communis, generalis –e; omnium gentium ou hominum; (*sempre valedoiro*) perpetuus –a –um. ♦ *Doador universal de sangue:* sanguinis dator universalis. *Receptor universal:* sanguinis receptor universalis. *Herdeiro universal:* heres ex asse; heres omnium bonorum. *Remedio universal:* medicamentum contra mala omnia; panchrestum medicamentum. V. **tamén panacea.** *Sufraxio universal:* omnium ordinum

suffragium. *Historia universal*: omnium rerum, gentium, temporum, saeculorum memoria; de cunctis temporibus historia; totius orbis terrarum historiae. *Dioivo universal*: diluvium (universalis). *Xuízo universal*: supremum iudicium. *Gozar da estima universal*: V. **estima**.

universidade. *s.f.* Studiorum universitas; studium generale; (*corpo de alumnos e profesores*) magistrorum et scholarium universitas.

universitario –a. *adx.* **1.** *Relativo á universidade*: universitarius –a –um. **2.** *Alumno ou profesor universitario*: universitatis studiorum alumnus, professor ou doctor/-trix.

universo. *s.m.* **1.** *Orbe*: V. **mundo**¹, **orbe**. **2.** *Conxunto de sociedades e de habitantes da Terra*: V. **mundo**¹. **3.** (fig.) *Conxunto de elementos arredor dos cales xira unha cousa ou unha vida*: V. **mundo**¹

unívoco –a. *adx.* Univocus –a –um; haud ambiguus; simplex –icis.

unlla. *s.f.* V. **uña**.

unlleiro. *s.m.* V. **uñeiro**.

untar. *v.tr.* **1.** *Estender unha substancia graxenta*: ungerere, perungere; illinere, oblinere; (*con graxa*) adipe perungere. **2.** (fig. e pop.) *Subornar*: V. **comprar**, **subornar**. **3.** *Mollar nunha materia pegañenta ou con graxa*: adipe, oleo, quovis iure tingere. **4.** *Manchar con certos líquidos*: V. **ensuciar**, **manchar**. *v.pr.* **5.** *Mollarse nunha substancia pegañenta*: ungi, perungi; se oblinere; (*con aceite*) oleo (corpus) perungere. **6.** *Manchase con certos líquidos*: V. **ensuciarse**, **manchase**.

unto. *s.m.* **1.** *Graxa que envolve os intestinos dos animais, esp. os do porco*: adeps –ipis; axungia –ae. **2.** *Cada unha das láminas desta graxa*: V. **ensulla**.

untuoso –a. *adx.* **1.** *Graxo*: pinguis –e; unctus, oleosus, unguinosus –a –um. V. *tamén* **graxo**. **2.** *Demasiado suave nas palabras e nos xestos*: blandus, blandiloquus, adulatorius –a –um.

untura. *s.f.* V. **unguento**.

unxir. *v.tr.* **1.** *Untar*: V. este verbo. **2.** *Aplicar os óleos consagrados*: ungerere; aliquem (infirmum, sacerdotem) sacro oleo ungerere. **3.** (lit.) *Untar con substancias aromáticas*: odoribus, aromati-bus, unguentis illinere.

uña. *s.f.* **1.** *Placa córnea do extremo dos dedos*: unguis –is; unguiculus –i; manus excrementa; (*negro das uñas*) unguium acies; (*o negro dunha uña, espazo insignificante*) unguis latus; unguis transversus; (*dos pés*) unguis –i; (*uñas ben, mal coidadas*) compti, incompti ungues; (*de certos animais*) V. **casco**, **gadoupa**; (*comer as uñas*) ungues rodere ou dentibus corrumpere; (*morder as uñas de rabia*) ungues mordere; (*cortar as uñas*) ungues resecare, subsecare, recidere, demere, purgare, ponere ou depone-re; (*rabuñar ou rabuñarse a cara coas uñas*) unguibus ora foedare ou laniare; unguibus ire in genas ou vultus; ungue genas appetere, sauciare ou notare. **2.** *Pé de certos animais criados pola súa carne*: ungula, unguella –ae. **3.** *Punta saínte de certas cousas*: unguis –is; uncus –i. ♦ *Empinarse sobre a punta das uñas ou dos pés*: V. **empinarse**. *Ter ou ser da uña longa*: rapacem ou alieni appetentem esse. *Ser uña e carne con alguén*: aliquo familiarissime uti. *Estar de uñas*: iratum esse.

uñeiro. *s.m.* Panaricium, paronychium, pterygium –i; paronychia –ae; redivia ou reduvia –ae.

upa! *intex.* Sursum!; eia!; euge!; surge!, surgite!

uperizar. *v.tr.* Vapore a bacillis purgare.

uranio. *s.m.* Uranium –i.

Urano. *s.m.* Uranus –i

urbanidade. *s.f.* Urbanitas, comitas, affabilitas, humanitas –atis; (*afectada*) (subdola et fucata) vernilitas; (*con urbanidade*) urbane; comiter; (*afectada*) vernaliter ou verniliter. ♦ *Libro de urbanidade*: urbanitatis liber ou codex.

urbanismo. *s.m.* Vitae urbanae studium; viarum, aedificiorum dispositio.

urbanización. *s.f.* **1.** *Proceso de ordenamento dun lugar*: ad urbis formam conversio; ad civiles mores conformatio. **2.** *Núcleo novo de edificios*: ordinata cogeries aedificiorum; novae insulae.

urbanizar. *v.tr.* Ad urbis formam redigere; loca aedificiis ordinare; ad urbis similitudinem instruere.

urbano –a. *adx.* Urbanus –a –um. ♦ *Garda urbano*: biocolyta –ae; urbanus ou civitatis vigil ou custos; (*pl.*) excubiae urbanae.

urbe. *s.f.* Urbs, urbis.

urce. *s.f.* V. **uz**.

urda. *s.f.* ou **urdidido.** *s.m.* Textio –onis; stamen –inis; licium –i.

urdir. *v.tr.* **1.** *Preparar os fíos para facer a tea:* ordiri; texere; (*a araña urde a súa tea*) telas orditur araneus. **2.** (fig.) *Maquinar; tramar:* V. estes verbos.

uremia. *s.f.* Urhaemia –ae.

uréter. *s.m.* Urinae iter; urinales viae; (*o uréter vai dos riles á vexiga*) a renibus singulae venae ad vesicam feruntur.

uretra. *s.f.* Urinae iter; mictualis via; urethra –ae; foramen quo meat urina.

úrico –a. *adx.* Uricus –a –um.

urina. *s.f.* V. **mexa.**

urinario –a. *adx.* **1.** *Relativo á urina:* urinalis, mictualis –e; ureticus –a –um. *s.m.* **2.** *Lugar onde se pode ouriñar:* mingitorium –i.

urna. *s.f.* Urna, arca –ae; (*pequena*) urnula –ae; (*electoral*) urna, cista, cistella, situla, sitella –ae; suffragiorum cista; (*sepulcral*) urna, urnula, olla, cup(p)a –ae; olla ossuaria.

urólogo –a. *s.* Urologus/-a; urologiae doctor/-trix ou peritus/a.

uroloxía. *s.f.* Urologia –ae.

urticaria. *s.f.* Uredo –inis; morbus urticarius; febris urticaria.

Uruguai. top. Uruguai ou Uruquaria –ae.

uruguaio –a. *adx.* e s. Uruguaianus –a –um. Uruguaiani –orum.

urxencia. *s.f.* Necessitas –atis; urgens necessitas; (*se hai urxencia*) si res urget ou poscit; (*segundo a urxencia*) ut exiguitas temporis postulat; (*en tanta urxencia*) in tanta necessitate; (*a urxencia non permitía pensar*) res non dabat consulendi spatium; (*con urxencia*) instanter; festinanter; omni festinatione; sine cunctatione; nulla interposita mora. V. **tamén emerxencia.** ♦ *Servizo de urxencias:* promptae curationis locus ou sedes.

urxente. *adx.* Urgens –entis; instans –antis; (*necesidade*) imminens necessitas; (*é urxente actuar*) agendi necessitas instat; (*non é urxente*) nihil est cur properato opus sit.

urxir. *v.intr.* **1.** *Ser unha cousa a que se debe facer canto antes:* urgere; imminere; impendere; instare; (*urxe*) opus, necesse, necessarium est. **2.** *Non*

permitir demora: moram non ferre; premere. *v.tr.*

3. *Tornar necesario como única solución:* cunctationem non recipere.

USA. top. V. **América** (do Norte).

usado –a. *adx.* **1.** *Alterado polo uso, xa estreado:* tritus, attritus, detritus, attenuatus, obsoletus, usitatus, adhibitus –a –um; (*vestido*) vestitus obsoletus ou obsoletior. **2.** *Manido:* tritus, detritus, contritus, pertritus, pervagatus, pervulgatus –a –um; vulgaris –e; (*palabra*) obsoletum, usitatum, tritum verbum.

usanza. *s.f.* Mos, moris; consuetudo –inis; usus, ritus –us; institutum –i; (*dos antigos*) mos inter veteres receptus; (*usanzas do país*) patrii mores; (*é usanza*) ex usu est; solet fieri; sic se res habet; in more est; mos est (facere, faciendi ou ut faciant); (*é a vella usanza*) antiquitus institutum est; positum id in more est; (*á usanza (de)*) ex consuetudine; ex more; usitato more; ut mos ou consuetudo est; ut fit; ut institutum iam ab initio erat; (*dos vellos*) more antiquo; more maiorum.

usar. *v.tr.* **1.** *Incluír unha cousa como compoñente:* insumere; adhibere; impendere; uti. **2.** *Valerse de algo:* uti; usurpare; adhibere; (*diligencia*) diligentiam adhibere; (*violencia*) vim inferre; (*ameazas*) minis uti; minas iactare; (*todos os medios*) omnia experiri; machinas omnes adhibere; omnes vias ingredi; (*esta palabra usámola bastante na conversación de onte*) hoc verbum satis hesterno sermone trivimus. **3.** *Sacar proveito dunha cousa:* frui; uti; utilitatem capere.

uso. *s.m.* **1.** *Feito de usar algo:* usus –us; usus et fructus; usura –ae; tractatio –onis. **2.** *Función que pode ter unha cousa:* usus –us; utilitas –atis. **3.** *Costume, práctica:* V. estas palabras. ♦ *Dar ou facer uso:* in usu habere. V. **tamén usar.** *De uso:* ad usum; (*medicamento de uso externo*) medicamentum ad externa corporis ou extrinsecus adhibendum. *Para uso público:* publico usui; in usum populi. *En uso:* usitatus –a –um; (*palabra moi en uso*) usitatissimum verbum. V. **tamén usual, vixente.** *Fóra de uso:* obsoletus –a –um; (*palabra*) obsoletum verbum. *Uso de razón:* rationis lumen; (*ter uso de razón*) ratione uti; sapere; animo valere; mentis compotem esse. *O uso, tirano da lingua:* V. **tirano.**

usual. *adx.* Usualis, communis, vulgaris –e; usitatus, vulgatus –a –um; (*cousas*) quae in usu sunt; (*palabra*) verbum usitatum ac tritum; (*empregar*

a lingua usual) usitate loqui; de medio verba tollere; (*en lingua usual*) populariter. V. *tamén habitual*.

usuario –a. s. Usuarius/-a; utens –entis.

usucapión. s.m. Usucapio, usucapio –onis.

usucapir. v.tr. Usucapere.

usufruto. s.m. Usus et fructus; ususfructus *ou* usufructus –us; (*a natureza deunos o usufruto da vida*) natura dedit usuram vitae.

usufrutuar. v.tr. Usu et fructu frui.

usufrutuário –a. s. Usufructuarius/-a.

usura. s.f. Nimum, iniquum, grave f(o)enus, incrementum *ou* lucrum.

usureiro –a. s. Acerbus/-a f(o)enerator/-trix. V. *tamén aproveitado, logreiro*.

usurpación. s.f. Usurpatio, ereptio –onis.

usurpador –ora. s. Usurpator/-trix; ereptor/-trix; (*do trono*) tyrannus/-a.

usurpar. v.tr. Usurpare; occupare; invadere; per iniuriam aliquid sibi vindicare; rem alienam sibi assumere, ad se rapere, traducere *ou* transferre; aliena in rem suam vertere; (*o trono*) regnum occupare *ou* sibi vindicare.

utensilio. s.m. Instrumentum –i; (*pl.*) utensilia –ium; quae usui sunt; (*de ferro*) ferramenta –orum; (*de cocina*) vasa coquinaria.

uterino –a. adx. Uterinus –a –um; (*irmán*) frater uterinus *ou* ex eadem matre natus *ou* genitus.

útero. s.m. Uterum *ou* uterus –i; fovea –ae. V. *tamén matriz*.

útil. adx. 1. *Que serve ou pode servir*: utilis –e; aptus, idoneus, fructuosus, commodus –a –um; conveniens, proficiens –entis; salutaris –e; (*ser útil*) iuvare; utilem esse; utilitati *ou* usui esse; prodesse; proficere; utilitatem praebere, praestare *ou* afferre; (*para quen é útil*) cui prodest? s.m.

2. *Utensilio*: V. esta palabra. ♦ *Pensar máis no estético ca no útil*: amoenitati prius quam usui consulere.

utilidade. s.f. Utilitas, commoditas –atis; commodum, lucrum, emolumentum –i; usus, fructus, quaestus –us; (*pública*) communis, populi *ou* reipublicae utilitas. ♦ *Que utilidade ten?*: quid iuvat?; quid prodest? *Pensar só na propia utilidade*: suum quaestum tantum colere; omnia ad utilitatem suam referte.

utilitarismo. s.m. Utilitarismus –i; ad propriam utilitatem redactio.

utilitarista. adx. e s. Utilitarismi fautor/-trix *ou* studiosus/-a; commodi sui studiosus/-a.

utilización. s.f. V. **manexo, uso**.

utilizar. v.tr. V. **usar**.

utopía. s.f. Somnium –i; commentum –i; vana cogitatio; commenticia res. V. *tamén ilusión, mito*. ♦ *A utopía de Platón*: commenticia civitas Platonis.

utópico –a. adx. Commenticius –a –um; (*persoa*) somniator/-trix.

uva. s.f. Uva –ae; (*de mesa*) uva cibaria; (*pasa*) uva passa *ou* siccata; (*non vendimada*) vinum pendens; (*bago*) acinum *ou* acinus –i; (*acío*) racemus –i. ♦ *Estar coma unha uva*: vino marcere *ou* marcescere; ebrium, temulentum esse. *Ter mala uva*: irascibilem, iracundum esse.

uveira. s.f. Vinetum –i; vinea –ae.

úvula. s.f. Uva, uvula –ae; sublinguium –i.

uxoricida. s.m. Uxoris interfector.

uxoricidio. s.m. Uxoris caedes *ou* nex; uxoricidium –i.

uz. s.f. Erica –ae.

uzal. s.m. Ericetum –i.

Vv

vaca. *s.f.* Vacca –ae; bos, bovis *ou* bos femina; (*nova*) bucula, iuvenca, iunix –icis; (*machorra*) taura, taurea –ae; (*de vaca*) vaccinus, bubulus, bubulinus –a –um; (*carne de vaca*) bubula –ae; caro vaccina; (*leite*) bubulum lac; (*queixo*) caseus bubulus. ♦ *Gardar as vacas:* V. **alindar, apa-centar.**

vacación. *s.f.* Feriae –arum; (*de clases*) scholarum feriae; (*días de vacacións*) feriatii dies; (*de verán*) feriae aestivae; aestiva otia; aestiva quies a laboribus; (*de Nadal*) nataliciae feriae; (*de Semana Santa*) Maioris Hebdomadae feriae; (*dos tribunais*) forenses feriae; iustitium –i; (*os tribunais están de vacacións*) lites interquiescunt. ♦ *Ter vacacións:* ferias habere *ou* agere; feriari; otia-ri. *Pasar as vacacións no campo, na praia:* ruri, in litore ferias aestivas agere *ou* agitare. *Hoxe estamos de vacacións:* hodie vacant scholae; a litterarum studiis vacamus; in litterarum feriis versamur. *Persoa de vacacións:* ferians *ou* ferias agens vir/femina.

vacaloura. *s.f.* Lucanus cervus.

vacante. *adx.* **1.** *Libre, sen ocupar:* vacans –antis; vacuus –a –um; liber –era –erum. *s.f.* **2.** *Posto de traballo, cargo por cubrir:* vacuus muneris locus; vacua muneris sedes; (*o posto está vacante*) locus vacat; (*estando a sé vacante*) sede vacante.

vacilación. *s.f.* Vacillatio, nutatio, dubitatio, haesitatio, titubatio, fluctuatio –onis; animi haesitantia; (*da chama*) ignis tremor; (*dun barco*) iactatio –onis.

vacilante. *adx.* Fluctuans, fluitans, titubans –antis; incertus, dubius –a –um; anceps –ipitis; incertus animi; fluctuans animo; (*chama*) ignis tremens; tremulum lumen; (*letras*) vacillantes litterulae.

vacilar. *v.intr.* **1.** *Moverse dun lado a outro por falta de equilibrio:* vacillare; titubare; labare; nutare;

(*polo viño*) ex vino vacillare. **2.** *Sufrir variacións na súa intensidade:* gradum mutare. **3.** *Mostrar-se indeciso:* animo haerere, haesitare; titubare; fluctuare, fluitare; vacillare; labare. V. *tamén* **du-bidar, titubear.** **4.** (pop.) *Molestar gastando bromas:* irridere; eludere; deridendo vexare.

vacina. *s.f.* Vaccinum serum *ou* virus.

vacinación. *s.f.* Vaccini seri *ou* viri insitio.

vacinar. *v.tr.* Vaccinum serum *ou* virus inicere *ou* inserere. V. *tamén* **inxectar.**

*vacío –a. *adx.* V. **baleiro, oco.**

vacuidade. *s.f.* Vacuitas, inanitas –atis; (*de palabras*) inanitas verborum; inanis verborum sonitus.

*vacuna. *s.f.* V. **vacina.**

vacuo –a. *adx.* **1.** *Frívolo, van:* inanis, inutilis, levis –e. **2.** *Falto de contido, de ideas:* vacuus, vanus –a –um. V. *tamén* **anódino, banal, trivial.**

vadear. *v.tr.* Vadare; amnem vado transire *ou* traicere.

vademécum. *s.m.* **1.** *Tratado breve dunha ciencia ou arte:* enchiridion –i; libellus –i. V. *tamén* **compendio, prontuario.** **2.** *Carteira para levar papeis e libros:* V. **carpeta, carteira.**

vadiar. *v.intr.* V. **vagabundear.**

vadío –a. *adx.* V. **vagabundo.**

vado. *s.m.* V. **vao.**

vaga. *s.f.* V. **onda** ¹.

vagabundear. *v.intr.* Vagari; errare; grassari; vagam vitam agere.

vagabundo –a. *adx.* **1.** *Que vive sen morada fixa ou propio de quen vive así:* errans –antis; vagabundus, errabundus, erroneus, vagus, erraticus, otiosus –a –um; (*bufón vagabundo que non ten lugar fixo onde comer*) scurra vagus qui non cer-

tum praesepe tenet. **s. 2.** *Persoa que vive así:* erro –onis; incerti laris vir/femina.

vagalume. *s.m.* V. **luceú.**

vagancia. *s.f.* **1.** *Folganza, ociosidade:* V. estas palabras. **2.** *Deixamento, galbana, nugalla, preguiza:* V. estas palabras.

vaganta. *s.f.* V. **valga, valgada.**

vagar ¹. *v.intr.* **1.** *Descansar, folgar:* V. **descansar.** **2.** *Deambular, errar:* V. estes verbos.

vagar ². *s.m.* *Descanso, lecer, lentitude, ociosidade:* V. estas palabras. *De vagar:* V. **amodiño, amodo, paseniño.**

vagaroso –a. *adx.* V. **lento, pausado, tardo.**

vago –a. *adx.* e **s. 1.** *Folgazán:* piger –gra –grum; segnīs –e; desidiodus, ignavus, languidus –a –um; iners –ertis; socors –ordis; oscitans –antis; laboris fugiens; grassator/-trix. **2.** *Impreciso:* vagus, incertus, dubius –a –um. V. **tamén impreciso.**

vagón. *s.m.* *Currus ferriviarius; (coche cama) currus dormitorius; (restaurante) currus cenatorius; (de mercadorías) currus sarcinarius ou onerarius.*

vagoneta. *s.f.* **1.** *Vagón pequeno:* currus parvus. **2.** (fig.) *Vago:* V. esta palabra.

vaguear. *v.intr.* Errare; vagari; grassari; cessare; otari; laborem fugere; (*días enteiros*) totos dies sedere.

vaguidade. *s.f.* V. **imprecisión.**

*vahído. *s.m.* V. **vaído.**

vaial! *interx.* Papae!; eia ou heial; edepol!

vaidade. *s.f.* **1.** *Estima esaxerada de si mesmo:* vanitas –atis; arrogancia, superbia, iactantia, gloria, confidentia –ae; venditatio, iactatio –onis; sui ostentatio; (*portarse con excesiva vaidade*) insolentius se efferre; se intolerantius iactare. V. **tamén orgullo.** **2.** *Calidade da cousa que non ten valor ou utilidade:* vanitas, inanitas –atis; (*todo é vaidade*) vanitates vanitatum et omnia vanitas; (*as cousas humanas son vaidade*) res humanae fluxae caducaeque sunt. **3.** *Palabra, frase insubstancial, sen contido:* inane verbum; vaniloquium –i; vaniloquentia –ae.

vaído. *s.m.* V. **esvaeemento.**

vaidoso –a. *adx.* Gloriosus, superbus –a –um; arrogans, iactans –antis; (*rico*) ostentator pecuniosus. V. **tamén orgulloso.**

*vaina. *s.f.* V. **vaíña.**

vainilla. *s.f.* Vanilla –ae; vanilla aromatica.

vaíña. *s.f.* **1.** *Funda de armas, ferramentas, etc.:* vagina –ae. **2.** *Baga, bagullo, casula, casulo:* V. **baga, casula.** **3.** *Dobra cosida no bordo dun tecido:* limbus –i; ornatura –ae.

vaira. *s.f.* **1.** *Relanzo, remanso:* V. **relanzo.** **2.** *Encalco, presa:* V. estas palabras.

vaivén. *s.m.* **1.** *Balaceo:* iactatio, oscillatio, libratio, fluctuatio, vacillatio –onis. **2.** (fig.) *Sucesión de cousas opostas:* mobilitas –atis; inconstantia –ae; vicissitudo –inis; itus et reditus.

vaixela. *s.f.* Mensae apparatus; escaria vasa; sup-(p)ellex –ectilis; fictilia –ium; (*de barro*) escaria fictilia; (*de prata*) argentum –i; argenteum escarium; argentea vasa; (*de ouro*) aurea vasa; aurum escarium.

val. *s.m.* Vallis –is; (*rodeado de montes*) convallis –is; (*cuberto de árbores*) arboribus condensa vallis. ♦ *Este val de lágrimas:* haec lacrimarum vallis; haec aerumnosa terra; haec vita aerumnarum plena.

valado. *s.m.* Vallum, s(a)epimentum, s(a)epium –i; s(a)epes –is; s(a)epimen –inis; lorica –ae.

valar. *v.tr.* Vallare; vallo claudere, s(a)epire ou circumdare.

vale. *s.m.* Cautio –onis; cautionis syngrapha; syngraphus –i. V. **tamén bono.**

valedoiro –a. *adx.* Validus, firmus, ratus, aptus, idoneus, legitimus –a –um; utilis –e.

valedor –ora. *s.* Patronus –i; tutor, defensor/defenstrix, adiutor/trix. V. **tamén defensor, protector.** ♦ *Valedor –ora do pobo:* civitatis ou civium defensor/defenstrix.

Valencia. top. Valentia –ae.

valenciano –a. *adx.* e *s.* Valentinus –a –um. Valentini –orum.

valente. *adx.* e *s.* Strenuus, animosus, promptus, egregius –a –um; acer, acris, acre; fortis –e; (*os máis valentes*) promptissimus quisque; (*na paz e na guerra*) pace belloque bonus ou strenuus. V. **tamén afouto, forte.**

valentía. *s.f.* **1.** *Bravura, denodo, valor:* fortitudo –inis; virtus –utis; vigor –oris; animi robur. **2.** *Acción feita con valor:* egregium factum; praeclarum facinus.

valer. *v.intr.* **1.** *Servir; ser útil:* valere; servire; prodesse; usui esse; proficere; utilitatem afferre *ou* praebere. **2.** *Ser válida unha cousa:* valere; vigere; (*valer para todos ou para todo*) in omnes, in omnia valere; (*facer valer a súa autoridade*) auctoritatem suam interponere. **3.** *Estar permitida unha cousa:* posse; (*vale*) licet; fas est; (*non vale*) non conceditur; nefas est; (*parece que todo vale*) nihil nefastum videtur. **4.** *Vir ben:* prodesse; iuvare; placere. **5.** *Dar proba de certas calidades, ter mérito:* vim *ou* momentum habere; dignum esse; (*non vale para máis nada*) ad nihilum valet ultra. **6.** *Ir ou vir en auxilio de alguén:* tueri, tutari; subvenire; auxilio esse; defendere; patrocinari. *v.tr.* **7.** *Ter o prezo que se expresa:* esse; stare, constare; (*valer moito*) magni esse; pretium habere; (*valer moito máis*) multo pluris esse; (*valer pouco*) parvi pretii esse; parvo constare; (*vale cen euros*) viginti Europaeis nummis valet, venit, venum datur *ou* venditur; (*canto valen aquí os porcos?*) quibus hic pretiis porci veneunt?; (*canto vale un escravo?*) quanti valet servus? *V. tamén* **custar, prezo, vender.** **8.** *Ter o valor de:* valere; efficere; complere; summam facere; (*vale cinco puntos*) quinque puncta fert. **9.** (fig.) *Merecer:* *V. este verbo.* **10.** *Poder facer algo sen axuda:* sibi sufficere; sui compotem esse. **11.** *Equivaler:* valere; idem esse; idem valere ac, atque *ou* quam; instar esse; (*el só valía por todos*) instar omnium erat; (*só Platón vale por todos*) Plato unus instar est omnium; (*este vale tanto coma o outro*) hic par alteri est; (*unha moeda de ouro vale tanto coma dez de prata*) pro argenteis decem unus aureus valet. ♦ *Vale!:* placet; iuvat; probo, probamus. *Valer máis:* praestare; prodesse; (*vale máis vivir pobre ca sen honra*) praestat in egestate vivere quam inhoneste; (*a liberdade vale máis ca todo o ouro do mundo*) non bene pro toto libertas venditur auro; metallis potior libertas; (*valen máis os feitos cás palabras*) plus res quam verba prosunt. *Valerse de algo* *ou* *alguén:* uti; adhibere; usurpare; (*de todos os medios*) omnibus opibus viribusque uti; omnia experiri; (*de trampas*) insidiis, dolis uti; insidias moliri. *Vale a pena:* operae pretium est. *Deus nos valla!:* sic nos Deus amet; Deus nos sospites servet!; hoc Deus avertat! *Para que vale?:* quid iuvat?; quid prodest? *Para quen vale?:* cui prodest? *Vale!:* placet; iuvat; probo, probamus. *Vale?:* iuvatne?

valeriana. *s.f.* Phu *ou* phun (*indecl.*); valeriana –ae; (*silvestre*) saliuunca –ae; nardum Gallicum.

*valeroso –a. *adx.* *V. valoroso.*

valga. *s.f.* *Valgada:* *V. esta palabra.* *Ir* *ou* *quedar á valga* (*un barco*): cursum non tenere; secundum litus errare; suo cursu decedere; longius deferri aestu.

valgada. *s.f.* **1.** *Val pequeno:* vallicula –ae. **2.** *Parte máis baixa dun val:* ima, infima vallis; ima pars vallis; vallis sinus; subiecta vallium.

valía. *s.f.* **1.** *Valor:* aestimatio –onis; pretium –i. *V. tamén* **prezo.** **2.** *Calidade da cousa ou da persoa que vale moito:* pretium –i; pondus –eris; auctoritas –atis; momentum –i; favor –oris; (*a túa valía axudoume moito*) multum valuit auctoritas tua apud me. *V. tamén* **valor.**

validación. *s.f.* Validatio, convalidatio, ratihabitio, probatio, confirmatio –onis.

validar. *v.tr.* Validare, convalidare; sancire; aliquid legitimum reddere; validum, ratum aliquid facere, habere *ou* ducere; auctoritatem dare.

validez. *s.f.* Auctoritas –atis; vis, vis; fides –ei; validitas –atis; (*ter validez*) valere.

valido. *s.m.* Alicui *ou* apud aliquem gratus; apud principem gratia pollens *ou* valens; privatus minister; omnium dilectissimus/-a.

válido –a. *adx.* Validus, legitimus, ratus, iustus, idoneus –a –um; satis iustus; efficax –acis.

valioso –a. *adx.* Pretiosus, sumptuosus, carus –a –um; magni pretii.

valisoletano –a. *adx.* e s. Vallisoletanus –a –um. Vallisoletani –orum.

Valladolid. top. Vallisoletum –i; Valdoletum –i; Oleti vallis; Pintia –ae.

valo. *s.m.* *V. valado.*

valor. *s.m.* **1.** *Calidade ou calidades que fan algo digno de aprezo:* pretium –i; praestantia –ae; (*o valor do ouro é superior ao da prata*) aurum pretiosius est argento. **2.** *Aprezo, importancia que se lle dá a unha cousa:* aestimatio –onis; momentum –i; auctoritas –atis. **3.** *Validez:* *V. esta palabra.* **4.** *Denodo, intrepidez, valentía:* virtus –utis; fortitudo –inis; strenuitas –atis. *V. tamén* **bravura, intrepidez, valentía.** *pl.* **5.** *Documentos que representan o diñeiro investido: pecuniariae ou aeriae syngraphae.* ♦ *Valor nominal:* *V. nominal.* *Valor dunha palabra:* verbi

vis. *Escala de valores*: praestantiorum bonorum ordo. *Armádevos de valor*: macte virtute este; macte animo!

valoración. *s.f.* V. **apreciación, avaliación, taxación**.

valorar. *v.tr.* Aestimare; taxare; numerare; habere; (*a ollo*) oculis metiri; (*aprezar*) probare; magni facere; (*en nada, en pouco*) nihili, pro nihilo, flocci, nauci, minimi, parvi, minoris putare; (*en máis, en moito*) pluris, magni, plurimi putare; (*en catrocentos euros*) quadringentis Europaeis nummis putare *ou* aestimare. *Tamén v.pr.*: se ducere; se putare. V. *tamén* **avaliar, taxar**.

valorización. *s.f.* V. **revalorización**.

valorizar. *v.tr. e pr.* V. **revalorizar(se)**.

valoroso **-a**. *adx.* Strenuus, animosus, magnanimus, generosus **-a -um**; fortis **-e**. V. *tamén* **arriscado, denodado, valente**.

valse. *s.m.* Chorea *ou* saltatio Vindobonensis.

valume. *s.m.* **1.** Broza, estrume, mato: V. **batume, estrume**. **2.** Argazo: V. esta palabra.

valva. *s.f.* Zool. Concha, testa, cochlea **-ae**; cortex **-icis**; calyx **-ycis**; (*da ostra*) putamen **-inis**.

válvula. *s.f.* **1.** Peza que regula o paso dun gas, dun líquido, etc.: epitonium **-i**; claustrum mobile; operculum **-i**. **2.** Membrana que regula o curso dos líquidos do corpo: folliculus **-i**; valvula **-ae**. ♦ *Válvula de seguridade*: claustrum mobile ad securitatem. V. *tamén* **seguridade**.

vampiresa. *s.f.* Mulier pudicitiae expugnatrix *ou* corruptrix.

vampiro. *s.m.* **1.** Gran morcego de América do Sur: magnus vespertilio. **2.** Morto que sae da tumba para chuchar o sangue aos vivos: strix **-igis**.

van, va. *adx.* **1.** Baleiro, oco: V. estas palabras. **2.** Baldío, improductivo, inútil: V. estas palabras. **3.** Frívolo, superficial: V. estas palabras. *s.m.* **4.** Oco: intervallum, cavum, cavus, concavum **-i**. **5.** Cintura: V. esta palabra. **6.** Illar *ou* illarga: V. **illar**². ♦ *En van*: frustra; nequicquam; (*quéixaste en van*) querelis nihil proficis; (*en van se derraman lágrimas*) lacrimae volvuntur inanes. *Alimentar esperanzas vas*: V. **alimentar**.

vanadio. *s.m.* Vanadium **-i**.

vandálico **-a**. *adx.* Vandalicus, vandalus, vastabundus, vastatorius, saevus **-a -um**; immanis **-e**; (*acto*) vastatio **-onis**; saevum facinus.

vandalismo. *s.m.* Furor **-oris**; vastatio **-onis**; saevum facinus.

vándalo **-a**. *adx.* **1.** Relativo a un pobo xermánico do século V: Vandalus, Vandalicus **-a -um**. *s.* **2.** Individuo deste pobo: Vandalus/**-a**. **3.** (fig.) Persoa destrutora: vastator/**-trix**.

vanguardia. *s.f.* **1.** Primeira liña do exército: primum agmen; prima acies; prima signa. **2.** Conxunto de individuos *ou* de ideas máis avanzadas no seu tempo: praecursores **-um**; rerum permutandarum propugnatores/**-trices**; rerum novarum cupidi/**-ae viri/feminae**; nova consilia; novae rationes.

vangloria. *s.f.* Iactantia **-ae**; inanis gloria *ou* superbia; iactatio, ostentatio, gloriatio **-onis**; vanitas **-atis**. V. *tamén* **orgullo, vaidade**.

vangloriar. *v.pr.* Gloriari; inaniter iactari; se iactare; se extollere; se venditare; gloriose *ou* superbe se ostentare; de seipso gloriosius praedicare; se insolentius efferre; (*da súa liñaxe*) genus iactare.

vantaxe. *s.f.* Praestantia, excellentia **-ae**; (*proveito*) commodum, emolumentum **-i**; utilitas **-atis**; quaestus **-us**; (*do lugar*) loci opportunitas; opportunus *ou* superior locus; (*ter vantaxe*) praestare; praevalere; pollere; opportunitatem habere; superare; vincere; (*ter vantaxe de dous días*) biduo antecedere; (*buscar todas as vantaxes*) omnia ad suam utilitatem referre. ♦ *Pesar vantaxes e inconvenientes*: calculos in utraque parte ponere. V. *tamén* **contra**¹.

vantaxoso **-a**. *adx.* Praestans **-antis**; praevalens **-entis**; commodus, fructuosus, quaestuosus, lucrosus **-a -um**; utilis **-e**; (*ser vantaxoso*) commodum *ou* utile esse; prodesse; proficere; utilitati *ou* usui esse.

vao. *s.m.* Vadum, vadus **-i**; brevia vada; brevia **-ium**; (*pasar un río polo vao*) flumen vado transire, traicere *ou* superare. V. *tamén* **vadear**.

vapor. *s.m.* **1.** Substancia reducida a gas: vapor **-oris**; vaporatio, exhalatio **-onis**; halitus **-us**. **2.** Barco movido por esta substancia: navis vapore, vi vaporis *ou* aquae vaporibus impulsus; pyroscapha **-ae**.

vaporizador. *s.m.* Machina *ou* machinula vaporifera.

vaporizar. *v.tr.* V. **evaporar, pulverizar**.

vaporoso **-a**. *adx.* **1.** Que desprende vapor: vaporosus, fumificus **-a -um**; fumifer **-era -erum**;

vapores emittens ou exhalans **2.** *Moi fino e lixe-ro, case transparente:* tenuis, levis, subtilis –e. **3.** *De contornos imprecisos ou cores esvaídas:* nebulosus, ambiguus, obumbratus, languidus, pallidus –a –um; languescens –entis.

vaqueiro –a. *adx.* **1.** *(Peza de roupa) moi resistente e, xeralmente, azul:* caeruleus –a –um. s. **2.** *Pastor de gando vacún:* bubulcus –i; armentarius, armenticius ou armentalis pastor; armentarius, pecuarius –i. **3.** *Persoa que trata en gando vacún:* bubularius, bubulcarius/-a. s.m. **4.** *Pantalón vaqueiro:* bracae linteae caeruleae; linteae lividinae bracae; gossypinae bracae caeruleae. ♦ *Película de vaqueiros:* fabula ou taeniola Americae Occidentalis.

vara. *s.f.* **1.** *Pau longo e delgado:* virga, virgula –ae; bacillum –i; hastile –is; fustis –is; *(de vimbio)* vimen –inis; vimineus surculus; *(flexible)* flagellum –i; *(máxica)* virga –ae; virgula divina. **2.** *Medida de lonxitude:* virga messoria. ♦ *Ter vara alta:* posse; valere; (auctoritate) pollere; auctoritatem, potestatem habere. *Meterse en camisas de once varas:* se implicare; periculum adire; periculi expertem aliquid tentare. *Tremer coma a vara verde:* V. **tremer.**

varadoiro. *s.m.* Navale –is; portus –us; appulsus terrae; statio –onis; navium reficiendarum statio.

varal. *s.m.* **1.** *Abaloira, baloira:* pertica –ae; *(sacudir as árbores co varal)* perticis arbores decutere. **2.** *Vara ou armazón de paus para pendurar cousas:* crates ou cratis –is; longurius, uncus, paxillus –i. **3.** *Pau atravesado sobre outros chantados:* vibia –ae. **4.** *Cada unha das dúas pezas da cama que van da cabeceira aos pés:* laterale –is; asser –eris. **5.** *Cada un dos paus que se colocan no carro para soste o exceso de carga:* adminiculum –i. **6.** *(fig.) Home moi alto:* longurio –onis.

varanda. *s.f.* **1.** *Reixa dun balcón, corredor, escaleira, etc.:* caulae –arum; pluteum –i; cancelli, clatri ou clatra–orum; pergulae, scalarum s(a)eptum. **2.** *Vara, arame, etc., para poñer cousas a secar:* siccatorium –i. V. **tamén tendal.**

varar. *v.intr. e tr.* **1.** *Quedar detido un barco por tocar fondo:* V. **embarrancar.** **2.** *Sacar un barco á terra:* ad litus navem impellere; navigium litori appellere. V. **tamén abordar.**

varcia. *s.f.* V. **varxa** ¹.

varear. *v.tr.* **1.** *Sacudir as árbores para que caian os froitos:* perticis abores decutere; arborum fructus pertica excutere. **2.** *Pegar cunha vara:* fuste percutere; *(na cabeza)* implere fustibus caput.

varexar. *v.tr.* V. **varear.**

varexo. *s.m.* Excussionis tempus.

variabilidade. *s.f.* Mobilitas, instabilitas, levitas, varietas –atis; inconstantia –ae; *(da sorte)* fortunae vicissitudines; *(do tempo)* caeli varietas. ♦ *A viña sofre a variabilidade do tempo:* variantis caeli impatiens vitis est.

variable. *adx.* *(prop. e fig.)* Varius –a –um; varians, inconstans –antis; instabilis, mutabilis, versabilis, versatilis, levis –e; *(ceo)* caeli varietas; varius caeli mos; *(tempo)* tempestates variantes; *(ventos)* inconstantes venti; *(carácter)* mobile ingenium; *(o mel, o ouro teñen prezo variable)* diversa pretia melli sunt; auri non multum ratio constat; *(a sorte é variable)* vaga volubisque fortuna.

variación. *s.f.* *(prop. e fig.)* Mutatio, versatio –onis; varietas –atis; inconstantia –ae; vicissitudo –inis. ♦ *A vida está suxeita a moitas variacións:* varia est vitae commutabilisque ratio; habet has vices condicio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur. V. **tamén vicisitude.**

variado –a. *part. e adx.* Varius, variatus, variegatus, distinctus –a –um; *(distinto)* varius, variatus, diversus –a –um; multiplex –icis; *(de cores variadas)* versicolor, multicolor, discolor –oris.

variante. *adx.* **1.** *Que varía:* varius –a –um. *s.f.* **2.** *Forma pouco cambiada dunha cousa:* levis mutatio. **3.** *Dep. Signo distinto ao 1 nas quinielas:* signum X ou 2 *(in sponsione de pediludio).* **4.** *Desvío nunha estrada:* alterna ou altera via. **5.** *Ling. Palabra, expresión ou pronuncia algo distinta:* varietas, diversitas –atis; *(palabra, lectura, pronuncia)* varia vox, lectio ou prolatio; *(este lugar ten variantes)* hic locus varie legitur ou scribitur; *(case non ten variantes)* vix invenitur aliter scriptum.

variari. *v.intr.* **1.** *Ser distinto:* V. **cambiar.** **2.** *Sufrir cambios:* V. **cambiar.** **3.** *Sufrir alteracións mentais:* V. **delirar.** *v.tr.* **4.** *Alterar, cambiar, modificar:* V. estes verbos. **5.** *Tornar variado:* variare; vices variare ou alternare.

varicela. *s.f.* Med. Varicella –ae.

- varicoso** **-a.** *adx.* e s. Varicosus –a –um; (*vea*) vena varicosa; varix –icis.
- variedade.** *s.f.* **1.** *Diversidade:* varietas, diversitas –atis; variantia –ae. V. *tamén* **diferenza**. **2.** *Casta:* genus –eris; (*gran variedade de árbores*) arborum species diversae et multicolores. V. *tamén* **casta**. ♦ *Teatro de variedades:* theatrum varietatum; varia theatri.
- vario** **-a.** *adx.* **1.** *Diverso:* varius, diversus –a –um; dissimilis –e; dispar –aris; multiplex –icis. V. *tamén* **diverso**. *indef.pl.* **2.** *Máis dun:* nonnulli; quidam; aliqui. V. *tamén* **diverso**.
- variola.** *s.f. Med.* Variola, papula –ae; (*enfermo dela*) variolis ou mala pustula infectus ou affectus.
- variz.** *s.f.* Varix –icis; varicula –ae. V. *tamén* **varicoso**.
- varón.** *s.m., *varonil.* *adx.* V. **home, viril**.
- varredor** **-ora.** s. Scoparius/-a; converritor/-trix.
- varredura.** *s.f.* **1.** *Acción de varrer:* mundatio –onis. **2.** *Cousas que se xuntan ao varrer:* reliquiae –arum; sordes –ium; purgamenta –orum. **3.** *Desperdicios, esp. da comida:* V. **desperdicio, sobra, sobrante**.
- varrer.** *v.tr.* **1.** *Limpar o lixo:* verrere, everrere; scopare; purgare; (*coa vasoira*) virga humum ou solum verrere; scopia pavimentum purgare. **2.** (*fig.*) *Levar ou facer desaparecer:* auferre; (*varrer con todo*) omnia abducere, abrudere, converrere ou delere; (*as nubes*) nubila caelo depellere; (*as herdanzas de todos*) hereditates omnium converrere. ♦ *A varrer:* V. **esgalla** (a). *Varrerse o mundo ou a vista:* vertigine laborare ou pati; animo linqui ou defici; (*varréuselle a vista*) exanimis procubuit.
- varudo** **-a.** *adx.* **1.** *Dotado de forza física, de boa saúde:* V. **baril, forte, forzado, rexo**. **2.** *Que se comporta con valor; que non ten medo:* V. **afouto, arriscado, baril, valente**.
- varxa** ¹. *s.f.* *Terreo chan nas marxes dun río:* ripa –ae; planities –ei; campus –i.
- varxa** ². *s.f.* V. **casula**.
- vasalaxe.** *s.f.* **1.** *Condición de vasalo:* vassalitiū, vassallagium, vassallaticum –i; clientela –ae; servitus –utis; (*render vasalaxe*) clientelare; clientelaria munia exsequi; munus obire, solvere, persolvere. **2.** *Tributo pagado polo vasalo:* vectigal pro vassallitio tributum.
- vasalo** **-a.** s. Vassal(l)us/-a; vassus/-a; servus/-a; cliens/clienta; (*pl.*) vassalli –orum; clientelae –arum.
- vasca.** *s.f.* **1.** *Arcada:* V. esta palabra. **2.** *Leito pedregoso onde a auga forma fervenza:* praecipit flumen; praeruptus alveus.
- vasco** **-a.** *adx.* e s. **1.** *Do País Vasco ou habitante del:* Vasconicus –a –um. Vascones –um. **2.** *Idioma deste país:* V. **éuscaro**. ♦ *Boina vasca:* pileus ou pileolus Vasconicus. País Vasco: Vasconia –ae.
- vascular.** *adx.* Anat. e Bot. Vascularis –e.
- vascullo.** *s.m.* Scopula –ae.
- vasectomía.** *s.f. Med.* Vasis sectio; vasculorum seminalium sectio; vasectomia –ae.
- vaselina.** *s.f.* Vaselinum –i.
- vasilla.** *s.f.* Vas, vasis; cadus –i; (*de barro*) vas fictile. V. *tamén* **vaso**.
- vaso.** *s.m.* **1.** *Recipiente para beber:* vas, vasis; poculum –i; calix –icis; scyphus, cyathus –i; (*de cristal*) (vas) vitreum; crystallinum –i; (*pequeno*) vascellum, vasculum, pocillum, caliculum –i. **2.** *Contido dese recipiente:* poculum –i; (*de auga*) aquae haustus; (*beber un vaso enteiro*) poculum exhaurire ou ducere. **3.** *Recipiente para adorno ou para conter flores:* vas, vasis. V. *tamén* **floreiro**. **4.** Anat. e Bot. *Conduto dos líquidos dun organismo vivo:* vena, venula –ae. V. *tamén* **arteria, capilar, vea**.
- vasoira.** *s.f.* Scopa, virga –ae; everriculum –i.
- vasto** **-a.** *adx.* Amplus, vastus, magnus, spatiosus, latus, immensus –a –um; ingens, patens –entis; late patens; (*campos*) vasti, patentes ou lati campi; effusa loca; (*terras*) latifundia –orum; ruris vastitas; (*ciencia*) vasta scientia; multa doctrina.
- vate.** *s.m.* **1.** lit. *Adiviño:* V. esta palabra. **2.** *Poeta:* V. esta palabra.
- váter.** *s.m.* Latrina –ae; cella intima (aquae profluvio instructa). V. *tamén* **inodoro, retrete, servizo**.
- Vaticano** (Cidade, Estado do). top. Urbs ou Civitas Vaticana; Vaticanus –i; (*monte*) Vaticanus mons ou collis.
- vaticano** **-a.** *adx.* Vaticanus –a –um.
- vaticinar.** *v.tr.* V. **augurar, predicir, profetizar**.

vaticinio. *s.m.* V. **augurio, predición, profecía.**

vaxa. *s.f.* V. **casula.**

vaxina. *s.f.* Vagina –ae.

vea. *s.f.* **1.** *Anat. Conduto do sangue:* vena –ae; (*pequena*) venula –ae; (*cava*) cava vena; (*abrir unha vea para unha sangría*) venam incidere, ferire ou solvere; (*cortarse as veas para morrer*) venam ou venas abrumpere, abscindere, aperire, exsolvere ou resolvere. **2.** *Filón, veta:* V. **filón.** **3.** *Depósito subterráneo de auga:* aquae vena. **4.** *Veta(s):* venae, maculae –arum; (*mármore con veas*) marmor maculosum, undatum crispum, venis ou maculis distinctum; (*da madeira*) staminea vena. **5.** (*fig.*) *Inspiración:* ingenium –i; dives vena; (*poética*) ingenii vena; spiritus poeticus; (*oratoria*) facundia –ae; dicendi facultas. V. *tamén inspiración.* **6.** *Arrouxada, arrouto:* ardor –oris; (*estar en vea*) ardere. V. *tamén arranque, arrebatado.* ♦ *Ferverlle a un o sangue nas veas:* aliquid cerebrum urere; ira, desiderio exardescere. *Mentres teña sangue nas veas:* dum spiritus hos reget artus. *Non ter sangue nas veas:* ignavum, impotem animi, nullius ou mollis animi esse.

veado¹ –a. *adx.* *Que ten veas ou vetas:* venosus, maculosus, crispus, interundatus, varius –a –um; crispans –antis; maculis ou crebris venis distinctus.

veado². *s.m.* Mamífero: V. **cervo.**

veceiro¹ –a. *adx.* **1.** *Aneiro:* V. esta palabra. *s.f.* **2.** *Quenda, rolda:* V. **quenda.**

veceiro² –a. *adx.* *Que ten algún vezo:* vitiosus –a –um; prave solitus.

veciñal. *adx.* Vicinalis –e. ♦ *Camiño veciñal:* vicinalis via. *Monte veciñal:* oppidanorum communis mons.

veciñanza. *s.f.* **1.** *Calidade do que está próximo:* V. **proximidade.** **2.** *Conxunto de persoas que viven cerca:* vicinia –ae; vicinitas –atis. **3.** *Conxunto de lugares próximos a outro:* V. **aforas.**

veciño –a. *adx.* **1.** *Que está ao lado ou a pouca distancia:* vicinus, proximus, propinquus, contiguus, conterminus, finitimus –a –um. **2.** *Cada persoa que habita no mesmo núcleo de poboación ou no mesmo edificio:* vicinus/-a; accola –ae; (*pl.*) vicini, proximi –orum. **3.** *Persoa que ocupa a praza do lado:* propinquus/-a; consesor –oris.

vector. *s.m.* Mat. Vector –oris.

veda. *s.f.* **1.** *Prohibición de cazar ou pescar:* interdictum, vetitum –i; venandi ou venationis, piscandi ou piscationis interdictum ou interdictio. **2.** *Tempo que dura esa prohibición:* interdictionis tempus.

vedar. *vtr.* Vetare; prohibere; interdicere; obesse; impedire.

vehemencia. *s.f.* Vehementia –ae; vis, vis; impetus, aestus –us; fervor, ardor –oris; acrimonia –ae; concitatio, contentio –onis.

vehemente. *adx.* Fervens, vehemens –entis; fervidus –a –um; acer, acris, acre; (*estilo*) oratio vehemens, fervida, incitata, intenta ou rapida; (*orador*) vehemens, acer, concitatus, incensus orator; (*ira*) ira vehemens ou atrox; (*paixóns*) concitati affectus.

vehículo. *s.m.* **1.** *Calquera medio de transporte:* vehiculum, essedum, carpentum –i; rheda, raeda, carruca –ae; currus –us; (*espacial*) aeronavis velivola; aeronavis ou navicula sideralis circumvolans; aeria capsula ou capsula. **2.** *Medio para transmitir, facer pasar dun lado a outro ou comunicar:* instrumentum vehiculare ou emissorium; vehiculum –i.

veiga. *s.f.* **1.** *Terreo baixo e fértil á beira dun río:* campus –i; planities –ei; agri ou campi planities; campestris –ium; campi patentes. **2.** *Agra, leira:* V. estas palabras.

vela¹. *s.f.* *Peza de tea que, co impulso do vento, fai avanzar un barco:* velum –i (*ús. máis en pl.*); (*poét.*) carbasus –i; carbasa, lintea –orum; sinus –us. ♦ *Facerse á vela:* navem solvere; vela in altum dare. *Navegar a vela:* velificare/-ari; velis ferri; velo movere carinam; navem velis regere. *Ir a toda vela:* passis ou plenis velis navigare. *Despregar velas:* vela pandere, explicare, intendere, expedire, solvere; vela ventis dare. *Pregar velas:* vela contrahere.

vela². *s.f.* *Acción de velar, de estar esperto:* vigilia, insomnia –ae; vigilatio, evigilatio –onis; (*de estudo, de traballo*) lucubratio, elucubratio –onis; (*pasar a noite en vela*) noctem insomnem ducere. ♦ *Andar á vela:* V. **vixiar.** *En vela:* insomnis –e; vigilans –antis; vigil –ilis.

***vela**³. *s.f.* *Candea:* V. esta palabra.

velador. *s.m.* Monopodium –i.

velaí. *adv.* Ecce; vide; aspice; (*velaí que vexo ao vello que volve do campo*) ecce autem video rure redeuntem senem.

velame. *s.m.* Vela –orum; velorum apparatus.

velaquí. *adv.* En; ecce.

velar ¹. *v.intr.* **1.** *Estar esperto:* vigilare, invigilare, pervigilare; excubias agere; in vigilia esse; (*a intervalos*) intervigilare; (*parte da noite ou toda ela*) ad multam noctem, integram noctem vigilare; noctem insomnem ducere; (*por dedicarse a un traballo*) lucubrare, elucubrare. **2.** *Vixiar:* custodire; tutari; (aliquem) custodire atque observare. *v.tr.* **3.** *Acompañar un enfermo, un defunto de noite:* adesse; consulere; aegro, cadaveri assidere.

velar ². *v.tr.* **1.** *Cubrir cun veo:* velare; tegere, obtegere; obnubere; obvolvere; (*a cabeza, a cara*) caput obnubere *ou* velare; vultum velamine celare. **2.** *Ocultar:* V. **acochar, agochar, esconder. *v.pr.* **3.** *Cubrirse cun veo:* caput obnubere *ou* velare; vultum velamine celare. **4.** *Perder a claridade, o brillo:* adumbrari; obscurari; tegi. **5.** *Fot. Borrarse a imaxe:* imaginem luce pictam evanescere *ou* deleri. **6.** *Andar con conta:* curare; vigilare; cavere.**

vélaro. *s.m.* Vellus –eris; lanicium –i; lana, coma –ae. ♦ *O vélaro de ouro:* pellis aurea; pellis inaurati arietis; (*o carneiro do vélaro de ouro*) auratus aries; (*a conquista do vélaro de ouro*) aureum spolium.

veleidade. *s.f.* **1.** *Vontade antolladiza, desexo sen control:* (iners, inanis) voluntas *ou* cupiditas; inane desiderium, studium *ou* votum; libido –inis. **2.** *Inconstancia, levidade:* V. estas palabras.

veleidoso –a. *adx.* Mutabilis –e; inconstans –antis. V. *tamén* **caprichoso.**

veleiro. *s.m.* Navis velis acta; navigium velis actum; velivola navis.

veleno. *s.m.* **1.** *Pezoña:* venenum, toxicum –i; virus –i; medicamen –inis; potio –onis; (*insectar veneno*) venenum dare *ou* infundere; (*tomar veneno*) venenum sumere; (*matar con veneno*) veneno necare. **2.** (fig.) *Cousa prexudicial para a saúde:* toxicum –i. **3.** (fig.) *Mala intención dunha persoa:* venenum –i; virus –i; acerbitas, malignitas –atis; robigo *ou* rubigo –inis; (*o veneno da envexa*) invidiae venenum; (*lingua saturada de veneno*) lingua veneno suffusa; (*o seu corazón está cheo de veneno*) corda felle sunt lita; (*botar veneno*

pola boca) maligne loqui. ♦ *Anibal suicidouse co veneno que sempre levaba consigo:* Hannibal venenum quod semper secum habebat sumpsit. *Poñer veneno nas frechas:* V. **envelenar.**

velenoso –a. *adx.* **1.** *Que ten veneno:* venenatus, venenosus, virosus, virulentus, veneficus –a –um; venenifer –era –erum. **2.** (fig.) *Mal intencionado:* malignus, acerbus, maledicus –a –um; (*lingua*) virus linguae; lingua veneno suffusa; (*ditos cheos de veneno*) malevoli sermones; (*bromas*) sales suffusi felle; (*discurso*) oratio plena veneni.

***veleta.** *s.f.* V. **catavento.**

velleira. *s.f.* V. **velleiro.**

velleiro –a. *adx.* **1.** *Que é máis ben vello:* vetulus –a –um. *s.f.* **2.** *Vellez:* V. **ancianidade.**

vellez. *s.f.* V. **ancianidade.**

vello –a. *adx.* **1.** *Que ten moita idade:* vetulus, grandaevus, longaevus, annosus, veteranus –a –um; vetus –eris; senex, persenex –is; grandis –e; pergrandis natus; senio gravis; aetate proventus. **2.** *De hai tempo, do tempo pasado:* vetus –eris; antiquus, vetustus, priscus, pristinus, inveteratus, obsoletus –a –um; (*amizade*) amicitia inveterata; (*costume*) pristinus mos; (*un mal cando se fai vello a miúdo recréase*) malum inveteratum fit plerumque robustius. **3.** *Gastado polo uso ou polo tempo:* vetus –eris; vetustus, usitatus, annosus, tritus, detritus, attritus, obsoletus –a –um; (*casa*) aedes ruinosa; dilabens aedificium. **4.** *Que é anterior a outro máis novo:* senior –oris; natus maior. *s.* **5.** *Persoa de moita idade:* V. **1** e **ancián.** **6.** *Vagalume:* V. **lucecu.** ♦ *Meu velliño:* mi vetule. *Velliña:* anicula, anicilla –ae. *Viño vello:* vinum annosum; (*deixar envellecer o viño*) vinum in vestustatem servare. *De vello:* ab antiquis temporibus; (*costumes de vello*) mores maiorum. *Arco da vella:* V. **arco.**

***vellocino.** *s.m.* V. **vélaro.**

***velo.** *s.m.* V. **veo.**

velocidade. *s.f.* **1.** *Rapidez, celeridade:* velocitas, celeritas –atis; properatio, festinatio –onis; impetus –us; properantia –ae; (*dunha corrente*) fluminis rapiditas; (*a toda velocidade*) quam celerissime. **2.** *Relación entre o espazo recorrido e o tempo empregado:* velocitas, pernicitas, agilitas, mobilitas –atis; cursus –us; (*dunha carreira*) rapidus cursus; (*competir en velocidade*) cum prae-

currentibus certare. **3.** *Marcha (dun motor): V. marcha.*

velocímetro. *s.m.* Velocitatis index; tachymetrum -i.

velocista. *s.m.* **1.** *Atleta especialista en carreiras curtas:* citissimus cursor; brevioris distantiae ou spatii cursor. **2.** *Ciclista especialista en carreiras curtas:* birotarius agonisticus.

velódromo. *s.m.* Birotarum circus ou stadium.

velorio. *s.m.* Vigilia funebris.

veloz. *adx.* Velox -ocis; celer -eris -ere; citus -a -um; (*dito do tempo*) fugax -acis; (*o tempo pasa veloz*) tempus fugit; fugaces labuntus anni.

veludo. *s.m.* Pexitas tramae; pilosa ou villosa tela.

venabre. *s.m.* Spiculum, pilum, venabulum -i.

venal. *adx.* **1.** *Destinado á venda:* venalis, vendibilis, promercalis -e; nundinaticius -a -um; (*couzas venais*) venalia -ium. **2.** (*fig.*) *Que se deixa subornar:* venalis -e; mercennarius, nummarius -a um; (*todo é venal*) omnia veneunt; venum cuncta dantur; (*un xuíz pode ser venal*) iudex pretio corrumpi potest.

vencedor -ora. *adx.* e s. Victor/-trix; superior -oris; debellator/-trix; (*ser, saír vencedor*) superare; vincere; superiorem ou victorem esse, evadere, discedere, abire, regredi; victoriam adipisci; victoria potiri. V. **campión, ganador, triunfador, triunfante.**

vencello¹. *Especie de corda para atar feixes:* vinculum -i; ligamen, vimen -inis.

***vencello**². *Birrio:* V. esta palabra.

vencemento. *s.m.* **1.** *Acción de vencer ou ser vencido:* victoria -ae; clades -is; calamitas -atis; detrimentum -i; (*influxilo*) cladem hostibus inferre; clade hostem afficere; (*sufriro*) cladem accipere; clade affici; vinci; superari. **2.** *Feito de terminar un prazo:* dies certa, praefinita ou praestituta; (*de pago*) dies pecuniae (solvendae). **3.** *Acción de vencer unha cousa polo peso doutra:* inclinatio, declinatio -onis.

vencer. *v.tr.* **1.** *Ser superior a un adversario:* vincere, devincere; superare; debellare; domare; subigere; profligare; proterere, obterere; fugare; sternere, prosternere; praestare; antecellere; anteire. **2.** *Superar algo que se opón a un fin:* vincere; superare; (*as dificultades*) impedimenta, difficultates superare. **3.** *Facer unha cousa que*

alguén perda a súa forza física ou moral: vincere; praevalere; (*deixarse vencer polas paixóns*) vinci a cupiditatibus; (*polas súplicas*) precibus flecti; obsecratiobus cedere; (*polo cansazo*) labore vinci; (*pola falta de forzas*) vires aliquem deficere. **4.** *Soportar unha cousa ata que desapareza:* superare; ferre. *v.intr.* **5.** *Alcanzar a vitoria:* vincere; superare; victoriam adipisci; victoria potiri; superiorem ou victorem esse, evadere, discedere, abire, regredi. **6.** *Deixar de ter validez, chegar un prazo ao seu límite:* assignatam diem adventare. V. *tamén caducar.* **7.** *Romper, deformarse unha cousa polo peso doutra:* gravitate rumpi, ferri, inclinari, declinari; gravitati cedere; (*un muro*) ventrem facere.

venda¹. *Acción, actividade de vender:* venditatio, alienatio, distractio, mancipatio, nundinatio -onis; (*por poxa*) auctio -onis; (*facen unha venda*) vendere; venditionem facere; (*poñer en venda*) exponere, proponere; producere; veno ponere; proponere aliquid venale; pretio venditare; nundinari; (*puxen en venda e vendín todos os escravos*) servos omnes produxi et vendidi; (*unha casa*) domum proscribere; aedes venales (litteris) inscribere; (*puxo en venda a casa de meus pais*) sub titulum nostros misit lares; (*casa en venda*) aedes mercede; (*estar á venda*) prostare; venire; venum ire; (*posto en venda*) nundinaticius -a -um.

venda². *s.f.* *Tea para cubrir feridas:* fascia, instita -ae; linamentum -i; lemniscus -i; textile medicamentum; fascia medicamentosa.

vendar. *v.tr.* Lemnisco, fascia tegere, obtegere, ligare, vincire; vulnus colligere; (*un brazo*) fasciis brachium obvolvere. (*fig.*) ♦ *Vendar os ollos:* mentis oculos consulto occludere.

vendaval. *s.m.* **1.** *Vento do sur:* auster -tri; eurus, africanus -i. **2.** *Vento moi forte:* vehemens, acer, gravis, ferox ventus; procella -e; ventorum turbo.

vendaxe. *s.f.* Fascia -ae; linamentum -i; vinctura -ae.

vendedor -ora. s. Venditor, negotiator/-trix; (*ambulante*) circulator, ambulator/-trix; institor/-oria; cocio -onis; venditor/-trix circumforaneus/-a; (*de periódicos*) clamorus diarium praeco; (*de billetes*) tesserarius/-a.

vender. *v.tr.* **1.** *Dar algo a cambio de diñeiro:* vendere, divendere, venditare; venumdare, venum

dare *ou* tradere; venundare *ou* venundare; nundinari; alienare; pretio venditare; pecunia vertere; venditionem facere; (*polo miúdo*) distrahere; (*ao contado*) numerata pecunia vendere; (*fiado*) non praesentibus nummis vendere; (*nunha poxa*) sub hasta *ou* sub corona vendere; (*ao mellor ofertante*) auctionari; auctione constituta vendere. V. **tamén poxar**; (*vender ben*) bene, luculente, magno (pretio), recte, quam optime, pecunia *ou* aere grandi vendere; (*mal, barato*) male vendere; parvo (pretio) vendere; (*non vendo máis caro cós demais*) vendo meum non pluris quam alii; (*venderse o máis caro posible*) venire quam plurimo; (*a como se venden aquí os porcos?*) quibus hic pretiis porci veneunt?; (*todo se vende*) omnia veneunt; venum cuncta dantur. **2.** (*fig.*) **Delatar** *ou* **traizoar**: vendere; tradere; (*vender o voto*) suffragium vendere; (*a súa palabra*) fidem suam pretio *ou* pecunia commutare. V. **tamén delatar, traizoar**. v.pr. **3.** *Non cumprir co deber a cambio dun beneficio*: sese venditare; (*ao mellor ofertante*) ad nutum licentium circumferri; (*unha muller*) V. **prostituírse**.

vendido –a. *part.* e *adx.* Venditus, venum datus, venum datus *ou* venundatus, divenditus, distractus, traditus –a –um; venalis –e; (*home vendido*) pecunia emptus; (*aplousos vendidos*) plausus empti; (*xuíces*) nummarii iudices; (*muller*) mulier venum data. ♦ *Estar, ir vendido*: periclitari; in periculo versari; periculum subire.

vendima. *s.f.* Vendemia (vendemia) –ae; uvarum perceptio; (*festas da vendima*) vindemiales feriae.

vendimador –ora. *s.* Vindemiator, vindemitor, vinitor/-trix; (*da uva e da oliva*) legulus –i.

vendimar. *v.tr.* Vindemiare; vindemiam facere, conficere, cogere, metere; uvas demetere, carpere; uvas, vinum vindemiare; (*unha escasa, unha gran colleita*) vindemias graciles, uberiores colligere.

venerable. *adx.* Venerabilis, honorabilis –e; venerandus, verendus, reverendus, colendus –a –um.

veneración. *s.f.* Veneratio, religio, observatio –onis; cultus –us; reverentia, observantia, verecundia –ae; (*inspirar veneración*) venerationi alicui esse.

venerar. *v.tr.* Venerari; colere, excolere; vereri, revereri; observare; veneratione prosequi; (*venerar a alguén como a un pai*) aliquem patris *ou* paren-

tis loco colere; (*venerar a memoria de alguén*) alicuius memoriam alicui sacrosanctam esse.

venéreo –a. *adx.* Venereus *ou* venerius –a –um; (*praceres*) res veneriae; (*apetito*) venerea libido; (*enfermidade*) morbus venereus.

venezolano –a. *adx.* e *s.* Venetiolanus –a –um. Venetiolani –orum.

Venezuela. *s.f.* Venetiola –ae.

venia. *s.f.* Venia –ae; (*coa túa, vosa venia*) bona venia tua; si per vos licet; venia vestra dicere liceat; (*pedir a venia*) ab aliquo veniam petere. V. **tamén autorización, consentimento, permiso**.

venial. *adx.* Venialis, veniabilis, levis –e. ♦ *Pecado venial*: V. **pecado**.

venoso –a. *adx.* Venosus –a –um.

venres. *s.m.* Dies Veneris; feria sexta.

ventá. *s.f.* V. **fiestra**. ♦ *Botar a casa pola ventá*: dissipare; dilapidare; prodigere; rem suam profunderere; sumptum ingentem facere; pecunias suas iactare.

ventada. *s.f.* V. **aireada, axada**.

***ventanilla**. *s.f.* V. **portelo**.

ventar. *v.tr.* **1.** *Soprar o vento*: V. **ventear**. **2.** *Aplicar un animal o sentido do olfacto*: odorari; olfacere, olfactare; ventum odorari; (*o can*) rimari auras elatis naribus. **3.** *Ter a intuición de algo que vai ocorrer*: odorari. V. **tamén barruntar, intuír**.

ventas. *s.f.pl.* Narium foramina.

ventear. *v.intr.* Flare; spirare, adspirare; afflare, sufflare, insufflare; ventum flare; (*con forza*) saevire; perflare; (*venteou con máis forza*) acrior ventus incubuit; (*empeza a ventear*) ventus increbrescit; crebrescunt auras.

ventilación. *s.f.* Ventilatio –onis; afflatus, perflatus –us; ventus –i.

ventilador. *s.m.* Ventigenum instrumentum; machina ventigena; (*eléctrico*) flabellum electricum *ou* electricle actum.

ventilar. *v.tr.* V. **airear**.

***ventisca**. *s.f.* V. **cifra** ².

vento. *s.m.* Ventus –i; (*sopro do vento*) venti flatus *ou* afflatus; (*suave*) aura –ae; ventus lenis, levis; levis flatus; ventulus –i; (*contrario*) ventus adversus, contrarius, prohibens, procellosus; reflatus –us; venti reflantes; (*favorable*) ventus secun-

us, tempestivus, amicus, utilior nautis; (*golpe de vento*) venti impetus; turbo -inis; (*ter o vento contrario, favorable*) adversis, secundis ventis uti; (*vento norte, sur, leste, oeste*) V. estas palabras. ♦ *Palabras que leva o vento*: inania ou vana verba. *Dicir palabras ao vento*: verba profundere ventis; oleum et operam perdere. *Traballos que leva o vento*: frustra suscepti labores. *Instrumentos de vento*: V. **instrumento**.

ventosa. s.f. **1.** Órgano de certos animais co que se poden adherir a unha superficie: fistula, ventosa -ae. **2.** Obxecto que por presión se pode adherir a unha superficie: cucurbita, cucurbitula -ae.

ventosidade. s.f. V. **flato, flatulencia, peido**.

ventoso -a. adx. Ventosus -a -um; ventis creber ou frequens; ventis expositus.

ventral. adx. Anat. Ventralis -e.

ventre. s.m. Venter -tris; alvus -i; zona ventralis. V. *tamén barriga*. ♦ *Baixo ventre*: abdomen -inis; imum abdomen; imus venter; imae partes ventris; subventrile -is. *Facer de ventre*: ventrem, alvum exonerare ou deicere; ventris onus solvere. V. *tamén cagar, defecar*. *Ter ventre preguizoso*: alvum non descendere ou non reddere; alvum exitum non habere. *Ser escravo do ventre*: ventri oboedire; abdomini servire. *Levar no ventre*: in alvo gestare. *O deus deles é o ventre*: quorum deus venter est.

ventrículo. s.m. Ventriculum/-us -i; specus -us; (*o ventrículo do corazón ao que aflúe o sangue desde o figado pola vea cava*: ventriculum cordis in quem sanguis a iecore per venam cavam influit.

ventrílocuo -a. s. Ventriloquus/-a.

ventura. s.f. **1.** Sorte favorable: V. **dita**. **2.** Boa ou mala sorte: V. **acaso, azar, sorte**. ♦ *Dicirlle a un a boa ventura*: futuros casus cuiquam praedicerere, praenuntiare ou praesagire.

ventureiro -a. adx. V. **salvaxe, silvestre**.

venturoso -a. adx. V. **afortunado, ditoso, fasto, favorable**.

Venus. s.f. **1.** Mit. Deusa do amor: Venus -eris. **2.** (fig.) Muller moi fermosa: venus -eris. **3.** Planeta: Venus -eris; stella Veneris; Vesperugo -inis; Hesperus, Vesperus -i; Vesper -eris; Lucifer -eri; Iubar -aris.

veo¹. Tecido co que se cobre algo: velum, velamentum, tegumentum, integumentum -i; (*das noi-*

vas) flammeum, flammeolum -i; (*cubrirse cun veo*) velare; obnubere; amictu caput velare ou obtegere; amictu comas obnubere. ♦ *Veo do padal*: palati membrana. *Correr un veo*: oblivione memoriam delere.

veo². *Manivela*: V. esta palabra. (pop.) ♦ *Darlle ao veo*: indesinenter, continenter, sine intermissione loqui; blaterare; garrire; inania verba effutire.

ver. v.intr. **1.** *Recibir imaxes polo sentido da vista*: videre; oculis cernere ou percipere; tueri, intueri, contueri. v.tr. **2.** *Percibir algo polos ollos*: videre; cernere; aspicere, conspicerere, inspicere; (*ao lonxe*) prospicere; (*ser testigo*) videre; cernere; adesse; (*ver os xogos*) ludis adesse. **3.** *Facer unha visita a alguén*: visere, invisere; visitare; frequentare; (*un lugar*) videre, visere; adire; lustrare, perlustrare; percurrere. **4.** *Comprender, entender*: V. estes verbos. **5.** *Reunirse con alguén de maneira habitual*: aliquo uti; cum aliquo conversari; frequentare; aliquem convenire; aliquem ou ad aliquem adire; (*vereite a miúdo*) frequens tibi comparebo; (*verse con moita intimidade*) usu et consuetudine coniunctissimi sunt. v.pr. **6.** *Encontrarse en certa situación*: se videre; videri; (*verse na miseria*) summa egestate laborare; (*véxome obrigado*) cogor; (*véxome abandonado*) deseror; (*véxome nun apuro*) in puteo constrictus sum; in arctum meae coguntur opes. **7.** *Reunírense varias persoas de maneira habitual*: convenire; occurrere; cum aliquo congregi; inter se conspici; in aliquo loco obversari; (*verémonos en Roma*) Romae congregiemur. ♦ *Estar a velas vir*: nihil agere; expectare; (*está a velas vir*) nescit quo se vertat. *Estar ben ou mal visto*: aliquem magni ou parvi duci; comiter, benigne ou male acceptum ou exceptum esse; (*estar mal visto por todos*) omnibus invisum esse. *Facerse ver*: apparere; se ostendere. *Non poder ver (a alguén ou algo)*, *non se poder ver*: odisse; odio ou in odio alicui esse; alieno ou adverso animo in aliquem ou ab aliquo esse; non libenter aliquem videre; cuiuspiam visum vocemque fugere; aegre aliquid ferre. *Os cogomelos tóxicos nin velos*: fungi noxii (a me, a nobis) absint. *Ao meu (noso, voso ...)* ver: ut mihi (nobis, vobis) videtur; meo (nostro, vestro) (quidem) iudicio; ut opinio mea (nostra, vestra) fert; ut opinor ou opinamur. *Polo visto*: ut videtur. *Visto e prace*: nihil obstat; rem probor; placet. *Non teño nada que ver con el*: nihil mihi est cum illo. *Non teño nada que ver con isto*: hoc nihil ad me.

Ollos que non ven, corazón que non sente: procul ex oculis, procul ex mente. *Vino con estes ollos (que ha de comer a terra)*: duobus hisce oculis perspexi; hisce oculis egomet vidi. *Se non o vexo, non o creo*: nisi videro, non credam; magis est oculis quam auribus habenda fides. (pop.) *Ata máis ver*: quousque iterum conveniamus.

veracidade. *s.f.* Veracitas, veritas –atis; fides –ei. V. *tamén* **autenticidade, certeza, sinceridade, verdade**.

verán. *s.m.* Aestas –atis; aestivum tempus; (fig.) arista, cicada –ae; (*no verán*) aestate; per aestatem; aestivo tempore; (*ao comezo do verán*) ineunte ou inita aestate; (*na forza do verán*) summa aestate; aestate iam adulta; mediis caloribus; flagrantissimo aestu; (*ao remate do verán*) extrema aestate; (*lugar propicio para o verán*) locus aestivus.

veraneante. *s.* Ferians ou ferias aestivas agens vir/femina; rusticans –antis.

veranear. *v.intr.* Aestivare; ferias agere; (*no campo*) rusticari; rusticatum ire; (*na praia*) aestate in litore vitam degere. V. *tamén* **vacación**.

veraneo. *s.m.* Aestiva –orum; feriae aestivae; festivum tempus; (*no campo*) rusticiatio –onis.

veras. *s.f.pl.* Palabra usada só na loc. *adv. de veras*: revera; sane; quidem; vere; serio; verissime; profecto; (*de veras?*) itane?; itane est?; itane vero?; ain' tu?; serion' dicis tu?; (*de veras que é así?*) itane vero se res habet?

veraz. *adx. 1.* Que adoita dicir a verdade: verus, probus, sincerus –a –um; verax –acis. **2.** Que é conforme á verdade: verus, certus, exploratus, compertus –a –um.

verba. *s.f.* Loquacitas, garrulitas –atis; sermonis lepos; (*ter moita verba*) loquacitate excellere; expedito loqui. V. *tamén* **charlatanería, labia**.

verbal. *adx. 1.* Que se fai de palabra, falada ou escrita: verbalis –e; (*de palabra*) voce; verbis; (*pacto verbal*) pactio verbis facta; (*condicións verbais de paz*) pax illitterata; (*ofensas verbais*) verborum contumeliae; (*facer unha promesa verbal*) voce promittere; verbo respondere. **2.** Relativo ao verbo: verbalis –e; (*nomes verbais*) nomina verbalia; (*adxectivo verbal*) participiale nomen; (*modos, tempos verbais*) verborum modi, tempora.

verbena. *s.f. 1.* Planta herbácea: verbena, verbena –ae; hiera botane ou hierobotane –es. **2.** Festa

popular nocturna: saltatio popularis nocturna; paganalia –ium; saltatio ad multam noctem producta.

verbo. *s.m.* Verbum –i; (*da 1ª, 2ª, 3ª, 4ª conjugación*) primi, secundi, tertii, quarti ordinis verbum; (*activo, pasivo*) verbum agendi ou agens, verbum patiendi; (*incoativo, frecuentativo*) inchoativum, frequentativum ou iterativum verbum; (*deponente, transitivo, intransitivo*) V. estas palabras.

verborrea. *s.f.* Garrulitas, loquacitas, verbositas –atis; vaniloquentia –ae; inanis profluentia verborum.

verdade. *s.f. 1.* Autenticidade, veracidade: veritas –atis; fides –ei; (*a verdade histórica*) historiae fides; (*a auténtica verdade*) summa ou simplex veritas; (*afastarse da verdade*) a veritate deflectere; longe a vero abesse; (*non dicir unha verdade*) nihil ad veritatem loqui; veritatis expertem esse; (*acercarse á verdade*) ad veritatem accedere. **2.** Cousa certa, acordo entre a palabra e a realidade: veritas –atis; verum –i; res manifesta; (*descubrir a verdade*) verum invenire; errorem aperire; (*dicir a verdade*) verum dicere; (*é a pura verdade*) sic profecto se res habet; (*non quere recoñecer a verdade*) a vero aversus est; veritatis impatiens est; (*a verdade doe*) veritas odium parit. ♦ *A dicir verdade*: ut vere ou verum dicam; ut vere loquar. *A verdade é que*: quidem, equidem; verum, enimvero; (*unha soa casa, e a verdade é que pequena*) una domus, et ea quidem angusta. *De verdade. 1.* *De veras?, de verdade?:* V. **veras**. **2.** Real, auténtico: V. **auténtico**.

verdadeiro –a. *adx. 1.* Conforme á verdade: verus, merus –a –um; veritati consentaneus. **2.** Sincero: verus, ingenuus, sincerus –a –um. **3.** Que existe na realidade: verus, legitimus –a –um. V. *tamén* **auténtico, real, sincero**. ♦ *Ouro verdadeiro*: V. **ouro**. *Un verdadeiro orador*: optimus orator.

verde. *adx. 1.* De cor semellante á da herba: viridis –e; virens –entis; viridans –antis; herbeus, herbaceus –a –um; (*verde esmeralda*) smaragdinus –a –um; (*coma o porro*) prasinus –a –um; (*verde pálido*) callainus, maligne virens; (*subido*) spissius ou crassius virens; (*claro*) glaucus –a –um; (*que tira a verde*) subviridis –e; (*estar, manterse verde*) virere; viriditatem habere ou custodire; perpetuo virere; sempiterna coma virere; (*viño verde*) crudum, immite, austerum, subausterum

vinum; torva vina; (*uva*) uva acerba. **2.** *Que aínda ten zume (vexetal):* viridis –e; humidus –a –um; (*a leña verde non arde*) viridia ligna non ardent. **3.** *Que aínda non está cumprido:* crudus, immaturus, acerbus –a –um; immitis –e. *s.m.* **4.** *A cor verde:* viridis color; viride –is; viriditas –atis; (*de auga*) aquaticus ou lymphaceus color; (*verde mar*) caeruleus, vitreus, thalassicus, thalassinus color; (*o verde do viño*) asperitas, austeritas, feritas –atis. ♦ *Tremer como a vara verde:* V. **tremer.** *Poñer a alguén verde:* V. **reprender, recriminar.**

verdear. *v.intr.* Virere, virescere, viridare; frondere; herba vestitum esse; viridem, subviridem esse; (*verdean as herbas*) gramina virescunt.

verdello –a. *adx.* **1.** *Tirando a verde:* subviridis –e. *s.m.* **2.** *Algas verdes que cobren as rochas da beira do mar:* algae, ulvae –arum; algosa saxa; algosi scopuli. **3.** *Conxunto de plantas verdes que medran sobre unha superficie húmida:* virentia, viridia –ium.

verderolo. *s.m.* Vireo –onis.

verdor. *s.m.* Viriditas –atis; viride –is; gramen –inis; terra herbis vestita; (*ter verdor*) fronde virere; (*da madeira*) (h)umor –oris; (*louzanía*) vigor, viror –oris; (*dos vexetais*) laetitia –ae; (*da xuventude*) iuventus –utis; aetatis robur; viridis ou florens aetas; viride aevum. V. *tamén* **louzanía.**

verdoso –a. Subviridis –e; fulvus –a –um.

verdugo. *s.m.* Carnifex –icis; tortor –oris; supplicii exactor; (*oficio de verdugo*) carnificina –ae.

verdura. *s.f.* (H)olus –eris; hortensia –orum; virentia –ium; herbae –arum; (*mercado de verduras*) forum (h)olitorium; (*vendedor de verduras*) (h)olitor/-trix.

verea. *s.f.* Semita, vereda –ae; trames –itis; diverticulum –i.

veredicto. *s.m.* Sententia –ae; iudicium –i; veredictum –i; (*absolutorio*) sententia absolutoria; (*condenatorio*) iudicium damnatorium; (*pronunciar o veredicto*) sententiam dicere.

verga. *s.f.* **1.** *Vara delgada e flexible:* virga, virgula, ferula –ae; (*azoutar con ela*) verberare; virgis ou verberibus caedere. V. *tamén* **vara.** **2.** *Lámina delgada que se utiliza para facer paxes, cestos, etc.:* lamina lignea. **3.** *Órgano da cópula nos mamíferos:* veretrum –i; inguen –inis; naturalia –ium; (*a do touro empregada para facer látegos*)

taurea –ae. V. *tamén* **pene.** **4.** *Mar. Pau colocado no mastro onde vai a vela para izala:* antenna ou antemna –ae; antennae transversum lignum.

vergallo. *s.m.* V. **verga.**

vergonza. *s.f.* Verecundia –ae; pudor, rubor –oris; (*sentimento da propia estima*) dignitatis, honestatis cura; pudor –oris; (*motivo de humillación, de deshonra*) dedecus –oris; ignominia, infamia –ae; turpitude –inis; probrum, opprobrium, flagitium –i; foeditas, deformitas –atis; turpitudinis nota. ♦ *Non che dá vergonza?:* tui te non pudet?; ecquid te pudet? *Senten vergonza de falar:* loqui erubescunt. *Un aldeano sente vergonza de dicir iso:* hoc dicere verecundum est rustico. *Perder a vergonza:* pudorem exuere, dimittere, amittere, deponere. *Sinto vergonza da miña necidade:* me pudet stultitiae meae; (*sinto vergonza porque ...*) mihi robur est quod ... (*pl.*) *Uvas que quedan sen vendimar:* vindemiae residuum.

vergonzoso –a. *adx.* **1.** *Que ten vergonza:* pudens –entis; pudibundus, verecundus –a –um; pudore confusus. V. *tamén* **tímido.** **2.** *Que causa vergonza:* turpis, infamis, deformis –e; foedus, probrosus, ignominiosus, flagitiosus, pudendus, erubescendus, inhonestus, indignus, dedecurus –a –um.

vergoña. *s.f.* V. **vergonza.**

vergoñoso –a. *adx.* V. **vergonzoso.**

verídico –a. *adx.* V. **auténtico, real, verdadeiro.**

verificación. *s.f.* Probatio, inspectio, cognitio, recognitio, exploratio, confirmatio –onis; (*de contas*) rationum inspectio.

verificar. *v.tr.* **1.** *Facer as probas para saber se algo é verdadeiro ou se é como debe ser:* inspicere; perspicere; recognoscere; exigere; explorare; probare; scrutari; inquirere; comperire; (*o número de ovelhas*) numerum ovium recensere; pecus numerare; (*as contas*) rationes dispungere ou conficere; (*o peso*) pondus exigere. **2.** *Demostrar que algo é verdade:* probare; confirmare; (*verifiquei que o astrólogo dixo a verdade*) ego mathematicum probavi dixisse verum. V. *tamén* **probar, confirmar.** *v.pr.* **3.** *Ser algo tal como se predixera:* fieri; evenire; verum evadere; (*así verificase o que eu dixen*) ita fit verum illud quod dixi; evenerunt quae praedixi eventura. V. *tamén* **confirmarse, cumprirse.**

verme. *s.m.* **1.** *Animal de corpo brando formado por aneis:* vermis –is; vermiculus –i. **2.** *Calquera outro animal da mesma forma: (da terra) terrenus vermis; lumbricus –i; (das árbores e das froitas) vermis –is; vermiculus –i; tinea –ae; cerastes –ae; (da madeira) teredo –inīs; tarmes –etis; cossis –is; (do papel, da tea) teredo –inīs; tinea –ae; (da carne) vermis –is; tarmes –etis; (do intestino) tinea ou taenia –ae; lumbricus –i; caeca colubra; (da seda) bombyx –icis; (en estado de crisálida) necydalus –i. ♦ Xerar, aparecer vermes:* vermiculos gignere, gigni ou nasci. *Róido dos vermes:* verminosus, vermiculosus –a –um. *Ter vermes, estar picado dos vermes:* verminare; vermiculari; cariem sentire; carie infestari; in cariem verti; vermiculationi obnoxium, vermiculosum, cariosum, exesum, putrem esse. *Matar os vermes do corpo:* necare lumbricos; ventris animalia pellere.

vermello –a. *adx.* e *s.m.* V. **encarnado, rubio.**

vermú. *s.m.* Absinthiacum –i; vinum absinthio conditum; potio absinthiaca. V. *tamén aperitivo, entrante.*

vernáculo –a. *adx.* Vernaculus –a –um; (*lingua*) lingua vernacula; sermo plebeius.

verniz. *s.m.* **1.** *Substancia para adornar ou protexer:* vernicium –i; atramentum –i; gummosus liquor. **2.** (fig.) *Indicio ou aparencia de algo:* species –ei; fucus –i; color –oris; (*ter un verniz de cultura*) litteris tinctum esse.

vernizar. *v.tr.* Vernicio ou atramento illinere; colorem inducere; colore inficere.

verosímil. *adx.* Verisimilis, veri similis ou vero similis –e; probabilis, credibilis –e; (*é máis ca verosímil*) propius est vero ou fidei; (*é verosímil*) verisimile est; a vero non abhorret.

verosimilitude. *s.f.* Verisimilitudo ou veri similitudo –inīs; probabilitas –atis; veritatis species; (*atémonos á verosimilitude*) probabilia sequimur.

verroallo. *s.m.* Verris ou verrinus (aliorum animalium) odor.

verrón. *s.m.* Verres –is.

verruqa. *s.f.* Verruca –ae; clavus, ficus –i; (*pequena*) verrucula –ae.

versado –a. *adx.* Versatus, eruditus, exercitatus, peritus –a –um; sciens –entis; (*en dereito*) iuris peritus, consultus ou consultissimus; iure peritus; in iure paratissimus; (*na arte militar, nas*

ciencias naturais) prudens rei militaris, universae naturae; (*en política*) reipublicae gnarus; (*en agricultura*) in re rustica multum callens; (*na literatura latina*) litteris Latinis doctus, eruditus ou perfectus.

versar. *v.intr.* Tractare; disputare; de re agere, scribere ou dicere; rem ou de re disputare; rem agitare; (*a conversación versaba sobre a guerra, sobre a amizade*) de bello, de amicitia sermo erat. V. *tamén tratar.*

versátil. *adx.* **1.** *Que se volve ou pode volverse:* versabilis, versatilis, mobilis, mutabilis, commutabilis –e. **2.** (fig.) *Que cambia con facilidade de estado de ánimo, de opinión, etc.:* inconstans –antis; versatilis, volubilis, levis –e; (*ingenio, animo ou in consiliis capiendis*) mobilis ou levis. **3.** (fig.) *Competente en cousas diversas:* V. **polifacético.**

versatilidade. *s.f.* Mobilitas, levitas –atis; inconstantia –ae. V. *tamén variabilidade, veleidade.*

versículo. *s.m.* Versiculus –i; versus –us.

versificar. *v.intr.* **1.** *Compoñer versos:* versificari; poetari; versus componere, facere ou factitare; carmina condere. *v.tr.* **2.** *Pór en verso:* versibus aliquid scribere.

versión. *s.f.* **1.** *Texto da tradución doutro:* V. **tradución.** **2.** *Maneira en que unha cousa é contada, interpretada, etc.:* traditio –onis; (*hai varias versións diso*) sed ea varie traduntur; id quidem alius alio modo tradidit; (*hai dúas versións da súa morte*) de eius interitu duplex memoria prodita est; (*esta é a versión máis contada*) ea frequentior fama est.

verso. *s.m.* **1.** *Lit. Serie de palabras que segue unhas regras de rima, ritmo, etc.:* versus –us; carmina –um; (*versos ben feitos*) optimi, luculenti, ornatissimi, elaborati versus; (*mal feitos*) incompti, inculti, male nati ou male tornati, duri, confragosi versus; (*puír os versos mal feitos*) male tornatos incudi reddere versus; (*peza en verso*) carmen –inīs; poesis –is; poema –atis. **2.** *Arte da poesía:* carminis ars. V. *tamén poema, poesía.* ♦ *Versos brancos, versos libres:* numeri lege soluti.

vértebra. *s.f.* Vertebra, verticula –ae; verticulum/–us –i; spondylus –i.

vertebrado –a. *adx.* **1.** *Que ten vértebras:* vertebratus –a –um; vertebris praeditus. **2.** *Zool. Grupo de animais con esqueleto de ósos e colum-*

na vertebral: animalia vertebris praedita. **3.** (fig.) *Ben estruturado*: recte dispositus ou ordinatus.

vertebral. *adx.* Vertebrarum (*xen.pl.*); spinalis –e.
♦ *Columna vertebral*: spina –ae.

vertedeiro. *s.m.* **1.** *Pía para lavar a louza*: V. **fre-gadeiro**. **2.** *Lugar onde se verte o lixo*: sordium, colluviorum, purgamentorum, deietorum receptaculum; stequilinium ou sterculinum –i.

vertedoiro. *s.m.* V. **vertedeiro**.

vertente. *s.f.* **1.** *Xeogr. Lado dunha montaña da mesma orientación*: montis ou collis declivitas; fluentum –i; (*punto en que se dividen as augas*) aquarum divortia. **2.** *Cada un dos lados pendent dun tellado*: tecti latus ou clivus; aquae –arum; (*tellado de dúas vertentes*) fastigium –i.

verter. *v.tr.* **1.** *Facer que saia o contido dun recipiente*: fundere, effundere, profundere; infundere; instillare; ius ou liquamen suffundere. **2.** *Traducir un texto*: V. **traducir**. **3.** *Deixar saír un recipiente o seu contido*: fundere, effundere, profundere. **4.** *Desaugar*: influere; exire. *v.pr.* **5.** *Saír o contido dun recipiente do seu interior*: effluere, circumfluere; redundare. V. *tamén de-rramarse*.

vertical. *adx.* **1.** *Que segue a dirección da forza da gravidade*: rectus, directus, erectus –a –um; verticalis –e; vertici ou ad verticem perpendicularis; (*en dirección vertical*) ad perpendicularum; ad lineam. **2.** *Organizado de modo xerárquico*: hierarchico more ordinatus ou dispositus; verticalis –e. *s.f.* **3.** *Liña perpendicular*: linea recta ou perpendicularis.

verticalidade. *s.f.* Linea recta ou perpendicularis.

vértice. *s.f.* **1.** *Xeom. Punto onde se cortan dous ángulos*: vertex –icis. **2.** (*prop. e fig.*) *Punto culminante*: vertex –icis; summum –i; summitas –atis; fastigium, supercilium –i; culmen, columen, cacumen –inis; apex –icis; caput –itis; (*dun monte*) summum iugum montis; summus vertex; summum cacumen; (*acadar o vértice dun monte*) in summum iugum evadere; ad summum montis egredi. V. *tamén cume*. ♦ *Acadar o vértice da gloria*: ad summam gloriam pervenire; gradus amplissimos dignitatis adipisci.

vertixe. *s.f.* Vertigo –inis; (*da cabeza*) capitis vertigo; (*a que priva da vista*) caecia –ae; oculorum vertigo; (*padece*) vertigine laborare, corripi ou affici; vertiginem capitis pati; vertiginari; (*quen*

a padece) vertiginosus –a –um; vertigine laborans. ♦ *Cando se mira desde unha altura experimentáase vertixe*: praerupta cernentes sequitur vertigo.

vertixinoso –a. *adx.* **1.** *Que provoca vertixe*: vertiginem efficiens. **2.** (fig.) *Moi alto, excesivo*: infinitus, summus –a –um; (*moi rápido*) concitatus, citatissimus, celerrimus –a –um.

***verxa.** *s.f.* V. **enreixado**.

verxel. *s.m.* **1.** *Xardín con flores e árbores froiteiras*: pomarium, pometum, roboretum, viridarium –i; pomaria loca. **2.** *Edén, lugar paradisiaco*: V. **edén, paraíso**.

verza. *s.f.* Brassica –ae; caulis –is; (*riza*) brassica crispa. (pop.) ♦ *Estar nas verzas*: aliena cogitare; in alienis rebus occupatum esse.

vesar. *v.tr.* Terram vomere ou aratro invertere; alte, altius ou penitus subigere ou perfodere; (*co arado de rodas*) plaumorato arare. V. *tamén decruar*.

vesgo –a. *adx.* V. **birollo**.

vesícula. *s.f.* **1.** *Vexiga pequena*: vesicula –ae. **2.** *Órgano en forma de vexiga*: vesica, vesicula –ae.
♦ *Vesícula biliar*: vesicula –ae; bilis vesica.

vespa. *s.f.* V. **avespa**.

véspera. *s.f.* **1.** *Día que precede a outro*: hesternus dies; (*da véspera*) hesternus, pridianus –a –um; (*nos días anteriores*) proximis superioribus diebus; (*a véspera*) pridie; (*a véspera pola tarde*) pridie vespere; (*a véspera daquel día*) pridie eius diei; (*a véspera da miña chegada, da súa morte*) pridie quam ego veni; pridie quam excessit e vita. *pl.* **2.** *Conxunto de días que preceden a un evento*: proximi superiores dies. **3.** *Catol. Rezo do oficio divino da caída da tarde*: vesperae –arum.
♦ *Estamos en vésperas dunha guerra*: bellum imminet.

vespertino –a. *adx.* Vespertinus, postmeridianus –a –um.

vestiario. *s.m.* **1.** *Pezas de vestir dunha persoa ou dun grupo*: vestes –ium; vestiarium –i; vestitus –us; vestimenta –orum. **2.** *Gardarroupa*: V. esta palabra. **3.** *Sitio onde se troca a roupa*: vestiarium –i; (*nos baños romanos*) apodyterium –i.

vestíbulo. *s.m.* Vestibulum –i; prothyris –idis; prothyra –ae; atrium, atriolum –i; primus aedium locus; (*dun templo*) pronaon ou pronaum –i.

vestido. *s.m.* **1.** *Peza fabricada para cubrir o corpo:* vestis –is; vestimentum, indumentum –i; vestitus –us; lacinia –ae; tegmen, tegimen *ou* tegumen, velamen –inis; (*de confección*) vestes promercales; (*de loito*) vestis lugubris; (*confección de vestidos*) vestificina –ae; vestificium –i. **2.** *Peza de vestir feminina:* vestis muliebris.

vestimenta. *s.f.* V. **indumentaria, roupa.**

vestir. *v.tr.* **1.** *Cubrir con vestidos, calzado, etc.:* vestem alicui induere; veste aliquem induere; (veste) tegere; vestire; velare; veste circumdare; vestimento operire; corpus alicuius tegere. V. *tamén calzar.* **2.** *Levar posto como vestido:* induere vestem; veste indui; sibi vestem *ou* se veste induere; indui; tegi. **3.** *Proporcionar a roupa a alguén:* vestimenta alicui dare *ou* parare; (*o amo debe vestir ao criado*) dominus servo debet vestiarius. **4.** *Facer vestidos:* vestimenta parare *ou* facere. *v.intr.* **5.** *Ir vestido dunha certa maneira:* quodam habitu *ou* vestitu uti; (*á romana*) Romano habitu uti; (*de negro*) atras vestes indui; (*de pastor*) pastorem cultum induere; (*con elegancia*) optima veste se induere; (*sempre da mesma maneira*) eadem ratione se induere. ♦ *Vestirse nun xastre:* vestifici opera uti.

vestixio. *s.m.* Vestigium –i; signum, monumentum –i. ♦ *Os romanos deixaron vestixios seus por todas partes:* Romani vestigia sui ubique reliquerunt; Romanorum vestigia adhuc ubique exstant. V. *tamén indicio, pegada.*

***vestuario.** *s.m.* V. **vestiario.**

veta. *s.f.* **1.** *Franxa de distinto material:* V. **vea.** **2.** *Depósito de mineral:* V. **filón, vea.** **3.** *Aparello de pesca parecido ao tramallo:* V. **embalo, tramallo.**

vetar. *v.tr.* **1.** *Aplicar o veto:* intercedere; obnuntiare; intercessionem interponere *ou* facere; (*a un proxecto de lei, a unha lei*) rogationi, legi intercedere. **2.** *Por ext., prohibir, impedir:* V. estes verbos.

veterano –a. *adx. e s.* **1.** *Que ten moitos anos de servizo na milicia:* veteranus/–a; veteranus miles; vir/femina confectis *ou* emeritis stipendiis; (*lexións*) veteranae legiones; (*chamados de novo*) evocati –orum. **2.** (*prop. e fig.*) *Que ten moita experiencia:* V. **experto.**

veterinaria. *s.f.* V. **veterinario.**

veterinario –a. **1.** *Persoa que cursou os estudos do coidado dos animais:* veterinarius/–a; equarius/

–a, iumentarius/–a, pecudum medicus/–a. *s.f.* **2.** *Ciencia que se dedica á curación e ao coidado dos animais:* veterinaria (medicina); ars veterinaria; pecoris, pecudum, iumentorum medicina.

vetillo. *s.m.* Fiscella, curcuma –ae.

veto. *s.m.* Intercessio –onis. ♦ *Dereito de veto:* ius intercedendi.

vetusto –a. *adx.* Vetus, pervetus –eris; vetustus, antiquus, inveteratus, priscus, pristinus –a –um.

vexación. *s.f. ou vexame.* *s.m.* Vexatio –onis; iniuria, molestia, immodestia –ae; cruciatus –us.

vexar. *v.tr.* Vexare; male habere; molestiam afferre; satyrice obiurgare. V. *tamén aldraxar, humillar.*

vexatorio –a. *adx.* V. **afrontoso, humillante.**

vexetación. *s.f.* **1.** *Bot. Crecemento dos vexetais:* vegetatio, germinatio –onis; germinatus –us; (*tempo da vexetación*) vegetabile tempus. **2.** *Conxunto de vexetais:* gignentia, virentia –ium; arbores et plantae. **3.** *Med. Produción carnosa na pel ou nunha mucosa:* morbosa vegetatio.

vexetal. *s.m.* **1.** *Bot. Ser vivo con clorofila:* planta –ae; (*pl.*) gignentia, virentia –ium; quae terra parit *ou* gignit; quae gignuntur *ou* generantur e terra. **2.** *Hortaliza, verdura:* V. estas palabras. *adx.* **3.** *Relativo ás plantas ou que procede delas:* virens –entis; (*terra vexetal*) humus –i; terra, gleba –ae; (*o reino animal e o vexetal*) genus animantium arbustorumque. **4.** *Hortalizas como ingredientes:* virentia –ium; (*bocadillo vexetal*) paniculus virentibus fartus.

vexetar. *v.intr.* **1.** *Vivir e medrar unha planta:* germinare; gemmare, gemmascere; tumere; pubescere, parturire; gemmas agere *ou* movere; vivere; crescere. **2.** (*fig.*) *Levar unha vida inactiva, reducida ao puramente biolóxico:* torpere; elanguescere; otio senescere; in otio vivere; (*os que vexetan*) quorum Deus venter est.

vexetariano –a. *adx. e s.* Frugivorus/–a; solis (h)oleribus et farinaceis vescens; (*levar unha vida así*) virentibus vesci; (*comida vexetariana*) herbaei cibi.

vexetativo –a. *adx.* **1.** *Que fai vexetar:* genitabilis –e. **2.** *Que vexeta:* vegetans –antis. ♦ *Levar unha vida vexetativa:* V. **vexetar.**

vexiga. *s.f.* **1.** *Anat. Órgano do aparello urinario:* vesica –ae. **2.** *Calquera órgano similar:* V. **vesí-**

cula. 3. *Bolsa que se forma na pel:* V. **ampola.**

pl. 4. *Enfermidade contaxiosa que fai saír pústulas na pel:* V. **boas, variola.**

vez. s.f. 1. *Ocasión en que ten lugar un suceso idéntico a outros: vix ou vicis (non se usa o nom.), vicis (xen.); occasio -onis; tempus -oris; (é a segunda, a terceira vez que cho digo) bis, ter tibi dico; (é a última vez que cho digo) extremum quod te alloquor, hoc est. 2. Momento ou ocasión que corresponde a cada un: (vix), vicis; ordo -inis; sors, sortis; (a primeira vez tócame a min) prima sors mea est; (unha vez para cada un) alternis vicibus; (á súa vez) in vicem; vicissim. 3. Ocasión ou tempo en que ocorre unha cousa: tempus -oris; hora -ae; (unha vez, en certa ocasión) quondam; olim; quodam tempore. ♦ Á vez: simul; una; pariter; uno eodemque tempore. Unha soa vez: semel; (unha vez ao mes) semel in mense. Unha e outra vez: semel atque iterum; etiam atque etiam; iterum iterumque; (unha e mil veces) terque quaterque; sescenties; saepissime; iterum ac saepius. Algunha vez: aliquando. As máis das veces: plerumque. Outra vez: iterum; denuo; rursus. Outra vez, noutra ocasión: alias; alio tempore; alio loco. Todas as veces: semper. As veces: quandoque; interdum. Moitas veces: saepe; saepenumero. Poucas veces: raro. Cantas veces!: quotie(n)s! Tantas cantas veces: toties quoties. De cando en vez: aliquando. De vez. 1. Totalmente: omnino; prorsus; plane. 2. De maneira terminante: tandem aliquando. Dunha vez: in summa; ad summum; tandem aliquando. En vez de: pro (abl.). Facer as veces: V. **corte** (facer a), **cortexar.** Facer as veces de: vice alterius fungi; vices alterius gerere. Por veces: interdum. Tal vez: V. **acaso, quizá.** Vinte, trinta, corenta, etc. veces: vicies, tricies, quadragies; saepissime; iterum atque saepius. Dúas veces maior: duplo maior. Unha vez acabado isto: his rebus confectis. Esta é, foi a primeira vez: nunc, tum (tunc) primum; (esta foi a primeira vez que se lles pagou aos soldados do erario) stipendium ex aerario tum primum militibus datum est. Todas as veces que: quotiescumque. Un, dous cada vez: singuli -ae -a; bini -ae -a. Deixaremos esta discusión para outra vez: huic quaestioni suum diem dabimus. Unha vez que: ut, ubi semel.*

vezar. v.intr. e tr. Assuescere; assuefieri; aliqua re, ad rem, alicui rei (plus solito) assuescere, con-

suescere; cupiditate teneri; aliquid nimis cupide prosequi.

vezo. s.m. Vitium -i; pravus mos; prava consuetudo.

vía. s.f. 1. *Espazo por onde se transita: via -ae; iter, itineris; (de entrada) aditus -us; (de saída) exitus -us; (de paso) transitus -us. 2. Dobre liña de rail do tren, do tranvía, etc.: ferriviae curriculum; geminatus ferriviae trames; binae laminae viae ferratae. 3. Grande estrada da antigüidade: via -ae. 4. Medio de comunicación: via -ae; (por vía aérea) velivoli ope; (ir a Roma por vía aérea, terrestre ou marítima) velivolo, autoreda, navi Romam petere ou attingere. 5. Conxunto de cousas iguais colocadas unhas detrás doutras: ordo -inis; series -ei. 6. Anat. Conduto do organismo: via -ae; meatus -us; (vías respiratorias) meatus spirandi; (urinarias) urinae iter; urinales viae. 7. (fig.) Liña de conduta: V. **camiño.** 8. Der. Conxunto de trámites ou procedemento da lei: gestio, dispensatio, administratio -onis; (emprender a vía legal) aliquid lege agere; ius experiri. V. **tamén procedemento.** 9. (fig.) Medio para facer ou conseguir algo: via -ae; ratio -onis; iter, itineris; modus -i; (non queda outra vía) nihil est tertium; (tentar novas vías) inusitatas vías indagare; (tentar todas as vías) omnia experiri; (pasar á vía dos feitos) rem ad manus revocare; vim adhibere. prep. 10. Pasando por, a través de: per e ac.; abl. sen prep. ♦ Estar en vías de: rem in cursu esse; aliquid appropinquare ou cito eventurum. Vía de auga: rima -ae; foramen -inis; aquae fuga; (barco cunha vía de auga) perforata navis. Vía Láctea: V. **camiño** (de Santiago). Ter vía libre: aditum ou exitum nancisci.*

viabilidade. s.f. Facilitas, possibilitas -atis. V. **tamén posibilidade.**

viabile. adx. Facilis, possibilis, viabilis -e. V. **tamén factible, posible.**

viacrucis. s.f. 1. *Devoción dos cristiáns e cruces que recordan a paixón de Cristo: via crucis. 2. Sufriemento prolongado: V. **calvario.***

viaduto. s.m. Viae ductus.

vianda. s.f. Cibis -i; esca -ae; obsonium, pulmentarium -i; cibaria -orum; dapes -um; (para os animais) pabulum -i.

viandante. s. V. **peón, transeúnte.**

viario –a. *adx.* Viarius –a –um; vialis –e. ♦ *Rede viaria*: V. **rede**.

viático. *s.m. Rel.* Viaticum –i.

viaxante. *adx. e.s. 1.* *Que viaxa moito*: viator/-trix; (*a lonxe*) peregrinator/-trix; peregrinabundus/-a. *s. 2.* *Representante comercial*: negotii ou negotiatoris viator/-trix.

viaxar. *v.intr. 1.* *Facer unha viaxe*: iter facere ou conficere; viam facere; dare se in viam; se viae committere; iter suscipere, inire ou ingredi. **2.** *Visitar lugares e paisés*: (longe lateque) peregrinari; multas terras perambulare; longe proficisci; (*a Italia*) Italiam peragraré ou lustrare; Italiam invisere. **3.** *Ser transportado*: portari; vehi, transvehí; ferri, transferri.

viaxe. *s.f. 1.* *Desprazamento a un lugar*: iter –ineris; via –ae; (*a lonxe*) peregrinatio –onis; longinquum iter; longa via; (*facer un viaxe a pé*) pedestre iter facere; iter pedibus ingredi ou conficere; (*en barco*) navigare; ire in altum; (*a cabalo*) equo iter agere; (*en avión*) aereo vehiculo (in externos fines) iter facere ou deferri; (*estar de viaxe*) in itinere esse. **2.** *Transporte de cousas ou persoas*: hominum merciumque translatio. ♦ *Boa viaxe!*: sit tibi (vobis) iter laetum; prosperum iter; bene ambula, ambulate.

viaxeiro –a. *adx. e.s. 1.* *Que viaxa*: V. **viaxante**. **3.** *Persoa que viaxa nun medio de transporte*: V. **pasaxeiro**.

víbora. *s.f. 1.* *Serpe velenosa*: vipera, echidna –ae. **2.** (fig.) *Persoa ruín ou que practica a maledicencia*: vipera, excetra –ae. ♦ *Ter lingua de víbora*: maledicum/-am, mordacem esse; improbum os, linguam suffusam veneno habere.

vibración. *s.f.* Vibratio, oscilatio –onis; motus –us.

vibrador. *s.* Instrumentum ou machinamentum vibrans.

vibrante. *adx. 1.* *Que vibra*: vibrans –antis; mobilis –e. **2.** (fig.) *Que fai vibrar de emoción*: ardens, vehemens –entis. V. **tamén emocionante**.

vibrar. *v.intr. 1.* *Sufrir vibracións*: vibrare; tremere; (*esa voz aínda vibra nos meus oídos*) vox sonat adhuc et vibrat in auribus meis; (*facer vibrar as cordas dun instrumento*) chordas pulsare, impellere, percutere, tangere; pollice chordam icere. **2.** (fig.) *Expresar emoción coa voz*: (*coa emoción vibráballo moito a voz*) prae turbatione vix loqui poterat; (*con voz vibrante*) contenta voce. **3.** (fig.)

Estar emocionado: animo moveri ou commoveri; turbari; affici.

vibratorio –a. *adx.* Vibrans –antis; mobilis –e.

***vicaría**. *s.f.* V. **vigairía**.

vicario –a. *adx. e.s.* Vicarius/-a; vices gerens; (*ser vicario*) vice ou officio alicuius fungi; (*vicario parroquial*) vicarius paroecialis. ♦ *O Vicario de Cristo*: V. **papa**.

vicealmirante. *s.m.* Pronavarchus –i.

vicedirector –ora. *s.* Submoderator/-trix; rectoris adiutor/-trix ou vicarius/-a.

vicepresidente –a. *s.* Propraeses –idis; praesidis vicarius/-a.

viceversa. *adv.* Invicem; versa ou mutua vice; contra; vicissim.

vichelocrego. *s.m.* V. **ourio**.

viciar. *v.tr. 1.* *Enviciar*: depravare; corrumpere; mores alicuius perdere; (*un neno a base de aloumiños*) puerum indulgentia depravare. **2.** *Facer que algo perda a súa pureza*: vitiare; inficere; contaminare. *v.pr. 3.* *Adquirir un vicio*: in vitia declinare; libidinibus indulgere; vitiis se dare. V. **tamén vezar**. **4.** *Perder algo a súa pureza*: corrumpi; vitiari; infici; contaminari.

vicio. *s.m. 1.* *Vezo*: V. esta palabra. **2.** *Inclinación a algo prexudicial*: vitium –i; pravitas –atis; mala consuetudo; pravus mos; (*caer nun vicio*) in vitium delabi; (*dado a todos os vicios*) omnibus vitiis deditus; (*ter moitos vicios*) vitiis obrutum esse; (*erradicar os vicios*) vitia extirpare ou excidere. **3.** *Defecto grave contra a moral ou a relixión*: vitium –i; pravitas, perversitas –atis; malitia –ae; animi pravitas; (*os vicios*) animi mala; prava –orum. ♦ *Queixarse de vicio*: immerito fortunam accusare; de nihilo queri. *Comer por vicio*: gulae indulgere.

vicioso –a. *adx. e.s. 1.* *Inclinado aos vicios*: vitiosus, depravatus, corruptus, pravus, perversus, malus, improbus –a –um; vitiis deditus ou indulgens; (*inclinación viciosa*) vitiositas –atis. *s. 2.* *Afecciondo en exceso a algo*: alicuius rei nimis ou immoderate cupidus.

vicisitude. *s.f. 1.* *Variación entre unha cousa e a que a sucede*: vicissitudo –inis; varietas –atis; vices –ium (*mellor que o singular vix ou viciis* –is); (*dos días e das noites*) vicissitudines dierum et noctium; (*dos meses e dos anos*) mensium annorumque conversiones. **2.** (fig.) *Sucesión de*

acontecementos favorables ou adversos: ancipites rerum lusus; rerum vices *ou* vicissitudo; temporum varietas; rerum humanarum varietas *ou* mutatio; res humanae; (*da fortuna*) fortunae vicissitudines, varietas *ou* eventus varii; (*da guerra*) incerta *ou* varia belli fortuna; (*da política*) rerum commutatio. **3.** (fig.) *Acontecemento adverso*: res adversa; adversus casus. ♦ *A vida é unha vicisitude de gustos e desgustos*: totam vitam miscet dolor et gaudium. V. **tamén variación.**

*víctima. *s.f.*, ***victimismo.** *s.m.*, ***victimista.** *s.*
V. **vítima, vitimismo, vitimista.**

*victoria. *s.f.*, ***victorioso** –*a.* *adx.* V. **vitoria, vitorioso.**

vicuña. *s.f.* Lama vicugna.

vida ^{1.} *s.f.* **1.** *Existencia*: vita, anima –ae; spiritus –us; lux, lucis. **2.** *Tempo entre o nacemento e a morte*: vita –ae; aetas –atis; aevum –i; anni –orum; vitae tempus, spatium *ou* curriculum; vivendi spatium; vitae *ou* vivendi cursus; omne aetatis tempus; universum aevi tempus; (*curta*) vita brevis; breve aevum; breve tempus aetatis; brevitatis vitae; (*longa*) vita longa *ou* diuturna; longa aetas; multi anni. **3.** *Forma de vivir*: vita –ae; vitae *ou* vivendi genus *ou* ratio; mores –um; (*intachable*) aetas honesta *ou* honestissime acta; homo probus *ou* vitae integer; (*disipada*) licentior vita; (*tranquilla*) vita tranquilla *ou* quieta; (*miserable*) vita misera, acerba, amara, aspera *ou* mala; (*retirada*) vita umbratilis; (*feliz*) vita beata, iucunda *ou* bona; vitae iucunditas *ou* felicitas; (*no campo*) vita rustica; rusticatio –onis; (*na cidade*) vita urbana; (*militar*) militia –ae; (*privada*) vita privata; otium –i; (*volver á vida privada*) ad otium perferre; (*as miserias da vida*) vitae taedia *ou* incommoda; (*os praceres da vida*) vitae blandimenta, delenimenta, gaudia, commoda *ou* solatia; (*así é a vida*) sic est hominum vita; haec est condicio vivendi; (*esta é a miña vida*) uni huic negotio vacat animus; omnis in hoc sum; (*escoller unha forma de vida*) viam vivendi ingredi; genus aetatis degendae sibi constituere; (*entrar na vida política*) accedere ad rempublicam; (*levar vida de casados*) coniugalem vitam agere. **4.** *Biografía*: V. esta palabra. **5.** Por ext., *duración das cousas*: V. **duración.** **6.** Por ext., *medios de subsistencia*: victus –us; (*vida frugal*) victus tenuis; (*pouco fai falta para unha vida boa*) parvo vivitur bene. **7.**

(fig.) *Vigor que manifesta unha persoa*: vis, vis; robur –oris; corporis firmitas. **8.** *Actividade*: V. esta palabra. **9.** (fig.) *Conxunto de posesións agrícolas*: V. **facenda.** ♦ *Amargar a vida, dar mala vida (a alguén)*: molestia alicuique afficere; alicui dolorem afferre. *A vida eterna*: vita –ae; vita aeterna; immortale *ou* sempiternum aevum; futura vita; aeterna salus *ou* beatitudo. *Boa vida*: vita deliciis indulgens, deliciose acta *ou* divitiis affluens; (*darse boa vida*) genio, deliciis indulgere; laute vivere. *Dar a vida.* **1.** *Procrear*: V. este verbo. **2.** *Vir ben, aliviar*: aliquid alicui salutis esse *ou* salutem afferre; subsidium praebere; (*valichesme a vida*) magnum auxilium mihi tulisti. *Dar a vida por*: vitam pro aliquo *ou* aliqua re profunderere; pro aliquo se devovere; vitam alicui impendere; se victimam alicui praebere; alicuius salutem vitae suae praeponere. *Enterrarse en vida*: V. **illarse.** *En vida*: dum vivitur. *Durante a miña vida*: in vita mea; me vivo. *Estar entre a vida e a morte*: in vitae discrimine esse *ou* versari. *Escapar con vida*: salvum, incolumem evadere; a mortis discrimine liberari *ou* se liberare. *Facer pola vida, ganar a vida*: victum *ou* vitae necessaria quaerere *ou* quaeritare; de lucro vivere; quaestu se sustinere; labore et industria vitam comparare. *Mala vida*: vita vitiis indulgens *ou* dedita; vitiosa et flagitiosa vita. *Non dar sinal de vida*: nihil novi ad aliquem deferre; (*non das sinais de vida*) litteras tuas iamdiu exspecto. *Pasar a mellor vida, perder a vida*: vitam edere, exhalare, ponere; vita discedere. V. **tamén morrer.** *Quitar a vida*: vita alicuique expellere. V. **tamén matar.** *Ter poder de vida e morte*: vitae necisque potestatem habere. *Ser cuestión de vida ou morte*: vitae discrimen subire; in magno discrimine versari. *Levar unha vida pobre*: manuum mercede inopiam tolerare. *Levar unha vida tranquila*: vitam tutam, tranquillam, placidam, in otio agere. *A terra alimenta a vida das plantas*: plantas alit tellus. *Ter sete vidas (coma o gato)*: vitae tenacem esse. *Averiguar a vida de alguén*: alicuius mores investigare *ou* inquirere. *Vida e milagres de alguén*: alicuius res gestae *ou* facinora; curriculum vitae. *Cambiar de vida*: vitae rationem mutare.

vida ^{2.} *Acción de vir*: adventus, accessus –us; (*idas e vidas*) crebrae itiones; itus et reditus; itio et reditio. V. **tamén chegada.**

vidalla. *s.f.* V. **sen** ^{1.}

vide. *s.f.* Vitis –is; vinea –ae; (*nova*) novella vitis; (*cepa*) viticula –ae; (*bacelo*) sarmentum –i; palmes –itis; pampinus –i; vitea ligna; (*planta*) vineaticum semen.

videira. *s.f.* V. **vide**.

vidente. *s.* Vates –is. V. *tamén* **adiviño, pitonisa**.

vídeo. *s.m.* **1.** Técnica de gravar imaxes e sons que poden reproducirse: ars imagines televisificas recipiendi et emittendi. **2.** Aparello que rexistra imaxes e sons: instrumentum magnetoscopicum.

videocasete. *s.f.* Capsella magnetoscopica; instrumentum magnetoscopicum.

vidra. *s.f.* V. **vide**.

vidreira. *s.f.* Specularia –ium/-iorum.

vidreiro –a. *s.* Vitrarius/-a; specularius/-a.

vidrería. *s.f.* Vitrorum taberna ou officina; vitraria taberna.

vidro. *s.m.* Vitrum –i; (*vaso de vidro*) vas vitreum; (*obxectos de vidro*) vitrea –orum; (*fábrica de vidro*) vitrarium –i; vitrorum ou vitraria officina. V. *tamén* **crystal**.

vidroso –a. **1.** Que ten aspecto de vidro: vitreus –a –um; (*esvaradio*) lubricus –a –um; (*fráxil*) labilis –e. **2.** Que perdeu o seu brillo: pallidus, languidus –a –um; pallens, languescens –entis.

vieira. *s.f.* Pecten maximus; pecten iacobeus; veneria –ae.

vieiro. *s.m.* V. **carreiro, senda, vereia**.

Vietnam. top. Vietnamia –ae.

vietnamita. *adx.* e *s.* Vietnamiensis –e. Vietnamenses –ium.

viga. *s.f.* Tignum –i; trabs –bis; (*pequena*) tigillum –i; (*travesa*) transtrum –i; (*mestra*) delicia ou deliquia –ae; (*vigas que atravesan os edificios*) lateraria –orum. ♦ *Ver a palla no ollo alleo e non a trabe no propio:* V. **palla**.

vigairía. *s.f.* Vicarii dignitas, officium ou munus; vicariatus –us; vicarii officina.

vigairo. *s.m.* **1.** Mordomo, ramista: V. **mordomo**. **2.** Cura párroco: V. **párroco**.

Vigo. top. Vicus Spacorum.

vigor. *s.m.* Vigor –oris; robur –oris; vis, vis; nervus –i; firmitas –atis; fortitudo –inis; animi vis ou firmitudo; (*ter vigor*) valere; vigere; (*adquirir*

vigor) convalescere; (*perdelo*) evanescere; (*o vigor pérdese cos anos*) vires consenescent. V. *tamén* **enerxía, fortaleza, forza**. ♦ *En vigor:* vigens, valens, manens, permanens –entis. *Ter ou estar en vigor:* vigere; valere; manere, permanere.

vigoroso –a. *adx.* Robustus, validus, nervosus –a –um; valens –entis; fortis –e. V. *tamén* **correúdo, forte, recio, rexo**.

vigués –esa. *adx.* e *s.* Vicensis –e. Vicenses –ium.

vil. *adx.* Vilis –e; abiectus, sordidus, spurcus –a –um; (*feito*) turpe factum; facinus indignum; (*considerar algo vil*) contemnere; pro nihilo habere; flocci (non) facere; (*que dis ti, o máis vil de todos os homes?*) quid ais tu, omnium hominum taeterrime? V. *tamén* **canalla, infame**.

vila. *s.f.* Civitatula –ae; vicus –i; municipium –i; oppidum, oppidulum –i.

vilán –á. *s.* Agrestis, vilis, incivilis, despicibilis, plebeius/-a, villanus/-a, rusticus/-a; inurbanus/-a, sordidus/-a vir/femina.

vilanía. *s.f.* Dedecus –oris; turpe ou turpiter factum; indignum facinus; turpitude –inis; probrum, flagitium –i.

vilancico. *s.m.* Natalicium lullum; de Puero Iesu cantiumcula.

vilego –a. *adx.* e *s.* Villanus, vicanus/-a; civitatulae incola.

vileza. *s.f.* V. **baixeza, infamia, vilanía**.

vilipendiar. *v.tr.* Vilipendere; despicerere; contemnere; flocci (non) facere; pro nihilo habere; probris afficere.

vilipendio. *s.m.* Vilipendium –i; contemptus, despectus –us; contemptio –onis.

vimbía. *s.f.* Vimen –inis; salix –icis.

vimbieira. *s.f.* Salix –icis; salix viminalis; salicetum –i; siler –eris.

vimbio. *s.m.* V. **vimbía**.

vime. *s.m.* V. **vimbía**.

vimia. *s.f.* V. **vimbía**.

vimieiro. *s.m.* V. **vimbieira**.

vinagre. *s.m.* Acetum –i; vinum acre; (*moi forte*) acetum acidissimum, acerrimum ou asperrium.

vinagreira. *s.f.* Acetabulum –i; guttus –i.

vinagreta. *s.f.* Ius aceto, oleo, c(a)epa et sale conditum.

vincallo. *s.m.* V. **vencello.**

vincha. *s.f.* **1.** *Vexiga:* vesica –ae. **2.** *Ampola:* V. esta palabra.

vinchoca. *s.f.* V. **ampola.**

vincular. *v.tr.* **1.** *Unir unha persoa ou cousa con outra cunha obriga:* vincire; alligare; obstringere; (*con xuramento*) iureiurando alligare ou obstringere. **2.** *Constituír certos bens en vínculo:* bona in perpetuum (testamento) assignare, obligare ou vincire; rem, fortunas hereditario iure annectere, assignare ou devincire. *v.pr.* **3.** *Pórse en relación unha cousa ou persoa con outra con certa obriga:* alligari ou se alligare; obstringi ou se obstringere.

vinculeiro –a. *s.* V. **morgado.**

vínculo. *s.m.* **1.** *Cousa que une a persoas ou cousas:* vinculum –i; (*de parentela*) propinquitias –atis; (*de matrimonio*) coniugium –i; (*de negocios*) societas –atis. V. *tamén* **enlace, nexo**. **2.** *Conxunto de bens que non poden ser divididos:* V. **morgado.**

vinda. *s.f.* V. **vida**².

vindeiro –a. *adx.* Proximus, venturus –a –um; (*o vindeiro outono*) proximus ou veniens autumnus; (*para o tempo vindeiro*) in posterum tempus. V. *tamén* **próximo.**

vinganza. *s.f.* Vindicta –ae; vindicatio, ultio –onis; (*desexo de vinganza*) ulciscendi libido ou studium; ultionis ou exigendae poenae cupiditas; (*por espírito de vinganza*) ultionis ou inimici ulciscendi causa; (*todos teñen sede de vinganza*) omnium animi ad ulciscendum ardent.

vingar. *v.tr.* **1.** *Compensar unha inxustiza, unha ofensa:* vindicare; ulcisci; (poenas) persecui; (*unha morte, unha ofensa*) iniuriam, mortem vindicare, persecui ou ulcisci; (*a morte dos irmáns*) fratres caesos ulcisci; (*nos pais os crimes dos fillos*) poenas parentum a consceleratis filiis repetere; (*xuro que me vingarei*) me promitto ultorem; (*os deuses inmortalis vingaron as túas maldades nos nosos soldados*) tua scelera dii immortales in nostros milites expiaverunt. *v.pr.* **2.** *Compensar un dano:* ulcisci; poenam exigere; (*deixar algo sen vingarse*) aliquid inultum relinquere ou pati; (*querer vingarse por pouca cousa*) parvae rei vindictam quaerere.

vingativo –a. *adx.* Ultionis ou ulciscendi cupidus; poenae avidus ou appetens; iniuriae memor; vindicans –antis.

vinícola. *adx.* Vinarius –a –um; (*zona vinícola*) regio vini ferax.

vinte. *num.card.* **1.** *Dez máis dez:* viginti. **2.** *Que nunha serie ocupa ese lugar:* vicesimus ou vigesimus –a –um. **3.** *Número que o representa:* vicen(n)arius numerus.

vintena. *s.f.* Viginti; (*un rapaz dunha vintena de anos*) iuvenis viginti fere annorum.

viña. *s.f.* Vitis –is; vinea –ae; vinetum –i; (*nova*) novella vitis; (*pequena*) vineola –ae; (*plantar viñas*) vites serere ou ponere; vineta facere; vineam instituere; (*renovalas*) novellare; (*o que planta a viña*) vitisator –oris; uvae consitor; (*outeiros plantados de viñas*) colles vitiferi; montes vitibus consiti; (*terra apropiada para viña*) terra vinealis ou vineatica.

viñateiro –a. *adx.* **1.** *Relativo á elaboración do viño:* vineus vinarius, vinariarius –a –um. **2.** *Persoa que se dedica á elaboración e venda de viño:* vinarius/-a; negotiator/-trix vinarius/-a.

viñedo. *s.m.* Vinetum –i; vineae –arum; vitiarium –i. V. *tamén* **viña.**

viñeta. *s.f.* Imaguncula –ae; lepida imago; imago graphice expressa.

viño. *s.m.* Vinum –i; suc(c)us uvae; (*fig. e poét.*) Liber –eri; suc(c)us Lyaei; (*puro*) merum, temetum –i; (*branco, rosado, tinto*) vinum album ou candidum; rubrum, nigrum; (*novo*) vinum novitium; mustum –i; (*vello*) vinum vetus ou inveteratum; (*do ano*) vinum hornum, hornotinum, annotinum ou anniculum; (*de tres, de catro anos*) vinum trimum, quadrimum; (*fino*) molle, lautum vinum; (*viños xenerosos, doces*) bellaria –orum; vinum validum, generosum, plenius, generosi saporis; (*con sabor a pez*) vinum picatum; (*malo*) vappa –ae; villum –i; (*botarlle auga ao viño*) vinum aqua miscere ou ex aqua temperare. ♦ *Subíuselles o viño á cabeza:* vino incaluerunt. *Aguantar ben o viño:* ebrietatem non sentire; ebrietati resistere; perpotare extra ou citra ebrietatem. *Aguantar mal o viño:* vinum male ferre. *Ser afeccionado ao viño:* vino indulgere ou deditum esse. *Non beber viño (ser abstemio):* vinum non bibere ou recusare; abstemium, parcum esse; temeto carere. *Afogar as preocupacións, as*

penas con viño: curas vino pelleri; compescere dolores vino.

viola. *s.f.* **1.** *Instrumento musical*: viola –ae. **2.** *Per-soa que a toca*: violae pulsator/-trix.

violáceo –a. *adx.* Violaceus, violeus –a –um.

violación. *s.f.* Violatio, transgressio –onis; (*dunha lei*) legis contemptus ou transgressio; (*dun domicilio*) domus introita; (*dun tratado*) foedus dissolutum; (*dunha muller*) feminae violatio ou stuprum; (*acusar de violación dunha sepultura*) sepulti violati aliquem agere

violador –ora. *adx.* e s. Violator, foedator, corruptor, raptor, profanator, temerator/-trix; (*dos dereitos humanos*) iuris humani evorsor; (*da lei divina*) praevaricator/-trix; (*dun tratado*) foedifragus/-a; foederis ruptor/-trix; (*de sepulturas*) sepulchrorum violator; vespillo –onis; (*dunha muller*) violator, stuprator –oris.

violar. *v.tr.* **1.** *Actuar en contra do acordado*: violare; temerare; polluere; (*un tratado*) foedus violare, laedere, frangere, rumpere, solvere, rescindere; (*unha promesa*) fidem laedere, frangere, prodere, abrumpere, mutare; fidem datam fallere; promissa exuere; (*un xuramento*) sacramenti religionem rumpere; (*as leis*) leges polluere, transgredi ou perrumpere. **2.** *Penetrar nun lugar sagrado ou protexido pola lei*: polluere; temerare; violare; profanare; (*un templo, unha sepultura*) templum, sepulchrum violare; (*unha fronteira*) fines atrectare; (*os sagrados dereitos da hospitalidade*) temerare sacra hospitii. **3.** *Forzar a facer o acto sexual*: vim ou stuprum (feminae) inferre ou adhibere; pudicitiam alicuius expugnare ou vincere; per vim stuprare; virginem ludificari. V. *tamén* **desflorar**, **deshonrar**.

violencia. *s.f.* **1.** *Maneira de actuar con forza física, coas armas, etc.*: vis, vis; violentia –ae; impetus –us. **2.** *Grande enerxía*: vis, vis; magnus, acris, ferox, fortis animus; animi ferocia. **3.** *Forza brutal*: impetus –us; vis, vis; (*do vento*) venti violentia; (*do frío*) vehemens frigoris vis; (*do mar*) maris saevitia; fluctuum magnitudo; (*con violencia*) vi; per vim; magna vi; magno impetu; (*rexear a violencia coa violencia*) vim vi repellere. **4.** (*fig.*) *Molestia, incomodidade*: V. estas palabras.

violentar. *v.tr.* **1.** *Exercer violencia*: vim afferre, inferre, adhibere, facere. **2.** *Abrir á forza*: effringere; (*unha porta*) portam irrumpere; clausum aditum domus moliri; (*o cárcere, unha casa*) car-

cerem effringere; domum perfringere. V. *tamén* **forzar**. **3.** *Torcer ou alterar o sentido dun escrito, dunha palabra, etc.*: V. **alterar**, **terxiversar**. **4.** *Poñer a alguén nunha situación embarazosa*: impedire, praepedire; cogere; impedimentum, incommodum afferre. *Tamén v.pr.*: molestia affici.

violento –a. *adx.* **1.** *Que actúa con violencia*: violentus, vehemens –entis; violentus, truculentus, saevus, ferox, iracundus –a –um; trux, trucis; incivilis –e; (*persoa*) vehementis ingenii vir/femina; (*carácter*) nimium vehemens feroxque natura. **2.** *Que se realiza á forza e causando medo*: violentus, saevus, horrendus –a –um; vehemens –entis. **3.** *Moi intenso*: violentus, validus, immodicus –a –um; violens, vehemens –entis; (*incendio*) incendium acerbum; (*tempestade*) tempestas violenta ou saeva. **4.** *Incómodo*: V. esta palabra.

violeta. *s.f.* **1.** *Planta e flor dela*: viola –ae; ion, ii (*pl. ia*); ianthis –idis. *s.m.* **2.** *A cor*: color violaceus; viola –ae; ianthinum –i. *adx.* **3.** *Que ten esa cor*: violaceus, violeus, ianthinus –a –um.

violín. *s.m.* Fidicula violina.

violinista. *s.* Violinista –ae.

violoncelo. *s.m.* Ampla violina; fidicula –ae.

violoncelista. *s.* Amplae violinae pulsator/-trix.

viperino –a. *adx.* Viperinus, vipereus –a –um. ♦ *Lingua viperina*: vipera, excetra –ae; dicax, mordax, maledicus/-a vir/femina. *Ter lingua viperina*: V. **víbora**.

vir. *v.intr.* **1.** *Desprazarse cara ao lugar onde está o que fala*: venire, advenire; appropinquare; appetere; adventare; adire; accedere; (*a miúdo*) ventitare; frequentare. **2.** *Dirixirse ao mesmo lugar que a persoa que fala*: venire, convenire; concurrere. **3.** *Producirse, ter lugar, ocorrer*: fieri; evenire; contingere, supervenire; (*veña o que veña*) quidquid acciderit; (*case todo veu ao revés de como se dixo*) omnia fere contra ac dicta sunt evenere. **4.** *Derivar, proceder, provir*: oriri; nasci; proficisci; procedere; originem ducere; descendere; emanare; (*de donde ven que ...*) unde evenit ut ...; inde fit ut ...; ex hoc nascitur ut ... (*subx.*). **5.** *Manifestarse en alguén unha idea, un sentimento, etc.*: occurrere, succurrere; in mentem venire; in memoriam redigere; (*isto venme moitas veces á memoria*) hoc animo recursat. ♦ *Veña!*: V. **ala!** *Vir (ben, mal ...)*. **1.** *Ter un efecto bo ou malo*:

bene, male cedere; (*veu moi ben*) peropportune accidit. 2. *Indica a maneira en que unha cousa se acomoda a outra ou lle senta ben a unha persoa:* aptari; convenire; aptum esse. V. *tamén* **acaer**. *Vir de familia:* aliquid familiae ingeneratum esse; (*as enfermidades veñen de familia*) morbi per successiones quasdam traduntur. *Vir de vello:* ab antiquis temporibus oriri *ou* originem ducere. *A que ven iso?:* quorsum haec pertinent *ou* tendunt? *Ven o inverno:* hiems appropinquat. *Ben vido:* salve; exoptatus advenis. *Cando che veña ben:* cum tuum erit commodum. *Vai e ven:* accedit et abscedit; adit et abit. *Ven aquí:* accede huc; veni; ades; huc concede.

virchaquetas. s. Falsarius/-a; fallax, mendax, mutabilis, inconstans, varius/-a vir/femina. V. *tamén* **desertor, traidor, tráfuga**.

viradeira. s.f. V. **escumadeira**.

virar. v.tr. 1. *Xirar:* vertere, convertere; flectere; circumagere; versare; in orbem volvere; (*a cabeza, a vista*) caput vertere *ou* retorquere; collum *ou* cervicem reflectere; oculos inflectere *ou* convertere; (*un barco*) navem in proram circumagere *ou* flectere. 2. *Pór do revés, dar a volta a algo:* V. **envorcar, revirar**. v.intr. 3. *Xirar, moverse arredor de si:* circumagi; verti, circumverti, versari; circumvolvi; se vertere, se convertere. 4. *Cambiar de dirección:* flecti; iter, viam flectere (ad *ou* in); viam detorquere; (*á dereita, á esquerda*) se flectere dextrorsum (dextrorsus), sinistrorsum. 5. (fig.) *Cambiar de parecer, de partido, etc.:* se mutare; se vertere; opinionem, fidem, sententiam mutare; transfugere; ad hostes, ad adversariorum factionem *ou* partes defugere. v.pr. 6. *Dar media volta, revolverse:* V. 3. 7. *Sufrir unha alteración:* mutari; (*colorado*) verecundia affici. ♦ *Virar a chaqueta:* victrices partes sequi; deficere. V. *tamén* **chaqueta** e 5. *Virar o aire, o vento:* ventum refrare.

viraventos. s.m. 1. *Aparello para espantar os paxaros:* V. **martabela**. 2. *Aparello que indica a dirección do vento:* V. **catavento**.

viravolta. s.f. V. **cambadela**.

viraxe. s.f. Mutatio -onis; reflatus -us; gyros -i.

virgo. s.m. 1. *Sexta constelación do zodiaco:* Virgo -inis. 2. *Hime e, por ext., virxindade da muller:* hymen -enis; virginalis integritas.

virgula. s.f. V. **coma** ².

vírico -a. adx. Virosus, virulentus -a -um; viro pathogeno affectus.

viril. adx. Virilis, fortis -e; (*idade*) aetas corroborata, firmata, virilis, media *ou* constans; (*toga*) toga virilis; (*mostrar un espírito viril*) virum se praebere.

virilidade. s.f. 1. *Calidade de viril:* virilitas -atis; animus virilis; animi robur *ou* firmitas. 2. *Conxunto de calidades do home:* sexus virilis; virtus -utis. 3. *Época da vida do home entre a adolescencia e a velez:* V. **viril**. 4. *Potencia sexual do home:* virilitas -atis; (*privar da virilidade*) virilitatem amputare *ou* adimere; (*privarse*) genitalia excidere *ou* sibi incidere.

virilla. s.f. Inguen -inis; virilia -ium; pars virilis.

virtual. adx. Virtualis, possibilis -e; efficiendus -a -um; instans -antis; (*perigo*) periculum instans.

virtude. s.f. 1. *Propiedade:* proprietas, potestas -atis; vis, vis; virtus -utis; (*non ten a mesma virtude para todos*) non idem potest *ou* valet apud omnes. 2. *Calidade positiva:* virtus -utis; honestas, probitas -atis; bonae artes; (*home de gran virtude*) homo eximia virtute praeditus; vir spectatae integritatis; (*practicar a virtude*) virtutem, fidem rectumque, honesta colere *ou* sequi; (*modelo de virtude*) exemplar virtutis; (*distinguirse polas súas virtudes*) virtutibus eminere. ♦ *En ou por virtude de:* ex; pro; secundum; per; (*en virtude da lei*) ex lege; secundum legem; (*dun tratado*) ex foedere; (*da nosa amizade*) pro iure amicitiae nostrae; amicitiae nostrae nomine; (*do voso poder*) pro vestra potestate; (*da idade*) per aetatem.

virtuosismo. s.m. Artificium -i; maximum artificium; ars et facultas; summa *ou* extrema peritia.

virtuoso ¹ -a. adx. Honestus, bonus, probus, pius, rectus, sanctus, castus -a -um; innocens -entis; integer vitae; virtute mirabilis; singulari *ou* eximia virtute praeditus; omnibus virtutibus affectus.

virtuoso ² -a. s. *Artista con moita técnica:* acroama -atis; artifex singulari peritia praeditus; (*ser un virtuoso da lira*) scire fidibus (canere); (*virtuoso da lira*) nobilis fidicen; (*do canto*) cantus peritissimus/-a.

virulencia. s.f. 1. *Med. Capacidade dun virus para provocar unha enfermidade:* virulentia, acrimonia -ae. 2. (fig.) *Calidade de virulento:* virus -i; acerbitas -atis; (*acusar a alguén con virulencia*)

aspere et acerbe aliquem accusare; (*atacar con virulencia aos amigos*) in homines caros vehementius invehi.

virulento **-a**. *adx.* **1.** *Med. Producido por un virus:* virulentus **-a -um.** **2.** *Infectado, con pus:* purulentus **-a -um.** **3.** (*fig.*) *Con violencia e saña (escrito, palabra, etc.):* acerbus, amarus, maledicus **-a -um;** atrox **-ocis.**

virus. *s.m.* Virus **-i;** virus morbiferum *ou* pathogenum. ♦ *Virus informático:* virus **-i.**

***viruta.** *s.f.* V. **labra.**

viruxe. *s.f.* Ventus frigidus, glacialis, gelidus.

virxe. *s.f.* **1.** *Muller que nunca tivo relacións sexuais:* virgo **-inis;** viri expers; (*nova*) tenera virgo *ou* puella; (*manterse virxe*) perpetuam virginem esse; innubam permanere; thalami expertem degere vitam; (*solteira*) inupta puella; nuptiarum expers. **2.** *Catol. María:* Virgo **-inis;** Maria (semper) Virgo. **3.** *Virgo (signo do zodíaco):* Virgo **-inis.** *adx.* **4.** *Que nunca tivo relacións sexuais:* virgo **-inis;** intactus/**-a,** intemeratus/**-a,** integer/**-gra.** **5.** (*fig.*) *Nunca tocado, explorado ou utilizado:* intactus, illibatus **-a -um;** (*terra*) virgo, rudis *ou* inexplorata terra; crudum solum; indomitus, inaratus ager; (*selva*) barbarica silva; intacti saltus; (*aceite*) flos olei; oleum primae noctae *ou* pressurae; (*viña*) labrusca vitis; labrusca **-ae.**

virxinal. *adx.* **1.** *Propio da persoa virxe:* virginalis **-e;** virgineus **-a -um.** **2.** (*fig.*) *Absolutamente puro:* purus, immaculatus, impollutus, intaminatus, castus, intemeratus, illibatus **-a -um;** integer **-gra -grum.**

virxindade. *s.f.* Virginitas **-atis;** inviolata pudicitia; (*a flor da virxindade*) castus flos; (*gardar a virxindade*) virginitatem servare *ou* custodire; perpetuam virginem esse; (*perdela*) virginitatem *ou* castum florem amittere; (*quitala*) virginitatem eripere; pudicitiam expugnare *ou* laedere; castitatem delibare.

visado. *s.m.* Ratihabito, permissio, approbatio **-onis;** placitum **-i.**

visar. *v.tr.* Recognoscere; examinare; inspicere; ratum facere; approbare; legitimum declarare.

víscera. *s.f.* Viscus **-eris;** viscera **-um;** interanea, exta **-orum;** praecordia **-iorum.**

visceral. *adx.* **1.** *Relativo ás vísceras:* visceralis **-e;** viscereus, interaneus **-a -um.** **2.** (*fig.*) *Movido*

por un impulso interior: visceralis, irrationalis, irrationabilis **-e;** impellens **-entis.**

viscosidade. *s.f.* Viscosus humor; lentitia **-ae;** lentor **-oris;** lenta natura.

viscoso **-a.** *adx.* Viscosus, glutinosus, lentus **-a -um;** tenax **-acis.**

viseira. *s.f.* Margo pilei; buccula **-ae;** apparatus umbrifer.

visibilidade. *s.f.* Visibilitas **-atis.**

visible. *adx.* Aspectabilis, visibilis **-e;** manifestus, conspicuus **-a -um;** in medio positus; (*ser visible*) sub oculis esse; sub aspectum cadere; (*facere visible*) sub aspectum venire.

visigodo **-a.** *adx.* e s. Visigothus **-a -um.** Visigothi **-orum.**

visigótico **-a.** *adx.* Visigothicus **-a -um.**

visión. *s.f.* **1.** *Percepción do exterior pola vista:* visio, contuitio **-onis;** aspectus, visus **-us;** species **-ei.** **2.** *Representación de algo no espírito:* V. **idea, imaxe.** **3.** *Percepción imaxinaria de cousas non reais:* visum, spectrum, monstrum **-i;** phantasma **-atis;** species vana; somnia **-orum;** lymphationes **-um;** (*nocturna*) nocturnus visus; nocturna species; species per somnium oblata; (*ter visións nocturnas*) insomnia visere; lymphatica somnia facere. **4.** *Maneira de ver, de aprezar algo:* sententia **-ae;** opinio **-onis;** iudicium **-i;** (*ter a mesma visión*) idem sentire.

visionario **-a.** *adx.* e s. Somnians (vir/femina); somniator/**-trix;** fanaticus, lymphatus/**-a;** falsa ut vera credens; (*alucinación de visionario*) fanaticus error; (*ser visionario*) somniare; delirare.

visir. *s.m.* Imperatoris Turcarum minister. ♦ *Gran visir:* Primus Imperatoris Turcarum minister.

visita. *s.f.* **1.** *Acción de visitar:* visitatio, salutatio **-onis;** (*facere unha visita á cidade*) urbem circumire *ou* circumcursare; (*o médico a un enfermo*) medicum aegrotum visere; (*recibir as visitas dos amigos*) dare se salutationibus amicorum; (*devolver a visita*) revisere; (*perder o tempo en visitas*) tempus salutationibus consumere. V. **tamén visitar.** **2.** *Persoa ou persoas que fan unha visita:* saluator, visitor/**-trix;** (*inoportuno*) interventor **-oris;** (*pl.*) adeuntes, salutantes **-ium;** salutationes **-um;** (*dun lugar*) visentes, circumeuntes **-ium.**

visitar. *v.tr.* **1.** *Ir ver a alguén:* visere, invisere, ad aliquem adire; alicui convenire; visendi alicuius gratia venire; se ad aliquem *ou* in aedes alicuius conferre; (*viñen para verte e visitarte*) ut viderem te et viserem veni; (*a miúdo*) visitare; domum alicuius frequentare. **2.** *Ir xunto a alguén para asistirlo, coidalo, etc.:* adesse; (*o médico aos enfermos*) medicum aegrotos visere *ou* perambulare. **3.** *Percorrer un lugar para coñecelo:* peragrare; lustrare; locum circumire *ou* circumcursare; (*os bens*) fundos obire; (*unha casa en venda*) domum venalem inspicere; (*moitos países*) multas terras perambulare.

viso. *s.m.* **1.** *Lugar elevado desde o que se ve moita terra:* locus altus et apertus. V. **tamén miradoiro**. **2.** (fig.) *Aparencia ou traza do que se expresa:* species -ei; index -icis; aspectus -us.

visón. *s.m.* **1.** *Mamífero dos mustélidos:* mustela vison *ou* mustela lutreola. **2.** *Pel deste animal:* pellis visuloniana. **3.** *Peza de roupa feita con esa pel:* vestis pellicea visuloniana; pallium pelliceum visulonianum.

visor. *s.m.* V. **mira**.

vista. *s.f.* **1.** *Sentido polo que se perciben os obxectos:* visus -us; videndi *ou* oculorum sensus; videndi facultas; oculi -orum; oculorum acies; (*aguda, boa*) oculi acres atque acuti; (*curta*) oculi non longe conspectum ferentes; (*débil*) acies (oculorum) imbecilla; (*privado da vista*) oculis captus *ou* orbus; lumine privatus; (*ter a vista aguda, boa*) acute, acriter, bene videre; (*débil*) minus bene videre; (*ter boa vista ao lonxe*) longe videre; (fig.) providere; (*perder o sentido da vista*) oculos amittere; sensu videndi carere; (*recobrala*) visum recipere; (*mirar coa vista fixa*) acie figere; (*a vista sa é un ben*) bonum incolumis acies. **2.** *Os ollos como portadores dese sentido:* oculi -orum; lumina -um. V. **tamén ollo**. **3.** *Conxunto de cousas que se perciben desde un lugar:* visio -onis; visus -us; visum, spectaculum -i; aspectus, conspectus, prospectus -us; (*quitar a vista edificando diante*) luminibus alicuius obstruere; prospectum adimere *ou* impedire; (*ameazaba quitarlle as vistas construíndo diante*) se luminibus eius esse obstructurum minabatur; (*lugar con moi boas vistas*) locus aspectu pulcherrimo; (*este comedor ten vistas ao mar*) hoc triclinium mare videt. **4.** *Foto, debuxo, cadro:* V. estas palabras. **5.** *Calidade para percibir ou intuír cousas*

que os demais non intúen: sol(l)ertia, perspicientia, industria -ae; calliditas -atis. **6.** *Der. Acto no que un tribunal escoita os informes das partes, as probas e as testemuñas:* causae actio. ♦ *Perder a vista:* lumina *ou* lumen oculorum amittere. *A primeira ou a simple vista:* prima acie, specie, facie *ou* fronte; primo intuitu *ou* aspectu; uno ictu oculi. *Ata a vista:* utinam te mox revisam; ne diu absis; mox huc revertar. *Á vista:* sub oculis; in conspectu; in oculis; ante oculos positus *ou* propositus; coram; (*á miña vista*) me inspectante *ou* adstante; in conspectu meo. *Á vista de.* **1.** *De maneira que pode ser visto:* in propatulo; in omnium oculis; coram omnibus; (*á vista do pobo*) coram populo; populo inspectante. V. **tamén visible**. **2.** *En consideración a, en virtude de:* alicuius rei gratia *ou* causa; (*á vista destas cousas*) his visis; haec videns; (*á vista da hora que é*) ut diei tempus est; (*á vista dos teus desexos*) quoniam tu ita vis. V. **virtude** de (en). *Con vistas a:* eo consilio ut ... *Coñecer de vista:* (de) facie aliquem nosse *ou* cognoscere; (*non coñecer nin de vista*) ne de facie quidem nosse. *En vista de (que):* (*en vista da súa honradez*) habita ratione suae probitatis. *Facer a vista gorda:* con(n)ivere; simulare, dissimulare; se non vidisse simulare. *Non perder de vista.* **1.** *Vixiar con atención:* attente inspicere; oculos figere; cavere; custodire atque observare. **2.** *Non esquecer; ter en conta:* vigilem et intentum esse; rem prae oculis semper habere; meminisse; non oblivisci. *Perder de vista:* aliquem *ou* aliquid e conspectu amittere; (fig.) omittere *ou* praetermittere; aliquem *ou* aliquid missum facere. *Saltar á vista:* V. **saltar**. *Segundo o meu punto de vista:* ut mihi videtur; ut opinor; meo iudicio. *Desaparecer da vista:* e conspectu evolare *ou* fugere; abire; discedere. *Lonxe da vista, lonxe do corazón:* procul e conspectu (ex oculis), procul ex mente. *Se a vista non me engana:* si satis oculis perspicio; si satis oculi perspiciunt; nisi parum prospiciunt oculi; ni fallor.

visto -a. *part.* Visus, conspectus -a -um; (*de lonxe*) prospectus -a -um; (*examinado*) consideratus, inspectus, exploratus -a -um. ♦ *Ben, mal visto:* bene, benigne, comiter *ou* sinistre acceptus, exceptus; (*mal visto, odiado*) invisus -a -um. V. **tamén ver**. *Polo visto:* ut videtur. *Visto e prace:* V. **ver**.

vistoso -a. *adx.* Speciosus, conspicuus -a -um; pulcher -chra -chrum; insignis -e.

visual. *adx.* V. **óptico.**

visualizar. *v.tr.* **1.** *Facer visible algo:* visibilem reddere. **2.** *Formar ou concibir na mente unha imaxe visual:* imaginem mente concipere. **3.** *Representar con imaxes:* rem imaginibus visibilem reddere.

vital. *adx.* **1.** *Relativo á vida:* vitalis –e; (*alento vital*) spiritus –us; anima –ae; vitalis anima; (*órganos vitais*) vitalia –ium; (*calor*) vivus calor; (*a natureza da calor ten en si forza vital*) caloris natura vim habet in se vitalem. **2.** (*prop. e fig.*) *Moi importante, decisivo:* gravis –e; decretorius –a –um; summi momenti ou ponderis; (*cousa*) res summae gravitatis, magni discriminis, maximi momenti.

vitalicio –a. *adx.* **1.** *Que dura ata o fin da vida:* ad vitae tempus habitus, deditus ou praebitus. **2.** *Que goza dun cargo de por vida:* perpetuus, vitalicius –a –um; (*senador*) senator perpetuus; (*ter algo vitalicio*) aliquid in perpetuum obtinere; (*ese cargo é vitalicio*) honos ille non nisi vita finitur.

vitalidade. *s.f.* Vitalitas –atis; vis ou vigor vitalis; vitale robur; spiritus –us. V. *tamén* **dinamismo.**

vitamina. *s.f.* Vitaminum –i; (*aportar vitaminas*) vitaminis ditare; vitamina addere ou adicere.

vitamínico –a. *adx.* Vitaminis abundans ou affluens.

vitelo –a. *s.* **1.** *Cría da vaca:* V. **becerro.** *s.f.* **2.** *Carne de tenreira:* vitulina –ae.

viticultor –ora. *s.* Vitium cultor/-trix; viticola –ae.

viticultura. *s.f.* Vitium cultura.

vítima. *s.f.* **1.** *Criatura ofrecida en sacrificio:* victima –ae; hostia –ae; (*propiciatoria*) piacularis hostia; piaculum, piaculum –i; (*ofrecer, sacrificar unha vítima*) victimam, hostiam caedere, mactare, ferire, immolare; per hostias diis supplicare; hostiis rem divinam facere; hostia litare; (*unha becerra, un porco*) vitula facere; porco facere piaculo, in piaculum ou piaculi causa. **2.** *Persoa ou animal que sofre un dano:* (*vítima da perfidia da muller*) uxoris facinore oppressus; (*da guerra*) bello absumptus; (*dun xuízo inxustito*) iniquo iudicio circumventus; (*morreu vítima do odio do pobo*) invidia populi oppressus periiit; (*as abellas son vítimas dos abellóns*) apes interciuntur violentia crabronum; (*ser vítima dunha*

inxustiza, dunha traizón) iniuriam, insidias pati; (*da traizón dos amigos*) perfidia amicorum decidere; (*fun vítima da doxura das túas palabras*) pessumdedisti me blanditiis tuis. **3.** *Persoa que resulta ferida ou morta:* fortuito casu correptus; subita calamitate oppressus; (*ser vítima dun naufraxio, dun accidente*) naufragio, casu perire.

vitimismo. *s.m.* Sui ipsius deploratio.

vitimista. *s.* Sui ipsius deplorator/-trix; misericordiae movendae cupidus/-a vir/femina.

*vitorear. *v. tr.* V. **aclamar, aplaudir.**

vitoria. *s.f.* Victoria –ae; laurea, palma –ae; laurus –i; tropaeum –i; triumphus –i; (*sinalada*) ingens, praeclara, clarissima, honestissima, memorabilis, egregia victoria; (*nunha competición*) certaminis victoria; (*acadar a vitoria*) tropaeum parere; victoriam adipisci ou consequi; victoria potiri; vincere; (*a vitoria está nas nosas mans*) victoria nobis est in manibus ou in manibus nostris; (*escapóusenos das mans*) victoria nobis e manibus excidit. ♦ *Cantar vitoria:* palmam obtinere; triumphum reportare; victorem excedere ou abire. V. *tamén* **triuño.**

vitorioso –a. *adx.* V. **campión, ganador, triunfador, triunfal, triunfante, vencedor.**

Vitoria. *top.* Victoria –ae.

vitoriano –a. *adx.* e s. Victoriensis –e. Victorienses –ium.

vítreo –a. *adx.* Vitreus –a –um; vitro similis. ♦ *Humor vítreo:* (h)umor vitreus.

vitrina. *s.f.* Vitratum loculamentum; armarium vitreum.

vituala(s). *s.f.* Commeatus –us; cibaria –orum; obsonium –i; res frumentaria; (*abastecerse de vituallas*) frumentari; commeatum comparare; rem frumentarim providere. V. *tamén* **viveres.**

vituperar. *v.tr.* Vituperare; reprehendere; culpae; improbare; accusare, incusare; insimulare; arguere; obiurgare; castigare; corripere; contumeliis afficere; carpere; notare; criminari.

vituperio. *s.m.* Vituperatio, reprehensio, obiurgatio, castigatio, correctio, animadversio –onis.

viuvez. *s.f.* Viduitas, orbitas –atis.

viúvo –a. *adx.* e s. Viduus/-a; orbus uxore; viro privata.

vivaz. *adx. Bot.* Vivax –acis.

viveiro. *s.m.* **1.** *Lugar onde se cultivan plantas:* V. **alcouve, xardín** **2.** *Lugar onde se crían peixes:* piscina –ae; vivarium –i; ichthyotrophium –i.

vivencia. *s.f.* Vitae experientia; (*diaria*) quotidianus ou cot(t)idianus usus.

vivenda. *s.f.* Domus –us; domicilium –i; habitatio –onis. V. *tamén* **casa, domicilio, morada**.

vivente. *adx.* e *s.* Vivens –entis; spirans –antis; vivus –a –um; vivus et spirans; vivus vidensque, vigenisque ou sentiensque; animal –alis; (*todos os viventes*) omnes homines.

víveres. *s.m.pl.* Victus, commeatus –us; cibus –i; cibaria –orum; annona –ae; penus –i/-us/-oris (*abastecer de víveres*) cibaria dare ou praeberere; (*levar víveres cociñados para seis días*) sex dierum cocta cibaria ferre; (*carestía dos víveres*) annonae caritas, gravitas ou difficultas; annona cara, gravis ou acris; (*os víveres están caros*) annona pretium habet; grave pretium fructibus est; (*están subindo de prezo*) annona ingravescit, crescit ou durior facta est; (*baixan*) annona laxat ou convalescit; (*escasez de víveres*) cibariorum ou commeatus inopia; (cibi) penuria; (*faltar víveres*) annona, fame laborare; re frumentaria premi; summa difficultate rei frumentariae affici. V. *tamén* **vituala(s)**.

viveza. *s.f.* Vivacitas, agilitas, alacritas –atis; animi vis, alacritas ou robur; vis ingenii; vehementia –ae; (*de colores*) colorum pulchritudo; nitor –oris; (*da vista*) oculorum acies.

vividor –ora. *s.* **1.** *Persoa que busca a vida:* suis rebus prospiciens; in res suas providus ou diligens. **2.** *Persoa que vive á conta dos demais:* V. **aproveitado, parasito, explotar** **3.** *Persoa que leva unha vida de praceres:* voluptarius/-a, voluptatibus deditus/-a ou obnoxius/-a vir/femina; (*na mesa*) ganeo –onis; comissator/-trix; (*que vive alegremente*) festivum caput.

vivificante. *adx.* Vivificans –antis; vivificator/-trix; vitalis –ae; (*sopro*) vitalis spiritus.

vivificar. *v.tr.* **1.** *Dar vida:* vivificare; recreare. **2.** *Dar vitalidade:* animum addere; animare; vim, vitalem vigorem, vitale robur infundere.

vivíparo –a. *adx.* e *s.* Viviparus, catuligenus –a –um.

vivir. *v.intr.* **1.** *Ter vida:* vivere; (in vita) esse; exsistere; spirare; animam ou spiritum ducere; (*aínda vive*) adhuc spirat; (*ninguén é tan vello que non*

pense que pode vivir un ano máis) nemo est tam senex qui se annum non putet posse vivere. **2.** (*prop. e fig.*) *Ter existencia:* vivere; vitam vivere; esse; exsistere; (*ata unha idade moi avanzada*) ad summam senectutem vivere ou venire; (*oitenta anos, ata os oitenta anos*) octoginta annos vivere; ad octogesimum annum pervenire; (*cando aínda vivía seu pai*) patre nondum mortuo; (*viviu nos tempos de Cicerón*) Ciceroni ou Ciceronis aequalis fuit; (*farei que te acordes de min mentres vivas*) faciam ut mei memineris dum vita vivas; (*viviu = morreu*) vixit. **3.** *Ter a residencia nun lugar:* vivere; habitare; colere, incolere; (*vivir en Roma*) Romae esse ou vivere; (*na casa de alguén*) ad ou apud aliquem habitare; (*con alguén*) cum aliquo habitare ou vitam degere; cum aliquo convictum habere; (*na intimidade*) coniunctissime cum aliquo vivere; aliquo familiariter uti. **4.** *Pasar a vida:* vivere; vitam degere; aetatem agere; (*non vivimos só para nós*) non solum nobis nati sumus; (*mentres vivo*) dum vivo; me vivo; (*mentres viva*) dum ero; quoad vivam; dum spirare potero; (*con honradez*) recte vivere; (*segundo a natureza*) secundum naturam vivere; (*unha vida feliz*) vitam beatam vivere; fortunatae beateque vivere; (*en paz*) in otio vivere; (*ao seu aire*) suo ingenio vivere; (*vive conforme aos costumes antigos; fala como se fala hoxe*) vive moribus praeteritis; loquere verbis praesentibus; (*mentres viviu, deuse boa vida*) vixit, dum vixit, bene. **5.** *Dedicar a vida a un fin:* alicui rei studere; (*ao campo*) in agro colendo vivere; (*á literatura*) vivere in litteris; (*axudando aos demais*) aliorum necessitates sustinere. **6.** *Obter os medios que permiten a subsistencia:* se sustentare; se alere ou ali; vivere, victitare; vesci; (*pobremente*) misere vivere; vix vitam sustentare; vitam inopem tolerare; (*do traballo*) de lucro vivere; (*da rapina*) (ex) raptu vivere; (*de froitas*) vitam tolerare pomis; (*da caridade*) collaticia stipe, alieno beneficio vivere; sportulare/-ari; (*vívese ben con pouco*) parvo vivitur bene; (*na abundancia*) laute vivere; omnibus copiis circumfluere; (*coma un señor*) liberaliter vivere; (*ao día*) in diem vivere; (*de leite e carne, de peixe*) lacte et carne, piscibus vivere ou vesci. **7.** *Dedicar a vida enteiramente a certa cousa:* alicui rei studere; (*ao vicio*) voluptuose, vitiis deditum vivere. **8.** *Experimentar persoalmente certa cousa:* vivere; experiri. **9.** *Participar, estar presente cando ocorre algo:* adesse; vide-

re; cernere; (*viviron o feito persoalmente*) res in eorum oculis gesta est.

vivo –a. *adx.* **1.** *Animado, vivente:* vivus, animatus –a –um; vivens –entis; spirans –antis; (*aínda vivo*) adhuc spirans. **2.** (fig.) *Cheo de vida, de actividade:* vivus, vividus, fervidus –a –um; vivax –acis; (*mans sempre vivas*) manus admoldum argutae. **3.** (fig.) *Agudo, aleuto, espelido, listo:* V. **agudo, aleuto.** **4.** (pex.) *Que sabe moi ben o que lle convén:* V. **aproveitado, arteiro.** **5.** *Que aínda perdura:* constans –antis; vicens, manens, permanens –entis. **6.** *Forte, intenso:* V. estas palabras. **7.** *Que chama a atención á vista:* splendidus, nitidus, clarus, floridus –a –um; (*un rubio moi vivo*) acerrimus rubor. **8.** *Que aínda non morreu:* vivus –a –um; vivens –entis; spirans –antis; adhuc spirans. **9.** *Que aínda se fala na actualidade (lingua):* usitata verba; lingua quae est in usu. *s.m.* **10.** *Fita ao biés, cordonciño de remate nun labor de costura:* V. **gornición, orla.** ♦ *Máis morto ca vivo, medio morto:* vix vivus; semianimis –e; semianimus, semivivus, semimortuus –a –um. *Era un vivo retrato de seu pai:* patris effigiem omnino referebat; simillimus patri erat.

vixencia. *s.f.* Usus –us; vis, vis; robur –oris; firmitas –atis; constantia –ae; (*ter vixencia*) vigere.

vixente. *adx.* Vicens, valens, manens, permanens –entis.

vixésimo –a. *num.ord.* Vicesimus ou vigesimus –a –um; (*vixésima parte*) vigesima pars.

vixía. *s.* Speculator/-trix; specula –ae; (*marineiro*) prora –ae. ♦ *Torre vixía:* V. **atalaia.**

vixiante. *adx.* e *s.* Vigilans –antis; attentus, intensus, sollicitus, sedulus –a –um; vigil –ilis; diligens –entis.

vixiar. *v.tr.* **1.** *Obsevar sen ser visto:* observare; vigilare; speculari. V. **tamén abesullar, asalar, axexar, escrutar, fisgar.** **2.** *Observar con atención para controlar:* vigilare; excubare; custodire.

vixilancia. *s.f.* Cura, diligentia, vigilantia –ae; magna, intenta cura; (*burlar a vixilancia*) custodes ou custodias fallere ou frustrari.

vixilante. *adx.* **1.** *Que vixía:* V. **vixiante.** **2.** *Persoa que vixía:* vigil –ilis; vigilax –acis; (*nocturno*) vigil nocturnus.

vixilia. *s.f.* **1.** *Acción de estar en vela:* vigilia –ae; pervigilium, insomnium –i. **2.** *Véspera, esp. dunha festa da Igrexa:* vigilia –ae. **3.** *Abstinencia:* V. esta palabra.

vizcondado. *s.m.* Vicecomitatus –us; Vicecomitis/Vicecomitissae munus, dignitas ou sedes.

vizconde. *s.m.* **vizcondesa.** *s.f.* Vicecomes –itis/Vicecomitissa –ae; Vicecomitis uxor.

vizioso –a. *adx.* **1.** *Que produce moito, que ten moita vexetación:* V. **fecundo.** **2.** *Que medra con forza:* frondosus, frondeus, ramosus, nemorosus, luxuriosus –a –um; luxurians –antis; frondens –entis. **3.** *De aparencia fermosa e saudable:* V. **louzán.**

voador –ora. *adx.* Volans –antis.

voante. *adx.* Volans –antis; volucer –cris –cre; volatilis, mobilis –e; vagus –a –um. ♦ *Obxecto voante:* V. **ovni.**

voar. *v.intr.* **1.** *Desprazarse no aire:* volare, evolare, volitare; (*en dirección a*) advolare, volare ad; (*en descenso*) devolare; (*por encima*) supervolare; (*elevándose*) subvolare; (*alto*) alte, supra nubem volare; per sublime, alte ferri; sublimiter volitare; (*baixo*) demisse, iuxta terram volare; (*pasar voando*) praetervolare. **2.** (fig.) *Pasar con rapidez:* fugere; (*o tempo*) fugit irreparabile tempus; fugaces labuntur anni. **3.** (fig.) *Ir a moita présa, saír voando:* volare, provolare, advolare, pervolare; currere, percurrere; velocissime incedere; (*dirías que voaba*) volare eum diceres. **4.** *Espallarse algo con rapidez:* V. **correr, difundirse, estenderse.** *v.tr.* **5.** *Derrubar, destruír con explosivos:* V. **demoler, estoupar.** ♦ *O home nace para traballar, o paxaro para voar:* homo ad laborem nascitur; avis ad volatum.

voaxa. *s.f.* V. **po.**

vocabulario. *s.m.* V. **dicionario, léxico.**

vocábulo. *s.m.* Vocabulum, verbum –i; vox, vocis; dictio –onis; nomen –inis.

vocación. *s.f.* Vocatio, propensio –onis; studium, ingenium –i; (*disposición, talento*) egregia indoles; (*pola elocuencia*) admirabilis ad eloquendum natura; (*polas belas artes*) appetentia liberalium artium; (*vivir segundo a vocación*) ingenio suo vivere; (*ter vocación para*) ad aliquid natum esse; (*por vocación*) divino quodam instinctu; (*non sentir vocación*) ab aliqua re alienum esse ou abhorre.

vocal. *adx.* **1.** *Da voz ou relativo a ela:* vocalis –e; (*música vocal*) vocis cantus; vocum concentus; (*vocal e instrumental*) vocum nervorumque cantus; (*oración*) precatio vocalis ou viva voce facta. **2.** *Membro dun xurado, dun tribunal, etc.:* tribunalis membrum ou pars.

*vocal. *s.f.* V. **vogal.**

vocálico –a. Vocalicus –a –um; vocalium (*xen. pl.*); (*alternancia vocálica*) apophonia –ae; vocalium mutatio.

vocalismo. *s.m.* Vocalismus –i; vocalium ratio.

vocalista. *s.* Symphoniae cantor/-trix.

vocalización. *s.f.* Vocis (per vocales) modulatio.

vocalizar. *v.tr.* **1.** *Articular letras e sílabas:* litteras, syllabas proferre ou pronuntiare; verba syllabatim pronuntiare. **2.** *Mús. Cantar sen pronunciar palabras ou notas:* vocales canendo modulari. **3.** *Fon. Transformarse en vogal:* in vocalem verti ou mutari; vocalem fieri. *v.tr.* **4.** *Transformar en vogal:* in vocalem vertere ou mutare.

vocativo. *s.m.* Vocandi, vocativus ou saluatorius casus; vocativus –i.

vocear. *v.intr.* **1.** *Dar voces, falar a berros:* clamare; vociferari. V. *tamén* **berrar.** **2.** *Anunciar; publicar a voces:* V. **pregoar.** **3.** *Dicir algo que se debería calar:* V. **pregoar.**

voceiro –a. *s.* V. **portavoz.**

vociferar. *v.intr.* V. **berrar, pregoar.**

voda. *s.f.* Nuptiae –arum; taeda –ae; votum –i (*ús. tamén en pl.*); (*día da voda*) dies nuptialis; (*celebración, cerimonia*) nuptiarum festivitas; nuptialia ou nuptiarum sol(l)emnia; matrimonii sol(l)emnitates; sacra nuptialia, iugalia ou socialia; nuptiales faces; (*banquete*) nuptiales epulae; nuptialis cena; nuptiale convivium; (*banquete, regalos*) sponsalia –ium. ♦ *Preparar o vestido o mesmo para a voda ca para o funeral:* vestem parare et voto et funeri. *Vodas de prata:* quinque et viginti anni nuptiales. *Vodas de ouro:* quinquaginta anni nuptiales.

vodka. *s.m.* Valida potio Slavica.

voga. *s.f.* Remigatio –onis. ♦ *Estar en voga:* vigere; florere; aliquid multis placere; magno in honore aliquid esse; (*non estar en voga*) iacere. V. *tamén* **moda.**

vogal. *s.f.* **1.** *Fon. Cada son que se emite sen obstáculo:* vocalis –is. **2.** *Letra que representa un desesons:* littera vocalis.

vogar. *v.intr.* Remigare; remis navem propellere ou incitare.

voíña. *s.f.* Coccinella septempunctata.

voitre. *s.m.* Vultur ou vulturis (vultur) –uris; vulturius (vulturius) –i.

volante. *s.m.* **1.** *Peza dos automóviles:* rota moderatrix. **2.** *Adorno dos vestidos:* instita –ae; vestis ornatus ou appendix. **3.** *Folla de papel en que se ordena, pide ou certifica algo:* schedula –ae; litterae –arum; testimonium –i; (*comercial*) chartula mercem commendans.

volátil. *adx. Fís.* Evanidus –a –um; ignium vi ou opere evanidus.

volatilizar. *v.tr. e pr. Fís.* V. **evaporar(se).**

volcán. *s.m.* Ignivomus, sulfureus mons; vulcanus –i; (*en erupción continua*) ardens aeternis ignibus mons; (*o volcán está en erupción*) mons ignem prodit, attollit globos flammaram ou fontes ignis eructat; (fig.) vulcanius ardor ou ignis; (*ser coma un volcán*) aestuare; ardentissimum animum habere.

volcánico –a. *adx.* Vulcanius –a –um; vulcanalis –e.

volea. *s.f.* Follis ictus.

voleibol. *s.m.* Dep. V. **balonvolea.**

volframio. *s.m.* Quím. Tungstenum –i.

volt. *s.m.* V. **voltio.**

volta. *s.f.* **1.** *Movemento dunha cousa que xira sobre si mesma:* conversio, circumactio –onis; circumactus, circuitus, ambitus –us; circulus, gyros –i; orbis –is; orbicus motus. **2.** *Pequeno paseo:* ambulatiuncula –ae. **3.** *Parte posterior dunha cousa:* V. **revés.** **4.** *Acción de regresar:* V. **regreso.** **5.** *Diñeiro que sobra ao pagar:* V. **cam-bio.** **6.** *Territorio próximo arredor dun lugar:* V. **contorno.** **7.** *Cada ocasión en que se fai unha cousa:* V. **vez.** **8.** *Lugar onde un camiño, un río, etc., cambia de dirección:* flexio –onis; circuitus, sinus –us. V. *tamén* **curva.** **9.** *Camiño alternativo ou distinto do habitual:* optativa, alia via. **10.** *Percorrido que non é o máis curto:* V. **arrodeado.** **11.** (fig.) *Trastorno, indisposición, ataque:* V. estas palabras. ♦ *Ata a volta:* quousque iterum conveniamus. *Á volta:* post reditum. *Á volta de:* (*á volta de dez anos*) post decem annos. *Estar ou andar a voltas con algo:* alicui rei deditum esse. *Dar a volta (a algo):* mutare; vertere, convertere.

Dar a volta ou *dar volta*: V. **regresar, volver**. *Dar volta*: V. **envorcar**. *Dar voltas*. 1. *Rebulir, moverse sen parar*: V. **rebulir**. 2. *Ir a moitos sitios ou dun lado para outro*: huc atque illuc se versare; circumire; circumferri. 3. *Sufrir altibaixos, cambios: (a vida dá moitas voltas)* vitae cursus mutabilis est; totam vitam miscet dolor et gaudium. *Dar voltas a algo*: aliquid animo, pectore, mente volvere; iterato cogitare. V. **tamén cavi-lar**. *Ganar a volta*: V. **envorcar**. *Media volta*: oris conversio; reversio –onis. *Dar moitas voltas buscando algo*: multoties et accurate aliquid requirere. *Poñer a alguén de volta e media*: aliquem verbis ou factis vexare ou male habere. *Estar de volta de algo*: alicuius rei consciunt esse. *Acábase o rigoroso inverno coa agradable volta da primavera*: solvitur acris hiems grata vice veris.

voltar. *v.intr.* V. **regresar**.

voltaxe. *s.f.* Tensio, voltatio –onis; voltianarum mensurarum index.

voltear. *v.tr.* 1. *Facer xirar*: circumagere; circumvolvere. 2. *Virar*: vertere, transvertere. 3. *Andar ou ir arredor de algo*: circumire.

voltio. *s.m.* Voltiana electridis mensura.

voluble. *adx.* V. **inconstante, inestable, variable, versátil**.

volume. *s.m.* 1. *Espazo ocupado por un corpo*: magnitudo, amplitudo –inis; (*dunha masa*) moles –is; (*dun recipiente*) capacitas –atis; (*de auga*) modus –i; (*un gran volume de auga*) aquae ingens vis; immensum agmen aquarum; (*cabeza de moito volume*) grande caput; (*pedras*) saxa magni ponderis; (*do volume dunha faba*) ad magnitudinem fabae; (*aumentar de volume*) ampliorem fieri. 2. *Intensidade dun son, esp. da voz*: vocis sonus; (*grande*) vocis amplior sonus; vocis vastitas. 3. *Candidade global*: copia –ae. 4. *Libro, tomo*: liber –bri; volumen –inis; (*libros divididos en seis volumes*) libri in sex volumina divisi; (*publicar un volume*) librum edere. V. **tamén libro, tomo**.

voluminoso –a. *adx.* Amplus, voluminosus –a –um; ingens –entis; grandis –e; (*obras voluminosas*) volumina magna.

voluntario –a. *adx.* 1. *Feito por propia vontade*: voluntarius, spontaneus, ultroneus –a –um; volens –entis. s. 2. *Persoa que se ofrece a facer algo*: voluntarius/ -a; (*soldado*) sua voluntate miles factus.

voluntarioso –a. *adx.* Volens –entis; studiosus, sedulus –a –um; alacer –cris –cre.

voluptuoso –a. *adx.* 1. *Inclinado aos praceres sensuais*: volupt(u)arius, libidinosus, luxuriosus –a –um; libidini ou corporis gaudiis deditus; voluptatibus obsequens. 2. *Que expresa ou proporciona pracer sensual*: suavis, mollis –e; luxuriosus, delicatus –a –um.

voluta. *s.f.* 1. *Arquit. Ornamento en espiral*: voluta –ae; helix –icis. 2. *Espiral*: V. esta palabra.

volver. *v.tr.* 1. *Facer xirar*: volvere; vertere; vultare; (*a herba para que seque mellor*) f(oi)enum convertere. 2. *Facer que algo deixe de ser dunha maneira*: vertere; versare; (*volver a un tolo*) cerebrum alicui excutere; aliquem ad insaniam redigere. V. **tamén louquear**. 3. *Facer que algo pase a ser distinto*: vertere, invertere, convertere; mutare. *v.intr.* 4. *Regresar, retornar*: V. **regresar**. *v.pr.* 5. *Oporse a alguén*: V. **opoñerse**. 6. *Sufrir unha alteración de modo que algo ou alguén pase a ser outro*: fieri; evadere; (*volverse tolo*) V. **louquear**. ♦ *Volver en si*: ad se redire; in se reverti; in mentem redire; mentem recipere; animum erigere. *Volver + inf.*: iterum, rursus, denuo aliquid facere. *Volver por (algo ou alguén)*: favere; alicuius defensionem ou causam suscipere; pro aliquo spondere. *Volver ao bo camiño*: ad bonam frugem se recipere. *Volver os ollos*: lumina flectere ou volvere. *Non teño a quen volver os ollos*: quo me vertam ou quo me conferam nescio. *Volver os ollos ao ceo*: divinum auxilium implorare. *Todo aquilo volveuse contra min*: in me id est omne conversum. *Toda aquela ledicia volveuse tristeza*: illa omnia ex laetitia ad luctum reciderunt. *Volvamos ao punto do que nos apartamos*: oratio redeat illuc unde deflexit.

vomitar. *v.tr. e intr.* Vomere, devomere, evomere, eiectare; nauseare; eicere, reicere; vomitu stomachum reddere; (*con frecuencia ou abundancia*) vomitare; (*sangue*) sanguinem reddere; (*a comida sen facer a dixestión*) crudum, indigestum cibum vomere, evomere ou regerere; (*gana de vomitar*) nausea –ae; fastidium –i. V. **tamén golsar**. ♦ *Vomitar chamaz*: flammam evomere; (*ameazas de morte contra alguén*) sermone caedem alicuius eructare; minas iactare; (*blasfemias*) impia verba in deos solvere.

vomitivo –a. *adx.* 1. *Que provoca o vômito*: vomitorius, vomificus –a –um; vomitum excitans.

2. (fig. e fam.) *Repugnante*: V. **noxento, repugnante**. *s.m.* **3.** *Substancia que provoca o vómito*: vomificum medicamen.

vómito. *s.m.* **1.** *Acción de vomitar*: vomitus, reiectus -us; vomitio, reiectio -onis; (*provocar o vómito*) vomitum ou vomitionem, nauseam movere, ciere ou concitare; vomitiones adiuuare; stomachum comprimere; (*vómito de sangue*) sanguinis reiectio. **2.** *Cousa que se vomita*: vomitus -us; vomitio -onis; vomita -orum.

vomitorios. *s.m.pl.* Vomitoria -orum.

vontade. *s.f.* **1.** *Albedrío, arbitrio*: voluntas -atis; (*o seu exercicio*) voluntas -atis; placitum -i; arbitrium -i; arbitratus -us; libido -inis; (*a nosa, a vosa vontade*) nostrum, vestrum velle; (*coincidencia de vontades*) idem velle atque idem nolle; (*esta é a miña vontade*) sic volo; sic placitum; (*esta é a vontade dos deuses*) sic dii volunt; (*non tedes en conta a miña vontade*) neque quid velim neque quid nollem facitis magni. **2.** *Firmeza para realizar algo*: constans, perpetua voluntas; (*ter vontade constante*) in pristina mente manere; (*firme na súa vontade*) propositi tenax; firmus in sententia. **3.** *Pensamento ou desexo de facer algo*: voluntas -atis; animus -i; propositum, cogitatum -i; mens, mentis. ♦ *Boa vontade*: bona, secunda, propitia voluntas. *Cumprir a vontade*: voluntati alicuius obsequi ou obtemperare; alicui obsequi; morem alicuius gerere; morigerari; imperata alicuius facere ou imperium exsequi; (*cúmprase a túa vontade*) fiat voluntas tua; (*farase a túa vontade*) fiet arbitratu tuo. *Estar sometido á vontade doutro*: ex arbitrio alicuius pendere; sub nutum alicuius venire; ad arbitrium et nutum alicuius se totum accommodare et fingere. *Última vontade*: ultima ou suprema voluntas. *Cumprir as últimas vontades*: quae mandaverit exsequi. *Ganar a vontade de alguén*: alicuius gratiam sibi conciliare.

vo. *s.m.* **1.** *Acción de voar*: volatus, advolatus -us; (*ten un voo alto, baixo*) sublime ou alte, humilis ou demissus volat. **2.** *Distancia percorrida voando*: cursus, volatus -us. ♦ *Alzar o voo*: caelum petere; aera carpere; (fig.) animum erigere; maiora cogitare. *Voo libre* ou *sen motor*: volatus absque machinamento.

voracidade. *s.f.* Voracitas, edacitas, aviditas -atis; helluatio -onis; ingluvies -ei.

voraz. *adx.* **1.** *Que devora*: vorax, edax -acis; ingluviosus -a -um; (*persoa voraz*) helluo -onis.

2. Por ext., *que parece insaciable*: insatiabilis, inexplibilis -e.

vorcalladas. Termo usado na *loc. adv. a vorcalladas*: (*andar a vorcalladas*) volutari; se volutare; (*na lama*) se luto tergorare; (*ás bestias gústalles andar a vorcalladas*) veterina (*ac.pl.*) volutatio iuvat.

vós. *pron.pers.* Vos (*nom. e ac.*); vobis (*dat. e abl.*); (*vós mesmos*) vosmet ou vosmet ipsi; (*ninguén de vós*) nemo vestrum; (*con vós* ou *convosco*) vobiscum.

voso -a. *pos.* Vester -tra -trum. ♦ *Facer das vosas*: (pro) vestro more, vestra sponte, vestra consuetudine, tenaciter, pervicaciter agere. *De voso*. **1.** *Da vosa propiedade*: vester -tra -trum; (*tedes casa de vós*) domum habetis; domus est vobis. **2.** *Por vós mesmos, pola vosa natureza*: natura; naturaliter; (*sodes doces de vós*) natura lenes estis. *O voso*. **1.** *O que é propio ou natural en vós*: vestrum (*xen.pl.*); (*o voso é axudar aos necesitados*) vobis voluptati, vestrum est ou vos iuvat egenis adesse. **2.** *O que vos corresponde, a vosa parte*: vestrum -i; vestra -orum; vestra bona; vestra pars. **3.** *Bastante, moito*: (*xa aguantastes o voso*) summos labores tulistis, pertulistis, excepistis, passi ou perpersi estis. V. **tamén bastante, moito**. *Os vosos*: vestri -orum.

vosoutros -as. *pron.pers.* V. **vós**.

vostede. *pron.pers.* V. **ti, vós**.

votación. *s.f.* Suffragium -i; suffragii latio; (*votacións*) comitia -orum; (*día das votacións*) dies comitorum; (*segunda votación*) suffragium decretorium; (*por votación unánime*) cunctis suffragiis; (*someter algo a votación*) suffragiis (*dat.*) rem permittere.

votante. *s.* Suffragator/-trix.

votar. *v.intr.* **1.** *Emitir o voto*: sententiam ou suffragium ferre; (*libremente*) libere sententiam dicere; (*ir votar*) suffragium inire; (*a favor dun*) suffragari; (*en contra*) refragari; (*o mesmo ca outro*) in eandem sententiam ire; (*en secreto*) per tabellas sententiam ferre; tabulas in cista ponere ou in cistam conicere; sortem in hydriam conicere ou in sitellam ferre; (*procédese a votar*) fit discussio. *v.tr.* **2.** *Decidir co voto*: decernere; censere; (*a guerra*) bellum iubere; (*a favor dunha lei*) legem sciscere; legi suffragari; (*en contra dunha proposta de lei*) rogationem antiquare; (*todos*

votaron a condena á morte) omnes ad necem consenserunt.

votivo -a. *adx.* Votivus -a -um; (*ofrenda votiva*) votum -i.

voto. *s.m.* **1.** *Sufraxio:* suffragium -i; sententia -ae; sententiae dictio; (*por escrito*) tabella -ae; (*obter máis votos ca outro*) suffragio praeferri; (*non obter os suficientes*) repulsam ferre; (*pedir o voto de viva voz*) sententiam rogare *ou* exquirere. **2.** *Dereito ao sufraxio:* ius suffragii. **3.** *Promesa pola que unha persoa se obriga a algo:* votum -i; (*facen un voto*) votum facere; vovere, devovere; (*por voto*) ex voto. **4.** *Promesa feita a Deus ou a un santo:* votum -i; religiosum promissum. ♦ *Facer votos por alguén:* alicui suffragari; bene alicui optare; alicui omnia bona precari.

voz. *s.f.* **1.** *Son producido na larinxe:* vox, vocis; sonus -i; (*doce*) vox suavis, mollis, dulcis *ou* blanda; linguae dulcedo; (*débil*) parva, tenuis, exilis vox; vocis exilitas; (*sonora*) vox plena, grandis, clara, splendida, ingens, firma, fortis, robusta; (*gorda*) agrestis, rustica, rauca vox; (*en alta voz*) voce magna, clara, contenta, elata, sublata, summa; cum voce maxima; (*en voz baixa, a media voz*) voce submissa; submisse, submissim; levi murmure; (*recoñecer pola voz*) vocem agnoscere; voce aliquem noscitare; sonis dignoscere; (*alzar a voz*) vocem attollere; voce contendere *ou* exclamare; (*forzar a voz*) vocem ultra vires urgere; (*baixar a voz*) vocis sonum remittere; verba submittere; (*elevación e depresión da voz*) contentio vocis et remissio. **2.** (*fig.*) *Son producido polos animais, os instrumentos musicais, etc.:* vox, vocis; sonus -i. V. *tamén* **berar, berro**. **3.** *Expresión da propia opinión:* V. **votar, voto**. **4.** *Opinión que se estende oralmente:* V. **rumor**. **5.** *Gram. Forma do verbo:* vox, vocis; verbi genera *ou* significationes; (*activa, pasiva*) V. estas palabras. **6.** *Palabra, vocábulo:* V. estas palabras. **7.** *Mús. Ton, modalidade do son segundo o rexistro:* vox, vocis; cantus -us; canor -oris; vox canentis; (*limpa*) vox liquida. V. *tamén* **1 e ton**. ♦ *Voz da conciencia:* conscientia -ae; conscientiae stimulus *ou* morsus; (*escoitar a voz da conciencia, do deber*) officium, rectum colere; (*reprimila*) conscientiam comprimere.

vulcanólogo -a. *s.* Vulcanologus/-a.

vulcanoloxía. *s.f.* Vulcanologia -ae.

vulgar. *adx.* **1.** *Propio do vulgo:* vulgaris -e; (*lingua*) patrius sermo; (*palabras vulgares*) verba popularia, usitata ac trita, abiecta, iacentia, calcata; (*profesións*) vulgares artes. **2.** *Carente de distinción ou de gusto:* humilis, vulgaris, illiberalis, ignobilis, communis -e; sordidus, plebeius -a -um. **3.** *Común, corrente, mediano, normal:* V. estas palabras. **4.** *Comprendido ou sabido por todos:* vulgaris, popularis -e; vulgatus, pervulgatus -a -um. **5.** *Que é un de tantos:* nudus -a -um; simplex -icis; unus de multis; (*un vulgar orador*) e multis orator; (*un vulgar soldado*) gregarius miles.

vulgaridade. *s.f.* Rusticitas, vulgaritas, illiberalitas -atis; inficetiae -arum; (*da lingua*) verborum vitas; sordida verba; (*do estilo*) sordes -ium.

vulgarismo. *s.m.* Ling. Sermo vulgaris *ou* plebeius; verba popularia.

Vulgata. *s.f.* Biblia Vulgata.

vulgo. *s.m.* Vulgus, populus -i; plebs, plebis; vulgus hominum; turba -ae; multitudo -inis; (pex.) popellus -i; plebecula -ae; plebeia faex; infima faex populi. ♦ *Aborrezco ao vulgo ignorante e afástome del:* odi profanum vulgus et arceo.

vulnerable. *adx.* Vulnerabilis -e; vulneribus obnoxius; infirmus -a -um.

vulneración. *s.f.* Vulneratio -onis. V. *tamén* **violación**.

vulnerar. *v.tr.* **1.** *Causar algún prexuízo:* damnare; damnum inferre; iniuria afficere. **2.** *Ir contra unha lei, un decreto, etc:* V. **conculcar, incumprir, contravir**.

vulto. *s.m.* **1.** *Volume ou tamaño dunha cousa:* V. **volume**. **2.** *Elevación na superficie de algo:* extuberatio -onis; tuber -eris; tumor -oris. **3.** *Fardo, paquete:* V. estas palabras. **4.** *Obxecto ou masa que se percibe de forma imprecisa:* moles -is. ♦ *A vulto:* temere; inconsulto; cumulatum; (*comprar, vender, alugar a vulto, sen ver as cousas*) aversio *ou* per aversionem aliquid emere, vendere, locare. V. *tamén* **ollo** (a). *De vulto:* ingens -entis; magnus -a -um; (*descoido, error*) crassa negligentia; magnus error.

vulva. *s.f.* Vulva -ae.

vurullo. *s.m.* V. **envurullo**.

W w

walkie-talkie. *s.m.* Emissorium et exceptorium instrumentum.

Washington. *top.* (*Estado e cidade*) Vasintonia –ae.

washingtoniano –a. *adx. e s.* (*Do Estado*) Vasintonianus –a –um. Vasintoniani –orum; (*da cidade*) Vasintoniensis (ex usu Curiae Romanae: Washintonensis) –e. Vasintonienses –ium.

wáter-polo. *s.m.* Ludus follis aquatilis; natatorius pilae ludus; (*xogador*) follis aquatilis lusor.

watt. *s.m.* Mensura Vattiana.

w.c. V. **váter.**

wéstern. *s.m.* Fabula Americae Occidentalis.

whisky. *s.m.* Vischium *ou* vhischeum –i.

windsurf. *s.m.* Tabulae veliferae exercitatio.

Xx

xa. *adv.* **1.** *Reforza a idea dun feito cumprido:* iam; iamiam; (*agora xa*) iam nunc; (*xa daquela*) iam tum; (*xa hai tempo*) iam pridem; iam dudum; iam diu; (*xa é imposible o perdón*) nullus iam indulgentiae locus; (*agora xa sei o que fixeches*) iam nunc intellego quid feceris; (*como xa dixen*) ut supra (iam) diximus. **2.** *Reforza a idea de que algo vai ter lugar:* iam; postea; (*xa as pagaréis*) postea commissa luetis; (*xa falaremos diso*) sed de hoc alias; alias de his loquemur; (*cómpre que o fagas xa*) iam iamque tibi faciendum est; (*virá moi pronto, se non está xa aquí*) aut iam hic aderit, aut iam adest. *conx.* **3.** *Anteponse a dous verbos ou dúas frases que indican dúas posibilidades:* iam ... iam; modo ... modo; tum ... cum; vel ... vel; sive ... sive; (*ocorreu, xa por casualidade, xa por vontade*) sive casu accidit, sive consilio. **4.** *En respostas:* etiam; ita; ita plane; immo prorsus; certo quidem. ♦ *Xa que:* cum; quod; quia; quoniam; quando; siquidem; quandoquidem. *Xa que logo:* ergo; (*penso, xa que logo existo*) cogito, ergo sum.

***xabalina.** *s.f.* V. **xavelina.**

xabartil. *s.m.* Aper; apri; aprinus porcus; sus ferus/-a; (*carne*) aprina, aprugna ou apruna (caro); (*cría*) aprunculus -i; (*do xabartil*) aprinus, aprineus, aprunus, aprugneus, aprugineus -a -um.

xabarín. *s.m.* V. **xabartil.**

xaboeiro -a. *adx.* **1.** *Relativo ao xabón:* saponarius -a -um. *s.* **2.** *Persoa que o fabrica ou o vende:* saponarius/-a; saponis venditor/-trix. *s.f.* **3.** *Recipiente onde se pousa:* theca saponaria. ♦ *Herba xaboeira:* V. **herba.**

xabón. *s.m.* Sapo -onis; lomentum -i. ♦ *Xabón de olor:* odoratus sapo. *Fábrica de xabón:* saponarium ergasterium. *Auga de xabón:* saponatum -i; saponis spuma; aqua sapone infecta. *Pompa de xabón:* bulla -ae.

xabre ¹. *s.m.* **1.** *Tipo de terra areosa:* sab(u)lum -i; sabulo -onis; (*lugar en que abunda*) sabuletum -i. V. *tamén* **sábrego**. **2.** *Area:* V. esta palabra.

xabre ². *s.m.* *Fenda, incisión para inserir algo:* incisio -onis; incisura, sectura -ae.

xabrón. *s.m.* V. **xabón.**

xacando. *adv.* **1.** *Antano:* V. esta palabra. **2.** *Por aquel tempo:* V. **daquela.**

***xacemento.** *s.m.* V. **depósito.**

xacer. *v.intr.* **1.** *Estar tumbado, deitado:* iacere; (*de lado*) in latus cubare. V. *tamén* **deitarse**. **2.** *Estar enterrado nun lugar:* iacere; situm esse; (*aquí xace*) hic situs est. **3.** *Manter relacións sexuais:* iacere; cubare, concubere; copulari; futuere. *s.m.* **4.** *Comodidade, acomodo:* V. estas palabras.

xacinto. *s.m.* Hyacinthus -i.

xacobeo -a. *adx.* Sancti Iacobi (*xen.*); Compostellanus -a -um. ♦ *Ano xacobeo:* Sanctus Divi Iacobi annus. *Ruta xacobeo:* Iter Sancti Iacobi.

xactancia. *s.f.* Iactantia, vaniloquentia, magniloquentia, insolentia, arrogantia, superbia -ae; gloriatio, ostentatio, venditatio -onis; vanitas -atis. V. *tamén* **fachenda, orgullo, vaidade.**

xactancioso -a. *adx.* Iactans, arrogans -antis; insolens -entis; vaniloquus, magniloquus, magnificus, gloriosus, iactabundus, superbus, elatus -a -um. V. *tamén* **fachendoso, orgulloso, vaidoso.**

xactar. *v.pr.* Gloriari; sese iactare; se extollere; sua ipsius praeconia canere ou praedicare; de se praedicare; se insolentius ou magnifice efferre. V. *tamén* **alardear.**

xaculatoria. *s.f.* Oratio iaculatoria; preces iaculatoriae; iaculatoria, oratiuncula -ae.

xade. *s.m.* Petra nephritica

- xadrez.** *s.m.* Latrunculorum ludus *ou* certamen; ludus regius; latrunculi –orum; (*taboleiro*) tabula latruncularia; forus –i; (*xogar*) ludum regium *ou* latrunculis ludere; latronum proelia *ou* bella ludere.
- Xaén.** top. Giennum –i.
- xaguar.** *s.m.* Panthera onca.
- *xalea.** *s.f.* V. **xelea.**
- xalundes.** *adv.* Alicubi; nonnusquam. V. *tamén algures.*
- Xamaica.** top. Iamaica –ae.
- xamaicano –a.** *adx.* e s. Iamaicanus –a –um. Iamaicani –orum.
- xamais.** *adv.* V. **nunca.**
- xamba.** *s.f.* Postis –is. V. *tamén macheta, ucheira.*
- xamón.** *s.m.* Petaso *ou* petasio –onis; perna, succidia –ae; brado –onis; (*rancio*) dubius petaso.
- xamoneiro –a.** s. Pernarius/-a; petasonum emptor *ou* venditor.
- xamúa.** *s.f.* *ou* **xamúas.** *s.f.pl.* Ephippium muliebre.
- xampú.** *s.m.* Capitilavium –i.
- xan.** s. Simplex, candidus, stolidus homo.
- xandra.** *s.f.* Tusses –ium.
- xaneira.** *s.f.* **1.** *Lúa de xaneiro:* luna ianuarua. *pl. 2.* *Cántigas do Aninovo:* anni nascentis cantiuunculae. **3.** *Celo dos gatos:* felium venus. ♦ *Andar á ou de xaneira:* felem feminam catulire *ou* in venere venire.
- xaneiro.** *s.m.* Ianuarius –i; mensis ianuarus.
- xanela.** *s.f.* V. **fiestra.**
- xangada.** *s.f.* V. **balsa** ².
- xantar** ¹. *v.intr.* Cenare; prandere; cibum meridianum, prandium sumere *ou* capere.
- xantar** ². *s.m.* Cena –ae; cibum meridianus; prandium –i.
- xanzá.** *s.f.* V. **xenciana.**
- xaora.** *adv.* **1.** *Claro, por suposto:* procul dubio; sane; certo. **2.** *Daquela, entón:* ergo; igitur; itaque.
- Xapón.** top. Iaponia –ae.
- xaponés –esa.** *adx.* e s. Iaponicus –a –um; Iaponiensis –e. Iaponienses –ium.
- xaque.** *s.m.* Regis *ou* reginae alligatio; rex periculo obnoxius; regina periculo obnoxia. ♦ *Xaque mate:* rex impeditus, alligatus *ou* ad incita redactus.
- xaqueca.** *s.f.* Hemicraneum *ou* hemicranium –i; heterocranea, cephalaea, cephalalgia –ae; capitis dolor; (*o que a padece*) cephalalgicus/-a.
- xara.** *s.f.* Cistus, dumus –i; lada –ae.
- xarado –a.** *adx.* Simillimus –a –um; unus atque idem.
- xaramago.** *s.m.* V. **saramago.**
- xarampón.** *s.m.* V. **sarampelo.**
- xarda.** *s.f.* V. **cabala.**
- xardín.** *s.m.* Hortus –i; viridarium –i; (*pequeno*) hortulus –i; (*xardíns artísticos*) topia –orum; (*colgantes*) pensiles horti; (*plantas de xardín*) hortensia –orum. ♦ *Xardín botánico:* viretum, viridarium –i. *Xardín de infancia:* ludus pueritiae. V. *tamén gardería.*
- xardinaxe.** *s.f.* V. **xardinería.**
- xardineiro –a.** s. Topiarius/-a; viridarius/-a; olitor/-trix; viridarii custos; hortulanus/-a; horticultor/-trix *ou* cultor/-trix.
- xardinería.** *s.f.* Ars topiaria; hortorum cultus; horti opus.
- xardón.** *s.m.* V. **acevo.**
- xarelo –a.** *adx.* V. **descarado.**
- xarope.** *s.m.* Syropus *ou* syrupus –i; aqua mulsa; ecligma –atis; (*de viño con mel*) mulsum –i.
- xarra.** *s.f.* V. **xerra.**
- xarrete.** *s.m.* Suffrago –inis.
- xarro.** *s.m.* V. **xerra.**
- *xarrón.** *s.m.* V. **vaso, floreiro.**
- xarxa.** *s.f.* Salvia –ae; sphacos –i.
- xasmín.** *s.m.* Iasminum –i.
- xaspe.** *s.m.* Iaspis –idis; (*de xaspe*) iaspis –a –um; (*da súa cor*) iaspideus –a –um.
- xaspeado –a.** *adx.* Iaspideus –a –um; variegatus –a –um; variis coloribus distinctus.
- xastre –a.** s. Vestifex –icis; vestificus/-a; vestitor/-trix; (*en amaños de roupa usada*) sartor/-trix; sarcinator/-trix; vestiarius/-a centonarius/-a.
- xastrería.** *s.f.* **1.** *Oficio de xastre:* sartoris opificium. **2.** *Taller de xastre:* vestificina –ae.

xato –a. s. **1.** *Cría da vaca:* V. **becerro, cuxo**. **2.**

Boi semental: V. **almallo**.

***xaula**. s.f. V. **gaiola**.

xavelina. s.f. Iaculum, telum –i; hasta –ae.

xaxuar. v.intr. Ieiunare; cibo (potuque) se abstinere; ieiunium servare; (poét.) ventrem fraudare; ventri bellum indicere.

xaxún. s.m. Ieiunium –i; inedia, abstinentia. ♦ *Romper o xaxún:* ieiunium solvere ou polluere.

xeada. s.f. Glacies –ei; gelu (–us); pruina –ae; gelicidium –i. V. *tamén* **carazo**.

xeadeiro –a. s. Gelidarum sorbitionum venditor/–trix ou confector/–trix.

xeadería. s.f. Gelidarum sorbitionum ou gelidorum sorbillorum taberna.

xeado –a. adx. **1.** *Moi frío:* V. **glacial**. **2.** *Convertido en xeo ou cuberto del:* gelatus, congelatus, glaciatus, (gelu) concretus –a –um; gelu rigens; gelu ou frigore duratus. s.m. **3.** *Doce de varios ingredientes conxelados:* gelida ou nivata sorbitio; sorbillum ou dulciculum gelidum, glaciatum ou gelu concretum; (*copa de xeado*) gelatae sorbitionis calix.

xear. v.intr. Gelare, adgelare; frigore durescere ou rigere; glacie concreescere.

xebrar. v.tr. Segregare; (*as ovelas das cabras*) oves a capellis segregare. V. *tamén* **acibar, estremar**.

xebre. adx. **1.** *Separado:* a convictu coniugali seiunctus/–a. **2.** *Non mesturado:* V. **limpo, puro**. **3.** *Fóra do común por bo:* V. **escolleito, selecto**. **4.** *Fóra do común por malo:* V. **ruín**. ♦ *Estar en xebre ou enxebre:* V. **enxebre**. *Xebre de bo:* optimus –a um. *Xebre de malo:* pessimus –a –um.

xefatura. s.f. **1.** *Cargo de xefe:* praesidis, praefecti, ducis munus, officium ou dignitas. **2.** *Oficina, sede do xefe:* praesidis, praefecti, ducis sedes; praefectura, quaestura –ae.

xefe –a. s. Caput –itis; (*do Estado*) republicae moderator; civitatis rector; (*dunha conxura*) coniurationis caput; (*militar*) dux, ducis; (*de policía*) publicae tutelae procurator; publicae securitatis praeses; (*de estación*) ferriviae praefectus; (*dunha embaixada, dun partido*) legationis, factionis princeps; (*comandante en xefe*) imperator –oris; (*de estudos*) studiorum praefectus; (*de cocíña*) archimagirus –i; obsonator/–trix;

(*dos bombeiros*) centurio a sparteolis urbanis; (*de tribu*) phylarcus –i; (*dos piratas*) archipirata –ae; (*ser xefe*) praeesse; praeficere; (*nomearse*) se duces profiteri.

xeira. s.f. **1.** *Xornada de traballo:* unius diei ou diurna opera; opera –ae. **2.** *Cantidade de traballo feito nunha xornada:* diurnum ou unius diei opus. **3.** *Xornal:* diurna merces; diurnum –i; diurni operis stipendium; merces –edis; pretium, praemium –i. **4.** *Ceifa:* labor –oris; nisus –us. **5.** *Tempo, ocasión en que corresponde facer ou recibir algo:* V. **rolda, quenda, vez**. ♦ *Á xeira:* per locationem; diurna mercede. *Ás xeiras:* vicissim.

xeito. s.m. **1.** *Forma, maneira, modo:* V. estas palabras. **2.** *Forma máis idónea de facer algo:* aptior modus ou ratio. **3.** *Conxunto de características que definen unha persoa ou cousa:* V. **aparencia, traza**. **4.** *Habilidade, maña:* V. **arte, destreza, enxeño**. **5.** *Forma natural, sentido en que está disposta unha cousa:* latus –eris; frons, frontis; pars, partis; (*os astros xiran de xeito contrario ao mundo*) sidera contrarium iter mundo intendunt; (*para que a terra sexa labrada a dous xeitos*) ut terra transversis adversisque sulcis proscindatur. **6.** *Cautela, coidado:* V. estas palabras. ♦ *A xeito:* opportune; adaequate; prout rei ordo postulat. *A xeito de:* V. **maneira de** (a). *Con xeito:* perite; apte; affabre; artificiose; sollerter. *Darlle xeito (alguén a algo):* apte, affabre, artificiose, sollerter aliquid agere, facere ou disponere. *Dar xeito (algo a alguén):* aliquid tractabile, facile alicui esse ou fieri. *De todos os xeitos:* V. **maneiras** (de todas as). *De xeito:* aptus, adaequatus, accommodatus –a –um. *Sen xeito:* incondite; impolite; perperam. *Doutro xeito:* alia ratione; aliter.

xeitoso –a. adx. **1.** *Apropiado:* V. **adecuado, apropiado**. **2.** *Que ten boas calidades:* aptus, idoneus –a –um. **3.** *Habelencioso:* industrius, peritus, callidus –a –um; sagax –acis. V. *tamén* **hábil**.

xeixo. s.m. V. **seixo**.

xel. s.m. Sapo spumosos; lavatio spumosa.

xelatina. s.f. Gelatinum –i; ius ou iusculum concretum.

xelatinoso –a. adx. Concreescens –entis; concretus –a –um.

xelea. s.f. Liquamen –inis. ♦ *Xelea real:* papparium regale.

xélido –a. *adx.* V. **glacial**.

xema. *s.f.* **1.** *Abrocho, bota* ³: V. estas palabras. **2.**

Parte do ovo: vitellum ou vitellus –i; *luteum, mediolum* –i; *ovi umbilicus*. **3.** *Masa de carne da punta dos dedos: (interior ou ungui adversa) digiti extremitas*. **4.** *Pedra preciosa: gemma* –ae. ♦ *Sal xema: sal fossilis*.

xemelgo –a. *adx. e s.* **1.** *Nacido do mesmo parto: geminus, gemellus* –a –um; (*irmáns*) *gemi*ni fratres, *pueri, nati, gemelli ou fetus*; *geminus ou gemellus partus*; (*nai de xemelgos*) *gemellipara* –ae; (*loba que pariu dous xemelgos*) *lupa feta gemellos*. **2.** Por ext., *iguais, idénticos*: V. **igual, idéntico**. *s.m.pl.* **3.** *Xémini: Gemini* –orum.

xemer. *v.intr.* **1.** *Expresar o sufrimento, a fatiga con xemidos, suspiros, etc.:* *gemere, ingemere, ingemiscere; lamentari; eiulare; gemitus dare, edere, tollere ou ciere; ploratus ou complorationem edere; de re queri; rem deflere ou deplorare*. **2.** Por ext., *facer un ruído semellante a un xemido: gemere, congemere; (a terra xeme) dat gemitum tellus*.

xemido. *s.m.* *Gemitus, questus, ploratus, ululatus, eiulatus* –us; *lamentatio, eiulatio* –onis; *querimonia* –ae; *lamenta* –orum; (*dar xemidos que saen do corazón*) *gemitus graviter imo de pectore ducere*.

Xémini. *s.m.* *Gemi*ni –orum.

xena. *s.f.* V. **cabra**.

xenciana. *s.f.* *Gentiana* –ae.

xendarme. *s.m.* *Eques reipublicae custos; satelles* –itis.

xene. *s.m. Biol. Gen (indecl.); genum* –i.

xenealoxía. *s.f.* **1.** *Conxunto de antepasados: maiores, patres, veteres* –um; *avi, atavi* –orum. **2.** *Ciencia que se ocupa do estudo dos antepasados: familiae origines; stirps, stirpis; stirpis ou familiae descriptio; propagines* –um; *familiarum origo ou propago; genealogia* –ae.

xenealóxico –a. *adx.* *Propaginum ordine descriptus*. ♦ *Árbore xenealóxica: V. árbore*.

xenebra. *s.f.* *Valida potio iunipera*.

xeneral. *s. Mil.* *Militiae magister; generalis praefectus; imperator* –oris; *dux, ducis*. ♦ *Xeneral de brigada: cohortium praefectus. Xeneral de división: legionum praefectus. Xeneral de armada: archistrategus* –i; *classis navalis praefectus. Xe-*

neral de infantería, de cabalería: peditum, equitum magister. Xeneral de artillería, de enxeñeiros: militum tormentariorum, fabrorum magister. Xeneralísimo: summus imperator; summus praefectus militiae; supremus castrorum praefectus. Xeneral dunha orde relixiosa: summus religiosi ordinis magister ou sacrae sodalitatís moderator; religiosi ordinis antistes; religioso-rum sodalium praepositus.

xeneralato. *s.m. Mil.* **1.** *Cargo de xeneral e tempo que dura: generalis ou summi moderatoris munus ou dignitas; imperatoris ou summi ducis gradus; imperium* –i; *summa imperii*. **2.** *Conxunto de xenerais: V. xeneral (en pl.)*.

xeneralidade. *s.f.* **1.** *Calidade de xeral: V. impresión*. **2.** *A maioría, o maior número, a maior parte: universitas* –atis; *universitas generis humani; plerique* –aeque –aque; *pleraeque gentes; maxima pars hominum ou gentium; (na xeneralidade dos casos) plerumque; ut fieri solet. (pl.)* **3.** *Alusións vagas: loci communes; communes rerum summae*.

xeneralizar. *v.tr.* **1.** *Facer xeral unha cousa: divulgare; aliquid commune reddere ou generaliter considerare; omnia generatim amplecti. v.intr.* **2.** *Aplicar a un conxunto algo propio dun número limitado: in universum praecipere*. **3.** *Expresarse dun modo xenérico: generaliter ou parum accurate dicere; generatim loqui; generaliter definire. v.pr.* **4.** *Facerse xeral unha cousa: increbrescere; manare; (o costume xeneralizouse) consuetudo increbuit. V. tamén difundir(se), divulgar(se), propagar(se)*.

xenérico –a. *adx.* *Universus, infinitus, vagus, incertus* –a –um; *generalis* –e.

xénero. *s.m.* **1.** *Clase, tipo: V. estas palabras*. **2.** *Clase en que se poden dividir as obras segundo o contido, forma ou estilo: genus* –eris; *forma* –ae; *orationis genus ou figura; forma dicendi; (épico) epos (nom. e ac.); epicum carmen; (lírico, tráxico) V. estas palabras*. **3.** *Variedade, categoría posible de algo: genus* –eris; (*deste xénero*) *eiusmodi; (e outras cousas deste ou do mesmo xénero) et alia huiusmodi; id genus alia; ceterae res similes. V. tamén clase, tipo*. **4.** *Gram. Categoría de clasificación das clases de palabras: genus* –eris; (*ambiguo, común, epiceno, masculino, feminino, neutro*) V. estas palabras. **5.** *Bot. e Zool. Clasificación de animais e plantas: genus* –eris; *species*

–ei; (*o xénero humano*) humanum *ou* hominum genus; humanitas –atis; gens humana; homines –um; mortales –ium. **6.** *Mercadoría, mercancia*: V. estas palabras.

xenerosidade. *s.f.* Magnanimitas, liberalitas –atis; animi magnitudo; magnus animus; munificentia –ae; largitio –onis; nobilitas, generositas –atis. V. *tamén largueza, magnanimidade*.

xeneroso –a. *adx.* **1.** *De bos sentimentos*: magnanimus, generosus, benignus –a –um; magno animo praeditus/-a (vir/femina). **2.** *Que dá con facilidade do que ten*: liberalis –e; largus, beneficus, munificus –a –um; in dando munificus. ♦ *Viño(s) xeneroso(s)*: bellaria –orum; generosum, validum, generosi saporis, plenius vinum

xénese. *s.f.* **1.** *Creación, xeración*: genesis –is; origo –inis. **2.** Por ext., *conxunto de circunstancias que dan lugar a algo*: initium, principium –i. **3.** *Primeiro libro da Biblia*: Genesis –is/-eos.

xeneta. *s.f.* Genetta genetta; genetta viverra.

xenética. *s.f.* V. **xenético**.

xenético –a. *adx.* **1.** *Relativo á xenética*: geneticus –a –um. *s.f.* **2.** *Rama da bioloxía*: genetice –es; genetica ars, doctrina *ou* scientia; genesiologia –ae.

xenetista. *s.* Genetices *ou* geneticae artis studiosus/-a *ou* peritus/-a.

xenial. *adx.* V. **extraordinario, sensacional**.

xenialidade. *s.f.* Singularitas, novitas –atis. V. *tamén orixinalidade*.

xenio. *s.m.* **1.** *Mitol. Ser con poderes máxicos*: genius –i; daemon –onis; daemonium –i; (*do ben, do mal*) daemon bonus, malus *ou* malesuadus. **2.** *Persoa moi intelixente e creadora*: magni ingenii *ou* magno ingenio praeditus/-a vir/femina; acutum ingenium. **3.** *Tendencia a enfadarse*: iracundia, excandescencia –ae; mentis fervor; (*ter mal xenio*) iracundum, irascibilem, irritabilem, in iram proclivem esse. **4.** (lit). *Carácter propio e distintivo*: natura –ae; indoles –is; ingenium –i; mores –um; (*festivo*) cavillatio –onis. ♦ *Dar xenio*: aliquid aliquem multum iuvare; pergratum aliquid esse; placere; delectare.

xenital. *adx.* **1.** *Propio para a reprodución*: genitalis –e. *s.m.pl.* **2.** *Órganos sexuais*: genitalia –ium; pudenda –orum; virilitas –atis.

xenitivo. *s.m.* *Ling.* Genitivus *ou* genetivus, patrius *ou* possessivus casus; genitivus –i.

xenocidio. *s.m.* Genocidium –i; gentis trucidatio *ou* internecio; populi excidium *ou* caedes.

xenofobia. *s.f.* Exterarum gentium odium; odium phyleticum; xenophobia –ae.

xenófono –a. *adx.* e *s.* Exteras gentes perosus/-a; peregrinorum osor; xenophobus/-a; (*ser xenófono*) peregrinos odisse; a peregrinis moribus abhorrere.

xenreira. *s.f.* V. **animadversión, manía, rabia**.

xenro. *s.m.* Gener –eri.

xente. *s.f.* Homines –um; (*moita*) multi –orum; complures –ium; concursus hominum; magna hominum frequentia; (*a multitude*) multitudo –inis; vulgus –i; turba –ae; (*nación, pobo*) gens, gentis; natio –onis; (*dereito de xentes*) ius gentium. ♦ *A miña, túa, nosa... xente*: mei, tui, nostri –orum; familia –ae; familiares –ium. *Ser coma a xente*: bonos mores servare; bonis moribus imbutum esse. *Xente de + un substantivo*: genus –eris; (*de letras*) docti –orum; (*de negocios*) negotiatores, mercatores –um; (*de mar*) nautae –arum; (*do campo*) rusticani homines; (*de a pé*) pedites –um; (*de a cabalo*) equites –um. *A xente honrada, a xente de ben*: probi homines; viri boni. *A xente nova*: adolescentes –ium; iuvenes –um. *A xente ben*: honesto, nobili genere nati; nobiles –ium. *A xente baixa*: plebs –bis; plebecula –ae; humili genere nati. *Hai xente que di ...*: sunt (quidam) qui dicant... *Canta xente!*: quam multi!

xentil ¹. *adx.* **1.** *De boa presenza, agradable*: V. **aposto**. **2.** *Amable, atento, correcto*: V. estas palabras.

xentil ². *s.m.* *Pagán: (ús. máis en pl.)* gentes, gentiles –ium; ethnici –orum.

xentileza. *s.f.* **1.** *Calidad de xentil*: V. **gallardía**. **2.** *Acción, palabra, etc., xentil*: V. **amabilidade**.

xentilhome. *s.m.* Vir *ou* homo nobilis *ou* nobili genere natus; illustris, honorabilis, honestissimus vir. ♦ *Portarse coma un xentilhome*: se gerere tamquam nobilem exacti temporis virum.

xentilicio –a. *adx.* **1.** *Que designa o lugar de orixe dunha persoa*: gentilicius –a –um. **2.** *Nome que designa o lugar do necemento*: nomen gentilicium.

xentío. *s.m.* V. **xente**.

xenuflexión. *s.f.* Genuflexio, geniculatio –onis; genus *ou* genuum flexio; (*facere xenuflexión*)

genu, genua *ou* poplites flectere, submittere, inclinare, curvare, incurvare.

xenuíno **-a.** *adx.* Genuinus, proprius, legitimus, purus, merus, germanus –a –um.

xenixbre. *s.m.* Gingiber, zingiber –eri; zinziber –eris.

xeo. *s.m.* **1.** *Auga que pasou ao estado sólido:* gelu (–us); gelum –i; glacies –ei; aqua concreta *ou* coacta; (*capa de xeo*) testa –ae. **2.** (fig.) *Falta de afecto e confianza:* languor –oris; animus lentus; affectuum remissio. ♦ *Romper o xeo:* eluctari difficultates; viam aperire.

xeocéntrico **-a.** *adx.* Geocentricus –a –um.

xeocentrismo. *s.m.* Geocentrismus –i.

xeodesia. *s.f.* Geodaesia –ae; gromaticum *ou* gromaticum –i; gromatica disciplina *ou* ars.

xeodésico **-a.** *adx.* Geodaeticus, gromaticus *ou* grumaticus –a –um.

xeofísica. *s.f.* Geophysica –ae; de terrarum natura scientia.

xeofísico **-a.** *s.* Geophysicus/-a; geophysicae doctor, peritus *ou* cultor.

xeografía. *s.f.* Geographia –ae; regionum *ou* terrarum descriptio *ou* scientia.

xeográfico **-a.** *adx.* Geographicus –a –um; (*posición xeográfica*) geographia –ae; locorum status.

xeógrafo **-a.** *s.* Geographus/-a; terrarum *ou* regionum descriptor/-trix.

xeólogo **-a.** *s.* Geologiae cultor, doctor/-trix, peritus, studiosus/-a.

xeoloxía. *s.f.* Geologia –ae.

xeolóxico **-a.** *adx.* Geologicus –a –um.

xeómetra. *s.* Geometra/-es –ae; geometriae cultor, doctor/-trix, peritus/-a; terrarum mensor.

xeometría. *s.f.* Geometria –ae.

xeonlleira. *s.f.* Genualia –ium.

xeonllo. *s.m.* Genu –us; (*pequeno*) geniculum –i; (*parte oposta*) poples –etis; (*dobrar o xeonllo*) V.

xenuflexión; (*caer; prostrarse de xeonllos*) genibus alicuius provolvi, in genua procumbere *ou* ad genua accidere; (*de xeonllos*) genibus flexis; (*pedir de xeonllos*) flexis genibus orare *ou* exorare; (*treme o seu corazón e os seus xeonllos*) corde et genibus tremit.

Xeorxia. top. (*De Europa e de USA*) Georgia –ae.

xeorxiano **-a.** *adx. e s.* Georgianus –a –um. Georgiani –orum.

xequé. *s.m.* Arabum phylarchus; princeps Arabicus; (*pl.*) Arabum primores; (*territorio do xequé*) phylarchi dicio.

xeración. *s.f.* **1.** *Acción de xerar:* generatio, procreatio –onis; genitura –ae; ortus –us. **2.** *Conxunto de persoas da mesma idade:* aetas –atis; coevitas –atis; coevi –orum; homines eiusdem aetatis *ou* temporis; (*Cicerón e César eran da mesma xeración*) Cicero Caesari aequalis fuit; (*a nova xeración*) iuvenes –um; (*xeración pasada, presente, futura*) anteacta, haec *ou* praesens aetas; recentiorum hominum genus; posteri –orum *ou* posteritas –atis. **3.** *Grupo de persoas dunha familia co mesmo grao de parentesco:* stirps, stirpis; (*a práctica deste sistema chegou ata a nosa xeración*) eius disciplinae usus in nostram usque aetatem descendit; (*chegar ata a terceira xeración*) ad tertiam stirpem descendere. **4.** *Espazo de tempo que separa un grupo de descendentes doutro:* aetas –atis; saeculum –i. **5.** *Grupo de escritores agrupados en torno a un feito importante:* coetanei scriptores.

xerador. *adx.* **1.** *Que xera:* genetivus *ou* genitivus –a –um; genitalis, generabilis –e. *s.m.* **2.** *Aparello que produce enerxía eléctrica:* apparatus electricam vim gignens.

xeral. *adx.* Universus –a –um; communis, generalis, universalis –e; (*xenérico*) infinitus, incertus, vagus –a –um; (*público*) publicus –a –um; (*valedeiro para sempre*) validus, perpetuus –a –um; (*opinión*) communis opinio; (*costume*) receptus mos; (*perturbación*) perturbatio omnium rerum. ♦ *En xeral:* universe; in universum; generatim; communiter; (*falar en xeral*) generatim dicere; (*todos en xeral*) fere omnes; plerique. *Este era o runrún xeral:* hic sermo fere omnibus erat in ore; haec una vox omnium erat.

xeranio. *s.m.* Geranion –i.

xerar. *v.tr.* **1.** *Concibir; procrear:* V. estes verbos. **2.** *Orixinar; producir:* V. **causar, crear, producir.**

xerarca. *s.m.* Pontifex –icis; antistes –itis; praefectus, praepositus –i; hierarcha –ae; hierarchus –i.

xerarquía. *s.f.* Hierarchia –ae; ordo –inis, (*dos anxos*) caelestium, angelorum ordo.

xerárquico –a. *adx.* Hierarchicus –a –um; per gradus ordinatus; (*orde*) dignitatis ou honoris gradus.

xeratrix. *adx.* e *s.f.* Generatrix, procreatrix –icis.

xerencia. *s.f.* **1.** *Cargo de xerente e tempo que dura:* procuratio, administratio, dispensatio, gestio, actio –onis. **2.** *Lugar onde se exerce:* procuratoris ou procurationis sedes.

xerente. *s.* Actor, gestor, administrator, procurator/-trix.

xerga¹. *s.f.* *Lingua particular dun grupo ou lingua complicada:* perplexus, barbarus sermo; (*falar en xerga*) perplexe ou barbare loqui. *V. tamén argot.*

xerga². *s.f.* **1.** *Tea de la e liño:* sagum –i; crassius textile; levidensis tela. **2.** *Manta feita con esa tea:* stragulum sago confectum.

xergo –a. *adx* e *s.* *V. zurdo.*

xergón. *s.m.* Culcita straminea; tomentum –i; (*os antigos durmían en xergóns*) antiquis torus e stramento erat.

xeriatra. *s.* Senectutis medicus/-a; gerontoiatra –ae; gerontologus/-a.

xeriatría. *s.f.* Senectutis medicina; gerontoiatria, gerontologia –ae.

xeriátrico. *s.m.* Senum ou seniorum asyllum ou hospitium; gerotrophium, gerontocomium –i.

xerifalte. *s.m.* **1.** *Ave de rapina:* buteo –onis; falco rusticolus. **2.** (*fam. e pex.*) *Persoa que exerce un cargo importante:* *V. xefe.*

xeringa. *s.f.* *V. xiringa.*

Xermania. *top.* Germania –ae.

xermánico –a. *adx.* Germanus, Germanicus –a –um.

xermano –a. *adx.* e *s.* Germanus –a –um. Germani –orum.

xerme. *s.m.* **1.** *Xermolo, embrión:* germen, semen –inis; origo –inis. **2.** *Microbio:* *V. esta palabra.* **3.** (*fig.*) *Circunstancia, feito que dá orixe a algo:* semen –inis; stirps, stirpis; fons, fontis; origo –inis; principium –i; (*os xermes de todas as cousas son pequenos*) principia omnium rerum parva sunt; (*ti fuches o xerme desta guerra*) huius belli semen tu fuisti; (*fundamento e xerme de todos os males*) stirps ac semen malorum omnium; (*proxecto en xerme*) rude consilium; (*reprimir os xermes da*

revolución) initia novarum rerum comprimere; seditionem orientem ou in ipso ortu reprimere; (*xermes de virtudes*) semina virtutum.

xerminación. *s.f.* Germinatio –onis; germinatus –us.

xerminar. *v.intr.* Germinare, progerminare, egerminare; (*prematuramente*) praegerminare.

xermolar. *v.intr.* **1.** *Botar xermolos:* *V. abrochar, agrelar.* **2.** *Xerminar:* *V. este verbo.*

xermolo. *s.m.* **1.** *Elemento que dá lugar a un ser vivo:* *V. xerme.* **2.** *Pequeno vulto do que nace a planta:* germen, semen –inis. **3.** (*fig.*) *Circunstancia, feito que dá orixe a algo:* *V. xerme.*

xeroglífico –a. *adx.* **1.** *Dise da escritura utilizada polos exipcios:* hieroglyphicus –a –um; (*en escritura xeroglífica*) litteris Aegyptiis scriptus. *s.m.* **2.** *Xeroglifo:* littera ou nota hieroglyphica, hierographica ou Aegyptia. **3.** *Por ext., pasatempo formado por figuras que hai que descifrar:* ludus aenigmaticis signis confectus. **4.** *Problema complicado:* *V. enigma.*

xeroglifo. *s.m.* *V. xeroglífico.*

xerra. *s.f.* ou **xerro.** *s.m.* Seria, seriola, obba, amphora, hydria –ae; aqualium –i; urceus, sinus –i; (*con tapa para o viño*) tina –ae.

xersey. *s.m.* Thorax laneus (manicatus); textile laneum.

xerundense. *adx.* e *s.* Gerundensis –e. Gerundenses –ium.

xerundio. *s.m.* Gram. Gerundium –i.

xerundivo. *s.m.* Gram. Gerundivum –i; gerundivus modus; participiale nomen.

xeso. *s.m.* Gypsum –i; (*de xeso*) gypseus –a –um.

xesta¹. *s.f.* *Arbusto das leguminosas:* genista ou genesta –ae.

xesta². *Feito heroico:* gesta, acta –orum; res gestae; egregia facinora. ♦ *Cantar de xesta:* rerum gestarum carmen.

xestación. *s.f.* **1.** *Tempo en que se desenvolve o embrión:* praegnatio –onis; praegnatus –us; fetura –ae; genitales menses; partus gerendi tempus; uteri onus; (*unha femia ten unha xestación de 2, 4, 9 meses*) uterus gerit sexagenis diebus; praegnans est quattuor menses; novem mensibus ventrem perfert ou in utero gestat ou habet. **2.** (*fig.*) *Tempo que dura a formación ou produción*

de algo: gestio, expolitio –onis; (a obra aínda está en xestación) opus adhuc in processu est.

xestal. *s.m.* V. **xesteira**.

xestante. *adx.* e s. V. **embarazada, preñada**.

xestatorio –a. *adx.* Gestatorius –a –um; (*cadeira*) gestatoria sella.

xesteira. *s.f.* Genistis consitus ager.

xesticular. *v.intr.* Gesticulari; gestus agere ou facere; (*falando*) manu, ore, capite, vultu aliquid significare; manus iactare.

xestión. *s.f.* **1.** Acción de xestionar: gestio, administratio, procuratio –onis; cura –ae. **2.** Administración, dirección: V. estas palabras. **3.** Período de tempo que dura a administración ou organización de algo: V. **xerencia**.

xestionar. *v.tr.* Administrare; procurare; dispensare; gerere; (*os asuntos alleos*) aliena negotia curare.

xesto. *s.m.* Gestus, motus –us; gesticulatio –onis; corporis motus; manus iactatio; (*pedir por xestos*) gestu rogare; (*xesto forzado, afectado*) gestus distortus, iactantior; (*facer un xesto pouco axeitado*) in gestu peccare; (*de desprezo*) medium unguem ostentare; (*di máis cos xestos ca coas palabras*) gestu et signis plura exprimit quam sermone; (*acompañaba o canto con xestos expresivos*) canticum vigenti gestu agebat.

xestor –ora. *s.* Administrator, curator, procurator, dispensator, actor, gestor/-trix.

xestoría. *s.f.* V. **axencia, xerencia**.

xesuíta. *s.m.* Sodalis Ignatianus; e societate Iesu sodalis; societatis Iesu (*xen.*).

xexún. *s.m.* V. **xaxún**.

xexuno. *s.m.* Anat. Ieiunum intestinum.

xiba ¹. *s.f.* Molusco: V. **sepia**.

xiba ². *s.f.* *Chepa*: V. esta palabra.

xibón. *s.m.* Thorax –acis.

Xibraltar. top. Calpe –es; (*estreito*) Ostium Oceani; Gaditanum, Herculeum, Hesperium fretum.

xienense. *adx.* e s. Giennensis –e. Giennenses –ium.

xigante. *adx.* **1.** *Enorme*: V. esta palabra. **2.** *Dunha raza de maior tamaño cós seus afíns*: ingentiore magnitudine corporis. V. tamén **xigantesco**. *s.m.* **3.** *Mit. Ser fabuloso*: Gigas –antis. **4.** *Persoa de talle superior ao habitual*: gigas –antis; (*ser*

un xigante) ingenti magnitudine corporis esse.

5. (*fig.*) *Persoa que destaca moito*: eximius/-a, praestans, eminens, supereminens, excellens, eximius/-a, insignis vir/-femina. ♦ *A pasos de xigante*: longis passibus. *A maneira dos xigantes*: gigantum more.

xigantesco –a. *adx.* (prop. e fig.) Giganteus –a –um, coloss(a)eus –a –um; immani corporis magnitudine; (*estatura*) inusitata ou immanis magnitudo; enorme corpus; (*facia proxectos xigantescos*) grandia concipiebat. V. tamén **colossal, enorme**.

xiíta. *adx.* e s. Sciita ou Siita –ae; Sciitarum religio, grex ou secta.

xilaba. *s.f.* Tunica Maurisiaca.

xilgaro. *s.m.* V. **pintasilgo**.

xilin. *s.m.* Nummus ou nummulus Austriacus ou Britannicus.

xilófono. *s.m.* Xylophon(i)um –i.

ximnasia. *s.f.* Gymnica ou palaestrica ars; palaestra –ae; palaestrica –ae; (*mestre de ximnasia*) palaestrita –ae; (*facer ximnasia*) corpus exercere.

ximnasio. *s.m.* Gymnasium –i; palaestra –ae; xystus –i; (*xefe do ximnasio*) gymnasiarcha –ae; gymnasiarchus –i; xystarcha/-es –ae.

ximnasta. *s.* Palaestrita –ae; xystus/-a.

ximnástico –a. *adx.* Gymnicus, gymnasticus, palaestricus, xysticus –a –um; (*exercicios, competicións*) xysticorum certatio; gymnicum certamen; gymnica exercitatio; ludi gymnici.

xincana. *s.f.* Cursus impeditus autocinetorum ou birotarum automatarium.

xineceo. *s.m.* Antig. **1.** *Parte da casa reservada ás mulleres*: gynaeceum –i; gynaeconitis –idis. V. tamén **harén**. **2.** *Bot. Parte feminina da flor*: pistillum –i.

xinecólogo –a. *s.* Gynaecologus/-a; gynaecologiae cultor, doctor/-trix ou peritus/-a.

xinecoloxía. *s.f.* Gynaecologia –ae.

xinecolóxico –a. *adx.* Gynaecologicus –a –um.

xinete –a. *s.* Eques –itis; equitans vir ou femina.

xirafa. *s.f.* Camelopardus, camelopardalus –i; camelopardalis –is.

xirándola. *s.f.* Turbo igneus; rota ou rotula ignivoma; orbis scintillans.

xirar. *v.intr.* **1.** *Moverse en círculo:* V. **virar**. **2.** *Cambiar de dirección:* V. **torcer, virar**. **3.** *Tratar dun asunto:* V. **versar**. *v.tr.* **4.** *Cambiar de posición, virar:* V. **virar**. **5.** *Enviar diñeiro por correo:* nummos, pecuniam mittere; *(unha letra de cambio)* schidam cambialem, tesseram collybisticam remittere.

xirasol. *s.m.* Helianthes –is; heliotropion ou heliotropium –i; solago –inis; solaris herba; vertumnus ou vertunnus –i; verrucaria –ae.

xiratorio –a. *adx.* Gyrans –antis; in orbem se vertens.

xirín. *s.m.* Sirinus –i.

xiringa. *s.f.* Clyster –eris; syringa –ae.

xiro. *s.m.* **1.** *Movemento no que se describe unha curva ou un círculo completo:* conversio, circumactio, rotatio –onis; circumactus, circuitus, ambitus –us; orbis –is; circulus, gyrys –i; orbis motus. **2.** *Cambio de dirección:* mutatio –onis; reflatus –us; gyrys –i. **3.** (fig.) *Cambio na maneira de levar unha conversación, un asunto, etc.:* mutatio, ratio –onis; adspectus, visus –us; *(dun asunto)* negotii figura. **4.** *Maneira de construír unha frase:* verborum ambitus ou ratio. **5.** *Operación de enviar cartos por coreo:* mandatum cursuale.

Xirona. *top.* Gerunda –ae.

xironés –esa. *adx.* e s. V. **xerundense**.

xistra. *s.f.* Pruina –ae; nix vento mixta.

xistrar. *v.intr.* Vento ningere.

xitano –a. *adx.* e s. Hamaxobius/-a; cingarus/-a.

xiz. *s.m.* Creta –ae.

xo! *interx.* Siste!, sistite!

xoana. *s.f.* V. **barrosiña**.

xoanete. *s.m.* **1.** (pop.) *Óso deformado no dedo gordo do pé:* clavus –i; os prominens in pollice pedis; *(no dedo pequeno)* gemursa –ae. **2.** *Mar. Vela que nos grandes veleiros vai sobre a gabia:* artemo(n) –onis; artemona –ae.

xoaniña. *s.f.* V. **barrosiña**.

xocoso –a. *adx.* Iocosus, facetus, festivus –a –um.

xofrar. *v.tr.* V. **axofrar**.

xofre. *s.m.* Sulphur –uris.

xoga. *s.f.* **1.** *Articulación:* V. esta palabra. **2.** *Callao, canto* ³. V. estas palabras.

xogada. *s.f.* **1.** *Acción de xogar e cada unha das accións illadas nun xogo:* lusio, iactatio –onis; iactus –us; *(mala xogada)* inepta, infortunata lusio; *(no xogo de dados)* punctum –i; *(desafortunada por sacar tres ases neste xogo)* canis –is.

2. (fig.) *Acción pola que alguén actúa para tirar un beneficio:* fraus, fraudis; dolus –i; dolosa circumductio.

xogador –ora. *adx.* **1.** *Amigo de xogar:* ludens –entis; ludere amans; *(os nenos son xogadores)* pueri gestiunt paribus colludere. *s.* **2.** *Persoa que toma parte nun xogo:* lusor –oris; *(de cartas)* chartarum ou chartarius lusor; *(de fútbol)* sphaerista –ae; follis ou pilae lusor; *(de xadrez)* latruncolorum ou ludi regii lusor. **3.** *Persoa que participa en xogos nos que se arriscan cartos:* aleator/-trix; aleo –onis; aleae deditus/-a; domus aleatoriae frequentator/-trix. ♦ *Xogador tramposo:* fraudulentus ou infidus lusor

xogar. *v.intr.* **1.** *Brincar, enredar, ruar:* V. estes verbos. **2.** *Practicar un xogo:* ludere; ludum ludere; ludo operam dare; ludo indulgere; ludum, iocum exercere; *(ás cartas)* scidulis ou chartulis ludere; scidulis lusoriis certare ou tempus absumere; chartarum lusui indulgere; *(á pelota, ao balón)* pila ludere; folle calcibusque ludere; *(aos dados)* talis ou tesseriis ludere; *(ás bólas)* marmoreis globulis ludere; *(a pares ou impares)* par impar ludere; *(xogar toda a noite)* ludum nocti aequare. **3.** *Practicar xogos nos que se arriscan cartos:* alea ludere; aleam exercere. **4.** *Non tratar algo coa importancia que merece:* illudere; *(xogamos coa nosa liberdade)* in servitii aleam imus; *(está xogando coa súa saúde)* salutem suam in discrimen adducit. *v.tr.* **5.** *Realizar unha partida ou un partido:* ludum ludere ou exercere; *(xogar un partido)* certamen committere; ad ludicrum certamen descendere ou venire; *(de baloncesto, de fútbol)* V. estas palabras. **6.** *Botar unha carta, pór unha ficha nunha xogada:* ludere; chartulam, tesseram lusoriam iacere. **7.** *Arriscar cartos ou outra cousa en xogos de azar, sorteos, etc.:* in ludum aliquid conferre; aleam iacere. **8.** *Pór en perigo:* V. **arriscar**. ♦ *Xogar sucio:* fraudem adhibere. *Xogar o todo polo todo:* omnia experiri; rerum summam in discrimen committere. V. **tamén arriscar**. *Xogar a última carta:* extrema omnia experiri. *Xogar unha mala pasada:* tragulam in aliquem inicere. *Gústache xogar á pelota?:* pilae ludus arridet tibi? *Queréis xogar á pelota?:* libetne pila

ludere? *A que xogamos?*: quam lusionem amatis?
Xogo con dúas barallas: V. **baralla**.

xogo. *s.m.* **1.** *Acción de xogar*: ludus -i; lusus -us; lusio -onis; certamen -inis. **2.** *Actividade que se realiza para entreterse*: ludus, iocus -i. V. *tamén* **distracción, diversión**. **3.** *Modalidade ou medio de que nos valemos para xogar*: ludus -i; (*de cartas, de damas, de xadrez*) V. estas palabras. **4.** *Entretemento no que se arriscan cartos*: alea -ae; aleatorius ludus. **5.** *No xogo da baralla, conxunto de cartas*: lusoriarum scidularum fasciculus; scidulae, tesserae -arum. **6.** *Conxunto de cousas que teñen o mesmo fin*: fascis -is; fasciculus -i; ordo -inis; corpus -oris. **7.** *Combinación de certas cousas que dá lugar a un conxunto*: series, congeries -ei. **8.** *Maneira de xogar*: modus operandi. **9.** *Articulación*: V. esta palabra. **10.** *Reunión deportiva na que se realizan distintos deportes*: ludi -orum; (*os xogos do circo*) ludi circenses; (*os xogos Olímpicos*) Olympia -orum. ♦ *Estar en xogo*: in discrimine esse; (*está en xogo a liberdade do pobo romano*) libertas populi Romani agitur. *Facer o xogo (a alguén)*: in aleam dare; in discrimen committere. *Darse ao xogo*: ad talos se conferre; ludo se dedere. *Xogo de azar*: alea -ae; ludus aleatorius. *Xogo de mans*: praestigiae -arum; praestigiarum lusus. V. *tamén* **ilusionismo, maxia**. *Xogo de palabras*: ambages -is; litterarum mutatio; aucupia verborum; ambiguus verborum sensus. *Casa de xogo*: talarius locus; domus aleatoria. *Ser afortunado, desafortunado no xogo*: prosperiore, adversa alea uti. *Arruinar a alguén o xogo, arruinarse no xogo*: V. **arruinar(se)**. *Mesa de xogo*: alearis tabella. *Facer xogo, ir ben unha cousa con outra*: aliquid alicui respondere. V. *tamén* **acaer**.

xograr. *s.m.* Iocularis cantor; iocularis -is; iocularis -antis.

xogueta. *s.f.* Nimium ludendi studium.

xoguete. *s.m.* **1.** *Obxecto para xogar*: ludicrum -i; ioculus -i; crepundiae -arum; puerilis ludus; pueriles deliciae; puerilia ludicra ou crepitacula. **2.** (fig.) *Persoa que se deixa manexar por outra*: homunculus -i; pusillus homo; (*servir de xoguete a alguén*) alicui ludibrio esse; (*ter a alguén coma un xoguete*) ludibrio aliquem habere. ♦ *Ser xoguete das ondas, dos ventos*: fluctibus iactari; ventis subici.

xoia. *s.f.* **1.** *Obxecto de adorno de moito valor*: V. **alfaia**. **2.** (fig.) *Obra de moito valor pola arte, os materiais, etc.*: opus mirum, mirandum, insigne, venuste factum. **3.** (fig.) *Persoa de excelentes calidades*: V. **alfaia**.

xoieiro -a. *s.* Gemmarius/-a; gemmarum venditor/-trix; gemmarius faber.

xoiería. *s.f.* **1.** *Arte de facer xoias*: gemmaria ars; gemmarum artificium. **2.** *Comercio onde se venden ou fan*: gemmaria taberna; gemmarum ergasterium; aurificina -ae.

xoio. *s.m.* Lolium -i.

xolda. *s.f.* V. **algueirada, festa**.

xónico -a. *adx.* **1.** *Relativo a Xonia ou propio da orde xónica*: Ionicus, Ionius ou Ioniacus -a -um. *s.m.* **2.** *Metro da poesía clásica*: ionicus -i; (*maior, menor*) ionicus a maiore, a minore. ♦ *Orde xónica*: genus Ionicum; (*columnas xónicas*) Ionicae columnae.

xordeira. *s.f.* Surditas -atis; sordigo -inis; aurium tarditas; auditus gravitas; aures hebetiores; sensus aurium hebetiores.

xordo -a. *adx.* **1.** *Que oe pouco ou nada*: surdus, inauditus -a -um; auribus captus; (*dun oído*) altera aure captus; (*algo xordo*) surdaster -tra -trum; (*ser, estar xordo*) surdere; surdum esse; sensu aurium, sensu audiendi ou usu audiendi carere; (*quedar xordo*) surdescere, obsurdescere; (*xordomudo*) surdus, idem et mutus. **2.** (fig.) *Que non fai caso ou non quere oír*: alicui rei, ad ou in aliquam rem surdus; negligens -entis; (*facerse o xordo*) surdum hominem agere; hominis surdi speciem referre; sese surdum profiteri; in aures non accipere; surde audire; (*xordo ás súplicas*) surdus ad vota; precibus difficilis; (*ser xordo ás súplicas*) preces respuere ou spernere; preces ou vota non exaudire. **3.** *Apagado, pouco sonoro*: surdus, fuscus, pressus -a -um; (*ruído*) pressus rumor. **4.** (fig.) *Que non se manifesta, medio oculto*: tacitus, occultus, obscurus -a -um; (*odio*) obscurum odium; (*guerras, revoltas*) operata bella; caeci tumultus. **5.** *Fon. Que se emite sen vibración das cordas vocais*: surdus -a -um. ♦ *Máis xordo ca unha tapia*: scopulis surdior. *Falarlle a un xordo*: vana surdis auribus canere; surdo narrare fabulam; mortuo verba facere; irritas voces mittere; oleum et operam perdere; dare medicinam cineri. *Escoita, amigo, estou xordo*: amice, audi, surdus sum. *Non hai peor xordo có*

que non quere oír: audiens non audit; surditatem simulat.

xordomudo -a. *adx.* e s. Surdus mutusque; surdus, idem et mutus.

xornada. *s.f.* Dies -ei; (*de camiño*) iter unius diei; (*dúas, tres xornadas*) biduum, triduum -i. V. *tamén xeira*.

xornal. *s.m.* **1.** *Paga dun día de traballo*: V. **xeira**. **2.** *Periódico que se publica todos os días*: V. **diario, periódico**. **3.** *Lugar onde está a sede dun periódico*: ephemeridis sedes. ♦ A ou ao *xornal*: mercede ou manupretio conductus; (*contratar a xornal*) diurna mercede conducere.

xornaleiro -a. s. Operarius/-a; mercen(n)arius/-a; operarius/-a manualis; opera -ae; (*dos oficios máis baixos*) cerdo -onis; (*multitude de xornaleiros*) operae mercen(n)ariae.

xornalismo. *s.m.* V. **periodismo**.

xornalista. s. V. **periodista**.

***xoroba**. *s.f.* V. **chepa**.

xostra. *s.f.* V. **verga**.

xota. *s.f.* **1.** *Danza popular española*: saltatio Celtiberica, Navarra, Valentina. **2.** *Composición musical para esa danza*: opus musicum Celtibericum, Navarrum, Valentinum.

xoto -a. *adx.* **1.** *Arisco, pouco sociable*: V. **arisco**. **2.** *Difícil de manexar, non manso (animal)*: V. **bravo, indómito, salvaxe**.

xouba. *s.f.* Sardina ou sardinia minor.

***xove**. *adx.* e s. V. **mozo, novo**.

xovenco -a. s. V. **becerro, cucho**.

xoves. *s.m.* Dies Iovis; feria quinta.

xovial. *adx.* Festivus, laetus, lepidus -a -um; hilaris, affabilis -e; (*cara xovial*) hilaris vultus; (*espírito*) promptus ad iocandum animus; festivus animus.

xovialidade. *s.f.* Festivitas, hilaritas, comitas -atis; cavillatio -onis.

xubilación. *s.f.* V. **retiro**.

xubilar. *v.tr.* e *pr.* V. **retirar(se)**.

xubileo. *s.m.* **1.** *Relix. Ano consagrado a Deus e ao descanso entre os xudeus*: iubilaeum ou iubilaeus -i; annus iubilaeus. **2.** *Catol. Indulxencia xeral en certas ocasións solemnes*: sacrum ou maximum iubilaeum; annus sanctus; sol(l)emnis et

specialis indulgentia. ♦ *Ano de xubileo compostelán*: Sanctus Divi Iacobi annus.

xúbilo. *s.m.* Mira ou ingens laetitia; (*aclamacións de xúbilo*) clamor et gaudium.

xubiloso -a. *adx.* Laetus, hilarus -a -um; hilaris -e; gaudens, residens -entis; alacer gaudio; laetitia gestiens, exsultans ou effusus; hilarans, laetans -antis.

Xúcar. *río*. Sucro -onis.

xudaico -a. *adx.* Iudaicus -a -um. V. *tamén hebreo, israelita, xudeu*.

xudaísmo. *s.m.* Iudaismus -i; Iudaeorum ritus.

Xudea. *top.* Iudaea -ae.

xudeu, xudía. *adx.* e s. Iudaeus, Iudaicus, Hebraeus, Hebraicus -a -um; (*os xudeus*) Iudaei, Hebraei -orum; Hebraea gens; Israelitica plebs. ♦ *Barrio xudeu*: V. **gueto**.

***xudía**. *s.f.* V. **faba**.

xudicial. *adx.* Iudicialis, iuridicialis -e; iudiciarius -a -um. ♦ *Partido xudicial*: V. **partido**.

xugada. *s.f.* Par boum; iugum -i; iumenta iugalia; (*de cabalos*) bini equi; bigae -arum.

xugo. *s.m.* **1.** *Aparello co que se enganchan os animais de tiro*: iugum -i; (*para xunguir os cabalos*) statera -ae; (*someter ao xugo*) iugare, iungere; iugo subdere; iugum imponere; domare, domitare; (*aínda non sometido ao xugo*) iniugis -is; nondum subacta cervice; (*soltar do xugo*) iuga tauris solvere ou demere. **2.** (fig.) *Dominio absoluto*: iugum -i; servitus -utis; servitium -i; servitutis iugum; (*someter ao xugo*) sub iugum mittere; (*sacudir o xugo*) iugo se exuere; iugum iactare ou excutere; iugo cervicem subducere; servitutum, oboedientiam exuere.

xugular. *s.f.* Anat. Iugularis (vena); (*as dúas*) lisae -arum.

xuíz. *s.m.*, **xuíza**. *s.f.* **1.** *Funcionario que administra xustiza*: iudex -icis; cognitor/-trix; (*severo*) tristis et integer iudex; (*imparcial*) incorruptus iudex; (*vendido*) iudex nummarius; (*ser xuíz*) causam cognoscere; iudicium exercere. **2.** *Persoa que decide unha cuestión*: iudex -icis; aestimator/-trix. V. *tamén* **árbitro**. **3.** *Árbitro de competicións deportivas*: V. **árbitro**. ♦ *Xuíz de liña*: arbitri adiutor/-trix; lateralis tuitor/-trix. *Xuíz de paz*: arbiter ou iudex municipalis.

xuízo. *s.m.* **1.** *Entendemento, razón, sentido:* V. estas palabras. **2.** *Asentamento, cordura, sensatez, sentido:* V. estas palabras. **3.** *Criterio, opinión:* V. estas palabras. **4.** *Acción xudicial para resolver un asunto:* iudicium –i; cognitio –onis; sententia –ae; iudicatum –i; (*emitir un xuízo*) iudicium ferre, pronuntiare, facere *ou* dare; sententiam dicere; (*aceptalo*) iudicium accipere; iudicio *ou* re iudicata stare; (*protestalo*) iudicatum negare; (*executalo*) iudicatum facere. ♦ *Moa do xuízo:* V. **moa**.

xulgado. *s.m.* **1.** *Órgano xudicial:* tribunal –alis; forum –i. **2.** *Lugar onde se celebran os xuízos:* tribunalis sedes; (*levar ao xulgado*) in *ou* ad iudicium adducere; in ius ducere, educere *ou* rapere; ad iudicem mittere.

xulgar. *v.tr.* **1.** *Ditar sentenza un xuízo ou un tribunal:* iudicare; rem *ou* de re cognoscere; rem *ou* de re statuere; iudicium ferre, dare *ou* pronuntiare; ius dicere *ou* reddere; sententiam ferre; causam diiudicare; litem *ou* controversiam disceptare; (*en primeira, en segunda instancia*) primoris cognitionis, primae *ou* secundae disceptationis iudicia exercere; praeiudicare; (*en última instancia*) supremum iudicium agere; supremo iudicio de aliqua re statuere. **2.** *Coidar, considerar, crer:* habere; ducere; putare; aestimare; censere. V. *tamén* **considerar, crer**. **3.** *Chegar a ter certa idea sobre algo ou alguén:* iudicare; conicere, coniectare; interpretari; (*xulgar aos demais por un mesmo*) modulo suo metiri; ex ingenio suo iudicare; ex sese alios metiri; omnium animos aestimare ex suo.

xullo. *s.m.* Iulius –i; mensis Iulius; (mensis) quintilis.

xunca. *s.f. ou xunco.* *s.m.* Iuncus, scirpus *ou* sirpus –i; schoenum *ou* schoenus –i; (*de xunco*) scirpeus –a –um; (*cesta, cesto de xunco*) scirpea –ae; scirpiculus –i.

xungla. *s.f.* Silva tropica; alta silva; aviae *ou* densae silvae; silvosa regio; nemus inivium.

xunguir. *v.tr.* Iungere, coniungere, subiungere; iugo vincire; iugum imponere; sub iugum mittere; coniugare. V. *tamén* **apoñer, axugar, cangar, xugo**. ♦ *Xunguir os raposos (intentar o imposible):* vulpes iungere; aquam a pumice postulare.

xunqueira. *s.f.* Iuncetum, scirpetum –i.

xunta ¹. *s.f.* **1.** *Xugada:* V. esta palabra. **2.** *Reunión de persoas:* congregatio –onis; conventus, coetus, consessus, congressus –us; concilium –i. **3.** *Grupo de persoas que gobernan unha comunidade:* administrorum consilium *ou* collegium. **4.** *Punto onde se unen dúas cousas:* V. **xuntura**. **5.** *Articulación:* V. esta palabra. ♦ *A xunta da noite:* V. **anoitecer, crepúsculo**. *Xunta de Galicia:* Gallaicum Consilium; Gallaica Administratio.

xunta ². *prep.* V. **onda** ². ♦ (*A xunta de:* ad; apud; prope. *A xunta de:* una; simul.

xuntanza. *s.f.* V. **xunta**.

xuntar. *v.tr.* **1.** *Achegar, agrupar, arrimar, reunir:* V. estes verbos. **2.** *Facer que cousas ou animais vaian ao mesmo lugar:* V. **agrupar, reunir**. **3.** *Sumar, unir:* V. estes verbos. **4.** *Facer coincidir no tempo:* iungere; sociare; in idem tempus incidere. *v.pr.* **5.** *Chegar a un mesmo lugar formando un todo: (aquí xúntanse dous camiños)* huc convenit bivium. V. **unirse**. **6.** *Atoparse, reunirse nun lugar:* V. estes verbos. **7.** *Agruparse, reunirse:* V. estes verbos. **8.** *Achegarse, arrexuntarse, arrimarse:* V. **achegarse**. **9.** *Coincidir varios acontecementos no tempo:* iungi, coniungi; sociari; eodem tempore esse *ou* fieri.

xunto –a. *adx.* Iunctus, coniunctus, adiunctus, copulatus, colligatus, compactus, coagmentatus, connexus, commissus –a –um; cohaerens –entis. *Tamén se pode traducir por adverbios ou expresións equivalentes:* una; simul; una simul; eodem tempore; coniuncte; (*cada un só e todos xuntos*) viritim et gregatim; (*escapar todos xuntos*) uno grege profugere; (*están moitos xuntos*) multi sunt uno in loco; (*estas cousas van xuntas*) haec congruunt, conveniunt *ou* concinunt. ♦ *A xunto de, xunto a, xunto de:* V. **onda** ². *Por xunto:* globatim; acervatim; coniuncte.

xuntura. *s.f.* **1.** *Punto onde se xuntan dúas cousas:* iunctura, commissura –ae; (*das costelas*) cratis –is. **2.** *Articulación:* V. esta palabra. **3.** *Conxunto de apeiros para xunguir:* iuga –orum.

xuño. *s.m.* Iunius –i; mensis Iunius.

Xúpiter. *s.m.* **1.** *Planeta do sistema solar:* Iup(p)iter, Iovis. **2.** *Mit. Deus romano:* Iup(p)iter, Iovis.

xura. *s.f.* Iusiurandum, iurisiurandi; iuratio –onis; (*militar*) (militare) sacramentum.

xurado. *s.m.* Iudicum collegium; delecti *ou* iurati iudices; (*membro dun xurado*) iudex –icis. *V. tamén tribunal, xulgado.*

xuramento. *s.m.* **1.** *Promesa ou afirmación solemne:* iusiurandum, iurisiurandi; sacramentum, iuramentum –i; (*gardar o xuramento*) iusiurandum servare; sacramentum non exuere; (*rompelo*) sacramenti religionem rumpere. **2.** *Expresión de cólera cun insulto a algo sagrado ou moi querido:* execratio, precatio, deprecatio, imprecatio, detestatio –onis. *V. tamén blasfemia, maldición.*

xurar. *v.tr.* **1.** *Asegurar algo con xuramento:* iurare, deierare; iusiurandum dare; iureiurando firmare *ou* confirmare; fidem dare; (*toda a verdade*) verissimum iusiurandum iurare; (*polos deuses*) per deos iurare; (*en falso*) falsum iurare; (*obrigar a xurar*) iureiurando *ou* ad iusiurandum adigere; iureiurando obstringere; iusiurandum exigere. **2.** *Prestar xuramento:* iusiurandum dicere, concipere, peragere, patrare *ou* praestare; iurisiurandi verba concipere. **3.** *Dicir xuramentos:* aliquem execrari; devovere; (omnibus precibus) detestari; male alicui precari *ou* imprecari; dira execratione aliquem prosequi. *V. tamén blasfemar, maldicir.* ♦ *Créote aínda que non o xures:* credo tibi iniurato. *Creme, xúrocho:* iurato mihi crede.

xurdir. *v.intr.* **1.** *Abrollar; aflorar; emerxer; brotar; nacer:* *V. estes verbos.* **2.** *Aparecer; mostrarse:* *V. aparecer, amosarse.* **3.** *Alzarse:* *V. este verbo.* **4.** *Provir; resultar:* *V. estes verbos.* **5.** (*fig.*) *Presentarse de improviso:* *V. presentarse.* **6.** *Empezar a existir:* *V. aparecer.* **7.** *Apurar; bulir:* *V. apresurarse, bulir.*

xurelo. *s.m.* Saurellus *ou* sorellus –i; trachurus trachurus.

xurídico –a. *adx.* Iuridicus, legitimus –a –um; iudicialis, iuridicialis –e. ♦ *Estudos xurídicos:* iuris *ou* legum studia.

xurisdición. *s.f.* **1.** *Ámbito de poder dunha autoridade:* iurisdictio –onis. **2.** *Por ext., territorio onde se exerce:* dicio (ditio) –onis.

xurisprudencia. *s.f.* **1.** *Ciencia do dereito:* iuris prudentia, scientia *ou* cognitio; iuris disciplina. **2.** *Conxunto de sentencias que serven de norma:* iurisprudentia –ae. **3.** *Interpretación da lei nun caso particular:* iuris interpretatio.

xurista. *s.* Iuris peritus/-a; iuris, legum peritus, consultus *ou* interpres; iuris studiosus/-a.

xuro. *s.m.* *V. interese, rédito.*

xurro. *s.m.* Stercoris suc(c)us *ou* (h)umor.

xusta. *s.f.* **1.** *Combate medieval a cabalo:* certamen equestre; hastatorum equitum certamen; ludicra equitum pugna; hastiludium –i; iusta –ae; (*competir en xustas*) hastis concurrere; ludicram pugnam facere. *V. tamén liza, torneo.* **2.** (*fig.*) *Lit. Concurso ou competición literaria:* certamen litterarium.

xustapoñer ou xustapor. *v.tr.* **1.** *Pór unha cousa a continuación doutra:* apponere, iuxta ponere. *v.pr.* **2.** *Quedar unha cousa a continuación doutra:* apponi, iuxta poni.

xustaposición. *s.f.* Iuxtapositio, admotio –onis.

xustaposto –a. *part. e adx.* Appositus –a –um; iuxta positus.

xustar. *v.intr.* *V. xusta.*

xusticeiro –a. *adx. e s.* Severus –a *ou* legum observantissimus/-a; (*xuíz*) integer iustitiae cultor/-trix; in iure dicendo acerrimus iudex.

xustificación. *s.f.* **1.** *Acción de xustificar ou xustificarse:* defensio, purgatio, excusatio, iustificatio –onis; criminis remotio. **2.** *Documento para comprobar que algo é certo:* probatio –onis; defensionis litterae. ♦ *Dixo algo na súa xustificación:* pauca pro delicto suo verba fecit. *V. tamén desculpa.*

xustificante. *adx. e s.* Excusans, purgans –antis; litterae excusantes; documentum probativum; apologeticum –i.

xustificar. *v.tr.* **1.** *Probar a inocencia de alguén:* purgare; culpa liberare; e culpa eximere; a culpa remove. *V. tamén desculpar.* **2.** *Tornar lexítimo ou xusto algo:* legitimum aliquid reddere. **3.** *Demostrar que algo é certo presentando probas:* probare; argumentis confirmare *ou* evincere. *Inform.* **4.** *Axustar as liñas dun escrito á lonxitude das mesmas:* lineas adaequare. *v.pr.* **5.** *Probar alguén a propia inocencia:* se purgare; culpam a se remove; innocentiam suam purgare; crimen defendere, diluere *ou* propulsare. *V. tamén desculparse.*

xustillo. *s.m.* (Arctior) femineus thorax.

xustiza. *s.f.* **1.** *Respecto e recoñecemento dos dereitos dos demais:* iustitia –ae; aequitas –atis; (*prac-*

ticar a xustiza) aequitate uti; aequitatem servare; ius fasque colere. **2.** *Poder para aplicar o dereito e exercicio do mesmo:* iudicium -i; (*organización da xustiza*) descriptio iudiciorum; (*facér, exercer xustiza*) ius dicere *ou* reddere; iudicia exercere, facere *ou* dare; iudicare; agere forum *ou* conventum; (*vender, traficar coa xustiza*) venalem iurisdictionem habere; pretio iura describere; (*pedir xustiza*) iustitiam queri; ius vocare *ou* appellare; ad iudicem vocare; (*obtela*) ius suum obtinere. **3.** *Conxunto dos organismos encargados de exercer ese poder:* iudicium -i; iudices -um; forum -i; (*recorrer á xustiza*) ius experiri; rem ad iudicem vocare; (*levar, facer comparecer a alguén ante a xustiza*) in ius *ou* ad iudicium vocare; iudicio arcessere *ou* persequi; alicui diem dicere. ♦ *En xustiza:* iudicio; legibus et iudicio; iure meritoque. *Facer xustiza.* **1.** *Aplicar as leis:* ius dicere *ou* reddere; iura describere; causas cognoscere; iudicare. **2.** *Dar a cada un o que lle corresponde:* suum cuique reddere *ou* tribuere. *Ser de xustiza:*

aequum esse. *Violar a xustiza:* ius et fas omne delere. *A xustiza levada ao extremo é inxustiza:* summum ius, summa iniuria.

xusto -a. *adx.* **1.** *Equitativo:* aequus, iustus, rectus -a -um; aequi observantior *ou* servantissimus; integer -gra -grum. **2.** *Conforme aos dereitos dunha persoa:* aequus, iustus; (*causa xusta*) bona causa. **3.** *Conforme á lei e ao dereito:* aequus, iustus -a -um; (*castigo*) debita, legitima *ou* digna poena; (*petición*) aequa postulatio. **4.** *Exacto, preciso:* V. estas palabras. **5.** *Que non lle sobra nin lle falta:* V. **exacto.** *adv.* **6.** *Expresa coincidencia de tempo ou lugar:* apte; recte; bene; convenienter; congruenter; adamussim *ou* ad amussim.

xutar. *v.intr.* Follem pedibus pulsare; calces in follem impingere; follem iacere; ictum folli *ou* sphaerae inicere.

xute. *s.m.* Follis ictus *ou* iactus. V. *tamén* **balón.**

xuvenil. *adx.* Iuvenilis -e.

xuventude. *s.f.* V. **mocidade.**

Zz

zafar¹. *v.tr.* e *pr.* *Ensuciar(se), manchar(se)*: V. estes verbos.

zafar². *v. pr.* *Escapularse, librarse*: V. estes verbos.

zafiro. *s.m.* Sapp(h)irus –i.

zafra. *s.f.* Incus –udis.

zafranada. *s.f.* V. **labazada**.

zaga. *s.f.* **1.** *Parte posterior de certas cousas: postica ou posterior pars.* V. **retagarda**. **2.** *Defensa dun equipo de fútbol:* V. **defensa**. ♦ *Á zaga:* retro.

***zahorí**. *s.m.* V. **adiviño**.

Zaire. *top.* Zaire –is.

zairés –esa. *adx.* e *s.* Zairensis –e; Zairitanus –a –um. Zairenses –ium; Zairitani –orum.

zalapastrán –ana. *s.* V. **abandonado, badanas**.

zamarra. *s.f.* Pellita vestis.

Zambia. *top.* Zambia –ae.

zambiano –a. *adx.* e *s.* Zambianus –a –um. Zambiani –orum.

zamborca. *s.f.* Alausa ou alosa –ae.

zambro –a. *adx.* V. **pateño, trencó**.

zamburiña. *s.f.* Chlamys varia.

Zamora. *top.* Ocelum ou Ocelodurum –i; Zamora –ae.

zamorano –a. *adx.* e *s.* Ocelensis, Zamorensis –e. Ocelenses, Zamorenses –ium

zampallón –ona. *adx.* e *s.* V. **chafallas, trapallás**.

***zampar. v.tr.** V. **chapar**¹.

zampullada. *s.f.* Offensatio –onis.

zamurgo –a. *adx.* e *s.* Taciturnus –a –um. V. *tamén arteiro*.

zanca. *s.f.* **1.** *Parte da pata dalgunhas aves: avis crus oblongum.* **2.** (fig.) *Perna longa e delgada: praelongum crus; gracile oblongumque crus.*

zancada. *s.f.* V. **alancada**. ♦ *En dúas zancadas: celerrimo gradu.*

***zancadilla**. *s.f.* V. **cambadela**.

zanco. *s.m.* **1.** *Coxa, coxigón, coxote:* V. **coxa**. *pl.* **2.** *Paus longos para andar por terreos húmidos ou por xogo: grallae –arum; (o que anda con eles) grallator/-trix.*

zanfona. *s.f.* Symponia (symphonia) –ae.

***zángano**. *s.m.* V. **abáboro**.

zangonear. *v.intr.* Otiari; otio indulgere; in otio ou otiosum esse. V. *tamén ociosidade*.

***zanxa**. *s.f.* V. **gabia**.

zapa. *s.f.* **1.** *Burato por onde se enchen os bocois, pipas, etc.: doliorum, cadorum, cuparum foramen.* **2.** *Especie de pa: fossoria pala.*

zapata. *s.f.* **1.** *Reforzo da quilla ou da roda da proa: carinae fundamentum ou fultura.* **2.** *Cada unha das dúas pezas en que roza o eixe do carro: tractoria –ae.* **3.** *Peza para frear un vehículo: sufflaminis gummeum additamentum.* **4.** *Pedra grande ou bloque de formigón dos cimentos dunha construción: aedificii fulcimen ou fulcimentum.* **5.** *Peza horizontal sobre unha columna, onde se asenta unha trabe: tigni ou trabis fulcimen.* **6.** *Peixe mariño da orde das quenllas: galeus melastomus.*

zapatear. *v.tr.* **1.** *Lanzar ao chan ou contra unha parede: iacere, iactare.* **2.** *Golpear co zapato: conterere; calcare, conculcare; pedibus obterere; calceo percutere.* **3.** *Dar golpes no chan cos zapatos: solum pede quaterere.*

zapateiro –a. *s.* **1.** *Persoa que fai, amaña ou vende zapatos: sutor/-trix; calcearius/-a; crepida-*

- rius -a; calceolarius/-a; (*de persoas presumidas*) diabathrarius/-a; (*remendón*) cerdo -onis; malus ou cerdo sutor; (*oficio de zapateiro*) sutoria, sutrina -ae; sutrinum -i; (*coitela de zapateiro*) scalptrum sutorium. **2.** *Insecto dos hemípteros*: gerris natans; hygrotrechus conformis. ♦ *Zapateiro, aos teus zapatos*: quam quisque norit artem, in hac se exerceat; ne sutor supra crepidam.
- zapatería.** *s.f.* **1.** *Arte de facer zapatos*: sutrina ou sutoria ars; sutrina -ae. **2.** *Taller onde se fan ou amañan*: calcearia officina; cendonum officina. **3.** *Tenda onde se venden*: sutrina, calcearia -ae; sutrinum -i; sutoria taberna.
- zapatilla.** *s.f.* (*Muliebris, simplarius*) calceolus; calceolus domesticus; (*de esparto*) spartea -ae; (*deportiva*) calceus ou calceolus gymnicus ou athleticus.
- zapato.** *s.m.* Calceus -i; (*de home*) viriles calcei; (*de muller*) femineí calcei ou calceoli; diabathrum -i; (*de goma*) calcei gummei; calceamenta gummea; (*de montaña*) clavata calceamenta; crepidae carpatinae; (*esquerdo posto no pé dereito*) laevus calceus praepostere indutus. V. *tamén* **botá, botín**. ♦ *Cada quen sabe onde lle aberta o zapato*: sua quisque probe noscit.
- zapón.** *s.m.* **1.** *Trapa, trapela*: plana caveae ianua; ostiolum -i. **2.** *Abertura na cuberta dunha embarcación, escotilla*: oculus -i; fenestella ou fenestrula -ae.
- *zar, *zarina.** *s.m.* V. **tsar, tsarina**.
- zarabeto -a.** *adx.* e s. V. **gago, tartamudo**.
- Zaragoza.** *top.* Salduba -ae; Caesaraugusta -ae; Caesarea Augusta.
- zaragozano -a.** *adx.* e s. Caesaraugustanus -a -um. Caesaraugustani -orum
- zarangallada.** *s.f.* **1.** *Mestura de cousas sen orde*: V. **confusión, maraña**. **2.** *Traballo mal feito*: V. **argallada, chafallada**. **3.** *Asunto do que é difícil saír*: V. **complicación, enredo, maraña**.
- zarangalleiro -a.** *adx.* e s. V. **chafallas, trapallas**.
- zarapallada.** *s.f.* V. **argallada, chafallada**.
- zarapallar.** *v.tr.* V. **atrapallar, chafallar**.
- zarapalleiro -a.** *adx.* e s. V. **chafallas, trapallas**.
- zarapeto -a.** *adx.* e s. V. **gago, tartamudo**.
- zarra.** *s.f.* **1.** *Porción de monte cercada*: mons s(a)eptus. **2.** *Construción con que se cerra un terreiro*: s(a)eptum, s(a)epimentum -i; s(a)epes -is; vallum -i. V. *tamén* **chousa, cerca, cerrume**.
- zarrado -a.** *adx.* e s. V. **cerrado**.
- zarralleiro -a.** s. V. **cerralleiro**.
- zarrapicar.** *v.tr.* e *intr.* V. **salpicar**.
- zarrar.** *v.tr., pr.* e *intr.* V. **cerrar**.
- zarro.** *s.m.* V. **zarra**.
- zarzallar.** *v.intr.* V. **baballar, chuviñar, faiscar, poallar**.
- zarzallo.** *s.m.* V. **babuña, chuisca, poalla**.
- zeugma.** *s.m.* Gram. Zeugma -atis.
- zigzag.** *s.m.* Linea multangula; anfractus -us.
- zigzaguear.** *v.intr.* Anfractus describere; lineis multangulis ambulare; (*polo viño*) ex vino vacillare.
- zinc.** *s.m.* Zincum -i; (*óxido de zinc*) cadmia -ae.
- zoar.** *v.intr.* Sibillare; flare; spirare, aspirare; sonare.
- zoca.** *s.f.* Ligna solea; calo -onis. V. *tamén* **ma-droña**.
- *zócalo.** *s.m.* V. **zócolo**.
- zoco.** *s.m.* Soccus -i; crepida -ae; ligneus calceus. ♦ *A dar co zoco*: abunde; copiose; affatim; satis superque; ubertim. *Darlle ao zoco*. **1.** *Botar a correr*: fugam capessere; fugere, effugere; evadere. **2.** *Andar sempre de paseo*: vagari; errare; cursitare; otiari. *Tocar o zoco*: V. **molestar, estorbar**.
- zócolo.** *s.m.* **1.** *Arquit.* Corpo inferior dun edificio: stereobata -ae; basis -is; carpusculum -i; (*dunha columna*) quadra -ae. **2.** *Rodapé*: V. esta palabra.
- zodiacal.** *adx.* Zodiacus, zodiacus, zodiacteus -a -um.
- zodíaco.** *s.m.* Astron. Zodiacus circulus; zodiacus, balteus -i; signifer orbis; signifer -eri; limbus duodecim signorum; zodion ou zodium -i; duodena astra.
- zona.** *s.f.* **1.** *Parte dunha superficie*: regio -onis; plaga -ae; pars, partis. **2.** *Xeogr.* *Cada unha das partes en que se divide a esfera terrestre*: pars orbis; plaga, zona -ae; cingulus -i; (*o ceo está dividido en cinco zonas*) caelum dividitur in circulos quinque; quinque tenent caelum zonae; (*zona tórrida*) zona perusta, exusta, torrida, exusta flammis et cremata; plaga torrens, ardens ou fervida;

(*zona templada*) orbis medius; (*zonas glaciais*) zonae rigentes; (*hai dúas zonas templadas*) duae zonae inter exustam et rigentes temperantur. ♦ *Zona industrial*: loca quaestuosae industriae. *Zona desnuclearizada*: zona apparatus atomico vetita. *Zona desmilitarizada*: plaga usui militari vetita. *Zona deprimida*: regio parum propecta. *Zona residencial*: regio habitationibus destinata. *Zona sísmica*: loca sísmica.

zoncho. *s.m.* V. **mamela**.

zoo. *s.m.* V. **parque**.

zoofilia. *s.f.* Animantium amor; zoophilia –ae.

zoófilo –a. *s.* Animantium amans; zoophilus/-a.

zoolatría. *s.f.* Zoolatria –ae.

zooloxía. *s.f.* Zoologia –ae; animantium descriptio; de animantibus doctrina, studium ou scientia.

zoolóxico –a. *adx.* **1.** *Relativo á zooloxía*: zoológicus –a –um. *s.m.* **2.** *Parque zoolóxico*: V. **parque**.

zopo –a. *adx.* V. **trenco**.

zoqueiro –a. *s.* Soccorum artifex.

zorra. *s.f.* Plastrum, sarracum –i; carrus –i.

zorrega. *s.f.* V. **vara, verga**.

zorregar. *v.intr. e tr.* **1.** *Dar golpes*: V. **atizar, bater, brear, golpear**. *v.intr.* **2.** *Chover moito*: urceatim, copiose, affatim, abunde pluere.

***zorro**. *s.m.* V. **raposo**.

zorza. *s.f.* V. **amoado**.

zoscadoiro. *s.m.* Ferrum ou lignum ad ignem excitandum.

zoscar. *v.tr.* **1.** *Remexer unha cousa*: V. **escallar, fochicar**. *v.tr. e intr.* **2.** *Dar golpes*: V. **atizar, bater, brear, golpear**. *v.intr.* **3.** *Furgar nun burato para molestar ou facer saír un animal*: V. **chuzar**.

zoupada. *s.f.* V. **golpe**.

zoupar. *v.intr.* V. **atizar, bater, brear, golpear**.

zoupeiro –a. *adx.* V. **zoupón**.

zoupo –a. *adx.* V. **trenco**.

zoupón –ona. *adx. e s.* Lentus, tardus, ignavus, languidus, frigidus, remissus –a –um; segnis –e; piger –gra –grum.

zugar. *v.tr.* V. **chuchar**.

zulo. *s.m.* Refugium, perfugium –i; latibulum –i; latebra –ae.

zumbar. *v.intr.* **1.** *Zoar (o vento, un insecto, etc.)*: sibilare; flare; spirare, inspirare; (*as abellas*) bombicare, bombilare ou bombizare; bombum ou bobicum edere; susurrare. *v.intr. e tr.* **2.** *Dar golpes*: V. **atizar, bater, brear, golpear**. ♦ *Zumban os oídos*: tinniunt, ti(n)tinniunt aures.

zumbido. *s.m.* V. **zunido**.

zume. *s.m.* **1.** *Bot. Líquido de que se nutren as plantas*: suc(c)us –i; su(c)us terrae; (*os troncos sacan o zume da terra*) stipes et terra su(c)um trahunt; (*follas sen zume*) folia sine pondere suc(c)i; (*velenoso*) lac veneni; venenum –i. **2.** (*fig.*) *Elemento que dá vida, material ou non*: suc(c)us –i; (*a paz fixo medrar as viñas e deu zume á uva*) pax aluit vites et suc(c)os condidit uvae; (*aqueas artes, coa excesiva afectación de agudeza, agotan o zume do enxeño*) illae artes, nimia subtilitatis affectione, omnem suc(c)um ingenii bibunt; (*discurso sen zume*) ieiuna, inanis oratio. **3.** *Líquido con propiedades nutritivas*: su(c)cus –i; liquor –oris; (*de laranxa, de uva*) arancii, uvae suc(c)us; (*os doces zumes da cana*) dulces ab arundine suc(c)i; (*anda e toma zumes que che curen a razón*) i, bibe purgantes pectora suc(c)os; (*sacar o zume*) stillare; suc(c)um exprimere. **4.** *Líquido orgánico de certas glándulas e mucosas*: suc(c)us –i; pituita –ae.

zumegar. *v.tr.* V. **rezumar**.

zuna. *s.f.* **1.** *Sentimento en contra de algo ou alguén*: V. **animadversión, rabia, teima**. **2.** *Desexo repentino e pasaxeiro*: V. **antollo**. **3.** *Actitude de quen mantén as súas ideas*: V. **porfía**.

zunado –a. *adx.* **1.** *Que se emperra en facer algo ou nunha idea*: obstinatus –a –um; tenax, pertinax, pervicax, contumax, pugnax –acis; cedere nescius. **2.** *Que se encabuxa por calquera cousa*: levis –e; libidinosus –a –um; irritabilis –e.

zunido. *s.m.* **1.** *Ruído xordo e continuo*: susurrus –us; raucus stridor; bombus –i; admurmuratio –onis; (*nos oídos*) aurium sonitus ou tinnitus; (*presentir que están falando del polo zunido dos oídos*) praesentire sermonem de se aurium tinnitu. **2.** *Ruído producido por algo que zoa*: susurrus –us; bombus –i; bobicum –i; bombilatio –onis; (*das abellas*) bombus –i.

zunzún. *s.m.* V. **zunido**.

zurcido. *s.m.* Sartura –ae; sarcimen –inis.

zurcir. *v.tr.* Sarcire; vestes compingere; suere. (pop.) ♦ *Vai e que te zurzan:* sine me; discede; tace; abi in malam crucem.

zurdo –a. *adx. e s.* Scaeva –ae; qui sinistra utitur pro dextra.

zurra. *s.f.* Verberatio, fustigatio, flagellatio –onis. V. *tamén felpa, tunda.*

zurrar. *v.intr.* V. **atizar, bater, brear, golpear.**

zurreira. *s.f.* Foramen stercoris suc(c)um expellens.

zurrichar. *v.tr. e intr.* V. **cichar.**

zurro. *s.m.* Stercoris suc(c)us ou (h)umor.

PUBLICACIÓNS DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2009

RECURSOS EN LIÑA

LINGÜÍSTICA

- ARRECADADA* *Servizo de Terminoloxía Galega* (<http://www.cirp.es/rec2/arrecada.html>).
BILEGA: *Bibliografía Informatizada da Lingua Galega* (<http://www.cirp.es/bdo/bil/>).
CODOLGA: *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae* (<http://balteira.cirp.es/codolga>).
CORGA: *Corpus de Referencia do Galego Actual* (<http://corpus.cirp.es/corgaxml>).
COTOVÍA: *Conversor texto-voz* (<http://www.gts.tsc.uvigo.es/cotovia/cotovia.gl.html>).
ES>GL: *Tradutor automático español-galego* (<http://www.xunta.es/tradutor/>).
-

LITERATURA

- BIRMED*: *Bibliografía de Referencia da Lírica Medieval Galego-Portuguesa* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=BIRMED>).
MEDDB: *Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=meddb2>).
DiTERLI: *Base de datos do Dicionario de termos literarios (letras A-D)* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=DITERLI>).
-

OBRAS IMPRESAS (I), EN DISQUETE (D), EN CD-ROM (CD) E/OU EN LIÑA (W)

<i>Medio(s)</i>	<i>Título</i>	<i>Nº publ.</i>
LINGÜÍSTICA		
I	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega (desde os seus inicios ata 1994 inclusive)</i> . Francisco García Gondar (dir.) et al.	11
I	<i>Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE</i> . Peter Nelde, Miquel Strubell e Glyn Williams. [Mercedes Penoucos Castiñeiras (trad.)].	22
I, W	<i>Marco Europeo Común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación</i> .	115
I, W	<i>Niveis de competencia en lingua galega. Descrición de habilidades e de contidos adaptados ao Marco europeo común de referencia para as linguas (MECRL)</i> . Elvira Fidalgo et al.	132
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2004)</i> . Francisco García Gondar (dir.) et al.	144
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2005 e complementos de 2004)</i> . Francisco García Gondar (dir.) e Silvana Castro García.	157
LINGÜÍSTICA: FRASEOLOXÍA		
I, W	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía</i> .	30
I, W	<i>Refraneiro galego da vaca</i> . Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal.	6

I, W	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico, etimolóxico e etnolingüístico sobre fraseoloxía.</i> Valerii Mokienko. [Ekaterina Lossik (trad.)].	52
I, W	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas.</i> Valerii Mokienko. [Ekaterina Guerbek (trad.)].	53
I	<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía.</i> Anatolij Baránov; Dmitrij Dobrovol'skij. [Fernando de Castro (trad.)]	172
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa.</i> Paco Rivas.	54
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego.</i> Xesús Taboada Chivite.	55
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán, castelán-galego.</i> M ^a do Rosario Soto Arias.	84
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadádivas.</i> VV. AA.	85
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral.</i> Francisco Vázquez Saco.	86
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6,</i> 2004.	107
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7,</i> 2005.	118
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8,</i> 2006.	129
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 9,</i> 2007.	146
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 10,</i> 2008.	156
I, W	<i>Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1, 2007 de Cadernos de fraseoloxía galega.</i> José Augusto Ventín Durán.	147
I	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 11,</i> 2009.	174

LINGÜÍSTICA: TERMINOLOXÍA

I+D	<i>Formulario notarial.</i> Victorino Gutiérrez Aller.	40
I+D	<i>Regulamentos municipais I.</i> Xoaquín Monteagudo Romero.	41
I	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos.</i> Fernando Lahuerta Mouriño e Francisco X. Vázquez Álvarez.	63
I, W	<i>Vocabulario multilingüe de acuicultura.</i> Fernando Lahuerta Mouriño, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva.	78
I, W	<i>Dicionario galego da televisión.</i> Edith Pazó Fernández.	117
I, W	<i>O nome e o símbolo dos elementos químicos.</i> M. R. Bermejo, A. M. González-Noya e M. Vázquez.	134
I	<i>Glosario de termos para a avaliación de linguas.</i> Alte.	154

LINGÜÍSTICA: LEXICOGRAFÍA

I, W	<i>Diccionario Italiano-Galego.</i> Isabel González (dir.) et al.	64
I, W	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa).</i> Constantino García. [Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)].	92

LITERATURA E FONTES MEDIEVAIS

I	<i>As Cantigas de Loor de Santa María.</i> Milagros Muíña, Fernando Magán Abeleira e M ^a Xesús Botana Villar.	106
I, W	<i>Cantigas de madre galego-portuguesas. Estudo de xéneros das cantigas líricas.</i> Paulo Roberto Sodré. [Antonio Augusto Domínguez Carregal e Marta López Macías (trads.)].	155
I	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica.</i> Elvira Fidalgo e Milagros Muíña.	116

I	<i>Cantigas do mar de Vigo</i> . Antonio Fernández Guiadanes et al.	35
I, W	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe</i> . Mercedes Brea (coord.).	113
I	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani</i> . Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coords.).	4
I	<i>Livro de Tristán e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario</i> . Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.).	72
I	<i>Lírica profana galego-portuguesa. Corpus completo das cantigas medievais, con estudio biográfico, análise retórica e bibliografía específica</i> . Mercedes Brea (coord.) et al.	19
I, W	<i>O cancionero de Pero Meendiz de Fonseca</i> . Laura Tato Fontaiña.	148
I, W	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII)</i> . Santiago Gutiérrez García.	75
I	<i>Tratado de Albeitaria</i> . José Luís Pensado Tomé (ed.).	105
I	<i>Pola melhor dona de quantas fez Nostro Senbor. Homenaxe á profesora Giulia Lanciani</i> . Mercedes Brea (coord.)	165
I	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa</i> . Luís Alonso Girgado (coord.).	39
I	<i>Antoloxía do conto neozelandés</i> . María Fe González Fernández (ed.).	58
I	<i>Diccionario de termos literarios. A-D</i> . Equipo Glifo.	38
I	<i>Diccionario de termos literarios. E-H</i> . Equipo Glifo.	81
I	<i>Informe de literatura 1995</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	14
I	<i>Informe de literatura 1996</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	25
I, CD	<i>Informe de literatura 1997</i> (o CD-ROM tamén inclúe os dous informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	37
I, CD	<i>Informe de literatura 1998</i> (o CD-ROM tamén inclúe os tres informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	48
I, CD	<i>Informe de literatura 1999</i> (o CD-ROM tamén inclúe os catro informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	62
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2000</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	73
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2001</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	79
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2002</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	93
CD	<i>Informe de literatura 2003</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	109
CD	<i>Informe de literatura 2004</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	119
CD	<i>Informe de literatura 2005</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	135
CD	<i>Informe de literatura 2006</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	145
CD	<i>Informe de literatura 2007</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	159
CD	<i>Informe de literatura 2008</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	173
I	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico</i> . M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela.	18
I	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia</i> . Úrsula Heinze de Lorenzo (intr., selección e trad.).	15
I	<i>Clave Orión. Números XII-XIII-XIV-XV</i> . Luz Pozo Garza (ed. e dir.)	164

LITERATURA: FACSIMILES

I, W	<i>A Gaita Gallega (A Habana, 1885-1889)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.) / 2 ^a ed.: 2006.	51, 122
------	--	---------

I	<i>A saudade nos poetas gallegos</i> . Ramón Cabanillas Enriquez e Eladio Rodríguez González. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	65
I+CD, W	<i>Aires d'a miña terra (Bos Aires, 1908-1909)</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	97
I	<i>Airiños d'a miña terra (A Habana, 1909)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	112
I	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía (A Coruña, 1948 – Vigo, 1956)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	8
I+CD, W	<i>Alma Gallega (Montevideo, 1919-1967)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	126
I, W	<i>Arazua (Montevideo, 1929-1930) / Raza Celta (Montevideo, 1934-1935)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	125
I	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica (Ferrol, 1952-1960)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	2
I	<i>Aturuxos</i> . Ramón Armada Teixeira. [Luís Alonso Girgado (ed.)].	77
I	<i>Bobemia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 25 de abril de 1915)</i> . Luís Alonso Girgado (intr.) e Marisa Moreda Leirado (ed.).	152
I, W	<i>Centro gallego (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13)</i> . Luís Alonso Girgado e María Cuquejo Enríquez (eds.).	108
I	<i>Cristal (Pontevedra, 1932-1933)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	29
I, W	<i>Cultura Gallega (A Habana, 1936-1940)</i> [Facsímile dos anos 1936-1937]. Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	45
I	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal</i> . Vicente Risco. [Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)].	31
I+CD, W	<i>Eco de Galicia. (A Habana, 1917-1936)</i> [Facsímile dos anos 1917-1918]. María Lojo Abeijón (ed.).	96
CD	<i>El gallego. Periódico semanal. Órgano de los intereses de su nombre</i> . Manuel Quintáns Suárez e Marisa Moreda Leirado (eds.).	150
I, W	<i>Eufonía (Buenos Aires 1958-1959)</i> . Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Manuel Quintáns Suárez (eds.).	111
I, W	<i>Galicia. Revista do Centro Galego (Montevideo, 1929, número 151)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	114
I, W	<i>Galicia. Revista del Centro Gallego</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	130
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 1902-1930)</i> [Facsímile dos anos 1904-1905]. María Vilariño Suárez (ed., estudo e índices).	151
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada. (A Habana, 1902-1930)</i> [Facsímile dos anos 1902-1903]. Luís Alonso Girgado (ed.).	138
I+CD, W	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales (A Habana, 1885-1890)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	76
CD, W	<i>Galicia Nueva (Montevideo, 1918)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	124
I	<i>Galiza. (Mondoñedo 1930-1933)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	42
I	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera (Santiago de Compostela, 1945-1946)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	12
I	<i>La Alborada (A Habana, 1912)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	43
I	<i>La Noche. Suplemento del Sábado (Santiago de Compostela, 1949-1950)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	20
I	<i>La Primera Luz</i> . Manuel Martínez Murguía. [Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.)].	60

I	<i>La Tierra Gallega (A Habana 1894-1896)</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	80
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana, 1915)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	44
CD, W	<i>La Unión Gallega</i> . Manuel Quintáns Suárez (ed.).	133
I, W	<i>Mundo gallego. Revista de Galicia en América (Bos Aires, 1951-1952)</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	142
I	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste' (1918-1919)</i> . Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	69
I	<i>Plumas e Letras en 'La Noche' (1946-1949)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	13
I	<i>Posío (Ourense, 1945-1946)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	9
I	<i>Posío, Arte y Letras (Ourense, 1951-1954)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	17
CD, W	<i>Prensa galega en Arxentina (1907-1963): Lar Galician / Alalá / Alborada / Alén Mar</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	139
I	<i>Resol (Galicia 1932-1936), Bos Aires (1937-1938), Galicia (1990)</i> . Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	28
I	<i>Saudade (Verba galega nas américas (México, D.F., 1942-1953)</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	149
I, W	<i>Suevia. (Bos Aires, 1913. Revista gallega regionalista) / (Bos Aires, 1916. Revista gallega)</i> . Luís Alonso Girgado (intr.), Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	140
I+CD, W	<i>Tapal</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	88
I+CD, W	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado</i> (Montevideo, 1917-1918). Carmen Fariña Miranda (ed.).	110
I, W	<i>Universitarios. Revista de la F.U.E.</i> (Santiago de Compostela 1932-1933). María Cuquejo Enríquez e Luís Alonso Girgado (eds.).	123
I, W	<i>Yunque. Periódico de vanguardia política</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	137
CD, W	<i>Escolma de almanaques galegos (1865-1929) [Bos Aires - A Habana - Galicia]</i> . Manuel Quintáns Suárez (ed.).	158
I	<i>1985. Almanaque gallego</i> . F. Lage e G. Díaz (dirs.) [Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cilleiro Prieto, Élica Abal Santorum e Luís Alonso Girgado (eds.)]	160
I	<i>Lérez. Revista do centro pontevedrés de Bos Aires (1962)</i> . Luís Alonso Girgado (ed.).	161
CD, W	<i>Prensa galega da Arxentina (1935-1964)</i> . Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	162
I	<i>Céltiga. Bos Aires (1924-1932). Revista gallega de arte, crítica, literatura y actualidades</i> . Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	163

LITERATURA: NARRATIVA E POESÍA RECUPERADA

I	<i>A cruz de salgueiro</i> . Xesús Rodríguez López. [Manuel González e María González (eds.)].	23
I, W	<i>A obra narrativa en galego</i> . Manuel Luguís Freire. [Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.)]. / 2ª edic.: 2006.	57, 121
I	<i>Alira de Elfè, A Reina Loba e outros relatos</i> . Manuel Lois Vázquez. [Manuel López Vázquez (ed.)].	26
I	<i>As noites no fogar e outros textos</i> . Ángel Vázquez Taboada. [Anxo Tarrío Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)].	70

I	<i>Baixo do alpendre e outros relatos.</i> M. P. Amor Meilán. [M ^a Teresa Araujo García (ed.)].	27
I	<i>Escolma.</i> Manuel Martínez Murguía. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	61
I	<i>Escolma.</i> Eladio Rodríguez González. [Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)].	68
I	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa.</i> Xosé Crecente Vega. [Ricardo Polín (ed.)].	82
I	<i>Gallegada e outros textos en prosa</i> de Valentín Lamas Carvajal. [Rafael Adán Rodríguez (ed.)].	102
I, W	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve).</i> [Modesto Hermida (coord.)].	101
I	<i>O vento segrel.</i> Augusto M ^a Casas. [Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)].	83
I, W	<i>Obra galega.</i> Xosé Otero Espasandín. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	128
I	<i>Obra galega.</i> Xulio Sigüenza. [Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)].	59
I, W	<i>Obra narrativa en galego.</i> Amador Montenegro Saavedra. [Eulalia Agrelo Costas e Isabel Mociño González (ed., intr. e notas)].	141
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Aurelio Ribalta y Copete. [M ^a Eulalia Agrelo Costas (ed.)].	56
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Heraclio Pérez Placer. [Isabel Soto López (ed.)].	34
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Uxío Carré Aldao. [Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)].	66
I	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras.</i> José A. Y Trelles. [Gustavo San Román (ed.)].	32
I	<i>Relatos e outras prosas.</i> Roque Pesqueira Crespo. [M ^a Teresa Araújo García (ed.)].	71
I	<i>Salayos e outros poemas.</i> Manuel Núñez González. [Amelia Rodríguez Esteves (ed.)].	36
I	<i>Sulco e vento.</i> Álvaro de las Casas. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	95

FILOSOFÍA E ENSAIO

I	<i>A filosofía krausista en Galicia.</i> Ramón López Vázquez.	3
I	<i>Castelao humorista.</i> Siro López.	16
I, W	<i>Celestino Fernández de la Vega. Pensador do novo galeguismo.</i> Ramón López Vázquez.	143
I	<i>Ética xeral.</i> Ramón del Prado. Ramón López Vázquez.	49
I	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castelao.</i> Anxo González Fernández.	46
I	<i>Hamlet e a realidade cunqueirana.</i> Anxo González Fernández.	10
I	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia.</i> Alfredo Iglesias Diéguez.	50
I	<i>O Padre Feixoo, escolástico.</i> Ramón López Vázquez.	7
I	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André (Do europeísmo ó galeguismo).</i> Ramón López Vázquez.	21
I	<i>Suma da lóxica.</i> Guillermo De Ockham. [Xosé Calviño Pueyo (trad.)].	47
I	<i>Ramón Piñeiro: sobre a saudade e outros temas.</i> Luís Rey Núñez.	94
I	<i>Roberto Nóvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxica).</i> Ramón López Vázquez.	99

CINE

- I *Filmografía galega. Longametraxes de ficción.* Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.). 33
- I *Filmografía galega. Curtametraxes.* Ángel Luís Hueso Montón e José Mª Folgar de la Calle (coords.). 74
-

RAMÓN PIÑEIRO E CADERNOS RAMÓN PIÑEIRO

- I *Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos.* VV. AA. 1
- I *Ramón Piñeiro* (video-libro). Carlos Casares Mourinho. 24
- I *Conversa con Ramón Piñeiro.* Manuel Rico Vereá. 87
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (I). Ramón Piñeiro: dúas lecturas.* Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez. 89
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (II). Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas.* Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro. 90
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (III). Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución.* Luis Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro. 91
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (IV). Ideas sobre a lingua galega na obra de Manuel Murguía.* José Ángel García López. 98
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (V). Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero.* Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.). 100
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (VI). Idacio Lémico: Chronica (379 – 469).* Xoán Bernárdez Vilar. 103
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (VII). Antón e Ramón Villar Ponte. Unba irmandade alén do sangue.* Emilio Xosé Ínsua López. 104
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (VIII). Diálogos na néboa. Álvaro Cunqueiro e Ramón Piñeiro na xénese da literatura galega de posguerra.* Manuel Forcadela. 120
- I, W *Cadernos Ramón Piñeiro (IX). Sobre o humor de Cervantes no Quixote.* Siro López. 127
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (X). A pretensa nostalxia da autoridade (Unba interpretación parcelar d'O porco de pé de Vicente Risco).* Alba Martínez Teixeira. 136
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (XI). Cartas a Filgueira Valverde e outros.* Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.). 166
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (XII). Cartas de Ramón Piñeiro a José Luís Pensado.* Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.). 167
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (XIII). Epistolario de Ramón Piñeiro a Isidoro Millán González-Pardo (1952-1971).* Luís Cochón e Miro Villar (ed., intr. e notas). 168
- I *Homenaxe a Ramón Piñeiro.* Alexandra Cilleiro Prieto e Élica Abal Santorum (eds.). 169
- I *Ramón Piñeiro. Letras Galegas 2009. Ramón Piñeiro na lembranza (catálogo).* Siro López. 170
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (XIV). A casa! o val! a patria bomilde! Celebración de Uxío Novoneyra (1930-1999)* 175
- I *Cadernos Ramón Piñeiro (XV). Ramón Piñeiro: epistolario lugués* 176
-
- Véxase tamén o apartado de Filosofía e Ensaio.

OUTROS

I	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno.</i> Alexandre Rodríguez Guerra.	67
I	<i>Guía de alimentación.</i> Pedro Benavente Jareño.	5
I	<i>Redes e peixes. Saberes dun mariñeiro.</i> Xavier Rodríguez Vergara.	153
I, W	<i>Escritos sobre Federalismo e Galeguismo.</i> Aureliano Pereira. [Esther Martínez Eiras (trad.)].	131
I	<i>Máis aló da nación unificadora: en defensa do federalismo multinacional.</i> Alain Gagnon	171